R.P.F. THOMÆ

MALVENDA

SETABITANI

ORD. PRÆDICATORVM

Sacræ Theologiæ Magiſtri,

DE

ANTICHRISTO,

TOMVS PRIMVS. et ..

IN QVO ANTICHRISTI PRÆCVRSORES, ADVENT...

Ortus, ſigna, regnum, bella & monarchia enumerantur; Sacræ Scripturæ oracula enodantur, & Patrum auctoritates cum Hiſtoriæ veritate conciliantur.

Opus multiplici per... ...æniique doctrinæ varietate refertum, & ſuis Indicibus loc...tatum.

LVGDVNI,

Sumptibus Societatis Bibliopolarum.

M. DC. XLVII.

Cum Approbatione, & permiſſu Superiorum.

BEATISSIMO
ET
SANCTISSIMO
PATRI D.N.
INNOCENTIO
Decimo
PONTIFICI MAXIMO.

I*NAVSPICATVM Officij genus, & parum, vt prouerbio dicam, κτ' ειδα videri poßit, quod ad Sacrosancta illius, qua tam augustus emines, Maiestatis Apostolica vestigia cum debito venerationis osculo deferatur, quicquid istud est quod meo simul & Religionis, cui Sanctitas tua indulsit vt praeessem, nomine, aduoluere illis venerabundus aggredior. Vicarióne Christi scilicet Antichristum, suis hic notis expressum, exhiberi!* Hominem peccati, *qui tam execrandi nominis characterem vniuersitate ipsa scelerum exprimat, Innocentio aduolui! qui tam sancti schematis tam auspicatum omen tantò feliciùs factis ipsis & moribus implere se declaret, quantò dignius esse sui Symbolum, Nazianzeno, monente intelligit, vt se in Christiani Orbis oculis* ἀνταγωνιστὴν κακίας, *exhibeat!* Filium perditionis, *tam immaniter perditurum ceteros, & tam infeliciter periturum, Christianorum Parenti, & salutis* Oeconomo*! tam sollicitè, ne vel vna ouium, quas pascendas iustitia Sanctuario, accepit, pereat, satagenti!* Mysterium iniquitatis, *diuini iuris Antistiti,* νόμων ἱερατικῶν ἐκφάντορι, *legum Nomophylaci Sanctiorum, qua vel iustos faciant, vel coronent.* Et iniquum illum quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, *velut eorum, operante Sathana, seductorem*, qui Charitatem Veritatis non receperunt vt salui fierent, *Veritatis ipsius Oraculo ac Interpreti fidei, quem diuini oris afflatu ab errore immunem ipse fecit, vt vel ex ipsis errorum & haeresum faucibus ad salutem reuocet pereun-*

tes! Apostatam illum denique perduellem; ostendentem se quasi sit Deus; ὅτι θεός ἐστι, *iactantem*, *& seipsum* supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, *extollentem*, *Apostolici non magis Principatus & dignitatis, quàm Spiritus & pietatis haeredi! qui nec aliâ magis authoritatis notâ, quàm solo ipso diuini famulatus obsequio, diuinitus concessum sibi Principatum illum Oecumenicum constare sentiat; nec alio insigniori vllo, quàm vel* Serui Seruorum Dei, *Symbolo sincerè glorietur. Hunc, inquam, tam sensui tuo dissentaneum, & eò magis aduersum tibi, quo & auersum à Christo magis, tuae tamen sisti nunc à me Sanctitati! Sed enim non iam, Beatissime Pater, superbientem illum ac rebellem, & Christianis, vt in illas tam ferociter sæuiat, ceruicibus imminentem, quem Sanctitatis ipsius tuae auersi oculi suo indignum aspectu exhorrescant; sed ipsa Christi virtute dejectum, prostratum, triumphatum, sub fidelium pedibus, cum suo Principe Sathana, contritum & calcatum inspicis exhiberi; quo nullum eos dignius gratiúsque spectaculum pascat, oblectet, afficiat. Non ad alios vtique pedes prosterni sic triumphatus debuit, quàm quibus & substerni gestiant triumphantes; Non aliis, primùm oculis exhiberi oportuit sic deiectum, quàm cuius animum intimiori sensu afficere deiectio illa debeat; Non sub alio sic prostratus arbitrio, cuius & sententiam subeat, collocari, quàm cui summum in terris de impietate iudicium, vt ipsam* εὐσεβείας μητρόπολιν *insidenti, arbitratu diuino delatum est. Ac debuit equidem tantò magis, quòd anticipatus hic ipse de communi Christianorum aduersario triumphus, eius Ordinis labor est, quem peculiari nomine suum Sanctitatis tuae benignitas in illum tanta fecit; & eius viri ex illo eodem Ordine monumentum, qui non tam Ecclesiae militans quàm triumphans, in ipso tot similium certaminum æstu vix non oppressus inter palmas occubuit, nisi & gloriosiùs adhuc viuit; & quod caput est, ex tumulo ipso tam gloriosè defuncti mea ipsius manu defertur, cui nec superstit ac sufficiat animus, vt siue mihi priuatim, siue vniuersim Religioni, quae per me istud offert, exhibita beneficia sentiam, prædicem, & quà meis, quà meorum omnium, singularibus obsequiis agnoscere me, toti cui praes Orbi, profitear,*

BEATISSIME PATER,

Sanctitati tuae

Deuotissimus & obsequentissimus filius F. Thomas Turcus Ordinis Prædicatorum Generalis Magister.

APPROBATIO DOCTORVM.

PRodeant in lucem Opera omnia R. P. F. Thomæ Maluenda Setabitani Ordinis Prædicatorum sacræ Theologiæ Magistri: in quibus nos infrà scripti eiusdem Theologiæ professores nihil Fidei Orthodoxæ contrarium animaduertimus : Lugduni die octaua Nouembris anno 1646.

F. Claudius Cochet.

F. P. Iammy.

CONSENSVS.

L*Ibrum cui titulus* R. P. F. Thomæ Maluenda de Antichristo, *&c. typis mandari sumptibus Societatis Bibliopolarum Lugdunensium, Ego Regis in præfectura Lugdunensi Procurator non impedio. Datum Lugduni* 9. *Nouembris*, 1646.

LORIN.

PERMISSVS.

VIso Procuratoris Regis consensu, fiat vt petitur : & ne alius vltra concessam facultatem hunc Librum denuò excudat, defendimus. Die 9. Nouembris, 1646.

SEVE.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM

Tomi primi de Antichristo.

ARGVMENTVM OPERIS

Ex Paulo, 2. Thessalonicensium 2.

Sententia Patrum de Antichristo, pag. 1.

DE ANTICHRISTO

Liber primus.

LIBER II.

De tempore aduentus Antichristi.

Index Librorum.

LIBER III.

De ortu & initiis Antichristi.

XIV. De

Index Librorum.

LIBER IV.

De prædicatione Euangelij in toto orbe, quod est signum aduentus Antichristi.

In Europa.

Index Librorum.

LIBER V.

De altero signo antecessuro Antichristum, quod erit Romani Imperij desolatio.

LIBER VI.

De regno, bellis, & monarchia Antichristi.

XXXVI. Scri

ARGVMENTVM

ARGVMENTVM OPERIS,
ex Paulo 2. Thessalonicensium, 2.

ISI venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit Homo peccati, Filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquàm sit Deus. Cuius est aduentus secundùm operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, iis, qui pereunt. Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.

SENTENTIÆ PATRVM de Antichristo.

SANCTVS Irenæus lib. 5. aduersùs Hæreses, cap. 29. *Et propter hoc in Bestia veniente recapitulatio fit vniuersæ iniquitatis, & omnis doli: vt in ea confluens, & conclusa omnis virtus apostatica, in caminum mittatur ignis.*

S. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 15. *Caue itaque tibi, ô homo, & confirma animam tuam. Testatur tibi Ecclesia in conspectu Dei viuentis, prædicit tibi de Antichristo, quæ futura sunt, priusquàm veniat. Nec scimus, si tuo tempore id fiet; sed bonum est tamen, vt hæc scientes nos præmuniamus.* Et posteà: *Confirma ergo te ipsum, ô homo: indicata sunt tibi dies Antichristi: ergo non tantùm memineris illorum; sed absque inuidia omnibus trade. Si filium habes secundùm carnem, hoc iam insinua: quòd si quem etiam per catechesim genuisti, & hunc præmunias, ne falsum, tanquàm verum, recipiat.*

S. Gregorius Nazianzenus, Iambico 15.

Quid est Antichristus? Bellua venenum vomens,
Vir opibus amplus quid item defectio?
Apostata ille pessimus.

S. Ephrem Syrus Sermone de Antichristo: *Ego quidem, ô Fratres Christo dilecti, vel sola recordatione sæui illius draconis attonitus fio, dum animo mecum complector, cogitóque futuram illam tribulationem, atque angustiam, quæ illo tempore cunctis obueniet hominibus: & quomodo scelestus, atque infamis humano generi apparebit hic Draco: maximè verò quàm atrox, infestúsque futurus sit sanctis Dei hominibus.* Et post alia: *Si quis compunctionem cum lacrymis habeat in orationibus, Dominum roget, vt effugere queat maximam tribulationem superuenturam Orbi terræ, ne omninò videat illam Bestiam.* Et infrà: *Multis sanè orationibus, ac lacrymis, ô charissimi, nobis opus erit, vt tunc firmi, atque constantes in tentationibus permaneamus.* Et post multa: *Felicem, ac felicissimum illum, qui diebus illis, spe firma in Dominum fixa, repertus fuerit prævalidus, ac fidelis.*

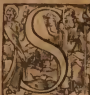
Olympiodorus in Ecclesiastis 4. vers. 15. *Vidi cunctos viuentes, qui ambulant sub hoc visibili Sole* hoc est, ipsos peccatores, *cum adolescente secundo*, hoc est, Antichristo, *qui exsurget pro ipso*, Domino, videlicet, nostro. *Sed postremi*, qui temporibus Antichristi, scilicet, in eum credent, *non lætabuntur in eo.*

DE ANTICHRISTO

LIBER I.

Scriptores rerum Antichristi Græci.

CAP. I.

SANCTVS Iustinus, Philosophus, & Martyr, Dialogo cum Tryphone Iudæo, pag. 192. 193. 268. editionis Sylburgianæ.

S. Irenæus, Episcopus Lugdunensis, & Martyr, lib. 5 aduersùs hæreses, c. 25. 26. 27. 28. 29. 30. editionis Feu-ardentij.

S. Hippolytus, Episcopus Portuensis, & Martyr, oratione de consummatione mundi, & Antichristo, tomo 2. Bibliothecæ veterum Patrum, editionis Parisiensis 1589. 1610.

Origenes Adamantius homilia 3. in Psal. 36. & tractatu 28. 29. 30. in Matthæi 24. & homil. 30. in Lucæ 4. & tomo 5. in Ioannem, & lib. 2. contra Celsum.

S. Athanasius, Episcopus Alexandrinus, epistola ad solitariam vitam agentes, pag. 666. 667. 668. & in Synopsi Scripturæ sacræ in 2. Epistola ad Thessalonicenses, pagina 129. & in Apocalypsi pag. 133. editionis Græco-Latinæ Commelianæ 16...

S. Cyrillus, Ierosolymitanus Episcopus, catechesi 15.

S. Ephrem Syrus, Edessenæ Ecclesiæ Diaconus, Sermone de consummatione mundi, & Antichristo, tomo 1. Operum eiusdem editionis Gerardi Vvossij.

S. Gregorius Nazianzenus tomo 1. oratione 14. pag 218. & oratione 47. pag. 724. & tomo 2. in Carminibus Iambicis, Iambico 15. pag. 202. colum. 1. editionis Parisiensis anni 1609. & 1611.

S. Ioannes Chrysostomus, Episcopus Constantinopolitanus, homil. 77. in Matthæi 24. pag. 256. colum. 2. & Homil. 40. in Ioan. 5. pag. 75. colum. 2. & pag. 76. col. 1. & Sermone de præmiis Sanctorum tomo 3. pag. 383. colum. 2. & homil. 3. & 4. in 2. ad Thessalonicenses, 2. editionis Antuerpianæ 1614.

Author Operis imperfecti, tomo 2. Operum S. Chrysostomi, homil. .in Matthæi 3. pag. 319. colum. 2. & hom. 27. in Matth. 11. pag. 377. col. 1. & hom. 49. in Matth. 24. sparsim. Sed, quo loco, & authoritate hoc Opus sit habendum, abunde scies ex Xysto Senensi lib. 4. Bibliothecæ; Baronio Annali 5. anno Christi 407. num. 11. Bellarmino lib. 4. de verbo Dei non scripto, cap. 11 ad 6. obiectionem; & de ecclesiasticis Scriptoribus in Chrysostomo; Possevino in sacro Apparatu.

S. Cyrillus, Alexandrinus Episcopus, lib. 11. in Genes. pag. 45. & lib. 3. in Ioan. cap. 6. editionis Parisiensis 1604. & in Comment. ad 11. Zachariæ, n. 84.

Theodoretus, Cyrensis Episcopus, q. c9. in Genes. pag. 26. colum. 2. & oratione .in Daniel. pag. 573. 574. 575. 576. & oratione 1 .in Daniel. sparsim variis locis. & in Commentari 2 Thessalonicens. 2. & in Epitome diuinorum decretorum, cap de Antichristo, pag. 416. & seqq. editionis Coloniensis 1573.

S. Anastasius Sinaita, Episcopus Antiochenus, lib. 10 & 11. in Hexaemeron, tomo 2. Bibliothecæ veterum Patrum editionis Parisiensis 1610. colum. 260. 261. 272.

Anastasius Nicænus Quæstionibus in sacram Scripturam, quæst. 22. tomo 1. Bibliothecæ veterum Patrum, colum. 5..

Anastasius Abbas libro contra Iudæos, tomo 3. Lectionum antiquarum Henrici Canisij, pag. 124. & tomo 2. Auctarij Bibliothecæ veterum PP. editionis Parisiensis 1610. colum. 8,.

Leontius Byzantinus, Monachus, lib. . contra Nestorianos, & Eutychianos, cap. 26. tom. 4. Lection. antiquarum Canisij, pag. 3. . tomo 2. Auctarij Bibliothecæ Patrum, col. 6.. .

S. Ioannes Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 27. quod est de Antichristo.

Theophylactus, Bulgariæ Archiepiscopus, in Commentariis in Ioanni . cap. versùs finem, pag. 248. & in 2. Thessalonicensium 2. pag. 563. editionis Basiliensis 1570.

Andreas, Cæsariensis Episcopus, in Commentariis in Apocalypsim, cap. 18. 19. 29. 30. 31. 33. 35. 36. 37. 38. 40. 42. 44. 45. 46. 47. 49. 50. 53. 54. 58. 59. 60. 62. 71. Habetur hoc Opus tomo 2. Bibliothecæ veterum PP.

Aretas, Cæsariensis etiam Episcopus, Commentariis in Apocalypsim, cap. 18. 19. 29. 30. 31. 33. 36. 37. 38. 42. 44. 45. 46. 47. 48. 50. 51. 53. 54. 59. 60. 63. Atque hos capitum numeros accipe iuxta sectionem Andreæ, & Aretæ, qua Apocalypsim diuiserunt in 72. capita, vt etiam annotauit Xystus Senensis lib. 1. Bibliothecæ, in Apocalypsi.

Simeon Metaphrastes in Commentaria de S. Daniele Propheta apud Surium tomo 4. De tempore, quo Simeon vixerit, disserunt Baronius Annali 10. anno Christi 859. num. 53. Bellarminus de Scriptoribus ecclesiasticis; & Andreas Schottus in Nota ad Pselli Paraphrasim in Cantica.

Michaël Psellus libellum edidit, cui inscriptio est, *Antichristus*. Hunc extare Græcè manuscriptum in Bibliotheca Imperatoris Viennæ, Authores sunt Simlerus, & Possevinus in Bibliothecis.

Olympiodorus in Ecclesiasten cap. 4. vers. 15. Habetur hoc Opus tomo 1. Bibliothecæ veterum PP.

PP. de Olympiodoro plura te docebunt Xystus Senensis, Iosias Simlerus, Posseuinus, Bellarminus in Bibliotheca, & Paulus Comitolus disputatione de Auctore Græcæ catenæ in Iob.

Oecumenius in Commentariis 2. ad Thessalonic. 2. fatetur ipse in 1. Ioan. 2. v. 18. se post mille annos ab ortu Domini scripsisse.

Euthymius in cap. 24. Matthæi, & in 1. Ioannis.

Michael Glycas parte 2. Annalium.

Georgius Phranza, Protouestiarius, in Chronico de vltimis orientalis Imperij temporibus, quod, vt ipse in fine Operis ait, ad annum vsque Orbis conditi 6985. Christi verò 1477. Martij 29. perduxit, lib. 2. cap. 12. inducit Ioannem Palæologum, aduersùs Xenum quendam Hebræum, multa de Antichristo, eiusque temporibus disserentem. Edidit hoc Opus, à se e Græco in Latinum conuersum, scholiisque illustrauit Iacobus Pontanus.

S. Germanus, Constantinopolitanus Episcopus, in Theoria rerum ecclesiasticarum, tomo 6. Bibliothecæ veterum Patrum, col. 125. recentioris editionis Parisiensis 1610. hæc scribit: *Quod Pontifex obsignet populum, id subindicat, futurum aduentum Christi anno sexies millesimo quingentesimo fore, ex supputatione digitorum sexies significante millesimum quingentesimum. Id & Hippolytus è Roma, & Sanctus Cyrillus dicunt in libris suis de Antichristo, anno sexies millesimo quingentesimo futurum aduentum fore: itémque Chrysostomus.* De Hippolyto quidem Author est S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, ipsum scripsisse Commentarium de Antichristo. Nunc huius Operis nihil superesse scimus, nisi Orationem de consummatione Mundi, & de Antichristo, quam initio huius capitis citauimus: in qua tamen nihil eiusmodi de mundi duratione reperitur. De ea Photius in Bibliotheca numero 202. hæc ait: *Legimus vnà eiusdem Hippolyti Homiliam de Christo, & Antichristo, in qua, eadem dicendi forma seruata, & sensuum simplicitas maior est, ac vetustas.* S. Cyrilli verò Alexandrini nullum de Antichristo nouimus Opus extare: S. Cyrilli autem Ierosolymitani quintamdecimam Catechesim habemus, multa de Antichristo disserentem: prætereà nihil. Sed neque in ea vllum verbum de aduentu Christi ad Iudicium anno mundi sexies millesimo quingentesimo. Fortassè perierunt S. Hippolyti, & S. Cyrilli libri de Antichristo, quos S. Germanus laudat: aut in Bibliotheca aliqua cum tineis, & blattis depugnant: vel qui nunc supersunt, mutili sunt, & detruncati.

De Methodio, Episcopo, Iosias Simlerus, & Iacobus Frisius in Bibliotheca hæc referunt: *Beati Methodij liber de creatione Mundi, & reuelationibus in carcere de nouissimis temporibus, excusus est cum figuris Basileæ apud Michaëlem Furter, anno 1516. cum Præfatione Sebastiani Brandi. Idem liber Græcè, ni fallor, editus est: vidi enim dudum manuscriptum exemplar editioni paratum. Est autem, vt arbitror, longè alius a Methodio Patarorum Episcopo.* Hæc illi. Meminit quoque eiusdem Operis Engelbertus, Abbas Admontensis, libro de ortu & fine Romani Imperij, cap. 24. & Trithemius in Catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, eiusque initium esse ait: *Sciendum namque est, Fratres.* Cæterùm, hoc Opus suppositiium, & spurium censent Posseuinus in sacro Apparatu, & Bellarminus de Scriptoribus ecclesiasticis, in Methodio. Margarinus de la Bigne priori suæ editioni Bibliothecæ veterum Patrum, Parisiis anno 1577. inseruerat Fragmenta quædam Reuelationum S. Methodij: sed in posterioribus binis editionibus meritò absunt. Iidem Simlerus, & Frisius addunt: *Methodius in Apocalypsim extat in Augustana Bibliotheca: & in Bibliotheca Imperatoris Viennæ, Methodij Monachi, & Episcopi, Exegesis in Apocalypsim Ioannis in quarto manuscripta.* Meminère quoque huius Operis Xystus, & Posseuinus in Bibliothecis, & Ludouicus Alcasar Proœmio in Apocalypsim, notatione 26. Andreas quidem, & Aretas in Commentariis in Apocalypsim, citant Methodium; ille cap. 53. hic cap. 33. at non exprimunt Commentarium aliquem Methodij in Apocalypsim: imò Andreas cap. 33. signatè laudat Symposium Methodij: quod S. Hieronymus, & Suidas Symposium decem Virginum appellant. Cuius libri Excerpta habes apud Photium in Bibliotheca numero 237. In Chronico Mariani Schoti lib. 2. inseruntur plurima Fragmenta, & interdum longiora ex Chronicis Methodij, Episcopi: sed satis perspicuum est, non esse Sancti Methodij, Episcopi Olympi, Lyciæ, & Martyris; cùm ex stylo, qui hominem Latinum palam ostendit; tum, quòd vsque ad SS. Hieronymi, & Augustini obitus narrandos excurrant; cùm S. Methodius Martyr, teste S. Hieronymo, ad extremum nouissimæ persecutionis, nempe Diocletiani, siue, vt alij, inquit, affirmant, sub Decio, & Valeriano in Chalcide Græciæ, martyrio coronatus fuerit. In Historiis Petri Comestoris, Vincentij Bellouacensis, & S. Anthonini non semel inducitur Methodius Scriptor; sed puto eundem esse, quem Marianus laudat. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, 14. Iunij, tres Methodios distinguit: Methodium Olympi Lyciæ & postea Tyri, Episcopum, ac Martyrem, de quo Romanum Martyrologium 18. Septembris, & S. Epiphanius hæresi 64. S. Hieronymus, Suidas, Photius: Methodium Patarensem Episcopum, cuius meminit S. Ioannes Damascenus Oratione 3. de imaginibus, in fine, & Græcorum Menologium 20. Iunij: & Methodium, Constantinopolitanum Episcopum, de quo Romanum Martyrologium 14. Iunij, sanctitatis, & doctrinæ fama notissimum. At Methodium, Patarensem Episcopum, eundem omninò esse cum S. Methodio, Episcopo Olympi Lyciæ, & Martyre, tam perspicuè docent Græcorum Menologium, & S. Damascenus, vt dubitationi locus vllus omninò non sit. Menologium enim de Methodio, Episcopo Pataræ, ait ipsum verborum suorum igne hæresim Origenis combussisse, & tandem gladio obtruncatum migrasse ad Dominum sub Decio, & Valeriano, in Chalcide Græciæ martyrio coronatum. Et S. Damascenus inquit: *S. Methodij, Episcopi Patarensium, de Resurrectione, oratione 2.* At, quis non videt, ista S. Methodio, Episcopo Olympi Lyciæ, & Martyri, propriè conuenire? nam & ipsum sub Decio, & Valeriano, seu extremo persecutionis Diocletiani, in Chalcide Græciæ martyrio coronatum, & de Resurrectione Opus egregium contra Origenem composuisse, ex S. Epiphanio, S. Hieronymo, Suida, Photio, aliisque, nimis est exploratum. Sustulit omnem dubitationem Suidas, cùm ait: *Methodius Olympi Lyciæ, aut Patararum, & postea Tyri Episcopus,* &c. Et Iosias Simlerus in Bibliotheca: *Methodius Olympi Lyciæ, vel Pataræ, & postea Tyri Episcopus,* &c. Posseuinus in sacro Apparatu: *Methodius, vt Diuus habet Hieronymus in Catalogo, Olympi Lyciæ, vel Pataræ, & posteà Tyri Episcopus,* &c. Henricus Canisius tomo 2. anti-

quarum lectionum, Græco Menologio 20. Iunij hanc affixit in margine notam: *Hæc in apographo manuscripto in ipso textu adscripta sunt. Hieronymus habet, Olympi Lyciæ, in qua est Patara:* Pataram autem esse Lyciæ vrbem maritimam notum est ex Herodoto lib. 1. Liuio lib. 33. c. 27. & lib. 37. c. 15. & 16. Strabone lib. 14. Mela lib. 1. c. 15. Plinio lib. 2. c. 108. lib. 5. c. 27. lib. 6. c. 34. Ptolemæo lib. 5. c. 3. Appiano Alexandrino lib. 4. bellorum ciuilium. Methodij Patarensis Episcopi meminit quoque Leontius actione 3. de Sectis.

Fuit præterea S. Methodius Morauorum, & Slauorum Episcopus, de quo Romanum Martyrologium 9. Martij, & Authores, quos ibi in Notis citat Baronius. Atque hæc de Methodijs.

Ea industria quoque Athanasium distuli, qui in Quæstionibus ad Antiochum Principem, quæstione 107. 108. 109. nonnulla de Antichristo perscribit. Cæterùm hoc Opus non esse S. Athanasij, Episcopi Alexandrini, Xystus Senensis, Posseuinus, Bellarminus ostendêre. Citamus nos hunc Tractatum ex editione Commeliniana Græco-Latina anni 1600. in qua Petrus Felckmannus Coronæus hanc eisdem Quæstionibus præfixit notam: *Has quæstiones non esse Athanasij nostri, sæpè & diuersis locis asserit Xystus Senensis in Bibliotheca sua sacra, & manifestè euincunt hæc Epiphanius pagina 276. & Nicænus pag. 277. citati. Cæterùm sciendum etiam est, in hac nostra editione longè alio ordine esse eas dispositas, multóque plures esse, quàm hactenus, idque ex codicibus Basiliensi, & Palatino vetustissimis.*

Latmi.

CAP. II.

Tertullianus libro de Resurrectione carnis, cap. 24. 25. & 27. & lib. de anima, cap. 50. & lib. 5. aduersùs Marcionem, cap. 16. S. Cyprianus, Episcopus Carthaginensis & Martyr, lib. 3. testimoniorum ad Quirinum, cap. 118. & epistola 56. ad Thibaritanos de exhortatione ad martyrium, sub initium; & libro ad Fortunatum de exhortatione martyrij, initio statim Præfationis.

Lactantius Firmianus diuinarum institutionum lib. 7. cap 16. 17. 18. 19. 25. 26.

Lucifer, Calaritanus Episcopus, lib. de non parcendo in Deum delinquentibus, pag. 293. 294. 295. 296. 297.

S. Hilarius, Pictauorum Episcopus, lib. 9. de Trinitate, colum. 160. & lib. de Synodis aduersùs Arianos, col. 312. & Canone 25. in Matthæum, col. 585. 586. editionis Parisiensis 1605.

S. Ambrosius, Mediolanensis Episcopus, lib. de benedictionibus Patriarcharum, cap. 7. & in Commentariis Psalm. 37. ad vers. *Quoniam iniquitates meæ superposuerunt super caput meum.* & in Psalm. 40. ad illud, *Ampliauit super me supplantationem* & in Psalm. 45. ad vers. *Sonuerunt, & turbata sunt aquæ eius* & in Commentar. Lucæ, cap. 17. ad verba illa, *Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno*, &c. & in Lucæ 20. ad verba illa, *Cùm autem videritis circumdari ab exercitu Ierusalem.* & in Commentariis 1. Corinth. 4. & 1. Thessalonicens. 5. & 2. Thessalon. 2. Sed Commentarios in Epistolas Pauli, qui nomine S. Ambrosij inter eius Opera leguntur, S. Ambrosij non esse, Baronius tomo 10. Annalium, anno Christi 861. num. 26. in margine, Bellarminus lib. 4. de amissione gratiæ, & statu peccati, cap. 5. & lib. 2. de gratia, & libero arbitrio, cap. 14. & lib. de Scriptoribus ecclesiasticis, Posseuinus in sacro Apparatu, & alij multis argumentis euicêre. Et mirum, quòd in Breuiario Romano, Dominica 5. post Epiphaniam legatur sermo huius Authoris in epist. 1. Timoth. 1. S. Ambrosij nomine. Bellarminus existimat, Scriptorem esse peruetustum, & S. Ambrosio æqualem: nam in 1. Timoth. 3. ait, se scribente, Ecclesiæ Dei Rectorem fuisse Damasum: suspicatúrque esse Hilarium quendam Romanum Diaconum, quem Luciferi schisma propagasse scribit S. Hieronymus Dialogo aduersus Luciferianos extremo.

Præterea Serm. 1. de tempore, qui inter Opera S. Ambrosij habetur, agitur quoque de Antichristo: sed ille Sermo primus quoque est inter homilias de tempore S. Maximi, Taurinensis Episcopi. Incertum, cui potiùs tribuendum: Bellarminus ambigit: Posseuinus in Maximum inclinat: vterque conueniunt esse Authoris peruetusti, & sancti.

Circumferuntur quoque, S. Ambrosij nomine, Commentaria in Apocalypsim, in quibus multa de Antichristo produntur, cap. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 19. 20. Verùm, eos Commentarios non esse S. Ambrosij, sed recentioris Authoris, perspicuè demonstrant, Xystus Senensis, Bellarminus, Posseuinus, Ribera, Alcasar.

S. Hieronymus in Quæstionibus ad Algasiam, quæ est epist. 151. quæstione 11. & in Commentariis ad Isaiæ cap. 19. vers. 23. & in Ieremiæ 25. v. 26. & in cap. 7. Daniel. & in cap. 11. & 12. & in Zachariæ 11. vers. 15. & Comment. in Psalm. 10. à vers. 4. vsque ad finem Psalmi.

Rufinus, Presbyter Aquileiensis, expositione in Symbolum Apostolorum, ad Articulum, *Ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris*, &c.

Aurelius Prudentius Hymno 6. ante somnium.

Quintus Iulius Hilarion in libello de Mundi duratione, ad finem, tomo 7. Bibliothecæ veterum Patrum, colum. 282. editionis Parisiensis 1610.

S. Augustinus epistola 80. ad Hesychium, de mundi duratione, pag. 135. editionis Lugdunensis 1586. & Quæstionibus in Iosue quæst. 22. & lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 24. & lib. 18. c. 52. 53. & lib. 20. cap. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 19. 23. 29. & lib. 2. contra aduersarium Legis, & Prophetarum, cap. 12. & Commentariis in Psalm. 9. à versu, *Constitue, Domine, legislatorem super eos*, vsque ad finem Psalmi, & in Sermonibus de verbis Domini, in Euangelium Ioannis, Serm. 45. cap. 6. & Tractatu 29. in Ioannem: & Tractatu 3. in Epistolam Ioannis.

Extant in Appendice tomi 9. Operum S. Augustini, Homiliæ 18. in Apocalypsim, in quarum 10. agitur de Antichristo. Sed hoc Opus non esse S. Augustini, Nicolaus Zegerus, Louanienses, Bellarminus, Ribera, Alcasar, annotarunt. Zegerus, Ribera, & Alcasar, Tichonio Afro Donatistæ tribuunt, de quo plura Gennadius in Catalogo, Cassiodorus in diuinis lectionibus, cap. 9. Primasius Prologo in Apocalyp. & S. Beda Prologo Commentariorum in Apocalyp. Nos in hoc Opere eas Homilias nomine Tichonij citabimus.

Seuerus Sulpitius lib. 2. sacræ Historiæ in Nerone, & in vltima Diocletiani persecutione, & Dialogo 2. de vita S. Martini, ad finem.

Paulus Orosius, Presbyter, lib. 1. Historiarum, in Præfatione ad S. Augustinum, ad finem.

S. Maximus, Episcopus Taurinensis, Homilia 1. hyemali, initio.

S. Eucherius, Lugdunensis Episcopus, Commentariis in Genes. 49. ad illud, *Fiat Dan coluber in via* &c. Sed eos Commentarios non esse S. Eucherij, Xystus Senensis, & Bellarminus demonstrant. Idem S. Eucherius Homil. de Dominica 2. Aduentus, de Antichristo nonnulla perscribit. Ferebantur hæ Homiliæ inscriptæ Eusebio Emisseno. Sed huius non esse, Posseuinus, & Bellarminus de Scriptoribus ecclesiasticis, & Baronius Annal. 6. anno Christi 441. num. 5. ostenderunt. Sed Eucherio plerique adscribunt. Baronius non omnes esse Eucherij vult: sed quasdam Hilarij Arelatensis; aliquas verò Fausti Rhegiensis. Bellarminus existimat, non esse improbabile, omnes vnius Fausti esse: quamuis rem in medio relinquat. Nos S. Eucherij nomine in hoc Opere eas laudabimus.

S. Prosper, Aquitanicus, de Promissionibus, & Prædictionibus lib. 4. siue in dimidio temporis, cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16.

Salonius, Episcopus, dialogo 1. in Parabolas Salomonis, tomo 1. Bibliot. veterum Patrum, col. 456.

Iunilius, Episcopus Africanus, Commentariis in 1. Gen. vbi de sexta die conditi Orbis agit Sed Opus non esse Iunilij, sed S. Bedæ, aut alterius recentioris Authoris, Xystus Senensis, Bellarminus, & Posseuinus deprehenderunt.

Primasius, Africanus Episcopus, haud dubiè Adrumetinus Episcopus, lib. 3. in Apocalyps. 11. & lib. 4. in 13. Apocalyp. & in 16. 17. Errant Trithemius, Simlerus, Xistus, Alcasar, qui putant claruisse anno 440. nam Cassiodorus lib. 1. diuinarum Lectionum, cap. 9. ait, suis temporibus scripsisse. Vide Baronium Annali 7. anno Christi 551. num. 14. & anno 553. num. 209. & Posseuinum in sacro Apparatu.

Cassiodorus in Comment. in Psalm. 9. sparsim.

S. Gregorius, Episcopus Turonensis, lib. 1. Historiæ Francorum, in Præfatione.

S. Gregorius, Romanus Pontifex, lib. 4. in Iob, cap. 12. extremo, & lib. 12. cap. 22. initio, & lib. 14. cap. 11. & lib. 15. c. 6. & lib. 25. c. 14. & lib. 29. c. 6. & lib. 30 c. 3. & lib. 31. c. 10. & lib. 32. cap. 12. & lib 33. c. 21. 25. 26. 27. & lib. 34. c. 1. 2. 3. 10. 14. 15. & lib. 6. Registri, epist. 30. & lib. 11. epist. 3.

S. Isidorus, Hispalensis Episcopus, lib. 8. Originum, cap. 11. & lib. de natura rerum, cap. 25. & lib. 1. Sententiarum, cap. 25. & Commentariis in Genes. cap. 31. de benedictionib. Patriarcharum.

S. Beda, Presbyter, Commentariis in Ioan. 5. colum. 499. & in Ioan. 7. colum. 515. & in 1. Epist. Ioan cap. 2. col. 733. & in 4. cap. eiusdem Epist. colum. 742. & in caput 7. Apocalyp. colum. 775. 776. & 778. & in cap. 8. colum 779. & in cap. 9. col. 782. & in cap. 11. colum 787. & in cap 12. colum. 789. & in cap. 13. colum. 790. 791. 792. & in cap. 17. colum 801. & in cap. 19. colum. 805 & in cap. 20. colum. 807. & 2. ad Thessalonicens. 2. colum. 691. 692. 693. Conati sunt nonnulli hos Commentarios in Epistolas Pauli Bedæ abstrahere, & inter alios Baronius Annali 7. anno Christi 562. num. 16. Sed strenue eidem asserit Bellarminus de Scriptoribus ecclesiasticis. Idem Beda agit etiam de Antichristo Homil. in 2. Dominicam Aduentus, colum. 186. & Homil. de Dominica Palmarum, colum. 263. editionis Coloniensis 1612. & in Quæstionibus in Genes. colum. 191. 192 & Commentariis in Psalmos, Psal. 9. ad vers. *Constitue, Domine, legislatorem super eos*, &c.

Maluenda.

colum. 363. 364. Et lib. de temporum ratione cap. 68.

Ambrosius Ansbertus, Gallus, Monachus Monasterij S. Vincentij Martyris in Samnitibus, lib. 5. in 11. Apocal. & lib. 6. in 13. Apocal. & 14. Lapsi sunt Sigebertus, Trithemius, Simlerus, Xystus, Posseuinus, Bellarminus, Alcasar, qui eum sub Arnoldo Imperatore anno Domini 890. claruisse scribunt: disertissimè enim ipsemet Ansbertus ad finem Commentariorum in Apocalypsim, hæc ait: *Temporibus Pauli Pontificis, necnon & Desiderij Regis Longobardorum, sed & Arrichisi Ducis eiusdem Prouinciæ* Samnij, *quam incolo, hoc Opus confeci, atque compleui.* Liquet autem ex cunctis Annalibus, Paulum I. anno Christi 757. iniisse Pontificatum, & anno 767. desiisse in humanis esse. Non latuit id Genebrardum, qui lib. 3. Chronographiæ, & vidit, & annotauit veram ætatem Ansberti. Ipse nuncupat Opus suum Stephano Papæ, &, vt suspicor, III fratri germano Pauli I. nondum, vt apparet, absolutum: nam Stephanus antecessit Paulum.

Alcuinus, siue Albinus Flaccus, Caroli Magni præceptor, in Quæstionibus in Genesim, ad finem, & lib. 3 de Trinitate, cap. 19.

Rabanus Maurus, Archiepiscopus Moguntinus, lib. 2. de Vniuerso, cap. 2. Extat in Appendice tom. 9. Operum S. Augustini, Tractatus integer de Antichristo: sed quem non esse S. Augustini, ferè omnes affirment. Louanienses Theologi hanc ei Notam apposuêre: *Tractatus iste excusus est etiam titulo Rabani, Archiepiscopi Moguntini, cuius-ue esse agnoscit Rupertus Tuitiensis, à quo allegatur in 8. cap. Apocalypsis.* Nec ab his dissentit Posseuinus. Nos Rabani nomine eum, cùm opus fuerit, citabimus.

Agobardus, Episcopus Lugdunensis, qui sub Ludouico Pio Imperatore, sub annum Domini 835. floruit, Sermone de Trinitate, de meritis operum, & de Antichristo.

Haimo, Episcopus Alberstatensis, in Comment. ad 11. Zachariæ, & in cap. 7. Amos & in 2. Thessalonicens. 2. & in Apocalyps. 11. & 13.

Strabus, Monachus Fuldensis, Author Glossæ ordinariæ in 49. Genes. ad illud, *Dan iudicabit populum suum.* Et in Deuteronom. 33. ad illud, *Dan, catulus leonis.* Et in Iudicum 9. ad illud, *Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum* & in Iudith 2. ad illud, *Tunc Holofernes vocauit Duces.* &c & in Iob 18. ad illud. *Expellet eum de luce.* & in sequentibus: & in Iob 21. ad illud, *Quis arguet coram eo vias eius.* & in sequentibus: & in Iob 40. *Stringit caudam suam, quasi cedrum.* & in Iob 34. ad illud, *Qui regnare facit hominem hypocritam.* & in cap. 41. Iob ad illud, *Sternutatio eius splendor ignis.* & in Psal 9. sparsim: & in Isaïæ cap. 11. ad illud, *Et spiritu labiorum suorum interficiet impium.* & in Ieremiæ 47. ad illud, *Venit caluitium super Gazam.* & in Daniel. 7. 8. 11. & 12. & in Zachariæ 11. ad illud, *Sume tibi vasa pastoris stulti* & in Matthæi 24. & in Epist. 1. Thessalonicen. 5. in illud, *Cum enim dixerint, pax, & securitas.* & in 2. Thessalon. 2. & in Apocalyp 10. 11. 13 & 20.

Remigius Altisiodorensis, Monachus. Comment. in Psal. 9. & in Sophoniæ 3. colum. 325. & in Zachariæ 8. colum. 352. & in Zachar. 11. colum. 362. tomo 2. Auctarij Bibliothecæ veterum Patrum, editionis Parisiensis 1610.

Author libri, cui inscriptio est, *Dialogus de altercatione Ecclesiæ & Synagogæ*, cap. 7. 13. 14. 15.

Radulphus Flauiacensis, Monachus, lib. 18. in Leuiticum, cap. 1.

Petrus Damianus, Episcopus Ostiensis, epistola-

sum lib. 8 epist. 16. ad Adamum Monachum, editionis Constantini Caietani.

S. Bruno, Carthusiani Ordinis Institutor, in Comment. Psalmi 9. & in 2. Thessalon. 2.

S. Anselmus, Cantuariensis Episcopus, Enarrationibus in Matthæi 24. Sed has esse S. Anselmi ambigit, & nihil ampliùs, Bellarminus, de Scriptoribus ecclesiasticis: sed lib. 4. de Eucharistia, cap. 6. in 6. obiectione, plane S. Anselmo tribuit. Idem Anselmus in Comment. 1. ad Thessalon. 5. in illud, *Cum enim dixerint, pax, & securitas.* & 2. ad Thessalonic. 2. multa de Antichristo disserit. Sed eos commentarios in Pauli Epistolas, non esse S. Anselmi, sed Heruæi Britonis, qui fuit Magister Generalis Ordinis Prædicatorum XIV. Possevinus, & Bellarminus existimant. Insuper idem S. Anselmus in dialogo, cui *Elucidarium* nomen indidit, plura de Antichristo perscribit.

Anselmus, Laudunensis, Author Glossæ interlinearis. in Genes. 49. vers. 17. Iudic. 9. v. 14. Iudith 2. ver. 6. Psal. 9. v. 21. Isai. 11. v. 4. & in Daniel. 7. 8. 11. 12. & Zachar. 11. v. 15. Matth. 24. v. 15. & in 2. Thessalon. 2.

Rupertus, Abbas Tuitiensis, lib. 9. in Genes. cap. 32. & in Numeros, lib. 1. cap. 9. & lib. 8. de operibus Spiritus Sancti, cap. 17. & 18. & lib. 4. in Zachariam ad cap. 11. in illud, *Sume tibi vasa pastoris stulti.* & in Ioannis 5. ad illud, *Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* & in Apocal. 11. 13. & lib. 13. de victoria verbi Dei, cap. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

S. Hildegardis, Virgo, apud Albertum Abbatem Stadensem, in Chronico ad annum Christi 1152. multa de Antichristo perscribit.

Honorius, Presbyter Augustodunensis, Sermone in Aduentum Domini.

Berengosius, Abbas, lib. de mysterio ligni Dominici, & de luce visibili, & inuisibili, colum. 844. tom. 2. Biblioth. veterum Patrum, editionis Parisiensis 1610.

Ricardus de S. Victore lib. 5. in Apocalypsim.

Otto, Episcopus Frisingensis, lib. 8. Chronicorum, cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Hugo Ætherianus lib. de regressu animarum ab Inferis, cap. 23. & 24. tomo 8. Bibliothecæ veterum Patrum, editionis Parisiensis 1610.

Gerhohus, vel Gerochus Reicherspergensis, in Bauaria Præpositus, scripsit librum de inuestigatione Antichristi. Author Iacobus Gretzerus Præfatione ad septem epistolas de Eucharistiæ Sacramento, quæ habentur in Scriptoribus quinque succedaneis contra Sectam Vualdensium, ab eodem Gretzero editis. Auentinus 6. Annali Boiorum, author est, hunc Gerochum scripsisse librum de Antichristo, id est, de Schismate, sub Alexandro III.

De Gerhoho si plura desideras, inquit Gretzerus, *Chronicon Reicherspergense non ita pridem à C. V. D. Christophoro Geuualdo I. V. D. & Consiliario Bauario euulgatum consule.*

Matthæus Vuestmonasteriensis in Florib. temporum in 4. Ætate mundi, cap. 16.

Gotfridus Viterbiensis in Chronico, parte 10. extrema.

Petrus Lombardus in Psalm. 9. & in 2. Thessal. 2.

Petrus Comestor in Scholastica Historia Genes. cap. 108. & in Historia Danielis, cap. 12.

Iacobus Vitriacus Sermone de 2. Dominica post Octauas Epiphaniæ.

Vincentius Bellouacensis Speculi naturalis lib. 32. cap. 103. 104. & Supplementum ad Speculum historiale eiusdem Vincentij, lib. 31. cap. 93. 95. 96.

Hugo Carensis in Genes. 49. in Apocalyp. 13.

S. THOMAS AQVINAS 3. parte, quæstione 8. articulo 8. & Opusculo 60. de humanitate Christi, articulo 25. Sed non est S. Thomæ illud Opusculum: & in 2. Thessalon. 2. & in Apocalyp. 13. si tamen ea Commentaria sint S. Thomæ: nam dubitant viri docti: quidam Thomæ Anglico adscribunt. Vide Riberam, & Alcasarem Præfationibus in Apocalypsim.

Engelbertus, Abbas Edmontensis, libro de ortu & fine Romani Imperij, cap. 18.

Nicolaus Lyranus in Iudicum 18. initio explanationis moralis: in Psal. 9. in Isaiæ 33. in morali expositione: in Isaiæ 51. in Ierem. 30. in Ezechielis 38. & 39. in Danielis 2. in morali elucidatione: in Daniel. 7. 8. 11. 12. in Zachariæ 11. & 12. vsque ad finem libri: in 2. Machab. 9. in morali interpretatione: in Matth. 24. & in 2. Thessalon. 2. & in Apoc. 20.

Ludolphus Saxo, Carthusianus, Vitæ Christi Parte 2. ad finem, cap. 87.

Ioannes Parisiensis, Ordinis Prędicatorum, librum integrum scripsit do Antichristo. Authores sunt Leander Albertus de Viris illustribus Ordinis Prædicatorum: Anthonius Senensia in Bibliotheca Ordinis Prædicatorum: Simlerus, Possevinus, Bellarminus: quem eruditum sanè & accuratum appellat Hieronymus Vielmius, Episcopus Æmoniæ, de sex diebus conditi Orbis, lectione 6. pag. 79. qui fortè illum legit.

Augustinus Triumphus, Anconitanus, in Summa de potestate Ecclesiæ, quæstione 21. art. 4.

Nicolaüs Gorram in 2. Thessalonicens. 2. & in Apocalyp. 13.

S. Brigitta lib. 6. Reuelationum, cap. 67.

Petrus Bertorius in Dictionario Biblico, verbo, *Antichristus.*

S. VINCENTIVS FERRARIVS epistola quadam ad Benedictum XIII. assertum Pontificem, cuius initium, *Apostolus Paulus post prædicationis*, &c. edita est Valentiæ 1591. à Vincentio Iustiniano, cui & Scholia adiecit.

Ioannes Gerson in Summs, lib. 6. de gaudiis Paradisi.

Ioannes Viualdus de Monte Regali lib. de persecutionibus Ecclesiæ, persecutione 12.

S. Bernardinus Senensis tomo 2. de Iudicio generali, Sermone 11.

Paulus Burgensis additione 1. ad Psal. 52. & additione ad 39. Ezechielis.

Alfonsus Tostatus parte 5. in Matthæum, in cap. 18. q. 61. & in Genes. 49. ad illud, *Fiat Dan coluber.*

S. Anthoninus, Episcopus Florentinus, 4. parte Theologiæ, titulo 13. cap. 4.

Dionysius Carthusianus variis locis sacræ Scripturæ, & eisdem fermè, quibus Lyranum superiùs citauimus: & lib. 6. de Fide catholica.

Hermannus Schedellius ad finem Chronicorum Mundi.

Compendium Theologiæ lib. 7. cap. 7. & sequentibus.

Nicolaüs Cusanus in concordia Ecclesiæ, & in coniecturis nouissimi temporis.

Ad finem Oraculorum Sibyllinorum edidit Ioannes Obsopæus ex veteribus membranis Ioannis Nicotij Fragmentum à nonnullis Venerabili Bedæ adscriptum, cuius initium, *Sibyllæ generaliter omnes*, &c. in quo multa de Antichristo traduntur.

Raphaël Volaterranus lib. 13. Anthropologiæ.

Franciscus Georgius tomo 4. problematum, sect. 6. problemate 74. & 75.

Recentiores.

Recentiores.

CAP. III.

MArcus Vigerius, S. R. Eccles. Cardinalis, Episcopus Senogalliensis, Tractatum de Antichristo, teste Iosia Simlero in Bibliotheca. Sed Onuphrius, & Ciacconus in libris de Cardinalibus, & Possevinus, cùm Vigerij lucubrationes recensent, huius haud meminêre. Onuphrius & Ciacconus aiunt, eum fuisse doctrinâ potius, quàm vitæ exemplo commendabilem.

Thomas Caietanus in Comment. 2. Thessalon. 2.

Iacobus Faber in 2. Thessalonicen. 2.

Franciscus Vatablus in Daniel. 11. Scholio 93. & seqq.

Isidorus Clarius in Daniel. 11. & in 2. Thessal. 2.

Ioannes Driedo de ecclesiasticis dogmatibus, lib. 3. cap. 5. parte 2.

Georgius Vuicelius Commentario de Antichristo.

Ioannes Hildenthemensis lib. de Antichristo.

Marcus Marullus, Spalatensis, lib. 6. institutionum religiosè viuendi, cap. 2. & 4.

Felicianus Capitonus in catholicis explicationibus, explicatione 37. & 77.

Iacobus Nailantus in Medulla sacræ Scripturæ, cap. 4.

Dominicus Soto in 4. sententiarum, distinctione 46. quæst. 1. articulo 1. & 2.

Ioannes Viguerius institutionum theologicarum cap. 21. §. 3. vers. 1. & sequentibus.

Claudius Charondas librum scripsit de Antichristo reuelato: de quo Martinus Delrio lib. 3. magicarum disquisitionum, parte 1. quæst. 4. sectione 7. prope finem, hæc ait: *Narrat oculatus testis, vir doctus & prudens Claudius Charondas, lib. de Antichristo reuelato*, &c.

Franciscus Sonnios lib. 2. demonstrationum Christianæ Religionis, tractatu 6. cap. 9.

Iodocus Clicthouæus in Commentariis ad lib. 4. Damasceni de fide Orthodoxa, cap. 27.

Laurentius Villavincentius in phrasibus sacræ Scripturæ, verbo, *Antichristus*.

Gabriel Prateolus lib. 1. de hæresibus, titulo de Antichristo.

Hieronymus Torrensis in Confessionem Augustanam, lib. 4.

Iodocus Tiletanus in refutatione confessionis Antuerpiensis.

Theodorus Graminæus in Prodomo Antichristi.

Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotyposeon, cap. 2.

Lælius Zechius tractatu de Romano Pontifice, hæresi 4.

Christianus Adrichomius in Chronico ad finem, vbi est peculiaris disputatio de Antichristo. Et nouissimis temporibus,

Gutierrus Treius in Commentariis 2. Thessal. 2.

Ioannes Gagnæius in scholiis 2. Thessalon. 2. & & in Apocalyp. 13.

Claudius Guillandus in collationibus 2. Thessalon. 2.

Petrus Crespetius in Summa catholicæ Fidei, verbo, *Antichristus*.

Hieronymus Osorius, Syluensis Episcopus, Oratione 15. in Ioannis 5.

Cælius Pannonius Collectaneis in Apocalypsim in cap. 11. sect. 3. & 4. & in 13. Apocalyp. sect. 1. 2. 3. & in 17. Apocalyp. sect. 2. puncto 1. sect. 3. puncto 2. 3. 7. 8. & in 19. Apocalyp. sect. 4. puncto 1. 2. 3. 4

Thomas Bozius de signis Ecclesiæ lib. 12. cap. 23. & lib. 24. cap. 6. & 7.

Franciscus Feu-ardentius in Annotationibus ad S. Irenæi lib. 5. aduers. hæreses, cap. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

Polyanthea nouissimæ editionis anni 1614. verbo, *Antichristus*, de eo ex professo agit, laudatque plures eiusdem argumenti Authores.

Iacobus Veldius Commentariis in Danielis 11. & 12.

Hector Pintus Comment. in Daniel. 11. & 12.

Petrus Bulengerus, Trecensis, lib. 4. in Apocalypsi in Ecphrasi, & Scholiis capitis 13.

Sebastianus Verronios in Chronico Ecclesiæ, & Monarchiarum, lib. 9. vbi agit de futuris temporibus.

Paulus Forzanius peculiarem librum edidit de Antichristo.

Anthonius Seaynus in Paraphrasi, & Scholiis 2. Thessalon. 2.

Ioannes Fungerus in Etymologico trilingui, verbo, *Antichristus*.

Ioannes Obsopæus in Notis ad Sibyllina oracula, ad pag. 221. 368. 575.

Consaluus Durantus à S. Angelo in Annotationibus ad lib. 6. Reuelationum S. Brigittæ, cap. 67.

Gerardus Vossius in Scholiis ad Sermonem S. Ephrem Syri de consummatione Mundi, & Antichristo, tomo 1. Operum eiusdem S. Ephrem.

Gaspar Melus Commentariis in Apocalypsim variis locis, præsertim in 13. cap.

Michaël Hagerus, Theologus Friburgensis, Orationem scripsit, cui titulum indidit, *Antiapologias*, aduersùs calumniam Hæreticorum, qui Romanæ Ecclesiæ caput, Pontificem Maximum, ipsum Antichristum; eius verò Hierarchiam Antichristi tyrannidem esse criminantur. Composuit quoque tractatum de singularitate Antichristi, contra nostri temporis Hæreticos. Insuper Responsionem aduersùs Iacobi Herbrandi, Tubingensis Hæretici, de Antichristo disputationem. Authores, Iosias Simleros in Bibliotheca, & Anthonius Possevinus in sacro Apparatu. Vidimus & nos hæc Hageri Opera. Insertus habetur Michaël Hagerus Authoribus damnatæ memoriæ in Indice Romano, & Hispanico. sed in Appendice prima ad Indicem Hispanicum, Madriti editâ anno 1614. hæc leguntur: *Michaël Hagerus. Permittitur autem omninò ipsius liber de Antichristo contra Iacobum Herbrandum: in quo planè deprehenditur Catholicus.* Incompertum nobis est, num alius fuerit Michaël Hagerus, vel idem ad catholicam Fidem redierit, vel ab eâ recesserit.

Nicolaus Sanderus lib. 8. integro de visibili Ecclesiæ Monarchia per sexagintaquinque capita egregiè de Antichristo disserit.

Gilbertus Genebrardus lib. 3. Chronographiæ, pag. 473. editionis Parisiensis anni 1600. promisit, se librum de Antichristo perscripturum. Huic libro hanc Authorem destinasse inscriptionem: *De Antichristo, & eius regno, contra cuiusdam Lasicij Crassi, & Epicuræi ventris ructiones.* annotauit Possevinus. Fuit hic Ioannes Lasicius, Sarmata Lutheranus, qui librum scripsit de Theologia Moschouitica. An autem liber Genebradi de Antichristo in lucem prodierit; & me, & Possevinum clam est.

Iodocus Coccius tom. 2. Thesauri Catholici, lib. 10. art. 3. diligenti studio, curâque in vnum contulit, quæ variè apud Patres de Antichristo sparsa reperit.

Florimundus Remundus, Regius Consiliarius in Senatu Burdegalensi, composuit Gallicâ linguâ librum de Antichristo, quinquaginta duobus capitibus comprehensum.

Baptista Mazetius Iurisconsultus, conscripsit tractatum in cap. 12. Apocalypsis, & in aliquot alia loca eiusdem libri, in quo plura de Antichristo exponit.

Petrus Vincentius Marzilla in Notis ad 49. cap. Genes. ad illud, *Fiat Dan coluber in via.*

Gaspar Scioppius, Francus, peculiarem tractatum de Antichristo ex meo Opere concinnauit.

Leonardus Coquæus in Commentariis ad lib. 18. S. Augustini de Ciuitate Dei, cap. 53. & in lib. 20. cap. 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 19. 29.

Guillelmus Estius in 4. sententiarum, distinctione 47. à §. 6. vsque ad 13. & in Commentariis ad 2. Thessalonicen. 2.

Alfonsus Salmeron tomo 16. Præludio 7. in Apocalypsim.

Franciscus Turrianus lib. 1. pro epistolis Pontificum, cap. 17. & libro 2. aduersùs Andream Freyhub, cap. 5.

Benedictus Pererius lib. 8. Commentariorum in Danielem, & lib. 10. & lib. 14. integro, & libro 15. item libro peculiari de benedictionibus Patriarcharum, in 6. Prophetia: & in Comment in Genes. 49. in 6. Prophetia: & tomo 3. selectarum disputationum in sacram Scripturam, in quo est singularis tractatus de Antichristo, in Apocalyps. 13. aduersùs Ioannem Annium directè compositus.

Ioannes Maldonatus Commentariis in Daniel. 11. & 12. & in Matthæi 24. vers. 15.

Robertus Bellarminus Sanderum secutus, ex professo de Antichristo disputauit tomo 1. Controuersiarum de Romano Pontifice, lib. 3. toto, qui est de Antichristo.

Henricus Enriquez in Summa Theologiæ, libro vltimo, de fine hominis, cap. 22. à 3. in Textu & Annotationibus.

Franciscus Ribera Commentariis in Apocalypsim in cap. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 19. 20.

Gregorius de Valentia peculiari tractatu de Antichristo, ad finem 4. tomi Operum Theologicorum, nempe, disputatione 11. quæst. 2. puncto 2.

Franciscus Suarez tomo 3. Commentariorum in 3. partem S. Thomæ, disputatione 54. per sex integras sectiones: & in defensione Fidei catholicæ aduersùs Anglicanæ sectæ errores lib. 5. qui totus est de Antichristo.

Ioannes Ferdinandus in Thesauro diuinarum Scripturarum, verbo, *Antichristus.*

Emmanuel Sà in Notationibus ad sacram Scripturam, Genesis 49. vers. 17. Ezechiel. 38. v. 1. Daniel. 11. v. 21. & seqq. & in cap. 12. v. 1. & seqq. Matth. 24. v. 23. & in 2. Thessalon. 2. Apocalyp. 11. v. 2. & seqq. & in 13. cap. & in 20.

Iosephus Acosta libris quatuor de temporibus nouissimis, præsertim libro 2. & 3. qui integrè sunt de Antichristo.

Hieronymus Natalis in Annotationibus, & Meditationibus ad Euangelium Dominicæ 26. post Pentecosten, in perpulchro illo Opere, quod eximiis imaginibus in æs incisis exornauit.

Sebastianus Bartadas tomo 3. euangelicæ Historiæ lib. 9. cap. 5. 6. & 7.

Georgius Scherrerus Concione de Antichristo.

Blasius Viegas Commentario 1. in 13. Apocalypsis, sectione 1. 2. 3. 6. 7. & Commentario 2. per septem integras sectiones.

Petrus Maturus in Notis S. Anthonini, 4. part. histor. titulo 23. cap. 8. §. 4.

Martinus Becanus integrum Opus edidit *de Antichristo reformato.* Extat tomo 2. Opusculorum eius, num. 3.

Leonardus Lessius disputationem de Antichristo, & eius præcursoribus exarauit.

Andreas Eudæmo-Ioannis, Græcus, conscripsit de Antichristo libros tres contra Rob. rtum Abbatem Anglum. Author Petrus Ribadeneira in Catalogo Scriptorum Societatis Iesu.

Ioannes Gibonus, Anglus, scripsit Confutationem virulentæ disputationis Georgij Schon Caluiniani, qui conatus erat docere, Romanum Pontificem esse verum Antichristum Author idem Ribadeneira.

Petrus Tyræus de nouo, & falso Antichristo. Author idem Ribadeneira.

Benedictus Iustinianus in Commentariis 2. ad Thessalonicens. 2.

Ludouicus Alcasar in 7. Apocalyp. Notatione 4. & in 14. Apocalyp. Notatione 2.

Cornelius Cornelij à Lapide Commentatiis in 2. Thessalon. 2. peculiarem de Antichristo disputationem inseruit.

Gaspar Sanctius in 11. & 12. Danielis.

Iacobus Gretserus tomo 2. in defensione libri 3. Roberti Bellarmini de Romano Pontifice, qui est de Antichristo.

Didacus Lopez de Messa in Opere, quod Mensam spiritualium ciborum inscripsit, verbo, *Antichristus,* per 18. §§.

Ieremias Ferrerius, qui anno 1613. à Caluiniano ministerio ad fidem catholicam, superatis innumeris, tum obstaculis, tum periculis, conuersus, egregium Volumen sequenti anno edidit de Antichristo, eiúsque Notis. Author Iacobus Gaulterius in Chronographia.

Sibylla, S. Victorinus Martyr, S. Thomas Aquinas, Hebræi.

CAP. IV.

Circumferuntur Sibyllinorum oraculorum libri octo, post varias editiones, Græcè & Latinè editi, & Notis illustrati a Ioanne Obsopæo Brettano, Parisiis 1607. in quibus nonnulla sparsa sunt de Antichristo, nimirum, libro 2. pag. 198. 201. lib. 3. initio, pag. 221. 241. 246. 258. lib. 4. pag. 294. lib. 5. pag. 302. 313. 318. 330. At hos libros esse pseudepigraphos, & pseudosibyllinos, multáque falsa, & indigna veris Sibyllis continere, plerique & deprehenderunt, & indicarunt, vt Ioannes Obsopæus Præfatione in Sibyllina oracula, Anthonius Posseuinus in sacro Apparatu; Iosephus Scaliger in Eusebianis, pag. 17. col. 1. sub initium, & pag. 184. col. 2. De libris hisce est insigne iudicium Ioannis Mariæ sacri Apostolici Palatij Magistri, tomo 1. Indicis librorum expurgandorum, ad tomum 8. Bibliothecæ Patrum, pag. 256. editionis Romanæ anni 1607. quod hic necessariò inserimus: *Tametsi certissimum sit, reperiri innumera Patrum elogia de Sibyllis, eas, tanquam Dei Prophetissas ad gentes prædicantium; oraculáque Sibyllina magno vsui fuisse Christianis initio nascentis Ecclesiæ, ad stabilienda fidei dogmata, & profanas gentilium superstitiones reuincendas: ob quam causam Gentiles Christianos Sibyllistas appellabant, vt scribit Origenes lib. 5. contra Celsum: qua de re vide cumprimis* Apparatum

Apparatum ad Annales ecclesiasticos. Ac diligenti eruditorum studio deprehensum est, in his olim Sibyllinorum oraculorum libris multa contineri falsò sub Sibyllarum nomine inserta, nec esse omnia Sibyllarum genuina, & germana carmina. Et, vt alia interim argumenta omittamus, primùm multa insunt huic Operi, qua Authorem videntur post Christum natum vixisse. at Patres, Sibyllas ante ortum Christi vaticinatas produnt. Deinde S. Hieronymus, & alij Patres tradunt, Sibyllas fuisse Virgines, & in premium virginitatis accepisse diuinationem: at hic lib. 7. colum. 51. E. Sibylla fatetur, se scortum impudentissimum fuisse. Vide Apparatum sacrum Posseuini. Quocirca ea tantum oracula Sibyllina in his libris descripta, qua antiqui aliquibus Patrum testimonium habent, recipienda duximus: reliqua in dubiorum & apocryphorum classem reiicienda videntur, nec pro certis & indubitatis Sibyllæ cuiuspiam vaticiniis capienda: imo studendum aliquando peritioris viri opera ut illa, quæ ex authoritate Patrum, Sibyllarum esse constat, secernenda essent in unum corpus diligenti, & accurata collectione: cætera in aliam fasciem ablegandа, sine vlla maiori authoritate & fide quam vel res ipsa vel consensus cum Scriptoribus aliis conciliauerint. Hactenus Magister sacri Palatij. Alia quoque argumenta spurij Operis vide in Ioanne Obsopæo; quem miramur a Posseuino inter primæ classis Hæreticos annumerari, cùm nec Index Romanus iussu Clementis VIII. editus, nec nouissimus Hispanicus eum in primam classem Authorum damnatorum reiecerint; sed Vincentium duntaxat Obsopæum. In Bibliotheca Regis Escurialensi extat liber manuscriptus, cum hac inscriptione: *Emmanuelis Adramenti Collectio, & Correptio Sibyllinorum oraculorum.*

Editus quoque habetur breuis Commentarius in Apocalypsim, nomine S. Victorini Martyris, Episcopi Pictauiensis, cui initium est, *Principium libri beatitudinem audienti.* &c. qui in Tomum 1. Bibliothecæ veterum Patrum editionis Parisiensis anni 1589. & anni 1610. illatus est, vbi multa de Antichristo tractantur. De hoc Opere nos in priore editione librorum de Antichristo, lib. 10. cap. 4. ita existimauimus: *S. Victorini nunc Operum nihil superest, nisi breues tantum commentarioli in Apocalypsim, quibus præfixa est nomine S. Hieronymi ad Anatolium epistola, in qua inter alia hæc scripta leguntur: Est percussum, & obtrectatorum latratibus patens de egregij Viri Victorini Opusculi iudicare: nam & anterior Papias, Hierapolitis Episcopus, & Nepos, in Ægypti partibus Episcopus, de mille annorum regno, vt Victorinus senserunt. Hæc ibi. At in breui illa, qua nunc extat, Victorini in Apocalypsim explanatione, neutiquam sententia de millenaria Christi regno vllibi reperitur: imo contrarium prorsus asseritur: nam extrema libelli verba sunt hæc. Ergo audiendi non sunt, qui mille annorum regnum terrenum esse confirmant. Hæc ibi. Accidere potuit, vt aliquis absonam opinionem è Commentario S. Victorini deraderet. Verùm nec Opus esse S. Victorini genuinum fœtum, nec epistolam esse S. Hieronymi, eruditi notarunt.* Hæc nos eo loco.

E lib. de Antichristo, cap. 1. hæc obseruauimus: *Circumfertur nomine S. Victorini, Pictauiensis Episcopi, & Martyris, Commentariolum in Apocalypsim, multa de Antichristo complectens: quem tametsi viri eruditi asserant ortum non ex omni parte Victorini ... e, ... m ... esse peruenisse Authoris, aliquibus id ... S. Hieronymi, vel additum, vel detractum, haud facile ... cessura.*

Sed præstat aliorum ea de re audire iudicia. Xystus lib. 6. Bibliothecæ, annotatione 347. *Cùm Commentariolum, qui nunc in Apocalypsim, Victorini nomine, circumfertur, semel atque iterum, ad perquirendum hunc Chiliastarum errorem, pertinaciter euoluissem; tantum abest, vt, quod ei impingit Hieronymus, inuenerim, vt etiam in fine Opusculi inciderim in apertam erroris huius confutationem: in qua cùm Author propositum Ioannis caput catholicè disseruisset, demum Commentarium suum conclusit his verbis: Ergo audiendi non sunt, qui mille annorum regnum terrenum esse confirmant: qui cum Cerintho Hæretico sentiunt. Verisimile est, aut Opus non esse Victorini, & ementitam esse Præfationem, sub Hieronymi titulo Volumini præfixam; aut inde vel ab Hieronymo, vel ab alio amico Lectore sublatam esse absurdam Victorini explanationem, & in locum ipsius eam, qua nunc habetur, repositam.* Hæc Xystus.

Bellarminus libro de Scriptoribus ecclesiasticis, in Victorino: *Nunc solum extat Commentarium in Apocalypsim: & de hoc ipso dubium est, an sit Victorini Opus. Scribit enim S. Hieronymus in epistola præfixa Commentario Victorini in Apocalypsim, Victorinum in isto suo Commentario secutum esse errorem Chiliastarum: quod etiam scripsit libro de Scriptoribus ecclesiasticis in Papia: at Commentarium, quod nunc extat sub nomine Victorini, non solùm hoc errore caret; sed contra hunc errorem etiam pugnat.*

Posseuinus in sacro Apparatu: *Sed qui Commentariolus sub eiusdem Victorini nomine circumfertur, tantùm abest, vt hunc errorem Chiliastarum contineat, vt apertè in fine Opusculi errorem hunc confutet. Et verisimile est aut Opus non esse Victorini, & ementitam esse Præfationem sub Hieronymi titulo Volumini præfixam; vel ab alio amico Lectore sublatam esse absurdam Victorini explanationem, & in locum ipsius eam, qua nunc habetur, esse repositam.*

Ioannes Maria, sacri Palatij Magister, in Indice expurgatorio, pag. 83. *Non desunt autem coniecturæ, quæ hoc Opus S. Victorino abstrahunt. Primùm, cùm S. Hieronymus in 36 caput Ezechielis inter Patres Chiliastas enumerat: at Author huius Commentarij longè abest ab eo errore: postrema enim verba libri ait: Ergo audiendi non sunt, qui mille annorum regnum terrenum esse confirmant. Deinde colum. 250. D. citat Epitomen Theodori de numero librorum Scripturæ sacræ: constat autem, Victorinum martyrio occubuisse in persecutione Diocletiani; & Theodorum sub Iustiniano vixisse. Forsan Opus detractionibus, additionibus, mutationibus alicuius audacia variatum. Vide, quæ notauit ea de re Fr Thomas Maluenda, Theologus Dominicanus, lib. 1. de Antichristo, cap. 1. & lib 10. cap. 4 & Xystum lib. 6. Biblioth. annotatione 347. qui etiam hanc epistolam S. Hieronymi in dubium reuocat.*

Alcasar Proœmio in Apocalyp. notatione 26. sect. 4. *Cùm liber in principio habeat prologum Hieronymi, suspicari licet, ab eodem Hieronymo expurgatum fuisse. quia Victorinum constat fuisse Millenarium: in hoc autem libro nihil est, quod eam fabulam redoleat.*

Coniectura est, Authorem huius Commentarij illum esse Victorinum, de quo Cassiodorus diuinarum lectionum cap. 9. inquit: *De quo libro Apocalypsis, & Victorinus sæpe dictus Episcopus difficilia quædam loca tractauit.* Et sanè id præstat hic Commentarius: nam non totam Apocalypsim; sed selecta quædam eius loca elucidat. Hunc verò non esse S. Victorinum, Pictauiensem Episcopum, & Martyrem, sed alium Victorinum, Episcopum recentiorem, testatur idem Cassiodorus cap. 7. cùm agens de Euangelio secundum Matthæum, ait: *De quo & Victorinus ex Oratore Episcopus nonnulla disseruit.* Et cap. 5. cùm recenset Explanatores Ecclesiastæ inquit: *De quo libro & Victorinus ex Oratore Episcopus nonnulla*

nulla differuit. Quæ sanè S. Victorino Martyri conuenire non possunt: cùm is non fuerit Orator, sed potiùs verborum compositione, & eloquio incomptus, vt Author est S. Hieronymus in Catalogo, & epistola 13. ad Paulinum. Sed id in medio relinquo. Ambrosius Ansbertus in 11. Apocalyp. id Opus Victorino Martyri tribuit: *S. Victorinum quidem, Pictauiensem Episcopum, & Martyrem, Commentarium in Apocalyp. conscripsisse, S. Hieronymus in Catalogo affirmat.*

Prodierunt proximis annis Antuerpiæ, in nouissima editione Operum S. Thomæ Aquinatis, Commentaria in Danielem, eiusdem S. Doctoris nomine, tomo 18. qui de nouo adiectus est reliquis septendecim. Qui edidit, multis argumentis contendit, esse veram, & germanam S. Thomæ lucubrationem. Sed persuadeat aliis, quantùm volet: mihi certe nondum persuasit, ab illo ingenio, & mente, istas quisquilias profectas: nec iudicium, nec eruditionem, nec manum, nec stylum S. Thomæ hic agnosco. Sed quale illud est (nisi mendum insit Typographi) Thenis Brabantiæ in Visitatione quadam Capitulari subscripsisse S. Thomam anno 1234? Affine forsan ei, quod scribit Lipsius in Louanio, lib. 2. cap. 17. S. Thomam Aquinatem anno 1276. Louanij in Ecclesia Prædicatorum Euangelium de superiori loco cecinisse. Nugæ! Quis nescit, S. Thomam natum anno 1224. mortuum 1274. annos tantum quinquaginta, nec plenos vixisse? Ergo subscripsit Capitulari Visitationi puer vix decennis, & cecinit Euangelium biennio post mortem.

Si quis tamen eos Commentarios imputet S. Thomæ, reperiet, si his delectetur, multa de Antichristo, cap. 11. & 12. quæ tamen fere ex Lyrano sunt accepta.

Sed nec Hebræorum conatus (vt ne hoc quidem prætermittamus) in rebus Antichristi prodendis desideratus est. Rabbi Iacob in lib. Abcath Rochel, hoc est, Puluis aromatico, quem se habuisse scribit Masius postremo Indice in Iosue, plura de bellis Messiæ cum Gog, & Magog, id est, Antichristo, disserit. Rabbini etiam Aben-Ezrah, Scelomoh, Dauid Kimchi in Commentariis Psalmorum, & Prophetarum, variis locis multa de Gog, & Magog, seu Antichristo pertractant. Non pauca quoque eiusmodi reperiuntur in Paraphrastis Chaldæis, & in Hebræorum Chronico Seder Olam, id est, Ordo sæculi, Interprete Genebrardo. Sed perfidi Iudæi post natum Christum, non animaduertunt miseri, Gog, & Magog pro ipsorum Messia, quem expectant, hoc est, ipsissimo Antichristo, depugnatores esse, vt suo loco dicemus.

Iam indicatis nominibus Authorum, quos ipse scire potui de Antichristo perscripsisse, nihil amplius habeo dicere, nisi me id non nisi magnorum virorum exemplo fecisse. Prætexuit C. Plinius præclaro suo Operi naturalis Historiæ Authorum nomina, vnde doctrinam hauserat: fecit & idem Dionysius Halycarnasseus initio Historiarum: item Cl. Ælianus in Tacticis; fecère & insignes alij Scriptores. Et Plinius quidem disertè ad Titum Vespasianum Imperatorem præfatur: *Argumentum huius stomachi mei habebis, quòd in his Voluminibus Authorum nomina prætexui. Est enim benignum, vt arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri, per quos profeceris.* Et paucis interiectis: *Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij est, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, præsertim cùm sors fiat ex vsura.* Vanissimè ergo Photius in Bibliotheca numero 68. carpit Cephaleonem Gergithium: *Animi quoque nondum prorsus maturi, puerilémque gloriam repudiantis magnum satis argumentum est e quot, quantisque Scriptoribus Historia collecta sit, indicare.* Nam quod Plinius in suo Opere, id anteà iam fecerat Gergithius in sua Historia. Et, cur id iactantia potiùs, quàm robur, & authoritas Operi fuerit?

Græcum Antichristi nomen.

CAP. V.

ANtichristi nomen expressum habetur in sacris Litteris; nec alibi, nisi in Ioannis Apostoli Epistolis, 1. Ioan. 2. 18. *Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus, quia nouissima hora est.* & vers. 22. *Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.* 1. Ioan. 4. 3. *Omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est. & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc iam in mundo est.* & 2. Ioan. vers. 7. *Qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & Antichristus.*

Constat Antichristi nomen ex particula ἀντὶ, & nomine Χριστός. Quid verò Christus significet, nulli melius quam Patres docebunt. S. Dionysius Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 4. *Iesu nomen oleum est effusum. Christus enim appellatur, quòd ipse eximiè fragrans repleat diuina coinspirato participes: est enim fons suaueolentiæ, emittens diuinos halitus in pias animas.*

Tertullianus de Baptismo aduersùs Quintillam, cap. 7. *Christus dicitur a chrismate quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis: quia spiritu vnctus est a Deo Patre.* Et aduersus Praxeam, cap. 28. *Christum facis Patrem stultissime, qui nec ipsam vim inspicias nominis huius: si tamen nomen est Christus, & non appellatio potius. vnctus enim significatur: vnctus autem non magis nomen est, quam vestitus, quam calceatus, accidens nomini res.*

Eusebius Cæsariensis demonstrationis euangelicæ lib. 4. cap. 15. *Primùmque illud contemplemur, quidnam ipsum Christi nomen significet. Alius igitur dixisset, Mosen primum omnium in legibus posuisse eos, qui Deo consecrati essent, vnguento comparato vngi solitos. Nam propter hanc ipsam causam etiam vnguentum odoratissimum, ad vngendi vsum vnguentaria arte componi solitum, vt eo vngerentur qui communibus rebus publicè præficiendi fuissent: & Christi nomen primum Mosen iis, qui ita vngerentur, imposuisse. Id autem vnctionis genus non solum Pontificibus fuisse traditum; sed & Prophetis, & Regibus, qui postea fuerint, quibus etiam ipsis solis hoc vnguento vngi fas esset.* Deinde ostendens, oleum illud corporeum diuini olei fuisse symbolum, subdit: *Huius itaque supremæ, atque ingenitæ diuinæ essentiæ virtutem illam, quæ omnia viuificat, omne bonum præstat, omnem pulchritudinem subministrat, diuinus Spiritus propriè, & conuenienti exemplo conferens, atque accommodans, Dei oleum appellat. Quare & Christum, & vnctum eum, qui illius particeps sit, vocat.* Et post alia: *Eum, qui solus hoc oleo vnctus est, quique diuinæ, atque eius, quæ cum nullis aliis communicatur, paternæ fragrantiæ particeps factus, & qui solo ex illo genitus Deus Verbum, communicatione gignentis ingeniti, Deus de Deo est declaratus, Christum, atque vnctum vocant.* Et lib. 1. ecclesiasticæ Historiæ, cap. 3. *Neque soli ij, qui honore decorabantur summi Sacerdotij, quique oleo ad eam rem præparato arte vngi*

cuiusdam

cuiusdam in eiusdem gratia vngebantur, Christi nomine insigniter apud Hebræos decorati fuerunt: sed Reges etiam, quos quidem Prophetæ diuini Numinis instinctu oleo perfundentes, Christos quosdam, hoc est, vnctos, qui Christum speciem adumbrarent, effecerunt. propterea quod illi effigiem, & figuram regiæ, ac primariæ potestatis, quæ in solo, & vero Christo, Verbo Dei omnia moderante cernitur, per se ipsi exprimebant. Iam verò nonnullos e Prophetis vnctione quadam Christos, id est, vnctos factos, imagine, & figura Christum futurum præsignificantes accepimus: vsque adeò vt eò omnes ij ad verum Christum, diuinum, & celeste Verbum, qui solus summus totius Orbis Sacerdos est, solus cuiusque creaturæ Rex est, solus inter Prophetas summus Patris Propheta est, aptè, & congruenter referantur. Huius rei illud potest esse argumento, quòd nemo hactenus veterum, siue Sacerdotum, siue Regum, siue Prophetarum, qui per symbola vngebantur, tantam diuinæ virtutis vim, & facultatem sit consecutus, quantam Seruator, & Dominus noster Iesus, qui solus, & verus Christus, id est, vnctus, declaratus est. Nullus enim ex illis erat, quantumuis amplitudine, & honore tot sæculorum ætates apud suos adbe... qui aliquando ex ea figurata Christi appellatione subiectos sues Christianorum nomine decorauerit. Et post alia. *Veriùs tamen, & magis quam illi omnes Christus ornatus fuit, & vt solus & verus Christus, id est, vnctus Dei, per vnguentum reuera, & sacrosanctam ipsius appellationem mundum Christianis compleuit vniuersum.* Pergit exponere, quemadmodum Christus diuino oleo vnctus, & delibutus fuerit.

Lactantius Firmianus appositè admodum lib. 4. diuinarum institutionum, cap. 7. *Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis, & regni: sic enim Iudæi Reges suos appellabant. Sed exponenda huius nominis ratio est propter ignorantium errorem, qui eum immutata littera Chrestum solent dicere. Erat Iudæis antè præceptum, vt sacrum conficerent vnguentum, quo perungi possent ij, qui vocabantur ad sacerdotium, vel ad regnum. Et sicut nunc Romanis indumentum purpuræ, insigne est regiæ dignitatis assumptæ: sic illis vnctio sacri vnguenti, nomen, ac potestatem regiam conferebat. Verùm, quoniam Græci veteres χρίεσθαι dicebant, vngi, quod nunc ἀλείφεσθαι, sicut indicat Homericus versus ille:*

Λοῦσαν δ' ἀμφίπολοι, καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ. hoc est:

Eum autem famulæ lauerunt, & vnxerunt oleo.

Ob hanc rationem nos eum, Christum nuncupamus, id est, vnctum, qui Hebraicè Messias dicitur.

Et verò Christum a chrismate, id est, vnctione, vnguento, dictum, quasi vnctum, seu delibutum: inde quoque Christianorum appellationem tractam, Patres summo consensu tradidere, S. Theophilus, Episcopus Antiochenus, lib. 1. ad Autolycum, Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum, cap. 1. S. Cyprianus tractatu de vnctione Chrismatis. S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi Mystagogica 3. S. Basilius homilia 1. de laudibus ieiunij, S. Gregorius Nazianzenus oratione 36. versùs finem, S. Chrysostomus homil. 116. in Psal. 12. & homilia de Cruce, tomo 3. S. Augustinus lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 13. & lib. 17. de ciuitate Dei, cap. 16. S. Isidorus lib. 7. Originum, cap. 2. & innumeri alij.

Henricus Stephanus, qui Græcarum vocum notiones ex professo perscrutatus est, hæc in Thesauro scribit. Χριστός, *peculiari nomine dictus fuit Filius Dei, & Seruator noster, eodemque sensu Hebræis Messias, quoniam ipse vere erat Sacerdos, Propheta, & Rex. tria enim tria hominum genera sola sacro oleo inungi solebant vt patet ex Leuitici 21. 3. Reg. 19. & 1. Reg. 10. & 16. & 2. Reg. 2. & 5. & 3. Reg. 1. Latini quoque Scriptores eum vocare Christum maluerunt seruato Græco vocabulo, quàm Latino Vnctum, seu Delibutum nominare.*

Quod Lactantius aiebat, ignorantes errore immutata litterâ pro Christo, Chrestum dicere solitos: ita quidem olim initio nascentis Ecclesiæ Gentiles ignorata nominis ratione Christum, *Chrestum*, & Christianos *Chrestianos* appellabant. Suetonius in Claudio, cap. 25. *Iudæos impulsore Chresto, assiduè tumultuantes Roma expulit.* Chresto enim legendum in Suetonio, non Christo, Sabellicus, Pithæus, Torrentius, Casaubonus, Lipsius, Marcellus Donatus, nouerunt. Sed, quod Marcellus existimauit, hic non de Christo Seruatore, sed de Chresto quodam seditioso Iudæo Tranquillum loquutum, refellitur à Paulo Orosio lib. 7. c. 6. & omnium consensu.

Idem Suetonius in Nerone, cap. 16. *Afflicti suppliciis Chrestiani, genus hominum superstitionis nouæ, ac maleficæ.* Tacitus Annali 15. cap. 44. *Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, vulgus Chrestianos appellabat. Auctor nominis eius Chrestus, qui Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat.* His enim locis *Chrestianos*, & *Chrestum* per e, legendum, & obseruarunt Pithæus, Pammelius, & Lipsius, & statim ex Patribus ostendemus. Lucianus in Philopatre: *Siquidem & inter gentes Chrestus fuerit.* Hinc occasionem nacti Patres, nominis *Christi* interpretationem illustrem quidem, ac splendidam ad Christum aptè traduxerunt. S. Iustinus, Martyr, Apologia 2. pro Christianis ad Anthoninum Pium Imper. *Chrestiani enim esse deferimur: atqui Chreston, hoc est, commodum, & bonum odisse iniustum est.* Vbi *Chrestiani* legendum monuit Sylburgius. Tertullianus Apologetici cap. 3. *Christianus verò, quantum interpretatio est, de vnctione deducitur: sed & cum perperam Chrestianus pronunciatur à vobis, (nam nec nominis certa est notitia penes vos,) de suauitate, vel benignitate compositum est.* Hæc idcircò Patres, quòd Græcè χρηστός, vtilis, commodus, bonus, probus, mitis, clemens, benignus, suauis, iucundus sit. Et Suidas: Χριστός, *bonus ex charitate, sed non necessitate. Χριστός, oleo vnctus: & Christus Dominus Deus noster.* Verùm de hac re pleniùs egerunt Petrus Pithæus aduersariorum subcesiuorum lib. 2. cap. 3. Iacobus Pammelius, & Franciscus Iunius in Notis ad Tertullianum, Apologet. cap. 3. Baronius Annali 1. anno 43. num. 13. S. Iustinus, Martyr, in Apologia 1. interprete Ioanne Lango: *Christus quidem ex eo, quòd per illum Deus omnia conformauerit, atque ornauerit, appellatur.* Scaliger in Eusebianis, num 1983. pag. 150. colum. 2. *Quòd ait, Christum dictum esse, quia Deus per illum condiderit omnia, & ornauerit, tunc locum haberet, si τὸ χρίειν, esset condere, & ornare. Χριστὸς μὲν κατὰ τὸ κεχρῖσθαι, καὶ κοσμῆσαι. Legendum verò κατὰ τὸ χρῖσαι. Dictus Christus, quia Deus per eum vnxerit, & ornauerit omnia.* Certè Sigismundus Gelenius interpretatur: *Christus quidem, eò quòd vnctus sit, & per ipsum Deus disponat, ordinéque omnia, vocatur.* Atque de nomine Christi satis.

Vim verò & notionem particulæ, ἀντὶ, Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 1. multa cum cura expendit. Henricus Stephanus, qui maiori otio ex instituto ista tractauit, plurima de hac voce disserit, & inter alia: *Anti*, inquit, *in compositione æqualentem indicat, vt Antitheos, Antianeira, Antichristus: sed multò plura sunt composita, in quibus, anti, significat contra, siue aduersus.* Equidem Antitheos, æqualis Deo, æquiparandus Deo, vel par Deo, aut potiùs, contrarius Deo, aduersarius Deo. Quo nomine

mine S. Chrysostomus in 2. Thessalonicen. 2. Antichristum appellat. *Antianira*, inquit idem Stephanus, *Amazones quasi vero, quod viris aut pares essent, & aequiparandae; aut adversaria, eorumque consuetudinem abnuerent.* *Antichir*, inquit Macrobius lib. 7. Saturnaliorum, cap. 13. *apud Graecos pollex vocatur, quasi manus altera.* Sed & Stephanus. *Pollex existimatur appellatus esse antichir, quasi qui pro manu sit, ac instar omnium reliquorum digitorum manus, quo, videlicet, dempto, manca plane futura sit manus, & mancus eius usus. Antichir sic à Graecis videtur dictus*, inquit Galenus, *quod solus ipse tantum valeat, polleatque, quantum reliqui quatuor. Latinè Promanus appellari possit. Siquidem manus actiones omnes per eum habet firmiores, eo solo tantum roboris praebente, quantum reliqui digiti simul inducti. Sunt tamen, qui Antichira dictum velint, quod caeteris digitis oppositus sit, & ex adverso situs.* Hactenus Henricus. Et Macrobius ibidem · *Pollex nomen ab eo, quod polleat, accepit.* Litteris hieroglyphicis robur, validásque indicat vires, apud Pierium Hieroglyphicorum lib. 36. *Antidotus*, contradatum, contrarium remedium. *Antipathia*, contrapassio, seu repugnantia. *Antipodes*, qui contraria nobis vrgent vestigia. *Antiprosopos*, oppositam faciem habens, seu obuersam. *Antidoron*, donum dono relatum, contradonum, remuneratio. *Antigramma*, contrascriptum, contrarium scriptum. *Antistrophos*, oppositus, obuersus. *Antilogia* contradictio, refragatio, reclamatio. *Antinomia*, lex contraria. *Antipalos*, contrapugnator. *Antirrhisis*, altercatio, refragatio, controuersia, contradictio. *Antichoria*, opposita chori pars. *Anticleithron*, contraclauis, seu adulterina clauis. *Antiphrasis*, contraria locutio. *Antithesis*, contrapositio, oppositio. *Anticharis*, gratia, quae vicissim confertur in aliquem; gratia, quae refertur, seu rependitur pro accepto beneficio.

Antipeponthos, ius quoddam, cuius meminit Aristoteles 2. Politicorum, cùm quis factis perfert aequa, aequale repensum. Budaeus in Pandectas, pag. 62. talionem Latine dici ait: Coelius tamen Lectionum antiquarum libro 23. c. 17. repassum, siue contrapassionem; Latinius, talionem. *Antipelargin*, verbum vsurpatum adagiis Graecorum, quod est promerentibus gratiam in tépore referre, gratum esse, beneficium rependere: & *Antipelargia* eiusmodi gratiae relatio, à ciconia dicta, quae Graecè *Pelargos* appellatur: ciconiae enim magna pietate parentes senio iam confectos alis suis impositos vehunt, alúntque: nec solùm genitricum senectam inuicem educant, sed etiam duces fessos ad terga recipiunt, eis infantiae suae vices rependentes, vti Aristophanes in auibus, Plinius lib. 10. c. 23. Aelianus lib. 3. cap. 42. S. Basilius homil. 8. in Hexaëmeron, S. Ambrosius lib. 5. in Hexaëmeron, cap. 16. Sed de verbo, *Antipelargin* Suidas in Historicis, Erasmus in Adagiis, Budaeus in Pandectas, pag 50. Henricus Stephanus in Appendice Thesauri.

Antistrategos, inquit Henricus, *qui est loco Imperatoris, vicem gerens Imperatoris, qui locum Imperatoris obtinet: exponitur etiam Propraetor, Legatus Praetoris, Legatus Consulis.* Budaeus in Commentariis linguae Graecae: *Antistrategos, Legatus Consulis, vel Praetoris, apud Demosthenem.* Bellarminus verò: *Antistrategos non significat vicarium Ducis, sed ordinarié contrarium ducem, & interdum eum, qui est loco Ducis, nō vt illi subiectus, sed vt aequalis: quemodo apud Latinos Propraetor, vel Proconsul non significat Vicarium Praetoris, vel Consulis sed eum, qui est in aliqua Prouincia, id, quod est Praetor, vel Consul in Vrbe.* Glossae veteres ab Henrico Stephano, & Bonauentura Vulcanio editae: *Antistrategos, Prolegatus. Antitamias, Proquaestor. Antistrategos, Propraetor.* Sed de officio & authoritate [illegible] copretorum multa collegit Ioannes Rosinus, Antiquitatum Romanarum lib. 7. cap. 45. Addit verò Henricus: *Antistrategos dicitur etiam contrariae partis Imperator, hostium Imperator apud Thucydidem.* Sed exemplorum iam satis. Sentit [illegible] Bellarminus [illegible], *ἀντὶ apud Graecos propriè significat oppositionem: & quoniam oppositi dicuntur non solum ea, quae pugnant inter sese, sed etiam ea, quae aequipollent, inde factum est, vt ἀντὶ in compositione interdum significet contrarietatem, interdum aequivalentiam, nunquam autem subordinationem.* Sed de particula, *ἀντὶ*, vide quoque Fungerum in Etymologico, verbo, *Antichristus.*

Antichristus propriè significat contrarium, aduersarium Christo.

CAP. VI.

Sensus communis omnium Orthodoxorum semper fuit, Antichristum propriè significare contrarium, seu aduersarium Christo. S. Hilarius libro ad Catholicos Episcopos contra Arianos, vel Auxentium Mediolanentem. *Nominis Antichristi proprietas est, Christo esse contrarium.*

S. Hieronymus epist. 1[illegible] ad Algasiam quaestione 11. *Ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo, & ideo vocatur Antichristus.*

S. Augustinus tractatu 3. in 2. Ioannis Epistolam: *Latinè Antichristus, contrarius est Christo: non quemodo nonnulli intelligunt, Antichristum ideo dictum, quod [illegible] te Christum venturus sit, id est, post eum [illegible] Christus non sic dicitur, non sic [illegible] idest, contrarius Christo.*

S. Isidorus Hispalensis lib. 8. O[illegible], cap. 11. *Antichristus appellatur, [illegible] Christum venturus est · non quomodo quidam simplices intelligunt, Antichristum ideo dictum, quod ante Christum venturus sit, & post eum veniat Christus: non ita, sed Antichristus Graecè dicitur, quod est Latinè contrarius Christo: ἀντὶ enim Graecè in Latinum, contra significat.*

S. Ioannes Damascenus lib. 4. Fidei orthodoxae, cap. 27. *Veniet, non pro Christo, sed aduersus Christum, qua etiam de causa Antichristus dicitur.* Ambrosius Ansbertus in 1[illegible]. Apocalypsis: *Nam & Antichristus Christo contrarius interpretatur* Sed in re nimiùm perspicua nihil opus est pluribus testibus. Duos tantùm adiungo à Romana Ecclesia alienos. Henricus Stephanus in Thesauro: *Antichristus, qui Christo se opponit, Christi aduersarius* Bartholomaeus Vuestheimerus in Phrasibus sacrae Scripturae: *Nihil enim aliud est Antichristus, quàm aduersarius Christi.* Vide Ioannem Fungerum in Trilingui Etymologico, verbo, *Antichristus.*

Caeterùm, quemadmodum nomen Christi interdum generale est in Scriptura, vniuersè complectens omnes Deo consecratos homines, & ad publicam functionem ritu solenni sacri olei, & vnguenti inunctos, vt Sacerdotes, Prophetas, Reges: cuius appellationis exempla non pauca sunt obuia in sacris Litteris: quo sensu constat dictum Psal. 104. *Nolite tangere Christos meos.* Aliquando verò propriè, & singulariter quendam eximium, & magnum Christum, seu Vnctum designat, cuius alij Christi exstiterint typi, & veluti praecursores; nempe, per antonomasiam Iesum Nazarenum, Mariae Virginis Filium, verum Deum, & hominem, Seruatorem nostrum, & Propugnatorem,

generā

generis humani Monarcham sempiternũ, supremum ac maximũ Sacerdotem, Regem, ac Prophetam; quem adumbrauerint, ac præcucurrerint omnes pij & optimi Sacerdotes, Reges, Prophetæ veteris Testamenti, vnctum, & delibutum diuinitùs oleo lætitiæ præ consortibus suis, quem Hebræi *κατ᾽ ἐξοχὴν*, appellare solent מלך המשיח *Melech ha Massiach.* Regem illum vnctum, vt notat Mercerus in Thesauro. Pari quoque ratione, si generalem nominis rationem spectemus, Antichristi appellatio in eos omnes competit vniuersè, qui quauis ratione Christo Domino aduersati sunt, & peculiariùs in illos, qui se veros Messias, & Christos mendacio confinxerunt: sic Apostoli, & sancti Patres, hæreticos, qui Christum oppugnarunt, eiúsque sacram œconomiam suis erroribus conuellere conati sunt, atque eos in primis, qui se Christos esse mentiti sunt, Antichristos vocare consueuerunt. 1. Ioan. 2. 18. *Nunc Antichristi multi facti sunt.* Tertullianus de præscriptionibus aduersùs Hæreticos, cap. 4. *Qui Antichristi interim, & semper, nisi Christi rebelles? Hos enim hæreses, non minùs doctrinarum peruersitate Ecclesiam lacessentes, quam tunc Antichristus persecutionum atrocitate persequetur: nisi quòd persecutio & Martyras facit, hæresis apostatas tantùm.* S. Cyprianus epist. 76. ad Magnum: *Beatus Ioannes Apostolus vniuersos, qui de Ecclesia exissent, quique contra Ecclesiam facerent, Antichristos appellauit. Vnde apparet, aduersarios Domini Antichristos omnes esse, quos constet à charitate, atque ab vnitate Ecclesiæ Catholicæ recessisse.* Didymus Alexandrinus in 1. Ioan. 2. *Illi sunt Antichristi, qui ab Ecclesia Saluatoris abscesserint, vt etiã præsidere videantur hæresibus. Consequens est enim, quòd qui semetipsos à collegio fidelium segregarunt, Antichristi sunt: quomodo enim non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quàm Christi confitetur Ecclesia?* S. Hieronymus in Nahum 2. vers. 11. *Audistis, inquit Ioannes, quia Antichristus venit: nunc autem Antichristi multi sunt: tot enim Antichristi sunt, quot dogmata falsa.* S. Epiphanius Hæresi 26. *Et nunc Antichristi multi sunt: nimirum cùm ij Antichristi sint, qui Christum in carne venisse non confitentur.* S. Hilarius lib. contra Auxentium: *Antichristos plures esse, Apostolo Ioanne prædicante, cognouimus. Quisquis enim Christum, qualis ab Apostolis est prædicatus, negauit, Antichristus est.* S. Isidorus Originum lib. 8. c. 11. *Sed & ille Antichristus est, qui negat esse Dominum Christum: contrarius enim Christo est: omnes enim, qui exeunt de Ecclesia, & ab vnitate fidei præciduntur, & ipsi Antichristi sunt.* Et nihil frequentiùs in Patribus reperitur, quam Hæreticos, Ecclesiæ hostes, & perduelles, Antichristorum nomine censeri.

At verò Antichristus, per antonomasiam, & nequitiæ excessum, illum propriè significat certum, & peculiarem hominem, qui veri, & vnici Christi Domini acerbissimus, & infestissimus omnium, quotquot fuerunt, vel erunt, hostis & aduersarius futurus est: qui cum legitimo Christo Seruatore humani generis de dignitate, de Diuinitate certabit: quem in fine mundi venturum vniuersus Orbis magno jam metu formidat: quem vaticinia, & oracula Prophetarum, Apostolorum prædicta, sanctorum Patrum perennis traditio, Theologorum scripta, Christiani Orbis consensio magnis sermonibus loquuntur: qui se Deum, & verum Christum esse, palam affirmabit: qui dictis, factísque Iesum Christum Dei Filium impudenter abnegabit, & Christianam Religionem crudelissimâ post omnium sæculorum memoriam persecutione radicitùs extirpare conabitur; quem omnes alij insigniter pessimi Antichristi figurauerint, & adumbrauerint: de quo solo ingens hoc Opus integrè à nobis institutum est. S. Ioannes Damascenus lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 27. *Omnis, qui Filium Dei, ac Deum in carne venisse, ac Deum perfectum esse, atque hominem perfectum minimè confitetur, Antichristus est. Cæterùm peculiari, ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est.*

De hoc Antichristo proculdubiò locutus est Ioannes Epistol. 1. cap. 2. 18. *Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit.* Vbi verbum, *venit*, præsentis temporis est è Græco, positum pro futuro, more prophetico propter rei certitudinem, vt Caietanus annotauit: quasi dicat: Certissimè venturus est in fine mundi. Vatablus: *Audistis, quòd Antichristus venturus sit.* Qua etiam ratione legit S. Augustinus in hunc locum, & de Ciuit. Dei, lib. 20. c. 19. S. Hieronymus in Nahum 2. vers. 11. habet: *Audistis, quia Antichristus veniet.* Felicianus Oecumenij Interpres: *Audistis Antichristum venire. Venit,* præsenti tempore, dicere solemus, quod iam velut in proximo accessit, & quasi breui capitibus nostris imminet. Sic dicimus, mundi finis venit, bellum venit, pestis venit. Disertè Oecumenius: *Confirmat autem esse extremam horam, siue pessimam, siue vltimam intelligas, ex Antichristo. Si enim, inquit, Antichristum in extremis temporibus, atque vltimus expectamus; nunc verò Antichristi multi extiterunt; (de Cerintho autem, & similibus intelligit;) tempus extremum mundi consummationis impendere perspicuum est, cum multi Antichristi anti illi præcant.*

Atqui Ioannem hic de Antichristo antonomasticè locutum, S. etiam Augustinus, S. Beda, Strabus Monachus, Lyranus, Erasmus, Caietanus, Gagnæius, Guillaudus, Titelmannus, omnes in hunc locum consentiunt: & ex recentioribus, qui scripserunt de Antichristo, innumeri. Et 1. Ioan. 4. 3. *Hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit.* Est quoque, *venit*, ex Græcis præsentis temporis. In S. Augustino tractatu 6. duplex est lectio: *De quo audistis, quod futurum sit.* Vel, *de quo audistis, quòd venturus sit.* Posteriorem hanc lectionem habet quoque Dydimus Alexandrinus. Sed & hic sermonem esse de vero Antichristo in fine sæculi venturo, omnes intelligunt. Quod autem addit Ioannes: *Et nunc in mundo est.* in eundem sensum Patres exponunt: Didymus: *Figuraliter itaque dicit de Antichristo; quem venire audiuimus, quia iam in mundo est, hoc est, per Pseudoprophetas, & Spiritus errorum.* S. Beda: *Venit, imminente die Iudicij, nato in mundum homine illo cæteris ampliùs nefando, filio iniquitatis. Et nunc iam in mundo est, habitans in mentibus eorum, qui Christo, vel in professione, vel opere sine remedio pænitendi repugnant.* Oecumenius: *In mundò esse iam Antichristum inquit, non corporaliter, sed per falsos Prophetas, & falsos Apostolos, & Hæreticos, qui præuij ipsi sunt.* Eadem Anselmus Laudunensis, & recentiores, Caietanus, Gagnæius, Guillandus, Titelmannus. Porrò illa loca 1. Ioan. 2. 22. *Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.* Et 2. Ioan. 1. 7. *Qui non confitentur Iesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & Antichristus* intelligenda esse de vero Antichristo, impiorum Capite, lib. 8. c. 2. docebimus.

Quòd verò Antichristi nomen in sacris Litte-

ris, & apud Patres, cùm illum indicat maximum & primarium Antichristum, de quo propriè tantùm Opus ordimur, nihil aliud propriè significet, nisi sæuissimum Christi aduersarium, & hostem omnium truculentissimum, qui se verbis, & factis verum Christum constituat, abnegato, & repudiato Iesu Christo Dei Filio; & Scripturæ, & Patres, & totius Christiani Orbis certissima traditio tam perspicuè docent, vt delirium sit ambigere. Paulus 2. Thessal. 2.4. *Homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut colitur; ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus* Daniel. 11. 36. *Et eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum; & aduersus Deum Deorum loquetur magnifica.* & ver. 37. *Et Deum Patrum suorum non reputabit, nec quenquam Deorum curabit: quia aduersus vniuersa consurget.* Christus Ioan. 5.43. *Ego veni in nomine Patris mei; & non accipitis me: si alius venerit,* Antichristus, *in nomine suo,* se Christum asserens, *illum recipietis.* Sed sunt nobis hæc loca in progressu Operis exquisitè explananda.

Lucifer libro de non parcendo in Deum delinquentibus: *Nihil Antichristus acturus est, nisi vt negetur vnicus Dei Filius.* S. Hieronymus epist. 151, ad Algasiam, quæst. 11. *Ipse est enim vniuersorum perditio, qui aduersatur Christo: & ideò vocatur Antichristus.* S. Isidorus lib. 8. Originum, c. 11. *Antichristus appellatur, quòd contra Christum venturus est: Christum enim se mentietur, dum venerit, & contra eum dimicabit, & aduersabitur Sacramentis Christi, vt veritatis eius Euangelium soluat.* Rabbanus Tractatu de Antichristo: *De Antichristo scire volentes primò notabitis, quare sic vocatus sit: ideò, scilicet, quia Christo in omnibus contrarius erit, & Christo contraria faciet.* S. Anselmus in 2. Thessal. 2. *Qui scilicet, homo pestifer aduersabitur Christo, ideò vocatur Antichristus, id est, contrarius Christo* Sed nihil opus est, sententias de hac re Patrum plures coaceruare, cùm in toto hoc nostro Opere nihil magis ex Scriptura, & Patribus simus demonstraturi, quàm Antichristum futurum omnium, quotquot ante se fuerunt, crudelissimum & truculentissimum Christi Filij Dei hostem, & aduersarium.

Attamen quemadmodum Angelus Gabriel suauissimum sacri nominis IESV etymon dilucidè Iosepho, sponso Virginis, explicauit, Matth. 1. 21. *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* ita quoque Ioannes, cum in 1. Epist. 2. 22. ait: *Qui negat, quoniam Iesus est Christus, hic est Antichristus.* nihil aliud proculdubiò voluit indicare, quàm propriam, & genuinam Antichristi notam esse negare Iesum Christum, & Christo in omnibus esse contrarium, & aduersarium.

Hebraicum Antichristi nomen,

CAP. VII.

NOn est dubium, quin Antichristus Hebraicè nuncupari rectè possit אַל־מָשִׁיחַ *Al Massiach,* id est, contra Messiam, vel aduersùs Christum: quæ vox extat Psal. 2. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersus Christum eius.* Hebraïce, עַל־מְשִׁיחוֹ *Al Messicho.* Sanderus existimat posse quoque commodè appellari שָׂטָן *Satan*: nimirum שָׂטָן לְמָשִׁיחַ *Satan le Massiach.* id est, hostis, osor, aduersarius, impeditor Messiæ. Quid verò Messias, Hebraicè significet, notum est, & abundè docent, Sanctes, Forsterus, Auenarius, Mercerus, Marinus, Schintlerus in Lexicis Hebraicis, & Caninius de vocibus Hebraicis noui Testamenti, cap. 13.

Sed nullum Hebraïcum vocabulum ita exactè vim, & notionem nominis Antichristi exprimere putamus, vt בְּלִיַּעַל *Belyaal,* seu, vt Latini enunciant, *Belial.* De qua voce, quid in hac lingua Iudaueritmus, nonnullum specimen edamus, rogatâ priùs lectoris patientiâ. Inuenitur hoc nomen vicies & septies in Hebraico contextu veteris Instrumenti, & semel 2. Corinth. 6. 15. Vulgatus Interpres tredecim locis ininterpretatam reliquit. Deuteron. 13. 13. *Egressi sunt filij Belial.* Septuaginta, *filij exlegum,* transgressorum. *Viri iniqui.* Chaldæus, *filij impietatis.* Deuteron. 15. 9. *Ne forte sit verbum cum corde tuo Belyaal.* Lxx. *in corde tuo iniquitas.* Chaldæus, *cum impietate.* Noster, *impia cogitatio.* Iudicum 19. 22. *Venerunt viri ciuitatis illius filij Belial.* Lxx. *filij iniquorum.* Noster, *filij Belial, id est, absque iugo.* Iudicum 20. 13. *Et nūc date viros filios Belyaal.* Lxx *filios iniquorum.* Noster, *qui hoc flagitium perpetrarunt.* 1. Reg. 1. 16. *Quasi vnam de filiabus Belial.* Lxx. *filiam pestilentem.* Chaldæus, *filiam impietatis.* Theodotion, *vnam indisciplinatarum.* 1. Reg. 2. 12. *Filij Heli, filij Belial.* Lxx. *pestilentes* Chaldæus, *filij improbi.* S. Ephrem Apologia Heli Sacerdotis, *filij perditi.* 1. Reg. 10. 27. *Filij verò Belial dixerunt.* Lxx. *filij pestilentes.* 1. Reg. 25. 17. *Ipse est filius Belial.* Lxx. *filius pestilentis.* & vers. 25. *ad virū Belyaal istum.* Lxx. *pestilentem.* Noster, *iniquum.* Chaldæus, *stultum.* 1. Reg. 30. 22. *Respondensque omnis vir malus, & Belyaal.* Lxx. *pestilens.* Noster, *iniquus.* 2. Reg. 16. 7. *Et vir Belial* Lxx. *iniquus.* & cap. 20. *Vt ibi esset vir Belial.* Lxx. *Vir iniquus, vel pestilens.* & cap. 22. 5. *Torrentes Belial.* Lxx. *iniquitatis.* Chaldæus, *peccatorum* & cap. 23. 6. *& Belyaal quasi spina.* Lxx. *Iniquus.* Noster. *præuaricatores.* 3. Reg. 21 10. *Duos viros, filios Belial.* Lxx *filios iniquorum.* & vers. 13. *Filij Belyaal.* Lxx. *filij iniquorū* Noster, *filiis Diaboli.* Eodem vers. *homines Belyaal.* Lxx. in Complutensi & Regia editione, *Viri apostasia.* Noster, *Viri diabolici.* 2. Paralip. 13. 7. *Filij Belial.* Lxx. *Filij iniqui.* Iob 34. 18. *Qui dicit Regi, Belyaal.* Lxx. in Cōplutensi, & Regia editione, *Iniquus.* in Romana verò, *iniustè agis.* Noster, *Apostata.* Psal. 17. 5. *Torrentes Belyaal.* Lxx. & Noster, *Iniquitatis.* Psal 40. 9. *Verbum Belyaal.* Lxx. & Noster *Iniquum* S. Hieronymus, *Diaboli.* Psal. 100. 3. *Verbum Belyal.* Noster, & Lxx. *Rem iniustam.* Prouerbiorum 6. 12. *Homo Belyaal.* Lxx. *Insipiens.* Chaldæus, *Calumniator.* Noster, *Apostata.* Cap. 16. 27. *Vir Belyaal.* Noster, *Impius.* Lxx. *Imprudens.* Aquila, *Apostasia.* Symmachus, *Intolerabilis.* Chaldæus, *Calumniator* & cap. 19. 28. *Testis Belyaal.* Lxx. *Imprudentem.* Aquila, Theodotion, & Noster, *Iniquus* Nahum, 1. 11. *Consulens Belyaal* Lxx. *Cogitans contraria.* Noster, *Mente pertractans præuaricationem.* & v. 15. *Pertransiet in te Belial.* Lxx. *Vt pertranseat in vetustatem.*

S. Hieronymus in Isaiæ 27. initio: *Belial, id est, Apostata, præuaricator, & absque iugo. Vnde & Apostolus: Quæ, inquit, communicatio Christi ad Belial? Et vbicunque Lxx. posuere, filios pestilentia, in Hebraïco scriptum est, filij Belial.* Et in 4. ad Galatas: *Diabolus, Græcum verbū est, quod Latinè dicitur, criminator; lingua verò Hebraica Satan appellatur, id est, aduersarius, siue contrarius, & ab Apostolo Belial, hoc est, absque iugo, quòd de collo suo Dei absciderit seruitutem, quam Aquila Apostatam transtulit. Et sciendum, vbicunque in veteri lege, filij pestilentiæ scribantur, sicut ibi. 1. Reg. 2. 12. Filij autem Heli, filij pestilentiæ. Ibi in Hebraicis Voluminibus, Belial, hoc est, Diabolum, pro pestilentia nominari, Licet plurimi pro Belial corruptè*

in

in Apostolo Beliam legunt. Et in Nahum 1. *Belial interpretatur praeuaricator, [illegible] apostata.*

S. Ioannes Chrysostomus homil. 13. in 2. Corinth. 6. *Beliar [illegible] appellat desertorem Hebraica voce.*

S. Isidorus lib. [illegible]. Originum, cap. 11. *Belial, id est, absque iugo.* Acceptum id ex Auctore Traditionum in lib. Regum, siue [illegible] siue alius fuerit, qui in 1. Reg. 1. inquit: *Belial, interpretatur absque iugo.*

Theophylactus in 2. Corinth. 6. *Belyaal, quod significat desertorem, vel desertorem.*

Oecumenius in 2. Corinth. 6. *Belial Hebraeorum lingua, Apostatam significat.*

Suidas: *Beliar Hebraea voce desertorem, & transfugam significat.*

Ioannes Reuchlinus in Lexico Hebraïco: *Belijaal, malum, iniquum. Inde nomen Daemonis, qui est pater omnis mali. Vnde, qui ex patre Diabolo sunt, dicuntur filij Belial. Chaldaïca translatio exponit filios malitiae. Quidam Hebraeorum compositum arbitrantur à beli, & iahal, id est, absque ascensu, quod mentem nostram non patitur ferri sursum.*

Erasmus in Annotationibus in 2. Corinth. 6. *Belial, Graeci legunt, Beliar, ob id, ni fallor, quod Graeca nullum nomen desinit in, L. Graeca scholia indicant Belial Hebraeis significare desertorem, hoc est, Luciferum.*

Caietanus in 2. Corinth. 6. *Belial enim sonat absque iugo; vnde vir Belial appellatur, cui omnia licent, vtpote absque quocunque rectae rationis iugo.*

Sanctes Pagninus in Thesauro: *Cum beli coniungitur iaal, & fit Belijaal, quod significat impium, aut impietatem, teste Rabbi Dauid in lib. Radicum. Et secundùm eundem Rabbi Dauid eodem in libro, vir impius dicitur Belijaal, ex beli, non, & iaal, ascendet, ab Alah, eò quod non ascendat, id est, proficiat, & prosperetur. Quanquam Hieronymus deducit a beli, non, absque, & ol, quod est iugum, quasi sine iugo, quòd impius diuinae legis iugum ferre nolit.*

Alfonsus Camorensis in breui Dictionario Hebraico: *Belyaal Praeuaricatio, vel absque iugo.*

Augustinus Steuchus Eugubinus in 13. Deuteronomij: *Hoc nomine Belijaal alij dicunt significari hominem inutilem, à beli, id est, non, & iaal, quod est, profuit. Alij nomen esse Daemonis contendunt, deductum à bele, hoc est, non, & iaal, hoc est, ascendet: quia nos ascendere sursum non permittat. Editio vero Chaldaica id interpretatur, malignitatem, quae propria Diaboli est. Ex eo est effectum, vt ipsum Hebraicum nomen posuerit Hieronymus, vt liceret cuique, quod vellet, super eo arbitrari. Interpretatur autem ipse interdum, filios Belial, filios Diaboli: in quo omnes ferè Hebraei consentiunt homines, videlicet, malignos, pessimos, impiissimos, quibus tanquam suorum scelerum ministris vtitur Diabolus, eo nomine significari.* Et in Iob 34. *Belyaal, nomen dedecorosum, probri plenum, inutilis, malum, [illegible].* Et in Psalm. 17. *Belyaal, nomen infame in sacris Literis, nomen vilissimorum, siue hominum, siue Daemonum. Dicitur nomen, vt Hebraeis placet, a bal, non, & iaal, profuit, inutilis, nempe, pestiferus, perniciosus.*

Isidorus Clarius in Scholiis Deuteron. 13. *Belial Hebraei intelligunt hominem pertinacem, & qui est perfricta fronte, quasi absque iugo legis diuinae.*

Vatablus in Deuteron. 13. scholio 10. *Belial, homo impius, & nihili.* Et in aliis Annotationibus editis in Officina Sanctandreana in idem cap. 13. Deuteron. vers. 13. *Hebraei ferè omnes consentiunt, hac dictione Belyaal, significari hominem malignum, pessimum, impiissimum, quo tanquàm scelerum suorum ministro vtatur Diabolus. LXX. verterunt, παράνομον, exlegem, peruersum, prauum, sceleratum.* Et in Iudic. 19. vers. 22. *Viri Belyaal, id est, homines improbi, nebulones, homines nihili. Gallicè, gens qui ne valent rien.* Et in 1. Reg. 2. scholio 40. *Filij Belial, id est, improbi, destituti religione, pietate, & omni probitate.* & in Prouerb. 6. scholio 13. *Belyaal, id est, qui omni ratione, humanitate, religione, pietate, & omni probitate destitutus est: vel homo nihili, impius, & inutilis: aut apostata, & sui instituti desertor, qui nihil promouet.*

Leo Iudas Heluetius in noua Translatione, quae cum Scholiis Vatabli edita est, Nahum 1. vers. 11. & 15. *Belyaal, id est, Deo, & hominibus infestus.*

Bartholomaeus Vvesthemerus in Phrasibus sacrae Scripturae: *Belyaal, dictio in Scripturis frequens Hebraeis, dicitur significare malitiam, licèt ferè vbique iniquitas transferatur; idque impropriè: vnde filij Belial, id est, malitiae Iudicum 19. nam Hebraei per Belial hominem pertinacem, & qui est perfricta fronte, quasi Bel-ol, absque iugo legis diuinae. Etymologiam habet a beli, id est, non, & iaal, id est, proficit; vt qui ad nocendum alios tantummodo viuunt. Inde impositum est Diabolo nomen Belial. Sic Prouerb. 6. pro Belial, apostata legitur: nam in Hebraeo est Belial, quod significat inutilis, qui caret timore Dei. Torrentes Belial, Psal. 18. sunt persecutiones, impetus, & exercitus Daemonorum, & quotquot iugum Christi detrahunt.* Eadem totidem verbis exscripsit Claudius Guillaudus in collationibus, ad 2. Corint. 6.

Idem Vuesthemerus, verbo, *Filius*, ait: *Belial, est res praua, scelus: Belyaal enim dici putant, quasi beli iaal, id est, nihil prodest: vnde nihili, impiissimi, maligni, pessimi & perditi homines dicuntur viri Belial. Colligitur Belial significare scelestum, perditum, flagitiosum.*

Hieronymus Oleastrius in 13. Deuteronomij: *Variè tam Hebraei, quàm nostri sentiunt de nomine Belyaal. Hebraei dicunt, esse hominem pernicacem, & perfricta fronte, & sine iugo legis diuinae. Alij sentiunt dici à beli, quod est, non, & iaal, id est, profuit, quasi non proficiens, seu vir inutilis. Mihi vero videtur dici à beli, quod est non, & al, super, quasi vir non ferens aliquid super se: hoc est, quod Hebraei dicunt significare hominem sine iugo diuinae legis, nec solùm sine iugo diuinae legis, sed non ferens super se aliquem. Alij eos viros Belial vocant, quibus Daemon velut instrumentis ad malum vtitur.*

Cornelius Iansenius in 6. Prouerbiorum: *Belial, absque iugo, interpretari potest, a beli, quod est sine, & ol, quod est iugum: cùm alij interpretentur, sine honore, a beli, sine, & verbo, alah, quod est, ascendere: vel sine vtilitate, ab iaal, quod est prodesse. Significat autem ipsam impietatem, aut insigniter impium.*

Ioannes Mercerus in Thesauro: *Belyaal significat hominem nequam, summè sceleratum, profligatum, perditum, deploratum, vernaculè,* vn vaut-rien, ou vaut-neant. *Vel si sit substantiuum, nequitiam, & extremam improbitatem.*

Arias Montanus in Nahum 1. *Verbi Belijaal significatio ad sacrilegos, nefariósque ausus, conatus, & inceptus propriè aptatur: ita vbicunque Belyaal est, Latinè nefarium, nefandum, sacrilegum aptè interpretabimur.* Idem in Commentariis Iudicum 19. *Ex pluribus verò, iisdémque affinibus verbi huius Belyaal significationibus vnicam Interpres elegit, absque iugo: quippe qui Interpretem ageret, nō Commentatorem. Sunt verò tria verba in sacra Lingua iisdem ferè notis, variè tamen concinnata, quorum singula significationes huiusmodi*

huiusmodi hominum figuram suis depingunt coloribus: iaal, vtilem esse, prodesse, Latinum vertit: alal, facere dolore afficere, illudere, inuoluere: vnde ol, iugum dictum. Auel, iniquè agere, peruertere. Omnia hos pariter illi adscribuntur, cui nomen Belial conuenit. Idem enim inutilis, idem temerarius, & dolore afficiens, illusor, iugi ac disciplinæ expers, vrbanitate, & modestia carens, omnino intemperans, nihil non permiscens, & confundens sentitur. Hæc Montanus: quæ curiosa, aliena, & remotiora iure censeri debent.

Nicolaus Zegerus in 2. Corinth. 6. *Belial Hebræis iniquum, Dæmonem, Apostatam, absque iugo, & prænaricatorem declarat.*

Ioannes Heutenius in Nota marginali ad Oecumenium in 2. Corinth. 6. *Belyaal, hoc est, absque iugo, iniquus, malus, prænaricator.*

Marcus Marinus in Arca Noë: *Belyahal nomen forma masculina sine plurali, quod asserunt compositum esse ex Beli, & iaal, quasi absque vtilitate: & communiter in malum sumitur: in abstracto pro impietate, iniquitate: nisi aliquando etiam eleganter vsurpetur in concreto pro viro impio, sicut & apud Latinos scelus pro scelesto viro positum inuenitur. Alij tribuunt ei diuersas compositiones, videlicet a beli, & ol, vel alah.*

Ioannes Auenarius in Hebraico Dictionario, in radice, *iaal: Belyaal, inutilitas, sine commodo pernicies. Compositum ex beli, sine, absque, non, & iaal, profuit: & significat illum, qui nemini prodesse, sed tantum obesse studet.*

Franciscus Ribera in Nahum 1. num. 44. multa de hac voce disserit, & inter alia: *Vocabulum Belihal valde vsitatum est in Scriptura. Hieronymus idem valere docet, quod prænaricator, & apostata. Hebraicè nunc ita scribitur,* בְּלִיַּעַל *Belyal, dictumque putant a Beli, quod est sine, & iaal, id est, ascendet, eo quod non ascendat, nec prosperabitur. At, vt in multis sæpè demonstraui, malè puncta posuisse Hebræos, male proferre, & malè scribere, ita in hoc vocabulo ostendam. Prophetæ scripserunt,* בליעל *quod sonat, Belihal, id est, sine iugo, a beli, sine, & ol, iugum: sed Hebræi ineptè alterum i, & a, addiderunt proferentes Belyihal: proferendum autem esse Belihal, vel illud manifestissime probat 2. Corint. 6. Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Neque enim vnquam legimus in vllo codice veteri, aut nouo vulgata editione Belyahal, neque etymologia conuenit, neque significatio* Hæc ille: quæ nobis magnopere non probantur: cur enim vbertatem fontis arctet

Ioannes Pineda in Iob 34. v. 18. vbi multa de vocabulo confert: *Nemo est, neque ipse Hieronymus, qui huic nomini perpetuam aliquam significationem tribuat; sed quam locus ipse exigere videtur: quamquam omnes in eo conueniant, quod significet nefarium aliquem improbitatis gradum, &, hominem insigniter improbum, diuinæ legis desertorem, & hostem impudentissimum: qui nunquam in melius, sed in deterius profecit, contemptorem hominum, atque Dei.*

Nicolaus Serarius in 19. Iudicum, quæst. 7. *Belial, id est, vt expositionem adiecit Interpres noster, absque iugo: nam Hebraicè beli est, absque, & ol, iugum. Iudæus verò Radak (id est, Rabbi Dauid Kimchi) exponit eum, qui ascendere non potest; qui ad altiorem gradum euehi nullum debet; qui ascensu, & prosperitate nulla dignus est: quasi beli iahal, id est, non ascendit. Est expositio vtraque non inepta, & inter se aut parum, aut nihil dissentiens: qui enim Dei, humanæque rationis iugum abiicit, & aspernatur, is proficere nunquam solet: quin descendere, ac ruere, potius quàm ascendere, nimirum, gehennæ, cælique respectu, & è contra. Suntque, vt breui dicam, homines impij, nequam, & scelerati, meritque nebulones.*

Ioannes Fungerus in Etymologico: *Belial, nonnulli volentes hoc nomen hominem inutilem significare, deriuant a beli, absque, & iaal, profuit. Alij contendentes eodem Dæmonem intelligi, deriuant à beli, absque, & al, Altissimo. Aquila vertit apostatam, Chaldæus interpretatur malignitatem. Hieronymus retinet nomen Hebræum, vt cuique pro arbitrio interpretari liceret. Quanquam alias filios Belial idem filios intelligat Diaboli, homines quippe malignos: quapropter παρανόμους reddiderunt Septuaginta. Sed & idem Hieronymus alibi deducit à beli, & ol, quod sit absque iugo. Sed primum etymon probat Kimchi Iudæus. Quod licèt maxime probem, vt & eodem Authore illud, Beli Moil, quod nulli sit commodus, tamen cur reliqua, & reprobari debeant notationes sequentes, non video.*

Valentinus Schindlerus in Lexico Pentaglotto: *Belyaal componitur ex beli, absque, & iaal, vtilitas, à iaal, profuit, vtilis fuit, denotat hominem ἄχρηστον, inutilem, qui ad rem nullam vtilis est, aut commodus, hominem nihili, & nequam, qui nec sibi, nec alijs prodest. Transfertur ad res alias inutiles, noxias, impias.*

Ioannes Drusius in 1. Ioan. 3. vers. 4. *Belial, quasi absque iugo, iniugis, vt iniuges boues dicimus, qui iugum non ferunt: item filij Belial, qui excutiunt iugum legis.*

Ioannes Buxtorfius in Lexico Hebraico, themate, *alal: Belyaal, nequitia, nequam, quasi Beliol, absque iugo, qui iugum liberis, pietatis, ac legis Dei excussit, ac proinde nihil boni agit. Vel quasi Bal-iool, qui nihil prodest, qui nullius frugis, & vtilitatis est.* Vide quoque Guillelmum Estium, & Cornelium a Lapide in 2. Corinth. 6. v. 15.

Benedictus Iustinianus in 2. Corinth. 6. *Belial Hieronymus prænaricatorem, seu apostatam interpretatur. Si vim vocis spectes, propriè significat absque iugo: ideo Græci defectorem, ac desertorem vocant. Filij Belial homines perditissimi dicuntur, quòd ipsi ita viuant, vt omni legis iugo soluti videantur, ac liberi.* Hactenus alij.

Adiicimus & nos alias notationes, Belial dictum à *beli*, & *al*, id est, non, absque, super: nimirum, hominem, qui nullum super se ferat, superbum, extreme impudentem, qui nullius respectu tangatur, improbum, contemptorem, nec homines, nec Deum verentem, nulli legi, nulli rationi subiectum, qui penitus frontem perfricuerit. Vel, si est Belijaal, a beli, & jaal, siue Alah; id est, non ascendet, hominem, cui nihil ascendit, nihil est sublime, nihil altum, omnia flocci facit, pedibus suis prosternit, calcat, nihil pensi habet: vt contemptorem Dei, & religionis, totiúsque probitatis designet. Nec dubito, quin cognationem habeat cum Baal, idolo detestando, quasi dicas, idololatricum, atheon, idolum, hominem impiæ, & detestandæ religionis. Verùm, qui sibi ante oculos posuerit opes, & diuitias sanctæ Linguæ, non dubitabit affirmare, tot significata vocis *Belial*, quæ ex varijs Authoribus produximus, iuste eo vocabulo comprehendi. Quod profectò quantumuis vniuersè in Scriptura dicatur de quouis insigniter improbo, & sceleribus cooperto: at propriè, & eximie singulariter in Antichristum competit: in quem amplissima tot significatorum colluuies, tanquam in fœdissimam cloacam, impetu influit.

Ita quidem in Sibyllinis oraculis Antichristus nomine Belial exprimitur, lib. 2.

Et Belial veniet, facietque insignia multa

Inter

Inter mortales. Et libro 3.
Ex Sebastenis autem veniens tribus annis
Adueniet Belial. Et inferiùs:
Verum, quando Dei prædicta minacia magni
Aduenient, terrasque petet flammata potestas
Inflata, exuret Belier, hominésque superbos,
Omnes quotquot ei iurerint per fœdera multi.

Nec dubitamus, S. Epiphanium Antichristum nomine Beliar intellexisse, cum in vita S. Danielis Prophetæ de illo hæc vaticinatum Danielem ait: *Quod si denique mons iste cruentus sanguine manat, stragem portendit ipsum Beliar in vniuerso Orbe terrarum.* Hæc refert S. Epiphanius Danielem prædixisse inter alia miranda, quæ prænuntiauit futura in montibus circa Babylonem.

Quod attinet ad nominis Belial enuntiationem, S. Hieronymus in 4. ad Galatas inquit: *Plurimi pro Belial corruptè in Apostolo Beliam legunt.* Tertullianus quidem de habitu muliebri, cap. 5. & de corona militis, cap. 10. diserte legit: *Qua communio Christi & Belia?* Non est probandum, quod Franciscus Iunius suspicatur in Tertulliano, Belial, non Belias legendum. Rectius Pamuelius peculiare id Tertulliano esse obseruauit. In Græcis illis Pseudosibyllinis, quæ dudum citauimus duobus prioribus locis, *Belias* legitur: in tertio verò *Belier.* Sebastianus Castalio in Annotationibus ad Sibyllina ait: *Belial a Sibylla Belias vocatur, sicut à Græcis Annibas dicitur, qui est Annibal: quanquam Belier paulo post appellatur. Is est, qui in sacris Litteris vocatur Antichristus, & homo perditus: nam hoc significat Hebraico sermone Belial.*

Erasmus in 2. Corinth. 6. *Belial, Græci legunt Beliar, ob id, ni fallor, quod Græcis nullum nomen desinit in L.* Certè S. Epiphanius in vita Nathan Prophetæ, & in vita Danielis perspicue legit, *Beliar*, vt etiam Suidas, & Author apud Iustinum Martyrem, quæst. 82. ad Orthodoxos, in Græcis. Sed id parum refert, cùm semper idem nomen indicent.

Illud verò 2. Corinth. 6. v. 15. *Qua conuentio Christi ad Belial?* tametsi omnes ferme de Diabolo interpretentur; & Syrus pro Belial Satanam substituat: at simplicissima, & aptissima hæc explanatio non est repudianda: *Qua conuentio Christi cum Antichristo?* vt e diametro Christi apponat Belial, id est, Antichristum.

Antichristum futurum vnum certum, & singularem hominem: & non thronum aliquem, aut successionem Principum in vno Imperio, Christo aduersantium.

CAP. VIII.

CHristiana fides, & omnium Ecclesiarum certa consensio, traditio Pátrum, & Theologorum, & omnium Orthodoxorum cōmunis sensus exploratissimum & constantissimum semper habuit, Antichristum non nisi vnum certum & singularem hominem futurum. & delirum prorsus, & insanum commentum esse fingere Antichristum regnum aliquod, & monarchiam, seu successionem multorum Principum Christo Domino, eiúsque regno, & Ecclesiæ diametro oppositam, acriúsque illi aduersantem. Idque demonstrabimus primùm ex verbo Dei, deinde ex Patribus, demum ex traditione, & consensu Ecclesiæ.

Ioannes 5. 43. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Cùm ait Christus, *alius*, & *illum*, ipsissimum intelligere Antichristum, consensu Patrum docet, vti lib. 6. c. 39. latè videbimus. Quibus verbis Christum diserte significasse Antichristum singularem vnum hominem futurum, multa euincunt. Primum, quia opponit sibi alium: & cùm ipse fuerit singularis homo, quis dubitet alium sibi singularem hominem opposuisse? Deinde voces illæ, *Ego*, *alius*, *me*, *illum*, *in nomine suo*, tam distinctè vnum certum hominem significant, vt apertius quidpiam dici non potuerit. Rogo, si Christus certum aliquem & vnum hominem sibi contrarium voluisset exprimere, poteratne illum magis perspicuis verbis demonstrare? Demum, cùm clare affirmet Christus, Antichristum pro vero Messia a Iudæis excipiendum; certum est, Iudæos non nisi vnum certum & singularem hominem Messiam credere, & præstolari, & recepturos esse.

Paulus 2. Thess. 2. 3. *Et reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis.* De Antichristo loqui, nullus, neque ex his, qui sunt extra Catholicam, vnquam dubitauit. Expressissime Paulus vnum aliquem hominem, non regnum, aut thronum dicit: nam de regno, aut multorum sæculorum monarchia, quis potuisset tam absurde loqui: *Et reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis?* Adde, quòd articuli Græcè præfixi hominem vnum singularem manifestiùs indicant, ὁ ἄνθρωπος, hoc est, *ille homo*, certus, ac singularis, ὁ υἱὸς, *ille filius perditionis*: qua etiam ratione vertit Montanus. Certe vim articuli Græci, ὁ, eam esse, vt certam quandam, & singularem in eiusmodi locutionibus denotet personam, Sancti Patres annotarunt, S. Epiphanius Hæresi 9. S. Chrysostomus in 7. Isaiæ, S. Cyrillus lib. 1. in Ioannem, cap. 4. Ex recentioribus Budæus in Commentariis linguæ Græcæ, Erasmus in Annotationibus ad 1. Ioan. Henricus Stephanus in Thesauro. Et quidem hoc loco Pauli Erasmus, quem vt oraculum suspicere solent Nouantes, hæc annotauit: *D. Ambrosius, vt explicaret vim articuli, legit, homo ille, vt acciperemus de certo homine dictum.* Sanctes, *homo ille peccator.* Vatablus, *homo ille sceleratus.* Pergit verò Paulus: *Et tunc reuelabitur ille iniquus*, Græcè cum articulo, ὁ ἄνομος, *quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* De regno, aut successione multorum Principum, ita loqueretur Paulus: *Quem Dominus Iesus interficiet?* Quis enim feret eiusmodi sermonis portentum, vt regnum interfici, & occidi dicatur? De vno & singulari homine hæc dici, sit luce meridiana clarius.

Accedant Patres, S. Cyprian. lib. 3. Testimoniorum ad Quirinum, cap. 118. *Item de Antichristo, quod in homine veniat, apud Isaiam: Hic homo, qui concitat terram, & commouet Reges, qui ponit Orbem terræ totum desertum.* Citauit locum Isaiæ 14. 17. iuxta LXX. translationem. Et licèt Patres ferme hæc verba de Diabolo interpretentur, de quo Vates, sub typo tamen Regis Babylonis loquatur: at de Antichristo quoque primario Diaboli membro, rectè a S. Cypriano accepta facilè quisque pius agnoscet.

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 15. *Inducet Diabolus quendam magnum hominem* Antichristum *veneficiis, & incantationibus, & malis artibus instructissimum.*

S. Gregorius Nazianzenus in Carminibus Iambicis, Iambico 15. versùs finem:

Quid Antichristus? Bellua, venenum vomens,
Vir opibus amplis. Quid item defectio?
Apostata ille pessimus.

S. Ephrem Syrus Sermone de Antichristo: *Multi è populo, & plebe illum sibi in Regem eligent, dicentes ad inuicem: Nunquid reperiri poterit alius vir tantus, adeòque benignus, ac iustus?*

S. Hieronymus in 7. Danielis: *Neque eum Antichristum putemus, iuxta quorundam opinionem, vel Diabolum esse, vel Dæmonem: sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter.*

S. Chrysostomus homil. 3. in 2. Epist. ad Thessalonic. *Quis verò is est Antichristus? an Satanas? Nequaquam: sed homo quispiam omnem Satanæ energiam adeptus. Est enim homo, qui extollitur super omnem, qui dicitur Deus, aut Numen.*

Theodoretus in 2. Thessal. 2. *Et sicut ipse Seruator, humana suscepta natura, nostram procurauit salutem; ita ille* Diabolus, *cùm eligit hominem Antichristum, qui possit eius omnem suscipere operationem, per eum omnes homines decipere conabitur, seipsum Christum, & Deum nominans.*

S. Gregorius Magnus lib. 32. in Iob, cap. 12. *Antiquus hostis vas proprium illum perditum hominem ingreditur, qui specialiter Antichristus nominatur.* Et eodem capite enarrans verba Danielis de Antichristo, ait: *Quod, videlicet, cornu paruulum oritur: quia purus homo generatur.*

S. Ioannes Damascenus lib. 4. fidei orthodoxæ, cap. 27. de Antichristo: *Verùm homo ex fornicatione parietur.*

Theophylactus in 2. Thessalon. 2. de Antichristo: *Quis autem ille est? Nunquid Satanas. Haudquaquam; sed homo quispiam omnem Satanæ operationem recipiens.*

Oecumenius in 1. Ioan. 4. *Antichristus autem homo erit, qui Satanam circumferet.*

Sed, quid necesse est in re longè clarissima, & plures testes, & plura argumenta inducere; cùm totum hoc nostrum Opus luculentissime ostendet, Antichristum vnum certum, & singularem hominem futurum; nimirum, omnia, quæ deinceps in tractandarum rerum decursu tradituri sumus de Antichristi ortu, parentibus, patria, regno, prælijs, doctrinà, moribus, miraculis, persecutione, morte denique, & alijs eiusmodi, ex verbo Dei, ex traditione Patrum, ex consensu orthodoxæ Ecclesiæ, ex omni probationum genere solidissimè firmata, hoc ipsum clarè, & perspicue demonstrabunt. Romanæ Ecclesiæ aduersarij nonnulla obiiciunt ex Scripturis, vt persuadeant, Antichristum, non vnum singularem hominem fore; sed regnum quoddam apostaticum Christo contrarium, successione multorum Principum administratum. Sed sunt adeò leuia, & refutatu facilia, vt pigeat hic referre, & refellere. Præstiterunt hoc ex Catholicis innumeri, & inter alios Sanderus lib. 8. de visibili Monarchia Ecclesiæ, cap. 3. & 4. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 2. Lessius in Disputatione de Antichristo, demonstratione 3. Suarez lib. 5. de Antichristo, cap. 2. 3. & 4. Guillelmus Estius in 4. Sententiarum, distinct. 47. §. 6.

INSIGNES ALIQVOT ANtichristi typi, & præcursores.

QVEMADMODVM Christus Dominus ab ipso statim mundi principio multorum seculorum incessu complures habuit typos, & figuras, nempe, Patriarchas, Prophetas, Sacerdotes, Reges, qui eximia vitæ sanctitate, alijsque præclaris factis eum mirificè adumbrauerint, ac delineauerint, quasi quidam Christi venturi Præcursores, vt rectè dici queat, iam tunc ab Orbis initio mysterium pietatis agi cœpisse, cùm tamen Christus ipse non venerit, nisi cùm carnem ex Virgine sumpsit: haud aliter Antichristus etiam ab ipsis mundi primordiis, multos ante se tulit, ferétque typos, & anteambulones, nimirum, tyrannos, pseudo-Christos, falsos Prophetas, impostores, Hæresiarchas, qui insigni improbitate, malitia, crudelitate, Ecclesiam dirè afflixerunt: in quibus, quod ait Paulus, iam peragatur mysterium iniquitatis: cùm tamen verus ipse Antichristus non nisi in fine sæculi venturus sit. Quorum tamen aliquos omnium nequissimos, ac deterrimos hic referemus: quò facilius ex vmbris, ac lineis pessimum corpus ducere, & figurare possimus.

Antiochus Epiphanes.

CAP. IX.

HVnc sceleratissimum Principem singulariter sibi proposuit Daniel Propheta, sub cuius imagine Antichristi res gerendas venturis seculis vaticinaretur. S. Hieronymus in 11. Daniel. *Sicut Saluator habet, & Salomonem, & cæteros Sanctos in typum aduentus sui: sic & Antichristus pessimum Regem Antiochum, qui Sanctos persecutus est, templúmque violauit, rectè typum sui habuisse credendus est.*

Fuit hic Antiochus octauus Syriæ, & Asiæ Rex post Alexandrum Magnum, vt ex Chronico Eusebij, & sacræ Historiæ lib. 2. S. Seueri Sulpitij, & cunctis Chronologis liquet. Dictus est Antiochus Epiphanes, id est, illustris. Appianus in Syriacis, pag. 117. *Quem Syri cognominauerunt illustrem, quod alienis regnum vsurpantibus, ipse aborta ditione asserter exortus fuisse illuxerit.* Cæterum ob fœda facinora appellatus fuit per contumeliam Epimanes, id est, Furiosus. Athenæus lib. 5. c. 4. de Antiocho: *Quem Epiphanem vocatum, ob res amenter gestas, Epimanem, id est, Furiosum nuncupauunt.* Et inferiùs: *Mirantibus, tum communis Regis mentem, qui reuera Epimanes, id est, Furiosus, potius esset, quam Epiphanes, id est, splendidus.* Et lib. 10. c. 10. *Polybius libro vigesimosexto Historiarum, eum vocat Epimanem, non Epiphanem, ob ea, quæ ab illo sunt acta.*

De eo 1. Machab. 1. 10. *Et multiplicata sunt mala in terra, & exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi Regis, qui fuerat Romæ obses: & regnauit in anno centesimo tricesimoseptimo regni Græcorum. Radix peccatrix*, ita restitutus locus in editione Clementis VIII. cùm antea non, *peccatrix*; sed, *peccati*, legeretur. Est enim Græcè, *ῥίζα ἁμαρτωλὸς*, *radix peccatrix.* Qua etiam ratione Suidas legit in Antiocho, non *ῥίζα ἁμαρτίας*, *radix peccati.* Noua Vatabli nomine translatio: *Scelerata*, vel *scelerosa stirps.* Exponunt ferme, quia ex ipso, tanquam à radice, & stirpe, infinita peccata pullularunt. Ita recentiores, Iosephus, Stephanus, Nicolaus Serarius, Ioannes Drusius, ex Lyrano, aliisque. Scholia, quæ Vatabli nomine extant in editione Sanctandreana, hæc annotant: *Radix peccatrix, Antiochus ipse improbus, ac sceleratus, ab improbo genere ortus: tametsi radix hoc loco significat magis sobolem enatam, quàm radicem ipsam producentem: qua significatione stirps vitiis dicitur.* Nec dubitauerim, Authorem libri Machabæorum imitatum illud Deuteron. 29. 18. *Ne sit inter vos radix*

germina

germinans fel, & amaritudinem. Quem Deuteronomij locum expressit Paulum Hebræorum 12. 15. *Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.* Forsterus, & Mercerus in Thesauris Hebraicis annotarunt. Sed prius . Ioannes Chrysostomus, & Theophylactus in eum Pauli locum.

Filius Antiochi Regis. id est, Antiochi Magni, qui Romana arma exercuit, & ab Scipionibus fratribus Asiatico, Africanoque victus fuit. Hinc errorem eorum coarguas, qui filium Seleuci, Antiochum tradiderunt. Suidas: *Hic Epiphanes, filius Seleuci Philopatoris.* Imò & S. Hieronymus in 8. Danielis: *Antiochus Epiphanes, filius Seleuci, qui & Philopator appellatus est.* Sed non dubito, in S. Hieronymo pro, *filius*, legendum, *frater*, vt in editione Mariani Victorij recte iam legitur: siquidem idem S. Hieronymus in 11. Daniel. vers. 21. ait: *Antiochus, qui cognominatus est Epiphanes, frater Seleuci, filius Antiochi Magni, qui post Seleucum vndecim annis regnauit in Syria.* Et Appianus in Syriacis, pag. 116. *Antiocho magno defuncto in regnum successit Seleucus filius, qui fratrem Antiochum obsidem a Romanis recepit, dato in eius vicem suo filio Demetrio.* Iosephus Antiquit. lib. 12. c. 5. *Toto tempore, quo Seleucus regnauit in Syria: post cuius obitum Antiochus, eius frater, in regnum successit, qui cognominatus est Epiphanes.*

Qui fuerat Romæ obses. Liuius lib. 44. cap. 19. *Antiochus, Syriæ Rex, qui obses Romæ fuerat.* Et Epitome lib. 41. *Antiochus, Antiochi filius, obses Romanis a patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriæ ab vrbe dimissus.* Iustinus lib. 34. Historiarum: *Nam coluerat inter cæteros P. Popilium Antiochus, cum Romæ obses esset.* Athenæus lib. 10. c. 10. *Fuit & bibax Antiochus Rex, Epiphanes cognomine, Romanis obses datus.* Appianus in Syriacis, pag. 112. agens de conditionibus pacis inter Antiochum Magnum, & Romanos. *Maxíque pars imperata protinus adducta est, & adducti obsides, inter quos erat iunior filius Antiochus.* Et paulò inferius pag. 115. *Et tertio quoque anno mutati obsides, excepto Antiochi filio.*

Regni Græcorum. Seleucidarum, nempe, ab initio Regni Seleuci Nicanoris, qui primus post Alexandrum Magnum regnauit in Syria, vt Iosephus 12. Antiquit. c. . Eusebius lib. 8. euangelicæ demonst. cap. 2. S. Seuerus Sulpitius lib. . sacræ Historiæ, S. Hieronymus in 9. Daniel. & omnes. Sed & Eusebius in Chronico num. 1705. *Machabæorum Hebraica Historia hinc a Seleuci initio Græcorum supputat Regnum.* Vide Eusebiana Scaligeri num. 1842. & 1845.

At crudelissimi tyranni supremæ sæuitiæ patrata exempla in populum Dei 1. Machabæorum 1. & 2. & 2. Machab. 5. 6. & 7. cap. late describuntur: quæ quoque fuse prosecutus est Iosephus lib. 12. Antiquit. cap. 6. 7. & seqq. & 1. Belli Iudaici, cap. 1. & integro libro de Imperatrice Ratione, siue de Machabæis. Sed & 1. Machabæor. 1. vers. 14. dicitur. *Et destinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad Regem, & dedit illis potestatem, vt facerent iustitiam gentium. Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundum leges nationum, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt a testamento sancto.*

De Gymnasio 2. Machab. 4. 9. *Si potestati eius concederetur, gymnasium, & ephebiam sibi constituere.* Vers. 12. *Ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere.* Gymnasium hoc loco scholam gentilitiæ superstitionis, & ethnicarum litterarum intelligunt S. Thomas, Lyranus in hunc locum, Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 281. Alij locum publicum, vbi palestritæ, nudi exercerentur: sicut ephebium pars illa, seu membrum palęstræ, vbi ephebi, hoc est, puberes, exercebantur, authore Vitruuio lib. 5. cap. 11. ita Rupertus lib. 9. de victoria verbi Dei, cap. 18. Nonnulli verò impudicissimarum libidinum officinam, & vtriusque veneris palæstram, vt Serarius, & Stephanus. Vide Petrum Fabrum Agonisticon lib. 3. c. 28.

Et fecerunt sibi præputia. Iosephus lib. 12. Antiq. cap. 6. *Adduxerunt sibi præputia, vt nudi quoque Græcis non essent dissimiles.* Strabus Monachus ita citat hunc locum Iosephi: *Circumcisionem suam velauerunt, vt non apparerent in denudatione Græcis esse dissimiles.* S. Hieronymus in Isaiæ 52. *Neque enim potestatis nostræ est præputium adducere post circumcisionem, iuxta eos, qui in Machabæorum libro dicuntur sibi fecisse præputia: quod de nascentibus filiis, & non de patribus dicitur.* Origenes 4. Periarchon, cap. 2. *Certè fieri ad omnes ex genere impossibile est.* Idem ait Caietanus in 1. Corinth. 7. 18. Lyranus: *Fecerunt sibi præputia, dimittendo filios suos incircumcisos.* Sa: *Fecerunt, &c. scilicet, non se circumcidendo, vel fortè medicamento aliquo.*

Sed probè lucem huic loco afferet S. Epiphanius lib. de Ponderibus, & Mensuris, vbi de Symmacho veteris Testamenti Interprete ait: *Accedit ad Iudæos, ac fit proselytus, & circumciditur secunda circumcisione. Et ne mireris de hoc, optime auditor: contingit enim hoc. Qui enim à Iudæis ad Samaritas profugiunt, rursus circumciduntur: similiter, qui a Samaritis ad Iudæos transfugiunt. At hoc adhuc grauius est, quòd etiam à circumcisione præputiati fiunt, arte quadam medica per instrumentum attractorium spathisterem appellatum, infirmam membrorum cuticulam attrahentes, suturámque admittentes, & glutinatione circundatis, præputium rursus superinducunt. Habes & testimonium apud S. Apostolum, vbi hæc verba hoc modo dicit: Circumcisus aliquis vocatus est? Ne attrahatur ipsi præputium. In præputio aliquis est? Ne circumcidatur. Hanc autem traditionem diabolici inuenit Esau fratrem Iacob reperisse aiunt, ad abrogationem Dei, & ad deletionem characteris patrum ipsius: quapropter aiunt. Deum dixisse: Odio habeo ipsum Esau; Iacob verò dilexi.*

Theophylactus in 1. Corinth 7. 18. *Fieri poterat, vt multi, quos dissecta pellicula puduisset, medicamento apposito, & hanc niterentur iteratò sarcire, & obseptum illud concisum in pristinum statum redigere.* Oecumenius: *Diuus Epiphanius ait, quod per aliquam medicinalem curam potest quispiam eum, qui circumcisus est, facere præputiatum: & quod huius consilij primus inuentor fuit Esau: & propterea dixit Deus: Esau odio habui. Verisimile est, aliqua cura fieri posse, vt reuertatur circumcisio in id, quod olim erat.* Erasmus: Μὴ ἐπισπάσθω, *id est, ne asciscas, vt subaudias præputium. Subindicat Theophylactus, præputium resectum pharmaco solere reduci. Res huius artificium aliquod indicat Cornelius Celsus lib. 7. c. 25. Quomodo tegenda sit glans, vel natura, vel amputatione nuda. Verùm, eu hoc Paulus senserit, nescio. Certè Origenes libro Periarchon 4 putat, nullo modo reuocari posse semel amputatum præputium. Vtcunque habet, nos malumus accersere, quam adducere, ob verecundiam.* Henricus Stephanus in Thesauro: *Paulus Epistola ad Corinthios 1. cap. 7.* Μὴ ἐπισπάσθω τὴν ἀκροβυστίαν, *ne accersat sibi præputium: vel etiam, ne attrahendum sibi curet Chirurgi manu, iste, nimi-*

rum, ferro adducta, vt glandem rursus operiat, quemadmodum docet Celsus lib. 7. c. 25. & testatur Epiphanius lib. de ponderibus, & mensuris. Gagnæus in eundem Pauli locum. Erant enim Iudæi, quos ob gentes præputio pelliculo pudebat, atque adeo medicamentis eam sibi sarciendam curarent: ita, quod Theophilus, & Photius Græci ex Epiphanio docent.

Andreas Masius elucidans illud Iosue 5. vers. 2. Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Israel, ex Hebræorum monumentis hæc commemorat: Aiunt enim illis temporibus fuisse multos, qui, etsi a suis parentibus fuissent in tenella ætate rite circuncisi, tamen iterum circuncidi debuere, si modo sacrorum communione consociari cæteris Iudæis vellent: nimirum, qui immanitate Ægyptiaco seruitutis pressi, arte quadam medica subducto, atque distenta pellicula nouum sibi præputium comparauerant, glandemque eo iterum contexerunt. Appellant autem eos tales Thalmudici משוכים Messuchim, quasi epispastos dicas, ab attracta pellicula, scilicet. Similiter, inquiunt, atque cum Romani, rerum in Iudæa potiti, templum funditus iterum euertissent, plurime Hebræi hostium iniuriis exagitati, & vexati, eadem illa ratione religionis suæ professionem dissimulauerunt: qui Barchuzibo iussu postea denuo sunt circuncisi, cum ille occupata vrbe Bitter annis duobus, & dimidio apud eam gentem dominaretur, & maxima libertatis spe omnium animos excitauisset.

Ioannes Drusius in Annotationibus ad nouum Testamentum, 1. Corint. 7. 18. Ne adducat præputium. Tales Hebræi Messuchim vocant, quasi Epispasticos, ab attractu pelliculæ, scilicet, quod hic adducere præputium; siue, vt recentior editio habet, attrahere præputium. 1. Machabæor. 1. legitur: Et fecerunt sibi præputia de filiis Tobiæ. De quibus & Iosephus Antiquitat. lib. 12. cap. 6. Id fiebat arte medica, vt Epiphanius scribit. Quibus addo ex Ieremia 9. vers. 25. Animaduertam in omnem circuncisum in præputio, siue cum præputio. Vult dicere præputium habentem, hoc est, in omnem, qui, cum circuncisus fuit, postea præputium attraxit. Author Lexici, quod Aruch vocant: Quid est circuncisus in præputio? Circuncidebantur, & attrahebant sibi præputium.

Existimarunt aliqui Iudæos idcirco recutitos vocari solitos a Poetis, quod illorum nonnulli post relectum præputium, nouam cutem glandi attraherent. Persius Satyra 5.

Labra mouens tacitus, recutitaque Sabbatha palles.

Martialis libro 7. epigrammate in Cæliam:

Nec recutitorum fugis inguina Iudæorum.

S. Apollinaris Sidonius Carmine 22.

Fert recutitorum primordia Iudæorum.

Apollonius Collatius lib. 4. de excidio Ierosolymitano:

Fecisséque satis voto recutita cutem.

Quamuis alij, recutitos, quasi cute remota, & detracta dictos malint. Certum est fuisse generale Iudæorum nomen. At de his iam satis. Vide Serarium in 5. Iosue quæst. 1 & in 1. Machab. 1. Baronium tomo 1. Annalium, anno Christi 57. num. 70. & seqq. Iosephum Stephanum, & Ioannem Drusium in 1. Machabæor. 1. Cornelium a Lapide, & Benedictum Iustinianum in 2. Corint. 7. v. 18.

Nec de Antiocho omittimus, quæ Diodorus Siculus in Excerptis libri 14. Bibliothecæ, apud Photium, scripsit. Antiochus enim dictus Epiphanes, deuictis Iudæis, intrauit Sancta Sanctorum, aditu solis Sacerdotibus adeunda, & inuenit ibi lapideam statuam viri barba promissa, tenentis manibus librum, insidentisque asino, quam putabat Mosis esse, qui vrbem & condiderit, & gentem fundarit, & odiosas illas omnibus gentibus leges tulerit. Ipse verò cupiens obducere odium omnium gentium, leges dissoluere conatus est. Quare statuæ conditoris, & altari Dei subdialis porcam ingentem sacrificauit, & sanguine illos perfudit, & carnem coquens iussit sacros eorum libros, qui leges continerent, iure illo corrumpi & oblitterari, ignem nunquam deficientem, & semper, vt aiunt, ardentem in templo extingui, & carnem suillam summum Sacerdotem, aliosque Iudæos comedere coegit. Hactenus Diodorus. Quibus subdit Photius. Hæc Diodorus de Mosaicis institutis, & legibus, de conditore Ierosolymorum meminit. Suidas in Antiocho: Antiochus Iudaicam gentem, quæ ob insolita tributa seditionem mouerat, rursus subegit, templique donariis spoliatis, & omnibus peruestigatis, sigillum inuenit, librum tenens manibus, promissa barba, cui & lucernula auro distincta adstabat. Hæc suillo inuncta sanguine in templo reliquit. Hæc Suidas proculdubiò ex Diodoro. Affinia sunt, quæ Appion Grammaticus Alexandrinus, Cymbalum mundi, de Iudæorum templo impudenti mendacio confinxit, de quo Iosephus lib. 2. aduersus eundem: In hoc enim Sacrario Appion præsumpsit edicere, asini caput collocasse Iudæos, & id colere, ac dignum facere tanta religione. Et hoc affirmat fuisse depradatum, dum Antiochus Epiphanes, & expoliasset templum, & illud caput inuenisset ex auro compositum, multis pecuniis dignum.

Cornelius Tacitus Historiarum 5. Effigiem animalis (asini) quo monstrante errorem, sitimque depulerant, penetrali sacrauère.

Suidas: Democritus Historicus libros duos scripsit, De instruenda acie, de Iudæis: in quo ait, eos aureum asini caput adorare & septimo quoque anno peregrinum exceptum sacrificare, carne eius minutatim dissecta. Eadem habet in verbo, Iudas. Fabulam mactati quotannis peregrini pluribus refert Iosephus lib. 2. in Appionem. Sed & Plutarchus de Iside, & Osiride, quædam huc facientia narrat: Qui autem dicunt è prælio Typhonem asino vectum per septem dies fugisse, elapsumque filios genuisse Ierosolymum, & Iudæum, facile patet eos Iudaicas res in fabulam hanc adsciscere. Et in Symposiacis lib. 4. quæst. 5. Asino suus est apud eos honor, quia fontem aquæ eisdem ostendit.

Illud peius erat, quòd deliri quidam Gentiles impiam hanc calumniam etiam in Christianos vertebant. Tertullianus Apologetici cap. 16. Nam, vt quidam somniastis caput asininum esse Deum nostrum. Hanc Cornelius Tacitus suspicionem eiusmodi inseruit. Is enim in 5. Historiarum suarum, bellum Iudaicum exorsus ab origine gentis, etiam de ipsa tam origine, quàm de nomine, & religione gentis, quæ voluit argumentus, Iudæos refert Ægypto expeditos, siue, vt putauit, exterres, in vastis Arabiæ locis aquarum egentissimis, cùm siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petituri æstimabantur, indicibus, fontibus esse: ob eam gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Atque ita inde, opinor, præsumptum, nos quoque vt Iudaicæ religionis propinquos, eidem simulacro initiari. Et apud Minutium Felicem Cæcilius Christianis obiectat: Audio, eos turpissimæ pecudis caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione venerari.

Sed quod ad Iudæos attinet, ipsimet gentiles Authores fabulam de asini capite à Iudæis culto perspicuè refellunt. Diodorus Siculus in Excerptis, lib. 40. Bibliothecæ, Laurentio Rhodomano Interprete: At nullam omnino Deorum imaginem, statuámve fabricauit Moses: quod in Deum minimè cadere formam humanam; sed cælum hoc, quod terram circunquaque ambit, solum Deum esse, cunctáque in potestate habere iudicaret.

Strabo

Strabo lib. 16. *Asseuerabat enim, docebátque Moses, Ægyptios* [illegible] *qui bestiarum, ac pecorum imagines* [illegible] *itemque Afros, & Græcos, qui Dis* [illegible] *figuram affingerent. Id vero solum esse Deum, quod nos* [illegible] *terram, ac mare contineat; quod cælum, & mundum, & rerum omnium naturam appellamus, cuius profectò imaginem nemo sana mentis, alicuius earum rerum, quæ penes nos sunt, similem audeat effingere. Proinde omni simulacrorum effictione repudiata, dignum ei templum, ac delubrum constituendum, ac sine aliqua figura colendum.*

Dio Cassius lib. 37. *Nullum ex cæteris Diis colunt: vnum autem quendam summo studio venerantur Iudæi. Nec vllum simulacrum Ierosolymis vnquam habuerunt; nimirum, summum illum Deum ineffabilem, & forma expertem existimantes.*

Et ipse Tacitus, tametsi oblitus veritatis, at non sui immemor, mendax esse debuit, vt rectè annotauit Vertranius, cum postea hæc scripsit: *Ægyptij pleraque animalia, effigiesque compositas venerantur. Iudæi mente solâ, vnúmque Numen intelligunt. Profanos qui Deûm imagines mortalibus materiis in species hominum effingant: summum illud, & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra vrbibus suis, nedum templis sunt.* Et post alia: *Romanorum primus Cn. Pompeius domuit, templúmque iure victoria ingressus est. Inde vulgatum, nulla intus Deûm effigie vacuam sedem, & inania arcana.* Vbi ergo in penetrali effigiem asini sacratam? Acutè Tertullianus: *At enim idem Cornelius Tacitus, sanè ille mendaciorum loquacissimus, in eadem Historia refert, Cn. Pompeium, cùm Ierusalem cepisset, proptereáque templum adiisset, speculandis Iudaicæ religionis arcanis, nullum illic reperisse simulacrum. Et vtique si id colebatur, quod aliena effigie repræsentabatur, nusquam magis quàm in sacrario sui exhiberetur: eò magis quia verebatur extraneos vana cultura: solis enim Sacerdotibus adire licitum, & conspectus cæterorum velo oppanso interdicebatur.*

Verùm eandem calumniam in Christianos deriuatam Octauius egregiè depulit, cùm Cæcilium compellit: *Sic est negotium dæmonum: ab ipsis enim rumor falsus, & seritur, & fouetur. Inde est, quod audire te dicis caput asini rem nobis esse diuinam. Quis tam stultus, vt hoc colat? Quis stultior, vt hoc coli credat? nisi quòd vos & totos asinos in stabulis cum vestra vel Hippona consecratis.* Tertullianus: *Vos tamen non negabitis, & iumenta omnia, & totos cantherios cum sua Hippona coli a vobis.*

Non hic se continuit impia audacia. Audi Tertullianum: *Sed noua iam Dei nostri in ista ciuitate proximè editio publicata est, ex quo quidam in frustrandis bestiis mercenarius noxius picturam proposuit cum eiusmodi inscriptione: Deus Christianorum Onocoetes. Is erat auribus asininis, altero pede vngulatus, librum gestans, & togatus. Risimus & nomen, & formam.* Franciscus Iunius annotat: *Lego ex Vaticanis manuscriptis: Deus Christianorum Onocephalos: dicitur enim ἀπὸ τῆς ὄνου κεφαλῆς, ab asinino capite. Hanc veram esse lectionem, interpretationemque spondeo.* Rectè Pamelius vtramque reiicit: nam Tertullianus non dicit, fuisse asinino capite; sed auribus asininis, & altero pede vngulatum, hoc est, onoychitem, id est, Asinungulatum, vel Asinungularium, vt Zephyrus interpretatur. Ex impurissimis Gnosticorum Commentis, quæ refert S. Epiphanius hæresi 26. nactos occasionem Gentiles tam absurda de Deo Asinino Christianis impingendi, Baronius coniectatur Annali 2. Anno Christi 201. num. 25.

Iam ad Antiochum reuertamur, cuius vitia Athenæus lib. 5. Dipnosophistarum, cap. 5. & lib. 10. cap. 10. ex Polybio, Suidas, S. Hieronymus in 11. Daniel. & alij prosecuti sunt. Hunc nomine Belial sæpius à Iosepho Ben-Gorion lib. 3. Antiquitatum Iudaicarum, cap. 6. insignitum legimus. S. Cyprianus in exhortatione ad Martyrium, cap. 11. *Rex Antiochus infestus, imo in Antiocho Antichristus expressus.* Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 281. appellat eum Antichristum veteris Testamenti: quem non semel in hoc Opere deinceps conueniemus.

Herodes, Antipatris filius.

CAP. X.

MAgnum hic se Antichristi typum exhibuit, cùm lumen illud diuinum mundo exortum, Christum Seruatorem, extinguere conatus est: & innumera sacrorum infantium corpora inaudita cæde trucidauit. Hos quatuordecim millia fuisse, Græcorum Ecclesia in Kalendario festorum anni a Genebrardo conuerso, 29. Decembris, his verbis affirmat: *Sancti Innocentes in Bethlehem ab Herode occisi ad millia quatuordecim.* Et in Æthiopũ Liturgia, cùm Sanctorum solennis instituitur inuocatio, hæc inter alia dicuntur. *Et per preces maiorum Angelorum splendentium, Michaelis, & Gabrielis, ac Raphaelis, & Vrielis, & quatuor animalium sine carne, & viginti quatuor seniorum cæli; & Patrum nostrorum sanctorum Patriarcharum Abraham, Isaac, & Iacob, & omnium proborum Patrum priorum, ac quindecim Patrum nostrorum Prophetarum, ac S. Ioannis Baptistæ, & quatuordecim millium puerorum Bethlehem, & patrum nostrorum duodecim Principum Apostolorum.* Occisum tunc inter alios etiam infantem filium Herodis Philo Anianus lib. 2. Breuiarij tradit: *Idémque proprium filium, quem ex vxore eiusdem tribus Iuda susceperat, interfecit: quòd diceretur iam in lege promissus Christus natus.* Macrobius lib. 2. Saturnaliorum, cap. 4. *Cùm audisset Augustus, inter pueros, quos in Syria Herodes Rex intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait, Melius est Herodis porcum esse, quàm filium.* Nimirum, quòd Iudæi, nedum ab esu, sed etiam ab interfectione suum vehementer abhorrerent. Plutarchus in 4. Symposiacôn quæst. *Nunc, tam interficere, quàm edere suem, nisi est religio.* Et Iuuenalis Satyra 6.

Obseruant vbi festa mero pede Sabbatha Reges,
Et vetus indulget senibus dementia porcis.

Ineptè veteres Glossæ: *Senibus, id est, maioribus porcis parcunt: nam minores manducant.* Nescierunt prorsus ritus gentis. Et Satyra 14.

Nec distare putant humana carne suillam,
Qua pater abstinuit.

Primus hic Herodes externus, & alienigena, natus Antipatre, homine Idumæo, & Cypride, nobili Arabissa, regnum Iudæorum Romanis fauentibus inuasit: nam regnum illi ab Anthonio datum, Augustus firmauit, vti pluribus Iosephus prodit 14. Antiquit. cap. 25. & 1. bell. c. 11. & 15. Assentiuntur externi quoque Scriptores, Strabo lib. 16. *Postea Herodes, vir indigena, Sacerdotium consecutus, tantùm superioribus, maximè Romanorum, familiaritate præstitit, vt Rex quoque fuerit appellatus, Anthonio primùm, postea Cæsare Augusto potestatem ei concedente.* Falsò Herodem indigenam, & Sacerdotem adstruit. Tacitus Histor. 5. *Regnum ab Anthonio Herodi datum, Victor Augustus auxit.* Dio lib. 49. *Anthonius Herodi cuidam regnum Iudæorum concessit.* Appianus 5. bellorum ciuilium, pag. 715. *Reges quoque aliquot appellauit arbitratu*

bitratu

bitraria suo Anthonium, Ponti Darium, Pharnazis, filium, Idumaeorum, Samaritanumque Herodem, Amyntam Pisidarum, &c.

Huius scelera, & atrocis sæuitiæ exempla nefanda complura narrat Iosephus, qui eius res gestas accuratissime prosecutus est libris 14.15.16.17. Antiquitatum, & 1. belli Iudaici. Sed pauca alia recenseamus. Iulius Africanus epistola ad Aristidem, quæ extat apud Eusebium 1. Hist. eccles. cap. 7. & apud Niceph. eorum lib. 1. cap. 11. hæc prodit: *Cum familia, non Hebræorum solum, verum etiam eorum, qui usque ad proselytos genus suum referebant, ut ad Achior Ammanitem, & Ruth Moabitidem, qui ex Ægypto elapsi commiscebantur cum Israelitis, ad illud tempus scripto prodita in tabulariis reseruarentur; Herodes, quoniam illorum stirpem nihil ad se pertinere, nihilque ad suam dignitatem illustrandam afferre adiumenti animaduertebat, sua ignobilitatis, & obscuri generis conscientia exagitatus, Annales illos de generum & familiarum antiquitate incendit, arbitratus, se nobilem visum iri, cùm nemo suum genus ex publicis illis monumentis depromptum ad Patriarchas, vel ad proselytos, vel ad eos, qui* γείωρας, *id est, terræ incolæ, qui cum Israelitis permiscebantur, vocati sunt, omnino posset reducere.* Eadem habet S. Ambrosius lib. 3. in Lucam, col. 52.

Herodem insuper summum Iudæorum Sacerdotium venale prostituisse, S. Hieronymus in 9. Danielis refert: *Qui Pontificatum quoque nequaquam iuxta legem Moysi mortuis parentibus, tradebat liberis, sed alienis; & nec ipsis multo tempore, nisi ob gratiam, & pretium diuina legis iussa contemnens.* Nicephorus lib. 1. c. 9. *Quibuscunque etiam vilissimis nundinari volentibus, hoc pacto Pontificatum venalem annuis redditibus, & pensionibus, præteritis, spretisque, qui generis vetustate celebres essent, proponens.* Cæterum Iosephus 20. Antiq. c. 8. & Eusebius 1. Hist. c. 6. & lib. 8. Demonstrationis euangelicæ, cap. 3. cùm Sacerdotium ab Herode temporarium factum memorant, nihil de pretio, & nundinationibus tradunt.

Ad hæc, sustulisse Herodem celebre illud Concilium Sanhedrim, Synedrion septuaginta duorum seniorum è progenie Dauid, aliudque nouum ex proselytis creasse, Pseudo Philo Annianus in Breuiario lib. 1. scribit: *Anno vero trigesimo principatus sui tyrannici Sanhedrin ex domo Dauid deleuit, atque Sanhedrin ex proselytis suffecit, qui, nimirum, in lege videbantur eruditi.* Thalmudici in Baba Bathra, capite Hulothaphin: *Surrexit ergo Herodes, & occidit vniuersos Rabbanam, id est, Magistros, reseruato sibi solo Baba, filio Bota, vt consuleret eum. Quodam vero die iussit eum accersiri ad se, & eruit ei oculos. Homo iste extinxit lumen mundi, id est, Rabbanam.* Hæc non inseruissem, nisi Eusebius in Chronico numero 2015. ista conscripsisset: *Herodes Scribas quoque, & Interpretes diuinæ legis pariter necat.* At de Herode satis Iosephus Scaliger in Eusebianis numero 1983. multis contendit, Herodem, nec alienigenam, nec proselytum, nec obscuri & ignobilis generis fuisse; sed ex vetustissimis proselytis Idumæorum, qui iam verè Iudæi censerentur, claro, & præpotenti, ac prædiuite patre ortum. Refutauit hanc Scaligeri sententiam Nicolaus Serarius integro libello, quem, *Herodes*, inscripsit: ideam propugnant Augustinus Torniellus in sacris Annalibus, tomo 2. Anno mundi 4018. numero 7.8.9. & Isaacus Casaubonus exercitatione 1. in Baronium, sectione 3.

Herodiani qui.

CAP. XI.

MAtt. 22. 15. *Abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis.* Marci. 3. 6 *Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis consilium faciebant aduersus eum, quomodo eum perderent.* Marci 12. 13. *Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, vt eum caperent in verbo.* De his variè existimatum.

Primò, Herodianos dictos Herodis palatinos, domesticos, aulicos, Syrus noui Testamenti Interpres, Matthæi 22. 16. *Cum his, qui erant de domo Herodis,* id est, de domo Herodis. Hebraicum Euangelium à Mercero editum, *Cum seruis Herodis.* Ita ex Nouatoribus Beza, & Tremellius: ex Catholicis Franciscus Lucas in Matt. 22. vers. 16. hæc habet: *Cum Herodianis. Syrus, cum his, qui de domo Herodis: cum domesticis, aut Officialibus, vel certè amicis, & fautoribus Herodis.* Et in Marci 3. v. 6. *Cum Herodianis: cum his, qui Herodis partes agebant in iudicando de populo, in puniendis publicè pacis perturbatoribus, & in cæteris ad Republica regimen pertinentibus: cum Officialibus, & ministris variis Herodis. Herodes à Romanis constitutus erat Galilææ Tetrarcha: Iesus autem Galilæus erat, atque in Galilæa hæc patrabat.* Atqui Herodiani non ab Herode Magno, sed ab eius filio Antipa, qui tempore Christi prædicationis viuebat, ita dicti erant.

Secundò, Herodis milites, vt olim dicebantur Pompeiani, Cæsariani. S. Hieronymus in Matth. 22. *Mittunt igitur Pharisæi discipulos suos cum Herodianis, id est militibus Herodis.* Eadem habet Strabus in Glossa, & Theophylactus. S. Chrysostomus homil. 71. in Matt. *Mittunt itaque discipulos suos cum militibus Herodis, vt interrogarent,* &c. Victor Antiochenus in Marci 12. *Sunt tamen, qui per Herodianos Herodis satellites intelligant.* S. Beda in Marci 3. *Herodianos Herodis Tetrarchæ ministros ait, qui propter inimicitias, quas dominus ipsorum aduersus Ioannem exercebat, etiam Saluatorem, quem Ioannes prædicabat, insidiis insequebantur, & odiis.* Et in Matt. 22. *Mittunt igitur Pharisæi discipulos suos cum Herodis militibus.* Et in Marci 12. *Herodianos dicit milites Herodis Tetrarchæ: quia ipse tunc temporis erat Ierosolymis.* Eadem habet Anselmus Laudunensis. Hoc sequuntur Lyranus, & Erasmus in Matt. 22. Vatablus in Marci 12. Bredembachius in Matt. 22. Iansenius cap. 38. in Concordiam euangelicam. Sed interest, quòd milites Herodis Magni intelligant S. Hieronymus, Strabus, Erasmus, Bredembachius: at milites Herodis Antipæ Tetrachæ, Beda, Lyranus, Iansenius. Sed vide, vti id refellat Maldonatus: *Herodes, non in Iudæa, sed in Galilæa dominabatur, aut Romanis potius seruiebat: quare eius milites, vt fingamus Herodianos vocatos fuisse, Ierosolymæ esse non potuerunt.* O quanta facilitas, & promptitudo carpendi! Conueniuntne bene ista cum illis Lucæ 23. 11. *Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo.* vel, vt Græca habent, *cum exercitibus suis?*

Tertiò, eos, qui ad mentem Herodis contenderent in populo tributa pendenda Imperatori Romano, contra opinionem Iudæ Galilæi, & Simonis, qui non esse reddenda, acerrime tuebantur, peculiarem de suo nomine sectam condentes, de quibus Actor. 5. 37. & fuse Iosephus 18. Antiq. cap. 1. & 2. & Belli Iudaici 2. c. 7. Origenes tractatu 21. in Matt: *Qui autem erat in tempore illo,* nempe, Iudæ Galilæi, *Tetrarcha,*

sua. ete

suadere populo festinabat, vt statui præsenti consulerent, & non voluntarie contra se vocarent susceptorem bellum, sed acquiescerent dare tributum. Et paucis interiectis: *Forsitan enim in populo tunc, qui quidem dicebant oportere dare tributum Cæsari, vocabantur Herodiani ab his, qui hoc facere recusabant.* S. Hieronymus in Matt. 22. *Cæsar Augustus Herodem, filium Antipatris, alienigenam, & proselytum, Regem Iudæorum constituerat: qui tributis præesset, & Romano pareret Imperio. Mittunt igitur Pharisæi discipulos suos cum Herodianis, id est, militibus Herodis, seu, quos illudentes Pharisæi, quia Romanis tributa soluebant, Herodianos vocabant, & non diuino cultui deditos.* S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Isaiam, cap. 11. *Accesserunt enim aliquando quidã Herodiani, vt vocantur: erant autẽ quasi publicani, & vectigaliũ exactores.* Hanc sententiã probabiliorem existimauit Maldonatus, & sequitur Iselmannus in 22. Matt. Videtur certe Herodiani isti appellati ab Herode magno, vt Origenes, & S. Hieronymus voluêre, quòd is Romano Imperatori, Romanisque vnicè faueret, à quibus regnum acceperat; mirificéque Romanorum tributa, & penderet, & curaret, vti indicat Iosephus lib. 15. Antiquit. c. 5. & Appianus 6. Bellorum ciuilium, pag. 715. Equidem Iosephus 1. Belli, cap. 15. *Eumque* Herodem *præterea totius Syriæ Procuratorem constituit* Augustus, & *decimo anno reuersus iterum in prouinciam, ne quid eo inconsulto Procuratoribus liceret administrare, præcepit.* Nicolaüs Zogerus in Notis ad 22. Matth. vers. 16. hanc, & superiorem de Herodianis sententiam ex verbis penè S. Hieronymi coniungens ait: *Cum Herodianis, id est, militibus Herodis, vel ipsius fautoribus, & amicis, quos illudentes Pharisæi, quòd Romanis tributa penderent, Herodianos vocabant, quasi diuino cultui haud deditos.*

Quartò, Sectam peculiarem fuisse apud Iudæos eorum, qui Herodem Magnum, Antipatris filium, Messiam in lege promissum Genes. 49. 10. existimauerint. Cùm enim eo Oraculo prędictum foret, venturum Messiam, cum ablatũ esset sceptrum de Iuda; & Herodes primus externus, & alienigena id regnum occuparet; in eam insaniam prolapsi sunt, vt ipsum Herodem crederent esse Messiam venturum. Tertullianus de Præscriptionibus Hæreticorum, cap. 45. *Taceo Iudaismi Hæreticos, Dositheum, inquam, Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non Spiritu sancto loquutos repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex huius erroris radice surgentes ausi sunt ad hanc hæresim etiam resurrectionem carnis negare. Prætermitto Pharisæos, qui additamenta quædam legi adstruendo a Iudæis diuisi sunt: vnde etiam hoc accipere ipsum, quod habent, nomen, digni fuerunt. Cum his etiam Herodianos, qui Christum Herodem esse dixerunt.* S. Philastrius, Brixiensis Episcopus, de hæresibus ante Christi aduentum, cap. 28. *Herodiani sunt ab Herode Rege Iudæorum ita appellati; isti resurrectionem confitentur, legem, & Prophetas accipiunt. Herodem autem Regem Iudæorum percussum ab Angelo, ipsum vt Christum sperantes expectant,* (fortè, expetunt.) *Mira hallucinatio apud Philastrium*, inquit Scaliger cap. 1. Elenchi Trihæresij: *nam si esset Herodes ille Agrippa, de quo Actuum 12. quomodo Euangelium potuisset eorum meminisse? Sed iam prius id nos notauimus in priore huius nostri Operis editione.*

S. Epiphanius hæresi 20. *Post hanc Ossenorum, & has sectas rursus septima hæresis erat Herodianorum appellata. Nihil autẽ habebant hi diuersum: sed toti sunt Iudæi vani, & hypocritæ. Verùm, Herodem putabant hi Christum Dominum, qui in omnibus Scripturis, legéque, ac Prophetis expectatur, & ob ipsum decepti Herodem iactabant: inducti ex dicto hoc, vnà cum hoc, quòd etiã in gratiam eius, qui tunc Rex erat, inaniter gloriabantur: Non deficiet Princeps ex Iuda, neque dux ex femoribus ipsius, donec venerit, cui reseruatur, aut, vel, vt alia exẽplaria habent, donec venerit, cui restant, quæ reseruantur ipsi.* Et post alia: *Quandoquidem igitur ex alienigenis hoc regnante: durauit autem regnum per successionem à Iuda, & Dauid: itémque Principes ex Iuda, & Patriarchæ: translatum verò fuit regnum ad alienigenam: credibile visum est suspicione errantium, vt ipsum esse Christum putarent, ac deciperentur ex relati dicti consequentia, nempe, non deficiet Princeps ex Iuda, donec venerit, cui reseruatur. Vt accipiamus, inquiunt, quod huic reseruatum est. Defecerunt enim illi: & hic non de genere Iuda, imò neque omninò de genere Israël est, huic autem reseruatum est esse Christum.*

S. Hieronymus dialogo aduersùs Luciferianos, versùs finem: *Taceo de Iudaismi Hæreticis, qui ante aduentum Christi legem traditam dissiparunt: quòd Dositheus, Samaritanorum Princeps, Prophetas repudiauit: quòd Sadducæi ex illius radice nascentes etiam resurrectionem carnis negauerunt: quòd Pharisæi à Iudæis diuisi, propter quasdam obseruationes superfluas, nomen quoque à dissidio susceperunt: quòd Herodiani Herodem Regem suscepêre pro Christo.* Sed mirum, quòd hæc scripserit tam disertè S. Hieronymus: tamen in Matt. 22. ista posuerit: *Quidam Latinorum ridiculè Herodianos putant, qui Herodẽ Christum esse credebant: quod nusquam omninò legimus.* Victor Antiochenus in Marci 12. *Herodiani ætate illa, vt fertur, erant, qui Herodem Christum in lege promissum esse contendebant.*

S. Damascenus lib. de Hæresibus. *Herodiani omni ex parte Iudæi erant: Herodem autem vt Christum approbabant, eúmque Christi, & honore afficiebant, & nomine appellabant.*

Theophylactus in Matth. 22. *Herodiani autem erant vel milites Herodis, vel qui putabant Herodem Christum. Quoniam enim deficientibus Principibus Iuda, regnaret Herodes, arbitrabãtur ipsum esse Christum.* Et in Marc. 3. *Quinam enim Herodiani? Vel milites Herodis; vel hæresis quædam nuper admodum orta, quæ docebat, Herodem ipsum esse Christum: eò quòd in illo Iudaïcorum Regum successio finem habuisset: ita enim exponebant prophetiam Iacob, quando defecturi essent ex Iuda Principes, tunc venturum Christum. Cùm igitur Herodis temporibus nullus vsquam esset Iudaïcus Princeps, sed regnaret Herodes alienigena; Idumæus enim erat; opinati sunt quidam ipsum esse Christum: & consilium quadam factione attentauerunt perdere Dominum.* Et in cap. 12. Marci: *Diximus etiam aliàs de Herodianis, quod fuerit hæresis quædam tunc nuper orta dicentium, Herodem esse Christum: eò quòd in temporibus illius defecisset successio Regum Iudaïcorum. Alij autem dicunt, Herodianos hoc loco dictos esse milites Herodis, quos Pharisæi in testes eorum, quæ Christus dicturus erat, assumunt, vt consequenter comprehendant illum, & abducant.*

Euthymius in 22. Matth. versu 14. *Herodiani & ipsi genere quidem erant Iudæi; vehementer autem Herodem colebant, & ipsum esse dicebant Christum à Prophetis promissum. Nam, quia prophetatum erat tunc venturum esse Christum, quando deficeret, qui ex Iudæis imperaret: defecerat enim in diebus Herodis, qui infantes necauerat: primus siquidem hic alienigena Iudæis imperauit; ideò hunc esse suspicabantur, qui venturus expectabatur: & continuò inuicem propriam fecerunt sectam. Et quia Herodem plurimùm amabant, Herodiani cognominati sunt.*

Nicetas Choniata lib. 1. Orthodoxiæ, cap. 44. *Herodiani ab Herode, Antipatris filio, nomen acceperunt.*

rum. Hic Herodes cum Iulio Cæsari, Antonio, & Augusto innotuisset, Iudæorum regno præfectus est. Nonnulli ergo illum esse Christum arbitrabantur, Iacobi, scilicet, vaticinio adducti, quod ita canit: Non deficiet Dux, neque Princeps de femore eius, donec veniat, cui repositum est. Idcircò Herodiani nominabantur.

Sed non pigeat audire, quæ in eandem sententiam Nouantes scripserint

Iosephus Scaliger in Eusebianis numero 1983. ad illud, *Non deficiet Princeps de Iuda*, inquit: *Ἐκ τ̃ τούτου τ̃ ῥητοῦ ἀκολουθίας, id est, ex huius dicti consequentia, inquit Epiphanius, quidam persuasum habebant, Herodem Messiam esse: imo illis ita persuasum esse voluit Herodes ipse. Unde Herodiani dicti sunt, qua non solum fuit hæresis quædam hominum, sed & Corpus instar earum Societatum, quæ vulgò Confratria vocantur. Multa etenim vt in gratiam vini, sic in honorem mortui faciebant, & quotannis eius natalem sacrificiis, & diuinis honoribus prosequebantur. Durabat adhuc sub Nerone hoc genus. Persius: Herodis venêre dies. Ibi Glossa veteres: Herodes apud Iudæos regnauit tempore Augusti in partibus Syriæ. Herodiani ergo diem natalem Herodis obseruabant, vt etiam Sabbatha, quo die lucernas accensas, & violis coronatas in fenestris ponunt. De hac hæresi Dominus sensit: Cauete vobis à fermento Herodis. Nihil præter hæresim Herodianorū significat. Qui referunt ad Herodem Antipam, superioris filium, hominem nulli rei, & ne in minimis quidem cum patre conferendum, non leuiter peccant; atque tam falluntur, quàm Paraphrastes Syrus, qui Herodianos Herodis domesticos interpretatur, nimirum, huius vulpeculæ, vt eum vocat Dominus. Hieronymus in 22. Matthæi castigat eos, qui opinarentur, Herodianos fuisse genus hominum, quibus persuasum esset, Herodem Magnum Messiam fuisse: idque Latinorum quorundam commentum esse dicit. In quo fugit eū ratio. Non enim Latini id prodiderūt.* (Sphalma Iosephi: prodidit id ex Latinis vetustissimis Tertullianus, vti vidimus, quē ab Hieronymo intellectum, inde fit perspicuum, quòd aduersùs Pelagianos ferè eius verba trāscribit.) *sed ex veteribus Græcis Epiphanius Græcus & ipse scriptor id retulit. Deinde sibi pugnantia dicit: qui non meminerit se olim alia in sententia fuisse: in Dialogo enim in Luciferianos ita scribit: Quòd Herodiani Herodem Regem suscepêre pro Christo. Erant igitur Herodiani homines, qui nō solū Herodem pro Messia habebāt, vt Ismaelitæ Muhammedem pro Summo Propheta: sed etiā quia societatē coïerent, & sumptus ad sacrificia in honorem Herodis obeunda, & eius natalem colendum faciebant.* Hæc Scaliger.

Serarius in Herode cap. 22. extremo, multa in his commenta, & meros logos sine Authore vllo esse existimat. Non laudo Scaligerum hominem à Romana Ecclesia alienum. Sed alia alibi apud eum sunt, quæ iustiùs carpi potuissent, quam quæ hic Serarius: & quæ Serarius de loco Persij disserit, nónne è Casaubono transcripsit? Sed quę ille non adeò probanit, Serario visa sunt meliora.

Isaacus Casaubonus in Commentario ad Satyram 5. Persij, enarrans versum illum, *Cùm Herodis venêre dies.* hęc scribit: *Sed præstat angustiùs interpretari de propria Iudæorum secta illorum, qui ab Herode Magno, pridem vita functo, Herodiani sunt dicti. E variis Iudaicis sectis vna fuit istorum, vt scimus ex Euangeliis, Epiphanio Tertulliano, Hieronymo. Hi nihil admodum differebant à Iudæis, maximè quidem à Pharisæis, quibus semper coniunguntur in sacra Euangelistarum Historia: nisi quòd Herodem pro Christo colebant, decepti interpretatione praua prophetiæ Iacobi Geneseos cap. 49. commate 10. Isti ergo & Ierosolymis, & alibi, Herodis festum magna solemnitate celebant. Dies Herodis appellat natalem diem Herodis, non quidem vera geneseos, sed suscepti regni apud Iudæos; nam & illi dies vocabantur natales, vt dicebamus ad Spartianum: plæraque item alia festa sic nominabant, vt natalem terræmotus Alexandrini: de quo vide Sozomenum lib. 6. cap. 2.* Persij versus de Herodianis natalem diem Herodis celebrantibus sunt:

Herodis venêre dies; vnctáque fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuêre lucernæ,
Portantes violas, rubrúmque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moues tacitus, recutitáque Sabbatha palles.

quos idem Casaubonus fusè interpretatur.

Ioannes Drusius in notis ad Matth. 22. vers. 16. ait: *In Lexica Iuris Hebraici vocantur* הורודסיות *Herodosijoth, Herodiani, de nomine Herodis, &* דורסיות *Dorsijoth, Dorsiani, à loco, vnde adducti fuerūt. Erant autem natione Græci. Author Lexici, qui Baal Aruch Hebraice: Herodes Rex adduxit Græcos è deserto, & educauit eos in terra habitabili, feceruntque* תרבות *tharbuth. Videtur hoc velle, instituerunt certum ritum. Quis ille ritus? Herodis, qui eos aluerat, natalem celebrabant: quo die etiam lucernas accēsas, & violis coronatas in fenestris ponebant. Hoc primum. Deinde credebant eum Messiam esse. Vide de tribus Sectis lib. 1. cap. 3. Hieronymus aduersus Luciferianos cap. 8. Herodiani Herodem Regem suscepêre pro Christo. Notarunt hoc & alij.*

Et verò iam ante Drusium Genebrardus id annotauerat lib. 2. Chronographiæ, pag. 213. *Sic*, inquit, *falsi sunt Herodiani hæretici, qui Herodem Christum lege promissum esse dicebant, & posteris eius regni Iudaici perpetuitatē pollicebātur. Tertullianus de Præscriptionibus Epiphanius in Panario, Hieronymus in Matth Horum autē fit mentio in Baal Aruch: Herodes, inquit, Rex adduxit Græcos ex deserto, & educauit eos in loco culto, & fecerunt sectam, vocatique sunt de nomine ipsius,* הרודסיות *Herodosijoth, Herodosijota. Quasi hi gente non fuerint Hebræi, sed Græci. Vt sint fortasse hi, quos Iustinus cum Tryphone vocat Ἑλληνιανοὺς, quasi Græcanicos. Tharbuth, quod Drusius certum ritum.* Genebrardus, *sectam*, interpretatur; Dauid de Pomis in Tsemach, ait esse *consuetudinem, morem, educationem, discretionem.* Fortè hîc sumitur pro conuictu, seu conuictorio, vt vulgo vocant, seu Cœnobio. Casaubonus exercitatione 1. ad Apparatum Baronij, diatriba 5. hæc annotat: *Baal Aruch, vt obseruat doctissimus Drusius, Herodianos putauit esse Græcos, nescio, vnde e deserto ab Herode adductos, in cuius honorem instituerint Tharbuth consuetudinem aliquam, & institutū Religionis. (sic dicitur Religio Christiana, Tharbuth raab, vt apud Abrahamum Zachutum, pag. 23.) de quo instituto quædam obseruat Scaliger Notis Eusebianis ad numerum 1983. Genebrardus quia legerat, Herodianos ex quorundam sententia fuisse Græcos, putauit eos esse, qui apud Iustinum dicuntur Helleniani, Graciani, vel Græcanici: errore manifesto, cùm ibi disertè scribat Iustinus, eos fuisse Iudæos, imò propterea tantùm horum mentionem faciat, quia erant Iudæi, & Abrahami filij.* Cæterùm locus Iustini de Hellenianis est in Dialogo cū Tryphone Iudæo, pag. 239. *Dicat esse Sadducæos, aut persimiles hæreses, & sectas Genistarum, & Meristarum, & Galilæorum, & Hellenianorum, siue Græciensium, & Pharisæorum, Baptistarum, & alios.* Non puto, hos Hellenianos, siue Græcienses, aut Græcissantes fuisse ipsos Herodianos. Scaliger Elenchi in Serarium cap. 13. *De Hellenianis, vt inìo pronūciare possumus ab Authore siue Hæresiarcha Hellenio dictos ita quasi fuerit hæresis illa, cuius ille Hellenius pater fuerit, nulla coniectura assequi possumus.* Serarius in Minerutali lib. 3. cap. 3. istud Scaligeri improbat: vult ipse Hellenianos esse Hellenistas.

sed

sed non in[illegible], qui essent Hellenistæ. Ego Hellenianos [illegible] existimo, esse illos, quos Lucas Actor. [illegible] vocat Hellenistas. Qui verò inter Hellenistas, seu Hel[illegible]an, abunde docet [illegible]aliger in Eusebianis, n. [illegible]34. pag. [illegible]24. & lib. [illegible] Isagogicorum Canonum, in c. 1. pag. [illegible]78. & Drusius in notis ad [illegible] Actuũ, vers. 1.

Cæterum Herodianos [illegible] fuisse, siue Gentiles, affirmat S. Chrysostomus homil. [illegible]5. in diuersos Matthæi [illegible]. *Isti Pharisæi Christum expugnare cupientes, conuenire non ad [illegible] Dei viros religiosos, sed ad Gentiles, [illegible] est, Herodianos [illegible] contulerunt.* Eadem habet Author Operis imperfecti homil. 42. in Matthæum. Zacharias Chrysopolitanus lib. 3. in Concordiam euangelicam, cap. 26. *Per Herodianos intelligo Gentiles, Herodi Tetrarchæ, qui Ioannem decollauit, famulantes, fine, [illegible], Herodi, Antipatri filio.*

Equidem Herodianos dictos homines alicuius peculiaris sectæ, qui Herodem magnum, Christum lege promissum crediderint, existimant quoque è recentioribus Gagnæius in 5. Marci, Sa in Matth. 22. Baronius in Apparatu Annalium. Singularem quidem sectam fuisse de nomine Herodis dictã, satis indicauit Dominus Marc. 8. 15. *Cauete à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.* Vbi non pauca Græca vetusta exemplaria habent, *& fermento Herodianorum.* Fermentum autem intelligi hic doctrinam sectarum, scimus, interprete Matthæo 16. 12. *Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum.* His iam clarè perspicias, quàm rectè hunc inmanem Christi persecutorem, sæuum infantum interfectorem, dirissimum tyrãnnum, & à sui furfuris hominibus Christum existimatum, inter Antichristi præcursores coniecerimus.

Simon Magus.

CAP. XII.

ACtorum 8. 9. *Vir autem quidam nomine Simon, qui antè fuerat in ciuitate Samariæ, Magus seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: cui auscultabant omnes à minimo vsque ad maximũ, dicẽtes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. Attendebant autẽ eum, propter quod multo tẽpore magiis suis dementasset eos.*

S. Iustinus Martyr Apologetico 2. pag. 54. *Cum post ascensionem Christi in cælum iidem Dæmones in medium produxerint mortales, qui se ipsos Deos esse dixêre; tantùm abest, vt persequutione illi à vobis sint expetiti, vt honoribus quoque digni sint existimati. Simon, nimirum, quidam Samaritanus, in vico, cui Gitthon nomen est, natus: qui sub Claudio Cæsare efficacium Dæmonum arte, in imperiali Vrbe vestra Roma, propter magicas, quas exhibuit virtutes, Deus habitus est, & statua apud vos veluti Deus honoratus. Quæ statua in amne Tiberi inter duos pontes est erecta, Latinam hanc habens inscriptionem,* SIMONI DEO SANCTO. *At Samaritani propè omnes, ex aliis autem nationibus etiam perpauci, illum quasi primum Deum esse confitentes, adorant quoque: & Helenam quandam, profectionis eius eo tempore comitem, quæ prius pudicitiam in propatulo habuerat, & in lupanari prostiterat, principem ab illo notionem, & intelligentiam factam esse narrant.* Et post multa pag. 71. *Nam apud vos, prout diximus, in imperiali Vrbe Roma, sub Claudio Cæsare, Simon [illegible], & sacrum Senatum, Populúmque Romanum eo perduxit stuporis, vt Deus haberetur, & statu[illegible], quos colitis Dij, cohonestaretur.* Et in [illegible] cum Tryphone, pag. 273. *Neque enim curam, aut rationem aliquam popularium etiam meorum, Samaritanorum dico, habui, scripto Cæsarem compellans, cum [illegible] seduci eos in errorem affirmarem, qui Simoni gentis suæ Mago parerent: quem Deum esse supra principatum, & potestatem, & virtutem omnem dicunt.*

S. Irenæus lib. 1 aduers. hæres. c. 20. *Et cùm adhuc Magus non credidisset Deo, & cupidiùs intendit contendere aduersùs Apostolos, vti & ipse gloriosus videretur esse: & vniuersam magiam adhuc ampliùs inseruitans, ita vt in stuporem cogeret multos hominum: quippe cùm esset sub Claudio Cæsare, à quo etiam statua honoratus esse dicitur propter magiam. Hic igitur à multis quasi Deus glorificatus est, & docuit semetipsum esse, qui inter Iudæos quidem quasi Filius apparuerit, in Samaria autem quasi Pater descenderit: & in reliquis verò gentibus quasi Spiritus Sanctus aduentauerit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est, eum, qui sit super omnia Pater: & sustinere vocari se quodcunque eum vocant homines. Simon autem Samaritanus, a quo vniuersæ hæreses substiterunt, habet huiusmodi sectæ materiam. Hic Selenem* (fortè *Helenam*) *quandam, quam ipse à Tyro ciuitate Phœnices quæstuariam cùm redemisset, secum circunducebat, dicens hanc esse primam mentis eius conceptionem, matrem omnium, per quam initio mente concepit Angelos facere, & Archangelos,* &c. Plura subdit de hæresibus Simonis, eiúsque sequacium, Tertullianus Apologetici c. 12. *Sed cùm Larentinam, publicum scortum, velim saltem Laydem, aut Phrynem, inter Iunones, & Cereres, & Dianas adoratis, cùm Simonem Magum statua, & inscriptione sancti Dei inauguratis,* &c. Et in libro de anima, c. 23. *Nam & Simon Samarites in Actis Apostolorum Redemptor Spiritus Sancti, postea cùm damnatus ab ipso cum pecunia sua interitum frustrà fleuit, conuersus ad veritatis expugnationem, quasi pro solatio vltionis, fultus etiam artis suæ viribus, ad præstigias virtutis alicuius Helenem quandam Tyriam de loco libidinis publica eadẽ pecunia redemit, dignam sibi mercedem pro Spiritu Sancto: & se quidem fingit summũ Patrem, illam verò iniectionẽ suam primam, qua iniecerat Angelos, & Archangelos cõdere,* &c. Et de Præscrip. c. 46. *Hic ausus est summam se dicere virtutem, id est, summum Deum.*

Eusebius Cæsariensis lib. 2. Hist. eccles. cap. 12. ea, quæ superiùs de Simone Mago ex S. Iustino, & S. Irenæo descripsimus, ad verbum ex eisdem Patribus, eorundem laudatis nominibus, in suã historiam contulit. Quod idem fecit Nicephorus lib. 2. Hist. c. 14.

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 6. *Et omnis hæreseos auctor, & inuentor est Simon Magus. Hic autem cùm esset Romæ, posteaquàm ab Apostolis reiectus est, & Græcam Selenem quandam meretricem circunducens, ore nefando prius ausus est dicere, se ipsum esse Deum, qui in monte Sina, tanquàm Pater, apparuit: ac deinde apud Iudæos, non in carne, sed in imagine, tanquàm Christus Iesus, visus est; atque postea tanquam Spiritum Sanctum à Christo mittendum se esse promissum. Et ita seduxerat ciuitatem Romanam, vt Claudius illi statuam erexerit cum ea inscriptione in lingua Romana,* SIMONI DEO SANCTO.

S. Epiphanius Hæresi 21. *Hic Simon præstigiator erat, & a Gittharum ciuitate in Samaria originem habebat, quæ nunc vicus existit. Incantationibus autem Samaritas decipiebat, fallebátque, & inescabat. Patrem verò dicebat se ipsum esse apud Samaritas, apud Iudæos verò se Filium esse dicebat: passum autem se non passum esse, sed solùm apparentia.* Et post alia: *Cùm autem natura esset lasciuus, vbi reperisset sibi ipsi mulierem circulatricem, Helenam nomine, à Tyriorum vrbe ortum, ipsam in vxorẽ duxit. Turpitudine mulieris permixtus ille præstigiator, coniugem scortatricẽ Spiritum Sanctum dicere ausus est.* Plura etiã narrat de erroribus Simonis.

S. Philastrius de hæresibus, quæ post Christum sunt ortę, cap. 1. *Simon Magus genere Samaritanus de villa, quæ est Githeus vocitata, qui magicis vacans artibus mul-*

tos fallebat, dicens, se esse virtutem quandam Dei, quæ super omnes virtutes esset. Qui & audebat dicere, mundũ ab Angelis factum: Angelos autem factos à quibusdã sensibus de cælo prodiisse, eósque fefellisse genus humanũ. Et explicatis aliis eius hæresibus subdit. *Cum constet, illam Helenam, quæ cum Mago erat, de Tyro meretricẽ fuisse: liquet eundẽ Simonem Magum fuisse socium, & cum eadẽ in diuersas magias, diuersáque scelera perpetrasse.*

S. Hieronymus in 24. Matthæi: *Simon Samaritanus, quem in Actibus Apostolorũ legimus, qui se magnã dicebat esse Dei virtutem, hæc quoque inter cætera in suis voluminibus scripta dimisit: Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus: ego Paracletus, ego omnipotens, ego omnia Dei.*

S. Augustinus libro de hæresibus ad Quod-vult-Deum, cap. 1. Simonis hæreses accurate percẽset: *Docebat autem detestandam turpitudinem indifferenter vtendi fœminis. Nec Deum fecisse mũdum. Negabat etiã carnis resurrectionẽ & asserebat, se esse Christum: itéque Iouem se credi volebat: Mineruam verò meretricẽ quandam Selenem. (Σελήνη Luna) quam sibi sociam scelerũ fecerat; imaginésque & suam, & eiusdem meretricis discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tanquàm Deorum simulacra authoritate publica constituerat. In qua vrbe Beatus Apostolus Petrus eũ vera omnipotẽtis Dei virtute extinxit. Dicebat enim, se in monte Sina legem Moysi in Patris persona dedisse Iudæis: tẽpore Tiberij in Filij persona putatiuè apparuisse: postea se in linguis igneis Spiritum Sanctum super Apostolos venisse: Christum autem nec venisse, nec à Iudæis quidquam pertulisse.*

Quod ad imagines attinet Simonis, & Helenæ, à Simonianis cultas, meminit earũ S. Irenæus lib. 1. c. 20. his verbis: *Imaginem quoque Simonis habẽt factã ad figurã Iouis, & Selenæ in figurã Mineruæ; & has adorant.*

Theodoretus lib. 5. hæreticarum Fabularum, c. 1. *Simon autem priùs Samaritanus Magus scelerati illius artificij administer extitit. Qui ex Gitthis profectus, (is est autem vicus Samariæ,) & ad summum præstigiarum gradum prouectus, venit Romam Claudio Cæsare imperante: Romanos autem suis præstigiis tanta admiratione affecit, vt etiam ænea columna honoraretur.* Atque eius delira, & hæreses commemorans, hæc inter alia narrat: *Se ipsum autem nominabat infinitam potentiam, & se Iudæis quidem tanquàm Filium apparuisse, ad Samaritanos autem tanquam Patrem descendisse: ad alias autem gentes, tanquam Spiritum Sanctũ accessisse. Et cùm meretricem nescio quam, quæ stabat in prostibulo, vocabatur autem, Helena, secum habitare fecisset; eam esse suæ mentis primam comprehensionem dicebat: & matrem omnium nominabat: & se per ipsam Angelos, & Archangelos fecisse. ab Angelis autem mundum esse architectatum. Iubebat autẽ eos, qui in ipsum credebant, Prophetas non attendere, nec legis minas pertimescere; sed eos tanquam liberos facere, quæ voluerint. Non enim per bonas actiones; sed per gratiam eos esse salutẽ cõsecuturos. Quocirca qui eius secta erant, se omni lasciuiæ, & omni libidini, & intẽperantiæ dedebant.* Et recitatis eorũ magus subdit: *Et cùm eius quidem statuam in Iouis figuram construxissent; Helenæ autem in Mineruæ speciem; eas thure adolebant, & tanquã Deos adorabant, Simonianos se ipsos nominantes.*

Quod autem ait Theodoretus, Simonem docuisse, non per bonas actiones, sed per gratiam, salutem consequendam; refert id quoque S. Irenæus de Simone, lib. 1. cap. 20. *Secundùm enim ipsius gratiam saluari homines, sed non secundùm operas iustas.*

S. Ioannes Damascenus libro de hæresibus: *Simon Magus, Petri Apostoli temporibus ex vico Samariæ, qui Gitthis dictus est, fuit. Hic cùm sibi Christi nomen tantum vendicaret, concubitum passim sine delectu corporum docebat. Resurrectionem autem carnis reiiciebat, Deumque mundi effectorem, & authorẽ negabat. Simulacrum suum pro illo Iouis, at scorti sui, cui nomẽ erat Helena, pro Mineruæ, discipulis suis adorandũ exhibebat. Idémque se, & Samaritanorũ Patrem, & Iudæis Christum prædicabat.*

Nicetas lib. 4. Orthodoxæ, c. 1. *Simon Gitthis ortus (is Samariæ vicus est) si quando cum Iudæis versaretur, se Dei Filium, si cum Samaritanis, Deum Patrem: si cũ reliquis nationibus, Spiritũ Sanctum esse profitebatur. Insuper meretrici cuidam Tyriæ genere, Helenæque nomine, quam secũ circũducebat, primam notionis appellationẽ indiderat: & quemadmodum se Deum Patrem, ita & illam alierũ esse matrẽ dicebat. In huius gratiam etiam se descendisse subiungebat, vt eam à vinculis quibus deuinciebatur, assereret: hominibúsque in se ipsũ credentibus salutis author esset.*

Moses Bar-Cepha Commentario de Paradiso, parte 3. c. 1. *Porrò de Simone Mago illud scire operæ pretium est, esse, qui dicant, ipsum in illis quidem assensisse Mosis legi; sed plures interim Deos posuisse quorum vnus sit imbecillis, atque impotens, is, qui Adamum finxit, fecitque: alter verò hoc superior, maior, potẽtior. Aliis autẽ quæstio, Simonis Magi sententia fuisse, mundum aut mala causa ortũ esse: atque ideo illum hominis vnius absurda, turpiaque dicta collegisse, quibus apud eos, qui in eius fide durarent, mundi authorẽ Deũ suggillaret. Propterea corporũ quoque resurrectionẽ perfide illũ negasse. Verum hæc omnia ex eo libro cognosci possunt, quẽ de iis tum dedit, Assertiũ sue Sectariũ conscriptionis.* Alios Simonis errores ibidẽ recenset.

Anastasius Nicænus q. 23. in sacram Scripturam, impij huius nebulonis præstigias, & magicas effectiones ita describit: *Simon, qui fuit Magus, tẽpore Apostolorum, quàm multa phantastica fecit signa! Statuas enim faciebat ambulare & in igne voluatus non vrebatur. in aere volabat: & ex lapidibus panes faciebat: serpẽs fiebat: & in aliquas alias bestias transformabatur: duas habebat facies: in aurum conuertebatur: fores clausas aperiebat: vincla ferrea soluebat: in conuiuiis exhibebat spectra formarũ omnis generis: vasa, quæ erant in ædibus, faciebat videri, tanquam quæ sua sponte mouerentur ad ministerium, iis, qui portabant, non visis: efficiebat, vt multæ vmbræ eum præcederent, quas dicebat esse animas mortuorum. Multos autem tentantes eum dicere præstigiatorem, cùm eos esset allocutus, & deinde conuiuij prætextu bouem sacrificasset, & eos conuiuio excepisset, variis morbis, & Dæmonibus eos subiecit. Et à Cæsare aliquando quæsitus, & territus, aufugit, sua forma alij imposita.* Hæc Anastasius accepta proculdubiò ex Apocryphis apud Abdiã Babylonium, lib. 5. apostolicæ Historiæ, vbi hæc, & alia his affinia legũtur: quæ quoque retulit Michael Glycas 2. parte Annal. & Cedrenus in Annalib. pag. 173.

Hegesippus Iunior lib. 3. excidij Hierosolymitani, c. 3. *Erant tunc temporis Romæ Petrus, & Paulus Doctores Christianorum sublimes operibus, clari magisterio: qui virtute suorum operum Neronem aduersum fecerant, captum Magi Simonis delinimentis, quæ sibi animum eius conciliauerat, cuius adiumentum victoriæ, subiectionis gentium, vitæ longæuitatem, salutis custodiam feralibus artibus pollicebatur. Atque ille credebat, qui vim rerum nesciret examinare. Denique summum apud eum tenebat amicitiæ locum: quandoquidem etiam Præsulem suæ salutis, vitæque custodem arbitrabatur.* Hæc autem leguntur apud Abdiam lib. 1. Hist. apost. vnde quoque acceperunt S. Greg. Turon. Historiæ Francorum lib. 1. c. 25. & Nicephorus lib. 1. Histor. c. 36.

Fuisse Simonem Magum primum omnium Hæreticorum, & quasi omnium Hæresiarcharum parentem, & antesignanum, vno ore Patres affirmant. S. Ignatius Martyr epistola ad Trallianos: *Fugite malas soboles Diaboli, Simonem dico primogenitum sobolis eius, & Menandrum, & Basilidem, & totam illam ipsius malitiæ colluuiem.* Eusebius 1. Historiæ eccles. c. 12. *Simonem igitur primum cuiuscunque erroris authorem,*

&

& quasi caput extitisse accepimus. S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 6. *Omnis hæreseos author, & inuentor est Simon Magus.* S. Epiphanius hæresi 21: *Simonis Magi prima est hæresis, quæ a Christo initium accepit.* Theodoretus hæreticarum fabularum lib. 1. c. 1. *Simon autem primus, Samaritanus Magus sceleratæ illius artificij administer extitit.* Eadem Nicetas lib. 4. Orthodoxæ, cap. 1.

Verùm S. Hegesippus Apostolorum temporibus vicinus haud obscure tradidit, primum omnium Hæreticorum fuisse Thebulem quemdam: agens enim de successione Episcoporum in Ecclesia Ierosolymitana, hæc apud Eusebium lib. 4 Hist. cap. 21 ait: *Et quoniam Ecclesia nondum erat falsa peruersa Hæreticorum doctrina vanitate corrupta, idcircò Virgo appellata fuit. At Thebules propterea quod in petitione Episcopatus repulsam tulerat, eam erroris labe ex occulto inficere exorsus est: qui quidem vnus erat ex eorum numero, qui ex septem sectis in populo Iudaico proseminatis oriebantur. Ex quibus sectis originem erroris duxit Simon, a quo Simoniani; & Cleobius, vnde Cleobiani, & Dositheus, vnde Dositheani; & Gortheus, vnde Gortheani, & Masbotheus, vnde Masbothæani.* Eadem extant apud Nicephorum lib. 4. Hist. cap. 7. Equidem vel S. Hegesippus de sola Ierosolymitana Ecclesia loquutus est; vel Thebulis ab alijs Patribus nulla ratio habita fuit, quòd obscurus fuerit, nec familiam duxerit.

Porrò Simonem se Christum, & Messiam esse, affirmasse, docent Patres. S. Hippolytus Martyr oratione de Antichristo: *Nam postea quam ipse Saluator assumptus est ad Patrem, surrexerunt quidam, dicentes: Ego sum Christus. vt Simon Magus, & reliqui, quorum nomina referre non est huius temporis.* S. Augustinus de hæresibus, cap. 1. *Asserebat se esse Christum.* S. Maximus Episcopus Taurinensis Sermone 5. in Natali Apostolorum: *Cum enim idem Simon se Christum diceret,* &c. S. Damascenus de hæresibus: *Hic etiam sibi Christi nomen vendicare.* Theophylactus in cap. 8 Actuum: *Dicebat enim Simon, Iudæis quidem: Ego sum Pater. Samaritanis autem: Ego sum Christus.* Vt ex his iam dilucidè cernas, quàm aptè Simon vocari possit insignis Antichristi præambulo. Nicephorus lib. 2. Hist. eccl. c. 36. Simonem Antichristum vocat: agens enim de loco, vbi Simon ex aere præcipitatus interiit, ait: *Locus sanè ipse, in quem lubricum hoc spectaculum incidit, ad hodiernum vsque diem Simonium vocatur, etiamnum Simonis Antichristi perniciem, & interitum declarans.* Sed horrendum huius interitum opportunè dicemus.

Dositheus.

CAP. XIII.

ORigenes tractatu 27. in Matthæum: *Sicut autem manifestat Historia lectionum, non multi fuerunt homines in tempore Apostolorum, qui Christos se esse dixerunt, nisi fortè Dositheus Samareus: vnde & Dositheani dicuntur.* Et lib. 1. contra Celsum: *Quin etiam, & post Iesum deinceps voluit, & Samareus quidam Dositheus Samaritis persuadere, se Christum esse, quem Moses prædixisset futurum.* Hæc Origenes Christophoro Persona interprete. Sed Sigismundi Gelenij versio ita habet: *Post Iesu quoque tempora Dositheus Samarita conatus est persuadere suis ciuibus, se esse Christum a Mose prænunciatum.* Et 14. tomo in Ioannem: *Nec sanè ignorandum est, vt Iesus se ipsum non solùm esse ex Iudæis Messiam dicebat, & demonstrabat: sic Dositheum etiam quemdam extitisse ex Samaritanis, qui se ipsum diceret Messiam prophetatum, à quo vsque nunc Dositheani sunt libros Dosithei circumferentes, & fabulas quasdam enarrantes de eo, perinde quasi ille non perierit, sed alicubi in hac vita degat.* Hæc idcircò Dositheani confinxisse videntur, vt tegerent præceptoris sui ignominiosum interitum, quem S. Epiphanius hæresi 13. ita describit: *Dositheus a Iudæis originem ducens Samaritarū gentibus permixtus est; & cùm in doctrina legis processisset, & in expositionibus apud ipsos primas tenuisset, & ipsas assecutus non esset, & in nulla existimatione apud Iudæos haberetur, declinauit ad Samariticum genus, & hanc sectam produxit. Et cum postea ob propriæ sapientiæ excellentiam in speluncam secessisset, inaniterque simulata religione in ieiunio perstitisset; ita mortuus est, velut fama refert, ob inopiam panis, & aquæ, ex voluntario, nimirum, proposito. Post dies autem aliquot quosdam venisse ad ipsum visitandum, & reperisse corpus fœtidum ita vt vermes ex ipso prorepserent, & nubes muscarum circa ipsum congregata esset.*

Sed ingens quæstio est, quo tempore Dositheus vixerit. S. Epiphanius disertè ante Christi tempora Dositheum, & Dositheanam sectam viguisse affirmat; & Sadducæorum hæresim ex Dositheo diuisionē quamdam fuisse apertè adstruit hæresi. 14. Idem quoque S. Philastrius sentit, cùm Sadocum, Dosithei discipulum facit; & Dositheanam hæresim inter alias, ante Christum exortas, reponit. Sed & vetustissimus Tertullianus de præscriptionibus Hæreticorum, cap. 45. *Taceo Iudaismi Hæreticos, Dositheum, inquam, Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non Spiritu Sancto locutos, repudiare. Taceo Sadducæos, qui ex huius erroris radice surgentes ausi sunt ad hanc hæresim etiam resurrectionem negare.* Vides, vt Sadducæos sobolem ex Dositheo enatam dicat. Et S. Hieronymus dialogo aduersùs Luciferianos: *Taceo de Iudaismi Hæreticis qui ante aduentum Christi legem traditam dissiparunt, quod Dositheus, Samaritanorum Princeps, Prophetas repudiauit: quòd Sadducæi ex illius radice nascentes, etiam resurrectionem carnis negauerint.* Contrà tamen Origenes, vti initio huius capitis vidimus, post Christi tēpora Dositheum, eiusque sectam fuisse scribit. Cuius sententiam iam multò antea S. Hegesippus, apostolicorum temporum vicinus, indicare visus est, cum apud Eusebium 4. Hist. eccles. c. 21. ait, ex septem sectis in populo Iudaico proseminatis, inter quas erant procul dubiò Sadducæi, originem erroris duxisse Simonem Magum, à quo Simoniani; & Dositheum, vnde Dositheani. Et Theodoretus lib. 1. hæreticarum Fabularum, cap 1. *Ex hac etiam amarissima radice, nempe Simoniana, exorti sunt Dositheani.*

Scaliger in Elencho Trihæresij cap. 15. *Mihi sanè Dositheus non ita vetustus esse videtur, vt ab eo deriuari potuerint Sadducæi, secta vetustissima, vt vult Epiphanius: quod valdè miror ab eo dictum, præsertim cùm Sadducæi resurrectionem negarent, Dositheus assererēt. Et rectè Origenes post Christi tēpora exortum ait Dositheum. Quare nihil alienius à vero, quàm illud: Sadducæi auulsi fuerunt a prædicto Dositheo. Itaque multa cum delectu, & iudicio legenda apud Epiphanium, cuius Panarium nos solemus vocare Christianæ antiquitatis scrinium: & sanè præstantissimum est Opus; & non omniū hominum.* Mira hominis cæcitas, & superbia! In vnum Epiphanium inuehit, quasi conuictum a se crassissimi erroris, cùm nescierit, & Tertullianū, & S. Philastrium, & S. Hieronymum idē tradidisse. Et certè is est Scaliger, vt si quæ interdū acutè, & ingeniosè excogitarit, vna superbia, & temeritate omnia corrūpat. Is in eo fructus desertæ veræ religionis. Pammelius in notis ad c. 45. Tertulliani, de Præscriptionibus, & Serarius lib. 4. Minerualis, cap. 10. 11. & 12. vbi Scaligerum exagitat, plures Dositheos sectarum Authores fuisse putant, quorum aliquis ante Christum viguerit, de quo

Tertullianus, S.Epiphanius, S.Philastrius, S.Hieronymus:alius verò post Christum,de quo S.Hegesippus, Origenes, Theodoretus. Mihi istud non facilè persuadeo. Si quod Patrum in hac re dissidium, S. Hegesippi omnium vetustissimi sententiæ potiùs assentiar. Itaque hic, etsi Scaligeri iudicium non repudiem;typhum tamen,& superbiam respuo.Nec is mihi obtendat, illum esse Pseudo-Hegesippum, mendaciorum Scriptorem, quem ipse falsi peregerit in Eusebianis pag.178.187.188.nam nondum illi confecta hæc causa:& potiùs Eusebio,aliísque de Hegesippo crediderim,quàm Scaligero. Et quot sunt delicia in illa refutatione Hegesippiana? Sed non possum me continere, quin Manes Scaligeri pudore suffundam. Eusebianorum pag.187.col.2. refert Hegesippi hæc verba ex Eusebio lib. 3.Hist. c.15. *Alij ex genere Domini Seruatoris erat nepotes Iuda illius,qui secundùm carnem dicebatur frater ipsius.* Sed vide,quibus verbis ea refellat: *Mirum verò*, inquit, *istius Iuda fratris Domini Euangelistas nuspiā meminisse.* Lege,si potes, Matthæi 13.55. *Nónne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas?* Marci 6.3. *Nónne hic est faber, filius Mariæ, frater Iacobi,& Ioseph,& Iuda, & Simonis?* Estne hoc pudendum sphalma,Iosephe?Omitto,quæ pagina 178. col.1.disseris de voce *Oblias*.de qua multa te docere potuit Forsterus, vnus è Protestantibus,in Dictionario Hebraico, in voce *Ophel*,& Caluinianus Mercerus in Thesauro.

Sed ad Dositheum redeo,de quo Origenes lib.4. Periarchon hęc refert:*Sed & de Sabbathi opinatissima obseruatione ita dicit Moses*,(Exodi 16.vers.29.iuxta Lxx.interpretationem:) *Sedebitis vnusquisque in domibus vestris:nullus mouebitur de suo loco in die Sabbathorum. Quod vtique impossibile est obseruare secundùm litteram:nullus enim hominum potest tota die ita sedere, vt non moueatur de loco, in quo sederit. De quibus singulis ij quidem,qui ex circumcisione sunt, & quicūque in Scripturis nihil aliud intelligi volunt,præterquam indicatur ex littera; fabulas quasdam inanes & friuolas commemorantur,ex nescio quibus traditionibus proferentes de Sabbatho,dicentes,vnicuique locum suum reputari intra duo millia vlnarum. Alij verò,ex quibus est Dositheus Samaritanus, notant quidem huiusmodi expositiones: ipsi autē ridiculosius aliquid statuunt:quod vnusquisque, quo habitu,quo loco, qua positione in die Sabbathi fuerit inuētus,ita vsque ad vesperam debeat permanere, id est, vel si sedens,vt sedeat tota die;vel si iacens, vt tota die iaceat. Sed & quod ait,non leuare onus in die Sabbathi, impossibile mihi videtur. Ex his enim ad fabulas infinitas,sicut S.Apostolus dicit, Iudæorum Doctores deuoluti sunt,dicentes nō reputari onus,si calceamēta habeat quis sine clauis:onus verò esse,si caligulas quis cū clauis habuerit. Et si quidē supra vnum humerum aliquid portauerit, onus iudicant:si verò super vtrunque,negabunt esse onus.*

Hæc Origenis imitatus S.Hieronymus epistola ad Algasiam 151.quæst.10.ait: *Præterea,quia iussum est, vt diebus Sabbathorum sedeat vnusquisque in domo sua, & non egrediatur,neque ambulet de loco,in quo habitat: si quando eos* Iudæos,*iuxta litteram cœperimus arctare, vt non iaceant, non ambulent,non stent; sed tantùm sedeant,si velint præcepta seruare:solent respondere,& dicere: Rabbi Akiba,& Simeon,& Hillel Magistri nostri tradiderunt nobis,vt bis mille pedes ambulemus in Sabbatho & cætera istiusmodi,doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei: non, quòd dicamus sedendum semper esse in Sabbatho, & de loco,in quo quis fuerit occupatus non recedendum:sed quòd id,quod impossibile legis est,in quo infirmatur per carnem, spirituali obseruatione complendum sit.*

Facilè credi potest,secta Dositheanum fuisse Iudæum illum gubernatorem nauis, in qua nauigabat Synesius ille magnus Episcopus Cyrenes:qui oborta tēpestate,extremo vitæ periculo, reliquit clauum, totúmque Sabbathum immotus perstitisset, nisi iam iam de vita actum iri animaduertisset. Rem gestam Synesius ipse epist.4.ad Euophum graphicè describit in hunc modum: *Erat tum dies,quam Iudæi Parasceuen vocant,cuius noctem cum sequenti die computant, qua die nulli manum licet operi admouere:sed in primis eam veneratione prosequentes ab omni labore feriantur. Dimisit ergo clauum è manibus gubernator,simul vt occidisse Solem conjectatus est, ac prostratus cuilibet se vectorum calcandum præbuit. Nos veram rei causam non statim intelligebamus; sed desperationem hoc ipsum esse rati,irruimus,ne vltimam spem perderet. Nam & decumani fluctus instabant, tumultuante secum ipso mari. Postquàm igitur,quid sibi claui abiectio vellet,intelleximus:rogantibus enim nobis,nauem vt præsentibus periculis eriperet, librum quendam legebat: persuaderi posse desperantes,adhibere vim cœpimus. Ac generosus quidam miles (nauigant autem nobiscum Arabici plerique ex Equitum Ordine) educto gladio caput hominis se se amputaturum minatus est,nisi scapham gubernaret. At ille ipsissimus Machabæus in dogmate suo nihilominùs persistturus videbatur. Media tandem nocte, suapte sponte ad gubernacula se se admouet. Nunc enim,ait,lex facere istud permittit,quoniam planè de vita periclitamur.* Memorabile sanè superstitionis exemplum.

Barchozba.

CAP. XIV.

NEfandi huius impostoris res gestas, qui se Iudæis pro vero Messia venditarit,eísque ingentium calamitatum causa fuerit sub Hadriano Imperatore;Hebræi ipsi fusè in litteras retulerunt. Rabbi Abrahā Leuita in Cabbala historica, interprete Genebrardo,hæc narrat: *Illis diebus stetit quidam Cozba nomine,qui contendebat,se esse Christum,Dauidis filium. Is misit manū in Domitianum Romanum Imperatorem, interfecto eius Præfecto,qui Prouinciam Iudæam administrabat.Cùm Domitianus Imperator adhuc esset puer, non roboratus est ante eum. Itaque regnauit Cozba iste in Bither annis quinquaginta duobus post excidium templi, atque in suo regno mortuus est, successorem relinquens filium Ruffum nomine, qui similiter mortuus est relicto regni herede filio suo Romulo. Collecti autem sunt ad Cozbam,& filios eius multi Israëlitarum populi,qui in captiuitate versabantur, è cunctis suis regionibus, & locis. Huius Romuli, qui filius erat Ruffi, Cozba filij, tempore firmauit se Hadrianus, ascendénsque in terram Israël, cepit Bither nono Iulij, anno septuagesimotertio post templi euersionem, interfecit Romulum, percussit Israëlem insigni clade,cuiusmodi non fuerat audita, neque diebus Nabuzardan,neque Titi.* Rectè annotatum est ab Interprete,Romulum hunc illum esse,quem nostri vocarunt Barchozbam, eiusdem cum auo cognominis apud Hebræos; sed apud gentes Romanam Romuli appellationem vsurpantem. Videtúrque vterque, & ille auus Chozba,& hic nepos Barchozba sibi Messiæ nomen rapuisse,vti latè demonstrat Galatinus lib. 4. Arcanorum catholicę veritatis,cap.21. Sed de ipso nepote Barchozba nunc nostra erit oratio: de quo Thalmudici in libro Sanhedrin, cap. Helec: *Barchozba annis triginta cum dimidio regnauit: dixit enim Magistris: Ana Messiach; hoc est, Ego sum Messias.* Rabbi Mosech, Maimonis filius, in Sententiis Regum: *Rabbi Akiba sapiens fuit, & quidem*

genus de pustulis Thalmud: ipséque ferebat arma Barchozba Regis, & dicebat, ipsum esse Messiam. Ipse enim sic arbitratus est, omnésque sapientes generationis suæ putabant, eum esse Messiam: quousque ob scelera sua fuit interfectus. Et non petierunt ab eo Sapientes signum, atque miraculum. Et in Thalmud Ierosolymitano, in libro, qui *Thaanith*, id est, de ieiunio dicitur: *Rabbi Akiba scripturam illam, Orietur stella ex Iacob, ita exponebat: Orietur Barchozba ex Iacob. Et cùm videret ipsum Barchozbam, dicebat: En hic est Rex Messias.* Et in *Echab Rabethi*, id est, Expositione Threnorum Ieremiæ: *Rabbi Iuda, filius Eloi dixit, quod Rabbi Akiba exponens dictum illud, Orietur stella ex Iacob, dicebat non esse legendum,* כוכב *Chochab, id est, stella; sed* כוזב *Chozab, quod fuit Messiæ nomen erat.*

Salmanticensis Rabbinus lib. Tuchasin, fol. 142. pag. 2. *Benchoziba rebellauit in Romanos, abijtque in Cyrenem, quæ est in Africa. Et surrexerunt Iudæi, qui erant illic, occiderúntque omnes Romanos, & Græcos, populum magnum, sicut est arena maris: inde abiit in Ægyptum, & fecit similiter. Iudæi autem, qui erant in Cypro, eo audito surrexerunt, & occiderunt omnes gentes, adeò vt non relinquerent ibi residuum. Quod cùm Traiano annunciatum esset, misit Hadrianum contra eos, qui subegit eos: decretúmque est Romæ, ne vllus vnquam Iudæus Cyprum intraret. Imperauit Hadrianus anno quadragesimo quinto post casum templi: qui duplo plures Iudæos in hoc bello trucidauit, quàm egressi sunt ex Ægypto, anno quinquagesimosecundo post excidium Templi.*

In Hebraïco Commentario de Romanis Imperatoribus, quem nactum se ait Drusius in Notis ad Ioan. 5. hæc leguntur: *In diebus Domitiani fecit Choziba: & in diebus Hadriani regnauit Choziba, & filius eius, & filius filij eius, qui prælijs magnis decertarunt cum gentibus, præualuerúntque Ægypto. Tandem victor Hadrianus ascendit contra terrã Iudæam, percussitque filium Chozibæ, & occidit eum. Idem interemit populum multum ex Israel. Non sic afflixit eos Nabuchodonosor, neque Titus, sicut Hadrianus Imperator.*

De exercitibus Barchozbæ, de obsidione Bither, atque Pseudo-Messiæ interfectione Hebræi in *Bereschit Rabba*, hoc est, Magna expositione Geneseos, ad illud, *Vox quidem, vox Iacob*, &c. ista produnt: *Dixit Rabbi Iohanan: Octoginta millia parium canentium tuba erant in Bither, & vnusquisque, eorum multis præerat exercitibus, qui ibi cum Barchozba erant. Cui & ducenta millia eorum erant, qui abscissum digitum habebant: qui scilicet, vnum de digitis sibimet, quando probabantur, absciderant, volentes hoc indicio suam audaciam, animositatémque ostendere. Quare ad ipsum Barchozbam Sapientes miserunt, dicentes, Quousque filios Israel mutilatos facies? Qui respondens ait: Et quonam pacto periculum de eis faciam? Dixerunt ei: Quicunque super equum suum insidens, cedrum de Libano non euulserit, tyrocinio tuo non adscribatur. Fuerunt igitur & ducenta alia millia sic probatorũ. Cùmque ad pugnam egrederetur, dicebat: Domine mundi, non fulcias nos, neque præstes audaciam nobis. Nónne enim tu, Deus, repulisti nos? Non ergo egredieris in exercitibus nostris.*

Et in *Echab Rabbethi*, in 2. Threnorum Ieremiæ: *Tribus annis cum dimidio obsedit Adrianus Bither. Capta autem ciuitate interfectus est Barchozba. Et allato capite eius coram Hadriano, dixit Hadrianus. Quis hunc occidit? Ait miles quidam: Ego eum occidi. Dixit ei Hadrianus: Vade, & adduc ad me eius truncum. Iuit ille, & serpentem collo eius inuolutum inuenit. Quo allata, ait Hadrianus: Nisi Deus suus hunc occidisset, quis aliquid contra eum potuisset? legitur enim de eo: Nónne, quia Deus eorum vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Neque interficientes cessabant, quousque equus vsque ad os per sanguinem iret. Sanguísque tantus erat, vt lapides maximos voluens duceret: fluebátque vsque ad mare, quod quatuor passuum millibus ab vrbe Bither distabat. Erátque Hadriano vinea duodeviginti millia passuum habens longitudinis, totidémque latitudinis, quam sepiuit ex cadaueribus in Bither occisorum. Sepis autem altitudo, hominis statura erat, quantum pedibus, manibúsque se poterat attollere. Durauit autem Bither post domus secundæ sanctæ destructionem annis quinquaginta duobus, & destructa est.*

In libro quoque, qui *Massecheth Gittim*, id est, Tractatus de diuortiis, inscribitur, capite, *Hammazikin*, id est, de damnis: *Tradidit Rabbi Eliezer duo flumina esse in regione Iericho, quorũ vnum hinc, & alterum inde protenditur. Æstimauerunt illa sapientes, & erat tertia pars eorum sanguis effusus. Per septem quoque annos populi gẽtium vindemiauerunt vineas suas, & fumo sanguinis Iudæorum fumantes eas absque alio fumo.* Additur ibidem, interfectorum sanguinem in mare magnum, à quo vrbs Bither distabat milliari Italico, defluxisse. Habetur præterea ibidẽ, quòd Hadrianus interfecit ex Iudæis in Alexandria quidẽ Ægyptiorum septuagies decem millia, id est, duplo plures iis, qui tẽpore Mosis de Ægypto egressi sunt. In Bither verò quadragintaquinque millia, (aliàs, *Quadragesies centena millia.*) Quidam tamẽ aiunt, quater millesies decem millia interfectorũ in Bither fuisse. Hæc igitur, & alia, quæ pro maiori parte accepta referimus Hieronymo à Sancta Fide lib. 1. contra Iudæos, cap. 2. & Petro Galatino lib. 4. Arcanorum Catholicæ veritatis, c. 21. Vide quoque Valentinũ Schindlerum in Pentaglotto, in verbo, *Cacab*. Hebræi de suo Pseudomessia Barchozba tradunt multa quidem in his falsa, & fabulosa veris permixta, insito gentis more: quæ prudẽs Lector ad normas veræ Historiæ facilè discernet.

Nec illud omittimus, quod Masius in 5. Iosuë, vers. 2. ex Thalmudicis Tractatu Iebamoth, cap. 8. & ex capitulis Eleazaris refert: *Similiter, inquiunt, atque cùm Romani rerum in Iudæa potiti, templũ funditus iterum euertissent, plurimi Hebræi hostiũ iniuriis exagitati, & vexati, arte quadam medica, subducta, atque distenta pellicula, nouum sibi præputium comparatunt, glandémque eo iterum contexerunt: atque ea ratione religionis suæ professionem dissimularũt; qui Bar-Chuziba iussu posteà denuò sunt circuncisi, cùm ille occupata vrbe Bither, annis duobus, & dimidio apud eam gentem dominaretur, & maximum libertatis spe omnium animos excitauisset. Erat autem id nomen impudentissima audacia nebulonis, qui Messiæ sibi nomen assumebat, atque arrogabat, cùm suo appositissimo nomine, Bar-chuziba, mendacij filius diceretur. Sed dedit miser temeritatis suæ pœnas Helio Hadriano, qui expugnata Bither, quadragies centena Hebræorum millia cecidisse memoratur, apud Thamuldicos in Tractatu Guittim, id est, de diuortiis, cap. 5.* Vide suprà, cap. 10. His cõsonat, quod de hoc bello Hadriani scribit Spartianus: *Mouerunt ea tempestate & Iudæi bellum, quòd vetabantur mutilare genitalia.*

Porrò de Rabbi Akiba, armigero Barchozbæ, in Hebræorum Kalendario edito à Iosepho Scaligero in V. Tisri, qui nostro Septembri respõdet, ita habetur: *Ieiunium. Moriuntur xx. Israëlitæ Rabbi Akiba filius Ioseph conijcitur in vincula, ibi moritur.* Vbi Scaliger hoc affigit Scholion. *An in carcere mortuus sit, dubitari meritò potest; nam videtur propter confessionem Iudaïsmi post expugnatam Bither fidiculis excarnificatus fuisse. Scribunt enim Thalmudistæ fabulatores, Mosi in visione prophetica Deum ostendisse Rabbi Akiba carnem in macello ad exagium appendi, & fidiculis sulcari.*

Dixit Mosi Deus: Conuerte te retro. & ostendit illi, quod appendebant carnem eius (Allibæ) *in macello, & lacerabant carnem eius fidiculis ferreis. Dixit: Hæc est lex, atque hæc merces eius.*

Quod ad nomen nebulonis nequissimi spectat, constat ipsum à Iudæis vocari *Bar-Chozba*, vel *Bar-Chaziba*, vel ab auo, qui dictus est *Chozba*: vel ignominiæ causâ, quòd Iudæis imposuerit, eósque deluserit, quasi filius mendacij. Apud Christianos Scriptores vocatur passim *Bar-Chochaba*, vel contractè, *Chochaba*, id est, filius astri, seu sideris, aut stellæ: quòd vel ipse, vel eius sectarij in eum detorquerent vaticinium illud, *Orietur stella ex Iacob.*

Iam, quæ de Barchochaba tradiderunt Christiani Patres, reddamus. S. Iustinus Martyr Apologetico 2. pag. 56. *Iudæi pro inimicis nos, & hostibus habentes, itidem vti vos, cùm possunt, occidunt, & excruciant: quemadmodum vel ex eo persuaderi potestis: proximo namque Iudaico Bello Barchochebas defectionis Iudæorum Dux, & Princeps solos Christianos ad grauia supplicia, nisi Christum abnegarent, & maledictis incesserent, pertrahere iussit.* Viuebat hoc ipso tempore belli S. Iustinus, & è proximo, nempe, Samaria, vbi degebat, potuit intueri.

Eusebius in Chronico num. 2149. anno Christi 134. *Chochebas, Dux Iudaicæ factionis, nolentes sibi Christianos aduersus Romanum militem ferre subsidium, omnimodis cruciatibus necat.* Et 4. Histor. cap. 6. *Quo quidem tempore*, belli Hadrianici, *Iudæorum Dux erat Barchochebas, (quod quidem nomen, si lubet interpretari, astrum significat,) vir quanquam reliqua vitæ ratione cruentus, ac prædo nefarius; ipsa tamen appellatione tanquàm sidus aliquod è cælo delapsum, se illis, qui velut homines ex mancipiorum numero, graui seruitutis iugo oppressi, atque miseriis ærumnosis afflicti, affectique erant, lucem, ac spem salutis allaturum falsò commentus est. Iam verò cùm decimooctauo anno Imperij Hadriani bellum iuxta vrbem Beththera nuncupatam (quæ erat rerum omnium præsidiis munitissima, neque adeò longè à ciuitate Ierosolymorum sita) vehementius ascendisset; cùmque extra vrbis muros longinquiore temporis spatio continuaretur obsidio, & rebus nouandarum authores fame, ac siti essent ad extremam propè perniciem detrusi, & caput illius temeritatis debitas pœnas persoluisset: Aristopellæus narrat*, &c. Eadem habet Nicephorus lib. 3. Histor. cap. 24. De Bitther autem, seu Beththera vrbe nihil ampliùs habeo: nisi quod Eusebius, & Nicephorus tradunt. Adrichomius eam in Tribu Benjamin collocat. Schindlerus putat esse Betheron.

S. Hieronymus in Daniel. 9. ad finem: *Quando Cochebas Dux Iudæorum oppressus est; & Ierusalem vsque ad solum diruta est.* Scaliger: *Imò Bether, non Ierusalem.* Sed de hac re dicemus suo loco. Idem S. Hieronymus de Scriptoribus ecclesiasticis in Agrippa Castore: *Mortuus est autẽ Basilides, a quo Gnostici in Alexandria temporibus Hadriani. qua tempestate, & Cochebas Dux Iudaicæ factionis Christianos variis suppliciis enecauit.* Paulus Orosius lib. 7. c. 13. *Vltúsque* est Hadrianus *Christianos, quos illi Cochebа duce, quòd sibi aduersùs Romanos nõ assentirẽtur, excruciabant.* Paulus Diaconus in Historia Miscel. libro 10. editionis Henrici Canisij: *Vltus est* Hadrianus *Christianos, quos illi Chozbea duce, quòd sibi aduersus Romanos non assentirentur, excruciabãt.* Editio Gruttheriana pro *Chozbea* habet Cotheba. Vt etiam, teste Gutthero, Orosius manuscriptus melioris notæ: sed Codex Palatinus in Miscella, *Chochebа*: quæ proculdubiò est melior lectio. Sed de hoc bello Iudaico plura dicemus lib. 11. c. 6. Mirum profectò, quòd de præstigiis huius plani refert S. Hieronymus, cùm Rofinum Apologia 2. ita compellat: *Tu, videlicet, flammeus, imò fulmineus, qui in eloquendo fulminas, & flammas ore conceptas tenere non potes, atque vt ille Barchochabas author seditionis Iudaicæ stipulam in ore succensam anhelitu ventilabat, vt flammas euomere putaretur.* Quid in mente habebat Marianus Victorius, quando id scholium adiecit, *Historia est apud Iosephum?* Reuocant hæc nobis in memoriam admiranda illa, quæ ex Damascio in vita Isidori Philosophi, Photius in Bibliotheca num. 241. refert: *Seuero equus (qui Romanus erat, spem faciente Anthemio, Romam euersam, iterum per ipsum erigendam Romam, hac spe cùm priùs discessisset, reuersus Consulatum adeptus;) huius igitur equus, quo multùm vsus est, tractatus scintillas è corpore multas, & magnas eiecit, donec illi portentum hoc ad consularem dignitatem Romæ illum euexit. Sed & Tiberio asinus, vt refert Plutarchus Cheronensis, adhuc iuueni, & in Rhodo operam danti eloquentiæ, Imperium eodem omine præsignificauit. Sed & Balemerin, vnum ex Attilæ aulicis, de suo corpore iecisse scintillas. Hic Balemeris pater fuit Theodorici eius, qui nunc summum totius Italiæ imperium tenet. Dicit autem etiam de se ipso Author: Vt etiam mihi, cùm & induor, & exuor, etsi id rarò admodum accidit; accidit tamen, vt scintillæ ingentes exiliant, aliquando cum sonitu, interdum etiam flamma integra vestem illustrent; nihil tamen exurant: & se ignorare, quò hoc portentum tenderet. Vidisse se ait & hominem quendam è capite scintillas emittentem, & flammam, cùm vellet, è capite veste asperiore attrito excitantem.*

Athenæus lib. 1. cap. 15. *In admiratione fuit & Xenophon, præstigiator, cuius discipulus fuit Cratisthenes Phliasius. Emicantem sponte ignem hic eliciebat, & alia id genus multa spectra, quæ ingeniosè machinabatur, hominum obstupentium iudicia perstringebat, ac ludificabatur.* Eustathius in 4. Odysseæ: *Cratisthenes Phliasius spontaneum ignem exsilire faciebat, aliáque monstra per artem procudebat, quibus hominum animi extra se raperentur.* Athenæus lib. 4. cap. 1. *Hic, fidicinibus, ac quietis omnibus, irrumpunt chytrorum Athenis ministri, deinde Ithyphalli, post scelerepecta, (Casaubonus mauult, Psiphopecta;) ac mulieres quædam præstigiatrices in caput se prouoluentes per erectos pugionum mucrones, & ignem efflantes ore.* At de eiusmodi præstigiatorum miraculis plura collegerunt Iulius Cæsar Bulengerus lib. 1. de Theatro, cap. 30. & Isaacus Casaubonus lib. de venatione amphitheatrali: vt mirum adeò non sit, Barchochabam flammas ore vomuisse. Cuius nominis occasione inteximus hic, quæ S. Epiphanius de quodam Gnosticorum Propheta scribit Hæresi 26. *Barcabbam quendam Prophetam introducunt dignum ipsorum nomine: Cabba enim Syriaca lingua scortationem significat: Hebraa verò occisionem.* קבה *Kubah*, Hebræi pro lupanari, & prostibulo; קובה *Kobah*, pro pudendis, & genitalibus muliebribus capiunt, vt etiam noster Interpres Numerorum 25. 8. Idémque significat Chaldaicè, Syriacè, Arabicè, vt videre est in Pentaglotto Schindleri. Quæ idcircò notamus, vt hinc coniectura Ambrosij Moralis, aliorúmque nostræ gentis Authorum illustretur, filiam Iuliani Comitis, qui Hispanias Mauris prodidit, à Ruderico Rege constupratam, Cauam, vel Cabbam appellatam; non quidem nomine proprio, sed ignominioso, quod scortum Arabicâ lingua significet. Nam Florindam ei nomen fuisse nonnulli tradidêre.

Impostoris

Impostores alij, qui se Christos mentiti sunt.

CAP. XV.

SAnctus Seuerus Sulpitius de quodam suorum temporum Pseudo-Messia hæc narrat in vita S. Martini, cap. 25. *Animaduersum est tamen, eodem ferè tempore fuisse in Hispania iuuenem, qui cùm sibi multis signis authoritatem parauisset, eò vsque elatus est, vt se Eliam profiteretur. Quod cùm plerique temerè credidissent, addidit, vt se Christum esse diceret. In quo etiam adeò illusit, vt eum quidam Episcopus, Rufus nomine, vt Deum adoraret. Propter quod eum posteà ab Episcopatu deiectum vidimus. Plerique etiam nobis è fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quendam extitisse, qui se Ioannem esse iactaret. Ex quo conijcere possumus, istiusmodi Pseudoprophetis existentibus, Antichristi aduentum imminere: qui iam in istis mysterium iniquitatis operatur.*

De alio simili impostore in hunc modum scribit S.Gregorius Turonensis lib. 10. Historiæ Francorum, c. 25. *Dominus ait in Euangelio: Exurgent Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa, & prodigia in cælo, ita vt electos in errorem mittant, sicut præsenti gestum est tempore. Quidam enim ex Biturico, vt ipse postmodum est professus, dum saltus siluarum ingressus ligna cæderet ad explendam operis cuiusdam necessitatem, muscarum eum circumsedit examen: quæ de causâ per biennium amens est habitus: vnde intelligi datur, diabolicæ emissionis fuisse nequitiam. Post hæc transactis vrbibus propinquis Arelatensem prouinciam adiit, ibique indutus pellibus quasi Religiosus orabat: ad quem illudendum pars aduersa diuinandi ei tribuit facultatem.*

Ex hoc, vt in maiori proficeret scelere, commotus à loco, prouinciam memoratam deserens, Gabalitanæ regionis terminum est ingressus, proferens se magnum, ac propterea se non metuens Christum, assumpta secum muliere quadam pro sorore, quam Mariam vocitari fecit. Confluebat ad eum multitudo populi exhibens infirmos, quos contingens sanitati reddebat. Conferebant enim ei aurum, argentumque, ac vestimenta, qui ad eum conueniebant. Quod ille, quò facilius seduceret, pauperibus erogabat prosternensque se solo, effundens orationem cum muliere memoratâ, & surgens, se iterum à circunstantibus adorari iubebat. Prædicebat enim futura, & quibusdam morbos, quibusdam damna prouenire denunciabat, paucis salutem futuram. Sed hæc omnia diabolicis artibus, & præstigiis nescio quibus agebat.

Seducta est autem per eum multitudo immensa populi, & non solùm rusticiores, verùm etiam Sacerdotes ecclesiastici. Sequebantur eum ampliùs quàm tria millia populi. Intereà cœpit quosdam spoliare, ac prædari, quos in itinere reperisset: spolia tamen non habentibus largiebatur. Episcopis, ac ciuibus minas mortis intentabat, eò quòd ab his adorari despiceretur. Ingressus autem Vellauæ vrbis terminum, ad locum, quem Anicium vocant, accedit: & ad Basilicas propinquas cum omni exercitu restitit; instruens aciem, qualiter Aurelio ibidem tunc consistenti Episcopo bellum inferret. mittens etiam ante se nuntios, homines nudo corpore, saltantes, atque ludentes, qui aduentum eius annunciarent.

Quod stupens Episcopus, direxit ad eum viros strenuos, inquirentes, quid sibi vellent ista, quæ gereret. Vnus autem ex his, qui erat senior, cùm se inclinasset, quasi osculaturus genua eius, ac discussurus viam illius, iussit eum apprehensum spoliari. Nec mora, ille euaginato gladio in frusta concidit: occiditque Christus ille, qui magis Antichristus nominari debet, & mortuus est, dispersique sunt omnes, qui cum eo erant. Maria autem illa suppliciis dedita, omnia phantasmata eius, ac præstigias publicauit. Nam homines illi, quos ad se credendum diabolica circumuentione turbauerat, nunquam ad sensum integrum sunt regressi: sed hunc semper quasi Christum, Mariam autem illam partem Deitatis habere profitebantur. Sed & per totas Gallias emerserunt plerique, qui per has præstigias adiungentes sibi mulierculas quasdam, quæ debacchantes Sanctos eos confiterentur, magnos se in populis præferebant: ex quibus nos plerosque vidimus, quos obiurgantes reuocare ab errore nisi sumus. Hactenus S. Gregorius. Eandem historiam breuiùs contractam Sigebertus suo Chronico inseruit ad annum Domini 593.

Landulphus Sagax in Historia Miscella, lib. 21. cap 16. *Anno quinto Imperij Leonis* Isaurici, *apparuit quidam Syrus Pseudochristus, & seduxit Hebræos, dicens, se esse Christum.* Cedrenus in Annalibus: *Quinto anno* Leonis Isaurici, *extitit quidam Syrus, falsò Christum sese iactans esse Filium Dei, Hebræosque decepit.* Incidit is annus, secundùm accuratiores Fastos, in Christi 722.

Benjamin Tudelensis, Iudæus, qui temporibus Alexandri III. se per varias orbis regiones peregrinatum scribit, in suæ peregrinationis Itinerario, Interprete Aria Montano, pag. 82. memorabilem quandam historiam narrat, his verbis: *Duodecimus nunc annus agitur, ex quo vir quidam nomine Dauid Elroi, ex vrbe Ghamana surrexit, qui Capitis captiuitatis illius Hhasdai, & Capitis Synedrij Leui Iacob Decensis discipulus fuerat in metropoli Baghdad, euaseratque doctissimus in lege Mosis, & in Doctrinalibus libris, & in omni etiam externa sapientia, & in Ismaelitica lingua, atque scriptura, atque in Magorum, & incantatorum libris. His igitur eam sibi mentem induit, vt aduersus Persarum Regem arma moueret: & collectis Iudæis iis, qui in montibus Hhaphthon habitabant, bello gentibus omnibus illato, Ierosolymam vsque expugnaturus peteret. Id autem vt Iudæis persuaderet, mendacibus signis vsus est, affirmans, à Deo se se esse missum Ierosolymam expugnandi, atque ipsos ex gentium iugo soluendi causa: adeo vt apud multos ex Iudæis fidem sibi conciliarit, & nomen obtinuerit Messiæ ipsorum.*

Eius rei fama audita, Persarum Rex ipsum ad colloquium vocauit, quem ille intrepidus omninò adiit: & rogatus, an ipse Iudæorum Rex esset, constanter ita esse respondit: atque exemplò à Rege comprehendi, & in carcerem intrudi iussus est, quo qui regia sententia includuntur, per totam vitam continentur. Est autem carcer ille in Debasthan vrbe, Gozan fluminis maximo proxima. Post triduum verò Principum, & Ministrorum Concilio per Regem coacto, in quo de eiusmodi nouarum rerum molitione à Iudæis inita consultari, aliquo decretum fuerat; repentè Dauid ille existens affuit, è carcere sua sponte nullo homine conscio solutus. Quem cùm Rex vidisset, admiratus rogauit. Quisnam te huc adduxit, aut è carcere liberauit? Cui ille respondens, Sapientia, inquit, mea, & industria mea. Nihil enim ipse vel te, vel seruos tuos metuo. Tum verò vociferatus Rex, Apprehendite, inquit, hominem. Cui Principes, atque Ministri responderunt, illius vocem audiri quidem ab omnibus; speciem verò à nemine prorsus conspici. Quamobrem illius sapientiam vehementer admiratus Rex, obstupuit. Ille verò aduersus Regem ait: En ego viam meam facio. Et præcedere cœpit subsequentem se Regem: Proceres verò, atque Ministri omnes Regem sequebantur. Cùm autem ad fluminis ripam deuentum

esset, David, extenso, quod gestabat, sudario, super aquas insiliens traiecit, atque eodem tempore ab omnibus est conspectus, traiectionis spectaculum admirantibus. quem exiguis lintribus insequi, & capere frustrà tentatum est; ab omnibusque proclamatum, neminem in terrarum Orbe incantatorem illi posse comparari.

Ille verò eadem die dierum decem via confecta in Elghamaratan (inínterpretabilis Nominis יהוה *Ishveh virtute perueniens, quæ sibi accidissent, Iudæis narrauit, horum sapientiam admirantibus. At vero Persarum Rex Almirum Almunadinum, Ismaëlitarum Caliphum Summum, nuntiis in Bagdad missis, huius rei certiorem fecit: orauitque, vt Dauid Elroi per summum captiuitatis Caput, & Synedriorum Proceres ab huiusmodi ausis auertendum curares: aliàs nisi huius rei caueretur, Iudæis omnibus in Persia regno degentibus publicum exitium comminatus. Eius rei omnes Vniuersitates regionis Persarum ingenti metu perculsæ, epistolas ad summum illum virum, qui captiuitatis Caput habebatur, atque ad Synedriorum omnium Capita, quæcunque in Bagdad erant, miserunt in hanc sententiam: Curnam mor errour in oculis vestris, tam nos, quàm Vniuersitates omnes huic regno subditæ? Compescite, obsecramus, virum hunc, ne innocens sanguis effundatur. Igitur captiuitatis Caput, atque Synedriorum Primores huiusmodi litteras ad Dauid conscripserunt: Scias, volumus, liberationis nostræ tempus nondum venisse, neque signa nostra fuisse adhuc spectata: non enim virtute fortis efficitur vir: quamobrem prædicentes iniungimus tibi abstinere omninò ab istiusmodi Conciliis, ausis, & conatibus: sin minùs ab omni Israel excisus esto.*

Monuerant etiam per nuntios Zachai Hanassi, qui erat in regione Assur, & Iosephum Videntem cognominatum, Burhan Alpelech, illic agentem, vt epistolis à se scriptis Dauid Elroi compesceretur. Id, quod ab illis diligenter est curatum. Frustrà tamen: quippe ille eam, quam instituerat, viam pessimam deserere noluit, donec Rex quidam Turcarum Togarmim surrexit, Zualdin dictus, qui Persarum Regi paret: atque hic decies mille aureis nummis Dauidis Elroi socero missis, huic malo finem, occiso clam genero, imponere persuasit. Quod ille cùm se facturum recepisset, Dauidem domi suæ in lecto cubantem gladio confodit: atque Conciliorum, & calliditatis illius vano hic exitus fuit. Hactenus Benjamin, quæ cùm dicat contigisse duodecim annis, antequàm ea litteris mandaret: séque initio Operis affirmet scripsisse anno à condito mundo quatermillesimo, nongentesimo trigesimo tertio, ipsique Hebræi annos ab ortu mundi ad Christum supputent 3760. certum est tragœdiam Elroi incidisse in annum Christi 1161. anno 2. Pontificatus Alexandri III.

Anno salutis 1500. Iudæus quidam nomine Lemlem imposuit aliis Iudæis in Germania, se verum esse Christum tandiu ab illis expectatum. Rem gestam fusè describit Ioannes Isaac Leuita ex Iudaïsmo ad Christum conuersus, super epistolam Rabbi Mosis filij Maimonis, à se ex Hebræo in Latinum conuersam. Retulitque in suam Chronographiam Genebrardus lib 4 pag. 731.

Auctor Didacus Stella in Commentar. 17. Lucæ, in nobili Lusitaniæ vrbe Setubal non multis retrò annis similem imposturam exercuisse recutitum quendam nebulonem, vt tantùm non à miseris Iudæis receptus fuerit.

Continuatio Chronici Matthæi Palmerij hæc habet: *Anno Domini 1530. Iudæis per totam fermè Europam, Africámque nescio quæ spes Messiæ sui affulsit, adeò vt Ruffarum Iudæorum (quos Magog in Caspiis montibus inclusum vocant) præsidio, non modò Terram sanctam à Gentibus se recepturos; sed & regnum Israel restituturos iri, tam plurimorum quidem, verùm vano successu adseruerint.*

Aliorum Pseudo-Christorum exempla horrenda.

CAP. XVI.

IAcobus Augustus Thuanus Historiarum lib. 22. *Dauid Georgius Delfis in Batauorum insula natus ignobilibus parentibus, patre quippe ludione, & matre vilis conditionis fœmina, de cætero litterarum rudis, & linguarum, præter vernaculam, qua plura scripsit, omninò ignarus: sed ingenio præfracto, & tamen in speciem moderato, vt virum bonum, & candidum eum omnes crederent. Nam erat in eo pulchra oris, ac liberalis in vultu dignitas, & totius corporis motus, & status, & incessus decens, & qui ad omnem probitatem videretur compositus. Igitur ille perniciosæ sectæ apud suos Batauos iam Anabaptistarum præstigiis præoccupatos Author, cùm tanquam in solo ad pestiferam sementem excipiendam egregiè præparato monstrosa doctrinæ virus summa arte, ac silentio sparsisset, controuersiis inde ingentibus optimis: veritus, si diutiùs in prouincia, in qua natus erat, & veluti principatum in sectarios suos vsurpauerat, moreretur, ne quod segi volebat, cunctis innotesceret, secedendum à patria sibi existimauit. Itaque cum suis aliquot Sectariis, & splendida admodum familia, iam proprio mutato, & assumpto Ioannis Bruky nomine, Basileam Rauracorum Kalendis Aprilis, anno huius sæculi 44. venit.* Deinde pluribus exponit, vt Basileæ vndecim annis se, suámque sectam dissimulauerit: ac tandem ex desperatione rerum suarum in morbum coniectus 8. Kal. Sept. anno 56. decesserit. Subditque: *Hic eximius præstigiatoris fuit, qui se Christo diuiniorem, & maiorem, atque adeò immortalem finxerat. Præcipua eius dogmata hæc fuère: Doctrinam hactenus per Mosem, Prophetas, ipsumque Christum Iesum, eiúsque Apostolos, ac Discipulos promulgatam imperfectam esse, & inutilem ad veram, perfectamque felicitatem consequendam: suam verò perfectam esse, & efficacem ad hominem, qui eam sedulò conceperit, beandum: se verum Christum, ac Messiam esse, Patris dilectissimum Filium, non ex carne, sed ex Spiritu Sancto & Spiritu Iesu Christi susceptum: qui spiritu* (fortè, *Spiritus*) *Christi carne eius in nihilum redacta, quodam in loco Sanctis omnibus ignoto hactenus seruatus, nunc Dauidi Georgio totus est traditus, & in eius animam infusus. Se eum esse, qui domum Israelis, veróśque Leui filios, (eos autem intelligebat, qui dogmata sua sincera fide amplectebantur) vnà cum vero tabernaculo suo spiritu instauraturus, non cruce, rebus aduersis, aut morte, quemadmodum alter ille Christus, qui à Patre missus in carnem venit, vt homines veluti pueros, ac paruulos, neque dum perfectæ doctrinæ capaces, vmbratili doctrinâ, ac sacramentorum ceremoniis in officio contineret: verùm clementiâ Spiritus Sancti, amore, ac gratia, qui sibi à Patre sit datus. His addebat, quo maiorem Diuinitatis opinionem sibi arrogaret, & se Christo digniorem, ac præstantiorem probaret, omne peccatum in Patrem, ac Filium admissum condonari: quod autem in Spiritum Sanctum perpetratum fuerit, hoc est, in Dauidem Georgium, nunquam neque in hoc, neque in altero sæculo remitti. Erat & hoc ipsius dogma ad fallendos lenocinio dulcedinis animos ex Catabaptistarum officina ingeniosè confictum: ministrum, matrimonium li-*

berum

br[illegible] esse, eoque neminem vni mulieri obligari: proinde [illegible] procreationem communem esse debere iis, qui [illegible] denuò renati sint. Refert deinceps, vt ossa d[illegible] publico Magistratus iudicio exhumata, in i[illegible] coniecta, atque in cineres redacta fuerint. S[illegible] tam Dauidis Georgij tragœdiam multò fu[illegible] accuratius conscriptam dedit Surius in C[illegible]mentario Rerum in orbe gestarum, anno D[illegible] 1543. & 1556.

[illegible] Canisius in Præmonitione de nouis S[illegible]: *De Dauide Georgio impiorum huius ætatis om[illegible], qui Christo aduersantur, quendam veluti prin[illegible] non possum non meminisse. Is post hominum m[illegible], horresco referens! veri Messiæ personam, de[illegible], spiritum, & officium in Germania sibi sum[illegible]. Is filium se illum à Patre dilectum, se Regem Is[illegible], hominum Saluatorem, & totius Orbis extremum Iudicem esse iactauit. Is Ioanni Baptistæ, & sanctis Prophetis omnibus, adeóque Christo Domino, & Redemptori nostro suo veluti Ministro, & Præcursori, se longè anteponere, & mortalium salutem omnium ad [illegible] vnum reuocare veritus non est.*

At de Dauid Georgio multi plura tradiderunt, Iodocus Coccius tomo 1. Thesauri catholici, lib. 8. art. 7. num. 6. Robertus Bellarminus in Chronico, & alij. Sequitur Canisius: *Tantundem verò dementiæ, plusque barbaricæ tyrannidis, & flagitiosæ obscœnitatis fuit in Ioanne Leidensi, qui ex Hollandico sartore Coryphæus Anabaptistarum, & fastuosus Rex Monasterij factus, nónne, sicut Apostolus quidam fore prædixit, dominationem spreuit, & maiestatem blasphemauit, ac se quoque Christum esse arrogantissimè simulauit! Potest de illo etiam verè dici, quod Mahometo alij tribuunt: Non veni per miracula, sed per gladium. Insanis tamen vterque fanaticus homo, quem dixi, sui similes, qui pessimis magistris crederent, illósque duces sequi vellent, ac pro ipso Messia colerent, quos constat ex omni propemodum impietate fuisse conflatos.*

Neque his dissimilis fuit Augustinus Vveber, Augustanus pellio, qui vt, prætextu Euangelij, ad regnum sibi muniret aditum, coronam regiam, sceptrum, gladium, & quod ad regias vestes attinebat, egregiè apparauit, suisque nescio quam reuelationem attulit, quæ confirmaret se Regem terræ diuinitùs constitutum, & mille annos regnaturum esse.

Parem dominandi libidinem Ioannes Fette præsetulit, in quem Senatus Brunsvicensis animaduertit. De vtroque narrat Vrbanus Rhegius lib. de restitutione regni Israelitici. Eiusdem classis, & farinæ fuit Ioannes Vvilhelmi, arte sartor, ac religione Anabaptista, qui non ita pridem ab impiis sociis in principem delectus fuit, vt quod Rex ille Monasteriensis ante annos 40. in Vvestphalia cœperat, idem iste Vesaliæ, quæ ciuitas est Cliuensium in arripiendo, & ministrando regno aggrederetur. Accepit igitur conditionem tam superbus atque nefariam, vt velut alter Dauid, ac Dauidis filius se Regem iactarit. Nec modò ius gladij, verùm etiam totius mundi gubernationem ad se voluerit pertinere; multásque leges, sed execrandas suis præscripserit, Cyclopicus planè contemptor veteris Ecclesiæ, quam inde à morte Apostolorum interiisse fingebat, ac Sacramentorum simul omnium abrogator. Hucvsque Canisius.

Memorabile quoque illud est, quod ex Polonicis Annalibus Martinus Delrius refert lib. 2. magicarum disquisitionum, quæst. 8. *Tempore Sigismundi Primi Regis Poloniæ Iacobus Melstinski, Prætor oppidi Brzeznn, leuitate quadam animi authoritatem, nomenque Christi sibi asciuit; Petrúmque Zatorski Cracouiensem, cæterósque sibi similes latrones duodecim elegit, singulisque nomina Apostolorum imposuit; se verò Iesum Christum appellauit. Qui per villas vbique ambulantes prodigia, morionum & præstigiatorum more, exercebant, sycophantásque alios, & latrones, veluti mortuos, subornatos, suscitabant: pisces in paludes lutosas primò impositos, vbi nunquam eos nasci possibile erat, in nomine Christi sui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant, in nomine que Christi sui, cùm illic anteà non essent, depromebant, cum ingenti simplicis vulgi admiratione.*

Quodam tempore ad Cestochouiam Monasterium, Diuæ Virginis imagine celebre, cum suis Apostolis venit: cúmque illic aliquot diebus morarentur, vnum ex suis quasi obsessum à Dæmone subornauerunt, cuius opera victum acquirebant. Ille enim per hospitia ambulans carnes de coquina rapiebat, in suósque proiiciebat, qui cruco illas munientes, carnes comedebant. Cúmque illic ingens esset concursus populi ad Diuæ Virginis imaginem, sycophantæ illi obsessum suum ad altare ducunt, duplici veste indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere posset: lapillos verò intra indusium ei imposuerunt. Cúmque ad altare deduceretur, ille è manibus deducentium furibundus sese proripiens, in altare donariis onustum irruit, pecuniásque rapiens, in vestis duplicatæ intercapedinem abscondit. Monachus ab altari, diuino intermisso officio aufugit: cæteri Monachi accurrentes cingulum eius soluunt: ibi lapilli duntaxat in terram ceciderunt, pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi pecuniam arte Dæmonis in lapillos transformatam putantes exorcismis eam in pristinam formam transformare nitebantur: sed cùm lapilli permanerent, Monachus librum sacrum indignabundus in terram proiecit, dicens: Similem Dæmonem nunquam habuimus: abite cum eo ad omnes Diabolos.

Sycophantæ illi cum pecunia rectà in Silesiam fugerunt. Ibi apud matronam nobilem, in quodam pago deuertentes, cùm illa, viro absente, eos recipere nollet, saltem mappam, vel telam ad sacrificandum petierunt. At mulier fasciculum telæ illis obtulit. Tunc illi: Hanc nobiscum accipiemus, & Christus tibi benedicet, vt tibi linum abundantiùs crescat. Ostende aliam, si habes. Quam cùm similiter accipere vellent, mulier recusauit, maritum timens. Illi autem frustulum fomitis cum igne in telam clam inuoluentes, mulieri reddiderunt. Itaque cista à tela, à cista verò domus accensa conflagrauit. Viro demum reuerso, vxor, ob Christum cum Apostolis malè tractatum hoc sibi iustè contigisse dixit. At vir ira excandescens, Latro hic, inquit, nequissimus, & non Christus fuit. Itaque cum vicinis eos insequitur, & in quadam villa assequitur. Tum Pseudochristus ad illum, qui vocabatur Petrus, dixit: Iam mea Passio, calixque, quem bibiturus sum, appropinquat. Cui Petrus, Et mihi, vt video, Domine, imminet. Ille verò dixit: Petre, ego aliter non possum, nisi per fenestram hinc euadere. Tum Petrus: Et ego te, quoad viuam, non derelinquam: sed quocunque fugeris, sequar. Ergo per fenestram aufugit: cæteri quoque Apostoli, quà potuerunt, euaserunt. Rustici eos sequuti baculis, fustibusque ceciderè dicentes: Prophetiza nobis, Christe, cum tuis Apostolis, quæ in sylua baculi isti creuerint. Ergo plagis emundati vitam suam posteà emendarunt, dicentes: Difficile est nobis, Christi Passionem, & Apostolorum tormenta subire. Hactenus Polonorum Annales.

Apollonius Tyaneus.

CAP. XVII.

EXtant Apollonij Tyanei res gestæ octo voluminibus à Philostrato Sophista conscriptę. Eusebius hunc Philostratum Atheniensem vocat. Photius Tyrium; Eunapius, Suidas, & Zonaras Lemnium. Sed de ipsius Philostrati Authoris rerum Apollonij fide primùm pauca dicamus. Eusebius Cæsariensis libro aduersus Hieroclem: *Damis igitur, qui cum Tyaneo plurimùm vixit, peregrè cum de Assyria comitatus, vbi & ille primùm congressus est, ex illo capiam inter se amicitiam in historiam confert. Nam Maximus quidem particularia quædam hominis huius facta parcè admodum, breuitérque perstringit. Atheniensis Philostratus, & vtrumque complexus, & aliorum quoque se scripta collegisse affirmans, exactissimam sanè ab incunabulis inde eius, obitus quoque tenus historiam texit.* Et post alia, de Hierocle ait: *Colligere est de ipso Philalethis Authore, eruditione quidem magna referto, veritatem ipsam probro afficiente. Huius enim vita Philostratus ipse est cum aliis omnibus apud illum Scriptoribus. Ex quo nobis planè constare potest, cæteros quoque, quos ille Authores habet, cognitione quidem multa rerum, magnáque fuisse; minùs tamen in eo laborasse, vt Apollonij vitam fideli historia commendarent.* Equidem toto eo libro Eusebius Philostrati mendacia præcipua coarguit. Photius in Bibliotheca numero 44. cùm octo librorum Philostrati breuem quandam summam contraxisset, subdit: *Talia de ipso Apollonio Philostratus comminiscitur. His similia, dementia plena, & alia plurima prodigiosè confingit. Itaque libris octo omnis ab illo vanissimi laboris opera consumitur.*

Cælius Rhodiginus Lectionum antiquarum lib. 17. cap. 13. *Qui Magum fuisse Apollonium ambigit, Philostratum legat, quantùs omnium, qui vnquam historiam conscripserunt, mendacissimum.* Gilbertus Cognatus in Annotationibus ad Pseudomantem Luciani: *Ego librum illum Philostrati, omnémque Apollonianæ vitæ scenam fabulosam arbitror, à fidei Christianæ hostibus confictam, vt haberent, quem Soteri nostro opponerent. Guillelmus Philander Castilionius in suo in Vitruuium Commentario hanc Apollonij vitam Luciano adscribere videtur.* Delirium, cùm Eusebius, Eunapius, S. Hieronymus, S. Isidorus Pelosiota, Photius, Suidas, Zonaras, & omnes Philostrati Sophistæ eam esse confirment. Sed conficta esse omnia, quæ Damis, & Philostratus miranda de Apollonio tradidêre, annotarunt quoque Victorius Scholio 58. in epist. 61. S. Hieronymi, & Scaliger in Eusebianis numero 2078. Baronius Annall 1. anno Christi 68. numero 31.

Omissis interim, quæ Philostratus de Apollonio tradit, quæ sunt planè innomera, & Authoc ad mainim est quæ sparsim apud alios de insigni Mago reperimus, hic reddamus. Lucianus in Pseudomante agens de præceptore Alexandri nequissimi nebulonis ait: *Porrò Doctor ille, & idem amator natione Tyaneus erat, videlicet, ex eorum numero, qui cum Egregio Apollonio Tyaneo illo erant versati, totámque illius tragœdiam pernouerant. Vides, quanam è schola tibi hominem refero?* Et anteà de præceptore illo dixerat, *fuisse præstigiatorem ex eorum numero, qui magiam, & diuinas incantationes profitentur.*

Dio Cassius lib. 67. Historiæ Romanæ: *Mihi omninò admirabile est, quod Apollonius quidam Tyaneus eo ipso die, & hora qua Domitianus occidebatur, (nam id exactè posteà rescitum est ex his, qui vtrobique fuerunt,) cùm in præcelsum, atque editum saxum, siue Ephesi, siue alibi conscendisset, multitudine hominum conuocata, in hunc modum dixit: Rectè, Stephane; euge, Stephane: percute homicidam. Percussisti, vulnerasti, occidisti. Quæ esti plerisque videantur esse incredibilia, tamen ita facta sunt.*

Ioannes Zonaras tomo 2. Annalium in Domitiano: *Apollonium vero Tyaneum, Pythagoricum Philosophum, & Magus insignis, cum Ephesi ad populum verba faciens ea hora, qua Domitianus cædebatur, (vt posteà ex iis, quæ vtrobique acciderunt, certò compertum est,) cùm aliquandiu attonitus extitisset, tandem exclamauit: Euge, Stephane: rectè, Stephane: feri sceleratum. Percussisti, vulnerasti, occidisti. Hoc Philostratus Lemnius in Apollonij vita refert.* Et quidem diffusè lib. 8. cap. 10.

Item Dio lib. 77. de Anthonino Caracalla Imperatore: *Magis, & præstigiatoribus ita delectabatur, vt Apollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus, laude, & honore affecerit, (hic præstigiator fuerat solers, & Magus,) eique monumentum heroïcum faciendum curauerit.*

Ælius Lampridius de Alexandro Seuero Imperatore, cap. 29. *Matutinis horis in larario suo (in quo & diuos Principes, sed optimos, electos, & animas sanctiores, in quis & Apollonium, & quantùm Scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham, & Orpheum, & huiusmodi deos* (ita legit Casaubonus: at Gruterus coniectatur, *& huiusce heroas,*) *habebat, ac maiorum effigies, rem diuinam faciebat.*

Flauius Vopiscus in Aureliano, cap. 21. *Taceri non debet res, quæ ad famam venerabilis Viri pertinet. Fertur enim Aurelianum de Thyana ciuitatis euersione vera dixisse, vera cogitasse. Verùm Apollonium Thyaneum, celeberrimæ famæ, authoritatisque sapientem, veterem Philosophum, amicum verum Deorum, ipsum etiam pro Numine frequentandum, recipienti se in tentorium ea forma, qua videtur, subitò adstitisse, atque hæc Latinè, vt homo Pannonius intelligeret, verba dixisse: Aureliane, si vis vincere,* (Gruterus, *viuere*) *nihil est, quod de ciuium meorum nece cogites. Aureliane, si vis imperare, à cruore innocentium abstine. Aureliane, clementer te age, si vis vincere.* (fortè, *viuere.*) *Norat vultum Philosophi venerabilis Aurelianus, atque in multis eius imaginem viderat templis. Denique statim attonitus, & imaginem, & statuas, & templum eidem promisit, atque in meliorem rediit mentem. Hæc ego à grauibus viris comperi, & in Vulpia Bibliotheca libris relegi, & pro maiestate Apollonij magis credidi. Quid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiquius, diuiniúsque inter homines fuit. Ille mortuis reddidit vitam, ille multa vltra homines & fecit, & dixit: quæ qui velit nosse, Græcos legat libros, qui de eius vita conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, atque ipsius viri fauori vsquequaque placuerit, breuiter saltem, tanti viri facta in litteras mittam: non quòd illius viri gesta munere mei sermonis indigeant; sed ea, quæ miranda sunt, omnium voce prædicentur.* Hæc Vopiscus, miser Ethniculus, labentem Deorum religionem hoc infelici tibicine sustinere tentans.

Quod Vopiscus ait, Apollonium mortuis vitam reddidisse, id nihil aliud est, quàm quod Philostratus narrat lib. 4. cap. 16. *Aliud præterea ab Apollonio miraculum tale factum est. Puella quædam ipso nuptiarum tempore mori visa est: quam feretro impositam sponsus lugens sequebatur, de nuptiis imperfectis multùm conquerens, & grauiter dolens. vnà etiam cum eo Roma lamentabatur. Habitabat autem puella*

la

ba in domo consulari. Huic igitur funeri occurrens Apollonius, Deponite feretrum, inquit: ego enim vestras pro puella lacrymas sedabo. Et simul quodnam puellæ nomen esset, interrogauit. Plerique igitur illum orationem habiturum putabant, qua mœrentium lacrymas, doloremque sedaret: ipse verò puellam attrectans, atque aliquid illi secreto admurmurans, ab ea, quæ videbatur, morte reuocauit. Quæ statim etiam loqui incipiens in paternam domum rediit, sicut Alceste quondam ab Hercule in vitam restituta. Cumque puellæ parentes drachmarum millia quindecim Apollonio donarent, ipse pro dotis accessione puellæ pecunias largiri dixit. Verum verò scintillam animæ in ipsa inuenerit, quæ ministros, Medicósque latuerit; siue decidens fortè pluuia dispersam, & penè iam extinctam animam calefaciens, in vnum congregauerit, difficile coniectu est, non mihi solum, verum etiam iis, qui rei videndæ interfuerunt. Id autem satis constat, dum funus efferretur, fortè pluisse, & puellæ faciem rore irrigatam fuisse. Vides, vt Magus impostor imitari tentauerit clarissimum Christi miraculum, quo filium viduæ Naim in vitam reduxit.

Sed quid Eusebius Hierocli, hoc tantum Apollonij miraculum iactanti responderit, audiamus: *Nam quod præterea puellam Romæ defunctam ab obitu reuocarit, cùm sit factum hoc vel ipsi Philostrato incredibile, nos quoque à nobis penitus excludamus. Ratiocinatur enim dubitando Philostratus, num vitalis auræ scintilla intra puellam compressa, Medicos delituerit, quæ mox pluuia ingruente reuiuiscens, atque excitata, in vultu respirantis puella prodita sit. Aiunt enim, cùm puella ad se rediret, cœlo pluuio leniter irrorasse. Neque enim, si vere puellam hanc Apollonius vitæ restituisset, tam egregium facinus non Imperatori primum ipsi innotuisset, aliisque subinde Proceribus apud illum diuersantibus viris, præsertim verò Philosopho Euphrate, qui ea tempestate Romæ agebat, móxque Apollonio infensus, eundem magia accusasse narratur. Quin etiam factum hoc, si medio constitisset, cæteras quoque calumnias, quibus Apollonium vrgebant, procul dubio adinuenissent accusatores.*

Porphyrius lib. 3. de Sacrificiis: *Si credendum sit antiquis, atque illis, qui Patrum nostrorum, & nostro tempore extiterunt, sunt, qui dicant, se audire sermonem animalium, atque intelligere: sicuti apud veteres Melampus, & Tiresias, ac Thales: nuper verò Apollonius Tyaneus, quem dicunt in amicorum cœtu cum audiret hirundinem aliis nuntiare asinum prope vrbem onustum cecidisse, triticumque humi diffusum, declarasse audita, idque ita fuisse compertum.* Rem gestam Philostratus lib. 4. c. 1. ita narrat: *Cum aliquando de communi concordia disputaret, decerétque oportere Ephesios se se mutuo nutrire, atque nutrire, passeres forte in arbore quadam taciti considebant: vnus autem ex ipsis, tanquam alicuius rei nuntius, vocem emisit, qua visus est aliquid cæteris prædicere. Eo audito, cæteri clamorem tollentes, post ipsum volarunt. Tunc aliquandiu tacitus Apollonius, sciens quidem, quam ob causam passeres volitassent, nondum tamen auditoribus id narrabat. Vbi verò omnes in se conuersos, & quasi portentum aliquod admirantes aspexit, tum rupto silentio sic est loquutus: Puer quidam lapsus effusum frumentum in arcam demisit, cum negligenter illud collegisset, abiit multa grana passim in Angiporta spargere inquiens. Quæ cùm passer ille inuenisset, cæteros, vt vidistis, nunciatum venit in cibum communicauit. Hæc verbis permulti commoti ad hoc visendum concurrere. Ipse verò iis, qui manserunt, cœptum sermonem de communi societate seruanda prosecutus est. Postquam verò qui visum ierant cum clamore, atque admiratione summa reuersi sunt, Videtis, inquit Apollonius, quo pacto passeres mutuam de se curam habent.*

Eunapius Sardianus Præfatione in vitas Philosophorum: *Apollonius Tyaneus, non iam Philosophus, sed media inter Deos, ac mortales naturæ particeps: quippe qui Pythagoreæ disciplinæ sectator, illius diuinitatis famam, dignitatémque adauxit: de quo enucleatè perscripsit Philostratus Lemnius editis libris, quibus titulum fecit, Vitam Apollonij, cum debuerit inscripsisse verius, Accessum Dei ad homines.* Sed non pudet effrontem Sophistam de exploratissimo Plano ita loqui? En quibus subsidiis gentiles ruenti, & pereunti superstitioni fulcra subiiciebant.

Ammianus Marcellinus lib. 23. cap. 19. *Apud Albanos quoque Iouis templum in Cappadocia, vbi amplissimus ille Philosophus Apollonius traditur natus apud oppidum Tyana.*

Cælius Rhodiginus lib. 17. antiquarum Lectionum, cap. 16. *Sunt, qui monumentis prodant, nec tacuit Platonicus Olympiodorus, Tyaneum Apollonium eorundem potestate fuisse, cum in vrbe ageret, tanquam de illustriori specula, quæ in Ægypto fierent, prospectasse, atque item enunciasse.*

Iam quæ Patres de Apollonio tradiderint, reddamus. Arnobius lib. 1. aduersùs Gentes, Apollonium inter famigeratissimos Magos enumerat: *Apollonius Damigero, & Dardanus, Velus, Iulianus, & Bæbulus, & si quis est alius, qui principatum, & nomen fertur in talibus habuisse præstigiis.* Eusebius in Chronico numero 2111. *Apollonius Tyaneus, & Euphrates insignes Philosophi habentur.* nempe, sub Domitiano. Eadem Cassiodorus in Chronico.

S. Ambrosius tract. in Symbolum Apostolorum, cap. 29. *Dicunt autem homines sæculi huius, quòd Apollonius Magus, cùm ante Domitianum Imperatorem in Consistorio staret, repentè non comparuit.* S. Hieronymus epist. 2. ad Pammachium aduersùs errores Ioannis Hierosolymitani: *Quod Magis licet, hoc Domino non licet? Apollonius Tyaneus scribitur, cùm ante Domitianum staret in Consistorio, repentè non comparuisse. Noli potentiam Domini Magorum præstigiis adæquare.* Rem totam latè describit Philostratus lib. 8. cap. 2. 3. 4. & 5. sed egregiè refellit Eusebius in Hieroclem.

S. Hieronymus epist. 103. ad Paulinum: *Apollonius, siue ille Magus, vt vulgus loquitur, siue Philosophus, vt Pythagorici tradunt, intrauit Persas, pertransiuit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetrauit, & ad extremum latissimo Phison amne transmisso, peruenit ad Brachmanas, vt Hiarcham in throno sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem inter paucos discipulos, de natura, de motibus syderum, ac dierum cursu audiret docentem: inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos reuersus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, vt Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam videret in Sabulo. Inuenit ille vir vbique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissimè octo voluminibus Philostratus.*

S. Chrysostomus oratione 2. in Iudæos: *Quàm multa fertur Apollonius ille Tyaneus fecisse: verùm vt scires illa omnia esse conficta, vana, nihil habentia veri, extincta sunt, & finem acceperunt.*

Author apud Iustinum Martyrem quæst. 24. ad Orthodoxos: *Dæmones autem ipsi, in illius Apollonij statua insidentes, & homines oraculis edendis in errorem, vt Apollonium, sicut Deum honorarent, & colerent inducentes, os Christus obturauit, responsis*

eius

eius abolitis. At, quod ad eiusmodi statuam attinet, Andreas Cæsariensis Episcopus in Apocalyp. c. 37. hæc scribit, *Narrat Apollonius, & alij confirmant, Dæmonum incantationum, & præstigiarum vi per imagines, & statuas, per arborem rursum, & aquas, pirque alia huiusmodi sæpenumerò locutos.* Et Aretas c. 37. in Apocalypsim: *Quod simulacra locuta fuerint, ex historia discere possumus, quòd scriptum sit per præstigias, & arbores, aquas locuta fuisse per Apollonium, aliósque Poetas.*

S. Apollinaris Sidonius lib. 8. epist. 3. ad Leonem: *Apollonij Pythagorici vitam, non vt Nicomachus senior è Philostrati, sed vt Tascius Victorianus è Nicomachi schedio exscripsit, quia iusseras, misi.* Et post alia. *Historiam flagitatam tunc recognosces opportunè, competentérque, si tum Tyaneo nostro nunc ad Caucasum, Indúmque, nunc ad Æthiopum Gymnosophistas, Indorúmque Brachmanas, totus lectioni vacans, & ipse quodammodo peregrinere. Lege virum, fidei Catholica pace præfata, in plurimis similem tui, id est, a diuitibus ambitum, nec diuitias ambientem, cupidum scientia, continentem pecunia, inter epulas abstemium, inter purpuratos linteatum, inter alabastra censorium, concretum, hispidum, hirsutum, in medio nationum delibutarum, atque inter Satrapas Regum tiaratorum myrrhatos, pumicatos, malobathratos, venerabili squalore pretiosum, cùm que proprio nihil esui, nec indutui de pecude conferret, regnis ob hoc, quæ pererrauit, non tam suspicioni, quam fuisse suspectui & fortuna Regum sibi in omnibus obsecundante, illa tantùm beneficia poscentem, quæ magè sit suetus oblata præstare, quàm sumere.* Existimauit Ioannes Sauaro in Notis ad Sidonium, & Ioannes Meursius in Notis ad Hesychium, Nicomachum seniorem, & Tascium Victorianum Scriptores fuisse rerum Apollonij, vt Philostratum: sed rectiùs Iacobus Syrmundus fuisse tantùm viros clarissimos, qui codices Philostrati mendosos, per otium castigarant. Ipsum vide.

Nebulonis improbi falsa miracula Nicephorus Callistus lib. 3. Hist. c. 11. ita perecoset: *Eius ætate*, nempe, Neronis, *Apollonius quoque Tyaneus vixit: quem historia produnt Roma Byzantium venisse, atque ibi dæmoniacis quibusdam præstigiis, atque incantationibus magnam vim serpentum fugasse: & præterea ferocissimos quosque equos frenasse, aliáque multa prodigiosa fecisse. Hunc, quòd Neruæ charus esset, Domitianus cum priùs totondisset, mox coniecit in custodiam.* De tonsione Apollonij plura Philostratus lib. 7. cap. 14. Cedrenus etiam in Annalibus author est, Apollonium Byzantij, & Antiochiæ miranda multa magicæ artis experimenta dedisse. Ipsum adi. Sed & Suidas in Apollonio, & in Timasione non pauca de hoc Mago prodit. verùm omnia fermè ex Philostrato accepta. Hesychius quoque Illustris in libro de his, qui eruditionis fama claruère: *Apollonius Tyaneus: huius mater vterum ferens, vnum ex his, quos Dæmonas. Geniósve nominant, dicentem sibi conspexit, se esse, quo grauida foret, mimirum, Proteus Ægyptium: vnde mansit postea suspicio, Proteos fuisse filium.* Philostratus lib. 1. cap. 3 *Pragnanti matri vmbra quædam adstare visa est Protei Ægyptij Dei, qui vt ab Homero traditur, varias se se in formas vertere consueuerat. Cuius visu haudquaquam exterrita mulier, quidnam paritura esset, interrogauit. Cui Proteus. Me, inquit, es paritura. Illa vero, quisnam ipse esset, interrogante, Sum, inquit, Deus Ægyptius.* At fabulam irridet Eusebius nullo Authore traditam. Idem Hesychius de rebus Constantinopolis: *Per idem tempus infestabant vrbem plurimi dracones, & perniciem ciuibus afferebant. quos Neptuni, vt ferunt, ope, inductis ciconiis, sustulerunt. Postea cum infensa facta haberentur, & mortis causam præberent, serpentibus, quos ex aquis extruxerant, in plateas publicas proiectis, incerto planè consilij populo vir quidam Tyanis, Apollonius nomine, è lapide polito ciconias inter se tres obuersas erexit, quæ etiam nunc permanent, neque id genus aues vrbem intrare permittunt.* Consule Notas Meursij ad Hesychium.

Paulus Diaconus Miscellæ lib. 8. cap. 9. *At verò Vespasianus, postquam apud Palæstinam Imperator creatus est, in Syria inde venit, gaudens, vt Græci fatentur, in his, quæ audiebat a Tyanensi Apollonio de tempore Imperij sui, ac cæteris bonis fortieribus, loquens cum eo apud Ægyptum ab Indis, & Brachmanis, & Gymnosophistis ... digenisibus redeunte* Et superius cap. 3. *Huius Claudij temporibus Apollonius ex Tyanensibus Italia ortus, Pythagoricus Philosophus, Roma pollebat: eu vt hunc ipsi quoque Pythagoricu Philostratus, & alij, acrioris ingenij fuisse describunt.* Tam verum est, Apollonium ex Tyanensibus Italiæ ortum, quam tempore Claudij Romæ fuisse. De congressu verò Apollonij cum Vespasiano scribit Philostratus lib. 5. cap. 10.

Anastasius Nicænus quæst. 24. in sacram Scripturam miranda hæc de Apollonio scribit: *Apollonij autem in hodiernum vsque diem in nonnullis locis peraguntur sacra: alia quidem ad auertendas bestias quadrupedes, & volucres, quæ possunt homines lædere: alia autem ad sistendos fluxus fluminum, quæ cursu feruntur inordinata: alia autem ad auertenda alia quæ sunt in perniciem, & interitum hominum comparata. Neque solum autem in vita eius hæc per ipsum fecerunt Dæmones; sed etiam post eius mortem, ad eius monumentum manentes, quædam fecerunt signa in eius nomine, ad eos decipiendos, quos Dæmon facile seducit, & furtim pellicit ad res eiusmodi. Quid vero diuersitas de magicis Manethonis operibus, qui in hac deceptione magica tantus extitit, vt sæpè rideret Apollonium Tyaneum, vt qui non accurate tenuerit hanc experientiam artificiosam? Oportebat enim, aiebat, eum, sicuti ego, verbo solo facere, quæ volebat: & non quibusdam sacris permittere ea, quæ ab ipso dicebantur, & fiebant* De monumento heroïco facto Apollonio ab Aothonino Caracalla sæpetiùs ex Dione diximus: quod verò Anastasius ait de Dæmonibus ad Apollonij monumentum manentibus, & signa in eius nomine facientibus, reuocat nobis in memoriam, quæ Palladius Galata ex S. Macario Monacho Alexandrino de sepulcro Iamnes, & Mambres, quod idem Macarius viderat, refert in Lausiaca, sectione 27. his verbis:

Is Macarius *cupiit aliquando, vt ipse nobis narrauit, quod in hortis erat, ingredi monumentum. quod dicitur Cepotaphion* (id est, hortense sepulcrum) *Iamne, & Mambre Magorum. qui erant tempore Pharaonis, vt id videret, vel etiam vt conueniret eos, qui illic sunt Dæmones. Dicebatur enim, plurimos, eósque ferocissimos in eo loco ab illis collocatas esse Dæmones per infamis artis eorum excellentiam. Hoc autem monumentum factum est a Iamne, & Mambre fratribus, qui propter magica artis excellentiam primas partes habebant illo tempore apud Pharaonem. Vt qui ergo illa vita suo tempore maximam in Ægypto haberent potestatem, construxerunt illud opus ex lapidibus quatuor pedum magnitudine, & suum illic fecerunt monumentum: & cum multum illic auri deposuissent, & omne genus arbores plantassent, maximum quoque puteum aqua foderunt: est enim locus, qui cedit facilè. Hæc autem omnia fecerunt sperantes post suum hinc dis-*

cessum,

cessum, frui delicijs in illo suo Paradiso. Tandem ergo, quoniam nesciebat viam, quæ ad eum ducit hortum, Dei seruus Macarius coniecturâ quadam sequebatur astra: & sicut nautæ, qui transmittunt maria, totam peruasit Sanctus solitudinem. Et cùm aliquot etiam accepisset arundines, vnam statuit in vno quoque milliari, vt per eam rediret. Cùm ergo intra nouem dies totam illam peruasisset solitudinem, & esset prope illum hortum, succedente nocte paululum dormiit. Immanis verò Dæmon, qui semper aduersatur Christi athletis, cùm collegisset omnes illas arundines, dormiente Macario, & circiter ad vnum lapidem à monumento ad eius caput posuisset, recessit. Postquàm ergo surrexit, inuenit colligatas arundines; quas ipse fixerat signi causa. Fortasse autem hoc quoque fuit Dei permissio ad maiorem eius exercitationem, vt non speraret in arundinibus; sed in Dei gratia, quæ per columnam nubis deduxit Israël quadraginta annis in terribili illa solitudine. Dicebat autem Macarius: Cùm propiùs accessi ad illud monumentum, ex eo egressi mihi occurrerunt ad septuaginta dæmones varijs formis præditi, alij quidem clamantes, alij verò exilientes, alij verò cum magno fremitu in me stridentes dentibus; alij verò, tanquam corui volantes, audebant meo vultui insultare, dicentes: Quid vis, Macari, tentatio Monachorum? Quid ad nos accessisti? Anton nos quoque aliquem ex Monachis vexauimus. Quæ nostra sunt, tu cum tuis similibus illic habes, nempe, solitudinem. & illinc nostros cognatos fugauisti. Nihil est nobis tecum commune. Quid loca nostra inuadis? Tanquàm Anachoreta contentus esto solitudine. Qui hunc locum ædificarunt, cum nobis assignarunt: non potes hic manere. Quid quæris ingredi in hanc professionem, in quam nullus ex viuis hominibus est ingressus; ex quo fratribus, qui hoc condiderunt, sunt à nobis hic factæ exequiæ. Et cùm multa adhuc facerent, & insultarent Dæmones, dixit eis S. Macarius: Ingrediar tantùm, & videbo, & hinc recedam. Dixerunt autem Dæmones: Hoc nobis promitte in tua conscientia. Dixit autem Christi seruus: Hoc faciam. Dæmones autem euanuerunt. Ingrediente autem eo in paradisum, ei occurrit Diabolus stricta romphæa ei minitans. Ad quem hanc vocem respondit S. Macarius: Tu venis ad me stricta romphæa, & ego contra te ingrediar in nomine Domini Sabbaoth, in acie Dei Israel. Ingressus autem contemplatus sum omnia. In quibus inueni etiam cadum Æneum, catena ferrea pendentem ex puteo, iam tempore consumptum, & fructum malorum punicorum, quæ nihil intùs habebant: fuerant enim arefacta à sole: & plurima aurea donaria. Cùm Sanctus ergo illinc recessisset absque tumultu, & citra omnem perturbationem, reuersus est per viginti dies in suam cellam. Hactenus Palladius. Sed ad Apollonium redeamus.

Dici non potest, quantum nefarius hic impostor Christianæ religioni tunc coalescenti damnum intulerit: nam eodem fermè tempore, quo Apostoli, Apostolicique eandem in orbe, exemplo vitæ, miraculis, doctrina propagabant; impius hic nebulo è diametro specie sanctioris vitæ, fictis miraculis, præstigiis vbique conuellere conabatur: aut, si id minus poterat, saltem humanis mentibus instillabatur, miracula Christi, & Christianorũ, atque Apollonij ex vno, eodémque fonte, hoc est, ex impostura, fraude, mendacio promanare. Hinc illa sæpiùs à Gentilibus repetita iactatio, Apollonium paria Christo, vel certè maiora fecisse. Hinc Hierocles impius libros duos Philalethis nomine ausus est in Christianos scribere, quibus Apollonium Christo comparare non erubuit. De quibus Lactantius Firmianus agens de persecutione Diocletiani in Christianos excitata lib. 5. c. 2. ait: *Ego cùm in Bithynia oratorias litteras accitus docerem, contigissetque, vt eodem tempore Dei templum euerteretur; duo extiterunt ibidem, qui iacenti, atque abiectæ veritati, nescio vtrùm superbiùs, an importuniùs insultarent.* Nimirum, anno 19. Diocletiani, & Christi 302. cùm edictum de diruendis Christianorum Ecclesiis promulgatum est, vt ex cunctis ecclesiasticis Annalibus liquet. Et cùm plura de priore illorum duorum Christianæ religionis hostium commemorasset; de altero subdit Lactantius: *Alius eandem materiam mordaciùs scripsit, qui erat tum è numero Iudicum, & qui auctor imprimis faciendæ persecutionis fuit. Quo scelere non contentus, etiam scriptis eos, quos afflixerat, insecutus est: composuit enim libellos duos, non contra Christianos, ne inimicè insectari videretur; sed ad Christianos vt humanè, ac benignè consulere putaretur: in quibus ita falsitatem Scripturæ sacræ arguere conatus est, tanquam sibi esset tota contraria: nam quædam capita, quæ repugnare sibi videbantur, exposuit, adeò multa, adeò intima enumerans, vt aliquando ex eadem disciplina fuisse videatur.* Et cùm multa huius scelestissimi Scriptoris impiè dicta confutasset, addit: *Item, cùm facta eius* (Christi) *mirabilia destrueret, nec tamen negaret; voluit ostendere Apollonium, vel paria, vel etiam maiora fecisse. Mirum, quòd Apuleium prætermisit, cuius solent & multa, & mira memorari. Cur igitur, ô delirum caput! nemo Apollonium pro Deo colit? nisi fortè tu solus, illo, scilicet, Deo dignus, cum quo te in sempiternum verus Deus puniet. Si Magus Christus, quia mirabilia fecit, peritior vtique Apollonius, qui, vt describis, cùm Domitianus eum punire vellet, repente in iudicio non comparuit; quàm ille, qui & comprehensus est, & cruci affixus. Atenim ex hoc ipso fortasse insolentiam Christi voluit arguere, quòd Deum se constitueret, vt ille verecundior fuisse videatur, qui, cùm maiora faceret, vt hic putat; tamen id sibi non arrogauerit. Stultum est, id putare Apollonium noluisse; quod optaret vtique, si posset: quia nemo est, qui immortalitatem recuset, maximè cùm eum dicas, & adoratum esse à quibusdam, sicut Deum; & simulacrum eius sub Herculis Alexicaci nomine constitutum ab Ephesiis, etiam nunc honorari. Non potuit ergo post mortem Deus credi, quia & hominem, & magum fuisse constabat: & ideo alieni nominis titulo affectauit Diuinitatem: quia suo nec poterat, nec audebat.* Et post alia, in detestabilem authorem disertè prolata, ita in eodem perorat: *Cùm igitur talia ignorantia sua deliramenta fudisset, cùm veritatem excidere connixus esset, ausus est libros suos nefarios, ac Dei hostes, φιλαλήθεις annotare. O cæcum pectus! ô mentem Cymmeriis, vt aiunt, tenebris atriorem! Discipulus hic fortasse Anaxagoræ fuerit, cui niues atramentum fuerunt: atqui eadem cæcitas est, & vero falsitatis, & mendacio veritatis nomen imponere. Videlicet, homo subdolus voluit lupum sub ouis pelle celare, vt fallaci titulo posset irretire lectorem.* Hactenus Lactantius. De statua sub Herculis nomine Apollonio ab Ephesiis erecta agit Philostratus lib. 4. cap. 3. At non dubium est, sacrilegum hunc Philalethis scriptorem, in quem Lactantius diuinè inuectus est, fuisse Hieroclem: de quo Eusebius: *Hierocles paradoxè iactabat, magistro, ac Saluatori nostro Tyaneum componens. Nam, si reliqua ipsius Philalethis deliria contemplemur, (pulchrè enim veritatis inscriptione cessurum putat suis contra nos libris) aut ita magnum operæ nunc pretium fuerit.* Et interiectis aliis: *Agè solùm: hoc tempore*

contemplemur ex Philalethe ipso Dominum nostrum Iesum Christum Apollonio comparatum. Et verò egregiè Eusebius Hieroclem directo in eum scripto commentatio confutauit: Philalethes verò veritatis amatorem significat. Fuit autem hic labor necessariò Eusebio subeundus, quòd, vt ipse ait, *Vnus hic omninò, præter cæteros omnes, qui contra nos stili aciem distrinxerunt, singulare malum innexit, impuri, scilicet, hominis ad Saluatorem nostrum commissionem.*

Existimauit Baronius Annal. 2. anno Christi 302. num. 59. hunc Hieroclem esse illum, quem S. Epiphanius hæresi 68. sub initium, ait, in persecutione Diocletiani Præsidem Alexandriæ fuisse; cuiusque fit mentio in Actis Ædesij Martyris. Suidas Hieroclis Philosophi Alexandriui multa cum laude meminit, atque hunc esse, in quem Eusebius scripserit, Simlerus in Bibliotheca putauit. Æneas Gazæus Dialogo Theophrasto: *Hierocles Scriptor ille, qui miracula quædam refert.*

Ceterùm ad ea, quæ ex Apollonij factis, Christianis opponerentur, Auctor apud Iustinum Martyrem accuratè respondit, proposita, & dissoluta quæstione. 24. ad Orthodoxos: *Quæstio. Si Deus conditor est, & Dominus creaturæ, quomodo Apollonij effectus in partibus creaturæ potentes sunt? Nam impetum maris, & ventorum vim, & murium, bestiarúmque incursiones, vt videmus, prohibent: Et si quæ à Domino edita sunt miracula, ea sola commemoratione feruntur: illius autem plurima ipsis quoque rebus ostenduntur; quomodo ea in errorem non seducunt spectatores? Atqui, si hoc diuina est factum permissione, quomodo non dux fuit ad paganismum eiusmodi permissio? Sin minus, quomodo non Dæmonum potentia illa facta sunt? E diuerso verò, si illo quod factum est tanquam bono delectatus Deus, opem, & operam suam contulit: quare talia per Prophetas, aut Apostolos præstita non sunt? Sin ei veluti malum displicuit, quánam gratia malum aut illicò non impediit, aut paulò post non aboleuit, sed vsque ad sæculum dierum creaturæ obtinere permisit?*

Responsio. Siquidem Apollonius, vt vir naturalium virium peritus, & rerum quæ in eis sunt tum repugnantiæ, tum cognationis sciens, eiusmodi scientia effectus edidit, non diuina id potestate fecit. Quapropter in effectibus omnibus opus illi fuit congruentis materiæ assumptione, ad id quod efficiebat complendum, ipsum opera sua adiuuantis: Saluator autem noster Christus miracula diuina potentia sua exhibens, haudquaquam materia indigens fuit, sed iussiones, atque prolocutiones eius consequebantur, & consequuntur res ipsæ. Et Apollonij effectus præstitos, quia naturalium virium scientia ad corporalem hominum vsum facti sunt, Dominus non euertit: Dæmonis autem ipsius, in illius statua insidentis, & homines oraculis edendis, in errorem, vt Apollonium sicut Deum honorarent & colerent, inducentis, obturauit, responsis eius abolitis. Simul vero, & reliquorum Dæmonum, sub deorum nomine à Græcis cultorum, abrogauit potentiam, quemadmodum ex ipsis rebus apparet. Cùm autem in hisce diuinæ Christi potestatis teneamus significationes, dicere non oportet, Christi miracula in nuda sita esse narratione. Huc vsque auctor ille, quem non esse S. Iustinum consentiunt eruditi.

Marcellinus vir clarissimus S. Augustino epist. 4. ex ore Gentilium hanc proposuit quæstionem: *Apollonium siquidem suum nobis, & Apuleium, aliósque magicæ artis homines in medium proferunt, quorum maiora contendunt extitisse miracula.* nimirum quàm Domini. Respondet S. Augustinus epist. 5. *Quis autem vel risu dignum non putet, quòd Apollonium, & Apuleium, ceterosque magicarum artium peritissimos conferre Christo, vel etiam præferre conantur?* Et epist. 49. quæst. 6. *Et tamen si hoc quod de Iona scriptum est, Apuleius Madaurensis, vel Apollonius Tyaneus fecisse diceretur, quorum multa mira nullo fideli auctore iactitant, quos Magos, vel Philosophos laudabiliter nominant, non iam buccis creparet risus, sed Typhus.*

Vanitatem quoque Apollonij sugillat Æneas Gazæus in Theophrasto: vbi in transmigrationem animarum Pythagoricam inuectus, inquit: *Eiusdem impudentis arrogantiæ deinceps Apollonius ille Cappadox factus imitator, Græcis hominibus referebat, de his qui apud Indos essent sapientibus, quòd illi nossent quinam olim ipsi fuissent. Rectè sanè homo vanus ad eos, qui extra orbem degunt, testes confugiebat. Sed nihilominus falsi conuincitur, quando ne Etesias quidem qui multa alioquin de Indis fabulosa conscripsit, harum illius naniarum vspiam mentionem facit. Neque verò Arrianus qui verè magis quàm fabulosè historiam scribit, dogmatis huius vspiam meminit, etiam cum Brachmanum cum Alexandro congressum refert. Itaque si illi neque veterum, neque recentiorum quisquam vel vno verbo testimonium dicit, solus ipse relictus Apollonius, ac testibus omnibus destitutus, conuincitur falsum tradidisse.*

Cum tot tantisque Patrum iudiciis vanitatem, & impostoras nequissimi ardelionis, & improbissimi alastoris coarguerimus, mirum planè cur S. Isidorus Pelosiota eius patrocinium susceperit, lib. 1. epist. 398. *Quidam nouis sermonibus homines deceperunt, Tyaneum Apollonium inducentes, qui multa plerisque in locis, tuta habitationis causa, vt aiunt, effecerit. Ac nihil quod ab illo factum sit, ostendere queunt: nam alioqui ij qui nudos etiam ipsius sermones litteris mandarunt, totámque ipsius vitam accuratè conscripserunt, actiones eas quæ vulgi sermonibus celebrantur, non omisissent. Habes autem Philostratum, qui vitam ipsius magna cura & diligentia in lucem edidit. Ex quo intellige, quàm perspicuam huiusmodi præstigiarum calumniam viri illius hostes, vt vero consentaneum est, concinnarint.*

Julianus Apostata.

CAP. XVIII.

QVibus magistris & educatoribus iste impietatem imbiberit, ipse in Misopogone Antiochenses alloquens, scribit: *Vultis illius nomen præceptoris & genus proferam? Homo barbarus, mehercle, & genere Scytha is erat, eodem nomine cum illo qui Xerxem ad bellum in Græciam, nobilésque Arginos induxit, nempe Mardonius.* Hunc Mardonium eunuchum fuisse ait Socrates lib. 3. c. 1. & Paulus Diaconus lib. 11. Miscellæ cap. 24. & Nicephorus lib. 10. c. 1. Et post pauca: *Is ab eo tempore cùm me ad magistros duceret, vnicam bene viuendi viam esse mihi persuasit: Cúmque ille aliam neque scire vellet, neque mihi ingredi permitteret, effecit vt omnium vestrûm odium incurrerem.* Nimirùm ob desertam Christianam Religionem. Habuit quoque Maximum Ephesium Philosophum, & insignem magum, præceptorem. Eunapios Sardianus in Maximo: *Vnus fuit eorum quos Ædesii doctrina imbuit, Iuliano Imperatori delectus magister solus, ceteris omnibus à Constantio sublatis.* Socrates lib. 3. Hist.

Ecclef.

Ecclef.c.1. *Vbi in Rhetorica permultùm profecisset, forte fortuna Maximus Philosophus Ephesius Nicomediam aduenit, quem Imperator Valentinianus magicas prestigias exercentem postea è medio tolli mandauit. Apud hunc Iulianus primùm Philosophiæ præcepta degustare: mox religionem præceptoris, qui dominandi cupiditatem eius animo inijciebat, imitari cœpit.* Sozomenus lib.5.cap.2. *Maximus Ephesius Philosophus illum & Philosophiam docuit, & odium Christianæ religioni eius animo insevit.* Eadem Paulus Diaconus Miscellæ lib.11.c.25.& Nicephorus lib.10.c.1. Viginti annos sectatum fuisse Christianismum, & duodecim posteà, eiurata diuina religione, idolorum cultui addictum permansisse, ipse testatur epistola ad Alexandrinos supremo vitæ, & Imperij anno conscripta, quam è Græco in Latinum conuertit Fridericus Mesius: *Dum, Iulianum auscultaueritis, qui illa*, nempe placita Christianæ fidei, *viginti iam secutus fuit annos; nunc verò, deorum ope duodenarius agitur annus, hanc graditur viam.* Sed publicè non est ausus Deos colere, nisi extincto Constantio, cùm Imperium inuasit.

Adolescentulum adhuc, attonsa coma in Clericorum ordinem fuisse in Ecclesia cooptatum, S. Gregorius Nazianzenus, qui res Iuliani probè cognouit, oratione 1. in eundem, ita refert: *Quin etiam in Cleri ordinem seipsos cooptarunt*, nempe Gallus, & Iulianus fratres, *adeò vt diuinos quoque libros plebi lectitarent: non minùs id sibi amplum & honorificum esse existimantes, quàm aliud quiduis.* Et eadem oratione: *Quidni autem hæc apprimè nosset, qui diuinorum oraculorum Lector quondam fuerat, magnique sacrarij honore auctus, atque ornatus.* Theodoretus lib.3.hist.ecclef.c.2. *In Lectorum numerum adscriptus est, & sacros libros in ecclesiasticis conuentibus perlegit.* Socrates lib.3.c.1. *Palam autem sacra Christianorum perlegit eloquia, atque adeò in Ecclesia Nicomediensi Lector designatus est.* Eadem Paulus Diaconus in Miscella lib.11.cap.25.& Nicephorus lib.10.cap 1.

Monachi quoque institutum Iulianum professum, Socrates lib.3.cap.1. affirmat: *Postquam ipsa,* minirum Ioliani cum Maximo Philosopho commercia, *ad aures peruenêre Imperatoris Constantij, Iulianus quasi inter spem, & metum positus, quò suspicionem vitaret, qui iam dudum verè Christianus erat, tum specie, quam adesse præ se tulit: abrasáque cute vitam monasticam simulauit.* Sozomenus lib.5.c.2. *Timore perculsus, cutem abrasit, & vitam monasticam simulauit.* Eadem Paulus Diaconus lib.11. Miscellæ cap.25. & Nicephorus lib.10.c.1. Vide triplicem Iuliani Apostasiam, à fide, ab ordine, à monachatu.

Sublato Constantio, & adepto Imperio, detracta larua primùm se deorum cultorem superstitiosissimum palàm, & spertè professus est. Ipse epist. ad Maximum: *Atque hæc quidem fortasse melius erit dicere quàm scribere: puto tamen abs te libentissimo animo auditum iri: Deos publicè, & palam colimus, & totus meus exercitus pietatem amat. Nos apertè boues immolamus, diis gratias agimus multis hecatombis. Me iubent dij purè, & castè quoad potero, viuere. Ego verò iis pareo, & quidem libenti animo. Magnos fructus laborum pollicentur, nisi segniter agamus.* Ammianus Marcellinus lib.22.c.7. *Et quanquam à rudimentis pueritiæ primis inclinatior erat erga numinum cultum, paulatimque adolescens, desiderio rei flagrabat, multa metuens, tamen agitabat quædam ad id pertinentia, quantum fieri poterat occultissime: vbi vero abolitis quæ verebatur, adesse sibi liberum tempus faciendi quæ vellet, aduertit, sui pectoris patefecit arcana: & planis absolutisque decretis aperiri templa, arisque hostias admoueri, & reparari deorum statuit cultum. Vtque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum Antistites, cum plebe discissa, in palatium intromissos monebat, vt ciuilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante, religioni suæ seruiret intrepidus. Quod agebat ideò obstinatè, vt dissentiones augente licentia, non timeret vnanimantem postea plebem: nullas infestas hominibus bestias, vt sunt sibi ferales plerique Christianorum.* Hæc gentilis Græculus, & impius. Similia Zozimus comes lib.3. æquè paganus.

S. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum: *Vix enim Imperij hæreditatem adire cœperat, cùm impietatem palam liberéque profitetur, perinde atque hoc quoque nomine erubescens, quòd Christianus aliquando fuisset, aut ea de causa Christianis succensens, quibus nominis societate iunctus fuerat. Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodum narrant, qui ipsius arcanis gloriantur, (proh in quos sermones incurrere cogor!) impuro, & nefario sanguine lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manúsque suas prophanat, vt nimirum eas ab incruento sacrificio, per quod nos Christo, ipsiúsque passionibus & Diuinitati communicamus, elueret, ac repurgaret. Per incisiones autem & sacrificia imperialem aulam constituit, malus mali Imperij consiliariis vtens.*

Vides execrandum Ioliani facinus, vt sacrum Baptismum impuro victimatum sanguine fœdauerit, & manus, quibus, pro veteri Christianorum more, Eocharistiam sumpturus, attrectabat, abominabili sacrificiorum cruore conspurcatis. Incisionibus, & sacrificiis aulam impio ritu initiauerit. Quid autem Gregorius per *incisiones* intelligat, Billius Scholiastes in hunc modum exponit: *Cyrillus lib.2. tom.3. comment. in Isaiam exponens hæc verba 15. cap.* iuxta L X X. Interpretes; *Erunt omnia brachia excisa: Plangendo, inquit, & lamentando: vel, quòd idolorum cultoribus solemne fuerit, Entomidas quas vocant, & incisiones, tum genis, tum brachiis inferre. Hæc ille. Qui hunc morem fortasse collegit ex eo quod scribitur 18.c.3. Regum de Sacerdotibus Baal. Atque ipse Gregorius infrà, hac eadem oratione moris fuisse Iuliano scribit euocandorum animarum causa pueros ac virgines incidere.* Hæc Billius. At ego potiùs crediderim de his incisionibus quando à summo pectore ad imum ventrem corpus humanum dissecabatur, extorum inspiciendorum gratia, quam de incisionibus genarum & brachiorum S.Gregorium locutum. Vnde Elias Cretensis in Comment. eiusdem orationis: *Quænam autem erant quæ per incisiones peragebantur? Excisis eorum qui mactabantur visceribus, quædam quæ ad diuinationem spectabant, significari existimabant. Atque hæ erant incisiones.* Ceterùm de publicis, & apertis impietatis ritibus, quibus Iolianus initia Imperij sui auspicatus est, pluribus agunt Socrates lib.3. c.1. Sozomenus lib.5. c.3. Paulus Diaconus lib. 11. Miscellæ cap. 18. Nicephorus lib.10.cap.3.

Persecutionem autem in Christianos exercuit atrocissimam, de qua S.Gregorius Nazianz. in funebri oratione de Cæsario: *Furebat aduersum nos infandus Imperator: & cùm in seipsum primùm per Christianæ fidei repudiationem insaniisset, iam aliis quoque intolerabilis erat, ne cæterorum quidem Christi cultum in modum magno animo impietatem profi-*

*tens, verùm humanitatis obtentu persecutionem celans: atque instar flexuosi illius serpentis, qui ipsius animum obsidebat, omni machinarum genere in voraginem suam miseros callidè pertrahens. Ac ne eos honores qui Martyribus haberi solent, consequeremur, (hos enim Christianis vir egregius inuidebat) primum illius artificium hoc fuit, vt qui Christi causa patiebantur, tanquam sontes, & facinorosi cruciatu afficerentur. Altera, quòd huic rei non tyrannidis, sed persuasionis nomen imponebat: quo scilicet maior eorum infamia, quàm periculum esset, qui sponte ad impietatem se conferebant. Cùmque alios pecuniis, alios dignitatibus, alios promissis, alios variis honorum generibus (quos ne regiè quidem, sed per quàm seruiliter in omnium adspectu deferebat) omnes denique verborum prastigiis ac suo exemplo ad se allicere*ret, &c. Persequitur hæc ipsa quoque fusiùs, & accuratiùs sanctus Gregorius orat. 1. in Iulianum.

S. Chrysostomus oratione aduersus Gentes de S.Babyla: *Aliunde autem paruulis praliis & velitationibus nos petent Iulianus (aperto enim marte nos adoriri tum differebat) primùm atque pracipuè quòd persuasus planè esset, frustrà se id tentaturum: deinde quòd nullam nobis ansam relinquere volebat per quam martyrij corona redimi possemus. Ferre enim haud quaquam poterat, idque illi quauis calamitate indignius erat, si quis in medium productus pro veritate vel ad mortem vsque tormenta sustineret: vsque adeò ex animo inimicitias se nostras suscepisse declarabat. Nouerat enim, nouerat, inquam, apertè futurum, vt si id ipse attentasset, omnes pro Christi nomine suas animas proderent.* Et sermone in SS.Iuuentinum & Maximum: *Erat rex quidam etiam nostro auo, omnes qui se pracesserunt, impietate vincens. Qui cùm videret res nostras martyrum morte clariores fieri, & ea causa non solùm viros, sed & teneros pueros, virginésque nondum nubiles, & in summa ex omni sexu, & atate quosdam pro religione ad mortem prosilire, cruciabatur, & dolebat: caterùm mouere bellum manifestè nolebat: omnes enim, dicebat, ad martyrium quasi ad aluearium apes volabunt. Neque horti aquis irrigati ita germinant, & fœcundi sunt, vt Ecclesia, si martyrum irrigentur sanguine. Hac omnia, atque plura cùm Rex ille sciret, meticulosior erat, quam vt manifestè cum nostris confligeret. Non inquit, triumphos & victorias, & coronas mutuò parabimus.*

Rufinus lib. 1. hist Eccles. c.32. *Iulianus callidior ceteris persecutor, non vi, neque tormentis, sed pramiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus maiorem penè populi partem, quam si atrociter pulsasset, elisit.* Eadem Socrates lib. 3. c. 10. Sozomenus lib. 5. cap. 4. Nicephorus lib. 10. c. 4.

Ecclesias bonis & thesauris spoliabat, amaro adiecto ioco, se Christianos facere expeditiores ad cælum, quandoquidem in eorum Euangelio scriptum est, *Beatos esse pauperes spiritu, quoniam ipsorum esset regnum calorum.* Ipse Epistola ad Esebolium Sophistam 41. *Equidem de Galilais omnibus adeò clementer & humaniter statui, vt nemini vis inferatur, neque in templum trahatur, neque alia de re vlla prater voluntatem suam contumeliâ afficiatur. At qui sunt de Ecclesia Arianorum, luxuriantes opibus in Valentinianos insaluerunt, eáque apud Edessam perpetrarunt, qua nunquam in ciuitate benè instituta accidissent. Quare quod ipsis à lege admirabili (sic vocat Euangelium) imperatum est, quo facilius in regnum calorum veniant, nos ad id hominibus opem tulimus, eorúmque pecunias omnes ab Edessenorum Ecclesia tolli iussimus, vt militi diuidantur, & facultates, vt nostris priuatis tribuantur: quò illi pauperes facti sapiant: neque regno caelesti, quod nunc etiam sperant, priuentur.* S.Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum: *Vt enim edicta ea praeteream, qua aduersus ades sacras, tum publicè proponebantur, tum priuatim explebantur, & votiuorum donorum, ac pecuniarum expilationem non magis ab impietate, quàm ab auaritia manantem, & sacrorum vasculorum qua profanis manibus petulanter & contumeliosè tractabantur, direptionem, &c.* Vide Socratem lib. 3. cap. 11. Sozomenum lib. 5. c. 5. Nicephorum lib. 10. cap. 5.

Edicto vetuit Christianos, Medicos, milites, Orates, & litterarum professores fieri. S.Chrysostomus serm in SS.Iuuentinum, & Maximum: *Vide, oro, malignitatem. Medicos, & milites, & Oratores omnes, vel a professionibus suis discedere, vel fidem suam abiurare iubet. Excitauitque in hunc modum contra nostros bellum, tela emittens mittens, vt si à fide desisterent, ridiculè vincerentur, vt potè qui fidem opibus non praeferrent: sin generosè perseuerarent, & vincerent, neque sic egregia foret victoria, neque insignis triumphus: nihil enim magnum, artem, vel professionem pro pietate contemnere.*

Militiam quidem Christianis interdictam à Iuliano, scribit etiam Rufinus lib. . cap. 31. *Militia cingulum non dari nisi immolantibus iubet.* Eadem Socrates lib. 3. cap. 11. Theodoretus lib. 3. cap. 7. Quòd verò ad Oratores, & scientiarum professores spectat, Ammianus Marcellinus lib. 22. c. 26. ait: *Illud autem inclemens obruendum perenni silentio, quòd arcebat docere Magistros Rhetoricos & Grammaticos ritus Christiani cultores.* Et lib. 25. c. 15. *Inter qua erat illud inclemens quòd docere vetuit Magistros Rhetoricos & Grammaticos, Christianos, ne transirent à Numinum cultu.* Agit ea de re pluribus idem Iulianus epist. 42. Eunapius Sardianus in Proæresio, agens de Musonio Philosopho, inquit: *Idem Iuliano imperante exclusus à docendi munere quòd Christianus haberetur.* S.Hierooymus in Chronico: *Proaresius Sophista Atheniensis, lege data, ne Christiani Liberalium Artium Doctores essent, & sibi specialiter Iulianus concederet, vt Christianos doceret, scholam sponte deseruit.* S.Augustinus 18. de ciuit. Dei cap. 52. *An ipse* Iulianus, *non est Ecclesiam persecutus, qui Christianos liberales litteras docere ac discere vetuit?* Orosius lib. 7. cap. 30. *Aperto tamen pracepit edicto, ne quis Christianus docendorum liberalium studiorum professor esset. Sed tamen sicut à maioribus nostris compertum habemus, omnes vbique propemodum pracepti conditiones amplexati officium, quàm fidem deserere maluerunt.*

Sanè S.Augustinus, vt vldimus, Rufinus lib. 1. c. 32. Socrates lib. 3. c. 10. Theodoretus lib. 3. c. 87. Sovomenus lib. 5. cap. 17. Zonaras tomo 3. Annalium, Nicephorus lib. 10. cap. 11. Acta S. Anthemij Martyris apertè affirmãt Christianis interdictum à Iuliano, non solùm ne docerent scientias liberales, sed neque etiam discerent. Baronius Annal. 4. anno Christi, 362. num 189. & seqq. miratur hunc tantorum auctorum lapsum, cùm extet ipsum Iuliani edictum epist. 42. quo Christianos à docendo tantùm arcet, non addiscendo. Sed non dubito vtrumque eis fuisse prohibitum: nam ea truculentissima persecutione, tametsi edicta in speciem mitiora essent, re ipsa tamen diritissimè exequebantur. Certè S.Gregotius Nazianzenus cùm hanc Iuliani immanitatem proscindit, Orat. 2. hæc ait: *Vnde*

igitur

igitur hoc tibi in mentem venit, homo omnium leuissime, & maximè inexplebilis, vt sermonis & doctrinæ humanioris studia Christianis auferres?

Ad hæc vetuisse Iulianum Christianos, vllos in Republica gerere magistratus, S. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in eundem tradit: *Constituebat Christianos omni fiducia spoliare, eósque ab omnibus rebus arcere, conciliis, foro, publicis cœtibus, ipsísque adeo tribunalibus. Neque enim fas esse quenquam his vti, qui aris antè positis thura non adoleuerit.* Rufinus lib. 1. cap. 32. *Procurationem prouinciarum, iurisque dicendi Christianis statuit non debere committi, vt pote quibus etiam lex propria gladio vti vetuisset.* Eadem Socrates lib. 3. cap. 12. Sozomenus lib. 5. cap. 17. Nicephorus lib. 10. cap. 24.

Insuper quoscunque sciret hæreticos, eiectos ab Ecclesia, hostes apertos, in exilium ob facinora pulsos, hos reuocabat, vt eo pacto incendia Ecclesiarum aleret, fouerétque dissidia. S. Chrysostomus oratione in S. Babylam: *Vafer ille & callidus quot intelligebat ob peccatum aliquod Christianorum conuentuum principibus pœnas dedisse, & à præfectura quam gerebant, amotos, omnes liberos esse siuit: hoc modo pessimis quibúsque licentiam largiens, Ecclesiæ leges subuertens, denique omnes inter se commiscens: fore enim sperabat, vt postea minori negotio debellarentur, si priùs bello inter se conflictati fuissent. Quin etiam quendam (huic Stephano nomen erat,) tum ob doctrinæ peruersitatem, tum ob vitæ improbitatem ab Ecclesiastico principatu amotum, iubet de integro magisterij sedem occupare.* Eadem Sozomenus lib. 5. cap. 5. & Nicephorus lib. 10. cap. 5.

Flagrauit impios parabata immortali odio in crucem Christi: cuius hæc sunt verba apud S. Cyrillum lib. 6. in Iulianum: *O miseri homines, cùm seruentur arma, quæ magnus demisit Iupiter,* (nimirum ancilia) *hoc est, pater Martis, pignore dato, non verbo, sed re, quòd ciuitatem vestram perpetuò protecturus sit, cessatis adorare, & colere: & interim Crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte, & ante domos pingentes. Igitur dignè quis vestros prudentiores odio habebit, vel misericordia dignabitur imprudentiores, qui vos sequentes in eam perueniunt calamitatem, vt etiam relictis æternis diis, ad mortuum Iudæum transeant.* Hæc blasphemus. Vnde nihil mirum quòd de eo hæc prodiderit Suidas: *In Milio,* (locus est Constantinopoli) *cum quatuor igneis equus currus volitans fuit iuxta duas columnas ab antiquis temporibus. Cùm autē is currus in Hippodromum delatus esset, sigillum nouum à Constantino est paratum, quod à Sole ferretur: fortuna vrbis in os ingrediebatur, & coronatum exibat. Collocabatur autem in Senatu vsque ad natalem vrbis. Sed quia in capite illius Crucem sculpserat Constantinus, Iulianus id in fossa obruit.*

Christianos per contumelias Galilæos appellari iussit. S. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum: *Atque illud sanè perquàm iuuenile, & leue, atque ne vllo quidem alio homine, vel mediocri animi grauitate prædito, nedum Imperatore dignum, quòd simul cum nominis mutatione, animorum quoque nostrorum mutationem secuturam esse arbitratus, aut certè nobis id pudori fore, quasi turpissimi cuiusdam criminis accusatos, nouandum nobis cognomentum censuit, Galilæos pro Christianis nominans, atque vt ita vocaremur publica lege decernens. Ex quo perspicuè ostendit Christi appellationem perhonorificam esse, maximique ad gloriam momenti, quoniam eam nobis eripere cogitauit. Nisi fortassis hoc ea ratione fecit, quòd huiusce nominis vim & potestatem instar Dæmonum reformidares: ac proinde ad alterum nomen minùs notum, & vulgare transieris.*

Sanctus Chrysostomus orat. aduersus Gentes: *Atque adeò Christianum nomen tunc vt extingueretur, quoad eius poteras, elaborabat, Galilæos pro Christianis nos in edictis suis tum ipse appellans, tum principes, vt idem factitarent, adhortans.* Eadem habent Rufinus lib. 1. cap. 35. Theodoretus lib. 3. cap. 7. & 18. Sozomenus lib. 5. cap. 4. Paulus Diaconus, Miscellæ lib. 11. cap. 33. Nicephorus lib. 10. cap. 4.

Scripsit ex professo libros contra Christianam Religionem, de quibus Libanius Sophista apud Socratem lib. 3. hist. cap. 19. hæc prodit: *Hyeme cùm noctes sunt paulo longiores, Imperator libros illos qui hominem à Palæstina oriundum Deum & Dei filium esse confirmant, diligenter euoluens, longa disputatione, & firmis argumentis conuincebat esse ridiculos: religionémque ab illis excultam, & magno in honore habitam, nugis redundare. Et se in illis Tyrio illo sene* (Porphyrio) *sapientiorem ostendit. Igitur Tyrius ille sit animo placato, & dicendi facultate superatus, æquo animo ferat, quod in eum dictum à filio.* Eadem referuntur apud Nicephorum lib. 10. cap. 36. Sed vanissimi sophistæ deliria Socrates egregiè confutauit. S. Hieronymus epist. 84. ad Magnum Oratorem: *Iulianus Augustus septem libros in expeditione Parthica aduersus Christum euomuit: & iuxta fabulas poetarum suo se ense lacerauit.* S. Cyrillus Præfatione librorum in Iulianum: *Cùm igitur potentissimus Iulianus linguam fortiens esset disertam, acuit eam contra nostri omnium Dominum Saluatorem Christum, & tres scripsit libros aduersus sancta Euangelia, & contra piam Christianorum religionem, quibus multos commouit, & haud mediocriter offendit: etenim leues, facilésque mobiles in eius laqueos citò cadunt, fiúntque Dæmonis dulcis esca. Turbantur autem interim nonnihil etiam ij qui in fide profecerunt: credunt enim ipsum sanctas diuinas litteras nosse, quandoquidem ex ipsis varia testimonia in libris suis accumulat, quamuis ignoret quæ dicat.* Et sanè idem S. Cyrillus præclaros decem libros edidit, quibus Iuliani obiecta in Christianam religionem mirabiliter disiecit.

Profecturus in expeditionem Persicam, impium in Christianos concepit votum, de quo S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Iulianum: *Porrò votiua victima, quàm magna, quàm eximia! ò Christe, & Verbum, & impatibilis passionis, totiúsque orbis mysterium! Vniuersam Christianorum gentem Dæmonibus sistere ac subijcere, si propositi compos exstiteret.* S. Hieronymus in Chronico: *Iulianus in Persas profectus, nostrum post victoriam diis sanguinem vouerat.* S. Chrysostomus orat. aduersus Gentes: *Idem Iulianus contra Persas bellum suscepturus, tanto cum fastu cùm descendisset, vt si omnem barbarorum gentem deleturus esset: identidem nobis comminabatur cùm diceret, omnes se post suum à Persis reditum funditus perditurum. Hoc enim bellum sibi esse Persico grauius, atque adeò oportere minore illo confecto, tum demum ad hoc quod maius foret, descendere. Et hæc quidem nobis nunciabant, qui illis à consiliis erant.* Orosius lib. 7. c. 30. *Iulianus autem bellum aduersus Parthos parans, cùm Romanas vires contractas vndi-*

que ad destinatam secum traheret perditionem, Christianorum sanguinem diis suis vouit, palam persecuturus Ecclesias, si victoriam potuisset adipisci. Nam & amphitheatrum Ierosolymis extrui iussit, in quo reuersus à Parthis, Episcopos, Monachos, omnésque eius loci sanctos bestiis etiam arte saeuioribus obiiceret, spectarétque laniandos. Addit Theodoretus lib. 3. c. 18. *Atque Oraculorum commentis fidem adiungens, minabatur se in Ecclesiis Christianorum Lascinæ Deæ simulacrum collocaturum.* Quid etiam minatus fuerit maximo & diuinissimo templo Constantinopolitano, Cedrenus in Annalibus ita prodidit: *Id templum cùm Iulianus postmodum vidisset, dixit: Iam templum habent Christiani: sed ego vbi à Persico bello rediero, medium eius fœno reponendo, partes ab vtroque latere stabulum equorum parabo, vt videam vbinam spem suam collocent.*

Non esset finis si omnia atrocia, truculenta, & dicta & facta Iuliani in Christianam religionem percensenda essent: memorabimus alia deinceps in hoc opere suis locis.

Arius Hæresiarcha.

CAP. XIX.

PRimordia huius cùm adhuc Diaconus Alexandriæ esset, & schisma Meletij sectaretur, ob idque ab Ecclesia à S. Petro Episcopo Alexandrino pulsus fuisset, atque pro eo intercederent Achillas, & Alexander sanctissimi presbyteri; idem S. Petrus diuina reuelatione, vt in actis Martyrij eius extat, edoctus, explicatè exposuit. Sic enim Acta referunt: *Paululum eos Petrus segregauit à cæteris, & clauso eorum sermone, dixit ad eos: Nolite me, fratres, tanquam inhumanum a. rigidum accipere: reuera enim & ego homo sum sub lege peccati degens, sed credite meis sermonibus: Latens est Arij dolus, omnem supergreditur impietatem. Et hoc non a me ipso afferens, eius sancio segregationẽ. Hac enim nocte dum solemniter preces ad Dominum funderem, adstitit mihi quidã puer quasi duodecim annorum, cuius faciei claritatem ferre non poterã: nam tota hæc cella in qua stamus, immenso lumine radiabat. Ipse autem linostinum erat induens colobium, scissum in partes, vtrasque à collo vsque ad pedes: tenénsque gemina manu colobij scissuras, applicabat eas pectori suo, quatenus propriam tegeret nuditatem. Ad hanc quidem visionem ego miratus obstupui: mox vbi data est mihi loquendi facultas, exclamans dixi: Domine, quis scidit tibi indumentum? Et ille: Arius mihi scidit: sed præcaue omninò ne eum in communionem recipias. Ecce enim crastina die venturi sunt qui se pro eo postulabunt: vide ne suscipias, acquiescens illis: quin potiùs iubeto Achillæ, & pariter Alexandro presbyteris, qui post tuum exitum recturi sunt Ecclesiam meam, ne aliquatenus illum recipiant. Tu autem futurus es martyr, mortem velociùs expleturus.* Profectò mirabilis hæc visio non tantùm præsens tunc Arij schisma, sed etiam futuram mox eius horrendam hæresim præsignificauit.

Ambitione immensa præcipitatum Arium in impietatis barathrum Rufinus lib. 1. hist. c. 1. ita scribit: *Presbyter quidam apud Alexandriam Arius nomine, vir specie & forma magis quàm virtute religiosus: sed gloria laudisque & nouitatis improbè cupidus, praua quædam de fide Christi proferre, & quæ antea in quæstionem nunquam venerant, cœpit: abscindere ac separare ab illa æterna & ineffabili Dei Patris substantia vel natura Filium conabatur.*

Theodoretus lib. 1. hist. c. 2. *Arius qui in numerum presbyterorum adscriptus erat, cuique sacrarum litterarum interpretatio concredita, cùm videret Alexandrum ad Episcopatus gubernacula designatum, inuidiæ flammam qua incendebatur, minimè reprimere, sed ea vehementiùs inflammatus materiam contentionis & discordiæ in dies aucupari laborauit. Ac tametsi in præstabilem, eximiámque Alexandri viuendi rationem aciem acriter intendendo, nihil ad falsam criminationem contra eum confingendam potuit omnino reperire: tamen æstus inuidiæ eum quiescere non sinit. Istum igitur cùm hostis veritatis Diabolus nactus esset, eius conatibus Ecclesiam procellis miscere, exagitaréque instituit. Nam persuasit illi, vt Apostolicæ Alexandri doctrinæ apertè resisteret. Itaque vt Alexander sacrarum litterarum disciplina obsecutus, Filium Patri honore parem, eandémque habere cum Genitore substantiam docuit: sic Arius palam contra veritatem pugnans, eum creatum & factum affirmauit. Quin etiam adiecit, tempus aliquando fuisse cùm non erat.* Et cap. 3. *Alexander Alexandriæ Episcopus cùm videret Arium ambitionis æstu incensum furere, & eos quos pestifera in Deum blasphemia irretierat, in vnum cogere, conuentus præterea separatim celebrare, eius impiam blasphemiam Ecclesiarum Præsidibus per epistolas significauit.* Eadem habet lib. 4. hæreticarum Fabularum cap. 1. Nicephorus lib. 8. cap. 5. Nicetas Choniata lib. 5. Thesauri Fidei Orthodoxæ cap. 1.

De Arij forma, & habitu S. Epiphanius hæresi 69. hæc tradit: *Erat autem statura valde longus, subtristi specie, figuratus velut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens cor per versutum suum prætextum. Dimidium enim pallium hic semper indutus & stolam, dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas ac blandiens.* Nicetas: *Ceterùm Arius hic procera statura, vultu subtristi & obstipo, seu in terram demisso erat: semitoga, & colobio vtebatur. Sermo illi blandus erat, & qui audientium animos miro cum lenocinio subiret.* Subdit illico S. Epiphanius: *Quapropter valdè citò septingentas virginitatem professas in vnum contraxit. Et fama est, ipsum etiam Presbyteros septem, & Diaconos duodecim abstraxisse: & venenum ipsius statim vsque ad Episcopos peruenit: Secundum enim Pentapolis Episcopum, & alios persuasit, vt simul cum ipso abducerentur.*

Quod ad virgines autem ab Ario in hæresim illectas spectat, S. Alexander Episcopus Alexandrinus in epistola ad S. Alexandrum Byzantij Episcopum, apud Theodoretum lib. 1. hist. cap. 4. hæc de illis refert: *Seditiones porrò in nos quotidie concitare, graues ciere persecutiones, & interdum lites per mulierculárum impurarum sermones, quas ipsi (Ariani) in fraudem impulerant, intendere. Nonnunquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumducentes, grauissimis contumeliis afficere.*

Arij hæresim multò antè fuisse à Sibylla Erythræa prænunciatam Constantinus Imperator epist. ad Arium testatur è Græco conuersa à Petro Morino, edita à Baronio Annal. 3. anno Christi 319. *Tu verò Deus qui omnium curam habes, propitius esto sermoni, si fidem teneat. Ego enim homo tuus ò misericors, qui prouidentia tua defendor, ac è Græcorum, Latinorúmque vetustissimis scriptis insaniam Arij apertè demonstrabo ante tria millia circiter annorum ab Erythræa præsignificatam ac prædictam: sic enim fata est: Væ tibi Libya in maritimis*

postea

posita lotis : tibi enim veniet tempus, quo vnà cum populis ac filiabus suis graue certamen, & crudele, & perdifficile subire cogeris, ex quo fidei pietatisque iudicium in omnes dimanabit. Tu vero ad extremum vergis exitium : vos enim cælestium florum receptaculum conuellere, morsúque dilacerare ausi estis, atque adeò ferreis dentibus temerastis. Quid igitur versutissime, vbi nunc terrarum esse te fateris? Vbi videlicet? Tuas enim habea litteras, quas ad me infami calamo exarasti, quibus affirmas omnem Libya populum tibi ad salutem scilicet assentiri. Sin hoc ita esse negabis, Deum iam testor, me quidem vetustissimos Erythræos pugillares Græca lingua scriptos Alexandriam mittere, quo citiùs pereas.

Conscripsit Arius librum impurissimum & turpissimum Thaleia nomine, ad imitationem Sotadis Aegyptij poetæ obscœnissimi, de quo S. Athanasius disp. 2. aduersus Arianos : Pro Mose item & aliis sanctis, nescio quis Sotades reperitur, homo etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis : huius enim fractos & effeminatos mores Arius in scribendo repræsentat, & ipse eius liber Thaleia, hoc est, conuiuialium nomine inscriptum, istius puella saltationem æmulatur, choreas ductitans, & blasphemiis in Christum lusitans. Et de sententia Dionysij Episcopi Alexandrini, aduersus Arianos, de Ario inquit : *Cùm ille nouæ hæreseos inuentor, ac deprauati animi index, hæresimque Thaleia effeminatis ridiculisque numeris, ad similitudinem Ægyptij Sotadæ conscripta in lucem promulgarit.* Et Epistola de synodis Arimini, & Seleuciæ celebratis de Ario : *Qui in Thaleia neminem prudentium imitatus, nisi solum Ægyptium Sotadem, ad eius indolem, & mollitiem numerorum multa conscripsit.* Et multò fusiùs disp. 2. in Arianos : *Quomodo de numero Catholica Ecclesia habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuentores se prebent? Qui relictis Christi eloquiis Thaleias Arij, hoc est crapulas, titulo nouæ sapientiæ cohonestant, ac bono iure eum titulum vsurpant: nouam enim hæresim annuntiant. Quapropter non sine admiratione est, nusquam in multis multorum operibus & sermonibus cum in Vetus, tum in Nouum Testamentum conscriptis, inter titulos librorum Thaleias, hoc est crapularum nomen reperiri : imò nec apud Ethnicos quidem frugi & temperantes : sed apud istos duntaxat, qui istiusmodi res inter pocula ad risum captandum per plausum, iocum, lasciuiámque decantant. At eximius ille Arius, cùm nihil aut sanctum, aut graue imitandum desumeret; securus, negligénsque istiusmodi probitatis, depeculatis aliorum hæresibus, æmulum se in ridiculis vni Sotadæ præbuit. Quid enim aliud congruum illi, qui Christo Saluatori choreis suis insultare voluit, quàm vt miseras dictiunculas impietatis suæ, metris dissolutioribus, & elumbatioribus insonaret : vt quemadmodum Sapientia loquitur, ex eloquio verborum cognoscitur vir : ita quoque ex illis Sotadicis numeris animi eius effeminatio, & mentis puerilago deprehenditur.* Et post alia : *Fucatus & Sotadicus Arius simulat se quidem de Deo loqui, cùm interponat verba sacrarum litterarum; deprehenditur tamen vndequaque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis annumerat. Tale igitur exordium crapularum Arij, & vaniloquentiæ, moribus, numerisque effeminatum inuenies.*

Ceterùm Arij Thaleiam à Constantino Imperatore legi vetitam, & vbicunque inueniri posset, igni cremari iussam produnt Sozomenus lib. 1. c. 2 . & Nicephorus lib. 3. cap. 18. sed de Sotade, eiusque carminibus, vt eum noscas, hæc accipe: Strabo lib. 14. Geographiæ : *Primus auctor Cinædici sermonis fuit Sotades. Eum secutus est Alexander Aetolus.* Athæneus lib. 14. cap. 4. *Ionico sermone Sotadis carmina in publicum prodierunt, & ante illum quæ Ionica dicebantur, & quæ ab Alexandro Aetolo, Pyrete Milesio, Alexe, & aliis eiusmodi poetis edita sunt. Alexen Cinædologon vocant. In eo carminis genere floruit Sotades Maronites, vt ait tum Carystius Pergamenus in opere suo de Sotade, tum Apollonius Sotadis filius, qui librum scripsit de patris poematibus : è quo perspicitur importuna Sotadis in maledicendo libertas, qui Lysimachum Regem in Alexādriā probris incesserit, & apud Lysimachum, Ptolemæum Philadelphū, & alios reges in aliis ciuitatibus. Quamobrem meritas pœnas luit. Nam, vt refert Hegesander in Commentariis, cùm nauem iam soluisset ex Alexandria, & tutus à periculo videretur, ipsum occiderunt, quoniam in Ptolemæum insolentissime debacchatus, Arsinoes potissimum sororis sic exprobrasset nuptias :*

Nefandum stimulo foramen pertundis.

Patroclus igitur vnus ex Ptolemæi ducibus in insula Cauno, eum captum, & in amphoram plumbeam conlectum in altum euexit, ac demersit. In Philenum Theodori patrem stilum acerbè distrinxit. Talia fuerunt eius carmina :

Foramen viæ posterioris angustæ vbi detexit,
Ex frondosa valle ingentem clauam exprompsit,
Qualem arator senex laxat bos.

Hactenus Athenæus. Sed tu Christiane lector exhorre tam abominandam fœditatem vel legere vel audire.

Plutarchus tamen turpissimi nebulonis interitum aliter narrat lib. de educandis liberis : *Quum Ptolemæus Philadelphus sororem suam Arsinoem in vxorem duxisset, Sotades dixit : In non sanctum foramen trudis aculeum. Quo dicto, in vincula coniectus, multo tempore putridus intabuit : & intempestiuæ dicacitatis* haud *indignas vtique pœnas dedit : qui vt aliis risum moueret, in diuturnos collapsus est luctus.* Suidas : *Sotades Cretensis, Maronita.* Ita interpres Hieronymus Vvolfius; Giraldus verò, insania, vel furore agitatus. Græcè. *Dæmoniastes à Dæmonio vexatus, Iambographus scripsit. Phlyacas, siue Cinædos lingua Ionica, vt Athenæus ait in Deipnosophistis.* Martialis lib. 2. Epigrammate in Classicum :

Quod nec carmine glorior supino,
Nec retro lego Sotadem cinædum :
Non sum, Classice, tam malus poeta.

S. Athanasius Sotadem, Ægyptium; Athenæus Maronitem, Suidas Cretensem Maronitam facit. Nodum non dissoluo. Maronea vrbs Thraciæ Plinio lib. 4. c. 11. Pomponio Mela lib. 2. cap. 2. Ptolemæo lib. 3. cap. 11. Maronia item vrbs Syriæ in Chalcidice, Ptolemæo lib. 5. cap. 15. At de Sotade, & carmine Sotadæo, vel Sotadico plura Lilius Gyraldus Dialogo 9. de Poëtis, Ludouicus Viues in 17. de Ciuitate Dei cap. 15.

Quam atrocia & ingentia mala Arij hæresis in Christianum orbem inuexerit, in diuina visione Antonio Magno ostensum fuit, quam S. Athanasius in eius Vita ita describit : *Lamentabilis sequitur visio, & omni lacrymarum fonte plangenda : cùm enim cum fratribus circa se considentibus operaretur, intentè fixit oculos in cælum gemens, atque suspirans : & post aliquantum spatium reuelationis incepta, nimio dolore contremuit, & statim fixis genibus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia sua futurum scelus auerteret. Succedunt orationi lacrymæ, metus ingens inuadit præsentes, obsecrant vt tanta*

calamitatis exponeret visionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu sermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatione fluctuosa ait: Melius erat, ô Filioli, impendens periculum cita morte lucrari: sic incipiens, rursum lacrymis vincitur, & inter ægra suspiria, tandem pectori commodans vocem: Magnum, inquit, quoddam, & vniuersis sæculis inauditum imminet nefas: magno Fides Catholica turbine subuertetur, & homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini mulorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Hæc est causa gemituum meorum quos audistis, & facta est vox Domini, dicens: Abominabitur altare meum. Nec mora, visionem sequitur effectus. Nam post annos duos sæua Arianorum irrupit insania. Tunc Ecclesiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria, tunc paganorum opificum præsidia aduersus Christum comparata, cum assumptione palmarum quod Idololatria apud Alexandrinos insigne est, ad Ecclesiam pergere compelluntur Christiani, vt Arianorum populi crederentur. Proh scelus! horret animus replicare quæ gesta sunt. Virginum, matronarúmque ereptus pudor, sanguis ouium Christi in Christi templo effusus veneranda respersit altaria: Baptisterium pro voluntate Gentilium pollutū est. Nihil defuit, visionis veritatem monstrauit effectus, quòd calcitrantium mulorum indisciplinatio Arianorum esset impietas. Hactenus S. Athanasius. Meminêre quoque eiusdem S. Antonij visionis S. Chrysostomus homil. 8. in Matthæum, Sozomenus lib. 6. cap. 5. Nicephorus lib. 10. c. 48.

Mira planè sunt & horrenda quæ S. Athanasius epist. ad Orthodoxos, & epist. ad solitariam vitam agentes, perscribit de sæuissima persecutione Ecclesiæ Alexandrinæ à Gregorio Ariano pseudo-episcopo, iussu Constantij Imperatoris, per Philagrium Ægypti Præfectum, & Arsacium eunuchum illata: de qua etiam Theodoretus lib. 2. hist. c. 4. & Sozomenus lib. 3. c. 5. Rursus & illa, quæ idem S. Athanasius de alia truculentiori eiusdem Alexandrinæ Ecclesiæ pressura tempore Georgij, qui post præfatum Gregorium Episcopatum eiusdem Ecclesiæ rapuerat, auctore Constantio per Syrianum Ducem, Heraclium Comitem, Cataphronium Ægypti præfectum, Faustinum Bythinum, Sebastianum Ducem excitatâ, lamentabili historia prosecutus est, Epistola ad solitarios, & Apologia ad Constantium, item Apologia de fuga sua. Quæ quoque magna ex parte litteris mandarunt Socrates lib. 2. cap. 13. Theodoretus lib. 2. cap. 13. & 14. Sozomenus lib. 4. cap. 9. & 29. Nicephorus lib. 9. c. 29.

Funestissima planè fuerunt tempora illa Ariminensis Concilij, quando, vt S. Hieronymus Dialogo aduersus Luciferianos, ait: *Tunc vsia nomen abolitum est, tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est:* Lugubres sanè ac deplorandi Ecclesiæ casus tunc extitere: quos S. Hieronymus ibidem, Seuerus Sulpitius lib. 2. sacræ Hist. Rufinus lib. 1. cap. 22. Socrates lib. 2. cap. 29. Theodoretus lib. 2. cap. 18. & seqq. Sozomenus lib. 4. cap. 16. 17. 18. Nicephorus lib. 9. cap. 39. 40. 41. & ante omnes egregiè S. Athanasius epist. ad Africanos prodiderunt.

Quàm graues & intolerabiles Ecclesiæ fuerint Constantij, & Valentis Arianorū principum persecutiones, suo loco abundè dicemus, vbi etiam & de Vvandalica persecutione memorabimus: vt meritò S. Hieronymus in 3. cap. ad Galatas dicere potuerit: *Arius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.*

Atqui quæ hactenus diximus, & multa alia quæ magnis auctoribus prodita præterimus, facilè euincunt Arium insignem fuisse Antichristi anteambulonem. S. Alexander Episcopus Alexandrinus epist. ad Orthodoxos, apud Socratem lib. 1. Hist. cap. 3. de Ariana hæresi loquit: *In nostra quidem prouincia prodierunt iam viri qui leges rescindunt, Christum ipsum impugnant, animos hominum ad defectionem, quæ quidem prænuntia, & quasi præcursor Antichristi non sine causa & existimari, & appellari possit, docere nituntur.* S. Athanasius in vita S. Antonij: *Alexandriam descendit, ibique Arianos publico sermone condemnauit: Vltimam hanc esse hæresim, & præcursorem Antichristi affirmans.* Idem S. Athanasius Epistola ad Solitarios: *Quis igitur cùm ista fiant, cùm impietas tantam impudentiam sibi vendicet, ausit iam inde Constantium hominem Christianum appellare? Ac non potius Antichristi imaginem esse? Quid enim ex notis Antichristi huic deest? Aut quid est cur non omnibus modis Constantius Antichristus, & vicissim Antichristus Constantius habeatur?* Lucifer Calaritanus Episcopus lib. de non parcendo in Deum delinquentibus, ita Constantium compellat: *Vtique probas te aut esse Antichristum, aut certè eius præcursorem. Neque enim poteris alius esse intelligi, nisi aut præcursor Antichristi, aut Antichristus.* Et post pauca: *Non minor es Constanti, incredulitate ab Antichristo: nam dentibus ferreis Dei seruos deuorando non desinis. Quid pluribus? Nihil Antichristus acturus est, nisi vt negetur vnicus Dei filius: hoc agit stultitia saginatus immundissimus animus tuus.*

S. Hilarius lib. contra Constantium iam vitâ functum: *At nunc pugnamus contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem, contra Constantium Antichristum.* Et post alia: *Sed temerarium me fortè quisquam putabit, quia dicam Constantium Antichristum esse.* Et inferiùs: *Christi nouus hostis es, Antichristum præuenis & arcanorum mysteria eius operaris.*

Romanum Pontificem, aut Pontificatum non esse Antichristum, nec Antichristi præcursorem.

CAP. XX.

VEtus hæc iam vox fuit omnium fermè Romanæ Ecclesiæ hostium, Romanum Pontificem vel Antichristum, vel Antichristi præcursorem esse. Lutherus, & qui post illum exorti sunt hæretici ad hanc vsque diem, ferè omnes summo consensu id ipsum affirmant. Si cupis huius delirij auctores, & sectatores cùm veteres tum recentioris scire, (nam pudet eos hic percensere.) Vide Sanderum lib. 8. de visibili Ecclesiæ Monarchia, Bellarminum lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 1. Iodocum Coccium tom. 1. Thesauri Catholici, lib. 7. ar. 6. & artic. 17. Martinum Becanum lib. de Antichristo reformato, Leonardum Lessium disp. de Antichristo, Franciscum Suarez in defensione fidei Catholicæ aduersus errores

Anglicanæ

Anglicanæ sectæ lib. 5. Florimundum Raymundum lib. de Antichristo, Ieremiam Ferrerium lib. de Antichristo, qui plures ennmerant. Sed & in Classica Bibliotheca Georgij Draudij Nouantis, cl. de Antichristo, non pauci & Protestantes & Caluiniani referuntur, qui tractatus de Antichristo contra Romanam Ecclesiam composuerunt. Egregiè sanè quasi in infami materià neruos omnes ingenij & studij intenderunt. Extat Annal. 10. Baronij, anno Christi 992. inuectiua atrox Gerberti Rhemensis Episcopi in Romanam Ecclesiam, quæ argumentum & copiam posterioribus perduellibus abundè suppeditauit, vt in Romanum Pontificatum essent extremè maledici. Vvilhelmus Aurifaber, teste Cæsario, dialog. 5. cap. 22. dicebat quia Papa esset Antichristus, & Roma Babylon.

Atqui in hac causa Ipse nec verbum addam, quòd eam pro parte, & fide Orthodoxà egregiè confecerint præclari scriptores non pauci: & inter alios Sanderus, Bellarminus, Florimundus, Becanus, Lessius, Hagerus, Suarez, Andreas Eudæmo-Ioannis, Ioannes Gibonus, Ferrerius, & alij. Et ex toto hoc nostro opere, quo res Antichristi solidè omni probationum genere demonstramus, luce meridiana fulgentiùs appareat, Papam non esse Antichristum. Ergo nouatores contendunt Romanum Pontificem ipsissimum esse Antichristum: aliaque eiusmodi probra in eum coniiciunt: sed age iam honorum laudúmque dignissimos titulos, quibus Græci, & Latini Patres per omnia fundatæ Ecclesiæ tempora Romanum Pontificem semper exornarunt, breuiter percurramus.

Canon. 39. Concilij Nicæni. 1. ex his qui ex Arabico conuersi, editi sunt à Francisco Turriano: *Ille qui tenet sedem Romæ, caput & princeps est omnium Patriarcharum. Vt qui sit Vicarius Christi Domini nostri super vniuersam Ecclesiam Christianam.*

Maximianus Constantinopolitanus Episcopus Epistola ad Orientales: *Omnes Catholici veram fidem confitentes, in potestate Romanorum Pontificum tanquam in solem respiciunt: & ex ipsa lumen Catholicæ & Apostolicæ fidei recipiunt.*

Theodoretus epist. ad S. Leonem Papam: *Ad solium Apostolicum accurremus: siquidem vobis conuenit in omnibus rebus primas tenere: vestra enim sedes multis prærogatiuis ornata est:* Et Epistola ad Renatum Presbyterum: *Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum cunctis orbis Ecclesiarum, cum propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers mansit: nec vllus vnquam qui contrarium sentiret, in ea sedit: quin potiùs Apostolicam gratiam puram custodiuit.*

Valentinianus Imperator epist. ad Theodosium Imperatorem, quæ extat ante Concilium Chalcedonense: *Quatenus beatissimus Romanæ ciuitatis Episcopus, cui principatum Sacerdotij super omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide, & Sacerdotibus iudicare.*

Concilium Chalcedonense actione 1. *Beatissimi atque Apostolici viri Papa vrbis Romæ, quæ est caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus.* Et actione 16. in relatione ad S. Leonem Papam: *Contra ipsum, cui vineæ custodia à Saluatore commissa est, Dioscorus extendit insaniam, id est, contra tuam Apostolicam Sanctitatem.*

Archimandritæ & Monachi secundæ Syriæ epistola ad Hormisdam Papam: *Sanctissimo & Beatissimo vniuersi orbis terræ Patriarchæ Hormisdæ, Continenti Sedem Principis Apostolorum Petri.* Extat inter Epistolas S Hormisdæ.

Martianus Monachus Epistola ad Agapetum Papam: *Domino nostro sanctissimo ac beatissimo Archiepiscopo antiquæ Romæ, & Oecumenico Patriarchæ Agapeto, Martianus, &c.* Habetur in synodo. 2. Constantinopolitana actione 1.

Iustinianus Imperator Epistola ad Ioannem Romanum Pontificem: *Reddentes honorem Apostolicæ Sedi, & vestræ Sanctitati. Sophronius Patriarcha Ierosolymitanus epistola ad Stephanum Episcopum: Ad Apostolicam Sedem, vbi Orthodoxorum dogmatum fundamenta existunt.*

Sergius Cyprius epist. ad Theodorum Papam: *Sanctissimo, & beatissimo, à Deo honorabili, Domino meo, Patri Patrum, Archiepiscopo, & Vniuersali Papæ, Domino Theodoro. Sergius humilis in Domino salutem. Firmamentum à Deo fixum, firmum, & immobile, atque tituli formam Lucidissimam fidei vestræ Apostolicam fidem constituit. O sacer Vertex, Christus Deus noster. Tu profanarum hæresum depositor existis, vt princeps & Doctor Orthodoxæ Fidei.*

Ioannes Constantinopolitanus Episcopus epist. ad Constantinum Papam: *Vos caput Sacerdotij secundum Christum reputamus.*

Tharasius Episcopus Constantinopolitanus Actione 2. Synodi Nicænæ II. *Adrianus veteris Romæ Primas, & testatorum principum.* (Petri & Pauli) *successor.*

S. Theodorus Studites epist. ad Paschalem Romanum Pontificem: *Audi Apostolicum caput, Pastor ouium Christi, à Deo electe, clauiger regni cælorum, petra fidei, super quam ædificata est Ecclesia Catholica.*

De Ioanne Alexandrino Episcopo tempore Eugenij IV. Iacobus Nauarchus in epist. Asiaticà hæc scribit: *Ioannes Alexandrinus Patriarcha Pontificem Romanum Sacerdotij perfectionem & omnium Ecclesiarum Apostolicum pastorem vocat, Sacerdotum principem.*

Gennadius Sholarius de primatu Papæ cap. 16. *Pontifex Romanus est Petri successor, & vicarius Saluatoris nostri Iesu Christi.*

Leonardus Chiensis Episcopus Mithylinæus, de vrbis Constantinopolis iactura ad Nicolaum V. *Pater beatissime, qui vices Christi geris in terris.*

Petrus Patriarcha Maronitarum in monte Libano Epistola ad Leonem X. *Gratias Deo reuerenter agimus sub mundissimis pedibus patris nostri sanctissimi Christi vicarij, & Domini nostri Leonis X. qui vices beati Petri gerit in terris, sedétque super sedem Apostolicam.*

Moses Mardenus Assyrius in professione fidei, nomine Patriarchæ Antiocheni facta Romæ anno 1552. *Obtestor Patrem Patrum, & pastorem pastorum, benedictionem vniuersæ Reipublicæ Christianæ, portantem claues regni, fontem ex quo profluit suauitas, Pontificem Iulium III.*

Nestoriani in Seleucia Parthorum epistola ad Romanum Pontificem: *Patri Patrum, & pastori maximo, concinnanti mithras, vngentique Sacerdotes, & cingenti zonis, Petro temporis nostri, & Paulo dierum nostrorum, & singulo comprehendenti vniuersum cœtum Christianorum, qui es loco Christi Domini nostri: tu sedes in sede alta & sublimi Principis Apostolorum.*

Gabriel Patriarcha Alexandrinus epist. ad Clementem VIII. edita à Baronio ad finem annal. 6.

Patri

Patri Domino, Patrum Patri, Patriarcharum principi, tertiodecimo Apostolorum gloriosi Domini nostri Iesu Christi, & quinto Sanctorum Euangelistarum, sancti Petri Apostoli successori, Petra fidei, super eius Cathedra in magna Roma sedenti: Tu enim successor es Petri, Pater noster, & Dominus noster, atque corona capitis nostri, Dominus Papa Clemens VIII.

Hyparius Protothronius Vvlodimiriensis Episcopus in Professione Fidei coram Clemente VIII. facta nomine totius Ecclesiæ & nationis Ruthenorum: *Credo Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiúsque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere: & ipsi in B. Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.* Edidit Baronius ad finem Annal. 7.

Dauid Æthiopiæ Imperator epist. ad Romanum Pontificem Clementem VII. scripta, anno 1524. interprete Paulo Iouio, quam libello suo de Æthiopum moribus inseruit Damianus Goes: *Pax sit tibi, iuste Domine, Pater sancte, potens, pure, sacrate, qui es caput Pontificum omnium, qui es vigilantissimus supra animas curator, consecrato magister, & prædicator fidei.* Et in alia epist. eodem anno data: *Felix sancte Pater, qui à Deo effectus es gentium consecrator, & S. Petri Sedem obtines. Cupio autem ingenti desiderio consequi sacrosanctam benedictionem a Vicario Domini nostri Iesu Christi: nam procul dubio Sanctitas vestra Dei est Vicarius.* Sed & Latinorum aliquos audiamus.

Tertullianus lib. de Pudicitia cap. 1. agens de Romano Pontifice: *Audio esse edictum propositum, & quidem peremptorium, Pontifex scilicet Maximus, Episcopus Episcoporum dicit.* Et cap. 14. *Bonum pastorem & benedictum Papam*, Et cap. 21. *Apostolicum* appellat. Et nonne pudet Franciscum Iunium, in Notis ad Tertullianum, hæc de alio quàm de Romano Pontifice interpretari ridiculè, vanè, ineptè: cùm aliter nunquam ab vllo sint intellecta? Et hoc pacto cui quantumuis fulgentissimæ luci tenebras non offundent? scilicet nos pro fungis habent, quibus hæc tam absurda putent se venditare.

Sanctus Cyprianus de Cathedra Romana, epist. 55. *Ad Petri Cathedram: atque ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas Sacerdotalis exorta est.*

S. Ambrosius epist. 81. ad Siricium Papam: *Recognouimus literis Sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui pia sollicitudine Christi ouile custodias, dignus quem oues Domini audiant, & sequantur.* Et Ambrosiaster ad 1. in Timoth. 3. *Ecclesia est domus Dei, cuius hodie rector est Damasus.*

Stephanus Mauritaniæ in Africa Episcopus epist. ad sanctum Damasum: *Beatissimo Domino, & Apostolico culmine sublimato, sancto Patri Patrum Damaso Papæ, & summo omnium Præsulum Pontifici.*

S. Hieronymus epist. 57. ad S. Damasum *Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.*

Sanctus Augustinus epist. 162. *Romana Ecclesia, in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.*

Philippus Presbyter in Concilio Ephesino tom. 1. cap. 16. *Diui Petri ordinarius successor & vicarius, sanctus beatissimúsque Papa & Episcopus noster Cælestinus.*

Ceretius, Salonius & Veranius Episcopi Galliæ epist. ad Leonem Papam, quæ habetur inter epistolas Leonis, post. 98. *Domine sancte Pater, Apostolica sede dignissime Papa. Meritò illic principatum sedis Apostolicæ constitutum, vnde adhuc Apostolici spiritus oracula referentur.*

Episcopi Metropolis Arelatensis ad S. Leonem epistola, *Apostolatui vestro indicare curauimus. Sic per beatissimum Petrum Apostolorum principem sacrosancta Ecclesia Romana tenet supra omnes totius mundi Ecclesias principatum.*

S. Prosper de ingratis cap. 2.

Sedes Roma Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

& de Vocatione Gentium lib. 2. cap. 16. de Roma: *Quæ tamen per Apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis.*

S. Victor Vticensis lib. 2. de persecutione Vvandalica: *Et præcipuè Ecclesia Romana quæ caput est omnium Ecclesiarum.*

Episcopi Dardaniæ epistola ad Gelasium Papam: *Domino sancto Apostolico & beatissimo Patri Patrum Gelasio.*

S. Fulgentius lib. de Incarnatione & gratia Christi cap. 11. *Romana Ecclesia, quæ mundi cacumen est.*

S. Ennodius Ticinensis Episcopus Apologetico pro synodo sub Symmacho: *Sanctorum voce Pontificum dignitatem Sedis Apostolicæ factam toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium est vbique summittitur, dum totius corporis caput esse designatur.*

Ioannes Episcopus Nicopolitanus in veteri Epiro, epistola ad S. Hormisdam Papam, quæ extat inter Hormisdæ Epistolas: *Domino meo per cuncta sanctissimo, & Beatissimo Patri Patrum, Principi Episcoporum Hormisdæ Papæ.*

Libellus peruetustus de rebus S. Agapeti Papæ, qui extat in Vaticana Bibliotheca, editúsque est à Baronio Annal. 7. anno Christi 536. num. 59. & seqq. cuius auctor proculdubio fuit eorum temporum, hæc ait: *Agapetus verò Papa, vas Catholicum, Euangelij tuba, præco iustitiæ.*

Arator S. Rom. Ecclesiæ Subdiaconus Acta Apostolorum à se heroïco carmine condita Vigilio Papæ his verbis dedicauit: *Domino sancto, Beatissimo, Apostolico, & in toto orbe primo omnium Sacerdotum Papæ Vigilio.*

Liberatus Diaconus Carthaginiensis in Breuiario cap. 22. *Papa est super Ecclesiam mundi totius.*

S. Gregorius Magnus lib. 1. Dialogorum cap. 4. de Romano Pontifice: *Apostolicus Pontifex.*

Episcopi Africani epistola ad Theodorum Papam, quæ habetur in Concilio Lateranensi sub Martino I. *Domino Beatissimo, Apostolico culmine sublimato, sancto Patri Patrum Theodoro Papæ, & summo omnium Præsulum Pontifici.*

Maurus Episcopus Rauennas epist. ad sanctum Martinum Papam, quæ extat in eodem Lateranensi Concilio: *Domino Sancto, & meritis beatissimo, totóque orbe Apostolico, & vniuersali Pontifici Martino.*

Vvalfridus Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. *Nulla per orbem Ecclesia æquè vt Romana ab omni fæce hæreseos cunctis retrò temporibus pura permansit.* cap. 31. *Summus Pontifex in Sede Romana* vicem

vicem B. Petri gerens, totius Ecclesiæ apice sublimatur.

Rabanus Maurus de laude S. Crucis ad Gregorium IV. Pontificem:

Sedis Apostolicæ Princeps, Lux aurea Romæ,
Et decus & Doctor plebis, & almus amor:
Tu caput Ecclesiæ es, primus Patriarcha per orbem.

Hincmarus Rhemensis Episcopus epist. ad Hadrianum II Papam: *Domino sanctissimo, & reverendissimo Patri Patrum Hadriano, primariæ Sedis Apostolicæ ac vniuersalis Ecclesiæ Papæ.*

Landramus Turonensis epist. ad Nomenium Priorem gentis Britanniæ: *Vicarium B. Petri Leonem Apostolicum, cui dedit Deus primatum in orbe terrarum, spreuisti.* Extat inter epistolas Lupi Ferrariensis, 84.

Anastasius Bibliothecarius præfat. in Vitam S. Ioannis Eleemosynarij à se ex Græco conuersam, ad Nicolaum I. Pontificem: *Non fas est absque Vicario Dei, absque Clauigero cœli, absque curru, & auriga spiritualis Israelis, absque vniuersali Pontifice, absque vnico Papa, absque singulari Pastore, absque speciali Patre, absque Te omnium arbitro aliquid consummetur, aut diuulgetur. Vicem nàmque in terris possides Dei.*

Totius absque orbis Papa beate vale.

Rothaldus Suessionensis Appellatione ad Nicolaum I. Papam: *Apostolicum Præsulem, Vniuersalis Ecclesiæ summum Prouisorem appellare maturaui.*

Synodus Triburiensis, cap. 30. *Honoremus sanctam Romanam & Apostolicam Sedem, vt quæ nobis Sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra Ecclesiasticæ rationis.*

Rhegino Prumiensis in Chronico, anno 865. *Stultitiæ quodam elogio notandi sunt, qui illam Petri Sedem aliquo prauo dogmate fallere posse arbitrati sunt: quæ nec se fefellit, neque ab aliqua hæresi falli vnquam potuit.*

Luitprandus Ticinensis lib. 2. histor. cap. 13. *Romanum Pontificem Sanctorum Apostolorum Vicarium* appellat.

Petrus Damianus lib. 1. epist. 6. ad Nicolaum II. *Tu autem Domine mi, venerabilis Papa, qui Christi vice fungeris, qui summo Pastori in Apostolica dignitate succedis.*

Lanfrancus Cantuariensis Episcopus, de Eucharistia aduersus Berengarium: *Quotquot à primordio Christianæ religionis, Christiani nominis dignitate gloriati sunt, Sedem sancti Petri Apostoli magnificè honorarunt. Beati Doctores concorditer adstruxerunt hæreticum esse omnem hominem, qui à Romana & vniuersali Ecclesia in fidei doctrina discordat.*

Guitmundus Auersanus Episcopus de sacramento Altaris: *S. Leonem Papam, sanctissimum illud & reuerendissimum Ecclesiæ speculum.*

S. Anselmus Cantuariensis Episcopus, de Incarnatione Verbi cap. 1. *Domino & Patri vniuersæ Ecclesiæ in terra peregrinantis summo Pontifici Vrbano.*

Rupertus Tuitiensis Abbas in Ionam Prophetam lib. 1. c. 4. *Roma, eo quod beati principis Apostolorum Petri Sedes facta sit, cunctis Ecclesiis caput altius extulit, latiusque dominatur per omnes gentes sacra Pontificum eius lingua, quam dominata fuerit Cæsarum siue Augustorum eius purpura.*

Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacram. Ecclesiæ cap. 43. *Papa dicitur, quia Pater Patrum; Vniuersalis dicitur, quia vniuersæ Ecclesiæ præest; Apostolicus vocatur, quia principis Apostolorum vice fungitur; Summus Pontifex nuncupatur, quia caput est omnium Episcoporum.*

S. Bernardus lib. 3. de consideratione ad Eugenium Papam, cap 8. *Age, indagemus adhuc diligentiùs qui sis, quam geras personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex: tu princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, Patriachatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cœli ianitores & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto & differentiùs vtrumque præ ceteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos, tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor.* Et serm. de priuilegiis Ioannis Baptistæ: *Mater & magistra omnium Ecclesiarum Ecclesia Romana.*

Petrus Lombardus lib. 4. sentent. dist. 24. *Patriarcha Græcè summus Patrum interpretatur, quia primum, id est Apostolicum tenet locum, vt Romanus, Antiochenus, Alexandrinus: sed omnium summus est Romanus Archiepiscopus, princeps Episcoporum.*

Gratianus distinct. 93. *Nec in Ecclesia esse poterit, qui Romani Pontificis Cathedram deserit.*

S. Hildegardis epist. ad Eugenium Papam: *Tu qui es vice Christi sedens in cura Ecclesiastica Cathedra.* Et epistola ad Alexandrum III. *O summa & gloriosa persona, quæ primùm constituta est per Verbum Dei. Tu quoque excellentissime Pater, materia omnium spiritualium personarum existis, quæ tubæ iustitiæ Dei sonant in Ecclesia.*

Potho Prumiensis lib. 3. de statu domus Dei: *Sancti Patres cum magna reuerentia sanctam Romanam Ecclesiam tam in Generalibus Conciliis, quàm in ceteris scripturis, & gestis suis vniuersam matrem appellauerunt.*

Petrus Blesensis epist. 45. ad Rom. Pontificem: *Quod enim stipiti rami, quod capiti membra, quod soli radij, quod fonti riuuli, hoc Apostolicæ sedis eminentiæ debent omnes Ecclesiæ, quas vbique terrarum religio Christiana fundauit.*

Arnulphus Lexouiensis epistola ad Alexandrum III. de promotione sua: *Vos Apostolum Christi, Petri vicarium, Pastorem & Episcopum omnium qui Christiano nomine censentur, agnosco & vobiscum Catholicam profiteor vnitatem.*

Hugo Etherianus lib. 3. de Spiritus sancti processione cap. 17. *Christus Petrum, eiúsque successorem Principem & caput, non modò Latinorum, Græcorum, Occidentis, ac Septentrionis vniuersi: Verùm Armeniorum, Arabum, Indorum, Madianitarum, Amalechitarum, & totius Orientis, & Meridiani climatis in perpetuum constituit.*

Ioannes Sarisberiensis in Policratico lib. 8. c. 17. *Ecclesia Romana quæ parens, auctore Deo, & nutricula fidei & morum est, non potest ab homine iudicari Agni cœlestis priuilegio munita.*

Gotfridus Viterbiensis in proœmio suæ Historiæ ad Vrbanum III. *Dum sacrosanctæ matris nostræ Romanæ Ecclesiæ culmen inspicio, & eius eminentiæ considero maiestatem, illud ante omnia necessarium esse intueor, vt sicut ipsa omnibus noscitur præesse principibus: ita omnes reges & principes, & vniuersi orbis Ecclesiæ doctrina eius & regimine adornentur, & ab ea tanquam à fonte iustitiæ, totius sapientiæ, regulis instruantur.*

Guntherus Poëta in Ligurino lib. 1.

Sedis

Sedis Apostolicæ præsul, summúsque Sacerdos
Tunc Adrianus erat.

Dodechinus in Chronico, anno 1099. *Paschalis Pontifex in specula totius Ecclesiæ constitutus.*

Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 5. *Romana Ecclesia, quæ disponente Deo super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, vt pote mater vniuersorum Christi fidelium & magistra.*

Abbas Vrspergensis in Chronico, anno 1107. *Paschalis Papa verè Christi discipulus, & Apostolorum vicarius, quotidianam sollicitudinem omnium Ecclesiarum gerens.*

. Iacobus Vitriacus Orientalis Historiæ cap. 75. *Omnes qui ab Ecclesia Romana recedunt, absque fundamento ædificant, in vanum laborantes, acephali & monstruosi homines meritò sunt reputandi.*

S. Thomas Aquinas de regimine Principum cap. 14. *Summo Sacerdoti, successori Petri, Christi Vicario Romano Pontifici, cui omnes reges populi Christiani oportet esse subditos, sicut ipsi Domino Iesu Christo.*

Henricus VIII. Angliæ rex cùm adhuc orthodoxus esset, Præfatione in librum de Sacramentis: *Lutherus Sanctissimi Pontificis nomen in Antichristum conuertit. O detestabilis arrogantia, contumelia, ac Schismatis buccinator.*

Non esset finis si cuncta præclara, honoris & dignitatis plena elogia, quæ Orthodoxi omnes Doctores Romano Pontifici summo iure tribuunt, hic percensere tentauero. Collegêre complura insigni studio & diligentia, Sanderus toto fermè opere de visibili Ecclesiæ Monarchia, Bellarminus lib. 2. de Romano Pontifice cap. 31 Baronius passim in Annalibus Ecclesiasticis, Coccius tomo 1. Thesauri Catholici lib. 7. artic. 6. quorum opera, vt par erat, nos hic vsos ingenuè profitemur.

O magnæ Britanniæ Rex Iacobe, cur hos & innumeros alios in cunctis probatos, & fidei & doctrinæ viros, in consilium non adhibuisti, cùm tuam de Antichristo conjecturam excogitabas? Conjectura demonstrare contendis Romanum Pontificem esse Antichristum? Hæccine res est conjecturæ? Conjectura agendum in grauissima fidei & religionis Christianæ causa? Pontificij, id est, nos Orthodoxi Romanum Pontificem esse verum Christi vicarium, Petri successorem, Monarcham Catholicæ Ecclesiæ, vniuersi gregis Dominici legitimum Pastorem & Episcopum, pro fidei articulo firmissimo, ineluctabili, inconcusso habemus: & illum conjectura labefactare & euertere te posse putas? Majora robora tibi argumentorum paranda sunt, quàm sint stipulæ conjecturarum. O quàm ex animo tibi à Deo meliorem mentem & optamus, & vouemus!

An Nero Romanus Imperator futurus sit Antichristus.

CAP. XXI.

CRedidere nonnulli Neronem illum sextum Romanorum Imperatorem, quem Gentilium & nostrorum omnes historiæ sceleribus & flagitiis supra modum infamem produnt, futurum verum Antichristum in fine mundi venturum. S. Hieronymus in 11. Danielis: *Vnde multi nostrorum putant ob sæuitiæ, & turpitudinis magnitudinem Domitium Neronem Antichristum fore.* Strabus in 1. Machabæos. *Vnde multi nostrorum putant ob sæuitiæ & turpitudinis magnitudinem Domitianum siue Neronem Antichristum fore.* Drusius in Notis ad lib 2. sacræ Hist Seueri Sulpitij, ex hoc Strabi loco putat, etiam Domitianum qui sæuitia & turpitudine Neronem aut æquauit, aut superauit, & conuitio populi caluus Nero dicebatur, à quibusdam existimatum Antichristum futurum: vedicat Strabus opinione quorumdam, alterutrum Antichristum fore: nam ambo sæuitia insignes fuêre. Mirum acumen! non videt locum Strabi deprauatum: cùm eum verbatim exscripserit ex S. Hieronymo, legendúmque, *Domitium Neronem Antichristum fore*: nam quis vnquam id de Domitiano opinatus fuit?

S. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 20. cap. 19. *Nonnulli ipsum* (Neronem) *resurrecturum & futurum Antichristum suspicantur. Alij verò nec eum occisum putant, sed subtractum potiùs, vt putaretur occisus: & viuum occultari in vigore ipsius ætatis, in qua fuit cùm crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur, & restituatur in regnum.* Eadem habet Strabus in 2. Thessalonic. 2.

Quod ad priores attinet, fuit in ea opinione Victorinus: is enim enarrans illud Apocalyp. 13. v. 13. *Et vidi vnum de capitibus eius quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est.* Inquit: *Vnum autem de capitibus eius occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est, Neronem dicit: Constat enim dum insequeretur eum equitatus missus à senatu, ipsum sibi gulam succidisse. Hunc ergo suscitatum Deus mittet regem dignum dignis, & Christum qualem meruerunt Iudæi.* Et posteà addit: *Fuisse autem eum* (Antichristum) *iam in regno* Romanorum, & fuisse inter Cæsares, & Paulus Apostolus *contestatur: ait enim ad Thessalonicenses: Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Et tunc apparebit ille iniquus: cuius est aduentus secundum efficaciam satanæ. Et vt scirent illum venturum qui tunc erat princeps, adiecit: Arcanum malitiæ iam oritur.* Hæc Victorinus. Cuius sententiam vt absurdam confutauit Ausbertus in 17. Apocalyp.

Quòd verò ad posteriores spectat, existimantes Neronem nondum mortuum seruari, vt in fine seculi verus adueniat Antichristus, fuit in his Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacræ Historiæ, cùm ait: *Qui* (Nero) *non dicam regum, sed omnium hominum, & vel immanium bestiarum sordidissimus, dignus extitit qui persecutionem in Christianos primus inciperet: nescio an & postremus explebit: Siquidem opinione multorum receptum sit, ipsum Antichristum venturum.* Et post alia: *Interim verò iam etiam sibi pro conscientia scelerum inuisus, humanis rebus eximitur: incertum an ipse sibi mortem consciuerit. Certè corpus illius interemptum: vnde creditur etiamsi se gladio ipse transfixerit, curato vulnere eius, seruatus, secundùm illud quod de eo scriptum est: & plaga mortis eius curata est: sub sæculi finem mittendus, vt mysterium iniquitatis exerceat.*

Et in Oraculis Pseudo-sibyllinis lib. 5. de Nerone:

—— Sed funditus interimetur.
Deinde reuertetur, sesèque Deo æquiparabit.
Sed non esse Deum tandem Deus arguet ipse.

Item

Item lib. 4.

Tunc ex Italia Rex tanquam transfuga, magnus,
Perdutus, Euphratis fugiet trans perfidus amnem.
Cum scelus infandum patrarit matre necatâ:
Multáque præterea, manibus confisus iniquis.
Et circum fanum Romanum sanguine multo
Fœdabunt terram, patrios cùm fugerit ille
Trans fines.

Et lib. 5.

* Roma. *Aufugiet Babylone * malus rex horribilisque*
Quem malè mortales omnes odêre, bonique,
Cùm tot ob occisos, tum cæsâ matre scelestum.
Et Medos autem reges, Persas & adibit
Inuisa genti mala commentando per illos.

Et rursus:

Nam cùm ter gemino voluendo stamina Parca
Nentes deducent fallaciter aufugientem,
Adferret Isthmi sublimem, dum videatur
Omnibus is ferro qui rupem ruperit olim:
Vastabitque suas latè fataliter oras:
Nam Deus huic vim vires dedit efficiendi,
Quæ potuit regum cunctorum nemo priorum.

Forsan alludit ad 13. Apocalyp. *Et vidi vnum de capitibus eius quasi occisum.*

Primum quidem è tribus capitibus cum falce radicis insistens eximiè aliis dabit euellere.

Eodem libro.

Sub luna finem postremo temporis bellum
Ingruet insanum, fallax, ac insidiosum:
Matris & occisor quidam de finibus orbis
Vir fugiens veniet, spirans immane, freméńsque:
Omnes qui terras vastabit, & omnia vincet.

Et lib. 8.

———Ve quando redibit
Extremo sator matris fugitiuus ab orbe.

Summam horum omnium carminum hisce verbis concepit Ioannes Obsopœus in Notis: *Atqui Sibyllarum ista est vaticinantium sententia: Nam scribunt illæ Neronem ex vrbe Româ profugum, vltrà Euphratem ad Medorum, & Persarum Reges peruenturum, & cum hisce de gentis suæ exitio deliberaturum: tandem maioribus quam vllus vnquam Regum habuit, viribus & copiis instructum, ex vltimâ mundi plagâ rediturum, omnia sibi ferro & igni subiecturum, Isthmum quem olim frustrà tentauerat, Corintho auertà perfossurum, ipsam Romam vastaturum, séque ipsum, quæ Antichristo nota est, Deo æquaturum, & in exitium vniuersæ creaturæ natum.* Hæc Obsopœus.

Verùm S. Prosper in Dimidio temporis, cap. 8. hæc annotat: *Antichristum quidam Neronem intelligi volunt: vt ipse sit bestia quæ fuit, & non est, & iterum venturus est, Apocalyps. 17. Sed siue ipsius formam & speciem corporis sumat, & in eâ appareat, (sicut è contrario Angelus sanctus in Tobiæ libro speciem Azariæ, Ananiæ magni filij suscepit) siue in alterius speciem appareat Antichristus, ipsius tamen Neronis luxuriem, & spurcitiam, saeuitiámque morum habiturum Dauid Propheta testatur.*

Seuerus Sulpitius dialogo 2. de vitâ S. Martini, scribit non quidem Neronem futurum ipsum Antichristum; sed eodem tempore quo Antichristus, venturum: Neronem nempe regnaturum in Occidente, Antichristum verò in Oriente. Cuius sententiæ auctorem laudat S. Martinum magnum illum Turonensium Episcopum in hunc modum: *Ceterum cùm ab eo* (sancto Martino) *de fine sæculi quæreremus, ait nobis: Neronem & Antichristum priùs esse venturos: Neronem in Occidentali plaga regibus subactis decem imperaturum: persecutionem autem ab eo hactenus exercendam, vt idola gentium coli cogat. Ab Antichristo verò Orientale Imperium esse capiendum: qui quidem sedem & caput regni Ierosolymam esset habiturus: ab illo vrbem & templum esse reparandum: illius eam persecutionem futuram esse, vt Christum Dominum cogat negari: se potius Christum esse confirmans: omnésque secundùm Legem circumcidi iubeat: & ipsum denique Neronem ab Antichristo esse perimendum: atque sub illius potestate vniuersum orbem, cunctásque gentes esse redigendas: donec aduentu Christi impius opprimatur. Non esse autem dubium, quin Antichristus malo spiritu conceptus, esset etiam in annis puerilibus constitutus, ætate legitima sumpturus imperium. Quod autem hæc ab illo audiuimus, annus octauus est.* Hactenus Seuerus.

Neronis mortem Suetonius cap. 49. pluribus exequitur, tandémque subdit: *Iámque equites appropinquabant, quibus præceptum erat, vt viuum eum attraherent. Quod vt sensit, trepidanter effatus, Equorum celeripedum sonitus aures circumtundit: ferrum iugulo adegit, iuuante Epaphrodito, à libellis. Semianimis adhuc, irrumpenti Centurioni, & penula ad vulnus appositâ in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quam, Serò. &, Hæc est fides. Atque in ea voce defecit, exstantibus, rigentibúsque oculis vsque ad horrorem formidinémque visentium. Nihil priùs, ac magis à comitibus exegerat, quàm ne potestas cuiquam capitis sui fieret: sed vt quoquo modo totus cremaretur. Permisit hoc Icelus Galbæ libertus, non multo antè vinculis exsolutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat. Funeratus est impensâ ducentorum millium, stragulis albis auro intextis, quibus vsus Kalendis Ianuarij fuerat. Reliquias Egloge & Alexandra nutrices cum Acte concubinâ gentili Domitiorum monumento condiderunt.*

Dio lib. 63. extremo: *Interim appropinquantibus equitibus, ipse sibi manus attulit, dixitque peruulgatum illud: Dij immortales, qualis artifex pereo! Cúmque ægrè moreretur, Epaphroditus eum confecit. Vixit annos triginta, menses nouem.*

Aurelius Victor in Cæsaribus: *Desertus vndique, nisi ab spadone, quem quondam exsectum formare in mulierem tentauerat, semet ictu transegit: cùm implorans percussorem diu ne ad mortem quidem meruisse cuiusdam officium.* Et in Epitome: *Desertus vndique noctis medio egressus vrbem, sequentibus Pharaone, Epaphrodito, Neophytóque, & spadone Sporo, quem quondam Nero exsectum formare in mulierem tentauerat, semet ictu gladij transegit, adiuuante trepidantem manum impuro, de quo diximus, Eunucho Sporo: cùm sanè priùs nullo reperto à quo feriretur, exclamaret: Itáne nec amicum habeo, nec inimicum! dedecorosè vixi, turpiùs peream. Periit anno ætatis trigesimo secundo.*

Eutropius lib. 7. *Ab omnibus simul destitutus, & à Senatu hostis iudicatus, cùm quæreretur ad pœnam, è palatio aufugit, & in suburbano liberti sui, quod est inter Salariam & Numentanam viam, ad quartum vrbis milliarium interfectus est. Obiit trigesimo secundo ætatis anno.* Atqui de morte Neronis, mortísque genere mirus est auctorum omnium consensus: quem Iosephus lib. 5. Belli, cap. 6. ita expressit: *De quo referre quemadmodum ab omnibus suis Senatoribus destitutus, cum quatuor libertis fidelibus in suburbanum fugerit, ibique sémet occiderit, &c. Hæc omnia recusans narrare: confidens quòd à multis Græcorum, itémque Romanorum ea cuncta copiosè per-*

scripta sunt. Sed & posteriores omnes Scriptores mortuum Neronem prodidêre.

Sed mira & singularia sunt quæ de eius nece Egesippus lib. 4. Excidij Ierosolymitani cap. 20. perscribit: *Cùm se vrgeri imminentibus coniuratis, atque agmine aduerso videret, in suburbanum rus clanculò contendit: discissus & dilaceratus sentibus, dum formidat a quoquam videri, ne proderetur. Deinde cùm se circumseptum intelligeret, ne graues pœna exigerentur, manganum quoddam sibi de ligno parauit, & manibus composuit suis, quo se necaret. Et ad libertos conuersus, Qualis, inquit, artifex moritur! Itaque acerbissimus parricida dignum meritis suis vita exitum tulit. Verò bonus necis sua artifex, qui commentus est, vt sic periret, ne vel mors suo scelere vacaret.* Quid verò sit maganum, vel manganum, abundè te docebunt Casaubonus in notis ad Suetonij Neronem cap. 49. & Lipsius in Poliorceticis lib. 1. dialogo 3. & lib. 3. dialogo 3. vno verbo, hîc est instrumentum illud quo Hispani ad detruncanda capita, vel iugulandas fauces damnatorum vtebantur, vulgò *Ballesta.* Sed vnde eiusmodi Neronis necis genus Egesippus acceperit, cùm nihil tale ab vllo sit traditum, diuinare non possum: nisi fortè ex illis Suetonij verbis cap. 49. *Scrobem coram fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum: componique simul, si qua inuenirentur frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri, curando mox cadaueri, flens ad singula, atque identidem dictitans: Qualis artifex pereo!* At costas ligna hîc in alium vsum parata.

De rumore verò sparso, Neronem non mortuum, sed subductum, Suetonius cap. 57. *Obit secundo & trigesimo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Et tamen non defuerunt qui per longum tempus vernis æstiuisque floribus tumulum eius ornarent: ac modò imagines prætextatas in Rostris proferrent: modò edicta quasi viuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri.* Tacitus 2. Historiarum, sub initium: *Vario super exitu eius rumore, eòque pluribus viuere eum fingentibus, credentibúsque.* Dio Chrysostomus orat. de Philosophia, de Nerone: *Qui circum ipsum erant, recesserunt ab eo, & adegerunt eum, vt quouis modo se perderet: neque enim & nunc hoc manifestum.* Et statim: *Et nunc ipsum adhuc omnes desiderant viuere: & plerique arbitrantur.* Hæc Dio, qui sub Traiano vixit.

Sed & Rabbi Samuël Solem ad librum Iosin, (citat Drusius in Notis ad lib. 2. Histor. Seueri Sulpitij,) inquit: *Commentarij de vitis Regum dicunt partim Neronem mortuum esse, partim fugisse: nec sciri locum quò fugerit: vsque adeò vt Augustinus Episcopus asserat ipsum adhuc viuere.* Mentitur Rabbinus: nihil tale vnquam dixit sanctus Augustinus.

Occasione vulgati rumoris Neronem adhuc viuere, plures illis temporibus Pseudonerones extitisse constat. Casaubonus de tribus annotauit. Primus fuit inter ciuilia bella Othonis, & Vitellij, de quo Tacitus 2. Histor. *Sub idem tempus Achaia atque Asia falsò exterrita, velut Nero aduentaret: vario super exitu eius rumore, eòque pluribus viuere eum fingentibus, credentibúsque. Tunc seruus è Ponto, siue, vt alij tradidêre, libertinus ex Italia, cithara & cantus peritus (vnde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopia vagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempestatum Cythnum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium adsciuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentissimum quemque armauit: Centurionémque Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad Prætorianos ferentem, varijs artibus aggressus est: donec Sisenna clam relictâ insulâ, trepidus & vim metuens aufugeret. Inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine, & odio præsentium. Gliscentem indies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphiliam prouincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datæ è Classe Misenensi duæ triremes ad prosequendum, cum quibus Cythnum insulam tenuit. Nec defuêre qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mœstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, vt eum in Syria aut Ægypto sisterent, orabat. Trierarchæ nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata, cuius cohortatione, expugnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis, comâque, & toruitate vultus in Asiam, atque inde Romam peruectum est,* Hactenus Tacitus.

De eodem Pseudonerone Zonaras tomo 2. *Annalium, in Othone: Intereà quidam ob lineamentorum corporis similitudinem se Neronem esse professus, totam penè Græciam conturbauit: & manu sicariorum comparata, ad Syriacas legiones properauit. Sed eum Calpurnius in traiectu Cydni amnis comprehensum interfecit.* Sed quid illud de Cydno amne? Sphalma Zonaræ, pro Cythno insula, vt ea Tacito vidimus. Xiphilinus verò in Othone: *Per idem tempus quidam captus est, qui se Neronem esse simulabat: cuius quidem nomen a Dione ignoratum est: sed is tandem supplicio affectus est.*

Secundus fuit tempore Titi Imperatoris, de quo Zonaras: *Sub eo Pseudonerone extitit, homo Asianus, nomine Terentius Maximus, Neroni, & facie & voce similis: nam ad citharam quoque canebat. Is comparata in Asia factione, & ad Euphratem progressus, multo longè maiore facta, denique ad Artabanum Parthorum Regem confugit. Qui Tito iratus, illum receptum, Romam reducere instituit.*

Tertius sub Domitiano eandem fabulam desaltauit, de quo Suetonius in Nerone cap. 57. *Denique cùm post viginti annos, adolescente me, extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus, & vix redditus sit.* Cùm dicat id contigisse post viginti annos à morte Neronis, annotarunt Casaubonus, & Lipsius accidisse 14. Consulatu Domitiani, id est, Imperij eius septimo. De eodem procul dubio Tacitus sub initium 1. Historiarum: *Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio.*

Augurari non possum quem istorum trium Pseudo-Neronum intellexerit Lucianus, Dialogo, aduersus indoctum multos libros comparantem, cùm ait: *qui omnia credis, sicut illud nuper te vni cuipiam regi assimilem, quemadmodum Pseudoalexander quondam, ac Pseudophilippus, & superioribus annis Pseudonero, & si qui alij hoc modo mentiti sunt.*

Sit igitur extra omnem controuersiam Neronem reuera mortuum fuisse. Sed vnde in mentem venire potuit quibusdam ex Christianis Scriptoribus, sicut vidimus, vt putarint Neronem futurum Antichristum? Equidem, vt in Victorino, & Seuero superiùs annotauimus, ex duobus locis Scripturæ perperàm intellectis permoti videntur: Altero Apocal. 13. 3. *Et vidi vnum de capitibus eius quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est.* Altero

2. Thes.

2. Thessal. 2. 6. *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis tantùm vt qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus.* In quibus suspicati sunt innui Neronem futurum Antichristum. Sed eos accuratè explicabimus suis locis, & partim sequenti capite.

Nec magnopere mirandum si Neronem Antichristum fore crediderint: adeò enim illi moribus factis, & toto vitæ genere similis fuit, vt facilè quemquam tam viua & spirans imago in errorem inducere potuerit, Neronem ipsum fore Antichristum. At qui vitam eius omni genere scelerum deprauatissimam nosse cupit, habet Suetonium integro de vita eius commentario, Tacitum Annal. 13. 14. & 15. Dionem lib. 61. 62. 63. Aurelium Victorē in Cæsaribus & in Epitome, Eutropiū lib. 7. Iosephum lib. 20. Antiquitatum cap. 5. Philostratum lib. 4. de Vita Apollonij à cap. 11. ad finem libri, & cap. 2. & 3. lib. 5. & innumeros alios. Illud nunc tantùm annotasse sat est, fuisse Neronem primum qui persecutionem in Christianos excitauerit. Tertullianus Apologetici cap. 5. *Consulite commentarios vestros, & illic reperietis primum Neronem in hanc sectam cum maximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferocisse. Sed tali dedicatore damnationis nostræ etiam gloriamur. Qui enim scit illum, intelligere potest, non nisi grande aliquod bonum à Nerone damnatum.* Et Scorpiaci cap. 14. *Vitas Cæsarum legimus: orientem fidem Romæ primus Nero cruentauit.*

Eusebius 2. Hist. cap. 24. *Ceterùm qualis hic tandem fuerit quantáque improbitate nobilitatus, non est præsentis quidem otij & temporis præscribere: sed qui voluerit, poterit ex multis Scriptoribus, qui eius res gestas historiis suis accuratissimè tradiderūt, hominis importuna insania feritatem facilè cognoscere. Qua quidem exagitatus, infinitorum penè hominum cædes, nulla habita ratione machinatus, eò crudelitatis prouenit, vt ne ab interitu quidem maximè necessariorum, & summa sibi amicitia coniunctorū, cruentas manus abstineret. Nam matrem, fratres, & vxorem, cum aliis infinitis sibi generis vinculo coniugatis, perinde atque hostes & inimicos, variis mortium generibus affecit. Verùm ad omnia eius scelera hoc vnum deesse videbatur, quo tanquam titulo insigniri debuerat, quòd scilicet primus ex Imperatoribus Romanis religiosi cultus, qui sacro numini tribuitur, hostis infestus declararetur. Cuius Tertullianus Latinus Scriptor, sic ferè facit mentionem: Consulite, inquit, vestros commentarios, &c.* Describit verba Tertulliani, quæ paulò superiùs posuimus. Eadem habet Nicephorus lib. 2. Hist. cap. 37. Idem Eusebius in Chronico: *Primus Nero super omnia scelera sua etiam persecutionem in Christianos fecit.*

Seuerus Sulpitius lib. 2. Historiæ sacræ, narratis Neronis flagitiis, addit: *Reliqua verò eius, incertum, pigeat an pudeat magis differere. Hic primus Christianum nomen tollere aggressus est.*

S. Hieronymus in Epistolam ad Philemonem: *Christianum sanguinē Neronis gladius dedicauit.* Orosius lib. 7. cap. 7. *Auxit hanc molem facinorum eius temeritas impietatis in Deum: nā primus Romæ Christianos suppliciis & mortibus affecit, ac per omnes prouincias pari persecutione excruciari imperauit: ipsúmque nomen extirpare conatus.* Idem affirmant ferè omnes.

At quantumuis verè dixerimus Neronem fuisse typum Antichristi, vt eum vocat S. Chrysostomus; at ex toto hoc opere quod molimur, nimis erit perspicuum ipsum non futurū Antichristum. Vnde vanissimæ illæ opiniones, vel quod resurrecturus sit, vel quòd adhuc viuus seruetur, vt in fine sæculi venturus Antichristus adueniat, à S. Augustino 20. de Ciuitate Dei, cap. 19. vno verbo euertuntur: *Multum mihi,* inquit, *mira est hæc opinantium tanta præsumptio.* Venturum verò Neronem tempore Antichristi, & ab eo perimendum quod ex ore S. Martini Sulpitius se audiuisse narrabat: tam verum est, quàm quod addit, Antichristum tempore S. Martini fuisse iam in annis puerilibus constitutum. Hæc nisi figuratè vera esse non possunt, & indigna sunt refutatione.

Elucidantur verba 2. Thessal. 2. vers. 7. Nam mysterium iam operatur iniquitatis.

CAP. XXII.

EX his verbis arripuisse quosdam occasionem existimandi Neronem futurum Antichristum, superiori capite vidimus: & S. August. 20. de Ciuit. Dei cap. 19. annotauit: vt hoc quod dixit: *Iam enim mysterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi: cuius iam facta velut Antichristi videbantur. Vnde nonnulli ipsum resurrecturum & futurum Antichristum suspicantur.* Sed variè hîc legunt. Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 24. *Iam enim arcanum iniquitatis agitatur.* Victorinus in Apocalyps. *Arcanum malitiæ iam oritur.* Interpres Chrysostomi: *Etenim iam mysterium iniquitatis agit.* Ita quoque Erasmus, Caietanus, Sanctes, Vatablus. Syrus habet *Mysterium iniquitatis iam sedulo agere incipit.* Mysterium potest esse accusandi, vel recti casus, vt annotarunt S. Thomas, Gagnæius, Estius: nimirum, vt Antichristus, vel Romanum imperium agat, vel perficiat, seu exerceat mysterium iniquitatis: aut ipsum mysterium operetur, seu vim suam exerat.

Operatur ἐνεργεῖται, est verbum anceps, sumíque potest & actiuè & passiuè: actiuè, agit, efficit, promouet, vim suam, energiam, operationem, efficacitatem exerit, profert, exercet: qua ratione capiunt S. Chrysostomus, Theophylactus, Haimo, Strabus, Anselmus Laudunēsis. S. Anselmus, Erasmus, Caietanus, Sanctes, Vatablus, Gagnæius, Guillaudus Cornelius à Lapide, Passiuè, agitur, efficitur, perficitur, agitatur, peragitur. Ita Tertullianus, Oecumenius, Iacobus Faber, qui pro *patratur,* sumit: quod non probat Erasmus. Nec absurdè illud Vulgati, *Operatur,* passiuè accipi queat. Sic alioqui Noster deponentia pro passiuis vsurpat, Psalm. 134. 14. *Et in seruis suis deprecabitur:* id est exorabitur. Ezech. 18. 24. *Omnes iustitiæ eius non recordabuntur.* id est, non erunt in memoria. Psalm. 77. 16. *Et virgines eorum non sunt lamentatæ.* Ecclesiastici 24. 3. *& in plenitudine sancta admirabitur.* Matthæi 7. 2. *remetietur vobis.* 1. Corinth. 12. 26: *siue gloriatur vnum membrum,* pro glorificatur. Hebræorum 13. 16: *talibus enim hostiis promeretur Deus.* Vide Estium in hunc locum.

Ad Galatas 5. v. 6: *Fides quæ per charitatem operatur:* est idem verbum ἐνεργεῖται, quod hîc: vbi passiuè exponunt, *Fides quæ per charitatem operatur,* id est, agitur, actuatur, mouetur, perficitur, vim & energiā accipit, Turrianus lib. 5. Pro Epistolis Pontificum cap. 15. Bellarminus lib. 1. de iustificatione cap. 4. Stapletonus oratione Academica 28. Estius ad Galatas 5. v. 6. Tertullianus lib. 5. contra Marcionem cap. 4. *Fides quæ per dilectionem perficitur.* Syrus, *Fides quæ dilectione perficitur.* Vatablus & Montanus, *Fides per dilectionem efficax.* Ex passiuo *operatur* fecerunt Theologi celebre suum illud, *Ex opere operato.*

Nec malè hic reddes: Nam mysterium iniquitatis iam in actu est.

Nullus vnquam dubitauit Paulum hoc loco de Antichristo loquutum: sed alias partes huius Oraculi, alibi in opere exponemus, nunc hæc tantùm verba excutiamus. *Nam mysterium iam operatur iniquitatis.*

Primò, Nondum Antichristus re ipsa adest, sed in hæreticis, in persecutoribus Ecclesiæ, tanquam in præcursoribus iam velitatur, iam mysteriū iniquitatis exercet. Id est, occultè, tectè, arcanè, veluti in typo, aut figura seu mysterio vim, operationem, efficacitatem malitiæ promit: sunt enim eiusmodi pestes mysterium iniquitatis, id est, typi, & figuræ Antichristi, quasi quidam mystici & typici Antichristi, qui sua improbitate summam illam Antichristi nequitiam repræsentant. Passinè idem est sensus, qui Hispanismo illustratur: Mysterium Antichristi, id est, tota scena Antichristi iam apparatur, efformatur, effingitur: *ya se labra, ya se fragua.* Ita hunc locū interpretatur S. Augustinus 20. de Ciuitate Dei cap. 19 Sedulius, Theodoretus, Primasius, Strabus, Anselmus Laudunensis, S. Anselmus, Erasmus, Gagnæius, Guillaudus, Titelmannus, Sa, Iustinianus, Cornelius à Lapide, Estius, in hunc locum: Ausbertus in 13. Apocalyps. Lessius Demonstratione 14. de Antichristo, Acosta lib. 2. de Nouissimis temporibus, cap. 11. Viegas in 13. Apocal. commentario 2. sectione 17. & alij.

Secundò, Nondum Antichristus venit: quamuis alioqui mysteriū iniquitatis, id est, Antichristi, nempe mysticus & typicus Antichristus, ipse videlicet Nero, sæuissimus Tyrannorū, iam operetur, id est, vires & malitiam exerat, & præuisissima natura & improbitate Antichristū præludat, ac repræsentet. V l Antichristus iam agitat mysterium iniquitatis in Nerone, eius typo ac prodromo. Quasi dicat: Totus ipse Nero, tota eius vita, mores, & persecutio, sunt ipsissimum mysterium Antichristi, id est, typus, figura, pictura Antichristi. Lectio illa Tertulliani, iam enim arcanum iniquitatis agitatur, eundem fert sensum: Mimus & tota tragœdia Antichristi iam per Neronem, tanquam per personatum histrionem, veluti in scena agitatur. Quæ Antichristus suo tempore gesturus est, iam Nero mysticè velut fabulam in theatro desaltat. Atqui de Nerone rectè Paulum hoc loco locutum plerique Patrum annotauêre.

Victorinus in Apocal. *Fuisse autem eum* Antichristum *iam in regno Romanorum, & fuisse inter Cæsares: & Paulus Apostolus contestatur: ait enim ad Thessalonicenses: Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, &c. Et vt scirent illum venturum, qui tunc erat Princeps,* nempe Nero, *adiecit: Arcanum malitiæ iam operatur.* Et quamquam Victorinus illud non rectè existimarit, Neronem futurum Antichristum: at in eo quod putat Paulum hic de Nerone verba fecisse, consentaneè aliis Patribus sentit.

Auctor S. Ambrosij nomine in 2. Thessalonicens. 2. *Nam mysterium iam operatur iniquitatis, Mysterium iniquitatis à Nerone inceptum est, qui Zelo idolorum & Apostolos interfecit instigante patre suo Diabolo.*

S. Hieronymus epist. 151. ad Algasiam, quæst. 11. *Quodque sequitur: iam enim mysterium operatur iniquitatis. Hunc habet sensum: Multis malis atque peccatis, quibus Nero impurissimus Cæsarum mundum premit, Antichristi parturitur aduentus: & quod ille operaturus est postea in isto ex parte completur.*

S. Chrysostomus homilia 4. in 2. Thessalonicens. *Etenim iam mysterium iniquitatis agit. Neronem hic dicit tanquam typum Antichristi gerentem: nam ille volebat reputari Deus. Et bene dixit mysterium. hoc est, non apertè hoc agit, sicut ille acturus est, neque adeò perfricta fronte, & impudenter: si enim ante tempus illud inuentus est, inquit, qui non multum Antichristo, quod ad malitiam attinet, inferior sit: quid mirum si iam ille futurus est? Apertum verò noluit eum facere: id quod non propter metum fecit: sed vt nos instrueret, vt non superfluas inimicitias in nos suscipiamus, si quando nihil est quod necessariò vrgeat.* Et serm. de eleemosyna & collatione: *Neronem mysterium iniquitatis vocat, dicens: Mysterium enim nunc agit iniquitatis.* Et hom. de præm. Sanctorum: *Nonne & Paulum audis dicentem, Qui pœnas perpetuò daturi sunt à facie Domini? Cuiusmodi & Nero fuit, quem idem Antichristi mysterium appellat, cùm inquit: Mysterium iam operatur iniquitatis.* Eadem habet homil. 33. in epistolam ad Romanos.

Sanctus Augustinus 20. de Ciuitate Dei cap. 19. *Quidam putant hoc quod dixit: Iam enim mysterium iniquitatis operatur. Neronem voluerit intelligi, cuius iam facta velut Antichristi videbantur.*

Theodoretus in 2. Thessal. 2. *Nam mysterium iam operatur iniquitatis. Nonnulli dixerunt Neronem esse vocatum iniquitatis mysterium, vt qui fuerit impietatis artifex.*

Theophylactus in 2. Thessal. 2. *Mysterium enim iam operatur iniquitatis. Neronem hic intelligit, qui erat figura Antichristi: etenim immundus erat, ac Deus quærebat nominari. Pulchrè autem mysterium dicit: non enim palam Nero aduersus omnem Deum incedit, vt ille: neque citra ruborem & verecundiam. Quod autem dicit est huiusmodi: Priusquam instaret tempus Antichristi, inuentus est alius non multò inferior: quid igitur mirum si iam Antichristus est: Obscurè autem hoc de Nerone dixit: non metus sanè causa, verùm vt erudiat nos, ne superuacaneas inimicitias suscipiamus, si nihil vrgeat.*

Oecumenius in 2. Thessal. 2. *Nam mysterium iam peragitur iniquitatis. Mysterium iniquitatis dicit Neronem, vt qui sit typus Antichristi. Etenim Nero & peruersus erat, & Deus dici cupiebat. Mysterium autem vocat ipsum quod non absque pudore faceret Nero, quæ Antichristus facturus esset: sed parcè ac tectè, inquit, peragitur, nempe sub Satana: ipse námque Satanas per medium Neronem operatur, quæ sibi videntur. Ita autem obtectè dixit, non timore cohibitus: sed nos instruens ne inutiles ac superfluas inimicitias suscipiamus.*

Strabus ex Haimone in 2. Thessalon. 2. *Nam mysterium iam operatur iniquitatis. Iam Diabolus occultè per Neronem & alios occidebat Martyres: sicut per illum Antichristum tunc apertè facturus est.*

Rupertus lib. 13. de Victoria Verbi Dei cap. 12. *Iam, inquit, mysterium operatur iniquitatis: videlicet: maximè per sæuitiam Neronis.*

Sanctus Anselmus in 2. Thessalonic. 2. *Nam mysterium iam operatur iniquitatis. Multis malis atque peccatis quibus Nero impurissimus Cæsarum mundum premit, Antichristi parturitur aduentus: & quod ille operaturus est postea, in isto ex parte completur. Sic ergo in Nerone, cuius opera velut Antichristi videbantur, & in cæteris similibus operatur aduersarius ille iam ab ipso tempore Apostolorum mysterium iniquitatis: quia Nero & cæteri tales perfigurant eum.*

Atqui Paulum hic Neronem mysterium iniquitatis appellasse plerique recentiores interpretes etiam docent, Lyranus, Erasmus, Gagnæius, Guillaudus,

Treius, Cornelius à Lapide, in 2. Theſſal. 2. Martinus Cantapetrenſis lib. 10. Hypotypoſeô regula 44. Sanderus lib 8. de Viſibili Eccleſiæ Monarchia cap. 5. Pererius lib. 14. in Danielem, Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice cap. 2. & 21. Suarez aduerſus Regem Angliæ cap. 4. & 10. Henricus Henriquez ſum. theolog. lib. vlt. cap. 22. litt. R. in textu, & in commentario, Ioannes Ferdinandus in Theſauro Scripturarum, verbo, *Arcanum*, in fine.

Num per Myſterium iniquitatis, *Neronem Paulus intellexerit.*

CAP. XXI.

BAronius Annal. 1. anno Chriſti 70. num. 3. ex certa temporum ratione demonſtrare ſe putat, Paulum illis verbis. *Nam myſterium iam*, (ſeu nunc) *operatur iniquitatis*, nullo pacto Neronem ſignificaſſe. *Nam cum ex his*, inquit, *quæ ſuperius dicta ſunt, conſtet non ſub Nerone, ſed ſub Claudio eam à Paulo ſcriptam fuiſſe epiſtolam* (nempe ſecundam ad Theſſalonicenſes) *nulla potuit eſſe ſuſpicio Paulum illis verbis Neronem ſignificare voluiſſe. Ex quo videas* (*quod ſæpius inculcamus*) *quantum conferat exacta in his rebus peruestigandis temporum ratio, ſine qua interdum labi in portentoſos errores neceſſe ſit.*

Quòd verò Epiſtola ſecunda ad Theſſalonicenſes ſcripta ſit ſub Claudio Imperatore, idem Baronius anno Chriſti 53. num. 1. ita probat: Hanc haud multò pòſt primam, ſcriptam à Paulo, ſanctus Chryſoſtomus homil. 1. in 2. ad Theſſalonic. & Theodoretus, præfatione in Epiſtolas Pauli affirmant: & ipſa inſcriptio docet, quæ eadem omnino eſt cum illa prioris, *Paulus & Siluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, &c.* Primam autem ad Theſſalonicenſes epiſtolam datam tempore Claudij, multò antè quàm Paulus Romam veniret, (quem conſtat anno 2. vel 3. Neronis veniſſe) oſtenditur ex verbis illis eiuſdem epiſtolæ cap. 3. verſ. 6. *nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis.* Certum eſt enim Timotheum à Theſſalonica ad Paulum veniſſe, cùm Paulus ipſe eſſet Corinthi, nimirum poſtquam egreſſus Athenis veniſſet Corinthum Act. 18. v. 1. & 5. *Poſt hæc egreſſus Paulus ab Athenis venit Corinthum.* Et poſteà ſubdit: *Cùm veniſſent autem de Macedonia Silas & Timotheus, inſtabat verbo Paulus.* Vnde veriſimile fit etiam ſecundam ad Theſſalonienſes Corinthi ſcriptam fuiſſe: (in qua vrbe manſit Paulus vno anno cum dimidio, teſte Luca ibidem, verſ. 11.) non Athenis vt S. Chryſoſtomus, Theodoretus & plerique alij crediderunt. Nam ſi haud multo Secunda poſt Primam miſſa eſt, cùm exploratum ſit primam Corinthi conſcriptam, vbi ſeſqui annum moratus eſt Paulus, poſtquam in eam vrbem Athenis diſcedens, peruenerat; neceſſe eſt affirmare ſecundam Corinthi quoque ſcriptam fuiſſe: cùm Paulus non ampliùs è Corintho Athenas reuerſus ſit, ſed Epheſum abierit, vt Lucas refert, v. 19.

Porrò tempora illa quibus Paulus manens Corinthi, vtramque ad Theſſalonicenſes conſcripſit epiſtolam, longè anteceſſiſſe imperium Neronis, & ſub Claudio fuiſſe tranſacta, ſeries temporum ex Actis Apoſtolorum, Annalibus Eccleſiaſticis accuratè concinnata manifeſtè demonſtrat. Quocirca cùm certior Chronologia primam ad Theſſalonicenſes epiſtolam in annum decimum Claudij conſiciat; Exiſtimat Baronius ſecundam anno vndecimo Claudij fuiſſe miſſam: nimirũ quadriennio antequam Nero auſpicaretur imperium. Qua ergo ratione cùm in 2. ad Theſſalonicenſes ait Paulus, *Nam myſterium iam operatur iniquitatis.* De Nerone loqui potuit, cùm Nero nondum imperaret, ſed penè puer, nec ea atrocia perageret, ob quæ meritò dici potuerit *Myſterium iniquitatis?*

Equidem de tempore & loco ſcriptæ vtriuſque ad Theſſalonicenſes epiſtolæ aſſentiuntur Baronio Benedictus Iuſtinianus, præfatione in 2. ad Theſſal. & Iacobus Gordonus tom. 2. Chronologiæ, anno 10. & 11. Claudij. Quod verò ex tempore datæ ſecundæ ad Theſſalonicenſes, Paulus Neronem per *myſterium iniquitatis*, ſignificare non potuerit, cum Baronio quoque ſenſerunt Leonardus Coquæus in Notis ad lib. 20 S. Auguſtini de Ciuitate Dei, cap. 19. Guilielmus Eſtius in 2. Theſſal 2. Ergo cadet tot Patrum & recentiorum explanatorum auctoritas, aſſerentium Paulum illis verbis, *Myſterium iam operatur iniquitatis.* de Nerone locutum: Non planè. Primùm, vt demus ſecundam ad Theſſalonicenſes epiſtolam ſcriptam vndecimo anno Claudij, cùm nondum Nero rerum potiretur: rectè nihilominus potuit iam tunc Paulus Neronem *myſterium iniquitatis* appellare; ſiquidem, auctore Tacito, anno decimo imperij Claudij, ideſt, vno ante miſſam eam epiſtolam, Neronem fuiſſe à Claudio adoptatum, & in familiam Cæſarum inſertum conſtat: cùm tunc Nero duodecim, vel tredecim tantùm annorum eſſet, teſte Suetonio cap. 7. ſed emendato & reſtituto à Torrentino, Caſaubono, Lipſio. Tacitus Annal. 12. *C. Antiſtio, M. Suilio Coſſ. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis feſtinatur, qui obſtrictus Agrippinæ, vt conciliator nuptiarum, & mox ſtupro eius alligatus ſtimulabat Claudium, conſuleret Reipublicæ, Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud Diuum Auguſtum, quanquam nepotibus ſubnixum, viguiſſe priuignos: à Tiberio ſuper propriam ſtirpem, Germanicum aſſumptum: ſe quoque accingeret iuuene partem curarum capeſſituro. His euictus biennio maiorem natu Domitium filio antepoſuit, habita apud Senatum oratione, in eundem quem à liberto acceperat modum. Acta Principi grates exquiſitiore in Domitium adulatione: Rogatáque lex, qua in familiam Claudiam & nomen Neronis tranſiret. Augetur & Agrippina cognomento Auguſtæ.* Ceterùm annum decimum Claudij incidiſſe in Conſulatum Antiſtij & Suilij, Faſti omnes oſtendunt: qui annus iuxta certiorem chronologiam eſt Chriſti ortus quinquageſimus ſecundus.

At ſi tempore ſcriptæ ſecundæ ad Theſſalonicenſes epiſtolæ, iam Nero in filiũ Claudij, ſucceſſorémque & hæredem imperij fuerat adoptatus, quid mirum potuiſſe tunc à Paulo *Myſterium iniquitatis* vocari, cùm iam deſtinatus imperio ad peragendum iniquitatis myſterium accingebatur, & veluti dedicabatur: prodita iam tunc atroci & ſæua natura magnis indiciis: nam audi Suetonium cap. 7. *Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus eſt, Annæóque Senecæ iam tunc Senatori in diſciplinam traditus. Ferunt Senecam proxima nocte viſum ſibi per quietẽ C. Cæſari præcipere: & fidem ſomnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimentis.*

Præterea poſſumus rectè affirmare ſecundam ad Theſſalonicenſes epiſtolam ſcriptã Romæ à Paulo, anno Neronis quarto: nã S. Athanaſius in Synopſi ait: *Hanc è Roma miſit.* Et cùm omnium conſenſu certum ſit Paulum non veniſſe Romã, niſi ſecundo vel tertio Neronis anno, perſpicuum eſt non ante Neronis tertiũ vel quartum annũ imperij eam miſſam epiſtolã: vt rectè de Nerone iam regnante Paulus dicere potuerit, *myſteriũ iam operatur iniquitatis.*

Et quamuis Nero primũ imperij quinquennium

ſpecimen optimi Principis ediderit: *Vade quidam,* inquit Aurelius Victor, *prodidere Traianum ſolitum dicere: Procul diſtare cunctos Principes a Neronis quinquennio.* At cùm iam tum rerum poriretur, & priuatis vitiis iam ſe ad immaniora patranda veluti pararet. Paulumque ferro onuſtum & catenis grauem teneret: meritò potuit ab eodem Apoſtolo *Myſterium iniquitatis* appellari. Nam etiam idem Paulus in prima ſua defenſione, quum primùm Romam vinctus perductus eſt, & ante Neronis tribunal cauſam dicere iuſſus fuit, eundem Neronem Leonem vocauit 2. Timoth. 4. 17. Liberatus ſum de ore leonis. Vt S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, in Paulo, S. Chryſoſtomus Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & alij interpretantur.

His addimus, non prorſus exploratum eſſe quod S. Chryſoſtomus & Theodoretus affirmant, ſecundam ad Theſſalonicenſes epiſtolam non multò pòſt primam ſcriptam fuiſſe. Nam ſi verum eſt quod S. Athanaſius ſcripſit, è Româ miſſam: tempus aliquod ſatis longum interceſſiſſe oportuit: cùm prima ſcripta fuerit Corinthi, anno decimo Claudij, vti ſuperiùs dicebamus; & tamen Romæ Paulus non ſcripſerit, vel fuerit ante tertium vel ſecundum Neronis annú: vt planè ſexennij interuallum ad minimum inter vtramque intercurrerit.

Et ſi quidem ſecunda ad Theſſalonicenſes Româ miſſa eſt, rectè potuit Timothei nomen inſcribi, vt in cæteris epiſtolis Pauli Romæ datis præfigitur: nam ad eum ſcripſerat Paulus, 2. Timot. 4. 21. vt feſtinaret ad ſe Romam ante hyemem venire: quod ipſum feciſſe Timotheum non eſt dubium, & ipſe Baronius confirmat an. Chriſti 59 num. 22. & Gordoni Chronologia eod. an. & 60. Siluani verò nomen poſitum quoque in eadem epiſtolæ epigraphe, arguit & ipſum quoque tunc Romæ fuiſſe, forſan cum Timotheo illuc profectum: & cauſa cur inſcribatur, eam arbitramur, quòd is tunc fuerit Theſſalonicenſium Epiſcopus, vti tradunt Hippolytus Thebæus (ita enim in Græcis exemplaribus Bibliothecæ S. Laurentij Scurialenſis vocatur) libello de ſeptuaginta duobus diſcipulis Chriſti, & Dorothæus in Synopſi. Nec his obſtare putamus quòd illis temporibus Ariſtarchus Pauli comes & concaptiuus dicatur in Romano Martyrologio 4. Auguſti a Paulo Theſſalonicenſium Epiſcopus ordinatus, vt etiam in Martyrologiis Bedæ, & Vſuardi. Nam obſeruo primò in veteri Romano Martyrologio, quod nuper in lucem prodiit, opera Heriberti Roſweydi, nihil tale haberi de Epiſcopatu Theſſalonicenſi Ariſtarchi, vt nec in Adonis Martyrologio: vnde neſcimus a quo acceperint Beda & Vſuardus Ariſtarchum Theſſalonicenſium creatum Epiſcopum. Secundò. Apoſtolica illa ætate neceſſariis cogentibus cauſis pro Eccleſiæ vtilitate, ac præſertim Euangelij propagandi gratiâ Epiſcopos facilè mutatos fuiſſe. Sic ſanctus Dionyſius Areopagita a Paulo Athenienſium conſecratus Epiſcopus, poſtmodum à S. Clemente Romano Pontifice in Gallias miſſus, Pariſiorum vrbi præfuit Antiſtes: vt habetur in Romano Martyrologio 9. Octobris. Ita S. Publius a Paulo inſulæ Melitæ ordinatus Epiſcopus, poſteà Athenienſis, in locum S. Dionyſij eſt ſubrogatus Epiſcopus, vti conſtat ex S. Dionyſio Corinthiorum Epiſcopo apud Euſebium lib. 4. Hiſt cap. 22. & ex Romano Martyrologio 21. Ianuarij, & Adonis etiam Martyrologio. Potuit ergo contingere vt Ariſtarchus poſt Siluanum breui temporis interuallo Theſſalonicenſium fuerit Epiſcopus.

Nec omittimus, non defuiſſe recentiores qui non ſingulariter de Nerone, ſed de ipſo imperio Romano verba illa: *Nam myſterium iam operatur iniquitatis.* fuerint interpretati, vt Caietanus in 2. Theſſ. 2. & Alcaſar in 14. Apocal notatione 5. quod illud imperium typus & figura fuerit Regni Antichriſti. Vide lib. 3. cap. 19. Iſaacus Caſaubonus in exercitatione 16. in Baronium; Diatriba 43. cùm in hunc Pauli locum incidiſſet, hæc annotauit: *In poſteriore ad Theſſal. 2. 7. dicitur, Conſummari in Antichriſto myſterium iniquitatis, hoc eſt, occulta quadam iniquitas, alta, profunda, & numeris omnibus abſoluta. Nam ea eſt vis eius locutionis, quā obſeruo etiam apud alios auctores. Ioſephus Iudaici belli lib. 1. loquens de Antipatro filio Herodis, bipedum ſceleratiſſimo: Non errauerit qui dixerit, vitam Antipatri fuiſſe malitiæ myſterium.* Sed vt enodatio Hebraïſmi, ſeu Græciſmi non eſt abſurda, at vellet Caſaubonus iam tempore Pauli totam & plenam Antichriſti Iniquitatem conſummari. Sed mi vir, quid iniquitatis relinques ſecuturis Romanis Pontificibus, quos tu, tuique vultis ipſiſſimum eſſe Antichriſtum, ſi iam tempore Pauli fuit omnibus numeris abſoluta? Nihil igitur ipſi adiecerunt.

An Mahometes verus fuerit Antichriſtus.

CAP. XXIV.

DE tempore quo natus eſt Mahometes variant auctores: nobis potior eſt ſententia Ruderici Archiepiſcopi Toletani In Hiſtoria Arabum cap. 5. qui ortum eius conſignat æra 618. id eſt, anno Chriſti 580. quam etiam rationem ſequuntur Ioannes Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ, Ambroſius Morales lib. 11. hiſtor. Hiſpanicæ cap. 73. Ioannes Mariana lib. 5. Rerum Hiſpanicarum cap. 12.

Eius primordia ita narrat Rudericus: *Æra DCXVIII. in villa quæ Hiatrib dicitur, propè Mechū, erat homo Aly nomine filius Abdelmutalib, & vxor eius Æmina: nomen patris Æmonem Bayab, & matris eius Halima: quæ concepit & peperit filiū, quem vocauit Mahomath. Et cùm Arabia & Africa inter Fidem Catholicam & hæreſim Arianam, & perfidiam Iudaïcam, & idololatriam diuerſis ſtudiis traherētur: Arabs prædictus Aly familiaritate cuiuſdam Iudæi, qui erat geneaticus, inter Fidem Catholicam & Iudæorum perfidiam fluctuabat. Cùmque Æmina concepiſſet, facta eſt ſterilitas magna per totam Arabiam, adeò vt pane deficiente, herbis dumtaxat ſilueſtribus veſcerentur. Cùm autem tempus partus Æminæ aduenisſet, Iudæus ille, vt erat geneaticus, captauit conſiſtentiam Planetarum, & horam natiuitatis infantis. Aly autem in ſanctam Ieruſalem iuerat ad orandum, & rediens inuenit filium ſuum natum: & quidquid ille geneaticus de infante perceperat, reuelauit & prædixit eum in regno, & lege mirabiliter exaltandum. Aly autem apud Hiatrib poſt tempus modicum vitam finiuit.*

Cùm autem eſſet infans annorum quatuor, vt ipſe mentitur, venerunt duo Angeli, & ſciderunt cor eius, & extraxerunt inde coagulum ſanguinis denigrati, quod poſtea niuis lauacro abluerunt: & ponderauerunt cor eius cum decem cordibus gentis ſuæ: poſt, cum mille, & maioris ponderis eſt inuentum: & vnus Angelus dixit alteri: Si cum omnibus Arabibus in trutina poneretur, omnibus præualeret. Hæc mentitur in viſione ſe à Gabriele Angelo audiuiſſe. Cùm autem eſſet annorum quinque, mater ſua tradidit eum auiæ ſuæ Halimæ nutriendum.

Anno ſeptimo mater ſua recepit eum, & ſe tranſtulit ad propinquos: & poſt paucos dies ibi mortua fuit Æmina

na mater eius, & ſuſcepit eum alia mulier, quæ Daymen dicebatur, & tráſtulit eũ in Mechã. Octauo anno mortuus eſt Abdelmutalib auus eius, & recepit eum Abutalib patruus eius in curã: & iſte tradidit eum prædicto geneatico inſtruendum: qui eum inſtruxit in naturalibus ſcientiis, & lege Catholica & Iudaica perfidia documentis: inde & ipſe poſtmodum aliqua de Fide Catholica, aliqua de lege veteri in ſua ſecta ſubſidium vſurpauit.

Cùm autem Mahomath eſſet annorũ tredecim, Abutalib duxit eum Ieruſalem, eo quod templũ ſanctimonia erat ibi. Mahomath autem cùm ad annos adoleſcentiæ perueniſſet, & in doctrina noui Teſtamenti ac veteris, & naturalis ſcientia profeciſſet, iterumfame Arabiam opprimente, ipſe ad cuiuſdam diuitis viduæ, quæ Hadrya dicebatur, familiam ſe conuertit, & circa operationes domeſticas induſtrior eſt inuentus: & ea quæ vehiculi onere abducebat, reducit fœnore ſibi gratiam, & viduæ diuitias cumulabat: & factus eſt in oculis viduæ gratioſus, adeò vt eum in filium adoptaret.

Cùm autem eſſet annorum viginti quinque, duxit vxorem quæ Abdiga: demum etiam viduam, quæ eum exhibuerat, ſuperduxit: & procedente tempore alias cumulauit: ita quod decem & octo vxorum libidine, imò adulterio fœdabatur.

Prima autem cauſa ſuæ oſtenſionis in Arabia ſic euenit. Eccleſia nobilis apud Mecham inundatione fuit penitus diſſipata: in qua erant formæ argento & auro, & pretioſis lapidibus decorata: quam ſeniores Mechæ cupientes vnanimiter reparare, nauẽ regis Ægypti Chriſtiani, qui in Æthiopia eccleſiam cœperat ædificare, oneratam lignis in Arabia litore acceperunt: & ex iſtis lignis deiectam eccleſiam reparauerunt, quæ Alcababa dicebatur. Et cùm eſſet eccleſia conſummata, erat lapis niger in angulo apponendus, (quem & hodie ob reuerentiam Arabes oſculantur) cúmque maiores populi diſſiderent, quis conſummationis lapidem adaptaret, vltimò conuenerunt, vt qui primus in porta, quæ Bayſſayba dicitur, appareret, ille lapidem collocaret. Accidit autem Mahomath per portam priùs ceteris aduenire, & conceſſerunt vt ipſe eſſet ſupradicti lapidis coaptator: & ipſe extendens chlamydem, texit petram, & vocatis ad ſe quatuor de Coraxinis, tulerunt lapidem ad ſtructuram: & ipſe vt cæmentarius collocauit. Et viderunt omnes, & miraculum reputarunt, & cùm omnes crederent eſſe Prophetã, inquit quidam: Cùm tot ſeniores, & viri probabiles in veſtro concilio habeantur, miror quare hunc adhuc iuuenem omnibus prætuliſtis. Et iurans, & interminans, Hic ſine dubio vos diſperdet. Erat autem Mahomath annorum triginta quinque. Poſt hæc Mahomath fecit moram per quinquenniũ apud Micham. Poſt quinque autem annos, cùm eſſet annorum quadraginta, Mechã intrauit, & ibi latuit per tres annos, nolens ſe oſtendere prophetam: & ibi mentitur ſibi datum ab Angelis librũ qui dicitur Alcoranus. Hactenus Rudericus: qui deinde bella eius & infanda dogmata fuſiùs narrat.

Landulphus Sagax in Hiſtoria Miſcella lib. 18. cap. 51. Anno decimo octauo imperij Heraclij Rex habetur Perſarũ Syroes: quando & Muhammath Arabum ſeu Saracenorũ princeps ſub Perſis degens, ſextũ agebat annũ perueniturus ad nonum. Et cap 58. Anno vigeſimo primo imperij Heraclij moritur Muhãmath Saracenorum qui & Arabũ princeps & pſeudopropheta, promoto Ebabeber cognato ſuo ad principatum ſuũ: ipſoque tempore venit auditio eius, & omnes extimuerunt. At verò decepti Hebræi in principio aduentus, æſtimauerũt illum eſſe qui expectatur ab eis Chriſtus: ita vt quidam eorum qui intendebãt eos, accederent ad ipſum, & eius religionẽ ſuſciperẽt, Moiſi lege inſpectoris Dei dimiſſa. Erant autem numero decẽ qui hoc faciebant: cum ipſo quoque degebant vſque ad cædẽ eius. Porrò ijs cùm comedentem aſpicerent de camelo, cognouerunt quòd non eſſet quẽ æſtimabant, & hæſitabant quid agerent, & vtrũ religionem eius admitterent. Et formidantes miſeri, docent eũ contra nos Chriſtianos illicita, & conuerſabantur cum ipſo.

Neceſſarium autem reor enarrandum de generatione huius. Ex vna generaliſſima tribu oriũdus erat, Iſmahelis videlicet filij Abrahæ. Nizarus enim Iſmahelis pronepos, pater eorum omniũ dicitur. Hic genuit filios duos, Muhdar ſcilicet, & Rabian: Muhdar genuit Curaſon & Kaiſon, & Theomitem, & Aſadum, & alios ignotos. Hi omnes habitabant Madianiten eremum, & in ea nutriebant pecora, in tabernaculis conuerſantes. Sunt autem & his interiores, qui non ſunt de tribu ipſorum, ſed ex Ietran, videlicet hi qui vocitantur Ammonitæ, id eſt, Homeritæ: quidam ſanè eorum negotiantur in camelis ſuis. Cùm antẽ inops, & orphanus eſſet prædictus Muhammath, viſum eſt ſibi ad quandam introire mulierem locupletem & cognatam ſuã, nomine Chadigam, mercenarius ad negotiandum cum camelis apud Ægyptũ & Palæſtinam. Paulatim autem fiduciã penes ipſam percepta mulierẽ, quæ vidua erat, & accepit eam vxorem, & habuit camelos illius atque ſubſtantiam. Cúmque veniret in Palæſtinam, conuerſabatur cum Iudæis & Chriſtianis. Capiebat autem ab eis quaſdam ſcripturas. Porrò habebat paſſionem epilepſiæ: quo comperto coniunx eius oppido triſtabatur, vtpote nobilis, & quaſi huiuſmodi copularit, egeno ſcilicet & epileptico. Procurat verò ipſe placare illam taliter dicens: Quia viſionem quandam Angeli Gabrielis dicti contemplor: & haud ferens huius aſpectum, mente deficio & cado. Ipſa verò cùm haberet adulterum monachum quendam, propter infidelitatem ibidem exulem habitantem, amicum ſuum, indicauit ei omnia, & Angeli nomen. At ille volens eam reddere certam, dixit ei: Veritatem locutus eſt: etenim iſte Angelus mittitur ad cunctos Prophetas.

Ipſa ergo prima ſuſcepto pſeudomonachi verbo, credidit ei, & prædicabat id aliis mulieribus contribulibus ſuis, prophetam eum eſſe. Et taliter ex fœminis fama peruenit ad viros: primò dumtaxat ad Ebubeber, quem & ſucceſſorẽ dimiſit. Et tenuit hæreſis eius partes Æthribi, (vicus, aut oppidum Arabiæ, vbi natus Mahometes, vt ex Roderico vidimus ſuperius,) Poſtremò per bellum: nam primùm quidem occultè decem annis, & bello ſimiliter decem, manifeſtè nouem. Docuit autẽ auditores ſuos, quod qui occidit inimicũ, vel ab inimico occiditur, in paradiſum ingreditur. Paradiſum verò dicebat carnalis cibi & potus, & commixtionis mulierum, fluuiúmque vini & mellis, & lactis, & fœminarum non præſentium, ſed aliarum commixturam multorum annorum futuram, & affluentem voluptatem: necnon & alia quædam luxuria & ſtultitia plena Huc vſque Landulphus. Quæ omnia ferè ad verbum extant apud Cedrenum, anno 21. Heraclij.

Anaſtaſius Bibliothecarius in Fragmento Hiſtorico apud Baroniũ Annal 8 an. Chriſti 630. num. 3. Cùm teſtimonium ei (Mahometi) daret quidam pſeudomonachus Arianus, qui ob malam fidem Conſtantinopoli è monaſterio Calliſtrati exterminatus erat cum turpitudine ſub imperio Heraclij: iſte ſceleſtus nebulo ſeduxit iſtam & reliquas mulieres huiuſmodi verbis Venit, inquit, ille à viſione quadã Angeli qui dicitur Gabriel, & non ferens, ad ſpectaculũ concidit. Et paucis interiectis. Cùm diebus illis imperator Heraclius cũ victoria à Perſarum regno reuerteretur, & per Æthribum tranſiturus eſſet, obuiam illi iuit ille Dei exoſus Mahomet, ferens ei victoriales laudes, ſicut ipſum docuerat ſceleſtus ille pſeudomonachus: petitáque ab eo terra, quæ pecoribus ſuis alendis ſufficeret, petitionis compos factus eſt.

Zonaras tomo 3. annal. In eodem itinere hali ex Perſia reditu Moametus Saracenorum princeps Imperatorem (Heraclium) conuenit. Et principatus non ex nobilitate generis contigerat: nam cùm pauper eſ-

set, locupleti cuidam viduæ mercede seruierat: quam præstigiis quibusdam in amorem sui pellectam, vxorem duxerat. Sed quia comitiali morbo laborabat, & ex internalis impetu illius mali prostratus, mente alienabatur, dominæ suæ vxorique & mœrori & pudori fuit. Ceterùm homo improbus, monachum se nequiorem nactus, ob peruersam religionem Bizantio exactum, illius instinctu, vxori ait, Archangelum Gabrielem de cœlo ad se descendentem, diuina quadam arcanáque sibi reuelare: cuius conspectum quia ferre non possit, se oberta ex metu vertigine, humi procumbere. Ea verba testimonio dolosi monachi confirmabantur, qui mulieri dicebat, omnino Gabrielem ad omnes prophetas mitti solere. Ex eo mulier abolito dedecore, ac potiùs prophetæ coniugio glorians, fabulam istam inter ceteras mulieres spargit. Sic impurus ille apud suos populares prophetæ nomen consecutus, & vxoris mortuæ hereditate locupletatus, Ismaelitice gentis princeps, doctor, & legislator est habitus: cùm alios verbis seduxisset, alios imperium detrectantes stricto gladio sibi cedere coëgisset: Iam enim manum non contemnendam fecerat. Is igitur ex Æthribo progressus, Imperatorem conuenit, & regionem ad habitandum petitam accepit. Cúmque omnes populares suos ad hunc modum deceptos subegisset, Syriam direptionibus vexauit: & multas Romanorum prouincias euastauit. Ex eo tẽpore gens Ismaelitarũ Romanorum terram incursare & prædari nunquam destitit.

Cedrenus in Annalibus: Apud Homeritas hunc siue in Arabia Felice, Hali parente Ismaelita genitum, camelariámque exercuisse artem, pauperémque hominem suam operam mercede locasse tradunt: inhæsissóque seruitio cuidam potenti viduæ, quæ nomine Tadiga dicta erat, eiúsque pascendos suscepisse camelos: & cùm vafer esset ingenio, insinuans se dominæ gratiæ, effecit vt eandem coniungeret sibi vxorem. Profectus verò in Palæstinam, ibi versatus cum Iudæis, & Christianis, ab eisdem aliquid est conatus addiscere: mentémque vanam prurigo cùm exagitaret honoris, ex occasione bene accepta nundinationem quandam exercuit, ex qua nomen prophetæ fuit adeptus. Cùm enim à Dæmone exagitaretur, & comitiali morbo laboraret, vxorem suam quæ grauem ex eo capiebat dolorem, quòd nobilis ipsa egeno homini & vexationibus obnoxio nupsisset, ita demulsit, quòd diceret ad conspectum Angeli Gabrielis sibi apparentis concidere. Erat amicus ei mulieri monachus quidam, qui ob falsam fidem ibi relegatus viuebat. Huic mulier totam rem aperit, Angeli etiam nomine propalato. Is autem monachus vti opinionem eam prorsus in animo mulieris confirmaret, verum Mahometum prophetam dicere ait: eum enim Angelum ad quemuis Vatem mitti. Mulier verbis impostoris monachi illius fidem habens, aliis suis gentilibus mulieribus fabulam narrauit: ab his porrò ad viros alios ea dimanauit. Vbi verò semel innotuisse sciisset, & creditum se esse prophetam, sibi ipse per imaginem quandam effinxit, eadémque vt diuinitus accepta, curioso atque simplici populo facilè persuasit: ac volumen vanis figmentis plenum conscripsit, quod è cœlo sursum acceptum effinxit, suisque tradidit sectatoribus obseruandum: sicque factum est, vt ita error vanè conceptus, non miraculorum virtute, sed vi armorum magis magisque apud posteros, atque etiam exteros inualesceret. Sequitur multa de erroribus eius explicare.

Euthymius in Panoplia part. 2. titulo 24. Tunc autem (temporibus Heraclij) surrexit eis, Saracenis, falsus propheta Moameth. Hic maledictus, magus & insignis fuit. Genus autem duxit ab vna ex tribubus Ismaelis. Hic admodũ pauper, parentibus orbatus, apud fœminam viduam educatus fuit, quæ illi sanguine coniuncta erat: sed cùm puerilem ætatem exuisset, cum ipsa concubuit, & palam duxit eam in vxorem. Cúmque bonorum eius dominus effectus esset, sæpè mercaturam exercuit: & aliquando profectus in Palæstinam, cum Hebræis versatus est: deinde Arianis, mox etiam cum Nestorianis: & gloriæ motus cupiditate, celeriter ab Hebræis quidem monarchiam didicit: ab Arianis autem Filium & Spiritum sanctum esse procreatos: à Nestorianis verò hominis adorationem compositámque sibi ex his religionem constituit.

Verum eo quondam solutione membrorum laborante, vxor illius vehementer angebatur, & mœrebat, quòd cum paupere, eóque paralytico matrimonio coniuncta esset. Erat his amicus monachus quidam hæreticus, qui illis in locis propter fidei prauitatem exulabat: hic ex consensu Moameth, vxorem ipsius admonuit, eum non communi morbo laborare, sed quotiescúmque videret Archangelum Gabrielem, non posse formidandum ipsius aspectum sustinere, atque ita in illum morbum incidere. Etenim Angelum illum solêre ad magnos mitti prophetas, qui Dei mysteria, & res futuras illis aperiret. Mittitur autem, inquit, & ad maritum tuum, qui est magnus propheta. Quibus illa verbis elata, gaudióque affecta, rem aliis quoque fœminis patefecit, virum suum Moameth magnum esse prophetam. Quæ quidem ratione fama à fœminis ad viros delata, percrebuit. Atque ita impostor ille cœpit doctrina sua morbum inter imperitos disseminare. Iste diuulgauit è cœlo scripturam ad se dormientem decidisse, quæ Theologiam è synodis contineret. Sequitur impios Mahometis errores, & cẽtum tredecim fabellas ab eo confictas, ex Euodij Monachi scriptis percensere, quæ apud auctorẽ releges.

Lucas Tudensis in Chronico lib. 3. Tunc, (nempe sub Heraclio) surrexit quidam iniquus concionator ortus in Arabia, nomine Mahumet. Qui pessimus seductor videns inter Orientales & Romanos ortam discordiam, se contra Deum erexit, & Christianorum imperium, seductoriè hortans genus Arabum, atque dicens, Non debere alterius gentis Domino subiugari: quia Dominus illis esset promissurus de suo genere ducem beneuolum concedendo, quem haberent, vt fratrem, cum quo etiam Dominus loqueretur. Hæc & his similia cùm prædicaret illis verbis suasoriis, & virtutes quasdam simulatas, & miracula artibus magicis facere videretur, Ex templo Ismaelitæ sicut bruta animalia, quibus nõ est intellectus, paulatim de bono in malum mutati, derelictâ Fide Catholica, cœperunt ei credere, & eum in tanta veneratione habere, vt eum prophetam prædicarent à Deo missum, & sibi eligerent Regem, simulatis illius seductè miraculis, & facũdia decepti. Erat enim pulcher, facundus, & fortis, & magicis artibus valdè imbutus. Iste Mahometus Saracenorum & Arabum princeps, vt fertur fuit de genere Ismael filij Abrahæ. Qui cùm in adolescẽtia cœpisset esse mercator promdus, pergebat frequenter cum camelis suis apud Ægyptum & Palæstinam, & morabatur cũ Iudæis & Christianis, & maximè cum quodã monacho Antiocheno superstitionis amico, qui vocabatur Ioannes: a quo tam Nouum, quàm vetus superficialiter & superstitiosè didicit Testamentum.

Et cùm hac illácque cũ diuersis speciebus aromatum & diuitiarum, causa lucri pergeret, contigit, vt Corrozatam ingrederetur prouinciam. Cuius prouinciæ Domina, quæ Cadiga vocabatur, vt vidit iuuenem, primò in illius pulchritudine & eloquentiâ mente capta, cœpit diuersas species, quas secum Mahomet attulerat contemplari, & ei familiarius adhærere. Quã Mahomet cautè incantationũ suarum perstrinxit phantasmate: & astutè paulatim cœpit ducere in errorem, dicens ei, quòd ipse esset Messias, quem venturum expectabant Iudæi. Auxiliabantur ei non solùm Regina Cadiga, quæ ab eo decepta erat, sed etiam multi Iudæorum, qui ad eum de diuersis partibus concurrebant. Omnes etiam Ismaelitæ, & Arabes cateruatim confluebant ad eum, attonitis

tanta

tanta mutatione rei. Quibus cœpit nouas leges fingere, eisque tradere, adhibens ipsis nefandis legibus de vtroque Testamento corrupta testimonia. Ideo diuina Pagina auctoritates peruertit, vt tam Christianis quàm Iudæis cum Saracenis aditum præcluderet disputandi. Dedit etiam suis edictum, vt quicumque alia quam ea quæ ab illo acceperant, prædicaret, animaduersione gladij puniretur. Huius sacrilegas traditiones Saraceni Dei leges appellant: ipsumque suum Legislatorem & nuntium Dei fatentur. Præfata quoque Cadiga, cùm videret illum Iudæorum & Saracenorum pariter contubernio vallatum, existimabat in illo diuinam latere sapientiam; & cùm esset vidua, accepit eum sibi maritum: & ipse Mahumet nomen Regis assumpsit, siue imposito diademate regni.

Cœpit deinde se in armis gerere strenuè, & Regis ac Prophetæ sibi nomen & ensigma vsurpare. Post hæc verò cœpit cadere frequenter caduco morbo, & epileptica passione. Quod Regina Cadiga cernens, admodum tristabatur: eo quod nupsisset homini, quem credebat arreptitium dæmonium laborare. Ille autem astutè leniendo decipiebat eam, dicens: Quia Angelum Domini Gabrielem mecum loquentem contemplor: & non ferens splendorem vultus eius, vtpote carnalis homo, deficio, & cado. Hæc dicens quædam signa & miracula magicis artibus facere nitebatur. Verumtamen vt fertur, diabolus transfigurans se in Angelum lucis, quædam ei prædicebat futura. Vnde est vt in exordio suo subdolæ prædicationis, adiret Hispaniam & Cordubæ suæ perditionis secta doceret. Dicebat enim Iesum Christum Dominum de Virgine esse natum operatione Spiritus sancti, non tamen esse Deum. Quod cùm beatissimo patri Isidoro nunciatum esset, qui tunc reuertebatur a Romana curia, confestim misit ministros, qui caperent eum: sed Diabolus Mahumeto apparuit, & vt quàm citius fugeret imperauit. Mahumetus autem post fugam in Africam, & Arabiam innumerabiles plebes seduxit: & regno adepto cum Ismaëlitis, qui credebant eum ab ore Gabrielis Archangeli leges quas ei tradebat recipere, Romanum imperium fortiter deuastabat. Et post alia de bellis eius & fœdis dogmatibus commemorata, subdit: *Decimo autem regni sui anno, quia dixerat se moriturum, & tertia die resurrecturum, Albimor discipulus eius volens experiri, vtrùm verè à morte resurgeret, callidè Mahumeto efficacissimum venenum obtulit: quo statim repentinâ mutatione Mahumet mortis suæ terminum sensit: vnde quibusdam sibi adstantibus dixit, quod per aquam remissionem acciperent peccatorum: & statim mortuus est. Discipuli eius diligenter custodiebant corpus ipsius, expectantes quod resurgeret. Sed nimio erumpente fœtore, cùm iam sustinere nō possent, eis abscedentibus, Albimor post vndecimam diem reperit corpus eius à canibus dilaniatum: & diligenter colligens ossa illius, cum magno Saracenorum conuentu sepeliuit eum in Medina Raphul, quæ Latinè Ciuitas Nuntij dicitur* Hactenus Lucas Tudensis.

Sed quod attinet ad Mahumetem Cordubā à S. Isidoro fugatum, idem Lucas lib. 2. Chronici æra 653. ait: *Ipso tempore Mahomet ab Hispania turpiter fugatus, in Africa nequitiam nefariæ legis stultis populis prædicauit.* Quibusdam id incertum de sancto Isidoro videtur: sed tempora non abnuunt, cùm sanctus Isidorus tradatur obiisse anno Christi 636. & Mahometes 630. vel 631.

Sigebertus in Chronico ann. Christi 630. *Hoc tempore Arabum, siue Saracenorum Princeps erat Muhamad, qui Pseudopropheta ex orphano & inope per hæresis suæ præstigia ad regnum euectus est. Hic de progenie Ismaelis ortus, cùm esset pauper & orphanus, ad quandam cognatam suam prædiuitem nomine Chadigam, primò vt Mercenarius, deinde vt sponsus se coniungens per eam ditatus est. Quæ cum ægrè ferret epileptico, id est, caduco illum morbo vexari, ille dicebat, hoc non esse morbum, sed visionem Archangeli Gabrielis se interim videre: & quia aspectum eius ferre non posset, mente defecta cadere. Hic communicabat Christianis & Iudæis, ex eorum scripturis suam pseudo-prophetiam in aliquibus confirmans. Hic dicebat, quia hi qui inimicum occidunt, vel qui ab inimico occiduntur, paradisum ingrediuntur. Paradisum verò esse carnalis cibi & potus, ibique esse fluuium vini, lactis & mellis, & mixturam fœminarum, non præsentium, sed aliarum multo tempore futuram, & affluentem voluptatem, & multa huiusmodi. Hic est Muhammad, cui Gentiles adhuc cultum deitatis exhibent. Hic in regno Saracenorum quatuor Prætores statuit, qui Amiræi vocabantur: ipse verò Ammiras dicebatur, vel Protosymbulus.*

Laonicus Chalcocondilas lib. 3. Rerum Turcicarum, agens de Arabiæ Felicis gente: *Gens illa non profana, verùm Sacra sanctáque creditur, quia edidit Mechmetem Legislatorem, qui illis stipatus, vt qui eius suscepissent leges, progressus sit ad Asiæ imperium, cùm Arabes vtique plerúmque virtutis ostenderent facinora. Aiunt Legislatorem Mechmetem fuisse filium Hali, Arabiam Felicem incolentis. Initio legislationis suæ nihil vi egit, sed persuasoriè primùm Arabes, deinde Syros cepit. Posteà in suam sententiam traduxit Halem regionis administratorem: qui cùm ipsi foret eximia familiaritate coniunctus, facilè omnes terræ suæ incolas Mocumetis leges suscipere coegit.* Sequitur multa narrare de Mahometis legibus & prauis dogmatibus, quæ tu consulas.

Sed multò accuratiùs res Mahometi S. Eulogius Martyr Cordubensis ex antiquis monumentis descripsit in Apologetico Martyrum, in hunc modum orsus: *Cùm essem olim in Pampilonensi oppido positus, & apud Legerense Cœnobium demorarer, cunctáque volumina quæ ibi erant, gratiâ dignoscendi incomperta, reuoluerem: subitò in quadam parte cuiusdam opusculi hanc de nefando vate historiolam absque auctoris nomine reperi.*

Exortus est námque Mahomat hæresiarches tempore Heraclij imperatoris, anno imperij eius septimo, currente æra DCLVI. In hoc tempore Isidorus Hispalensis Episcopus in Catholico dogmate claruit, & Sisebutus Toleto regale culmen obtinuit. Ecclesia Beati Euphrasij apud Iliturgi vrbem super tumulum eius ædificatur. Toleto quoque Beatæ Leocadiæ aula miro opere, iubente prædicto Principe, culmine alto extenditur. Obiitnúque prædictus Mahomat nefandus Propheta principatum annis decem, quibus expletis mortuus est, & sepultus in inferno. Exordia verò eius fuerunt talia:

Cùm esset pupillus, factus est cuiusdam viduæ subditus: cùmque in negotiis cupidus fœnerator discurreret, cœpit Christianorum conuenticulis assiduè interesse: & vt erat astutior tenebrarum filius, cœpit nonnullas collationes Christianorum memoriæ commendare, & inter suos brutos Arabes cunctis sapientior esse. Libidinis verò suæ succensus fomite, cum patrona sua iure barbarico inita congressus est. Móxque erroris spiritus in speciem vulturis ei apparens, os aureum sibi ostendens, Angelum Gabrielem esse se dixit: & vt Propheta appareret, imperauit. Cùmque repletus esset tumore superbiæ, cœpit inaudita brutis animalibus prædicare, & quasi ratione quadam, vt ab idolorum cultu recederent, & Deum incorporeum in cœlis adorarent insinuauit.

Arma sibi credentibus assumere iubet, & quasi nouo fidei zelo vt aduersarios gladio trucidarent, instituit. Occulto quoque Dei iudicio, ad arguendos fideles, &

terram

terram in solitudinem redigendam, nocere tot permisit. Primum namque fratrem Imperatoris, qui illius terræ ditionem tenebat, interimunt, & ouantes de triumpho victoriæ, gloriosi effecti, apud Damascum Syriæ vrbem regni principium fundauerunt. Psalmos denique idem Pseudopropheta in ore insensibilium animalium composuit, vitula scilicet rubræ memoriam faciens. Araneæ quoque muscipula ad capiendas muscas historiam texuit. Vpupæ præterea & ranæ cantus quosdam composuit: vt fœtor vnius ex eius ore eructaret, garrulitas verò alterius in eius labiis non desineret. Alios quoque ad condimentum sui erroris in honorem Ioseph, Zachariæ, siue etiam Genitricis Domini Mariæ stylo suo digessit.

Cùmque in tanto vaticinij sui errore duraret, vxorem vicini sui nomine Zeid concupiuit, & suæ libidini subiugauit. Quod scelus maritus eius sentiens exhorruit: eámque Prophetæ suo, cui contradicere non valebat, permisit. Ille verò quasi ex voce Dominica in lege sua illud annotauit, dicẽs: Cùmque mulier illa displicuisset in oculis Zeid, & eam repudiasset; sociauimus eã Prophetæ nostro in coniugium, quod cæteris in exemplum, & posteris fidelibus id agere cupientibus non sit in peccatum. Post cuius tanti sceleris factum, mors animæ & corporis illius, simul appropinquauit. At ille interitũ sibimet imminere præsentiens, quia propria virtute se resurrecturũ nullo modo sciebat, per Angelum Gabrielem, qui ei in specie vulturis apparere, vt ipse aiebat, solitus erat, resurrecturum se tertia die prædixit. Cùmque animum inferis tradidisset, soliciti de miraculo, quod eis pollicitus fuerat, ardua vigilia cadauer eius custodiri insserunt. Quẽ cum tertia die fœtentem vidissent, & resurgentem nullo modo cernerent, Angelos ideo non adesse dixerũt, quia præsentia suorum terrerentur. Inuento igitur salubri, vt putabant, consilio, priuatũ custodiæ cadauer eius reliquerunt: statimque vice Angelica ad eius fœtorem canes ingressi, latus eius deuorauerunt. Quod reperientes factum, residuum cadaueris eius humo dederunt. Et ob eius vindicandam iniuriam, annis singulis canes occidere decreuerunt: vt meritò cũ eo habeant illic participium, qui pro eo dignũ meruerunt subire martyrium. Dignè ei quidem accidit, vt canum ventrem tantus ac talis Propheta repleret, qui non solum suam, sed multorũ animas inferis tradidisset. Multa quidem & alia scelera operatus est, quæ non sunt scripta in libro hoc: hoc tantum scriptũ est, vt legentes quantus hic fuerit agnoscant. Hactenus ex opusculo historiã de Mahomete retulit S. Eulogius.

Quòd vero ad ætam spectat hic designatam, hæc annotat Scholiastes Ambrosius Morales: *Annus Heraclij Imperatoris septimus, idem fuit Christi sexcentesimus decimus septimus. Annus æra hic notatus annum vnum superadiicit. Neque vlla tamen est repugnantia: nam vnius anni discrimen inde potuit prouenire, quòd vnus Heraclij annos emergentes, vt aiunt, alius computet vsuales.* Videtur auctor eius opusculi initium Hegiræ fixisse anno Christi 618. Heraclij septimo: de qua re dicemus suo loco. Addit Morales: *Hæc autem quæ de Mahometi initiis, progressibus & fine ex eo codice Legerensis Cœnobij Eulogius se refert habuisse: iisdem verbis leguntur in paruulo eodémque vetustissimo codice, litteris Gothicis in membranà descripto, qui est in bibliothecà huius nostræ Academiæ Complutensis: quamquam abscissum folium aliquot lineas in principio abstulit. Exemplar etiam Conciliorum ante sexcentos annos scriptum, quod ex Monasterio S. Æmiliani de la Cogolla in regium D. Laurentij del Escurial aduectum est, eandem hanc habet historiam.* Vt ex vetustate sanè non parua scriptori auctoritas concilietur.

De vxore verò Zaïd à Mahomete marito abstractã S. Perfectus Presbyter & Martyr apud eundem Eulogium lib. 2. Memorialis Sanctorum cap. 1. Hæc in faciẽ Mahometanis exprobrauit: *Nam quo pacto inter Prophetas reputabitur, aut quare non maledictione cælesti plectetur, qui Zeinab vxorem vernaculi sui Zaid specie decoris eius obcæcatus, iure barbarico auferẽs, sicut equus & mulus quibus non est intellectus, adulterina sibi copula nexuit: seséque ex iussu Angeli hoc egisse prædixit?* Et S. Damasc. in Fragmento de Hæresibus quod Græcè & Latinè edidit Fronto Ducæus: *Socium habuit Mamed Zaid nominatũ: huic erat vxor formosa, quã deperibat Mamed. O talis, inquit, imperauit mihi Deus, vt tuam vxorem acciperem. Ille verò respondit: Apostolus es, fac sicut dixit tibi Deus, vxorem meã accipe. Imò verò, vt rẽ à capite repetamus, ait illi: Mandauit mihi Deus, vt tuam vxorem dimittas. Tum ille dimisit: & post alios dies, dixit: Mandauit Deus vt illam quoque mihi sumerem. Deinde acceptã illam cum adulterio polluisset, hanc legem tulit: Vxorem suam, qui volet, dimittat: sin autem postquã eam dimiserit, ad eam reuersus fuerit, ducat eam vxorẽ alius: non enim licet eã accipere, nisi ab alio ducta fuerit. Quod si etiam frater eam dimiserit, ducat eam vxorem frater eius, si voluerit.*

Equidem idem S. Eulogius lib. 1. Memorialis Sanctorum cap. 7. ex Speraindeo Abbate: & lib. 2. cap. 1. ex Perfecto martyre multa de abominandis & turpissimis Mahometi operibus & dogmatibus percẽsuerat: quæ magna ex parte sustulit Morales in sua S. Eulogij operũ editione: quod sanè ab eo non satis recta ratione nobis factum videtur: quantumuis id ipse excuset: opera enim Patrum non sunt eo modo attingenda, aut mutilanda; nam nec Gnosticorum fœdissima & spurcissima exempla à S. Epiphanij libris detrasa sunt: & apud alios Patres & Scriptores antiquos eiusmodi detestandæ & horrendæ hæreses descriptæ reperiuntur: siquidem & eas nosse non parum intererat, nec sine valida & forti refutatione referebantur. At S. Eulogius acerrimè semper, vt tantum virum decebat, in prauos Mahometi errores inuectus est.

S. Ioannes Damasc. lib. de Hæresib. ad finem: *Ab Heraclij autem imperio ad nostram ætatem falsus vates & propheta Saracenis exortus est, Mamedius nomine: qui cum in Veteri & Nouo Testamento versatus esset, sermonésque cum Arianis habuisset, nouam sectam, & disciplinam condidit. Simulatione autem religionis, ac putatæ, cum gentis fauorem conciliasset, scripta è cælo ad se delata, & missa à Deo esse vulgauit. Quædam verò in suo libro ordine digesta impressit, risu dignissima, quibus venerationem & cultum Dei genti hoc modo tradidit.* Pergit infanda Nebulonis dogmata describere: quæ tu, si videbitur, apud eum releges. Nicephorus Callistus lib. 19. Ecclesiast. Historiæ ex professo de rebus Mahometis disseruerat: at ille liber cum quatuor sequentibus eiusdem Historiæ non extat: sed breuia tantùm eorum librorum argumenta.

In Regia Bibliotheca sancti Laurentij Scurialensis extant peculiares tractatus Græcè conscripti, nondum editi, auctoribus Michaële Psello, & Alexio Imperatore Comneno, de Mahomete Saracenorum sectæ auctore: vt in indice eiusdem Bibliothecæ vidimus. Atque hæc ex vetustioribus & melioribus Scriptoribus de Mahomete in vnum contulimus, vt meliores fontes in promptu habeat, qui res sceleratissimi impostoris accuratiùs scire percupit: nam ex recentioribus innumeri propemodum ad manum sunt. Et si quis adhuc vberiora de Plano desiderat, reperiet in Epitome sacrorum Bellorum, auctore anonymo, quam Tomo 6. Antiquarum Lectionum edidit Henricus Canisius: & in epistola quadam Petri Cluniacensis ad S. Bernardum

nardum de Tranſlatione Alcorani, & apud Iacobum de Vitriaco Hiſtoriæ Orientalis lib. 1. cap. 4. 5. 6. & 7. & apud Guilielmum Neubrigenſem lib. 5. de Rebus Anglicis, cap. 14.

Mahometem non fuiſſe verum Antichriſtum.

CAP. XXV.

IOannes Annius Viterbiēſis peculiari edito opuſculo, quod Quæſtiones in Apocalypſim appellauit, & Xyſto IV. Principibuſq; Chriſtianis dedicauit, demonſtrare conatus eſt Mahometē ipſiſſimum fuiſſe Antichriſtum. Extat is Annij liber editus.

Annium procul dubio intellexiſſe videtur Iodocus Clichtoueus in Commentariis ad lib. 4. Sancti Damaſceni de Fide Orthodoxa cap. 27. cùm ait: *Id vnum hic adiecerim, quòd nōnulli viri eruditiſſimi ſentiunt Mahometem illum ſpurciſſimum, & abominabilis, execrandaque legis auctorem, eſſe verum in perſonâ Antichriſtum, à ſacris litteris prænuntiatum: quia vident ferè omnia quæ Scriptura de Antichriſto prædicunt, in eo eſſe completa.* Et poſt alia: *Sed neque ſine Scripturæ teſtimonio & auctoritate mouentur iſti ad ipſum de Mahumete aſſerendum, quod verus ſit in perſona Antichriſtus, quodque poſt ipſum non ſit expectandus alius. Nam Apocalyp. 13. cap. deſcribit beſtiam aſcendentem de terrâ, &c. per quam quidem beſtiam omnium concordi ſententiâ deſignatur Antichriſtus, à Scripturis deſcriptus. Atqui per beſtiam illam procul dubio ad litteram intelligitur Mahometes.* Hæc ille qui tandem nec iſtam ſententiam, nec oppoſitam definit.

Ioannes Hentenius Aretæ Commētariis in Apocalypſim præfixit Præfationem, quam inſcripſit Iudicium de Apocalypſi, & Antichriſto, vbi oſtendere nititur omnia quæ de vero Antichriſto produntur in Scriptura, Mahometi conuenire, & Mahumetem verum eſſe Antichriſtum. Quamuis id non nimis aſſeueranter, & decretoriè ſtatuat. Sic autem orditur: *Non admodum videtur abſurdum id quod ſentit Ioannes Annius Viterbienſis quod beſtia, quam interpretantur communiter Antichriſtum, de qua Apoc. 13. ſit Pſeudopropheta Mahometes, &c.* Sequitur in eandem ſententiam plura deſcribere.

Genebrardus lib. 3. Chronographiæ, pag. 472. de Mahomete: *Hunc facilè crediderim eſſe Antichriſtū, aut ſaltē regni Antichriſti conditorem. Nam μαομέτις reddit numerū nominis beſtiæ 666. de quo Apocalypſis 13. Forma ὤρις. Deinde martius, ſanguinarius, legionarius rex ſuam legem non prædicatione, ſed vi & armis firmandum ſtatuit. Vt ſit alluſio ad Romanam Apoſtolici temporis legionem, quæ militibus 666. explebatur.* Et pag. 486. *Numerus 666. in Apoc cap. 13. v. 17. notatus, numerus eſt Maometis veri Antichriſti, vel certè regni eius fundatoris, &c.* Et lib. 4. pag. 738. de Luthero: *Apparet, vt quāuis non videatur verus Antichriſtus, tamen nobile proximúmque eius ſit membrū, qui Maometes veri Antichriſti regnum in has terras inducturus ſit.*

μ	40
α	1
ο	70
μ	40
ε	5
τ	300
ι	10
ς	200.
Summa	666.

Petrus Bulengerus in 13. Apocalypſis: *Hunc certè nebulonem perditiſſimum, cum doctiſſimo Theologo Gilberto Genebrardo facilè crediderim Antichriſtum eſſe, aut ſaltem regni Antichriſti conditorem. Et ſanè nomen Maometis reddit numerum nominis Beſtiæ 666.*

Franciſcus Feu-ardentius in annotat. ad lib. 5. S. Irenei cap. 30. *Mihi ſententia doctorum & Catholicorum virorum Ioannis Annij. Ioannis Hentenij, Iodoci Clichtouei, ac D. Genebrardi valde grata eſt: qui Maometem impurum Pſeudoprophetam, vna cum eius profligatam, ac perditam ſectam acriter inuentibus, vel ipſum definitè & verè Antichriſtū, vel illius regni ſaltē maximum & ſtudioſiſſimum conditorem eſſe exiſtimarunt: quando omnes beſtiæ Apocalypſeos conditiones, & ſingula quæ à priſcis de Antichriſto ſcripta ſunt, in illo vel maiori ex parte iampridē completa, vel indies compleri, nullus eſt qui non videat. Coniecturas eorum, meáſque ſubiicio: 1. Conuenit in primis illum appellatum numeris Græcarum litterarum nominis Beſtiæ à Ioanne deſignatum: ſiquidem octo litteræ nominis huius μαομέτις, ſiue μοαμέτις, vt ſcribunt Euthymius, Zonaras, & Cedrenus, conficiunt numerum 666.* Subdit alias vndecim coniecturas: quas non tranſcribo, vide ſi libuerit in auctore. Tandem acriùs hanc tuens ſententiam, contēdit nec falſam, nec periculoſam eſſe.

Gabriel Prateolus lib. 11. de vitis, ſectis, & dogmatibus Hæreticorum, verbo *Mahometes*, hæc habet: *Mahometes ille maledictiſſimus Arabs, adeò præ omnibus Antichriſtis, Antichriſtus verus eſt, vt propemodū vnus ille omnium olim venturus ipſe credi queat. Nec quiſquam eſt, aut fuit aliquando, qui propiùs accederet ad Pauli prophetiam, atque ille homo, hominū nequiſſimus: adeo vt niſi alius venerit, omnis prophetia in hoc Mahomete impleta exiſtimari debent.* Deinde cùm dixiſſet Mahometem Antichriſti figurā & præcurſorem fuiſſe, addidit: *Proinde ſub imagine & exemplo huius Mahometis ſimul depinxit Daniel Antichriſtū: & ſignificauit regnū huiuſmodi fore, in quo affligerentur Chriſtiani, & fere deleretur verbū Dei.* Hæc Prateolus.

Ioannes Viguerius Inſtitut. Theologic. cap. 21. §. 3. Martinus Cantipratenſis lib. 3. Hypotypoſeon cap 2. Claudius Guilliaudus in 2. Theſſal. 2. citant & refellunt quorumdam opinionem Maometem verum eſſe Antichriſtum. Quam ſanè opinionem à ſenſu communi Patrum & Theologorum alienam, cum ſacris Scripturis pugnantem, nouam, paradoxam, temerariā, & nullo pacto ferendam iure cenſebit quiſque pius & eruditus. Et verò totum hoc noſtrū de Antichriſto opus eam confutat: & vnum illud nūc tantùm adduxiſſe ſufficiat, quod Mahometes nunquam ſe Deum, aut Chriſtū palàm & publicè affirmauit, vt Antichriſtus: ſed tantùm Dei miniſtrum & prophetam. Atqui Annij ſententiam de Antichriſto Mahomete, ex profeſſo refellendam ſuſcepit Benedictus Pererius integro libro trium & viginti diſputationū aduerſus Ioannem Annium & alios exiſtimantes Mahometē fuiſſe Antichriſtum.

Sit igitur extra omnem controuerſiam Mahometem non eſſe verum Antichriſtum: ſed ſi quis ante oculos ſibi proponat ingentia mala, quæ hic perditiſſimus homo in mundum intulit, conditâ exitiali ſectâ, quæ magnam orbis partem perdidit, vt cuncti loquuntur annales: iure fatebitur Mahometem magnum fuiſſe Antichriſti typum ac præcurſorem. Sanctus Eulogius Martyr in Apologetico ſanctorum Martyrum, de Mahomete inquit: *Qui ab ſpiritu immundo præreptus, iniquitatis myſterium vt verus Antichriſti præcurſor exercens, neſcio quam nouitatis legem, pro ſuo libito, & inſtinctu dæmoniorum, perdito vulgo inſtituit.* Sanctus Damaſcenus de Hæreſibus ad finem: *Valet & tenet his etiam temporibus Iſmaelitarum, quæ in errorem plebem impellit, religio, quam Antichriſti quaſi præcurſorem appellare licet.* Quo etiam modo conſtat alios Mahometem nuncupaſſe.

Sed

Sed non sunt hic prætermittenda quæ auctores de sepulchro Mahometis tradidère. Laonicus Chalcocondilas lib. 5. Rerum Turcicarum, de Homute Mahometis successore hæc scribit: *Sepulchrum quoque pretiosum in honorem Mechmetis adornans, ibi manebat. Sacra quoque magna quotannis in honorem Mechmetis fieri procurunt: persuasit aliis plurimis, vt Mechmetem adorarent. Eos quoque iustos fiero asseuerabat, qui ipsius sepulchrum inuiserent. Etiam hodie non pauci ab Asia & Libya, Europáque Mechmetis sepulchrum adeunt, putantes se hinc magnam colligere religionem, & probiores fieri. Quidam ex ipsis istam peregrinationem ingrediuntur, quidam argentum numerunt iis qui pro ipsis peregrinationem suscipiunt. Via autem qua ad sepulchrum ducit, est asperrima & difficillima: eundum enim est per arenam, non citra camelorum alimenta portantium opera. Nec etiam aqua qua vtantur, ad manum promptu est sufficiens omninò. In hanc igitur modum necessaria preparantes, camelos conscendunt vtentes signis, qua viam commonstrent, magnetis demonstrationibus.*

Colligentes igitur ab Septentrionali plaga, quæ orbis parte oriundum sit, eò viam constellantes pergunt. Vbi autem accesserint loca, in quibus aquarum fuerint scaturigines, aquantes inde abeunt: transitáque arena, intra quadraginta dies ad Machmetis corpus perueniunt. Sepulchrum eius compertum habeo extructum esse ex lapidibus pretiosissimis, & sublime pendêre in medio templo. Hactenus Laonicus.

Sed & Munsterus lib. 5. Cosmographiæ, de Mahomete: *Moriens autem prædixit se iturum in cælum: quod diu expectantes, tandem tetro coacti odore, ferrea arca, quam sibi viuus pro monumento extrui iussit, sepelierunt: cùm homines, magnete lapide in thoro templi extructo, fallere cogitasset: vt videlicet suum sepulchrum è ferro pendere in aere videretur. Sepulchrum tunc in Mecha Perfidus hic locatum ferreâ arcû, iauisitur à Turcis. Sic quidem antiqui historici scripserunt. At recentiores, potissimum Vartomannus scribunt in Medina huius Pseudo-Prophetæ esse sepulchrum: quod totus Oriens colit ac veneratur.* Et plerique alij de arca Mahometis vi magnetis in aëre pendulâ prodidere: vt etiam Hugo Linscotanus, a. parte Indiæ Orientalis, in nauigatione sua ad Indiam, cap. 6. cùm ait: *Arabia ciuitas Mecha, vbi Mahumedis cadauer ferrea capsæ inclusum sub fornice magnetino, in aëre pendet.* Et quamuis eiusmodi mirabilis artificij exempla non desint: iam in templo Serapidis erat Solis ferreum simulachrum in aëre suspensum, de quo Rufinus a Historiæ Ecclesiasticæ cap. 23. S. Augustinus 21. de Ciuitate Dei cap 6 & S. Prosper de Prædictionibus lib. 3. cap. 38 perscribunt: & idem tentasse Dinocratem architectum auctor sit Plinius lib 34 cap. 14. Vide lib. 7. infra, cap. 18. at quod ad Mahometis spectat sepulchrum, Guilielmus Baldenselius qui anno Domini 1337. scripsit Itinerarium Terræ sanctæ, de eo ait: *Quod verè pendeat in aëre per virtutem petræ, quæ ferrum trahit, id falso diuulgatur. Est quidem aliàs in tumba eleuata & pretiosa ad memoriam ipsius mortui damnationem perpetuam positum.* Sed & Ludouicus Vartomannus, quæ coram vidit, ita narrat lib. . suæ Nauigationis cap. 11. *Sed tempus iam appetit vt eorum refellam opinionem, qui autumant Mahumetis viri impurissimi arcam apud Mecham in aere absque adminiculo pensilem consistere. Ego longè aliter sentio, affirmóque ea nec vera, nec verosimilia esse: utpote qui coram hæc perpendi, vidique locum vbi humatus est Mahumetes in memoratâ vrbe Medinath-al-Nabi: moram enim inibi tridui fecimus, vt in horum omnium certissimam deueniremus noticiam.* Et cap. 12. describens Meschitam & sepulchrum Mahometis, inquit: *Delubrum eius testudinatum est, longitudine passuum centum, latitudine verò passuum octoginta patescit. Gemina porta ingressum adeuntibus patet. A latere triplici tegitur opere concamerato: fulcitur columnis quadringentis, ex lateritio opere albicantibus. Lychni pensiles accensi, lampades appellamus, plures admodum numero, quasi trium millium. Ab alterâ delubri parte in priori loco Meschitæ turris visitur ambitu quinque passuum, quaquauersum testudinata, pannique contecta sericeo: ea ærato arcu faberrimè facta fulcitur, distâtia duorum passuum, ubique adeuntibus quasi per transennam conspicitur. Læuorsum angustâ porta itur ad turrim: & quum eò perueneris, sursum angustiore ianua admittendus es. Ostium huiusmodi hinc & hinc complures codices bibliothecæ instar honestant: alterum latus viginti, alterum verò quinque & viginti condecorant. Illi enim Mahumetis, sociorumque traditiones fœdissimas, senorémque vita eius continent. Intra dictam portam sepulchrum visitur, id est, defossus locus, vbi adstruunt conditum esse Mahumetem, sociósque eius: Nabi videlicet, Bubacar, & Othomar, Aumar & Fatoma.* Et tandem post alia cap. 13. subdit: *Id etiam exploratum vobis fiet, adseruntissiméque vobis adstruimus inibi ferrum, calybemve haud esse, minúsque magnetem nec propius montem, quàm ad quartum lapidem esse.* Huc vsque Vartomannus. Sed & Nicolaus Ratziuilius Princeps, in sua Peregrinatione pag. 39. apertè asserit, *Mahometis sepulchrum non in aere suspensum ope magnetis, sed in solo esse columnis non adeò crassis altius elatum.*

Mira sunt quæ de Alfonso Albuquercio clarissimo Imperatore Maffæius Rerum Indicarum lib. 5. perscribit. *Facinora duo apprimè gloriosa vaste dudum agitabat animo: Alterum, vt Nili fluenta nouo & spatij longè breuioris alueo Abassinis adiuuantibus in Arabicum Sinum auerteret, ac totam Ægyptum Turcis redderet prorsus infructuosam. Alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos, in intimum repente littus eiusdem Arabici Sinus exponeret. Qui antequam a vicinis regionibus concursus fieri posset, Mecham non amplius septemdecim leucarum interuallo aduolarent, & ex inclyto apud eas gentes fano abominanda Mahometis ossa raptim auehe rent: scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publicè concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectatio primùm, deinde mors interuenit, vt seni maturè, sic rei Christianæ, atque omnibus bonis acerba.* Equidem præclarum id extitisset facinus, si perfici potuisset. Sed & Sostratum Cnidium Nilum ad Memphim auertisse in alium alueum auctor Lucianus in Hippia, siue Balneo.

Martinus Lutherus à quibusdam creditus verus Antichristus.

CAP. XXVI.

GEnebrardus lib. 4. Chronographiæ pag. 718. *Aliqui eum Antichristum esse contendunt, quòd sit caput & patriarcha hæreticorum in Occidente, qui se toti armauerunt contra Christi doctrinam & beneficiorum eius memoriam. Addo ad illorum coniecturas, Luther, characteribus Hebraicis* לוטהר *reddere numerum Antichristi 666 Apocalyp. 13. Ex quo apparet vt quamuis non videatur verus Antichristus, tamen nobilè, proximúmque eius sit membrum.*

Lutherum

ל	30
ו	6
ל	30
ת	400
ר	200
Sum.	666.

Lutherum ex incubo dæmonio genitum, crediděre plerique, auctore Coclæo. Initia eius Laurentius Surius ex eodem Coclæo, & aliis fidelissimis testibus ita narrat: *Natus est Islebij, anno salutis 1483. pridie Diui Martini, cuius nomen accepit in baptismo. In Academia Erphordiensi anno ætatis vigesimo Artium Magister creatus est. Inde cum Iurisprudentia animum appulisset, ambulans cum socio in agro, repente fulminis ictu socium perdidit. Quare territus & consternatus, multis stupentibus, relicto mundo, & spretis omnibus, D. Augustini institutum Eremitarum complexus est.* Et post pauca: *& deinde palam professus est monachum: atque annis quatuor non instrenuum se præbuit in exercitiis spiritualibus: licèt quædam in eo apparerent, quæ de mali dæmonis commercio suspectum eum redderent: illud in primis quòd cùm aliquando in Missa diceretur Euangelium de expulso surdo & muto dæmonio, subitò corruens exclamaret, Non sum, Non sum.*

At ingenium hominis, mores, doctrinam ex nullo meliùs quàm ex ipso discemus, cuius proinde verba fidelissimè hîc reddemus: de initio suæ defectionis ab Ecclesia, Præfatione ad Propositiones suas de viribus hominis, hæc refert: *Vnus eram, & per imprudentiam in istam causam lapsus, cùm non liceret referre pedem, in multis ac magnis articulis Papæ non solùm cedebam, sed vltrò etiam adorabam. Ego verò tam confidens & certus non fui.* Et post alia: *Ita ventum est ad hanc necessitatem, vt cogerer extrema tentare & expectare.* Et Præfatione tom. 1. operum suorum: *Ego non amabam, imò odiebam iustum, & punientem peccatores Deum: tacitáque, si non blasphemiâ, certè ingenti murmuratione indignabar.* Et post alia: *Furebam sæua & perturbata conscientia.* De auctore suæ doctrinæ hæc ipse narrat libro de Missa angulari: *Contigit me semel sub mediam noctem subitò expergefieri: vbi Satan mecum cœpit eiusmodi disputationem: Audi, inquit, Luthere, Doctor perdocte, nosti etiam te quindecim annos celebrasse Missas priuatas penè quotidie? Quid si tales Missæ priuatæ essent horrenda idololatria? Quid si ibi non adfuisset corpus & sanguis Christi: sed tantùm panem & vinum adorasses, & aliis adorandum proposuisses?* Subiungit deinde Diabolus quinque argumenta contra Missam priuatam. Scripsit Nicolaus Serarius duo integra opuscula de Lutheri magistro Diabolo: quæ tu vide.

Epistola ad Electorem Saxoniæ: *Diabolus interdum per meum cerebrum meat, vt nec scribere possim, nec legere.* Et libello de tumultu quem Carlstadius Vvittembergæ excitauit: *Crede mihi, benè, imo valde bene Diabolum noui.* & in Colloquiis Mensalibus, pag. 274. *Quando cum hominibus sum, non nocet mihi: cùm verò me solum deprehendit, tum docet me mores.* & fol. 275. *Mecum in dormitorio nonnunquam deambulat. Habeo vnum & alterum notabilem diabolum, à quibus diligenter & admodum intentè obseruor: sunt enim non vulgares, sed magni dæmones, imo inter Diabolos magni doctores in Theologiâ.* Et pagina 281. *Diabolus frequentiùs & propius mihi condormit, quàm mea Catharina.*

Superbiam suam ipse prodit, aduersus Regem Angliæ disputans: *Certus sum dogmata mea habere me de cælo. Dogmata mea stabunt, & Papa cadet. Deus viderit, vter primò fessus defecerit, Papa, an Lutherus?* Et post alia: *Christus mihi spiritum suppeditauit insignem.* Et rursum in Glossa contra edictum Imperiale: *Aio ego Doctor Martinus Lutherus Domini nostri Iesu Christi indignus Euangelista.* Et iterum: *Tanta est dignitas mea, quod ad doctrinam & ministerium mihi diuinitus datum attinet, vt velint nolint, debeant me, Deo sic volente, pium sanctúmque Dei organum agnoscere.* Et Præfatione in Tractatum de excommunicatione, se Christum appellauit: *Mei studij erit, omnibus viribus sudare vt Christus* (Lutherus) *Christum* (Iesum) *annuntiet.*

Henricus Petrus Rebenstock in Colloquiis Lutheri, tomo 2. pag. 18. & 199. refert Lutherum sæpiùs de se dixisse: *Ego Isaias, Philippus Melanchton Ieremias.* Et quidem ipse Lutherus in Colloquiis, cap. de morbis & periculis, id de se expressè iactauit. Ioannes Aurifaber in Colloquiis Lutheri Mensalibus hoc distichum de Luthero effutire non erubuit:

Christus habet primas, habeas tibi Paule secundas:
Ast loca post illos proxima Luther habet.

Idem Lutherus in Glossa contra edictum Imperiale: *Sanctus Ioannes* (Hus) *de me prophetauit, quando ex carcere Constantiâ in Boemiam litteras misit: Nunc assabunt quendam anserem, (Hus enim anserem dicunt) & post centum annos audient cantare quendam Cygnum, quem pati debent.*

Sanguinarium animum ipse aperit lib. contra Siluestrum Prieratem: *Si fures furca, latrones gladio, hæreticos igne tollimus: cur non magis hos magistros perditionis, hos Cardinales, hos Papas, & totam istam Romanæ Sodomæ colluuiem, quæ Ecclesiam Dei sine fine corrumpit, omnibus armis impetimus, & in eorum sanguine manus nostras lauamus?*

Impietatem & maledicentiam in sanctos Patres atrociter exercuit. In Colloquiis Conuiualibus, cap. de Scholasticis Theologis: *Hieronymus inter Ecclesiæ Doctores numerari non debet: nam fuit hæreticus; puto tamen quòd per fidem in Christum saluatus sit. Nullum scio cui æquè infestus sim.* Et in capite de Patribus Ecclesiæ: *Chrisostomum nullo loco habeo: non est nisi loquaculus. Libri eius sunt tantùm chaos, & sacci verborum: auctor est seditiosus & garrulus: Gregorius Nazianzenus in sua Poesi versatus, nihil sincerè de Deo scripsit. Basilius nihil valet, totus est monachus: ne pilo quidem illum redimerem. Apologia Philippi omnes Ecclesiæ Doctores exuperat, etiam Augustinum. Cyprianus martyr infirmus est Theologus. Ambrosius sex libros super Mose scripsit, sed quàm ieiunos!* Et in cap. 22. Genes. *Quinte Hieronyme conculcamus cum tua Bethleem, cuculla, & deserto.* Et libro contra Regem Angliæ: *Quis est Augustinus? quis nos coget illi credere? Diuina maiestas mecum facit, vt nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani contra me stent.* Et in Colloquiis Germanicis fol. 499. *Gregorij conciones ne teruntium quidem valent: diabolus enim eum in Dialogo suo crassè decepit.*

At jam noui Euangelistæ pudicissimam mentem inspiciamus. tomo 5. operum Vvittembergæ 1557. editorum, fol. 119. *Vt non est in meis viribus situm, vt vir non sim: tam non est etiam mei iuris, vt absque muliere sim.* Rursum: *Vt in tua manu non est vt fœmina non sis, sic nec in te est vt absque viro degas. Nec est libera electio, aut consilium, sed res naturæ necessaria, vt marem fœmina, fœminam mari sociari oporteat. Tam necessarium hoc est, quàm edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno & excubiis intentum esse.* Et tomo 2. Colloquiorum per Henricum Petrum Rebenstok, pag. 160. *Cælebs olim hoc apud me concluseram, vt si mihi insperatò moriendum fuisset, vel etiam in lecto mortis, mihi puella desponsanda adhibe-*

retur : cui in testimonium duos scyphos argenteos dicassem. Et pag. 119. *Mallem me lenonem fuisse, quàm Christum quindecim annis Missis sacrificasse.* Et in serm. d Matrimonio tomo ·. operum, anni 1557. de marito parum obsequentem vxorem habente: *Hic opportunum est vt maritus dicat : Si tu nolueris, alia volet. Si domina nolit, veniat ancilla. Si tum renuat, repudia eam : & in vicem Vasthi, Esther surroga.* Et tomo 2. Colloquiorum pag. 125. *Quisquis satanicas cogitationes, aliis cogitationibus, vt de puellâ pulchrâ pellere potest, huic suadeo.* Et pag. 18. *Habeo vxorem, & sex liberos : anno 1525. in seditione rusticorum 12. Iunij vxorem duxi.* Et pag. 125. *Nulla ego bona de vxore mea, atque Philippo Melanctone spero* Fuit hæc Catharina Bora monialis, ex Monasterio Nymicensi rapta : vt omnes tradunt, & in primis Franciscus Turrianus lib. 5. pro epistolis Pontificum cap. 1. Extat historia apud Sleidanum lib. 5.

Idem Lutherus in Colloquiis, cap. de Matrimonio inquit : *Sanctus Hieronymus multa scribit de tentationibus carnis. Ah parua res est : mulier domi habitans potest huic morbo mederi. Eustochium hic Hieronymo facilè subuenire potuisset.*

In aureolo libello ab orthodoxo quodam anonymo conscripto, cui inscriptio est, *Puritanus*, siue, Apologia pro Puritanis, &c. ad finem geminæ subiiciuntur epistolæ, altera Lutheri, altera vxoris eius quas integras hic inserere, magni interesse existimaui.

Epistola exhortatoria Martini Lutheri ad Catharinam de Bora monialem, siue, Præparatio ad nuptias.

a Ioan. 3. 6. — *PAx tecum. a Spiritus vbi vult,*
b Iob. 41. — *flat. b Spiritum qui facis prunas ar-*
dere, & accendis candelabrum in verti-
ce montium, sit cum spiritu tuo, & meo:
vt id sis quod ego, & ego quod tu, in eo
c Ephes. 2. — *qui c facis vtraque vnum, d eructantia*
d Psal. 143. — *ex hoc in illud e Fuimus aliquando te-*
e Ephes. 5. — *nebræ, nunc autem sumus lux in Domi-*
no. f Aliquando non populus, nunc au-
f 1. Petri 2. — *tem populus, & si vis, semen populorum.*
g Cant. 1. — *Propterea g adolescentula diligunt te,*
ô soror mea, & quia sic placet Deo Ia-
cob, sponsa, participare te volo ex mea
h Matth. 18. — *gratia, quoniam h pater omnem angelum*
tuum semper vides ante faciem suam.
Locus autem meæ magnitudinis est in
i Genes. 41. — *te : & tu non vocaberis sterilis, quia i*
septem vaccæ tenues, septem anni sunt
sterilitatis. Sed oportet nos in vnum con-
uenire, propter Sacramentum fidei, quæ
fœcunda est in omnes generationes filio-
rum Sion. Quomodo eris sponsa Christi,
K 1. Ioan. 4. — *aut quomodo potes k Deum diligere,*
quem non vides, si non diligas me, quem
l Isaiæ 23. — *vides. Sume à me gratiam, & l eme tibi*
m Philip. 1. — *citharam, m vt abundemus in omni sensu.*
Constitue in thalamo tuo semen lumi-
n Ephes. 3. — *nis mei, vt n implearis à spiritu meo: vt*
o Ephes. 3. — *homo tuus o interior sit etiam meus. In*
p Gal. 4. — *quo possis p clamare post nos in spiritu*
dicens : Abba, pater.

Responsio Catharinæ ad Martinum Lutherum.

a Psal. 112. — *DOleo me tandiu a sterilem in Do-*
b Matth. 20. — *mo Domini fuisse : sed b qui cir-*
ca horam vndecimam missi sunt in vi-
neam, acceperunt mercedem suam. Sæpè
quidem c Angelus in piscinam descen-
debat & mouebat aquas : sed hominem
non habebam, antequam tu es missus,
d Ioan. 5. — *vt liberares me d a timore nocturno :*
e Zachar. 8. — *quia in otio e vinea mea non dedit fru-*
f. 2. Corint. 11. — *ctum. Et nunc scio quia f propter in-*
stantiam tuam quotidianam ea passura
sum à te, ô Propheta Dei, quæ nulla vn-
quam virgo passa est, neque Romana,
g. Apocalyp. 2. — *vsque Græca. Sed qui misit te, g scit*
quid spiritus dicat Ecclesiis. Quo-
h Ioan. 3. — *niam oportebit me h crescere, & maio-*
i Apocaly. 12. — *rem fieri, per labores tuos : & i clama-*
bo quasi parturiens, propter zelum ver-
bi, & semen iustorum, quos prædestina-
uit Deus ante sæcula in vtero meo, &
spiritu virtutis tuæ. De reliquo quod-
cumque onus impones mihi, feram.
K Psal. 72. — *Ego k quasi iumentum apud te, &*
l Marci 4. — *ero semper tecum : quia si l lucerna sit*
m Ioan. 5. — *sub modio, m caro non prodest quid-*
quam.

Potuitne quidquam impudentius dici à Monacho & Moniali apostatis, sacrilegis, libidine furentibus ? & sic per extremum propudium, sacris scripturæ verbis ad summam turpitudinem abuti? O Christe Verbum magna est tua patientia.

Idem Lutherus in Colloquiis Mensalibus, fol. 454. & 445. agens de statu Beatorum post vniuersalem resurrectionem, ait : *Deus nouam terram creabit, & nouum cælum : quin & noua creabit animalcula, & catellos, quorum cutis erit aurea, & pili de lapidibus pretiosis, vt cum his animi causa lusuri simus.*

Et libro de seruo arbitrio contra Erasmum : *Nulli in manu sua est cogitare quidquam mali aut boni, sed Deus in nobis omnia bona & mala operatur.*

At iam satis de Luthero : nam horresco referens tam nefanda Fridericus Staphilus lib. de Concordiâ discipulorum Lutheri, Lindanus in Dialogo Dubitantio, Bellarminus lib. 4. de Ecclesia cap. 10. notant ex vno Martino Luthero emersisse in Europa centum diuersas sectas, & capita hæresum. Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, anno 1534. inquit : *Tot támque pugnantes sectæ & hæreses hoc ferè tempore natæ sunt, vt vix certus constet numerus. Quidam quinquaginta duas : alij sexaginta quinque, alij nonaginta numerant. At Gaspar Hedio Zuinglianus, epistolâ ad Melanchthonem, conqueritur emersisse errores ferè centum viginti octo.* Enumerat complures idem Genebrardus ad annum 1555. sed accuratissimè Sanderus lib. 7. de visibili Ecclesiæ Monarchiâ, Iacobus Gaulterius in Chronographia. Ducentas sectas è Lutheri hæresi ortas annotat Florindinus Remundus lib. 2. de origine Hæreseon, cap. 14. §. 2. Res & acta Martini Lutheri omni fide litterarum monumentis consignarunt Ioannes Coclæus, & Laurentius Surius : vt alios innumeros omittam. Ergo non quidem verum Antichristum : sed inter omnes hæresiarchas à

condita

condita Ecclesia Dei, hunc præ cæteris præcipuè fuisse magnum Antichristi præcursorem, & plurimi Catholici scriptores apertissimè demonstrarunt: & id fateri res ipsa nos cogit.

At illud silentio minimè obruendum quod Tilmanus Bredembachius lib. 7. sacrarum collationum c. 41. ex sincerissimis testibus in hunc modum refert: *Cum Maximilianus eius nominis Primus Imperator felicis recordationis Augustæ Vindelicorum anno 1518. Imperialia comitia, ad eaque adtima sua Maiestatis instituisset, ac patentibus valuis vti moris est, pranderet, ingressus est cum multis aliis triclinium prandentis Imperatoris, Martinus Lutherus. Maximilianus Imperator visum Lutherum, cum exactius paulo & diutius intueretur, tandem Baronem ex familia Schenck de Topbach Maiestatis suæ aulicum & pincernam alloquitur his verbis: Vade, & aspicias monachum à vertice capitis, vsque ad plantam pedis, & à planta pedis vsque ad verticem capitis diligentissimè, & quod videas, referas. Baro Imperatori interroganti respondit, se monachum cuculla indutum vidisse, quid verò pectori, & animo eius insedisse videre non potuisse.*

Imperator rursus iisdem quibus antea verbis mandat Baroni monachum denuo collustrare. Baro, etiamsi iterata vice adiret, refert se nihilo plusquam antea videre posse. Imperator, phrasi sibi familiari regerebat: Amore boni Dei, fac quæ iubeo. Baro obtemperans, vadensque & rediens: eundem sermonem Imperatori, vti suprà dictum, interroganti repetiit. Subiungit proximus Imperator: Si tu nihil vidisti, nec vides, dicam tibi quod ego videam: Video Cacodæmonem forma corporea humeris illius Monachi incubantem: & te quidem superstite, me verò defuncto, iste monachus turbas, calamitates & miserias grauissimas in Imperio concitabit. Hæc verba ex ore D. Maximiliani audiuit quidam præcipuus Germaniæ Princeps secularis, cuius nomen consultò præterimus, qui eo ipso tempore mensæ Imperatoris cum aliis Principibus, Comitibus, Baronibus, & Nobilibus adstitit. Iste verò Princeps hæc veraciter contigisse, filio suo retulit: qui filius Princeps & hæres hæc omnia & singula duobus Principum Electorum Consiliariis primariis fide dignis recensuit: quem vtrumque probè nouimus: alter verò illorum adhuc superstes, hæc & voce & scripto nobis communicauit.

Non absimile est quod refert Vuilhelmus Bibliothecarius lib. 3. de gestis Anglorum; Cum in extremis positum Episcopum Carnotensem Fulbertum multi visitarent, & ædium capacitas vix confluentibus sufficeret, ille inter oppositas cateruas oculo longè conspicatus Berengarium, nisu quo valuit expellendum indicauit: protestatus, immanem dæmonem propè ipsum consistere: multósque ad eum sequendum blandiente manu, & illice anhelitu corrumpere. Hactenus Bredembachius.

DE ANTICHRISTO LIB. II.

DE TEMPORE ADVENTVS ANTICHRISTI.

Rationes diuersæ annorum ab orbe condito ad Christum.

CAP. I.

Hebræorvm Chronicon Seder Olam Zuta, interprete Genebrardo hæc habet: *Anno centesimo tertio Regni Proselytorum, qui est annus quadringentesimus vigesimus a Templo restaurato: ter millesimus octingentesimus vigesimus octauus ab orbe condito, venit Vespasianus & solo æquauit Ædem.* Et Rabbi Abraham in Cabbala Historica: *Destructum est Templum sacrum ab orbe condito anno ter millesimo octingentesimo vigesimo nono*, at cùm iuxta certiorem chronologiam excidium Templi per Titum, in annum Domini septuagesimum secundum incideris, perspicuum est, secundùm istos, inter mundi ortum, & Christi, effluxisse annos ter mille septingentos quinquaginta sex vel septem.

Xystus Senensis lib. 5. Bibliothecæ, annotatione 68. & Genebrardus lib. 2. Chronographiæ pag. 350. quasdam alias sententias Hebræorum percensent in hunc modum.

Rabbi Nahasson lib. de Cyclo Paschali. 3707. vel 3740.

Rabbi Leui in 12. Danielis. 3786.

Rabbi Moses Gerundensis. 4058. -

Iosephus, annotantibus Genebrardo, Giselino, Drusio, 4192. menses 6. dies 10. Xystus tamen Iosepho dat 4103. Galesinius verò 4100. Ipse tamen Iosephus præfat. in libros Antiquitatum, ait: *Sunt autem innumera sacris litteris prodita, vt quæ quinque millium annorum historiam in se complectantur.* & lib. 1. contra Apionem, initio: *Quinque millium enim annorum numerum historiam continentem, ex nostris sacris libris Græco sermone conscripsi.* Nimirum in libris Antiquitatum.

Philo, vt notat Galesinius, 3960.

Talmudici, 3760. & quod excurrit à mense Septembri vsque ad 25. Decembris, quo natus est Christus: nam existimant Hebræi mundum Septembri creatum. Et hanc rationem vulgò sequuntur Iudæi in publicis scripturis & actis. v. g. Annus præsens Christi nati 1620. est illis conditi orbis MMMMMCCCLXXX. ad proximum vsque Septembrem.

Arabes, inquit Genebrardus, *annos 5188. præter eos qui Mahometem volunt sexto millenario venisse, vt Chronicis Saracenorum, post Alcoranum pag. 214.*

Græci in Horologio & Cyclo Paschali, atque in aliis publicis Græcanicæ Ecclesiæ indicibus, ab ortu rerum ad Christum numerant annos quinquies mille quingentos & octo, vt Christi primus natalis in 5509. currente statuendus sit. Et hæc est Æra qua hactenus Ecclesia Constantinopolitana vtitur, & ab Ecclesiis Orientis vocatur Computus Mundi, vt notat Scaliger lib. 3. Isagogicorum Canonum pag. 274. & 275. Vide Antonium Contium in Notis ad Chronicon S. Nicephori Episcopi Constantinopolitani. Sed cùm iuxta LXXII. Interpretes à mundi initio ad Christum MMMMMD. tantùm numerentur anni, vt mox dicemus; quid est quòd Græci, qui LXXII. editione vti solent in consignandis mundi annis, octo ampliùs adiecerint? Scaliger id factum existimat ab eis, vt annorum orbis rationem ad computum Ecclesiasticum accommodarent: & Natalem Christi in IV. indictionem, quod postulabatur conijcerent: anno enim quinquies millesimo quingentesimo primo, non IV. sed XI. relinquebatur indictio: addendi ergo erant octo anni, vt Christi Natalis in IV. indictionem incurreret: qui erat creati mundi 5509. currens. Quin vt LXX. Editionem cum annis 5509. conditi orbis componerent Græci computatores, Genes. 11. vbi LXX. habent: *Et vixit Cainam centum & triginta annos, & genuit Sala.* pro eo quod Græcè est ρλ. ἔτη, *centum triginta annos*, ipsi substituerunt ρλθ. *centum triginta nouem annos*, quam lectionem in multis exemplaribus suo æuo extitisse scribit Georgius Monachus Syncellus Tharasij Patriarchæ Constantinopolitani, qui scripsit anno Domini 792. Eclogen Chronographicam, ex qua multa citat Scaliger in Eusebianis.

Idem annorum numerus ab Adam ad Christum 5508. notatur Canone 3. Trullanæ Pseudosynodi Constantinopolitanæ VI. cùm dicitur: *Vsque ad decimum quintum præteriti mensis Ianuarij, præterita quarta Indictionis anni sex millesimi centesimi nonagesimi noni.* Nimirū à rerum conditu. Est is annus Christi 691. aut 692. quo cōstat celebratam eam Synodum. Vide Baronium Annal. 8. anno Christi

Christi 692. & Biuij Notas ad Canones Trullanos, tomo 3.Conciliorum.

Romana autem Ecclesia in Martyrologio Natalem Christi ita consignat: *Anno à creatione mundi, quando in principio creauit Deus cælum & terram, quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono, Iesus Christus in Bethleem Iudæ nascitur.* Sic etiam Vsuardi Martyrologium habet. Sed audi quid ad hæc annotet Scaliger in Eusebianis pag.261. columna 3. *Eusebius Christum natum scribit anno à natali Abraham 2016. ab Adam 5200. hoc est secundùm Eusebium, ab Adam ad Natalem Messiæ, anni 5199. absoluti. Quæ planè Martyrologium Romanum sequitur: Anno à creatione mundi, quando in principio creauit Deus cælum & terram, quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono, &c.* Ibi commentarius: *Ita antiqua Tabula Ecclesiarum secundùm supputationem LXXII. Interpretum, ex Eusebij Chronico, &c. Ex Eusebij quidem Chronico, verum est: sed ex LXXII. rationibus, falsissimum: secundùm quos annus Eusebianus 5200. est 5499. annus Christi Dionysianus secundùm Eusebianam rationem ab Adam est 5201. secundùm LXX. 5501. In Martyrologio hic error est, quòd qui est Eusebio 5200. is est annus qui antecessit Dionysianum. Alter in commentario longè absurdior, cùm iste annorum epilogismus attribuatur LXX. Interpretibus, qui est Eusebij: & quidem trecentis annis maior Eusebiano. Tamen auctor Commentarij pro LXX. pugnat armatus. Sed opus est libro non mediocri ad confutandam illam de Christi Natali diatribam, & insignes auctoris hallucinationes.*

Insignem hominis vanitatem! Iugulatus jacet miser Baronius festucâ Scaligeri! Et quis nescit epilogismum Eusebij maiori ex parte conflatum ex rationibus LXX. præsertim in annis ab Adam ad Abraham? Nonne tu Scaliger sæpiùs inducis Georgium Monachum querentem de Eusebio, eúmque vituperantem, & tuo judicio, meritò, quòd cùm se in annorum mundi ratione Hebræos sequi profiteatur, in partes Septuaginta Seniorum transeat? Nonne Eusebianorum pag. 13. in fine, sunt hæc tua verba: *Meritò igitur reprehenditur à Georgio Eusebius; quòd cùm minorem numerum sequi se profiteatur: tamen Septuaginta Seniores in hoc* (scilicet annis ab Adam ab Abraham) *sequitur. Certè rationes Eusebij partim à Septuaginta senioribus sunt, partim ab ipso Eusebio.* Memineris quæ scripsisti, pag.242. col.2. Sed vide infrà cap.8. Addo verba S.Iuliani lib.3.aduersus Iudæos: *Diuus Hieronymus omnes annos ab initio mundi vsque ad Christum in Chronicorum libro Eusebij, quem de Græco in Latinum vertit, non de Hebrais, sed de LXX. Interpretum codicibus intelligere voluit.*

Græcos, & Latinos Patres variè annotasse annos ab ortu mundi ad Natalem Christi.

CAP. II.

SAnctus Theophilus Episc. Antioch. lib.3. ad Autolicum: *At vniuersum tempus à condito mundo vsque ad mortem Imperatoris* (Marci Aurelij) *Veri, habet annos MMMMMDCXCV.* cùm obitus Marci Aurelij juxta certiores Fastos in annum Christi CLXXXII. inciderit, satis apertè videtur sanctus Theophilus ab Adam ad Christum annos MMMMMDXIV. computasse.

Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum: *Anni ab Adam vsque ad mortem Commodi, MMMMMDCCXXXIV. II. menses XII. dies.* Ita in editione Gentiani Herueti Parisiensi 1612. At idem Clemens paulò inferiùs subdit: *Fiunt autem ex quo natus est Dominus, vsque ad mortem Commodi, anni omnes CXCIV.* quæ est verior Chronologia: sicque secundùm Clementem, ab Adam ad Christum effluxerunt anni MMMMMDXL. In aliis Clementis codicibus ab Adam ad mortem Commodi ponuntur anni MMMMMDCCLXXXIV. vndè summa erit à mundo creato ad Christum MMMMMDXC.

De Iulio Africano Scaliger Prolegomenis ad Chronicon Eusebij pag.3. ait: *Ab Adam ad annum primum Christi Dionysianum, Africanus tot putat annos, quot ex LXX. Seniorum rationibus colliguntur, MMMMMD.*

Origenes tractatu 29. in Matthæum: *Arbitror autem quatuor millia nongentos esse annos ab Adam vsque ad septuaginta annos post Dispensationem Christi.* Ergo si demas septuaginta annos diuinę Christi œconomiæ, sunt ab Adam ad Christum nascentem secundùm Origenem MMMMDCCCXXX.

Eusebius Cæsariensis, procœmio in lib.2. Chronici: *Cùm diuinam Scripturam diligenter euolueris, à natiuitate Abrahæ, vsque ad totius orbis diluuium, inuenies retrorsum annos DCCCCXLII: item à diluuio vsque ad Adam, MMCCXLII.* Deinde in Chronico, in ortu Christi: *Colliguntur omnes ab Abraham vsque ad Natiuitatem Christi, anni MMXV.* Efficiunt omnes ab Adam ad Christum MMMMMCXCIX. Et hic est numerus Eusebianus, quem Martyrologia, Romanum & Vsuardi sequuntur. Ceterùm apud Anastasium Episcopum Nicænum, quæstione 93. in Sacram Scripturam hæc verbatim ex Eusebij Chronicis referuntur: *Nam postquam sunt impleti quinquies mille quingenti anni à mundi creatione, aduenit Dominus noster, & natus est secundùm carnem ex virgine Maria.* & post alia subiicit Anastasius, ex eisdem Eusebij Chronicis, hoc aliud fragmentum: *His autem sic dictis, est maximè necessarium notare etiam annum creationis mundi, in quo suscepit supramundanam in mundo Incarnationem ex sancta virgine Maria Dominus noster Iesus Christus. Erat ergo tunc quinquies millesimus quingentesimus annus, vt habet Scriptura in sacris litteris, annorum qui numerantur ab Adam. In eo enim fuit, & Annuntiatio Virginis, & castissimus ex ea partus.* Collegit hæc eadem Eusebij Fragmenta ex Anastasio Ioannes Curterius, atque à se è Græco in Latinum conuersa edidit, cum aliis eiusdem Eusebij fragmentis.

S.Epiphanius hæresi 66. colum.555. *Christi verò aduentus decimo quinto Tiberij Cæsaris anno prædicationem incepit, post trigesimum natiuitatis ipsius annum: quod tempus incurrit in quinquies millesimum quingentesimum nonum creationis mundi annum, & trigesimum ætatis ipsius, trigesimum verò tertium vsque ad crucem.*

S. Anastasius Sinaïta Antiochenus Episcopus lib.7. in Hexaëmeron: *Quinquies millesimo & quingentesimo anno mundi incarnatus apparuit Christus.*

S. Nicephorus Constantinopolitanus Episcopus in Chronico cap. 9. *Fiunt igitur vniuersi ab Adam ad Domini nostri Iesu Christi in carne œconomiam, exquisitissima ratione, anni quinquies mille quingenti.* Contius hic hanc opposuit notam: *Ab Adam vsque ad Christum anni 5508. si omnes spe-*

ciales & vniuersas summas priùs (In S.Nicephori Chronico) *expositas, & a nobis restitutas in vnum collegerimus. Hac quam collegimus exactissima est, & vsu a Graca Ecclesia recepta, vt ostendit Canon 3. Synodi in Trallo, & Horologium Gracorum Venetiis impressum, anno Christi 1535. & Cyclus Paschalis ibidem subiectus.* Vide quæ de hac re notauimus sup. cap. Ego retinendam quam descripsimus in S.Nicephoro summam 5500. iuxta LXXII. Interpretes, potiùs existimauerim.

Epiphanius Diaconus actione 6 Concilij II. Nicæni: *In primo enim & quinquies millesimo anno Christus Deus noster ad homines venit.*

Hesychius Serm. in Christi Natalem apud Anastasium Episcopum Nicænum quæst. 9. in sacram Scripturam, hæc scribit: *Nam in 42. anno Imperij Augusti, mensis decẽbris 25. die 2. hora tertia diei natus est Dominus noster Iesus Christus secundum carnem ex Maria Virgine, anno secundum Antiochenos à creatione mundi, vsque ad natalem Christi, & crucifixionem quinquies millesimo. Nam ab Adam vsque ad Phaleg filium Heber anni ter mille: & à Phaleg vsque ad quadragesimum secundum annum regni Augusti anni duo millia, & deinde conuersatus est Seruator cum hominibus annos triginta tres: adeò vt sint ab Adam vsque ad natalem Christi annorum quinque millia plena: quos quidem & Clemens, & Theophilus, & Timotheus Dei amantissimi Chronographi exposuerunt, consentientes quod in quinto millenario annorum apparuit Dominus, & seruauit genus hominum. Alij autem dicunt venisse Dominum anno quinquies millesimo quingentesimo. Sed non multi in hoc conueniunt. In quinquies millesimo autem anno omnes accurati scriptores conueniunt apparuisse Christum. Nam etsi de eo nonnulli dissentiunt, vox tamen prophetica est vera qua magis docet apparuisse Dominum anno quinquies millesimo.*

Hippolytus Thebanus in Chronico, quod Græcè & Latinè edidit Henricus Canisius tom. 3. Antiquarum Lectionum, hæc habet: *Nascitur itaque Dominus noster Iesus Christus secundum humanam naturam diebus postremis, sexies millesimo à creatione mundi anno, 42. Augusti Imperatoris anno, mense decembri, 25. noctis hora 10.* Et post alia agens de Patribus Concilij Nicæni, quomodo postulante Magno Constantino rationem celebrandi Paschatis constituerint, hæc scribit: *At illi disputatione, disquisitioneque facta, initáque, temporéque non modico illic commorati, à Deo per Angelum vix eiusmodi obtinere potuerunt oraculum. Id autem constat tredecim periodis, siue reuolutionibus, orsis à primi sæculi primordio, & in ipso sex millesimo decimo sexto anno desinentibus. Enumerando igitur has periodos, decima completa est anno quinquies millesimo trecentesimo vigesimo. De incœpta autem vndecima periodo centum octoginta sex anni abierunt, & humanam naturam induit Dominus noster Iesus Christus, vt Liber Nicomediensis, & Metaphrastes habent. Magnus verò Basilius dicit: In ipso quinquies millesimo quingentesimo anno Dominus noster Iesus Christus nascitur. Itaque ex supradicta vndecima periodo superfuerũt anni sex. Reliqui Scriptores, vt Eusebius Pamphili, Eustathius, Georgius, Chronologi, & alij centum octoginta dumtaxat annos putant & statuunt.* Cæterùm his ab Hippolyto annotatis Canisius hoc affixit scholion: *Vt clariora fiant qua hoc loco de periodis Hippolytus scribit, adscribere placet, qua ad hunc locum Hippolyti annotauit nobilis & amplissimus dominus Ioannes Georgius Heruvardus, Bauaria Cancellarius, vir omnis Chronologia peritissimus. Anni, inquit, 532. reddunt periodum, scilicet Lunarem. Decem tales periodi reddunt annos 5320. His annis ex vndecima periodo alij addunt solos 180. sicque illi natus est Dominus noster Iesus Christus 5500. anno mundi: quippe sex annis citius. Nam alij predictis decem periodis, seu annis 5320. addunt annos 186. ita vt illis natus sit Dominus noster anno mundi 5506. sex annis tardiùs. Hac dominus Heruvardus. Prioris opinionis est S.Basilius, Eusebius, Eustathius, & Georgius Syncellus, vt ait Hippolytus: posterioris autem, Metaphrastes & Nicomediensis.* Hæc Canisius.

Suidas in Adam: *Ferunt ab Adamo ad diluuium, annos esse 2200. A diluuio ad turris adificationem, annos 522. Ab adificatione turris ad Abrahamum, annos 425. Ab Abrahamo ad exitum Israelitarum ex Ægypto annos 430. Ab exitu ad Salomonis templi adificationem, annos 757. Ab adificatione templi vsque ad captiuitatem Israelitarum, annos 455. Qua summa collecta in vnam facit annos 4880. A captiuitate ad Alexandrum Macedonum Regem, 318. Ab Alexandro ad Christum Deum nostrum, 303. Qui collecti omnes faciunt quinquies mille quingentos.* Hæc Suidas, Sed apparet numeros esse deprauatos, cùm subducta ratione, summa non constet.

Nicephorus Callistus lib. 1. hist. cap. 10. *Agebatur tum annus à mundo condito quinquies millesimus quingentesimus quintus, ab Augusti Imperio quadragesimus secundus, quum Saluator noster in Bethleem natus est.* Eandem summam init cap. 40. eiusdem libri. Cedrenus huic summæ vnum addit annum: nam Christum natum tradit anno mundi 5506.

De Panodoro Monacho peruetusto hæc notat Scaliger in Eusebianis pag. 260. *Secundùm Panodorum Monachum veterem Ægyptium aqualem Isidori Pelusiota, ad annum primum Christi Dionysianum sunt anni 5490. Nam annus Christi 326. est Vicennaliorum Constantini, quem Panodorus ait esse 5816. ab Adam: de quibus deductis annis Christi Dionysianis 326. superest internallum ab Adam ad annum primum Christi, 5490.* Subiicit Græca Panodori verba ex Proœmio illius Chronographiæ: deinde addit: *Sed quum ab Adam ad annum Christi vulgarem, collegerimus annos tantùm 5490. Georgius tamen Monachus tres amplius addit 5493.* Hæc Scaliger.

Sed iam Latinos Patres audiamus. Chronicon vetustissimum scriptum ab Anonymo auctore sub Alexandro Seuero Imperatore, editum ab Henrico Canisio tomo 2. Antiq. Lectionum, lib. 1. cap. 17. hæc habet: *Fiunt igitur omnium anni ab Adam vsque ad tertium decimum Alexandri Imperatoris, anni quinquies mille septingenti triginta octo.* Et cap. 18. *Fiunt igitur omnes anni ab Adam vsque in hunc diem, anni quinquies mille septingenti triginta octo.* At cùm meliores Fasti annum tertiumdecimum Alexandri in annum nati Christi 236. coniiciant, videtur auctor Anonymus ab orbis initio ad Christum 5502. annos enumerasse.

S. Cyprianus præfatione libri de exhortatione ad Martyrium: *Sex millia annorum plenè* (aliàs penè) *complentur, ex quo hominem diabolus impugnat.* Annotauit Baronius eam Exhortationem scriptam ab auctore anno Christi 255. Vnde videtur S.Cyprianus existimasse à rerum conditu ad Christum elapsos 5745 annos. Sed Scholiastes Pamelius Lectionem, *penè*, præferens, ait: *Penè compleri itaque dixit sex millia annorum, eo quòd quinquies mille iam prateriissent, saltem secundùm LXX. Interpretes, quorum translatio tunc in vsu erat.*

Lactantius Firmianus lib. 7. Diuinarum Institutionum cap. 25. ea ductus opinione, mundum non nisi

nisi sex millibus annis duraturum, hæc tradit: *Quando tamen compleatur hæc summa, docent ij qui de temporibus scripserunt, colligentes eam ex litteris sanctis, ex variis historiis, quantus sit numerus annorum ab exordio mundi. Qui licet varient, & aliquantulum numeri eorum summa dissentiat: omnis tamen expectatio non amplius quàm ducentorum videtur annorum. Etiam res ipsa declarat, lapsum, ruinámque rerum breui fore.* At cùm Lactantius videatur suum opus in persecutione Licinij conscripsisse, nimirum à Christo nato 316. vt annales Ecclesiastici obseruant: ab eóque tempore ad mundi finem ducentos duntaxat superfuisse annos affirmet; intelligimus Lactantium à mundi procreatione ad Christum annos 5484. numerasse.

S. Philastrius Hæresi 63. post Apostolos: *Ab Adam vsque ad Diluuium decem sunt generationes, & annorum 2242. anni. A Diluuio vsque ad confusionem linguarum sub Heber sancto, penè 600. anni. Exinde vsque ad Abraham Patriarcham, anni 540. Et ab Abraham vsque ad Mosen, anni 430. vt ait Beatus Apostolus. Et à Mose vsque ad Samuel Iudicem, 629. anni. Et à Samuel & Dauid vsque ad captiuitatem Iudæorum in Perside, anni penè 500. Et à captiuitate vsque ad Domini nostri præsentiam anni penè 500.* Consurgit hinc summa annorum 5441. ab Adam ad Christum S. Ambrosij rationem habes infrà cap. 12.

Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacræ Historiæ, sub initium: *Mundus à Domino constitutus est ab hinc annos iam pene sex millia, sicut processu voluminis istius digeremus. Quanquam inter se parum consentiant, qui rationem temporum inuestigatam ediderunt. Quod cum Dei nutu, vel vitio vetustatis eueniat, calumnia carere debebit.* Scripsit Seuerus primo Consulatu Stiliconis, id est, anno Christi 400. vnde videtur ab initio mundi computasse ad Christum annos 5600. Sed Scholiastes Drusius annotat: *Penè. Deerant anni 171.* (potius 181.) *nam ex supputatione ipsius colliguntur vsque ad Consulatum primum Stiliconis, hoc est, vsque ad annum Christi 400. 5819.*

Sanctus Hieronymus comment. in Epist. ad Titum 1. *Sex millia necdum nostri temporis implentur anni.*

Quintus Iulius Hilarion libello de Mundi duratione: *A fabrica Mundi vsque ad Passionem Christi Saluatoris nostri, anni sunt quinquies mille triginta.* Existimat ipse passum Christum ætatis anno trigesimo, relinquit ergo à mundi primordiis ad Christum 5000. præcisè.

S. Augustinus 12. de Ciuitate Dei cap. 12: *Vt minùs quàm sex millia sint annorum, ex quo esse cœpisse* (homo) *in sacris litteris inuenitur.* Et inferiùs: *Quapropter quod nos modò quærimus, post quinque millia, & quod ampliùs excurrit annorum, &c.* nempe à creato homine. Et cap. 10. *Cùm ex litteris sacris ab institutione hominis nondum completa annorum sex millia computemus.*

Paulus Orosius lib. 1. Historiarum cap. 1. *Sunt autem ab Adam primo homine vsque ad Ninum magnum, vt dicunt, Regem, quando natus est Abraham, anni tria millia centum octoginta quatuor, qui ab omnibus historiographis vel omissi, vel ignorati sunt. A Nino autem vel Abraham vsque ad Cæsarem Augustum, id est, vsque ad Natiuitatem Christi, quæ fuit anno Imperij Cæsaris quadragesimo secundo, cum facta pace cum Parthis, Iani portæ clausæ sunt, & bella toto orbe cessarunt, colliguntur anni duo millia quindecim: in quibus se inter auctores Scriptorésque omnium otia, negotiáque triuerunt.* Summa est 5199. quæ ipsissima est Chronici Eusebiani.

Cassiodorus ad finem Chronici, agens de Consulatu Eutharici Cilicæ, generi Theodorici Regis, & mariti Amalasuinthæ, qui incidit in annum Domini 519. hæc ait: *At si totus ordo sæculorum vsque ad Consulatum vestrum colligitur, anni sunt 5721.* Ergo à mundi principio ad Christum putat annos 5202.

Iornandes de regnorum successione, in regno Græcorum: *Dominus noster Iesus Christus de sancta Virgine natus est anno ab origine mundi VMD.*

S. Isidorus lib. 5. Originum cap. 39. *Christus nascitur anno mundi quinquies millesimo ducentesimo vigesimo.* Et ad finem capitis. *Colligitur omne tempus ab exordio mundi vsque ad præsentem annum decimum gloriosissimi Principis, qui est Heraclius, quinquies mille octingenti quinquaginta septem anni.* Annus Heraclij decimus, est Christi 620. vnde iuxta S. Isidorum, à mundo condito ad Christum sunt anni 5237. Et in Chronico ad finem quintæ ætatis sæculi: *Finitur quinta ætas per annos quinquies mille centum quinquaginta quinque.* Nimirum à mundi initio ad Augustum: quibus si addas 42. Augusti, quo anno natus est Dominus, erunt ab Adam ad Christum secundùm Isidorum 5197.

S. Iulianus Toletanus Episcopus lib. 3. contra Iudæos: *Etenim si quæramus annos à principio mundi, vsque ad natiuitatem Christi, secundùm codices Septuaginta translatorum, subsequentibus etiam quibusdam historiis gentium, reperiuntur ab Adam vsque ad Christum anni, 5200.* Hic est numerus propriè Eusebianus.

S. Beda Libello de sex ætatibus mundi, Primæ ætati tribuit annos 1656. Secundæ, 292. Tertiæ, 942. Quartæ, 473. Quintæ ad Christum vsque nascentem, 589. summámque colligit ab ortu mundi ad Christum, 3952.

S. Ado Viennensis Episcopus in Chronico, natum tradit Christum anno mundi 4831.

Hermannus Contractus in Chronico: *Dominus noster Iesus Christus in Bethleem Iuda nascitur, transactis ab initio mundi secundùm Hebraïcam veritatem annis 3952. Secundùm Septuaginta Interpretes verò, 5199.* Hæc potiùs est summa Eusebiana.

Lambertus Schafnaburgensis in Chronico, Primæ mundi ætati consignat annos 1656. Secundæ, 292. Tertiæ, 942. Quartæ, 483. Quintæ vsque ad aduentum Saluatoris 588. Summa est 3961. Deinde annos Ætatum aliter concipit, Primæ dat annos 1656. Secundæ, 192. Tertiæ, 942. Quartæ, 453. Quintæ, 580. nisi error insit numeris; constátque summa, 3923. Tandem ait: *Dominus noster Iesus Christus nascitur completis ab Adam, iuxta Hieronymum, annis 5199.* qui est calculus Eusebianus.

Marianus Scotus lib. 2. Chronicorum, initio; *Dominus noster Iesus Christus filius Dei nascitur anno ab origine mundi 4193. Indictione 4.*

Otto Frisigensis lib. 3. Chronici cap. 7. *Reuolutis ab Adam 5500. annis, Iesus Christus Filius Dei in Bethleem Iuda nascitur.* Est hic calculus iuxta LXX. Interpretes.

Gotfridus Viterbiensis in Chronico parte 15. *Reuolutis ab Adam 5500. annis, natus est Iesus Christus Filius Dei in Bethleem Iuda.* Idem qui & superior calculus.

Lucas Tudensis in Chronico, Sexta mundi ætate: *Quandoquidem de intemerata Virgine Maria natus est Deus & homo Christus, fluxerant ab Adam anni quinque millia ducenti, vno excepto, secundùm Septuaginta Interpretes: secundùm Hebraos verò longè pauciores.* Conuenit hic epilogismus 5199. cum eo qui est in Chronico Eusebiano, vti sæpiùs diximus.

Martinus Polonus in Chronico lib. 4. sub initium: *Fuerunt ergo vsque ad Natiuitatem Christi, completi anni ab Adam vsque ad Christum quinque millia centum nonaginta nouem.* Et hic quoque est numerus Eusebianus.

Vvernerus Rolevvinkius in Temporum Fasciculo: *Æra Christianorum principalissima, omnium Ærarum notissima, celeberrimáque: ipse est annus Octauiani 42. Olympiadis centesima nonagesima tertia: & secundùm Bedam annus mundi 5199. completus.*

Vnum tolle datum ad millia quinque ducentis,
Nascenti Domino Beda dat Protoplasto. Item:
Ante Christum ducentûm minus vno millia quinque.

Non erit finis si omnes omnium rationes de annis conditi orbis ad Christum nascentem, hîc pergamus inserere. Adductæ hactenus, abundè fidem faciunt, quanta varietate laboratum sit antiquis Græcis, & Latinis scriptoribus in consignando numero annorum ab orbe creato ad Christum. Causas verò tantæ diuersitatis si velimus eruere, magnũ nobis opus aliquod chronologicum condendum fuerit. Illud satis constat, auctores omnes, seu Græcos, seu Latinos qui annorum numerum ab Adam ad Christum vltra quintum millenarium extenderunt, haud dubiè sequutos eam annorum rationem, quam Septuaginta Interpretum editio in annotandis Sacræ Scripturæ annis repræsentat: iuxta quam multò maior annorum summa colligitur, quàm ex Hebraïca veritate, vt mox ostendemus. Quòd verò iidem ipsi qui Septuaginta Seniorum translationem hac in re amplexi sunt, etiam inter se discordent dum alij quinto annorum millenario pauciora, alij plura sæcula adiiciant, hoc factum, cùm ob alias causas, quarum nonnullas deinceps prodemus, tum ob diuersa quæ nacti sunt Septuaginta Interpretum exemplaria. De quibus sanctus Hieronymus præfat. in lib. Paralipomenon: *Nunc verò cùm pro varietate regionum diuersa ferantur* (Septuaginta Interpretum) *exemplaria: & germana illa antiquáque translatio corrupta sit atque violata, &c.* Et paucis interjectis: *Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis vsque ad Antiochiam, Luciani Martyris exemplaria probat. Media inter has Prouincia Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: totúsque orbis hac inter se trifariâ varietate compugnat.* Atqui eam quoque varietatem in Latinos diimanasse, non est dubium, cùm ex diuersis Septuaginta Interpretum codicibus, diuersæ quoque conflarentur Latinæ editiones.

* *
*

In ratione annorum ab orbe condito ad Diluuium, quæ ponitur Genes. 5. magnopere discrepare Septuaginta Interpretum translationem ab Hebraïca veritate & vulgata Latina editione.

CAP. III.

Ratio Septuaginta Interpretum in optimis quibusque exemplaribus, præsertim in postremo, Romæ excusis, est eiusmodi:

Adam anno ætatis suæ 130. genuit Seth.	230
Seth 205. genuit Enos.	205
Enos 190. genuit Caïnan.	190
Caïnan 170, genuit Malaleel.	170
Malaleel 165. genuit Iared.	165
Iared 162. genuit Henoch.	162
Henoch 165. genuit Mathusalem.	165
Mathusalem 167. genuit Lamech.	167
Lamech 188. genuit Noë.	188
Noë 600. erat annorum quando cœpit Diluuium.	600
Summa conficitur duûm millium ducentorum quadraginta duorum annorum.	2242.

S. Theophilus lib. 3. ad Autolycum: *A condito mundo, vsque ad Diluuium numerantur anni* 2242.

Chronicum priscum sub Alexandro Seuero cap. 1. *Fiunt ergo ab Adam vsque ad Diluuium anni* 2241.

Eusebius lib. 1. Chronici: *Ab Adam vsque ad Diluuium anni sunt.* 2242. Et in Procemio lib. 2. *A Diluuio vsque ad Adam inuenies retrorsum annos* 2242.

Seuerus lib. 1. Historiæ sacræ: *Id* (Diluuium) *gestum à mundi exordio, post annos, vt ego comperio, bis mille ducentos duos & quadraginta.*

S. Philastrius Hæresi 63. *Ab Adam vsque ad Diluuium sunt 2242 anni.*

Cassiodorus in præfatione Chronici: *Ab Adam primo homine vsque ad Diluuium, colliguntur anni* 2241. Et ad finem Chronici: *Ab Adam vsque ad Diluuium, sicut ex Chronicis Eusebij & Hieronymi collegimus, anni sunt* 2242. Iornandes de Regnorum successione: *Ab origine etenim orbis, primáque creatione tam hominum quàm elementorum, vsque ad orbis terra Diluuium, secundùm veridici legislatoris verba Moysi, duo millia ducentos quadraginta & duos annos colligimus.* S. Isidorus in Chronico: *Finitur prima ætas per annos* 2242. Eadem habet libro 5. originum cap. 39. S. Iulianus Toletanus Episcopus lib. 3. aduersus Iudæos: *Secundùm codices autem Septuaginta Interpretum ab Adam vsque ad Diluuium, anni* 2242. S. Beda de sex Ætatibus Mundi: *Prima mundi Ætas ab Adam vsque ad Noe, continet annos, iuxta LXX Interpretes,* 2242. S. Ado Viennensis in Chronico: *Hac prima ætas sæculi continet annos, secundùm LXX. editionem,* 2242. Vetus Auctor in Excerptis ex 1. lib. Chronici Eusebij, & Pentabiblo Iulij Africani, à Iosepho Scaligero editus: *Fiunt autem simul anni ab Adam ad Diluuium* 2242. Zonaras tomo 1. Annalium: *Noë ab Adamo decimus numeratur, annis 2242. elapsis vsque ad Diluuium.* Et hanc esse annorum summam ab Adam ad Diluuium iuxta LXX. Interpretes, affirmant etiam Hermannus Contractus in Chronico, Marianus

tianus Scotus, Lucas Tudensis, & innumeri alij: imò & recentiores eandem chronologiam ex Septuaginta referunt, Xystus Bibliothecæ lib.5. annotatione 68. Genebrardus lib.1. Chronographiæ pag.21. Vielmius de Sex diebus conditi orbis, lect.5. Pererius lib.7. in Genes. quæst.2. Delrius in 5. Genes. & plures alij. Et hanc sanè summam sequuntur Martyrologia, Romanum, & Vsuardi: nam cùm ab Adam vsque ad Christum numerent annos 5199. à Diluuio ad Christum putant 2957. relinquunt ergo à Diluuio ad Adam retrorsum 2242.

S.Theophilus lib.3. ad Autolycum, ab Adam ad Diluuium ita annos consignat:

Adam natus annos 330. genuit filium nomine Seth. 330.

Seth natus annos 205. genuit filium nomine Enos. 205.

Enos vixit annis 190. & genuit filium nomine Cainan. 190.

Cainan natus annos 170. genuit filium nomine Malaleel. 170.

Malaleel natus annos 165. genuit filium nomine Iared. 165.

Iared natus annos 192. genuit filium nomine Enoch. 192.

Enoch natus annos 175. genuit filium nomine Mathusala. 175.

Mathusala natus annos 187. genuit filium nomine Lamech. 187.

Lamech natus annos 188. genuit filium nomine Noë. 188.

Sub Noë, cùm annos natus esset 600. contigit Diluuium. 600.

Itaque à condito homine vsque ad Diluuium reperiuntur anni, vt ex prædictis liquet, 2322. Hæc sanctus Theophilus. Sed hæc summa non deducitur ex prædictis numeris: siquidem major ex illis accipitur, nempe, 2401. & nonne manifestè pugnat cum his quæ posteà idem S. Theophilus ait; *A condito mundo vsque ad Diluuium numerantur anni* 2242 Sed sunt inibi menda non pauca.

Suidas à vulgata LXX. ratione quadraginta duos annos detrahit, cùm ait: *Ferunt ab Adamo ad Diluuium annos esse* 2200. Hippolytus Thebanus in Chronico, si mendum non insit, centenarium integrum aufert: *Vt à primordio secundùm Hebræam computationem mundi demonstres originem, tolle atque aufer à protoplasto Adam vsque ad Noë sub quo Diluuium extitit, annos* 2142. Fortè 2242.

Maius negotium facessit S.Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus in Chronico: ait enim: *Anni vniuersi ab Adam vsque ad Diluuium, secundùm Septuaginta Interpretes, sunt* 2242. *Quem numerum testimonium veritatis, & veterum Ecclesiarum omnium traditiones comprobant.* Ita quidem Ioachimus Camerarius edidit, & alij legunt: sed Antonius Contius in Notis existimat in S.Nicephoro restituendum numerum deprauatum, & pro 2242. reponendum 2262. quòd nimirum S.Nicephorus in numeris singulorum Patriarcharum notandis consentit quidem cum calculis illis, quos ex LXX. superiùs posuimus, nisi in Mathusalem, cui, quando genuit Lamech, ætatis 187. tribuit, viginti amplius quàm in vulgatiore Editione LXX. vnde necesse est vt tota summa consurgat annorum 2262. viginti major quàm illa, quæ vulgo est in LXX. Certè Græca LXX. Interpretum translatio ab Aldo Manutio edita, & Basileensis Cephalæi, & ea quæ extat apud S.Chrysostomum homil.20. in Genesim, Mathusalæ 187. annos assignat. Equidem tempore S.Augustini quosdam LXX. codices Mathusalæ 187. tribuisse, ipse satis significat, cùm 15. de Ciuitate, cap.13. ait: *In quibusdam etiam codicibus Græcis tribus, & vno Latino, & vno etiam Syro, inter se consentientibus, inuentus est Mathusalem sex annis ante Diluuium fuisse defunctus.* Et quæst.2. in Genesim: *Etiam in Septuaginta interpretatione Mathusalem in codicibus paucioribus, sed veracioribus, sex annos ante Diluuium reperitur fuisse defunctus.* Nimirum quia in codicibus illis Mathusalem anno 187. genuit Lamech. Lamech anno 188. genuit Noë: Noë anno 600. fuit Diluuium. Fiunt ab ortu Mathusalæ ad Diluuium anni 975. ipse tantùm vixit 969. sex igitur ante Diluuium obierat. Quin & Iosephus lib.1. Antiquit. cap.4. S.Theophilus lib.3. ad Autolycum, S. Ado Viennensis in Chronico Mathusalæ eosdem 187. quos S.Nicephorus tribuunt: qui est numerus veritatis Hebraïcæ.

Cernis perspicuè causam, cur in quibusdam LXX. codicibus Mathusalæ 187. assignentur, seu quia hæc fuerit antiqua & vera lectio LXX. in aliquibus exemplaribus conseruata: seu quia corruptis alioquin omnibus LXX. codicibus, Patres de industria quosdam ad veritatem Hebraïcam restituerint: scilicet vt hoc pacto vitaretur absurditas illa, qua videretur Mathusalem Diluuio superuixisse, vt rectè Contius annotauit. De qua re deinceps accurate disseremus.

Cæterùm ipse Contius tuetur in S.Nicephoro summam ab Adam vsque ad Diluuium secundùm LXX. Interpretes annorum 2262. quam etiam legi in manuscripta Nicephori Chronologia apud Anastasium Bibliothecarium, eidem Contio indicauit Pithæus. Garsias Loaysa in Notis ad Chronicon S.Isidori, ait: *Est apud me Chronicon Græcè manuscriptum anonymon, vbi anni 2262. referuntur: cuius hæc sunt verba: Anno centesimo Sem, sexcentesimo verò Noë, creationis autem mundi bis millesimo ducentesimo sexagesimo secundo factum est diluuium super terram.* Scaliger in Prolegomenis Eusebianis pag.3. inquit: *Ex rationibus Septuaginta Seniorum colliguntur anni MMCCLXII. non* MMCCXLII. *ab Adam ad Diluuium: vbi XX. annis amplior est epocha Africani, Chronici Casauboniani, Nicephori Patriarchæ, & Honorij Augustodunensis, quàm hodiernorum exemplarium editiones LXX.* Et in Notis ad Græca Eusebij omnimodæ Historiæ Sozomena, pag. 242. ad finem: *Epiphanius etiam ab Adam ad Diluuium putat annos MMCCLXII. quot Africanus.* & pag.243. *Nam, vt Georgius Monachus Syncellus ait, Africanus collegit ab Adam ad Diluuium, annos MMCCLXII. annis XX. plusquam vulgus: quia eius æuo adhuc intactus manebat locus de annis Mathusalæ, quando Lamechum genuit, nimirum CLXXXVII. non autem, vt posteà deprauatum est, CLXVII. Fasti quoque Siculi Casauboni ab Adam ad Diluuium putant annos MMCCLXII.* Deinde subiungit verba Georgij. Vide ipsum lib. 3. Isagogicorum Canonum, pag. 280. 281.

At illud mirum in Complutensi & Regia, item in Roberti Stephani LXX. editione poni Mathusalem natum annos 165. genuisse Lamech: biennio minùs quàm vulgò præferant aliæ Septuaginta editiones: quæ omnes, vt etiam nouissimæ Romanæ, item Chronicum Priscum sub Alexandro Seuero, Eusebius lib.1. Chronici, S.Hieronymus in Traditionibus Hebraicis Genes. 5. S. Augustinus 15. de Ciuitate Dei c.10. & 11. S. Isidorus in

Chronico,

Chronico, & lib. 5. originum cap. 39. S. Iulianus lib. 2. contra Iudæos, S. Beda de Sex ætatibus, & alij, in Mathusalę 167. annis, iuxta LXX. Seniores, consentiunt: imò ipse S. Ado Viennensis, qui priùs Mathusalæ 187. dederat: posteà subdit: *Septuaginta ante natum Lamech centum sexaginta septem annos ponunt.*

Vide Loaisam in Notis ad Chronicon S. Isidori. Atque hæc de LXX. Interpretum Chronologia.

Anni ab Adam ad Diluuium, qui sunt in Hebraica veritate, & Editione Latina vulgata, Genesis 5.

Adam annos natus 130. genuit Seth.	130
Seth, 105. genuit Enos.	105
Enos 90. genuit Caïnan.	90
Caïnan 70. genuit Malaleel.	70
Malaleel 65. genuit Iared.	65
Iared 162. genuit Henoch.	162
Henoch 65. genuit Mathusalem.	65
Mathusalem 187. genuit Lamech.	187
Lamech 182. genuit Noë.	182
Noë, quando cœpit Diluuium 600. erat annorum.	
600	Summa. 1656.

Hebræi in Seder Olam Zuta: *Ab Adam vsque ad Diluuium anni sunt* 1656. Rabbi Abraham Leuita in Cabbala Historica: *Ab Adam vsque ad Diluuium anni sunt* 1656. Rabbinus Salmanticensis apud Drusium in Notis ad Seuerum, pag. 41. *Diluuium accidit anno mundi* 1656. Et hæc concors sententia Hebræorum. Eusebius lib. 1. Chronici: *Ab Adam vsque ad Diluuium, secundùm Hebræorum numerum, anni* 1656. & lib. 2. *Apud Hebræos, vsque ad Diluuiũ, ab Adam, habent annos MDCLVI.* S. Iulianus lib. 3. contra Iudæos: *Secundùm codices vestros, in illa primâ ætate inueniuntur ab Adam vsque ad Diluuium anni* 1656. S. Beda de sex Ætatibus mundi: *Prima ætas mundi ab Adam vsque ad Noë, continet annos iuxta Hebraicam veritatem,* 1656.

Sanctus Ado Viennensis in Chronico: *Hæc prima ætas sæculi, secundùm Hebraicam translationem continet annos MDCLVI.*

Hermannus Contractus in Chronico: *Prima est mundi huius ætas ab Adam vsque ad Noë, continens annos iuxta Hebraicam veritatem* 1656.

Lambertus Schafnaburgensis in Chronico: *Prima ætas ab Adam vsque ad Noë, continens annos MDCLVI.*

Marianus Scotus lib. 1. Chronici: *Prima ætas Mundi ab Adam vsque ad egressum Noë ex Arca, continet annos iuxta Hebraicam veritatem* 1656. Eadem alij omnes: & quidem nimis perspicuè præfata annorum summa expressa habetur in Fonte ipso Hebraïco, in Chaldaica Paraphrasi, & in vulgata Latina Editione, qua Ecclesia vtitur.

Vides immane discrimen inter Septuaginta Interpretes, & Veritatem Hebraicam, vulgatámque Editionem: nempe quingentorum octoginta sex annorum, quibus supputatio Septuaginta Interpretum superat rationem Hebraïcam, & Latinam.

Non est omittendum, quòd Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 4 ab Adam ad Diluuium, annorum bis mille sexcentorum quinquaginta sex summam colligit, nimirum longè maiorum, quàm sit illa, vel Septuaginta Interpretum, vel Fontis Hebraïci, & vulgatæ editionis: sic enim scribit: *Vim imbrium cœpisse ait*, Moyses, *vigesima septima iam dicti mensis* secundi *post annum ab Adamo primo homine bis millesimum sexcentesimum quinquagesimum sextum. Hoc spatium temporis relatum est in sacros codices, diligenter annotantibus priscis illustrium virorum tam natales quam obitus. Adæ siquidem, qui nongentos & triginta vixit annos, cùm esset triginta & ducentorum annorum, Sethus filius natus est. Sethus autem ducentesimo & quinto anno genuit Enosum, qui dum quinque & nongentis vixisset annis, Cainano filio suo rerum curam tradidit, quem genuerat anno centesimo nonagesimo. Hic vixit annis decem & nongentis. Cainan cùm vixisset decem & nongentis annis, Malalehelem filium dereliquit, quem genuit ætatis centesimo septuagesimo. Iste Malalehel cùm vixisset quinque ac nonaginta, & octingentis annis, defunctus est, Laredum filium derelinquens, quem genuit cum sexaginta duorum, & centum esset annorum. Cui nouem & sexaginta & nongentis annis viuenti, Enochus filius successit, natus cùm sexaginta duorum & centum annorum pater eius existeret. Qui exactis trecentis sexaginta quinque annis, discessit ad Deum: vnde finis eius non inuenitur esse conscriptus. Mathusala autem Enochi filius, quinto ei & centesimo natus anno, Lamechum filium habuit, quum esset annorum octoginta septem & centum. Cui tradidit principatum quem ipse tenuerat annis nongentis sexaginta & nouem. Lamechus autem cùm habuisset principatum annis septingentis & septem, Noë filium suum rebus præfecit: qui de Lamecho natus est agente annum ætatis secundum & octogesimum supra centesimum, quique, quinquaginta & nongentis annis rerum administrationi præfuit. Hi anni in vnam summam contracti suprascriptum tempus efficiunt.* Hactenus Iosephus. In cuius supputatione perspicua est noua depravatio, vel in summa 2656. vel in designandis singulorum Patriarcharum annis, tempore quo quisque filium genuit. Illud certum, ex singulis Patriarcharum summis à Iosepho initis, non contrahi nisi 2193. annos.

Genebrardus lib. 2. Chronographiæ pag. 350. *Miror autem Iosephum Græcum hic quoque esse corruptum: alioqui enim locis aliis se corrigit, & vsque ad Christum non multo plus numerat quam Hebræi.* Pererius lib. 7. in Genesim disputationis Chronologicæ quæst. 2. & Gordonus in Quæstionibus Chronologicis cap. 5. numero 5. Iosephi codices vitio librariorum corruptos restituunt ad veram rationem Hebraïcam, legendúmque in illo volunt 1656. pro 2656. qui perperam irrepserat. Certè Iosephus aliàs non obscura præbet indicia se in numero annorum conditi orbis rationes potiùs sectari Hebraïcas, vt cùm 10. Antiquit. cap. 11. ait: *Ab Adamo item condito vsque ad hunc Templi casum* (nempe sub Nabuchodonosoro) *tria millia annorum elapsa sunt, & insuper quingenti tredecim, menses sex, dies decem. Tantus censetur annorum numerus.* Quæ summa Hebraïcæ potiùs, quàm Septuaginta supputationi consentit.

In Chronologia à Diluuio ad ortum Abrahæ Genes. 11. descripta plurimùm dissentire Septuaginta Interpretum versionem à Fonte Hebraïco, & Latina Vulgata.

CAP. IV.

CVm exploratum sit Septuaginta Seniores singulis Patribus à Diluuio ad Abraham, non nisi

niſi certos & præfixos annorum numeros, quando quiſque ſuum filium genuit, tribuiſſe: mirum eſt, tantam inde varietatem exortam, vt iuxta LXX. Seniorum editionem diuerſas annorum ſummas in eo interuallo Patres collegerint.

S.Theophilus lib. 3. ad Antolycum: *Sem natus annos C. genuit filium nomine Arphaxat, ſtatim poſt diluuium.* (nempe biennio Geneſ.11.10.) *Arphaxat natus annos CXXXV. genuit filium nomine Sala.* (Cainan) *Sala natus annos CXXX. genuit filium nomine Heber: ab hoc vniuerſum ipſorum genus Hebræi dicuntur. Heber natus annos CXXXIV. genuit filium nomine Phaleg. Phaleg natus annos CXXX. genuit filium nomine Rhagen. Rhagen natus annos CXXXII. genuit filium nomine Seruch. Seruch natus annos CXXX. genuit filium nomine Nachor. Nachor natus annos LXXIX. genuit filium nomine Tharra. Tharra natus annos LXX. genuit filium nomine Abraham* Summa conſurgit MLXXII. annorum. Sed addit S.Theophilus: *Itaque anni numerantur à condito homine vſque ad Abraham, MMMDXCII.* Et poſteà, *A Diluuio vſque dum gigneret liberos Abraham Patriarcha noſter, decurrunt anni MXXXVI.* Quæ ſummæ cum rationibus S. Theophili non conueniunt: & alioqui liber ille mendis eſt perturbatus, vt præcedenti capite diximus.

Iulius Africanus in fragmento de Genealogia Abraham quod edidit Scaliger in Græcis Euſebij Sozomenis, pag.9. hæc habet: *Poſt diluuium, Sem genuit Arphaxad. Arphaxad autem natus annos CXXXV. genuit Sala. Sala natus annos CXXX. genuit Eber. Eber natus annos CXXXIV. genuit Phalech. Phalech annorum CXXX. genuit Ragam. Ragam annos CXXXII. natus, genuit Seruch. Seruch CXXX. annorum, Nachor. Nachor LXXIX. annorum, Thara. Thara LXXX. annorum, Abraham.* Addito biennio poſt diluuium, quod ſanè Africanus intelligit, quando Sem genuit Arphaxad, conficitur ſumma DCCCCXLII. Verum ſubdit Africanus: *A Diluuio autem & Noë,* (nempe vſque ad Abraham) *generationes X. anni DCCCCXV.* Summa XXVII. annis minor ea quæ ex ſupradictis rationibus conflatur. Vides vt omittat Africanus generationem ſecundi Caïnan: de qua poſteà dicendum.

Chronicon Priſcum ſub Alexandro Seuero, cap. 1. *Sem genuit Arphaxad anno ſecundo poſt Diluuium. Et vixit Arphaxad annos CXXXV. & genuit Cainan. Vixit Cainan annos CXXX. & genuit Sale. Vixit Sale annos CXXX. & genuit Heber. Vixit Heber annos CXXXIV. & genuit Phalech. Vſque ad hanc generationem anni DXXIX.* cap.13. addit: *Phalech anno CXXX. genuit Ragau. Ragau anno CXXXII. genuit Serach. Serach anno CXXX. genuit Nachor. Nachor anno LXXIX. genuit Thare. Thare anno LXX. genuit Abraham.* Emergit ſumma MLXXII.

Euſebius lib.1.Chronici: *Sem genuit Arphaxat ſecundo anno poſt Diluuium: Arphaxat cùm eſſet annorum CXXXV. genuit Cainan. Sala cùm eſſet annorum CXXX. genuit Eber. Eber cùm eſſet annorum CXXXIV. genuit Phalech. Ragau cùm eſſet annorum CXXXII. genuit Seruch. Seruch cùm eſſet annorum CXXX. genuit Nachor. Nachor cùm eſſet annorum LXXIX. genuit Thara. Thara cùm eſſet annorum LXX. genuit Abraham. Ab anno Diluuij, vſque ad natiuitatem Abrahæ, ſunt anni MLXXII.*

Hæc eſt vulgaris Græcorum ſumma: ſed ea ex ſuprà poſitis rationibus non eruitur, ex quibus DCCCCXII. tantùm emergit. Deinde omiſſa eſt generatio Caïnan, cauſa nota; ſed Phaleg cur omiſſa? Idem Euſebius Prooemio in 2. lib. Chronici: *Verùm in curioſitate ne ceſſes, & quum diuinam Scripturam diligenter euolueris, à natiuitate Abrahæ, vſque ad totius orbis Diluuium, inuenies retrorſum annos DCCCCXLII. Item à Diluuio vſque ad Adam MMCCXLII.* Et hic eſt propriè numerus Euſebianus.

S.Epiphanius Hæreſi 55. generationes Patrum à Diluuio ad Abraham, retrò percenſens, earum rationes in hunc modum init: *Tharra LXX. annum agens, Abrahamum genuit. Nachor autem genuit Tharra quum annorum LXXIX. eſſet. Seruch autem genuit Nachor, quum eſſet annorum CXXX. Ragau verò genuit Seruch, annos habens CXXXII. Phalec autem genuit Ragau, annorum exiſtens CXXX. Heber autem genuit Phalec anno CXXXIV. vitæ ſuæ. Sala verò genuit Heber CXXX. agens annum. Arphaxad autem annos natus CXXXV. genuit Sala. Sem genuit Arphaxad II. anno poſt Diluuium.* Summa, DCCCCXLII. ipſiſſima Euſebiana. Omiſit etiam generationem Caïnan.

Quintus Iulius Hilarion libello de Mundi duratione: *Ergo poſt Diluuium Sem vixit annos II. & genuit Arfexat. Arfexat autem anno CXXXV. genuit Salam. Salam anno CXXX. genuit Eber. Eber anno CXXXIV. genuit Phalech. Phalech anno CXXX. genuit Ragan. Ragan anno CXXXII. genuit Seruc. Seruc anno CXXX. genuit Nachor. Nachor anno LXXIX. genuit Thara. Thara autem anno LXX. genuit Abraham.* Summa eſt DCCCCXLII. nempe Euſebiana. Prætermiſit quoque Caïnan.

Seuerus lib.1. Hiſtoriæ Sacræ: *Abraham autem patre Thara natus eſt, poſt Diluuium anno M. & LXX. Omiſit,* inquit Druſius, *duos annos Semi, quos vixit poſt Diluuium, antequam Arphaxad procrearet, vt ſit, anno MLXXII. nam ea ſumma eſt annorum ſecundùm LXX. Interpretes, quos Græci Chronologi ſequuntur.*

S.Philaſtrius Hæreſi 63. *A Diluuio vſque ad confuſionem linguarum ſub Heber ſancto, penè DC. anni. Exinde vſque ad Abraham Patriarcham anni DXL.* ſumma, MCXL.

S.Auguſtinus 16. de Ciuitate Dei cap.10. *Secundo igitur anno poſt Diluuium, Sem genuit Arphaxad. Arphaxad autem cùm eſſet CXXXV. annorum, genuit Cainan. Qui cùm eſſet CXXX. annorum, genuit Sala. Porrò etiam ipſe Sala totidem annorum erat, quando genuit Heber. Centum verò triginta & quatuor agebat annos Heber, quum genuit Phalec. Ipſe autem Phalec vixit CXXX. annos, & genuit Ragau. Et Ragau CXXXII. & genuit Seruch. Et Seruch CXXX. & genuit Nachor. Et Nachor LXXIX. & genuit Thara. Thara autem LXX. & genuit Abraham. Fiunt itaque anni à Diluuio, vſque ad Abraham MLXXII. ſecundùm vulgatam editionem, hoc eſt, Interpretum Septuaginta.*

Oroſius Libro 1. c. 1. *Sunt autem ab Adam primo homine vſque ad Ninum, quando natus eſt Abraham, anni MMMCLXXXIV.* Nimirum ab Adam ad Diluuium MCCLII. à Diluuio ad Abraham DCCCCXLII. omnes MMMCLXXXIV. qui eſt numerus Euſebianus.

Caſſiodorus in præfat. Chronici: *A Diluuio vſque ad Ninum, qui primus omnium apud Aſſyrios regnauit, anni DCCCXCIX.* Deinde initio Chronici: *Huius Nini Imperij anno XLIII. natus eſt Abraham.* Summa DCCCCXLII. ipſiſſima Euſebij.

S.Nicephorus Patriarcha in Chronico: *Poſt Diluuium anno ſecundo, Sem genuit Arphaxad. Arphaxad natus annos CXXXV. genuit Cainam. Cainam*

natus

natus annos CXXX. genuit Sala. Sala natus annos CXXX. genuit Heber. Heber natus annos CXXXIV. genuit Phalec. Phalec natus annos CXXX. genuit Rhagau. Rhagau natus annos CXXXII. genuit Seruch. Seruch natus annos CXXX. genuit Nachor. Nachor natus annos LXXIX. genuit Tharra. Tharra natus annos LXX. genuit Abraham. A Diluuio vsque ad Abraham, anni MLXXII. Rectè ita emendauit Contius, pro MLXXXII. quod perperàm legebatur.

Iornandes de Regnorum successione: *Arfaxat filius Sem, nepos Noe, qui post Diluuium anno secundo est genitus, vixit annos CXXXV. & genuit Cainan. Cainan verò vixit annos CXXX. & genuit Sale. Sale autem vixit annos CXXX. & genuit Heber. Heber quoque vixit annos CXXX. & genuit Phalech. Phalech vixit annos CXXX. & genuit Ragau. Ragau vixit annos CXXXII. & genuit Saruch. Saruch autem vixit annos CXXX. & genuit Nachor. Nachor verò vixit annos LXXIX. & genuit Thare. Thare quoque vixit annos LXX. & genuit, Abraham.* Ita hunc locum restituit Gruterus. Sed addit Iornandes: *Simul ergo ab Adam vsque ad natiuitatem Abra anni IIIMCCCVIII.* Summa non constat. Detrahit ipse annos IV. Heber, & supputat ab ortu mundi ad Abrahamum 2242. ergo tota summa ab Adam ad Abraham, secundùm Iornandem erit, IIIMCCCX. cui si addas quatuor Heber, resultabit vulgatior epilogismus IIIMCCCXIV.

S. Isidorus Hispalensis in Chronico: *Sem anno 1. post Diluuium, genuit Arphaxad. Arphaxad annorum CXXXV. genuit Sala. Sala annorū CXXX. genuit Heber: à quo Hebræi nuncupati sunt. Heber annorum CXXXIV. genuit Phaleg. Phaleg annorum CXXX. genuit Rheu. Rheu annorum CXXXII. genuit Seruch. Seruch annorum CXXX. genuit Nachor. Nachor annorum LXXIX. genuit Thare. Thare annorum LXX. genuit Abraham. A Diluuio vsque ad natiuitatem Abraha, anni DCCCCXLII. Finitur secunda Ætas per annos MMMCLXXXIV.* Nempe ab Adam ad Abraham: qui est epilogismus Eusebianus. Eadem habet lib. 5. Originum cap. 39. sed vtrobique prætermisit generationem Cainan.

S. Iulianus Archiepiscopus Toletanus lib. 3. aduersus Iudæos: *Secundùm codices autem Septuaginta Interpretum, reperiuntur ab Adam vsque ad Diluuium anni MMCCXLII. Et à Diluuio vsque ad Abraham, anni MLXXII. qui in duabus istis ætatibus computati sunt sub vno, anni MMMCCCXIV.* Et post alia: *Sem annorum duorum post Diluuium, genuit Arfaxat. Arfaxat annorum CXXXV. genuit Cainan. Cainan annorum CXXX. genuit Sala. Sala annorum CXXX. genuit Eber. Eber annorum CXXXIV. genuit. Phaleg. Phaleg annorum CXXX. genuit Ragau. Ragau annorum CXXXII. genuit Seruc. Seruc annorum CXXX. genuit Nacar. Nacar annorum LXXIX. genuit Thare. Thare annorum LXX. genuit Abraham.* Summa, MLXXII.

S. Beda in Chronico: *Secunda Ætas à Noë, vsque ad Abraham, iuxta LXX. Interpretes, annos MLXXII. complexa.* Et post alia: *Cuius Ætatis tota serie recensita Beatus Augustinus in libro de Ciuitate Dei* 16. cap. 10. hoc modo conclusit: *Fiunt itaque anni à Diluuio vsque ad Abraham MLXXII. secundùm vulgatam editionem, hoc est, Interpretum Septuaginta.*

S. Ado Viennensis in Chronico: *Fiuntque anni à Diluuio, vsque ad Abraham MLXXII. secundùm vulgatam editionem, id est, Septuaginta Interpretum.* Eadem totidem verbis habent Hermannus Contractus, & Marianus Scotus in Chronicis, Otho Frisingensis lib. 1. Chronici cap. 6. Sed & Lucas Tudensis in Chronico, vulgatiorem Græcorum summam MLXXII. sequitur, Patriarcharúmque annos iuxta vulgatam LXX. Seniorum, vti S. Augustinus, & alij, enumerat.

Hippolytus Thebanus in Chronico: *A Diluuio vsque ad Abraham anni sunt* 1270. Sic Græcè αασ. Sed fortè locus corruptus, pro αοβ. 1072.

Suidas in Adam: *Ferunt à Diluuio ad Turris ædificationem, annos esse DXXV. ab ædificatione Turris ad Abrahamum, annos CDXXV.* Summa nccccl. octennio superans Eusebianam.

Annorum numerus à Diluuio ad Abraham Genes. 11. iuxta vulgatoria LXX. Seniorum exemplaria.

Sem biennio post Diluuium, genuit Arphaxad.	2.
Arphaxad natus annos 135. genuit Caïnan.	135.
Caïnan anno vitæ suæ 130. genuit Sale.	130.
Sale 130. genuit Heber.	130.
Heber 134. genuit Phaleg.	134.
Phaleg 130. genuit Ragau.	130.
Ragau 132. genuit Seruch.	132.
Seruch 130 genuit Nachor.	130.
Nachor 79. genuit Thara.	79.
Thara 70. genuit Abraham.	70.
Summa est mille septuaginta duorum annorom.	1072.

Ita quidem disertè habent exemplaria LXX. Interpretum Aldina & Basileensia. Ceterùm Complutensia, Regia, & Roberti Stephani, & Romana iussu Xysti V. edita, consentiunt quidem in ceteris, præterquam in annis Nachor, cui tribuunt CLXXIX. totáque summa integro centenario major consurget, nempe MCLXXII. Ergo annorum à Diluuio ad Abraham, iuxta LXX. Interpretes, tres celebriores summæ, vt interim alias omittamus, inter se diuersæ apud Patres inueniuntur. Prima est, annorum MCLXXII. quam reddit editio LXX. Seniorum in codicibus Complutensibus, Regiis, & Romanis. Secunda est, annorum MLXXII. centenario minor præcedenti. Et hanc exprimunt Aldina, & Basileensia LXX. Interpretum exemplaria: & sequuntur S. Theophilus, Chronicon Priscum sub Seuero Imperatore, Seuerus Sulpitius, S. Augustinus, S. Nicephorus Patriarcha, S. Iulianus Toletanus, vti superiùs vidimus. Equidem hanc fuisse olim habitam illam quæ ex vulgata LXX. Seniorum Editione propriè eliceretur, S. Augustinus, S. Beda, S. Ado, Hermannus Contractus, & Marianus Scotus apertè testantur: nec id sanè in dubium reuocari potest, vt mox dicemus.

Tertia summa, est annorum DCCCCXLII. & hanc sequuntur Africanus, Eusebius, S. Epiphanius, Quintus Iulius Hilarion, Orosius, Cassiodorus, S. Isidorus, vti anteà annotauimus: Imò & Martyrologia Romanum & Vsuardi: nam dum natum Christum affirmant anno 2015. à natiuitate Abrahæ, & à Diluuio 2957. reliquunt à Diluuio ad ortum Abrahæ DCCCCXLII. qui est epilogismus Eusebianus. Et procul dubio hæc summa desumpta est ex vulgata olim Septuaginta Seniorum Editione, & ratione annorum quam ex illa dudum, vt frequentiorem, notabamus, vnâ tantum exceptâ generatione Caïnan. Auctores enim qui hanc summam DCCCCXLII. conceperunt, nimis

nis perspicuum est cur id fecerint: nimirum, quia abstulerunt generationem secundi Cainan, quæ constabat annis CXXX. quod in Hebraica veritate non esset: sicque ex Vulgata LXX. Seniorum ratione, quæ est annorum MLXXII. si detrahas annos CXXX. Cainan: remanent DCCCCXLII. quæ est ipsorum summa; & si eos addas, consurgit vulgata LXX. Interpretum summa MLXXII. Ergo in tollenda generatione Cainan, secuti sunt Hebraïcam veritatem, relicta LXX. Editione: in reliquis verò annis procreationis filiorum, spreta Hebraica veritate, LXX. Editionem prætulerunt. Scaliger in Eusebianis pag. 252. colum. 2. *Secundùm LXX. Interpretes, à Diluuio ad natalem Abrahami, anni sunt MLXXII. Eusebius autem præterito secundo Cainan, qui natus est secundùm LXX. anno patris Arphaxad CXXXV. quo numero de MLXXII. deducto, remanebunt à Diluuio ad natum Abraham, anni DCCCCXXXVII. Atqui Eusebius putat annos DCCCCXLII. quinque annos amplius. Ita secundùm deductionem annorum pædopœias Arphaxad ab Adam ad natum Abraham fuerunt tantùm anni MMMCLXXIX. Quare est alogistia Eusebij.* Eadem habet colum. 1. eiusdem paginæ. Sed est mira potiùs Scaligeri alogistia, qui non considerat Eusebium non deduxisse annos CXXXV. pædopœias Arphaxat, sed CXXX. pædopœias Cainan: sicque ramanent anni DCCCCXLII.

Verùm de consilio Chronologorum exclusa generatione Cainan, à Diluuio ad Abrahamum DCCCCXLII. annos computantes audi, S. Bedam egregiè id expendentem in Chronico: *Arphaxad annorum XXXV. genuit Sale. Hic LXX. Interpretes vna generatione plusquam Hebraïca veritas posuere, dicentes, quod Arphaxad quum esset annorum CXXXV. genuerit Cainan. Qui cùm CXXX. annorum fuerit, ipse genuerit Sale. Quorum translationem Euangelista Lucas hoc loco videtur esse sequutus. Verùm Chronographi Græcorum, quam generationum seriem ad authoritatem Hebraicam castigassent, ablata vna generatione Cainan, nec tamen numerum annorum in generationibus, quas cum eis habuère communes, ad eorum authoritatem castigare curassent, propriam secuti authoritatem, dederunt huic Ætati annorum summam, minorem quidem LXX. Translatorum Editione annis CXXX. sed Hebraïca veritate annis DC. & L. maiorem, id est, annis DCCCC. & XLII.* Hæc Beda, eadem totidem verba in suum Chronicon transfudit Hermannus Contractus.

Scaliger in Eusebianis pag. 249. ad verba Bedæ hæc annotat: *Rectè hic & Africanum & Eusebium tangit Beda, & reliquos Chronographos, qui cùm Hebræos in omissione posterioris Kainan secuti sint, in annis procreationis filiorum, ab illis dissentiunt: quæ sane summa alogistia, quam etiam non semel cum stomacho in Eusebio Georgius Monachus insectatur. Itaque valde hic necessarius erat locus Bedæ, quem studiosis obseruandum relinquimus.* Sed de generatione Caïnan agemus posteà.

Illud tantùm hîc addimus, Nachor tempore quo genuit Thare, tribui LXXIX. dumtaxat annos, nedum in editione LXX. Interpretum Aldina & Basileensi, sed etiam in ea quam inter Sozomena Eusebij edidit Scaliger: item & à S. Theophilo, Africano, Chronico prisco, Eusebio, S. Epiphanio, S. Augustino, S. Isidoro, S. Iuliano, S. Nicephoro, S. Beda, S. Adone, Hermanno Contracto, Mariano Scoto, Luca Tydensi, nimirum secundùm LXX Interpretes.

Annorum ratio à Diluuio ad ortum Abrahæ, iuxta veritatem Hebraïcam, & vulgatam Editionem, Genes. 11.

Sem genuit Arphaxad, biennio post Diluuium. 2.
Arphaxad anno ætatis suæ 35. genuit Sale. 35.
Sale 30. genuit Heber. 30.
Heber 34. genuit Phaleg. 34.
Phaleg 30. genuit Reu. 30.
Reu 32. genuit Sarug. 32.
Sarug, 30. genuit Nachor. 30.
Nachor 29. genuit Thare. 29.
Thare 70. genuit Abraham. 70.

Vides omissam generationem Caïnam & in Hebræo, & in Vulgata, sine qua, summa exsurgit ducentorum nonaginta duorum annorum. 292.

Hæc etiam summa exprimitur in Chaldaïca Paraphrasi Genes. 11. Hebræi quoque in Seder Olam Zuta: *A Diluuio vsque ad natiuitatem Abrahæ ducenti nonaginta duo anni.* Rabbi Abraham in Cabbala Historica: *A Diluuio vsque ad Abrahamum anni* 292. Rabbinus Salmanticensis apud Drusium in Notis ad Seuerum, pag. 43. *A Diluuio vsque ad natum Abrahamum, qui est caput generis, pater multitudinis gentium, anni sunt* 292. Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 6. *Abrahamus fuit decimus à Noe, & natus est post Diluuium anno secundo supra ducentesimum & nonagesimum: siquidem Tharrus septuagesimo anno genuit Abrahamum. Nachores cùm esset viginti & octo* (nouem) *annorum genuit Tharrum. De Seruge autem Nachores nascitur circa annum trigesimum secundum* (trigesimum) *Ragaus factus est Serugi pater cùm esset annorum triginta duorum. Totidem verò* (imò, triginta) *annorum Phalegus genuit Ragaum. Heberus autem quarto & trigesimo ætatis anno genuit Phalegum. Ipse de Salè prognatus est, annum nato trigesimum. Quem Arphaxades genuit quinto & trigesimo ætatis anno. Sema filius Arphaxades natus est post annos duos à Diluuio.* Emendandi numeri in Nachor, Serug, Phaleg ad Hebraïcam veritatem, alioquin in Iosepho triennio maior summa dissultabit, quàm ipse præfigat.

Eusebianus initio Chronici: *Apud Hebræos vsque ad natiuitatē Abrahæ, cōputantur anni mille nongenti quinquaginta. Vsque ad Diluuium enim ab Adam habent annos MDCLVI. & inde vsque ad Abraham. CCXCIII.* Vbi annotat Scaliger: *Ergo erunt 1949. non 1950. Sed in Græcis CCXCII. quomodo ratio postulat. Ita erunt ab Adam ad Abraham MDCCCCXLVIII. Vt nostra quoque rationes postulant.*

S. Iulianus Toletanus Episcopus lib. 3. contra Iudæos: *Secundùm codices vestros, à Diluuio vsque ad Abraham, reperiuntur anni 292.*

S. Beda in Chronico: *Secunda Ætas à Noë vsque ad Abraham, iuxta Hebraicam veritatem complexa annos CCXCII.*

S. Ado Viennensis in Chronico: *Fiuntque anni à Diluuio vsque ad Abraham MLXXII. Secundùm Vulgatam Editionem, id est, LXX. Interpretum: secundùm verò Hebræorum codices, longè pauciores inueniuntur, idest, ducenti nonaginta duo.*

Zonaras tomo 1. Annal. *Gentis porrò Hebræorum auctor, & Patriarcha suæ nationis magnus iste Abrahamus extitit, genere Chaldæus, à Noa decimus, annis CCXCII. elapsis, ex quo Deus terram vniuersam vn-*

dis demerserat. Atqui eundem numerum sequuntur Hermannus Contractus, Lambertus Schafnaburgensis, Marianus, Scotus, & alij posteriores. Nisi quòd de inserenda generatione Caïnan posterioris, quàm nec Hebraica veritas, nec vulgata Latina Editio agnoscunt, grauissima exoritur quæstio, de qua mox opportunè. Nec dubium, quin S. Augustinus hos 292. Secundæ sæculi ætatis annos in mente habuerit, cùm 16. de Ciuit. Dei cap. 10. ait: *In Hebræis autem codicibus longè pauciores annos* (scilicet quàm iuxta LXX.) *perhibent inueniri: de quibus rationem aut nullam, aut difficillimam reddunt.*

Vidisti, Lector, quàm latum sit discrimen inter rationes LXX. Seniorum, & Hebraïcas, Vulgatæque Latinæ Editionis, in supputandis annis à Diluuio ad Abraham Genes. 11. nempe dissidium est DCCLXXX. annorum, quibus vulgatior LXX. Seniorum calculus superat rationes Hebraïcas, & Editionis vulgatæ.

Septuaginta Interpretum auctoritatem, cum aliis rebus, tum in rationibus annorum ab Adam ad Diluuium, & à Diluuio ad Abraham, magni olim in Ecclesia factam.

CAP. V.

PRæclara quidem sunt Patrum encomia de LXX. Seniorum Translatione, S. Ireneus lib. 3. Aduersus hæreses cap. 25. *Firma est autem, & non ficta, & sola vera quæ secundùm nos est fides, manifestam ostensionem habens ex his scripturis quæ interpretatæ sunt illo modo quo prædiximus,* (nempe à LXX. Interpretibus) *& Ecclesiæ annuntiatio sine interpolatione. Etenim Apostoli, cùm sint hi omnibus vetustiores, consonant prædictæ interpretationi, & interpretatio consonat Apostolorum traditioni. Etenim Petrus & Ioannes, & Matthæus & Paulus, & reliqui deinceps, & horum sectatores Prophetica omnia ita annuntiauerunt, quemadmodum Seniorum interpretatio continet: vnus enim & idem Spiritus Dei qui in Prophetis quidem præconauit, quis, & qualis esset aduentus Domini: in Senioribus autem interpretatus est benè, quæ benè prophetata fuerant.*

Origenes Epistola ad Iulium Africanum, pro Historia Susannæ, de Septuaginta editione ait: *Vide ergo, ne imprudentes & inscientes abrogemus exemplaria quæ habentur passim in Ecclesiis, & legem statuamus fraternitati, vt deponant sacros, qui apud eos feruntur libros: assententur autem Hebræis, & persuadeant, vt nos puris impertiant, & qui nihil habeant figmenti. Annon prouidentia in sanctis scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis ædificationem? Non curam gessit eorum, qui empti sunt pretio, pro quibus Christus est mortuus?*

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 4. cap. de Sacra Scriptura, de eadem LXX. Interpretatione agens, inquit: *Has tantùm studiosè meditare Scripturas, quas in Ecclesia confidenter legimus. Multo prudentiores te, & religiosiores fuerunt Apostoli, & primi Episcopi, veritatis duces, qui nobis eas tradiderunt. Tu itaque cùm sis filius Ecclesiæ, ne transgrediaris illius terminos.*

S. Hilarius Enarratione in Psal. 2. *Sed perfecta horum Septuaginta Interpretum auctoritas manet. Primum quod ante aduentum corporalem Domini transtulerunt, nec adulatio interpretandi adhibita tempori arguitur, tanto anteriore interpretationis ætate: dehinc quod illi ipsi principes, doctorésque Synagogæ, & præter scientiam legis, per Mosen quoque doctrina secretiori perfecti, non potuerunt non probabiles esse arbitri interpretandi, qui certissimi & grauissimi erant auctores docendi.*

S. Philastrius hæresi 90. post Apostolos: *Septuaginta vero duorum decreta atque consulta, ea legens Ecclesia Catholica semper habet, & detinet incunctanter: illius autem* (Aquilæ Pontici) *quasi superflua ita æstimat esse & iudicat.* Et hæresi 91. *Illam beatissimorum Septuaginta duorum, qui integrè, inuiolatéque de Trinitate sentientes, Ecclesiæ Catholicæ firmamenta certissima tradiderunt, interpretantes Scripturas:* & hæresi 93. *Illam beatissimorum priorum* (Septuaginta Interpretum Editionem) *quam Ecclesia Catholica colit ac prædicat.* & hæresi 94. *Cùm Catholica Ecclesia Septuaginta duorum Interpretationem legat, colat, ac prædicet: alia autem superuacua, & contraria tantæ editioni contemnis & abiicis.*

S. Chrysostomus in 1. Matthæi, hom. 3. *Primò quidem dicemus illud, quoniam ad faciendam veræ translationis fidem, omnibus aliis iure Septuaginta Interpretes sint digniores.*

S. Augustinus 18. de Ciuitate Dei, cap. 43. *Hanc tamen* (interpretationem) *quæ Septuaginta est, tanquam sola esset, sic recepit Ecclesia, eáque vtuntur Græci populi Christiani: quorum plerique vtrum alia sit aliqua ignorant. Ex hac Septuaginta Interpretatione etiam in Latinam linguam interpretatum est, quod Ecclesiæ Latinæ retinent.*

Theodotus Antiochenus commentar. in 1. Sophoniæ: *Septuaginta viri litteras sacras vertere, patrij sermonis peritissimi, & diuinarũ Scripturarũ scientissimi: quorum interpretationem planè liquet accepisse Apostolos, & tradidisse iis qui ex nationibus crediderunt, ad quos ante vetus Testamentum non peruenerat: & ab Apostolis accipientes hanc Septuaginta virorum translationem habemus omnes qui ex gentibus credidimus, & in Ecclesiis legimus, & domi euoluimus.*

Olympiodorus in 1. Iob: *Itaque Interpretationem illam* (Septuaginta Seniorum) *tanquam ab omni suspicione vacuam, atque adeo à multis, senioribúsque nationis Israeliticæ effectam, illi principes sacrorum Ecclesiæ tradiderunt: vt superuacaneæ iam sint fabulantium Hebræorum prauæ interpretationes.*

Iustinianus Imperator Constitutione 146. *Qui Græcam Scripturam legunt, vtantur Interpretatione Septuaginta, quæ omnibus exactior est, & præter cæteras multa continet occulta.*

S. Isidorus Hispalensis Episcopus lib. 1. diuinorum officiorum, cap. 12. *Hæc fuit prima Interpretatio vera ac diuina: hos libros meditari omnium gentium Ecclesiæ cœperunt primùm: eos denique de Græco in Latinum interpretantes primi Ecclesiarum prouisores tradiderunt.* Prætermitto plures alias Patrum ea de re sententias, cùm exploratum sit apud omnes Ecclesiam ad tempora vsque S. Hieronymi, non alia magis quam ista Septuaginta vsam fuisse Editione. Sed de Septuaginta Seniorum Interpretationis præstantia, & auctoritate non pauci Recentiores ex professo disseruere, Ioannes Driedo lib. 2. de Translationibus Sacræ Scripturæ: Antonius Beuterius Annotatione 9. in Sacram Scripturam; Xystus Senensis lib. 4 Bibliothecæ; Andreas Masius præfat. in Græcam Editionem Iosue, Petrus Galesinius peculiari commentario de Bibliis Græ-

cis

cis LXXII. Interpretum, Leo Castrensis disput. de Translationibus, præfixa Commentariis in Isaiam, & in Apologetico variis locis, Gilbertus Genebrardus præfatione commentariorum in Psalmos, Robertus Bellarminus lib. 2. de Verbo Dei, cap. 6. Cæsar Baronius Annal. 2. anno Christi, 231. Alfonsus Salmeron Prolegomeno 5. & 6. in Sacram Scripturam, Ascanius Martinengus prolegom. in Pentateuchum, capite de Editionibus Græcis, Antonius Possevinus lib. 1. Bibliothecæ Selectæ, cap. 18. 19. 20. & in Sacro Apparatu, verbo, *Septuaginta Interpretes*, Iodocus Coccius tomo 1. Thesauri Catholici, lib. 6. artic. 2. Nicolaus Serarius in Prolegomenis Bibliacis, cap. 17. quæstiuncula 19.

Sed quod propriè nunc ad institutum nostrum pertinet, hoc est, ad rationes annorum ab Adam ad Diluuium, & à Diluuio ad Abraham, quas LXX. Seniores Genes. 5. & 11. in sua versione expresserunt, S. Augustinus 15. de Ciuitate Dei, cap. 13. de his ex instituto disserens, refert, *nonnullos nolentes derogare fidem codicibus, quos in auctoritatem celebriorem suscepit Ecclesia: & credentes, Iudæorum potius, quàm istos non habere quod verum est.*

S. Iulianus Toletanus Episc. lib. 3. contra Iudæos, destinatò suscipiens patrocinium Codicum LXX. Interpretum in annorum rationibus ab Adam ad Diluuium, & à Diluuio ad Abraham, aduersus veritatem Hebraïcam; postquam descripsisset vtrasque Chronologias, & illam Hebraïcam, & eam quæ est in Codicibus LXX. subdit: *Et quia adstruximus, & de ipsis annis quid vtrique codices haberent: nunc restat vt consideremus, quibus codicibus maior debeatur auctoritas. Hic iam dicat vnusquisque quod sentit. Numquid breuitas ista annorum ex codicibus Hebraicis ostensa, contemptis annis pluribus, qui in editione Septuaginta Interpretum continentur, præferenda vllo modo indicabitur? Qui prophetandi potius munere, quàm transferendi officio diuinas Scripturas, reuelante sibi Domino, transtulerunt: apud quos etiam hæc supputatio reperitur annorum. Ergo illa nobis & sola pro his annis est obseruanda auctoritas Septuaginta Interpretum, quæ meritò omnibus editionibus, & translationibus antefertur: quam etiam huc vsque omnes Doctores Ecclesiastici tenuerunt, & in hac præcipuè annorum supputatione sequuti sunt. De quorum etiam venerabilium Septuaginta Interpretum laude, atque præpollenti auctoritatis fastigio, quid vnusquisque Doctorum senserit, breuiter annotabo.* Pergit inducere elogia LXX. Interpretum à S. Epiphanio, & S. Augustino celebrata: Sed iam plura nuper audiuimus.

Antonius Cootius S. Iuliani vestigiis insistens, nostris temporibus præfatus LXX. Seniorum annorum computationes præsidentur tueri conatus est: sic enim in Notis ad S. Nicephori Patriarchæ Chronicon disserit: *Illud in primis tenendum est, Catholicam Ecclesiam Orientalem pariter & Occidentalem constanti & perpetua traditione in computatione temporum sequi longiorem & maiorem annorum numerum, qui in Editione Septuaginta Interpretum reperitur: non autem minorem, qui in Hebraicis voluminibus deprehenditur. Nam tametsi paulatim post Hieronymi tempora Ecclesia Occidentalis, relicta vetere Septuaginta Editione, qua semper sola vsa fuerat; Editione præfati sanctissimi viri vti cœperit: Psalterium tamen, & Chronographiam ex illa vetere Septuaginta Interpretum Editione mordicus retinuit, vt testantur Beda, Isidorus, Auctor Fasciculi Temporum, Hugo, & alij passim auctores. Sed & argumentum huius rei euidentissimum præbent Tabulæ, quæ quotannis in Ecclesiis Cathedralibus Franciæ cum Cereo Paschali publicè proponuntur. Quare satis mirari non possum hominum nostri temporis, & eorum qui Chronologias scripserunt, vanitatem, ac nouandi studium: qui omnem Septuaginta Editionis auctoritatem longissimè reiiciunt, & nihil nisi quod in Hebrais codicibus hodie legatur, rectum putant: & hac præiudicata opinione freti, nihil in libris Græcorum edendis, aut transferendis non deprauant, vt ipsimet confessi sunt, qui alterius Nicephori Historiam Ecclesiasticam, & alios eiusmodi libros transtulerunt. Quibus omnibus explicata hac à nobis Chronologia, dabitur resipiscendi locus: & mecum fateri cogentur hanc esse certam & vulgatam totius Græcæ Ecclesiæ computationem, quæ ad vnguem ei congruit, quæ in Græcorum Horologio & Cyclo Paschali ibidem descripto notatur, & quam Cedrenus, Zonaras, Nicetas, Sexta Generalis Synodus sequuntur: &, vt vno verbo dicam, omnes Græci: qui cum frequentius per annos mundi, tempora computent, quàm per annos Christi, sine fructu ab iis leguntur, qui hanc Chronologiam ignorant.*

Et post alia, addit: *Nefas duxit tam Græca quàm Latina Ecclesia Hebraicam sequi numerationem, ac non potiùs eam amplecti Septuaginta Interpretum. Eant nunc noui pseudochristiani, & Hebraïsantes molestissimi, qui Iudaïca obstinatione, & auida litterarum atque apicum auctoritate freti, aduersus diuinam LXX. Interpretum Translationem, & cum Translatione cunctam Prophetiam, & Hebraicorum codicum emendationem quotidie blasphemant.* Hactenus Cootius: haud sanè nimis prudenter, vt cap. 8 ostendemus.

Negari non posse, Septuaginta Interpretum Editionem in multis & olim fuisse, & nunc etiam esse deprauatam.

CAPVT VI.

SCribit Aristeas Ptolemæi Philadelphi regis Ægypti hyperaspistes in Historia LXXII. Interpretum ad Philocratem fratrem, maximam initio adhibitam curam, ne Editio Septuaginta vllo vnquam tempore alteraretur: sic enim refert: *Demetrius* (Phaleræus) *rebus ritè peractis, omnem Iudæorum multitudinem in eundem locum vbi interpretatio perfecta est, aduocat: rem omnem à principio edocet: vnà omnes obtestantur, rectè, sanctèque vnumquodque interpretatum esse, benéque se habere, si sic permaneat, neque in vno quidem permutetur. Approbantibus ea omnibus & rogationi applaudentibus, iubet Demetrius, vt pro eorum consuetudine imprecentur, si quis vel addere, vel mutare, transferre, delerève audeat quidquam ex his omnibus quæ scripta sunt. Cùm vniuersa hæc ritè expleuissent, vt perennis illa sit, sempérque seruetur, adiurat.*

Iosephus ex Aristea proculdubio describens, lib. 12. Antiquitatum cap. 2. ait: *Deinde & Sacerdos & Seniores Interpretum & magistratus populi postulauerunt, quandoquidem feliciter absoluta esset hæc Interpretatio, vt rata permaneat, nihilque ex ea mutari liceat. Quæ sententia cùm omnibus placuisset, sufferunt, vt priùs si quis aliquid deprehenderet, vel superesse Legi, vel deesse, diligentiùs inspectum & indicatum corrigeret: quando consultum esset, vt res semel approbata, rata esset in perpetuum.*

Non hic omittimus, Aristeam, vel Aristeum auctorem Historiæ de LXXII. Interpretibus, agnosci, eiúsque hunc librum citari, & adduci à Iosepho lib. 12. Antiquitatum cap. 2. Tertulliano Apologetici cap. 18. Eusebio lib. 8. Euangelicæ Demonstrationis cap. 1. & 5. S. Epiphanio lib. de Ponderibus & Mensuris, S. Hieronymo præfatione in Pentateuchum, Zonara tomo 1. Annalium, & innumeris recentioribus. At Ludouicus Viues ad lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 42 ait: *Circumfertur libellus Aristeæ nomine de LXX. Interpretibus, confictus, vt puto, ab aliquo recentiore.* Leo Castrius in disput. de Translationibus ab Iudæo aliquo conflatum existimat: in horum sententiam concedit Alfonsus Salmeron prolegomeno 6. in Sacram Scripturam. Sed & Scaliger in Eusebianis pag. 123. hæc scribit: *Aristea nomine à Iudæis Hellenistis confictus liber hodie in manibus omnium est, & ex quo nomine hoc negotium hausit Iosephus, & alij qui de hac re tractarunt.* Qui pluribus eam Aristeæ Historiam in crimen falsi adducere tentat. At non est huius loci argumenta eius expendere: qui semper vt noua, & inaudita dicat, flagrantissimo æstuat studio. Sed hoc ipsum opus, vt nunc extat, vero Aristeæ asserunt & vindicant Ioachimus Perionius in Obseruationibus ad S. Iustini Parænesim ad Gentes, Margarinus Bignæus tomo 7. Bibliothecæ Veterum Patrum, in Aristea, Robertus Bellarminus lib. 2. De Verbo Dei cap. 6. & libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, & Antonius Posseuinus in Apparatu sacro, in Aristea. Vide Nicolaum Serarium in Prolegomenis Bibliacis cap. 17. quæstiuncula 1.

Quamuis initio, vti diximus, magna diligentia curatum fuerit, ne vllius vnquam manu Septuaginta Interpretum Editio violaretur; plus tamen temporum iniuria, & hominum oscitantia vel malitia potuit. S. Iustinus Martyr in Tryphone, pag. 231. de Iudæis queritur: *At quòd illi multos & integros prorsus locos illarum* (Scripturarum) *ex translatione eorum qui cum Ptolemæo fuêre Seniorum, sustulerint: in quibus clarè hunc ipsum Crucifixum, Deum & hominem esse, eúmque in cruce pendere, & mori, prænuntiatum esse ostenditur, scire vos volo.* Et pag. 232. Hic Trypho dixit: *Vt nobis primùm dicas, Quænam sint, quas omninò inductas, abrogatásque esse scripturas asseueras, rogamus. Et ego respondi: Faciam vobis vt placet. Ex Psalmo 95. quem Dauid cecinit, perpauca hæc abstulerunt, A ligno. Cùm enim ad verbum ita fuisset dictum: Dicite in gentibus, Dominus regnauit à ligno; reliquerunt: Dicite in gentibus, Dominus regnauit.* Et pag. 242. *Vos autem in his quoque adulterare translationes Seniorum vestrorum, qui apud Regem Aegypti Ptolemæum fuerunt, audetis.*

Origenes homil. 21. in Ieremiam, coartans illud cap. 17. *Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo.* ait: *Deinde alia sequitur prophetia, quam nescio quare apud Septuaginta non inuenientes, in ceteris editionibus, quæ cum Hebræo consentiunt sermone, reperimus.*

S. Hieronymus præfatione in Paralipomenon ad Chromatium: *Si Septuaginta Interpretum pura, & vt ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superfluè me, Chromati, Episcoporum sanctissime, atque doctissime, impelleres, vt Hebræa volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis Ecclesiæ roborauerat fidem, iustum erat, etiam nostro silentio comprobari. Nunc verò cùm pro varietate regionum diuersa ferantur exemplaria: & germana illa, antiquáque translatio corrupta sit atque violata: nostri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid verum sit, aut nouum opus in veteri opere cudere, illudentibúsque Iudæis, cornicum, vt dicitur, oculos configere. Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem: Constantinopolis vsque ad Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat: mediæ inter has Prouinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos, Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: totúsque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat.* Eadem, totidem verbis habet Apologia secunda in Rufinum.

Et alia Præfatione in Paralipomenon, ad Domnionem & Rogatianum: *Liberè enim vobis loquor, ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, vt non tam Hebræa, quàm Barbara quædam & Sarmatica nomina coniecta arbitrandum sit. Nec hoc Septuaginta Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerant transtulerant: sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant, & sæpe nomina, subtractis è medio syllabis, in vnum vocabulum cogunt: vel è regione vnum nomen propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula diuidunt.* Et aliàs sæpius S. Hieronymus queritur de Septuaginta Editionis deprauatione: nec ob aliam causam se tantam prouinciam transfundendi ex Hebræo in Latinum sacras Scripturas suscepisse, nisi ob LXX. vitiatos codices affirmat. Vide illum in Præfatione in Pentateuchum, & epist. 89. ad Augustinum, & epist. 101. ad Pammachium, de optimo genere interpretandi, & epist. 135. ad Suniam & Fretellam, & passim in Commentariis Prophetarum.

De S. Luciano martyre, Presbytero Antiocheno, quem S. Hieronymus ait emendasse Editionem LXX. Seniorum, Acta eius sincera quæ edidit Simeon Metaphrastes 7. Ianuarij, hæc referunt: *Is ergo cùm vidisset sacros libros valde esse adulteratos, cùm & tempus multa in eis corrupisset, continuáque ab alijs in alia translatio, & quidam homines sceleratissimi, qui Gentilitati præerant, conati essent peruertere eorum intelligentiam, ipse omnes rursus sumpsit, & ex lingua renouauit Hebraica, quam ipsam quoque sciebat accuratissimè, in eis corrigendis plurimum laboris conferens. Porrò autem diuinorum quoque dogmatum puritatem quis ab alio ex iis, qui fuerunt illo tempore, meliùs quàm ab ipso fuisse seruatam inuenerit?*

Suidas haud dubiè ex eisdem Actis: *Lucianus Martyr, Samosatenus, Syrus, homo nobilis, prima ætate Macarij cuiusdam Edessæ degentis consuetudine vsus, sacrorum librorum Interpretis, pulcherrima quæque illius inuenta breui tempore edidicit.* Et paucis interiectis: *Cùm autem adulterina multa in sacros irrepsisse libros cerneret, ipsóque tempore complura deprauata, & continenti ab aliis ad alia translatione; cùm etiam improbissimi homines, profanæ religionis præsides, sensum eorum aliò detorquere voluissent, & multas corruptelas inuexissent: ipse libros omnes ex Hebraica lingua in integrum restituit, cuius erat callentissimus, maximo emendationis labore suscepto. Atque etiam puritatem diuinorum decretorum apud hunc ex omnibus illius ætatis pulcherrimè, summóque studio conseruatam reperies.*

Macarius Logotheres in libro Metaphrasis: *Diuinus igitur Lucianus, conspicatus sacros libros multis corruptelis infectos, partim temporis longinquitate, partim continua ex aliis transpositione, & quidem nonnullis sceleratissimis, qui Græca litteratura excellebant, ipsorum sententiam peruertere tentantibus, & multa labes inserentibus: ipse eos omnes assumens, ex Hebraica*

braïca lingua, quam perfectè callebat, renouauit, in emendatione magnum perferens laborem. Exemplaria LXX. Interpretum à ſancto Luciano emendata, Lucianea dicta, auctor eſt, S. Hieronymus in Catalogo Virorum Illuſtrium, qui Lucianeæ quoque emendationis meminit Præfatione in Euangelia ad S. Damaſum.

Et verò L X X. Seniorum Interpretationem, quamuis pura & ſincera optimáque fide ab ipſis edita fuerit, deinde tamen ſucceſſu temporum corruptam, & deprauatam, vel temporum iniuria, vel hominum inertia, vel Iudæorum nequitia, vel exſcribentium vitio, multis illapſis mendis, & corruptelis temeratam ad nos perueniſſe: & eiuſmodi pluribus vitiis contaminatam noſtra ætate extare, tam perſpicuum eſt, vt pigeat dubitare: nam iidem ipſi errores quos iam Patres olim in LXX. Tranſlatione notauerant, in eadem deinceps propagati ſunt, & etiamnum hodie perſeuerant: & res ipſa apertiſſimè clamat, collatam Septuaginta Interpretum verſionem cum Hebraïca Veritate, & Vulgatâ Latina Editione, cuius auctoritatem in Tridentino Concilio iam conſecrauit Eccleſia, in multis locis è diametro inueniri diſcordem, & omninò contrariam: vt neceſſe ſit affirmare LXX. Editionem, non Vulgatam Latinam eſſe deprauatam. Pſalmos tamen perpetuò excipimus, quos ex LXX. Interpretatione integros, & incorruptos perenniter canit & ſeruat Eccleſia, de qua re non eſt hîc locus fuſiùs diſſerendi.

Ceterùm menda & vitia in Tranſlatione LXX. etiam noſtro tempore extare, in Editionibus, Aldina, Baſileenſi, Complutenſi, Roberti Stephani, Regia, Antuerpiana, & aliis ante Xyſtinam Romanam Editionem: vt etiam in locis & fragmentis quæ ex LXX. Interpretatione recitantur apud Patres, innumeri recentiores agnoſcunt, ingenuè fatentur, vt pro compertiſſimo habeor: eos tantùm annotabo, qui ea de re ex inſtituto tractarunt, Steuchum Præfatione in Recognitionem Veteris Teſtamenti, & in Tractatione, An Editio Vulgata ſit S. Hieronymi, Xyſtum lib. 8. Bibliothecæ, Hæreſi 13. ad 6. Obiectionem, Genebrardum lib. 2. Chronographiæ pag. 289. 290. Galeſinium Commentario de LXXII. Interpretibus, Bellarminum lib. 2. de Verbo Dei, cap. 6. Baronium Annal. 2. anno Chriſti 231. num. 36. & 37. Poſſeuinum in Sacro Apparatu, verbo, *Septuaginta Interpretes*, Serarium in Prolegomenis Bibliacis, cap. 17. 20. & geminas Præfationes, alteram præfixam Græcæ editioni Romanæ LXX. Interpretum, iuſſu Xyſti V. confectæ; alteram, quæ eſt ante Latinam tranſlationem eiuſdem Græcæ editionis, opera Flaminij Nobilij adornatam. Leo autem Caſtrius qui abſolutam & integram LXX. Seniorum Tranſlationis puritatem tuendam ex profeſſo ſuſcepit, ſuo fruatur ingenio: nam in re tam perſpicua digladiari non eſt animus.

De Græca verò & Latina L X X. Interpretum editione Romæ poſtremo mandato & auſpiciis Xyſti V. Pontif. Maximi publicata, num ea pura & incorrupta prorſus cenſenda ſit, meritò dubitant eruditi. Verùm hanc difficultatem non hîc fuſiùs tracto: Videndi, Poſſeuinus lib. 2. Bibliothecæ Selectæ cap. 18. initio, & in Apparatu Sacro, Serarius in Prolegomenis Bibliacis, cap. 17. quæſtiuncula 21. 22. Delrius in Regulis quæ ſuis in Geneſ. Gloſſis præfixit, Regula 4. Petrus Lorca lib. 1. de Locis Catholicis diſp. 6. memb. 3. Eſſe quidem ceteris quæ hactenus prodierunt saniorem & meliorem facilè credimus: ſed omninò ſinceram & integram fateri non poſſumus, vel illa, vt alias interim omittamus, ſingulari ratione quòd annorum numeri Geneſ. 5. & 11. in ea deprauati & corrupti maneant, eodem prorſus modo quo olim vitiatos queſti ſunt Patres, vt ſequenti capite videbimus.

In annorum numeris à mundi conditu ad Diluuium, & à Diluuio ad Abrahamum Geneſ. 5. & 11. deprauatam eſſe LXX. Seniorum Interpretationem aſſerunt Patres.

CAP. VII.

SAnctus Hieronymus in Traditionibus Hebraïcis, Geneſ. 5. *Sciendum, quòd vſque ad Diluuium, vbi in noſtris codicibus, ducentorum & quod excurrit annorum, genuiſſe quis dicitur: in Hebræo habeat centum annos, & reliquos qui ſequuntur. Et vixit Mathuſala annis centum ſeptuaginta ſeptem, & genuit Lamech. Et vixit Mathuſala poſtquam genuit Lamech, annos octingentos duos, & genuit filios, & filias. Et fuerunt omnes dies Mathuſala quos vixit, anni nongenti ſexaginta nouem, & mortuus eſt. Famoſa quæſtio, & diſputatione omnium Eccleſiarum ventilata, quòd iuxta diligentem ſupputationem, quatuordecim annos poſt diluuium Mathuſala vixiſſe referatur. Etenim cùm eſſet Mathuſala annorum centum ſexaginta ſeptem, genuit Lamech: rurſus Lamech cùm eſſet annorum centum octoginta octo, genuit Noe: & fiunt vſque ad diem natiuitatis Noe, anni vitæ Mathuſala trecenti quinquaginta quinque: ſexcenteſimo autem anno vitæ Noë Diluuium factum eſt. Ac per hoc habita ſupputatione per partes, nongenteſimo quinquageſimo quinto anno Mathuſala, Diluuium fuiſſe conuincitur. Cùm autem ſupra nongentis ſexaginta nouem annis vixiſſe ſit dictus, nulli dubium eſt quatuordecim eum annis vixiſſe poſt Diluuium. Et quomodo verum eſt, quòd octo tantum animæ in arca ſaluæ factæ ſunt?*

Reſtat ergo, vt quo modo in pleriſque, ita & in hoc ſit error in numero. Siquidem & in Hebræis, & Samaritanorum libris ita ſcriptum reperi: Et vixit Mathuſala centum octoginta ſeptem annis, & genuit Lamech. Et vixit Mathuſala poſtquam genuit Lamech, ſeptingentos octoginta duos annos, & genuit filios & filias. Et fuerunt omnes dies Mathuſala anni nongenti ſexaginta nouem, & mortuus eſt. Et vixit Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit Noe. A die verò natiuitatis Mathuſala, vſque ad diem natiuitatis Noe, ſunt anni trecenti ſexaginta nouem: his adde ſexcentos Noë, quia in ſexcenteſimo vitæ eius anno factum eſt Diluuium: atque ita fit, vt nongenteſimo ſexageſimo nono anno vitæ ſuæ Mathuſala mortuus fuerit, eo anno quo cœpit eſſe Diluuium.

Hactenus S. Hieronymus, & ſanè prudentiſſimè corruptelam editionis Septuaginta Seniorum ingenuè agnoſcens, eámque manifeſtiſſima ratione ex Hebraica veritate redintegrans. Eadem ipſa verba S. Hieronymi diſertè exſcripſerunt & ſecuti ſunt S. Eucherius in 5. Geneſ. Strabus in Gloſſa Ordinaria Geneſ. 5. S. Ado Viennenſis in Chronico. Verùm vt clariùs lector aſpiciat, quàm inextricabiles nodos vitiata L X X. Interpretum hoc loco Tranſlatio genuerit, audiamos S. Auguſtinum de eadem moleſtiſſima vitæ Mathuſalem, quæſtio-

ne differentem lib. 15. de Ciuit. Dei, cap. 11. cùm enim cap. 10. accuratè exposuisset discrimen quod est inter Hebræus & LXX. in annorum numero ab Adam ad Diluuium, quam nos suprà cap. 3. descripsimus, in hunc modum orditur: *Per hanc autem discrepantiam Hebræorum codicum, atque nostrorum exoritur illa famosissima quæstio, Vbi Mathusalem quatuordecim annos vixisse post Diluuium computatur: cùm Scriptura ex omnibus qui in terra tunc fuerant solos octo homines in Arca exitium commemoret euasisse Diluuij: in quibus Mathusalem non fuit. Secundùm codices enim nostros, Mathusalem priusquam gigneret illum quem vocauit Lamech, vixit annos centum sexaginta septem: Deinde ipse Lamech antequam ex illo natus esset Noe, vixit annos centum octoginta octo, qui simul fiunt trecenti quinquaginta quinque: his adduntur sexcenti Noe, quoto eius anno Diluuium factum est: qui fiunt nongenti quinquaginta quinque, ex quo Mathusalem natus est, vsque ad annum Diluuij: omnes autem anni vitæ Mathusalem nongenti sexaginta nouem computantur: quia cùm vixisset annos centum sexaginta septem, & genuisset filium, qui est appellatus Lamech, post eum genitum vixit annos octingentos duos: qui omnes, vt diximus, nongenti sexaginta nouem fiunt: Vnde detractis nongentis quinquaginta quinque ab ortu Mathusalem, vsque ad Diluuium, remanent quatuordecim, quibus vixisse creditur post Diluuium.*

Propter quod eum nonnulli, etsi non in terra, vbi omnem carnem quam viuere in aquis natura non sinit, constat fuisse deletam, cum patre suo, qui translatus fuerat, aliquantulum fuisse, atque ibi, donec Diluuium præteriret, vixisse arbitrantur: nolentes derogare fidem codicibus, quos in auctoritatem celebriorem suscepit Ecclesia, & credentes, Iudæorum potiùs quàm istos, non habere quod verum est. Non enim admittunt, quod magis hic esse potuerit error Interpretum, quam in ea lingua esse falsum, vnde in nostram, per Græcam Scriptura ipsa transfusa est. Sed inquiunt non esse credibile, Septuaginta Interpretes, qui vno simul tempore, vnóque sensu interpretati sunt, errare potuisse: aut vbi nihil eorum intererat voluisse mentiri: Iudæos verò, dum nobis inuident, quod Lex & Prophetæ ad nos interpretando transierunt, mutasse quædam in codicibus suis, vt in nostris minueretur auctoritas. Hanc opinionem, vel suspicionem accipiat quisque vt putauerit, certum est tamen, non vixisse Mathusalem post Diluuium, sed eodem anno fuisse defunctum, si verum est quod de numero annorum in Hebraicis codicibus inuenitur. De illis verò Septuaginta Interpretibus, quid mihi videatur, suo loco diligentiùs differendum est. Hæc sanctus Augustinus.

Et disseruit quidem diligentiùs sequenti cap. 13. in hæc verba: *Continuò referretur, illud Iudæorum esse mendacium: de quo superiùs satis actum est. Nam Septuaginta Interpretes laudabiliter celebratos viros potuisse mentiri difficile est. Vbi si quæram, quid sit credibilius, Iudæorum gentem tam longè latéque diffusam, in hoc conscribendum mendacium vno concilio conspirare potuisse, & dum aliis inuideant auctoritatem, sibi abstulisse veritatem: an Septuaginta homines, qui etiam ipsi Iudæi erant, in vno loco positos, quoniam Rex Ægypti Ptolemæus eos ad hoc opus ascinerat, ipsam veritatem gentibus alienigenis inuidisse, & communicato istud fecisse concilio, quis non videat quid procliuiùs, faciliúsque credatur?*

Sed absit vt prudens quispiam, vel Iudæos cuiuslibet peruersitatis, atque malitiæ, tantùm potuisse credat in codicibus tam multis, & tam longè latéque dispersis: vel Septuaginta illos memorabiles viros hoc de inuidenda gentibus veritate vnum communicasse concilium. Credibiliùs ergo quis dixerit, quum primùm de Bibliotheca Ptolemæi Regis describi ista cœperunt, tunc aliquid tale fieri potuisse in codice vno, scilicet primitus inde descripto, vnde iam latiùs emanaret, vbi potuit quidem accidere etiam scriptoris error.

Sed hoc in illa quæstione de vita Mathusalem non absurdum est suspicari: & in illo alio, vbi superantibus viginti quatuor annis, summa non conuenit. In his autem in quibus continuatur ipsius mendositatis similitudo, ita vt ante genitum filium, qui ordini inseritur, alibi supersint centum anni, alibi desint, vt summa conueniat: & hoc in prima, secunda, tertia, quarta, quinta, septima generatione inuenitur, videtur habere quandam (si dici potest,) error ipse constantiam: nec casum redolet, sed industriam. Itaque illa diuersitas numerorum aliter se habentium in codicibus Græcis & Latinis, aliter in Hebrais, vbi non est ista, centum annis prius additis, & posteà detractis, per tot generationes continuata parilitas: nec malitiæ Iudæorum, nec diligentiæ vel prudentiæ Septuaginta Interpretum, sed scriptoris tribuatur errori, qui de Bibliotheca supradicti Regis codicem describendum primus accepit. Nam etiam nunc, vbi numeri non faciunt intentum ad aliquid quod facilè possit intelligi, vel quòd appareat vtiliter disci: & negligenter describuntur, & negligentiùs emendantur. Et post alia, tandem subdit: *Sed quomodolibet istud accipiatur, siue credatur ita esse factum, siue non credatur, siue postremò ita, siue non ita sit: rectè fieri nullo modo dubitauerim, vt cùm diuersum aliquid in vtrisque codicibus inuenitur: quandoquidem ad fidem rerum gestarum vtrumque esse non potest verum; ei linguæ potiùs credatur, vnde est in aliam per interpretes facta translatio. Nam in quibusdam etiam codicibus, Græcis tribus, & vno Latino, & vno etiam Syro, inter se consentientibus inuentus est Mathusalem sex annis ante Diluuium fuisse defunctus.* Huc vsque S. Augustinus.

Qui etiam quæst. 2. in Genesim, inquit: *Quæri solet, quomodo Mathusalem secundùm annorum computationem viuere post Diluuium potuerit, cùm omnes, præter eos, qui in arcam ingressi sunt, periisse dicantur. Sed hanc quæstionem plurium codicum mendositas peperit. Non solùm quippe in Hebrais aliter inuenitur, verùm etiam in Septuaginta Interpretatione, Mathusalem, in codicibus paucioribus, sed veracioribus, sex annis ante Diluuium reperitur fuisse defunctus.* Nimirum in codicibus illis Septuaginta Interpretum, qui habent Mathusalem natum annos 187. genuisse Lamech; Lamech annorum 188. genuisse Noë, vti iam annotauimus cap. 3.

S. Beda in Chronico: *Mathusalem annorum centum octoginta septem, genuit Lamech, cui superuixit annis septingentis octoginta duobus, id est, vsque ad Diluuium. LXX. Interpretes ante natum Lamech, centum sexaginta septem ponunt annos, posteà octingentos & duos, qui numerus, vt lector facillimè videbit, iuxta Hebraicam veritatem, viginti annis, iuxta ipsorum verò auctoritatem, quatuordecim annis Diluuij tempora transit. De qua famosissima quæstione doctissimi Patres Hieronymus in lib. Quæstionum Hebraicarum. Augustinus in lib. de Ciuitate Dei 15. plenissimè disputant.* Eadem habet totidem verba S Ado Viennensis in Chronico, & Hermannus Contractus in Chronico. Iosephus Scaliger Eusebianorum pag. 243. hæc annotat: *Hic quoque hallucinatio est. Nam secundùm Hebraicam veritatem XX. annis minor est ille numerus annorum Mathusala, non autem viginti annis transit tempora Diluuij. Mira alogistia!* Mira sanè Scaligeri, qui diligentissimum & accuratissimum

mum

mum scriptorem Bedam tam bardum facit: est perspicuum mendum in Adone, Beda & in Hermanno, facilique lapsu potuit abesse vocula, *maior*, legendumque, *iuxta Hebraïcam Veritatem, viginti annis maior, iuxta ipsorum verò auctoritatem, quatuordecim annis, &c.* Et quando Scaliger scribebat, *XX. annis, minor*, (nisi error sit typographi) quid habebat in mente?

Addit verò idem S. Beda: *Sanè de differentia annorum inter Hebræam & LXX. Interpretum auctoritatem, ne quis nos laceret nouas mouisse quæstiones, legat præfatorum Patrum memorata opuscula, & intelliget, hanc iam olim notissimam fuisse distantiam: cuius originem distantiæ cùm beatus Augustinus solertissimè quæsisset, dixit in libro suprà scripto, capitulo 13. inter alia sic: Credibilius ergo quis dixerit, cùm primò de bibliotheca Ptolemæi describi ista cœperunt, tunc aliquid tale fieri potuisse in codice vno, sed primitus inde descripto, vnde iam latiùs emanaret, vbi potuit quidem accedere etiam scriptoris error: Et hoc in illa quæstione de vita Mathusala, non absurdum est suspicari. Et post aliquanta: Rectè fieri, inquit, nullo modo dubitauerim, vt cùm diuersum aliquid in vtrisque codicibus inuenitur, quandoquidem ad fidem rerum gestarum vtrumque esse non potest verum, ei linguæ potiùs credatur, vnde est in aliam per interpretes facta translatio.* Hæc S. Beda. Eadem ad verbum Hermannus Contractus.

Marianus Scotus lib. 1. Chronici: *Mathusala annorum CLXXXVII. genuit Lamech, & posteà vixit DCCLXXXII. id est, vsque ad Diluuium. Septuaginta autem ante Lamech CLXVII. & postea DCCCII. annis, id est, XIV. annis post Diluuium. Quod nonnulli cum patre suo Henoch, qui translatus fuerat, aliquantulum fuisse, donec Diluuium præteriret, falsa opinione existimant. Quam famosissimam quæstionem B. Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei plenissimè disputat. Hieronymus autem in lib. Hebraicarum Quæstionum, sic: Tunc secundum LXX. annis post Diluuium XIV. vixit Mathusala, & non octo tantùm animæ saluæ fuerunt in Arca, iuxta diuinam Scripturam. Sed hic error est. Anno DCCCCLXIX. vitæ eius, quo cœpit Diluuium, obiit Mathusala.* Et inferiùs ætate 2. pag. 13. agens de annis à Diluuio ad Abraham, ait: *Quòd verò Hebraicæ veritatis potiùs auctoritatem, quàm LXX. Interpretum credamus, cùm originem distantiæ ipsarum beatus Augustinus solertissimè quæsisset in libro de Ciuitate Dei 15. capite 13. ita dicit: Credibiliùs ergo quis dixerit, cùm primùm de Bibliotheca Ptolemæi regis describi ista cœperunt, tunc aliquid tale erroris fieri potuisse in codice vno, sed primitùs inde descripto, vnde iam latiùs emanaret: vbi potuit quidem accedere etiam scriptoris error. Sed & hoc in illa quæstione de vita Mathusalem, non absurdum est suspicari. Et post paululum: Rectè fieri, inquit, nullo modo dubitauerim, vt cùm diuersum aliquid in vtrisque codicibus inuenitur, quandoquidem ad fidem rerum gestarum vtrumque esse non potest verum, ei linguæ potiùs credatur, vnde in aliam per Interpretes facta est translatio. Hæc Augustinus. Translatio autem LXX. Interpretum vel minùs sollicitè primò edita est, vt multi adstruunt, vel postea à Gentilibus corrupta, vt B. Augustino videtur: seu certè ex vtrisque, commixto opere, codicibus, vt sibi visum fuerit, temporum cursum notauerit.* Hæc Marianus, insignis Chronologus, qui, teste Dodechino, obiit anno salutis MLXXXVI. Vide S. Bedam de Temporum ratione, cap. 66.

At hic notandum, iuxta LXX. Seniorum exemplaria, & Patres ea secutos, quæ Mathusalæ quando genuit Lamech, CLXVII. ætatis annos assignant, perspicuè sequi Mathusalem XIV. annos produxisse vitam vltra Diluuium: at in Compiutensi, Roberti Stephani, & Regia, LXX. editionibus, Mathusalæ duo minus anni tribuuntur, quando genuit Lamech, nempe CLXV. iuxta quos codices, XVI. annos eum post Diluuium vixisse oportuit. At cùm iam olim vetustissimi Patres tantùm incommodum animaduertissent, LXX. interpretum exemplaria ad Hebraicam Veritatem restituerunt, & Mathusalæ CLXXXVII. annos, vt est in Hebræo, constituerunt: reliquósque numeros, vt erant in LXX. codicibus reliquerunt intactos: sicque Mathusalem iuxta hos codices LXX. sex annis ante Diluuium, è vita discessit. Suspicor auctorem eiusmodi emendationis fuisse S. Lucianum martyrem, qui LXX. editionem ad Hebraicam veritatem in multis emendauit, vti præced. cap. demonstrauimus. Scaliger tamen existimat, initiò LXX. Interpretationem rectè, & incorruptè cum Hebræo in Mathusalem habuisse CLXXXVII. annos: posteà factam deprauationem in CLXVII. Cuius rei non leue argumentum est, quòd Iosephus qui singulorum Patriarcharum numeros in prima mundi ætate, consentaneè LXX. Seniorum Editioni supputare videtur, Mathusalæ quando genuit Lamech CLXXXVII. annos contribuit: totidémque ei dant S. Theophilus, & Iulius Africanus, qui vixerunt ante tempora S. Hieronymi & S. Augustini. Vide quæ scripsimus suprà cap. 3. & quæ Scaliger annotat lib. 5. canonum, pag. 280. 281. Sed mira sunt quæ scribit Quintus Iulius Hilarion Libello de Mundi duratione: enumerans enim generationes Patriarcharum ab Adam ad Diluuium, inter alia inquit: *Mathusalam anno CLXXXII. genuit Lamech. Hic primos Mathusala annos quos scriptorum error fecit, nullus vidit, nullus inspexit, nullus diligenti inquisitione correxit. CLXVII. annos eum vixisse quum genuit Lamech; post vixisse DCCCII. annos: quod verum esse non potest, quia DCCCII. vsque trans Diluuium, XIV. annos plus esse monstratur: Diluuium enim nemo euasit, nemo præter arcam viuendo transcendit. Igitur Mathusalam vixit annos CLXXXII. & sic genuit Lamech, & post hoc vixit annos DCCLXXXVII. Sic enim diuina Scriptura fides vera demonstrat, quæ & Mathusalam ante Diluuium & vixisse, & mortuum esse narrauit. Lamech anno CLXXXVIII. genuit Noe. Sexcentesimo namque anno Noe factũ & consummatum est Diluuium.* Hæc Hilarion. Mirari autem satis S. Isidorum & Hispalensem existimasse visum Mathusalem vltra Diluuium vitam propagasse. Sic enim in Genes. 5. ait: *Quòd Mathusalam secundum Septuaginta vltra Diluuium numerantur anni: vt quemadmodum solus est Christus, cuius vita nullam sensit ætatem: in maioribus quoque illius non sensisse Diluuium videretur.* At sunt disertiss. verba Petri 1. cap. 3. 20. *in qua*, arca, *pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam*, quæ nulla tergiuersatione eludi possunt.

Ergo habemus luce meridiana fulgentius ex sententia S. Hieronymi, S. Augustini, S. Eusebij, S. Bedæ, S. Adonis, Strabi, Hermanni Contracti, Mariani Scoti, LXX. Seniorum Editionem in annorum numeris ab Adàm vsque ad Diluuium Genes. 5. & à Diluuio vsque ad Abraham, Genes. 11. corruptam & deprauatam esse: potiúsque amplectendam & retinendam esse eam annorum rationem quam Hebraïca Veritas perpetuò exhibuit & conseruauit. Georgius Monachus Syncellus in Chronographia quam habuit Scaliger, conatus est LXX. Interpretum codices, reiecta Hebraïca veri-

cate in his annorum numeris asserere : causásque stultissimas comminiscitur cur in singulis ferè Patriarcharum generationibus centenarium vnum minùs ponant Hebræi quàm LXX. Sed sunt vanissima quæ differit : & iam à SS. Hieronymo & Augustino confutata. Vide Scaligerum in Eusebianis pagina 249.

In annorum enumeratione ab Adam ad Diluuium, Genes. 5. & à Diluuio ad Abraham, Genes. 11. potiùs standum Hebraïcæ Veritati, & Vulgatæ Editioni Latinæ, quàm LXX. Interpretum translationi.

CAP. VIII.

NVlli non notum, vulgatam istam Latinam Editionem, quam Ecclesia iam longo sæculorum vsu probauit, quámque Concilium Tridentinum authenticam & irrefragabilis auctoritatis esse decreuit, eam omnino habere annorum rationem ab Adam ad Diluuium Genes. 5. & à Diluuio ad Abraham, Genes. 11. quam Veritas Hebraica continet. Quapropter cùm, vt prudentissimè dicebat S. Augustinus, *ad fidem rerum gestarum vtrumque esse non possit verum*, nimirum, & quod LXX. translatio, & quod Hebraicus Textus, & vulgata nostra Editio Latina in præfata annorum ratione habent, cùm immaniter inter se discordent; rogo quempiam eruditum & pium, Veri potiùs credendum, & assentiendum censuerit, LXX. ne Interpretum versioni, quæ tot Patrum auctoritate, & ratione perspicua vitiosa & corrupta deprehenditur: an Hebraicæ Veritati, & huic prorsus consentienti Editioni Vulgatæ authenticæ, quam nullus, quouis prætextu, iubente sacro Concilio, reiicere ausit? Alterum enim è duobus hic necessariò eligendum: vel reiecta Editione Vulgata, LXX. translationem præferendam: vel hac repudiata, Editionem Vulgatam amplectendam.

Equidem innumeri recentiores, doctrina & pietate præstantes, qui controuersiam hanc de Chronologia ab Adam ad Abraham ex instituto versarunt, summo consensu in eam abière sententiam, Septuaginta Seniorum Interpretationem in ea tota ratione mendosam & deprauatam haberi: Veritatem autem Hebraicam, & Vulgatam nostram Editionem integram & incorruptam esse: & sine dubio explosa annorum ratione, quam LXX. præferunt, eam solam pro vera & legitima excipiendam & approbandam annorum summam, quam Fons Hebraïcus, & Vulgata Editio ab Adam ad Diluuium, Genes. 5. & à Diluuio ad Abrahamum Genes. 11. commendant. Ita sanè Alphonsus Tostatus Comment. in Genes. 5. Ludouicus Viues Commentariis ad lib. 15. de Ciuit. Dei, cap. 11. & 13. Augustinus Steuchus in notis ad Genes. 5. & 11. Ioannes Lucidus lib. 1. de Emendationibus temporum, cap. 6. & 7. Xystus Senensis lib. 5. Bibliothecæ, annot. 68. & 88. Gilbertus Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 350. Robertus Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, cap. 6. Flaminius Nobilius in Notis ad Editionem Latinam LXX. Interpretum, Genes. 5. Benedictus Pererius lib. 7. in Genes. Disputationis Chronologicæ, quæst. 2. & 3. & lib. 16. in Genes. disp. 12. Franciscus Suarez tom. 1. in 3. partem S. Thomæ, disp. 6. sect. 1. Ascanius Martinengus Prolegomenis in Pentateuchum, cap. de Editionibus Latinis, Martinus Delrius Annotationibus in Genes. 5. & 11. Augustinus Torniellus in Annalibus ab orbe condito, anno mundi 131. num. 4. & seqq. Iacobus Gordonius in Quæstionibus Chronologicis, cap. 4. & 5. Leonardus Coquæus in Annotationibus ad lib. 15. de Ciuitate Dei, cap. 11. & 13. Nicolaus Serarius in Prolegomenis Bibliacis, cap. 17. quæstiunc. 10. His adiungo, sed non eodem elogio, hominem ab Ecclesia alienum Scaligerum in Eusebianis pag. 243. col. 1.

Et hæc procul dubio est Ecclesiæ sententia, quum in Concilio Tridentino Latinam Vulgatam Editionem, authenticam esse confirmauit. Quæ quidem sententia quam firma, fixáque stare debeat, inde magis perspicuum redditur, quòd Index Expurgatorius Romanus ad tom. 4. Bibliothecæ veterum Patrum editionis Parisiensis anni 1589. in S. Iuliani Archiepiscopi Toletani opere contra Iudæos, lib. 3. colum. 243. c. ad verba illa S. Iuliani, quibus patrocinium LXX. Interpretum aduersus Hebraïcos codices in annorum rationibus ab Adam ad Diluuium, & à Diluuio ad Abraham suscipit, quæ nos quoque superiùs, cap. 5. descripsimus: hanc censuram apponi imperat: *Expunge glossam marginalem, Codices Septuaginta Interpretum Hebrais preferendi, & scribe: Cautè lege: Nam certum est Ecclesiam Catholicam in Editione vulgata approbare eam annorum rationem, quæ est in codicibus Hebraicis Genes. 5. & 11. cùm Vulgata egregiè Hebraico Fonti consentiat in ætatum enumeratione, atque supputatione temporum. Vide lib. 1. supradicti Theologi Dominicani Thomæ Maluenda de Antichristo, cap. 14. & 16.* Hæc Index Expurgatorius. Atqui hæc ipsa Nota addita est in margine eisdem verbis operis S. Iuliani, in editione posteriori Parisiensi Bibliothecæ Patrum, anno 1610. Et in nouissimo Indice Expurgatorio Hispano, ad eadem verba S. Iuliani, in Bibliotheca Patrum, margini iubetur affigi hæc animaduersio: *Cautè lege.*

Ad hæc, idem Expurgatorius Index Romanus ad Tomum 7. Bibliothecæ Patrum impressionis Parisiensis, 1589. in Chronographia S. Nicephori Patriarchæ, colum. 973. Et ad verba illa Notarum Antonij Contij, *Quare satis mirari non possum, &c.* quibus quoque LXX. Seniorum rationes ab Adam ad Diluuium, & à Diluuio ad Abraham aduersus Hebræos propugnat, quæ nos etiam suprà cap. 5. posuimus, eiusmodi censuram adiici statuit: *Contius dum nimio studio Septuaginta Interpretum translationis chronologiam tuetur, non videt se incautè Hebraici Fontis, & vulgatæ Editionis chronologiam labefactare, quæ cum illa Septuaginta Interpretum perspicuè pugnat: & Patres corruptelam LXX. Interpretum exemplarium ingenuè profitentur. Vide librum 1. de Antichristo P. Thomæ Maluendæ Theologi Dominicani, cap. 14. 15. 16.* Hæc Index.

Augustinus Torniellus in Annalibus, anno mundi 131. num. 7. eundem Contium castigans, ait: *Nam quemadmodum meritò sanè Index expurgandorum Romæ nuper editus, ibidem* (nimirum ad Contij præfata verba) *affigendum præcipit; Dum nimio Contius studio Septuaginta Interpretum translationis chronologiam tuetur, non videt se incautè Hebraici Fontis & Vulgatæ Editionis chronologiam labefactare, quæ cum illa LXX. Interpretum perspicuè pugnat: & constat Patres corruptelam LXX. Interpretum exemplarium ingenuè profiteri, vt tum ex his quæ à nobis iam dicta sunt, tum etiam ex illis, quæ apud Patrem Thomam Maluendam Theologum Dominicanum lib. 1.* de

de Antichristo, cap. 14. 15. & 16. in eadem Indice citatum, habetur, satis euidenter apparet. Hæc Torniellus.

Et in Hispano Indice ad eadem Contij verba, in Bibliotheca Patrũ, adscribi iubetur in margine: *Cautè lege.* Quin & Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 150. inquit: *Ita nihil necesse est aliud respondere Antonio Contio, qui vulgatam totius Ecclesiæ Græcæ numerationem laudat, tanquam ei congruentem, quæ in Græcorum Horologio, & Cyclo Paschali ibidem descripto notatur, & quam Cedrenus, Zonaras, Nicetas, Sexta Synodus in Trullo, Nicephorus ipse Chronologus, quem luculentis Notis illuminauit, & vno verbo, Græci omnes hodie ita sequuntur, vt frequentiùs per hos mundi, quàm per Christi annos tempora consignent. Nam eam examinat ad corruptissima Septuaginta Interpretum exemplaria. Plurimum tribuo Septuaginta Interpretibus, sed incorruptos eos nobis exhibeant: corruptos enim negare non possunt, siue quia res ipsa cum Hebraico comparata loquitur, siue quia Ecclesia Editionem D. Hieronymi, vt ipsemet Contius fatetur, præfert, in his, & aliis ab hac Græca Editione mirabiliter discrepantem.* Hactenus Genebrardus: sanè prudentee.

Quocirca satis miramur Hieronymum Vielmium lib. de Sex diebus Conditi orbis, lectione 5. numerationem annorum ab Adam ad Abraham quæ in Codicibus LXX. Virorum habetur, conatum asserere. Nec valdè probanda sunt quæ de his disserit Ioannes Azorius tomo 1. Institutionum Moralium lib. 6. cap. 58. quæst. 5.

Sed maiorem difficultatem nobis creat Baronius, qui in Notis ad Martyrologium Romanum 25. Decembris, recitatis Martyrologij verbis, quibus à creatione mundi ad Christum nascentem computantur anni MMMMMCXCIX. ait: *Ita antiqua Tabula Ecclesiarum, secundùm supputationem LXXII. Interpretum, & Eusebij Chronico: quam quidem tam Occidentalem, quam Orientalem Ecclesiam constat esse secutam.* Et post alia: *Satis tibi sit, candide lector, nos hic demonstrare eiusmodi annorum supputationem positam esse more maiorum, simúlque ostendere Catholicam Dei Ecclesiam in supputando annorum numero LXX. Interpretes sequi consueuisse.* Et inferiùs: *Satis sit modò declarasse, Catholicam Dei Ecclesiam in supputatione annorum ab origine mundi dictos Interpretes esse secutam: quod & antiqua Martyrologia, ex quibus hæc sunt descripta, testantur.* Et Apparatu Annalium, num. 118. *Illud tamen non omninò prætermittendum videtur, Sanctam Dei Ecclesiam antiquitus consueuisse supputare annos ab origine mundi, non secundùm Hebraicam Editionem, sed secundùm LXXII. Interpretes.* & num. 119. *Profitetur & Romana Ecclesia in suo Martyrologio, se annos supputare secundùm eosdem Interpretes.* Confirmat hæc Baronius auctoritate S. Augustini, & S. Iuliani, quas nos supra cap. 5. descripsimus. Et in eandem rem numero 118. ait: *Adiicimus & Græci hominis insigniter eruditi de eadem re testimonium, videlicet Anastasij Synaitæ Episcopi Antiocheni, æqualis Magno nostro Gregorio, qui sic ait: Sciendum est quòd aliter computant Hebræi, & aliter Romanæ Ecclesiæ traditio.* Hæc Baronius. De Græca Ecclesia notum est: & satis nobis dictum. Ceterùm nullum hactenus publicum Romanæ Ecclesiæ monumentum profertur, in quo Ecclesia in annorum mundi computatione LXX. Seniorum editionem se sequi profiteatur, nisi Romanum Martyrologium, quod hodie extat, XXV. Decembris, vbi dicitur Christus natus anno à creatione mundi 5199. &c. At vetustissimum Romanum Martyrologium, quo Ecclesia Romana olim est vsa, quódque S. Ado Viennensis Episcopus habuit, suóque Martyrologio præfixit, quod vidit & habuit Iacobus Mosander, quod Baronius nunquam vidit, quod nuper anno Domini 1613. Heribertus Rosuveydus primus in lucem protulit; 25. Decembris, nihil omnino habet de annis mundi, sed tantùm: *Natiuitas Domini secundùm carnem.* Item antiqua Martyrologia S. Bedæ, S. Adonis, Rabbani, nihil prorsus meminère de annis mundi qui fluxerunt vsque ad Natalem Christi, solus Vsuardus in suo Martyrologio 25. Decembris orsus est: *Anno à creatione mundi, quando in principio Deus creauit cælum & terram, quinto millesimo centesimo nonagesimo nono, &c. Iesus Christus in Bethlehem Iudæ nascitur, &c.* Atqui ex Vsuardo in recentius Romanum Martyrologium transfusam omnem illam annorum mundi Chronologiam, non est dubium.

At illud est nimis exploratum, non quidquid est in Romano Breuiario aut Martyrologio, id tanquam omnino certæ & indubitatæ fidei proponi ab Ecclesia credendum, cùm in Sanctorum Actis, tum in aliis ad historiam aut Chronologiam pertinentibus: cùm quidem, & non semel factæ sint, & Breuiarij & Martyrologij nouæ correctiones, & in his nonnulla ad veritatem historicam vel Chronologicam restitura: & supersint fortasse non pauca quæ restitui mereantur. Id quod ipse Baronius ingenuè etiam professus est Annal. 2. anno Christi 302. num. 104. Edit. Coloniensis.

Facilè crediderim Romanam & Occidentalem Ecclesiam ante tempora S. Hieronymi, secutam eam annorum rationem, quæ in codicibus LXX. Virorum erat, quod nimirum Ecclesia tunc vteretur Latina veteri quadam Editione ex illa LXX. Seniorum maiori ex parte conflata, in qua illa LXX. Virorum supputatio etiam inueniretur, vt ex his quæ ex S. Hieronymo, & S. Augustino cap. 7. notauimus, intelligi potest: sed postquam relicta prisca illa Latina Translatione, hanc nostram vulgatam, à S. Hieronymo, vel nouam ex Hebræo factam, vel ad Hebraïcam veritatem magna ex parte restitutam, amplecti cœpit, quis non videt eam quoque annorum rationem approbasse, quæ in eadem Vulgata Genes. 5. & 11. expressa continetur?

Addo eam Chronologiam, quam nunc Martyrologium Romanum 25. Decembris habet, non propriè, & integrè ex LXX. Editione acceptam, sed ex Eusebio: Epilogismus enim LXX. propriè est ab Adam ad Abraham, MMMCCCXIV. annorum: at Eusebianus MMMCLXXXIV. centum triginta annis minor illo LXX. Virorum, propter suppressam ab Eusebio generationem secundi Cainan. Atqui epilogismus Martyrologij & ipsissimus Eusebianus.

Sed & qui nuper Chronologiam sacram ex professo tractauit Iacobus Gordonus, annotat: *Imò consueuisse antiquitus Ecclesiam tantùm putare annos secundùm LXX. Interpretes, concedunt adhuc non pauci, ac inter alios Baronius in fine Apparatus ad Annales: Nihilominus Hebraicam scripturam esse præferendam, quantum ad Chronologiam attinet, sententia est, non modo recentiorum omnium, sed etiam plurimorum veterum.*

Portò testimonium S. Anastasij Sinaitæ lib. 7. Exaëmeron, quod adducit Baronius ad confirmandum, Romanam Ecclesiam supputare annos mundi, iuxta LXX. Interpretes, profectò erubui cùm

illud

illud inspexi. verba S. Anastasij sunt: *Secundò autem est sciendum, quòd aliter computant Hebræi annum, & aliter Romana Ecclesia traditio: nam illi quidem trecentorum quinquaginta quatuor solùm dierum, annum numerant.* Et quæ mens erat Baronio cùm hunc locum induxit?

Ergo illud fidenter nobis asserendum, Ecclesiam Romanam ab eo tempore quo Vulgatam Latinam Editionem recipere cœpit, eam quoque procul dubio annorum rationem approbasse, & amplectendam statuisse, quæ Genes. 5. & 11. perspicuè in eadem Vulgata descripta extat. Non igitur hoc tempore integrum iam erit in annotandis annis ab orbe producto ad Abrahamum, vllum scrupulum aut difficultatem ex LXX. Seniorum rationibus ciere, propter Ecclesiæ sacratam auctoritatem, Vulgatam Editionem authenticam decernentis: excepta tamen generatione Cainan posterioris, de qua statim accuratè dicemus. Quòd verò in Romano Martyrologio relicta sit ea Chronologia, quæ ex LXX. Virorum editione ab Eusebio vtcunque accepta fuit; id quidem non ideò factum videtur, quòd eam Romana Ecclesia vt veram & legitimam, præ ea quæ est in vulgata Editione, laudet aut comprobet: cùm illi è diametro aduersantem, illam quæ est in Vulgata vt genuinam & sinceram omnibus recipiendam proponat: sed tantùm salubri temperamento cauit, vt vetus aliquod venerandæ vetustatis monumentum, tametsi lacerum, & pannosum conseruaretur: palámque faciat, quam rationem secuti fuerint antiqui Patres in enumeratione annorum mundi ad Christi ortum; Solent enim priscæ antiquitatis vestigia quantumuis corrosa & deformata, gratum aspectantibus intuitum præstare.

Vnde, aut quando orta LXX. Seniorum Editionis, cum in annorum rationibus, tum in aliis deprauatio.

CAP. IX.

SAtis constat, perfecta absolutáque à LXX. Viris celebri illa Sacrorum Librorum Interpretatione, iussu Ptolomæi regis in clarissima illa quam Alexandriæ instruxit bibliotheca fuisse repositam, & magna diligentia conseruatam. Aristeas: *Tum Rex adiurat, iubétque, vt in seruandis custodiendisque ab omni macula libris, summa exhibeatur cura.* S. Epiphanius de Ponderibus & Mensuris: *Et sic libri in linguam Græcam translati, repositi sunt in prima bibliotheca, in Bruchio ædificata. Postea verò etiam altera facta est Bibliotheca in Serapio minor priore, quæ & filia ipsius nominata est: in qua reposita sunt Aquilæ & Symmachi, & Theodotionis ac reliquorum Translationes, post ducentesimum ac quinquagesimum annum.*

Inclytam illam Ptolemæi bibliothecam Cæsariano ciuili bello arsisse certum est. Seneca De Tranquil. animi, cap. 9. *Quadringenta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimum regiæ opulentiæ monumentum alius laudauerit, sicut Liuius, qui elegantiæ regum, curæque egregium id opus fuisse ait.*

Plutarchus in Cæsare, agens de bello Alexandrino: *Deinde cùm insisterent ei adimere classem, compulsus est periculum propulsare incendio: quo magna bibliotheca ex naualibus depascente, deflagrauit.*

Gellius lib. 6. cap. 17. *Ingens posteà numerus librorum in Ægypto a Ptolemæis regibus, vel conquisitus, vel confectus est, ad millia fermè voluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte, neque opera consulta, sed à militibus forte auxiliariis incensa sunt.* Non hæc satis conueniunt cum illis Plutarchi, qui nihil de direptione.

Dio lib. 42. referens quoque bellum Alexandrinum Cæsaris: *Exinde multa prælia interdiu, noctúque committuntur, multa incendia fiunt, inter quæ nauale etiam, penúsque, frumentaria, bibliothecáque, plurimis, vt fertur, optimísque referta libris conflagrauit.* Hæc cum illis Plutarchi conueniunt.

Ammianus lib. 22. cap. 41. *His accedunt altis sublata fastigiis templa, inter quæ eminet Serapium, quod licet minuatur exilitate verborum, atriis tamen columnariis amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, vt post Capitolium quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat. In quo bibliotheca fuerunt inæstimabiles: & loquitur monimentorum veterum concinnens fides, septingenta voluminum millia, Ptolemæis regibus vigiliis composita, bello Alexandrino, dum diripitur ciuitas, sub Dictatore Cæsare conflagrasse.* At nec cum Dione, aut Plutarcho, sed cum Gellio consentit Ammianus.

Sub Cleopatra vtcumque restitutam eam Bibliothecam, Lipsius in Syntagmate de Bibliothecis cap. 2. Inde suspicatur, quòd Plutarchus in Antonio scribat: *Caluisius Cæsaris necessarius hæc quoque commissa in Cleopatræ gratiam exprobrauit Antonio crimina, donasse eum illi Bibliothecas quæ Pergami erant, in quibus ducenta millia erant simplicium voluminum.* Ex quibus Cleopatra suam Alexandrinam instruxerit.

Non est dubium post incendium Cæsarianum restauratum Serapium, & in eo Bibliothecam, tametsi non parem magnitudine & elegantia illi priori. Nam sub Commodo etiam Serapium arsisse, Eusebius auctor est, in Chronico, cùm ait: *Anno II. Commodi, Christi CLXXXII. Templum Serapidis Alexandriæ incensum.* De quo incendio putat Scaliger intellexisse Clementem Alexandrinum in Adhortatorio: *Ignis & Romæ sæpe depopulatus est Capitolium: sed nec abstinuit à templo Serapidis Alexandriæ.* Sed forte mox refectum: siquidem tempore Seueri Imperatoris scribebat Tertullianus, qui Apologetici cap. 18. de LXX. Seniorum Interpretatione ait: *Hodie apud Serapium Ptolemæi Bibliotheca cum ipsis Hebraicis litteris exhibentur. Sed & Iudæi palam lectitant. Vectigalis libertas vulgò aditur Sabbatis omnibus* Dio lib. 78. in Fragmentis vitæ Caracallæ, alterius incendij Serapij sub Caracalla, sed sine noxa, meminit his verbis: *Paulo ante mortem ipsius Caracallæ ingens Alexandriæ subitò coortus ignis, vt equidem audire memini, totum Serapidis fanum interius occupauit: & aliud tamen omninò nihil damni dedit, nisi quòd gladius ille, quo fratrem iugulauerat, flammis solus absumptus fuit.* Ætate Valentis Serapium extitisse, paulò anteà ex Ammiano vidimus. Theodosius maior demoliri iussit, vti Eunapius Sardianus in Ædisio Philosopho, Rufinus lib. 2. Hist. Ecclesiast. cap. 26. 27. 29. 30. Socrates lib. 5. cap. 16. 17. Theodoretus lib. 5. cap. 22. Sozomenus lib. 7. cap. 15. Nicephorus lib. 12. cap. 25. & 26. fusè narrant. Vide lib. 5. Pseudosibyllinorum.

S. Ioannes Chrysostomus contra Iudæos, Inquit: *Ptolemæus Philadelphus cùm omnes vndique libros congregaret, & intellexisset esse apud Iudæos libros qui de Deo, & de optimo reipublicæ statu philosopharentur, viris à Iudæa accersitis, per eos transtulit, reposuitque has scripturas in Templum Serapidis: erat enim*

enim gentilis vir. Et nunc vsque libri Prophetarum ibi translati habentur. Hæc S. Chrysostomus in Græco Fragmento quod citat Steuchus in Dissertatione, *An vulgata editio sit D. Hieronymi.* Viderunt illud quoque Galesinius libello de LXX. Interpretibus, pag. 40. & Martinengus Prolegom. in Pentateuchum, cap. De editionibus Græcis. Non viderunt Baronius & Serarius. Et Baronius quidem affirmat, non potuisse vel somniare S. Chrysostomum suo tempore libros Prophetarum à LXX. translatos in Serapidis templo asseruari: cùm iam antequam S. Chrysostomus scriberet, sub Theodosio Seniore Serapidis templum dirutum esset. Templum quidem tunc dirutum prodidere auctores, sed non appendices, & porticus, aliáque coniuncta ædificia, vbi Bibliotheca potuit conseruari: nam quædam ibi vel relicta, vel paulò pòst instaurata, vbi Monachi introducti, & Ecclesia erecta, Eunapius, Rufinus, Sozomenus testantur. Et cur ibi vel superesse, vel mox instrui Bibliotheca non potuit? Adeò sæuũ vel Theodosiũ, vel Theophilũ Episcopũ Alexandrinũ existimabimus, vt saltẽ Bibliothecæ Serapij in tẽpli illa demolitione nõ pepercerint?

Facilè crediderim incendium illud sub Dictatore Cæsare, aut sub Commodo, magnam extitisse causam deprauationis LXX. Seniorũ Editionis, dum absumpta igni vel archetypa, vel ectypa, iterũ noua & imperita manu describuntur: vel ante hęc tẽpora, seu post, à Iudæis Hellenistis indoctis, quia LXX. Translatione vtebantur, admissam corruptelam. S. Augustinus 15. de Ciuit. Dei, cap. 13. *Credibilius ergo quis dixerit, cùm primùm de Bibliotheca Ptolemei describi ista cœperunt, tunc aliquid tale fieri potuisse in codice vno, scilicet primitus inde descripto, vnde iam latiùs emanaret, vbi potuit quidem accidere etiam scriptoris error.* Eadem Beda in Chronico.

Ludouicus Viues lib. 1. de caussis corruptarum Artium. *Alias corrupti sunt codices casu aliquo, vt ferunt Sacros, qui à Septuaginta versi sunt in Græcum, pugione fuisse perfossos, vt quædam verba nullo modo legi potuerint.* De archetypis planè intelligo loqui Viuem: sed nihil tale mihi vnquam lectum, vellem indicasset auctorem. Vide Serarium in Bibliacis Prolegomenis cap. 17. quæstiun. 25.

Caussa ob quas, qui Hebraicam veritatem, & vulgatam editionem sequuntur, in annorum enumeratione ab exordio mundi ad Christum etiam inter se dissentiant.

OCcurrunt in Scriptura sacra etiam iuxta Fontem Hebraïcum & vulgatam Latinam nostram Editionem difficultates non paucæ, nec exiguæ in consignandis annis mundi membratim per singulas ætates, & epochas temporum, vt non mirum sit, eos quoque qui in re chronologica explicanda laudem meruère præclaram, in statuendis rationibus temporum ab Adam ad Christum, nondum conuenire potuisse. Hîc præcipua nodorum & scrupulorum capita attingemus, reliqua ad eos amandabimus, quibus hæc est cura præcipua: breuiter interim innuentes, in vno quoque dubio quænam nobis magis sententia probetur.

Prima difficultas de generatione secundi Caïnan.

CAP. X.

VVlgata nostra Editio ex Hebræo fidelissimè reddita, Genes. 11. vers. 12. ita habet: *Porrò Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis triginta annis, & genuit filios & filias. Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber.*

At verò Septuaginta Interpretes vnam generationem ampliùs inter Arphaxad & Sale præter Hebraïcam veritatem interseruerunt, in hunc modum: *Et vixit Arphaxad centum triginta quinque annos, & genuit Caïnan. Et vixit Arphaxad postquam genuit sibi Caïnan, annos quadringentos triginta, & genuit filios & filias, & mortuus est. Et vixit Caïnan annos centum triginta, & genuit Sala. Et vixit Caïnan postquam genuit ipse Sala, annos trecentos triginta, & genuit filios & filias & mortuus est. Et vixit Salas annos centum triginta & genuit Heber.*

Vides perspicuè à LXX. Senioribus integram vnam Caïnan generationem adiectam, quam nec Hebraïca veritas, nec ipsa vulgata Editio quam magnifacit Ecclesia, agnoscit. Sed quod magnum momentum meritò in caussa ista præfert, S. Lucas Euang. cap. 3. vers. 36. LXX. Interpretum probat & sequitur Editionem in hac re, generationémque Caïnan suo Euangelio inseruit: *Qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Caïnan, qui fuit Arphaxad.*

Ingens sanè quæstio quæ magnorum virorum ingenia validè exercuit. Quocirca prudenter equidem S. Beda Præfat. Comment. in Acta Apostolorum exclamat: *Maximè miror, & propter ingenij tarditatem vehementissimo stupore perculsus, nescio perscrutari, qua ratione cùm in Hebraica veritate à Diluuio vsque ad Abraham, decem generationes inueniantur, ipse Lucas qui Spiritu sancto calamum regente nullatenus falsum scribere potuit, vndecim generationes, iuxta Septuaginta Interpretes, adiecto Caïnan, in Euangelio ponere maluerit?* Tota igitur quæstio existit, an reuera extiterit in rerum natura ille posterior Caïnan, & an sit eius generatio inserenda inter Arphaxad, & Sale. Quam si interijcimus, Fontem Hebraïcum, & receptam ab Ecclesia Editionem vulgatam respuere videmur: si reijcimus, Lucam Euangelistam, & LXX. Seniores erroris manifestè arguimus: quæ aduersus Lucam esset intoleranda blasphemia.

Et verò huius Caïnan generationem in mundi chronologia omittunt disertissimè, Iosephus, Iulius Africanus, Eusebius, S. Epiphanius. Quintus Iulius Hilarion, S. Isidorus Hispalensis, vti superiùs cap. 4. abundè vidimus: Imò & qui Eusebianum Epilogismum à mundi conditu ad Diluuium, & à Diluuio vsque ad Abrahamum sequuntur, vt Orosius, Cassiodorus, Martyrologia, Romanum recens, & Vsuardi, proculdubio intelliguntur generationem Caïnan prætermisisse, dum à Diluuio ad Abraham supputant annos DCCCCXLII. quæ est ipsissima LXX. Seniorum ratio, exclusâ generatione Caïnan, vti eodem cap. demonstrauimus. Et Procopius Gazæus in 11. Genes. *Hebraica Veritas habet Selam genitum esse ab Arphaxad: quæ enim in medio ponuntur, obelisco signata visuntur.* Omittit quoque eandem S. Hieronymus Epist. 126. ad Euagrium. Nec defuere recentiores qui existimarint generationem Caïnan in LXX. Interpretibus, & in Luca Euangelista superfluam & redundantem esse, nec inter Arphaxad & Sale vllum Caïnan reuerà intercessisse. Steuchus Annotationibus in Genes. 11. ait: *Error quoque est apud Septuaginta, in eo quòd scribant Arphaxad genuisse Caïnan, cùm genuerit Sala, sicut & nostra habet Editio. Hinc factum, vt idem error sit Lucæ 3. 1. vbi Genealogia censetur: sequebatur enim Septuaginta, qui iam erant toto orbe receptissimi.*

Caietanus in 3. Lucæ: *Cõfer tam cum vulgata editionẽ*

tione, quàm cum Hebraica veritate, & inuenies hanc generationem Cainan superfluam esse:nam inter patrem Heber, & Arphaxad nulla est media generatio, sed Arphaxad genuit Salech, qui fuit pater Heber. Excusatur tamen Lucas, quia recensuit genealogias vt inuenit eas scriptas à Septuaginta, apud quos scripta legitur hæc genealogia superflua: & meritò excusatur, quia tunc temporis interpretatio Septuaginta erat magna auctoritatis apud Græcos, & nationes alias: prouiditque per hoc Spiritus sanctus ne sanctis Doctoribus imputaretur, quod exposuerunt textum Sacræ Scripturæ, iuxta interpretationem communiter receptam, & vsu communi probatam: quandoquidem Lucæ Euangelistæ hoc idem fecisse licuit absque proprio errore. Et hoc dixerim, si verè ista generatio abundat. Posset namque dici Textus Hebræos modernos esse mancos, & Textum interpretatum à Septuaginta fuisse integrum. Et hoc credibilius est, præsertim quòd apud Septuaginta scribuntur etiam anni quibus vixit Cainan medius inter Arphaxad, & Salech patrem Heber, tam antequam genuit Salech, quàm post. Rationi siquidem consentaneum est, vt credantur potius manci moderni codices, quàm vt tot viri insignes studuerint ad figmentum hoc construendum.

Xystus Bibliothecæ lib. 5. annotat. 88. *Septuaginta in præsenti Genealogiâ Sem geminum habent errorem, alterum in numero generationum, quibus genealogia contexitur: alterum in numero annorum, quibus vixerunt auctores harum generationum. Primus est, quòd cùm Moses nouem tantùm numeret generationes à Sem vsque ad Abraham, Septuaginta recensent decem generationes, adiecta Cainan generatione statim post Arphaxad filium Sem, hoc modo: Et vixit Arphaxad ad annos centum triginta quinque, & genuit Cainan. Et vixit Caïnan annos centum triginta, & genuit Sela: Et vixit Cainan postquam genuit ipse Sela, annos trecentos triginta, & genuit filios & filias, & mortuus est. Quæ omnia redundant, & Hebraïca Veritas prorsus ignorat, ponens ipsum Arphaxad genuisse Sela, & non Cainan. Atque hic idem error irrepsit in Genealogia Saluatoris nostri, descripta in 3. capite Euangelij apud Lucam: qui vt in ceteris, ita etiam in hoc secutus est editionem LXX. suis temporibus toto orbe receptissimam.*

Iaosenius cap. 14. commentar. in concordiam Euangelicam: *In huius generationis narratione secutus est Lucas LXX. Interpretes: nam in vulgata nostra editione, & Hebraica veritate hæc generatio non ponitur: sed Arphaxad dicitur pater Sale, qui genuit Heber. Quamuis autem hæc generatio abundet, excusetur tamen Lucas, quia recensuit genealogias, vt inuenit eas descriptas à LXX. quorum illo tempore apud omnes summa erat auctoritas.*

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ pag. 30. *Corruptè apud LXX. Interpretes, Arphaxad dicitur genuisse Cainan, & Cainan Selam: nam nullum exemplar Hebraicum hoc loco huius mentionem facit. Quin etiam vetustissimi Hebræi nominatim notant, à Noe ad Abraham tantùm decem esse generationes, quot erant ab Adam ad Noe. Beatus quidem Lucas cap. 3. vndecim numerat, ac Cainan infert in hunc ordinem: sed id Græcorum ad quos scribebat, & quibus sola exemplaria LXX. nota erant, causâ. Possit etiam dici, Arphaxad genuisse Selam per intermedium Cainan: nam sæpe Hebræis gignere, tam maioribus reliquis, quàm proximis parentibus tribuitur. Sic cùm non meminisset Cainan Moses, id Beatus Lucas posuit, siue è veterum Hebræorum Historiis, siue è Spiritus sancti afflatu, siue ex opinione LXX, non sua. Neque enim est nouum scripturarum loqui ex aliorum sensu, & opinione, non rei veritate.*

Christianus Massæus in Chronico lib. 2. expungendam quoque censet generationem Cainan. Omittit eam etiam Adrichomius in Chronico. Ioannes Lucidus lib. 1. De Emendationibus Temporum, cap. 6. *Augustinus autem in 16. De Ciuit. Dei, cap. 10. inter Arphaxad & Sale, ponit Cainan: & dicit ipsum Cainan genuisse Sale, cùm esset centum triginta annorum, secundum codices è Græco traductos, quibus tunc vtebatur Augustinus. Sed hoc tantùm in Græcis superadditum est, cùm in genealogia ipsius Sem post diluuium nullus inueniatur nomine Cainan, non solùm secundùm codices Hebræos, sed secundùm Berosum, qui eandem genealogiam Sem fideliter describit, & nullum nominat Cainan. Vnde patet eum à Græcis ibidem superfluè adiectum. Dicunt autem aliqui inter quos est Hermannus Schedel, & Ioannes Nauclerus in suis Historiis, quòd Sale cognomine dicebatur Cainan, & idem est Sale & Cainan post Diluuium. Aliqui ergo putantes eos duos viros, cùm in quibusdam codicibus inueniantur duo nomina diuersa, descripserunt in eis duplicem generationem, eiusdem tum numeri annorum, scilicet centum triginta cuilibet ipsorum: & sic error inoleuit in codicibus quos legit Augustinus, qui ad nos vsque peruenerunt. In genealogia etiam Christi, quæ scribitur Lucæ 3. in codicibus Græcis idem Cainan superadditus est. Ideóque, vbi dicitur ibidem, Qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan. Sic fieri debet emendatio: Qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui & Cainan, scilicet alio nomine cognominabatur: & vbi scriptum est verbum, fuit, scribatur copula, &, vt discernantur ea esse duo eiusdem viri nomina: sic enim existimamus Lucam Euangelistam scripsisse. Non ergo necesse est addere centum triginta annos, qui ipsi Cainan superfluè attribuuntur à Græcis.* Hoc ipsum quoque secutus est Hieronymus Rua controuersia 57. positiuâ.

Iacobus Naclantus in Medulla Sacræ Scripturæ, ait, Arphaxad & Cainan fratres fuisse, & defuncto Cainan sine liberis, Arphaxad ex vxore fratris defuncti genuisse Sale, qui secundùm naturam fuit filius Arphaxad, secundum verò legem, Genes. 38. vers. 8. & Deuteron. 25. vers. 5. fuit filius Caïnan. Sed hoc delirium sumpsit ex Alberto Stadensi in Chronico, qui illud quoque delirauit, Cainan fratrem fuisse Arphaxad. Peius multò est quod Hieronymus Roa priori parte controuersiarum, controuers. 5. positiua disserit, in hæc verba: *Cùm Lucas ait qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, eius institutum non est addere vnam generationem, quam malè addiderunt LXX. Interpretes: sed voluit vnum è duobus innuere, vel quòd Sale habuerit fratrem nomine Cainan, vel coniugem; ita vt sit sensus: Qui fuit Sale, qui Sale fuit Cainan frater, vel vir, Et forsan Lucas Spiritus sancti motionem id posuit, vt notaret obiter, & LXX. Interpretum errorem, & eius occasionem: qui cùm deberent Cainan tanquam fratrem vel coniugem Sale addere, tanquam eum posuerunt, in quo alia distincta & ponens in numerum generatio explicaretur.* Cainan verò coniugem fuisse Sale? Et iste qui tale scripsit quales se habiturum lectores putauit? fungos? aut stipites?

Matthæus Beroaldus nouator in Chronico disertè contendit generationem Caïnan non esse interserendam, nec eam aut à LXX. aut a Luca Euangelista proditam, sed temerè & mendosè ab aliquo LXX. editioni adiectam, indéque pari deprauatione in Euangelij Lucæ aliquot codices irrepsisse. Id ipsum etiam pluribus conatur ostendere Cornelius à lapide in Genes. 11.

Iosephus

Ioſephus Scaliger æquè nouator in Prolegomenis ad Chronicon Euſebij pag. 3. *Ab Adam ad annum primum Chriſti Dionyſianum Iulius Africanus tot putat, quot ex LXX. Seniorum rationibus colliguntur, quinquies mille quingentos: cùm tamen apertè ab iiſdem diſſentiat in altero Cainan, quem ipſi aduerſus fidem Hebraïci codicis, tam Iudæorum, quàm Samaritarum, inter Arphaxad & Sale inſeruerunt. Hoc igitur inſtituto Cainan omiſſo, quum diſſimulandi fuerint CXXX. anni, quos Septuaginta Seniores illi attribuunt, quum Sela generaret, hanc lacunam vt expleret, placuit eos Chronographio Iudicum infundere, quæ fuit ſumma alogiſtia. Nam ſi ſuperuacaneus eſt ille Cainan, vt certè eſt, ſequitur & annos quóque illos CXXX. ſuperuacuos eſſe: & proindè ab Adam, ad annum primum Chriſti, minus centum triginta annis interuallum eſt, quàm ex LXX. Seniorum editione colligitur. Sed quia in vetuſtiſſimis Exemplaribus Euangelij ſecundùm Lucam, illum Caïnan non extare animaduerteret, & ſciret, neque in Iudæorum, neque in Samaritarum Hebraïco legi, hac in parte conſenſui veterum, qui illum Cainan non recipiebant, ſatisfacere voluit: rurſus quòd omnes vno ore ab Adam, ad Chriſtum, quinquies mille quingentos annos putarent, huic quoque parti deeſſe noluit: quod non potuit facere, niſi illos CXXX. annos Iudicum temporibus infundendo: cùm meminiſſe debuerit, deductis illis CXXX. ab Adam ad Chriſtum, tantùm quinquies mille trecentos ſeptuaginta intereſſe. Itaque non minori licentia illos annos de loco Cainan depulſos in Iudicum tempora diſtulit, quàm ipſi Septuaginta Caïnan illum interiecerunt, & annos Patriarcharum paidopoiïas ſingulis annorum centuriis auxerunt.*

Et in Euſebianis pag. 248. *Neque Africanus, neque Euſebius poſteriorem Cainan recenſent in poſteritate Sem, quem præter auctoritatem Hebraici tam Iudæorum, quàm Samaritarum codicis, Editio Septuaginta Seniorum poſuit: quid nemo ſcire, neque vnde hauſerint, neque cur poſuerint, hactenus cauſam reddere potuit. Extat quoque in Genealogia Meſſiæ apud Lucam. Quare eſt locus, qui valde Interpretes tum veteres, tum nouos torſit. Poteramus & nos omnia illorum coaſſare, ſi tanta ambitione æſtuaremus, quanta ij, qui nullum librum bonum putant, niſi centonibus fartum. Hæc fuit cauſa, cur toties in Euſebium ſtomacharetur Georgius, quem puto pluſquam quinquies cum commotiori obiurgatione hoc illi obiecisse.* Deinde ſubdit verba Græca Georgij Monachi, quibus Euſebium, & Africanum obiurgat propter omiſſum ſecundùm C[illegible]nan: & poſteà addit: *Atqui neque Africanus, neque Euſebius ſoli hoc fecerunt: Exemplo enim vel iorum, vel antiquorum, Chronologi hunc Cainan, quem Iudæi & Samaritæ ignorant, omiſerunt, neque Epiphanius agnoſcit, Hereſi Melchiſedecitarum.* Et pag. 252. ita Euſebium alloquitur: *Pamphili contubernalis, qui profeſſus es LXX. dinumerationem proponere, eam non ſequeris, CXXX. annis Caïnan ſecundi omiſſis. Inde toties in ius vocaris à Georgio, vt per eum neque quieto tibi eſſe, neque vadimonium deſerere liceat, propter omiſſionem illius Cainan, quem LXX. in genus Sem infindentes, & centenis annis τῆς παιδοποιΐας ſingulorum Patriarcharum tempus ab Hebraïca veritate definitum augentes, auctoritatem Iudaici codicis in dubium reuocarunt apud eos, qui non ſolùm Hebraicè neſciebant, ſed etiam ipſum contextum Hebraicum propter odium Iudæorum ſuſpectum habebant. Neque deſunt hodie capitones, qui Helleniſtarum Alexandrinorum editionem Moſ[illegible] Veritati præferant, [illegible] tos Neoteres, qui aliter ſentiant, vocent.* Hæc Scaliger.

Sed iam, credo tædet pudétque pium & eruditum lectorem, tot abſurdiſſimarum de ſecundo Cainan ſententiarum: quas ſolùm propalaſſe confutaſſe eſt: indignæ enim ſunt maiori alia refutatione, tametſi innumeri recentiores eaſdem ex inſtituto confecère. Verùm ſciendum generationem Cainan non ſolùm Geneſ. 11. verſ. 12. Sed etiam 1. Paralip. 1. verſ. 18. & 24. abeſſe in Hebraïco, & in vulgata Editione, & in Chaldæo Paraphraſte: nec vllum extare Hebræum Interpretem, vel Chronologum qui eam agnouerit, & pro vera receperit.

Ceterùm eſſe reuera inſerendam, & admittendam, nullus iam abſque inſigni temeritate inficias ire poterit. Agnoſcunt enim eam & probant ſanctus Theophilus lib. 3. ad Autolycum, Excerpta ex Euſebio, & Africano, quæ edidit Scaliger, Chronicon Priſcum ſub Alexandro Seuero, cap. 1. S. Epiphanius Præfatione Panarij, ait: *Sem itaque genuit Arphaxad, Arphaxad Cena,* (Cainan) *Cena Hala,* (Sala) *Hala Heber pium & religioſum: Heber, Phalec.* Et hereſi 66. aduerſus Manichæos, ad finem: *Sem enim genuit Arphaxad, Arphaxad Cinna,* (Caioan) *Cinna Sala, Sala Heber, Heber Phalec.* Et in Anchorato: *Sem verò genuit Arphaxad, Arphaxad Cena, Cena Sala, Sala Heber, Heber Phalec.* Recipit etiam ſanctus Auguſtinus 16. de Ciuit. cap. 10. Sanctus Nicephorus Patriarcha in Chronographia: Sanctus Iulianus Toletanus Epiſcopus lib. 3. aduerſus Iudæos inquit: *Hæc ſecunda ætas quam per denas generationes diximus currere, vnam minùs habet ſecundùm codices Hebræos, quæ hîc ponitur, id eſt, illam quæ dicitur Cainan: quam tamen generationem & ſeptuaginta Interpretes memorant, & Euangelium ſecundùm Lucam confirmat.* Sanctus Beda in Chronico *Arphaxad annorum XXXV. genuit Sale. Hîc LXX. Interpretes vna generatione pluſquam Hebraica Veritas poſuêre, dicentes, quòd Arphaxad cùm eſſet annorum CXXXV genuerit Cainan. Qui cùm CXXX. annorum fuerit, ipſe genuerit Sale. Quorum tranſlationem Euangeliſta Lucas hoc in loco videtur eſſe ſecutus.* Hæc ipſa totidem S. Bedæ verba exſcripſerunt S. Ado Viennenſis, & Hermannus Contractus in ſuis Chronicis.

Marianus Scotus lib. 1. Chronici, ætate. 2. cap. 14. *Arphaxad igitur, iuxta Euangeliſtam Lucam, annorum CXXXV. genuit Cainan, & poſt natum Cainan vixit annis trecentis triginta, ſecundùm LXX. quorum tranſlationem S. Lucas Spiritu ſancto inſpiratus in hoc loco conſequutus eſt.* Otho Epiſcopus Friſingenſis lib. 1. Chronici, cap. 4. *Septuaginta inter Sale & Arphaxad medium Cainan ponunt, eique CXXX. annos tribuunt: quos Lucas Euangeliſta in genealogia ſua ſecutus, Qui fuit, inquit, Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.*

Zonaras Annali 1. *Arphaxadi filius fuit Caïnan, Cainanus Salæ: is Eberis pater. Eber Phalecum genuit.*

Et quid multis verbis opus eſt? nónne Lucas diſertiſſimè ponit Cainan? Nam aſſerere in vetuſtiſſimis Lucæ exemplaribus non extare, aut ab aliquo ex LXX. Editione in Lucæ codices inſertum, temeritatis & inſaniæ fuerit. Vbi, magne Scaliger, illa vetuſtiſſima exemplaria Euangelij ſecundùm Lucam à quibus Cainan exulat, vnquam ſunt viſa, aut fando audita? Sed hic ſemper inſigni vanitate indicta, inuiſa, inaudita venditat. Syrus quoque Interpres Lucæ Cainan habet.

Sed quomodo Cainan ab Hebraïcis exemplaribus & Vulgata Editione abeſt? Vidimus iam ſuprà Caietanum cauſantem Hebraicos codices hic man-

eos & diminutos extare. In cuius sententiam non vnus aut alter concessere. Hieronymus Vielmius lectione 5. de sex diebus conditi orbis. *Probabilius ergo est LXX. habuisse meliora exemplaria Hebræa, quàm nunc illa sunt quæ moderni Hebræi habent: quomodo quoque Cardin. Caietanus in Luca cap. 3. scribit.* Sà in Notis ad Genes. 11. vers. 12. *Notandum, quòd LXX. inter Arphaxad & Sale ponunt Cainan, magnúmque annorum numerum. Vide Lucæ 3. Itaque cogimur dicere, deesse aliquid in nostra Editione: quod mirum non est, cùm Matthæus in Christi Genealogia aliquos omiserit. Quanquam dici potest, Hieronymum, cuius est nostra Editio, secutum Hebræa, quæ hic diminuta, vt alibi etiam. Vide Exodi 12.* Et Exodi 12. vers. 10. ad verba illa, *Nec remanebit ex eo quidquam vsque manè.* Annotat: *Hic LXX. addunt, & os non confringetis, seu comminuetis ex eo, quod citatur Ioan. 19. Vnde apparet Hebræa nunc non esse integra.* Canit Ecclesia Romana in Lectione Parasceues hunc locum Exodi, vt est in Editione LXX. sed est ridiculum inde arguere, Hebræa non esse integra: sunt integerrima: nam ea verba habent infrà vers. 46. vnde etiam in versum 10. attraxerunt LXX. Interpretes, explicationis, vel paraphrasis gratia. Sed ad Cainan.

Toletus in 3. Lucæ, annotat. 61. *Existimarem potiùs dicendum esse, in Hebræo deesse illam generationem Cainan, quæ reuera legebatur, & in Septuaginta conuersa est in Græcum: non enim est credibile, Septuaginta non solum numerasse Cainan, sed etiam annos vitæ eius, si non legissent in Hebræo. Legerunt ergo, & exemplaria illa ita habebant: nec nouum est illos alia etiam tunc legisse, quæ nunc non habentur vitio scriptorum: quod etiam in Vulgato dicendum est: credere enim debemus Euangelistæ id affirmanti: minúsque periculum est dicere, exemplaria Hebraica ea in parte non haberi perfecta, quàm asserere in Euangelio errorem, seu mendacium, vel minimum reperiri.* Hæc Toletus, cui subscribit Tornellus anno mundi 1694. Et quis illud de Vulgato ferat? Ergo is vel secutus est Hebraïca exemplaria vitio scriptorum diminuta: vel ipse vitio quoque scriptorum diminutus in consensu omnium Codicum habetur? Apagè ista. Gordonus in Quæstionibus Chronologicis, cap. 5. num. 6. *Quid si, quod non pauci affirmant, illud etiam respondeamus, fuisse in Hebrais codicibus illam generationem Cainan, quo tempore à LXX. vertebatur in Græcum, & excidisse vitio librariorum?* Idem docet Ioannes Mariana in Genes. 11. vers. 12. *Argumento*, inquit, *certissimo, codices Hebraicos hac quidem parte esse viciatos.* Atqui hæc affirmant, non vident se incautè auctoritatem, integritatem, puritatem Latinæ Vulgatæ Editionis quam consecrauit Ecclesia, labefactare: & scimus eos à plerisque refutatos, præsertim à Peretio, & Coquæo.

Et quid opus est lectorem per asperos tot sententiarum & opinionum anfractus longiùs circumducere, cùm iam eruditiores omnes in eam sententiam conspirauerint: Nec codices Hebræos, Vulgatámque Editionem in crimen vocanda, nec LXX. Interpretes, Lucámque Euangelistam in dicenda generatione Cainam haberi falsos, aut deprauatos: Exploratúmque esse debere Cainam generationem re ipsa fuisse in rerum natura, sed Mosen eam generationem non posuisse, nec eam vnquam in codicibus Hebraicis extitisse, neque in Editione Vulgata, quæ ex Hebræis fidelissimè expressa fuit: Ad hæc LXX. Interpretes, Lucámque vel ex sincerissimis Hebræorum monumentis, seu traditionibus, vel peculiari Spiritus sancti afflatu, eam, quæ reuera fuit in rerum natura, inseruisse: Certissimum quoque esse Mosen non sine causa, nec sine Spiritus sancti instinctu eandem generationem silentio prætetiisse. Ergo vtrumque verè, vtrumque prudenter, vtrumque non sine numine factum, & quod Moses tacuerit, & quod LXX. & Lucas expresserint generationem Cainan. Caussæ autem, cur Moses siluerit, & cur LXX. & Lucas eam descripserint, nos hactenus latent, quamuis à multis cum cura perquisitæ. Hic vel ingenij tarditatem cum S. Beda, vel consilij diuini arcanas rationes confiteri oportet. Cura non deesset si qua ad causas via inquirentem ferret. Igitur in Hebræo & in Vulgato Genes. 11. 12. cùm dicitur Arphaxad genuisse Sale, intelligendum, per intermedium Cainan; vt Matth. 1. 8. *Ioram genuit Oziam*, per intermedios, Ochoziam, Ioam, Amasiam. Atqui de inserenda Cainan generatione, qui plures differentes inuisere velit, adeat Aloysium Lippomanum in Catena Genes. 11. Melchiorem Canum lib. 2. de Locis Theologicis, cap. 18. ad 6. obiectionem. Xystum Senensem lib. 7. Bibliothecæ hæresi 4. ad vltimam obiectionem, Martinum Cantapetrensem lib. 3. Hypotyposeon, cap. 4. colum. 270. Leonem Castrium lib. 6. Apologetici, loco 185. Hieronymum Vielmium de sex Diebus conditi orbis, lect. 5. Franciscum Lucam annotatione 4. in Genes. & in commentariis ad Lucæ 3. vers. 36. Gilbertum Genebrardum lib. 1. Chronographiæ, pag. 30. Benedictum Peretium lib. 16. in Genesim, disput. 11. Ioannem Azorium tomo 1. Institutionum Moralium, lib. 6. cap. 58. quæst. 2. Sebastianum Barradium tomo 1. Commentariorum in Euangelicam Historiam, lib. 5. cap. 29. Franciscum Suarez tomo 1. in 3. part. sancti Thomæ, disput. 6. sect. 1. Martinum Delrium in glossis ad 11. Genes. vers. 12. Iacobum Gordonum in Quæstionibus Chronologicis, cap. 5. Franciscum Toletum in 3. Lucæ, annot. 61. Augustinum Torniellum in Annalibus orbis, anno mundi 1694. Leonardum Coquæum in Commentariis ad 16. de Ciuit. Dei, cap. 10.

At hic opportunè monemus quòd LXX. Seniores disertè habent generationem Caïnan Genes. 11. vers. 12. in omnibus quotquot extant, & sciri potuerunt, exemplaribus. Ceterùm 1. Paralipomenon 1. vers. 18. & 24. in Bibliis Græcis LXX. Interpretum editis à Roberto Stephano, additur etiam Cainan: In Complutensibus verò, & Regiis, versu tantùm 18. ponitur Caïnan: versu tamen 24. omittitur: In Romanis autem Græcis, & Latinis iussu Xysti V. excusis, toto eo capite Paralipomenon nulla fit mentio Cainan.

Constituto iam Caïnan extra omnem controuersiam, de annis eius accipiendis, & statuendis noua exoritur difficultas. LXX expressè tribuunt CXXX. annos, quum genuit Sale. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 30. existimat nullos addendos mundi Chronologiæ Hebraïcæ ex generatione Cainan, neque inserendos illos CXXX. quos LXX. Cainan assignant: sic enim disputat: *Si verè Arphaxad genuit Cainan, deinde Cainan Sela, genuit Cainan anno decimo octauo, & Cainan Sela anno decimo septimo: qua ratione Sela natus est ipsi Arphaxad, quum Arphaxad ageret trigesimum quintum annum. Sic numeri tantum in LXX. erunt corrupti, vt totis his sæculis.*

Alij verò, quòd LXX. in annis Patriarcharum

rum pædopoiïas, integro centenario præter Hebraicam Veritatem redundantes habeantur, detrahunt à LXX. Editione centum annos vitæ Caïnan, quum genuerit Sale, trigintáque solùm ei relinquunt, ad normam, & analogiam aliarum pædopoiïarum Hebraicæ Scripturæ: hósque Hebraicæ mundi Chronologiæ adiiciunt. Ita Pererius lib. 11. in Danielem quæst. 5. Suarez tomo 1. in 3. partem, disputatione 6. sect. 1. Barradius lib. 8. Historiæ Euangelicæ cap. 9. Torniellus in Annalibus, anno mundi 1694. ad finem, Gordonus in Quæstionibus Chronologicis, cap. 5. num. 7. & alij: quæ sententia potior. Sicque, secundùm ea quæ hactenus diximus, à Diluuio vsque ad nascentem Abraham colligentur anni CCCXXII.

Secunda difficultas de ortu Abrahæ.

CAP. XI.

SOlus ortus Abrahæ turbat hunc Epilogismum: nam quidam volunt natum Abraham annis patris sui Thare, non LXX. vt hactenus sumpsimus, sed CXXX. vnde discrimen est LX. annorum, quos oportebit addi præfatæ summæ, si verum est, Abraham natum CXXX. anno patris sui. Et verò Abraham ortum anno Thare CXXX. inde euinci posse videtur, quòd Abraham quando egressus est de Haran, erat LXXV. annorum, Genes. 12. vers. 4. at inde non est egressus nisi post mortem patris sui Thare, vt sanctus Stephanus dixit Actor. 7. vers. 4. Thare autem vixit annos CCV. Genes. 11. vers. 32. vnde sequitur, Abraham natum CXXX. anno patris sui Thare.

Sed è diametro stant verba illa Genes. 11. vers. 26. Vixitque Thare septuaginta annis & genuit Abram, & Nachor, & Aran. Perplexa sanè & molesta difficultas. Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraïcis; ad verba illa Genes. 12. 4. *Erat autem Abram septuaginta quinque annorum, quando egressus est ex Charra*, inquit: *Indissolubilis nascitur quæstio. Si enim Thara pater Abrahæ, cùm adhuc esset in regione Chaldæa, septuaginta annorum genuit Abraham, & postea in Charran ducentesimo quinto ætatis suæ anno mortuus est, quomodo nunc post mortem Thare, Abraham exiens de Charra, septuaginta quinque annorum fuisse memoratur, cùm à natiuitate Abrahæ, vsque ad mortem patris eius centum triginta quinque anni fuisse doceantur?* Et sanctus Augustinus 16. de Ciuit. Dei, cap. 15. de hac ipsa difficultate ait: *Erit quippe si ita est, indissolubilis quæstio, &c.*

Equidem Abraham natum anno CXXX. vitæ patris sui Thare, disertè affirmant, Theodoretus in Græca Catena Genes. 15. Lyranus, & Caietanus, Immanuel Tremellius, & Franciscus Iunius, quo Drusius inclinat, in Genes. 11. vers. 32. Et cap. 12. vers. 4. Matthæus Beroaldus lib. 3. Chronici, cap. 2. Sebastianus Barradius tomo 1. Historiæ Euangelicæ lib. 8. cap. 9. Augustinus Torniellus in Annalibus mundi, anno 2039. Et sanctum Augustinum non prorsus ab hac sententia abhorruisse quæst. 25. in Genesim, nimis est perspicuum: ex qua necessariò sequitur Abraham non fuisse primogenitum Nachor.

Ceterum fixa, & certa maneant verba Genes. 11. vers. 26. *Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran*, quæ nulla elusione aliò auerti rectè poterunt, quin intelligamus Abraham natum anno LXX. parentis sui Thare; quæ sententia communior, & melior consensu omnium ferè recepta est. Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 6. *Tharrus septuagesimo anno genuit Abrahamum.* Hebræi in Seder Olam Zuta. *Thare agens annum septuagesimum generauit Abraham*: Idem affirmat in Seder Olam Rabba cap. 1. idémque est sensus omnium Hebræorum. Hoc ipsum quoque adstruunt sanctus Theophilus lib. 3. ad Autolycum, Iulius Africanus in Genealogia Abraham, quam edidit Scaliger, Chronicon priscum sub Alexandro Seuero scriptum, cap. 13. Quintus Iulius Hilarion libello de mundi duratione, Eusebius lib. 1. Chronici, sanctus Epiphanius hæresi 55. Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraïcis in Genesim 12. sanctus Augustinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 10. & 15. Iornandes de regnorum successione, sanctus Isidorus in Chronico, & libro 5. Originum, cap. 39. sanctus Iulianus Archiepiscopus Toletanus lib. 3. aduersus Iudæos, sanctus Nicephorus Patriarcha, sanctus Beda, sanctus Ado, Hermannus Contractus, Lambertus Scafnaburgensis, Marianus Scotus, Otho Frisingensis, Lucas Tudensis, & innumeri alij. Vide superiùs cap. 4.

Nodum verò in contrarium obiectum, quo ostendebatur Abrahamum natum anno parentis sui Thare CXXX. variè dissoluunt, vel scindunt sanctus Hieronymus, & sanctus Augustinus locis nuper citatis, & ex Recentioribus, Antonius Honcala Commentariis in Genes. 11. sub finem, & initio, cap. 15. Andreas Masius in 24. Iosuë vers. 3. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ pag. 39. Pererius lib. 16. in Genesim, disp. 13. Sa in Genes. 12. vers. 4. Delrius in 12. Genes. vers. 1. Cornelius à Lapide, & Mariana in Genesim 11. vers. 26. 32. & Genes. 12. vers. 4. Lorinus in Acta Apostolorum, cap. 7. vers. 4. Gordonus in Quæstionibus Chronologicis, cap. 5. numero 8. Coquæus in Commentariis ad 16. de Ciuit. Dei, cap. 15. His adde, si audire libet, Drusium in Notis ad Sacram Seueri Historiam, pag. 40. & 41.

Ergo certus fixúsque maneat Epilogismus à diluuio ad nascentem Abrahamum, annorum CCCXXII. quem si adiungas Summæ ab Ortu mundi ad diluuium, quam superiùs stabiliuimus esse annorum MDCLVI. dissultant anni ab Adam ad Abraham MDCCCCLXXVIII. in quibus, minutias vnius anni, vel biennij, quæ scrupulum ciere possunt Chronologis excutiendas relinquimus.

Tertia difficultas, De annis quibus Israëlitæ manserunt in Ægypto.

CAP. XII.

PErspicua sunt verba Exodi 12. vers. 40. *Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum. Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exer-*

citus Domini de terra Ægypti. Finis horum CCCCXXX. annorum disertè figitur extra omnem controuersiam, ipso die Exodi Israëlitarum ex Ægypto: de initio est ingens disceptatio. Steucbus in Exodi 12. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ pag. 63. & 64. Ludouicus Ystella Magister sacri Palatij Apostolici, præceptor noster, vir optimus, in Commentariis ad 12. Exodi, existimant præfixè ab ingressu Iacob cum filiis in Ægyptum computandos eos CCCCXXX. in eóque introitu Iacob figendum esse propriè initium horum annorum: quòd id verba Exodi clarè, & perspicuè affirment. Nam si Moses expresśè voluisset asserere Israëlitas cum Iacob descendentes in Ægyptum, mansisse ibi ipsos, & posteros integros, & completos quadringentos triginta annos, potuissetne clarioribus, & magis perspicuis verbis, quam istis Exodi 12. edisserere?

Ceterùm hîc vincimur auctoritate & consensu, cùm omnes initium istorum CCCCXXX. annorum statuant in anno LXXV. vitæ Abrahæ, quando ipsi facta est Repromissio à Deo de possidenda Terra Chanaan. & de Benedictione seminis, & quum primùm egressus de Haran, venit in Terram Chanaan, Genes. 12. à versu 1. ad 4. inclusiuè, Iosephus lib. 2. Antiquitatum, cap. 6. initio: *Reliquerunt autem Israëlitæ Ægyptum mense Xantico, Luna quinta decima, anno quadringentesimo trigesimo, postquam Abraham pater noster in Chananæam venit: & post Iacobi migrationem in Ægyptum anno ducentesimo decimo quinto.*

Chronicon Priscum tempore Alexandri Seueri editum, cap. 13. *Abraham autem erat annorum LXXV. quo tempore dixit illi Deus, ut exiret de terra sua, & de domo patris sui, & veniret in terram Chanaan: conuersatus est autem Abraham in terra Chanaan annis XXVI. & genuit Isaac. Isaac autem anno LX. genuit Iacob. Iacob autem LXXXVIII. genuit Leui. Leui anno XL. genuit Gad. Gad anno LX. genuit Amram. Amram anno LXX. genuit Aaron. In LXXXIII. anno Aaron egressi sunt filij Israël de Ægypto. Fiunt igitur omnium anni CCCCXXX.* Deest triennium in subductione, cùm ex ea non colligantur à LXXV. Abrahæ ad Exodum, nisi CCCCXXVII.

Eusebius lib. 2. Chronici: *Abraham quum LXXV. esset annorum, diuino dignus habetur alloquio, & ea repromissione, quæ ad eum facta est. Primus annus Repromissionis Dei ad Abraham: à quo vsque ad Moysem, & egressum gentis Hebræorum ex Ægypto supputantur anni CCCCXXX. quorum meminit Paulus ita dicens: Testamentum confirmatum à Domino quæ post quadringentos, & triginta annos facta est Lex, non infirmat ad euacuandam promissionem. Ipse quoque in Exodo Moyses his congruens loquitur: Habitatio autem filiorum Israël, qua habitauerunt in Ægypto, & in terra Chanaan, ipsi & patres eorum, anni quadringenti triginta.* Eadem ad verbum habet lib. 1. Chronici, quæ omnia in solidum transcripsit in suum Chronicon Marianus Scotus.

Sanctus Epiphanius in Ancorato, *Cùm enim CCCCXXX. annorum peregrinatio ipsi Abraham & semini eius esset decreta, ad quem dicit, Peregrinum erit semen tuum in terra aliena: id quod decretum erat, perfectum erat. Proinde Deus per misericordiam suam annos peregrinationis ipse diuisit. Et statim quidem CCXV. annis adhuc existentibus in terra Chananitide suscepit ipsum, & alios CCXV. annos distribuit iis, qui Ægyptum inhabitabant.* Et post multa in eandem sententiam disputata, subiungit: *Fiunt igitur à septuagesimo quinto anno magni Abraham, vsque ad Mosem & filiorum Israel in Palæstinam reditum, anni quadringenti triginta. Si quis verò ambigit non ita enumerare annos, audiat Mosem dicentem: Habitatio autem filiorum Israel in Chanaan & in Ægypto, anni quadringenti triginta.*

Quintus Iulius Hilarion libello de mundi duratione: *A peregrinatione Abrahæ, vsque ad profectionem filiorum Israel ex Ægypto ad eremum, anni sunt CCCCXXX. Ideo sapientissimus Legislator Moyses ita ait: Habitatio autem filiorum Israël, quæ habitauerunt in terra Ægypti, & in terra Chanaan ipsi & patres eorum, anni CCCCXXX.*

Sanctus Philastrius hæresi 63. post Apostolos: *Ab Abraham vsque ad Mosen, anni CCCCXXX. vt ait Beatus Apostolus.* Seuerus Sulpitius lib. 1. sacræ Historiæ: *Ita populus egressus diues suis copiis, & Ægypti spoliis cumulatior: ab eo autem quo primum Abraham terram Chananæorum accesserat, anno tricesimo, & quadringentesimo.*

Sanctus Hieronymus in 3. caput ad Galatas: *Supputandi in hoc loco anni ab eo tempore quo Dominus ad Abraham locutus est, dicens: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes, vsque ad Legislatorem Moysen, vtrum quadringenti triginta sint, vel quomodo in Genesi ipsi Abrahæ Dominus polliceatur, quòd post quadringentos annos de terra seruitutis filij eius exituri sint: non enim parua res est, & à multis quæsita, nescio an ab aliquo sit inuenta.*

Sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 37. in Genesim, elucidans verba illa Genes. 15. *Sciens quòd peregrinum erit semen tuum in terra non sua, & redigent eos in seruitutem, & affligent, & humiliabunt eos annis quadringentis,* ait: *Verùm hîc meritò quis addubitet, quomodo quadringentis annis dicit seruire eos, quamuis neque dimidium eorum fuerint ipsi in Ægypto. Et propterea non dixit, quòd in Ægypto futuri sint annis quadringentis, sed in terra non sua; itavt possit connumerari cum annis in Ægypto & tempus Patriarchæ, ex quo ei imperatum est, vt ex Charran egrederetur. Ab illo enim tempore, tempus annorum manifestum nobis fecit Scriptura, quæ dixit, quòd septuaginta quinque annorum fuerit Abram, quando exiuit de Charran: ex eo igitur tempore vsque ad exitum de Ægypto, inueniet quis numerum saluum & integrum.*

Sanctus Augustinus quæst. 47. in Exod. *Proinde illa nimirum computatio, quam secutus est Eusebius in Historia sua Chronica perspicua veritate subnixa est. Ab illa enim promissione computat quadringentos triginta annos, qua vocauit Deus Abraham, vt exiret de terra sua in terram Chanaan: quia & Apostolus, cùm Abrahæ laudaret, & commendaret fidem, in ea promissione qua Christum vult intelligi prophetatum, id est, quæ promisit Deus Abrahæ, quòd benedicerentur in eo omnes tribus terræ: Hoc autem dico, inquit, quia testamentum confirmatum à Deo, post quadringentos, & triginta annos facta Lex non infirmat ad euacuandas promissiones. Ex illa ergo promissione, qua vocatus est Abraham, & credidit Deo, post quadringentos & triginta annos factam Legem dicit Apostolus, non ex tempore quo Iacob intrauit in Ægyptum. Deinde etiam ipsa Scriptura Exodi satis hoc significauit: non enim dixit: Incolatus filiorum Israel, quem incoluerunt in*

terra

terra Ægypti, anni quadringenti triginta: sed apertè dixit: Quem incoluerunt in terra Ægypti, & in terra Chanaan, ipsi & patres eorum. Ac per hoc manifestum est, computandum esse tempus etiam Patriarcharum Abraha, Isaac, & Iacob, ex quo peregrinari cœpit Abraham in terra Chanaan: id est, ex illa promissione, in qua eius fidem laudat Apostolus, vsque ad illud tempus, quo ingressus est Israel in Ægyptum. Toto quippe isto tempore peregrinati sunt Patres in terra Chanaan: & deinde semen Israel in Ægypto; ac sic completi sunt quadringenti triginta anni à promissione vsque ad exitum Israel ex Ægypto: quando facta est Lex in monte Sina, qua non infirmat Testamentum ad euacuandas promissiones.

Et 16. de Ciuitate Dei, cap. 16. *Non solum quia Eusebius in Chronicis ab anno huius Promissionis computat, & ostendit post quadringentos & triginta annos exitum esse de Ægypto, quando Lex data est: verum etiam quia id commemorat Apostolus Paulus.* Et cap. 24. *Computantur enim sicut superius iam diximus ab anno septuagesimo & quinto Abraha, quando ad eum facta est prima promissio, vsque ad exitum Israel ex Ægypto, quadringenti & triginta anni: quorum Apostolus ita meminit: Hoc autem dico, inquit, Testamentum confirmatum à Deo, qua post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non infirmat ad euacuandam promissionem.* Hæc Augustini verba ex vtroque loco lib. 16. de Ciuitate Dei, integra transcripsit in suum Commentarium Auctor nomine sancti Eucherij lib. 3. in Genesim, cap. 12. & 20.

Idacius lib. 2. cap. 1. Chronici editi ab Henrico Canisio tomo 2. Antiq. lectionum: *Abraham cùm esset annorum L X X V. a Deo accepit repromissionem. De illo tempore vsque ad Egressionem Hebræorum de Ægypto, supputantur anni C C C C X X X.*

Iornandes de Regnorum successione: *Facta est promissio ad Abraham, quum esset annorum LXXV.* Et posteà: *Moyses C C C C X X X. anno repromissionis populum Hebræorum in signis & virtutibus educit de Ægypto.*

Oecumenius in 3. ad Galatas exponens verba illa: *Lex qua post annos 430.* cœpit, ait: *Quadringenti & triginta anni hoc modo colliguntur: A septuagesimo quinto anno Abraha vsque ad centesimum (quo natus est Isaac) numerantur anni viginti quinque. Isaac anni septuaginta (quum ei natus est Iacob) anni Iacob nonaginta quinque (quum genuit Ioseph.) Anni Ioseph centum decem. Anni in Ægypto transacti centum quadraginta quatuor (a morte Ioseph, idque secundum translationem LXX. Interpretum, vt patet Exodi 12.)* Quatuor parentheses addidit Interpres Hentenius maioris perspicuitatis gratia.

Sanctus Beda in Chronico: *Habitatio filiorum Israel qua manserunt in Ægypto, fuit CCCCXXX. annorum, quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Ægypti, vt Scriptura testatur Exodi: quorum tamen summam annorum chronographi à L X X V. anno natiuitatis Abraham, quando terram repromissionis intrauit, computant, sequentes Editionem L X X. Interpretum, qua dicit: Habitatio autem filiorum Israel, qua habitauerunt in Ægypto, & in terra Chanaan, ipsi & patres eorum, anni C C C C X X X. Quam necessariò sequendam, & ipsa Hebraica Veritas ostendit, qua narrat, Chaat filium Leui, quem natum esse constat, in terra Chanaan, vixisse annos C X X X I I I. & filium eius Amram patrem Mosis annos CXXXVII. & ipsum Moysen L X X X. fuisse annorum, tempore egressionis de Ægypto. Quia nimirum horum summam annorum constat CCCC. & X X X. implere non posse. Annuit autem horum translationi, & Apostolus cùm ait: Abraha dicta sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Hec autem dico, testamentum confirmatum à Deo, qua post C C C C. & X X X. annos facta est Lex, non irritum facit ad euacuandas promissiones Patrum.* Hæc ipsa integra verba sancti Bedæ inseruerunt suis Chronicis, sanctus Ado Viennensis, & Hermannus Contractus.

Sanctus Nicephoros Patriarcha in Chronico, cap. 3. *Abraham agens annum L X XV. dignatus fuit oraculo diuino, & facta ipsi Repromissione. A qua, vsque ad iter ex Ægypto, cuius dux fuit Moyses, sunt anni CCCCXXX. quemadmodum & Apostolus testatur, inquiens: Testamentum Dei, Lex post annos quadringentos triginta lata, non facit irritum, vt aboleat promissionem. Et ipse in Exodo concordat Moyses cùm ait: Habitatio autem filiorum Israel, qua habitauerunt in Ægypto, & in terra Chanaan, ipsi & fratres eorum, anni quadringenti triginta.*

Suidas in Adam: *Ab Abrahamo ad exitum Israelitarum ex Ægypto, anni CCCCXXX.* Et in Moyse: *Anno huius octogesimo egressi sunt filij Israelis ex Ægypto in qua inquilini fuerant annos CCXV. Quomodo igitur dicit Abrahamo Deus: Semen tuum inquilinum erit annos CCCC. Sed apertum est, ab ascensu Abrahami è Charran populi inquilinatum esse numerandum. Is enim non in Ægypto tantùm fuit, sed & in terra Chanaan. Moses enim dicit, inquilinatum filiorum Israelis in terra Chanaan, & in Ægypto fuisse annorum C C C C X X X.*

Rabbanus apud Strabum in Glossa Ordinaria, Actor. 7. enarrans verba illa Stephani: *Quia semen suum accola in terra aliena, & seruituti eos subiicient, & malè tractabunt eos annis quadringentis triginta,* inquit: *Sic est iungendum, Accola annis C C C C X X X. ex quo enim Deus promisit Abrahe, vsque ad descensum Iacob in Ægyptum anni fuerunt C C XV. à descensu Iacob in Ægyptum, vsque ad egressum Israel ex Ægypto anni fuerunt C C XV.* Strabus Monachus in Exod. 12. ad verba illa. *Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto fuit quadringentorum triginta annorum,* ait. *Vera ergo videtur computatio Eusebij in Chronica Historiarum: ab illa enim promissione computat CCCC. & X X X. annos, qua vocauit Deus Abraham, vt exiret de terra sua in terram Chanaan; quia & Apostolus cùm fidem Abrahæ commendaret in ea promissione qua promisit ei Deus, quod benedicerentur in eo omnes tribus terræ: Hoc autem dico, inquit, testamentum confirmatum a Deo, qua post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit. In Exodo quoque satis hoc significatur: non enim dixit, In olatus filiorum Israel, quem incoluerunt in terra Ægypti, anni quadringenti triginta: sed apertè dixit, quem incoluerunt in terra Ægypti, & in terra Chanaan ipsi & patres eorum. Patet ergo etiam computandum esse tempus Patriarcharum Abraham, Isaac, & Iacob, ex quo peregrinari cœpit Abraham in terra Chanaan, id est, ab illa promissione, in qua fidem eius laudat Apostolus, vsquequo ingressus est Israel in Ægyptum: toto enim illo tempore peregrinati sunt patres in terra Chanaan, & posteà semen Israel in Ægypto: & sic completi sunt CCCCXXX. anni à promis-*

fione vsque ad exitum Israël de Ægypto, quando facta est Lex in monte Sina, qua non facit irritum Testamentum Dei. Hæc Strabus, ex Augustino ad verbum transcribens.

Anselmus Laudunensis ad eadem Exodi verba: *Habitatio autem filiorum Israel, &c. fuit CCCCXXX. annorum*, annotat: *Ex quo Abraham exiuit de terra sua, vt habitaret in terra Chanaan, vsque ad exitum de Ægypto, quando facta est Lex in monte Sinai.*

Zonaras Annal. 1. *Egressi sunt Hebræi ex Ægypto mense Xanthico, die quintadecima, oriente Luna, anno C C C C. & X X X. postquam Abrahamus in Chananæam peruenerat, post Iacobi in Ægyptum migrationem annis CC. & XV. Mose tunc annos LXXX. nato.* Atqui eadem est expressa sententia Ruperti in 12. Exodi, Lucæ Tudensis in Chronico, sancti Thomæ in 3. ad Galatas, Petri Comestoris in Historia Scholastica Exodi, c. 17. Recentiorum etiam, Lyrani, Tostadi, Dionysij Carthusiani, & Caietani in 15. Genes. & in 12. Exodi, Isidori Clarij in Daniel. 9. Honcalæ in 15. Genes. Hadriani Fini lib 5. Flagelli aduersus Iudæos, cap. 5. Driedonis lib. 3. de Dogmatibus Ecclesiasticis, tract. 3. cap. 5. conclus. 4 Naclanti in Medulla sacræ Scripturæ, initio tertiæ ætatis mundi, Gagnæi in 7. Actorum, Lippomani in 12. Exodi, Caietani, Goillaudi Luisij Legionensis, Iustiniani, Cornelij, Estij in 3. ad Galatas, Lucidi lib. 2. de Emendationibus Temporum, cap. 7. Sa in 12. Exodi, Adrichomij in Chronico, Contij in Notis ad Chronicon sancti Nicephori, cap. 3. Pererij in 12. Genes. disput. 1, & in 15. Genes. disput. 6. & in 12. Exodi disput. 19. Martini Cantapetrensis lib. 6. Hypotyposeon c. 4. sub initium, Suarez tom. 1. in 3. part. disp. 6. sect. 1. Galesinij in Notis ad sacram Seueri Historiam, Azorij tomo 1. Instit. Moral. lib. 6. cap. 58. quæstione 1. Garsiæ Loaysæ in Notis ad Chronicon sancti Isidori, in 3. Ætate mundi, Vbbonis Emmij in Canone Chronico, Barradij tomo 1. Euang. Historiæ lib. 5. cap. 20. Delrij in Glossis Genes. 15. vers. 13 Lorini in 7. Actorum, vers. 6. Tornielli in Annalibus orbis, anno mundi 2329. Gordoni in Quæst. Chronologicis, cap. 7. Coquæi in Commentariis ad 16. de Ciuitate Dei, cap. 16. & 24. Et vt vno verbo dicam, est communis sensus omnium Interpretum, & Chronologorum: quam sanè rationem Martyrologia Romanum & Vsuardi perspicuè sequuntur: nam cùm aiunt natum Christum, a Moyse & egressu filiorum Israël de Ægypto, anno M D X. & à natiuitate Abrahæ, M M X V. aperte significant, ab ortu Abrahæ vsque ad Exodum: intercessisse annos D V. quorum L X X V. tribuendi sunt Abraham tempore quo promissionem à Deo de Benedicto semine accepit, reliqui C C C C X X X. erunt à Promissione ad Exodum.

Scaliger in Eusebianis pag. 17. col. 1. ad verba Chronici Eusebiani, quibus ait C C C C X X X. illos annos quos Moses dixit mansisse filios Israël in Ægypto, supputandos à Promissione Abrahæ, hæc annotat: *Igitur à L X X V. anno Abrahami tam veteres, quam recentiores annum primum horum C C C C X X X. ordiuntur, Paulus Apostolus, Iosephus, Eusebius, omnes Iudæi hodierni, omnes magistri Iudæorum. Extiterunt tamen, qui à descensu Iacob in Ægyptum eorum initium faciunt, quod, ne quid tergiuersemur, sequitur ex 12. 40. 41. Exodi. Sed quum annis Mosis Caath fuerit ex iis, qui vna cum Iacob in Ægyptum descenderunt, omisso à Caath, etiamsi infans in cunis fuisset, vsque ad tempus Exodi, tantum interuallum intercedere non potest, vt complectatur annos CCCCXXX. Itaque hæc interpretatio non demonstratione nititur, sed auctoritate, qua modesti homines contenti esse debent.*

Et lib. 3. Isagogicorum Canonum, pag. 325. *Vetustissimi Iudæi tam ante, quam post Christum, item Paulus Apostolus ad Galatas, Iosephus, Interpretes Christiani, omnes vno ore, ab anno Promissionis, qui est L X X V. Abrahami, illos C C C C X X X. annos ordiuntur. Aduersus tot sententias aliter pronunciare, id fuerit, vt Lyricus dicebat, ὑμῶν χωρεῖν τῷ χρόνῳ, cum rationibus temporis manum conserere: ne addam, hoc facto verbum diuinum contumeliæ exponi, & libidini furiosorum, stolidorum, impudentissimorum interpretum, vexandum obiicere. Quare contenti simus hac simplicissima interpretatione, quæ auctoritate, non demonstratione nititur. Qui negant Paulum Apostolum in illo celebri ad Galatas loco interuallum annorum CCCCXXX. ab anno Promissionis deducere, ne, quo digni sunt, audiant, fruantur suo sensu. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei, 1. Corinth. 11. vers. 16.* Vtinam sic semper errasset Scaliger. Vide eundem pag. 270. & 271. Cuius hic quoque sententiam amicus eius Drusius laudauit in Notis ad lib. 1. Historiæ sacræ Seueri, & in 3. ad Galatas, vers. 17.

Vides Patres omnes & Recentiores, qui initium C C C C X X X. annorum habitationis Israëlitarum in Ægypto, Exodi 12. 40. fixerunt in Promissione Abrahæ, anno LXX. vitæ eius, potissimum nixos geminis auctoritatibus Pauli & Mosis. Et quidem verba Pauli Galat. 3. vers. 16. expressa sunt: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit, Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno, Et semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico, Testamentum confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem.* Quæ nulla tergiuersatione eludi queant, sed simplicissimè accepta sint à Patribus & recentioribus, Legem latam fuisse C C C C X X X. anno à promissione facta Abrahæ, cùm ipse L X X V. annos natus esset. Genebrardus qui solus hæc Pauli verba aliò detorsit, & iure ab omnibus refutatus est, & meritò ab omnibus obiurgatus. Moses verò Exodi 12. vers. 40. iuxta L X X. Seniorum editionem habet: *Habitatio autem filiorum Israel quam habitauerunt in terra Ægypti & in terra Chanaan ipsi & patres eorum, anni quadringenti triginta.* Ita legunt Eusebius, Quintus Iulius Hilarion, S. Nicephorus Patriarcha, sanctus Beda, sanctus Ado, Hermannus Contractus, & alij. Sanctus Augustinus quæst. 47. in Exodum, legit: *Incolatus autem filiorum Israel, quem incoluerunt in terra Ægypti, & in terra Chanaan, ipsi & patres eorum, anni quadringenti triginta.* Editiones verò Aldina, Basileensis, Roberti Stephani, Complutensis, Regia: *Habitatio autem filiorum Israel, quam habitauerunt ipsi, & patres eorum in terra Ægypti, & in terra Chanaan, anni quadringenti triginta.* Xystina autem Græca, & Latina Exemplaria: *Habitatio autem filiorum Israël, quam habitauerunt in terra Ægypti, & in terra Chanaan, anni quadringenti triginta.* Omittunt partem illam, *ipsi & patres eorum.*

Maxima Lectoris interest scire annotationem quam hic apposuit Scaliger in Eusebianis pag. 17. col. 2. initio: *Postrema verba*, & in terra Chanaan, *addita sunt in editione L X X. ab Interpretibus ipsis,*

an

an a Christianis, nescio, quæ si extarent in Hebraïco, nullus quidem locus dubitationi relictus fuisset: sed tamen imperuium, impertransibile, ἄπορον illud quod iam tetigimus, declinari non potest. Quidam ex recentioribus ridiculè verba hæc interpretantur ex Hebraismo, in quo relatiuum, siue, vt Græci Grammatici vocant, articulus, potest referri tam ad habitationem, quam ad filios Israël, Habitatio autem filiorum Israel quam habitauerunt in Ægypto. Quæ est recta interpretatio. Potest etiam exponi, Habitatio autem filiorum Israël qui habitauerunt in Ægypto. Hanc duplicem interpretationem patitur Hebraismus. Sed non video quid inde anxiè curiosi ei πορισμα consequantur. Nam tam hoc, quàm illo modo filij Israel manserunt in Ægypto, & illa mansio fuit CCCCXXX. annorum. Ita sophisma eluditur, quod alioquin ex multis Hebraïci contextus testimonijs confutari poterat. Insignem planè & necessariam annotationem! Iste est ille magnus Scaliger, qui aliorum libros traducit, quòd centonibus sint farcti. Sed is eius cento ea pura puta purpura. Sed erat scilicet, magnum pretium operæ confutare Hugonis Broughtoni vanissimam vanitatem, qui in Concentu sacræ Scripturæ, pag. 39. cùm locum Exodi ita expressisset: *Peregrinatio filiorum Israel, qui commorati sunt in Ægypto, fuit annorum 430.* Exodi 12. 40. adiecit margini hoc Scholion: *Vetus Latina habet, quæ præter mentem Spiritus sancti, frustrà velit laudo Concilio Tridentino, Genebrardo, & alijs.* Potuitne vllum effutiri maius delirium? LXX. Patres omnes, & recentiores, immò & Nouantes, Munsterus, Pellicanus, Leo Iudas, Tremellius, Iunius, & quicumque rationem humanam nondum exuerunt, relatiuum Hebraïcum אשר *asser*, ad habitationem retulerunt: & quod potius est Concilium ipsum Tridentinum, & Vulgata quàm approbat Editio; & an let alastor pleno ore iactare, esse id præter mentem Spiritus sancti? O Dei patientiam! Et querunter Nouatores, nos Pontificios esse, qui Scripturas deprauamus? ergo vnus Broughtonus plus omnibus sapit.

Steuchus qui illud, *& in terra Chanaan*, in LXX. editione cancellat, meritò ab omnibus reprehenditur. Ergo stabilis sit annorum summa à LXXV. Abraham, ad Exodum filiorum Israël ex Ægypto, CCCCXXX. tanto consensu fixa: quamuis in ea demonstranda singillatim per parses, dubia & difficultates insint, quæ Chronologis enodanda relinquimus: de quibus, è veteribus consulendi sanctus Epiphanius, Quintus Iulius Hilarion, sanctus Augustinus, S. Nicephorus, Suidas: ex recentioribus penè omnes illi quos suprà hoc ipso cap. citauimus: nec enim nostri instituti est longiùs in his immorari. Iam si summæ à conditu mundi ad Abrahami ortum, quæ est MDCCCCLXXVIII. annorum, adiicimus LXXV. vitæ Abrahæ, & deinde CCCCXXX. à LXXV. Abrahæ ad Exodum, colligentur ab Adam ad exitum Israëlitarum ex Ægypto, anni IIMCCCCLXXXIII. sic computandi;

Ab Adam ad Diluuium,	1656
A Diluuio ad Abraham,	322
Abrahami LXXV. facta promissio,	75
A promissione ad Exodum,	430
Summa	2483.

Quarta Difficultas, De Interuallo ab Exodo, ad fabricam Templi Salomonici.

CAP. XIII.

CLarissimè 3. Regum 6. vers. 1. dicitur: *Factum est ergo quadringentesimo, & octogesimo anno egressionis filiorum Israël de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino.* Eodem prorsus modo in Hebræo & in Chaldæo. At LXX. Interpretes in Romana editione: *Et factum est in quadragesimo & quadringentesimo anno exitus filiorum Israel de Ægypto, &c.* Qua ratione legitur in sacra Historia Seueri à Drusio edita, & in ea quæ est in Bibliotheca Patrum, tomo 7. vt etiam à Georgio Monacho Syncello in Chronographia, & à Zonara Annali 1. In Aldinis verò & Basileensibus LXX. exemplaribus: *Et factum est in sexagesimo & quadringentesimo anno exitus filiorum Israel de Ægypto.* Sic etiam in Seuero Galesinij. Ceterùm Complutenses Codices, & Regij, atque etiam Roberti Stephani, cum Hebræo & Vulgata: *Et factum est in octogesimo & quadringentesimo anno exiens Israel de terra Ægypti.*

Eusebius in Chronico num. 984. *Salomon Templum ædificare cœpit in Ierosolymis, consummauitque annis octo. Colligitur omne tempus à Moyse, & egressu Israëlis ex Ægypto, vsque ad Salomonem, & ædificationem Templi in principiis annorum CCCCLXXX. vt Regnorum liber tertius testimonio est.*

Idacius in Chronico lib. 2. cap. 10. *Colligitur autem omne tempus à Moyse, & egressu Israel, secundum tertium librum Regnorum vsque ad Salomonem, & ædificationem Templi computantur anni CCCCLXXX.*

Sanctus Beda in Chronico: *Salomon quarto regni sui anno, mense secundo, Templum Domino ædificare cœpit in Ierusalem, collectis ab egressu Israëlis ex Ægypto annis CCCCLXXX. vt Regum quoque liber testimonio est.* Eadem habent sanctus Ado Viennensis, Hermannus Contractus, Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus, Albertus Stadensis in Chronicis.

Atqui in eodem numero CCCCLXXX. annorum ab Exodo ad inchoatum Templum consentiunt Hebræi in Seder Olam, c. 15. & in Seder Olam Zuta, & in Cabbala Historica Rabbi Abraham Leuitæ, item Rabbinus Salmanticensis, apud Drusium in notis Seuerianis. Constétque hic numerus expresse in Verbo Dei præfixus: nulláque subtilitate, aut curiositate conuellatur.

Cæterum in subductione membratim demonstranda per tempora Iudicum Israël, ac Samuëlis & Saülis, tam magnæ atque arduæ existunt difficultates, vt non defuerint qui locum 3. Regum 6. vers. 1. de CCCCLXXX. annis sollicitauerint, credentes fortè errorem in numerum illapsum. Seuerus Sulpitius lib. 1. Hist. Sacræ: *Salomon Templum Domino immensi operis facere aggressus, paratis per triennium impendiis, quarto ferè imperij anno primum fundamentum iecit: à profectione Hebræorum ex Ægypto anno ferè octauo & octogesimo & quingentesimo. Licet libro Regnorum*

tertio CCCCLXXX. *fuisse referantur: quod nequaquam conuenit. Siquidem per seriem superius comprehensam facilius fuerit, vt nimius fortassis annorum, quàm amplius annotatum. Sed non dubito librariorum potius negligentia, præsertim tot iam sæculis intercedentibus, veritatem fuisse corruptam, quàm vt Propheta errauerit.* Nec clam est, vt Canus lib 11. de locis, cap. 5. ad 12. argumentum, conatus fuerit eum numerum deprauatum ostendere.

Iosephus lib. 8. Antiquit. cap. 2. *Exorsus est Salomon fabricam hanc anno regni sui quarto, secundo mense, quem Macedones Artemisium vocant, Iiar verò Hebræi, annis* DXCII. *postquam Israelitæ Ægypto excesserant.* Et lib. 10. cap. 11. *Incensum est autem Templum annis ex quo extructum fuerat, elapsis* CCCCLXXI. *mensibus sex, & diebus decem additis: exactis à transmigratione ex Ægypto annis* MLXII. *mensibus sex, diebus decem.* Interuallum à Templi fabrica retrò ad Exodum, DXCII. annorum.

Erverò tempora Iudicum variè admodum à diuersis numerantur, quæ non est huius loci diligentiùs expendere. Videndi è recentioribus, qui de his ex instituto tractarunt, Ioannes Lucidus lib. 2. de Emendationibus Temporum, cap. 8. Canus lib. 11. de Locis, cap. 5. ad 12. Masius in Iosuë 24. vers. 31. Arias Montanus in Daniële, siue de Temporibus. Contius in Notis ad Chronicon sancti Nicephori, cap. 4. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ in Temporibus Iudicum, Ribera de Templi fabrica lib. 1. cap. 1. Galesinius in Notis ad Seueri Historiam, Torniellus in annalibus, anno mundi 2591. num. 12. & seqq. Azotius tomo 1. Institut. Moral. lib. 6. cap. 57. Gordonus in Quæst. Chronologicis, cap. 9. His adiunge, si placet, ex Nouatoribus Beroaldum lib 3. Chronici, cap. 4. Reinerium Reinecciuin in Heroico Syntagmate, parte 1, in Regno Israelitico, Drusium in Notis ad 1. lib. Historiæ Seueri, Scaligerum lib. 2. Isagogicorum Canonum, pag. 155. & 323. Nec prætermittendi Interpretes libri Iudicum, Petrus Comestor Lyranus, Tostadus, Dionysius, Caietanus, Montanus, Serarius. Ergo si Summæ ab Adam ad Exodum, quæ est annorum IIMCCCCLXXXIII. addantur CCCCLXXX. qui sunt ab Exodo ad Templum; erunt ab Adam ad inchoatum Templum IIMDCCCCLXIII. anni hoc pacto computandi.

Ab Adam, ad Diluuium,	1656
A Diluuio ad Abraham,	322
Promissionis,	75
A Promissione ad Exodum,	430
Ab Exodo, ad Templum,	480
Summa,	2963.

Quinta difficultas à Templi conditu, ad eiusdem, & Sedeciæ casum.

CAP. XIV.

A Templi primis fundamentis ad eiusdem caidium sub S decia, variè supputant annos. Iosephus CCCCLXX. sic enim ait lib 10. Antiquit. cap. 1 *Incensum est autem Templum annis ex quo extructum fuerat, elapsis* CCCCLXX. *mensibus sex, diebus decem additis.* Eadem habet Zonaras Annal. 1.

Eusebius verò CCCCXLII. hæc enim sunt eius verba in Chronico, num. MCCCCXXVI. *Hebræorum captiuitas, & exterminium Templi, quod fuit in Ierusalem annis* LXX. *qui supputantur vsque in secundum annum Darij. Nabuchodonosor rex Chaldæorum Ierosolymis captis, Templum incendit, quod ab initio ædificationis suæ permanserat annis* CCCCXLII. Idacius lib. 2. Chronici, cap. 19. *Nabuchodonosor rex Chaldæorum, Ierosolymis captis, Templum incendit: quod ab initio ædificationis suæ transierant anni* CCCCXLII.

Rabbi Abraham Leuita in Cabbala Historica, ait Hebræos Templo tribuere annos CCCCX. se verò CCCCXXXIII. verba eius sunt: *Substructa est ædes illa ante excidium suum annis* CCCCXXXIII. *sed tamen* CCCC. *dumtaxat, &* X. *annos ipsi attribuunt, quoniam à principio transmigrationis Ioachim regnum nullum fuisse putatur.* Et post alia: *Sic exsistit summa* CCCCXXXIII. *annorum à fine anni tertij Salomonis vsque ad Templi excidium.* S. Isidorus in Chronico: *Templo incenso anno ædificationis suæ* CCCCLIV. Eadem Lucas Tudensis in Chronico. S. Nicephorus Patriarcha in Chronico, cap. 5. *Templum inflammatur, cùm stetisset ex quo conditum fuerat, annis quadringentis viginti quatuor.* Addit Scholion Contius huiusmodi: *Apud Anastasium* Bibliothecarium, qui è Græco in Latinum transtulit S. Nicephori Chronicon, *annis quadringentis triginta quatuor.* S. Ado Viennensis Episcopus in Chronico: *Secundùm* LXX. *Interpretes anni computantur ab ædificatione Templi, vsquequo incensum est,* CCCCLIIII.

Ceterùm iam vulgatior & communior Chronologia singillatim ducta per tempora Regum Iuda, quæ Scriptura disertè exprimit; à Templo inchoato ad eius casum, computat annos CCCCXXX. S Beda in Chronico: *Templum Dei incensum est anno ex quo fundari cœpit* CCCCXXX. S Ado Viennensis in Chronico: *Templum Dei incensum ædificationis suæ anno* CCCCXXX Hermannus Contractus: *Templum Domini incensum est anno ex quo fundari cœpit* CCCCXXX. Marianus Scotus: *Templum incensum est, ex quo ædificari cœpit, anno* CCCCXXX. Albertus Stadensis in Chronico: *Templum Domini incensum est anno ex quo fundari cœpit* CCCCXXX. Idem affirmant plerique alij Chronologi.

Scaliger tamen lib. 5. Isagogicorum Canonum, part. 2. ad cap. 1. num. 61. pag. 188. annotat: *Qui minimum interuallum a conditu Templi ad excidium eius ponunt, constituunt illud annorum* CCCCXXX. *aut* CCCCXXXI. *quos refellit exacta annorum Regni Iudæ series: ex cuius contextu illud interuallum est præcisè annorum* CCCCXXVII. *quibus si adieceris interuallum ab Exodo ad conditum Templi, colligentur anni 907. absoluti. Itaque anno 908. labente, omnino contigit excidium Templi & casus Sedeciæ.* Eadem habet in Eusebianis pag 81. vbi causas exquirit cur Eusebius interuallum à Templi conditu ad eius casum definierit CCCCXLII. annorum, metachronismo annorum XV. iuxta ipsum; iuxta nos verò, annorum XII. Eadem quæ Scaligeri est sententia Riberæ lib. 1. de Templi fabrica, cap. 26. de CCCCXXVII. annis à Templo condito ad euersum. Discrimen est triennij tantùm, quem nos cum vulgo Chronologorum adiicimus.

Existunt tamen nodi & scrupuli in singillatim enumerandis, & notandis annis Regum Iuda, atque iis ipsis conferendis cum annis Regum Israël: quos cùm Interpretibus, tùm Chronologis explicandos relinquimus: vt mirum non sit si Recentiores

centiores aliqui etiam in hac summa dissenserint: Lucidus, & Adrichomius CCCCXL. Torniellus CCCCXXIV. alij aliter numerant. Sed nostrum non est omnia expendere. Videndi hac de re Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, in Temporibus Regum Iuda, & Israël, Azorius tomo 1. Instit. Moral. lib. 6. cap. 55. Gordonus in Quæst. Chronologicis, cap. 10. & 15. Diximus sup. capite ab Adam ad inchoatum Templum fluxisse annos MMDCCCCLXIII. quibus si adiungimus CCCCXXX. ab Exordio Templi ad eius casum; dissultabunt à mundo condito, ad Templi Salomonici euersionem MMMCCCXCIII. Anni hæc serie numerandi.

Ab Adam, ad Diluuium,	1656
A Diluuio ad Abraham,	322
Promissionis,	75
A Promissione ad Exodum,	430
Ab Exodo, ad Templum,	480
A Templo ad eius casum,	430
Summa,	3393.

Sexta difficultas, de LXX. annis desolationis Templi, & vrbis Ierusalem.

CAP. XV.

Est hæc planè ingens controuersia, ex qua tanquam è cruce eruditorum ingenia, & studia pependêre, multæ in ea variæque dictæ sententiæ; sed nos pro instituti nostri ratione, prætermissis aliorum opinionibus, nostram dicemus. Existimamus cunctis probè excussis & perpensis, ab euersione Templi Salomonis, atque vrbis Ierusalem, quæ incidit in vndecimum Sedeciæ annum labentem, ad primum Cyri regis Persarum annum effluxisse LXX. annos desolationis & vastitatis vrbis & Templi. Perspicua sunt Ieremiæ verba 25. vers. 11. *Erit vniuersa terra hæc in solitudinem & stuporem: & seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. Cúmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus.* Expendenda verba illa, *in solitudinem & in stuporem* pro solitudine, Hebraicè est *Chorabah*, quæ propriè est *Ariditas, siccitas*, quæ sole, vel igni, vel gladio fit? vt fuit illa vrbis & Templi: quum igni & gladio cuncta fuêre in siccitatem redacta. Vnde Hebræi in Seder Olam Rabba cap. 27. ex sententia Rabbi Ioseph, aiunt: *Septem* (lego, septuaginta) *annis impleta est hæc Scriptura Deuteronom.* 29. *Sulphur & sal & combustio totum solum eius, ita vt vltra non seratur, neque virens quippiam germinet.* Pro *stupore* est, *samah*, id est, *afflatus abominandus*, res digna abominabili afflatu propter deformem & turpem deuastationem, vel propriè stupenda desolatio. Et Daniel. 9. vers. 1. *In anno primo Darij filij Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum Chaldæorum: anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt compleretur desolationis Ierusalem septuaginta anni.* Vtitur Daniel eadem Hebraica voce qua Ieremias, sed plurali, *Chareboth*, id est, *siccitates*, quibus Ierusalem incendio & gladio deuastata fuit, nimirum indicat pluralis numerus, extremam & maximam desolationem Vrbis ac Templi

Et 2. Paralipomenon 36. vers. 19. *Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Ierusalem, vniuersas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat demoliti sunt. Si quis euaserat gladium, ductus in Babylonem, seruiuit Regi & filiis eius, donec imperaret Rex Persarum, & compleretur sermo Domini ex ore Ieremiæ, & celebraret terra Sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit Sabbatum vsque dum complerentur septuaginta anni. Anno autem primo Cyri Regis Persarum ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri Regis Persarum: qui iussit prædicari in vniuerso regno suo, etiam per Scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus Rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa: quis ex vobis est in omni populo eius? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.* Illud, *cunctis diebus desolationis*, Hebraicè ad verbum, *omnibus diebus stupendæ desolationis*, vel *eam*.

Haud obscurè Ieremias, Daniel, Auctor Paralipomenon, Septuaginta annos appellant solitudinis, vastitatis, stupendæ desolationis vrbis Ierusalem & Templi: at nimis est exploratum, vrbem & Templum non nisi vndecimo Sedeciæ anno fuisse incensa, destructa, desolata, & habitatores in Babylonem abactos. Christophorus Castrius in Ieremiæ 29. ait: *Ex nullo Scripturæ loco nobis constat, Ieremiam desolationi, solitudini, aut omnimodæ Iudææ vastitati designasse annos illos septuaginta.* Eludat quantum volet, Ieremiæ & Paralipomenon verba, quæ tamen non nisi violentè à nostra Interpretatione abstrahuntur: atqui poterit illa Danielis: *Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni?* Apertè, dilucidè, sine ambage pronuntiat, septuaginta annos à Ieremia vaticinatos, fuisse desolationis Ierusalem. Et si nostram sententiam Daniel voluisset expressè proferre, potuisset ne clarioribus verbis quàm istis exprimere? Quòd verò LXX. illi desolationis anni completi fuerint anno primo Cyri regis Persarum, quando euerso Babylonico Imperio, laxata captiuitate, exulibus redeundi in patrium solum, instaurandique Templi potestatem fecit: ne dum Ieremias, Daniel, & Auctor libri Paralipomenon, sed etiam Esdras 1. cap. 1. vers. 1. perspicuè affirmat: & quod est planè mirabile multò iam tempore antequam Cyrus nasceretur, Isaias Cyri quoque nomine expresso, vaticinatus fuerat, 45. vers. 1. & 13. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro: Ipse ciuitatem meam ædificabit, & captiuitatem meam dimittet, dicit Dominus.*

Ergo ab incenso & euerso Templo, & Ierusalem destructa per Chaldæos, anno vndecimo Sedeciæ, vsque ad primum Cyri, enumerandos LXX. annos, illos quos Ieremias, Daniel & Auctor Paralipomenon appellant solitudinis, vastitatis, stupendæ desolationis, præter clarissima Scripturæ verba, quæ nuper descripsimus, magni etiam auctores affirmant. Iosephus lib. 10. Antiquit. cap. 10, agens de iamiam imminente vrbis & Templi deuastatione sub Sedecia, ait: *At Ieremias adito Rege Sedecia, prænuncias, Babyloniorum copias ad Ierosolyma reducturum, & quotquot oppugnationi & fami superfuerint, captiuos abducturum; direptisque omnium facultatibus, & exhaustis Templi diuitiis, in vrbem simul, & Templum ferro, ac flammis sæuiturum,*

nullo

nullo sacri aut profani discrimine. *Et seruiemus, inquit, ei, posterisque eius, per annos LXX. à qua seruitute Persæ & Medi nos eripient, extincto Babyloniorum Imperio: quorum ope dimissi, & huc reuersi, Templum ædificabimus denuo, & Ierosolyma restituemus.* Et cap. 11. *Rex verò Babylonius pro abductis duabus tribubus, nullam gentem in eam regionem reposuit: quo factum est, vt Iudæa cum Ierosolymis ac Templo, per L X X. annos deserta maneret.* Et lib. 11. cap. 1. *Primo autem anno Regis Cyri, qui fuit transmigrationis nostræ Babylonicæ septuagesimus, miseratus est Deus captiuitatem & calamitatem ærumnosi illius populi: & sicut illis per Ieremiam Prophetam ante dirutam vrbem prædixerat, quod postquam seruierint Nabuchodonosori, eiusque posteris per annos septuaginta rursum eos restituturus esset in patriam, & ædificato Templo redituri essent ad felicitatem pristinam, ita illis omnia præstitit. Excitata enim ad id Cyri animo, effecit vt ille in hunc modum per vniuersam Asiam scriberet: Hæc dicit Cyrus Rex: Quoniam me Deus maximus orbis Regem constituit, hunc illum esse credo, quem Israelitarum adorat populus. Is enim meum nomen per suos Prophetas prædixit, & quod Templum eius ædificaturus sim Ierosolymis in terra Iudæa. Hoc autem Cyrus cognouit ex lectione libri, qui Isaiæ prophetias continet: ducentis & decem annis ante ipsius ætatem conscriptas. Hic enim secretum hoc Deum sibi indicasse dixit, quòd velle: Cyrum, quem multarum ac magnarum gentium regem declarauit esset, remittere populum suum in terram Iudæam, & Templum suum ædificare denuò. Hæc Isaïas prædixit centum quadraginta annis antequam Templum deuastatum est, Quibus lectis, Rex admiratus Vatis diuinitatem, correptus est cupidine exequendi quæ scripta legerat: conuocatisque clarioribus apud Babylonem Iudæis, ait, se illis permittere, vt proficiscantur in patriam, vrbémque Ierosolyma, & Dei Templum ædificent denuò.* Hactenus Iosephus: qui cùm dicat, Isaiam ducentis & decem annis ante Cyri ætatem, nimirum quando Regnum iniit, prophetiam de ipso conscripsisse: addátque eandem propheciam scriptam ab Isaia centum quadraginta annis antequam Templum deuastatum est, apertè nimis docet, à deuastato Templo ad initium Regni Cyri, L X X. annos intercessisse. Et lib. 2. contra Apionem: *Nabuchodonosorus templum in Ierosolymis concremauit: cunctúmque generis nostri populum auferens, migrauit in Babylonem: vnde ciuitatem contigit desolari annis septuaginta vsque ad Cyrum Regem Persarum.*

Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum: *In vndecimo autem anno regni Sedekiæ, Nabuchodonosor septuaginta annis ante principatum Persarum, aduersus Phœnices & Iudæos bellum gessit, vt dicit Berosus in Historiis Chaldaicis. Ioabas autem scribens de Assyriis, fatetur se à Beroso sumpsisse historiam, vera esse quæ ab eo dicuntur, testificans. Nabuchodonosor ergo excæcatum Sedechiam, abducit Babylonem, & totum facit populum transmigrare. Fuit autem hæc captiuitas septuaginta annis.* Manifestè Sedechiæ captiuitatem ait fuisse septuaginta annorum: Atque ex Beroso & Ioaba affirmat ab vndecimo Sedeciæ anno ad initium Cyri, qui Persicum Imperium fundauit, L X X. annos effluxisse.

Lactantius Firmianus lib. 4. Diuinarum Instit. cap. 5. *Vsque ad Sedechia regnum oppugnati à Rege Babylonio, captique Iudæi, diuturnum seruitium pertulerunt, donec septuagesimo post anno eos Cyrus maior terris, ac sedibus suis redderet.*

Eusebius in Chronico, num. 1426. initium 70. captiuitatis annorum fugit in vndecimo Sedecio, aitque: *Hebræorum captiuitas, & exterminium Templi, quod fuit in Ierusalem, annis L X X.* Et lib. 10. Præparat. Euangel. cap. 2. *Vrbe deinde ab Assyriis euersa, templóque cremato, in Babylonem populus abducitur: & post annos L X X. Cyrus Persarum Rex Iudæos libertate donauit.*

Egesippus lib. 1. Excid. Ierosolym. cap. 13. *Vrbe capta, Temploque exusto, L X X annis in captiuitate fuit populus.*

Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacræ Historiæ, disertè agens de captiuitate Sedeciæ, ait: *Vsque in primum Cyri regis annum, L X X. annos (tot enim per sacram Hystoriam à captiuitate vsque ad Cyrum fuisse referuntur) impleret.*

Sanctus Hieronymus in 4. Ezechielis: *Fuerántque desolationis Templi anni septuaginta.*

Sanctus Cyrillus Alexandrinus lib. 8. contra Iulianum: *Vbi autem capta est Ierusalem, deuastata Iudæorum regio à Babyloniis contra illos bellum gerentibus, abductus est captiuus Israel, vnà cum rege suo, Sedechia, inquam. Verum vbi septuagesimus annus præterit, dimisit eos Deus à captiuitate per Cyrum.*

Idacius lib. 2. Chronici, cap. 19. *X L V I I I. Olympiade captiuitas & exterminium Templi quod fuit in Ierosolymis, annis L X X.* Desumpsit ex Chronico Eusebij.

Quintus Iulius Hilarion libello de mundi duratione: *Post vndecimum ergo annum Sedechiæ, Ierusalem euersa à Rege Nabuchodonosor, Iudæicus populus in Babylonem transmigratus est: quæ captiuitas L X X. annos tenuit: qui completi sunt in Babylonia, vt impleretur visio, & prophetia Ieremiæ. Post quos annos Cyrus rex Persarum iubet populos ire ad Ierusalem, primo anno regni sui.*

Sanctus Isidorus Hispalensis lib. 5. Originum, cap. 39. *Sedechias annis X I. Templum Ierosolymis incensum, mundi I I I I M D C I X. Hebræorum captiuitas annis L X X. mundi I I I I M D L X X I X.* Eadem habet in Chronico.

Sanctus Beda in Chronico, recitatis verbis illis 2. Paralipomenon 36. vers. 19. quæ suprà posuimus, ait: *Quibus verbis ostenditur, quia vastata Chaldæi Iudæa, non vt Assyrij in Samariam alios misêre colonos, sed desertam reliquêre terram, donec ipsi post annos L X X. in eam redsêre Iudæi. Consentit his Iosephus in 10. Antiquitat. libro, scribens, Templum & Ierusalem, & omnem Iudæam L X X. annis permansisse desolatam.* Et post alia: *Ab euersione Ierusalem, vsque ad initium Cyri regis Persarum, Iulius Africanus L X X. annos computat.* Eadem omnino habent in suis Chronicis S. Ado Viennensis, & Hermannus Contractus.

Sanctus Nicephorus Patriarcha in Chronico, cap. 6. *Post captiuitatem autem Iudæorum abductorum Babylona, & solitudinem loci, anni sequuntur septuaginta.*

Nicephorus Callistus lib. 1. Histor. Ecclesiast. cap. 6. *Quum Babylonius Nabuchodonosor bellicam contra Iudæos expeditionem sumpsisset vnà cum vrbe Templum est euersum, & populus Babylonem captiuus ductus, ad annos septuaginta.*

Cedrenus pag. 94. *Vrbe potitus Nabuchodonosor, eam totam incendio vastauit: populum quoque captiuum abduxit, qui in eo exilio annis septuaginta mansit.* Et pag. 95. *Templum cremauit, populúmque captiuum abduxit, annos L X X. ea conditione acturum.*

Zonaras

Zonaras Annali 1. *Nabuchodonosor verò Iudæam vastam satère possus est, itàque mansit per annos septuaginta.*

Marianus Scotus in Chronico initio Quintæ ætatis: *Primus annus captiuitatis, quæ secundum Ieremiam L X X. annis permansit, in quo Templum Domini Nabuchodonosor mense Augusti incendit.* Et post alia: *Septuaginta anni captiuitatis huc vsque iuxta Africanum & Iosephum, id est, vsque ad Cyrum.*

Lucas Tudensis in Chronico: *Hebræorum captiuitas annis septuaginta permansit. Annus septuagesimus à destructione Templi vsque ad perfectam restaurandi licentiam est computandus.*

Albertus Stadensis in Chronico: *Multis auctoritatibus probatur, quia vastata Chaldæi Iudæa, non vt Assyrij in Samariam alios misère colonos, sed desertam reliquère terram, donec ipsi post annos LXX. in eam redirent Iudæi.*

Lyranus in 25. Ieremiæ: *Numeratio tamen istorum septuaginta annorum variè inchoatur à diuersis. Expositores enim nostri communiter incipiunt eam à destructione Ierusalem vndecimo anno Sedechiæ.* Atqui eadem est Sententia Petri Comestoris in Hist. Scholastica Danielis, cap. 18. Tostati in 1. Matthæi, Ioannis Lucidi lib. 2. de Emendat. Temporum, cap. 2. Cani lib. 11. de Locis Theologicis, cap. 5. ad 9. argumentum, Pererij lib. 10. in Danielem, Suarez tomo 1. in 3. part. disp. 6. sect. 1. Capellæ in cap. 52. Ieremiæ, Tornielli anno mundi 3447. & aliorum.

Hanc de L X X. annorum captiuitatis initio & fine tanto consensu proditam Chronologiam ægerrimè fert Scaliger in Eusebianis pag. 85. 87. & lib. 3. Isagogicorum Canonum, num. 58. pag. 287. & num. 61. pag. 288. eiúsque sectatores Theologastros, insanitures appellat: Pererium singulariter acerbissimè, & indignissimè lancinat. Sed sunt nobis, Scaliger, suæ disputationis præcipua robora accuratissimè considerata, expensa: nec propterea à sensu communi nos auellunt. Nolo hic plura verba consumere, varias in hac diatriba opiniones, opinionum rationes, obiectiones, oppositiones, nodos, difficultates plurimi ex professo tractarunt, præsertim Canus, Suarez, & Pererius locis dudum citatis, Ribera in 1. Zachariæ, num. 11. Capella in 52. Ieremiæ, Barradius tom. 1. Euang. Historiæ lib. 5. cap. 17. Azorius tom. 1. Instit. Moral. lib. 6. cap. 56. quæst. 11. Castrius in Ieremiæ 29. Gordonus in Quæstionibus Chronolog. cap. 12. & 13. Hos consulat qui hæc pleniùs nosse percupit. Adeat quoque si visum fuerit, Scaligerum in libris de Emendat Temporum, & in Eusebianis, & in Canonibus Isagogicis, & Georgium Emmium in Canone Chronologico maiore. Nos in planissimis sacræ Scripturæ verbis, & in tanto Veterum & Recentiorum consensu, quem demonstrauimus, libenter conquiescimus. Ergo summæ ab orbis conditu ad Salomonici Templi casum, quam annorum IIIMCCCXCIII. præcedenti capite præfiniuimus, addantur L X X. Iudaicæ captiuitatis anni ad primum vsque Regni Cyri annum: erunt ab initio mundi ad primum Cyri annum, MMMCCCCLXIII. hoc modo.

Ab Adam, ad Diluuium,	1656
A Diluuio ad Abraham,	322
Promissionis,	75
A Promissione ad Exodum,	430
Ab Exodo, ad Templum,	480
A Templo ad eius casum,	430
A Templi casu ad Cyrum,	70
Summa,	3463.

Septima difficultas, vbi sit figendum initium Septuaginta Hebdomadum Danielis.

CAP. XVI.

HAnc de Hebdomadibus Danielis vnam esse de maximis Scripturarum quæstionibus sciunt omnes: innumeræ in ea dictæ sententiæ, validè altercatum: sed nostri instituti non est de his longiùs disceptare. Breuiter sententiam nostram, aliis omissis perstringemus.

Vertente iam septuagesimo Iudaïcæ captiuitatis, & desolationis vrbis & Templi Ierosolymitani anno, cœpit orare Daniel Deum pro reductione captiuorum, & instauratione vrbis ac Templi: cap. enim 9. vers. 1. ait: *In anno primo Darij filij Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum Chaldæorum: anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari.* Sequitur, pro liberatione populi preces fundere. Magna est quæstio quisnam fuerit Darius iste de semine Medorum, qui imperauit super Regnum Chaldæorum, in cuius anno primo compleri L X X. desolationis annos Daniel intellexit. Scaliger in Eusebianis pag. 85. & lib. 2. Canonum Isagogicorum, pag. 135. & lib. 3. pag. 191. & 315. & in Appendice librorum de Emendat. Temporum, existimat fuisse Nabonidum, qui interfecto Balthassare, regnum Chaldaicum inuaserit, tenueritque XVII. annos. Sed eruditi fermè explosis Scaligeri vanitatibus, quibus thrasonicè triumphos iactat, iam rectè arbitrantur fuisse Astyagis filium, Cyri auunculum, qui cum Cyro regnum Chaldæorum capta Babylone, euerteret, nec plus vno anno in imperio Chaldaico regnauerit: quem Græci Cyaxarem indigitant. Vide Pererium lib. 7. & 10. in Danielem, Torniellum anno mundi 3454. & 3516. Gordonum in quæst. Chronologicis, cap. 12. num. 14. Barradium tomo 1. Histor. Euang. lib. 5. cap. 18. Azorium Instit. Moral. tom. 1. lib. 6. cap. 56. quæst. 3. Maldonatum in 9. Danielis. Vnde sanctus Hieronymus initio 9. cap. Danielis: *Hic est Darius, qui cum Cyro Chaldæos Babyloniósque superauit: ne putemus illum Darium, cuius secundo anno Templum ædificatum est, (quod Porphyrius suspicatur, vt annos Danielis extendat) vel eum qui ab Alexandro Macedone superatus est.* Ergo ad extremum vitæ Darij Medi, cùm iam immineret Cyri Imperium, qui Dario successit, anxio Danieli, & oranti pro liberatione populi captiui, & instauratione vrbis Ierusalem ac Templi Domini, quòd videret iam fermè compleri L X X. annos captiuitatis, & desolationis Ierusalem à Ieremia prædictos; apparuit Angelus Gabriel, ac amplissimis verbis eum consolatus, nedum pollicitus est populi reductionem, & vrbis ac Templi reædificationem, sed venturi quoque Messiæ certum tempus præfiniuit, in hunc modum loquutus cap. 9. vers. 24. *Septuaginta Hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio,*

ricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur Visio & Prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum. Scito ergo, & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum Ducem, Hebdomades septem & Hebdomades sexaginta duæ erunt: Et rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. Et post Hebdomades sexaginta duas, (& septem) *occidetur Christus: & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & Sanctuarium dissipabit populus cum Duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis Hebdomada vna: & in medio Hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in Templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.*

Perspicuè Gabriel initium Hebdomadum auspicatur; *Ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem*: quæ verba sunt expendenda. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, legit: *Ab exitu sermonis vt respondeat & ædificet Ierusalem.* Tertullianus aduersus Iudæos, cap. 8. *A profectione sermonis integrando & reædificando Ierusalem.* Iulius Africanus lib. 5. de Temporibus, Eusebius lib. 8. Demonstr. Euangelicæ cap. 2. Theodoretus in Danielem 9. *Ab exitu sermonis, vt respondeatur & ædificetur Ierusalem.* Zonaras Annal. 1. *Ab exitu sermonum, vt separatio fiat, & ædificentur Ierosolyma.* Sanctus Prosper de Prædictionibus Dei, part. 2. cap. 35. *Ab exitu sermonis in respondendo. Et iterum ædificabitur Ierusalem.* Eusebius in Chronico. num. 1983. *Ab initio sermonis restaurandi & ædificandi Ierusalem.* Quintus Iulius Hilarion libello de mundi duratione, *Et tu quiesce & intellige, de prouentu Sanctorum, siue præceptum respondendum & ædificandam vrbem Ierusalem.* L X X. Interpretes in editione Romana: *Ab exitu sermonis ad respondendum & ædificandum Ierusalem.* Nemo miretur Hebraicum *Leasib*, reddi à LXX. & Patribus, *ad respondendum*, vel, *vt respondeatur*: cum *Hasib*, propriè sit, *Redire-facere, reducere*, vel *reuerti-facere*: nam etiam pro, *respondere*, ponitur 2. Regum, 3. vers. 11. *Et non potuit amplius ad redere ei Abner verbum.* Noster, *Et non potuit respondere ei quidquam.* Minus mirabitur qui à nostro vulgato per aduerbium, *iterum*, expressum videat, *vt iterum ædificetur Ierusalem.* Forsterus in Lexico: *Est autem hæc phrasis obseruanda, quòd quando verbum Sub, reuerti, cum alio immediatè verbo construitur, tum Hebraïs idem valet, quod Latinis rursus, iterum, denuò; Iosue 5. Et iterum circumcide filios Israel secundò. Iob. 7. Non reuertetur oculus meus videre bonum, id est, non iterum videbit bonum. Psalm. 85. Nonne tu reuertêris, viuificabis me? id est, rursum ædificabis me. Ezechielis 8. Adhuc reuerteris, videbis abominationes maiores, id est, iterum videbis. Zacharia 8. Sic iterum cogitaui, &c.* Acceperunt hanc ex Forstero obseruationem, Mercerus, Auenarius, Marinus in suis Thesauris Hebraicis, Vatablus in hunc Danielis locum, Foreirus in Isaiæ 6. vers. 13. Iam verborum istorum, *Ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem.* cùm multæ ferantur interpretationes, quæ in diuersas auctores sententias abstraxerunt, illa nobis omnium appositissima, & simplicissima videtur, *Ab exitu sermonis*, siue vt Hebræa habent, *Ab egressione*, seu *egressu verbi*: nempe ab eo tempore quo egressum & promulgatum fuerit edictum, seu mandatum Cyri regis Persarum de soluenda Iudæorum captiuitate, & reædificanda vrbe Ierusalem & Templo. Hebræa ad verbum habent: *Ab egressu verbi ad reuerti-faciendum*, vel *redire-faciendum*, seu *reducendum*, & *ad ædificandum Ierusalem.* Qua ratione expresserunt Sanctes, & Montanus, id est, à promulgatione mandati de reducendo populo captiuo in solum patrium, quo permittebatur populus Iudaicus in Babylone captiuus reuerti in Ierusalem & eam reædificare Noua Translatio Vatabli nomine in Bibliis Sanctandreanis, & Commelinianis paraphrasticè exposuit: *Ab exitu sermonis de reducendo populo, & ædificanda Ierusalem.* Sic verba proximè sequentia, *& rursus ædificabitur platea.* Hebræa habent: *& reuertetur*, seu *redibit*, *& ædificabitur platea.* vbi verbum, *reuertetur* est fœmineum, nempe captiuitas, seu populus infirmus, ac miserabilis.

Certè Daniel illud enixè Dominum precabatur, vt tandem exactis iam septuaginta annis Captiuitatis & vastitatis vrbis Ierusalem, ac Templi ab Ieremia prædictis, Iudæis facultas daretur reuertendi in patriam, & vrbem, ac Templum postliminiò instaurandi: & hoc par est Angelum à Deo illi concessisse, vt quod solicitè rogabat Daniel, Gabriel promitteret certò statim euenturum, nempe Cyrum mox anno primo sui Imperij, edictum promulgaturum, quo Iudaica captiuitas solueretur, & exules in Ierusalem redirent, vrbémque ac Templum reficerent. Equidem Cyrum anno primo regni sui, completis L X X. desolationis Vrbis Ierusalem annis, eiusmodi publicum edictum dedisse, de reducenda captiuitate & reædificanda Ierusalem & Templo, sup. capite abundè monstrauimus, & sunt expressa Scripturæ verba: Isaiæ 45. vers. 13. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro: *Ipse ciuitatem meam ædificabit, & captiuitatem meam dimittet.* Et 2. Paral. 36. 21. *& compleretur sermo Domini ex ore Ieremiæ, cunctis diebus desolationis vsque dum complerentur septuaginta anni. Anno autem primo Cyri Regis Persarum ad explendum sermonem Domini quem locutus fuerat per os Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri Regis Persarum: qui iussit prædicari in vniuerso regno suo, etiam per scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus Rex Persarum: Dominus Deus cæli præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa: quis ex vobis est in omni populo eius? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.* Hæc eadem habet Esdras 1. cap. 1. vers. 1. vbi additur, *Ascendat in Ierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet Domum Domini Dei Israel.* Et verò hoc fuit primum & maximum verbum, seu edictum de laxanda captiuitate, & reædificando Ierusalem & Templum: & proximum rebus & statui illius temporis. Cupiebat Daniel, impletis iam L X X. captiuitatis annis à Ieremia prædictis, liberari populum exilio, redire in patriam, vrbem & Templum restaurari: spondet Angelus breui futurum, móxque initio regni Cyri exiturum edictum, quo Iudæi iuberentur restitui in patriam & vrbem, ac Templum instaurare. Hæc nobis cuncta penitiùs introspicientibus visa est aptior, & congruentior loci huius interpretatio. Sicque initium Hebdomadum proculdubio statuendum erit, primo anno Cyri regis Persarum, quando completis L X X. annis desolationis, exiit sermo, seu edictum Cyri, quo soluebatur captiuitas, & Iudæi permittebantur vrbem Ierusalem, & Templum reædificare: vt sanè L X X. annos captiuitatis, & deso

& desolationis vrbis ac Templi, proximè & immediatè excipiant Septuaginta Hebdomades Danielis.

Nec ab hac sententia veteres abhorrnêre: Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum: *Impleta sunt ergo a Captiuitate quæ tempore Ieremiæ prophetæ fuit Babylone, ea quæ à propheta Daniele dicta sunt: quæ sic habent: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt, super populum tuum, &c.* Sanctus Hieronymus in 9. Danielis: *Clemens vir eruditissimus, presbyter Alexandrinæ Ecclesiæ, parui pendens annorum numerum: a Cyro Rege Persarum vsque ad Vespasianum & Titum Imperatores Romanos, septuaginta annorum hebdomadas dicit esse completas, id est, annos quadringentos nonaginta.*

Eusebius lib. 8. Demonstr. Euangelicæ, cap. 2. *Arbitror igitur, Ab exitu sermonis, vt respondeatur & ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duas, à regno Cyri vsque ad Romanum Imperium propagari.* Et multa sequitur in eadem sententiam disserere.

Theodoretus in Daniel. 9. elucidans verba illa, *Ab exitu sermonis, vt respondeatur, & ædificetur Ierusalem*, ait: *Quidam opinantur initium ædificationis, quod factum est regnante Cyro, principium esse numeri Hebdomadum.*

Nec piget verba Genebrardi lib. 1. Chronographiæ pag. 166. hîc inserere. *Vertente captiuitatis septuagesimo anno, orare cœpit Daniel 9. cap. Deum pro restauranda Ierosolyma, & ab Angelo accepit, ab exitu verbi de restituendis captiuis, dóque reficienda vrbe, vsque ad Christi ducis necem inter fluxuras Hebdomades sexaginta nouem, vel ad summum septuaginta, vt aliqui exponunt. Porrò exitus illius verbi fiebat tunc ab Angelo illud de cælis deferente, & prolatum in cælo, dum ipse precaretur, denuntiante, vel (quod in idem recidit, nec annorum numerum auget) paulò pòst factus est, anno scilicet primo Cyri, qui mox Dario, sub cuius vita extremum Danieli ista reuelata sunt, successit. Illo enim captiui primum dimissi sunt, vt compleretur verbum quod dixerat Dominus ore Ieremiæ.*

Nec defuerunt qui initium Septuaginta Hebdomadum à primo anno Darij Medi sumerent, nimirum ab eo tempore præfixè quo Angelus Gabriel Danieli loquebatur, & reuelabat Septuaginta hebdomadas; qui fuit primus Darij Medi annus, vt disertè Daniel affirmat: vno, & forsan non integro anno, ante quàm Cyrus regnaret, quod interuallum est breuissimum, nec numerum annorum auget, vt Genebrardus adnotabat. Tertullianus aduersus Iudæos cap. 8. *Numerabimus autem* hebdomadas *à primo anno Dary* filij Assueri, de Semine Medorum, *quomodo in ipso tempore ostenditur Danieli visio ipsa: dicit enim: Et intellige & conice à profectione sermonis, respondere me tibi hæc. Vnde à primo anni Dary debemus computare, quando hanc visionem vidit Daniel.* Obseruandum, sanctum Hieronymum in 9. Daniel. & sanctum Iulianum lib. 1. aduersus Iudæos, quum referunt hæc ipsa Tertulliani verba, non legere, *à profectione*, sed, *à prophetatione sermonis*: qua ratione habere manuscripta in Tertulliano, annotauit Pamelius.

De Origene hæc refert S. Hieronymus in 9. Danielis: *Origenes hæc in 10. Stromatum volumine breuiter annotauit: Studiosius requirenda sunt tempora, a primo anno Dary fily Assueri, vsque ad aduentum Christi quot anni sunt.* indicans LXX. hebdomadas à primo anno Darij Medi numerandas. S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 12. initium quidem hebdomadarum à Dario Medo deducit, sed confudit eum cum Dario Hystaspis, quod non cohæret.

De Sententia Hebræorum, S. Hieronymus in Daniel. 9. hæc scribit: *Hebræi quid de hoc loco sentiant, breui sermone perstringam. Dicamus igitur paraphrasticè, vt sensus manifestior fiat. O Daniel, scito, quòd à die hac qua tibi nunc loquor (erat autem annus primus Dary, qui occidit Baltassar, & regnum Chaldæorum in Persas, Medósque transtulit) vsque ad septuagesimam annorum hebdomadam, hoc est annos quadringentos nonaginta, hæc populo tuo per partes accident.*

Octaua difficultas, Anni Hebdomadum fuerintne Solares, an Lunares.

CAP. XVII.

IVlius Africanus in lib. 5. de Temporibus, apud Eusebium lib. 8. Demonstr. Euangelicæ, cap. 2. Lunares fuisse existimat, in hunc modum disserens: *Ab Artaxerxe autem septuaginta hebdomades ad Christi tempus perueniunt, si Iudæorum numeros sequimur. Si quidem à Nehemia, qui vt ædificaret Ierusalem est missus, anno Regni Persarum centesimo & quinto decimo, qui fuit ipsius Regni Artaxerxis vicesimus, atque idem octogesimæ tertiæ Olympiadis quartus, ad illud tempus quo fuit Olympiadis ducentesimæ secundæ annus secundus, Imperij autem Tiberij Cæsaris sextus decimus, anni numerantur quadringenti septuaginta quinque, qui Hebraica ratione fiunt quadringenti nonaginta: vtpote cùm illi ad cursum Lunæ annos computare consueuerint, vt hac ratione annus fit, quod dictu facile est, dierum trecentorum quinquaginta quatuor: cùm tamen solaris cursus dies conficiat trecentos sexaginta quinque, cùm vnius diei parte quarta. Ex quo apparet lunares cursus duodecim, ab vno solari cursu vndecim diebus, & quarta vnius diei superari. Idcirco & Græci & Iudæi ternos intercalares menses octauo cuique anno adiiciunt. Etenim si vndenos cum vnius parte quarta octies repetueris, trium mensium spatium conficies. Quadringenti igitur septuaginta quinque anni, octennia reddunt quinquaginta nouem, & annos præterea tres: Cùm verò octauo cuique anno terni intercalantur menses, conficitur annorum quindecim summa, paucis detractis diebus. Quos si ad quadringentos septuaginta quinque addideris, hebdomadas septuaginta conficies.* Hactenus quidem Africanus: eadem quoque ex Africano retulit sanctus Hieronymus in 9. Danielis.

Theodoretus in Danielis 9. *Igitur à vigesimo anno Artaxerxis fily Xerxis, vsque ad quintum decimum Tibery Cæsaris, anni simul collecti quadringentorum sexaginta nouem numerum conficiunt: & hi Hebraicos annos faciunt quadringentos octoginta tres: totidémque conficiunt septem & sexaginta dua hebdomades. Sciendum est enim, quemadmodum Hebræi secundum lunæ cursum numerantes annum, vndecim dies superesse demonstrant, quos etiam nos intercalares vocamus: námque lunæ cursus viginti nouem diebus ac sex horis conficitur, & ita numerantes, trecentorum quinquaginta quatuor dierum efficiunt annum. Cùm itaque Sanctus Archangelus, cum beato Danie-*

le viro Hebræo colloquens, ipsúmque docens annorum numerum, vsitatum omnino dixerit numerum, necessariò addendi sunt anni illi, qui ex intercalaribus colliguntur, quibus additis, tres & octoginta supra quadringentos reperientur anni, totidémque colligunt septem & sexaginta dua hebdomades.

S. Beda de ratione Temporum cap. 7. *Septima species, hebdomadis est, qua Propheta Daniel vtitur, more quidem legis, septenis annis singulas complectens hebdomadas, sed noua ratione ipsos annos abbreuians, duodenis videlicet mensibus luna singulos determinans: Embolismos verò menses qui de annis XI. epactarum diebus adcrescere solent, non lege patria tertio vel altero anno singulos adiiciens, sed vbi ad duodecimum numerum augescendo peruenirent, pro integro anno pariter inserens. Hoc autem facit, non veritatis cognitionem quærentibus inuidendo, sed prophetiæ more ipsum quærentium exercendo ingenium: malens vtique suas margaritas à filiis clausas fructuoso sudore inuestigari, quam profusas à porcis fastidiosa despectione calcari.* Et post pauca: *Sed notandum quòd easdem hebdomadas non simpliciter annotatas siue computatas, sed abbreuiatas asserit, occultè videlicet lectorem commonens, vt breuiores solito annos nouerit indicatos.* Et mox: *A vigesimo anno regni Artaxerxis vsque ad Christum ducem hebdomadas LXX. computa, hoc est annos duodenorum mensium Lunarium CCCCXC. qui sunt anni solares. CCCCLXXV.* Et ne quis existimaret quòd Angelus peculiari ratione hîc numerarit septimanas annorum lunarium, lunares annos Hebræis in vso fuisse, addit: *Falluntur autem qui putant Hebræos annis talibus vsos, alioqui tota veteris Instrumenti series vacillat, nec vllius ætas tanta, quanta scripta est, debet intelligi, sed ad Lunæ cursum stringi.* Et hoc quidem pulchrè Beda.

Qui etiam lib. 3. in Esdram cap. 17. ait: *Incipiunt ergo hæ hebdomadæ à vigesimo anno Artaxerxis. Habent verò singulæ hebdomadæ annos septenos, annos quadringentos & nonaginta, secundùm Lunæ cursum videlicet: ita duntaxat vt vni singuli nouo & insolito more, non amplius quàm duodecim menses lunares habeant. Vnde consultò Angelus septuaginta hebdomadas non annumeratas, sed abbreuiatas super populum eius dicit: qui sunt anni solares 475.*

Zonaras Annali 1. *A vicesimo anno regni Artaxerxis, vsque ad decimum quintum Tiberij Cæsaris summa conficit annos 469. qui quidem Hebraica supputatione annorum conficiunt annos 483. Neque enim quemadmodum nos, ita & Hebræi annos supputant, sed ad cursum lunarem diebus 354. absoluunt, vt de quolibet nostro anno dies vndecim redundent: qui dies redundantes in annos redacti, explent numerum 483. annorum Hebraicorum. Quia verò cum Daniele Hebræo loquebatur Angelus, annos vtique illos notos nominauit.* Atqui de annis LXX. Hebdomadum lunaribus, eadem omnium est sententia, Strabi Monachi in Glossa Ordinaria, & Anselmi Laudunensis in Interlineari Danielis 9. Ruperti in Danielem cap. 6. Petri Comestoris in Historia Scolastica Danielis 10. Bridefert Ramesiensis in Glossis ad cap. 7. Bedæ de Ratione Temporum, Alberti Magni, & Dionysij Carthusiani in Danielis 9. ex recentioribus, Pererij lib. 10 in Daniel. quæst 9. & lib. 11. 3. parte disputationis de LXX Hebdomadibus, Tornielli, anno mundi 3516. num. 6. Gordoni in Quæst. Chronologicis cap. 15. num. 16. & sequentibus.

Hebræos priscos ab initio, & deinceps vsos anno Solari, & non Lunari ex sancto Beda nuper vidimus, & magnis argumentis ostendit Scaliger de Emendationibus Temporum lib. 2. pag. 79. & lib. 3. pag. 150. & seqq. editionis Francofurdiensis 1593. qui etiam existimat Hebræos non nisi post Babylonicam captiuitatem annum lunarem in vsum recepisse. Vnde fortassis suspicetur quis, Angelum cum Daniele loquentem annos lunares, qui tunc ab Hebræis vsurpari cœperant, Septuaginta Hebdomadum intellexisse: Sed Scaliger hæsitat, & post tempora potius Danielis vsurpatam lunaris anni formam Hebræis putat. Vide Torniellum, anno 2544. De anno lunari Hebræorum sanctus Ambrosius lib. 4 Hexaëmeron cap. 5. *Luna per tricenos dies duodenis vicibus cursum conficiens, consummat annum secundùm Hebræos, aliquibus diebus adiectis, secundùm Romanos, bissexto simul intra quinquennium vnius diei adiectione celebrato.* Sanctus Anastasius Sinaita lib. 7. Hexaëmeron: *Hebræi quidem trecentorum quinquaginta quatuor solùm dierum annumerant.*

Quamuis exploratum sit, in Scriptura sacra, & apud Hebræos, menses esse lunares, imò & lunationes dici, ex quibus lunaris annus existit, at factam intercalationem, & adiectione, menses lunares ad rationem anni solaris directos & conformatos tanquam ad amussim, solarem annum conficere & compleri solitos, vt etiam hoc tempore Hebræi obseruant, non est dubium. Sanctus Basilius homil. 6. in Hexaëmeron: *Luna quidem vbi duodecies cursum suum perfecerit, annum efficit: præterquam quod intercalari mense sæpè opus est ad exactissimum temporum agendum concursum: quemadmodum Hebræi vetustissimo tempore, antiquissimique Græcorum olim annum metiebantur. Solaris autem annus est, cùm ad idem sol punctum siue signum vnde profectus est suapte motione redierit.*

Quod ad Græcos attinet, Censorinus de Die Natali, cap. 15. hæc scribit: *Veteres in Græcia ciuitates, cùm animaduerterent, dum sol annuo cursu orbem suum circuit, lunam nouam interdum terdecies exoriri, idque sæpe alternis fieri: arbitrati sunt lunares duodecim menses & dimidiatum, ad annum naturalem conuenire. Itaque annos ciuiles sic statuerunt, vt intercalando facerent alternos duodecim mensium, alternos tredecim.* Sed de Hebræorum anno Iunilius Afer in 1. Genesis, hæc habet: *Luna quum duodecies spatia sui cursus peregerit, annum facit communem dierum trecentorum quinquaginta quatuor: & vt anno solari possit concordare circuitus, tertio cuique vel secundo anno tertium decimum addit mensem, quem Embolismum vocant nostri calculatores: & fit dierum trecentorum octoginta quatuor.* Hæc Iunilius, cuius quæ extant in Genesim Commentaria, eius non esse, sed potius Bedæ, censent Xystus, Bellarminus, Posseuinus.

Sanctus Beda de Ratione Temporum cap. 41. *Hebræi quidem qui, solos Lunares in lege numerant, & obseruabant menses, iuxta naturalem Lunæ cursum tricenis, vndetricenísque diebus communium annorum menses terdenos explicabant, & tertio vel secundo vbi decebat anno, tertium-decimum in fine anni mensem triginta dierum opponebant Embolismum.*

At de ea intercalandi ratione apud Hebræos, vt lunaris annus solari æquaretur, egerunt pleniùs Galatinus lib. 4. Arcanorum cap. 4. aliqui

recentio

recentiorum, vt Lilius Hyraldus lib. de Annis & mensibus. Carolus Sigonius lib. 3. de Republica Hebræorum, cap. 2. Sa in 12. Exodi, vers. 2. Gordonus in Quæstionibus Chronologicis cap. 19. num. 9. & seqq. Ribera lib. 5. de Festis Hebræorum cap. 2. Verum audi Genebrardum ad finem lib. 2. Chronographiæ, pag. 352. *Etsi enim menses Scripturæ lunares sint, eius tamen anni in solaribus haberi debent. Nam etiamnum hodie Hebræi, tertio quoque anno, & interdum secundo, quando vsus exposcit, vt ratio lunæ motui Solis respondeat, vnum lunam siue lunarem mensem intercalant, illúmque annum mensium tredecim, extremo (quem Adar nominant, & in nostrum Februarium ferè incurrit) cum hac copula, Veadar, repetito, faciunt. Quanquam etiam primus potest repeti, vt mensis intercalaris siue insiticius sit Venisan, qui & Martius: ita enim solebant veteres dicere, vt Talmudistæ narrant. Sic Arabes Apud Ioannem Leonem in Descriptione Africæ, pag. 42. nam sex menses habent triginta dierum, sex, viginti nouem, qui reddunt dies 354. qui numerus à nostro solari anno superatur diebus vndecim. Qui quidem vndecim dies tertio quidem anno coniuncti conficiunt triginta tres, at eorum tres seruantur & reliciuntur in sequentes annos, quousque luna & Sol decimo nono anno redeant ad idem punctum per sex alios embolismos, siue per sex alios menses intercalatos, annis 6. 8. 11. 14. 16. 19. sunt enim embolisci. Atque ita Hebræi septem embolismos singulis nouemdecim annis constituunt, nempe tres singulos octo annis. Nam in calculo decemnouennali Embolismus est septem mensium.* Hactenus Genebrardus.

Addit his Torniellus in annalibus, an. mundi 2544. num. 9. *Sed qui exactius, clariúsque scire cupit quomodo ista adæquatio anni lunaris cum solari fieret, scire debet, quòd cùm annus solaris maior lunari sit vndecim diebus, Hebræi per annos decem & octo continuos, vnoquoque tertio anno lunari integram addebant lunationem, sicque fiebat tertius quisque annus tredecim mensium lunarium: & nihilominus aliqui semper reliqui erant dies. Nam in fine primi triennij (quoniam vndecim ter ducti faciunt triginta tres) relictis triginta pro illa lunatione addita, restabant dies tres: & in anno sexto supererant dies sex, & in nono nouem, & in duodecimo duodecim, & in decimoquinto quindecim, & in decimo octauo decem & octo. In decimo nono autem annò addebant aliam lunationem viginti nouem dierum, quæ resultabat ex illis decem & octo diebus, qui in anno decimo-octauo remanserant, & illis vndecim, qui in eodem anno decimo nono pariter exuberabant: Et sic etiam annus decimus-nonus tredecim menses continebat lunares: & in eius fine, ac vigesimi definebant pariter, simulque inchoabant anni solares ac lunares. Et eadem ratione in singulis aliis decemnouennalibus cyclis, addito septies vno mense lunari, modo proximè exposito, anni lunares cum solaribus æquabantur.*

Accedit his perspicua ratio, quia nisi hæc fieret intercalatio, cùm per legem deberent Hebræi Verno tempore Pascha celebrare, nempe quartadecima luna æquinoctij verni, necesse erat vt singulis annis vndecim semper diebus Phase ipsum anteuerterent, atque ita retrorsum versus, Pascha per omnes anni tempestates circumagerent, etiam hyeme, autumno, æstate. Sed quòd ad annos LXX. hebdomadum attinet, eos accipiendos esse propriè solares, & non lunares, plerique existimant, Lyranus in [illegible] Danielis, Galatinus lib. 4. Arcanorum Catholicæ veritatis cap. 14. Finus lib. 5. Flagelli Iudæorum, cap. 5. Driedo lib. 3. de Scripturis Sacris cap. 5. parte 4. Lucidus lib. 7. de Emendat. Temporum, cap. 3. Genebrardus ad finem lib. 2. Chronographiæ pag. 352. 353. 354. Veldius in Daniel. 9. Suarez disp. 1. in 3. partem, sect. 2. Osorius lib. 5. de vera Sapientia. Ergo discrimen erit quindecim annorum solarium: nam 490. anni lunares, sunt 475. solares. Nos cunctis probè perpensis, tametsi priorem opinionem non prorsus improbemus, magis tamen arbitramur LXX. Hebdomadas Daniëlis CCCCXC. annos solares comprehendisse: nam solares anni sunt qui perpetuo tenore in reliqua chronologia Sacræ Scripturæ vsurpantur, & qui præcipuè in vsu apud Hebreos erant, vti diximus.

Nona difficultas, de termino Septuaginta Hebdomadum.

CAP. XVIII.

NVmquam dubitatum est apud Christianos auctores LXX. hebdomades Danielis propriè ad Christum pertinere, ac de salutari ipsius in mundum aduentu esse prænuntiatas: tamen vbi finis earum sit instè figendus, & quando prorsus completæ fuerint, variè à multis existimatum. Duæ præ cæteris frequentiores sunt opiniones, terminari LXX. Hebdomades vel in ipsam præfinitè mortem Christi, vel tertio aut quarto anno post mortem Christi: sed cùm expressè dicat Angelus, vsque ad Christum ducem futuras Hebdomades Sexaginta nouem, & post hebdomades Sexaginta nouem occidendum Christum, & Christum confirmaturum pactum, hoc est, Euangelium, & Nouum Testamentum hebdomada vna, id est, illa vltima, & Septuagesima; & in dimidio hebdomadis defectura Sacrificia legalia, nimirum in ipsa morte Christi: quando prædicato & confirmato Euangelio à Christo per tres annos integros, & tres menses, quod est dimidium Hebdomadæ Septuagesimæ, finem accêpere legalia sacrificia Christo in Cruce expirante: videntur, iuxta sinceriorem & meliorem Verborum Angeli interpretationem, terminari LXX. Danielis hebdomades, anno tertio post Christi mortem: Et cùm Christo, secuti meliores auctores & rationes, tribuamus vitæ triginta tres integros annos & tres menses, quorum tres vltimi solidi, cum tribus mensibus assignandi sint eius prædicationi, & confirmato pacto, relinquitur Christum natum anno quinto completo Hebdomadæ LXV. labentia, quod & Romanum Martyrologium & Vsuardi etiam habent, cùm aiunt, nam Christum *Hebdomada iuxta Danielis prophetiam Sexagesima quinta.* Nimirum quinto eius anno expleto. Porrò cùm Hebdomadarum initium fixerimus anno primo. Cyri regis Persarum, post euersum Chaldaicum seu Babylonicum Imperium, dissultant à primo Cyri anno ad Christi Natalem anni CCCCLIII. & ad mortem Christi CCCCLXXXVI. menses III. quæ fuit in dimidio Hebdomadæ. Septuagesimæ, & vsque ad XXXVII. Christi, vbi finem accipiunt Hebdomadæ, CCCCXC. qui est numerus LXX. Hebdomadum.

Haud clam nos est, ductam à nobis chronologiam à casu Templi, & Sedeciæ, ad Christi ortum per annos captiuitatis, & LXX. Danielis Hebdomadas, non carere magnis difficultatibus, & à

quibusdam etiam irrisam & vltro despectam, quòd nec cum annis Regum Chaldæorum, Persarum, Macedonum, Græcorum, Romanorum, nec cum Olympiadum rationibus vllo pacto componi & adaptari possit. Certè Scaligero audimus Prolegomenis in Canonas Isagogicos, & in Eusebianis pag.85. & passim alias Cathari, Prophetæ, qui sacram historiam temeramus, rationes temporum confundimus, cælum terræ miscemus, cùm non ad humanæ historiæ, & exotica scripta sacram Chronologiam conformamus. Quis neget id factu optimum esse, si fieri potuisset? Sed cùm annos Monarchiarum & Olympiadum inter se, & cum Sacræ Scripturæ rationibus componimus, tot exoriuntur nodi, perplexitates, scrupuli; imò & cùm annos ipsos exoticæ historiæ per se expendimus, versamus, adeo incerta & nutantia omnia fluctuant, vt pene quisque in desperationem adducatur, certæ & exploratæ eruendæ chronologiæ. Ipse Scaliger qui maiorem vitæ suæ & studiorum partem in emendationibus temporum consumpsit, potuitne hactenus vel sibi, vel aliis satisfacere? Nec soli nos sumus qui interim sepositis exoticis Monarchiarum & Olympiadum rationibus, nudæ & simplici Scripturæ Chronologiæ inhæsimus, eámque ex puris Scripturæ verbis iuxta appositissimam & simplicissimam interpretationem, collegimus. Fecit id Genebrardus, itidem & alij fecere: nec in tantis difficultatibus tutius aliud quidquam visum; tentauissemus & nos sacram cum externa, præsertim in hac parte, Chronologiam conferre: nam nec cura, nec labor, nec forte ingenium defuisset, si sperauissemus operæ pretium aliquod laturos. Tantùm hîc subiicio verba Plutarchi in Numa, quæ sunt: *Ceterùm ætates ad amussim exigere, haud promptum sit, maximè si reducantur ad Olympionicas: quarum sero Breuiarium Elium Hippiam ferunt nullo fultum argumento edidisse.*

Fiximus initium Septuagenariæ Captiuitatis in casu Templi, & vndecimo Sedeciæ anno labente: finem posuimus in primo anno Cyri; inde exorsi sumus LXX. Danielis Hebdomadas, nimirum vbi desinerent LXX. Captiuitatis anni, inde exordium LXX. Hebdomadum sumerent. Vtrumque validis sacræ Scripturæ testimoniis, cum perspicua, apta & cohærente interpretatione firmauimus. In abstrusa, ac pene inextricabili controuersia ampliùs præstare non possumus: illud saltem effecimus, ex nostris rationibus haberi, sacram Scripturam continuasse numerum annorum ab orbe condito ad Christum nascentem, sine vlla interruptione per summa quædam & præcipua capita, seu epochas generales, vel periodos in sacris litteris expressas: quamuis in subductione particulari per singulas partes, & singulari annorum enumeratione, & cum externis aliis Regum & Gentium Chronologiis collatione, aptatione, conciliatione ingentes & arduæ existant difficultates: & nullibi magis quàm in supputatione LXX. Hebdomadum Danielis: de quibus si quis plura scire velit, adeat ex antiquis, Tertullianum libro aduersus Iudæos cap. 8. Clementem Alexandrinum lib. 1. Stromatum, Iulium Africanum lib. 5. de Temporibus, Eusebium lib. 8. Demonstrationis Euangelicæ, cap. 2. Seuerum lib. 2. Historiæ sacræ S. Cyrillum Ierosolymitanum Catechesi 12. S. Hieronymum in 9. Danielis, S. Chrysostomum oratione 2. contra Iudæos, Quintum Iulium Hilarionem libello de Mundi duratione, S. Prosperum de Prædictionibus Dei parte 2. cap. 35. S. Iulianum Episcopum Toletanum lib. 1. aduersus Iudæos, Theodoretum in 9. Danielis, Zonaram Annali 1. S. Bedam de Ratione Temporum cap. 7. ex recentioribus innumeros, sed qui præcipua cura disseruerunt, Ioan. Driedonem de Sacri. Scripturis, cap. 5. parte 4. Ioan. Lucidum lib. 7. de Emendat. Temporum cap. 3. Genebrardum lib. 1. Chronographiæ, pag. 166. Pererium in Danielem lib. 10. & 11. Suarez tomo 1. in 3. part. disp. 1, sect. 2. Torniellum in Annalibus Orbis, anno Mundi 3609. Gordonum in Quæst. Chronologicis, cap. 15. num. 16. & seqq. Adde Scaligerum lib. 6 de Emendat. Temporum.

Contractæ igitur in vnum omnium partium summæ, quas accuratè per membra præcipua à mundi conditu ad Christi Natalem enumerauimus: nempe, Ab Adam ad Diluuium, anni MDCLVI. A Diluuio ad Abraham, CCCXXII. Ab Abraham ad Promissionem de Benedicto semine, LXXV. A Promissione ad Exodum Israëlitarum ex Ægypto, CCCCXXX. Ab Exodo ad inchoatum Salomonicum Templum CCCCLXXX. A Templo ad eius excidium, & Sedeciæ annum XI. labentem, CCCCXXX. A Templi & Sedeciæ Casu ad primum Annum Cyri Regis Persarum, euerso Babylonico Imperio, LXX. A primo anno Cyri ad Christi Domini salutarem Natalem, CCCCLIII. reddunt à creatione mundi, ad Christi Natiuitatem, MMMDCCCCXVI, annos.

Ab Adam ad Diluuium,	1656.
A Diluuio ad Abraham,	322.
Promissionis,	75.
A promissione ad Exodum,	430.
Ab exodo ad Templum,	480.
A Templo ad eius casum,	430.
A Templi casu ad Cyrum,	70.
A primo Cyri ad Christum,	453.
Summa	3916.

Atque hæc est nostra epocha ab Adam ad Christum, quantum studio, cura, ingenio potuimus ex Sacra Scriptura peruestigare.

Recentiorum Summæ diuersæ annorum à mundi conditu ad Christum.

CAP. XIX.

Recentiorum à procreatione mundi ad Christum annorum rationes vt plurimùm non admodum inter se diuersæ, nec immanibus interuallis distinctæ reperiuntur: vt magnum argumentum veri sit, non admodum à vero distare. Percenseam hic aliquas, (nam omnes quî potero?) & eorum tantum qui in hac diatriba sese exercuêre.

Onuphrius Panuinius,	6310.
Antonius Contius,	5508.
Lilius Gyraldus,	5200.
Franciscus Georgius, Augustinus Steuchus, & Petrus Galatinus, Vulgatam Hebræorum rationem secuti,	5760.
Arias Montanus,	3766.
Gerardus Mercator, & Matthæus Beroaldus,	3928.
Iosephus Scaliger, Vbbo Emmius,	3949.
Henricus Samerius & Cornelius à lapide,	3950.
Alexander Scultetus,	3959.

Ioannes Lucidus, Christianus Adrichomius, 3960.
Antonius Beuter,& Ioannes Tilius, 3961.
Xystus Senensis, Christianus Massæus, Dauid Chythræus, 3962.
Ioannes Azorius, 3963.
Petrus Gallisardus, 3964.
Ioannes Functius, 3966.
Henricus Buntingus, 3967.
Cornelius Iansenius, Ioachimus Bucholzerus, 3970.
Lennhartus Krentzheim, 3971.
Petrus Galatinus aliàs, 3982.
Robertus Bellarminus, 3984.
Carolus Bovillus, 3989.
Iodocus Coccius, 3998.
Paulus Palatius, Franciscus Suarez, Garsias Galarza, plus minusve, 4000.
Iacobus Gordonus, 4001.
Benedictus Pererius, Cæsar Baronius, Iacobus Gaulterius, 4022.
Augustinus Torniellus, 4051.
Sebastianus Barradius, 4085.
Arnaldus Pontacus, 4088.
Gilbertus Genebrardus, 4090.
Franciscus Ribera, 4095.
Nos vt prædiximus, 3916.

Aliorum alias, præsertim Nouatorum, summas recenset Sametius.

Num certò sciri possit annorum numerus à Creatione mundi ad Christi Natalem.

CAPVT XX.

SAnctus Basilius homilia 1. in Hexameron: *Etenim discere vtique possis, quo primum tempore constiterit mundi origo: siquidem ex hodierno die ad superiores retrogressus ætates, studio contenderis diem inuenire quo subsistit primum. Hoc enim pacto inuenies, vnde primaria illa motio accesserit tempori.* S. Philastrius hæresi 63. post Apostolos: *Alia est hæresis, quæ dicit, incertum numerum esse annorum ab origine mundi, & ignorare homines curricula temporum.* Non probant seueram hanc S. Philastrij censuram Alfonsus Castrus lib. 1. de Hæresibus, verbo *Annus*, Ambrosius Catherinus in 1. Caput ad Hebræos, Hieronymus Vielmius lectione 5. de sex diebus conditi orbis. At Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 351. *Mihi non displicet Philastrius, qui in hæreticis numerat eos, qui tempus annorum mundi ab orbe condito certò constare pronuntiant: perinde ac illos qui asserunt illorum numerum penitus esse incertum. Nam quod parum distat, distare non videtur.*

Sed præcipuè difficultatem infert locus Ecclesiastici 1. vers. 2. *Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies sæculi quis dinumerauit?* Lyranus interpretatur annos conditi orbis certò, & præfinitè, ac exactissima ratione citra controuersiam, sciri non posse: nam vidimus in his ingentes varietates, discordes sententias, diuersas penè omnium supputationes. Deinde in accipiendis & notandis Scripturæ annis, quis nouit num aliqui fracti, & diminuti pro integris sint numerati: num fracti omnino prætermissi: quæ res non parum Chronologiam turbat. Nihilominus coniecturis, & ratione probabili vtrumque sciri posse. Pererius initio cap. 1. Genesis, ait Ecclesiasticum dicere, dies, non annos: nam etsi anni sciri possint, quod conantur Chronologi, minutias tamen dierum, si forte qui in annis superant, aut deficiunt, quos solent negligere Chronologi, sciri non possunt. Sed *dies* hic non ambiguè positum pro tempore, seu annis, phrasi Hebraïca peruulgata, quam exemplis illustrant Forsterus, Sanctes Mercerus, Marinus in Hebraicis Lexicis, dictione *Iom.* Villavicentius, & Sà in Phrasibus Scripturæ.

Naclantus verò & Pererius aliam addunt interpretationem, Ecclesiasticum *dies sæculi*, intellexisse, non præteritos à creato sæculo: nam ij proditi, etsi variè, Chronologis; sed futuros vsque ad mundi finem: quod tempus proculdubio mortalibus incognitum. Ego puto diuinum Auctorem, tantùm magnam difficultatem indicare voluisse perquirendi & statuendi numerum annorum mundi qui præterierunt, exemplo earum rerum quæ numeratu vel mensu difficillimæ sunt: nam sequenti hemistichio subdit: *Altitudinem cæli & latitudinem terræ & profundum abyssi quis dimensus est?* cùm tamen hæc certis se gradibus metiri quotidie demonstrent Astrologi & Cosmographi. Et sunt hîc expositiones Plinij lib. 2. cap. 102. & 108.

Existimo verò annorum mundi numerum certum omninò, & exploratum, citra peculiarem Dei reuelationem cognosci à nobis haud quaquam posse: at probabilem, & à vero & exacto calculo non plurimùm distantem rectè à nobis sciri & teneri, ac statui posse: vt sanè illum eruere in superioribus conati sumus.

Eruigij Hispaniarum regis temporibus feralis Iudæorum natio Christianis exprobrare ausa est, eos in annorum mundi supputatione falsos, plures multò numerare quàm iuxta Hebraïcam veritatem præterierint, ac proinde in tempore aduentus Messiæ deceptos, multo ante illud anticipasse, quàm reuera fuerit: & ante iustum & legitimum tempus Messiam recepisse, quum nondum aduenisset: Ad eorum istam impietatem retundendam S. Iulianus Archiepiscopus Toletanus rogatu Eruigij regis singulare opus tribus distinctum libris conscripsit aduersus Iudæos: in cuius præfatione, ad eundem Eruigium ita differit: *Harum igitur membrorum ad euitandam putredinem, linguas dixerim Iudæorum, qui promissum ex lege Christum Dei Filium, necdum adhuc natum fuisse putant, & alium adfuturum expectant, pestilentiosis obiectionibus garrientes, quod sumpta annorum supputatio ab initio mundi secundum Hebræorum codices quintam adhuc sæculi ætatem insinuent, & necdum adhuc Christum venisse, quem in sexta credunt ætate sæculi aduenire. Contra hunc, inquam, detestabilem impietatis errorem, manifestissimam cæcitatem, respondere me, Augustum caput, & mens serena tuæ Celsitudinis præcipit, breui admodum complexione libelli.* Et ad finem tertij libri, de annis conditi orbis hæc habet: *Ab initio itaque sæculi vsque ad tempus Natiuitatis Christi, quando quadragesimus primus annus Octauiani Cæsaris fuit, eueniunt anni MMMMMCCCXXV. Iam verò residuus annorum numerus, à tempore natiuitatis Christi vsque in præsens, in promptu est vnicuique, & scire si volet, & supputare si placet, assumptis videlicet annis secundùm æram ab ipsa Domini Incarnatione: æra enim inuenta est ante triginta & octo annos quàm Christus nasceretur: nunc autem acclamatur æra esse DCCXXIV. detractis igitur triginta & octo annis, ex quo æra inuenta est, vsque*

ad natiuitatem Christi, residui sunt DCLXXXVI. anni. Reliquum igitur huius sextæ ætatis tempus, id est, à præsenti die vsque in horam ipsam finis sæculi, quot annorum spatiis protendatur, soli Deo est cognitum. Et paucis interpositis : *Repetendum est igitur quod audistis : Ab initio enim mundi vsque ad Christum computatos diximus annos VMCCCXXV. quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini DCLXXXVI. vsque in præsentem diem, id est, quando sereniſſimus Eruigius Princeps Imperij sui videtur habere annum septimum, computati sub vno MMMMMMMXI. anni efficiuntur.*

Nec illud prætermittimus, iactaſſe quoſdam Aſtrologos, annorum numerum à creatione mundi ad præſentem vſque diem, ex tabulis Aſtronomicis, cæleſtibúſque obſeruationibus certò ſe poſſe deducere. Sed facilè vanitatis arguuntur. Primò, voluunt ac reuoluunt, plicant & explicant cælorum gyros tantùm pro ſuo cerebro ac phantaſia. Secundò, Nulli magis inter ſe diſſident quàm Aſtrologi. Tertiò, Tabulæ Aſtronomicæ non vnæ eædémque apud omnes : nec ſtatui poteſt quænam ſint aliis veriores, certiores. Aliæ ſunt Ptolemæi, aliæ Daemdilud, Aliæ Dalmotabantij, Aliæ Alfonſi Regis, Aliæ Nicolai Copernici, &c. vt oporteat iuxta varias Tabulas, varias quoque fieri cæleſtium obſeruationes. Quartò, Aſtronomicæ Tabulæ poſſunt eſſe falſæ, deprauatæ : quorſum enim ſæpe correctæ, immutatæ ? Quorſum diuerſæ apud diuerſus ? Quintò, cur illum certiſſimum calculum ab urbe condito ad Chriſtum, ex tælis Aſtrologi nondum deduxerint ? cùm ipſi magis quàm alij inter ſe diſſentiant. Sed accipe quaſdam ſummas à mundi initio ad Chriſtum ab Aſtrologis obſeruatas.

Albumaſar,	5328.
Dionyſius Exiguus Abbas,	4203.
Odiaron,	4320.
Abeo Ragel,	5492.
Alfonſus Rex Hiſpaniæ,	6984.
Ioannes de Monte regio,	7000.
Petrus Aliacus,	5343.
Michaël Noſtradamus,	3967.

Hebræorum traditio non niſi ſex mille annis mundum ſtaturum.

CAP. XXI.

Celebris ſemper apud Hebræos habita eſt Eliæ nomine traditio, totam mundi durationem ſex millium tantùm annorum interuallo concludi : abſolutóque ſexto millenario, mundum finem accepturum. Rabbi Iacob filius Salomonis in collectaneis de Chriſto, è Thalmud, Tractatu Sanhedrin, capite Helec, interprete Genebrardo, hæc ſcribit : *Docet Domus* (id eſt, Schola, ſeu Academia, vel Secta) *Eliæ : Sex mille annis erit mundus : duobus mille inanitas : Duobus mille Lex : Duobus mille dies Meſſiæ. At propter iniquitates noſtras, quæ multiplicatæ ſunt, elapſi ſunt ij quos præteriiſſe cernimus.* Scholion autem quod idem Rabbinus præfatæ traditioni adiecit, eſt huiuſmodi : *Duobus mille inanitas, quoniam nondum Lex data erat, ſed mundus erat veluti inanitas & chaos, à primo videlicet homine vſque ad quinquageſimum ſecundum Abrahæ. Sic enim numerari debent bis mille anni primi, quemadmodum ex Scriptura colligitur. Iam expletis illis duobus millenis annis occupauit ſe Abraham in Lege, quoniam legitur : Et animas quas fecerant in Haran. Quod Chaldaicè ſic tranſlatum legimus : Et animas quas Legi operati ſunt in Haran. Præterea in vetuſtis Doctorum noſtrorum ſcriptis hæc reperiuntur : Expletis in idolorum cultu duobus annorum millibus, illa ipſa hora Abraham agebat annum vitæ quinquageſimum ſecundum.*

Duobus mille Lex. Nempe ab hominibus quos Abraham & Sara Deo conuerterunt, vſque ad Christi aduentum. Quadraginta enim & octo anni vſque ad natiuitatem Iſaac, & ſexaginta donec naſceretur Iacob, efficiunt centum octo. Vixerat autem Iacob centum triginta annos cùm deſcendit in Ægyptum : ecce ducentos triginta octo. In Ægypto permanſerunt noſtri ducentis decem : ecce quadringentos quadraginta octo annos. Ab exitu eorum ex Aegypto, quouſque ædificari cœpit Templum primum, quadringenti octoginta : ſic quippe ſcribitur : Factum eſt anno quadringenteſimo & octogeſimo egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti, vt ædificare Salomon inciperet Domum Domini : ſic exiſtunt anni nongenti viginti octo. Hoc autem templum primum ſtetit annis quadringentis decem, vti Scriptura oſtendunt per numerum annorum Regum. Deinde Captiuitas durauit annis ſeptuaginta : Templum ſecundum quadringentis viginti : exurgunt igitur anni nongenti : qui ſuperioribus additi efficiunt duo annorum millia, demptis centum ſeptuaginta duobus. Et certè totidem annis, id eſt, centum ſeptuaginta duobus ante abſolutum quartum ab orbe condito millenarium, diruta eſt à Romanis Ædes Domini. Itaque expletis illis centum ſeptuaginta duobus, perfecta ſunt duo annorum legis millia : de quibus hoc loco agitur. Non quòd alioqui deſierit Lex poſt illum annorum numerum.

Duobus mille dies Meſſiæ. Debuit enim poſt expletos bis millenos annos Legis, aduenire Meſſias, & ſoluere captiuitatem Iſraelis. At propter iniquitates noſtras, quæ multiplicatæ ſunt, Meſſias non adfuit ad extremum quarti illius millenarij, elabentibus vltra annis multis ; adhuc enim aduentus ipſius dilatus, retardatúſque eſt. Hactenus Rabbinus. Sed ò Meſſiam loripidem, & tardigradum, qui iam mille ſexcentos viginti annos alumnis ſuis, ſuum differt aduentum ! ò verpi ter infelices, qui relicto vero Chriſto, falſum expectatis, recipietis falſum, nimirum Antichriſtum, quia verum repudiaſtis. Verum non vno tantùm loco, quaſi rem ingentis alicuius momenti præfatam Eliæ traditionem Iudæi conſignatam conſeruant. Habent etiam eam in Thalmud, Ordine 4. Tractatu Sanhedrin, capite Helech, & Ordine 2. tractatu de Sabbato, & in Tractatu de Idololatria capite Libne : ſed & noſtri Recentiores plerique eiuſdem traditionis vt celebris & peruagatæ apud Iudæos meminêre, Hieronymus à Sancta Fide lib. 1. aduerſus Iudæos cap. 2. Galatinus lib. 4. Arcanorum cap. 20. Finus lib. 5. Flagelli contra Iudæos cap. 11. At hîc præterire non poſſumus ea quæ agens de hac ipſa Iudaica traditione annotauit Matthæus Beroaldus lib. 1. Chronici, cap. 5. in hunc modum : *De qua traditione qui plura ſcire expetit, adeat Galatinum libro de Arcanis Catholicæ fidei quarto, cap. 20. Item legat Pugionem Martini Raymundi, cap. 10. ſecundæ Partis. Galatinus autem (vt hoc obiter moneam) Martini Raymundi ſcripta pro ſuis edidit, commutato rerum ordine, & argumento nonnihil variato, vt plagij poſſit accuſari Galatinus, quod planum me facturum ſpero, ſi dederit Dominus, vt Pugionem ipſius Raymundi ſcriptum ad impiorum perfidiam iugulandam, maximè autem Iudæorum, in lucem*

præſ

proferam. Is autem liber studiis Hebraicis maximè vtilis peruenit ad me ex Bibliotheca Francisci Vatabli Mecœnatis mei, primi Hebraicarum litterarum professoris sub Francisco rege huius nominis primo, per quem Deus bonarum litterarum studia reuocauit in Galliam. Iosephus Scaliger.

Ceterùm cùm nomine Eliæ ea traditio circumferatur, disquirendum est quisnam fuerit iste Elias auctor tam admirandæ sententiæ. Existimarunt aliqui fuisse Eliam prophetam illum Thesbitem, cuius præclara gesta diuina Scriptura prodit. Ita Stratonicus Cumarum Episcopus in Collectaneis, Franciscus Georgius in Harmonia Mundi, Cantico 3. tomo 7. cap. 7. Lud. Viues in lib. 20. de Ciuit. Dei cap. 7. Ioan. Picus lib. 7. Heptapli, cap. 4. Xystus Senensis lib. 2. Bibliothecæ in Helia, & lib. 5. annot. 190. Hieronymus Vielmius Lect. 6. de sex diebus conditi orbis, pag. 77. Sed postea pag. 85. rectè negat, ex Nouatoribus Ioannes Carion in præfat. Chronici, pag. 9. & lib. 3. Chronici, pag. 210. Alij verò non quidem Eliæ diuini Prophetæ vaticinium, sed alterius cuiusdam Eliæ Rabbini Cabbalici, aut Talmudici commentum illud de sex mille annis durationis mundi fuisse contendunt, vt Dominic. Sotus 4. Sententiarum, dist. 43. quæst. 2. art. 2. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, initio. Guilielmus Fornerius in Notis ad Epist. 10. lib. 1. Cassiodori, Leonardus Coquæus in lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 53. Hieronymus Magius lib. 3. de Exustione mundi, cap. 16. Martinus Delrius Commentariis in Senecæ Octauiam, num. 386. Matthæus Beroaldus lib. 2. Chronici, cap. 3. Pererius lib. 1. in Genesim ferè extremo, Ioannes Bodinus in Historica Methodo cap. 8. extremo, Suarez tomo 2. in 3. part. disp. 53. sect. 4. Viegas in 1. cap. Apocalyp. Commentario 1. sect. 2. & ex Nouantibus Reinerius Reineccius in Methodo Historica. At Hadrianus Finus lib. 5. Flagelli, & Petrus Costus in Typo Messiæ adscribunt potius filio viduæ Sareptanæ socio ac discipulo Eliæ Prophetæ: hunc enim postquam ab Elia vitæ restitutus ex mortuo fuit, sectatum Eliam ac Prophetam euasisse produnt Hebræi: ex quorum quoque sententia illud fertur, teste S. Hieronymo in præfat. in Ionam, eundem ipsum fuisse Ionam Prophetam.

Vtcumque sit, Vulgatæ huius traditionis apud Hebræos auctoritas, fidésque in solidum in ipsum Thalmud refunditur, vbi descripta extat: quod opus esse omnium mendacissimum & blasphemissimum nullus ignorat. Rationes verò & coniecturæ quibus ea traditio munitur, promuntur à Rabbi Isaac in 1. Genes. Primò, Quia primus versus Genesis, qui continet summam totius fabricæ mundi, Hebraïcè sexies litteram Aleph א continet, quæ in notis numerorum, mille significat. Secundò, Sicut Deus sex diebus mundum creauit, & septimo requieuit: ita labor generationis humanæ, & mundi status, in sex annorum millibus consummetur, & septimo millenario requiescet: siquidem apud Deum mille anni, sicut dies vnus. Tertiò, Senarius laboris & operis, septenarius requiei & sabbati tam in diebus, quàm in annis diuina lege statuitur: sex dies hebdomadæ ad opera exercenda conceduntur, septimus requiei dedicatur: sex anni agris colendis destinantur, septimus Sabbaticus est: non mirum ergo si postquam sex millibus annis mundus opere & labore exercetur: tandem in septimo millenario sabbatizet. Quartò, Sex primi parentes humani generis fundatores, Adam, Seth, Enos, Caïnan, Malaleel, Iared mortem obiere, septimus verò Henoch viuit adhuc: sic post sex millenarios annorum, quibus labor & mors in mundo viguerit; septimus millenarius erit vitæ, & beatæ ac immortalis quietis. Has coniecturas habet quoque Franciscus Georgius loco citato, & retulit eas etiam Genebrardus.

Huc quoque ducere carmen Orphæi citatum à Platone, tametsi alio sensu

Ἕκτῃ ἐν γενεῇ καταπαύσατε κόσμον ἀοιδῆς.

Progenie in sexta mundum cantare quiescat.

annotarunt Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 2. & Reineccius in Methodo Historica.

Mundum spatio tantùm sex millium annorum duraturum plerique Patres existimasse videntur.

CAP. XXII.

EX Græcis, Auctor nomine S. Iustini Martyris, quæst. 71. ad Orthodoxos: *Quandoquidem nonnulli de mundi statu coniecturis ducti dixerunt, sex mille annis tantùm illum duraturum esse: num verum hoc esse per argumenta euidentia, an ex diuinis litteris demonstretur, atque etiam incertúmne id sit, discamus. Responsio: Ex multis Scripturæ locis conijcere licet, veros esse qui dicunt, sexies mille annorum esse præsentis mundi status tempora: cùm nonnunquam dicit; Extremis hisce diebus locutus est nobis per Filium, quandoque: in quos termini ætatum inciderunt, aliquando: Vbi venit plenitudo temporis. Omnia enim dicta ista, in sexto prolata sunt millenario annorum ordine.*

S. Ireneus lib. 5. aduersus hæreses, cap. 25. *Quotquot enim diebus hic factus est mundus, tot & millenis annis consummatur. Et propter hoc ait Scriptura Geneseos: Et consummata sunt cælum & terra, & omnis ornatus eorum. Et consummauit Deus in die sexto omnia opera sua quæ fecit, & requieuit in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Hoc autem est & antefactorum narratio, quemadmodum facta sunt, & futurorum prophetia: Si enim dies Domini quasi mille anni, in sex autem diebus consummata sunt quæ facta sunt: manifestum est quoniam consummatio ipsorum, sextus millesimus annus est.*

Photius in Biblioth. num. 202. agens de S. Hippolyti Martyris Interpretatione Danielis, ait: *Ceterùm quòd Antichristi aduentum (quando etiam mundi huius aspectabilis interitus sequetur) quem ne discipulis quidem rogantibus manifestauit Christus, Hippolytus hic quingentesimo post Christum anno adscribere ausus est: quasi à prima mundi constitutione, sex millibus annorum tum decursis, eius interitus instaret: hoc sanè calidioris quàm par sit, animi est. Verùm hæc eius assertio humanam ignorantiam potiùs, quàm cælestem aliquam inspirationem arguit.* Vide etiam ipsum Photium in Excerptis S. Methodij de creatis, num. 235. ad finem.

Andreas Cæsariensis Episcopus in Apocalyp. cap. 54. enarrans verba illa cap. 17 *Et reges septem sunt, quinque ceciderunt, &c.* ait: *Beatus Hippolytus per hosce reges sæcula accepit: è quibus quinque iam præterierunt: sextum in quo Apostolus hæc vidit, adhuc decurrit: septimum autem, vt ille opinatur, post elapsa sex annorum millia, tandem se prodet: vbi autem se prodiderit, parum durabit.*

S. Anastasius Sinaita lib. 7. In Hexaëmeron, initio: *Hinc moti quidam ex Antiquis Expositoribus,*

nempe ex eo quod dixerit Moses, Deum cessasse die septimo, praeoccupauerunt dicere, quòd ostendit fore, vt in septimo sæculo, hoc est, in septimo annorum millenario, fiat mundi consummatio. Ex Latinis verò.

Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 14. *Cuius Iudicij propinquare tempus ostendam, vt & iustis merces digna soluatur, & pœna merita impiis irrogetur. Plato & multi alij Philosophorum, cùm ignorarent originem rerum, supremúmque illud tempus, quo mundus esset effectus, multa millia sæculorum fluxisse dixerunt, ex quo hic pulcherrimus mundi extiterit ornatus: sicut fortasse Chaldæi, qui (vt Cicero tradidit in libro de Diuinatione primo) quadringenta septuaginta millia annorum monimentis comprehensa se habere delirant: in quo quia se posse argui non putabant, liberum sibi crediderunt esse mentiri: Nos autem quos diuina litteræ ad scientiam veritatis erudiunt, principium mundi, finémque cognouimus. Sciant igitur Philosophi, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum, quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius reformari. Cuius rei argumentum prius est enarrandum, quo ratio elucescat. Mundum Deus, & hoc rerum natura admirabile opus, sicut Arcanis Sacra Scriptura continetur, sex dierum spatio consummauit, diémque septimum, quo ab operibus suis requieuerat, sanxit. Hic est autem dies Sabbati, qui lingua Hebræorum à numero nomen accepit: Vnde septenarius numerus legitimus, ac plenus est. Nam & dies septem sunt, quibus per vicem reuolutis, orbes conficiuntur annorum, & septem stellæ quæ non occidunt, & septem sidera quæ vocantur errantia: quorum dispares cursus, & inæquales motus rerum, ac temporum varietates efficere creduntur. Ergo quoniam sex diebus cuncta Dei opera perfecta sunt: per sæcula sex, id est, annorum sex millia manere in hoc statu mundum necesse est: Dies enim magnus Dei mille annorum circulo terminatur, sicut indicat Propheta qui dicit: Ante oculos tuos, Domine, mille anni: tanquam dies vnus. Et vt Deus sex illos dies in tantis rebus fabricandis laborauit, ita & religio eius & veritas in his sex millibus annorum laborare necesse est malitia præualente, ac dominante. Et rursus, quoniam perfectis operibus, requieuit die septimo, eúmque benedixit, necesse est, vt in fine sexti millesimi anni malitia omnis aboleatur è terra, & regnet per annos mille iustitia, sitque tranquillitas, & requies à laboribus, quos mundus iamdiu perpessus est.* Ex cap. 25. *Iam superiùs ostendi, completis annorum sex millibus, mutationem istam fieri oportere, & iam propinquare summum illum conclusionis extremæ diem. Quando tamen compleatur hæc summa, docent ij qui de temporibus scripserunt, colligentes ea ex litteris sanctis, & ex variis historiis, quantus sit numerus annorum ab exordio mundi. Qui licèt varient, & aliquantum numeri eorum summa dissentiat: omnis tamen expectatio non amplius quàm ducentorum videtur annorum. Etiam res ipsa declarat, lapsum, ruináque rerum breui fore.*

S. Hilarius can. 17. in Matthæum, enarrans verba illa, *Et post dies sex transfiguratus est*, inquit: *Nam post dies sex gloria Dominicæ habitus ostenditur, sex millium scilicet annorum temporibus euolutis, regni cælestis honor præfiguratur.*

S. Gaudentius Episcopus Brixianus serm. 10. *Expectamus etiam illum verè sanctum diem septimi millesimi anni diem, qui adueniet, & post istos sex dies, sex millium videlicet annorum sæculi, quibus completis, requies erit vera sanctitatis, & fideliter credentibus in resurrectione Christi.*

S. Hieronymus in Epistolari expositione Psalmi 89. ad Cyprianum, quæ est epistola 139. exponens versiculum, *Quoniam mille anni ante oculos tuos sicut dies externa quæ præteriit.* ait: *Ego arbitror ex hoc loco, & ex Epistola quæ nomine Petri inscribitur, mille annos pro vna die solitos appellari, vt scilicet, quia mundus in sex diebus fabricatus est, sex millibus tantùm annorum credatur subsistere, & postea venire septenarium numerum, & octonarium, in quo verus exercetur Sabbatismus, & Circumcisionis puritas redditur.*

Quintus Iulius Hilarion libello de Durat. mundi: *Ac per hoc à fabricatione mundi, vsque ad passionem Christi Saluatoris nostri anni sunt VMDXXX. proinde ad conclusionem sex millium annorum, debentur anni CCCCLXX. Ergo à passione Christi, anni compleantur necesse est CCCCLXX. vt concludatur summa sex millium annorum: & septimo millesimo anno incipiente, fide vera credentes liberabuntur è mundo: tunc erit resurrectio prima omnium Sanctorum. De CCCC. & LXX. annis à passione Domini, in Consulatu Cæsarij & Attici, die IX. Kalend. Aprilis anni transierunt CCCLXIX. restant itaque anni CI. vt consummentur anni sex mille. Non antè complebuntur, nisi priùs propè vltimum Reges decem exierint in mundum, &c.*

S. Isidorus Hispalensis comment. in Genesim, cap. 6. *Transactis enim sex millibus annis facto etiam iudicio, & renouatis cælo & terra, transferentur sancti in vitam perpetuæ immortalitatis.* Et in Exodum, cap. 29. *In sex dierum opere sex millium annorum operatio continetur: in septimo verò requies illius beati regni, & tempus ostenditur.* Et lib. de Vocat. Gentium cap. 15. *In opere enim sex dierum sex millium annorum opera demonstrantur. Mille autem anni apud Deum quasi vnus dies comparatur. Horum dierum sabbathum septimi millesimi anni tempus ac requies futuri regni ac sæculi est, vbi iam nulla erit operatio rerum, sed requies sola sanctorum.* Hæc S. Isidorus. Sed ista non esse sancti Isidori putat Ioannes Grialdus in Notis: assumenda potius existimat, nescio quam ob rationem.

Cassiodorus lib. 1. Variarum, epist. 10. *Sex millia denariorum solidum esse voluerunt: scilicet vt radiantis metalli formata rotunditas ætatem mundi, quasi sol aureus conuenienter includeret.* Satis indicat mundi ætatem sex millibus annis includi.

Ne ab hac sententia aliud S. Ambrosium detersuisse videtur, nisi quod iam suo tempore à mundo condito sex millia computaret annorum: sic enim ait in cap. 9. Lucæ: *Sed Matthæus & Marcus post dies sex assumptos hos esse memorarunt. De quo possemus dicere, post sex millia annorum: mille enim anni in conspectu Dei, tanquam dies vna. Sed plures quàm sex millia computantur annorum.* Ambrosium scripsisse Commentarium in Lucam anno Domini CCCLXXVI. annotatum est Annalibus Ecclesiasticis Baronij: at cùm dicat iam computari suo tempore plusquàm sex millia annorum ab orbe creato, manifestè apparet sanctum Ambrosium ab exordio mundi ad Christum enumerasse VMDCXXIV. annos: quæ summa planè est immanis.

Iudicium

Iudicium de Sententia Patrum & Hebræorum, quæ volunt mundi totam ætatem non nisi sex millium annorum esse.

CAP. XXIII.

SAnctus Augustinus eam sententiam apertissimè redarguit, in Psalm. 89. enarrans enim versum illum: *Mille anni ante oculos tuos, sicut dies hesterna quæ præterijt;* ita differit: *Ausi sunt homines præsumere scientiam temporum, quod scire cupientibus discipulis Dominus ait: Non est vestrûm scire tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate: & definierunt hoc sæculum sex annorum millibus, tanquam sex diebus posse finiri: nec attenderunt quod dictum est, Tanquam dies vnus qui præteriit. Non enim quando hoc dictum est, soli mille anni præterierant. Et quod eos maximè debuit admonere, ne tempore luderentur incerto, illud est, Sicut vigilia in nocte: neque enim sicut de sex diebus aliquid verisimile videntur opinati, propter sex primos dies, quibus Deus perfecit opera sua: sic etiam sex vigilias, id est, horas decem & octo possint illi opinationi coaptare.*

S. Iulianus Archiepiscopus Toletanus lib. 3. contra Iudæos extremo, ita perfidos exagitat: *Reliquum igitur huius sextæ ætatis tempus, id est, à præsenti die, vsque in horam ipsam finis sæculi, quot annorum spatiis protendantur, soli Deo est cognitum. At nunc sit gloria ipsi vnigenito Christo, Filio Dei; per quem repudiata interim manifestè patescit opinio illa vestra vanissima, qua & sextam adhuc sæculi ætatem expectatis, & sæculum istud in sex millibus tantum annis stare confingitis, quos iam & ipsos transactos esse probabitis si studiosius attendatis. Repetendum est igitur quod audistis. Ab initio enim mundi vsque ad Christum, computatos diximus annos 5325. quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini 686. vsque in præsentem diem, id est, quando serenissimus Eruigius Princeps Imperij sui videtur habere annum septimum, computati sub vno, 6011. anni efficiuntur. Quos etiam si iuxta aliorum historias computare velitis, propensiorem & maiorem fortasse annorum numerum comprobatis. Si, inquam, transactis sex millibus annis, quid iam nunc Iudæorum falsitas agis? quando perdito regno, & sacerdotio, traheris in errorem, & generationum nesciens ordinem, in solis annis tibi futuram collocas fidem.*

Et sub initium libri 1. ista iam dixerat: *Vbi ista legistis quæ malitiosè confingitis? An forte ex illa opinione hoc dicitis, quæ in Psalmo præscribitur, vbi ait: Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies vna: vt sicut sex diebus factus à Deo mundus præscribitur, ita quasi sex ætates in annis sex millibus distinguntur; Absit. Dicimus quidem sine errore, quod ad instar sex illorum dierum, sex quoque ætates sæculi distinguantur sed non dicimus, vt ipsæ sex ætates, in sex millibus annis determinentur, id est, vt vna quæque ætas millenario annorum tramite dirimatur. Dictum est enim, Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies vna. Quanquam etiam & secundum numerum sex dierum, sex millibus annis secundum illud à quibusdam mundus stare credatur. Quod tamen & hoc ipsum, si ita esset, aut etiam si vnaquæque ætas millenis annis determinata fuisset, discipuli de fine sæculi Dominum non quæsissent: scientes videlicet sæculi finem certa annorum supputatione colligere, ac per hoc quòd supputatis annis ab initio mundi possent scire, nequaquam hoc à Domino conarentur addiscere. Cæterùm videlicet apud se habentes, experimento retroactarum ætatum, quòd vnaquæque ætas per millenos annos decurreret. Quod etiam & Beatus Augustinus exequens, dicit: Ausi sunt, inquit, homines præsumere scientiam temporum: quod scire cupientibus Discipulis Dominus ait: Non est vestrûm scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate: & definierunt hoc sæculum sex annorum millibus, tanquam sex Diebus posse finiri. Nec attenderunt quod dictum est, tanquam dies vna quæ præteriit. Non enim quando hoc dictum est, soli mille anni præterierant.* Hactenus S. Iulianus.

Aretas Cæsariensis Episc. cap. 63. in Apocal. ex Commentariis Andreæ Cæsariensis etiam Episcopi verba describens, hæc ait: *Alij autem post sex millium annorum expletionem, primam mortuorum resurrectionem donari solis asseruerunt Sanctis: vt in hac terra, in qua tolerantiam ostenderunt, delicijs & gloria mille fruantur annis, & post hoc vniuersalem fore resurrectionem, non iustorum tantùm, verùm etiam peccatorum. Quoniam igitur neutrum horum admisit Ecclesia, superuacaneum est etiam dicere.*

S. Beda de Ratione Temporum cap. 66. *Nullatenus tamen longiora vel breuiora quæ restant sæculi tempora quis putet, memor semper Dominicæ sententiæ. Quia de die vltima & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi Pater solus. Neque enim vllatenus sunt audiendi, qui suspicantur, huius sæculi statum sex millibus annorum ab initio fuisse definitum: & ne contra sententiam Domini venire videantur, addunt, incertum mortalibus quoto anno sextæ millenariæ partis venturus sit dies iudicij, cuius tamen aduentus, maximè circa terminum sexti millenarij debeat sperari. A quibus si quæris, vbi hæc putanda vel credenda legerint? mox stomachantes, quia aliud quid respondere non habent: Annon legisti, inquiunt, in Genesi, quia sex diebus mundum fecerit Deus? Vnde meritò credi debet, eum plus minus sex millibus annorum esse staturum.*

Verùm sanctus Augustinus eam de mundi sex millium annorum duratione sententiam non prorsus improbabilem existimauit, lib. 20. de Ciuit. Dei cap. 7. agens enim de Chiliastarum opinione, inquit: *Inter cætera, maximè numero annorum mille permoti sunt, tanquam oporteret in Sanctis eo modo velut tanti temporis fieri sabbatismum, vacatione scilicet sancta, post labores annorum sex millium ex quo creatus est homo, & magni illius peccati merito in huius mortalitatis ærumnas de paradisi felicitate dimissus est, vt quoniam scriptum est, Vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut vnus dies: sex annorum millibus tanquam sex diebus impletis, sequatur velut sabbati septimus in annis mille postremis, ad hoc scilicet sabbatum celebrandum resurgentibus Sanctis. Quæ opinio esset vtcumque tolerabilis, si aliquæ deliciæ spirituales in illo sabbato affuturæ Sanctis per Domini præsentiam crederentur: nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* Et post alia, addit: *Mille autem anni duobus modis possunt, quantum mihi occurrit, intelligi: aut quia in vltimis annis mille ista res agitur, id est, sexto annorum milliario tanquam sexto die; cuius nunc spatia posteriora voluuntur: secuturo deinde sabbato quod non habet vesperam, requie scilicet Sanctorum, quæ non habet finem: vt huius milliarij tanquam diei nouissimam partem quæ remanebat vsque ad terminum sæculi, mille annos appellauerit, eo loquendi modo quo pars significatur à toto. Aut certè mille annos, &c.*

Recen

Recentiorum verò in hac re iudicia variant. Galatinus, Finus, Xystus nihil hîc temerè censendum in vtramuis partem existimant: sed rerum exitui ad posteritatem relinquendum, quodcumque temporum successio dabit: incerta enim in futurum seruari. Suarez putat eiusmodi opinionem esse incertam, nulla auctoritate & ratione probatam. Soto commentum nullius auctoritatis appellat. Petrus Tyræus de gloriosa Christi Apparitione iudiciaria, cap. 19. num. 9. temerarium iudicium vocat. Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotypos. cap. 3. & Pererius eo argumento reiiciunt, quia si mundus sex millibus annis tantùm duraturus sit, computatis à rerum exordio annis ad præsentem diem, sciri etiam posset quantum temporis ad orbis consummationem reliquum sit. Bodinus coniecturam tantùm esse vult. Franciscus Georgius, & Paulus Palatius in 3. Habacuc, tametsi non vt vndequaque certam, at vt probabilem opinionem amplectuntur. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 3. ait: *Optima est moderatio D. Augustini, qui hanc sententiam probabilem putauit, & eam vt probabilem secutus est lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 7. Neque hinc sequitur nos scire tempus vltimæ diei: dicimus enim probabile esse mundum non duraturum vltra sex millia annorum, non autem dicimus id esse certum.* Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 4. *Definitam ergo & minutam annorum circumscriptionem reiiciamus: pronuntiatum autem Rabbini Eliæ vniuersè verum intelligamus: nam non carebit suo euentu in genere, præsertim cùm apud nos idem tradiderint Lactantius, &c.* Feu-ardentius in Notis ad S. Irenæum lib. 5. cap. 28. *Hæc Irenæi sententia de mundi permansione, tot tantósque habet vindices, & confirmatores, ac plausibiles persuasiones, modò diuinæ potestati nihil temere præscribatur, vt in eam lubens descenderem.*

Equidem si affirmatè dicatur, mundum sex millibus annis tantùm duraturum, singularim, membratimque distribuendo, vt duo millia sint Inanitatis, duo millia Legis, duo millia Messiæ: proculdubio sententia est falsissima, & prorsus intolerabilis, ac vt parcissimè censeam, temeraria: nam inde facilè præfiniri & sciri posset supremus annus mundanæ consummationis: neque enim vllus vnquam dubitauit à natali Messiæ ad hunc vsque annum quo hæc scribimus, prætereisse annos MDCXX. (nisi Iosephus Scaliger, qui duos amplius communi computationi, quam ipse Dionysianam vocat, adiicere voluit, insigni vanitate) Restabunt ergo vsque ad finem rerum CCCLXXX. Attamen vniuersè sex millibus tantùm annis includi mundi ætatem, quamuis res sit incerta, propter auctoritatem nihilominus Patrum qui id scripserunt, non prorsus damnauerim: nam Ecclesiæ illa magna lumina ad eam dicendam sententiam nunquam existimauerim sine magnis rationibus accessisse. Nec inde certò sciri, cognoscique potest mundi finis: cùm ratio annorum ab orbe condito adeo incerta & inexplorata hactenus sit, vt prædiximus. Quis verò neget probabili, quadam coniectura præsentiri vtcumque posse rerum occasum?

Illud monemus, debere quemuis eruditum & pium cumprimis cauere, ne præconcepta opinione de sex millibus mundi durationis annis, iuxta initam à se rationem annorum ab exordio rerum, audeat certò statuere præfinitum aliquod interitus mundi tempus: edoctus exemplo Lactantij Firmiani, & Quinti Iulij Hilarionis, qui in hac re insigniter delusi sunt: nam ille ducentis, hic centum & vno annis à mundi fine tantùm se abfuisse opinati sunt, vti cap. 22. Vidimus: quorum vanissimam opinionem tempus ipsum irrisit, quod plusquam mille annos vltra terminum ab illis præfixum, progressum iam est. Tentarunt id etiam nonnulli Recentiores, vt Steuchus in 14. Numerorum, Franciscus Georgius in Harmonia Mundi Cantico 3. tomo 7. cap. 7. Xystus lib. 5. Bibliothecæ, annotatione 190. & alij, sed doctrinæ duntaxat gratia, nihil decernentes. Et verò si ludere hîc libeat, iuxta summam nostram ab Adam ad Christum, quam diximus esse annorum 3916. ab hoc anno Christi 1620. quo hæc lucubramus, supererunt ad finem vsque sæculi 464. anni. Sed relinquantur hæc vt par est diuini pectoris arcano.

Non est hic omittendum, quòd S. Germanus Constantinop. Episcopus in Theoria rerum Ecclesiasticarum, ad numerum illum sex mille annorum mundi ætatis à Patribus traditum, quingentos annos amplius adiecerit: sic enim scribit: *Quòd Pontifex obsignet populum id subindicat, futurum aduentum Christi anno sexies millesimo quingentesimo fore, ex supputatione digitorum, significante sexies millesimum quingentesimum. Id & Hippolytus è Roma, & S. Cyrillus dicunt in libris suis de Antichristo, anno sexies millesimo quingentesimo futurum aduentum fore: itemque Chrysostomus.* Vide quæ de his notauimus lib. 1. cap. 1. At quod ait Pontificem quum obsignat populum, digitos in supputationem numeri sexies millesimi quingentesimi conformare non facilè capio: puto tamen ex prisco more supputandi per digitos id esse acceptum. Verùm antiqui numerum sexies millesimum hoc digitorum positu indicabant: nimirum dextræ manus indice super mediam pollicis vertebram circumducto, expressa quadamtenus crucis effigie: quingentesimum verò, in eadem dextra, digitis minimo & annullari exporrectis; medio verò, seu infami palmam versus inflexo. Quæ forma num solemnibus Episcopi benedictionibus satis aptetur, videtint alij. At de ratione supputandi, & figurandi varios numeros, ex vario digitorum gestu plures disseruere, S. Beda integro libello de loquela per gestum digitorum, & temporum ratione, qui habetur tomo 1. Operum eiusdem; cui adiunctæ sunt Glossæ Bridferti Ramisiensis, & Notæ Ioannis Nouiomagi: ex recentioribus, Antonius Nebrissensis Tertia quinquagena cap. 15. & ad finem Quinquagenæ, Cælius Rodiginus Lectionum antiq. lib. 25. cap. 11. 12. 18. Pierius Valerianus lib. 37. Hieroglyphicorum, toto.

In Veteri Testamento solemnes benedictiones à Sacerdotibus fiebant extentis & eleuatis manibus, Leuit. 9. vers. 22. quem morem seruasse Christum, auctor est Lucas 24. vers. 50. Addunt Hebræi apud Galatinum lib. 2. Arcanorum, cap. 10. fieri consueuisse tribus digitis ambarum palmarum erectis & duobus depressis, ad significandum Sacræ Triadis mysterium. De qua re pleniùs egimus in libello de Nomine Dei Quadrilittero.

Audaces aliæ de mundi duratione sententiæ.

CAP. XXIV.

EXistimarunt aliqui mundum non nisi expleto anno illo, quem alij maximum, alij mundanum appellauêre, interiturum apud Paulum Riccium

libello

libello de Motu octauæ Sphæræ, de Anno Magno. Macrobius lib. 2. in Somnum Scipionis, cap. 11. hæc annotat: *Annus verò qui mundanus vocatur, qui verè vertens est, quia conuersione plena vniuersitatis efficitur, largissimis sæculis explicatur. Cuius ratio est talis: Stellæ omnes & sidera, quæ infixa cælo videntur, quorum proprium motum nunquam visus humanus sentire vel deprehendere potest: mouentur tamen, & præter cæli volubilitatem, qua semper trahuntur, suo quoque accessu tam sero promouentur, vt nullius hominum vita tam longa sit, quæ obseruatione continua factam de cælo permutationem, in quo eas primum viderat, deprehendat. Mundani ergo anni finis est, cùm stellæ omnes, omniáque sidera quæ aplanes habet, à certo loco ad eundem locum ita remeauerint, vt ne vna quidem cæli stella in alio loco sit, quàm in quo fuit: cùm omnes aliæ ex eo loco motæ sunt, ad quem reuersæ, anno suo finem dedere: ita vt lumina quoque cum erraticis quinque in iisdem locis & partibus sint, in quibus incipiente mundano anno fuerunt. Hoc autem, vt Physici volunt, post annorum quindecim millia peracta contingit. Ergo sicut annus Lunæ mensis est & annus solis duodecim menses, & aliarum stellarum hi sunt anni, quos supra retulimus: ita mundanum annum quindecim millia annorum, quales nunc computamus, efficiunt. Ille ergo verè annus vertens vocandus est, quem non solis, id est, vnius astri reditu metiuntur, sed quem stellarum omnium in quocumque cælo sunt, ad eundem locum reditus, sub eadem cæli totius descriptione concludit. Vnde & Mundanus dicitur, quia mundus propriè Cælum vocatur.*

Hæc Macrobius illustrans illa Ciceronis in Somno Scipionis: *Homines enim populariter annum tantummodo solis, id est, vnius astri reditu metiuntur. Cùm autem ad idem vnde semel profecta sunt cuncta astra redierint, eandémque cæli descriptionem longis interuallis retulerint, tum ille verè vertens annus appellari potest: in quo vix dicere audeo, quam multa hominum sæcula teneantur. Huius quidem anni nondum vigesimam partem scito esse conuersam.*

Sed & Censorinus de die natali, cap. 15. hæc habet: *Est præterea annus quem Aristoteles Maximum, potiùs quam Magnum appellat: quem solis & lunæ, vagarúmque quinque stellarum orbes conficiunt, cùm ad idem signum, vbi quondam simul fuerunt, vnà referuntur. Cuius anni hyems summa est Cataclysmos, quam nostri Diluuionem vocant: Aestas autem Ecpyrosis, quod est mundi incendium. Nam in his alternis temporibus mundus tum exignescere, tum exaquescere videtur. Hunc Aristarchus putauit esse annorum vertentium duûm millium quadringentorum octoginta quatuor. Aretes Dyrrachinus quinque millium quingentorum quinquaginta duûm. Herodotus & Linus decem millium octingentorum. Dion tredecim millium nongentorum octoginta quatuor. Orpheus centum viginti millium. Cassandrus tricies sexies centum millium. Alij verò infinitum esse, nec in se vnquam reuerti existimauerunt.*

Iosephus tamen annum magnum spatio duntaxat sexcentorum annorum definiuit: agens enim lib. 1. Antiq. cap. 3. de diuturna vita primorum hominum, ait: *Tum propter studium virtutis, tum propter vtilitatem inuentarum artium, vt Astronomiæ ac Geometriæ, Deus illis prolixiorem vitam largitus est, quarum certitudinem assequi non poterant, si minus sexcentis annis vixissent. ex tot enim magnus annus constat.* Sexaginta alios adiicit Plinius Anno magno, lib. 10. cap. 2. vbi de Phœnice ait: *De eo prodidit Manilius, Senator ille, sacrum in Arabia soli esse, viuere annis DCLX.* Et postea: *Cum huius alitis vita magni conuersionem anni fieri prodit idem Manilius: iterúmque significationes tempestatum & siderum eodem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum Arietis sol intrauerit.*

Solinus in Polyhistore cap. 36. de eodem Phœnice: *Probatum est quadraginta & quingentis eum durare annis. Cum huius vita Magni anni fieri conuersionem, rata fides est inter auctores, quamuis plurimi eorum, Magnum annum non quingentis & quadraginta, sed duodecim millibus nongentis quinquaginta quatuor annis constare dicant.*

De vita Phœnicis Herodotus lib. 2. *Est & alia volucris sacra, nomine Phœnix, quam equidem nunquam vidi, nisi in pictura: etenim perrara ad eos commeat, quingentesimo quoque, vt aiunt Heliopolitani, anno: & tum demum cùm pater eius decessit.* Seneca Epist. 42. *Phœnix semel anno quingentesimo nascitur.* Pomponius Mela lib. 3. cap. 9. *Phœnix, vbi quingentorum annorum æuo perpetua durauit, super exaggeratam variis odoribus struem, sibi ipsa incubat, soluitúrque.* Tacitus Annal. 6. *De numero annorum varia traduntur; maximè vulgatum quingentorum spatium. Sunt qui asseuerent, mille quadringentos sexaginta vnum interiici.*

Ælianus variæ historiæ lib. 6. cap. 58. *Phœnices alites absque vlla calculandi arte numerum quingentorum annorum veluti sapientissima naturæ discipuli computare norunt: neque vel digitis, vel alia re ad hanc cognitionem opus habent. Cuius autem rei gratia hunc numerum eos tenere oporteat, vulgatum est. At qui ex ipsis Aegyptiis, qui spatium quingentorum annorum confectum intelligat, aut nullus est, aut fortè vnus, vel quàm paucissimi, iique ex sacerdotibus: nam inter hos quoque non facilè conuenit. Dúmque inter se contendunt, & alius sacram hanc auem non nunc, sed in posterum aduenturam ait, alius iam aduenisse, vnus aliquis qui solus rectè intelligit, tanquam diuino spiritu ductus, ipsum temporis momentum, quo iam iam adest auis, demonstrat.*

Aurelius Victor in Claudio: *Huius temporibus visus est apud Aegyptum Phœnix, quam ferunt volucrem anno quingentesimo ex Arabia memoratos locos aduolare.* Philostratus lib. 3. de Vita Apollonij, cap. 14. *Auem quoque Phœnicem esse existimamus, quæ quingentesimo quoque in Aegyptum veniens, hanc ipsam Indiam superuolat.*

Ouidius lib. 15. Metamorphoseos:

Hæc vbi quinque suæ complenit sæcula vitæ, &c.

In quingentis vitæ Phœnicis annis consentiunt etiam S. Clemens Apostolic. Constitutionum lib. 5. cap. 6. S. Cyrillus Ierosol. catech. 18. S. Epiphanius in Anchorato, & in Physiologo, cap. 11. S. Ambrosius 5. Hexaëmeron, cap. 23. & de fide Resurrectionis, paulò ante medium. Claudianus tamen in Carmine de Phœnice, mille annos viuere autumat.

Namque vbi mille vias longinqua retorserit æstas,
Tot fuerint hyemes, toties ver curribus actum, &c.

Ausonius epist. 20.

Nec quia mille annos viuit Gangeticus ales.

Portentosa sunt quæ de diuturna vita Phœnicis scribit Hesiodus apud Plutarchum de Oraculorum defectu, & Hesiodum imitatus Ausonius Edyllio 10. in ætatibus Animalium. Ioannes Tzetzes ex Cheremone Ægyptio tradit eum viuere sex, & septem mille annos.

Sed de Anno Magno plura Lilius Gyraldus lib. de Annis & Mensibus. Iam ad institutum stylum reuertemus.

Apollinarius Daniëlis Hebdomadas interpretans, de

tans, de mundi duratione singularem protulit sententiam, quam S. Hieronymus in 9. Danielis ita describit: *Apollinarius Laodicenus omni præteritorum temporum se liberans quæstione, vota extendit in futurum & periculosè de incertis profert sententiam. Quæ si fortè hi qui post nos victuri sunt, statuto tempore completa non viderint: aliam solutionem quærere compellentur, & magistrum erroris arguere. Dicit ergo (vt verbum è verbo interpreter, ne calumniam videar facere non dicenti:) In quadringentis nonaginta annis, peccata & omnia quæ ex peccatis oriuntur vitia comprimenda: post quæ ventura sint, bona, & reconciliandum Deo mundum in aduentu Christi filij eius. Ab exitu enim Verbi, quando Christus de Maria generatus est virgine, vsque ad quadragesimum nonum annum, id est, finem septem hebdomadarum, Israëlis expectatam pœnitentiam. Postea verò ab octauo Claudij Cæsaris anno contra Iudæos Romana arma correpta. Tricesimo enim iuxta Euangelistam Lucam anno ætatis suæ cœpit in carne Dominus Euangelium prædicare: & iuxta Ioannem Euangelistam, per tria Paschata duos postea impleuit annos. Et exinde sex Tiberij supputantur anni, & quatuor Caij Cæsaris cognomento Caligula, & octo Claudij, id est, simul anni quadraginta nouem, qui faciunt Hebdomadas annorum septem. Cùm autem quadringenti triginta quatuor anni post hoc fuerint euoluti, id est, sexaginta duæ hebdomadæ, tunc ab Elia (qui venturus est iuxta sermonem Domini Saluatoris, vt restituat cor patrum ad filios) in vltima hebdomada ædificandam Ierusalem & Templum per annos tres & semis, venturúmque Antichristum.* Sed tempus ipsum vanitatem Appollinarij confutauit, cùm à Claudio ad nostram ætatem plusquam mille & quingenti anni sint iam elapsi.

S. Philastrius hæresi 58. post Apostolos: *Putant ergo quidam, quòd ex quo venit Dominus, vsque ad consummationem sæculi, non plus, nec minus fieri annorum numerum, nisi trecentorum sexaginta quinque vsque ad Christi Domini iterum de cælo diuinam præsentiam. Quod contrarium inuenitur, si ita qui suscepint: nam quadringentos iam plus annos transisse cognoscimus, ex quo venit Dominus, atque completos.* Si hæc genuina sunt S Philastrij, cadant oportet quæ Latinius, & Baronius in Notis ad Martyrol. 18. Iulij, & Index Expurgatorius Romanus, pag. 132. & Scholium ad tom. 4. Biblioth. vet. Patrum, vltimæ editionis col. 32. annotant, S. Philastrium ante annum Domini quadringentesimum obiisse. Nec S Gaudentius ait, migrasse superstite S. Ambrosio, quod est perspicuum Sphalma Baronij, sed Mediolani repugnasse Auxentio, priusquam beatus eligeretur Ambrosius. Et cur post hæc non potuit superuiuere, & Ambrosio qui electus fuit anno 374. & vltra Domini 400.

S Augustinus lib 18. de Ciuit. Dei, cap. 53. inanes alias de mundi duratione opiniones refert & refellit, in hunc modum disputans: *Frustrà igitur annos qui huic sæculo remanent computare, ac definire conamur; cùm hoc scire non esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab Ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodum autem quisque eorum astruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium: coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de Scriptura Canonica auctoritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora quæ Pater posuit in sua potestate. Sed hæc quia Euangelista sententia est, mirum non est, non eâ repressos fuisse deorum multorum, falsorúmque cultores, quominus fingerent dæmonum responsis, quos tanquam Deos colunt, definitum esse quanto tempore mansura esset religio Christiana. Cùm enim viderent, nec tot, tantísque persequutionibus eam potuisse consumi, sed his potiùs mira incrementa sumpsisse, excogitauerunt nescio quos versus Græcos, tanquam consulenti cuidam diuino oraculo effusos, vbi Christum quidem ab huius tanquam sacrilegij crimine faciunt innocentem: Petrum autem maleficia fecisse subiungunt, vt coleretur Christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos: deinde completo memorato numero annorum, sine mora sumeret finem. O hominum corda doctorum! O ingenia litterata, digna credere ista de Christo, quæ credere non vultis in Cristum!* &c. Multa quoque eiusmodi habet epist. 80. ad Hesychium, quæ tu consules. Et in Psalm. 6. ait: *Qui aduentus Domini ad iudicium computatis annis ab Adam, post septem annorum millia futurus creditur: vt septem annorum millia tanquam septem dies transeant: deinde illud tempus tanquam dies octauus adueniat.* Equidem octauū diem Symbolum esse Resurrectionis, & perennis beatorum gloriæ, S. Beda lib. 1. in Lucam ita affirmat: *Octauus enim dies in Sacris litteris Resurrectionis gloria conuenit, quia Dominus octaua die, hoc est, post septimam Sabbati resurrexit: & nosipsi post huius sæculi ætates quasi in octauo die resurgemus. Vnde multi Psalmi* pro octaua, *scilicet die, inscribuntur: qui dies est vniuersalis resurrectionis.* Hæc S. Beda desumpsit ex S. Ambrosio lib. 5. in Lucam cap. 13. & lib. 7. cap. 2.

S. Vincentius Ferrerius epistola ad Benedictum XIII. *Secunda opinio est dicentium, tot annos futuros à Natiuitate Christi vsque ad finem mundi, quot sunt versus in Psalterio: ita quòd volunt dicere, quòd quilibet versus Psalterij est prophetia vnius anni à Natiuitate Christi vsque ad finem mundi: & sic primus versus scilicet,* Beatus vir, &c. *fuit prophetia pro primo anno Christi, & Secundus pro secundo, & sic deinceps.*

Simile huic delirium refert Pererius lib. 1 Commentariorum in Genesim, versùs finem, quorundam somniantium, sextam & vltimam mundi ætatem, hoc est, à Christo ad finem sæculi, tantum durasuram, quantum primam, ab Adam ad Diluuium, quæ fuit annorum MDCLVI. Quàm parum iam abiumus à mundi occasu! Vide Fridericum Lumnium de extremo Dei iudicio lib. 1. cap. 3.

Idem S. Vincentius ibidem scribit: *Opinio vna est dicentium, quod tantum temporis debet transire ab Incarnatione Filij Dei, vsque ad finem mundi, quantum præcessit à principio mundi vsque ad hanc ipsam Incarnationem. Et tales fundant suam opinionem super illud dictum Habacuc cap. 3. Domine, opus tuum in medio annorum, viuifica illud. In medio annorum notum facies.* Eandem opinionem refert Hadrianus Finus lib. 5. Flagelli aduersus Iudæos, cap. 8.

Nec illud tacemus, quòd Christianus Druthmarus Commentariis in Matthæi 16. prodit his verbis: *Maiores nobis scriptum reliquêre, quòd octauo Kalendas Aprilis fuit mundus factus, Dominus conceptus & passus: & similiter destruendus erit.*

Elucidatur vaticinium Habacuc 3. vers. 2. *Domine opus tuum in medio annorum, viuifica illud. In medio annorum notum facies.* cap. 25.

Aquila; *In appropinquando annos viuifica ipsum.* Theodotion; *In medio annorum viuifica ipsum.* Symmachus: *Intra annos reuiuiscere fac ipsum.* Chaldæus; *Idcirco tu ostendes fortitudinem tuam in*

medio

medio annorum in quibus dixisti te innouaturum orbem, vlciscendo impios, transgressores verbi tui: iustorum autem facientium voluntatem tuam cum miserationibus recordaberis. Hebræa totum locum ad verbum, *Iehuch opus tuum in interiori* (*intimo*, propriè *in propinquissimo*) *annorum viuere fac ipsum.* (*in vita conserua*, vel simpliciter, *serua reserua ipsum.*) *In interiori* (*propinquissimo*) *annorum scire facies*. Numeremus interpretationes.

Primò, *opus tuum*, id est, supplicium Chaldæorum, & euersionem Babylonici imperij, & translationem ad Medos & Persas per Darium & Cyrum *in medio annorum*, nimirum ab excidio Templi Salomonici, ad eius vsque instaurationem (nam Cyrum medio isto tempore, capta Babylone, Caldaicum imperium ad se transtulit) *viuifica illud*, id est, opere comple, perfice. Ita Lyranus. Flagella & supplicia opus Dei vocantur, Isaiæ 28. vers. 21. Monarchiarum & Regnorum euersiones opera Dei esse singulari eius concilio & prouidentia facta, docet Ecclesiasticus cap. 10. vers. 8.

Secundò, *opus tuum*, liberationem Israëlitici seu Iudaici populi ab exilio Chaldaico, quæ insigne Dei opus extitit, potenti eius manu patratum: *In medio annorum*, cùm tempus præstitutum aduenerit; *viuifica illud*, instaura, re ipsa exhibe. Ita Dionysius Carthusianus, Iansenius, Agellius, & Castrus.

Tertiò, *opus tuum*, ipsum Iudæorum populum, *in medio annorum*, captiuitatis Babylonicæ, dum captiuus manet, in annis quibus exulare cogitur, toto illo deportationis tempore: *aut in medio annorum*, quum subuertes Chaldæos per Cyrum, in medio tantæ deuastationis: *viuifica illud*, conserua in vita, saluum & incolumem: ne pariter ipse cum Chaldæorum cladibus abripiatur. Ita Kimchi, Sanctes, Vatablus, Clarius, Immanuel Tremellius, & Franciscus Iunius, Montanus, Gueuara, Figueirus, Castrus. Notum est Israëlem, seu Iuda populum Dei, in Scriptura dici opus Dei, opus manuum eius, Isaiæ 29. vers. 23. 45. vers. 11. 60. vers. 21. 64. vers. 8. *Germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.* Verbum autem, חיה *Chaiah* in Pihel, conseruare in vita, saluum & integro rerum statu seruare, etiam significat.

Quartò, *opus tuum*, genus ipsum humanum: *in medio annorum*, in decursu temporum, post multos iam annos à sua conditione: *viuifica illud*, serua à morte peccati, & æterna libera, mitte liberatorem & seruatorem Christum. Ita Pintus in Daniel. 2. & Ribera in Habacuc 3.

Quintò, *opus tuum*, humanæ redemptionis, vel Christum ipsum, *in medio annorum*, cùm venerit plenitudo temporis, *viuifica illud*, instaura, præsta, ede in lucem. Ita Eusebius Demonstr. Euang. lib. 6. cap. 15. S. Hieronymus in 3. Habacuc, S. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 32. & Recentiores, Titelmanus, Ribera, Sà, Agellius Castrus.

Sextò, *opus tuum*, passionem & mortem Filij tui, seu redemptionem humani generis, *in medio annorum*. Vitæ humanæ, nempe trigesimo quarto labente vitæ Christi, (nam humanæ ætatis sunt Septuaginta anni, teste Dauid, cuius fermè medium sunt triginta quatuor) *viuifica illud*, perficies, complebis. Ita Titelmanus. Hebræi promiscuè vtuntur Imperatiuis pro Futuris, & è contra, vt nos etiam Hispani. Exempla obuia, Ioan. 21. vers. 19. *sequere me*. pro, sequeris me Marci 14. vers. 41. *Dormite iam & requiescite*. hoc est, dormietis postmodum & requiescetis: nam satis est quòd hactenus dormiistis. Atqui Decalogi præcepta negantia constat Futuris pro Imperatiuis. Res est peruulgata, & à multis obseruata. Vide Sanctè in Hebraicis Institut. li. 3. c. 12.

Septimò, *opus tuum*, Christum tuum, *in medio annorum*, trigesimo quarto ætatis eius, *viuifica illud*, à mortuis suscita. Vt sit vaticinium de Christi resurrectione. Ita S. Hieronymus, Strabus in 3. Habacuc, & Leo Castrus Apologetici lib. 3. pag. 283.

Octauò, *opus tuum*, id est, Ecclesiam tuam; *in medio annorum*, id est, in media tribulationibus, Antichristi præsertim; *viuifica illud*, id est, conserua. Ita Figueirus.

Nonò, *opus tuum*, Christum: *in medio annorum*, quia cùm mundus vti plerique dixêre, sex millibus annorum duraturus sit, omissis illis duobus millibus Inanitatis, quorum ratio nulla est habenda, nimirum quod inania sunt, Christus in fine duorum millium legis, & in principio duorum millium posteriorum, mundo se exhibuit. Nam natus putatur anno mundi quater millesimo: *viuifica illud*, facies eum viuere, nasci de virgine. Ita Paulus Palatius.

Huc referenda est illorum opinio, quam ex S. Vincentio præced. cap. recitauimus, asserentium ex hisce Habacuc verbis haberi, Christum venisse in medio annorum mundi, tótque præcessisse ab exordio rerum ad Christum nascentem, quot elapsuri sunt à Christi ortu ad mundi casum. Quid simile Maro innuisse visus est, forsan ex oraculis Cumeæ Sibyllæ mutuatus, cùm Augusto, cuius ætate Christus natus est, adulatur, Georgicorum 3.

Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos
Thitoni prima quot abest ab origine Cæsar.

Existimauit Bartholomæus Medina in 3. partem D. Thomæ, eam assertionem errorem intolerabilem continere: quod hinc sciri posset, quando futurus sit dies Iudicij. At iam superiùs ostendimus, non nisi coniecturis tantùm incertis id cognosci posse, propter incompertam adhuc annorum mundi rationem.

Quòd verò ait Propheta: *in medio annorum*. Sciendum, medium non semper in Scriptura sumi exactè & iustè pro æquali distantia extremorum; quod vocant medium Geometricum; neque medium in numeris ad regulas iustæ Arithmetices semper exigendum: sed Hebraico idiotismo interdum poni pro, intra; vt Psalm. 100. vers. 7. *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam*, id est, intra domum meam. Ieremiæ 50. vers. 8. *Recedite de medio Babylonis*. 4. Regum 4. vers. 13. *In medio populi mei habito*. Genes. 42. vers. 5. *Et venerunt filij Israel ad emendum in medio venientium*, id est, inter alios venientes, vel simul cum aliis qui veniebant ad emendum. Annotarunt eiusmodi exempla Oleastrius in 1. Genes. Ribera in 4. Michææ, Villauicentius in Phrasibus, verbo, *Medium*. Ita quoque, *in medio annorum*, id est, *intra annos*, vt Symmachus est interpretatus, in lapsu seu decursu annorum, cùm tempus opportunum aderit. Antonius Gueuara Commentariis in Habacuc exponit: *in medio annorum* cùm in præcipiti erunt mala, cùm ingruent vehementiùs pericula. Vult enim in Scriptura, in medio alicuius esse, interdum sumi, pro ab ipsa reprimi, & vrgeri maximè, vt circumfuso malorum æstu nullum euadendi supersit effugium. Sic Psalm. 22. vers. 4. *Nam & si ambulauero in medio vmbra mortis, non timebo mala*. Psalm. 37. vers. 7. *Si ambulauero in medio tribulationis*. Menetémque Habacuc hæc esse putat, vt Deum oret, suū opus populū Iudaicum in medijs excidijs Chaldæorū cinctū vndiq; malis

K con

conseruet, ne ipse quoque simul cum Chaldæis eodem calamitatum turbine prosternatur à Medis & Persis. Sed parum solida nobis videtur explanatio illa particulæ, *in medio annorum*. Nam medium nihil eiusmodi in Scriptura significat, nisi cum adiuncto nomine calamitatum, aut malorum, quod hic tamen non additur. Alienius est, quod Christophorus Castrius interpretatur, in medio annorum. id est, in optimo annorum. *En lo mejor de los annos*: in optimis & desideratissimis liberationis annis.

Scimus verò *esse in medio*, vel *habitare in medio*, duo interdum Hebræis significare; Alterum, ex illis esse, illorum esse, vnum de cœtu illorum, vel familiarem, popularem esse. 4. Regum 4. vers. 13. *in medio populi mei habitabo*. Exod. 29. vers. 45. *Habitabo in medio filiorum Israel, eróque eis Deus*. Hoc est, ero eis popularis, familiaris. Alterum, regnare, rerum potiri, esse primarium, principem inter aliquos. Genes. 23. vers. 10. *Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth*. Quòd ex Platonis etiam præscripto princeps vrbem in qua degit, in medio regionis habere debet, vt ex æquo omnibus circumquaque possit occurrere. Vide Pierium lib. 15. Hieroglyph. & Villavicentium in Phrasibus. Sed hæ vsurpationes nihil ad institutum. Liquet tamen Hebraïcum קרב *Kereb*. propriè esse, interius, intimum cujusque rei, quasi propinquissimum: atque, *in medio annorum*, fortè esse, in intimo seu in profundo annorum. Quasi dicat, post multos annos elapsus, vel *in propinquissimo annorum*. Hoc est, statim, quamprimum, proximis annis.

Explicantur Septuaginta Interpretes.

CAP. XXVI.

INterpretes initium Cantici Habacuc in editione Romana ita reddiderunt: *Domine audiui auditum tuum, & timui: consideraui opera tua, & obstupui. In medio duorum animalium cognosceris: cum appropinquauerint anni, cognosceris: cùm aduenerit tempus, demonstraberis*. Duas posteriores pericopas S. Ireneus lib. 3. aduersus Hæreses, cap 18. ita effert: *in eo quum appropinquauerint anni, cognosceris: in aduentu temporis ostendêris*. Tertullianus Aduersus Marcionem lib. 4. cap. 22. *Domine, audiui auditum tuum, & extimui: consideraui opera tua, & excidi mente. In medio duorum animalium cognoscêris*. Eusebius lib. 6. Demonstr. Euang cap. 15. *Domine, audiui auditionem tuam, & timui: Domine, intellexi opera tua, & obstupui. In medio duarum vitarum cognoscêris: dum anni appropinquabunt, notus fies: dum aderit tempus, declaraberis.*

S. Hieronymus in 3. Habacuc: *Domine audiui auditum tuum, & timui: Domine consideraui opera tua, & obstupui. In medio duorum animalium cognoscêris: cùm appropinquauerint anni, cognoscêris: cùm aduenerit tempus demonstraberis*. S. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 32. *Domine audiui auditionem tuam, & timui: Domine, consideraui opera tua, & expaui. In medio duorum animalium cognoscêris: dum appropinquant anni cognoscêris: in aduentum temporis ostendêris*. S. Cyrillus Alexandrinus: *Domine audiui auditionem tuam, & timui, consideraui opera tua, & obstupui. In medio duorum animalium cognoscêris: cùm appropinquauerint anni cognoscêris: cùm aderit tempus demonstraberis*. Theodoretus: *Domine, audiui auditum tuum, & timui: Domine, consideraui opera tua, & obstupui. In medio duorum animalium cognoscêris: cùm appropinquauerint anni, cognosceris: cùm aduenerit tempus demonstraberis*. S. Isidorus Hispalensis libro de Natiuitate Domini, cap. 18. *Domine, audiui auditum tuum, & timui. In medio duorum animalium cognoscêris: dum appropinquauerint anni, innotescêris: dum venerit tempus ostendêris*. Iobius Monachus apud Photiū in Bibliotheca, num. 298. *In medio duorum animalium cùm clamaueris, memoraberis: cùm appropinquauerint anni cognoscêris*. Theophylactus: *Domine, audiui auditum tuum, & conterritus sum; intellexi opera tua, & obstupui. In medio duarum vitarum cognoscêris: dum appropinquauerint anni, agnoscêris: cùm aderit tempus demonstraberis*. Euthymius: *Domine, audiui auditum tuum, & timui: Domine consideraui opera tua, & stupefactus sum. In medio duorum animalium cognoscêris; dum appropinquant anni, cognoscêris; dum aderit tempus, demonstraberis*. Romanum Psalterium: *Domine audiui auditum tuum, & timui; consideraui opera tua, & expaui. In medio duorum animalium innotescêris: dum appropinquauerint anni, cognoscêris; dum aduenerit tempus, ostendêris*. Et ita quoque Ecclesia Romana legit in Tractu Parasceues. Vocem. *Domine*, Secundo loco positam, *Domine consideraui opera tua, &c.* Habent editiones, Cōplutensis, Regia, & Roberti Stephani: item Eusebius, S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus, Euthymius: & S. Ephrē Parænesi 45.

Et vt cetera omittamus, quæ nostri instituti non sunt, satis constat illud, quod Hebræa, & Vulgata habent, *in medio annorum viuifica illud*. LXX. diuersè admodum reddidisse. *In medio duorum animalium cognosceris*. Seu, *innotescêris*. Causam diuersitatis haud facilè est eruere. sed hanc esse putamus; quod שנים *Sanim*, id est anni, vt nos habemus, LXX. eisdem litteris, sed aliis punctis legerint *Senaim*, id est, duo: & pro חייהו *Chaijehu, viuifica illud*, traiectu litterarum, & ת *Tau* ה *He*, legerint, חיות Chaijoth, id est, bestię; vel animalia: addidisse verò ad maiorem explicationem, per hypozeugma ex sequenti hemistichio verbum. *cognoscêris*: atque ita dixisse: *In medio duorum animalium cognosceris*.

Sed procliuius est, quod Kimchius & Marinus annotant חייהו (*Chaijehu*, posse esse nomen cum affixo, pro חייו *Chayau*, hoc est, vitarum illius: nam similis forma inuenitur Nahum 2. vers. 3. hunc LXX. potuerunt accipere *Chayehu*, tanquam nomen cum affixo, in significatu, vitarum, seu viuentium, vel animantium, aut animalium: omisisse verò affixum, *eius*. vt solent omitti affixa, quæ vsu linguæ interdum abundant, vt etiam in Nostro pronomen, *illud*; nam ad sensum non admodum necessarium erat. *In medio duorum animalium eius cognosceris*.

Sciendum, Græcam LXX. Lectionem hoc loco geminam circumferri, quidam enim acuto accentu in prima legunt ζώων id est, animalium: alij accensu circumflexo in vltimâ, ζωῶν id est, vitarum habent, quemadmodum Hebræa rectè exponi posse dudum ex Kimchio notabamus. Hanc posteriorem lectionem sequuntur Eusebius lib. 6. Demonstr. Euang. cap. 15. Theodoretus & Theophylactus. Nec dubito quin ita legerit quoque S. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 12. quamuis Interpres Grodecius, *animalium*, interpretatus sit, repugnante sensu Cyrilli, qui ita ait: *Audisti rursus Habacuc dicentem ad Dominum: Cùm appropinquabunt gentes, agnosceris. Et quod signum est, ô Propheta, venturi Domini? ille autem dicit deinde: In medio duorum*

animalium

animalium cognoscetur. Hoc ad Dominum dicens manifestè, qua veniens in carne vines, & morieris, & resurgens a mortuis, viues rursus. Vides, vt ζωῶν, id est, vitarum legerit, & duas vitas Christi intellexerit, alteram qua primum homo natus est, alteram qua resurrexit, illam mortalem, hanc immortalem.

Ceterùm altera illa lectio, *ζώων*, id est, animalium, frequentior est, & magis vsu recepta, quam habent fermè omnes Græci codices LXX. qui nunc circumferuntur; præsertim nouissimi Romani: item Tertullianus, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Cyrillus Alexandrinus, S. Isidorus, Euthymius, Psalterium Romanum, & ipsa Romana Ecclesia in solemnibus precibus Natiuitatis, & Circumcisionis Domini, vt posteà ostendemus: item S. Prosper de Diuinis Promissionibus, parte 3. cap. 5.

Ribera existimat Septuaginta interpretes non aliter legisse aut intellexisse Hebræa, quàm nunc habent: sed spiritu diuino illustratos, quædam præter Hebraica verba, indicandi alicuius mysterij causa adiecisse. Nam illud. *In medio duorum animalium cognoscêris.* Addiderunt ad indicandum mysterium, quū Christus mox natus reclinatus fuit in præsepio, duorum animalium halitu confouendus. Pro illo verò Hebraici contextus. *In medio annorum viuifica illud.* Ad sensum ipsi substituerunt. *Cùm appropinquauerint anni, cognoscêris.* Ad Christum scilicet apostrophantes. Sic alibi, cùm Dauid cecinisset Psalm. 95. vers. 10. *Dicite in gentibus quia Dominus regnauit.* Iidem LXX. diuino spiritu incitati, memorabilem illam atque adeò decantatam pericopem addidere, *à ligno.* At non dubitauerim, illud LXX. *Cùm appropinquauerint anni, cognoscêris.* Potiùs respondere illi Hebraïco. *In medio annorum notum facies.*

Leo Castrus lib. 1. Apologetici, pag. 182. existimat in hoc loco Habacuc duplicem esse lectionem & scriptionem Hebraicam, alteram quam secuti sunt LXX. alteram quam Vulgatus noster expressit. Sed hic non alia ratione istud affirmat, quàm quòd sibi ita videtur, vana plerumque persuasione. Non est dubium Hebræa semper hoc loco eodem modo scripta, & fideliter ab Interprete vulgato reddita: LXX. verò Interpretes, aliis punctis, seu vocalibus ea legisse, vti prædiximus; & seorsum adhibuisse mysterij plenum, quem Ecclesia & Patres suspiciant & laudent: nam ea est Scripturæ diuinæ fœcunditas, vt sub eisdem verbis diuersos sensus concipiat, non contrarios, sed eximios ac præclaros.

Iam cùm in LXX. duæ ferantur interpretationes, Et, *in medio duorum animalium. Et in medio duarum vitarum.* Vtramque elucidabimus. Quod ad primam attinet, Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, cap. 22. de Christi Transfiguratione intelligit, sic enim interpretatur: *Domine audiui auditum tuum, & timui: quem magis quam vocis cælestis illius? Hic est Filius meus dilectus, hunc audite. Consideraui opera tua, & ex*[illegible] *di mente. Quo magis, quàm cum visa claritate eius, nesciit quid diceret Petrus? In medio duorum animalium cognoscêris. Moysi & Heliæ, de quibus & Zacharias vidit in figura duarum olearum, & duorum ramulorum oleæ. Nam hi sunt de quibus dictum est: Illi duo filij opimitatis assistunt Domino vniuersæ terræ.*

S. Hieronymus: *Quod dicit, In medio duorum animalium cognosceris, multi putant de filio intelligi & Spiritu sancto, eo quod Pater per Filium intelligatur & Spiritum. Quæ quidem & duo Seraphim in Isaia, & duo Cherubim scribi interpretantur in Exodo, quæ contra se respiciunt, & in medio habent oraculum: & in Isaia, velantia caput & pedes Domini, in præsenti tantum sæculo valent: & alter ad alterum mysterium inclamet Trinitatis: & mittatur vnus de Seraphim (quod interpretatur ardens) & veniat in terram, & mundet Prophetæ labia & dicat: Ignem veni mittere super terram, & quàm volo vt ardeat! Hoc æstimant alij, & ad hanc interpretationem multis Scripturarum vtuntur testimoniis. Porrò simplex interpretatio, & opinio vulgi de Saluatore intelligit: quòd inter duos latrones crucifixus agnitus sit. Qui autem meliùs, hoc dicunt, quòd in prima Ecclesia, quæ de circumcisione fuit & de præputio congregata, duobus populis se hinc inde cingentibus, intellectus sit Saluator & creditus. Sunt qui duo animalia duo intelligant Testamenta, Nouum & Vetus: quæ verè animantia sint atque vitalia, quæ spirent, & in quorum medio Dominus cognoscatur.*

S. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 32. *In medio duorum animalium cognosceris. Quid est nisi aut in medio duorum Testamentorum, aut in medio duorum latronum, aut in medio Moysi & Heliæ, cum eo in monte sermocinantium?* Eadem totidem verbis habet in oratione contra Iudæos & Paganos, cap. 13. tomo 6. operum.

Theodoretus: *In medio duorum animalium cognosceris. Hoc plerisque modis à quibusdam explicatur. Quidam duo animalia intellexerunt Angelos & homines: quidam incorporeas potestates diuinæ gloriæ vicinas Cherubim & Seraphim: alij Iudæos & Babylonios.*

S. Cyrillus Alexandrinus: *In medio duorum animalium cognosceris. Diuersa ratione quidam hæc interpretantur. Et alius quidem dixit, duo animalia vocari Spiritum & Filium, & in medio eorum cognosci Deum & Patrem. Quam ego interpretationem imperitam & deliram statuo. Quis enim dicere audeat ζῶον animal esse ζωὴν vitam, hoc est, Filium aut Spiritum S. potiùs enim vita est, quod viuificat: animal autem quod ab alio vitam accipit. Aliter quoque absurdum est, Patrem velut medium amborum intelligere, qui iuxta ordinem confessionis sanctæ & consubstantialis Trinitatis primus nominatur.* Et post alia: *Cognoscêris, inquit, ò domine, quid eris, nostrûm similis factus, nempe Propitiatorium, vt ex paradigmate seu exemplari in sancto Tabernaculo perspicuè cognoscêris: Stas enim in medio duorum animalium, hoc est, Cherubim, & nomen tibi Propitiatorium, & verus est sermo.*

Theophylactus: *Quidam hic non vitas, sed animalia per Prophetam dici intellexerunt, Cherubim videlicet gloriæ quæ obumbrabant Propitiatorium, alterum quidem à dextris, alterum à sinistris: è quorum medio diuina vox egressa, Principi Sacerdotum Dei voluntatem indicabat, quando in Penetrale ingrederetur. Est autem & Dominus Iesus assumpta humanitate Propitiatorium nostrum factus, vt Apostolus testatur, tanquam animam suam pro nobis ponens, nósque Deo Patri reconcilians. Quia verò Deus sub Cherubim stipatus manet, ideò dicit: O Domine, tu verò nostrûm Propitiatorium eris: te enim præsignificabat in medio duorum Cherubim stans legale illud Propitiatorium. Alij per duo animalia, Babylonios & Iudæos intellexerunt, quorum in medio iustitiam facere cognitus est. Nouimus & alias allusiones, à quibus ob saturitatem abstinebimus.*

Euthymius: *In medio duorum animalium cognosceris: Per animalia, duo Cherubim intelligit, quæ ex vtraque parte Propitiatorij posita erant: in quorum medio Deus olim à Sanctis viris cognitus est, cùm ad eos loqueretur. Ait igitur, quòd Dominus ille, qui incarnandus est, cognoscetur interim in medio duorum Cherubim. Tu, inquit, in medio eorum cognoscêris,*

atque illic, tanquam Patri tuo æqualis, opportuna populo dabis responsa. Vel cognosceris ab iis qui huiusmodi cognitione digni sunt. Et est futurum tempus pro præterito.

S. Isidorus lib. de Natiuitate, & Passione Domini, cap. 57. *Nam quòd inter duos latrones crucifigendus esset, longè ante per Isaiam prædicatum est. Et inter iniquos deputatus est. Et Habacuc propheta: In medio, inquit, duorum animalium cognosceris; id est, in medio duorum latronum.*

At illa cum primis commendatur expositio, vt canat Habacuc magnum illud humilitatis exemplum, quo Christus recèns natus, & à sacra Virgine in præsepio reclinatus, inter duo animalia, bouem & asinum, quæ tunc ibi ad præsepe aderant, conspectus fuit. Ecclesia enim pia traditione à maioribus conseruat, Christum nocte suæ natiuitatis, in præsepio à Sanctissima Parente positum, vt Lucas testatur; inter ora bouis, & asini, qui tunc ad præsepe pascebantur, infantulum iacuisse. Quam sane traditionem haud obscurè Patres indicarunt, S. Cyrillus Ierosolymitanus catech. 12. S. Gregorius Nazianzenus orat. de Christi Natiuitate, S. Gregorius orat. etiam de Christi Natiuitate, S. Hieronymus epist. 27. ad Eustochium, S. Paulinus Nolanus Episcopus epist. 11. ad Seuerum, Aurelius Prudentius in Cathemerinon, die VIII. Kalend. Ianuarij, S. Augustinus orat. aduersus Iudæos & Paganos, cap. 15. S. Prosper de Promissionibus Dei, part. 3. cap. 5. S. Damascenus in Carmine de Christi Natiuitate, & alij. Atqui tunc impletum Isaiæ vaticinium, 1. ver. 3. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*, iidem illi Patres annotarunt. Et quod maioris ponderis iure censeri debet, Romana Ecclesia eandem traditionem in sacris, solemnibus precibus consignauit: nam in festo Natiuitatis Domini canit: *O magnum mysterium, & admirabile Sacramentum! vt animalia viderent Dominum natum, iacentem in præsepio.* Et in Circumcisione Domini: *Domine, audiui auditum tuum, & timui: Consideraui opera tua, & expaui: in medio duorum animalium iacebas in præsepio, & fulgebas in cælo.* Hoc [illegible] orthodoxus populus perenni consensione [illegible] habet: hoc antiqua & noua pictura perpetuò exhibuit: vt de eo dubitare non sit integrum. Ex sensu igitur Ecclesiæ aptè recentiores, ita hunc locum interpretantur: *In medio duorum animalium cognosceris*, hoc est, bouis & asini in præsepio reclinatus nocte natiuitatis tuæ. Sic Titelmanus, Ribera in 3 Habacuc, Leo Castrus lib. 3. Apologetici, pag. 281.

Alteram verò LXX. Lectionem, *In medio duarum vitarum cognosceris*, variè multi exposuère. Eusebius lib. 6. Demonstr. Euang. cap. 6. hæc disserit: *Saluator autem ac Dominus noster, ipsum vtique hoc Dei Verbum, in medio duarum vitarum cognitus est. Non enim duorum animalium est legendum, sed duarum vitarum. Duarum vna ergo vitarum, inquit, medius cognosceris. Cum enim vna secundum Deum sit vita, & altera secundum hominem, & illa quidem mortalis, hæc vero sempiterna, meritò cum vtramque expertus esset Dominus, atque eo modo venisset, in medio duarum vitarum esse cognitus dicitur, ex interpretatione quam Septuaginta ediderunt. Nam ex ea quam Aquila edidit, non item, sed sic: Dum appropinquant anni, viuifica illud. Sed quidnam est illud, nisi quod ait, opus tuum? Theodotion verò ita ait: In medio annorum viuifica ipsum. Et Symmachus: Intra annos reuiuiscere fac ipsum, interpretatus est. Cùm igitur omnes, viuifica ipsum, dixerint: planè non de quibusdam velut brutis, aut etiam ratione præditis animalibus, sermonem esse declararunt. Quapropter cùm apud Septuaginta sit dictum, In medio duarum vitarum cognosceris, non ex sententia eorum qui nos antecesserunt, hoc accepimus: sed duas eius, de quo prophetia loquitur, vitas significari diximus, vnam quidem diuinam, alteram vero humanam.*

S. Cyrillus Alexandrinus in 3. Habacuc: *Rursum alij duas vitas esse dixerunt (legentes ζωῶν, pro ζώων) Nouum & Vetus Testamentum, in quarum medio Christus cognoscitur.*

Theodoretus: *Mihi verò videtur non animalia, sed vitas Prophetam dixisse, præsentem & futuram: quarum medius Iudex iustus extitit.*

Theophylactus: *In medio duarum vitarum cognosceris. Duæ vitæ sunt, & præsens & futura, quarum medius ipse Deus iustus Iudex demonstratur: alios quidem hic puniens, vel etiam glorificans, alios verò meritis suppliciis in futuro sæculo venturis, vel quietudinibus etiam recondens atque destinans.*

Euthymius: *Quidam vero dictionem Græcam ζώων, non accentu paroxytono, quæ, animalium, significat, sed circumflexo legentes ζωῶν, videlicet quæ, vitarum significat, per duas vitas, duas viuendi conuersationes, seu modos intelligunt: alteram nimirum iuxta antiquam legem, alteram verò iuxta Euangelium, in quarum medio Christus cognitus est: & tunc incarnatus, quando antiqua lex finem, & noua initium sumpsit.*

Antonius Agellius in Commentariis Cantici Habacuc nouam aliam affert explanationem, ait enim: *Solet Scriptura animalium nomine seu ζώων, castra & acies significare, vt 2. Reg. cap. 23. Cum in Hebræo sit, Animalia Philisthinorum erant posita in valle gigantum. Beatus Hieronymus reddidit, Castra autem Philisthinorum, & similiter Septuaginta, acies Allophylorum. Quin etiam ipsa Hebraica littera quod hoc loco dictum est, animalia Philisthinorum, in lib. 1. Paralyp. cap. 11. v. 15. exposuerunt per vocem* מחנה *Machaneh, quod est Castra. Duo igitur animalia duas acies seu congregationes intelligimus, inter quas Christus agnoscitur.* Deinde fusè demonstrat has duas acies, seu congregationes, fuisse Iuda, & Ephraim, nempe dissidium illud tribus Iudæ & Beniamin, à reliquis decem tribubus, quæ dictæ sunt Israël, & in ipsis figuratæ sunt gentes, inter quas Christus agnitus est, quod Iudæos & Gentes in vnam contraxit Ecclesiam, inter vtrumque populum ipse regnans.

Vocem חיה *Chaiah*, id est, Feta, animal, *ζῶον*, interdum poni collectiuè, pro agmine, acie, exercitu, turma, quod in morem feræ deprædetur, annotarunt Mercerus, Marinus, Schintblerus, in Lexicis 2. Reg. 23. v. 13. Vulgatus *Castra* dixit: & vers. 11. *Stationem.* Auenarius, *gregem* interpretatus est. Nec ambigo, vt est augusta Scripturæ fœcunditas, quin hoc loco reddi etiam possit ex Hebræo & LXX. *In medio duarum stationum*, vel, *In medio duorum gregum*, vel, *In medio duorum Castrorum, (agminum, acierum)*

Nempe aut Synagogæ & Ecclesiæ,
aut populi Iudaici &
Gentilici.

***

Iam

Iam ipso Apostolorum tempore de fine mundi, & Antichristo instante à quibusdam trepidatum.

CAP. XXVII.

Viuentibus adhuc Apostolis & prædicantibus falsus rumor apud multos increbuit, finem sæculi, & Antichristum ipsum iamiam in proximo esse. Cui famæ occurrens Paulus 2. Thessal. 2. vers. 1. ita fideles præmonet: *Rogamus autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: vt non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo. Quoniã nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c.* Subaudi, nõ veniet Dominus ad iudiciũ.

In quem locum Theodoretus præf. in eandem Epistolam: *Quoniam autem nonnulli etiam tentauerant Thessalonicensibus persuadere instare tempus consummationis, dicentes, hæc dixisse Paulum: de his quoque scribit, docens ea quæ conuenit.* Theophylactus: *Fuerunt enim nonnulli impostores, qui assseuerarent, iam instare tempus consummationis, aduentúsque Domini.*

Quòd verò Paulus ait, *Neque per epistolam, tanquã per nos missam.* De hac ipsa Epistola, hæc scribit Origenes in ea quam misit ad quosdam sibi charos in Alexandria: *Nihil mirum mihi videtur, si adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli Apostoli. Quidam enim sub nomine Pauli Apostoli falsam epistolam scripserunt, vt conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini: & seducerent eos. Propter hanc epistolam in secunda epistola quam ad Thessalonicenses scripsit, hæc dixit: Rogamus autem vos, fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & per vestram congregationem in ipsum, vt non moueamini citò à sensu vestro, neque terreamini, neque per spiritum, neque per verbum, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Nemo vos seducat vllo modo. Talia ergo quædam video etiam nobis accidere.* Hanc Origenis epistolam à se Latinè conuersam, inseruit Rufinus libro suo de adulteratione librorum Origenis. Sed falsa interpretatione à Rufino deprauatam, queritur S. Hieronymus lib. 2. in Rufinum: qui inter alia ait: *Illa epistola tota Demetrium Alexandrinæ vrbis Pontificem lacerat, & in totius orbis Episcopos & Clericos inuehitur, & frustrà ab Ecclesiis excommunicatum se esse dicit.*

Obiter hîc notandum verba illa Pauli, *& nostræ congregationis in ipsum.* Græcè reddi posse, *Et nostram congregationem*, vel, *nostri aggregationem in ipsum.* Theodoretus optimè: *Hoc verò, nostræ congregationis in ipsum; significauit apertiùs in priori epistola: dixit enim fore, vt rapiamur in aërem, in nubibus cæli, in occursum Domini: & ita semper cum Domino erimus. Hoc autem dixit etiam Dominus in Euangeliis: Et mittet Angelos suos, & congregabunt electos à quatuor ventis, à summis cælorum, vsque ad terminos eorum.* Eodem modo interpretantur S. Chrysostomus, & omnes ferè recentiores. Erasmus, quem sequitur Iustinianus, annotat, *in ipsum*, non referri ad Christum, sed ad aduentum. Sed meliora exemplaria habent, ἐπ' αὐτὸν, & ad Christum referunt ferè omnes alij. Forsterus in Lexico, in Themate קהל *Kaal*, agens de significato vocis יקהה *Ikehah*, quæ ponitur Genesis 49. vers. 10. ait: *Hanc ego vocem à verbo* קהל *Kaal deductam, duo significare arbitror. 1. in Genesi 49. Ecclesiam, concionem, aggregationem populorum voce & prædicatione Euangelij ad Christum aggregandam. Quemadmodum & Paulus hac phrasi, ac voce delectatus est, & eam ad secundam & futuram ad Christum nostri aggregationem refert 2. Thessalon. 2. inquiens: Rogamus autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostri aggregationem in illum, &c.* Eadem verbatim transcripsit Mercerus in radice יקה Iakah. Sed ad seriem redeamus.

Imperatore Tito Vespasiano, propter horrendam Vesuuij montis in Campania, flammis è terra erumpentibus, conflagrationem, metu omnibus conterritis, existimatum à multis cum Gentilibus, tum Christianis orbem iam supremo incendio consumi, finémque rerum adesse, Dio Cassius scriptor insignis affirmat, cuius verba lib. 66. è Xiphilino subiicio: *Per idem tempus accidere in Campania horribilia quædam, quæ magnam admirationem habent. Nam sub autumni tempus ingens incendium repente excitatum est, eóque mons Vesenus conflagrauit. Vesenus autem mons mare spectat ad Neapolim, habétque fontes ignis perennes. Ac olim quidem ex omni parte pariter excelsus erat, & tunc ex medio eius ignis extitit. Nam ea parte tantùm exustus est: extrinsecus enim intactus integérque permanet ad hæc tempora. Ex quo fit, vt quum ignis externas partes non exurat, eaque quæ sunt in medio consummantur igni, redigantúrque in cineres; vertices qui circum sunt, vsque adhuc veterem altitudinem habeant, & quæ pars igni consumpta est, dum in se coit, concaua facta sit: ita vt totus mons (si licet parua cum magnis conferre) formam habeat amphitheatri.*

Culmina montis eius multas arbores habent, vitésque: ipse interius circuitu propter ignem decliuis est, vtque fumum interdiu, ita noctu flammam reddit, ita vt in eo suffimenta cuiusuis generis fieri semper videantur. Quod cùm ita se habeat, nec semper eodem modo, id magis aliquando, interdum minùs facit. Ad hæc & cinerem nonnunquam proiicit, quoties simul aliquid subsidit, emittitque saxa, facto impetu ventorum: tum resonat, mugitque, quòd minimè densas atque constipatas, sed raras & occultas respirationes habet. Cùm igitur Vesenus einsmodi sit, hæc in eo quotannis ferè fieri solent. Quæ cùm illis temporibus præter morem euenerint, magnáque adhuc esse videantur iis qui ea semper inspiciunt; tamen licet omnia simul cum cæteris quæ tum quoque euenerunt comparentur, parua habeantur necesse est.

Ita verò res acta. Viri multi & magni omnem naturam humanam excedentes, quales exprimuntur & pinguntur Gigantes, partim in ipso monte, partim in agro circumiacente, ac in proximis ciuitatibus, interdiu, noctúque terram obire, atque aëra permeare visebantur. Post hæc consequuta est maxima siccitas, ac repente ita graues terræ motus facti, vt & omnis ea planities feruore quodam succuteretur, & culmina montium subsiderent. Ad hæc sonitus tum subterranei tanquam tonitrua, tum super terram mugitibus similes extiterunt. Dein mare simul fremere, omne cælum vnà sonare, ingénsque & repentinus fragor, quasi montes simul considerent, exaudiri. Tum exiliere primùm immensi lapides, & ad summos vertices peruenire: Deinde magna copia ignis, fumique, ita vt omnem aerem obscuraret, occultarétque solem non aliter, quàm si defecisset. Igitur ex die nox & tenebræ ex luce factæ erant; putantibus nonnullis

gigantes seditionem inter se facere, quòd multa imagines eorum in fumo conspiceremur, quódque clangor tubarum audiretur.

Alij existimabant, aut mundum in chaos redigi, aut igni consumi: Ob eámque causam properabant alij ex ædibus in vias, alij de viis in ædes confugere, atque è mari in continentem, & ex continenti in mare se recipere. Alij conturbati, ea quæ nondum venerant, existimare tutiora rebus præsentibus. Tanta verò erat copia cineris, vt terram, maréque, atque adeò ipsum aërem compleret. Quæ res multa damna, vt cuique sors tulit, importauit: non solùm hominibus, prædiisque, ac pecoribus; sed etiam pisces, volucrésque omnes peremit, duásque integras vrbes Herculanum, & Pompeios, populo sedente in Theatro, penitus obruit. Postremò tantus fuit cinis, vt inde peruenerit in Africam, Syriam, & Aegyptum, introieritque Romam, eiúsque aërem compleuerit, & solem obscurauerit. Nec mediocris etiam Romæ trepidatio complures ad dies accidit, quum omnes ignorarent id quod factum erat in Campania, nec quid esset, coniectura assequi possent. Itaque etiam ij putare cœperunt, omnia sursum deorsum ferri, solémque in terram delapsum extingui, ac terram in cælum conscendere. Quanquam autem hic cinis non tunc statim attulit grauia incommoda Populo Romano, tamen postea morbum pestilentem & grauem immisit. Hactenus Dio. Egerunt quoque de hoc Vesuuij incendio Suetonius in Tito, cap. 8, Plinius Iunior lib. 6. epist. 16. & 20. Aurelius Victor in Tito, Eusebius in Chronico, Orosius lib. 7. cap. 9. Paulus Diaconus lib. 9. Miscellæ, cap. 10. Periisse eo incendio Plinium magnum illum naturæ mystem, nepos eius ad Cornelium Tacitum accuratè describit.

Vides, vt visa tam horribili Vesuuij conflagratione crediderint plerique mundum in chaos redigi, aut igni consumi, & Plinius etiam lib 6 epist. 20. *Multi ad deos manus tollere: plures nusquam iam deos vllos, æternámque illam & nouissimam noctem mundo interpretabantur.* Id quidem ex vetusta apud Gentiles opinione, mundum aliquando immensis ignibus conflagraturum, tandémque absumendum, quam vocarunt *mundi ecpyrosim*: de qua re testimonia Sibyllarum, Poëtarum, ac Philosophorum complura collecta sunt à Lactantio de ira Dei, cap. 23. & à recentioribus, Steucho de perenni Philosophia lib. 10. cap. 29. Xysto lib. 5. Bibliothecæ, Lipsio in Physiologia Stoica lib. 2. cap. 22. & 23. Delrio in Octauiam Senecæ, num. 382.

Aliud simile Vesuuij incendium contigit anno Domini CCCCLXXII. de quo Marcellinus Comes in Chronico: *Indictione X. Marciano & Festo Consulibus, Vesuuius mons campaniæ intestinis ignibus æstuans exusta euomit viscera, nocturnisque in die tenebris omnem Europæ faciem minuto contexit puluere. Huius metuendi memoriam cineris Byzantij annuè celebrant 8. Idus Nouembris.*

Procopius lib. 2. Belli Gotthici, cap. 4. *Per idem tempus & Vesuuius mons emugierat quidem, sed haud dum cineres eructarat, tametsi ex eius mugitu eructaturus iam credebatur, vnde & proximos accolas formidine ingenti affecerat. Hic mons à Neapoli stadiis abest septuaginta, in eámque vrbem vergit, & boream versus: sed præcisus ille vndique est, inferiora eius frequentibus siluis vmbrosa, superiora verò abrupta & penitus inuia. Huius in montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita vt coniectari sat possit, in penitissima terra hunc penetrare, ignémque ex infima parte existere quiuis poterit conspicari qui in eius voraginis supernum os procumbere ausit. Vnde & flamma in sémet fota altiùs excitatur, nulli tamen qui ea in regione sunt hominum negotium exhibet. Veruntamen vbi sonitum mugienti similem mons ediderit, non longè post cineris vim quandam ingentem emittit: & si quem fortè iter eà habentem emissus cinis deprehenderit, nulla huic erit vitæ spes reliqua.*

Quod si in domicilia is fortè sublatus cinis inciderit, ea hac quidem nimio degrauata onere collabuntur. Porro si validior tum ingruerit ventus, sublimem adeò cinerem agit, vt spectari ab homine non ampliùs queat: & eò defertur, quò procliuior ventus abstulerit, in longinquam plerumque delatus regionem illabitur. Ferunt námque quum in Byzantium semel cinis hic recidisset, sic eius loci homines terruisse, vt ex eo tempore ad nostram ætatem annuis Deum supplicationibus placent. In Tripolique item Libyæ, altero & subsequenti anno illapsum affirmant, & ante centesimum annum eodem in monte mugitum factum, & hunc alterum paulò post subsequutum. His præterea mirificè factis affingunt, hoc ipso in Vesuuio monte, si ea rursum cinerum eructatio fieri contigerit, necessarium fore omnino, eâ in regione loca omnium frugum iacturam vt subeant. Eo in monte aër quidem nitidissimus est, & suapte natura omnium saluberrimus. Ad hunc montem & Medici diutina tabe affectos transmittunt. Hæc Procopius.

Cernis vt Marcellinus & Procopius conueniant de instituta Constantinopoli annua memoria metuendi cineris è Vesuuio monte in illam vrbem delapsi. Hodie periisse illius cultus instaurationem ex Menologiis Græcorum, annotauit Scaliger in Eusebianis, pag. 184.

De alia quoque Vesuuij conflagratione agit Theodoricus Rex apud Cassiodorum lib. 4. variarum epist. 50. sic scribens ad Faustum Præpositum: *Campani, Vesuuij montis hostilitate vastati, clementiæ nostræ supplices lacrymas profuderunt: vt agrorum fructibus enudati, subleuentur onere tributariæ functionis. Quod fieri debere, nostra meritò pietas acquiescit.* Et postea: *Laborat enim hoc vno malo terris deflorata prouincia: quæ ne perfecta beatitudine frueretur, huius timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus est euentus ille terribilis: præmittit signa grauia, vt tolerabiliùs sustineantur aduersa. Tantis enim molibus natura vexante, montis illius hiatus immurmurat, vt excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aëra loci illius exhalatione teterrima, & per totam penè Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commouetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque prouincias pulue reis guttis compluit. Et quid Campania pati possit, agnoscitur, quando malum eius in orbis alia parte sentitur.*

Videas illic quasi quosdam fluuios ire puluereos, & arenam sterilem impetu feruente velut liquida fluenta decurrere. Stupeas subitò vsque ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum, & luctuoso subito calore vastata, quæ lætissima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas. Quæ licet diuturna fuerint adustione siccata, in varios fœtus suscepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, quæ paulò antea vastauerat. Quæ est ista singularis exceptio? Vnum montem sic infremere, vt tot mundi partes probetur aëris permutatione terrere; & sic suam substantiam vbique dispergere, vt non videatur damna sentire. Longè latéque pulueres rotat: vicinus autem quasdam moles eructat; & tot sæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat, tam ingentes glebas

vsque

vsque ad plana deductas, de tam profundis hiatibus ebullisse? & spiritu quodam efflante montis ore conspuтas, quasi leues paleas fuisse proiectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere, huius incendia penè mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodum ergò non credamus incolis, quod testimonio potest vniuersitatis agnosci.

Attexim9s hic opportunè insigne miraculum S. Ianuarij Beneuentani Episcopi & Martyris, quod Romana Ecclesia in Precibus Matutinalibus eiusdem S. Martyris, his verbis celebrat: *Sed illud cum primis memorandum, quod erumpentes olim è monte Vesuuio cinerum & flammarum globos, nec vicinis modò, sed longinquis etiam regionibus vastitatis metum afferentes extinxit.* Sed de Vesuuio plura Munsterus lib. 2. Cosmographiæ. Ioannes Bodinus in Meth. Historica, cap. 4. annotans vitia à Procopio in Historia commissa, hæc inter alia ait: *Sed illud fidem omnem superat, cineres Vesuuij montis, qui citra Neapolim situs est, Byzantium vsque vento delatos: ac populum ita exterritum, vt annuis supplicationibus Deum placaret. Quæ prodigia sapiunt Græcam vanitatem, & historicis non modo profanis, verumetiam Ecclesiasticis fidem sæpe derogarunt.* Futilissimum vanissimi hominis indicium, & imperitia plenum. Si Dionem, Plinium iuniorem, Marcellinum, Cassiodorum legit, potuitne reputare omnes cum Procopio mentitos? Sed Plinium seniorem audiat de incendio Aetnæ lib. 2. cap. 103. ista prodentem. *Aetna flagrans in tantum, vt quinquagena & centena millia passuum arenas flammarum globus eructet.* Et lib. 3. cap. 8. *Mons Aetna nocturnis mirus incendiis. Crater eius patet ambitu stadiorum viginti, fauilla Tauromininum & Catanam vsque peruenit feruens: fragor verò ad Maronem & Gemellos colles.*

Franciscus Lopez Gomara part. 1. Indicæ Hist. cap. 126. describens iter Petri Aluaradi in Quitensem Prouinciam: *Pluit illis multis diebus cineres, quos eructabat Crater Quitensis, vltra octoginta leucas eos spargens: qui etiam tantum flammarum eiaculatur, immenso fragore cum feruet, vt vltra centum leucas collucentes globi conspiciantur, & vt ferunt, magis quàm quæuis tonitrua & fulmina metum incutiat.* Eadem hab t Leuinus Appollonius de rebus Peruanis lib. 3. Sed & Iosephus Acosta Hist. Naturalis Indiarum lib. 3. cap. 26. *Quiti superioribus annis cùm essem in vrbe Regum, Crater vicinus vrbi, tantam vim cinerum eiecit, vt per multas leucas cinere plueret, adeò vt diem tenebris obduceret: & Quitensem vrbem pene obrueret, vt vix per vrbis vias & plateas incedi posset.* Verum Bodini leuitatem Baronius quoque annali 6. Anno Christi 471. confutauit.

Patres antiquos variis occasionibus interdiu suspicatos suo tempore iam proximè adesse Antichristum, & mundi consummationem.

CAPVT XXVIII.

PRisci Patres nonnulli videntes suorum temporum improbitatem, vel atrocitatem persequutionum in Christianos, vel horrendas hæresum grassationes, aut incendia vrbium, bellorum procellas, terræ motus ingentes, cæli, elementorumque tetras immutationes, Imperiorum occasos, & insignes eiusmodi humani generis clades, quæ generalia quædam aduentantis Antichristi, & mundi finis imminentis antelodia viderentur; in eam suspicionem, metum & trepidationem plerumque adducebantur, vt iam iam prope affuturum Antichristum & finem sæculi cogitarent. Paucas hîc eorum de hac re sententias describemos.

Tempore M. Aurelij Imperatoris.

Ecclesiæ, Viennensis & Lugdunensis crudelitatem persequutionis, quæ sub M. Aurelio in Christianos exarserat, ad Asiaticas Ecclesias in hunc modum narrant, Apud Eusebium lib 5. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 1. *Magnitudinem afflictionis, quæ hoc loco ingrauescit, ingens Gentilium odium contra sanctos incitatum, supplicia quæ beati martyres placidè sustinuerunt, neque nos dicendo accuratè exprimere, neque scribendo à quoquam facilè comprehendi possunt. Nam aduersarius noster aduentum suum, in quo audacter & liberè Ecclesiam Christi oppugnaturus sit, iam quasi prælusione quadam, & proœmio breui futurum pronuncians, omnibus viribus, vt dicitur, Christianos adortus est.*

De impostore eius temporis hæc refert Iulius Capitolinus in Marco: *Vano cuidam, qui diripiendæ vrbis occasionem, cum quibusdam consciis requirens de caprifici arbore in campo Martio concionabundus, ignem de cælo lapsurum, finémque mundi affore dicebat, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam verteretur: cùm statuto tempore decidisset, atque ex sinu ciconiam emisisset: perducto ad se, atque confesso, Marcus veniam dedit.*

Tempore Septimij Seueri.

Eusebius lib. 6. Histor. Ecclesiast. cap. 6. de Iuda Cyro, qui tempore Seueri Principis inter Ecclesiasticos Scriptores claruit, hæc ait: *Iudas alius scriptor eodem tempore in LXX. Septimanas à Daniele descriptas commentarios edidit, inque illis temporum ordinem ad decimum annum Imperij Seueri tradidit. Quin etiam Scriptor propterea quod persequutionis tumultus contra nos excitatus, multorum mentes tam grauiter perturbaret, Antichristi aduentum, omnium ore, atque sermone iactatum iam tum appropinquare arbitratus est.* Eadem habent. S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis, & Nicephorus lib. 4. Historiæ cap. 35.

Constat anno X. Seueri promulgatam in Christianos persequutionem, vt Eusebius in Chronico, S. Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast. in Origene, & omnes affirmant. Id fuit IV. consulatu Seueri, quem cum filio Antonino iniuit in Syria: Spartianus: *In Syria pater & filius consulatum inierunt: post hæc dato stipendio cumulatiore militibus, Alexandriam petiit. In itinere Palæstinis plurima iura fundauit Iudæos fieri sub graui pœna vetuit: idem etiam de Christianis sanxit.*

Tertullianus qui eisdem temporibus viuebat, libro de Fuga in persecutione, quem vltimo Seueri anno conscripsisse Pamelius obseruauit, nescio quid iam de Antichristo aduentante pertimuisse videtur, sic enim cap. 12. ait: *Cùm igitur nihil nobis Cæsar indixerit in hunc modum stipendiaria secta. Sed nec indici vnquam tale quid possit, Antichristo iam instante, & in sanguinem, non in pecunias hiante Christianorum, quomodo mihi proponere potes Scripturam esse, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Itaque miser Tertullianus Montanizans, aduersus eos qui persecutionem pecunia redimerent: cùm semper in ecclesia, vrgente persecutionum turbine, licuisse Patres vno ore docuerint.

Tempore Persecutionis Deciana.

S. Dionysius Alexandrinus Episcopus epist. ad Fabium Antiochenum Episc. apud Eusebium lib. 6. Historiæ, cap. 34. *Quapropter minarum formido in nos iactatarum vehementer accrescebat. Nam Decij edictum erat iam diuulgatum, illúdque tale profectò videbatur, quale Dominus prædixerat futurum, in quo terribilissima illa eius propemodum explebatur sententia, nimirum electos, si possibile esset, in errorem inducendos fore. Quin omnes certè metu perculsi obstupuerunt.* Vaticinium Domini de persecutione Antichristi Matth. 24. vers. 24. suo tempore, quum Decius in Christianos feralia sparsit edicta, propemodum impleri, suspicatus est S. Dionysius.

Tempore Galli, & Volusiani.

S. Cyprianus agens de persecutione Galli & Volusiani, fidelésque ad martyrium præparans, epist. 56. ad Thibaritanos ait: *Nam cùm Domini instruentis dignatione instigemur sæpiùs, ampliùs & admoneamur, ad vestram quoque conscientiam admonitionis nostra sollicitudinem perferre debemus: Scire enim debetis, & pro certo credere, ac tenere, pressuræ diem super caput esse cœpisse, & occasum sæculi, atque Antichristi tempus appropinquasse: vt parati omnes ad prælium stemus, nequidquam nisi gloriam vitæ æternæ, & coronam confessionis Dominicæ cogitemus. Nec putemus talia esse quæ veniant, qualia fuerunt illa quæ transierunt: grauior nunc & ferocior pugna imminet, ad quam fide incorrupta & virtute robusta parare se debent milites Christi: considerantes idcirco se quotidie calicem sanguinis Christi bibere, vt possint & ipsi propter Christum sanguinem fundere.* Haud assentiar Pamelio, qui annotat, à S. Cypriano Antichristum vocari hîc tyrannum persecutorem. Nam cur dixisset *occasum sæculi appropinquasse*, si non de vero Antichristo intellexisset?

Et post alia subdit idem S. Cyprianus: *Neque aliquis ex vobis fratres dilectissimi, futuræ persecutionis metu, aut Antichristi imminentis aduentu sic terreatur, vt non Euangelicis exhortationibus & præceptis ac monitis cælestibus ad omnia inueniatur armatus. Venit Antichristus, sed & superuenit Christus: grassatur & sæuit inimicus, sed statim sequitur Dominus, passiones nostras, & vulnera vindicaturus.*

Et præfat. in Exhortationem Martyrij, ad Fortunatum: *Desiderasti Fortunate charissime, vt quoniam persecutionem & pressurarum pondus incumbit, & in fine atque consummatione mundi Antichristi tempus infestum appropinquare nunc cœpit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes, de diuinis Scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad cæleste & spirituale certamen animarem.* Et cap. 12. ad finem libri. *Minatur Antichristus, sed Christus tuetur, mors infertur, sed immortalitas sequitur.* Hæc S. Cyprianus, de crudeli persecutione sub Gallo & Volusiano orta, ac deinceps sub Valeriano aucta, vnde existimare quis posset Antichristum & mundi finem non longiùs abesse.

Sub Gallieno.

S. Augustinus epist. 80. ad Hesychium: *Nam vt nimis antiqua prætercam, sub Imperatore Gallieno, cùm Romanas prouincias barbaries vsquequaque peruaderet, quàm multos fratres nostros, qui tunc erant in carne, putamus propinquum finem credere potuisse, quoniam longè post Ascensionem Domini factum est.*

Tempore Valentis Imperatoris Ariani.

Funesta hæc Ecclesiæ tempora, Ariani grassante hæresi, contemplatus S. Hilarius libro contra Auxentium ita disserit: *Hanc nos* (pacem) *fratres dilectissimi, & amissam quærere, & turbatam componere, & repertam tenere curauimus. Sed huius ipsius fieri nos vel participes, vel auctores, nec temporis nostri peccata meruerunt, nec imminentis Antichristi præuij, ministrique sunt passi: qui pace sua, id est, impietatis suæ vnitate se iactant, agentes se non vt Christi Episcopos, sed Antichristi Sacerdotes.* Et post alia: *Quid autem illud sit, quod ignorandum vltra non sit, breuiter exponam. Secundùm placitam Deo plenitudinem coarctata sunt tempora: incircumscripta enim ratio eorum cælestibus libris docetur: ac necesse est in ipsam nos ætatem Antichristi incidisse, cuius, secundùm Apostolum, ministris in lucis se angelum transformantibus, ab omnium ferè sensu & conscientia is qui est Christus aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa sit, incerta verò opinio anteferetur: sitque Antichristi iam paruinm, Christum eum esse se fallere, de quo nunc vsque dissensum sit. Hinc illæ variæ opiniones, hinc sub vnius Christi nomine prædicatio plurimorum: hinc Arij spiritus nuper ex Angelo diaboli, in lucis Angelum transfiguratus: cuius hæreditas nominis ad Valentem, Vrsacium, Auxentium, Germinium, Caium; successióque defluxit. Nam ipsi nunc Christum nouum, per quem Antichristus subreperet, intulerunt.*

Sed de eadem Valentis persequutione S. Basilius epistola 71. ad Alexandrinos, ait: *Accessit autem ad hasce animi mei disceptationes, & ista cogitatio: An Ecclesias suas prorsus reliquit Dominus? An nouissima hora est, & hoc pacto initium sumit. Defectio, vt iam deinceps reueletur iniquus ille Filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omnē qui dicitur Deus, aut Numen? Attamen siue temporaria est ista tentatio, ferte eam vt boni Christi athletæ: siue omnimodò res nostræ traditæ sunt corruptioni, ne socordes simus ad ea quæ accidunt, sed reuelationem è cælis, & apparitionem magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi expectemus.*

Ad hæc quoque tempora respexisse visus est S. Ambrosius oratione in obitum Satyri fratris, cùm inquit: *Raptus est, ne totius orbis excidia, mundi finem videret.* Qui etiam lib. 9. in Lucæ 21. exponens signa venturi iudicij à Domino prænunciata, ait: *Verùm tamen cælestium multi magis quàm nos testes sumus, quos mundi finis inuenit.* Et paucis interiectis: *Ergo quia in occasu sæculi sumus, præcedunt quædam ægritudines mundi. Aegritudo mundi est fames, ægritudo mundi est pestilentia, ægritudo mundi est persecutio.*

S. Hieronymus qui eodem viuebat tempore epist. 11. ad Ageruchiam: *Verùm quid ago? fracta naui de mercibus disputo. Qui tenebat, de medio fit, & non intelligimus Antichristum appropinquare: quem Dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui.* Seuerus Sulpitius ex ore S. Martini, vt ipse ait, hæc refert, Dialogo 2. *Non esse autem dubium, quin Antichristus malo spiritu conceptus, esset, etiam in annis puerilibus constitutus, ætate legitima sumpturus Imperium. Quòd autem hæc ab illo* (Martino) *audiuimus, annus octauus est. Vos autem æstimate, quæ in præcipitio consistunt, quæ futura sunt.*

Tempore Arcadij & Honorij.

S. Chrysostomus qui eâ ætate viuebat, Homilia 33. in Ioannem, prope finem, ita scribit: *Qui verò in rapinis viuunt, qui in deliciis, illud meritò audiant: Dominus propè est, estote solliciti. Non enim longè à fine absumus, sed iam mundus properat: hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræ motus, hoc extincta charitas significat. Quemadmodum enim corpus iam aduentante*

morte

morte, innumeris malis afficitur, & domus propè casum in ruinas fatiscit, & prius à tecto & parietibus multa decidunt: ita & orbis terrarum ad finem properans, tantis vndique malis conteritur. Nam si Pauli temporibus Dominus propè erat, nunc profectò propiùs: si ante trecentos annos finem temporum Paulus esse dixit, quid nunc dicendum? Sed idcirco quidam non credunt, cum maximè sit credendum. Quo argumento homo finem appropinquare, & breui quæ prædicta sunt, euentura diffidis? Siquidem vt anni finem non vltimum dumtaxat diem, sed mensem postremum dicimus, etiamsi triginta dierum spatium contineat: sic tot annorum, etiamsi quadringentos annos finem dixerimus, non errabimus, quocirca tot iam temporibus finem prænuntianis.

Tempore Iustiniani.

Agathias Smynæus describens horrendos terræ motus qui Constātinopolim Iustiniano rerum potiente, penè prostrarunt, lib. 5. Historiarum, cap. 5. refert: *Tum portenta mox quædam, & prædictiones absurde in vulgus temerè diuulgari, & mundi hanc machinam, prædicari quàm concitatissimè collapsuram. Nebulones præterea quidam, & deceptores, veluti diuini quidam & vates sponte sua circumire, & sibi visa prædicere, terroréſque multis incusere, quibus facilè poterat vt antea territis, persuaderi. Hi itaque sine in cassum furere, & prauo exagitari dæmone se simularent, grauissima quædam passim iactabant, & tanquam ex aduasa sibi prauorum dæmonum specie fuissent futura edocti, déque suis admodum furiis iactarentur. Alij præterea astrorum decursus, figuráſque animo agitantes, maiores calamitates, & perinde communem rerum euersionem fore significabant. Itaque terrore omnes percellebantur.*

Tempore Mauritij.

S. Gregorius Magnus retundens superbiam Ioannis Archiepiscopi Constantinop. qui sibi Vniuersalis titulum arrogabat, lib. 4. epist. 34. ad Constantiam Augustam, ait: *Triste tamen valdè est vt patienter feratur, quatenus despectis omnibus, prædictus frater & Coepiscopus meus solus conetur appellari episcopus. Sed in hac eius superbia quid aliud nisi propinqua iam Antichristi esse tempora designat.* Et lib. 4. epist. 38. ad Ioannem Constaotinop. Episcopum: *Certè olim clamabatur per Apostolum Ioannem: Filioli nouissima hora est: secundùm quod Christus prædixit, pestilentia & gladius per mundum sæuit, gentes insurgunt gentibus, terra concutitur, orbis cum habitatoribus suis, terra dehiscente, sorbetur: omnia enim quæ prædicta sunt, fiunt. Rex superbiæ propè est; & quod dici nefas est, sacerdotum est præparatus exitus.* Qui etiam homilia 1. in Euangelia, signa venturi iudicij à Christo prædicta interpretans, vicinom iam atque ingrueotem sæculi finem pluribus ostendit.

Tempore Phocæ.

Eosebius qui & Georgius, in vita S. Theodori Siceorum Archimandritæ, apud Surium tomo 2. hæc narrat: *Cum in oppidis finitimis* (regionis Galatiæ) *supplicationes fierent, & Cruces quæ gestari solent, horribili, miserandóque spectaculo, per se concuterentur, ac commoueremur, interrogatus vir diuinus Theodorus, quid sibi id vellet, respondit: Deum ô filij, precibus placate, quoniam magnæ mundo imminent calamitates. Pergit deinde Eleucius exponere, vt Thomas Constantinopolitanus Episcopum ipsum S. Theodorum enixè rogauerit, vt ei aperiret quid illud crucium prodigium portenderet: ad quem S. Theodorus post multas preces responderit: Scito, ea crucium concussione multa nobis grauia, molestáque prænuntiari. Significat enim plurimos a religione nostra defecturos, & barbararum gentium incursiones, & magnam sanguinis effusionem, & ingens exitium, & in vniuerso orbe seditiones fore, & sanctas Ecclesias desertum iri, & diuini cultus, atque Imperij interitum, & Aduersarij aduentum appropinquare.* Existimauit Baronius Annali 8. an. Domini 606. oumero 11. S. Theodorum de Mahomete mox venturo vaticinatum. Et vt id non negauerim, ita facilè adducor vt credam S. Theodorum fortè præuisa statim oritura Mahometana secta, suspicatum vt reliquos Patres verum Antichristum non longè post Mahometem adfuturum.

Tempore Constantis Principis Monotelitæ.

S. Martinus Romanus Pontifex, & martyr, animaduertens fetale huios Imperium, & truces in Ecclesiam persecutiones, bacchaote vbique hæresi, hæc ad Eliterum epist. 15. scribit: *Nosse voluit beata vestra dilectio, qualiter de sede S. Petri Apostoli sicut vnus passer solitarius ab ædificio, raptus fuerim. Et miror quia super hac me inquirere voluistis, cùm prædixerit Dominus de nequam temporibus istis, discipulis suis: Quia in diebus illis erit tribulatio, qualis non fuit ab origine mundi, vsque nunc. Et nisi quia abbreuiati sunt dies illi, non posset sustinere omnis caro: sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hoc in paucis de Antichristo dicitur: nam & S. Paulus secundùm datam sibi gratiam Spiritus, pronuntiauit dies istos Timotheo discipulo suo dicens: In nouissimis diebus discedent homines à fide, & à veritate auditum auertent, seipsos amantes, auari. Et crede mihi, desideratissime fili, non videndum tempus aliud nisi hoc manifestè, in quo sint initia dolorum: quemadmodum Dominus prædixit aduentum Antichristi. Etenim veritatem dicere, necessarium visum est, antequam in toto mundo præualeat Iudicium, & finem cursus accipiat.*

Tempore Basilij & Constantini Imperatorum.

Abbo Floriacensis Abbas, in Apologetico, quem ad Hugonem atque Robertum Francorum Reges conscripsit, cuius fragmentum Nicolaus Faber, ad Cardinalem Baronium misit, hæc habet: *De fine quoque mundi coram populo sermonem in Ecclesia Parisiorum adolescentulus audiui: Quo statim finito mille annorum numero* (nimirum ab ortu Domini) *Antichristus adueniret, & non longo post tempore vniuersale Iudicium succederet. Cui prædicationi ex Euangelio, & Apocalypsi, & libro Danielis, qua potui virtute, restiti. Denique & errorem qui de fine mundi inoleuit, Abbas meus beatæ memoriæ Ricardus sagaci animo propulit, post quam litteras à Lotharienſibus accepit, quibus me respondere iussit. Nam fama per totum mundum impleuerat, quod quando Annunciatio Dominica in Parasceue contigisset, absque vllo scrupulo finis sæculi esset.* Hactenus Abbo, cuios verba inseruit Baroouius Annali 11. anno Christi 1001.

Tempore S. Bernardi.

S. Bernardus sæculi sui improbitatem considerans, quando eodem loco sacra & profana habebantur, Antichristum proximè affuturum minatus est, Sermone 6. in Psalm. 90. *Ipsa quoque Ecclesiastica dignitatis officia in turpem quæstum & tenebrarum negotium transiere: nec in his salus animarum, sed luxus quæritur diuitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant Ecclesias, Missas celebrant, Psalmos decantant: pro Episcopatibus, & Archidiaconatibus*

impuden

impudenter hodie decertatur, vt Ecclesiarum redditus in superfluitatis, & vanitatis vsus dissipentur. Superest, vt reueletur homo peccati, filius perditionis. Et epistola 56. refert S. Norbertum Ordinis Præmonstratensium fundatorem, credidisse Antichristum intra sæculum illud quod tunc decurrebat, aduenturum: sic enim ait: *Cùm ante hos paucos dies eius faciem videre, & de cælesti fistula, ore videlicet ipsius, plura audire meruerim: hoc tamen ab ipso non audiui. Verùm de Antichristo cùm inquirerem, quid sentiret; durante adhuc ea qua nunc est generatione, reuelandum illum esse, certissimè se scire protestatus est. At cùm eandem certitudinem vnde haberet, sciscitanti mihi exponere vellet; audito quod respondit, non me illud pro certo credere debere putaui. Ad summam tamen hoc asseruit, non visurum se mortem, nisi priùs videat generalem in Ecclesia persecutionem.* Atqui satis iam de sententiis Patrum.

Explicantur præfata Patrum opiniones.

Nullus eruditus & pius tot Patrum sententias erroris iure arguerit, quòd secus multò quàm ipsi credidisse videntur, res euenerint: & Antichristi aduentus, quem ipsi iam iam suo tempori imminentem prædicauere, ad hanc vsque diem adhuc differatur: incertum quando futurus.

Primum Patres non certum aliquem diem, aut annum assignarunt aduentus Antichristi & mundi finis: sed Apostolico more loquendi, Paulum & Ioannem imitati dixerunt, fines sæculorum deuenisse, nouissimam horam esse: quod nunc postrema mundi ætas decurrat, in qua venturus est Antichristus.

Secundò, Cùm multi vni illi vero Antichristo variis temporibus præcurrerint anteambulones, non absurdè suspicati sunt Patres haud longè subsequi ipsum Antichristum. Nec propterea culpandi sunt, quòd instar solertium exploratorum, oculis in aduentum Antichristi acriter prætentis, terra aliqua è proximo conspecta persecutionis tempestate, animaduersisque agminis Antichristi antegressoribus, Antichristum in proximo iamiam adesse renuntiauerint. Suspiciones enim prudentes & cautæ fuère, & quod sedulò in speculam inuigilantes, ad quemlibet rumorem & speciem aures & oculos arrigerent & intenderent: ne immanissimus Ecclesiæ hostis improuisus castra Domini inuaderet.

Tertiò, Patres interdum in concionibus ad populum, ex calore, vt fieri solet, dicendi, minis & terrore soletter populos in officio continere, & à vitiis abstrahere cupientes, potuisse rectè & absque mendacio dicere Antichristum & mundi finem imminere: ritu Prophetarum, qui futura & longè dissita, quòd accuratioribus oculis illa perspicerent, tanquam cominus posita, se fermè præsentia prænunciabant. Terrores igitur & formidines, non falsæ opiniones Patrum de aduentu Antichristi fuère. Pulchrè auctor apud S. Ambrosium in 1. Corinth. 7. *Finem mundo imminere significauit Paulus, quamuis sciret adhuc tempora superesse. Sed aliter scribere non debuit propter hos qui lecturi hæc nunc sunt, cùm perbreue supererit tempus, ne semper dum longè esse putaretur dies Iudicij, aut non timeretur, aut falsum esse existimaretur. Illud autem quod dicitur, quamuis adhuc longè sit, imminere multum proficit: terrorem enim incutit ad meliorem vitam agendam hominibus.* Vide Iosephum Acostam lib 1. de Nouissimis Temporibus, cap. 2. 5. 6. & 7. Prudenter igitur S. Beda de Ratione Temporum, cap. 67. ait: *Cuius quidem aduentus* (nempe Domini ad Iudicium) *horam meritò Sancti omnes diligunt, & citius adesse desiderant: sed periculosè satis agunt, si qui hanc propè an longè sit, putare, vel prædicare præsumunt.*

Ineptæ aliorum assertiones de tempore aduentus Antichristi, & mundanæ consummationis.

CAP. XXIX.

Sigebertus in Chronico, anno Christi 763. inquit: *Stellæ subitò visæ de cælo cecidisse, ita vt omnes exterruerint, vt putarent finem mundi imminere.* Et anno 848. hæc narrat: *Quædam prophetissa dicens instare diem Iudicij, Moguntiam solicitabat, ita vt etiam aliquos sacri ordinis ad se inclinaret. Quæ ab Archiepiscopo correpta, confessa est, se per suggestionem cuiusdam presbyteri, quæstus causa, hoc fecisse.* Vide Genebrardum lib. 4. Chronographiæ, pag. 532.

Anno Domini 1105. habitum est Florentiæ à Paschali II Romano Pontifice concilium trecentorum quadraginta Episcoporũ, aduersus Fluentinum Episcopum Florentinum, qui permotus quotidianis portentis atque prodigiis, quæ illis temporibus in orbe visebantur, affirmabat tunc iam natum esse Antichristum. Post diligentem autem erronei dogmatis discussionem, animaduersum est, Episcopum illum, leuitate quadam, vt scilicet alicuius magnæ rei auctor videretur, ita de Antichristi aduentu sensisse. Agunt de hac Synodo S. Antoninus 2. part. historiali, titulo 16. cap. 1. Matthias Palmerius in Chronico, Platina, in Vita Paschalis II. Antoninus Sabellicus Enneadis 9. lib. 2. Genebrardus in Chronographia lib. 4. pag 594. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 3. Seuerinus Binius tomo 3. Conciliorum, pag. 1305. colum. 2. Meminisse etiam videtur eiusdem Synodi Anonymus auctor Vitæ Paschalis II. qui illis vixit temporibus, quémque ex Vaticana Bibliotheca Baronius protulit: Cùm enim agit de profectione Paschalis in Gallias, hæc scribit: *Dum in itinere positus Florentiam peruenisset, de aduentu Antichristi proximè futuro sparsam famam inueniens, Florentiæ substitit: quam vero audisset quæ ferrentur, vt nullius fidei & auctoritatis assertionem cõtempsit, & cœptum iter est prosequutus.* Hæc Auctor.

Vielmius lect. 6. de sex diebus conditi orbis, inquit: *Abbas Ioachim floruit, si Vincentio Bellouacensi credimus, anno 1185. si vero Trithemio, 1200. ita Apocalypsim interpretatus est, vt mundi terminum definiret, esse futurum intra annos sexaginta.* Ioachimus ait, *intra geminam generationem.* Fortè, intra 100 annos. Vide Trithemium de viris illustribus Ordinis S. Benedicti, lib. 2. cap. 117. & in Chronicis Hirsaugiensibus anno 1157.

S. Antoninus 3. parte hist. titulo 21. cap. 2. §. 8. ad finem hæc refert: *Eodem anno 1311. quidam Arnoldus de Villanoua Prouincialis, magnus Philosophus, Parisiis dogmatizabat, & per prophetiam Danielis, & Sibyllæ Erythreæ probare nitebatur aduentum Antichristi, & persecutionem Ecclesiæ futuram esse inter 1300. & 1400. Domini annum, quasi in 1377. anno. Super qua materia librum edidit intitulatum, de speculatione aduentus Antichristi. Sed fuit reprobatus, & quasi hæreticus reputatus. Vnde quia Magistri Parisienses tenebant contra eum, timens ipse, ne deueniret ad manus Inquisitoris, aufugit inde, & profectus est in Siciliam. Qui cùm missus fuisset à Friderico Rege Siciliæ orator*

ad Pa

ad Papam, in mari mortuus est. Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate, ait Veritas increata. Vnde omnes qui voluerunt determinatum tempus assignare aduentus Antichristi, & finis mundi, reperti sunt mendaces. Hæc S. Antoninus: eadem ad verbum habet Paulus Langios Monachus in Chronico Citizensi, ad annum Domini 1380. qui etiam ista addit: *Huius Arnoldi errorem taxat & ipse sapientissimus Ioannes Picus Comes Mirandolanus lib. 5. contra Astrologos, cap. 1. in hæc verba: Arnoldus Hispanus, nobilis quidam medicus, sed ad superstitiones paulominus propensior, ex Astrologiæ vanitate, plerisque aliis adiectis Antichristi nobis aduentum anno gratiæ 1345. comminabatur. Fluxere ab eo tempore anni iam supra centum quadraginta octo, & nullus adhuc Antichristus.* Sed de erroribus Arnoldi à Villanoua consule Prateolum.

Nicolaus Eymericus in Directorio Inquisitorum, part. 2. quæst. 9. scribit: *Tempore Domini Vrbani Papæ V. Bartholomæus Ianouesius de insula Maioricarum, præfigebat certum tēpus aduentus Antichristi, scilicet in die Pentecostes de anno Domini MCCCLX.*

Vielmius de sex diebus conditi orbis, sect. 6 ait: *Ioannes Parisiensis Dominicanus, anno Domini 1300. Tractatum de Antichristo foras dedit, eruditum sanè & accuratum, in quo (absque asseueratione tamen) Iudicium ad annum 1369. sua supputatione, vt mihi quidem visum est, relegauit.* Nescio vnde acceperit Delrius in Octauiam Senecæ, num. 386. hunc Ioannis Parisiensis librum de Antichristo, flammis traditum fuisse. Nam Leander, Vielmius, Antonius Senensis, Eisengrenius, Posseuinus nihil tale memorant: imò auctorem mirificè laudant. Vide lib. 1. cap. 1. huius operis. Non fuit hic ille Ioannes Parisiensis, seu pungens asinum, qui errorem de Impanatione docuit. Vide Dominicum Sotum in 4. Sentent. distinct. 9. quæst. 2. artic. 2.

Pergit verò Vielmius: *Petrus Aliacensis in Tractatu de concordia Astrologicæ veritatis, & narrationis historicæ, quem scribebat anno Domini 1414. sicut in calce operis ipsemet aperit, ex astronomicis indiciis, & cumprimis ex octaua coniunctione maximè suspicatur, forte venturum esse Antichristum anno Domini. 1789.*

Nicolaus Cusanus libello de diebus nouissimis, coniectatus est mundi finem & Antichristum venturum anno Domini 1700. vel 1734.

Ioannes Picus Mirandulæ Princeps in Conclusionibus Cabbalisticis, assertione 9. consummationem sæculi anno Christi 1994. futuram arbitratur.

Franciscus Meletus in Quadriuio Temporum Iudicium vniuersale futurum existimant intra annum Domini 1530. & 1540. sed hi iam præteriere.

Hieronymus Cardanus lib. 2. de Varietate, cap. 2. an. Christi 1800. fortè venturum Antichristum credidit: & Iacobus Naclantus in Preludiis Medullæ Sacræ Scripturæ, cap. 4. à Christo ad finem mundi non ampliùs quàm 1656. intercessuros somniauit. Horum omnium sententias, seu potiùs deliria, fusè recensent Hieronymus Vielmius lect. 6. de sex diebus conditi orbis, & Martinus Delrius in Commentariis ad Octauiam Senecæ, numero 386.

Mammera Bruschius apud Germanos ausus est affirmare, Antichristū venturū anno Domini 1589. vel 1643. Auctor Lindanus lib. 4. Panopliæ, c. 100.

Laurentius Surius in Commentario rerum in orbe gestarum, hæc habet: *Hoc quoque anno 1533. Lutherani, vt prophetico gratæ opinionem sibi conciliarent, multa spargebant in vulgus, non solùm de iam iamque impendente Iudicio extremo, sed etiam de certa eius die: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricola rus colere vellent: nobiles verò aliquam multi, eamquam certo, eodémque supremo mundi die morituri Eucharistiam acciperent. At ea pseudoprophetarum vana persuasio in risum & ludibrium abiit, résque ipsa docuit, quam fine isti præclari prophetæ. Accidit hoc Vuittembergæ, & in aliis nonnullis oppidis.* Hæc Surius, ex Coclæo accepta in Actis Lutheri anni 1533.

Tilmannus Bridenbachius lib. 7. Sacratum Collationum, cap. 32. rem gestam accuratè in hunc modum narrat: *In Saxonia Vuittembergæ vicinus pagus nomine* Holtzdorff *situs est, in quo pago Michael Stifelius, Euangelicus concionator populo docendo profectus, sibi suisque rusticis persuasit, tertio Octobris die, horam circiter decimam, extremum Iudicij diem futurum; idque ex supputatione quadratorum numerorum, tanquam ex diuina Spiritus Sancti patefactione seriò confirmauit. Rustici & ciues plerique omnes per vniuersam Saxoniam & Misniam aruis & agris incultis relictis, negotiis otio post habitis, cura proferentes secordiam, omnia sua bona decoquebant, dies, noctésque pergræcabantur, certò confidentes, quemadmodum prædixerat Stifelius, tertio Octobris die eiusdem anni, qui erat à Christo nato 1533. mundum periturum, & extremi Iudicij diem aduenturum. Cùm autem prædictus dies adesset, Stifelius suggestum occupans, hortatur suos rusticos, & bono iubet esse animo: tempus instare, quo, prout quisque vestitus aderat, cum ocreis simul & peronibus, omnes in cælum auferrentur.*

At verò hora prædicta Iudicij iam diu transacta, adeo vt rustici de vaticinio despectantibus, ipse quoque dubitaret: fortè procellosa tempestas orta fuit, quam cùm Stifelius audiuisset, de nouo suos rusticos est hortatus: turbinem enim exorientem initium dare futuri Iudicij. Sed paulò post tempestate sedata, cùm rustici cælum serenum esse conspicerent, irati, Stifelium, è sublimi cathedra deturbatum, manibus & pedibus acriter constrictis, in curru positum Vuitembergam traxerunt: vbi ipsum coram iudice de illata iniuria grauiter accusarunt; aliquod sibi emolumentum pro omnibus pecoribus, frugibus, & frumentis absumptis sperantes. Sed frustra illum accusauerunt rustici: nam à rusticis vindicatum, & vinculis redemptum Stifelium Lutherus veteri Ecclesiæ iterum præfecit. Similem prophetam se venditauit Andreas Osiander de nouissimo die, edito quodam libello, vt videre est Centuria prima Veritatum Euangelicarum per Ioannem Nasum, Veritate. 2. Hactenus Bridembachius. Quam etiam historiam Stifelij ab Hanardo Gamerio heroïco carmine conditam, ibidem refert.

Sententia S. Vincentij Ferrerij de tempore aduentus Antichristi, & mundi consummationis explicatur.

CAP. XXX.

SAnctus Vincentius Ferrerius epistola ad Benedictum XIII. quam Valentiæ edidit anno 1591. Vincentius Iustinianus, & Scholiis illustrauit, mirabilem de tempore Antichristi aduentus & sæculi finis protulit sententiam, in hæc verba: *Quarta conclusio est, Quod tempus Antichristi, & finis mundi erunt citò, & benè citò, ac valdè breuiter.* Quam conclusionem postquam tribus præcipuis argumentis confirmasset, subdit; *Quartò, eadem conclusio ostenditur per aliam reuelationem mihi relatam, per quendam virum deuotum, vt mihi videtur, & sanctum. Nam cùm ego prædicarem in partibus Lombardiæ prima vice (modo iam sunt nouem anni completi) venit ad me*

de Tus

de Tuscia illo vir, missus, vt dicebat, à quibusdam sanctissimis eremitis, in partibus Tusciæ, in maxima vitæ austeritate per magna tempora degentibus, annuntians, quod eisdem viris expressè reuelationes diuinitus factæ fuerant, quòd Antichristus iam erat natus, & quòd istud debebat mundo denuntiare, vt fideles ad tam terribile prælium se pararent: & quod propterea dicti sancti eremitæ ipsum ad me mittebant, vt hoc modo denuntiarem. Sic ergo patet ex huiusmodi reuelationibus, si vera sunt, quod iam Antichristus est natus, & habet completò nouem annos suæ maledictæ ætatis.

Quintò, patet eadem conclusio per quandam aliam reuelationem expressam, quam in Pedemontis audiui, relatu cuiusdam mercatoris Venetiarum, valdè fide digni, vt credo, dicentis, quòd quum ipse esset vltra mare in quodam Monasterio Fratrum Minorum, & audiret Vesperas ibidem in quadam solemnitate: tandem in fine Vesperarum, duo parui Nouitij eiusdem Monasterij, cum dixissent, Benedicamus Domino, iuxta morem, statim immediatè coram oculis totius populi, qui aderat, visibiliter rapti per magnum spatium temporis, tandem concorditer, & terribiliter clamauerant: Hodie hac hora natus est Antichristus, mundi destructor. Quod verbum & factum fuit valdè mirabile, & stupendum, cunctis videntibus & audientibus: inter quos dixit se præsentem fuisse videndo & audiendo. Venetus prædictus. Ego autem exquirens, & interrogans de tempore huius visionis, manifestè reperi, quod iam sunt nouem anni completi: & sic sequitur idem quod priùs.

Sextò, eadem conclusio patet per multas alias reuelationes factas diuinitus quam plurimus deuotis & spiritualibus personis. Nam mihi per mundum prædicando, discurrenti per diuersas regiones, prouincias, regna, ciuitates, villas, & castra, frequenter occurrerunt diuersæ personæ & spirituales, narrantes & referentes certitudinaliter de tempore Antichristi, & fine mundi diuersimodè, & multifariè suas reuelationes, iuxta ea quæ dicta sunt, vnanimiter concordantes.

Septimò, eadem conclusio patet per innumerabilem dæmonum coactam veritatis confessionem: nam cùm in pluribus partibus mundi viderim quam plurimos obsessos à dæmonibus, qui ducebantur ad quendam sacerdotem societatis nostræ, vt coniurarentur ab eo: tandem cum coniurari inciperent per eundem sacerdotem, manifestè dicebant de tempore Antichristi, concordantes cum his, quæ suprà dicta sunt: terribiliter, & audibiliter omnibus circumstantibus acclamando, & dicendo, se coactos per Christum, vt contra eorum voluntatem, & malitiam, veritatem supradictam hominibus prædicarent: vt sic homines per veram pœnitentiam se pararent. Quibus sic clamantibus, omnes ferè Christiani, qui in maxima multitudine quotidie confluebant, tum magnis fletibus & lamentationibus cordis compungebantur, & quam plures eorum ad veram pœnitentiam ducebantur. Veruntamen interrogati dæmones, ac pluries coniurati de loco natiuitatis Antichristi, noluerunt vllatenus reuelare.

Octauo, ostenditur eadem cõclusio ex discursu ministrorum Antichristi, iam incipientium prædicare per mundum contra doctrinam Euangelicam: quorum complures sunt dæmones in habitu eremitarũ, & religiosorum, ac honestarum personarum, hominibus apparentes: qui cùm à fidelibus creduntur capi, & teneri, subitò euanescunt: sicut frequentissimè in pluribus locis experimentaliter est repertum. Vnde ex omnibus supradictis, in mente mea colligitur opinio, & credentia verisimilis (licet non scientia certa & prædicabilis) de natiuitate Antichristi iam transacta per nouem annos. Attamen prædictam conclusionem, quæ dicit: Quod citò, & benè citò, ac valde breuiter erunt tẽpus Antichristi, & finis mũdi certitudinaliter, ac securè prædico vbique, Domino coöperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

Et post alia tandem epistolam claudit his verbis: *Hæc sunt Sanctissime Pater, quæ de tempore Antichristi, & fine mundi discurrendo per mundum prædico, sub correctione, & determinatione Sanctitatis vestræ, quam Altissimus conseruet feliciter, vt optatis. Amen. Scripta sunt ista primordialiter in Villa Alcanisij, die XXVII. mensis Iulij, anno Domini MCDXII.* Hactenus Sanctus Pater.

Videtur itaque S. Vincentius existimasse Antichristum natum iam fuisse anno Domini 1403. cùm dicat, anno 1412. quo eam epistolam scribebat, habuisse ætatis annos nouem. Non defuere, qui Apostolico viro calumniam struxerint, quòd iam suo tempore natum Antichristum crediderit, falsis impostorum quorundam reuelationibus ludificatus. Paulus Langius in Chronico Citizensi, ad annum Domini 1417. *Vincentius de Valentia, declamator verbi Dei famatissimus, & sanctæ opinionis. Fuit tamen deceptus, quod Antichristum prædicauit venturum suis in temporibus.* Hic est Langius Magnus ille exorientis Lutheri prædicator: vt cernas non esse adeo mirum, si illi S. Vincentius deceptus fuerit. Excogitarunt alij non paucas apologias quibus Sanctum virum à calumnia vindicarent. Scholiastes eius Epistolæ Vincentius Iustinianus annotauit S. Vincentium intellexisse de Amurathe II. Turcarum Imperatore, quem appellarit Antichristum, quod magnum eius simulacrum extiterit. At neque ostendi potest Amurathem anno 1403. natum: & clarius est S. Vincentium de vero Antichristo loqui, quàm in dubium reuocari queat. Georgius Phranza Protouestiarius, qui illa vixit ætate, in Chronico de vltimis Orientalis Imperij temporibus, lib. 1. cap. 32. *Mortuo Amera Mahomete, qui Cyritzes cognominatus est, filius eius Amurathes adueniens, Imperij habenas capessit, anno mundi 6924. qui fuit annus Christi 1416. Indictione* 8. Atque eodem capite ait, regnasse annos quatuor & triginta, aut vt alij tradunt, duos supra triginta: & lib. 3. cap. 2. tradit mortuum anno mundi 6959. Christi verò 1451. Ergo cùm Amurathes inierit Imperium anno Christi 1416. iam tum rebus magnis par, ante annum 1403. eum nasci oportuit.

Sed vt interim, alia omittamus, præstat Sanctum pro Sancto laborantem audire, nimirum S. Antoninum Archiepiscopum Florentinum, qui 3. Parte Historiarum, titulo 23. cap. 8. §. 3. pro Sancto Vincentio huiusmodi texit Apologiam: *Reperitur autem quadam epistola eius, in qua videtur dicere expressè Antichristum iam esse in mundo. Cùm tamen ab eo tempore quo ista scripsit, vel prædicauit, transierint iam anni quadraginta & vltra, & necdum appareat eum venisse: & sic videtur non vera determinatio seu prædicatio eius de Antichristo. Ad quod dicendum est, quòd ea quæ circa hoc scripsit, & prædicauit si sua verba sunt, opinatiuè, & non assertiuè dixit: non quidem mendacium dicendo ad terrendum populos, quod perniciosum esset, nec Deus eget nostro mendacio, sed prout sibi videbatur ex testimoniis Scripturarum, secundum signa data, seu reuelatione sibi facta, seu ab aliis ei relata. Quæ reuelationes aliquando non ad plenum intelliguntur; & si intelligantur plenè. Sicut aliquando tempus determinatè datum hominibus ad pœnitentiam, Deus abbreuiat: ita & spatium vitæ abbreuiatum, propter demerita hominum, prolongatur, vt patet in Ezechia, cui additi sunt quindecim anni ad vitam suam. Nouit, inquit, Ambrosius, Deus mutare sententiam, scilicet comminatiuam, si tu noueris mutare delictum.*

Quod vero scriberet, vel prædicaret: Aduẽtus Antichristi, & finis mũdi citò erit, & benè citò: nõ propter hoc

determinabat tempus istud: sed sub illo, citò, potest comprehendi tempus modicum, & multum. Nam cùm Deus dixit per Aggaeum Prophetam: Adhuc vnum modicum, & ego mouebo cœlum & veniet desideratus cunctis gentibus. quod de Christo intelligitur: tamen illud modicum fuit spatium quadringentorum annorum, & vltra. Et Ioannes ait: Antichristus venit. Et idem: Filioli, nouissima hora est. Et in Apocalypsi: Tempus prope est, ecce venio citò. Non ergo propter hoc calumniandus, vel minùs verax existimandus est, qui vir fuit doctrina & vita Apostolicus. Hæc sanctus Antoninus, sanè prudenter. Satis diserta sunt sancti Vincentij verba: *In mente mea colligitur opinio & credentia verisimilis, licèt non scientia certa & prædicabilis, de natiuitate Antichristi iam transacta per nouem annos.* Neque enim prudentis & cordati viri fuisset, tot, tantisque sparsis rumoribus, & reuelationibus vtcúmque in vulgus iactatis, non commoueri. Suspicio igitur tantùm & timor fuit aduenientis Antichristi. Et nónne ipse sanctissimus vir iudicio Ecclesiæ corrigendam suam de Antichristo doctrinam subiecit? Vide Iosephum Acostam lib. 2. de Temporibus nouissimis, cap. 2.

Antichristum non venturum nisi propè finem seculi.

CAP. XXXI.

Hic fuit semper consensus Christiani populi acceptus ex verbo Dei, & perenni traditione Patrum. Primus locus est Danielis 7. vers. 8. *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.* Cornu illud paruulum esse Antichristum suo loco ex sensu communi Patrum ostendemus. Vides vt disertè astruat, mox post exortum Antichristum; futurum vniuersale Iudicium: & vt Antichristi regnum, cum fine rerum coniungat. Quod etiam apertiùs indicat, vers. 25. *Tradentur in manu eius, per tempus & tempora & dimidium temporis. Et iudicium sedebit.* Ait Antichristum sæuiturum in Sanctos, triennium cum dimidio: & statim futurum Iudicium.

Secundus locus, Matth. 24. vers. 29. *Statim post tribulationem dierum illorum,* (nempe persecutionis Antichristi, vt suo loco demonstrabimus) *sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ de cœlo cadent, & virtutes cœlorum mouebuntur: & tunc parebit signum Filij hominis in cœlo.*

Tertius locus, 2. Thessalonic. 2. vers. 1. *Rogamus autem vos, fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, vt non citò moueamini a vestro sensu, neque terreamini, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo. Quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c.* subaudi, non veniet Dominus ad Iudicium. Vbi certissimum signum imminentis diei Domini, præstituit Antichristi aduentum.

Quartus locus, 1. Ioan. 2. vers. 18. *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt, vnde scimus quia nouissima hora est.* Quo sanè clarius nihil dici potuit. Vnde Oecumenius: *Si enim, inquit, Antichristum in extremis temporibus, atque vltimis expectamus; nunc verò Antichristi multi extiterunt, (de Cerintho autem & similibus intelligit) tempus extremum mundi consummationis impendere perspicuum est, cùm multi Antichristi vni illi præeant.* Pulchrè, nam si quis aduentum alicuius Principis præstoletur, vt primum animaduertit anteambulones ipsius præsentes adesse, statim intelligit Principem non longè abesse: ita sanctus Ioannes scitè argumentatur: Cùm certum sit Antichristum in fine mundi venturum, iámque videamus eius metatores, & antecursores in mundo versari, nempe hæresiarchas: facilè coniectamur finem mundi propiùs impendere.

Innumeræ quoque sunt Patrum sententiæ, Antichristum in fine mundi venturum: paucas tantùm transcribemus: sanctus Irenæus lib. 5. cap. 30. *Cùm autem vastauerit Antichristus hic omnia in mundo, regnans annis tribus, & mensibus sex; & tunc veniet Dominus de cœlis, in nubibus, in gloria Patris.*

Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 27. *Nam & cùm legimus: Populus meus, introite in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat: sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebunt, qui in finibus seculi, sub vltima ira per Antichristi vim excesserint. Aut cur cellarum promarum potiùs vocabulo vsus est, & non alicuius loci receptorij: nisi quia in cellis promis caro salita & vsui reposita seruatur depromenda illinc suo tempore? Proinde enim & corpora medicata condimentis, sepultura mausoleis & monumentis sequestrantur, processura indè cùm iusserit Dominus. Quod cùm ita intelligi congruat, (& quæ enim ab ira Dei cellariorum nos refugia seruabunt?) hoc ipso quod ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristũ, post iram ostendit processuram carnẽ de sepulchris, in qua ante iram fuerit illata: nam vt de cellariis non aliud effertur, quàm quod infertur. Et post Antichristi eradicationem agitabitur Resurrectio* Eruditè elucidat Isaïæ locum, quem nos in editione vulgata ex Hebræo ita conuersam habemus, c. 26. vers. 20. *Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.* Sanctus Augustinus epistola 86. ad Casulanum, versus finem, eundem locum ita legit: *Plebs mea intra in cellaria tua, abscondere pusillum, donec transeat ira Domini,* & de Resurrectione interpretatur.

Sanctus Hippolytus Martyr, orat. de Consummatione Mundi & de Antichristo: *Diem etiam consummationis nobis Prophetæ significarunt, extremis temporibus Apostatam emersurum, qui homines seduceret: initium ac finem regni eius, Iudicis quoque aduentum.* Et post pauca: *Explicabo enim vobis hodierna die, omnis horroris, terrorísque plenam narrationem, nempe de Consummatione, id est, totius mundi seductione, quam patietur ab beste, & diabolo, quam sequetur secundus Aduentus Domini nostri Iesu Christi.* Et post multa: *Seductoris & Antichristi regnum citò tolletur: deinde in ictu oculi præteribit species mundi huius, & cuncta quæ cadunt sub oculos delebuntur.*

Sanctus Cyprianus epist. 56. ad Thibaritanos: *Scire enim debetis, & pro certo credere ac tenere, occasum sæculi, atque Antichristi tempus appropinquasse, vt parati omnes ad prælium stemus.* Ex Præfatione in Exhortationem Martyrij ad Fortunatum: *Et in fine atque consummatione mundi Antichristi tempus infestum appropinquare nunc cœpit.*

Lactantius Firmianus lib. Diuin. Institutionum, cap. 17. *Imminente iam temporum conclusione Rex orietur ex Syria malo spiritu genitus, euersor, ac perditor generis humani.*

Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 15. *Veniet autem Antichristus cùm impleta fuerint tem-*

pora Imperij Romani, & mundi consummatio appropinquauerit.

Sanctus Ephrem Syrus in oratione de Mundi consummatione, & de Antichristo: *Postquam ergo tria tempora cum semis impleta fuerint potestatis, & operationis scelesti illius Antichristi, consummatisque iam scandalis omnibus totius terræ, quemadmodum diuino Domini & Saluatoris nostri pronunciatum est ore: tunc veniet sicut fulgur de cælo coruscans, sanctus, immaculatus, terribilis, & gloriosus, Deus noster & Rex, in nubibus cum gloria, &c.*

Sanctus Hieronymus in 7. Danielis: *Ergo dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt; in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant: & vndecimum surrecturum regem paruulum.* Nempe Antichristum. Et in cap. 11. Danielis: *Nostri & melius interpretantur & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus: qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum.* Vides vt affirmet, hanc esse receptam Christianorum sententiam.

Sanctus Chrysostomus hom. 78. in 24. Matthæi: *Sicut cum arca fieret, apertè futurum pronuntiaret diluuium, illi autem non credentes, tanquam nullo malo ventaro lasciuiebant: sic Antichristus apparebit, post quem consummatio & intolerabiles pœnæ sequentur.*

Sanctus Augustinus lib. 20 de Ciuitat. cap. 30. *In illo itaque iudicio, vel circa illud Iudicium, has res didicimus esse futuras, Heliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum, iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum, malorúmque diremptionem, mundi conflagrationem, eiusdémque renouationem.* Et tract. 3. in 1. Ioannis: *Certè prius veniet Antichristus: & tunc veniet dies Iudicij.*

S. Cyrillus Alexandrinus lib. 10. in Genesim: *Nam vt ipse existimo, neminem alium doloris filium dixerim, quam populum illum, qui vltimis temporibus sæculi oriundus est: eo etenim tempore Filius quoque iniquitatis erit, qui aduersatur, superbitque aduersus omnem qui dicitur Deus, aut veneratur.*

Theodoretus in 2. Thess. 2. *Statuit enim vniuersorum Deus, vt Antichristus appareret in ipso tempore consummationis.*

Paulus Orosius Præfat. in libros Histor. *Exceptis videlicet, remotisque illis diebus nouissimis sub fine sæculi, & sub apparitione Antichristi, vel etiam sub conclusione Iudicij: quibus futuras angustias, quales ante non fuerunt, Dominus Christus per Scripturas sanctas, sua etiam contestatione prædixit.*

Sanctus Prosper in Dimidio Temporis, cap. 9. *Hic ostenditur, quod ex Iudæis, de tribu Dan, quæ hodiéque in Perfidia est, veniat Antichristus, &c. Statimque verum Christum Dominum venturum, &c.*

Olympiodorus in 4 cap Ecclesiastæ: *Qui in fine sæculi credent in Antichristum, &c.*

Sanctus Gregorius Magnus lib. 4. in Iob, cap. 12. *A sancto viro* Iob *in fine mundi ventura Antichristi perditio prænidetur.* Multa in eandem sententiam habet lib. 32. in Iob, cap. 12.

Sanctus Beda de Ratione Temporum, cap. 68. *Duo sanè certissima instantis diei Iudicij habemus indicia: Fidem videlicet Israeliticæ gentis, & Regnum persecutionémque Antichristi.*

Sanctus Damascenus lib. 4. de Fide Orth. cap 27. *Peculiari ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophem venturus est.*

Sed piget iam in re exploratissima plura testimonia colligere, cùm id & Patres, & omnes Orthodoxi semper crediderint: & nos in hoc opere pluribus locis manifestissimè demonstramus, Antichristum non nisi propè finem sæculi venturum. Vide Sanderum lib. 8 de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 15. Bellarminum lib. 3 de Rom. Pontif. cap. 9. Leon. Lessium disput. de Antichristo, cap. 8. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 54. sect. 2.

Certum tempus Antichristi aduentus, & consummationis sæculi, esse hominibus prorsus incognitum.

CAP. XXXII.

Ecclesiæ Fides docet, nullum mortalium quantumuis excellentis meriti, & ingenij, Certum & præfinitum tempus, quo Antichristus venturus est, & mundus finiendus, exploratè scire potuisse. Matth. 24. vers. 36. *De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.* Actor. 1. vers. 7. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.* Zachariæ 14. vers. 7. *Et erit dies vna, quæ nota est Domino: non dies, neque nox.*

Sancti quoque Patres vno consensu, acriter inuehuntur in eos, qui temeritate, aut imprudentia prouecti, tempus Antichristi aduentus, & mundi finis præscribunt. Magnus ille sanctus Iacobus Nisibenus Episcopus, qui Concilio Nicæno cum trecentis decem & octo Patribus interfuit, Ariúmque damnauit S. Ephrem Syri præceptor, peculiare opus condidit ad eorum coarguendam vanitatem, qui scire se posse arbitrantur quando venturus esset Antichristus, & Dominus ad Iudicium. De sancto Iacobo enim hæc habet Gennadius in Catalogo: *Composuit & Chronicon minoris quidem Græcorum curiositatis, sed maioris fiducia, quia diuinarum Scripturarum authoritate constructum comprimit ora eorum, qui præsumptiosa suspicione de aduentu Antichristi, vel Domini nostri inaniter philosophantur.*

Origenes tract. 30. in Matth. elucidans verba illa: *De die autem illa & hora nemo scit, &c.* ait: *Videntur hæc arguere eos qui promittunt de consummatione & corruptione mundi se comprehendere, & pronunciant quasi instet dies Domini: quales dicuntur fuisse quidam Thessalonicenses in tempore Apostoli, de quibus scribit: Rogamus autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostram congregationem in ipso, vt non citò moueamini a sensu vestro, neque conturbemini, neque per spiritum, neque per verbum, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Fortè quoniam apud Iudæos erant quidam siue per Scripturas profitentes de temporibus consummationis se scire, siue de secretis: ideo hæc scribit, docens discipulos suos, vt nemini credant talia profitenti.*

Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus Catech. 15. *Tempus nemo curiosè inquirat: non est enim nostrum scire tempora, quæ Deus posuit in potestate sua: neque audeas determinare, quando hæc fiant.*

S. Chrysostomus homil. 9. in 1. ad Thessal. *Nihil ita, vt apparet, curiosum est, & auidum ad rerum obscurarum & reconditarum cognitionem, vt humana natura. Hoc autem illi contingere solet, quando tenuem, & nondum absolutam intellectum habet. Properat itaque animus noster ad multa quidem iam cognoscenda & comprehendenda, maximè tamen ad sciendum*

dum Consummationis tempus. Et quid mirum si nobis hoc accidit? ipsi namque sancti illi omnium potissimi idem perpessi sunt. Audi igitur quæ idem beatus Apostolus dicat: De temporibus autem, ac temporum articulis, fratres, non opus habetis, vt vobis scribam. quod enim dicit: Non habetis opus, tanquam superfluum & velut inutile, non permittit vt quærant.

Sanctus Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 53. *Omnium vero de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dixit: Non est vestrum scire tempora, quæ Pater posuit in sua potestate* Agit hac de re alibi sæpiùs idem S. Pater, vt in Psal. 6. & 89. & epist. 78. & 80.

Sanctus Isidorus Hispalensis in fine sui Chronici hæc attexit: *Residuum sæculi tempus humanæ inuestigationis incertum est: omnem enim de hac re quæstionem Dominus noster Iesus Christus abstulit, dicens: Non est vestrum scire tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Et alibi: De die autem, inquit, illa & hora, nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi Pater solus.*

Sanctus Gregorius Turonensis lib. 1. Historiæ Francorum in Præfatione: *Sed diem illam omnibus hominibus ignorari, ipse Dominus manifestat, dicens: De die autem illa, & hora nemo scit.*

Sanctus Beda de Rat. temporum, cap. 66. *Ceterùm cunctis in commune suademus, vt siue quis ex Hebraica Veritate, quam ad nos per memoratum Interpretem* (Sanctum Hieronymum) *puram peruenisse etiam hostibus Iudæis, in professo est: siue ex LXX. Interpretum translatione, quæ vel minùs sollicitè primò edita est, vt multi adstruunt; vel post à gentibus corrupta, vt B. Augustino videtur: seu certè ex vtrisque commixto opere codicibus, vt sibi visum fuerit, temporum cursum notauerit: & siue prolixiora, seu breuiora transacti sæculi tempora signauerit, aut signata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora vel breuiora, quæ restant sæculi tempora putet, memor semper Dominicæ sententiæ: Quia de die vltima & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi Pater solus.*

In Concilio Lateranensi sub Leone X. extat Apostolicum eiusdem Leonis Decretum, Datum sessione 11. Anno Domini 1516. 14. Kalend. Ianuarij, cuius initium. *Superna maiestatis præsidio, &c.* Vbi inter alia hæc habentur: *Mandantes omnibus, qui hoc onus prædicationis sustinent, quique in futurum sustinebunt, vt tempus quoque præfixum futurorum malorum, vel Antichristi aduentum, aut certum diem Iudicij prædicare, vel asserere nequaquam præsumant: cum Veritas dicat: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: ipsosque qui hactenus similia asserere ausi sunt, mentitos, ac eorum causa, reliquorum etiam rectè prædicantium auctoritati non modicum detractum fuisse constet.*

Sed cur Deus diem illum supremi mundi casus ignotum hominibus esse voluerit, accipe ea de re paucas Patrum rationes. S. Hilarius can. 26. in Matt. *De fine autem temporum, curam sollicitudinis nostræ admonet, diem illum dicens nemini esse cognitum. Ideò extra definitionem dies posita est, vt largum licet Deus pænitentiæ nobis tempus indulgens, incertis tamen metu super nos sollicitos detineret: & ipse nulli loquendo, voluntatem diandi huius dies, nulla dicti sui definitione cohiberet: quia secundum diluuij tempus, in ipso vitæ nostræ cursu omnia agentibus, ac pænitentibus, magnus ille dies aderit.* Et lib. 9 de Trinitate: *Cur autem dies scientia abscondita sit, non in obscuro est. Namque dum monet nos irremissa fide intentos semper manere, securitatem cognitionis ademit: vt pendula expectationis incerto mens sollicita festinans, & aduentus diem semper expectans, semper expectando speraret, curamque peruigilem incertum ipsum, non ambigendo tamen temporis detineret. Ignoratio non ad errorem fuit necessaria, sed ad perseuerantiam. Nec negatum id ad detrimentum est, quod ignorationi tribuit incrementum: ne scientiæ securitas negligentiam fidei dissimulata excitaret, sed præparationem irremissam expectatio indefinita retineret: quæ modo furis metuendo semper timeret, illo eligente omne tempus ad furtum, patre familias verò domus, damno semper timere vigilante.*

Sanctus Ambrosius lib. 5. de Fide, cap. 7. *Sed quæramus qua ratione designare momenta noluerit. Si quæramus, non ignorantiæ inueniemus esse, sed sapientiæ. Nobis enim scire non proderat, vt dum certa futuri Iudicij momenta nescimus, semper tanquam in excubiis constituti, & in quadam virtutis specula collocati, peccandi consuetudinem declinemus, ne nos inter vitia dies Domini deprehendat. Non enim prodest scire, sed metuere, quod futurum est. Nam si idem designasset expressè, vni ætati hominum quæ proxima esset Iudicio, videretur disciplinam præscripsisse viuendi, superioris temporis, aut iustus esset, remissior, aut peccator securior. Namque adulter nisi quotidianam pænam metuat, non potest adulterandi cupiditatem relinquere: nec latro obsessorum saltuum secreta deserere, nisi sciat sibi momentis omnibus imminere supplicium. Plerumque enim quibus incentiuum est impunitas, timor tædium est. Ideo ergo dixit, quod scire non proderat, imò proderat ignorare: vt ignorantes timeremus, vt obseruantes emendaremur.*

Sanctus Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 217. *Quid enim, dic quæso, vtilitatis attulerit, finis mundi diem exploratum haberi? At vero eundem ignorare conducit, vt omnem diem illum esse existimantes, parati ad eum simus, vigilantes, ac Dominum nostrum expectantes.* Vide Iosephum Acostam lib. 1. de nouissimis temporibus, cap. 3. & 4.

Explicatur locus insignis, quo apud Matthæum & Marcum Christus ait: De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi solus Pater.

CAP. XXXIII.

ANtiqui, nouique Ariani aduersus Filij consubstantialem cum Patre diuinitatem, hunc locum, ceu murum alienum opposuere: Siquidem aliquid non scit Filius quod Pater nouit, eiusdem omninò Deitatis cum illo esse non potest. Agnoscite verò, & nostrorum temporum Nouatores in Christi Domini humanitatem intorquent, cui ignorantiæ labem tribuere non verentur. Vide Canisium lib. 4. de B. Virgine, cap. 12. & Bellarminum lib. 4. de Christo, c. 1. & seqq. Sed omissis putidis istis hæresibus, quæ iam ab innumeris iugulatæ sunt: nos ex Patrum & magnorum Interpretum sensu, locum mirè difficilem elucidemus.

Ante omnia sciendum, particulam illam, *neque Filius*, quæ nunc in solis Marci codicibus, 13 vers. 32. legitur, olim etiam in Matth. 24 vers. 36. in Græcis codicibus, & multis Latinis extitisse S. Hieronymus in Matth. 24. *In quibusdam Latinis codicibus additum est, neque Filius: cùm in Græcis, & maximè Adamantij & Pierij exemplaribus hoc non habeatur scriptum:*

ptum: sed quia in nonnullis legitur, differendum videtur. Et proculdubio de loco Matthæi intellexisse videtur S. Ambrosius lib. 5. De Fide ad Gratianum, cap. 7. cùm ait: *Scriptum est, inquiunt, Ariani: De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nec Filius, nisi solus Pater. Primum veteres non habent codices Græci, quod nec Filius scit. Sed non mirum si & hoc falsarunt, qui Scripturas interpolauere diuinas. Qua ratione autem videatur adiectum, proditur, dum ad interpretationem tanti sacrilegij deriuatur.*

Ceterùm videntur plerique Patres eam particulam, *neque Filius*, in Matthæo etiam disertè legisse, vt annotauit Erasmus, nimirum Origenes tract. 30. in Matth. S. Hilarius can. 26. in Matth. S. Chrysostomos homil. 78. in Matth. Auctor operis imperfecti homilia 50. in Matth. S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. & serm. 21. de verbis Domini, S. Beda in Matth. 24. Christianus Druthmaros in Matthæi 24. Theophylactus in 24. Matthæi. Testatur Franciscus Lucas, vidisse se tres perantiquos Latinos codices, in quibus Matth. 24. adderetur, *neque Filius.* At Græca omnia Matthæi exemplaria quæ extant, Syriaca Interpretatio, S Hieronymus, Strabus, Remigius, Anselmus Laudunensis, S. Thomas, Lyranus, & alij: insuper Latini codices typis excusi, & omnes ferè peruetusti manuscripti eam clausulam, *neque Filius*, in Matthæo non habent. In Marco verò in omnibus Græcis & Latinis exemplaribus, perpetuò scriptum & lectum fuisse, *neque Filius*, extra omnem controuersiam est.

Erasmus in annotat in Matth. 24. Dominicus Sotus 4. sentent. distinct. 43. quæst. 2. art. 3. Corn. Iansenius cap. 123. Commentariorum in Concordiam Euangeliorum, suspicantur eam ipsam particulam, *neque Filius*, in Matthæo quoque à principio extitisse: tum quòd Marcus nihil ferè addere soleat ad Matthæum, sed tantùm Matthæi epitomen contexere: tum quia, vt præfati sumus veteres Patres Græci & Latini plerique eam partem in Matthæo & legerunt, & interpretati sunt. Postmodum verò à nonnullis subtractam, ne Arianis esset ansa confirmandi Filium esse Patre minorem, qui aliquid ignoraret.

Sed ego potiùs existimo, longè post scriptum à Matthæo Euangelium, ex Marco in aliquos Matthæi codices arrepsisse: Ecclesiámque re probè perspecta, vt non genuinam, & illapsam à Matthæi libris reiecisse: sicque sine ea legi Matthæum in purissima vulgata editione. Nam alioqui fateri cogeremur Matthæi Euangelium nunc ab Ecclesia non omnino integrum, illa particula omissa, legi. Et sanè puto plerósque Patres illud, *neque Filius*, apud Matthæum exposuisse, non quòd in Matthæo legerint, aut legendum crediderint: sed quòd interpretatores verba Christi apud Matthæum, particulam illam ex Marco ad vberiorem explanationem adiecerint explicandam. Sed iam qua ratione Filius Dei dicatur non scire diem Iudicij, exponamus.

Prima Interpretatio.

Vt illud, *neque Filius*, non de Filio Dei naturali Christo intelligatur, sed de Filio adoptiuo, id est, de populo Christiano, vel de quouis iusto, & sancto homine, & amico Dei. Hanc retulit S. Thomas 3. part. quæst. 10. artic. 2. ad 1. Sed nec probauit, nec improbauit. Ea est sancti Gregorij Turonici lib. 1. Historiæ Francorum, in præfat. qui ait: *Sed & his respondebimus hæreticis, qui nos impugnant, asserentes minorem esse Filium Patre, qui hanc diem ignoret. Cognoscant ergo hunc Filium, Christianum populum nuncupatum, de quo à Deo prædicitur: Ego ero illi in Patrem, & ipsi erunt mihi in filios. Si enim hæc de Vnigenito Filio prædixisset, nunquam ei Angelos præposuisset: sic enim ait: Neque Angeli cælorum, neque Filius ostendens, non de Vnigenito, sed de adoptiuo populo hæc dixisse.* Sed reiicitur passim ab omnibus, argumentis perspicuis. Vide S. Thomam in Matth. 24 & Tyræum de Apparitione Christi Iudiciaria, cap. 19. num. 33.

Secunda.

Exposuerunt alij de ipso Christo, non in sua persona, sed in persona corporis sui mystici, id est, Ecclesiæ, quæ est Corpus Christi, & nescit diem Iudicij. Satis constat multa in Scripturis de Christo dici, quæ de Ecclesia sunt propriè intelligenda, ex peruulgato Tychonij Afri canone. Origenes tractat. 30. in Matthæum: *Alia expositio quæ famosior est, aliud dicit de eo quod scriptum est: Neque Filius, nisi solus Pater. Donec enim Ecclesia quæ est corpus, nescit diem illum & horam, tamdiu nec ipse Filius dicitur scire diem illam & horam, vt tunc intelligatur scire, quando sciuerint, & omnia membra eius.*

Sanctus Gregorius Magnus cùm hanc interpretationem in libris sancti Eulogij Alexandrini Episcopi contra Agnoitas, legisset, vehementer laudauit, atque hæc ad eundem sanctum Eulogium rescripsit lib. 8. epist. 42. *De eo verè quod scriptum est, Quia diem & horam neque Filius, neque Angeli sciunt: omnino rectè vestra Sanctitas sensit: quoniam non ad eundem Filium, iuxta quod caput est, sed iuxta corpus eius, quod nos sumus, est certissimè referendum. Qua de re multis locis idem B. Augustinus eo sensu vtitur.*

Photius in Bibliotheca num. 230. in Excerptis ex Orationibus vndecim sancti Eologij Alexandrini Episcopi, hæc notat; *Alium orationem componit contra Agnoitas, siue ignorantes: Monachos autem quosdam ait ex Palæstina solitudine excitasse prauum dogma, qui Domino nostro Iesu Christo ignorantiam, ex iis quæ ipse dixit, assignare conati sunt: Nemo nouit illum diem neque Filius hominis. Atque item ex aliis hoc genus verbis. Docet etiam alia de Christo dicta per figuram, alia secundùm rei veritatem. Figuratè dicitur, illum pro nobis peccatum, & maledictum factum esse: neque enim fuit quidquam horum. Sed veluti sibi caput vendicat, ea quæ sunt reliqui corporis: ita Christus ea quæ corporis sunt, sibi assignat. Secundùm rei veritatem autem dicitur homo factus, & esuriisse, & sitiuisse, & hoc genus similia. Quòd si ergo quis velit dicere, eum figuratè, & anaphoricè aliquid ignorare, eo quod corpus non sit extra ignorantiam: aut humana vox, cuius ipse caput est: is non absurdè loquetur, neque interim Patris sapientiam ignorasse aliquid docebit* Hæc ex sancto Eulogio Photius. Eadem expositio est Auctoris Commentarior. in Marcum, nomine sancti Hieronymi, & Anselmi Laudunensis in Interlineari, & Zachariæ Chrysopolitani cap. 146. Harmoniæ Euangelicæ.

Tertia.

Quidam intelligunt, Christum dici nescire diem Iudicij, non quidem cognitione theorica, seu speculatiua; sed practica dumtaxat, quia nimirum nondum expertus est, nondum exercuit; non enim

veocrat

venerat iudicare mundum, sed saluare, Ioannis 3. vers. 17. Qua enim ratione 2 Corinth. 5. vers. 21. *Qui non nouerat peccatum.* Isaiæ 53. vers. 3. *scientem infirmitatem.* Ita hunc locum interpretantur Origenes tract. 30. In Matth. sanctus Epiphanius hæresi 69. sanctus Chrysostomus serm. de Trinitate, tomo 3. sanctus Bernardus de duodecim gradibus Humilitatis. Sed aliorum nomine vnum Chrysostomum audiamus, qui ita scribit: *Nullus scit diem illam, vel horam, neque Angeli, neque Filius, nisi Pater. Et quomodo ergo æqualis est Patri, qui nescit diem illam? Qui fecit illam, ignorabitne illam? Et quare igitur dicit, Neque Filius? Vide theoriam exquisitiorem. Duas quas scientias & notitias in Scriptura inuenies: Vnam quidem quæ ex opere sumitur, alteram verò ex cognitione. Filius, qui venit vt saluet mundum, & non vt iudicet, scit eam speculatiua notitia: quia autem nondum iudicauit, ideo dixit: Ignorat diem, notitiam operatiuam significans.* Et sanctus Epiphanius: *Nondum verò nouit ipsam, secundum actionem, hoc est, nondum iudicauit.* Scimus hanc & præcedentem interpretationem à quibusdam recentiorum non probari: sed nos magnum honorem Patribus tribuimus.

Quarta.

Plerique exponunt, Christum non sciuisse diem Iudicij, nimirum quà homo, hoc est, secundùm humanam naturam: non quòd humana Christi natura nesciuerit illum diem, sciuit enim certissimè per scientiam creatam, iam beatam, nempe per claram Dei visionem in Verbo, quàm per infusam: sed non sciuit ex viribus naturæ humanæ, & ex notitia, naturali lumine humanitùs comparata. Sciuit itaque in natura humanitatis, sed non ex natura humanitatis. Igitur cùm dicitur, Christus, quà homo, non scit diem Iudicij, vocula illa, quà, non indicat speciem, sed causam. Atque ita haud dubiè intelligendi sunt Patres, qui locum hunc explanantes, aiunt, Christum quatenus homo nesciuisse Iudicij diem. Hi sunt S. Athanasius serm. 4. contra Arianos, sanctus Gregorius Nazianz. orat. 3. & 4. de Theologia quæ sunt inter orationes Nazianzeni 35. & 36. sanctus Ambrosius de Fide ad Gratianum, lib. 5. cap. 7. sanctus Cyrillus Alexandrinus lib 9. Thesauri, cap. 4., Auctor disputationis inter Arium & Athanasium coram Probo, Theodoretus anathematismo 4. contra sanctum Cyrillum Auctor operis imperfecti homilia 49. in Matt sanctus Gregorius Magnus lib. 8. epist. 42. quem ceterorum nomine libet audire: *Vnde hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus Vnigenitus, factúsque pro nobis homo perfectus, in natura quidem humanitatis nouit diem & horam Iudicij, sed tamen hunc non ex natura humanitatis nouit. Quod ergo in ipsa nouit, non ex ipsa nouit.* Probant hanc Interpretationem plures recentiorum, Caietanus, Clarius, Gagnæius, Iansenius, Lucas Brugensis, in Matth. 24. & Marci 13. Bartholomæus Torres in 1. part. S. Thom. quæst. 29. art. 1. disput. 1. part. 3. Bañez, & Zumed ibidem, Suarez tomo 1. in 3. part. quæst. 10. art. 2.

Existimant tamen Bellarminus lib. 4 de Christo, cap. 5. Tyræus de Gloriosa Christi Apparitione Iudiciaria, cap. 19. num. 35. eiusmodi expositionem non plenè cum verbis & instituto Christi conuenire: nam Apostoli cupiebant edoceri à Christo quando futurus esset dies Iudicij: ipse verò respondit se nescire, ac propterea non posse illis edicere. At si sciebat diuinitus, & si non humanitus, certè poterat illum docere: nihil enim referebat ad dicendum, quo titulo, quáve ratione diem Iudicij sciret: siquidem quocunque modo sciret, poterat illum Apostolis reuelare, quod ipsi rogabant. Id semper præ me fero, non ob quascunque rationes, Patrum explicationes explodendas esse. Cur enim hîc rectè dici non possit? illud potissimùm Christo fuisse propositum, coërcere, & abigere Apostolos à curiosa illa & inutili interrogatione, simpliciter prætendendo diem illum Iudicij suapte natura esse occultissimum: superare omnem captum humanæ cognitionis, & Angelicæ, nulla naturali vi, aut ingenij acumine cognosci posse: proinde cessarent pertinaciùs inquirere, quòd Deus tam abstrusum & reconditum esse voluerit: vt etiam naturæ suæ humanæ quantumuis omnium sapientissimæ, ac præstantissimæ innatas vires omnino excederet.

Quinta.

Illa tamen frequentior habetur interpretatio, Christum nescire diem Iudicij, quia non sciebat ad dicendum aliis, hoc est, quia non faciebat alios scire, non illum sciebat, vt aliis reuelaret. Etverò notus est Scripturæ canon, plerumque Deo tribui, quod in nobis efficit, inquit sanctus Augustinus in Psalm. 3. & simplicia verba quæ de Deo dicuntur, exponenda esse transitiuè adhibito verbo *faciendi*, vt sanctus Gregorius annotat lib. 9. in Iob, cap. 19. Sic Genes. 22. vers. 12. *Nunc cognoui quòd timeas Dominum*, id est, nunc cognoscere te feci. Deuteronomij 13. vers. 3. *Tentat vos Deus, vt sciat*, (sic enim verterunt LXX Interpretes) *an diligatis eum.* Noster, *vt palam fiat*. Hebræa, *ad scire.* Actor. 1. vers. 18. *Hic possedit agrum de mercede iniquitatis*, id est, possidere fecit. Romanos. 8. vers. 26. *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, id est, postulare nos facit. Vide de hoc canone Martinum Cantapratensem lib. 10. Hypotypos. regula 3. Nec aliter hoc loco, *Nemo scit, neque Filius*, id est, *alios scire non facit.* Ita intellexerunt sanctus Basilius lib. 4. aduersus Eunom. sanctus Hilarius can. 26. in Matth. S. Ambrosius lib. 5. de Fide, cap. 7. S. Hieronymus in 24. Matthæi, S. Chrysostomus homil 78. in Matth. S. Augustinus lib. 1. de Trinit. cap. 12. & lib. 83. Quæstionum, quæst. 61. S. Gregorius Papa lib. 8. epist. 42. S. Iulianus Episcop. Toletanus lib. 3. Prognost. cap. 1. S. Beda in 24. Matthæi, & in 13. Marci, Strabus Monachus, & Theophylactus in 24. Matth. S. Thomas 3. part quæst. 10. art 2. ad . & ex recentioribus, Iansenius, Bellarminus, Suarez, Tyræus, Sà, & alij. Sed omnium nomine, S. Augustinum audiamus: *Hoc enim nescit Filius, quòd nescientes facit: id est, quòd non ita sciebat, vt tunc discipulis indicaret, sicut dictum est ad Abraham: Nunc cognoui quod timeas Deum, id est, nunc feci, vt cognosceres: quia & ipse sibi in illa tentatione probatus innotuit.*

At obiiciunt, quia hac ratione neque Pater sciebat Respondeo: Pater scit ad reuelandum Christo: at Christus nescit ad dicendum aliis. Rursus opponunt, quia eo pacto rectè quoque possemus dicere, Angelos scire diem Iudicij, quamuis non sciant ad manifestandum aliis. Respondeo: Hac in re non posse Angelos Christo æquari: vnde appositè ait Christus: Nullus omnino scit, neque Angeli: Filius verò, etsi sciat non tamen ad dicendum aliis.

Sexta.

Vt magis præcedens explanatio illustretur, notant aliqui, Christum Dominum vsum hîc communi modo loquendi hominum prudentum, qui cùm ali-

quid secretò custodiendum accipiunt, importonè rogantibus, nescire se simpliciter fatentur: nimirum vt commissum arcanum persanctè celent, ac recondant, quod non est temerè efferendum. Dissimulant interea, ad modum nescientium se gerunt. Sic Christus, cùm secretissimè sciret Iudicij diem, simpliciter nescire se dixit: quia illud tantùm sciebat in foro quodam & iudicio Dei, quod quidem volebat Deus occultissimum esse: & nesciebat planè in eo iudicio & statu, quo dici nec debebat, nec poterat, in quo tamen Apostoli scire illum cupiebant. Nesciebat iure, vel eo modo, aut in eo, vt ita dicam foro, vt rectè dicere aut deberet, aut posset: ac propterea verissimè dicere potuit se nescire: quia erat interrogatio alterius iudicij ac fori, ad quam ipse respondere non poterat, quia in eo in quo interrogabatur foro simpliciter nesciebat. Sicuti Confessarius quæ in arcano confessionis foro audiuit, verè affirmare potest se nescire De qua re Theologi abundè disserunt, & cum primis Dominicus Sotus de Tegendo secreto, membro 3. quæst. 3. conclus. 2. & 4.

Nec tamen modus iste loquendi, mendax, falsus, aut deceptorius censeri debet: immò quidem inter probos cordatósque viros, ita in more loquendi positum est, vt quod secretò scis, verè dicere possis, te nescire: nec proterea quisquam te mentiri, aut decipere putat: nam omnes concipiunt, & intelligunt, quod res est, te nescire, vt iure dicere debeas, aut possis: rectéque norunt in magni momenti secretis verbum illud, *Nescio*, tantùm significare secreti religionem: voces enim significant ex communi & recepto vsu loquentium, præsertim sapientium.

His addendum, verè & rectè potuisse Christum dicere, se nescire diem Iudicij, quòd non expediret illum Apostolis aut aliis manifestare, cùm non conueniret, vt homines illum scirent. Ioannis 15. vers. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quacumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Omnia nimirum quæ ipsum dicere, & eos audire oportebat, quæ eorum bono conducebant. Quasi nihil eos celauerit, omnium eorum quæ ita accepit à Patre, vt ipsis reuelari conueniret: ac cùm scire diem Iudicij eis non expediret, verè dicere potuit, se illum nescire: quasi dicat: Rogatis me vt diem Iudicij vobis aperiam: at ego non noui, quia non sic a Patre meo accepi, vt verè dicere debeam, aut scire vobis expediat. Est illud Actor. 1. vers. 7. *Non est vestrûm nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.* Vt ergo Apostolos à curiosa & inutili quæstione Christus repelleret, dixit simpliciter se nescire. Sanctus Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 117. *Consummationis diem inquiunt, Dominus ignorauit, Absit: verum inutiles quæstiones explicare recusabat.* Et posteà: *Verùm, vt iam dixi, vana percunctationis explicationem, ac sententiam minimè declarandam duxit. Quid enim, dic quæso, vtilitatis attulerit, finis mundi diem exploratum habere? At verò eundem ignorare conducit, vt omnem diem illum esse existimantes, parati ad omnes simus, vigilantes, ac Dominum nostrum expectantes.*

Victor Antiochenus in 13. Marci, explicans illam particulam. *Neque Filius,* inquit: *Cùm porrò addit, neque Filius, non modo ne hoc discere studeant, vetat, verumetiam ne anxiè inquirant. Quod enim propter hoc illud dixerit, ex iis cognoscere licet, quæ post illius Resurrectionem acciderunt. Nam cùm Apostolos aliquantò curiosiores videret, quò illorum curiositati silentium imponeret, dixit illius ignorationem præ se ferre visus est: cùm tamen æquè certò, atque Pater illum compertum haberet.* Et post alia: *Cur diem illum prodere non voluit? Vt vigiles: huc enim spectat, quod mox subditur: Videte, vigilate, & orate.*

Theophylactus in Matth. 24. *Docet hoc loco discipulos, vt non quærant discere humanam naturam transcendentia: nam dum dicit, neque Angeli, admonet eos quòd discere attentam, id quod Angeli ignorant: & dum dicit, Pater solus, prohibet eos anxiis, vt discant posteà. Quòd si dixisset eis, Scio quidem, vobis autem dicere nolo, contristati essent vtique, quasi despecti ab eo. Nunc autem cùm dicit, quod neque Filius nouit, nisi Pater solus, prohibet ne inquirant. Sicut & Patres sæpe continent quid in manibus, deinde autem dum quærunt hoc filij, & dare ipsi nolunt, occultant, dicentes: Non habemus quod quæritis, & sic plorantes filios compescunt. Ita & Dominus vt compescat Apostolos, ne discere velint de die illo & hora, dixit: Neque ego scio, nisi Pater solus. Scit enim ipse horam & diem illum: id quod ex multis aliis est manifestum.* Et in Marci 13. *Volens Dominus discipulos à diei & horæ illius interrogatione cohibere, dixit, quòd neque Angeli, neque Filius sciant. Si enim dixisset, Scio quidem, sed nolo vobis reuelare, mærore illos affecisset: nunc autem prudenter rem agit, & eos omnino prohibet ne discere affectent, ac molesti sint, dicens: Neque Angeli sciunt, neque ego. Ab exemplo autem intelligas quod dicitur. Sæpe pueruli vident Patres suos tenere quiddam in manibus, & hoc petunt: patribúsque dare nolentibus, plorant, quia non accipiunt: denique patres occultant illud quod tenent, & ostendentes manus vacuas pueris, fletum illorum sistunt. Sic & Dominus quasi pueros Apostolos alloquens, occultauit diem. Nam si dixisset, Scio: non dico autem; indoluissent, quòd ab illo non discerent. Quod autem Dominus sciuerit & diem & horam, manifestum, quia sæculi conditor est. Et quo pacto quod fecit, nesciret? Verum vtiliter abscondit Deus consummationem vitæ, siue omnium in communi, siue vnius cuiusque in singulari, vt dum incertus est finis, semper sollicitissimus, ac anxij, expectantes illum, & timentes, ne imparatos adueniat.*

Sanctus Ambrosius lib. 5. de Fide ad Gratianum, cap. 7. *Sed quæritis, quæ causa non ita discipulis negauerit, quasi sciret, vt nollet dicere: sed neque Angelos, neque Filium scire memorauerit? Verum ea est in Scripturis consuetudo diuinis, sicut multa exempla testantur, vt Deus dissimulet se nescire quod nouerit. Et ego vt iam respondeam, qua ratione neque Angelos, neque Filium, sed Patrem scire memorauit: solemnem eius circa discipulos charitatem, etiam in hoc loco, & gratiam recognosco. Maluit enim Dominus nimio in discipulos amore propensus, petentibus his quæ cognitu inutilia indicaret, videri ignorari quod nouerat, quam negare: plùs, quæ amat nostram vtilitatem instruere, quam suam potentiam demonstrare.*

Zacharias Chrysopolitanus cap. 146. Harmoniæ Euangeliorum: *Hinc ostenditur quòd ipse sciat: sed non expediat Apostolis nosse, vt semper incerti de temporibus futuris, viuant cum timore.*

Septima.

Ioannes Meldonatus, cui nulla aliarum interpretationum placuit in Matth 24. vers. 36. hanc nouam attulit, dicens: *Sed nisi fallor, eodem modo Christus hic loquitur, quo suprà cap. 20. 23. Sedere autem ad dexteram & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Itaque indicat, quòd magis est, se non solùm, vt hominem, sed etiam vt Deum, modo quodam diem iudicij ignorare: non quòd ignoret: sed quòd non ipsius sit officium scire: sicut non dixit,*

dixit, quibus paratum est à me, sed, à Patre meo: non quòd non etiam ab ipso paratum esset: sed quòd regnum parare, id est, prædestinare, non ipsius, sed Patris officium sit. Sic etiam Patris est constituere, quando soluendus sit mundus, quando dies Iudicij futurus sit. Hoc est quod Apostolis dicit Actor. 1. 7. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate. Propterea solus ipse scire significatur. Atque hic, nisi fallor, verus est sensus. Hactenus Maldonatus. Cuius expositionem approbare videtur Tyræus de gloriosa Christi Apparitione Iudiciaria, cap. 19. num. 39.

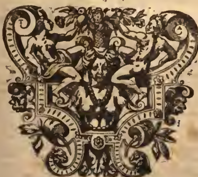
Non sum adeò morosi ingenij, vt statim mihi omnia displiceant: sed hîc expendi velim, cùm Christus dicat Ioann. 5. vers. 22. *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio.* Et vers. 27. *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Quibus verbis, munus & auctoritatem, atque officium iudicandi sibi à Patre datum affirmat: qua etiam ratione non sit officium ipsius Filij scire quando debeat ad istud vniuersale Iudicium venire?

Inter omnes allatas perobscuri loci explanationes, quartam, quintam, & sextam magis probamus: secundam & tertiam in honore propter Patres habemus. Sed qui plura de his nosse cupierit, præter veteres Patres quos hîc laudauimus, adeat Iansenium in cap. 123. Concordiæ Euangelicæ, Bredembachium in 24. Matth. Canisium lib. 3. de Maria Virgine, cap. 21. Bellarminum lib. 4. de Christo, cap. 5. Suarez 3. part. quæst. 10. art. 2. ad 1. Maldonatum, & Franciscum Lucam in 24. Matth. & 13. Marci, Tyræum loco dudum citato.

Ceterùm Christi animam à momento suæ in corpusculum infusionis, diem Iudicij certissimè cognouisse, cùm per scientiam beatam, id est, claram Dei visionem, tùm per infusam, mira est ea de re omnium Theologorum consensio. In VI. Generali Synodo Constantinop. act. 11. extat epistola S. Sophronij Archiepisc. Constantinop. ab eadem Synodo approbata, in qua pronuntiatur anathema Themistius cum hæresi sua, de quo hæc ait sanctus Sophronius: *Themistius qui fuit ignorantiæ pater, & genitor, atque seminator nefandissimus, qui Christum verum Deum nostrum diem Iudicij nescire delirabat: nesciens quæ ipse iam à Deo proiectus assereret, & non recognoscens quæ ignorando loquebatur. Nisi enim ignorasset verborum suorum virtutem, non vtique letiferam ignorantiam peperisset, & ignorantiæ fœditatem feruenter defenderet, ignorare Christum non secundùm id, quòd Deus erat sempiternus, sed secundùm quòd veraciter homo factus, diem consummationis atque Iudicij, ex insipientia mentis eructans, & purum eum efficiens hominem.* Est & manifestissima ratio, quòd Christus quà homo diem Iudicij cognoscat, cùm illi etiam quà homo, & quia filius hominis est, iure redemptionis conueniat iudicium facere, Ioann. 5. vers. 27. ac subinde scire etiam ipsum tempus Iudicij.

Disputant Theologi, an animæ Beatorum Deum clarè videntes, vel ipsi Angeli saltem excellentiores, vt Seraphini, vel etiam sacra Dei Genitrix, diem illum, vel in Verbo, vel peculiari reuelatione cognoscant.

De Beatis & Angelis pro certo tradiderim, non scire. Beatæ Virgini singulari priuilegio concessum, vt sciat, non abnuerim. At quia de his pleniùs differere, Instituti nostri ratio non fert, consule Tostatum in Matthæi 24. quæst. 209. Caietanum in 24. Matth. Sotum in 4. sentent. dist. 49. quæst. 2. art. 2. Suarez tom. 1. in 3. part. sancti Thomæ, quæst. 10. artic. 2. ad 1. & disputat. 53. sect. 4. Tyræum de Gloriosa Christi Apparitione Iudiciaria, cap. 19. num. 43. & seqq.

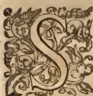
DE ANTICHRISTO

Liber Tertius.

DE ORTV, ET INITIIS ANTICHRISTI.

Falsæ quædam de Antichristi generatione opiniones.

CAPVT PRIMVM.

ANCTVS HIPPOLYTVS Martyr orat. de Consummatione mundi, existimauit, Antichristum non futurum verum hominem, nec verum corpus, aut veram naturam humanam habiturum: sed futurum ipsum diabolum in forma & specie humana assumpta, non vera, ac subsistenti, sed vana phantastica, apparente. Sic enim ait: *Primo, natiuitas eius* (Antichristi) *est exponenda, atque incrementum: tum sermo deducendus ad explicandum quo pacto, per omnia diabolus, & filius iniquitatis sit Saluatori nostro se exequaturus. Cum Saluator mundi genus humanum saluare decreuisset, ex immaculata Virgine Maria natus est, & in figura carnis hostem conculcauit, sua Diuinitatis propria potentia. Ad eundem modum etiam diabolus ex impura muliere prodibit super terram, sed falsò nascetur ex virgine. Etenim Deus noster in carne versatus est nobiscum, nostra non dispari, quam ipse fecit Adamo, posterisque eius omnibus, absque peccato. Sed diabolus licèt carnem assumat, hoc opinione tantùm. Qui enim carnem ferret, quam ipse non condidit, sed oppugnat quotidie? Hanc opinor, dilecti, carnis suæ substantiam phantasticam assumus organi vice. Propterea edetur ex Virgine veluti spiritus, qui quidem reliquis apparebit caro. Nam Virginem peperisse solam sanctissimam nouimus, quæ carnigerum verò genuit Saluatorem. Siquidem Moses ait: Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. Hic autem nequaquam: sed quemadmodum hostis non aperiet vuluam: ita nec carnem veram assumet, aut circumcidetur, vt circumcisus est Christus.*

Haud longè ab hac sententia abesse videtur Iulius Firmicus Maternus libro de Erroribus prophanarum religionum, cap. 21. cùm ait: *Habet ergo diabolus christos suos: & quia ipse est Antichristus, ad infamiam nominis sui miseros homines scelerata societate perducit.* Eiusdem opinionis non paruam suspicionem præbuisse S. Ephrem oratione de Antichristo, qui eandem ex sancto Hippolyto accepisse videri possit, aliquæ eius sententiæ innuunt: nam de Antichristo, quasi de diabolo plerumque loquitur, ac inter alia agens de Antichristi regno, ait: *Et infestissimo hoc dæmone regnante.* Sed commodè eius verba in rectum sensum duci possunt, quasi Antichristus sit diabolus, non natura, sed malitia, & quia per Antichristum diabolus crudelissimum regnum exercebit.

Hanc sancti Hippolyti opinionem suppresso auctoris nomine sanctus Hieronymus in 7. Danielis refellit his verbis: *Et ecce quasi oculi hominis erant in cornu isto. Hoc propterea dictum est, ne putemus Antichristum, iuxta quorundam opinionem diabolum esse futurum: sed vnum de hominibus in quo Satanas habitaturus sit corporaliter.* Sed conuincitur erroris ea opinio ex verbo Dei expresso, 2. Thess. 2. vers. 3. *Et reuelatus fuerit homo peccati.* Quis dicat S. Paulum vmbram, & phantasma hominis, hominem appellasse? Deinde absurdissimum est, quæ Scriptura sacra de libidine, morte, & id genus aliis Antichristi prodit, ea non nisi fictitiè & phantasticè, nempe de diabolo dicta intelligere. Deinde communis sensus Patrum & Christianorum omnium, exploratum semper habuit Antichristum verum hominem futurum: vt in hac re nullus dubitandi locus esse queat.

Alij dixerunt, Antichristum verum quidem hominem futurum: sed simul etiam verum diabolum, nempè nefarium aliquem cacodæmonem in assumpta humanitate vere incarnatum. Vt enim Christus verus est Deus & homo per vnionem hypostaticam diuinæ & humanæ naturæ; ita quoque aiunt, diabolum in fine mundi, veram aliquam humanitatem per vnionem hypostaticam assumpturum: & in vna dæmonis persona duas futuras naturas diabolicam & humanam, vt verus Dæmon, & verus homo re ipsa existat. Hanc sententiam indicasse nonnulli ex Patribus videntur, nisi commodè alioqui eorum dicta interpretemur.

Auctor nomine sancti Ambrosij in 2. Thessal. 2. inquit: *Nouissimo enim tempore sciens diabolus imminere sibi interitum, (deficiente autem regno Romano, & ille de celis mittetur deorsum proiectus in terram, sicut dictum est in Apocalypsi Ioannis Apostoli) subornabit sibi, in quo & per quem signa quædam virtutis, permissu tamen Dei faciens, se commendet, vt adoretur quasi sit Deus. Imitabitur enim vt sicut Filius Dei diuinitatem suam homo natus, vel factus signis & virtutibus demonstrauit; ita & Satanas in homine apparebit, vt virtutibus mendacij ostendat se Deum, sicut suprà dictum est.* Suprà verò hæc

dixerat.

dixerat: *Ne possint seduci ad adorandum diabolum, qui idcircò hæc iactabit, vt sub Saluatoris nomine apparens, ac fallens Sanctos, velit se adorari, vt decipiat credentes in Christum.*

Sanctus Hieronymus in 7. Danielis: *Ne putemus Antichristum diabolum esse futurum: sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter.* Non aliter loquitur Paulus de vnione Christi hypostatica: *In quo habitabat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Eadem verba ex sancto Hieronymo mutuatus est S. Beda in 13. Apocalyps.

Theodoretus in epitome diuinorum Decretorum: *Ante aduentum Domini veniet humanam naturam subiens, hominibus perniciosus; Deique aduersarius dæmon, diuini nominis prædo: & sicut olim hoc nomen, nempe, Deus, suffuratus sil sibi imposuit: ita Christi Domini appellatione vsurpata, omnes quidem decipiet, multis quoque imponet ex iis, qui sanctum & venerabile nomen acceperé, dicens, se esse Christum.*

Cæterùm posse diabolum humanam naturam sibi hypostaticè vnire, non absurdum existimarent Tertullianus & Origenes, qui putant Angelos sanctos, cùm apparent in corporibus humanis assumptis, vnire sibi ea corpora humana hypostaticè, eáque verè esse humana corpora & viuentia. Tertullianus lib. 3 aduersus Marcionem, cap. 9. *In ista quæstione, qui putaueris opponendos esse nobis Angelos Creatoris, quasi & illi in phantasmate putatiua vtique carnis egerint apud Abraham, & Lot, & tamen verè sint & congressi, & passi, & operati quod mandatum eis fuerat.* Et post pauca: *Dehinc scito, nec illud concedi tibi, vt putatiua in Angelis fuerit caro: sed veræ & solidæ substantia humanæ. Si enim difficile non fuit illi, putatiua carnis veros & sensus & actus exhibere: multo facilius habuit, veris & sensibus & actibus verum dedisse substantiam carnis, vel quia proprius auctor & artifex eius.* Similia habet libro de carne Christi, cap. 3. & 6. Vide Pamelium in Tertulliani Paradoxis, 2.

Origenes verò opinatus est Malachiam, Aggæum, & Ioannem Baptistam reuera fuisse Angelos incarnatos: nam de Ioanne peculiariter hæc scribit tomo 5. in Ioannem: *Et quoniam omnino in Ioannis sermone versamur, ipsius missionem inuestigantes, non importunè opinionem nostram, quam de ipso habemus proponemus. Quoniam enim legimus prophetiam de ipso: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te: annotamus, num fortè vnus sanctorum Angelorum existens, Præcursor ad ministerium immittatur Seruatoris nostri. Et mirum profectò est nihil, Christi primogeniti omnis creaturæ ob amorem ergà homines incarnati æmulatores, imitatorésque aliquos extitisse, quibus dulce fuerit ei benignitati, quam in ipsos ostendisset, inseruire, eadem corporis similitudine. Sed quemnam non moueret exultans in gaudio adhuc existens in vtero matris suæ, perinde, ac communem hominum naturam excellens. Quòd si quis admittat precationem Ioseph inscriptam in his libris, qui apud Hebræos dicuntur Apocryphi, mox hoc dogma etiam apertè dictum inde sumpturus est: perinde quasi qui à principio eximium aliquid præ hominibus habuerunt, longè meliores cæteris animabus, cùm Angeli essent; ad humanam descenderint naturam. Inquit ergo Iacob: Ego qui ad vos loquor, Iacob sum & Israel, Angelus Dei sum ego, & spiritus primarius, & Abraham, & Isaac, ante omne opus creati fuerunt. Ego autem Iacob, vocatus ab hominibus Iacob: nomen verò meum Israel, qui vocor Israël à Deo, vir videns Deum, quoniam ego primogenitus omnis animantis à Deo animati. Et subiungit: Cùm verò ego venissem à Mesopotamia Syriæ, exiuit Vriel Angelus Dei, & dixit se descendisse ad terram, & habitasse inter homines, & quod vocatus fuisset nomine Iacob: æmulatúsque est, & pugnauit mecum, & luctatus est, mihi, dicens, suum nomen primas habere supra nomen meum, & ante omnem Angelum. Interrogauique eum de nomine suo, & quotus esset inter filios Dei. Nónne tu es Vriel octauus à me, & ego Israël Archangelus potentia Domini, & princeps tribunus militiam inter filios Dei? Nónne ego Israel in persona Dei minister primus? Et inuocaui nomine inextinguibili Deum meum?* Hactenus Origenes ex apocryphis, de Angelorum Incarnatione. Sed de apocrypho illo libro inscripto, *Oratio Ioseph*, agunt quoque Eusebius lib 6. Præparat. Euangelicæ, cap. 9. & sanctus Athanasius in sacræ Scripturæ synopsi.

Sed & sanctus Hieronymus Origenis dogma de Angelorum Incarnatione in 1. Aggæi his verbis recenset: *Quidam putant, & Ioannem Baptistam, & Malachiam, qui interpretatur, Angelus Domini, & Aggæum, quem nunc habemus in manibus, fuisse Angelos, & ob dispensationem, & missionem Dei assumpsisse humana corpora, & inter homines conuersatos: Nec mirum hoc de Angelis credi, cùm pro salute nostra etiam Filius Dei humanum corpus assumpserit: & ob hanc causam etiam de apocryphis proferunt testimonium, vbi dicitur, quòd Iacob, qui postea vocatus est Israel, Angelus fuerit, & propterea supplantauerit fratrem in ventre matris suæ. Ioannem quoque ad vocem Mariæ Matris Domini, exultasse in vtero Elisabeth: & omnium rationabilium vnam esse naturam, & ob hanc causam homines qui placuerunt Deo, æquales Angelis fieri. Hæc illi sentiunt, &c.*

Nicolaus Lyranus elucidans verba illa Iosuë 2. versic. 4. *Tollénsque mulier viros, abscondit.* Quod Hebraïcè habetur: *Accepit duos viros, & abscondit eum.* Hæc annotat: *Dicunt aliqui Hebræi, quòd isti duo viri fuerunt Caleb & Phinees. Dicunt etiam quòd iste Phinees erat Angelus in corpore humano, ideo poterat stare coram hominibus; & non videri ab eis, quando volebat; & ideo non fuit absconditus à muliere, sed Caleb tantùm. Licet autem hoc dictum sit falsum, tamen ex hoc habetur argumentum contra Iudæos ex concessis, de possibilitate Incarnationis: quia ex quo concedunt Incarnationem Angeli, non possunt conuenienter negare possibilitatem incarnationis diuinæ: quia Deus magis potest assumere, & supposit are naturam humanam, quam Angelus.* Hæc Lyranus, quæ etiam repetit in Iudithum 2. vers. 1.

At Hebræi in lib. Tanchumah aiunt, vt Calebum occultasset mulier, alterum Phineem ad eam dixisse: Ego Sacerdos sum, Sacerdotes verò, quippe Angelorum similes, si volunt, aspectabiles sunt, si nolunt, non cernuntur: ac propterea solum Calebum, non autem Phineem à muliere fuisse abditum: vnde Fons Hebraicus habet: *& occultauit eum.* At quonam pacto istud sit intelligendum, Lyranus, Montanus, Masius, Serarius, Magallanus in Commentariis exponunt. Simplex sensus est, *eum*: id est, vtrumque.

Sed sunt vanissima, & ab omnibus explosa quæ de Angelorum incarnatione nonnulli commenti

menti

menti sunt. Ac illud est inter Theologos acriter controuersum, An Deus de absoluta sua potentia possit efficere, vt suppositum creatum simul in sua, & in aliena assumpta natura subsistat, per hypostaticam duarum substantialium naturarum vnionem in vno creato supposito. Sanctus Thomas inficias ire videtur 3. part. quæst. 3. artic. 1. ad 2. his verbis: *Hoc autem est proprium diuinæ personæ, propter eius infinitatem, vt fiat in ea concursus naturarum, non quidem accidentaliter, sed secundum subsistentiam.* Affirmant contra alij. Vide Franciscum Suarez in eum sancti Thomæ locum: nobis enim non vacat eiusmodi nunc ad viuum resecare.

Vtcumque sit, existimare, diabolum in fine mundi incarnandum, & hunc futurum ipsum verum Antichristum, est planè absurdissimum & prorsus erroneum. Sanctus Chrysostomus homilia 3. in 2. Thessalonic. *Et reuelatus fuerit homo peccati. Quis verò is est? an Satanas? Nequaquam: sed homo quispiam omnem Satanæ energiam adeptus.* Theophylactus: *Quis autem ille est? numquid Satanas? Haud quaquam, sed homo quispiam omnem Satanæ operationem recipiens.* Sanctus Ioannes Damascenus lib. 4. Fidei Orthodoxæ, cap. 27. *Neque vero quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit, ita etiam diabolus homo efficietur: (absit enim hoc) verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum suscipiet.*

Certè Antichristum purum hominem futurum semper ab Orthodoxis est creditum. Et quisnam prudens in animum inducat, Deum, (si id fieri esset possibile) adeò miraculosam in vna hypostasi duarum naturarum dæmoniacæ & humanæ vnionem conflaturum, non in alium finem quàm in perniciem & cladem Ecclesiæ maximam? Patres verò qui contrà existimasse visi sunt, possunt rectè interpretari, non quòd diabolus hypostaticè in Antichristo habitaturus sit, sed quòd in illo secundùm energiam & operationem improbitatis & nequitiæ magis, quàm in vllo hominum residebit: cùm ipse futurus sit aptissimum & maximum omnium Satanæ instrumentum ad cuncta flagitia.

Nec defuere qui crediderint Antichristum generandum in vtero matris suæ sine vllo semine aut operatione viri, & ex matre nimirum virgine nasciturum, virtute tantùm diaboli, conceptum & ortum eius præparantis: eo modo quo Christus satus & natus fuit de Virgine Matre opera Spiritus sancti, sine vllo virili semine. Rabbanus Opusculo de Antichristo: *Nascetur autem Antichristus, non, vt aliqui dicunt, ex sola virgine.* Equidem eiusmodi delirij facilis est refutatio 1. quia producere hominem sine semine viri, solius Dei opus est, nec Dæmon, nec Angelus id efficere possunt: nec vlla naturæ vis quantumuis excellens potest efformare corpus humanum sine semine viri, atque ad eam aptitudinem dispositionémque perducere, vt animam rationis participem recipiat.

Possunt quidem Dæmones & Angeli interuentu naturalium causarum miranda multa, quàm celerrimè patrare, applicando nimirum, vt aiunt, actiua passiuis: at induere vel supplere vices & efficientias naturalium agentium, in naturæ operibus non possunt: cùm id sit proprium diuinæ virtutis, vt summo consensu Philosophi & Theologi docent. De qua re vide Franciscum Victoriam relectione de Magia, & Martinum Delrium lib. 2. Magic. Disquisitionum, quæst. 13. & 14. at stultissimus planè esset qui crederet, Deum singulari sua omnipotentia effecturum tam grande miraculum, vt Antichristus sine vlla humani seminis vi, sola efficientia diuina ex matre virgine conciperetur, & nasceretur ad tantam mundi perniciem. Adde, quòd iam non esset maximum illud, & singulare miraculum, Christum conceptum, & natum de Virgine: quod tamen sanctus Augustinus pia hyperbole tantum extulit epistola 3. ad Volusianum, vt non dubitarit affirmare, *Maius a Deo expectari non posse.*

Destruit nuper Benedictus Iustinianus in 2. Thessalonicens. 2. versic. 10. posse dæmonem naturali sua vi sanguinem vel semen muliebre sine vllo semine viri, in muliebris vtero conformare, organizare in verum humanum corpus, aptè & probè dispositum ad suscipiendum animam, quam re vera inderet Deus. Sed nunquam id mihi persuadeat. Communem receptamque sententiam sequor: non libet altercari: nam harum concertationum non esset finis: natura ipsa docet, fouere, conformare, organizare, viuificare, animare fœtum ante infusionem animæ rationalis opus proprium esse efficientiæ, & operationis virilis seminis; quis igitur non dicet actionem esse vitalem, quam dæmon supplere, aut sufficere non possit? Aut quænam naturalis alia causa præter virile semen eam vim habere potest? Et si dæmon, vel alia causa habet; non erit miraculum hominem concipi, generari, nasci sine semine viri. Et sic natus, quæro, trahétne originale peccatum?

Vera, & verisimilia de Ortu Antichristi.

CAP. II.

Illud in confesso iam est apud Christianum populum, Antichristum futurum verum, ac purum hominem, & communi more ex virili semine in vtero mulieris concipiendum, & generandum, quemadmodum cæteri homines. Rabbanus Opusculo de Antichristo: *Nascetur Antichristus ex copulatione patris, ac matris, sicut alij homines.*

Haud est absimile vero, Antichristum non ex iusto & legitimo matrimonio, sed ex muliere fornicaria & adultera longè impurissima, per summum libidinis flagitium nasciturum. Sanctus Hippolytus Martyr oratione de consummatione Mundi: *Ex impura muliere prodibit super terram.* Sanctus Ephrem Syrus serm. de Antichristo: *Apostata enim erit, nascetur autem perfectè illius (diaboli) organum, ex spurcissima, & salacissima muliere.* Sanctus Damascenus lib. 4. Fidei Orthodoxæ, cap. 27. *Verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum suscipiet.* Dominicus Sotus 4. sententiarum, distinct. 46. quæst. 1. artic. 1. annotat, suspicatos aliquos, vel per incestum grauissimum, vt ex patre & filia, vel ex filio & matre, vel ex fratre & sorore, aut per immane sacrilegium ex sacris parentibus, vt ex monacho & sanctimoniali procreandum esse Antichristum. Et vulgus quoque istud iactat.

Sed

Sed nasciturum Antichristum ex monacho & moniali, arbitror esse fabulam temerè vulgatam, cùm certum sit oriturum Antichristum ex Iudæis genere & professione, apud quos nulli sunt monachi, aut moniales. Vnde meritò Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 6. fabulam vulgarem appellauit. Ludolphus Carthusianus Vitæ Christi, capite de Extremo Iudicio, ait, Antichristum ex parentibus senibus generandum: quod vnde acceperit, aut quanam ratione tradiderit, clam nos est: Fides ergo sit penes auctorem. Illud tertium est, oriturum Antichristum ex vilissimis & sordidissimis parentibus, & obscurissimo genere, tanquam terræ filium. Quò referunt illud Danielis 7. vers. 8. cùm dicitur Antichristus, *Cornu paruulum*, hoc est, ex infimis & abiectissimis initiis ortum, & 11. vers. 21. *Stabit in loco eius despectus*, nimirum despicatissimus homuncio. Quæ loca opportunè inferiùs elucidabimus.

Num Antichristus generandus sit opera dæmonij incubi.

CAP. III.

QVidam apud Viguerium Institut. Theologic. cap. 21. §. 3. vers. 3. item Bellarminus lib. 3. de Rom. Pont. c. 12. Suarez tom. 2. in 3. part. sect. 1. disputat. 54. Viegas in 13. Apocalypsis, comment. 2 sect. 2. haud erroneum censent & improbabile esse, Antichristum generandum ex spurcissimo dæmonio incubo, & corruptissima muliere, medio tamen humano & virili semine: nam etsi dæmon per se: sine semine viri, hominem verum gignere non possit: at possunt & solent dæmones interdum acceptum semen alicuius viri, cum genitiuis spiritibus, & innato calore conseruare, atque in assumpto corpore mulieri incumbere, vel alia ratione in eius vterum semen illud virile infundere, ex quo concipiatur, & generetur verus homo: qui quidem homo, eo pacto genitus, non diaboli; sed illius hominis, cuius semen exceptum & infusum à diabolo fuit, filius propriè erit.

Peruetus & celebris quæstio est de Dæmonibus incubis, & succubis, an illi verè mulieribus concubitu venereo misceantur, & an ex semine virili ab his in muliebres locos eiaculato, verè homines interdum, eo quo prædiximus modo, nascantur: quæ quidem controuersia cùm habeat duas partes, & de concubitu, & de generatione: prior pars de concubitu minùs difficultatis habet, consentiúntque ferè omnes Theologi, dæmones interdum in assumptis corporibus re ipsa cum mulieribus congredi. Sanctus Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei, cap. 23. *Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, Siluanos, Panes, & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetisse & peregisse concubitum: & quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assiduè immunditiam, & tentare, & efficere, plures taléisque asseuerant, vt hoc negare impudentia videatur: non hic aliquid audeo temerè definire: verùm aliqui spiritus elemento aëreo corporati (nam hoc elementum etiam cùm agitatur flabello, sensu corporis, aliquique sentitur) possunt etiam hanc pati libidinem, vt quomodo possint, sentientibus fœminis misceantur.* Eadem ad verbum habet S. Thomas 1. part. quæst. 51. art. 3. ad 6. & reliqui Theologi assentiuntur. Súntque eiusce rei tam multa, tam varia, certáque exempla, vt rectè cum sancto Augustino dixerimus, hoc negare impudentiæ esse: ea collecta inspicere potes apud Cæsarium dialogo 3. cap. 6. vsque ad 13. inclusiuè, Thomam Cantipratanum lib. 2. de Apibus, cap. 57. § 13. 14. 15. 16. 17. Ioannem Nyderum lib. 5. Formicarij, cap. 10. Et si recentiora cupis, suppeditant non pauca Nicolaus Remigius lib. 1. de Dæmonolatria, cap. 6. & Laurentius Ananias lib. 4. de natura dæmonum: & tomus secundus Colloquiorum Simonis Maioli, colloquio 3. Ioannes Filesacus in Dissertatione de Idololatria Magica, pagina 62.

Sed non est prætereundus insignis locus Bedæ, is enim lib. 3. in Lucam, cap. 32. hæc scribit: *Sed & nostri temporis Sacerdotes, qui per exorcismi gratiam dæmones eiicere norunt, solent dicere patientes non aliter valere curari, nisi quantum sapere possunt, omne quod ab immundis spiritibus visu, auditu, gustu, tactu, & alio quolibet corporis, vel animi sensu vigilantes, dormientésve pertulerunt, confitendo patenter exponant. Et maximè quando vel viris in specie feminea, vel in virili habitu feminis apparentes, quos dæmones Galli Dusios vocant, infando miraculo spiritus incorporei corporis humani concubitum petere se, ac patrare confingunt. Et nomen dæmonis quo se teneri dixerunt, & detestandos modos, quibus amoris sui fœdus alterutrum pepigerint, prodendos esse præcipiunt. Quæ mendacio simillima res, sed adeò vera, & plurimorum est attestatione notissima, vt quidam vicinus mihi presbyter retulerit, se quandam sanctimonialem feminam, à dæmonio curare cœpisse: sed quamdiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confessa autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque quæ oportebat, purificationum generibus effugasse, & eiusdem feminæ corpus ab vlceribus, quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curasse. Sed dum vnum de vlceribus, quod alterius lateri infixum, repererat, nullatenus posset, quia continuò panderetur, obducere: ab eadem ipsa, quam sanare volebat, consilium, quo sanaretur accepisse. Si, inquit, oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento asperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longiùs posita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa suggesserat statimque vlcus remedium; quod ante respuerat, accipere consensit.* Hactenus sanctus Beda. Vide quoque auctorem Vitæ sancti Bernardi, lib. 2. cap 6.

In re notissima pauca recentiora testimonia subiicio. Franciscus Vallesius in sacra Philosophia, cap. 8. inquit: *Multis etiam publicis testimoniis constat certissimè, hoc etiam sæculo deprehensas esse mulieres, quæ dæmonibus sub hominum specie familiarissimè vtebantur: quos cùm illi veros habebant, congrediebantúrque frequenter, vt cum propriis vxoribus. Viros quoque, quibus femineæ specie succumbebant dæmones: vocantúrque hanc ob causam tales dæmones, alij quidem incubi, alij succubi: quos quidem ego suspicor tam multis fabulis inter Gentes dedisse principium, & incubos quidem deorum, succubos autem dearum peperisse opinionem.*

Georgius

Georgius Coluenerius in Notis ad librum Thomæ Cantipratani de Apibus 2. cap. 57. §. 13. ait: *Hoc scelus ab hinc annis ferè tribus in venefices vtriusque sexus in parte Orientali Flandriæ, atque Brabantiæ per Iudices seculares deprehensum est, & extremo supplicio punitum, confessique sunt occasione huius peruersissimæ voluptatis se ad veneficij crimen prorectos: & quamuis essent coniugati, quod tamen celibe thoro legitimo, alter succubo, altera incubo multo tempore sceleratissimè permixti fuerint. Hæc habui ex his qui eorum examini interfuerunt. Similia scribunt in Germania contigisse ante annos centum, Iacobus Sprenger & Henricus Institor in Malleo Maleficarum, part.1. quæst.2. cap.4. & Innocentius VIII. in epistol. Decretali aduersus Maleficas. Extat. in 7. Decretalium.*

Verba Innocentij sunt: *Non sine ingenti molestia ad nostrum peruenit auditum, complures vtriusque sexus personas, propriæ salutis immemores, & à Fide Catholica deuiantes, dæmonibus incubis, & succubis abuti.* Peculiariter de succubis Cæsarius, Dialogo 3. cap.9. ait: *Sicut dæmones per formas virorum, vt dictum est, fœminas ludificant, & corrumpunt: ita per species fœminarum, viros seducunt & decipiunt. Lege vitas Patrum, & inuenies ibi quosdam viros perfectos, per phantasmata mulierum delusos, confractos, & deiectos. Dicam tibi & aliqua exempla, quibus cognosces, viros à dæmonibus in specie mulierum ludificatos.* Subdit vero eiusce rei duo exempla, quæ, si videbitur, consules. Sed & Succubarum singularia exempla aliquot notauit Nicolaus Remigius lib.1. de Dæmonolatria, cap. 6. & Laurentius Ananias lib. 4. de Natura dæmonum, & tomus 2. Colloquiorum Simonis Maioli, colloquio 3. Nec dubitauerim Ægeriam succubam fuisse Numæ, apud Plutarchum in Numa, Philinnium Machatæ, apud Phlegontem Trallianum, de mirabilibus, & longæuis, Lamiam, seu Empusam illam Menippi, apud Philostratum de Vita Appollonij, lib. 4. cap. 8.

De puero formoso à dæmone adamato, miram historiam texit idem Philostratus lib.3 cap.12. qui etiam lib.6. cap.14. de Satyro lasciuiente in mulieres hæc scribit: *Post Catarrhactas, cùm in vicum Æthiopiæ non magnum admodum diuertissent, atque illic cœnantes quiescerent, seria iocis permista colloquentes; ecce subitus clamor in vico auditus est mulierum sese inuicem cohortantium, quarum alia insequi, alia telum capere clamitabant: viros quoque ad eiusdem operis communicationem cohortantes. Illi verò fustibus, aut saxis, & quidquid in manus venisset, arreptis, exclamabant se iniuria erga vxores affici: Venerat autem in vicum illum decimo iam mense antea Satyri spectrum furens erga mulieres: iamque duas interfecisse ferebatur, quas amare maximè visus fuerat.* Sequitur pluribus narrato vt Appollonius malum istud auerterit.

Maior verò difficultas est, an dæmon exceptum à viro aliquo humanum semen, vel incumbendo, vel alio modo possit in matricem alicuius feminæ infundere, vnde verus generetur homo. Nicolaus Remigius lib.1. de Dæmonolatria, cap.6. strenuè pernegat. Benedictus Peretius tomo 2. in Genesim, in cap. 6. disput.3. vehementer ambigit num id fieri possit, eisdem omnino rationibus quibus Remigius pernegat: nimirum quòd præcipua vis & efficacitas generandæ prolis in semine humano, posita sit in spiritibus, qui cùm sint tenuissimi, quàm citissimè difflantur & euanescunt, vt nequeant vel per breuissimam morulam extra genitalia instrumenta à quibus fouentur, & continentur, conseruari.

At sanctus Thomas cum omni Theologorum schola, affirmare non dubitat. cum aliis locis, tum 1. parte, quæst. 51. art.3. ad 6. vbi ait: *Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut à corporibus assumptis: sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpotè quod idem dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem, vt Augustinus dicit, 3. de Trinitate: vt sic ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed illius hominis, cuius est semen acceptum.*

Thomas Cantipratanus lib. 2. de Apibus, cap.57. §.16. *Incubos generare, Beda in Historia Britonum, & multa alia scripturæ testantur. Qua autem ratione hoc fieri possit, non video, nisi hac sola. quod virile semen effusum, mox in vas muliebre, cum debita temperantia & calitate transfundant. Sed sic propriè generare incubum non dicemus.* Sed nolo in re quæ iam maiori consensu recepta est, plura addere; plures quidem ex antiquioribus eam compertam habuêre, sed ex recentioribus qui plenius excussêrunt, videndi cum primis Franciscus Victoria Relectione de Magia, Franciscus Vallesius de sacra Philosophia, cap. 8. Laurentius Ananias lib. 4. de natura Dæmonum, Martinus Delrius Magicarum disquisitionum lib. 2. quæst. 15. Georgius Coluenerius in Notis ad lib. 2. Cantipratani de Apibus, cap. 57. §. 16. & in Notis ad 5. librum Formicarij Nyderi, cap. 10. Nicolaus Serarius in 6. cap. Tobiæ, quæst. 2. 3. 4. 5. 6.

At quæ Remigius & Peretius obiecere, facilè ita Serarius diluit: *dæmones insita meatus vi & acumine, in naturalium rerum procreatione & conseruatione, plures multò, quam ingeniorum nostrorum tenuitas videat, modos perspiciunt: & multa planè mirabilia, de quibus nisi experientia, & sapientum hominum asseuerantia extaret, fieri à creatura vlla posse, quis putaret? Magna vitalium & animalium spirituum subtilitas est. Sed ea ne tam subitò exhalet, diligentissima custodia, circumsepire, & communire nequissimi, subtilissimique spiritus apprimè norunt.*

Franciscus Lupez Gomara in Historia Generali rerum Americanarum, agens de religione Insulæ Hispaniolæ ait: *Idolum quod Corocoton appellabant, & pro Deo Cacicus Guamaretus colebat, frequenter ex Sacrario vbi ligatum attinebatur, delapsum ad mulieres oppidi se recipiebat, cum eis vescebatur, & congrediebatur: quæ filios pariebant duabus coronis insigne, perspicuo argumenta diuinæ originis, tanquam à Deo genitos.*

Iam ergo mirum esse non debet, si aliqui tradiderint Antichristum nasciturum opera & efficientia dæmonis alicuius incubi depraua tissimi, medio virili semine, vti initio dicebamus. Sed Iustinianus in 2. Thessal. 2. vers. 9. ait: *Antichristum incubantis dæmonis nisu concipiendum, absque auctore, & certa ratione traditur.* Ergo ruunt omnia nostra. In re probabili nemini præscribo: non omnes eodem modo sentiunt. Et auctores, & rationes adhibemus. Nec reticemus Henricum Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 1. hæc scripsisse: *Antichristum generandum ex dæmone incubo quidam Patres significant: quod licet falsum sit, non est impossibile.*

At hìc opportunè notandum quod est à Nicolao Remigio obseruatũ, duo genera hominum ex incubitu dæmonũ medio humano semine nasci solere: quosdam quos Adamaticos appellant, quasi ab Ada-

mo

mo, vt ceteros homines perpetua ſerie propagationis deductos ac deriuatos: tum in infantia noctes diéſque vagire, plumbeos, maciéque deformes eſſe, etiam ſi nutrices quinque totas ſugant. Hæcque vitia eſſe adulterini, ac tranſlatitij illius ſeminis. Alios contra grandes, prævalidos, robuſtos, pulchros, quaſi heroes, qui ſuſpicionem afferant admixtæ alicuius diuinitatis. At quânam ratione id dæmones efficere poſſint, Franciſcus Valleſius in ſacra Philoſophia cap. 8. cùm agit de procreatione gigantum initio mundi, ita edisserit: *Immittunt in vteros neque qualecumque, neque quantulumcumque ſemen, ſed plurimum, craſſiſſimum, calidiſſimum, ſpiritibus affluens, & ſors experta id verò eſt eis facile conquirere, deligendo homines calidos, robuſtos, & abundantes multo ſemine, quibus ſuccumbant: deinde & mulieres tales quibus incumbant: atque vtriſque voluptatem ſolito maiorem afferendo, tanto enim abundantius emittitur ſemen, quanto cum maiori voluptate excernitur. Poſſunt verò illi voluptatem augere, & titillando plurimum, & imaginationi plurima ad rem facientia repræſentando. Maxima enim pars venereorum motuum ab imaginatione fluit. Robuſti enim & grandes vt naſcantur, ita poſſunt dæmones procurare. Vt verò ſint peſſimi, poſſunt magica arte corrumpere ſemen, atque ad eam temperiem transferre, vt cum robore corporis, in omne vitiorum genus pariat propenſionem: nimirum receptiſſimum ab omnibus illud Galeni: Animi mores corporis ſequi temperaturam.*

Nec à ratione alienum exiſtimamus, dæmnnem incredibili potentia qua pollet, ita permittente Deo, immiſſum à ſe in vterum mulieris, alicuius prævalidi, & robuſti viri ſemen, ita temperaturum, & quantis viribus poterit, ita foturum & adiuturum naturam, vt inde naſcatur Antichriſtus validus, ſanus, cum pulchra & eleganti membrorum habitudine, & oris decore, ſenſibus quoque optimis, ingenin acutiſſimo atque acerrimo: ad hæc corporis temperatura in omnia vitia propenſiſſimus. Vide Suarez tom. 2. in 3. part. diſp. 54. ſect. 3. Non poteſt adduci vt iſta credat Iuſtinianus in 2. Theſſalon. 2. fruatur ſuo ingenio; nec libet ſtatim digladiari cum his qui noſtra non probant. Malè dixi noſtra: alij priùs docuere, & nos doctiſſimorum virorum veſtigiis libenter inſiſtimus. Nec argumenta Iuſtiniani inde nos abſtrahent. Tota enim vis & efficientia dæmonis in corpus tantum Antichriſti, non in animum erit. Culpandáne erunt ſydera, quæ, vt multi volunt, propenſiones in vitia quibuſdam hominibus ingenerant? nimirum ex corporis dumtaxat temperamento. Poſt Iuſtinianum ſcripſit Coinclius à Lapide, ex eadem Societate, qui in 2. Theſſal. 2. illa Suaris & noſtra probat.

His conſentanea admodum ſunt quæ à Rabbano Opuſculo de Antichriſto traduntur, in hanc ſententiam: *Naſcetur Antichriſtus ex copulatione patris ac matris, ſicut alij homines: non vt aliqui dicunt, ex ſola virgine. Sed tamen totus in peccato concipietur, in peccato generabitur, & in peccato naſcetur. In ipſo verò conceptionis initio diabolus ſimul introibit in vterum matris eius, & ex virtute diaboli confouebitur & contutabitur in ventre matris, & virtus diaboli ſemper cum illo erit. Et ſicut in matrem Domini noſtri Spiritus ſanctus venit, & eam ſua virtute obumbrauit, & diuinitate repleuit, vt de ſancto Spiritu conciperet, vt quod naſceretur diuinum eſſet & ſanctum: ita quoque diabolus in matrem Antichriſti deſcendet, & totam eam replebit, totam circumdabit, totam tenebit, & totam interiùs, exteriùſque poſſidebit, vt diabolo per hominem cooperante concipiat: & quod natum fuerit, totum ſit iniquum, totum perditum. Vnde ille homo peccati, & filius perditionis appellatur.* Hæc eadem ad verbum habet Rupertus in 13. Apocalypſis.

S. Anſelmus in Elucidario: *Antichriſtus de meretrice naſcetur: in matris vtero à diabolo replebitur.* Compendiū Theologiæ, quod multi tribuunt Alberto Magno, lib. 7. cap. 7. *Antichriſtus ex parentum ſeminibus concipietur: ſed poſt conceptum, deſcendet ſpiritus malignus in matris vterum, cuius virtute & operatione deinceps puer naſcetur, aletur, adoleſcet: propter quod filius perditionis vocabitur.* Et hoc proculdubio eſt quod S. Ephrem ſerm. de Antichriſto ait: *Naſcetur autem Antichriſtus perfectè diaboli organum.*

S. Birgitta lib. 6. Reuelat. cap. 67. *Antichriſtus naſcetur de maledicta fœmina ſimulante ſe ſapere ſpiritualia, & de maledicto homine, de quorum ſeminibus permiſſione mea diabolus formabit corpus ſuum.* Ex ore Chriſti ſecum loquentis hæc retulit S. Birgitta.

Sed miranda planè ſunt quæ S. Hildegardis virgo, ſpiritu prophetico clara, in epiſt. ad Philippum Decanum, & Clerum Colnnienſem, quàm Albertus Stadenſis ſuo Chronico anno MCLII. inſeruit, de ortu Antichriſti prodidit his verbis: *Interim & multa hæreſes, & plurima turpitudines, cum aliis malis pullulabunt, quæ Antichriſtum in proximo adeſſe oſtendunt. Immunda quoque mulier immundum filium concipiet. Cùm enim tempus aduenerit, quo iſte nequiſſimus deceptor horribiliter apparebit, dicit virgo Hildegardis mater illa quæ iſtum fallacem in mundum eiiciet, à pueritia ſua in puellari ætate diabolicis artibus, vitiiſque plena, in deſerto abiectionis inter nefandiſſimos enutrita eſt, ibi parentibus ſuis eam neſcientibus, nec illis, cum quibus moratur, eam ſcientibus. Quoniam diabolus illuc eam ire perſuadet, & ibi eam ſecundùm voluntatem ſuam decipiendo componit, quaſi Angelus Sanctus. Et ideo ab omnibus ſe ſeparat, vt tanto faciliùs celari poſſit. Vnde etiam aliquibus, ſed tamen paucis viris nequiſſimo latrocinio fornicationis occultè commiſcetur, & in tanto ſtudio turpitudinis cum illis ſe polluit, velut Angelus Sanctus feruorem prauitatis illius eam perficere iubeat. Et ſic feruentiſſimo ardore fornicationis iſtius filium perditionis concipiet, neſciens de quo ſemine virorum illorum eum conceperit. Sed Lucifer, ſerpens videlicet antiquus, turpitudine iſta delectatus, coagulationem hanc iuſto meo iudicio, artibus ſuis inflat, & eam omnibus viribus totam in ventre matris poſſidet. Sic ille proditor de ventre matris ſuæ, pleno diabolico ſpiritu, egredietur, deinde conſuetam fornicationem deuitat, & apertè ſtulto & inſipienti populo dicit, quia virum non habet, nec patrem infantis ſui ſciat, fornicationem quam perpetrauit ſanctam dicit: vnde populus illam ſanctam putat, & nominat. Sic filius perditionis diabolicis artibus vſque ad fortiorem ætatem nutritur.* Hæc S. Hildegardis: quibus Reineccius nouator opportunum ſcilicet affixit ſcholion: *Fabula de Antichriſto.* Quia nimirum cuncta quæ iſtorum palato non faciunt, pro fabulis ducunt, inſita cenſendi temeritate. Sed & Benedictus Iuſtinianus in 2. Theſſal. 2. inquit: *Apage igitur, vt antequam ſit mentis compos vllam in Antichriſto dæmonis actionem, effictionémue admittamus.* Apage igitur Rabbanum, Rupertum, S. Anſelmum, S. Birgittam, S. Hildegardim, & doctiſſimos quoſque recentiorum, quibus ſi malim credere, quàm Iuſtiniano, non ero impudens.

Clari aliquot apud Gentiles viri, quos proditum & creditum est diis, hoc est, Incubis dæmoniis genitos.

CAP. IV.

NE quæ de ortu Antichristi ex Incubo dæmonio diximus commentitia videantur, non ex Poëtis hîc heroas recensebimus: sed ex rerum magnis auctoribus quosdam memorabimus insignes & celebratos viros, quos ex diis, sed proculdubio ex Incubis procreatos fama tulit.

Homerus Poëtarum princeps.

Plutarchus lib. de Homero inquit: *Aristoteles tertio de Poëtica scribit, in insula Io, quo tempore Neleus Codri filius coloniæ in Ioniam ducendæ præfuit, puellam indigenam, à genio quodam, ex eorum numero qui cum Musis choros ducunt, compressam, cùm intumescente vtero facti pudore moneretur, deuenisse in quendam locum, cui nomen est Ægina: Ibi à prædonibus, qui eò excursionem fecissent, captam, Smyrnámque adductam, ab his Lydorum (Sub his enim tunc erat Smyrna) regi Mæoni socio suo dono datam: ab hócque pulchritudinis causa in matrimonium eam adscitam. Hæc cùm ad Meletem fluuium commoraretur, partus doloribus circumuentam, ad ipsum fluuium peperisse Homerum, statimque expirasse. Infantem à Mæone susceptum, filiìque loco enutritum.*

Calasiris Ægyptius Sacerdos apud Heliodorum libro 3. Æthiopicon, de Homero hæc narrat: *Homerus quidem ab aliis aliunde nominetur, & patria cordato sit vrbs quæuis viro: erat autem reuera noster Ægyptius, & vrbs illi Thebæ centiportes: pater autem opinione hominum, Amistes, sed non mentitus, Mercurius. Atqui erat illius existimatus pater antistes, eo quod cum eius vxore celebrante quædam Sacra patria, & in templo dormiente coiuit Deus, & Homerum procreauit, ferentem notam incestæ consuetudinis: in vtroque enim femore, inde vsque ab ipso partu ingens longitudo crinium innatabat.* Hæc Calasiris. Herodotus verò libro de Homero, tantum è furtiuo concubitu editum prodit.

Remus ac Romulus Romæ conditores.

Ex matre Rhea Siluia Numitoris filia, quam alij Iliam vocant, cùm esset Vestalis, à Marte compressa & grauida, gemellos genitos fuisse Romanæ vrbis fundatores, plures tradunt auctores. Dionysius Halicarnasseus lib. 1. Rerum Romanarum, interprete Æmilio Porto: *Veriùm quarto post anno Iliam in Sacrum Martis lucum profectam, vt Sacrorum causa quæ factura erat, aquam puram afferret, nescio quis in eo luce per vim stuprauit. Hunc autem nonnulli aiunt fuisse vnum de procis illius puellæ, qui virginis amore flagrabat. Alij verò tradunt ipsummet Amulium hoc fecisse, non tam libidinis, quàm insidiarum causa, corpúsque totum armis sepsisse, vt maximum spectanti terrorem incuteret: omnésque faciei manifestas notas, quàm maximè potuit, obscurasse, ne à quoquam agnosceretur. At plerique fabulosè dicunt, spectrum Dei, cuius is lucus erat, hoc fecisse: & ad rem meliùs probandam, cum multa alia diuinæ potentiæ facinora edidisse, tum etiam solem obscurasse, cœlóque tenebras offudisse. Speciem verò quam id spectrum habebat, mortali hominum statura ac forma longè augustiorem fuisse. Quin etiam aiunt, eum qui stuprum virgini per vim intulit, puellæ dixisse, vt eius mœrorem consolaretur, (vnde manifestè apparuit eum fuisse Deum) ne factum illud, stuprúmque iniquo ferret animo. Eam enim nuptias coniunctam fuisse cum genio illius loci custode: atque ex hoc violento congressu duos filios parituram, omnium hominum virtute bellica præstantissimos. His autem dictis, nube circumdatum è terra sublatum, & per aërem cursu sublimi captum.*

Quam igitur opinionem de rebus huiusmodi oporteat habere, vtrum hæc & humana facinora diis attributa sint contemnenda, quòd Deus nullum ministerium incorrupta à beata natura indignum patiatur: an verò has etiam historias admittere deceat, in quibus scribitur vniuersam mundi naturam permixtam esse, & inter diuinum ac mortale genus mediam quandam naturam esse, quam dæmonum natio tenet, quæ modo cum diis, modò cum hominibus se miscet, ex qua genus heroum sit procreatum, in præsentia non est quærendum, & quæ de his rebus à Philosophis sunt dicta, sufficiunt.

Liuius lib. 1. cap. 3. Pulso fratre, *Amulius regnat. addit sceleri scelus, stirpem fratris virilem interimit: fratris filiæ Rheæ Syluiæ per speciem honoris, cùm Vestalem eam legisset, perpetua virginitate spem partus adimit. Sed debebatur, vt opinor, fatis tantæ origo vrbis, maximique secundum deorum opes Imperij principium. Vi compressa Vestalis, cùm geminum partum edidisset, (seu ita rata, seu quia Deus auctor culpæ honestior erat) Martem incertæ stirpis patrem nuncupat.*

Velleius Paterculus lib. 1. *Romulus Martis filius, vltus iniurias aui, Romanam vrbem Parilibus in Palatio condidit.*

Strabo lib. 5. De Remo & Romulo loquens: *Hos Marte patre genitos fabulantur.*

Plutarchus in Romulo: *Vnde puerpera maior habita fides ex Marte peperisse se asseueranti.*

Solinus in Polyhistore cap. 2. *Nam vt affirmat Varro auctor diligentissimus, Romam condidit Romulus Marte genitus, & Rhea Syluia, vel, vt nonnulli, Marte & Ilia.*

Lucius Florus lib. 1. cap. 1. *Primus ille & vrbis & Imperij conditor Romulus, fuit à Marte genitus, & Rhea Syluia. Hoc de se vestæ Sacerdos grauida confessa est: nec mox fama dubitauit.*

Polyænus lib. 8. Stratagematum, cap. 2. *Remus & Romulus Martis & Syluiæ filij, Amulium per insidias aggrediebantur.*

Messala Coruinus de progenie Augusti: *Rhea geminos edidit, Remum scilicet & Romulum, à Marte compressa, vt traditur.*

Auctor Originis Gentis Romanæ: *At verò Fabius Pictor lib. 1. & Vennonius solito, institutóque egressam virginem, in vsum Sacrorum aquam petitum ex eo fonte qui erat in luco Martis, subito imbribus, tonitribúsque, quæ cum illa erant, disiectis, à Marte compressam, conturbatámque: mox recreatam consolatione Dei, nomen suum indicantis, affirmantísque ex ea natos, dignos patre euasuros.*

Auctor de viris Illustribus, cap. 1. *Amulius fratri imperium non dedit: & vt eum sobole priuaret, Rheam Syluiam filiam eius, Vestæ Sacerdotem præfecit, vt virginitate perpetua teneretur. Quæ à Marte compressa, Romulum & Remum edidit.*

Eutropius lib. 1. *Romulus Rheæ Syluiæ Vestalis virginis filius, & (quantum putatus est) Martis, cum Remo fratre vno partu editus est.*

Aristomenes Messenius.

De hoc clarissimo Imperatore Pausanias in Messenicis, lib. 4. in hunc modum scribit: *Eminebat verè inter omnes Aristomenes, qui apud Messenios adhuc inter heroas colitur: & eius quidem natales maximè*

ximè nobilitant. Cùm eius enim matre Nicotelea genium quendam seu Deum, sumpta draconis forma concubuisse memorant: quod ipsum de Olympiade Macedones, de Aristodama Sicyonios noui memoria prodidisse. Tantùm interest, quòd Aristomenem Messenij non Hercule, aut Ioue genitum prædicant, sicuti Ammone Alexandrum Macedones, Aratum Æsculapio Sicyonij.

Mirabile est quod de Aristomene ait Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. in Externis: *Admirabilius Aristomenis Messenij cor: quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt: cùm eum aliquoties captum, & astutia elapsum cepissent.* Et Plinius lib. 11. cap. 37. *Hirsuto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium, qui trecentos occidit Lacedæmonios: ipse conuulneratus & captus, semel per cauernam lautumiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus. Iterum captus, sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore excussit. Tertiò capto Lacedæmonij pectus dissecuêre, causa videndi, hirsutúmque cor repertum est.*

Seruius Tullius Sextus Romanorum Rex.

Huius nobili captiua Corniculana nomine Ocrisia orti natales Dionysius Halicarnasseus lib. 4. in hunc modum ex Romanis annalibus refert: *In huius tamen gentis annalibus aliter de eius natalibus est scriptum, ita vt quæ de eo traduntur, ad fabulas proximè accedant, quemadmodum in multis Romanis historiis comperimus, si modo tale quid de diis & geniis fas est dicere. Ex regia ara, supra quam Romani, cùm alia sacrificia faciunt, tum cœnarum primitias sacrant, aiunt membrum virile ex igne ipso exortum, atque hoc primam Ocrisiam conspexisse, dum afferret de more liba, quæ in ignem coniiceret, & confestim Reges adiisse, rémque illis indicasse. Tarquinium igitur audito & postea viso hoc prodigio admirabundum stetisse: Tanaquilem verò mulierem & alioqui prudentem, & artis diuinandi peritia nulli Etruscorum secundam, ei dixisse, fatale esse, vt ex regia ara proles humana natura præstantior ex muliere quæ cum illo spectro mixta fuisset, nasceretur. Cùm autem cæteri quoque prodigiorum coniectores idem affirmassent, aiunt Regi placuisse, mulierem, cui primùm apparuisset illud prodigium, cum eo coire: & posteà mulierem ornatam ornamentis, quibus sponsæ nuptura ornari solent, solam inclusam fuisse in hæ ædibus, in quibus illud prodigium visum fuerat. Cùm autem quidam siue deorum, siue geniorum rem cum illa habuisset, & post coitum è conspectu euanuisset, siue is Vulcanus fuerit, vt nonnulli putant, siue Lar familiaris, grauidam factam, legitimis mensibus exactis Tullium peperisse. Quamuis autem hoc quod de illo viro fertur, non admodum credibile videatur, tamen aliud quoddam prodigium, quod illi viro accidit admirandum, & omnem humanam opinionem superans, facit vt minùs de eo dubitetur. Nam quum aliquando sederet in regio cubiculo circiter meridianas horas, & somno correptus fuisset, flamma ex eius capite emicuit, & mater eius, & vxor regis dum per cubiculum ambularent, eam viderunt, & reliqui omnes qui tum fortè cum illis mulieribus aderant: nec priùs flamma totum eius caput collustrare desiit, quàm mater accurrens eum excitauit, & flamma vna cum ipso somno dissipata euanuit. Quæ igitur de illius genere feruntur, hæc sunt.*

Plinius lib. 36. cap. 27. *Non præteribo & vnum foci exemplum Romanis litteris clarum. Tarquinio Prisco regnante tradunt, repente in foco eius apparuisse genitale è cinere masculini sexus, eamque quæ insederat ibi Tanaquillis reginæ ancillam Ocrisiam captiuam consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullium natum, qui regno successit. Inde & in regia cubanti puero caput arsisse visum, creditúmque Laris familiaris filium. Ob id, Compitalia, & ludos Laribus primùm instituisse.*

Ouidius Fastorum 6.

Námque pater Tulli Vulcanus, Ocrisia mater
Præsignis facie Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil sacris de more peractis,
Iussit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obscœni forma virilis
Aut fuit, aut visa est, sed mage visa fuit.
Iussa foco captiua sedet: conceptus ab illa
Seruius è cælo semina gentis habet.

Arnobius lib. 5. aduersus Gent. *Sed & deos* (*Consentes* vult Meursius in Arbiano Critico lib. 5. cap. 7.) *Conferentis pari more ac dissimulatione taceamus, quos cum cæteris scribit Flaccus in humani penis similitudinem versos obruisse se cineri, qui sub olludia fuerat factus exortum: quem cùm Tanaquil dimoueret, Etruriæ disciplinarum perita, surrexisse deos, & neruis obduruisse diuinis: Corniculanæ inde imperauisse captiuæ, vt intelligeret & agnosceret, quid sibi res vellent: Ocrisiam (pudentissimam* Meursius*) prudentissimam fœminam diuos inseruisse genitali, explicuisse motus certos. Tum sancta & feruentia numina vim vomuisse Lucilij, ac regem Seruium natum esse Romanum.*

At quæ de ortu Seruij præfati produnt auctores, alij ad natales Romuli referunt, quorum sententiam Plutarchus in Romulo ita exponit: *Alij fabulosa planè de ortu eius referunt: spectrum Tarchetio Albanorum regi, homini teterrimo & sæuissimo diuinum domi oblatum: Genitale ex foco eius masculi sexus extitisse, per multósque dies comparuisse, atque oraculo, quod in Hetruria Tethydis erat, responsum, vt virgo cum spectro coiret, ex qua filium virtute clarissimum, fortunáque & robore oriturum insignem. Hoc responsum Tarchetius cùm vni ex filiabus exposuisset, iussissetque cum genitali illo vt iungeret se, eam, quòd aspernaretur summisisse ancillam. Tarchetium, vt resciuit, grauiter offensum, ambas in vincula coniecisse, morte vindicaturum. Sed cùm Vesta illi in somnio oblata deterruisset eum à cæde, telam in vinculis texere puellas iussisse, ea lege, vt ea detexta elocarentur: atque illas texuisse interdiu, nocte mandato Tarchetij alias retexere telam solitas. Cum ancilla ex genitali illo geminos esset enixa, Teratio cuidam Tarchetium necandos tradidisse. Illum ad fluuij ripam eos exposuisse: lupam inde accurrentem lactasse, auésque diuersi generis alimenta minuta ori indidisse: bubulcum tandem re cum admiratione conspecta, accedere ausum, infantes sustulisse. Ad hunc modum eductos euasisse eos Tarchetium, & superasse. Hæc Promation quidam in Historia quam scripsit de rebus Italicis, retulit.*

Plato Philosophus.

Diogenes Laërtius lib. 3. interprete Thoma Aldobrandino, hæc de Platone scribit: *Speusippus in Epulo Platonis funebri, & Clearchus in Platonis laudatione, & Anaxilides in secundo de Philosophis aiunt, Athenis famam fuisse, Aristonem Platonis patrem cum Perictione iam nubili vim afferret, frustra conatum esse: cúmque ab inferenda vi destitisset, Apollinis speciem sibi oblatam esse. Quocirca eam ab se integram ad partum vsque seruauisse: sicque Plato nascitur.* Hæc ille.

S. Hieronymus lib. 1. in Iouinianum: *Speusippus quoque sororis Platonis filius, & Clearchus in Laude Platonis, & Anaxilides in secundo libro Philosophiæ,*

Perictionem matrem Platonis phantasmate Apollinis oppressam ferunt: & sapientia principem non aliter arbitrantur nisi de partu virginis editum.

Hesichius Milesius de Viris Illustribus: *Rumor erat matrem ipsius è numine grauidam, vterum tulisse, obiecto illi Apollinis viso, ac post editum Platonem, tum demum Aristonem maritum cum ea consuetudinem habuisse.*

Apuleius de Dogmate Platonis, initio: *Sunt qui Platonem augustiore conceptu prosatum dicunt: cùm quidem Apollinis figuratio Perictionæ se miscuisset.*

Suidas: *Memoria proditum est, ex visu quodam diuino matrem Platonis grauidam fuisse, cum Apollo ei apparuisset: & cùm Platonem in lucem edidisset, tum demum maritus eius consuetudine vsus est.*

Magnus Alexander.

Plutarchus in Alexandro: *Visus est draco etiam ad dormientis Olympiadis corpus exporrectus: idque precipuè Philippi erga eam amorem & familiarem consuetudinem aiunt extenuasse, vt raro cubitum ad illam commearet: quòd vel timeret fascinationes eius & veneficia, vel consuetudinem eius, vt quæ consuesceret cum maiore, deuitaret.* Et post pauca: *Verum Philippo, qui post eam speciem, Megalopolitanum Charonem Delphos misit, sortes referunt fuisse ab Apolline allatas, iubente vt Ammoni sacra faceret, atque hunc Deum coleret in primis. Amisisse verò eum alterum oculum, quem rima ostij admouens, Deum conspexit serpentis figura cum vxore sua concubantem. Olympias, vt Eratosthenes est auctor, cùm eum tem ad bellum prosequeretur Alexandrum, arcanum ortum eius soli detexit, hortata vt pro natalibus, gereret animos. Alij hoc illum aiunt detestari solitum, ac dicere: Non desinet Alexander in crimen me apud Iunonem vocare?*

Solinus cap. 15. *Philippus magnum procreat Alexandrum: quamlibet Olympias Alexandri mater nobiliorem ei patrem acquirere affectauerit, cùm se cum draconis consuetam affirmaret.*

Iustinus lib. 11. *Namque mater eius Olympias confessa viro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse.*

Hinc Draconigenam vocauit Alexandrum S. Appolinaris Sidonius Carmine 2.

Quæque Draconigena portas non clauserit hosti
Tum demum Babylon.

Vt Alexander perpetuò se Iouis filium appellauerit, vt credi voluerit, atque ea de re Ammonis oraculum consultum adierit, à quo filius audierit, Diodorus Siculus lib. 17. cap. 50. & 51. Strabo lib. 17. Curtius lib. 4. Plutarchus in Alexandro, Arrianus lib. 3. & alij fusè narrant. Excusat Arrianus hanc Alexandri vanitatem lib. 7. his verbis: *Quod verò ad Deum generis sui originem referebat, ne hoc quidem atrox delictum fuisse censuerim quippe qui nihil aliud fortassis sibi propositum habuerit, quam vt eo figmento maiorem auctoritatem apud subditos conciliaret.* Sed inanem hanc excusationem irridet Lucianus Dialogo Alexandri & Philippi. Idem Lucianus in Alexandro seu Pseudomante, agens de imposturis cuiusdam Alexandri qui insignis erat planus, eam de Alexandro, Olympiade & Dracone, nato narrationem, fabulam appellat, & ex ea ortam initio tradit, sic scribens: *Nam illi,* plano, *patria erat Pella* (eadem quæ Alexandro Magno) *qui locus olim floruit sub Macedonicis regibus, nunc à paucis, iisque obscuris & humilibus incolitur. Ibi quum inspicerent immani magnitudine dracones, placidos admodum ac mansuetos, adeò vt à mulieribus alerentur, & cum pueris vnà cubarent, & calcantes ferrent, neque commouerentur si quis stringeret premerétque: denique perinde atque infantes lac è papilla sugerent (nam sunt id genus apud illos multi:) vnde verisimile est olim illam de Olympiade fabulam increbuisse, quum Alexandrum conciperet, huiusmodi dracone quopiam opinor cum ea concumbente) mercati sunt ex his serpentibus vnum, qui esset pulcherrimus.*

Equidem Olympiadem eiusmodi dracones alere solitam ad veneficia, Auctor Plutarchus, in Alexandro, cùm ait: *Olympias autem præ cæteris morum lymphaticum æmulans, & fanaticum peragens ritum, horridiore spectaculo, serpentes mansuefactos trahebat, thyasis ingentes, qui ex hedera subinde & mysticis cunis obiter prorepentes, thyrsósque & coronas mulierum circumiecti percellebant viros.*

Illud plane mirandum olim dracones placidos & mansuefactos viris & fœminis in delicijs fuisse. Suetonius de Tiberio, cap. 72. *Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cibaturus, cum consumptum à formicis inuenisset, &c.* Martialis lib. 7.

Si gelidum collo vestit Gracilla draconem.

Seneca lib. 2. de Ira, cap. 31. *& repentes inter pocula, sinúsque innoxio lapsu dracones.* Lampridius de Heliogabalo: *Ægyptios dracunculos Romæ habuit, quos illi agathodæmones vocant.* Philostratus in Heroicis de Aiace Locrensi: *Fuisse autem ipsi & mansuetum, ac cicurem draconem, in septem cubitos porrectum, vnà cum Aiace, & bibentem & versantem, viásque præeuntem, atque vt canis consequentem.* Historiam Pindi, qui familiarem habuit draconem, fusè narrat Ælianus lib. 10. de Hist. animalium, cap. 48. item adolescentis à dracone adamati lib. 6. cap. 63. & lib. 13. Variæ Historiæ, cap. 46. Vide Casaubonum in animaduers. ad Suetonij Tiberium. Ceterùm Ioannes Monachus in vita Alexandri, vt fabulosum commentum explodit illud de Ioue Ammone specie serpentis cum Olympiade concumbente, atque Alexandrum generante. Ptolemæus Ephæstion Alexandrinus Grammaticus, qui sub Traiano & Adriano vixit, apud Photium in Bibliotheca, refert, Alexandri patrem non Philippum, sed Arcadem quendam cui Draconi nomen erat, fuisse: atque hinc ortam fabulam de Dracone.

Martinus Delrius Magicarum Disquisitionum lib. 2. quæst. 27. sect. 1. hæc annotat: *Nectanabus Ægyptius magus se in Iouis Ammonis effigiem transformans, Olympiadem Philippi vxorem decepit, & adulterino concubitu Alexandrum Magnum genuit: vnde illi orta opinio de Ioue parente. Narrat Iosephus Gorionides lib. 2. Historia Iudaica, cap. 6. & laudat auctores Titum Romanum, Strabonem Cappadocem, & Nicolaum Damascenum.* Et lib. 4. cap. 2. quæst. 6. sect. 4. *Glycas vero scribit parte Annalium 2. verum Alexandri patrem, Ægypti regem Nectanabum magiæ peritissimum, hac lecanomantia,* id est, diuinatione in pelui, *cognouisse, Ægyptum in hostium venturam potestatem.* Hæc Delrius. Cedrenus in Annalibus, pag. 124. *Rex Ægypti Nectanabo, Artaxerxis qui tunc Ægyptum occupabat, impetum non sustinens, tonsa coma, & regio habitu mutato, Pellam venit, quæ vrbs est Macedoniæ, non procul Thessalonica. Ibi præstigias quasdam & magicas Ægyptiorum artes exercens, ac futura prædicens, indéque Philippo & Olympiadi notus, creditus est quarundam præstigiarum ope cum Olympiade concubuisse, & ex ea Alexandrum genuisse.* Tota hæc fabula de Nectanabo cum Olympiade concumbente extat in libro Græco manuscripto de vita Alexandri Magni Auctore Callisthene, quem passim citat Cæsar

Bulengerus: sed ego eum non vidi.

Atqui ementita specie Draconis magicis artibus Nectanabum Ægypti regem, quasi is esset Iupiter Ammon, concubuisse cum Olympiade, Alexandrúmque Magnum procreasse, tradunt quoque Gotfridus Viterbiensis in Chronico part. 11. initio, Martinus Polonus in Chronico lib. 2. cap. 4. Vincentius Bellouacensis, qui plura de Nectanabo memorat lib. 4. Speculi Historiarum, cap. 1. 2. 3. 4. 5. S. Antoninus parte 1. Historiarum, titulo 4. cap. 2. ante §. 1. Vuernerus Roleuuinchius in Temporum Fasciculo, anno Mundi IVMDCCCLIX.

At de Nectanabo Ægypti Rege, quem Artaxerxes Ochus Rex Persarum deuictum, occupato Ægypti regno, in Æthiopiam extruserit, agunt pluribus Diodorus Siculus lib. 15. num. marginali, 478. & 506. & lib. 16. num. 531. 535. 537. Plutarchus in Agesilao. Æmilius Probus, seu Cornelius Nepos, in Chabria & Agesilao. Plinius lib. 36. cap. 9. & 13. Diogenes Laërtius libro 8. in Eudoxo, Polyenus lib. 2. in Agesilao, cap. 22. Eusebius in Chronico, Olympiadis 107. anno 3. Hunc Nectanabum temporibus Philippi Amyntæ filij vixisse, ex eisdem auctoribus constat: sed quòd magus fuerit, Olympiadémque deluserit, nondum mihi apud veteres lectum.

Franciscus Iuretus in Notis ad lib. 10. Epistola 54. Symmachi hæc ait: *Æsopus in vita Alexandri Magni, Iulio Valerio interprete, quem manuscriptum habeo, secretim, pro secreto dixit: Nectanabus acciputrem secretim parat.* Forsan eo in libro Æsopi de Nectanabi Magiis scriptum. Sed puto fabulosa quæ de Nectanabi impostura in Olympiadem recentiores auctores prodidêre. De Nectanabi verò mago dicemus suo loco in Antichristi magicis, lib. 7. cap. 6. De Nectanabone Ægypti rege temporibus Cyri, aut Cambysis regum Persarum, plurima mentio apud Maximum Planudem in vita Æsopi, qui illo vixit tempore.

Seleucus Syriæ Rex.

Iustinus lib. 15. ex Trogo Pompeio: *Huius quoque & virtus clara, & origo admirabilis fuit. Siquidem mater eius Laodice, cùm nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem, ex concubitu Apollinis concepisse, grauidámque factam, munus concubitus, annulum à Deo accepisse, in cuius gemma, anchora sculpta esset. Iussáque id donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & annulus, qui postera die, eiusdem sculptura in lecto inuentus est, & figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata, cum ipso paruulo fuit. Quam ob rem Laodice annulum Seleuco eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocta de origine sua dedit. Vbi post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, vrbem condidit, ibique geminæ originis memoriam consecrauit. Nam & vrbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocauit, & campos vicinos vrbi, Apollini dicauit. Originis eius argumentum etiam posteris mansit: siquidem filij, nepotésque eius anchoram in femore, veluti notam generis naturalem habuêre.*

Appianus in Syriacis: *Fertur, matrem etiam eius in somnie admonitam, vt quem primum annulum inueniret, gestandum Seleuco traderet: regnaturum enim vbicumque is annulus ei fortè fortuna exciderit. Et inuenit illa ferreum cum insculpta anchora: amissus, est autem circa Euphratem. Quin & illud fertur quum posteà Babyloniam obiret, eum offendisse ad lapidem, quo effodi iusso, apparuisse anchoram. Cúmque victos terreret hoc prodigium quasi remorationem portenderet, Ptolemæum Lagi qui cum comitabatur, dixisse, securitatis id signum esse, non morarum. Quibus de causis Seleucus etiam regnum adeptus, anchora vtebatur in annulo signatorio.*

Scipio Africanus.

Liuius lib. 26. cap. 19. *Ex quo togam virilem sumpsit, nullo die priùs vllam publicam priuatámque rem egit, quàm in Capitolium iret, ingressúsque ædem consideret, & plerúmque tempus solus in secreto ibi tereret. Hic mos qui per omnem vitam seruabatur, seu consultè, seu temerè, vulgatæ opinionis fidem apud quosdam fecit stirpis eum diuinæ virum esse: retulitque famam in Alexandro Magno priùs vulgatam, & vanitate & fabula parem, anguis immanis concubitu conceptum, & in cubiculo matris eius persæpè visam prodigij eius speciem, interuentúque hominum euolutam repentè, atque ex oculis elapsam. His miraculis nunquam ab ipso elusa fides est, quin potiùs aucta, arte quadam, nec abnuendi tale quidquam, nec palàm affirmandi. Multa alia eiusdem generis, alia vera, alia assimulata, admirationis humanæ in eo iuuene excesserant modum, quibus freta tunc ciuitas ætati haudquaquam maturæ tantam molem rerum, tantúmque imperium permisit.*

Valerius Maximus lib. 1. cap. 2. *Scipio Africanus non ante ad negotia publica, vel priuata ibat, quàm in cella Iouis Capitolini moratus esset: & ideò Ioue genitus credebatur.*

Plutarchus in Scipione: *Imbuerat etiam animos multitudinis superstitione quadam, quòd singulis diebus ex quo virilem togam sumpserat, in Capitolium ascendere, ac sine arbitris ædem ingredi consueuerat, vt crederent homines, sicut iam multo ante Numam Pompilium ab Ægeria Nympha, sic etiam ipsum arcana quadam in templo doceri, quæ cæteris non essent communia. Præterea vt olim de Alexandro Macedonum rege, sic ea tempestate de Scipione quidam finxisse videntur, anguem in cubiculo matris frequenter visam.*

Auctor de Viris Illustribus, siue is Plinius iunior fuerit, siue Aurelius Victor, seu Cornelius Nepos: *Publius Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Iouis filius creditus: nam antequam conciperetur, serpens in lecto matris eius apparuit. Et ipsi paruulo draco circumfusus nihil nocuit. In Capitolium intempesta nocte eunti nunquam canes allatrarunt. Nec hic quidquam priùs cœpit, quàm in cella Iouis diutissimè sedisset, quasi diuinam mentem accepisset.*

Aulus Gellius, vel, vt alij vocant, Agellius lib. 7. Noctium Atticarum cap. 1. *Quod de Olympiade Philippi regis vxore, Alexandri matre in Historia Græca scriptum est: idem de Publij Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est. Nam & Caius Oppius, & Iulius Hyginus, aliique, qui de vita & rebus Africani scripserunt, matrem eius diu sterilem existimatam tradunt: Publium quoque Scipionem cum quo nupta erat, liberos desperauisse. Postea in cubiculo atque in lecto mulieris, cum absente marito cubans sola obdormisset, visum repentè iuxta eam cubare ingentem anguem: eúmque, his qui videbant territis & clamantibus, elapsum inueniri non quisse: id ipsum Publium Scipionem ad aruspices retulisse: eos sacrificio facto, respondisse, fore vt liberi gignerentur. Neque multis diebus postea quam ille anguis in lecto visus est, mulierem concepisse: concepti fœtus signa, atque sensum pati: exinde mense decimo peperisse: natúmque esse hunc Publium Scipionem Africanum, qui Annibalem & Carthaginienses in Africa bello Punico secundo vicit. Sed & eum impendiò magis ex rebus gestis, quàm ex illo ostento, virum esse vir-*

natis diuina creditũ est. Id etiã dicere haud piget, quòd iidem illi, quos supra nominaui, litteris mandauerint, Scipionẽ hunc Africanum sollicitauisse noctis extremo, priusquàm dilucularet in Capitolium ventitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atque ibi solum diu demorari; quasi consultantem de Republica cum Ioue: æditimósque eius templi sæpè esse demiratos, quòd solum id temporis in Capitolium ingredientem, canes semper in alios sæuiẽtes, neque latrarẽt in eum, neque incurrerent.

Cæsar Augustus.

Suetonius in Augusto, cap. 94. *In Asclepiadis Mendetis Theologumenῶn libris lego, Acciam cùm ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum cetera matrona dormirent, obdormisse: draconémque repente irrepsisse ad eam, paulóque post egressum, illámque expergefactam, quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius extitisse maculam, velut depicti draconis: nec potuisse vnquam eximi, adeò vt mox publicis balneis perpetuò abstinuerit: Augustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatum.* Mitum hic quanta vanitate & temeritate de libris Asclepiadis, quos nunquam legit aut vidit, pronuntiet Casaubonus. Hoccine est prudentis hominis ita per somnium diuinare? Quanto prudentiùs & eruditiùs Beroaldus, Torrentius, & alij Suetonij Interpretes; quos tu consules. S. Apollinaris Sidonius Panegyrico ad Anthemium Imperatorẽ.

Magnus Alexander, necnon Augustus habentur
Concepti serpente Deo, Phœbúmque, Iouémque
Diuisere sibi: námque horum quæsiit vnus
Cyniфа sub Syrte patrem: maculis genitricis,
Alter Phœbigenam sese gaudebat haberi,
Pæonij iactans Epidauria Signa Draconis.

Adito Notas Ioannis Sauaronis.

Galerius Armentarius.

Aurelius Victor in Epitome, cap. 40. *Is insolenter affirmare ausus est, matrem more Olympiadis Alexandri Magni creatricis compressam dracone semet concepisse.* De Ioue in forma draconis cum mulieribus concumbente, nonnulla ex auctoribus excerpsit Thomas Dempsterus in Paralipomenia cap. 5. lib. 3. Rosini de Romanis antiquitat.

Adiungendus his quoque Merlinus Anglus qui insignis vates est habitus, ac de dæmonio incubo natus proditur: de quo Cæsarius Dialogo 3. cap. 12. *Legitur etiam Merlinus propheta Britannorum ex Incubo dæmone, & sanctimoniali fœmina generatus. Merlinus verò homo rationalis & Christianus fuit, multa futura prædixit, quæ quotidie implentur.* Ceterùm Merlini ortum ex incubo fusè versibus cecinit Gotfridus Viterbiensis in Chronico, parte 18, vbi multa de Merlino narrat: affirmant quoque illum ex Incubo genitum, Vincentius Bellouacensis lib. 20. Speculi Histor. cap. 30. Vuernerus. Rolewinchius in Temporum fasciculo, ad annum Christi, 424. Hermannus Schedelius in Chronico, Ioannes Naucierus volumine 2. generatione 17. Tostatus in Genes. 6. quæst. 6. & alij. Agunt de eo peculiariter proprij Anglorũ, & Scotorum Historici. Polydorus Virgilius, Hector, Boëtius, Ioannes Lesleus. Sed omnibus vetustior Sigibertus in Chronico, anno Christi 445. hæc habet: *Inuentus igitur Adolescens, cui nomen erat Merlinus, cum matre sua adducitur coram rege Vuortegirno, quæ professa est de spiritu in specie hominis se illum concepisse. Merlinus autem multa obscura reuelauit, multa prædixit ventura.* Multa sequitur narrare de Merlino fabulis propiora. Vide Genebrardum lib. 3. Chronographiæ pag. 452. ad annum Christi 498.

Lutherum etiam ex dæmonio Incubo genitum, Coclæus illi met in faciem obiecit. Martinus Delrius lib. 2. Disquisit. Magicarum, quæst. 15. plurium eiusce originis texens catalogum, ait: *Nec desunt qui in hanc classem Lutherum retulerint.* Citat in margine Pontanum in Historica sacra de statu religionis. Nicolaus Serarius in Tobiæ 6. quæst. 4. *Quid de Luthero ipso dicemus? quem ex Incubo sese in balneo, cui ancillabatur, concepisse propria mater professa est, quemadmodum in editis Lipsiæ libris Petrus Syluius testatur, nec ipse etiam Lutherus inficiatur.*

Quamuis haud clam nos sit, quæ de insignibus viris apud gentiles à diis progenitis referunt, à plerísque vt fabulosa repudiari: ab aliis verò existimari, fuisse prætextus nobilium fœminarum, quibus adulteria sua contegerent, cùm partibus suis tam splendidos parentes affingerent: Et Seruius ad vers. 322. Æneid. 6. *Deûm certissima proles*, inquit: *Multi ad gloriam generis simulant se numinum filios: vt Romulus ex Marte, Alexander ex Ioue Ammone*, & facilè credito est Incuborum dæmonum opera fuisse, quibus & sibi diuinos honores, & aliis cælestes origines compararent ad idololatriam validiùs stabiliendam.

Verùm inspice, quales nam homines adminiculo & operatione dæmonum fuerint procreati, nimirum excellenti corporum & animorum indole, naturáque celsa, ignea, & ad magna quæuis siue in virtutibus, siue in vitiis habili: vt iam non sit absurdum reputare Antichristum efficientia dæmonum ingentem naturam educturum, sed ad vitia cum primis propensissimam.

Antichristum ex Iudæis oriturum.

CAP. V.

Sanctus Hippolytus Martyr orat. de Consum. mundi: *Ex Hebræis ortus est Christus, hic quoque, Antichristus, nascetur ex Iudæis.*

Auctor S. Ambrosij nomine in 2. Thessal. 2. *Quam ob rem ex circumcisione, aut circumcisum illum venire sperandum est.*

S. Hieronymus in Daniel. 11. *Consurgere debet Antichristus de modica gente, id est, de populo Iudæorum.* Et paulò inferiùs: *Nullus Iudæorum absque Antichristo in toto vnquam orbe regnauit.* Eadem ibidem habet Strabus Monachus, & alij.

Theodoretus orat. 7. in Danielem: *Antichristum paruum cornu vocat Daniel, vt à parua Iudæorum tribu natum.*

Oecumenius in 2. Thessalonicens. 2. *Hominem autem quempiam Hebræum dicit ipsum Antichristum.* Paulus nimirum.

Georgius Phranza in Chronico Orientalis Imperij, lib. 2. cap. 12. Futurum est, vt nascatur homo *execrabilis ex gente Hebræorum, vt quidam volunt, qui capiat omnem vim & operationem diaboli.*

Gregorius de Valentia tomo 4. disp. 11. quæst. 2. puncto 2. §. 2. *Illud autem est certum, Antichristum nasciturum ex gente Iudæorum.* Equidem Antichristum ex Iudæis nasciturum, Patres ferè omnes affirmant, cùm tradunt eum ex Tribu Dan, quam constat vnam esse ex duodecim Israëliticis seu Iudaïcis tribubus, oriturum: quorum sententias cap. sequenti abundè describemus. Et ratio est perspicua: quia cùm exploratum sit, Antichristum à Iu-

dæis

dæis pro vero Messia recipiendum, vt suo loco dicemus, quis nescit Iudæos nullum vnquam pro Messia habituros, cuius originem non habeant compertam Iudaici sanguinis esse: ipsi siquidem non alium, aut ex alia gente Messiam nisi Iudæum exspectant: cum Scriptura Messiam Iudæum fore disertè astruat.

Augustinus Steuchus elucidans vaticinium Balaam, Num. 24. vers. 17. *Orietur stella ex Iacob & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.* refert quosdam nomine Moab intellexisse Antichristum. *Quem*, inquit, *Moabitam futurum asserunt.* Sed locum exponamus, ac diligentiùs perquiramus num Antichristus futurus sit Moabita. *Orietur stella ex Iacob.* Hebræa reddunt, Forsterus & Marinus, *Calcauit stella de Iacob.* Sanctes, *Incessit stella ex Iacob.* Caietanus, *Direxit stellam de Iacob.* Possis exponere, *Tetendit, expandit*, subaudi radios, vel lucem. Oleastrius. *Extendit se stella*, aut, *tendet radios suos stella ex Iacob.* Iunius & Tremellius, *Procedit stella ex Iacob.* vel, *ingressa est, perrexit, iuit, & cōsurget.* Heb. propriè *stabit, subsistet. virga*, id est, sceptrum, regnum, vt Genes. 49. vers. 10. ita Rabbi Scelomoh, Lyranus, Caietanus, Vatablus, Tremellius, & Iunius: & quidem Symmachus hic disertè, *sceptrum*, interpretatus est. Marinus tamen mauult hîc vertere, *tribus*, quod *Scebet*, tribum quoque significet. L X X. habent, *exurget homo ex Israel.* qua etiam ratione legunt, Origenes homil. 18. in Numeros, S. Cyprianus lib. 2. Testimoniorum cap. 10. Eusebius lib. 9. Demonstr. Euang. cap. 1. S. Basilius homilia de Humana Christi generatione, S. Ambrosius in 2. Lucæ, S. Hieronymus in 47. Isaiæ, S. Leo serm. 4. de Epiphania, Auctor Operis Imperfecti homil. 2. in Matth. S. Isidorus de Natiuitate Domini cap. 13. Procopius in 24 Numer.

Ergo hîc Stellam, & Virgam historicè Dauidem regem intelligunt quidam Hebræi, & seorsim Rabbi Scelomoh, Lyranus, Oleastrius. At proprio & primario sensu de Messia seu Christo interpretantur Chaldæus Paraphrastes, Rabbi Moseh Gerundensis, Kimchius, Burgensis, Caietanus, Steuchus, Vatablus, Sà, & alij Christiani Interpretes. Tremellius & Iunius annotant: *Stellæ & Sceptri nomine regnum populi Dei intelligi cœptum in Dauide, completum in Christo.* Vide Petrum Galatinum lib. 8 de Arcanis Catholicæ veritatis, cap. 1. Chaldæus Paraphrastes habet: *Surget*, vel stabit, *Rex de domo Iacob, & nutriet se*, vel, *magnificabit se*, seu, *augescet, crescet.* Interpres Latinus, Complutensis, & Regius, *vngetur, Messias de domo Israel.* Kimchius in libro Radicum annotat Regem Messiam ob magnitudinem suam & eximiam sublimitatem assimilari Stellæ hoc loco Numer. 24.

Plerique Patrum Stellam hanc à Balaamo prædictam, illam prorsus interpretantur, quam in ortu Christi Magis in Oriente apparuisse, eósque ad Christum adorandum perduxisse Matthæus cap. 2. refert: atque Magos illos hoc potissimum Balaami vaticinio apud eosdem à maioribus vulgato, non sideris exortu conspecto, fuisse permotos ad diuinum regem perquirendum, etiam iidem Patres affirmant, nimirum Origenes lib. 1. contra Celsum & homil. 13 & 18. in Numeros, S. Cyprianus serm. de Stella & Magi, Eusebius lib 9. Demonst. Euang. cap. 1. S. Basilius homil. de humana Christi generatione, S. Gregorius Nyssenus orat. de sancta Christi Natiuitate, S. Ambrosius in 1. Lucæ, S. Hieronymus in 47. Isaiæ, & 2. Matthæi, S. Prosper de Promissionibus Dei, Parte 3. cap. 6. S. Leo Papa serm. 4. de Epiphania, S. Maximus homil. 3. de Epiphania, Auctor operis Imperfecti homil. 2. in Matth. S. Isidorus Hispalensis de Natiuitate Christi cap. 13. Theophylactus, Euthymius, S. Anselmus in Matth. 2. Procopius Gazæus in Num. 24. & annotat ibid. Caiet.

Et percutiet duces Moab. Ita quoque L X X. in Romana editione: in Complutensi verò & Regia, *& confringet duces Moab.* Chaldæus, *& interficiet principes Moab.* Origenes, *& vastabit principes Moab.* Symmachus, *& cadet clima Moab.* Sanctes, *& transfiget terminos Moab.* Forsterus, *& cruentabit terminos Moab.* vel, *& transfiget duces Moab.* Sanctes in Thesauro, *& transfodiet angulos* (id est, duces) *Moab.* Ita quoque Schinthlerus. Oleastrius, *& transibit.* (vel penetrabit) *terminos Moab*, vel, *& percutiet extremitates Moab.* id est, vsque ad extremas partes regni Moabitarum. Tremellius & Iunius: *franget latera Moabitarum*, putántque vaticinari illud 2. Samuël. 8. vers. 2. Marinus, *& feriet angulos Moab.* vel, *& sauciabit angulos Moab.* Vatablus, *& confodiet angulos Moab.* Leo Iudas, *& confringet proceres Moab.* Auenarius, *& cruentabit angulares Moab.* id est, duces & capitaneos. Aiunt verbo *Machats* hæc omnia subesse, *infecit*, scilicet *sanguine cruentauit, sauciauit, vulnerauit, transfixit, transfodit, contudit, confregit, conquassauit.* S. Hieronymus verbo *percutiendi* reddere solet. Hinc ductum annotant verbum *μαστίζω*, & *μάστιγα*, id est, flagello.

Quos Hebraicè *angulos* dixit, omnes ferè cum L X X. Vulgato & Chaldæo, metaphoricè intelligūt, principes, duces, proceres, optimates, qui populum sustinent. Rectè Sanctes: *Vnde & hodie Heluetiorum duces vocantur Anguli, vulgo Cantoni.* Sic 1. Regum, 14. 38 *applicate huc vniuersos angulos populi.* Heb. *Pinnoth*, pinnacula, id est, Principes, qui aliis eminent. Sophoniæ 1. 16. *super angulos excelsos.* Isaiæ, 19. 13. *Ægyptum angulum populorum.* Vbi S. Hieronymus: *Idioma autem Scripturarum est, vt angulum pro regno ponat, eo quod populos contineat: quasi in tota domo fortissimum sit.* Nec alienè hîc Symmachus dixit, *clima*, vel *climata*: nam id quoque *Peah* Hebræis significare non est dubium. Vnde dicunt, *Arbah Peoth*, id est, quatuor orbis plagæ. Forsan hîc ducta est metaphora ab oppugnatione vrbium, quum latera seu anguli murorum, aut turrium tormentis verberantur, & quatiuntur, vt corruant, quasi dicat: Feriet angulos Maob, vt eum disiiciat. Facile intellectu est, hîc nomine Moab, & Idumeæ Arabiæ regionum, vbi tunc Balaam vaticinia fundebat, vniuersè intelligi omnes gentes quas Christus imperio suo & Religioni subiugaturus erat, euersis & dirutis idololatriæ arcibus, muris, propugnaculis, munitionibus, parietibus, vt etiam in hunc locum annotauit Procopius Gazæus: has tamen singulariter Balaamum nominasse, quòd ipse tunc in Arabia existens, vicinásque regiones oculis lustrans errorum barathro mersas, præsentium nomine, reliquas totius mundi significare voluerit pari impietate deprauatas. Quid si illud, *& cruentabit*, vel *inficiet* aut *intinget sanguine angulos*, seu *plagas*, aut *regiones Moab.* Indicet mysterium Sanguinis Christi in Cruce fusi, quo omnes nationes fuêre cruentatæ, tinctæ, purgatæ, lotæ, redemptæ? nam Ecclesiam Dei acquisiuit Sanguine suo, Actor. 20. vers. 28.

Vastabitque, LXX. *& prædabitur*, vel *captiuabit* Ita quoque Origenes. Chaldæus, *& dominabitur* Symmachus, *& excutiet.* Verbū geminatum *Karkar*, à *Kir*, id est, pariete, cōtraria significatione exponunt, perfodit, diruit, destruit parietem, propriè *exparietauit*, Pheuclinus. Sanctes, Forsterus,

Auerniarius, Mercerus, Bertranus, Vatablus, Leo Iudas, Marinus, Foterius, Pomarins Schindlerus. Ceterùm Oleastrius potiùs exponendú putat, *imparietabit*, id est, pariete claudet: cùm enim verbum dictum sit à pariete, potest retineri significatus affirmans parietis, id est, claudet, obsidebit, munitionibus & operibus cinget, vt indicet septa Ecclesiæ, quasi dicat, *imparietabit*, id est, intra parietes & septa Ecclesiæ recipiet. Si malimus, *exparietabit*. Forsan est illud Pauli Ephesior. 2. vers. 14. *medium parietem maceriæ soluens*. Nimirum eum qui dispergebat gentes à Iudæis, vt fieret vnum ouile, & vnum septum. Noster Isaiæ 22. vers. 5. verbo, *scrutando*, reddidit, quod hic optimè quadret, *& scrutabitur*, id est, seliget, discernet, ex omnibus filiis Adam electos suos: *non enim omnium est fides*, 2. Thessal. 3. vers. 2.

Omnes filios Seth. Rabbi Nathan apud Lyranum existimat, Seth hîc nomen esse proprium vrbis in terra Moab. Oleastrius ait, fuisse nationem, aut populos tunc temporis notos, nunc verò ignotos. At plerique omnes, generaliter. *Filios Seth*. Interpretantur omnes homines, siue vniuersum genus humanum, nimirum quia ex Seth filio Adam, omnes homines totius mundi propagati sunt, extincta, & deleta per diluuium omni posteritate Caïn. Noë verò à quo genus hominum & reparatum & conseruatum est, originem ducebat à Seth: quare filij Seth sunt *sicut* filij Adam, id est, omne genus hominum, quia omnes inde prouenjunt. Chaldæus manifeste hic dixit, *omnes filios hominum*. Ita quoque Strabus, Lyranus, Caietanus, Stenchus, Vatablus, Mercerus, Bertranus, Marinus, Schindlerus, Sà, Drusius. Et Procopius habet: *Quoniam vno omnes homines nomine Seth intelligi voluit*. Sed prior Origenes homilia 18. in Numeros: *Iste est ergo Seth, ex quo omne humanum in hoc mundo ducitur genus. Nam de Cain qui anti fuerant, diluuio perierunt. Filij ergo sunt Seth omnes homines, qui in hoc mundo sunt*. Theodoretus quæst. 43. in Numeros: *Filios Seth, omnes homines: Noe siquidem oriundus est ex Seth: ex Noe verò vniuersa hominum natura*.

Quocirca mirum quòd Oleastrius hunc communem sensum refellere tentauerit, hisce verbis: *Neque verum puto omnes filios Cain diluuio periisse, quia nusquam hoc probatur in sacris litteris: & infrà hoc eodem cap. 24 Numeror. dicitur: Quia si fuerit ad remouendum Cain, id est, semen Cain*. At qua ratione possunt ista subsistere? cùm omnes homines diluuio extincti fuerint, Genes. 7. vers. 21. & 22. Solis illis seruatis qui in Arca fuerunt, nimirum Noë cum vxore, & tribus filiis, totidemque vxoribus, hoc est, octo animalibus 1. Petri, 3. vers. 20. Noë verò non ex Cain, sed ex Seth genus ducebat: nec ipse, nec filij vxores habuerunt nisi ex posteris Seth, cùm adeò olim infauste cessisset, quòd filij Seth vxores sibi ex filiabus Cain asciuissent: quæ coniugia Deus non probauit vnde orti sunt gigantes immane genus, & Deo inuisum. Nec quod Oleastrius adducit ex numeror. 24. vers. 22. *Quia si fuerit ad remouendum Cain*. Quidquam in rem suam facit; nam hoc loco Cain, siue vt Noster emolliuit, *Cin*, non est Caïn filius Adam: sed proprium nomen vrbis in tribus Iudæ montanis positæ, Iosuë 15. vers. 57. & Iudicum 4. vers. 11. vt annotauit Marinus: aut loquitur de Cineis gente in Scripturis notissima, de qua plura Scaliger in Elencho Trihæresij, cap. 23. & 24. Serarius lib. 5. Minerualis, cap. 14.

Sed hîc pro illo, *omnes filios Seth*. Possis quoque ex Hebræo reddere, *omnes filios fundamenti*. Ita quidem nonnulli ex Aben-Ezra, hic dictas prouincias, seu regiones orbis interpretantur, quòd sint quasi filiæ mundi, & terræ, quæ mundi fundamentum dicitur, quæ expositio non admodum probatur Mercero, Bertramo, Marino. Aliter, *exparietabit omnes filios fundamenti*: id est parietes ædificia, & extructiones omnes à fundamentis euertet, siquidem parietes & ædificia dicuntur filij fundamenti, quòd è fundamento vt à patre nascantur, & surrigantur: & Hebraïcè *Benim* filij, à *Banah*, ædificare, dicuntur. Nec alienè vertas, *omnes filios podicis*. Vide Drusium in hunc locum. Seth, Hebræis podicem, anum, nates, clunes etiam significat, Isaiæ 20. vers. 4. His cum apud Drusium, Moabitas & Ammonitas designatos putat, nimirum ex incestu filiarum Lot cum patre procreatos. Forsan vt indicet Philistæos, quos infami podicis ignominia, ac natium opprobrio, doloréque cruciauit Dominus, 1. Regum, 5. vers. 6. & 9. & Psalm. 77. vers. 66. Quid si innuat vniuersè nationes & gentes idololatricas, tanquam infames, pudendas, & propudiosas, tot vitiis & abominationibus fœdas? Quid si notet etiam earundem ingens illud naturæ ludibrium præposteræ libidinis, & pæderastiæ, qua gentes turpissimè deflagrabant.

Tremelius & Iunius: *Et destruet omnes eos qui ponè sunt*, vel *omnes filios sedis*. Annotántque: *id est, Ammonitas, Madianitas, & Orientales populos cæteros ad Euphratem vsque pertingentes. Hos autem filios sedis, vel postica partis videtur appellare Bilham ratione situs sui. Nam castra habebant Israelita ad Moabitarum campestria, Ierichuntem & Iardenem versus anum. 22. 1. Sic Moabita respectu Israelitarum versus Orientem erant, vt narrat Iephthach Iudicum 11. 20. Quum autem hoc omnia Bilham enunciauerit vultu ad Israelitas conuerso: tum certè fuerunt pone ipsum Orientales populi, quos Iudas suo tempore subegerunt: itaque eos posteriorum partium filios appellauit, quæ partes honestè appellantur sedes, hîc, vt Isaiæ 20. 4. Quòd si quis filios obsidionis interpretari malit, id est, infestos hostes, per quos Israelita quasi perpetua obsidione pressi sunt, ducto nomine à verbo quod significat opponere castra, vt Psalm. 3. 7. per me licet. Omnino quod anteà vertimus. filios Seth, iam improbatur mihi*. Sed sunt ista curiosa & aliena.

Cæterùm ratione prorsus carere existimamus, quod quidam ex hoc loco arbitrati fuerint Antichristum gente Moabitam futurum: nam quamuis Moab in Scriptura ob superbiam & impietatem mysticè interdum Antichristum adumbret: at nihil hoc ad veros eius natales, genúsque propterea spectat: nisi forsan quis dixerit, admixtionem aliquam sanguinis Moabitici in Antichristo futuram, vt David etiam ex Ruth Moabitide prognatus fuit. Sed de Antichristo incertum.

Antichristum ex Tribu Dan nasciturum.

CAP. VI.

Mitus est ea de re Patrum consensus. S. Ireneus l. 5. aduersus Hæreses c. 3. *Ieremias autem non solùm subitaneum eius aduentum, sed & tribum ex qua veniet, manifestauit, dicens: Ex Dan audiemus vocem velocitatis equorum eius, à voce hinnitus decursionis equorum eius commouebitur tota terra: & veniet & manducabit terram, & plenitudinem eius, & ciuitatem, & qui inhabitant in ea. Et propter hoc non annumeratur Tribus hæc in Apocalypsi, cum his quæ saluantur*.

S. Hippolytus orat. de Consummat. Mundi: *Attende verba Iacob ad Iudam dicta, in Domino esse impleta. Idem profectò clamat etiam de Antichristo Patriarcha.*

cha. Itaque sicut prophetiam emisit in Iudam, ita & in filium suum Dan. Et quid de illo clamauit? Occurrat ipsi Dan coluber in via, insidens in semita, mordens vngulam equi. Quis erat serpens nisi seductor ille ab initio dictus in Genesi seduxisse Euam, & Adamum supplantasse? Ille certò nasciturus est è Tribu Dan, & veluti rex tyrannus ex aduerso instructurus est, iudex seuerus ac diabolus, vt ait Propheta: Dan iudicabit populum suum, vt quæuis alia tribus in Israel. Sed dicet quispiam, hoc de Samsone dictum esse, qui natus est è tribu Dan, iudicauit populum suum annos viginti. At in parte dumtaxat illud a Samsone factum est, hoc verò vniuersè implebitur temporibus Antichristi. Inquit enim Ieremias in hunc modum: E Dan audiemus vocem acutissimam equorum eius. A voce hinnitus equitatus equorum eius, concussa est vniuersa terra. Et rursus Moses inquit: Catulus leonis Dan, & exiliet de Basan. Et ne quis dicat, dictum hoc ad Saluatorem pertinere, attendat animum: Dan, inquit, catulus leonis, perspicuum reddit propositum, nominata tribu Dan, de qua nascetur diabolus. Quemadmodum enim è tribu Iuda natus est Christus, ita nascetur è tribu Dan Antichristus. Hæc Hippolytus, in quibus illud perperam, Antichristum futurum diabolum, quod à nobis suprà c. 1. refutatum est: illud rectissimè, aliisque Patribus consentaneè, Antichristum nasciturum ex Tribu Dan.

S. Ambrosius lib. de Benedict. Patriarcharum, c. 7. *Dan iudicabit populum suum tanquam & vna tribus in Israel. Et factus est Dan ipsi serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi, & cadet equus retrorsum: salutem expectans à Domino. Simplex quidem intellectus hoc habet, quod etiam Dan Tribus Iudicem dederit in Israel. Etenim post Iesum Naue, Iudices fuerunt plebis de diuersis tribubus. Fuit autem & Samson de Tribu Dan, & iudicauit Israel viginti annis. Sed non hunc prophetia significat: sed Antichristum qui futurus est ex Tribu Dan, sæuus Iudex & tyrannus immanis, iudicabit populum suum tanquam serpens in via, sedens in semita, deiicere tentabit eos qui viam ambulant veritatis, supplantare cupiens veritatem: vt veneni suffusione equus saucius, & vulneratus dente serpentis, leuet calcaneum suum.*

Et in Psal. 40. enarrans illud, *Ampliauit super me supplantationem*, inquit: *Fiat Dan sicut serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum: salutem expectans à Domino. Legimus quidem quòd Samson de Tribu Dan Index fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea Tribu progressus populum suppliciis sacrilega impietatis affliget, Antichristus ille, qui sedebit in templo, tanquam sit Deus.*

S. Augustinus quæst. 22. in Iosuë. *Veruntamen cùm Iacob filios suos benediceret, talia dixit de isto Dan, vt de ipsa Tribu existimetur nasciturus Antichristus.*

S. Prosper in Dimidio Temporis, cap. 9. *Hic ostenditur, quod ex Iudæis, de Tribu Dan, quo hodiéque in Persìde est, veniat Antichristus, iuxta propheticam benedictionem Iacob Patriarchæ, dicentis: Dan iudicabit populum suum, sicut alia tribus. Fiat coluber in via, Cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro. Statimque verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens: Salutare tuum expectabo Domine.*

Theodoretus quæst. 109. in Genesim: *Quantum attinet ad Dan, quorundam opinione prædixit, quæ gesta sunt a Samsone: ex hac enim erat tribu, & connumeratus est inter Iudices. Propterea, inquit, Dan iudicabit populum suum tanquam vna tribus in Israel. Ego verò arbitror spiritum diuinum per Patriarcham vaticinatum esse, quæ spectabant ad Saluatorem nostrum, & eadem prophetia docuisse, quæ concernunt Antichristum. Nam illi valde conueniunt quæ scripta sunt. Quemadmodum enim ait, Saluator & Dominus noster exortus è Tribu Iuda, Saluaturus est orbem: ita serpens perniciosus egredietur è Tribu Dan. Siquidem hoc dicit, Fiat Dan serpens in via residens, & in semita mordens vngulam equi. Et cadet eques retrorsum, expectans salutem Domini. Ob id enim quòd omnimodis circumuentionibus vtens, conatur prædari deceptos in exitium, assimilat ipsum serpenti cuidam iuxta semitam latenti, & transeuntes interficienti.*

S. Eucherij nomine Auctor lib. 3. in Genesim: *Nonnulli enim de Tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quòd hoc loco Dan, & coluber asseritur, & mordens. Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur: cerata enim cornua dicuntur, serpénsque hic cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristi aduentus significatur, quia contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis, armatus etiam venit cum cornu potestatis. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulam mordere perhibetur: vngulam quippe equi mordere, est extrema sæculi feriendo contingere. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat, bene Iacob, dicit: Salutare tuum expectabo Domine, id est, non sicut infideles Antichristum, sed verum credo fideliter Christum.*

S. Anastasius Sinaïta. Homilia, seu libro 10. in Hexaëmeron: *Restat ergo vt nos ex Iacobi quoque prædictionibus congruenter ostendamus ex Tribu Dan procedere Antichristum, & serpentem mordentem calcaneum equi. Patriarcha enim sic dicit de Dan: iudicabit populum suum, sicut vna Tribus in Israel. Et fiet Dan serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi. Ecce habes apertè serpentem & calcaneum sumi de Antichristo.*

S. Gregorius Magnus lib. 31. in Iob, c. 10. *Nonnulli enim de Tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quòd hoc loco Dan, & coluber asseritur, & mordens de quo & per Prophetam dicitur: A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur: cerata enim Græcè cornua dicuntur, serpénsque hic cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristi aduentus asseritur, quia contra fidelium vitam cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cornibus potestatis. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur: vngulas quippe equi mordere est extrema sæculi feriendo contingere. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat, benè Iacob dicit: Salutare tuum expectabo Domine, id est, non sicut infideles Antichristum, sed verum credendo fideliter Christum.*

S. Isidorus Hispalensis Episcopus in Genesim, cap. 31. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. Alij dicunt Antichristum prædici per hæc verba de ista Tribu futurum.* Et posteà: *Alij verò hanc prophetiam ad Antichristum transferunt: de Tribu enim Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod in hoc loco Dan & coluber asseritur & mordens: de quo & per Prophetam dicitur: A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur: Cerata enim Græcè cornua dicuntur serpénsque hic cornutus esse perhibetur, per quem dignè aduentus Antichristi asseritur: quia contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis, armabitur etiam cornibus potestatis. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur: vngulam quippe equi mordere est extrema*

trema

trema sæculi feriendo contingere. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat, benè Iacob dicit: Salutare tuum expectabo Domine, id est, non sicut infideles Antichristum, sed verum credo fideliter Christum.

Primasius lib. 5. in Apocal. ad c. 11. *Bestia quæ ascensura est de abysso, id est, ex latebris nequitiæ cordis Iudæorum. De Tribu enim Dan Antichristus traditur nasciturus.* Et lib. 4. ad c. 16. *Iudæi, qui Antichristum qui de Tribu Dan dicitur nasciturus, suscipiendo, atque sequendo, eorum noscuntur esse complices in nota criminis, quorum participes erunt in pœna sempiternæ damnationis.*

Andreas Cæsariensis Episcopus in Apocal. c. 9. *Observandum est quoque, Tribum Dan, quòd Antichristus ex illa nasciturus feratur, cum reliquis tribubus hoc loco non recenseri.* Nempe Apocalyp. 7. & cap. 50. *Quin verò quoque consentaneum arbitramur, Antichristum ex Orientali Perside, ad quam tribus Dan, è qua ortum ille ducturus dicitur, ablegata est, vnà cum aliis regibus & principibus regium nomen adeptis, Euphratem transmissurum.*

Aretas Cæsariensis Episc. c. 19 in Apocal. *Notandum verò est, quod Tribus Dan, ob id quod ex ea nasciturus sit Antichristus, cum cæteris non recenseatur: sed loco eius Tribus Leui ponatur.* Et in fine capitis: *Verum Dan cognominationem, quamuis & ipse princeps Tribus fuerit, cæteris non copulauit, ob id videlicet quod initio dictum est, quòd ex ipsius Tribu dubio procul nasciturus sit Antichristus.* Et c. 51. *Putandum est quòd & ipse Antichristus ab Orientalibus Persidis regionibus proditurus sit, vbi tribus Dan ex Hebræorum stirpe cõmoratur, vna cum reliquis quoque regibus.*

S. Beda c. 48. in Genesim: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. Dicunt quidam Antichristum per hæc verba prædici de ista Tribu futurum.* Et paucis interiectis: *Alij autem, vt prædiximus, hanc prophetiam ad Antichristum transferunt, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordens: de quo figuraliter Propheta dicit: A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solum coluber sed etiam cerastes vocatur: cerata enim Græcè cornua dicuntur: serpens ille cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morsu pestifera prædicationis, armabitur etiam cornibus potestatis. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur: vngulas quippe mordere est extrema huius mundi feriendo contingere. Et quia Iudæi erroris sui laqueis capti, pro Christo Antichristum expectant, benè Iacob dicit: Salutare tuum, Domine, expectabo. Id est, sicut fideles, non Antichristum, sed verum Christum credam fideliter.* Et in 7. Apocal. *Dan prætermisit, ex quo dicitur Antichristus esse nasciturus, sicut scriptum est: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.*

Alcuinus in quæstionibus in Genesim, ad finem: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. Dicunt quidam Antichristum per hæc verba dici de ista Tribu futurum, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur & mordens: de quo figuraliter Propheta dicit: A Dan auditus est fremitus equorum. Qui non solum coluber, sed etiam cornutus serpens dicitur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium cum morsu pestifera prædicationis, armabitur & cornibus contra potestates, &c.*

Ambrosius Ansbertus lib. 5. in Apocal. ad c. 11. interpretans verba illa, *Bestia quæ ascendit de abysso, faciet aduersus illos bellum*, ait: *Quòd si hoc de solo Antichristo specialiter dictum accipimus, ascensum eius de abysso, natiuitatem carnis ex profundissimo impietatis Iudæorum populo intelligere debemus. De Tribu enim Dan Antichristus dicitur nasciturus, Patriarcha Iacob attestante, qui ait: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. Antichristus etenim coluber simul & cerastes vocatur, quia nimirum, & per occultam nequitiam venenum pestiferæ prædicationis diffũdit, & per apertam sæcularem potentiam cornu ferit: cerastes enim cornutus serpens intelligitur. Et quia peruersus ille homo, filius peccati ac perditionis extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste vngulas equi mordere perhibetur: vngulam quippe equi mordere est extrema sæculi feriendo contingere. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum expectat, benè Iacob dicit: Salutare tuum expectabo Domine. Id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemptionem nostram iam venit, venturum quoque ad iudicandum viuos & mortuos expectabo.*

Rabbanus tract. de Antichristo: *Non autem quod dico, ex proprio sensu fingo vel excogito, in libris diligenter relegendo hæc omnia scripta inuenio. Sicut ergo auctores nostri dicunt, Antichristus ex populo Iudæorum nascetur de Tribu Dan, secundùm Prophetam dicentem. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.* Et lib. 2. de vniuerso, c. 2. *Dan iuxta prophetiam Iacob, coluber in via, cerastes in semita esse dicitur. Dicunt quidam, Antichristum per hæc verba dici, de ista Tribu futurum, pro eo quòd hoc loco Dan & coluber asseritur & mordens, & de quo singulariter Propheta dicit: A Dan auditus est fremitus equorum. Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur: Cerata enim Græcè cornua dicuntur: serpens ille cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristus asseritur, qui contra vitam fidelium, cum morsu pestiferæ prædicationis, armabitur etiam cornibus potestatis, &c.*

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ, cap. 7. *Nota quòd castra Dan ad Aquilonem posita sint, ex quo Antichristus futurus erat.*

Radulphus Flauiacensis lib. 18. in Leuit. cap. 1. *Quod autem ex Tribu Dan esse dicitur homo iste, hic manifestiùs Antichristus designatus intelligitur, qui Scripturis hinc atque inde conclamantibus, ex Tribu Dan oriturus agnoscitur. Recole prophetiam Patriarchæ Iacob: Fiat, inquit, Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. Hoc quomodo super Antichristo intelligendum sit, Papa Gregorius latiùs exponit.*

Haimo Alberstatensis in 2. Thessalonicens. 2. *Nascetur Antichristus in Babylone, de Tribu Dan, iuxta quod Iacob dicit: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.* Et in 7. Apocalyp.

Strabus Monachus in 49. Genesis: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c. Alij ad Antichristum hæc transferunt, quem de Tribu Dan venturum asserunt, quia Dan & coluber & mordens dicitur. Vnde Ieremiæ 8. A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solùm coluber, sed cerastes vocatur: cerata enim Græcè cornua dicuntur, & hic serpens cornutus etiam perhibetur, per quem dignè aduentus Antichristi asseritur, qui contra sanctos morsu pestiferæ prædicationis, & cornu potestatis armabitur.* Et in Deuteron. 33. *Dan catulus leonis. Alij per Dan Antichristum significari putant, quem de hac Tribu nasciturum æstimant.* Et in 2. Thessalonicens. 2. *Nascetur Antichristus in Babylone de Tribu Dan, iuxta quod Iacob dicit: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita.* Et in 7. Apocal. *Ex genere Dan nascetur Antichristus, ideo hic prætermittitur: vt ex omni numero Sanctorum ostendatur Antichristus reiiciendus.*

S. Anselmus in Elucidario: *Antichristus in magna Babylonia de meretrice generis Dan nascetur.* Et in 7. Apocalypsis: *Dan sextum filium præterit, quia ex progenie*

genie ipsius nascetur Antichristus, ex quo innuitur ex omni numero Sanctorum eiiciendus Antichristus.

Anselmus Laudunensis in 11. Danielis ad illud versus 37. *Et Deum patrum suorum non reputabit,* inquit: *Abraham, Isaac & Iacob, de quorum progenie nascetur Antichristus in Babylone, sicut aiunt, de Tribu Dan.*

Matthæus Vvestmonasteriensis in Floribus Temporum, in quarta Ætate mundi, cap. 16. *In illo tempore surget princeps de Tribu Dan, qui vocatur Antichristus.*

Rupertus lib. 9. In Genes. c. 32. *Nonnulli de Tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur, cerastésque mordens: de quo per Prophetam dicitur: A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solùm coluber, sed etiam cerastes vocatur: Cerata enim Græcè cornua dicuntur. Serpens hic cornutus esse perhibetur, per quem dignè Antichristi aduentus asseritur, quia contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cum cornibus potestatis. Et quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur: vngulas quippe equi mordere est extrema sæculi feriendo contingere. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, Antichristum expectat, bene Iacob dicit: Salutare tuum expectabo Domine, id est, non sicut infideles Antichristum, sed credo fideliter Christum.* Et in 7. Apocalypsis: *Sciendum quòd de Tribu Dan nasciturus est Antichristus, iuxta illud Iacob, Fiat Dan coluber in via, &c. Eiicitur itaque ex hoc loco Dan, vt ostendatur Antichristus, ex omni numero eiiciendus Sanctorum.*

Richardus de S. Victore lib. 2. in Apocalyp. cap. 9. *Dan de cuius genere Antichristus nascetur, in numero signatorum prætermittitur, vt per hoc ostendatur quòd Antichristus de cœtu Sanctorum eiicietur.*

Beremgosius Abbas libro de Mysterio ligni Dominici, & de luce visibili & inuisibili: *Hæc est illa lux, per quam Iacob futurorum illustratus scientia, Fiat, inquit, Dan coluber in via, cerastes in semita: Antichristum scilicet significans, qui contra electos Dei duplici quandóque debet sæuire dementia, dum & coluber ex astutia, & cerastes vocatur ex potentia.*

Otto Episcopus Frisingensis lib. 8. Chronic. c. 1. *Porrò de Tribu Dan, seruili scilicet conditione, ex illa quæ dicitur auctoritate: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita: nasciturus creditur.*

Hugo Eterianus lib. de Regressu animarum ab inferis, c. 23. *Antichristus nasciturus est ex Tribu Dan, sicut Iacob prophetauit: Fiat Dan, inquit, coluber in via, & cerastes in semita, mordens vngulas equi, &c. Serpens cerastes cornutus esse perhibetur, per quem dignè significatur Antichristus, qui contra vitam fidelium morsu venenosæ prædicationis armabitur. Equus hunc mundum significat, vngula verò equi finem mundi. Vngulam equi mordebit Antichristus, qui extrema vexabit feriendo.*

Petrus Comestor in Hist. Scholast. Genesis c. 108. *Exponitur hoc etiam de Antichristo, quem venturum de Dan asserunt, qui contra Sanctos morsu pestiferæ prædicationis, & cornu potestatis armabitur: multos etiam qui ascenderant, ad culmen virtutum deiiciet retrò: & tunc veniet Saluator ad Iudicium expectatus.* Eadem scribit in Hist. Danielis, cap. 6.

Vincentius Bellouacensis lib. 32. Speculi Naturalis, c. 105. *Legitur Antichristus in Babylone de Tribu Dan nasciturus, iuxta id quod ait Iacob pater eius: Fiat Dan coluber in via, &c. Vnde hæc sola tribus in Apoc. subiicitur, vbi ex aliis tribubus signati numerantur.*

S. Th. Aquinas Opusc. de Humanitate Dei, c. 29. *Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan, iuxta quod ait Iacob: Fiat Dan coluber in via, &c.*

Lyranus in 7. Apoc. *Tribus verò Dan hic omittitur, eo quod de ipsa dicitur Antichristus nasciturus.*

Ioannes Gerson in Summa lib. 6. de Gaudiis Paradisi: *Nascetur enim Antichristus in Babylone ex tribu Dan, sicut dicit Glossa super Apocalypsim.*

Ludolphus Carthusianus Vitæ Christi parte 2. cap. 87. *Antichristus ex parentibus senibus concipietur, & nascetur in Babylone de Tribu Dan.*

S. Antoninus 4. part. Theol. tit. 13. c. 4. §. 3. *Iste Antichristus venturus est secundùm Doctores & Scripturas in fine mundi, qui, vt dicit Vincentius in Speculo Historiali, circa finem nascetur in Babylone, de Tribu Dan, ex viro & muliere: sed concepto & animato, vt dicit Magister in Hist. Scholastica, descendet diabolus in vterum matris ad implendum eum omni malitia, vt vase suo.* Et infrà: *De tribu Dan dicitur Antichristus nasciturus. Et in numero signatorum centum quadraginta quatuor millium, ex omni tribu Israel, scilicet in libro vitæ, non ponitur Tribus Dan, quia eius sequaces reprobi sunt.*

Non est dubium cùm Patres & posteriores Theologi tanta consensione tradunt Antichristum ex tribu Dan oriturum, potissimum respexisse tria Scripturæ loca, quæ id vtcúmque indicare videntur. Primus locus est Genes. 49. vers. 17. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c.* Secundus, Ieremiæ 8. vers. 16. *A Dan auditus est fremitus equorum eius, &c.* Tertius Apocal. 7. vbi cum tribus israëliticæ enumerentur, omittitur tribus Dan, nimirum in execrationem Antichristi, ex ea nascituri. Quę sanè loca sunt iam à nobis cum cura elucidanda.

Exponitur vaticinium Iacob, Genes. 49. vers. 17. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò, Salutare tuum expectabo Domine.*

CAP. VII.

Hebræa ad verbum: *Erit Dan coluber* (serpens) *super viam, Sephiphon,* super semitam, mordens calcaneos equi, & cadet equitans eius retrò. Oleastrius, *currus eius.* Sed perperàm, reclamantibus exemplaribus, pro *Rocbebo,* legit *Richbe,* Caietanus, *& tecit equitem eius retrò.*

De *Sephiphon,* quod Noster *cerastem* exposuit, non leuis est difficuitas. Rabbi Abē-Ezra, & Rabbi Scelomoh existimant esse à radice *Suph,* id est, percutere, frāgere, cōtundere: idémque esse quod *Nachas,* id est, serpens, anguis, coluber: dicique satis ornatè *Sephiphon,* allusione verborum Mosis Genes. 3. v. 15. *Ipse iesupheca conteret tibi caput: & tu Iesuphennu conteres illi calcaneum.* His adstipulatur Marinus.

Kinchius ait esse à verbo *Saphaph,* contundere, conterere, quòd nimirum alia animantia conterat. Ita quoque Schindlerus. Rabbi Scelomoh, & Dauid de Pomis, à *Nasaph,* id est, flare, sufflare etiam deducunt, quòd serpens quando venit ad mordendum, sufflet, id est, sibilet. Forsterus: *Suph festinanter obruit afflatu seu anhelitu. Inde nomen Sephiphon, colubri species, qui obruit flatu. Genes. 49. & cerastes super semita.* Idem alibi in radice *Saphah*: *Sephiphon serpentis species, qui preceps feratur. Genes. 49. cerastes in semita. Quamquam etiam à Soph deriuari possit, quòd sit dictus, quòd obruat, seu opprimat, vt alludatur ad dictum Genes. 3.* Mercerus proculdubio Forsterum respexit, cùm ait: *Suph quidam exponunt afflatu obruere, vt cum Nasaph affinitatem habeat: quo referunt*

& Se

& Sephiphon colubri genus flatu opprimens.

Buxtorfius: *Sephiphon masculinum, cerastes, vel, vt alij, Serpens Iaculus: vnde possit & ad Saphah referri, quòd ex excelso loco praeceps Iaculi instar feratur. Iaculi serpentis meminit Plinius lib.8.cap.23.*

Franciscus Iunius & Immanuel Tremellius: *Acontias iuxta semitam, siue, vt Lucanus vocat, Iaculus, serpentis genus subiens arbores, & ex ramis earum, se vi maxima vibrans, cuius meminit Plinius lib.8. Nat.Hist.cap.23. Nã inde apud Hebraeos nomẽ habet.*

S.Hieronymus in quaest. Hebr. in hunc locum *Sephiphon*, Basiliscum seu regulum interpretatur, & quidem etymon, afflatu opprimens, seu obtuens, aptissimè in Basiliscum competit, de quo Plinius lib.8.c.21. *Sibilo omnes fugat serpentes: necat frutices, non contactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa.* Solinus c.30. *Extinguit herbas, necat arbores, ipsas etiam corrumpit auras, ita vt in aëra nulla alitum impunè transuolet infectum spiritu pestilenti.* Anastasius Bibliothecarius in Vita Leonis IV. Pontificis: *In primo quidem Pontificatus sui anno iuxta Basilicam beatae Luciae martyris, quae in Orphea sita est, in quibusdam terris, abditisque cauernis dirì generis serpens, qui Basiliscus Graecè, Latinè Regulus dicitur, ortus est, qui flatu suo, ac visione omnes qui ad easdem properabant cauernas, celeriter necabat, mortisque tradebat periculo: ita vt omnes stupor, ac timor inuaderet, serpentis virtutes mirantes & cladem.* Fusè narrat quomodo Sanctus Pontifex eum precibus suis fugauerit.

Subiicio locum Plinij qui mirificè illustrat quae hîc Iacob de *Sephiphon* mordente vngulas equi, & sessore cadẽte habet: ait enim Plin. de Basilisco: *Creditũ quondã, ex equo, occiso hasta, & per eam subeunte vi, non equitẽ modò, sed equũ quoque absumptũ.* Ælianus lib.2. Hist. Animalium, cap.5. *Et si baculum quem quispiam teneat, momorderit, baculi Dominus necatur.*

Ceterùm Chaldaeus Paraphrastes Onkelos, Leo Iudas, & Auenarius, *Sephiphon aspidem* exponunt. Oleastrius, *Viperam*, Marinus, *anguem*. At Noster, Lexicon Complutense, Alfonsus Camorensis, Reuchlinus, Caiet. Sanctes, Vatablus, Schindlerus, *Cerastem* reddunt: quae proculdubio melior est interpretatio. Suspicor esse à *Saphan*, abscondere, recondere, occultare, duplicarique *Phe* litteram, quòd sit serpens astutissimus, callidissimus, se se occultans, & abscondens, vt ex insidiis summa astutia perimat, qualis est re vera cerastes. Vel esse à *Saphah*, quod est eleuari, extare, eminere, emergere, seu praeceps ferri, in praecipitium eminere. Et verò in Ceraste cornicula eminent, ipséque ex arenis emergit, praecépsque fertur in praedam. Plinius lib.8. c.23. *Vulgatum est cerastis corpore eminere cornicula, saepe quadrigemina, quorum motu, reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues.* Solinus c.30. *Cerastae praeferunt quadrigemina cornicula, quorum ostentatione, velut escâ illice sollicitatas aues perimunt: nam reliqua corporis de industria arenis tegunt, nec vllum indicium sui praebent, nisi ex ea parte qua inuitatis dolo pastibus, necem praepetum aucupantur.*

Diod Siculus lib.3. c.30. de Australi Africae regione: *Eo magis varia magnitudinis & formae serpentibus luxuriat, maximè his quos Cerastes vocant. Lethales ij morsus inferunt, eiusdémque sunt cum arena coloris; ideo cùm à substrato solo, ob coloris similitudinem à paucis discernantur, euenit, vt plurimi calcantes illos ex errore, improuisum mortis periculum incurrant. Hos fama est, impressione quadam in Ægyptum facta magnam terrae partem habitatoribus destituisse.*

Ælianus lib.1. de Animalium natura, c.57. *Cerastes Serpens fertur animal, colore album, gemina supra frontem gerit cornua, cochleae cornibus similia, non similiter tamen atque illius, tenera. Longè verò alia ratione in caeteros Libycos homines, ac ergà nuncupatos Psyllos cerastae afficiuntur: illis enim infesti sunt, cum his foedere deuinciuntur, pacémque seruant. Enimuerò Psyllorum gens ab eis si mordetur, non modò non sentit morsum, sed eos etiam qui in id mali inciderint, facillimè sanat: si priusquã totum veneno corpus imbutũ sit, ex ipsis quispiã vel accersitus, vel sua sponte veniens, os suũ aqua colluerit, & manus abluerit, alteri, & vtrãque potionẽ propinauerit morso. Sic enim is ex veneno statim tum conualescit, tum ab omni malo liberatur. Libyci item homines aiunt, virum cui sua vxor venerit in suspicionem adulterij, quique ex ea susceptos liberos adulterino sanguine natos suspicetur, experimenti causa in dolium cerastarum plenum infantem puerum conijcere, sicque iniiciendo, tanquam artificem aurum igni, ingenuitatem puerulí experiri: cerastas protinus insultare, acerbósque fieri, innatum malum puero minitantes: eos, vt puer attigit, remollescere, vnde Libycus ille, se legitimum patrem agnoscit.* Meminit huius experimenti & Plinius lib.7.c.2. & Silius Italicus eo versu.

Ac dubiam admoto sobolem explorare ceraste.

Idem Ælianus lib.16.c.28. *Callias lib.10. Historia, quam conscripsit de Syracusano Agathocle, Cerastas, inquit, pestiferum morsum infligere solere, & bestias ratione carentes, & homines interficere, nisi Libycus vir natione Psyllus ad curandum accesserit. Hic sanè siue euocatus, siue fortuitè aduenerit, & plagam adhuc tolerabiliter dolentem viderit, solam saliuam ictui, morsuíve inspuens, dolorem mitigat, & perstringit: sin percussum offenderit aegerrimè dolentem, intra dentes permultam aquam haurit, & os suum primum ex ea colluit, post verò eam in poculum iniectam vulnerato exsorbendam tradit. Quòd si veneni acerbitas acriùs inualescit, hic aegrotanti nudo nudus accumbit, & proprio suo corpore morbi vim frangit, & malo hominem liberat. Hoc autem ita se habere, idoneus testis etiam Nicander Colophonius fuerit.* Lucanus lib.9.

——Spinâque vagi torquente cerastae.

—Statius, Thebaidos 5.

Centum illi stantes vmbrabant ora cerastae.

—Propertius lib. 3. Elegia 21.

At non squamoso labuntur ventre cerastae.

Prouerb.23.vers.32, quod Noster habet, *& sicut regulus venena diffundet.* LXX. posuerunt, *aut à ceraste, cuius venenum latè mox sese diffundit.* Vbi Graecorum Patrum Catena à Theodoro Peltano in Latinum conuersa, & ab Andrea Scoto edita, haec annotat: *Est autem cerastes pessimum & callidissimum serpentis genus: etenim toto reliquo corpore sub arena abdito, sola cornua supernè prominere sinit: haec autem dum instar vermiculi subinde mouet & agitat, incautos volucres, aliósque animantes ad se allectat: Porrò autem vt primum ad cornua tanquam ad certam escam aduolauerint, vel adrepserint statim illas intercipit, & interimit.* Haec ibi. *Prima interpretatio.*

Iacob hîc praedixisse Daniticae tribus insignem astutiam & calliditatem bellicam, quae ex insidiis, & stratagematis hostes esset adoritura: vt etiã Moses Deut.33.v.22. *Dan catulus leonis fluet*, Hebraïcè, *prosiliet, ex Basan*, Nimirum erit Dan fortissimus & bellicosissimus, ex insidiis & astu bellico consiliens, vt leones Basan, qui erant fortissimi. Ita Vatablus, Oleastrius, Ystella, & Nouatores Franciscus Iunius, & Tremellius Emanuel. Sed vbi, aut quando tribus haec vsa sit tanta astutia, & calliditate bellica, nec proditur, nec facilè fieri potest. Theodoretus tamen quaestione 109. in Genesim: ait,

Non-

Nonnulli verò dicunt, illum prædixisse ea, quæ pertinent ad Lasam, modò Paneada vocatam. Repentè enim quidam erumpentes ex hac Tribu, vrbem hanc aggressi, illam vi ceperunt, atque occuparunt. & suam illi dominationem indiderunt: vocarunt enim illam Dan. Historia extat Iudicum 18. Sanè Iacobi verba rectè in Danitas competunt, quòd reuera suoptè ingenio raptores, irrequieti, & alieni appetentes essent, ac planè bellicosi, vti etiam annotauit Masius in 19. Iosuë, vers. 47.

II. De Samsone propriè & historicè locutum Patriarcham, quem constat è tribu Dan ortum fuisse, Iudic. 13. vers. 2. vnde dictus est Bedan 1. Regum 12. vers. 11. quasi filius Dan, vt omnes interpretantur. Idcircò enim præmisisse Iacob videtur: *Dan iudicabit populum suum, sicut & alia tribus in Israel*; quia nimirum Samson ex ista tribu Iudex fuit in Israel viginti annis, & disertè dicitur Iudicum 16. vers. 31. & cap. 15. vers. 20. Quo pacto probandum nullatenus est, quòd Masius in Iosuë 24. vers. 31. Samsonem ex albo Iudicum Israëlis expunxerit. De qua re videndus Serarius in Iudicum 16. quæst. 34. Commendat igitur senex Vates asturiam & calliditatem, atque egregiam Samsonis industriam, quòd is rectè, ac prudenter vndelibet occasiones captaret perdendi Philisthæos, vbique eis occurrens, vbique lascessens & vexans, propositis interdum obscuris & ambiguis ænigmatibus, quibus eos caperet: nihilque omittens quod eis posset omnem perniciem afferre, vt latiùs in libro Iudicùm describitur.

Onkelos Paraphrastes Chaldæus: *E domo Dan eligetur & consurget vir. In diebus eius redimetur populus eius, & in annis eius requiescent simul tribus Israël. Erit vir qui eligetur, & surget de domo Dan. Huius terror irruet super populos, & plaga eius inualescet in Philisthæis. Velut serpens exitialis quiescet in via, & velut aspis insidiabitur in semita. Occidet robustos è castris Philisthæorum, equites cum peditibus: subneruabit equos, & currus, & dabit ascēsores eorum retrorsum.* De Samsone quoque locum interpretantur plurimi Hebræorum, quos citat Serarius in Iudicum 16. quæst. 37. & peculiariter Rabbi Scelomoh.

S. Hippolytus Martyr orat. de consum mundi: *Sed dicet quispiam hoc de Samsone dictum esse, qui natus de tribu Dan, iudicauit populum suum annos viginti. At in parte dumtaxat illud à Samsone factum est: hoc verò vniuersè implebitur temporibus Antichristi.*

Sanctus Ambrosius libro de Benedictionibus Patriarcharum, cap. 7. *Simplex quidem intellectus hoc habet, quòd etiam Dan tribus Iudicem dederit in Israël. Fuit autem & Samson de tribu Dan, & iudicauit Israël viginti annis.*

S. Hieronymus in Traditionibus Hebraïcis *Dan iudicabit populum suum sicut vnum de sceptris Israel. Fiat Dan coluber in via, regulus in semita mordens vngulas equi, & cadet ascensor eius retrorsum. Saluatorem tuum expectabo Domine. Samson Iudex Israel de tribu Dan fuit. Hoc ergo dicit: Nunc videns in spiritu comam nutrire Samson Nazaræum tuum, cæsis hostibus triumphare, quòd in similitudinem colubri, reguli que obsidentis vias, nullum per terras Israel transire permittat: sed etiam si quis temerarius, terinte sua, quasi equi velocitate confisus, eam voluerit prædonis more populari, effugere non valebit. Totum vero per metaphoram serpentis & equi loquitur. Videns ergo tam fortem Nazaræum tuum, quod & ipse propter meretricem mortuus est, & moriens nostros occidit inimicos, putaui, ò Deus, ipsum esse Christum Filium tuum. Verùm quia mortuus est, & non resurrexit, & rursus captiuus ductus est Israel; alius mihi Saluator mundi, & mei generis præstolandus est: vt veniat cui repositum est: & ipse erit expectatio gentium.*

Eandem de Samsone interpretationem habent Strabus, Rupertus, Comestor, & ex Recentioribus Lyranus, Tostatus, Caietanus, Isidorus Clarius, Honcala, Pererius, Sa, Delrius, Cornelius à Lapide in Genes. 49. Franciscus Georgius in Harmonia Mundi, cant. 2. tom. .cap. 20. Pintus in 8 Danielis, Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 12. Ribera in 7. Apocal. num. 14. Viegas in 13. Apocalyps. comment. 2. sect. 3. Serarius in 16. Iudic. quæst. 37. Alcasar in 7. Apoc notat. 4.

III. De Iuda proditore mysticè, seu allegoricè nonnulli intellexerunt, apud S Isidorum, S. Bedam, Strabum, Laudunensem Anselmum, Petrum Comestorem, in Genes. 49. is enim Christo Domino coluber & cerastes exitialis exitit, qui nefaria proditione & venenatis insidiis Christum supplantauit. Sed num Iudas ille proditor Domini ex tribu Dan ortus fuit.

Iudas proditor cur dictus Iscariotes.

Excursus.

Agè, postquam in hæc delapsa est oratio, non fuerit iniucundum in hanc perquisitionem diuertisse, ex quanam tribu infelix ille Iudas exiiterit, & cur dictus Iscariotes. Sanctus Hieronymus in 10. Matthæi: *Iudas Iscariotes, vel a vico, aut vrbe in qua natus est, vel ex tribu Issachar vocabulum sumpsit: vt quodam vaticinio in condemnationem sui natus sit. Issachar enim interpretatur merces, vt significetur pretium proditoris.* Eadem habet S. Beda in 3. Marci. Idem S. Hieronymus de Nominibus Hebraicis, in Matthæo: *Ischarioth, memoriale Domini: quòd si voluerimus legere Issacharioth, interpretatur, est merces. Potest autem dici & memoria mortis.*

Erasmus in Matth. 10. *Ceterùm Iudæ proditori cognomen addidit, vt ex cognomine significaret eum ei facinori natum, quod Issachar Hebræis sonat mercedem: atque à tribu vnde fuit oriundus nomen sortitus videtur. Quamquam non desunt, qui à viculo cognomen deductum malint.* Eadem habent Roedembachius, Iansenius, Sà, Franciscus Lucas in Matthæi 10, Vatablus in 13. Ioannis, Lorinus in 1. Actor vers. 16,

Putarunt alij Iudam ex tribu fuisse Ephraim. S. Hieronymus enarrans verba illa Isaiæ 28. vers. 1. *Væ coronæ superbiæ ebriis Ephraim*, quòd LXX. verterunt: *Væ coronæ iniuriæ mercenarij Ephraim*, Hæc annotat: *Et appellantur mercenarij Ephraim propter Iudam, qui de tribu Ephraim, & de vico eiusdem Tribus Ischarioth, Dominum pretio vendidit.* Eadem descripsit Strabus Sed & S. Cyrillus in eundem Isaiæ locum: *Ephraim dicit Iudam, quòd esset ex tribu Ephraim: illum námque mercede conduxerunt Iudaïca Synagogæ præfecti, vt essent cædis eius administri, & hunc Doctorem traderet. Væ ergo, inquit, coronæ iniuriæ, id est, proceribus, qui etiam mercede conduxerunt Ephraim, scilicet eum, qui esset è tribu Ephraim.*

Ait S. Chrysostomus Ischarioten à patria dictum potius vult, sic enim ait homilia 33. in Matth. *A Patria ipsum appellauit Ischarioten.* Eadem habet Theophylactus in Matth. 10. qui etiam in Matth. 26, inquit: *Hic verò proditor erat à pago, qui dicebatur Ischara.* Atque ita plerique à vico, seu patria Iscariotem vocatum autumant, Euthymius in Matt 26. Lyranus in Matth. 10. Gagneius in Matth. 26. Caietanus in Matth. 10. & 26. Vnde Remigius citatus in catena sancti Thomæ Matth. 26. ait: *Scharioth*

námque fuit villa vnde ortus est iste Iudas. Mirabile est quod Origenes scribit tractat. 35. in Matth. dicens: *Audiui quendam exponentem patriam proditoris Iudæ, secundum interpretationem Hebraicam, exsuffocatum vocari. Quòd si ita est, magna conuenientia inuenitur nominis patriæ eius, cum exitu mortis ipsius, quoniam ipse laqueo se suspendens, propheticam nominis patriæ suæ suffocatus impleuit.* Certè חנק *Chanak*, est suffocare, & strangulare, quod lingua nostra dicimus, *estañar*. At quid *Chanak* cum *Scharioth*? כרת *Charath*, scindere, excidere קרע *Kara*, scindere, rumpere, disrumpere כרע *Cara*, incuruari, סכר *Sacar*, obstruere, obturare, & etiam, tradere: quæ notiniis haud absurdè possint adaptari Iudæ, quòd suspensus, obturatus sit illi spiritus, scissúsque, & disruptus, medius crepuerit, detestandus Domini proditor. Vide infra, quæ describimus ex Francisco Iunio.

Angelus Caninius de Locis Hebraicis Noui Testamenti, cap. 13. hæc scribit: *Iudas Iscariota, Christi proditor, vnde id nominis nactus sit, nemo hactenus explicauit. Nam qui à* שכר *Sacar, mercede deducunt, Hebraicè nesciunt. Quid enim faciemus* I, *&* ota, *quæ ad nomen necessariò pertinent.* Miraret, si cùm Sanctos carpont, non impingant.

Sanctos Hieronymus à *Sacar* dedoxit, & quis nunquam *Issachar* tribum, non à *Sacer* deriuauit? & quid faciemos *I*, quod ad nomen necessariò pertinet.? & in Iaacob, Isaac, quid faciemus *I*, cùm ab *Akab* & *Tsachak* descendant? & ea sexcentis aliis: sed quis nescit, *Iod* à fronte in propriis nominibus esse formatiuum, & *Thaa* à fine etiam nomina formate? Gedeon 2. Reg 11. vers. 21. vocatur *Ierubbesseth*, à *Rub*, & *Bus*, *Ierimoth*, diuersorum virorum nomen proprium, à *Ramah*: Omitto innumera alia. Vide Sanctem lib 1. Instit. Hebr. cap. 18. 19. 22. Lodouicum S. Francisci lib. 2. Globi Linguæ sanctæ, cap. 5. & alios Grammaticos; nam res est notissima.

Pergit verò Caninius: *Cùm enim docti omnes, & in sacris literis exercitati, Apostolos omnes Iudæos fuisse consentiant, quod multis argumentis euincere possemus, eius nominis analogiam ex Hebræorum libris petamus oportet. Omnes itaque vel à familia, si nobiles fuerint, vel ab aliquo eucatu, aut postremò à patria, præsertim ignobiles, cognomen sumunt. Nos asserimus Iudam proditorem à patria sua Iscariotam appellatum, quoniam constat ex libro Iosue, cap. 15. & aliis multis locis, Carioth oppidum esse ex tribu Iuda, quòd Hebraicè scribitur.* קריות *Kirioth: & scimus omnes qui à patria describuntur, vocari eius loci viros, vel filios, sed præsertim vi os. Quod Esra 1. passim legimus, Filij Beth-lehem centum & viginti tres. Viri Netopha quinquaginta sex. Viri Anathoth centum viginti octo. Lege id caput, & Nehemiam cum Paralipomenis. Si enim velis vocare Romanum, dices, Isromé, virum Romæ: si Ierosolymitanum, Isieruſalaim, virum Ierusalem. In Pirke Aboth habes, Antigonos Is Soco, Antigonus vir Soco, id est, Socæus. Sic Iose ben Ioezer Is Sereda, Ioses filius Ioezer vir Sereda, id est Seredæus: quæ Ieramis patria fuit Alia innumera afferre potuissem, sed ex his quod volumus, prudentes intelligent. Dicimus itaque nomen proditoris fuisse Iehuda Is-Carioth, id est, Iudas vir Carioth, vel Cariotensis.* Hæc Caninius.

Ioannes Drusius in Annotationibus Noui Testamenti Matth 10 vers. 41. hæc obseruat: *Si verum quòd Caninius coniicit, & quod Salmanticensis annotat, fuit celebris in sua vrbe, ideò nominatur Iscarioth, id est, vir Carioth, aut Cariothites. Nam qui sic vocantur, noti & insignes erant in illis locis. Iuchasin 52. 2. Viri illi qui vocantur de nominibus terræ suæ, insignes & noti erant in loco illo, vt vir Sereda, vir Ierusalem, vir Caphar Hanna. Similiter ego in modum exempli eram in regno Hispaniæ, & reliquis regnis Christianorum, quum exiuissent libri mei de Astrologia: dicebant, Rabbi Abraham Sachuth, vir Salamanca, id est, Salmanticensis. Sic Antigonus vir Socho, id est, Sochæus.* Hæc Drusius ex Salmanticensi Rabbino. At Caninius districtè dixit, *à patria, præsertim ignobiles cognomina sumere*: Quasi nulla alia generi claritudine, nisi patriæ. Sed vtramque accidere solet, vt nobiles, & ignobiles à patria cognominentur, alia atque alia ratione.

Ergo cùm Iudas dictus sit Is Carioth, ab vrbe Carioth, quasi vir Cariothensis, probant enim Maldonatus in 10. Matthæi, Baronius tom. 1. Annalium, anno Christi 32. num. 9 Lorinus in Act. 1. vers 16. Franciscus Lucas in Matth. 10. Serarius Opusculo de Iuda Proditore, §. 1. Castrius in Ieremiæ 48. num. 29. Porrò Carioth fuisse vrbem in extremis partibus Tribus Ioda, iuxta terminos Idumeæ à meridie, constat ex Iosuë 15. vers. 25. quo loco quamuis Rabbi Isaias existimet קריות *Kirioth* non esse proprium vnius vrbis nomen, sed vrbes significare, eas videlicet quæ ibi deinceps enumerantur: at contextus Hebraicus palàm indicat, & omnes aiunt proprium esse nomen vrbis in otis Australibus tribus Iudæ: quorsum enim post Carioth vna tantùm recensita Esron, adiectus esset Soph passach, id est, finis versus, quæ est magna distinctio?

Verùm aliam fuisse Carioth in terra Moab, Ieremiæ 48. vers. 24. & 41. & Amos 2. vers. 2. satis indicatur: quamuis Marinus existimet, eandem vrbem fuisse, quodam tempore à Moabitis possessam: sed veriùs putamus diuersas extitisse. vt etiam Adrichomius, Figuetius, Drusius, & Castrius annotarunt.

Libenter assentimur Iudam nuncupatum Iscarioten, quasi virum ex vrbe Carioth, virum Cariothésem, quòd eiusmodi nominis compositio reperiatur 2. Reg. 10 vers. 6. cùm dicitur, Ammonitas conduxisse mercenarios milites duodecim mille contra Dauidem, ab Is Tob, hoc est, à Viro Tob, seu à Principe Tob, quæ est regio, vnde accersitus fuit Iephte. Annotauit id quoque Marinus. Figuerius in 2. Amos hæc annotat: *Carioth est vna celebris ciuitas Moabitarum, cuius inter alias meminit etiam Ieremias: ex qua forsassè fuit Iudas proditor dictus Iscarioth, id est, vir ciuitatis Carioth, quasi dicas, Cariothites. Quamquam etiam ciuitas fuit alia eodem nomine in sorte Iudæ, vt constat ex libro Iosué.* Ex hac potius dictum Iscariothem, verisimilius est, quàm ex illa Carioth Moabitide.

Serarius obseruat cùm Iudas fuerit ex patria Carioth, vrbe tribus Iudæ, ex eadem quoque tribu ipsum fuisse ortum: at non erant tempore Christi tribuum hæreditates ita distinctæ. Sanctes lib. de Interpret. nominum Hebraicorum, Græcorúmque sacræ Scripturæ, ait: *Scharioth, aut Ischariothes Hebraicè potest interpretari, vir exterminationis, ex Is, quòd est, vir, & Cariothes, à Carath, quod est, excidere, exterminare. Vel vir vrbium, aut oppidorum, vel accidentium, à Kara cum Koph.* Christophorus Cinclius nouator in Lexico Syriaco Noui Testamenti: *Cognomen Iudæ proditoris Secariuthe, Syriacè, aliàs Iscariotes. quod Tremellius interpretatur, Mercede conductus ad defectionem.*

Loselerius Villerius, & Ioannes Cherpontius

Noua

Nouatores in Notis ad Matthæi 10. verſ. 4. *Iudas Iſchariotes, Vir Kerioth, id eſt Kerioitibes, Kerioth autem erat in tribu Iuda. Ioſuë 15. 25.* Immanuel Tremellius in Notis ad ſuam è Syro Latinam Interpretationem Euangeliorum Matth. 10. verſ. 4. hæc annotat: *Secharita. De hoc cognomine conſiderandum, nam commodè poſſit compoſitum eſſe a* שכר *ſecar, id eſt, mercede,* נטה *natu, id eſt, defecit, declinauit: vt* יוטא *iuta, altera pars cognominis, ſit verbum futurum paſſiuum coniugationis tertiæ, & vt totum cognomen ſignificet, mercede inducetur ad defectionem. Quod cognomen ſi a Christo accepit, vt Petrus, & filij Zebedæi, declaratur & ipſum Iudam, & quod facturus erat, optimè Christo fuiſſe cognitum. Si verò ab aliis ei inditum eſt, diuina prouidentia commendatur, ſine qua illud cognomen non accepit, quod eius proditionem adeò clarè demonſtraret. Quòd autem quidam ſcribunt compoſitum eſſe ex* איש, *is, & proprio loci nomine, & ſignificare Virum Krioth, littera quibus ſcribitur in Syra paraphraſi non admittunt. Nam præter quam quòd* א *aleph non eſt præpoſitum, &* ש *ſcin quoque non eſt ſcriptum, ſed* ס *ſamech, neque eſt* קריותא *Kriutha in reliqua dictionis parte per* ק *coph, &* ת *thau: ſed per* כ *caph, &* ט *theth, hoc modo* כריוטא *Cariutha.* Quaſi verò multum curandum ſit, vt ſcripſerit Syrus Paraphraſtes.

Sed addit Franciſcus Iunius: *Alii Secariot marſupium appellatur, & Secariotes à ἔχειν γλωσσόκομον, habens marſupium, vt Ioan. 12. 5. Sed ego omnibus expenſis per anticipationem ſtatuo appellari, quaſi ſtrangulatum dicas, qui vltrò declinauerit ad ſtrangulationem ſui, vt narratur Matth. 27. 5. & Actor. 1. 18. Eſt enim* ſecar, *ſtrangulare Syris, &* maſcera, *ſtrangulatio. Alioquin Apoſtolorum nullus in hoc catalogo à patria, ſed a ſanguine, aut vocatione, aut à ſtudio appellatur.* Conueniunt iſta interpretationi Origenicæ nominis Iſcariotis, quam ſuprà poſuimus.

IV. Plerique Patres intelligunt, Iacob iſto vaticinio ortum Antichriſti è tribu Dan, atque eius teterrimos mores antedixiſſe: quem ob venenatam calliditatem, & innumeras nocendi artes, aptiſſimè colubrum & ceraſtem nuncupauerit. Ita S. Hippolytus Epiſc. & Martyr, S. Ambroſius, S. Auguſtinus, S. Proſper, Theodoretus, S. Eucherius, S. Anaſtaſius Sinaita, S. Gregorius Magnus, S. Iſidorus, S. Beda, Alcuinus, Ambroſius Anſbertus, Rabbanus, Haimo, Strabus, Radulphus, Rupertus, Berengoſius, Ottho Friſingenſis, Hugo Heterianus, Vincentius Bellouacenſis, Petrus Comeſtor, S. Thomas, S. Antoninus: quorum omnium ſententias fusè deſcripſimus cap. præcedenti. Ceterùm ſingula verba ſacri Vatis S. Gregorium illuſtri ſua expoſitione ſectantem, & Antichriſto rectiſſimè adoptantem lector per otium conſulat: nam ea de re abundè nobis ſuperiori capite dictum.

At nunc acriùs diſquirendum quàm ſolidè hæc de Antichriſto interpretatio ſubſiſtat. Thomas Anglicus, cuius ſunt commentaria in Geneſim, quæ nomine S. Thomæ Aquinatis feruntur, in c. 49. *Quidam tamen legunt hæc de Antichriſto, quem (ſed neſcio an verè) de tribu Dan naſciturum putant: propter quod, dicunt, à Ioanne in Apocalypſi de Tribu Dan non ponuntur ſignati.* Toſtatus in Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via, &c. Aliqui de noſtris exponunt iſtam litteram, de Antichriſto, quem dicunt eſſe de tribu Dan; & quidem littera ſatis ei applicari poſſet, ſecundum ea quæ ſancti Doctores, in multis locis de Antichriſto dixerunt: ſi conſtaret eum futurum de tribu Dan.* Et poſteà: *Sed quia, vt propoſuimus, non conſtat Antichriſtum eſſe futurum de tribu Dan, exponatur littera iſta de Samſone tota.*

Caietanus in eundem locum: *Si tamen verum eſſet, quòd Antichriſtus ex tribu Dan venturus eſt, quadraret vt de ipſo hæc dicerentur: nam & veneno & inſidiis ſimilis erit ſerpenti ſuper viam, communem hominum curſum, & ſerpenti cornuto, ſeu vt aliis placet baſiliſco, mordenti calcaneos equi, hoc eſt a remotis inſidianti, tanta efficacia, vt mortui cadendo remota quoque, vincat multitudinem maximam hominum.*

Ioannes Mercerus in Commentariis Geneſ. 49. verſ. 17. eundem locum enarrans: *Quòd noſtri ad Antichriſtum referunt ex hac tribu Dan prodeuntem, quòd hic coluber, ſeu ſerpentis fiat mentio, ipſi viderint.*

Oleaſtrius eludans idem vaticinium, ait: *Qui autem Antichriſtum futurum dicunt de tribu Dan, nihil dignum auctoritate, aut fide afferunt: ideò malo ignorantiam fateri, quàm fabuloſa recitare.*

Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. c. 12. *Antichriſtum naſciturum ex tribu Dan, nulla ſcriptura conuincit. Nam in primis Geneſ. 49. Videtur Iacob ad litteram loqui de Samſone cùm ait: Fiat Dan coluber in via, &c. vt exponit Hieronymus in Quæſt. Hebraicis. Et videtur ſanè Iacob benè precari filio ſuo, cùm hæc dicit, & proinde non malum, ſed bonum prædicere. Quòd ſi ad Antichriſtum allegoricè id accommodetur, non poterit argumentum duci, niſi probabile quale ex myſticis ſenſibus ducitur.*

Franciſcus Suarez tomo 2. in 3. part. diſput. 54. ſect. 2. *Ex qua autem tribu futurus ſit Antichriſtus, incertum eſt, tum, quia locus ille Geneſ. ad litteram de Samſone explicatur à Hieronymo in Traditionibus Hebraicis: quia reuera ibi Iacob non videtur mala, ſed bona potius prædicere, &c.*

Benedictus Pererius diſp. 10. in 7. Apoc. *Sed profectò iſtud teſtimonium Geneſ. 49. non admodum eſt firmum ad id quod de Antichriſto ſupradicti auctores dicunt: Iacob enim illis verbis loqui videtur ſecundum hiſtoricum ſenſum de Samſone.*

Franciſcus Ribera in 7. Apocal. *Verùm ſciendum eſt hiſtorico ſenſu hæc de Samſone dici: de Antichriſto ergo ſenſus allegoricus eſt.*

Nicolaus Serrarius in 16. Iudic. quæſt. 37. *Quidam propriè, ſimpliciter, ac primò intelligi Samſonem: impropriè verò, allegoricè, ac per accommodationem quandam ſecundariò Antichriſtum. Et hoſce ſequor libens magiſtros.*

Petrus Vincentius Marzilla in Annot. ad 49. Geneſis: *Hoc vaticinium Iacob de Dan, intellexerunt, atque interpretati ſunt de Antichriſto Hippolytus Martyr, Ambroſius, &c. ceterùm ſenſus iſte allegoricus eſt: hiſtoricè autem de Samſone dici.*

Ludouicus Alcaſar in 7. Apocal. notatione 4. ex ſententia Riberæ, & Pererij ait, ad probandum Antichriſtum ex tribu Dan naſciturum, nihil ad rem facere locum Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via. &c.* Et inferiùs addit: *Quemadmodum Riberæ, ac Pererio affirmare licuit, neutrum ex prædictis locis, nempe Geneſ. 49. 17. & Ieremiæ 7. verſ. 16. eſſe ad rem, vt probetur Antichriſtum ex tribu Dan naſciturum; ſic etiam mihi dicere fas eſt, &c.*

At tu piè & diſertè lector, omiſſis argutiis, hîc pauca conſidera.

Primò, Mirum tot, tantorúmque Patrum conſenſum, vti ſuperiori capite annotabamus, locum de Antichriſto interpretantium, non eſſe de nihilo, ſed exoſculandum, magnifaciendum, ob Patrum honorem, & auctoritatem: Si locus de Antichriſto è Dan orituro nihil ad rem faceret, poterántne tot Patrum ſententiæ in eam rem conſpirare.

Secondò, Etsi nonnulli Patrum eam de Samsone intelligentiam adhibeant, inuentus est hactenus Patrum nullus, qui istam aliam de Antichristo interpretationem repudiarit, aut abiecerit: imò potius qui apertè hanc illi prætulerint, vt S. Hippolytus, S. Ambrosius, Theodoretus.

Tertiò, Patres seriò, affirmatè, securè, sine hæsitatione, aut formidine, Iacob aiunt de Antichristo vaticinatum: vt magnopere nos credere indocant, hanc explanationem vt veram, & legitimam esse amplectendam.

Quartò, Quid contra prætexunt? Patriarcham nimirum de Samsone historico sensu locutum. At nimis est exploratum sacrum Vatem, & in tribum Dan, & in Samsonem, & in Antichristum mentis oculos intentos habere potuisse cùm illud vaticinium funderet: more Prophetis vsitatissimo. Sic Dauid suas & Christi res, sæpe eisdem verbis canit: sic de Salomone & Christo eisdem carminibus prophetat: sic Isaias Syrum, & Christum vno verborum tenore loquitur. Sic Daniel Antiochum & Antichristum eodem sermone describit: Prophetæ enim sic sibi typos & figuras depingendos proponunt, vt in prototypos potissimum respiciant; quemadmodum etiam cùm imaginem aliquam cernimus, simul in prototypon mentis oculos intendimus. Dan autem & coluber, & cerastes typi & imagines Antichristi erant, ex eadem tribu nascituri. Quid vetat, vt Iacob historicè, & litteraliter de tribu Dan & Samsone loquatur, sed sublimiori & præcipuo sensu Antichristum intelligat, quem illi astutia sua & virulenta calliditate præfigurarint? Ergo vaticinium Iacob ex parte so tribu Dan & Samsone, vniuersè verò & plenè in Antichristo compleri. Nónne hoc ipsum quod hic annotamus, totidem fere verbis affirmarunt, S. Hippolytus Martyr, S. Ambrosius, Theodoretus: quorum sententias præcedenti capite posuimus. Quibus multo facilius credam quàm Patri Alcasari. Et sunt hæc in Scripturis notissima, & à plerisque obseruata, & in primis egregiè à S. Hieronymo in 11. Danielis ad versic. 21. & nos in hoc opere nihil frequentius inculcabimus: & qui hunc peruagatissimum Canonem in Scripturis non tenuerit, labi passim eum necesse est.

Quintò, Si Diuinus Vates eo oraculo mentis oculos in Antichristum defixerat; eúmque illis verbis intelligi quoque volebat, asseremúsne esse tantùm meram & simplicem allegoriam, vulgarem, è liberis illis pro sensu cuiusuis pij interpretis conciunnatam? Absit. Sed magnum, sublimem, & solidum, propheticúmque sensum, & magnopere suscipiendum.

Sextò, Demus puram esse allegoriam, at propterea contemnendam, quam tot, támque præclari Patres commendant? ex sensu siquidem mystico, quem tanta Patrum auctoritas probat atque confirmat, nónne docent Theologi magnum interdum duci argumentum, quod non facilè quisquam debeat aspernari?

Septimò, Quod insuper obiiciunt, Iacob illis verbis, *Fiat Dan coluber in via, &c.* bonum potius, quàm malum filio suo prædixisse: quanto rectiùs Andreas Masius, cùm illud peruestigaret, quod propriè ad institutum nostrum spectat, nimirum, cur tribui Dan sors hæreditaria inter Israëlitas vltimo loco exierit, Iosuë 19. versic. 47. cùm tamen tribus ipsa Dan nec minor, nec posterior omnibus aliis fuerit, hæc ad propositam difficultatem respondit: *Quapropter hoc solùm dicam existimare me, ideò extractam postremo loco sortem tribus Danitice esse, quamuis alioqui Dan maior natu fuerit quàm Nephthali, quia infausta quadam di ista tribu prædixisse videtur Iacob, atque etiam Moses, vt & Diuus Augustinus censet, eiusmodi ex quibus coniectura augurari possimus Antichristum ex Danitis nasciturum esse. Neque enim ego certè aliam hic rationem dispicere possum satis firmam mutati ordinis, cuiusmodi in aliis sortis casibus inuenta sunt.*

Et Delrius in Genes. 49. *Alterum argumentum est, non videri verisimile Iacobum Dano filio suo tantam generis labem annunciasse, & tanto affecisse mœrore. Neque dicimus annunciasse, sed tacitum secum perpendisse. Etsi intellexisset Danus, commemoratione Salutaris detergeret mœrorem: si non detergeret: etiam Rubenum, & Leui, & Simeonem, haud absimili, vel maiore affecit mœrore: vaticinatur enim, & non benedixit filiis hoc sermone.*

Ergo quòd attinet ad huius loci de Antichristo intelligentiam, Pererius in 49. Genes. rem ipsam vidit, & rectissimè indicauit, cùm ait: *Restat vltima interpretatio multis probata, celebratáque; quæ hoc vaticinio dixit Iacob de tribu Dan, non iam ad Samsonem pertinere, quam ad Antichristum, etiam secundùm sensum historicum, vel certè secundùm mysticum intra corticem illius historia inclusum, & à spiritu sancto principaliter intentum.*

Et Viegas in 13. Apocal. comment. 2. sect. 3. *Fiat Dan coluber in via, &c. Quem locum quamquam D. Hieronymus, & alij interpretantur de Samsone, qui fuit ex tribu Dan, tamen propter tot, tantorúmque Patrum, quos paulò ante citauimus, sententiam, negari non debet, ibi etiam siue ad litteram, siue mysticè vaticinium de Antichristo contineri.* Similia docent Delrius in Genes. 49. Gregorius de Valentia tom. 4. disput. 11. quæst. 2. punct. 2. §. 2. Ioannes Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo, *Antichristus*, num. 3. qui ait: *Quæ expositio quamuis mihi aliquando mystico visa sit, quum Roma Genesim explicarem: nunc tamen historica potiùs apparet.*

Cornelius à Lapide in 49. Genes. ad versic. 17. *Iacob ad litteram hæc prædixit de Samsone: allegoricè de Antichristo: aut potius Iacob hæc iam de Antichristo, quàm de Samsone ad litteram dixit, & intellexit, vt sit hic duplex sensus litteralis: vnus de Samsone, alter de Antichristo.*

Salutare tuum expectabo Domine.

Prima Explicatio.

Quemadmodum senes & ægroti solent inter verba, quæ affectis viribus ægrè ducunt, interdum suspiria emittere, vel in exclamationes quasdam prorumpere, quo fatigati corpusculi lassitudinem mitigent, ac mulceant: haud secus sanctum Patriarcham fessum senio & ægritudine, seriem illam & accuratam de rebus magnis ad filios orationem, interiecta dulci hac ad Deum exclamatione interrupisse. O Domine, Salutare tuum expectabo! Futurum pro præsenti, expecto: quasi dicat: Premit me ægritudinis molestia, serua me Domine, fer opem fesso & afflicto. Ita Oleastrius, & Ystella. Qua ratione hæc pericopes non cohæret cum præcedentibus, sed abrupta per se stat.

II. Cùm dixisset Iacob tribum Dan serpentina astutia, & cerastina calliditate insignem futuram; coniecisse statim mentem in Deum, & in eius tutelam confugisse. O Domine salutem tuam expecto, serua me à nequitia & exitiali veneno huius tribus, Ita Vatablus & Oleastrius.

III. Ac si dicat: Serua Domine tribum Dan:

nam

nam duobus potissimum nominibus ea tribus indiguit ope diuina primùm quòd ab Amorrhæis grauiter oppressa Iudicum 1. vers. 34. postrema hereditatem cœpit, Iosuë 19. vers. 47. & Iudic. 18. deinde, quod prima à vera religione palàm desciuerit, Iudicum 18. Ita Nouatores Franciscus Iunius & Tremellius Immanuel: nec ab hac explicatione abludit Mercerus.

IV. Quoniam de tribu Dan oriturum Samsonem prædixerat Patriarcha, & clarissimi Nazaræi fortia facta paucis perstrinxerat, ne quis suspicaretur tam inclytum heroa, Christum verum futurum, opportunè adiecit: Salutare tuum expectabo Domine, hoc est. Non ex hac tribu Dan, neque hic tantus vir Samson: sed ex alia, & alius mihi quærendus & expectandus Messias, nempe ex tribu Iuda Iesus Nazarenus verus Æterni Patris Filius. Ita S. Hieronymus in Quæst. Hebraicis, Strabus, Rupertus, Comestor, Lyranus, Tostatus, Vatablus, Mercerus, Clarius, Honcala, Sà, Ystella, Thargum Ierosolymitanum, id est, Chaldaica quædam vetusta Pentateuchi Paraphrasis, Ierosolymitana lingua conscripta, quæ magnæ inter Hebræos auctoritatis censetur, ita hunc locum expressit: *Dixit Pater noster Iacob: Non expecto Salutare Gedeon, filij Ioas, quæ est salus temporalis: neque Salutare Samson filij Manue, quæ est salus transitoria: sed expecto redemptionem Messiæ filij Dauid, qui venturus est ad accersendum sibi filios Israel: cuius redemptionem desiderat anima mea.* Refellit hanc explanationem Paulus Burgensis, sed ratione non satis solida. Rabbi Mosch Maimon, apud Serarium existimat verba hæc non Iacob, vel Mosis auctoris libri esse, sed potius Samuelis, qui cùm videret salutem in Samsone promissam cessare, hæc verba libro Geneseos addiderit: *O Deus te expectabo, non autem Iudicum aliquem: non sperabo in colubro & aspide Samsone, quia salus tua, salus sæculorum est.* Rabbi Scelomoh apud eundem Serarium, intelligit esse verba Samsonis, similia illis quibus Deum moriturus inuocauit, Iudic. 16. vers. 28. & 30.

V. Pererius duas affert explanationes, Alteram, quod Iacob agens de Samsone insigni, typo, & figura Christi, statim in desiderium archetypi & veri Christi proruperit, *Salutare tuum expectabo Domine.* Alteram, quòd cùm videret Samsonem strenuum futurum liberatorem populi afflicti, cupiuit impendio Iacob, vt in ea, & in reliquis oppressionibus populus Israëliticus semper haberet Seruatorem: proinde dixerit: *Salutare tuum expectabo Domine.*

VI. Cùm infausta atque inauspicata Tribui Daniticæ ventura prædiceret diuinus senex, ea cùmque Tribu Antichristum nasciturum vaticinaretur, aspectu tam horribilis monstri perterritus, ad Christum statim mentis oculos conuertit eùmque toto mentis desiderio inuocat, vt & orbem redempturus adueniat, & tantis malis quibus Antichristus mundum oppressurus est, opem etiam ferat. Hebraicè: *Salati tuæ*, vel *in Salutem tuam intendo, specto, collimo, Domine.* Verbũ *Kauah*, hic in *Piel*, constructum cum *Lamed*, propriè est intenta oculorũ acie lineas ducere, quod est propriè Perspectiuæ & Geometriæ, seu collectim, & aggregatim in aliquid intendere, quemadmodum faciunt qui velut ad amussim & lineam in aliquid collimant. Hinque significat, magno animi desiderio, ac intentione aliquid spectare, & expectare, vt sit gestus perspicacissimè intuentium, & auidè, atque anxiè expectantium; quasi sit seipsum totum colligere & congregare, & intentissimè in aliquem respicere, eùmque expectare, & amplecti, sibique applicare. Vide Forsterũ, Mercerum, Marinum, Auenarium, in Thesauris, Forerium in Isaïæ 28. vers. 13. Forsterus, *Salutari tuo intentus sum.* Auenarius, *Saluti tuæ incumbo Domine.* Ac si dicat: Antichristum nolo, respuo, abominor, execror: nam quamuis nasciturus è tribu Dan, mea posteritate: at ego hunc non expecto, non desidero, non recipio: sed tota mentis & animi intentione in verum Christum collimo, hunc cupio & desidero Saluatorem, & Redemptorem mundi, verum Filium Dei. Iudæi quidem Antichristum in fine mundi venturum expectabunt, & pro vero Messia recipient; at ego non Antichristum, sed Christum expecto, qui est verus Saluator mundi: in hunc credo fideliter, hunc amplector. Ita locum interpretantur S. Eucherius, S. Gregorius, S. Isidorus, S. Beda, Alcuinus, Ambrosius Ansbertus, Rabbanus, Haimo, Strabus Monachus, Radulphus, Anselmus Laudunensis, Rupertus, vti copiosè præcedenti capite vidimus: & ex recentioribus, Burgensis, Caietanus, Pererius, Delrius, Ystella. Qui sensus maximè probandus est.

Vel aliter, Antichristus venturus est è tribu Dan, orbem destructurus: sed statim post illum Dominus Iesus Christus expectatus veniet ad Iudicium. Ita sanctus Prosper, & P. Comestor. Aut aliter, Antichristus tanquam coluber, & cerastes omnia deuastabit, ac proteret in mundo: sed *Salutare tuum expectabo Domine*, nimirùm vt salutem & opem offeras rebus afflictis.

Sunt hîc tamen nonnulla obseruanda. Primùm, cùm hoc loco Hebraïcè sit abstractum, *Salutem tuam.* Noster in concreto dixerit, *Salutare tuum.* Forsterus, & Mercerus elucidatores hunc locum Genes. 49. & Forerius in Isaiæ 25. vers. 9. eundem locum Genes. enarrans, hæc annotant: *Noster Interpres, Salutare tuum dixit, Græcos secutus, qui sæpe reddunt σωτήριον, id est, Salutare, Saluationem, Saluatorem, opitulatorem. Loquitur enim Iaacob de Christo, quem se dicit expectare. Sicut Simeon in hunc quoque locum respiciens, loquutus est: Quia viderunt oculi mei Salutare tuum. Et Lucas σωτήριον, Salutare, Saluatorem, opitulatorem, Seruatorem vertit. Et Paulus ad Romanos 3. vers. 25. Christum ἱλαστήριον, Propitiatorium vocat.*

Deinde sciendum, Eusebium Emissenum, & Gennadium in Græca Catena Genes. legere, *Fiat ipsi Dan serpens in via, &c.* vt innuatur Dalilam serpentino astu decepturam Samsonem. Quem sensum indicare videtur sanctus Hieronymus lib. 1. in Iouinianum: *Et certè iste Samson est secundum prophetiam Iaacob, qui cùm concitus equi pernicitate ferretur, à serpente percussus, retrorsum cecidit.* Et sanctus Ambrosius legit: *Et factus est Dan ipsi serpens in via, &c.* Atque ita esse in quibusdam codicibus LXX. Interpretum annotauit Nobilius.

Denique illud, *Salutare tuum expectabo Domine.* LXX. dixerunt, *Salutem expectans Domini:* quod potest referri, ad ascensorem retro cadentem, vt retulit sanctus Ambrosius in Psalm. 40. Serarius tentat corrigere LXX. sed frustrà, cùm semper ita habuerint: possit facilè reduci ad sensum Hebraïci contextus, & Vulgatæ editionis: *Salutem expectans Domini*: subaudi, sum ego.

Exponitur locus Ieremiæ 8. verſ. 16. *A Dan auditus eſt fremitus equorum eius, à voce hinnituum pugnatorum eius, commota eſt omnis terra. Et venerunt & deuorauerunt terram, & plenitudinem eius, vrbem, & habitatores eius.*

CAP. VIII.

EXpendamus verba ad veritatem Hebraïcam. *Fremitus. Necharath*, eſt. propriè ronchus qui per nares accenſas & ardentes calore, aut furore efflatur. Maro 3. Georgic.

Collectúmque premens voluit ſub naribus ignem.

Hinnituum. Si *Mizhaloth* affinitatem habet cum *Mezalloth*; haud alienè vertes, *à voce tintinabulorum*, cymbalorum, Hiſpanicè, *petrales de caſcaneles y campanillas.* Sic enim equi ornantur, & animoſiores in bellis redduntur.

Pugnatorum. Abirim, propriè robuſtorum, prævalidorum, fortium, ſtrenuorum, vbertorum. Intelligunt hic omnes ferè, equorum, quod *Abirim* abſolutè & ſine adiecto poſitum, de equis dicatur, Iudicum 5. verſ. 22. *A calcationibus, calcationibus robuſtorum eius.* id eſt, equorum, vt intelligunt Sanctes, Forſterus, Caietanus, Vatablus, Bertramus, Montanus, Immanuel, Iunius, Marinus: at Noſter ibi: *cum fortiſſimis hoſtium.* poſſis hîc reddere, *à voce hinnituum alatorum eius.* vt ſit epithetum equorum, qui propter pernicem velocitatem volare dicuntur, quaſi dicat, Pegaſorum eius. Maro 3. Georgic.

—— *Tum curſibus auras.*

Prouocat: ac per aperta volans ——

Vnde Verus Imperator frater M. Aurelij, perniciſſimum equum, quem in delicijs habebat, *Volucrem* nuncupauit, teſte Iulio Capitolino. Fortè in Vulgato illud, *pugnatorum*. De militibus dictum, vt vult Chaldæus Paraphraſtes, indicet alacritatem & clamores pugnantium, quos & Hiſpanicè hinnitus quoque militum appellamus. Cæſar 3. Belli Ciuilis: *Neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, vt ſigna vndique concinerent, clamorémque vniuerſi tollerent, quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimauerunt.*

Et plenitudinem eius, id eſt, vniuerſitatem eius, omnia quæ in ea continentur, quæ eam implent: omnem copiam, & abundantiam eius, omnes opes: vel totam terram. Hebraiſmus notiſſimus.

L X X. Interpretes in Complutenſi, ac Regia, & Romana editione totum locum ſic reddunt: *E Dan audiemus vocem fremitus quorum eius: à voce hinnitus equitatus equorum eius, commota eſt omnis terra: & veniet, & deuorabit terram, & plenitudinem eius, vrbem & habitantes in ea.* L X X. apud S. Hieronymum pluraliter habent, *venient, & deuorabunt terram.* Apud S. Irenæum verò lib. 5. cap. 30. *Ex Dan audiemus vocem velocitatis equorum eius: à voce hinnitus decurſionis equorum eius, commouebitur tota terra. Et veniet & manducabit terram, & plenitudinem eius, & ciuitatem, & qui inhabitant in ea.* S Hippolytus Martyr Oratione de Conſummatione Mundi: *E Dan audiemus vocem acutiſſimam equorum eius; à voce hinnitus equitatus equorum eius concuſſa eſt vniuerſa terra.* Chaldæus Paraphraſtes: *Pro eo quod coluerunt vitulum, qui eſt in Dan, Rex cum exercitu aſcendet ſuper eos, & tranſmigrare eos faciet, à voce conculcationis fortium ſuorum commouebuntur omnes habitatores terræ: & venient, & deprædabuntur terram, & plenitudinem eius, ciuitates, & habitantes in eis.* Innuit hiſtoriam Ieroboam, 3. Regum 12. verſ. 28. *Et excogitato concilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite vltra aſcendere in Ieruſalem: Ecce dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Poſuitque vnum in Beth-el, & alterum in Dan. Et factum eſt hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum vſque in Dan.* Regem hîc Chaldæus Salmanaſſarem intellexiſſe videtur, qui decem Tribus ob Ieroboamicam idololatriam tranſtulit in captiuitatem 4. Regum 17.

Prima Interpretatio.

Dan non eſſe hîc nomen tribus, aut filij Iacob, ſed vrbis poſitæ in extremis finibus Terræ ſanctæ ad Aquilonem. De qua hæc accipe.

De Vrbe Dan, ſeu Paneade.

Excurſus.

Primùm dicta eſt *Leſem*, Ioſuë 19. verſ. 47. *Aſcenderúntque filij Dan, & pugnauerunt contra Leſem, ceperúntque eam: & percuſſerunt eam in ore gladij, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, vocantes nomen eius Leſem Dan.* Porrò *Leſem* Exodi 28. verſ. 19. nomen eſt gemmæ in pectorali Pontificis, quam Noſter Ligurium. Plinius lib. 37. cap. 4. Lyncurium vocant. Hanc tributam tribui Dan in eodem Pectorali Hebræi affirmant: & à Leſem gemma factum eſſe vrbi nomen, propterea quod ibi lapis hic pretioſus repertus fuerit, ex Hebræis annotat Serarius in 3. Ioſuë, part. 2 quæſt. 3. Druſius cap. 28. in Geneſ. putat hanc eſſe Laſam, cuius mentio Geneſ. 10. 19. quam ſanctus Hieronymus, Chaldæus Ionathan, & alij Callirhoen eſſe volunt. Sed perſpicuè errat: Nam Callirhoe multum diuerſa à Paneade.

Appellata quoque fuit *Laïs*, Iudic. 18. verſ. 29. quæ vox leonem annoſum, & prævalidum ſignificat, quo nomine vrbem fortem & validam illuſtrare voluerunt. Vel quòd ea regio leonibus abundaret. Deinde inditum eſt ei nomen Dan, à Danitis, qui eam vi occuparunt, Iudic. 18. verſ. 27. *Veneruntque ſexcenti Danitæ in Lais ad populum quieſcentem atque ſecurum, & percuſſerunt eos in ore gladij, vrbémque incendio tradiderunt. Erat autem ciuitas ſita in regione Rohob: quam rurſus extruentes, habitauerunt in ea, vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulum patris ſui, quem genuerat Iſraël, quæ prius Laïs dicebatur.*

In ea præcipuum fuiſſe Iordanus famoſi fluminis fontem aſtruunt omnes, vnde Hebræi exiſtimant Iordani fluuio ab ea vrbe Dan nomen conflatum, inquiunt enim *Iarden* Hebraicè dictum, quaſi *Iered min Dan*, hoc eſt, fluens, vel deſcendens ex Dan. Vel quaſi *Ieor Dan*, id eſt, fluuius Dan. Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſ. 14. *Et perſecutus eſt eos vſque Dan. Ad Phœnices oppidum, quod nunc Paneas dicitur. Dan autem vnus de fontibus eſt Iordanis. Nam & alter vocatur Ior, quod interpretatur ῥεῖθρον, quod eſt riuus: Duobus ergo fontibus, qui haud procul a ſe diſtant, in vnum riuulum fœderatis, Iordanis deinceps appellatur.* Euſebius & S. Hieronymus in locis Hebraicis: *Dan viculus eſt in quarto à Paneade milliario euntibus Tyrum, qui vſque hodie ſic vocatur. Terminus Iudææ prouinciæ contra Septentrionem,*

de

de quo & Iordanis flumen erumpens, à loco fortitus est nomen: Ior quippe fluuium, siue riuum Hebræi vocant. Et postea: *Lesem, hanc filij Dan vi captam cognominauerunt Dan.* Et paulo inferius: *Laisa, hanc filij Dan captam manu possederunt, cùm esset procul à Sidone; & vocauerunt eam Dan. Fuit autem terminus terræ Iudæ contra septentrionem, à Dan vsque ad Bersabeam se tendentis. Meminit huius & Isaias. Sita est autem iuxta Paneadem: de qua Iordanis fluuius erumpit.*

Siuè quòd eadem esset, siue quòd non longè distaret, appellatam à Græcis Paneadem, in qua fontem Iordanis esse tradiderint, certum est: Stephanus *Panion* dixit. Plinius lib. 5. cap. 15. *Iordanis amnis oritur è fonte Paneade.* Solinus cap. 38. *Iordanis amnis eximiæ suauitatis, Paneade fonte demissus.*

Paneadem & agros finitimos, mortuo Zenodoro in cuius ditione erant, Herodi donatam ab Augusto Cæsare, auctor est Iosephus lib. 15. Antiquit. cap. 13. vbi ait: *Herodes deducto inde ad mare Cæsare, in regnum reuersus, in terra Zenodori elegantissimum ei templum construxit è marmore candido, prope Panium quod vocant. Id spelunca est in monte amœnissima, eique subiecta in immensum hians terræ deuexitas, plena aquis stagnantibus; ei mons valde magnus imminet. Sub spelunca autem scatent fontes Iordanis fluminis. Hunc locum alioquin etiam celebrem ornauit Templo extructo in honorem Cæsaris.* Et lib. 1. Belli, cap. 16. de Herode magno ait: *Ob hæc alterius terræ adiectione donatus à Cæsare, aliud ei templum circa Iordanis fontem candido marmore posuit, qui locus appellatur Panium. Vbi montis quidem vertex in præcelsum editus propter subiecti lateris vallem, specus aperit vmbrosum, quæ profunda altitudinis rupes, ad immensum liquentis guttæ receptaculum conuocatur, vt stagnantis aquæ copia demittentibus aliquid, denso terram inuentant, longitudo nulla sufficiat. Foris autem è speluncæ radicibus oriuntur fontes: &, vt quidam putant, hoc est Iordanis principium. Sed veri fidem in posterioribus indicabimus.* Eusebius in Chronico, numero MDCCCCCXCIX. *Herodes in Paneade, id quod vocatur Panion extruxit.* Eadem omninò habet Egesippus lib. 1. Excidij, cap. 35.

Scaliger Eusebium exagitat, quòd locus ipse vocatus sit Panion, non templum. Quasiverò & locus & templum eodem nomine appellari nequiuerint. Sed ait Scaliger, *si Templum in honorem Cæsaris positum, vt ait Iosephus, Cæsareum dici debuit: non Panium, vt vult Eusebius: nam Panium locus erat, vbi Templum.* Sed cur Cæsari nomine Panis extrui non potuit? aut à loco Templum etiam nuncupari? Sed puto Eusebium velle, Herodem locum illum Panium dictum, quod prope Paneadem est, extruxisse nouo ædificio & Templo Cæsaris posito.

Sed quòd promisit Iosephus, se de vero ortu Iordanis in posterioribus indicaturum, præstitit id quidem lib. 3. Belli, cap. 18. hisce verbis: *Cæterùm Iordanis fons Panium esse videtur: sed reuerà huc terra conditus fertur ex ea quæ vocatur Phiale. Hæc autem est, quà in Trachonitidem ascenditur ad centesimum vigesimum stadium à Cæsarea, ad dexteram, non longè à via. Et propriè quidem ex rotunditate Phiala dicitur locus, rotæ speciem præferens: semper autem intra eius labra cohibetur vnda, nunquam deficiens, neque exuberans. Cùmque interim hoc esse Iordanis principium nesciretur, à Tetrarcha quondam Trachonitidis Philippo deprehensum est. Is námque missis in Phialam paleis, inuenit eas apud Panium redditas, vndè antea fluuius nasci credebatur. Naturalis quidem pulchritudo Panij regiis opibus & Agrippæ diuitiis magnificentius accurata est. Manifestum autem flumen Iordanis ex hoc antro incipiens, Semechonitis quidem lacus paludes secat cœnosas, &c.* Eadem prorsus habet Egesippus lib. 3. Excidij, cap. 36.

Postmodùm verò eandem Paneadem à Philippo Tetrarcha Iturææ & Traconitidis de nouo extructam, Cæsaréamque in honorem Tiberij Cæsaris fuisse nuncupatam, idem Iosephus scribit libro 18. Antiquit. capite 3. his verbis: *Philippus quoque Paneade sitam ad Iordanis fontes instruxit ædificiis, indito Cæsarea nomine.* Et libro 2. Belli, capite 8. *Philippus quidem iuxta fontes ipsos, è quibus Iordanis flumen exoritur, in Paneade condidit ciuitatem, quam Cæsaream vocitauit.* Plinius lib. 5. capite 15. *Iordanis amnis nascitur è fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ.* Et cap. 18. *Paneas, in qua Cæsarea, cum suprà dicto fonte.* Ptolæmeus libro 5. capite 15. Cæsaream Paniæ appellat. Eusebius in Chronico, numero MMXLI. *Philippus Tetrarcha Paneadem in qua plurimas ædes construxerat, Cæsaream Philippi vocauit.*

Sanctus Hieronymus in 16. Matth. *Philippus iste est frater Herodis, Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionum, qui in honorem Tiberij Cæsaris, Cæsaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur, appellauit: & est in Prouincia Phœnices: imitatus Herodem patrem, qui in honorem Augusti Cæsaris, appellauit Cæsaream, quæ prius Turris Stratonis vocabatur. Ille locus est Cæsarea Philippi vbi Iordanis oritur ad radices Libani, & habet duos fontes, vnum nomine Ior, & alterum Dan, qui simul mixti, Iordanis nomen efficiunt.* Hæc est memorabilis illa Cæsarea Philippi, Petri Apostolorum Principis confessione, & Christi præconio clara, Matth. 16. vers. 13. Quam etiam posteà ædificiis auctam & ornatam ab Agrippa rege, Herodianorum postremo, ab eodemque in honorem Neronis, Neroniadam appellatam fuisse, auctor est Iosephus libro 20. Antiquit capit. 8. *Hoc tempore* (nempe procurante Iudæam Albino) *Agrippa rex prolatis pomeriis Cæsareæ, quæ Philippi dicitur, mutato nomine, in Neronis honorem vocauit eam Neroniada.*

Nec est prætereundum sine obseruatione illud in verbis S. Hieronymi paulo antea positis, *Cæsaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur,* eadem namque modo loquitur in 42. Isaiæ: *Cæsarea Philippi, quæ nunc vocatur Paneas.* Et in 27. Ezech. *Ex nomine Patriarchæ Dan & tribus, & locus in quo habitauit tribus, nomen accepit: vbi hodie Paneas, quæ quondam Cæsarea Philippi vocabatur. Vnde & Iordanis fluuius sortitus est vocabulum: Ior, videlicet, riuus Dan, qui fluit de Libano.* Et in 48. Ezech. *Legimus quòd* Danitæ *ceperint sibi transcensis aliis tribubus, vrbem Lesem in tribu Dan, quæ hodie appellatur Paneas.* Et in 8. Amos: & Daniëlis 11. *Iuxta fontes Iordanis vbi nunc Paneas condita est. Dan in terminis terræ Iudaicæ, vbi nunc Paneas est, & eo tempore vitulus aureus colebatur.* Ex quibus illud facilè intelligimus, temporibus S. Hieronymi, exolescente iam illo pleno adulationis nomine Cæsareæ, vel Neroniadis, antiquum Paneadis retentum.

Sed cur Paneas fuerit appellata, Nicephorus

lib. 10. Histor. cap. 30. ita exponit: *Phœnicia vrbs est, quæ antiquissimum nomen habuit Dan, ex Patriarcha Iacobi filius vno appellatione accepta, qui tribus & gentis eius, locum eum tum incolentis princeps & auctor fuit. Longo deinde tempore post, Herodis filius Philippus, Cæsari gratificatus, de suo atque illius nomine, vrbem magnificè ornatam ædificiis, Philippi Cæsaream cognominauit. Græci autem propterea quod in ea Dei Panis statuam collocauerint, Paneadem vocarunt.*

Scaliger in Eusebianis pag. 157. colum. 1. *Quidam τὸ πανεῖον dicendum esse arbitrati sunt, ideóque τοῦ πανὸς ναὸν, id est, Panis templum interpretantur. Georgius Syncellus: Ipse Panium templum extruxit in Paneade ipsi Pani. Nugæ.* Sed magis ipse nugatur.

Sanctus Beda libello de Locis Sanctis, cap. 11. *Ipsius Iordanis exordium vulgò putatur in Prouincia Phœnice, ad radices montis Libani, vbi Panium, id est, Cæsarea Philippi, sita est. Unde & idem Panium, hoc est, spelaeum, per quod se se attollit Iordanis, à rege Agrippa decore admirabili extructum, venustatúmque accepimus. Est autem in Trachonitide terra fons, rota qualitatem exprimens, unde & Phiala nomen accepit, quindecim à Cæsarea millibus passuum discretus, ita iugiter plenus aquarum, vt neque superfluant, neque vnquam minuantur: in hanc Philippus Tetrarches eiusdem regionis paleas misit, quas in Panio fluuius ebulliuit: vnde liquet in Phiala principium esse Iordanis, sed post subterraneos meatus, in Phanio cœpisse fluentum; qui mox lacum ingressus, paludes eius intersecat.* Hæc Beda ex Iosepho accepta. Dictam posteà Ballenam, exploratum est.

Iacobus Vitriacus In Historia Ierosolymitana, lib. 1. cap. 35. *Est autem Dan terminus terræ Promissionis à parte Septentrionis, ciuitas antiquissima, ad pedem montis Libani sita, qui mons inter ipsam Damascum medius interiacet, cuius nomen antiquissimum fuit Lesem. Postquam verò capta est a filiis Dan, eam Lesem Dan vocauerunt, frequentiùs tamen Dan simpliciter nominatur. Posteà verò Philippus Tetrarcha, senioris Herodis filius, eam ampliauit, & in honorem Tiberij Cæsaris, Cæsaream Philippi ipsam appellauit. Dicitur præterea Paneas, vulgari verò idiomate Balinas nuncupatur.*

Brocardus in Descriptione Terræ sanctæ, cap. 3. *Hinc* (nempe ab vrbe Antiopia quæ olim *Assor* dicta fuit.) *Sex leucis contra Aquilonem est Bellena ciuitas, in pede montis Libani sita, quæ vt ex libro Iudicum colligitur, olim Lais dicebatur: cùmque eam filij Dan cepissent, vocauerunt eam Lesem Dan, quæ tamen aliquando Dan simpliciter nominatur, secundum illud, Congregatus est Israel à Dan vsque Bersabee. Est enim Dan illa terminus Terræ sanctæ versus Septentrionem, Bersabee verò est limes contra Austrum. Ceterùm quum Philippus esset Tetrarcha Itureæ, & Traconitidis regionis, voluit ciuitatem istam Bellenam suo nomine Cæsaream Philippi nominari, quæ priùs à Græcis Paneas appellata fuit. Non longè supra hanc ciuitatem oriuntur duo fontes, nempe Ior, & Dan, qui in pede montis Libani ante portam ciuitatis conuenientes, Iordanem fluuium efficiunt. Sunt tamen qui alium ortum Iordanem habere asserunt: nam aiunt ab Oriente per subterraneum meatum riuum quendam deferri, cuius fons ab isto loco centum & viginti quinque stadiis distat, qui Phiala vocatur: & est semper plenus, nunquam affluens, sed quantum aquæ per scatebram suscipit, tantum per abditam voraginem in Dan transmittit: id quod per paleas immissas probatum affirmant. Saraceni tamen fontem illum primum non Phialam, sed Medan vocant, hoc est Aquas-Dan: nam* Me *lingua illorum, quæ Hebraicæ affinis est, aquas significat. Porrò Matthæus locum istum vocat Magedan, & Marcus Dalmanutha, & est in Traconitidis regione. Iordanis itaque fluuius, vt iam diximus, ante portam ciuitatis Bellena, ex duobus memoratis fontibus nascens, post longos circuitus, quos facit, inter Capernaum, & Corozaim, in mare Galileæ labitur.* Et cap. 7. *In ciuitate Dan, quæ nunc Bellenas, & Cæsarea Philippi vocatur.*

Beniamin Tudelensis qui tempore Alexandri III. Pontificis scripsit in Itinerario pag. 52. *Ex hoc loco profectus, itinere integro, in Balsinum veni, olim Dan dictam, iuxta quam antrum est, vnde Iordanis prodit, qui tribus decursis milliaribus Arnon aquas excipit ex Moab finibus defluentis. Ante antrum ipsum ostenduntur vestigia aræ siue statuæ, quam Michah quidam dicauit, à filiis Dan illis diebus culta: nec longè etiam locus visitur ara à Ieroboam filio Nabat erecta, in qua vitulus ille aureus dicatus fuit.* Putant à Beniamin scriptum בלינס *Balinos*, interpretem Ariam בליווס *Balsinus*, quod *vau*, & *nun*, sint similes, legisse.

In Epitome Bellorum Sacrorum, incerto Auctore, quam edidit Henricus Canisius tom. 6. Antiq. Lectionum, hæc habentur: *Est autem Paneas, ciuitas illa quæ nunc vulgariter Belinas nuncupatur, ad radicem montis Libani sita, satis propinqua ciuitati Damascenæ.*

Burchardus de Monte Sion in Descriptione Terræ sanctæ, quam primus edidit Henricus Canisius tom. 6. Antiq. Lectionum, hæc scribit: *Deinde contra Damascum procedendo ad sex leucas occurrit Belenas in pede Libani sita, quæ prius Lesem vocabatur: & cùm esset procul à Sidone ferè ad decem leucas, & cum nemine quidquam societatis haberet, sita in regione Rohob: ceperunt eam filij Dan, & appellauerunt eam Dan nomine patris sui: vnde sæpè dicitur: Congregatus est populus omnis à Dan vsque ad Bersabee. Posteà Philippus Tetrarcha appellauit eam Cæsaream Philippi, in memoriam sui, & honorem Tiberij Cæsaris, dicta est etiam Paneas Græcè. De hac hinc vnde in decliui latere Montis Libani oriuntur duo fontes, Ior, & Dan, qui post modicum confluentes efficiunt Iordanem, qui post longos circuitus Mare Galilææ, medio tamen loco inter Galilææ mare, & ciuitatem Belenas Iordanis fluuius quandam vallem ingreditur, & in stagnum colligitur, quod dicitur aqua Maron.* Hæc Burchardus de Monte Sion, qui opus suum inscribit Fratri Burchardo Lectori Ordinis Prædicatorum, in Maidemburch. Sanè ipsum opus est quam simillimum, ei quod vulgo circumfertur, inscriptum, Descriptio Terræ sanctæ Auctore Fratre Brochardo Monacho: vt iure hæsites, num sit eiusdem auctoris, vel vter ab alio acceperit: certè ille cap. 7. ait se visisse Terram sanctam anno Domini MCCLXXXIII. de quo Leander Albertus in Viris Illustribus, & Antonius Senensis in Bibliotheca Prædicatorum. Potuit vterque illuc peregrinari, & describere.

Anselmus Monachus Ordinis Minorum, in Descriptione Terræ sanctæ, quam 6. tom. Lect. Antiquarum inseruit Henricus Canisius, hæc habet: *A Tyro versus Orientem, ferè ad duodecim leucas, vel circa est Belena ciuitas in pede Montis Libani, quæ est contra Damascum, quæ prius Lesem vocabatur. Cùm enim esset procul à Sidone ad decem Leucas, quia adiutorium non habuit, ceperunt eam filij Dan, & appellauerunt Dan, quæ nunc Gybilinus*

nus dicitur. Et posteà : *Dicta est ciuitas Dan, vel Lesem, vel Belena, nunc vocatur Cæsarea Philippi, quia eam Philippus Tetrarcha appellauit. Cæsaream, in honorem Tiberij Cæsaris : quæ dicitur etiam Paneas : ibique in descensu montis Libani duo fontes oriuntur, scilicet Ior, & Dan, qui post modicum confluentes, Iordanem efficiunt, qui inter Pellam & Tiberias intrat mare.*

Adrichomius in Tribu Nephtali, num. 37. ad finem : *Hodie durum Turcarum imperium sustinet, atque vulgò à barbaris Belina, Belinas, Bellena, Bellinas, & Belenas vocitatur.*

Miranda quæ de hac vrbe prodit Eusebius, digna planè sunt, quæ & hic quoque legantur : is enim lib. 7. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 14. agens de sancto Astyrio Romano Senatore, qui temporibus Valeriani & Gallieni claruit, hæc narrat: *Huius viri familiares, qui huc vsque vitam produxerunt, cùm alia infinita præclara eius facta memorant, tum istud in primis quod sequitur, quódque plenum est admirationis. Cæsarea Philippi, quam Phœnices Paneada vocant, fertur, victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt, ex quibus Iordanem profluere dicitur, in quadam dies festi gentilium celebritate mactatam conijci : atque eam dæmonis vi, ac potestate mirandum in modum ab eorum aspectu euanescere, miraculúmque videri præsentibus valdè memorabile. Quibus dum gerebantur, Astyrium quodam tempore fortè interfuisse : ac cùm videret tam multos illius rei admiratione obstupefactos, eorum erroris admodum misertum esse : deinde sublatis in cælum oculis, Deum rerum omnium moderatorem per Christum, supplicem precatum, vt dæmonium illud quod populum tanto errore, cæcauisset, compprimeret : ipsum à fraude, ac fallacijs, quas hominibus solet intendere, coërceret. Hoc modo cùm Deum orauisset, repentino victimam fontibus supernatasse : atque ita rem illam, quam tantopere mirari consueuerant, in nihilum interiisse, vsque adeò vt nullum in posterum in eo loco ex ea omnino ederetur miraculum.*

Sed quoniam in huius ciuitatis mentionem incidi, operæ pretium arbitror. Historiam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad posteritatem commendemus. Mulierem illam sanguinis profluuio afflictam, quam sanctorum Euangeliorum testimonio, à Seruatore nostro morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiúsque domum ibi ostendi, & admirabilia quadam Seruatoris in eam beneficij monimenta, & quasi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instar supplicantis in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam : huic è regione, viri erectam imaginem ex eadem materia conflatam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem : ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quandam, & inusitatam herbæ speciem enasci : quam quidem vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusque generis medicandi vim, & facultatem habere. Hanc statuam effigiem Iesu exprimere dicunt : quam ad nostram vsque ætatem manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos qui ex Gentilibus prognati, à Seruatore, dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuissent, ista effecisse : cùm & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis, colorum varietate expressas, conseruatásque aspexerimus. Hactenus Eusebius : eadem omnino ex ipso referunt S. Ioannes Damascenus oratione 3. de Imaginibus, Theophylactus in Matth. 9. Nicephorus lib. 6. Histor. cap. 14. & 15.

Quàm indigna sunt quæ Bodinus in Meth. Historica, cap. 4. Scripsit, cùm ait : *Plenus est eiusmodi fabulis, miraculorum Nicephorus Callistus, quibus etiam Zonaras, & Nicephorus Gregoras delectantur : ac interdum Eusebius Cæsariensis : eiusmodi est illud, quod se vidisse omni asseueratione confirmat, Plantam in basi, qua nitebatur ænea Christi statua, quam ante annos C C C. fœmina sanguinis profluuio curata Seruatori dicarat, sponte natam ; quæ cùm primum extremam statuæ vestem attigisset, omnia morborum genera curabat. Talibus nugis referti sunt Antonini, Adonis, &c. libri.* Hoc sanè est palatum Christianæ pietati, & eruditioni parum accommodatum habere : mirum si isti Vetus & Nouum Testamentum non eiusmodi fabulis plenum sit.

Sed quod ad mirabilem illius herbæ vim in depellendis morbis attinet, audi Plinium lib. 24. cap. 19. *Herba in capite statuæ nata, collectáque alicuius in vestis panno, & alligata in lino rufo, capitis dolorem confestim sedare traditur.* Et lib. 28. cap. 4. *Item in quartanis fragmentum claui è cruce, inuolutum lana collo subnectunt : aut spartum è cruce. Magorum hæc commenta sunt.* Et fortè cur esse non potuerint miracula Christianorum, nempe herbæ è statuis Sanctorum, claui, & funes è crucibus martyrum, in quibus essent remedia morborum. Magos autem tunc à Gentilibus appellari Christianos solitos, nullus ignorat.

Quid verò actum sit de statua illa ænea Christi ab Hæmorroissa in Paneade collocata, Sozomenus lib. 5. Histor. Ecclesiast. cap. 20. ita refert : *Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit : quod quidem vt Christi potentiam planè indicat, ita iram diuinam aduersus Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cùm certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem vrbs Phœniciæ, quam Paneadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier, quæ sanguinis profluuio laborabat, cùm esset morbo liberata ibi collocauerat, eam deturbauit, suámque in eius loco posuit. Quo facto ignis violentus, de cælo delapsus statuam illam circiter pectus persecuit, capútque vna cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, qua fuerat à pectore diuulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem, atra tanquam fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia detrahebant, vt eam confringerent. At Christiani posteà eius fragmenta cùm collegissent, in Ecclesia posuerunt : vbi etiam adhuc custoditur. Ex basi, supra quam hæc statua locata erat, herba quadam, vti narrat Eusebius, quæ morbis cuiusque generis mederi soleret, enascebatur. Quæ quidem cuius generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omninò nouit.* Hæc eadem referunt Acta sancti Artemij Martyris apud Metaphrastem 20. Octobris, & Nicephorus lib. 10. cap. 30.

Sed ad nostram vrbem Dan, seu Paneadem redeamus, de qua Masius in Iosuë 19. versic. 47. accuratè ista differit : *Sed Lesem siue Lais, posita erat ad radices montis Libani, in ea valle aut planitie, quæ Rehobæa dicebatur, ab vrbe Rehob : vbi præcipuus Iordanis fons est : a quo flumini isti positum esse nomen tradunt Doctores Hebræi : Est enim, inquiunt,*

expli

explicatio Iarden, Iored min Dan, id autem est, fluens ex Dan, Vocatus est hic locus in sequentibus temporibus, Paneas, vt Plinius cum Doctoribus Hebræorum scribit. Stephanus appellat Panion. Sed Philippus Herodis frater, cum Tiberij Imperio illic Tetrarcham ageret, instauratam vrbem, de Cæsaris, & suo nomine Cæsaream Philippi appellauit. Fertur nunc Pelin, corrupto scilicet Panij nomine, dici. Abest a Sidone versus orientem millia passuum circiter triginta quinque. Et quia à tergo, id autem est, versus Septentrionem, habet montem Libanum, quo constat finitam esse Chananaam: ideò sæpè Dan pro termino Terræ sanctæ Aquilonari dicitur, sicut Beer-sabea pro Australi.

Sed enim loco isti iam tum nomen Dan fuisse videtur, cum Abraham illuc vsque hostes persequeretur, qui fratris sui filium Loth captum abducebant, Genes. 14. versic. 14. Est quidem hoc nuncupatus nomine is locus in Mosis libro. Verum ne Mosis quidem memoria sic fuisse dictum, ex his verbis perspicuum Iosue 19. versic. 47. qua nunc tractamus. Quare certum est illud quod in huius Commentarij Præfatione, & cap. 10. atque alibi, dicebam: Neque Mosis libros sic, vt nunc habentur, ab illo esse compositos: sed ab Ezdra, aut alio quopiam diuino viro, qui pro vetustis & exoletis locorum vocabulis, noua, quibus rerum gestarum memoria posset optimè & perspicuè, & conseruari reposuerit. Hæc Masius. De Dan verò loco illo Genes. 14. versic. 14. vide Interpretes in eum locum: nam quidam, Mosen propheticè illud ante enunciasse putant: alij vt Masius, ab Ezdra expositum.

Iam ad verborum Ieremiæ elucidationem veniamus. Aiunt nimirum quando Nabuchodonosor rex Babylonis cum valido exercitu Terram sanctam, eam euersurus, & Ierosolymam obsessurus, ingressus est; per vrbem Dan, seu Paneadem, ab Aquilonari scilicet parte regionis Iudææ, introïsse: nam venientibus à Babylone, quæ Iudææ ad Aquilonem sita est, illac iter esse constat. Atque omnia huius oraculi verba aptissimè in euersionem Terræ sanctæ & Ierusalem à Nabuchodonosoris exercitibus factam conueniunt. Ita S. Hieronymus, cuius hæc sunt verba: *Describitur autem à Dan per Phœnicem venturus cum exercitu Nabuchodonosor: in quo loco fluuius Iordanis oritur: & quæ LXX futura, Hebraïcum pro veritate rei iam facta commemorat.* Eodem modo interpretantur Strabus, Anselmus Laudunensis, Lyranus, Vatablus, Cappella, Sà, Maldonatus, Castrus in Ieremiæ 8. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 12. Ribera & Melus in 7. Apoc. Alcasar in 7. Apoc. notat. 4. Viegas in 13. Apocal. comment. 2. sect. 3. Conferunt Maldonatus & Castrus hunc locum cum illo Ieremiæ 4. vers. 15. *Vox enim annunciantis à Dan.* Et idem vtroque prædici annotant. Vnde S. Hieronymus in hæc Ierem. 4. verba: *Iuxta situm terræ Iudææ diuinus sermo nunc loquitur. Dan enim tribus iuxta montem Libanum & vrbem quæ nunc dicitur Paneas, Aquilonem respicit, vnde venturus est Nabuchodonosor.* Eadem prorsus habet Theodoretus.

Secunda interpretatio.

Antichristum, qui orietur ex tribu Dan; ex ipsa etiam vrbe Dan, termino Aquilonari Terræ sanctæ, in tribu Dan, omnem peditatum & equitatum, omnéque robur suorum exercituum, & cunctos belli apparatus, quibus Iudæam occupabit, esse excitaturum: vt simul vtrumque indicet Ieremias, & oriturum Antichristum ex tribu Dan, & ab vrbe Dan tribus Daniticæ, ingressurum magnis succinctum exercitibus Terram sanctam, ad eam occupandam, vt suo loco dicemus. Ita hunc locum exposuerunt, S. Ireneus, S. Hippolytus Martyr, S. Gregorius, S. Isidorus, S. Beda, Rabbanus, Strabus, Rupertus, quorum sententias, cap. 6. fusè descripsimus.

Ceterum Bellarminus lib. 3. de Rom. Pont. c. 12. ait: *Ieremias autem sine dubio non loquitur de Antichristo, neque de tribu Dan, sed de Nabuchodonosor, qui venturus erat ad Ierosolymam euertendam per eam regionem, quæ dicitur Dan, vt ibi Hieronymus rectè exponit.* Viegas in 13. Apoc. comment 2. sect. 3. *Itaque hic locus ad Antichristum non pertinet.* Alcasar in 7. Apoc. notat. 4 ait, hunc locum nihil ad rem facere: *Manifestè,* inquit, *sermo est de Nabuchodonosor, per aquilonem in Iudæam inuadente.* Christophorus Castrus in Ierem. 8. *Accommodat hunc locum Antichristo Ireneus, quia ex tribu Dan fertur proditurus.* Eodem modo loquitur Gregorius de Valencia tom. 4. disp. 11. quæst. 2 puncto 2. §. 2.

Ego verò, vt tot, tantorúmque Patrum de Antichristo hunc locum intelligentium auctoritatem contemnam? Quid vetat de Nabuchodonosor historicè & litteraliter, de Antichristo verò mysticè, & propheticè Ieremiam fuisse locutum: De Nabuchodonosor vt de typo & vmbra, de Antichristo autem sublimiori sensu vt de prototypo & corpore, simul in vtrumque sacri Vatis oculis coniectis, nimirum historiæ in Nabuchodonosor, reconditioris prophetiæ in Antichristum. Diximus, & sæpiùs dicemus hunc esse Prophetis morem, sic quasdam res interdum describere, vt etiam alias consimiles simul eisdem verbis significent, oculis mentis & animi, in vtrásque simul collimatis. Certè Nabuchodonosor, ipsius ingentes exercitus, atque in Iudæam ingressum, cladem Terræ sanctæ, & vrbi Ierosolymæ ab eo illatam, tanquam typum & figuram fuisse Antichristi, eiúsque exercituum, & cladium quas Iudææ & vrbi Ierusalem est illaturus, poteritne vllus iusta cum ratione negare.

Adde, quis nescit Prophetas interdum ex rebus quas narrant, in alias diuersas ex abrupto transilire, abripiente eos incitatu diuino, & propellente illustratione spiritus prophetici, & quædam aliquando interiicere ab cœptæ orationis filo, sed non à mente Spiritus sancti discrepantia? Sic Esaias loquens de Cyro, subitò transit ad Christum: & sunt eiusmodi innumera exempla. Vnde pulchrè S. Hieronymus in 16. Isaiæ, initio: *Omnis autem prophetia ænigmatibus inuoluitur, & præcisis sententiis, dum de alio loquitur, transit in aliud: ne si ordinem Scriptura conseruet, non sit vaticinium, sed narratio.* At sunt hæc in Scriptura nimis explorata.

Quocirca prudenter Ribera in 7. Apocalyps. num. 13. cùm in hunc Ieremiæ locum incidisset, annotauit: *Sed allegorico sensu hoc de Antichristo, & sociis eius exposuit sanctus Ireneus, quorum figura erat Nabuchodonosor, & exercitus eius.* Dicamus esse allegoriam de Antichristo: at non liberam, vulgarem, inefficacem; sed solidam, auctoritate tot, tantorúmque Patrum firmatam, nullo pacto parui pendendam, vt abiiciendam, & quæ nobis magno argumento esse debet.

Cur

Cur S. Ioannes Apocalypsis 7. enumerans tribus Israël, omiserit Tribum Dan.

CAP. IX.

FRanciscus Iunius in Apocal. 7. *Danis verò nomen reticetur, quia Danita iam olim omisso Dei cultu, à sorte populi Dei ad sortem gentium transierant: quod malum ante multa sæcula Iacob prædixerat Genes. 49. 18. Quamobrem etiam nulla habetur eius recensio priore libro Chronicorum.*

Ioannes Mercerus in Genes. 49. vers. 17. *Dan sanè in Apocalypsi omittitur: qua de causa, ignoratur, nisi fortè pro Manasse Dan legendum sit, quia iam tribus Ioseph meminerat: quæ vbi nominatur, nihil est necesse specialiter Ephraim, aut Manassen commemorare: nisi, vt aliquando inuenies, generi, seu toti partes subiungantur, vt initio Psalmi* 80.

Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 12. *Cur autem Apocal. 7. omittatur Dan, non satis constat, præsertim cùm Ephraim sit omissus, cuius tribus vna est ex maximis.*

Alcasar in 7. Apocalyps. notat. 4. *Sic etiam mihi dicere fas est, quod certum existimo, in hoc scilicet Apocalyps. 7. loco opinionem illam, Antichristum ex tribu Dan nasciturum, non posse solidè stabiliri. Nam si agenda res est antiquorum Patrum auctoritate, asseuerantium Antichristum fore de tribu Dan; nullus ferè eorum hanc opinionem in Apocalypsi fulcit: sed alij in Genesees, alij in Ieremiæ locis.*

Ceterùm plurimi, grauissimique cùm Patres, tum recentiores Ecclesiastici Scriptores, magno consensu docent, Idcircò inter tribus, ex quarum vnaquàque duodecim millia electorum designantur, silentio prætermissam tribum Dan ab Euangelista Ioanne, nimirùm in detestationem, & execrationem Antichristi ex ea nascituri. Ita enim disertè affirmant, S. Ireneus, Andreas, & Aretas Cæsarienses Episcopi, S. Beda, Haimo, Strabus, S. Anselmus, Radulphus Flauiacensis, Rupertus, Ricardus de S. Victore, Vincentius Bellouacensis, Lyranus, Ioannes Gerson, S. Antoninus, quorum sententias integrè descriptas habes suprà cap. 6. Ex recentioribus verò, Ioannes Viguerius Institutionum Theologicarum, cap. 21. §. 3. versu 3. Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotyposeon, cap. 2. Peretius lib. 14. in Danielem, Gregorius de Valentia tom. 4. disp. 11. quæst. 2. punct. 2. §. 2. Cœlios Pannonios, Petrus Bulengerus, Ribera, Sa, Melus, Viegas in 7. Apocalyps. Et sanè Pererios disputat. 10. in 7. cap. Apocal. proposita quæstione, *Cur Ioannes in enumeratione Tribuum Israeliticarum, omiserit tribum Dan*, ait: *Ad hanc quæstionem communis, & concors omnium librì huius interpretum responsio est, illam fuisse consultò hic à Beato Ioanne prætermissam, in odium & detestationem Antichristi, qui futurus est Iudæus, & ex tribu Dan nasciturus.* Sà in 7. Apocalypsis: *Est quidem communis opinio, ideo omissam, quia ex ea futurus Antichristus.*

Ergo vt Alcasari potiùs, quàm tot claris auctoribus, tantòque consensui credam, haud facilè adducar: quàm præstat viam ingredi tritam, & apertam, quàm obscuris & incertis diuerticulis se committere! Num verò temporibus Antichristi tota tribus Dan sit ei adhæsura, & tota in perditionem habitura, dicemus opportunè suo loco.

Quòd verò obiicit Bellarminus, Tribum quoque Ephraim à Ioanne silentio præteritam, diligentiùs est à nobis peruestigandum. Omissam reuerà putant Cælius Pannonius, Bulengerus, Viegas, nimirum odio Ieroboam, qui ex ea tribu primus decem tribus in idololatriam coniecerit. Ceterùm meliùs Ribera, Pererius, & alij obseruarunt, nequaquam fuisse omissam, sed nomine tribus Ioseph expressam, quod & annotauit Aretas, dicens: *Ioseph autem pro filio eius Ephraim posuit.* Et Andreas: *Ceterùm Ioseph pro Ephraim filio ab Euangelista positus est.*

Sciendum, duos filios, Ioseph, Ephraim & Manasse adoptatos fuisse à Iacob in filios, & inter capita Tribuum Israël accensos, atque in distributione Terræ sanctæ, suas sortes inter alias tribus accepisse. Dixerat enim Iacob ad Ioseph filium suum, Genes. 48. vers. 5. *Duo ergo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt: Ephraim & Manasses sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi.* Cùm igitur perspicuum sit, à Ioseph non esse ductam, aut propagatam Israëliticam tribum nisi per Manassen & Ephraim, cùm iam à sancto Ioanne disertè nominata inter alias fuerit Tribus Manasse, manifestum est, ab eodem Euangelista nomine tribus Ioseph, intellectam fuisse tribum Ephraim.

Sed cur potiùs tribus Ephraim, quàm tribus Manasse, appellata est nomine tribus Ioseph, cùm certum sit Manassen fuisse primogenitum Ioseph? Ratio in promptu. Primùm, constat, arcano illo mysterio commutationis manuum, ac benedictionis Iacob, Ephraim prælatum fuisse Manasse, atque maiorem constitutum, dicente Iacob Genes. 48. 19. *Frater eius minor, maior erit illo: & semen illius crescet in gentes.* Hinc maior, elatior, ac florentior habita fuit semper tribus Ephraim, quàm tribus Manasse: siquidem Ieroboam, & posteri eius aliquot, reges Israël ex tribu Ephraim orti fuêre. Vnde etiam decem tribus interdum à Prophetis nomine Ephraim nuncupantur. Ad hæc Saul quamuis Benjaminita, in Galgalis tamen oppido tribus Ephraim regnasse memoratur, 1. Reg 11. 14. Denique Ieroboam sedem regni Israëlitici in Sichem monte Ephraim fixisse dicitur, 3. Reg. 12. 15.

Dices, cur ergo hic tribus Ephraim alieno potius Ioseph, nomine, quàm suo Ephraim vocata est à Ioanne. Respondent plerique, Ioannem imitatum Prophetarum morem, qui tribum Ephraim appellare solent nomine Ioseph. Psalm. 77. 67. *Et repulit tabernaculum Ioseph: & tribum Ephraim non elegit.* Ezechiel. 37. 16. *Ecce ego assumam lignum Ioseph, quòd est in manu Ephraim: & tribus Israel, quæ sunt ei adiuncta: & dabo eas pariter cum ligno Iuda.* Amos 5. 6. *Ne fortè comburatur vt ignis domus Ioseph.* Datum id honori Patriarchæ, vt quoniam filij ipsius adoptione transierant in familiam patris sui Iacob, nobilior tribus ipsorum, nomine Ioseph insigniretur. Notat tamen hic Drusius, aliquando tribum Manasse vocatam Ioseph, Num. 13. 12. *De tribu Ioseph, sceptri Manasse* Hebraicè: *De tribu Ioseph, de tribu Manasse*, ac si dixisset, de tribu Ioseph, hoc est, de tribu Manasse. Siquidem hic tribus Ioseph, non potest intelligi tribus Ephraim, nam iam eam numerauerat versic. 9.

Denique obseruant, sanctum Ioannem tribum Ephraim inter electas, sub nomine Ioseph, & non suo expressisse, vt indicaret eam tribumque schis-

mata.

mata, hæreſes, idololatriam in reliquas nouem tribus Iſraël, per Ieroboam inuexerat, in Antichriſti aduentu ſaluandam, non ſuis, ſed ſancti Patriarchæ Ioſeph meritis & interceſſione. Forſan hic cùm dicitur tribus Ioſeph, Ioſeph Hebraico more patronymicè poſitum, pro Ioſephitis: Hebræi enim nomina propria pro patronymicis & gentilitiis, quibus carent, ſubſtituere ſolent. Sic in ſcriptione Pſalmi 71. in Salomonem, id eſt, Salomonium, vel Salomonidem, nempè Chriſtum, Salomone prognatum, vel Salomonis filium, vt annotauit ibi Genebrardus. Ita hoc loco tribus Ioſeph, pro tribu Ioſephitarum, hoc eſt, Ephraim, à Ioſepho orta & propagata. Sic Iſraël, pro Iſraëlitis; Iacob, pro Iacobæis; Ioſeph, pro Ioſephitis, in locis Scripturæ paulò anteà poſitis.

Quàm certum ſit Antichriſtum naſciturum ex Tribu Dan.

CAP. X.

THomas Anglicus in Geneſ. 49. *Antichriſtum (ſed neſcio an verè) de tribu Dan naſciturum putant.*

Toſtatus in Geneſ. 49. *Non conſtat Antichriſtum eſſe futurum de tribu Dan.*

Caietanus in Geneſ. 49. *Si tamen verum eſſet, quòd Antichriſtus, ex tribu Dan venturus eſt.*

Oleaſtrius in Geneſ. 49. *Qui autem Antichriſtum futurum dicunt de tribu Dan, nihil dignum auctoritate, aut fide afferunt: ideò malo ignorantiam fateri, quàm fabuloſa recitare.*

Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 12. cùm ſententias plurium Patrum recitaſſet de Ortu Antichriſti è tribu Dan, adiungit: *Hæc ſententia eſt valdè probabilis propter tantorum Patrum auctoritatem, non tamen omninò certa. Tum quia plerique eorum Patrum non dicunt hoc ſe ſcire, ſed probabile eſſe inſinuant: tum quia nulla ſcriptura conuincit.*

Suarez tom. 2. in 3. part. diſputat. 54. ſect. 2. agens de ortu Antichriſti ex tribu Dan, ait: *Hæc verò omnia incerta ſunt, cùm neque ex ſcriptura, neque ex alia diuina reuelatione nobis tradita ſufficienter colligantur.* Et poſtea addit: *Tum præterea, quia tempore Antichriſti tam confuſa erunt tribus Iudæorum ſicut nunc. Vnde vix poterit hominibus conſtare ex qua tribu ortus ſit.*

Ioſephus Acoſta lib. 2. de Nouiſſimis Temporibus, cap. 5. *Sed in tanta confuſione tribuum, obliterata penè omni genealogia antiquæ propaginis, non erit facile obſeruare an ex illa tribu Dan veniat ille peſtifer: neque multum id refert, ad cognoſcendam Perfidi impietatem.*

Ludouicus Alcaſar in 7. Apocalypſ. notat. 4. *Primùm noto, quam aliqui Eccleſiæ traditionem eſſe putant, videlicet Antichriſtum ex tribu Dan futurum, eam mihi nullo modo traditionem Eccleſiæ videri, ſed ſolùm aliquorum Doctorum opinionem.* Et pòſt alia: *Veriſimile mihi fit huiuſmodi opinionem in vetuſtiſſima aliqua allegoria fuiſſe fundatam. Sæpè enim accidit, vt quòd initio myſticè, aut dictum fuit, aut depictum, poſteà accipiatur, ac ſi propriè, ac ſimpliciter fuiſſet aſſertum. Idem indicat Baronius eueniſſe in eo quod vulgò credebatur de quadam virgine per diuum Georgium ab immani dracone liberata. Idem etiam videtur nonnullis, quod communi iam conſenſione receptum eſt de gigantea D. Chriſtophori ſtatura. Quibus in rebus ſapientes viri facilè ſe in modo loquendi ad communem conceptionem effingunt: in modo tamen ſentiendi, ad id quod verius exiſtimant, animum intendunt. Ita ſimiliter ſuſpicari mihi liceat, multos eorum qui dicunt Antichriſtum, & ipſius ſectatores ex tribu Dan orituros, id tantum affirmare velle, Antichriſtum, & ſuos reprobandos.* Pergit alia in eandem ſententiam adducere.

Ceterùm, quia noſtra iſta pædagogicis quæſtionibus implenda non ducimus, quam breuiſſimè ſententiam noſtram aperiemus. Primum, Thomam Anglicum, Toſtatum, Oleaſtrium, nimium prouectos, & dignos ſanè iuſta reprehenſione, Oleaſtrium cum primis qui liberiùs locutus eſt. Et quidem meritò eum reprehenderunt Pererius, Delrius, Alcaſar, Cornelius à Lapide. Deinde, quod Alcaſar excogitauit, ſymbolicè tantùm intelligendum, quòd Patres aſſerunt Antichriſtum naſciturum ex tribu Dan, non quòd reuera ſit naſciturus, exiſtimo eſſe ab omni prorſus ratione alienum. Primò, quia nulli hactenus tale quid in mentem venit, præterquam Aunio & Alcaſari, eiuſmodi ſymbolica interpretatione ſententias Patrum eludere. Secundò, Quia ea ratione omnia miſcerentur, nec ſciremus quid verè & propriè Patres de Antichriſto tradiderint, & quid ſymbolicè, & figuratè: in tam multis enim quæ narraturum Antichriſtum toto hoc tempore dicemus, eritne integrum curioſo alicui quæ velit pro libidine, alia reuera, alia verò ſymbolicè tantùm intelligere, nimirum de regno, de præliis, miraculis, morte, & innumeris aliis? Tertiò, Sic Patres loquuntur vt ſymbola omnia excludant: ſi enim verba ſingula eorum conſideremus, rem reuera futuram apertiſſimè docent. Sanctus Irenæus ait, Ieremiam nedum ſubitaneum eius aduentum, ſed tribum ea qua venturus eſt, edicere. At ſubitaneus eius aduentus re ipſa futurus eſt, cur non etiam, re ipſa ex tribu Dan naſciturus? Sanctus Hippolytus aſtruit, *Ille certò naſciturus ex tribu Dan.* Potuitne clarius quidquam dici? Naſciturum ex tribu Dan disertè aſſerunt ſanctus Hippolytus, ſanctus Auguſtinus, Primaſius, Andreas, Aretas, Anſbertus, Haimo, Strabus, ſanctus Anſelmus, Rupertus, Ricardus, Otho Friſingenſis, Eterianus, Vincentius, ſanctus Thomas, & innumeri alij recentiores. Si dixiſſent, Futurus eſt è tribu Dan: vel, Tribus Dan, poterat, vtcumque ſymbolica locutio, prætextu aliquo, tametſi perperàm, obuelari: at naſcendi verbum realem, verum, non ſymbolicum ortum manifeſtè ſignificat: eſt enim vitalis actio, realis, & naturalis, quæ non niſi abſurdè ad ſymbola detorqueri poteſt. Nam quamuis aliqui dicantur filij diaboli, & ex patre diabolo eſſe: quia pater in ſcripturis, non tantùm generatione, ſed imitatione dicatur; nunquam tamen dicuntur naſci ex diabolo.

Et rogo ſi Patres apertè & clarè exprimere voluiſſent, quod nos aſſerimus, Antichriſtum re ipſa naſciturum ex tribu Dan, poterántne luculentiùs ſignificare, quàm illis verbis: *Naſcetur ex tribu Dan?* Quartò S. Proſper ait, *De tribu Dan, quæ hodiéque in Perſide eſt, veniet Antichriſtus.* Idem diſerte affirmant, Andreas & Aretas vti ſuprà cap. 6. vidimus. Si non realem natiuitatem Antichriſti ex tribu Dan intellexiſſet, quid neceſſe erat dicere, *quæ hodiéque in Perſide eſt?* In Symbolica enim locutione

tione frustrà fuisset, designare realem & verum locum S.Hippolytus & Theodoretus, aliíque, annotant, quemadmodum è tribu Iuda natus est Christus, ita nascetur è tribu Dan Antichristus. At Christus verissimè & naturalissimè natus est ex tribu Iuda: cur etiam non eodem modo Antichristus è tribu Dan. Sed ineptus ego qui in re luce meridiana clariori immoror: & probationibus minimè necessariis rem exploratissimam interturbo. Refutanit eandem sententiam in Annio Viterbiensi Pererius lib. de Antichr. disp.8.

Denique, non dubito, Antichristum nasciturum ex tribu Dan, esse sententiam communissimam, receptissimam, & plusquam probabilem, ab omnibus recipiendam, nec vllo prætextu, aut ratione reiiciendam. Primò, quia tot, tantique Patres quorum sententias cap.6. latè descripsimus, eam adstruunt. Secundò, quia Patres simpliciter eam affirmant, vel tanquam rem vulgatam, & ab aliis proditam referunt: nec aiunt eam esse incertam, dubiam, aut probabilem tantùm: sed summo consensu eam docent. Alioqui quibusuis Patrum sententiis adductis, hæsitare possemus, num illud tanquam certum, aut tanquam dubium tradant.

Etverò S.Hippolytus, *Certè*, inquit, *nasciturus est ex tribu Dan*. Feuardentius in lib.5.cap.30. S.Irenei, ait: *Ex tribu Dan nasciturum Antichristum, persuasissimum fuisse Ireneo, hinc patet*. Tertiò, Cùm tot, támque insignes patres, & recentiores eam sententiam docuerint, Antichristum nasciturum ex tribu Dan, nullus hactenus Patrum, nec recentiorum ei contradixit, aut refragatus est, vel vt falsam, & mendacem explosit, nisi vnus Oleastrius, qui ob id malè cunctis audiuit. Asseruerunt paucissimi recentiores eam incertam, alij tantùm probabilem; sed falsam nullus affirmare ausus est. Quartò, Cùm tanto consensu veteres, & recentiores eam sententiam affirmauerint, certum est, non ex suo cerebro commentos, sed vel ex Scriptura sacra, vel per manus à maioribus ab ipso Apostolorum tempore accepisse. Et quidem tria illa Scripturæ loca quæ superiùs exposuimus, nempe Genes.49.17. Ieremiæ 8. 16. Apocal.7. ortum Antichristi ex tribu Dan sublimiori, & mystico sensu, sed firmo & solido prænunciare, abundè demonstrauimus. Neque etiam ambigo iam à tempore ipso Apostolorum, cui proximus fuit S.Ireneus, inter Christianos vulgari cœpisse eam famam, Antichristum è tribu Dan nasciturum; quam certissimè existimo ab Apostolis ipsis promanasse. Et planè affirmo hanc fuisse fidelium communem consensionem, & persuasionem, atque traditionem. Traditionem dico, non de illis præcipuis & primariis, diuinis & Apostolicis traditionibus ad fidem Catholicam, & Sanctos Ecclesiæ mores pertinentibus: sed de secundariis, & veluti historicis, tametsi ad fidem Catholicam propriè non spectent. Nam si traditiones Ecclesiæ licet appellare, Quòd Magi tertiodecimo die à Natiuitate Christi ipsum adorauerint. Quòd Reges fuerint: Quòd S.Ioseph Virginis sponsus perpetuò virgo fuerit: Quòd Petrus & Paulus eodem die, eodémque anno martyrium Romæ subierint: & id genus alias, quæ ad fidem non pertinent, & tamen constat eis ab aliquibus contradictum: cur non etiam iure traditionem Patrum nuncupare poterimus, Antichristum nasciturum è tribu Dan, quam Patres & recẽtiores sũmo consensu, nemine contradicente aut aduersante tradiderunt? Quintò, Bellarminus lib.4. de Verbo Dei, cap.9. annotauit, & nostro iudicio, rectè, *Vt aliquid censeatur traditio Apostolica, sufficere, si aliquot Patres magni nominis expressè id asserant, & cæteri non contradicant, cùm tamen eius rei meminerint: tunc enim illa esse omnium sententia non temerè dici poterit: quando enim in re graui aliquis veterum errauit, semper multi inueniuntur, qui contradicunt*. Hæc ille. At istiusmodi ea non aptissimè conuenit sententiæ isti, Antichristum nasciturum ex tribu Dan, vt ex dictis, & ex ipsis Patrum sententiis cap. 6. descriptis perspicuè constat.

Et ne videamur soli, tametsi tanta cum ratione, ita sentire, audiat Alcasar aliquos ex sua Societate aliter multò, vt par erat, quàm ipse existimantes. Pererius in 7. Apocal. disp.10. recitatis Oleastrij verbis, quæ initio huius capitis posuimus; ait: *Sed quale obsecro est, antiquissimam in populo Dei traditionem, & tot, tantorúmque Scriptorum consensu firmatam aspernari, & quasi commentum & fabulam pro nihilo ducere*. Eadem habet in Genes. 49. Et post adducta tria illa loca Genes.49. 17. Ierem.8. 16.& Apocal.7. inquit: *Sed quamquam istud diuina Scriptura testimoniis non euidenter, secundùm litteralem sensum probetur, Antichristum ex tribu Dan futurum, propter antiquissimam tamen ea de re traditionem, plurimorum, & nobilissimorum scriptorum consensu & auctoritate comprobatam, fidem meretur*. Eadem priùs scripserat in Genes.49.

Delrius in Genes.49.vers.17. *An Antichristus ex tribu Dan nasciturus? Ridet Tostadus, & fabulam Oleaster appellat. Potuit vterque parciùs, & magis sobriè hoc loco. Quid hoc aliud quàm tali antiquitati ob leuiculas ratiunculas, insultare? Est enim hæc quasi perpetuò recepta traditio: non tantùm Sibyllæ Tiburtinæ, sed & grauissimorum, sanctissimorúmque Doctorum.*

Gregorius de Valentia tom.4. disp.11. quæst.2. puncto 2. §.2. *Omnino est probabile quod asserunt plerique Patres Antichristum originem ducturum ex tribu Dan.*

Cornelius à Lapide in Genes.49. v.17. *Ex Dan nascetur Antichristus, vti communiter tradunt Patres.* Eadem habet Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo, *Antichristus*, num.3.

His adiungo Viegam in 13. Apocal. comm.2. sect.3. *Et quidem quod Iudæus sit*, Antichristus *futurus, certum planè videtur; quòd autem ex tribu Dan, non ita certum: sed multò tamen probabilius, propter communem Doctorum sententiam.*

Quòd verò obiiciunt, Tribus Israëliticas tempore Antichristi futuras esse confusas, vt nunc sunt. Quid inde? Súntne propterea confusæ Prophetis, & Spiritu Sancto, qui scire & prædicere potuerunt Antichristum generandum à viro, qui vera & reali successione parentum, ex tribu Dan recta linea descenderit? Aut constare potest, totam tribum Dan penitus extinguendam esse ante tempora Antichristi, vt nullus tunc supersit ex ea à quo possit generari Antichristus? Satis iam confusæ erant tribus tempore Christi, & tamen rectè sciuit Lucas Annam fuisse ex tribu Asser, & Paulus se fuisse ex tribu Beniamin. Adde, quòd Hebræi hodiéque conseruant apud se certas familiarum successiones, quæ origines suas in auctores tribuum referant. Et quis nescit Rabbinos genus suum & tribum in scriptionum monumentis, à se conditis, interdum notare consueuisse? Quo autem modo adhuc in orbe conseruetur tribus Dan, vsque ad tempora Antichristi, quando is ex ea est oriturus, extremo huius operis libro, abundè docebimus.

Tantùm addiderim, Hebræos etiamum hodiè prouerbiali forma, hominem homicidam, Lattonem, grassatorem appellare בן־דן Ben-Dan, id est, filium Dan, quod Dan quoque Hebræis id significet, vt annotauit Dauid Pomarius in Germine Dauidis. Quæ sanè nomenclatura aptissimè Antichristo conuenit, qui summus latro, & grassator orbis futurus est.

Iudæos seruare in Babylonica falsam & ementitam successionem Principum tribus Iuda & stirpis Dauidicæ, ex qua falsum suum Messiam expectant: cùm tamen recepturi sint verum Antichristum, natum ex tribu Dan.

CAP. XI.

SAtis constat, tempore quo Cyrus Rex Persarum edicto publico facultatem concessit Iudæis captiuis in exilio Babylonico abductis per Nabuchodonosor, vt in patrium solum redirent, vrbémque ac templum Ierosolymitanum instaurarent: plurimos eorum, cum ex duobus tribubus Iuda & Beniamin, quibus immixta erat Leuitica, tum ex aliis nouem tribubus Israeliticis, vel terræ bonitate, deliciisque captos, vel liberorum, possessionúmque amore, quæ in eo exilio acquisierant, vel longum & laboriosum iter pertæsos, vel alia quauis causa, mansisse in Babylonia, ac circumiacentibus regionibus: atque in iisdem terris deinceps per multa sæcula propagatos, vt etiam constet hoc nostro tempore eas regiones perfidissimo isto genere hominum abundare: Iosephus cùm agit de reuersione Iudaici populi à Captiuitate Chaldaica, quam Cyrus per publicam Epistolam permiserit, inquit lib. 2. Antiquit. cap. 5. *Esdras aduocata deinde concione Iudæorum, qui apud Babylonem degebant, & perlecta Epistola, ipsam quidem retinuit, exemplar verò eius in Mediam ad omnes suæ gentis homines transmisit: qui cognita Regis erga Deum pietate, & erga Esdram beneuolentia, omnes vehementer sunt lætati. Multi verò ex eis assumptis suis facultatibus, Babylonem venerunt, cupientes reuerti Ierosolymam. Reliqua Israëlitarum multitudo assuetum iam domicilium noluit relinquere. Quapropter duæ tantùm tribus per Asiam & Europam sub Romano degunt Imperio. Decem autem tribus nunc quoque vltra Euphratem sunt infinita hominum millia quæ vix est numero comprehendere.* Et cap. 8. de Alexandro Magno interpellato à Iudæis: *Rogantibus deinde vt eos quoque Iudæos qui Babyloniam ac Mediam colerent, sineret vti institutis propriis, hic etiam postulatis eorum satisfacturum se est pollicitus.*

Philo Legatione ad Caium: *Ne quid dicam de Transeuphratensibus: excepta enim parua parte Babylonis, & aliarum Præfecturarum, omnes vrbes quæ bonum agrum habent, à Iudæis incoluntur.* At expendo verba illa, *excepta parua parte Babylonis.* Plinius enim qui iisdem fermè temporibus vixit, quibus Philo, lib. 6. cap. 26. de numero Seleuciam, quæ dicta etiam est Babylonia, incolentium, ait: *Ferunt ei plebis vrbanæ sexcenta millia esse.* At si parua tantùm pars Babylonis seu Seleuciæ, indigenis relicta erat, reliqua omnia incolentibus Iudæis, rectè æstimare possumus vltra quadringenta Iudæorum millia tunc Babylonem incoluisse.

Hinc famosa illa, & celebris vrbs Neardea, ad ripam Euphratis in Babylonia à Iudæis condita, tantopere à Talmudicis decantata: quam nimirum splendido nomine ornauerunt: Neardea enim Hebraïcè Fluuius scientiæ interpretatur: ea ratione, quòd in eadem vrbe Babylonici Iudæi complures Synagogas & diuinarum litterarum Academias exstruxerint, quæ multis sæculis omni scientiarum genere viguerunt: ad eam enim vrbem, quòd ibi magna essent gymnasia, Iudæi doctrinæ, & sapientiæ causa filios suos ex variis orbis regionibus, vt ex Africa Ægypto, Palæstina, ex vltimis etiam Hispaniis mittere consueuerant. De qua Iosephus 18. Antiq. cap. 12. *Neerda dicitur vrbs Babyloniæ, frequens populo, & agro fertili, qui tantam multitudinem possit alere. Adhæc non patet hostium assultibus, cincta fluentis Euphratis, & firmissimis mœnibus. Eidem flumini est & Nisibis apposita. Quare Iudæi freti locorum natura, sacrum Didrachma, quod Deo ex more solent offerre, cæterámque votiuam pecuniam, in his vrbibus deponebant, tanquam in communi ærario, inde suo tempore transmittendam Ierosolymam: quæ deinde à multis hominum illò deducebatur, metuentium latrocinia Parthorum, quorum ditioni tunc suberat Babylonia.* Sequitur historiam narrare mirabilem de Asinæo & Anilæo fratribus Neerdensibus Iudæis, quorum res gestæ inciderint in tempora Caij Caligulæ.

Hæc est proculdubio Naarda Ptolemæi lib. 5. cap. 18. quam Mesopotamiæ vrbem ad Euphratem fluuium esse dicit. Est huius vrbis frequentissima mentio in Talmud, in qua traditur confiatum & absolutum fuisse Talmud Babylonicum anno Christi 478. vel potiùs 505. vti annotauit Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, ad Annum Vrbis conditæ 229. & in Annotationibus ad Seder Olam Zutà, Annotatione 5.

Sed & de Nisibi vrbe Euphrati flumini imposita, non longè à Neardea à Iudæis quoque inhabitata, vt Iosephus tradit, hæc scribit Cassiodorus præfat. in libro diuin. Lectionum: *Nisus sum cum beatissimo Agapito Vrbis Romæ, vt sicut apud Alexandriam multo tempore fuisse traditur institutum, nunc etiam in Nisibi ciuitate Syrorum Hebræis sedulò fertur exponi.* nimirum Scriptura diuina. Vides vt tempore Cassiodori fuerint Nisibi in Babylonia Scholæ sacrarum litterarum à Iudæis frequentatæ. De quibus etiam Iunilius Africanus Episcopus præfat. in libros de Partibus Diuinæ Legis: *Vidisse me quendam Paulum nomine, Persam genere, qui in Syrorum Scholâ, in Nisibi vrbe est edoctus: vbi diuina Lex per magistros publicos, sicut apud nos in mundanis studiis Grammatica & Rhetorica ordine & regulariter traditur.*

Putant quidem Rabbi Ioseph Sacerdos in Chronicis Regum Franciæ & Turciæ, & Rabbi Abraham Leuita in Cabbala historica Scholas Babylonicas Iudæorum, circiter annum Domini 1064. in Rabbi Ezechia defecisse, in eodémque defiisse *Gheonim*, hoc est, Iurisconsultos Talmudicos, quorum postremus is Rabbi Ezechias extiterit. At nihilominus vtcumque, tametsi non pari celebritate & frequentia, deinceps perdurarunt: de qua re vide Serarium in Priori Rabbino cap. 10. & Genebrardum lib. 4. Chronog. pag. 572. 573.

Meminit & Ammianus Iudæorum in regione Babyloniæ degentium, tempore Iuliani Apostatæ: agens enim de itinere Iuliani cum exercitu per Babyloniam, lib. 24. cap. 11. inquit: *Prope locum*

venis

venit, vbi pars maior Euphratis in riuos diffinditur multifidos. In hoc tractu ciuitas ob muros humiles, ab incolis Iudaeis deserta, iratorum manu militum conflagrauit.

Beniamin Tudelensis Hebræus qui temporibus Alexandri III. Romani Pontificis Orientem perlustrauit, de Iudæis Babylonem & vicinas regiones suo tempore incolentibus multa refert, quæ pro instituti ratione opportunè hîc inseremus, ait autem Itinerarij pag. 56. *Hinc*, nempè à Petra Deserti Arabiæ vrbe, *itinere vno Dakia distat, quæ quondam Chalane dicebatur, initium Terræ Sennaar: suntque illic septingenti ferè Iudæi, quibus praesunt Zachai, & Nedib, alio nomine Saghi Nebor, & Ioseph: estque hoc in loco Synagoga ab Ezdra ædificata, redeunte ex Babylone Ierosolymam. Inde post itinera duo Hharan antiqua est, in qua etiam similis structura synagoga est, eiusdem Esdræ iussu facta: sed is locus in quo Abraham patris nostri domus fuerat, nullum ædificium continet: ab Ismaelitis verò religiosè colitur, ab iisdémque precum fundendarum causa frequentatur. Illinc profectus, duorum dierum iter peragitur vsque ad locum vnde fluuius erumpit, ab incolis Alchabor dictus, idem olim Hhabor appellatus, qui in prouinciam Madai, siue Mediam procurrit, inciditque in montem Gozen. Ibidem verò Iudæi circiter bis mille sunt.*

Hinc duo post itinera Netsibin, siue Nisibis est magna vrbs, aquarum fluminibus abundans: in qua sunt Iudæi ferè mille. Vnde duobus itineribus peractis in Gezir Ben-Chamar venitur, quæ vrbs intra ripas continetur Hide Kel amnis, quem Occidentales Tigrim vocant; ad radices montium Ararat siue Tauri, quatuor milliaribus ferè distans à loco in quo Noë Arca quieuerat: illam autem arcam Chamar-Ben-Alchetab ex montis dorso sublatam, in Israelitarum Meschea vsum translatam adaptauit. Cui satis proxima Ezdræ synagoga vsque ad hodiernum diem est, ad quam Iudæi ex vrbe egressi festis diebus precationum causa conueniunt. Sunt autem in illa metropoli Gezira Gamar-Ben-Alchetab Iudæi quater mille ferè, primoribus Mubhhar, & Ioseph, & Hhaya. Illinc duobus itineribus Al-Mutsal distat, cui nomen quondam Assur magna, in qua septem millia Iudæorum sunt: quos anteeunt Zachai Princeps ex posteritate Dauid Regis, & Ioseph cognominatus Barhan al Pelech, id est, Astrologiæ peritus, consiliarius Regis Zinaldin fratris Noraldini Damascenorum regis. Atque hac vrbe Persia regni nunc initium est: amplitudinémque illam, & magnitudinem antiquam retinet, ad Hhidekel flumen sita: inter quam & Niniuem antiquam pons tantum interest: sed Niniue excisa funditus est: pagi tamen & castella multa sunt intra antiqui ambitus spatium, à quo ad Adbabel vrbem parasangæ vnius distantia est. Erat autem Niniue ad Hhidekel ripam ædificata. In vrbe verò Assur tres synagogæ nunc sunt Prophetarum trium, Abdiæ, Ionæ, filij Amitai, & Nahhum Elcussei.

Inde profectus, tertióque peracto itinere, in Rahaban deueni, antiquis Rehhoboht appellatam, iuxta Euphratem fluuium sitam, in qua Iudæi bis mille ferè sunt, quorum primores Ezechias, & Ahud, & Isaak habentur. Est autem maxima & pulcherrima vrbs, vndique muris cincta, apprimèque munita, pulcherrimisque hortorum, & paradisorum suburbanis instructa. In eiusdem fluminis ripa Karkesia est, olim Charchamis dicta, vnico itinere à Rahbaba remota: in qua quingenti circiter Iudæi habitant, Isaac, & Elhhana antesignanis. Hinc duorum dierum itinere Al-lobar petitur, cui vetustum nomen Pumbeditha fuit, sita in Nahardaga: in qua circiter bis mille Iudæi sunt: inter quos Discipuli Sapientum non pauci. Horum verò antesignani sunt Hen Magnus, & Moses, & Eliakhim: memorabilia habentur illic sepulchra Iudæ & Samuel magistrorum. Ante vtrumque sepulchrum duæ synagogæ sunt, ab ipsis ante mortem ædificatæ: ibidémque sepulchrum Bostenai Hanassi, qui fuit caput transmigrationis: & Nathan, & Nehemam filij Papha. Hinc profectus ad Hhardan vsque, itinera quinque confeci, in qua Iudæorum sunt circiter quindecim millia, quibus anteeunt Zachen & Ioseph, & Nathanael. Ab hac vrbe duo itinera sunt ad Ghukberan metropolim, à Iechonia rege Iuda ædificatam, in qua Iudæorum decem millia ferè sunt, primoribus Iehosuagh, & Nathan.

Hinc itineribus duobus distat Bagdad (Babylon, vel Seleucia) *magna vrbs, initium regni Caliphæ nomine Amir Almumanim Algabassi, hoc est Imperator Credentium, qui vitam miserè & incestè degunt, ex progenie illius quem Ismaelitæ prophetam suum vocant: qui toti doctrinæ & sectæ Ismaelitarum præest: atque hoc nomine cæteris omnibus Ismaelitis regibus suspiciendus, venerabilisque habetur: præest enim omnibus illis, vt summus quidam omnium Pontifex. Habétque intra vrbem ipsam Bagdad palatium trium milliarium area constructum, &c.* Sequitur multa narrare de Calipha, digna planè cognitu: post quæ subdit.

In eadem vrbe Bagdad dicta Iudæi circiter mille sunt, in summa pace & quiete agentes, & honestè valdè tractari sub manu Regis illius Magni cognominati. Et post alia de Iudæis Bagdad enarrata, quæ mox opportunè describemus, addit idem Beniamin: *Inde profectus duobus itineribus in Gebiagan veni, cui nomen antiquum Resca fuit vrbi quondam magnæ atque percelebri, in qua Israëlitæ quinquies mille ferè sunt: habéntque synagogam magnam, cum cœmeterio synagogæ proximo, & in cœmeterio speluncam Doctorum quorundam antiquorum sepulchris insignem. Hinc vno itinere Babel illa antiqua distat, triginta milliarium spatium complexa, iámque funditus euersa, in qua Nabuchodonosoris Regia ruina adhuc visuntur, hominibus inaccessibiles propter varia & malefica serpentum, draconúmque ibidem degentium genera. Ab his ruinis non plusquam viginti millibus passuum distantes habitant Israelitarum viginti millia, qui in synagogis preces fundunt: in quibus præcipua est illa Danielis superior antiqua contignatio quadris lapidibus, lateribúsque constructa, eadémque materia templum & palatium Nabuchodonosoris, & caminus ignis ardentis, in quem Ananias, Misael, & Azarias coniecti sunt. Atque omnia hæc in valle cunctis notissima visuntur. Inde ad Hhilan milliaria quinque peraguntur, vbi Israelitarum decem ferè millia sunt, in quatuor synagogas diuisa, ex quibus vna Mairi ibidem sepulti fuit, cui proxima etiam sunt sepulchra magni Zeghiri filij Hama, & magni Maari: conueniúntque eodem Iudæi quotidie precationis causa. Illinc quatuor milliaria sunt ad Turrim, quam diuisionis filij ædificare cœperant, quæ eo genere laterum construebatur, quod Arabicè Lagzar vocatur, Hispanicè Mazari. Fundamenti longitudo duo ferè milliaria continet, murorum verò latitudo ducentorum quadraginta cubitorum est: vbi verò latissima, centum cannas continet. Inter denarum camerarum spatia viæ sunt in spirarum formam per totum ædificium productæ: quibus conscensis è supremo loco agri prospiciuntur ad milliaria viginti, quippe regio ipsa latissima ac planissima est. Atqui ædificium hoc igni de cælo quondam tactum, atque ad infima vsque excisum est. Hinc dimidio itinere Naphahh est, vbi Iudæi ducenti ferè sunt: ibidémque synagoga est magni illius Isaac, cognomento Naphhai,*

O 2 qui

qui è regione sepultus est. Indè tribus leucis Ezechielis prophetæ synagoga est, secundum Euphratem fluuium, atque in eodem loco è regione synagogæ turres numero sexaginta, intérque singulas turres singulæ quoque sunt synagogæ, atque in synagogæ atrio arca est: & post synagogam, Ezechielis filij Buzi sacerdotis monumentum sub magna & pulcherrima testitudine à Iechonia Iuda rege constructa, vnà cum triginta quinque millibus Iudæorum, qui illum ab Euil-mero-dak ex carcere liberatum secuti sunt.

Estque locus hic inter fluuium Chobar, & flumen Euphratem: atque in muris ipsis Iechonias, & qui cum eo venêre, incisi sunt: Iechonias primus, postremus verò Ezechiel. Estque locus hic sanctus ad hunc vsque diem: eóque loci certo tempore multi precationis causa conueniunt, ab initio anni, ad Expiationum vsque festum: ibidémque lætissimos agunt dies. Atque Princeps ille vir, quem captiuitatis caput nominant, cum aliis Synedriorum capitibus huc etiam ex Bagdad veniunt, omnésque in agro illo commorantur, ad viginti duo milliaria, variis locis tentoria figentes. Adueniunt præterea mercatores Arabes, celebrantúrque nundinæ frequentissimæ. Producitur autem hoc tempore liber magnus auctoritate, atque antiquitate celeberrimus, ab Ezechiele conscriptus propheta, in quo expiationis die legitur. Atque super Ezechielis sepulchrum lampas perpetuò ardet nocte atque die, ex quo primum ab ipso eodem Propheta incensa fuit, cui fila & oleum dispensantur ac temperantur assiduè.

Est etiam ibidem magna quædam sancta ædes plena libris conseruatis, tam à Domus primæ, quam à secundæ tempore: estque mos & fuit, vt qui liberos non habuerint, eo loco suos libros consecrarent. Nuncupantur præterea vota eo loco exsoluenda à Iudæis in Media, & Persia habitantibus. Ismaëlitarum quoque principes viri huc confluunt precationis causa, apud quos magna est Ezechielis Prophetæ auctoritas & reuerentia: cuius loci nomen illorum lingua Dar Melikha, hoc est, Congregationis domus: eodémque Arabes omnes precationis causa veniunt. Ab hoc loco ad dimidium milliare, Ananiæ, Misael, & Azariæ sepulchra cum singulis magnis & pulchris fornicibus visuntur. Quanquam verò bellum in regionibus illis accidat, nemo mortalium est, qui hæc loca vel violare, vel tangere audeat; neque ex Iudæis, neque ex Ismaëlitis, propter Ezechielis prophetæ reuerentiam.

Inde trium milliarium via conficitur ad Alkotsonath vrbem, in qua trecenti ferè Iudæi sunt, ibidemque sepulchra magni Papha, & Huna, & magistri Ioseph Sinai, & Ioseph filij Hhama. Atque è regione singulorum singulæ synagogæ sunt, in quas Iudæi quotidie precationis causa conueniunt. Hinc in Ghein Saphta leucæ tres sunt, vbi Nahum Elcusæi prophetæ sepulchrum est. Inde vnum iter est ad Caphar le-Parat, locum illustrem sepulchris Hasudai & Ghakiba, & Dusa. Illinc itinere dimidio Capharmehamidbar distat, vbi Magister David, & Iehuda, & Kuberia, & Sehora, & Abba sepulti iacent. Indè vnum iter in fluuium Liga est, vbi Sedechiæ regis sepulchrum est magna fornice ornatum. Hinc vnum iter ad Kupha vrbem Iechoniæ regis monumento insignem magni operis, cui è regione synagoga ædificata est. suntque hoc loco Iudæorum ferè septem millia.

Indè verò sesqui itinere Suria est, quam Antiqui Matha Mahhasia vocarunt, in qua Captiuitatis capita, & Synedriorum primores initio fuêre, ibidem verò sepulti sunt magni viri Sarica, & eiusdem filius Haai, & Saadias Pitumo, & Semuel filius Hhophni Sacerdos, & Sephanias filius Chusi filij Godoliæ prophetæ, quamplurésque alij ex capitibus Captiuitatis, principes familiæ David, & Synedriorum primates: qui illic commorati sunt initio ante excisionem. Hinc duo itinera ad Sephitbib conficiuntur, quæ in Naharedagha est. Inde verò sesqui diei iter in Enachar est, quæ eadem Pumbeditha ad Euphratis ripam sita, vbi synagoga visitur illius qui antonomasticè Rab dictus est, & Samuelis: iuxta quam etiam ipsorum monumenta sunt. Hactenus Beniamin de Iudæis suo tempore incolentibus varia loca &c. vrbes terræ Sennaar, hoc est, Babyloniæ.

Vides miserum Rabbinum quanta cura & diligentia statum suæ perfidissimæ, & obstinatissimæ gentis in Babylonia, tempore quo ipse eas regiones peragrauit, describat: vt etiam toto illo Itinerario totius Iudaïci populi per orbem dispersi seruitutem & iugum inter diuersissimas nationes exponit: inania quærens iusti exilij solaria. Nimirum meritas occisi & repudiati filij Dei pœnas expendunt.

Ceterùm verpi ipsi fœtentes, cum adhuc loripedem & tardigradum Messiam suum expectent, hoc est, ipsissimum Antichristum; quò lucidentissimum illud Iacob vaticinium, Genes. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est.* In Seruatore nostro iam impletum: & illud Osee 3. 4. *Quia dies multos sedebunt filij Israël sine Rege, & sine Principe, & sine sacrificio*, quod nunc verissimè in ipsis toto orbe dispersis impletur; inaniter prorsus eludant; ostendántque, nondum à tribu Iuda ablatum sceptrum & Ducatum, nondúmque Iacobi prædictionem completam; nec se sine principibus è tribu Iuda, & stirpe David esse: cùm vbinis gentium possint, tum præsertim in Babylonia, confingunt sibi, mendaciisque struunt, falsam & ementitam quandam successionem, perpetuò ductam à Zorobabel ad hunc vsque diem, eorum qui è tribu Iuda & familia Dauidis Principatum tenuerunt in Iudæos illos, qui in Babylonia permansere. Qua ratione putant adhuc stare sceptrum tribus Iudæ & principatum Dauidici sanguinis, quousque suus veniat Messias, quem expectant. Habes hanc euanidam successionem per octoginta nouem Principes Tribus Iudæ & Dauidicæ familiæ tenore continuo perductam à Zorobabele vsque ad Rabbi Hatzub, descriptam & annotatam in Hebræorum Seder Olam Zuta, Interprete Genebrardo.

Qui verò hac potiuntur dignitate, vt inter Iudæos in Babylonia exules principatum obtineant, vocantur Chaldaicè à Iudæis, *Rasse Galiioth*, id est Capita Captiuitatem, siuè *Rés Calutha*, id est, Caput seu princeps exulum: Græcè verò Æchmalotarcha; quod idem est. Dici quoque solet Patriarcha Iudæorum.

Galatinus lib. 4. Arcanorum cap. 6. Porchetus 1. Parte Victoriæ Verbi contra Iudæos, cap. 2. Genebrardus in Notis ad Seder Olam Zutá numero 4. atque alij multa de hoc principe exulum annotare solent. sed hic pauca obseruabimus. De eo Origenes præclarè ad institutum lib. 4. Periarchon, cùm adduxisset duo illa Scripturæ loca, Genes. 49. 10. & Osee 3. 4. quæ paulò antè posuimus, vt Iudæorum perfidiam iugularet, subdit: *His ergo testimoniis vtimur aduersus eos qui videntur asserere, de his quæ in Genesi ab Iacob dicta sunt, quod de Iuda dicta sint: & dicunt permanere adhuc principem ex genere Iuda, istum videlicet, qui est gentis eorum Princeps, quem nominant Patriarcham: nec deficere posse de semine eius qui permaneat vsque ad aduentum eius*

Christi, quem sibi ipsi describunt. Hæc Origenes: quibus Genebrardus hoc affixit Scholion: *Istos hodie Iudæi appellant in suis Chronicis Roshe Haggaluth, id est, Principes exulum, & eorum in Babylonia successionem, ab ipso Zorobabele anxiè numerant: sed paulo fabulosiùs.*

S.Cyrillus Ierosol. catec. 12. inducto vaticinio illo Iacob Genes. 49. *Non auferetur sceptrum, &c.* addit; *Signum igitur dedit Christi aduentus, cùm desineret principatus Iudæorum, qui si nunc sub Romanis non sunt, nondum venit Christus. Si habent principem ex genere Iuda & Dauid, nondum venit ille Expectatus. Vereor enim obiicere illis recentia, de his quæ apud illos vocantur Patriarcharum instituta: & quod illorum genus, & quæ mater: relinquo autem ista scientibus.*

S. Isidorus Hispalensis libro de Natiuitate Domini, cap.7. agens de eodem oraculo Iacob, inquit: *Iudæi autem pernicacia impudicæ frontis dicunt, nondum esse id tempus expletum, mentientes nescio quem regem ex genere Iuda, in extremis Orientis partibus regnum tenere. Nec attendunt mente cæcati simulationis suæ mendacium detegi, quia iam sicut nullum templum, nullum altare, nullum sacrificium, ita nullus rex, nullus Sacerdos remansit Iudæis.*

S.Iulianus Toletanus Episc. lib.1. contra Iudæos, eandem Iacobi prophetiam elucidans, ait: *An fortè adhuc in impudicæ frontis pertinacia perdurantes, illud obiicitis, quod parentes vestri solent mentientes proponere, esse hodie nescio quem regem ex genere Iuda, qui in extremis Orientis partibus videatur regnum tenere. Nec attendunt mente cæcati simulationis suæ mendacium, in hoc quam maximè detegi, quia iam sicut nullum altare, nullum sacrificium, ita nullus Pontifex, nullus Sacerdos remansit Iudæis.*

Sed de Patriarcha Iudæorum, quem ipsi Principem ex tribu Iuda & generis Dauidici confingunt, agunt etiam Rescripta Principum Constantini, Arcadij, Theodosij, in Codice Theodos. leg. 1. 2. 15. 24. & vltima de Iudæis, S. Hieronymus Apolog. in Rufinum, meminit Huilli Patriarchæ, & epistola 101. ad Pammachium, nominat quendam Gamalielem Patriarcham, sed & Iulianus Apostata epist. 25. quam etiam recitat Sozomenus lib.5. Hist. cap. 21. de Patriarcha Iudæorum nonnulla habet. S. Chrysostomus orat.3. in Iudæos, digno eos exornat encomio: *Nec verò mihi istos patriarchas dixeris, caupones, negotiatores, iniquitate plenos.* S. Epiphanius hæresi 30. de Iosepho Comite mirabilem planè historiam texit: vbi frequens mentio Patriarchæ Iudæorum. Theodoretus in Immutabili, Dialogo 1. Illud est exploratum, illam Patriarchatus, seu Principatus in tribu Iuda dignitatem consueuisse Iudæos, in Babylonia, aliisve locis vbi degunt, à Regibus & Principibus, quibus parent, magno pretio mercari, vt ea ratione speciem aliquam magistratus, & Reipublicæ videantur habere. Sed nemo recentiorum vberiùs & accuratiùs de Captiuitatis capite in Babylonia sua ætate existente disseruit, quàm Beniamin Tudelensis Iudæus, miser & ipse perfidia excæcatus, cuius proinde verba in ludibrium gentis hic opportunè subnectimus, Itinerarij pagina 65. *In eadem autem vrbe Bagdad dicta Iudæi circiter mille sunt, in summa pace & quiete agentes, & honestè valdè tractati sub manu regis illius Magni cognominati:* nempe Mahometanorum Caliphæ. *Inter quos doctissimi viri aliqui sunt Synedriorum primarij, in Mosaica legis studio apprimè versati. Sunt vero ibidem Synedria decem, quorum maximi caput est Semuel filius Heli. Deinde verò aliorum Synedriorum capita sunt Gaon, Sagan, Leuites secundi: tertij verò Daniel Sod: quarti Eliezer Habbaber: & Eliezer Ben-Tsamahh caput ordinis, qui à Samuele propheta originem ducit, & cum fratribus suis doctè ludit, hoc est, psalteriis, eadem arte, qua domo Sanctuarij adhuc stante, in vsu erat: hic est caput Synedrij quinti: sexti autem Hhasadias flos sociorum: Haggeus Hamnasii septimo præest Synedrio: octauo Ezdras: nono Abraham cognomento Abutahar: decimo atque vltimo Zachæus, Ben Basathnai. Hi omnes vacantes dicuntur, eo quòd nulli alij rei operam dent, præterquam administrandæ societati. Exercent autem iudicia, iúsque dicunt omnibus ad se venientibus Iudæis illius regionis, cunctis hebdomadæ diebus, præter secundum diem, quo cuncti conueniunt coram magno Samuele Synedrij capite, Iacobitarum decore, qui vnà cum decem illis vacantibus, Synedriorúmque capitibus omni petenti ius dicunt.*

Omnium tamen horum supremus est Daniel filius Hhasdai appellatus captiuitatis caput, cui genealogia scripta est à Dauid vsque deducta. Hic à Iudæis Dominus noster appellatur, atque captiuitatis caput: idémque ab Ismaelitis Sidna Ben Dauid, id est, Dominus noster Filius Dauid, dicitur: habétque magnam auctoritatem in omnes Israelitarum congregationes sub manu Amir Almonim Ismaelitarum Domini: cuius hoc decretum fuit ad posteritatem etiam pertinens, addito ac tradito etiam sigillo auctoritatis in omnia Ismaelitarum collegia, quæcunque intra legis suæ ditionem continerentur: cui honoris causa omnes homines tam Ismaelitas, quàm Iudæos assurgere, salutémque dicere iussit, & cuiusuis etiam factionis gentes: ei qui secus fecerit, centum plagarum mulcta esto. Hic verò cùm magnum Regem visurus prodit, magno equitum ex Iudæis & Gentibus comitum numero stipatur, præcone præeunte his verbis: Expedite viam Domino filio Dauid, vt dignum est: idque ipsorum lingua clamant. Ipse autem equo vehitur sericeis vestibus, acúque pictis indutus, caput cydari magna ornat, super sydarim sudarium album, super sudarium torquem gestat. Atque collegia omnia Israelitarum regionis Sennaar & Persiæ, & Charsan, & Seba, quæ nunc Alÿman dicitur, & Diarbeich, & omnis Mesopotamiæ regionis, & prouinciæ Kut, cuius incolæ in Ararat montibus habitant, & regionis Alaniæ, quæ montibus circumcluditur altissimis, nullum habens accessum, aut exitum præter ferreas portas ab Alexandro constitutas: in qua gens illa Alani dicta habitat. Regionum præterea Sicriæ, & omnis Terra Thogarminin vsque ad montes Asuæ, & Gerganeorum prouinciæ, vsque ad Ghihon flumen: (sunt verò Gerganæi ijdem qui Gergasæi populi, nunc Christiani) & vsque ad portas regionum, atque terrarum optimarum; vsque ad Indiam; inquam, harum omnium regionum collegia ex huius viri Captiuitatis Principis facultate, & potestate, caput sibi & ministrum singula eligunt: qui delecti ad hunc veniunt, auctoritatem & manuum impositionem accepturi: eidémque dona & munera ex omnibus terræ finibus deferuntur.

Sunt verò huic meritoriæ domus siue publicæ, quas Fondacos vocant: sunt horti & pomaria Babylone, atque prædia complura à maioribus suis hæreditario iure accepta: nemo autem hominum quidquam ab illo aut rapere, aut auferre audet. Habet idem meritorias & negotiationis domos in vsum Iudæorum. Ex foris, etiam, & ex mercatoribus terræ tributum certum quotannis capit, præter id quod è remotis regionibus allatum accipit. Doctissimus itaque est, & tam in sacris, quàm in doctrinalibus libris diligenter versatus ac doctus: pascit autem multos ex Israelitis quotidiano conuiuio.

Quo verò tempore huius familiæ vir aliquis constituitur in caput Captiuitatis, magnam pecuniæ vim profert, & donat Regi ipsi primùm, deinde Principibus & Magistratibus. Eo autem die, quo Rex illi manum, auctoritatis & principatus concedendi causâ imponit, paratur secundus Regis currus, & insternitur ascensuro: atque à Regia in propriam domum deducendo magna cum pompa atque cantu, & tympanorum, tibiarúmque sono & strepitu. Ipse verò manuum impositionem exercet erga Synedrij viros. Sunt autem illius metropoleos habitatores Iudæi sapientum discipuli, ac perquam ditissimi: atque synagogæ octo & viginti numerantur in ipsa Bagdat vrbe, & in Perech siue suburbano quod trans Tigrin est: interlabitur enim flumen metropolim ipsam.

At verò magna illa synagoga quæ ad illum virum Captiuitatis Caput pertinet, marmoribus constructa est, variis & elegantissimis, omnium colorum auro argentóque exornatis: in ipsis verò columnis Psalmorum versus aureis literis incisi leguntur. Ibidem porro ante arcam ordines subselliorum decem sunt, marmoreis gradibus distincti: in quorum supremo Caput Captiuitatis cum Dauidica familiæ primoribus considet. Est autem metropolis ipsa magna, in qua etiam ciuitas castelli instar continetur, millium trium ambitu munita. Regio palmetis, hortis, & pomariis abundat, totius terræ Sennaar elegantissimis, & generosissimis, omnium regionum mercatoribus & negotiatoribus frequens est: aliique viros doctos & Philosophos, omniúmque Mathematicarum artium, diuinationum, & incantationum studiosos. Hactenus Beniamin de Æchmalotarcha.

Iosephus Scaliger in Eusebianis pag. 187. colum. a. de Æchmalutarchis Iudæorum hæc annotauit: *Numerosissima semper fuit posteritas Dauid, ex qua alij Æchmalotarchæ, alij Principes erant. Æchmalotarchæ, qui, à masculino sexu; Principes qui à fœminino posterorum Dauid profati erant. In vetustissimis Canonibus nomicis Iudæorum: Quicumque genus ducebat à Principibus, (ij erant oriundi ab Hillel) qui genus suum ad Dauid referebant à matre, non à patre, vocabantur Rabban: & ipsi fuerunt Principes non Capita Captiuitatis. At capita Captiuitatis (vocabantur) Rabbana. Hi à maioribus suis ad Dauid vsque Regem Israel, genus suum referebant. Hic vides posteros Dauid duplicis generis: alteros, qui auctorem generis masculum ex stirpe Dauid habent: alteros, qui à fœminis tantum posteritatis Dauid profati sunt. Qui à masculis deducebantur, Æchmalotarchæ fieri poterant, & dicebantur, Rabbana. Qui a fœminis progeniti, nunquam Æchmalotarchæ fiebant, sed tantum Principes dicebantur. Ex masculini generis posteritate semper Æchmalotarchæ creati sunt Babylone, quamdiu illa vrbs stetit, vsque ad annum Christi DCC. à Salathiel vsque. Deinceps a DCC. anno Christi ad hanc vsque diem, in vrbe Bagded siue Seleucia creantur. Vetus erat Prouerbium: Caput Captiuitatis qui in Babel supereminet Principi terræ Israel. Veri igitur posteri Dauid, a Salathiel genus deducebant: quorum numerosissimæ supersunt reliquiæ in vrbe Bagded. Neque vero metuendum vnquam fuit, vt illud genus deficeret, cùm Iudæi Orientales nunquam vnica vxore contenti vixerint, aut viuant hodie. Antiquissimum est prouerbium: Adhuc viret domus Dauid constat.* Hæc Scaliger, vide eundem in Canonibus Temporum, pag. 278. & Casaubonum exercit. 1. in Annal. Baronij, sect. 1.

At vt certum est Iudæos in Babylonia ad hunc vsque diem conseruare suum Æchmalotarcham, quem ipsi ex tribu Iuda & Dauidicæ stirpis esse confingant: at hunc certa serie, & vt aiunt à patre, & non à matre à Dauid genus ducere, incertissimum, & propè fabulosum esse non dubito. Potiùs crediderim Origeni, S. Cyrillo, S. Isidoro, S. Iuliano, aliísque doctissimis viris asserentibus, ementitam, & confictam mendacio illam Æchmalotarcharum in Babylonia tribus Iudæ & Dauidicæ stirpis originem & successionem: quàm Scaligero eandem pro vera, & certa venditanti: quo fine, nisi vt struat Sceptrum Iudaïcum, vt adhuc expectetur Messias? Vultne audire Scaliger illud S. Hieronymi in 3. Sophoniæ, *Portat Christi nomen, & Iudaicam animam.* Hæc sunt Scaligeri, nunquam ab aliis dicta, visa, aut audita ex recondita eruditione: scilicet nugæ ex fœtentium Iudæorum cloacis. Porro Ragded esse Seleuciam, libro hoc, capite 10. opportunè ostendemus.

Et vt daremus, Æchmalotarcham esse tribus Iudæ & familiæ Dauid, putánne propterea verpi infelices eludi posse sacrum illud Iacobi vaticinium? Nonne ipse caput exulum verè mancipium est, cum suis abiectissimè & laboriosissimè seruiens? Non sanè illud aliud, quàm larua, & phantasma principatus, figmentum & inane simulachrum regni: nam verum iam vltra mille & sexcentos annos extinctum & abolitum, nascente rege æterno Christo Iesu vero Messia.

Sed quorsum dices, tot, tantáque hoc capite de Iudæorum Aechmalotarcha in Babylonia? Nec inutiliter, nec alienè: vt hinc clarissimè dispicias profundam & obstinatam Iudæorum cæcitatem: nam cùm hi in Babylonia se conseruare putent certam & perennem successionem Æchmalotarcharum, è Iudæ tribu & Dauidis familia: ibidémque auidiùs & attentiùs præstolentur Messiam ex eadem Tribu & familia oriturum, intentis semper in id omnium oculis & animis: in eodem loco proculdubio penitus hallucinabuntur, faciliùs impingent, & promptiùs imposturam patientur & facient; atque in media ipsa Babylonia, Antichristum ex tribu Dan ortum & procreatum tanquam verum & legitimum Messiam recipient, qui ipsis callidissimo mendacio imponet, se ex tribu Iuda & genere Dauid natum: ita permittente Deo, vt qui in solo patrio, ex tribu Iuda, & stirpe Dauid exortum verum Messiam cognoscere noluerunt, iustu Dei iudicio in Babylonia, nebulonem ex tribu Dan, mendacio, & impostura in tribum Iudam & Dauidis familiam se inferentem, falsum Messiam recipiant. Siquidem Antichristum Babylone nasciturum, ibidémque à Iudæis pro Messia recipiendum postmodum accuratè demonstrabimus lib. 6. c. 6. & seqq.

Antichristum Babylone nasciturum.

CAP. XII.

FRanciscus Ribera, & Gaspar Malus in 7. Apocalypsis suspicati sunt Antichristum forsitan nasciturum in vrbe Dan, ad radices montis Libani, extremo terræ sanctæ ad aquilonem limite, de qua cap. 8. tam multa tradidimus: permoti nimirum Ieremiæ vaticinio, *A Dan auditus est fremitus equorum eius, &c.* Magnus tamen consensus est Auctorum, Antichristum Babylone nasciturum.

S. Hieronymus suam & omnium Ecclesiasticorum Patrum de hac re sententiam exponens, in

Daniel.

Daniel. 11. inquit: *Nostri autem secundùm superiorem sensum, interpretantur omnia de Antichristo: qui nasciturus est de populo Iudaeorum, & de Babylone venturus.*

Andreas Cæsariensis Episc. cap. 27. in Apocal. enarrans illud capitis 9. *Solue quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate*, ait: *Credibile quoque sit, Euphratis ob id mentionem fieri, quòd Antichristus ex illis locis exorturus credatur.*

Aretas in eundem quoque Apocalypsis locum, annotat: *Neque explodendum arbitror, si dicantur dæmones ad Euphratem alligati, quandoquidem breui inde Antichristus processurus à captiuis Hebræis, qui vel in Ierusalem fuerint reseruati, vel in illis locis commorati.*

S. Beda in 17. Apocal. S. Hieronymi, Patrúmque sententiam ea de re commemorans, inquit: *Quidam interpretantur, Antichristum de Babylone natum, Ægypti regem, & Africa, & Æthiopia superaturum.*

Haimo Alberstatensis Episc. in 2. Thessal. 2. *Nascetur Antichristus in Babylone, de tribu Dan.*

Rabbanus opusc. de Antichristo: *Audite etiam locum vbi nasci debeat Antichristus. Nam sicut Dominus & Redemptor noster Bethlehem sibi prauidit, vbi pro nobis humanitatem assumeret, & nasceretur; sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur locum nouit aptum, vnde radix omnium malorum oriri debeat, scilicet, ciuitatem Babyloniæ. In hac enim ciuitate quæ quondam inclyta, & gloriosa vrbs gentilium, & caput regni Persarum erat, Antichristus nascetur.*

Strabus in 2. Thessal. 2. *Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan.*

S. Anselmus in Elucidario: *In hac ciuitate Babel idololatria cœpisse perhibetur, in hac etiam Antichristus nasciturus fertur, vt dicitur, de Babylone coluber exibit, qui totum mundum deuoret.* Et inferiùs: *Antichristus in magna Babylonia de meretrice generis Dan nascetur.*

Anselmus Laudunensis in 11. Daniel. vers. 37. *De Iudæorum progenie nascetur Antichristus in Babylone.*

Rupertus Abbas in 13. Apocal. *Tradunt nonnulli, quòd ille locus maris, vnde nasci debeat Antichristus, Babylonia sit. Nam, inquiunt, sicut Dominus & Redemptor noster Bethlehem sibi prauidit, vbi pro nobis humanitatem assumere dignaretur: sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur, locum nouit aptum, in quo radix omnium malorum oriri debeat, scilicet ciuitatem Babyloniæ.*

Petrus Comestor in Hist. Scholastica Daniël. 6. *Hic est Antichristus de Tribu Dan ignobilis in obscuro loco Babyloniæ nasciturus.*

Vincentius Bellouac. lib. 32. Natur. Speculi, cap. 103. *Legitur Antichristus in Babylone de tribu Dan nasciturus.*

S. Thomas Aquinas Opusculo de Humanitate Dei, cap. 29. *Nascetur Antichristus in Babylone de tribu Dan.*

Ludolphus Carthusianus Vitæ Christi Parte 2. cap. 87. *Antichristus ex parentibus senibus concipietur, & nascetur in Babylone de tribu Dan.*

S. Antoninus 4. parte Theologiæ, titulo 13. cap. 4. §. 3. *Iste Antichristus circa finem nascetur in Babylone de tribu Dan.*

Ioannes Gerson in Summa, lib. 6. de gaudiis Paradisi: *Nascetur enim Antichristus in Babylone ex tribu Dan.* Hoc ipsum docent innumeri alij recentiores. Vnde Ioannes Baptista Gramaye in Asiatica historia, in Babylonicis, cap. 1. ait: *Babylone Antichristum nasciturum Theologorum senatus credit.*

Causæ verò rationésque cur velit Deus Babylone potiùs quàm alibi locorum Antichristum nasci, latent in arcano diuini pectoris: sed pia interim & erudita ingenia nonnullas vtcumque probabiles peruestigarunt.

Primò, sicut Nemrod qui Babel, id est, Babylonicam Turrim condidit, sæuus tyrannus ac dirus hominum oppressor, Deo bellum apertum indixit: ita consentaneum videtur, vt in eadem Babylone nascatur, supremus & maximus Dei & Ecclesiæ hostis Antichristus.

Secundò, Nabuchodonosor & Antiochus Epiphanes, qui Ecclesiam priscam immensis afflixerunt cladibus, & Antichristi veteris Instrumenti fuere, & veri Antichristi venturi, magni præcursores, in Babylonia regnarunt: conueniens quoque videtur, vt Noui Testamenti verus Antichristus ex eadem Babylonia oriatur.

Tertiò, Babylon, ciuitatem diaboli adumbrat, è diametro semper ciuitati Dei opposita, mater & propagatrix omnis confusionis, idololatriæ, impietatis, officina omnium vitiorum, prima vrbium quæ in mundo nefaria defectione se à cultu veri Dei profecuit, quæ arcem superbiæ contra Deum erexit, quæ in Sacris Scripturis mysterium iniquitatis peragit, & blasphemiam nominis Dei depictam gestat in fronte: digna propterea quæ sit Antichristi patria, in quo omnis impietas conglobatur, & recapitulatur.

Quartò, Iudæi in Babylonia conseruant successionem Æchmalotarcharum è tribu Iuda & stirpe Dauid, qua cæci se lactant, nondum aduenisse Messiam, eúmque adhuc expectant: ergo digno erroris supplicio, vbi auidiùs expectant Messiam, ibidem merentur Antichristum recipere.

Porrò his de Babylone patria Antichristi à nobis assertis, haud contraria, immò consona scripsit Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 17. cùm de Antichristo ait: *Alter rex orietur ex Syria, malo spiritu genitus, euersor ac perditor generis humani.* Neque enim dubitari potest nomine Syriæ Lactantium ipsam etiam Assyriam & Chaldæam, in qua Babylon fuit, comprehendisse: cùm sit exploratum veteres scriptores, eam regionem in qua Babylon fuit, Syriam quoque nuncupasse. Herodotus lib. 7. numero 63. *Isti à Græcis Syrij vocabantur, sed à barbaris Assyrij sunt vocati, inter quos Chaldæi sunt.* Diodorus Siculus lib. 18. *num.* 630. *Babylon Syriæ, quæ superior vocatur, quam proximè attingit.* Strabo lib. 16. sub initium: *Syrorum nomen tendere videtur à Babylonia vsque ad Issicum Sinum.* Et mox: *Iam qui de Syrorum Imperio scribunt, cùm Medos à Persis euersos dicunt: Syros autem à Medis; nullos alios Syros intelligunt, quàm eos qui Babylone, ac Nini regiam constituerunt.* Pomponius Mela lib. 1. cap. 11. *Syria latè littora tenet, terrásque etiam latiùs introrsus, aliis, aliísque nuncupata nominibus. Nam & Cale dicitur, & Mesopotamia, & Damascene, & Adiabene, & Babylonia, & Iudæa, & Sophene.*

Plinius lib. 5. cap. 12. *Syria quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus: námque Palæstina vocabatur, quà contingit Arabas, & Iudæa, & Cale, dein Phœnice, & quà recedit intus, Damascena, ac magis etiamnum meridiana Babylonia: & eodem Mesopotamia inter Euphratem & Tigrim,*

quàque transit Taurum Sophene, citra verò etiam Comagene, & vltra Armeniam Adiabene Assyria ante dicta, & vbi Ciliciam attingit Antiochia.

Ammianus lib. 23. cap. 19. *Prouincia est nobilis Syria, celebritate & magnitudine, tum & multiformi feracitate ditissima, quæ per populos, pagósque amplè diffusa quondam & copiosa, in vnum concessit vocabulum, & nunc omnis appellatur Assyria.* Iustinus lib. 1. *Imperium Assyrij, qui postea Syri dicti sunt, annos mille trecentos tenuerunt.* Hygenus Fabula 275. *Semiramis Derecetis filia in Syria Babylonem condidit.* S. Hieronymus in 20. Isaiæ: *Quos veteres Assyrios, nunc vocamus Syros.* Eusebius in Chronico, numero CCCXCIX. *His regnantibus Syrus fuisse perhibetur indigena: ex cuius vocabulo Syria nomen accepit.* In quem locum hæc obseruat Scaliger: *Græci verò vetustissimi Assyriam vocarunt quidquid inter Tigrin & fines Ægypti interiectum est. Posteà vsus obtinuit, vt pro Assyria diceretur Syria.* Sed de Assyria & Syria vide Ortelium in Thesauro, & Fungerum in Etymologico.

Sed & Scriptura Sacra Syriam ארם *Aram* nuncupat, plures in se, etiam Mesopotamiam, regiones includentem. De *Aram-Naharaim*, hoc est Syria-duorum-fluminum, nempe Mesopotamia, mentio est Genes. 24. v. 10. & Psal. 59. in titulo: quæ quoque dicta reperitur *Padan-Aram*, hoc est, Syria-duorum, scilicet fluminum, seu Mesopotamia Syriæ, Genes. 25. 20. & 28. 2. Quamuis Marinus potiùs velit *Padan* nomen fuisse vrbis Syriæ seu Mesopotamiæ in qua Nachor & Laban habitauerint. Agitur quoque de *Aram*, seu Syria vltra flumen, seu trans flumen, nempe Euphratem, quæ ipsa est Mesopotamia, 2. Regum 10. 16. De aliis Syriis vide Forsterum in Lexico, de dictione, *Aram*. Hæc annotauimus, vt ostenderemus Lactantium, cùm ait, Antichristum nasciturum ex Syria, rectè intelligi posse de Assyria, & Babylonia.

Sanctus Anastasius Sinaita Episc. Antiochenus lib. 10. Hexaëmeron, refert quosdam existimasse Antichristum nasciturum in loco quodam Ægypti appellato Leucbusi; se verò existimare nasciturum in Scythopoli, quæ priùs Bassan appellata fuerit: idque secundùm Mosis vaticinium Deuteron. 33. 22. *Dan catulus leonis fluet largiter de Basan.* Verba S. Anastasij sunt: *In Deuteronomio autem in Benedictionibus Mosis quas prædixit duodecim Tribubus, tanquam Christi aduersarium introducens Antichristum propheticè diuinus Moses, similiter etiam ipsum Christum appellat catulum Leonis; nos docens & Tribum & locum vnde nascetur. Cùm autem venisset ad prophetiam Tribus Dan, dicit: Catulus Leonis Dan, & exiliet ex Basan. Basan autem quidam dicunt esse Scythopolim, quæ est propinqua Galilææ, vnde etiam Christus processit secundùm carnem: locum autem tibi nunc ostendit Antichristi necessariò vndénam trahat exitum & motum: quandoquidem ante eius aduentum, eius deceptio multos homines præueniens decepit, dicentes, quòd ex quodam pago Leucbusi nascetur Antichristus. Hic autem fuit astus & machina diaboli, vt homines hunc ex Ægypto expectantes credant: at excipiant illum, qui nascetur in Galilæa, eum tanquam Christum adorantes qui planè est, & planus Antichristus.* Hæc sanctus Anastasius.

In eandem sententiam Auctor nomine S. Athanasij, quæst. 108. ad Antiochum hæc scribit: *An verò ex Ægypto egreditur Antichristus, & quod signum in manu vna, vt & oculo vno præ se feret? Responsio: Hæc omnia aniles sunt fabulæ. Antichristus enim nullum tale signum præ se feret: sed etiam ex Galilæa vnde Christus exiit, veniet, sicut ait Scriptura sacra: Catulus Leonis Dan, & exiliet ex Basan.*

De Scythopoli Iosephus lib. 5. Antiq. cap. 1. *Betsana, quæ nunc Scythopolis vocatur.* Et lib. 3. Belli cap. 16. *Scythopolis ciuitas Decapoleos maxima, & Tiberiadi vicina est.* Et 12. Antiquitatum cap. 12. *Traiecto deinde Iordane, in magnum campum veniunt, quo sita est Betsana, Græcis dicta Scythopolis.* Vide 1. Macab. 5. vers. 52. Distare Scythopolim à Tiberiade centum viginti stadiis idem Iosephus auctor est, in Vita sua: à Ierosolymis autem distasse sexcentis stadiis dicitur 2. Machab. 12. vers. 29. De qua Egesippus lib. 3. de Excidio Ierosolymitano, cap. 19. *Scythopolis vrbs Dianæ Scythicæ consecrata, tanquam à Scythis condita, & appellata Ciuitas Scytharum, vt Massilia Græcorum.* Scythas enim in Palæstina quondam dominatos tradit Herodotus lib. 1. num. 104. 105.

Eusebius & S. Hieronymus de locis Hebraïcis: *Vallis grandis atque campestris in immensam longitudinem se extendens, quæ circumdatur ex vtraque parte montibus sibi inuicem succedentibus & cohærentibus, qui incipientes à Libano & vltra, vsque ad desertum Pharan perueniunt. Suntque in ipsa valle campestri vrbes nobiles, Scythopolis, Tiberias, stagnúmque propter eam, & Iericho, &c.* Et infrà: *Beth-san, ex hoc oppido tribus Manasse accolas pristinos non potuit expellere: & nunc appellatur Scythopolis, vrbs nobilis Palæstinæ, quam interdum Scriptura cognominat Domum-san, quod in nostra lingua interpretatur inimicus.* Polybius lib. 5. *Philoteria ad locum ipsum est sita, quem Iordanis amnis influit, qui inde egressus, per planitiem Scythopoleos dictæ vrbis labitur.*

Plinius lib. 5. cap. 18. *Decapolitana regio à numero oppidorum. Scythopolim antea Nysam à Libero patre, sepulta nutrice ibi, Scythis deductis.* Solinus cap. 39. *Scythopolis primos incolas & auctorem dabo. Liber pater cùm humo nutricem tradidisset, condidit hoc oppidum, vt sepulturæ titulum etiam vrbis mœnibus ampliaret. Incolæ deerant: è comitibus suis Scythas delegit, quos vt animo firmaret ad promptam resistendi violentiam, præmium loci nomen dedit.* Ptolemæus Scythopolim in Caua seu Caua Syria, quam Cæle-Syriam vocant, collocat, libro 5. cap. 15. Strabo libro lib. 15. *Scythopolis Galilææ proxima.*

De Scythopoli Andreas Masius in 17. Iosuë, vers. 11. *Beth-san vrbs olim celeberrima, sita erat haud procul ab extrema ora Genesaræ, qua Iordanis effluit, inter hunc fluuium, & montem Gelboe, itinere circiter media hora ab Iordane, in amœna planitie: vnde & campestris esse & maritima, hoc est Genesaræ vicina dicitur à Iosepho. In ea suspensum fuerat pro muro, Saulis trucidati cadauer à Palæstinis. Iosephus, Strabo, Stephanus Bizantius, alij Scythopolim vocant. Plinius addit, Olim Nysam à Libero patre dictam fuisse, cùm suam illic nutricem sepeliuisset: quæ illo nomine vocabatur. Et sunt, qui etiam nunc vulgò appellari Nysam scribunt. Fuit Decapolitanæ regionis vrbs maxima, vt ait Iosephus.* De Beth-san plura quoque Adrichomius in Theatro Terræ Sanctæ, in Tribu Manasse. Consentiúntque omnes, quæ Iosuë 17. vers. 11. & 1. Regum 31. 10. & alibi dicitur Beth-san, esse Scythopolim. Beth-san, Domum inimici interpretatur sanctus Hieronymus, nempe à שאן *Saan*, vel potius à שנא *Sana*, odio habuit. Et nomen quidem rectè in Antichristi patriam conuenit.

Ceterùm

Ceterùm Basan, de qua Deuter. 33. vers. 22. dicitur, *Catulus leonis Dan fluet largiter de Basan*, est vrbs, & regio pinguis vltra Iordanem, in qua olim regnauit Og, quæ posteà cessit dimidiæ Tribui Manasse, diuersa planè à Beth-san, quæ Scythopolis dicitur, & circa Iordanem proculdubio sita. De Bassan vide Adrichomium in Dimidia Tribu Manassè. Ergo lapsus est manifestus in sancto Anastasio, & auctore apud S. Athanasium, qui Basan putauerunt esse Beth-san, & Basan Scythopolim intellexerunt, cum Scythopolis Beth-san potiùs fuerit.

Alcasar in 7. Apocal. notatione 4. pari ratione qua dixit, quòd Patres docent Antichristum nasciturum ex Tribo Dan, fundari id in symbolica aliqua allegoria: ita quòd astruunt Babylone nasciturum, existimat symbolicum & mysticum esse, quòd nimirum velint, Antichristum, per Nabuchodonosor qui in Babylone regnauit, allegoricè adumbratum. Ergo pari ratione alia tam multa, quæ de Antichristo produntur, ad symbola, & allegorias reiiciemus? Sed hoc est ludere, vel potiùs illudere in rebus grauissimis: tam perspicuè enim Patres loquuntur & omnes alij, Antichristum nasciturum in Babylonia, vt nullo pacto tropos vel symbola ferant. Aut dicat Alcasar, quis ante ipsum tale quippiam imaginatus est? Solus Acosta dixit, *Quod si Babylonem spiritualiter intelligimus, &c.* Ad id tantùm conditionatè, nec affirmanter, & quæ de patria vera & naturali Antichristi Babylone ab aliis dicta sunt, probabiliter accipi posse affirmauit. Vide quæ cap. 10. accuratè de hac re disseruimus.

Antichristi patria Chaldaïca Babylon, non verò Roma.

CAP. XIII.

NOn eunt quidam inficias, Antichristum Babylone verè nasciturum: sed hanc nolunt intelligi Babylonem illam Assyriacam, seu Chaldaicam ad Euphratem sitam: sed Babylonem mysticam & figuratam, nempe Romam, quæ interdum in Scriptura, & ab Ecclesiasticis Scriptoribus Babylon nuncupatur. Id vt meliùs pernoscatur, sciendum tres Babylones præcipuè in diuersis orbis regionibus sitas, ab auctoribus describi.

Babylon Caldaica.

Huius frequentissima mentio in sacris litteris, in Prophetis præsertim. Berosus Chaldæus vetustissimus auctor in 3. Rerum Chaldaicarum libro, agens de Nabuchodonosore, hæc de Babylone tradit apud Iosephum 10. Antiquit. cap. 11. *Deinde Nabuchodonosor spoliis bello partis, Beli templum, & alia quædam magnificè exornauit, auxit etiam, & reparauit antiqua vrbis ædificia, munito & fluminis alueo, ita, ne hostes eo possent vti ad ciuitatis incommodum. Tres quoque murorum ambitus intra vrbem extruxit, & totidem foris circumdedit, omnes è coctilibus lateribus. Cùmque memorabilibus operibus ciuitatem muniisset, & portas in templorum modum ornasset, paternæ Regiæ contiguam extruxit aliam Regiam, cuius substructiones, & reliquam magnificentiam fortè superuacaneum esset dicere: vnum silere non possum, quòd tam amplum & superbum ædificium intra quindecim dies absolutum est. In hac regia moles saxeas fornicibus suspendit, montium speciem referentes, superné consitas variis arborum generibus: atque ita celebratos illos pensiles hortos absoluit: eo quod vxor educata in Media concupisset, quandam patriæ suæ similitudinem.* Hæc Berosus: quibus addit Iosephus: *Horum hortorum etiam Megasthenes in quarto rerum Indicarum volumine meminit.* Idem Iosephus lib. 1. in Apionem, cùm hæc eadem quæ nuper descripsimus verba Berosi recitasset, adiecit: *Hæc itaque retulit Berosus de prædicto rege, & multa super hæc in libro Chaldaicorum: in quo culpat Conscriptores Græcos, quasi vanè arbitratos, à Semiramide Assyria Babylonem ædificatam, & mira opera ab illa circa eam fuisse constructa; falsa conscripsisse dicens. Ipsam verò Chaldæorum conscriptionem fide dignam existimandum est, quando cum archiuis Phœnicum concordare videntur, quæ ex Berosi conscripta sunt de Rege Babyloniorum.*

Herodotus lib. 1. *Assyriæ autem cùm alia multa sunt magna oppida, tum verò celeberrimi nominis ac validissimum est Babylon, vbi post euersum ab ipsis Ninum, Regia erat, quod oppidum situm est in planitie ingenti, forma quadrata, magnitudine quoquo versus centenûm vicenûm stadiorum, in summa quadringentorum & octoginta, in circuitu quatuor laterum vrbis. Tanta est Babylonici oppidi magnitudo: quod ita exornatum est, vt aliud nullum eorum, quæ nos nouimus: Iam primum fossa ambit alta atque lata aqua plena, deinde murus quinquaginta cubitorum regiorum crassitudine, ducentorum celsitudine. Est autem regius cubitus, quàm is quo pro mensura vtimur, tribus digitis maior. Operæ pretium certè est me præter hoc disserere in quem vsum sit consumpta terra ex fossa egesta, & quomodo fuerit murus conditus: Vt quidquid terræ in deprimenda fossa efferebant, ex eo lateres ducebant: quorum postquam magnam vim duxissent, eos in fornacibus coquebant: postea cœno vtentes, ac fluido ferramenti per tricesimum quemque laterum ordinem, summitates arundinum instipatas conglutinabant: & primùm labra fossæ, deinde ipsum murum ad eundem modum ædificarunt: super quem circa oras extruxerunt domunculas vnius contignationis inter se obuersas: inter quas tantum intercapedinis relinquebatur, vt quadriga inter agi posset. Eius per ambitum centum portæ stabant, æreæ omnes, cum cardinibus postibúsque. A Babylone octo dierum itinere abest alia vrbs nomine Is, vbi flumen est haud magnum, eiusdem nominis, qui se deuoluit in flumen Euphratem. Hic itaque fluuius Is, vnà cum aqua permultos reddit Asphalti bituminis grumos: quæ asphaltus ad murum Babylonis comportabatur. Huic autem in modum Babylon extructa est. Eius duæ sunt plagæ, quas interfluit fluuius nomine Euphrates, qui magnus, & altus, & celer ex Armeniis in Rubrum mare decurrit. In hunc vterque murus lacertos porrigit, eúsque interna vtrimque ripa coctilibus lateribus pro maceria prætexuntur.*

Ipsa vrbs plena domibus est ternarum, quaternarúmque contignationum, secta in vias tum rectas, tum verò transuersas, quæ ad flumen pertingunt: ad quarum singulas pro numero vicorum portulæ factæ sunt in maceria quæ flumen sepiebat, & ipsæ æreæ, & ad flumen idem ferentes. Et hic quidem murus lorica est. Alius verò intus non multo quam hic debilior, sed exilior: inque vtriusque vrbis plaga medio murus extructus, quorum hic Regiam comprehendit ambitu prægrandi, atque valido: in altero verò loco Beli templum æreis portis, id quod meum etiam nunc ætate visitur, duorum vndecumque stadiorum amplitudine, figura quadrata

quadrata. In templi medio turris solida crassitudine
simul & altitudine stadij, cui alia rursus super imposi-
ta turris, & huic subinde alia, ad octauam vsque. His
forinsecus scalæ sunt in circuitu adhibita, per quas ad
singulas conscenditur turres. In mediis gradibus statio,
selláque in hoc facta, in quibus ascendentes liceat se-
dere & conquiescere. In postrema turri Sacellum est
aliud, in quo lectus est splendidè stratus, & opposita
mensa aurea. Statua tamen in hoc sacello nulla est:
neque hic noctu cubat hominum aliquis, præter mulie-
rem vnam ex indigenis, quam ex omnibus Deus dele-
gerit, vti narrant Chaldæi huius dei Sacerdotes. Nar-
rant enim illi (tametsi mihi parum credibilia referre
videntur) Deum ipsum ingredientem templum, in hoc
cubili conquiescere, perinde atque Thebis Ægyptiacis,
vt ferunt Ægyptij. Ibi enim in Thebani Iouis fano
mulier quoque cubat: quæ vtraque mulier cum viris
putatur non habere consuetudinem: sicut etiam Dei.
Antistita Pataris Lyciæ ciuitate, quando ita accidit:
neque enim oraculum ibi celebratur perpetuo: vbi au-
tem id futurum est, antistita noctu in templum con-
cluditur.

Porrò in illo Babylonis templo aliud est etiam Sa-
cellum inferius quod magnam habet Iouis statuam,
eámque auream, ponè mensam, & ipsam auream, si-
mul & sustentaculum cum sella, omniáque aurea:
adeò vt Chaldæi octingentorum talentorum auri opus
æstiment. Extra sacellum altare est, & ipsum aureum:
atque præter hoc, aliud altare ingens, in quo integra
ætatis pecudes hostiæ immolantur: quandoquidem su-
pra aureum illud non licet hostias mactare, præter-
quam lactentes. Insuper in hoc maiusculo altari Chal-
dæi quotannis centum millia talentorum Libanoti ado-
lent, quando huic suo Deo sacra faciunt. Erátque
in hoc templo etiamdum illo tempore statua duodecim
cubitorum è solido auro: quanquam ego hanc non vi-
derim, sed ea referam quæ à Chaldæis referuntur. Hanc
statuam Darius Hystaspis filius insidiosè captans, non
ausus fuit tamen diripere: sed eam postea Xerxes
Darij filius abstulit, sacrificio, qui prohibuerat statuam
loco dimouendam, interempto. Atque illud templum
hoc pacto constructum fuit.

Huius Babylonis multi quoque aliquando reges
extitere, qui & muros ornauerunt & templa: & inter
eos duæ fœminæ. Harum prior, quæ quinque ætatibus
ante posteriorem regnauit, vocata est Semiramis. Hæc
per planitiem aggeres extruxit spectaculo dignos,
quum antehac flumen totum omnem restagnare solitum
esset. Posterior regina Nitocris nomine extitit superio-
re solertior: cuius cùm alia monumenta extiterunt, quæ
ego commemorabo, tum verò hoc, quod animaduer-
tens Imperium Medorum ingens ac pacatum, subactá-
que ab his multa oppida, & inter hæc Ninum, præ-
muniuit se omnibus quam potuit maximè. Ante omnia
fluuium Euphratem, qui prius mediam ipsorum vr-
bem interfluens, rectus erat, tortuosum reddidit, fossis
superiùs depressis, adeò vt quendam Assyriæ pagum
nomine Ardericam, ter insinuat, & qui nunc è mari
per Euphratem Babylonem versus subuehuntur, ter ad
hunc eundem pagum applicent, idque triduo. Et hunc
quidem talem reddit. Aggerem verò ex vtroque
fluminis labro aggessit visu mirandum: tanta est ma-
gnitudinis & sublimitatis. Multò supra Babylonem,
aliquantulum seorsum à flumine effodit paludis rece-
ptaculum, eluuiem, profunditate quidem, (id est, quoad
aqua fodiendo inueniretur) ad quam vsque semper
ducta; latitudine verò eius quoque versus quadrin-
gentorum, trecentorum viginti stadiorum. Hæc fossitia
humus ad fluminis ripas aggesta est. Quem locum vbi
depressit, crepidinem ambitus eius lapidibus induxit.
Hæc duo & flumen flexuosum, & lacuna tota, fossa
esset, ideò fecit, vt fluuius per multos anfractus re-
tentus, sedatior mearet, & nauigationes Babylonem
versus essent tortuosa, & ex ipsis nauigationibus lon-
gus ambitus lacuna exciperetur.

Et his quidem munitionibus ab imo vsque vrbem
circumdedit. Sed & has munitiones obiter ad hunc vsum
accommodauit. Cùm sit vrbs in duas dirempta regio-
nes, flumine medium tenente, quoties aliquis ex altera in
alteram regionem transire volebat sub regibus superio-
ribus, is necesse habebat nauigio transire: quod erat,
vt reor, molestum. Huic autem etiam rei ista prospe-
xit. Siquidem vbi effodit effluuium (receptaculum)
paludes, aliud opere eodem monumentum sui reliquit.
Lapides prægrandes incidit, qui vbi parati fuerunt, &
locus depressus, in locum ipsum quem depresserat, om-
nem fluminis cursum auertit. Qui locus effossus dum
impleretur, interea pristino alueo arefacto, oras flumi-
nis intra vrbem, ac descensus qui ex portulis ad flu-
men ferunt, extruxit coctis lateribus, eadem qua muros
ratione. Extruxit etiam circa mediam fermè vrbem
pontem ex iis quos effoderat lapidibus, ferro eos ac
plumbo deuinciens. Huic sublicis quadratis, per quas
Babylonij transirent, interdiu committebat, easdem
noctu tollebat: hac videlicet causa, ne per noctem
transeuntes mutua furta exercerent. Vbi porro lacuna
repleta fuit flumine, & opus pontis exornatum, tunc
fluuium Euphratem ex palude in pristinum alueum
reuocauit, atque ita palus quam effoderat, visa est neces-
sariò facta, & pons in vsum ciuium extructus. Et post
alia subdit Herodotus: Cuius ciuitatis quanta sit
potentia, cùm ex aliis multis declarabo, tum verò ex
hoc: Cùm Regi magno omnis plaga cui imperat, sit
distributa in ipsius, atque exercitus eius alimentum,
præter tributa; ex duodecim quibus annus constat
mensibus, quatuor regio Babylonica, octo reliquis eum
omnis Asia alit. Ita huius regionis potentia tertiam
Asiæ partem æquiparat: & eius principatus, quem
Satrapiam Persæ vocant, omnium Prouinciarum longè
est optimus. Hactenus de Babylone Herodotus.

Aristoteles de immani Babylonis magnitudine
lib. 3. Politic. cap. 3. hæc prodit: Non est vrbs ex
mænibus æstimanda: nam Peloponnesum vno muro
circumdare liceat: cuiusmodi fortassis est Babylon, &
quæcumque gentis magis, quam vrbis ambitum habet.
Qua Babylone ab hostibus capta, triduo partem ciui-
tatis id non sensisse ferunt. Simile quid innuit Hero-
dotus contigisse quando capta fuit Babylon à Cy-
ro Rege Persarum.

Diodorus Siculus lib. 2. num. 68. Natura Semira-
mis ad res magnas rapiebatur, & gloria precessores
superare contendebat, ideóque vrbi in Babylonia con-
denda animum adiecit. Et architectis hinc, illinc fa-
brisque delectis, ac necessariis ad sumptus faciendos
comparatis ex toto regno ad operis structuram vicies
centena hominum millia coegit. Tum trecentorum sexa-
ginta stadiorum muro, crebris intercepto turribus, vr-
bem ita circumdedit, vt mediam amnis interflueret:
erátque tanta operis magnificentia, vt murum latitu-
do sex iuxta curribus vehendis sufficeret: altitudo ve-
rò, omnium qui audirent, fidem, vt Ctesias scribit, exce-
deret: vt verò Clitarchus, & qui cum Alexandro in
Asiam postea traiecerunt, litteris prodiderunt, ambitus
trecentorum sexaginta quinque stadiorum; quod anni
dies stadiorum numero æquare studuisset. Murum late-
ribus bitumine conglutinatis coagmentauit, quinqua-
ginta Orgyas, teste Ctesia, altum: vel, vt alij referunt,
quinquaginta cubitos tantum: vt latitudo aliquanto
plus, quam duobus curribus satis esset, spatium obtine-
ret. Turres etiam adiecit ducentas quinquaginta, qua-
rum alti

rum altitudo, latitudóque amplitudini operum muri respondere. Nec verò mirandum est, quòd in tanto muri ambitu, ita paucas adificauit turres. Cùm enim multis in locis vrbs paludibus sit circumfusa, non opere pretium ipsi visum, ea parte turres construere, quo natura locò satis munita esset. Inter murum & domorum adificia, via duûm plethrorum circumquaque relicta erat. Vt autem celeriùs opus consummaretur, cuilibet ex amicis stadium, cum impensis ad id necessariis attribuit, & anni spatio negotium peragi iussit.

Quo gnauiter, non absque Regina approbatione, perfecto, pontem, qua fluminis angustissimus erat, quinque stadiorum longitudine construxit, columnis duodenum pedum interstitio, mira in profundum arte iactis. Lapides vt firmiùs inter se connecterentur, vncis ferreis distrinxit, ex plumbo compages illiquato expleuit. Columnis verò antequam latera fluuium exciperent, angulos, qui rotundam, & paulatim vsque ad columna latitudinem refranatam haberent aquarum decursum prastruxit: quorum acies impetum refringeret, & rotunditas sensim concedens vehementiam defluxus mitigaret. Pons itaque ille cedrenis & cypressinis trabibus, palmarúmque caudicibus & ramis pragrandibus obtectus, & triginta pedes latus, nulli Semiramidis operum solertia concedebat. Tum ab vtroque fluminis latere crepidinem, muribus latitudine parem, ad stadia centum magnis sumptibus eduxit. Regias etiam duas ex vtraque pontis regione ad fluuium adificauit: vnde in totam vrbem prospectum, & quasi claues ad loca eius opportunissima habitura esset. Cúmque media Euphrates Babylonem intersecet, ad meridiem festinans, castellorum aliud ad Ortum, ad Occasum vergebat: magnis vtrúmque impendiis extructum. Nam quod ad Occidentem iacet primum ambitum sexaginta stadiorum altis & sumptuosis muribus ex cocto latere constructum habuit. Alter intrinsecus in orbem ductus, in crudis adhuc lateribus omnis generis animantia, colorum artificio ad veritatis similitudinem efficta continebat. Is, auctore Ctesia, quadraginta stadia longus, lateres trecentos latus, & quinquaginta orgyarum altus erat. Turres ad septuaginta orgyas surgebant. Tertius tandem murus & intimus arcem circumdedit, qui triginta stadia complexus, tum longitudine, tum latitudine inter medij structuram operis superabat. Turres & mœnia bestias omnis generis, coloribus & figuris ad viuum expressis, repræsentabant. In primis venatio illic erat, variorum pena animantium, qua magnitudine quatuor cubitos excedebant. Et inter hæc Semiramis conspiciebatur ex equo pardalim iaculans, & propè vir eius Ninus, lanceà comminus feriens leonem. Tres quoque portas erexerat: sub quibus cænacula ex ære, qua machina aperirentur. Hoc palatium, tum magnitudine, tum ornatu, alteri ex aduersa fluuij ripa longè præcellebat. Nam extimus illinc murus, ex cocto latere factus, triginta tantum stadia obtinebat. Loco bestiarum arte effictarum, ænea Nini & Semiramidis, Præfectorúmque, & Iouis, quem Belum Babylonij nominant, imagines: nec non instructa acies, & venationes multifariæ, ad variam spectantium voluptatem, proposita erant.

Post hos in humillimo Babyloniæ loco locum quadrantem effodit, cuius vnumquódque latus, ex latere cocto, & bitumine constans, trecenta stadia longum, pedésque triginta quinque profundum erat. Huic flumine auerso, è regiis vtrinque palatiis cuniculum duxit, cuius fornices, asso latere constructos, bitumine decocto, ad quatuor cubitorum spissitudinem, vtrimque inunxit: parietes cuniculi latitudinem viginti laterum, duodecim pedum altitudinem, præter fornicem incuruatam, habebant. Latitudo autem erat pedum quindecim. Tandem intra ducentos & sexaginta dies opere consummato, amnem in alueum pristinum reduxit: vt vnda supra cuniculum labente, Semiramis ex vlteriori vrgit castello in alterum, flumine non transito, commeare posset. Æneas quoque portas ad vtramque fossæ partem statuit, quæ ad Persarum vsque regnum permanserat.

In media deinceps vrbe Ioui, quem Belum, vt diximus, Babylonij vocitant; templum adificauit. De quo cùm & Scriptores discrepent, & opus vetustate collapsum sit, nihil est quod certò asseratur. Summa tamen altitudinis fuisse, & huius adiumento Chaldæos, siderum illic contemplationi vacantes, ortus & occasus exactè notasse constat. Totum opus ex lateribus, & bitumine, magno sumptu & ingenio, fabricatum erat. In summo ascensu tres ex auro statuas, malleo ductas, Iouis videlicet, Iunonis, & Rhea erexit. Iouis imago pedibus insistenti ac veluti ambulanti similis erat, pedum quadraginta longitudine, & pondere mille talentum Babyloniorum. Rhea effigies eiusdem ponderis in aureo throno residens, Leonésque duos ad genua stantes, ac prægrandes iuxta colubros ex argento talentûm trigentûm pondo, habebat. Illic etiam Iunonis simulachrum octingenta talenta pendens, quod dextera serpentem capite prehensum, sinistra, gemmatum sceptrum tenebat. Mensa omnibus communis ex auro, malleo elaborata, pedes quadraginta longa, & septemdecim lata, quingentorum talentûm pondere, apposita erat. In qua carchesia duo talentum triginta. Aderant etiam thuribula numero quidem paria, sed pondere trecentûm talentorum. Crateres insuper aurei tres, quorum Ioui dicatus talenta Babylonia mille & ducenta pendebat: cæterorum vterque sexcenta. Verùm ista Persarum reges postea sacrilegio abstulerunt. Regias quoque & alias structuras partim tempus omnino aboleuit, partim corrupit. Nam ipsius Babylonis exigua quædam portio nunc habitatur: maximaque intra muros pars agrorum cultui est exposita.

Erat etiam pensilis, vt vocatur, hortus, iuxta arcem, non a Semiramide, sed Syro quodam Rege (Nabuchodonosoro Bero ins.) *posteris temporibus in gratiam Pallacæ adificatus. Quæ cùm ex Persia, vt perhibent, oriunda esset, in montibus prata requirens, à Rege, vt artificioso quodam plantario Persicæ naturam terræ imitaretur, contendit. Paradisus ille vnumquodque latus ad quatuor plethra extendit. Aditum montanum, aliásque ex aliis ad formam theatri structuras habebat. Sub gradibus autem fabrefactis vbi ascenditur, fornices, (Syringes) adificati erant, totam viridarij molem sustinentes: aliúsque alium subinde in accessu modicum supereminebat. Supremus tandem fornix quinquaginta cubitos altus, supremam paradisi aream, pinnarum ambitui exæquatam habebat. Tum parietes multis impendiis firmati, pedes viginti quatuor crassi erant, & quilibet exitus duodecim latus. Contamerationes verò trabes lapidea integebant, longitudinem sexdecim cum superiniectis, & latitudinem quatuor pedum obtinentes. Tectum lapidibus incumbens, arundines primùm cum multo bitumine substratas habebat. Deinde later erat duplex gypso ferruminatus. Tertia porrò tegminis series laminas plumbeas excipiebat: nè ex humo ingesta humor ad fundum penetraret. Super hæc terra ad iustam profunditatem coacervata erat, quæ maximarum arborum radicibus satis esset. Solum denique complanatum omnigenis arboribus plenum erat, quæ & magnitudine, & cætera amœnitate spectantes oblectare possent. Fornices præterea, quod lumen per arcus inter se eminentes exciperent, multas, variíque generis diætas continebant regias. Sed vna erat, ex suprema area dissectiones seu foramina habens, & hauriendis aquis instrumenta, quibus aquarum copia ex amni, nemine foris quod fieret animaduertente, attrahebatur. Illic verò hortus posterioribus, vt*

ribus,ve

ribus, vt dixi, sæculis extructus fuit. Et paucis interiectis addit Diodorus : *Semiramis etiam saxum è montibus Armeniis excidit, centum triginta quinque pedes longum, viginti quinque latum & spissum : hoc multis asinorum, boûmque iugis ad amnem deportatum rati imposuit, & secundo flumine Babyloniam deuectum, iuxta viam nobilissimam, admirandum prætereuntibus spectaculum erexit. Obeliscum à figura vocant, interque septem famigerata orbis opera numerant. Multa sanè Babylonia continet spectatu digna & admiranda.* Hactenus Diodorus.

De eadem Babylone.

CAP. XIV.

STrabo lib. 16. sub initium : *Nini vxor Semiramis, quæ & in regnum successit, Babylonem condidit.* Et post alia : *Babylon ipsa quoque in campo iacet, muri ambitu trecentorum octoginta quinque stadiorum, crassitie pedum triginta duorum : altitudine inter turres cubitorum quinquaginta ; turrium ipsarum, sexaginta. Viam super mænibus habet tam latam, vt quadrigæ occurrentes facilè se transmittant. Vnde & hoc de septem spectaculis vnum dicitur. Est hortus pensilis figura quadrata : cuius latus quodlibet quatuor est iugerum. Fornicibus continentur fornicatis, sitis super talos, cubi formam habentes. Tali isti, pila concaua sunt, & terra plena, vt arbores maximas, consitas recipere possint, ex lapide coctili & bitumine constructa, cùm ipsa tum testudines & fornices. Supremum tabulatum ascensus scalares habet, & cochleas ipsis adiacentes, per quas continenter aqua ex Euphrate in hortos attollitur ab hominibus ad hoc ipsum constitutis. Nam flumen mediam vrbem perlabitur, latitudine stadium occupans. Horti super flumine sunt. Ibi etiam Beli sepultura est, nunc euersa ; quod fecisse Xerxes fertur. Pyramis quædam erat quadrata, ex latere coctili structa, stadij altitudine, cuius quoque latus stadium obtinebat. Hanc Alexander instaurare voluit : sed cùm multi res laboris esset, & multi temporis, (nam ad expurgandam duntaxat terram decem millibus hominum, duorum mensium opus erat) quod inceperat, perficere non valuit: illico enim morbus & mors eum oppressit. Posteriorum nemo curauit.* De hoc Alexandri conatu Arrianus lib. 7. hæc prodit : *Beli templum in media Babyloniorum vrbe situm erat, magnitudine atque opere ex lapide coctili, & bituminato præclarum : quod templum, quemadmodum & cætera Babyloniorum loca sacra, Xerxes subuerterat, cùm ex Græcia reuerteretur. Alexander verò in animo habebat templum instaurare, atque vt quidam scribunt, è veteribus fundamentis exædificare : eámque ob causam rudera exportare Babylonios iusserat : vt verò alij, angustius quàm antea fuerat, efficere statuerat. Cúmque ipso absente segnius quàm vellet, operi instarent : ipse cum vniuerso exercitu opus aggredi cogitabat.*

Quintus Curtius Rerum Alexandri lib 5. *Cæterùm ipsius vrbis pulchritudo ac vetustas, non Regis modò, sed etiam omnium oculos in semet haud immeritò conuertit. Semiramis eam condiderat, vel, vt plerique credidere, Belus, cuius Regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium triginta & duorum pedum latitudine amplectitur : quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet spatio. Turres denis pedibus, quàm murus altiores sunt. Totius operis ambitus trecenta sexaginta octo stadia complectitur. Singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse memoria proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed ferè spatium vnius iugeris absunt. Ac ne totam quidem vrbem tectis occupauerunt : per nonaginta stadia habitatur : nec omnia continua sunt, credo, quia tutius visum est, pluribus locis spargi. Cætera serunt, colúntque : vt si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius vrbis solo subministrẽt.*

Euphrates interfluit, magnaque molis crepidinibus coërcetur. Sed omnium operum magnitudinem circumuenitunt cauernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis : quod vbi apposita crepidinis fastigium excessit, vrbis tecta corriperet, nisi essent specus, lacúsque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt, totúmque opus bitumine adstringitur. Pons lapideus flumini impositus, iungit vrbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limen vehit, quo penitus ad fundamenta iacienda egesto, vix sufficiendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatæ, & saxis, quibus pons sustinetur, annexæ, morantur amnem: qui retentus, acriùs quam si libero cursu mearet, illiditur.

Arcem quoque ambitu viginti stadia complexam habent : triginta pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt : ad octoginta summum munimenti fastigium peruenit. Super arce vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarúmque arborum vmbra & proceritate amœni. Saxo pylæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pylas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam iniiciunt, & humoris, quo rigant terras : adeóque validas arbores sustinent moles, vt stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant, & frugifera sint, vt si terra sua alerentur. Et cùm vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat : hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inuiolata durat : quippe viginti lati parietes sustinent, vndecim pedum interuallo distantes, vt procul visentibus siluæ montibus suis imminere videantur. Syriæ regem Babylonia regnantem hoc opus esse molitum memoriæ proditum est, amore coniugis victum, quæ desiderio nemorum, siluarúmque, in campestribus locis virum compulit amœnitatem naturæ, genere huius operis imitari.

Plinius lib.6.cap.26. *Babylon Chaldaïcarum Gentium caput diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ, Assyriæque Babylonia appellata est : sexaginta millia passuum amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore quàm nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere vtráque. Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Inuentor hic fuit sideralis scientiæ.*

Solinus cap.60. *Chaldææ gentis caput Babylon est, à Semiramide condita, tam nobilis, vt propter eam & Assyrij & Mesopotamij in Babyloniæ nomen transierint. Vrbs est sexaginta millia passuum circuitu patens, muris circundata, quorum altitudo ducentos pedes detinet, latitudo quinquaginta, in singulos pedes, ternis digitis, vltra quam mensura nostra est, altioribus. Amne interluitur Euphrate. Beli ibi Iouis templum, quem inuentorem cælestis disciplinæ tradidit, etiam ipsa religio, quæ Deum credidit.*

Mela lib.1. cap.11. *Syria olim ac diu potens, sed cùm eam regno Semiramis tenuit, longè potentissima. Ex operibus certè eius insignia multa sũt. Duo maximè excellũt: constituta vrbs miræ magnitudinis Babylõ, ac siccis olim regionibus Euphrates & Tigris immissi.*

Diony

Dionysius Alexandrinus de Situ Orbis Prisciano Interprete:

Ad partes Austri Babylon: quam mœnibus olim
Mirandis posuit, firmisque Semiramis vrbem.
Cuius in arce domum splendentem fecerat auro:
Quam simul argentum variè decorauit, ebúrque.

Philostratus lib. 1. de vita Apollonij, cap. 18. *Babyloniæ muros tantos fuisse ferunt, vt stadiorum quadringentorum & octoginta ambitum complecterentur: in altitudinem verò tria semiiugera tollerentur: cùm essent paulò minùs vnius iugeris crassitudine. Secat autem mediam Babyloniam Euphrates pari forma, cui pene mirabili arte compactus domos regias in vtraque fluminis ripa mirabili opere fabricatas iungit, inuisibili quadam & incredibili penè iunctura. Fertur enim mulierem ex Medorum gente natam, & quandóque id regnum sortitam, pontem artificio priùs ignota supra flumen ædificasse. Lapides enim & æs, præterea bitumen, & quæcunque conglutinationi quæ in aqua fieri consueuit, ab hominibus inuenta sunt, ad fluminis ripas congregauit: deinde fluminis aquas in paludes proximas deriuauit: tum iam exsiccato fluminis alueo, duorum passuum fossam effodit, quam superiniecta testudine cooperuit, vt ad regias, quæ vtrinque fluminis ripis adiacent, per eam quam diximus foueam, non secus ac per aridam terram, aditus intercederet: ita vt fornicis altitudo fluuiali alueo adæquaretur: quin etiam fossæ quidem fundamenta, parietésque, ac superior fornix, in vnum quasi lapidem conglutinati obduruerint: quando bitumine aqua ad consolidationem egente, Euphrates in humidam testudinem immissus est: itaque pons constitit.*

Iustinus lib. 1. *Semiramis Babyloniam condidit, murúmque vrbis cocta latere circumdedit arena, pice, bitumine interstrato: quæ materia in illis locis passim à terra exæstuat.*

Propertius lib. 3. Elegia 10.

Persarum statuit Babylona Semiramis vrbem,
Vt solidum cocto tolleret aggere opus.
Et duo in aduersum immissi per mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus.
Duxit & Euphratem mediũ, quà condidit arces.

Ammianus lib. 23. cap. 20. *Babylon cuius mœnia bitumine Semiramis struxit: arcem enim antiquissimus Rex condidit Belus.*

S. Hieronymus in 14. Isaiæ. *Babylonem fuisse potentissimam & in campestribus per quadrum sitam, ab angulo vsque ad angulum muri quindecim millia tenuisse passuum, id est, simul per circuitum quadringenta octoginta stadia, refert Herodotus, & multi alij qui Græcas historias conscripserunt. Arx autem, id est, Capitolium illius vrbis, est turris, quæ ædificata post diluuium, in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum, paulatim de lato in angustias coarctata, vt pondus imminens faciliùs à lateribus sustentaretur. Describunt ibi templa marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus, auróque fulgentes, & multa alia quæ penè videntur incredibilia.*

Orosius lib. 2. cap. 6. *Namque Babyloniam à Nemrod gigante fundatam, à Nino, vel Semiramide reparatam multi prodidêre. Hæc campi planitie vndique conspicua, natura loci lætissima, castrorum facie mœnibus paribus per quadrum disposita: murorum eius vix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id est, latitudine cubitorum quinquaginta, altitudine quater tanto. Ceterùm ambitus eius quadringentis octoginta stadijs circumuenitur. Murus coctili latere, atque interfuso bitumine compactus. fossa extrinsecus latè patens, vice amnis circumfluit. A frõte murorum centum portæ area. Ipsa autem latitudo in consummatione pinnarum vtroque latere habitaculis defensorum æquè dispositis, media intercapedine sui citas quadrigas capit. Domus intrinsecus quatergemina habitationis minacè proceritate mirabiles.*

Innumera & ingentia quoque sunt quæ diuini Prophetæ de magnitudine, opibus, & potentia Babylonis passim prodidêre. Mirabile de illa est Isaiæ elogium 13. 19. *Babylon gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldæorum.*

Quis Babylonis conditor?

CAP. XV.

SEmiramidem condidisse, affirmat Velleius Paterculus lib. 1. *Ab Nino, & Semiramide qui Babylona condiderat.* Hoc ipsum adstruunt Diodorus, Strabo, Curtius, Solinus, Mela, Iustinus, Dionysius, Afer, Propertius, Ammianus, quorum sententias sup. capite, & antecedenti posuimus. Sed & S. Hieronymus in 2. Osee, idem confirmat Ouidij testimonio 4. Metamorph. *Nini huius vxor Semiramis, de qua multa & miranda referuntur, muros Babylonis extruxit: de qua insignis Poeta testatur:*

——Vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.

Orosius lib. 2. cap. 111. *Semiramis cum & ipsa quadraginta duobus annis regnaret, medio Imperij sui tempore Babyloniam caput regni condidit.*

Verùm à Belo conditam prodit Abydenus antiquus auctor: de quo Eusebius lib. 9. Præparationis Euangelicæ cap. 4. ad finem: *De Babylone quoque Abydenus hæc scribit: Omnia, inquit, illa loca aquis contecta fuisse dicuntur: Belus autem regionem siccasse perhibetur, & Babylonem condidisse: quæ mœnia aquarum diluuione deleta Nabuchodonosorus restituit, quæ remanent ad hæc Macedonum tempora. Et post pauca: Cùm principatum, ait, Nabuchodonosorus accepisset, continuò Babylonem triplici muro, quindecim diebus muniuit: & fluuios Armacalem, atque Acracanum ab Euphrate ortos destruxit: paludem etiam effodit viginti passuum altitudinis, parasangarúmque quadraginta: portásque in ea fecit, quas Riuotenentes appellabant: quibus apertis Babylonia campos irrigabant: Rubrique maris inundationem obstruxit, & Theredonem vrbem ad sustinendos Arabum impetus condidit, & in regia pensiles hortos plantauit. Hæc ex Abydeno sumere placuit.*

Curtius quoque lib. 5. *Semiramis eam condiderat, vel, vt plerique credidere, Belus.*

At diserta sunt Scripturæ verba à Nepotibus Noë primùm ædificari cœptam Babylonem, Genes. 11. 4. *Venite, faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum. Descendit autem Dominus vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam.* Et vers. 8. *Et cessauerunt ædificare ciuitatem. Et idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ.*

Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 5. *De turri autem hac, déque linguis hominum mutatis, meminit & Sibylla his verbis: Cùm vniuersi homines vno eloquio vterentur, turrim ædificauerunt excelsissimam, quasi ad cælum per eam ascensuri. Dij verò procellis immissis turrim subuerterunt, & suam cuique linguam dederunt: quæ causa fuit, vt vrbs ea Babylonis vocabulum acceperit.*

Eusebius lib. 9. Præpar. Euang. cap. 4. *Abydenus his verbis Moysi attestatur: Primos homines fe-*

vnas è terra natos, robore atque magnitudine confisos, diis spretis, turrim eo in loco vbi nunc Babylon est, ad solem vsque tollere contendisse; cùmque iam ferè ad cælum ædificando peruenissent, vim ventorum à diis affusse, qua super eos dirata turris cecidit. Cùmque ad ea vsque tempora vnius linguæ fuissent, multas in linguas diuisos fuisse: locúmque inde Babylonis nomen habuisse, propter confusionem linguarum, quam Hebræi Babel vocant. Et post alia addit idem Eusebius: *Alexander autem historicus, qui multarum rerum peritiam habuit, in volumine de Iudaica Historia, Eupolemum, ait, hæc de Iudæis scripsisse: Ciuitat, inquit, Babylon ab his condita primùm fuerat qui à diluuio euaserunt: quos omnes gigantes fuisse constat, sparsos per vniuersam terram, postquam turris quam ædificabant, diuinitus concussa decidit.* Hæc Eusebius ex Alexandro & Eupolemo.

Porrò primis istis Babylonis constructoribus se ducem & auctorem præbuisse Nemrodum magnum illum gigantem, Iosephus scribit lib. 1. Antiquit. cap. 5. *Hanc superbiam, Deique contemptum excitauit in eis Nabrodes, nepos Chamæ, filij Noe, vir audax, & manu promptus, subinde iactans, non Deo, sed propriæ virtuti præsentem felicitatem eos debere. Atque ita paulatim rem ad tyrannidem trahebat: ratus fore, vt homines ad se deficerent à Deo, si se illis ducem præberet, opem suam offerens contra nouum aliud diluuium intentantem. Turrim enim se ædificaturum excelsiorem, quàm quò aqua ascendere posset: & insuper maiorum suorum interitum vlturum. Vulgus autem facilè Nabrodis placitis obtemperabat, ignauium ratus Deo cedere; atque ita structuram turris occœperant, &c.*

Equidem Nemrodum, quem plerique Belum putant, primum extitisse Babylonis conditorem, satis significant verba illa Genes. 10. 10. *Fuit autem principium regni eius*, nempe Nemrodi, *Babylon*, Eusebius, & S. Hieronymus in Loc. Hebraicis: *Babylon erat ciuitas regni Nemrod, in qua eorum qui ædificauerunt turrim diuisa sunt linguæ: quorum principem Iosephus fuisse Nemrod affirmat.* S. Augustinus 16. de Ciuit. Dei, cap. 4. *Ista ciuitas quæ appellata est confusio, ipsa est Babylon, cuius mirabilem constructionem gentium etiam commendat historia. Babylon quippe interpretatur confusio. Vnde colligitur gigantem illum Nemrod fuisse illius conditorem, quod superiùs breuiter fuerat intimatum, vbi cùm de illo Scriptura loqueretur, ait; Initium regni eius fuit Babylon, id est, quæ ciuitatum cæterarum gereret principatum, vbi esset tanquam in metropoli habitaculum regni.* Satis constat Micheæ 5. 6. Babyloniam vocari *terram Nemrod*. Nimirum quòd eam & Nemrod condiderit, & primus in ea regnauerit.

Conciliant ista nonnulli, vt primus Babylonis conditor fuerit Nemrod, Semiramis verò instaurauerit, auxerit, ornauerit. S. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 2. *Semiramidem putant nonnulli condidisse Babylonem, quam quidem potuit instaurare.* Orosius lib. 2. cap. 6. *Námque Babyloniam à Nemrod Gigante fundatam, à Nino, vel Semiramide reparatam multi prodidere.* Iornandes de Regnorum successione: *Semiramidem dicunt, quasi Babyloniæ conditricem: quamuis non legatur quia condidit, sed quia reparauit.* Cassiodorus in Chronico: *Semiramis Babylonæ muros instaurasse memoratur.* S. Isidorus lib. 15. Originum cap. 1. *Primus post diluuium Nemrod gigas Babylonem vrbem Mesopotamiæ fundauit. Hanc Semiramis regina Assyriorum ampliauit, murúmque vrbis bitumine & cocto latere fecit.* Eadem alij.

Ceterùm non dubitauerim quæ Scriptores Græci de Babylone à Semiramide vel condita, vel illustrata, magnísque operibus ab ea instaurata prodidêre, falsa, & commentitia esse, idque vnius Berosi Chaldæi testimonio, quod mirè approbat Iosephus. Eámque gloriam potiùs fuisse Magni Nabuchodonosori, qui post primum Babylonis fundatorem Nemrodum, eam vrbem splendidissimis operibus auxerit, & exornauerit: vt Berosus ipse & Iosephus affirmant, quorum verba ne hîc iterum intexamus, vide superiùs cap. 13. sub initium. Vt sanè ipse Nabuchodonosorus iure gloriatus fuerit, Daniëlis 4. 25. *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni?* Et vides de Nabuchodonosoro Babylonis magnificentissimo instauratore malignum silentium apud Græcos scriptores, cùm & Chaldæorum, & Phœnicum Annales præclara Nabuchodonosori opera in ornanda, & instauranda Babylone non tacuerint.

Nec illud silentio præterimus, quod superiùs cap. 14. ex Strabone memorauimus, Xerxem Persarum regem euertisse Beli sepulchrum quod erat Babylone: extat enim ea de re mirabilis narratio apud Ælianum lib. 13. Variæ Historiæ cap. 3. *Xerxes Darij filius effosso vetusti Beli monumento, vitream vrnam reperit, vbi iacebat in oleo cadauer: non tamen plena fuit vrna, vacuúmque è summis labris ferè palmæ spatium habuit. Adiacebat vrnæ columna exigua, in qua scriptum continebatur, eum qui sepulchrum aperuisset, neque repleuisset vrnam, pessimè habiturum. Quo lecto Xerxes expauit, & oleum celerrimè iussit infundi. Non tamen impletum est. Qui iterum infundi iussit: sed neque sic implere potuit: donec frustratus omni labore infundendi, cessaret: clausóque monumento summa cum mæstitia discederet. Neque verò falsum eum habuerunt, quorum prænuntia, significatrixque extiterat columna. Nam quinquaginta myriadum exercitu aduersus Græcos conscripto, magnam cladem accepit: reuersúsque turpissima morte vitam finiuit, noctu in stratis à proprio filio peremptus.* Accepta sunt ista ex Ctesia Cnidio, qui in Excerptis Photij hæc carptim: *Verum Xerxes antea Babylonem proficisci, & Belitanum sepulchrum inspicere voluit: & inspexit Mardonio adiuuante: sed vrnam olei non potuit, (quemadmodum scriptum ferrat) implere.*

Adiiciendum aliquid opportunè de fertilitate Babyloniæ. Herodotus lib. 1. *Hæc regio omnium quas nos vidimus, longè præstantissima est, ferendo quidem certè frumento. Nam alioqui arbores ne ab initio quidem ferre potest: veluti ficum, vitem, oleam. Cereris autem fructu procreando adeo ferax est, vt nusquam non ad ducena reddat: vbi autem beatitate sese ipsa vincit, etiam ad tricena. Quaternum autem digitorum maximorum latitudo est tritici, atque ordei foliis. Milij verò ac sesami proceritatem instar arborum, & si mihi compertum, tamen memorare supersedeo, probè sciens, iis qui nunquam Babylonicam regionem adierant, quæ de frugiferis dicta sunt, perquam incredibilia visum iri. Sunt iis passim per omnem regionem palmæ sua sponte nascentes, pleræque fructiferæ: ex quibus & cibos, & vinum, & mel conficiunt, colentes ficuum more.*

Plinius lib. 18. cap. 17. *Babylone tamen bis secant, tertiò depascunt: alioquin folia tantum fierent. Sic quoque cum quinquagesimo fœnore messes reddit felicitas soli. Verùm diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neque est cura difficilis quàm diutissimè*

mè aqua rigandi, vt propinquũ & densa vbertas diluatur. Limum autem non inuehunt Euphrates, Tigrisque, sicut in Ægypto Nilus: nec terra ipsa herbas gignit: vbertatis tamen tanta sunt, vt sequenti anno sponte restibilis fiat seges, impressis vestigio seminibus.

Dionysius Halicarnasseus lib. 1. *Considerantibus Ægyptum, & Africam, & Babyloniam, & si quæ alia regiones ob sua fertilitatis felicitatem celebrantur.*

Nemo in hac de Babylone diatriba nostram traducat diligentiam, quòd nihil nisi transcripsimus auctores: & cur gratiam nobis non debeat lector, cùm eum onere perquirendi leuauerimus, & omnia ingentia & præclara Babylonis in vnum veluti fasciculum colligata in promptu possit aspicere: & simul hîc omnia habere, interest quoque lectioni prophetarum: & vt sciret quisque qualem quantamque patriam & regni sedem habiturus sit Antichristus.

Babylon Ægyptia.

CAP. XVI.

DIodorus Siculus lib. 1. numer. 36. *De mancipiis autem quidam in Babylonia capti, quòd laborum molestias tolerare nequirent, à rege defecisse memorantur. Hi occupato iuxta fluuium castello munito, bellum Ægyptiis facessentes, agrum vicinum populabantur. Sed impunitate tandem concessa, locum habitationi delectum patria nomine Babylonem vocarunt.*

Strabo lib. 17. *Præfectura hæc Lithopolitana nominatur. Vlteriùs sursum nauiganti est Babylon castellum natura munitum, à Babylonijs quibusdam conditum qui huc secedentes, eo in loco habitationem à Regibus impetrarunt. Nunc in ea collocata est vna ex tribus legionibus, quæ Ægyptum custodiunt. Ab hoc loco vsque ad Nilum iugum quoddam descendit, per quod abiis qui custodiunt, aqua rotis, & cochleis, à flumine trahitur, centum quinquaginta hominibus captiuis continuè opus facientibus. Hinc Pyramides quæ apud Memphim sunt, in vlteriore regione manifestè apparent: quæ quidem propinquæ sunt. Propinqua est etiam Memphis Ægyptiorum regia.*

Huius autem Ægyptiæ Babylonis meminit Iosephus 2. Antiquit. cap. 5. cùm scribit eam conditam postea fuisse eo loco, quo Israëlitæ egressi sunt de Ægypto. Sic enim ait: *Iter autem faciebant* Israëlitæ *per Latopolim tunc desertam: Babylon enim post eo loco est condita, Cambyse Ægyptum vastante.* Græca Iosephi habent *Λατοπολιν*. Fortasse ea est præfectura Letopolitana de qua paulò ante de Strabone diximus. Ptolemæus lib. 4. cap. 5. Babylonem Ægypti diuersam facit à Latopoli, & non longè ab Heliopoli & Heroum vrbe ponit: & de Heroum vrbe ait: *Per hanc, & Babylonem ciuitatem amnis Traianus fluit.* Eandem in finibus Arabiæ esse dicit.

In Vitis Patrum, Parte 1. in Serapione hæc traduntur: *Vidimus autem in regionibus Mempheos & Babylonis innumeras multitudines Monachorum. Ibi autem tradunt esse loca illa, in quibus Ioseph fertur recondidisse frumenta, quos & Thesauros Ioseph vocant. Alij verò Pyramides quas dicunt ipsas esse in quibus putant frumenta tunc congregata.* Et in 2. parte, §. 153. de S. Arsenio dicitur: *Hic fuit in Palatio diuæ memoriæ Theodosij Maioris, qui fuit pater Arcadij & Honorij, annos quadraginta & decem annos in loco qui dicitur Troim, supra Babyloniam, contra ciuitatem quæ dicitur Memphis.* S. Beda in Chronico, S. Ado in Chronico, Hermanus Contractus in Chronico, Marianus Scotus in Chronico, omnes eadem verba ista habent: *Cambyses Cyri filius deuicta Ægypto, Babylonem in Ægypto ædificauit.* Desumpserunt proculdubio ex Iosepho. At Otho Frisingensis lib. 2. Chronici, cap. 15. inquit: *Cambyses nouam Babyloniam in Ægypto dicitur instaurasse, quæ olim ab Argiuorum rege Api condita Memphis dicebatur.* Eadem Godfridus in Chronico, parte 9.

Certè Memphis ab Api conditur Numero Eusebiano CCLXXIX. & DXXV. vide ibi Scaligerum: at quòd hæc fuerit postea Babylon, id Eusebius non scripsit. Idem Otto lib. 7. cap. 3. *Babylonia super Nilum, circiter sex dietas ab Alexandria posita est: ipsáque est Memphis, à Cambyse filio Cyri olim Babylonia vocata: & ibi Rex Ægyptiorum, quamuis caput regni sui Alexandria sit, propter hortum balsami morari dicitur.*

Existimauêre plerique Babylonem Ægyptiam ipsam esse Memphim; vt vidimus in Othone Frisingensi; sed Strabo, & Ptolemæus manifestissimè distinguunt, & Babylonem in Orientali ripa Nili in Arabiæ confinio, Memphim verò in Occidentali eiusdem Nili ripa è Regione Babylonia collocant. Memphim Sabellicus, Iouius, & multi alij putant dici hodie *Cayrum*, seu *Alcayrum*: At Munsterus, & Gerardus Mercator, & alij, *Messer.*

Cæterùm vulgatior opinio est, Babylonem esse quæ hodie *Cayrum*, seu *Alcayrum* vocatur. Brocardus in descriptione Terræ Sanctæ, cap. vltimo: *Ab Alexandria verò vsque in Babyloniam, numerantur centum viginti milliaria, ascendendo contra Nili cursum. Porrò à Pharma, eundo per Taphnim & Damiatam centum computantur milliaria vsque ad Babyloniam siue Cayrum, etiam aduersus flumen nauigando. A Babylonia verò vsque ad Sienem, quæ versus Austrum, vltima est pars Ægypti, sunt milliaria circiter ducenta quadraginta: & ibi incipit Æthiopia quæ hodie Nubia dicitur. Et est tota Christiana, vbi beatus Matthæus prædicasse dicitur. Huius Æthiopiæ regem captiuum vidi in Babylonia.* Et inferiùs: *Heliopolis est villa opulenta, sed non munita, sicut nec alius quispiam locus per totam Ægyptum est munitus, præter Alexandriam & Babyloniam. Hinc septem numerantur leucæ vsque ad Babyloniam. Hæc ciuitas supra modum magna, in littore Nili sita, transitque per medium eius riuus aquarum à Nilo excurrens, & rursus in eum ruens. A Babylonia duabus leucis distant Pyramides quædam triangulares & insigniter magnæ. Et nota quòd à Babylonia vsque ad Sienem, per milliaria ducenta triginta, Nilus in nullos diuiditur riuos, vno contentus, in quo stat alueo.* Et paucis interiectis: *Floruit ante tempora nostra Ægyptus mirum in modum Christiana religione, multa millia habens monachorum, multa cœnobia, & plures Ecclesias. Vnde dixerunt mihi Saraceni quòd in sola Babylonia & Cayro (sunt enim duæ vrbes, sed in vnam coniunctæ) plures quàm quadraginta reperiantur Ecclesiæ. Inter Heliopolim & Babyloniam ostenduntur loca, in quibus beata Virgo mansit, cum puero Iesu, & marito Ioseph, cùm à facie Herodis fugisset à Iudæa. Est etiam ibi hortus balsami, qui irrigatur à fonte paruo, vberrimè tamen fluente: in quo aiunt Beatam Virginem puerum Iesum lauisse: ob id*

habetur fons ille in veneratione, ne dum à Christianis, verùm à Saracenis. Modum colligendi balsamum, hunc mihi Saracenè ostenderunt: Carpebant folium vnum a stipite. (adhærent enim folia stipiti) & contra radium solis illud discerpentes, guttam lucidissimam, & supra modum odoriferam elicuerunt. Et is est verus liquor balsami: qui in phialas vitreas colligitur, & ad diuersas mundi partes mittitur: tametsi rarò sine mixtura ad regiones nostras perueniat. Aiunt etiam, si folium contra radium solis non frangeretur, minime succum illud stillaret. Foderunt proinde Saraceni, & alium fontem, cùm fons prior non sufficiat ad irrigationem totius horti: ex quo quatuor boues aquam trahunt, quæ sufficere possit ad illam humectationem. Hactenus Brocardus, in editionibus quidem Basileensibus apud Ioannem Heruagium, anno Domini 1537. & 1555. at in locupletiori alia editione, qua vsus est Baronius Annali 1. an. Christi 1. num. 46. hæc de horto balsami habentur: *Inter Heliopolim & Babyloniam, medio fermè loco est balsami hortus.* Et post multa: *Rigatur hortus ille ex paruulo fonte, sed vberi: in quo fama est, Beatam Virginem Iesum paruulum plarisse lauisse, panniculósque eiusdem mundasse, cùm esset in Ægypto propter metum Herodis: est & ibidem lapis, super quem dicitur eosdem exsiccasse. Hæc omnia venerantur à Christianis & Saracenis. Verùm quia fons Iesu paruulus est, non sufficiens irrigationi totius horti, Saraceni alium profundum foderunt puteum iuxta illum, ex quo quatuor boues per rotam aquam extrahunt, sperantes ex vicinitate fontis Iesu aquam alterius fontis fore virtuosam. At se deceptos animaduertentes, construxerunt canalem, per quem transmittant aquam illam in fontem Iesu: vt sic ex eis mixtis fœcundaretur hortus. Nec eos fefellit opinio: nunc enim sufficienter & virtuosè fœcundatur ex aquis sic mixtis.* Hæc ibi: verùm de loco illo Matarea dicto, vbi est hortus bálsami, vbique Christus cum Virgine matre in Ægypto habitauit, pluribus agunt Paulus Iouius lib. 17. & 18. Hist. Munsterus lib. 6. Cosmographiæ, Iansenius in c. 11. Concord. Euang. Genebrardus lib. 2. Chronogr. Barradius tomo 1. Euang. Hist. lib. 10. cap. 9. Sed ad Babylonem reuertamur.

Guilielmus Baldenselius eques auratus qui loca illa inuisit anno 1336. in Hodœporico Terræ Sanctæ, edito ab Henrico Canisio tomo 5. Antiquæ Lectionis, hæc habet: *Perueni ad Cayrum & Babyloniam metropolim Ægypti, vbi est sedes Soldani, in vno castro pulcherrimo prope Cayrum. Sunt autem Cayrum & Babylonia duæ ciuitates multum magnæ, parum distantes, & quasi contiguæ, maior tamen est Cayrum, quæ est versus desertum Syriæ, parum distans à flumine Paradisi Nilo. Babylonia verò sita est super ipsum flumium, sine modo prædicto. Duæ villæ populosæ, pulcherrimis ædificiis constructæ.*

Rudolphus de Frameynsperg in Itinerario Palæstinæ, quod edidit Henricus Canisius tom. 6. *Hæc ciuitas Babylonia ex parte nostri sita est in littore aquæ dulcis de Paradiso fluentis: & longitudo ciuitatis circa duo milliaria nostra ferè se extendit. Item in hac ciuitate est Capella in qua Beata Virgo Maria cum Iesu filio suo iram Herodis regis fugiebat: in qua Presbyteri Christiani diuina celebrare mittuntur: & in eadem capella vna est crypta subterranea: & in eadem crypta sunt duo altaria. Item in hac ciuitate cum Rege Soldano sunt octoginta millia militum.* Hæc ille, qui ea loca visit anno 1346.

Aloysius Cadamustus lib. 2. Nauigationis suæ, cap. 54. *Ex Babylonia Ægypti comportantur. Cayrum appellant.* Et cap. 55. *Babylonia, quæ est vrbs Nili, quam Cayrum appellant.* Et cap. 56. *Inde ad Babylonem, id est, Cayrum Nili contendunt.*

Ludouicus Vartomannus lib. 1. Nauigationum suarum, c. 1. & 2. *Alexandria vsitati a compertiore vrbis parte absiedentes, Nilo vecti, Babylonem, cui Cayro recentior ætas nomen indidit, deuenimus. Illò vt peruenimus, tantasum affectus admiratione, vt vix id referre queam. Vbi tamen propiùs accessi, licuitque vrbem introspicere, reperta est sanè fama longè inferior: quippe quæ tanta non est inuenta, quantus erat rumor: neque vrbe Roma maior est ambitu, licet sit multò frequentior, vt pote quæ longè plures habet indigenas. Verùm fefellit complusculos suburbanus ager, qui vicis propè innumeris distinguitur: ob id rati sunt complures eam esse Babylonis partem.*

Sebastianus Munsterus lib. 6. Cosmographiæ: *E regione Memphicos vltra Nilum sita est magna illa & potentissima ciuitas Babylon, quæ nostro æuo Cayrum, & Alcair, & à Turcis Keyrum appellatur, & fuit huc-usque sedes Sultanorum Ægyptiorum. De huius ciuitatis exordio scribit Strabo in hunc modum: Babylon castellum natura munitum, à Babyloniis quibusdam conditum, qui huc secedentes, hoc in loco habitationem à regibus impetrarunt. Nunc in ea collocata est vna ex tribus legionibus, quæ Ægyptum custodiunt. Ab hoc loco vsque ad Nilum, iugum quoddam descendit, &c. Talis fuit tempore Strabonis facies Babylonis, castellum scilicet: at hodie est maxima ciuitas, habens arcem intra muros in edito loco sitam, haud minorem, vt quidam aiunt, ciuitate Vlmensi. Subdit autem Strabo: Hinc Pyramides quæ apud Memphim sunt, in vlteriore regione manifestè apparent. Ergo Babylon vltra Nilum, versus Arabiam est, & Memphis citra Nilum ad Occidentem: capiuntúrque pro vna ciuitate, licet nullo ponte coniungantur. Excellit tamen hodie Babylon longè Memphim, ferè in vicum redactam, vt quidam etiam scribant, circuitum eius complecti duodecim aut quatuordecim milliaria Germanica. Et quamuis innumeram habeat populi multitudinem, abundat tamen omnibus rebus præter ligna, quæ ibi in pondere venduntur. Anno Christi 1476. Grassante peste in Cayro ad tres menses, mortui fuerunt aliquoties vna die viginti millia hominum: vnde magnitudo vrbis, & multitudo populi æstimari possunt. Sunt circiter octo millia hominum in ea, qui solum in camelis aquam ex Nilo in vrbem deferunt, vt illam vendant in vsum hominum, & ad spargendum in plateis ad sopiendum puluerem pauimenti.*

Cælius Rhodiginus lib. 8. Lect. Antiq. cap. 11. *Ægyptiæ Babylonis Stephanus meminit, atque Strabo, & Ptolemæus: sed Strabo eam magis Arabiæ contribuit. Vnde & Arabum lingua Cayrum illam vocant: quæ vox non aliud nobis indicat, quàm Babylonem. Eam verò condidere ex antiqua Babylone profugi quidam.*

Abraham Ortelius in Thesauro Geographico: *Babylon Ptolemæo etiam Ægypti vetustissima & maxima vrbs. Vocatur Arabicè* Mazar, *aut* Mizir, *Armenicè* Massar, *Chaldaicè*, Alchabyr, *Hebraicè*, Mesraim. *Sic in libello anonymo, sed Postelli, ni fallor. Idem in libello Historiæ suæ Orientalis*, Mitzir, Fostat, & Nitzyolauk *habet.* Misraim *eam quoque Tudelensis nominat. Ab omnibus Europæis hodie* Cairo, & Alcairo *appellatur. Babyloniam, & Cairum duo esse oppida, sed in vnum coniuncta, scribit Brocardus.* Hæc Ortelius. Eadem fermè Ioannes Fungerus in Etymologico.

De Misraim vrbe Ægypti Beniamin Tudelensis in Itinerario, pag. 100. *Inde*, nempe ab vrbe Pithon quam ædificauerunt filij Israël Exodi 1. 11. *in Misraim quatuor itinera conficiuntur, vrbem magnam*

gnam iuxta Nili ripas ſitam, ex qua toti regioni nomen eſt factum: in qua Iudæi bis mille ſunt, in duas diuiſi ſynagogas: alteram Iſraelitenſium, quæ Samiio Synagoga dicitur: alteram verò Babylonenſium Ghirbhakiim *Synagogam appellatam.* Et poſt alia: *Magni Regis in Palatio, atque ſolio Soan Regia videlicet in vrbe Miſraim conſtituta: quæ vrbs filiis Gherob, hoc eſt, Arabibus omnibus metropolis eſt: nomen verò Regis eſt Amir Almumanim Eli filius Abitaleb: cuius terræ incolæ omnes Moredim, hoc eſt, rebelles vocantur: quippe qui ſeſe abalienauerunt ab Amir Almumanim Al Ghabazzi ſedente in Bagdad.* Et poſteà: *Miſraim verò nullos muros habet, ſed ex altero latere Nilo ambitur. Eſt verè hæc maxima vrbs, multis foris atque publicis domibus inſtructa.* Et poſt alia: *A Miſraim noua, antiqua Miſraim duabus leucis diſtat: verùm tota vaſtata, deſertáque eſt: retinet tamen murorum atque domorum veſtigia multa: viſendáque præbet theſaurorum & horreorum Ioſeph monumenta non pauca. In eodem etiam loco artificioſiſſima columna eſt, magica arte extructa, cui nulla ſimilis in tota viſitur terra. Horrea verò illa calce & lapidibus conſtant opere firmiſſimo.* Conueniunt iſta Beniamin de horreis Ioſeph, cum iis quæ ex Vitis Patrum initio huius capitis deſcripſimus. Et ſatis puto Beniamin Cayrum nomine *Miſraim* intellexiſſe. Et verò Babylonem Ægypti eſſe Cayrum, Gerardus Mercator etiam opinatur in Notis ad Ptolemæum.

Cæterùm cùm Babylon noo longè à Memphi abeſſet, ſcribátque Iouius lib. 18. Hiſtoriarum, Memphim hoc tempore vaſto ambitu tres ingentes vrbes complecti: quæ rarìs inter ſe iunctæ ædificiis vnam efficiant, quarum frequentiſſimam hodie Nouum Cayrum appellent: facilè potuit Cayri nomen & Memphi, & Babyloniæ eſſe commune. Deſcribit verò ibidem Iouius Cayrum elegantiſſimè.

Ex his quæ de Babylone annotauimus, ſatis conſtat, Babylonem Ægyptiam non fuiſſe locum planè obſcurum, ſed celebrem, & illuſtrem. Baronius qui id ſcripſerat Annali 1. an. Chriſti 45. num. 17. atque addiderat, eam vrbem nunquam in Epiſcopatum fuiſſe erectam; à nobis coram admonitus, correxit errorem in Appendicibus ad Tomum 10. Annalium: (ſed nulla monitori reddita gratia.) Siquidem in Prato Spirituali Ioannis Moſchi, ſeu Euirati ad Sophronium, cap. 114. & 117. apertè traditùr, ab Apollinari Alexandrino Epiſcopo, temporibus Iuſtini Iunioris, Zoſimum Cilicem Abbatem ordinatum Epiſcopum Babyloniæ Ægyptiæ. In hanc vrbem exilio eiectum à Conſtantio Imperatore Philonem Epiſcopum Ægypti Orthodoxum, S. Athanaſius epiſt. ad Solitarios, & S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis teſtantur. Sed & de Babylone Ægypti, vide Adrichomium in Theatro, pag. 121.

Babylon Roma.

CAP. XVII.

ROmam gentium reginam, & humani generis dominatricem, aliquando figuratè & metaphoricè Babylonem nuncupatam, indicant verba illa 1. Petri 5. 13. *Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylone collecta, & Marcus filius meus.* Græce abeſt, *Eccleſia.* Sed eſt in Syrico, & in cunctis Latinis, & omnes eam iotelligunt. *Coëlecta.* Græcè *συνεκλεκτὴ.*

Marianus Victorius in Notis ad librum S. Hieronymi de Viris Illuſtribus, in Marco, de hoc Petri loco annotat: *συνεκλεκτὴ eſt in Græco apud Sophronium: verùm legendum eſt, συλλεκτὴ.* Id eſt, collecta, qua ratione disertè legit Baronius Annal. 1. an. Chriſti 45. num. 17. Sed fallitur vterque apertiſſimè, nam Græcè legendum *συνεκλεκτὴ*, & Latinè *coelecta*, tam exploratum eſt, vt pudeat ambigere. Syrus habet, *Electa.* Eraſmus in hunc locum: Ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτή. *Id eſt, quæ in Babylone eſt ſimul electa. Hoc eſt, conſors electionis veſtræ. Atque ita fermè adducit Hieronymus in Catalogo Virorum Illuſtrium in Marco. Beda hunc enarrans locum, legit, coelecta.*

Idem Eraſmus in Notis ad Catalog. Virorum Illuſtr. S. Hieronymi, in Marco: *Quæ eſt in Babylone collecta. Coelecta legendum, non collecta, quemadmodum admonuimus in Annotationibus in Nouum editis Teſtamentum, nam Græcè eſt συνεκλεκτὴ.* Caietanus: *Salutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone ſimul electa. Quòd autem dicit, ſimul electa, alias Eccleſias reſpicit: ſignificatur enim quòd non ſola, ſed ſimul cum aliis Eccleſiis eſt electa; quòd eſt pars electorum.* Sanctes: *Salutat vos ea, quæ eſt in Babel, veſtra conſors electionis Eccleſia.* Vatablus: *Salutat vos, ea quæ eſt in Babylone conſors electionis (Eccleſia:) id eſt, quæ vobiſcum electionis eſt particeps.* Henricus Stephanus in Appendice Theſauri, parte 2. columna 83. Ἁ: Συνεκλεκτὴ ἐκκλησία, 1. *Petri, cap. vlt. in fine, Vnà electa Eccleſia, vel vobiſcum electa. Redditur etiam, eiuſdem electionis conſors.* Gagnæius: *coëlecta, id eſt, quæ cum aliis Eccleſiis electa eſt ad fidem & vocata.* Montanus: *Salutat vos in Babylone coëlecta.* Lorinus: Συνεκλεκτὴ, *coelecta, conſors, particépſque electionis eiuſdem.* Serarius: *coëlecta, ſeu eiuſdem electionis conſors.* Atque in Vulgata Editione ooo *collecta*, ſed, *coelecta*, legunt emendatiſſimi Plantini codices, & omoium præſtaotiſſimi, etiam iuſſu Xyſti V. & Clementis VIII. recognitì. Vnde Franciſcos Lucas annotauit: *Pro quadriſyllaba voce coelecta, caue legas triſyllabam collecta, mutata vocali e, in conſonantem l.*

Iam nunc videndum, quid hic S. Petrus nomine Babylonis intellexerit. Eraſmus in Annotationibus editionis Baſilienſis Frobenianæ, anni 1527. *Sunt qui Babylonem hic interpretentur Romam: quòd mihi ſanè non vſquequaque probatur. Magis arbitror Petrum id temporis verè Babylone vixiſſe.*

Scaliger lib. 3. Iſagog. Canonum, pag. 278. *Notet etiam ſtudioſus lector Babylonem fuiſſe matricem Iudæorum deportatorum, hoc eſt, eorum qui erant ex reliquiis deportationis Ieremiæ. Ij Babylonenſes erant caput Diſperſionis Aſiaticæ, vt ex Talmud infinitis locis conſtat. Petrus Apoſtolus huic Diſperſioni ſcribens ex metropoli Babylone, eos, vocat aduenas, ſeu peregrinantes Diſperſionis Ponti, Galatiæ, &c. Iudæi ita diſtinguebantur: Hebræi Palæſtini, Diſperſio Babylonis, Diſperſio ἑλλήνων, id eſt, Græcorum. Hebræorum mentio Actorum 6. 1. Diſperſionis ἑλλήνων, ſeu Græcorum, Ioannis 7. 35. Ij propriè Helleniſtæ vocabantur, quia Græca Biblia in Synagogis legebant. Helleniſtes enim eſt qui græciſſat, id eſt, qui Græcè loquitur: eorum mentio Actorum 6. 1. vbi Helleniſtæ vertendum, Græcienſes. Ergo credendum Scaligero potius quam vulgato? Quæras alium cui perſuadeat. Mihi nunquam, non autem Græci. Helleniſtarum principes erant Alexandrini Iudæi. Alterius Diſperſionis, vt iam diximus, Caput erat Babylon, & fuit quamdiu ſtetit illa, intra annum Chriſti DCC. Reliquiæ illius principatus Babylone hodie in vrbem maximam Seleuciam, quam*

Bagded vocant, traducta sunt. S. Petrus si ex terra Israelis ad illos Babylonenses scripsisset, primos Babylonios, tanquam metropolitas & principes nominasset, vt manifestè constat ex Epistola Ierusolymitana, cuius inscriptio est: Fratribus nostris filiis Deportationum Babylonia: & fratribus nostris qui sunt in Media, & reliquis omnibus Deportationibus Israelis. Pax vestra augeatur in aeternum. Ideo ita salutationem concepisset: Petrus Apostolus Iesu Christi, electis aduenis, seu peregrinantibus Dispersionis Babylonis, Ponti, &c. Sed quia Babylone scribebat, non opus fuit eos nominare, quibus intererat ipse. Iudæi, qui extra terram Israel degunt, etiamnum hodie vocantur, Dispersio Israel: item Dispersio filiorum Israel. Principes autem omnis Dispersionis, propter vetustatem erant Babylonienses, & qui illis accensebantur: eorùmque princeps magnificabat ab omnibus, vt vulgo de eo iactaretur illud: Æchmalotarcha Babylonis præstantior est Principe terræ Israelis. Rursus in epistola Synedrij aducitur, Filiis deportationis Mediæ, qui profectò sunt pars illa Iudæorum qui sub Ocho Artaxerxe in Hircaniam & Mediam transmigrati sunt. Vide quæ ad Numerum Eusebianum MDCLVIII. notauimus. Hæc Scaliger: in cuius sententiam pedibus it Drusius in Notis ad 1. Petri, 1. v. 1. & in priori Cómentario ad voces Hebraicas Noui Testaméti.

Hæc sunt magna Scaligeri arcana. quæ primus docuit, quæ nullus sciuit: sed sine dubio maiori ex parte vanissima. Nam cur Petrus si Babylone scribebat, salutationem non instruxit, *Petrus Apostolus Iesu Christi electis aduenis Dispersionis Mediæ, Ponti, Galatiæ, &c.* ad formulam nimirum Epistolæ Synedrij? Sed quæ sit Diaspora, seu Dispersio ad quam Petrus scribit, Interpretes abundè docent: ego non aliam puto, quàm illam, ad quam Iacobus: *Duodecim tribubus quæ sunt in Dispersione,* seu Diaspora. *Salutem.*

Ergo hic Babylonem Assyriam non solùm Erasmus, & Scaliger, sed etiam Theodotus Beza hæresiarcha & Drusius intellexere. At Bullingerus, Aterius, Cornelius Bertramus, Nouâtes Ægyptiam, teste Serario, maluerunt: vt etiam Henricus Buntingus Nouator, in Itinerario de itineribus D. Petri.

Verùm Petrum tropicè & figuratè de Roma sub Babylonis nomine locutum, mirus est veterum & recentiorum consensus. Eusebius lib. 2. Hist. Eccles. cap. 14. *Constat porro Petrum huius Marci* Euangelistæ *mentionem facere in priori Epistola, quam Romæ texuisse dicitur: quam quidem Epistolam ibi perscriptam ostendit, dum ciuitatem illam verbi translatione Babylonem appellat, hoc modo: Salutat vos Ecclesia nostræ electionis consors, quæ est in Babylone, & Marcus filius meus.*

S. Hieronymus de Script. Ecclesiast. in Marco: *Meminit huius Marci, & Petrus in epistola, 1. sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.* Eadem habet Sophronius.

Victor Antiochenus præfat. Commentariorum in Marcum: *Verum Marcus vbi Romam venisset, secutus est Petrum. Quare is in priori sua Canonica ad hunc modum de illo scribit: Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.*

Andreas Cæsariensis cap. 53. in Apocal. *Verùm Roma in Canonica beati Petri Babylonis vocabulo designatur.*

S. Beda præfat. in Euang. Marci: *Cui simile dat testimonium etiam Hierapolites Episcopus nomine Papias, qui & hoc dicit, quòd Petrus in prima epistola sua, quam de vrbe Roma scripsit, meminerit Marci, in qua tropicè Romam Babyloniam nominarit, cùm dicit: Salutat vos ea Ecclesia, quæ in Babylone electa est, & Marcus filius meus.* At id non Papias dixit, sed Eusebius. Idem S. Beda in 1. Petri, 5. 13. *Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coëlecta. Babylonem typicè Romam dicit, videlicet propter confusionem multiplicis idololatriæ: in cuius medio sancta Ecclesia iam tunc & perpetua fulgebat.*

Oecumenius: *Salutat vos quæ in Babylone est simul electa Ecclesia. Babylonem autem hic Romam vocat, ob excellentiam Imperij & claritatem, id quod olim multo tempore Babylon obtinuit.*

S. Ado Viennensis Episcopus in Martyrologio, 25. Aprilis: *Meminit huius Marci & Petrus in prima epistola, sub nomine Babylonis figuraliter Romam significans: Salutat, inquit, vos quæ est in Babylone coelecta Ecclesia, & Marcus filius meus.*

Notkerus Monachus S. Galli peruetustus scriptor, in Martyrologio edito ab Henrico Canisio tomo 6. Antiquæ Lectionis, hæc habet 25. Aprilis: *Meminit & huius Marci Petrus in 1. epistola, sub nomine Babylonis figuratè Romam significans: Salutat vos quæ est in Babylone Ecclesia, & Marcus filius meus.*

Petrus Damianus serm. 1. de S. Marco: *Beatus Petrus eum quasi specialem & vnanimem præ cæteris filium vocat, cum figuratè Romam nomine Babylonis appellans: Salutat vos, inquit, Ecclesia quæ est in Babylone coëlecta, & Marcus filius meus.*

Marianus Scotus In Chronico ad an. Christi 67. *Cuius,* Marci *Petrus 1. epistola meminit, Romam nomine Babylonis nominans: Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.*

Rupertus Abbas lib. 5. De Diu. Officiis, cap. 5. *Magnus quippe sonus extitit, cùm primum Imperator Romanæ vrbis, magnæ vtique Babylonis fidem Christi suscepit. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta, inquit Apostolus Petrus, Romam tropicè percutiens.*

Nicephorus Callistus lib. 2. Hist. Eccles. cap. 15. *Meminit porrò Marci in priore epistola sua Petrus, quam Romæ agens composuisse fertur: in qua etiam figuratè Romam Babylonem nominat, ita inquiens: Salutat vos ea quæ est in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.*

Hoc idem affirmant, Strabus, S. Thomas, Lyranus, Caietanus, Gagnæius, Guillaudus, Titelmanus, Salmeron, Estius, Sa, Lorinus, Serarius, omnes in 1. Petri. 5. 13. Item Antonius Puccius in orat. habita in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9. Cælius Rhodiginus lib. 4. Antiq. Lectionum, cap. 11. Ludouicus Viues & Leonardus Coquæus in 18. de Ciuitate Dei. cap. 22. Vvilhelmus Lindanus lib. 4. Panopliæ, cap. 82. Franciscus Sonnius lib. 1. Demonstrat. Christianæ Religionis, tract. 1. cap. 45. Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotypos. cap. 2. Abrahamus Ortelius in Thesauro Geographico, in Roma, Alfonsus Mendoza quæst. 4. quodlibetica scholastica, §. 6. Henricus Enriquez de Fine Hominis, cap. 15. §. 3. litt. L. in textu, & in Comment: Franciscus Varablus in 4. Micheæ, num. 38. Hector Pintus in 16. Ezechielis, Franciscus Ribera in 14. Apocal. num 28. Bellarminus lib. 2. de Rom. Pontifi. cap. 2. Thomas Bozius lib. 17. de Signis Ecclesiæ, cap. 6. Baronius Annali 1. an. Christi 45. num. 16. Ludouicus Alcasar in 16. Apocal. notatione 5. & in 17. cap. disp. 1. & 3. Iacobus Gordonus in Chronologia. anno Christi 45. Florimundus de Antichristo, cap. 26. Lessius de Antichristo, demonstrat. 12.

Et sanè magnum est Baronij argumentum, Petrum

trum Epistolam primam in Assyria Babylone non scripsisse: siquidem illis temporibus Caligulæ postremis, & Claudij primis quibus ea epistola composita est, Babylone, & vicina Seleucia res Iudæorum erant perturbatissimæ, bellis, cædibus, peste, exiliis, vti latè describit Iosephus 18. Antiq. cap. 12. & tunc Iudæi Babylone in Seleuciam commigrauerant: vt non sit verisimile Petrum tunc Babylone fuisse, aut ibi scripsisse.

Porrò Romam in aliquot vaticiniis Prophetarum sub Babylonis nomine adumbratam, nonnulli credidere: in Apocalypsi verò Babylonem esse Romam suo loco fusissimè demonstrabimus.

Ergo cùm tres distinxerimus Babylones, Chaldaïcam, Ægyptiam, & Romam; quidam vel odio, seu quia ita rati, suspicati sunt Antichristum non Babylone Chaldaica, non Ægyptia, sed Romæ nasciturum: quod non sit nasciturus in Ægyptia, nimis est exploratum, quòd id nullus auctor, nulla ratio doceat. In Babylone Assyriaca non esse generandum, ea sibi ratione persuadent: quod Chaldaïca Babylon iam sit radicitus euersa & penitus deleta, nec vnquam in perpetuum instauranda, aut reædificanda, vt vaticinia Isaiæ, & Ieremiæ apertissimè clamant, quæ posteà proferemus: non igitur in ea Babylone quæ nusquam est, nec vnquam erit, oriri poterit Antichristus. Reliquum igitur, vt si Babylone nasciturus est Antichristus, quemadmodum ex communi sensu Scriptorum Ecclesiasticorum cap. 12. docuimus, hanc Babylonem intelligamus Romam. Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotypos. cap. 2. hæc habet: *Nonnulli affirmant Antichristum Babylone nasciturum, vt in vrbe quæ omnium malorum extitit officina, summus malorum artifex, scelerúmque inuentor Antichristus nascatur. Alij cùm videant Babylonem iuxta Isaiæ vaticinium, funditus fuisse euersam, nec postea condendam fuisse, per Babylonem Romam intelligunt, non ineptè quidem: nam hoc nomen illi Petrus in 1. Catholica epistola tribuit, iuxta Hieronymum & Eusebium.* Vide Henricum Henriquez de fine Hominis, cap. 23. §. 3. lit. M, in comment. Consule etiam quæ scribimus lib. 8. cap. 16.

Sed vanissimum hoc, & paradoxum penitus commentum, cuncta refellunt: imò vt refutatione indignum, contemnendum erat, Patres enim & auctores qui Babylone produnt nasciturum Antichristum, tam perspicuè suis verbis Chaldaicam intelligunt, vt furor sit aliter existimare, Chaldaïcam, siquidem illam, ad Euphratem, caput olim regni Persarum disertè significant. Vide eorum sententias cap. 12. Deinde nullus vnquam Orthodoxus apertè ausus est dicere Antichristum Romæ nasciturum. Denique Antichristum in Babylone Chaldaïca nasciturum, examussim conuenit cum his quæ postmodum de Antichristi regno sumus tradituri: nam huius initia erunt in Babylone.

Chaldaïcæ Babylonis varij casus ac status per multa sæcula ad hanc vsque nostram ætatem.

CAP. XVIII.

QVia ex vaticiniis Isaiæ, & Ieremiæ multi credidêre Babylonem semel euersam, nunquam deinceps reædificatam, aut reædificandam, sed desertam excisam in sempiternum mansuram; age iam clarissimæ vrbis varios casus, clades, status, à tempore quo à Cyro Rege Persarum capta est, ad hæc vsque nostra tempora cum cura percurramus.

Primùm igitur à Cyro deuictam, & ingenti clade vastatam, sacræ litteræ pluribus locis narrant: eóque non pauci referunt oraculum Psalm. 136. 8. & 9. *Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.* Præsertim S. Cyrillus, & Procopius in 13. Isaiæ, & Theodoretus in Ierem. 50. De ea clade plura Herodotus lib. 1. Xenophon lib. 7. Cyropædiæ, Iustinus lib. 1. Iosephus lib. 10. Antiquit. cap. 12.

Deinde verò Darius Hystaspis filius rebellantes Babylonios perdomuit, vrbémque cepit, arte præclara Zopyri Megabyzi filij, strenui ducis. Hanc Babylonis cladem pluribus narrant Herodotus lib. 3. extremo, Iustinus lib. 2. extremo, Polyenus, lib. 7. Hanc Babylonis expugnationem Xerxi potiùs quàm Dario tribuit Ctesias in Fragmentis Persicis apud Photium.

Temporibus posteà Magni Alexandri Babylonem magnificentissimam & opulentissimam fuisse vrbem, Diod. Siculus lib. 17. Curtius, Plutarchus, Arrianus in rebus Alexandri, Iustinus lib. 15. & alij prodidere. Curtius splendidissimum ac triumphalem Alexandri in Babylonem ingressum pluribus describit lib. 5. Ac inter alia ait: *Cæterùm ipsius vrbis pulchritudo ac vetustas, non Regis modò, sed etiam omnium oculos in semet haud immeritò conuertit.* Et post alia: *Nihil vrbis eius corruptius moribus, nec ad irritandas, illiciendásque immodicas voluptates instructius.* Et enarratis Babylonis vitiis & Illecebris, subdit: *Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ per triginta quatuor dies saginatus, ad ea quæ sequebantur discrimina haud dubiè debilior futurus fuit, si hostem habuisset.*

At magna opera quæ Alexander Babylone destinauerat, perfecturus, ni mors eum intercepisset, iidem auctores produnt. Sed quomodo in eadem vrbe quasi conuentum orbis terrarum, omnium gentium legationibus auditis, egerit, Diodorus ita describit: *Olympias decima quarta* (nimirum supra centesimam) *agebatur, quo tempore è cunctis ferè orbis terrarum partibus legati ad Alexandrum venerunt: pars vt de rebus felicissimè gestis gratularentur: pars vt coronas offerrent: alij vt amicitiam & fœdus sancirent: complures vt magnificis Regem muneribus afficerent: quidam vt de criminibus obiectis se purgarent. Nam præter eos quos Asiæ nationes, ciuitates, & Principes miserant, etiam multi ex Europa, & Africa legati Regem accedebant. Ex Africa Carthaginienses, & Afro-Phœnices, & cuncti qui mare vsque ad columnas Herculis accolebant. Ex Europa Græcorum ciuitates, & Macedones, tum Illyrij, & plerique Adriæ accolæ, Thracúmque gentes, & iis finitimi Galatæ: quorum gens tum primum innotescere Græcis cœpit. Hi omnes legatos miserunt. Quorum catalogo Rex accepto, quibus primùm, & quibus deinceps, dum ad omnes perueniretur, ordine respondendum esset, constituit. Ac primùm eos qui sacrorum causa venerant, audiuit: secundum locum iis dedit, qui dona attulerant: indè qui cum finitimis controuersias habebant: quarti erant, qui de priuatis tractaturi venerant: vltimæ partes illorum erant, qui restitutioni exulum refragabantur.*

Iustinus lib. 12. *Ab vltimis litoribus Oceani Babyloniam reuertenti Alexandro, nuntiantur legationes Cartaginiensium, cæterarúmque Africæ ciuitatum, sed & Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullas quoque ex Italia eius aduentum Babyloniæ operiri.*

Adeò vniuersum terrarum orbem, nominis eius terror inuaserat, vt cuncta gentes veluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti, velut conuentum terrarum orbis acturo, quidam ex magis prædixit, ne vrbem introiret, testatus hunc locum ei fatalem fore.

Arrianus lib. 7. *Dehinc Babyloniam petenti Alexandro Afrorum legati occurrerunt gratulantes, Asiæ coronam ei deferentes. Ex Italia quoque Brutij, Lucani, ac Tyrrheni eadem de causa legatos miserunt. Idem & Carthaginienses fecisse dicuntur. Ab Æthiopibus quoque venerunt: & à Scythis Europam incolentibus. A Celtis etiam & Iberis, omnes amicitiam petentes: quorum nomina ac cultum tum primum Macedones cognouerunt. Nonnullos etiam vt controuersias quæ inter eos incidissent, dirimeret, venisse ferunt. Ac tum primùm Alexandrum sibi ipsi, & qui cum eo erant, vniuersæ terræ ac maris dominum visum esse. Aristus autem & Asclepiades, ex his qui de Alexandri rebus gestis scripserunt, dicunt Romanos etiam legatos misisse: & Alexandrum audita eorum legatione, iam tum de futura Romanorum potentia aliquid auguratum esse, cùm & illorum modestiam, & diligentiam, ac generositatem animaduertisset, eorúmque mores, atque instituta cognouisset. Cæterùm hoc vt neque omninò certum, neque prorsus incredibile commemoraui: tametsi nullus rerum Romanarum scriptor huius legationis ad Alexandrum missæ mentionem fecit: neque ex his qui Alexandri res gestas conscripserunt, (quos quidem ego præcipuè sequor) Ptolemæus Lagi, & Aristobulus. Neque verò Rom. Reipublica conueniens videtur, quæ liberrima tunc temporis erat, ad regem externum, quique alioqui tam procul domo aberat, legatos misisse, præsertim cum neque metus vrgeret, neque vlla vtilitatis spes eos moueret: cùmque si qui alij, odio tyrannicum & genus & nomen prosequerentur.*

Orosius lib. 3. cap. 10. qui eadem de Legatis variarum gentium Babyloniam ad Alexandrum venientium, quæ Diodorus, Iustinus, & Arrianus, perscribit, hæc addit: *Hispanus Mauritius ad supplicandum Alexandro Babyloniam adiit, cruentúmque vltro dominum, ne hostem acciperet, per Assyriam, Indiámque quæsiuit: terrarum metas lustrans, & vtrique infeliciter notus Oceano: & tamen tam violentæ necessitatis memoria, vel obliuione defecit, vel viluit vetustate. Et nos perpetuæ recordationi hæsurum putamus, quòd plurima orbis parte secura, vnum angulum fugax latro violauit: quasi verò Gothorum & Sueuorum pacem, vt non dicam versa vice Indus vel Assyrius, sed etiam vel ipse, qui hostem patitur, Hispanus orauerit.* Queritur Hispanias à Gothis & Sueuis occupatas.

Alexandrum Babylone obiisse omnes affirmant. Veneno periisse plerique tradunt. Val. Maximus lib. 1. cap. 7. *Quam benè Macedonia Rex Alexander per quietem visa imagine præmonitus erat, vt vitæ suæ custos esset diligentior, si eum cauendi etiam periculi consilio fortuna instruere voluisset. Námque Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit, quàm exitu sensit: existimauit enim ab illo se interfici, cùm eum nunquam vidisset. Interposito deinde tempore, postquam in conspectum venisset, nocturni metus patefacta imagine, vt Antipatri filium esse cognouit, adiecto versu Græco, qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum veneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo repulit.*

Curtius lib. 10. *Veneno necatum esse credidere plerique: filium Antipatri inter ministros Iollam nomine, patris iussu dedisse. Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem esse constat, vt ferrum quoque exurat. Vngula iumenti duntaxat patiens esse constat. Succistygem appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat. Hoc per Cassandrum allatum, traditumque fratri Iollæ, & ab eo supremæ Regis potioni inditum. Hæc vtcumque sunt tradita, eorum quos rumor asperserat, mox potentia extinxit.*

Iustinus lib. 12. *Accepto poculo, media potione repentè veluti telo confixus Alexander ingemuit: elatúsque è conuiuio semianimis, tanto dolore cruciatus est, vt ferrum in remedia posceret. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis disseminauerunt: re autem vera insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Auctor insidiarum Antipater fuit: qui ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Iolla ministrare regi solebat: cuius veneni tanta vis fuit, vt non ferro, non testa contineretur: nec aliter ferri, nisi in vngula equi potuerit: præmonito filio, ne aliis quam Thessalo, & fratribus crederet. Hac igitur ex causa, apud Thessalum paratum, repetitúmque conuiuium est. Philippus & Iollas prægustare potum Regis soliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatæ iam potioni supermiserunt.*

Plinius lib. 31. cap. 16. *Vngulas tantùm mularum repertas, neque aliam vllam materiam, quæ non perroderetur à veneno Stygis aquæ, cùm id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum.* Idem lib. 2. cap. 103. *Iuxta Nonacrim Arcadiæ, Styx, nec odore differens, nec colore, epota, illicò necat.*

Orosius lib. 3. cap. 20. *Alexander verò apud Babyloniam, cùm ministri insidiis, venenum potasset, interiit.*

Cæterùm morbo abiisse tradiderunt Diodorus lib. 17. Plutarchus in Alexandro, Arrianus lib. 7. Rerum Alexandri, Æmilius Probus in Timoleonte. Plutarchus & Arrianus veneni suspicionem acriter eleuant. Et ille quidem hæc scribit: *Veneni extemplò suspicionem nemo habuit. Sextò demum anno amantant indicio delato, Olympiada multos necasse, ossa etiam proiecisse mortui Iollæ quasi venenum hic miscuisset. Qui verò auctorem Aristotelem huius facinoris perhibent. Antipatro fuisse, atque omninò per illum allatum virus, ÿ Agnothemin quendam, qui id è Antigono rege audisset, narrasse referunt. Venenum aquam frigidam fuisse, & instar glaciei gelidam, quæ Nonacride ex petra quadam resudet. Eam sicut tenuem rorem excipientes asini vngula reponere: nullo enim vase ferri alio passe, verùm erodere rigore suo, & acrimonia omnia. Maxima pars tamen eam veneni fabulam prorsus existimant commentitiam, habéntque argumentum non leue, quod dissentientibus per multos dies ducibus, corpus quum locis feruidis, & æstuosis iacuisset non curatum, eiusmodi veneni nullum vestigium præ se tulerit, verum sine liuore & tabe permanserit recens.*

Arrianus autem: *Neque verò me præterit, multa alia præter hæc, de Alexandri obitu scripta esse quodque venenum ei ab Antipatro missum fuerit, quo interiit: Aristotelémque id Antipatro confecisse, Alexandrum ob Callisthenis necem metuentem: idque à Cassandro Antipatri filio allatum. Alij in iumenti vngula allatum scribunt: & per Iollam minorem Cassandri fratrem Regi traditum. Fuisse enim Iollam Regi à poculis, eique ab Alexandro paulo ante eius mortem, acerbi aliquid accidisse. Alij Medium, quod Iollæ amator esset, sceleris conscium fuisse scribunt. Nam &*

hunc

hanc Alexandro auctorem comessationis fuisse: statimque post haustum poculum, vehementem dolorem sensisse, ita vt conuiuio excedere sit coactus. Quidam etiam scribere non erubuit, Alexandrum quum iam de salute desperaret, ad Euphratem se contulisse, coniiciendi se in flumen animo, vti sublatus ex hominum oculis, certiorem apud posteros fidem faceret, se ex deorum genere ortum, ad deos rediisse: Roxanem verò, consilio eius intellecto, inhibuisse, plorantémque ipsum dixisse. Inuidere illam sibi diuinitatis partæ gloriam. Quæquidem idcò potiùs à me commemorantur, ne ignorasse videar, ea tum sparsa fuisse, quam quòd fide digna existimem. Eadem fermè ex Plutarcho & Arriano descripsit Ioannes Monachus in Vita Alexandri.

Ceterùm his omnibus antiquior Diodotus, tametsi tradit morbo extinctum Alexandrum, at veneni opinionem oon prorsus abiicit, ait enim: *Quoniam verò scriptores nonnulli de morte huius Regis discrepant, letali extinctum pharmaco memorantes: non præterire quæ tradiderunt, necessarium videtur. Antipatrum per filium suum, qui Regi à cyathis erat, mortifero Regem pharmaco potionasse. Sed quia summa eius in Europa post Alexandri obitum, fuit potentia, & Cassander in Regno successit, plerosque scriptores veneni mentionem in monumentis suis facere non fuisse ausos.*

Proximè post Alexandrum regnauit io Syria & Babylone Seleucus Nicator seu Nicanor, quo tempore Babylon clara & insignis fuit, quam ipse Seleucus ope Ptolemæi in potestatem redegerit. Hæc omnia fusè narrant, qui res Selcocl stylo sunt prosecuti Diod. Siculus lib. 19. Iosephus lib. 12. Antiquit. cap. 1. Iostious lib. 15. Appianus in Syriacis. Hic Seleucus prope Babylonem de suo nomine Seleuciam vrbem condidit quæ paulatim Babylonem exhausit. Appianus io Syriacis: *Quum verò* Seleucus *eam* Seleuciam *quæ ad Tigrim est, conderet, Magos iussos diem, horámque fundamentorum fodiendorum eligere, mentitos esse horam, quòd nollent tantam vrbem* (id est Babylonem) *contra se muniri. Quúmque Rex præscriptam horam expectaret in tentorio, & exercitus ad opus paratus, silentio signum operiretur, repente felici hora visi sunt sibi audisse vocem iubentis: móxque ad opus prosiluerunt, tanta alacritate, vt ne à præconibus quidem prohiberi potuerint. Quo perfecto, Seleucum tristem, & de fato vrbis sollicitum, Magi securitate impetrata, sic affati sunt: Fatalem necessitatem, ô Rex, siue malam, siue bonam, nec homo potest mutare, nec ciuitas: sunt enim & ciuitatibus sua fata, sicut hominibus singulis. Hanc verò pluribus sæculis manere, diis placuit, quando initium eius ad eam horam incidit. Nos verò timentes talem munitionem contra nos erigi, declinare fata conabamur: at illa plus valuerunt, quàm vel Magorum versutia, vel Regis ignorantia. Itaque fortuna ipsa quod felicius erat, imperauit exercitui: id quod tibi declarabimus, ne putes nos adhuc vti commentitiis artibus. Nam & præsidebas ipse, & signum expectari iusseras: exercitus verò alias semper vel in subeundis periculis ac laboribus obsequentissimus, nunc ne quiescere quidem se iubente sustinuit, sed eodem momento vniuersus prosiluit vnà cum Præfectis, quasi iussus, sicut reuera iussus est: quamobrem ne tuo quidem Imperio cohiberi potuit. Quid igitur in rebus humanis Rege potentius fuerit nisi Deus, qui te voti fecit compotem, & melior vobis auctor condendæ vrbis fuit, infensus nostro ac finitimorum generi? Quid enim posthac res nostræ valebunt, admotis ad nos potentioribus accolis Hæc certè ciuitas bona fortuna conditur, floreb itque diutissimè. Tu verò peccato nostro, profecto à metu amittendi felicitatem propriam, veniam confirmare dignaberis. Hac Magorum oratione Rex delectatus, ignouit. Et hæc sunt quæ de Seleucia comperi.*

Ergo recens Seleucia condita paolatim multum de celebritate vicinæ Babyloniæ detraxit. Cæterum tempore Antiochi Magni Syriæ Regis, qui bellum cum Romanis Annibale suasore gessit, Babylonem claram adhuc fuisse, auctor est Polybius lib. 5. cùm refert Molonem Mediæ Satrapam, Seleuciam & Babyloniam Antiocho abstulisse. Et Cn. Manlius Consul in orat. ad milites, apud Titum Liuium lib. 38. capite 17. agens de eisdem Antiochi temporibus, ait: *Macedones, qui Alexandriam in Ægypto, qui Seleuciam ac Babyloniam, quique alias sparsas per orbem terrarum colonias habent, in Syros, Parthos, Ægyptios degenerarunt.*

Appianos in Syriacis de Antiochn Epiphane filio Antiochi Magni, ait: *Is possidebat Syriam, gentésque finitimas, cùm Satrapam Babyloni præfecisset Timarchum.* Et mox de Demetrio Antiochi fratre addit: *Timarcho vt rebelle occiso, qui alioquin etiam Babylonis præfecturam malè administrauerat, quam ob rem Soter appellatus est, orto à Babyloniis initio.*

Temporibus Marci Crassi extabat Babylon: Plutarchus in Crasso: *Quòd cùm progrediendum vltra, & Babylon esset tentanda, Seleuciáque, Parthis semper infestæ vrbes.*

Iustinus lib. 42. agens de Herode Parthorum Rege, qui Crassum cum exercitu deleuit, ait: *Frater eius Herodes, cùm regnum vacans occupasset, Babyloniam quo Mithridates confugerat, diu obsidet, & fame coactos, in deditionem oppidanos compellit.* Et de Clade Crassi Lucanus lib. 1.

Cúmque superba foret Babylon spolianda trophæis.

Qualis verò Babylonis facies fuerit ætate Augusti Cæsaris, Diodorus Siculus, qui eo scribebat tempore, lib. 2. ita exponit: *Verùm ista Persarum Reges postea sacrilegio abstulerunt: regiásque alias structuras partim tempus omninò aboleuit, partim corrupit. Nam & ipsius Babylonis exigua quædam portio nunc habitatur, maximáque intra muros pars agrorum cultui est exposita.*

Sub Tiberio scripsit Strabo, qui hæc de Babylone lib. 16. tradit: *Quia etiam reliqua* (vrbia Babylonis post Alexandrum Magnum) *neglecta sunt, & vrbis partem Persæ diruerunt, partem tempus consumpsit, & Macedonum negligentia: præsertim postquam Seleucus Nicator Seleuciam ad Tigrim condidit, stadiis tantum trecentis à Babylone dissitam. Nam & ille & posteri omnes huic vrbi maximopere studuerunt, & Regiam eò transtulerunt: & nunc Babylone hæc maior est: illa magna ex parte deserta, vt intrepidè de ea vsurpari possit, quod de Megalopoli Arcadiæ magna vrbe quidam dixit Comicus: Est magna solitudo nunc Megalopolis.* Et post alia: *Babylon olim Assyriæ fuit metropolis: nunc Seleucia est, quæ ad Tigrim dicitur: Prope eam pagus maximus est nomine Ctesiphon, in quo Parthorum reges hiemabant, Seleuciæ parcentes, ne Scythica & militaris nationis hospitio assiduo opprimeretur. Hic pagus vrbis potentia ac magnitudine est, cùm Parthorum multitudinem & apparatum omnem recipiat, ac venalia & necessaria artificia illis suppeditet. Ibi Parthorum reges propter aeris temperiem degere solebant.*

Principatu Caij Caligulæ Babylon etiam vigebat, vt etiam Seleucia & Ctesiphon, de quibus multa Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 12. cùm bella

& res

& res gestas Asinæi & Anilæi insignium Iudæorum in Babylonia describit. *Parthorum*, inquit, *Ditioni tunc suberat Babylonia.* Satrapam quoque habuisse memorat, ac tũ Parthis imperasse Artabanũ. Deinde narrat quemadmodum Iudæi metu Babyloniorũ è Babylone in Seleuciam se transtulerint. *Babylonius*, inquit *populus, sublato Anilæi sodalitio, in Iudæos vndique coortus est. Itaque non ferentes eorum violentiam, & sentientes se ad confligendum impares, nolentes cum iis habitare amplius, migrarunt Seleuciam vrbem eius regionis præcipuam, à Seleuco Nicanore olim conditam. Hoc commune est Macedonum, Græcorum, & Syrorum domicilium. Eò postquam confugerunt Iudæi per quinquennium nulla affecti sunt iniuria: sexto autem anno peste Apud Babylonem grassante, denuo inde migratum est: quam multitudinem excipiente Seleucia, secuta est Iudæos maior calamitas.*

Eam describit, qua ait periisse supra quinquaginta Iudæorum millia: postea subdit: *Hi deinde secesserunt Ctesiphontem vrbem Græcanicam, vicinam Seleuciæ, vbi quotannis Rex hibernare est solitus, habens ibi maiorem supellectilis partem repositam: ibique sedes fixerunt, tutos se ratis regiæ maiestatis reuerentia. Cæterùm Babyloniorum & Seleucensium terror omnes eius tractus Iudæos peruagatus est.*

Sub Claudio opulentam & nobilem fuisse Babylonem, Philostratus lib. 1. vitæ Apollonij à capite 15. ad finem vsque libri diffusè enarrat, vbi gesta Apollonij in eadem vrbe, congressum eius cum Satrapis, cum Magis, cum Bardane Parthorum Rege, ibi tum commorante, delicias, opes, & magnificentiam Babylonis accuratè describit. De hoc Bardane Parthorum Rege vide Tacitum Annali vndecimo.

Eadem de re.

CAP. XIX.

SVb Tito Imperatore, qualis Babylon fuerit, Plinius qui tunc viuebat, opúsque suum Tito dicabat, lib. 6. cap. 26. ita refert: *Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritudinem obtinuit in toto orbe.* Et post pauca: *Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Cæterò in solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id condita à Nicatore intra nonagesimum lapidem, (quadragesimũ,* Straboni consentaneè) *in confluente Euphratis fossa perducti, atque Tigris: quæ tamẽ Babylonia cognominatur, libera hodie ac sui iuris, Macedonúmque moris. Ferunt ei plebis vrbanæ sexcenta millia esse: situm verò mœnium aquilæ pandentis alas: agrũ totius orientis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendam Ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidêre Parthi: quod nunc est caput regni: & postquam nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam in vicino condidit.* De Vologese Parthorum Rege, Nerone rerum potiente, plura Tacitus Annali 12. & Dio lib. 62. & 63.

De Traiano Xiphilinus ex Dione lib. 68. ait, eum cum exercitu Babylonem venisse. *Ibi*, inquit, *Traianus vidit lacum bituminis, ex quo mœnia Babylonis ædificata sunt: cuius tanta vis est, vt permixtum cum lateribus, aut minutis lapidibus, quouis saxo sit aut ferro potentius.*

Paulus Diaconus lib. 10. Miscellæ, cap. 63. *Traianus Seleuciam, & Ctesiphontem, Babylonem, & Edessam vicit ac tenuit.*

Rerum potiente Hadriano scripsit Pausanias, qui in Arcadicis, seu lib. 8. Hæc ait: *Babylon omnium, quas vnquam sol aspexit, vrbium maxima, iam nihil præter muros reliqui habet.* In hunc Pausaniæ locum hæc annotauit Fridericus Sylburgius: *Ambigua hic sunt Græci textus verba: primò enim sic reddi possunt: De Beli Babylone, templum duntaxat superest: de ea verò Babylone, qua tunc sol maiorem vrbem non vidit, nil præter muros est reliquum. Ea versio duas statuit Babylonas. Alij ergo sic malunt interpretari: Babylone reliquum est Beli templum: de Babylone, inquam, illa, qua sol tunc maiorem vrbem non vidit, nihil iam superest præter mœnia. Plinius lib. 6. cap. 26. de vna duntaxat Babylone loquens, hæc scribit: Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Cæterò in solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ.* Hæc Sylburgius.

Sub Marco Aurelio, & Lucio Vero Imperatoribus Babylon manebat: nam Iulius Capitolinus de Lucio Vero hæc tradit: *Fuit eius fati, vt in eas prouincias per quas rediit, Romam vsque, luem secum deferre videretur. Et nata fertur pestilentia in Babylonia, vbi de templo Apollinis, ex arcula aurea quam miles fortè inciderat, spiritus pestilens euasit, atque inde Parthos, orbémque complesse.* Ammianus Marcellinus eam pestẽ Seleuciæ ortam affirmat lib. 23. cap. 10. hisce verbis: *Seleucia ambitiosum opus Nicanoris Seleuci. Qua per duces Veri Cæsaris, vt antea retulimus, expulsata* (aliàs, *excisa,*) *auulsum sedibus simulachrum Chomei Apollinis, perlatúmque Romam in Æde Apollinis, Palatini deorum Antistites collocarunt. Fertur autem, quòd post direptum hoc idem figmentum, incensa ciuitate, milites fanum scrutantes, inuenêre foramen angustum: quo reserato, vt pretiosum aliquid inuenirent, ex adyto quodam concluso à Chaldæorum arcanis, labes primordialis exiliuit, quæ insanabilium vi concepta morborum, eiusdem Veri & Marci Antonini temporibus, ab ipsis Persarum finibus, adúsque Rhenum & Gallias, cuncta contagiis polluebat, & mortibus*

De Bello Parthico Seueri Imperatoris hæc Dio lib. 75. *Itémque Seleuciam & Babylonem desertas celeriter cepit, ac paulo post Ctesiphontem, quam vrbem diripiendam reliquit militibus, & in ea cædem maximam fecit, cepitque superstitum hominum ad centum millia.* Zozimus lib. 1. *Seuerus Persas adgressus, vno impetu Ctesiphontem, Babylonemque cepit.*

Fuit Babylon sub ditione Macedonum, Seleuci Nicatoris successorum, ad Arsacem vsque, Parthici Imperij fundatorem, qui excusso iugo Macedonum, Parthicum illud Romanis formidabile condidit regnum, vt Tacitus 5. Histor. Arrianus lib. 1. Parthicorum, apud Photium in Bibliotheca, num. LVIII. Appianus in Syriacis, pag. 130. Herodianus lib. 6. Iustinus lib. 41. Dio Cassius lib. 40. Zozimus lib. 5. Ammianus lib. 23. cap. 16. Eusebius in Chronico numero MDCCLXIX. Agathias lib. 2. cap. 14. Zonaras tomo 2. in Alexandro Mammeæ, Suidas in Arsace, referunt. Vide Onuphrium in Imperio Romano, & Scaligerum in Notis ad Numerũ Eusebianum MDCCLXIX. & lib. 3. Canonum, pag. 316. Sanè Parthorum Reges tandem Babylonem in suam potestatem redegerunt. Dio: *Deinde rebus secundis vsi, omnes circum se positas regiones occuparunt: Mesopotamiámque, quæ priùs à præfecto regebatur, sui iuris fecerunt.* Clarius id expressit Orosius lib. 5. cap. 4. *Mithridates tunc siquidem rex Parthorum, sextus ab Arsace, victo Demetrij Præfecto, Babyloniam vrbem, finésque eius vniuersos victor inuasit.* Eadem ad verbum in Miscella lib. 4. cap. 17. desumpta planè ex

libro

libro 52. Liuij, vbi hæc bella describebantur: cuius nunc tantùm breuis epitome superest. Vide Iustinum initio lib. 36. & Appianū Syriaca, pag. 118.

Sub Alexandro verò Mammeæ, Artaxares, seu Artaxerxes, cæso Artabano vltimo Parthorum Rege, Imperium Parthis ademptum, primus Persis restituit: quando etiam Babylon Persis cessit, vti Herodianus lib. 6. Dio lib. 80. Agathias lib. 2. & 4. Zonaras Annali 2. testantur. Vide Onuphrium in Romano Imperio, & Scaligerum lib. 3. Canonum, pag. 316. & Gordonum anno Christi 214. 227.

Sub Decio Imperatore Babylon Episcopum habebat S. Polychronium: de quo in Romano Martyrologio, 17. Februarij, hæc leguntur: *In Perside natalis B. Polychronij Episcopi Babylonis, qui in persecutione Decij, ore lapidibus cæso, manibus extensis, oculos ad cælum eleuans, emisit spiritum.* Eadem quoque habentur in Martyrologiis S. Bedę. S. Adonis, Vsuardi, Rabbani, Notkeri, Vuandelberti.

Sextus Rufus in Breuiario: *Constantius rerum dominus extremo vitæ suæ tempore expeditionem parauit in Persas. Toto enim orbe pacatis gentibus, & recenti de Gothis gloriosior victoria, cunctis in Persas descendebat agminibus. Sub cuius aduentum Babylonia in tantū regna trepidarunt, vt supplex eorum legatio occurreret, Persásque facturos imperata promitteret.*

Tempore Iuliani Apostatæ, quando Ammianus Marcellinus in eius exercitu militabat, Assyriæque regiones perlustrabat, lib. 23. cap. 20. hæc scribit: *In omni autem Assyria multæ sunt vrbes: splendidissimæ verò & peruulgatæ hæ solæ sunt tres, Babylon, cuius mœnia bitumine Semiramis struxit: arcem enim antiquissimus rex condidit Belus, & Ctesiphon, quam Vardanes priscis temporibus instituit, posteáque rex Pacorus incolarum viribus amplificatam & mœnibus, Græco indito nomine, Persidos efficit specimen summum. Post hāc Seleucia ambitiosum opus Nicatoris Seleuci.* Erat ergo Babylon Ammiani tēporibus splendidissima.

S. Hieronymi tamen ætate, qualis Babylon fuerit, ipse demonstrat, in 13. Isaiæ eiusdem sacri vatis elucidans vaticinium de sempiterno Babylonis excidio, in hunc modum disserens: *Vsque in præsentem diem prophetia. Babylonis expletur: & sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorrham, sic & ista subuersa, non habitabitur in æternum. Pro illa enim Seleuciam & Ctesiphontem vrbes Persarum inclytas fecerunt. In tantum Babylon vastata erit, atque deserta, vt ne ad pascua quidem armentorum & pecorum vtilis sit. Non enim tendet ibi Arabs, Saracenúsque tentoria, nec pastores post vestigia gregum fessi labore quiescent, sed inter parietinas & angustias veterum ruinarum habitabunt varia ferarum genera, aut dæmonum phantasmata. Per quæ omnia vastitatis & solitudinis signa monstrantur: quod tanta sit depopulatio vrbis quondam potentissimæ, vt præ multitudine dæmonum ac bestiarum, nullus in eam audeat pastorum, id est, deserti appetitor intrare. Didicimus à quodā fratre Elamita, qui de illis finibus egrediens, nunc Ierosolymis vitā exigit monachorū, venationes regias esse in Babylone, & omnis generis bestias murorum eius tantum ambitu cōtineri.*

Fuit autem Babylon sub Imperio Persarum quamdiu illud regnum stetit: euersum est autem à Mahometanis Saracenis fuso & fugato Hormisda seu Iezdegird, vltimo Persarum rege, anno Heraclij Imperatoris X X X. vt Landulphus Sagax in Miscella lib. 18. cap. 69. & Cedrenus in Annalibus disertè produnt: qui annus iuxta certiorem Chronologiā est Christi DCXXXIX. vel XL.

Quamuis Sigebertus in Chronico, & Hathonus Armenus libro de Tartaris, c. 15. id contigisse tradant anno salutis DCXXXII. Vide Scaligerum lib. 5. de Emendationibus Temporum, & Casaubonum in Notis ad Lampridij Alexandrum Seuerum. Subdit verò Haithonus: *Persarum itaque Rege taliter interempto, & tam regno Persarum, quàm pluribus aliis subiugatis, præfati iniquitatis filij Agareni sibi Imperatorem elegerunt, quendam videlicet de progenie Mahometi, & ipsū vocauerūt Caliph: & ordinauerūt, quod sedem teneret in Baldach opulentissima ciuitate.*

Atque hic fingitur initium Caliphatus Arabum in Babylone, siue in Baldach, vel Bagdad, quæ vel est Babylon, vel Seleucia vt posteà dicemus. Notant primum Calipham, seu summum Pontificem fuisse Othman, filium Ophan. Vide Scaligerum lib. 5. Emendat. Temporum, & in Canonibus lib. 3. pag. 257. 317. Casaubonum ad Lampridij Alexandrum, Gordonum anno Christi 633.

Strabus Monachus qui circa annum domini 840. floruit, in Glosa ordinaria ad Isaiæ 13. ait: *Babylon non postea reædificata est: sed dicitur in medio eius esse lacus serpentibus plenus: & arbusta, in quibus horribiles bestiæ, & aues, & venatio regia, & inhabitabilis est propter portenta.*

Aretas Cæsariensis Episcopus cap. 36. in 13. Apocalyps. dicit: *Babyloniorum regna Saracenorum regnum manifestè successit quòd in hoc vsque tempus regia eorum Babylone sit.* Hinc disces post fundatum Babylone Caliphatum, Aretam vixisse.

Anno Christi MIX. Babylonis princeps impulsu Iudæorum Europæorum templum Christianorum Ierosolymis diruit: Sepulchrum verò Dominicum demoliri non potuit. Extat historia scitu sanè digna apud Glabrum Radulphum lib. 3. cap. 7.

Anno Domini. M X C V I I. ad Gothephridum, aliósque duces belli sacri, Anthiochiam obsidentes missa est legatio à Rege, seu Admiraldo Babylonis, vti pleniùs narrant Robertus Monachus, qui illo vixit tempore, initio lib. 5. de Bello sacro, & Ottho Frisingensis lib. 7. cap. 3.

Alexandri I I I. Romani Pontificis ætate, circiter annum Christi MCLXXII. statum Babylonis, Beniamin Tudelensis, qui tunc eas regiones peragrabat, & oculis videbat, Itinerarij pag. 70. ita describit: *Babel illa antiqua, triginta milliarium spatium complexa, iámque funditus euersa est: in qua Nabuchodonosoris Regia ruinæ adhuc visuntur, hominibus inaccessibiles, propter varia & maleficia serpentum, draconúmque ibidē degentiū genera.* Conueniunt hęc cum illis quæ paulo ante ex Strabo descripsimus.

Caliphatus Baldach, seu Bagded, quamdiu steterit: & num Bagded sit Babylonia, vel Seleucia.

CAP. XX.

Mira planè sunt quæ Beniamin Tudelensis de Calipha Baldach, seu Bagdad, à se visa literis consignauit, quæ quia multis rebus vsui esse possunt, nec à nostro instituto videntur aliena, hîc inserimus, ait enim pag. 59. *Bagdad magna vrbs, initium regni Caliphæ nomine Amir Amumenim Algbabassi, ex progenie illius quem Ismaelitæ Prophetam suum vocant, qui toti doctrinæ & sectæ Ismaelitarum præest: atque hoc nomine cæteris omnibus Ismaelitis regibus suspiciendus, venerabilisque habetur: præest enim omnibus illis vt summus quidam omnium Pontifex. Habétque intra vrbem ipsam Bagdad palatium trium milliarium area constructum: intráque palatium silua omnium terræ orbis arborum generibus instructa est, non solùm fructiferis, sed sterilibus etiam: bestiarum quoque naturis omnibus frequens. In media autem silua*

maxi

maximũ stagnũ aquarum ex Tigri flumine deductarum. Calipha autẽ in illa silua animi causa vel deambulante, vel cœnante, venationes, aucupia, & piscationes a ministris exercentur. Hunc locum ille petit consiliariorũ & principum suorum comitatu instructus. Estque nomen proprium magni huius Regis, Al-Ghabassi Hhaphesi.

Is autem sibi hanc religionem indixit, vt nullum vsum capiat, vel cibi, vel potus, aut vestitus, nisi ex manuum suarum labore: est verò artifex storearum, & tegetum elegantissimarum, quas sigillo proprio notatas in forum vendendas præcipuis ministris tradit: eas verò magnates terræ emunt, illisque quæstus pecunia ipse sibi victum parat. Est autem probus moribus vir, & fidelis, suóque ritu religiosus, humanissiméque salutat, & alloquitur omnes homines. At verò Ismaelitis non licet illum intueri. Peregrini autem, qui ex remotissimis regionibus domum illam celebrem Meka dictam in terra Ælimansitam petunt, hoc iter faciunt, Calipha salutandi studio: Ingressique in Palatium clamant: Domine noster, Ismaelitarum lux, legisque nostræ iubar, ostende nobis faciei tuæ splendorẽ. Quorum verbis ipse non intendit animum. Tum verò principes, familiares, ac ministri ipsius eundem huiusmodi oratione petunt: Domine noster, expande pacem tuam super homines hos ex remotis regionibus huc venientes, quos mirabilis cupiditas impulit cõfugiendi in vmbram decoris tui. Eadem igitur hora ille vestis suæ alam sublatam è fenestra demittit, quam peregrini adeuntes religiosè deosculantur, audiúntque huiusmodi responso ex vno illorum familiarium principum, Ite in pace: iam quippe Dominus noster, Ismaelitarum lux excepit, & dedit vobis pacem (existimatur enim ab his tanquam ille quem ipsi suum Prophetam prædicant) redeunt itaque in patriam vnusquisque suam lætissimi, postquam hoc modo dimissi huiusmodi Principis oratione fuerint: ac domum redeuntes, à fratribus, consanguineis, & familiaribus, atque necessariis, vestium exosculationibus excipiuntur.

Singulis autem principibus iis qui Calipha inseruiunt, singula sunt palatia intra illam maximam regiam: singuli tamen ferreis catenis vincti incedunt: atque singulis horum ædibus præfecti sunt custodes, obseruantes ne quis aduersus maximum illum regem, nouarum rerum aliquid tentet. Accidit enim semel, vt ipsius fratres aduersus eum cõiuratione inita, vnũ aliũ quempiam ex ipsorum numero præficerent: quam ob rem ipsa decreto sanxit, vt singuli gentilicia ipsius familiæ filij catenis ferreis vincirentur, ne iterum eiusmodi aggrederentur facinus aduersus maximũ Regem: verùm vnusquisque versatur in priuata aula amplis honoribus cultus, habétque vrbes, oppida, & regiones, ex quibus per quæstores allata tributa & vectigalia quotãnis accipit, exercent autẽ cõuiuia, & genio per totã vitã indulgent.

Sunt verò in illo maximi Regis palatio admirandæ magnitudinis ædificia, & columnæ ex argento & auro, & penetralia his metallis obducta, & omnibus gemmarum, & vnionum generibus exornata. Quo palatio ille semel in anno tantùm prodit, eo festo, vel Paschate quod ab ipsis Ramadan dicitur. Concurrit autem frequens hominum turba ex variis & remotis regionibus ad illam diem, ipsius faciei videndi causa. Vehitur autem ille mula regiis vestimentis ex auro & argento contextis indutus, caput cidari ornatus incomparabilis pretij lapidibus splendens. super cidarim verò nigrum sudarium gestat, quo gestamine sæculi huius verecundiam profitetur: ac si diceret: Hanc maximã, quam conspicitis, amplitudinem tenebræ obscurabunt in die mortis. Comitantur præterea ipsum Ismaelitarum magnates omnes pulcherrimis culti vestibus, equisque insidentes principes Arabiæ, principes Mediæ, & Persidis, principes regionis Tuboth, quæ ab Arabia trium mensium itinere distat. Prodit autem ex Regia sua ad magnã quã vocant precationis domũ in porta Bosra ædificatã: illa enim illis maxima precationis domus habetur.

Porro tam viri quàm fœminæ omnes qui illum diem celebrant, purpureis & sericeis vestimentis vestiti sunt. Inueniat etiam per vias & plateas cunctas omnia instrumentorum, canticorum, saltationum genera, ipso præeunte ludentia: atque ipse Calipha maximus rex ab omnibus salutatur huiusmodi vocibus: Pax super te Domine noster rex. Ipse inquam suam ipsius vestem exosculatur: qua interdum, interdum verò sola manu protensa pacem & salutationem illis significat, atque ita vsque ad precationis atrium incedit: vbi turri lignea conscensa, ex superiori loco legem suam pro concione interpretatur. Tum verò Ismaelitarum sapientes consurgentes, illi fausta omnia precati, gratulantur, magnitudinem & pietatem eximiam, multis exemplis perspectam, quam perpetuam ipsi optant. Hanc verò gratulationem cæteri omnes promouent, respondentes, Amen. Deinde verò ipse illis omnibus benedicit. Mox camelus adductus ab ipso iugulatur: hoc enim Paschale conuiuium illis habetur: ex cuius carne principibus illis ministris suis particulas distribui iubet, degustaturis mactationem, ab ipsorum Rege sanctè factam: quo illi dono valde lætantur. Hisque suo ritu peractis, ab illa precationis domo discedunt. Redit autem Rex alia via quam venerat, secundum Tigris fluuij ripam ipse solus: nam cæteri principes ac ministri nauigiis per fluuium vecti redeunt ante illum, donec ingrediatur in regiã. Obseruatur ante via illa diligenter toto anno per custodes, ne quis fortè eo loco ingrediatur, qui pedum illius vestigiis sacer est. Toto ipso deinceps anno intra regiam continetur, nusquam aliò egressurus. Construxit verò palatium vltra fluuium in ipsa ripa brachij cuiusdam Euphratis fluminis, qui ex altero vrbis latere fluit, in quo magnas domos ædificauit & fora, atque etiam Xenodochia, ægrotantibus pauperibus curandis idonea. Hactenus Beniamin de Calipha.

In Hebraïco Chronico Rabbi Abrahã Zacuthi Salmãticensis de rebus Ismaelitarũ quod Iosephus Scaliger in epitomẽ contractũ, lib.3. suorũ Isagogicorũ Canonũ inseruit, plurima mentio est Caliphatũ Bagdad. Ad annũ Christi 53. de Calipha Abugephar Elmanzur, ait: *Iste primus ædificare cœpit vrbẽ Bagded* Forte hucusque Caliphæ sedẽ Babylone habuerant. Et ad ann 869. de Mutemad Calipha: *Ipse in Bagded despiciebat Tolonẽ, Tolon enim in Ægypto.* Et ad ann.945. *Meaz Eddula filius Bauiaintrauit Bagded: Musteccaphe autem Calipha in latebras se abdidit.* Et ad ann 961. *In Bagded autẽ obiit Meaz Eddula filius Bauuia.* Et ad ann.976. *Ezzad Eddula Bagded dirutam instaurauit, tradita in matrimonium Taia Calipha filia sua.* Et ad ann. 1031. sub Caïm Calipha: *Huius temporibus regnabat Robe in Bagded.* Et ad ann.1035. de Musthenatzar rege Ægypti: *In Bagded autem diffamauerunt eũ dicentes, eum non esse Phetimaũ, sed extraneũ.* Et post pauca: *Obiit Sultan Melich Scha: cuius mortẽ occultauit vxor eius, elato mariti cadauere in plaustro, extra Bagded.*

Et ad ann.1093. sub Calipha Mustetaher: *Eo tempore cùm Astrologi assererent diluuium fore, licèt non quantũ fuit sub Noe, à Calipha Astrologus quidã accitus dixit: Quando sub Noah diluuiũ contigit, septem planetas coiisse in Signo Pisciũ, nũc verò esse tantũ sex, nimirum excluso Saturno. Tunc timor inuasit omnibus super vrbe Bagded, quod in loco depresso sita sit: ita vt omnes aquarũ aditus obstruxerint. Itaque eo anno cõtigit, vt omnes Ismaelitæ, qui per deuotionẽ ad suũ sãctuariũ peregrinati fuerant, repentina aquarũ vi oppressi & obruti fuerint, præter paucos qui in culmina montiũ sese receperũt. Ob hanc causã Caliphas Astrologũ ornamẽtis regalibus honestauit.* Et ann.1159. *Excreuit Tigris, &*

vrbem

urbem Bagded inundauit, ac multas praetereà vrbes desolauit. Et ad annum 1270. de Mustezi Calipha: *Sub eo iterum refricata est memoria Calipharum Bagded Abasidarum in templis Ismaelitarum: & in eis benedictionem accepere in Ægypto, quum anteà hoc reges Ægypti Phesimas aboleuissent.*

Mansit autem Mahometanorum Caliphatus, seu Summus Pontificatus in Baldach, seu Bagded, ad annum vsque salutis MCCL. vel MCCLVII. aut LVIII. quando ab Haolono Tartarorum Imperatore deletus est. Marcus Polus lib. *c*.cap.16. ita narrat: *Est in partibus illis ciuitas quadam insignis Baldachum nomine, qua in Scripturis sacris Susis appellatur: in qua manet Pralatus magnus Sarracenorum, quem ipsi Caliphum vocant. Non inuenitur in partibus illis nobilior quàm sit illa ciuitas. Parantur ibi ex auro & serico pulcherrimi panni, iique sub varia habitudine. Anno ab Incarnatione Domini MCCL. magnus Tartarorum rex* (Haolonus) *Allau obsedit, atque tam acriter oppugnauit hanc vrbem, donec caperet eam. Erant tunc plura quàm centum millia armatorum in ciuitate, sed Allau longè fortior illis erat. Caeterùm Caliphus vrbis Dominus turrim habebat plenam auro, argento, & lapidibus pretiosis, atque reliquis iocalibus, sed auaritia stimulis sauciatus, noluit collectum thesaurum in milites spargere, illisque munera largiri: ideòque ipse cum ciuitate periclitatus est: nam Allau rex obtentu ciuitate, Caliphum cepit, & in turrim illam, in qua thesaurum suum reposuit, coniecit; negatóque omni cibo & potu, ait illi: Si thesaurum hunc non tam auarè, & tenaciter seruasses, te ipsum & ciuitatem liberasses: nunc igitur fruere thesauro tuo, & ex eo comede, atque bibe, quem tantopere dilexisti. In hunc itaque modum miser ille, thesauro suo incumbens, fame periit. Transit per hanc vrbem fluuius quidam magnus, atque in Oceanum Indicum se effundens: à cuius ostio vrbs ipsa decem & octo distat dietis.* Hæc Polus.

Haithonus Armenus de Tartaris, c.25. & 26. de Haolono Tartarorũ Rege inquit: *Ipse quoque hieme veniente obsedit ciuitatem Baldach, in qua erat Caliphus, qui Magister erat & Doctor sectu perfidi Mahometi: fecitque Haolonus ad exercitum conuocari triginta millia Tartarorum, qui erant in regno Turquia: postquam congregauit vndique gentem suam, insultari fecit ante littus ciuitas: qua velociter absque nimio moru dispendio fuit capta. Caliphus quidem captus viuus adductus fuit ante prasentiam Haoloni: & inuenta fuerunt in Baldach tanta diuitia, quòd vix credendum esset, esse totidem in residuo huius mundi. Capta autem fuit ciuitas Baldach anno Domini MCLVIII.* (MCCLVIII.) *Postquam verò Haolonus de ciuitate Baldach fecit omnia qua volebat, iussitque Caliphum ante se adduci, & pracepit quod ante se totum eius thesaurum poneret. Tunc verò Haolonus interrogauit Caliphum dicens: Cognoscisne totum fuisse tuum quod vides? Vtique, ait ille, Haolonus dixit: Quare tu tanto thesauro non conuocabas stipendiarios, & vicinos, vt te, & terram tuam tuerentur à potentia Tartarorum? At ille respondit: Quoniam credebam satis sufficere gentem meam. Tunc dixit Haolonus Calipho: Tu diceris Doctor omnium credentium in falsa secta Mahumeti, & à tuis munerabaris: talis ergo Magister & tantus aliis cibis cibari non debet: vndè tibi damus in cibum ista omnia pretiosa, qua tantum dilexisti, & cum magna auiditate custodisti. Et pracepit ponere Caliphum in vna camera, & ante ipsum proiici margaritas & aurum, vt de illis comederet quantum vellet: & pracepit ne aliquis cibus daretur, aut potus alius propinaretur eidem: & sic morte pessima miser ille, & auarus miserabilem vitam finiuit. Nec inquam Caliphus postea extitit in Baldach.* Hæc Haithonus.

In Chronico Rabbi Abraham Zachuti de eisdem temporibus hæc habentur: *Tartarus rex Chita, fratrem suum Haolonum Halacho regem Irak & Mesopotamia constituit. Halacho igitur venit Bagded, eáque direpta, ac vastata, Mustaatzem Caliphum interfecit. Ab eo tempore hactenus nullus fuit Calipha in Bagded. In hoc defecit linea Abasidarum, qui fuerunt numero XXXV.* Vide de his Ioannem Leonem lib. 2. cap. de Sectis Muhammedismi.

Iam verò disquirendum num Baldach, vel Bagdad, quod idem putamus, fuerit antiqua Babylon, vel Seleucia. Otto Frisingensis lib. 7. Chronici, cap. 3. *Est enim antiqua Babylonis, vt à probatis transmarinorum viris cognouimus, pars adhuc habitabilis Baldach dicta: pars, vt in prophetia habes, deserta & inuia per decem milliaria vsque ad turrim Babel extensa. Ipsa autem qua inhabitatur, & Baldach vocatur, maxima est, & populosa: & cùm de Imperio debeat esse Persarum, Summo Sacerdoti suo, quem ipsi Caliph dicunt, à Regibus Persarum concessa: vt & in hoc quadam habitudo, sicut sæpè iam dictum est, inter Babylonem & Romam eluceat: quia quod hîc à Christiano Imperatore Summo nostro Pontifici in vrbe Roma traditum est: hoc ibi à Paganis Persarum regibus, quibus ex longo tempore Babylonia subiacuit, eorum Summo Sacerdoti indultum est.*

Guilielmus Baldenselius in Hodœporico Terræ sanctæ, cap. 3. *Dicunt quòd ciuitas qua nunc Baldacum dicitur, sit ipsa antiqua Babylonia, qua sita est super fluuium Euphratem: Alij asserunt prope Baldacum ipsam fuisse destructam, hoc per ruinas de propè, maximè approbantes.*

Monachus S. Iustinæ Paduanæ anonymus, qui inter Rerum Germanicarum Scriptores editus habetur, lib. 3. Chronici, cap. antepenultimo, de Tartaris hæc habet: *Nam & ciuitatem Baldach inclytam & maximam inuaserunt, qua super Tigrim constituta est, de ruinis antiquissima Babylonis. In hac Caliphus regnabat, quem reuerebantur Saraceni, vt Romanum Pontificem Christiani. Hunc Tartari morte turpissima occiderunt, & cum eo Saracenorum multitudinem infinitam.* Ergo Baldach Babylonem esse, existimarunt quoque Iacobus Gastaldus, & Gerardus Mercator. Perspicuè fallitur Polus qui voluit Baldach esse Susas, quarum extat mentio in Scriptura diuina; quem etiam errorem Sabellico & Bodino impingunt Orthelius in Thesauro, & Fungerus in Etymologico. Susas Polus Iouius lib. 14. Historiarum, putat esse Taurisium, Sophorum in Armenia regia clarissima.

Porrò Bagdad, vel Bagded, seu Bagadad esse Babylonem, opinatus est Zonaras Annali, 3. in Theophilo: *Syngellus igitur in vrbem Bagdam profectus, (ea vetus Babylon est) cùm in Principis conspectum venisset, &c.* Idem docent Iouius lib. 14. & 33. Historiarum, Ioannes Barrius in Asia, Gerardus Mercator in Notis ad Ptolemæum, Orthelius in Thesauro Geographico hæc habet: *Sed si nobis quoque in re longinqua & obscura diuinare liceat: pro illa Babylone, quam penitus interiisse constat, Baldach illi proximam & Calipha Babylonij sede nobilem, nobis obtrudi sinimus. Hanc nostram coniecturam ex Tabulis Asia, quas Iacobus Gastaldus Venetiis edidit; sed qua (quod aliàs in maiori nostra Asia tabula monuimus) verè Abilfedea Ismaelis sunt, sumpsimus. In his namque Tabulis iuxta Baldach oppidum, videntur quadam antiqua vrbis fragmenta, quibus adscriptum est Babylonia.*

nia. Inspice in Theatro nostro Tabulam Regni Persici. Et quidem in ea Theatri Tabula iuxta Bagded, cernuntur ruinæ Babylonis.

Verùm iam melior sententia obtinet, Bagded non esse antiquam Babyloniam, sed potiùs Seleuciam Nicatoris: nam Beniamin Tudelensis qui Bagded & Babylonem oculis vidit, diuersas omnino statuit: vt apertè videri potest ex verbis eius quæ cap. 11. & hoc ipso posuimus: ex quibus quoque haud obscurè cognoscimus, (nempe ex situ quem Bagded, ad confluentes Tigris & Euphratis tribuit,) Bagded esse Seleuciam.

Iosephus Scaliger in Notis ad Numerum Eusebianum M D C C X I I I. *Seleuciam. Ad Tigridis & Euphratis confluentes. Ea est hodie ingens & celebris Bagded, quæ propter vicinitatem, Babylonem veterem exhausit, vt testis est Plinius. Nam qui Bagded Babylonem esse dicunt, tam falluntur, quam qui Babylonem ante bis mille quingentos annos solo æquatam fuisse, ex falsa Prophetarum interpretatione infestis & armatis oculis ignitis, & tumentibus buccis contendunt: quam adhuc totis mœnibus suis integram, sed exinanitam, tempore Ammiani Marcellini extaret: & nos scimus longo post tempore sub Persis a multis millibus Iudæorum habitatam fuisse. Solo autem æquata fuit anno Iudaico 4797. Christiano M X X X V I I.* Et ad numerum M M C X I I. *Æchmalotarchæ creati sunt Babylone, quamdiu illa vrbs stetit, vsque ad annum Christi D C C. a Salathiel vsque. Deinceps à D C C. anno Christi ad hunc vsque diem in vrbe Bagded, siue Seleucia creantur.* Et lib. 3. Canonum Isagogicorum, pag. 278 *Alterius Diaspora, seu Dispersionis Caput erat Babylon, & fuit, quamdiu stetit illa, intra annum Christi D C C. Reliquiæ illius Principatus Babylonici hodie in vrbem maximam Seleuciam, quam Bagded vocant, traducta sunt.* Illud quidem rectè, Bagded esse Seleuciam: sed illud arcanum non capio, stetisse Babylonem non nisi intra annum Domini D C C. & solo æquatam anno Christiano M X X X V I I. Num solo æquari potuit, quæ iam trecentis antea annis esse desierat?

Idem Scaliger elucidans illud ex Chronico Rabbi Abraham Zacuthi, quem ait de Mantzore Calipha ad annum Christi 753. *Iste primus ædificare cœpit vrbem Bagded.* Hæc affert: *Geographus Arabs etiam hunc Mantzor conditorem vrbis Bagded fuisse dicit. qui Seleuciam illam amplissimam, cuius vicinitate Babylonem suo æuo iam diu exhauriri scribit Plinius, bellorum tempestatibus euersam denuo excitauit, eámque Bagded vocauit. Causa nominis mihi ignota. Bagda vocat Zonaras in Theophilo, eámque cum imperito vulgo Babylonem vocat. Babylon Persica ciuitas, Metropolis Seleucia vocatur. Geographus Arabs constituit eam ad confluentes Euphratis & Tigridis. Plinius dubitare non sinit lib. 6. cap. 26. de Euphrate: Et parte læua in Mesopotamiam vadit, per ipsam Seleuciam, præfluenti infusus Tigri.*

Iacobus Augustinus Thuanus, sub initium, libro 67. Historiarum: *Alij Abbasida Bagdati in Seleucia, Babylonis vicina ruinis fundata vrbe sedem fixit.* Constat Seleuciam vastatam atque incensam, ac solo æquatam à Lucio Vero, vti Dio lib. 71. Eutropius lib. 8. Ammianus libro 23. cap. 20. Iulius Capitolinus in Lucio Vero, Eusebius numero M M C L X X X. affirmant. Petrus Tejxera Lositanus in suo Itinerario terrestri ab India in Italiam, cap. 6. accuratè describit vrbem Bagadad ad confluentes Tigridis, quam ipse præsens inuisit Octobri, anni 604. atque distare itinere vnius diei ab antiqua Babylone: esseque nunc in ea ducentas, aut trecentas Iudæorum domos, quarum duodecim, aut quindecim iactent esse se ex prima captiuitate sub Nabuchodonosore. Christianorum Armenorum verò domos decem, Nestorianorum autem octoginta reperiri. Vrbémque affirmat esse opulentissimam: & plusquam viginti mille domos continere. Quid si Bagded dicta à Begued Hebraico, quòd in ea vrbe panni pretiosi, & vestes Babylonicæ texerentur? Sed hoc est diuinare.

Status Babylonis nostra ætate.

CAP. XXI.

POrrò auorum & patrum memoria Babylonem, seu potius Bagded, quæ Seleucia olim fuit, claram cum primis fuisse vrbem, quotquot res gestas Ismaëlis, & Tammasi, successorúmque Persicorum Sophorum prodiderunt, testantur. Surius in Commentario Rerum in orbe gestarum, anno Domini 1534. hæc habet: *Solimannus Turcarum Imperator, nonnihil recreato exercitu, in Assyriam proficiscitur, ac nullo negocio potitur Babylonia. In ea vrbe Calipha sacrorum Principis sedes est, quem Mahometani reges omnes obseruant: isque ex veteri instituto, & adoptat & confirmat Assyriæ reges, ita vt etiam Solimannus ab eo insignia, & ornamenta eius Regni accipere voluerit. Vrbs illa, si veteris structura ambitus expendatur, longè omnium amplissima est: libuítque Solimanno in ea hiemare. Sed iam multa illic vastitas conspicitur, hortis innumeris ædificiis coniunctis, agris quoque aratris proscissis, ferarúmque captiuarum, & inclusarum nemora.*

Cæterùm fusiùs & accuratiùs de eisdem Iouius, ex quo certum est Surium delibasse, libro 33. hæc tradit: *Tanto fortunæ arridentis successu, Solimannus non multo post a Babyloniis auidissimè propter odium in Mahometem Tamasij Præfectum, suscipitur. Ea in vrbe clarissima Calipha sacrorum principis sedes est, qui à cunctis Mahometanis nominis Regibus excolitur, veterémque obtinet prærogatiuam adoptandi, & ex certa cœmptionis ceremonia confirmandi Assyriæ reges. Ab hoc Calipha Solimannus veteris superstitionis instituta secutus insignia, atque ornamenta suscepit, multáque largitione propitiatis sibi Babyloniorum primoribus, & populo item liberali congiario delinito, ea in vrbe antiquissima, propter Semiramis pensiliúmque eius hortorum memoriam hiemare constituit.*

Amplissima námque est omnium vrbium cogniti orbis, si prisca structura mœnium ambitus rectis dimensionibus æstimetur: nam vrbis Romæ magnitudinem exsuperat. Sed in tanta vastitate videre est, præter cultissima rura, & innumerabiles hortos ædificiis coniunctos, atque item peramœna viridaria pomiferis, & odoratis condita arboribus. Visuntur etiam latissima arua, quæ ad segetem aratris proscinduntur: nec in ea syluæ, nemoráque desunt, captiuis, & inclusis feris dicata; vt ad voluptatem Præfectorum, atque Primatum iucunda, atque expedita venatio suppeditetur. Mediam vr-

bem

bem interfluit Euphrates, lapideo sumptuosi operis ponte iunctus. Is à confluente Tigri amne, ita suis atque alienis crescit vndis, vt maioribus etiam nauigiis vsque ad Oceanum Persicum tutissimè pernauigetur. Nam apud Balzaram emporium, quod est in insula, Teredone nomine antiquitus vocata, quam bicornis amnis efficit, mercimonia & commeatus omnis generis excipiuntur, quotidianáque nauigatione ad Ormuzium freti Persici vrbem, & insulam deuehuntur. Vtrámque autem ripam profluentis, frugiferis arboribus, atque vinetis esse consitam constat, castigato non secus alueo, ac Rheni per Germaniam descendentis, miro passim celsissimorum littorum ornatu conspicimus.

Babylonijs vniuersum, quamuis Syris & Arabibus sanguine permixti, eundem ferè colorem, staturaque habitum, & ciuilium morum consuetudinem, ac nostri homines praferunt, quòd eodem quo nos fruantur cælo, & sese excolant litteris, & à reliquis barbaris captu ingenij, atque humanitate plurimum distent, mercaturam solertissimè exercent, varia praesertim serica tela texentes. Verùm nobilis ac equestris militiæ studio tenetur, sagittisque maximè gaudet. Ac fuit aliquando tempus, quo è Babylonia accepta ab Indis aromata, Asiæ mercatoribus diuenderentur, quæ ætate nostra per Arabicum Sinum Alexandrinam deuehi vidimus: quamquam multo maxima pars Lusitanis classibus ab India per incognitum antea Oceanum Æthiopici littoris in Occidentem deferatur.

Ceterùm quæ ab antiquis Scriptoribus de Babylonijs pensilibus hortis, regiáque admirabilis structura, crassitudináque mœnium referuntur, nequaquam sunt extra fidem: nam horum ingentium operum praclara monumenta adhuc extant. Exurgit siquidem Prætorium regalis amplitudinis, instar arcis, editiore vrbis parte, quæ orientis solis radios excipit, & præterfluentem despectat Euphratem. Mœnia quoque partim lapide, coctilique latercule constructa, vel lacessente, atque absumente vetustate, prisca opulentissimorum Regum magnificentiæ testimonia relinquunt. Hucúsque Iouius.

Denique, vt multa prætercam, hac nostra tempestate, magna est Babylonis memoria in bellis, & expeditionibus Ismaelis II. Mahometis Hobubendi, Hemircani, & eius qui nunc Persis imperat, aduersus Amurathem III. Mahometem III. Achmetem, Turcarum Imperatores, vario marte, & fortuna, nunc sub Persarum, nunc sub Turcarum Imperio posita Babylone. Legationum, peregrinationúmque Commentarij, & mercatorum certæ, exploratæque fidei relationes, vno ore testantur, Babylonem hoc tempore esse cum primis claram & opulentam vrbem, & maximam totius Assyriæ. Anno Domini MDCV. erat in potestate Regis Persarum, vt Gordonus est Auctor in Chronologia.

Vidisti Lector magnos Babylonis casus, status, vicissitudines, & vt etiam Babylon adhuc perstet in mundo. Ergo siue antiquæ illius Babylonis reliquiæ supersint adhuc, siue nomine Babylonis intelligi possit Seleucia, (quæ tamen Babylonia sit quoque cognominata, auctore Plinio lib. 6. cap. 26. & 34. & Theophylacto Simocata, qui lib. 5. de rebus Mauritij Imperatoris, c. 6. ait: *Dimissa Seleucia, (quæ est Babylonia) Ctesiphontem transfugit*. Seu ipsa etiam Baldach, vel Bagded, propter viciniam, vbi & Mahometanorum Caliphæ olim; & Æchmalotarchæ, seu Principes & Capita Captiuitatis Iudæorum, & quondam, & nunc vsque perdurant, fixum & constitutum esse debet, Antichristum Babylone nasciturum, nimirum, vel in ipsis priscæ Babylonis ruinis, vel Seleuciæ, seu Bagded vicinæ, quæ nomen quoque Babylonis ferat.

Iam loca de sempiterno Babylonis excidio à Prophetia prædicto, quæ in hac causa negotium facessunt, sunt accuratè expendenda.

Explicantur vaticinia Isaiæ, & Ieremiæ de sempiterna vastitate Chaldaicæ Babylonis.

CAP. XXII.

Multa quidem vterque Diuinus Vates de excidio Babylonis prædixêre, sed insigniora sunt hæc, Isaiæ 13. 19. *Erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldæorum, sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrham. Non habitabitur vsque in finem, & non fundabitur vsque in generationem & generationem* Ieremiæ 50. 39. *Non habitabitur vltra vsque in sempiternum, nec extruetur vsque in generationem & generationem. Sicut subuertit Dominus Sodomam, & Gomorrham, & vicinas eius, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.* Loqui sanctos Prophetas de excidio Babylonis per Cyrum, siue per Medos, & Persas, S. Basilius, S. Hieronymus, S. Cyrillus, Theodoretus, Procopius, Strabus, & recentiores ferè omnes. Et diserta sunt verba Isaiæ 13. 17. *Ecce ego suscitabo super eos, Medos, &c.*

Prima Interpretatio.

Babylonem re vera funditus per Medos & Persas excisam, nunquam deinceps instauratam, sed desertam & desolatam perpetuò manere, nec vnquam imposterum habitatoribus cultam. Ita S. Cyrillus, cuius hæc sunt verba: *Babylon quæ inclyta vocatur, à Rege Chaldæorum, ad eam redigetur vastitatem, vt à combustis Sodomis, & Gomorrhis nullo modo differat neque incoletur, quam horrebunt, adeóque fugient tum finitimi, tum qui è longinqua gente eam peragrant, vt ne Arabes quidem pastores in ea pecora sua velint pascere, quòd omnino desolata sit & deserta.* Procopius: *Præterea verè, & nunc verum illud esse ostenditur, quod in perpetuum tempus non habitatum iri dicitur.* Theodoretus in Ierem. 50. *Et vtrumque euenit: nam non est ædificata, sed in hodiernam vsque diem caret muris, & vt plurimum manet non habitata. Hoc enim sibi vult, in generationes & generationes. Nunc vtique talem pauci incolunt Iudæi.* Nec aliter Strabus, & Lyranus. Hanc interpretationem impatientissimè fert Scaliger, cuius verba habes suprà cap. 20.

II. Fuisse quidem à Persis dirutã, & ita diu desertam permãsisse: sed posteà instauratam, & inhabitatam. Nam quod Prophetæ prædixerant, non Inhabitandam in sempiternum, longum tempus ita hyperbolicè videntur significare. Sensus est Theodoreti in cap 4 Baruch: sic enim ait: *Et habitabitur à dæmoniis longo tempore. Hanc vltionem passa est opera Persarum. At verò ostendit hic sermo, non prædixisse illam fore prorsus inhabitabilem, sed diu: nunc autem à paucis Iudæis incolitur.* Retulit hanc expositionem etiam Procopius in Isaiæ 13. *Quanquam non desint qui solitudinis, vastitatisque tempus, quo elapso, rursus habitanda sit, definiri contendant.* Sed & sanctus Basilius in 14. Isaiæ, sub initium ait: *Et non habitabitur in sæculum. His verbis forsan certo quopiam tempore præscribit ipsius euersionem, simul & futuram desolationem: quare ea vastitas quanto esset tempore duratura absolutè non aperuit. Non enim*

illo introgredientur per multas generationes: quasi ea vastitate in multas exporrecta generationes, postea rursus inhabitari debeat.

Huic & præcedenti expositioni difficultas illa obiicitur, quòd nec sub Cyro, nec sub Dario Hystaspis Babylon vllo pacto manserit excissa, vel desolata, aut habitatoribus vacua: nullus enim eorum qui vtramque Babyloniæ expugnationem litterarum monumentis consignarunt, quidpiam eiusmodi tradidit, Babylonem vel à Cyro, vel à Dario Hystaspis penitus deletam, aut solo æquatam; non Herodotus, non Xenophon, non Iosephus, non Iustinus, non vllus: tantùm captam aiunt, & in potestatem redactam. Imò Xenophon, pluribus narrat, quemadmodum Cyrus captam Babylonem egregiè conseruauerit. Et Herodotus lib. 3. extremo, scribens, vt arte Zopyri Babylon in potestatem Darij Hystaspis deuenerit, ait: *Zopyrus Persas in vrbem introduxit. Quod factum qui Babyloniorum videbant, ij in templum Iouis Beli confugerunt: qui non videbant, in suo quique loco permanserunt, donec & ipsi se proditos intellexerunt. Ita Babylon iterum capta est; qua potitus Darius, muros eius circumcidit, & portas omnes amolitus est: quorum neutrum Cyrus fecerat prius eidem à se capta. Babyloniorum quoque procerum tria millia patibulis affixit, data cæteris venia vrbem incolendi.*

Vides quàm ægrè verba Prophetarum cum his vel quæ de prima sub Cyro, vel de secunda sub Dario Babylonis expugnatione exotici auctores prodiderunt, conciliari possint. Ceterùm verba illa Herodoti *Darius muros eius circumcidit & portas omnes amolitus est*, egregius sunt commentarius illorum Ieremiæ 51. 58. *Murus Babylonis ille latissimus suffossione, suffodietur, & portæ eius excelsæ igni comburentur.*

III. Cladem & excidium Babylonis ab Isaïa, & Ieremia prædictum, re ipsa quidem eidem contigisse: sed non totum simul, & vno tempore: sed per varios casus & fortunas, temporum successu paulatim defluente Babylonis magnitudine, initio primùm ducto a Medis, ac Persis, quousque tandem in summam vastitatem & solitudinem à Prophetis prænunciatam deciderit. Nimirum primùm sub Cyro graue vulnus accepit Babylon: dehinc sub Dario Hystaspis grauius, circumcisis muris, & portis amolitis: postea conditæ Seleuciæ vicinitate, & Ctesiphontis vehementer exausta: atque sub Adriano Imperatore penè deserta, ad supremam ferè vastitatem tempore sancti Hieronymi prolapsa, tandem penitus deserta & desolata mansit, relictis tantùm parietinis, & ruinis, ferarum lustris: atque in eum statum, seu potius casum redacta, quem cecinere Prophetæ. Expositio est sancti Hieronymi, qui ait: *Vsque in præsentem ergo diem prophetia Babylonis expletur: subuersa non habitabitur in æternum: pro illa enim Seleuciam & Ctesiphontem vrbes Persarum inclytas fecerunt, &c.* Eodem modo loca hæc interpretati sunt, Forerius, Immanuel, & Iunius, Adamus, & Sà in 13. Isaiæ, Pererius lib. 6. in Daniel. q. 6. Antonius Gueuara in 2. Habacuc, Castrus in 50. Ieremiæ.

IV. Babylonem illam priscam aduersus quam fulminant vaticinia Prophetarum, vel à Medis, ac Persis, vel aliis casibus semel funditus euersam, & deletam, nullo vnquam postea tempore, vel instauratam, vel ab hominibus cultam, aut inhabitatam fuisse. Nam eam vrbem, quæ postea Babylonis nomine in Auctoribus celebratur, haud eandem illam antiquam fuisse, sed nouam, neque in eodem quo prior, solo constructam, sed diuerso planè, de nouo ædificatam, aliis limitibus, situ, ambitu, vt omnino alia, diuersáque censeri debeat. Ita Pinctus, Montanus, Clarius. Montanus quidem hæc annotat ad verba Isaiæ: *Non habitabitur: Hebraicè ad verbum: Non sedebit ad finem. Id significat nobis apertè, Babylonem in eodem situ, ac loco ex quo euersa iam semel fuerit, nunquam iterum cessuram, aut reficiendam: ita enim diuino indicio ad perpetuam ruinam, & euersionem damnata fuit, vt nunquam ibidem quispiam hominum habitauerit. Est autem verbum Hebraïcè THESEB, quod sedere significat: & affinitatem maximam habet cum verbo THASVB, quòd reuerti, aut redire interpretamur. Ait ergo Vates, vrbem illam nunquam in æternum vt in eodem constituatur situ, reuersuram. Deinde addit. Et non fundabitur vsque in generationem & generationem. Verbum Hebraicum est THISCHON, quod, vti ex frequentibus exemplis obseruauimus, propriè sonat Latinè domicilium-collocare. Et autem domicilium-collocare, certam sedem, consilio non commutandi, figere. Ita cælum piorum hominum domicilium esse dictum est. Ait autem Isaias: Babylonem suo loco non consessuram in æternum: neque domicilium collocaturam in generationem, & generationem.*

Isidorus Clarius hæc habet, in Ierem. 50. *Non habitabitur vltra in loco solito videlicet: nam quæ nunc Babylon dicitur, alio in loco est: neque vllum domicilium ruinæ tantæ vrbis superstes apparet, si historiis creditur.* Eodem modo interpretatur Henricus Henriquez de Fine Hominis, c. 23. §. 3. littera L, in Commentario, & Ioannes Ferdinand. in Thesauro, verbo *Antichristus*, num. 4.

Enimverò ex Herodoto, aliisque auctoribus, vti prædiximus, satis constat Babylonem neque à Cyro, neque à Dario Hystaspis funditus euersam, atque excisam, sed cùm à cladibus sub Cyro, & Dario Hystaspis acceptis, tum à vicinitate Seleuciæ, & temporum iniuria, aliisque casibus in magnam solitudinem tandem redactam. Seleuciámque propemodum in locum eius, Babyloniam quoque cognominatam, successisse, sed situ & positu diuerso, nempe quadragesimo lapide à Babylone prisca distitam. Deinde Seleucia solo æquata, successisse magnam Bagded vrbem ex ruinis Seleuciæ excitatam, quæ quoque nomen sibi Babylonis asciuerit. Hæc quidem satis cognita sunt ex his quæ superiùs à nobis de Babylone sunt dicta.

V. Vt non de vrbe ipsa materiali Babylone, hoc est, de mœnibus, turribus, domibus, ædificiis, & munitionibus, sed de ipsa ciuitate, Republica, Politia, Regno, Imperio Chaldæorum vaticinia Prophetarum, quæ eius supremum exitium canunt, sint capienda. Siquidem Respublica illa & Regnum Chaldæorum & Babyloniorum ita euersum est, vt excisum à Medis & Persis sub Dario Medo & Cyro Rege Persarum, vt nunquam amplius extiterit in rerum natura; Republica & Imperio Chaldæorum & Babylonis ad Medos & Persas penitus translato: neque vnquam in sempiternum instaurato, aut restituto. Id quod est sanè verissimum. Ita Hieronymus Osorius, qui versus 19. 20. 21. & 22. cap. 13. Isaïæ, in hunc modum paraphrasi reddidit: 19. *Erit tunc igitur à Domino, Regnum illud Babylonis florentissimum, amplissimúmque Imperij domicilium, & regnorum eximium decus & ornamentum, quod Chaldæorum nomen apud omnes nationes clarum & illustre faciebat, tanquam Sodoma & Gomorrha, clade*

horribili

horribili deformatam, & funditus euersum, ita vt neque vestigium illum appareat. 20. Nullis enim sæculis Respublica illa extincta reuiuiscet, nec eorum status ille fundabitur: neque denique extabit vllum in terris ciuitatis nefariæ & impuræ monumentum. Vt autem, postquam ingentia ædificia a cultoribus omnino deserta labuntur & corruunt, tam horrida vastitas in locis, atque solitudo conspicitur, vt neque Pastores quidem eò greges compellere, aut tentoria ibi collocare audeant. 21. (Sunt enim pleraque ferarum latebulis infesta, draconúmque sibilis, & struthiocamelorum vocibus assiduè perstrepunt: siluestriáque animantia, pilis hirsuta, hinc illinc saltu transiliunt: 22. & diræ & infaustæ volucres horrorem vlulatibus crebris incutiunt:) sic totum illum Babylonis statum, postquam dissipatus fuerit, horribilis quædam vastitas occupabit: nec ex illius ruinis vlla vox emittetur, nisi quæ artium pessimarum feritatem redoleat. Hactenus Osorius: nec ab hac interpretatione abhorret Gueuara in 2. Habacuch, §. 56. nec Maldonatus in 51. Ieremiæ, vers. 26.

VI. Confugerunt alij ad allegorias. Forerius, figuratè hîc sub nomine Babylonis demolitionem regni Satanæ, tenebrarum & confusionis interpretatur. Nam quamuis Prophetæ multa prædicant de lateritia Babylone: at potissimum canunt de illa spiritali, cuius typum illa corporea gessit. Quemadmodum enim captiuitas populi Dei apud Babylonem captiuitatem humani generis sub peccato & Satana præfigurabat: & liberatio alteram liberationem, quæ filiis Dei contigit, ex potestate peccati & diaboli, adumbrabat; non durum fuerit, si quæ sacri Vates de demolitione Babylonis prædixerunt, eadem altiùs de excidio regni peccati & Satanæ, per Christum patrato interpretari.

Sæpiùs inculcamus, genuinum hunc esse Prophetarum morem; vt institutæ historicæ narrationi, mysteria intermisceant: & subito sublimioris spiritus fulgore correpti, in media oratione oculos ad veritatem relicta figura conuertant: atque susceptæ historiæ seriem interrumpant: vnde plerumque accidit, vt quædam interponant, quæ non tam typo & historiæ, quàm corpori & veritati, in quá præcipuè oculos defixerant, conuenire videantur. Hoc sanè idcircò faciunt Prophetæ, vt cùm rerum historiam texunt, intelligamus non tantùm esse historiam, sed typû alicuius mysterij, & rei sublimioris. Quò etiam pertinet peruulgatus S. Augustini, Patrum Canon, vt prophetias, quas corporaliter non videmus expletas; intelligamus spiritaliter potius esse complendas. Equidem in præsenti vaticinio difficile est videre Babylonem ita funditus euertendum prædici, vt nullo vnquam deinceps tempore subsistat in rerum natura, aut instauranda sit, vt Sodoma: quærenda igitur est altera Babylon in quam verè vtriusque Prophetæ vaticinium incurrat. Intelligamus ergo Babylonem radicitus excisam, nunquam in sempiternum instaurandam, hoc est, Regnum peccati, mortis, & Satanæ, per Christum in æternum penitus extinctum.

Neque verò huius interpretationis solus Forerius est auctor, sed prior S. Cyrillus eam quoque amplexus est, cùm ait: *Consistet autem hæc de Chaldæis oratio, non solùm in his quæ historicè & conspicuè gesta sunt: sed etiam qui volunt poterunt intelligere spiritualiter, si rerum gestarum vim ad ipsum omnis vitiositatis inuentorem, Dei hostem immanissimum, Satanam, inquam prudenter traducant: maximè quoniam prophetica oratio, Christi mysterio præscito, & prædictione illo optimè iam adhibita, vicinam contra Babylonem visionem introduxit: tantùm non auditorum mentes excitans, vt quæ historicè contra Babylonem facta sunt, spiritualiter intelligantur.*

Leo Castrus existimauit Babylonem his vaticiniis mysticè designare vniuersum mundum, officinam totius confusionis: interitum verò & euersionem Babylonis instar Sodomæ & Gomorrhæ, esse vniuersalem orbis conflagrationem & consummationem. Siquidem Ioannes Apocal. 18. 2. visus est hunc locum eodem modo interpretari, cùm ait: *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & odibilis*, &c.

Et sanè Procopius in 13. Isaiæ, refert non vno loco quorundam explanationem, quæ Isaias illo capite pronuntiat de euersione Babylonis, de vniuersali iudicio & mundi consummatione interpretantium. Quæ expositio est etiam Anselmi Laudunensis in Glossa interlineali, & Iosephi Acostæ lib. 2. de Nouissimis Temporibus, c. 6. Non est quidem dubium, quin S. Ioannes eo Apoc. loco, vel istud vaticinium Isaiæ exponat, quod planè confirmat mysticè esse intelligendum; vel ad ipsum respiciat, aut accommodatis verbis alludat, quod omnes fatentur. Victorinus in Apocal. *Denique si compares quæ Isaias contra Babylonem dicit, quæque Apocalypsis dicit, vnum esse omnia inuenies.* At quid S. Ioannes nomine Babylonis intelligat, integra ea de re nobis suo loco instituenda est diatriba. Probabilissimum est significasse Romam.

Hinc Ludouicus Alcasar in 16. Apoc. notat. 5. & in c. 17. disp. 1. 2. & 3. excogitauit, Isaiam & Ieremiã prædictis de Babylonis euersione vaticiniis, figuratè de Romæ ethnicæ mystico excidio locutos, nempe de eius idololatriæ extinctione, & ad Fidẽ Christi conuersione, vt etiam Ioannem in Apocalypsi, in his quæ de Babylonis vindicta & supplicio narrat: vt eadem prorsus sit mens Isaiæ, & Ieremiæ, ac Ioannis. Sic enim inter alia, notat. 5. disserit: *Meo tamen iudicio vera eiusmodi solutio in eo, vel maximè sita est, quòd scilicet præcipua Isaiæ, ac Ieremiæ mens, in locis supradictis, non fuerit agere de antiqua Babylonis excidio: sed sub ea comparatione vaticinari vindictam mysticam à Deo de Roma Ethnica sumendam.* Et post pauca: *Tota demum hæc Romæ maiestas, ac splendor in eo includebatur, quod in Apocalypsi Babylon designaret Romam: & Babylonis excidium quod describit denotaret mysticã Romæ deflagrationem. Id quod quamuis auctores plurimi iique graues confirmauerint: nihilominus tamen ingens Apocalypseos difficultas ratio erat, ne hactenus hæc Romæ gloria, quam illi Apocalypsis tribuit, innotesceret: ac nullus ferè esset Interpretum, qui hoc Babylonis incendium ad Romæ conuersionem, & Idololatriæ expulsionem applicaret. Veruntamen si difficultas hæc, diuino aspirante numine, esset superata, (vt mihi in meis commentariis præstare videor,) & perspicuè constaret, germanum Apocalypsis sensum esse eum, quem ipse statuere contendo: tunc quidem perinde planum fieret, nullam aliam illustriorem, ac sublimiorem laudem & commendationem posse de ciuitate aliqua prædicari, quàm quæ de Roma in Apocalypsi, & per Apocalypsim in Isaia & Ieremia vaticiniis celebratur.* Hæc Alcasar. Vide eundem in cap. 18. versic. 2.

At nunquam sinat Deus vt meas expositiones ita aliis probari, & commendari velim, vt quæ nulli ante me innotuerint, ipse primus scisse, & cognouisse glorier. Ergo Isaiam, & Ieremiam Babylonis nomine mysticè adumbrasse regnum Satanæ, vel mundum, vt allegorica, & mystica expositio contemni non debet: si tamen historicam

de Babylone Chaldaica non euertat: sed potiùs statuat. Nam si historico de Babylone Chaldaica sensu repudiato, allegoricum solum de orbe aut regno diaboli quis probarit, is sanè nullo pacto audiendus & ferendus fuerit. Audi S. Hieronymum in Isaiæ 13. *Audiuimus Medos, audiuimus Babylonem, audiuimus inclytam in superbia Chaldæorum: noluimus intelligere quod fuit, & quærimus audire quod non fuit. Et hæc dicimus, non quòd tropologicam intelligentiam condemnemus: sed quòd spiritualis interpretatio sequi debeat ordinem historiæ: quod plerique ignorantes lymphatico in Scripturis vagantur errore. Vsque in præsentem ergo diem prophetia Babylonis expletur, &c.* Nimirum Chaldaicæ.

Sed & Tertullianus annotat, Prophetas interdum nudè & absque allegoria loqui, vt cùm clades vrbium, ac præcipuè Babylonis, prænuntiant: Libro enim de Resurrectione Carnis, cap. 20. hæc habet: *Saluo eo, quod plures voces eorum* (nempe Prophetarum) *nuda & simplices, & ab omni allegoria nubilo pura defendi possint: vt cùm exitus gentium, & vrbium resonant, Tyri, & Ægypti, & Babylonis, & Idumæ, & Carthaginensium nauium: vt cùm ipsius Israelis plagas, aut venias, captiuitates, restitutiones, vltimæque dispersionis exitum perorant. Quis hæc interpretabitur magis quàm recognoscet? Res in litteris tenentur, vt littera in rebus legantur. Ita non semper, nec in omnibus allegorica est forma Prophetici sermonis: sed interdum, & in quibusdam.* Atqui & recentiores Interpretes Adamus, Pererius dignos reprehensione eos existimant qui in excidio Babylonis ab Isaia & Ieremia prædicto nudam & solam allegoriam sectantur. Et quidem his oraculis historicè prænuntiari Chaldaicæ Babylonis casum, Tertullianus, sanctus Basilius, sanctus Hieronymus, S. Cyrillus, Theodoretus, Procopius, Strabus, Lyranus, & recentiores fere omnes explanatores consentiunt.

Alcasar verò si sensum historicum de Babylone Chaldaïca non statuit, non est audiendus contra communem Patrum & Interpretum sententiam. In eo autem, quod hîc Babylonem Romam interpretatur, primus & vnus est: suo fruatur ingenio: ego Patres potius sequar: vanissimumque existimo, Isaiam & Ieremiam præfatis vaticiniis mysticæ Babylonis Romæ, mysticum decantare casum, vt ipse exponit. Verùm agemus de his abunde lib. 5. cap. 12.

Ex historicis igitur expositionibus quas adduximus tertiam præ cæteris probamus, & quartam quintæ præferimus, vtramque tamen post tertiam, non respuimus.

VII. Obseruamus nihilominus Hebraïcum *Lanetzah*, hoc est, *in finem*: & *Dor va dor*, id est, in generationem & generationem, quibus hic verbis vsi sunt Prophetæ, non semper in Scriptura indicare absolutam æternitatem: sed *Lanetzach* interdum esse quod *penitus, omnino, prorsus, finaliter, tandem*. Vide Forsterum & Mercerum in Lexicis. Psalm. 9. 7. *Inimici defecerunt framea in finem*, id est, penitus. Et Psalm. 51. 7. *destruet te in finem*. hoc est, omnino, funditus. Porro illud *in generationem & generationem* L X X. reddiderunt, *per multas generationes*. Qua ratione ferme Græci Patres legunt, sanctus Basilius, sanctus Cyrillus, Theodoretus, Procopius. Quod igitur facit vates aiunt: Non habitabitur vsque in finem, & non fundabitur vsque in generationem & generationem. Sic possumus interpretari: Non habitabitur tandem, nec per multas ætates condetur. Verba Isaïæ ad verbum ex Hebræo reddes: *Non sedebit in finem: & non collocabitur vsque generationem & generationem*. quæ sensum alium concipere queunt: quasi dicat, Non semper stabit Babylon: aliquando euertetur.

Deinde notum quoque illud est, voces illas, *in sempiternum, in æternum*; interdum in sacris litteris hyperbolicè sumi de longo & diuturno tempore: cuius vsurpationis sunt exempla obuia passim. Et solent Prophetæ ad perterrefaciendos impios, in comminationibus, & prædictionibus ingentium cladium, vti quandoque hyperbolis: sanè absque vllo mendacio; quod etsi plenissimè supplicia prænuntiata eos non feriant: at id tantùm fuerit pro Dei misericordia, non ex mensu iniquitatum.

Infantia, pueritia, educatio Antichristi.

CAP. XXIII.

De conceptu & ortu Antichristi accuratè diximus superiùs capite 2. & 3. Ergo quamprimum ex matris ventre in lucem prodibit Antichristus, proculdubio totus à satana peculiari quadam nefarij spiritus vi occupabitur, atque possidebitur. Sanctus Damascenus lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap. 27. *Ex fornicatione parietur, atque omnem satanæ afflatum suscipiet. Deus enim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere sinet.* S. Ephrem Syrus sermone de Antichristo: *Nascetur autem perfectè diaboli organum.* Theodoretus in 2. Thessalonicens. 2. *Antichristum hominem peccati appellauit Paulus, quia omnem operationem diaboli in se suscipit.* Et mox: *Eligit diabolus hominem, qui possit eius omnem suscipere operationem.* Et in diuinis Decretis, capite de Antichristo: *Diabolus electo humano instrumento, sua operatione digno*, (nempe Antichristo) *ita abutetur hominibus.* Et posteà: *Diabolus aliis quidem hominibus, quoscumque persuasit esse operarios iniquitatis, non omnes immisit species iniquitatis: huic autem ipse totus contunctus, omnis generis vitiorum & scelerum machinas per ipsum ostendet.*

Sedulius in 2. Thessalonicens. 2. *Antichristus dicitur à Paulo homo peccati, id est, diaboli.* Oecumenius in eumdem locum: *Hominem peccati dicit ipsum Antichristum, quia homo obsessus ac directus à Satana.* Theophylactus ibidem: *Homo quispiam erit Antichristus omnem Satanæ operationem recipiens.* Sed prior sanctus Chrysostomus: *Antichristus homo quidem erit suscipiens Satanæ operationem.* Rabbanus opusculo de Antichristo. *Diabolus in matrem Antichristi descendet, & totam eam replebit, totam circumdabit, totam tenebit, & totam interiùs, exteriùsque possidebit, vt diabolo per hominem cooperante concipiat: & quod natum fuerit, totum sit iniquum, totum perditum: vnde ille, homo peccati & filius perditionis appellatur.* Eadem habet Rupertus in 13. Apocalyps. Et sancta Hildegardis: *Filius perditionis diabolicis artibus vsque ad fortiorem ætatem nutritur.*

Ergo

Ergo doctrinæ Patrum, & veterum Theologorum conſentaneè, non dubitamus affirmare, Antichriſtum ex ipſo materno vtero corripiendum à prauo dæmone, qui ſe in corpus, animúmque eius, permittente Deo, ita demerget, atque immittet, vt quoad fieri poſſit, totum pro libidine agat, regat, moderetur, verſet; omnes eius motus, actúſque dirigens, in ipſo veluti præſidens, & tanquam in impietatis arce, omnia per illum ſcelerum genera exercens. Quod equidem non ſic intelligendum ducimus, quaſi eum prorſus vt energumenos, & arreptitios dementet, aut rationis iudicio, vſúque priuet, vel libertatem omnem in vtrumuis, aut peccandi, aut rectè agendi adimat: ſed quòd illi integro, ſanóque mentis iudicio, atque arbitrij iure quo peccare, vel benè operari queat, conſeruato, nullóque pacto diminuto, tanta efficacitate & operatione, quanta per voluntatis humanæ, & arbitrij libertatem fieri poterit, animum eius & mentem impleturus ſit diabolus omni nequitia & prauitate, vt omnium ſcelerum, & flagitiorum turpiſſima ſentina exiſtat. Vide Dominicum Sotum in 4. ſententiarum, diſt. 46. quæſt. 1. art. 1. & 2. & Franciſcum Suarez tom. 2. in 3. part. diſp. 54. ſect. 3.

Notant tamen Ioannes Viguerius Inſtitutionum Theologicarum, cap. 21. §. 3. verſ. 3. & Suarez ibidem, Non propterea, vel in matris vtero, vel maturiùs & celeriùs quàm natura patitur, affuturum Antichriſto vſum iudiciúmque rationis, vt ſtatim ab ipſa infantia nimis præproperè, peccandi ſtudio & auiditate ſeſe deprauet: nam id nulla auctoritas, nulla ratio, nulla probabilis coniectura, vt credamus, ſuadet. Et alioqui grande miraculum eſſet, præter omnes humanæ naturæ vires & facultatem, infanti vel concepto, vel recèns nato, ita præcociter anteuerti naturale tempus, quo homines vim intelligendi exerere incipiunt. Fuit id quidem proprium, & præclarum Chriſti donum: quod etiam ſacræ Deiparæ, & Ioanni Baptiſtæ conceſſum, auctores docuêre præclari: quod Antichriſto quoque tribuere, & in vſum præcipuè peccandi, blaſphemia, & furor iure cenſeatur.

At vt his libenter aſſenſerimus; ita expendi velim, num forſan veriſimile appareat, diabolum ſua efficacitate, & interuentu naturalium cauſarum ſic temperaturum vires, & facultates naturæ in corpuſculo Antichriſti, tantúmque eas adiuturum, vt breui admodum tempore, celeriúſque quàm reliquis hominibus, affulgeat Antichriſto vis intelligendi. Nam ſic fieri videmus, vt pro habitu temperamenti, aut præſtantia naturalium facultatum, vel ſenſuum quibuſdam puerulis citiùs quàm aliis adſit vſus intelligendi, quos cernimus argutiores, & ingenioſiores. Quanto magis id de Antichriſto exiſtimare conuenit, vbi maior naturæ vis, & efficacior immundi ſpiritus operatio facilè id præſtare queat.

Si quæ vnquam poſt conditum orbem, infantiæ, & pueritiæ cuiuſcumque eorum qui in mundo habiti ſunt in omni improbitatis genere profligatiſſimi, malignitatis, ſæuitiæ, atrocitatis, ac extremæ nequitiæ indicia, & veluti anteludia præluxerunt, ea omnia pleniſſimè, & cum enormi cumulo, demonſtraturum in primis teneriſque annis Antichriſtum, creditu eſt admodum procliue. Iam enim inde à crepundiis ferè naturam ſæuam, probroſam, contaminatam haud dubiis ſignis proferet. Leuia profectò fuerint, quæ in aliis obſeruata ſunt improbiſſimorum morum præſagia, ſi cum iis quæ in Antichriſto præcedent, conferantur.

De Tiberio Principe Suetonius capite 57. *Sæua, ac lenta eius natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus Rhetorica præceptor, & proſpexiſſe primus ſagaciter, & aſſimilaſſe aptiſſimè viſus eſt; ſubinde in obiurgando appellans eum,* πολλὲ αἵματι πεφυραμένον. Id eſt, lutum ſanguine maceratum, vel intritum, ſeu atrenatum, ſiue ſubactum. De Nerone id refert Suidas: *Alexander*, inquit, *Ægeus Philoſophus Peripateticus præceptor Neronis Cæſaris. Hic Neronem vocabat, Lutum ſanguine maceratum.*

De Caio Caligula idem Suetonius capite 11. *Naturam tamen ſæuam, atque probroſam ne tunc quidem*, nimirum in pueritia, *inhibere poterat: quin & animaduerſionibus, pœniſque ad ſupplicium datorum, cupidiſſimè intereſſet: & Ganeas atque adulteria capillamento celatus, & veſte longa noctibus obiret; ac ſcenicas ſaltandi, canendique artes ſtudioſiſſimè appeteret: facilè id ſanè Tiberio patiente, ſi per has manſueſieri poſſet ferum eius ingenium. Quod ſagaciſſimus ſenex ita prorſus perſpexerat, vt aliquoties prædicaret, Exitio ſuo omniúmque Caium viuere: & ſe natricem (ſerpentis id genus) Populo Romano, Phaëtontem orbi terrarum educare.*

Et de Druſilla filia eiuſdem Caij infantula miræ feritatis, hæc tradit, capite 25. *Nec vllo firmiore indicio ſui ſeminis eſſe credebat*, (Caius) *quam feritatis, quæ tanta illi inerat iam tunc quoque, vt infeſtis digitis ora, & oculos ſimul ludentium infantium inceſſeret.*

De Nerone cap. 7. *Ferunt Senecam proxima nocte viſum ſibi per quietem C. Cæſari præcipere: & fidem ſomnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primum potuit experimentis.*

De Iuliano Apoſtata, cùm adoleſcens Athenis ſcholis operam daret, hæc refert ſanctus Gregorius Nazianzenus oratione 1. in Iulianum: *A me autem longè ante perſpecta quodammodo fuerunt*, (nempe vitia Iuliani) *ex quo Athenis cum eo congreſſus ſum. Tunc igitur me non malum de hoc viro coniectorem fuiſſe noui, quamquam alioqui non ex eorum numero ſim, qui in huiuſmodi rebus ſciti & ingenioſi ſunt. Sed me morum, ac geſtus ipſius inæqualitas, atque ingens quædam mentis emotio vatem efficiebat, ſiquidem vates ille optimus eſt, qui rectè coniicere nouit. Neque enim mihi boni quidquam ſignificare videbantur, ceruix minimè firma, humeri quos ſubinde agitabat, & attollebat, oculus vagus, & oberrans, ac furioſum quiddam intuens, pedes inſtabiles, & titubantes, naſus contumeliam ſpirans, vultus lineamenta ridicula idem ſignificantia, riſus proterui, & exæſtuantes, nutus & renutus omni ratione carentes, ſermo hærens, ſpirituque interciſus, interrogationes præcipites, & imperitæ, reſponſiones his nihilo meliores, alia in alias inſultantes, non autem graues, & conſtantes, neque eruditionis ordine progredientes. Quid ſingula deſcribere neceſſe eſt? Talem ante opera conſpicatus ſum, qualem in operibus poſtea cognoui. Quòd, ſiquidem ex iis qui tum ſimul erant, atque audiebant, nunc mihi præſto eſſent, haud ægrè teſtarentur. Ad quos, vt hæc conſpexi, ſtatim his verbis vſus ſum: Quale Romanorum regio malum alit, præfatus licet, ac mihi, vt falſus Vates eſſem, imprecatus. Præſtabilius enim id fuerat, quàm tantis malis orbem terrarum implere, taléque monſtrum exiſtere, qua-*

so nullis ante sæculis, etiamsi alioqui diluuia multa, & incendia multa, terræque velut ebullitiones, & hiatus, ac multi insuper crudelissimi homines, belluæque prodigiosa, & ex variis generibus conflata, quas natura nouo more produxit, sermone iactantur. Hactenus Magnus Gregorius. Quæ sanè de Antichristo meritò æstimare debemus: sed proculdubio longè truciora feralis ingenij & malignissimæ naturæ anteludia in infantia & pueritia sua dabit Antichristus.

Cicero lib. 1. de Diuinatione de ortu Alexandri Magni, hæc prodit: *Qua nocte templum Ephesiæ Dianæ deflagrauit, eadem nocte constat ex Olympiade natum esse Alexandrum: atque vbi lucere cœpisset, clamitasse Magos, pestem, ac perniciem Asiæ proxima nocte natam.* Eadem habet Plutarchus, & alij. At quanto verius nocte qua nascetur Antichristus, non Asiæ tantùm, sed totius orbis exitium natum clamare poterunt certissimi rerum coniectores. Et facilè auguramur, vt ortum ingentium calamitatum fœda quædam portenta præire solent, tantorum malorum veluti prænuntia; ita quoque natiuitatem Antichristi horrenda quædam prodigia antecessura, quæ supremum illud orbi impendens malum præmonstrent.

Antichristus num sit habiturus Angelum custodem.

CAP. XXIV.

CHristiana professio est, singulis hominibus à momento sui in lucem exortus, cuiuscumque generis, nationis, conditionis, aut religionis existant, singulos Angelos custodes, quasi præsides, & vitæ rectores à Deo attribui. Quod quidem præter Ecclesiæ, ac Patrum, atque Theologorum omnium mutuam ea de re consensionem, etiam vetustissimi Poëtarum, ac Philosophorum Gentilium agnouêre: atque hanc famam apud illos, vt vetustissimam, ita quoque verissimam semper habitam constat. Sententias Patrum & Theologorum, diligenti studio præter alios collegerunt, Iodocus Coccius, tom. 2. Thesauri Catholici, lib. 5. art. 3. Martinus Becanus tom. 1. Opusculo 14. cap. 6. Scriptorum verò Gentilium dicta plurimi, sed accuratiùs Cælius Rodiginus lib. 2. Lectionum Antiquarum. c. 10. Augustinus Steuchus de perenni Philosophia, lib. 8. cap. 40. Iustus Lipsius lib. 1. Physiologiæ Stoicorum, cap. 19. & 20. Ioannes Fungerus in Etymologico, verbo, *Genius*, Thomas Dempsterus in Paralip. ad c. 14. lib. 2. Ioannis Rosini Romanarum Antiq. Nec iniucundum fuerit hîc aliquas intexere.

Censorinus de Die Natali, c. 3. *Genius est Deus, cuius in tutela, vt quisque natus est, viuit: siue, quod vt genamur, curat, siue quod vna genitur nobiscum, siue etiam quod nos genitos suscipit, ac tutatur. Certè à genendo Genius appellatur. Eundem esse Genium & Larem multi veteres memoriæ prodiderunt, in queis etiam Granius Flaccus in libro quem ad Cæsarem de Indigetamentis reliquit scriptum. Hunc in nos maximam, imo omnem habere potestatem, creditum est. Nonnulli binos genios in iis duntaxat domibus, quæ essent maritæ, colendos putauerunt. Euclides autem Socraticus duplicem omnibus omnino nobis Genium dicit appositum: quam rem apud Lucilium in Libro Satyrarum nono licet cognoscere.* Et paucis interiectis: *Genius autem ita nobis assiduus obseruator appositus est, vt ne puncto quidem temporis longiùs abscedat: sed ab vtero matris exceptos ad extremum vitæ diem comitetur.*

Seneca epist. 3. *Vnicuique nostrûm Pædagogum dari Deum, non quidem ordinarium, sed hunc inferioris notæ, ex eorum numero, quos Ouidius ait, de plebe Deos.*

Epictetus lib. 1. cap. 14. *Quin etiam suum cuique curatorem dæmonem* (Genium) *apposuit Deus, qui custos esset vigilantissimus, & quem latere nihil posset, aut fallere. Etenim cuinam alij, aut meliori, aut diligentiori quemque nostrûm committere custodi potuisset? Quamobrem clausis ianuis, ac valuis, quum in tenebris consederitis, nolite dicere vos solos esse: non enim estis, non certè estis: sed Deus intus, & vester dæmon* (Genius) *non abest. His quidem ad videndum, lumine, & ad cognoscendum vestra opera nihil opus est.*

Martianus Capella: *Ex superiorum deorum arbitrio, & secundorum comitatu, & Generalis omnium Præsul, & specialis singulis mortalibus Genius admonetur: quem & Præstitem, quòd præsit gerundis omnibus, vocauerunt. Nam & populi, Genio, cum Generalis poscitur, supplicant; & vnusquisque Gubernatori proprio dependit obsequium.*

Seruius ad Versum illum Maronis 6. Æneidos, *Quisque suos patimur Manes*, annotat: *Est & aliud verius: Nam cùm nascimur, duos Genios sortimur: vnus est qui hortatur ad bona: alter qui deprauat ad mala. Nec incongruè dicuntur Genij, qui cùm vnusquisque genitus fuerit, ei statim obseruatores deputantur: quibus assistentibus post mortem, aut asserimur in meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem.* Et ad versum Æneidos 9. *Dij ne, hunc ardorem mentibus addunt?* ait: *Deprehenderunt tamen Philosophi ad omnia honesta impelli nos Genio, & numine quodam familiari, quod nobis nascentibus datur.*

Ammianus Marcellinus lib. 21. cap. 28. vbi agit de prodigiis, quæ mortem Constantij Imperatoris portendere, ait: *Post hæc confessus est coniunctioribus proximis:* (nempe Constantius) *quòd tanquam desolatus secretum aliquid videre desierit, quòd interdum adfuisse sibi squalidius æstimabat: & putabatur Genius quidem tutela salutis appositus eum reliquisse, mundo citiùs digressurum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut actus rectura Numina sociari, admodum tamen paucissimis visa, quos multiplices auxere virtutes. Idque & oracula, & auctores docuere præclari: inter quos etiam est Menander Comicus apud quem hi Senarij duo leguntur:*

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ μυσταγωγὸς τῦ βίυ.

Id est, Omni homini nascenti statim Genius simul adstat Mystagogus vitæ, seu, totius vitæ mysticus dux, vel moderator. *Itidem ex sempiternis Homeri carminibus intelligi datur, non deos cælestes cum viris fortibus collocutos, vel adfuisse pugnantibus, vel iuuisse: sed familiares genios cum iisdem versatos: quorum adminiculis fretus præcipuus Pythagoras enituisse dicitur, & Socrates, Numáque Pompilius, & superior Scipio: & vt quidam existimant, Marius & Octauianus, cui Augusti vocabulum delatum est primo, Hermésque Termaximus, & Tyaneus Appollonius, atque Plotinus; ausus quædam super hac re differere mystica, altéque monstrare, quibus primordiis hi Genij animis connexi mortalium, quas tanquam gremiis suis susceptas tuentur, quod licitum est: docéntque maiora, si senserint puras, & à collusione peccandi immaculata corporis societate discretas.* Hæc Marcellinus: sed quos Genios Pythagoræ, Socratis, Numæ, & aliorum recenset, constat dæmones fuisse paredros.

Idem Ammianus de Genio Iuliani Apostatæ

hæc

hæc narrat lib. 20. cap. 12. *Nocte tamen qua declarationis Augustæ processerat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem visum, vt formari Genius publicus solet, hæc obiurgando dixisse: Olim Iuliane, vestibulum aedium tuarum obseruo latenter, augere tuam gestiens dignitatem; & aliquoties tanquam repudiatus abscessi. Sed si ne nunc quidem recipior, sententia concordante multorum, ibo demissus & mœstus. Id tamen retineto imo corde, quod tecum diutius non habitabo.* Et lib. 25. cap. 4. agens de nocte quæ diem necis Iuliani antecessit, ait: *Ipse autem ad sollicitam, suspensámque quietem paulisper protractus, cùm somno, vt solebat, depulso, ad æmulationem Cæsaris Iulij, quadam sub pellibus scribentis, obscura noctis altitudine sententias cuiusdam Philosophi teneretur, vidit squalidius, vt confessus est proximis, speciem illam Genij publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen conspexit in Galliis, velato capite, cum Cornucopia, per aulæa tristius descendentem. Et quamquam ad momentum hæsit stupore defixus, omni tamen superior metu, ventura decretis cælestibus commēdabat.*

Mirum planè est quòd de Geniis M. Antonij & Octauij Cæsaris Plutarchus in Antonio prodit: *At Antonium concertationes ludicra, in quibus semper fuit Cæsare inferior, mordebant. Erat enim in contubernio eius fatiloquus quidam Ægyptius, ex natalibus prædicere futura doctus: qui vel Cleopatræ gratia, vel expromeas veritatem apertè demonstrauit Antonio auspicatissimam eius, & summam fortunam à Cæsaris fortuna offuscari: suasitque vt ab illo adolescente remoueret se quam longissimè. Huius enim Genium formidat Genius tuus: qui erectus & celsus, vbi solus est, illo appropinquante demissior redditur & ignauior. Et sanè suffragari rem ipsam apparebat Ægyptio. Namque ferunt cùm per lusum quacunque in re mitterent quotidie sortem, vel alea luderent, victum discessisse Antonium, crebrò commissis gallis gallinaceis, crebro bellatoribus coturnicibus, superatum emissis à Cæsare.* Eadem habet libello de Fortuna Romanorum: item & Appianus in Parthicis, pag. 156.

Idem Plutarchus de Genio M. Bruti, eius qui Dictatorem Cæsarem interfecit, hanc texit historiã in Bruto: *Cùm igitur traiecturus ex Asia esset exercitum noctis conticinio, luna non admodũ lucebat, totus autem exercitus tenebatur silētio. Brutus verò voluens aliquid animo, & reputans secum, visus est aliquem ingredientem sentire. Respiciens ad ianuam, spectrum cernit dirum & prodigiosum immanis, & horrendi corporis, silentio sibi assistentis. Sustinens rogare, Quisnam, inquit, aut hominum, aut deorum es? aut qua de causa ad nos venisti? Subiecit ei spectrum: Tuus sum Brute, malus Genius, in Philippis me videbis. Cui nihil perculsus Brutus, Videbo, inquit. Eo ex oculis elapso, pueros suos vocauit: qui neque se audiuisse vocem asseruerunt, neque conspexisse visionem vllam.* Et post multa, de nocte, cui illuxit supremum Bruti prælium, quo cecidit in Philippis: *Ea nocte spectrum illud referunt iterum Bruto obuersatum eandémque repræsentans visionem, nihil locutum, sed delapsum fuisse.* Simile quippiam de Cassio Parmensi narrat Valerius Maximus lib. 1. cap. 7. Atque de his iam satis. Nam de Geniis hominibus attributis plura Lipsius lib. 1. Physiologiæ Stoicorum, cap. 19. & 20. & Cæsar Bulengerus lib. 1. de vera Magia, cap. 25. è Gentilium scriptis.

Quòd verò propriè ad Antichristum pertinet, num is quoque sit habiturus bonum Angelum custodem, sanctus Thomas 1. part. quæst. 113. art. 4. ad 3. rem sic statuit: *Sicut præsciti, & infideles, & etiam Antichristus, non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso, scilicet custodia Angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam bonis operibus mereantur: iuuantur tamen quantum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahantur, quibus & sibi ipsis, & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos Angelos, ne noceant quantum volunt. Et similiter Antichristus non tantùm nocebit quantùm vellet.* Eadem est sententia omnium ferè Theologorum, qui etiam illud annotant: Ob eam etiam rationem Angelum custodem Antichristo fore destinandum, vt multo dignior æterna damnatione sit futura improbissimi hominis extrema malignitas, quòd salutaribus sancti Angeli monitis, tam surdas sit obiecturus aures, támque præfractè reluctaturus, vt inde nihil ad salutem, sed ad perniciem omnem & corruptelam sit hausturus.

Ioannes Viguerius Institut. Theologic. cap. 21. §. 3. versu 3. existimauit sententiam esse sancti Thomæ, Antichristum, mox vt vti cœperit rationis indicio, deserendum ab Angelo custode: eius verba sunt: *Diuus Thomas tamen dicit, quod adueniente vsu rationis, Angelus ei ad custodiam deputatus, propter eius nequitiam derelinquet eum: & sic derelictus, amplius à dæmonibus seducetur, & eorum suggestionibus adhærens, prosequetur omnia diaboli voluntatem.*

Hanc Viguerij sententiam, puto suggillari à benedicto Iustiniano, comment. in 2. Thessalonic. 2. vers. 9. cùm ait: *Et quidem tutelaris Angeli patrocinio priuandum, non ita multo post, quàm mentis & intelligentiæ lucem aspexerit, asserunt nonnulli, qui quoniam sua sententia veros auctores nullos habent, grauissimis Theologis falsò illam imponunt.* Hæc ille. Equidem nec credere, nec diuinare possum sanctum Thomam tale quippiam quale Viguerius astruit, docuisse.

Sanctus Antoninus 4. part. Theologiæ, tit. 13. cap. 4. §. 3. ait: *Quamuis Angelus bonus Antichristo non subtrahetur ad custodiam: tamen postquam incipiet malitia vti, nullum effectum custodiæ in eum exercebit, eo obstinato.*

Franciscus Suarez tom. 2. disp. 54. sect. 3. *Itaque non est verisimile esse deserendum ab Angelo custode, quantum est, vt sic dicam, ex parte Angeli: quia semper paratus erit ad custodiendum illum, & ad suggerendum bona, & auertendum à malis. Qui quamdiu ille est viator, commissus erit curæ, & custodiæ sui Angeli. Item quia neque existimandum est Deum illi denegaturum gratiam suam sufficientem, & necessariam quantum est ex parte Dei, seu quod idem est, si ipse impedimentum non posuerit. Est autem verisimile, tantam fore Antichristi malitiam, ac tam frequentem vsum operandi & cogitandi mala, tantámque cum dæmone familiaritatem & coniunctionem, vt vix vnquam det locum alicui bonæ inspirationi, aut effectui spirituali Angelicæ custodiæ, aut diuinæ gratiæ.*

Benedictus Iustinianus in 2. Thess. *Suo profectò munere perpetuò fungetur bonus Angelus, sed qua erit Antichristi malitia, irrito semper conatu: quippe ille omnia salutaria consilia, & monita improbè repudiabit, contrà verò sese dæmoni facilem, atque obsequentem probebit, quem sibi omnibus penè modis deuinctum, obstrictúmque habebit.* Vide Florimundum Raymundum lib. de Antichristo, cap. 4. Existimarunt aliqui Antichristum ab eo tempore quo tam atroci blasphemia se Deum verum appellabit, penitus derelinquendum, & abiiciendum ab Angelo sancto. Verùm ea de re dicemus lib. 8. cap. 4. At de Angelo custode

Anti

Ægyptum nauigatur. Sedet autem ibi Legio Romana cognomento Decima. Aulas in extremis finibus Palestinæ, iuncta meridiana solitudine, & Mari Rubro. Sedet autem ibi Legio Romana cognomento Decima. In nominibus Legionum Columellæ Capitolinæ, est, X. Gemina, & X. Fretensis.

Auctor libelli de Locis Hebraicis Actorum Apostolicorum, siue is sanctus Beda, seu alius fuerit sanè eruditus: *Nazareth viculus in Galilæa iuxta montem Thabor, unde & Dominus noster Iesus Christus Nazarenus vocatus est: habétque Ecclesiam in loco, quo Angelus ad Beatam Mariam euangelizaturus intrauit: sed & aliam vbi Dominus est nutritum.* Sanctus Beda de Locis Sanctis, cap. 16. *Nazareth muros non habet, sed magna ædificia, duásque grandes Ecclesias. Vna est in medio ciuitatis supra duos fundata cancros, vbi quondam fuerat domus, in qua Dominus nutritus est infans. Hæc autem Ecclesia duobus, vt dictum est, tumulis, & interpositis arcubus suffulta, habet inferius inter eosdem tumulos fontem lucidissimum, vnde ciues omnes aquas in vasculis per trochleas in Ecclesiam extrahunt. Altera verò est Ecclesia, vbi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.*

Brocardus: *Nazareth ciuitas Galilea, vbi Christus conceptus, & educatus fuit, distat ab Acone septem leucis. A Nazareth duabus leucis versus orientem est mons Tabor, in quo Dominus transfiguratus fuit.* Masius in 19. Iosuë, versic. 12. *Aberat autem à Tabor patria Christi Nazareth circiter duarum horarum itinere versus Chorum, hoc est, Occidentem æstiuum, quæ ipsa quoque huius Zabulonia Tribus pars erat.*

Burchardus de Monte Sion: *Nazareth ciuitas illa dilecta, vbi flos ille florum de radice Iesse pullulauit, distat ab Acone per septem leucas. De Nazareth ad tres leucas mons est Tabor in quo transfiguratus est Dominus.*

Anselmus Ordinis Minorum, in Descriptione etiam Terræ sanctæ: *Nazareth est illa gloriosa ciuitas, vbi flos florum, de radice Iesse pullulauit. In Nazareth labitur egregius fons, ex quo in pueritia Iesus solebat haurire, & matri suæ deferre. Et hæc ciuitas ab Ierusalem per tres dietas, vel circa, quasi quindecim milliaria nostra. Erat quondam ciuitas, nunc est oppidulum paruum. De Nazareth ad medium secundum milliare Ruthenicum contra Orientem est sacer mons Tabor.*

Guilielmus Baldenselius, qui scripsit anno Domini 1337. Itinerarium Terræ sanctæ, editum ab Henrico Canisio tom. 5. antiquæ lectionis, hæc habet: *Nazareth, quæ nunc villa campestris est, & immunita, domibus & habitaculis non collectis, sed ab inuicem distantibus, & dispersis. Est autem Nazareth sita in valle paruula, plurimum generosa, montibus vndique circumclusa. Hæc est propria ciuitas Redemptoris, vndè secundùm carnem traxit originem, vnde & dicitur Nazaræus.* Et post alia: *In hoc loco pulchra fuit Ecclesia, atque magna, sed, heu, quasi destructa est: paruulus tamen locus in ea coopertus est, & à Saracenis diligentiùs custoditur; vbi circa quandam columnam marmoream, asserunt esse perfecta Conceptionis mysteria veneranda. In Nazareth sunt pessimi Saraceni. Fons ibidem ostenditur, vbi puer Iesus balneatur, vestes quoque per Matrem Virginem abluuntur, de quo & portare aquam ad hospitium pro humanis necessitatibus, tam Mater quàm Filius consueuerunt.*

Vide quoque descriptam Nazareth ab Adrichomio in Tribu Zabulon, num. 73. Nazareth nulla est mentio in Veteri Testamento. Iansenius in cap. 11. Concordiæ, suspicatus est forsan fuisse Hazor, siue Enhazor Tribus Nephtali, Iosuë 19. 37. 38. quæ 1. Machab. 11. 67. appellatur Nazor in Græcis exemplaribus, quamuis meliorem existiment lectionem Latinorum, *Azor*, Masius & Serarius. Verùm Nazareth fuisse in tribu Zabulon, consentiunt omnes, & confinia eius pulchrè demonstrant. Cùm Nazareth nomen Hebraïcè non extet scriptum in sacris litteris, & à sancto Hieronymo & ab aliis variè lectum, & interpretatum est. Sanctus Hieronymus in 2. Matth. cum *Zain* scribit, & Sanctum interpretatur: explicans enim verba Euangelistæ, quibus ait à Nazareth Christum Nazaræum vocatum, *Nazaræus*, inquit, *Sanctus interpretatur. Sanctum autem Dominum futurum omnis Scriptura commemorat.* Alias verò cum *Tsade*, enunciat, & florem exponit. Epistola 18. *Ibimus ad Nazareth, & iuxta interpretationem nominis eius, florem videbimus Galilææ.* Idem habet in Isaiæ 11. Et hoc fermè iam omnes sequuntur. Sanctes in libro Nominum Hebraïcorum: *Nazareth Hebraicè scribitur cum Tsade: & sic est in titulo salutiferæ Crucis, quem pluries & vidi & legi.* Metui quoque ego videre. Et Hebræi ita semper scribunt Nazareth, & Nazaræum. Qua ratione facile est intelligere cùm Matthæus 2. 23. ait: *Habitauit in Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas, Quoniam Nazaræus vocabitur*, in mente habuisse locum Isaiæ 11. 1. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos* Heb. *Nezer, de radice eius ascendet.* At sunt hæc nimis peruulgata.

Ceterùm quæ fuerit causa cur aliqui veterum, vti prædiximus, existimauerint Antichristum in his vrbibus, Nazareth, Bet-zaida, Capharnaum, Corozain, nutriendum & educandum, diuinare non possumus, nisi forsan quòd dæmon qui semper Dei simiam agere tentat, eadémque Christo, primordia, Antichristo tribui procuret. Christus in Nazareth nutritus, in Beth-saida, Capharnaum, Corozain præcipuè versatus fuit, frequenter ibi prædicauit. Vult fortasse diabolus suum Pseudochristum eisdem locis & passibus insistere. Iam diræ illæ quas Christus illis vrbibus comminatus est, grande aliquod malum inde nasciturum portendisse videntur.

Suarez tom. 2. disp 54. sect. 3. Quæ de Antichristi educatione in præfatis vrbibus feruntur, censet incertissima esse, nulláque auctoritate, aut rationis solido fundamento niti. Addit his Cornelius à Lapide in 2. Thessal. 2. *Sed hæc omnia vel friuola, vel incerta sunt.* Verùm existimo non esse prorsus repudianda: nimirùm à præstantibus sanctitate & doctrina viris tradita. Cur enim dicemus tantos viros, ex suo tantùm cerebro ista commentos. Præsertim cùm Rabbanus initio statim suæ disputationis de Antichristo, hanc præfigat opportunam cautionem: *Non autem quod dico, ex proprio sensu fingo, vel excogito: in libris diligenter relegendo, hæc omnia scripta inuenio.*

Si coniecturis tamen sit locus, facilè intelligere possumus, in eâmet Babylone vbi nascetur, vel in vicinis locis educandum Antichristum, & primos ætatis annos ibi transacturum: nam cum inde quoque regnum sit auspicaturus, verosimilius apparet in eadem regione pueritiam & adolescentiam traducturum. Quamuis ipse cùm rapiet imperium omnia de sua origine, & genere mentietur, quo faciliùs pro Messia à cæcis Iudæis excipiatur.

Est quidem verò quam maximè consentaneum quòd sanctus Damascenus lib. 4 Fidei Orthodoxæ, cap. 27. scribit: *Ex fornicatione namque, vt diximus,*

nascetur

nascetur, & clam educabitur, ac repente insurget, caputque attollet, atque imperio potietur. Et verò obscurissima, & ignotissima eius initia facilè locum dabunt cunctis eius imposturæ, vt maiori securitate, minorique periculo mentiri de se possit quæcumque volet: ac se de cælo lapsum fingere. Nec dubitamus, primæ suæ infantiæ & pueritiæ tempora, in magna inopia, obscuritate, sordibus gesturum, vti ex vaticiniis Propheticis suo loco demonstrabimus.

Studia, disciplinæ, artes, & vitæ ratio Antichristi in adolescentia.

CAP. XXVI.

EXacta abominabili, & detestanda pueritia, adolescentiam Antichristus auspicatur multò deteriorem. Primùm, verisimile est acutissimo illo, & perspicacissimo ingenio quo pollebit, statim studiis omnis generis scientiarum se daturum, ac breuissimo tempore in his ingentes progressus facturum, amplissima encyclopædia sibi comparata: adeò vt artium, disciplinarúmque magistros, atque Doctores ipsos, longè sit superaturus, eósque in maximam admirationem & stuporem coniecturus, acuminis tam præsentis & prompti. Nec mirum si Antichristus præstabit quod Iulianus Apostata in pueritia singulariter exhibuit in studiis magnarum artium: nam de eo Eunapius Sardianus in Maximo prodidit: *At ille ingenij vim & magnitudinem ostendit: quidquid enim librorum proferebatur, memoria complectebatur, ita vt præceptores eruditionem ægrè ferre magistri viderentur, quasi non habituri quod puero instillarent, postquam nec illi quod docerent, nec Iulianus haberet amplius quod disceret.*

Insuper, illud pro certo tenendum, Antichristum præcipuam operam positurum in studio sacrarum Scripturarum, omnémque Hebræorum Thalmud, & doctrinam Iudaïcam apprimè imbibiturum, tum Iudæorum apud quos nascetur, & educabitur, magisterio, tum suopte præstantissimo ingenio: quo promptius & paratius miseros Iudæos ex detortis & prauè intellectis scripturis decipere possit, eísque persuadere se Messiam esse. Ad hæc, Sacrosanctæ Christianæ Religionis diuina dogmata, item omnium hæresum, sectarum, religionum quæ in mundo tunc erunt, errores, opiniones falsas, placita, ritus, cæremonias accuratissimè penetrabit, vt his omnibus pro se, & in perniciem omnium pro variis occasionibus abuti possit. Sanctus Anselmus in Elucidario: *Sapientia & incredibili eloquentia Clerum obtinebit, quia omnes artes, & omnem Scripturam memoriter sciet.*

Ceterùm in re nulla maiores neruos intendet, diligentiorémque curam adhibebit Antichristus, quàm vt magicas, curiosas, nefarias, & reprobatas artes, & omne genus incantationum, & veneficiorum, diuinationúmque, penitissimè ediscat, & hauriat: in quibus omnium quotquot ante se fuerunt callentissimus & peritissimus proculdubio euadet. Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 15. *Inducet quendam magnum hominem* (Antichristum diabolus,) *veneficiis, incantationibus, & malis artibus instructissimum.* Rabbanus verò in tract. de Antichristo: *Habebit autem Antichristus magos, maleficos, diuinos, incantatores, qui eum diabolo inspirante, nutrient, & docebunt in omni iniquitate, falsitate, & nefaria: & maligni spiritus erunt duces eius & socij semper, & comites indiuisi.* Vides præceptores, comites, socios Antichristi futuros magos, & nefarios cacodæmonas. Nec dubito portentosissimos illos profectus quos Antichristus in omni scientiarum & artium genere, præsertim in omnifaria magia, facturus est, partim ab acutissimo ingenio, partim à vi & efficientia dæmonum profecturos. Vnde Viguerius Institut. Theologic. cap. 21, §. 3. annotat: *Verisimile est apud aliquos, quod dæmones Antichristo etiam corporaliter apparebunt, in Angelorum modum, & illi famulabuntur, & docebunt eum omnem nequitiam in superbia & abusione scientiarum.*

Lyranus in 2. Thessal. 2. inquit: *Habebit enim Antichristus dæmonem priuatum.* Vnum? Propensius est credere, vti Rabbanus ait, multos ei familiares & paredros dæmones affuturos, qui eum omni improbitate, ac præsertim magicis, & feralibus artibus vberrimè imbuent in adolescentia. Nec sanè magnum putamus hac in re Antichristum imitaturum, imò longo interuallo superaturum omnes quotquot in studio eiusmodi execrabilium disciplinarum olim fuêre exercitatissimi. De Nerone Principe adolescente Plinius lib. 30. c. 2. hæc tradit: *Non cithara, tragicique cantus libido illi maior,* (nempe quam magiæ) *fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis: primúmque imperare diis concupiuit, nec quicquam generosius voluit: nemo vnquam vlli artium validius fauit: Ad hæc non opes ei defuere, non vires, non discendi ingenium, aliáque, non patiente mundo.* Et inferiùs: *Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens, & ideò prouinciis grauis. Nauigare noluerat, quoniam spuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat, magicis etiam cœnis eum initiauerat.*

De Adriano Imperatore Dio lib. 69. *Nam cùm Adrianus maximè curiosus esset, tum verò diuinationibus vtebatur, & magicis artibus cuiusuis generis.* Spartianus: *Mathesin sic scire sibi visus est, vt serò Kalendis Ianuariis scripserit quid ei toto anno posset euenire: ita vt eo anno quo periit, vsque ad illam horam qua est mortuus, scripserit quid acturus esset.* Tertullianus Apologetici cap. 5. *Hadrianus curiositatum omnium explorator.*

De Antonino Caracalla Dio lib. 77. *Multorum animas ex inferis euocauit, præsertim patris, & Commodi.* Et post alia: *Magis & præstigiatoribus delectabatur, vt Appollonium Cappadocem, qui floruerat Domitiani temporibus laude & honore affecerit: hic præstigiator fuerat solers, & magus: eique monumentum heroicum faciendum curauit.* Herodianus lib. 4. *Nam cùm suaptè natura curiosior esset, non hominum modo res cognoscere studebat, sed Deorum, dæmonúmque etiam rimari arcana: metúque semper insidiarum, nullis non oraculis incubabat, accitis vndique magis, astrologis, aruspicibus, ac nullo planè prætermisso, qui huiuscemodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque suspectans, vt parum vera loquentes, omniáque ad assentationem vaticinantes, scribit ad Maternianum quendam, cui rerum suarum omnium curam in vrbe crediderat, & quem sibi ex amicis omnibus fidissimum putabat, conscióque omnium secretorum solùm habuerat; magos vndique optimos conquirat, atque euocatis manibus, de fine ipsius vitæ consulat, & an quisquam Imperio insidietur.*

De Alexandro Seuero Lampridius: *Aruspicina quoque peritissimus fuit, Horoscopos magnus, vt & Vascones, & Hispanorum, & Pannoniorum augures vicerit.*

De

De Iuliano Apostata Ammianus Marcellinus lib.25. cap. 15. *Præsagiorum sciscitationi nimia deditus, vt æquiparare videretur in hac parte Principem Hadrianum.* At de Iuliani magiæ accuratissimo studio à prima pueritia, res est notissima: vt plures magos & incantatores præceptores habuerit, sub specie tamen pallij Philosophici se se venditantes, qui cum eo familiarissimè, & coniunctissimè vixerint, nimirum Ædesium, Mardonium, Maximum Ephesium, Oribasium Pergamenum, Euemerum Lyban, Iamblichum, Chrysantium, Sardianum, Eusebium, Priscum, & alios eiusdem metalli artifices, quorum plurima mentio apud eundem Iulianum in Epistolis, & Eunapium Sardianum in Vitis Philosophorum. Sed & de magia Iuliani multa S. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum; sanctus Chrysostomus orat. in S.Babylam, & Ecclesiasticæ Historiæ auctores prodiderunt: quæ & nos opportunè hoc opere suis locis inseremus. At qui in studiis & disciplina magicarum artium omnes quotquot ante se fuerunt curiosissimi, & callentissimi, longo post se Antichristus interuallo relinquet. Sed de magia Antichristi dicemus plenius lib. 7. cap. 5.

Illud etiam pro comperto tradimus, Antichristum adolescentiam suam per omnia probra ac dedecora vitiorum traducturum: verùm tam mirus erit hypocrita, & adeò peritus dissimulandi, fingendi, imponendique artifex, vt raram & exquisitam morum probitatem & sanctimoniam simulet, omnisque virtutis exemplum, & imaginem mentiatur. Flagitia quidem cuncta occultissimè patrabit: in publico tamen omnes probæ & sanctissimæ vitæ vmbras & simulacra effingere conabitur, vt cunctos decipiat.

Sed ante omnia in Oratoria, seu Rhetorica; vniuersáque arte dicendi, omnem dabit operam vt absolutissimus euadat, quo præualida facundia, eloquentia, vique maxima persuadendi omnes ad se rapiat. Assentator futurus est artificiosissimus, mentiendi artifex callidissimus. Modis omnibus, omnium hominum ingenia demereri conabitur, nullo officij, aut obsequij genere erga quoscunque mortales prætermisso. Admirationem & fauorem hominum, specie cum primis sanctitatis, pietatis, religionis, item doctrinæ ac scientiæ sanè prodigiosissimæ nomine, adhæc vi & efficacitate incredibilis facundiæ, sibi potentissimè conciliabit. Ingenio illo suo rerum omnium ad portentum vsque capacissimo, forma pulcherrimi & speciosissimi corporis, quæ illi egregiè inerit, verborum lenocinio, promissis amplissimis, futurorum prænotionibus, vaticinationibusque, quibus nihil validius ad capiendos dementandósque vanissimos animos hominum, ita multos inescabit, deuinciet, obstringétque sibi, vt in omnium ore, admiratione, stupore, ac præclara quidem fama esse incipiat: omnésque certatim suum studium, operam, & vires illi promptissimè offerant. Hæc quam sint verosimilia, non erit difficile cuiuis erudito & prudenti persuaderi. Et sanè qui eo tempore viuent plura & multo maiora, si animum aduertent, poterunt in Antichristo obseruare, quæ nec mens nostra, nec oratio satis nunc explicare valebat.

His ergo studiis & artibus innutritus ac planè decoctus, annitente, & adiuuante cum primis diabolo, cum quo semper rerum suarum consilia agitabit, quem perpetuo auctorem, & effectorem suorum conatuum est habiturus, magnam amicorum cohortem, multámque perditissimorum hominum ac præcipuè Iudæorum colluuiem, qui se se ei libentissimè adiungent, coget, trahétque; cum fidissimis primùm amicorum pectoris sui arcano communicato; incipiet inter paucos se verum ac legitimum Regem prædicare à Deo missum, magnum Dei ministrum, orbis instauratorem, quem Deus extraordinario & amplissimo munere ornauerit ad docendum, regendum, restituendúmque mundum, ac rebus fessis ac penè deperditis ferendam opem. Atque hinc sumentur exordia Regni Antichristi, de quibus libro 6. dicemus, cap. 8.

DE

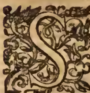
ANTICHRISTO

Liber Quartus.

DE PRÆDICATIONE EVANGELII IN TOTO ORBE, QVOD ERIT SIGNVM aduentus Antichristi.

Sententia Patrum, Apostolorum temporibus Euangelium fuisse iam in toto orbe prædicatum.

CAPVT I.

ANCTVS IGNATIVS Episcopus Antiochenus & Martyr epist. 9. quæ est ad Philadelphienses: *Vna est Ecclesia, quam suis sudoribus & laboribus fundarunt sancti Apostoli à finibus terræ vsque ad fines, in sanguine Christi.*

Eusebius Cæsariensis lib. 2. Hist. Eccles. cap. 3. de Apostolorum prædicatione hæc ait: *Ita quidem certè, cælesti, diuináque virtute & præsidio repente, nulla ferè mora interposita, tanquam quoddam solis iubar, salutare Dei verbum vniuersum terrarum orbem suo splendore collustrauit, sacrarum litterarum testimonio appositè respondens: In omnem terram sonus diuinorum Euangelistarum & Apostolorum exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum. Atque Ecclesia quidem Christi non aliter quàm area, quæ tempore messis immenso frumenti numero derepente compleri solet, infinita propè & innumerabili multitudine hominum in cunctis ciuitatibus & vicis veram religionem ac fidem amplectentium subitò referta est.* Eadem omnino habet Nicephorus lib. 2. Histor. cap. 8.

S. Hilarius can. 25. in Matth. *Ac tum per omnes orbis partes viris Apostolicis dispersis, Euangelij veritas prædicabitur: & cùm vniuersis fuerit cognitio sacramenti cælestis inuecta, tum Ierusalem occasus & finis incumbet: vt prædicationis fidem, & infidelium pœna, & metus ciuitatis eruta consequatur. Hæc igitur in eam, vt fuerant prædicta, perfecta sunt: & lapidatis, fugatis, peremptis Apostolis, fame, bello, captiuitate consumpta est.*

S. Hieronymus in 11. Isaiæ: *Tradunt Ecclesiastica Historia, quòd Apostoli in toto orbe dispersi Euangelium prædicarint: ita vt quidam Persas, Indósque penetrarent: & Æthiopia daret manus suas Deo: vt trans flumina Æthiopiæ inde Christo munera deferrentur.* Et in Danielis 9. *In totum enim orbem per Apostolos Euangelium prædicatum est: qui vsque ad illud tempus perseuerarunt, tradentibus Ecclesiasticis historiis, Ioannem Euangelistam vsque ad tempora vixisse Traiani.*

S. Ioannes Chrysostomus homil. 76. in Matth. *In vniuerso enim orbe prædicabitur, inquit Christus, Euangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Consummatio scilicet Ierosolymorum. Quod enim istud diceret, quodque ante vrbis euersionem, per mundum Euangelium effusum esset, Paulum audi: In omnem terram exiuit sonus eorum. Et rursus: A spe Euangelij quod audistis, quod prædicatum est in omni creatura, quæ sub cælo est. Et videas eum à Ierosolymis ad Hispanias vsque currentem. Quòd si vnus in tanta orbis parte prædicauit, cogita quid a reliquis factum fuerit. Sed & alibi Paulus de Euangelio scripsit, quod fructum ferat, & crescat in omni creatura quæ sub cælo est.* Et post pauca: *Idcircò postea quam Euangelium in vniuerso orbe prædicatum fuerit. Ierosolyma euertetur, vt nec vmbra excusationis ingratis relinqueretur. Nam qui potentiam eius in breuissimo temporis spatio per totum orbem quasi fulgur rutilasse viderunt, quam veniam habebunt in duritia permanentes. Quod autem vbique tunc prædicatum fuerit, Paulus, vt diximus, ostendit dicens: A spe Euangelij quod audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub cælo est. Quæ res maximum argumentum omnipotentiæ Christi est. Viginti enim annis, aut ad summum triginta, ad omnes tunc orbis Euangelium transcurrit. Post hæc igitur, vt dixi, Ierosolymorum finis aderit.*

Victor Antiochenus in 13. Marci, vers. 10. *Et in omnes gentes primùm oportet prædicari Euangelium. Siquidem ante Ierosolymam expugnatam, Christi Euangelium in quamplurimis, imo vero in omnibus penè orbis partibus iam diuulgatum & prædicatum fuerat: notum est enim illud Pauli: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines terræ verba eorum. At verò licet Apostoli vbique terrarum prædicarent, &c.*

Theodoretus de curatione Græcarum affectionum lib. 9. *At nostri illi piscatores ac publicani, sutórque ille noster cunctis nationibus legem Euangelicam detulerunt. Neque solùm Romanos, qui sub Romanos,*

manos, qui sub Romano viuunt Imperio, sed Scythas quoque ac Sauromatas, Indos praeterea, Æthiopes, Persas, Seras, Hircanos, Britannos, Cimmerios, & Germanos, vtque semel dicatur, omne hominum genus, nationesque omnes induxerunt, Crucifixi leges accipere; non armis vsi, non infinita vi militum delectorum, non immanitatis Persica violentia, sed verborum suasu, ostensa legum, quas prædicabant, vtilitate.

S. Beda in 13. Marci, elucidans verba illa Christi: *Et in omnes gentes primùm oportet prædicari Euangelium Dei*, ait: *Hoc ita fuisse completum Ecclesiastica testatur historia, in quibus refertur, quod Apostoli omnes multò ante excidium Iudaeæ prouinciæ, ad prædicandum Euangelium toto fuerint orbe dispersi, excepto Iacobo Zebedæi, & Iacobo fratre Domini, qui priùs in Iudæa pro verbo Euangelij sanguinem fuderant.* Eadem Strabus in Matth. 24.

Theophylactus in Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio. Prædicabitur enim Euangelium in omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio, non mundi, sed Ierusalem. Nam ante captam Ierusalem prædicatum est Euangelium, sicut & Paulus dicit, Euangelium, quod prædicatum in omni quæ sub cælo est creatura. Nam quod de fine Ierosolymorum dicat, manifestum est ex sequentibus.* Et in Marci 13. *Et in omnes gentes oportet prædicari Euangelium, & tunc capietur Ierusalem. Nam quòd ante captiuitatem prædicatum sit Euangelium, audi Paulum: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in omnes fines terræ verba eorum. Quod etiam in maiorem condemnationem Iudæa factum est, quòd ante captiuitatem vbique Euangelium prædicatum est. Nam cùm viderent tam breui tempore in totum orbem prædicationem transire, etiam ipsi agnoscere debuissent Christi virtutem.* Eadem fermè habet Euthymius in Matth. 24. & Marci 13. vterque ex S. Chrysostomo desumentes.

Metellus Tergesceensis in Oda in SS. Martyres Marium & Martham Persas.

Lydica regna quondam
Perfida cum Principibus, progenieque Regum
Se fidei dederunt,
Primitiuis Ecclesiæ temporibus subacta;
Rebus Apostolorum
Strenuè gestis, Domini iura libens recepit
Gallica totus orbis
India de finibus ortus dat vbi diem sol,
Qua tenet arua Thomas.
Vsque Spanos occidui Sideris axe clausos,
Quos Iacobus docebat.
A Scytharum frigoribus perpetuis in austrum
Qua tulerat Philippus.
Ad perusta proxima quadrantificat nigellos
Æthiopes Matthæus.
Mundus omnis dogmata iam reficiens salutis,
Babarie relicta
Disciplinam Catholicæ religionis hausit.

De hoc Metello vide infrà cap. 5.

Zacharias Chrysopolitanus Episcopus in Harmonia Euangelica cap. 145. interpretans Domini verba Matth. 24. 14. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio*; inquit: *Sicut enim Ecclesiastica testantur historiæ, multo ante excidium Iudaeæ, omnes Apostoli ad prædicandum Euangelium per totum orbem sunt dispersi exceptis Iacobo Zebedæo, & Iacobo fratre Domini, qui priùs in Iudæa pro verbo Euangelij sanguinem fuderunt. Igitur ante consummationem euersionis Ierusalem, fuit in quatuor partibus mundi prædicatio Euangelij.* Atqui recentiores plerique in ea quo-

que sunt opinione, iam tempore Apostolorum Euangelium prædicatum fuisse in toto orbe, vti Tostatus in Matth. 24. Lyranus ibidem, & in Psalm. 18. Hadrianus Finus lib. 2. Flagelli aduersus Iudæos, cap. 12. Pintus in 2. Danielis, Leo Castrus in Apologetico, pag. 161. Genebrardus lib. 2. Chronologiæ, pag. 227. & lib. 3. pag. 371. Gagnæius, & Iansenius in 24. Matthæi.

Huius sententiæ præcipua argumenta sunt: Primùm, quia Paulus de Apostolorum suo tempore prædicatione Romanos. 10. 18. inquit: *Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Scripsit autem eam ad Romanos Epistolam Paulus anno 1. Neronis, & Christi 58. hoc est 24. post Passionem Domini, vt Annales Ecclesiastici à Baronio, & Gordono editi, consignant: iam ergo eo tempore Euangelij prædicatio vniuersum terrarum orbem peruagata fuerat. Huius argumenti solutionem habes infrà cap. 43.

II. Colossensium 1. 5. ait idem Apostolus: *In verbo veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos: sicut & vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit.* Et versu 23. *Immobiles à spe Euangelij, quod audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub cælo est.* At epistolam ad Colossenses scriptam anno 4. Neronis, Christi verò 60. hoc est 26. à Passione, iidem annales Ecclesiastici confirmant. Vide infrà cap. 44.

III. Dominus Apostolis mandauit, Marci 16. 15. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Seu, vt apud Matth. 28. 19. est: *Docete omnes gentes.* At quænam ratio esse potuit, vt id Christi præceptum Apostoli non impleuerint? Et Paulus Rom. 1. 8. *Fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo.* Adde, Si vnus Paulus tam longè latéque Euangelium disseminauit, nempe ab Ierusalem & Syria ad Illyricum & Hispanias vsque quid existimandum est, à reliquis Apostolis, & Septuaginta discipulis, horúmque comitibus & sectatoribus factum fuisse? Denique si attentè enumeremus prouincias omnes, in quibus Apostoli prædicarunt, quasque Annales Ecclesiastici Baronij anno Christi 44. probata fide percensent, nullam fermè ex toto orbe reperiemus, quam Apostoli Euangelij propagandi causa non adierint. Vide infrà cap. 44.

Ecclesiæ quibusdam Apostolis adhuc viuentibus, & Dei Genitrici etiam in humanis agenti erectæ.

CAP. II.

Nicolaus Lyranus cupiens ostendere iam ipsis adhuc superstitibus Apostolis Euangelium in toto orbe fuisse prædicatum, mirabile istud refert in Psalm. 18. *Viuente Beato Petro fides Christi prædicata est vsque in Franciam, quæ est in vltimo climate versus Occidentem: vnde & Senonis fundata est Ecclesia in nomine Beati Petri Viui, quia ipso viuente consecrata est.* Et in Matth. 24. fusiùs hæc narrat: *Viuente enim Petro fides prædicata est in Italia, & non solùm in Italia, sed etiam in Gallia, quia sanctus Sabinianus, qui fuit vnus de Septuaginta, missus à Beato Petro in Galliam cum pluribus aliis, ciuitatem Senonensem (quæ tunc erat Metropolis Galliæ, & vo-*

cabatur ciuitas Aurea) conuertit ad Christum: & ibi tribus Ecclesiis ædificatis, vna scilicet in honorem Beatæ virginis, alia in honorem Beati Stephani Protomartyris, & alia in honorem sancti Ioannis Baptistæ; quartam ædificauit in honorem B. Petri: quæ quia viuente Petro constructa est, ideo Ecclesia Beati Petri Viui adhuc nominata est vsque in hodiernum diem. Hæc Lyranus, vt apparet ex antiquis monumentis & fideli traditione Ecclesiæ Senonensis. Qui etiam in 1. Abdiæ hæc scribit: *Procedens vsque in Franciam Sanctus Sabinianus, qui fuit de Septuaginta duobus discipulis vnus, conuertit ad fidem ciuitatem Senonensem, quæ tunc erat Metropolis in tota Francia, & ciuitatas Aurea vocabatur: & post ciuitatis conuersionem, eam Domino dedicauit, faciens Cruces in muro ciuitatis cum pollice, cui cedebat lapis sicut cera mollis, & adhuc apparent in pluribus locis, sicut ego vidi, qui hæc scripsi.* Verùm de Ecclesia Beato Petro adhuc viuente à Sancto Sabiniano dicata, adstipulatur Lyrano etiam Adrianus Finus lib. 5. Flagelli aduersus Iudæos, cap. 10. & Petrus Canisius lib. 5. de Maria, cap. 25.

Clara extat inter sanctos memoria Sabiniani in in Martyrologiis, Romano, S. Bedæ, S. Adonis, Vsuardi. Quòd verò Sabinianus vnus fuerit de LXXII. Discipulis, vti Lyranus affirmat, latuit id quidem Hippolytum Thebanum, & Dorotheum, qui in Indicibus LXXII. Discipulorum à se confectis nullam Sabiniani fecère mentionem.

Cæterùm ex quo in hæc delapsa est oratio, haud fuerit ingratum parergon, si quæ de Ecclesiis Deiparæ Sanctissimæ & Apostolis quibusdam dum viuerent, ædificatis, traduntur, hîc intexuero. Martam & Mariam sorores Dei Genitrici adhuc viuenti Ecclesiam Massiliæ extruxisse, ex Annalibus Francorum annotat Petrus Canisius lib. 5. de Beata Maria, cap. 23. & attestatur Vincentius Bellouacensis lib. 8. Speculi Histor. cap. 29.

Apud Antaradum insulam in mari Phœniceo, Sanctum Petrum Apostolum ædificasse sacellum, seu paruam Ecclesiam in honorem Sacræ Virginis Deiparæ adhuc viuentis, in qua primum idem Apostolus Missæ sacrificium peregerit, ex incolarum fideli traditione acceperunt, qui cum Gothifredo Bultionio in memorabilem illam Terræ Sanctæ expeditionem profecti sunt, vti annotauit Raphaël Volaterranus lib. 11. Geographiæ. Et Christianus Adrichomius in Theatro Terræ Sanctæ, in Locis exteris, num. 7. hæc refert: *Scribit Clemens D. Petrum Apostolum, cùm ab Ierosolymis Antiochiam petens, Phœnicem circuiret, Antaradi aliquandiu Euangelium prædicasse. Vbi eundem in B. Mariæ Virginis honorem paruam fundasse Ecclesiam, & in eadem diuina mysteria celebrasse Vuilhelmus Tyrensis Archiepisc. & Iacobus de Vitriaco Episcopus Ptolemaidensis referunt:*

Iam S. Iacobum Apostolum Zebedæi filium eidem Dei Genitrici adhuc in viuis agenti, ad ripas amnis Iberi Cæsar-augustæ sacram ædiculam, seu sacellum construxisse dicemus ex instituto inferiùs cap. 5.

S. Marcum Euangelistam primum Alexandriæ Episcopum, in eadem vrbe Ecclesiam nomine S. Petri Apostoli præceptoris sui, nondum defuncti fundasse, S. Gelasius Papa Primus affirmat in Concilio Romano, his verbis: *Secunda sedes apud Alexandriam Beati Petri nomine à Marco eius discipulo & Euangelista consecrata est.* Et Petrus Damianus sermone de S. Marco: *Alexandrinam Marcus Euangelista fundauit Ecclesiam, eámque Magistri nomine fideliter dedicauit.* Certum verò est ex Eusebio lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 24. S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis in Marco, Martyrologiis Romano, S. Bedæ, S. Adonis, Vsuardi, 25. Aprilis, S. Marcum consummare Martyrium octauo Neronis anno: cùm constet consensu omnium S. Petrum Martyrio obiisse 13. Neronis anno, vt annales Ecclesiastici Baronij & Gordoni anno Christi 69. demonstrant. Vnde si S. Marcus Petro Apostolo Ecclesiam Alexandriæ ædificauit, non nisi Petro adhuc viuenti fundare potuit.

Apud Clementem lib. 10. Recognitionum cap. vltimo, refertur, Theophilum nobilem quendam Antiochenum a S. Petro Apostolo ad fidem conuersum domum suam Ecclesiam in honorem eiusdem Apostoli adhuc viuentis consecrari fecisse: in eaque Petri Cathedram qua Antiochiæ sederat, collocasse.

Canisius lib. 5. de Beata Virgine, cap. 25. auctor est, celebrem in Germania vigere traditionem, veterésque Coloniensis & Treuerensis Ecclesiæ Annales prodere, S. Maternum ex primis Petri Apostoli discipulis, non procul à Molsheim propè Argentinam, templum in eiusdem S. Petri nondum mortui honorem dedicasse, Domum Petri, siue Germanicè *Thumpeter* appellatum. Retinent Materni memoriam inter Sanctos celebrem Martyrologia, Romanum, & S. Bedæ, 14. Septembris.

Si Abdias Babylonius esset auctor idoneus, lib. 5. Historiæ Apostolicæ de quibusdam à S. Ioanne Apostolo baptizatis, hæc memorat: *Qui cùm baptizati fuissent cum vniuersis domibus & familiis suis, affinitatibúsque, fregerunt omnia simulacra, & fabricauerunt Basilicam in nomine S. Ioannis: in qua ipse Ioannes Apostolus assumptus est, hoc ordine: Cùm esset annorum nonaginta septem, &c.* Pergit describere obitum S. Ioannis. At de his satis.

Opportunè hîc inserimus singularem sententiam Iacobi de Valentia Episcopi Christopolitani de prædicatione Euangelij tempore Apostolorum: is enim Commentariis in Psalm. 18. elucidans verba illa, *In omnem terram exiuit sonus eorum*, existimat, Apostolis etiam viuentibus, Euangelium, vel eorumdem prædicatione, vel occulta Dei inspiratione, vel oraculis ex adytis Idolorum à dæmonibus fusis, vel Sanctorum Angelorum annuntiatione in omnibus mundi regionibus fuisse promulgatum: atque hoc pacto completa fuisse vaticinia Psalm. 18. vers. 5. Matth. 24. 14. Rom. 10. 18. Colossens. 1. 5. & 23. de prædicatione Euangelij per totum orbem, ipsa Apostolorum ætate: verba Iacobi sunt: *Quamuis enim Apostoli non legantur penetrasse ad Hunnos & Gothos, & extrema, seu interiora Æthiopiæ, Indiæ, & aliarum mundi partium, præsertim Septentrionis, cùm Hunni & Gothi in alio velut orbe ignoto & inaccessibili habitarent vltra Mæotidem paludem.* (Rectè Iacobus: nam Plinius lib. 4. cap. 13. Scandinauiam, vnde illi erupêrunt, alterum terrarum orbem appellat) *tamen in die Natiuitatis Christi omnia idola eorum clamauerunt, Regem pacis, & Dominum totius mundi fuisse natum in medio mundi. Ipsique congregati duobus agminibus, relictis sedibus, transita Mæotica palude, in hunc orbem sese effuderunt, quæsituri nouum Regem, recens natum.* Hæc Iacobus. Certum est quidem ex Auctoribus, Gethas, seu Gothos temporibus Augusti Cæsaris in Romanos fines inuasisse. Vide Ludouicum Viuem præfat. in libros de Ciuitate Dei S. Augustini. Porrò Æthiopes quoque nuntiis incitatos, ad nouum quærendum regem erupisse, idem Iacobus affirmat.

affirmat. Vnde putat ad nationes istas remotissimas sonitum & rumorem Euangelij perlatum fuisse singulari prouidentia Dei, siue per bonos, siue per malos Angelos. Addit etiam Virgilium, responsa quæ ab oraculis per totum mundum reddita erant sub tempora Augusti Cæsaris, nimirum, Nasci tunc totius mundi Dominum, ineptè atque adulatoriè ad Augustum attraxisse, cùm re vera Christum Dei Filium decantarent. Sic enim 6. Æneidos ait.

Huius in aduentu iam nunc & Caspia regna
Responsis horrent diuûm, & Maotica tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.

Hæc est sententia Iacobi Christopolitani. Sed quod ad idolorum spectat oracula. Seruius præfata Virgilij carmina enarrans, inquit: *Quod autem dicit, verum est: nam & Suetonius ait in vita Casaris, responsa esse data per totum orbem nasci inuictum Imperatorem.* Verba Suetonij in Octauio, cap. 94. sunt: *Auctor est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Roma factum publicè, quo denuntiabatur Regem Pop. Roman. Naturam parturire. Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur. Eos qui grauidas vxores haberent, quod ad se quisque spem traheret, curasse, ne Senatusconsultum ad Ærarium deferretur.* Læuinus Torrentius ad hunc Suetonij locum ista annotauit: *Idem è libris Sibyllinis creditum fuisse, & quidem eo nasciturum tempore, quo Ægyptus in Romanorum potestatem venisset, probat certissimus Auctor Cicero lib. 1. Epistola ad Lentulum, & lib. 2. de Diuinatione. Verum illum orbis terra Regem ac Dominum fuisse Iesum Christum, etiam aduersariorum testimonijs conuincitur.*

Diuersa Patrum assertiones, non fuisse Apostolorum tempore pradicatum Euangelium in toto orbe.

CAP. III.

ORigenes tract. 28. in Matth. agens de statu futurarum rerum in fine sæculi ait: *Et in hoc statu constitutis rebus, Euangelium, quod priùs non fuerat pradicatum in toto mundo, (Multi enim non solùm Barbararum, sed etiam nostrarum gentium, vsque nunc non audierunt Christianitatis verbum:) tunc autem pradicabitur, vt omnis gens Euangelicam audiat pradicationem, & nemo derelinquatur, qui non audierit: & tunc erit saculi finis. Si autem hac ita se habent; sic & nondum est pradicatum Euangelium Regni in toto orbe. Non enim fertur pradicatum esse Euangelium apud omnes Æthiopas, maximè apud eos qui sunt vltra flumen: sed nec apud Seres, nec apud Orientem audierunt Christianitatis sermonem. Quid autem dicamus de Britannis, aut Germanis, qui sunt circa Oceanum, vel apud Barbaros, Dacos, & Sarmatas, & Scythas, quorum plurimi nondum audierunt Euangelij verbum, audituri sunt autem in ipsa saculi consummatione? Aspice enim quod ait, Et pradicabitur hoc Euangelium Regni in toto orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc erit finis. Si autem vult quis temerè dicere, pradicatum esse iam Euangelium Regni in toto orbe, in testimonium omnibus gentibus, consequenter dicere poterit; & quod ait, Tunc erit finis, iam finem venisse. Quod dicere temeritatis est magna, & hominis non intelligentis qua Paulus ad Thessal. Epist. 2. dicit, dicens: Ne quis vos seducat vllo modo, quasi instet dies Domini: quoniam nisi venerit primum discessio, & reuelatus fuerit homo peccati, filius interitus, &c. non erit Domini dies.*

Rufinus lib. 1. Histor. Ecclesiast. c. 9. docet, Apostolorum tempore non fuisse prædicatum Euangelium in vlteriori India, sic enim scribit: *In ea diuisione orbis terra, qua ad pradicandum verbum Dei sorte per Apostolos celebrata est: cùm alia aliis prouincia obuenissent, Thoma Parthia, & Matthao Æthiopia, eique adharens citerior India Bartholomao dicitur sorte decreta. Inter quam, Parthiámque media, sed longo interior tractu India vlterior iacet, multis variisque linguis & gentibus habitata, quam velut longè remotam, nullus Apostolica pradicationis vomer impresserat: qua tamen temporibus Constantini, tali quadam ex causa semina fidei prima suscepit.* Qui pluribus sequitur narrare Indorum conuersionem per Ædesium & Frumentium.

S. Augustinus epist. 80. ad Hesychium: *Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc* (nempe quòd Euangelium Apostolorum tempore in toto orbe fuerit prædicatum) *per ipsos Apostolos factum, non ita esse certis documentis probaui.* Scilicet epistola præcedente 78. ad eundem Hesychium.) *Sunt enim apud nos, hoc est, in Africa Barbara innumerabiles gentes, in quibus nondum esse pradicatum Euangelium, ex iis qui ducuntur inde captiui, & Romanorum seruitiis iam miscentur, quotidie nobis addiscere in promptu est. Pauci tamen anni sunt, ex quo quidam eorum, rarissimi, atque paucissimi, qui pacati Romanis finibus adharent, ita vt non habeant Reges suos, sed super eos Prafecti à Romano constituantur Imperio, & illi, & ipsi eorum Prafecti Christiani esse cæperunt. Interiores autem qui sub nulla sunt potestate Romana, prorsus nec religione Christiana in suorum aliquibus detinentur.* Et post alia: *Quo pacto igitur est ab Apostolis pradicatio ista completa, quando adhuc vsque sunt gentes, quod certissimum est nobis, in quibus modò cæpit, & in quibus nondum cæpit impleri.*

Auctor Operis Imperfecti in Matth. homil. 48. extrema: *Quando illa bella corporalia mouebantur contra Ierusalem, adhuc initiabatur Euangelium. Nondum pradicatum erat in toto orbe.*

Auctor Operis de Vocatione Gentium, siue is sit S. Ambrosius, siue S. Prosper Aquitanicus, lib. 2. cap. 6. *Etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliqua nationes, quibus nondum gratia Saluatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio tempus vocationis esse dispositum, quo Euangelium quod nondum viderunt, audiant, atque suscipiant.*

S. Prosper in Responsione ad 4. Capitulum Gallorum: *Videat etiam quomodo tueatur denunciationem ipsius Veritatis, dicentis: Pradicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Nutat námque, (quod dici nefas est) fides verbi, si ante quadringentos annos Euangelio impletus est mundus, & adhuc Domini differtur aduentus.* Et in Responsione ad 10. Capitulum: *Si autem aliquo modo inueniuntur homines, quibus Euangelium non fuerit pradicatum, non potest dici sine iudicio Dei factum. Quod nefas est ideò reprehendi, quia non potest comprehendi.* Et in sententia super 4. Capitulo: *Quia scimus quidem in omnes fines terra Euangelium destinatum: sed non putamus iam in omnibus terra finibus pradicatum.*

S. Bernardus lib. 3. de Consideratione, pluribus agit cum Eugenio Romano Pontifice, vt det operam quatenus Gentes quæ non audierunt Euangelium, ad illas prædicatores mittantur, vt ipsum audiant, & ad fidem Christi conuertantur.

Socrates lib. 1. Hist. Ecclesiast. cap. 15. *India*

autem interior, quam permulta gentes barbara accolunt, linguis inter ipsas discrepantibus, non ante tempora Constantini, verbo Christi & eius religione illustrata est. Eadem habet Nicephorus lib. 8. Hist. Ecclesiast. cap. 35.

Atqui hanc sententiam, nempe tempore Apostolorum non fuisse prædicatum Euangelium in toto orbe, sequuntur plurimi recentiorum, Viguerius Institut. Theolog. cap. 21. §. 2. versu 8. Caietanus in 24. Matth. & Romanor. 10. Titelmanus, Maldonatus, Barradius in Matth. 24. Sotus in 4. Sent. dist. 46. quæst. 1. art. 1. Sonnius lib. 2. Demonstr. Christianæ Religionis, tract. 8. cap. 3. Cantapetrensis lib. 3. Hypotyp. cap. 2. Ioannes Arboreus lib. 2. Theosophiæ, cap. 1. Sotus, Treius, Guillandus, Toletus, Pererius, Iustinianus, Cornelius, Estius in Romanos 10. Adamus in Colossens. 1. Honcalá in 22. Genesis, Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 14. Gregorius de Valentia tomo 4. disp. 11. quæst. 2. puncto 1. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pont. cap. 4. Ribera in 4. Michææ, num. 25. Iosephus Acosta lib. 1. de Nouiss. temporibus, cap. 16. 17. 18. Lessius disp. de Antichristo demonstratione 8. Suarez tomo 2. in 3. part. disp. 56. sect. 1. Fridericus Lumnius lib. 1. de Extremo Iudicio, capite 11. Lorinus in Psalmum 18. versu 4.

Patrum sententia existimantium post Apostolorum ætatem, variis deinceps temporibus Euangelium iam fuisse in toto orbe prædicatum.

CAP. IV.

Tempore Antonini Pij Imperatoris.

SAnctus Iustinus Philosophus & Martyr Dialogo cum Tryphone Iudæo, de Euangelio iam suo tempore vbique gentium audito, & recepto, Christianáque religione iam toto orbe diffusa, hæc ait: *Atqui ne vnum quidem est genus mortalium, siue Barbarorum, siue Græcorum, siue etiam aliorum omnium, quocumque appellentur nomine, vel Hamaxobiorum, vel Nomadum domo carentium, vel in tentoriis viuentium* (Scenitarum) *& pecoribus vitam tolerantium: inter quos per nomen crucifixi Iesu supplicationes & gratiarum actiones Patri & Fabricatori rerum omnium non fiant.*

Tempore M. Aurelij Antonini.

Bardesanes Syrus, qui ad M. Aurelium Imperatorem de Fato scripsit Dialogum, tametsi ab Ecclesia alienus, de profectu tamen Christianæ religionis, & cultu Filij Dei per omnes mundi regiones iam sua ætate propagato, hæc disserit apud Eusebium lib. 6. Præpar. Euang. cap. 8. *Quid autem dicemus de Christianorum secta, qui in omni parte orbis, imò verò in omni ciuitate inueniuntur? Nec mulctat Parthi Christiani ducunt vxores, nec canibus mortuos obiiciunt Medi, nec Persæ filias ducunt, nec Bactriani & Galli matrimonia corrumpunt, nec Ægypty Apin, aut canem, aut hircum, aut felem colunt: sed vbicumque sunt, alienis legibus, & moribus viuere nec cogi possunt, nec genethliaca ratione, aut sua, aut principis alicuius impelluntur vnquam, vt quæ nefanda Magister eorum duxerit, facienda putent: sed paupertatem, labores, ignominiam, cruciatus intolerabiles referunt.*

S. Ireneus Lugdunensis Episcopus & Martyr, qui eisdem viuebat & scribebat temporibus, lib. 1. aduersus hæreses, cap. 2. in eandem sententiam hæc disserit: *Ecclesia enim per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata.* Et cap. 3. *Hanc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodum prædiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans; & similiter credit iis, videlicet quasi vnam animam habens, & vnum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquela dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Iberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Lybia, neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis vbique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.*

Tempore Seueri, & Antonini Caracallæ.

Tertullianus qui Apologeticum aduersus gentes scripsit sub Seuero Imperatore, vt volunt Pamelius in vita Tertulliani, & in argumento Apologetici, Iunius in eodem argumento, Baronius Annal. 2. anno Christi 200. Gordonus in Chronologia, anno Domini 201. vel Seuero mortuo, sub Antonino eius filio, vt Scaliger suspicatur ad numerum Eusebianum MMCXXIII. de florente iam tum per orbem Christianismo, ita Gentiles compellans, pulcherrimè satur Apologetici cap. 37. *Si enim & hostes exertos, non tantùm vindices occultos agere vellemus, deesset nobis vis numerorum & copiarum? Plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipsique Parthi, vel quantæcumque vnius tamen loci, & suorum finium gentes, quàm totius orbis? Externi sumus & vestra omnia impleuimus, vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis relinquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur? si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quàm occidere. Potuimus & inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes solius diuortij inuidia aduersus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abrupissemus à vobis, suffudisset vtique dominationem vestram tot qualiumcùmque amissio ciuium: imò etiam & ipsa destitutione puniisset proculdubio expauissetis ad solitudinem vestram, ad silentium rerum & stuporem quendam quasi mortui vrbes, quæsissetis quibus imperassetis. Plures hostes quàm ciues vobis remansissent. Nunc enim pauciores hostes habetis præ multitudine Christianorum penè omnium ciuium, penè omnes ciues Christianos habendo.*

Aduersus Iudæos librum scripsit idem Tertullianus, anno Seueri XVI. vt notat Baronius Annal. 2. anno Christi 210. atque cap. 7. eiusdem libri hæc scribit: *Cui enim dexteram tenet Pater Deus, nisi Christo Filio suo? quem exaudierunt omnes gentes, id est, cui omnes gentes crediderunt: cuius & prædicatores Apostoli in Psalmis Dauid ostenduntur: In vniuersa, inquit, terra exiit sonus eorum, & vsque ad terminos terræ verba eorum. In quem enim alium vniuersæ gentes crediderunt, nisi in Christum, qui iam venit?*

uit? Cui enim & alia gentes crediderunt, Parthi, Medi, Elamita, & qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphyliam: immorantes Ægyptum, & regionem Africa qua est trans Cyrenem inhabitantes: Romani & incola: tunc & in Ierusalem Iudai, & catera gentes, vt iam Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispaniarum omnes termini, & Galliarum diuerse nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca Christo vero subdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & prouinciarum, & insularum multarum nobis ignotarum, & qua enumerare minus possumus? In quibus omnibus locis Christi nomen, qui iam venit, regnat: vt pote ante quem omnium ciuitatum porta sunt aperta, & cui nulla sunt clausa: ante quem sera ferrea sunt comminuta, & valua area sunt aperta. Quamquam & ista spiritaliter sunt intelligenda, quo pracordia singulorum variis modis à diabolo obsessa fide Christi sint reserata: attamen perspicuè sunt adimpleta, vt pote in quibus omnibus locis populus nominis Christi inhabitet. Quis enim omnibus regnare potuisset, nisi Christus Dei Filius, qui omnibus in aternum gentibus regnaturus nunciabatur? Nam si Salomon regnauit, sed in finibus Iudaa tantum, a Bersabea vsque Dan termini eius regni signantur. Si verò Babyloniis & Parthis regnauit Darius, non habuit potestatem vlterius, vltra fines regni sui, non habuit in omnibus gentibus potestatem. Si Ægypiis Pharao, vel quisque ei in hereditate regni successit; illic tantùm positus est regni sui dominium. Si Nabuchodonosor cum suis regulis ab India Æthiopiam habuit regni sui terminos. Si Alexander Macedo nunquam Asiam vniuersam & cateras regiones, postquam deuicerat, tenuit. Si Germani adhuc vsque limites transgredi non sinuntur. Britannia intra Oceani ambitum conclusa sunt. Maurorum gens, & Getulorum Barbaries à Romanis obsidetur, ne regionum suarum fines excedant. Quid de Romanis dicam, qui de legionum suarum prasidiis Imperium suum muniunt, nec trans istas gentes porrigere vires regni sui possunt? Christi autem regnum & nomen vbique porrigitur, vbique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur, vbique regnat, vbique adoratur, omnibus vbique tribuitur aequaliter.

Tempore Deciĳ, Galli & Volusiani.

Qui hac ætate vixit Origenes, de maxima tunc Christianæ religionis per vniuersum orbem propagatione, hæc refert homil. 9. in Genesim: *Quis iam expositione indiget, vt sciat semen Christi quomodo multiplicetur, qui vides à finibus terra vsque ad fines terra propagatam pradicationem Euangelij, & nullum penè esse iam locum, qui non semen verbi susceperit.* Et homil. 4. in Ezechielem: *Quando enim terra Britannia ante aduentum Christi in vnius Dei consensit religionem? Quando terra Maurorum? Quando totus semel orbis? Nunc verò propter Ecclesias, qua mundi limites tenent, vniuersa terra cum latitia clamat ad Dominum Israel, & capax est bonorum secundum fines suos.* Et homil. 6. in Lucam: *Vide magnitudinem Domini: in omnem terram exiuit sonus doctrina eius, & in fines orbis terrarum verba illius. Dominus noster Iesus Christus qui virtus est Dei, in omnem diffusus est orbem. Virtus Domini Saluatoris & cum his est qui ab orbe nostro in Britannia diuiduntur, & cum his qui in Mauritania, & cum vniuersis qui sub sole in nomine eius crediderunt. Vide ergo magnitudinem Saluatoris quomodo in toto orbe diffusa, sit.*

S. Cyprianus eisdem fermè temporibus aureum illum libellum composuit de Vnitate Ecclesiæ, vti annotauit Baronius annal. 2. anno Christi 254. in quo hæc habet: *Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumen est, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latius expandit.*

Tempore Diocletani & Maximiani.

Eusebius Cæsariensis qui hac tempestate viuebat, de statu florentissimo Ecclesiæ per vniuersum mundum, paulò antè promulgatam à Diocletiano aduersus Christianos persecutionem, hæc narrat lib. 8. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 1. *Quantum splendoris doctrina vera pietatis in Deum rerum omnium gubernatorem, mundo per Christum patefacta apud omnes homines Gracos simul ac Barbaros ante istam persecutionis tempestatem, qua nostra ingruit memoria, obtinuerit, & quam liberè inter eos pradicata fuerit, maius quiddam est quàm nostra in dicendo tenuitate satis pro dignitate explicare possimus.*

Arnobius qui sub eadem Diocletani persecutione scripsit, lib. 1. aduersus Gentes hæc scribit: *Si Alamannos, Persas, Scythas, idcirco voluerunt* (scilicet dij) *deuinci, quòd habitarent & degerent in eorum gentibus Christiani; quemadmodum Romanis tribuêre victoriam, cùm habitarent & degerent in eorum quoque gentibus Christiani? Si in Asia, Syria, idcircò mures & locustas efferuescere prodigialiter voluerunt, quod ratione consimili habitarent in eorum gentibus Christiani; in Hispania, Gallia, cur eodem tempore horum nihil natum est, cùm innumeri viuerent in his quoque prouinciis Christiani? Si apud Getulos, tum Aquitanos huius rei causa siccitatem satis ariditatémque miserunt; eo anno cur messes amplissimas Mauris, Nomadibúsque tribuerunt, cum religio similis his quoque in regionibus verteretur? Igitur cuncti nihil lati habere debuerunt, si malorum causa nos sumus: nationibus enim sumus in cunctis.*

Et eod. lib. inferiùs: *Qui ea conspicati sunt fieri,* (nempe Christi miracula) *& sub oculis suis viderunt agi, testes optimi, certissimique auctores, & crediderunt hac ipsi, & credenda posteris nobis, haud exilibus cum approbationibus tradiderunt. Quinam isti sunt fortasse quaritis. Gentes, populi, nationes, & incredulum illud genus humanum.* Et post alia: *Quod si falsa, vt dicitis, historia illa rerum est, vnde tam breui tempore totus mundus ista religione completus est? Aut in vnam coire qui potuerunt mentem gentes regionibus disiuncta, ventis, cali conuexionibusque dimota?*

Et lib. 2. *Nonne vel has saltem fidem vobis faciunt argumenta credendi, quod iam per omnes terras in tam breui tempore & paruo, immensi nominis huius sacramenta diffusa sunt? quòd nulla iam natio est tam barbari moris, & mansuetudinem nesciens, qua non eius amore versa, molliuerit asperitatem suam, & in placidos sensus assumpta tranquillitate migrauerit? Quòd tam magnis ingeniis praditi Oratores, Grammatici, Rhetores, Consulti iuris, ac Medici, Philosophia etiam secreta rimantes, magisteria hac expetunt, spretis quibus paulò antè fidebant. Quòd ex dominis esse seruis cruciatibus affici omnibus statuerint, malint solui coniuges matrimoniis, exheredari a parentibus liberi, quàm fidem rumpere Christianam, & salutaris militia sacramenta deponere? Quod cùm genera pœnarum tanta sint à vobis proposita religionis huius sequentibus leges, augeatur res magis, & contra omnes minas,*

atque interuicta formidinum, animosius populus obmutatur, & ad credendi studium prohibitionis ipsius stimulis exercetur?

Et post multa: *Virtutes sub oculis posita, & inaudita illa vis rerum, vel quæ ab ipso fiebant palam, vel ab eius præconibus celebrabatur in orbe toto; ea subdidit appetitionum flammas, & ad vnius credulitatis assensum mente vna concurrere gentes & populos fecit, & moribus dissimillimas nationes. Enumerari enim possunt, atque in vsum computationis venire, ea quæ in India gesta sunt, apud Seras, Persas, & Medos; in Arabia, Ægypto, in Asia, Syria. apud Galatas, Parthos, Phrygas; in Achaia, Macedonia, Epiro; in insulis, & prouinciis omnibus, quas sol oriens, atque occidens lustrat: ipsam denique apud Dominam Romam, in qua cùm homines sint Numæ regis artibus, atque antiquis superstitionibus occupati, non distulerunt tamen res patrias relinquere, & veritati coalescere Christianæ.*

Tempore Constantini Magni.

S. Antonius Monachus qui sub Constantino Imperatore tanquam clarissimum sanctitatis sidus in mundo fulgebat, turgentem quorundam Philosophorum Gentilium humanæ sapientiæ fastum comprimens, de sparsa iam tum per orbem Christianitate hæc disserit apud S. Athanasium in ipsius Vita: *Ecce nos Christiani tot Gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum orbem quotidie propagamur: vobis verò post aduentum Domini nostri nodosa sophismatis defecerunt versutia. Ecce nos simplicem Christi fidem edocti, idololatriam debellauimus, & per prædicationem ignominiosæ Crucis, aurata templa conciderunt. Per omnes iam terras Deus Dei Filius Christus est agnitus: nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio Philosophiæ multitudini potest obesse credentium.*

Eusebius qui tunc quoque viuebat, & rebus præsens aderat, exponens quàm frequentes per totum terrarum ambitum, temporibus Constantini Ecclesiæ fundatæ essent, ex quibus Episcopi ad Nicænum Concilium conuenerint, hæc scribit lib. 3. de Vita Constantini, cap. 7. & 8. *Ex omnibus Ecclesiis quæ frequentes in tota Europa, Africa, & Asia extiterunt, Dei ministri qui facilè primas ferre putabantur, in vnum conuocati. Templum etiam Nicæa, velut Dei nunc amplificatum, intra parietes suos, Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes, & Palæstinos; Ægyptios porrò, Thebanos, Afros, aliósque ex Mesopotamia profectos recepit. Aderat etiam vnà in Concilio Persidis Episcopus, nec ab hoc choro Scytha abfuit, Pontus item, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia & Phrygia, viros apud selectissimos suppeditarunt. Quin etiam Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia multo longiore locorum interuallo distabant, eò adaemtarunt. Ex Hispanis vnus nominis, & fama celebritate insignis, cum aliis multis in Consessu illo adfuit.* Erat hîc Magnus Osius. Pergit Eusebius: *Et quanquam vrbis illius penes quem Imperium est, Episcopus, ingrauescente ætate præpeditus, abfuit; eius tamen Presbyteri, qui aderant, illius locum suppleuerunt. Talem coronam solùm ex omni præteritæ ætatis memoria, vnus Imperator Constantinus pacis vinculo ad Christi gloriam deuinxit: & quò Seruatori suo gratias ageret, istud eximium victoriæ ab hostibus & inimicis partæ monumentum obtulit, effigie Chori Apostolici pulchrè in hoc nostro Conuentu expressa. Nam dicitur in sacris litteris, illorum temporibus viros pios ex omni natione, quæ sub cælo est, in vnum conuenisse. Inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Ægyptum & partes Libyæ quæ est circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & Proselyti, Cretes, & Arabes. Verum illis hoc defuit, quòd non omnes qui eò venerunt, ex Dei ministrorum numero erant illi quidem.*

Tempore Constantij Imperatoris.

S. Cyrillus qui huius Principatu Episcopus Ierosolymæ erat, atque opus illud aureum Catecheseon iam in adolescentia composuerat, vt auctor est S Hieronymus De Scriptoribus Ecclesiasticis, cathechesi 10. hæc ait: *Persæ & Gothi, & omnes gentes Christum testantur, morientes pro illo.*

Tempore Iuliani Apostatæ.

S. Chrysostomus in istum inuectus oratione in S. Babylam, inquit: *Tyrannus cùm videret per omnes Imperij sui fines Christi fidem diffusam, eandémque ad Persas vsque, aliósque remotiores Barbaros: atque adeo vltra etiam eos peruasisse; breuiter omnem eam quam sol radiis suis lustrat regionem occupare, cruciabatur, atque angebatur.*

Tempore Iouiniani Imperatoris.

S. Athanasius cum vniuersa Synodo Alexandrina mittens Synodicam Epistolam ad Iouianum Augustum ostendit eo tempore in assertione fidei Orthodoxæ vniuersum orbem conspirasse, in hunc modum de Fide ad Iouianum disputans: *Cognosce igitur, religiosissime Auguste, hanc esse quæ à condito æuo prædicata fuit, & quam Nicææ Patres congregati agnouerunt; cuísque suffragatrices esse omnes omnibus in locis Ecclesias, siue in Hispania sint, siue Britannia, Gallia, Italia vniuersa, Dalmatia, Dacia, Mysia, Macedonia, siue vniuersa Græcia, vniuersa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphilia, Lycia, Isauria, Ægypto, Libya, Ponto, Cappadocia. Iisdem quotquot nobis vicinæ sunt: nec non & Orientis Ecclesias, paucis admodum exceptis, quæ Arianicæ opinionis sunt. Omnium enim istorum, & adhuc longinquiorum animos experimentis cognouimus & scripta habemus. Nec te latet, piissime Imperator, quod tametsi pauci sint, qui huic fidei derogent, eos tamen, (cùm vniuersus orbis Catholicam fidem sequatur, & ipsi iam pridem Ariana hæresi infecti fuerint, & nunc acerrime pietati obsistant,) præiudicium facere non posse.* Hæc eadem habentur apud Theodoretum lib. 4. Hist. Eccles. c. 3. & apud Nicephorum lib. 10. Hist. cap 42.

Tempore Valentis Imperatoris.

S. Basilius qui Valente rerum potiente viuebat, epist. 71. ad Ecclesiam Euaisenam in Armenia, de hæresi Macedoniana agens, ista perscribit: *Ipsum orbem inspicite, & videte quàm modica sit illa portio, quæ hoc morbo laborat; reliqua verò vniuersa Ecclesia, quæ ab orbis finibus vsque ad fines Euangelium recepit, sanam hanc & rectam doctrinam sectatur: à cuius communione, vt ne excidatis, petimus.*

S. Optatus lib. 1. in Parmenianum sub initium, ita Donatistas appellat: *Vt vbi vultis, ibi sit Ecclesia: & non sit vbi non vultis. Ergo vt in particula Africæ, in angulo paruæ regionis apud vos esse possit: apud nos in alia parte Africæ non erit. In Hispaniis, in Italia, in Gallia, vbi vos non estis, non erit. Si apud vos tantummodo esse vultis, in tribus Pannoniis, in Dacia, Mysia, Thracia, Achaia, Macedonia, & in tota Græcia, vbi vos non estis, non erit. Vt apud vos esse possit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphilia, Phrygia,*

Cilicia

Ciliciâ & in tribus Syriis, & in duabus Armeniis, & in tota Ægypto, & in Mesopotamia, vbi vos non estis, non erit. Et per tot innumerabiles insulas, & cæteras prouincias, quæ numerari vix possunt, vbi vos non estis, non erunt.

Tempore Arcadij & Honorij.

S. Hieronymus qui ea ætate nobile Nepotiano inscripsit Epitaphium, de Euangelio iam tunc vbiqua terrarum coruscante hæc pulcherrimè tradit: *Adde quòd ante resurrectionem Christi, notus tantùm in Iudæa erat Deus, in Israël magnum nomen eius. Et ipsi qui nouerant eum, tamen ad inferos trahebantur. Vbi tunc totius orbis homines ab India vsque ad Britanniam, à rigida Septentrionis plaga, vsque ad feruores Atlantici Oceani, tam innumerabiles populi, & tantarum gentium multitudines, quàm variæ linguis, habitu, tum veste & armis, piscium ritu ac locustarum, & veluti muscæ ac culices conterebantur: (absque notitia enim sui Creatoris omnis homo pecus est) nunc passionem Christi & resurrectionem eius, cunctarum gentium & voces & litteræ sonant. Taceo de Hebræis, Græcis, & Latinis, quas nationes Dominus sua Crucis titulo dedicauit. Immortalem animam, & post dissolutionem corporis subsistentem, quod Pythagoras somniauit, Democritus non credidit, in consolationem damnationis suæ Socrates disputauit in carcere, Indus, Persa, Gothus, Ægyptius philosophantur. Bessorum feritas, & pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam inferiis homines immolabant, stridorem suum in dulce crucis fregerunt melos, & totius mundi vna vox est Christus.* Et Dialogo aduersus Luciferianos: *Si Ecclesiam per totum orbem diffusam non habet Christus: nimium pauper factus est. Et si Britannias, Gallias, Orientem, Indorum populos, & totum simul mundum possidet Satanas; quomodo ad angulum vniuersa terra Crucis trophæa collata sunt?*

S. Chrysostomus qui per ea tempora Constantinopolitanæ Ecclesiæ præerat Antistes, homilia, *Quòd Christus sit Deus.* In eandem sententiam ista perorat: *At post Crucem, orbis ad fidem accessit, & infiniti Martyrum populi occisi, malentes mori, quàm dicere, quod præcipuus ille Apostolorum formidans vnius ostiariæ minas. In omni regione, omni ciuitate, & solitudine, & parte orbis quæ habitationi accommoda, & quæ non accommoda prædicamus Crucifixum. Et reges & Principes, & milites, & Præsides, & serui, & liberi, & idiotæ, & sapientes, & insipientes, & Barbari, & reliqua hominum genera, ac terra omnes quas sol spectat, ad hoc nomen currunt, vt adorent.* Et homil. 1. de Pentecoste: *Vbicunque ieris ad Indos, ad Mauros, ad Britannos, ad Hispanos, vsque ad vltimum finem terrarum inuenies, In principio erat Verbum: & vniuersa religione plena. Ante hoc enim vniuersa repleta erant impietate: nunc autem non solùm ciuitates religione florent & fide Christi; sed etiam eremus in nomine Christi gloriatur.*

His consentanea tradit S. Hieronymus epist. 7. ad Lætam: *De India, Perside, Æthiopia monachorum quotidie turmas suscipimus. Deposuit Pharetras Armenus, Hunni discunt Psalterium, Scythiæ frigora feruent calore fidei, Getarum rutilus & flauus exercitus Ecclesiarum circumfert tentoria: & ideo forsan contra nos æquali pugnant acie, quia pari religione confidunt.*

Tempore Theodosij Iunioris.

Per hæc Tempora videtur scripsisse Recentior Ægesippus, qui lib. 2. de Excidio Ierosolym. c. 12. hæc ait: *Ex quo cæpit congregatio Christianorum, & in omne hominum penetrauit genus, nec vlla natio Romani orbis remansit, quæ cultus eius expers relinqueretur.*

S. Isidorus Pelusiota lib. 2 epist. 137. *Christus dixit fore vt quamcumque terram sol hic lustrat, eandem quoque prædicatio Euangelica peragraret: & peragrauit: neque enim vlla est natio, aut vllus extremus recessus, qui eam non audierit.*

Singularis S. Vincentij Ferrerij sententia.

S. Vincentius Ferrerius epist. ad Benedictum XIII. Pseudo-Pontificem de prædicatione Euangelij in toto mundo mirabilem habet sententiam; is enim explicans verba Domini Matth. 24. 14 *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio,* ita differit: *Dicendum est quod iste textus multiplicem habet expositionem iuxta multiplicem generalem prædicationem Euangelij in vniuerso mundo. Nam primò fuit prædicatum per Apostolos omni creaturæ, iuxta præceptum Christi, Marci vltimo capite. Quod præceptum fuit impletum tempore Apostolorum, vt patet ad Colossenses cap. 1. iuxta principium vbi dicitur: In verbo veritatis Euangelij, quod peruenit ad vos: sicut & vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit. Et ibidem iuxta finem Capituli, Euangelium audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub cælo est. Item ad Romanos 10. In omnem terram exiuit sonus eorum, &c. Et tunc venit consummatio gentis Iudaicæ & destructio Ierusalem per Titum & Vespasianum. Secundò, fuit prædicatum Euangelium, & adhuc prædicatur quotidie per ordines Sanctorum Dominici & Francisci in vniuerso mundo. Et post istam prædicationem ventura est statim consummatio & destructio huius mundi per Antichristum, & suos. Tertiò, prædicabitur Euangelium Christi in vniuerso mundo, post mortem Antichristi, per fideles aliquos qui in vna quaque gente erunt mirabiliter conseruati à Deo ad conuersionem aliorum, & tunc veniet consummatio mundi.* Hæc S. Vincentius: de quibus accuratè disquirendum erit inferiùs suis locis, cap. 39.

Quibusnam in regionibus antiqui & cogniti orbis, à tempore Apostolorum ad hanc vsque nostram ætatem, prædicatum iam sit Christi Domini Euangelium.

Non dubitamus affirmare per hos mille ferè & sexentos annos, quibus à gloriosa Christi in cælos Ascensione, Euangelium cœptum est in mundo annunciari, ad hæc vsque nostra tempora, in omnibus regnis, & prouinciis huius veteris & cogniti orbis quem incolimus, in Asiam, Africam, & Europam distributi, (nihil nunc de Synarum amplissimo Regno, & toto nouo orbe occiduo agimus, de quibus peculiarem postea seorsim instruemus peruestigationem,) iam fuisse Euangelium legitimè prædicatum. Nimirum per sexdecim ferè secula, quibus Euangelium disseminatur in mundo, idoneos Verbi ministros variis temporibus, in diuersis orbis regionibus prædicasse Euangelium, multos ad fidem conuertisse, Ecclesias plantasse: adeò vt nulla veteris orbis regio aut Prouincia ad hanc vsque diem fuerit omissa, quæ aliquando Christi Euangelium non audierit: quamuis in multis earum semel accepta Euangelij cognitio, inualescentibus postea falsis religionibus, & erroribus, penitus extincta, & obliterata remanserit. Id quidem nos perspicuè, breuiterque per summa tantùm quædam capita demonstrabimus. Nam in singulis

gulis tribus præcipuis orbis partibus Europa, Asia, Africa, celebriores quasdam Euangelij propagationes in remotioribus earum Prouinciis diuersis temporibus peractas annotabimus: nihil interim de regionibus aliis addentes, de quibus nimia est certum, & peruagatum Euangelium aliquando suscepisse: aut nunc retinere.

Europa.

Aduentus & prædicatio S. Iacobi Zebedæi filij in Hispania.

CAP. V.

MAgnum ingredimur campum, & abstinuissemus libanter ab argumento in quod nemo non hoc tempore stylum immisit, sed necessarium erat, primos nostræ gentis Apostolos, & fidei Christianæ in Hispania fundatores nostro quoque calamo ex instituti ratione vel breuiter dici. Primus ergo Card. Baronius Annali 9. anno Christi 816. aduentum S. Iacobi Apostoli, Zebedæi filij in Hispaniam, eiusque in ea prouincia prædicationem in dubium reuocauit. Argumenta sunt, Primum, quia Eusebius lib. 5. Histor. Eccles. cap. 17. de Appollonio antiquissimo Theologo hæc refert: *Præterea ait Apollonius se traditione accepisse, Seruatorem mandatum suis dedisse Apostolis, ne ad duodecim annos Ierosolymis discederent.* Vixit autem Apollonius sub Cómodo & Seuero principibus, vt idem Eusebius & S. Hieronymus testantur. Et Clemens Alexandrinus qui eadem vixit ætate, Stromate 6. ait: *Præterea dicit Petrus, Dominum dixisse Apostolis: Post duodecim annos egredimini in mundum, ne quis dicat, Non audiuimus.* At consentiunt fermè omnes, Iacobum octauo, vel ad summum decimo post passionem Domini anno Ierosolymis gladio ab Herode truncatum. Non ergo venisse potuit in Hispaniam intra duodecim à morte Christi annos, contra mandatum Christi.

II. Quia nullus reperitur auctor ante tempora Caroli Magni, qui id scripserit; nam Turpini liber fabulosus est: quæ aut nomine S. Isidori aut S. Bedæ proferuntur, subdititia & pseudepigrapha.

III. Quia S. Ambrosius in 15. Romanor. elucidans illa verba, *Cùm in Hispaniam proficisci cæpero, videbo vos,* inquit: *Venturum tamen se promisit, tempore quo ad Hispaniam erat iturus, quia illic Christus non erat prædicatus.* At ostendimus suprà c. 1. Epistolam ad Romanos scriptam à Paulo 24. post Passionem Domini anno: & si tunc, vt inquit S. Ambrosius, nondum fuerat Christus in Hispania prædicatus; non potuit S. Iacobus in Hispania prædicasse, qui octauo, vel decimo post Passionem Domini anno, saltem multò antè 24. à morte Christi, fuerat gladio trucidatus. His adde quæ superiùs cap. 1. huius libri ex S. Beda, Strabo, & Zacharia Episcopo Christopolitano notauimus: ante Ierosolymorum excidium Apostolos dispersos fuisse per orbem ad prædicandum Euangelium, exceptis Iacobo Zebedæi, & Iacobo fratre Domini, qui priùs in Iudæa pro verbo Euangelij sanguinem fuderant: non igitur Iacobus Alphæi discessit à Ierosolymis in Hispaniam ad prædicandum ante mortem suam.

IV. Quia S. Hieronymus in 5. Amos, de Paulo inquit: *Qui vocatus à Domino effusus est super faciem vniuersæ terræ, vt prædicaret Euangelium de Ierosolymis vsque ad Illyricum: & ædificaret non super alterius fundamentum, vbi iam fuerat prædicatum; sed vsque ad Hispanias tenderet, & à mari Rubro, imò ab Oceano vsque ad Oceanum curreret.* Ergo cùm Paulus in Hispania prædicauit, nondum ibi prædicatum fuerat Euangelium: at certissimum est S. Iacobum non prædicasse in Hispania post Paulum.

V. S. Innocentius I. Romanus Pontifex epist. 1. ad Decentium Eugubinum Episcopum tomo Conciliorum editionis Binianæ, ait: *Præsertim cùm sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interiacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores constituerint sacerdotes. Aut legant, si in his Prouinciis alius Apostolorum inuenitur aut legitur docuisse. Quòd si non legunt, quia nusquam inueniunt, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, à qua eos principium accepisse, non dubium est.* S. Gregorius Papa VII. lib. 1. Registri, epist. 64. ad Alfonsum, & Sanctium Hispaniæ reges, pluribus docet Hispanias non aliundè sumpsisse Christianæ religionis exordia, nisi à Petro & Paulo Apostolorum Principibus, atque adeò ab ipsa Romana Ecclesia; idque præfata S. Innocentij, vt etiam S. Hormisdæ Papæ, auctoritate confirmat: inter alia hæc Hispanis dicens: *Vnde enim non dubitatis vos suscepisse religionis exordium, restat etiam vt inde recipiatis in Ecclesiastico ordine diuinum Officium: quod Innocentij Papæ ad Eugubinum directa Episcopū vos docet epistola, quod Hormisda ad Hispalensem missa decreta insinuant: quod Toletanum & Bracharense demonstrant Concilia.* Vbi ergo ex his S. Iacobi in Hisp. prædicationi vllus relinquitur locus?

VI. Garsias Loaisa Archiepiscopus Toletanus in tract. de Primatu Archiepiscopi Toletani, quem inseruit Notis suis ad Hispanica Concilia, post Decretum Gundemari Regis, affert fragmentum quoddam ex libro M. S. qui asseruatur in Bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ, in quo fusè refertur magna altercatio inter Rudericum Archiepiscopum Toletanum, & Bracharensem, ac Compostellanum Archiepiscopos publicè habita in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. coram Patribus & Pontifice, de Primatu Ecclesiæ Toletanæ, cui Bracharensis & Compostellanus vehementer reluctabantur: vbi pro causa sua Compostellanus adducit, *Quòd Ecclesia Compostellana tam antiqua & nobilis condita in honorem Apostoli Iacobi, qui primò in Hispania verbum Domini disseminauit, & infinitos ad fidem Christi conuertit, cuius corpus in eadem Ecclesia requiescit; nunc, quòd absit, obediat Ecclesiæ Toletanæ.* Sed hanc rationem Rudericus refellens, ita aduersus Compostellanum declamat: *Si inducat etiam* Compostellanus Antistes, *primam diuini verbi promulgationem, & plurimorum conuersionem ad fidem Christi in Hispania,* per Iacobum factam, *qui diuinam paginam nouerunt, testimonium perhibeant. Ego tantum legi datam ei fuisse potestatem prædicandi in Hispania: sed interim cùm per Iudæam & Samariam diuinam legem seminaret, sub Herode Ierosolymis truncato capite exhalauit animam, & Domino reddidit. Quomodo ergo ibi prædicauit, quò nondum ingressus est? Aut sine prædicatione, quos obsecro conuertit ad Dominum? Memini benè in primis me annis accepisse à quibusdam sanctis Monialibus, & Religiosis viduis, paucos admodum eius prædicatione ad fidem conuersos esse: in qua cùm tam exiguos progressus effici videret, in patriam reuersus, fato functus est.* Hæc Rudericus, tantus Episcopus, in tanta Synodo, obmutescente fortissimo aduersario, non sine magno veritatis argumento affirmasse videtur. Hæc planè sunt validiora

argu

argumenta quibus S.Iacobi in Hispaniam aduentus & prædicatio, vel eluditur, vel in dubiũ adducitur.

Sed iam publicæ Ecclesiæ Tabulæ omnem dubitationem absterserunt: siquidem Romanum Breuiarium iussu Clemen. VIII. postremo recognitum post varias ea de re habitas consultationes, tandem veritate acriter discussa, hæc publicè in Ecclesia legenda proposuit: *Iacobum Hispaniam adiisse, & ibi aliquos ad fidem conuertisse, Ecclesiarum illius prouinciæ traditio est*: Sic igitur omnibus quæ nobis obiiciuntur, strenuè opponimus vnicam & solam Hispanicarum Ecclesiarum traditionem, quam nihil vnquam conuellet, aut labefactabit: licebitque hîc etiam vsurpare præclarum illud S.Stephani Papæ & Martyris elogium, apud S.Cyprianum epist.74. *Nihil innouetur nisi quod traditum est*. Et illud S.Chrysostomi homil.4. in 2. Thessal. *Est traditio? nihil quæras amplius.*

Sed non est prætermittendum clarissimum illud & immortale monumentum aduentus & Prædicationis S.Iacobi in Hispania, nempe Ecclesiæ S.Mariæ vulgo de Pilar dictæ, in Cæsaraugustana vrbe: perenni enim & constantissima Ecclesiarum Hispaniæ traditione exploratissimum apud omnes habetur, S.Iacobo Apostolo Zebedæi filio Cæsaraugustæ quæ vrbs est nobilissima Celtiberiæ, ad ripam amnis Iberi oranti, beatissimam Mariam virginem adhuc eo tempore Ierosolymis in humanis agentem, super columnam iaspideam ingenti miraculo conspicuam se præbuisse visendam: atque eidem Apostulo clarè iussisse vt eo ipso loco quo eam vidisset, in honorem ipsius Dei Genitricis sacram ædem construeret. Manet ad hanc vsque diem & columna super quam Virgo Deipara S. Iacobo apparuit, & Capella ipsa seu Ecclesia in honorem B.Virginis ab eodem Apostolo ædificata, sanè toto orbe celebris, & fidelium votis locum deuotionis ergò inuisentibus, & magnis miraculis nobilitata.

Porrò adeò insignis, & præclara eiusmodi sacra memoria semper est habita, vt eam & cuncti nostræ Gentis Annales, & omnes auctores egregiè scriptis suis ad omnem posteritatem commendauerint, cum primis, Marinæus Siculus lib.5. de Laudibus Hispaniæ, capite de sacris Ædibus, Petrus Beuter lib.1. Chronicorum Hispaniæ c.21. Ioannes Vasæus in Chronico Hispaniæ ann. Christi 37. Ambrosius Morales lib.9. Rerum Hispanic. c.7. Stephanus Garibaius 1. parte, lib.7. de Rebus Hispan. c.2. Hieronymus Blancas in Comment. Rerum Aragoniæ, sub initium, Ioannes Mariana lib.4. Hispan. Rerum c.2. Ludouicus Nonius in Hispania, c.82. de Cæsaraugusta, Garsias Loaisa in Tract. de Primatu Toletanæ Ecclesiæ, in Notis ad Concilia Hispanic. post Decretum Gundemari Regis, p.292. in margine, Andreas Scotus in Biblioth. Hispanica tomo 1. c.5. Petrus Canisius lib.5. de Maria Virgine, c.21. & 23. Martinus Delrius Disquisi. Magic. lib.2. quæst.26. sect.5. Alfonsus Mendoza in Quodlibet. quæstionibus, quæst.5. scholastica num. marginali XIII. & vt alios innumeros prætermittam, hac de re ex professo egerunt, Bartholomæus Laurentius Canonicus & Prior Ecclesiæ Cæsaraugustanæ S. Mariæ de Pilar in Indice Auctorum de Aduentu S.Iacobi in Hispaniam, Petrus Cenedus Canonicus & Prior eiusdem Ecclesiæ in Collectaneis ad Ius Can. Ad Textum, in cap. *Beatus* 22. quæst.2. collectaneo 43 Ioan. Fernandes Velasquius Comes-Stabuli Castellæ lib.1. de Aduentu S Iacobi in Hispanias, Franciscus à Iesu Discursu 1. de Aduentu S.Iacobi in Hispanias, Michaël Martinez de Villar, In Motiuis sententiæ latæ pro Ecclesia de Pilar, pag.6. Didacus Mora in libello de Aduentu S.Iacobi in Hispanias, Didacus Castillus Ecclesiæ Palentinæ Canonicus, in tract. de Aduentu S.Iacobi in Hispanias, Maurus Ferrerius in plenissima Historia rerum. S. Iacobi Apostuli.

Sed vnum pro omnibus testem omni exceptione maiorem audiamus, Calixtum III. Rom Pontificem, qui peculiari Diplomate dato Kalendis Octobris, ann. MCCCCLVI. inter alia ait: *Cum itaque, sicut accepimus, Ecclesia Monasterij per Priorem solita gubernari, eiusdem S.Mariæ de Pilari nuncupatæ, ciuitatis Cæsaraugustanæ, Ordinis sancti Augustini, inter ceteras sub vocabulo B. Mariæ Ecclesias, prima B. Mariæ de Pilari fore noscatur: in qua dicta Beata Maria antequam ad cælos assumeretur, cum Iesu Christo filio suo, & Domino nostro, Beato Iacobo Maiori, in Columna marmorea apparuit, & ob hoc, ipsa Ecclesia nomen B.Mariæ de Pilari assumpsit: ac inibi quamplurima, & infinita miracula dietim fiunt: nec non Christi fideles cum magna deuotione, & veneratione imaginem eiusdem B.Mariæ, & eius Filij, in quadam capella ipsius Ecclesiæ, quæ de mandato dictæ B.Mariæ, per dictum Beatum Iacobum fabricata est, & Camera Angelica Dei genitricis de Pilari nuncupata, & appellata existit, colunt & venerantur, ac cum magna deuotione visitare non cessant.* At iam plurima testimonia & argumenta in re luce meridiana fulgentiore coaceruare velle, nimis esset superuacaneum. His enim quæuis quantumuis refractaria ingenia abundè persuaderi possunt.

Verùm aduentus & prædicationis S. Iacobi Apostoli in Hispania auctores certos & exploratos quosdam proferamus. S.Hieronymus in 34. Isaiæ, elucidans verba posteriora eius capitis, iuxta LXX. Interpretes: *Ibi obuiauerunt sibi cerui, & viderunt facies suas: numero transierunt: vnus ex ipsis non periit, nec quæsiuit alterum: Dominus enim præcepit eis, & spiritus eius congregauit eos; & ipse dedit ei sortes, & manus illius diuidet eis, vt pascantur in sempiternum, & possideant in generatione generationum: & requiescent in ea*: in hunc modum scribit: *Sic allegoricè interpretabimur, vt doceamus, ceruos, id est, Apostolos, & sanctos quosque Doctores obuiasse sibi in Ierusalem, & mutuos vidisse conspectus, & transisse, & reliquisse eam, & ad diuersas prouincias perrexisse, quia Dominus mandauit eis*: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti *Et spiritus illius congregauerit eos, dederitque eis sortes, atque diuiserit: vt alius ad Indos, alius ad Hispanias, alius ad Illyricum: alius ad Græciam pergeret; & vnusquisque in Euangelij sui ac doctrinæ prouincia requiesceret*. Hæc S.Hieronymus.

In quibus verbis, illud, *alius ad Hispanias*, de nullo alio Apostolo rectè & aptè intelligi posse videtur nisi de Iacobo. Certum est vt mox dicemus, Paulum in Hispania prædicasse: sed hunc hîc procuIdubio non intellexit S.Hieronymus: nam illum qui in Hispania, diuersum & planè alium facit ab eo qui in Illyrico. *Alius*, inquit, *ad Hispanias, alius ad Illyricum*. Nec est dubium eum qui in Illyricum perrexit intellectum à S.Hieronymo Paulum, quem constat ab Ierusalem vsque ad Illyricum Euangelium Christi repleuisse Rom.15.19. S. Petrum fortasse significasse potuit, quem in Hispanias venisse Metaphrastes in eius Peregrinationibus tradit his verbis: *Venit Sirmium ciuitatem Hispaniæ. Quo in loco cum Epænetum constituisset Episcopum, deuenit Carthaginem ciuitatem Africæ.* Sed quis non videat hæc ex apocryphis accepta esse: & ignotum penitus

nitus Sancto Hieronymo & antiquis fuisse. S. Petrum in Hispanias venisse? Et quale portentum est, Sirmium ex Pannonia in Hispaniam transferre? Quis vnquam Sirmium Hispaniæ ciuitatem nouit? Deinde vnde acceptum Epænetum, cuius meminit Paolus Romanorum 16. 5. Sirmij in Hispania constitutum à Petro Apostolo Episcopum? Nec maiori fide Dorotheus in Synopsi eundē Carthaginensem Episcopum facit, quam Hippolytus libello de Septuaginta discipulis, Paneadensium.

Si in apocryphis ludere libet, forsan in Metaphraste. pro *Hispania*, legendum *Pannonia*, simili vocis sono. Quidam pro Sirmio, Sextum-Firmum, vel Sexifirmum Plinij lib. 3. c. 1. substituunt, quæ est in Hispania, de qua vide Orthelium in Thesauro. Sed ridiculè. Vide Marianam lib. 4. Hispanicar. rerum, cap. 5. Qui Sophronium auctorem faciunt aduentus S. Petri in Hispaniam, dicere debuissent vbi id Sophronius tradit: nam antiquus ille Sophronius amicus S. Hieronymi, qui eius librum de Scriptoribus Ecclesiasticis in Græcum sermonem trāstulit, nihil tale de eo prodit: cætera autem eius opera non extant. Sophronius verò alter recentior Episcopus Ierosolymorum edidit quidem Commentarium de Peregrinationibus Apostolorum Petri & Pauli, quem publicarunt Margarinus Bignæus, & Iacobus Mossander; sed in eo ne verbum de aduentu Petri in Hispanias.

Iam S. Hieronymi verba aptissimè capio: nimirum, *alius ad Indos*. Sit Thomas, vel Bartholomæus: *alius ad Hispanias*. sit Iacobus: *alius ad Illyricum*. sit Paulus. *Alius ad Græciam*. sit Ioannes, vel Andreas, qui in Asia & vicinus regionibus quæ communi Græciæ vocabulo etiā censentur, prædicarunt. Illud quoque: *Et vnusquisque in Euangelij sui ac doctrinæ prouincia requiesceret*, mirificè cum primis S. Iacobo conuenit, qui in Hispania Euangelij & doctrinæ suæ prouincia, sepultus requiescit: cuius corpus in vltimis Hispaniæ finibus apud Galleciam conditum celeberrimis omnium gentium peregrinationibus piè colitur. Sic S. Thomas in India, S. Andreas, & S. Ioannes in Asia requieuerunt.

S. Iulianus Episcopus Toletanus Commentariis in Nahum Prophetam, quos ex vetusto manuscripto codice Bauaricæ Bibliothecæ edidit Henricus Canisius, & Auctario Bibliothecæ Veterum Patrum postremæ editionis nuper adiecerunt: interpretans verba illa sacri Vatis ex 1. capite. *Et nebula puluis pedum eius.* hæc ait: *Aliter possunt per pedes Domini eius designari Apostoli, de quibus legitur in Isaïa: Quàm pulchri, inquit, super montes Domini, pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Item alibi de eisdem: Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Isti ergo pedes Domini fuerunt, qui eum prædicando per vniuersum mundum detulerunt. Petrus enim eum Romam, Andreas Achaiam, Ioannes Asiam, Philippus Galliam, Bartholomæus Parthiam, Simon Ægyptum, Iacobus Hispaniam, Thomas Indiam, Matthæus Æthiopiam, Iudas Thadæus eum retulit Mesopotamiam: Iacobus Alphæi eum retulit Ierosolymam. Quisque sua sorte Christum sparsit sine sorde: Per Paulum verò toto dispergitur orbe.* Hæc S. Iulianus. Vt ingenuè fatear, duo isti postremi versus Leonini subolens mihi (nisi sint aliunde assuti) recentionem auctorem, quàm sit S. Iulianus. Obiit S. Iulianus anno Domino 691.

Freculphos Lexouiensis Episcopus Chronicorum tom. 2. lib. 2. cap. 4. *Iacobus filius Zebedæi, frater Ioannis, duodecim tribubus quæ sunt in dispersione gentium scripsit, atque Hispaniæ & Occidentalium locorum partibus Euangelium prædicauit.* Claruit Freculphus, auctore Trithemio, sub Ludouico Imperatore, anno Christi 840.

Vualfridus Strabus in Poëmate de duodecim Apostolis edito ab Henrico Canisio tom. VI. Antiq. Lectionis, pag. 661. de S. Iacobo fratre Ioannis hæc canit.

Primitus Hispanias conuertit dogmate gentes,
Barbara diuinis conuertens agmina dictis:
Quæ priscos dudum ritus, & lurida fana
Dæmonis horrendi decepta fraude colebant.

Moritur Vualfridus anno Domini 849.

Notkerus Monachus S. Galli in Martyrologio, quod edidit Henricus Canisius tom. VI. Antiquæ Lectionis, 25. Iulij hæc habet de S. Iacobo Zebedæi: *Huius beati Apostoli sacratissima ossa ad Hispanias translata, & in vltimis earum finibus, videlicet contra mare Britannicum condita, celeberrima illarum gentiū veneratione excolūtur. Nec immeritò, quia eius corporali præsentia & doctrina, atque signorum efficacia iidem populi ad Christi fidem conuersi referuntur.*

Aiunt obiisse Notkerum anno Salutis 912. Vide Præfationem Henrici Canisij Martyrologio Notkeri præfixam, & vitam eiusdem Notkeri post Martyrologium positam: nam refertur sanctitate & miraculis claruisse.

Metellus Monachus Tegernseensis in Quirinalibus, quæ sunt Carmina de Laudibus S. Quirini Martyris, ab Henrico Canisio tom. 1. Antiquæ Lectionis primum in lucem publicata, in Oda in laudem SS. Martyrum Marij & Marthæ, ac filiorum, quæ incipit, *Lydica regna quondam*, pag. 60. ita canit.

Vsque Spanos occidui sideris axe clausos
Quos Iacobus docebat.

Annotat Canisius vixisse Metellum ad annos Christi MLX.

Zacharias Chrysopolitanus Episcopus Præfat. Harmoniæ Quatuor Euangeliorum: *Iacobus qui interpretatur supplantator, filius Zebedæi, frater Ioannis. Hic Hispaniæ, & Occidentalibus locis prædicauit, & sub Herode rege gladio cæsus occubuit: sepultusque est in Achaia Marmorica.* Hæc Zacharias, qui vixit temporibus Paschalis II. ad annum Domini 1101. Eadem reperiuntur ad verbum ferè in Chronico Gotfridi Viterbiensis, parte 14. & proculdubio accepta ex libro S. Isidori de Vita & Morte Sanctorum cap. 71. & sanè quæ in his & in Isidoro leguntur de rebus S. Iacobi, expresse etiam habentur in Sophronio in Catalogo Virorum Illustrium S. Hieronymi, & in Oecumenio Præfat. in Acta Apostolorum: præter illam partem de prædicatione S. Iacobi in Hispania, quam Sophronius & Oecumenius non agnoscunt. Illud verò, *Sepultusque est in Achaia Marmorica*, in S. Isidoro est, *Sepultus in Carmarica*. In Gotfrido: *Sepultus est in arce Marmarica.* Morales & Mariana emendant, *Arca marmorea*. Petrus Mantuanus, *Tamarica*, quòd ea Galaciæ pars vbi corpus S. Iacobi requiescit, olim *Tamarica*, & populi *Tamarici*, Melæ, Plinio, Ptolemæo; dicerentur: hodieque *Transtamara*. Mantuanum Carpit Thomas Tamaius, qui coniectatur, *in arcu marmoreo.*

Otto Frisingensis Episcopus lib. 3. Chronic. c. 19. *Nam alter Iacobus ab Herode decollatus erat: qui tamen priùs, vt dicitur, Hispanis prædicauerat: vbi & adhuc sepulchrum eius clarum habetur.*

Vincentius Bellouacensis lib. 8. Speculi Historialis, cap. 6. & 7. fusè de aduentu & prædicatione S. Iacobi in Hispania differit, & inter alia

addit

addit: *Apostolis itaque diversa Cosmi climata adeuntibus, nutu Dei, Iacobus Hispaniæ oris appulsus, verbum Dei prædicavit intrepidus: ubi septem discipulos elegisse fertur.*

Martinus Polonus in Chronico ad annum Christi XXXIV. *Iacobus Maior Hispaniam circuiens, tandem Ierosolymis decollatur.*

Thomas Cantipratanus lib. 1. de Apibus, cap. 25. §. 8. *Romam obtinet Petrus & Paulus ferè totum mundum; Apostoli cæteri singulas regiones, videlicet Andreas Achaiam, Iacobus Maior Hispaniam, Ioannes Asiam, Thomas Indiam, Iacobus Minor Iudæam, Philippus Persidem, Bartholomæus Indiam Citeriorem, Matthæus Æthiopiam, Simon & Thadæus Mesopotamiam, Matthias Palestinam.*

Nicolaus Lyranus in Abdiam, interpretans illud vaticinium: *Transmigratio Ierusalem, quæ est in Bosphoro:* De Euangelio annunciato in Hispaniis, inquit: *Quod fuit impletum per Iacobum Apostolum, & eius discipulos, ibi,* nempè in Hispania *Fidem Christi primitus prædicantes, & cultui gentium subiugantes.*

At testimoniorum satis in re sanè exploratissima: qui plura velit, inueniet affatim apud omnes qui nuper de hoc argumento ex professo tractarunt, nimirum Bartholomæum Laurentium in Indice auctorum de aduentu sancti Iacobi in Hispanias, Petrum Cenedum in Collectaneis ad Ius Canonicum Ad Textum in cap. *Beatus* 2. quæst. 2. Collectaneo 43. Ioannem Fernandez Valazquium Magnum Castellæ Comitem Stabuli in Hispaniarum Vindiciis Tutelaribus, seu in duobus Discursibus de Aduentu sancti Iacobi in Hispaniam, Didacum Motam, Didacum Castillum, Ioannem Marianam, Franciscum a Iesu, peculiaribus eadem de re editis tractatibus, Maurum Ferrer in opere de Rebus S. Iacobi, Michaelem Martinez à Villar proprio Indice Scriptorum qui aduentum S. Iacobi & prædicationem in Hispaniis suo testimonio confirmauerint, Iosephum Stephanum Episcopum Orialensem, de Potestate Coërciua Summi Pontificis, cap. 8. num. 2.

Argumenta verò in contrarium obiecta diluunt latissimè quicumque de aduentu sancti Iacobi in Hispanias ex instituto disseruerunt: vt me sanè tædeat in his immorari. Ad Primum, traditionem illam Apollonij magnis argumentis eleuant Baronius Annali., anno Christi 39. numero 22. & anno 44. numero 13. Comes Stabuli lib. 2. Mariana cap. 6. Franciscus I sui Discursu 4. cap 2. Res est perspicua. Verba autem Clementis Alexandrini multò aliter dispunguntur in libris impressis Parisiis apud Sebastianum Niuellum. 15 2. & in nouissima Gentiani Herueti editione Parisiis etiam apud Sonnium 1613. In his enim editionibus ita habent: *Præterea dicit Petrus, Dominum dixisse Apostolis: Si quis ergo velit ex Israel duci pœnitentia, & propter nomen meum credere in Deum, remittentur ei peccata post duodecim annos. Egredimini in mundum, ne quis dicat, Non audiuimus.* Vides quàm diuersa sit interpunctio & sensus. At si legendum esset; *remittentur ei peccata. Post duodecim annos egredimini in mundum.* Certè veluti digito indicasset fontem vnde illa Appollonij traditio dimanasset: nimirum ex libro apocrypho, qui Inscriptus fuit *Prædicatio Petri*: ex eo enim Clemens citat hoc Petri testimonium, vt manifeste ex præcedentibus liquet. Librum autem illum Prædicationem Petri esse apocryphum testantur aperiè Origenes tom. 13. in Ioannem, Eusebius lib. 3. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 3. sanctus Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis, in Petro. Vide Xystum Senensem lib. 2. Bibliothecæ, in Petro. Mariana cap. 6. respondet: *Quid denique prohibeat, sic diuinam iussionem emolliri, vt præceptum esset, ne dimitterentur ante id tempus duodecim annorum, non amplius tradituri. Iacobus ita abiit, vt breui esset Ierosolymam reuersurus.*

Ad II. Sanctus Hieronymus, S. Iulianus tempora Caroli Magni antecessere: Vualfridus Strabus attingit. Notkerus non longè insecutus est. Librum sancti Isidori de Vita & morte Sanctorum vindicant omnes Hispaniæ Scriptores. Sancti Bedæ pariter collectanea recentiores fuisse asserunt. Quin & S. Braulij qui tempore sancti Isidori vixit, antiqua quædam exemplaria testantia de aduentu Hispaniensi S. Iacobi proferunt. At nihil his indigemus, nisi vnica, & sola traditione. Et Auctores omnes post Carolum Magnum, in quibus Morales, & Mariana potissimum ponunt Pelagium Ouetensem, item cuncta Hispanicarum Ecclesiarum Breuiaria, de nihilo tantùm consensum præferunt?

Ad III. Commentaria illa in Epistolas Pauli non esse S. Ambrosij, & quo loco habenda sint lib. 1. cap 2. accuratè exposuimus. Sanctus Beda & Zacharias tantùm asserunt ante solemnem illam Apostolorum dispersionem qua Prouincias sortiti sunt, obiisse Iacobum: id non impedit quominus intra illud tempus Iacobus potuerit in Hispaniam venire. Quamuis plerique existiment Iacobum quoque interfuisse sortitioni prouinciarum, & post illam in Hispania prædicasse: nam plurimùm variatum est inter Auctores de tempore Diuisionis Apostolorum. De qua re stultum esset pleniùs hic velle disserere: agunt plenissimè de ea recentiores aduentus sancti Iacobi in Hispaniam Assertores: atque cum primis Franciscus a Iesu Discursu 4. cap 1.

Ad IV. Marianæ responsio est: *Paulus autem cum latissima locus esset Hispania, potuit ædificare vbi nullum alterius extaret fundamentum: quemadmodum in aliis prouinciis Asia, & Græcia, vbi alij Apostoli docuerunt, Hieronymus negat alius fundamentis imposuisse fabricam. Quid? quòd tanto locorum, & temporum interualla potuit eos Patres latère, quod primis temporibus in Hispania gestum esset.*

Ad V. Multa recentiores afferunt quæ nobis magnopere non probantur. Simplicissimè dicimus, sanctissimos Pontifices Innocentium, Hormisdam, Gregorium latuisse forsan S. Iacobi in Hispaniis prædicationem. Aut si non latuit, non admodum reputasse, quòd, vt meliores produnt auctores, exiguo cum fructu fuerit, paucis dumtaxat ad Fidem conuersis, nec multis Ecclesiis fundatis, aut Episcopatibus erectis.

Ad VI. Comes Stabuli, & Franciscus à Iesu, aliique strenuè illius Scripti Bibliothecæ Toletanæ a Loaisa producti fidem deruunt. Et sanè qui illud attentè legerit, nullam tribuere poterit. Quæ ineptia illa est: *Qui diuinam paginam nouerunt, testimonium perhibeant?* Estnè hæc res diuinæ paginæ? Deinde, vbinam legit Iacobo destinatam Hispaniam, sed eam non ingressum? cur non citabat auctorem? Et cùm constet eam Prouinciarum sortem nutu diuino peractam, cur Spiritus sanctus illi prouinciam destinauit, quam nunquam aditurus erat? Denique quid illud est acce-

pisse se à quibusdam sanctis Monialibus, & Viduis prædicatione sancti Iacobi in Hispania? Non erat Rudericus homo istarum nugarum. Et si res ita transacta fuit, vt scriptum illud affirmat, quæ prodentia est, hominià valido auctore in iudicio presso, ac quæcumque potuit pro causa sua, vel corroganti, vel inficianti, statim Fidem adhibere?

Paulum Apostolum in Hispania prædicasse.

CAP. VI.

DE sua ad Hispanias profectione, Magnus Apostolus hæc habet Romanor. 15. 24. *Cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quòd præteriens videam vos.* Et versu 28. *Per vos proficiscar in Hispaniam.* Sed nihilominùs Pauli ad Hispanias aduentum & prædicationem, vel negant, vel in dubium reuocant nonnulli. Sanctus Gelasius I. in Concilio Romano, LV. Episcoporom, in Causa Misseni Episcopi, hæc ait: *Beatus Paulus Apostolus, non ideo, quod absit, fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius: quoniam cùm se ad Hispanias promisisset iturum, dispositione diuina maioribus occupatus ex causis, implere non potuit, quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronunciauit quod reuera voluisset efficere: quantum ad diuini secreta concilij, quæ vt homo omnia non poterat, licet Spiritu sancto plenus, agnoscere; superna prætermisit dispositione præuentus.* Idem propemodum sanctus Thomas, & ex recentioribus Dominicus Sotus, Claudius Guillandus, Ioannes Arboreus, Guillielmus Estius, omnes in 15. Romanorum, Iacobus Gordonus in Chronologia anno Christi 62. existimarunt.

Verùm multò plures sunt Patres Græci & Latini, atque recentiores Scriptores qui Paulum in Hispaniam venisse, atque in ea Euangeliom prædicasse affirmant. Ex Græcis S. Athanasius epist. ad Dracontium: *Studium fuit sanctæ viro* Paulo *vsque ad Illyricum Euangelium prædicare: neque segnescere, neque omittere, quin Romam iret, & in Hispanias ascenderet, vt pro grauiore labore, maiori frueretur mercede laboris.*

Sanctus Cyrillos Ierosolym. cathec. 17. *Ab Ierosolymis vsque ad Illyricum disseminauit Euangelium: qui regium quoque Romam instituebat, & in Hispaniam vsque promptitudinem prædicationis extendit.*

Sanctus Epiphanius hæresi 27. *Paulus in Hispaniam profectus est.*

Sanctus Chrysostomus homil. 7. de Laudibus Pauli: *Verùm nec ibi*, Romæ, *stetit contentus, etiam in Hispaniam percurrit.* Et homil. 76. in Matthæum: *Videas enim*, Paulum, *à Ierosolymis ad Hispaniam vsque currentem.* Et Præfat. in epistolam ad Hebræos: *Cùm igitur biennium Romæ exegisset in vinculis, tandem dimissus est, deinde in Hispanias profectus, inuisit illic Iudæos quoque.*

Theodoretus in Psalm. 116. de Paulo: *Postea igitur in Italiam venit, & in Hispanias peruenit, & Insulis quæ in mari iacent.* Et in Philipp. *Actuum etiam nos docuit historia, quòd duobus annis primùm Romæ per se degit, per se habitans in suo conducto. Cùm autem illinc profectus esset in Hispaniam, & illis etiam diuinum Euangelium tradidisset, reuersus est, & tunc fuit truncatus capite.* Et in 2. Timoth. 4. *Quando appellatione vsus Romam à Festo missus est, defensione audita fuit absolutus, & Hispaniam profectus est, & ad alias gentes excurrens, eis doctrinæ lumen attulit.*

Menologium Græcorum 23. Septembris: *Eodem die natalis sanctarum mulierum Xantippe, & Polyxenæ, quæ sub Imperio Claudij Cæsaris ex Hispania genus ducentes, Xantippe quidem Paulum Apostolum apud Hispanos Christi Euangelium prædicantem audiuit: quippe qui viro illius Probo Fidei, & salutis auctor fuerat.*

Simeon Metaphrastes in Commentario de Certaminibus sanctorum Petri, & Pauli: *Eusebius autem qui in secundo libro Historiæ Ecclesiasticæ hæc est accuratè perscrutatus, dicit Paulum, cùm tunc quidem causam dixisset apud Neronem, fuisse absolutum, & Dei verbum cùm esset relaxatus, Romæ agentem prædicasse totis decem annis. In quibus dicitur, peregrè profectus in Hispaniam, Galliam, & Italiam Christi præco, verbum disseminasse, & multos à diis patriis conuulsisse, & cum grege Domini coniunxisse. Iam verè cùm esset in Hispania, tale quid dicitur accidisse. Mulier quædam & genere, & opibus, & doctrina insignis, cùm iam olim auditionem accepisset Apostolicam, cupiebat ipsis quoque intueri oculis præconem veritatis, & ipsis auribus institui in veræ pietatis dogmatibus. Cùm ergo ei visum esset diuina quadam inspiratione in forum proficisci, quo tempore quo vel ex sola fama ab ea diligebatur, per medium eius transibat, dicitur & eum vidisse leniter & placidè ingredientem: vt qui non solùm gratiæ plenos mores haberet cæteros, sed etiam ipsum incessum: & marito suo persuasisse, cui nomen erat Probus, (eorum autem qui illic erant, erat facilè Princeps,) vt intra ædes suas hospitem exciperent. Postquam verè fuit accercitus, & fuit prope illos, eiusmodi aliquod miraculum accidisse mulieri: nempe apertis mentis suæ oculis, vidisse in fronte eius, qui fuerat hospitio exceptus, litteras aureas, quæ dicebant, Paulus Christi præco. Illam autem propter visionem in se paratam, inuasit, & voluptas, & timor; & lacrymis plena, procidit ad pedes Apostoli, & Catechesi ab eo instituta, postmum quidem suscepit Baptismum appellata Xantippe: postea autem Probus eius maritus, qui erat notus Neroni, deinde etiam Philotheus Præfectus, & deinceps omnes qui illam inhabitabant regionem. Quod autem in Hispania prædicauerit Paulus, hoc apertè dicit in epistola ad Romanos, hæc scribens: Cùm proficiscar in Hispaniam, veniam ad vos: spero enim transiens vos videre. Quoniam ergo etiam antequam fuisset Romæ, in animo habuit prædicare in Hispania: cùm ei feliciter successisset, vt ad primam veniret ex ciuitatibus: non neglexit ea, quæ ei priùs visa fuerant.* Adstipulatur quoque aduentui Pauli in Hispaniam, etiam Glycas in Annalibus.

Ex Latinis verò S. Hieronymus in 11. Esaiæ de Paulo: *In Hispaniam alienigenarum portatus est nauibus.* Idem affirmat in Amos 5. cuius verba sup. capite in 4. obiectione posuimus.

Sanctus Gregorius Magnus lib. 31. in Iob, cap. 32. *Paulus cùm nunc Iudæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, vt in peccati morte iacentibus, æternæ vitæ gratiam nunciaret; quid se aliud quam esse aquilam demonstrabat?*

Sanctus

Sanctus Isidorus de vita & morte Sanctorum, cap. 70. *Incipiens enim ab Ierosolymis, vsque ad Illyricum & Italiam, Hispaniásque processit, ac nomen Christi multarum manifestauit gentium populis, quibus antea non fuerat declaratum.*

Dorotheus in Synopsi: *Paulus à Ierusalem Euangelij prædicationem exorsus, ad Illyricum vsque, Italiam, & Hispanias prædicando progressus est.*

Rom. Martyrologium 22. Martij: *Narbone in Gallia Natalis sancti Pauli Episcopi, Apostolorum discipuli, quem tradunt fuisse Sergium Paulum Proconsulem, qui à B. Paulo Apostolo baptizatus, cùm in Hispaniam pergeret, apud Narbonam relictus, ibidem Episcopali dignitate donatus est.*

S. Beda in Martyrologio xj. Kalendas Aprilis: *In Galliis ciuitate Narbone, sancti Pauli Episcopi, & Confessoris; discipuli Apostolorum Christi; quem tradunt eundem ipsum fuisse Sergium Paulum Proconsulem, virum prudentem, a quo ipse Paulus sortitus est nomen, quia ipse eum Fidei Christi subegerat: quíque ab eodem sancto Apostolo, cùm ad Hispanias prædicandi gratia pergerat, ad præfatam vrbem Narbonem relictus, prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus sepelitur.*

Sanctus Ado Viennens. Episcopus libello de Festiuitatibus SS. Apostolorum, xj. Kalendas Aprilis: *Natalis sancti Pauli, quem beati Apostoli ordinatum vrbi Narbonæ Episcopum miserunt: quem tradunt eundem ipsum fuisse Sergium Paulum Proconsulem, virum prudentem, à quo ipse Paulus sortitus est nomen, quia eum Fidei Christi subegerat; quique ab eodem sancto Apostolo, cùm ad Hispanias prædicandi gratia pergeret, apud præfatam vrbem Narbonam relictus, prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus sepelitur.* Et in Chronico ann. Christi 59. *Paulus Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, post hæc ad prædicandum dimittitur. Quo tempore creditur Paulus ad Hispanias peruenisse, & Arelate Trophimum, Viennæ Crescentem discipulos suos ad prædicandum reliquisse.*

Vsuardus in Martyrologio 12 Decembris: *Apud Narbonam natalis sancti Pauli Episcopi, & Confessoris: quem beatus Paulus Apostolus ordinatum eidem vrbi destinauit antistitem: cúmque eodem Apostolo ad Hispaniam prædicandi causa pergens, ibidem relictus est. Vbi prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus requiescit.*

Sanctus Anselmus in 15. ad Romanos: *Nec falsum loquitur Paulus, qui se in Hispaniam profecturum pollicetur: profectus est enim sicut Hieronymus, & Beda, cæterique Doctores testantur. Vnde, & Narbonam prateriens, quendam discipulum suum nomine Paulum fertur ibi reliquisse Episcopum. Peruenit igitur vsque ad Hispanias, & a mari Rubro vsque ad Oceanum prædicando cucurrit.*

Sanctus Thomas Aquinas in 2. cap. ad Galatas: *Paulus in modico tempore ab Ierusalem, vsque ad Illyricum, & vsque ad Hispaniam prædicauit Euangelium.*

Lucas Tudensis in Chronico: *Duodecim annis fuit Paulus Romæ; & in partibus Occidentis prædicans verbum Dei cum fiducia. Quo tempore in Hispaniis creditur prædicasse.* Sed & Matthæus Vvestmonasteriensis in Floribus Temporum anno Christi 57. etiam affirmat Paulum in Hispania prædicasse.

Ex Recentioribus verò innumeri aduentus Pauli in Hispanias sunt assertores, Ioannes Ægidius Zamorensis lib. de Laudibus Hispaniæ, Alphonsus Tostatus in 35. cap. Genes. Antonius Beuter lib. 1. Chronicor. Hispaniæ, cap. 23. Franciscus Tarapha de Regibus Hispaniæ in Claudio Cæsare, Ioannes Vasæus in Chronico Hispaniæ ann. Domini 67. Ambrosius Morales lib. 9. Chronicor Hispaniæ, cap. 11. Martinus Cantapetrensis lib. 1. Hypotypos. cap. 13. pag. 65. Ioannes Mariana lib. 4. Rerum Hispanicarum, cap. 3. & in tract. de Aduentu sancti Iacobi in Hispanias, cap. 6. Baronius in Notis ad Martyrolog. Roman. 22. Martij, & Annal. 1. ann. Christi 62, num. 2. Petrus Cenedus in Collectaneis ad Ius Canonicum, ad Textum, in cap. *Beatus* 21. quæst. 2. Nicolaus Serarius peculiari Opusculo de Apostolo Paulo, num. 60. Benedictus Iustinianus disputatione 3. de Paulo Apostolo, cap. 15. & in 15. ad Romanos, Francisc. Toletus in 15. ad Romanos, annotat. 15. Benedictus Pererius in 15. ad Romanos, disput. 1. & 2. Hieronymus Osorius, & Cornelius à Lapide in 15. ad Romanos, vers. 24. Ioannes Fernandez Velasquius lib. 2. de Aduentu S. Iacobi in Hispanias; Andreas Scotus Biblioth. Hispanicæ, tom. 1. cap. 1. Nostræ Gentis Historici, Gaspar Escolanus Decade 1. Historiæ Valentinæ, lib. 2. cap. 3. Franciscus Diagus lib. 4. Annalium Regni Valentini, cap. 8. sed cæteris accuratiùs ea de re egerunt, Vasæus, Cantapetrensis, Baronius, Toletus, Pererius, Iustinianus. Auctor est Vasæus Gregorium Gallum Episcopum Oriolensem Quodlibeticam Quæstionem conscripsisse de Aduentu Pauli Hispaniensi. Prodiit nuper in lucem Commentarius de Aduentu Pauli Apostoli in Hispaniam, auctore Gaspare Sancio Iesuita, ad finem commentariorum eiusdem in Acta Apostolorum.

Quæ verò in oppositum adduci solet sententia sancti Gelasij Primi, facile à Baronio, Pererio, Iustiniano, aliísque exponitur: vt neutiquam neget S. Pontifex Paulum aliquando in Hispanias venisse: sed non tunc profectum quando ipse venire constituerat. Quo etiam sensu capienda esse verba sancti Thomæ existimamus. At voluimus tot tantisque testimoniis Apostolatum sancti Pauli in Hispaniis consignare, vt iure nostra Prouincia glorietur tali patrono, & dedicatore Fidei nostræ, quòd Hispanis veluti inscriptio triumphalis, & titulus honorum meritò censeatur. Paulum enim vnicè dilexisse Hispanos, Oecumenius est nobis grauissimus auctor, qui ad verba illa Rom. 15. vers. 28. *Reuertar per vos in Hispaniam.* Hæc annotat: *Rursum Hispaniæ meminit, vehementem ostendens amorem quem habebat erga Hispanos.*

De aliis verò post Apostolos Iacobum & Paulum, primis Fidei Christianæ in Hispania fundatoribus, S. Gregorius VII. Romanus Pontifex lib. 1. Registri, epist. 64. ad Alphonsum & Sanctium Hispaniæ Reges, hæc tradit: *Cùm B. Apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet: ac posteà septem Episcopos ab vrbe Roma ad instruendos Hispaniæ populos à Petro & Paulo Apostolis directos fuisse, qui destructa idololatria, Christianitatem fundauerunt, Religionem plantauerunt, ordinem & officium in diuinis cultibus agendis ostenderunt, & sanguine suo Ecclesias dedicauere, vestra diligentia non ignoret, quantam concordiam cum Romana vrbe Hispania in religione, & ordine Diuini Officij habuisse satis patet.*

De septem his Episcopis & primis Euangelij in Hispania prædicatoribus, Romanum Martyrologium 15. Maij hæc habet: *In Hispania Sanctorum*

Torquati, Ctesiphontis, Secundi, Indaletij, Cæcilij, Hesychij, & Euphrasij, qui Romæ à sanctis Apostolis Episcopi ordinati, & ad prædicandum verbum Dei in Hispanias directi sunt. Cúmque varijs vrbibus euangelizassent, & innumeras multitudines Christi Fidei subiugassent, in ea Prouincia diuersis locis quieuerunt. Torquatus Acci, Ctesiphon Vergij, Secundus Abulæ, Indaletius Vrci, Cæcilius Illibers, Hesychius Carceiæ, & Euphrasius Illiturgi.

Sanctus Beda in Martyrol. Idibus Maij: *Natale sanctorum Confessorum, Torquati, & Isephontis, Secundi, Indaletij, Cæcilij, Hesychij, Euphrasij: qui Romæ à sanctis Apostolis Episcopi ordinati, & ad prædicandum verbum Dei, ad Hispanias, tunc adhuc gentili errore implicatas, directi sunt. Cúmque ad ciuitatem Accitanam venissent, & propter laborem itineris modicum quiescentes, & causa victus emendi, discipulos in vrbem misissent: mox Paganorum multitudo, qui tunc fortè diis suis festa celebrabant, eos vsque ad flumen persecuta est: in quo pons miræ magnitudinis & firmitatis extructus, transeuntibus Sanctis, Dei nutu cum omni insequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum cæteri territi, & cuiusdam magnæ Senatricis Luparia, quæ diuinitùs inspirata eos benignè suscipiens, credidit, exemplum secuti, relictis idolis Christo Domino crediderunt. Post hæc diuersis vrbibus euangelizantes, & innumeras multitudines Christi Fidei subiugantes, Torquatus Accij, & Isephon Vergij, Secundus Abulæ, Indaletius Vrci, Cæcilius Heliberri, Esitius Cartesæ, Euphrasius Eliturgi quieuerunt.*

Sanctus Ado Viennensis Episcopus in Martyrologio, Idibus Maij: *Natale sanctorum Confessorum, Torquati, Ctesiphontis, Secundi, Indaletij, Cæcilij, Esitij, Euphrasij: qui Romæ a sanctis Apostolis Episcopi ordinati, & ad prædicandum verbum Dei, ad Hispanos, tunc adhuc gentili errore implicatos, directi sunt. Cúmque ad ciuitatem Accitanam venissent, & propter laborem itineris modicum quiescentes, causa victus emendi, discipulos in vrbem misissent mox Paganorum multitudo, qui tunc fortè diis suis festa celebrabant, eos vsque ad flumen persecuta est: in quo pons miræ magnitudinis, & firmitatis extructus, transeuntibus Sanctis, Dei nutu, cum omni persequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum cæteri territi, & cuiusdam magnæ Senatricis Luparia, (quæ diuinitùs inspirata, eos benignè suscipiens, credidit) exemplum secuti, relictis idolis, Christo Domino crediderunt. Post hæc diuersis vrbibus euangelizantes, & innumeras multitudines Christi Fidei subiugantes, Torquatus Acci, Ctesiphon Vergij, Secundus Abulæ, Indaletius Vurci, Cæcilius Eliberri, Esitius Cartesæ, Euphrasius Eliturgi quieuerunt. Extat vsque hodie illustre miraculum ad commendationem pretiosæ mortis eorum. Nam eadem solemnitate apud præfatam Accitanam vrbem ad sepulchrum S. Torquati arbor oliuæ diuinitùs florens, maturis fructibus onustatur.*

Vsuardus in Martyrologio, Idibus Maij: *Natalis sanctorum Confessorum, Torquati, Ctesiphontis, Secundi, Indaletij, Cæcilij, Hesychij, & Euphrasij: qui Romæ à sanctis Apostolis ordinati, & ad prædicandum verbum Dei, ad Hispanias, tunc adhuc gentili errore implicatas, directi sunt. Cúmque diuersis vrbibus euangelizassent, & innumeras multitudines Christi Fidei subiugassent; Torquatus, Acci, Thesiphon Vergij, Secundus Abulæ, Indaletius Vrci, Cæcilius Eliberri, Hesychius Carthesæ, Euphrasius Eliturgi quieuerunt.*

Sanctus Nutkerus in Martyrolog. Idibus Maij: *In Hispaniis natiuitas BB. Confessorum, Torquati, Ctesiphontis, Secundi, Indaletij, Cæcilij, Hesychij, Euphrasij: qui Romæ a sanctis Apostolis Episcopi ordinati, & ad prædicandum verbum Dei, ad Hispanias, tunc adhuc gentili errore implicatas directi sunt. Cúmque ad ciuitatem Accitanam venissent, & propter laborem itineris, modicum quiescentes, causa victus emendi, discipulos in vrbem misissent: mox Paganorum multitudo, qui tunc fortè diis suis festa celebrabant, eos vsque ad flumen persecuta est. In quo pons miræ magnitudinis & firmitatis extructus, transeuntibus Sanctis Dei nutu cum omni insequentium multitudine funditus corruit. Ad quod miraculum cæteri territi, & cuiusdam magnæ Senatricis Luparia, quæ diuinitùs inspirata, eos benignè suscipiens, credidit, exemplum secuti, relictis idolis Christo Domino crediderunt. Post hæc verò diuersis vrbibus euangelizantes, & innumeras multitudines Christi Fidei subiugantes: Torquatus Acci, Ctesiphon Vergi, Secundus Abulæ, Indaletius Vrci, Cæcilius Heliberri, Hesychius Carsesii, Euphrasius Eliturgi, quieuerunt: Extat vsque hodie illustre miraculum, ad commendationem pretiosæ mortis eorum. Nam eadem solemnitate apud præfatam Accitanam vrbem, ad sepulchrum sancti Torquati arbor oliuæ diuinitùs florens, maturis fructibus onustatur.* Hæc Notkerus, ad verbum ex S. Adonis Martyrologio descripta: quæ quidem etiam omnia totidem verbis concepta extant in Vetustissimo Ecclesiæ Lugdunensis Martyrologio, Idibus Maij, vnde ea transcripsit Ioannes à Bosco in Xysto Dextro Bibliothecæ Floriacensis, pag. 304. vbi vanè ait, alibi forsan non expressa in ea Martyrologij pericope contineri: ex Bosco desumpsit Andreas Scotus in Bibliotheca Hispanica, tom. 1. cap. 1.

Porrò nomina vrbium in quibus SS. Episcopi quieuisse dicuntur, si reddenda sunt iis, quæ nunc aliter appellantur, locis, ita à viris eruditis restituenda putantur, vt Acci, sit Guadix, Vergium, Berja: Abula, Avila, Vrci, Almeria, Iliberis, Granada, vel Eluira prope Granatam: Carteia, Carcesa, Illiturgis, Andujar. At de Sanctissimis his Episcopis Hispaniarum Apostolis, pluribus agunt Franciscus Tarapha De Regibus Hispaniæ, in Nerone, Ioannes Vasæus in Chronico Hispaniæ, Anno Christi 44. Ambrosius Morales lib. 9. Rerum Hispanicarum, cap. 7. & 11. Ioannes Mariana lib. 4. Histor. Hispanicæ, cap. 2. & 3. & alij, & præsertim cuncta Hispaniæ Breuiaria.

Aliæ Europæ regiones.

CAP. VII.

BRitanniam Insulam, quam nunc Angliam appellamus, Euangelium accepisse à Iosepho ab Arimathæa, qui illuc ex Gallia traiecerat, Historia Anglicana prisca manuscripta quæ extat in Bibliotheca Vaticana, cuius meminere Baronius, & Gordonus in Annalibus, anno Christi 63. testatur, quod etiam affirmant Polydorus Virgilius lib. 2. Historiæ Anglicanæ, & alij.

Deinde temporibus Commodi Imperatoris Lucium Britanniæ regem Legatos misisse ad sanctum Eleutherum Papam, cum litteris, obsecrantem, vt ministros Verbi ad se amandaret, à quibus Euangelium audire, & Fidem Christi suscipere posset: sanctúmque

ctúmque Pontificem misisse tunc in Britanniam SS. Damianum & Fugatium, qui Lucium Regem vnà cum vxore, ac familia, & toto ferè populo baptisarunt: auctores sunt S. Beda lib. 1. de Gestis Anglorum, cap. 4. & in Chronico in M. Antonio Vero, S. Ado Viennensis Episcopus in Chronico, ad annum Christi 163. Anastasius Bibliothecarius libro de Romanis Pontificibus, in Eleuthero, Hermannus Contractus in Chronico, ad annum Christi 180. Marianus Scotus in Chronico ad annum Domini 177. & alij recentiores, vt Polydorus Virgilius lib. 2. Historiæ Anglicanæ, Hector Boëtius de rebus Scotiæ lib. 5. & quod pluris faciendum est, idem testantur Martyrologia, Romanum 26. Maij, S. Bedæ, S. Adonis, S. Notkeri 25. Maij. Vnde Tertullianus aduersus Iudæos, cap. 7. *Et Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita.*

Denique auctore S. Gregorio Magno, per S. Augustinum, sociósque eius, gentem Anglorum ad Christi Fidem conuersam fuisse ipsemet S. Gregorius latè refert lib. 5. epist. 55. vsque ad 59. lib. 7. epist. 112. lib. 9. epist. 48. vsque ad 60. & epist. 71. & lib. 12. in fine: agunt etiam de ea conuersione S. Beda lib. 1. de Gestis Anglorum, cap. 23. & seqq. vsque ad finem libri, & lib. 2. cap. 1. & 3. & in Chronico, in Mauritio Imperatore, Ioannes Diaconus in Vita S. Gregorij lib. 2. cap. 33. & seqq. Anastasius Bibliothecarius lib. 1. de Rom. Pontificibus in S. Gregorio, S. Ado Viennensis in Chronico, ad annum Christi 583. Regino in Chronico lib. 1. in Mauritio Imperatore, Hermannus Contractus in Chronico ad annum Domini 590. Lambertus Schafnaburgensis de Rebus Germaniæ, in Mauritio Imperatore, Marianus Scotus in Chronico, anno Salutis 600. Sigebertus in Chronico, ano. Christi 597. Polyd. Virgilius lib. 4. Histor. Anglicanæ, Hector Boëtius lib. 9. Scotorum Historiæ. Item Martyrologia, Romanum, S. Bedæ, S. Adonis, Rabbani, Vsuardi, S. Notkeri, omnia 26. Maij.

Sarmathas & Gothos tempore Constantini Magni factos Christianos, Socrates lib. 1. Histor. Ecclesiasticæ, cap. 14. Sozomenus lib. 2. cap. 5. Cassiodorus lib. 1. Tripartitæ, cap. 9. Nicephorus lib. 7. Histor. cap. 46. disertè tradunt. Sed de Gothorum ad Fidem Christi conuersione sub Constantio Principe, per Audium Audianorum Sectæ conditorem, ista narrat S. Epiphanius hær. 70. *Sustinuit autem exilium ipse senex Audius ad Scythiæ partes à Rege* Constantio *relegatus, eo quòd rebelles faceret populos, & ab Episcopis ad Regem delatus est. Illic verò annorum tempore, haud scio dicere quanto, commoratus est, vlterius progressus, & ad intima Gothiæ, multos Gothorum in Fide instruxit. Ab ipso sanè etiam Monasteria in eadem Gothia facta sunt, & vitæ conuersio instituta, virginitásque, ac exercitatio pietatis non vulgaris.* De Christianismo Gothorum agunt S. Hieronymus epist. 7. S. Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 51. Orosius lib. 7. cap. 32. & 33. Socrates lib. 4. cap. 27. Sozomenus lib. 6. cap. 37. Theodoretus lib. 4. Histor. cap. 32. Iornandes de Rebus Geticis, cap. 25. Paulus Diaconus in Miscella lib. 15. cap. 12. & 17. Nicephorus lib. 11. cap. 4?. Vide quæ de his scripserit Baronius Annali 4. ann. Christi 370. num. 105. & seqq.

Scythas, Dacos, Getas, hoc est, Gothos, & Bessas, sub Arcadio, & Honorio Imperatoribus, prædicatione sancti Nicetæ Episcopi, Christianam Religionem amplexos, S. Paulinus Nolanus Episcopus Hymno de Reditu S. Nicetæ, in hunc modum canit:

Te patrem dicit plaga tota Borea,
Ad tuos fatus Scytha mitigatur,
Et sui discors fera, te magistro,
Pectora ponit.
Et Getæ currunt, & vterque Dacus,
Qui colit terram medio, vel ille
Diuitis multo bouis pellitus
Accola ripæ.
De lupis hoc est vitulos creare:
Et bouis iunctum palea leonem
Pascere, & tutis caua viperarum
Pandere paruis.

De Bessis verò hæc ait:

Nam simul terris, animisque duri,
Et sua Bessi niue duriores,
Nunc oues facti, duce te, gregantur
Pacis in aulam.

Mentio quoque est de eiusmodi ferarum gentium ad Christi iugum adiunctione per S. Nicetam, in Rom. Martyrologio 7. Ianuarij, de qua etiam S. Hieronymus epist. 3. in Epitaphio Nepotiani, cuius verba suprà cap. 4. posuimus. De Bessis agunt Herodotus lib. 7. num. 111. Liuius lib. 39. cap. 53. Strabo lib. 7. Plinius lib. 4. cap. 11. Solinus cap. 16. Suetonius in Octauio, cap. 3. Amm. Marcellinus lib. 27. cap. 8. Eutropius lib. 6. Iornandes de Regnorum successionibus, cap. 52. Paulus Diaconus in Miscella lib. 6. cap. 10. Leonem Imperatorem qui Marciano successit, Bessica ortum progenie tradit Iornandes de Regnorum Successionibus cap. 100. Thraciæ populos fuisse, consentiunt omnes. Sanctum Theodosium Cœnobiarcham in Monasterio suo habuisse genus Bessarum, qui sua voce communi Domino funderent preces, auctor est Simeon Metaphrastes in eius Vita apud Surium tom. 1.

Europæ quasdam extremas regiones, sub Constantino Magno Fidem suscepisse Christianam, Sozomenus lib. 2. Histor. Ecclesiast. c. 5. ita prodit: *Cùm verò ad hunc modum per vniuersum Imperium Romanum se dilataret Ecclesia, Christiana religio etiam ad ipsos Barbaros peruasit. Nam gentes circa Rhenum accolentes Fidei Christianæ se dediderunt. Celtæ enim & populi Galliæ vltimi, qui proximè ad Oceanum habitant: Gothi etiam, & gentes illis finitimæ, quæ antè ad ripas Istri habitauerant, iam pridem Fide in Christum recepta, se ad cultum & humanitatem ciuiliorem conuerterant. Causa autem cur omnes ferè Barbari Christianam religionem amplecti cœperunt, fuêre bella varijs temporibus, vtpote regnante Galieno, & Imperatoribus à quibus ei successum est, à Romanis, & exteris hominibus administrata. Nam cùm infinita ferè, & promiscua multitudo gentium ex Thracia in Asiam traiecissent, eámque incursionibus factis occupassent, aliique Barbari in alijs locis Romanis sibi finitimis idem præstitissent, multi Sacerdotes Christi pariter captiui à Barbaris abducebantur. Qui quidem cùm homines in illis locis morbis afflictatos sanarent, & dæmonibus occupatos solo nomine Christi Filij Dei inuocato liberarent, & sincerum præterea, ac pium vitæ genus colere, & virtutum præstantia, obtrectatorum ora penitus obturare viderentur: Barbari eos, cùm vitæ, tum factorum admirabilium causa, magnopere admirati, & eos valdè prudentes esse, & si ita præstabiles hominum mores imitarentur, numénque diuinum ad eorum exemplum colerent, Deum sibi propitium habituros. Itaque ab illis quid sibi agendum sit, doceri constituunt: discunt Fidei nostræ præcepta,*

Baptismum recipiunt, & conuentus more Christianorum celebrant.

Eadem habet Nicephorus, lib. 8. cap. 33.

Burgundiones trans Rhenum sub Imperio Honorij, vel Theodosij Christo nomen dedisse, Paulus Orosius lib. 7. cap. 32. in hunc modum describit: *Burgundionum quoque nouorum hostium nouum nomen, qui plusquam octoginta millia, vt ferunt, armatorum, ripa Rheni fluminis insederunt. Hos quondam subacta interiore Germania, à Druso & Tiberio adoptiuis filiis Cæsaris, per castra dispositos aiunt in magnam coaluisse gentem: atque ita etiam nomen ex opere præsumpsisse; quia crebra per limitem habitacula Burgos vulgo vocant: eorúmque esse prævalidam & perniciosam manum, Galliæ hodiéque testes sunt, in quibus præsumpta possessione consistunt. Quamuis prouidentia Dei, omnes Christiani modò facti, Catholica Fide, nostrisque Clericis quibus obedirent, receptis, blandè, mansuetè, innocentérque viuant: non quasi cum subiectis Gallis, sed verè cum fratribus Christianis.* Eadem de Burgundionum ad Christi Ecclesiam accessione produnt Socrates lib. 7. cap. 30. Cassiodorus lib. 12. Tripartitæ, c. 4. Paulus Diaconus in Miscella lib. 12. cap. 8. Nicephorus lib. 14 cap. 40.

Hunnos etiam Christiana religione imbutos, S. Hieronymus epist. 7. testatur his verbis: *Hunni discunt Psalterium.* Existimauit Baronius annali 5. anno Domini 402. & Annali 6. anno 444. eos prædicatione S. Theotymi Tomorum Episcopi in Scythia, ad Fidem conuersos, nam illis fuisse percharum, & in admiratione, atque cum eis familiariter vixisse, Sozomenus scribit lib. 7. cap. 25. De Hunnis plura S. Hieronymus epist. 30. Amm. Marcellinus lib. 31. cap. 2. 3. & 4. Sozomenus lib. 6. cap. 37. Procopius lib. 2. de Bello Persico, cap. 3. Orosius lib. 7. cap. 33. Iornandes de Rebus Geticis, cap. 24. Agathias lib. 5. cap. 6. Paulus Diaconus de Gestis Longobardorum lib. 1. cap. vltimo, & lib. 2. cap. 10. & in Miscella lib. 12. cap. 13. Nicephorus lib. 11. Histor. cap 48. & lib. 12. cap. 45. & lib. 13. cap. 1. & 35. & lib. 14. cap. 40. & lib. 15. cap. 17. & lib. 16. cap. 1. 26. & 38. Zonaras in Iustino Seniore, Suidas in voce *Abares*, Theophylactus Simocata lib. 7. Histor. Mauritianæ, cap. 8. Hunnorum etiam meminere Dionysius Alexandrinus in Periegesi, vers. 730. Priscianus vers. 705. Sed & de Regis Hunnorum ad Christi Fidem conuersione, rerum potiente Iustiniano, Landulphus Sagax lib. 16. Miscellæ, cap. 1. ita refert: *Eodem anno* (Christi 521.) *adhæsit mulier quædam Romanis ex Hunnis, qui dicuntur Saber, barbara, nomine Boazer, vidua habens secum Hunnorum centum millia. Tum & Rex Hunnorum qui sunt iuxta Bosphorum, nomine Gorda, accessit ad Imperatorem, & factus Christianus, susceptus est ab Imperatore: & multis ei præstitis donis, misit eum in regionem ipsius, ad Romanas custodiendas res, & Bosphorum ciuitatem.* Eadem habet Cedrenus in Annalibus.

Erulos cum suo Rege nomine Grætes, sub Iustiniano Imper. Christiana sacra suscepisse, Procopius lib. 2. de Bello Goth. cap. 11. Euagrius lib. 4. Histor. Ecclesiastic. cap. 19. Landulphus Sagax in Miscella lib. 16. c. 8. Nicephorus lib. 17. c. 13. Cedrenus in Annalibus accuratè narrant. Ceterorum nomine vnum Landulphum audiamus: *Interea Rex Herulorum, Gethes nomine, venit Constantinopolim, cum populo suo, & petit Imperatorem, quòd fieret Christianus. Qui baptizatum in Theophaniis suscepit eum ex baptismate; repromittentem auxiliari ei in quibuscumque voluisset.*

De Scytharum Christiana Fide, Ecclesiis erectis, eorundémque Episcopo S. Bretannione, tempore Valentis Imperatoris plura describunt Sozomenus lib. 6. cap. 21. Theodoretus lib. 4. cap. 30. Nicephorus lib. 11. cap. 29. & Roman. Martyrologium 25. Ianuarij.

Scotos accepisse Fidem à Palladio S. R. E. Archidiacono, primo Scotorum Episcopo, S. Prosper est auctor in Chronico: *Basso & Antiocho Coss. Ad Scotos in Christum credentes ordinatur à Papa Cælestino Palladius, & primus Episcopus mittitur.* Fuit is annus Domini 432. Et lib. aduersus Collatorem extremo: *Venerabilis memoriæ Pontifex Cælestinus, ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet seruare Catholicam, fecit etiam barbaram Christianam.* Eadem habent S. Beda lib. de Gestis Anglorum, cap. 13. & in Chronico, in Theodosio Minore, S. Ado Viennensis in Chronico ad annum Christi 425. Hermanus Contractus ad annum Domini 430. Marianus Scotus ad annum Christi 431. Sigebertus ad annum 432. Ceterùm annotat Baronius Annali 5. ann. Christi 429. num. 2. recentiores Scoticarum rerum Scriptores, Scotorum Christianismum à tempore Victoris Papæ I. & Martyris altiùs repetere: ipsum adito.

Hibernos verò in ouile Christi aggregatos eisdem temporibus, per S. Patritium primum Hibernorum Episcopum à S. Cælestino Papa consecratum, Romanum Martyrologium 17. Martij testatur: *In Hibernia Natalis S. Patritij Episcopi & Confessoris, qui primus ibidem Christum euangelizauit, & maximis miraculis & virtutibus claruit.* Eadem omnino habent Martyrologia S. Bedæ, S. Adonis, Vsuardi, Rabbani, S. Notkeri. Multa etiam de eodem S. Patritij in Hibernia apostolatu scribit Probus Hibernus in eius vita, quæ extat tom. 3. operum S. Bedæ. item Marianus Scotus in Chronico, anno Domini 432. & Sigebertus in Chronico, anno 432. De Purgatorio S. Patritij. Vide Cæsarium Heisterbachcensem, Dialogo 12. cap. 38. & 39. mira narrantem.

De Russis, vel Ruthenis hæc habet Matthias Michouiensis lib. 2. de Sarmatia Europea, cap. 1. *Inter Sanctos colunt plus Thadæum Apostolum, asserentes, quòd eos conuerterit, & Fidem Christi docuerit: deinde & Bartholomæum sanctum Dei Apostolum venerantur, per quem multos articulos, vt aiunt, de Fide acceperunt.* Sigismundus Liber in Commentar. Rerum Moschoniticarum, pag. 27. *Rutheni in Annalibus suis apertè gloriantur, terram Russiæ esse baptizatam & benedictam ab Andrea Christi Apostolo, quem ex Græcia ad ostia Borysthenis venisse ipsi affirmant: & aduerso flumine, ad montes vbi nunc Chiouia est, nauigasse: atque ibi omnem terram benedixisse, & baptizasse: crucem suam illic collocasse, prædixisséque magnam ibi Dei gratiam, multásque Ecclesias Christianorum futuras. Hæc Annales ipsorum.*

Posteà verò sub Basilio Macedone, Fidem quoque Christianam suscepisse, Ioannes Curopalates in Basilio Seniore, Zonaras tom. 3. Annal. Cedrenus in Annalibus, Nicephorus in argum. lib. 21. tradunt. De Russis agemus lib.... cap.... Ceterùm anno Salutis 1595 Ruthenos eiurato Græcorum schismate, quo ante innexi tenebantur, S. Romanæ Ecclesiæ communionem solemni ritu amplexos, suscipiente eos in Ecclesiæ Romanæ gremium Clemente VIII. Pontifice, norunt omnes: nam extant ea de re acta publica edita à Baronio ad finem Annalis VII.

De

De Moſchouitarum Chriſtiana Religione egerunt ex profeſſo Paulus Iouius, Sigiſmundus Liber, Antonius Poſſeuinus.

Morauos, & Slauos ad Fidem adductos per ſanctos Epiſcopos Cyrillum & Methodium, temporibus Adriani II. Pontificis, Rom. Martyrologium 9. Martij, in hunc modum refert: *In Morauia ſanctorum Epiſcoporum Cyrilli, & Methodij, qui multas illarum regionum gentes, cum earum Regibus ad Fidem Christi perduxerunt.* Martinus Polonus lib. 4. Chronici, ad annum Chriſti 859. *Huius* (Nicolai I. Pontificis,) *tempore S. Cyrillus penè omnium Slauorum Apoſtolus, &c.* Martinus Cromerus Rer. Polonicarum lib. 3. ſub initium: *Præclaram autem his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus Epiſcopi: à quibus & illud perfectum eſt, aſſentiente Pontifice Maximo, vt Slauis ſua lingua in ſacris vti liceret.*

De Gazaris & Circaſſis ad mare Caſpium Matthias Michouienſis lib. 1. de Sarmatis, cap. 7. hæc habet: *Inter illos montes ſunt Gazarorum gentes, quas, vt Morauica legenda depromit, S. Cyrillus & Methodius fratres per Michaelem Imperatorem Conſtantinop. miſſi, ad Fidem Chriſti conuerterunt: & vſque nunc Fidem & Ritum Græcorum profitentur. Vicina iuxta illos ſunt gentes Circaſſi, & Mengrelli, omnes de ritu Græco, per beatum Cirylum in Fidem Chriſti reducti.* Hos populos tametſi Aſiaticos, hîc Apoſtolatui S. Cyrilli, & Methodij adiunximus.

De Polonis Matthias Michouienſis lib. 2. Rer. Polonicarum, cap. 1. hæc prodit: *Boleſlaus Princeps Boëmorum, Germanus S. Venceſlai: natam Myeſko Monarcha Polonorum in vxorem popoſcit. Nec abnuit præfatus Boleſlaus dandam, dummodo ritu gentili abrogato, vnda ſacri Baptiſmatis ablutus Myesko innouaretur. Conſenſu autem & concluſione vtrimque facta, adducta eſt in Gneznam virgo Dambrouuka in reginam Myeskonis cum ampla dote. Anno ergo Chriſti Domini DCCCCLV. vno & eodem die Myeskó Princeps Polonorum cum maioribus ſuis regni, in præſentia Dambrouuka, & Boëmorum ſacrum Baptiſma propitiatione diuina Gnezna ſuſcepit, pro Mieska nomen Myecziſlai accipiens, & aliud ſacramentum Matrimonij cum Virgine Dambrouuka, ex Boemia adducta contraxit: conuiuia, munificentiam, & ſpectacula pluribus diebus elargiendo, & cunctis regnicolis baptizari præcipiendo. Et quia multi reſtabant ſacro fonte baptizandi, ideò per edictum ſtrictè demandans, vt omnes in ciuitatibus & villagiis, nobiles, atque ignobiles, ſeptima die Martij aduentante, idolis confractis, & in lacubus, aut aquis ſubmerſis, ſimul, & lapidibus ab vtriuſque ſexus hominibus obrutis, ſub confiſcatione bonorum & exterminatione baptizarentur. Qua die ſuperueniente, vt erat ſtatutum, cuncti iuſſu exoluentes, renaſcebantur in Chriſto & baptizabantur.* Eadem habet Martinus Chromerus lib. 3. Rer. Polonic. ex Ioanne Dlugoſſo paulò vetuſtiore Poloniæ rerum auctore.

Hungaros ſub Geiſca Principe, prædicatione ſancti Adalberti Pragenſis Epiſcopi, & Martyris Chriſto nomen dediſſe, auctor eſt Carthitius Epiſcopus in Vita S. Stephani Hungarorum regis, apud Surium tom. 4. Matthias etiam Michouienſis lib. 2. Hiſtor. Poloniæ, cap. 8. Martinus Chromerus lib. 3. Rer. Polonic. Anton. Bonfinius Rerum Hungaricarum Decade 2. lib. 1.

Bulgaros ad Fidem Chriſti acceſſiſſe temporibus Nicolai I. Anaſtaſius Bibliothec. in eius Vita, Hermannus Contractus in Chron. ad annum 863. Sigebertus item in Chronic. anno 865. Zonaras tom. 3. Annalium, in Michaële, & Theodora, Nicephorus in argumento, lib. 22. & alij produnt.

De Lithuanorum ſuſcepta Chriſtiana Religione pluribus agunt Æneas Siluius in Deſcriptione Lithuaniæ, Alexander Guagninus in Origine gentis Lithuanicæ, Matthias Michouienſis lib. 4. Hiſt. Polonicæ, cap. 39. Martinus Cromerus lib. 15. de Reb. Polonorum, Sigiſmundus Liber in Rebus Moſcouiticis.

Liuonorum Chriſtianiſmum deſcribunt Chromerus lib. 7. Rer. Polonic. Æneas Siluius in Deſcriptione Liuoniæ, & Sigiſmundus Liber in Moſcouia.

De Prutenorum Chriſtiana Religione narrant Æneas Siluius in Deſcriptione Bruſſiæ, Cromerus lib. 8. Rer. Polonic.

Pomeranos Chriſto tandem colla ſubdidiſſe Chromerus ex Alberto Crantzio deſcribit lib. 5. de Poloniæ rebus.

Samagitiam anno Salutis 1413. Chriſtianam Fidem amplexam, Matthias Michouienſis lib. 4. capite 45. & Cromerus libro 18. Rerum Polonic. teſtantur.

Vandalos & Lechitas ſub Ioanne Papa XIII. ad Religionem Chriſtianam acceſſiſſe, Staniſlaus Orichouius Roxolanus teſtatur apud Nicolaum Sanderum lib. 7. de Viſib. Eccleſiæ Monarchia, num. 688. & 689.

Danos & Slauos ſub Ottone I. & Agapito II. Pontifice, ad annum Domini 949. Chriſti Religioni adiunctos, fusè deſcribunt Adam antiquus Chronographus lib. 2. cap. 2. & 3. Ditmarus lib. 2. Vuitichindus lib. 3. Saxo Grammaticus lib. 9. de Rebus Daniæ. Vide Baronium Annal. 10. anno Domini 949.

De Gothiæ, Sueciæ, Noruegiæ Chriſtianitate plura conſcripſere Saxo Grammaticus, Albertus Krantzius, Olaus Magnus, & alij.

De Finlandiæ ad Chriſti Fidem conuerſione Olaus Magnus lib. 4. de Gentibus Septentrionalibus, cap. 18. hæc prodit: *Fuit olim hæc vltima Aquilonaris regio quemadmodum plures vicinæ terræ, pagana ſuperſtitione ſeducta. At poſtquam duo clariſſima lumina, & ſanctiſſimi viri Ericus Sueciæ Rex, & beatus Henricus Vpſalenſis Archipræſul, Fidei Chriſtianæ, & regno Sueciæ, circa annos Salutis 1155. prædicatione verbi diuini, pacéque oblata, ac contempta, & victorioſa manu ſubieciſſent, ac templa extraxiſſent, Sacerdotéſque eidem genti præfeciſſent, facta eſt præcipua omnium virtutum amatrix. Eccleſias magnificè constructas habent, nouiſque erigendis magnopere ſtudent.* Hæc Olaus, quæ rectè ſcire potuit, vtpote Vpſalenſis Archiepiſcopus, Sueciæ, & Gothiæ Primas; eadem & Ioannes Magnus eius frater etiam Vpſalenſis Archiepiſcopus lib. 19. cap. 3.

Groenlandiam Inſulam ſub ipſo ferme Septentrionali axe poſitam, Euangelio Chriſti iam olim fuiſſe imbutam, Abraham Ortelius in Orbis Theatro in Tabula Scandiæ, ex Nicolao Zeno Veneto, in hunc modum refert: *De Groenlandia item inſula dicit, hiemem ibi eſſe nouem menſium, ibidémque eo tempore minimè pluere, neque exeuntis hyemis niues vnquam ante eius finem diſſolui. Sed mirandum quod de Monaſterio Prædicatorij Ordinis in hac inſula D. Thomæ dicato addit: Eſſe nempe non procul ab eo montem, Æthnæ inſtar ignimouum, ibidémque ignitarum aquarum fon-*

tem, enim aquis non solùm omnia huius Monasterij, monachorúmque habitacula hypocaustorum in modum calefaciunt: sed etiam omne genus ciborum, etiam panem, alio nullo adhibito igne coquunt. Tota huius Monasterij fabrica ex tophis constat, quos idem mons inter ebullientes flammas eructat: Hi ardentes tophi enim cùm natura aliquid pingue habeant, & solidi sint, hac aqua superinfusa, extincti, aridi, & foraminibus rari, atque leues relinquuntur: aqua verò in bitumen tenacissimum mutatur, quo postea cùm hi tophi in structuram coniiciuntur, conglutinantur: solidissimúmque opus contra omnem temporis iniuriam constituunt. Hortos etiam suos hac aqua irrigatos, vario florum, frugúmque genere uidentes fere semper habent. Situm est hoc Monasterium in Oceani littore, & portum habet satis capacem: in quem hic fons suas aquas emittens, adeo tepidum efficit, vt nunquam etsi plaga sit frigidissima, congeletur. Inde hic tantus aquatilium, piscíumque ex frigidioribus locis concursus, vt non solùm hi monachi, sed circumuicini etiam accolæ, suauiter unde viuant, habeant. Hæc inter alia de his insulis Zenus, qui Zichimni aliquot in hoc tractu insularum Principis, classis præfectus factus, omnes has oras Septentrionales perlustrauit. Nimirùm anno Domini MCCCLXXX. vt idem Ortelius anteà dixerat. Eadem de Monasterio Prædicatorum Groenlandiæ habet Gerardus Mercator in Maiori Atlante, in Tabula Poli Arctici. At si Monasterium Prædicatorum S. Thomæ nomine in Groenlandia anno Domini 1380. iam erat, non est dubium, quin in eadem insula Christiana Religio propagata fuerit.

Et quidem hanc eandem insulam describens Olaus lib. 2. Gentium Aquilonarium, cap. 24. hæc annotat: *Hancque insulam Saxo Grammaticus, Danorum insignis Historicus in pluribus suis scriptis ad Sueciam, sine quauis hæsitatione spectare attestatur. Et hoc ex multis argumentis: quia eadem lingua, legibus, consuetudinibus, & morum conformitate, & vicinitate perpetuò vtuntur. Etiam quia Gothorum Episcopo Lincopensi, tanquam primo Fidei plantatori sunt subiecti: à quo & Episcopalia iura petunt, & consequuntur.* Gerardus Mercator tamen in Tabula Poli Arctici, ait: *Sunt in hac insula duæ sedes Episcopales, sub ordinatione Archiepiscopi Nidrosiæ, quæ Noruegiæ metropolis.*

Asia.

CAP. VIII.

ASiam quoque & Orientem fermè totum Christianam Religionem suscepisse, per partes nunc ostenderemus. Armeniæ, & Tyridatis eius Prouinciæ regis mirificam ad Fidem Christi conuersionem, magnis miraculis nobilitatam, per sanctum Gregorium magnæ Armeniæ Episcopum, tempore Diocletiani Imperatoris factam, copiosè describunt, Acta eiusdem S. Gregorij apud Metaphrastem, quæ Lippomanus in tomum 6. & Surius in tom. 5. De Vitis Sanctorum retulerunt, item Sozomenus lib. 2. Histor. Eccles. cap. 7. Cassiodorus lib. 3. Tripartitæ, cap. 1. Nicephorus lib. 8. Histor. cap. 35. Sed & Græcorum Menologium 30. Septembris hæc prodit: *Commemoratio S. Gregorij Magni Armeniæ Episcopi. Hic sub Diocletiano Imperatore, genere Parthus, detentus autem à Tiridate Rege, propterea quòd esset Christianus, multos pertulit cruciatus. Posteà cùm cognouisset Tiridates hunc esse filium Anaci, qui eius patrem dolo interfecerat, in urbem Ararat missum, vinctis manibus, & pedibus, in profundum lacum, fœtu, & serpentibus plenum descendendum curauit: vbi annos quindecim à muliere vidua nutritus est. Eductus autem è lacu, à Tiridate, quem à delirij morbo liberauit, omnem eius familiam baptizauit: & factus Episcopus totius Armeniæ, constituit Ecclesias, in pace quiescens, migrauit ad Dominum.* Habentur hæc & alia planè miranda, in præfatis Actis sancti Gregorij, fusiùs enarrata.

Sed & Sozomenus ibidem de præclara ista Armenorum ad Christi Fidem accessione, vt etiam de Persarum conuersione, in hunc modum scribit: *Deinceps autem Religio Christiana ad Gentes finitimas permanauit, & in multos diffusa est. Armenios autem iam antea se ad Fidem Christi recepisse accepi. Nam fertur Tiridatem, qui tum huic genti præerat, admirabili quadam & diuina visione, quæ circa illius ædes fortè apparuerat, non modo ad Christianam Religionem vocatum esse: verumetiam edicto omnibus subiectis imperasse, vt Fidei Christi se adderent. Posteà verò ad vicinas gentes eadem peruasit Religio, & ad multos vagata est. Quod ad Persas spectat, ex illis initio Christianos arbitror factos fuisse nonnullos, qui propter consuetudinem, quam habebant cum Osroenis, & Armenis, in colloquium, vt verisimile est, cum diuinis viris qui ibi erant, venerant, & virtutis eorum periculum fecerant.*

De maioris Armeniæ Christianis tempore Iustini Iunioris agit Euagrius lib. 5. Histor. cap. 7. & Nicephorus lib. 17. cap. 37.

De Florenti apud Persas Christianismo Eusebius, lib. 4. de Vita Constantini, cap. 8. hæc refert: *Idémque* Constantinus *cùm accepisset apud Persas frequentes esse Dei Ecclesias, & infinitum penè populum Christi gregibus contineri: non mediocri ex hac fama affectus voluptate, vtpote quem communis omnium cura tangeret, de his etiam sollicitus erat.* Verùm magnus ipse Imperator Constantinus in epist. ad Saporem Regem Persarum, quam ibidem Eusebius subiicit, Christianos in ipsius regno magno numero degentes eidem vnicè commendans, hæc ait: *Hunc præclarum hominum cœtum, Christianorum, inquam, de quibus omnis est à me suscepta oratio, cùm audiam etiam in Persidis potissimam partem (quod mihi sanè est gratissimum) exornasse, quanta me putas perfundi voluptate? Hos igitur, quoniam has dignitate es, tuæ fidei commendo: hos eosdem propter insignem tuam pietatem, tibi in manus trado: hos, vt decet humanitatem tuam, complectere & ama. Sic enim & tibi, & nobis ista tua fide immensum beneficium præstabis.*

Atqui in Perside olim longè latéque Christianam Religionem fuisse propagatam, nimis est exploratum, cùm ex his quæ Sozomenus lib. 2. cap. 8. & Nicephorus lib. 8. cap. 36. & alij tradiderunt de atroci in Christianos Persas persecutione à Sapore Rege Persarum, tempore Constantij Imperatoris excitata: tum ex his quæ Theodoretus lib. 5. Histor. cap. 38. Nicephorus lib. 14. Histor. cap. 18. 19. 20. 21. 22. & alij perscripserunt de alia in Christianos Persas persecutione ab Isdigerde, & filio eius Baranæ Persarum Regibus commota. Atque harum persecutionum præclaris Martyribus plena sunt cuncta Martyrologia, & Menologia.

De

De Perſidis Chriſtianis tempore Iuſtiniani Procopius lib. 2. de Bello Perſico, cap. 13. cùm agit de Dubio Perſidis regione, hæc ait: *Hic Christianorum Episcopus, quem lingua Græca Catholicum vocant, quod vnus omnibus p æſit huius regionis accolis.*

Iberonem gentem ad Pontum Euxinum ad Fidem Chriſti conuerſam tempore Conſtantini Magni, per Chriſtianam quandam ancillam captiuam, per quam ſanè mirabilem hiſtoriam Rufinus lib. 1. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 10. Socrates lib. 1. cap. 16. Theodoretus lib. 1. cap. 24. Sozomenus lib. 2. cap. 6. Caſſiodorus lib. 3. Tripartitæ, cap. 1. Nicephorus lib. 8. cap. 34. Suidas in voce, *Iberes*, accuratè narrant. Romanum Martyrologium 15. Decembris: *Apud Iberos trans Pontum Euxinum sanctæ Christianæ Ancillæ, quæ virtute miraculorum gentem illam tempore Constantini ad Fidem Christi perduxit.* De Iberis Chriſtianis tempore Iuſtiniani Imp. Procopius lib. 1. de Bello Perſico, cap. 8. hæc ſcribit: *Iberi qui Asiam incolunt, prope Caspias habitant Portas ad Boream pertinentes. Ipsisque sinistrorsum terra Lazorum, dextrorsum ad Orientem Persarum gentes sunt. Is igitur populus & Christianus est, dogmáque Fidei diligenter præter omnes, quos scimus, obseruant; subditi regi Persarum sunt.* Iberi nunc vocantur Georgiani: De quibus lib. 6. cap. 24. abundè dicemus.

De Lazorum ad Chriſti Fidem perductione Paulus Diaconus in Miſcella lib. 15. cap. 18. *Quinto anno Imperij Iustini Zathus rex Lazorum recedens à Regno Persarum, regnante Cabade, & Zathum amante, qui etiam illum in Regem prouexerat Lazorum, venit Bizantium ad Iustinum, & rogauit eum vt fieret Christianus, & ab ipso appellaretur Imperator. At Imperator grandi cum gaudio, illo suscepto, illuminauit eum, & filium appellauit. Profectus autem Lazorum Imperator à Iustino, portauit coronam, & chlamydem Imperatoriam albam.* Eadem habent Cedrenus & Zonaras in Annalibus, in Iuſtino Seniore. Agathias lib. 2. cap. 10. *Lazi quondam Colchi dicebantur: & hos illos esse perspicuum est, deque his ambigit nemo, qui Phasidem fluuium, & Caucasum montem aduertat, & accolas effusè his circumiectos.* Et quidem Lazos, Colchos eſſe, Procopius lib. 2. de Bell. Perſico, cap. 7. diſertè docet, & conſentiunt omnes. De eorundem Chriſtianitate, imperante Iuſtiniano, idem Agathias eodem loco hæc ait: *Iustinianus autem Romanorum tunc Imperator Gobazem Lazorum regem, gentémque omnem, vt sibi obedientem, atque beneuolam, ita & de Deo secum eadem sentientem, vt volenti cuique dispendium iam prodere, nec ferendum quidem, nec æquum fore censebat.* Et lib. 3. cap. 7. *Colchi in aliam sunt sententiam versi, ad idque præcipuè ea inducti formidine, ne si ad Persas desciscerent, paterentur simul domini, & optimi cultus iacturam.*

De Abaſgis, qui finitimi ſunt Iberis, Euagrius lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. cap. 21. *Memorat præterea idem Scriptor Procopius Cæsariensis Abasgos ad mitiorem, humaniórque vitæ genus traductos, iisdem temporibus Fidem Christianam recepisse: Iustinianúmque Imperatorem quendam ex eunuchis aulicis Abasgum genere, nomine autem Euphratam, ad eos misisse, qui vetaret, ne cuiquam in ea gente, quasi vi illata naturæ, testiculi exsecarentur. Nam qui cubiculis Imperatorum inseruiebant, quos vulgo vocant eunuchos, persæpe ex ea gente sumi consueuerunt. Per idem tempus Iustinianus, templo Deiparæ apud Abasgos ædificato, Sacerdotes illis designauit, à quibus Christiana Religionis dogmata accuratissimè didicerunt.* Eadem Nicephorus lib. 17. c. 13. Sed & Procopius lib. 2. Perſici belli, cap. 17. *Hic* (nempe propè Iberes, & vbi deſinit Caucaſus) *gentes, cum aliæ multæ, tum Alani, ac Abasgi habitant, Christiani quidem, & iam dudum Romanorum amici.*

Circa Tanaim habitantes populos Chriſtianos effectos eodem Iuſtiniano rerum potiente, Euagrius lib. 4. Hiſtoriæ, cap. 22. ex Procopio in hunc modum narrat: *Est porrò ab eodem historico* Procopio *scriptis mandatum, eos qui circiter Tanaim habitant, (Tanaim autem appellant indigenæ amnem illum, qui ex Mæotide palude in Pontum Euxinum influit) orasse Iustinianum, vt Episcopum ad ipsos mitteret. Iustinianum autem diligenter, quod erat ab illis rogatum, perfecisse, libentissiméque animo ad eos misisse Episcopum.* Eadem omnino Nicephorus lib. 17. cap. 13.

De Tzanis gentibus Armeniis finitimis Procopius oratione 3. de ædificiis Iuſtiniani, hæc prodit: *Ex antiquo suis legibus viuunt Tzani, Iustiniano verò Imperante, à Romanis pugna victi, & iam amplius certamini non fidentes, statim sese omnes dediderunt, magis eligentes quietam seruitutem, quàm libertatem periculosam: & mutata Religionis opinione, omnes Christiani facti sunt: & vitam humaniorem amplexati, dimissis latrociniis, Romanos in suos hostes progredientes semper comitati sunt. Iustinianus ipsis Ecclesiam construxit in loco qui Camalmichon dicitur, effecitque, vt sacra obirent, accederéntque ad mysteria, sacrificiis Deum placarent, & aliis quoque rebus sacrarentur, intelligentes tandem se homines esse.*

Indos interiores per Aadeſium, & Frumentium Epiſcopum, tempore Conſtantini Magni Euangelio credidiſſe, Rufinus lib. 1. Hiſtor. Eccleſ. cap. 9. Socrates lib. 1. cap. 15. Theodoretus lib. 1. cap. 23. Sozomenus lib. 2. cap. 6. Caſſiodorus lib. 3. Tripartitæ, cap. 1. Nicephorus lib. 8. cap. 35. Rom. Martyrologium, 27. Octobris: *Apud Indos sancti Frumentij Episcopi, qui ibi primùm captiuus, deinde Episcopus à S. Athanasio ordinatus, Euangelium in ea prouincia propagauit.* Et in Menologio 30. Nouembris: *Commemoratio S. Patris nostri Frumentij Episcopi Indiæ.*

Homeritas, quæ ſunt gentes Arabiæ Felicis olim Sabeæ dictæ, ſub Conſtantino Imperatore diuinam Chriſti Religionem ſuſcepiſſe, Acta fideliſſima SS. Martyrum Arethæ & Sociorum quæ deſcripſit Simeō Metaphraſtes, edideruntque Lippomanus tom. 6. & Surius tom. 5. de vitis Sanctorum, teſtantur, & Nicephorus etiam lib. 9. Hiſt. Eccleſ. c. 18. & 19. Baronius Annal. 3. anno Chriſti 354. num. 14. mendacij arguere conatur hanc Homeritarum conuerſionem. Sed nec ei aſſentior, nec locus nunc eſt accuratiùs de his diſſerendi. De Homeritis Arabiæ Felicis populis Plinius lib. 6. cap. 28. Ptolemæus lib. 6. cap. 7. Theodoretus in quæſtionibus in 3. Regum, quæſt. 32. Procopius lib. 1. Belli Perſici, c. 15. Paolus Diaconus in Miſcella lib. 16. cap. 22. Nonnoſus in Hiſtoria legationum apud Photium in Bibliotheca, num. 3. Nicephorus lib. 8. cap. 35. & lib. 17. cap. 6. & 32. Verùm non omittam locum Arriani in Periplo Maris Erythræi: ſic enim ait: *Aphar metropolis, in qua sedem, domiciliúmque habet Charibael, legitimus Homeritarum, atque (qui hisce vicini sunt) Sabaitarum rex, Imperatorum nostrorum amicus, ad quos crebras legationes, & munera mittit.* Dedicat opus ſuum Arrianus Traiano Imperatori. Ioannes Guillielmus Stukius in Notis ad eum Arriani locum plura de Homeritis obſeruat. Sed de Homeritarum florenti Chriſtianiſmo, & Marty-

rum

rum in ea regione trophæis extat præclara narratio in prædictis actis S. Arethæ, & in Rom. Martyrologio & Græcorum Menologio 24. Octobris.

Auxumitas Æthiopes anno sextodecimo Imperij Iustiniani ad Fidem Christianam accessisse, Paulus Diaconus in Miscella lib. 16. cap. 25. in hunc modum narrat: *Anno decimo sexto imperij Iustiniani, contigit debellare inuicem reges Azumitensium, Indorum, & Iudæorum: ex causa huiusmodi: Azumitensium Rex vltra Ægyptum est Indaïzans. Romanorum autem negotiatores per Homeritensem ingrediuntur ad Azumitensem, & ad interiores partes Indorum, atque Æthiopum. Negotiatoribus autem secundùm consuetudinem ingressis terminos Homeritarum, Damianus eorum rex occidit illos, & abstulit omnia eorum, dicens, quoniam Romani malefaciunt Iudæis, qui in regione sua sunt, & occidunt eos. Et ex hoc soluerunt negotiationem interiores Indorum Azumitæ. Et indignatus est Azumitensium rex Adad, inquiens Homeritensi: Quia læsisti regnum meum, & interiorem Indiam, prohibens Romanorum mercatores, ad nos ingredi. Et venerunt in inimicitiam magnam, & inierunt bellum in alterutrum. Et cùm pugnaturi essent, Adad Azumitensium rex votum vouit, dicens: Quia si vicero Homeritensem, Christianus efficiar, quia pro Christianis pugno. Deique operatione vicit potentissimè, & accepit captiuum viuum Damianum regem eorum, & remisit ad Iustinianum Imperatorem, & regionem ipsorum & regna. Gratiásque referens Deo Adad rex Azumitensium, misit ad Iustinianum Imperatorem, vt acciperet Episcopum & Clericos, & doceret, & fieret Christianus. Et gauisus est super hoc Iustinianus plurimum, & iussit eis dari Episcopum, quemcúmque voluissent. Et elegerunt iidem legati, cum curiosè quæsissent, Mansionarium S. Ioannis Magnæ Alexandriæ virum venerabilem & virginem, nomine Ioannem, qui sexaginta & duorum erat annorum. Quo suscepto abierunt in propriam regionem ad Adad regem suum. Et ita crediderunt Christo & illuminati sunt.* Eadem sed contractiùs habet Cedrenus in Annalibus, anno 15. Iustiniani, & Nicephorus lib. 17. Histor. Eccles. cap. 32. Sed mirum quòd Damianus Auxumitarum rex iam defecisset a magna illa pietate & Religione Christiana sancti Elesbaan, & Hellisthæi proximè antecedentium Auxumitarum regum, qui Christianissimi fuêre. Elesbaan notissimus est, de Hellisthæo vide Procopium, lib. 1. Belli Persici, cap. 16.

De Auxuma, & Auxumitis Æthiopiæ Ptolemæus lib. 4. cap. 8. *Auxume*, inquit, *in qua regia*. Arrianus in Periplo Maris Erythræi, *Axomitem metropolim* appellat. Stephanos de Vrbibus: *Axumites metropolis Æthiopum: eius ciuis Axumites dicitur*. Flauios Vopiscus in Aureliano, *Axomitas* vocat sanctus Epiphanios in Anchorato, regionem *Exumitem*. Et initio Panarij, pag. 6. *Æxiomem*. Heliodorus Æthiopicorum lib. 10. cap. 29. Axiomitas. Procopius lib. 1. Belli Persici, cap 15. *Auxomitæ cognominantur, quòd ipsorum in ciuitate Auxomide regia sit*. Photius in Bibliotheca, num 3. *Auxumis permagna est ciuitas, & quasi Æthiopiæ totius metropolis*. Eam accuratè describit Nicephorus lib. 9. Historiæ, c. 18. & lib. 17. cap 32. Esse eam quam nunc Abyssini vocant Casumum, siue Chaxumo, vel Cassumum regiam Imperatoris Abyssinorum, consentiunt ferè omnes, seorsim Iosephus Scaliger in Notis ad Computum Æthiopicum, lib. 7. de Emendationibus Temporum. Gerardus Mercator in Notis ad Ptolemæum, Ioannes Guilielmus Stukius in Scholiis ad Arriani Periplum Maris Erythræi, Abraham Ortelius in Thesauro Geographico. De Caxumo agit Franciscus Aluarez in Æthiopica Historia, cap. 36. 37. 38. 39. 40. aitque ex Æthiopum Annalibus, olim fuisse Regiam Reginæ Sabæ illius quæ ad Salomonem visendum se contulit. Situm Auxumæ describit Ptolomæus disertè in 4. Africæ Tabula: déque Auxuma fusè disserunt Stukios in Arriani Periplum Erythræi Maris, Reineccius in Syntagmate Heroïco, in Regno Æthiopico, pag. 280. Casaubonus in Notis ad Aurelianum Flauij Vopisci. Subiicio tantùm locum Theodoreti, (quem Casaubonus ait in editis libris desiderari,) In Quæstionibus in 3. lib. Regum, quæst. 32. *Quænam est gens Saba? Æthiopica. Hic autem eos dicit esse sitos in mari Indico. Nominant autem eos Homeritas: sunt autem è regione Auxomitarum. Inter hos autem, & illos medium est mare. Eorum regina fuit admirabilis illa mulier, cuius studium laudauit Christus in Euangelio.* Auximitas tametsi Africanos, non inopportunè hîc cum Homeritis proximis Asianis coniunximus.

De Immeriois Theodoros Lector collectaneorum lib. 2. inquit: Immerini gens sunt Persis tributaria. Habitaut autem in extremis Australis plagæ, & ab initio Iudæi fuerunt: ab eo verò tempore quo Regina Austri ad Salomonem venit, facti sunt gentiles. Hi sub Anastasio Christiani facti sunt, & Episcopum acceperunt. Nicephorus Callistus lib. 16. cap. 37. *Eo etiam tempore*, (nempe sub Anastasio Imperatore,) *Immeree, gens bellicosa, sub ditione Persarum, ad extremos Noti fines habitantes, Christianismum complexi sunt: & missis ad Imperatorem oratoribus, Episcopum, & alia quæ eos habere oportuit, acceperunt. Hi vna cum regina Austri ad Salomonem visendum venisse dicti sunt. Et cùm ab origine Iudæi fuissent, longo post tempore ethnici, & gentiles facti sunt. Tum verò ex Iudæis, & gentibus mixti, ardentibus animis Religionem Christianam susceperunt.* Reinerius Reineccius existimat hos Immeritios esse ipsosmet Homeritas, & Homeritas cum Auximitis confundit, ex loco Procopij malè accepto: sed vtrumque frigidè, & ineptè.

Saracenos sub Valente Imperatore Christo credidisse, Rufinus lib. 2. Historiæ, cap. 6. Socrates, lib. 4. cap. 29. Theodoretus lib. 4. cap. 21. Sozomenus lib. 6. cap. 38. Nicephorus lib. 11. cap. 46. & 47. & alij tradidere: qui de Mauuia eorum regina, ac Moyse Episcopo multa narrant. Alamundarum verò Saracenorum Principem, Anastasio rerum potiente, Baptismum suscepisse, Theodorus Lector in Collectaneis lib. 2. Paulus Diaconus in Miscella, lib. 15. cap. 12. Cedrenus & Zonaras in Annalibus, in Anastasio, Nicephorus lib. 16. cap. 35. exactè describunt. Scaliger ad verba illa Numeri Eusebiani L X X X V I I I. *Abraham ex ancilla Agar genuit Ismaelem: à quo Ismaelitarum gens, qui postea Agareni, deinde Sarraceni dicti*; Hæc annotat: *Ammianus lib. 22. cap. 34. & Scenitas prætenditur Arabas, quos Saracenos nunc appellamus. In 37. Geneseos, vbi in Hebræo Ismaelim, Onkelos vertit Saracai, Sarcem, & Saracei. Stephanus ait Saraca esse regionem Arabiæ, finitimam Nabatæis, à qua Saracenos dictos putat. Nos scimus Nomadas Arabas ita dictos. Hoc enim Sarak Arabicè sonat, id est, fures, καὶ λῃστρικοὺς, quales qui Turcis dicuntur Cosaki Tartari, quales Martolossi, quales*

Bando-

Bandolierum Pyrinais. Non habemus vetustiorem Ptolemaeo, qui eorum meminerit. De Sara perridiculum. Hoc modo oporteret, aut à Sara Saraos dictos, aut vxorem Abrahami non Saram, sed Saracam vocatam fuisse. Auellenda est opinio hac de animis hominum. Hæc Scaliger. De סרק *Sarak* Arabico, id est, *furatus est*, & de Saracenis vide Valentinum Schindlerum in Pentaglotto. Et quidem eam nationem Saracenis conuenire, nimis est exploratum: & Ammianus lib. 24. cap. 5. *Malechus Podosaces nomine, Phylarchus Sarracenorum Assanitarum, famosi nominis latro, omni saeuitia per nostros limites diu grassatus.* Et lib. 14. cap. 10. accuratè describit eorum mores, & ingenium raptuis infame. Illud de Sara perridiculum sectantur S. Hieronymus in 21. Isaiæ, & 25. Ezechielis, Sozomenus lib. 6. cap. 38. Euthymius in Saracenicis, quæ edidit Fridericus Sylburgius, Nicephorus lib. 11. cap. 47. Saracenos eosdem quos Ismaëlitas, & Agarenos esse, Eusebius, vti vidimus in Chronico, S. Epiphanius initio Panarij, col. 8. & hæresi 30. S. Hieronymus, Sozomenus, & Nicephorus, atque Euthymius locis nuper citatis affirmant.

Retentiora de Christiana Religione per Asiam propagata.

CAP. IX.

MArcus Paulus Venetus qui Asiam, & totum fermè Orientem se perlustrasse ait lib. 1. de Regionibus Orientalibus, cap. 4. 6. & 10. ab anno Domini MCCLXXIV. vsque ad MCCXXCV. spatio nimirum XXI. annorum, de Christianis innumeris per Orientem degentibus, multa scitu iucunda prodit, quæ hîc inseruisse iuuabit.

De Prouincia Zorzania quæ Armeniæ Maiori ab Oriente adiacet, lib. 1. Orientalium Regionum, cap. 14. hæc refert: *Zorzania prouincia Tartarorum regi tributa offert, eúmque Dominum suum agnoscit. Sunt autem Zorzanij homines pulchri, in armis strenui, atque in arte sagittaria periti. Sunt etiam Christiani, Græcorum obseruantes ritum. Id mirabile aiunt in hac terra reperiri. Est lacus quidam magnus in ea, ab aquis montium collectus, vocatus mare Chelucelam, in gyro habens circiter sexcenta milliaria,* (fortè, *sexaginta*) *qui per totum anni spatium nullos mittit pisces, præterquam per quadragesimam vsque ad Sabbathum sanctum.*

De Regno Mosul hæc idem Paulus cap. 15. scribit: *Regnum Mosul ad Orientem situm, partim confine est Armeniæ maiori: habitántque in eo Arabes Mahumetum colentes, & multi Christiani, Nestoriani, atque Iacobitæ, quibus præest patriarcha magnus, quem ipsi Iacelich vocant. Ceterùm in montibus huius regni habitant homines Cardi appellati, quorum quidam Nestoriani sunt, alij Iacobitæ, & quidam Mahumetis sunt sectatores.*

De Taurisio vrbe, cap. 17. hæc ait: *In illis quoque partibus est Taurisium nobilissima ciuitas. Ciues Mahometum venerantur, licet quidam Nestoriani, atque Iacobitæ etiam ibi inueniuntur.* Et cap. 18. subdit: *Est mons quidam in regione illa haud longè à ciuitate Taurisij, qui olim virtute diuina à loco suo hac occasione dimotus est. Accidit semel vt Saraceni Euangelium Christi blasphemare volentes, & veluti vanam doctrinam Christianis improperantes, dicerent: Est scriptum in Euangelio vestro: Si habueritis Fidem sicut granum sinapis, & dixeritis monti huic, Transi, hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Nunc igitur si fides vestra caret errore, amouete montem hunc, & probate Euangelij virtutem. Et quoniam Christiani sub perfidorum illorum dominio erant, cogebantur, vel montem illum transferre, vel Mahumeticam subire legem, & si neutrum facerent, gladio ferirentur. Tunc vir quidam in Christi feruens amore & fide, confortatis pusillanimes, & fusa oratione ad Dominum, cum tota fiducia dixit monti: Abi hinc. Quod videns multitudine, illico factum est. De quo miraculo multi Saracenorum conuersi, Christum confiteri cœperunt.* De Taurisio hæc Paulus Iouius lib. 13. Historiarum: *Ismael ad Taurisium nobilissimam maioris Armeniæ vrbem contendit. Ea vrbs Persarum regia est, numero hominum, atque opibus totius Orientis celeberrima, quæ antiquitus Terua vocabatur, distans à proximo littore Caspij maris, itinere expediti equitis quatuor dierum.* Et lib. 14. *Inter Sophiani Imperij prouincias Armenia Maior primam obtinet claritatem, Taurisio regia vrbe insignis, quæ Terua Ptolemæo antiquitus fuit, vel vt Hebræis quibusdam linguarum, & regionum peritis videtur, Susa prisca quondam celebritatis.*

De Prouincia Cassar Magno Tartarorum Cham tributaria, hæc Paulus ait cap. 38. *Mahumeti quoque legi parent, tametsi quidam Christiani Nestoriani in ea inueniantur, qui suas quoque habent Ecclesias.*

De vrbe Samarcham, cap. 39. hæc inquit: *Samarcham ciuitas magna, & egregia est in regione illa, tributaria nepotis Magni Cham. In hac habitant Christiani cum Saracenis, hoc est, Mahumetanis. Accidit verò his temporibus in ea virtute diuina tale miraculum. Frater Magni Cham nomine Cigatai, qui regioni illi præfuit, persuasus à Christianis Baptismi suscepit sacramentum. De quo Christiani gaudentes, fauore illius ædificarunt Basilicam magnam in illa vrbe, in honore Diui Ioannis Baptistæ. Porrò architecti Ecclesiam illam tali fabricauerunt ingenio, vt tota eius testudo vni niteretur marmoreæ columnæ, quæ medium Ecclesiæ tenuit locum. Habebant tunc Saraceni insignem lapidem qui omnibus modis ad hoc quadrabat, vt basis loco præfatam sustineret columnam. Raptus igitur à Christianis in fundamento columnæ locatus est. De quo Saraceni dolentes, hiscere non audebant, cùm Princeps ad hoc ipsum annuisset. Factum est autem vt aliquanto post tempore Princeps ille moreretur, & illi filius eius succederet in regno, non autem in Fide. Tunc Saraceni ab eo obtinuerunt, vt Christiani lapidem illum, quem columnæ supposuerant, reddere cogerentur. Et quum illi pretium satis dignum offerrent, recusarunt Saraceni quidquam aliud accipere quàm lapidem. Quod hac impostura faciebant, vt Christianorum Ecclesia funditus destrueretur. Christiani itaque videntes durum esse contra stimulum calcitrare, aliò confugere nequiuerunt, quàm ad Deum, & ad Sanctum suum Ioannem Baptistam, quem lacrymosis oculis inuocare cœperunt. Adueniente itaque die, quando lapis sub columna auferendus erat, ne Ecclesia diutius maneret, nutu diuino longè aliud accidit, quam perfidi sperauerant Saraceni. Siquidem columna ipsa adeo subleuata est ab ipsa basi, vt trium palmorum spatium inter vtriusque lapidis superficiem intercesserit: & columna ipsa iam testudinem Ecclesiæ non ferret, sed vice versa testudo columnam portaret: id quod in hunc vsque diem perseuerat.*

De Prouincia verò Charcham idem M. Paulus cap. 40. ista subdit: *Hæc subiecta dominio Nepotis Magni Cham. Incolæ Mahumetum colunt, & habitant*

habitant

habitant tamen inter eos quidam Christiani Nestoriani.

De Prouincia magna Tanguth, cap. 45. addit: *Vbi inter Mahumeti cultores pauci inueniuntur Christiani Nestoriani.*

De Prouincia Chinchinthalas, cap. 47. ait: *Subiecta dominio Magni Cham. Habet ciuitates & castra multa. Populus eius in tres diuisus est sectas. Pauci quidem confitentur Christum, & hi sunt Nestoriani; alij Mahumetum colunt: tertij idola adorant. Est in hac Prouincia mons, in quo inueniuntur minera Chalybis & Andanici, itemque salamandra, de quibus fit pannus, qui si in ignem proiectus fuerit, non comburi potest. Fit autem pannus ille de terra in hunc modum, vt quidam è socijs meis, vir singulari praditus industria, (Curficar nomine, Turcus me edocuit, qui in Prouincia illa mineralium operi prafuit. Inuenitur in monte illo minera quadam terra, qua fila producit lana haud dissimilia: & hac ad solem desiccata, in mortario aneo teruntur, deinde lauantur, & quidquid terrenum illis adharet, submouetur. Demum fila illa sic purgata & attenuata, vt alia lana nentur, atque in pannum contexuntur. Et quando pannos illos volunt dealbare, proiiciunt eos ad horam in ignem, & tunc ex flammis illesi educuntur niue candidiores. Haud secus purgant eos quando maculas aliquas contraxerint; nam lotura alia prater ignem illis non adhibetur. De Salamandra verò serpente, qui in igne viuere dicitur, nihil explorare potui in Orientalibus regionibus. Aiunt Roma mappam quandam haberi ex salamandra contextam, in qua sudarium Domini inuolutum retinetur: quam Rex quidam Tartarorum Romano misit Pontifici.* De hoc lini genere, quod Asbeston Græci vocant, dicemus plura lib. 8. cap. 17.

De Prouincia Suchur idem Paulus cap. 48. inquit: *In hac Prouincia inter multos idololatras pauci inueniuntur Christiani, Sunt autem omnes magno subiecti Cham.* Et cap. 49. *Est Campition ciuitas magna & insignis, principatum habens in regione Tanguth. Sunt in ea Christiani, Mahumetani, & idololatra.*

De regnis Erigimul, & Cerguth cap. 62. scribit: *Erigimul & Cerguth, qua sunt regna magna, Magno Cham subiecta. Ibi inueniuntur Christiani Nestoriani, idololatra & Mahumetani.*

De Prouincia Egrigaia, cap. 63. *Prouincia Egrigaia in qua plurima sunt ciuitates & castra: est enim de Prouincia magna Tanguth: cuius principalis ciuitas vocatur Calacia. Incola eius idololatra sunt, prater aliquot Christianos Nestorianos, qui ibi tres habent Ecclesias. Subiecti sunt omnes magno Cham.*

De Prouincia Teuduch, cap. 64. hæc refert: *Ab Egrigaia prouincia eunde ad Orientem, ducit iter ad Prouinciam Teuduch, in qua sunt ciuitates & castra multa; vbi etiam manere consueuit Rex ille magnus, & toto orbe terrarum nominatissimus, vulgo Presbyter Ioannes dictus. Modò autem Prouincia illa tributa pendit magno Cham, habens regem qui est de progenie Presbyteri Ioannis. Caterum omnes magni Cham post mortem illius qui à Cinchis in pralio fuit occisus, tradiderunt filias suas illis regibus in vxores. Et licet ibi sint aliqui idololatra, & item aliqui Mahumetani, tamen maior pars Prouincia Fidem obseruat Christianam: & hi Christiani primas tenent in hac Prouincia: prasertim vbi est gens quadam, Argon vocata, qua reliquis populis sagacior est; & elegantior. Sunt etiam ibi regiones Gog, & Magog, quas illi nominant Lug & Mungug.*

De Prouincia Caraiam, lib. 2. cap. 39. ait: *Metropolis eius vocatur Iaci, & est ciuitas magna, & insignis. Habitant ibi etiam pauci Christiani Nestoriani.*

De Armeniorum Christianismo Otto Frisingensis lib. 7. Chronicorum, cap. 32. hæc prodit: *Ea tempestate* (nempe Eugenij III. Pontificis) *legati Armeniorum Episcoporum, eorúmque Metropolitani, quem ipsi Catholicon, id est, Vniuersalem, propter infinitum, id est, amplius quam mille Episcoporum sub se habentem numerum, vocant, Legati ab vltimo penè Oriente Summum Pontificem Viterbij, laboriosum iter per annum & sex menses complentes, adeunt, eique ex parte illius Ecclesia subiectionem omnimodam, tum consalutando offerentes, causas via, nobiscum alijs multis prasentibus, apud veterem aulam aperiunt: qua tales erant: Inter ipsos & Gracos quadam de ritu sacrificij habendo est in quibusdam, in alijs verò discrepantia. Ponunt enim fermentatum panem, sicut illi: aquam autem vino non admiscent, sicut nos & illi. Praterea Natiuitatem Domini Epiphania continuantes, duas illas festiuitates vnam faciunt. Pro his & alijs dum inter se dissentirent, Romanam Ecclesiam iudicem eligentes, consultum venerunt, formámque sacrificij iuxta consuetudinem eius sibi tradi deposcunt.*

Quos Romanus Antistes gratanter suscipiens, Missarum solemniis, ac Sacrificij sacratis adhibuit; diligentérque ea qua fiebant ibidem, eos animaduertere monuit. Quod dum facerent, intentique sacro altari adstarent, vnus ex eis Pontificali dignitate praditus sicut postmodum in plena curia retulit, in beati Martini Octaua, quando Dedicatio Ecclesia beati Petri celebrari solet, summo Pontifice diuina mysteria agente, splendido fulgore radium Solis super caput eius coruscare, & in ipso duas columbas ascendentes, & descendentes vidit. Cúmque diligentius hac illacque oculos circumferret, nullúmque aditum per quem lux illa transfunderetur, inuenirat, diuinum hoc esse cognoscens, ac ad obedientiam Romana Sedis amplius accensus, cunctis qua viderat, aperuit. Ac venerabilis Pater non suis hoc meritis attribuens, ipsum potius Fide calitus hoc sibi monstratum affirmabat, vt videlicet Ecclesia, a qua ipse missus fuerat, Sacramentorum virtutem veritatis luce perfusam cognosceret, ac deinceps quali ea reuerentia, & forma tractare deberet, addisceret. Retulit etiam prafatus Episcopus, quòd in confinio Armenia quadam gentes essent, qua fœtus suos fœtentes generarent, eósque ad aquas Armeniorum lauandos transmitterent. Quos dum illi baptismatis vnda tingentes, innatum eis fœtorem propellerent, mox tamen remissi ad Paganismi ritum, & fœtiditatem redibant. Quid verùm faciendum esset, item Romanam Ecclesiam consuluerunt. Hactenus Otto. De Catholico Armeniorum Iosephus Indus in sua Nauigatione, cap. 133. hæc refert: *Eorum Pontifex magnus, Catholica dicitur: fértque comam instar Crucis. Praficit Patriarchas suos, alterum in India, alterum in Cataio: alios verò Episcopos aliò mittit.*

Vincentius Bellouacensis lib. 30. Speculi Histor. cap. 97. *In Armenia est ciuitas nobilis, qua Ani vocatur, vbi sunt mille Ecclesia, ac centum millia familia, seu domus inhabitata; quam Tartari ceperunt in duodecim diebus. Et etiam ibi propè est mons* (Ararath Genes. 8. vers. 4. Hebraicè.) *vbi requiescit Arca Noë, & vocatur nunc ciuitas Laudunia. Est autem mons iste videlicet Arach excellentissimus, nec vnquam illuc ascendisse dicitur homo, nisi monachus vnus. Ille siquidem quadam deuotione, vt dicitur, ardore commotus propter Arcam Noe, qua ibi requiescit, multoties illuc ascendere quibus potuit conatibus, attentauit.*

Cúmque

Cùmque aliquam montis partem ascenderat, & membra corporis fatigata quieti dabat, semper post quietem euigilans, in pede montis se inueniebat. Tandem verò Dominus eius affectui condescendens, eiúsque votum, & orationes exaudiens, per Angelum suum eum monuit, vt semel ascenderet. Ita tamen vt de cætero ascendere nullatenus attentaret. Tunc ergo securus ascendit: & postea descendens inde secum ex arca vnum asserem detulit. Tunc in montis pede Monasterium ædificauit, in quo eundem asserem tanquam pro sacris reliquiis deuotè collocauit. Eadem omnino habet S. Antoninus 3. parte Historiarum, tit. 19. c. 8. §. 10. De monte verò illo vbi Arca Noë requiescit, hæc annotat Haythonus Armenus libro de Tartaris, cap. 9. *In Armenia est altior mons quàm sit in toto orbe terrarum, qui Arath vulgariter nuncupatur: & in cacumine illius montis Arca Noë post diluuium primò sedit. Et licet propter abundantiam niuium, quæ semper in illo monte reperiuntur, tam hieme, quàm æstate nemo audeat ascendere montem illum, semper tamen apparet in eius cacumine quoddam nigrum, quod ab hominibus dicitur esse Arca.*

At de Christiana religione in Armenia culta circa annum Domini MCCLIII. sub Haythono Armeniæ Rege Christianissimo, eiúsque filio Tiuono, ac successoribus Theodoro ac Liuono ad annos vsque salutis MCCCV. multa idem Haythonus perscribit, qui tum viuebat & rebus præsens intererat, vt pote Armenius, libro de Tartaris cap. 23. 33. 46.

Leander Albertus lib. 3. Virorum Illustrium Ordinis Prædicatorum, Antonius Senensis in Chronico eiusdem Ordinis, pag. 172. 175. & cuncti Annales Dominicani testantur, circa annum Domini MCCCXX. Bartholomæum Paruum Bononiensem Ordinis Prædicatorum constitutum Armeniæ Archiepiscopum, mirificè in ea Prouincia Christi fidem & Religionem Dominicanam propagasse: adeo vt vsque ad nostra tempora opera & cura Fratrum Prædicatorum Christiana religio in Armenia inter plurima, persecutionum procellas consetuerut. Vidimus nos & allocuti sæpius familiariter sumus Romæ Fr. Azariam Fridonem Ordinis Prædicatorum, à Clemente VIII. consecratum Archiepiscopum vrbis Naxiauam in Armenia maiori, qui mira referebat de Christianis Armeniæ: qui etiam Clementi VIII. relationem exhibuit de Statu Ecclesiarum Armeniæ, quam cum aliis rebus ad id pertinentibus, typis excusam Romæ publicauit Fr. Dominicus Grauina Ordinis Prædicatorum.

Errores Armeniorum nonnullos retulerunt & confutarunt, S. Nicon De pessimorum Armeniorum pessima religione, tom. 5. Bibliothecæ vet. Patrum, Euthymius in Panopliâ parte 2. tit. 20. Theorianus in Legatione & Colloquio cum Catholico Armeniorum, tomo 4. Bibliothecæ Patrum, Nicephorus lib. 18. Historiæ Eccles. cap. 53. & recentiores permulti. Sed constat Armenos in Concilio Florentino sub Eugenio IV. anno Salutis 1439. eiuratis erroribus, Ecclesiæ Catholicæ denuò vnione fidei adiunctos; extat ea de re diploma Pontificium Eugenij, cuius initium, *Exultate Deo adiutori nostro. Lectu sanè dignum.*

De Georgianis qui olim Iberes Asiatici dicti sunt, Vincentius Bellouacensis lib. 30. Speculi Historialis, cap. 93. hæc narrat: *Sunt Georgiani cultores Christi, ritum habentes Græcorum, Persis vicini, longo terrarum tractu à terra promissionis distantes: quorum dominium modò extenditur vsque ad Caspios montes: bellicosi sunt homines rasuram habentes in capite, Clerici rotundam, Laici quadratam.* Et c. 96. *Sunt autem in Georgia, tam Episcopatus, quàm Archiepiscopatus decem & octo. Sed Catholicus, id est, Vniuersalis Episcopus Chrismales Episcopos facit.* Eadem prorsus habet S. Antoninus 3. part. Histor. tit. 19. cap. 8. §. 9. Idem Vincentius lib. 31. cap. 42. & lib. 29. cap. 89. meminit Conuentus cuiusdam Fratrum Prædicatorum in Georgiæ ciuitate Triphleli prope montes Caspios.

At illud planè mirandum & supra omnem fidem, quod Haythonus Armenus oculatus testis de regno Georgiæ refert, lib. de Tartaris cap. 10. his verbis: *In isto regno Georgie apparet quoddam stupendum miraculum, & monstruosum, quod dicere non auderem, neque credidissem, nisi propriis oculis perspexissem: sed quia personaliter ibi fui, & vidi, dico quòd in illis partibus est quædam Prouincia quæ vocatur Hamsem, quæ in circuitu bene habet tres dietas: & quantum extenditur illa prouincia tota, quadam caliginosa & tenebricosa caligine locus ille taliter offuscatur, quòd nullus est qui aspicere possit quidquam: nec est aliquis qui audeat ingredi terram illam, quoniam ad redeundum tramitem ignorat. Habitatores illarum partium asserunt se sæpius audiuisse voces hominum vociferantium, cantum galli, hinnitus equorum in silua. Et per meatus cuiusdam fluminis, quod de loco illo egreditur, apparent signa certa quòd sit gentium habitatio in eodem. Verum est quòd legendo inuenitur in historiis Regni Armeniæ & Georgiæ, quòd quidam pessimus fuit: Imperator & dominator Persarum, nuncupabatur proprio nomine Sauoreus* (fortè, *Sapores*) *idola colebat iste & persequebatur crudelissime Christianos. Quadam verò die præcepit, vt omnes habitatores Asiæ venirent, & sua idola adorarent: & quicumque eius dictis Imperialibus contrairet, pœnam succendij pateretur. Vnde accidit, quòd quidam fideles Christiani, potiùs quàm idola colerent, martyrium elegerunt: aliqui verò adorauerunt idola præ timore, & ne bonis temporalibus priuarentur: alij verò petierunt montes & monumenta, & in illis tutarunt se viriliter contra permultos. Quidam verò boni Christiani tunc temporis in quadam planitie habitabant, quæ Mogon dicebatur, & dum nollent modo aliquo idolis immolare, cogitauerunt de fuga, bonis temporalibus derelictis omnibus. Et dum ad partes Græciæ crederent se transferre, ipse pessimus Imperator obuiauit fugientibus Christianis in illa videlicet planitie Hamsem superiùs nominata. Cùmque iussu Imperatoris deberent Christiani frustatim omnes vniuersaliter detruncari, clamauerunt ad Dominum Iesum Christum: & continuò tenebrositas illa per siderum lumina obfuscauit: & Christiani pergentes recto tramite euaserunt. Iniqui verò in illa tenebrositatis valle vsque nunc resident, & residere debent vsque ad finem sæculi, vt ab omnibus creditur & enarratur.* Hactenus Haithonus. Qui de Georgianis cap. 58. ait: *Audeo dicere duo verba, vnum videlicet, quòd SS. Paternitas vestra scribere dignaretur Regi Georgianorum, qui sunt Christiani; & terræ Sanctæ peregrinationibus deuotiores, quàm aliæ nationes, mandantes quòd peregrinis darent subsidium & iuuamen: credo firmiter quòd ob reuerentiam Domini nostri Iesu Christi, & Vestræ etiam Sanctitatis, libenter & deuotè vestrum studerent adimplere mandatum: sunt enim, vt diximus, deuotissimi Christiani: & sunt potentes & multi atque strenui bellatores: & regno Armeniæ quodammodo sunt vicini.* Hæc ille.

Qui de Christianis Orientis multa memorat: *De Chaldæa* cap. 11. inquit: *Illi qui in Chaldæa habitant,*

bitant, Nestoriani vocantur aliqui in errore Nestorij, & litteras habent Chaldæas.

De Mesopotamia cap. 11. *Habitatores aliqui sunt Christiani, Syriani videlicet & Armeni.*

De Syria cap. 14. *In Regno Syriæ habitant diversâ gentium nationes, videlicet Græci, Armeni, Iacobini, & Nestoriani. Ibi sunt etiam alia Christianorum nationes, videlicet Syriani, & Maronini. Syriani ritum tenent Græcorum, & fuerunt longo tempore obedientes sacro-Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Linguam loquuntur Arabicam, sed officium Ecclesiæ dicunt in litteris Græcis. Maronini verò tenent ritum Iacobitarum, & linguam, & literas Arabicas habent. Circa montem Libani, & in partibus Ierosolymitanis habitant istæ gentes.*

Et cap. 19. *Cobila Chan quadraginta duobus annis tenuit Imperium Tartarorum. Christianus fuit, & fundavit quandam civitatem, quæ vocatur Ions, in Regno Cathay, quæ maior est Roma, vt dicitur.*

Idem Haythonus capite 23. & 24. fusè describit memorabilem conversionem ad Christi fidem. & baptismum Magni Cham Quatti Tartarorum imperatoris, opera & suasu Regis Armeniæ Haythoni factam, anno Salutis M C C L V I.

De Regno Tarsæ cap. 2. scribit: *In Regno Tarsa sunt tres provinciæ, quarum dominatores se reges faciunt appellari. Homines illius patriæ nominantur Iogour, semper idola coluerunt, & adhuc colunt omnes, præter decem cognationes illorum regum, qui per demonstrationem stellæ venerunt adorare Nativitatem in Bethlehem Iuda. Et adhuc multi magni & nobiles inveniuntur inter Tartaros de cognatione illa, qui tenent firmiter fidem Christi. Istud Regnum Tarsa ex parte Orientis suos habet confines cum Regno Catay.*

De regno Corasminorum cap. 4. ait: *In armis sunt ferocissimi qui vocantur Soldini, & habent propriam linguam, litteras atque ritum Græcorum: & modo Græcorum conficiunt corpus Christi: & sunt obedientes Patriarchæ Antiocheno.* Hoc Regnum ab Occidente habere Mare Caspium idem Haithonus affirmat.

De Christianis ad Derbenthum circa Caspium Mare, vbi sunt Portæ Caspiæ, seu Caucasiæ, Iosephus Barbarus Venetus in Persico Itinerario, ista refert: *Mons rotatur, & conscendi idem potest, qui more antiquo Caspij nomen obtinuit: ad quem etiam Monachi Ordinis S. Francisci habitant, & sacerdos quidam Latinus noster. Populi qui loca ista inhabitant, Caithachi vocantur. Idiomate diverso ab aliis vtuntur: atque multi eorum sunt Christiani: quorum aliqui ritu Græco in sacris administrandis vtuntur: Armenio aliqui, Latinum reliqui, Catholicûmue morem observant.*

Verùm de Christianis per totum Orientem sparsis, Brocardus in descriptione Terræ Sanctæ, ista prodit: *Sunt præterea in hac Terra* (Promissionis) *Syriani, qui quidem Christiani sunt, verum Latinis nullam servant fidem, miserè, & pauperrimè vivunt, avaritiæ studentes, nemini eleemosynam largiuntur. Et parum infra: Græci similiter Christiani sunt, sed schismatici, & à Romana Ecclesia obedientia alieni. Sunt & aliis multis implicati erroribus. Apud Græcos omnes ferè Prælati sunt monachi, magnoque abstinentiæ, & habentur à plebeis hominibus in magna reverentia & honore. Sunt quoque in hac terra Armeni, Georgiani, Nestoriani, Nubiani, Iabeani, Chaldæi, Maronitæ, Æthiopes, Ægyptij, & multæ aliæ gentes, quæ quidem omnes confitentur Christum, & habent suos Patriarchas. Quidam sunt hæretici, & à suo hæresiarcha nomen sunt sortiti, vt sunt Nestoriani, Iacobitæ, & similes. Sunt tamen multi in his sectis admodum simplices, nescientes quidquam de hæresibus, Christo devoti vearum ieiuniis macerantes, atque simplicissimas vestes induti, vt etiam longè superent Religiosos Romanæ Ecclesiæ. Nubiani & Iabeani dicunt se scire maiores suos fidem suscepisse à Matthæo, ab eoque baptizatos, & baptismi modum ab illo recepisse, quem hodie inviolabiliter servare contendunt, innitentes huic authoritati: ipse vos baptisabit in Spiritu Sancto & igne: nam cum baptisantur, cum calido ferro crucem inurunt faciei & alteri corporis parti. Et hi devotiores inter Orientales habentur. Nestoriani habitant circa Berut & Byblium in planitie Libani contra Iturœam. Maronitæ verò occuparunt regionem, quæ est circa fontem hortorum à Libano descendentem contra Tripolim: dicuntúrque habere quadraginta millia pugnatorum.* De eisdem Maronitis Haithonus cap. 58. ait: *Sunt enim in monte Libani Christiani degentes sagittarij, pedites valde boni circa quadraginta millia virorum.* Sequitur Brocardus.

Et cùm hic Orientales attigerim nationes, non inutile visum fuit de his ampliorem facere mentionem: quandoquidem hodie multi sunt, qui cùm nihil sciant, scire omnia velint, asserentes nullos in his maximis regionibus vsque ad Indiam, inveniri Christianos: sed perfidum Mahometum omnia loca constuprasse. Id quod verum non est, sed vbique Christus in mundo suos habet cultores, præterquam in Arabia, & Ægypto, vbi rari inveniuntur Christiani, sed omnes ferè nomen dederunt Mahometo. Id quidem verum est, omnes Christianos transmarinos, puta Armenos, Cappadoces, Græcos, Chaldæos, Medos, Parthos, Indos, Nubeanos, Iabeanos, Asianos, Georgianos, & reliquos Orientales populos, non esse homines bello assuetos: sed cum à Saracenis, Turchis, aut Tartaris bello petuntur, illis tributarij fiunt, atque omne permittunt dominium: exactores ferentes, modò pacem & concordiam quantum ex se est, conservent: & hinc fit, vt regiones illæ, quas Christiani inhabitant, Saracenorum esse putentur, atque perfidiæ illorum subiacere; cùm tamen ibi ferè omnes sint Christiani: id quod ego expertus sum in Cilicia & Armenia minori, quæ parent Tartarorum Principi: & tamen sunt merè Christiani, qui eas inhabitant regiones, Ecclesias frequentantes, missas audientes, genua flectentes, atque devotè orantes: Religiosis etiam personis magnum exhibentes honorem: id quod in me ipso sum expertus, quum illic aliquantisper morarer. Præterea eos quos nos damnatos indicamus esse hæreticos, vt sunt Nestoriani, Iacobitæ, Maronitæ, Georgiani, & similes; ego plerúmque inveni bonos & simplices esse homines, sinceréque erga Deum & homines viventes. Sunt magnæ abstinentiæ, & in quadragesima nec pisces nec oleum comedunt. Attenti audiunt verbum Dei: id quod ego vidi in vespera Ramis palmarum, quamvis catervas ad concionem confluxerint. Habent præterea suos Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & alios Prælatos: præter Nestorianos qui loco Papæ habent Prælatum, quem Iacelicham vocant: cui magna pars Orientis paret. Armeni verò & Georgiani habent Prælates, quos Catholicos vocant: qui sub se habent Archiepiscopos, Episcopos, & alios Prælatos, qui optima conversatione plebi præeuntes, verbo pariter & exemplo illos docent. Et quamvis munitissima inhabitent castra, atque magnis polleant divitiis, induuntur tamen vilibus, & sordidis vestibus, amplissimas habentibus manicas: exterior enim vestis est pellicea, arietina, grossa, & rubea, & sub ea deferunt tuncam

cam

eam griseam, atque detritam. Suprema verò vestis est scapulare nigrum, vile & asperum, quasi cilicium.

Interfui etiam semel in die Annunciationis Sacris eorum, & aduerti eos eisdem ferè uti caremoniis, & precationibus, quibus nos in Missa, nisi quod suo, & non Romano vtuntur idiomate. Nota quoque quòd Catholicus ipse, & omnes alij Prelati, sunt monachi, nec quisquam nisi monachi ad hac Ecclesiastica admittuntur officia. Clerici verò seculares & sacerdotes ferè nullam habent auctoritatem, nec aliud agunt, nisi quod diuina celebrant officia Hactenus Brocardus qui eas regiones visisse se ait, anno Domini MCCLXXXIII. Multa etiam de eisdem Orientis Christianis similia habet alter Burchardus de Monte Sion, in Descripotine Terræ Sanctæ ad finem; item Epitome Bellorum sacrorum. Vtrumque opus extat tomo VI. Antiquæ Lectionis Henrici Canisij.

Quod verò Brocardus ait, Nestorianos, Iacobitas, Maronitas, Georgianos, & similes, quos nos hæreticos iudicamus; reperisse se bonos, simplices esse homines, sinceréque erga Deum & homines viuentes, reuocat nobis in memoriam, quæ in eorundem excusationem Genebrardus lib.4. Chronographiæ, ad annum Christi 1170. pag 609. annotauit his verbis: *Illo artificio Græci sæpius vsi sunt in Christianos Orientales, vt quos cernerent in Sedem Apostolicam propensos, hæreseos infamia traducerent: vel etiam quia pro se alios solent contemnere. Hinc eos suspectos habeo, quotiescunque de Syris, Maronitis, Æthiopibus, Persis, Indis, Georgianis, Ægyptiis scribunt: eos, vel Iacobitas, vel Nestorianos appellantes. Nam qui versus eos peregrinantur, Catholicos offendunt: nec nisi quibusdam ritibus & caremoniis à nobis differentes vident.* Equidem de his qui Ecclesiæ Romanæ communione iuncti sunt, eámque magistram fidei agnoscunt, non est dubium: cùm tamen perspicuum sit plurimos Orientales & schismate, & variis erroribus illigari.

De Nestorianis certum est, eos à Nestorio hæresiarcha nomen nactos: Iacobitas verò nuncupatos à Iacobo quodam Syro, qui dictus sit Zanzalus, Seueriani dogmatis sectatore, S. Ioannes Damascenus libello de Hæresibus, verbo, *Ægypty*, Nicephorus lib.18. Histor. Eccles. cap. 52. & alij sunt auctores. De Nestorianis & Iacobitis nonnulla habet Landulphus Sagax in Miscella lib. 18. cap. 27. 54. 55. & lib. 23. cap.4.

Siud Patriarcha Nastorianorum in vrbe Muzal Assyriæ, Romam venit, anno Domini 1553. ibique professionem fidei catholicam emisit, quam ex Syriaco vertit & edidit Andreas Masius: secum quoque detulit Epistolam Nestorianorum ad Romanum Pontificem, in qua inter alia dicunt: *Nos serui tui Nestoriani Orientales, sumus pupilli absque patre electo, qui possit dare ordines Sacerdotales. Neque supersunt apud nos Metropolitæ, quorum est ordinare Catholicum: sed soli pauci Episcopi, Arbela. Salmasti, Adurbeigan.* Vide Sanderum lib.7. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, & Genebrardum lib.4. Chronographiæ, pag.750.

Abd-Iso filius Ioannis de domo Mattia, ex ciuitate Gezira, in tigri flumine, olim monachus Ordinis Sancti Antonij, Monasterij Sanctorum Ioannis & Rabæ fratrum, electus Primas, siue Patriarcha ciuitatis Muzal in Assyria Orientali, Romam venit, vt confirmaretur: vbi & obtulit Pio IV. professionem fidei Catholicam, anno Domini 1562. quam his verbis orditur: *Ego Abd-Isu, nunc Dei & Apostolica Sedis gratia, Primas siue Patriarcha ciuitatis Muzal, in Assyria Orientali, sub cuius iurisdictione multi Metropolitæ, Episcopi, & Diœcesani continentur. Videlicet, Arbel Metropolis, Sarana, Hancana Episcopatus: Chepiam Metropolis, Charanyleis, Acbusch Episcopatus: Nassybin Metropolis, Macchazzin, Tallescani, Mardin Episcopatus: Sceert Metropolis, Azzen Episcopatus: Elchessen Metropolis, Zuch, & Mesciara Episcopatus: Gurgel Metropolis, Esci Episcopatus: Amed Metropolis, Chiaruchia, Hayn, Tammyr Episcopatus: quæ omnes simul regiones subsunt Turcarum Imperio. Ormi superior Metropolis, Vscimi, & Chuchia Episcopatus: Ormi inferior Metropolis, Durra, Soldor, Eschimuch Episcopatus: Espurgan Metropolis, Nare, Gien nunc Episcopatus: Salamas Metropolis, Baumar, Sciabathan, Vaschari Episcopatus: omnes Persarum Regi, vulgo Sophi nuncupato subiecti. In India verò Lusitanis subiecta, Cuchin Metropolis, Cananor Metropolis, Goa Metropolis, Calechuth Episcopatus, cui subest Carengol ciuitas, quæ adhuc ab idololatris & ethnicis hominibus possidetur: Iuro & polliceor, &c.* Hæc Abd-Isu: vide Sanderum lib.7. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, num. marginali 1555. & Genebrardum lib.4. Chronographiæ, pag.760.

De Christianis regni Cathaij meminit Iosephus Indus in sua Nauigatione, cap.133. & c.139. agens de Calechuto Indiæ celebri vrbe, inquit: *Eò itaque quasi tota India merces comportat vberrimas: frequentior etiam mihi negotiatorum numerus erat, quum incola Cathay illò proficiscebantur. Hi igitur Cathay populi colunt Christum, & coloris sunt albicantis, vt nos: viri sunt perquam strenui.* Ioannes Barrus in Tertia Decade Asiæ, lib. 4. cap. 1. scribit, in Regno Cathayo esse complures Ecclesias & Christianos.

Ferdinandus Guerrerus Lusitanus, è Societate Iesu in Annalibus Relationibus rerum Orientis, annorum 1607. & 1608. lib.1. cap.8. ex certissima peregrinatione Benedicti Goëa eiusdem Societatis, affirmat non esse aliud Cathayum in orbe, nisi ipsum Sinarum amplissimum Regnum, quod ante auorum nostrorum memoriam sub nomine Cathay vtcumque cognitum & appellatum fuerit: subditque: *Hoc ipsum asseuerauit Pater Matthæus Riccius in litteris è Sinarum Regno, 12. Nouembris, 1607. ad Patrem Prouincialem Indiæ missis: affirmans deposito superioris ætatis errore, & Christianitati, & mundo exploratum prorsus esse debere, non aliud, aut alibi esse Cathayum, nisi quod Synarum regione continetur.* Quam sententiam verissimam esse non dubito. Nam quæ Haithonus de Tartaris cap. 1. & plures alij de magno Cathay tradidere, mirificè in regnum Sinarum conueniunt. Vide Marcum Paulum lib.2. cap.9. 10. 24. 25. 28. Nicolaus Godignus lib. 1. de Abyssinorum rebus, cap.5. inquit: *Cùm hisce proximis annis cognitum sit, quidquid Cathaium est, ad Sinas pertinere: nec vrbem esse vllam, aut regnum hac dictum voce, quod nunc extra Sinarum terminos reperiatur. Sic enim à Matthæo Riccio Maceratensi, Societatis Iesu religioso, apud Sinas præposito geographica demonstratione prius inuentum, & postea à Benedicto Goez eiusdē Societatis homine ex Goa profecto, Catayúmque terrestri itinere ex industria inuestigante satis exploratum. Non crederem ego procul dissitum à vero, præter illam terræ partem, quæ Cathai nomine intra Sinarum limites à nostris reperta est, aliam esse orbis plagam*

gam multò ampliorem per Asiaticos Scythas, & Massagetas, vicinósque circumfusam populos, Sinarúmque finibus à Meridie & Occasu conterminam, cui & Cathai, siue Chethai nomen fuerit, in qua Presbyter Ioannes maiorum nostrorum ætate principatum tenuerit. Hæc Godignus. Equidem Cathaium non aliud esse, quam ipsam Sinarum regionem, Nicolaus Trigautius, è Societate Iesu, qui multis annis in ea regione commoratus, multas eius prouincias perlustrauit, pluribus ostendit lib. 4. de Christiana expeditione apud Sinas, capite 3. 13. & lib. 5. capite 11. & seqq. vbi fusè describit peregrinationem illam Benedicti Goës.

De Christianis Magni Mogor Imperij supra Indiam Orientalem ad Boream & Orientem, multa refert scitu digna idem Ferdinandus Guerretus in Annalibus Relationibus annorum 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. in quo regno Patres Societatis Iesu suam Missionem & Residentiam habent plantando, propagandóque Euangelio strenuè operam nauant: de quibus nonnulla etiam scribit Antonius Gouea Augustinianus, in itinerario D. Alexij Menesij Archiepiscopi Goani, lib. 1. cap. 1. vbi addit, *Anno Domini* 1603. *Didacum Dalmeidam Lusitanum retulisse eidem D. Archiepiscopo Goano, in Prouincia Tibete, supra Mugor, (in qua idem Lusitanus Dalmeida biennio commoratus fuit) omnes esse Christianos, & multas Ecclesias, cum sacris altaribus, & imaginibus Christi Domini, Deiparæ, & Apostolorum. Sacerdotes perpetuum colere cœlibatum, vt nostros, eorum vestes nostrorum esse similes. Habere Episcopum, quem appellant Lambanum: cúmque qui tunc erat Episcopus, virum esse sanctissimum, miraculis clarum, qui in deserto austeram vitam, diuinarum rerum contemplationi deditam duceret: & quoties ad peragenda sacra mysteria in vrbem Bagum regni Metropolim è deserto veniret, pallio, vel pelle caprina super flumen expansa, sicco vestigio super aquas vectus transiret. Hæc omnia solemni rum manu contactu Euangeliis persanctè idem Dalmeida iurabat.* Ita refert Antonius Gouea: qui addit eam Prouinciam Tbibeth esse supra Mogor, itémque super aliam prouinciam quam ante paucos annos Magnus Imperator Mogor suo Imperio subiecerat, dictam Guixunur. Sed in his fidem meam haud obstringo, lectoribus ad auctorem amandatis. De prouincia Thebeth scribit Marcus Paulus lib. 2. capite 36. Sed de regno Mogor peculiarem historicam narrationem scripsit Ioannes Baptista Peruscus Societatis Iesu.

De Christianis Indiæ Orientalis.

CAP. X.

SAnctum Thomam Apostolum in India Orientali prædicasse Euangelium, disertè affirmat S. Gregorius Nazianzenus orat. ad Arianos, quæ est 25. *Sit sanè Petri Iudæa, quid Paulo cum gentibus commune, Lucæ cum Achaia, Andreæ cum Epiro, Ioanni cum Epheso, Thomæ cum India, Marco cum Italia? Quid cæteris omnibus ne sigillatim loquar, cum iis ad quos profecti sunt?*

S. Gregorius Magnus homil. 17. in Euangelia. *Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit, ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim mundum ducens: ibi Andreas post se Achaiam: ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam in conspectum sui iudicis conuersam ducet.*

S. Ioannes Damascenus initio Vitæ SS. Barlaam & Iosaphat: Nicephorus lib. 2. Histor. c. 40. *Thomas Æthiopes & Indos sortitus.* Et posteà: *Miraculis, prodigiisque maximis Parthos, Medos, Indos, ipsósque Æthiopes in admirationem adduxit. Ad hæc quicunque in extrema Orientis ora, & ad vltimum Oceanum colunt: insulam quoque quam Taprobanem vocant, Gentémque Brachmanum prædicatione Verbi illustrat.* Obiisse quidem & sepultum in Calaminia Indiæ vrbe, Sophronius de Viris Illustribus, in Catalogo S. Hieron. S. Isidor. de Vita & Morte Sanctor. c. 76. Dorotheus in Synopsi, Oecumenius Præfat. in Acta Apost. S. Beda in Collectaneis in Acta Apost. Zacharias Chrysopolitanus præfat. in Euangelia, testantur. Prædicationem sancti Thomæ in India consignat quoque Romanum Martyrologium 21. Decembr.

Marcus Paulus lib. 3. Regionum Orientalium, c. 27. *In Prouincia Maabar, quæ est India maior, seruatur corpus Beati Thomæ Apostoli, qui in illa prouincia pro Christo passus est. Quiescit autem corpus eius in ciuitate quadam parua, vbi multi sunt Christiani & Saraceni, debito honore Sancti venerantes corpus. Pauci verò illuc contendunt mercatores, cùm merces ferè nullæ ad eum perueniunt locum. Incolæ regionis illius dicunt Apostolum Prophetam magnum fuisse, vocántque eum Auariam, hoc est sanctum virum. Et Christiani è longè venientes, & Sancti corpus visitantes, asportant secum de terra illa in qua vir Sanctus occisus dicitur, & de ea in potum missa faciunt infirmos bibere, & credunt illos hinc melius habere, atque à diuersis liberari infirmitatibus. Aiunt anno Domini MCCLXXVII. tale apud eius tumbam factum miraculum. Cùm princeps terræ illius messem rizi haberet multam, & locus illi sufficiens non esset ad recondendum rizum, vsurpauit sibi domos & Ecclesiam S. Thomæ, & in eas inuitis custodibus, reposuit rizum. Factum autem est, vt paruo post tempore, nocte quadam Sanctus illi appareret, & manu fuscinulam ferream tenens, & ad gutturi eius applicans, minaretur ei exitium, dicens: Nisi domos meas, quas temerè occupasti, citius euacuaueris, mala peribis morte. Et ille euigilans, statim, vt edoctus fuerat, Ecclesiam Apostoli euacuauit. De qua visione Christiani lætificati, Deo, & Sancto suo gratias egerunt.*

Idem Paulus cap. 31. subdit: *Dum disceditur à Regno Maabar, ad aliam mundi plagam per milliaria quingenta occurrit Regnum Coilum in quo sunt Christiani multi.*

Haithonus de Tartaris cap. 6. *In ipso Regno Indiæ prædicauit Beatus Thomas Apostolus fidem Christi & multas conuertit prouincias, atque gentes: sed quia distant multum ab illis terris & locis in quibus fides colitur Christiana, ibi fides nostra est multum diminuta: nec est ibi nisi quædam ciuitas, in qua habitant Christiani: omnes verò alij fidem Christi totaliter reliquerunt.* Non omnino compertæ fuisse videntur res Indicæ Christianæ Haithono; exploratum enim est in Montanis Malabar multo plures fuisse Christianos quàm ipse putauerit.

Ludouicus Vartomannus lib. 6. suarum Peregrinationum, cap. 1. agens de vrbe Indiæ Caicolon, quæ ab vrbe Calechut leucis quinquaginta

abest, inquit: *Illic etiam nacti sumus nonnullos Christianos, qui Diui Thomæ nuncupantur: ij negotiabantur, Seruatorique nostro, vt nos initiati sunt. De his accepimus singulos ternis annis ex Memphi, siue Babylone vrbe Nilotica Sacerdotem illò aduentare, baptizandi eius populi gratia, qui D. Thomam colit. Illi ritus seruant Christianos, quadragenos dies obseruant, credunt Seruatorem nostrum resurrexisse, eo argumento, quòd Pascha celebrant nostro more: reliquas Sanctorum solemnitates ac Missarum solemnia ritu Græcorum expediunt: à quaternis nominibus, Ioanne videlicet, Iacobo, Matthia, & Thoma nomina acceptant.*

Et cap. 2. agens de vrbe Cyromandel, quæ paret regi Marsingæ, ait: *Illic nacti sum nonnullos Christianos, qui memorabant, corpus D. Thomæ, non longè ab ea vrbe, id est, ad duodecim mille passus abesse. Adiiciebant etiam ad hæc, curam sancti Corporis quibusdam Christianis delegatam esse: adseuerantes inibi malè accipi Christianos, vixque posse vitam trahere, postquam Rex Lusitanorum arma cultoribus intulerat hostilia. Ex memoratis etiam referebant nonnulli, transactis iam quinis, ac quadragenis annis, vi numinum miraculum contigisse in hunc fermè modum: Aiunt enim Christianos cum Mahometanis quandóque manus conseruisse, aciéque discessisse Christianum quendam recepto prius in lacerto vulnere, contendisséque protinus sanandi brachij causa, ad D. Thomæ sepulchrum, tactóque eo consanciato, manum ad vsum rediisse quamprimum. Ob eam rem narrant Regem Narsinga oærisse Christianis subscribere, gentémque souere plurimum.*

Et cap. 14. de vrbe Indiæ Bengala, verba faciens, inquit: *Illic itaque offendimus Christiani nominis complusculos negotiatores ex vrbe Sarnau, vt referebant, oriundos. Memorabant dicti Christiani esse in eo regno huius Sancti nominis complures Principes, Magni Chami vrbis Cathay imperata subeuntes. Christiani huiusmodi ex vndenibus vestes erant, non eiusmodi quæ singulos artus exprimant, sed laxas, innumeráque plicas habentes, manicas verò gossipio refersferant, caput tegebat apex ex panno coloris Veneti, altitudine fermè gemini palmi. Iis est color albicans: trinúmque Deum esse adiuratissimè fatentur: quum initiantur Christianorum sacris more nostro latice aspergunter: duodenisque Apostolis, at quaternis Euangelistis fidem adhibendam esse planissimè adstruunt: scribunt ordine præpostero, Armeniorum more, celebrántque nostri Seruatoris ortum & occasum: quadragenis Christiano more abstinent diebus: nonnulláque alias Sanctorum colunt celebritates. Adiiciebant ad hæc illi, se compertum habere, esse complures Reges Christiani nominis maximos, magni Regis Turcarum finitimos, Rumos appellant.* Hactenus Vattomannus: qui circa annum Domini 1505. eas regiones peragrabat.

Iosephus Indus, qui anno Salutis 1501. Romam venit, cap. 132. & 133. & 134. Suæ Nauigationis hæc narrat: *Nouerint igitur omnes ab Indo flumine, vbi auspicatur India, occidentem versus, insulam Ormus, quæ est non longè à Sinu Persico, Christo tantùm parère: alibi non sunt Christiani, præterquam in Caranganora vrbe. In India verò sunt multiplices Reges, qui Christum venerant. Qui verò incolunt Caranganoram vrbem, Christiani complusculi sunt, pendúntque vectigal Regi Gentilium. Christiani verò ibi delubra habent, nostris non absimilia: verùm solas cruces inibi videbis; nullas habent Sanctorum imagines, concamerata sunt vt nostra, inque eorum crepidine crux visitur prægrandis, vt est videre apud nos: tintinnabula habent nulla, quando vocant populum ad diuina: seruant morem Græcorum. Hi populi habent magnum Antistitem, cui adstant Cardinales duodecim, Patriarchæ duo, Archiepiscopi verò & Episcopi complures.*

Itaque hi habent Sacerdotes, Leuitas, & Hypodiaconos. Sacerdotes verò non ferunt tonsuram, sed nonnihil capillorum in summa parte capitis habent. Infantes non baptizantur ante quadragesimum diem sui ortus, nisi morte ingruente. Confitentur vt nos, Eucharistiam sacram sumunt: Extremam autem vnctionem non habent, sed loco eius corpora benedicunt: cùm ingrediuntur eorum delubra, latice benedicto corpora aspergunt, vt nos: consecrant corpus Christi, & sanguinem, in azymis, hoc est, in pane non fermentato more nostro: & vbi non habent vinum, quoniam ea regio vitium est impatiens, vuas passas immergunt aqua, & deinum succum exprimunt, eóque vice vini vtuntur: nam eò ex Catayo comportantur vuæ passæ complures. Humant humana corpora more nostro: cúmque quispiam vitam exhalauerit, mox conueniunt multi, & diebus octo continuis simul comessantur. Peractis verò epulis, fundunt pro defuncto preces. Quatuor Euangelistas habent, totidémque Euangelia colunt: obseruántque quadragesimam, & Aduentum ieiuniis & orationibus perquam diligentissimè: inter cætera à die Parasceues, vsque ad diem Paschæ omni cibo abstinent: nocte Sancti Veneris orationibus & concionibus sacris iugiter insistunt. Intra annum has Sanctorum celebritates mirè obseruant. Primò diem sanctæ Resurrectionis cum duobus sequentibus diebus: Octauum diem Paschæ supra omnem festiuitatem colunt: quippe qui affirmant ea die D. Thomam, cuius sunt ipsi per quam studiosi, in latus Saluatoris nostri manum posuisse, cognouisséque non esse phantasma. Deinde diem qua Christus cælos conscendit, eximiè colunt. Post hæc Trinitatis, Assumptionis beatæ Mariæ Virginis, Natiuitatis eiusdem, & Purificationis, Natiuitatis nostri Seruatoris, Epiphaniæ, & omnium Apostolorum, diésque Dominicos obseruant. At primam diem Iulij mirum in modum custodiunt, in memoriam diui Thomæ, Christiani pariter, ac Gentiles. Cænobia habent, vbi continentissimè viuunt monachi nigri, habent, & Sanctimoniales complures: Sacerdotes viuunt castissimè: & si qui comperti fuerint incontinentes, hi mox priuantur Missarum celebratione. Qui Christo parent, diuortiis minimè vtuntur, bonum, vel malum sit matrimonium, perennat ad vltimum vsque fati diem. Ter in anno populus suscipit Eucharistiam sanctissimam. Doctores habent egregios, eósque eruditissimos. Litterarum studia ibi vigent plurimum. Addebat etiam dictus Ioseph inibi esse complures sanctos Doctores, qui Vetus, & Nouum Testamentum explicarunt cordatissimè. Diuiserunt annum vt nos in menses duodecim, & habent intercalarem diem. Hactenus relatio Iosephi Indi, patria Caranganorensis.

Cæterùm cùm de Christiana Religione in India à Thoma Apostolo mirificè propagata, atque ad hanc vsque nostram ætatem conseruata; déque præclaris diuini Apostoli gestis, & miraculis, in iis regionibus, proprij Lusitanicarum rerum in India recentiores Auctores non pauci accuratè multa tradiderint, vti Ioannes Barrus, Ferdinandus Lopez Castañeda, Hieronymus Osorius,

Ioannes Petrus Maffæius, & alij: non iniucundum erit ex Osorio, & Maffæio, quæ Lectorem non modica voluptate perfundant, huc transcribere: digna sanè, quæ ibi, & hîc, & vbique legantur.

Osorius lib. 4. de Rebus Emanuelis, de regno Narsingæ hæc scribit: *Regio à Christianis illis etiam colitur, qui Thomæ disciplinam acceperunt; & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduersis rerum incidentium casibus inuicta semper fide & constantia restiterunt. Est in ea vrbe Colamine templum peruetustum, quod Christiani perhibent fuisse à Thoma ædificatum. Apostoli autem corpus est in ora Regni Narsingensis sepultum in templo, quod non à Christianis tantùm, sed etiam à Saracenis, & reliquis gentibus Sanctissimum habetur. Fama itémque constans est, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitùs edi, & complures, qui opem illius vel in grauissimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitisse.*

Et prope finem eiusdem libri de Christianis vrbis Cranganoris, quæ est non longè à Cochimo, hæc prodit: *Christiani templa habent non satis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valdè tenues. Septimo quoque die, quem Dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt sacris intersint & conciones audiant. Summus eorum Antistes in montibus, qui ad Septentriones spectant, à mari distantissimus, quam regionem illi Chaldæam nominant, sedem habet. Is cum duodecim cardinalibus, & duobus Patriarchis, & multis Pontificibus, qui in concilium similiter adhibentur, omnia quæ ad religionem sanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Christiani, qui in orientis solis regionibus habitant, obtemperant. Sacerdotes in capite ita sunt attonsi, vt crucis imaginem in vertice summo contineant. Vino ex passis vuis confecto in sacrificiis vtuntur. Omnibus sine discrimine, cùm ad Eucharistiam accedunt, non solùm Christi corpus in panis specie, verùm & in calicis consecrati portione porrigitur. Nemo tamen epulum illud diuinum sumit, antequam flagitiorum confessione animorum sordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadragesimum diem, nisi periculum aliquod impendere eorum vitæ perspectum fuerit, sacris aquis expiantur. Cùm aliquis periculoso morbo premitur, Sacerdos illum inuisit: ægroti, sacerdotis precatione animum alleuari confidunt. In ingressu templi lustralibus aquis, perinde atque nos facimus, asperguntur.*

Eodem etiam ritu mortuos, & eadem religione sepeliunt. Deinde cognati & affines epulum dant, & octo dies in conuiuio, mortuorum gratia instructo accumbunt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum sempiterna salute Christum venerantur. Sanctas litteras Syro sermone, quem Chaldæum nominant, scriptas, studiosissimè colunt, eaúmque interpretes in locis publicis, omnes qui conueniunt, ad eorum intelligentiam, diligenter erudiunt. Ieiunia temporibus quæ Aduentum & Quadragesimam appellamus, diligenter obseruant. Sacra solemnia quibus vtimur, summa cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoque anno inseri solet, quam obseruamus, diligentissimè retinent. Kalendis Iulij non Christiani tantùm, sed indigenæ à sacris Christianæ religionis abhorrentes, in Thomæ honorem diem festum agunt. Sunt apud illos & monachorum sodalitia, & virginum sacrarum cœtus, ædibus semotis inclusi. Ab omnibus illis pudicitia cum summa probitatis, & religionis studio conseruatur. Sacerdotes vxores ducunt: prima tamen vxore mortua, est illis in posterum nuptiis omnibus interdictum. Aliorum matrimonium, nisi aut viri, aut vxoris morte dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum institutionem à tempore Apostoli Thomæ, qui primus eas nationes ad Christi notitiam instruxit; ad hæc nostra tempora continuatam, summo semper studio, non solùm in Cranganoris regione, sed in multis aliis Christiani qui in India sedes habent, summa semper religione & studio tenuerunt.

Corpus illius in vrbe quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narsinguæ pertinet, sepultum est, multis miraculis celebratum. Tempore quo Martinus Alfonsus Sousa, vir fortissimus pro Rege Ioanne Tertio Indiam cum Imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant incisæ litteræ, quarum vsus aboleuerat, ita vt nemo eas legere posset. Fuit tandem ab illo Iudæus accersitus multis linguis eruditus, & minimè antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate propter Scripturæ antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem, (erat enim ex multis conflata) perlegit. Litteræ autem nihil aliud in summa continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus, illis terris imperabat, donationem Thomæ factam telluris certa dimensione definitæ, in qua templum extrueret.

Et quia huius diuini viri mentio facta est, non alienum arbitror, hoc in loco aliud testimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à Christo nato M D L X I I. Pontifex Cochinensis misit ad Henricum Cardinalem testimonium publicis litteris consignatum, quod historiam commemoratione dignam continebat. In ea ciuitate quam diximus appellari Malipurem, & nunc postquam à Lusitanis frequentari cœpit, S. Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle sacellum ædificatum, eo quod affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuisse à religionis hostibus interfectum. Erat autem hoc solemniter institutum, vt in eo sacello octo diebus ante diem natalem Christi res diuina fieret, & omnes Christiani eò conuenirent. Fuerat quoque ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide incisa, in cuius fastigio columbæ imago insidebat: basis verò erat in specie quadam herbarum, quæ diffundi latissimè videbantur, collocata: & tam fastigium, quàm basis, & brachia in liliorum formam desinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant incisæ litteræ, quas nemo legere poterat. Totum hoc opus integrum quod erat satis magnum, fuit super altare eiusdem sacelli multorum operis statutum. In Cruce eminebant notæ sanguinis insignes. Accidit autem die quo Christiani conueniebant, vt in eo fano Salutationem ab Angelo factam Sanctissimæ Virgini, octo dies antequam dies Christi Natalis adueniret, celebrarent, cùm Sacerdos qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorem verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cæruleus pro nigro subiret. In locis autem vbi notæ sanguinis extabant roseì coloris splendor eluxit. Sequentibus deinde annis, eodem die semper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa Cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermissio. Anno autem M D L X I. cùm Christiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, ea die, quo Crux, dum sacrificium fieret, stillare solebat,

lebat, & Sacerdos Euangelium inchoaret, (id etiam admirandum videbatur, quod nunquam prius quàm Euangelium legi cœpisset ea Crucis mutatio fieret) Crux repente nigris maculis, splendidus tamen inficeretur, donec tandem aliis atque aliis subeuntibus, tota nigresceret. Ita verò splendebat, atque si fuisset oleo delibuta. Dum instar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam Crucem humore largissimo compleuerunt. Peregit Sacerdos cum multis lacrymis & crebro singultu sacrificium. Deinde ascendit in altare, & linteis, quibus in rebus sacris de more procurandis vti solebat, Crucem extersit. Lintea maculis sanguineis tincta repente sunt. Ciuitatis Præfectus, & reliqua multitudo, quæ conuenerat, manus in cælum tendere, Christi numen implorare, flagitiorum veniam postulare, & ad studium ardentius religionis excitari. Crux autem postquam multo liquore fluxit, clariùs splendere cœpit, & color sanguineus euidentiùs eluxit. Hoc signum commouit, & Præfectum vrbis, & primarium Sacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis esset, qui litteras illas interpretari posset. Aiunt incolæ in Narsinga regno esse Brachmanam, inter omnes Brachmanas litteris & eruditione præstantem, qui varias linguas tenebat. Hominem continuò accersunt, & interrogant, an illas litteras nosset. Respondit litteras esse priscas, quibus antiqui sapientes vtebantur: negligentia verò hominum factum esse, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua erant descripta, à paucis admodum teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare ascendat. Restitit ille, & nefarium facinus esse dixit, altare in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen subiit, & litteras perlegit: quarum vim eam esse dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti litterarum officio fungeretur. Sententia verò litterarum in summa hæc erat: Thomam diuinum virum fuisse à Dei Filio, cuius erat discipulus in eas oras Segami regis tempore missum, vt Dei summi notitia gentes illas erudiret. Ibique templum extruxisse, & res admirabiles effecisset atque tandem cum genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodam Brachmana fuisse hasta transfixum: Crucem verò eiusdem viri sanctissimi cruore tinctam, ad memoriam virtutis illius sempiternam, relictam fuisse. Hæc erat sententia quæ litteris continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiusdem sectæ vir aliundè accersitus, grandis admodum natu, & sapientiæ opinione præstans, qui litteras in eandem sententiam interpretatus est. Huius autem Crucis exemplum in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, insculptum, cum litteris publicis multorum virorum testimonio consignatis, retineo: cuius fides tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo possit de tam claris atque testatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidem inserenda putaui, vt rectiùs percipi possit, quàm clara sint apud Indos Christianos Thomæ viri diuini monimenta. Hactenus Osorius.

Maffeius verò Rerum Indicarum lib. 2. dum de Vasco Gamama Lusitanicæ classis Præfecto ad Cocinum deuecto, agit, eiusmodi narrationem orditur: *Ibi dum sui Regis negotia conficit, repente legati affuere à Christi cultoribus iis, qui non longè à Cocino Cranganorem habent vrbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sanam religionem ac fidem à Brachmanarum fabulis, & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram Insulam Arabici Maris fertur adiisse primum: dein, multis ibi factis Christianis, traiecisse Cranganorem: in ea ciuitate cum multos item Christo filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustrà disseminato Euangelio, transiuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis ac præsertim in Coromandelis regno, Christiana re benè gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen: ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuisendos & confirmandos in fide neophytos rediit. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Meliapor: quam vetustate bellisque dirutam, nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt: ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa, à S. Thoma denominarunt. In ea vrbe sacram ædem extruere aggressus Apostolus, cùm à dæmonum sacrificulis, & à Sagamo Rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur, ad Christi virtutem, & fidem Euangelij comprobandam. Inusitatæ magnitudinis truncum, vt fit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leucas ferè decem ab vrbe distabat, eam Rex materiam cùm in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret: robusti primum homines in cassum, funibus, ergatisque amouere conati: dein adhibiti complures elephanti, cùm toto connixi impetu, nihil omnino proficerent; Apostolus Regi conditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eum ad vrbem attracturum. Cùm Rex, insanire videlicet hominem ratus, per ludibrium annuisset; tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tantum facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomerio statuit. Ibidémque defixa lapidea Cruce, vaticinatus est, Cùm ad eum lapidem vsque pertingeret pelagus, tum diuino iussu, è remotissimis terris candidos homines ad eadem quæ ipse imbuisset sacra instauranda venturos. Neque fefellit prædictio: siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus, locus Oceano demum allui cœptus.*

Verùm ab eo signo, cæterisque virtutibus, cùm Thomæ verbis maior indies accresceret fides, Brachmanas autem, fuco & fallaciis parca iam auctoritas, iam sagina deficeret: accensus rabie quidam ex iis, fœdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu conscivit. Filio admodum puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen, exitiúmque conflaret. Citatus ad Regem Thomas, cùm accusator ab eo per summam indignationem & querimoniam pœnas filij extincti repeteret: contra Thomæ discipuli, affinem, aut omnino conscium eius culpæ Magistrum negarent: nihil opus esse coniecturis, aut certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet qui occisus dicatur, omnium optimè cognosci rem posse. Petit vt eius publicè interrogandi potestas fiat. Nihil recusatum ab aduersario, & cunctis tam inaudita rei expectatione suspensis, cadauer in medium affertur. Tum ad exanimem puerum Thomas placido & sereno vultu conuersus: Agedum, inquit, per Christum quem ego Deum prædico, palam & sine ambagibus puer prome, quisnam huiusce tanti sceleris auctor extiteris. Mirum dictu! ad Christi nomen, frigido & exangui corpusculo vitales confestim rediere spiritus: & clara voce vt omnes exaudirent, Thomam certum summi Dei legatum: & ipsius odio, adstruendam illi calumniam, nefarias à parente sibi manus allatas esse confirmat.

Hac tam illustri, támque admiranda testificatione fractus calumniator obmutuit. Saganus propenso iam vnice ad credendum animo, Christianam deinde Fidem, ac Religionem sine vlla dubitatione complexus est. Regem ex amicis & popularibus imitati complures.

Brachmanes, quanquam detectu diuinitus fraude, & pulso in exilium parricida, pertinax tamen & caca mansit improbitas: cùm latos Christiana res progressus & neglectu Deorum simulachra ferre non possent, facta conspiratione praconem Euangelij è medio tollere omnino constituunt. Tumulus erat non procul ab vrbe, quo Thomas identidem à Christi disciplina secedere, propitiandi aterni Regis, & sui recolligendi gratia, consueuerat. In eum locum tempore captato, Brachmana armati cum suis similibus impetum dant. Ibi Apostolus, dum ad Crucem, alienato ab sensibus animo, Deum pro salute hominum, ac eius praesertim populi deprecatur, telis primum, ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lancea transfossus occubuit. Venerandum corpus inde sublatum à discipulis, & in templo nuper adificato conditum est. Accessit martyrij nomine & memoria causa, fragmentum hasta, qua inhaserat costis, & baculus praeferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur: & vrna fictilis cespite infecto, nempe qui manantem è sacris vulneribus cruorem ebiberat. Exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eodem ex omni parte concursus, voti & religionis ergò fieri cœptus. Hac fermè Indi sciscitantibus Lusitanis, non è fama solùm, sed etiam è veterum annalibus edidere: quin egregias Thoma laudes, ac mortem pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos est.

Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sibylla Indica, vt ferunt, monitu, stella duce tetenderant, (quo in numero Perimal Ceilam Rex ponitur) Thomam in Oriente congressum, déque immani trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrasse dicunt, ac postremò in Calamina vrbe mactatum regis imperio, qui Sagano defuncto successerat, ac sacrum deinde corpus Edessam Mesopotamia translatum à Christianis fuisse contendant. Vtcúmque res habeat, (nam ego meam interponere sententiam in tali re, tantóque locorum & temporum internallo non ausim) satis constat, Apostolum in Coromandelico tractu Gangetici sinus, palmam tulisse martyrij: nec dubium est, quin ex diuini viri praceptis atque institutis, ingens hominum multitudo, variis India dispersa regionibus, in hac vsque tempora, Christi nomen fidémque tenuerit. Quanquam ex Armenij Patriarcha Nestoriani placitis, à quo Episcopos paulò antè hanc memoriam accipere consueuerant, multis vitiis & erroribus inquinatam. Alioquin Apostolicas caremonias magna ex parte obeunt: altaris mysteria religiosè venerantur; eóque viatico decedentes è vita se muniunt. Aduentus Domini, & Quadraginta dierum solemne Ieiunium diligenter obseruant: quotidiana Psalmodia & sacris insistunt, & cùm alia Christi Domini, Sanctorúmque festa ritè concelebrant, tum verò pracipuè Paschalium Feriarum Octauam, quam Dominicam in Albis vocamus: quòd eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Christi latus, ac vulnera digito, Dominum suum, ac Deum suum praclara testificatione confessus est.

Alia praetereà multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei, & constantia laude, quòd ob id ipsum non modo à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis ethnicis in seruitutem redacti, cùm alias indignitates, & contumelias perferunt, tum verò sedem & domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. Iis aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulsisse lux visa. Concilio inter se habito, qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem legatos, vti orsus eram dicere, destinarunt: quorum summa orationis fuit: Se & vetustissimos Christi famulos esse: & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos: multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emanuelis Regis nomine, se suáque omnia in patrocinium fidémque reciperet. Sub hac deditionis insigne, sceptrum argento decoratum Gamma supplices detulere Atqui de prædicatione S Thomæ in Regno Narsingæ, & de miraculo eiusdem immanem arboris truncum Zona trahentis, multa etiam refert Ioannes Hugo Lintscotanus in Nauigatione Indica, cap. 17. ex historiis, & picturis templorum Christianorum sancti Thomæ, vt ipse asserit.

Idem Auctor Maffeius lib. 8. initia Ioannis Lusitaniæ Regis qui magno Emanuëli successit, describens hæc, ait: *Per litteras Eduardo India Pratori mandauit, cultui diuino, & Sacerdotum commodis enixè prospiceret: ac nominatim diuini Apostoli Thoma sepulchrum in Coromandelico littore peruestigandum curaret: daretque operam, vti sacrosancta illa reliquia (quanquam easdem, vti suprà dictum est, vel earum certè partem Mesopotamia sibi vendicat) cum dignitate custodirentur. Eduardus Emanuelo Fria, praposito Coromandelica ora, cum Sacerdotibus aliquot, & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem, (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) aquatam solo ingentis amplitudinis vrbem offendunt. Pauca tamen Pyramides, turrésque, & columna miserabili è strage supererant: necnon varij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregregiè sculpta fragmenta, qua antiquum vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In iis visebantur operosi magnifice cuiusdam templi vestigia, vno tantùm superstite ad Orientalem plagam sacello, crebris intus, forísque lapideis crucibus à veteri disciplina conspersi. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cum accola pro certo affirmarent: primum omnium sarcire ipsum adificium placuit, quòd testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum fermè dodrantem apparuit loculus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisis prisca gentis lingua, vti à peritis cognitum est, litteris testabantur, Templum id ab Sancto Dei Apostolo Thoma quondam exstructum: ei templo tuendo, colendóque, mercium qua in vrbem importarentur, decimam ab Sagamo rege attributam. Accesserat obtestatio ad posteros, ne quid ex eo vectigali, ac donatione imminutum vellent. Paulo infra eam tabulam, ipsius Regis, vti ex priscorum traditione Indi asseuerabant, cadauer inuentum.*

Altius deìn moliminibus terram, quadratum primò lateritia, postremò lapidea structura septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. Ibi quod sepultum haud dubiè corpus Apostoli dicebatur esse: adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immistis calci & arena candidissima specie ossa, & apposita lancea cuspis, & viatorij baculi frustum, itémque vas fictile, fidem inuentis demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hac repertum

tum aliud cuiusdam è Thoma discipulis cadauer : ceterum tetro, ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis : vt si alia argumenta defuissent, ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Christianorum ; & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit : quarum in altera eximij operis argento calata, ipsius Apostoli : in altera discipulorum eius reliquiæ inclusæ : & commune gaudium solenni supplicatione, pompáque, & priuatis omnium qui aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitóque custode, claues vtriusque Emanuel Frias Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maximè modo per eos dies, & sacello & religioni consultum. Biennio deinde post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantum consciis Lusitanis, abdita : ac postremo Goam, Constantino Brigantio Prorege, (qui Diuo Thomæ templum in ea vrbe extruebat) à Fratre quodam Franciscano translata fuisse comperio.

Et lib. 12. insigne illud miraculum de Cruce S. Thomæ sanguineas guttas exsudante, ita describit: *Circa idem tempus, nempe ad annum M D X L V I. Meliapore item in signis ad memoriam accidit res. Lusitani suburbano in colle, vbi mactatum à Barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum extruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciem recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa, repandum in lilium desinens : insidet in summo columba : læta ab imo herba luxuriant : in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam: alij seorsum ad legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas duos præcipua eruditionis fama: haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione respondisse ferunt, notas eas plurium litterarum singulas obtinere vim, iis Apostoli sancti Martyrium, quale nos è veteri traditione descripsimus, breuiter contineri : atque illud nominatim, quod ipsa testantur guttæ, Christi famulum inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam, ac probè purgatam, Lusitani confestim in ara gratulabundi constituunt : intentiore cura sacellum absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos accessit.*

Sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. Octo ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus, in eam Ædiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum dictu! Simul atque ab Sacerdote coeptum Euangelium est, vniuerso inspectante populo Crux ea modicis primo stillis, largo deinde sudore manauit. Admota hinc tersui linteola sacra, liquido cruentas ebibere maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cessit : grato post hæc splendore cæruleus effulsit : ad extremum, sacrificio peracto, natiuus rediit. Scilicet res tam noua & illustris ineffabili quodam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit. Neque verò proprium illius duntaxat diei, cætúsue id spectaculum fuit : ex eo tempore singulis fermè annis, eadem festa luce, eodem non modo sacrificij, sed etiam Euangelij momento recurrit. Si quando intermissum est, ipso doctus euentu, dirum aliquod portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantáque re dubitandi foret locus, totam dein & facti seriem publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam Cocinensis Episcopus in Europam, sub initia Concilij Tridentini transmisit. Ceterùm thesaurus ipse repertus Castrio demum obtinente Prouinciam, & Euangelio adstruxit fidem, & opportunè Prætori ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit. Huc vsque Maffeius. Descripsere id quoque clarissimum miraculum complures rerum Indicarum auctores, & accuratissimè inter alios Antonius Gouea in Itinerario D. Alexij Menesij Archiepiscopi Goani, lib. 2. cap. 2.

Ceterùm eosdem Indiæ Christianos sancti Thomæ dictos, & communione à Rom. Ecclesia separatos, & Nestorij erroribus implicitos, incredibili labore, ad Catholicam fidem, & Rom. Ecclesiæ gremium reduxit D. Alexius Menesius Archiepiscopus Goanus Indiæ Primas: extat ea de re Synodos in vrbe Indiæ Angamela ab eodem Archiepiscopo celebrata, anno Domini 1599. in qua Christiani Indi S. Thomæ, eiuratis cunctis erroribus, orthodoxam fidem suscepere, & Rom. Pontifici tanquam Christi Vicario se subdidere. Constat tunc plusquam ducenta millia hominum ad Ecclesiam accessisse, opera eiusdem Archiepiscopi : cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias. Labores optimi Antistitis pro Christo susceptos, litterarum monumentis fideliter consignauit Antonius Gouea Augustinianus.

Quod verò annotauit Maffeius S. Thomam Apostolum in Insula Socotora multos fecisse Christianos, ea de re idem Maffeius agens de Nauigatione Tristani Acuniæ, lib. 3. hæc scribit : *A Braua post hæc ad Socotoram insulam maris Erithræi transmissum est. Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant : sed ipsa locorum asperitate, & diuturno Pastorum desiderio panè efferati. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæresi, propter vicinitatem Æthiopiæ, vitia multa traxere : nam & à Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circumcisionem, aliósque ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant : neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis : nam & ieiuniis anniuersariis placant Deum, & precandi stata quotidie tempora obseruant, & sanctam Crucem eximiè venerantur : huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas : huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt : quò vbi conuenere frequentes, Hebraicè concepta precationis verba, prait vnus : tum instar chori cetera turba subsequitur.*

De eadem insula Socotora proculdubio Marcus Paulus lib. 3. cap. 38. loquitur, quam ipse Scoitam appellat, hisce verbis : *Occurrit alia insula Scotra nomine, cuius incolæ Christiani sunt, & habent Archiepiscopum.*

De congressu autem Apostoli Thomæ cum tribus Magis, in Oriente, vti Maffeius inquit, meminit quoque Auctor Operis Imperfecti homilia 2. in Matthæum, sic dicens : *Denique cùm post resurrectionem Domini Thomas Apostolus isset in Prouinciam illam, adiuncti sunt ei, & baptizati ab eo, facti sunt adiutores prædicationis illius.*

Verùm non est silentio prætermittendum quod Ferdinandus Mendez Pintus narrat in libro suæ Peregrinationis, cap. 164. Illud planè memorabile quod de Goa clarissima Indiæ vrbe ab Alfonso Albu

Albuquercio expugnata, iterúmque refecta Maffeius lib. 4. Rerum Indicarum scribit in hanc sententiam: *Tum aduersus imminentis belli pericula refecti celeriter muri, turrésque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum fana, & sepulchra ethnicorum, & alia ædificia diruuntur, in domus cuiusdam parietinis aneum crucis pendente Christo simulachrum apparuit: euidenti planè argumento, in iis olim regionibus non modò Christianam fidem, sed cum ea salutarem quoque vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ assertores, ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. Magnum verò Albuquercius, & boni omnes inde gaudium percepere: præsagientibus animis, eam vrbem, Ecclesiámque principem Indicæ religionis aliquando futuram. Itaque signum illico purgatum, nec sine lacrymis, & cum solemni pompa & apparatu, pro ea quæ tunc suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illatum à Sacerdotibus, atque ad Emanuelem Regem deinde, talium rerum plus multò quàm auri, gemmarúmque sitientem, muneris amplissimi loco transmissum est.*

De Anchediua insula Indici littoris, quinquaginta leucas à Calecuto distante, Hieronymus Osorius lib. 4. Rerum Emanuelis hæc prodit: *Ipse* verò Franciscus Almeida Indiæ Prætor anno Domini 1505 *arcis continuò fundamenta iecit, in loco non multùm à mari disiuncto: in quo parietinas reperit, crucibus colore nigro & rubro multis in partibus insignitas: quod suspicionem faciebat, fuisse olim insulam illam à Christianis frequentatam.*

In insula Taprobana S. Thomam Euangelium prædicasse, ex Nicephoro initio huius capitis dicebamus. In eadem quoque Eunuchum illum Candaces Æthiopum Reginæ Christianismi semina cum fructu iecisse, Dorotheus est auctor in Synopsi, cùm ait: *Sed & Eunuchus Candaces Reginæ Æthiopum in Arabia Felici, & insula Taprobana inque vniuersa Erithra Euangelium Domini Iesu Christi prædicauit. Fertur etiam martyrium gloriosè tulisse ibique sepultus esse. Et cœmeterium ipsius monumentum insuperabile est fidelibus, barbaros scelestos, fugans, morbos pellens, & sanationes operans vsque in hodiernum diem.* Eadem habet Oecumenius præfat. in Acta Apostolorum. Taprobanem esse potiùs Ceilanum, quàm Somatram dicemus infrà.

Atqui Maffeius lib. 3. dum agit de Ceilano quam ipse Taprobanem putat, hæc narrat: *Mons vnus in arduum, vt subrectam altitudinem penè septem leucarum exsurgit: habétque in summo æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminens ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sanctitate viri, quem ex India regno Deli quondam in ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnius Dei cultum, religionémque traduceret. Ergo tantæ venerationis est locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac præsertim Iogues, illuc pietatis causa contendant ingenti labore: siquidem præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen, non nisi per adactos clauos, ferreásque catenas ascensus est. Haud absimile vero videtur, quod aiunt quidam, in eo quod dixi vestigio, quanquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Æthiopum Reginæ: quem cùm alij Scriptores, tum verò Dorotheus Tyri Episcopus, qui Constantino Magno Imperante, & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit, in Arabia Felice, totáque Erithra, & in Trapobana, Christi Euangelium promulgasse testatur.* Hæc Maffeius: qui perperàm existimauit Dorotheum auctorem Synopsis, esse illum Tyri Presbyterum, potius quam Episcopum, qui sub Constantino vixit.

De Presbytero Ioanne olim Christiano Rege in India seu Oriente.

CAP. XI.

DE Christiano Imperio Presbyteri Ioannis in Orientali India quondam florentissimo, demúmque Tartarorum armis deleto, quæ ex bonis quibusque auctoribus excerpsimus, hic opportunè inseremus. Otto Frisingensis Episcopus lib. 7. Chronicorum, cap. 33. *Narrabat etiam* idem de Syria Gabulensis Episcopus, *quod ante non multos annos, Ioannes quidam, qui vltra Persidem & Armeniam, in extremo Oriente habitans, Rex & Sacerdos cum gente sua Christianus est, sed Nestorianus, Persarum & Medorum reges fratres, Samiardos dictos, bello petierit, atque Ecbatanam, sedem regni eorum expugnauerit. Cui dum præfati reges cum Persarum, Medorum, & Assyriorum copiis occurrerent, triduo, vtrisque mori magis quam fugere volentibus, dimicatum est: Presbyter Ioannes (sic enim eum nominare solent) tandem versis in fugam Persis, cruentissima cæde victor extitit. Post hanc victoriam, dicebat, prædictum Ioannem ad auxilium Ierosolymitanæ Ecclesiæ, procinctum mouisse: sed dum ad Tigrim venisset, ibique nullo vehiculo traducere exercitum potuisset, ad Septentrionalem plagam, vbi eundem amnem hiemali glacie congelari didicerat, iter flexisse. Ibi dum per aliquot annos moratus, gelu expectaret, sed minime hoc, impediente aëris temperie, obtineret, multos ex insueto calo, de exercitu amittens, ad propria redire compulsus est. Fertur enim iste de antiqua progenie illorum, quorum in Euangelio mentio fit, esse Magorum: eisdémque quibus & isti gentibus imperans, tanta gloria & abundantia frui, vt non nisi sceptro smaragdino vti dicatur. Patrum itaque suorum, qui in cunabulis Christum adorare venerunt, accensus exemplo, Ierosolymam ire proposuerat, sed prætaxata causa impeditum fuisse asserunt.* Hactenus Otto.

Vincentius in Speculo Historiali lib. 32. cap. 10. *Imperator Tartarorum Chingis Cham vnum de filiis suis nomine Thossut, quem etiam Cham, id est, Imperatorem, appellabant, cum exercitu contra Comanos misit: quos iste multo bello deuicit. Alium verò filium cum exercitu suo contra Indos misit, qui & minorem Indiam subiecit. Hi sunt nigri Saraceni, qui Æthiopes sunt vocati. Hic autem exercitus ad pugnam contra Christianos qui sunt in India maiori processit. Quod audiens Rex illius terræ, qui vulgo Presbyter Ioannes appellatur, contra illos venit exercitu congregato: & faciens imagines cupreas hominum, vnamquamque posuit in sella super equum: posuit & vlteriùs ignem, & hominem cum folle super equum post imaginem. Itaque cum multis equis & imaginibus taliter præparatis ad pugnam contra Mongalos seu Tartaros processerunt. Et cùm ad locum prælij peruenissent, equos istos vnum iuxta alium præmiserunt. Viri autem qui erant retro, nescio quid super ignem qui erat intra imagines, posuerunt, & cum follibus fortiter sufflauerunt: vnde factum est vt ex Græco igne homines & equi comburerentur: & etiam aër ex fumo denigraretur. Tuncque super Tartaros sagittas gesserunt Indi, ex qui-*

bus

bus multis vulnerati fuerunt, & interfecti. Sicque circuiuit illos cum magna confusione de suis finibus: nec vnquam quid ad ipsos redierunt audiuimus. Eadem ex Vincentio transcripsit S. Antoninus 3. parte Histor. titulo 19. cap. 8. §. 18.

Idem tamen Vincentius lib. 29. cap. 69. *Anno Domini 1202. secundum quosdam Tartari post occisionem Domini sui exierunt in populorum destructionem. Hi etenim post adhuc in terra sua videlicet Tartaria, quæ affinis est Indiæ, residentes, contra Regem David Dominum suum, videlicet Presbyteri Ioannis, quondam Dominatoris & Imperatoris Indiæ filium conspirauerunt, eùmque dolosè machinando interfecerunt. Antea siquidem ab antiquo Tartaria Indiæ Regi fuerat subiecta, eique pacificè & quietè debita vsque ad tempus illud exsoluerat tributa. Cùmque prædictus Rex ab eis tributum solitum expeteret, præcipiens insuper vt in annis, vel in angariis aliqua deseruirent, &c.* Pergit narrare, vt Tartari duce Chingis Cham, aduersus Presbyterum Ioannem rebellauerint: ac ingenti conflato exercitu, regnum eius ingressi, ferro ignique omnia vastantes, nullique vel sexui, vel ætati parcentes cuncta cædibus, & excidiis compleuerint: tandémque acie cum Presbytero Ioanne congressi ipsum cum tota familia deleuerint: regnúmque euerterint. Atque de Presbytero Ioanne subdit: *Præuentus est & oppressus, tandémque cum tota familia sua, præter vnicam filiam, membratim detruncatus, quam videlicet prædictus Chingis Cham sibi vxorem accepit, & de ea vt dicitur, filios generauit.* Eadem quoque copiosè refert S. Antoninus 3. Parte Hist. tit. 19. cap. 8. ante §. 1. & §. 8.

Marcus Paulus lib. 1. Regionum Orientalium cap. 51. 52. 53. *Nam habitarunt primùm Tartari in campestribus regionis illius Tarocoram, carentes ciuitatibus & oppidis, solùm pascua quærentes, & aquas pro pecoribus nutriendis: nec habebant de gente sua Principem, sed tributa pendebant magno cuidam regi Vncham nomine, quem hodie vulgò Presbyterum Ioannem vocant. Sed indies incrementa sumentes, & seipsis fortiores euadentes, cœpit rex Vncham timere ne aliquando ab ipsis offenderetur, atque in rebellionem prorumperent. Vt igitur potentia eorum minueretur, cogitabat opera pretium se facturum, si illos ab inuicem in partes secerneret, atque in diuersas regiones collocaret. At illi nolentes à se inuicem disgregari, transierunt omnes pariter in desertum versus plagam Aquilonarem, magnam occupantes regionem, in qua tuti esse possent, nec Regem suum timerent, negato etiam illi tributo.*

Paucis transactis annis, Tartari omnium consensu eligunt ex se ipsis virum probum & sapientem, Regem, Cinchis nomine anno scilicet Domini MDLXXXVII. cui coronam imponentes, & omnes circumquaque qui de gente illa erant, concurrentes, voluntario animo illi obedientiam & subiectionem pollicentur. Ille igitur vt erat vir prudens, subiectos optimè gubernabat: atque breui tempore octo prouincias cepit, neminem sinebat occidi, aut rebus suis spoliari, qui saltem imperio suo sponte se submittebat: atque secum ad alias proficiscens ciuitates, illi operam suam libens impendebat. Hac itaque humanitate vsus, effecit vt mirum in modum ab omnibus amaretur. Itaque videns se in tanta sublimari gloria & potentia, destinatis nuntiis ad Regem Vncham, cui quondam tributa pendebat, rogabat vt illi filiam suam in vxorem collocaret. Quod ille ægerrimè ferens, cum indignatione respondit: Malo filiam meam Vulcano consecrare, quàm seruo meo dare in vxorem. Et eiectis Chinchis nuntiis, aiebat: Dicite Domino vestro, Quia ad tantam creuisti superbiam, vt præsumas petere filiam Domini tui in vxorem, & ne potiaris voto tuo, faciam te cum amara interire morte.

Audiens verò Rex Chinchis molestam Regis Vncham responsionem, congregato magno exercitu, profectus est hostili animo, contra Regem Vncham, castráque posuit in planitie quadam magna Tanduc nomine, & mittens ad Regem, denuntiat illi vt se defenderet. At ille veniens cum maximo exercitu, descendit ad Campestria, & castra sua posuit iuxta castra Tartarorum. Tunc Chinchis Tartarorum Rex præcepit incantatoribus & astrologis suis, vt illi indicarent, qualem euentum prælium futurum esset habiturum. Tunc astrologi scindentes arundinem per longum in duas partes, posuerunt diuisiones ipsas in terram, vnámque vocarunt Chinchis, & alteram Vncham: dixerúntque Regi: Intérim quo nos inuocationes legerimus deorum, ante ipsorum fiet, vt hæ duæ partes arundinis ad inuicem pugnent. Et cuius pars super alteram ascenderit, ille rex victoriam in prælio obtinebit. Multitudine itaque ad spectaculum illud concurrente, cœperunt Astrologi murmurare precationes suas, & legere incantationes, & mox commota sunt partes arundinis contra se pugnantes, donec tandem pars Chinchis ascenderet super partem Vncham. Quo viso Tartari de futura certiores facti victoria, confortati sunt. Tertia igitur die prælium commissum est, & multis vtrinque cadentibus, victoria tandem penes Chinchin remansit. Sicque factum est, vt Tartari regnum Vncham penitus sibi subiugarint. Regnauit autem Chinchis post mortem Vncham, sex annis, in quibus multas acquisiuit prouincias. Hactenus M. Paulus.

Idem Paulus lib. 2. cap. 30. agens de Prouincia Tainfu, & vrbe Pianfu Orientali versus Cathayum, rem memorabilem de Presbytero Ioanne narrat in hunc modum: *Ab vrbe Pianfu duæ sunt dietæ ad castrum quoddam elegantissimum, Chincui nomine, quod quidam Darius nomine extruxit, hostis magni illius Regis, quem Presbyterum Ioannem vocant. Est castrum illud adeò arte & natura munitum, vt præses eius Darius neminem metueret, etiam potentissimum Regem. De quo plurimùm circumiacentium prouinciarum præsides dolebant, vt hominem illum nemo vnquam superare potuerit. Porrò habuit Presbyter Ioannes in aula sua septem iuuenes præfracti animi, qui iureiurando promiserunt illi se Darium regem tradituros in manus illius. Qui vicissim illis multa bona pollicetur, si effectu id compleuerint. Illi igitur abeuntes ad curiam Darij veniunt, obsequiisque illius se offerunt, dissimulata mentis malitia. Qui eorum minimè timens, aut obseruans calliditatem & versutum animum, vt fideles ministros suo mancipauit obsequio. Factum autem est, vt illi per totum biennium id efficere nequiuerint, quod iam diu animo conceperant. Rex verò illis per omnia, vt iam biennio probatis ministris confidens, animi recreandi gratia, cum illis, & aliis paucis militibus quodam tempore extra castrum per milliare vnum equitauit. Tunc proditores illi horam adesse putantes, qua excogitatam malitiam publicarent, euaginatis super eum gladiis, captum duxerunt ad Presbyterum Ioannem, sponsioni suæ satisfacturi. Qui mirum in modum lætus effectus, deputauit eum ad custodiam animalium, optiméque custodiri iussit. Et elapso biennio, quo cum pastoribus rex captus vixerat, iussit eum Presbyter Ioannes coram se regio apparatu decoratum adduci, & alloquens dixit: Experimento nimirum nūc didicisti, quam nihili fuerit potentia tua, quando te in tuo regno capi feci, & per duos annos cum pecoribus deputaui: possem iam te si vellem, occidere, nullus mortalium te eripere posset è manibus meis. Cui ille respondens ait: Verum ais: est*

ita

les. Tum Rex Ioannes: Quia te adeò humiliasti, vt te nihil esse duxeris respectu mei, en volo te deinceps agnoscere pro amico: & pro victoria abundè satis mihi est, quòd potuissem, si voluissem te occidere. Traditisque illi equis, & deputatis ministris, cum honore fecit eum reduci ad castrum suum. Et ille quoad vixit, Presbytero Ioanni honorem exhibuit, & iussis quibusque obediuit. Vide eundem M. Paulum lib. 1. cap. 64. cuius verba descripsimus suprà cap. 9. qui etiam lib. 2. cap. 52. meminit Regni Presbyteri Ioannis.

Abraham Zacuthi Salmanticensis in Chronico Ismaëlitarum quod Iosephus Scaliger edidit, hæc habet: *Anno Ægira D X C I X.* qui est Christi MCCIL *initia Regnum Tartarorum, qui vocantur Magul, quorum sedes regia fuit Capha. Principium hoc fuit: Quidam Rex magnorum Tartarorum Christianus, nomine Ioannes Vnad Chan multum dilexit collactaneum suum, quendam Tartarum nomine Temuchin: quem proceres inuidia stimulati apud Regem proditionis detulerunt. Rex fide illis adhibita iussit, vt nocte quadam, quam illis condixit, incautum & incogitantem opprimerent. Re per duos ministros cognita, Temuchin collecta manu amicorum, eadem nocte omnes, qui ad cædem eius destinati erant, interfecit, & populum ad defectionem hortatus est. Quod eo libentius fecerunt, quòd eos Eremita quidam, abreptitium simulans, ad id iam proclinatos impulit. Qui iugo Vnadi excusso, Regnum Temuchino vltro detulerunt: in cuius quatuor liberos regnum Magul diuisum est.* Hactenus Chronicon. Quem Marcus Paulus Vncham appellat, Zachuti Vnad vocat, Presbyterum Ioannem.

Hieronymus Osorius lib. 9. de rebus Emanuelis: *Rex* Lusitaniæ *Ioannes Secundus ardebat cupiditate incredibili Indica regionis penitus exploranda. Cùm verò accepisset, esse quendam Christianum Imperatorem, mira Sanctimonia praditum, qui Indias imperio contineret, eùmque Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret sæpenumero Sacerdotes Christianos Æthiopas, qui Romam venerant, & Galliam, Hispaniámque peragrabant, suspicari cœpit, eos ex ea India parte profectos esse, in qua Presbyter ille Ioannes (summum enim Sacerdotium cum Imperij Regij maiestate obtinere dicebatur) regnum possideret. Ipsique Sacerdotes cùm interrogarentur, an Rex illorum Sacerdotio summo praditus esset, & an Ioannes Presbyter appellaretur, & an illorum patria terminis India contineretur; haud abnuebant. Putabant enim, si ea suspicio penitus in Christianorum animis insedisset, fore vt ipsi multo humaniùs à nostris exciperentur. Nemo tunc erat iis litteris praditus, vt quantum inter vtramque regionem interesset, distinguere posset.*

Ioannes igitur cum de hoc Presbytero Ioanne multa percepisset, existimauit sibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad India peruestiganda facilitatem, nihil optatius cadere posse, quam cum hoc Christiano Principe fœdere coniungi. Idcirco variis temporibus homines Arabica lingua peritissimos magnis pramiis inuitauit, vt eas regiones perlustrarent. Inter hos extitit quidam nomine Alfonsus Paiua, & alter cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Lusitania anno Salutis MCCCCLXXXVI. Ægyptum mercatorum habitu peragrarunt: atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexissent, in ea Æthiopia parte qua sub Ægypto est, esse summum quendam Principem Christianum, cuius Imperium esset latissimum, & cui multi Principes obtemperarent, suspicati sunt, illum eundem esse, cuius cognoscendi gratia missi à Ioanne fuerant. Sed eos India nomen interturbabat. Missi namque fuerant, vt Christianum India Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem conuenirent. At neque Imperium, neque nomen, neque Sacerdotij dignitas in Æthiopia Regem conueniebat. Cùm igitur inter se quid optimum esset, deliberarent, visum est vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, num qua mentio in oris illis Presbyteri Ioannis existeret. At verum fuerat, Christianum quendam Principem, nominis eiusdem, secta Nestorianum, in mediterraneis India locis amplissimum Imperium tenuisse: qui tamen fuerat Scytharum armis oppressus, & regnum illius occupatum, cuius iam nomen erat obliuione sepultum. Christiani tamen non pauci in locis illis resederant, Nestorij tabe contaminati. Hæc Orosius: eadem alij Lusitanici rerum Indicarum recentiores Scriptores. Sed & Franciscus Aluarez in præf. Hist. Æthiopicæ pleniùs de eisdem disserit, vt etiam Nicolaus Godinus lib. 1. de Abassinorum rebus, cap. 6.

Abrahamus Ortelius in Tabula Tartariæ, hæc annotauit: *Argon Christianorum olim regnum nomine Presbyteri Ioannis in Asia erat, a Diuo Thoma ibi institutum, vt Romana correspondere Ecclesia, per Presbyterum Ioannem Africanum Roma obediens: & ante quam à Gethanis vinceretur, Crim Romone nuncupabatur.* Quæ nescio vnde hauserit: nam nobis vehementer suspectum illud, *Per Presbyterum Ioannem Africanum Roma obediens.* Ioannes Barrus in 3. Asiæ Decade, lib. 4. cap. 1. scribit Imperatorem Christiani regni Cathay in Oriente, esse ipsum Presbyterum Ioannem. Agunt quoque de Presbytero Ioanne Hermannus Schedelius in Chronicis Mundi, folio 197. pag. 2. Ioannes Nauclerus Generatione 38. Gilbertus Genebrardus lib. 2. Chronographiæ pag. 222. & lib. 4. pag. 597. 620. 629. & alij.

Africa.

CAP. XII.

Sanctus Augustinus lib. de Vnitate Ecclesiæ, cap. 15. *Nonnulla etiam barbara nationes post Africam crediderunt: vnde certum sit, Africam in ordine credendi non esse nouissimam.* S. Simonem Chananæum Apostolum in Africa prædicasse Euangelium, Dorotheus in Synopsi ita testatur: *Simon Zelotes peragrata Mauritania, & Afrorum regione, Christum pradicauit.* Et Nicephorus lib. 2. Histor. Ecclesi. cap. 40. *Accepto enim is cælitus adueniente Sancto Spiritu, Ægyptum, Cirenem, & Africam, deinde Mauritaniam, & Libyam omnem, Euangelium depradicans percurrit.*

S. Petrum Apostolum in Africa quoque Euangelium disseminasse Simeon Metaphrastes scribit in Commentario de Certaminibus & Peregrinationibus SS. Apostolorum Petri & Pauli, 29. Iunij. S. Innocentius Pontifex I. ad Decentium epist. auctor est, à S. Petro Roma missos in Africam, qui terras illas Christianismo imbuerent.

Viuente S. Cypriano Carthagine habitum est Concilium LXXXVII. Episcoporum ex prouinciis Africa, Numidia, & Mauritania: quod extat tomo 2. operum S. Cypriani, ad finem.

Tempore Constantini Magni Christianam religionem latè per diuersas Africæ prouincias propagatam, idem Constantinus Augustus, ad Cæcilianum Episcopum Carthaginensem scribens, apud Eusebium lib. 10. Hist. Ecclesi. cap. 6. in hunc

modum

modum profitetur : *Quoniam visum est nobis per omnes Prouincias Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibusdam legitimæ & sanctissimæ religionis Catholicæ ministris in sumptus communes aliquid suppeditare, litteras ad Vrsum virum nobilissimum Quæstorem nostrum in Africa dedi, & ei significaui, vt tria millia pholles tuæ grauitati numeranda curaret.*

Ætate S.Augustini, Honorio & Theodosio Imperatoribus, fuisse io Africa, quod sciri posset, quadringentas & sexaginta sex Episcopales sedes, Orthodoxas : & centum quinquaginta nouem Donatistarum, ex S. Augustino manifestè cognosci potest in Breuiculo Collationis Diei, π cap.14. Penetrasse nomen cultúmque Christianum ad interiora Africæ deserta tempore S. Leonis I. Rom. Pontif. S.Victor Vticensis Episcopus lib.1. de Persecutione Vvandalica auctor est : vbi agens de Catholicis à Geiserino Vuandalorum rege Ariano, rerum in Africa potiente, & orthodoxos dirè persequente, relegatis, hæc scribit : *Decernit statim Rex, cuidam gentili Regi Maurorum, cui nomen erat Capsur, relegandos debere transmitti. Peruenientes autem, traduntur memorato Regi Maurorum, commanenti in parte eremi, quæ dicitur Caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud Gentiles, & illicita sacrificiorum sacrilegia, cœperunt prædicatione & conuersatione sua ad cognitionem Domini Dei nostri Barbaros inuitare : & tali modo ingentem multitudinem gentilium Barbarorum Christo domino lucrati sunt : vbi anteà nulla fama Christiani nominis fuerat diuulgata. Tunc deinde cogitatur, quid fieret vt ager iam cultus, & egraminatus vomere prædicationis, Euangelicum susciperet semen, & imbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos per itinera distenta deserti : peruenitur tandem ad ciuitatem Romanam : rogatur Episcopus vt presbyterum & ministros credenti populo destinaret. Explet cum gaudio quod petebatur Pontifex, Dei constituitur Ecclesia, baptizatur multitudo maxima Barbarorum: & de lupis grex fœcundus multiplicatur agnorum.*

Quam frequens, florénsque olim fuerit Christianismus in Africa, facilè intelligi potest, cùm ex tribus illis aureis libellis S. Victoris de Persecutione Vvandalica sub Geiserico & Hunnerico Regibus : tum ex ipsis Africanis variis Conciliis quæ edita extant, in quibus plurimi Episcopi ex ea orbis parte subscripti visuntur.

Paulus Diaconus in Miscella lib.15.cap.8.inqoit: *Eodem tempore Trasamundus, qui fratri Honorio* (Honnerico) *apud Africam in Vandalorum regnum successerat, fratris, vel patris Genserici secutus perfidiam, clausis Catholicorum Ecclesiis, ducentos viginti Episcopos exilio relegauit : quibus beatus Papa Symmachus, quotidiana subsidia ministrare non destitit.* Anastasius Bibliothecarius in Symmacho : *Hic omni anno per Africam, vel Sardiniam ad Episcopos, qui in exilio erant retrusi, pecuniam, & vestes ministrabat.*

S. Beda in Chronico, in Anastasio Imperatore : *Thrasamundus Vandalorum Rex Catholicas Ecclesias clausit, & CCXX. Episcopos exilio in Sardiniam misit. Symmachus Papa omni anno per Africam, vel Sardiniam Episcopis qui in exilio erant, pecunias & vestes ministrabat.* Eadem habent S. Ado Episcopus Viennensis in Chronico, anno Christi 492. Hermannus Contractus in Chrooico anno 494. Marianus Scotus in Chronico, anno 499. Sigebertus in Chronico, an.498.

Et de Hunerico Trasamondi fratre, in regnoque Vvandalico Africæ antecessore S. Beda in Chronico, in Zenone Imperatore : *Honericus Rex Vandalorum Arianus in Africa exulatis, diffugatisque plusquam CCCXXXIV. Episcopis Catholicis, Ecclesias eorum clausit, &c.* Eadem S.Ado in Chronico, anno 475. Hermannus Contractus in Chronico, anno 484. Marianus Scotus in Chronico, anno 485. Sigebertus in Chronico, anno 483. vbi nisi mendum insit in numero, Episcopos tunc in exilium pulsos fuisse ait, CCCCXLIIII.

De Blemyis & Nobatis gentibus in Africa infrà Ægyptum, tempore Iustiniani Primi ad fidem adductis Procopius lib.1. Persici Belli cap 15. hæc prodit : *Insuper ab eodem Imperatore* (scilicet Diocletiano) *vterque populus certum auri pondus habuère, vt Romanos fines non ampliùs prædarentur: quod vsque ad mea tempora seruatum : quanquam nihilo propterea minùs ea loca excurrunt. Sic profectò nullo delinimento, aut ratione Barbaros omnes retinere licet, quin in fide Romanis, aut in officio, nisi tantùm timore coërcentium militum persistant. Nec profuit eidem Imperatori in optima eos terra apud Nilum collocasse, vt firmiores, fideliorésque essent, templa hæc & altaria Romanis, ac illis communia constituisse, amborum quoque. Sacerdotes addidisse, quòd speraret Sacrorum commercio eorum perpetua frui amicitia : ex quo oppidum in ea parte Philas ex argumento appellauit. Hæ námque gentes & Blemyes & Nobatæ, cùm alios Deos vti Græci, tum Isim & Osyrim magnopere colunt, nec minùs etiam Priapum. Blemyes etiam humana hostia Soli sacrificare consueuerunt : qui mos barbarus vsque ad hoc tempus seruatus, iussu piissimi Principis Iustiniani sublatus est. Narses igitur genere Persamenius, cuius supra vt ad Romanos transfugæ memini, illorum militum dux, eiusdem Imperatoris mandato, & templa deleuit, & sacerdotes in custodia vinxit, statuásque illorum Constantinopolim misit.* Hæc Procopius.

De Blemyis Strabo lib. 17. sub initium : *Quæ infra Meroem sunt, secus Nilum ex vtraque eius parte mare Rubrum versus, Megabari, & Blemmyes habitant Æthiopum subditi, Ægyptiis finitimi.* Et post multa : *Austrum versus Troglodita, & Blemmyes, & Nubæ, & Megabari erant.*

Pomponius Mela lib.1. cap.4. *Intra* (Africam) *si credere libet, vix iam homines, magisque semiferi Ægypanes, & Blemmyæ, & Gamphasantes, & Satyri sine tectis passim, ac sedibus vagi, habent potius terras, quàm habitant.* Et cap. 8. *Blemmyis capita absunt, vultus in pectore.*

Plinius lib.5. cap.8. *Athlantas, iuxta eos, Ægipanas semiferos, & Blemmyas, & Gamphasantas, & Satyros, & Himantopodas. Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectore affixis.* Solinus cap.34. *Blemmyæ creduntur truncos nasci parte qua caput est: os tamen & oculos habere in pectore.*

Dionysius Afer in Periesi :

Nec longè feruent Blemyorum collibus agri.

Ptolemæus lib.4. cap.8. *Molybæ, & Megabradi, & Nubæ. Posteà sub Molibis Blemmyes.*

Claudius Mamertinus in Genethliaco Maximiani Augusti : *Sed etiam Blemyes illi, vt audio, leuibus modò assueti sagittis, aduersus Æthiopes quærunt quæ non habent arma, & penè nudis odijs prælia internecina committunt.*

Flauius Vopiscus Aureliani Imperatoris triumphum describens, inqoit : *Præter captiuos gentium Barbararum, Blemmyes, Axomitæ, Arabes, Eudæmones, Indi, Bactriani, Iberi, Saraceni, Persæ, cum*

suis quique muneribus : Gothi , Alani , Roxolani, Sarmata , Franci , Sueui , Vandali , Germani , religatis manibus captiui praecesserunt. Idem Vopiscus de Probo Imperatore : *Blemyas etiam subegit , quorum captiuos Romam transmisit, qui mirabilem sui visum , stupente populo Romano , praebuerunt.* Et posteà : *Triumphauit de Germanis & Blemyis.* Deinde subdit : *Edita praeterea gladiatorum paria trecenta, Blemyis plerisque pugnantibus , qui per triumphum erant ducti.* Zosimus Comes libro 1. extremo : *Blemmyas Probus opera ducum suorum ad deditionem compulit.*

Heliodorus lib. 9. Æthiopicorum, multa de Blemmyis perscribit, eos mirè bellicosos depingens, cùm bellum Hydaspis Æthiopum Regis cum Oroondate Persico, Satrapa Ægypti enarrat.

Eusebius lib. 4. de Vita Constantini , cap. 7. agens de diuersorum Barbarorum legationibus cum muneribus ad Constantinum Magnum, inter alia inquit : *Nam Blemmyum & Indorum legati, Aethiopúmque simul , quorum iacet extima tellus, in illa hominum serie conspiciebantur.* Meminit Blemmyum quoque Ammianus Marcellinus lib. 14. cap. 10. & S. Epiphanius in Anchorato , quorum regionem Blemeniam vocat ; & Olympiodorus in Excerptis apud Photium , numero interioris marginis , 112. At Euagrius lib. 1. cap. 7. & Nicephorus lib. 14. cap. 36. sunt auctores , Nestorium Hæresiarcham à Blemmyis captiuum abductum , posteà dimissum.

Seuerus Sulpitius dial. 1. de Vita S. Martini, cap. 15. *Adolescens quidam ex Asia praediues opibus, genere clarus , habens vxorem & filium paruulum, cùm in Ægypto Tribunus esset , & frequentibus aduersus Blembos expeditionibus , quadam eremi contigisset , Sanctorum etiam tabernacula complura vidisset , à beato viro Ioanne verbum salutis accepit.* Blemmius haud dubiè legendum.

Iornandes de Regnorum Successionibus , c. 99. *Marcianus Imperator Attila minas compescuit , Nobades , Blemmyésque Aethiopia prolapsos per Florum Alexandrina vrbis procuratorem sedauit , & pepulit à finibus Romanorum.*

Rom. Martyrologium 14. Ianuarij : *In Aegypto, in Raithi regione , Sanctorum Quadraginta trium Monachorum , qui pro Christiana religione à Blemmyis occisi sunt.* Et Græcorum Menologium : *Eodem die Natalis Sanctorum Patrum Quadraginta trium in Raitho iugulatorum à Blemmyis in Mari Rubro.* Agit de eisdem Nicephorus lib. 14. cap. 54. Palladius Episcopus Helenopolitanus in dialogo de Vita S. Ioannis Chrysostomi, agens de Episcopis causa S. Chrysostomi in exilium pulsis, ait: *Palladium Blemmyorum, siue Aethiopum Episcopum seruari prope locum , qui Syene vocatur.*

Auctor Sermonum ad Fratres in Eremo , qui falsò nomen S. Augustini fert , sermone 37. hæc habet : *Ecce ego iam Episcopus Hipponensis eram: & cum quibusdam seruis Christi ad Aethiopiam perrexi, vt eis Sanctum Christi Euangelium praedicarem: & vidimus ibi multos homines ac mulieres capita non habentes , sed oculos grossos fixos in pectore : cetera membra aequalia nobis habentes : inter quos Sacerdotes eorum vidimus vxoratos , tanta tamen abstinentia erant , quod licet vxores Sacerdotes omnes haberent, nunquam tamen nisi semel in anno , eas tangere volebant : qua die ab omni sacrificio abstinebant.* Hæc ibi. Sed fabulosissimum est Blemmyis abesse capita : fortasse illis erant deformia , vt mirabilem sui visum spectantibus præberent , vti ait Vopiscus.

S. Isidorus libro 1. Originum , cap. 3. *Lemmias in Libya credunt truncos sine capite nasci , & os , & oculos habere in pectore.* Sed non dubium quin legendum , *Blemmyas.*

Quos verò Nobatas Procopius dixit , fortasse sint Nubæ , vel Nubij , seu Nubiani, quos olim fuisse Christianos tradunt. Abraham Ortelius in Tabula Imperij Abyssinorum , de Regno Nubiæ in Africa hæc annotat : *Nubia regnum olim Christianum. Hodie verò nullam ferè religionem colunt.* De his Haithonus cap. 58. Romanum Pontificem alloquens : *Aliud , quod SS. Paternitas vestra dignaretur etiam scribere Regi Nubianorum , qui per B. Thomam Apostolum ad fidem Christi in Aethiopia sunt conuersi , mandantes quòd Soldano Aegypti guerram mouere debeant , & posse suum impediant & infestent. Credo etiam firmiter quòd illi Nubiani ob amorem Domini nostri Iesu Christi , & ob reuerentiam V. S. terram Aegypti Soldani inuadere conabuntur.* De Regno Nubianorum agit Reinerius Reineccius in Appendice ad Haithonum , & in Historia Iulia in Regno Æthiopico , Liuius Sanutus 1. part. Geographiæ , lib. 7. fol. 86. pag. 1. inquit : *Sunt in isto Nubia regno plusquam centum & quinquaginta Ecclesia : in quibus adhuc parietibus visuntur depicta imagines Christi crucifixi , & Dei genitricis , atque aliorum Sanctorum , antiqui operis. Incola nec sunt Christiani , nec Turci , nec Mauri , nec Iudai : ferunt tamen olim fuisse Christianos : ministrorúmque peruersitate in eis fidem exoleuisse Christianam : manserúntque ferè sine vlla religione : tametsi desiderant etiamnum Christianam amplecti religionem. Cuius rei manifestum illud est argumentum , quòd , vt traditur , ante aliquot annos miserunt legatos ad Abyssinorum Imperatorem , vt ad eos sacerdotes & monachos mitteret , qui eos fidem docerent : sed non obtinuerunt. Omnes Nubia Ecclesia sunt in modum munitionum extructa , antiqua sanè ac vetusta : & quot arces & munitiones in Prouincia reperiuntur , tot intus Ecclesias habent.* Hæc Sanutus. Franciscus Aluarez in Historia Æthiopica, cap. 30. *Hi Nuby non sunt Mahometani , neque Iudai , neque Christiani : aiunt quondam fuisse Christianos , ac posteà à Fide defecisse : in qua infidelitate nunc manent. Ferunt quoque apud eos plurimùm auri puri & defacati prouenire.* Describit fusiùs ibidem Nubiæ Regnum. Vide Bonauenturam Vulcaniũ peculiari dissertatione de Nubianis erroribus.

Regnum Congi in Africa ad Athlanticum Oceanum , sub Ioanne II. Lusitaniæ Rege ad fidem Christi perductum , per Religiosos potissimum Ordinis Prædicatorum anno Domini 1484. fusè narrant Ioannes Barrus in 1. Decade Asiæ, lib. 3. cap. 3. Hieronymus Osorius lib. 3. Rerum Emanuëlis, Ioannes Maffæius lib. 1. Rerum Indic. & Philippus Pigafeta peculiari libello de Regno Congensi , 2. cap. 2.

De Christiano Imperio Abyssinorum Æthiopum.

CAP. XIII.

ÆThiopes interiores , seu Abyssinos Christi Euangelium accepisse ab Eunucho illo Candaces Reginæ Æthiopum quem Philippus Diaconus baptisauit, Actor. 8. 26. magni auctores prodidêre. S. Ireneus lib. 3. aduersus Hæreses,

cap.

cap.12. *Ipse Eunuchus credens, & statim postulans baptisari, dicebat: Credo Filium Dei esse Iesum. Qui & iussus est in regiones Æthiopiæ, prædicaturus hoc quod ipse crediderat.* Et lib.4. cap.40. *Aduentum ignorabat Filij Dei: quem cùm breuiter cognouisset, agebat iter gaudens, præco futurus in Aethiopia Christi aduentus.*

Eusebius lib.2. Hist. Eccles. cap. 1. *Verùm vbi salutaris Verbi prædicatio in dies singulos magnopere cresceret, Præfectus quidam Reginæ quæ Aethiopum potiebatur Imperio, (adhuc enim vt patrius mos fert, gens illa à muliere gubernatur) diuina prouidentia ex illa regione Ierosolymam vsque deductus est, Deum ibi piè, sanctéque veneraturus. Quem primùm ex Gentibus à Philippo, per Angeli visionem admonito, mysteriis verbi diuini initiatum, & tanquam primitias fidelium per orbem diffusorum factum, constans fama est, post reditum in patriam, primùm cognitionem Dei, rerum vniuersarum parentis; atque adeò vitam & salutarem Seruatoris nostri in humanum genus ingressum palam prædicasse. Per quem prædictio prophetica, quæ istas voces complectitur: Aethiopia præueniet manus eius Deo, re ipsa impleta est.* Eadem totidem ferè verbis exscripsit Nicephorus lib.2. Histor. Eccles. cap. 6.

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 17. *Philippus ab Angelo Domini vocatus in itinere, propter illum piemissimum Eunuchum Aethiopem, & ab ipso etiam spiritu admonitus, accessit, & adiunxit se currui illius, docuitque Aethiopem, & baptisauit: atque in Aethiopiam vsque præconem misit, sicut scriptum est, Aethiopia præueniet manus eius Deo.*

S. Hieronymus in 53. Isaiæ, enarrans illud, *Sicut ouis ad occisionem ducetur*, inquit: *Hoc testimonium, cùm in Actibus Apostolorum Reginæ Candaces Eunuchus rheda veheretur, & legens, non intelligeret, interpretante Philippo super passione & nomine Saluatoris intellexit, & statim baptizatus in agni sanguine quem legebat, vir meruit appellari: & Apostolus genti Aethiopum missus est.*

De prædicatione S. Philippi Apostoli in Æthiopia, hæc affirmauit Zago Zabo Episcopus Æthiops in Professione suæ fidei, interprete Damiano Goës: *Id quoque dissimulanter prætereundum non est, apud nos D. Philippum Apostolum Euangelium, & fidem Seruatoris nostri prædicasse.* Vide S. Bedam in Retractationibus in Acta Apostolorum, cap. 1.

Atqui de Christiano Abyssinorum Imperio, quemadmodum ab ipso Apostolorum tempore Christiana religio in Æthiopia fundata fuerit: deincépsque per multa sæcula ad hanc vsque nostram ætatem propagata & conseruata fuerit, multi recentiores qui de Abyssinorum imperio, moribus, religione ex professo scripserunt, accuratè narrant, vti Franciscus Aluarezius peculiari lib. Hist. Æthiopicæ, Paulus Iouius lib. 18. Historiarum, Sebastianus Munsterus lib. 6. Cosmographiæ ad finem, M. Antonius Sabellicus Enneade 10. lib. 8. Damianus Goës peculiari libro de Fide, Religione & Moribus Æthiopum, Marianus Victorius lib. de Regibus Æthiopum, Hieronymus Osorius lib. 9. de Rebus Emanuelis, Ioannes Maffeius Rer. Indic. lib. 1. 8. 11. 16. Ioanes Guilielmus Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi Arriani, pag. 15. & seqq. Abraham Ortelius in Orbis Theatro in Tabula Abyssinorum Imperij, Gerardus Mercator in Athlante Maiore, pag. 321. quæ est Imperij Abyssinorum Tabula, Nicolaus Gadignus lib. 1. de Abassinorum rebus cap. 18.

Nec dubito de regno isto Æthiopum Abyssinorum intellexisse Marcum Paulum, cùm lib. 3. Regionum Orientalium, cap. 43. & 44. ista perscribit: *Abasia est regio maxima in septem diuisa regna, quibus singulis singuli præsunt Reges. Et hi omnes sunt Christiani, præter tres Saracenos. Christiani crucem auream in fronte gestant, quod eis in baptismo imprimitur. Saraceni verò habent signum à fronte vsque ad medium nasi. Sunt etiam illic multi Iudæi, qui ignito ferro in vtraque maxilla signati sunt. Contingit hanc regionem alia quædam Prouincia, Aden dicta, in qua B. Thomas Christi fidem docuisse dicitur, & multos ad eam conuertisse. Anno à Christo nato MCCLVIII. Rex vnus, qui & principalior erat in Regnis Abassiæ, deuotione motus voluit Ierosolymam visitare, atque sepulchrum Domini. Et cùm id consiliariis atque aulicis suis indicasset, illi omnino dissuadent propositum arripere iter, scientes plurima in itinere esse discrimina: præsertim cùm illi per multas Saracenorum terras ambulandum esset: sed vt Episcopum aliquem suo loco mitteret, consulunt, qui adeundo terram Sanctam munus perferret in Ierusalem. Acquiescit Rex sano concilio, mittitque Episcopum cum regia oblatione.*

Veniens autem Episcopus in regionem Aden, quam Saraceni inhabitabant, & Christianos implacabili persequebantur odio, comprehensus à Saracenis, ad Regem Aden adducitur. Rex vero quum ex eo didicisset, quòd nuntius esset Regis Abassiæ, missus ad terram Sanctam, minis nititur cogere hominem, vt abnegato Christi nomine, Mahumeti suscipiat legem. Episcopus verò constanti animo in Christi perseuerans fide, respondit se potiùs mortem subiturum, quàm deserto Christo Mahometo nomen dare. Tunc Sultanus ille iubet Episcopum in iniuriam Christi, & despectum Regis Abasiæ circumcidi, & circumcisum iterum mittit ad Regem Abasiæ. Quo cognito Rex Abasiæ, volens Christi vlcisci iniuriam, coacto in vnum magno exercitu, cum peditibus, equitibus, & elephantis castella gestantibus mouet expeditionem contra Regem Aden. At Sultanus conuocatis duobus aliis regibus, cum valido exercitu properat in occursum Regis Abasiæ: commissóque prælio plurimi de exercitu Aden interficiuntur & euadit Rex Abasiæ victor. Et intrans cum exercitu suo in interiora Regni Aden, cœpit deuastare regionem, & occidere Saracenos, qui conglobati illi resistere conabantur: sed incassum. Mansitque per integrum mensem in regno illo, & illatis plurimis damnis, victor cum magno honore domum rediit, gaudens impij Sultani vltam perfidiam. Hactenus Polus.

Munsterus lib. 6. Cosmographiæ, pag. 1146. inquit: *Et quoniam hæc regio Æthiopiæ, cœpta fuit vocari India; factum inde putamus, vt quidam Pretojannum, quem alij vulgò Presbyterum Ioannem appellant, locauerint in Indiam Æthiopiæ, vbi etiam nostro tempore imperare dicitur, vt infrà dicturi sumus.* Et infrà pag. 1159. addit: *Non procul à Regno Melinde incipit Regnum potentissimi Regis Preto-Ioannis, quem alij vocant Presto-Ioannem, alij Pretiosum Ioannem, & vulgares Presbyterum Ioannem: non quòd sit Presbyter aut Sacerdos, cùm sit Rex; sed quia error est in nomine. Haud absimilis error est, quando quidam in Tabulis sedem eius collocant in Asia: ignorantes duplicem esse Indiam, Asianam, & Aethiopicam.* Hæc ille. Sed potiùs Munsteri error est, qui nesciuit Presbyterum Ioannem in Asia & Oriente olim regnasse, diuersúmque omnino fuisse ab Abassinorum Æthiopum Imperatore: illúdque Asiaticum Christianum Imperium iam diu euersum:

hoc verò Æthiopicum adhuc stare. Vide cap. 11.

Iosephus Scaliger lib. 6. de Emendatinnibus Temporom, editioni Franco furdiensi, 1593. in annotatinnihus ad computom Æthiopicum pag. 338. in hunc modum scribit: *Christianorum Æthiopum nomen nunc non primum ad nos peruenit. Eorum enim Ecclesiæ non solum Ierosolymis & Constantinopoli sunt, sed & Romæ & Venetiis sacra ritu suo obire illis per aliquod tempus licuit. Lusitanorum quoque nauigationibus, & Francisci Aluarez, itinerario libro, qui in Æthiopiam penetrauit, plura de illis, illorúmque ritibus cognoscere licuit. Nam hactenus nomen tantùm Aethiopia audiebamus. Mirum verò Imperatoris Aethiopia nomen memoria proauorum nostrorum prius ex Asia notum nobis, quàm ex ipsa Aethiopia. Nam ante hos trecentos annos Reges Aethiopes in Asia, præsertim in Drangiana, finibus Susiana, in India, & Sinis latè imperarunt, donec Imperatores Tartarorum eos Imperio Asia exuerunt. Nam Abyssini victi, & ex Sinarum regione pulsi primùm à Cingi Tartarorum Rege, interfecto Vncham magno Aethiopum Imperatore. Deinde Cincan filius Cingis, & eius filius Barbin Can omnes Abyssinos penitus ex Moin, & Sinarum regno expulit, & in Africam fugere compulit. Sanè non semel mirati sumus gentem hodie nautica rei penitus ignaram adeò terra, marique potentem fuisse, vt ab Aethiopia ad Sinas vsque Imperij fines propagarit. Ab illis temporibus eius Imperatoris notitia ad nos peruenit, sed nomine Prestegiani, quòd Persica lingua, quæ in tota ferè Asia hodie locum habet, vt in Occidente Latina, significat Apostolicum. Quo nomine Christianum regem & orthodoxum intelligi constat. Nam Persicè פרסתגאן Prestegan numero plurali Apostoli: gentilitium, פרסתגאני Prestegani Apostolicus: פרשת פרסתגאני Padescha-Prestegiani, Rex Apostolicus, hoc est Rex Christianus: Arabicè מליך רסולי Melich Ressuli: Æthiopicè נגוש חואריי Neguscb Chauariani.*

Magnum & latum ipsorum Æthiopum in Asia fuisse Imperium, indicio sunt Cruces Æthiopicæ, quæ in Giapan, Sina, & alibi visuntur. Quin templum Thomæ Apostoli in Regione Maabar situm nihil nisi Æthiopicum habet, cruces, structuram, & multa alia, &, quod mireris, nomen: nam neque Indicè, neque Persicè, sed Æthiopicè appellatur Hauariia, hoc est, Apostolus, hoc enim planè est חואריי Chauariia. Vide Paulum Venetum lib. 3. cap. 27. Nam falsissimum quod ipse Paulus Venetus ait, id virum Sanctum significare. Addit idem Paulus, in Prouincia Tenduch reliquias Christianorum, qui parent Prestegiano, resedisse. Arabes vicini hodie eos vocant חבש Chabassi, & nos inde Abassinos, vel vt alij Abyssinos: ipsi vocant se Chaldæos, neque frustra: lingua enim elegantissima, & vetustissima qua libros sacros, & profanos conscriptos habent, proximè abest à Chaldæa & Assyria. Præterea colonias multas ex Assyria in Aethiopiam traductas refert vetus Historia Ecclesiastica, & ex eadem Nicephorus lib. 9. cap. 18. & lingua Chaldaica etiam temporibus Iustiniani eas vsas fuisse. Eos verò eadem Historia Ecclesiastica Axumitas vocat, à Regia nomine Axuma, cuius etiam meminit Ptolemæus. Ipsi verò, vt testis est Aluarez, vocant חשרבור Chaschume. Hucusque Scaliger: in cuius diatriba sunt plura vanissima: sed pauca notabo.

Primùm perperàm vnum & idem facit Imperium Christianum Æthiopicum & Asiaticum Presbyteri Ioannis seu Prestegiani: quod constat fuisse diuersissimum. Deinde quo auctore confirmat Æthiopes Reges Abyssinos Christianos latè olim in Asia, India, Sinis imperitasse? nam nec Frisingensis Otto, nec Vincentius, nec Marcus Paulus, nec S. Antoninus, nec alij qui de Imperio Presbyteri Ioannis perscripserunt, quidquam eiusmodi tradiderunt. Æthiopésne Abyssinos Christianos per Orientem ad Sinas vsque Imperij fines propagasse? Videat Scaliger quibus id persuadere possit: non certè nobis quibus vires, ingenium, & opes, indolésque Abyssinorum probè perspecta sunt. Argumenta Crucum Æthiopicarum, & nominis Hauariia, leuissima sunt: nec si alia desint, rem stabilient.

Hæc iam nobis scripta erant, (testis Deus) cùm incidimus in postremam editionem librorum de Emendationibus Temporum Scaligeri, Raphelengianam anni 1598. in qua, libro 7. pag. 657. eandem de Imperio Abyssinorum diatribam diuersa planè sententia in hæc verba refingit: *Ante Lusitanorum in intimam Aethiopiam aduentum solùm nomen Aethiopum Christianorum nobis vix notum erat: eorúmque Imperator falso nomine Prestegiani: cùm id nomen esset, non eius qui in Aethiopia, sed qui in Asia ante annos CCC. longè latéque rerum potiebatur. Id autem est lingua Persica Apostolicus: nam in ea lingua פרסתגאן Prestegan sunt Apostoli, & פרסתגאני Prestegani, Apostolicus. Quod nomen propriè conuenit Summo Sacerdoti, aut ἀρχιερεῖ potius quàm Regi. Falsò igitur Prestegiani (vel Prete-Ioannem, aut Presbyterum Ioannem barbarè) vocarunt, qui ex Itinerario Poli Veneti hariolati sunt eundem esse Regem Asianum cum נגוש Neguscb, id est, Rege Aethiope: quòd vterque Christianus esset. Constat certè ante CC. annos quosdam Aethiopes Reges in Asia, præsertim in Drangiana, finibus Susiana, & in India latè imperasse: donec Imperatores Tartarorum eos tota Asia depulerunt, victos priùs, vt aiunt, à Cingis Tartarorum Rege, interfecto Vncam eorum Imperatore. Deinde adiiciunt, à Cincano filio Cingis, & eius filio Barbino Cham omnes illos Aethiopes penitus ex Moin & Sinarum regno eiectos, & in Africa extima vsque compulsos. Nobis verò permirum videtur, gentem hodie nauticæ rei penitus ignaram adeo terra, marique potentem fuisse, vt ab Aethiopia ad Sinas vsque Imperij fines propagarit. Nunquam hoc qui Abyssinorum mores, & vitam penitus cognita habuerit.*

Hi Arabicè dicuntur Elhabaschi: indè vulgò Abassi, & Abasseni (à nostris Abyssini) vocantur: quod est argumentum, eos non esse Aethiopas αὐτόχθονας, sed ex Arabia illuc traductos. Nam Ἀβασηνοὶ collocantur in Arabia thurifera à vetere scriptore Vranio apud Stephanum. In Seueri autem Imperatoris Numismate sculptum est, Ἀβασηνῶν: atqui Seuerus Imperator dictus est Arabicus, non autem Æthiopicus. Quare sine dubio ex Arabia oriundi sunt. Huc accedit lingua, qua sacros libros scriptos habent, quæ à vera Æthiopica tantum distat, quantum Italia & Illyrica, Germanica & Hungarica. Hæc autem lingua, qua in sacris vtuntur, elegantissima est, si modò cultura adhibeatur. Vocatur autem געז Gheez, id est, libertas, quòd nimirum illa sola vterentur Arabes illi victores, qui Æthiopiam insederunt. Aduentitiam fatentur Æthiopes ipsi, qui eam Chaldaicam vocant. Tametsi enim propiùs abest ab Hebraa, quàm à Chaldaica: tamen hoc argumento ipsimet fidem faciunt, non esse ibi natam, vbi nunc colitur: & ex solis libris, à Solis Sacerdotibus discitur. Ipsi sanè Æthiopes dicuntur, & quidem ij qui Hebraice Chuschim:

sed

sed sunt meri Arabes Semitæ. Adad Axumorum rex primus in Æthiopia, imperante Iustiniano, Christianismum prædicari curauit. Et Historia Ecclesiastica Æthiopes Christianos Axumitas vocat, quibus Abaseni, vel Abyssini successerunt. Hæc Scaliger: qui semper mira confidentia & securitate, in rebus etiam nondum certò exploratis, tanquam è cortina loquitur.

Iam de nomine ipso Pretegiani, vel Presbyteri Ioannis, assentitur Scaligero Valentinus Schindlerus in Pentaglotto, in voce, סבא *Seba*: & Gerardus Mercator in Atlante in Tabula Tartariæ: sed quàm longè diuersa alij ab Scaligeri sententia tradiderunt! Zaga Zabo Episcopus Æthiops, & legatus Abyssinorum Imperatoris ad Ioannem III. Lusitaniæ regem, vt ex ore ipsius Damianus Goez audiuit & exscripsit hæc de nomine Imperatoris Abyssinorum disserebat: *Quòd si libeat sciscitari de agnomine nostri Imperatoris; is sibi persuasum habeat, illum perpetuò appellari Pretiosum Ioannem, & non Presbyterum Ioannem, vt hic falsò passim iactatur. Sonat enim Æthiopico sermone* Ioannes Belul, *hoc est, Ioannes Pretiosus, siue Altus: & in Chaldaica lingua,* Ioannes Encoe: *quod idem est ac Ioannes pretiosus siue Altus. Nec est nominandus, vt Matthæus falsò indicauit, Imperator Abessynorum, sed Æthiopum.* Hæc Zaga Zabo.

Paulus Iouius Historiarum lib. 18. *Hic magnus Abyssinorum & Æthiopum rex, qui à nostris corrupte dictus est Pretegiam, à suis Belulgiam appellatur: quod est vetus cognomentum vsurpatum à superioribus Regibus. Id nomen incomparabilis præstantia, immensique pretij gemmam significat. Proprio verò nomine qui hodie regnat, vocatur Dauid, peculiarèque habet cognomentum Atanadidinghel, quæ vox Thus Virginis exprimit.* Ioannes Bodinus in Methodo Historica, cap. 7. *Omitto Æthiopiæ Principem, qui à suis Iochan Bellul, id est, gemma pretiosa dicitur.*

Philippus Pigaffeta lib. 2. de Regno Congi. cap. 10. de Abyssinorum Imperatore hæc annotat: *Vocatur Rex corrupto vocabulo Prette-Giani, quod ipsorum lingua restitutum, Bel-Gian sonat, nomine composito à Bel, quod ipsorum lingua Summum, perfectissimum, & omnium excellentissimum: & Giani, quod Principem ac Dominum significat. Et cum posterius cuique Principi, aut Regulo detur; compositum non nisi ipsi Regi omnium maximo & excellentissimo.*

Victor Palma in Additionibus ad Genebrardi Chronographiam, lib. 1. pag. 112. agens de nomine Preto-Ioannis, hæc obseruat: *Mirum est, cur vox hæc ita degenerarit, nam propriè significat Phonascon, quem Hebræi vocant Menazzach, id est, Præfectum Cantorum: estque vox Hebræa (Æthiopica) Pretian-Perat. Perat significat Musicam.* Et lib. 2. pag. 212. addit: *Quidquid dicant omnes de Preto-Ioannis titulo, ita se habet: Pretian dicitur lingua Æthiopica, quod Hebræi sua dicunt Menazzach, Præcentorem appellamus. Inde est ergo, cum cultus diuinus etiam in Ecclesia Romana constet officio Chori, vt summus Æthiopum Pontifex dicatur Pretian, quia est Archiphonascus Officiorum. Interea est etiam vox temporalis ex gentis consuetudine.* Hæc ille. Cæterum est summum Æthiopum Pontificem Abunam dici, longéque diuersum ab Imperatore Æthiopum Imperatorem dici Pretian Perat, id est Archiphonascum, delirium puto.

Abraham Ortelius in Tabula Abyssinorum Imperij, inquit: *Quem Europei Presbyterum Ioannem vocant, à Mauris Aticlabassi, à suis, hoc est, Abyssinis Acegue, & Neguz, hoc est Imperator & Rex cognominatur. Nam proprium nomen, vti apud nos à parentibus pro arbitrio ei inditur. Videntur etiam, quemadmodum nostris Romanis Pontificibus mos est, proprium nomen in suscipiendo Imperio commutare: nam ille qui nostra ætate cum Rege Lusitano amicitiæ fœdus iniit, Atanatingil vocabatur, quod nomen, cùm ad Imperium venerat, in Dauid permutauerat.* Eadem ferè habet Gerardus Mercator in Atlante in Tabula Abyssinorum Imperij.

Sed qui compertiori notitia post alios de his scripsit Nicolaus Godignus lib. 1. de Abassinorum rebus, cap. 5. hæc tradit: *Abassinus Monarcha patria lingua* Acegus *dicitur, quod Imperatorem sonat: &* Negus *quod Regem significat, à suis sæpissimè nuncupatur. Dicendum nobis hoc loco est, cur à quibusdam Pretiosus Ioannes, ab alijs Pretiannes, seu Presbyter Ioannes communiter appelletur. Quod alij Petrum Ioannem dixerunt, nimis abs re est, Pretiannem verò pro Presbytero Ioanne nominari, duabus dictionibus, facilioris pronunciationis causa, in vnam coeuntibus, haud est ambiguum. Vt autem Pretiosum Ioannem auctores quidam appellarent, causam Abassini dedere. Hi enim cùm primum in Europam venissent, & Imperatorem suum Presbyterum Ioannem vulgo apud nos vocari agnoscerent, speciosum titulum, quamuis errore, vt dicam, attributum, retinere cupientes multa & varia ex propria lingua quæsierunt vocabula, vnde illam Presbyteri Ioannis appellationem assererent deriuatam. Quidam ergo finxere Belulgian, alij Beldigian, voces, alij alias, ex quibus Presbyteri Ioannis nomen irrepsisse affirmarunt. Ex his qui primi Belulgiani vocem in hæc loca induxere, vnus fuit Zagazabus ille, Æthiopici Imperatoris ad Ioannem III. Lusitaniæ Regem legatus: alter eodem tempore Petrus quidam Abassinus, qui Franciscum Aluarum Lusitanum Sacerdotem ad Clementem VII. ab eodem Imperatore missum, in Italiam est comitatus. Prior ille Damianum Goez, hic posterior Paulum Iouium, vterque forsan sine dolo, in errorem induxit, dum à nobis pro Belulgiam, Presbyterum Ioannem dici affirmabant.*

Sed & vocem hanc Belulgial *aiebant ex duabus esse dictionibus compositam: quarum prima, quæ est* Belul, *Pretiosum, altera Ioannem significet: ac si nomine ipso vellent indicare, nihil in orbe esse Abassinorum Imperatore pretiosius. Quod nouus Auctor* (Ludouicus Vrreta) *scribit, Zaga Zabum non Belulgian voce duplici, sed vna tantum Beldighian dixisse. Damianum verò, quia Lusitanus erat, non percepisse Æthiopicam pronunciationem, nugæ sunt, cum cæteris reponenda. Addit verò Beldighian dignitatis esse nomen, Pretiosum Dominum, siue inæstimabilis pretij gemmam denotans. Id volo pro comperto habere, Presbyteri Ioannis nomen, neque à Belulgian, neque à Beldighian, neque vt alij volubre, à Nasdigian, vel à simili alia Æthiopica voce esse deriuatum: sed Abassino Imperatori, cùm primùm à Lusitanis cœpit agnosci errore fuisse tributum. Nemo est qui ambigat, sicut olim Ægyptiorum Reges primum Pharaones, deinde Ptolemæi, Mauritanorum Seriphij, Persarum Xerxes quondam & Artaxerxes; nunc Sophi dicuntur; ita Presbyteri Ioannis nomen, regiam quorundam Christianorum Principum à longo iam tempore denotare dignitatem: hoc verò non apud*

Æthiopes, aut in vlla alia Africa parte, sed in Asia imperasse, peritiores conueniunt. Quo tamen loco Imperium habuerit, non est omnino compertum. Et post alia:

Magnus Indiarum Presbyter Ioannes (sic enim antiquiores historici ipsum vocabant) Christianus erat, eorum de numero quos veneno suo Nestorius infecerat. In illis imperabat regionibus, quas ea continet Scythia, quam extra montem Imaum Ptolemaus constituit, a qua fortè nihil illa Prouincia differunt, quas Paulus Venetus Tenduchum, Abrahamus Ortelius Argon, Haithonus Armenus Tarsem, vocabulis aliis appellarunt alij. Ferunt tam longè latéque fuisse dominatum, vt duos & septuaginta Reges, partim Christianos, partim Ethnicos sua subditos habuerit ditioni. Præterea in honorem Iona Vatis, dictum apud suos Ionanam: id autem fuisse commune qui Imperium illud tenebant, commune nomen, vt de Ægyptio Pharaone, de Mauritano Seripho, de Sophi Persico dictum est. in his tamen occiduis Ecclesia Latina partibus Ioannem solitum appellari, addito Presbyteri vocabulo non quod is Sacerdos esset, sed quia Archiepiscopi Primatis more, quando pacificis rebus, prodibat in publicum, vnum habebat in comitatu qui ordinam Crucem praferret. Ad bellum verò proficiscentes duo praibant cruciferi, ex quibus auream vnus, alter ex pretiosissimis constantem gemmis gestabat Crucem.

Multos hoc Imperium annos floruit, donec ad Dauidem quendam ventum, qui à quodam suo duce, Cinge dicto, victus pralio, & Imperij gloria, & Presbyteri Ioannis nominis finem imposuit. Victor enim Cinges anno Salutis CLXXXVII. supra M. Imperator ab exercitu creatus, & à Scythis receptus, pro Presbytero Ioanne Vlarcanus capit nuncupari. Inde quoque regnis Christianorum ingens strages consecuta. Et post alia:

Quo tamen errore, Presbyteri Ioannis nomen Abassino Imperatori datum sit, iam apertum facio. Eo tempore quo nouas terrarum plagas maritimo cursu Lusitani inquirebant, magna per Europam celebritate ferebatur Presbyteri Ioannis notitia: Dicebatur enim esse Imperator potentissimus, multorum dominus, religione Christianus; quo tamen orbis loco, erat incognitum. Ergo cùm Petrus Couillanius, quem Ioannes II. Lusitania rex ad eum Principem per mediterraneum primùm mare, terrestri deinde itinere inuestigandum miserat in Asiatica India ad quam deuenerat, audisset, in ea Æthiopia qua sub Ægypto est, Principem quendam esse longè maximum, qui Christianam profiteretur religionem, ad ipsum se contulit. Cùmque multa apud illum reperisset, qua de vero Presbytero Ioanne constanti fama apud Europaos percrebuerant, credidit illum ipsum esse, qui Presbyter Ioannes dicebatur. Hic igitur primus fuit qui Abassinum Imperatorem eo capit nomine appellare. Eum deinde cæteri imitati, qui consequentibus annis Æthiopiam sunt ingressi, eundem errorem facile in Europam transtere. Hactenus Godignus.

Ergo errore traductum nomen Presbyteri Ioannis ab Asiatico illo Christiano principe, in Africanum Abassinorum Christianum Imperatorem, nedum Scaliger, & Godinus, sed & Franciscus Aluarez præfat. in Hist. Æthiopicam, Hieronymus Osorius lib. 9. Rerum Emanuëlis, Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 212. Ortelius in Tabula Abyssinorum, & alij affirmarunt. Vnde Ortelius: *De origine huius nominis Presbyteri Ioannis, & qua ratione ex Asia (vbi ante CC. plus minus annos scriptoribus cognitum erat) hodie in Africam transmigrauerit, vide Iacobum Nauarchum in sua Epistola Asiatica, & Gerardum Mercatorem in sua vniuersali Tabula.* Vide suprà cap. 11.

Ceterùm vnde dicti sint Abassini, vel Abyssini, paucis disquirendum. Scaliger, vt vidimus, ex Arabibus Scenitis oriundos putat: nam in Arabia thurifera Abassenos collocant Vranius & Stephanus: & in Nummo Seueri Imperatoris Abaseni insculpti sunt, in Thesauro Huberti Goltzij. Abaton locus vel insula est Æthiopiæ, cuius meminere Diodorus Siculus lib. 4. num. 102. Seneca quæst. Naturalium lib. 4. cap. 2. Lucanus 10. Pharsaliæ, Seruius in 6. Æneidos. De Abato vide plura in Thesauro Henrici Stephani. Potuêre ergo ab Abato dici Abassini. Abassa insula est in Mari Rubro Æthiopibus culta, de qua Pausanias 2. Eliacorum ad finem: *Quique proximas Abasan & Sacaam colunt, vno Æthiopum nomine censentur.* Sed hîc Æthiopes Indos Asiaticos intelligi, infrà cap. 19. docebo. Strabo lib. 2. pag. 88. ex recognitione Conradi Heresbachij, de interioribus Africæ inquit: *Est enim Panthera similis, distincta domibus ut punctis comprehensis arida & deserta terra. Vocant autem huiusmodi habitationes Ægyptij Anases.* Vel Abases. Et lib. 17. pag. 519. *Ægyptij Abases regiones vocant habitatas, & maximis desertis circumdatas, quasi quasdam pelagi insulas, quod frequens est in Libya.* Atque hinc factum Abassiæ & Abassinorum nomen nonnulli existimant: quòd certè Abassia eiusmodi locis desertis & incultis circumcepta sit, At Xylander, & Casaubonus in Græcis Strabonis non Abases, sed Anases, iuxta emendatiores codices legunt. Annotat tamen Casaubonus, Stephanum Auasim vrbem Ægypti constituere, quam cum Oasi implicet. Vid. Ortelium in Thesauro verbo, *Oasis*. Beniamin in Itinerario pag. 100. *Terra Chus, id est, Æthiopia, cui nomen est Alhhabas, orientem versus.* Et pag. 103. vocat terram Hhabas. *Vbi* notat Montanus: *Vnde Hhabassini Æthiopes, quos Græci perperam Abyssinos vocant.* Verùm de Abyssinorum appellatione, quod res sit incerta, agunt pluribus Stukius in Scoliis ad Periplum maris Erithræi, pag. 6. & Godignus lib. 1. de Abassinorum rebus, cap. 2.

Porrò Æthiopes Abyssinos Christianos à multis iam retrò annis esse Schismate ab Ecclesia Romana diuulsos, & multis erroribus, Iudaïcísque ritibus innexos: in quibus etiam hoc tempore perseuerent, res est compertissima. Superioribus annis sub Clemente VIII. Gabriel Patriarcha Alexandrinus, missa ad Summum Pontificem legatione, schismate, & cunctis erroribus eiuratis, fidem Catholicam professus Alexandrinam Ecclesiam denuò orthodoxæ Romanæ coniunxit. At non proptereà tunc Æthiopica Ecclesia, quæ ab Alexandrina Abunas, id est, Patriarchas accipit, hæreses & schisma reliquit. Quocirca Baronius qui eius Legationis Alexandrinæ acta ad finem Annalis VI. edidit, cùm scripsit etiam tunc Ecclesiam Æthiopicam ad Romanæ Ecclesiæ communionem accessisse, rem ipsam non plenè exploratam habuit. Manet haud dubiè hactenus. Abyssinorum gens fere tota, (quod est summopere dolendum) in schismate & erroribus. Verùm ea de re plenissimè scripserunt Maffeius lib. 16. Rer. Indic. Petrus Ribadeneira lib. 4. vitæ B. Ignatij Loiolæ, cap. 15. Antonius Gouea in Itinerario D. Alexij Menesij Archiepiscopi Goani, lib. 1. cap. 6. 7. & 8. Ferdinandus Mendez. Pintus in sua Peregrinatione, cap. 225. Ferdinandus Guerrerius lib. 5. Annal. Relationum Æthiop. Nicolaus Godignus lib. 1. de Abassinorum

rum rebus, cap. 13. 14. & reliquis ad finem vsque libri.

De statu verò Christianæ Religionis in Æthiopia anno Domini 1607.& 1608. idem Guerrerius complura narrat in Annal.Relationibus lib.1. cap. 9. & Godignus locis citatis.

Patres Societatis Iesu multis ab hinc annis strenuè laborant in reducenda Abyssina gente ad Orthodoxam Ecclesiam, habéntque in Æthiopia duas, vt vocant, Residentias, nimirum in Fremona, & Gorgorra, vbi pauci patres egregiè insudant in reuocandis Abyssinia ad Orthodoxam Ecclesiam: & quamuis cum magnis rerum difficultatibus confligentur, non tamen sine operæ pretio, & spe maioris, & vberioris frugis.

Generales probationes, quòd in toto veteri orbe, à Christi Ascensione, ad hæc vsque nostra tempora, sit iam prædicatum Christi Euangelium.

CAP. XIV.

PRima Demonstratio sumetur ab Apostolorum innumeris Prouinciis Euangelij propagatione.

S. Petrum prædicasse Euangelium in Iudæa, Ponto, Cappadocia, Asia, Bithynia, Italia asserunt S. Hieronymus & Sophronius de Script. Ecclesiasticis, S. Isidorus de vita & Morte Sanctorum, cap.69. Oecumenius præfat.in acta Apostolorum, Dorotheus in Synopsi.

S.Andream in Scythia, Græcia, Epiro, Galatia, Bithynia, Ponto Euxino, oris Septentrionalibus, Thracia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Byzantio, Sogdiana, Saccia, Æthiopia Eusebius lib.3.Histor. Eccles. cap.1. S.Greg. Naz. orat. 25. S.Chrysostomus homil. de Duodecim Apostolis, Sophronius de Script. Ecclesiasticis, S.Gregorius homil.17. in Euangelia, Oecumenius præfat. in acta, S.Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap. 71. Dorotheus in Synopsi, Zacharias Chrysopolitanus Episcopus præfat.in Euangelia, Nicephorus lib.2. Historiæ, cap.39. affirmant.

S.Iacobum Zebedæi in Iudæa prædicasse certum est. De prædicatione eius in Hispania egimus suprà cap.5.

S.Ioannem in Asia, Parthia, & Bassora, Eusebius lib.3. Historiæ, cap.1. S. Greg. Naz. oratione 25. S.Chrysostomus homilia de Duodecim Apostolis, & homilia 1. in Ioannem; S. Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap.73. Oecumenius Præfat. in Acta, Zacharias Chrysopolitanus præfat.in Euangelia, Dorotheus in Synopsi, Titulus Epistolæ primæ eiusdem Ioannis olim ad Parthos inscriptæ, Epistolæ Indicæ Iesuitarum anni 1555. testantur.

S.Bartholomæum in Armenia, Lycaonia, Albania, India citeriori, S.Chrysostomus homilia de Duodecim Apostolis, Rufinus lib.1. Historiæ Ecclesiasticæ cap.9. Socrates lib.1. cap. 15. Sophronius de Scriptoribus Ecclesiasticis, S. Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap. 76. Oecumenius Præfatione in Acta prodidere.

S.Matthæum in Æthiopia, Parthia, Assyria, Macedonia Ruffinus & Socrates ibidem, Oecumenius præfat. in Acta, S.Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap.77. Dorotheus in Synopsi, sunt auctores.

S.Philippum in Phrygia, Galatia, in Superiori Asia, & Scythiæ parte, S.Chrysostomus Homilia de Duodecim Apostolis, S. Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap.74. Oecumenius præfat.in Acta, Dorotheus in Synopsi, Zacharias Chrysopolitanus præfat. in Euangelia, Nicephorus lib.2. Histor.cap.39.tradunt.

S.Simonem Chananæum in Mesopotamia, Persia, Ægypto, Africa Britannia, docent Dorotheus in Synopsi, S. Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap.81. Nicephorus lib.2. Histor. cap.40.

S. Iudam, qui & Thadæus, in Mesopotamia, Arabia, Idumæa, Ponto, Oecumenius in præfat. Actorum, S.Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap.79.81.Dorotheus in Synopsi, Zacharias Chrysopolitanus Præfat.in Euangelia, Nicephorus lib. 2. cap.40. fidem faciunt.

S.Thomam in Parthia, Media, Persia, Æthiopia, India, Taprobane, Hircania, Germania, referunt Eusebius lib.3. Histor. Eccles.cap.1. Rufinus lib 1. Histo. cap 9. Socrates lib. 1. cap.15. S.Gregorius Nazianzenus orat.25. S Chrysostomus homil. de Duodecim Apostolis, Sophronius de Script. Eccles.S.Gregorius homil.17. in Euangelia, S.Isidorus de Vita & Morte Sanctorum, cap.75. Oecumenius præfat. in Acta, Dorotheus in Synopsi, Zacharias Chrysopolitanus præfat.in Euangelia, Nicephorus lib.2.Historiæ,cap.40.

S.Matthiam in Iudæa & Æthiopia, Sophronius de Scriptoribus Ecclesiasticis, Dorotheus in Synopsi, S. Isidorus de Vita & morte Sanctorum, cap.80. Oecumenius Præfat.in Acta, Nicephorus lib.2.cap.40. autumant.

S.Iacobum Alphæi fratrem Domini, ab Apostolis Ierosolymorum Episcopum ordinatum constat ex Eusebio lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ, cap.1. S.Epiphanio hæresi 29. S.Chrysostomo homil.87. in Ioannem, & aliis. Qui propterea non legitur ad alias Prouincias missus ad prædicandum Euangelium, vt præcipuè illius primigeniæ Ecclesiæ & Iudæorum curam haberet.

S. Paulus iure gloriatur se ab Ierusalem vsque ad Illyricum cuncta Euangelio Christi compleuisse. Peregrinationes Pauli, Prouincias obitas in quibus Euangelium disseminauerit, egregiè descripserunt Simeon Metaphrastes in Comment. de Certaminibus SS. Apostolorum Petri & Pauli 29. Iunij, Oecumenius præfat. in Acta Apost. & in Epist. Pauli, aliique permulti: atque in primis eas in peculiari Tabula graphicè pinxit, & scitè descripsit Ortelius in Orbis Theatro. De Pauli in Hispaniis prædicatione diximus suprà cap. 6. Et sanè Prouincias & regiones in quibus Apostoli Euangelium prædicarunt, maiori ex parte etiam percensent Martyrologia iis diebus quibus natalem diem cuiusque Apostoli consignant. Anonymus quidam Thebanus Panopolita in libris Testimoniorum de Christo, è Gentium libris, apud Photium in Bibliotheca num.197. exponit, *Singuli vbinam locorum Apostoli salutarem doctrinam prædicarint, quaque ratione humanis curis ac laboribus sint defuncti.*

Secunda Demonstratio. Si consulamus publicas Ecclesiæ Tabulas, nimirum; Græcorum Menologia, Latina Martyrologia S. Bedæ, S. Adonis, Vsuardi, Rabbani, S.Notkeri, & aliorum, atque in primis ipsum Romanum postremò editum, multiplicisque accessionibus auctum & locupletatum, facilè

cilè deprehendemus, nullam ferè in toto orbe reperiri Prouinciam, in qua vel Martyres, vel Confessores, vel sacræ Virgines, aut Monachi, aut Sancti Episcopi non floruerint.

Tertia Demonstratio. Quicunque percurrat omnia sacra Concilia quæ hactenus typis excusa extant, præsertim ea quæ nouissimè edidit & Scholiis illustrauit Seuerinus Binius: item ea Græca Latina quæ Romæ nuper prodierunt in lucem, in iisque animaduertat inscriptiones Vrbium & Prouinciarum vbi ea Concilia celebrata sunt: insuper subscriptiones Episcoporum innumerabilium & diuersissimarum ciuitatum: videbit planè nullam penè in mundo esse Prouinciam, in qua Episcopi, Ecclesiæ, Christiani aliquando non fuerint. Hieronymus Paulus edidit Prouinciale Ecclesiarum, extractum ex libro Cancellariæ Apostolicæ, quod est quasi Breuiarium omnium Episcopatuum totius orbis: vbi cernere est nullam ferè esse in vniuerso regionem in qua Episcopatus aliquis fundatus non fuerit.

Quarta Demonstratio. Si Perlegamus attentè Acta innumerabilium Sanctorum, vel Martyrum, vel Confessorum, vel sacrarum Virginum, aut mulierum quæ descripta, editáque ad hanc vsque diem extant à Simeone Metaphraste, Aloysio Lippomano, Laurentio Surio, Iacobo Monbritio, Iacobo Mossandro, Francisco Haruæo, & aliis: vel quæ manuscripta adhuc multis, magnisque voluminibus in nobilissimis Bibliothecis, Vaticana præsertim, asseruantur: vel quæ de Vitis Sanctorum habentur apud Vincentium Beluacensem, Helinandum, S. Antoninum, Petrum de Natalibus, & alios recentiores: in promptu cognoscere licebit, in cunctis orbis regionibus fuisse aliquando Christianos, Ecclesias, Episcopos, viros sanctos, &c.

Quinta Demonstratio. Qui studio & labore peruolutare voluerit, veteres, & Recentiores Ecclesiasticæ Historiæ Conscriptores, vti Eusebium Cæsariensem, Rufinum, Seuerum Sulpitium, Paulum Orosium, Socratem, Theodoretum, Sozomenum, Euagrium, Cassiodorum, Procopium, Cæsariensem, S. Gregorium Turonensem, Paulum Diaconum, Anastasium Bibliothecarium, Landulphum Sagacem, Suidam, Georgium Cedrenum, Ioannem Zonaram, Constantinum Manassem, Michaëlem Gliccam, Nicephorum Callistum. Item Chronographos Eusebium, S. Hieronymum, S. Prosperum, Victorem Tunnensem, Ioannem Biclariensem, Idacium Lemicensem, Marcellinum Comitem, S. Isidorum, S. Bedam, S. Adonem, Hermannum Contractum, Marianum Scotum, Sigebertum, Abbatem Vrspergensem, & innumeros alios posteriores Historicos & Chronologos, quorum iniri ratio non potest: manifestè reperiet, vbique terrarum variis temporibus Christianam religionem fuisse propagatam.

Sexta Demonstratio. Singulares & peculiares quique cuiusuis gentis Historici, qui omnium fermè nationum editi habentur, & omnes nunc percensere opus esset immensum: accuratè notant, primam cuiusque nationis ad fidem Christianam conuersionem, primos gentis Apostolos, religionis sacræ fundationem, propagationem, progressus. Sic Ambrosius Morales, & alij Hispaniæ, sic Polydorus Virgilius Angliæ, Hector Boëtius Scotiæ, Matthias Michouiensis & Martinus Chromerus Poloniæ, Antonius Bonfinius Hungariæ, Sebastianus Munsterus Germaniæ, Ioannes Meyerus Flandriæ, Paulus Æmilius Galliæ: Ioannes Magnus Gothiæ: sic alij innumeri.

Septima Demonstratio. Extant plurimi recentiores rerum Ecclesiasticarum vel Historici, vel Chronologi, qui singulis quibusque sæculis à Passione Domini ad nostram vsque ætatem, diligenter annotarunt, quibusdam in regionibus mundi annuntiatum, receptúmque fuerit Christi Euangelium, quinam Episcopi, Martyres, Sancti claruerint: & quidem nullam propemodum prouinciam orbis omittunt, in qua Christianismus non viguerit. Verùm cùm omnes in hoc scribendi genere illustres fuere, enumerare longum nimis esset: saltem conferat se lector ad Chronographias Arnaldi Pontaci, Gilberti Genebrardi, Iacobi Gordoni: sed in primis ad Baronij Annales, qui sunt sanè præclarum totius Ecclesiasticæ antiquitatis promptuarium, & eorum quæ dicimus fidem indubitatam probabit.

Octaua Demonstratio. Consensus quoque hostium orthodoxæ veritatis hoc ipsum adstruit, mundum etiam hoc tempore plenum esse Christiana religione. Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, pag. 768. hæc habet: *Anno 1569. Dauid Chytræus Lutheranus Orationem in Academia vrbis Rosarum habuit de Statu Ecclesiarum hoc tempore in Græcia, Asia, Africa, Hungaria, Boemia, Æthiopia, &c. qua docet per totum orbem terrarum non modò esse Christianos, sed nec differre quantum ad substantiam doctrinæ, & Liturgiarum, seu Missarum solemnia, à Pontificiis (sic nos appellat) sed tantùm in exiguï momenti ritibus.* Et pag. 774. *Anno 1580. Chytræus Lutheranus Orationem vulgat de statu Ecclesiarum hoc tempore in Græcia, Asia, Africa, Æthiopia, Armenia, &c. Illic autem docet, apud omnes eas gentes cuncta esse Missarum plena, Sacramenta septem dispensari, Ecclesiam per Hierarchiam à Patriarchis in Archiepiscopos, Episcopos, &c. descendentem administrari, Sanctis innocationes, honores, imagines, salem pictas adhiberi, tria loca morientium discerni, vt tertius media conditione inter beatos & damnatos colloceter, applicari sacrificiū Missæ pro viuis & defunctis. Constantinopoli viginti esse Christianorum templa: vigere illic Senatum siue Collegium duodecim Sacerdotum, cum quo Patriarcha communicatis sententiis per inferiorum graduum Pastores res inferiores gubernet.*

Syros & Georgianos, veterem Iberiam & Albaniam incolentes inter Colchos, & Caucasum, Mare Caspium & Armeniam, in decem & octo Episcopatus distribui. Syros Liturgiæ suæ auctorem D. Basilium laudare, Armenios à finibus Cappadociæ & Ciliciæ vsque ad Iberiam, mare Caspium, Mediam, & Assyriam, longissima terrarum spatia occupantes, religione & ritibus esse Pontificiis simillimos. Habere Patriarcham quem Catholicum nominent: in Missa Inuocationis & intercessionis Sanctorum & oblationis Sacramenti præ ceteris expressius, prolixiúsque meminisse

Passim etiam in Perside ac toto Oriente idem facere Christianos, vni Patriarchæ quem Iacelicham appellent, obedientes. Maronitas ad montem Libanum, Latinæ Ecclesiæ in cunctis esse conformes. Multos latius in Asia & Africa Iacobitas à Iacobo Syro propagari, & Missis operam dare. Hæc Genebrardus.

Nona Demonstratio. Præter ingentes illas fidei propagationes in Europa, Asia & Africa, quas fusè in superioribus descripsimus, hoc nostro decimo septimo, & superiori sexto decimo sæculo in Africa præsertim & Asia aperta sunt aut planè reperta no

ta noua regna & gentes in quibus Euangelium de nouo plantatum, per miniſtros ſacratos viros ex ordine Prædicatorum, Franciſcanorum, Auguſtinianorum, Societatis Ieſo. Et quia omnia percenſere nimis eſſet longum, quædam tantùm breuiter indicabimus.

In Africa, Anno Salutis 1561. Pater Conſaluus Silueira è Societate Ieſo in regnis Inhambanis & Manomotapæ quæ ſunt ad Oceanum Barbaricum inter Sophalam & Mozambique è regione Inſulæ S. Laurentij, prædicato Euangelio Regem Manomotapæ, cum matre & trecentis proceribus baptizauit: tandémque pro fide impiorum manibus interfectus eſt. Vti latiùs referunt Laurentius Surius in Commentario Rerum in orbe geſtarum, Anno Domini 1540. Maffæius lib. 2. Selectarum Epiſtolarum ex India, & Nicolaus Godignus in vita eiuſdem Gonzali Silueiræ. De noua miſſione Euangelij in Manomotapæ regnis, agit Ferdinandus Guerterius in Annalibus Relationibus annorum 1607. 1608. lib. 1. cap. 2.

Petrus Martinez è Societate Ieſo in litteris è Goa V. Idus Decembris, 1586. ad Præpoſitum Generalem, in quibus narratio memorabilis cuiuſdam naufragij continetur, agens de eiſdem oris, ait: *Senam (quod munitiſſimum eſt Luſitanorum propugnaculum) peruenimus, Monaſterio Patrum Dominicanorum, Ordinis eiuſdem Patre Inquiſitore amico & familiari meo vrgente, ſumma cum humanitate excepti.* Deinde ſubdit: *Sena ſoluentes, ad Moſanbicum portum ſani & incolumes acceſſimus. Religioſi Ordinis D. Dominici ſummis à nobis precibus contenderunt, vt ad eos hoſpitij cauſa diuerteremus.*

De admirabili Euangelij propagatione in Guinea, & continenti magna Ora Æthiopici Oceani, ac Sierra leona, extant copioſæ relationes Ferdinandi Guerreri ab anno Domini 1600. vſque ad 1608. dignæ ſanè quæ ab omnibus legantur; præſertim ea quæ in Annalibus Relationibus annorum 1607. & 1608. libro 4. integro per octo capita differit.

Denique in Angola, Sophala, Mozambica, Quiloa, Melinde, aliiſque Africæ oris, atque in Inſula S. Laurentij longè, latéque plantatam Chriſtianam religionem per Luſitanos, cunctæ eorum hiſtoriæ loquuntur: & recentiores Relationes affirmant.

In Aſia verò, Ferdinandus Guerrerus in Annalibus Relationibus annorum 1607. 1608. lib. 1. cap. 1. hæc narrat: *In ea Chaldea parte quæ à Babylonia ad Fretum vſque Baſſora protenditur, quà Euphrates in fuſum Tigrim in Perſicum Sinum exonerat, Chriſtiani magno numero degunt, qui ſe S. Ioannis Baptiſtæ nuncupant: ſubiecti verò ſunt cuidam Arabum Regi nomine Cidmorobena. Cæterùm magnopere expetunt S. Romanæ Eccleſiæ communionem, vt ab erroribus multis quos eis vetuſtas, quo hactenus ab Eccleſia ſeparati manſerunt, in eos inuexit, fideli miniſtrorum opera liberentur. Nec ſolum his in partibus reperiuntur Chriſtiani, ſed etiam per totam Meſopotamiam, aliáſque Prouincias latè funduntur. Cùm autem ij S. Ioannis Chriſtiani, eorúmque Dynaſta vehementer vexarentur à Turcis qui ad Fretum Baſſora arcem munitiſſimam extruxerant: miſſis in Indiam ad Proregem Luſitanum legatis, orabant ſibi naues aliquot bellicas cum delecto milite mitti, quibus & vim hoſtium propulſare, partémque Freti tranſmittere, & Turcas inde depellere poſſent. Quod ſanè eiuſmodi ſubſidio, factu haud difficile videretur, & rebus Luſitanicis in India cum primis conduceret; cùm ad honoris famæque nomen præclarum, quod ea parte arma, Imperiúmque extenderent; tum ad vberes prouentus inde capiendos. Rex enim ille cupit cum Rege Luſitano fœdera iungere, ſéque in eius nomen, fidémque committere, ac locum arci condendæ in Freto Baſſoræ Luſitanis concedere. Simúlque litteras dedere ad Prouincialem Societatis Ieſu in India, vt eorum cauſam apud Proregem iuuaret, foueréque, quò iis poſtulata concederentur: Patreſque illò mitterentur, qui puram, ſincerámque Chriſtianam religionem, quam ſequi & amplecti deberent, gentem docerent. Ingentem fidem hiſce rebus adſtruebat Luſitanus quidam Andreas Pereyra, qui cùm ab India Luſitaniam terreſtri itinere proficiſceretur, per eas regiones tranſierat, atque cum Chriſtianis illis familiariter verſatus fuerat, à quibus omnia eorum vota & deſideria de Orthodoxa religione amplectenda perceperat, Regreſſúſque in Indiam ob certa ſibi conficienda negotia, ſtatim in Chaldæam redierat, vt Epiſcopo cuidam, quem Chriſtiani illi Romam ad Summum Pontificem præſtandi ſacramenti cauſa deſtinabant, ſe ſocium & comitem adiungeret. Inde etiam ad Catholicum Regem profecturi, quo eius quoque auſpiciis & auxiliis eius gentis ad veram fidem reductio perficeretur.* Hactenus Guerrerus. Diximus ſuperiùs hoc ipſo capite, Epiſtolas Indicas Ieſuitarum anni 1555. tradere S. Ioannem Euangeliſtam ad Baſſoras vſque Euangelium intuliſſe.

In Armuzia & Cambaia eſſe Chriſtianos, idem Guerrerus lib. 1. cap. 7. docet.

In Dio, Chaul, Dabul, Goa, Salſete, Bacaim, Tana, Daman; Cochino, Vaipicota, Calecuth, Onor, Cranganor, Frauancor, Coulam, Totucotim, Malipur, ſeu S. Thoma, Cotare, in Regno Biſnagæ, Maduræ in Regno Pegu, in Regno Siam, in inſula Zeilam, in Malaca, in Samatra, in Inſulis Molucis, eſſe Chriſtianos, Eccleſias, miniſtros verbi, & cunctæ recentiores rerum Indicarum Hiſtoriæ, & omnes earum partium fideles relationes loquuntur. Conſtatque in pleriſque nominatis ſeu vrbibus ſeu Prouinciis eſſe etiam Cœnobia Prædicatorum, Franciſcanorum, Collegia, ſeu Domus, aut Reſidentias Societatis Ieſu. Sed de his vide pleniùs Ferdinandum Guerrerum in Annalibus Relationibus annorum Chriſti 1607. 1608. lib. 2. integro.

De magno Imperio Sinarum.

CAP. XV.

Sinarum ex veteribus Geographis meminere tantùm Ptolemæus lib. 7. cap. 3. Marcianus Heracleotes in carmine Geographico, Stephanus de Vrbibus Ptolemæus quidem habet: *Sinæ terminantur à Septentrionibus parte Serica: ab ortu ſolis atque meridie, terra incognita: ab Occaſu India extra Gangem.* Deinde ſubdit: *Sinarum ſinus. Kangura Sinarum ſtatio.* Putat Mercator eſſe Caoton in ora Sinarum. Addit verò Ptolemæus: *Ciuitates autem Sinarum Mediterraneæ hæ nominantur: Acadra, Aſpithra, Cocconagara* (Sagara) *& Metropolis. Thinæ: eam tamen non areæ mœnia habere dicunt, nec quidquam memoratu dignum.*

Arrianus in Periplo Maris Erythræi extremo: *Extrema regionum quæ ad ortum ſita ſunt, in loco quodam mari deſinente, ſita eſt maxima ciuitas Thina nuncupata, à qua lana, filum, ethonicum, ſericum, Barygazam per Bactra pedeſtri itinere deportatur. Ad illam autem vrbem Thina difficilis eſt acceſſus: rarò*

enim

enim pauci quidam inde veniunt. Loqui Arrianum de Thina metropoli Sinarum, & Stukius annotauit, & res est perspicua. Sinarum regionis meminit etiam Beniamin Tudelensis in Itinerario pag. 97. quam appellat regionem Sio.

Iosephus Scaliger lib. 3. Can. Isagogicorum pag. 319. hæc annotat: *Sinas etiam Marcianus, Periegetes: scriptor vetustissimus vocat: post quem Ptolemæus circumscribit eos ab Oriente, terra incognita: cum satis constet, non terra, sed Oceano Iapponensi eos finiri. Arabibus dicuntur Tzinin, vnde eorum metropolis Thina quia Th cum leni sibilo, Ic cum densiore efferunt. Propterea Lusitani primi omnium, quod illud sibilum exprimere non possent, Chinas vocarunt, à quibus vitiosa appellatio Chinarum pro Sinarum, aut Tzinarum, in omnem Europam propagata est. Durius extulit Georgius Chrysococces, apud quem scriptum extat Nzin, pro Sinon: cuius regni metropolim vnicam ponit Cantzan. Quo tempore Marcus Paulus Venetus in illis partibus degebat, Tartari ea loca virtute, atque armis occupata tenebant, quibus per annos XCIII. potiti sunt. Iis pulsis, iterum Sinæ pristini regni solium asseruerunt.*

Sinarum regionis situm Hieronymus Osorius lib. 11. Rerum Emanuelis in hunc modum describit: *Sinarum regio est latissima: ab ortu namque Solis vltima terrarum existimatur: ab occasu vltimis Indiæ terminis definitur: ab Austro Oceano alluitur: à Septentrione verò montibus altissimis, multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, qua ad Septentrionem spectat, ab occasu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, continens est: cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus; Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit vt sæpe à Scythis virtute superentur, & ipsi vicissim non rarò Scythas dolis & artificio vincant. Montes tamen qui à Septentrione in Austrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt. Valles atque camporum planities interiectas Sinæ muris latissimis ita muniunt, vt Scytharum impetum à se facilè propulsent. Regio est maximè omnium fertilis, & abundans rebus omnibus ad vitæ cultum & luxum, & elegantiam necessariis.*

Maffeius verò initio lib. 6. *Sinarum regio, quam hodie Chinam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ ab Oriente & à Meridie alluitur Oceano, quem Sericum, vel Eoum prisci dixere: ab Occidente Indiam vlteriorem attingit: à Septentrione cingitur Massagetarum, Scytharúmque limitibus. Multo latiùs quondam imperasse gentem, Annales ipsorum ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim, ab iis denominatæ nationes, haud obscurè testantur. Sed cùm sua ipsi mole, viribúsque fatigarentur, sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria intra hosce fines recepere sese, graui proposito edicto, ne quis iniussu magistratuum excederet. Regna seu Prouincias vastæ magnitudinis numerant quindecim, cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur, radiísque solis, suapte natura vitales puro ac patenti excipit sinu: sic fit, vt saluberrimo cælo, & purioris auræ dulcedine perfruatur: ac simul inclyta fertilitatis gleba frugum omnis generis fundat copiam, bifero, triferóque prouentu.*

Ioannes Gonzales Mendocius lib. 1. de Rebus Sinarum, cap. 1. *Ingens hoc Sinarum Imperium omnium Asiæ terrarum est orientalissimum: ab occasu attingitur Prouincia Chuachinchina: alluitur maiori ex parte a Meridie & Ortu magno Oceano Orientali: supra Chuachinchinam ad Septentrionem finitur regione Brachmanûm: inter quos & Sinas sunt asperrimi & inaccessi montes. Viciniores à Septentrione sunt Tartari, quos ingens murus à Sinis discludit.*

Ortelius in Tabula Chinæ: *Hanc regionem descripsit peculiari libello Bernardinus Scalantus Hispanica lingua, ex quo nos hæc pauca in Latinam transtulimus. Vastum hoc regnum China, incolæ Tame, & seipsos Tangis vocant: a vicinis accolis autem China nominatur. Fines huius regionis sunt ab Oriente mare Eoum: Cauchinchina prouincia à meridie: Bramas ab Occidente: à Septentrione verò Tartaros vicinos habet gentem bellicosissimam, à quibus muro manu facto, & monte natiuo disparatur. Regio soli & cæli temperie, nec non hominum industria omnium rerum ferax.*

Gerardus Mercator in Tabula Regni Sinarum: *China regnum amplissimum ac potentissimum incolæ Tame & se ipsos Tangis vocant, Marcus Paulus Mangi, Ptolemæus vel hos, quod quidem Ortelio placet, quem plerique sequuntur: vel vicinas Cataienses, quod magis probat Mercator, vocat Sinas. Sita est autem regio omnis ad Oceanum Eoum, & ab ortu solis terrarum extrema putatur. Fines eius ab Oriente mare Eoum: Cuachinchina prouincia a Meridie: quà Occidens est, Brachmana, quà Septentrio sunt Tartari gens bellicosissima: à quibus montibus & muro longissimo discluditur. In vniuersum autem cinctus ille siue ambitus muri, montiúmque ad quingenta milliaria protenditur. Regio cæli & soli temperie, necnon hominum industria omnium rerum ferax.*

Horatius Tursellinus lib. 5. Vitæ Francisci Xauerij, cap. 8. *Sinarum regio, Asiæ pars est vltima, spatio locorum, & oppidorum frequentia nulli earum gentium secunda: quippe eius longitudo amplius C D. leucarum, latitudo C C C. perhibetur. Vrbibus autem habitatur ita frequentibus, vt superante multitudine, etiam flumina ipsa distentis constratæ nauigiis incolantur. Ab Oriente ac Meridie Oceano cingitur: à Septentrionibus muro latissimo ac penè infinito diuiditur ab iis Asiæ Scythis, quos vocamus Tartaros: ab Occidente vlteriorem spectat Indiam: Sinæ ipsi pacis quàm belli artibus aptiores, vnius regis nutum intuentur.*

Ego nunquam dubitauerim, Sinas esse Thinas Strabonis lib. 1. extremo, & sub initium libri 2. quos extremos Orientis populos constituisse videtur: eorúmque metropolim esse Thinam eiusdem Strabonis, & Arriani, vti initio huius capitis dicebamus.

Cæterùm de Regni Sinarum situ, magnitudine, amplitudine, natura, bonitate, opibus, moribus, institutis, legibus, religione, ritibus, miranda ac planè incredibilia, à plurimis optima ex parte, atque fide conscripta feruntur. Bernardinus Scalantus peculiarem libellum edidit de regno Sinarum, Hieronymus Osorius lib. 11. de rebus Emanuelis Lusitaniæ regis, Petrus Maffæius lib. 6. Rer. Indic. integro, multa de eodem Imperio prodidere. Ioannes Guilielmus Stukius in Scholiis ad Arriani Periplum Maris Erithræi, pag. 105. Sinarum regionem, gentísque mores ex Osorio descripsit. Gaspar à Cruce Lusitanus Ordinis Prædicatorum, qui multis annis Cantone Sinarum vrbe vixit, plura de Sinis prudenter & circunspectè litteris mandauit. Ioannes Gonsales Mendosius Augustinianus historiam regni Sinarum integro Commentario condidit. Alfonsus Sancius & Michæl Rogerius è Societate Iesu, qui apud Sinas sunt peregrinati, multa de Sinensibus scripsere, quæ se vidisse & habuisse affirmat Antonius Pos-

seuinus Bibliothecæ Selectæ lib. 9. cap. 15. editionis Coloniensis. Idem Posseuinus eodem cap. 15. & 26. 27. 28. 29. plura de Sinis, eorúmque institutis disserit. Abraham Ortelius in Theatro Orbis, in Tabula Chinæ, & Gerardus Mercator in Atlante maiore in Tabula Chinæ, accuratè breuitérque de regno, rebúsque Sinarum agunt. Horatius Tursellinus lib. 5. Vitæ Francisci Xauerij, cap. 8. Sinarum situm & mores describit. Ioannes Hugo Linscotanus in Nauigatione sua ad Indiam Orientalem, cap. 25. & 26. quæ habetur part. 2. Indiæ Orientalis, & Indica Hollandicarum nauium historia, quæ extat in 3. part. Indiæ Orientalis, complura de Regno Sinarum memorant. Sed cum primis Ferdinandus Mendez Pintus, qui Sinarum regionis maiorem & meliorem partem perlustrauit, atque quæ oculis vidit, fideliter memoriæ consignauit, innumera, & propemodum supra fidem de Sinarum terris narrat in sua Peregrinatione, à cap. 61. vsque ad 131. His accedunt plurimæ Relationes, Itineraria, Epistolæ Indicæ, & Sinicæ variorum, præsertim Patrum Iesuitarum, quæ de regione & rebus Sinarum admiranda referunt. Nouissimè Matthæus Riccius qui multos annos in Regno Sinarum vixit, ac Pechini tandem mortuus est, & Nicolaus Trigautius, qui annos omnino triginta in eodem Regno, ac Pachini metropoli versatus est, ambo ex Societate Iesu, peculiari Volumine de Expeditione Christiana Societatis Iesu apud Sinas, certiora & compertiora de regione & gente tradidêre: sed de situ & amplitudine Regni singulariter multa lib. 1. cap. 2. & lib. 4. cap. 2. exposuêre: qui tandem hæc subdunt: *Efficies totam regni Sinensis aream in latum, id est, ab Austro in Boream Italicis milliaribus mille quadringentis excurrere: leucis verò ex tertia partis symmetria subductis, quadringentis & octoginta: in longum verò sine ab Ortu in Occasum, ex eo quod duobus gradibus breuior est, excurrit in Italica milliaria mille trecenta viginti: leucas verò quadringentas & quadraginta.*

In id verò cuncti eruditi conueniunt, Marcum Paulum Venetum, cùm ante trecentos & ampliùs annos, Orientis regiones peragraret, multa de Sinarum prouinciis & vrbibus (quamuis sub Tartarorum nomine, quod eo tempore Sinæ sub Tartarorum dominatu essent) perscripsisse. Nam si quis contulerit quæ Marcus Paulus lib. 2. Regionum Orientalium, præsertim cap. 9. & sequentibus de vrbe Cambalu, & cap. 53. & sequentibus de prouincia Mangi, & cap. 64. & sequentibus de vrbe Quinsay memoria prodit, cum iis quæ alij de Regno Sinarum narrant, facilè deprehendet nos vera dicere, & Paulum multa de Sinis sub Tartarorum nomine retulisse.

Huius amplissimæ regionis notitia, quæ iam olim tenuis & exigua habebatur, adeò posterioribus temporibus exoleuit, atque in obliuionem venit Europæis, ac præsertim Hispanis, qui omnium à Sinis sunt remotissimi, & occidentalissimi, vt prorsus obscuri & incogniti Sinarum populi manserint, ac nudum tantùm Sinarum nomen audiretur. His accedebat, quòd Sinarum magistratus seuerissimis legibus prohiberent, quenquam regni finibus pedem efferre, aut aduenas, præsertim in mediterranea iniussu rectorum admittere: contenti intraneis regionis opibus: nulla cum exteris gentibus aut fœdera iungere, aut bella gerere. Quæ res eos mundo penè ignoratos, & veluti in nido suo reconditos habebat: quousque tandem superiori sæculo immanibus Lusitanorum in Orientem nauigationibus aperiri cœperint: siquidem anno Salutis MDXVII. Fernandus Petreius Andradius cum classe nouem nauium Sinam petiit, magnamque regionis & gentis notitiam hausit, vti latiùs Osorius lib. 11. & Maffeius lib. 5. extremo, & 6. extremo commemorant. Posteà verò Castellanorum victricibus armis, repertis & in potestatem redactis insulis Philippinis, duce Michaële Lopezio Legaspio anno MDLXIV. ex propinquitate locorum, & mercatorum nauigationibus, exploratiores nostris redditæ sunt Sinarum res: indéque vberior earum cognitio indies variis multorum vel peregrinationibus, vel legationibus, vel ministrorum Verbi prædicationibus, propagatur: vt iam magnitudo, opes, instituta, religio illius Imperij omnibus sint notissima.

De insanæ substructionis muro qui Sinas à Tartaris separat, cùm multi accuratissimè egerint, nemo tamen diligentiùs ac certiùs Ferdinando Mendezio Pinto in Peregrinatione sua cap. 95. qui illum sæpe vidit, & altitudinem, latitudinémque dimensus est, vt pote qui ad murum illum præsidiarium militem aliquod tempus egerit. Ait, excurrere CCCXV. leucas in longitudinem, altitudinem verò esse sex brachiorum, latitudinem autem seu crassitiem quadraginta palmorum: ab imo vltra mediam muri altitudinem, nempe quatuor brachiorum, extare loricam seu projecturam, & quasi sepimentum continuò ductum, munitionis in modum, quam vulgò Terraplenum vocant, calce & arena validè bituminatum, quod bis tanto quàm murus ipse crassius est: opus aduersus omnem vim inexpugnabile. Durasse extructionem aiunt XXVII. annos, opera septingentorum & quinquaginta millium hominum continuò laborantium.

Num in Sinarum regione ante annum Domini MD. aliquando prædicatum fuerit Euangelium.

CAP. XVI.

EVangelij in his terris olim prædicati, & Christianæ religionis illic alicubi plantatæ, coniecturæ quædam, & haud prorsus incerta vestigia sunt animaduersa.

Marcus Paulus, qui Sinarum prouincias peragrauit, agens de vrbe Cingiansu (quæ nominis compositio Sinicam vrbem proculdubio indicat) hæc ait lib. 2. cap. 61. *Sunt in ea Ecclesiæ Christianorum Nestorianorum, quas ædificauit Marsacis Nestorianus, qui à magno Cham in ciuitate illa Præsulatum obtinuit anno scilicet Domini MCCLXXXVIII.* Et cap. 64. describens magnitudinem & opulentiam vrbis Quinsay, quam constat Sinicam esse, inquit: *Vna sola est in ea Ecclesia Christianorum Nestorianorum.*

Ioannes Gonzalez lib. 1. Hist. Sinicæ, cap. 1. nonnulla Christianismi indicia in Sinarum regione annotauit, quæ hic inseremus. Num etiam hodie Sinæ mira quadam religione colunt simulachrum vnico tantum corpore efformatum, è cuius humeris tria capita mutuò sese respectantia exsurgunt. Quo significari ipsimet, cùm ratio ab ipsis exquiritur, autumant, tria illa distincta capita,

non

non nisi vnam voluntatem habere. Quæ sanè effigies Christianè de S. Trinitate intelligi queat, in qua in vna natura sint tres personæ vnam voluntatem habentes.

Insuper venerantur imaginem formosæ puellæ, infantem in gremio fouentis, quam ferunt Virginem peperisse, fuisséque filiam magni cuiusdam regis, quæ totam vitam sanctissimè & innocentissimè absque peccati labe peregerit. Ad eam intentè, deuotéque preces fundunt: nec quid amplius de ea norunt.

Visuntur etiam in toto regno Sinarum antiqui operis multæ, picturæ duodecim virorum, cum eisdem propemodum notis & insignibus quibus nos Sanctos Apostolos exprimere consueuimus: quas tametsi tradant fuisse quorundam hominum Philosophiæ laude, & vitæ integritate clarorum, qui tandem in Angelos euaserint, diuináque nunc gloria in cœlo perfruantur: facilè tamen existimari potest, eos reuera fuisse duodecim Christi Apostolos.

Gaspar à Cruce Lusitanus, de quo anteà dicebamus, narrat, se aliquando ad insulam ingentis fluminis deuectum, Cœnobium admirandæ structuræ vidisse, in quo Monachi nostris haud absimiles, sed prauæ tamen superstitionis cultores, religiosam vitam agere viderentur: vbi sacellum, seu Oratorium cernebatur egregia arte & ornatu conspicuum, quò gradibus ascendebatur, ferreis cancellis inauratis vndique cinctum. Erat altare, pretioso ornamento, quod Frontale vocant, opere Phrygio ex auro & serico intexto, vestitum: cui impositum erat simulachrum mulieris specie florentis ætatis, quæ puellum ad pectus complexum gestabat: infantis verò brachiola collo mulieris implexa erant: ante imaginem lampas perpetuò accensa lucebat. Ad huius formæ conspectum Gaspar cùm substitisset, nouitate rei inter barbaros admirandæ defixus, rogabat Sinas, quidnam ea effigies indicaret: qui tamen picturæ nullam certam rationem explicarant. Sed nos statim in eam cogitationem adducimur, Dei genitricis & infantis Iesu fuisse figuram.

His addit idem Gonzalez, in publicis, authenticisque Armeniorum Christianorum monumentis extare, S. Thomam Apostolum cùm primùm prædicasset in India, inde Sinarum regionem petiisse, atque ibi Euangelium annuntiasse: sed quod tunc Sinæ funestis bellis impliciti essent, minus aures Euangelio accommodassent: vnde paucis baptizatis, vberiorem frugem Apostolum reportare nequiuisse: Atque ex iis omnibus anteà dictis, verisimile idem Gonzales existimat, Thomam Apostolum in Sinarum regnis nonnulla Euangelij semina sparsisse: exindeque mansisse siluestres illos & sine cultura frutices quos prædiximus.

His maximè fidem conciliant, quæ Matthæus Riccius & Nicolaus Trigautius lib. 1. de Expeditione Sinica, cap. 11. narrant: cùm enim nonnulla de vestigiis Christianitatis apud Sinas annotassent, ac Crucis cultores eo in regno non paucos extitisse memorarét, hæc addunt: *Hæc maximè sunt quæ ex ipso Sinarum regno vestigia deprehendimus: sed tamen rei Christianæ in his regnis originem altiùs etiam referre possumus, ex iis quæ ex ora Malabarica codicibus Chaldæis colligi curauimus, quarum oram D. Thomæ Apostoli opera Christo adiunctam, clarius est quàm vt in dubium etiam à pertinacibus reuocari possit. In iis ergo codicibus legimus clarissimè ab eodem Apostolo Christi fidem in Sinas inuectam, & plures in eo regno Ecclesias constitutas. Et ne cui res tanta dubia fortasse videatur, testimonia ipsorum codicum è Chaldæo ad verbum Latinè reddita hic adscribam quæ P. Ioannes Maria Campori è nostra Societate eius vineæ cultor annos iam plures, & sermonis Chaldæi benè peritus, iussu R. Archiepiscopi P. Francisci Roitz, eiusdem Ecclesiæ Pastoris è nostra Societate, transtulit, & propria manu nostrorum rogatu transcripsit, vt in hos Commentarios inferrentur, ne quando periret tam insigne antiquitatis monumentum. Id igitur ita se habet: In Breuiario Chaldæo Ecclesiæ Malabaricæ D. Thomæ, quæ vocatur Gaza, id est, Thesaurus in Officio D. Thomæ Apostoli, in secundo Nocturno, in vna lectionum sic habetur ad verbum: Per D. Thomam euanuit error idololatriæ ab Indis. Per D. Thomam Sinæ & Æthiopes conuersi sunt ad veritatem. Per D. Thomam Baptismi Sacramentum acceperunt, & filiorum adoptionem. Per D. Thomam crediderunt, & confessi sunt Patrem & Filium & Spiritum Sanctum. Per D. Thomam acceptam seruauerunt fidem vnius Dei. Per D. Thomam doctrinæ viuificæ splendores orti sunt vniuersæ Indiæ. Per D. Thomam regnum cælorum volauit, & ascendit ad Sinas. Deinde in quadam Antiphona sic habetur: Indi, Sinæ, Persæ, & cæteri insulani, & qui in Syria, Armenia, Græcia, & Romania in commemoratione D. Thomæ offerunt adorationem nomini tuo sancto. In summa verò Canonum Synodalium, parte 2. Sermone 6. cap. 19. de Canonibus constitutis super Episcopos & Metropolitanos. Simul habetur Canon Theodosij Patriarchæ in hæc verba: Hæ sex sedes capita Prouinciarum, & Metropolitæ, videlicet, Hilam, Nzibin, Prath, Assur, Bethgarmi, & Halab, qui digni habiti sunt, vt ordinationi Patriarchæ interueniant, nec absint, vt alij quarto quoque anno apud Patriarcham conueniant. Sic etiam Episcopi magnæ prouinciæ, nimirum reliqui Metropolitæ, Chinæ, Indiæ, Pasés, Mauzaorum, Xam, Raziquæorum, Heziona (hæc est Cambaia) & Smarcandæ (hæc est Mogor) qui longissimè absunt, nec vastissimi montes, & turbulentissima maria, permittunt eis transitum ad libitum, mittant litteras consentionis, id est, communionis, ad Patriarcham sexto quoque anno. Quando verò Lusitani Cocinum appulerunt, regebat hanc Ecclesiam Malabaricorum montium Dominus Iacobus, qui sic scribebat, Metropolita Indiæ, & Chinæ. Eodem anno Dominus Ioseph post prædictum Dominum Iacobum, qui Romæ diem obiit, sic subscribebat: Dominus Iosephus Metropolita totius Indiæ & Chinæ. Et hic est antiquissimus titulus Episcoporum huius Ecclesiæ.* Hactenus Riccius & Trigautius.

Antonius Gouea Augustinianus in Itinerario Alexij Menesij Archiepiscopi Goani, lib. 2. cap. 1. ex eisdem antiquis monumentis Christianorum S. Thomæ, qui incolunt montana regni Malabar, pluribus demonstrat, Thomam Apostolum in India & in Sinarum regione Euangelium annuntiasse. Quam etiam S. Thomæ prædicationem in vltimis Sinis Nicephorus Callistus proculdubio ex aliquo prisco Ecclesiasticarum rerum scriptore, indicasse videtur lib. 2. Hist. Ecclesiast. cap. 40. cùm de Thoma Apostolo refert: *Miraculis, prodigiisque maximis Parthos, Medos, Indos, ipsósque Æthiopes in admirationem adducit. Ad hæc quicumque in extrema Orientis ora, & ad vltimum Oceanum colunt,* (en disertè Sinas) *insulam quoque quam Taprobanam vocant, gentémque Brachmanum prædicatione illustrat.*

Petrus Ioannes Maffeius Rer. Indicarum lib. 2. *Thomas Apostolus in Coromandelis regno, Christiana re benè gesta, perrexit ad Sinas, quorum ea tem-*

pestate celeberrimum erat nomen: ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit: atque haud pœnitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultũ adificatis, in Coromandelem ad reuisendos & confirmandos in fide neophytos rediit. Et lib 6. de gente Sinarum agens, ait: *Sanè, Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur, vt supra dictum est: & imago testatur id ipsum procera mulieris puerulum in sinu fouentis, cui ardentes hodiéque lychnuchos more nostro suspendunt. Sed ne Apostoli vlla iam ibi mentio, & cuiusnam ea sit effigies prorsus ignorant: adeo vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum desiderio in ea terra semẽ omne Christiana pietatis interiit.* Consentiuntque fermè recentiores scriptores, aliquando antè nostram patrúmque & auorum ætatem in terris Sinarum auditum & propagatum vtcumque Christianum nomen.

Sed nullo pacto hoc loco prætermittenda est pulchra meo iudicio & iucunda narratio, de Christiana religione aliquot iam retro sæculis, alicubi apud Sinas plantata, quam fide sua qui vidit, testatam reddidit Ferdinandus Mendez Pintus in sua Peregrinatione, cap. 96. is enim describens iter suum, quo à regiis ministris in custodia ducebatur ad vrbem Pachim regiam Imperij Sinarum, in hunc modum rem gestam exequitur.

Soluentes ab vrbibus Pacbano & Nachan, nostrúmque iter aduerso ingenti flumine in custodia habiti prosequentes, peruenimus ad vrbem Mindoam, qua magnitudine præfatas duas antecebat. Inde decem fermè leucas emensi, vidimus maximam vrbem solo aquatam, & in ruinis iacentem, & quantum oculis arbitrari potuimus, ædificiorum & murorum parietina vnius ampliùs leuca spatium ambitu complectebantur.

Cúmque à Sinis, qui nos ducebant, caussam tanta vastitatis exquireremus, in hanc sententiam eam explicabant: Hac vrbs olim dicta fuit Cobilouzan, qua vox Sinico sermone Florem campi significat, quondam potens & diues opum: sed ante centum quadraginta annos, externus quidam & ignotus homo illò appulit cum mercatoribus quibusdam portus Tanacarum regni Sian. Hic, vt scriptum extabat in libro quodam qui Toxefalem inscribebatur, illiúsque viri aduena res gestas continebat, videbatur esse homo sanctus, & Dei amicus: quamuis à Bonzis, id est, Sacerdotibus, seu literatis Sinarum, ob admiranda, qua patrabat opera, magus, & impostor haberetur. Siquidem intra mensem quinque mortuos in vitam reuocauerat, aliáque multa miracula, cum ingenti omnium admiratione & stupore designauerat. Habuit aliquas cum Sacerdotibus de rebus diuinis disputationes: sed aduersarios omnes conuictos & pudefactos fugauit. At illi multitudinem in virum Dei accenderunt, populo persuadentes, nisi illum interficerent, numinum ira, omnes calesti igne conflagraturos. Ergo vulgus vanis terroribus incitatum, domum pauperis cuiusdam textoris Ioannis nomine, vbi vir Dei diuersari solebat, facto impetu irrumpit, miserúmque Ioannem cum duobus generis, & filio, qui irruentibus se opposuerant, obtruncant. Ibi vir Dei lacrymis perfusus ad eos egreditur, grauíque oratione eorum scelera & impietatem, commotámque seditionem obiurgat: inter alia affirmans, Deum in cuius fide salutem essent consecuturi, non alium esse nisi Iesum Christum, qui è cælo in terram descenderat, vt humanam naturam assumeret: pro hominibúsque morte suscepta, sanguinis sui in Cruce fusi inæstimabili pretio, peccatores Deo iusta satisfactione reconciliauerat: cui Deus omnem in cælo & in terra potestatem tribuerat: omnibúsque qui in nomen eius crederent, veráque fide & operibus leges eius profiterentur, proposita esse in cælo certissima & amplissima præmia: omnes Deos quos Bonzij tot cruentis sacrificiis colerent, & adorarent, falsa & vana esse simulacra, qua dæmones subirent, vt inde falsa oracula, quibus homines in mendacium & errorem pertraherent, funderent. Hac cùm Sacerdotes audirent, in rabiem furoris acti, magnis clamoribus populo edixerunt. Diris omnino deuotum caput futurum, qui non statim ligna & ignem ad hominem illum viuum comburendum contulisset. Quod cùm summa diligentia & celeritate ab illis factum esset, ingenti accenso rogo, vir ille, signum Crucis oppositus, additis etiam quibusdam verbis, qua nunc memoria suffugerunt, sed tamen eodem in libro consignata seruantur statímque ignis mirabiliter extinctus fuit.

Populus viso tam grandi miraculo, magnis vocibus clamare cœpit: Potentissimus est Deus istius hominis, dignúsque quem vniuersa terra amplitudo adoret & veneretur. Vnus verò qui adstabat Bonzius princeps & auctor coorti tumultus, videns populum iam ab inferenda nece deterritum vltrò abscedere, in virum sanctum lapidem iecit, adiecitque, Qui non fecerit quod me fecisse videt, coluber nocturnus eum in igne deuoret. Ad cuius voces cæteri Bonzij magno saxorum imbre virum Dei oppresserunt. Corpore autem in profluentem demerso, fluminis aqua, mirum dictu! substiterunt: atque quinque dierum spatio, quo cadauer in medio alueo iacuit, amnis deorsum versus non fluxit. Quo miraculo moti complures, Fidem quam vir ille Sanctus prædicabat, amplexi sunt: multique ab illis propagati, eandem religionem profitentes iis in partibus degunt. Interim dum hac nobis Sina narrabant, superauimus quandam terræ prominentiam veluti promontorium, vidimúsque [illegible]iculum multis arboribus cinctum, in cuius medio ingens Crux lapidea egregij operis posita erat. Cuius aspectu (verè affirmauerim) deficiunt verba, quibus sensum quo tunc omnes Lusitani affecti fuimus, exprimere possim. Cúmque in genua procumbentes Chifuum rogauissemus, vt nos tantisper in terram exponeret, vt videre possemus illud quod homines illi nobis referebant. Impius ille gentilis tantum solatium nobis inuidens, caussatus longam nobis adhuc superesse nauigationem ad proximum vsque diuersorium, in quo noctem illam acturi eramus. Ex qua ethnici duritia mœsti admodum reddebamur. Cæterùm cùm Dominus Deus noster pro immensa sua pietate vellet nos cælesti quadam consolatione afficere, nouo quasi miraculo disposuit, vt iam vltra leucam progressi, redire retrò compulsi fuerimus: siquidem vxorem Chifuui adeo acres dolores partus corripuerunt, vt necesse fuerit ad locum regredi, quem iam reliqueramus. Pagus erat viginti tantum, aut quadraginta domorum, nomine Xifangan, haud longè situm à loco in quo Crux illa, de qua antea dicebam, posita erat. Postquam exscendissemus, Chifuus vxorem parturientem in certa domo collocat, qua nono demum die cruciatibus victa, animam efflauit. Nos interim omnes Lusitani ad Crucem properauimus, in terrámque profusi, multis lacrymis triumphale salutis nostræ signum piè venerati sumus.

Pagani ista videntes, admiratione primùm defixi, mox ad eandem Crucem accurrentes, nobiscum flexis genibus, manibus in cælum sublatis, simul Crucem adorabant: subinde sæpius eam exosculantes: atque alta voce disertè pronunciantes Sinico sermone: Christo Iesu, Iesu Christo. Maria micau vidau late impone moudel. *Quòd lingua nostra significat:* Christus Iesus, Iesus Christus. Maria semper

virgo illum concepit, & virgo peperit, & virgo permansit. *Nos cum multis lacrymis assentiebamur, id esse verissimum. Cúmque rogassent, num essemus Christiani: respondimus, esse. Quod vt audierunt, effusè cuiusdam lætitiæ signa edidêre. Nósque in domos suas deducentes, magna charitate pro præsenti copia exceperunt. Qui omnes Christiani erant è genere illius Ioannis textoris, in cuius domo sanctus ille vir hospitatus fuerat. Per otium autem ab illis perquisiuimus, num vera certáque essent quæ nobis Sinæ de viro illo Dei antea retulerant. Illi verò rem omnem diligentiùs exorsi, cuncta in eandem sententiam accuratissimè exposuerunt. Librum quoque nobis de præclaris illius Sancti viri actis, typis excusum ostenderunt, in quo plurima & egregia descripta erant miracula, quæ Dominus per seruum illum suum illic in terris patrare dignatus fuerat. Affirmabat autem liber ille virum Dei vocatum fuisse Matthæum Escandelium, gente Hungarum, è Buda insigni vrbe oriundum: vitamque eremiticam in monte Sina multis annis excoluisse. Addebatur in eodem Commentario, sepulto viro Dei in eodem fluminis alueo, vbi corpus anteà proiectum fuerat, nono post die vrbem Cobilonzaam in qua vir Sanctus interfectus fuerat, horribili motu terræ contremuisse; ciues verò metu perculsos, in suburbanos agros confugisse, atque ibi in tentoriis habitasse: neminémque in vrbem redire ausum: Bonzios tamen conatos summis viribus populum in domos reducere: sed omnes vno ore instantiùs conclamasse, sanguinem innocentis aduenæ vindictam aduersus Bonzios iniustæ mortis expetere, quòd eum veritatem mirificè prædicantem inhumaniter occidissent. Tum Bonzios grauiter populum increpare vt ab seditiosis & malignis vocibus abstinerent; monere, vt metu deposito, in vrbem se reciperent, non esse cordi diis eam desertam relinqui, spondere se, summis precibus à Quiay Tiguarem nocturnis deo impetraturos, vt terræ iuberet, ne amplius moueret: aliaque se ei sacrificia & munera subtracturos. Hinc supplicatione solemni, abiisse Sacerdotes in templum eius Idoli quod principem inter alia locum obtinebat; cùm tamen nullus è ciuibus eos sequi ausus fuerit metu terræ motus. Sequenti vero nocte, quæ priorem terræ concussionem excepit, cùm dæmonis ministri in templo sacrificiis, & suffitibus odoratissimis cum solemnibus ritibus, & cæremoniis, placandis diis operam darent, paulo ante noctis medium, tanto fragore terra succussa fuit, vt templa, domus, muri, ædificia sedibus diuulsa, miserabili strage momento corruerint: oppressis etiam cunctis Bonziis, nec vno tantæ cladi superstite: quorum tunc quatuor millia periisse pro certo traditur. Rupta quoque est terra pluribus locis magnas aquarum scaturigines ebulliens, apertáque vorago reliqua vrbis hausit: vbi nunc lacus extitit immensæ profunditatis. Atque ad hodiernum vsque diem vrbs illa appellatur Fiunganorsee, quæ vox Sinarum lingua cæli vindictam exprimit cùm anteà vocaretur Cobilonzaa, quod vt superiùs dixi, Florem Campi significat. Hæc & alia sanè rara & incredibilia iidem ipsi Christiani nobis referebant, quæ nos in magnam admirationem & stuporem coniecerunt.* Hactenus Ferdinandus Mendez Pintus, qui ab anno Domini MDXXXVII. vsque ad MDLVIII. spatio viginti vnius annorum, per Orientis regiones, incredibili labore, casibúsque ad prodigium vsque stupendis, vt nihil simile vel Græca vel Latina narret historia, peregrinatus est.

Porrò ipsa Sinarum ad fidem Christi conuersio, quantæ sit difficultatis hoc tempore, probè sciunt, qui eius gentis mores, opes, luxum, fastum, superbiam, delicias, voluptates, licentiam, & vitæ omnem rationem Christianis institutis è diametro adeò contrariam pernouerunt. Introspexit ista Maffeius Rerum Indicarum lib. 6. cùm ait: *In hosce mores & instituta Christi disciplinam inserere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator facilè iudicauerit. Obstant regia edicta, & difficultas introitus, obstant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra, & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minimè patiuntur. Obstant regionis feracitas, & libidinum illecebra, & cætera malorum irritamenta: & quo nihil cœlesti Philosophiæ inimicius est fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. Accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruersitas. Verùm nihil planè maiori est impedimento, quàm nostratium Christianorũ (quos ethnicis prælucere ad omnem iustitiam & castitatem opportunum erat) tãto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ documenta. Neque enim tantam spectata pastorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem, quantam insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque auaritia & improbitas adimit.*

Hoc igitur tam arduum & difficile opus, strenuè cœptum est nostra ætate à multis Verbi Dei ministris exerceri, in id omnes suos conatus & studia summa alacritate conferentibus, si quomodo possint in tam ingens & latè patens Imperium Christianam religionem propagare. Aggressi sunt præclara hæc molimina complures diuersorum Ordinum Religiosi viri Prædicatores, Augustiniani, Frãciscani, Iesuitæ, nõ paruámque Euangelij sementem in magnis hisce regionibus hactenus variis occasionibus fecerunt. Faxit Deus vt inclyti terrarum populi benignas Euangelio aures præbeant; atque ad veri Dei cognitionem, vnigenitique Filij eius salutarem doctrinam fideli ministrorum opera traducantur. Habent Prædicatores & Franciscani Cœnobia in Macaoo, in qua vrbe est Episcopus, Patrésque Societatis Iesu in Regno Sinarum, præter Collegium Macaense, quatuor habent Residentias, nempe in Sciaucheo, Nauciam, Sciauchino, Paquim, quæ est Regni Metropolis. De statu verò Christianismi in China, & quem iam ibi fructum Patres Societatis collegerint, consule Annales Relationes Ferdinandi Guerreri annorum 1607. 1608. lib. 3. cap. 22. & 23. & Opus Nicolai Trigautij de Christiana Expeditione apud Sinas.

Iam de fundata Christiana religione in amplissimis insulis & Imperio Iaponiorum, innumeræ sunt recentiores historiæ, & relationes quæ id affirmant, & fuse referunt, præsertim agunt de his Ioannes Petrus Maffeius lib. 12. & 14. Rerum Indic. & libris 4. select. epistolarum ex India, Horatius Tursellinus de Vita Francisci Xauerij lib. 4. per 17. integra capita, Martinus Ignatius Franciscanus in Itinerario Noui Orbis, cap. 14 & alij. Celebre illud martyrium viginti sex martyrum, in quibus erant sex Franciscani Patres, qui pro Christi fide in Iaponia, anno Domini MDXCVIII. Februarius V. Feria IV. sunt Crucifixi, multorum litteris consignatum extat. Habemus eius martyrij nos fidelissimam relationem manuscriptam, eius qui præsens interfuit, & cuncta oculis vidit, diligentérque annotauit. De statu verò Christianitatis, in Iapone anno 1607. & 1608. multa habet Ferdinandus Guerrerus, Annalium Relationum lib. 5. cap. 1. vsque ad 21. Sed & Patres Ordinis Prædicatorum, Minorum, Augustinianorum mirificam nauant operam in conuersione Iaponiorum.

De

De Insulis Philippinis & Moluccis notissimum est quam latè iam in illis sit plantata Christiana religio, per Augustinianos, Prædicatores, Franciscanos, Iesuitas. Vide Ioannem Gonzalez in Historia Sinarum, parte 2. capite 1. Martinum Ignatium in Itinerario Noui Orbis capite 7. & 8. Petrum Chirinum in Ralatione rerum Philippinarum edita Romæ, anno MDCIV.

In Regno Quachinchinæ etiam prædicatum iam esse Christi Euangelium, initioque nascentis & coalescentis ibi Christianæ Fidei, aliquot insignia patrata miracula, Martinus Ignatius in Itinerario Noui Orbis, cap. 15. affirmat: qui in Regno illo fuit.

Exponitur Oraculum Isaiæ de Sinarum conuersione ad Fidem Christi aliquando futurâ.

CAP. XVII.

QVæ maximi momenti habenda est hoc tempore inuestigatio, cum cura disquirendum, num in Scriptura sacra aliqua possint reperiri vaticinia, de Sinarum ad Christianam fidem adductione; quæ sanè hac iam nostra ætate adornatur. Haud paruo cum fructu admoneri posse videntur Sinæ à verbi ministris, qui apud eos Euangelium inserere conantur; ante multa sæcula extare apud nos diuina quædam oracula; quibus prædictum sit Sinas nobilissimam gentem tandem ad Christianam religionem accessuram. Nam cùm viderint in tam vetustis vaticiniis sui rationem habitam, seque tam longè antè prænunciatos: non parum momenti ea res habitura videtur ad alliciendos Sinarum animos ad Christi veri Dei cognitionem. Ad eum planè modum quo, Iudæos Alexandro Magno librum Danielis, qui de eo vaticinabatur, ostendisse, Iosephus Antiquit. lib. 11. capite 8. narrat, sic scribens: *Ostensóque sibi Danielis libro, in quo Græcum quendam Persas debellaturum significat, hunc ipsum se esse interpretatus, lætus dimisit multitudinem.*

Isaias ergo 11. 11. inquit: *Et erit in die illa, Adiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Aegypto, & à Phethros, & ab Aethiopia, & ab Aelam, & à Sennaar* (Hebraicè, Sinear) *& ab Emath, & ab Insulis maris.*

Non solùm hic Iudaïcarum reliquiarum, sed etiam Gentium præsertim Orientalium ad fidem Christi accessionem Isaiam canere, & S. Hieronymus annotauit, & S. Cyrillus, & optimi quique Interpretes, Lyranus, Vatablus, Forerius, Adamus, Castrus, agnoscunt. Ceterùm terrarum nomina quæ hic Propheta recenset, tribus tantùm exceptis, Assyria, Ægypto, & Æthiopia, quæ cunctis sunt nota, quibusnam nunc regionibus aut locis reddenda sint, priùs est explicandum פתרוס, *Phethros*, vel *Pathros*: habetur id nomen totidem litteris in Hebræo Ieremiæ 44. 1. Ezechiel. 29. 14. & 30. 14. vbi vulgatus habet *Phathures*: estque nimis perspicuum in his locis esse Ægypti regionem, ex disertis verbis vtriusque v... Vnde S. Hieronymus in Locis Hebraïcis: *Phathures regio Aegypti iuxta Ezechielem & Ieremiam, in qua profugi habitauerunt Iudæi.* Et in 29. Ezechielis ait: Phathures esse metropolim Ægypti: Hinc inter filios Mezraim, hoc est Ægypti Genes. 10. 14. ponuntur *Pathrusim.* Vbi Tremellius & Iunius: *Pathrosæos, Phaturites Ptolemæo, Phaturites Plinio, dictos ab ipsorum auctore Pathros de quo Isaia 11. 11. Pelusios exponit Ierosolymitanus: sed vt assentiar, vetat historia Exodi.* Pharusios quoque exponit Hugo Broogthonus in Concentu Sacræ Scripturæ, pag. 4. Conradus Pellicanus comment. in Genes. 10. Pelusianos interpretatur. At hoc loco Isaiæ Pathros esse Parthos voce congruente, existimant Vatablus, & Castrus. Alij verò voce non abludente, Arabiam Petream, à Petra metropoli, vt Clarius, Forerius, Pintus in 11. Isaiæ, Mercerus in Genes. 10. v. 14 Genebrardus lib. 1. Chronographiæ pag. 32. Marinus tamen potius esse hic regionem Ægypti existimat. Ego Parthos esse magis crediderim, quòd iam Isaias Ægyptiorum proximè fecisset mentionem. Si suo vocum aliquid tribuendum Plinius lib. 6. capite 28. Parthusos suprà Susianos in Perside collocat. LXX. Interpretes hìc pro *Phathros*, *Babyloniam* posuerunt, quod sequuntur Eusebius lib. 2. Demonstr. Euangelicæ, capite 48. S. Basilius, S. Cyrillus, Procopius in 11. Isaiæ. Chaldæus, *Bathbiaz* dixit: sed quid sit *Bathbiaz* diuinare nescio, nisi sint Bactra. Nec omitto eundem Chaldæum hic pro Æthiopia, Indiam transtulisse: vel quod Æthiopia India quoque dicta reperiatur, vt capite 19. diccmus: vel quòd hic Vatem de Orientali India vaticinaturum putauerit.

De Ælam verò Iosephus lib. 1. Antiquit. capite 7. *Elymus filius Sem posteros reliquit Elymæos, à quibus Persæ originem traxerunt.* S. Hieronymus in Quæst. Hebraicis in Genesim: *Est autem Elam, a quo Elamitæ Principes Persidis.* Assentiuntur omnes Elamitas esse Persas: quod etiam ex Daniële 8. 2. liquet, vbi dicitur, Susam vrbem esse in regione Elam, cùm perspicuum sit Susas in Perside fuisse. Strabo libro 15. 16. 17. Elymæos Mediæ, Susianæ & Persidis confines facit. Ptolemæus lib. 6. capite 2. & 3. Elymaydem & Elymæos Mediæ & Susianæ conterminos constituit: nec ab his dissentit Plinius lib. 6. cap. 25. 26. 27. & 34. qui pluribus de Elymaide agit. Clarius & Forerius, per Ælam, Medos, Sogdianos, & Bactrianos in hoc Isaiæ loco interpretantur. Meminit Ælamitarum S. Lucas Actor. 2. 9. quos Parthis, Medis, & Mesopotamiis coniungit.

Æmath autem extitisse in terra Damasci ex Ieremiæ 49. 23. & Zachariæ 9. 2. exploratum habetur. S. Hieronymus, Traditionibus in Genesim: *Amath vsque ad nostrum tempus, tam à Syris quàm ab Hebræis, ita vt apud veteres dicta fuerat, appellatur. Hanc Macedones, qui post Alexandrum in Oriente regnauerunt, Epiphaniam nuncupauerunt. Nonnulli Antiochiam ita appellatam putant. Alij licèt non vere, tamen opinionem suam quasi verisimili vocabulo consonantes, Emath primam ab Antiochia mansionem, Edessam pergentibus appellari putant, & eandem esse*

qua apud veteres dicta sit Emath. Et in locis Hebraicis: *Ego autem inuestigans reperi Emath urbem Cœles-Syriæ appellari, quæ nunc Græco sermone Epiphania dicitur.* Et posteà: *Emath in Isaia Damasco ciuitas, quam oppugnauit Rex Assyriorum. Meminit huius Zacharias & Ezechiel. In Amos quoque Emath rabba scribitur, quod nobiscum sonat; Emath magna. Diximus de hac & suprà, quod nobis videretur hanc esse Epiphaniam iuxta Emesam, quæ vsque hodie Syro sermone sic dicitur.* Et epist. 129. ad Dardanum: *Emath, quæ appellatur Epiphania Syriæ.* Et in 6. Amos vers. 1. elucidans illud: *Ite in Emath magnam*, inquit: *Emath magnam quæ nunc Antiochia nominatur: magnam autem vocat ad distinctionem minoris Emath, quæ appellatur Epiphania. Vnde vsque hodie pergentibus Mesopotamiam, prima mansio vocatur Emmas, corrupto quidem vocabulo, sed pristini nominis vestigia retinens.*

Theodoretus interpretans illud Ieremiæ 39. 5. *in Reblatha, quæ est in terra Emath*, ait: *Subdiuus est autem locus ille regioni Emesa, ita vt manifestum fit, Emath hic vocari Emesam.* Et in 49. Ieremiæ, vers. 23. ad illud, *Confusa est Emath*, inquit: *Emath, vt antea iam diximus, nuncupat Emesam. Est enim alia Emath, quæ etiamnum dicitur Epiphania.*

Ceterùm his vetustior Iosephus lib. 1. Antiquit. capite 7. *Amathum verò Amathem habitauit, quæ adhuc extat, & ab accolis Amathe vocatur: tametsi hanc Macedones Epiphaniam, ab vno è regum successoribus denominauerunt.* Nempe Epiphane Antiocho: S. Hieronymus in 9. Zachariæ: *Emath ipsa est quæ ab Antiocho Epiphane condita, ex eo nomen accipiens, dicta est Epiphania, & nunc Syriæ Cœles est ciuitas.* De Epiphania Cœle-Syriæ vrbe agit Plinius libro 5. cap. 23. 24. Ptolemæus lib 5. capite 15. Verùm de Emath plura scripserunt Masius in 19. Iosuë, vers. 35. Pererius lib. 15. in Genesim, disputat. 9. num. 521. Adrichomius in Theatro Terræ Sanctæ, in Tabula Nephtalim, Christophorus Castrus in 49. Ieremiæ, vers. 23. L X X. hic pro *Emath*, *Arabiam* dixerunt, vt etiam S. Basilius, S. Cyrillus, Procopius in hunc locum, & Eusebius lib. 2. Demonstr. Euangelicæ, capite 4. At Clarius & Forerius annotant, Emath nomine innuisse Isaiam Antiochiam, Ciliciam, Taurum, Armeniam, & alias nationes confines.

Sinear distulimus, quòd propriè sit nostri instituti. De ea voce, eiúsque significatu plura dicemus lib. 6. cap. 7. nunc assentimur Francisco Forerio, hæc annotanti: *Per Sinear autem sunt qui Babylonios, & Chaldæos intelligunt: nam Genes. 10. dicitur Babylon & Chalane, &c. esse in terra Sinear. Sunt & populi ad Orientem, qui Sinæ dicantur, quorum item meminit Ptolemæus lib. 7. cap. 3. Indiæ vltra Gangem finitimi, nobis Lusitanis notissimi, quos Chinas appellamus. Et fortè totus ille terræ tractus à Mesopotamia versus Orientem* שנער *Sinear dictus est à* שער, *Saar, id est, horruit, inserta litera* נ, *quod natura & moribus horridi sint populi, qui terras illas incolunt.* Ceterùm natio etymi displicet, quòd Sinæ nihil minus sint quàm natura & moribus horridi, cùm sint mirè cultissimi & politissimi: ipsique elato supercilio reliquas omnes gentes præ se contemnant, rudes, inertes, barbaras putent; de suis tantùm ipsi rebus, magnificè & gloriosè sentiant, & prædicent: nostris tamen hominibus omnibus nihil tribuant: quippe Sinas vtroque oculo præditos iactant; Europæos altero; cæteros neutro, vt Haithonus de Tartaris cap. 1. Maffeius lib. 6. Gonzales, & plerique alij referunt. Potiùs sic dictos existimauerim, quòd horrida, & dæmoniaca religione sint præ cæteris imbuti, horridísque ac pilosis Satyris & dæmonibus sacrificent. Vel dici à *Naar* נער adiecto ש, quasi excussos, hoc est, separatos & diuulsos à commercio aliarum gentium, in extremis Orientis oris, & à cognitione hominum remotos: vel penitus hactenus excussos à vera Dei cognitione & religione, volutari per tot sæcula in profundo infidelitatis.

Ergo verbis & sensui Isaïæ accommodatissimum videtur, vt Sinear nomine Sinarum gentem etiam adumbrauerit: consonátque L X X. translatio quæ hic pro, à *Sennaar*, reddiderunt, *ab Ortu Solis*, quâ quoque ratione Eusebius Cæsariensis lib. 2. Demonstr. Euang. cap. 25. S. Basilius, S. Cyrillus, Procopius legerunt: constat autem id nomen aptissimè Sinis conuenire, qui in toto veteri orbe sint omnium gentium Orientalissimi. Sensúmque Prophetæ hunc rectè concipimus, Deum, Secundò, id est, tandem, postremò, (hunc enim interdum esse eius vocis *secundo* vsum obseruauerunt Masius & Montanus in 5. Iosuë, vers. 2.) missurum manum suam, id est, opem potentissimam diuini auxilij per auditum verbi, ad reducendum in ouile Christi, plurimas Gentes, atque cum primis Sinas, vt in possessionem eius & veram Dei religionem & Ecclesiam aggregentur. Expositio est simplex, perspicua, congruens; cur eam repudiabimus? Quin & S. Hieronymus nescio quid eiusmodi innuisse videtur in Commentariis huius loci, cùm ait: *Tradunt Ecclesiastica historia, quòd Apostoli in tota orbe dispersi Euangelium prædicauerint, ita vt quidam Persas, Indósque penetrarent; & Aethiopia daret manus suas Deo: & trans flumina Aethiopiæ inde Christo munera deferrentur. Ac ne solùm Orientales populos significare videatur, iungit & reliqua, Et ab insulis maris. Insulas autem maris Occidentalem plagam significat, quæ Oceani ambitu clauduntur.*

Verùm cùm post Sinear, id est, Sinas, insulas maris Isaias ponat, rectè has Insulas, Iaponiorum, Philippinas, Molucas, & infinitas alias magni illius Orientalis Archipelagi intelligere possumus. Quamuis vulgo interpretes cum S. Hieronymo, Insulas maris, Græciam, Germaniam, Galliam, Italiam, Hispaniam, Mauritaniam, & cæteras regiones maritimas, ad quas mari adibatur, interpretentur, vt Clarius, Forerius, Adamus, Montanus, & alij.

Est alter Isaiæ locus 49. v. 12. *Ecce isti de longè venient: & ecce illi ab Aquilone & Mari: & isti de terra Australi.* Loqui vatem de conuersione gentium, consensus Interpretum est. Pro, *de terra Australi.* Hebraicè est, *de terra Sinim*; neque hæc vox alibi in Scriptura reperitur. L X X. *de terra Persarum.* S. Hieronymus intelligit, montem Sina & desertum Sin, Exodi 16. 1. quæ Iudææ sunt ad Austrum. Hoc sequuntur, Forsterus, Mercerus, Immanuel Tremellius, Franciscus Iunius, Vatablus, Forerius, & alij. Marinus *Sinim* putat esse pluralem nominis *Sin*,

qui

qui inter Chananææ populos censetur à Mose Genes. 10. v. 17. de quo nos pleniùs ibi in Notis Hebraicis egimus. Tremellius, Iunius, Montanus in Isaiæ 49. v. 12. Cornelius à Lapide in Genes. 10. v. 17. existimant, *Sinim* esse Sinas inclytam gentem Orientalem, cuius ad fidem Christi accessionem eo loco Isaias vaticinetur. Vide Montanum.

Explicatur aliud Isaiæ vaticinium de Indorum & Sinarum ad Christianam Religionem accessione.

CAP. XVIII.

Sanctus Propheta Isaias cap. 18. 1. in hunc modum differit: *Væ terra cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ, qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite angeli veloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam: ad populum terribilem, post quem non est alius: ad gentem expectantem & conculcatam cuius deripuerunt flumina terram eius.* Et versu 7. subdit: *In tempore illo deferetur munus domino exercituum à populo diuulso & dilacerato: à populo terribili, post quem non fuit alius, à gente expectante, expectante & conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum nominis Domini exercituum montem Sion.*

S. Hieronymus, S. Cyrillus, Procopius, & recentiores Lyranus, Clarius, Adamus, Pintus, Sà, Didacus Aluarez, Gabriel Aluarez in hunc locum, Ribera in Sophoniæ 3. terram vltra flumina Æthiopiæ Alexandriam, seu Ægyptum interpretantur, cuius maior pars est vltra septem illa celebrata ostia Nili, quæ hic Vates *flumina Æthiopiæ* vocat: quòd in Æthiopia Nilus oriatur. Forerius hic, & Palatius in 3. Sophoniæ, indicatam putant Æthiopiam interiorem, quam incolunt Abyssini Christiani, cuius ad fidem Christi conuersionem nunc vaticinetur Isaias. Hanc enim constat esse vltra Nilum, Astaborem, Astapodem, Astapum flumina Æthiopiæ, de quibus Strabo lib. 17. Plinius libro 5. capite 9. Ptolemæus lib. 4. capite 8. Clarius, Tremellius, & Iunius, Æthiopiam sub Ægyptum, ad mare Rubrum, & Meroen inclytam Nili insulam ab Isaia designatam annotant. Ioannes Guilielmus Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erithræi, pag. 6. locum de regione Troglodytica interpretatur. Ipsum vide. Conradus Pellicanus in Commentariis Isaiæ, hæc annotat: *Terra vehementer vmbrosa ex alis volucrum, vltra flumina Chus, quæ Æthiopia est, videri potest significare latè patens Romanum Imperium, veluti sub Aquilarum alis, regiones remotissimas protectturum. Ad quod, & de quo Propheta hic prophetiam breuem scripsit.*

S. Cyrillus in Commentariis singularem ac mirabilem huius Isaiæ oraculi interpretationem attulit, quam totam vtpote scitu dignam, hîc inserimus: *Væ terra nauium alis, vltra flumina Æthiopiæ. Qui mittit in mari obsides, & epistolas chartaceas super aquas. Ibunt enim nuntij leues ad gentem excelsam & peregrinum populum & durum. Quis vltra illum? Gens desperata, & conculcata. Difficilis est admodum horum dictorum sententia, continet autem historia Gracanica narrationem, quam etiam commemorare oportet, non vt ab officio, decoróque Christiani sermonis deuiemus: sed vt sententiarum explicationem auditoribus perspicuam faciamus. Habet verò se hoc modo historia. Fabulantur quidam apud Græcos Poetæ, Myrrham fuisse Cinyri cuiusdam filiam: qui effrænis impetu ad voluptatem ferebatur, ac cum propria filia congressus libidinosè, eam fecit pueri matrem, quem etiam nominauit Adonidem. Quæ facto erubescentes, & naturæ legibus, impij flagitij conuictus, in monte, vt fertur, infantem exposuit. Acceperunt autem eum quædam Nymphæ ex illis, quas etiam Montanas vocant dæmonas, educarunt, & conseruarunt. Qui cùm ad pubertatem, & ad iuuentutis maturitatem profecisset, venustissima forma esse videbatur: venationémque exercuit, studium illud in syluis diligenter colebat. Quem tunc, vt aiunt, conspicata illic Venus, meretricia muliercula, amare, coire, & nunquam non amplecti. Quo offensus Mars æmulus & riualis Veneris, suis forma assumpta, in venantem insiliit. Perit ille è vestigio. Quæ res causam luctus Veneri præbuit: itaque consternata, metúque confecta est, vt ad Orcum vsque descenderet, amasium reductura.*

Cùm autem Plutonis vxor adolescentulum impendio quam complecteretur, & pulchritudine mirabili præstantem non dimitteret, conuenerunt inter se, vt anni periodo diuisa, & alternis vicibus eum haberent. Reuersa Venus cùm hoc suis familiaribus, seu amicis, seu cultoribus renunciaret, in festum res exiit ac panegyrim. Itaque Græci hinc lætè festum excogitauerunt, vt se cum Venere propter mortem Adonidis mœsta condolere, & lugere: redeunti autem ex Orco, & inuentum esse dicenti, quem quæsiuerat, gratulari, & vnà exultare simularent. Hoc quoque ex sanguine Israelitico orti didicerunt, idque ipsum factitarunt: Deo videlicet natura & verè derelicto, ad id quod fas non erat, delapsi, & dæmonum imposturis in perniciem & interitum imprudenter abrepti.

Meminit huius etiam B. Propheta Ezechiel: dixit enim sic: Et vidi, & ecce mulieres sedentes, lugentes Thamuz. Exponitur autem Thamuz Adonis. Factum est autem tale quiddam ab iis qui erant in terra transfluuios Æthiopiæ, de qua in superioribus paulò planiùs diximus. Accepto fictili, deia conscriptam in papyro epistolam, ad fœminas, quasi inuento Adonide, ac fictili impositam, & obsignatam, in mare dimiserunt, quibusdam celebratis ceremoniis: &, vt dicebant, temerè, & sua sponte in Byblum (Phœniciæ vrbem) *iuxta manifestos anni dies perferebatur. Quod vbi illæ fœminæ Veneris amicæ vnà cum epistola accepissent: perinde ac si repertus fuisset à Venere Adonis, luctum posuerunt. Irridet ergo sermo propheticus nos velut idololatras impios, seductores, Dei hostes, eos qui terram eam inhabitant transfluuios Æthiopiæ, & inquit: Qui mittit in mari obsides, & epistolas papyraceas per aquam. Hoc etiam omnino sequitur væ, quemadmodum certè alas nauium: Væ enim, inquit, terræ nauium alis. Quare in commune extendit illud, Væ, ad eum etiam qui mittit in mari obsides, id est, concordiæ, ac consensionis pignora. Nam perinde quasi Veneris mysteria celebrarent, eam in papyro colentibus, ac pari laborantibus insania, miserunt epistolas, non impositis nauti tabellariis, sed velut per aquas, eo quòd, vti dixeram, eas in vrceolo posuerunt. Coacti sumus, solùm vt verborum intelligentiam declararemus, fabulas putidas & aniles, & Græcam abominationem commemorare.* Hactonus S. Cyrillus.

Cuius tota interpretatio mirificè illustratur ex Luciani narratione in Dea Syria, quæ est eiusmodi: *Porrò & Bybli vidi templum magnum Veneris Byblia cognomento, in quo & ritus quosdam in Adonidem peragunt. Cognoui autem & ipse ritus eos. Dicunt igitur factum illud, quo ab apro percussus Adonis fuit, in sua terra contigisse, & in memoriam rei verberantur annis singulis, & lamentantur, & ritus solemnes peragunt, ac ipsis magni adeò luctus per totam regionem indicuntur. Postquam autem iam verberandi, ac deplorandi finis factus est, principio quidem inferias Adonidi peragunt, perinde ac mortuo tum existenti, postea autem sequenti die, & viuere ipsum dictitant, & in aerem sursum mittunt, & capita detondent, quemadmodum Ægyptij quando apud ipsos Apis mortuus est. Ex mulieribus autem quæcunque tondere non volunt, talem pœnam exoluunt: vnum quidem diem ad quæstum corpore faciendum prostant: forum autem illud solùm peregrinis exhibetur: & quòd inde mercedis auferunt, hoc Veneri in sacrificium dant. Sunt autem ex Bybliis nonnulli qui dicunt apud sese humatum esse Osirim Ægyptium, luctùsque & ritus hosce non Adonidi, sed Osiridi omnes fieri. Dicam autem & vnde fidem rius rei sibi faciant. Caput vno quoque anno ex Ægypto Biblum defertur, septem diebus, quantum spatij ex illa in hanc est, enatans. Ac venti ipsum ferunt diuina quadam remigatione. Vertitur autem nusquam aliò, sed solùm Byblum perfertur, & est in summa mirum quiddam. Et hoc quouis anno fit, quemadmodum & me præsente, cum Bybli factum est, & caput ipsum spectaui è papyro effigiatum. Est autem & aliud miraculosum in terra Bybliorum: fluuius quidam ex Libano monte in mare defertur: fluuio nomen est Adonis. Hic quotannis cruore inficitur, & colorem amittit, & in mare exiens, ipsum quoque pelagus magna ex parte purpureum efficit, Byblijsque lugendi tempus indicat. Fabulantur autem quòd illis tum diebus Adonis per Libanum sauciatur, & cruor illius in aquam delatus, fluminis colorem mutet, eidémque nomen præbeat.* Hæc Lucianus. Ceterùm de Adonide plura Lilius Gyraldus Syntagmate 14. de Diis Gentium. Atque hæc Luciani & illa S. Cyrilli cumprimis faciunt ad intelligendum locum Ezechielis 8.14. *Mulieres plangentes Adonidem.*

Nec minùs mirabilem huius loci aliam explanationem attulit Theophylactus, quam hîc etiam intexere operæ pretium fuerit. Is enim enarrans illud ex Actis Apostolorum 28. vers. 21. *Nos neque litteras de te accepimus & Iudea, &c.* inquit: *Antequam Paulus Romam veniret, admoniti erant Iudæi, ne susciperent prædicationem de Christo: ac non illi soli, verùm etiam qui vbique terrarum erant Iudæi. Sed vnde hoc constat? Inuenimus in scriptis antiquorum, eos qui in Ierusalem habitabant Sacerdotes, Scribas, ac Seniores in omnes nationes ad eos, qui vbique essent Iudæos, dimisisse litteras, quibus obtrectarent doctrinæ Christi, vt quæ aliena esset à Deo: itaque admonebant ne reciperent illam. Atque hoc ipsum etiam significare videtur prophetia Isaiæ quæ dicit: Væ terræ, nauigiorum alæ, vltra amnes Æthiopiæ: qui mittit in mari pignora, & epistolas papyraceas super aquam. Per quod significatur, etiam vltra regionem Æthiopum, & extremas oras terræ sonum improbitatis eorum, qui Iudæam incolebant, per quædam quasi volantia nauigia progressum esse, & eorum Apostolos, id est, nuntios & legatos epistolas papyraceas ferentes, super aquas nauigantes, & in mari versantes, in omnes terras discurrisse, doctrinæ de Seruatore nostro obtrectantes. Apostolos autem, id est, legatos & nuntios adhuc etiam nunc nominare solent Iudæi, qui litteras passim ab illorum magistratibus acceptas, vltro, citroque ferunt. Reliqua autem pars prophetiæ, de discipulis Seruatoris nostri loquitur: quos, quoniam omnibus hominibus bona annuntiabant, nuntios leues nominat, & expeditos, vt discerneret eos à Iudaicis Apostolis, de quibus locutus erat.*

Et Oecumenius in Scholio Argumenti in Epistolam ad Rom. eisdem fere verbis quibus Theophylactus ait: *Priusquam Paulus Romam accederet, admoniti erant Iudæi, ne prædicationem de Christo susciperent: nec solùm ipsi, sed & omnes qui vbique locorum degebant. Verùm vnde id manifestum est? Inuenimus in veterum Commentariis, quòd Sacerdotes & Scribæ, ac Seniores qui Ierosolyma inhabitabant, exaratas litteras ad omnes nationes transmiserant Iudæis, vbicunque terrarum dispersi essent, Christi doctrinam calumniantes tanquam à Deo alienam: atque epistolis admonebant, ne illam susciperent. Hoc ipsum certè videtur Isaiæ Prophetia significare, quæ sic habet: Væ terræ nauium alæ, trans flumina Æthiopiæ: (ὁ ἀποστέλλων) qui mittit per mare obsides, ac litteras papyraceas super aquam. His significat quòd vltra Æthiopum quoque regiones, & nouissimos terræ fines, sonus malitiæ eorum qui Iudæam inhabitant, per quædam veluti alata nauigia processerit: & illorum Apostoli litteras papyraceas deferentes, super aquas nauigantes maréque transeuntes, vbique terrarum discurrebant, sermonem qui de Saluatore nostro erat calumniantes. Porrò ad hoc vsque tempus mos est Iudæis, Apostolos appellare eos, qui quotidiana epistolia ab ipsorum magistratibus deferunt. Quod autem in prophetia sequitur, de discipulis Domini ac Saluatoris nostri Iesu Christi dicitur: quos, eo quod omnibus hominibus bonorum euangelizatores, siue nuntij sunt, Angelos leues appellauit, ad eorum distinctionem quos Iudaicos Apostolos significauerat.* Eadem habet omnino in 28. Actorum.

Ante Oecumenium & Theophylactum Procopius Gazæus in Isaiæ Commentariis eandem expositionem tradiderat in hunc modum: *Væ terræ, nauium alæ, supra fluuios Æthiopiæ. Qui mittit in mare obsides, & epistolas byblinas supra aquas. Ibunt enim nuntij celeres ad gentem excelsam, & peregrinum populum, & grauem, &c. Iudæorum Principes qui Romæ agebant, Paulum à quo fidem Christi docebantur, his verbis allocutos esse legimus Actor. 28. Nos neque litteras de te à Iudæa accepimus: quasi scriptis vbique per eos qui in Iudæa essent litteris, Christi prædicationem non admitti significetur. Verùm pro eo quòd obsides legimus, Senes, Aquilas, & Apostolos Symmachus transtulerunt. Eorum ergo vicem non solùm, sed terræ ipsius etiam, cuius adeò creuit iniquitas, vt ad Æthiopes etiam penetrarit, Propheta lamentatur. Indéque est, quòd secundùm Symmachum, Væ terræ sonus alarum vltra Aethiopiæ fluuios peruenit, scriptum legimus. Eorum enim sermo, qui aliis ista per litteras significarunt, tanquam sonus aliquis superatis Aethiopiæ montibus, ad vltimos vsque orbis fines, nauibus, non aliter quàm alis, euolauit. Ipsi denique vbique gentium terra, marique profecti Apostoli, id est, nuntij, byblinas epistolas detulerunt. Nam & nunc etiam Apostolos appellamus, qui Principum litteras ferunt quocunque ipsi iusserint. Verum quo loco, Ibunt nuntij celebres, legimus, Ite, dicunt ceteri: tanquam hoc primum ad Saluatoris Christi discipulos referatur, quos vt à Iudæorum distingueret Apostolis, hoc nomine appellauit.* Hæc Procopius.

Nec

Nec dubium est Procopium suam interpretationem ab Eusebio Cæsariensi accepisse, de quo S. Hieronymus in hunc ipsum Isaiæ locum hæc refert. *Eusebius Cæsariensis in præsenti capitulo aduersum Iudæos & Ierosolymam dicit prophetiam dirigi: quod in principio fidei Christianæ ad totas gentes epistolas miserint, Ne susciperent passionem Christi: & miserunt vsque ad Aethiopiam & Occidentalem plagam: totúmque orbem suæ blasphemiæ dissemiuatione compleuerunt.*

Equidem Iudæos eas epistolas misisse S. Iustinus Martyr eis in faciem exprobrat Dialogo aduersus Tryphonem Iudæum, pag. 181, cùm ait: *Cum eum Christum cognouissetis resurrexisse à mortuis, atque in cælum conscendisse, pro eo atque futurum vaticinia præmonstrauerant: tantùm abest, vt resipiscentes pœnitentia de malis commissis duceremini, vt etiam viros eximios, Ierosolymis delectos, in terram omnem tum leganeritis, dicentes, hæresin, sectámque Christianorum, nullius numinis cultricem extitisse: atque ea contra nos sermonibus spargentes, quæ cuncti qui nos non norunt, iactant.* Et pag. 262. *Verùm tantùm abest, vt pœnitentiam egeritis, postquam eum à mortuis resurrexisse accepistis, vt etiam prout antea memorani, eximios delectos viros, in omnem terrarum orbem eos miseritis, qui renunciarent, hæresim & sectam quandam impiam & iniquam excitatam esse, à Iesu quodam Galilæo, plano, & seductore: quem à vobis crucifixum discipuli eius noctu è monumento, vbi à cruce refixus, positus erat, furto sustulerint, & homines in errorem abduxerint, asseuerantes à mortuis eum excitatum esse, atque in cælum ascendisse: quique calumniosè sermonibus spargerent, docuisse etiam ea illum, quæ impia & iniqua, & impura, apud omne genus hominum esse iactatis, contra eos qui illum Christum, & Doctorem, & Filium Dei esse profitentur.* Hæc S. Iustinus: quæ sunt mirè consentanea illis quæ scribit Matthæus 28.14. & 15.

Quod attinet ad Iudæorum Apostolos, eorúmque ministerium atque functionem, S. Epiphanius hæresi 30. cùm mirabilem historiam texit de Iosepho Iudæo Comite, ad fidem Christi conuerso, de dignitate eiusdem quam in Iudaïsmo antè obtinuerat, hæc refert: *Hic Iosephus inter dignitate præstantes viros apud ipsos connumeratus est. Sunt autem ij post Patriarcham, Apostoli appellati, assidéntque Patriarchæ, & cum ipso sæpe assiduè in nocte ac die degunt consulendi gratia, & vt referant ad ipsum ea quæ sunt in lege.* De munere verò Iudaïcorum Apostolorum perferendi Epistolas Patriarchæ seu Magistratus ad alias partes, de quo Procopius, Theophylactus, & Oecumenius anteà dicebant, idem S. Epiphanius conuersionem prædicti Iosephi Comitis describens, ista adiungit: *Accidit enim vt postquam adoleuisset Iudas Patriarcha, præmium ac remunerationem Apostolatum Iosepho daret. Et hic cum Epistolis allegatur in Ciliciam terram: illucque reuersus, ab vnaquaque Ciliciæ ciuitate decimas ac primitias, de his qui in Prouincia Iudæorum sunt exigit. In hoc autem tempore propias se Ecclesiæ applicat, (haud scio in qua ciuitate) in amicitiámque venit eius loci Episcopi, qui clandestinè ab ipso Euangelia petiuit ac legit. Quandoquidem igitur ij velut Apostolus, (sic enim apud ipsos, velut dixi, dignitas appellatur) potentissimus esset, & ad constitutionem bonæ disciplinæ legis, (sic enim se facere prætendebat) multos malè constitutos Synagogæ principes & Sacerdotes, ac Presbyteros, & Αζανιτας, quos ipsi Diaconos, aut ministros interpretantur, deponeret, & à dignitate amoueret: in multorum inuidiam deuenit.* Hactenus S. Epiphanius.

Sed & de officio Apostolorum Iudaicorum, Arcadius & Honorius Imperatores, lege 14. *de Iudæis*, Codice Theodosiaoo hæc habent: *Superstitionis indignæ est, vt Archisynagogi, siue Presbyteri Iudæorum, vel quos ipsi Apostolos vocant, qui ad exigendum aurum atque argentum à Patriarcha certo tempore diriguntur, à singulis Synagogis exactam summam, atque susceptam, ad eundem reportent. Qua de re, omne quidquid consideratâ temporis ratione confidimus esse collectum, fideliter ad nostrum dirigatur ærarium. De cætero nihil prædicto decernimus esse mittendum. Nouerint igitur populi Iudæorum, remouisse nos prædicationis huiusmodi functionem. Quòd si qui ab illo depopulatore Iudæorum, ad hoc officium exactionis fuerint directi, Iudicibus offerantur: ita vt tanquam in legum nostrarum violatores sententia proferatur. Dat. III. Idus Aprilis, Mediolani, Theodoro V. C. Coss.* De Patriarcha verò Iudæorum multa diximus lib. 3. cap. 21.

Verùm caueat pius & disertus lector, vel priorem illam S. Cyrilli, vel posteriorem aliam Eusebij, Procopij, Theophylacti, Oecumenij Oraculi Isaiæ elucidationem leuibus quibusdam rationibus abiicere: est enim locus difficillimus & obscurissimus, & honus tantis viris habendus, & verba sacri Vatis rectè eos sensus ferant, & Scriptura fœcundissima, quæ multa simul & diuersa concipere possit, & hæc est amplitudo & maiestas Scripturarum. Vide Leonem Castrum in hunc locum.

Nihilominùs & illam quoque verborum Isaiæ interpretationem aptam, & congruentem existimamus, qua intelligimus diuinum Vatem hisce verbis prænuntiasse Orientales regiones præsertim Indiam, Sinas, Iaponios, Philippinas ad fidem Christi tandem accessuras: quæ sanè earum conuersio & patrum, & nostra ætate magnis apparatibus & conatibus exercetur. Franciscus Ribera in 3 Sophoniæ huic explanationi vehementer refragatus est: sed propterea ex sensu vnius, cunctis ingeniis præscriptum oportet? Franciscus Vatablus in 18. Isaiæ, & in 3. Sophoniæ, apertissimè verba vtriusque vatis, quæ ferè sunt eadem, de terris remotissimis & in extremo orbe positis, vltra Æthiopiam Indicam seu Orientalem, exponit. Arias Montanus in hunc Isaiæ locum non dubitauit hæc scribere. *Hæc totius capitis summa sententia est: Indiæ Orientalis populos eos esse, qui trans flumina Aethiopiæ habitant, & in nostris apud Sophoniam Commentariis, & in apparatu sacro abundè docuimus: & apertè hoc apud Asiam incolentes eruditos viros receptum erat. Chaldæus enim Paraphrastes, & in Sophonia, & in hunc locum, flumina* Hodu *id est, India interpretatur.* Equidem probabilem hanc interpretationem etiam existimant Ioannes Ferdinandus in Thesauro S. Scripturæ, lib. 1. c. 58. Martinus Delrius part. 1. Adagiorum Sacrorum, Adagio 712.

Iterum addo, Scriptura diuina est mire fœcunda, sensibus & mysteriis referta, vaticinium istud Isaiæ abstrusissimum, Interpretes varios sensus adducunt, nec satis inter se conueniunt, verba oraculi in Sinas appositè, vt mox ostendemus, competunt, istorum in Ecclesiam adductio res est præclari momenti, & digna quæ à diuinis vatibus prænun-

iacerut : cut igitur expositionem banc facilem, perspicuam, cohærentem, adde etiam vtilem aspernabimur? Augusti pectoris id planè fuerit. Age igitur iam, & singula verba Isaiæ prosequamur.

Verba Isaïæ 18. 1. de Conuersione Indorum Orientalium, & Sinarum ad Fidem, expenduntur.

CAP. XIX.

Væ Terræ.

HEbraïcum *Hei*, non semper esse dolentis interiectionem, sed interdum exelamantis, & excitantis, *o*, vel *heu*, Sanctes, Auenarius, Marinus, Shindlerus in Lexicis, exemplia demonstrant. Zachariæ 2.7. *O Sion*, vel heus Sion, *fuge*. Sic hoc loco Isaiæ capiunt, Aben Ezra, Kimchius, Sanctes, Vatablus, Pellicanus, Clarius, Foterios, Marinus, & Fridericus Lumnius lib. 2. de Estremo Iudicio, cap. 4. O terra, vel Heus terra, vt eam appellet & exeitet ad audiendum & recipiendum Euangelium : vel admiretur & exclamet felicem eius sortem, quod cùm sit omnium remotissima, illò tamen missurus sit Deus prædicatores, & ex iis terrarum seiunctissimis oris collecturus in Ecclesiam filios Dei. L X X. & Nostri, *Væterra*, deploret miserrimum eius statum, tot iam sæculis, sub iugo idololatriæ gementis. Marinus annotauit *Hei* sæpiùs poni cum dolore & mœstitia alloquentis, & non illius de quo est sermo : quasi Propheta doleat illius terræ tam obsoletam & dutam impietatem; quam tamen ipsa, sui prorsus nescia, non sentiret.

Cymbalo alarum.

L X X. *nauium alarum*, vel *alis*, vel *ala*, vt etiam legunt S. Cyrillus, Procopius, Theophylactus, Oecumenius. Theodotion, *auium alarum*. Drusius Obseruationum lib. 10. cap 50. existimat in Theodotione legendum, *nauium*, non *auium*. Sed ineptè cùm de auibus intelligi possit. Annotat S. Hieronymus : *Alas autem nauium, vela quibus suspenduntur, & trahuntur, intellige*. Aquilas, S. Hieronymus, Aben-Ezra, Kimchius, Sanctes, Forsterus, Vatablus, Clarius, Foterius, Auenarius, Marinus, Montanus, Schindlerus, ex Hebræo reddunt. *Vmbra alarum*, vel *obumbrans, vmbrosa alis* Buxtorfius, *vmbrosa-densa alis*. Pellicanus, *vmbraculi alarum. Terra vehementer vmbrosa ex alis volucrum*. Exponit Kimchius : *O terra inumbrans alis. Ob multitudinem enim nauium, in quibus vela obumbrantia tenduntur, cùm ambulant, similis erat auibus volantibus suis alis.* Schindlerus in verbo Tsalal : *Vmbra alarum qua obumbrat mundum multitudine nauium qua sunt in ea.* Et in voce *Canaph : Vmbra alarum, velorum, opaca velis, ob multitudinem nauium in ea. Cùm enim expanduntur vela, alis sunt similia : & naues procedunt, sicut aues alis suis volantes : & vela vmbram faciunt. Virgilius.*

——Velorum pandimus alas.

Æneid. 3. vers. 520. in quem vide Ludouicum Cerdam.

Foterius : *Tsiltsal, nomen Tsel geminatum frequentiam vmbrarum notat, id est, frequentiam & copiam velorum, qua sunt instar alarum : quasi dicat : Heus terra, qua frequentibus nauium velis mare adumbras & flumina.* Vatablus in Annotationibus Salmanticensibus : *Heus terra vmbra alarum, id est, qua nauibus abundas, qua recipis vmbram velorum multarum nauium.* Et in Sanctandreanis : *O terra vmbra alarum. Vela nauium alis comparat, quasi dicat : O regio maritima, qua abundat nauibus, qua reguntur velis, qua recipis vmbram velorum multarum nauium: siue qua tegitur vmbra velorum, &c. Ob multitudinem enim nauium, in quibus vela obumbrantia tenduntur, cùm ambulant, similis erat auibus volantibus alis suis, inquiunt docti inter Hebræos.* Exscripsit ex Kimchio. Et sanè consentiunt omnes dictam terram vmbræ alarum, ob multitudinem nauium velatarum Leo Iudas reddit, *væ terra nassata ala*, in eondem sensum.

Iam disquitamus num id rectè & Indiæ & Sinæ conueniat, vt sint terræ nauibus velatis mirificè abundantes. Marcus Paulus lib 5. cap. 1. *Maiores naues quibus Indi per mare vtuntur, vt plurimum de abiegnis facta sunt lignis, habéntque solarium vnum, quod nostrates nauta operimentum vocant, supra quod circiter quadraginta sunt mansiuncula pro mercatoribus parata. Habet nauis vna vnum gubernaculum, quatuor malos & totidem vela. Sunt in magnis nauibus circiter duceni viri, qui eam remis per mare ducant. Capit verò nauis vna quasi sex millia sportarum piperis. Adharent quoque his magnis nauibus alia nauicula, qua piscationi, & ancheris iaciendis inseruiunt.*

Aloisios Mustus lib. 2. suæ nauigationis, cap. 55. ex fideli Lusitanorum relatione, agens de vrbe Calecuth, celebri Indiæ emporio, inquit : *Per idem tempus vidimus innumeras naues, vt puta supra mille ac quingentas, qua vltro, citroque commeant, commercij gratia, & præsertim aromatum. Inter has naues, qua magnitudine alias excedit, non est capax ducentorum doliorum. Earum sunt magna quadam, nonnulla verò parua : vnum malum habent.* Et posteà : *Miro artificio sunt fabricata, sunt tamen debiles perinde, vt armorum pariter ac tormentorum sint impatientes.* Et infra: *Visuntur aliquando in sicco naues quingenta, vel sexcenta : qua res prope est incredibilis.*

Ludouicus Vartomannus lib. 5. suæ Nauigationis, cap. 12. de Indicarum Nauium multitudine, magnitudine, & forma plura differens, quæ ipse vidit, ita narrat: *Vela nauium habent gossipina, eadémque in vna parte geminata : vtraque enim vtuntur ductari in altum, vt ventorum vim maiorem vela concipiant, tumefiántque magis. Nos vtique in ea re superant, qui vnis tantùm vtimur velis.*

Iosephos Iodus Caranganorensis Nauigationis suæ cap. 135. *Sunt etiamnum in illis India partibus innumera nauigia, qua in Occidentem commeant, alia verò in Arabiam, in Persidem alia, nonnulla mare Erythraum arant, alia vastissimam lustrant Indiam ad Orientem, in primis vsque ad Chersonesum auream, & Taprobanam insulam, Zeillam, & complures alias. Naues itaque huiusmodi, quibus sulcant, sunt prægrandes, adeo vt circa duodecim vela habeant, remiges innumeros. Nonnulla verò minùs. Alia autem pro velis segetes, id est, storeas habent. Alia verò ex cotonina omne genus vela conficiunt.* Et sanè mira sunt quæ in Indicarum rerum recentiores scriptores de multitudine nauium Indiæ produnt. Ioannes Guilielmus Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi Arriani, pag. 33. inquit : *Nauium genera atque nomina hodie in mari Rubro, Æthiopico, Indico vsitata*

tata hæc ferè sunt Zambuchi, Champana, Paraos, Almadia, Cathurs, Porcai, Iunci, Patares, quarum descriptionem videre licet apud Ludouicum Vartomanum, & in Summario Orientali.

De Sinarum verò nauigiorum incredibili numero, cùm multa extent in nostrorum historiis, pauca hic intexemus: Maffeius lib. 6. *Iam nanalium copia, ac totius rei maritimæ apparatus penè incredibilis; adeò largè materiam & omne instrumentum eadem siluæ, & ferri optima vena, & lini, gossipiique frequentissima textrina suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles, Iuncos vulgò vocant. Ex his partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram, puppimque castellis, partim depressiores ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ sex cirnis ingentibus, hæ tribus tantum, quaterna, vel seno in scalmum remige ad vtrumque latus instructa. Longis etiam triremium instar vtuntur: sed sine rostro, & ad amnes ac vada sulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conficiuntur maxima, peragrandis animi causa litoribus, auro & argento celata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, pensilibus hortis penè in maris contumeliam exornata. Ad summam varia magnitudinis ac formæ nauium tanta copia est, vt Præfecti oræ maritimæ, si quid vrgeat subita res, militares Iuncas a quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vllo tempore anni desunt classes ad tuenda & purganda piratis maria, pluribus locis paratæ. Ita magno totius Regni bono, mercatoribus & naucleriis omnium nationum præstare conantur non modo tuta, sed etiam secura commercia. Carinas oblinunt certa bituminis genere mirè fideli, cùm ad explendas rimas, tum ad teredinem, & noxia lignis animalia prohibenda. Purganda verò naui pluribus consertam vasculis antliam ad latera introrsus applicant, eo artificio, vt vnus quilibet sedens alterno pedum, ac perleui motu, paucis horis quantamlibet sentinam exhauriat.*

Nauigiorum fluuialium incredibilis copia: quippe in his magna pars hominum cum coniugibus & liberis degunt, e quibus alij vecturam exercent: alij pro cauponibus & institoribus in perpetua statione sunt: nec solum in cibos, verùm etiam in cultum ac vestitum, ipsasque diuersas habent cuncta venalia, vt, & in ipso itinere ac fluuiis vrbana commoda, & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues altilium, atque anatum præsertim ingentes alant turmas: & facillima est soboles, propterea quod ex ouis, non matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito, quicquot visum est pullos excludunt. Noctu animantes eas intra septa nauium cohibent, manè se diluculo, in campos orizæ feraces emittunt. Ibi non paruo agricolarum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam auiditate depastas, sub noctem ad cymbali, seu tympani pulsum, in suas quæque cohortes, ac receptacula redeunt. Minuta vero cymba non fluuiatilem modo, sed ne marinum quidem saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Hæc Maffeius. Eadem ferè omnia Ioan. Gonzalez lib. 3. Hist. Sinarum, cap. 21. 22. Martinus Ignatius in Itinerario Noui Orbis, cap. 12. inquit: *Nihil magis in admirationem rapit eos qui in Sinarum regionem proficiscuntur, quam innumerabilis nauigiorum frequentia quæ in singulis eius Regni portubus continuò visuntur. Apud Machaum affirmabant verum periti, adiecta etiam sponsione, in solo Cantonis flumine plura nauigia esse, quam in cunctis Hispaniæ portubus, qua vtroque mari alluitur.* Vide etiam quæ de his admiranda annotarunt Ortelius & Mercator in Tabula Sinarum.

Penè omnem fidem superant, quæ Ferdinandus Mendez Pintus in sua Peregrinatione cap. 98. a se visa refert de infinita nauigiorum multitudine in solo flumine Batampina Sinarum regionis: ait enim in eo flumine interdum in publicis nundinis, vltra viginti millia nauigiorum in modum pulcherrimæ vrbis congregari, præter Balones, & Guedees, & Manchuas, quæ sunt minutiora nauigia sine numero. Nicolaus Trigautius lib. 1. de Expeditione Sinica, cap. 3. inquit: *Ego aliud asserere fortè maiori fide ausim, non incredibile videri, tot in vno regno nauigia, quot in reliquo terrarum orbe posse numerari.* Vides ergo quam aptè, propriéque Isaias Indiam, Sinámque terram cymbalo alarum, propter abundantiam & copiam nauigiorum, appellauerit.

Tremellius & Iunius Nouatores reddunt: *Va terra vmbrosa oris*, vel *vmbra alarum, id est, cuius oræ montibus maximis & opacissimis circumclusæ sunt: quales vndique ad mare Rubrum esse testatur Strabo libro Geograph. vltimo.* Arias Montanus: *O terra vmbrosa alis. Simplicitatem orationis cum ipsis rebus componentes, dicimus hoc loco significari a Vate minimam illam Indici soli fertilitatem? quod arbores procerissimas & amplissimas alit, præcipue secundum flumina: quæ tametsi lato alueo sint, ramorum tamen ex arboribus productiorum magnitudine, velut alis extensissimis obumbrantur: ita vt, sicut auctores antiquam memoriæ prodidere, & Lusitani qui ea loca nunc frequentant, confirmare nobis solent, maxima nauigia in fluminibus ipsis, sub arborum illarum ramis nauigent, quæ solis & splendorem & æstum magnitudine ac densitate arceant sua, alterique ripa arboribus ramos vltrà alteram proferentibus. Quin & arundinibus, quod minimum inter arbusta, ac tenuissimum genus esse solet, in regione illa, breuiores, trecentum pedum longitudinis, longioribus verò quinquagenum auctores adscribunt: tanta crassitudine, vt quibusdam ternorum cubitorum, quibusdam duplam diametron esse tradant. Arborum itaque huiusmodi, & arundinum etiam descriptione Indiam aperte significauit Isaias, illa fertilitate celeberrimam.* Hæc Montanus.

De ingentibus & innumeris Indiæ arboribus plura Ctelias Gnidius in Excerptis apud Photium; Diodorus Siculus lib. 2. cap. 35. & lib. 17. cap. 90. Strabo lib. 15. Plinius lib. 12. cap. 4. & sequentibus; Q. Curtius lib. 9. & alij. Sed pauca subiicimus. *Siluæ prope in immensum spatium diffusæ, proceris que & in eximiam altitudinem editis arboribus vmbrosæ.* Strabo: *Onesicritus curiosiùs ea persequens quæ sunt in Musicani terra, India Australissima refert arbores quasdam ingentes esse, quarum rami cùm ad duodenos cubitos creuerint, reliquum incrementum pronum faciant deflexi quousque terram contingant: deinde terram subeant ac radices agant veluti traduces: mox rursum in truncum exeant, a quo postquam aucti fuerint, eodem modo flectantur, & aliam propaginem efficiant, rursúsque aliam, & sic deinceps, vt ab vna arbore longum vmbraculum fiat, tabernaculo multis columnis innitenti simile. Refert ad hæc miras arborum magnitudines, quarum stipitem vix quinque homines complecti queant. Aristobulus ad Acesinem, ac vbi se Hyaroti di permiscetur, de arboribus dicit quæ ramos deflexos habent, & de earum magnitudine, vt sub vna arbore, quinquaginta equites meridiari possint. Ille verò quadringentos ait: Qui dixerunt trans Hyarotidem visam fuisse arborem, quæ vmbram in meridie faceret quinque stadiorum, cum horum de arborum magnitudine sermonem excesserunt.* Vide librum nostrum de Paradiso, cap. 16. Plinius lib. 12. cap. 6. de pala

arbore:

arbore: *Maior alia, pomo, & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum.* Eadem Theophrastus lib. 4. cap. 4. Et lib. 7. cap. 2. *Arbores quidem tanta proceritatis traduntur, vt sagittis superari nequeant. Hoc facit vbertas soli, temperies cæli, abundantia aquarum, (si libeat credere) vt sub vna ficu turmæ condantur equitum.* Eadem Solinus cap. 55. Virgilius 2. Georgicorum.

Aut quos Oceano propior gerit India lucos
Extremi sinus orbis, vbi aëra vincere summum
Arboris haud vllæ iactu potuere sagittæ.

Et Valerius Flaccus lib. 6.

Densior aut vsquam, nec celsior extulit vllas
Silua trabes, fessæque priùs rediere sagittæ,
Arboris ad summum, quàm peruenere cacumen.

Hæc mirificè conueniunt verbis Isaiæ, *O terra vmbræ alarum.*

Sed & Sinarum regionem innumeris & procerissimis, opacissimisque abundare arboribus, omnes affirmant, & cum primis Ioannes Gonzalez lib. 1. Rerum Sinicarum, cap. 3. 4.

Kimchius verò in libro Radicum, Isaïæ hanc pericopen ita interpretatur: *O terra inumbrans alis, id est, vmbram faciens mundo, ob magnitudinem et multitudinem alarum suarum. Metaphoricè indicat multitudinem negotiationum, mercium, & species varias rerum quæ ad alias terras ex illa egrediebantur.* Eadem habet Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis. At quàm verè hæc in Indiam, & Sinam conueniant, facilè rerum periti intelligunt. Quis enim nescit prouerbio etiam iactari, beatas Orientis opes, atque incredibilem rerum pretiosissimarum copiam, & merces inæstimabiles ex India & Sina in omnes mundi regiones importari? Audi Plinium de suo æuo, lib. 6. cap. 23. *Digna res, nullo anno, Imperij nostri H-S quingenties* (Millionem & quingenta millia aureorum.) *exhauriente India: & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant.* Hæc de sola India: nam lib. 12. cap. 18. inquit: *Minimáque computatione, millies H-S* (Duos milliones, & semis.) *annis omnibus, India, & Seres, Peninsuláque illa,* (Malacam intelligit Delecampius.) *Imperio nostro adimunt.* Et lib. 6. cap. 2. celebrat emporia Indica.

Sed quæ de vnico emporio Calecuth Vartomannus lib. 5. cap. 11. memorat, retulisse simus contenti: ait enim: *Quum ego illic agerem, ex omnibus ferè Orientis partibus negotiatores aderant, cum primis Mahometani, alij ex regione Malacha, ex Bengala alij, nonnulli ex Tarnassari, ex Pegu, & Cyromandel alij. Nonnulli ex Zeilan, & de Samatra, id est, Taprobana, alij ex Colon, nonnulli ex Caicolon, alij ex Bethecala, & innumeri fermè alij, præsertim iam notiora nomina, videlicet Persæ, Arabes, Syri, Turcæ, Æthiopes, & ex regno Narsinga complusculi. Tot aduenæ, éxque variis regionibus, per id tempus quo illic agebam, aderat in vrbe Calecuth florentissima.* Vulgatissima sunt quæ de Aromatibus Indicis, pretiosis frugibus, auro, argento, gemmis, margaritis, & id genus aliis nobilissimis mercibus, ex illis Orientalibus regionibus, & ex China, præsertim ad nos Europæos quotannis ferè deuectis, & cunctæ historiæ, & Lusitanorum nauigationes indubia fide testantur.

Chaldæus autem Paraphrastes verba Isaiæ in hunc modum exposuit: *Væ terra,* seu, *O terra, ad quam veniunt cum nauibus è terra longinqua, & vela sua extendunt, vt aquila volans alis suis.* Potuitne quidpiam appositius dici de India & Sina? Ad quam remotissimarum gentium, sed præcipuè Lusitanorum nauigationes ab vltimo Occidente, immenso superato Oceano, frequentissimè celebrantur.

Rabbi Abraham, teste Pagnino, ita interpretatus est: *O terra inumbrans alis, quia est terra lata.* Rectissimè id in Indiam & Sinam competit. De Indiæ quidem immani magnitudine multa Strabo lib. 15. & inter alia: *Ctesias dicit, Indiam non esse minorem reliqua Asia. Onesicritus eam esse trientem orbis habitati. Nearchus quatuor mensium iter per campum. Megasthenes & Deimachus moderatius: nam supra viginti millia stadiorum eam partem ponunt, quæ ab Australi mari in Caucasum tendit. Deimachus secundum quædam loca, supra XXX. millia.* Eadem habet Arrianus sub initium Commentarij Rerum Indicarum. Idem Strabo lib. 15. sub initium: *Apollodorus Parthicarum rerum scriptor affirmat, illas autem ipsas gentes quæ sunt nouem numero, inter Hydaspen, & Hypanim, ac vrbes quinque millia, quarum nulla Co Meropide esset minor: regionem hanc totam ab Alexandro subactam.*

Diodorus Siculus lib. 2. cap. 35. *Totius Indiæ magnitudo ab ortu versus occasum duodetriginta millibus stadiorum: a Septentrionibus versus Meridiem triginta duo millibus definiunt. Hæc tanta India magnitudo præ cæteris mundi partibus.*

Plinius lib. 6. cap. 17. *Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem subegerant, scripserunt, quinque millia oppidorum fuisse: nullum Co minus, gentium sexaginta:* (alias, nouem.) *Indiámque tertiam partem esse terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili sanè ratione.* Eadem Solinus in Polyhistore cap. 55.

Arrianus in Commentario Rerum Indicarum: *Porrò gentes Indicas centum duodeuiginti in vniuersum statuit Megasthenes.* Et in Periplo Maris Erythræi: *India gentes plurimas, & populosissimas complectitur.*

De Sinarum verò regionis situ & magnitudine diximus exactè cap. 16. nunc pauca addimus: Maffeius lib. 6. *Regna seu Prouincias vastæ magnitudinis numerant quindecim, cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua.* Et posteà: *Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant fermè ducentas: inferioris autem ordinis longè plurimas: porrò castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur, vicique passim ita multi sese offerunt, vt summa iniri vix possit.* Incredibilia planè sunt quæ Ioannes Gonzalez de amplitudine Regni Sinarum lib. 1. cap. 6. 7. & 8. prodit: ait enim inter alia continere ambitu ferè ter mille leucas, & longitudine mille & octingentas. Vrbes numerat. DXCI. oppida MDXCIII. in quindecim Prouinciis: & id quidem, vt ipse affirmat, ex pluribus Sinarum scripturis. Vide quoque Ortelium & Mercatorem in Tabulis Chinæ. Vt cernas quam rectè & Indiam & Sinam, Isaias nuncupare potuerit, *terram vmbrosam alis,* seu *oris,* quòd vtraque sit latissima & amplissima regio.

Iam sensum nostri Vulgati aperiamus, *Cymbalo alarum.* Proculdubio intellexit *Tsilesal,* esse singulare huius pluralis, *Tselselim,* vel *Tsilselim,* vt etiam Thalmudici, teste Kimchio, ex *Tsilselim,* efformant singulare *Tsilesal.* Porrò *Tselselim,* vel *Tsilselim,* significare cymbala, vel tintinnabula, tam Hebræi quàm nostri consentiunt, vt 2. Regum 6. 5. & Psalm. 150. 5. *In cymbalis benè sonantibus, in cymbalis iubilationis.* Nec aliud videtur Vulgatus per *cymbalum alarum,* innuere, quàm cymbas

bas seu naues, vel à sonitu seu stridore quem naues plenis velis volantes reddere solent, *rostris*, inquit Virgilius, *stridentibus*: vel quòd vela nautium ventis inflata cymbali, seu campanæ formam præ se ferant; vel quòd cymbalum sit instar vmbraculi. Symmachus dixit: *Sonitus alarum*. Marinus, *strepitus*, (tinnitus) *alarum*.

Verùm est magna scripturæ fœcunditas: possis reddere: *O terra obsessa, (communita, occlusa,) oris*, seu *extremitatibus*, quòd Sinarum Magistratus seribus edictis cauerint, vel quemuis externum in regnum admitti, vel indigenam quempiam extra vagari: Aut certè indicet, murum illum immanem, qui regni fines munit, & regionis oras concludit; quin & addit Maffeius lib. 6. *Ad limites regni, crebra & minuta visuntur arces*. Aliter, *O terra Cymbalum orarum vel extremitatum, seu angulorum*. Subaudi terræ, seu orbis vt dictum id sit eadem phrasi & sensu, quo Tiberius Imperator Apionem Grammaticum Alexandrinum appellabat, Cymbalum mundi, vt auctor est Plinius præfat. in libros Naturalis Historiæ, ob nominis nimirum celebritatem, inquit Erasmus: quòd eius nominis fama per totum mundum resonaret: Sanè Sinarum regio meritò dici possit ab Isaia, *Terra Cymbalum orarum*, & finium mundi, quòd totum mundum nominis sui celebritate compleuerit: neque enim vllum totius orbis imperium, vel bonitate soli, & cæli, vel opibus, diuitiis, aut magnitudine, & maiestate ita illostre fuit, vt Sinarum; etverò nihil nunc magis celebratur aut personat in mundo, quàm Regnum Sinarum. Vel forsan Isaïas ad sua tempora respexit, quando Sinarum non nisi sonus, & quasi tinnitus, vel solum nomen audiretur in mundo, nulla adhuc eius gentis maiori cognitione percepta. *O terra cymbalum orarum*, quòd in extremis orbis oris sita esset, & veluti in angulo mundi, tantum sonus eius ad alias nationes perueniret: in reliquis ferè incognita & abstrusa maneret. Canaph, angulum, extremitatem, oram etiam significare liquet ex Isaiæ 11. 12. & 24. 16.

Quæ est Trans flumina Æthiopiæ.

Hebraïcè ad verbum, *quæ de trans flumina Æthiopiæ*, seu *Chus*. Tremellius & Iunius: *quæ est secundùm flumina Æthiopiæ*, vel, *à transitu fluminum Æthiopiæ*. Æthiopiam hic aliqui intelligunt totum illum terræ tractum à Sinu Arabico ad sinum vsque Persicum, habitatum à filiis Chus Genes. 10. 7. qui totam Arabiam, Mesopotamiam & Chaldæam complectitur, in qua regnauit Nemrod filius Chus. Hunc enim terrarum tractum dici in Scriptura Chus seu Æthiopiam obseruant, atque etiam Æthiopiam Asiaticam seu Orientalem indigitant, vti latiùs disseremus lib. 6. cap. 18. Flumina autem huius Æthiopiæ, vltra quæ ait Isaïas esse Terram cymbalum alarum, interpretantur Euphratem & Tigrim, quæ per hanc Æthiopiam decurrentes, in mare Persicum influunt. Atque vltra hæc flumina esse totum illum immensum terrarum tractum, qui à Persico Sino vsque ad Indiam, & vltimas Sinarum oras protenditur, de quo loquitor Isaias; Terram vltra flumina Æthiopiæ, præcipuè Indiam & Sinam appellans. Vide Christophorum Castrum in 3. Sophoniæ.

Verùm alij Æthiopiam hic dici Indiam Orientalem potant: quasi dicat, quæ est vltra flumina Indiæ Orientalis. Ita quidem Montanus. Chaldæus autem in consimili Sophoniæ loco, pro Æthiopia Indiam reposuit, vti cap. 21. videbimus. Ribera & Castrus in Sophoniæ 3. non probant hanc interpretationem, quòd Æthiopia in Scriptura nullo pacto ponatur pro India Orientali, siquidem filij Chus, qui Æthiopiæ nomen dedit, vltra Sinum Persicum nullo modo incoluerint. At ex locis tantùm & regionibus quæ inhabitauerunt filij Chus, finire velle nomen Æthiopiæ in sacris litteris, res est ab omni ratione prorsus aliena. Nam tametsi priores filij Chus, in tractu illo terrarum qui est inter vtrumque Sinum Persicum & Arabicum primas colonias posuerint: at quis nescit Chus seu Æthiopiæ nomen, etiam ad Æthiopiam, sub Ægypto propagatum, & in Scriptura, & externis auctoribus? Nec opus est in re minimè dubia testes non necessarios adducere.

Equidem quamuis alibi in Sacris libris, quod sciam, Chus, seu Æthiopia Indiam significare non reperiatur; at hoc Isaiæ loco eam ipsam designare nulla ratio vetat: cùm certè præclari auctores Indiam Orientalem nomine Æthiopiæ interdum censuerint. Herodotus lib. 3. num. 101. *Indorum coitus in propatulo est, sicut pecorum: color similis ac proximus Æthiopico: genitura quam in mulieres emittunt, non alba, quemadmodum cæterorum hominum, sed atra, vt color corporis: qualem Æthiopes quoque emittunt*. Et lib. 7. numero 70. *Is autem Æthiopes, qui sunt ab ortu solis, consebantur cum Indis, specie nihil admodum à cæteris differentes, sed sono vocis, duntaxat, atque capillatura: nam Æthiopes qui ab ortu Solis sunt rectos crines, qui ex Lybia, crispissimos inter omnes homines habent. Æthiopes autem y qui ex Asia erant, pleraque arma quæ Indi gestabant.*

Strabo lib. 1. pag. 24. *Simile est quod de Æthiopibus dixi, esse intelligendos scilicet quam accolunt per totam oram Oceani, à Solis ortu, vsque ad eius occasum.*

Pausanias lib. 2. Eliacorum extremo agens de Indiæ Seribus, vnde est Sericum, ait: *Satis constat Seriam Insulam sitam in Rubri Maris recessu. Audiui verò qui dicerent, non Mare Rubrum, sed Serem amnem insulam illam facere: non aliter quam Nilus eam cui Delta nomen: neque enim mari vlla ex parte incingi. Qui insulam hanc, quique proximas Abasam, & Sacaam colunt, vno Æthiopum nomine censentur. Etsi non desunt, qui non Æthiopas, sed Scythas Indis permistos esse eos dicant.* Postrema verba Sylburgius clariùs è Græco reddit: *Æthiopici generis sunt, & hi Seres quos dixi, & quotquot contiguas insulas tenent Abasam & Sacaam.*

Apud Philostratum in vita Apollonij lib. 3. cap. 6. Iarchus philosophus Indus hæc disserit: *Fuit itaque quondam tempus, quando hæc* Indiæ *loca Æthiopes incoluêre, genus Indicum sanè: verùm Æthiopia nondum erat, sed ad Meroen & Catadupas finiebatur Ægyptus: cùm etiam ipsa Nili fontes præberet, & ad eiusdem fluminis ostia terminaretur. Quamdiu igitur hæc loca incoluerunt Æthiopes Gangis Regis ditioni subiecti, tunc & abundè terra ipsos alebat, diique illorum curam habebant. Postea verò quàm memoratum Regem interfecerunt, nec ab aliis Indis puri, impollutique sunt habiti, neque terra vlterius in his locis consistere eos permisit.*

Et lib. 6. cap. 6. Apollonius in Æthiopes Gymnosophistas hæc disputat: *Huius autem Sapientiæ vos quoque considerees Pythagora tunc fuistis, cùm Indorum sapientiam laudabatis, propterea quod*

vos

vos quondam Indi fueritis. Sed quoniam pudore fermentis, qui vulgò ferebatur, quòd diuinis portentis ex ea terra pulsi huc venistis, aliud quiduis potius, quàm Aethiopes ab Indis venientes putari voluistis, atque omnia propter hanc euitandam opinionem à vobis facta sunt. Omnem itaque illorum habitum exuistis, quasi cum veste simul & illud assumpturi, vt Aethiopes, non autem Indi putaremini. Sermones insuper nequaquam eorum meritis dignos habuistis, quasi calumniam euitaturi, si eos calumniati essetis, à quibus venistis. Et cap 8. Nilos Gymnosophista inquit: *Audiui colonos autem Indorum Aethiopes, paternam retinere disciplinam, & antiquam respicere originem.*

Eusebius Cæsariensis in Chronico, num. CCCCII. *Aethiopes ab Indo flumine consurgentes, iuxta Aegyptum consederunt.* S. Epiphanius in Anchorato, colom. 967. *Et Phison quidem est Ganges apud Indos appellatus & Aethiopes. Penetrat autem magnam Aethiopiam, & cadit ad Austrum.* Eadem ex S. Epiphanio descripsit Anastasius Nicænus quæst. 24. in Scripturam. S. Hieronymus, vel potius S. Beda de locis Actuum Apostolorum: *Aethiopum regio ab Indo flumine consurgens, iuxta Aegyptum inter Nilum & Oceanum, & in Meridie sub ipsa solis vicinitate iacet.* Vide Ludouicum Viues in 14. de Ciuit. Dei, cap. 17. & Franciscum Gomaram in Generali Indiarum Historia, cap. 17. Iacob. Pamelium in Notis ad cap. 4. Apologetici Tertulliani.

Vincentius Belloua cen sis lib. 31. Speculi Historialis, cap. 10. *Chingis Cham misit filium cum exercitu suo, contra Indos, qui & minorem Indiam subiecit. Hi sunt nigri Saraceni, qui Æthiopes sunt vocati.* Eadem habet S. Antoninus 3. part. Historiarum, cap. 8. §. 18.

Lib. 6. cap. 19. copiosè ostendemus, Æthiopiam interiorem sub Ægypto, Indiam quibusque bonis auctoribus nuncupatam; & sanè haud alia ratione probabili, nisi quòd Indo-Æthiopes ex India in Æthiopiam transmigrauerint, vti anteà ex magnis auctoribus dicebamus: & colore, multisque rebus sint persimiles. Arrianus in Commentario Indico: *Nam & cæteris in rebus India haud dissimilis Æthiopia est. At nec facie quidem ac vultu multum inter se differunt Indi & Æthiopes. Certè qui ad meridiem vergunt Indi Aethiopibus magis similes sunt, nigra facie, & nigra coma: sed non æquè simi, neque ita crispo capillitio.* Strabo lib. 15. pag. 475. *Ex hominibus Indiæ, meridionales colore Aethiopibus, aspectu & capillo aliis persimiles sunt: nam propter aeris humiditatem non crispantur.* Iam ergo ex his quæ notamus facilè quisque intelliget, quàm rectè & appositè Isaias, nomine Æthiopiæ, Indiam Orientalem potuerit significare, eo quoque vocabulo à præstantibus Scriptoribus appellatam.

Atqui hanc nominis Æthiopiæ interpretationem illud cum primis magis illustrat, verisimilioremque reddit, quod addit vates, *De trans flumina Aethiopiæ.* nulla enim notiore & certiore indicatione Indiam demonstrare potuit, quàm à fluminum appellatione; cùm nulla sit in orbe regio quæ pluribus & maioribus abondet fluminibus, quàm India. Strabo lib. 15. *Tota india fluminibus irrigatur: quorum quædam in duo maxima irrumpunt, Indum atque Gangem: quædam propriis ostiis in mare exeunt.* Et deinde multa de Indiæ amnibus commemorat. Et post alia: *Post Cophem erat Indus, posteà Hydaspes, inde Acesines, ab hoc Hyarotis, postremò Hypanis, trans Hypanem, Ganges.*

Plinius lib 6. cap. 17. *Amnium mira vastitas.* Et post pauca: *Seneca etiam apud nos, tentata Indiæ commentatione, sexaginta amnes eius prodidit.*

Q. Curtius lib. 8. *Multisque inclytis amnibus Caucaso monte ortis, placidum per campos iter præbent.*

Arrianus in Commentario Rerum Indicarum: *Flumina tot sunt in India, quot in reliqua Asia: in his maximi sunt Ganges, & Indus.* Et postquam multa Indiæ fluminum nomina enumerauit, de eorum cursu & magnitudine accuratè prodens, subdit: *Namque & aliorum complurium fluminum nomina Megasthenes commemorat: quæ extra Gangem atque Indum feruntur in Orientale & Meridionale mare: ita quinquaginta octo in vniuersum sunt Indiæ fluuij, omnes nauigabiles.* Et in Periplo Maris Erythræi: *Vniuersa enim India pluribus fluminibus abundat.*

Verùm his vetustior Diod. Siculus lib 3. cap. 37. *Amnes præterea multos habet India, magnosque & nauigiis aptos, qui in Borealibus orti montibus, per campestria decurrunt, multique inter se commixti, in fluuium Gangem Indis vocitatum, sese effundunt. Affinis autem Gangi fluuius, quem Indum vocant, & ipse à locis Septentrionalibus in Oceanum præcipitans, Indiam à cætera Asia separat: dúmque per longè patentes campos delabitur, complures, & quidem nauigabiles fluuios, inter quos Hypanis & Hydaspes, Acesinesque spectatissimi, alueo recepta. Præter hæc multa quoque alia diuersi generis flumina, Indiæ terras interlabentia, crebris hortis omnigenisque fructibus vberes reddunt. Quod autem India tot amnibus, & tanta aquarum copia redundet, Philosophi eius loci ac Physici hanc afferunt causam: Adiacentes Scytharum, Bactrianúmque & Arianum terras editiorem habere situm autumant quàm Indiam: hinc bonis rationibus consequi, vt in subiectam vndique regionem humor exsudans & illiquescens, paulatim loca irriget, amnesque multos gignat.*

Ergo cùm Isaias terram appellat, *trans flumina Aethiopiæ*, facilè, concinnéque intelligere possumus Indiam, præsertim vltra Gangem, & Sinam: imò & ipsam quoque Indiam ab Indo ad Gangem, quæ vastam illam prominentiam ad Cori vsque promontorium etiam complectitur: quòd hæc quoque maiori ex parte trans flumina Indiæ iaceat. Notandus verò Hebraïsmos, *De trans.* Hispanicè, *De tras.* Hebraicum *Me Eber*, reddi quoque posse, *A latere fluminum, super, secundum, flumina Aethiopiæ.* Res est perspicua, è Lexicis Sanctis, Merceri, Aonirij, Schindleri, & Notis Tremellij & Iunij in hunc locum. Vt rectè indicet & Indiam, & Sinam; quæ non minùs quàm India maximis fluminibus interluitur: imò magna pars hominum in fluminibus Sinæ degunt, vti Maffeius lib 6. Gonzales lib. 3. cap. 21. 22. Pintus cap. 97. 98. 99. & omnes affirmant.

* * *

Sequentia eiusdem Isaiæ Oraculi verba elucidantur.

CAP. XX.

Qui mittit in mare Legatos.

LAtina exemplaria olim hic geminam præferebant lectionem, fœmineam, *quæ*, & masculeam, *qui*, & vtraque cum Hebraico textu stare potest. Participium enim *Soleach*, etsi masculeum sit, referri possit ad terram, quæ interdum Hebræis generis est masculini. Vnde reddi ex Hebræo potest; *quæ mittit*: &, *qui mittit*. At verbum, *mittens*, vt etiam Sanctes reddidit. Forerius præcedentibus iungit: *Heus terra vmbra alarum, quæ à trans flumina Æthiopia mittis in mare Legatos*. Sed repugnat Hebraismus accentus *Soph pasfuch*, post vocem *Æthiopia* additus Leo Iudas: *Va terra nassa alata, quæ est trans flumina Cusch, mittenti Legatos per mare*. Tremellius & Iunius, *mittenti per mare Legatos*. Translatio Sanctandreana, *quæ mittit per mare Legatos*: vt etiam Montanus. At LXX. S. Hieronymus, S. Cyrillus, Procopius, Theophylactus, Oecumenius, & è recentioribus Vatablus, Pellicanus, Clarius, Leo Castrus, & exemplaria Latinæ Veteris Editionis iussu Clementis VIII. edita, *qui mittit*. Omissis autem variis aliorum sensibus, illum existimamus simpliciorem, *Mittente*, vel *mittit* Christus: participium pro præsenti: vel, *qui* Christus *mittit*: relatiuum pro Antecedente: *in mare Legatos*. Vatablus exponit: *qui mittit, id est, Christus rex, qui mittendi potestatem habet, subaudi, mittet Legatos, &c.* Aliter, *qui misit Legatos in mare* Christus, *&c.* dicet: *Ite Angeli veloces, &c.* Proprium munus Christi Domini est, mittere Apostolos, Legatos, Ministros verbi ad propagandum Euangelium.

Apposite dixit, *in mare*: nam Euangelij Prædicatores qui ex Hispaniis in Indiam & Sinam mittuntur, vel ad Meridiem & Orientem, Lusitanorum classibus; vel ad Occidentem, Castellanorum nauibus in Molucas & Philippinas, &c. immensum propemodum enauigant Oceanum. *Legatos*. Tsirim, cardines, quòd super legatos, rerum & negotiorum cardines voluantur: & quòd re vera ministri verbi in Indiam & Sinam missi, sint cardines Ecclesiæ illic surgentis. Eadem vox significat, *angustias, pressuras*: quas sanè maximas, & innumeras patiuntur, qui Euangelium in terras illas important: vt qui plerúmque pro Christi nomine sanguinem & vitam profundant. LXX. dixerunt, ὅμηρα, id est, *obsides, pignora*. Sunt plane Euangelici prædicatores, præstantissimi quidam obsides, & sacra quædam pignora salutis gentium, quibus Euangelium annunciant; quæ omnem fidem illis adstruant, si Euangelio crediderint, & obedierint, æternam felicitatem consecuturas. Leo Castrus ὅμηρα exponit, fœdera vel pacta, nempe æternum illud Filij Dei cum humano genere redemptionis Fœdus, Nouum scilicet Testamentum, & Euangelium quòd Verbi præcones in nationes illas feliciter inferunt.

Et in vasis papyri super aquas.

Tremellius & Iunius: *Et instrumentis scirpeis per superficiem aquarum, id est, nauiculis è scirpo, iunco, aut papyro contextis, qualibus Ægyptij, Æthiopésque propter Catadupos, Cataractas, & periculosa vada vtebantur: tum quòd leuiores essent, & ἄσηπτοι, id est, non putrescentes, vt refert Diod. Siculus lib. 1. tum quod aduersis fluctibus, scopulisque (quibus Nilus abundat) cederent, ac non dissilirent, aut frangerentur sicut lignum. Vide Plinium lib. 6. cap. 22.* Igitur hæc Isaiæ verba proculdubio videntur permouisse quosdam, vt de Ægypto, vel Æthiopia Isaiam hîc loqui putauerint: nam nauigia ex papyro, seu iunco propria Ægyptiorum, & Æthiopum fuere. Herodotus lib. 2. num. 96. de Ægyptiis: *Naues eorum onerariæ sunt factæ ex spina*. Et posteà: *Curuaturis autem in gyrum lignis non vtuntur, sed introrsus compages byblo innectunt: & velis ex byblo vtuntur.*

Theophrastus lib. 4. de Plantis, cap. 8. *Papyrus ipse ad plurima vtilis, etenim ex eo nauigia faciunt, & è libro vela.* Plinius lib. 13. cap. 11. eadem Theophrasti verba mutuatus: *Ex ipso quidem papyro nauigia texunt, & è libro vela.* Et lib. 7. c. 56. *Naues in Nilo fiunt ex papyro, & scirpo, & arundine.* Lucanus 4. Pharsaliæ:

Conseritur bibula Memphitis cymba papyro.

De Nauigiis Arundineis Meroensium Æthiopum ad Nilum, Heliodorus lib. 10. Æthiopicorum: *Transmittebant Astaboram fluuium, alij per pontem, alij nauigiis ex arundine factis, quæ plurima & in multis partibus ripæ vacillabant. Sunt autem celerrima tum propter materiam, tum propter onus, quòd non plures quàm duos tresue viros ferant. Arundo enim in duas partes dissecta, ex qualibet sectione nauigiolum probet, ac efficit.*

At Montanus existimat Isaïam de India locutum. *Quæ tanta*, inquit, *fertilitate pollet, vt miraculum sit gentibus aliis, videntibus nuncios illius in mare nauigantes, vsósque iunceis, siue arundineis nauibus: quippe regionis illius arundinum singula internodia nautas binos, & quædam ternos etiam vehant. Hæc nauigia arundinum internodiis facta, illorum lingua Almadiæ dicuntur.*

Equidem non ita propria Ægypto est papyrus, quin etiam in India nascatur. Strabo lib. 17. pag. 566. *Ægyptiacis verò ea adiicienda sunt, quæ illorum propria dicuntur, vt Ægyptia faba, ex qua ciborium fit: item byblus: hæc enim solùm ibi sunt, & in India.* Porrò Indos, vt Ægyptios, ex arundinibus nauigia conficere, certum est. Herodotus lib. 3. n. 98. *Indorum alij in palustribus fluminibus habitant, crudis vescentes piscibus, quos agressi ex arundineis nauigiis excipiant: Singula autem nauigia è singulis arundinis internodiis fiunt.* Diodorus Siculus lib. 2. num. 74. *India circa fluuios, & paludes magnam arundinis copiam fert, cuius crassitiem homo non facilè complectatur. Ex hac naues materia concinnatas eximium habere vsum dicitur, quòd carie scilicet non infestentur.* Pomponius Mela lib. 3. cap. 7. de arundinibus Indicis: *Arundinum fissa internodia, velut nauicula, binos, & quædam ternos etiam vehant.* De eisdem Plinius lib. 7. cap. 2. *Arundines verò tantæ proceritatis, vt singula internodia alueo nauigabili, ternos interdum homines ferant.* Et lib. 16. cap. 36. *Arundini quidem Indicæ arbórea amplitudo, quales vulgò in templis videmus.* Et post pauca: *Nauigiorum vicem præstant (si credimus) singula internodia: circa Acesinem amnem maximè nascuntur.* Solinus cap. 53. *Quæ palustria sunt Indiæ, arundinem creant ita crassam, vt fissis internodiis, lembi vice vectitet nauigantes.* Et mira sunt sanè, quæ recentiores rerum Indicarum auctores de magnitudine & crassitudine

ſitudine Indicarum, & Sinicarum arundinum produut.

Strukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 97. ait: *Nicolaus Contius ad Gangis ripas cannas ſiue arundines adeò longas, & craſſas ſcribit naſci, quas vnus homo brachiis non poſſit complecti: ex quibus ſcaphas exiguas, piſcatoriis nauigiolis ſimiles conficiunt: quarum ibi in nauigando maximus eſt vſus.* Vide Petrum Chirinum in Relatione Philippinarum, cap. 4. de his arundinibus quæ ipſe ſæpius vidit admiranda referentem. Sed & de nauigiis Indicis, quibus vſus arundinum inſit, Vartomannus lib. 5. ſuæ nauigationis, cap. 12. inquit: *Minora nauigia, vt ſunt cymbæ, & id genus alia, Parao nominant: hæc ſunt denos paſſus longa è ſolido ligno: remis, ac malo vtuntur arundineis.*

Sciendum verò nomen *Gomè*, quod hîc ſcirpum, Iuncum, vel papyrum omnes interpretantur, Kimchium exiſtimare eſſe genus arboris admodum leuis: quales arbores, & ex eiuſmodi confecta nauigia non eſt dubium innumera eſſe in India, & Sina. Quid ſi hîc interpretemur, & in vaſis Iunci ſuper faciem aquarum? Hoc eſt, nauibus Iuncis, ſeu quæ Iunci appellantur, cap. 19. ex Maffeio annotauimus, maximas naues vento dumtaxat mobiles, vulgò à Sinis Iuncos appellari: quorum incredibili multitudine Sinarum regio abundet: de quibus multa etiam Gonzalez lib. 3. cap. 21. & Pintus in ſua Peregrinatione variis locis. Eorúmque nedum in Sina, ſed in India, & toto Oriente maximam eſſe frequentiam, & vſum, nimis eſt exploratum. De Iuncis Inſulæ Porne, vel Bornei in Molucis agit Maximilianus Tranſſyluanus in epiſt. de eiſdem Inſulis.

At quantumuis hæc omnia curioſè, & ſubtiliter excogitata videantur, haud tamen eum eſſe verborum Prophetæ ſenſum putamus, vt India, vel Sina dicantur ipſæ mittere in mare vaſa, ſeu nauigia iuncea, aut papyracea, quibus abundant: ſed potiùs Iſaiam ſignificare, Chriſtum Dominum mittere Legatos ſuos ad Indiam & Sinam in vaſis papyri ſuper aquas. At quænam ſint vaſa iſta papyri, iam diſquirendum. Interpretes ferè omnes naues, ſeu nauigia ex ſcirpo, ſeu papyro, aut iunco contexta, quales illæ erant, quas fabricabantur Ægyptij. Verùm cùm certo certius ſit, ingentes, robuſtiſſimæque contexturæ naues ex Hiſpaniis mitti in Indiam & Sinam, in hiſque vehi Legatos & verbi miniſtros; quid eſt quòd Diuinus Vates ait Chriſtum mittere Legatos per mare in nauibus iunceis, ſeu papyraceis, quæ ſunt paruæ, tenues, nec tantæ nauigationi pares? Forſan reſpexit Iſaïas ad eam nauigationem, quæ olim, & fortè Prophetæ tempore erat in vſu, nempe ex Ægypto & Sinu Arabico in Indiam & Taprobanem: nam hæc ſola tunc ferè agnoſcebatur, & frequentabatur in Indiam, de qua Strabo lib. 15. ſub initium: *Porrò mercatorum, qui hodie ex Ægypto per Nilum & Arabicum ſinum in Indiam nauigant, pauci etiam vſque ad Gangem perueniunt, & qui eò perueniunt, litterarum rudes ſunt, neque ad locorum hiſtoriam concipiendam idonei.* Et lib. 2. pag. 81. *Alexandrinorum mercatorum claſſis per Nilum iam nauigans, & Arabicum ſinum vſque ad Indiam, multò iſta nobis, quàm olim fuerant, notiora reddidit. Quo tempore Gallus Ægypto præfuit, ad ipſum veni, vnáque vſque ad Sienem, & fines Æthiopiæ aſcendi, ibique comperi CXX. naues à Myris portu Indiam verſus nauigare: cùm ſub Ptolemæis regibus perpauci auderent nauigare, & merces Indicas aduehere.* Plinius de eadem nauigatione lib. 6. cap. 23. *Diúque ita nauigatum eſt, donec compendia inueniſ mercator, lucróque India admota eſt: quippe omnibus annis nauigatur ſagittariorum cohortibus impoſitis: etenim piratæ maximè infeſtabant. Nec pigebit totum curſum ab Ægypto exponere, nunc primùm certa notitia pateſcente.* Sequitur exactè deſcribere totum illum nauigationis curſum, quem ſi libuerit, conſule.

Arrianus quoque in Maris Erythræi Periplo, nauigationem ex Ægypto in Indiam à multis iam retro temporibus; ad ſuam vſque ætatem frequentatam, latiſſimè & accuratiſſimè exponit, duos eius nauigationis curſus explicans: illum adito, & Strukij etiam Scholia. Flauius Vopiſcus de Firmo Tyranno: *Idem & cum Blemmyis ſocietatem maximam tenuit: & cum Saracenis naues quoque ad Indos negotiatorias ſæpe miſit.*

Atqui celebrem eam nauigationem ex Ægypto in Indiam papyraceis nauibus confici ſolitam, Plinius eſt auctor, cùm lib. 6. cap. 22. de Taprobane ait: *Incipit ab Eoo mari inter ortum occaſúmque ſolis Indiæ prætenta: & quondam credita viginti dierum nauigatione à Praſiana gente diſtare, quia papyraceis nauibus, armamentiſque Nili peteretur: mox ad noſtrarum nauium curſus, ſeptem dierum interuallo taxato.* Solinus cap. 56. *Ab Eoo mari incipit, prætenta Indiæ. A Praſina Indorum gente, dierum viginti primò in eam fuit curſus, ſed cum papyraceis & Nili nauibus illò pergeretur: mox curſu noſtrarum nauium ſeptem dierum iter factum eſt.* Arrianus in Periplo: *Vniuerſum autem hunc commemoratum nauigationis curſum, atque orbem, olim paruis nauigiis ipſos Sinus ambientes, conficiebant.* Atque hæc mirè locum Iſaiæ illuſtrant: nam obumbrare quodammodo voluit Luſitanorum, & Caſtellanorum in Indiam & Sinam nauigationes, iis quæ ſuo tempore ex Ægypto nauibus papyraceis in eaſdem regiones inſtituebantur, nauigationibus: quòd ex tunc eſſent notiſſimæ, & frequentiſſimæ.

Sed vt eſt Fons Hebraïcus vberrimus, plures, eóſque mirificos fundit ſenſus: Primò, *In vaſis inundationis, (fluctuationis) ſuper facies aquarum.* Hanc verbo *Gamà*, à quo *Gomè*, quod hîc ponitur, ſignificationem tribuit Auenatus: nimirum à tranſpoſito *Agam*, ſtagno: vt indicet maximas Hiſpanorum naues, pares ingentibus quibuſvis vndis & fluctibus. Secundò, *In vaſis abſorptionis, (& ingurgitationis.* (Id ſignificare notant verbum *Gama*, Reuchlinus, Marinus, Mercerus, Schindlerus. Eodem penè ſenſu, vt innuat ingentes Hiſpanicas naues quæ aduerſus magnos Oceani gurgites, & abſorptiones, & vaſtas pelagi immenſi voragines, & diglutiones ſint durabiles. Tertiò, *Et in vaſis impetus.* *Gama*, eſt impetum in rem aliquam facere, Forſtero in Lexico, & Forerio Iſaiæ 9. 14. hoc eſt, nauibus magnis, quæ magno impetu ferantur, quales ſunt Hiſpanorum Indicæ. Quartò, *Et in vaſis curſus*: verbo *Gama* currendi ſignificatum adſcribit Oleaſtrius in 2. Exodi: id eſt, nauibus velociſſimi curſus. Nota Hebraiſmum, *vaſa* pro nauibus, qui eſt ipſiſſimus Hiſpaniſmus: nam vaſa etiam vocamus nauigia. Quintò, *Et in inſtrumentis papyri*: ſeu *Chartaceis, ſuper facies aquarum*: vt ſignificet inſtrumenta, diplomata, bullas, priuilegia, quibus muniti miniſtri verbi in eas nationes ſe conferunt: quibúſque eorum auctoritas, & poteſtas prædicandi, ſacramenta adminiſtrandi, Eccleſias fundandi, ligandi, ſoluendi pleniſſimè continetur, quæ

ſunt

sunt veluti publica instrumenta sui Apostolatus, & missionis. Item sacras Indulgentias & Iubilæs Summorum Pontificum. Video iam ridentes Nouatores, hanc interpretationem. Meliùs plangerent suas hæreses. Sextò, *& in supellectilibus papyri super facies aquarum*: admirabili sensu. Non alias opes, diuitias, merces diuini isti legati secum ferunt, nisi Breuiaria, Biblia, sacros libros Doctorum, quibus Euangelium annuncient. Aut quòd eodem recidit: *& instrumentis* (armis) *papyri, &c.* Non aliis armis, quàm Bibliis sacris, quàm verbo ipso Dei, & libris SS. Patrum, rem gerunt, Imperia, regiones, regna, Christo subiiciunt. Septimò, *Et in instrumentis iunci*, (hami) *super facies aquarum*: vt Gomè, sit idem quòd *Agmon*, Iob 40. 21. *Iuncum*, seu *hamum in naso eius*: ita enim ferè omnes exponunt, vt sit periphrasis piscatorum, seu prædicatorum: hos enim à Christo vocari piscatores hominum, sciunt omnes, quasi dicat, Christus mittet Legatos suos in mare, cum instrumentis iuncorum, hamorum, super aquas, vt sint piscatores hominum. Nostri vulgati, *In vasis papyri super aquas*: rectè fert 5. 6. & 7. explanationem. Possunt quoque *vasa papyri*, indicare nassas piscatorias, quæ ex vimine, & iunco contexi solent, vt ea etiam ratione piscatores hominum, seu Verbi Diuini præcones circumloquatur, qui intra nassam, & sagenam Ecclesiæ homines tanquam pisces peritè capiant.

L X X. dixerunt: *Et epistolas byblinas, seu papyraceas, vel chartaceas, super aquam*: qua etiam ratione legunt sanctus Cyrillus, Procopius, Theophylactus, Oecumenius. Melchior Guillandinus Commentario de Papyro: *Quas ego*, inquit, *interpretor mandata in chartis descripta.* Huic L X X. translationi facilè aptantur 5. & 6. expositio superiùs posita.

Ceterùm de papyro, eiúsque vsu ad chartas & libros, scripsit integrum Commentarium Melchior Guillandinus Borrussus: & Iosephus Scaliger Animaduersiones in eundem Guillandinum.

Ite Angeli veloces.

Veloces; propriè, *leues, alleuiati*; L X X. *Ibunt enim nuncij leues.*

Instituti ratio non fert, hîc omnes aliorum interpretationes inserere: eam omnium congruentissimam arbitramur, vt ij Angeli leues sint Euangelij prædicatores, qui mittuntur in Indiam, & Sinas, atque vltimum Orientem. Fridericus Lumnius lib. 2. de extremo Iudicio, cap. 6. intelligit Patres Societatis Iesu, Dominicanos, Franciscanos. Rectè quidem, quòd ij præ cæteris Angelicum istud & Apostolicum euangelizandi munus exerceant: sed nos & istos, & vniuersè omnes diuini Verbi præcones, qui in illis amplissimis Orientis regionibus Diuinam Christi Religionem fundare & propagare summis viribus student, facilè interpretamur.

Vident igitur sacrati Viri, Euangelij satores, quàm digno, honorísque pleno elogio ab Isaïa ornentur, nimirum Angeli, Apostoli, summi Dei Nuntij, & Legati audiunt, vt sciant tanto suo muneri satisfacere. Vocantur verò *Angeli leues*, hoc est, vt quàm velocissimè suam legationem obeant; vel quolibet pondere alleuiati, nimirùm; vt admoneantur præclaræ suæ administrationis, quòd expediti, & liberi à sæculi negotiis, cupiditatibus, affectibus, & toti vni huic re intenti, Euangelij prædicationem, salutémque animarum omni studio curare debeant: illud Pauli Ephesior. 6. 14. sibi proponentes: *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis*: vt promptè, expeditè, strenuè, alacriter, propagando Euangelio incumbant.

Ad Gentem conuulsam.

Hebræum participium *Memusac*, Sanctes, Schindleros, *tractam.* Forsterus, Vatabli editio Sanctandreana, Forerius, Auenarius, Tremellius, Iunius, Pellicanus, Montanus, *distractam.* Marinus, *prolongatam.* Sanctes in Thesauro, protractam. Quòd vltimi terrarum populi ad Orientem sint Indi, Cuachinchinæ, & Sinæ, in extremo orbis tractu distracti, prolongati, remoti à reliquo mundo; vel quòd amplissimis, & longissimis terrarum tractibus extendantur, vt cap. 19. ostendebamus. Tremellius & Iunius: *Id est, dispersam huc illuc, & multis locis occupatam.* Pellicanus: *distractam in varios errores, ritus, cultus, & Deos.* Reuchinus, *dilaceratam.* Chaldæus, *ad populum vim patientem*; scilicet, à Satana; quem Satanas dilaceratum tot vitiis, & idololatriis, ac perditum sub iugo suo tyrannicè premit. L X X. *ad gentem excelsam.* Præclaram & inclytam nationem se Sinæ iactant. Nec alienè reddes, cum Castro, ad gentem pretiosam; ob innumeras opes, auri, argenti, margaritarum, & aliarum pretiosissimarum rerum, quibus India & Sina abundant. Noster appositè dixit, *conuulsam*, quòd Sinæ excluso penè commercio aliarum gentium, velut conuulsi, & disclusi maneant à reliquis nationibus. Vel quòd nulla sit in toto orbe gens magis diuulsa & separata à veri Dei cognitione.

Et dilaceratam.

Morat, omnes interpretantur, *expilatam, depilatam, euulsam*; nempè à Satana; vel quòd Sinæ sint penè glabri, læues, rara barba, vt Maffeius lib. 6. Gonzalez lib. 1. cap. 10. Ortelius & Mercator in Tabulis Chinæ aiunt. Possis etiam reddere, *expolitam, politam, limatam*; quòd se Sinæ mortalium expolitissimos, & acutissimos ferant: cùm omnes nationes cæcas, Europæos vnico, se binis oculis præditos autument, vt 17. cap. superiùs notabamus. Chaldæus, *direptum*; cui vera omnia bona diabolus diripuit.

Ad Populum terribilem.

Nora, propriè terribilem, timendum, formidabilem, horribilem; nimirum ob vires & opes, quæ solent esse formidabiles. Kimchius locum hunc interpretans, hæc habet in libro Radicum: *Rabbi Ionah, longinquum. Et non est opus à propria significatione transferre: etsi sensus versiculi est de populo remoto: quia longinquos, id est, eos qui veniunt è longinquo, homo timet, eo quòd illorum nescit vires, & mores.* Vatablus: *Terribilem, id est, in cuius gratiam miracula multa terrentia spectatores edidit.* Montanus: *Appellatur populus terribilis, propter maxima, & stupenda signa, quibus ab initio aduentantis Euangelij hanc suam publicæ salutis expeditionem Deus est contestatus.* Equidem istud optimè In Indos,

& Sinas quadrat : quòd in illis regionibus, in earúmque gentium gratiam, Deus in prædicatione Euangelij, per suos ministros præclara, & stupenda miracula patrare iam cœperit pluráque, atque maiora deinceps patraturus proculdubio creditur. De insigni miraculo Crucis S. Thomæ in India sanguinem quotannis exsudantis, egimus fusè superiùs cap. 10. De miraculis etiam à Matth. Seandelio in Sinarum regione perpetratis abundè scripsimus cap. 16. Et verò Epistolæ & Relationes Indicæ, Sinicæ, Iaponicæ Patrum Iesuitarum, recentioresque harum regionum historiæ, perspicuè narrant in India, Cuachinchina, Sina, Molucis, Philippinis, Iaponiis, Deum maximis, & clarissimis miraculorum facibus Euangelio præluxisse. Vide Thomam Bozium de Signis Ecclesiæ, lib. 5. cap. 2.

Chaldæus, *ad populum potentem.* Et Iodi, & Sinæ, diuitiis, opibus, frequentia, & numero hominum sunt reuera potentissimi, & nescio num vnquam in orbe extiterit florentius, & augustius aliud Imperium, vt Sinarum. L X X. in editione Complutensi & Regia; *& populum peregrinum, & durum.* In Romana verò : *& peregrinum populum, & pessimum* : quæ nomina aptissimè Sinis, & Indis conueniunt.

Post quem non est alius.

Hebræa ad verbum, *ex ipso & vltra*; vel, *ex ipso & hinc*; aut, *ex ipso & trans.* Sanctes, Forerius, *ex quo fuit & vltra* : seu, *deinceps.* Clarius, *à tempore quo ipse cœpit vsque nunc.* Vatablus & Leo & Iudas, *ab eo tempore & postea*; vel *deinceps.* Montanus, *ex quo primum esse cœpit vsque ad finem sæculi*; Chaldæus, *& olim, & deinceps.* Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis : *Ad verbum, ad ipso (subaudi, populo) & vltra : id est, ex quo ipse cœpit esse populus: iam inde ab initio, à suo exortu, & postea. Alij, ab eo tempore & deinceps. Quidam Hebræorum exponunt, populum longinquum magis quàm ille & vltra, id est, magis longinquum, quàm distent Æthiopes, ac qui vltra eos habitant, à Ierosolymis. Quam expositionem Doctus inter Hebræos reiicit.* Nempe Kimchius. Tremellius & Iunius, ex eo loco atque vlterius.

Sed nemo melius Nostro : *post quem non est alius.* Adamus & Sa exponunt, *cui nullus comparandus.* Sed veriùs idem Sa, *quasi dicat, habitantem in extremis terræ.* Quia vltimi hominum ad Orientem solem, sunt Indi, Cuachinchinæ, Sinæ, Iaponij, post quos, nec vltra quos, non sunt alij. In eundem sensum haud dubiè L X X. dixerunt, *quis vltra illum?* Symmachus, *post quem non est vltra.* Nec inepte interpretabimur : Ite Angeli veloces ad populum terribilem Indorum, & Sinarum : ex ipso & vltra, seu vlteriùs vel, trans : nempe ex ipso populo Indorum & Sinarum, transite vlteriùs versus Austrum ad Insulas Zeilan, Somatram, Iauas, Molucas, Philippinas, Iaponiorum, &c.

Ad gentem expectantem, & conculcatam.

Hebræa, *Goi Kau-Kau, u mebusah*, variè reddunt. Sanctes in Thesauro ex Kimchio : *Gentem lineatim operantem, & conculcationis; id est, paulatim, paulatim. Et est metaphora à cæmentario : sicut enim cæmentarius extensa linea (siue extenso filo, facit ordinem vnum, (vulgo*, vn corso in muro) *& supra illum iterum extendit, vt faciat ordinem, (aut cursum) alium, & sic paulatim, paulatim donec perficiat parietem. Et sic qui aliquid facit, modò paululum, subinde aliud paululum facit, donec tandem illud perficiat. Vnde dicitur illud facere Kau-Kau, lineatim, id est, ad lineas (aut ad cursus, vulgò ad filo, ad filo.* Hispanicè etiam in parietibus formaceis dicimus, *cantos hilos de tapia.*

Idem Sanctes in sua Translatione, *gentem lineatim conculcatam.* Et in Thesauro in verbo *Bus: gentem perpendiculi, perpendiculi, & conculcationis*, vel *contemptus.* Forsterus in *Bus : Gentem perpendiculi, & conculcationis.* Et in *Kauah : gentem funiculi : id est, quæ per funiculos dimetienda erit. Vbi prius Kau in regimine, alterum in statu absoluto, vtrumque autem simul distributiuè ponitur.* Tremellius & Iunius : *gentem lineæ, & conculcationis*; vel, *gentem omnibus delineantem, & conculcantem : id est, quæ omnibus aliis ius dare arrogat, imperare illis arbitratu suo, & pedibus illas iniquissimè terere.* Pellicanus : *gentem pedetentim & successiuè docendam, disponendam, ordinandam, & veluti ad normam dirigendam, quæ antea fuerat conculcata, contempta, neglecta.* Mercerus, *gentem regulæ, regulæ, & conculcationis, quasi diceres, velut regulatim, seu lineatim, id est, paulatim conculcatam.* Clarius : *gentem paulatim conculcatam.* Forerius & Montanus : *gentem lineæ, lineæ, & conculcationis.* Addit Forerius : *id est, valdè lineatam, id est, frequentibus lineis complanatam, & solo æquatam, sicut solent facere, qui diruta complanare volunt : non solùm enim fertur Kau ædificatoribus, sed etiam destructoribus.* Sic Isaiæ 34. 11. *Et extendetur super eam mensura*, lineæ, *vt redigatur ad nihilum: & perpendiculum in desolationem.* Threnorum 2. versic. 8. *Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion, tetendit funiculum*, lineam, *suum.* Vide 2. Regum 8. 2.

Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis: *Gentem, lineæ, lineæ*; vel, *funiculi, funiculi, & conculcationis. Metaphora tracta ab architectis, qui ordinem vnum, post ordinem alterum collocare solent. Id est, cui paulatim conculcatio euenit. Quidam Hebraïsmum vertunt, quæ sensim afflicta fuit, & tandem conculcata. Alij, vndique conculcatam : ac si quis duceret lineas, iisque inter se coniunctis nullum locum vacuum relinqueret, vel sulcos duceret in agro, quibus omnes glebas subigeret. Quidam vertunt, expectantem, expectantem, & conculcatam Alij, auidè expectantem.* Et in Scholiis Salmanticensibus: *gentem (inquiunt) lineæ lineæ, & conculcatio : subaudi, est : id est, ad gentem quæ lineatim, hoc est, pedetentim conculcata fuit.* Leo Iudas : *gentem auidè expectantem, & conculcatam.* Marinus in *Me Busa: gentem perpendiculi, perpendiculi, & conculcationis.* Et in Kau : *gentem funiculi, funiculi, & conculcatam. Hoc est, paulatim conculcatam; ductum à cæmentariis qui ordine supra ordinem murum fabricant.* Schindlerus : *gentem lineæ, lineæ, & conculcatam*; aut, *quæ paulatim conculcabitur*; vel, *funiculis dimetiendam & diuidendam.* Addit aliam interpretationem ex Aben-Ezra : *gentem similem puero discenti lineam post lineam.* Vt sit affine loco Isaiæ 28. 10. Montanus in Commentariis : *gentem expectare, expectare, & conculcatam.* Aucnarius : *gentem perpendiculi, & conculcationis.* Chaldæus : *populum afflictum*, vel *oppressum.* L X X. *gens absque spe, & conculcata*, vt etiam sanctus Cyrillus & Procopius legunt.

Nunc

Nunc varios sensus & intelligentias verborum Prophetæ non hîc transcribo, suppetunt in Explanatoribus affatim. Hebræa tamen sic capio, *gentem regula-regula*, vel *norma-norma*, vel *fili-fili*, vel *perpendiculi-perpendiculi*: hoc est, ad gentem regulatissimam, quæ omnia ad normam, & perpendiculum exigat, id est, prudentissimam, & politicissimam: vt sunt profectò Sinæ. Nec absurda fuerit interpretatio, *gentem collectionis collectionis*, vel *congregationis congregationis*, quæ se intra suos limites colligit, & continet: vt de Sinis suprà dicebamus, quibus nouas terras Imperio adiicere, externas nationes inducere, aut admittere, pedem Regno extrahere, est prorsus interdictum. Vel, *gentem collectionis collectionis*, &c. quòd immensa multitudine, & frequentia incolentium congregetur. Illud, *gentem perpendiculi-perpendiculi*, &c. forsan innuat insanas, & artificiosissimas extructiones vrbium, murorum, pontium Regni Sinarum, quæ sunt planè mirabiles, & à nostris magnopere celebratæ. Vide Ioannem Gonzalez lib. 1. cap. 9.

Noster, *expectantem*: & in Fonte geminatè, *expectantem, expectantem*: id est, tot iam sæculis expectantem, vel auidè, & sitibundè Euangelium præstolantem. Ea enim geminatio Hebraico more vim significatus intendit; *& conculcatam*: à diabolo tot vitiis, & idololatriis, contemptam & despectam à Deo. Quid si illud, *gentem valdè lineatam*, id est, *ad funiculum solo æquatam & complanatam*, atque *conculcatam*: indicet, tandem illud magnum Sinarum Imperium, Hispanorum armis maxima virtute euertendum, & subiugandum, vt ea ratione Christianam Religionem faciliùs recipere possit.

Cuius diripuerunt flumina terram eius.

Quia nimirum terrestre iter ad Indos, & Sinas vasta, & innumera flumina abripiunt, & intercipiunt, vti Geographi docent; vel innumerabilia. & ingentia flumina quibus India & Sina intersecantur, magnam earum regionum terræ partem adimunt. Maffeius lib. 6. *Vrbes præterquam quòd magnis fluminibus pleraque alluuntur: sunt etiam quæ ad subuectionis euectionisque commoditatem canales nauium capaces, introrsus admittant: quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiam in Italia cernimus.* Eadem alij omnes.

Iam quem fructum sperare debeamus, ex ista Angelorum velocium ad Indos & Sinas legatione, & Euangelij promulgatione, Diuinus Isaias vers. 7. expressit: *In tempore illo deferetur munus Domino exercituum, à populo diuulso, & dilacerato: à populo terribili, post quem non fuit alius; à gente expectante-expectante, & conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion*: Proculdubio; *Verbum Domini Dei nostri stabit in æternum.* Speramus ex diuino Oraculo Isaiæ, magnam ex Indiæ, Cuachinchinæ, Iaponiorum, Sinarum, & aliarum Orientalium gentium populis copiosam, vberem, felicem ad Christi Ecclesiam futuram accessionem.

Fridericus Lumnius lib. 1. de Extremo Iudicio, cap. 1. & sequentibus fusè disserit hoc Isaiæ vaticinium intelligendum de Nouo Orbe Occiduo à Christophoro Columbo aperto, quem Indiam Occidentalem vocamus: vt etiam Luysius Legionensis in Abdiæ vers. 20. & Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 15. Thomas verò Bozius lib. 10. de signis Ecclesiæ cap. 3. de Insulis Æthiopici Maris, vt S. Laurentij & aliis, item etiam de Nouo Orbe Occiduo. Nec defuit Ioannes de la Puente lib. 3. Concordiæ Monarchiæ Romanæ, & Hispanicæ, qui nostra ætate de Hispania totum Oraculum Isaiæ tissimè exposuerit. Nemini præscribimus, quisque suo sensu fruatur: nostrum nos ingenuè proposuimus.

Elucidatur locus Sophoniæ 3. 10. Vltra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei, filij dispersorum meorum deferent munus mihi.

CAP. XXI.

HOc vaticinium idem esse cum illo Isaiæ 18. 1. & 7. quòd nuper enarrauimus, & vtrumque eundem ferè sensum, & omnes interpretes consentiunt, & res ipsa apertissimè clamat, cùm & verba eadem sint propemodum. Nec nunc immorabimur in recensendis aliorum interpretationibus: nostra hæc est, verbis istis amplissimis Sophoniæ, prænuntiari celebrem ad Christi Fidem conuersionem, Indiæ Orientalis, & longissimi totius terræ tractus ab India ad vltimas Sinarum oras, cum Insulis Oceani Eoi, Zeilan, Somatra Ianis, Molucis, Philippinis, Iaponiis, &c. Quæ sanè conuersio, & iam pridem cœpta est, & continenter magnis ministrorum Verbi conatibus procuratur. Vide Ioannem Ferdinandum in Thesauro Scripturarum, cap. 58.

Huic nostræ expositioni præluxisse videtur Ionathan Chaldæus Interpres, cùm paraphrasi exprimens hunc locum, ait: *Ab vlteriori ripa fluuiorum Hodu.* Annotat Montanus in cap. 3. Sophoniæ: *Quod nos Indiam, Hebræi, Chaldæi, Arabes, Syri, vel Hodus, vel Hondus, vel Hundu dicunt.* Equidem Esther 1. 1. quòd Noster habet, *qui regnauit ab India vsque Aethiopiam.* Hebraicè, pro *India* est *Hodu*, quam vocem & Noster, & omnes Indiam interpretantur. Beniamin Tudelensis in Itinerario Indiam Hodu etiam vocat. Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi Arriani, pag 60. scribit, Indiam citra Gangem ab incolis appellari Hynd.

Vatablus in Scholiis: *De vltra flumina Aethiopia, id est, de regione, quæ sita est vltra flumina Aethiopica Indica, seu Orientalis.* Hanc eandem Vatabli interpretationem sequuntur Montanus, Sà, Castrus in 3. Sophoniæ, Thomas Bozius lib. 10. de Signis Ecclesiæ, cap. 3. De hac Æthiopia puto Beniamin Tudelensem in Itinerario, pag. 98. Hæc scripsisse: *Hinc octo diebus in Hodu Mediterraneam veni, hoc est, Indiam Aethiopicam, quæ sua gentis vocabulo Baghdaan dicitur, eadem est Eden, quæ regioni Thelassar adscribitur.* Sed istum non rectè locorum situs describere, satis videtur.

Verba Sophoniæ consectemur: Hebræa: *De trans flumina Chus; (Æthiopiæ) Atharai filia Putsas adducent munus meum.* Sanctes: *Hi qui sunt trans flumina Chus Hatharai, filia dispersorum meorum, deferent munus meum.* Et in Thesauro secutus Kimchium: *De transflumina Chus Atharai filia Puthsai afferent munus meum. Est*, inquit, *nomen gentis secundùm Rabbi David.* Forsterus in Athar-

De trans flumina Æthiopia, oratores meos, filiam dispersorum meorum adducent munus meum. Et in Puts: *De trans flumina Æthiopia, oratores mei, filia dispersorum meorum, adducunt munus mihi.* Vatablus: *De trans flumina Æthiopia, Atharai, & congregatio Putseorum afferent munus mihi. In signum scilicet obedientia.* Tremellius & Iunius: *E trans fluvialibus partibus Æthiopia, supplices mei filia dispersorum meorum afferent munus meum. Id est, de locis remotissimis, tum ex populis, tum ex gente Iudaeorum dispersa.*

Marinus, *Trans flumina Æthiopia Atharai filia Putsai deferent munus meum.* Annotat verò: *Atharai nomen proprium mulieris. Verba nouo modo efficta satis ornatè à Propheta, quibus dispersionem describit, qua sola oratione deberet uniri. Putsai nomen proprium viri eleganter effictum à Propheta. Est autem quasi diceret, dispersorum meorum.* Auenatius, *Trans flumina Aethiopia erunt supplicationes mea: id est, supplices mei, qui in nomine meo orabunt.* Schindlerus, *trans flumina Æthiopia Atharai filia Putsas, (nomen gentis, aut familia, vel filia dispersorum meorum afferent munus meum. Cœtus mei populi dispersi.* Mercerus inquit: *Aly per accusatiuum de trans flumina Æthiopia, supplices meos, filiam dispersorum meorum adducent munus meum. Aly gentis nomen putant, Putsaos.*

Paulus Palatius Pusæos paululum luxato vocabulo existimat eos esse, quos vocant Bissinos, vel Abyssinos, & totum locum de Christiano Abyssinorum Imperio in Interiori Æthiopia explicat. Tu ipsum consule: nam nec nobis displicet ea interpretatio.

L X X. in editione Complutensi & Regia: *De finibus fluminum Aethiopia suscipiam dispersos meos afferent victimas mihi.* In Romana verò: *De finibus fluminum Aethiopia suscipiam in dispersis meis afferent victimas mihi.* Eusebius lib. 2. Demonstrationis Euangel. cap. 52. *A finibus fluminum Aethiopia suscipiam supplicantes mihi: filij dispersorum ferent hostias mihi.* Theodoretus in Sophon.3. *De finibus fluminum Aethiopia suscipiam filios dispersorum mihi supplicantes, afferent victimas mihi.* Exponitque appositissimè ad nostram explanationem: *Cum in extremis terris habitantes, disciplinam præconum à me dispersorum acceperint, laudis victimas mihi afferent. Sic enim etiam Symmachus interpretatus est: A finibus fluuiorum Aethiopia supplicantes mihi filij dispersorum meorum, a me deferent munus mihi. Filij procreati ab his præconibus, quos in omnes gentes dispersi, spiritualia mihi dona afferent.*

Ergo hic Vatem canere, ab vltimis terrarum finibus adducturum Deum per suus Euangelij præcones, multos ex gentibus ad Ecclesiam, Sanctus Hieronymus, Theodoretus, Haimo, Remigius, Albertus Magnus, Rupertus, Lyranus, Pellicanus, Tremellius, Iunius, Clarius, Vatablus, & ferè omnes intelligunt: sed peculiariter & propriè innuere conuersionem ad Christi Fidem Indiæ Orientalis, Sinarum, & Iaponiorum, &c. facilè nobis persuademus. Vide Ioannem Ferdinandum in Thesauro, verbo *Aethiopia*, seu cap.58. Christoph. Castrum hîc, qui hanc nostram quoqua probant interpretationem. Si accusandi casu legamus, *De vltra flumina Æthiopia supplices, (Oratores) meos, filiam dispersorum meorum, adducent munus meum*: vti Forsterus exposuit, sensus erit; Verbi præcones adducturos ad Christum multos supplices, & fideles ex illis gentibus Orientalibus, tanquam gratissimum Domino munus. Sed melior intelligentia est, *De vltra flumina Aethiopia (Indicæ) oratores mei, filia dispersorum meorum adducent munus meum.* Nimirum ab vltimis Orientis oris venient legati, oratores ad Christum, ad Ecclesiam, ad Christi Vicarium supplices sese, & omnia sua dedentes; *& filia dispersorum* id est, congregatio filiorum Dei, qui erant dispersi, sed iam aggregati in Ecclesiam Christi, Ioan.11.51. deferent munera Domino, in signum Fidei, subiectionis & obedientiæ. Nónne id nostra memoria, nobisque videntibus, & vniuerso mundo spectante factum est? Quando anno Salutis M D L X X X V. Dom. Mancius filius sororis Francisci regis Bungi, D. Michaël patruelis Prothasij regis Arimonorum, Insula Iaponiorum profecti, Romam peruenerunt, eorum regum legati, pretiosa munera deferentes, ad ipsum Christi Vicarium Ecclesiæ Catholicæ Pontificem Maximum: Atqui ibi à Gregorio X I I I. & Xysto V. qui Gregorio successerat, honorificè excepti, & magnis donis ornati, in patriam reuersi sunt: Regibus illarum regionum, in Regum Christianorum numerum & ordinem cooptatis. Atqui id nullo sæculo aut visum, aut auditum fuit, vt à tam semotis, & diuisis toto orbe terris, magnorum Regum legati ad Christi Vicario præstandum sacramentum, per tam vasta & immensa maria, tam longo itinere confecto, confluerent: seseque peterent in Christi Ecclesiam aggregari.

Expendendum verò illud, Noster Interpres dixit, *munus mihi.* Hebraicè, ad verbum est, *munus meum*; quia conuersio Orientalium gentium quæ Domino à ministris, & præconibus verbi tanquam pretiosum munus adducitur, tota ipsius Domini opus in solidum est, ipsius auspiciis, gratia, virtute cœptum & perfectum. Deinde Hebraïcum *Iobilum*, quo etiam in hoc eodem vaticinio vsus est Isaias 18.7. pro quo Vulgatus dixit, *deferent*, propriè est cum mora & pompa magnifica sensim deducere: *Minchah* verò & si generaliter sit munus, donarium, & oblatio, peculiariter tamen sumi pro artificio farinaceo, & cibario quod Deo offertur, cuius sex species Leuitici 2. referuntur. Vide Forsterum & Mercerum in Lexicis. Vnde verba Sophoniæ in hunc modum apertissimè reddi possunt, Iubilabunt *sacrificium meum*: farinaceum, & cibarium. Nimirum iam in India, Sinis, Iaponiis, Philippinis, Moluccis, &c. Maximo cum iubilo & pompa offertur, & celebratur sacrosanctum Corporis & Sanguinis Domini sacrificium cibarium & farinaceum, sub speciebus nimirum panis & vini. Sensimque cum maiestate & sacro apparatu festinissimè deducitur, & circumducitur in solemni pompa & processione, ad consolationem, & deuotionem fidelium, pro ritu & more Christiano, cunctis gaudio, & lætitia spirituali gestientibus, & Deum suum piè adorantibus. Et paragoges *nun* in *Iubilum* apprimè significatum intendit, & amplificat, quasi dicat, Iubilabunt, non vtcumque, sed insigni, maximo, & magnifico gaudio & iubilo. Nec dubito Iubilandi verbum ab Hebræo *Iabal* deductum.

Franciscus Ribera hanc à nobis adhibitam loci Sophoniæ interpretationem non probat. Nec libet altercari: nec nos sine auctoribus, & rationibus nostram explicationem confirmauimus. Nam si digladiari vellemus, nec illi quæ opponere, nec nobis quæ respondere possemus,

vnqnam

vnquam defutura, certum eſt. Quiſque ſuo fruatur ingenio.

De nouo orbe occiduo excurſus.

Omnes cæli, ſeu terræ zonas humano genere inhabitari, cap. 28. Non captamus doctrinæ circuitus, nec opere paſcimur, ſed opportunam, imò neceſſariam tractationem adiicimus. Nam cùm ante Antichriſtum, & ſæculi finem, ſit Euangelium in toto mundo prædicandum, vti Chriſtus Dominus affirmat, qua de re integro hoc quarto libro ex profeſſo ſuſcepta eſt nobis diſputatio: hactenúſque iam demonſtrauerimus in omnibus veteris orbis regionibus fuiſſe promulgatum: non poteſt ab inſtituto alienum videri de nouo orbe perquirere, & num omnes terræ zonæ humano genere incolantur, & an vbicumque viuant homines, Salutis notitia ſit audita, vel num ſuperſint inſignes aliquot terrarum tractus, vel cogniti, vel incogniti, quo nondum lux Euangelij penetrauerit.

Peruulgatum eſt Aſtrologos & Coſmographos cælum, & huic ſubiectam terram in quinque zonas, ſeu cingulos diſtribuiſſe. Hinc pleríque veterum exiſtimarunt duas tantùm ex his terræ faſciis, hoc eſt, temperatas eſſe hominibus habitabiles: nam duas extremas, & inter ſe oppoſitas, cælique verticibus ex vtraque mundi parte ſubnixas, nempe quæ hinc ſub Aquilonis axe, & illinc ſub polo Auſtrino, cælo ſubiectæ ſunt infeſto rigore, & æterno gelu, atque pruina premi, & ſempiternam vtrobique caliginem eſſe. Mediam verò quam Torridam vocauere, qua ſolis orbita circumagitur, exuſtam flammis & crematam cominus ardore torreri, & afflatui continui caloris inceſſam, nullo modo habitari poſſe à victuris hominibus. Duas reliquas tantùm, alteram hinc, alteram inde, inter exuſtam, & rigentes temperari, & commodam habitationem hominum generi exhibere. Hæc pluribus docuêre, & validis argumentis confirmare conati ſunt, Ariſtoteles 2. Meteororum, cap 5. M. Tullius in Somnio Scipionis, Strabo lib. 2. Mela lib. 1. cap. 1. Plinius lib. 2. cap. 68. Macrobius Commentariis in Somnium Scipionis lib. 2. cap. 5. & alij. Sed audiamus Poëtas. Maro 1. Georgicorum:

Quinque tenent cælum zonæ, quarum vna coruſco
Semper ſole rubens, & Torrida ſemper ab igni eſt.
Quam circũ extremæ dextra, læuáque trahũtur,
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediámque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuûm, & via ſecta per ambas,

Hadrianus Iunius lib. 3. Animaduerſorum, cap. 5. in hos Virgilij verſus hæc annotat: *Virgilianos de Zonarum deſcriptione verſus auctori ſuo vindicemus. Is eſt Eratoſthenes Cyrenæus, qui verſibus Heroicis librum conſcripſit, cui Mercurio titulum indidit. Eratoſthenicos ex Heraclide Pontico ſubiiciamus libro de Allegoriis Homericis: quos obiter aſtricta numeris oratione reddere non pigebit;*

Circum hunc funduntur Zonæ quincũplices orbes:
Glaucum ex his ſuperant cyaneum nigredine binæ:
Torrida zona vna eſt, ſabuloſáque tota rubentem,
Quem radij flammis feriunt Hyperionis acres
Continuis, recto & ſubiectam tramite torrent.
At gemina cælo deducta vtrinque recluſis,
Imbribus vſque madẽt glaciali, aut frigore torpẽt.

Sed enimuerò Poëtam noſtrum mutuatum eſſe ſuam deſcriptionem ex Auctore quem dixi, mecum ſentit Probus Grammaticus, quamquam verſus ipſos non proferat: hæc enim eius ſunt verba in locum Virgilij prædictum. Hanc tamen, inquit, vniuerſam diſputationem certum eſt Virgilium tranſtuliſſe ab Eratoſthene, cuius liber eſt exametris verſibus ſcriptus, qui Hermes inſcribitur. Hæc Iunius, ex quo exſcripſerunt Iacobus Delecampius in Notis ad Plinium lib. 2. cap. 68. Henricus Salmoth in Commentariis ad Noua Reperta Guidonis Pancirolis tom. 1. de Nouo Orbe, Iacobus Pontanus in 1. Georgicorum Maronis, aduerſum 233. Idem annotauit Achilles Statius in lib. 4. Catulli. Ouidius 1. Metamorphoſeon:

Vtque duæ dextra cælum, totidémque ſiniſtra
Parte ſecant zonæ, quinta eſt ardentior illis:
Sic onus incluſum numero diſtinxit eodem
Cura Dei, totidémque plagæ tellure premuntur:
Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu;
Nix tegit alta duas: totidẽ inter vtrãque locauit,
Temperiémque dedit, miſta cum frigore flamma.

Tibullus lib. 4. Elegia prima ad Meſſalam:

Et quinque in partes totus diſponitur orbis:
Atque duæ gelido vaſtantur frigore ſemper:
Illic & denſa tellus abſconditur vmbra,
Et nulla incepto perlabitur vnda liquore,
Sed durata riget dẽſam in glaciémque, niuémque:
Quippe vbi non vnquam Titan ſuperegerit ortus.
At media eſt Phœbi ſemper ſubiecta calori,
Seu propior terris æſtiuum fertur in orbem,
Seu celer hibernas properat decurrere luces.
Non ergo preſſo tellus conſurgit aratro:
Nec frugem ſegetes præbent, nec pabula terra.
Non illic colit arua Deus, Bacchúſve, Ceréſve,
Nulla nec exuſtas habitant animalia partes:
Fertilis hanc interpoſita eſt, interque rigentes,
Noſtráq;, & huic aduerſa ſolo pars altera noſtro,
Quas ſimilis vtrinque tenens vicinia cæli
Temperat: alter & alterius vires necat aër.
Hic placidus nobis per tempora labitur annus.

Claudianus lib. 1. de Raptu Proſerpinæ:

Addit (natura) *quinque plagas: medium ſubtemine rubro*
Obſeſſam feruore notat: ſqualebat aduſtus
Limes, & aſſiduo ſitiebant ſtamina ſole.
Vitales vtrimque duas, quas mitis oberrat
Temperies habitanda viris, tum fine ſupremo
Torpentes traxit geminas, brumáque perenni
Fœdat, & æterno conſtringit frigore terras.

Lucretius lib. 5. de Rerum Natura:

Inde duas porrò propè partes feruidus ardor,
Aſſiduúſque geli caſus mortalibus aufert.

M. Varro;

At quinque æthereis Zonis accingitur orbis
At vaſtant imas hiemes, mediámque calores:
Sic terræ extremas inter mediámque coluntur,
Quam ſolis valido nunquam vis auferat igne.

Auorum memoria Ioannes Picus Mirandulæ, & Concordiæ Princeps Romæ in publico doctiſſimorum hominum cœtu coram Alexandro VI. Pontifice, propoſitis aſſertionibus, acerrimè diſputauit ſub Torrida impoſſibilem eſſe humanam habitationem.

Et quamuis inter vetuſtos huius ſententiæ auctores, conſtet duas temperatas zonas eſſe hominum habitationi peraccommodas, nonnulli tamen exiſtimarunt, non ambas hominibus noſtri generis habitari, ſed solùm hanc Aquilonarem, quam nos incolimus: Illam verò Auſtralem ſola ratione intelligi propter ſimilem temperiem habi-

tari posse, sed à quibus, non licuisse vnquam agnoscere, quod ea zona penitus incognita manserit, propter interiectam torridam, quæ vtrique hominum generi facultatem ad se denegat commeandi. Atqui coniectura dumtaxat, & probabili ratione augurati sunt, eam ab hominibus incoli, sed non nostri, sed alterius generis: cùm ex nostra in illam, neque ex illa in nostram propter incendium interpositæ torridæ vllus vnquam potuerit penetrare. Cicero in Somnio Scipionis: *Cernis autem terram quasi quibusdam redimitam, & circundatam cingulis: è quibus duos maximè inter se diuersos, & cœli verticibus ipsis ex vtráque parte subnixos, obriguisse pruina vides: medium autem illum, & maximum solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles: quorum Australis ille, in quo qui insistunt, aduersa vobis vrgent vestigia, nihil ad vestrum genus.* Et paulò superiùs: *Hos qui incolunt terram, non modo interruptos esse, ita vt nihil inter ipsos, ab aliis ad alios manare possit.*

Plinius lib. 2. cap. 68. *Nam cùm sint cœli quinque partes, quas vocant zonas, infesto rigore, & æterno gelu premitur omne quidquid est subiectum duabus extremis, vtriaque circa vertices, hunc qui Septentrio vocatur, eúmque, qui aduersus illi, Austrinus appellatur. Perpetua caligo vtrobique, & alieno mollìorum siderum aspectu, maligna, ac pruina tantùm albicans lux. Media verò terrarum, quà solis orbita est, exusta flammis, & cremata comminus vapore torretur. Circa duæ tantùm inter exustam & rigentes, temperantur: eæque ipsæ inter se non perviæ, propter incendium sideris. Ita terræ tres partes abstulit cœlum.*

Macrobius lib. 2. in Somnium Scipionis, cap. 5. *Nam & Septentrionalis, & Australis extremitas perpetua obriguere pruina. Et hi velut duo sunt cinguli, quibus terra redimitur: sed ambo breues quasi extrema cingentes. Horum vterque habitationis impatiens est: quia torpor ille glacialis, nec animali, nec frugi vitam ministrat. Medius cingulus, & ideò maximus, æterno afflatu continui caloris vstus, spatium quod & late ambit, & prolixius occupauit, nimietate feruoris facit inhabitabile victuris. Inter extremos verò & medium, duo maiores vltimis, medio minores, vtriúsque vicinitatis intemperie temperantur. In hisque tantùm vitales auras natura dedit incolis carpere. Licèt igitur sint hæ duæ mortalibus ægris munere concessa diuûm, quas diximus temperatas: non tamen ambæ zonæ hominibus nostri generis indultæ sunt: sed sola superior incolitur ab omni quale scire possumus hominum genere, Romani, Græcíue sint, vel Barbaræ cuiúsque nationis. Illa verò inferior sola ratione intelligitur, quòd propter similem temperiem similiter incolitur. Sed à quibus non licuit vnquam nobis, nec licebit agnoscere. Interiecta enim torrida vtrique hominum generi commercium ad se denegat commeandi.*

Sed & Pomponius Mela lib. 1. cap. 1. *Terra zonis quinque distinguitur: mediam æstus infestat, frigus vltimas: reliquæ inhabitabiles, paria agunt anni tempora, verum non pariter. Antichthones alteram, nos alteram incolimus. Illius situ ob ardorem intercedentis plagæ incognito: huius dicendus est.* Sic igitur Cicero, Mela, Plinius, Macrobius, ex nostra temperata zona, coniecturam facientes putauerunt in Austrina temperata, non solùm Oceanum affusum, sed terram hominibus, verùm diuersi generis cultam, & habitatam interiici. Tamen illud erat manifestum delirium, alios in mundo esse homines, quam ex Adam satos, & propagatos, ac propterea eiusdem omnino generis, & sanguinis nobiscum.

Ceterùm, & auctoritate, & ratione, & euidenti experientia tam compertum iam est omnes terræ zonas ab hominibus habitari, vt pudeat, vel hæc in controuersiam vertere, vel argumentis rem alioqui clarissimam demonstrare.

Zonam rigentem Aquilonarem habitari.

Riphæos, Arimaspos, Hyperboreos, Arimphæos, Attacos gentes, sub ipso fermè Septentrionis axe plerique veterum cognouere. De his Plinius lib 4. cap. 12. *Vltimique à tergo Mastarum Arimaspi: mox Riphæi montes, & assiduo niuis casu pinnarum similitudine Pterophoros appellata regio, pars mundi damnata, à natura rerum, & densa mersa caligine: neque in alio quàm rigoris opere, gelidisque Aquilonis conceptaculis. Pone eos montes, vltraque Aquilonem, gens felix (si credimus) Hyperboreos appellauere, annoso degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique siderum ambitus, semestri luce, & vna die solis auersi: non vt imperiti dixerunt, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno oriuntur iis soles, brumáque semel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora, lucique, & deorum cultus viritim, gregatimque discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate vitæ, epulatis, delibutisque senibus luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ beatissimum.*

Solinus cap. 20. *Vltra Arimaspos, & Riphæum iugum, regio est assiduis obsessa niuibus; Pterophoron dicunt: quippe iactus continuarum pruinarum quiddam ibi exprimit simile pinnarum. Damnata pars mundi, & à rerum natura in nubem æternæ caliginis mersa, ipsisque prorsus Aquilonis conceptaculis rigentissima. Sola terrarum non nouit vices temporum, nec de cœlo aliud accipit, quam hiemem sempiternam.* Et cap. 21. *Fabula erat de Hyperboreis, & rumor irritus, si quæ illinc ad nos vsque fluxerunt, temerè forent credita. Sed cùm probissimi auctores, & satis idonei sententias pares faciant, nullus falsum reformidet. De Hyperboreis rem loquemur. Incolunt penè Pterophoron, quem vltra Aquilonem accepimus iacere, gens beatissima: eam Asia quidam magis, quàm Europa dederunt. Alij statuunt mediam inter vtrumque solem, Antipodum occidentem; & nostrum renascentem: quod aspernatur ratio, tam vasto mari duos orbes interfluente. Sunt igitur in Europa apud quos mundi cardines esse credunt, & extimos siderum ambitus, semestrem lucem, auersum tantum vna die solem: quamquam existant, qui putant, non quotidie ibi solem vt nobis, sed vernali æquinoctio exoriri, autumnali occidere: ita sex mensibus infinitum diem, sex aliis continuam esse noctem. De cœlo magnam clementiam auræ spirant salubriter, nihil noxij flatus habent. Domus sunt nemora, vel luci: in diem victum arbores subministrant. Discordiam nesciunt. Ægritudine non inquietantur. Ad innocentiam omnibus æquale votum. Mortem accersunt, & voluntario interitu castigant obeundi tarditatem. Quos satietas tenet vitæ, epulati, delibutique de rupe nota præcipitem casum in mare profundum destinant. Hoc sepulturæ genus optimum arbitrantur.*

Pomponius Mela lib. 3. c. 5. *In Asiatico littore primi Hyperborei, super Aquilonem Riphæósque montes,*

sub

sub ipso siderum cardine iacent : vbi sol non quotidie, vt nobis, sed primum verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit : & ideo sex mensibus dies, & totidem aliis nox vsque continua est. Terra angusta, aprica, per se fertilis, cultores iustissimi, & diutius quàm vlli mortalium, & beatiùs viuunt : quippe festo semper otio læti, non bella nouere, non iurgia ; sacris operari. Habitant lucos, syluásque, & vbi eos viuendi satietas, magísque tædium cœpit, hilares, redimiti sertis, semetipsos in pelagus ex certa rupe præcipites dant. Id eis funus eximium est. Hæc Mela, quem ante Plinium & Solinum scripsisse certum est. Andreas Schottus in hunc locum Melæ annotauit : *Hæc transtulit de Hyperboreis ex Callimacho, Hymno in Delum : quem cum his compone.*

Pausanias Eliacorum 1. *Esse Hyperboreos ipsos gentem supra Aquilones, primus certè versibus mandauit Olem Lycius in Hymno quem in Achaean fecit. Aristeas Proconnesius mentionem dumtaxat Hyperboreorum fecit, cùm plura tamen de illis cognoscere potuerit ab Issedonibus, ad quos se aliquando profectum, carminibus prodidit.*

Clemens Alexandrinus Stromate 1. *Hellanicus autem scribit, Hyperboreos habitasse vltra Ripheos montes : docere autem ipsos iustitiam, non vescentes carnibus, sed arborum fructibus. Ij sexagenarios extra portas ducentes tollunt è medio.* De Hyperboreis agunt pluribus Herodotus lib. 4. num. 32. Diodorus Siculus lib. 2. num. 91. Ptolemæus lib. 5. cap. 9.

Iacobus Delecampius in Notis ad Plinij lib. 4. cap. 12. inquit : *Hyperboreos Iugros, & Vogolices hodie vocari multi credunt ; Permiis, Pecerris, Pinnagis q; conterminis sunt.*

De Arimphæis Plinius lib. 6. cap. 13. *Extra Scythas, vltráque Aquilonis initia, Hyperboreos aliqui posuere, pluribus in Europa dictos. Primum inde noscitur promontorium Celtica Lytarmis, fluuius Carambucis, vbi lassata cum siderum vi Riphæorum montium deficiunt iuga. Ibique Arimphæos quosdam accepimus, haud dissimilem Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta baccæ, capillus iuxta fœminis, virisque in probro existimatur : ritus clementes : Itaque sacros haberi narrant, inuiolatósque esse, etiam feris accolarum populis : nec ipsos modo, sed illos etiam qui ad ipsos perfugerint.*

Solinus cap. 21. *Altera in Asia gens est, ad initium Orientis æstiui, vbi deficiunt Riphæorum montium iuga, Hyperboreis similis, quos dicunt Arimphæos. Et ipsi arbustorum frondibus gaudent : baccas edunt : iuxta viros, ac fœminas tedet crinium. Itaque vterque sexus comas tondet. Amant quietem, non amant lædere. Sacri habentur : attrectaréque eos, etiam à ferocissimis nationibus nefas ducitur. Quicumque periculum à suis metuit, si ad Arimphæos transfugerit, tutus est, velut Asylo tegatur.*

Mela lib. 1. cap. 21. *Continuis rupibus, latè aspera, & deserta regio ad Arimphæos vsque permittitur. His iustissimi mores. Pro domibus nemora, alimenta baccæ, & maribus, & fœminis nuda sunt capita. Sacri itaque habentur, adeóque ipsos nemo de tam feris gentibus violat, vt aliis quoque ad eos confugisse pro Asylo sit.* Hos egregiè describit Herodotus lib. 4. num. 24. quos Argippæos nominat.

Plinius lib. 6. cap. 17. *Est gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus, eadem qua Hyperborei degunt temperie. De his priuatim condidit volumen Amometus, sicut Hecatæus de Hyperboreis.*

Quòd verò ex Plinio superiùs describebamus de Riphæorum regione Pterophoro, esse nimirum densa mersam caligine, reuocant nobis in memoriam, quæ Marcus Paulus lib. 3. cap. 49. refert de regione tenebrarum sub ipso ferè Borea : *Est*, inquit, *adhuc alia regio, prioribus regionibus multo versus Aquilonem interior, quippe quæ extremum Septentrionis occupat locum, quam obscuritatem appellant, eo quòd multo per annum tempore ibi sol non appareat : & tunc necdum noctu ibi tenebræ sint, verùm & interdiu ne ira modum crepusculi caliginosus sit. Cuius regionis homines pulchri sunt, magni, & corpulenti, sed pallidi.* Sequitur multa de ea regione narrare, quæ tu consules.

Ceterùm Riphæos, & Hyperboreos montes commentitios & fabulosos esse Strabo lib. 7. affirmat : *Atque ignoratione horum locorum factum est, vt audirentur qui Riphæos montes, & Hyperboreos commentati sunt : talíaque de ora Oceani mendacia traderet Pytheas Massiliensis.* Idem prorsus autumant recentiores Matthias Michouiensis lib. 1. de Sarmatia, cap. 14. & in Præfatione eiusdem libri, Paulus Iouius in libello de Legatione Moscouitica, Guillielmus Stukius in Scholiis ad Periplum Ponti Euxini Arriani, pag. 163. Abraham Ortelius in Thesauro Geographico, in voce Hyperborei. At Sigismundus Liber in Commentariis rerum Moscouiticarum, agens de regionibus Moscouiæ versus Boream, inquit : *Vltra hunc fluuium Petzoram altissimè montes ad ripas vsque protenduntur, quorum vertices ob continuos ventorum flatus, omni prorsus materia, graminique ferè carent. Hi etsi variis in locis varia habeant nomina, communiter tamen Semnoi poyas, id est, cingulum mundi vocantur. In his montibus nidificant Gerefalcones, crescunt etiam illic arbores cedri ; circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moscouiæ ditione hi montes soli visuntur, qui veteribus Rhiphei forsè, vel Hyperborei montes visi sunt : & quòd perpetuis niuibus, ac glacie rigeant, transirique facile non possint, Engroneland prouinciam incognitam faciunt. Basilius Ioannis filius Moscouiæ Dux, aliquando ad exploranda vltra hos montes loca, gentésque debellandas, duos Præfectos ex suis per Permiam & Petzoram miserat : quorum vnus, me in Moscouia existente, ad huc in viuis erat : mihique de hac re percontanti, decem & septem in ascendendo monte dies se consumpsisse dicebat : neque tamen montis verticem, qui patrio nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare potuisse. Extenditur mons ille in Oceanum, vsque ad Ostia Duuinæ, & Petzoræ fluuiorum.* Vide Iulium Scaligerum de Subtilitate, Exercitatione 37.

Sanè quamuis asseramus Riphæos & Hyperboreos montes non extare in rerum natura : at nullus recentiorum init inficias eas gentes esse, & viuere in cingulo Boreali, seu frigida zona.

Scandiam, seu Scandinauiam, quam Plinius lib. 4. cap. 13. clarissimam, & alterum terrarum orbem appellat, magna ex parte in rigenti zona iacere certum est, & tamen habitatissimam esse constat, vel ex sola Hilleuionum gente quingentis incolente pagis, inquit Plinius. Iornandes de rebus Geticis, cap. 4. eam vocat officinam gentium, aut certè velut vaginam nationum. Finmarchiam, Lapponiam, Scrickfinniam, Biarmiam, Finlandiam, quæ sunt terræ in frigida zona, Arctico polo vicinæ, hominibus habitatas docet Olaus Magnus lib. 1. cap. 1. 2. 3. & lib. 4. cap. 18. Islandiam, & Gruenlandiam, sub ipsa Arcto hominibus cultas, diximus cap. 7. & res omnibus notissima. At de regionibus in cingulo frigido frequentia hominum inhabitatis, plura reperies

reperies apud Matthiam Michouiensem lib. 1. de Sarmatia, cap. 14. Franciscum Gomaram in Generali Indiarum Historia, cap. 4. Ortelium in Tabula Scandiæ, Mercatorem in Tabula Poli Arctici, pag. 41. & apud illos quos Ortelius laudat. Vide Oliuarium in Melam lib. 1. cap. 1.

In nouo verò orbe Occiduo, nondum est exploratum, quousque tandem protendatur Continens supra Floridam, & Virginiam versùs Aquilonem & Occidentem. Non plurimis abhinc annis apertus est ingens terræ tractus, supra Nouam Hispaniam, & Regnum Mexicanum ad Aquilonem & Occidentem, qui propter similes gentis mores, & naturam, appellatus est Nouum Mexicum. Ab Occidentali verò parte eiusdem Noui orbis, non est adhuc compertum, quousque terra excurrat supra Promontorium Mendocinum, & Californias versus Orientem & Boream: existimant tamen nonnulli ea parte latissimè, & longissimè fundi. At quis dubitet eam quæ ad frigidam vsque fasciam extenditur, habitabilem esse, pari ratione vt hanc nostram veteris orbis. Vide Iosephum Acostam lib. 3. Historiæ Naturalis Indiarum, c. 25.

De Cingulo frigido Australi.

Nulla huius quod sciatur, ad hanc vsque diem habita est notitia. Anno Salutis 1579. Ferdinandus Lamerus soluens è Collao Limæ, Prouinciæ Peruanæ, versus axem Antarcticum, prætergressus Fretum Magellanicum, in Australi Oceano, ad quinquaginta sex gradus dumtaxat euectus est, quò nullus adhuc peruenit: at vlteriùs progredi, tempestatibus est prohibitus: vnde nihil adhuc de illa orbis parte certò cognosci potuit. Coniectantur plerique tamen supra Bosphorum Magellanicum, Continentem longissimè ab Oriente in Occidentem extendi, à terra quam vocant Visionis, ad Terram ignis, & Nouam vsque Guineam. Insulæ enim Salomonis non multis retro annis in Australi Oceano haud longè à Noua Guinea repertæ, quas aiunt à Peru distare octingentis leucis, putantur non longè abesse ab Australi illa Continenti ad Occidentem & Meridiem obuersa. Coniectura etiam ducuntur satis valida, eandem Continentem supra fretum Magellanicum ad Antarcticum Polum latè diffundi, vt multa spatia terrarum in zona etiam frigida Australi protendantur. Quis autem in controuersiam vertat, ratione deducta ab Aquilonari fascia rigente, vel demonstrauimus, illam quoque Gelidam Austrinam habitari. Vide Iosephum Acostam Historiæ Naturalis Indiarum, lib. 1. cap. 6. 16. & lib. 3. cap. 11. & 25. Sublimes, & inquietos Hispanorum animos, cessare nescios, qui prodigiosa propemodum audacia Oceanum omnem ad Orientem & Occidentem penetrarunt, atque interiora Austri peruadere iam pergunt, ante non multos annos fauente Deo, speramus Australem terram adhuc latentem nobis feliciter aperturos. Grandibus his cœptis pares conatus adiecit dux militaris strenuus, & impiger Petrus Fernandus Quiros.

Zona temperata Noui Orbis.

Huius tantùm scitur ingens Prouincia Chile, vsque ad fluuium Argenteum ab Oriente, ad Fretum Magellanicum à Septentrione: & pars aliqua Promontorij Bonæ Spei, quæ in eam incidit: & nuper dicebamus latêre adhuc maximam Continentem Australem, cuius partem Ortelius in Tabula Maris Pacifici, Nouam Guineam insulam facit, Euripo disclusam à Continenti Magellanica incognita: putant Nouam esse Guineam, non paruo eius tractu, vt augurantur, in zona Noui Orbis temperata constituto. Vide Acostam eisdem locis, & lib. 1. cap. 9.

Zonam Torridam veteris, & noui Orbis habitari.

Strabo lib. 2. pag. 66. *Quòd si vt Eratosthenes ait, plaga Æquatori subiecta, est temperata, in quod etiam Polybius consentit, &c.* Vides Eratosthenem & Polybium magnos Auctores sentire sub Æquinoctiali temperatam esse habitationem. Sed & Torridam habitabilem esse, docet quoque Auerroes in 4. Aristotelis de cælo, & mundo. & Albertus Magnus lib. de Natura Locorum, cap. 6. Nec defuerunt qui Paradisum illum voluptatis hortum omnium delicatissimum & amœnissimum à Deo initio rerum plantatum Genes. 2. sub Æquinoctiali, vel in Torrida positum existimauerint. De qua re egimus in Paradiso nostro, cap. 10.

Equidem Strabo, Mela, Plinius, Solinus, Arrianus, Ptolemæus, Taprobanem insulam magnopere habitatam produnt: at si hæc est Somatra, mediam eam Æquator intersecat: si verò est Ceilanum, vt melior docet opinio, est in Torrida sita, nec longè ab Æquinoctiali ad Boream.

Verùm in his iam non est anxie immorandum, cùm clarissima, & euidentissima experientia, patefacto mundo prodigiosis Hispanorum nauigationibus constet, Torridam cultissimam & habitatissimam esse. In Africa iacens in Torrida, Zanaga, Nigritæ, Ialoffi, Congum, Sierra Leona, Guinea, Insulæ Hesperides, S. Thomæ: Sophala, Mocambique, Quiloa, Melinde, Insula S. Laurentij Socotora, Imperium amplissimum Abyssinorum, & multæ aliæ regiones & insulæ. Imo maior Africæ pars tota est in præusta zona.

In Asia, maior pars Arabiæ Felicis, item duæ illæ vastæ & cuneatæ prominentiæ, quæ Sinum magnum Gangeticum efficiunt: quarum altera in Cori promontorium, hodie caput Camorinum, altera in Auream Chersonesum, Nunc Malacham desinit: in prima sunt magna & florida Indiæ regna Cambaia, Decania, Chenlom, Goa, Calecuth, Cocinum, Meliapor, Narsinga, Bisnaga, & Mediterranea alia non pauca: in altera, Bengala, Pegu, Sian, Cambia, Malacha. Insuper à Cori promontorio angusto freto disclusa Ceilanum insula diues opum: & à Malacha alio Euripo dirempta Somatra, sub ipso æquatore. Ad hæc supra Camboiam Orientem versus est Quachinchina, & magna pars Regni Sinarum, item Insulæ Moluccæ, Zebu, Borneum, Mindanaum, Terrenate, Gilolum, vtraque Iaua, Philippinæ, & innumeræ aliæ, in ardenti cingulo positæ sunt.

In Nouo Orbe Occiduo, sunt in Torrida, Insulæ S. Dominici, Cuba, Boriquena, & plures aliæ: item Noua Hispania, Aurea Castilia, Quito, Paria, Peruuia, Brasilia, & quæ inter vtramque interiacet regio spatio mille leucarum, quam aiunt esse cultissimam, vbi aiunt esse Patiti, Aureum, Cæsares, & alia magna, ac florentissima regna, sed nondum satis aperta: ad hæc Nouam Guineam, & Insulas Salomonis. Omnes quas enumerauimus regiones in Torrida vtriusque mondi positas, & alias plurimas eiusdem zonæ esse humano

genere

genere cultissimas, & refertissimas tam perspicuum est, & omnibus notissimum, vt singularis esset amentiæ velle dubitare. Verùm de Torridæ habitatione copiosè disserit Iosephus Acosta integro lib. 2. De Natura Noui Orbis. Vide Gomaram in Generali Indiarum Historia lib. 4. Ioannem Oliuarium in lib. 1. Melæ, cap. 1.

Thomas Bozius lib. 15. de Signis Ecclesiæ, cap. 18. probandum sibi desumpsit, tres illas terræ zonas duas frigidas, & vnam exustam, quas veteres auctores inhabitabiles prodidere, reuera quidem mansisse incultas, & desertas ab orbe condito ad Christi vsque Domini felicem exortum, saltem pro maiori parte inhabitatas: post Christi verò in mundum aduentum, cœpisse hominibus incoli, quousque tandem iam nostra ætate habitatoribus sunt repletæ: atque hanc inter alias Christum in mundum intulisse felicitatem, vt eius præsentia terra melior, atque vsibus humanis accommodatior sit reddita: vt verè illud de Christi aduentu decantari possit Psalm. 84. 1. *Benedixisti Domine terram tuam.* Et vers. 4. *Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.* Et Isaiæ 35. 1. *Lætabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium: germinans germinabit, & exultabit latabunda, & laudans: gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron: ipsi videbunt gloriam Dei nostri.* Sed hoc est planè nugari.

Antipodes esse.

CAP. XXIII.

ANtipodes irrisit Lucretius lib. 1. illis versibus:

Illi cùm videant solem, nos sidera noctis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cæli
Diuidere, & noctes pariles æquare diebus:
Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error.

Lucianus in Demonacte Antipodas fabulosos putat, cùm de eodem refert: *Physicum quoque super Antipodibus disserentem, surgens deduxit ad puteum, illique vmbra in aqua commonstrata, quæsiuit: Nunquid tales confirmas esse Antipodas?*

Lactantius Firmianus lib. 3. cap. 24. *Quid illi, qui esse contrarios vestigiis nostris antipodas putant, num aliquid loquuntur? Aut est quisquam tam ineptus, qui credat esse homines, quorum vestigia sint superiora, quàm capita? Aut ibi quæ apud nos iacent, inuersa pendere? fruges, & arbores deorsum versus crescere? pluuias, & niues, & grandinem sursum versus cadere in terram? Et miratur aliquis hortos pensiles inter septem mira narrari; cùm Philosophi, & agros, & maria, & vrbes, & montes pensiles faciant? Huius quoque erroris aperienda nobis origo est: nam semper eodem modo falluntur. Cùm enim falsum aliquid in principio sumpserint, verisimilitudine inducti, necesse est, eos in ea quæ consequuntur, incurrere. Sic incidunt in multa ridicula, quia necesse est falsa esse, quæ rebus falsis congruunt. Cum autem primis habuerint fidem, qualia sint ea quæ sequuntur, non circumspiciunt, sed defendunt omnimodo: cùm debeant prima illa, vtrùmne vera sint, an falsa ex consequentibus iudicare.*

Quæ igitur illos ad Antipodas ratio perduxit? Videbant siderum cursus in occasum meantium: solem atque lunam in eandem partem semper occidere, atque oriri semper ab eadem. Cùm autem non perspicerent, quæ machinatio cursus eorum temperaret: nec quomodo ab Occasu ad Orientem remearent; cælum autem ipsum in omnes partes putarent esse deuexum: quod sic videri propter immensam latitudinem necesse est: existimarunt rotundum esse mundum sicut pilam: & ex motu siderum opinati sunt cælum volui: sic astra, solemque cùm occiderint, volubilitate ipsa mundi ad ortum referri. Itaque & æreos orbes fabricati sunt, quasi ad figuram mundi, eósque cælarunt portentosis quibusdam simulacris, quæ astra esse dicerent. Hanc igitur cæli rotunditatem illud sequebatur, vt terra in medio sinu eius esset conclusa. Quòd si ita esset, etiam ipsam terram globo similem: neque enim fieri posset, vt non esset rotundum, quod rotundo conclusum teneretur. Si autem rotunda etiam terra esset, necesse esse, vt in omnes cæli partes eandem faciem gerat, id est, montes erigat, campos tendat, maria consternat. Quòd si esset, etiam sequebatur illud extremum, vt nulla sit pars terræ, quæ non ab hominibus, cæterisque animantibus incolatur. Sic pendulos istos Antipodas cæli rotunditas adinuenit.

Quòd si quæras ab iis, qui hæc portenta defendunt, quomodo non cadunt omnia in inferiorem illam cæli partem: respondent, hanc rerum esse naturam, vt pondera in medium ferantur, & ad medium connexa sint omnia, sicut radios videmus in rota: quæ autem leuia sunt, vt nebula, fumus, ignis; à medio deferantur vt cælum petant. Quid dicam de his nescio, qui cùm semel aberrauerint, constanter in stultitia perseuerant, & vanis vana defendunt: nisi quòd eos interdum puto, aut ioci causa philosophari, aut prudentes, & scios mendacia defendenda suscipere, quasi vt ingenia sua in malis rebus exerceant, vel ostentent. At ego multis argumentis probare possem, nullo modo fieri posse, vt cælum terra sit inferius, nisi liber iam concludendus esset. Hactenus Lactantius.

S. Augustinus lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 9. *Quòd verò & Antipodas esse fabulantur, id est, homines à contraria parte terræ, vbi sol oritur, quando occidit nobis, aduersa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est. Neque hoc vlla historica cognitione didicisse se affirmant; sed quasi ratiocinando coniectant, eo quod inter conuexa cæli terra suspensa sit: eundémque locum mundus habeat, & infimum & medium: & ex hoc opinantur alteram terræ partem quæ infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata, & rotunda mundus esse credatur, siue aliqua ratione monstretur: non tamen esse consequens, vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est, vt homines habeat: quando nullo modo Scriptura ista mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem,* (nempe vniuersum genus hominum ex Adamo esse propagatum.) *eo quod eius prædicta complentur. Nimísque absurdum est, vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate traiecta nauigare, ac peruenire potuisse: vt etiam illic ex vno illo primo homine genus institueretur humanum. Quapropter inter illos tunc hominum populos, qui per septuaginta duas gentes, & totidem linguas colliguntur fuisse diuisi, quæramus, si possumus inuenire illam in terris peregrinantem ciuitatem Dei, quæ vsque ad Diluuium, Arcámque perducta est: atque in filiis Noë per eorum benedictiones perseuerasse monstratur.*

Procopius Gazæus in 1. Genes. *Quòd autem vniuersa terra in aquis subsistat, nec vlla sit pars eius*

quæ

quæ infra nos sita est, aquis vacua, & denudata omnibus notum reor: nam sic docet Scriptura: Qui expandit terram super aquas. Et iterum: Quia ipse super maria fundauit eam. Sola igitur superficies, quæ penes nos est, intelligitur, dum ait: Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum vnum. Nec decet, vt credamus, aliquam terram infra nos, cæli nostri orbi oppositam. Nam si Antipodes forent, certè Christus eò quoque profectus esset, & cætera quæ pertinent ad salutem humani generis ibi perfecisset. Sed & Adam prima generis nostri origo, & serpens qui humanum genus dolo circumuenit, & diluuium quoque penes appositam regionem extitissent.

Sanctus Beda libro de Ratione Temporum, cap. 32. *Neque enim, vel Antipodarum vllatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis refert Historicus vidisse, vel audisse, vel legisse, eos qui meridianas in partes solem transierunt hybernum, eaque post tergum relicto, transgressis Æthiopum feruoribus, temperatas vltra eos, hinc calore, illinc rigore, atque habitabiles mortalium reperierint sedes.* Sustulit quoque Antipodes Tzetzes Chiliade 7.

Vides non vna ratione insignes auctores Antipodes amouisse. Lactantius, quia stultum putabat, terram figuræ esse globosæ, & vndique cæli complexu coerceri, quasi Antipodes pendulos cæli rotunditas constitueret. Sanctus Augustinus, quòd ab illa parte mundi nulla sit terra, sed Oceanus, quæ est etiam ratio Procopij, etsi esset, interclusa ad illos commeandi via ad torridam Zonam, & impertransibilem Oceanum, fateri cogeremur homines illos non esse de stirpe Adami primi parentis, quod est absurdissimum: quæ ratio Procopiú & Bedam permouit, vt Antipodes negarent.

Quòd verò Lactantius cælum sphæricæ, ac rotundæ figuræ esse, tantopere inficiatus est, non ipse solùm, sed præstantissimi quique Patres in eadem fuere sententia. Auctor apud S. Iustinum quæst. 130. S. Basilius homil. 1. in Exaëmeron, S. Ambrosius lib. 1. in Exaëmeron, cap. 6. Sanctus Chrysostomus homil. 2. de Incomprehensibili Dei Natura, & homil. 14. in epistol. ad Hebræos, Seuerianus & Acatius in Catena Græca in 1. Genes. Procopius in 1. Genes. Theophylactus in 8. cap. ad Hebræos, Euthymius in Psalm. 103. Verùm de his vide pleniùs differentes Xystum Senensem lib. 5. Bibliothecæ, annotat. 3. Hieronymum Vielnium de sex diebus conditi orbis, lect. 13. Benedictum Pererium lib. 1. in Genesim, Iosephum Acostam lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 1. & 2. Ascanium Martinengum in Glossa Magna Genesis, pag. 600, & seqq. In figura mundi quantum dissenserint Philosophi, Plutarchus lib. 2. de Placitis Philosophorum, cap. 2. ostendit his verbis: *Stoici globi figuram mundo assignant, alij turbinis, oui quidam. Epicurus, posse mundos esse globosos, posse etiam alia esse figura.* Verùm Aristoteles cum omni Peripateticorum schola, & clarissima experientia, cælum, terram, & mundum ipsum figuræ esse rotundæ, atque globosæ perspicuè demonstrant, vt non possit iam de hac re vlla esse dubitatio. Sed ad Antipodes reuertamur.

Esse quidem Antipodes prisci quoque non pauci affirmarunt. Laërtius lib. 8. refert Pythagoram ista docuisse: *Mundum rotundum effectum esse, qui terram, & ipsam rotundam, in qua circa habitetur, mediam complectatur. Atque etiam Antipodes esse, quibus summa esse, quæ apud nos infima sunt.* Priscianus citat hoc Fragmentum ex Sallustio: *Mauríque variumque genus, vt alia Africa, comendebant Antipodas vltra Æthiopiam cultu Persarum iustos, & egregios agere.*

Marcus Manilius, qui sub Augusto scripsit, lib. 1. Astronomicon.

Ex quo colligitur terrarum forma rotunda.
Hanc circum variæ gentes hominũ atque ferarum,
Aëriæque colunt volucres: pars eius ad Arctos
Eminet; Austrinis pars est habitabilis oris,
Sub pedibusque iacet nostris, supráque videtur
Ipsa sibi fallente solo declinia longa,
Et pariter surgente via, pariterque cadente.
Hinc vbi ab occasu nostros sol aspicit ortus,
Illic orta dies sopitas excitat vrbes,
Et cum luce refert operum vadimonia terris.
Nos in nocte sumus, somnósque in mẽbra locamus.
Pontus vtrósque suis distinguit, & alligat vndis.

Seneca epist. 122. *Qualis illorum conditio dicitur, quos natura, vt ait Virgilius, pedibus nostris subditos è contrario posuit,*

Nos vbi primus equis Oriens afflauit anhelis;
Illis sera rubens accendit lumina vesper.

Maro 1. Georgicorum de zona vtraque temperata:

Has inter, mediámque duæ mortalibus ægris
Munere concessæ diuûm, & via secta per ambas.

Plinius lib. 2. cap. 65. de Antipodis: *Ingens hic pugna litterarum, contráque vulgi, circumfundi terræ vndique homines, conuersísque inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli verticem, ac simili modo ex quacumque parte mediam calcari: illo quærente, cur non decidant contra siti? tanquam non & ratio præsto sit, vt nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia, quamuis indoctis probabilis turba, in æquali globo, vt si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram vndique incoli.*

Macrobius lib. 2. in Somn. Scipionis cap. 5. *Eadem ratio nos non permittit ambigere, quin per illam quoque superficiem terræ, quæ ad nos habetur inferior, integer zonarum ambitus, quæ hîc temperatæ sunt, eodem ductu temperatus habeatur: atque ideo illic quoque eadem duæ zonæ à se distantes similiter incolantur. Aut dicat quisquis huic fidei obuiare mauult, quid sit quod ab hac eum definitione deterreat. Nam si nobis viuendi facultas est in hac terrarum parte, quam incolimus, quia calcantes humum, cælum suspicimus super verticem, quia sol nobis, & oritur, & occidit, quia circumfuso fruimur aëre, cuius spiramus haustum: cur non & illic aliquos viuere credamus, vbi eadem semper in promptu sunt? Nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi sunt spirare auram, quia eadem est in eiusdem zonalis ambitus continuatione temperies. Idem sol illis & obire dicitur nostro ortu, & orietur cum nobis occidet. Calcabunt æquè vt nos humum, & super verticem semper cælum videbunt. Nec metus erit, ne de terra in cælum decidant: cùm nihil vnquam possit ruere sursum. Si enim nobis, (quod asserere genus ioci est) deorsum habetur, vbi est terra; & sursum vbi est cælum: illis quoque sursum erit quod de inferiore suspiciunt, nec aliquando in superna casuri sunt.*

Affirmauerim quoque & apud illos, minus rerum peritos hoc existimare de nobis, nec credere posse, in quo sumus loco degere: sed opinari, si quis sub pedibus eorum tentaret stare, casurum. Nunquam tamen apud nos quisquam timuit ne caderet in cælum: ergo nec apud illos quisquam in superiora casurus est: sicut omnia nutu suo pondera in terram ferri, superius relata docuerunt. Postremò quis ambigat in sphæra terra,

ua

ita ea quæ inferiora dicuntur, superioribus suis esse contraria, vt est Oriens Occidenti? nam in vtraque parte per diametros habetur. Cùm ergo & Orientem & Occidentem similiter constet habitari, quid est quod fidem huius quoque diuersa sibi habitationis excludat? Hactenus Macrobius.

S. Augustinus libro de Categoriis, cap. 10. *Veteres enim supra & infra propter cœli, terræque distantiam contraria sibi esse dixerunt: vnde quaquauersum asserentes terram subter se, cœlum super. Contemplantibus enim nobis naturam rerum, terra quæ videtur in medio, vbique subtus est. Nam & Antipodes nostri qui nobis dicuntur figere aduersa vestigia, cœlum super se habent. Claret igitur, semper terram in inferioribus constitutam.*

Annotabamus superiùs cap. 22. Ciceronem, Macrobium, aliósque existimare in Australi temperato singulo homines Antichthones viuere, sed alterius generis & stirpis quàm nostræ; quod è diametro pugnat cum sacris litteris. Adacti sunt in id delirium, quòd pro certo habuerint Torridam zonam omnino esse inhabitabilem & impertransibilem: quòd à nobis superiori capite euidenter est confutatum. Sed iam nouus orbis detectus clarissimè demonstrauit Antichthones seu Antipodes esse, vt furor sit de his amplius ambigere. Vide Ioachimum Vadianum Epistola ad Rudolphum Agricolam, quæ habetur ad finem Commentariorum eius in Melam, Gomaram in Generali Indiarum Historia, cap. 5. 6. & 7. & Acostam lib. 1. de Natura Noui Orbis, capite 7. & 8.

Nec tamen hîc omittimus, annotatum à Nouatoribus Ioanne Auentino lib. 3. Annalium Bojorum, & Reinero Reineccio in Methodo Historica, fol. 27. pag. 1. circa annum Domini 745. controuersiam exortam de Antipodis inter Virgilium Episcopum Salisburgensem, & Bonifacium Episcopum Moguntinum: *Virgilius Mathematum peritus pro concione dixerat esse Antipodes: Bonifacius earundem imperitior, eum reprehendit, quasi alios homines, & per consequens alium Christum introducere vellet. Virgilius causam suam defendens, Bonifacium ad Regem Boiorum Vtilonem accusauit. Bonifacius verò qui Pontificis Romani legatus erat in Germania, à Zacharia Pontifice litteras ad Vtilonem regem impetrauit, quibus Virgilij opinio damnata fuit, & explosa.* Ita Nouatores.

Certùm est S. Bonifacium accusare apud Zachariam Papam, Virgilium presbyterum, quòd diceret nouum mundum reperiri, qui alio sole, atque alia luna illustraretur, Zachariam verò Pontificem eum errorem damnasse in Epistola ad eundem S. Bonifacium, cuius initium est, *Sacris liminibus, &c.* In ea enim inter alia hæc habet: *Intimatum est etiam à Sanctitate tua, quod Virgilius ille (nescimus si dicatur Presbyter) malignatus aduersum te, eò quòd arguebatur à te erroneus esse à Catholica doctrina, seminaret odium inter te & Otilonum Ducem Boioariorum, dicens, quòd à nobis accepisset licentiam, vt vnius defuncti ex quatuor illis Episcopis, quos tua illic ordinauit fraternitas, diœcesim obtineret. Quod nequaquam verum est, quia mentita est iniquitas sibi. De peruersa autem doctrina, quam contra Dominum, & animam suam locutus est, quòd scilicet alius mundus, & alij homines sub terra sint, aliusque sol & luna: si conuictus fuerit ita confiteri, hunc accito Concilio ab Ecclesia pelle, Sacerdotij honore priuatum. Sed & nos scribentes prædicto Duci, euocatorias de prænominato Virgilio mittimus litteras, vt nobis præsentatus, & subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inuentus, canonicis decretis condemnetur. Qui enim seminant dolores, metunt eos.* Hæc Pontifex. Potuitne quidquam rectius & prudentius in ea causa statui? Vt cernas Nouatorum ingenium non nisi calumnias vomere. Res fuit, Virgilius adstruebat Antipodes; nonnulli imperitiores existimabant eum, nouum alium mundum, alios homines, alium solem, & lunam statuere, quod erat absurdissimum dogma. Maligni autem quidam & indocti volentes serere odia inter Bonifacium & Virgilium, detulerunt ad Bonifacium, Virgilium introducere alium mundum, alios homines, alium solem & lunam: Bonifacium re minùs perspecta, coarguisse erroris Virgilium apud Zachariam Rom. Pontificem: qui non damnauit neque explosit sententiam Virgilij de Antipodis, vt Nouatores ineptè garriunt; sed prudentissimè rescripsit, examinandum si alium mundum, diuersos homines, alium solem & lunam sub terra constitueret, & si ita sentiret, deponendum. Quem etiam Pontifex Romam, causam eius cogniturus euocauit. Vides Pontificem nihil temerè & inconsultè fecisse. Aliud enim est constituere Antipodes, quod error non est: & aliud alium mundum, alios homines, alium solem & lunam, quod error est. At cùm constet Virgilium postea nec depositum, nec damnatum, imò Salisburgensi Episcopatu auctum, virum extitisse doctrina & sanctitate mirabilem, manifestè liquet sententiam eius de Antipodis à S. Bonifacio & Zacharia Papa recognitam, deprehensam esse nullo pacto cum fidei Orthodoxæ placitis pugnare. Consule eiusmodi rerum accuratissimum peruestigatorem Baronium Annali 9. Anno Christi 748. numero 2. & 11. Extat Vita Virgilij virtutibus & miraculis clara Tomo VI. Antiquæ Lectionis Henrici Canisij.

Vniuersum Oceanum nauigari.

CAP. XXIV.

SAnctus Greg. Nazianzenus epist. 71. ad Posthumianum: *Porrò vltra Gades mare ab hominibus traiici non posse Pindaro docenti assentior.* Et orat. 20. *Neque enim vltra Gades transmeare cuiquam concessum est.* Pindari sententia in Nemeis est: *Non vlterior accessus ad Occidentem vltra Gadira.* Vide Iacobum Billium in Notis ad eam Nazianzeni Orationem, & Erasmum, Paulúmque Manuccium in Adagiis.

At quid veteres de Oceani nauigatione tradiderint, reddamus. De Meridionali Oceano Herodotus lib. 4. num. 42. *Libya se ipsam monstrat circumfluam mari esse, excepto dumtaxat, vbi Asiæ contermina est, Neco Ægyptiorum rege, eorum quos nouimus, primo in hoc demonstrando. Is postquam destitit à deprimenda fossa à Nilo ad Arabicum Sinum, misit nauibus quosdam Phœnices, præcipiens vt transuectis columnas Herculeas, penetrarent, ad Septentrionale vsque mare, atque ita ad Ægyptum remearent. Phœnices igitur è Rubro Mari soluentes, abierunt in mare australe: qui cùm autumnus aduenisset, appulsis ad terram nauibus, sementem faciebant: vt assiduè Libyes legerent, ac messem expectarent deinde messo frumento nauigabant. Ita biennio consumpto, anno tertio ad Herculeas columnas declinantes, in*

Ægyptum remearunt, referentes quæ apud me fidem non habent, sed fortè apud aliquem alium: prætereuntes Africam, se habuisse solem ad dextram. Atque hunc in modum Libya primùm est cognita. Et quidem verissimum est, illos prætereuntes promontorium Bonæ spei vltra Tropicum Capricornij, solem ad dextram habuisse.

Strabo lib. 2. de Possidonio, inquit: *Facta deinde mentione eorum qui nauigando Libyam ambiuerint, scribit Herodotum in ea fuisse opinione, quosdam à Dario misses, ambitum istum confecisse.* Non à Dario, sed à Neco ait Herodotus. *Heraclidem verò Ponticum in Dialogo perhibere, Magum quendam à Gelone venisse qui se nauigio circumiuisse diceret: sed rem testibus carere.*

De nauigatione ab India ad Sinum Arabicum Herodotus lib. 4. cap. 44. hæc refert: *Darius cupidus cognoscendi vbinam Indus, qui secundus omnium fluminum crocodilos præstat, mare influat, misit nauibus, cùm alios quosdam; quos vera renunciaturos confidebat, tum Scylacem quendam Caryandeum. Isti à Caspatyro vrbe, & è terra Pactyia soluentes, secundo flumine auroram versus atque solem orientem nauigantes in mare: dehinc per ipsum mare occasum versus, tricesimo demum mense tenuerunt eum locum, vnde Rex Ægyptiorum* Necos, *eos Phœnices quos antea dixi, miserat ad Libyam circum nauigandam.*

Strabo lib. 2. *Præterea narrat* Posidonius *Eudoxum quendam Cyzicenum in Ægyptum venisse, quo tempore Euergetes secundus regnum tenuit. Forte tum à custodibus Arabici Sinus Indum quendam ad Regem fuisse allatum, dicentibus eum semimortuum ab ipsis inuentum fuisse, in naui solum deprehensum: neque se scire quis, aut cuias esset, quòd sermonem eius non intelligerent: eum à rege mandatum iis qui eum Græcam linguam docerent: hac percepta, hominem narrasse, ex India se nauigantem recto cursu excidisse, atque huc euasisse, sociis fame amissis: simúlque pollicitum, se nauigationis ad Indos monstratorem fore iis quibus eam rem Rex demandaret, quos inter & Eudoxus fuerit. Hunc ad Indos cum donis nauigasse, & eorum loco reportasse aromata, ac lapides pretiosos, quorum alios flumi cum scrupis deuehunt, alij effodiuntur concreti ex humore, vt apud nos Crystalli.*

De Nauigatione verò ab Ægypto & Sinu Arabico in Indiam diximus plura superiùs cap. 20. ex Strabone, Plinio, Arriano, Vopisco: fuit enim olim satis peruagata: nam Plutarchus in Antonio hæc ait: *Cæsarionem, qui ex Cæsare Dictatore prognatus ferebatur, miserat mater* Cleopatra *cum magna pecuniæ summa per Æthiopiam in Indiam.* Et Dio lib. 68. de Traiano ad Persicum Sinum nauigante: *Venit ad Oceanum, cuius cognita natura, in eóque viso nauigio, quod cursum in Indiam tenebat, dixit: Ego quidem omnino, si iuuenis adhuc essem, in Indiam quoque traiicerem. De Indis enim cogitare cœpit, ac de rebus eius gentis curiosè quærere.* Sed & Trebellius Pollio auctor est Æmilianum Tyrannum Imperij, in Ægypto agentem parasse in Indos expeditionem.

De Nauigatione ex Arabico Sinu in Taprobanem insulam Plinius lib. 6. cap. 22. *Nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex Insula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocamij qui maris Rubri vectigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam quintodecimo die Hippuros portum eius inuectus, hospitali Regis clementia, sex mensium tempore imbutus alloquio, percontanti postea enarrauit Romanos & Cæsarem.* Eadem omnino Solinus cap. 56.

De Nauigatione ab India vsque ad Gades, & Hispaniam Solinus cap. 60. hæc prodit: *Iuba igitur vniuersæ partis, quam plurimi propter solis ardorem per viam negauerunt, facta etiam vel gentium, vel insularum commemoratione ad confirmandæ fidei argumentum, omne illud mare ab India vsque ad Gades voluit intelligi nauigabile, certi tamen flatibus, cuius spiritus præter Arabiam, Ægyptum, Mauritaniam euehere quamuis queant classem, dummodo ab eo promontorio Indiæ cursus dirigatur, quod alij Leptan Acram, alij Drepanon nominauerunt. Addidit & stationum loca, & spatiorum modum. Nam ab Indica prominentia ad Malacham insulam, affirmat esse quindecies centena millia passuum: à Malacha ad Scenеon ducenta viginti quinque millia. Inde ad insulam Sadanum centum quinquaginta millia. Sic confici ad apertum mare decies octies centena & septuaginta quinque millia. Idem opinioni plurimorum, qui ob solis flagrantiam, maximam partis istius regionem ferunt humano generi inaccessam, sic reluctatur, vt mercantium ibi transitus infestari ex Arabicis insulis dicat, quas Ascita habent Arabes, quibus è re nata datum nomen est. Nam bubulis vtribus contabulatas crates superponunt, vectatique hoc ratis genere, prætereuntes impetunt sagittis venenatis.*

Mela lib. 3. cap. 10. *Dubium aliquandiu fuit, essetne vltra pelagus, caperétne terra circuitum, an exusta æstu sine fine Africa se extenderet. Verùm & Hanno Carthaginiensis exploratum missus à suis, cùm per Oceani ostia exisset, magnam partem eius circumuectus, non se mari, sed commeatu defecisse commentario retulerat. Et Eudoxus quidam auorum nostrorum temporibus, cùm Lathyrum regem Alexandriæ profugeret, Arabico sinu egressus, per hoc pelagus, vt Nepos affirmat, Gades vsque peruectus est. Ideo eius ora nota sunt aliqua.*

Plinius autem lib. 2. cap. 67. *Alio latere Gadium ab eodem Occidente, magna pars meridiani Sinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & Orientis victoria Magni Alexandri lustrauere vsque in Arabicum Sinum, in quo res gerente Caio Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragiis fuerunt agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Cornelius Nepos auctor est Eudoxum quendam sua ætate, cùm Lathyrũ Regem fugeret, Arabico Sinu egressum, Gades vsque peruectum. Multóque ante eum Cœlius Antipater vidisse se, qui nauigasset ex Hispania in Æthiopiam commercij gratia.*

Martianus lib. 5. *Cornelius auctor affirmat, quendam Eudoxum, fugientem regis insidias, ex Arabia in Gaditana peruenisse refugia. Cœlius Antipater se hominem vidisse confirmat, qui negotiationis ardore in Æthiopiam ex Hispania nauigasset.*

Strabo lib. 2. pluribus narrat quomodo Eudoxus Cyzicenus missus à Cleopatra vxore Ptolemæi Euergetæ, ex Sinu Arabico, ventis supra Æthiopiam delatus, inuenerit summitatem proræ è naufragio superstitem, equo insculpto insignem, quam constaret Gaditanæ fuisse nauis: nam Gaditanorum mercatores, vti nauibus quas equos appellent, à proræ insignibus. Strabo tamen ipse pro veris non habet eas nauigationes ab Arabico Sinu, ad Gades, & ab Hispania in Indiam, multísque conatur fidem earũ eleuare. Sed frustrà est. Cùm

& ma

& magni auctores adſtruant, & commodè fieri potuiſſe hodierna experientia demonſtret.

Seneca etiam præfat. in Naturales Quæſtiones inquit: *Quantum enim eſt, quod ab vltimis litteribus Hiſpaniæ vſque ad Indos iacet? Pauciſſimorum dierum ſpatium, ſi nauem ſuus ventus impleuit.*

Ceterum omnem dubitationem ſuſtulere immanes Luſitanorum & frequentiſſimæ nauigationes ex vltima Hiſpania, & portu Olyſſiponico, in Æthiopiam, Arabiam, Indiam, Sinarum regionem, Iaponiam, vſque ad extremum Eoum Oceanum: quarum curſum cùm plerique accuratiſſimè expoſuerint, nos breuiter quædam annotabimus. Paulus Iouius lib. 12. Hiſtoriarum hæc habet: *Enimverò paucis ante annis iubente Emanuele rege, Luſitani inſana nauigatione Athlanticum, Fortunatáſque inſulas prætervecti, Promontorio Praſſo & Bonæ Spei ſuperatis, Æthiopicum littus adinerant, gentes ſubegerant, Rubri maris ac Perſici ſinus anguſtias ſuperarant. In Carmania atque India bello victis regibus, Cannanora, Cucini, & Calecma celeberrimis emporiis exercendæ mercaturæ ſedes, arceſque poſuerant. Proximè verò cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ, orbiſque terminos ſibi propoſuerunt: atque ita felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calechuta præter Indum ac Gangem fluuios, ad Aream Cherſoneſum peruenerunt: vbi Regem Malacha armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum, ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoque parte Indorum claſſibus ſæpe deletis, cuſtoditiſque Erythra faucibus, ac Sinus Arabici nauigatione Ægyptiis mercatoribus interclusa, Indici maris imperium tenuerunt.* Eadem ex Iouio deſumpſit Surius in Commentario rerum in orbe geſtarum, anno 1500. Idem Iouius lib. 4. multa paucis perſtringens, inquit: *Indici maris emporia nobis Luſitanica claſſis aperuit, cùm ab Atlantico Oceano, vltimum Æthiopiæ promontorium ingenti ſpe, vnde ei nomen, inuſitatóque auſu prætervecta, vltra Arabicum, Perſicum, & Gangeticum vaſtiſſimos Sinus, ad Auream vſque Cherſoneſum, extremáque Sinarum littora, commodis aromatibus negotiationem extenderet.* Hæc Iouius.

Ioannes Petrus Maffeius lib. 1. Rerum Indicarum, eandem nauigationem ita deſcribit: *Ab Olyſſippone præter Gaditanum Fretum in meridiem nauigantibus ad læuam eſt Mauritania. Inde magno ambitu curuantur per Autololas, & Ichthyophagos populos (ea regio Guinea eſt) trans Cancri tropicum ad vſque Bagelungos Æquatori ſubiectos, & Ageſymbam, qui antiquus noti orbis eſt terminus. Hoſce vno omnes vocabulo Heſperios Æthiopas, ſicut Eoos qui oppoſitam Africæ partem tenent, priſci cognominarunt. Dein per longiſſima ſpatia, obliquè trans Æquatorem & Capricornum excurſu, ora in vaſtam prominentiam cuneatur: Id Bonæ ſpei Caput, ſeu Promontorium eſt. Hinc rurſus in Septentriones longiſſimo tractu per immanes & obſcuri nominis Obios, Cafres, & Madagaſcarem olim, nunc Diui Laurentij inſulam reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Praſum & Aromata, quorum alterum hodie Moſambicum, alterum à Praſo quingentis leucis & quinquaginta diſiunctum Guardafu vulgus appellat. Is Africi littoris extremus in Oriente eſt limes. Inde præter duos inclytos ſinus Arabicum & Perſicum, quibus in modum Peninſulæ Felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem tranſitus eſt, quæ Indo, & Gange duobus clariſſimis incluſa fluminibus, India nominatur.*

In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comerini caput incolæ vocant, leucas circiter quadraginta perpetuo in Auſtrum iugo porrecti, circumfuſo Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuerſa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiúmque nuper omnium frequentiſſimum, itémque Cocinum, Cananorem, Goam, aliáſque complures. Altera in ortum ſpectans à Comorino tractu per Bengalæ fines, quà Ganges in Oceanum influit, pérque Peguſia, & eius tractus alia ditiſſima regna (quam terram Ophir ac Tharſis quidam haud ſanè abſurdis coniecturis exiſtimant) deſinit in Auream Cherſoneſum: qua in regione prænobile emporium Malaca viſitur hodie. A Cori promontorio ad Siculi freti ſimilitudinem exiguo admodum ſpatio auulſa cernitur inſula Ceilanum, quam grauis auctor Ioannes Barrius Luſitanus multis rationibus Taprobanam olim fuiſſe contendit. Ab ea obliquus in Auream Cherſoneſum, & Cherſoneſo vicinam ingentem inſulam Somatram curſus eſt, quam Geographorum vulgus Taprobanam putat. A Somatra porro ad nobiliſſimas inſulas, plurimaſque, Iauam maiorem, ac minorem, Borneum, Bandam, & Boluccas, & Lequios, & Iaponios tenditur: itémque ad continentem oram Camboia, Ciampa, Cancirecina, ac Sinarum. Vltrà Luſitanis incomperta nauigatio eſt. Huc vſque Maffeius.

De eadem Luſitanorum nauigatione iam trita, & peruagata, egerunt pluribus Aloyſius Cadamuſtus, & Lodouicus Vartomannus in Suis Nauigationibus, quas ſcriptas ediderunt, Sebaſtianus Munſterus lib. 5. Coſmographiæ, pag. 1083. & 1103. Ioannes Barrus, Ferdinandus Lopezius Caſtaneda, Hieronymus Oſorius, in Hiſtoriis Indicis, & innumeri alij, qui de geſtis rebus Luſitanorum in India & Oriente ex profeſſo perſcripſerunt: atque etiam peculiariter Ioannes Matalius Metellus Sequanus, in Epiſtola ad Antonium Auguſtinum.

At cùm conſenſu omnium prodatur, Vaſcum Gamam Luſitanum, primùm anno Domini 1498. ſuperato Promontorio Bonæ Spei ad Indiam vſque nauigaſſe, túncque primùm apertam, vel inſtauratam eam nauigationem, quæ tum tantùm priſcorum ſcriptorum auctoritate, vel potiùs incerto rumore vtcumque nota erat: mirum eſt quòd Georgius Phranza Protoueſtiarius lib. 3. Chronici Orientalis cap. 1. referat, ſe anno Chriſti 1450. miſſum à Conſtantino Imperatore legatum ad Principem Iberorum Georgium, incidiſſe in Iberia in ſenem quendam circiter centenarium, qui in India primis pueritiæ annis peregrinatus fuerat: de quo poſt alia ſubdit: *Cùm Ephrem ſenex hic in regione illa aliquandiu vixiſſet, & linguam gentis probè didiciſſet, de reditu in patriam cogitaſſet, & cuidam incolæ mentem ſuam aperuiſſet, ductus eſt ab eo in locum, quo ab exterioribus Indis nauicula aromatis onuſta allabebantur. Earum vna conſcenſa, nauigauit, inuentſque nauem grandem Ibericam, quæ in Portugalliam eſt eſt delatus. Et inde alia naui in Inſulas Britannicas, & poſtremò in Iberiam, quò ego veneram.*

De nauigatione autem Borealis Oceani hæc Plinius lib. 2. cap. 67. *Septentrionalis verò Oceanus maiori ex parte nauigatus eſt auſpiciis D. Auguſti, Germaniam claſſe circumuecta ad Cimbrorum promontorium, & inde immenſo mari proſpecto, aut fama cognito ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minimè veriſimile eſt, illic maria deficere, vbi vis humoris ſuperet. Iuxta verò ab ortu ex Indicò mari ſub eodem ſidere*

pars tota vergens in Caspium mare, pernauigata est Macedonum armis, Seleucho atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari voluere. Circa Caspium quoque multa Oceani littora explorata, paruóque breuiùs, quàm totum, hinc aut illinc Septentrio eremigatus. Vt tamen coniectura locum sic quoque non relinquat ingens argumentum Paludis Maotica: siue ea illius Oceani Sinus est, vt multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Et post pauca: *Idem Nepos*(Cornelius) *de Septentrionali circuitu tradit, Quinto Metello Celeri, Caij Afranij in Consulatu Collega, sed cum Gallia Proconsuli Indos à Rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij causa nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti.* Exscripsit ista Plinius ex Pomponio Mela lib.3. cap.5. vbi ait: *Cornelius Nepos vt recentior auctoritate, sic certior, tradit: testem autem rei Q. Metellum Celerem adiicit, eúmque ita retulisse commemorat: Quum Gallia Proconsul praesset, Indos quosdam à Rege Sueuorum dono sibi datos. Vnde in eas terras deuenissent, requirendo, cognosse, vi tempestatum ex Indicis aquoribus abreptos, emensósque interierant, tandem in Germania littora exisse.*

Martianus Capella lib.5. *Idem Cornelius*(Nepos) *post captos Indos per Germaniam nauigauit.* Locum perspicuè luxatum, ita ex Plinio restituit Andreas Scottus, *Idem Cornelius post: campos Indos per Germaniam nauigasse.*

Strabo lib. 11. pag.356. *Non conuenit etiam de hoc quòd quidam dicuntur circumnauigasse ab India in Hyrcaniam: fieri tamen id posse Patrocles pronunciauit.*

Paulus Iouius libello de Legatione Moscouitica: *Satis tamen constat mare ad Aquilonem esse longè vastissimum, ita vt illinc ad Cataium legendo oram dextri littoris, nisi terra interfit, nauibus perueniri posse, certissima coniectura credendum sit. Pertinent enim Cataini ad extremam Orientis plagam Lusitanis in India cogniti, quum proximè ad coëmenda aromata per regionem Sinarum Malacam vsque ad Auream Chersonesum nauigauerint.*

Iulius Cæsar Scaliger Exercitatione 37. aduersus Cardanum: *Neque igitur dixit Aristoteles, neque verum est, aquas non admittere eam partem qua sub Polo iacet. An verò per id mare possit ad Sinas institui nauigatio, alia aliis in vtramque partem adducta sunt argumenta: variéque assensum est. Nostra tamen hac sunt: A Duuina fluuij ostiis, vnde cursum auspicantur, legendum esse totum illum tractum, qui vniuersam ambit Scythiam, ad eius Orientalem vsque angulum: in cuius flexu Septentrionem aut Aquilonem cum perpetuis illis Fauoniis commutandum. Qua de re qui verba faciunt, illius & maris, & ventorum, & ora naturam minus exploratam habere certum est. Adeò námque rari sunt Zephyri, & Subsolani, vt penè sint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, vt illis imperium cœli, quasi legitimum à natura commissum videatur. Vada infinita, caca, limosa. Hieme qua decem fauit menses, quasi pauimento solidata maris superficies; Aestate perpetua caligo, qua pomeridianis horis vna aut altera vix discussa mox redintegratur. Tum verò maius à glacie periculum: cuius immensa crusta fluitantes mobilium Insularum inter se concursantium speciem prebent. Vt vera sint ea Symplegades, non illa Gracia mendacis. At Indicum mare liquidissimum, aqua inoffensa aquabilitatis, ventos ipsos quasi certis delegatos functionibus, per certas vicissitudines, veluti alterum alterius vicarium, flatos dat. Soli námque parent flatus anniuersarij. Etenim citra Arietem & Libram meante illo, spirant perpetuò Fauonij: vbi à nobis deuexo cursu fertur, tum illi remeant ex India secundus Subsolanus. Erroris summa illa: Cùm putant, duas in partes vniuersum esse orbem sectum, quasi in Insulas, Alteram à Callaico Promontorio, qui locus dicitur ab indigenis Finis Terra, ad Cataium vsque: alteram ab ora Sinarum, ad angustias Darien. Quod si ita est, non laboro: non enim in his narrationibus vitium est recitantis, sed mentientis picturæ. Quòd verò ait Plinius ex India in id mare appulsas naues, quantum ei sit habendum fidei, reliqua ex historia patet, vbi scribit, illos in Caspium prouectos esse. Caspium enim Oceano nequaquam peruium.* At Plinius nunquam somniauit illos in Caspium mare prouectos, sed in Oceani oram vergentem in Caspium.

De Nauigatione per Sarmaticum & Scythicum mare ad Sinarum regionem agit Gomara in Generali Indiarum Historia cap.11. vbi ait se de illa multa fando accepisse ab Olao Magno Archiepiscopo Vpsalensi, quo cum Bononiæ familiariter versatus fuit. Vide quoque Ioannem Metellum in epist. ad Antonium Augustinum, præfixa Hieronymi Osorij historiis, & equidem Septentrionalem Oceanum hodie nauigabilem esse, & per nouam Iemblam, in Tartariam, Cataium, seu Sinarum regionem nauigari posse, ex Petro Plancio Cosmographo ostenditur in Descriptione Secundæ Nauigationis Hollandorum supra Noruegiam ad viam in Cataium vel Sinam explorandam an.1595. susceptæ: extat ea 3. parte Indiæ Orientalis: vbi etiam habetur descriptio tertiæ Nauigationis Hollandorum, in Nouam Zemblam anno 1596. quæ est sanè mirabilis. Vide quoque Victorem Palmam Appendice ad Chronographiam Genebrardi, an. 1596. & Gerardum Mercatorem in Tabula Poli Arctici, pag.41. Athlantis maioris.

De Nouo Orbe occiduo reperto.

CAP. XXV.

POst mundi fabricam, eiúsque per Christum instaurationem nullum maius & præstantius opus extat in rerum natura, quàm noui Orbis Occidui apertio, & inuentio. Rem tametsi notissimam nos quoque ad omnem posteritatis memoriam, nostro isto quod molimur opere consignabimus. Paulus Iouius Historiarum 34. *Postquam Columbus Ligur admirando ingentis animi captu, eruditóque iudicio vir, & vti quibusdam apparet, Hercule Graco insitata fama gloria maior & illustrior alterum per terrarum orbem, vasto atque inuenitur e prioribus seculis Oceano, ad Occidentem nobis aperuit, non defuêre alij atque alij ex Hispanis, eo apud Hispalim defuncto, qui pari æmulatione laudis, & spe quastus, eadem littora secuti, vlteriores noua terra, quam Pariam vocabant, terminos quæritarent, dispari quidem fortuna suscepti cursus, quum nonnulli eorum, vt credi par est, immensi, inexploratique absorpti Oceano, nusquam apparuerint: & aliqui ab Anthropophagis, qui Canibales appellantur, capti, comestique fœdam miserabilis audacia memoriam reliquerint. Ea terra Aequatori subiecta, à Gaditano Freto rectà inter Occidentem, atque Meridiem nauigantibus, emenso bis mille amplius leucarum itinere, occurrit, frondoso ingentium rupium Promontorio, tanquam rostro Oceanum prescindens: nam æquis lateribus littora infinito tractu, hinc ad Occidentem, illinc*

ad

ad meridiem immensis adhuc spatiis extenduntur.

Iacobus Augustinus Thuanus Historiarum 1. *Annus qui fuit separata salute CIↃCCCXCII. Christophori Columbi nauigatione, qua Nouum Orbem in Athlantico mari Hispanus primò aperuit, nobilitatus est.*

Ioannes Petrus Maffeius in 1. Indicarum Rerum: *Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ imprimis peritus, ex Astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiam in Occidentem patêre: deinde experiundi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non posset, Lusitano ante omnes regi eam expeditionem suasit, suámque in id operam & industriam enixè detulit. A quo reiectus, tanquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Ferdinandum eodem consilio sese contulit. Ibi cùm nihilo magis audiretur, inuicta quadam animi pertinacia, totum ferè septennium orando repulsas, vrgendo, instandóque per se, & per amicos, tandem aliquando peruicit, vt in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim ora Betica præberentur. Cum his in Athlanticum Oceanum egressus, Canarias primùm Insulas petiit: inde continua dierum aliquot velificatione in Oceanum prouectus, insulas aperuit nouas, quas abs re, quòd primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite, nactus aurifodinas loco idoneo castra communiit: relictóque ibi præsidio, incolas fermè duodecim, & alia inuenta eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit.* Et post alia: *Ferdinandi, Caroli que Cæsaris auspiciis, idem Columbus, aliique deinceps immortalitatis dignissimi viri, ad Occasum, Meridiémque immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti, subinde patefecere: quo maximo subsidio Castellæ postmodum tantos, tamque assiduos terra, marique sumptus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit.* Hæc Maffeius.

Verùm quatuor ingentes Columbi nauigationes, quibus Nouum Orbem primus aperuit, luculenter descripsit Petrus Martyr Anglariensis in Oceani Decadibus. Extant quoque eæ accuratissimè enarratæ in Nouo Orbe, Basileæ impresso apud Ioannem Heruagium, anno 1555. tom. 2. Hispaniæ Illustratæ habetur Epistola Christophori Columbi ad Raphaëlem Sanxis, de Nouo Orbe à se reperto. Zonzalus Fernandus Ouiedus in 1. parte Generalis Historiæ Indiarum, Franciscus Lopes Gomara in generali Historia Indiarum, Petrus Cieça parte 2. Hist. Peruanæ, & innumeri alij, præsertim Hispanicarum Rerum Scriptores, de eadem Noui Orbis per Christophorum Columbum inuentione copiosissimè & fidelissimè disseruerunt. Sed cum primis accuratè August. Iustinianus in Notis Octapli, Psalmo 18. vers. 5.

Iuuat quoque præclarissimum Columbi facinus verbis recentioris nostræ gentis Historici percensere. Ioannes Mariana Rer. Hispanic. lib. 26. cap. 3. in hunc modum refert: *Orbem terræ vniuersum tres in partes antiqui diuiserunt. Inuentæ demum auorum ætate nouæ nationes, terrarum tractus immensi quartam adiecere: quæ reliquis omnibus magnitudine fermè par, noui Orbis nomen inuenit: ad quem nulla antiquorum littera, nulla penetrarunt arma. Rem planè mirabilem, maioribus denegatam laudem, nostris hominibus, nostróque sæculo seruatam, qua nihil ab omni memoria contigit in Hispania, neque ad dignitatem honestius, neque ad celebritatem illustrius, neque fructu vberius. Id qua ratione contigerit, & quibus opibus & industria ad lados occiduos maris Athlantici fluctibus superatis fuerit peruentum, explicandum est. Nauis quædam in Africa commercio occupata superioribus annis, ventorum violentia abrepta, ad ignotas terras & littora appulit. In reditu vectoribus & nautis fame extinctis, Nauarchus cum tribus, aut quatuor sociis Maderam insulam, quæ in ditione Lusitanorum erat, tandem tenuit, mortuo, quàm spiranti similior. Agebat fortè in ea insula Christophorus Columbus, natione Ligur, (nam & vxorem in Lusitania duxerat) ingentis animi vir, singulari industria, quod erat præcipuum, rei nauticæ imprimis peritus. Excepit is hospitio Nauarchum: qui longinquæ nauigationis laboribus fracto corpore, breui extinctus, commentaria, quæ de tota nauigatione confecerat, Columbo reliquit. Quæ si vera causa fuit, siue ex Astronomica disciplina, aut à quodam Marco Polo medico Florentino edoctus, statuit quasi rem minimè dubiam, trans noti Orbis terminos etiam ad occidentem solem, magna terrarum spatia patere, nouas, & incognitas gentes habitare, lingua, moribus, superstitionibus dissonas. Hanc sui animi cogitationem cum Lusitano Rege primùm, deinde cum Henrico VII. Angliæ rege communicauit. Somnia vtrisque afferre visus est. Auctoris humilitas contemnebatur, vt maximè probabilia afferret. Repulsus tamen non destitit, nec quieuit. Quin ad Ferdinandum Regem Hispanum se contulit, & cum nihilo magis audiretur, septenni patientia peruicit tandem, quo tempore Granata de Mauris capta est, vt tres naues regiis sumptibus instructæ eo duce experirentur, an promissis responderent facta. Decem & septem millia aurei mutuo sumpti, propter inopiam ærarij bello Granatensi exhausti, tantæ molitioni initium præbuere. Sic solent ex paruis momenta maximarum rerum pendere. Instructis Columbus nauibus ad Palos Beticæ Portum, in Oceanum Athlanticum egressus, tertio Nonas Augusti, passis velis, Canarias primùm insulas petiit. Inde in occasum directis proris, superatisque vasti pelagi fluctibus, cum quibus non maior illi lucta fuit, quàm cum sociorum contumacia & desperatione, continuo efflagitantium, temerario vt incepto absisteret, neque eos in certum exitium raperet: tandem de mense Octobri insulas plures inuenit, ad eius regionis spatiosa littora quam Floridam deinde dixerunt. Eam, & insulas, Lucatas ab incolis nuncupatas, ipse in Regis gratiam, Principes dici voluit.*

Dum terræ eius conditionem, & diuitias explorat, atque agrestes, feróśque hominum mores excutere contendit, aliquandiu in illis Insulis moratus, deinde extructa arce ex quo triginta octo è sociis reliquit, Diegho Arana duce, decémque ex incolis in naues impositis, rediit in Hispaniam, confectæ nauigationis nuncius lætissimus, auri & copiarum, quas ea terra fundit, secum deferens specimen, atque primitias. Prouocauit is successus tum Reges, tum prouinciales, vt maiori studio in eam nauigationem incumberent. Itaque Columbus repetitis nauigationibus, plures alias insulas, in his Hispaniolam, & Cubam spatiis præ cæteris latiores, magnamque Continentis partem explorauit, eius quod à Freto Magellanico ad Boradoris promontorium, immenso marium & littorum tractu, ab Antarctica, ad Arcticam plagam excurrit, vltra quinque millia leucarum legentibus littora. Ad medium quidem spatium sinuosa ea littora & exesa efficiunt, vt à Portu Nominis Dei, qui ad mare nostrum est, vsque ad Panamam aduerso, atque Australi mari adiacentem vrbem, vix decem & octo leucas conficiant, quibus eà iter est. Vtrinsque maris littora ad Septentrionem longissimo tractu, nostrorum diligentia sunt explorata: neque hactenus tamen cognitum,

an Occidui Indi cum Orientalibus sint coniuncti: an vero supra Cataium Sinarum portum, supráque Cipangrum, aut Iaponem dirimatur Freto aliquo. Nouis aly nauigationibus, tum Columbo superstite, tum maximè, eius imitatione varias insulas & littora aperuerunt ad Occasum. Hactenus Matisma.

Ceterùm Ferdinandus Cortesius incredibili virtute, & rebus gestis vsque ad miraculum gloriosis Nouam Hispaniam & florentissimum Mexicanum regnum Hispanico Imperio subiecit. Vir sanè belli artibus cum quouis ex priscæ ætatis magnis ducibus meritò conferendus. Cuius præclara facinora, euersionémque Mexicani Imperij plerique insignes auctores stylo condidere: sed cùm primis Franciscus Gomara integro & egregio commentario. Extántque eiusdem Cortesij tres Narrationes suarum Expeditionum ad Carolum V. Cæsarem summa fide & sinceritate conscriptæ.

Franciscus Pizarrus & Didacus Almagrus Peruana ditissima regna armis subegerunt: qua de re Petrus Cieza, Augustinus Carate, Franciscus Gomara, Leuinus Apollonius integra volumina edidere.

Blaschus Nunius Valboa Mare Australe, seu Antarcticum, quod vocant Sur, primus aperuit, vti Paulus Iouius lib 34 Historiarum, Gomara in Indicatum Historia, & plures alij fusè tradiderunt.

Ferdinandi Magillanis portentosam nauigationem, qua Fretum illud Magellanicum ab inuentore dictum, vnicum naturæ miraculum, primus à mundo condito penetrauit, Iouius. lib. 34. Historiarum, Osorius lib. 11. de rebus Emanuelis, Gomara in Hist. Indicarum, Sebastianus Munsterus lib.5. Cosmographiæ, pag. 1104. Maximilianus Transsiluanus epist. de Insulis Molucis, Thuanus lib. 1. Historiarum, Mariana Ret. Hispanic. lib. 26. cap. 3. Maffeius lib. 8. Ret. Indicarum, & plures alij accuratissimè descripserunt. In ea nauigatione extincto Magallane, Ioannes Sebastianus Canus ex oppido Cuetaria Vardulorum, in Naui Victoria cuius erat Nauarchus, vniuersum orbis ambitum circumnauigauit: qui nobili suo gentis stemmati postea orbem affixit, cum inscriptione, PRIMVS CIRCVMDEDISTI ME. Asserebat iste nauigasse se tunc quatuordecim mille leucas. Magnum Argonautam!

Deinceps Franciscum Dracum, & Thomam Candiscum consimili nauigationis cursu totum orbem circumluisse, annotauit Gerardus Mercator in Tabula Freti Magellanici, quæ est postrema Atlantis, vbi Fretum illud scitè depingit & describit.

Petrum Aluarum Capralem Lusitanum Brasiliam primus patefecisse, anno Salutis M D. Osorius lib 2. Maffeius lib. 2 Thuanus libro 1. Mariana lib. 26. c. 5. & alij sunt auctores. Alias partes Noui Orbis, insignes alij viri partim aperuere, partim armis deuicere: sed longum nimis esset de singulis dicere. Maneat clarissimis viris sua laus, tot, tantisque literarum monumentis, ad omnem posteritatem commendata.

Ex Nouæ Hispaniæ oris ad Australem Oceanum, atque etiam ex Lima, aliisque portubus Peruanæ, & Chilensis regionis, facilem, quamuis longissimam esse nauigationem per Mare Sur, quod vulgò Pacificum, seu Dominarum appellant ad Insulas Molucas, Philippinas, Sinarum terras, Iaponios, &c. res est nulli non nota. Expressit & descripsit Mare Pacificum Ortelius eleganti Tabula in Orbis Theatro. Anno Christi M D L X X X I V. nauis quædam ex Collao Limæ soluens, & sub Æquatore perpetuum ducens cursum ab Oriente in Occidentem, spatio duntaxat duorum mensium, itinere M M. & D. leucarum confecto, nusquam tellure conspecta, insulas Philippinas tenuit. Auctor Iosephus Acosta lib. 3. Ret. Indic. cap. 4.

Idem Acosta lib. 1. de Natura Noui orbis, cap. 16. inquit: *Non ita pridem classis nostra Aluaro Mendanio Duce, ex hoc Limano portu soluens, & per immensum Oceanum, Occidentem versus delata, studio nouam mundi plagam, huic Americæ Occiduæ oppositam peruestigandi, post trimestre tandem tempus insulas illas, & multas, & maximas, quas Salomonis vocare libuit: eásque aut magna noua Guinea, aut alicui ingenti continenti hærere, constans fama est.* Eadem habet lib. 3. cap. 4.

Vt illud Fretum ad Austrum à Magallane repertum est, ita quoque versus Boream supra Floridam aliud esse Fretum in Nouo Orbe, quo Oceanus ab ea parte terras dispescat, mutuóque meatu sese infundat, plerique haud vanè crediderunt. At quod nondum satis exploratus eiusmodi Euripus nihil de eo certi tradere possumus. Vide Gomaram Indicæ Historiæ cap. 25. Acostam lib. 3. cap. 15. & Mercatorem in Tabula Poli Arctici Oceanum verò supra Magellanicum Fretum versus Polum Antarcticum non nisi ad L V I. gradum fuisse hactenus nauigatum à Ferdinando Lamero; & ab altera parte Noui Orbis versus Polum Arcticum Mare Sur non nisi paulò supra Caput Mendosinum, cap. 22. annotabimus.

Adiicimus verè & opportunè, Hispanicum Imperium omnium quotquot vnquam fuerunt, spatiis terrarum maximum, cingere planè vniuersum mundi ambitum. Oras námque Africæ tenet, quas Oceanus alluit ab Angustiis Herculeis ad Ostium Sinus Arabici. Ibi Socotoram insulam, & multos in Arabia & Persia portus, atque Armuziam ad Sinum Persicum possidet. Ad Cambaiam Indi fluminis Dium Insulam & vrbem. Hinc in litoribus maris Indici & Eoi plurimas vrbes, portus, emporia, vt in oris Goana, Narsingana, Bengalæ, Pegu, Siam obtinet. Inde Malacam, Molucas, Philippinas, & innumeras insulas in magno illo Archipelago, item Amacanem in terra Sinarum, & in Iaponia aliqua habet. Iaponia C L. tantùm leucarum interuallo à littoribus Hispaniæ Nouæ ad Quiuitam & Sibolam discluditur. Porrò Noua Guinea, Salomonis Insulæ, & tota Australis Continens supra Magellanicas fauces ad Hispanicum Imperium pertinent. Deinde sequuntur Noui Orbis latissimæ regiones, nimirum vastus ille continentis tractus à Freto Magellanico excurrens ad Septentrionem, in quo sunt amplissima regna Brasilia, Chile, Peru, Paria, Noua Castilia, Hispania Noua, Florida, Nouum Mexicum, infinita propemodum spatia terrarum. Succedunt innumeræ insulæ Cuba, S. Dominici, & aliæ, Azores, Fortunatæ, & noua Hispania. Hæc omnia vnus Hispanus Monarcha Imperio coërcet, totúmque orbem per sua maris, suasque oras circumnauigare potest. Cui nunc rerum potienti Philippo I I I. Deus Optimus Maximus tantum Imperium securum, ac diuturnum conseruet, & augeat. Vide Bozium de Signis Ecclesiæ lib. 8. c. 1.

Nam

Num Noui Orbis aliquam notitiam Antiqui habuerint.

CAP. XXVI.

FVisse Priscis incognitum existimant Guido Pancirolus in Nouorepertis tit. t. & Henricus Salmuth in Commentariis ad eundem Paucilorum, Gerardus Mercator in Atlante, in Tabula Noui Orbis, Augustinus Torniellus in Annalibus Mundi, anno 5043. Num.7. Alfonsus Herrera in Indica Historia. Sed plures multò sunt, qui cognitum vtcúmque fuisse affirment, in qua nos etiam sententia sumus. Proferemus indicia & argumenta varia, quibus credamus non leuem rumorem apud priscos de hoc eodem orbe nouo occiduo per Columbum patefacto, iam olim increbuisse.

Plato in Timæo maximè mirabilem narrationem orditur de Atlantide insula: ibi enim Critias inducit Sacerdotem quendam Ægyptium, qui Solonem, & Athenienses alloquens ait: *Multa quidem & mirabilia vestra ciuitatis opera in monumentis nostris leguntur, sed vnum magnitudine & virtute pracipuum facinus. Traditur enim vestra ciuitas restitisse olim innumeris hostium copiis, qua ex Atlantico mari profecta, prope iam cunctam Europam, Asiámque obsederunt. Tunc enim erat Fretum illud nauigabile, habens in ore, & quasi in vestibulo eius insulam, quam Herculis columnas cognominatis. Fertúrque insula illa Libya simul & Asia maior fuisse: per quam ad alias proximas insulas patebat aditus: atque ex insulis ad omnem continentem è conspectu iacentem, vero mari vicinam: sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur. Pelagus illud verum mare, terra quoque illa vera erat continens. In hac Atlantide insula maxima & admirabilis extitit Regum, qui toti insula illi, multisque aliis, & maxima terra continentis parti, praterea & his qua penes nos sunt, dominabantur. Siquidem tertia mundi parti, qua Libya dicitur, vsque ad Ægyptum imperarunt: Europa verò vsque ad Tyrrhenum mare. Horum vis omnis vnà collecta nostram, O Solon, vestrámque regionem, & quidquid intra Columnas Herculis continebatur, inuasit. Tunc vestra ciuitatis virtus in omnes gentes enituit. Qua cùm omnes magnanimitate, bellicisque artibus antecelleret, partim vnà cum aliis Gracis, partim sola, ceteris deserentibus, extrema discrimina subiit, hostésque expugnauit: eos verò qui nondum in eorum ditionem venerant, ne venirent, prohibuit: alios autem, nimirum nos quotquot cis Herculis columnas habitamus, omnes promiscuè seruauit. Post hac ingenti terra motu, iugique diei vnius & noctis alluuione factum est, vt terra dehiscens, vestros illos vna omnes bellicosos homines absorberet, & Atlantis insula sub vasto gurgite mergeretur. Quam ob causam innauigabile pelagus illud propter absorpta insula limum relictum fuit. Hac O Socrates, eorum qua Critias maior à Salone accepta narrabat, summa est.* Hactenus Critias iunior, ex Critiæ aui sui relatione recenset. Porrò Critias maior ea se à Solone accepisse, atque hunc à Sacerdote Ægyptio audiuisse affirmabat.

Idem Plato in Critia, siue Atlantico, refert Critiam iuniorem de Atlantide insula longissimam narrationem texuisse, quam totam describit, cuius initium est: *Nempe si sufficienter meminerimus, recensuerimúsque nunc vobis, qua quondam à Sacerdotibus tradita, a Solone huc aducta fuere, videbimur theatro huic, vt arbitror, satis officio nostro functi. Primùm autem commemoremus summam esse annorum nouem millium ex quo bellum extitisse traditum est inter eos omnes qui vltra, & eos qui citra columnas Herculis habitabant, quod in prasentia enarraturi sumus. Horum quidem dux fuit hac ciuitas Atheniensis, bellúmque omne, vt dicitur, confecit. Illorum autem, insula Atlantica reges. Quam insulam Libya, Asiáque maiorem fuisse quandoque perhibuimus: postéa verò cænum ibi inuium, submersa insula ex terra concussione relictum, quod quidem hinc illuc altum in mare nauigantibus obstat, ne vltra enauigare liceat.* Sequitur multa fusissimè de Atlantide insula describere, quæ legentibus suauissimam voluptatem afferunt. Tu si voles perlege.

Iosephus Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap.22. multis argumentis conatur ostendere totam eam Platonis orationem de Atlantide insula, vel merè fabulosam, & ridiculam, dignámque puerorum & auicularum cantilenis: vel parabolicam & allegoricam esse. Sed inuenit Acosta qui se strenuè confutaret Gregorium Garciam lib 4. de Indorum Origine cap. 8. & sequentibus. Cùm Acosta sentit Henricus Salmuth in Nouorépertis, Titulo 1.

Marsilius Ficinus insignis Platonis interpres in Commentario Critiæ hæc annotat: *Hanc autem* Platonis de Atlantide insula *non fictam quidem, sed veram historiam extitisse constat. Primò quidem, quia vbicunque fingit aliquid, solet fabulam nominare: hîc verò tanquam historiam audet asseuerare. Deinde idem omnino asserit in Timao, appellans rem miram quidem, sed omnino veram. Et à quibus accepta sit, diligenter vtrobique recensit, scilicet à maioribus suis atque gentilibus. Critias enim hic ab auo Critia, ille verò à Solone patruo suo, qui litteris quoque mandauit, Solon ab Ægyptiis Sacerdotibus. Praterea Proclus Marcelli cuiusdam de rebus Æthiopum adducit historias, in quibus hac manifestissimè confirmantur, Æthiopum rebus gestis inserta. Etsi Platonicorum nullus historiam negat, Porphyrius tamen, Proclus, & ante hos Origenes allegoriam insuper volunt physicam continere. Quos equidem vereor, ne si conentur singula allegoria ad vnguem accommodare, ab ipso Platone derideantur, in exordio Phadri, curiosas nimium in huiusmodi rebus allegorias irridente.* Idem Marsilius in Compendio Timæi, cap.4. inquit: *Narrat autem inter Dialogi huius exordia historiam de bello quodam inter Athenienses Atlanticósque commisso. Hanc itaque Crantor tempore primus Platonis interpres nudam absque allegoria historiam accipit. Quidam verò contra, tanquam solam allegoriam. Sed hos redarguunt probatissimi quique Platonicorum, affirmantes quidem historiam, quia Plato dixerit, Sermo futurus est valdè mirabilis, sed omnino verus.* Hæc Marsilius. Cuius sententiam probant omnes illi quos mox proferemus, existimantes Platonem intellexisse de Nouo Orbe.

Sanè vt Marsilius rectè annotabat, magnum argumentum est veræ narrationis, quòd Critias in Timæo eam orsurus, in hunc modum præfatus fuerit: *Audi, Socrates, miram quidem, sed plenam veritatis historiam, quam Solon septem sapientum sapientissimus recensebat.* Potuitne clarius loqui: vnde nullo pacto sunt audiendi, qui fabulam, aut meram allegoriam esse volunt: nisi velimus Platonem nebulonem & impostorem facere.

Confirmant veram esse Platonis historiam de

Atlantide insula magni auctores Strabo lib. 2. *Quibus etiam Platonis sententiam commodè apponit Possidonius, fieri posse, vt non sit figmentum id quod de Atlantide insula fertur, de qua is aut tradidisse Solonem, qui ita ab Ægyptiis didicisset Sacerdotibus, deletam eam esse, cùm fuerit aliquando continente tota non minor insula. Existimabatque hoc rectius dici, quàm id, deletam fuisse ab eo ipso qui eam commentus fuerit: sicut apud Homerum accidit muro Achæorum.*

Plinius lib. 2. cap. 90. *In totum abstulit rerum natura terras, primùm omnium vbi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.*

Tertullianus Apologetici cap. 40. *Memorat & Plato maiorem Asia, & Africa terram Atlantico mari ereptam.* Et de Pallio, cap. 2. *Et si ille Plato non mendax, Aeon in Atlantico Libyam, aut Asiam adequans quæritur nunc.*

Arnobius 1. Aduersus Gentes: *Vt ante millia annorum decem, ab insula quæ perhibetur Atlantica Neptuni, sicut Plato demonstrat, magna erumperet vis hominum, vt innumeras funditus deleret atque extingueret nationes, nos fuimus causa?*

Ammianus Marcellinus lib. 16. cap. 16. agens de terræ motibus qui Chasmaticæ dicuntur, ait: *Aut Chasmatiæ, qui grandiori motu patefactis subito voratrinis terrarum partes absorbent, vt in Atlantico mari, Europæo orbe potior insula.*

Quæ verò contra narrationem Platonis de Atlantica insula obiiciuntur, à multis diluta sunt; Illud verò de nouem millibus annorum, sciendum Ægyptios diuersas longè annorum rationes à nostris inire solitos, de qua re plura reperies apud Herodotum lib. 2. num. 12. 43. & 142. Diodorum Siculum lib. 1. num. 15. 28. & 29. Loërtium lib. 1. initio Prooëmij.

Quod autem Plato dixit Oceanum extra Gades innauigabilem esse propter absorptæ Insulæ Atlantidis limum relictum, adstipulatur etiam Aristoteles Meteoron lib. 2. cap. 1. his verbis: *Limus verò indicat Oceanum, qui extra columnas patet, non magnopere in profundum demitti. Flatus enim silent, quòd mare in cauo desidat.*

Ceterùm non pauci existimarunt eam Platonis de Atlantide relationem propriè ad Nouum Orbem pertinere, quam sic interpretantur: Atlantidem quidem insulam reuera quondam extitisse immensæ magnitudinis in Oceano, ad fauces Herculei Freti pertingentem: sed postea alluuione, terræ motu, & haustu furentis Oceani demersam: atque tunc ingens mare, vastissimum illud spatium, quod nunc à Gadibus ad primas Noui Orbis insulas, in Septentrionem, Meridiem, & Occidentem longè latéque diffusum protenditur, occupasse: relictis quibusdam tantæ insulæ veluti fragmentis, & vestigiis, nempe Fortunatis, Azoriis, Viridibus, & aliis. Et quamuis Platonis ætate, limo multo pelagus illud quod Atlantidem hausit, impermium, atque innauigabile haberetur: paulatim tamen subsidente limo, & exuberante vi aquarum, factum nauigabile. Insulas verò ad quas ex Atlantide gradus, aditúsque patebat, esse illas quæ continenti Noui Orbis periacent, & nunc vocant de Barlouento, vt Sanctum Ioannem de Portu de rico, Iamaicam, Hispaniolam, Cubam, & plures eius tractus. Continentem autem amplissimam è conspectu illarum iacentem, ad quam ab iis insulis nauigaretur, esse Continentem Noui Orbis, quæ vasto & immani tractu effunditur per Floridam, Nouam Hispaniam, Pariam, Brasiliam, Peruuiam, ad angustias vsque Magellanicas. Verum autem mare eidem Continenti vicinum, esse magnum Oceanum Australem siue *Sur*, quod à Magellanico Freto Chilem, Peruniam, & Nouam Hispaniam alluit: dictum verum mare, quod & Mediterraneis, & Atlantico sit maius. De quo Ortelium consule in Tabula Maris Pacifici.

In hunc modum Platonis de Atlantide Historiam capiunt plurimi, quos enumero, Augustinus Satate præfat. ad Hist. Peruanam, Franciscus Gomara in generali Historia Indiarum ad finem, Franciscus Iunctinus Commentariis in Sphæram Ioannis de Sacrobosco, Iacobus Pamelius in Notis ad Tertulliani Apologeticon, num. 518. Iustus Lipsius lib. 2. Physiologiæ Stoicorum, dissert. 19. Liuius Sanutus 1. Geographiæ, lib. 2. Thomas Freigius in Synopsi Atlantica, Reinerius Reineccius in Methodo Historica, pag. 3. Simon Maiolus Colloquio 14. Theodorus Zuinggerus in Theatro Vitæ humanæ, Volumine 5. lib. 3. Verbo, *Geometria*, Titulo, *Imperiti*, §. *Ex priscis*, Abrahamus Ortelius in Theatro in Tabula Americæ, & Maris Pacifici, item in Thesauro Geographico, verbo *Atlantis*, & *Gades*, & *Gadiriens*, Ioannes Fungerus in Etymologico, verbo *Atlas*, Ioannes Pineda de Rebus Salomonis lib. 4. cap. 14. §. 6. & cap. 15. §. 3. Gregorius Garcia lib. 1. de Indorum origine, cap. 3. & lib. 4. cap. 8. & sequentibus. Vide nihilominus Acostam lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 12.

Nec omittimus Augustinum Steuchum lib. 7. de Perenni Philosophia, cap. 5. Platonis de Atlantidis submersione expositionem, ad Noaticum diluuium detorsisse. Sanè prorsus extra rem. Atque hactenus de Platonis Atlantide.

Aristoteles in Mirabilibus Auscultationibus ista prodit. *Extra Columnas Herculis aiunt in mari à Cartaginiensibus Insulam fertilem, desertámque inuentam, vt quæ tam siluarum copia, quam fluminibus nauigationi idoneis abundet, cum reliquis fructibus floreat vehementer, distans à Continente plurium dierum itinere. In qua cùm Carthaginenses quidam ob soli fertilitatem connubia agitare, ac habitare cœpissent, ferunt, Præsides, ne quis deinceps insulam ingrederetur, pœna capitis interdixisse, incolásque eiecisse, ne coitione, si habitare illic pergerent, facta, insula principatum consequerentur, Cartaginenses eâ felicitatis parte priuarent.* Et post multa alia: *Phœnices, aiunt, qui Gadiram inhabitant, dum vltra columnas Herculis nauigarent, vento Subsolano impulsos, ad regiones quasdam applicuisse, vlua, algáque plenas, quæ æstibus maris rigantur, exundationibus verò prorsus obruuntur aquæ. Thunnorum copiam istbic innumerabilem inueniri tradunt, magnitudine, densitatéque incredibili, quos salsos vasis impositos, Carthaginem deportant: vnde soli non eueharuntur, sed ob singularem bonitatem planè absumuntur.* Hæc Aristoteles. Eam verò Insulam fertilem à Carthaginensibus in Oceano repertam, esse vel Hispaniolam, vel Cubam, aut aliquam Continentis Noui Orbis partem, vt Floridam, vel Iuccatanam, vel Pariam, quam nondum plenè perlustratam Insulam tunc illi existimauerint, multi recentiores annotarunt, Florianus Ocampus lib. 1. Rerum Hispaniearum, cap. 10. Gonzalus Fernandus Ouiedus 1. parte generalis Indiarum lib. 2. cap. 3. Alexius Vanegas libro Naturali cap. 22. Franciscus Gomara in generali Historia Indiarum, cap. 15. 17. & ad finem Operis Gilbertus Genebrardus lib. 2. Chro-

nographiæ, pag. 166. Reinerius Reineccius in Methodo Historica, pag.3. Simon Maiolus colloquio 14. Hadrianus Turnebus Aduersariorum lib.20. cap. 11. Iustus Lipsius lib. 2. Physiologiæ Stoïcorum, dissert.19. Ioannes Mariana lib.2. de Reb.Hisp. cap.2. Iosephus Acosta lib.1. de Natura Noui Orbis, cap.11. Gregorius Garsias de Origine Indorum, lib. 1. cap. 2. §.1. & lib.2, cap.1. Vide Ioannem Langium Epistolarum Medicinalium lib.1. epist.63. Existimauere Genebrardus & Vauegas multas in Nouum Orbem è Carthagine olim deductas colonias, de qua re per otium disserit Garsias toto lib.2. de Origine Indorum, & lib. 4. cap. vltimo.

Quòd verò Cornelius Vuytfliyetus secretarius Regius in Senatu Brabantiæ in Descriptionis Ptolemaïcæ Augmento, seu Notitia Noui Orbis, fol.13. & 96. & hunc secutus Henricus Salmuth in Nouorepertis, titulo 1. contendunt Carthaginensium eam nauigationem non fuisse in Nouum Orbem occiduum, sed ad Austrum, in aliquam Insulam Africæ obuersam, nec multum ab ea distantem: nos numero & auctoritate Scriptorum potiorem causam habemus.

Illud verò quod Aristoteles ait, Phœnices vltra Herculis Columnas nauigantes, ad regiones quasdam applicuisse, vlua, algáque plenas; id quidem Columbo cùm primùm in Nouum Orbem nauigauit, etiam contigisse, Pamelius ad cap.40. Apologetici Tertulliani annotauit, his verbis: *Christophorus Columbus anno Domini* 1492.*III. Nonas Augusti ex Hispanis soluens, in mari illo per iter dierum aliquot tantam graminis vbertatem classi occurrentem inuenit, vt tanquam in pratis herba virentibus nauigare videretur. Sed mare illud gramineum tandem superans, in Orbem Nouum appulsus est.* Eadem refert Gomara in Indica Historia, cap.16. Sed & Ortelius in Tabula Maris Pacifici, inquit: *In hoc eodem maris fundo narrant Franciscus Vlloa, & Antonius Pigaffeta nasci herbam quatuordecim brachiorum altitudine, eminentéque eandem extra eius superficiem ad altitudinem quatuor aut quinque brachiorum: adeo, vt interdum non per maria, sed per viridantia prata vehi videantur. Locus quoque Aristotelis in Admirandis, huic non male conuenit, vbi scribit de Phœnicibus, qui Gadiram habitabant, dum extra Herculis columnas nauigassent, ad regiones quasdam applicuisse, vlua, algaque plenas.* Citat quoque Iornandem in eandem sententiam, cuius in Geticis, cap.1. hæc sunt verba: *Oceani verò intransmeabiles vlteriores fines nec cuiquam licuit transfretare, quia resistente vlua, & ventorum spiramine quiescente, impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei qui eos constituit.*

Diod. Siculus lib. 2. numero Marginali 96. & seqq. admiranda refert de Insula quadam in Oceano versus Meridiem à Iambulo quodam reperta: narratio est iucundissima, quam ob prolixitatem non hîc transcribimus, digna sanè lectu in Auctore Ioannes Baptista Rhamnusius in Commentatione eiusdem Iambuli nauigationis, Ioannes Guilielmus Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi Arriani, pag. 90. & seqq. Laurentius Rhodomanus in Notis ad Diodorum, eam Iambuli Insulam putant esse Sumatram, quam ipsi Taprobanem credunt. Reinerius Reineccius in Methodo Historica, pag.3. potius ad Nouum Orbem occiduum pertinere existimauit. Ortelius in Thesauro Geographico, voce, *Cerne*, Insulam Madagascar, seu S. Laurentij esse suspicatur. Auguremur & nos Iambolum diuturna quatuor mensium nauigatione verso à Meridie in Occidentem cursu, superato Promontorio Bonæ Spei, tenuisse vel Brasiliam, quam crediderit insulam, vel Hispaniolam, aut Cubam. Vel fortasse ad Insulam aliquam Anstrali Psittacorum continenti obuersam, nobis adhuc incompertam delatum.

Idem Diodorus lib.5. numero 207. & seqq. describit magnam quandam ac fertilissimam & amœnissimam insulam in Oceano complurium dierum nauigatione à Libya in Occasum positam, quam Phœnices à Gadibus nauigantes inuenerint. Est quidem pulchra historia, quam non sine voluptate quisque in Diodoro leget: omittimus tamen hîc inserere ne nimium hanc dissertationem extendamus. Neque verò aliam eam Diodori insulam intelligimus, quam vel Hispaniolam, vel Cubam, aut partem aliquam magnæ Continentis Noui Orbis, creditam insulam.

Et satis reor hanc Phœnicum nauigationem ad Insulam illam delicatissimam, illam ipsam esse, quam paulo antea ex Aristotele narrabamus: siquidem hæc subdit Diodorus: *Hac igitur ratione Phœnices inuestigata vltra columnas ora, cum Africæ littora legerent, ventorum procellis, ad longinquos in Oceano tractus, sunt abrepti. Per multos tamen dies vi tempestatis ad insulam de qua iam dictum, appulerunt, naturámque eius, & felicitatem, à se primitus cognitam, in aliorum deinde notitiam perduxerunt. Ideo Tyrrheni quoque maris imperium adepti, coloniam eò destinarunt. Sed Carthaginienses, illis obstiterunt. Simul enim metuebant, ne plurimi ciuium suorum, bonitate insulæ allecti, eò commigrarent. Simul etiam contra subitos fortunæ casus, si exitiosum Respublica Carthaginiensium fortè damnum acciperet, refugium sibi paratum esse volebant. Nam sic maris adhuc potentes in insulam victoribus ignotam, cum vniuersis familiis transmigrare posse confidebant.*

Apud Senecam patrem Suasoria 1. Auitus Orator hæc ait: *Fertiles in Oceano iacere terras, vltraque Oceanum rursus alia littora, alium nasci Orbem. Clarius*, inquit Lipsius, *non potuit effari, aut designare.* Sed irrisit ea Auitus, cum subdit: *Facile ista finguntur, quia Oceanus nauigari non potest.* Et vt non probat, habemus tamen iam tum de Nouo Orbe sparsum rumorem.

Seneca Filius in Medea, Actu 2. in Choro:

——Venient annis
Sacula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphysque nouos
Detegat Orbes, nec sit terris
Vltima Thule.

Intellexisse Senecam de Nouo Orbe, annotarunt Gomara in Indica Historia ad finem, Honcala in 22. Genesis, Reineccius in Methodo Historica pag.3. Zuingerus in Theatro volumine 5. lib. 3. verbo, *Geometria*, Lipsius in Physiologia Stoica lib.1. dissert. 19. Delrius Commentariis in Medeam, Ortelius in Tabula Noui Orbis, Acosta lib.1. de Natura Noui Orbis, cap. 11. Garsias de Origine Indorum lib.1. cap.5.3.

Idem Seneca lib.5. Quæst. Nat. cap. vlt. *Vnde scio an nunc aliquis magnæ gentis in abdito Dominus Fortunæ indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, an paret classes ignota molitus? Vnde scio hic mihi an ille ventus bellum inuehet? Palam* inquit Lipsius, *ostendit, magnos Reges & gentes vltra maria ignotos esse. Illis ignotos, nobis noscendos.* Et lib. 7. Quæst. Nat. cap. 31. *Multa venienti æui*

populus

populus ignota nobis sciet. Multa sæculis tunc futuris, cùm memoria nostri exoleuerit, reseruantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod quærat omnis mundus habeat.

Plutarchus Symposiacon 8. quæst. 9. *Morbus quidem gigni absque causa nullus potest, neque est vis vlla, quæ ex nihilo aliquid contra leges naturæ possit producere. Difficulter autem noua inuenietur causa, nisi nouum aerem, peregrinámque aquam, & ignotos cibos prioribus, ex aliis quibusdam mundis, aut intermundiis pronuntiemus nunc demum in nostrum hunc confluxisse.* Et quàm id verum in perinfami morbo filio Indico, ex Nouo Orbe consensu omnium ad nos deuecto!

Idem Plutarchus in Commentario de Facie quæ apparet in Orbe Lunæ, meminit cuiusdam magnæ Continentis, à qua magnum mare in Orbem cingitur, quæ distet ab Ogygia insula, quam putant esse Hiberniam, ad stadia quinque millia. Quam certè continentem nonnulli Nouum Orbem interpretarunt, vti Abraham Ortelius in Thesauro, voce, *Atlantis*, & Gregorius Garsias lib. 3. de Indorum Origine, capite 3. §. 4.

Idem Plutarchus in Sertorio describit Atlantides insulas duas in Atlantico Oceano beatissimas quæ distent ab Africa duodecies centena millia passuum. Ortelius in Thesauro, voce, *Atlantis: Erunt fortasse, Spagnola, & Cuba, vt Postello placere video.* Et in Additionibus ad Thesaurum: *Malim ego S. Michaëlis & D. Mariæ ex Azoriis insulis interpretari, distantia enim harum, magis conuenit,* Nonius Marcellus de Numeris & Casibus: *Sallustius Historiarum lib. 9. Cuius duas Insulas propinquas intercessisse, & decem stadiûm procul a Gadibus, satis constabat suopte ingenio alimenta mortalibus gignere.* Has putat Ortelius esse illasmet Plutarchi, & in Nonio restituendum, *decem millibus stadiûm.* Vide ipsum in voce *Gades.*

Ælianus in varia Historia lib. 3. cap. 18. *Narrat Theopompus familiaritatem quandam inter Midam Phrygem & Silenum intercessisse. Hic Silenus erat nymphæ filius, & diis quidem conditione inferiore, mortalibus verò, mortéque superiore. Hi cum alia multa sunt inter se collocuti, tum hæc Silenus aliquando Midæ retulit: Europam, Asiam, & Libyam insulas esse, quas circumcirca Oceanus circumfluat. Continentem verò vnam extra hunc mundum existere, & magnitudinem ipsius infinitam & immensam esse narrabat. Alere diuersa animalia grandia, & homines qui eam inhabitant, duplo maiores esse nobis: neque tantum temporis spatium ad viuendum illis sufficere, quantum nobis: sed etiam aliud duplum: & multas, magnasque ciuitates, atque viuendi rationes, & leges apud eas planè nostris contrarias esse constitutas.* Sequitur multa narrare de ea Continenti, quæ si libuerit, consule.

Respexit hunc Æliani locum Tertullianus aduersus Hermogenem, cap. 25. *Nisi & Sileno illi apud Midam regem adseueranti de alio orbe, credendum sit, auctore Theopompo.* Et de Pallio, cap. 2. *Viderit Anaximander si plures mundos putat, viderit si quis vspiam alius, scilicet sit mundus ad Meropas, vt Silenus penes aures Midæ blatiit, aptas sanè grandioribus fabulis.*

Ammianus Marcellinus lib. 17. cap. 7. de Obeliscis Ægyptiorum: *Formarum autem innumeras notas, Hieroglyphicas appellant, quas eis vndique videmus incisas, initialis sapientiæ vetus insigniuit auctoritas. Volucrum enim, ferarúmque etiam alieni mundi genera multa sculpentes, &c.* Vides aues, ac feras alieni mundi longè à nostris diuersas.

S. Clemens Rom. Pontifex in epist. ad Corinthios, ait: *Oceanus, & mundi qui trans ipsum sunt.* Mundos hosce trans Oceanum interpretantur magnam Continentem à Columbo repertam, & Continentem aliam huic obuersam, quam Magellanicam vocant, nondum satis cognitam, cuius pars existimatur Noua Guinea.

Origenes lib. 2. Periarchon, cap. 3. *Meminit sanè Clemens Apostolorum discipulus eorum quos Antichthonas Græci nominant, atque illius partes Orbis terræ, ad quas neque nostrorum quisquam transire ad nos: quos & ipsos mundos appellauit, cùm ait: Oceanus intransibilis est hominibus, & ij qui trans ipsum sunt mundi, qui iis eisdem Dominatoris rei dispositionibus gubernantur.*

S. Hieronymus in 2. Ephesiorum, elucidans Pauli verba illa, *Secundùm sæculum mundi huius,* inquit: *Quærimus quid sit quod ait Paulus,* secundum sæculum mundi huius? *verumnam & aliud sæculum sit, quod non pertineat ad mundum istum, sed ad mundos alios de quibus & Clemens in Epistola sua sic scribit: Oceanus, & mundi qui trans ipsum sunt.* Cæterùm de S. Clementis binis ad Corinthios Epistolis, plura ex Patribus collegêre Xystus lib. 2. Bibliothecæ, Baronius Annali 1. anno Christi 95. Posseuinus in Apparatu sacro, Binius in Notis ad vitam S. Clementis tom. 1. Conciliorum, Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis, in Clemente. Sed cum primis agit de eisdem Photius in Bibliotheca num. 126. & 163. vbi perperam inquit: *Reprehendat verò hoc in illis quispiam, quod extra Oceanum mundos aliquos collocet.* Nimirum Photio non erat cognitus Nouus Orbis.

S. Hilarius in Psalmum 2. *Non enim ita in profundum demersa est terra, aut in latitudinem extensa, aut prolata in altum est, vt non vndique aut circumfusa, aut subiacentis sibi naturæ contineatur obiectu. Hanc enim inferna vastitudinis demersa & immensa abyssus sustentat: hanc circumfusi & superni aëris spiritus inumbrat atque ambit. Esse autem huius infernæ regionis, vastæque abyssi incolas plures, beati Ioannis Apocalypsi docemur, cum nullus neque in cælo, neque supra terram, neque infra terram obsignatum librum dignus est repertus aperire. Non vtique de mortuis, & in terram sepultis significare intelligitur, cùm ad tertij incolatus demonstrationem, non qui intra terram, neque qui mortui sunt, sed qui viuunt, nullum in se resignandi libri habuerint auctorem.* Quò etiam pertinere putat, illud Philip. 2. *vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum.* Vides, vt doceat S. Hilarius esse quosdam infernæ regionis in terra incolas, nobis inferos, quos non alios capimus quam Antipodas, & Noui Orbis cultores. Quod verò infernæ regionis, vastæque abyssi incolas appellat, videtur respexisse ad antiquorum opinionem qui Manes & inferos in altero Hemisphærio subtus nostrum collocabant. Maro Georgicorum 1.

Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manésque profundi.

In quem locum Seruius: *Mirè autem ait Styx quasi de Inferis. Manésque profundi, vt ostenderet illud quod dicunt Philosophi, recedentes hinc animas, & illic alia corpora sortiri. Vnde & Lucanus ait: regit idem spiritus artus Orbe alio.* Hinc inferi nedum manes, damnatósque, sed Australes quoque & Antipodes nobis inferos, apud Priscos significant. Macrobius 1. Saturnaliorum, cap. 21. *Physici*

inferius

inferius Hemiſphærium terræ Proſerpinam vocauerunt.

Seruius in 6. Æneidos, elucidans illud, *pelagine venis erroribus actus*, diſquirit, quî potuerit dicere Virgilius Æneam erroribus maris, viuum ad inferos deueniſſe, & ait: *Altiùs hoc intellige ſecundum Corographos, qui volunt terram ſphæricam eſſe, & vndique aqua, & aëre ſuſtentari. Quod ſi ita eſt, ad Antipodes poteſt nauigatione perueniri: qui nobis inferi ſunt, vt nos illis. Hinc eſt quòd ſub terram Inferos dicimus. Tiberianus etiam dicit, epiſtolam eſſe ab Antipodibus ad nos vento allatam, quæ habet: Superi Inferis Salutem. Qua occaſione tractat reciprocum hoc quod diximus.*

Sanè mirum illud de Epiſtola Antipodum, vt illud etiam quod ex Guilielmo Neubringenſi refert Guilielmus Camdenus in Deſcriptione Britanniæ, in Iceris, qui ſunt Suffolk, pag.363. in hunc modum: *Hinc in ipſo quaſi huius agri vmbilico exoritur apud Vulpet, id eſt, Luporum foſſæ, ſi Neubringenſi credamus: qui non minus ſpecioſam fabellam de hoc loco contexuit, quàm ſit ipſa Luciani vera narratio: nimirum duos Puſiones colore viridi, ex Satyrorum genere, longo per ſubterraneos meatus itinere confecto, ex altero terrarum orbe, ſcilicet Antipodibus, & terra Sancti Martini hinc emerſiſſe. De quibus ſi plura velis, ipſum Auctorem adeas.* Hæc Camdenus. Vide de his lib.8.cap.17.

Marineus Siculus de Reb. Hiſp. lib.19. cap.16. hæc ſcribit: *Vnum tamen hoc loco quod eſt maximè memorabile, ſcitúque digniſſimum, non prateribo ſilentio, cùm præſertim fuerit ab aliis, vt arbitror, qui ſcripſere, prætermiſſum. In vna ſiquidem regione, quæ Continentis America eſſe dicitur, cuius erat Epiſcopus Ioannes Quiuetus Ordinis Minorum, ab hominibus, qui auri quærendi gratia, terras effodiebant, numiſma repertum eſt nomine Cæſaris Auguſti, & imagine ſignatum. Quod nactus Ioannes Rufus Archiepiſcopus Conſentinus, quaſi quid admirabile Romam miſit ad Summum Pontificem. Quæ res nimirum noſtri temporis nauigantibus, qui ſe priùs quàm alios illuc nauigaſſe iactabant, gloriam eripuit, quandoquidem numiſmatis huius argumento, iam conſtat ad Indos olim perueniſſe Romanos.* Inuictum Numiſmatis argumentum, quo vno gloria Colombi & Hiſpanicæ gentis tota miſerabiliter corruit. Siluiſſent id ſcilicet Romani, ſi ad illas regiones aliquando penetraſſent: adeo laudum ſuarum auari erant, vt in ſe nollent eas prodigere.

Opportunè tamen ſubiicio quæ Ortelius annotauit in Tabula Maris Pacifici, hiſce verbis: *Reperio nihilominus Noui Orbis partem Borealem, quæ maximè verſus noſtram Europam, huiúſque Inſulas Groenlandiam, Iſlandiam, Friſlandiam ſe extendit, Eſtotilámque nominant, luſtratam olim à quibuſdam inſulæ Friſlandiæ piſcatoribus, tempeſtate ad huius littora appulſis: & deinde circa annum 1390. à quodam Antonio Zeno nobili Veneto denuo recognitam: idque auſpiciis Zichmi dictæ Friſlandiæ regis, viri illo ſæculo, hócque maris tractu magni animi, rebúſque bellicis, & victoria celebris. De huius expeditione extant Franciſci Marcolini Ecloga, ſiue Excerpta Italicè ſcripta; ex litteris Nicolai & Antonij Zenorum, nobilium Venetorum, qui in his partibus vixere: ex quibus hæc ſequentia de huius regionis deſcriptione ſubiicio: Eſtotilandiam dicit omnium neceſſariarum humano generi rerum fertilem. In medio eius eſſe montem altiſſimum, vnde quatuor emergunt flumina totam regionem irrigantia. Homines eſſe ingenioſos, atque omnis generis artium mechanicarum peritiſſimos. Litteras & linguam habere propriam. In Regis tamen huius bibliotheca cõſeruari libros aliquot Latinè ſcriptos: ab iis autem minimè intellectos, ibidem fortè ante aliquot annos à vicinis Europæis cum iis commercium habentibus relictos. Habent omne genus metalli: ac inprimis auri quo maximè abundant. Negotiantur cum Groenlandiæ incolis, vnde pelles, picem, & ſulphur aduehunt. Dicunt incolæ verſus Auſtrum regiones eſſe auro diuites, & populo frequentes: apud eos multa & vaſta nemora, ex quibus illis materia fabricandarum nauium, vrbiúmque: quarum, & arcium ibi magnus numerus. Magnetis lapidis in nauigando vſum, iis incognitum.*

Drogium quoque nominant quandam verſus meridiem regionem, quam Anthropophagi habitant, & quibus carnes humanæ in deliciis ſunt: quibus ſi deſtituantur, piſcationibus, quarum iis magnus vſus, viuunt. Poſt hanc, regiones amplas, & alterum quendam Orbem terrarum nouum, ſed gentem barbaram, nudè incedentem: contra frigus autem ſe animalium pellibus tegentem. Nullum iis metalli genus; venationibus victum quærunt. Viuunt haſtis prælongis, in fronte cuſpide acuminatis, arcubúſque bellum inter ſe gerunt. Habent primates, & leges quaſdam quibus obediunt. Hinc porrò verſus Africum ventum, cælum magis temperatum, vbi vrbes, & templa idolorum, quibus viuos homines immolant, quorum carnes poſtea deuorant. Hos apud auri & argenti vſus. Atque hæc de hoc terrarum tractu ex dictis Electis. In quibus hoc quoque obſeruatu dignum, tunc temporis noſtris Europæis naucleris magnetis lapidis ductu nauigata hæc maria. Vetericorem enim huius in nauigationibus vſum in hiſtoria extare non exiſtimauerim. Atque hæc lubentius huic tabulæ attexui, quòd videam neminem eorum, qui Noui Orbis hiſtoriam litterarum monumentis tradidere, vllibi, nec vno verbo quidem meminiſſe. Hactenus Ortelius. Vide eundem in Tabula Noui Orbis, & in Scandiæ.

Noui Orbis Occidui primum repertorem fuiſſe Americum Veſpuctium, vnde ei nomen Americæ conflatum, affirmant Petrus Martyr Mediolanenſis, Petrus Appianus, Gemma Friſius, Guilielmus Poſtellus, quos laudat ac ſequitur Franciſcus Iunctinus Commentariis in Sphæram Ioannis de Sacroboſco. Verùm hanc palmam Columbo vel Colono deferunt, Michaël Villanouanus, & Sebaſtianus Munſterus apud eundem Iunctinum.

Æternùm & iuſtè querentur Hiſpani de illata ſibi ab exteris Scriptoribus immani iniuria, cum Nouum Orbem Americam ab Americo Veſputio Florentino nuncuparunt; quis enim neſcit Chriſtophorum Colonum (hoc enim verum eius nomen fuit) auſpiciis regum Hiſpaniæ primum extitiſſe repertorem? Et ſi quæ Americus patefecit, cum his quæ Colonus, & Hiſpani aperuerunt, & armis ſubiugarunt, conferantur, minima ſanè portio illa Americi cenſeri debet. Ergo perpetuò ſilentio Americæ nomen extinguendum, & verum, legitimúmque reſtituendum, vt ea iam vaſta mundi pars Colonia, vel Colonea, & Nouus Orbis Colonius vel Coloneus, ſeu Hiſpanicus deinceps appelletur. Vide Ortelium in Theſauro Geographico, voce, *Pila terræ*.

At argumenti ſimilitudine, non hîc omittimus, Valentinum Moranum, Iacobum Nouarchum, & alios nonnullos prodidiſſe, in calce Lunæ Promontorij, quod Luſitani *Rocham de Sintra* vocant, ad oram Oceani regnante Magno Emanuële, anno Domini M D V. refoſſam veſtuſti operis marmoream columnam quadratam, quæ hoc

hoc Sibyllinos versus insculptos haberet.

Voluentur saxa, litteris & ordine lectis,
Cum videas Occidens Orientis opes.
Ganges, Indus, Tagus, erit mirabile visu,
Merces commutabit suas vterque sibi.

Quibus significabatur nauigationes illas in Indiam & emporia Orientis iam tum celebrari à Lusitanis cœptas, olim à Sibyllis fuisse prænuntiatas. Ferdinandus Lopez Castañeda, carmina ista verè Sibyllina existimans, suæ etiam Indicæ Historiæ inseruit. Sed meram imposturam fuisse cuiusdam Hermi Chatadi Lusitani, qui versus illos à se fabricatos marmori indiderat, defoderátque, vt situ, humoréque terræ, aliquantulum deformatum marmor, vetustatis indicia præberet; rursúsque per mercenarias operas quasi casu refoderat, quo tam nobili antiquitatis monumento Emanuëlis Regis, auidè in Orientis opes intenti gratiam, & pecunias aucuparet, auctores sunt Cæsar Orlandius, Gaspar Varrerius, Abraham Ortelius. Vide istum in Tabula Noui Orbis.

Exponitur Abdiæ Vaticinium de Nouo Orbe.

CAP. XXVII.

ABdiæ verba versu 20. *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit ciuitates Austri.* Conditus est nobis in hunc Abdiæ locum certus & peculiaris commentarius, sed nondum editus; ex quo, quæ nunc dicturi sumus colligemus.

S. Hieronymus in Abdiam: *Vbi nos posuimus Bosphorum, in Hebræo habetur Sepharad, quod nescio cur LXX. Ephrata transferre voluerint: cum Aquila & Symmachus, & Theodotion cum Hebraica veritate concordent.* Satis indicat tres istos priscos interpretes vocem Hebraïcam *Sepharad* ininterpretatam in suis Editionibus reliquisse. LXX. in Romana editione *Ephrata* habent, vt S. Hieronymus in illis olim legerat. In Complutensi verò & Regia, *Euphrata.* Serarius in Rabbino Posteriore, Scrupulo 4. numero 1. *In quibusdam Græcis codicibus inuenio Apharath, in aliis Asphratha, in aliis Ephrata, in plerisque, prout ipsemet attestatur S. Hieronymus, Sapharath.* Ribera in Abdiam: *Apud LXX. legerunt Hieronymus, & Cyrillus, & Theodoretus, Ephratha: sed alij codices habent Apharath, ex quo non videtur dubium, eos quoque posuisse Sepharath, sed librariorum incuriâ mendum irrepsisse.* Textus Abdiæ in Theodoreto, *Euphratem*, præfert: sed Theodoretus in Commentario *Ephratam* legit. In Hebraïco בספרד *Bisphared*, ב *Beth* potest esse radicale &. seruile.: si radicale est vna dictio *Bisphared*: si seruile, sunt duæ dictiones, nempe, in *Sepharad.* Ergo *Bisphared*, seu *Sepharad* Bosphorum interpretatus est S. Hieronymus. *Nos autem*, inquit, *ab Hebræo, qui nos in Scripturis erudiuit, didicimus Bosphorum vocari Sepharad.* Hoc etiam secuti sunt Forsterus & Mercerus, coniecturam ex similitudine vocis capientes, quasi Græci vocabulum Bosphorus ex Bisphatad conflauerint, & nominis vetusti originem obscurauerint, vt ex *Pardes*, Paradisum fecerunt, quasi suum nomen esset, non ex Hebraïco fonte.

Duplicem Bosphorum auctores distinguunt, Thracium & Cimmerium. De Thracio plura Strabo lib. 12. Mela lib. 2. cap. 2. Plinius lib. 4. cap. 12. & lib. 5. cap. 37. Solinus cap. 17. Dionysius Alexandrinus in Periegesi, Ptolemæus lib. 3. cap. 11. sed cum primis eum egregiè describit Herodotus lib. 4. cap. 85. & seqq. Scripsit de Bosphoro peculiarem Commentarium Petrus Gillyus Albiensis. Vocant hodie *Estrecho de Constantinopola.*

De Cimmerio verò Herodotus lib. 4. numero 12. & 100. Diodotus Siculus lib. 12. num. 305. Strabo lib. 7. Dionysius in Periegesi, Plinius lib. 4. cap. 12. Mela lib. 2. cap. 1. Solinus cap. 22. & 45. Plutarchus in Pompeio, Epitome Liuiana lib. 98. & 101. Tacitus Annali 12. Ptolemæus lib. 5. cap. 9. Dio lib. 60. Ammianus lib. 31. cap. 7. De vtroque tamen Polybius lib. 4. hæc prodit: *Euenit, vt Mæotius quidem lacus in Pontum per os effundatur: Pontus verò in Proponcidem. Nominatur autem os Mæotidis, Cimmerius Bosphorus: cuius latitudo est stadiorum plus minus XXX. longitudo LX. ora vniuersa humilis est & vadosa. Ipsius Pontios similiter vocatur Bosporus Thracius: porrectum in longitudinem ad CXX stadia, longitudo non vbique semper eadem.* Pomponius Mela lib. 1. cap. 1. *Mare vbi primùm se coarctat, Hellespontus vocatur: Propontis, vbi expandit: vbi iterum pressit, Thracius Bosporus: vbi iterum effundit, Pontus Euxinus: quà Paludi committitur, Cimmerius Bosphorus, & Palus ipsa Mæotis.* Plinius lib. 6. cap. 1. *Ad Bosphoros duos, vel bubus meabili transitu, vnde nomen ambolus, & tanquam in dissociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canúmque latratus inuicem audiuntur: vocis etiam humana commercia inter duos Orbes manente colloquio, nisi cùm id ipsum auferunt venti.* Sed de vtroque Bosphoro non pauca extant apud Arrianum in Periplo Ponti Euxini, & Guilielmum Stukium in Scholiis.

Iam disquirendum diligentius est, num *Sepharad*, aut *Disphared* in hoc Abdiæ loco intelligi possit Hispania. Negant magnopere ex Protestantibus Ioannes Forsterus in Dictionario Hebraïco, Ioannes Mercerus in Thesauro Pagnini, & in Commentariis Abdiæ, Iosephus Scaliger lib. 7. de Emendationibus Temporum, pag. 325. editionis Francofurdiensis anni 1593. Immanuel Tremellius, Franciscus Iunius, Ioannes Drusus in Abdiam. Ex Catholicis Franciscus Ribera in Abdiam, Antonius Posseuinus in Bibliotheca selecta editionis Coloniensis, anni 1607. lib. 16. cap. 13. Ioannes Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 14. §. 2. Didacus Valdes libro de Dignitate Rerum Hispaniæ, cap. 5. num. 5.

Cæterùm *Sepharad* in Abdia Hispaniam esse, innumeri propemodum affirmauere: quorum plurimos, quoniam in hac re nonnihil curæ posuimus, fideliter hic percensebimus. Adstruunt id ex Hebræis, Chaldæus Paraphrastes disertissimè in Abdiam, Iosephus Ben-Gorion lib. 4. Iudaicarum Antiquitatum, cap. 15. Seder Olam Zuta, id est, Chronicon minus Hebraïcum, Computus Iudaïcus editus à Iosepho Scaligero, Rabbi Scelemoh in Abdiam, Kimchius in libro Radicum, Dauid de Pomis in Tsemach, seu Germine Dauidis, & omnes ferè Hebræi: nec enim aliter Hispaniam appellant, nec aliud eius nomen Hebraice norunt, nisi hoc ab Abdia proditum, *Sepharad.*

Ex Nouatoribus, Conradus Pellicanus Commentariis in Abdiam, Ioannes Auenarius & Valentinus Schindlerus in Lexicis Hebraïcis. Citatur à plerisque in eandem sententiam Guillielmus Postellus Barentonius. Hic vir passim inter Protestantes audiit: sed in Catholica Romanæ Ecclesiæ fide &

de & communione obiisse testantur viri grauissimi, Bellarminus lib. 1. de Sacram. in genere, cap. 23. Florimundus Remundus lib. 2. de ortu & progressu hæresum, cap. 15. num. 5. Nicolaus Orlandinus lib. 5. Historiæ Societatis Iesu, num. 3. Iacobus Gaulterius in Chronographia, pag. 796. colum. 2. vt piis manibus hominis vsque ad miraculum eruditi, sepulchrali hoc elogio parentemus.

Ex Catholicis, Nicolaus Lyranus, & Paulus Burgensis in Abdiam, Ioan Reuclinus in Dictionario Hebraico, Alphonsus Camorensis in Lexico Hebraico, Sanctes Pagninus in Thesauro Hebraico, Franciscus Vatablus in Scholiis Salmanticensibus, & in Annotationibus Sanctandreanis in Abdiam, Isidorus Clarius in Abdiam, Arias Montanus in Phaleg, seu de gentium migrationibus, cap. 7. & 14. & in Abdiam, Guido Fabricius Boderianus epistola ad Philippum Regem Catholicum, Syriacæ editioni Noui Testamenti præfixa tom. 5. Regiorum Bibliorum, vt in Dictionario Syro-Chaldaico, verbo, *Asphamia*, Marcus Marinus in Arca Noë, Antonius Posseuinus lib. 6. Bibliothecæ selectæ, cap. 14. editionis Romanæ, Paulus Palatius in Abdiam, Paulus Merula in Cosmographia, part. 2. lib. 2. cap. 1. Franciscus Feuardentius in Notis ad sancti Irenæi lib. 1. cap. 3. Abraham Ortelius in Thesauro Geographico, voce *Sepharad*, Ludouicus Legionensis in Abdiam, Ioannes Fungerus in Etymologico, verbo Hispania, Henricus Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. litera H, in Commentario, Ioannes Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo, *Bosphorus*, Iosephus Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 15. Ioannes Baptista Villalpandus in 27. Ezechielis, versic. 14. Iosephus Stephanus in 1. Machabæorum, 3. vers. 36. Didacus Ximenius in Ecclesiastico Lexico, voce *Hispania*, Didacus Arzlus Oratione 1. in Euangelium Dominicæ 24. post Pentecosten, § 9. & in additione 4. ad eandem Orationem, Didacus Castillus libro de Aduentu sancti Iacobi in Hispanias, cap. 14. Andreas Schottus in Bibliotheca Hispanica, tom. 1. c. 1. Benedictus Iustinianus in 15. ad Romanos, vers. 24. extremo, Emmanuel Sà in Abdiam, Ioannes de Ponte lib. 3. Concordiæ vtriusque Monarchiæ Ecclesiasticæ & Hispanicæ, cap. 18. § 1. Gaspar Escolanus Historiæ Valentinæ Decade 1. lib. 1. cap. 4. Didacus Mature in Prosapia Christi, ætate mundi 2. cap. 3. §. 2. Christophorus Castrus in Commentariis in Abdiam.

Ergo si cum his omnibus sentiamus, haud ægrè fecerimus Riberæ, qui contra validè obnititur: certè hic necesse est vt fateatur, nos saltem auctoritate vincere. Argumenta eius Luysius Legionensis dispulit, & nos copiosè in nostro Commentario: nec libet nunc altercari. Et sanè probamus quòd Montanus, Palatius, Luysius, Castrus annotarunt, Hispaniam dictam ab Auctoribus Hesperiam, seu Sperida nedum ab Hespero stella occidua, aut ab Hespero Atlantis fratre: sed potiùs deductum, & conflatum nomen ex Hebraico *Bisspharad*, aut *Sepharad*. nam & sono vocis mirificè conueniunt, & detractis vocalibus, quibus Hebræi carent, idem omnino est *Sperida*, & *Sepharad*. Vide infrà lib. 6. cap. 23.

At sanctus Hieronymus *Sepharad*, Bosphorum posuit in Editione Vulgata, & in Commentariis Thracium est interpretatus. Respondeo. Norunt eruditi sanctum Hieronymum alio, & maiori spiritu vsum in Editione Vulgata, quam in Commentariis: nunc nihil de explanatione eius in Commentariis, quam equidem, & aliorum Patrum Græcorum, & Latinorum non damno, nec refero, sed meam hic firmatum eo. Vulgata sane editio Bosphorum habet, sed noto duo

Primum, Bosphori vocem positam in Vulgato, fortasse non quidem Græco significato, vt fretum, vel angustias maris, à bubus meabili transitu indicet, vt sunt Bosphori Thracius, & Cimmerius: sed potiùs relictum nomen ipsum Hebraïcum *Bisspharad*, vel *Sepharad* ininterpretatum, (quòd eius certa ratio haud satis esset explorata,) emollitum tamen, & conformatum ad Græcanicum & Latinum sonum: & hic Bosphorum, nihil aliud exprimere, quàm *Bissharad*, seu *Sepharad*: relicta interim explanatoribus cura perquirendi quid sit *Bisspharad*, vel *Sepharad*: non in Græca Bosphori, sed in Hebraica Bispharad significatione, nondum adhuc certò comperta. Nec est id alienum, aut insolens in Scriptura Vulgata: sic enim Genes. 2. 14. pro Hebraico *Huperath*, dixit *Euphrates*, Græcos secutus, sed non in Græca vocis ratione; & Genes. 2. 12. pro Hebraïco *Bedolach*, reposuit, *bdellium*, non quidem in Græco, aut Latino bdellij significato, quo Bdellium est arboris species Plinio lib. 12. cap. 9. Dioscoridi lib. 1. cap. 69. Galeno lib. 2. de Antidotis: sed potiùs reliquit vocem Hebraicam Bedolach sine interpretatione, quamuis ad Græcam, & Latinam bdellij enunciationem conformatam: cùm præstantissimi quique interpretes Bedolach, vel margaritam, vel aliam gemmam significare contendant, vt dixi in Paradiso cap. 43. & 44. Sic Auctor Lexici Complutensis illud Vulgati Ezechielis 27. 15. *& ebeninos*, positum existimat, non in significatu ebeni arboris: sed relictam vocem Hebræam *Hebenim*, pro ebore. Nec aliter Sophoniæ 3. 18. *Nugas qui à lege recesserant, congregabo.* Hebraicè *Nugue*, vbi Montanus: *Nugas non est Latina significationis hoc in loco, sed Latinus interpres Hebraicum verbum Noghe, pluris etiam quàm vno Latino simplici nomine reddi possent, comprehendens, mutato tantùm fine, vt Hebraicè pronuntiatur, reliquit.* Exodi 8. versic 16. *Sciniphes* posuit pro *Cinim* Hebraïco. Obseruarunt hunc in Vulgato morem Sanctes in Thesauro, Honcala & Delrius in 2. Genes. De quo nos pleniùs in Notis ad Genesim 2. versic. 12.

Secundum, Facilè adducor in sententiam Montani, Luysij, Arzij, Castri, quam ipse in priori editione antequam hos auctores vidissem, iam expressissem; Bosphorum in Vulgato rectissimè intelligi posse Fretum ipsum Herculeum & Gaditanum, quòd reuera est Bosphorus: de quo plura Strabo lib. 2. Mela lib. 1. cap 1. Plinius lib 3. in Proœmio, & cap. 5. & S. Victor Vticensis lib. 1. de Persecutione Vuandalica.

Expendamus vim vocis *Sepharad*, & videbimus aptè in Hispaniam conuenire. Sanctus Hieronymus hic *Sepharad* lingua Assyriorum, terminum significare ait, nempe *Sephar*, Syriacè & Chaldaicè terminum, limitem, portum exprimit. Iunius & Tremellius, interpretantur, finem, seu terminum dominatus, à סף *Soph*, id est, finis, & רד *Rad*, dominari. Est Hispania extrema terrarum, terminus, & finis veteris orbis, vltra quam nemo vnquam domina-

tum, & imperium extendit. Vnde in postremo ad Occasum Hispaniæ cardine est oppidum, quod *Finis-terra dicitur.* Et Gades olim finem rerum humanarum credidere. Stephanus de Vrbibus, *Gadeira sic dicta velati γῆς δειρὰς, id est, Terra extremitas.* Et Silius Italicus lib. 1. de Bello Punico: *Atque hominum finem Gades.* Guido Boderianus, & Possevinus, *Sepha rad*, exponunt, quasi *Sephar Rad*, id est, portum, seu limitem extendens. Nulla gens ab orbe condito, tam longè, latéque, terra, maríque fines, & terminos Imperij sui protulit vt Hispana, coniunctò nauigationibus, & victoriis Oriente, & Occidente, & alio mundo reperto, quem armis, & pietate subiecit. Possis ex Syro Chaldaico enodare, *Portus sulcans*, vel *nauigans.* Quia nulla natio peritia, frequentia, & felicitate nauigandi ita excelluit, vt Hispana. Id quidem Hispaniæ nomen Syriacè significare diximus lib. 6. cap. 23.

Nunc videndum, quæ sit in Abdia, *transmigratio Ierusalem*, quam in Bosphoro, hoc est, in Hispania sanctus Vates constituit. Annotarunt nonnulli Nabuchudonosorum Regem Chaldæorum in Hispaniam cum exercitu aduenisse. Iosephus lib. 10. Antiquitatum, cap. 11. extremo: *Megasthenes in Quarto rerum Indicarum volumine ostendere conatur, quod hic Rex Nabuchodonosor, virtute & rerum gestarum magnitudine Herculem longè à tergo reliquerit: subiugasse enim eum & vrbem Africæ primariam, & bonam partem Hispaniæ.* Græca ad verbum, & *Iberiam*, seu *Hispaniam.* Et lib. 1. in Apionem: *Megasthenes in Quarto Indicorum declarare contendit, prædictum Regem Babyloniorum, Herculem fortitudine, & rerum gestarum magnitudine præcessisse. Dixit enim eum, & maximam Africæ partem, & Hispaniam subiugasse.*

Strabo lib. 15. sub initium: *Patrocinatur nostro sermoni Megasthenes, Nabocodrosorum auctorem, qui magis à Chaldæis probatur, magis etiam quàm Herculem, vsque ad Columnas peruenisse: quovsque etiam Tearconem: illum tamen ex Hispania exercitum in Thraciam, Pontúmque duxisse.* Tunc sanè Nabuchodonosorum multos Iudæos, vel captiuos, vel milites in eam Hispanicam expeditionem traxisse, qui posteà in Hispanica hæserint, genus in posteros propagauerint, nomina Hebraica vrbibus à se conditis indiderint, plerique suspicati sunt, & in his Stephanus Garibaius lib. 5. cap. 4. & Christophorus Castrus in Abdiam.

Mariana horum sententiam referens lib. 1. Rer. Hispanic. cap. 17. hæc ait: *Huius Nabuchodonosoris aduentu in Hispaniam, nonnulli cùm multos Iudæos in expeditionem traheret, arbitrati sunt, multa Hebraica nomina cùm in Bætica, tum in Carpetania locis adhæsisse, atque ex ea gente Toletum, Scalonam, Nouem, Maquedam, Iepem, aliáque minora oppida fuisse constituta ab Ascalone, Nobe, Mageddone, & Ieppe Palæstinæ vrbibus, appellationibus mutuatis. Toleti vocem à Toledoth deriuatam, quod nomen Hebræis progenies, familiasque significat, quæ magno numero eius vrbis fundamenta posuerunt. Quam opinionem neque refellere operæ pretium est, neque probare animus, cùm leui coniectura nixa sit, neque veterum scriptorum fide, auctoritatéque fulciatur.* Hæc Mariana.

At Nabuchodonosori Hispanicam eam expeditionem multis argumentis euertere conati sunt Bernardus Aldrete lib. 3. de Origine Linguæ Castellanæ, & Petrus Mantuanus in animaduersionibus ad Historiam Ioannis Marianæ. Sed nescio an adhuc causam confecerint: mihi certè nondum persuaserunt. De ea re pleniùs egi in Commentario huius Abdiani Oraculi: & quia nostro nunc instituto non admodum necessaria est ea in Hispaniam vel Nabuchodonosori anabasis, vel Iudæorum migratio, non admodum pro illa pugnabo: annotasse contentus, aduentum Nabuchodonosori in Hispaniam à Megasthene traditum, mirificè quoque à multis recentioribus assertum Floriano Ocampo lib. 2. Rer. Hispanicarum cap. 24. Francisco Tarapha de Regibus Hispaniæ, cap. 47. Stephano Garibaio lib. 5. cap. 4. Francisco Ribera in Nahum 2. num. 18. Henrico Henriquez de Fine Hominis, cap. 25. §. 4. littera H, in Commentario, Ioanne Mariana lib. 1. cap. 17. Ioanne Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 14. §. 5. Christophoro Castro in Abdiam, vers. 20. Genebrardo lib. 2. Chronographiæ, p. 235. Tantùm addo in Excerptis ex Iulij Africani Pentabiblo, & priore libro Chronicorum Eusebij Cæsariensis, quæ edidit Scaliger, de regno Nabuchodonosori ad Hispaniam vsque propagato hæc haberi: *Vixit verò Nabuchodonosor iudicans omnem terram a Caspianis portis, vsque in Heracliæ finibus, & Ægyptùm, & omnem Iudæam subiectos faciens sibi Pontum & totam Asiam, & omnem terram Romanorum, annos XIX.* Satis constat, Heracliæ fines esse Herculis Columnas. Seipsum auctor exposuit, cùm inferiùs de Alexandro Magno subdit: *Et omnes gentes subiugauit a Caspiacas portas, quæ sunt in Ortu Solis, vsque ad exteriores terminos Heraclij, qui iacens in exteriore Occidentis partibus, contra Garirum.* Vel potiùs Gadirum. Ita barbarus ille, sed bonæ frugis Scriptor loquitur. Nec est dubium quin fragmentum istud, vel ab Africano, vel ab Eusebio descripserit.

Præterea sub excidium Ierosolymitanum per Nabuchodonosorum illatum, plures Iudæorum in Hispaniam à Piro quodam Duce, qui Assyriorum Imperium obseruabat, fuisse traductos, qui in Bætica, & Carpetania sedes fixerint, Arias Montanus ex ipsis Hebræorum monumentis referi, cuius verba in Commentariis Abdiæ, hæc sunt: *Narrant enim Hebræi quo tempore sacrum Ierosolymorum Fanum ab Assyriis primum dirutum est, multos ex ea gente in Hispaniam, a Piro quodam Duce, qui Assyriorum Imperium obseruabat fuisse traductos: qui duobus primùm locis consedisse dicuntur: alteri quidem nomen Lucena, frequentissimo illis sæculis in Bætica prouincia oppido, quod nos vel Lucenam nunc dictam, vel quæ non longè ab hac in Illiberitana regione est, Lucentiam olim, nunc Sesam esse arbitramur: alteri verò Toleto regia Carpentanorum vrbi nomen fuit: quam quidam ex illis Hebraico nomine Toledum dictam ex eo putant, quòd in ea vrbe Iudaicarum familiarum distinctio maximè fuerit obseruata. Id ipsum autem Toledoth nomen significat generationes siue familias. Atque ab iis qui ea loca incoluere Iudæis, nomina quibusdam vicinis oppidis, ex relictorum in Syria locorum desiderio, aut etiam similitudine indidisse, vt Ascalona, Makeda, & aliis. Hæc ex illorum antiquis Receptionibus, & ex Commentariis in posteriorem Regum librum habuimus.* Hæc Montanus.

Quibus vehementer refragatur Ribera in Abdiam, & Aldrete lib. 3. de origine Castellanæ linguæ, c. 5. nugas & mendacia Iudæorum reputantes. Sed tuentur Antonius Beuterus lib. 1. Rer. Hispan. cap. 24. & annot. 6. de Auctoribus Sacrorum Librorum, fol. 88. pag. 2. ex Figuerola Canonico Valentino, Montanus, Palasius, Luisius, Castrus

iu

in hunc Abdiæ locum, Arzius orat. 1. in Euangelium Dominicæ 24. post Pentecosten, §. 9. Est proculdubio Iudæorum natio mendacissima: sed in rem, in superstitionem suam: at hîc quodnam mendacij pretium? Et alioqui scimus Iudæos à Chaldaico excidio in Ægyptum, aliasque regiones sparsos, Ieremiæ 40. 11. 12. 13. & cap. 43. 5. 6. 7.

Insuper Seder Olam Zutta hæc tradit: *Venit Vespasianus* (Titus, qui Vespasianus quoque simpliciter dictus reperitur, vt in Præfatione Plinij ad suam historiam,) *& solo æquauit Ædem: traduxit in captiuitatem Israelitas, familias multas domus Dauidicæ, & Iudam in Hispanias, quas vocamus Sepharad.*

Montanus in Abdiam, ex Hebræorum Commentariis, ista refert: *In libro etiam qui de Ieiuniorum causis & rationibus, apud illos inscribitur, legimus, Titum Vespasiani filium, quo tempore triumphum ex Iudæa capta reportauit, persuasum à Præfecto quodam, qui in Lusitania Prouincia erat, vt si quos ex iis, quos Ierosolymis adduxerat, alio traducendos decerneret, ad se in Hispaniam transmitteret: esse enim illis opportunum, & commodum in Lusitania locum Emeritam Augustam Romanorum coloniam, tum primum restitutam, operibúsque maximis auctam. Atque ab hac gente, quæ posteriori Fano diruto, abducta sunt, omnes illas quas Emerita primum deinde, in Lusitania omni, & finitima Bætica parte fuêre, familias fuisse proseminatas.* Hæc Montanus.

Ribera hanc etiam Iudæorum sub Tito in Hispaniam deportationem, vt mendacio confictam explodit: sed certè nullis Idoneis argumentis. Astruunt eam Beuterus annot. 6. de Auctoribus diuinorum librorum, fol. 108. Stephanus in 1. Machabæorum 3. vers. 36. Montanus, Luisius, Castrus, Arzius, & Aldrete lib. 3. linguæ Castellanæ, cap. 6. Mariana verò lib. 4. cap. 4. inquit: *Vespasianus domita Iudæa, atque vrbe Ierosolyma expugnata, euersáque, cum filio Tito triumphum egit. Captiuorum Iudæorum partem in Hispaniam ablegatam, Emerita sedes ad habitandam accepisse, Hebræorum libri testantur, vero an mendacio, non disputamus.*

Ad hæc, Hadrianum Imperatorem post funestissimum bellum, quo Iudæos attriuit, multos ex ea gente captos in Hispaniam ablegasse, Genebrardus ex Iosippo peruetusto auctore Hebræo annotat lib. 3. Chronographiæ, pag. 381. hisce verbis: *Hadrianus reliquias Iudæorum, quinquaginta duobus annis post Titum transfert in Hispanias. Iosippus.* Ioannes Vasæus in Chronico Hispaniæ, anno Christiano 137. scribit: *Bellum Iudaicum in Palæstina finem accepit, rebus Iudæorum penitus oppressis, inquit Eusebius. Quos verò Hadrianus eo bello Iudæos cepit, in Hispaniam exulatum misit.* Eandem Iudæorum sub Hadriano in Hispaniam transmigrationem asserunt Petrus Beuterus lib. 1. Hispanicæ Historiæ, cap. 24. & annotat. 6. fol. 89. Stephanus in 1. Machabæorum 3. vers. 36. Luysius, Castrus, Arsius, & alij. Vide Franciscum Peñam in Notis ad vitam sancti Raymundi lib. 2. cap. 29.

At si quis proteruè contendere velit, tres prædictas Iudæorum Hispanicas transmigrationes, mendaces, & commentitias esse: negare certè non poterit, à multis retro annis infinitam Iudæorum multitudinem in Hispaniis habitasse, qui vel violento, vel voluntario exilio in eam Prouinciam commigrauerint. Etsi alia huiusce rei argumenta deficerent, illud abundè fuerit, quòd anno Domini 1492. publico Ferdinandi, & Isabellæ edicto, pulsis Hispania Iudæis, immanis proditur exeuntium numerus. Hieronymus Surita lib. 2. de Rebus Ferdinandi, cap. 6. ait quosdam tradere, ad quadraginta millia Iudæorum tunc eiecta. Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, pag. 719. scribit, 120. vel 124. millia familiarum exulasse. Mariana lib. 26. cap. 1. inquit: *Plerique Scriptores centum, & septuaginta familiarum millia abiisse confirmant.* Hieronymus Conestaggius lib. 1. de Coniunctione Regnorum Portugalliæ, & Castellæ, auctor est, circiter viginti millia familiarum Iudaicarum, quam singulæ decem amplius capitibus constarent, tunc in Lusitaniam commigrasse. Vnde postea anno 1496. ab Emmanuele Rege eiectos, Osorius lib. 1. de Rebus Emmanuelis refert.

Ex immenso autem Iudæorum numero, qui tot sæculis Hispanias incoluere, non est dubium, plurimos variis temporibus Fidem suscepisse Christianam: imò multos ex ea gente in Christiana Religione, & doctrina, & optimis moribus claruisse, vti latè demonstramus in Commentario Abdiano, cap. 31. ab illis Iudæis Christianis propagatos innumeros eorum filios, & nepotes, ac posteros, etiam constat, qui in Christianismo nati, educati, piè, sanctéque Fidem Christi professi sunt. Ergo Iudæos Hispanienses iam factos Christianos, hoc est, Iudæorum qui à Ierusalem in Hispaniam commigrarunt, posteros, Christiana iam Religione imbutos, vocari hîc à sacro Vate, *Transmigrationem Ierusalem, quæ est in Bosphoro*, seu In Hispania, rectè, aptéque possumus intelligere.

Et ne hanc interpretationem vanam, aut futilem quisquam arbitretur, dabimus eius auctores. Arias Montanus: *Vtramque ergo gentem Iudaicam, & quæ prioris, & quæ posterioris Fani tempore in Hispaniam adducta fuit, Ierosolymitanam transmigrationem Vates nominat, in diuinam gratiam restitutam: ita vt sint in vnum iam cum iis terræ incolis, qui Christianam Religionem susceperint, populum, eiusdem Religionis interuentu, imo in vnum corpus, cuius caput vnicum Christus sit, coniuncti, compacti, atque coagmentati.*

Luysius Legionensis: *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, id est, Fideles, qui Hispanias incolunt, oriundi tum à Gentibus, tum precipuè ab iis Iudæis; qui Ierosolymis euersis in Hispaniam demigrarunt.* Didacus Arzius: *Exules, seu transmigrates, vel aduenas è Ierusalem intelligit Abdias Hispanos Christianos, & Orthodoxos, & Gentibus, & peculiariter è Iudæis illis oriundos, qui destructis Ierosolymis, missi fuere in Hispanias, de quibus vaticinatus est.* Christophorus Castrus: *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est. Vel potius, Iudæi conuersi in Hispania ad Fidem, qui in eam transmigrauerant, sub Tito, aut sub Hadriano.*

Portò Ciuitates Austri, seu Plagæ Meridionalis, in Abdia intelligi posse Nouum Orbem Colonium, cuius maior & melior pars ad Australem mundi plagam incumbit, annotarunt, Guido Fabritius Boderianus epistola ad Philippum II. Regem Catholicum, Syriacæ Editioni Noui Testamenti præfixa, Ioannes Zumarraga in Hispanica Historia, Iosephus Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 15. Henricus Henriquez de Fine hominis, cap. 23. littera H, in Commentatio, Ioannes Ferdinandus in Thesauro, verbo, *Bosphorus*, Luisius Legionensis, Castrus, Ar-

zius, locis sæpiùs laudatis, Gregorius Garsias lib. 1. de Indorum Origine, cap. 4. §. 6. Didacus Matute in Prosapia Christi, Ætate Mundi 2. cap 3. §. 2.

Ergo totius Abdiani vaticinij sensum ita concipimus: Iudæorum, qui è Ierusalem in Hispanias transmigrarunt, posteri Hispani, iam Christi Fideles & Orthodoxi effecti, possidebunt Nouum Orbem Colonium, Australes Antipodum regiones, Australem Oceanum, vulgò, *Sur*, ai earum Austrinum axem, Australem, seu Magellanicam Continentem, Noui Orbis acquisitionem, & possessionem Sacer Abdias Iudæis Hispanis Christianis, potiùs quàm Gentilibus Hispanis Christianis adscribit, nimirum in gratiam Iudæorum, Gentilium suorum, quibus & hanc felicitatem prædicebat: cùm tamen dubium non sit, plures multo fuisse Hispanos Christianos è Gentibus oriundos, qui Nouum orbem possederunt. Hanc Abdiani oraculi explanationem multi Recentiores commendant. Luysius Legionensis: *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, id est, Fideles qui Hispanias incolunt, oriundi tum à Gentibus, tum præcipuè ab iis Iudæis, qui Ierosolymis euersis, in Hispaniam demigrarunt. Possidebit ciuitates Austri, id est, nouum orbem, qui Hispania Australis est, certè sub Australi plaga constitutus, possidebunt. Possidebunt autem, quia eum, & Euangelij doctrina, idolorum euerso cultu, Fidei Christianæ subiicient, & armis suo adiicient imperio.*

Didacus Arzius: *Ac si clariùs dixisset Abdias: Tempus aduenet Ecclesiæ felicissimum, quum Hispani oriundi è Ierosolymitanis, qui fuerunt, eruntque captiui in Hispanias ducti, iam veri Catholici effecti, & defensores Diuini Christi honoris, armati Zelo dilatandæ, & propagandæ Christianæ Fidei, amplissimum & vastissimum Oceanum penetrabunt, Nouum Orbem aperient, & Euangelica prædicatione Christo subiicient, & armis imperio suo subiugabunt.*

Christophorus Castrus: *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est. Hoc est, Iudæi conuersi in Hispania, ad Fidem, qui in eam transmigrauerant, sub Tito, aut sub Hadriano, possidebunt ciuitates Austri. Alij putant Nouum Orbem significari, qui Hispania est Australis, aut sub Australi plaga continetur: quem nostra ætate Hispani, & suo imperio subiecerunt, & Euangelij doctrina, idolorum cultu euerso, subdiderunt.* Eandem interpretationem secutus Luysium Legionensem, probat Gregorius Garsias lib. 1. de Indorum origine, cap. 3. §. 6. nec ab ea abludit Ferdinandus in Thesauro scripturarum, verbo *Bosphorus.* Ribera hanc expositionem his verbis proscindit: *Multi eorum, qui Nouum Orbem Americæ expugnarunt, filij supersunt, quos vt consulant, hortor, ac moneo, an velint ex Iudæorum gente oriundi videri.* Sed rogo, si fors ita fuisset, vt aliqui essent (nam fieri potuit,) erántne simplici hac Riberæ interrogatione casti, & mundi ab impuro sanguine? Quasi in potestate cuiusvis sit, esse quod velit. Sed ita ipse de re compertissima rectè locutus est: nec ego dubito, & magnos illos heroas, Colonum, Cortesium, Piçarros, Almagrum, aliósque clarissimos Noui Orbis Duces ab omni Iudaïco sanguine assero. At Abdias non loquitur de Imperatoribus, & Ducibus, qui Orbem Nouum armis subiugarunt: sed de his qui possederunt, hoc est primùm incoluerunt, habitarunt, obtinuerunt, illuc mox vt apertus fuit commigrarunt, sedésque posuerunt: in his enim nonnullos fuisse Iudaicæ stirpis, sed Christi Fideles, si negare velimus, obruent nos sanè suo testimonio Historiæ omnes. Vide Gomaram in Generali Historia Indiarum. Editionis Antuerpianæ in octauo, per Martinum Nutium anno 1554. fol. 235. pag. 1. & fol. 245 pag. 1. & in Mexicana Historia fol. 211. pag. 1, & 232. pag. 2.

Aliam loci Abdiæ elucidationem in eundem de Nouo Orbe sensum adducere possumus, vt nomine Transmigrationis Ierusalem, quæ in Hispania est, intelligamus sanctum Iacobum Apostolum, eiúsque discipulos, qui è Ierusalem in Hispanias transmigrauit, in eáque Prouincia primus Christianam Religionem fundauit. Ita quidem capiunt Lyranus, Vatablus, Castrus in hunc locum, Feuardentius in lib. 1. sancti Irenei, cap. 3, Ioannes Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo, *Bosphorus.* Et profectò rectè appellatio hæc sancto Iacobo tribuitur: nam, vt superiùs notabamus, *Sepharad* Finem, vel terminum dominatus significat, quo nomine significari Hispaniam diximus, quòd ea semper habita fuerit terminus, & finis cuiuscúmque dominatus, & Imperij, quia in Hispania finis erat rerum, & habitati mundi; in cuius extremis oris est oppidum, quod *Finis terræ* vocatur, non longè ab Iria Flauia, quæ hodie *Padron* dicitur, propè vrbem Compostellam, in qua corpus sancti Iacobi seruatur. Et optimè conuenit, *Transmigratio Ierusalem*, id est, sanctus Iacobus, *quæ est in Sepharad*, hoc est in finibus terræ: nam in vltimo Orbis terræ angulo iacet corpus sancti Iacobi: atque in illis locis adhuc viuentem, diutius versatum sanctum Apostolum ex antiquis monumentis, quæ adhuc hodie manent, ostendit Ambrosius Morales lib. 9. Rerum Hispanicarum, cap. 7. *Possidebit ciuitates Austri*: id est Nouum Orbem Colonium, quòd nimirum auspiciis, ope, virtute sancti Iacobi potissimum, (quem vnicum patronum Hispanica gens habet, quemque in præliis, bellisque omnibus tanquam ducem sequi, & implorare consueuit, eiúsque nomen tanquam tesseram militarem, & certissimum præsidium præferre solet.) Nouum illum Orbem Hispani aperuerint, armis, & Christiana Religione subiugauerint. Nec mysterio vacat, quòd Vulgatus singulariter dixerit, *possidebit*: vt Auctorem tantæ rei sanctum Iacobum agnoscamus. Et fons Hebraïcus pluraliter *possidebunt*: vt Hispanos Christi cultores, & Noui mundi subactores, sed sub sancti Iacobi auspiciis intelligamus.

Expendendæ quoque voces illæ, *ciuitates Austri.* Hebraicè, reddi possunt, *Vrbes ariditatis, seu siccitatis*: vt indicet regiones sub Torrida Zona, sub qua magna Noui Orbis pars iacet, vel etiam arentes, & siccæ eo nomine dictæ, quòd vehementer sitirent imbrem Euangelij, tot iam sæculis steriles, & arentes, nihil digni Deo fructus producentes, sed spinas, & tribulos idololatriæ, & aliarum impietatum germinantes, & noxias herbas, infelices frutices.

Non affirmamus hanc nostram Abdiani vaticinij hactenus perductam & illustratam interpretationem, necessariam, & certissimam esse: sed tamen probabilem, verisimilem, aptam, congruentem non dubitamus asserere. Et in hac re (ne plura verba

con

consumamus) probamus cum primis Iosephi Acostæ iudicium, qui lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 15. hæc prudenter, ait: *Ad hunc sanè modum, qui Abdiæ vaticinium accipere velit, non valdè improbandus est. Nam Spiritum omnia nosse certum est, & tanta huius rei, hoc est, Noui Orbis inuenti, & Christi subacti, satis probabile est in diuinis eloquiis nonnulla extare vestigia.*

Num gentes Noui Orbis Occidui fuerint magna ex parte ex Iudæis decem Tribuum Israëliticarum in Oriente deperditarum propagatæ.

CAP. XXVIII.

Gilbertus Genebrardus Arelatensis Archiepiscopus, probabile existimauit, partem illarum decem Tribuum Israël, quæ sub Oseæ earum Rege, à Salmanassare Assyrio captiuæ abductæ fuerant in Assyriam, atque in Hala & Habor ciuitatibus Medorum, iuxta fluuium Gozan consederunt, vt Scriptura narrat, 4. Regum 17. 6. & cap. 18. 11. esse populos Noui Orbis ab Hispanis reperti. Sic autem loquitur lib. 1. Chronographiæ, pag. 162. *Est etiam probabile, earum partem esse populos Americæ, siue Indiæ Occidentalis. (Quod miror à nullo animaduersum.) Primò, quia traduntur perditæ in Oriente. Rabbi Scelomoh Canticorum Salomonis 2. Secundò, quia in Insulis S. Michaelis, siue Azorum ad illum orbem pertinentibus sepulchra subterranea à nostris reperta sunt, cum litteris Hebraicis antiquissimis, supernè quidem* מָה טס אל *Ma tas El (quid volante Deus) infernè autem* שעלבין מת רע אל, *Sçalbin meth da El, cum duobus apicibus, Sçalbim mortuus est, scito Deum. Tenetus lib. 23. Cosmographiæ, cap. 7. Tertiò, quia 4. Ezra, 13. profectæ narrantur in vlteriorem regionem, vbi nunquam inhabitauit genus humanum. Per introitus autem angustos fluminis, Euphratem introïerunt. Fecit enim eis Deus signa, & stitit venas fluminis quousque transirent. Per eam enim regionem erat via multa itineris anni vnius, & dimidij: nam regio illa vocatur Asereth* עשרת. *Quasi transito Euphrate, venerint Tartarica deserta: indéque in illam terram incognitam, versus Groetlandiam. Nam ab illa parte America dicitur aperta, & sine mari, cùm aliis ex partibus sit mari clausa, & peninsula. Quin & per angusta freta, maria etiam vastissima, eò peruenire potuerunt, vt in regiones solo mari à Tartaria diremptas. Quartò, quia Iudæos appellant Clausos, veteri traditione, & Kambala: constat autem Americos clausos vndique mari, ut Americam, vel esse magnam insulam, vel peninsulam. Nam adhuc dubitatur, vtrum à partibus Septentrionis iuncta sit continenti Asiæ, siue Tartariæ magnæ, vel ab ea freto dumtaxat exclusa: vt ab orbe Antarctico, versus Austrum per fretum Magellanicum.* Hactenus Genebrardus. De Iudæis Clausis agemus latiùs lib. 6. cap. 30. in 10. opinione, & lib. 11. cap. 18.

Quòd verò de transitu decem tribuum ex Asereth regione in Nouũ Orbem Genebrardus annotauit, alio modo magis verisimili confirmari posse videntur, ex his quæ inferiùs obseruabimus Asereth, quò abactæ fuerunt decem tribus, esse Promontorium, seu iugum in extrema Tartaria mari incumbens, quòd Mela, Plinius, & alij Tabin appellant: at verò ab eo Promontorio Tabi paruo tantùm freto diuulsa dicitur America: Aniam enim vocant angustias Oceani, quæ Chinam & Tartariam à Colonio Orbe discludunt: qua parte Tribus Israëliticæ, facili, breuique traiectu potuerunt se infundere in Sibolam, Quiuiram, Nouum Mexicum, & alias regiones Noui Orbis. Vide Gregorium Garsiam lib. 3. de Indorum Origine, cap. 1.

Gentes Colonij Orbis, ex Iudæis magna ex parte fuisse propagatas, non desunt argumenta quæ vtcumque fidem faciant. Primùm, Augustinus Dauila Archiepiscopus Insulæ S. Dominici, lib. 2. Historiæ Dominicanæ Noui Orbis, cap. 9. Iosephus Acosta lib. 7. Moralis Historiæ Indiarum, c. 4. Gregorius Garsias lib. 3. de Indorum Origine, c. 5. §. 5. referunt ex antiquis Indorum monumentis, Mexicanos in eam Nouæ Hispaniæ regionem olim adductos per longissima itinera, & magnus circuitus à supremo quodam Deo, illis interdum panem de cælo pluente, interdum è silice aquas largissimas eliciente, & alia miranda patrante, iis prorsus similia, quæ in Scriptura sacra narrantur in exitu filiorum Israël de Ægypto contigisse.

Addunt, in eo itinere circumductam quoque arcam iunco contextam, in qua ipsorum Deus Vitzili puxtli inclusus deueheretur: & cum statiua haberentur, primum omnium tenso tabernaculo in medio castrorum, in quo Arcam deponerent: non nisi ad Arcæ imperium, quam Sacerdotes quatuor gestarent, castra vel mouere, vel metari consueuisse. Insuper, ritus sacrorum, cæremoniásque à diuino illo Arcæ oraculo eisdem traditas: plurimósque annos in ea peregrinatione consumptos. At hæc planè satis indicant Mexicanos Iudaicæ stirpis esse.

Apud gentem mysticam in oppido Tamazulapa inuentas esse inter barbaros illos, sacras vestes summi eorum Sacerdotis, magnopere illis consimiles, quas Mosaici Pontifices Maximi sacris operaturi induebant, idem Augustinus Dauila, Mexico natus, & in iis regionibus toto ferè vitæ spatio versatus, auctor est lib. 1. Historiæ Dominicanæ, cap. 90.

Gregorius Garsias lib. 3. de Indorum Origine, integro, ex instituto sibi probandum suscepit Indos Occidentales Noui Orbis Colonij incolas, ex Iudæis, vel Israëlitis decem tribuum ortos & propagatos esse. Mira sunt profectò quorundam hominum ingenia. Vide quanam in re omnes, & eruditionis suæ & studij neruos intenderit? Potuisset sanè multò melius horas suas collocasse. Ego vt credam?

Nec pueri credeat, nisi qui nondum ære lauantur.

Mihi non libet altercari, credat ipse quantum velit, & suo fruatur ingenio. Me piget in prima editione, plura in confutanda ea sententia verba consumpsisse, quæ Pater ille, vt etiam Acostæ, egregiè scilicet disiecit. Mirandum profectò est, Indos Iudæos conseruasse memoriam Exodi, multarum cæremoniarum, legum, consuetudinum Israëliticarum, vt Gregorius affirmat; & linguæ Hebreæ, litterarum, Circumcisionis, Messiæ, Patriarcharum, Patrum, Tribuum, familiarum, originis suæ, quarum rerum Israëlitæ semper obseruantissimi fuêre; penitus apud ipsos extinctam, vt nec leuissimum vestigium extet. De quauis gente possit id credi, potiùs quàm de Iudaica. Vide Acostam lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 23. pleniùs de his disserentem.

Genebrardi coniecturæ vanæ, futiles indignæ refutatione aliorum, non arguunt Hebraicam Indorum originem: sed diabolum simium esse Dei, qui diuina opera, cultum, & religionem sibi æmulanda proposuit. De origine verò Indorum Noui Orbis, nec nostri instituti est disquirere, nec certi quid afferri potest. Vide Iosephum Acostam lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 16. 18. 19. 20. 21. 23. 24. 25. de his cum iudicio tractantem; & si farragines, & quisquilias aoes, adito integrum Opus Gregorij Garsiæ de Indorum origine: ausim quouis pignore certare, inuenturum suos amatores.

An Ophir terra in Scriptura celebrata sit aliqua Noui Orbis Colonij regio.

CAP. XXIX.

FRanciscus Varablus in Seholiis ad 3. Regum 9. vers. 28. inquit: *Ophir insula est remotissima à Sinu Ezlanitico: nam tertio demum anno reuertebantur inde: vocatur hodie Hispaniola, sic nominata à Christophoro Columbo. In Occidente est, in terra inuenta nuper: est enim illic aurum laudatissimum.* Eadem reperit in 3. Regum 22. ad vers. 49. Petrus Martyr Anglariensis lib. 1. Oceanicæ Decadis refert, se ex ore Christophori Coloni sæpiùs audisse, illum cùm primùm Hispaniolam aperuit, Ophiram sese inuenisse, iactasse. Hæc insula Hispaniola, alio nomine dicta sancti Dominici, nobis Hispanis notissima, olim ab incolis, Quisqueja, & Haitbi nominata fuit, quam inter alios accuratè descripsit Franciscus Gomara in Generali Indiarum Historia, cap. 26. & sequentibus.

Plerique verò recentiores arbitrati sunt, Ophir esse ipsum Peru, amplissimam illam, & ditissimam Noui Orbis regionem, vnde tot diuitiæ inexausta propemodum vi per tot annos in Hispaniam classibus deuehuntur. Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 122. *Habuit Salomon naues transeuntes in Tharsis* (Ophir) *India regionem ad aurum, argentum, lapides pretiosos, pauones, &c. 2. Paralipom. 8. Nauigatio erat trium annorum: quare profundè oportuit penetrare in Orientem, & Occidentem. Nam illa Portugallensium hodie, quamuis remotior anno absoluitur: & quando est diuturnissima, sesquianno. Inter hæc est aurum, quod appellatur in Hebræo ibidem, cap. 3. Paruaim, quasi allatum ex vtroque Peru, quod hodie paret Hispano. Eandem nauigationem repetere voluit Iosaphat, cap. 20. Nec probabile id intelligi de nauigatione vulgari Indica: nam illa per mare Rubrum semper fuit tritissima, & cognita vniuersis gentibus, sine qua Orientis opes ad Syriæ, Asiæ minoris, Phœnicia, Africæ, Europæ regiones nunquam alioqui peruenerunt. Dum ergo Scriptura hoc de Salomone & Iosaphat veluti singulare notat: posito etiam Paruaim vocabulo, quod dualis est numeri quis non cernit nouum hunc Orbem nominari? Quis potuit ab ipsis aperiri sulcato mari, siue versus occidentem more Hispanico, siue versus Orientem Moluccis prænauigatis, vt faciunt Lusitani.* Eadem habet pag. 37. & lib. 4. pag. 739.

Arias Montanus in Sacro Bibliorum Apparatu, Libro Phaleg, in Præfatione: *Verùm etiam terram illam, ex qua tantâ optimi auri copia eliceretur, & ad alias gentes adsportaretur, eam, inquam, terram iam tum Paruaim appellatam esse, apertè docet auctor lib. 2. Paralipomenon. Quæ quidem dictio his qui, vel tantùm Hebraïcè sciunt legere, duas regiones olim Peru dictas, clarè demonstrat. Vnam quidem, quæ eodem vocabulo, hodierno etiam die Peru dicitur: alteram verò quæ Noua Hispania a nauigantibus est appellata. Eius autem regionis aurum purissimum, atque in maximo pretio apud omnes gentes fuisse constat. Atque interpres quidem ob ignotam sibi regionem, vel potius in eius quòd ipsa regio exhibebat, auri laudem, cùm in Hebræo ita scriptum legatur: Ve haZahab, zahab Paruaim, id est, Et aurum illud, aurum Peru, & Peru: nam Peru numero duali Paruaim dicitur, ille, inquam, conuertit: Et aurum erat probatissimum. Et cap. 9. eiusdem libri: Ophir secundum Abyssi magna littora adortum, genus, nomenque produxit suum, ad duas regiones, angusto terrarum, sed longo isthmo interiecto distinctas, quæ ad Salomonis vsque, atque vlteriora etiam tempora integrum retinuêre vocabulum Ophir: quod paulò pòst inuersum, vtrique etiam parti seorsum adscriptum est: atque alterutra pars Peru: vtraque autem simul dualis numeri pronuntiatione Peruaim, siue Paruaim* פרוים *dicta est.*

Franciscus Vatablus in 2. Paralip. 3. vers. 6. *Aurum autem erat aurum ex Paruaim. Paruaim numero duali dicitur apud Hebræos. Fortasse est locus ille, qui nostro tempore dicitur*, le grand Perru, ou, le petit Perru: *nam est maxima affinitas nominum. Locus erat ex quo aurum deportabatur. Tertio quoque anno reuertebatur illinc classis Salomonis.* Hæc Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis: nam in Salmanticensibus absunt. Ex quo non est dubium suam sententiam quòd Ophir sit Peru accepisse Montanum & Genebrardum.

Valentinos Schindlerus in Pentaglotto, col. 1477. *Paruaim duæ regiones, quarum vna nomen Peru retinuit, auro & argento abundans: altera Hispaniola dici cœpit 2. Paralip. 3. vers. 6. Zacab Paruaim aurum Peruuianum.*

Ergo Ophir, & Paruaim esse ipsum Peru, docent Guilielmus Postellus in Compendio Cosmographico, Ioannes Goropius Becanus in Hispanicis, Antonius Posseuinus lib. 2. Bibliothecæ selectæ, cap. 5. & lib. 16. cap. 14. prioris editionis Martinus Delrius Commentariis in Medeam Senecæ ad versum 378. Thomas Bozius lib. 20. de Signis Ecclesiæ cap. 3. Theodorus Zuingerus in Theatro Vitæ humanæ, Volumine 23. lib. 2. pag. 3969. columna 1. Marcus Marinus in arca Noe in voce *Ophir*, Ioannes Auenarius in Hebraïco Lexico in voce *Aphar*, Dauid Pomarius in Germine Dauid, in voce *Ophir*, Emanuel Sà in 3. Regum. 9. vers. 28. Rudericus Yepes in historia pueri Innocentis crucifixi, Gregorius Garsias, qui lib. 4. de Origine Indorum, per septem priora capita magnis argumentorum & solutionum plaustris eandem sententiam tuetur. Ioannes Pineda qui in 28. Iob ad vers. 16. eam sententiam exploserat, lib. 14. de Rebus Salomonis, *cap.* 26. §. 6. censet minùs leuem, minúsque deformem, ac minimè indignam, quæ à sapientibus, & veritatis amantibus benignè audiatur.

Nauigationis autem Salomonis in Ophir geminos periplos Genebrardus obseruauit. Nimirum certum est soluisse naues ex Azió Gaber portu sinus Arabici, atque è Sino egressas, & in magnum Oceanum inuectas, duplicé potuisse nauigationis cursum

con

conficere. Alterum à dextra versus Occidentem ad promoontorium Aromata hodie *Guardafu*, Magadazum, Melinde, Quiloam, Mosambicam, olim promontorium Brasum, Sophalam, Madagascaram, seu Insulam S. Laurentij: ac superato capite Bonæ-Spei, ad Brasiliam, Pariam, Castillam Auream, Insulas, Hispaniolam, Cubam, & alias, item Darienem, Iucatanam, Themistitanam, seu Nouam Hispaniam, Floridam. Vel etiam infra Brasiliam per Fretum Magellanicum, ad Chilana & Peruana ditissima regna, ad nouam Hispaniam, indéque per mare Pacificum ad Molucas, Somatram, & Indiam, ad eundem Sinum Arabicum, vnde exierant, reuertisse.

Alterum verò à læua in Orientem, ad oras Felicis Arabiæ, ad Armuziam, littora Carmaniæ, Cambaiam, Dium, regna Decania, Chaulum, Goam, Calecuth, Cori promontorium, Ceilanum insulam, & vtramque beatam oram Sinus magni Gangetici, nimirum Occidentalem, in qua sunt Coromandel, Bisnaga, Narsinga; & Orientalem, in qua Bengala, Pegu. Siau, Malaca: inde ad Somatram, Iauas, Molucas, regionem Sinarum, Iaponios, & vastissimo illo Archipelago innumerabilium insularum emenso, ad insulas Salomonis, & Nouam Guineam, ad Nouæ Hispaniæ oras, ad Peruana & Chilana regna; indéque per angustias Magellanicas in magnum Oceanum Atlanticum erumpentes ad Brasiliam, ad Promontorium Bonæ-Spei, túncque in Arabicum Sinum se recepisse. Vidésque vt in vtroque periplo, iuxta Genebrardum, Salomoniæ naues vniuersum Orbis ambitum circumnauigauerint. Argumenta verò quæ indicant Ophir esse Nouum orbem Colonium, hæc sunt:

Primò, Quia Salomonica nauigatio erat trium annorum, vt Scriptura docet: oportebat igitur esse profundissimam, quæ vniuersum Oceanum peruaderet, versus Orientem, & Occidentem: tantundem enim temporis durasse nauigationem famosæ nauis Victoriæ, nauarcho Ioanne Sebastiano Cano, quæ, totum orbem circumuecta est, scribit Gomara in Generali Indiarum Historia, cap. 92. & alij omnes affirmant.

Secundò Scriptura tradit aurum illud, de cuius laminis Salomon vestiuit omnia interiora templi, vt parietes, trabes, postes, &c. Hebraicè nuncupatum aurum פרוים Paruain. Quòd enim Noster 2. Paralipom. 3.6. habet: *Porrò aurum erat probatissimum.* Hebræa ad verbum exprimuntur: *Et aurum, aurum, Paruaim.* Vatablus reddidit: *Aurum verò erat, aurum de Paruaim.* Et Sanctes. *Et aurum, aurum ex loco Paruaim.* Et quamuis *Paruaim* duali numero Hebraicè per ו *Vau* mobile, seu V consonantem legatur: at si puncta à Massoretis apposita non adeo curemus, potest per vau quiescens, seu u, vocalem afferri, *Paruim*, vel *Peruim*, quasi dicas aurum allatum ex Peruuiis, plurali numero, ex vtroque Peru, nempe ex ipsa prouincia Peru, & Noua Hispania. Equidem vocabuli consonantia & affinitas fulsit egregiè coniecturam.

Tertiò, nomen Ophir, simplici litterarum metathesi, vel facili luxatione, idem prorsus videri possit, quod *Peru*, vel, vt Hispani enuntiant, *Piru*. Siquidem quod nunc, per *p*, durum dicitur *Piru*. prisco Hebræorum pronuntiandi more pronuntiandum esset Phiru, per *P*, raphe: nam antiqui Hebraei, nullum *P* durum cognouerunt, sed solum *P*, raphe, siue Græcum φ, vt sanctus Hieronymus in 1. Danielis ad finem annotauit: quod etiam hodie Arabes obseruant: posteriores verò Hebraei *P*, durum, excogitarunt. Vide Genebrardum in Præfatione Psalmorum, & Scaligerum in Eusebianis, pag. 111. & quæ dicemus lib. 6. cap. 38. Porrò Phiru esse transpositum Ophir, seu Vphir, quis non videt? vt hinc non leuis sit coniectura olim Ophir, vel Vphir, vtroque enim modo sonare potest Hebraïca prolatio) idem fuisse Hebraicè, quod *Phiru*: gaudet enim Hebraismus eiusmodi transpositionibus, sicuti de voce *Alghumim*, & *Almughim* posteà dicemus. De qua re agit Forsterus Præfat. in suum Lexicon. Tria hæc Argumenta soluuntur cap. 37.

Aliæ opiniones de Ophir.

CAP. XXX.

Collector Gallus anonymos qui ex vetusto auctore qui sub Alexandro Seuero vixit, Chronicon tempore Caroli Magni concinnauit, quòd Canisius Tomo 2. Antiquæ lectionis edidit lib. 1. cap. 6. ait: *Ophir de quo Armeni: & Euilath, vnde gens Helij, omnes Batriani.* Eadem habent Excerpta Barbaro-Latina Eusebiana.

Existimarunt alij Ophir esse Sophalam in littore Aethiopico, sub ima Africâ, è regione insulæ S. Laurentij, quam habet, à Meridie. Oleastrius in 10. Genes. hæc annotat: *Aliqui putant Ophir esse Zephalam Indiæ partem: neque immeritò, quia ad Ophir per mare Rubrum iter erat.* Assentitur huic sententiæ Hector Pintus in 2. Ezechielis, & in 10. Danielis.

Genebrardus libro 1. Chronographiæ, pag. 32. elucidans, quisnam fuerit Sabataca, filius Chus, cuius meminit Moses Genes. 10. 7. hæc ait: *Sabataca Cephalecorum auctor in intima Africâ secundum littus maris Æthiopici, quorum annales affirmant, Salomonis classem, illuc tertio quoque anno auri causa nauigasse.*

Ortelius in Thesauro Geographico in voce Ophir: *Ego Ophir cephalam, vel vt alij pronuntiant Sophalam Africæ versus Orientem regionem interpretari cum Volaterrano malim, tum quod hæc teste grauissimo Ioanne Barroso, admodum aurifera sit, adeo vt etiamnum nihil præter aurum, vt Lusitanorum testantur peregrinationes, exteris mercatoribus communicet: tum quod scribat in sua Indica nauigatione Thomas Lopezius, hos Sofalenses habere libros patria lingua scriptos, in quibus legitur, Salomonem regem tertio quoque anno hinc aurum tulisse.*

Stukius in Scholijs ad Periplum Maris Erithræi Arriani, pag. 36. inquit: *Zefala, seu Zophala pars Ægesimba, auro opulentissima, quam nonnulli Ophir, cuius in sacris litteris fit mentio, vnde aurum obrizum esse existimant.*

Esse quidem Sophalam auro insigniter fertilem, omnes affirmant. Mercatorum Epistolæ in Nouo Orbe excusæ Basileæ, anno 1555. pag. 94: *Aurifodina visitur, quam appellant Zaphalam, vbi maiores nostri affirmant vim auri ingentissimam esse, quàm alibi gentium.* Et in alia Epistola: *Cum his nauibus portum appulit Lusitanus quidam, qui visit minam auri in regno Sophale,*

de qua mira refert. Asseuerat nobis ibi nauem Christianorum adhuc esse, & prope incredibilia de auri quantitate, quæ inibi reperitur, refert. Et post pauca: *Pro comperto etiam habemus, hanc aurifodinam fuisse minam Salomonis, vnde tot hausit thesauros.* Et inferiùs: *Res est profectò digna miratu! nam tota India, & Persis unde* (nempe ex Sophala) *suum aurum hauriebat, quæ nunc à Gentilibus possidetur.*

Osorius lib. 1. Rerum Emanuelis: *Zophala auro plurimum abundat.* Maffeius lib. 1. Rerum Indicarum: *Sophalam aurifodinis prænobilem terram.* Eius descriptionem habet Osorius lib. 4. Huc forsan faciunt quæ Plinius de Insula quadam ditissima maris Æthiopici his verbis refert, lib. 6. 31. *Insulas toto eo mari, Ephorus complures esse tradidit. Clitarchus verò Alexandro regi renunciatam adeo diuitem, vt equos incolæ talentis auri permutent.*

Ioannes Hugo Liotscotanus in Nauigatione sua ad Indiam, cap. 6. quæ extat part. 2. Indiæ Orientalis hæc de Sophala refert: *Ad eam muniционem sunt fodinæ auri Monomotapa dictæ. Fodina Monomotapa abundant auro: estque illud peculiare quoddam genus mineræ, Lusitanis aurum de Botongoen, ouro en po, siue arena auri dictum: quod arenam quidem paruitate sua & minutijs refert: sed tam purum, putúmque, vt nullum præstantius sit in toto Oriente.*

Philippus Pigaffetta in Descriptione Regni Congi. cap. 9. lib. 2. quæ habetur parte. 1. Indiæ Orientalis, de Sophala hæc prodit: *Monomotapanum Imperium aurifodinis ditissimum, vt hinc in omnes circumiacentes regiones etiam per loca remotiora aurum magna copia distrahatur. Opinantur quidam Salomonem omne aurum, quo in structura Templi Ierosolymitani vsus est, ex hoc regno accepisse. Quod & verisimile videtur, multis ibi egregiis antiquitatis apparentibus signis.* Ergo Sophalæ auri præstantia & abundantia permouit quosdam, vt Ophir in quam auri deuehendi causa classes Salomon mittere consueuerat, Sophalam existimauerint.

Augustinus Steucbus in Psalm. 44. vers. 10. enarrans illud, *in vestitu Deaurato*, quod Hebraïcè est, *cum massa auri Ophir.* hæc scribit: *Aurum hic appellat Hebræus Ophir, quia ex Insula Ophir Sinus Persici afferebatur.* Tylon in hoc Sinu insulam margaritis celebrem memorat Plinius lib. 6. cap. 28. De qua vide plura Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 56. & Ortelius in Thesauro Geographico.

Nec defuerunt qui putauerint Ophir esse insulam Zipangri, auri, gemmarum, & margaritarum fertilissimam in Oceano Eoo, quam accuratè describit Marcus Paulus lib. 3. cap. 3. & seqq. Porrò Ortelius in Theatro in Tabulis Tartariæ, & Indiæ, & in Thesauro in voce *Chryse*, Zipangrim Pauli Veneti existimat esse Iapan, seu Iaponiorum insulas. Descripsit Iaponios exactè Maffeius Rerum Indicarum, 12. lib. Ortelius etiam, & Mercator in Tabulis Iaponiorum: & istorum rebus plenæ sunt Epistolæ Iesuitarum innumeræ ex Iapone missæ.

Rabbanus Maurus & Strabus Monachus in 3. Regum 9. hanc habent sententiam de Ophir: *Ophir nomen est prouinciæ in India, ab Ophir vno De posteris Heber nominatur, quæ & Terra Aurea appellatur: eo quòd montes aureos habeat, qui à leonibus, & sæuissimis bestiis incoluntur. Ad quos nullus alter accedere audet, nisi qui in naui stantes iuxta littus, terram quam vnguibus leonum effossam inuenerint, in suam nauim recipiunt: vt si bestiæ eos senserint, facilè in mare recipiantur.* Eadem omnino de Ophir Lyranus, Tostatus, & alij docent. Accepta procuł dubio à sancto Hieronymo epist. 4. ad Rusticum, vbi agens de Heuilath confini regione Ophir, nam Ophir, & Heuilath fratres, ait: *Per quem* Oceanum *vix anno perpetuè ad Indiam peruenitur, & ad Gangem fluuium, quem Phison sancta Scriptura commemorat: qui circumit totam terram Heuilath, & multa genera pigmentorum de Paradiso dicitur fonte deuehere. Vbi nascitur carbunculus, & smaragdus, & margarita candentia, & vniones, quibus nobilium fœminarum ardet ambitio: montes quoque aurei, quos adire propter gryphas & dracones, & immensorum corporum monstra, hominibus impossibile est, vt ostendatur nobis quales custodes habeat auaritia.* Eadem habet sanctus Isidorus lib. 14. Originum, cap. 3.

Quæ sanè reuocant nobis in memoriam admiranda quæ auctores de formicis Indicis aurum eruentibus & custodientibus, atque de Gryphibus produnt Herodotus lib. 3. num. 102. *In ea solitudine Indiæ arenosa formicæ gignuntur, canum quidem magnitudine minores, vulpium verò maiores. Earum nonnullæ, & apud eos & apud Regem Persarum visuntur, hinc venatu captæ. Hæ formicæ in faciendis sub terra domiciliis egerunt arenam; vt apud Græcos formica, atque eodem modo, ipsa specie corporis simillima. Ea autem quæ egeritur arena auracea est: pro qua in desertum mittentes Indi, ternos singuli camelos iungunt, mares à lateribus, quos frænatos trahant, fœminam in medio, in quam ipsi ascendunt, data opera vt à recentissimis fœtibus abstractas iungant. Etenim apud eos cameli cùm nihilo sint minori pernicitate quam equi, imò verò ad ferenda onera multò valentiores. Hunc in modum iunctis camelis, Indi ad aurum legendum tendunt, vt quum feruentissimus fuerit æstus, sint in rapina. Siquidem præ æstu formicæ sub terra se occultas tenent. vbi ad locum Indi peruenere, culeis quos attulere, arena completis, raptissimè retrò se recipiunt. Quos protinus formicæ, vt à Persis ferunt, olfactu perceptos insequuntur tanta pernicitate quanta, in alio est nullo: ita vt nisi viam, interim dum formicæ congregantur, anticipent Indi, nemo sit ipsorum inde euasurus. Ideóque camelos mares, quòd impares fœminis sint in currendo, ne trahantur, dissoluunt; sed non vtrumque pariter. Fœmina verò pulli quem reliquit memor, nihil sibi remittit. Hac ratione Indi maiorem auri partem nanciscuntur, vt Persæ memorant. nam quod effoditur in eadem regione aurum, rarius est.*

Strabo lib. 15. pag. 485. *Formicarum autem aurum effodientium pelles vidisse idem ait Nearchus pardalis pelli persimiles. Megasthenes de formicis ait, apud Derdas, quæ magna gens est Indorum montanorum ad Orientem expositorum, planitiem quandam montanam esse ter mille stadiorum ambitu, & sub ea aurifodinas, quas formicæ effodiant, vulpibus magnitudine non minores, mira celeritate victum ex venatione comparantes. Fodere autem terram per hiemem, & ad ostium accumulare, quemadmodum solent talpæ. Huius auri ramenta, id enim sunt, parua decoctione egent. Vicini iumentis ea clam rapiunt, apertè enim non possunt, prohibentibus formicis, quæ & pugnant, & fugientes insectantur: quos cùm deprehenderint, vnà cum iumentis interimunt. Vt ergo illas lateant, ferinas carnes per loca plurima disponunt: itaque ad prædam dissipatis formicis, auri ramenta ipsi adsportant: & fusionis ignari, cuique mercatori rudia diuendunt.*

Mela lib. 3. cap. 7. *Alit* India *formicas, non minores maximis canibus, quas more Gryphorum, aurum penitus egestum cum summa pernicie attingentium custodire commemorant.*

Plinius lib. 11. cap. 31. *Indicæ formicæ cornua, Erythris in Æde Herculis fixa miraculo fuère. Aurum ex cauernis egerunt terræ, in regione Septentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Ipsis color felium, magnitudo Ægypti luporum. Erutum hoc ab iis tempore hiberno, Indi furantur æstiuo feruore conditis propter vaporem in cuniculos formicis, quæ tamen odore sollicitatæ prouolant, crebróque lacerant, quamuis preuelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas, feritásque est cum amore auri.*

Arrianus in Comment. Rer. Indicarum: *De formicis* Indicis *etiam scribit Nearchus, se quidem eas non vidisse, cuiusmodi nonnulli tradunt in India nasci: pelles tamen earum non paucas ab se visas in castra Macedonum allatas. Megasthenes certa veráque esse, quæ de formicis scribuntur, dicit. Eas nimirum esse quæ aurum è terra effodiunt, non quidem auri ipsius causa, sed vt sibi antra, in quibus delitescant, parent: quemadmodum nostræ etiam formicæ exiguæ cùm sint, nonnihil terræ eruunt. Esse autem formicas illas vulpibus maiores, ratione magnitudinis earum, terrámque fodere quæ aurum mistum habeat, & ex ea Indis aurum fieri. Sed Megasthenes auditum narrat.*

Ælianus lib. 3. de Animalibus, cap. 4. *Formicæ Indicæ auri custodes, Campylum appellatum flumium nunquam transeunt.*

Lucianus in Gallo: *Tu formica fueras Indica, ex earum genere quæ aurum effodiunt.* Et in Epistolis Saturnalibus: *Vt formicæ tales, quales feruntur Indicæ, aurum è thesauris effossum, noctu in publicum efferant.*

Philostratus in Vita Apollonij lib. 6. cap. 1. eas formicas aurum eruentes in Æthiopia collocat, vt gryphes in India: *Indorum autem gryphes, & Æthiopum formicæ, licèt sint forma dissimiles, eadem tamen, vt ferunt, agere student: nam aurum vtrobique custodire perhibentur, & terram auri feracem adamare.*

De Gryphibus verò quos S. Hieronymus, & S. Isidorus dicebant aurum in India custodire, Ctesias Gnidius in Excerptis Indicæ Historiæ apud Photium in Bibliotheca hæc prodit: *Aurum quoque habet India, sed quod non reperitur in fluuiis, & abluitur, vt fit in flumine Pactolo: sed multi & spatiosi montes id suggerunt: quos incolunt gryphes, aues quadrupedes, lupi magnitudine, cruribus, & vnguibus leoninis: qui pennas in pectore rubras, in reliquo corpore nigras habent. Propter hos autem illud quod in montibus est copiosum aurum non facilè obtinetur.*

Ælianus lib. 4. de Animalibus, cap. 27. *Gryphem Indicum animal audio similiter quadrupedem vt leonem esse: robustissimis item existere vnguibus, leonum similibus: tum dorsum eius pennis indui nigris, anteriorem corporis partem rubeis, alas verò candidas. Ctesias eos ait ceruicis pennas caruleas & floridas habere: aquilino ore esse, & capite cuiusmodi pictores fingunt: oculis autem igneis, nidósque in montibus facere: vtque ætatis processu grandes non capi, ita eorum pullos comprehendi posse. Bactri autem Indis finitimi eos illic auri custodes esse, aurúmque effodere aiunt, & simul eo ipso nidos construere: quod verò auri in terram deciderit, Indos homines auferre. Contra Indi eos auri, quod veri quidem simile videtur, custodes esse negant: neque enim Gryphes auri egere: sed cùm ad colligendum aurum homines accesserunt, hos de pullis suis metum in modum timentes, pro eis pugnare. Indigenæ quòd ab huiusmodi animalium robore timeant, non interdiu, sed ad collectionem auri noctu proficiscuntur, quòd sic eum melius latère arbitrentur. Locus vbi Gryphes versantur, ac vbi aurum effoditur, desertissimus est: quocirca aurum venari studentes, mille, aut bis mille armati eò perueniunt, simúlque ligones & saccos afferunt, silentem lunam obseruantes. Quòd si Gryphes fallant, duplicem commoditatem assequuntur, quod & eorum vita ab illorum atrocitate seruatur, & simul aurum domum auehunt. Vbi auro purgato ab iis qui hanc artem callent, ingentes sibi pro periculis opes comparant. Sin in furto deprehendantur, pereunt. Quum semel eò profecti sunt, domum non nisi triennij, aut quadriennij interuallo reuertuntur.*

Philostratus de vita Apollonij lib 3. cap. 14. *Aurum verò quòd Gryphes effodere dicuntur, petræ sunt aureis guttis minutissimis conspersæ, quas hæc fera rostro discindit. Sunt enim huiusmodi aues in India, & soli sacra esse perhibentur, easdémque quadrigis iungunt, qui solis imaginem apud Indos pingunt. Magnitudine autem, ac viribus leonibus pares illas esse tradunt, & ob petrarum cupiditatem sibi inuicem insidiari: elephantos quoque, ac dracones superare. Volant autem non multùm, sed quantùm tardigradæ aues. Non enim plumatæ sunt, sed rubra pellicula alarum costæ, tanquam digitis connectuntur. Itaque in gyrum delatæ aliquantulum volare, & è sublimi pugnare possunt.* Vide fabulam de Gryphibus in Itinerario Beniamin, pag. 98.

Ceterùm Gryphea aurum custodientes ad Borealem plagam apud Arimaspos collocant, Herodotus lib. 3. num. 116. & lib. 4. num. 13. Mela lib. 2. cap. 1. Plinius lib. 7. cap. 2. Solinus cap. 20. Pausanias lib. 1. Priscianus in Periegesi Dionysij Alexandrini, Suidas in voce, *Abares*, Seruius in Eclogam 8. Virgilij. Quos, si libuerit, consules: sed reor eos fabulosos, vti Plinius disertè censet lib. 10. cap. 49.

Quæ Scriptura sacra de Ophir tradit, expenduntur.

CAP. XXXI.

Libro 3. Regum 9. vers. 16. hæc ponuntur: *Classem quoque fecit rex Salomon in Asion-Gaber, quæ est iuxta Ailath in littore maris Rubri, in terra Idumææ. Misitque Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos, & gnaros maris cum seruis Salomonis. Qui cùm venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem.* Idem legitur 2. Paralip. 8. 17.

Et 3. Regum, 10. 11. *Sed & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas.* Idem scribitur 2. Paralip. 9. 10.

Et 3. Regum, 10. 22. *Classis regis Salomonis per mare cum classe Hiram semel tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pauos.* Idem refertur 2. Paralip. 9. 21.

Sed & de Iosaphath rege Iuda eandem Salomonis nauigationem in Ophir adornante, 3. Regum, 22. 49. dicitur: *Rex verò Iosaphath fecerat classes in mari, quæ nauigarent in Ophir propter aurum; & ire non poterant, quia confractæ sunt in Asion-Gaber.* Idem habetur 2. Paralip. 20. 36. Verùm cùm in ea nauigatione facta fuerit quoque mentio Tharsis, diatribam de Tharsis in lib. 6. cap. 29. reseruamus

tnua

mus, vt peruestigatio de Ophir nostram nunc teneat curam.

Ante omnia extra omnem controuersiam ponimus, quod & omnes fatentur, & Scriptura ipsa perspicuè ostendit, Ophiricam nauigationem Salomonis factam fuisse ex Sinu Arabico in magnum Oceanum: cùm dicat Scriptura, soluisse classe ex Asion-Gaber, quæ est iuxta Ailath in littore maris Rubri, in terra Idumæa. Iosephus lib. 8. Antiquitatum, cap. 2. *Quin & Classem rex Salomon in Ægyptio Sinu edificauit, in quodam loco ad Mare Rubrum, qui nominatur Asion-Gaber. Hac nunc Berenice vocatur, non procul ab Elanu vrbe, qua regio tunc in Hebræorum ditione censebatur.* Berenicem verò littoralem Sinus Arabici vrbem esse docet Ptolemeus, lib. 4. cap. 5. quam nunc *Choisair*, vel *Alcheser* dici, annorant Iacobus Ziglerus, Marius, Niger, Gerardus Mercator, Abraham Ortelius, Guilielmus Stukius. S. Hieronymus de Locis Hebraïcis: *Asion-Gaber, in hoc loca classis Iosaphath vi tempestatis attrita est. Fertur autem ipsa esse Essia haud procul ab Ailath in Mari Rubra.* Et de Ailath inquit: *Ailath in extremis finibus Palæstina iuncta meridiana solitudini, & Mari Rubra, vnde ex Ægypto Indiam, & inde ad Ægyptum nauigatur. Sedet autem ibi legio Romana cognomento decima: & olim quidem Ailath à veteribus dicebatur, nunc verò appellatur Aila.* Vide Adrichomium in Tabula, & Descriptione deserti Pharan. Quocirca vanissima fuit Goropij Becani cogitatio existimantis Asiongaber portum maris Mediterranei fuisse, indigna sanè quæ refellatur. Vide Ortelium in Thesauro, voce, *Batagabra*, & Pinedam lib. 4. de Salomone, cap. 7.

Illud tamen est in ambiguo, num illa Salomonis cum seruis Hiram, nauigatio in Ophir, quæ describitur 3. Regum, 9. 26. & cap. 10. 11. sit eadem omnino quæ 3. Regum, 10. 22. facta ab iisdem Salomone & Hiram in Tharsis dicitur, vel diuersa. Iosephus, & hunc sequuti, Ribera in 1. Ionæ, & Marinus in Arca Noe, in voce, *Tharsis*, & alij, vt Scholanus, & Ioannes de Ponte, diuersas constituunt: nimirum illam in Ophir ex Sinu Arabico per Oceanum Erythræum in Indiam factam: illam verò in Tharsis, per mare Mediterraneum, ad eius celebriora emporia institutam. Quasi fœderatis his regibus Salomoni, & Hiramo duæ diuersæ classes mercatoriæ fuerint, altera in Oceano, altera in Mediterraneo mari. Iosephus quidem de Salomonis in Tharsis nauigatione lib 8. Antiquit. cap. 2. ait: *Multa enim nauigia Rex in mari quod vocatur Tarsicum, habuit, qua ad remotas gentes merces varias deferre iussit: pro quibus exportatis, aurum & argentum, Regi referebant, multúmque eboris, & mancipia Æthiopica, & Simias. Ea nauigatio in itu & reditu triennium integrum absumebat.* Ita quidem in Iosepho intelligunt mare Tarsicum, hoc est, Mediterraneum, quod Tarsum & Ciliciam alluit: nam & in Notitia Comitis Isauriæ dicitur: *Tharsus mare.* Vel, vt est in Codice Fuluij Vrsini. *Tharsum mare.* Quamuis fortè ibi distinguendum, *Tharsus.* Nempe vrbs quæ ibi pingitur: & *Mare*, quod ibi quoque depingitur, & Ciliciam alluit. Forsan Iosephus Tarsicum mare non intelligit Mediterraneum Ciliciam alluens, sed Hebraica nuncupatione mollita, Mare Tharsicum, qui Mare Tharsis dixerit, nempe Oceanum, quem Tharsis in Scriptura vocari statim ostendemus. Equidem Villalpandus tom. 2. in Ezechielem, pag. 513. col. 2. Iosephum de Ophirica per Oceanum Nauigatione, præfatis illis verbis locutum existimauit. Sed verisimilius est, Iosephum de Mediterraneo intellexisse: nam Antiq. 9 cap. 1. agens de nauigatione in Tharsis, quam Iosaphath inuitatione Salomonis instantare curauit, 2. Paralip. 20. 36. affirmat factam in Pontum, & in emporia Thraciæ. De qua tamen re ad finem huius capitis dicemus.

Ioannes Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 5. magno argumentorum, & solutionum apparatu contra me disputat, quòd existimauerim vnam & eandem omnino fuisse Salomonis in Ophir, & in Tharsis nauigationem. Ego verò cunctis penitus adhuc introspectis, in eadem perseuero sententia, nimirum omnibus illis Scripturæ locis ex 3. Reg. & 2. Paralip de nauigatione Salomonis, & Iosaphath in Ophir, & in Tharsis, initio huius capitis descripsi, non nisi vnam specie nauigationem in regionem Ophir denarrari. Quam sanè sententiam meam nunc bifariam illustro.

Primùm, quòd Tharsis omnibus iis citatis locis ex 3. Reg. & 2. Paralip. sit certa quædam, & peculiaris terra, vel regio, aut insula, eadem nimirum quæ Ophir, aut illi proxima, seu finitima, vel certè quæ eadem Ophirica nauigatione, eodemque mari, & itinere aditetur. Et hoc quidem adiicimus in honorem sancti Hieronymi, & aliorum Patrum, qui Tharsis Indiæ aliquam regionem esse existimarunt, vti lib. 6. cap. 19. dicemus. Qua ratione disputatio Pinedæ eo loco, me non petet.

Secundò, vt Tharsis eisdem locis ex 3. Reg. & 2. Paralip. non sit proprium nomen alicuius regionis, aut terræ: sed significet tantùm mare magnum, & altum, & hîc propriè Oceanum Erythræum & Indicum, per quem fieret ea nauigatio in Ophir. Et hoc censeo, verosimilius & aptius cum sensu sacri Textus conuenire: quod idcirco elucidabimus, simúlque argumenta Pinedæ expendemus.

Ergo 3. Reg. 10. 22. Hebraïcè ad verbum legitur: *Quia nauis Tharsis Regi* (ad Regem) *in mari, cum naui Chiram: vna* (vice) *ad tres annos venit* (veniebat) *nauis Tharsis, leuans* (portans) *aurum & argentum, Senhabim, & Kophim, & Thuchiim.* Et 2. Paralip. 9. 21. idem locus sic Hebraïcè exprimitur: *Quia naues Regi,* (ad Regem) *ambulantes* (euntes) *Tharsis, cum seruis Churam, vna* (vice) *ad tres annos venient* (veniebant) *naues Tharsis, leuantes* (portantes) *aurum, & argentum, Senhabim, & Kophim, & Thuchiim.* Vbi non sic dicitur, naues Salomonis iuisse in Tharsis, quasi Tharsis aliqua terrarum regio extiterit, vt Ophir: sed quòd erant naues Tharsis, vel veniebant naues Tharsis, quæ ibant in Ophir. Sed cur dictæ sint naues Tharsis? Sic alibi loqui Scriptura solet, vt Psalm. 47. vers. 8. *Conteres naues Tharsis*: & quidem de generali hac loquendi phrasi dicemus abundè lib. 6. cap. 19. sed quod propriè attinet ad hæc quæ hîc elucidamus loca, Caietanus in 3. Reg. 10. Marinus in voce *Tharsis*, notat iis locis dictas naues Tharsis, quasi Tarsicas: vt non modò naues Tyrias, sed etiam Tarsicas, illis nempe similes, quæ apud Tarsum Ciliciæ fabricarentur, in ea classe miserit Salomon. Vnde Caietanus cùm locum 3. Reg. 10. 22. ex Hebræo expressisset, addit: *Sic tacet in Hebræa, reliqua addunt interpretes. Tharsis enim non significatur locus vnde portabantur hæc, sed determinat naues.*

Iansenius & Bochius in Psalm. 47. ad vers. 8. interpretantur, naues maximas, & celeberrimas, quales in Tharso Ciliciæ construebantur. Sed verius

rius & propsius existimamus, hisce locis, vt etiam aliis, dictas naues Tharsis, hoc est, marinas, seu Oceani: Tharsis enim, vt lib. 6. cap. 29. §. 2. obseruabimus, appellar lingua sancta mare magnum & altum, seu Oceanum, seu Mediterraneum: à quo dicuntur naues Tharsis, id est, marinæ, magnæ, prævalidæ, quæ per mare magnom & vastum nanigare soleant, longis nimirùm & difficilibus nauigatiooibus aptæ, ac durabiles. Ita sanè naues Tharsis his locis ex 3. Reg. & 2. Paralip. expoount plerique recentiores, præsertim ij qui Hebraïca ex professo tractarunt. Similiter Tharsis, cuius propriè iis eisdem duobus locis Regum & Paralipomenon fit mentio, non certam aliquam terram, anr regionem denotare: sed appellatiuè mare magnum, iidem ipsi auctores confirmant.

Ioannes Forsterus in Dictionario Hebraïco, cùm annotasset, Tharsis in Scriptura sacra, generali appellatione mare altum & magnum dici, vel Mediterraneom, vel Oceanum; subdit exempla huius significationis, ac inter alia: 1. *Regum*, 22. *Iosaphath fecit nauis Tharsis, quæ irent in Ophir pro auro: sed non ierunt, quia fracta sunt naues. Et* 2. *Paralip.* 20. *naues quæ irent Tharsis: & fracta sunt naues, & non valuerunt ire ad Tharsis.* 2. *Paralip.* 9. *quia naues regis ibant Tharsis cum seruis Hiram: semel in tribus annis veniebant naues Tharsis.*

Leo Iudas quod 3. Reg. 10. 22. Hebraicè est, *Quia naues Tharsis regi (erat) in mari, cum naui Churam: vna (vice) ad tres annos veniet (veniebat) nauis Tharsis, leuans, &c.* ipse reddit: *Siquidem classis marina regi erat in mari, cum classe Hirami: ternis annis semel veniebat classis in mare, referens, &c.* Et 2. Paralip. 9. 21. quod Hebraicè est: *Quia naues regis euntes Tharsis, cum seruis Churam, vna vice ad tres annos venient (veniebant) naues Tharsis, portantes, &c.* Ipse exponit: *Siquidem classis regis ibat in mare cum seruis Hiram: ternis annis semel veniebat classis marina, afferens, &c.*

Tremellius Immanoel & Franciscus Ionius eundem locum ex 3. Reg. ita ex Hebræo expressère: *Nam classis Oceani pro rege, cum classe Churami erat: semel ternis annis veniebat classis ex Oceano afferens, &c.* In prioribus editionibus adiecere hoc scholion: *Classis Oceani comparata ad nauigationem Erythræi Oceani.* In postrema verò editione: *Comparata ad nauigationem Africani Oceani.* Mutsuère in peius. Locum verò ex 2. Paral. ita vertêre: *Nam naues regis obibant Oceanum cum seruis Churami: semel annis ternis veniebant naues Oceani, afferentes, &c.*

Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, cap. 6. elucidans eundem ipsum locum ex 3. Reg inquit: *Quòd ergo in hac historia Salomonica dicantur naues regis iuisse in Tharsis, id ita est accipiendum, vt intelligantur illæ naues petiisse Oceanum, & ipsum mare sulcasse, eo sensu quo nos dicimus,* Les nefs de Salomoo allerent sur mer: *Tharsis enim significat mare. Quo sensu locus etiam ille qui est* 2. *Paralip. cap.* 9. *versic.* 21. *sumendus est, vbi habentur ista: Siquidem naues regis ibant in Tharsis, cum seruis Hiram, semel in annis tribus. Id est, naues regis petebant mare, vel Oceanum quoque triennio, qua ratione dicimus:* Les vaisseaux de Salomon de trois ans en trois ans alloient sur mer, & faisoient le voyage de mer, ou de terres neimes. *Hoc est, quod vult intelligi Scriptura in hac historia, cùm dicit, naues ibant in Tharsis.*

Ioanoes Auenarius in Lexico: *Tharsis est mare altum, quod Mediterraneum, seu Oceanus vocatur, in quo vehuntur naues magnæ, vt transeant in Ophir, pro auro & lapidibus pretiosis. Hinc etiam pro mari sumitur* 1. *Regum*, 22. *Iosaphath decem fecit naues Tharsis, vt irent in Ophir pro auro.*

Marcus Marinus in Arca Noë, hæc affert significata de Tharsis pro Oceano: *Nauem Oceani (magnam, quæ vndas maris sustinere possit) esse alicui in mari,* 1. *Regum,* 10. 22. *Facere naues Oceani, &c. vt superiùs* 1. *Regum*, 22. 49. *Nauem Oceani vinire, &c.* 1. *Regum,* 10. 22. *Vide etiam* 2. *Paralip.* 9. 21. *Naues alicui ire* (in) *Oceano,* 2. *Paralip.* 20. 36. *Naues non posse ire ad* (in) *Oceanum.* 2. *Paralip.* 20. 37.

Franciscus Forerius in Isaïæ 23. ad versic. 10. *Mihi verisimile fit, Tharsis esse nomen maris, vt suprà vers.* 6. *annotaui; sic appellatum mare altum tandiu existimabo, quamdiu probabiliorem sententiam alius non attulerit. Et naues Tharsis, quæ ad oram Maris rubri conficiebantur, per Mare Rubrum in Oceanum Indicum proficiscebantur: quod pertranseuntes applicabant ad Ophir, & littora alia Orientalia, vnde aurum, &c. deferebant.*

Didacus Ximenez in Lexico Ecclesiastico: *Sed melius est, vt Tharsis, quemadmodum vult S. Hieronymus, sit mare: & quòd ire naues in Tharsis, sit ire in mare, vel per mare.*

Benedictus Pererius in 10. Genes. ad versic. 4. *Hinc factum est, vt id nominis Tharsis ad Oceanum ipsum significandum, vt patet ex libris Regum, & Paralipomenon, sit translatum. Sic enim intelligi potest quod scriptum est in illis libris de classe regum Iuda, quæ ex mari Rubro petebatur Tharsis, id est, mare Indicum.*

Franciscus Ribera in 1. Iooæ, num. 18. *Quare naues Salomonis, quæ per tres annos semel ibant in Tharsis, non minùs probabiliter affirmare possumus, per Indicum Oceanũ iter fecisse: non quòd Tharsis regio sit India: sed quòd Oceanus rectè Tharsis appelletur.*

Emanuel Sà in 3. Reg. 10. 22. *Ibant in Tharsis, id est, in mare.*

Christianus Adrichomius in Pharan, num. 15. *Quod in Regum libris scribitur, classem iuisse in Tharsis, varia doctissimorum hominum sententia est: nam vel India regio est hoc nomine: vel certè omne pelagus Tharsis nominatur.*

Augustinos Torniellus in Annalibus, ann Mundi 3043. n 9. *Siue Tharsis auriferam Indiæ significet regionem, siue ipsum mare, per quod ad Ophir nauigabant.*

Christophorus Castrus in 10 Ieremiæ, num. 10. *Inde queque nomen Tharsis est extensum ad mare Oceanum significandum: quomodo explicant aliqui nauigationem in Tharsis classis nauium Salomonis,* 3. *Reg.* 10. 22. *&* 2. *Paral.* 9. 21. *Et Iosaphath* 2. *Paralip.* 21 36. 37. *nauigabant enim in Tharsis, hoc est in mare Oceanum, vel Indicum.*

Gaspar Sanchez io 2. Isaïæ, n. 23. *Quare Oceanus dicitur Tharsis, cùm in Tharsis nauigasse traditur classis Salomonis,* 3. *Reg.* 10. *& classis Iosaphath,* 2. *Paral.* 20.

Nicolaos Serarius in 3. Reg. 10. vers. 22. *Maximè verò mare Indicum hîc Tharsis vocatum.* Non est de nihilo, P. Pineda, quod tot auctores, Tharsis in Salomooica & Iosapharica nauigatione mare magnum, seu Oceanum intellexerint: non igitur magna mea culpa erit idipsum quoque docuisse.

Quocirca qnod noster Interpres dixit, *Ibat in Tharsis*, sic commodè est capiendum, non quòd Tharsis sit certa aliqua regio, aut terra ad quam classis Salomonis destinatò nanigaret: sed qnòd iret in Tharsis, id est, in mare, seu per mare magnum & altum, nempe Oceanom, in regionem tamen, seu terram certam, quæ diceretur Ophir. Cùm enim ea in Ophir nauigatio, tunc nota esset, & peruagata,

satis

faiiſque in præcedentibus accuratè deſcripta: per figuram intellectionis, & ſynecdochicè dixit tantùm, claſſem iuiſſe in mare Oceanum: intelligendo proculdubio, iuiſſe in mare magnum, ſeu Oceanum, ad regionem ſeu terram Ophir: quæ loquendi formula ſatis vſitata eſt in Scriptura: exempla poſſomus proferre non pauca, ſed illud nunc ſufficiat, Matth. 8. 11. *Multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham, &c. in regno Dei.* Cùm certum ſit, & à Meridie, & ab Aquilone: ſed illos duos terminos expreſſit, hos intellexit.

Iam inſpiciamus quæ nobis opponat Pater Pineda, Primùm, inquit: *Si non dicuntur naues euntes in Tharſis, ſed naues Tharſis, probabit ſanè* Maluenda *Latinum Interpretem perperam vertiſſe locum, atque adeo ſenſum corrupiſſe.* Reſpondeo, ego expreſsè dixi, 3. Regum, 10. 22. Hebraicè non dici naues iuiſſe in Tharſis, aut veniſſe de Tharſis, quod eſt veriſſimum: nec oppoſitum, quantumuis ſudet, oſtendet vnquam Pineda. Nego, Vulgatum perperam vertiſſe locum, aut ſenſum corrupiſſe: quem Ipſe paulò ibidem inferiùs, & ſuſpicio & interpretor: ſed affirmo Pinedam iniuſtè me arguere, quòd verba Vulgati aptè & concinnè in ſenſu cum Hebraico compono.

Secundò, addit: *Accipio lubens quod ipſe* Maluenda *negarat, rectè dici, naues in Tharſis, aut è Tharſis: atque bene eſt illum fateri, bene vertiſſe Vulgatum.* Negaui 3. Reg. 10. 22. in Hebreo dici, naues in Tharſis, aut è Tharſis: etſi aliud Pineda oſtēderit, fateor me victum Adſtruo, rectè Vulgatum dixiſſe, *in Tharſis.* Et quando negaui Vulgatum benè vertiſſe: De ſenſu, non de verbis Vulgati eſt quæſtio, P. Pineda.

Tertiò, ait: *Sed eſto, Tharſis aliquando appellatinè pro mari accipiatur, inde certè non fit, claſſem Salomoneam nauigantem in Tharſis, non dirigi ad præſtitutum alicuius regionis portum. ſecus ſtultiſſima eſſet nauigatio, quæ aliquò terrarum non dirigeretur, & ineptiſſimi nautæ, qui rogati, quò nauigarent, reſponderent, in Mare.* Adonde buena por eſſos mares adelante. *Quaſi non ſemper per mare nauigetur? Aliquando & ſæpe per flumina. Quaſi per mare non contendant nauigantes ad certum aliquem portum? Non ſanè ſemper vagantes piratæ. Quaſi dicatur à ſobrio viro, afferri de mari aurum, ſimias, pauones, dentes elephantorum, non ex certa regione terrarum.* Hæc verba Pinedæ compono cum meis: *Quod Noſter dixit, Ibat in Tharſis: ſic commodè eſt accipiendum, non quod Claſſis Salomonis iret in certam aliquam inſulam, vel continentem, quæ Tharſis vocaretur: ſed quod iret in mare, ſeu per mare magnum & altum, nempe Oceanum, in regionem Ophir.* Ego vnquam dixi aut ſomniaui, Salomonicam claſſem, non iuiſſe ad præſtitum alicuius regionis portum? Diſertiſſimè dixi, iuiſſe *in regionem Ophir:* & luculentè verba Vulgati interpretatus ſum, quòd ea claſſis Ophir peteret per Tharſis, id eſt, Oceanum. Nec plura addo: nam non libenter altercor, præſertim cum amico.

Quem familiariter moneo, vt duo loca de me in ſuis ſcriptis emendet. Primum lib. 2. de Rebus Salomonis, c. 5. §. 2. vbi ait: *Amicus noſter Pater Maluenda ſuo erudito Commentario de Paradiſo, c. 29. ſcribit, hunc Gehon fuiſſe fontem propè muros Ieruſalem, ex conſenſu omnium. Sic ipſe exiſtimauit, cùm tamen diſſentiant nonnulli: nam Chriſtianus Adrichomius in ſua Ieruſalem ex frequenti Neotericorum ſententia, n. 136. ſcribit, montem fuiſſe appellatum Gihon, in quo vnctus fuerit Salomon.* At Adrichomius non diſſentit: nam ipſamet pag. 175. col. 1. n. 232. ait: *Fons Gion inferior, &c.* Et num. 233. *Fons Gion ſuperior, emanans à monte Gion, &c.* Et mirum in eadem pagina Pinedam vidiſſe montem, & non fontem Gion: & certè non ſatis attentè inſpexit montem Gion: nam alioqui vidiſſet in eo fontem Gion manantem. Gion nomen erat & monti & fonti commune, qui ex eo oriebatur. Aſpicere iſtud potuit in Tabula Geographica Ieruſalem amici ſui Villalpandi: & in Tabula quoque eiuſdemmet Adrichomij. Et nónne Scriptura diſertè Gehon fontem eſſe dicit, 2. Paral. 32. verſ. 30. Ergo Gion ex conſenſu omnium & Adrichomij etiam, fuit mons & fons, vbi obunctus Salomon. Et ſi vnus tantùm diſſentiret Adrichomius, tam graue peccatum erat meum, qui dixerim, *ex conſenſu omnium:* vt in amico non potuerit diſſimulari?

Secundum, ibidem paulò inferiùs, cùm inquit: *Certè Steucho cap. 2. Coſmopœia, impingunt Pererius & Maluenda exiſtimaſſe ad hunc Gion, id eſt, ad Euphratem, & extremos Terræ promiſſæ fines Salomonem inaugurandum perductum fuiſſe. Sed ij auctores inuenerunt in Eugubino, quod ego in illo accuratiſſimè inſpecto non inuenio.* Et poſt pauca: *Itaque non fuit illa Eugubini ſententia; ſed Aben-Ezra.* Sed accipe P. Pineda verba Eugubini, cap. 2. Coſmopœiæ, quam tu citas: ad comma enim illud ſacri Contextus Geneſ. 2. *Nomen fluuio ſecundo Geon,* ita ait: *Ac fortè Geon iſte eſt, de quo liber Regum loquitur, cùm de Salomone vngendo pater præcipit: Et ducite eum in Geon, & vngat ibi eum Sadok Sacerdos, & Nathan Propheta in regem ſuper Iſrael. Quod ſuſpicatus eſt etiam Rabbi Abraham: quanquam Chaldæus tranſtulit Siloe: & ſequitur Nicolaus cum Rabbi Salomone. Eſt, inquam, fortè Geon iſte ille paradiſiacus: nam Euphrates alter fluuius paradiſi attingit Iudæam: erat enim vnus è terminis quibus terra ſancta claudebatur. Itaque & Gehon potuit ad aliquod aliud latus eam attingere: ibique tanquam in finibus regni, reges vnungi.* Hæc Steuchus. Vides vt perſpicuè opinatus ſit, Gehon paradiſiacum illúmmet fuiſſe vbi Salomon obunctus. Hallucinatio Pinedæ in eo fuit, quòd laudato à ſe cap. 2. Eugubini Coſmopœiæ, ipſe non Coſmopœiam, ſed Annotationes, ſeu Recognitiones capitis 2. Geneſis eiuſdem Steuchi inſpexerit. Sed ad inſtitutum redeamus.

Equidem vt omnis dubitatio penitus auferatur, palamque conſtet, vnam eamdemque nauigationem inſtitui à Salomone ſolitam in Ophir & in Tharſis, ac Tharſis in ea nauigatione non eſſe nomen proprium alicuius terrarum, ſed mare ipſum magnum, ſeu Oceanum ſignificare, per quod claſſes ipſæ pergerent in regionem Ophir; ex illa ipſa Ioſaphati regis Iudæ adornata nauigatione in Ophir, planiſſimè res tota cognoſcetur. Nam cùm ipſam attentatam ab Ioſaphato nauigationem in Ophir, & lib. 3. Regum, & 2. Paralipomenon deſcribant: illam quam liber Regum aſſerit factam in Ophir, eandem ipſam liber Paralipomenon ait factam fuiſſe in Tharſis: Et quod in Paralipomenis Vulgatus, vt in Hebræo erat, reliquit, dicens, *in Tharſis*, vel *Tharſis*, ſolùm: in libro Regum, cùm in Hebræo ſit eadem vox Tharſis, eam diſertè expoſuit, *in mari:* vt luculenter explicare voluerit Tharſis illud de quo in Ophirica nauigatione eſt ſermo, nihil aliud eſſe, quàm *mare.* Verba Vulgati in vtroque libro ſunt hæc: 2. Paralipom. 20. 36. *Et* Ioſaphath *particeps fuit* cum Ochozia rege Iſraël, *vt facerent naues, quæ irent in Tharſis: feceruntque claſſem in Aſiongaber: contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.* Et 3. Reg 22. 49. *Rex verò Ioſaphath fecerat claſſes in mari,*

qua

quæ nauigarent in Ophir propter aurum : & ire non poterant, quia confracta sunt in Asiongaber.

Hæc meliùs intelligentur, si vtrumque locum ad verbum ex Hebræo exprimamus. Ille Paralipomenon ita habet : *Et iunxit se cum eo*, vt Caietanus & Sanctes. Vel, *Et iunxit illum secum*, vt Cornelius Bertramus, & Montanus. Aut, *Et associauit*, (*consociauit*) *eum sibi*, vel, *secum*, vt Auenarius & Marinus. Seu, *& associauit se cum eo*, vt Forsterus: *ad facere naues ad ambulare Tharsis : & fecerunt naues in Ætsion-Gaber. Et confracta sunt naues, & non prævaluerunt ad venire ad Tharsis.* Alter verò Regum in hunc modum redditur : *Iehosaphath fecit naues Tharsis, ad ambulare in Ophir, auro ad aurum: & non ambulauit, quia confracta sunt naues in Etsion-Gaber.*

L X X. Interpretes in Editione Romana locum Paralipomenon ita conuertunt : *Et eundo ad eum* (*vel & communicauit cum eo*) *ad faciendum nauigia ad eundum in Tharsis. Et fecit nauigia in Gasion-Gaber. Et contrita sunt nauigia, & non potuerunt ire in Tharsis.* Illum verò ex Regibus, in hunc modum exponunt, 3. Regum, 16. *Et rex Iosaphath fecit nauem in Tarsis ad eundum in Sophir ad aurum: & non iuit, quoniam contrita est nauis in Gasion-Gaber.* Hæc disertè nostram sententiam firmant. Immanuel Tremellius & Franciscus Iunius vtrumque locum ita sunt interpretati, illum ex Paralipomenis : *Eum* (Ochoziam) *autem consociauit sibi* (Iosaphath,) *ad faciendum naues quibus obirent Oceanum: & fecerunt naues Hetzione Gaberi : ita confracta sunt naues, neque obtinuerunt vim obeundi Oceanum.* Alterum verò ex Regibus : *Iehoschaphato decem fuerunt naues Oceani, quæ proficiscerentur Ophirum, auri causa : sed non iuit, quia fracta est classis Hetzione Gaberi.* Leo Iudas eosdem locos huiusmodi paraphrasi elucidauit, illum Paralipomenon : *In hoc verò* (Iosaphath) *conuenit cum eo* (Ochozia) *vt pararent naues quæ irent in mari : & fecerunt naues in Ezion-Gaber. Confractaque sunt naues, neque potuerunt venire in mare.* Alium autem Regum : *Iosaphath fecit quoque decem naues, quæ per mare veniebant in Ophir, vt aurum* (*aduherent :*) *sed non profectæ sunt, quoniam fractæ fuerunt naues illæ in Ezion-Gaber.* Vbi Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis hæc obseruat : *Naues Tharsis, id est, naues sales, quibus vti solent in mari illo magno.* Et in Scholiis Salmanticensibus : *Naues Tharsis, id est, naues marinas. Verius est vt Tharsis accipiatur pro mari : fecit marinas naues, ad differentiam fluuialium. Tharsis significat mare ipsum, vt hic.*

Quod verò Tremellius & Iunius, ac Leo Iudas in loco Regum dixerunt, *Fecit decem naues*, qua etiam ratione legit Auenarius, sciendum in Hebraicis codicibus variam hoc loco circumferri lectionem : nam in quibusdam est עשה *Asah*, id est, *fecit :* in aliis verò עשר *Assar*, id est, *decem.* Sed prior lectio frequentior est & præstantior.

Ex his igitur quæ hactenus accuratè obseruauimus, facilè quisque cernet, Vulgatum Interpretem, vnum & idem nomen Hebraïcum Tharsis, quod vtroque loco, & illo Paralipomenon, & altero Regum in Hebraïco fonte ponitur, (cum proculdubio vtrobique de vna eadémque omnino nauigatione sit sermo) in loco Paralipomenon reliquisse ininterpretatum, dicendo, *in Tharsis* in loco verò Regum explicatè exposuisse, *in mari:* atque disertissimè declarasse quid Spiritus Sanctus per vocem Tharsis vtroque loco significare voluerit, nempe mare magnum, & altum, nimirum Oceanum : & ex consequenti vnam & eandem prorsus fuisse nauigationem in Tharsis, & in Ophir, scilicet, quæ per Tharsis, id est, Oceanum, perageretur in Ophir certam & præstitutam regionem.

Quid ad hæc Pineda respondeat, non admodum laboro, quod video sanè illud est, me, nisi prorsus in mero meridie cæcutio, rem ipsam, quod aiunt, acu tetigisse : quam etiam meam sententiam & vidit & amplexus est Ioannes Baptista Villalpandus in 27. Ezechiëlis, pag. 15. colum. 1.

Verùm hîc animaduertendus est error Iosephi, qui lib. 9. Originum Hebraïcarum, cap. 1. illam Iosaphati nauigationem in Ophir, de qua nuper dicebamus, putat fuisse factam per mare Mediterraneum: ait enim : *Erat autem* Iosaphatus *amicus & Achabi filio, qui tum Israelitis præerat, cum quo inita societate parandarum nauium, quæ merces in Pontum peterent, ac in emporia Thraciæ, iacturam fecit haud minimam. Nauigia enim absumpta sunt naufragiis, quòd non benè regerentur præ magnitudine.* Ceterùm cùm Scriptura affirmet, naues confractas in Asiongaber portu Sinus Arabici, vti norunt omnes, certum est eam nauigationem non potuisse in Pontum institui, seu ad emporia Thraciæ, ni superato promontorio Bonæ Spei, & vniuersa Africa circumnauigata, atque tota deinde mari Mediterraneo emenso : quæ & longissima, & periculosissima, & stultissima fuisset nauigatio : cùm ex Ioppe portu Mediterranei, facilis, prompta, breuis, expedita potuisset adornari.

Quæ importaret Ophirica nauigatio.

CAP. XXXII.

SI primùm eum cura peruestigemus quænam eæ merces fuerint, quas classes Salomonis ex Ophir aduehetent, haud difficile erit, ex iis regionem ipsam Ophir certiùs indagare.

Aurum, Argentum, Gemmæ pretiosæ.

Referuntur in primis attulisse *aurum, argentum, & gemmas pretiosas.* At quis ignorat, vnam esse in toto terrarum orbe Indiam Orientalem præ cæteris omnibus regionibus felici harum rerum prouentu famosam ? De ea Herodotus lib. 3. num. 106. *Et sanè pulcherrimas quodammodo res extrema orbis habitati pars sortita est. Infinita vis auri, partim effossi, partim per flumina deuecti, partim, vt indicaui, surrepti.* Nempe à formicis Indicis, de quibus cap. 30. dicebamus.

Ctesias Gnidius in Excerptis Indicis apud Photij Bibliothecam : *Abundat præterea argento hæc regio, in qua sunt & argenti fodinæ. Aurum quoque habet India.*

Diodorus Siculus lib. 2. num. 73. *Magna in India vis auri, argenti, ferri, æris, lapidúmque cuiuslibet generis pretiosorum : imò cæterorum ferè omnium quæ ad delicias & diuitias pertinent.* Et num. 86. *Multùm ibi argenti & auri, nec parum æris, ferrique, & stanni nascitur : cæteráque omnia quæ ad ornatum & vsum conducant, abundè suppetunt.*

Strabo lib. 15. pag. 481. *Item auri & argenti metalla in montibus dicuntur egregia, vt Gorgus indicauit metallarius.* Et pagina 489. *Propinquius veritati est, quod refert Megasthenes, flumina auri micas*

deferre. Et pag. 498. *Hæc regio lapides pretiosos fert, vt crystallum, & varios carbunculos, & margaritas.*

Q. Curtius lib. 8. Rer. Alex. Magni: *Dites regio habebatur, non auro modo, sed gemmis quoque, margaritisque. Clypei militares auro & ebore fulgere dicebantur.* Et post multa: *Aurum flumina vehunt. Gemmas margaritásque mare litoribus infundit: neque alia illis maior opulentiæ causa est. Lapilli ex auribus pendent: brachia quoque & lacertos auro colunt. Cum rex se sanè in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totúmque iter, per quod ferri destinauit, odoribus complent. Aurea lectica, margaritis circumpendentibus, recubat. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis auro cælata percurrit, auium quarum visu maximè gaudent, argentea effigies opera distinguunt.*

Plinius lib. 2. cap. 19. *Fertilissimi sunt auri Darda, Setæ verò argenti: sed omnium in India propè, non modo in hoc tractu potentia, claritatéque antecedunt Prasij, amplissima vrbe, ditissimáque Palibotra.* Et cap. 20. *Mons altissimus Indicorum Capitalia: huius incolæ alio latere auri & argenti latè metalla effodiunt.* Et lib. 37. cap. 13. *Terrarum autem omnium maximè gemmifera est India.* Et lib. 33. cap. 1. *Turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices, ac temulentiæ causa tenere Indiam iuuat: & aurum iam accessio est.* Et lib. 6. cap. 21. *Extra ostium Indi, Chryse, & Argyre, fertiles metallis, vt credo. Nam quod aliqui tradidêre, auream, argenteámque iis solum esse, haud facile crediderim.*

Pomponius Mela lib. 3. cap. 7. *Ad Tabin insula est Chryse, ad Gangem Argyre: altera aurei soli, ita veteres tradidêre: altera argentei: atque ita, vt maximè videtur, aut ex re nomen, aut ex vocabulo ficta fabula est.*

Solinus cap. 55. Polyhistoris: *Extra Indi ostium sunt insulæ duæ, Chryse, & Argyre, adeo fœcunda copia metallorum, vt plerique eas aurea sola prodiderint, & argentea habere.* De Chryse insula Dionysius in Periegesi:

At postquam——
Circaitu Eoos longo lustraueris æstus,
Aurea currenti se proferet insula, cui
Exoriens Phœbus puro magis exhibet ore.

De Chryse vide Ortelium in Thesauro

Solinus cap. 55. *Indicorum lapidum in adamantibus dignitas prima.*

Sed & recentiores de Indiæ opibus mira scribunt. De cultu Regis Calecuth Aloysius Cadamustus cap. 73. suæ Nauigationis, hæc prodit: *Igitur Rex Calecuth ædes eminentissimas habitat, habens pro tero regio locum concameratum instar sacelli cuiusdam: pelnæ figuram referebat, vt nos quandoque imagines Sanctorum collocamus, suppositis viginti puluillis sericeis, nec non instratis aulæis, thronum pannus sericeo inumbrauerat, qui purpuram præferebat: ipse verò nudus conspiciebatur totus: circumduxerat bombycinum pannum candidissimum, eundémque subtilissimum quem ante exornauerant: in capite gerebat birretum aurei panni, qui cassidem ferream referebat: perforatas habebat aures, inque eis adamantes, & saphyri, vnionésque duo, quorum alter rotunda figura erat, alter vero instar pyramidis, aucis auellanæ magnitudinem excedebat. In brachiis verò armillas aureas, à cubito vsque ad manum, distinctas lapidibus pretiosis innumeris, eisdémque incredibilis valoris, Crura verò pariter exornabantur: & in digito pedis vernabat lapis pretiosus splendore incomparabili. Condalia etiam in digitis minimum, hoc est anulos omnifariam: habebat smaragdos, adamantes, & id genus alios complures. Inter hos lapides, quidam fabam magnitudine superabat, balteúmque habebat aureum, gemmis innumeris distinctum, adeo vt æstimationem omnem excederet. A latere verò regiam sedem argenteam, quæ bases & bratteas aureas habebat, easdem gemmis multiiugis variatas. In sua regia conspeximus carrum quendam, id est, genus vehiculi, nos carpentum dicimus, miro lapidum, & gemmarum apparatu condecoratum: eo vectus fuerat ex solita regia in has maritimas ædes. Id genus vehiculi trahunt viri duo. Hunc exornabant quindecim, & viginti buccina argentea, quorum tres erant ex puro auro, ac ponderis non mediocris, adeo vt earum quamlibet vir vnus ferre atque et: oras verò earum ditabant lapides pretiosi, eásque mira varietate distinguentes. His adiungebantur ea... quatuor argentea, trulláque aurea.* Hactenus Aloysius.

Ludouicus Vartomannus lib. 5. suarum nauigationum, cap. 13. de diuitiis regis Calecuth hæc narrat: *Quas verò margaritas, & id genus pretiosos lapillos Rex cultus es comferat, vix expedire præ magnitudine rei possim: excedunt enim æstimationem omnem. Auribus pendebant lapilli pretiosi, lacertósque ac manus, pedésve ac crura tot monilium genera honestabant decentissimè, vt satis pro rei magnitudine referri non possit. Regis thesaurus immensus creditur, quippe qui vix binis cellis continetur. Thesaurum efficiunt innumera aurea bractea, laminas appellamus: & rursum tantum signati auri, quantum onerandis centenis mulis abundè sufficeret. Id asseuerabant eorum sacerdotes, qui regis arcanorum sunt callentissimi. Estque in primis vagas pendendum, in memorato thesauro, monilibus, & id genus multiiugis, eisdemque pretiosissimis lapillis oppletam scriniam, ternis longum palmis, & item latum, circiter binis: plurisque esse creduntur, quàm vt emptorem nanciscantur.* Magna quoque sunt quæ de opibus & magnificentia regis Calecuth tradidere, Castañeda, Osorius, Maffeius, & alij in Historiis Indicis. Et nos de diuitiis Ophir plura addemus cap. 35.

Ligna Thyina.

CAP. XXXIII.

Ligna Thyina memorat Sacra Scriptura his tantum locis, 3. Regum. 10. 11. & 12. *Sed & classis Hiram quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina, multa nimis, & gemmas pretiosas. Fecitque Rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & citharas, lyrásque cantoribus: non sunt allata huiusmodi ligna thyina, neque visa vsque in præsentem diem.* Et 2. Paralipomenon, 9. 10. & 11. *Sed & serui Hiram cum seruis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina: & gemmas pretiosissimas: de quibus fecit Rex, de lignis scilicet thyinis gradus in domo Domini, & in domo Regia citharas quoque, & psalteria cantoribus: nunquam visa sunt in terra Iuda ligna talia.* Apocalypsis etiam 18. 12. nominatur *omne lignum thyinum.*

Sciendum, quòd tribus illis locis, quibus in 3. Regum, 10. 11. & 12. noster Vulgatus dixit, *ligna thyina*, Hebraicè est, ligna אלמגים *Almughim.* Et duobus illis locis, 2. Paralipomenon, 9. 11. & 12. in quibus idem Interpres posuit etiam ligna thyina, Hebraicè est, ligna אלגומים *Alghumim.* Ergo de Almughim & Alghumim, & de Thyinis magna

est

est contentio inter eruditos. Dicemus primùm de Hebraïcis vocibus Almughim, & Algumim; deinde de Græca Thyinis. Equidem varia iudicia eorum qui Hebraïca ex instituto tractarunt, non modicam lucem inferent ad veriorem & certiorem earundem Hebraïcarum vocum significatum, & vsum eruendum. Ioannes Reuchlinus in Lexico Hebraïco: *Algom, significat genus ligni cuiusdam pretiosi. 2. Paralip. 9. attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina. Inuenitur & in quibusdam locis Almog: multi putant esse Corallum:* Et rursos: *Almog lignum quoddam pretiosum significat: quod quandoque reperitur Almog, quandoque Algom.* Finxit singularia, quæ non extant.

Alfonsus Zamorensis in Lexico: *Almug, genus ligni pretiosi.* Caietanus in 3. Regum, 10. *Almughim, multi Hebræi & Latini intelligunt significare corallia: mira autem magnitudinis erant, si corallia erant. Et habetur in Hebræo, ligna coralliorum, non vnica dictio, quam interpretantur corallia: corallium species est lapidis extractum ex aquis, quamuis sub aquis speciem habeat ligni tanquam fruticis: efficit natura, vt arbor sub aquis, durescat in lapidem extracta ad aërem: & propterea vtrumque Hebraïca littera sonat, dicendo, ligna coralliorum. Si corallia intelligimus, mirum est, quòd ex eis cithara & lyra confecta sint: quia tamen videmus hodie ex alabastro fieri cannas instrumenti musici, quod vulgò appellatur, organum, non est incredibile, ex coralliis constructas lyras & citharas fuisse.*

Sanctes in Thesauro: *Alghummim, id est corallia, secundum Rabbi Dauid in libro Radicum; Alij, inquit, dicunt quòd est genus ligni, quo aliquid tingitur, quod vulgò dicitur versino. Et per metathesim litterarum Almughim.* Idem Sanctes in sua noua Translatione, tribus illis locis 3 Regum, *corallia* simpliciter dixit: in duobus verò Paralipomenon, *ligna Alghummim.*

Ioannes Forsterus in Dictionario: *Almyghim, ligna pretiosa, quibus vsus est Salomon in ædificando templo, & domo sua, & fabricandis instrumentis musicis. Fortè illa sunt, quæ Apocalypsis 18 lignum Thyinum dicit. Legitur etiam per metathesim litterarum Algummim.*

Franciscus Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis, in 3. Regum 10. vers. 11. & 12. *Almugim, corallia. Ad verbum, ligna Almughim dicuntur 2. Paralip. 9. 10. Algummim. Quidam, inquit Doctus inter Hebræos, vocant corallia: alij verò vocant Brezil. Talia corallia. Ad verbum: sic ligna Almughim, id est, tanta copia coralliorum, siue lignorum quæ vocantur Bresil.* Et in Scholiis Salmanticensibus, semper *Corallia* interpretatus: *Non venit inquam, tanta copia coralli. Vel, non venerunt tam magna corallia.* Et in 2. Paralip. 9. vers. 10. & 11. *Algummim, vel, vt in Regibus legitur, Almugim Hebræi dicunt significare corallium. Alij melius dicunt significare ebenum. Intellige igitur hîc tabulas ebeni: ebenus enim fuit in maximo pretio.* Et in Sanctandreanis: *Ligna Algummim Doctiores existimant fuisse ebenum: tabulæ enim ebeni in maximo erant pretio.*

Ioannes Mercerus in Thesauro: *Algum, vel iuxta alios Algom: quamquam singulare non reperitur: ligni pretiosi genus. Sunt qui cedri genus esse putent, alij quod vulgo Brasilium vocamus. אל al, videtur esse articulus Arabicus, qui ea lingua nominibus, vt Hebraïcè He Haiediah, præponi solet. Hoc ligno vsus est Salomon in construendo templo, domo sua, & instrumentis musicis. Quidam censent esse lignum Thyinum Apocalyp. 18. Dicitur & litteris transpositis Almughim. In Kimchi Bresil scribitur. Idem inquit, Arabicè appellari אלבקם Albakam.*

Ioannes Auenarius in Libro Radicum: *Almughim, ligna quæ non facilè putrescunt, & dissoluuntur; componitur ex אל al. non, & מוג Mog, dissolutus est. Singulare eius non inuenitur in Bibliis. 1. Regum 10. 12. Adduxit de Ophir ligna Almughim multa nimis. Et vers. 12. Et fecit Rex ex lignis Almughim fulcra pro domo Dei. Posthac scribitur Algummim 2. Paralip. 9. vers. 10. & 11. Quod etiam potest esse ex אל, al, & אגם agam, humidus instar stagni cuiusdam. Vau cum Daghes sequente innuit duplicem lectionem.*

Arias Montanus in Naturæ Historia, pag. 275. *Ad ædificiorum ornamenta & elegantiam ligna Almugim ex Ophyra Salomonis regis tempore Tyria classe apportata legimus: quæ neque corallium dici possunt à nostris: námque corallium bituminis seu fluoris, non ligni genus est: neque quid apud interpretem nostrum significet Thyina satis nouimus. Certè illa & eleganti colore, & magno, densóque robore commendata videntur. Nec verò eadem esse ligna Algumim, cum iis quæ Almugim vocantur, & elementorum varia sedes, & locorum adnotata celebritas arguunt: námque Almughim ex Ophyra allata, & noua sui specie & elegantia Salomoni placuisse legimus: Algumim verò non ita peregrina illis fuerant: sed certo & vicino loco nata, & nota, hoc est, in Libani siluis. Certè illa Thyina, hæc pinea Latinus Interpres dixit, 2. Paralipom. 2. 8. Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano. Verùm Vulgato more euenit, vt recens, & peregrinum nomen Algumi, quod cum re noua etiam allatum fuerat, in noti vocabuli attriti sonum cederet, duarum tantum consonantium G, M, transpositione: atque eo tempore, quo Iudææ Regum Annales conscribebantur, Almugim nomen in Algumim migrarat; vt & regionis Vphir; ex qua Almugim delata fuerant: eadem tempestate in Piru conuersum erat, cum adspiratam litteram in vocum principiis illa lingua non ferat. Atque hac annotatione vtraque, & prioris & posterioris historiæ lectio facilè in his conciliatur vocabulis Almug, & Algum, Vphir, & Piru. Nomen autem Almug peregrinum, vnà cum re adsportatum esse, ipsa litteratura quinque elementis constans arguit, rarissimi in Sacra lingua exempli.*

Idem Montanus in sua Sanctis Pagnini Nouæ Translationis recognitione, in locis 3. Regum, vbi Sanctes pro *Almughim*, *corallia* verterat; ipse originariam vocem, Almugim, extrusis in marginem, *coralliis*, reposuit: & in locis 2. Paralipomenon vbi Sanctes in sua Translatione Hebraïcam vocem *Algummim* reliquerat: ille reiecta in oram voce *Algummim*, in textu *Corallia* scripsit. Quo certè consilio, ipse viderit.

Marcus Marinus in Arca Noë: *Algummim, nomen plurale absque singulari, rarum: nam ter solùm legitur, & incertum quid significet. Certum est autem genus arboris esse: nec assentior illis, qui asserunt idem esse quod Almughim per transpositionem litterarum: nam hæc ligna deferebantur ex Ophir, vt 1. Regum, 10. 11. illa verò ex Libano asportabantur, vt 2. Paralipomenon 2. 8 Et Algummim ex Libano. Nisi malemus dicere, hæc ligna etiam in Libano nasci: sed viliora, & ob id deferri ex Ophir: nam 2. Paralipomenon 9. 10. legitur de seruis Hiram & Salomonis, quod adduxerint ex Ophir ligna Algummim, pro eo quod 1. Regum, 10. 11. scribitur Almughim, vel error est librariorum. Quidam cedri genus esse putant alij*

Brasilium, (*Verzino*): *alij tandem lignum thyinum esse comeltant. Ex Hebræis nonnulli corallia interpretantur.* Et rursus: *Almughim, nomen plurale masculinum genere, quod ter solum legitur in Scriptura sacra, idem quod Algummim, vt omnes ferè volunt: etsi putem nonnihil differre, vt diximus.* vide supra.

Didacus Ximenius in Lexico: *Almugim ligna thyina. Vir doctus quidam arbitratur Almugim significare Gallicè* du Bresil, *& Hispanicè* Brasil. *Non significat, vt aliqui voluerunt, corallium.*

Dauid Pomarius in Tzemach Dauid: *Algom, Corallium; Almog, Corallium in maris fundo reperitur: cuius tres sunt species, album videlicet, rubeum, & nigrum: vim possidet adstringendi, sanguinem præsertim à naribus exeuntem. Quicunque, vt aiunt, in collo suspensum illud gerit, dæmones illum lædere nequeunt.* Nugæ.

Emanuël Sà in 3. Regum, 10. vers. 11. *Almugim, quidam corallia vertunt, alij ebenum, alij lignum Brasilicum. Chaldæus Coralliorum.*

Ergo his locis 3. Reg. & 2. Paralip. 9. *Almughim*, & *Algummim*, *Corallia* sunt interpretati Chaldæos Paraphrastes, Kimchius, Caietanus, Sanctes, Vatablus, Pomarius. De Curalio hæc Plinius lib. 32. cap. 2. *Quantum apud nos Indis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Curalio. Namque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in Rubro mari, sed nigrius: item in Persico, vocatúrque Iace: laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo circa Heliam, ac Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolim Campaniæ: maximéque rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis: bacca eius candida sub aqua & molles: exempta confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua specie, atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si viuat. Itaque occupari, euellique retibus, aut acri ferramento præcidi. Hac de causa curalium vocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, vel rursus inane aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minùs Indorum viris quoque pretiosa est, quàm fœminis nostris Vniones Indici. Aruspices eorum, vatésque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quàm hoc notesceret, Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo: nunc tantà penuria est vendibilis mercε, vt per quam rarò cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. Contráque torminum, ac vesicæ, & calculorum mala in puluerem igne redacti, potique cum aqua auxiliantur. Simili modo ex vino poti, aut si febris sit, ex aqua, somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius poto tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reiicientibus, excreantibúsque medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat.*

Matthiolus 2. in Dioscoridem reprehendit Plinium, quòd curallio baccas adscribat: quas nullas habet: etenim ex eo torno & lima formantur. Ceterùm ex Plinio manifestè liquet, Indiam non ferre curalium, cùm tanti id velut ex altero orbe allatum ibi æstimetur. Et Vartomannus lib. 6. Nauigationum, cap. 16. refert se præsente, Persam Mercatorem vendidisse regi Pegu duos curallij ramos ducentis pyropis, qui centenis auri millibus fuêre æstimati. Vnde existimo *Almughim*, vel *Algummim* non esse *Corallia*, cùm illa in tanta copia & præstantia adueherentur ex Ophir, quam Indiam esse diximus. Tremellius & Iunius in 3. Regum, 10, v. 11. *Nam quod Almughim Curalium Hebræi interpretantur, alienum est ab istis operibus ad quæ adhibebatur: neque fuisset tam procul aduehendum, cùm in mari mediterraneo, & præsertim rubro abundè crescat.*

Ebenum verò esse existimarunt Vatablus in 3. Regum, 10. vers. 11. & 12. & Conradus Clingius cap. 67 Locorum Communium. Ebenum quidem in India nasci notissimus Virgilij versus canit 2. Georgicorum.

—Sola India nigrum
Fert ebenum—

Plinius lib. 12. cap. 4. *Vnam è peculiaribus Indiæ arboribus Virgilius celebrauit ebenum, nusquam alibi professus. Herodotus etiam Æthiopiæ intelligi maluit, in tributi vicem Regibus Persidis è materia eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Æthiopas cum auro & ebore, prodendo. Romæ eam magnus Pompeius in triumpho Mithridatico ostendit. Accendi eam Fabianus negat: vritur tamen odore iucundo. Duo genera eius: rarum, id quod melius, arborem, trunco enodi materie, nigri splendoris, ac vel sine arte protinus iucundi: alterum fruticosum cytisi modo, & tota India dispersum.* Hæc ille, qui de ebeno plura lib. 16. cap. 40.

Solinus cap. 55. *Sed vt piper sola India, ita & hebenum sola mittit, nec tamen vniuersa, verùm exigua sui parte siluis hoc genus edit. Arbor plerumque tenuis & frequentior, vimine raro, in crassitudinem candicis exuberata, hiulco cortice, & admodum reticulato, dehiscentibus venis, adeo vt per ipsos sinus pars vitalis vix tenui libro contegatur. Lignum omne medulæ eadem fermè & facie & nitore, quæ est in lapide Gagate. Inde Reges ex eo sceptra sumunt: & quæcumque deorum imagines non nisi ex hebeno habent. Iidem ferunt materia ista liquorem non contineri noxium, & quidquid maleficum fuerit, tactu eius auerti. Hac gratia pocula ex Hebeno habent. Ita nihil mirum si peregrè sit in pretio, quo etiam ipsi, quibus prouenit, honorantur. Hebenum ex India Romæ Mithridatico triumpho primum Magnus Pompeius exhibuit.*

Sed ante hos Theophrastus lib. 4. de Plantis, cap. 4. *Hebenus quoque Indicæ regionis vernacula est. Huius duo genera constant, alterum materie laudatum, pulchrúmque: alterum vile, vitiatúmque: rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur: colorem commendatum, non recondita, sed statim sua natura capessit: fruticosa est cytisi modo.*

Strabo lib 15. pag. 483. *Megasthenes auctor est, in India nasci quoque Hebenum.* Sed de Æthiopia.

Herodotus lib. 3. num. 114. *Hæc & auri multum fert, & cùm agrestes omnes arbores, tum verò ebenum.* Et num. 97. recensens tributa, quæ Æthiopes Regibus Persarum penderent, ait: *Duos chœnices auri nondum igniti, & ducentas phalangas* (fasces) *ebeni.* Restituendum in Plinio *ducenas*, pro *centenas*,

Seruius elucidans illum Virgilij versum *Sola India nigrum Fert ebenum.* annotat: *Atqui in Ægypto nascitur. Sed Indiam omnem plagam Æthiopiæ accipimus. Sanè, & hæc hebenus, & hoc ebenum dicitur: hic neutro vsus est, Lucanus verò ait: -- Hebenus Mareotica vastos non operit postes. -- Hebenus autem arbor est, quæ cæsa durescit in lapidem. Equidem materiam esse præstantem, & aptissimam faciendis iis quæ Scriptura memorat*

Salomo

Salomonem ex lignis Almughim in templo confecisse, non est dubium.

Porrò *Almughim* esse *Brasilium*, quidam apud Kimchium existimant: à qua sententia non penitus absunt Vatablus, Ximenius locis citatis, & Thomas Bozius lib. 20. de signis Ecclesiæ, cap. 3. materia certè elegans, & conficiendis operibus Salomonis idonea: & quæ iuuat eorum opinionem, qui Ophir nouum Orbem Colonium arbitrantur: nam in eo est *Brasilia* regio horum lignorum feracissima, à quibus nomen accepit.

L X X. Interpretes 3. Regum, 10. vers. 11. & 12. ligna Almughim reddiderunt ξύλα ἀπελέκητα, id est, *ligna non dolata*: ita enim meliores & frequentiores codices habent, teste Nobilio: quamuis nonnulli, πελεκητά, id est, *dolata*: sed prior lectio præfertur. Theodoretus in 3. lib. Regum, quæstione 34. *Ἀπελέκητα, id est, non dolata, quaenam vocet ligna? Leuia, vt opinor, & quæ sunt liberata a ramis* (vel *acuminibus.*) *Iosephus autem ea dixit pinea, minimè pinea, quæ sunt apud nos similia: ligno enim ficulneo esse & albiora, & densiora.* Iidem L X X. 2. Paralip. 9. v. 10. & 11. *ligna Algummim*, interpretati sunt ξύλα πεύκινα, id est, *ligna pinea.* Theodoretus in hunc locum: *Quæ aduehebantur autem ligna, picea vocauit Iosephus.*

Etverò Iosephus lib. 8. Antiquitatum, cap. 2. *Almughim*, & *Algumim* disertissimè, *pinea* est interpretatus illis locis ex 3. Regum, & 2. Paralipom. 9. sic enim ait: *Per idem tempus allatæ ex Aurea, sicut vocant, Terra, gemmis & lignis pineis, ex hac materia Rex fulcra templi, ac regia fecit: vtrísque parte vsus est ad instrumenta musica, cinnyras, & nabla, quibus Leuitæ diuinos hymnos solent accinere, nunquam enim antehac tam elegans apportata fuerat. Sed nemo sic cogitet, quæ nunc pinea ligna vocantur, quæve ad alliciendos emptores hac appellatione mangonizant negotiatores, illis esse similia: illa enim aspectu ficulneam materiam referunt, nisi quòd candidiora sunt & fulgentiora. Id quod admonere officij nostri duximus, nequis per ignorantiam in his discernendis fallatur, quandoquidem res Salomonis in huius materiæ mentionem nos induxerunt.* Hanc Iosephi sententiam secutus est Villalpandus tomo 2. in Ezechielem, pag. 513.

Si in vocibus difficilis & obscuri significatus, coniecturis relictus sit aliquis locus, אלמוגים *Almughim*, possit videri compositum, ex *al*, id est, *non*, & *mog*. dissolui, liquefieri, quòd essent ligna materiei spississimæ, & densissimæ, vel imputribilia, vt cedri, ebenus, & id genus, vel אלגרמים Algummim, ab *al* articulo emphatico Arabico, & *Gome*, iuncus, vt indicet iuncos Indicos magnos, & pretiosos, excellentísque materiæ. Proposui hanc notionem in priori editione hac modestia: *Posset alicui in mentem venire, &c.* Pineda statim me auctorem eius sententiæ facit, atque: *Sed illi tandem longius longissimo aberrant,* (à vero scilicet) *qui ea ligna intelligi posse putarunt magnos Iunceos Indicos: nam ex illis non possent commodè confici fulchra, & gradus templi, atque alia instrumenta musica.* Et adiicit in margine: *Maluenda lib. 3. de Antichristo, cap. 12.* Sed ne lectorem detineamus, parum comperti videntur fuisse Indici iunci, & fulchra & gradus templi, vt alia omittam, Pinedæ. In libro Regum, *fulcra*, Hebraicè, *Mosaad*, singulariter fulchrum, collectiuè pro plurali. Vatablus & Auenarius, interpretantur, sustentacula illa quæ solent esse ex vtraque parte ascensus cuiuspiam, quæ ex vtraque parte gradus sustinent, quibus manibus inniti solent ascendentes & descendentes. Acceperúntque id à Lyrano, & Strabo. Tremellius & Iunius, fulchrum, seu repagulum. *Synecdochicè pro ascensu repagulis vtrinque munito, quo à domo Regis ad Domum Dei ibatur. Sic enim accipiendum esse ostenditur 1. Chronicor. 26. 16. & 18. & 2. Chronicor. 9. 11. & 13.* In Paralipomenon verò dicuntur, *Messilloth*, *gradus*. Kimchius, Sanctes, & alij reddunt, *tigna*: sed non rectè, vt reor; Montanus, & Marinus, *eleuationes*. Vatablus annotat: *Doctiores interpretantur lequearia, vel ornamenta columnarum: nam vox Hebræa ab exaltando dicitur. In libro Regum fulchra. Messilloth igitur sunt illa adduamenta, quæ opponuntur laquearibus aut columnis ornamenti causa.* Forsterus, Auenarius, Schindlerus, *stratas*, seu *vias* reddunt. Forsan sunt, *corredores, ò galerias, ò balcones*. Petrus Comestor, *sedilia.* Tremellius & Iunius, *aggeres*, seu *aggestam viam.* Ergo eiusmodi fabricandis, vt etiam instrumentis musicis magnos Iunceos Indicos aptam materiam esse, perspicuum est. Verùm cunctis probè perpensis, in tanta rerum obscuritate, nihil certius & verius existimamus, quàm cum nostro Vulgato, ligna *Almughim*, vel *Algumim* esse *ligna thyina.* Et certè non dubito S. Ioannem Apocalyps. 18. 12. loca 3. Reg. & 2. Paralip. de lignis Almughim, & Algumim, vel respexisse, vel interpretatum, cùm dixit *omne lignum Thyinum.* Iam quæ sint ligna Thyina, elucidemus.

Rabbanus & Strabus in 3. Regum, 10. *Imputribilia, & spinosa in similitudine albæ spinæ, Thyina rotunda sunt, & candida.* Lyranus: *In libro de proprietatibus rerum dicitur, quod sunt ligna valde alba & polita, ita quòd imagines ibi resulteant.* Petrus Comestor: *Ligna thyina erant similia lignis Setim, & odorifera.* Hos secuti sunt Tostatus & Dionysius Carthusianus.

Franciscus Ribera in 18. Apocalyps. vers. 12. accuratè demonstrat ex Homero, Theophrasto, Plinio, Thyon, vel Thyion, vel Thyiam, certum & peculiare arboris odoratæ genus esse, vnde dicta sint in Scriptura sacra ligna Thyina. Theophrastus lib. 1. de Historia Plantarum, cap. 15. *Virent ex syluestribus perpetuò, iuniperus, smilax, thyia.* Et lib. 5. cap. 5. *Thyinum, quod Thyia ab aliis appellatur, nascitur apud Ammonis fanum, atque in Cyrenensi agro: forma cupresso similis, cum ramis, cum folijs, caudice, fructúque: vel potiùs, ceu cupressus siluestris. Copiosam vel vbi vrbs hoc tempore est, comperiri affirmant: atque etiam memorant, contignationes quasdam vetustissimas Thyæ: perdurat enim materies hæc incorrupta omnino. Radice huius arboris nihil crispius, eáque pretiosa opera conficiunt: simulacra ex iis sculpere solent.* Et lib. 5. cap. 3. De Macedonica materia ad ædificia: *Leuis enim est, & in operibus firmam rigiditatem habet, naturámque thyiæ.* Et lib. 4. cap. 1. *Montium cacuminibus, locísque algentibus Thyia nascitur, & excelsa quidem.*

Plinius lib. 13. cap. 16. *Nota etiam Homero fuit, Thyon Græcè vocatur, ab aliis Thyia. Hanc igitur inter odores vri tradit in delicijs Circes,* (Calypso, ait Homerus,) *quam deam volebat intelligi: magno errore eorum, qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt: cùm præsertim eodem versu, cedrum, laricémque vnà tradat: in quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theophrastus, qui primus à magni Alexandri ætate*

ſcribit, quæ circa vrbis Romæ quadringenteſimum quadrageſimum geſta ſunt annum, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quandamque immortalitatem materiæ in tectis contra vitia omnia incorruptæ. Radice nihil criſpius, nec aliundè pretioſiora opera. Præcipuam autem eſſe eam arborem circa Ammonis delubrum. Naſci & in interiore Cyrenaica parte. De menſis tamen tacuit: & aliàs nullius ante Ciceronianam vetuſtior memoria eſt, ex quo nouitia apparent. Alia eſt arbor eodem nomine, malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine, aliis expetitam, domos etiam decorans, nec dicenda verboſius. Citrum proculdubio intelligit, Thyium quoque dictam, de qua pretioſas menſas olim fecêre Romani. Vide eundẽ Plinium, cap. præced. & Macrobium lib. 3. Saturn. cap. 19. At perperam ipſe Macrobius ibidem, & cum ſecutus Hadrianus Turnebus Aduerſariorum lib. 18. cap. 4. Thyiam in Homero interpretantur Citrum, his verbis: *Nam & Homerus qui citream Thyion appellat, oſtendit eſſe odoratum pomum.* Verba Homeri ſunt, 5. Odyſſeæ.

—τηλόθι δ' ὀδμὴ
Κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει,
Δαιομένων—

Id eſt:

—procul verò odor
Cedrique fiſſilis, thyique per inſulam redolebat
Ardentium—

Hic enim thyiam arborem à Theophraſto, & Plinio deſcriptam intelligi, ſatis oſtendit Plinius ſuperioribus verbis. Sed qui nuper Commentaria in Homerum ſcripſit Ioannes Spondanus, nec errorem animaduertit: & in tranſlatione Latina, *thuriſque*, reliquit.

Athenæus lib. 5. cap. 10. deſcribens Aphrodiſium, id eſt, Veneris ſacellum, quod in naui Hieronis Syracuſani extructum fuit, inquit: *Materia tecti è cupreſſo, ianuarum, ex ebore & thya.* Budæus vertit, *ex odorata materia*, Delecampius, *è cedro* (potiùs, *citro*.) *Athlantica.* Sed cur in Athenæo propriè Thyinum lignum, ex arbore Thyia non accipiemus? De lignis Thyinis agit quoque Dioſcorides lib. 1.

Ergo aptè & commodè in locis ex Regibus, Paralipomenon, & Apocalypſi, poſſumus interpretari ligna thyina, quæ nimirum ſunt ex peculiari illa arbore Thyia à Theophraſto & Plinio deſcripta. At nihilominus quædam obſtant. Primum quòd Theophraſtus ait, eam apud Ammonis fanum, & Cyrenaicam naſci. Videtur quod non India. Sed Plinius explicauit, præcipuè ibi naſci: eùm & alibi poſſit. Secundò, Quòd à Plinio inter arbores Indicas non referatur. Retulit tamùm proprias Indiæ: hæc & Indica & Amonica, & Cyrenaïca. Tertiò, quòd Theophraſtus dicat, naſci in locis algentibus: eùm India ſit calidiſſima Sed idem Theophraſtus tradit, apud Ammonem & Cyrenem prouenire, quæ ſunt loca calida. Quartò, quia S Ioannes ait, & omne lignum thyinum: at huius thyiæ non ſcitur niſi vna ſpecies. Forſan ſunt plures. Quintò quòd neceſſe erat ligna thyina aduchi ex Ophir, cùm propius peti poſſent ex Cyrenaïca, & Ammonica. Forſan Ophiricea erant maiora, præſtantiora, & plura.

Ceterùm mihi rem penitiùs intuenti ſemper arriſit ſententia Antonij Nebricenſis, Tertia Quinquagena, cap. 5. ligna thyina in Scriptura à noſtro Vulgato generaliter dici ligna omnia quæ odorem optimum ſpirant, qualia ſunt cedrus, cupreſſus, iuniperus, thyia, & id genus alia, à Græco verbo θύω, id eſt, rebus odoratis ſuffio, odorem iucundum emitto: poſitúmque in Scriptura genus tantùm lignorum odoratorum, non determinatam alicuius arboris ſpeciem. Et quidem ſatis indicant verba Apocalypſis, *& omne lignum thyinum*, id eſt, omne lignum odoratum. Atqui ſic intelligimus ad Salomonem aduecta eſſe ex Ophir varia ligna thyina, id eſt, odorata, diuerſorum generum. Et vt preſſiùs rem ſtringamus, exiſtimo allata tunc ad illum Regem fuiſſe diuerſa genera lignorum odoratorum Ophiricæ regionis, ſeu Indiæ Orientalis propria, quæ nullibi alibi gentium naſcerentur, quibus ſanè ampliſſima illa terra abundat, ac inter alia ebenum quoque: cùm videamus noſtra etiam ætate à Loſitanis frequenter varia & præſtantiſſima, atque odorata ligna, nullibi alibi viſa, ea India ad pretioſiora quæque opera, ad nos importari. Et ſic ſimpliciſſimè capio verba ſacri contextus; *Non ſunt allata huiuſmodi thyina, neque viſa vſque in præſentem diem.* Equidem in India multas præſtantiſſimas, & odoratas arbores naſci, quæ alibi terrarum non proueniant, ex Theophraſto, Plinio, & recentioribus rerum Indicarum auctoribus, manifeſtius eſt, quàm vt demonſtratione ſit opus.

Conſultò diſtuli locum 2. Paralipomenon 2. verſ. 8. *Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano.* Eodem prorſus LXX. Hebræa ad verbum: *Et mitte mihi ligna Arazim, Beroſim, & Algummim de Libano.* Antonius Nebriſſenſis in Tertia Quinquagena cap. 1. hæc annotat: *Vulgò legitur: Sed & ligna cedrina, & arcentina, & pinea mitte mihi, antiqui* codices habent: *Sed & ligna cedrina, & cupreſſina, & archeutina, & pinea mitte mihi. Sed et quod eſt pinea in Hebræo nihil reſpondet.* Mirum quod ait de voce *cupreſſina*, hîc olim lecta, quod à nullo annotatum extat. Addit verò Antonius: *Sed cùm Hieronymus rectè ſit interpretatus Arazim in cedrina, rectè quoque Beroſim in cupreſſina, videamus an rectè verterit in Arceuthina Algummim, ſiue Almugim: nam vtrumque legitur, ex illorum conſuetudine, qui plerumque litteras & ſyllabas inuertunt. Quòd ſi rectè interpretatus eſt hoc loco, perperam in 3. Regum, cap. 10. tranſtulit thyina. Aut igitur in alterutro loco mendum eſt librariorum, aut in Paralipomenis ſpeciem pro genere poſuit: in tertio Regum ipſum tantum genus lignorum: Sunt autem ligna thyina, quæ odorem optimum ſpirant, qualis eſt cedrus, cypreſſus, & iuniperus, quæ nulla eſt arbor odoratior, dicta thyina à θύω verbo Græce, quod eſt odorem emitto.* Sed quod Antonius ait, *Beroſim* rectè à S Hieronymo interpretatum *cupreſſina*, ipſe viderit; cùm cupreſſina hîc ſit vox nihili. & Beroſim nullo pacto ſunt cupreſſi, & alioqui S. Hieronymus *Beroſim* abietes, vel ligna abiegna vertere ſoleat, & nullibi cupreſſina.

In loco verò 3. Regum, 5. verſ. 8. & 10. qui huic 2. Paralipom. 2. verſ. 8. propriè reſpondet, tam in Hebræo, quàm in LXX. & in Vulgato duo tantùm genera lignorum ponuntur, nempe *Arazim*, & *Beroſim*, hoc eſt *cedri*, *& abietes*: nec ibi vlla Algumim mentio. Ioſephus 8. Antiquit. cap. 2. hæc ipſa loca Regum & Paralipomenon recenſens, primum ait ab Hiramo miſſas trabes cedrinas, & cypariſſinas: inferiùs verò addit, miſſam cedri atque pinus materiem. Kimchius, & Sanctes in libro Radicum, hîc *Algumim*, *coralli*a interpretantur. Montanus, *breſilia*. Sà, *Pinea*, alij. *braſilio*,

ſeu

seu corallia. Vatablus annotat: *Docti inter Hebraeos dicunt vocem Hebraeam* Algumim *hic significare corallium: verùm doctioribus hoc non probatur, cùm de Libano loquatur, & corallium in mari nascatur, postea durescat in lapidem.* Et hæc est veritas.

Hic sanè locus, cur non fatear? vehementer me torsit semper. Nam si Vulgatus Latina verba ordine Hebræis respondentia posuit, non est dubium, quin hic *algumim*, *pinea* reddiderit. Sed quomodo alibi dixit *thyina*? facilè Montanus respondeat, diuersam vocem omnino esse *Algumim* quæ ponitur hoc loco, & quæ 2. Paralip 9. vers. 10. & 11. scribitur. Vide quæ ex illo auctore superiùs hoc ipso capite describebamus. Nec quiescit animus: nam numeremus verba: hic in Hebræo ordine ponuntur, *Arazim, Berosim, Algumim.* Noster, *cedrina*, *arceuthina*, *pinea*. De prima voce *Arazim* non est dubium, *cedros* significare. Quod verò *arceuthina* pro *Berosim* posuit, id quidem nouum in Vulgato, præter morem, & vnicum. Occurrit vox *Berosim* in Scriptura 19. vicibus tantum, in quibus omnibus locis Vulgatus semper *abietes* reddit, quatuor exceptis, 2. Samuël. 6. 5. vbi, *fabrefactis*, Psalm. 104. 17. *dux eorum*, & Nahum 2. 3. *agitatores*: & hic, vbi *arceuthina*: quod sanè mirum, cùm nec ipse Vulgatus alibi, nec Hebræi, nec vllus vnquam *Berosim*, *Iuniperos* significare tradiderit: sed vel *abietes*, vel *buxos*, vel *fraxinos*, & Leoni Iudæ *pinos*, vel *piceas*.

Suspicio sit, Vulgatum non eodem ordine reddidisse voces Hebraicas, vt sunt in Fonte, & pro *Arazim* dixisse *cedrina*, pro *Berosim pinea*, quòd pinea materia abieti sit similior, vt Theophrastus lib. 3. de Plantis, cap. 10. & Plinius lib. 16. cap. 10. disertè annotarunt: pro *Algumim* autem reposuisse *arceuthina*, id est Iuniperina, quæ est species ex præcipuis *Thyinorum*, hoc est, odoratorum lignorum. De Iunipero plura Plinius lib. 16. cap. 40.

Si in Vulgato vetera exemplaria quæ pro *pinea*, *thyina* legerent voce satis consimili, reperiri possent, cessaret omnis quæstio. In codicibus Caietani, pro *arceuthina*, legitur *archetina*, forsan *archethyina*, id est, *principalia*, & primaria thyina, ac si dicas, thyina præstantissima, thyina primæ notæ, quod instituto mirè congruit.

Vtcumque sit, tametsi demus *Algumim* 2. Paralipom. 2. vers. 8. diuersa esse ab *Almughim* 3. Reg. 10. vers. 11. & 12. & ab *Algumim* 2. Paralipom. 9. vers. 10. & 11. at *Algumim*, 2. Paralipom. 9. vers. 10. & 11. eadem prorsus esse, quæ *Almugim*, 3. Regum 10. vers. 11. & 12. siue metathesi, siue efformatione, tam certum est, vt delirium fuerit dubitare, cùm de vna eadémque omnino re, & de eisdem lignis vtrobique sermo sit.

Pineda lib. 4. de Reb. Salomonis, cap. 18. §. 2. num. marginali 2. extremo, & num. 5. initio: & lib. 5. cap. 5. §. 14. num. marginali 83. apertissimè ait, Vulgatum Interpretem 2. Paralipomenon, 2. vers. 8. *Algumim* reddidisse, *pinea*, & *arceuthina*. Quid hoc portenti? Et quid vulgatus fecit de *Berosim*? Vni voci *Algumim*, simul, & semel duo significata diuersorum generum in eodem Scripturæ loco dedit: & interim *Berosim* alget?

Dentes elephantorum, Simiæ, Paui.

CAP. XXXIV.

DEntes elephantorum. Hebr. vnica dictio *Senhabim.* Cajetanus simpliciter *elephantos* interpretatur. Ceterùm, Chaldæa, L X X. Vulgatus, & omnes miro consensu, *Senhabim*, dictionem compositam affirmant, ex *Sen*, id est, *dens*, & *habim*, elephanti. Vnus refragatur Pineda, sed malo cum pluribus sentire: præsertim cùm refellat ratione prorsus inualida. Sed ex qua lingua sit *Habim* pro elephantis, nemo hactenus expediuit: nisi cui forsan in mentem veniat, *Habim*, esse ex transposito *Baham*, vnde est *Behemah*, id est, bestia, & *Behemoth*, quo nomine certum est elephantum vocari Iob 40. vers. 10. vel sit ab *Abah*, quasi dicas, dentea desiderabiles, expetibiles, ob pretium scilicet, & præstantiam.

De elephantis Indicis Diodorus Siculus lib. 2. num. 89. *Habet India plurimos, maximósque elephantes, qui fortitudine etiam, ac robore excellant.*

Strabo lib. 15. pag. 485. de Indicis elephantis: *Onesicritus dicit eos ad trecentesimum annum viuere, raros ad quingentesimum: circiter ducentesimum robustissimos esse, in vtero gestare ad decennium. Maiores Libycis ac validiores, cùm ipse, tum alij perhibent, cùm proboscidibus propugnacula deiiciant, & arbores radicitus euellant.*

T. Liuius lib. 37. cap. 39. *Ne pari quidem numero Indicis Afri elephanti resistunt, siue quia magnitudine (longe enim illis præstant) siue robore animorum vincuntur.*

Q. Curtius lib. 8. rerum Alexandri: *Elephantorum maior est vis, quàm quos in Africa domitant, & viribus magnitudo respondet.*

Plinius lib. 8. cap. 11. *Elephantes fert Africa, vltra Syrticas solitudines, & in Mauritania: ferunt Æthiopes & Troglodita: sed maximos India.*

Solinus cap. 28. *Indicos elephantos Mauri timent, & quasi paruitatis suæ conscij, aspernantur ab his videri.*

Ælianus lib. 13. Hist. Animalium, cap. 8. *Ceterùm Indici elephanti nouem cubitorum altitudine, latitudine verò quinque habentur. Maximi illi qui Prasij appellantur. Secundi verò ab iis existimantur Taxilæ nuncupati.* Et lib. 17. cap. 29. *Indorum regem hostibus bellum inferentem, bellatorum centena millia elephantorum antecedunt: tum verò aliorum maximorum & fortissimorum tria millia subsequuntur, ad hostiles muros ipso incursu euertendos institutorum. Quum enim rex iubet, euertunt, idque pectorum suorum vi & impetu. Hoc se audiuisse Ctesias scribit: idémque Babylone se vidisse dicit, palmas ab iis ad moderatoris sui iussum, violentissimo impetu extirpatas.*

Arrianus in Indico Commentario multa de elephantis Indicis, eorúmque venatione admiranda, ex Strabone descripta commemorat.

Philostratus lib. 2. de Vita Apollonij, cap. 6. plura narrat de multitudine & magnitudine Indicorum elephantorum: ac inter alia: *Quanto autem equo Nysæo maior est Libycus elephas; tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici.*

Marcus tamen Paulus agens de insula Medaigascar, quam omnes aiunt esse insulam S. Laurentij sub ima Africa, lib. 3. cap. 39. hæc refert: *Produ-*

cit hæc insula plurimos elephantos, vt nulla in orbe sit regio, quæ plures illa habeat. Est in ea, & in alia insula, quæ Cuxibes vocatur, magna eboris mundinatio. Nam in toto orbe non putatur maior esse elephantinorum dentium copia, quàm in his duabus insulis. Sunt præterea in hac insula multa nemora sandalorum rubeorum, quorum gratia multa ibi fiunt mercantiæ. Iuuant hæc eorum opinionem qui Ophir, vel Tharsis in Africa ad Oceanum fuisse credunt, nempe Sophalam, aut Madaigascarem: vnde classes Salomonis aduexerent dentes elephantorum, & ligna forsan Brasilia.

Assentitur Marco Iulius Cæsar Scaliger exercitatione 204. cùm ait: *Notum est ex auctorum fide, Indicos elephantos esse maiores Afris. At iis qui in insula Maidegascar oriuntur, cedunt Indi.*

De elephantorum verò dentibus Plinius lib. 8. cap. 3. scribit: *Prædam ipsi elephantes in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tantò antiquior, & consuetudo meliùs, dentes. Quam ob rem deciduos casu aliquo, vel senecta defodiunt. Hoc solùm ebur est, cætero, & in his quoque quà corpus intexit, vilitas ossea: quamquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India reperitur. Cætera in nostro Orbe cessere luxuriæ.*

Hîc illud obiter noto, dentes elephantorum cornua appellasse quoque præter Iubam, M. Varronem lib. 6. de Ling. Latina: *Nam quos*, inquit, *dentes multi dicunt, sunt cornua.* Sed Iubam etiam refutat Philostratus lib. 2. de Vita Apollonij, cap. 6. Cæterùm Ezechielis 27. 15. *Carnoth sea. Cornua dentis*, vel *eboris*, nam *Den* simpliciter positum pro *ebore* extat 3. Reg. 10. 18. & cap. 22. 39. & Psalm. 44. 9. & alias.

Idem Plinius lib. 8. cap. 10. *Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua: sed tamen in extremis Africæ, quà confinis Æthiopiæ est, postium vicem in domiciliis præbere, sepésque in his, & pecorum stabulis pro palis, elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, auctore Gulussa regulo.*

Sed & Aloysius Cadamustus cap. 43. & 44. suarum nauigationum, de elephantis Africæ agens, hæc refert: *Vidi ego aliquando illic occisum elephantem perquam mediocrem, cuius dentium amplitudo palmos ternos excedebat, eminebat ad duos palmos, verùm palmus contectus carne maxillæ immergebatur, vt totus occultaretur, vt sunt aliorum radices dentium. Et quoniam eorum senecta dentibus cognoscitur, aiebant argumento dentium amplitudinis ferè dispicabilis, ipsum haudquaquam annosum fore, si conferatur aliis procerioribus, quorum dentes tantæ sunt magnitudinis, vt vicem postium suppleant, & pro palis sæpes muniant, teste Plinio. Et vt ipsi referebant, nonnullis eò amplitudinis crescunt dentes, vt duodecim palmarum mensuram excedant. Et licèt præfecerim, hunc elephantum, si spectentur cæteri, minimè fuisse conspicuum: erat tamen tantæ proceritatis, vt vnus plus carnium haberet, quàm tauri quinque nostri.* Et post alia subdit: *Donaui Principem* Henricum Lusitanum *dente palmorum duodecim mirè à natura exornato.*

His consentientia tradit Iulius Cæsar Scaliger Exercitatione 104. *Vidi equidem vnum dentem me longè proceriorem. Itaque Aloysius Mastus octonum pedum agnoscit. In Indicis historiis scriptum est, duos elephanti dentes dependisse pondo trecenta viginti quinque.*

Herodotus lib. 3. num. 97. de tributo quod Æthiopes pendebant Regi Persarum, inquit: *Tertio quoque anno munera portabant, portántque ad meam vsque memoriam, binos semodios auri rudis, & ducenos fasces ebeni, & quinos Æthiopes pueros, & vicenos grandes elephantorum dentes.* Plinius lib. 12. cap. 4. *Non omittendum id quoque, vicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita significauit Herodotus, Æthiopas eadem causa pendere solitos. Tanta ebori auctoritas erat. Vrbis nostræ trecentesimo decimo anno: tunc enim auctor ille historiam eam condidit Thuriis in Italia.*

Quod ad Simias attinet, abundat iis Africa, sed proculdubio Salomoni ex Ophir aduectæ magnitudine, specie, colore, pulchritudine, aliísque naturæ dotibus fuere eximiæ, cùm tanquam res planè insignes & singulares adsportarentur. Et sanè sunt Indicæ Simiæ mirabiles. Strabo lib. 15. pag. 480. *Dicunt esse in ea silua maximam ingentium cercopithecorum, id est, caudatarum simiarum multitudinem: adeo vt cùm Macedones aliquando multos in collibus quibusdam apertis vidissent ordinibus stare instructis, (nam id animal ad humanum accedit captum, non minus quàm elephantes) exercitum putauerint esse, & in eos tanquam hostes contenderint: à Taxilo autem, qui tum cum Alexandro erat, re cognita cessasse.* Et pag. 483. *Megasthenes auctor est, cercopithecos maximis canibus maiores, & totos albos præter faciem, quæ nigra est (cùm apud alios contrarium sit) cauda longitudine supra duos cubitos: cæterùm mansuetissimos esse, neque malignè insidiari, aut furari.*

Plinius lib. 8. cap. 21. *Orsæi Indi simias candentes toto corpore venantur.* Et anteà dixerat: *Cercopithecos nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles cæteris voce.*

Arrianus in Commentario Indico: *Ergo neque de simiarum magnitudine, vel quod pulchra apud Indos simia sint, vel quomodo capiantur, dicam: nota enim omnibus dixerim, præterquam fortasse, quod pulchra sint.*

Ælianus lib. 16. de Historia Animalium, cap. 10. *In Prasiis Indicis simiarum genus esse ferunt, humanis sensibus, & magnitudine Hircanorum canum: tum earum comam etsi naturalem, artificio tamen homini veritatis imperito elaboratam videri: tum barbam ipsarum speciem satyrica similitudinémque gerere, caudámque leoninæ similem spectari: reliquo corpore albas capite, & extrema cauda flauas esse.* Et lib. 17. cap. 25. *In India Clitarchus tradit, simiarum genera colore varia, & magnitudine præstantia oriri: tantámque earum in montibus multitudinem esse, vt vel Alexandrum Philippi filium magnis copiis septum ea frequentes perterrefecerint: quod arbitraretur se sibi insidiantem exercitum videre. Nam cùm Alexandro se ostenderunt casu, excelso & recto corpore erant.*

Philostratus in Vita Apollonij lib. 3. cap. 15. *Præterea & simiarum genus longè diuersum ab iis, quas apud piperis arbores inuenerant. Sunt enim hæ nigræ, villosæque, & paruis hominibus similes.*

Quin & Photius in Excerptis Indicis Ctesiæ: *Dicit Ctesias de paruis simiis, caudas quatuor cubitorum habentibus.*

Recentiores, M. Paulus lib. 3. cap. 15. de regno Basman in Iaua minore: *Abundat quoque regio ipsa diuersis simiis magnis & paruis, hominibus simillimis.*

Scaliger Exercitatione 204. *In India mediterranea ingentes corpore, audacia ciuiles, vltro citróque non solùm per agros, sed etiam per oppida in mercatibus, sine maleficio, aut offensione ciuium commeare.*

Tet

Tot earum sunt species, forma, colore, cauda, iubis, magnitudine differentes, vt non parum negotij facessat historia ordinem meditanti. Et vero videmus ex Orientali India Lusitanorum classibus deferri plurimos & pulcherrimos cercopithecos. Sunt quoque in Nouo Orbe Colonia innumeri, sed neutiquam magnitudine, forma, varietate, pulchritudine cum Indicis comparandi. De quorum solertia & ingenio affatim scripsit Iosephus Acosta lib. 4. Historiæ Noui Orbis, cap. 39.

Quos autem Noster Vulgatus dixit, *Pauos*, vel *Pauones*, Hebraicus fons vocat תוכיים *Thuchiiim*. Quam vocem Kimchius in libro Radicum ita enodat: *Thuchiiim. Dixit in eo Thargum, & Tauuasin: & Tauuas forsan quod vocant eum in lingua barbara Paon. Et sunt interpretantes Thuchiiim, animal quod vocant in lingua barbara Maimon.* Nos dicimus *Gato maimon*. De voce verò *Tauuas* Elias in Thisbi hæc annotat: *Thauuas, Esther 1. in versu, In diebus illis, cùm sederet Rex Assuerus, &c. Thargum Ierosolymitanum habet: Et e regione eius erat pauo aureus. Et Melachim 1. Simias & pauones. Thargum, ve Kophim, ve Tauuasin. Auis est quæ etiam in lingua Arabica Thauuas vocatur, & in lingua Italica Pauone, & in lingua Germanica Pfoben.* Proculdubio est Græcum Ταῶς. de qua voce vide Athenæum lib. 9. cap. 12. & in eum Casauboni Animaduersiones. Ergo Hebræi omnes, & Recentiores cum Chaldæo Paraphraste & Vulgato Interprete *Tinchiiim*, pauones esse affirmant. Hanc vocem LXX. in melioribus & frequentioribus codicibus omiserunt. Forsterus & Mercerus putant esse peregrinam. Iosephus 8. Antiquit. cap. 2. videtur exposuisse, *mancipia Æthiopica*. Forsan dicti *Thuchiiim* à *Toch*, id est, medium, quod pauones superbia & ostentatione semper in medio esse appetant, & ab omnibus videri. Hanc enim eorum esse naturam Plinius lib. 10. cap. 20. Ælianus de Animalium natura lib. 5. cap. 21. tradunt, & Philostratus de Heroicis, in Alexandro.

De Indicis Pauonibus Ælianus lib. 16. cap. 2. *Sunt & Pauones Indici maximi omnium.* Et lib. 13. cap. 18. scribit ali eos in hortis regum Indicorum. Et lib. 5. cap. 21. *Alexander Macedo eiusmodi aues apud Indos videns, earum admiratione commotus, in eos qui has occiderent, grauem pœnam constituit.* De Pauone Indico rem planè miram Ælianus lib. 11. cap. 33. narrat, quem tu consules: & aliam Athenæus lib. 13. c. 8.

Si augurandum sit, forsan sub Thuchiiim comprehensi quoque Psittaci, voce non penitus abludente, vti etiam Tremellius & Iunius exposuere. Nam hos quoque in ea nauigatione ad Salomonem allatos annotauit Tostatus in 2. Paralipom. 9. quæst. 5. Et forsan Vulgatus pauos generali vocabulo significauit aues versicolores & pulchras quæ in deliciis esse solent. Et quamuis Colonius Orbis plurimas eiusmodi aues mittat, at sunt Indici psittaci cæteris præstantiores, & pulchriores.

Plinius lib. 10. cap. 42. *Super omnia humanas voces reddunt psittaci quidem etiam sermocinantes. India hanc auem mittit: sittacen vocat, viridem toto corpore, torque tantùm miniato in ceruice distinctam. Imperatores salutat, & quæ accipit verba pronuntiat, in vino præcipuè lasciua. Capiti eius durities eadem quæ rostro. Hoc cùm loqui discit, ferreo verberatur radio: non sentit aliter ictus. Cùm deuolat, rostro se excipit, illi innititur, leuioremque se ita pedum infirmitati facit.*

Solinus cap. 55. *Sola India mittit Psittacum auem colore viridi, torqueque puniceo: cuius rostri tanta duritia est, vt cum è sublimi præcipitatur in saxum, nisu se oris excipiat, & quodam quasi præsidio vtatur extraordinariæ firmitatis. Caput verò tam valens, vt si quando addiscendum, plagis sit admonendus, (nam studet vt homines alloquatur) ferrea clauicula sit verberandus. Dum pullus est, atque adeò intra alterum ætatis suæ annum, quæ monstrata sunt, & citiùs discit, & tenaciùs retinet. Maior paulò segnior est, & obliuiosus & indocilis. Inter nobiles & plebeios discretionem facit digitorum numerus. Qui præstant, quinos in pede habent digitos, cæteri ternos. Lingua lata, multoque latior quam cæteris auibus: vnde perficitur, vt articulata verba penitus eloquatur. Quod ingenium ita Romæ deliciæ mirata sunt, vt Barbari psittacos mercedem fecerint.*

Arrianus in Commentario Indico: *Psittacos autem Nearchus narrat tanquam rem miram apud Indos nasci, & cuiusmodi auis sit psittacus describit, ac vocem humanam exprimere ait. Ego quoniam multas eius generis aues vidi, nonnullas etiam volantes, noui autem, nihilque de ea tanquam mirum narrabo.*

Ælianus lib. 13. de Animal: cap. 18. de regiis ædibus regum Indicorum: *Vbi etiam psittaci aluntur, & sursum deorsum vltrò citròque circù regem versantur. Nec psittacum idcirco Indorum quisquam, etsi eorum magna illic multitudo sit edit: quod eos sacros putent, & Brachmanes quidem ex auibus plurimi hunc æstiment.* Et lib 16. cap. 2. *Apud Indos intelligo psittacos aues nasci, quorum supra etiam nobis mentio facta est. Hi verba quæ didicerint, tanquam pueri reddunt, & sermonis imitatione humani loquaces euadunt.*

Apuleius 2. Floridorum: *Psittacus auis, Indiæ auis est: instar illi minimo minùs quam columbarum, sed nec colorum columbarum: non enim lacteus ille, vel liuidus, vel vtrumque subluteus, aut sparsus est: sed color psittaco viridis & intimis plumulis, & extimis palmulis, nisi quod sola ceruice distinguitur. Enimvero ceruicula eius circulo mineo, velut aurea torque, pari fulgoris circumactu cingitur & coronatur. Rostri prima duritia: quum in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut anchora excipit. Sed & capiti eadem duritia, quæ rostro. Quum sermonem nostrum cogitur æmulari, ferrea clauicula caput tunditur, imperium magistri vt persentiscat: hæc ferula discenti. Discit autem statim pullus vsque ad duos ætatis suæ annos, dum facile os vtique conformetur, quum tenera lingua vti conuibretur. Senex autem captus, & indocilis est, & obliuiosus. Verùm ad disciplinam humani sermonis, facilior est psittacus qui glande vescitur, & cuius in pedibus, vt hominis quini digituli numerantur: non enim omnibus psittacis id insigne, sed illud omnibus proprium. Quo eius lingua latior quam cæteris auibus, eo facilius verba hominis articulantur, patentiore plectro & palato. Id verò quod didicit, ita similiter nobis canit, vel potius eloquitur, vt vocem si audias, hominem putes.*

Photius in Excerptis Indicis Ctesiæ: *De aue psittaco, quam lingua humana, & voce præditam esse dicit, corui magnitudine, & rostro purpureo, barbamque gestare nigram, collum habere cæruleum, quemadmodum cinnabari: loquique ipsam Indicè, vt hominem, nec non Græcè, si Græcum sermonem docta fuerit.*

Memorabile est quod Olympiodorus Historicus in Eclogis apud Photium, *Refert de psittaco, quorum annos ipse viginti vixerit, vt nullam ferè humanarum actionum, quam non imitaretur, omiserit. Saltabat enim & canebat, & suo quemque nomine compellabat: aliáque id genus exprimebat.*

Nec

Nec absimile quod Cælius Lectionum Antiq. lib. 3. cap. 32. narrat, his verbis: *Cæterum nec silebo parte hac miraculum insigne nostris visum temporibus: Psittacus hic fuit Ascanij Cardinalis Romæ aureis centum comparatus nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò verbis Christianæ veritatis symbolum integrè pronuntiabat, perinde ac vir peritus enuntiaret. Quod quia præclarum est, ac dictu rarissimum, non fuit concilium transilire per incuriam.* Nec minùs miranda sunt quæ quotidie ab psittacis in hoc genere per Hispaniam fieri videmus, quorum magna est copia: nam & Hispanica disticha canunt, & prætereuntes propriis nominibus compellant, tam clarè & expeditè, vt putes homines loqui. Sed & recentiores auctores qui res Indicas tradidêre, mira de Indicis psittacis narrant.

Ergo ex his quæ hactenus de mercibus pretiosis ex Ophir ad Salomonem allatis copiosè diximus, magnum argumentum eruitur eas propriæ et ex India Orientali adsportatas fuisse: præsertim cùm dentes elephantorum non potuerint ex nouo Orbe Colonio deuehi, vbi nulli vnquam elephanti sunt visi. Nec est verisimile Salomonem relicta viciniori India, rerum omnium præpotissimarum beata copia, inclyta, nauigationem longissimam laboriosissimam, adde, vt est certius, tunc incognitam, aut saltim non adeò exploratam suscepisse. At de his satis, nec libet argumentis & solutionibus sine numero belligerare. Nunquam crediderim Ophir ad quam Salomon classes mittebat, esse Peru, aut Nouam Hispaniam, aut aliam noui Orbis Occidui regionem. Refutarunt eam sententiam quòd Ophir sit Peru, Pererius lib. 3. Comment. in Genes. Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 13. & 14. Pineda in Iob 28. vers. 16. Bertadius tom. 1. Hist. Euang. lib. 5. cap. 11. Henricus Salmuth in Nouorepertis, titulo 1. de Nouo Orbe, Augustinus Torniellus in Annal. anno mundi 3043. num. 7.

Ophir esse regionem Indiæ Orientalis.

CAP. XXXV.

MOses Genes. 10. 29. inter primarios posteros Sem, ac filios Iectan, recenset Ophir & Heuila. Atqui de Ophir, & Heuila, & aliis filiis Iectan, ibidem à Mose commemoratis Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 7. hæc ait: *Hi à Cophene flumine India, ad Assyriam vsque habitant.* Quæ si versa sunt, videntur Ophir & Heuila nihil ad gentes quæ inter Indum & Gangem incolunt, pertinere: cùm ex Strabone lib. 15. Plinio lib. 6. cap. 21. Arriano lib. 4. rerum Alexandri, Philostrato lib. 2. cap. 3. & 4. constet, Indum vltra Cophem, seu Cophenem esse, ipsúmque Cophenem esse veluti terminum Occidentalem Indiæ. Ergo si Ophir & Heuila à Cophene flumine, retro ad Assyriam vsque habitarunt, terras citra Occidentales Indiæ terminos Syriæ propriores incoluisse videntur.

Sed existimo codices Iosephi in damno esse: nam S. Hieronymus in Traditionibus Hebraïcis, ea ipsa Iosephi verba recensens, ait: *Possederunt autem à Cophene fluuio omnem Indiæ regionem, quæ vocatur Ieria.* Et in locis Hebraïcis: *Ophir, sicut in Regnorum libris legimus, est insula vnde aurum afferebatur Salomoni. Fuit autem vnus de posteris Heber, nomine Ophir, ex cuius stirpe venientes à fluuio Cophene vsque ad regionem Indiæ, quæ vocatur Ieria, habitasse refert Iosephus: à quo puto regionem vocabulum consecutam.* Sed & de Heuila fratre Ophir idem S. Hieronymus in Locis Hebraicis ait: *Sed & vnus de minoribus Noë, Euila dictus est: quem Iosephus refert cum fratribus suis a flumine Cophene, & regione India, vsque ad eum locum qui appellatur Ieria, possedisse.* Imò & Iosephus ipse eodem cap. 7. paulò anteà dixerat: *Semæ verò tertio Noë filio filij fuerunt quinque, qui Asiam vsque ad Indicum Oceanum incoluerunt, ab Euphrate propagandæ ditionis initio facto.* Et S. Hieronymus in Traditionibus, de eisdem filiis Sem: *Hi ab Euphrate fluuio partem Asiæ vsque ad Indicum Oceanum tenent.* Et S. Epiphanius in Anchorato, colum. 1022. ait, filios Sem obtinuisse à Perside & Bactris vsque ad Indiam. Ex quibus perspicuum est, Iosephum, S. Hieronymum, S. Epiphanium existimasse Ophir & Heuila, cum aliis fratribus tenuisse regiones à Cophene flumine, vlterius versus Orientem, nempe ipsam propriè dictam Indiam: & non à Cophene retro versus Occidentem ad Assyriam, vt mendosa proculdubio Iosephi lectio significat. Nec dubitamus, cum consensu omnium, Iosephum, & S. Hieronymum Cophenem amnem statuisse terminum Occidentalem regionum quas habuerunt, Ophir, & Heuila, & alij posteri Iectam: non Orientalem.

Illud quoque manifestè liquet, S. Hieronymum in Iosepho non Assyriam, sed Ieriam legisse: sed cùm Ieria sit nihili vocabulum, nec apud vllum auctorem inter Indiæ regiones nominetur: non dubito, in Iosepho S. Hieronymo restituendam veram lectionem, nempe *Seriam*, vel *Sericam*, vnde *Seres* populi Orientis, cunctis Geographis celebres. Atqui in Iosepho facili lapsu, ab indocto librario pro σηρίας, vel σηρικας, quæ erat vera lectio, videtur positum συρίας id est, Syriam, vel Assyriam. Quid si in Iosepho, *Sophiram?* Ortelius in Theatro, in Tabula Indiæ hæc annotat: *India in duas regiones Gange flumine interluente dirimitur: quarum altera quæ Occidentalis est, Intra Gangem dicitur: altera ad Orientem magis, Extra Gangem cognominatur. In sacris voluminibus illam Euilath, hanc Seriam vocitatam legimus, Dominico Nigro teste.* Vbi nomen Seriæ in Scriptura? nisi forsan in his locis Iosephi, & S. Hieronymi. Melius dixisset Ophiriam.

Illud igitur auctoritate Iosephi & S. Hieronymi habemus Ophir esse Indiæ regionem sic dictam ab Ophir filio Iectam, qui primus eam incoluerit. Et quidem sustulit omnem dubitationem sacrata Vulgati auctoritas, qui perspicuè Iob 28. 16. Ophir Indiam est interpretatus: nam quod in Fonte ad verbum est: *Non æstimabitur in massa* (auri) *Ophir,* ipse reddit: *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus.* Verùm vt certum est, non totam Indiam esse Ophir, sed certam eius partem: nam Heuila, aliique fratres Ophir, alias Indiæ regiones tenuerunt, quas de suis nominibus appellarunt: ita diligenter perquirendum est, quænam Indiæ regio dicta sit Ophir.

Ioannes Reuchlinus in Hebraïco Lexico hæc habet: *Ophir filius fuit Iectan de stirpe Sem, cuius cognatio in Oriente habitauit, vt Genes. 10. Quando diuisæ sunt terra & insulæ secundum familias filiorum Noë. Vnde Iectam cum liberis suis fertilissimum Indiæ fluuium Gangem, & proximam illi terram omnium ditissimam possedit. Eius duo filij Ophir & Heuilah largissimas auri fodinas sortiti sunt: quapropter regiones illæ nomina sumpserunt à duobus illis*

dominis & possessoribus suis Ophir & Heuilah, vt Genes. 2. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilah; vbi nascitur aurum, & aurum terra illius optimum est. De altero scribitur 3. Regum, 9. Misitque Hiram in classe illa, &c. qui cùm venissent in Ophir, sumptum inde aurum, &c.

Ioannes Fursterus in Lexieo: *Ophir filius Iectan qui fuit nepos ipsius Sem, fratrem habuit Hauila: atque illi duo fratres incoluerunt India regiones ad Gangem fluuium, qua ipsorum nominibus appellata, auri fuerunt, & lapidum pretiosorum ditissima: sicut de Hauila extat testimonium Genes. 2. Nomen vnius fluuy Phison, & ipse est qui circuit totam terram Hauila: vbi est aurum, & aurum terra illius est optimum. Deinde auri in Ophir mentio fit, cùm alibi sæpius, tum 1. Regum, 9. &c.* Eadem totidem verbis Mercerus in Thesauro ex Forstero describit.

In Paradiso claris argumentis demonstrauimus, Heuila esse Indiæ regionem: & coniecturabamus esse Gangaridam regionem, seu Bengalam, qua Ganges in Sinum Gangeticum exonetat, sono etiam vocis applaudente. Quæ nostra coniectura non admodum probata est Bernardo Aldrete Antiquitatum Hispanicarum & Africanarum lib. 3. cap. 9. magísque putat esse Chaul prope Dabul in regno Decan, non longè à Gange. Sed si nos non fallunt Ortelius in Theatro & Mercator in Atlante maiore, vterque nostri sæculi Ptolemæus, in Tabulis Geographicis Indiæ, ducentas, & quinquaginta ferè leucas abest Chaul à Gange. Adde, quòd Chaul vrbs tantum est, non regio aut prouincia, vt Heuila, & Bengala.

Iosephus de Ophir regione ad quam Salomonis classes nauigabant, lib. 8. Antiq. cap. 2. hæc scribit: *Quin & classem Rex* Salomon *in Ægyptio Sinu ædificauit, in quodam loco ad Mare Rubrum, qui nominatur Asion gaber. Hac nunc Berenice vocatur, non procul ab Elana vrbe, quæ regio tum in Hebræorum ditione censebatur. Et in hac quoque classe munificentia Iromi Regis amici fuit vsui. Viros enim gubernatores, & nautica rei peritos & misit quoquot voluit: qui nauigantes cum regiis procuratoribus in regionem India, olim Sophiram, nunc auream terram nominatam, aurum illi adferrent. Hi collectis circiter quadringentis talentis, retrò ad Regem sunt reuersi.* Et post. 2: *Per idem tempus allatis ex aurea, sicut vocant, Terra gemmis, & lignis pineis, &c.*

Theodoretus in 3. Regum, quæst. 31. *Quid est Ophir? Est quadam regio Asia, quam Geographi nominant Auream.*

Procopius Gazæus in 13. Isaiæ, pag. 221. *Est verò Sophir India regio, in qua pretiosos lapides aiunt reperiri.*

Olympiodorus in 28. Iob. *Sophir regio est apud Indos, in qua tum pretiosi lapides, tum præstantissimum aurum procreatur.*

Rabbanus & Strabus in 3. Regum, 9. *Ophir nomen Prouincia in India, ab Ophir vno de posteris Heber nominantur: qua & terra Aurea appellatur.* Eadem Comestor, Lyranus, Tostatus.

Sed quid est quod Iosephus, & Græci plerique Patres pro Ophir dicunt Sophir, aut Suphir? Nimirum secuti Septuaginta Interpretes qui pro Ophir legunt Sophir 3. Regum, 9. vers. 28. & cap. 10. vers. 11. & cap. 16. & 2. Paralip. 8. vers. 14. & cap. 9. vers. 10. & Isaiæ 13. vers. 12. Vbi etiam S. Cyrillus, *lapidem ex Sophir*, interpretatur, *Lapidem Indicum.* Drusius lib. 11. Obseruationum, cap. 9. existimat librarij mendum esse in LXX. sic enim ait: *Constat in* LXX. *errorem esse in scriptura vulgata: neque mihi dubium, quin causa erroris fuerit librarius littera ξ, qua in se continet duas consonantes, videlicet κ, & σ, quarum posterior, vt solet, coaluit cum dictione sequenti. Nihil proclinius. ἐξ ὤφειρ, ἐκ σώφειρ.*

Ergo Ophir, vel Sophir Iosephus, Theodoretus, Rabbanus, Strabus, & alij Indiæ regionem, quæ Aurea terra nominetur, esse affirmant. De Aurea Terra, vel regione Indiæ, Arrianus in Periplo Maris Erythræi extremo: *Post hac loca versus Ortum nauigantibus, & habentibus à dextris quidem Oceanum, à sinistris verò reliquas partes exteriores, occurrit Ganges, & qua circum illum extrema Orientis Continens, Aurea dicta Circa illam est Ganges maximus India fluuius. Feruntur praterea eisdem in locis aurifodina esse.* Et Ptolemæus lib. 7. cap. 2. *Super Argenteam autem regionem, in qua multa esse dicuntur metalla non signata, superiacet autem Aurea regio, Besyngitis propinquans, qua & ipsa metalla auri quamplurima habet.* De aurea verò Chersoneso agit eod. loco: & Stephanus Byzantius de Vrbibus, annotat Auream Chersonesum in India extra Gangem à Martiano Geographo commemorari.

Sciendum tamen Auream regionem diuersam longè statui à Ptolemæo ab Aurea Chersoneso, vt manifestè liquet ex eodem cap. 2. libri 7. & Vndecima Asiæ Tabula. Aurea enim regio ponitur ab eo supra Argenteam regionem vltra Gangem: cùm Aurea Chersonesus multò vlteriùs versùs Orientem & Meridiem ab eodem constituatur: nimirum inter Gangaridum regionem, hodie Bengalam, & Auream Chersonesum, interiacent regiones Argentea, Aurea, Besingites, Lectores. Et verò Aureæ Continenti eundem propemodum situm quam Ptolemæus, etiam Arrianus assignare videtur. Auream Chersonesum Mercator insulam Iapan esse existimauit. Vide eius de ea re disputationem apud Stukium in scholiis Peripli Erythræi, pag. 102. Sed omnes ferè aiunt esse Malacham. At Ortelius in Theatro: *Mihi*, inquit, *Samotra videtur. Insulam esse ignorauit antiquitas: quia minimè à Græcis aut Latinis circumnauigata.* Quod quidem valde probo. Vnde Ortelio, Lectorum regio Ptolemæi, potius erit Malacha. De Aurea Chersoneso plura obseruauit Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 98.

Si in Ptolemæo & Arriano locorum situs rectè & verè descripti sunt in terris tunc non admodum cognitis, Aurea regio videtur esse Pegu, aut certè non longè abesse: quod etiam annotauit Gaspar Varrerius in Commentario de Ophirica regione. Quocirca si Ophir est Aurea Terra, vt vult Iosephus, cui plurimi assentiuntur, facile intelligimus, Ophir esse opulentissimum, & ditissimum regnum Pegu. Gaspar Varrerius qui hæc exquisitè peruestigauit, inquit: *Quapropter omnem illam oram, qua Pegusiis, Malaca, & Somatra continetur, apud diuinam Historiam Ophiram regionem esse appellatam, facilè contenderim, ob locorum vicinitatem, quam inter se habent: nam ora ea maritima à Sinu Gangetico in Pegusium, hinc autem in Malacham excurrit.* Quam ego sententiam non possum non vehementer probare. Sed referamus breuiter recentiorum eadem de re sententias. Reuchlinus, Fosterus, Mercerus in Lexicis aiunt Ophir esse regionem Indiæ non procul à Gange. Honcala Genes. 10. cum S. Hieronymo, regionem Indiæ asserit. Ribera in 1. Ionæ: *Ophir autem*

tem insula est nobilissima & maxima, quam veteres falsò existimarunt esse peninsulam, & Chersonesum; supra quam insulam in Continente est vrbs Malacha, ad Septentrionem, & regnum eiusdem nominis. Hodie aut Zamatra dicitur.

Ferretius in 13. Isaiæ, vers. 12. *Ex Ophir autem loco Orientali effodi optimum aurum, testis est Moses.* Adamus Sasbout in eundem Isaiæ locum: *Est autem Ophir insula India, ex qua aurum laudatissimum euehebatur.* Matthias Bredembachius in Psalm. 44. *Erat autem aurum optimum, ex Ophir India regione aduectum, cuius fit mentio 3. Reg. 9.* Peterius lib. 3. Comment. in Genes. regionem Indiæ esse astruit. Maffeius lib. 1. Rer. Indic. *Altera in Ortum spectans ora, à Comorino tractu, per Bengala fines, quà Ganges in Oceanum influit: pérque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir ac Tharsis, quidam haud sanè absurdis coniecturis existimant:) desinit in Auream Chersonesum: qua in regione pranobile emporium Malacha visitur hodie.* Et lib. 16. *Ex Bonferri Franciscani postea litteris de origine Pegusiorum acceptum, stirpem eos ab Iudais exulibus ducere, qui ab Salomone dominati ad Ophiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint.*

Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 13. *In Orientali potiùs India, quàm in Occidentali Ophir esse existimem.* Agellius in Psalm. 44. vers. 9. *Ophir regio est India optimi auri ferax.* Fungerus in Trilingui Etymologico: *Ophir à Iosepho Iudaic. Antiquit. lib. 8. cap. 2. perhibetur fuisse Aurea Chersonesus, in India sita supra Gangem, Ortum versus, iuxta Sinum quem Magnum appellant.* Laurentius Ananias in Fabrica mundi, tract. 4. existimat esse insulam Malachæ vicinam, nempe Samarram, Barradius tom. 1. Historiæ Euangelicæ lib. 5. cap. 11. *Crediderim ergo Ophir esse regionem Orientalis India, ab Ophir filio Iectan, sic dictam.* Et posteà de rebus pretiosis ad Salomonem aduectis: *Hac omnia deferebantur ex terra Ophir, siue Tharsis, hoc est, ex Insula, quam Samarram nos appellamus, ex Pegu, & Malacha, qua Aurea Chersonesus vocatur. Vbi eboris, aurique magna copia.* Emanuël Sa in 3. Regum, 9. vers. 28. *Ophir, hodie dicitur Peru: vel est Angola: vnde Lusitanis multùm auri. Hieronymus epist. 140. locum putat esse in India. Quidam Malacam credunt, aly insulam prope Malacam, qua hodie Zamatra vocatur.* Christophorus Castrus in Ieremiæ 10. numero 15. *Ophir sunt qui existiment esse insulam Malaca propinquam Zeffalam, vel Zamatram: aly Taprobanam, miris modis a priscis celebratam.* Zeffalam Malacæ propinquam? Apagè. Nam est immane interuallum, ab ima Africa ad extremam Indiam.

Tornellus in Annal. an. mundi 3041. num. 8. *Magis placet illorum sententia, qui Ophir inter Orientales India regiones ponunt. Qua verò fuerit ista regio, non est omnino clarum. Quidam enim opinantur fuisse insignem illam insulam, qua nunc Somatra, antiquitus verò & communiter putant Cosmographi, Taprobana dicebatur. Aly autem non insulam aliquam, sed illam India regionem quam Ptolemaus Geographia lib. 7. in Tabula Asia 11. Auream Chersonesum vocat: nunc autem Malacam appellant. Et hoc videtur magis congruere.* Ioan. Buxtorfius in Lexico Hebr. *Ophir, proprium nomen viri Genes. 10. 29. item regionis cuiusdam India, auri pretiosi ditissima, 1. Reg. 9. 28. quam Iosephus lib. 8. cap. 2. dicit olim Sophiram, nunc auream terram appellari.*

Andreas Capella in 20. Ierem. vers. 9. *Ophir regio quadam, qua vt refert Iosephus lib. 8. etiam Aurea Terra nuncupatur.*

Ioan. Maldonatus in Ieremiæ 10. vers. 9. *Regio Ophir, qua, vt videtur Iosephus sentire, erat aurea Chersonesus.*

Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 98. *Constat Auream Chersonesum cognominatam ob auri magnam vim, qua in illa nascitur. Quidam, vt Iosephus, existimarunt hanc esse regionem, illam Ophir, ex qua sacra litera testantur, magnam auri optimi copiam Salomoni fuisse aduectam. Aly tamen volunt Ophir esse Cephalam: aly regionem Pegu hodie dictam: nonnulli Taprobanam, siue Sumatram: qua omnes auro abundant.*

Franc. Iunius, & Tremellius Emanuel in Notis ad 3. Reg. 9. aiunt, *Ophir esse Auream Chersonesum, vt explicat Iosephus.* Valentinus Schindlerus in Pentaglotto: *Ophir filius Iectan, ex posteris Sem: vnde Ophir regio India auro abundans nomen accepit: qua & Aurea Terra, teste Iosepho, libro 8. Antiquitatum. Inde quoque aurum Ophir.*

Henricus Salmuth in Nouorepertis, Titulo 1. de Nouo Orbe: *Quapropter verosimilius est, Salomonicam classem ad terram Ophir dimissam, ad Taprobanem, Malacham, Auream Chersonesum, aliásque Orientis auriferas terras nauigasse. Nam Taprobanem olim Auream Chersonesum à quibusdam auctoribus: ab aliis verò Ophir dictam, ex qua Salomon opum suarum magnitudinem implesset, etiam Ioannes Linschoten tradit in Nauigatione India Orientalis, cap. 19.* Verba Ioannis Hugonis Lintscotani cap. 21. sunt; *Insula qua olim Taprobana nomine insignis fuit, hodie Sumatra dicta: à quibusdam verò Historicis Chersonesus Aurea appellatur. Sunt qui dicant, Ophir esse, vnde Rex Salomon aurum templo adificando acceperit: qua de re in sacris litteris agitur.* Extat eius Nauigatio 2. Part. Indiæ Orientalis.

Nec dubitari potest, tametsi Salomonis classes propriè & destinatò Ophiricam regionem petissent, alia quoque vtriusque Indiæ ditissima emporia in itu & reditu Ophirico frequentasse, nimirum insulam Zeilam, Bengalam, & id genus terras, vnde res pretiosissimas deuehere potuerint.

E re erit, vestigia quædam Ophiricæ Salomonis nauigationis in Indiam, post multa sæcula relicta, à quibusdam obseruata hic inserere. Iosephus Barbarus Patritius Venetus, qui se affirmat anno Domini 1471. legatum à senatu Veneto missum ad Asimbeium Vsumcassanum Persarum regem, in Persico suo Itinerario agens de Armuzia, aliísque portubus Indicæ nauigationis hæc prodit: *Vnius illinc* (nempe à Camara vrbe) *dies itinere distat pons quidam, qui supra Bendamyrum latissimum fluuium extructus est. Pontem hunc Salomonem ad Oumaia villam adificasse ferunt. Mons illi vicinus rotundus quidam est, qui ab vno latere disruptus esse videtur: ad eundem accessus sex passus in altitudinem tendit. In summitate montis planities est: circum autem circa columna quadraginta, qua Celminar appellantur, quod nostro idiomate quadraginta columnas significat. Harum qualibet viginti brachiorum longitudinis est, crassa verò adeò, vt tres circumplecti homines eam possint: quadam ex his destructa iam sunt. Et ex hoc colligi potuit, adificium aliquod splendidum quondam ibi fuisse. Posteà supra planitiem illam saxum est solidum, in quo exculpta plurima hominum sunt imagines, gigantum instar procera: & supra omnes has figura in circulo vna similis ist nostris, per quas Deum*

Patrem

Patrem intelligimus, eiusdémque in manu globum fingimus: & supra eam alia sunt sculptura parua in opposita figura cuiusdam hominis, arcui incubantis, qua Salomonis repræsentare personam dicitur: inferius alia multa sunt, qua maiores suos supra tenent: atque inter minores illas figura quadam est, qua in capite Papalem gestat mitram: hac brachium extensum, manúmque apertam habet, quasi benedictionem illis, qua infra sunt, impertitura: ea autem vniuersa eam respiciunt, videntúrque certissimè atque auidè benedictionem expectare. Paulo antè figura quadam grandis, equestrísque est, qua hominem præ se fert robustum, & validum: & hanc dicunt esse Samsonem. Eam penes figura sunt alia innumerabiles habitu omnes Gallico vestita, capillis longis. Ac omnes quidem illa figura statura sunt media. Duorum illinc dierum itinere villa quadam distat Thimar dicta: & ab eadem simili rursum spatio alia quadam villa, vbi monumentum quoddam exstructum est, in eadémque sepultam Salomonis matrem esse dicunt. Supra hoc capella facta, & in pariete illius characteres Arabici ad hunc modum expressi: Mater Sulcimen, *hoc est*, Mater Solomonis. *Locus ille ab incolis indigitatur*, Messeth Sulcimen. *Quod nos Templum Salomonis esse dicimus. Porta illius Orientem versus spectat.* Hactenus Iosephus. Exscripsit eadem ex Iosepho Petrus Bizarus Sentinas lib. 12. Persicæ Historiæ Non possum in hac narratione, si vera est, aliud intelligere, quàm nautas illos Salomonicæ classis, & Ophiricæ nauigationis, eo in loco & matri Salomonis honoris gratia cœnotaphium exstruxisse: & Salomoni monumentum aliquod. Nam alibi sepultis, alibi cœnotaphia etiam cum inscriptionibus construi solita, docet Dionysius Halicarnasseus Romanarum Rerum lib. 1. vbi de variis Æneæ sepulchris disserit. Et sunt ea de re plura obseruata Ioanni Kirchmanno lib. 3. de Funeribus Romanorum, cap. 27.

Ferdinandus Mendez Pintus Peregrinationis suæ cap. 20. agens de regno Campar, quod est in ora Samatiæ opposita continenti Malachæ, inquit: *Affirmant indigena ex propriis gentis Annalibus, in hoc regno habuisse Reginam Saba ades commercij: vnde asserunt quendam eius in rebus Agentem, cui nomen erat Nausem, misisse ad illam ingentem auri summam: quam illa postmodum Salomoni donauerit ad Templi fabricam, & ornatum.* Hæc ille. Forsan Salomon exemplo Reginæ inuitatus, Ophiricam nauigationem aggressus est.

Et quidem nostra de Ophir sententia illustratur quoque haud dubiè Eupolemi vetusti Scriptoris auctoritate, qui apud Eusebium lib. 9. Præparationis Euangelicæ, cap. 4. de Dauid rege hæc narrat: *Itaque comparasse ipsum æris, argenti, auri talenta non pauca: lapides etiam, & ligna cupressi atque cedri: naues enim cum præparasse in Achanis Arabia ciuitate, misisséque in Insulam Vrphen in Rubro Mari positam, auri metallis abundantissimam: vnde in Iudæam innumerabilia penè pondo auri delata fuisse.* Hæc ille. Nec mirum exoticum auctorem non penitus res Iudaicas perspectas habuisse: & Ophiricam Salomonis nauigationem Dauidi patri adscripsisse. Nam Vrphen insulam Ophir ipsum significasse, non est cur ambigamus. Rectéque dixit positam in Rubro Mari: siquidem Erythræum, seu Rubrum Mare antiquis dici Oceanum magnum ab Æthiopia vsque interiorem Indiam & Auream Chersonesum in Paradiso cap. 49. abundè demonstrauimus: & ex vno Arriani Maris Erythræi periplo, id facilè colliquescit. *Tironem*, inquit Scaliger in Guilandinum, *in litteris admodum esse oportet, qui de hoc dubitet.*

Sed vt hoc etiam auido lectori adiiciamus, ipsum expendere velim, num Ophir, sit *Vppara* consentiente voce, quod Arrianus in Periplo ait esse Indiæ emporium, Suppara habet Ptolemæus lib. 7. cap. 1. sed fortasse legendum Vppara, vt in Arriano. Ex situ locorum videtur Vppara fuisse vltra Calecuth, non longo tamen interuallo. Verùm à communi de Ophir sententia non recedo.

Pretiosas merces quas Ophirica nauigatio importabat, optimè conuenire iis terris India, in quas tunc naues Salomonis nauigasse diximus.

CAP. XXXVI.

DE extrema India Dionysius Alexandrinus in Periegesi:

Indorum felix se porrigit vltima tellus:
Horum pars auri venas, ortúmque requirens,
Vomeribus curuis diteis proscindit arenas:
——aliísque vefellos
Cura est argenteos elephantûm radere dentes:
Vestigant alij torrentum littora, propter
Berylli glaucum lapidem, nitidine adamantis
Lumina, vel viridis pulchram fulgoris Iaspin,
Aut glaucum lapidem, rutila cum luce topazis,
Aut amethystum ridentem lene ruborem.
Omnigenas quippe edit opes hæc terra Colonis.

Sed de regno & terra Pegu, quam propriè existimamus esse Ophir, Ludouicus Vartomannus lib. 6. suæ Nauigationis, cap. 15. hæc prodit: *Ibi perpauci sunt elephantes, reliqua verò animalia, & auium genera complura illic conspiciuntur. Habent præsertim psittacos vocaliores, quàm vsquam alibi offenderim, eosdémque pulchriores. Sunt item ibi proceriora ligna, fabricandísque ædibus aptiora, quàm viderim vnquam. Inueniuntur ibi feles, qui vnguentum illud fragrantissimum gignunt, quod vulgo Zibellum dicitur, Mittit memorata vrbs præter monilia, præsertim pyropos. Illud etiam noueritis in vrbe præfata adamantes grandiores, margaritásque longè plures esse, quàm apud nos.* Et cap. 16. de diuitiis Regis Pegu inquit: *Omnium tamen est ditissimus. quippe qui tanto monilium cultu, & cum primis pyropum exornatur, vt vel maxima vrbs tanti non valeret, quanti sunt gemmæ, vniones, margaritæ, & id genus lapilli pretiosi, quibus is elegantissimè honestatur. In digitis verò condalia, & gemmæ nitent, crura autem bracteæ ex purissimo auro longè insigniunt, intercursantibus pyropis mirandum in modum micantibus; vt breue faciam, manus, lacertos, auresque omni genere monilium onustas circumfert, adeo vt aures pondere gemmarum appenso, pendula ad medium palmum conspiciantur: propterea fit, vt si quispiam tenebricosa nocte regem conspicatus fuerit, non aliter illi lumen clarissimum illuceat, quam si Phœbus ipse radios suos vibrauisset.*

In Regione Aurea constituit Ptolemæus lib. 2. cap. 2. *Triglyphon*, vel *Triglypton regiam quod & Trilingum. In hac, inquit, Galli gallinacei barbati esse dicuntur, & corui, & psittaci albi.* At Triglypton, Castaldus, Belloforestus, Stukius, Mercator, Ortelius, Maffeius, rectè & verè existimant esse

Pego vrbem: addit Stukius: *Ipsius verò Pegu regnum maximis opibus, diuitiis, mercibus abundat.* Osorius lib. 12. de Rebus Emanuëlis: *Pegu regio est latissima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea variis, & auri, & argenti metallis abundat. Multis in rebus sunt Sinis vita cultu simillimi.*

Ferdinandus Mendez Pintus cap. 148. suæ peregrinationis describit thesaurum Regis Pegu, qui erat in Martabann maritima vrbe Pegu, atque ex ore Pauli Sexias Lusitani qui illum vidit, tradit, fuisse magnas ædes in modum templi, plenas latereulis & frustis ex solido auro, vsque ad tectorum summa fastigia: vt duæ ingentes onerariæ naues vix totum illud aurum caperent: *ad hæc viginti sex grandiores arcas, in quibus erant thesauri Bresagueni quondam Regis Pegu: præterea auri centum triginta millia biçarum, hoc est, sexaginta quinque auri milliones. Argenti verò tam immanes aceruos, vt quatuor maiores oneraria ferre non possent: fuisse etiam statuam Quiay Frigau Idoli ex auro solido gemmis innumeris inæstimabilis pretij adopertam, cui vix similis in toto orbe reperiri posset.* Eodem capite addit: Regem Bramaa auexisse ex vrbe Martabann, quam sexcentis millibus pugnatorum cepit & euertit, prædam plusquam centum auri millionum.

Anno Domini 1614. Madriti vidimus fidelissimam relationem ad Philippum Regem ex India missam, quam nobis ostendit Comes Salinarum Lusitaniei Senatus Præses, Philippo Britto de Nicote Lusitano Duci strenuissimo, qui cum delecta Lusitanorum militum legione, cum sociis & amicis regibus magno prælio interfuerat, parta victoria, in parte prædæ cessisse septingentos auri milliones ea thesauris Regis Pegu: quos superiores reges congesserant: nec tamen hanc fuisse maiorem thesaurorum partem.

De innumeris elephantis Regni Pegu multa scribit Ioannes Hugo Lintscotanus in 4. parte Indiæ Orientalis, cap. 2.

De Aurea Chersonneso, siue ea sit Malacha, vt omnes ferè aiunt, siue sit Somatra vt magis Ortelio placet: mirum est quòd scribat ista Ortelius in Thesauro in voce *Ophir*: *Sed hanc Chersonesum auri diuitem olim fuisse, nemo veterum, quod sciam, auctor est: neque nunc etiam esse, ex recentioribus palam est.* Sed non de nihilo censendum est Aureæ ei factam appellationem. Emanuël Lusitaniæ Rex epist. ad Leonem X. Pontificem hæc ait: *Aurea Chersonesus quam Malacham accolæ appellant, ea est inter Signum Magnum, & Gangeticum sita. Vrbs miræ magnitudinis, vt quæ viginti quinque millium, & amplius larium censeatur. Terra ipsa fœcundissima, ac nobilissimarum quas fert India mercium feracissima: celebratissimum ob id emporium: vbi non modò varia aromata, & omnigeni odores: sed auri quoque & argenti, margaritarum, ac pretiosorum lapillorum magna copia affluit.* Eadem habet Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 98.

Sed & Munsterus libro 5. Cosmographiæ, pag. 1082. *Aurea Chersonesus: hæc peninsula habet ob nobilitatem suam hanc denominationem, eo quod abundet auro, lapidibus pretiosis, & variis aromatum generibus. Vocatur nostro æuo Malacha: estque ibi celeberrimum emporium.* Et Vartomannus lib 6. cap. 17. *Aromata & complura alia mercimonia omnifariam eodem conuehentur. Aruis inerrant aliter instar regionis Calecuth: verùm psittaci sunt illis longè meliores. Mittunt item arua Sandalum, stan-*

nùmque, elephantes, pauos, &c.

De Samatræ verò insulæ diuitiis & opibus fusè scribit Vartomannus lib. 6. cap. 18. & seqq. & inter alia ait: *Mittit ea regio numerosius proceriores quàm vnquam alibi conspexerim, elephantos, eosdémque meliores.*

Osorius lib 6. Rerum Emanuelis: *Zamatra est Æquinoctiali circulo subiecta, & Aureæ Chersoneso ea parte, quæ ad Austrum pertinet, opposita. Regio est mira fertilitate prædita. Abundat ea insula plurimum auro, cuius gratia in eam mercatores vndique commeant.*

Stukius in Scholiis ad Periplum Arriani Rubri Maris: *Samatram Osorius auri abundantissimam esse dicit: cuius gratia mercatores in eam vndique commeent. Barbosa similiter multas in illa aurifodinas, aurique magnam copiam reperiri scribit. Idem in Menancabo certo quodam illius insulæ regno fontem esse auriferum testatur.* Maffeius lib. 4. Rerum Indic. *Auri est apprimè ferax, ex quo Chersonesum Auream prisci appellarunt. E silvis inter alia prima nota sandalum album, agallochum: itémque vulgare piper, & piper oblongum, &c. mittit.* Magna est quæstio, num celebris auctoribus Taprobana sit quæ hodiè Samotra: an potiùs Ceilanum. Esse Samotram Vartomannus, Munsterus, Osorius, Mercator, Linscotanus, Salmuth, & plerique alij, ac fermè Geographorum vulgus. Sed esse Ceïlanum, Ioannes Barrus, Andreas Corsalus, Garcias ab Horto, Gaspar Varrerius, Petrus Maffeius, Abraham Ortelius existimant: in quorum sententiam ipse libens eo. Agit ea de re pleniùs in Scholiis Peripli Maris Erythræi, pag. 88. vsque ad 93.

Diuitias Taprobanæ mirificè Scriptores extulere. Strabo lib. 15. pag. 473. *In ea elephantos gigni dicunt.* Dionysius Alexandrinus in Periegesi:

Ingens Coliadis se protinus insula diues
Taprobana feret, Asiacûm genitrix elephantûm.

Plinius lib. 6. cap. 22. *Onesicritus elephantos ibi maiores, bellicosioresque quàm in India gigni scripsit. Megasthenes, auri margaritarúmque grandium fertiliorem quàm Indiam.* Et post multa: *Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, nostris vitiis caret. Aurum, argentúmque est ibi in pretio; gemmæ, margaritæque in honore multò præstantiores, & totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiæ maiorem vsum.* Solinus cap. 56. *Elephantis repleta est, maioribus multo quàm quos fert India. Margaritis scatet, & gemmis omnibus.* Et post alia: *Mirantur aurum, & ad gratiam poculorum omnium gemmarum adhibent apparatum. Margaritas legunt plurimas, maximasque.*

De opibus verò insulæ Ceilani multi prodidêre. Marcus Paulus lib. 3. cap. 22. *Seilam vna putatur de melioribus mundi insulis. Habet insula ditissimum regem. Mittit hæc insula multos lapides pretiosos, præsertim rubinos, sapphyros, topazios, amethystos, & alios nobiles lapides. Habet rex insulæ rubinum, quo pretiosior in orbe non putatur esse: nam habet longitudinem vnius palmi, & crassitudinem trium digitorum: rutilat vt ignis ardens, omni carens macula. Obtulit magnus Cham insignem ciuitatem quandam illi regi pro hoc lapide: verùm recusauit rex, saltem ex eo nomine, quòd à prædecessoribus suis illum habuerit.*

Ludouicus Vartomannus lib. 6. cap. 3. *Fert regio in primis elephantos complures, inibique pyropos eruunt: non longè enim vt pote ad geminum lapidem, visitur mons vastissimæ longitudinis, ad cuius radices*

pyropi

pyropi inueniuntur. Hi sunt lapilli pretiosi, vulgò rubini appellantur. Haud procul ab dicto monte innumeri pretiosi lapilli inueniuntur, interfluente maximo amne, hyacinthi præsertim, saphirique, ac topazy, & id genus lapides complures.

Munsterus lib. 5. Cosmographiæ, pag. 1091. *Est Zaylon regio latissima, & refert imprimis elephantos complures: habet etiam montem vastissimæ longitudinis, ad cuius radices pyropi, vulgo rubini inueniuntur, hyacinthi, sapphiri, topazy, & id genus lapides complures.*

Osorius lib. 4. de Rebus Emanuëlis: *Multi præterea pretiosissimi lapides, atque multiplices è saxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine, & singulari colore, atque fulgore, extractis ostreis è profundo maris gurgite, reperiuntur. Ad hæc miram elephantorum copiam nutrit.*

Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 92. 93. *Silua præterea omnis generis auibus resonant, plurimi sunt ibi pauones, gallinæ, &c. Auri & argenti, atque ferri plena est. Multi denique pretiosissimi, atque multiplices lapides, vt adamantes, rubini, sapphiri, topazy, amethysti è saxorum ingentium venis eruuntur, & margarita etiam incredibili multitudine, & singulari colore atque fulgore. Hæc de beatissima illa insula Indicarum nauigationum auctores passim prædicant.*

Maffeius lib. 3. Rer. Indic. *Elephantes gignit egregiè bellicosos ac dociles: plurimas fert gemmas: verum præcipua claritate sapphiros, chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos: itemque aromata pretiosa.*

Hugo Lintscotanus in Indica Nauigatione, cap. 16. *Sunt in hac insula gemmæ omnis generis, excepto adamante, sunt sapphiri, rubini, topazij, spinelli, granati, robassi, & quidem totius Orientis optimæ. Capiuntur ibidem vniones, sed viliores illis, qui Barem ad Armussiam capiuntur. Sunt ibi venæ auri & argenti, aliorúmque metallorum. Elephantorum ibi greges sunt innumeri, neque per totam Indiam inuenies illis nobiliores, nec generosiores. Experientia testatur in hunc diem, quòd si quis ex cæteris Indiæ elephantis ad hosce aduenianit, non nisi cum reuerentia quadam & delato honore eos accedant.* Descripserunt hanc Ceilanum insulam omnes quos modò citauimus: sed insignis eius descriptio extat in Athlante Maiore Gerardi Mercatoris, cum pulchra geographica Tabula, pag. 349.

De Tarnasari vrbe in Ora Occidua Sinus Gangetici hæc habet Vartomannus lib. 6. cap. 7. *Aruis etiam inerrant paui complures, psittaci item omnium pulcherrimi, albicantes, septeno præsertim colore distincti.* Eadem habet Munsterus lib. 5. Cosmographiæ, pag. 1091.

De regno Bengalæ Vartomannus lib. 6. cap. 13. Inter alia: *Huius regni tanta est rerum omnium vbertas, vt nihil quod ad humanos vsus pertinent, desideres. Ob eam rem nusquam alibi ditiores, locupletioresque inueniuntur negotiatores: Sunt etiam ibi innumeri exteri mangones, qui gemmas, lapillosve pretiosos præstinant ab incolis.* Eadem Osorius lib. 11. & Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi, pag. 97.

De regno Auaa vltra Bengalam, Stukius ex Odoardo Barbosa, pag. 100. annotat: *Regio Aua elephantis abundat. In eadem omnis generis gemmæ, imprimis verò rubini, & spinelli (qui & ipsi rubinis colore similes, splendore sunt inferiores) plurimi nascuntur.* De Siam regno, Pegu confini subdit: *Auri magna copia, tum in vniuerso regno, tum verò atque in primis in regione Paan reperitur, quæ est iuxta Malacham.* Et post alia: *Regni proceres, non modo crepitacula aurea, quod Peguenses quoque, & alij facere solent, verum etiam adamantes gemmas in membro virili gestare consueuerunt.* Addit Osorius lib. 7. extremo: *Siamense regnum duodecim millia elephantorum habere dicitur: è quibus quatuor millia semper ad subitos bellorum casus armata sunt.*

Nec mirum; de Rege Calaminam interioris Indiæ vltra Pegu, refert Ferdinandus Pintus in sua Peregrinatione, cap. 165. *Habere ad bella quinquaginta sex millia elephantorum. Atque ex annuis redditibus capere viginti milliones auri.* Idem auctor cap. 39. scribit, *in Regno Indiæ Quitirnano, esse Xincaleu Aurifodinam, quæ singulis annis redderet viginti duos auri milliones.* Et de argenti fodina vrbis, *Quangeparu Regni Quachinchina,* addit idem Ferdinandus cap. 132. *Hauriri quotannis quatuor millia talentûm argenti, hoc est, Hispanicè.* Quintales.

Innumera, & immania, ac planè incredibilia sunt, quæ de opibus, & diuitiis Indiæ Orientalis auctores plurimi tradidere: vt non sit mirum ex Ophir, aliisque emporiis Indiæ Salomonicas classes aurum & argentum in tanta abundantia, & alias pretiosissimas merces, quas Scriptura commemorat, deuexisse. Et facile creditu est, ne dum eas quas diximus regiones, sed etiam Cocinum, Calecuthum, Goam, & alia viciniora Indica emporia Salomonis naues frequentasse. Caietanus in 3. Regum, 10. opportunè notauit: *Intelligo, quòd quemadmodum Salomon misit in Ophir pro auro: ita mittebat ad insulas aromatum, puta Taprobanam, Calicuth. &c. quemadmodum Sultanus Ægypti faciebat ætate nostra: & modò facit rex Portugalliæ.*

Hîc paucis respondendum, primùm P. Pinedæ: deinde cuidam alteri. Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 17. numero marginali 8. in Villalpandum & in me, quòd dixerimus omnes eas merces quas Scriptura memorat classes Salomonis attulisse, nempe aurum, argentum, gemmas pretiosas, ligna thyina, ebur, simias, pauos, ex vna eademque Ophirica regione, seu India Orientali: tametsi forsan ex diuersis eiusdem Indiæ locis adsportasse; ita inquit: *Quare corrigendi omnino (Villalpandus & Maluenda) qui rem vtramque cõfundunt, atque vtriusque regionis (Ophir & Tharsis) merces permiscent, &c.*

Corriguntur quidem manifestè lapsus, & errores: aut in rebus ahue cõtrouersis iuris est cuiusque in suo abundare sensu. Iam Pineda extra omnem aleam posuit Tharsis in ea Salomonica nauigatione non esse Oceanum Erythræum, aut non esse certam aliquam Indiæ regionem: vel esse Hispaniam; vt contrarium asserentes omnino corrigendos censeat? Fruatur sanè ipse sua opinione: non inuideo: mihi certè, & multis quos secutus sum, nondum eam persuasit.

Durius illud quod Ferdinandus quidam Scalantius in Clypeo Concionatorum lib. 5. cap. 36. col. 1122. scribit in hæc verba: *In sacris Bibliis luce clarius mentio fit de vtroque Peru. Sed quod diximus Ophir esse amplissimam illam regionem Americanam, vulgò dictam Peru, licèt doctissimis placeat, nempe Benedicto Aria Montano, Postello, Becano, Genebrardo, Bozio, Marino, Pomario, Possevino: displicet tamen Thomæ Maluendæ lib. 3. de Antichristo. Sed eius argumenta perpendimus, & adeo leuia inuenimus, vt nihil valeant.* Hæc ille.

Ergo funditus debellatum est aduersus Maluendam. Et vnde sciuit ipse placuisse Montano, Postello, Becano, &c. nisi à me? Pauca dicam. Mei moris est in eiusmodi rebus non multùm argumentorum & solutionum congerere, tum quia id pædagogicum est, nec horum vllus finis, si libeat nugari: tum quia non libenter altercor. Sententiæ nouitiæ refutationem ad Pererium, Acostam, aliósque ablegaui: potuisset Scalantius illos inuisere, atque expendere num eorum argumenta nihil valerent: quæ mihi, & cuiuis cordato, non possunt non grauia, & prudentia videri. Apud me magnum & vnicum fuit argumentum auctoritas Iosephi, S. Hieronymi, Theodoreti, Procopij, Olympiodori, Rabbani, Strabi, & plurimorum doctissimorum hominum, quos c. 35. laudaui, Ophir esse in India Orientali: imo & vulgati interpretis, qui Ophir Indiam asseruit. Hæc Scalantio nihil valeant: mihi permultum, & sua æstimatione maximum. Satis se rerum quas tractandas suscepit non admodum peritum probat, cùm eadem columna ait: *Quod alij fabulantur de India Orientali* (scilicet quòd sit Ophir) *merum est figmentum* Quam pudet me ista audire!

Hæc ego de Scalantio libentiùs præterissem, nisi per eorum occasionem lector mihi necessariò admonendus fuisset, vt in hoc scriptore quædam caueret emendatione digna lib. 6. cap. vltimo, §. *Diu multùmque flagrans*. colum. 1187. & seqq. Translationem Bibliorum Tigurinam, auctore Leone Iuda, cuius lectio iure, maiorum auctoritate, piis est interdicta, summis laudibus effert. Leonem Iudam appellat *Tigurinæ Ecclesiæ Episcopum, pio zelo feruentem, optimum virum, felicis memoriæ*, quem addit, *ad Dominum felicissimè migrasse*. Subdit deinde: *fidelissimis & religiosissimis fratribus, pastoribus verbi, Ecclesiarum ministris per agrum Tigurinum*. Ad hæc, Rudolphum Gualterum, Petrum Cholinum vocat, *optimos & doctissimos viros*. Quæ omnia & alia eiusmodi quæ ibidem scripsit, desumpsit ex Præfatione eisdem Bibliis ab hæretico & damnato auctore præfixa. Ignorauit hic Pater Leonem Iudam, ministros Tigurinos, Rudolphum Gualterum, & Petrum Cholinum, quos tantis laudibus onerat, hæreticos, & damnatæ memoriæ fuisse. Abradenda igitur ab eius Clypeo ea omnia quæ ex ea Præfatione descripsit.

Dissoluuntur Argumenta, quòd Ophir sit Peru, cap. 29. posita.

CAP. XXXVII.

PRima obiectio erat, Nauigationem in Ophir durasse triennio. Verba Scripturæ sunt 3. Reg. 10. 22. *Classis regis semel per tres annos ibat in Tharsis*. Forsan non ait, singulas nauigationes in itu & reditu triennium insumpsisse: sed tantùm institui solitas ex triennio in triennium. Pineda lib. 4. De rebus Salomonis, cap. 16. §. 4. numero marginali. 6. ait: *Nam quòd Acosta & Maluenda dicunt, non insumptum triennium in singulis nauigationibus, sed tantùm ex tertio in tertium annum nauigasse: si non repugnat Scriptura, at repugnat vniuersis Scripturæ interpretibus*. Vide vt non omnes sentiant cum Pineda, Acosta libro 2. de Natura Noui Orbis, capite 18. *Neque enim sacræ litteræ docent, integrum triennium in ea nauigatione expleri solitum; sed semel per tres annos, hoc est, quouis triennio classem mitti solitam*. Varrerius in Commentario de Ophirica regione: *Quamquam illa verba sacræ historiæ, semel per tres annos, etiam in hunc sensum, & fortasse veriorem explicari posse arbitramur, vt trinis annis semel classis Salomonis solita sit in Ophiricam regionem nauigare: non autem quòd perpetuos tres annos in hac nauigatione insumpserit. Accidere námque poterat, vt ex tam longa nauigatione naues adeò dissipatæ & dissolutæ redderentur, vt integrum triennium, tum in nauigatione peragenda, tum in classe, maris iactationibus corrupta & conquassata reficienda insumeretur. Quemadmodum accidere nostris nauibus in Indiam nauigantibus solitum est, vt quàm paucissimas extitisse credamus, quæ duas amplius nauigationes in tam longinquas oras perficere quiuerint. Nec sic integræ omnibus suis partibus redierint, vt non refici & instaurari ad iterum nauigandum, malis, carinis, lateribus, proris, puppibus, antennis, velis, gubernaculis, aliisque eiusmodi, ad earum robur, & firmitatem stabiliendam pertinentibus, opus eis fuerit*. Nec ab hac sententia plurimùm abest Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, cap. 6. cuius verba posuimus suprà cap. 31. Equidem verba sacri Contextus nec in vulgata editione, nec in Hebraica veritate cogunt vt intelligamus triennium in ea nauigatione consumptum.

Sed quia Iosephus lib. 8. Antiquit. capite 2. ait: *Ea nauigatio in itu & reditu triennium integrum absumebat*. Et S. Hieronymus in 2. Isaiæ, ad vers. 15. *Habuit & Salomon naues quæ ibant in Tharsis, & post tres annos reuertebantur, afferebántque regi argentum, & aurum, ebur, & simias*. Dicamus etiam nos integro triennio durasse. At inde non sequitur totum Orientem & Occidentem penetrasse, aut totum Oceanum perlustrasse. Nam multæ difficultates incidere potuerunt, quæ tantam moram eidem nauigationi inicerent. Quæ sunt à nobis accuratè explicandæ: præsertim cùm vsu & experientia compertum sit, nostro tempore eos qui à Mari Rubro ad Auream Chersonesum nauigant, in itu & reditu, plurimùm annum dumtaxat vnum conficere.

De difficultate nauigationis à Sinu Arabico in Taprobanem Plinius libro 6. capite 22. hæc annotat: *Mare interest vadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus adeò profundum, vt nulla anchora sidant: ob id nauibus vtrinque proræ, ne per angustias alueì circumagi sit necesse. Siderum in nauigando nulla obseruatio: septentrio non cernitur, sed volucres secum vehunt, emittentes sæpius, meatúmque earum terras petentium comitantes. Nec plusquam ternis mensibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maximè centum dies: tunc illo mari hiberno*. Solinus in Polyhistore capite 56. *Mare vadosum interiacet, altitudinis non amplius senûm passuum, certis autem canalibus adeò altum, vt nulla vnquam anchora ad profunda illius ima potuerint peruenire. Nulla in nauigando siderum obseruatio: nam neque Septentriones illic conspiciuntur, nec vigilia vnquam apparent. Lunam ab octaua in sextam decimam tantùm supra terram vident. Lucet ibi Canopos, sidus clarum & amplissimum. Solem Orientem dextra habent, Occidentem sinistra.*

Obser

Obseruatione itaque nauigandi nulla suppetente, per quam ad destinata pergentes, portum capiant: volucres alites, quarum meatus terram petentes, regendi cursus magistros habent. Quaternis non amplius mensibus in anno nauigatur.

Aloysius Cadamustus, suæ Nauigationis cap. 59. de nauibus Indicis hæc ait: *Unum tantum malum habent, id est, arborem: nec nauigant, nisi ventum habeant in puppi: adeóque æstibus maris interturbantur, vt nonnunquam semestri ferè continuo, vt tranquillum fiat mare, expectent.* Et cap. 61. *Inibi nauigant absque pyxide, sed solo quadrante ligneo: quare visa est difficilis admodum, & in primis cùm cælum obumbratur nubibus, adeo vt stella videri non possint.*

Ludouicus Vartomannus de difficultate Indicæ nauigationis hæc habet lib. 5. cap. 32. *E Perside vsque ad eam plagam, cui Cumeris nomen est, (ea Meridiem versus abest a Calecuth octo dierum itinere) octonis mensibus, id est, inter Septembrem & Aprilem maria sulcant. A Kalendis autem Maiis vsque ad mensem Sextilem medium ab hoc latere sinus vrbis Calecuth, temperandum est a nauigationibus, ob nimiam pelagi sæuitiam: nam vndabundo, indignantique Oceano haud tutò naues committuntur.*

Verùm quod magis eas nauigationes difficiles reddebat & tardas, illud erat, quod tunc nondum esset in vsu nautica pixis, quam Aciculam, vel Bruxulam vocant, vnicum planè naturæ miraculum, quo nimirum ferrum tactò magnete Septentriones perpetuò aspicit. Cuius ope vasta & longissima maria sulcari possunt: & eius absque præsidio, maxima cum difficultate & labore vel etiam paruæ nauigationes conficiuntur. Hanc enim veteribus fuisse incognitam, donec circa annum Domini 1300. Amalphi, à ciue quodam Amalphitano reperta sit, docent Flauius Blondus in Italia illustrata in Amalphi, Lilius Gyraldus libro de Nauigiis cap. 1. Hadrianus Turnebus lib. 20. Aduersariorum, cap. 4. Guillielmus Philander Annotationibus in Vitruuium, lib. 10. cap. 14. Franciscus Gomara in Hist. Gener. Indiarum, cap. 10. Petrus Cieza lib. 2. Hist. Peruanæ, cap. 9. Ioannes Bodinus in Methodo Historica, cap. 7. versus finem, Guido Pancirolus in Nouorepertis, tit. 11. Henricus Salmuth in Notis ad Pancirolum, eodem tit. Alexander Sardus de Rerum Inuentoribus, Abraham Ortelius in Theatro in Tabula Maris Pacifici, Ioannes Mariana lib. 1. Rer. Hisp. cap. 20. Iosephus Acosta lib 1. de Natura Noui Orbis, cap. 16. & 17. Gaspar Varrerius in Comm. de Ophirica regione, Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, pag. 690. 691. & alij: vnde vulgatus versiculus:

Prima dedit nautis vsum magnetis Amalphis.

Solus Leuinus Lemnius lib. 3. de occultis naturæ miraculis, cap. 4. affirmat antiquis quoque fuisse eius instrumenti vsum, & commoditatem. Cuius sententiam, vt strenuè cum paucis sentiret, secutus est Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. c. §. .. Vetustiorem Aciculæ vsum non extare in historiis, quàm illum in nauigatione Antonij Zeni ad annum Domini 1390. existimat Ortelius in Tabula Maris Pacifici. Osorius lib. 1. de Rebus Emmanuelis auctor est Vaschum Gamam cùm primùm in Indiam nauigaret, anno salutis 1498. incidisse ad Mosambicum in quosdam Arabes nautas, qui vterentur in nauigando acu nauicularia. Formam huius præclari instrumenti cùm multi descripserint, Osorius tamen ibidem cum primis accuratissimè.

Secunda Obiectio erat de auro Paruaim. Sed nimis est subtilis & curiosa enodatio illa *Paruaim*, quasi sit vtrumque Peru. Et quis vnquam Nouam Hispaniam alterum Peru appellauit? Sed vnde ditissimæ illi regioni factum sit nomen Peru, paucis disquirendum.

Iosephus Acosta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 13. *Nomen ipsum Peru in his regionibus, neque antiquum est, neque generale: sed quemadmodum in his ferè Noui Orbis expeditionibus contigit, vt regio de nomine ignota, primo quoque vocabulo appellaretur, atque id esset sæpe fortuitum: ita quoque in hoc Peruano regno factum est. Ex flumio quodam, in quem nostrates inciderunt, eo nomine dicto, quemadmodum antiquiores nobis tradidere, tota hæc regio Peru deinceps vocata est. Usque adeóque id verum est, vt indigena vocabulum ipsum Peru hodie quoque ignorent. Neque ab aliis quam ab Hispanis, si qui illorum ita nominant, nominare didicerunt.* A flumine quoque Peru regionem illam appellatam, quòd eius initium sit à Septentrione, annotauit Gomara in Generali Indiarum Historia, & Zarate lib. 1. Historiæ Peru, cap. 1. & Ortelius in Tabula Peruuiæ.

Leuinus Apollonius lib. 1. de Rebus Peruuinis: *Franciscus Pizarrus post satis diuturnam litoris ignoti explorationem, ad Peruuinam gentem appulit: Distat ea non amplius quinquaginta passuum millibus Panamade. Erátque tum planè gens obscura, inculta, inops: verùm quod Pizarrum primum exceperit, suam appellationem in vniuersam regionem diffudit, quæ vltra mille ducentas leucas perpetuo littore ad Antarcticum polum extenditur.* Disertus quidam vir humaniorum litterarum apud Ponteuedram, quæ olim fuit Hellenes, in Gallecia, professor in Notis ad Virgilij Georgica, à se Hispanico carmine eleganter expressa, quæ etiam edita extant, ait, Hispanos duce Francisco Pizarro in eam regionem appulsos, ostenso auro, rogasse incolas vbi aurum reperiretur, voce Hispanica subinde repetentes, *Oro, Oro*, Indos verò non satis intelligentes quæ dicerentur, suspicantes tamen interrogari se de eo metallo; ac vocem Hispanicam exprimere gestientes, clamoribus respondisse, *Beru, Beru*, quasi, *Oro, Oro*: simul digito demonstrantes auriferam illam versus Austrum Peruensem regionem: ac si dixissent ibi esse auri plurimum. Vnde nostri arrepta occasione, existimarunt terras illas appellari Peru: atque deinceps id nomen regioni hæsisse.

Gregorius Garsias lib. 4. de Indorum origine, cap. 4. §. 2. me carpit, quòd dixerim, Indos non intelligentes vocem hispanicam *Oro, Oro*, respondisse, nihilominus & indicasse vbi aurum nasceretur. Nam si vocem non intelligebant, quomodo cognouerunt se interrogari de auro? Quasi vero id qui inter se commercio linguæ non mutuò intelligunt, ex rebus ipsis ostensis, aliisque signis non vtcunque percipere possint, quæ dicuntur: vocem non intelligebant, sed rem. Sed sunt hæc puerilia, & indignè facio, neque ipsum suggillo, quòd respondeo.

Pater Pineda in Iob 28. vers. 16. num. 4. scribit, narrasse sibi Garsiam Lassum ex nobili Indorum Peruensium sanguine, Hispanos primùm in eas terras deuectos, correptum piscatorem rogasse, quæ ea regio vocaretur: ipsum verò suspicatum interrogari de suo nomine, frequenter respondisse *Beru, Beru*, quæ vox est familiarissima maritimis hominibus Peruanis. Hincque Hispanos nomen terris fecisse.

Sed quid est *Aurum Paruaim?* Lexicon Complutense, Caietanus, Sanctes, Vatablus; Leo Iudas, Alfonsus Zamorensis, & alij tantum notant, Paruaim, proprium loci nomen esse, vnde aurum probatissimum afferebatur: sed cuiusnam terrarum, non explicant. Hebræorum nonnulli existimant nomen esse deductum à פר *Par*, id est, iuuenco, quod aurum illud colore iuuenci sanguinem referret. Ioannes Buxtorfius in Lexico Hebraico hæc scribit: *Paruaim nomen proprium loci, vbi auri præstantissimi copia, 2. Paralipom. 3. 6. Quidam regnum Indiæ Peru esse putant. In Notis interpretis doctissimi, Aurum Paruaim, id est, ex Chauila, vbi præstantissimum aurum fuisse testatur Moses Genes. 2. 11. Est enim in ea, sive Characenorum regno, Parbasia (siue Barbatia) oppidum corrupto nomine dictum, pro Paruaimis, Plinio Naturalis Historiæ lib. 6. cap. 28. Quod aurum Dauid ex deuictis regibus regioni illi finitimis, consecutus ad hos vsus asseruauerat, 1. Regum, 6. 20.* Hæc ille. Sed sunt meræ nugæ, Tremellij & Francisci Iunij, ex quibus Buxtorfius ista descripsit ad verbum. In re obscura, suspicor, *Paruaim*, vel si puncta negligas, *Paruim*, vel *Pharuim*, idem esse quod *Ophirim*, vel *Ophiraim*, nempe transpositum, quod antiqui pronuntiabant Pharuaim. Id autem siue plurale, siue duale sit, non absurdè intelligo, vtrumque Ophir, nempe Auream terram, id est, *Pegu*: & Auream Chersonesum, id est Malacham siue Samatram, vt cap. 35. abundè dixi.

Ophirim verò & *Paruaim* existimamus esse à פרה *Parah*, fructificare: vel פאר *Peer*, splendere; dictúmque illud *aurum paruaim*, vel ophiraim, quòd mirè cresceret & fructificaret, vi inexhausta: vel quòd mirificè splenderet rutilo fulgore. Vnde Hieronymus epist. 140. ad Principiam: *Ophir nomen est auri, vel à loco Indiæ, vel à colore nomine indito.*

Ex his S. Hieronymi verbis plerique putant dictum aurum Obrysum, quasi Ophirizum, ex Ophir loco Indiæ. Ita Forsterus, Mercerus, Marinus, Schindlerus, Buxtorfius in Lexicis Hebraicis. Philippus Beroaldus ad cap. 44. Suetonij in Nerone, Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, cap. 6. Andreas Capella in Ieremiæ 10. vers. 9. Ioannes Drusius lib. 4. Obseruationum, cap. 15. Pererius in Daniel, 10. vers. 6. Delrius in Canticor. 5. vers. 11. & 15. Ioannes Fungerus in Trilingui Etymologico, Henricus Salmuth in Nouorepertis, tit. 5. pag. 52. Reclamant tamen Marcellus Donatus in Dilucidationibus ad cap. 44. Suetonij in Nerone, & Ioannes Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 18. §. 6. De auro Obryso Plinius lib. 33. cap. 3. *Aurique experimento ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis: atque ipsum obryzum vocant.* S. Isidorus lib. 16. Originum, cap. 17. *Obryzum aurum dictum, quod obradiet splendore: est enim coloris optimi, quod Hebræi Ophaz, Græci Cirron vocant.* Id est, fuluum. Vide de hoc loco S. Isidori Notas Ioannis Griali, & Drusium lib. 1. Obseruationum, cap. 10. At de auro obryzo reperies plura apud Marcellum Donatum, Læuinum Torrentium ad 44 cap. Suetonij in Nerone, Iacobum Delecampium in Notis ad Plinij lib. 33. cap. 3. Fungerum & Pinedam locis nuper citatis, Henricum Stephanum in Appendice ad Thesaurum.

De vbertate verò & præstantia auri Ophir, seu Indiæ, Forsterus in voce כתם *Chetem*, hæc annotat: *Scribunt autem historici, quòd in India frustum auri obrysi effossum sit, quod pondo quadraginta duo cum dodrante æquauerit: frequens esse quod quatuor pondo habeat: & quandoque ac septem etiam accedere.* Eadem habet Mercerus in Thesauro.

Nec illud omittimus quamuis *Paruaim* dualem præferat formam, non propterea dualem significatum habere: nam sunt vocabula Hebræa forma duali, quæ re ipsa vel pluralia vel singularia sunt: vt *Maim*, aquæ, *Samaim*, cœli, *Mizraim*, Ægyptus.

Tertia Obiectio de metathesi Ophir, in Phiru, vel Piru, nulla solida nititur ratione. Quòd verò Genebrardus præsertim, nauigationem Salomonis & Iosaphath in Ophir, non posse intelligi vulgarem illam Indicam notissimam, vniuersis gentibus cognitam: cùm hoc tanquam singulare Scriptura de illis Regibus notet: facilè diluitur. Primùm Scriptura haud sanè vt rem singularem ac nouam eam nauigationem memorat: sed simpliciter narrat Salomonem nauigationes instituisse in Ophir: cùm tamen tunc hæ velificationes ab aliis gentibus potuerint quoque exerceri. Deinde in Salomone potuere illæ nauigationes singulariter notari, vel quia nulli ante ipsum Reges Iudææ eas tentauerint: vel quia procul ab Ierusalem per Mare Rubrum in Oceanum Indicum peragerentur; cùm frequentiores & tutiores essent ab Ioppe in emporia maris mediterranei: vel quia vim auri ingentiorem, maiores rerum pretiosissimarum opes aduehèrent. Atque hactenus de Ophir.

Arias Montanus in Libro Phaleg, Antonius Posseuinus lib. 2. Bibliothecæ Selectæ, cap. 5. crediderunt, Iobab illum Genes. 10. vers. 28. incoluisse regionem Noui Orbis Pariam, auro, margaritisque fertilem: & Iectam illum Genes. 10. vers. 26. dedisse nomen Chersoneso Iucatan: & Sephar montem Orientalem Genes. 10. 29 esse montes Andes in Peruana regione, omnium altissimos & longissimos. Sed hæc pro animi sui sententia, nulla firma ratione vel auctoritate excogitasse videntur: quæ Augustinus Torniellus in Annalibus, anno Mundi 1931. num. 45. & 53. confutauit.

Num in nouo Orbe Occiduo, ante eius apertionem per Colonum, vllibi aliquando prædicatum fuerit Christi Euangelium.

CAP. XXXVIII.

VEstigia quædam prædicati Euangelij in vastissimo illo Orbe, iam antequam illum Hispani armis subiugauerint: nonnulli obseruarunt & prodiderunt. Stephanus Salazarius monachus Carthusianus, qui diu in Noua Hispania versatus, multa de his se sedula inquisitione perscrutatum ait, Discursu 16. in Symbolum Apostolicum, istiusmodi refert.

Primùm Indus quispiam vrbis Chollolæ, probatæ fidei, narrabat, Mexicanorum antiqua monumenta (nam eam gentem Annales rerum suarum, in coriis & foliis introrsus complicatis, picturis & hieroglyphicis litteris conscribere solitam constat) continere, hominem quendam candido colore, & barbatum ex remotis & ignotis regionibus in Mexicana regna deuenisse, qui nouam religionem, ac peregrina sacra, ritúsque induceret, idola demoliretur: sed hunc ab Indis fuisse interfectum, supérque occisi corpus Mexanicos sumptuosi operis templum extruxisse.

Insuper

Insuper, fama est, in Cuzco celebri Peruanæ prouinciæ vrbe Hispanos, cùm eam primùm sunt ingressi, reperisse auream hominis statuam, cum barba, quam Indi recepta apud eos vetusta traditione, asserebant cuiusdam hominis fuisse, qui multis retrò sæculis eo corporis habitu & ornatu, quem statua præferebat, in eas regiones appulerit, per mare vectus nullo nauigio, pallio tantùm super aquas extenso insidens, stupendo miraculo. Hunc nouam per eas terras, mirabilémque disseminasse religionem: quæ primùm recepta, tandem prorsus exoleuisset. Eundémque vaticinio præmonuisse incolas, cùm ea doctrina, ac sacra quæ ipse tunc inserebat, penitus apud eos extincta & obliuione sepulta essent, venturas in eas prouincias exteras ac procul dissitas gentes, candidas & barbatas (sunt enim eius Orbis Noui homines colore subfuso & rubicundo, glabri prorsus & imberbes) ipsi similes, qui regionem armis sub imperium mitterent, & religionem eandem, qua ipse eos tunc imbueret, postliminio restituerent. Ob hæc Peruanos statuam illius viri dedicasse, magnáque in veneratione per multa sæcula habuisse, atque inter patrios Deos coluisse.

Ad hæc, in insula Coaumela, seu Acuzamil propè Chersonesum Iucatanam, memorant Indos solitos publicè Crucem adorare: cui vt reliquis suis diis, seu idolis diuinitatem tribuerent.

Præterea, in Prouincia Chiapa, nobiliores & primores eius gentis, antiqua quadam traditione & doctrina veluti per manus à maioribus accepta imbutos, multa, maximáque Christianæ religionis mysteria, & cognouisse, & palam profiteri solitos. Nam sacrosanctam Trinitatem, Filij Dei Incarnationem, Natiuitatem ex Virgine, Passionem, Resurrectionem, Ascensionem haud obscurè asseruisse. Patrem enim ab iis appellatum Icona Græco vocabulo quod imaginem significat, Filium, Bacab, Spiritum Sanctum verò Estruach, Hebraica voce pro Haruach. Porrò Filium dicebant natum ex Virgine quadam integerrima, quæ etiam partu edito, virgo permanserit: Virgini autem nomen fuisse *Chibirias*: (fortè deprauato nomine pro Maria:) matrem verò Virginis appellatam *Ischen*. At Filium illum hominem factum, flagellatum, spinarum serto coronatum, crucifixum, mortuum fuisse: tertia inde die viuum surrexisse, in cælos conspicuè conscendisse: ac Spiritum suum in Discipulos misisse. Hæc omnia Chiapenses iam olim credidisse, Salazarius prodit. Sed nolens suam in his fidem obstringere, ad auctorem lectores amandat Bartholomæum Casaum, Dominicanum, Episcopum Chiapensem, qui in Apologiis pro Indis, ea omnia scripta, testatáque reliquerit.

Illud etiam obseruant vocabulum *Mexico*, quod clarissimæ & totius Noui Orbis florentissimæ vrbis est nomen, Hebraïcum propemodum videri, quod significat, Messias, seu Christus eius, Psal. 2.2. *Aduersus Dominum, & aduersus* במשיחו *Mescicho, Christum eius.*

Illud est quoque mirabile. In editissimo montium Metztitlan, (quod Mexicana lingua Montes Lunæ interpretantur) vertice, in dextro montis latere ad hunc vsque diem extat ingens Crux, in rupe excisa, lateculis ac tesserulis ceruleis, & albicantibus miro artificio per totum distincta: è regione verò Crucis in læuo montis eiusdem latere, visitur Lunæ effigies in cornua curuatæ, eadem arte, ac opere, nimirum albis & ceruleis tesserulis in saxo expressa. Colores autem tam Crucis quàm lunæ adeo viui ac perennes durant, vt nec imber, nec sol, nec vis vlla, nec diuturnissimum tempus diluere, aut deformare hactenus quiuerint. Ait Salazarius se ea sæpe vidisse, nec vnquam causam, rationémque earum imaginum, quamuis accuratè à pluribus Mexicanis ætatis prouectissimæ perquisierit, assequi potuisse.

Addit etiam, montanos horum locorum incolas, sibi comam in circulum attondere, in morem nostrorum monachorum, cetero capite deraso, hoc est, coronas ducere. Hæc igitur omnia præfatum auctorem impulerunt, vt suspicaretur, forsan temporibus Apostolorum, tenuem aliquam Euangelij auram in Nouum illum Orbem peruasisse: nimirum bono aliquo Angelo, quempiam Apostolum, aut Apostolicum virum per aëra abreptum illuc pertulisse: vt quondam Habacuc ex Iudæa in Babylonem, & Philippum Diaconum ex Gaza in Azotum ab Angelo per aëra perductos Scriptura commemorat. Sed alia annuntianti in Nouo Orbe Euangelij indicia ex aliis Scriptoribus referamus.

Franciscus Gomara in Generall Indiarum Historia, cap. 53. narrat, in Insula Acuzamil prope Iucatanum, repertas esse à nostris Hispanis, cùm primùm illud duce Ferdinando Cortesio peruenere, complures Cruces ligneas, & æreas. Et in Iucatano ingenti peninsula non paucas cruces in sepulchris inuentas. Quod etiam annotauit Lipsius in Notis ad lib. 3. de Cruce, cap. 13. Hinc nonnulli in eam suspicionem deuenêre, tempore Hispanicæ cladis per Mauros sub Ruderico Rege, aliquos Hispanorum in summa rerum desperatione profugos ac tempestatibus actos, eas terras tenuisse, vbi supremum diem obientes, curasse super busta sua cruces ritu Christiano constitui.

Idem Gomara cap. 52. scribit, in Peruana prouincia Guacas quosdam (ita idola sua nuncupant) solitos ab Indis ornari cum thiaris, seu mitris, & pedis pastoralibus, ad eum prorsus modum, quo Episcopi nostri, cùm sacris operantur, induti procedunt. Eiusce verò rei causam Peruanos tametsi sæpiùs rogatos, nunquam sciuisse reddere. Leuinus Apollonius lib. 1. de Rebus Peruuinis, de templis huius gentis, inquit: *In his delubris inuenere Hispani sceptra, ac mitras nostrorum Episcoporum insignibus planè similes: integra multis in locis simulacra conspexere Antistitum Christianorum more mitrata. Barbari frequenter rogati, qua ratione eorum ornamentorum sit introducta cognitio, nihil respondere vnquam certius potuerunt, præterquam longis maiorum monumentis ad se peruenisse. Quare ipsi cùm aliquando Thomam Verlangium Terra-firma Præsulem sacrata ornatum Mitra Missificantem viderent, mirabundi asserebant suo Guaca persimilem esse, adeóque, num Christianorum Guaca is esset, interrogabant.*

Iosephus Acosta qui in Nouo illo Orbe diu vixit, & multa de gentis moribus & ritibus acri studio peruestigauit, ista refert lib. 5. Historiæ Indiarum, cap. 27. Peruanos soli tres statuas per omnia similes ponere consueuisse, cum his nominibus, Apointi, Churiinti, Inti quoaqui, hoc est, Pater Sol, Filius Sol, Frater Sol. Coluisse etiam peculiare idolum, quod appellabant Tangatanga, quódque aiebant, esse in vno tres, & vnum in tribus. Hæc latiùs Acosta persequitur. Prætereà sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum, & diuinam Commu-

nionem Indos Peruenses peculiari quodam, sed falso ritu imitari conatos, pluribus docet idem Acosta, lib.5.cap.23.

Solemnem etiam pompam, ac publicam supplicationem, qua nos venerandum Christi Saluatoris corpus quotannis stata die per vicos & plateas festa lætitia, piè ac religiosè circumducimus, Mexicanos suo modo præposterè repræsentare solitos, idem auctor fusè demonstrat lib.5. cap.24.

Ad hæc expiatricem criminum Exomologesim, & pœnitentiam, Peruanis vsurpatam, sed gentilico, & barbarico, ac planè diabolico ritu, idem Acosta cap.25. describit.

Aquam insuper lustralem, quam nos Benedictam vocamus, Baptismum, Matrimonij ritus, Iobeleum, Indulgentias, & alia eiusmodi plura Christianis Sacris & mysteriis similia Indos æmulari tentasse, idem Acosta ostendit, cap.26.& seqq. Nomina quoque Pauli & Titi Ingas Peruanos imponere sibi consueuisse, prædictus Acosta affirmat, lib.1. cap.13.

Denique Indos Occidentales nouisse vniuersale Diluuium, credidisse animæ immortalitatem; præmia, ac supplicia bonorum, & malorum post hanc vitam; receptacula seu loca diuersa animarum in alio sæculo, pro cuiusque meritis: orasse pro mortuis, illis parentasse, ac pro eisdem obtulisse, & sacrificasse: Asceteria & Monasteria virorum ac mulierum habuisse: ieiunia exercuisse solemnia: Dies festos celebrasse, & id genus alia ritibus Christianæ religionis similia coluisse, omnes Rerum Noui Orbis auctores, vno ore testantur. Et si de his plura scire aues, habes innumeras quas consulas Noui Orbis historias conscriptas à diuersis, vt à Petro Martyre Anglerienfi, primo illius Orbis Episcopo, Gonzalo Ferdinando Ouetensi, Aluaro Nuouesio Bucephalo, Ferdinando Cortesio, Francisco Gomara, Petro Cieza, Augustino Zarate, Leuino Appollonio, Andrea Theueto, Polo Ondegardo, Ioanne Touario, Iosepho Acosta, & aliis. Extant etiam Historiæ Americæ Partes Nouem, Francofordi in Germania excusæ, cum figuris typis æneis expressis.

Emmanuel Nobrega Presbyter Societatis Iesu, qui multis annis est in Brasilia versatus, Præfecturámque sociorum in ea Prouincia gessit, in epist. ad Martinum Alxpilcuetam anno 1549. ex Brasiliæ vrbe Saluatoris data, testatur, adhuc apud Brasilios à maioribus per manus acceptam conseruari memoriam, S.Thomam Apostolum ad oras illas appulisse. Quinimò veteres incolas S. Vincentij, quod est oppidum ad initia Brasiliæ situm, narrare maiores suos ab Apostolo Thoma didicisse, quibus vesci cibis sine morbi, vel mortis metu, ac suspicione possent. Insuper, tradere, in comitem quendam Apostoli à furentibus barbaris iactas aliquando sagittas, in ipsos qui iacerent, magno impetu retortas. Ostendere quoque Brasilios vestigia pedum diuini Apostoli Thomæ scopulo impressa, quæ se vidisse affirmat idem Nobrega in epist. anni 1552. Refert ista etiam Thomas Boxius de Signis Ecclesiæ lib.5. cap.12.

Nec illud omittendum, Mexicanos habuisse quendam ministrorum Ecclesiasticorum ordinem, quasi Acolythorum, Diaconorum, & Sacerdotum, & statis horis diurnis, nocturnísque, veluti Ecclesiastica officia diis suis persoluisse. Atque ipsum supremum, summúmque suorum sacerdotem, Papam nuncupasse. Verùm de his pleniùs prodentes consule Gomaram in Mexicana Historia, fol. 315. & seqq. Acostam lib.5. Historiæ Indicarum, cap. 14.

Ceterùm eiusmodi omnia prædicati Euangelij in Orbe Colonio hactenus à nobis commemorata vestigia, qualemcumque suspicionem excitare quidem possunt, iam olim in illis regionibus Euangelium insonuisse, ante Coloni nauigationes: certam tamen & indubiam fidem facere nequaquam possunt: nam factu & creditu procliue est, ea non tam esse prædicati illic Euangelij indicia; sed prauam cacodæmonis æmulationem, seu cacozeliam, qui perpetuo veri Dei simiam, & improbum histrionem agit, amátque eisdem quibus Deus ritibus adorari: detestandúmque superstitionis errorem in gentibus suffuraris, & ementitis Summi Dei Sacris, & honoribus, fulcire, fouere, & stabilire conatur. Quocirca, quousque sedula aliquorum diligentia, & impigro studio, maiora, firmiora, & illustriora eiusce rei signa promantur, quod factu cum primis difficile arbitramur, in eam libentiùs sententiam imus, infelices illas nationes immanium peccatorum demeritis iusto Dei iudicio, relictas olim in impietatis barathro, Euangelij lucem numquam aspexisse, nisi postquam eam illuc Hispani, ingenti virtute, & gloria intulerunt.

Accepimus Didacum quendam Duranum Dominicanum, de antiquitatibus Mexicanorum volumen condidisse: vbi de signis & vestigiis prædicati apud eas gentes Euangelij disserat: Promisit idem argumentum Augustinus Dauila Padilla Archiepiscopus S. Dominici, in Mexicana Ordinis Prædicatorum Historia; sed horum labores nondum aspeximus.

Nondum hoc nostro tempore prædicatum iam esse Euangelium in toto simpliciter orbe terrarum.

CAP. XXXIX.

CVnctis probè perpensis, vero magis consentaneum existimamus, tempore Apostolorum, non fuisse Euangelium in omnibus veteris, & tunc cogniti Orbis regionibus prædicatum: sicque multo probabiliorem eorum assertionem reputamus, qui, vti superiùs cap.3. vidimus, adstruebant, non paucas antiqui Orbis regiones, post Apostolorum tempora, audiuisse primum Euangelium. Si tamen quispiam contra niti contenderit, non magnopere repugnauerim.

Insuper ab Apostolico sæculo, ad hanc vsque nostram ætatem, sedecim propemodum integris sæculis, annuntiatum iam Christi Euangelium in cunctis veteris Orbis prouinciis, & regionibus, hoc ipso lib. 4. à cap. 4. ad 14. inclusiuè latè demonstrauimus.

Quòd verò in Sinarum regnis ante Lusitanicas nauigationes auorum memoria primum susceptas, Euangelium iam fuerit auditum, probabile cumprimis ostendimus superiùs cap.16.

De Iaponiorum insulis, num ante earum recentiorem apertionem, illic iam Euangelium insonuerit, nihil certi quod affirmemus in promptu adest. Patrum Iesuitarum Epistolæ, Ortelio teste in Tabula Indiæ, referunt Iaponios eadem fermè semina quæ Sinas, prædicati apud illos Euangelij ostendisse.

De Molucis insulis, & aliis, vbi à nostris reperti sunt Mahometani, facilè crediderim olim aliquando illuc Euangelium penetrasse: nam quò Mahometis persuasio, cur non potuit Christi veri Dei cognitio peruenire? Idem prorsus existimari par est de Borneo, Zebu, Mindanao, & aliis vastissimis illius Archipelagi, ac de vtraque Iaua, vbi quoque Mahometis deliria locum inuenere. De Philippinis verò & remotioribus aliis, probabilius arbitramur, ante Hispanorum in illas Insulas appulsum, iacuisse in idololatriæ impietatibus, neque audiisse Christianam religionem. Gratiæ immensæ summò Deo reddantur, quòd omnes eæ insulæ Christi benignitate per Patres Dominicanos, Franciscanos, Iesuitas, & alios verbi Dei ministros Euangelium iam audiunt, & cum gaudio suscipiunt: quod sanè vberrimo salutis prouentu mirificè crescit & fructificat, innumeris hominibus sese ad Christi Ecclesiam aggregantibus. Vide superiùs cap. 16.

De Nouo Orbe Occiduo, eiúsque quaqua versum adiacentibus insulis iam superiori capite existimauimus, ante eius per Colonum, Hispanósque duces patefactionem, nullo vnquam tempore Euangelium illuc peruenisse. Hisce tamen temporibus nostris quidquid Noui Orbis, seu Insularum, seu Continentis apertum & cognitum est, atque Hispanico Imperio paret, totum iam in Christianas leges concessit, vt omnes perspicuè sciunt. De illis verò regionibus, quæ nondum in Orbe Colonio sunt patefactæ, quæ putantur esse ingentes atque vastissimæ, vt tota Continens supra Fretum Magellanicum ab Oriente in Occidentem, atque in Austrum extensa, cum proximis insulis, & Noua Guinea, atque Salomonis insulis: insuper mille & amplius leucarum spatio excurrens tellus inter Peru & Brasiliam: ad hæc totus terrarum tractus, qui supra Floridam & Virginiam in Aquilonem extenditur: rursúsque & illa portio quæ super caput Mendosinum & Californias in Orientem & Septentrionem diffunditur, de quibus fusè egimus suprà cap. 22. de his inquam, amplissimis regionibus, quæ adhuc incognitæ manent, facilè inducimur vt putemus nondum adhuc in illis prædicatum fuisse Christi Euangelium: sed manere interim etiam hac nostra ætate in errorem tenebris obcæcatas. Speramus autem, faciente Deo, aperiendas, & perlustrandas Hispanorum nauigationibus & expeditionibus: tuncque in illas inferendum Euangelium, & promulgandam Christianam fidem. Neque enim mundi finis erit, aut Antichristus veniet, nisi priùs terræ, atque insulæ omnes quæ hactenus incognitæ manent, aperiantur, in illísque Euangelium annuntietur, vt cap. 45. dicemus.

Iosephus Acosta lib. 1. de Temporibus Nouissimis, cap. 17. cùm sibi desumpsisset ex professo probandum, quod est planè verissimum, quodque nos hic astruimus, nimirum, Nondum esse promulgationem Euangelij vbique gentium factam, in hunc modum disserit: *Nostra verò & parentum nostrorum ætate, tam magna orbis pars reperta est, vt meritò dilatum Iudicium constet, vsque dum tot gentium populis salutis via aperiretur, ostenderétque se Deus fidelem in omnibus verbis suis. An verò quidquid in hoc vniuerso vbique gentium est, patuerit iam, neque restent ignota adhuc nationes, quibus annuntietur Christus, vnde celerem mundi dissolutionem meritò expectare possimus, ingentis opera est velle decernere. Illud perspicuum est hoc sæculo ab anno propemodum quingentesimo supra millesimum, plus terrarum, atque hominum esse detectum, quò Euangelij nuntius intrauerit, quam totis mille superioribus annis. Itaque tempora diuino concilio definita plurimum festinare, omnis vir sapiens conijcere non temerè potest. At si humanis opinionibus aliquid assignandum est, videor equidem mihi habere nonnullas, eásque non leues coniecturas, quibus magis adducor, vt nondum esse arbitrer absolutam Euangelij prædicationem, quam Dominus dixit in toto orbe faciendam. Primùm multæ adhuc regiones sunt, eæque amplissimæ, in quibus non est fides Christiana proposita. In hac ipsa America accepimus à testibus fide dignis, atque in iis à Fratre quodam nostra Societatis, occurrisse iam pridem populos perquam frequentes, cùm in maximo fluuio Maranione, Orsua duce nauigarent, noua regna quærentes Hispani, eósque pro barbarorum modo satis cultos, quos ne salutauerint quidem. Et fama est magna Paytiti cuiusdam magnæ prouinciæ. Et Cæsarum alij narrant nescio quæ fabulosa, & gigantum Patagonum, & aliorum complurium supra Fretum Magallanicum. Iis certè omnibus nondum est Euangelium prædicatum, & quidquid intra Oram huius Oceani Australis.* (Scribebat Acosta in Peru) *& illius Septemrionalis interiacet, ferè ignotum est: neque est verisimile tanta spatia terrarum habitatoribus esse vacua. Hæc de notissima nobis Prouincia* (Peruuia scilicet) *Quid de insulis Salomoniis, & toto illo tractu terrarum? Quid de iis qui ad alterum mundi verticem spectant, supra Promontorium Mendosinum? Quid de Noua Guinea appellata? Reuera tot & tantæ regiones, non sunt frustra repertæ, sed diuina prouidentia agi credendum est, vt primùm innotuerint, mox adeantur, tandem salutis nuntium accipiant.* Hactenus Acosta: qui de his quoque agit lib. 3. Hist. Indiarum, cap. 25. Sed & cap. 18. eiusdem libri 1. de Temporibus nouissimis, hæc addit: *An restent noua Orbis prouinciæ & regiones nondum patefactæ, non satis compertum habetur. Nautarum quidem narrationibus alias esse terras oppositas, prospectas procul, non etiam exploratas, constans fama est. Esse autem reuera plurimas alias regiones nondum hominibus cognitas, rationis videtur habere non modicum. Etenim vniuerso huic Oceano Peruensi, si Occidentem versus recta contempleris ex Oriente, nulla regio opposita adhuc scitur: neque fit verosimile tanta pelagi spatia sine terra excurrere, quanta nusquam in toto orbe hactenus visa sunt. Iam verò quousque porrigatur terra illa Continens post Fretum Magallanicum, nouit nemo: nisi quod paucis abhinc annis non esse continentem, sed insulam, vndique Oceano circumscriptam, postquam Angli huc penetrarunt, rumor est: falsóne, an verè iactatus, incertum.*

Itaque cùm ad Polum Arcticum Zona temperata latissimè habitetur; duæ reliquæ, etsi minùs frequenter habitentur; tamen probabile est, ad hunc alterum Polum Antarcticum esse habitabilem terræ portionem multo maiorem eâ, quæ nobis hactenus nota est. Nam quam hactenus nouimus, ea est adeo exigua, vt cum habitatione alterius verticis comparata vix trium ad quinquaginta habeat rationem. Hæc ille. Vide quoque de his Suarez tomo 2. disp. 56. sect. 1. Iustinianum in Paulum Rom. 10. vers. 18.

Ceterùm vnicè probamus sententiam illam S. Vincentij Ferrerij, quam superiùs cap. 4. extremo descripsimus, nimirum, Christi Euangelium per Fratres Prædicatores, ac Minores (addamus etiam Augustinianos, Iesuitas, & alios, ne quos merita laude fraudemus) ab ipsa sanctissimorum Ordinum primæua fundatione, continenter prædicari,

ac

ac tandem generaliter prædicandum in totius orbis cunctis regionibus, nempe in omnibus prouinciis ac inſulis tam Veteris quàm Noui Orbis, tam apertis quàm aperiendis. Nam vt omittamus ſacrarum iſtarum Religionum inſtituta ad animarum ſalutem potiſſimum eſſe deſtinata,& vt Chriſtianam Fidem vbique gentium propagare omni ſtudio curent; quis tam remotus mundi angulus poterit reperiri, quo intra quadringentos annos, quibus ſacra hæc Sodalitia in Orbe florent, aliqui Religioſi ex iis Ordinibus cauſa diſſeminandi Euangelij non penetrarit?

Equidem Innocentius IV. in Bulla quadam apertè teſtatur, ſe anno Domini 1253. miſiſſe Fratres Ordinis Prædicatorum, in Prouincias Saracenorum, Paganorum, Græcorum, Bulgarorum, Cumanorum, Æthiopum, Syrorum, Iberorum, Alanorum, Gazarorum, Ghororum, Sicororum, Rutheriorum, Iacobitarum, Nubianorum, Georgianorum, Armenorum, Indorum, Moſthelitarum, Tartarorum, Hungarorum maioris Hungariæ, aliarúmque infidelium nationum ad Orientem. Idem quoque ſe feciſſe profeſſi ſunt Nicolaus IV. & Ioannes XXII. qui tres Pontifices, plurimùm laudant prædictos Religioſos ad prædicandum illis nationibus Euangelium à Sede Apoſtolica miſſos, quos in memoratis regionibus, vt etiam in Valachorum, Neſtorianorum, & Moſchouitarum, in prædicationis munere egregiam operam nauauerint. Eadem ex ſe præſtitiſſe affirmant Innocentius VI. & Gregorius IX. in peculiaribus ſuis Diplomatibus. Habentur autem horum omnium quinque Pontificum diplomata in libro Priuilegiorum Ordinis Prædicatorum fideliter exſcripta. Vide Vincentium Iuſtinianum Antiſtium in Scholiis epiſt. S. Vincentij Ferrerij ad Benedictum XIII. Antipapam.

Hieronymus Paulus in Prouinciali omnium Eccleſiarum Cathredalium vniuerſi Orbis, hæc annotat: *Dominus Clemens Papa V. fecit Fratrem Ioannem de Monte Coruino Ordinis Minorum exiſtentem in dominio Tartarorum Archiepiſcopum Cambalienſem in partibus Orientis, & fecit conſecrari in Curia nouem Fratres Ordinis eiuſdem in Epiſcopos: quos miſit ad partes illas Suffraganeos & in auxilium ipſius Archiepiſcopi. Dominus Ioannes XXII. fecit quendam, de Ordine Prædicatorum Archiepiſcopum Soltanenſem in partibus Aquilonis, & eodem modo miſit ſibi ſeptem Fratres ipſius Ordinis pro Suffraganeis: quos fecit conſecrari in Curia in Epiſcopos.*

Egimus ſuperiùs cap. 7. extremo de Monaſterio S. Thomæ Ordinis Prædicatorum in Groenlandia, ſub ipſo ferè Septentrionis Axe. At ſi in hæc tam longè remota loca Fratres Dominicani iam tot retro annis lucem Euangelij intulere: ſanè à Minoribus haud ceſſatum fuiſſe facilè poſſumus intelligere. Et vt interim vetuſtiora omittamus, certiſſimum ſe vatem S. Vincentius probauit, cùm apertè conſpiciamus, in cunctis regionibus, prouinciis, inſulis, quas tum Luſitani, tum Caſtellani aperuerunt, atque imperio ſuo ſubdiderunt: quæ ſanè in Africa, in Aſia, in Nouo Orbe ſunt innumeræ, & latiſſimæ: per Dominicanos, Franciſcanos, Auguſtinianos, Ieſuitas, Euangelium prædicatum, idololatriam ſublatam, Chriſtianam religionem fundatam: indiéſque longiùs, latiúſque per nouas terras & regiones quæ recèns deteguntur continenter eoſdem Religioſos miniſtros Euangelium propagare: vt ex præteritis & præſentibus coniecturam haud dubiam in poſterum ſtatuamus, per eoſdem Verbi miniſtros, beatis ſucceſſibus in omnibus mundi partibus tam Veteris quàm Noui Orbis tandem Euangelium eſſe annuntiandum. Hæc ſanè notiſſima ſunt è recentioribus Luſitanicis & Caſtellanicis hiſtoriis. Vide Thomam Bozium lib. 4. de Signis Eccleſiæ, cap. 2. & 3.

Exponuntur verba Pſalm. 18. 5. In omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines Orbis terræ verba eorum.

CAP. XL.

QVi exiſtimarunt Euangelium iam ipſo Apoſtolorum tempore per vniuerſum mundum prædicatum, hoc potiſſimum Pſalmi oraculo à Paulo de Apoſtolorum prædicatione interpretato nitebantur: quod proinde accuratè à nobis explicabitur. *Sonus eorum.* Hebraicè eſt קום *Kauam*, quid autem ſit *Kau*, linguæ Sanctæ tractatores variè elucidant.

Alfonſus Camorenſis: *Kau, linea, regula, vel norma.*

Reuclinus: *Kau, regula, norma, linea, directorium, perpendiculum. Et quia per illa menſurarum directoria ædificatur, idcirco tale vocabulum ad ædificationem & architectonicam tranſſumitur.*

Forſterus: *Kau primò ſignificat applicationem animi ad rem aliquam. Iſaia 28. Mandatum ad mandatum; mandatum ad mandatum: expectatio ad expectationem; expectatio ad expectationem. Secundò ſignificat funiculum menſorium, qui ad materiam, ſeu ad ipſa applicatur: & quo metiuntur, & menſurantur regiones terrarum. Eſt autem in Prophetis obſeruandum, quod duplicem ponant funiculum, vnum ad ædificandum; alterum in malum ad deſtruendum.*

Mercerus: *Kau, non expectationem ſignificat Ieſaia 28. 10. vt quidam putant, ſeu applicationem animi ad aliquid: ſed normam, regulam, directorium, quod ædeficiis, vel materia admouetur. Quidam funiculum menſorium reddunt: ſed errant, quod credant huius ad terram metiendam vſum fuiſſe: cùm ſit propriè regula ſtructoria: etſi figurate Prophetæ in contrarium vſurpent interdum ad deſtruendum.* Carpit Forſterum: ſed ſine ratione: à Forſtero ſtant Forerius, Marinus, Schindlerus, Buxtorfius, Agellius, Lorinus Montanus.

Forerius in 28. Iſaiæ, verſ. 13. *Nomen Kau non niſi funiculum ſignificat, eum potiſſimum, quo menſores, & fabri lignarij, & latomi vtuntur: vnde pro menſura, & pro dimenſo accipitur.* Eadem habet ad verſ. 17. Et in 34. Iſaïæ, verſ. 11. inquit: *Kau funem ſeu lineam illam notat, quam latomi extendunt: éſtque non ſolùm ædificantium, ſed etiam deſtruentium, & ſolo æquantium, cùm nihil ſupereminere volunt.*

Dauid Pomarius: *Kau funiculus, regula, directorium, perpendiculum, linea.*

Marinus: *Kau, perpendiculum, ædificij regula, filum quo vtuntur cæmentarij, vt murum ordine æquali conſtruant: & forſitan ſic dictum à collectione: eſt enim funiculus ex multis filis congregatis effectus. Vel certè potius eſt ſimpliciter funiculus, tam ædificij quàm dimenſionis, in bonum ædificandi cauſa, vel in malum deſtruendi ergò.*

Auena

Auenarius : *Kau, linea, cui vtendum est operariis inter laborandum, funiculus structorius, linea cui incubant, vel ad quam spectant fabri lignarij & cæmentarij.*

Valentinus Schindlerus : *Kau, linea, filum lineum, funiculus tenuis, quem minio, cretâ, aut atramento imbuunt fabri, vt lineam rectam ducant, cuius ductum sequantur in materia exequanda, & complananda : amussis, funiculus creta aut rubrica illitus, quo dirigunt saxa aut ligna : libella, perpendiculum, instrumentum quo filum plumbo appensе, explorant structura in altum rectitudinem : funiculus tam adificij, quàm dimensionis : in bonum adificandi causâ, in malum destruendi ergò. Per metonymiam adificium. In Prophetis autem vsurpatur duplex linea vna adificationis, altera destructionis.*

Ioannes Buxtorfius : *Kau, linea, delineatio, regula, amussis, filum mensorium.*

Muntanus in Isaiæ 28. vers.10. *Kau, lineam, siue filum, siue mensuram significat, qua aliquid mensuratur : atque ita redditum est ab Interprete nostro, Ieremia 31. vers.39. Isaia 34.11.17.*

Agellius in Psalm.18. vers.4. *Kau Hebrai, quos secutus est Aquila, lineam, seu resticulam mensoriam, qua canon Gracè dicitur, significare asserunt : vel normam, seu regulam, seu mensorium funiculum, perimetrum. Non desunt qui Kau scripturam significare velint : perinde ac si Kau idem sit quod Thau, id est, signum.*

Lorinus in Psalm.18.vers.5. *Kau significat regulam, normam, amussim, funiculum mensorium, perimetrum, structuram ad lineam confectam, directorium, perpendiculum, filum, seriem ; vel, vt alij volunt, idem quod Thau, signum scriptum, seu scripturam, lineam, aut versum descriptum.*

Occurrit vox ista *Kau*, in Scriptura quinquies & vigesies, quam Vulgatus diuersè exponit 3.Reg. 7. vers.23. *resticulam*, 2.Paralipomenon 4.vers. 2.4. Regum 21.vers.13.Threnorum 2.vers.8.Ezechielis 47.vers.3.*funiculum*.Iob.38.vers.5.*lineam*.Psalm.18. vers.5.*sonum*. Isaiæ 18.vers.2.:& 7.quater, *expectantem*. Isaïæ 28.vers.10.& 13.octies : quater, *expecta*; & quater *reexpecta*. Eodem cap. vers. 17. *pondus*. Isaiæ, 34. vers.11. & 17. *mensuram*. Isaïæ 44.vers. 13. & Ieremiæ 31. vers. 39. *normam*. Zachariæ 1. vers.17. *perpendiculum*.

Sed in præsenti loco Psalmi, vocem *Kauam*, quam variè interpretes enodent, inspiciamus. Chaldæus, *effectus eorum*, vel *prospectus eorum*, vel *extensio, seu, ductus corporis eorum*. Aquila, *canon eorum*. Symmachus : *Echo eorum*. Rabbini, Himmanuel, Scelumoh, Aben-Ezra, *linea eorum*. Kimchius, & Pomarius, *adificium*, seu *structura eorum*. Complutenses, *linea, seu norma eorum*. Reuchlinus, *norma, directio, regula, adificatio, & architectonea eorum*. Caietanus, *filum eorum*. Steuchus, *ordo eorum, vel harmonia, moderamen, normáque eorum, vel tractus eorum*. Felix Pratensis, *cursus eorum*. Augustinus Iustinianus, *filum*, siue, *linea*, vel *structura*, siue *adificium eorum*. Sanctes, *linea eorum*. Et in Thesauro, *linea (filum) eorum*, vel *adificium eorum*. Conradus Pellicanus, & Leo Iudas, Mariana, *regula eorum*. Textus Campensis, *Oratio eorum*. Paraphrasis Campensis, *doctrina eorum*. Munsterus, *directio eorum*. Isidorus Clarius in notis quas manu scriptas habemus, *linea*, vel *directio*, vel *adificium eorum*. Vatablus in Editione Salmanticensi, *amussis eorum*. In Sanctandreana verò, *linea*, vel *filum*, vel *directio*, vel *adificium*, vel *amussis eorum*. Forsterus, *funiculus eorum*. Agathius Chuidaserius, *structura eorum*. Mercerus, *norma*, id est, *structura eorum*. Auenarius, *funiculus*, id est, *amussis eorum*. Oleastrius In Exodi 7. *linea*, seu *cursus eorum ad modum linea*. Bredembachius, & Flaminius, *regula*, seu *amussis eorum*. Marinus, *funiculus eorum*. Genebrardus, *linea*, vel *structura eorum*. Osorius iunior, *filum eorum*, Schindlerus, *lineam ipsorum*, vel *adificium ipsorum, vel funiculus influentia ipsorum. Alij, inquit, splendor ipsorum ; quia splendor, & scintilla speciem linearum referunt.* Figueirus, *adificium*, seu *constructio eorum*. Agellius, *resticula*, vel, *perimetrum eorum*. Tremelius, Iunius, Buxtorfius, *delineatio eorum, id est, quam eos delineauit Deus secundo creationis die, Genes.1.6.* Pellicanus, *Zona eorum*. de quinque Zonis, quibus cælum reliquum mundum suo amplexu coërcet, & ambit. Muntanus, *linea, versus, pausa, regula eorum*. At L X X. Vulgatus, & S.Hieronymus in peculiari sua ex Hebraïco Translatione, *sonus eorum*.

Iam sensus, & sententiæ oraculi plures explanationes colligamus.

Primò, In omnem terram exiuit filum eorum. Caietanus : *Regula verò ex similitudine fili significatur. Describit enim calos ad similitudinem quodammodo artificis extendentis filum pro regula operis, vt videmus maximè in fabricis, & in iis qua ad mensuram linearum fieri debent. Et intendit per hoc, quod omnes nationes mundi accipiunt filum à calis, pro quanto accipiunt rationes, regulas, mensuras operum suorum à calestibus motibus, influxibus, &c. Inde enim accipimus diuersas rationes ac mensuras operandi ex diuersitate temporum, diei, & noctis, & partium diei, mane, & meridie, &c. mensium, annorum, æstatis, & veris : inde rationes agricultura, & alendorum animalium, annona, & vestitus humani, venationum, praliorum, & breuiter omnium humanorum operum. Et hoc commune est omnibus quantumcunque barbaris.* Hanc expositionem probat quoque Lorinus.

Secundò, Kimchius, *In omnem terram exiuit adificium eorum, id est, opus, aut effectus sphærarum, stellarúmque exiuit in orbem terrarum. Kau*, id est, normam metonymicè accepit Kimchius pro ædificio, & structura, quòd ædificia fiant ad normam & regulam structoriam : & ædificium hîc actiuè posuit, nimirum non ipsam structuram qua cæli ædificati sunt, sed pro ædificio quod cæli in vniuersa terra ædificant, quasi dicat : Ædificium cælorum, hoc est, opus quod cæli ipsi ædificant, nempe ipsorum effectus & influxus in omnem terram permeant, vbique terrarum cæli ædificant, nempe suos exercent effectus, & influxus : suo motu, virtute, efficientia vbique agunt & operantur, mundanæ fabricæ opificium, & structuram conseruant & tuentur : quia cessante motu cælorum, cessarent omnia. Hunc sensum innuisse videtur Chaldæus, cùm locum ita reddidit : *In omnem terram extensi sunt effectus eorum.* & sequuntur Schindlerus & Osorius iunior.

Tertiò, Rabbi Scelomo, *In omnem terram exiuit linea eorum, id est, calorum quia sunt extensi super faciem vniuersa terra.* Ergo linea eorum, seu filum eorum, id est, extensio, ductus, tractus cælorum. Forerius in Isaïæ 28. v.13. de verbo קוה *Kauah*, à quo est קו *Kau*, linea hæc annotat : *Est nempe lineas ducere intenta oculorum acie, quod est propriè perspectiua, & Geometria. Quare vbi in Genesi Vulgatus dixit, Congregentur aqua in locum vnum. Sic intelligi potest : Ratione quadam veluti Geometrica circumscribantur aqua in loco vno. Et illud Ieremia 3. Congregabuntur ad eam : nos diceremus : Rectà, veluti per lineam tendent ad eam omnes gentes.* At de notione verbi Kauah pluribus agunt Forsterus, & Mercerus.

Mercerus. Ergò hîc exponi poterit: Lineatim ducuntur cæli, & accuratissima quadam geometrica ratione, extenduntur super omnem terram, eam circumquaque ambiunt & circumplexu coërcent lineis suis parallelis: cùm ipsa respectu cælorum sit punctum & centrum; cæli verò eius circumferentia, & à centro ad circumferentiam ducantur certissimæ lineæ. Ita etiam exponunt Steuchus, & Osorius iunior, & Lorinus, & Agellius.

Quartò, *In omnem terram exiuit cursus eorum.* Volunt enim verbum *Kauah* confluentiam & fluxum significare; de aquis enim dicitur Genes. 1. vers. 6. sed non qualemcumque cursum, sed certa quadam ratione veluti ad lineam & normam, id est, cursum vniformem, regularem: vt hîc intelligatur de motu, cursúque cælorum, circum terram, maximè vniformi, & regulari: & seorsim de modo rapto & diurno, qui magis est conspicuus. Ita Felix, Tirelmanus, Lorinus, hic, & Oleastrius in Exod. 7.

Quintò, *In omnem terram exiuit linea eorum.* id est, Scriptura, oratio, doctrina eorum, quòd Scriptura per plures lineas & versus ducatur; vel, quod eodem recidit, *pictura eorum*, quòd linea pro pictura sumatur in notis Adagiis, *lineas ducere, Lineam mittere*, & versu Statij: *Linea quæ veterem longè fateatur Apellem*, vt innuat Dauid pulcherrimam illam cælorum picturam & scripturam; qui instar libri, tot stellis, sideribus, signis, figuris Zodiaci, quasi litteris & hieroglyphicis characteribus, atque elegantissimis imaginibus, videntur esse picti, descripti, exarati. Vnde in Scriptura sacra cæli librorum nomine nuncupantur, Isaiæ 34. 4. & Apocalyp. 6. 14. Hinc Origenes apud Eusebium lib 6. Præparationis Euangelij, ex Apocryphorum deliramentis, ita perscribit: *Est vniuersum cælum, quasi liber quidam apertus, omnia futura in se conscripta continens. Idcirco in Oratione Ioseph quod à Iacob dicitur, sic intelligi potest. Legi enim, inquit in tabulis cæli, quæcunque contingent vobis & filiis vestris. Forsitan etiam illud, Complicabuntur cæli vt liber, significatiuas futurorum rationes consummatas, & vt ita dixerim, adimpletas forè ostendit.* Hæc ille. De Apochrypho autem libro Oratio Ioseph inscripto, vide Xystum Senensem lib. 2. Bibliothecæ. Sed eiusmodi Origenis commentum ex media Iudiciaria vanitate haustum, prorsus repudiandú est.

Ergo peraccommodo & apto sensu scripturam cælorum hoc Psalmi loco, nonnulli elucidant. Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis: *Pro linea, & amussi quidam vertunt Scripturam: quòd in cælis tanquam in volumine omnibus conspicuo descripta sit Dei gloria. Isaiæ 28. 10. Kau, pro versu, siue scriptura poni dicunt, vbi dicitur, Præceptum ad præceptum; præceptum ad præceptum: versus ad versum, &c. Sensum itaque talem esse Gloriam Dei non obscuris litterulis notatam, sed splendido charactere expressam esse: cuius lectio omnibus exposita sit ac facilis.*

Agellius: *Non desunt qui Kau, hoc loco non lineam aut perimetrum, sed scripturam significare malint: scriptura inquit, cælorum in omnibus locis legitur, in cælo, tanquam in maximo naturæ libro exarata & descripta: illámque intelligunt, qui vbique sunt homines.*

Acceperunt isti ex Aben-Ezra qui ait: *In omnem terram exiuit linea eorum. Et linea est Scriptura: quia scriptura eorum legitur vbique, & intelligunt quæ sit eius ratio omnes intelligentes in cunctis locis terræ.* Ita quoque locum interpretantur Textus, & Paraphrasis Campensis, Richardus Cenomanus, & Lorinus. Ac si dicat, In omnem terram exiuit linea, seu scriptura, aut doctrina cælorum: quia omnes sapientes vbique terrarum, sciunt & intelligunt mirabiles rationes structuræ cælorum: vbique habetur, docetur, & celebratur cognitio, & scientia de cælis: quæ sanè magna, & perampla est, item vtilis, & necessaria, nempe corporum præstantissimorum, quorum scire motus, aspectus, influxus magnopere conducit ad regulandas & moderandas naturales humanæ vitæ operationes.

Osorius senior in Paraphrasi: *Cæli disciplina, admirabili via, & ratione in omnes orbis regiones procedit: mundique totius vox & oratio ab omnibus nationibus audiri & intelligi potest. Nulla enim gens est, quæ non facilè possit ex naturæ operibus, quæ oculis omnium, noctes, diésque subiecta sunt, vim diuinam cogitatione complecti, Rectorísque summi diuinitatem contemplari.*

Sextò, *In omnem terram egressus est funiculus ipsorum*, nempe funiculus influentiæ cælorum. Ita Schindlerus. Nimirum quia veluti funiculo & resti descendunt cælorum influxus in hæc inferiora. Quò allusisse putant Homerum initio 15. Iliados, cùm refert Iouem funiculo aureo suspendisse è cælo Iunonem: nempe nexum elementorum & influxum à cælo. Vide Pierium lib. 48. Hieroglyphicorum, in Incude, & Cælium Augustinum Curionem lib. 2. Hieroglyphicorum, in Iunone.

Septimò, Arias Montanus ita locum interpretatur: *Kau, pro quo sonus Interpres reddidit noster, lineam, versum, pausam, regulámque significat. Námque idem vocabulum à diuersis artificibus rectè in suam cuiusque vsurpatur artem, vt regula nomen, quæ architectorum instrumentum notissimum ad artium sermocinalium, atque adeo ad morum disciplinam transfertur: regula ipsius vis & ius in extrema secundum longitudinem lineæ consistit. Atque hoc primum annotandum. Deinde etiam illud, Artium ac Disciplinarum summa & communia præcepta versibus & carminibus tradere apud priscos moris fuisse: quòd ille modus & ad memoriam, & ad animi discentis alacritatem, numeris præcipuè & arte sese commendet. Ita quæ maximè disci & sciri oporteret, elegantissimis committebantur versibus. Vtramque autem annotationem exigere nobis videtur vox Kau, cui Latina nomina regula, & versus interpretando aptantur* Hæc Montanus. Vult ergo hunc esse Prophetæ sensum: In omnem terram exiuit linea, seu versus eorum. Id est, versibus, & carminibus certa lege & regula constrictis, ad insignem præstantiæ, & memoriæ commendationem, per vniuersum terrarum orbem celebratur admirabile cælorum opificium ad amussim & regulam absolutissime constructum. Equidem ipse Montanus exponens vocem *Kau* quæ Isaiæ 28. vers. 10. & 13. octies reperitur, inquit: *Existimamus autem verbum Kau, pro quo Interpres noster expecta reddidit, hoc loco ad carminis certos modos a compositore expectatos & obseruatos esse referendum.* Vnde hunc locum Psalmi ita Carmine expressit: *Quà patent terræ, penetrant canentis Ætheris versus.*

Octauò, Forsterus: *In omnem terram exiuit funiculus eorum. Id est, dimensum eorum in doctrina Euangelij & eius propagatione: ad quam Paulus Apostolus quoque alludit 2 Corinth. 10. 13. Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundùm mensuram regulæ quâ mensus est nobis Deus pertingendi ad vos, &c.* Reiicit hanc annotationem Mercerus his verbis: *Alieniùs quidam putant huc Paulum alludere 2. ad Corinth. 10. vbi se non in immensum gloriari dicit, sed iuxta mensuram regulæ, &c. Eo enim loco de Euangelij aut doctrinæ cælestis propagatione propriè non est sermo. Figuratè tamen dictum est.* At S. Chrysostomus, Theophylactus,

lactus, Oecumenios, imò etiam & Theodoretus de prædicatione Euangelij diſertè Paulum locutum affirmant: ex quibus Forſterum ſuam eccepiſſe obſeruationem non dubito. Vtinam ſic ſemper hic Nouator erraſſet.

Nonò, *In omnem terram exiuit regula eorum*, ſeu norma, linea, canon, directorium, perpendiculum eorum, hoc eſt, ſtructura, fabrica eorum ad normam & lineam, & perpendiculum exactiſſimè facta. Antecedens pro conſequenti: ac ſi dicat: In extremis quibuſque terræ partibus & oris, ac per totum ipſum terrarum orbem conſpicitur admiranda iſta corporum cæleſtium fabrica, incomprebenſibili arte, & ſapientia à ſummo opifice ad omnem amuſſim confecta, ad lineámque, & directorium accuratiſſimè reſpondens: ipſorum immutabilis ordo, grauiſſima diſpoſitio, pulcherrimáque deſcriptio ac delineatio vbique cernitur, & omnes io admirationem, laudéſque ſapientiſſimi opificis rapit: Mira cælorum architectura, elegantiſſima iſta mundi machioe, vbique terrarum celebrat ſummi Fabricatoris infinitam potentiam, ſapientiam, ingeoium: cunctóſque mortales io ſtuporem adducit, ad cultúmque, & venerationem veri Dei mirabiliter accendit. Nulle eſt tam fere, ac barbara natio, támque à communi humanitatis ſenſu aliena: quæ accuratiſſimam & formoſiſſimam cælorum ſtructuram, & harmoniam cooremplans, ad eius architecti & diuini opificis cognitionem, amorem, cultum non penitus perduci ac omnino pertrahi queat. Et planè elegantiſſima proſopopœia, ſimul cum phraſi Hebreïcæ linguæ, quam illo Pſalmo Rex vates diuinè perſequitur. Neque enim cæli, cùm ſint rationis & mentis expertes, loquuntur, prædicant, enarrant, voces habent, aut verba: ſed prædicata, & celebrare homines facioot. Theodoretus: *Secundum Aquilam, In omnem terram exiuit canon, ſeu ordo ipſorum. Nam nec ſermonem, inquit, emittentes, nec verba proferentes; ſed regulam, & proprium ordinem demonſtrantes, omnem terram atque mare ad diuinas laudes decantandas inuitant.* Ioterpretatio hæc eſt peruolgata recentiorum, Reuchlini, Vatabli, Titelmani, Foiengij, Merceri, Figuerij, Oſorij iunioris, Lorini, Bredembachij, Flaminij, Genebrardi, Buarothj, & aliorum. Reddidit hunc locum paraphraſtico carmine Ioannes Gagnæius in hunc modum:

Immutabilis ille ordo videlicet
Ædis ſtellifera, ac totius atheris,
Terram perſonat omnem,
Atque omnes procul inſulas.
Structura illa Dei nempe adeo elegans,
Ad certam veluti condita lineam,
Et rectiſſimam amuſſim,
Quidnam, obſecro, aliud ſonant,
Quàm magni artificis tum ſapientiam,
Tum miram bonitatem atque potentiam,
Qua peruenerit vſque
Fines Orbis ad vltimos?
Nam nullus populus, nulláque gens fuit,
Quin ad tanti operis contuitum ſtupens
Certò confiteatur
Celi vnum artificem Deum.

Annotat Maſius in 2. Ioſue, verſ. 18. ex affini Chaldaico oomine קואי *Koe*, quod textorem ſignificat, Hebraïcum *Kauah* קוה, olim contéxere etiam ſignificaſſe; vnde *Kau* vocabulum dictum fuerit, nempe funiculus ex multis filis contextus. Hinc poſſemos hîc exponere: *In omnem terram egredietur contextum*, textura, *eorum*. Nimirum de admirabili, & picturata fabrica cælorum: qui ad inſtar pulcherrimi eulæi & periſtromatis, ſcitiſſimo ornatu, & variegato opere contexti ſunt. Vnde ioitio Pſalmi, cælum ſeu Firmamentum Hebraica voce nuncupauit רקיע *Rakia*, hoc eſt, extenſionem, ſeu expanſionem: de quo nomine lib. 40. Hieroglyphicorum, in Stellis, Pierius hæc obſeruat: *Nemorum illa extenſio in modum pellis tanquam litteris inſcripta luminaribus, & ſtellis, dicitur Rakia: & ſάνος Graecis eorum eſt: nos verò tentorium illud Firmamentum appellamus: & aulaa picturata vulgus etiam vbique hodie Racia nuncupat. Porrò cælum à calatura appellatum Probus putat.* Hæc Pierius Nos eiuſmodi variegato opere contexta aulæa, *Paños de Raz*, ſeu *Tapiceria* vocamus. Et Pſalm. 103. 2. *Extendens calos, ſicut pellem.* Hebraico *ſicut cortinam*, eulæum, velum.

Repoſuimus quæ vetij Interpretes ad huius oraculi explanationem attulere: verùm vt eſt præclara Scripturæ vbertas, conemur aliquid & nos. Primò, *In omnem terram exiuit confluentia*, influentie, influxus *eorum*. Secundò, *In omnem terram egreſſa eſt congregatio*, collectario, glomus, id eſt globus *eorum*. Tertiò, *In omnem terram exiuit intentio*, vel amplexus, ſeu ambitus eorum. Quartò, *In omnem terram egreſſa eſt incubatio*, ſeu incubitus *eorum*. Quia cæli omnia inferiore ſouent, incubant, animant.

Et quamuis hiſtorico, & litterali ſenſo hæc verba de cælis Propheta conceperit: at ſublimiori & prophetica mente, nemo pius dubitet de Apoſtolis eſſe loquutum, vt poſteà dicemus, in qoos concinnè & appoſitè oraculum conuenire facilè quiſque conferre & iotelligere poteſt. Sed breuiter dicamus, arcana & recondita intelligentia ceciniſſe diuinum Vatem. Primò, Apoſtolos ſpiritales & animatos cælos, extitiſſe veriſſimam regulam & amuſſim, & cæleſtis doctrinæ fidei, & morum, atque omnis probitatis & integritatis toti orbi, ad quorum fidei & vitæ perpendiculum & normam exigenda fuit omnis doctrina & probitas Chriſtiana. Secundò, ædificaſſe Chriſti Eccleſiam vbique terrarum: ſuis exemplis, doctrinis, precibus, interceſſione veluti efficaciſſimis influxibus, foucre, continere, conſeruare, tueri totum orbem Chriſtianum. Tertiò, Eorundem curſum, prædicationem, doctrinam, Sacrarum Scripturarum canonem, quem ipſi Spiritu Sancto dictante, condiderunt, peruagata totum mundum. Quartò, Pulcherrimam ipſam Eccleſiæ ſtructuram, picturam, harmoniam, ſymmetriam, texturam, & immenſæ elegantiæ fabricam, ed exactiſſimam ſormam, & amuſſim adornatam, eius primarij artifices, & fundamentales lapides poſt Chriſtum, fuere Apoſtoli, quibus elegantiſſimi ædificij tota moles impoſita eſt, exiuiſſe in omnem terram, vbique gentium fuiſſe feliciſſimè fundatam, & erectam.

Huc pertinet illud præclarum Zachariæ vaticinium, 1. verſ. 16. *Domus mea*, id eſt, Eccleſia, *adificabitur in ea*, Ieruſalem & tota terra *& perpendiculum*, id eſt, verbum Dei, quod eſt veluti inſtrumentum ædificij dioini, & certa regula quæ non variatur, neque corrompitur, *extendetur ſuper Ieruſalem*, vt locum ſenè interpretantur Forſterus & Mercerus. Quò alloſiſſe videtur Paulus, cùm ait, ſe vt ſapientem architectum fundamentum poſuiſſe, 1. Corinth. 3. 10.

Apologia pro Septuaginta Interpretum translatione, & editione Vulgata.

CAP. XLI.

Septuaginta Interpretes, Vulgatus, & S. Hieronymus in peculiari à se edita Psalmorum ex Hebraica veritate translatione, Hebraïcum *Kauam*, reddiderunt ὁ φθόγγος αὐτῶν *sonus eorum*: quam interpretationem, non solùm probat Ecclesia, sed & Paulus Rom. 10. vers. 18. disertè sequitur: Sanctes in Thesauro hæc annotat: *Kauam L X X. & Hieronymus exponunt, sonus eorum: sed in tota Scriptura non inuenitur significare sonum.*

Ergo non pauci, vt L X X. & Vulgati, imò & Pauli interpretationem tueantur, asseruut Hebraicum textum hoc loco esse deprauatum facili lapsu, vnius tantùm litteræ permutatione, quod incuria librariorum potuit accidere. Nimirum initio à Propheta scriptum קֹלָם, *Kolam*, *vox*, seu *sonus eorum*: postea ל *lamed* vitio exscribentium degenerasse in ו *vau*, scribique cœpisse קַוָּם *Kauam, linea eorum*. Priorem illam, veram & genuinam lectionem securos L X X. & Vulgatum, ac S. Hieronymum, vti sanè vetustissimi tunc codices habebant Hebraïci: hanc verò posteriorem vitio in codices Hebraïcos illapsam, obtinuisse apud recentiores, & nouatores. Ita existimant Steuchus, Richardus Cenomanus, Agellius, Lorinus in hunc locum, Lindanus de optimo genere interpretandi, lib. 1. cap. 4. Leo Castrensis lib. 5. Apologetici, pag. 508. Iulius Rogerius de Scripturis Canonicis, cap. 45. Nicolaus Ramos part. 2. Assertionis Vulgatæ, cap. 1. Marcus Marinus in Arca Noë, in Voce *Kau*, Alfonsus Salmeron Prolegomeno 4. in Euangelia, Nicolaus Serarius in Prolegomenis Bibliacis, cap. 12. quæstiune. 2. Rob. Bellarminus lib. 2. de Verbo Dei, cap. 2. in Comment. Psalm. 18. vers. 4. vbi inquit: *In Hebræo legitur, pro, sonus eorum, Kauam, quod significat linea, siue regula eorum. At videntur LXX. legisse, non* קַוָּם *Kauam, sed* קוֹלָם *Kolam, vnica littera addita quod est sonus eorum. Nam si legissent Kauam nunquam vertissent φθόγγος αὐτῶν id est, sonus eorum, nisi imperitissimi fuissent. Adde quod S. Hieronymus quoque ex Hebræo vertit, sonus eorum. Et sic etiam citauit Apostolus ad Romanos 10. Ex quo intelligimus textum Hebraïcum esse corruptum vitio scriptorum, idque post S. Hieronymi tempora.*

Ergo potissima istorum ratio, cur hic Hebræa deprauata censeant, est: Quia necesse est aut L X X. & Vulgatum, & S. Hieronymum, imò & Apostolum Paulum inscitiæ, aut oscitantiæ coarguere, quòd vocem Hebraïcam Kauam perperàm interpretati sunt: aut ingenuè fateri, Hebraïcum Fontem hîc esse deprauatum, & pro *Kauam*, olim verè, & integrè scriptum *Kolam*. Quasi verò nullus reperiri possit modus asserendi Paulum, L X X. & Vulgatum, nisi causando textus Hebraici corruptelam. Qui contendunt Hebraïca Scripturæ exemplaria, vel incuria, vel malitia Iudæorum multis locis in damno esse, robustiora alia arcessant argumenta: nam hoc non magni esse momenti, mox perspicuum reddemus. Mirum Hebræos qui in notandis Cheri, & Chetib, hoc est variis Hebraici Textus lectionibus nimium solent esse ad ineptias vsque morosi: nullam hoc loco diuersæ lectionis iniecisse mentionem: cùm constet plerisque aliis locis eam solitos præferre lectionem, quæ magis Christianis faueat.

Genebrardus existimauit, forsan L X X. accepisse *Kol* קוֹל pro קַו *Kau* per apocopen poeticam, nimirùm causa metri. Nec admodum Lorino displicet. Verùm non magnopere probauerim: Cùm quod tunc Hebræa non potuissent reddi, ex notione & vi vocis *Kau*, quam amplissimam monstrauimus: peritèrque tanta Fontis fœcunditas, quanta nuper est à nobis patefacta: tum quòd cùm commode fieri potest, cùm verba propriè capi possunt, non est confugiendum ad figuras: nam quæ erunt tam aliena, aut dura, quæ figuris adaptari, & concoqui non queant.

Igitur facilè quisque prudens assentietur, eam Pauli, & L X X. ac Vulgati defensionem esse præferendam; quæ sic eorum auctoritatem tuetur, vt etiam integritati, & puritati textus Hebraici consultum hîc velit. Nimirùm dicimus L X X. Paulum, Vulgatum, non aliud Hebraïcè legisse aut intellexisse, quàm *Kauam*, non *Kolam*: sed sensus magis, quam verbi habuisse rationem, locutionémque molliuisse, vt planiorem redderent, aptiúsque ad sequentis hemistichij verba accommodarent: *& in fines orbis terræ verba eorum.* proinde dixisse, pro *Kauam*, *sonus eorum*, quod sonus, vox, verba mirè conueniant. Forsan respicientes mysterium prædicationis Apostolicæ, quæ per vniuersum mundum insonuit, vt eam disertiùs exprimerent, pro *Kauam*, L X X. reposuere, *sonus eorum*. Atque istam L X X. Vulgati, & Pauli cum Hebraica veritate consiliationem, (ne nos primi habeamur auctores) eruditè excogitarunt Steuchus, Titelmanus, Bredembachius, Mercerus, Genebrardus, Montanus, Lorinus, Figuerius, & Delrius parte 1. Adagiorum sacrorum, Adagio. 323.

Explicatur L X X. & nostri Vulgati sensus.

CAP. XLII.

Qvod ergo L XX. & Vulgatus reddiderunt In omnem terram exiuit sonus eorum. Variè quoque explanari potest. Primò, de cælis ad sensum Fontis originarij: Cælorum accuratissima structura, & pulcherrima fabrica, tanta arte, & varietate confecta, vbique terrarum personat, ac celebratur. Secundò, de sono Apostolicæ prædicationis per vniuersum mundum, vt Paulus interpretatur: de qua interpretatione dicemus c. seq.

Tertiò, Posset quispiam haud penitus ineptè secum reputare, num L X X. ad antiquorum opinionem respexerint, qui tradiderunt cælestes orbes motu suo diuinum quendam & suauissimum sonum & concentum edere. In qua opinione fuere Orphæus, Pythagoras, Plato, Eratosthenes, Cicero, Plinius, Ptolemæus, Chalcidius, Proclus, Themistius, Macrobius, Simplicius, Seruius, & alij. De qua re qui plura nosse cupit (quia de his longiùs disserendi otium nobis non est) adeat M. Tulium in Somnio Scipionis, Plinium lib. 2. cap. 3. Macrobium lib. 2. in Somnium Scipionis, cap. 1. 2. 3. 4.

Philo de Somniis in hunc modum disserit: *Cælum perfecto concentu suorum motuum reddit harmo-*

"*iam suauissimam: quæ si posset ad nostras aures per-*"*uenire, in nobis excitaret impotentes amores, & insanum desiderium, quo stimulati, rerum ad victum necessariarum obliuisceremur: non pasti cibo, potuque per fauces dimisso, sed quemadmodum immortalitatis candidati, consummata musica diuinis cantibus, quales cùm Moses extra corpus raptus audiuisset, fertur, per quadraginta dies, totidémque noctes, nec panem, nec aquam gustasse. Itaque cælum instrumentum musicæ archetypum. Videtur mihi non propter alia sic elaboratum, quàm, vt rerum Patris hymni scitè, decantentur, & musicè.*

S. Ambrosius Præfat. comment. in Psalmos: *Ipsum axem cæli fert quorundam sermo, quadam perpetui concentus suauitate versari: vt si assuetudo permitteret, sonus eius extremis terrarum partibus audiretur, vbi sunt quædam secreta naturæ. Nec id ab ipsius naturæ vsu alienum videtur, quandoquidem vox amissa grauiori plausu in nemoribus resultet, aut montibus, & suauiori sono ipsi reddant quod acceperint.*

Licentius in Carmine ad S. Augustinum præceptorem, quod idem S. August. recitat epist. 39.

Quis numerum dedit illo tonis, mundúmque tonanti.

Distinxit canere, parilésque agitare choreas.

S. Anselmus de Imagine mundi: *Septem cælorum orbes cum dulcisona harmonia voluuntur, ac suauissimi concentus eorum circuitione efficiuntur, qui sonus ideo ad nostras aures non peruenit, quia vltra aërem fit, & eius magnitudo nostrum angustum auditum excedit. Nullus enim à nobis sonus percipitur, nisi qui in aëre efficitur: à terra autem vsque ad firmamentum, cælestis musica mensuratur, ad cuius exemplum nostra musica inuenta est.* Idem quoque sensit Boëtius in procemio Arithmeticæ: nec ab eadem opinione multùm absunt è recentioribus Cælius Rhodiginus lib. 1. Lect. antiq. cap. 19. Franciscus Georgius in Harmonia Mundi cantico 1. tomo 8. cap. 16. & cantico 3. modulo 11. concentu 1. & 2.

Obseruat etiam idem Georgius, Accentus Hebraïcos, & Seruos, & Reges, & Grammaticos, & Musicos, qui in Hebraïca Sacræ Scripturæ veritate continentur, motum, concentúmque cælorum designare, atque exprimere: qui etiam hæc addit: *Litteræ illæ Hebraicæ dicuntur scriptæ in sede Dei, quod cælum est, instar cuius figurarum sunt formatæ litteræ ipsæ, quibus vsus fuit Moses in danda Lege, vt memini me vidisse, si antiquitati attestanti fides adhibenda est.* Neque iis absimilia Plinius prodit lib. 2. cap. 3. cùm ait: *Esse innumeras cælo effigies animalium, rerúmque cunctarum impressas, nec (vt in volucrum notamus ouis) leuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixêre tenerum, rerum argumentis indicatur: quoniam inde deciduis rerum omnium seminibus, innumeræ in mari præcipuè ac plerumque confusis monstrifica gignantur effigies. Præterea visus probatione, alibi plaustri, alibi vrsi, tauri alibi, alibi litteræ figura candidiore, medio super verticem circulo.* Ac illud de accentibus Hebraïcis, & litteris instar cælestium figurarum efformatis, quo loco habendum sit, prudens quisque iudicet.

Certè cælorum musicum concentum, Aristoteles lib. 2. de cælo, cap. 9. & vniuersa Peripateticorum schola, magnis argumentis explodit: & contra eandem sententiam Franciscus Vallesius in Sacra Philosophia, cap. 39. ex professo disseruit S. Basilius Homilia 3. in Hexaëmeron, ita in illam declamat: *Quos quidem cælos ita asserunt concinnè inseri vnum alteri, quemadmodum si cadi aut vascula in sese inserta sint. Hos proinde sic insertos, dum motu contrario ex aduerso vniuersi in orbem versantur, asseuerant æthere per hos circumquaque perrupto, sonum reddi concinnum suaue resonantis harmoniæ, quæ mellica omnis melodiæ mellitissimam exuperet & iucundam suauitatem. Subin assertores istius commenti, si quando reposcuntur, fidem vt faciant, ac sensu ipso confirment, hæc ita se habere; quid aiunt? Nos per primariam ad eum sonum assuetudinem, nimirum ab ipso mox ortu, ita huic aures consuesse commodare, vt intentiore einsmodi audiendi cura sensus ipse obsurduerit nobis, ac deperierit, perinde atque iis hominum, quorum aures crebris ictibus in excusoriis officinis & continenter pulsatæ, sic occalluerunt, surdæ vt sint. Quorum imposturam planè veteratoriam, & ruinosa carie præflaccidam coarguere, (cùm mox audita nulli non se cognoscibilem ostentet, & conspicuam) non vtique viri est aut scientis parcere tempori, aut certè coniectantis, quo intelligentia acumine sint præditi auditores.*

S. Ambrosius lib. 2. Hexaëmeron, cap. 2. *David etiam cælos cælorum in illo laudantium Dominum constituit choro. Quem imitantes Philosophi, quinque stellarum, solis, & lunæ globorum consonum motum introduxerunt: quorum orbibus, vel potius globis connexa memorant omnia, quos sibi innexos, & veluti insertos versari retro, & contrario cæteris motu ferri arbitrantur: eóque impulsu, & motu ipsorum orbium, dulcem quendam, & plenum suauitatis atque artis, & gratissimi modulaminis sonum reddi: cùm scissus aër tam artifici motu, & acuta cum grauibus temperante, ita varios æquabiliter concentus efficiat, vt omnem supergrediatur musici carminis suauitatem. Huius rei fidem si requiras atque expetas, sensu nobis, & auditu probari hæsitant. Nam si vera forent, quomodo tanto motu orbium increpante, cùm ille cælestis orbis, cui affixos ferunt stellarum cursus, qui sine intermissione voluuntur, concitatiorem habeat conuersionem, atque acutum sonum excitet: hic autem lunaris grauissimum, non audiretur à nobis, cùm leuiora audire soleamus? Fidem ergo eius disputationis si testimonio nostro, & auditus munere exigamus probari, referunt obsurduisse aures nostras; & hebetiorem nobis sensum audiendi factum, propter illam à principio nostræ generationis concepti sonitus consuetudinem. Et exemplũ afferunt* (Cicero in Somnio Scipionis,) *eo quòd Nilus fluuiorũ maximus, eo videlicet loci vbi se ex altissimis mõtibus in Catadupa illa præcipitat, magnitudine fragoris sui aures accolarũ obstruat, vt audiendi munere carere dicantur. Sed facilè his ipsa respondet veritas. Nam qui tonitrua audimus nubium collisione generata, tantorum orbium conuersiones, qui maiore vtique sicut motu ferri æstimantur, ita vehementiores sonitus excitarent, non audiremus? Addunt præterea, ideò sonum hunc non peruenire ad terras, ne capti homines per suauitatem eius atque dulcedinem quam celerrimus ille cælorum efficit motus ab Orientalibus partibus vsque ad Occasum, propria negotia atque opera derelinquerent, & omnia hic otiosa remanerent, quodam humanæ ad cælestes sonos mentis excessu.* Hactenus S. Ambrosius.

Haud nos latet S. Irenæum lib. 1. aduersus hæreses, cap. 10. & S. Epiphanium hæresi 34. inter Marcosiorum detestanda dogmata recensuisse, sonos quosdam ab illis tributos cælorum sphæris. Verùm SS. Patres non musicum cælorum concentum, qualem nonnulli Philosophorum asseruerunt: sed prodigiosa quædam portenta, quæ in cælorum sono Marci sectatores confingebant, coarguisse videtur.

Nec tamen in hoc non sumus, vt opinionem de cælorum musico concentu tueri velimus: sed cuperemus nihilominus eandem acriùs expendi, nec vt prorsus absurdam ablegari: cùm alioqui

ſciamus, quanta probabilitate doceant Theologi corpora Beatorum glorioſa poſt vniuerſalem redintegrationem, ſuos habitura ſenſuum vſus externorum, & mirabiles, atque harmonicos ſonos in cælo futuros, quibus audiendi ſenſus ſumma voluptate ac dulcedine compleantur, vt Sotus 4. Sent. diſtinct 49. quæſt 4. artic.5. Suares tomo 2. in 3. partem diſp. 47. ſect.6. annotarunt.

Adde quòd S. Iob neſcio quid de muſica cælorum innuiſſe viſus eſt, 38. verſ.37. *Concentum cæli dormire qui faciet?* Hebræa: Nible (nabla) cæli quis quieſcere faciet? Eſt autem *Nibel* inſtrumentum muſicum, quod Græci, Latinique voce ab Hebræa deflexa Nablum, vel Nablium appellant: de cuius forma & figura plura Ioſephus lib. 7. Antiquit.cap.10. & recentiores Cælius Rhodiginus lib.9. Lect. Antiq. cap.4. Angelus Politianus in Centuria Miſcellaneorum,cap.14. Reuchlinus, Forſterus, Mercerus, Aunarius, Marinus, Pomarius, Schindlerus, Buxtorfius in Hebraicis Lexicis, Forerius in Iſaiæ. 5. verſ. 12. Genebrardus in Pſalm.32. verſ.3. & in Pſalm.150. verſ.4. Stunica in Iob. 38. verſ. 37. Lorinus in Sapientiæ 19. verſ. 17. Symmachus exponit: organa cæli quis ornabit?

S. Auguſtinus: Organa cæli in terram declinauit. At Hebræi Rab. Moſeh, Aben-Ezra, Rab. Leui Ben-Gerſon, Kimchius, & recentiores, Caietanus, Reuchliuus, Sanctes, Struchus, Forſterus, Tremellius, & Iunius, Pellicanus, Clarius, Auenarius, Marinus. Schunica, Schindlerus, Pineda, Buxtorfius, *Nible cæli* interpretantur, *vtres*, ſeu *lagenas cæli*, hoc eſt, *nubes*, vel *nubila*, conſentiente voce: nam nubes veluti vtres continent, & effundunt imbres, vel pluuias ſuper terram. Acceperunt à Chaldæo Paraphraſte, qui habet: *Et nubes quæ ſunt ſimiles vtribus, quis habitare faciet?* Sed ſenſus Vulgati proculdubio præferendus, præſertim quod alias in Scriptura vox *Nebelim* in metaphorica nubium ſignificatione non reperiatur. Xyſtus Senenſis lib.5. Biblioth. annot.105. ait, ſe vberiùs de muſica cælorum harmonia egiſſe in quæſtionibus Phyſicis in diuinas Scripturas: quod opus nondum vidimus.

Lorinus inquit: *Sed veros externos cæli ſonos nunc à corporibus cæleſtibus, nollem probabile Maluenda dixiſſet.* Ego *probabile* dixi? Propemodum exclamatum ibam: Hæc profectò vis eſt. Verba mea ſunt: nec vt prorſus abſurdum ablegari. Quantum verò intereſt, inter, *non prorſus abſurdum*, & *probabile*, quis non videt? Quam parum autem Ioannes Bochius extimuerit concentum cælorum muſicum vtcumque credere, verba eius in Pſal.18. obſeruationibus perſpicuè indicant, cùm ait: *Locus hic ad litteram de cælis videtur intelligi: poſſet quoque referri ad ſonitum cæleſtem, vel concentum harmonicum, qui in cælis eſt: quam muſicam ex cæli volubilitate (etiamſi non audiamus, quia maior ſonus eſt, quàm vt humanarum aurium recipiatur anguſtiis) vocat Macrobius in Somnium Scipionis lib. 2. cap. 4. Exemplo incolarum ad Nili Catadupa habitantium, quorum aures obſurdeſcunt magnitudine fragoris, quem Nilus ex altiſſimis montibus præcipitans excitat. Cicero eodem loco De Harmonia, quam cæleſtia corpora efficiunt, ex ſententia Pythagoreorum tractat Ariſtoteles de cælo lib.2 cap. 9. Quamobrem interrogat vir Sanctus Iob capite 38. Concentum cæli quis dormire faciet?*

Elucidantur verba Pauli Romanor. 10. *verſ.* 18. Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum.

CAP. XLIII.

ISidorus Clarius in Pſalm. 18. verſ.5. exiſtimat Paulum per ſimilitudinem tantùm, & quandam accommodationem tranſtuliſſe verba illa Pſalmi, *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, &c. ad Apoſtolorum prædicationem in vniuerſo mundo: ſic enim ait: *Paulus ad Romanos 10. hoc teſtimonio Pſalmi vſus eſt per ſimilitudinem: quòd ſcilicet, ita Apoſtolorum prædicatio mundo fuerit declarata, quemadmodum cæli gloriam Dei prædicant in quauis orbis terræ parte. In eundem ſe habet modum, & illud 2. Corinth. 8. cùm enim hortaretur, vt Corinthy ex ſua abundantia ſuccirent fratrum in Iudæa inopiam, ſubiecit, Sicut ſcriptum eſt, Qui multùm, ei nihil redundabat: qui parum, ei nihil deerat. Non enim negat id ſcriptum fuiſſe de manna, Exodi 6. ſe vult hortari, vt ita ſtuderent Sancti res vita æquare, vt manna olim ex æquo populo tribuebatur. Sic de boue triturante 1. Timoth.5. & 1. Corinth.9.* Ab hac ſententia non multùm abludere videtur Vatablus in Annotationibus Salmanticenſibus.

Verùm nullo pacto probanda eſt eiuſmodi interpretatio, quam etiam exploſit Adamus, & Toletus, nimirum quia ſingularis, & noua eſt, atque à communi Interpretum mente aliena. Qui omnes ferè conſentiunt, præfata Dauidis verba litterali, & hiſtorico ſenſu de cælis: ſublimiori verò & allegorica intelligentia de Apoſtolis eſſe capienda. S. Paulum autem allegoricè de Apoſtolorum prædicatione in vniuerſa terra fuiſſe interpretatum. Nimirum ſonum & celebrationem admirabilem cæleſtis fabricæ, quæ per vniuerſum mundum diffunditur, typum & allegoriam eſſe Apoſtolicæ prædicationis in omnem terram. Sic S. Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Thryphone, pag. 101. Tertullianus aduerſus Iudæos, cap.7. & lib. 3. contra Marcionem, cap. 22. & lib. 4. capite 43. & lib 5. cap. 19. & de Fuga in Perſecutione, cap. 6. S. Athanaſius orat. 2. contra Arrianos, Euſebius Cæſarienſis lib. 2. Hiſt. Eccleſiaſticæ, cap. 3. S. Gaudentius Tractatu 8. in Exodum, Origenes, S. Chyſoſtomus, Oecumenius in 10. ad Romanos, S. Auguſtinus, Arnobius, Caſſiodorus in Pſal.18. & idem S. Auguſtinus epiſt.80. ad Heſychium. Hoc ipſum annotant innumeri recentiores, Lyranus, Steuchus, Vatablus, Bredembachius, Titelmanus, Folengius, Ianſenius, Genebrardus, Bochius, Bellarminus, Lorinus in Pſalm. 18. Caietanus, in Pſalm. 18. & in 10. Romanor. Adamus Saſbouth, Guillandus, Ettius, Iuſtinianus, Toletus, Pererius, Sa, Adamus, Cornelius à Lapide in 10. ad Romanos.

Salmeron, & Toletus exiſtimant Dauidem litteraliter quoque de Apoſtolis intellexiſſe. Ait enim Toletus: *Verba Dauidis litteraliter etiam de Apoſtolis intelligenda: ſunt enim verba prophetica: de cælis autem intellecta non ſunt prophetica. Nec nouum eſt in eiſdem verbis Scripturæ plures eſſe ſenſus litterales.* Id non admodum probant Lorinus, Cornelius, & Ioſtinianus. Addunt tamen: *Non eſſe negandum, auctore præſertim Paulo, hunc myſticum ſenſum de Apoſtolis, præcipuè fuiſſe Spiritui Sancto*

pro

propositum, atque idcirco dici posse verum ac proprium sensum, sed propheticum. Ad voces tantùm, vt mihi videtur, discordia redit.

Non dubitarim, Dauidem hæc verba proferentem, & sensum, & mentem, simul in cælos, sed præcipuè, & prophetice in Apostolus intendisse, eisdémque verbis, & cælus, sed sublimiùs Apostolos dixisse. Et hic sensus cur non litteralis propheticus diceretur, quem & verba, & mens vatis significant? vtcumque sit, verborum Dauidis de Apostolis intelligentia, seu litteralis, seu allegorica sit, in dubiam fidem, & auctoritatem retinet.

Quidam tamen curiosiùs annotarunt, Paulum verba Dauidis non alio sensu accepisse, aut adduxisse nisi de cælis, nec de Apostolis vllo pacto interpretatum. Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis in Psal. 18. vers. 5. *Quidam allegoricè Paulum ad Roman. 10. 18. locum istum adduxisse scribunt, dicentes, sonum Euangelicæ prædicationis, per Apostolos facta, peruenisse in omnes terras. Veriùm si propius locum Pauli intueamur, vt doctus quidam admonet, Paulus à litterali sensu huius loci non recessit. Nondum enim Apostolorum prædicatio exierat in regiones longinquas, Iudææ finibus adhuc inclusa. Sed cùm Iudæi specie sacrilegij non carere ducerent, quòd Paulus salutis promissionem gentibus vulgaret: quærit an non ipsæ quoque gentes audissent? Ac respondet ex hoc loco apertam fuisse scholam in qua pietatem & Dei cultum discerent, quia in omnem terram exiuit, &c. volens dicere, iam antoactis sæculis Deum patefecisse gentibus suam gloriam: atque hoc amplioris doctrinæ fuisse præludium. Nam etsi ad tempus separata fuit electi populi conditio à Gentibus: mirum tamen videri non debere, quòd vtrisque tandem Deus promiscuè se patefaceret, quos pridem communiter ad se inuitasset.*

Mercerus in Thesauro Hebraico agens de eodem Psalmi oraculo, *In omnem terram exiuit, &c.* inquit: *Iuxta Græcorum editionem tunc receptam, & vsitatam inter Gentes citat, vt & alias, Paulus ad Roman. 10. Vbi ego non dubitarim, relatiuum Eorum, vt in Psalmo, ad cælos referre, quorum doctrinam nemo non audierit; (vt eo loco docere instituit, fidem esse ex auditu,) cùm ex visibilibus ea inuisibilia Dei cognoscantur: etsi vulgò ad Apostolos referant, Huius rei me vir nostra ætate doctissimus, & acerrimo iudicio præditus admonuit. Qui nonnam tandem loco, qua in nouum Testamentum obseruauit, singulari eruditione, edat.* Nec dubito illos, à Theodoro Beza accepisse.

Hanc verborum Pauli interpretationem Iansenius, & Pererius referunt etiam, suppressis auctoribus, sed non improbant. Vide Osorium ad Roman. 10. Non probaui ego in priore huius operis editione, animaduertique, posteà ab Estio, & Iustiniano reiectam. Equidem Paulus satis perspicuè loqui videtur de auditu Fidei per verbum Christi, & de auditu, & prædicatione Euangelij: à qua longè abest naturalis illa cognitio & auditio Dei quam gentes hauriunt ex pulchra & eleganti cælorum fabrica.

Ergo dicamus cum Patribus, & recentioribus vniuersis Paulum de Apostolorum prædicatione fuisse locutum. Sed qua ratione affirmat, Apostolos ipsius iam sua ætate Euangelium per vniuersam terram prædicasse?

Primò, S. Augustinus epist. 80. ad Hesychium, annotat Paulum accepisse præteritum pro futuro more prophetico propter rerum certitudinem: quemadmodum & Dauid idem canens, præteritum pro futuro posuit, iuxta Vulgatam, LXX. & Hebraïcum in Psalmo. Verba S. Augustini sunt: *Quod autem dixit Apostolus, Nunquid non audierunt? In omnem terram exiit sonus eorum, &c. quamuis locutus sit præteriti temporis verbis, tamen, quod futurum fuerat dixit: non quod iam factum, atque completum: sicut ipse Propheta, quo vsus est teste, non ait, In omnem terram exiturus est, sed exiit, inquit, sonus eorum, quod vtique nondum factum erat. Quale est etiam illud, Foderunt manus meas, & pedes meos, quod tam longè posteà factum nouimus.* Eodem modo interpretantur Pauli verba Strabus Monachus in 10. Romanor. Sotus in 4. Sentent. distinct. 46. quæst. 1. art. 1. Viguerius Institutionum cap. 21. §. 2. vers. 8. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 4. Sà, Toletus, Cornelius in 10. Romanor. Non valdè probat hanc interpretationem S. Thomas, his verbis: *Nulla enim ratio esset auferendi excusationem infidelibus, per hoc quod in futurum erant audituri.* Sanè Paulus de præterito disertè loqui videtur, *Nunquid non audierunt? Nunquid Israel non cognouit?* & appositè respondet, *Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, &c.* μενοῦνγε atqui, imò verò, certè, verè, seriò asseuerantis est.

Secundò, Paulum affirmare, suo iam tempore prædicatum fuisse Euangelium in toto orbe, non quidem per præsentes Verbi ministros, cum fructu aliquo, & Ecclesiarum plantatione, vbique gentium: sed per famam saltem aliquam, & sparsum Euangelij rumorem, qui tum iam ad omnes gentes potuit peruenire. Ita Ambrosiaster, S. Thomas in 10. Roman. & 1. 2. quæst. 106. art. 4. ad 4. Guillaudus in 10. ad Roman. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pont. cap. 4. Suarez tomo 2. disp. 56. sect. 1. Iustinianus. Si Paulus illis verbis: *Nunquid non audierunt?* de Iudæis propriè loquitur, vt volunt S. Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosiaster, & auctor nomine Theoduli Cæle Syriæ Presbyteri, Caietanus, Titelmanus, Guillandus, Estius, Iustinianus, Osorius, rectè subsistere potest interpretatio, quasi dicat: Qui fieri potest vt Iudæi Euangelium apud illos natum, & primùm publicatum non audierint: cùm iam fama eius totum orbem saltem veterem peruaserit?

Si verò Paulus illud, *Nunquid non audierunt?* vniuersè de gentibus dixit vti docent S. Thomas, Adamus, Toletus, Cornelius, expositio locum non habet, cùm sola fama & rumor Euangelij ad gentes perlata, non satis sit, vt rectè dicantur audiuisse Euangelium, sine vllo incredulitatis prætextu.

Tertiò, Paulum figuratè dixisse suo iam tempore prædicatum Euangelium in toto orbe, nimirum per figuram intellectionis, non in toto simpliciter, sed vel in toto orbe Romano, vel in maiori parte orbis huius nostri antiqui & cogniti, vt hyperbolicè, & synecdochicè, ita locutus fuerit. Similia sunt Lucæ 2. v. 1. *Exiit edictum à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis.* Et Act. 2. v. 5. *ex omni natione quæ sub cælo est.* Ita Caietanus, Guillandus, Estius, Iustinianus, in 10. Roman. Viguerius Institutionum cap. 21. §. 1. vers. 8. Sotus 4. Sentent. distinct. 46. quæst. 1. art. 2. & in 10 Roman. Iansenius in 24. Matth. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, capite 4. Suarez tom 2. disputatione 56. sectione 1. Maldonatus in Matth. 24. versu 14. Hanc interpretationem cæteris prætulerim. Obiicies, Paulus allegoricè de Apostolis interpretatur, quæ Dauid historicè de cælis dixit: at cælorum sonus in omnem simpliciter terræ ambitum exiit, ergo & Apostolorum.

Respondeo, Primò, allegoriam non in omnibus exigendam, ad historiæ amussim: nec in omnibus eidem respondere.

Secundò, Dauidem allegoricè intellexisse de Apostolis, & eorum deinceps successoribus per omne tempus, vsque ad finem mundi: quia prophetiam de futuris texebat: Paulum verò arctasse ad Apostolos, & Apostolicos sui duntaxat temporis, quia præteritorum, aut præsentium historiam explicabat. Aliter Suarez, quem vide. Atqui ex iis planè solutum est Argumentum. Primum, eorum, qui asserebant iam ipsa Apostolorum ætate Euangelium in vniuerso mundo fuisse annuntiatum, quod capite 1. huius libri posuimus,

Dissoluuntur duo alia argumenta cap. 1. superiùs adducta, pro prædicatione Apostolorum in toto orbe.

CAP. XLIV.

VErba autem Pauli Coloss. 1. v. 5. hyperbolicè intelligenda, quasi dicat, in præcipuis orbis partibus iam tum prædicatum Euangelium, annotarunt Adamus, Iustinianus, Cornelius. Caietanus obseruat loqui Apostolum tantùm de vniuerso mundo tunc communiter noto. Bellarm. lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 4. inquit: *Cùm autem ait Paulus Coloss. 1. Euangelium esse in toto mundo, non voluit dicere esse actu, sed virtute: quia nimirum iactum fuerat per Apostolos semen verbi diuini in mundum, quod paulatim fructificando, & crescendo, totum mundum repleturum erat.* Vnde S. Augustinus epist. 80. *Nondum Euangelium nondum tenebat vniuersum: sed fructificare illud in vniuerso mundo dixit & crescere.*

Quòd verò Paulus addit vers. 23. *Quod prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub cœlo est.* Caietanus his verbis elucidat: *Euangelium describit a communitate: quia scilicet commune est vniuerso generi humano. Et dicit hoc ad differentiam particularium Euangeliorum quæ diuersi hæretici prædicant: non enim prædicant Euangelium commune vniuerso mundo, sed propria ficta. Nec intelligas asseri à Paulo quod tunc temporis iam prædicatum fuisset Euangelium vniuerso generi humano, ita quòd ad vniuersos peruenerit: sed quod tunc temporis prædicatum est, extendendum in vniuersa creatura, quæ sub cœlo est, hoc est, in vniuerso genere humano, ad differentiam, vt dictum est, Euangeliorum per conuenticula.* Satis fuerit dicere vsum etiam hîc Paulum hyperbolicè, quod iam tum in præcipuis mundi regionibus Euangelium personuisset, vti Erasmus, Adamus, Iustinianus, Cornelius, annotarunt.

Quòd autem tertio loco obiectum fuerat de mandato Christi Apostolis imposito, vt in vniuerso mundo Euangelium prædicarent, Tertullianus id præceptum enarrans lib. 4. aduersus Marcionem, cap. 43. ait: *Siquidem & Apostolos mittens ad prædicandum vniuersis nationibus, in omnem terram, & in terminos terræ voces eorum, Psalmum adimplendo præcepit.* Sed facilè dicimus, illud Domini præceptum nedum ad Apostolos, sed etiam ad eorum successores pertinuisse, in quibus continentes impletur. Iussit quidem Dominus vt vbiuis gentium possent Apostoli, Euangelium prædicarent: maiori ex parte id illi perfecerunt, quæ reliqua sunt, adiiciunt eorum posteri. Atqui idem Tertullianus eiusdem libri cap. 2. eodem modo præceptum Christi interpretatus, inquit: *Constituimus imprimis, Euangelicum instrumentum Apostolos auctores habere, quibus hoc munus Euangelij promulgandi ab ipso Domino sit impositum: si & Apostolicos, non tamen solos, sed cum Apostolis, & post Apostolos: quoniam prædicatio discipulorum suspecta fieri posset de gloriæ studio, si non adsistat illi auctoritas magistrorum, imò Christi, qui magistros Apostolos fecit.*

Hoc ipsum verba quæ Dominus statim adiecit, perspicuè declarant: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Neque enim vndecim illi Apostoli, quibuscum tunc Christus loquebatur, ad consummationem vsque sæculi vitam propagaturi erant: sed alij, atque alij qui in eorum locum successerunt, vt S. Augustinus lib. 6. de Genesi cap. 8. Theophylactus, & alij recentiores interpretes In Math 28. annotarunt. S. Augustinus epist. 80. ad Hesychium pulchrè ad institutum: *Quo pacto igitur ab Apostolis est prædicatio ista completa, quando adhuc vsque sunt Gentes, quod certissimum est nobis, in quibus modo cœpit, & in quibus nondum cœpit impleri? Non itaque sic dictum est Apostolis, Eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque ad extremum terræ, tanquam ipsi soli quibus tunc loquebatur, tantum munus fuerunt adimpleturi: sed sicut eis solis videtur dixisse quod dixit, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi: quod tamen eum vniuersæ Ecclesiæ promisisse, quæ aliis morientibus, aliis nascentibus, hîc vsque in sæculi consummationem futura est, quis non intelligat? Sicut ad eos illud ait, quod ad eos omninò non pertinet, & tamen sic dictum est tanquam ad eos solos pertineret: Cùm videritis hæc omnia, scitote quia propè est in ianuis. Ad quos enim hoc pertinet, nisi ad eos qui in carne tunc erunt, quum omnia complebuntur? Quanto magis illud quod ex magna parte per eos agendum fuit, quamuis & posteris eorum eadem actio seruaretur?*

Quod verò ex Paulo addebatur, Romanorum fidem iam tunc annuntiari in vniuerso mundo: rectè quidem dixit Paulus, *annuntiari*, non annuntiatam iam esse: quia tunc propagabatur in orbe. Aut fuerit hyperbole, pro in maiori parte orbis.

Quod denique opponebatur Paulum & reliquos Apostolos Euangelium latissimè sparsisse: fatemur & nos, prædicasse eos in præcipuis orbis noti regionibus: sed non in omnibus, neque in Nouo Orbe, satis iam in superioribus demonstrauimus.

Explicantur verba Christi, Matthæi 24. v. 14. Et prædicabitur hoc Euangelium Regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.

CAP. XLV.

NOn conueniunt Interpretes, quam consummationem hîc Dominus intellexerit, num

illam

illam Ierosolymæ & Templi supremam deuastationem per Titum; an nouissimum orbis interitum. Equidem referente Matthæo initio capitis 24. duo aut tria Discipuli à Domino cognoscere voluerunt, nimirum, Quando Ierusalem & Templum exscindenda essent? &, Quod signum aduentus Christi ad vniuersale Iudicium, & Consummationis mundi futurum esset? Eorum verba sunt: *Dic nobis quando hæc erunt?* nempe, excidium vrbis & Templi, *& quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi?* Id quidem diserte annotarunt S. Hilarius, S. Hieronymus, sanctus Chrysostomus, Theophylactus, & plerique recentiorum.

Nec illud omittimus, discipulos tres istas interrogationes ideirco coniunxisse, quòd existimarent, statim post vrbis & Templi euersionem, futurum occasum mundi. S. Chrysostomus: *Duo interrogant, Vnum, Quando hæc erunt? templi huius scilicet euersio. Alterum, Quod aduentus tui signum est? Putabant enim tunc etiam statim aduentum ipsius futurum.* Idem quoque obseruarunt Lyranus, Gagnæius, Maldonatus, Franciscus Lucas in Matth. 24.

Ergo cùm Christus asserit, *Et prædicabitur hoc Euangelium Regni, &c. & tunc veniet consummatio.* non loqui de consummatione mundi, sed de illa vrbis & Templi destructione per Titum. S. Hilarius, S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, in Matth. 24. S. Beda in 13. Marci, Zacharias Chrysopolitanus, S. Anselmus, Tostato, Lyranus, Conradus, Pellicanus, Gagnæius, Iansenius, Salmeron, Barradius, in Matth. 24. Iustinianus ad Rom. 10. vers. 18. & alij existimarunt. S. Hilarius canone 25. in Matth. enarrans præfata Domini verba, inquit: *Ac tum per omnes orbis partes viris Apostolicis dispersis, Euangelij veritas prædicabitur. Et cùm vniuersis fuerit cognitio sacramenti cælestis inuecta, tum Ierusalem occasus & finis incumbet, vt prædicationis fidem, & infidelium pœna, & metus ciuitatis eruta consequatur.* S. Chrysostomus: *Et tunc veniet consummatio. Consummatio scilicet Ierosolymorum.* Theophylactus: *Et tunc veniet consummatio. Non mundi, sed Ierusalem.*

Ceterùm multò probabilior & frequentior ea est interpretatio, quæ docet, Christum hîc de consummatione sæculi reuera loquutum. Cuius expositionis auctores sunt, Tatianus Syrus, Origenes, Iuuencus, S. Cyrillus Ierosolymitanus, S. Hieronymus, S. Ambrosius, S. Chrysostomus, S. Augustinus, S. Prosper, Theodoretus, S. Beda, S. Ioannes Damascenus, & alij, quorum sententias cap. sequenti describemus: S. Leander Oratione de Laude gentium, habita in Concilio Toletano III. ex recentioribus verò eandem probant, Caietanus, Titelmanns, Sa, Maldonatus, Franciscus Lucas in 24. Matth. Sotus in 4. Sentent. Distin. 46. quæst. 1. art. 1. & in 10 ad Rom. Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 14 Bellarminus lib. 3. de Rom Pontif. cap 4 Fridericus Lummius lib. 1. de extremo Iudicio, cap. 11. Gregorius de Valentia Tomo 4. disp. 11. quæst. 2. punct. 1. Ribera in Michææ 4. num. 23. Suarez tomo 2. in 3. partem, disp. 56. sect. 1. Acosta de Nouissimis Temporibus, cap. 16. Lessius disp. de Antichristo, Demonstr. 8 & alij.

At Strabus Monachus, S. Anselmus, Anselmus Laudunensis, Dionysius Carthusianus, Bredembachius, Sa, Acosta, Franciscus Lucas in 24. Matth. Ioannes Echius homilia 1. Dominicæ 26. post Pentecosten, Henricus Henriquez de Fine Hominis cap 12. §. 3. de vtraque consummatione & Ierusalem, & mundi oraculum Christi interpretantur. Vtcumque sit, illud pro certo sumamus Dominum hic propriè & directè de consummatione sæculi fecisse sermonem: claris rationibus.

Primò, quia cùm ait, *& tunc veniet consummatio*, rectà respondisse videtur ad id quod Discipuli ipsum interrogauerant, *Quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi?* De consummatione sæculi expressè rogarunt discipuli: De eadem respondisse Christum, cur ambigimus? quasi dicat: Quæsistis, quod signum erit consummationis sæculi? Respondeo: Hoc futurum esse signum, nempe, *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio.* Sæculi procuidubio.

Secundò, Græca non simpliciter habent, *& tunc veniet consummatio*, sed cum articulo emphatico, *& tunc veniet illa consummatio.* seu, *ille finis.* τὸ τέλος nimirum eadem propemodum vox est, quæ superiùs in interrogatione Discipulorum: *Quod signum aduentus tui, & τῆς συντελείας, illius consummationis sæculi?* Ac si dicat: Et tunc veniet illa consummatio sæculi de qua antea quæsistis.

Tertiò, Patres & recentiores, qui miro consensu docent Prædicationem Euangelij in toto orbe tertium signum esse quod antecedet aduentum Antichristi, & consommationem sæcoli, quos sequenti capite magno numero percensebimus, non aliunde planè id accepisse putantur, nisi ex hac Christi prædictione: *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio*, vt ex disertis eorum verbis statim ostendemus. Intellexerunt igitur Christum hic de suprema orbis consummatione locutum. Fixum ergo nobis sit, Discipulos postulasse à Domino signum aliquod consummationis sæculi: & Christum proposuisse illud fore signum, nempe prædicationem Euangelij in vniuerso orbe. Quia verò Prædicatio hæc Euangelij in toto Orbe, præclarum admodum & illustre signum Antichristi venturi & occasus mundi futurum est, cum cura illud, hoc est verba Christi, elucidemus.

Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe. Euangelij prædicationem in vniuerso orbe bifariam capere possumus. Primò, diuulgationem Euangelij per famam ac rumorem tantum per gentes sparsum. Secundò per proprios ac præsentes prædicatores, qui illud ritè coram annuntient. Hac distinctione conati sunt aliqui discrepantes Patrum sententias de prædicatione Euangelij in toto orbe, tempore Apostolorum conciliare. Nam qui affirmant Apostolorum ætate Euangelium prædicatum fuisse per vniuersum mundum, quos cap. . huius libri recensuimus, videntur intellexisse de prædicatione Euangelij primo modo: quia ipso Apostolorum tempore, ad prouincias & gentes ad quas prædicatores adire nequiuerunt, rumor & fama saltem Euangelij procuidubio penetrauit, nimirum, vel ex vicinis regionibus, vel ex allatis nuntiis & litteris, vel ex peregrinantibus, vel quauis alia ratione. Qui verò docent, Apostolorum tempore non fuisse Euangelium iam in toto orbe prædicatum, quos huius libri cap. 3. retulimus, loquuti sunt de prædicatione Euangelij secundo modo, quod est planè verissimum. Agunt pleniùs de eiusmodi variarum opinionum conciliatione S. Thomas ad Rom 10.

lect. 3. & 1. 2. quæst. 106. art. 4. ad 4. Tostatus in Matth. 24. Guillandus & Iustinianus in 10. Rom. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 4. Suarez tom. 2. in 3. p. disput. 56. sect. 1. Henricus Henriquez de Fine hominis cap. 22. §. 3. & alij. Verùm crediderim tempore Apostolorum, nec tenuem saltem Euangelij rumorem in omnes penitus Noui Orbis regiones penetrasse: quod etiam Suarez annotauit.

Quod autem ad præsens Institutum propriè pertinet, non desunt, qui velint, cùm Christus ait, *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe* intellexisse de prædicatione Euangelij in vniuerso orbe primo modo, scilicet, per rumorem saltem ac famam. S. Hieronymus in hunc locum: *Signum Dominici aduentus est, Euangelium in toto orbe prædicari: vt nullus sit excusabilis. Quod aut iam completum, aut in breui cernimus esse complendum. Non enim puto aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret: & quanquam non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare.*

Verùm extra omnem controuersiam statuimus, loquutum hîc Dominum de prædicatione Euangelij in toto mundo per certos & præsentes prædicatores, qui illud ritè annunrient: ex sensu ferè communi interpretum: sed id posteà claris rationibus euincemus. Vide Caietanum.

In vniuerso Orbe. Iansenius, Sà, Maldonatus, & Barradius in 24. Matth. Iustinianus in Rom. 10. volunt hîc vniuersum orbem synecdochicè intelligi, id est, non quidem vniuersum orbem simpliciter: sed præcipuas partes huius veteris Orbis. Sanè qui sentiunt Christum hîc de consummatione Ierusalem prædixisse: & alioqui vident antè eam euarsionem Euangelium in toto simpliciter Orbe non fuisse prædicatum: in promptu dicere habent, vniuersum Orbem hoc loco synecdochicè tantùm esse accipiendum. Equidem Dionysius Carthusianus, Franciscus Lucas, & alij ita conciliant diuersas Patrum sententias interpretantium hunc locum. Nam qui de consummatione Ierusalem exponunt, intelligunt hîc vniuersum orbem Synecdochicè: qui verò de consummatione mundi interpretantur, vniuersum orbem propriè & simpliciter capiunt. Et vtrumque verum est: siquidem ante excidium Ierosolymorum in maiori orbis antiqui parte per Apostolos & Apostolicos, prædicatum est Euangelium: & ante mundi consummationem, haud dubiè in toto simpliciter orbe, & veteri, & nouo prædicabitur.

Sed non dubitamus affirmare, Christum hîc vniuersum orbem intellexisse, vniuersam simpliciter terram, quàm longè, latéque sub cælo diffunditur, humano genere cultam, & habitatam, tam veteris, quàm noui orbis, tam cognitam, quàm hactenus incognitam: (si quæ adhuc ignota manet) ita vt nulla omnino prouincia, regio, terra, natio, gens sit in toto penitus orbe, quæ aliquando ante finem rerum, Euangelium non audiat per præsentes prædicatores. Et Græca id planè significant, nam pro in *vniuerso orbe*, habent, ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, *in tota habitata.* Scilicet, *terra.* Syrus, *in toto sæculo.* Hanc interpretationem paulò pòst validè firmabimus. Nunc satis sit, eam plurium, & meliorum Interpretum esse, & mirè cum seqq. Domini verbis congruere. Vide Caietanum, & Franciscum Lucam in hunc locum.

In testimonium omnibus gentibus. Variè exponunt. Primò, *in testimonium*, id est, in legem; siue vt sit lex omnibus gentibus. Euangelium enim est Lex Euangelica. Sic Matth. 8. 4. *quod præcepit Moyses in testimonium illis.* Testimonium, pro Lege passim in Scriptura Psal. 80. v. 6. *testimonium in Ioseph posuit illud.* Et plures Psalm. 118. Secundò, ita vt sit testimonium, ita vt testetur omnibus gentibus, æternam salutem ipsis esse propositam, si Euangelium receperint: contra verò perditionem æternam, si abiecerint. Ita Lyranus, Caietanus, Sà, Franciscus Lucas. Tertiò, vt sit expositum, contestatum, ratum, firmum diuinæ veritatis & voluntatis, ac publicæ salutis testimonium, ac veluti publicum, authenticum, & obsignatum instrumentum, quo Dei veritas & voluntas de seruando genere humano publicè testata, solemnitérque proposita omnibus gentibus prostet. Quartò, *In testimonium*, hoc est, in reprehensionem, redargutionem, condemnationem, nimirum vt nulla gens possit Euangelij ignorationem in sui excusationem prætexere: quin potiùs ipsum Euangelium ritè annuntiatum omnibus nationibus futurum ineluctabile testimonium in die Iudicij iustæ condemnationis earum gentium, qui cùm illud audierint, non tamen receperint. Ita S. Hieronymus, S. Chrysostomus, S. Beda, Theophylactus, Euthymius, Zacharias Chrysopolitanus, S. Anselmus, Caietanus Bredembachius, Iansenius, Sa, Maldonatus, Barradius, & plurimi alij: nam est receptior interpretatio. Sic accipiunt illud Matth. 10. 18. *in testimonium illis, & gentibus.*

Existit tamen hoc loco difficultas, cùm verba illa Pauli Romanor. 10. 18. *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Superiùs cap. 43. interpretati simus vel de prædicatione Euangelij per rumorem saltem, & famam, vel de toto orbe synecdochicè seu hyperbolicè, hoc est de præcipuis orbis antiqui partibus: quid est quòd nunc hoc vaticinium Christi: *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe.* non nisi de prædicatione Euangelij per præsentes ministros, & in toto simpliciter orbe, & veteri, & nouo exponamus? Cùm sanè & Paulus, & Christus de prædicatione Euangelij in toto orbe loquantur: & vtriusque verba sint propemodum eadem. Cur ergo ferant tam diuersas explanationes? Respondeo multas esse causas ac rationes, easque haud parui momenti, cur præsens Christi oraculum de prædicatione Euangelij in toto simpliciter orbe terrarum, per præsentes verbi ministros necessariò exponendum ducamus: quæ tamen locum non habent in sensu verborum Pauli: Eas in hunc modum expendimus.

Primò, Constat Christum hîc præstituisse certissimum consummationis mundi signum, Prædicationem Euangelij in vniuerso orbe: at nimis alienum, remotum, atque adeò incertum esset hoc signum, si tantùm intellexisset, prædicandum Euangelium in præcipuis veteris solum orbis partibus, vel per rumorem dumtaxat ac famam: si quidem hoc iam multis ante finem mundi sæculis factum esse, nemo est qui dubitet. Imò Apostolorum ætate prædicatum iam Euangelium in maiori antiqui mundi parte, fusè superiùs demonstrauimus.

Secundò, Affirmat Dominus, prædicandum Euangelium in vniuerso orbe, *in testimonium omnibus gentibus*, hoc est, vt nulla gens sit excusabilis, quòd Euangelium non receperit, quia non audierit, vt paulò anteà, ex sensu ferme communi Interpretum exponebamus: at si non cunctis omni-

no

no vtriusque orbis nationibus Euangelium prædicetur: vel eius tantummodo rumor ad eas perueniat: poterunt multæ gentes in die Iudicij excusationem suæ incredulitatis obtendere: nimirum, quòd ipsis vel nullo pacto sit Euangelium annuntiatum: vel quòd ad eas leuis tantùm Euangelij rumor, & tenuis fama incertis & obscuris indiciis permeauerit. Nam quomodo crederent, si non audierunt?

Tertiò, vt scitè S. Augustinus epistola 80. ad Hesychium philosophatur, omnes nationes & gentes totius quàm latè sub cælo patet, orbis, sunt Christo, à Patre æterno promissæ & datæ in possessionem atque hereditatem: quia omnes, nulla penitus excepta, sunt capaces æternæ salutis, & pro omnibus vniuersè Christus mortuus est. Psal. 2. v. 8. *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam: & possessionem tuam terminos terræ.* Psal. 71. 8. & 11. *Dominabitur à mari vsque ad mare: & à flumino vsque ad terminos orbis terrarum.* Psalm. 85. 9. *Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine.* Sophoniæ 2. 11. *Adorabunt eum omnes de loco suo, omnes insulæ gentium.* Malachiæ 1. 11. *Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Et Ioannes Apocalyp. 7. v. 9. numerat electos ex omnibus gentibus, & populis & linguis. Sexcenta sunt eiusmodi vaticinia passim in Scripturis obuia. At quomodo Christus omnes gentes possidere poterit, in iis regnare, ab eis adorari, &c. nisi illis omnibus Euangelium prædicetur? Sunt profectò rationes istæ perspicuæ: quæ tamen locum non habent in Paulinis verbis, vti cap. 43. quisque videre potest: siquidem Paulus disertè loquitur de prædicatione Euangelij, quæ iam suo tempore facta fuerat: Christus de ea, quæ signum est venturæ consummationis sæculi, & complenda adhuc restat. Vide Bellarminum lib. 3. de Rom. Pontifice, cap. 4. & Suarez tom. 2. in 3. p. disp. 56. sect. 1. qui hæc accuratè elucidant. Sed reliqua Christi verba sectemur.

Et tunc veniet consummatio. Sæculi, vti fusè demonstrauimus. Primum illud perspicuè ex Christi verbis habemus, non futuram sæculi consummationem, nisi priùs prædicatum fuerit Euangelium in toto simpliciter orbe & veteri & nouo, vt nulla in mundo relinquatur natio seu gens, quæ illud à prædicatore ritè non audiat. Sed illud hîc dubitationem habet, num his verbis significet Christus, statim vt Euangelium prædicatum fuerit in toto simpliciter orbe, affuturum sæculi finem: nimirum proximè, vel non multò pòst Euangelij eam vniuersalem prædicationem, finiendum mundum. S. Anselmus exponens hæc verba Christi, inquit: *Et tunc veniet consummatio. Non dicit statim, sed non priùs veniet consummatio ciuitatis vel mundi.* Eadem omnino scribit Anselmus Laudunensis in Glossa interlineari. Ioannes Maldonatus hęc eadem verba Domini enarrans, ait: *Ceterùm non videtur sensus esse, quemadmodum Hieronymus existimat, Euangelij per totum terrarum orbem prædicationem certum esse signum instantis mundi consummationis: nec enim certum vllum habemus signum, & istud est nimis Christi sententiam arctare. Sed sensus, vt opinor, est, consummationem mundi non antè futuram, quàm Euangelium per omnes orbis oras prædicatum sit. Hoc enim certum, Euangelium prius omnibus gentibus prædicandum: illud incertum, an simul atque prædicatum fuerit, finiendus sit mundus.* Franciscus Lucas: *Non dicit, tunc statim veniet, sed tunc, non priùs veniet. Non dicit, quòd simulatque Euangelium in toto orbe terrarum fuerit prædicatum, aderit rerum finis: sed quòd non priùs aderit.* Et post alia: *Ceterùm quàm citò, aut quàm tarde aderit mundi finis, postquam omnes gentes Euangelium audierint, non declarat Iesus. Itaque & hoc signum est consummationis, non tam instantis, quàm futuræ: propius tamen instare significans, quàm cætera hactenus signa: nisi, quòd propter eas, quæ incognitæ esse, & adhuc latere possunt gentes, difficile erit scire, quandonam ad vnam omnibus fuerit prædicatum.* Nec ab hac mente abesse videtur Caietanus, cùm exponit: *Et tunc omnibus prædictis adimpletis, & non ante.* Et aliis interiectis: *Prædicationem autem Euangelij apud omnes gentes, pro signo infallibili consummationis mundi, ex definitione diuina. Sic vt Discipuli discerent signa necessariò præcedentia consummationem sæculi: & non signa monstrantia consummationem mundi quasi in ianuis, seu ad certum tempus post signa hæc.* Dominicus Sotus in 4. Sentent. dist. 46. quæst. 1. art. 1. *Haud ergo prædicationem Euangelij in vniuerso orbe Christus tanquam signum posuit, post quod statim futura est consummatio sæculi, vt ad Hesychium ait Augustinus: hoc enim duntaxat sibi voluit, quod non veniet finis mundi, antequam Euangelium prædicetur in vniuerso orbe. Atque hoc sonant verba illa: Et tunc, id est, postea, tandem, erit consummatio.*

Sed proculdubio illud est probabilius, & verbis Domini accommodatius, Christum hîc certum ac proximum mundi consummationis signum præfixisse, ipsam nimirum Euangelij prædicationem in vniuerso orbe: ita vt eiusmodi vniuersalem Euangelij prædicationem, proximè, vel certè non multò post tempore interitus mundi subsequatur. Franciscus Suarez, qui rem totam cum studio peruestigauit, hæc annotat: *Nec potest conuenienter dici, Christum solum significasse non futuram sæculi consummationem, donec præcedat vniuersalis prædicatio. Nam verbum illud,* & tunc veniet, *in sua proprietate & rigore proximam consecutionem vnius post aliud significat: & quanquam necesse non sit, quod sæculi consummatio post vniuersalem prædicationem immediatè futura sit: tamen vt minimum significatur illo modo loquendi, inter vnam rem & aliam non interpositum iri magnam temporis moram.* Hoc ipsum ostendunt perspicuæ rationes.

Primò, Cùm Apostoli Christum rogarunt, *Quod signum aduentus tui, & consummationis sæculi?* directè ipse respondit: *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio,* Sæculi. Quis igitur non videt his verbis Christum proposuisse certum signum consummationis sæculi futurum, quum prædicatum fuerit Euangelium in toto orbe. Id enim interrogabant Apostoli: & rectà Christus respondit: Rogastis me de signo consummationis sæculi: ecce id erit signum, nempe quum prædicatum fuerit Euangelium in vniuerso orbe, tunc erit sæculi finis. At quale signum tam remotum alienum ac planè incertum esset prædicatio Euangelij per omnes mundi partes, ipsius mundi interitus: nisi proximè, aut certè non longo tempore post vniuersalem eam Euangelij prædicationem, mundi consummatio futura sit?

Secundò, Tam perspicua verba, *Et tunc veniet consummatio*, possúntne aliud significare, quàm, vt prædicatũ fuerit Euangeliũ cunctis sub cælo nationibus, tunc non multum abesse sæculi clausulam? quid enim aliud particula *Tunc* indicat? Quasi dicat:

cat: Statim, mox, ipso tempore, &c. Sic Paulus prænuntians certum ac propinquum aduentus Antichristi signum, Romani scilicet Imperij extinctionem, eodem vsus est verbo 2. Thessal. 2. v. 7. *Tantum qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille Iniquus.* Vt suo loco exactè demonstrabimus.

Tertiò, Quæcumque Christus eo cap. 24. Matthæi, prædixit signa, cum excidij Ierosolymitani, tum orbis occasus, fuerunt propria, certa, & proxima, vt sanè verba ipsa Domini inspicientibus manifestum redditur: Cur igitur istod prædicationis Euangelij non erit eiusmodi?

Quartò, Consensus Patrum, & Recentiorum, quem capite sequenti referemus, Prædicationem vniuersalem Euangelij esse signum certissimum proximè instantis Antichristi, & mundi finis: non planè aliunde acceptus videtur, quàm ex his Dominicis verbis: intellexerunt enim proculdubio Patres Christum hîc certum primum consummationis sæculi signum præfixisse, Prædicationem Euangelij in toto orbe.

Traditio Patrum, Prædicationem Euangelij in toto terrarum orbe, certum esse signum proximè aduenientis Antichristi, & mundi finis.

CAP. XLVI.

TAtianus Syrus in Harmonia Euangeliorum, verba Domini: *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio:* interpretans, ait: *Dum Euangelium vniuersos gentium fines occupauerit: tum enim finem instare mundi: quem & ipsum portenta quædam precedent in sole, luna, & stellis, & pelago, Matth. 24.*

Origenes Tract. 28. in Matthæum, eadem verba Domini elucidans, simulque de statu rerum sub mundi finem disputans, inquit: *Et in hoc statu constitutis rebus, Euangelium quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo, (multi enim non solum barbararum, sed etiam nostrarum gentium vsque nunc non audierunt Christianitatis verbum) tunc autem prædicabitur, vt omnis gens audiat Euangelicam prædicationem, & nemo derelinquatur qui non audierit: & tunc erit sæculi finis. Sic & nondum est prædicatum Euangelium in toto orbe. Non enim fertur prædicatum esse Euangelium apud omnes Æthiopas, maximè apud eos qui sunt vltra flumen: sed nec apud Seres, nec apud Orientem audierunt Christianitatis sermonem. Quid autem dicamus de Britannis, aut Germanis, qui sunt circa Oceanum, vel apud barbaros, Dacos, & Sarmatas, & Scythas, quorum plurimi nondum audierunt Euangelij verbum: audituri sunt autem in ipsa sæculi consummatione. Aspice enim quod ait, Et prædicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Si autem vult quis temerè dicere prædicatum esse iam Euangelium regni in toto orbe in testimonium omnibus gentibus: consequenter dicere poterit, & quod ait: Tunc erit finis, iam finem venisse. Quod dicere temeritatis est magnæ, & hominis non intelligentis, quæ Paulus ad Thessal. epist. 2. dicit, dicens: Ne quis vos seducat vllo modo, quasi instet dies Domini: quoniam nisi venerit primum discessio, & reuelatus fuerit homo peccati, filius interitus, &c. non erit Domini dies. Hæc secundum simplicem exposuimus traditionem.*

Iuuencus Presbyter Hispanus, Poëta clarissimus Hist. Euangelicæ lib. 4. idem Domini oraculum in hunc modum carmine reddidit:

Regnorum cæli celebratio peruolutabit
In cunctas terræ metas. Gens omnis habebit
Testem luciflue sancta sermone salutis:
Et tunc finis erit currentia sæcula soluens.

S. Cyrillus Ierosolymitanus catech. 15. agens de signis antecessuris aduentum Domini ad Iudicium, inquit: *Habes & hoc signum: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc erit finis. Et ferè, vt videmus, totus mundus doctrina Christi repletus est. Et quid postea fiet? Deinde dicit: Quando itaque videritis abominationem desolationis, quæ prædicta est à Daniele propheta stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Fraternum odium deinceps locum dabit Antichristo.*

S. Ambrosius lib. 10. in Lucam, cap. 20. eadem Christi verba enarrans, ait; *Prædicetur Euangelium, vt sæculum destruatur. Sicut enim præcessit in orbem terræ Euangelij prædicatio, cui iam & Gothi, & Armeni crediderunt: & ideo mundi finem videmus.*

S. Hieronymus in Matth. 24. idem vaticinium Christi exponens, scribit: *Signum Domini aduentus est, Euangelium in toto orbe prædicari, vt nullus sit excusabilis.*

S. Chrysostomus serm. de Consummatione sæculi, interprete Gerardo Vossio, amico nostro: *Et prædicabitur Euangelium hoc in vniuerso orbe, in testimonium cunctis gentibus, & tunc veniet consummatio ac finis: Atqui consideremus non esse locum sub cælo, vbi non sit prædicatum Euangelium; quare restat nunc vt expectes finem.* Homilia 21. in Math. de die extremi Iudicij verba faciens, ait: *Est quippe res ipsa prorsus ambigua, & omnino nescimus an etiam nostra ætate hæc omnia finiantur, & dies ille metuendus adueniat, atque horribile nobis ostendatur tribunal: nam & signa multa prorsus impleta sunt, & Euangelium toto iam ferè orbe personuit.* Et homilia 1. in Epist. 2. Thessalon. *Ponit autem & ipse Dominus multa signa aduentus eius: vnum quidem maximum, dicens: Quando prædicabitur Euangelium apud omnes gentes.*

S. Augustinus epist. 78. ad Hesychium: *Opportunitas verò illius temporis* (nempe finis mundi) *profectò non erit antequam prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris, dicentis: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, qui est, nisi ante non veniet? Quanto post ergo veniat, incertum nobis est; ante tamen non esse venturum, dubitare vtique non debemus. Si ergo susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent, colligerent quod remanet gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcumque possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine sæculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot, quantæque sint gentes sine Christi Euangelio fideliter renuntietur: multò minus existimo Scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quandoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ Pater posuit in sua potestate. Vnde si iam nobis certissimè nunciatum fuisset, in omnibus gentibus Euangelium prædicari, nec sic possemus*

mus dicere, quantum temporis remaneret vsque ad finem: sed magis magisque iam propinquare meritò diceremus.

Et epist. 80. ad eundem Hesychium: *Nescio tamen vtrum intueri aliquid certius in hac quæstione de fine mundi possemus, si vlla ratione seu facultate possumus, quàm illud quod in epistola priore iam posuit, quando Euangelio mundus vniuersus impleatur.* Et post alia: *Si ergo latet, quando Ecclesia fructificante, atque crescente, vniuersus omnino à mari vsque ad mare orbis implebitur, proculdubio latet, quando finis erit: ante quippe non erit.* Vide eundem S. Augustinum, de Agone Christiano cap.29.& de Vnitate Ecclesiæ, cap.15.

S. Prosper de Promissioonibus, & Prædictionibus Dei, part.3. cap.40. cùm ei capiti tale præfixisset argumentum: *Quòd cùm omnes crediderint gentes, veniet finis.* Deinde subiungit: *Firmat hoc Dominus in Euangelio Matth. dicens: Et prædicabitur Euangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Et in Responsiooe ad 4. Capitulum Gallorum: *Videat etiam quomodo tueatur denuntiationem ipsius Veritatis, dicentis: Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Nutat námque (quod dici nefas est) fides Verbi, si ante quadringentos annos Euangelio impletus est mundus, & adhuc Domini differtur aduentus.*

Theodoretus in 2. Thessal. 2. enarrans verba illa Pauli de Antichristo: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore*, inquit: *Cùm enim didicisset diuinus Apostolus, dixisse Dominum, oportere Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum: dixit sequens doctrinam Domini, fore vt priùs euertatur superstitio, & impius dæmonum cultus, & vbique fulgeat diuina prædicatio: & tunc appareat veritatis aduersarius.*

Primasius in 14. Apocalyps. *Instantissimè horam Iudicij eius iam iamque nuntiat affuturam: ideo huiusmodi Prædicationem Euangelij, necessariò præmisit omnibus exhibendam: sicut & Dominus dicit: Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio.*

S. Beda in Matth. 24. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni, &c. & tunc veniet consummatio. Perspicuè significat, non antè aduenisse mundi finem, quàm Euangelium in toto orbe prædicetur. Opportunitatem verò tunc illius temporis esse, cùm prædicatum fuerit Euangelium omnibus gentibus, ad adiutorium scilicet, & salutem credentibus, in testimonium verò & damnationem, illud non credentibus.*

S. Ioannes Damascenus lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap.17. *Primum ergo Euangelium apud omnes gentes prædicetur necesse est: ac tum reuelabitur iniquus ille, cuius erit aduentus secundum operationem Satanæ.* Et paulò anteà præmiserat: *Primùm itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est: ac tum ille Antichristus ad prodendam Iudæorum impietatem veniet.*

Theophylactus in 2. Thessal. 2. ad verba illa Pauli: *Tantùm vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus*, ait: *Cùm enim, inquit, detinens error defierit; idolorúmque cultura fuerit extincta, tunc Antichristus adueniet: quemadmodum & Dominus dixit: Prædicabitur Euangelium hoc in testimonium eis, túmque aderit finis.*

Oecumenius in 2. Thessalonicens. 2. ad verba illa Pauli: *Et reuelatus fuerit homo peccati*, inquit: *Extinguetur enim error qui orbem occupat, cessabítque idolorum seductio: & tunc reuelabitur iniquus ille: Nam & hoc dixit Dominus: Prædicabitur Euangelium in omnes terminos terræ ad testimonium illis, & tunc veniet consummatio.*

Atqui ne simus in aliorum sententiis commemorandis longiores, idem omnino doceot S. Thom. Rom.10. lect.3. Viguerius Instit. Theologicarum cap. 21. §. 2. vers. 8. Sotus 4. Sentent. dist.46. quæst.1. art. 1. & quæst. 2. art.1. Fridericus Lumoius lib. 1. de Extremo Iudicio, cap.11. Gregorius Valentia tom. 4. disput. 11. quæst. 2. puncto 1. Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap.14. Bellarm. lib. 3. de Rom. Pootif. cap.4. Suarez tom.2. in 3. p. disp.56. sect. 1. Bozius de Signis Ecclesiæ lib. 24. cap.6. Acosta lib. 1. de Nouissimis temporibus, cap. 16. Lessius in disp. de Antichristo, Demonstratiooe 8. & alij.

Et qood cum primis maximi faciendum est, Catechismus Romanus ex Decreto S.Conc. Trid. iussu Pij V. editus, part. 1. in Expositiooe articuli 7. Symboli Apostolici, cap.8. §.7. hæc habet: *Tria hæc præcipua signa Iudicium antecessura esse, sacræ litteræ declarant, Prædicationem Euangelij per vniuersum orbem, Discessionem, Antichristum. Inquit enim Dominus: Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.*

Elucidatur magis id Signum: simúlque disquiritur, Num omnes gentes ante Antichristi aduentum, & finem mundi, crediture sint Euangelio.

CAP. XLVII.

ANte omnia fixum illud esse debet, Prædicationem vniuersalem Euangelij de qua diximus, nedum antecessoram ipsam mundi consummationem: sed etiam Aotichristi aduentum: Signúmque futurum certissimum vtriusque, proximè quidem Antichristi, paulò verò remotiùs mundi finis: nam hic Antichristum noo longè excipiet. Id quidem disertè affirmant, S. Cyrillus, Theodoretus, S.Damascenus, Theophylactus, Oecumenius & alij, recentiores omnes quos capite præcedenti citauimus. Suffragatúrque manifestissima ratio.

Primò, Christus, Matth. 24. signa interituri mundi prænuntians, priùs ponit Prædicatiooem Euangelij in vniuerso orbe, antequam veniat *tribulatio* illa *magna*, *qualis non fuit ab initio mundi, nec posteà fiet.* hanc autem horrendam tribulationem eam ipsam fore quam Antichristus extremis temporibus Ecclesiæ illaturus est, lib... cap... ex sensu communi Patrum ostendemus: præcedet igitur Prædicatio Euangelij in toto orbe aduentum Antichristi.

Secundò, Non est verisimile sæuiente Antichristi tyrannide, & omnia occupante, locum futurum prædicationi Euangelij in illis regionibus in quibus hactenus nondum promulgatum fuerat: Aotichristo atrociter ministros Verbi vbique interficiente & fugante, atque publica omnia Christianæ

religio

religionis officia crudelissimè interdicente: post interitum verò Antichristi non adeo longum tempus futurum est ad finem vsque rerum, vt suo loco dicemus, In quo possit vniuersalis illa Euangelij prædicatio expleri: necesse ergo est vt ante aduentum Antichristi Euangelium in toto simpliciter orbe prædicetur.

Tertiò, Rationi consentaneum videtur, vt antequam Antichristus suam auspicetur tyrannidem, iam sit Euangelium vniuerso mundo annuntiatum: ne vlla gens aut natio quæ Antichristum receperit, vllam ignorantiæ excusationem prætexere possit, quòd falsum Christum admiserit, quæ verum nunquam audierit. Vide Bellarm. lib. 3. de Romano Pontif. cap.4. & Suarez tomo 2. in 3. part. disp. 56. sect. 1.

Deinde obseruamus, nos Prædicationem Euangelij in toto simpliciter orbe, non sic intelligere fore signum proximè instantis Antichristi, & mundi finis, quasi præter eam Euangelij prædicationem, quæ ab initio Ecclesiæ ad hanc vsque diem exercetur in orbe; ante aduentum Antichristi, & rerum occasum, certo aliquo tempore noua quædam & solemnis Euangelij prædicatio instituenda, & adornanda sit in vniuerso mundo, veluti tota simul & continua, vnico, vt ita dicam, impetu, & cursu suscepta: ita planè vt etiam in regionibus in quibus iam anteà promulgatum fuerat Euangelium, sed posteà penitus obliteratum, verbi gratia, in maiori parte Asiæ, & Africæ, &c. denuò sit prædicandum; nimirum in recens & instauratum testimonium omnibus gentibus, in proximo & propinquo Iudicij die: sed potiùs non aliam Euangelij generalem in mundo prædicationem signum certum aduenientis Antichristi & mundi finis futuram nos existimare, nisi illam quæ ab ipso Pentecostes die per Apostolos cœpta, iam per septemdecim sæcula in orbe exercetur: nunc has, nunc illas, seu veteris, seu noui Orbis obeundo regiones: incertum verò quamdiu duratura in posterum, quousque omnes peruadat nationes. in quibus nondum Euangelij tuba insonuit; nullámque relinquat, vbi non ritè & legitimè proponatur, & audiatur: túncque veniet Antichristus & rerum finis. Nam Euangelij annuntiationem nondum penetrasse cunctas Orbis Noui plagas, multásque adhuc superesse gentes auditus Euangelij prorsus expertes, suprà cap. 39. fusè demonstrauimus. Et quamuis sæpius contingat, vt in vna aliqua prouincia seu regione semel, & iterum Euangelium prædicetur: at pertinere id ad vberiorem, sed non necessariam ad expletionem oraculi Christi, Euangelij promulgationem rectè arbitramur.

Illud enim solum necessarium reputamus, vt in terris in quibus nunquam auditum fuerat Euangelium, semel tantùm legitimè annuncietur per præsentes ministros: vt sic tandem in aduentu Antichristi nulla in toto mundo prætermissa sit gens, cui aliquando non fuerit propositum & expositum Euangelium. Quòd si post ritè prædicatum semel Euangelium in aliqua natione, contingat ipsam, vel per hæresim, vel per apostasiam, vel per paganismum, Euangelio reluctari, vel ab eo suscepto deficere, vt Euangelij memoria prorsus oblitterata in ea gente remanserit, nihil est necesse, vt in eadem natione iterum Euangelium prædicetur, antequam Antichristus adueniat: cùm neque id oraculum Christi, neque vllum aliud vaticinium, neque Patrum auctoritas, aut aliqua ratio certò futurum edicat. Prudenter itaque Pater Suarez inquit: *Quare licèt definitè negari non possit ita esse futurum, quia hoc etiam ignoratur: tamen neque affirmari potest, cùm non sit reuelatum.*

Nec illud omittimus, eiusmodi Prædicationem Euangelij in vniuerso mundo, quam ex Dominica prædictione dicimus futuram signum mundanæ consummationis, necessariò intelligi peragendam esse per orthodoxos & legitimos Sanctæ Ecclesiæ ministros, qui Euangelium iuxta Sanctæ Romanæ Ecclesiæ catholicam doctrinam & fidem sincerè, purè, fideliterque exponant: non per ministros hæreticos deprauatum & corruptum prauis erroribus & falsis interpretationibus Euangelium tradentes; neque enim hæreticorum Euangelium est Euangelium regni: neque id potest vllo pacto in testimonium gentibus prædicari. Illud sanè mirabile quotquot ad hanc vsque diem post exortam in mundo Euangelij lucem, factæ sunt nouæ atque insignes Euangelij prædicationes, ac fidei propagationes in omnibus penè totius orbis regionibus, quæ nunquam anteà Euangelium audierant, non nisi à ministris Catholicæ Ecclesiæ, id est, Romanæ; fide & communione coniunctis, peractas. Vix enim reperiri poterit, hæreticos vllam gentem primùm ad Christi, & Euangelij cognitionem, etiam ipsorum admixtis erroribus, adduxisse. Quod est inter alia veræ nostræ Ecclesiæ euidentissimum signum, & ingens diuinæ prouidentiæ documentum. Nationes quidem Christianas, & orthodoxas corrumpere, & in errores præcipitare ipsi consueuerunt: at barbaras & infideles Christo lucrifacere atque adiungere non possunt: non enim probat eorum opera vti vult Deus in causa salutis humanæ. Est quidem id argumentum præclarum, ac latè patens, in quod stylus se abundè effundere posset: sed copiosè iam versatum à Bozio lib.4. integro de Signis Ecclesiæ, & Bellarmino lib. 4. de Ecclesia, cap. 12.

Id quod in Nouo orbe luculentissimè cernimus: quidquid enim in eo ab anno Salutis 1492. quo primùm detegi cœpit, ad hæc vsque nostra tempora, vbique Christianitatis plantatum est: non nisi prædicatione, & doctrina orthodoxorum Romanæ Ecclesiæ ministrorum constat effectum. Conati sunt Caluinistæ sæpius, & colonias eò ducere, & nouitiam suam religionem in eas gentes inserere: sed frustra, & irrito semper conatu, & vano successu: nam eorum cuncta molimina Hispani mox disiecère.

Et verò si ex septemdecim sæculorum more & experientia certam, vt par est, in posterum coniecturam facere nos oportet: non est dubium, quin in reliquis quæ supersunt orbis regionibus, ad quas lumen Euangelij nondum penetrauit, non nisi per orthodoxos ministros fidei, & communionis Romanæ Ecclesiæ in illis prædicandum Euangelium.

Iam nunc operosiùs disquirendum, quem fructum tandem latura sit vniuersalis hæc Euangelij in mundo prædicatio: num omnes tandem gentes suscepturæ sint Christi fidem? Sunt planè in numero diuinarum Scripturarum oracula, quæ canunt omnes gentes totius mundi cessuras Christo in possessionem, Christum adoraturas, in illis regnaturum, haud dubiè per fidem, Filium Dei. Psalm. 2. vers. 8. *Dabo tibi gentes hæreditatem: & possessionem tuam terminos terræ.* Psal.71. v.8. & 11.

Domi

Dominabitur à mari, vsque ad mare : & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Psal. 85. 9. *Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine.* Isaiæ 2. 2. *Et fluent ad eum omnes gentes.* Sophoniæ 3. 9. *Quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini & seruiant ei humero vno.* Ioannis 10. 16. *Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili : & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus Pastor.* cap. 11. vers. 51. *Quòd Iesus moriturus erat pro gente : & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi congregaret in vnum.* Roman. 11. 25. *Donec plenitudo gentium intraret.* Omitto alia eiusmodi vaticinia. Vide S. Prosperum, de Promissionibus, & Prædictionibus Dei, cap 35. & 40.

S. Leander Hispalensis Episcopus homil. in Laudem Ecclesiæ, habita in Concilio Toletano III. in hunc modum disserit : *Non dubitamus totum mundum posse in Christo credere, atque ad vnam Ecclesiam conuenire, quoniam rursus ipso testificante didicimus in Euangelio : Et prædicabitur, inquit, hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus : & tunc, inquit, veniet consummatio. Si ergo remansit pars aliqua mundi, vel gens barbara, quam fidei non irradiauerit Christi, profectò credituram, atque in vnam Ecclesiam esse venturam, nullo modo dubitemus, si ea quæ Dominus dixit vera esse putamus.* Hæc ille. Vide verba S. Prosperi supra cap. 46.

Lyranus in Matth. 24. *Considerandum autem quòd alia est prædicatio Euangelij futura in omnibus gentibus, quantum ad efficaciam, sic quòd omnes gentes recipient Fidem Christi, & hoc erit in consummatione sæculi.*

Verùm in hac re quia nihil perspicuè, & explicatè traditum à priscis Patribus accepimus, quæ recentiores aliqui annotarunt, transcribemus. Sancta Vincentius Ferrerius epistola ad Benedictum XIII. Antipapam: *Quinta opinio est dicentium, omnes gentes reducendas ad vnam Fidem Catholicam ante aduentum Antichristi. Quod non videtur verum.*

Dominicus Sotus in 4. Sentent. dist. 46. quæst. 1. art. 1. *Imo verò sunt qui autument vniuersos tunc* (nempe sub finem mundi,) *mortales Christianum nomen professuros: sic illud intelligentes Ioan. 10. vt fiat vnum ouile, & vnus Pastor. Nulla tamen apparet necessaria ratio, quæ hoc conuincat. Sensus enim illius, vt fiat vnum ouile, non est alius, quàm quòd nemo extra Ecclesiam Christi seruari potest. Quòd autem omnes re vera in ouile sint ingressuri, non est concessu necessarium : neque quod ait Paulus, plenitudinem gentium fidem professum iri, aliter intelligitur, quàm vniuersi qui prædestinati sunt per Fidem Christi seruandi, intrabunt, iuxta illud Daniel. 12. In tempore illo (loquitur enim de fine mundi) saluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit scriptus in libro.*

Franciscus Ribera in Michææ 4. num. 13. *Existimo enim nullam esse in orbe nationem, in qua non sit Euangelium prædicandum ante diem Iudicij, vt à Domino prædictum est, Matth. 24. Et prædicabitur hoc Euangelium regni, in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Quare nec vlla natio est ex qua non sint aliqui prædestinati. Apoc. 7. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis. Itaque rectè exponunt Lyranus in Isaia 2. & Hadrianus Finus lib. 7. cap. 5. non omnes omnium gentium homines venturos esse ad Christum, & ad Ecclesiam : venturos tamen esse multos ex singulis nationibus.*

Hieronymus Osorius de Sapientia, lib. 1. *Et tamen sunt qui dicant, nondum gentes vniuersas Christum sequi : quasi sit necesse per gentes vniuersas omnes homines intelligi : & non ex omnibus gentibus esse delectos, qui diuinam hæreditatem cernerent : aut parum constet, Vniuersitatis nomine nationem vnam ; voluntatis consensione conspirantem, contineri. Nunquam enim deerunt, qui pietati furenter aduersentur : & tamen interim ex omnibus nationibus permulti alacritate mirabili ad Christum confluunt.*

Ioannes Maldonatus in Ioan. 10. vers. 16. elucidans Christi verba: *Et fiet vnum ouile, & vnus Pastor :* inquit: *Fore vt ante mundi consummationem omnes simul Iudæi, & Gentes Christiani fiant, itaque vnum sit ouile, & vnus Pastor, error est ex hoc loco natus, pessimo interprete vulgo. Nec enim sensus est, omnes esse in Christum credituros, & venturos ad Ecclesiam: sed inter eos qui ex Iudæis, & eos qui ex Gentibus credituri sunt, nullum fore discrimen.*

Fridericus Lumniua lib. 1. de extremo Iudicio, cap. 11. *Sufficit enim pro manifestatione diuinæ miserationis, vt in genere omnibus mundi partibus Euangelij Sacramentum, pax, gratia, salus prædicetur, licèt singuli quique ex omnibus gentibus non crediderint. Non enim omnium est, nec erit Fides : sed credent quotquot præordinati sunt ad vitam æternam.*

Sebastianus Barradiua tom. 3. in Hist. Euangelicam, lib. 2. cap. 6. ad verba Domini, Ioan. 10. vers. 16. *Et fiet vnum ouile, & vnus Pastor.* ait : *Quæstio exoritur : Num ante extremum Iudicij diem, vnum sit futurum ouile omnium hominum, & vnus Pastor : ita vt omnes in Christum credant, & in ouile Ecclesiæ, ac Fidem aggregentur ? Pannonius Apocal. 20. affirmantem sequitur sententiam, &c. Respondeo, me in sanctorum Patrum libris huiusmodi opinionem non reperisse, &c. Hic autem locus quem explicamus, opinioni minimè fauet. Significat enim vnum fore, ouile, vnúmque populum Christianum : ex duobus populis gentili, & Iudæo conflatum : non verò vnum fore, ita vt nulli extra ouile sint homines, qui in Christum non credant.*

Franciscus Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 56. sect. 1. *In hac re nihil video esse in Scriptura perspicuè prædictum, neque ab antiquis Doctoribus traditum. Hæc videntur verisimiliora. Primò ita esse Euangelium per vniuersum orbem prædicandum, vt vbique, id est, in omnibus regionibus, & præcipuis prouinciis templa fundentur, & Christiana Religio recipiatur, & exerceatur: & hoc modo Christus vbique agnoscatur, & colatur. Per se, ac sine alia probatione verisimile est, si Euangelium vbique est prædicandum, non per famam & rumorem, sed per proprios prædicatores, vbique etiam fructificaturum; atque adeo vbique esse Ecclesiam propagandam, & fundandam. Quod etiam euentus ipsarum rerum quas experimur, satis confirmat. Hoc enim modo & fructu videmus Euangelium esse disseminatum in remotissimis regionibus, de quibus ante centum annos vix esse potuisset humana spes. Quapropter eundem modò in ceteris regionibus sperare licet exitum.*

Secundò dicendum est, licèt vbique sit fundanda & propaganda Ecclesia : non tamen omnes in vniuersum homines esse credituros. Hoc enim nec necessarium est, nec vllo testimonio probabili affirmari potest, neque est consentaneum humano ingenio, ac libertati, nec experientia, nec modo diuinæ prædestinationis, quæ ita videtur res hominum disposuisse, ordinasse, ac permisisse, vt semper sint inter eos boni & mali, fideles & infideles. Quod variis parabolis in Euangelio Christus significauit: & in omnibus indicat hanc permixtionem vsque ad finem mundi duraturam. Quocirca licèt per hanc vniuersalem prædicationem ex omnibus nationibus ali-

qui sint conuertendi: non tamen necesse est, vt omnes homines eiusdem nationis conuertantur, vt rectè notant Franciscus Ribera Michea 4. citans Lyranum, & Hadrianum Finem lib. 7. cap. 5. Neque etiam mihi constat, an vbique sit idololatria tollenda. Fieri enim potest vt in eisdem prouinciis, vel ciuitatibus fundentur Ecclesiæ Christianorum, & tamen idolorum templa non euertantur, vt in principio Ecclesiæ accidit, & nunc in Iaponia conspicimus. Et hoc satis esset ad complementum huius prædictionis & signi de quo agimus: quamuis non constet an sit maiorem effectum habiturum.

Tertiò, non videtur necessarium, vt per hanc vniuersalem Euangelij prædicationem efficiatur, vt aliquo tempore ante Iudicium vniuersus mundus totus simul in Christum credat, & Catholicam amplectatur Religionem. Nam Christi prædictio, in qua Signum possissimum fundatur, satis verificatur, si paulatim, & successiuè Euangelium in vniuerso mundo prædicetur: quamuis fortasse cùm ad vnam partem orbis peruenerit, alia quæ illud audierat, & susceperat, vel per hæresim, vel per paganismum, aut aliud apostasiæ genus ab illo discedat. Hactenus Suarez.

His nos addimus: Per hanc vniuersalem à fundata Ecclesia ad Antichristum, & finem vsque mundi, Euangelij in vniuerso orbe prædicationem, (tametsi ea in maiori orbis parte hactenus iam vberrimum tulerit fructum, innumeris prouinciis integris in Christi leges adductis) haud esse necesse, vt omnes in vniuersum homines, nullo excepto: vel omnes nationes, & gentes totius mundi, saltem pro maiori earum parte, vno aliquo simul tempore in Christum credant, Ecclesias publicè erigant, & Christiana sacra solemniter celebrent; ita planè vt aliquo certo tempore totus simpliciter, ac simul Orbis Christi Religionem profiteatur: neque rursus opus esse, vt saltem successiuè, diuersisque temporibus, omnes, nulla excepta, vtriusque Orbis & Veteris, & Noui prouinciæ, communi & publico decreto, vel facto Christianam Fidem ante aduentum Antichristi suscipiant: cùm id nulla Scriptura indicet, nulla Patrum auctoritas prodat, nulla grauis, ac solida ratio persuadeat. Equidem certissima rerum experientia ab ipsis Ecclesiæ auspiciis ad hanc vsque diem perducta docet, nihil horum hactenus vnquam factum fuisse: sed neque futurum aliquando esse, ipsi iam exhibiti rerum euentus indubiam in posterum fidem pollicentur. Satis námque superque esse videtur, vt in omnibus simpliciter totius vtriúsque Orbis & Veteris & Noui prouinciis; diuersis temporibus, per præsentes Verbi ministros cum aliquo fructu & conuersione fidelium, & aliquarum Ecclesiarum plantatione, & sacræ Religionis vsu & exercitio prædicetur Euangelium antequam veniat Antichristus: vt nulla natio, aut gens in die Iudicij obtendere possit Euangelij ignorationem. Atque ad hunc planè modum intelligenda sunt Scripturarum oracula quæ canunt Christum in cunctis gentibus & nationibus per Fidem credentium regnaturum.

Nec dubitamus hanc nostram sententiam, quòd non sint omnes homines totius mundi in Christum credituri consentaneam esse menti SS. Patrum. S. Chrysostomus homil. 76. in Matth. 24. enarrans verba Domini de prædicatione Euangelij in toto orbe, Inquit: *Quid autem est in testimonium omnibus gentibus? Vbique, inquit, prædicabitur: sed non omnes vbique credent. In testimonium autem non credentibus vbique prædicabitur, hoc est, in redargutionem, reprehensionem, & testimonium. Nam qui crediderunt, aduersus incredulos testabuntur, & condemnabunt eos.* Hæc ille: nec dissimilia tradunt Theophylactus, & Euthymius.

S. Augustinus epist. 80. ad Hesychium elucidans vaticinia Prophetarum, quæ superiùs hoc capite adduximus, de regno Christi in toto mundo, sic scribit: *Hinc ostendens, quàm nulla pars relinquatur orbis terrarum, vbi non sit Ecclesia, quando nulla relinquitur insularum, quarum nonnulla etiam in Oceano sunt constituta, & quasdam earum iam Euangelium suscepisse didicimus: atque ita & in insulis singulis quibúsque impleatur.* Et post pauca: *In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet vt sit, non vt omnes qui ibi fuerint, credant: omnes enim gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium: non enim omnium est Fides. Credit itaque omnis gens in omnibus qui electi sunt ante constitutionem mundi: in ceteris non credit.*

Verùm hic opportunè monemus, cùm Christus ait, Prædicandum Euangelium in testimonium omnibus gentibus. Noluisse quidem adimere omnem ignorantiæ excusationem omnibus & singulis hominibus omnium totius orbis gentium, quocunque vixerint, aut victuri sunt tempore: iam enim ex placitis Theologiæ scimus, multos teneri posse inuincibili ignorantia Fidei & Religionis Christianæ, quæ eos excuset: cùm in eis infidelitas nullum sit peccatum: de qua re videndus S. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 1. eiúsque interpretes ibidem: Franciscus Victoria Relectione 1. de Indis, sect. 2. Dominicus Sotus de Iure & Iustitia, lib. 5. quæst. 3. art. 5. & alij: sed tantùm amputasse Dominum ignorationis Euangelij prætextum omnibus vniuersè nationibus, & gentibus, quòd saltem aliquo tempore Euangelium ritè audientes, noluerint illud recipere.

Quando verò hoc Signum, nempe Prædicatio Euangelij in toto simpliciter orbe terrarum, ad implendum sit, latet adhuc in diuini pectoris arcano: cùm sciri non possit quòd adhuc in orbe terrarum regiones nondum apertæ & patefactæ supersint, in quibus primum debeat prædicari Euangelium. Vnde S. Augustinus epist. 80. ad Hesychium: *Si ergo latet, quando Ecclesia fructificante, atque crescente vniuersus omnino à mari vsque ad mare orbis implebitur, proculdubio latet quando finis erit: ante quippè non erit.* Vide superiùs cap. 39. & Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 56. sect. 2. Iustinianum in Roman. 10. versic. 18. Acostam lib. 2. de Nouissimis temporibus, cap. 18.

Num autem extincto Antichristo, iterum prædicandum sit Euangelium in toto orbe: omnésque tunc homines ad Fidem & Ecclesiam Christi reducendi, disseremus ex professo inferiùs.

DE

DE ANTICHRISTO

Liber Quintus.

DE ALTERO SIGNO ANTECESSVRO Antichristum, quod erit Romani Imperij desolatio.

Vaticinia Ioannis Apostoli de mystica Babylone.

CAPVT PRIMVM.

Nvs Babylonis in hunc modum diuinus Euangelista vaticinatus est Apocal. 14. 8. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes.* Et c. 16. 19. *Et Babylon magna venit in memoriã ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius.* Et c. 17. 1. *Et venit vnus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt, qui inhabitant terram de vino prostitutionis eius. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem. Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius. Et in fronte eius nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna mater fornicationum, & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu. Et miratus sum cùm vidissem illam admiratione magna. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem. Bestia quã vidisti fuit & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram, (quorum non sunt scripta nomina in Libro Vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam quæ erat, & non est. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. Quinque ceciderũt, vnus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum breue tempus manere. Et bestia quæ erat, & non est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges vna hora accipient post bestiam. Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus Dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti, vbi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ. Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, vt faciant quod placitum est illi: vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.*

Et cap. 18. 1. *Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius. Et exclamauit in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ, & odibilis: quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Et audiui aliam vocem de cælo, dicentem: Exite de illa populus meus, vt ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis. Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius. Reddite illi, sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantùm glorificauit se, & in delicijs fuit, tantùm date illi tormentũ & luctum: quia in corde suo dicit: Sedeo regina: & vidua non sum: & luctũ non videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui iudicabit illam. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in delicijs vixerunt, cùm viderint fumum incendij eius: longè stantes, propter timorem tormentorum eius dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis: quoniam vna hora venit iudicium tuum. Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniã merces eorũ nemo emet ampliùs: merces auri, & argẽti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore, & cinnamomum) & odoramentorum, & vnguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & iumentorum, & ouium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum. Et poma desiderij animæ tuæ discesserũt à te, & omnia pinguia, & præclara perierunt à te, & ampliùs illa iam non inuenient.*

Mercatores horum qui diuites facti sunt, ab ea longè stabunt propter timorem tormentorum eius, flentes, ac lugentes, & dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso & margaritis: quoniam vna hora destitutæ sunt tantæ diuitiæ, & omnis gubernator, & omnis qui in lacum nauigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longè steterunt, & clamauerunt videntes locum incendij eius, dicentes: Quæ similis ciuitati huic magnæ? Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt flentes, & lugentes, dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes qui habebãt naues in mari de pretiis eius: quoniam vna hora desolata est. Exulta super eam cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur. Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ, non lucebit in te amplius: & vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes. Et in ea sanguis Prophetarum & sanctorum inuentus est: & omnium qui interfecti sunt in terra.

Et cap. 19. 1. *Post hæc audiui quasi vocem turbarum multarum in cælo dicentium: Alleluia: Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est: quia vera, & iusta iudicia sunt eius, qui iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicauit sanguinem seruorum suorum de manibus eius. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus eius ascendit in secula seculorum.*

Hæc sunt S. Ioannis oracula de sceleribus & impietate Babylonis, atque de supremo, & sempiterno eius excidio.

Atqui satis apertè Euangelista significat nomine Babylonis ciuitatis magnæ, non se illam intelligere vrbem, quæ in Chaldæa sita est ad confluentem Euphratis: non enim de vera & propria Chaldaica Babylone loquitur: sed de mystica alia, & figurata Babylone, quam Assyriaca illa Babylon adumbrat. Id quidem Ioannes satis significauit illis verbis: *Et in fronte eius scriptum: Mysterium: Babylon magna.* Equidem vox illa, *Mysterium*, proculdubio indicat mysticum esse quod dicerit, & de Babylone quadam allegorica & typica, se instituisse sermonem. Vti sane communis interpretum consensus exploratum habet. Quocirca probandum non est quod Andreas Cæsariensis Episcopus cap. 53. in Apocalypsim, exponens verba Ioannis de Babylone, inquit: *Verius tamen nomen illud meretricis in eam vrbem conuenit, quæ apud Persas imperium tenuit. Quare familiarius quoque & Babylon & meretrix, quàm cætera nominatur.* Præsertim cùm Ioannes manifestè dicat, Babyloniam, de qua ipse loquitur, super septem montes sedere: atqui constet Babylonem Chaldaicam non super montes, sed in ingenti planitie sitam, vt ex Herodoto, Strabone, aliisque docuimus lib. 3. cap. 13.

Ceterùm quænam intelligenda sit Babylon illa, cuius impietatem, & funestissimum excidium Ioannes describit, ardua, & ingentis operis perquisitio est: quam, Deo aspirante, iam aggrediamur.

Auctores qui Babylonem in Apocalypsi cœtum impiorum, seu ciuitatem diaboli interpretantur.

CAP. II.

MYsterium Babylonis plerique sic referant: vt Babylonis nomine nihil aliud velint à Ioanne significari, nisi totam impiorum hominum colluuiem, quasi vrbem quandam Ciuitati Dei contrariam, & in qua diabolus regnum improbitatis exerceat: vel si mauis mundum cum vitiis, & concupiscentiis suis.

Tyconius Afer homil. 14. in Apocalyps. elucidans quid Ioannes per Babylonem intellexerit, inquit: *Non abhorret a Fide, vt bestia ipsa impia ciuitas intelligatur, id est, congregatio, vel conspiratio hominum impiorum, vel superborum, quæ Babylonia dicitur, & interpretatur confusio: & ad ipsam pertinent, quicumque res confusione dignas exercere voluerint. Ipsa est populus infidelium, contrarius populo fideli, & ciuitati Dei.* Et post alia: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna. Babylonem ciuitatem impiam, sicut iam supra dictum est, diaboli congregationem dicit, id est, populum ipsi consentientem: & omnem concupiscentiam, & corruptelam quam in perniciem sui, & humani generis exquirit. Nam sicut Ecclesia ciuitas Dei est & omnis conuersatio cælestis: ita & contra ciuitas est diaboli Babylon in omni mundo.* Et homil. 16. *Quotiescumque Babyloniam* (in Apocalypsi) *nominari audiui, nolite ciuitatem de lapidibus factam intelligere, quia Babylonia confusio interpretatur: sed homines superbos, raptores, luxuriosos, & impios in malis suis perseuerantes, ipsius nomen signare cognoscite.* Plura alia in eandem sententiam habet homil. 15. 16. & 17.

S. Augustinus in 2. Expositione in Psalm. 26: *Est quædam ciuitas quæ Babylonia dicitur. Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab Oriente vsque ad Occidentem: ipsa habet regnum terrenum.* Et in Psalm. 61. *Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes qui sua quærunt, non quæ Iesu Christi, ad vnam illam ciuitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mysticè, & habet regem diabolum.* Et in Psalm. 86. *Babylon ciuitas dicitur secundum seculum. Quomodo vna ciuitas sancta Ierusalem, vna ciuitas iniqua Babylon. Omnes iniqui ad Babyloniam pertinent, quomodo omnes Sancti ad Ierusalem. Piorum ciuitas Ierusalem: impiorum ciuitas Babylon.* Et lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 18. *Et quod dicemus, nisi de medio Babylonis esse fugiendum. Quod præceptum propheticum ita spiritaliter intelligitur, vt de huius sæculi Ciuitate, quæ profectò & Angelorum & hominum societas impiorum est, fidei passibus, quæ per dilectionem operatur, in Deum viuum proficiendo fugiamus.*

Sanctus Prosper in Dimidio Temporis cap. 7. elucidans vèrba illa Ioannis de Babylone: *Vidi mulierem illam ebriam Sanctorum sanguine, & sanguine Martyrum Christi Iesu*, ait: *Hæc est Babylonia illa magna per mundum spolianda trophæis. Eiúsque filia est misera quæcumque facta eius & superbiam imitatur. Nec eam vno in loco existimes ciuitatem, quæ tota est sparsa in orbe. De qua in Apocalypsi Ioannis dicitur: Reddite ei, sicut & ipsa reddidit vobis, &c.*

Andreas Cæsariensis Episcopus cap. 41. in Apocalypsim: *Nomine ex re ipsa sumpto, mundi huius confusionem, vitæque præsentis turbas Babylonem appellat Ioannes.* & cap. 51. *Et confusa illa Babylon*, inquit,

inquit Ioannes, variis vita huius curis diuulsa, atque distracta, opibúsque ex iniquitate conflatis magnifica-ta: necnon numerosa illa hominum multitudo diuina ira calicem bibet.

Aretas Cæsariensis Episcopus cap. 41. in Apoc. *Nec Babylon quidquam aliud præterquam confusionem designat. Et quænam est Babylon? Nihil aliud sanè quam corruptibilis hic mundus.*

Primasius in 14. Apocalypsis: *Babylon interpretatur confusio. Significatur autem in ea diaboli ciuitas, ac populus, omnísque corruptela vitiorum, quam in sui perniciem & humani generis semper exercet.* Et in cap. 16. *Babylon confusionem designat omnium multitudinem perditorum.* Et multa in eandem sententiam affert ad cap. 17. & 18.

Sanctus Beda in 14. Apocalypsis: *Cecidit, cecidit Babylon illa magna. Ciuitatem Diaboli ruinosam iam cecidisse dicit. Hæc est ciuitas impiorum, ex omnibus congregata gentibus.* Et in cap. 17. initio, exponens, quæ sit Babylon, de qua Ioannes loquitur, inquit: *Perditorum multitudo, quæ relicto Creatore, dæmonibus se prostrauit constuprandam in fluctibus discordium populorum sedere memoratur.* Plura subiicit in eandem sententiam eodem capite, & sequenti.

Ambrosius Ansbertus in 14. Apocalyps. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna. Babylon autem interpretatum confusio sonat. Et quid aliud Babylonis nomine, nisi mundus in maligno positus intelligitur? totum scilicet corpus diaboli, totáque ciuitas eius.* Plurima addit de eadem re, cap. 16. 17. & 18.

Ambrosiaster in cap. 11. Apocalypsis: *Considerandum, quia vbicumque in hoc libro ciuitas magna ponitur, Babylonem, quæ est ciuitas diaboli, & ex omnibus reprobis constat, significat.* Et in 14. Apocal. *Cecidit, cecidit Babylon magna. Per Babylonem sicut superius diximus, ciuitas diaboli designatur, quæ ex omnibus impiis constat.* Hoc ipsum docet ad cap. 16. 17. & 18.

Haimo in illud Apocalyps. 17. *Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam,* inquit: *Ipsam vocat mulierem, quam paulò superius vocauit meretricem, id est, omnium malorum congregationem. Bestia autem diabolum significat, super quem omnes reprobi sedent, qui eo hortante per diuersa vitia currunt. Quæ rectè meretrix appellatur, vt ostendatur ex qua parte regnum diaboli amplius præualeat.*

Strabus in 17. Apocal. interpretans illud: *Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ:* id est, *Babylonis*, inquit: *Causam damnationis malorum, qui relicto Creatore, fornicantur cum dæmone, idola colendo, terrena amando, immunditia sectando.* Et alia addit ad idem institutum.

Sanctus Anselmus Cantuariensis in 14. Apocal. *Cecidit, cecidit Babylon. Confusio, vitiis ciuitas prauis munita.* Eandémque Babylonis pro cœtu impiorum intelligentiam persequitur cap. 16. 17. & 18.

Anselmus Laudunensis in Glossa interlineali Apocalyps. 16. vers. 19. ad verba illa. *Et Babylon magna, &c.* apponit: *Id est, collectio peccatorum.* Et in cap. 14. vers. 8. ad illud, *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*: interiicit huiusmodi Scholion: *Id est, omnes confusi in vitiis.* Eandem expositionem perducit cap. 17. & 18. Apocal.

Rupertus in 14. Apoc. *Cecidit, cecidit Babylon. Babylon, quod interpretatur confusio, regnum est peccati, principatus mundi, & latrocinium diaboli.* Eandem quoque interpretationem sequitur in c. 17. & 18.

Atqui Ioannem in oraculis de Babylone in Apocalypsi positis, cœtum improborum omnium, & ciuitatem diaboli, Babylonis appellatione intellexisse, docent etiam Petrus Bulengerus, Emanuel Sà, S. Thomas, Cælius Pannonius, Ioannes Gagneius, Ottho Frisingensis in Chronico, lib. 8. c. 21. & 22. Gaspar Melus in 14. 16. 17. 18. Apocalypsis, Andreas Alciatus Emblemate 6. & Claudius Minoës in commentariis eiusdem Emblematis, Forerius in 13. Isaiæ, versic. 21. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 13. & lib. 4. cap. 4. extremo, Suàrez tom. 2. in 3. part. disput. 56. sect. 2. & aduersus Regem Angliæ, lib. 5. qui est de Antichristo, cap. 4. & 7. Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 8. & 47. Castrius in cap. 51. Ieremiæ, num. 27.

Excogitarunt alij varias Apocalypticæ Babylonis interpretationes; Lyranus in 14. Apocalyps. Georgius Ederus lib. 4. Oeconomiæ Bibliorum, tabula 231. cum euentu, existimarunt Ioannem sub typo Babylonis de Constantinopolitano Græcorum Imperio Romanæ Ecclesiæ aduerso, atque schismate, & hæresibus deformato vaticinia texisse. Idem Lyranus in 16. & 18. Apocalyps. & Ederus lib. 4. Oeconomiæ, tabula 252. & 253. cum euentibus, Babylonem apud Ioannem esse volunt regnum Mahometanorum à Christi Ecclesiæ adeò infensum & inimicum. Quam explanationem sanctus Antoninus sectatus est 1. part. Hist. tit. 6. cap. 1. §. 11. & 15. Tu auctores ipsos adibis suas enarrationes non modica difficultate, ac labore concinnantes: nobis interim non tantùm otij, vt hæc latiùs exequamur.

Sed vt inspiciat Lector quàm non facilè, ac promptè vera & certa Babylonis in Apocalypsi intelligentia statui possit, subiiciam in medium iam varia, & diuersa quæ Andreas & Aretas Cæsareenses Episcopi ea de re annotarunt. Andreas in Apocal. cap. 41. *Nomine ex re ipsa sumpto mundi huius confusionem, vitaque præsentis turbas Babylonem appellat Ioannes.* Aretas in Apocal. 41. *Ecquænam est Babylon? Nihil aliud sanè quam corruptibilis hic mundus.* & eodem cap. 41. *Et quod mundus hic ad Babylonem transferatur, adiectiuum illud insinuat, nempe magna. Nequaquam enim ad distinctionem paruæ, sed ad declarandum quid sit, appenditur. At si quis ad Babylonem illam, quæ est in Chaldæa, accommodare id voluerit, nihil refert: modò tam multa, quæ iuxta illius mutationem mundo huic inani facto congruunt, ipsam illam pro archetypo insinuet.*

Andreas cap. 52. *Nos per hanc Babylonem, vel vniuersale orbis terræ regnum, in vnum quasi corpus conflatum insinuatum existimamus: aut pronobilem, ac præpotentem quampiam ciuitatem, quæ vsque ad Antichristi aduentum principatum in terrarum orbe sit obtentura: siquidem antiqua Roma iam olim Imperij maiestatem amisit: nisi quis forsan arbitretur, pristinam dignitatem & maiestatem suo posteà tempore denuò recuperaturam.* Et cap. 53. *Siue Babylonem præmissam ab Apostolo illam accipias, quæ olim apud Persas regnauit, & etiamnum regnat: siue veterem Romam antiquum vim & dicionem denuo adeptam: siue nouam Romam. siue orbis Imperium, ex variis principatibus in vnum quasi corpus redactum, &c.* Aretas cap. 52. *Babylonem, non Romam dicit illam veterem, propterea quod multi in ea temporibus Græcorum Martyres immania passi sunt supplicia: neu mundum vniuersum: licèt nonnulli sermonem hunc comprobare videantur. Nam dictum est, Babylon, & magna, vt quæ ex variis vitæ huius curis, distractionibúsque magnitudinem habeat. Si enim mundus per Babylonem significatus esset, quænam distinctio insularum esset à*

mundo, cùm & ipsa partes sint mundi? Restat igitur, vt alia quadam competenti ratione hanc Babylonem intelligamus. Et quanam hac? Nulla sanè alia quam Constantinopolis, in qua olim colebatur iustitia, nunc autem in ea homicidæ habitant, &c. Et c.53. *Per meretricem autem non adeo antiquam illam Romam acutè debemus intelligere, vt mundum hunc, qui & sanguinibus innumerabilibus, & regibus pluribus, quam ipsa Roma abundat: vtpote qui ab initio fornicariis iudicatus fuerit. Nonnulli verò alij huius Apocalypsis interpretes per meretricem antiquam intellexere Romam, vel vniuersale regnum quod ad secundum vsque Domini aduentum pretenditur.* Et ad finem capitis: *Dum vero fornicationis matrem dicit, quam utique vis sus voluerit, sine veterem Romam, siue nouam seu tempus aduentus Antichristi, à vero aberrare non poterit.*

Andreas cap.54. *Probabile fit sanè hunc locum non agere de Persica Babylone, aut de veteri, aut noua Roma, aut de quauis alia peculiari ciuitate: sed de orbe vniuerso, eiusdémque inquilinis.* Et post multa: *Videri queat impiam illam Babylonem, quæ apud Persas extat, denotari: vt quæ multorum Sanctorum sanguinem diuersis temporibus effuderit, & vsque ad præsentem diem effundere non desinat, magiisque, & incantationibus, & cæteris superstitionibus studiosè semper dedita fuerit. Verum huic opinioni aduersari videtur, quòd plerique veteres Ecclesiæ Doctores, hæc contra eam Babylonem prædicta tradant, quæ apud Romanos extat.* Et post pauca: *Ea propter, vt ante quoque dictum est, rectius per regnum hoc accipitur Orbis Imperium, in vnum quasi corpus ex variis membris, quæ iam inde ab initio vsque modo extiterunt, conflatum, eorúmque potitum.*

Aretas cap.55. *Oracula quæ præmanibus habemus, omni dubio procul accipienda sunt non de Babylone, non de Roma veteri, non de noua, nec de alia quauis ciuitate: sed de vniuerso corruptibili hoc mundo.* Et multis interiectis: *Hinc certissimum est, quòd nequaquam de vna tantummodo ciuitate sermo texitur, sed de vniuerso hoc corruptibili orbe accipere liceat. Neque enim Babylon, neque Roma, neque alia qualibet vrbs ex nomine dumtaxat profectione dirigitur, sed solus hic mundus.* Cernis, quam nihil comperti exploratíque habuerint insignes ij duo Patres in expositione mysterij Babylonis.

Non esse repudiandam multorum interpretationem, Ioannem Babylonis nomine cœtum impiorum intellexisse.

CAP. III.

Ribera, Viegas, Alcasar, communem illam & peruulgatam explanationem, qua Babylon vniuersam diaboli ciuitatem adumbrat, magnis argumentis conantur euertere. Ceterùm nunquam duxerim, tot Patrum & recentiorum celebrem expositionem esse prorsus abijciendam. Nam rectè, & aptè congruere cum toto ductu verborum Ioannis de Babylone, haud multo labore demonstrare possemus, si partes hic interpretis nobis agendæ essent: sed quia id abundè præstitum est à Gagnæio, Melo, Bulengero, Pannonio, & aliis, sat fuerit potiora, quæ contra obiiciuntur dissoluere.

Primò, cap.14.v.8. *Babylon, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes.* Quas gentes? Si ipsa Babylon est ipsæmet gentes impiæ? Addit c.17.v.2. *Cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui habitant terram à vino prostitutionis eius.* Reges fornicantes, & alij omnes impij ciues, sunt ipsissima Babylon, cum qua igitur Babylone fornicati sunt? Num secum ipsis. Respondeo. Babylon, id est, collectio improborum, potat omnes gentes, hoc est, imbuit impietate omnia sua membra particularia. Vel quod in idem recidit: Seipsam inebriat, & deprauat impietate, ciuésque huius detestandæ ciuitatis sese mutuò pelliciunt & prouocant ad idololatriam, & scelera omnia. Aut *omnes gentes*, quæ nondum hactenus fuerant deprauatæ. Primasius. *A vino fornicationis sua ceciderunt vniuersa gentes, cùm hæc ciuitas qua optatur, atque ex omnibus conflata gentibus aggregatur, ipsa biberit ex vino fornicationis. Omnes enim gentes erroribus inebriata, ipsa est ciuitas: sed vnam dimisit more suo.* S. Beda: *Ciuitas impiorum ex omnibus congregata gentibus, ipsa gentes, id est, sua membra vino inebriat erroris.* Ambrosiaster: *Sed cùm Babylon nihil sit aliud quam omnes gentes, id est, omnes reprobi, quomodo omnes gentes à vino iræ sua potauit? Verùm cùm vnus alterum docuit, & ille tertium, & tertius quartum, & ita in omnes homines error diabolicus transiit; vtique Babylon omnes gentes vino iræ Dei potauit.* Ambrosius Ansbertus: *Sciendum etiam quia cùm ipsa ciuitas omnes gentes propinat, seipsam, quæ ex eisdem gentibus constare videtur, inebriat. Sed dum dicitur genus in partes, vel species, vt imitatione præcedentium, per singulas nationes subsequens genus à prioribus perire doceatur.* S. Anselmus: *Potat quidem Babylon a vera semita deuiando, aliquos de omni gente.* Cælius Pannonius: *Sed adhuc scrupulum alicui iniicit illud, quod dicitur: Babylon vino fornicationis & iræ potare omnes gentes. Cùm enim Babylon non sit aliud, quàm vniuersitas reproborum: quomodo ergo ipsa dicitur potare omnes gentes, cùm ipsa non aliud sit, quàm omnes gentes in pereuntibus. Sed ego quæstioni alia quæstione occurram. Quæro igitur qua ratione dicatur Ecclesia sancta docere omnes credentes, cùm ipsa non aliud sit, quam omnes credentes: & tamen vtique Ecclesia docet passim credentes, & edictum dat credentibus. Sic ergo Babylon à vino iræ fornicationis suæ potat omnes gentes.* Gagnæius: *Quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes: id est, quæ impietatis, & idololatriæ furore inebriata, & cum diis alienis fornicata potauit omnes gentes: quando se inuicem Babylonis illius ciues, id est, membra diaboli, ad impietatem & idololatriam prouocauerunt.* Eadem ferè Bulengerus, Melus, & alij.

Ad alia Ioannis verba: *Cum qua Babylone fornicati sunt reges terræ, &c.* Dicimus. Reges terræ impios, & principes aliis qui in pessimo hoc malorum corpore primatum tenent, ipsos plerúmque esse cæteris nequiores, ac se magis quàm alios in hoc cœtu sceleribus polluere, atque contaminare. Quasi dicat: Principes improborum collectione, vt primarium locum obtinent, ita esse reliquis deteriores. Tyconius homil. 16. in Apocalyps. *Babylonia malorum hominum imaginem gerit; ideo de ea in sequentibus dicit: Quoniam ex vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & Reges terræ, qui cum ea fornicati sunt, id est, cum inuicem. Non enim cum vna meretrice omnes reges fornicari possunt, sed dum se luxuriosè, qui sunt membra meretricis, inuicem corrumpunt, cum meretrice, id est, luxuriosa conuersatione fornicari dicuntur.* Sanctus Beda: *Vniuersitas partibus praeminet Reges enim & inhabitatores terræ sunt singuli terrena superbè potentes, quos illecebra sæculi vitiorum libidine constuprat, & insania mentis ebriat.* Ambrosiaster: *Cum qua reges terræ fornicati esse dicuntur,*

tur, quia scelera Babylonis auxerunt potius quàm destruxerunt. Aosbertus: *Quia ex duabus, atque in duabus personis nefandum fornicationis committitur scelus, ideirco ordinem seruans Spiritus sanctus, reges terra cum meretrice fornicatos dicit, cùm ipsa meretrix in illis regibus, atque terrigenis diuisa intelligatur. Vnum enim idémque diaboli corpus in varias, sed congruas species, iuxta morem sacri eloquij diuiditur. Quia namque antiquus hostis regnum, contempto Creatore, terrenis voluptatibus inhiat, rectè meretricis vocabulo designatur: quia verò momentanea dominationis supercilio in superbiam erigitur, iure regum appellatione figuratur. Sic ergo de meretrice dicitur, Cum qua fornicati sunt reges terra: ac si diceretur: Reprobi terrenos honores, ac voluptates superbè appetentes, ipsisque pro Deo vtentes vnum meretricis corpus seipsos fecerunt. Et inebriati sunt, qui inhabitant terram, de vino fornicationis eius. Hinc manifestè apparet, vnum diaboli corpus varias diuidi in species, varijs nuncupari vocabulis. Numquid reges terra cum meretrice fornicantes, terram non inhabitant? Aut numquid ijdem ipsi qui meretrici adhærent, de vino fornicationis eius non bibunt? Quis hoc dixerit? Ipsi ergo sunt, vt dictum est, ipsa meretrix, ipsi meretrici adhærentes, ipsi terram inhabitantes, ipsi de vino meretricis ebrietate nutantes. Quia verò præcedentium malorum exempla, subsequentium sunt innatationis detrimenta: potest hoc loco ita vnum meretricis corpus intelligi diuisum, vt ipso meretricis nomine, ac regum terra, auctores malorum: inhabitantes verò terram, imitatores eorundem accipiantur.* Gagnæius: *Cum qua fornicati sunt reges terra: id est, ij qui principem locum inter terrenos obtinent, & regere alios debebant, deuiantes, ac lapsantes erigere: vitijs illorum conformes, & ipsi à Deo primi defecêre, & cum diabolo, ac mundo fornicati fuêre.* Similia habent Pannonius, Bulengerus, Melus, & alij.

Secundò, cap. 18. versic. 8. *Vna die venient plagaeius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur. Et flebunt, & plangent se super illam reges terra, qui cum illa fornicati sunt, & in delicijs vixerunt, cùm viderint fumum incendij eius: longè stantes, propter timorem tormentorum, &c.* Etenim si vna die tota Babylon periit, & combusta, atque deleta est, cùm in ipsa sint reges, & mercatores impij, quomodo ij eam lugebunt, & à longè stabunt aspicientes eius incendium, cùm sint ipsi præcipua pars Babylonis quæ periit? aut quænam tormenta timebunt, cùm ipsi sint in medio tormentorum? dolebunt potiùs quàm timebunt dicere debuisset. Respondeo. Aretas, & alij Reges terræ hîc dæmones interpretantur, sicuti Dominus diabolum principem huius mundi vocat: & Paulus dæmones *Cosmocratoras*, hoc est, mundi rectores, & imperatores. Plerique verò eosdemmet reges impios, & Dei hostes, de quibus nuper dicebamus, exponunt. Siue ergo ij, siue illi intelligantur, rectè dicitur, reges terræ, ac mercatores ingentem luctum excitaturos super Babylonis clade, hoc est, super totius impij corporis dissipatione & interitu, cuius ipsi primariæ partes extiterunt: quia nimirum simul cum illo æterno incendio conflagrabunt. Referuntur verò à longè stare metu tormentorum eius: non quidem à longè situ, & positione corporum, cùm ipsi sanè membra interna sint ipsius Babylonis, eáque insigniora, & in eodem quo ipsa incendio ardeant: sed à longè, scilicet animo & voluntate, quantum in ipsis erit, procul se ab illius tormentis facere cupientes: quæ tamen vitare non poterunt, cùm ipsi grauissimè omnium sint torquendi. Quemadmodum qui ad supplicium, seu ad mortem certissimè trahuntur, tametsi non dubitent se morituros esse, cùm tamen scelerum socios ad mortem rapi vident, procul se ab illis quantum possunt, abstrahere conantur, inani spe euadere cupientes, si aliquod esset effugium.

Tyconius: *longè stantes non corpore, sed animo.* Eadem totidem verbis S. Beda. Ambrosiaster: *Sed mirum valdè est, quòd longè stare dicantur, cùm in eisdem pœnis, & ipsi sint demergendi, in quibus & cæteri reprobi, qui per Babylonem designantur. Stabunt igitur longè mente, & voluntate, non corpore, horrentes scelera sua, quibus æternaliter cruciabuntur. Stabunt longè per desiderium aliud desiderantes, id est, requiem, & aliud patientes, id est, tormenta æterna.* Anselmus Laudunensis: *Longè stantes, voluntate scilicet, quia vellent fugere si possent.* S. Anselmus: *Longè stantes voluntate.* Rupertus: *Longè stabunt, non tam loco, quàm defectu cordis & animo inualido.* Gagnæius: *Longè stantes, non longè quidem corpore, cùm de corpore sint ipsius Babylonis: sed quantum in se erit, procul se ab illis tormentis facientes, quum vitare ea non possint, voluntate tamen procul & animo abhorrentes. Sic qui ad mortem, & crucem cum multis damnantur, etsi non dubitant se ad mortem trahendos, quum tamen socios ad mortem trahi vident, procul se ab illis faciunt, euasuri, siquidem eis liceret.* Eodem prorsus modo interpretantur Claudius à Monte Martyrum, Pannonius, Bulengerus, Melus, Suarez, & alij.

Primasius verò aliter interpretatur, his verbis: *Quomodo sit certum eandem Babyloniam diuersis significari vocabulis, & siue ex regibus terra, siue ex gentibus, siue ex mercatoribus existere, seipsa succensa, illi dicuntur à longè consequenter stare, eámque non communem dolendo cruciatum, sed libera consideratione miserabiliter deplorare, nisi quia vt pramisi, aut non hîc omnimodum iam finem mundi debemus accipere, sed diminutionem rerum humanarum, & contritionem gentium diuersarum? Sacularium quippe diuitiarum pompam dicit auferri, per quam prauis voluptatibus adimplendis circumfluens carnalium deliciarum opportuna quodammodo importunitatem suffragabatur occasio: qua sublata, per defectum, & desolationem diuinis modo iudicijs irrogatam, cæteri superstites aliorum perhibentur interitum plangere. Ideo dicuntur à longè stare, & metu pœna similis formidare.* Eadem ferè verba habet Ansbertus è Primasio mutuatus: ac inter alia: *Ostendit qualiter Babylonia superstes, desolationem Babylonia pereuntis defleat.* Sed tamen hanc explanationem haud superiori æquauerim.

Adiicimus, & aliam interpretationem: Ioannem præfatis verbis descripsisse initium incendij, & euersionis ciuitatis impiorum. Tunc ergo cùm terreni Reges, & præcipua huius improbi cœtus membra videbunt totam malorum cateruam in die Iudicij iamiam imminentibus flammarum ignis æterni globis absorberi: sanè flebunt, ac sese modis omnibus conabuntur auertere: & tormenta illa suprema suis iam capitibus impendentia, vehementer horrebunt, & vitare cupient.

Quòd si id minus arriserit, addimus, forsan Ioannem vsum eleganti prosopopœia, seu metaphora, aut parabola, seu figurato sermone, qualis plerisque fuisse videtur cœtus ille, & collocutio Angelorum & Dei cum diabolo, 3. Regum, 22. & Iob 1. de qua fusè disserit Pineda in 1. Iob, versic. 6. Vt enim diuinus Euangelista arcanè significaret interitum ciuitatis prufanæ, sci-

tè effinxit cladem, & deuastationem quasi alicuius florentissimæ vrbis, quæ incendio, & horrenda strage à fundamentis euertitur: multáque graphicè depinxit, quæ in clarissimarum vrbium excidiis contingere solent. At satis constat in prosopopœis, parabolis, metaphoris, plura interdum ad ornatum, decorémque descriptionis tanquam emblemata interseri, quæ nihil opus est rei figuratæ, aut significatæ conuenire: vt stultum prorsus sit omnia parabolæ ornamenta ad rem adumbratam iustè, & exactè aptare velle. Nihil frequentius ab Interpretibus Euangeliorum, in Parabolis Christi elucidandis annotatum reperies. Quocirca nihil necesse est vt lamenta regum, mercatorúmque, procul se subducentium à clade Babylonis, quod fieri solet in magnarum vrbium euersionibus, in clade, & ruina ciuitatis diaboli euentura putemus. Sunt enim ea emblemata orationis, cum tota prosopopœia nihil aliud significari Ioanni propositum fuerit, quam supremum, & sempiternum excidium, colluuionis improborum, lugendum, ac penitus horrendum.

Tertiò, cap. 17. versic. 16. *Et decem cornua quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igne concremabunt.* At decem Reges impij, tantùm abest vt odio habeant collectionem impiorum, aut ipsam exscindant, aut incendio absumant; vt potiùs ipsam diaboli ciuitatem pro viribus tueri, augere, & propagare nitantur, vtpotè cuius ipsi sint præcipua membra. Respondeo. De his decem regibus copiosior nobis futurus est sermo inferiùs, cap. 30.

Nunc sat fuerit annotare, qui Babylonem hic cœtum impiorum interpretantur, aptè, & commodè hos decem reges intelligere, vniuersitatem regum improborum Christo, & Ecclesiæ aduersantium, præsertim eos, qui extremis mundi temporibus futuri sunt.

Ij ergo Reges in fine mundi ciuitatem diaboli odient, desolabunt, & concremabunt. Quod quidem variis modis exponi potest.

Primò, Quia se mutuò odiis, seditionibus, bellis ciuilibus, cladibus intestinis, prælijs conscindent, distrahent, incendent: quod passim fieri in mundo videmus: sed illo supremo sæculi occasu atrociùs, & crudeliùs fiet: quando, *consurget gens in gentem, & regnum in regnum:* vti Dominus Matth. 24. versic. 7. prædixit. Qua ratione totum ipsum diaboli corpus, impiis regibus, ductoribus, discerpetur, lacerabitur, dissipabitur, gladiósque in viscera sua conuertet. Forsan innuit Ioannes prælium illud magnum Gog, & Magog, de quo Ezechiel 38. versic. 21. *Gladius vniuscuiusque in fratrem suum dirigetur*: vti latiùs lib. 6. cap. 30. illud exponemus.

Secundò, Quòd nimirum Reges impij omnibus aliis diabolicæ colluuionis, ac sibi ipsis cum primis, omnium libidinum, ac flagitiorum genera permittent, laxásque peccandi effundent habenas; suáque auctoritate, vt exemplo ad omnia scelera pellicient, qua ratione rectè dicuntur odire, lacerare, exurere Babylonem, iuxta illud Ioan. 12. versic. 25. *Qui amat animam suam, perdet eam.* Et Galat. 5. versic. 15. *Quod si inuicem morderis, & comeditis: videte ne ab inuicem consumamini.*

Tyconius homilia 15. in Apocalyps. *Ideo dixit, quod odio habeant meretricem, quia homines luxuriosi, superbi, cupidi, & elati, non solùm Sanctos persequuntur: sed etiam seipsos odio habent: in quibus impletur quod scriptum est Psalm.10. versic.5. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et carnes eius edunt. Hoc ideo: quia se inuicem secundum Apostolum mordent, & comedunt, Galat.5. vers.15.*

Primasius: *Odio infestabunt meretricem: quod gemino modo intelligi potest, siue quia, sicut legimus Prouerb. 13. versic. 10. Inter superbos semper iurgia sunt. siue quia omnis qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Qui enim sibi nequam, cui bonus? Et carnes eius deuorabunt, & ipsam igne cremabunt. Illi nocentes, qui in me insurgunt, vt edant carnes meas, suas manducabunt, & igne cremabunt. Postea quam eorum excessibus Deus ad iracundiam prouocatus, desolauerit mundum: ipsas dicit facere, quod in ipsis iure contigerit.*

Andreas: *Diabolus mortalium hostis, scelerúmque incensor & vltor, decem illa cornua sibi obnoxia impellet & inflammabit, vt populosum illam ciuitatem, à diuinis preceptis exfornicatam, ipsiúsque voluntati sedulo obsecundantem, in solitudinem redigere, eiusdémque sanguinem, instar carniuoru bellua sese explere, animum inducerent.*

S. Beda: *Hi odient fornicariam. Gloriam mundi, quam nunc lascino complectuntur amore, maximo tunc incipient odio detestari, cùm se viderint in fine damnandos. Potest & aliter intelligi, siue quòd inter superbos semper iurgia sint: siue quòd omnis qui diligit iniquitatem, odit animam suam.*

Ansbertus: *Unum igitur, idémque malorum corpus, cùm fornicariam odit, seipsum odio insequitur: quia sicut scriptum est Psal.10. vers.5. qui diligit iniquitatem odit animam suam. Vel certè, quia sicut legimus Prouerb.13. vers.10. semper inter superbos iurgia sunt, idcirco reges, & bestia fornicariam odisse, id est, seipsos, narrantur: de quibus per Paulum dicitur Galat.5. vers.26. Inuicem inuidentes, inuicem odientes. Vel certè Reges terræ & bestiam, fornicariam odisse est, ipsas carnalium vitiorum illecebras nouissimi examinis die in odium eius conuerti. Sed nihil proderit odisse tunc malum quod fecerunt, quando ipso malo non carebunt.* Eadem fermè Haimo.

Rupertus: *Quis enim nesciat de regibus mundi, quantis odiis semper fuerint inquieti? & ius sua iniquitudine fuerint infesti, nisi ipsi cupiditati & gloriæ mundi, cum qua vtrique fornicati sunt? &c.*

Gagnæius: *Reges illi impij, & reprobi odient fornicariam, illam videlicet diaboli ciuitatem, videntes se vnà cum ea perituros, & in æterna barathrum damnationis præcipitatum iri. Vbi verò ait, quod carnes eius manducabunt, & eam igni comburent, quidam hyperbolicam locutionem esse putant, ad odij maiorem vehementiam exprimendam. Alij exponunt, quòd ij reges fornicariam illam impiorum collectionem odio habebunt, quando omnia illis libidinum & flagitiorum genera permittentes, sua auctoritate & imperio ad maiorem semper impietatem concitabunt: quomodo qui animam suam amat, & talia illi indulget, perdere eam, ac verè odisse in Euangelio dicitur. Et desolatam facient eam, ac nudam. destitutum scilicet, & nunc bonis operibus & fide: & olim futuris gaudiis omnibus. Et carnes eius manducabunt; quia scientes se semel abiectos, & à Deo reprobatos esse, de corporali spiritalique aliorum damnatione gaudebunt, ducentes pro solatio habere sui similes. Et ipsam igni concremabunt: quando suo exemplo in æterna incendia præcipitabunt.* Atque in eandem fermè rationem hunc locum Apocalypsis interpretati sunt Pannonius, Bulengerus, Melos, & alij.

At illud mihi admirationi est, & ægrè facit, quòd

Ri

Ribera, Viegas, & alij, communem hanc tot Patrum, & recentiorum Interpretum expositionem de Babylone pro impiorum coetu, nec nouis, nec aliis argumentis euertere conentur, quàm iismetipsis, quæ & Patres, & recentiores iam & sibi obiecerunt, & confutarunt: cùm tamen nec Ribera, nec Viegas eas confutationes refellere meminerint. Si obiecta iam à Patribus visa, & diluta, eos à sua explanatione tuenda, non deterruerunt, cur nos ergo mouere debent?

Alcasar verò eandem ineluctabili argumento disiecit: cuius hæc sunt verba: *Sed aduersus hanc exponendi viam militat validissimè Apocalypseos acoluthia, & consequentia. In qua euidens est, deflagrationi Babylonis succedere mille pacis annos: his bella Gogi, & Magogi, quæ sunt Antichristi, & eius præcursorum. Quis ergo non videat nec impiorum omnium multitudinem ante mille illos Ecclesiasticæ pacis annos finiri? Hoc argumentum ita mihi semper firmum, & efficax visum est, vt huius expositionis auctores, si consequenter loquantur, teneantur ad asserendum, nullum in Apocalypsi ordinem & rerum consecutionem seruari.*

Hæc est illa Alcasaris præclara & admiranda libri Apocalypsis acoluthia, noua, nunquam antea visa, vel audita, ab ipso primùm inuenta, & excogitata, quadraginta & amplius annorum laboribus efficta & efformata, vasta & immani commentariorum mole explicata, plurimis tibicinibus fulta: qua sola sæpius ruunt, aut eluduntur variorum Apocalypsis vaticiniorum consensu ferè receptæ interpretationes. Fruere tu illa P. Alcasar: nam mihi sanè nunquam persuadebis, si sapio. Vnde, rogo, didicisti in Prophetarum oraculis, cuius generis est Apocalypsis, ordinem, & acoluthiam continentem totius libri tenere? Non id te docuit S. Hieronymus, qui princeps est in explanatione Prophetarum, non reliqui Patres, non doctissimi quique recentiores. In S. Hieronymo passim illæ voces occurrunt. *In Prophetis nequaquam ordo seruatur: Aliud enim est historiam, aliud prophetiam scribere: Ne si ordinem Scriptura conseruet, non sit vaticinium, sed narratio.* Et de Apocalypsi singulariter Victorinus: *Nec aspiciendus est ordo dictorum, quoniam sæpè Spiritus sanctus, vbi ad nouissimi temporis finem percurrerit, rursus ad eadem tempora redit, & supplet ea quæ minùs dixit. Nec requirendus est ordo in Apocalypsi, sed intellectus. Sequendus est enim & ipse Propheta.* At hæc sunt omnibus peruagatissima, de quibus plenè disseruere Laurentius Villauincentius lib. 2. de ratione studij Theologici, cap. 13. obseruat. 5. & 6. Martinus Cantapetrensis lib. 5. Hypotyposeon, cap. 1. col. 363. Christophorus Castrius in Isagoge ad Ieremiam, c. 3. Pererius disp. 7. & 9. in Apocal. & innumeri alij. Vidi quæ disputas notat. 9. Procemiali: sed, planissimè dico, sunt vanissima. Ignosce, nam ita loqui coëgit me veterum notatum, receptarum, præsertim etiam consensu auctorum tuæ Societatis approbatarum, Apocalypsis interpretationum amor, & veneratio. Ergo noda, & sola acoluthia tua, vis tot Patrum & recentiorum explanationem cadere de Babylonia ciuitate impiorum? nugæ, non tam obtusa gestamus ingenia, vt te id obtinere posse putemus. Annotatione 20. & 21. spondes Apocalypsis tuam explicandi rationem te tueri absque vlla iniuria grauissimarum expositionum. Si præstitisses, fuisset vtcumque tolerabile: at cum ad particularia descendis, promissa non seruas: ecce nunc cum tua acoluthia, grauissima Patrum, & recentiorum expositio de Babylone pro coetu improborum, stare neutiquam potest, vt tu ingenuè fateris. Quid ergò æquius est vt concidat: num Patrum, & Recentiorum grauissima interpretatio, an tua acoluthia à te primùm inuenta & concinnata? Scio, Pater, scio, plura Scripturæ loca plures ferre sensus litterales: sed non qui se mutuò destruant, & vnus cum alio stare non possit. Scio in Scripturis esse comparationes, sed non quæ rem comparatam & veritatem ipsam euertant. Verùm non semel nobis tecum deinceps futurus est sermo.

Existimarunt alij Babylonem Apocalypsis esse vrbem Romam.

CAP. IV.

TErtullianus aduersus Iudæos, cap. 9. *Sic & Babylon apud Ioannem nostrum, Romanæ vrbis figuram portat: proinde & magnæ, & regno superbæ, & Sanctorum debellatricis.* Et lib. 3. in Marcionem, c. 13. *Sic & Babylon etiam apud Ioannem nostrum, Romanæ vrbis figura est: proinde magnæ, & regno superbæ, & Sanctorum Dei debellatricis.*

S. Hieronymus Præfat. in libros Didymi de Spiritu sancto; *de Roma*, inquit: *Cùm in Babylone versarer, & purpuratæ meretricis essem colonus, & iure Quiritum viuerem.* Et epist. 151. ad Algasiam, q. 11. *Nec vult apertè* Paulus *dicere Romanum Imperium esse destruendum, quod ipsi qui imperant æternum putant. Vnde secundùm Apocalypsim Ioannis, in fronte purpuratæ meretricis scriptum est nomen blasphemiæ, id est, Roma æterna.* Et in Isaiæ 47. *Non ipsam Babylonem quidam, sed Romanam vrbem interpretantur, quæ in Apocalypsi Ioannis, & in Epistola Petri, Babylon specialiter appellatur.* Et epist. 17. Paulæ & Eustochij ad Marcellam, vt commigret Bethlehem: *Et hic puto locus sanctior est Tarpeia rupe, quæ de cælo sæpius fulminata ostendit, quod Domino displiceret. Lege Apocalypsim Ioannis, & quid de muliere purpurata, & scripta in fronte eius blasphemia, septem montibus, aquis multis, & Babylonis cantetur exitu, contuere. Exite, inquit Dominus, de illa populus meus, & ne participes sitis delictorum eius: & de plagis eius non accipiatis. Fugite de medio Babylonis, & saluate vnusquisque animam suam. Cecidit enim, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. Est quidem ibi sancta Ecclesia, sunt trophæa Apostolorum & Martyrum: est Christi vera confessio, est ab Apostolo prædicata fides, & gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens vocabulum Christianum: sed ipsa ambitio, potentia, magnitudo vrbis, videri & videre, salutari, & salutare, laudare, & detrahere, vel audire, vel proloqui, & tantam frequentiam hominum saltem inuitum videre, à proposito Monachorum, & quiete aliena sunt.*

Andreas c. 52. in Apoc. enarrans illud Apoc. 17. *Veni & ostendam tibi damnationem meretricis magnæ*, ait: *Hanc meretricem quidam veterem Romam designare putant, vt quæ super septem colles exædificata tradatur.* Et cap. 54. *Plerique veteres Ecclesiæ Doctores hæc contra eam Babylonem prædicta tradunt, quæ apud Romanos extat: cùm ob alia, tum verò maximè quòd in quarta Bestia, nempe in Romano Imperio visa sint decem cornua, è quibus vnum inde enatum, tria mox radicitus euertit: cætera verò sibi subiungat.*

Aretas c. 53. in Apoc. ad verba illa c. 17. *Ostendam tibi iudicium meretricis magnæ*, inquit: *Nonnulli verò alij huius Apocalypsis interpretes, per meretricem, antiquam intellexere Romam.*

Primasius ad illud Apocalypſ.17. *Habentem capita septem, & cornua decem,* scribit: *Propterea autem septem capita, septem montes, per sapientia sensum monet consequenter intelligi, vt Romam, quæ super septem montes præsidet, significans, omni quondam orbi Monarchia præfuit dominatu, ad istorum regum similitudinem adduxisset, & in Roma nomine totius regni potentiam figuraret.*

Ansbertus in Apoc.17. eadem ferè Primasij verba transcribens, ait: *Propterea autem septem capita, septem montes decémque reges esse per Sapientia sensum in subsequentibus cognoscere Angelus monuit: vt ad istorum regum similitudinem, Romam, quæ super septem montes præsidens, omni quondam orbi Monarchia præfuit dominatu, se adduxisse ostenderet: atque in ipsius ciuitatis nomine totius terreni regni potentiam figurasse.*

Victorinus in Apocalypſ. *Capita septem, montes sunt, in quibus mulier sedet, id est, ciuitas Romana.* Et posteà: *Et vidi inquit Ioannes, mulierem ebriam de sanguine Sanctorum. Decreto Senatus illius consummato malitio, & omnem contra Fides prædicationem etiam latam indulgentiam, ipse dedit decretum in vniuersis gentibus.*

Ambrosiastes in 17. Apocalypſ. *Meretrix ista in aliquibus locis Romam specialiter, quæ tunc Ecclesiam Dei persequebatur, demonstrat.* Equidem innumeri recentiorum Babylonem in Apocalypsi Romam significare, magno consensu tradiderunt, Cœlius Rodiginus Lectionum antiq lib 8.c.11. & lib.18.cap.34 Steuchus in Encomio Vrbis Romæ, Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap.8. Lindanus lib.4. Panopliæ, cap.82. Xystus Senensis lib.1. Bibliothecæ, verbo *Meretricis magna,* Pamelius ad lib.3. Tertulliani in Marcionem, n.98. Treius in 2. Thessal.2. Genebrardus lib.3. Chronographiæ, pag. 436. Victorius in Scholiis epist. 17. S. Hieronymi, Bellarminus de Romano Pontifice lib.2. c.2. & lib.3. cap.13. Baronius Annali 1. anno Christi 45. num.16. Suarez tom.2. in 3. part. S. Thomæ, disp.56. sect.2. & lib.5. contra Anglicanos errores, cap. 4. & 7. Alphonsus Mendoza in Quodlibetis, quæst.4 Scholastica, §.6. Guillielmus Estius in 4. sentent. distinct.47. §.9. Henricus Henriquez de Fine Hominis, cap. 25. §. 3. Ioannes Maldonatus in 7. Daniel. vers.7. Iustinianus in 2 Thessal.2. ad vers. 3. Cornelius a Lapide in 2. Thessalon. 2. ad vers.8. Gregorius de Valentia tom.4. disput.11. quæst.2. punct.2. §.3. Lorinus ad 1. Petri 5. vers.13. Lessius de Antichristo, demonstrat. 1.. Becanus de Antichristo, cap.1 Coquæus ad 18. de Ciuit. Dei, cap.21. Florimundus de Antichristo, cap.26. Ferresius de Antichristo, cap.33. Ribera, Sà, Viegas, Alcasar, in 14. & 17. Apocal. Neque ab hac interpretatione abludit Gagnæius ad finem 17. Apocalypſ. quem sequitur Petrus Bulengerus.

Nec mirum, tot auctores Babylonem Apocalypsis Romam exposuisse, cùm in multis Roma Babyloni fuerit quàm simillima, vt rectè cum illa nomen quoque communicauerit. Sanctus Augustinus 18. de Ciuit. Dei, cap.2. *Babylonia quasi prima Roma, & ipsa Roma quasi secunda Babylonia est.* & cap.22. *Ne multis morer, condita est Roma velut altera Babylon, & velut prioris filia Babylonis, per quam Deo placuit orbem debellare terrarum.* Multa in eandem sententiam adnectit: & plura adhuc Orosius lib.2. cap.2. & 3. atque inter alia: *Ecce similis Babylonia ortus & Roma, similis potentia, similis magnitudo, similia tempora, similia bona, similia mala: tametsi non similis exitus, similisve defectus. Illa enim regnum amisit, hæc retinet: illa interfectione Regis orbata, hæc incolumi Imperatore secura est. Et hoc quare? Quoniam ibi in Rege, libidinum turpitudo punita, hîc Christianæ Religionis continentissima æquitas in Rege seruata est. Ibi absque Religionis reuerentia, auiditatem voluptatis licentia furoris impleuit: hîc & Christiani fuêre qui parcerent, & Christiani quibus parcerent, & Christiani propter quorum memoriam, & in quorum memoria parcerent.* Rectè tu quidem Orosi, de clade Romæ sub Alarico Rege Gothorum: at si Roma à Deo desciscat suus eam Babylonis consimilis exitus fortasse manebit. Et verò qui Babylonis Romæque res, casus, euenta contulerit, inueniet in Roma vinam propemodum Babylonis effigiem. Cæsar Bulengerus lib. 1. de Imperatore Romano, cap.2. & Ortelius in Thesauro Geographico annotarunt, Auctorem libri de Limitibus agrorum à Turnebo editum, Babylonem Romam non semel vocare, nimirum ob amplitudinem. In Pseudosibyllinis lib. 5. Roma Babylon dicitur istis versibus de Nerone:

——Perdet multos, miserámque parentem.
Aufugiet Babylone malus rex, horribilísque.

Et iam lib.3. cap.17. demonstrauimus à S. Petro Apostolo Romæ Babylonis nomen affictum.

Atqui sacrum Euangelistam Romam Babylonis nomine designasse, cùm multa persuadeant, de quibus in sequentibus, illa cum primis videntur euincere. Primum, cap.17.9. *Septem capita, septem montes sunt super quos Mulier sedet.* Id quidem propriè nonnisi in Romam competere facilè quisque in animum inducet: quæ, vt omnes norunt, super septem montes, seu colles fundata fuit. M. Varro: *Vbi nunc est Roma septem montium demissior infimus locus.* Dionysius Halicarnasseus lib.4. *Ceterùm Seruius Tullius postquam septem colles vno muro complexus est, in quatuor regiones vrbem diuisit, & ab ipsis collibus vnamquamque denominauit, primam Palatinam, secundam Suburanam, tertiam Collatinam, quartam Exquilinam.* Plinius lib.3. c.5. *Mœnia eius collegêre ambitu, Imperatoribus, Censoribúsque Vespasianis, anno Condita DCCCXXIIX. passuum XIII.* (emendant Lipsius Bulengerus XXIII.) *MCC. complexa montes septem: ipsa diuiditur in regiones XIV. compitalarium CCLXV.*

Virgilius Æneidos 6.

Septémque vna sibi muro circumdabit arces.

Ouidius 1. de Tristibus, Elegia 4.

Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, Imperij, Roma, Deûmque locus.

Statius lib. 1. Silua 2.

——Septem gemina mœnia Romæ.

Et Silua 5.

——Septena culmina.

Et lib. 2. Silua vltima:

Sed septem iuga, Martiúmque Tibrim.

Et lib. 4. Silua 3.

Septem montibus admouere Baias.

Propertius lib. 3. Elegia 10.

Septem vrbs alta iugis, toti quæ præsidet orbi.

Silius lib. 19. Belli Punici:

——Septémque arces fumare videntur.

Martialis lib. 4.

Hinc septem dominos videre montes.

Claudianus de 6. Consulatu Honorij.

Erexit subitas turres, cunctósque coëgit.
Septem continuo montes iuuenescere muro.

Et de Consulatu Olybrij & Probini:

——Collésque canoris,
Plausibus impulsi septena voce resultant.

Et

Et de Nuptiis Honorij & Mariæ:

Aurea septem geminas
Roma coronet arces.

Et Panegyrico 3. in Stiliconem:

Quæ septem scopulis zonas imitatur olympi.

Prudentius Hymno de S.Romano Martyre:

Diuino fauore cùm puer Mauortius
Fundaret arcem septicollem Romulus.

Seruius in illud Æneidos 6.

Septémque vna sibi muro circumdabit arces.

Annotat: *Benè vrbem Romam dicit septem inclusisse montes, & medium tenuit: nam grandis est inde dubitatio: & alij dicunt, breues septem colliculos à Romulo inclusos, qui tamen aliis nominibus appellabantur. Alij volunt, hos ipsos qui nunc sunt, à Romulo inclusos, id est, Palatinum, Quirinalem, Auentinum, Celium, Viminalem, Exquilinum, & Ianicularem. Alij verò volunt, hos quidem fuisse, aliis tamen nominibus appellatos, quæ mutata sunt postea.* Atqoò quisque tempore, & à quibus regibus ij montes muris Vrbis inclusi fuerint, domibus inædificatis, ex Varrone, Dionysiu, Liolo, Festo, aliisqoe aoctoribus abundè docent Leander Albertus in 4. Regione Italiæ, Onuphrius in Roma, Ioannes Rosinus, & Thomas Dempsterus lib.s. Romanarum Antiquitatum.

Hinc apud Romanos Decembri mense festus dies Septimontiom agebatur, à septem nimirum montibus Vrbis. Varro lib. 5. de Lingua Latina: *Dies septimontium nominatus est ab eis septem montibus in queis sita vrbs est.* Festus: *Septimontio, vt ait Antistius Labeo, hisce montibus Feriæ, Palatio, cui sacrificium quod fit, Palatuar dicitur; Veliæ, cui item sacrificium, Fagutali, Suburæ, Cermalo, Oppio, Calio monti, Cispio monti. Septimontium dies appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quòd eo die in septem montibus fiunt Sacrificia, Palacio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Calio, Oppio, Cispio.* Annotant eruditi, mirum esse hoc Festi loco, pro septem montibus, octo luca Vrbis enumerari.

Plutarchus Problemate 69. *Cur festo die; qui Septimontium dicitur, vsu vehiculorum, quæ iumentis traherentur, antiquitus abstinuerunt, idque etiamnum obseruant antiquitatis studiosi? Feriæ autem ista instituta sunt propter adiectum septimum Romæ collem, quæ facta est, Septicollis.* Suetonius in Domitiano cap. 4. *Septimontiali sacro quidem, Senatui, equitique panariis, plebri sportellis, cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit.* Tertullianus de Idololatria, cap. 10. *Etiam strena captanda, & Septimontium, & bruma, & chara cognationis honoraria exigenda omina, flore schola coronanda.* At de Septimontio plura annotaront. Alexander ab Alexandro Genialium dierum lib. 6. cap. 11. Lilius Gyraldus de Diis Gentium, Syntagmate 17. Ianus Parrasius epist.57.tom.2.Thesaori Critici Gruteriani, Hadrianus Iunius in Fastis, ad iij. Idus Decembris, Iosephus Scaliger in Castigationibus ad Festum, Iacubus Pamelius, & Franciscus Iunius in Notis ad librom Tertulliani de Idulolatria, Rudolphus Hospinianos de origine Festorum, c.30. Ioan. Goillielmus Stukius lib.1.Antiq. Conuiuialium, cap. 33. Ioannes Rusinus de Antiquitatibus Romanorum, lib. 4. cap. 16. Stephanus Pighius præfat.in 1.Annalium Romanorum, Ioannes Fungerus in Trilingui Etymologico, Lodouicus Cerda in 6. Æneidos, pag. 739.

Deinde Apoc.17.18.dicitur: *Et mulier quam vidisti, est ciuitas magna, qua habet regnum super reges terra.* Non potuit expressiùs Romam indicare. Proprium Romæ epithetum, *Magna.* Virgilius 12. Æneidos:

——Magna spes altera Roma.

Et lib. 5.

——Hinc maxima porrò
Accepit Roma——

Et lib. 7.

——Nunc maxima rerum
Roma colit.

Et Egloga 1.

Verùm hæc tantū alias inter caput extulit vrbes,
Quantùm lenta solent inter viburna cupressi.

Manilius lib.4. Astronomicon:

Italia in summa quam rerum maxima Roma
Imposuit terris, celóque adiungitur ipsa.

Horatius 1. Satyrarum:

Egressum magna me accepit Aricia Roma.

Propertius lib. 4. Elegia 1.

Hoc quodcūq; vides Hospes, quā maxima Roma [est.

Et pulchrè Lucanus 9. Pharsaliæ:

——Vrbem populis, victisque frequentem
Gentibus, & generis (coëat si turba) capacem
Humani.——

Illud verò, *qua habet regnum super reges terræ.* Disertissima est periphrasis Romæ. Cicero Orat. post reditum in Senatum: *Roma arx omnium terrarum.* Et in Catilinam: *Arx omnium gentium.* Dionysius Halicarnasseus lib. 1. *Vrbem terra, marisque dominam, quam Romani incolunt.*

Erinna Poëtria, quæ sob Pompei æuum vixisse traditur, de Ruma:

Nam dedit soli tibi cana Parca
Regium sceptrum, minimè atterendum:
Vt potens rerum domineris vna,
Imperitésque.
Ad tuum currum, retinente freno,
Colla telluris, tumidique ponti
Illigas, & tu populos gubernas
Firma per æuum.

Manilius lib. 4. Astronomicon:

——Condita Roma
Et propriis frenas pendentem nutibus orbem:
Orbis & imperium retinet.——
——Et positas gentes collítque, premítque.

Dionysius Afer: in Periegesi:

Románque genitrix regum dominatur in orbem.

Ouidius 4. Fastorum:

Vrbs oritur——
Victorem terris impositura pedem.

Tibulius lib. 2. Elegia 5.

Roma tuum nomen terris fatale regendis.

Rutilius lib. 1. Itinerarij:

Exaudi Regina tui pulcherrima mundi.

Ammianus lib.16. cap.17. *Romam ingressus, Imperij, virtutúmque omnium larem.*

Mamertinus in Genethliaco Maximiani: *Ipsa etiam gentium domina Roma.* Cicero Philippica 6. *Populi Romani victoris, Dominique omnium gentium.* Et ad finem: *Quem dij immortales omnibus gentibus imperare voluerunt.* Virgilius 1. Æneidos.

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Et lib. 7.

——Quorúmque ab stirpe nepotes
Omnia sub pedibus vertique, regique videbunt.

Aristides Oratione de Laudibus Romæ: *Vt in singulis sit vrbibus, ita vos totum orbem vt vnam ciuitatem administrantes, omnibus populis magistratus datis.* Innumera sunt in Auctoribus Imperij Romæ in omnes gentis elogia. His adde, quòd Ioannes Græco articulo emphaticè Babylonem appellat:

lat: *Cecidit, cecidit Babylon, illa vrbs, illa magna.* Quis autem nescit, solo & nudo vrbis nomine antonomasticè non aliam quàm Romam intelligi consueuisse? quam Athenæus lib. 1. Deipnosophistarum, cap. 17. *Vranopolim*, id est, cœlestem vrbem appellat.

Verùm hic opportunè monemus, si Ioannes, vt plerique existimant, Romam in Apocalypsi Babylonis nuncupatione intelligi voluit, atque de ea tot infanda, & horrenda pronuntiauit, apagè vt ea de ipsa Romana Ecclesia, vel per somnium quisquam cordatus & prudens accipiat. Ioannes disertissimè de vrbe loquitur: at quis non videt aliud esse vrbem Romam, aliud verò Ecclesiam in vrbe ipsa existentem: vrbs enim Romana locus est in quo Ecclesia Romana continetur. Vt etiam S. Petrus Romam Babylonis nomine vocans, vrbem ab Ecclesia luculenter discreuit, illis verbis: *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta.* Fundabatur enim tunc Ecclesia Dei in Vrbe Roma.

Sed neque ipsam vrbem Romam Ioannem Babylonis titulo dehonestare potuit, postquam ea Vrbs, eiurata idololatria, & omni impietate, se Christi iugo, sub Catholicis Principibus & Pontificibus adiunxit, & quandiu ita orthodoxa in vera & sancta Religione permansura est: perspicuè siquidem diuinus Apostolus non nisi de vrbe quadam impia, Ecclesiæ mastyge, Sanctorum interfectrice, idolorum cultu fœdata loquitur, qualis nimirum Roma fuit temporibus Neronis, Domitiani, & aliorum ethnicorum Principum, Christianæ Religionis hostium: & qualis forsitan erit propè finem sæculi, vt posteà dicemus: à quibus criminibus quam longissimè abest Romana vrbs Christiana, & Orthodoxa. Vnde pulchrè sanctus Hieronymus lib. 2. in Iouinianum extremo: *Sed vt ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, vrbs potens, vrbs orbis domina, vrbs Apostoli voce laudata. Interpretare vocabulum tuum, Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos. Serua quod diceris. Virtus te excelsam faciat: non voluptas humilem. Maledictionem quam tibi Saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam.* Et epistola 17. ad Marcellam: postquam Apocalypsis de Babylone vaticinia in Romam effusa dixisset, adiecit antidotum: *Est quidem ibi sancta Ecclesia, sunt trophæa Apostolorum, & Martyrum, est Christi vera confessio, est ab Apostolo prædicata Fides, & gentilitate calcata, in sublime se quotidie erigens vocabulum Christianum.* Vtcumque sit, Ioannem de Romana Ecclesia sub typo Babylonis nullo pacto intellexisse, aduersus Nouatores, à plurimis Recentiorum est accuratissimè demonstratum, vt nostra hic opera haud possit desiderari. Videndi cum primis Sanderus, Pamelius, Bellarminus, Baronius, Ribera, Suarez, Viegas, Lessius, Flotimundus, Ferretius, locis superius hoc ipso capite notatis.

Oracula Ioannis de mystica Babylone non nisi in Romam ethnicam, & impiam conuenire.

C A P. V.

QVæcumque horrenda, pudenda, atque infortunata Ioannes de Babylone, id est, Roma in Apocalypsi perscripsit, nullò pacto de Vrbe Romána Christiana & Orthodoxa, qualis sub Romanis Pontificibus degit, intelligenda esse: sed de Roma ethnica, & idolorum cultui addicta, qualis erat sub Nerone, Domitiano, (cuius imperio Ioannes suam Apocalypsim condebat) Traiano, Commodo, Decio, Diocletiano, aliisque sæuissimis Ecclesiæ persecutoribus, plena abominationibus, & impietatibus, Sanctorum Martyrum sanguine ebria, omnium vitiorum sentina, Christiani nominis hostis iuratissima, & luculentis Apostoli verbis ostendi potest.

Cap. 14. 8. *De vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes.* Et cap. 17. 1. *Quæ sedet super aquas multas: cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt, qui habitant terram de vino prostitutionis eius.* Et vers. 4. *Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione & immunditia fornicationis eius. Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.* Et cap. 18. 23. *Quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes.* Quis nescit fornicationis vocabulo in Scriptura idololatriam plerumque significari? Vnde constat hæc non de Roma Christiana, sed de gentili, & idolis dedita dici; quæ multis gentibus imperitans, idololatriæ ara erat, & amplissima officina. Arnobius lib. 6. *Ciuitas Maxima, & cunctorum numinum cultrix.* S. Leo serm. 1. de Petro & Paulo: *Hæc autem ciuitas cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruiebat erroribus: & magnam sibi assumpsisse videbatur religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Et post alia: *Ibi diligentissima superstitione habebatur collectum, quidquid vsquam fuerat vanis erroribus institutum.*

Mirabilis planè est locus Polibij lib. 6. de Romanorum superstitione: *Sed nulla æquè præstare cæteris populis Romanos arbitror, ac opinione illa quam de diis habent. Atque adeò quæ res apud reliquos mortales vitio vertitur, ea ipsa continere Romanam Rempublicam mihi videtur, superstitionem dico. Nam quod meritò multi mirentur, vsque eo apud hos superstitio in maius est exaggerata, & cùm in priuatam hominum vitam, tum in publica concilia est inducta, vt non queat magis.*

At illud est sanè compertum, Romanos recepisse in suam vrbem cunctarum ferè gentium deos, præterquam vnum Hebræorum Deum, vti etiam auctor est Cicero pro Flacco. Nimirum cunctos falsos colebant: verùm repudiabant. Oenomaus gentilis Philosophus lib. de Falsitate Oraculorum, apud Eusebium lib. 5. Præparationis Euangelicæ, cap. 15. hæc scribit: *Triginta deorum millia in terra esse censet Hesiodus: ego autem multo plures lapideos, atque ligneos, hominum creatores, ac dominos esse video.* De vno Iouis nomine Tertullianus Apologetici, cap. 14. *Romanus Cynicus Varro trecentos Ioues, siue Iupiteres dicendum, sine capitibus introducit.* Suspicor legendum, *suis capitibus*, id est, in sua capita censos: nam quæ Iunius comminiscitur, vana. Minutius in Octauio: *Et ne longius multos Ioues obeam, tot sunt Iouis monstra, quot nomina.* Tertullianus Apologetici, c. 10. irridens Romanorum deorum turbam: *Nec ego per singulos decurram, tot, ac tantos, nouos, veteres, Barbaros, Græcos, Romanos, peregrinos, captiuos, adoptiuos, proprios, communes, masculos, fœminas, rusticos, vrbanos, nauticos, militares (otiosum est etiam titulos persequi) vt colligam in compendium, & hæc non quo cognoscatis, sed recognoscatis: certè enim oblitos agitis.*

Et pulchrè Arnobius lib. 3. aduersus Gentes: *Ergo esse dicendum est quosdam captiones, bilunculos, frontones, labeones: in iis alios mentones, nauimos, atque*

nascat: hos dissplosis naribus, illos resimis, nonnullos turgentibus malis, aut buccarum cumulatione sacrinocces, nanos, longos, medios, macilentos, pingues, crassos: hos capillorum intorsionibus crispulos, caluitiis alios & glabritatibus rasos: neque opinari nos falsò, vestra & pródunt, átque indicant officina. Siquidem cum facitis, atque informatis deos, hos crinitos effingitis, alios leues, senes, iuuenes, pueros, aquilos, cæsios, ramos, seminudos, intectos, aut ne frigus incommodet, fluidarum vestium superiectione perfusos.

Verùm si Veterum commentaria, & pro Religione Christiana aduersus ethnicos, præsertim Romanos conscriptas Apologias euoluamus, vt S.Iustini martyris, Athenagoræ, S.Theophili Antiocheni, Tatiani Syri, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Origenis, Minutij, S. Cypriani, Arnobij, Lactantij, & aliorum: reperiemus haud dubiè Romam olim refertissimam fuisse diis, non solum propè innumeris atque ridiculis, sed absurdis etiam, & portentosis, turpibus, pudendis, immanibus, horrendis, atque feralibus. De quibus latiùs vide Michaëlem Medinam lib. 2. de Recta in Deum Fide, cap. 5. Lilium Gyraldum septemdecim integris Syntagmatis de Diis Gentium, Ioannem Rosinum, ac Thomam Demsterum toto lib. 2. Romanarum Antiquitatum.

Aurea quædam Plinij verba de diis Gentium præterite non possumus: sic enim lib. 2. c. 7. philosophatur: *Innumeros quidem deos credere, atque etiam ex virtutibus, vitiisque hominum, vt Pudicitiam, Concordiam, Mentem, Spem, Honorem, Clementiam. Fidem, aut, vt Democrito placuit; duos omnino, Pœnam, & Beneficium, maiorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, vt portionibus quisque coleret quo maximè indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera descriptis, morbisque & multis etiam pestibus, dum esse pacatas trepido metu cupimus. Ideóque etiam publicè Febri fanum in Palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquiliis. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm hominum intelligi potest: cùm singuli quoque ex semetipsis totidem deos faciant Iunones, Geniósque adoptando sibi. Gentes verò quædam animalia, aliqua & obscœna pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantóque æuo ex iis neminem nasci, & alios esse grandæuos, sempérque canos, alios iuuenes, atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes, morientésque, puerilium propè delinamentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia, & odia, atque etiam furtorum esse, & scelerum numina.* Potuítne quidquam eruditius ac verius dici ab homine impio, & atheo ad sternendam idololatriam?

Eadem ipsa iam priùs sensisse Ciceronem, Lactantius lib. 1. c. 17. ita refert: *Stoicos Cicero secutus, de diis, ac religionibus eorum hanc sententiam tulit: Videtisne igitur vt à Physicis rebus benè atque vtiliter inuentis, tracta ratio sit ad commentitios ac fictos deos? Quæ res genuit falsas opiniones, erroresque turbulentos, superstitiones penè aniles: & forma enim deorum nobis, & ætates, & vestitus, ornatúsque noti sunt: genera præterea, coniugia, cognationes omnes, omniáque traducta ad similitudinem imbecillitatis humanæ. Quid planiùs, quid veriùs dici potest? Romanæ Philosophiæ princeps, & amplissimo Sacerdotio præditus commentitios, ac fictos deos redarguit: quorum cultus superstitiones penè aniles esse testatur: falsis opinionibus erroribúsque turbulentis implicatos esse homines queritur. Nam totus liber tertius de Natura deorum, omnes funditus religiones euertit, ac delet.* Pluribus aliis locis Lactantius meminit scriptorum Ciceronis quibus falsorum numinum religionem conuellit.

Atqui quòd M. Tullij libri de Natura Deorum, gentilium deos fortissimè euerterent; conatos nonnullos Romanorum eos abolere, Arnobius lib. 3. aduersus gentes, ita testatur: *Adduci enim primum hoc vt credamus, non possumus, immortalem illam, præstantissimámque naturam diuisam esse per sexus, & esse partem vnam mares, partem esse alteram fœminas. Quemquidem locum plenè iam dudum homines pectoris viui, tam Romanis litteris explicauere, quàm Græcis. Et antè omnes Tullius Romani disertissimus generis, nullam veritus impietatis inuidiam, ingenuè, constanter, & liberè, quid super tali opinatione sentiret, pietate maiore monstrauit. A quo si res sumere iudicij veritate conscriptas, non verborum luculentias pergeritis, perorata esset hæc causa, nec secundas, vt dicitur, actiones, nobis ab infirmibus postularet. Sed quid aucupia verborum, splendorémque sermonis peti ab hoc dicam, cùm sciam esse non paucos, qui auersentur, & fugiant libros de hoc eius, nec in aurem velint admittere lectionem opinionum suarum præsumpta vincentem? Cúmque alios audiam mussitare indignanter, & dicere, oportere statui per Senatum, aboleantur vt hæc scripta, quibus Christiana religio comprobetur, & vetustatis opprimatur auctoritas? Quinimo si fiditis exploratum vos dicere quidquam de diis vestris, erroris conuincite Ciceronem, temeraria, & impia dicta refellitote, redarguite, reprobate: nam intercipere scripta, & publicatam velle submergere lectionem, non est deos defendere, sed veritatis testificationem timere.* At de his satis, in quæ diuertisse, non fuit ingratum.

Addit insuper Ioannes cap. 17. 6. *Babylonem*, id est, Romam fuisse *ebriam de sanguine Sanctorum, & Martyrum Iesu.* Et cap. 18. 24. *Et in ea sanguis Prophetarum, & Sanctorum inuentus est: & omnium qui interfecti sunt in terra.* Quod in nullam vrbem aptiùs quàm in Romam conuenire videtur, qualis erat tempore illo, quo Ioannes Apocalyps. videbat, ac posteà sub multis principibus fuit, nimirum populi Dei sæua trucidatrix, martyrum Iesu sanguine madens. Nam præterquam quod duo illa mundi lumina Petrum & Paulum effodit, in nulla parte terrarum truculentiores Christianorum carnificinæ extiterunt, vt Romæ. Et vt interim omittamus innumerabiles Martyres in variis Prouinciis, & vrbibus à Romanis Præsidibus trucidatos, quorum omnium sanguinem verè ipsa Roma fudisse censenda est: neque nunc enumeratis singulis martyribus Romæ passis, qui tamen vasto numero reperiuntur: maiores tantùm quasdam summas Romæ coronatorum martyrum, ex publicis ipsis Ecclesiæ tabulis, hoc est, Romano Martyrologio, delibare visum est, quod & solatio, & voluptati erit.

I. Ianuarij: *Romæ via Appia corona sanctorum militum triginta martyrum sub Diocletiano Imperatore:* Idem habent Martyrologia S.Bedæ, Vsuardi, S Adonis, Notkeri.

II. Ianuarij: *Romæ commemoratio plurimorum Sanctorum martyrum, qui spreto Diocletiani Imperatoris edicto, quo tradi sacri codices iubebantur, potiùs corpora carnificibus, quàm sancta dare canibus maluerunt.*

XIII. Ianuarij : *Romæ via Lauicana corona Sanctorum militum quadraginta, quos sub Gallieno Imperatore pro confessione veræ fidei percipere meruerunt.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus.

IX. Februarij: *Romæ passio sanctorum martyrum, Alexandri, & aliorum triginta octo coronatorum.*

XVII. Februarij : *Romæ passio S.Faustini, quem alij quadraginta quatuor secuti sunt ad coronam.*

I. Martij : *Romæ Sanctorum Martyrum ducentorum sexaginta quos iussit primò Claudius pro Christi nomine damnatos extra portam Salariam arenam fodere, deinde in Amphitheatro militum sagittis interfici.* Eadem S Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus.

II. Martij : *Romæ plurimorum Sanctorum Martyrum, qui sub Alexandro Imperatore, & Vlpiano Præfecto diu cruciati ad extremum capitali sententia damnati sunt.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S. Ado, Notkerus.

IV. Martij : *Romæ via Appia Sanctorum Martyrum nongentorum, qui positi sunt in Cœmiterio ad S. Cæciliam.* Eadem S. Beda, Vsuardus, S. Ado, Notkerus.

XIV. Martij : *Romæ Sanctorum quadraginta septem Martyrum, qui baptizati sunt a Beato Apostolo Petro, cum teneretur in custodia Mamertini cum Coapostolo suo Paulo, vbi nouem menses detenti sunt: qui omnes sub deuotissima fidei confessione Neroniano gladio consumpti sunt.* Eadem S. Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus: & Acta SS.Processi & Martiniani apud Surium tomo 4.

XXV. Martij : *Romæ Sanctorum ducentorum sexaginta duorum Martyrum.* Adito Notas Baronij.

X. Aprilis : *Romæ natalis plurimorum Sanctorum Martyrum, quos Sanctus Alexander Papa, cùm detineretur in carcere baptizauit. Hos autem omnes Aurelianus Præfectus naui vetustæ impositos, in altum mare deduci, & illic ligatis ad colla lapidibus mergi præcepit.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus, & Acta S.Alexandri Papæ apud Surium tomo 3.

XXIV. Aprilis : *Romæ Sancti Sabæ ductoris militum, qui accusatus quod Christianos in carcere detentos visitaret, coram Iudice Christum liberè professus est : à quo facibus adustus, in lebetem picis feruentis iniectus, cum euasisset illæsus, eo miraculo Septuaginta viros ad Christum conuertit : qui omnes in confessione fidei constanter permanentes, gladio cæsi sunt: postremò ipse demersus in flumen, martyrium consummauit.* Eadem habet & fusiùs Menologium Græcorum.

XXVI. Aprilis : *Romæ Sancti Marcellini Papæ & Martyris, qui sub Diocletiano pro fide Christi vnà cum Claudio, Cyrino, & Antonino capite truncatus est : quo tempore magna fuit persecutio, ita vt intra vnum mensem decem & septem millia Christianorum Martyrio coronarentur.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus, eadem die : Rabbanus verò in suo Martyrologio 26. Maij.

X. Maij : *Romæ beati Calepodij presbyteri, & Martyris, quem Alexander Imperator gladio fecit occidi, & corpus eius per ciuitatem trahi, atque in Tiberim iactari : quod inuentum Callistus Papa sepeliuit. Decollatus est etiam Palmatius Consul cum vxore & filiis, & aliis promiscui sexus quadraginta duobus de domo sua. Simplicius quoque Senator cum vxore, & sexaginta octo de familia sua. Item, & Felix cum vxore sua Blanda : quorum capita suspensa sunt per diuersas portas Vrbis ad exemplum Christianorum.* Eadem S. Beda, Vsuardus, S.Ado. Rabbanus, Notkerus.

XXVI. Maij : *Romæ Sanctorum Martyrum Simitrij presbyteri, & aliorum viginti duorum, qui sub Antonino pio passi sunt.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus.

XVII. Iunij : *Romæ natalis Sanctorum ducentorum, & sexaginta duorum Martyrum, qui in persecutione Diocletiani pro fide Christi necati, positi sunt via Salaria veteri ad Cliuum Cucumeris.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S. Ado.

XXIV. Iunij : *Romæ commemoratio Sanctorum plurimorum Martyrum, qui sub Nerone Imperatore de vrbis incendio per calumniam accusati, diuerso mortis genere, ab eodem iussi sunt sæuissimè interfici: quorum alij ferarum tergis contecti, laniatibus canum expositi sunt, alij crucibus affixi, aliique incendio traditi, vt vbi defecisset dies in vsum nocturni luminis vrerentur. Erant hi omnes Apostolorum discipuli, & primitiæ Martyrum, quas Romana Ecclesia, fertilis ager Martyrum, ante Apostolorum necem transmisit ad Dominum.* Fidem perspicuam iis astruunt Tacitus Annalij 15. Suetonius in Nerone, cap. 19. Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacræ Historiæ.

Eadem XXIV. Iunij : *Romæ Sanctorum Martyrum Fausti, & aliorum viginti trium.* Eadem S. Beda, Rabbanus.

IX. Iulij : *Romæ ad Guttam iugiter manantem natalis Sanctorum Martyrum Zenonis & aliorum decem millium ducentorum trium.* Eadem S. Beda, Vsuardus, S.Ado, Notkerus.

XXIX. Iulij : *Romæ Sanctorum Martyrum Lucillæ, & Floræ virginum, Eugenij, Antonini, Theodori, & sociorum decem & octo, qui sub Gallieno Imperatore illustre Martyrium obierunt.* Vide de his Ioannem Molanum in Additionibus ad Vsuardum, & Baronij Notas.

I. Augusti : *Romæ via Latina Sanctorum Martyrum Boni Presbyteri, Fausti, & Mauri, cum aliis nouem, in Actis Sancti Stephani Papæ describuntur.* Eadem Vsuardus hac die, & Græcorum Menologium 2. Augusti.

V. Augusti : *Romæ passio Sanctorum Martyrum viginti trium, qui in persecutione Diocletiani via Salaria veteri, capite truncati, ibidem sepulti sunt ad Cliuum Cucumeris.* Hos memorant Acta SS.Martyrum Abundij, & Abundantij, quæ Notis illustrata ediderunt Romæ Patres Societatis Iesu, anno 1584.

VII. Augusti : *Romæ Sanctorum Martyrum Petri & Iuliani cum aliis decem & octo.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S. Ado, Notkerus.

X. Augusti : *Romæ passio Sanctorum centum sexaginta quinque militum Martyrum sub Aureliano Imperatore.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S.Ado, notkerus.

XIII. Augusti: *Romæ beati Hippolyti Martyris, qui pro confessionis gloria sub Valeriano Imperatore, post alia tormenta, ligatis pedibus ad colla indomitorum equorum, per carduum & tribulos crudeliter tractus, toto corpore lacerato emisit spiritum. Passi sunt etiam eodem die beata Concordia eius nutrix, & alij decem & nouem de domo sua, qui extra portam Tiburtinam decollati sunt, & vna cum eo in agro Verano sepulti.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S.Ado, Rabbanus, Notkerus, & Acta S.Laurentij apud Surium t. 4.

XIV. Septembris : *Romæ via Appia beati Cornelij Papæ & Martyris, qui in persecutione Decij post exilij relegationem, iussus est plumbatis cædi, & sic cum aliis viginti & vno promiscui sexus decollari. Sed & Serealis miles cum Salustia vxore sua, quos idem Cornelius in fide instruxerat, eodem die capite plexi sunt.* Eadem S.Beda, Vsuardus, S. Ado, Rabbanus, Notkerus.

XXVI. Septembris : *Romæ Sancti Callistrati Mar*

Martyris, & aliorum quadraginta nouem militum, qui in persecutione Diocletiani, cùm Callistratus insutus culeo, & in mare demersus, Dei ope euasisset incolumis, conuersi ad Christum, cum eo pariter Martyrium subierunt. Eadem Menologium Græcorum 27. Septembris, & Acta eorundem Martyrum apud Surium tomo 5.

I. Octobris: *Romæ beati Aretæ Martyris, & aliorum quingentorum quatuor.* Eadem Vsuardus.

XXV. Octobris: *Romæ natalis Sanctorum quadraginta sex militum, qui simul baptizati à Dionysio Papa, mox iubente Claudio Imperatore decollati sunt, ac Via Salaria sepulti: vbi & alij Martyres centum viginti & vnus positi sunt: inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus, & Petrus.* Eadem S. Beda, Vsuardus, S. Ado, Rabbanus, Nutkerus.

III. Decembris: *Romæ Sanctorum Martyrum Claudij tribuni, & vxoris eius Hilariæ, ac filiorum Iasonis & Mauri cum Septuaginta militibus: ex quibus Claudium iussit Numerianus Imperator ingenti saxo alligatum in flumen præcipitem dari, milites verò, & filios ipsius Claudij capitali sententia puniri.* Eadem S. Beda, Vsuardus, S. Ado, & Acta SS. Martyrum Chrysanthi, & Dariæ apud Surium tomo 5.

XV. Decembris: *Romæ Sanctorum Martyrum Irenei, Antonij, Theodori, Saturnini, Victoris, & aliorum decem & septem.*

XXII. Decembris: *Romæ via Lauicana inter duas Lauros, natalis Sanctorum triginta Martyrum, qui omnes vna die in persecutione Diocletiani Martyrio coronati sunt.* Eadem habent S. Beda, Vsuardus, S. Ado, Rabbanus in suis Martyrologiis. Cernis igitur perspicuè, quanto Martyrum sanguine pagana olim Roma inundauerit. Quod & Prudentius Peristephanôn Hymno 11. disertè cecinit.

Non contentus humum celsæ intra mœnia Romæ
Tingere iustorum cædibus assiduis.
Ianiculum cùm iam madidũ, Fora, Rostra, Suburram
Cerneret eluuie sanguinis effluere.

Thomas Bozius lib. 7. de signis Ecclesiæ, c. 5. annotauit: *Numerari plura in Vrbe sola quàm trecenta Martyrum millia.* Sed præstitisset tam certi numeri certum prodidisse auctorem. Immanem tamen esse multitudinem non est dubium: constatque viginti septem Summos Pontifices Martyrio occubuisse. Ergo quàm verè, quàm aptè Ioannes Romam Sanctorum sanguine ebriam affirmauit.

Pergit diuinus Apostolus Apocalyp. 17. 3. *Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ.* Bestiam coccineam proculdubio regnum diaboli appellauit, cui Roma præsidet coccineum rectè dictum, vel propter crudelitatem, quasi cruentum, & sanguinatum: vel propter opes, delitias, luxum, fastum, superbiam, quæ coccini appellatione, veluti symbolo significantur. Victorinus: *Sedere autem eam super bestiam rufam, auctricem homicidiorum, diaboli imago est.* Addit vers. 4. *Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis.* Superbas diuitias, & exquisitissimum fastum hæc indicant: & de nulla vrbe rectius aut verius dici potuerunt, vt de Roma gentili, quum rerum potiebatur, quæ in hoc luxuriæ genere cunctas vicit vrbes. Percurramus singula, circumdata purpura. Plinius lib. 9. c. 39. *Purpuræ vsum Romæ semper fuisse video. Nepos Cornelius qui D. Augustini principatu obiit: Me, inquit, iuuene violacea purpura vigebat, cuius libra denariis centum venibat: nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac P. Lentulus Spinter Ædilis Curulis primus in prætexta vsus improbabatur. Qua purpura quis non iam, inquit, Tricliniaria facit? Spinter Ædilis fuit vrbis conditæ anno Septingentesimo, Cicerone Consule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset.* At de Tyria purpura, & qualiter ea primum inuenta fuit, Iullius Pollux Onomastici lib. 1. cap. 4. Achilles Tatius de Amoribus Clitophontis & Leucippes lib. 2. pag. 55. & 36. Nonnus Panopolitanus lib. 40. Dionysiacon, Cassiodorus lib. 1. Variarum, epist. 2. Cedrenus in Annalibus pag. 15. seu fabulam, seu narrationem mirabilem instruunt. Vsum purpuræ tritum olim, nunc ignorari, docent Guido Pancirolus, & Henricus Salmuth in Deperditis, cap. 1.

Seneca Consolatione ad Heluiam cap. 11. *Saturatam multo conchylio purpuram, intextam auro, variisque coloribus distinctam & artibus.* Petronius in Satyrico, pag. 156. de vitiis Romanis:

Assyria concham laudabat miles in vnda
Quæsitus tellure nitor certauerat ostro.

Mirum quàm variè primum versum Critici torserint. Henricus Stephanus, *Hesperia coccum laudabat miles in ora.* Coccum præcipuè Hispaniæ esse, scribit Plinius lib. 9. cap. 41. & lib. 16. c. 8. Et cur non illis in mentem venit, Et Tyria conch. l. m. i. vnda? Purpuram verò maximè fuisse Romanorum Imperatorum, qui etiam nascebantur, & educabantur in purpura, vnde dicti Porphyrogeniti pluribus docet Cæsar Bulengerus lib. 2. de Imperatore Romano, cap. 4. & 9.

Et inaurata auro. Seneca epist. 95. *Auro tecta perfundimus.* Et consolatione ad Heluiam, 1. cap. 10. *Quorum tecta nondum auro fulgebant.* Plinius libro 33. cap. 3. *Nero Pompey Theatrum operuit auro in vnum diem, quod Tyridati regi Armeniæ ostenderet. Et quota pars ea apparatus fuit Aureæ domus ambientis vrbem.* Manilius lib. 4. Astronomicôn:

—Triclinia templis
Concertant, tectique auro, iam vescimur aurum.

Et cur Lipsius vult, *vescimur auro?* cùm illud sit significantius, *iam vescimur aurum.* Quasi; iam mandimus aurum, præ opulentia & luxu. Phauorinus apud Gellium lib. 15. cap. 8. *Si proportione pergit luxuria crescere, quid relinquitur, nisi vt delibari sibi cœnas ineant, quando structus auro, argento, purpura amplior aliquis hominibus, quàm diis immortalibus adornatur.* Ita hunc locum restituit Scaliger in Manilium.

Plinius lib. 33. cap. 3. *At Hercule, idem tu Brute, mulierum pedibus aurum gestari tacuisti. Habeant feminæ in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrant catenæ circa latera, & incerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, vt in somno quoque vnionum conscientia adsit: etiamne pedibus induitur.* Et inferiùs: *Nos vidimus Agrippinam Claudij Principis, edente eo naualis prælij spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento ex auro textili sine alia materie.* Et cap. 11. *Lectos verò mulierum iam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus. Idem & aureos fecit.* Et sub initium eiusdem cap. *Nostrâque ætate Poppæa coniunx Neronis Principis delicatioribus iumentis suis soleas ex*

auro quoque induere solebat. Et lib. 33. cap. . *Messalla orator prodidit Antonium III. Virum aureis vsum vasis in omnibus obscœnis desideriis, pudendo crimine etiam Cleopatra.* Martialis in Bassum:

> *Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro,*
> *Basse bibis vitro.*

Lampridius in Heliogabalo: *Onus ventris auro excepit: in myrrhinis & onychinis minxit:* Illud portento simile quod de eodem idem auctor prodit: *Scrobe auri porticum strauit, & argenti, dolens, quòd non posset & electri: idque frequenter quacunque fecit iter pedibus, vsque ad equum, vel carpentum, vt fit hodie de aurosa arena.* Herodianus libro 5. de pompa qua idem Antonius deum suum ex vrbe in suburbanum templum transtulit: *Totúmque iter ita retrorsum currens, ac deum semper aspectans confecit. Ac ne caderet, laberetúrue, ignarus quò tenderet, aurosam substrauerant arenam plurimam, milité sque eum vtrinque retentabant, quo tutiùs retrocederet.* Eiusmodi luxum Romanis obiectat Synesius de Regno: *Imo verò neque pauimentum ipsum vobis tolerabile est, neque si in mundo solo ambuletis: sed spargenda aurosa terra, quam exulterioribus continentibus vehicula vobis, & oneraria naues aduehunt: nec aspernandus eorum est exercitus, qui fossitium huius puluerem respergunt.*

Et lapide pretioso, & margaritis. Seneca epist. 110. *Sed in quodam apparatu vidi totas opes vrbis calatas ex auro, & argento, & iis quæ pretium auri, argentique vicerunt: exquisitos colores, & vestes vltra non tantum nostrum, sed vltra finem hostium aduectas.* Et lib. 1. quæst. natural. cap. 17. *Rerum iam potiente luxuria, specula totis paria corporibus, auro, argentóque calata sunt, denique gemmis adornata: & pluris vnum ex iis fœmina constitit, quam antiquarum dos fuit illa, quæ publicè dabatur Imperatorum pauperum filiabus. An tu existimas, ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculum, cùm illis dos fuisset æs graue? Non fecisset illis Senatus dotem, si habuissent. Iam libertinorum virgunculis in vnum speculum non sufficit illa dos, quam dedit Senatus pro Scipione. Processit enim immodestiam, paulatim opibus ipsis inuitatu luxuria, & incrementum ingens vitia acceperunt: adeóque omnia indiscreta sunt peruersissimis artibus, vt quidquid mundus muliebris vocatur, sarcina viriles sint: minus dico, etiam militares.*

Et 2. de Benef. cap. 12. *C. Cæsar dedit vitam Pompeio Penno: deinde absoluto & agenti gratias, porrexit osculandum sinistrum pedem. Aiunt socculum auratum, imò aureum margaritis distinctum ostendere eum voluisse:* Plinius lib. 37. cap. 2. de Pompeio: *Tolerabiliorem tamen fecit causam Caij Principis, qui super omnia muliebria, socculos induebat è margaritis: & Neronis Principis, qui sceptra & personas, & cubicula viatoria vnionibus construebat.* De Heliogabalo Lampridius: *Vsus est aurea omni tunica, vsus & purpurea, vsus & de gemmis Persica. Habuit & in calceamentis gemmas, & quidem sculptas.* Vopiscus de Carino: *Habuit gemmas in calceis.* Aurelius Victor in Cæsaribus, capite 39. de Diocletiano: *Quippe qui primus ex auro veste quæsita, serici ac purpuræ, gemmarúmque vim plantis concupierit.* Eutropius lib. 9. *Ornamenta gemmarum vestibus, calceamentisque indidit.* Eadem Eusebius in Chronico, & Zonaras tomo 1. Aonalium.

Seneca de Remediis Fortuitorum: *Non cum auriculis vtrinque bina patrimonia pendeant: nunquam margaritis sufficeret.* Et lib. 7. de beneficiis, cap. 9. *Video vniones, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt: iunguntur inter se, & insuper alij binis superponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina, ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.* Plinius lib. 9. cap. 35. de vnionibus in luxu Romanarum: *Hos digitis suspendere, & binos, ac ternos auribus fœminarum gloria est. Subeunt luxuriæ eius nomina, & tadia exquisita perdito ore portatu: siquidem cùm id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum. Affectantque iam & pauperes, lictorem fœminæ in publico vnionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis socculis addunt: neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per vniones etiam ambulent, satis est. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij Principis matrona, nec serio quidem, ac solemni cæremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœna, vidi smaragdis, margaritísque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitísque: quæ summa quadringenties H S* (vnum millionem, & ducenta millia aureorum) *colligebat: ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi Principis fuerant, sed auitæ opes, Prouinciarum scilicet spoliis partæ. Hic est rapinarum exitus. Hoc fuit quare M. Lollius infamatus Regum muneribus in toto Oriente, interdicto amicitia a Caio Cæsare Augusti filio, venenum biberet, vt neptis eius quadringenties H-S operta spectaretur ad lucernas.* Eadem habet Solinus capite 56. Manilius 5. Astronomicon:

> *Péque caput ducti lapides, per colla, manúsque,*
> *Et pedibus niueis fulserunt aurea vincla.*

Tertullianus de Habitu muliebri, cap. 7. *Et in peronibus vniones emergere de luto cupiunt.* Et cap. 9. extremo: *Breuissimus loculus patrimonium grande profertur, vno lino decies H-S* (triginta millia aureorum) *inseritur saltus & insulas tenera ceruix fert. Graciles aurium cutes Kalendarium expendunt: & sinistra per singulos digitos, de saccis singulis ludit.* Synesius de Regno, in Romanos ita perorat: *Nam ex quo purpuratis & inaurati estis, lapillósque ex montibus, & Barbaro mari quæsitos, alios redimitis, alios subligatis, alios cingitis, alios appenditis, alios fibulatis, alios insidetis? Quocirca in spectaculum cunctis mira varietate distinctum, pauonum instar.* Non esset finis si cuncta quæ auctores de Romanis opibus & superbia tradidere, transcribere hic vellemus. Sed Romam ethnicam cultam & ornatam qualem Ioannes depinxit, accuratè exhibuimus.

Elucidantur adhuc alia quæ Ioannes de Roma ethnica perscribit.

CAP. VI.

MErces opulentas quæ Romam aduectabantur, diuinus Apostolus Apocalyps. 18. vers. 12. & 13. sigillatim enumerat, quas breuiter expendemus.

Merces

Merces auri & argenti. Plinius lib. 33. cap. 3. *Et nos fecimus, quæ posteri fabulosa arbitrentur. Cæsar qui postea Dictator fuit, primus in Ædilitate munere patris funebri, omni apparatu arena argentea vsus est: ferasque argenteis vasis incessere tum primum visum. Mox, quod etiam in municipiis æmulantur, C. Antonius ludos scena argentea fecit. Item L. Murena & Caius Princeps in circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo CXXIV. millia.* Et post alia: *Caius Cæsar primo introitu vrbis in ciuili bello suo, ex Ærario protulit laterum aureorum XXVI. millia, & in numerato pondo CCCM. Nec fuit aliis temporibus Respublica locupletior. Lacunaria nunc & in priuatis domibus auro teguntur.* Romam ex vectigalibus & tributis cepisse quotannis, centum & quinquaginta milliones, Lipsius de Magnitudine Romana lib. 2. cap. 3. extremo pronuntiat; quantum hodiéque Sinarum Rex ex suo regno capit, vti affirmat Nicolaus Trigautius de Rebus Sinarum lib. 1. cap. 6. tametsi Maffeius, & alij centum viginti milliones Regi illi tribuant. Tam immani summæ Romanorum vectigalium, accedebat aurum, quod ex triumphis, ex aurifodinis, & quod coronarium dicebatur, Romam incredibili copia inferebatur; de qua te vide Lipsium lib. 2. de Romana Magnitudine, cap. 5. 8. 9.

Et lapides pretiosi & margaritæ. Plinius in Proœmio libri 33. *Turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices, ac temulentia causa tenere Indiam iuuat: & aurum iam accessio est.* Et lib. 6. c. 23. *Digna res, nullo anno Imperij nostri minus H-S quingenties* (millionem & dimidium) *exhauriente India, & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant.* Et lib. 12. cap. 18. *Verum Arabia etiamnum felicius mare est: ex illo námque margaritas mittit. Minimáque computatione, millies H-S* (tres milliones) *annis omnibus India, & Seres, Peninsuláque illa Imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ constant.*

Et byssi. Plinius lib. 19. cap. 1. *Ergo huic lino Asbestino principatus in toto orbe: proximus byssino, mulierum maximè deliciis circa Elim in Achaia genito: quaternis denariis scripula eius permutata quondam, vt auri reperio.* Iulius Pollux Onomastici lib. 7. cap. 17. *Byssus lini quædam species apud Indos: nunc verò apud Ægyptios, ex arbore lana quædam fit, ex qua vestem confectam, lino maximè similem esse quispiam dixerit, sola densitate excepta. Densior enim arbori fructus enascitur, nuci similis, triplici munitus cortice: quo dirempto, postquam instar nucis floruerit, interius hoc quod lanam refert, eximitur, vnde subtegmen conficitur: stamen autem illi subtendunt lineum.* Philostratus lib. 1. de vita Apollonij, cap. 9. *Scribit autem Damis homines qui secus Indum flumen habitant, lineis vestibus amiciri. Linum autem in agris plurimum nasci: calceamenta vero ex arborum corticibus facta gestare: galero etiam pluuiis temporibus vti: nobiliores autem bysso indui. Byssum autem ex arbore nasci ferunt, quæ altitudine quidem populum æquat: foliis autem salici æquiparatur. Cum vidisset Apollonius byssum, gauisus est, quod fusco amictui quem gestabat, non dissimilis admodum esset. Byssum autem dicunt in Ægyptum ex India deferri, quòd illa in plerisque sacris vtantur Ægyptij.* S. Isidorus lib. 19. Originum, cap. 27. *Byssum genus est quoddam lini nimium candidi, & mollissimi, quod Græci papatem vocant.* Quasi lanuginosum. Clemens Alexandrinus 1. Stromate, capite 7. *Quin etiam tempore Semiramidis regis Ægyptiorum, narrant inuentas fuisse vestes byssinas.* Sed quis iste Semiramis inter Ægypti Reges? nullus. De Bysso vide Henrici Stephani Appendicem ad Thesaurum Græcum. Olim fuisse in vsu, nunc verò nullam eius superesse notitiam Pancirolus & Salmuth in deperditis annotarunt. Consentiunt plerique Byssi vocem factam ab Hebraica בוץ Buz: de qua Forsterus: *Buz, byssus: est autem byssus genus subtilissimi & candidissimi lini nascens in Palæstina, in folliculis, vt sunt papauerum folliculi: inde fit candidissima linea vestis, quæ non consumitur igni, sed purgatur flammis: ac hodie Venetis nota est.* Eadem omnino Mercerus; sed nugantur: byssumque cum Asbestino confundunt, quæ Plinius disertè discreuit. Schindlerus verò: *Buz, byssus genus ligni optimi, tenuissimi, mollissimi, & candidissimi: quod tantum in Ægypto, præsertim circa oppidum Sombat seritur, ac copiosè prouenit, indeque per totum orbem distrahitur, & ex eo vestes, præsertim sacræ, vela & conopea siue retia conficiuntur: ac nomen habet à colore, quod sit albissimum.* Æque iste nugatur. Frequens byssi mentio in Scriptura inter pretiosas vestes. At de bysso plura Cælius Rhodiginus Antiquarum lectionum lib. 23. capite 8. Lazarus Baysius de Re vestiaria. Non tamen omittendus locus Pausaniæ lib. 5. in Eliacis, num. 151. *Inter Elei agri miracula byssus est: hic enim tantum, nec alibi vspiam in tota Græcia nascitur: tenuitate quidem nihil est impar ei quam fert Hebræorum terra: minus vtique flaua.* Vides celebratissimam byssum in Palæstina nasci, vnde crebrior eius vsus sacris litteris memoratus. Idem Pausanias lib. 6. num. 204. *Est enimvero Eleorum ager, & cetera ferax, & byssum educat felicissimè.* Byssus Hebræis alio vocabulo dicitur שש, *ses.* Hoc putant in fila tortum: illud in lana adhuc. Aut hoc Hebræum: illud exoticum nomen, vide Forsterum, Mercerum, Marinum. Hieronymus Pradus in Ezechiel. 16. vers. 10. Byssum esse gossipion, seu nostrum, *coton,* seu *algodon* pluribus disputat: sed absurdè: cùm gossipion Plinius, & omnes à Bysso discriminent. Pradi errorem arguit quoque Cornelius à lapide in Exodi 25. v. 4. vide notas nostras Hebraicas in eum Exodi locum, & purpuræ. Purpuræ considerationem exequitur Plinius lib. 9. cap. 36. 37. 38. 39. 40. & nos superiore capite, nonnulla notauimus. Quantus Romæ purpuræ vsus & luxus olim fuerit, notissimum: Plinius lib. 9. cap. 36. *Huic fasces, securésque Romanæ viam faciunt: idémque pro maiestate pueritiæ est: distinguit ab equite curiam: Diis aduocatur placandis, omnémque vestem illuminat: in triumphali miscetur auro: Quapropter excusata & purpuræ sit insania.* Vide Notas hic Dalecampij. Præfecturam tingendæ & fucandæ purpuræ apud Tyrum, nobilem cumprimis extitisse, Ex Eusebio lib. 7. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 26. & Ammiano Marcellino lib. 14. c. 30. disces.

& serici. Plinius libro 6. capite 17. *Seres lanicio siluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium caniciem: vnde geminus fœminis nostris labor, redordiendi fila, rursúsque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona transluceat.* Solinus cap. 53. alias 58. *Seres aquarum aspergine inundatis frondibus, & lanuginis teneram subtilitatem humore domant ad obsequium. Hoc illud est sericum in vsum*

publicum damno seueritatis admissum: & quo ostentare potius corpora, quàm vestire, primò fœminis, nunc etiam viris persuasit luxuria libido.

Strabo lib. 15. pag. 477. de Indiæ arboribus: *In quibusdam lanam innasci, ex qua Nearchus ait sindonas subtiles & reticulati operis texi, & Macedones ea pro tomento vti: serica etiam eiusdem generis esse, bysso scilicet ex corticibus quibusdam excarminata.* Seneca lib. 7. de Benef. cap. 9. *Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit: quibus sumptis, mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summa, ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, vt matronæ nostræ, ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant.* Seneca pater controuersia 7. lib. 2. *Vt adultera tenui veste perspicua sit: & nihil in corpore vxoris suæ plus maritus quam quilibet alienus agnouerit.* Et controuersia 13. *vestemque nihil in matrona tecturam.* Et Seneca filius, epistola 90. *Telas quibus vestis nihil celatura conficitur: in qua non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est.* Item Seneca in Hippolyto, Actu 2. vers. 386.

Quæ fila ramis vltimis Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo, vers. 667. de lana:

Quæ Phœbeis subditus Euris,
Legit Eois Ser arboribus.

Pausanias in Eliacis lib. 5. num. 205. *Sed enim quæ fila ad textrinam vsurpant Seres, ea nulla è stirpe sunt: nascitur in eorum terra vermis, quem Serem Græci, ipsi Seres longè alio appellant nomine: magnitudine est id insectum dupla maximè scarabei: cetera simile est araneis, quæ sub arboribus texunt: sed & pedes habet octo, perinde vt aranea: hæc animalcula nutriunt Seres in domiciliis æstiuo* pariter & hyberno *tempore ad hanc rem accommodatis. Opus quod faciunt, filum est tenuissimum, pedibus eorum circumuolutum. Annos ferme quatuor panico alitur: quinto demum (neque enim longior contingit vita) viridem apponunt arundinem: quo pabulò bestiola illa omnium maximè delectatur: eo saturum, sagina rumpitur: educunt inde è visceribus plura staminum volumina.*

Dio lib. 43. de spectaculis Cæsaris Dictatoris: *Vnum commemorabo sumptuositatis, quæ tunc à Cæsare adhibita est, exemplum, ex quo reliqua omnia deprehendi possunt. Nequis enim spectantium à sole molestaretur, sericas cortinas, vt quidam auctores sunt, super eos extendit. Est autem sericum textura barbarica luxuria, ab iisque ad luxum mulierum inuecta.* Tacitus annali 2. *Decretumque ab Senatu, ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros fœdaret.* Dio lib. 57. *Tiberius edixit, nequis Serica veste vteretur, nequis aurea vasa, nisi ad rem sacram haberet.* Vopiscus in Aureliano: *Vestem holosericam neque ipse in vestiario suo habuit, neque alteri vtendam dedit. Et cum ab eo vxor sua peteret, vt vnico pallio blatteo serico vteretur, ille respondit: Absit vt auro fila pensentur: libra enim auri tunc libra serici fuit.* Ammianus libro 23. capite 28. *Agunt autem ipsi quietius Seres, armorum semper & præliorum expertes, vtque hominibus sedatis & placidis est otium voluptabile, nulli finitimorum molesti, cæli apud eos iucunda salubrisque temperies, aëris facies munda, leniúmque ventorum commodissimus flatus: & abundè silua sublucida, à quibus arborum fœtus aquarum aspergínibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt: nentésque subtegmina conficiunt sericum, ad vsus antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine vlla distinctione proficiens. Ipsi præter alios frugalissimi, pacatioris vitæ cultores, vitantes reliquorum mortalium cœtus. Cùmque ad coemenda fila, vel quædam alia fluminis transierint aduenæ, nulla sermonum vice propositarum rerum pretia solis oculis æstimantur: & ita sunt abstinentes, vt apud se tradentes gignentia, nihil ipsi comparent aduentitium.* Pollux lib. 7. Onomastici, cap. 17. *Bombyces vermiculi sunt à quibus fila ducuntur: quemadmodum & araneæ. Sunt etiam nonnulli qui Seres ab aliis quibusdam animalibus telas suas colligere tradant.*

Virgilius 2. Georgicorum:

Velleráque vt foliis depectant tenuia Seres.

In quem locum Seruius: *Apud Indos, & Seres sunt quidam in arboribus vermes, & bombyces appellantur, qui in aranearum morem tenuissima fila deducunt: vnde est sericum: nam lanam arboream non possumus accipere, quia vbique procreatur.*

Claudianus de Consulatu Olybrij, & Probini:

Stamine quod molli tondent de stipite Seres.

Tertullianus de habitu muliebri cap. 1. *Et Seres arbores nerent.* Heliodorus Æthiopicorum lib. 10. cap. 29. *Post hunc & Serum adducebantur legati, araneorum qui sunt apud illos, stamina, & texturas, vestem alteram purpureo colore tinctam, alteram candidissimam afferentes.* Procopius de Bello Persico lib. 1. cap. 16. *Iustinianus Iulianum legatum misit, vt Æthiopes quidem ex Indis Sericum mercantes, ac Romanis mittentes, ipsi quidem pecunia maxima fint domini, Romanis verò causa existant, vt non amplius nummos in hostes Serici emendi gratia transferre cogantur, ex quo vestem conficere consueuerunt, quam olim Medicam, nunc verò Sericam vocant.* Et paulò inferiùs: *Æthiopes enim mercari ex Indis Sericum non poterant, quòd continuo Persarum mercatores apud ipsos portus existentes, vbi prius Indorum naues applicant, veluti regionem incolentes proximam, omnes commeatus emere consueuerunt.* Res erat, Iustinus nolebat a Persis Romani Imperij hostibus, sed ab Æthiopibus Sericum emi. Suidas: *Seres gens vbi Sericum nascitur, quam Græci olim vestem Medicam appellabant. Sub Iustiniano legatos miserunt Christiani ad Æthiopes, vt Sericum ex India mercati, Romanis venderent, ipsique magna pecunia potirentur: & id tantum lucri Romanis conferrent, ne pecuniam suam posthac ad hostes transferre cogerentur.* Georgius Pisides de Mundi opificio, versu 1264.

Iam qualis est lex Sericis quæ vermibus.
Præclara suadet vellera hæc contexere.

Theophanes Byzantius lib. 1. historiarum, apud Photium in Bibliotheca: *Bombycum originem homo quidam Persa, Iustiniano Imperante, Constantinopoli ostendit, nunquam antea Romanis cognitam. Hic Persa è Serum regione profectus, vermium semen ferula inclusum Constantinopolim saluum deportauit: ac vere ineunte, in alimentum mori foliis semina imposuit, quæ foliis nutrita, & in alas se induerunt, & mirè cœperunt operari. Ergo Bombycum ortum, texendique artificium cùm pòst Turcis Iustinianus Imperator ostendisset, vehementer obstupuerunt: nam Serum illi tum emporia portúsque tenebant, quæ Persæ prius tenuerant.* Theophylactus Simocatta lib. 7. Historiæ Mauritij Imperatoris, cap. 9. *Hos autem Indos in plaga Boreali habitantes albis corporibus esse prædicant*

cam. Bombycum, vnde fila ſerica magna, & diuerſicolor apud eos copia: in quibus curandis Barbari magnum,& artificioſum ſtudium præſtare ſolent.

S. Iſidorus lib. 19. originum, cap. 27. *Sericum dictum, quia id Seres primi miſerunt. Vermiculi enim ibi naſci perhibentur, à quibus hæc circum arbores fila ducuntur: vermes autem ipſi Græcè Bombyces nominantur.* Zonaras in Iuſtiniano: *Eodem etiam Procopio auctore, Iuſtiniani temporibus tela Serica à Romanis texi cœpit, quæ prius à Perſicis mercatoribus tantum afferebatur, cùm ignorarent, quomodo fierent, neque ſcirent fila eſſe vermium. Ceterùm duo monachi ex India Byzantium profecti, originem illius declararunt, polliciti ſe ſetum illorum vermium oua nimirum perexigua allaturos, & oſtenſuros Romanis quemadmodum illa fouendo animata in vermes mutentur, & Sericum texant, natura magiſtra vſi. Eos monachos Iuſtinianus in præſentia muneribus, de cetero magnis pollicitationibus ad illud præſtandum confirmauit. Itaque Serum oua Byzantium attulerunt, & in fimo collocata, in vermes transformarunt, & mori foliis aluerunt, indéque Sericum confecerunt. Ex eo igitur Romani cognouere, quo pacto Sericum conficiatur.*

Nicephorus lib. 17. Hiſtor. Eccleſ. cap. 32. de Iuſtiniani temporibus: *Et tum primùm ex India metaxa Conſtantinopolim eſt allata.* Metaxæ meminere quoque Theopyhlactus Simocatta Hiſtoriæ Mauritianæ lib. 7. apud Photium, Suidas in voce *Seres*, & *Serica*. Gloſſæ veteres: *Mataxa, σειρὰ*, vel potius *σειραὶ*, id eſt, catena, funis, reſtis. Lexicon Græcum vetus: *σειρὰ, ciniſa.* Haud dubium, quin mataxa ſit, quam Hiſpani vocant *Madexa*: eſſe Sericum, ſatis conſtat. Metaxæ mentio extat Lege *Locas* codice de Muricilegis, lib. 11. & Metaxariorum negotiatorum, Lege fin. C. de Pignor. Agit de Mataxa Turnebus Aduerſariorum lib. 2. cap. 3. & fusè Lilius Gyraldus lib. de Nauigiis, cap. 15. atque Reineccius in 1. Parte Heroici Syntagmatis in regno Æthiopum, pag. 182. item Andreas Scothuſin Notis ad Bibliothecã Photij. in Theophylacto Simocatta, lib. 7. Henricus Stephanus in Appendice Theſauri, colum. 1442. Otho Friſingenſis in Rebus Friderici I. lib. 1. cap. 33. de claſſe Rogerij regis Siciliæ: *Inde ad interiora Græciæ progreſſi, Corinthum, Thebas, Athenas antiqua nobilitate celebres expugnant: ac maxima ibidem præda direpta, opifices etiam, qui Sericos pannos texere ſolent, ob ignominiam Imperatoris illius, ſuique Principis gloriam, captiuos deducunt. Quos Rogerius in Palermo Siciliæ metropoli collocans artem illam texendi ſuos edocere præcepit. Et ex hinc prædicta ars illa prius à Græcis tantum inter Chriſtianos habita, Romanis patere cœpit ingeniis.*

Iam hic ingens eruditorum pugna, num Sericum illud veterum, ſit hoc noſtrum in tota Europa frequentiſſimum, quod vocamus *Sedam*, vel *Setam* ex vermium notiſſimorum viſceribus conflatum. Permulti diuerſum faciunt, priſcorúmque Sericum non ex vermibus illis, ſed ex arborum lana apud Seres tantum Indiæ populos olim confici ſolitum, vel Virgilius, Strabo, Seneca, Plinius, Solinus, Claudianus, Ammianus produnt. At iam hoc tempore compertiſſimum habetur, nullum aliud apud Seres olim fuiſſe Sericum, aut nunc eſſe, quam illud ipſum quod hodie in tota Europa ex vermium viſceribus educitur, quodque *Sedam* appellamus. Quod enim nunc Sericum ex Sinarum regione, quam Seres eſſe plerique annotant, ad nos defertur, illud ipſiſſimum eſt quod etiam olim in Sinis, & nunc in tota Europa ex vermium textura conficitur. Nec in hac re vllus iam dubitandi locus relinquitur. Id quod iam vtcunque viderant Pauſanias, Pollux, Seruius, S. Iſidorus, Heliodorus, Piſides, Zonaras. Nam veterum alij, qui Sericum ex lana arborum eſſe dixerunt, aut rem certè adeò longinquam non plenè ſciuerunt, aut poëticè locuti videntur, quòd etiam Serici illi vermes in arboribus corymbos illos ſuos, vnde fit Sericum, exſtruxerunt. Sed de Serico plura Philippus Beroaldus Annotationibus in Seruium 5. 55. Andreas Tiraquellus in legibus connubialibus, lege 3. num. 18. Andreas Alciatus ad 12. Annalem Taciti, Hieronymus Cardanus de ſubtilitate lib. 9. pag. 363. Iulius Scaliger de Subtilitate, exercit. 158. cap. 9 Lazarus Bayfius de re veſtiaria, cap. 5. & 6. Ioannes Brodæus lib. 2. Miſcellaneorum, cap. 22. Polydorus Virgilius de Inuentoribus rerum lib. 3. cap. 6. Petrus Faber Semeſtrium lib. 1. cap. 16. Hier. Mercurialis lib. 1. variarum lectionum, cap. 24. Marſilius Cagnatus lib. 4. Variarum obſeruationum, cap. 11. Iuſtus Lipſius ad 2. Annalium Taciti, Excurſu 1. Martinus Del-rio in Commentariis ad Senecæ Hippolytum ad verſum 386. Iacobus Pontanus in 2. Georgicorum, ad verſ. 121. Guido Pancirollus, & Henricus Salmuth in Nouorepertis, Titulo 24. Ioannes Fungerus In Trilingui Etymologico, Ioannes Baptiſta Villalpandus in 27. Ezechielis, ad verſ. 16. Thomas Dempſterus Antiquit. Romanarum lib. 5. cap. 31. Claudius Salmatius in Notis ad Flauij Vopiſci Aurelianum, ad pag. 124. ad verſ. 27.

Vox Serici in Vulgata editione Sacræ Scripturæ ter tantùm occurrit, Eſther 8. v. 15. *amictus Serico pallio*, vbi tamen Hebraicum *Buz* omnes byſſinum exponunt. Ezechiel. 27. 16. *& byſſum, & Sericum*, vbi vocem Hebræam *rameth*, Reuchlinus veſtes ex pilis vnicornis, ſeu naricornis interpretatur, ridiculè. Forſterus, *cornua vnicornium*, Sanctes, Vatablus, Leo Iudas, Mercerus, Marinus, Auenarius, Schindlerus, ſecuti Kimchium, *corallia*, Tremellius Iunius, Buxtorfius, *Sandraſtos*. De quibus Plinius lib. 37. cap. 7. Polychronius, *amethyſtos*, de qua gemma Plinius lib. 37. cap. 9. Illud Forſteri ſequitur Villalpandus, & eſt veriſimile.

In Hebraico Iſaiæ 19. 9. fit mentio *Seri Koth*, quod Serica interpretantur Forſterus, Forerius, Mercerus, Auenarius, Marinus, Buxtorfius. Vide eo loco Forerium.

Et cocci. Plinius lib. 9. cap. 41. *Coccóque tinctum Tyrio tingere, vt fieret hyſginum. Coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ in maxima laude eſt.* Et lib. 16. cap. 8. *Cocci granum hoc primóque ceu ſcabies fruticis parua aquifoliæ ilicis: cuſculium vocant: penſionem alteram tributi pauperibus Hiſpaniæ donat. Gignitur & in Galatia, Africa, Piſidia, Cilicia: peſſimum in Sardinia.* Delecampius, pro *cuſculio*, teniat *quiſquilium*. Neſciuit quid eſſet *cuſculium*, quod Hiſpanicè dicimus *coſcoia*. Et lib. 24. cap. 4. *Coccum ilicis. Eſt autem genus ex eo in Attica fere, & Aſia naſcens, celerrimè in vermiculum ſe mutans, quod ideo ſcolecion vocant, improbántque.* Et lib. 22. cap. 2. *Iam vero inſici veſtes ſcimus admirabili fuco. Atque vt ſileamus Galatia, Africa, Luſitania cocci granum Imperatoriis dicatum paludamentis, &c.* Silius.

At contra ardenti radiabat ſcipio cocco.

Theophraſtus Hiſtoriæ plantarum lib 3. cap. 8. *Ilex coccum puniceum gignit:* Pauſanias in Phocicis lib. 10. num. 354. *Maiorem campi partem in*

Ambryssensium finibus occupant vites, & hysgi fruvices densis continuantur ordinibus, sicuti vites. ac fruticem quidem istum Iones, & reliquæ Græci nominis gentes coccon nominant. Galatæ vero, qui supra Phrygiam habitant, vernacula sibi voce hysgen appellant. Magnitudo ei ferme eadem quæ rhamno, folia nigriora & molliora quam lentisci: nam cætera lentisco persimilis. Fructus qualis ferè solani, erui magnitudine. Gignitur in huius planta fructu pusillum animal. Id si maturo grano exilierit, volucre iam libero fertur cælo, culici simillimum. Verum eas baccas, priùs quàm conceptum interius animal maturetur, legunt: eiúsque animalis cruore lanas inficiunt. De hysgino vide Plinium lib.9.cap.41.& lib.35.cap.6. ac Notas ibi Delecampij.

In Scriptura sacra vbi Hebraïcè ponitur תולע *Thola*, vel תולעת *Tholáath* id est, *vermiculus*, Interpres vulgatus reddere solet, *coccum*, vel *coccinum*. De qua voce Forsterus: *Tholá, legitur in numero singulari pro singulari vermiculi specie, qui ex grano cuiusdam fruticis, figura lentis aut pisi nascitur. Ideóque Græcis κοκκος, similiter & Latinis coccus, atque lana seu vestis ex eo colore tincta, coccinum dicitur. Frutex ille in Gallia Narbonensi nascitur: & pannos eius vermiculi colore tinctos Scharlacum rustici vocant, quod ex Græco Scolecion, quod vermiculum sonat, haud dubiè factum existimo. Scribit & Pausanias talem fruticem lentisci specie in regione Græciæ nasci, quæ Phocensis dicitur. Scribunt & in Asia regione Galatarum abundè, nasci. Recens audiui, & in Polonia nasci, & granum nominari Isernaisz: ac magnum quæstum olim habuisse Polonos ex venditione eius vermiculi, adeò vt in vectigalibus circiter sex millia aureorum Regi ex ea materia tantùm accesserint: nunc verò minus, appetitur, vel quia in Hispania inuenta est terra, quæ etiamsi minus durabilem colorem efficit, tamen minore pretio emitur: vel quia Polonos tædet sumptuum, & assiduitatis in apparando: nam grana collecta, postea in areis collocanda sunt, & per aliquot dies quotidie riganda ceruisia: post hanc rigationem vertuntur in vermiculos.* Eadem ferme Mercerus & Schindlerus in Thesauris, Foretius in Isaiæ 1.18. Vide etiam Ariam Montanum in eundem Isaiæ locum, & Martinum Delrium in Commentariis ad Medæam Senecæ, pag.25. & 24. Coccum, vel Coccinum esse quod vulgo vocant Scarlatam, vel Cochininam, perspicuum est. In Lusitanica nasci prope oppidum Setubal, Foretius & Schindlerus annotant. In Valentino regno coccum egregiè prouenire, nos ipsi videmus: vnde à cocco, id est, grano Granam vocamus pannos cocco infectos. De cocco plura Henricus Stephanus in Appendice Græci Thesauri. Isaiæ 1. 18. *Si fuerint errata vestra sicut coccina, Dishaphà, vel, bes-sinkha, sicut nix albescent: si rubescent sicut Thola, (vermiculus, coccus) sicut lana erunt.*

Et omne lignum thyinum. De thynis diximus affatim lib.4. cap.33.

Et omnia vasa eboris. De luxu vasorum eburneorum agit Plinius lib.8. cap.5. qui etiam lib.16. cap.43. *capere tingi animalium cornua, dentes secari, lignúmque ebore distingui, mox operiri.* Varro lib.8. de lingua Latina: *Cur malimus habere lectos alios ex ebore, alios ex testudine.* Iuuenalis Satyra 11.

——Latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus
Et quos deposuit Nabathæo bellua saltu,
Iam nimios, Capitique graues—

Hinc Flauius Vopiscus in Tacito: *Nam diu hæc S.C. quæ ad Principes pertinebant, in libris elephantinis scribebantur* Nimirum in tabulis eboreis, honoris gratia. Eboreorum codicum meminit & Vlpianus lege 2. de legatis tertio. Idem Vopiscus de Firmo Tyranno: Cum Sarracenis naues quoque ad Indos negotiatorias sæpè, misit. *Ipse quoque dicitur habuisse duos dentes elephanti, pedum denûm: è quibus Aurelianus ipse Sellam constituerat facere, additis aliis duobus, in qua Iupiter aureus & gemmatus sederet, cum prætexta, ponendus in templo Solis.* Plinius lib. 8. cap. 10. *Dentibus ingens pretium, & Deorum simulacris laudatissima ex iis materia. Magnitudo dentium videtur quidem in templis præcipua.*

Et omnia vasa de lapide pretioso. Mira in iis Romana luxuria. Sed pauca tantùm atringo. Plinius lib.37.cap.2. *Eadem Pompeij victoria primum in Vrbem murrhina induxit: primúsque Pompeius sex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ protinus ad hominum vsum transiere, abacis etiam, escariisque vasis inde expetitis. Excrescitque indies eius rei luxus, murrhino octoginta Sestertiis empto, capaci planè ad Sextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos Consularis ob amorem abroso eius margine, vt tamen iniuria illa pretium augeret: neque est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. T. Petronius Consularis moriturus, inuidia Neronis Principis, vt mensam eius exhæredaret, trullam murrhinam trecentis sestertiis emptam fregit. Sed Nero, vt par erat principem, vicit omnes trecentis sestertiis capidem vnam parando. Memoranda res, tanti Imperatorem Patremque patriæ bibisse.* Sequitur describere murrhina, quæ Iulius Scaliger Exercitatione 92. existimat esse quæ nunc Porcellanæ dicuntur. Ipse viderit. In deperditis numerant Pancirollus, & Salmuth, cap. 7. Vide Baysium de Re vascularia: & eius Epitomen à Carolo Stephano editam. Seneca lib. 7. de Beneficiis, cap. 9. *Video murrhina pocula, parum scilicet, luxuria magno fuit, nisi quod vomant, capacibus gemmis inter se propinarent.*

De Crystallinis Plinius lib.37.cap.2. *Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat, quam in Capitolio Liuia Augusta dicauerat, librarum circiter quinquaginta. Xenocrates auctor est, vas amphorale visum, & aliqui ex India crystallum Sextariorum quatuor. Alius hic furor H-S CLM. trullam vnam non ante multos annos mercatam a matre familias nec diuite. Idem Nero amissarum rerum nuntio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Hæc fuit vltio sæculum suum punientis, nequis alius ex his biberet.* Seneca ibidem: *Video istic crystallina quorum accendit fragilitas pretium: omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipso quo fugare debat periculo crescit.* Plinius in Procemio libri 33. *Murrhina, & crystallina ex eadem tellure effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuria gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices.* Martialis lib. 3.

Crystallinisque, myrrhinisque propinat.

Verùm Græca Ioannis habent, *& omnia vasa de ligno pretiosissimo.* Qua ratione legunt Andreas, Aretas, Primasius, & recentiores Interpretes, Erasmus, Sanctes, Vatablus, Montanus. Innuit mensarum apparatum apud Romanos. Plinius lib. 13. cap. 15. *Arbor citri, & mensarum insania, quas fœminæ viris contra margaritas regerunt. Extat hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirum est, illo æuo empta H-S X. Memoratur, & Galli Asi-*

ry

m; H S. XI. venundata sunt & duo Iuba Rege vendedi-te: quarum alteri pretium fuit H·S. XV. alteri pau-lominus. Multa adnectu lectu digna de luxuria & pretio mensarum Tertullianus de pallio, cap. 5. *Marcus Tullius quingentis millibus nummum orbem citri emit: qua bis tantum Asinius Gallus pro mensa eiusdem Mauritaniæ numerat.* Seneca 7. de Beneficiis, cap. 9 *Video istic mensas, & æstimatum lignum Senatoris censu, eo pretiosius, quod illud in plures nodos arboris infelicitas torserit.* Senatoris census sub Augusto is erat quo Ciceronis citrea mensa constitit, nempe viginti quinque millia aureorum. Petronius pag. 157.

— Ecce Afris, eruta terris
Citrea mensa, greges seruorum, ostrúmque renidens
Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum:
Quæ turbant censum, hostile ac malè, nobile lignum.

Lipsius, Vvou Vveren, Erhardus, & alij, mirè turbant hos versus, qui sic rectè leguntur. Dio lib. 61. de Seneca: *Qui luxum aliorum damnabat, quingentas mensas habuit de ligno citrino, pedibus eburneis, similes & pares inter se, in quibus cœnabat.*

& æramento, Græcè, *& ære.* Nulla amplior luxuriæ materia apud Romanos. Plinius lib. 34. cap. 1. *Æri in vsu proximum est pretium, imò verò ante argentum, ac penè etiam ante aurum, Corinthio.* Æris tres potissimum species enumerat Plinius, Corinthium, Deliacum, Ægineticum. Infinita ac propè incredibilia sunt quæ Plinius narrat de vsu & luxu æris in templorum ornamentis, simulachris, statuis, signis Deûm, hominúmque, colossis, vasis, aliisque operibus, eorúmque præstantia, pretio, artificio, per octo priora capita lib. 34. Vide quoque Bayfium in re vascularia.

& ferro. Naturam, vsum, commoditates ferri pulchrè expendit Plinius lib. 34. cap. 15. & 14. atque: *Metalla ferri, optimo, pessiméque vitæ instrumento. Siquidem hoc tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore decisso annis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc exstruimus tecta, cædimus saxa, omnésque ad alios vsus ferro vtimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solum, sed etiam missili volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc vero pennato: quam sceleratissimam humani ingenij fraudem arbitror: siquidem, vt ocyus mors perueniret ad hominem, alitem illam fecimus, pennásque ferro dedimus.*

& marmore. Præclarè Plinius initio lib. 36. *Lapidum natura restat, hoc est, præcipua morum insania, etiam vt gemmæ cum succinis, atque crystalli, cum murrhinis sileantur. Montes cædimus, trahimúsque nulla alia, quàm deliciarum causa, quos transcendisse quoque mirum fuit. In portento prope maiores habuere Alpes ab Annibale exsuperatas, & postea à Cimbris: nunc ipsæ cæduntur in mille genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Euehimus ea, quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauesque marmorum causa fiunt, ac per fluctus, sæuissimam rerum naturæ partem, huc illúcque portantur iuga montium, maiore etiamnum vesania, quam cùm ad frigidos potus vas petitur in nubila, cælique proxima rupes cauantur, vt bibatur glacie. Secum quisque cogitet quæ pretia horum audiat, quas vehi, trahique, moles, videat.* Innumera, & fidem vincentia sunt quæ de marmorum operibus, eorúmque varietate, nobilitate, elegantia, pulchritudine, pretio, vsu, luxúque Plinius memorat primis aliquot capitibus lib. 36. quem tu consulas.

& cinnamomum, hanc speciem describunt Theophrastus lib. 9. de Historia plantarum, cap. 5. Dioscorides lib. 1. cap. 12. Solinus cap. 53. Philostratus in vita Apollonij lib. 3. cap. . Plinius lib. 12. cap. 19. qui ait: *Pretia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctum id parte dimidia est, incensis, vt ferunt, siluis ira Barbarorum. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas, primus omnium in templis Capitolij atque Pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni ponderis vidimus in palatij templo quod fecerat Diuo Augusto coniux Augusta, aurea pateræ impositam: ex qua guttæ editæ annis omnibus, in grana durabantur, donec id delubrum incendio consumptum est.* Cinnamomum aliud esse à cassia, seu *canella*, norunt eruditi. Cinnamomum Hebræis dicitur, קנמון *Kinnamon*, cassia verò seu *canella* קנה *Kaneh.* Galenus lib. 1. de Antidotis scribit, cinnamomum rarum inuentu fuisse, præterquam in armariis Imperatorum. Veri cinnamomi notitiam exoleuisse annotarunt Scaliger Exercitatione 144. Pancirollus & Salmuth in Deperditis, cap. 9. Ex cinnamomo vnguentum fieri solitum, *cinnamominum* dictum prodit Plinius lib. 13. cap. 1. quod vnguentorum omnium crassissimum esse affirmat: & Apuleius lib. 2. Milesiarum, indicat, cùm de pulchra muliere ait: *Cinnama fragans, & balsama rorans.* Substituunt verò nunc cinnamomi vocem pro canella, vti Scaliger, & alij.

& Vnguenti. Plinius lib. 13. cap. 3. *Hæc est materia luxus è cunctis maximè superuacui. Margaritæ enim, gemmæque ad heredem tamen transeunt: vestes prorogant tempus: vnguenta illico expirant, ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorum, vt transeunte fœmina odor inuitet etiam aliud agentes. Excedúntque quadringentos denarios libræ. Tanti emitur voluptas aliena! Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Vidimus etiam vestigia pedum tingi, quod M. Othonem monstrasse Neroni Principi ferebant. Quæso, vt qualiter sentiretur, iuuarétque ab ea parte corporis. Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balinearum vnguento, atque Caium Principem solia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & postea quendam ex seruis Neronis. Maximè tamen mirum est, hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certè ac signa, puluerulenta illa, & custodiis horrida, inunguntur festis diebus: vtinam dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est, nimirum hac mercede corruptæ, terrarum orbem deuicere aquilæ. Ista patrocinia quærimus vitiis, vt per hoc ius sumantur sub casside vnguenta. At hercule iam quidam etiam in potus addunt, tantique amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis. L. Plotium L. Plancij bis Consulis, Censorisque fratrem, proscriptum à Triumuiris in Salernitana latebra vnguenti odore proditum constat. Quo dedecore tota Proscriptio absoluta est.* At de Plotio eadem Valerius Maximus lib. 6. cap. 8. Solinus cap. 48 de variis generibus vnguentorum, eorúmque pretiis immanibus, & vsu apud Romanos, plura Plinius lib. 13. cap. 12. & 3 & de pretiis peculiariter cap. 1. ait: *Pretia ei à XXXV. ad X. CCC.* Seneca Epist. 86. *Parum est sumere vnguentum, nisi bis die, térque renouetur, ne euanescat in corpore.*

& odoramentorum, & thuris. De generibus thuris, & Myrrhæ, aliorúmque odorum, eorúmque natura, pretiis, luxu, plenissimè disseruit Plinius lib. 12. cap. 14. 15. 16. 17. 18. de thure ait cap. 14. *Itaque optimi thuris libra XVI. pretium habet, secunda XV. tertia XIV.* & cap. 16. de pretiis myrrhæ: *Pretia ex occasione ementium*

varia

varia: Statlæ verò à vi ad L. Satiua summum ad XXII. Erythræa ad XVI. Troglodytica nucleo ad XIII. eius verò quam odorariam vocant, ad XIII. At illud mirum quod cap. 18. scribit: *Periti rerum asseuerant, non ferre tantum annuo fœtu Felicem Arabiam, quantum Nero Princeps nouissimo Poppææ suæ die concremauerit.*

& Vini. De Vini natura eiúsque generibus, abundantia, luxu apud Romanos multa & mira conscribit Plinius lib. 14. à cap. 5 ad finem libri. Equidem cap. 22. loquit: *Quanto tamen in potu vita ingeniosior apparebit, ad bibendum generibus centum nonaginta quinque vini, si species vero æstimentur, penè duplici numero excogitatu.* At illud prodigiosum quod de Heliogabalo Lampridius prodit: *Fertur in Euripis vino plenis nauales Circenses exhibuisse.* Euripos vocat, naumachiarum lacus, quòd essent longiores quàm latiores. Incredibilis insania, lacus vino implere, in quibus naues concurrere possent. Nec illud omittimus de luxu Romanorum in vino, quod Plinius lib. 14. cap. 22. ait: *Iam verò quæ vasa adulteriis cælata? tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita vina ex libidine hauriuntur.* Et in procemio lib. 33. *In poculis libidines cælare iuuit, ac per obscœnitates bibere.*

Et olei. Plinius lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafro, eiúsque parte quæ Licinianum fundit oleum, vnde & Liciniæ gloria præcipua olivæ.*

Et similæ. Græcè σεμίδαλις, simila, vel similago. De similagine multa Plinius lib. 18. cap. 10. De simila verò videndi cum primis Antonius Nebrissensis tertia Quinquagena, cap 4. & Henricus Stephanus in Appendice Græci Thesauri. Similam & Similaginem esse eandem rem non est dubium, & videntur in Scriptura Sacra idem significare. Ego non dubito Ioannem hac voce voluisse exprimere id quod Sacræ litteræ Hebraicè vocant סלת *Soleth*, quam esse farinam tritici subtiliter molitam, & expressam, nempe potiorem & mundiorem, cùm Hebræi, tum plerique nostrorum affirmant Sed vide varietatem, Forsterus: *Soleth, simila, similago, id est, farina alba, & flos, seu delicata farina triticea. & in hoc differt a Kemach id est, farina, quæ est communis ex omni frumento, quòd scilicet Soleth est ex tritico, & Hebræis dicta strata, & in Sacris etiam vsurpata: Kemach autem non nisi in profano & vulgari panis vsu, & in oblatione Zelotypiæ.* Mercerus: *Soleth differt à Kemach farina, quæ communis est, cùm simila sit purissima, sunt qui a Salah deflectant, quasi conculcationem seu expressionem farinæ dixeris: simila maximus erat vsus in Sacris, vt passim in Mose videre est: farina vero non nisi ferè in pane vulgari, & in oblatione Zelotypiæ, Numerorum 5.* Marinus: *Soleth, similam, similaginem omnes ferè interpretati sunt, Il fiore della farina, farina eletta. Quidam ex aduerso, non leuibus coniecturis arbitrantur quòd sit farina, sicuti est molita, & sic differt a Kemach, quæ farina purgata est. Farina con la semola. Eius vsus frequens in sacrificiis.* Pomarius: *Soleth, panis candidus, de cuius tritico fæces, seu quisquiliæ sunt per cribrum amota. Farina pura, quæ meo indicio est illa, quæ ex corde frumenti excernitur. Appellatur semmolella, cuius præcipuus vsus in Regno Neopolitano, præ aliis Italiæ partibus.*

Id sequitur Nebrissensis, cuius hæc sunt verba: *Sed nos quid simila sit, breuiter dicamus. Granum tritici molitum in tres partes resoluitur, in cutem illam tenuem, quam furfures Medici, Plinius & Columella Saluiatum appellant: in nucleum, hoc est, semen illud dulce & glutinosum in medio sinu granis, quod est genitale semen vnde erumpit radix, atque tritici herba primùm, ac deinceps calamus: in corpus denique, quod defendendi seminis gratia est à natura excogitatum, & quod cadens in terra moritur, Ioan. 12. Hoc friabile est, atque in farinam resolubile, cùm semen lentore suo vix resolui possit, Farina igitur ex tritico his tribus constat, Saluiato, semine, corpore: quæ cum setacio excernitur, vt dicit Virgilius in Moreto,*

Subsidit sincera, foraminibúsque liquatur
Emendata ceres.

Reliqua duo eminent: quæ rursus in eodem setacio concussa, supernatat saluiatum, semen verò suo pondere it pessum. Atque ita ex crebra setacei concussione secernitur saluiatum a semine. Et hoc semen est quod nos asseueramus dici similam illam, ex qua sibi offerri sacrificij oblationem Deus in Scriptura toties exigit, & ad multos mortalium vsus accommodatam, vt dicit Martialis.

Nec poteris similæ dotes numerare, nec vsus,
Pistori toties cùm sit & apta coco.

Interrogati verò Hebræi, quid Soleth sibi velit, acemis, dicunt: atqui in Bætica mea, acemite, vocant, id quod ego similam dico: ex qua in festorum celebritatibus faciunt delicatissimos panes, quales sibi Deus offerri vult Leuitici 23. & 24. & Mauri atque Æthiopes qui apud nos degunt, suum illum peculiarem cibum concinnant, quem alcuzcuz appellant. Adstipulantur quoque Tarraconenses, quos opici Arragonenses dicunt, paucis litteris mutatis semola, pro simila vocant. Temperatur autem cibus ille oleo, melle, aromatibusque. Nesciuit Antonius quid nobis Tarraconensibus esset *Semola*; non quod ipse putat: sed triticum ipsum crassius molitum. Antonio in descriptione similæ adstipulantur Ribera in 18. Apocalyp. Ximenius in Ecclesiastico Lexico, & alij. At Henricus Stephanus ex Ioanne Gorræo hæc annotat Σεμίδαλις, *simila, similago: est farina ex tritico communi facta: ex qua confectus panis Σεμιδαλίτης dictus est, cui secundum inter panes bonitatis locum assignat Galenus De alimentis lib. 1. Primum enim tribuit siligneo, vt qui ex purissimi & optimi tritici farina, quæ siligo dicitur, conficiatur. Ex quo apparet, quid discriminis sit inter similaginem & siliginem: hoc enim nomine optimum triticum vel eius farinam, illo autem paulò deterius & commune veteres designabant: in quo quod purissimum est, pollen dicebatur, vt flos in siligine, quemadmodum annotauit Plinius lib. 18. cap. 10. Hæc Gorræus.*

Equidem similam vel similaginem non esse pollen, & Nebrissensis annotauit, & Plinij ea de re sunt verba perspicua: *Similago*, inquit, *ex tritico fit laudatissima. Ex Africo iustum est, è modiis redire semodios, & pollinis sextarios quinque. Ita autem appellant in tritico, quod florem in siligine. Hoc æraria officina chartariaque vtuntur. Præterea secundarij sextarios quatuor, furfurísque tantundem. Panes verò è modio similaginis CXXII. e floris modio CXVII. Pretium huic annona media, in modios farinæ, quadraginta asses, similagini castratæ octonis assibus amplius, siligini castratæ duplum. Et alia distinctio, similago L. pollen autem XVII. pondo panis reddere visa: tritici XXX. cum triente, & secundarij panis quinas selibras, totidem cibarij, & furfurum sextarios sex.* Ioannes Drusius capite 5. in Leuiticum hæc ex Hebræis obseruat: *Farina Kemach dicitur simila Soleth, quæ farina purior est, & tritici. Rabbi Salomon: Non est simila nisi ex tritico, sicut dicitur, simila triticorum, aut tritici*

Aben-

Aben-Ezra, Soleth, farina tritici puri, quæ in lingua Cedarena Semid (Forte Baticum Atemit.) ſed hic variant Hebræi. Rabbi Dauid in libro Radicum: Soleth eſt farina molita molitione craſſa, ſiue groſſa: & ſic dixerunt in Deuteroſi, vannus educit farinam, & retinet ſimilam. Quæ ſi vera, tum Soleth, erit farina craſſior. Sic in polline variant authores: nam alij dicunt eſſe farinam è furfuribus expurgatiſſimam: aliis eſt farina impurior, vt Celſo medico. De his aliquid certi ſtatuere non eſt meum. Ionathan Leuit. 2. 1. vocat Kemacha Semida, farinam ſimilam, Nam ſemida ſimila eſt, etiam in lingua Arabica, vt dictum eſt. Hæc Druſius.

Ipſe non dubitarim, *Soleth*, ſeu ſimilam eſſe, farinam ex tritico purgatiſſimam, quæ præter furfures, & pollinem, & ſecundarium, excernitur. Vide Plinium lib. 18. cap. 9. & 10. Id forſan fuerit quod Deuteronom, 32. 14. dicitur *medulla* tritici, Hebraicè, *adeps renum tritici.*

& tritici. Illud profectò ingens & admirandum, quod Roma plebi frumenta gratis in alimenta diuiderer: poſt labores, quot ſumptus in eam rem adhibendi? De Romana frumentatione, quia res eſt nulli non comperta, nihil addam, præſertim cùm de ea pleniſſimè diſſeruerit Lipſius, lib. 1. Electorum, cap. 8. & lib. 2. de Magnitudine Romana, cap. 10. qui colligit, *Frumentum orbi illatum annuum fuiſſe ſexcenties centena millia modiorum: atque in dies circiter centum ſexaginta quatuor millia octoginta tria.*

& iumentorum. Plinius lib. 8. cap. 43. *Aſinum CCCC. nummûm emptum Q. Axio Senatori, auctor eſt M. Varro, haud ſcio an omnium pretio animalium victo.* Scribit id M. Varro de Re ruſtica lib. 3. cap. 2. Budæus in Plinio & in Varrone legit, *quadringentis millibus nummûm.* Summa eſt immanis & incredibilis pro aſino, nempe quadraginta millia aureorum. Libri editi in Varrone habent: *quem mihi quadraginta millibus emptum oſtendebat.* id eſt, quatuor millibus aureorum. Idem Plinius lib. 11. cap. 41. de lacte aſinino: *Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppæa certè Domitij Neronis Coniunx, quingentas ſecum per omnia trahens fœtas,* (aſinas) *balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens.* Et lib. 28. cap. 12. *Cutem in facie erugari & tenereſcere, & candorem cuſtodire lacte aſinino putant. Notúmque eſt quaſdam quotidie quingentas* (aſinas fœtas) *cuſtodito numero fouere. Poppæa hoc Neronis Principis inſtituit balnearium quoque ſit ſolio temperato, aſinarum gregibus ob hoc eam comitantibus.* Iuuenalis Satyra 6. de Poppæa.

—Atque illo lacte fouetur,
Propter quod ſecum comites educit aſellas,
Exul Hyperboreum ſi dimittatur ad axem.

Vetus Iuuenalis Interpres à Pithæo editus, annotat: *Poppæa vxor Neronis adeo diligens in excolenda forma fuit, vt eam quinquaginta* (quingētæ) *aſinæ ſequerentur miſſam in exilium, quarum lacte candorem corporis prouocabat.* At quid illud de Poppææ exilio? nugæ non cepit mentem Iuuenalis Grammaticus, vult enim Poppæam traxiſſe quingentas aſinas quocúmque, etiam longiſſimè pergentem. Varro lib. 2. de Re ruſtica, cap. 6. *In Italia in agro Reatino optimi & maximi aſini ſunt.* Et poſt alia: *Greges fiunt ferè mercatorum, vt eorum qui è Brundiſino, aut Appulia aſellis doſſuariis comportant ad mare oleum, aut vinum, itemque frumentum, aut quid aliud.* Seneca in Conſolatione ad Heluiam, cap. 11. *Iumentorum corpora differta, & coacta pingueſcere.*

Et Epiſt. 87. *Quid ad rem pertinent mulæ iſtæ ſaginatæ, vnius omnes coloris? Quid iſta vehicula cælata?*

——Inſtrati oſtro alipedes, pictiſque tapetis,
Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.
Tecti auro fuluum mandunt ſub dentibus aurum.

& equorum. Studium Romanorum in alendis equis ad Circenſes, nulli non notum. Pauca tantum ſingularia annotabo. Suetonius de Caligula cap. 55. *Incitato equo, cuius cauſa pridie Circenſes, ne inquietaretur, vicinia ſilentium per milites indicere ſolebat, præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, prætérque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam, & ſupellectilem dedit, quo lautiùs nomine eius inuitati, acciperentur: conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.* Dio lib. 59. de eodem Caio: *Quendam ſuorum equorum, Incitatum nomine ad cœnam quoque adhibebat, & ei in auro hordeum* (& inauratum ei hordeum) *apponebat, & in poculis aureis vinum propinabat: ſalutem eius ac fortunam iurabat, Conſulémque ſe eum creaturum pollicebatur: facturus ſi diutiùs vixiſſet.* Et ad finem eiuſdem libri, vanitatem Caij deſcribens, ſe ipſum Deum conſtituentis, ait: *Ipſe etiam ſibi Sacerdos fuit, equúmque ſuum collegam Sacerdotij aſciuit.* dignum tali Deo ſacerdotem. Viſa étne vnquam in natura maior inſania?

Iulius Capitolinus de Vero Imperatore Marci fratre: *Nam & volucris equo praſino aureum ſimulacrum fuerat, quod & ſecum portabat. Cui quidem paſſas vuas & nucleos in vicem hordei in præſepe ponebat, quem ſagis fuco tinctis coopertum; in Tiberianam ad ſe adduci iubebat. Cui mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. In cuius equi gratiam primùm cœperunt equis aurei velut brauia poſtulari. In tanto autem equus ille honore fuit, vt ei à populo praſianorum ſæpius modius aureorum poſtularetur.* Similis Caianæ dementia. Famoſus quoque eſt in lapidibus Aquilo equus ſæpè in Circenſibus victor. Vide Gruterianas Inſcriptiones, & Lipſium in Epiſt. ad Valentem Acidatum.

& rhedarum. Plinius lib. 33. cap. 11. *At nos carrucas ex argento cælare inuenimus.* Et lib. 34. cap. 17. *Deinde & argentum incoquere ſimili modo cœpere, equorum maximè ornamentis. Cœpêre deinde & eſſeda, & vehicula, & petorita exornare: ſimilique modo ad aurea quoque, non modo argentea ſtaticula inanis luxuria peruenit: quaque in ſcyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri, cultus vocatur.* Suetonius de Nerone, cap. 30. *Nunquam carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis mularum argenteis, canuſinatis mulionibus.* Lampridius de Heliogabalo: *Imperator verò etiam ſexcenta vehicula dicitur duxiſſe, aſſerens, decem millibus camelorum Perſarum regem iter facere, & Neronem quingentis carrucis iniiſſe.* Mille potius, vt ait Suetonius. Lampridius de Alexandro Seuero: *Carrucas Romæ & rhedas Senatoribus omnibus, vt argentatas haberent, permiſit: intereſſe Romanæ dignitatis putans, vt iis tantæ vrbis Senatores vectarentur.* Vopiſcus de Aureliano: *Dedit præterea poteſtatem, vt argenteas priuati carrucas haberent: cùm antea ærata, & eborata vehicula fuiſſent.* Metellus in Quirinalibus, de Decio Imperatore.

Ibant in Theatrum data
Auro largi fluuij munera Cæſaris:
Carrucas ibi gemmeas
Thraces regis equi abripiunt feri.

& mancipiorum. Seneca in Conſolatione ad Heluiam, cap. 11. *Seruorum turbam, quæ quamuis*

magnam

magnam domum angustet. Plinius lib. 32. cap. 1. *At nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur à rapina. Hoc profecère mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac seruorum quoque causa nomenclator adhibendus.* Et lib. 33. cap. 10. *C. Cacilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, Quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor millia centum sedecim,* Dio lib. 58. *Sciamus Floralibus ad ridendum Tiberium, (caluus enim erat) omnia caluorum ministerio ad noctem vsque peregerat. Lumen quoque discedentibus à Theatro per puerorum rasis capitibus quinque millia prabuerunt.* De Proclo Tyranno Vopiscus: *Fertur denique eo tempore, quo sumpsit Imperium, duo millia seruorum suorum armasse.* Athenæus in Deipnosuphistis lib 6. cap. 10. *Hic Laurentius interfatus: Atqui ô bone Massurî, probè nosti, Romanos, inquit, quamplurimos seruos possedisse, ex illisque permultos habuisse mancipiorum & decem millia, & viginti, atque etiam plura, non quastus & prouentus gratia, qua spe Nicias Græcorum ditissimus seruos comparabat: verùm magna ex parte, vt Romanorum cuique comitum, anteambulonum, & assectarum ingens sit numerus.*

Hæc qui considerauerit, minùs iam mirabitur illa Senecæ 7. de Beneficiis, cap. 10. *Vasta spatia terrarum colenda per vinctos, & familia bellicosis nationibus maior.* Petronius pag. 157.

Circa mensa greges seruorum, vtrúmque renidens.

Vt videas quàm ingens seruorum numerus Romanis fuerit, audi Liuianam Epitomen lib. 56. *Bellum seruile in Sicilia ortum, cùm opprimi a Prætoribus minimè valuisset: C. Fuluio Consuli mandatum est: cuius belli initium fuit Eunus seruus, natione Syrus, qui contracta agrestium seruorum manu, & solutis ergastulis, iusti exercitus numerum impleuit. Cleon quoque alter seruus ad Septuaginta millia seruorum contraxit: copiis iunctis, contra populum Romanum, exercitúsque eius bellum sæpe numero gesserunt.* At de hoc seruili bello plura Plutarchus in Crasso, Florus lib. 3. c. 19. & alij.

& animarum hominum. Animas hominum hic optima quæque & pretiosissima, atque cum primis desideratissima, & omne genus deliciarum quæ homines valde cupiunt & amant, quibusque maximè capiuntur, quasi dicas, desideria hominum, interpretantur. Vatablus, Gagnæius, Sa, & alij. Animam enim Hebraïca phrasi pro desiderio poni sæpius in sacris litteris, nulli non notum. Vide Forsterum, Mercerum, Marinum, Schindlerum in Thesauris, in *Nephes*, id est, anima, Villauicentium & Sa in Phrasibus. Verè Propertius de Roma.

Natura hic posuit quidquid vbique fuit.

At Ribera & Viegas *animas hominum* exponunt, mancipia quæ emebantur, vt pugnarent in Amphitheatro cum bestiis, aut in Gladiatoriis muneribus. De qua re vide Lipsium lib. 2. Saturnalium, cap. 3. At quot animæ in eiusmodi spectacula impenderentur, vix credi potest. De solis gladiatoribus Lipsius ex bonis auctoribus lib. 1. Saturnalium, cap. 12. inquit: *Numerum cum animis vestris recensete dierum quos dixi, hominúmque: mentior, si non vnus aliquis mensis Europa steterit vicenis capitum millibus, aut tricenis.* Quis verò dubitet maiorem horum partem Romæ erogatam? Proculdubio hic Ioannes respexit ad locum Ezechiel. 27. 13. vt etiam in his quæ de mercibus Romam importari solitis scribit, imitatus videtur totum illud 27. cap. Ezechielis, vbi Vates fusè Tyrias merces describit: Quod enim eo vers. 13. Noster dixit *mancipia*, Hebraïcè est, *in anima hominum*. L X X. *in animabus hominum.* Omnésque ferè interpretantur, mancipia seu seruos. Atque hæc satis de opibus & magnitudine Romæ quondam ethnicæ & Christianæ religionis hostis, quam S. Ioannes pulcherrimè descripsit.

Quorundam opinio, Romam circa extrema mundi tempora à Christiana Fide, & suo Pontifice defecturam: ad antiquam potentiam, opes, magnitudinem, Imperium orbis, atque etiam ad ethnicismum, & persecutiones Ecclesiæ redituram: ac demum incendio, & perenni excidio perituram.

CAP. VII.

Recentiorum nonnulli, existimantes Ioannem quæcumque de Babylone tradidit, de Roma reuera intellexisse, mirabilem oraculorum Ioannis de Roma interpretationem excogitarunt. Cùm enim, vt prædiximus fixum esse debeat, Euangelistam de Roma tam dira prodentem, nullo pacto de Ecclesia Romana, aut de Roma Christiana Orthodoxa, sed tantùm de Roma ethnica, & impia fecisse sermonem; obseruant, si penitiùs introspiciantur quæ Ioannes de supremo Romæ casu prædixit, esse cum primis verisimile, Deum extremis mundi temporibus recordaturum omnium scelerum, & impietatum, atque in Ecclesiam persecutionum quæ Roma illa gentilis sub Monarchis ethnicis quondam exercuit. His addendum, Romam circa finem sæculi, innumera alia noua, atque prioribus vel paria, vel superiora flagitia ad vetera illa accumulaturam: túncque Deum tot, tantisque & antiquis & nouis Romæ sceleribus grauissimè offensum & irritatum, extremas pœnas de ingratissima vrbe sumpturum, eamque horrendo excidio funditus deleturum. Quod quidem in hunc modum futurum esse coniectant.

Nam cùm adhuc stet Roma, certúmque sit, quamdiu ea orthodoxa permanserit, & suo paruerit Pontifici, exitium illud quod Ioannes minatur, contingere illi haudquaquam posse: nimirum quòd ab illis impietatibus, ob quas perituram Ioannes affirmat; quàm longissimè absit: sed potiùs sit sancta, pia, & verissimæ religionis sincerissima cultrix: facilè reputare possumus, Romam venturis temporibus, imò circa finem rerum, Christianam religionem deserturam, suum Episcopum repudiaturam, & pristinum idolorum cultum instauraturam, Ecclesiam persecuturam, ad antiqua flagitia noua multa & atrociora addituram. Ac tunc quidem post eiectum Pontificem, & profligatos seu trucidatos conctos Ecclesiæ Ordines, breui ad immanem potentiam, opes, delicias, magnitudinem, amplitudinémque Imperij, qualem (nisi certè maiorem) olim, cùm esset orbis domina, sub ethnicis Principibus habuit, peruenturam. Quo etiam tempore, suo sub Imperio decem potissimos Reges habituram tanquā administros, ac præcipua robora Atque tunc florente Romæ potentia, ac immensa opum vi, crudeliùs quàm vmquam præteritis sæculis sub Nerone, Domitiano, Decio, Diocletiano, aliísque factum fuerit, ab impia

pia ista vrbe atrocissimam excitandam in Christi Ecclesiam persecutionem, effundendum Martyrum sanguinem, & omnia Christiana sacra pessum danda.

Verùm enimverò quum Roma potentiæ apicem, culménque felicitatis tenere videbitur, tunc fluxam, fragilémque futuram eius magnitudinem: nam decem illos reges, qui eius imperio parebant, insurrecturos in illam, orbem, imperiúmque Romanum in partes distracturos, ac inter se diuisuros: adhæc in Vrbem ipsam Romam ingentes exercitus ducturos, illamque incendio & horrendo excidio à fundamentis euersuros, vt excisa penitus, omnique habitatore vacua relinquatur in sempiternum: seuero planè ac stupendo diuinæ vindictæ exemplo. Hæc omnia de Roma sub typo Babylonis vaticinatum S. Apostolum, quidam credidere: summamque horum oraculorum hanc esse putant: *Romam propè finem sæculi, propter Apostasiam a Fide & Pontifice, aliáque immania scelera, incendio à decem Regibus delendam.* Quæ quidem omnia quàm maximè esse mira, etiam ipsi huiusce interpretationis architecti haud diffitentur. Sed ne eos somniare, aut diuinare existimemus, deposito omni opinionum studio vel præiudicio, rationes seu coniecturas quibus in eam sententiam inducti fuere, acriùs expendi postulant: nec plus sibi credi cupiunt, quam ratio aut veritas persuaserit.

Primùm, Ioannem de Roma ethnica, & Christianæ religionis dira insectatrice verba fecisse, cuius Idolomaniam, impietatem, scelera, opes, luxum, amplitudinem imperij latè descripserit, abundè in præcedentibus demonstrauimus.

Ad hæc, Romam propter veterem illum idolorum cultum, effusúmque olim sanguinem Martyrum, aliáque detestanda antiqua flagitia, incendio tandem in fine sæculi consumendam, Ioannes perspicuè indicare visus est, cùm de flagitiis ait, cap. 18. 4. *Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis eius. Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu.* Et cap. 18. 3. *Quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt.* Idem cap. 17. 1. & c. 18. 23. *Quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes. Et in ea sanguis Prophetarum & Sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.* De supplicio verò cap. 16. 19. *Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius,* & cap. 18. 5. *Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius,* & vers. 8. *Ideo vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit illam,* & versu. 20 *Exulta super eam cælum, & Sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa.* Et cap 19. 2. *Quia vera & iusta iudicia sunt eius, qui iudicauit de Meretrice magna quæ corrupit terram in prostitutione sua: & vindicauit sanguinem Sanctorum suorum de manibus eius. Et fumus eius ascendit in sæcula sæculorum* Ac si dixisset: Recordabitur tandem Deus ad finem sæculi (nam de eo tempore Ioannes loqui videtur) omnium scelerum & impietatum Romæ, quæ olim sub Nerone, Domitiano, Traiano, & sequentibus paganis Principibus Ecclesiæ persecutoribus admisit, cùm in immensum promouenda & propaganda idololatria, tum Ecclesiam opprimendo, Apostolos & Martyres trucidando, Christianum sanguinem sine fine fundendo: ac tunc statuet extremas pœnas de impia Meretrice sumere, sanctorúmque pium cruorem in ea seuerissimè vlcisci, ipsámque funditus in sempiternum delere: ob quam vindictam Sancti mirum in modum exultabunt, diuinam iustitiam æternùm celebrantes.

Insuper, Romam circiter post ema mundi tempora, a Fide Christiana defecturam, ad antiquum idolorum cultum, opes, delicias, superbiam, fastum, luxum, ac Imperij magnitudinem redituram, Pontificem profligaturam, Ecclesiam Christi atrociter persecuturam, Martyrum sanguinem crudeliter effusuram: denique pristinum illum potentiæ, & impietatis statum, quem sub gentilibus Monarchis habuit, aut certè maiorem instauraturam: ob quæ tandem incendio pereat: ex iis quæ ex Ioanne hactenus adduximus, aptè probari posse videtur.

Primò, Nequaquam enim Deus Romam in fine mundi deleturus creditur propter sola illa antiqua scelera, si ipsa vrbs, vt modò facit, Christianam Fidem, & suum Pontificem conseruet. Quid enim Orthodoxi, Romani & Ecclesiæ Dei fideles alumni suppliciorum mereri possint propter vetera illa maiorum suorum in Christi Ecclesiam admissa peccata, propter exoletum illum ethnicismum, & deorum impium cultum, si ipsi in vera & Catholica Fide permanserint? Ergo cùm diuinus Ioannes affirmet, Romam in mundi fine destruendam, par est existimare, ipsam propè sæculi occasum, veteri gentilismo, & priscis parentum impietatibus, nouam apostasiam, nouáque infanda scelera, & sæuissimas Ecclesiæ vexationes addituram: ob quæ iusto Dei iudicio exscindatur.

Secundò, verba illa cap. 18. 5. de supremo excidio Romæ, *Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.* Innuere videntur, prope mundi interitum, Romam cumulum priscorum peccatorum, recentibus & fœdioribus additis adaucturam: præsentiúmque scelerum immanitatem resuscitaturam Deo memoriam vetustissimarum impietatum.

Tertiò, Addit Ioannes vers. 9. *Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendij eius, longè stantes propter timorem tormentorum eius, dicentes: Væ, væ, ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, quoniam vna hora venit iudicium tuum.* Satis hæc indicant, incendium Romæ circiter sæculi occasum futurum propter recentia Romæ crimina, quando etiam reges terræ, qui extremis illis mundi temporibus, pari impietate se cum illa contaminabunt, eius flebunt exitium. Neque enim illi, qui multis retrò sæculis, nimirum sub ethnicis Romanis Principibus, peccatorum Romæ fuere participes, eisdem idolomaniæ, & Ecclesiæ persecutionum sceleribus innexi, tunc ad finem rerum, Vrbis ruinam deplorare poterunt.

Quartò, cùm se Roma superbè iactat cap. 18. 7. *Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo.* In id tempus aptè innuere videtur, quando ipsa propè sæculi interitum, rerum potens, & plena diuitiis, eiecto legitimo sponso, Romano Pontifice, impietate tumens, vanissimas has voces effundet. Quamuis sponsum meum & Episcopum

ciecerim, vidua tamen non sum, cùm sim orbis domina, & culmen magnitudinis & felicitatis attigerim: tot sub me reges habens, qui mihi & maritorum, & fratrum, ac filiorum loco esse possunt.

Denique, Romam eo tempore decem habitura Reges suo subiectos imperio, qui eam tunc maximè florentem è culmine rerum deiiciant, & funditus deleant, eiúsque imperium inter se partiantur, disertè perscribere videtur Ioannes cap. 17. 12. *Et decem cornua quæ vidisti, decem Reges sunt.* Et ver. 16. *Et decem cornua quæ vidisti in Bestia, ij odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igne concremabunt.* Verùm de his decem Regibus fusior nobis posteà instituetur disputatio. Tempore autem, quo ij decem Reges in orbe post excisam Romam, Imperij per partes sceptra tenebunt, venturum Antichristum, ex diuinis oraculis in sequentibus accuratè demonstrabimus. Ipsum verò Romæ supremum ac sempiternum excidium, Ioannes cap. 17. 18. & 19. copiosè enarrat: futurum verò prope finem rerum, ipsa oraculorum series, ac tenor locorum inter se collocatorum, & ductus prophetici sensus facilè euincunt.

Equidem si cuncta quæ Sanctus Euangelista de Roma sub typo Babylonis exponit, attentè considerentur: proculdubio apparet, nec absurdè, nec ineptè cùm hactenus perducta recentiorum Interpretatione congruere. A qua sanè non multùm ablusit Andreas Cæsariensis Episcopus cap. 52. in 17. Apocalyp. qui elucidans, quæ sit illa Babylon de qua Ioannes tam multa eo capite vaticinatur, inquit: *Nos autem ex iis coniecturam facientes, quæ hinc sequuntur, per hanc Babylonem insinuatam existimamus, prænobilem ac præsentem quampiam ciuitatem, quæ vsque ad Antichristi aduentum principatum in terrarum orbe sit obtentura: siquidem antiqua Roma iam olim Imperij maiestatem amisit: nisi quis forsan arbitretur pristinam dignitatem & maiestatem suo posteà tempora denuò recuperaturam. Verùm hoc admisso, ciuitas illa magna, quæ hodiè primatum obtinet, è medio facessat oportet.* En propemodum Riberæ & recentiorum opinionem de Roma prope mundi finem. Quin & Pseudo-Sibyllinis libris plura inserta extant, quæ & cladem Romæ sub mundi finem, perspicuè canant, & cum verbis Ioannis, atque recenti ista explanatione conuenire videantur. lib. 2.

—Hominum tum denique sæclum
Existet decimum, quando qui sidera fecit
Concussor terræ, flammarum frangat amorem,
Et Romæ populum, quæ septem continet arces,
Concutiet: diues deleta peribit opum vis,
Vulcano crebris miscente incendia flammis.

Et lib. 3.

Europæque nimis magnus dolor exorietur,
Saturni de gente notha, seruísque creata.
Illa etiam firmam Babylona domabit, & omnis
Quantum sol lustrat, terra regina vocata,
Tristibus infelix fatis euersa peribit,
Nec iam deinde vagos compescet lege nepotes.

Et paulò antè:

O auro locuples Roma prognata Latina
Virgo tenella, procis multis optata frequenter,
Ebria non vllo cum mundo, seruáque nubes.
Sæpe tibi vellet teneros hera dura capillos,
Et pœnas repetens ad terram sternet ab alto.
Fiet Roma ruina: ita digerit omnia fatum.

Et lib. 7.

Roma ferox animi, post fracta Macedonis arma,
Fulgure perstringens cælum: sed te Deus omni
Robore priuabit, cùm forma videberis esse.

Et lib. 8.

Par tibi de cælo, sublimis vertice Roma,
Adueniet clades, & flexo vertice prima
Complanaberis, & tota absumeris ab igni,
In tua deuergens sola: diuitiaque peribunt:
Inque tuis degent vulpésque, lupique ruinis.
Tunc deserta, quasi nunquam sis nata, iacebis.

Hæc mirè congruunt verbis Ioannis de Roma, cap. 18. 2. *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ, & odibilis.* Et versu 8. *Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur.* Sequitur porrò Sibylla:

Tum finis mundi, tum lux extrema propinquat,
Iudiciúmque Dei æterni, lectísque probísque.
Sed Roma præcedet ineluctabilis ira.
Infelix vita adueniet, tempúsque cruentum.

Et posteà:

Roma tuas primas cernens pœnas, fremitúmque
Nec tibi iam seruile iugum ceruice subibis
Aut Syrus, aut Græcus, vel Barbarus, aut alius quis
Exscindère luésque quod vnquamcumq; patrasti,
Et trepidans, donec persolueris omnia, flebis:
Túque triumphus eris mundo, tu dedecus orbis.

Auctores præfatæ opinionis, de eáque iudicium.

CAP. VIII.

QVod equidem scire potuimus, eius sententiæ primus auctor videtur fuisse Franciscus Ribera in 14. Apocalyp. num. 24. & seq. hunc mox sequuti sunt Gaspar Melus in 14. Apocal. & Blasius Viegas in Apocal. 17. sect. 3. & in cap. 18. sect. 4. qui fusè & explicatè eam opinionem, atque interpretationem firmare & stabilire conantur. Adstipulati eidem etiam sunt alij, quorum verba subiungo Robertus Bellarminus lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 4. extremo, inquit: *Neque obstat, quòd tempore Antichristi Roma desolanda, & cremanda videatur, vt deducitur ex cap. 17. Apocalypsis. Nam hoc non fiet nisi in fine mundi: & præterea tunc etiam summus Pontifex, Romanus Pontifex dicetur, & erit, licèt Romam non habuet, sicut accidit tempore Totilæ regis Gothorum.* Et lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 14. adducens quædam Scripturæ loca, quibus demonstret Sedem Regni Antichristi non Romæ sed Ierosolymis figendam, ait: *Secundus locus est Apocalypsis 17. vbi Ioannes dicit, decem Reges, qui sibi diuident Romanum Imperium, & quibus regnantibus veniet Antichristus, odio habituros purpuratam Meretricem, id est, Romam, & eam desolatam facturos, atque etiam igne concrematuros. Quomodo ergo erit sedes Antichristi, si illo ipso tempore debet euerti & comburi?* Atqui hanc Romæ, Romaníque Imperij euersionem, & in decem Reges distractionem antecessuram Regnum Antichristi, siquidem Antichristus non veniet nisi Roma destructa & extirpata, & Romano Imperio à decem illis Regibus qui eam deleuerunt, vsurparo, idem Bellarminus capite 5. eiusdem libri pluribus ostendit.

Franciscus Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 56. sect. 2.

sect. 2. §. *Respondetur*, agens de eorum interpretatione, qui Babylonem in Apocalypsi Romam intelligunt, ita scribit: *Hanc si expositionem admittamus, quam Gagnaius in Apocalypsim dicit esse probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hereticos scribunt, illam amplectuntur: qui aduertunt, Ioannem non esse locutum de Romana Ecclesia, sed de Vrbe, non Christiana, sed ethnica: locutus enim de illa est, considerando eum statum, quem habebit, quando ipse scripsit: & si fortasse in fine mundi similem habitura est, à Fide, & obedientiâ Rom. Pontificis deficiens, ab ethnicis tyrannis subiugata.*

Ludouicus Alcasar in Proœmio Apocalypsis, notatione 13. inquit: *Scio à Maluenda lib. 4. de Antichristo, c. 5. opinionem hanc tribui Suario & Bellarmino: sed immeritò, vt suo loco videbimus.* Vidisti, lector, nunc verba Bellarmini & Suaris, tu iam vide quam immeritò illis eam opinionem tribuerim. Et quid illud, *vt suo loco videbimus?* oblitus est penitus Bellarminum & Suarem suo loco à mea calumnia vindicare: nam in tota deinceps vasta illa Commentariorum mole, ne vllum de ea calumnia verbum. Scio Suarez in opere aduersus Anglicanos errores lib. 6. cap. 7. aliter sensisse; sed ipse scribens anno 1604. nondum diuinare potueram quidnam Suarez scripturus erat anno 1613. Quinimo cap. 21. eiusdem libri, ait: *Vlterius addo, quod in dicto cap. 7. ex opinione multorum sapientum retuli, non esse incredibile, Romam prope Antichristi tempora, vel in illis, à gentibus iterum superandam esse, & ad priorem statum ethnicum reuocandam, eiecta inde Ecclesia, vel ita afflicta vt quasi in angulo, vel in cauernis terra delitescat: & tunc impleri optimè poterit prophetia Ioannis in Roma ethnica.* Sed iam alios præfatæ opinionis auctores referamus.

Thomas Bozius de Signis Ecclesiæ lib. 24. c. 6. hæc habet. *Iam cùm Roma plerúmque aut etiam semper ex magna parte, quoties Imperatores arma in Pontificem Romanum mouerunt, aduersus hunc pro illo pugnarit, & in ipsa vrbe innumeri vera pietatis cultores sint interempti: tunc diuinitus fiet, vt quemadmodum Roma est incendio Neronis, qui primus in Ecclesiam bella mouit, absumpta, & succedentibus temporibus, quoties hæc accidebant, ingentes passa est calamitates & clades: sic velut adultera ex antiquo tempore, priorum scelerum, illorúmque, quorum tunc erit rea, pœnas dabit, & vnà cum Romani Imperij dignitate ac potestate ab Antichristo, & eius copiis funditus euertetur. Quod docemur è cap. 17. Apocalypsis.*

Henricus Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 3. littera, m, in Commentario: *Roma dum tempore Pauli, & postea tempore Antichristi, seruiet idololatriæ, dicitur Babylon.* Tempore Antichristi dixit: id est, prope tempora Antichristi. Repetit eadem §. 5. littera, 6. in Commentario, & vtroque loco citat in suam sententiam Riberam.

Leonardus Lessius in disp. de Antichristo, demonstr. 12. §. *Tertiò probatur*, in hunc modum disserit: *Tempore Antichristi Roma erit deleta, vt apertè colligitur Apocalyp. 17. vbi dicitur, decem illos Reges, qui breui tempore regna potientur, odio habituros fornicariam, eámque igni combusturos, & tradituros regnum suum Bestia, seu Antichristo. Deinde explicans, quænam illa mulier sit,* Mulier *inquit,* quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ. *Quibus verbis apertè designat Romam, qualis erat tempore S. Ioannis, & qualis futura est sub finem mundi, vt optimè ostendit* Ribera in hunc locum, & in cap. 14. Apocalyps. num. 51. & seq. *Neque alicui videri debet incredibile, Romam aliquando rursus imperium obtenturam. Quid enim si Turca Italiam, impiis quibusdam Christianis eum accersentibus vel inuitantibus, aliquando obtineat, & sedem Regni Romæ constituat? Quo facto mirum non esset, si variæ regna hæreticorum factionibus debilitata & dissecta, in eius quoque potestatem venirent: præsertim cùm hæretici Turcam regnare malint, quàm Pontificem, aut Regem probè catholicum. Hoc euento, an non omnia quæ olim Romano Imperio paruerunt, rursus Romæ subessent, & ipsa rursus orbi sicut olim dominaretur? Rursus facilè fieri potest, vt tam vastum Imperium scindatur, & in decem Reges diuidatur; à quibus deinde ipsa Roma, quæ illos afflixerat, exscindatur. Magna paucis seculis potest fieri rerum conuersio. Verùm quomodo ista futura sint, Deo permittamus. Hoc tamen constat, Romam ab illis regibus ante regnum Antichristi, vel sub initium illius, esse euertendam.* Vide quoque de his Ieremiam Ferrerium lib. 1. de Antichristo, cap. 33. pag. 1025.

Cornelius à Lapide Commentariis in 2. Thessalon. 2. hæc habet: *Tertiò Roma sub finem mundi ad pristinam Imperij dignitatem, æquè ac scelera, & à Christianismo ad ethnicismum redibit: Pontificémque suum expellet, & fideles & adhærentes persequetur: vti fecit tempore Neronis, Decij, & aliorum Imperatorum gentilium. Vnde in Apocalypsi cap. 17. vers. 18. & seq. Roma sub finem mundi futura vocatur Babylon, meretrix magna, sedens super septem montes, ebria sanguine Sanctorum, & Martyrum Iesu: quæ vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes. Id est, supplicia sua idololatria, (hæc enim à Prophetis vocatur fornicatio) aliorúmque scelerum consequentium deriuauit in omnes gentes, hoc ipso, quo eas ad suam idololatriam, aliaque scelera imitanda compulit.*

Ceterùm Francisc. Suarez lib. 5. aduersus Anglicanos errores cap. 7. suum de hac opinione iudicium hisce verbis exponit: *Modus ille, quo vir eruditus Thomas Maluenda vltimum excidium Romanum describit, iuxta eorum sententiam, qui de Romana vrbe prophetias Apocalypsis intelligunt, neque ab omnibus qui illum sensum approbant, asseritur, nec mihi videtur necessarius, aut cogente fundamento fultus. Ait enim Romam circa finem mundi ad plura & maiora scelera & flagitia redituram quàm prius, quum esset ethnica, commiserit: nam & fidem negabit, & Pontificem à se abiiciet, & Ecclesiasticos ordines trucidabit: & ad idololatriam redibit: nam antiquam temporalem potentiam iterum recuperabit, cum maiori amplitudine & imperij maiestate, quàm anteà habuerit: decémque Reges potentissimos sibi subiectos habebit, quorum opera Sanctos persequetur acerbiùs, & martyriis crudelioribus afficiet, quàm sub Imperatoribus ethnicis passi fuerint. Posteà verò intra breue tempus, ait, Reges illos à Roma defecturos, & aduersus illam insurrecturos, ac penitus deleturos, Deo id permittente in vindictam scelerum eius, tam præteritorum quàm illo tempore præsentium. Credendum enim est, Deum non permissurum tam graue Romæ supplicium, nisi ipsa prius antiquis peccatis noua superadderet, & iram Dei in se excitaret. Atque ad hunc modum accommodat quæ in cap. 17. & 18. Ioannes prædicit. Ac tandem post destructionem à decem regibus factam, venturum esse dicit Antichristum, iuxta alias prophetias. Hæc verò omnia licèt impossibilia non sint: neque enim cum aliqua prophetia aut promissione Romæ facta, quam*

ego sciam, repugnent, non videntur mihi necessaria, nec satis fundata. Hæc Suarez. Et ad otam hîc eius libri affixum est: *Doctoris cuiusdam Catholici opinio impugnatur.*

Ego Suaris modò mentem non excutio, num severà existimaris, me eam de Romæ apostasia, & interitu prope aduentum Antichristi, opinionem secutum: sed qui hæc eius verba legerint, poterúntne aliud intelligere, quàm me, meámque sententiam à Suare impugnari? Sed cur me obsecro, auctorem eius opinionis verbis ambiguis traducere voluit, quam non ego primus aut solus, sed eius Societatis Patres ante me excogitarunt Ribera, & Viegas, quos ipse rectè & vidisse & legisse potuit? Cur non etiam eum illis, vt mecum altercabatur? nam ego eam interpretationem ex illis ad verbum fere transcripsi, & proposui. Deinde cur non antequam me arriperet, eiusmet opinionis quam ipse olim vtcumque probauerat, palinodiam recantabat? Nam quamuis hîc eam à se amoliri satagat: disertè tamen disp. 56. sect. 2. hæc priùs scripserat: *Etsi fortasse in fine mundi similem statum* idololatriæ & potentiæ *habitura est, à Fide & obedientia Romani Pontificis deficiens, ab ethnicis tyrannis subiugata.* Hæc quantum absunt à Riberæ opinione? Denique Maiuendam eam opinionem amplexum? nihil minus. Perspicua & luculenta sunt verba mea lib. 4. de Antichristo, cap. 5. prioris editionis, quibus me ab ea sententia & interpretatione alienum expressè professus sum. Ipsa legantur: & calumnia obtunso collo terga dabit.

Iam Suarez multa mole argumentorum eam de Romæ nouissima apostasia & magnitudine Imperij sententiam, & Apocalypsis explanationem conuellere aggressus est. Sed nescio num suis rationibus causam confecerit: eas persequi singulas in animo non est, quod & molestum, nec è re nostra sit. Existimat quidem Suarez ex vaticiniis Apocalypsis de Babylonis, id est, Romæ excidio, certò haberi Romam tandem aliquando esse omninò & irreparabiliter euertendam: vnde fit verisimile, id futurum esse prope diem iudicij, & tempore Antichristi, vel circa: nimirum circa finem sæculi funditus destruendam: sed quod ante hanc supremam cladem, Roma sit ad idololatriam, Imperij immanem potentiam, persecutiones Ecclesiæ reditura, atque propter eiusmodi impietates delenda, neutiquam ex iis oraculis colligi, & esse incertissimum. Deleri, inquit, poterit, cùm propter scelera Christianorum, quæ circa extrema illis tempora vehementer excrescent, tum ad probationem & examen piorum, qui in ea tunc erunt: tum etiam propter multorum ciuium eius apostasiam à fide, quamuis Pontifex, & Ecclesia, & præcipua eius capita in Religione Christi permaneant. Ceterùm qui Apocalypsis oracula de Babylonis, id est, Romæ damnatione & interitu attentè considerauerit, aliter equidem sentire non poterit, quàm S. Ioannem illud planè significasse, Romam ob idololatriam & effusum sanguinem Martyrum, siue hæc vetera, seu noua sint eius flagitia, tandem extremas pœnas & supplicia lituram. Vide caput præcedens. De Romæ tamen excidio in fine sæculi, dicemus abundè infrà cap. 30. in I V. Expositione.

Ludouicus Alcasar de prædicta Riberæ, & recentiorum opinione notatione 13. Proœmiali in Apocalyps. num. 4. ita censuit: *Hi auctores rem nouam, incertam, & improbabilem in medium adducunt, dum asserunt Romam Catholicam religionem deserturam, & futuram idololatriæ metropolim, ac sæuissimam Christianæ Ecclesiæ oppugnatricem.* Et num. 9. *Existimo nouam hanc opinionem nullam in se probabilitatem habere. Nec tamen seueriori illam nota dignam censeo: licèt enim nulla mihi subeat dubitatio, quin Roma nunquam sit ad idololatriam regressura: ceterùm nihil est quod grauioris censuræ nota prædictæ opinioni inuratur.* Addit argumenta quibus illam euertat, sed infirmiora illis Suaris.

Ego quidem præfatam Riberæ de suprema Romæ apostasia, potentia, & sceleribus nouissimis, atque interitu sententiam, nec penitus absurdam, nec à verisimilitudine, aut à verbis oraculorum Apocalypsis prorsus alienam, semper existimaui: sed tamen de illa eadem statuo quæ olim; nempe ex formula: *Non liquere.* Nec mihi planè placere. Nobiscum quoque sensit Benedictus Iustinianus in 2. Thessal. 2. ad vers. 3.

Verùm hîc opportunè monemus, si ea recentiorum opinio de Romæ apostasia vera vtcumque esset, extremis illis mundi temporibus quamuis Roma ad ethnicismum & priscum Imperium redeat, suúmque Pontificem exigat: Ecclesiam tamen Christi cum suo legitimo Pastore Romano & œcumenico Episcopo inter eas procellas & turbines etsi afflictam, eiectam, profugam, nihilominus constantem & inuiolabilem in fide & religione Christiana & orthodoxa mansuram: siquidem nunquam aduersus eam portæ inferi præualebunt. Tunc autem Rom. Pontifex Roma exactus, aliò commigrabit, vel ob persecutionem in deserta se condet, & latitabit. Forsan in Orientem ac Terram Sanctam eo tempore secedet: nam quum veniet Antichristus futuros plures Christianos in Palæstina, libro 6. capite 40. docebimus.

Bifariam autem intelligi potest, Romani Pontificis sedem & thronum à Roma posse transferri aut mutari. Primò, manente semper Pontifice ipso re & nomine Episcopo Vrbis Romæ, quamuis alibi & non Romæ habitet: quod aliquando iam contigisse constat: nimirum illis septuaginta annis, quibus Romani aliquot Pontifices vixerunt in Galliis, Auenione Apostolica Sede collocata à Clemente V. anno 1305. vsque ad 1376. quo Gregorius XI. Sedem Romæ restituit. Secundò, si propter hæreses, aut pestem, aut clades, vel alia exorientia mala, seu propter Romanorum ciuium ab Ecclesia & Religione Christiana defectionem, vel aliis grauissimis de causis, Summus totius Ecclesiæ Pontifex, maturo & prudenti consilio ac decreto, thronum Apostolicum omnium supremum, à Roma in aliam vrbem, aut Ecclesiam transferret: vt ea ratione supremus vniuersalis Ecclesiæ Antistes, successor Petri, Christi Vicarius iam non ampliùs esset, nec diceretur Romanus Episcopus, sed peculiariter illius vrbis seu Ecclesiæ in qua translatam à Roma Sedem fixisset: simúlque vniuersè totius Ecclesiæ Catholicæ per totum orbem diffusæ Oecumenicus Patriarcha. Vel si nullibi locorum peculiaris Episcopatus sedem constituisset, vniuersalis totius orbis Episcopus, Christianorum Pontifex Maximus, & Christi in terris verus & legitimus Vicarius, Petrique successor permaneret.

Atqui vtroque modo & primo illo, & secundo posse Sedem Apostolicam Rom. Pontificis à Roma transfer

transferri, concedunt inſignes Theologi, Thomas Vualdenſis lib. 2. Doctrinalis Fidei, cap. 41. Dominicus Sotus in 4. ſententiarum, diſtinct. 14. quæſt. 2. art. 1. in fine, Gaſpar Caſalius Conimbricenſis Epiſcopus lib. 2. Axiomatum Chriſtianorum, art. 3. cap. 8 Antonius Cordubenſis lib. 4. quæſt. 1. propoſitione 8. dubio 1. Gilbertus Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, pag. 707. Rob. Bellarminus lib. 4. de Rom. Pontifice, cap. 4. Suares tomo 2, in 3. part. diſp. 56. ſect. 2. Alfonſus Mendoza in Quodlibetis, quæſt. 4. ſcholaſtica, num. 7. & alij. De qua re accuratiùs diſquirere non eſt huius loci. Nos interim in hac controuerſia, vt in omnibus aliis, Eccleſiæ iudicio ſtamus.

Eeverò iuxta recentiorum de Romæ à fide Chriſti in fine ſæculi defectione opinionem, vtroque modo Apoſtolicam Romani Pontificis Sedem extremo illo mundi tempore poſſe ab Vrbe Roma aliò dimoueri atque transferri, facilè quiſque poterit æſtimare. Bellarminus tamen loco nuper citato potiùs priori modo futurum eſſe coniectatur, ſic enim ait: *Neque obſtat, quòd tempore Antichriſti Roma deſolanda & cremanda videatur, vt deducitur ex cap. 17. Apocalypſis: nam hoc non fiet niſi in fine mundi: & præterea tunc etiam Summus Pontifex, Romanus Pontifex dicetur, & erit, licèt Roma non habitet, vt accidit tempore Totilæ regis Gothorum.* Quando Roma ad ſolitudinem penitus fuit, vti cap. 11. inferiùs videbimus.

Inſuper illud annotamus, ſi illa recentiorum ſententia de Romæ in fine ſæculi impietate, & priſtino Imperio recuperato vera eſſet: quamuis apertè cernamus, Romam noſtro hoc æuo multùm abeſſe ab antiqua illa maieſtate & magnitudine terreni Imperij, quà olim ſub Monarchis habuit, nec vllam pateſcere aut ſterni viam ad ingens illud priſcum faſtigium redeundi: at nemo non nouit, quàm breui momento vertantur res humanæ, quàm ſubito quædam corruant Imperia, aliáque conſurgant, vt ſunt omnia caſibus, viciſſitudinibus, & inconſtantiæ obnoxia: ac planè nihil eſſe inſtabilius iis, quæ tantopere vt æterna miramur. Relege quædam verba Leonardi Leſſij in hanc rem, quæ ſuperiori capite deſcripſimus.

Oracula Apocalypſis de excidio Babylonis, id eſt, Romæ, poſſe rectè exponi de cladibus & euerſionibus Vrbis & Imperij Romani, ſub Alarico, Geïſerico, Odoacre, Totila, Attila, & aliis Barbarij Regibus.

CAP. IX.

NE quis exiſtimet, recentiorum de Romæ apoſtaſia & caſu circa finem rerum interpretationem neceſſariam, certámque eſſe: ſciat vaticinia Ioannis de Babylonis, id eſt, Romæ ſupremo excidio, aptè, commodè, rectè intelligi poſſe de Roma antiqua, ethnica, gentium domitrice, déque Romano Imperio illo veteri, gentili, impio: atque de cladibus & de vaſtationibus Vrbis & Imperij, quas iam olim ob idololatriam, & effuſum ſanguinem martyrum à diuerſis Regibus & gentibus pertulit. Equidem Tertullianus, S. Hieronymus, & alij veteres, quos cap. 4. laudauimus, quum Babylonem Apocalypticam Romam interpretantur, diſertè ſe loqui fatentur de Roma illa priſca, rerum potiente, deorum cultrice, Sanctorum debellatrice, déque eius Imperio, qualis erat ſæculo Ioannis, & aliquot ſequentibus ætatibus fuit: nec de fine mundi vllum eos verbum feciſſe, perſpicuum eſt, aut quòd poſtremis Chriſti temporibus fidem Chriſtianam ſit deſertura, vel leuiter indicarunt: ſed ob ſcelera illa antiqua diuinam in illam vltionem deſæuituram, ex oraculis Ioannis ſimpliciter intellexerunt. Quod iam hactenus reuera contigiſſe in hunc modum oſtendimus.

Romam quidem à tempore Fundatæ Salutis ad Conſtantini Magni Imperium, pro maxima & præcipua ciuium parte idolorum cultu deprauatam, & odio in Chriſtianam religionem acriter imbutam perſeueraſſe conſtat. Quo quidem tempore, à Nerone ad Conſtantinum, ſpatio ferme 250. annorum plurimum Roma effudit ſanguinem Martyrum, & infinita flagitia aduerſus Deum, eiúſque Sanctiſſimam religionem perpetrauit: cùm & Imperatores ipſi, Conſules, Magiſtratus, Senatus fermè omnis Gentiles eſſent, & Chriſtianæ religionis hoſtes implacabiles. Sub Imperio autem Conſtantini, tametſi cum ipſo Principe magna ex parte Chriſti fidem amplexa fuerit, in multis tamen ciuibus, & nobilibus, & Senatoribus perſeueraſſe deorum cultui addictam, & Chriſtiano nomini infenſiſſimam: in qua quotidie nefandæ hoſtiæ diis impuriſſimis mactarentur. Deum verò iam non amplius ferentem Romæ tam proiectam impietatem, quæ tantam commoditatem agnoſcendæ ſub Chriſtiano Principe diuinæ veritatis, obſtinato infidelitatis propoſito reſpueret, decreuiſſe tot ſæculorum inueteratum errorem, & iniurias Chriſtianæ religionis ſeueriſſimè vlciſci: ac propterea immiſiſſe plures Barbaros reges cum exercitibus, vt Alaricum, Geïſericum, Odoacrem, Totilam, qui diuerſis temporibus eam ingentibus cladibus & excidiis adeò proſtrarunt, vt tandem Imperium orbis in varios Reges, ac Regna diuiſum, & dilaceratum ipſa Roma penitus amiſerit, nunquamque ipſa ampliùs futura ſit, quòd fuit, extincta & exciſa omni eius terreni maieſtate Imperij. Atque hanc eſſe oraculorum Ioannis de Romæ excidio ſummam. Quæ omnia ita breuiter perſtricta, qualiter ſe habuerint, & quàm concinnè cum verbis vaticiniorum Ioannis de Romæ fini cohæreant, accuratè eſt nunc à nobis patefaciendum.

Equidem Conſtantino Magno in Chriſtiana ſacra concedente, complures ciues Romanos, ac præcipuè magnam Senatus partem in auita deorum ſuperſtitione manſiſſe, Zoſimus Comes eſt auctor, qui agens de Conſtantino Romæ adhuc commorante, cauſas aperit cur è Roma Byzantium Imperij Sedem transferre cogitauerit, in hunc modum ſcribens lib. 2. *Quum autem dies quidam more patrio feſtus adpetiiſſet, quo die in Capitolium exercitui adſcendendum erat: eum adſcenſum verbis contumelioſis impudenter inſectans, re diuina proculcata, Senatus, atque populi odium incurrit. Cúmque profectas ab omnibus propè dixerim, execrationes haud ferret, vrbem quandam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipſe ſibi conderet. Itaque cùm eſſet inter Troadem & priſcum illud Ilium, inuento loco vrbi condendæ idoneo, fundamenta iecit, &*

& mari partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellespontum nauigent. Sed quod eum huius operis instituti pœnituisset, eo relicto vt erat imperfectum, Byzantium concessit: cuius vrbis situm admiratus, eam quam maximè statuit amplificandam, & efficiendam idoneam, vt Principis in ea domicilium esset. Vides vt omnes propè Romæ tunc ethnici essent, nisi impius Græculus rem odio religionis exaggeret: atque Constantinum ob susceptam Christianam pietatem Senatui & populo in falso Deorum cultu obstinatè persistenti redditum excerabilem.

Magnentium Tyrannum sacrificia idolorum Romæ permisisse, Constantius Imperator in rescripto quo ea tollit, lege 5. *de Paganis* Codice Theodosiano, his verbis testatur: *Aboleantur sacrificia nocturna Magnentio auctore permissa: & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat. VIII. Kalend. Decembris, Constantio A. VI. & Constanto Cæs. II. Coss.*

Sub Iuliano Apostata restitutam gentilicam superstitionem, aperta deorum fana, instaurata nefaria sacrificia, institutas nouas Christianorum lanienas vbique locorum, sed maximè Romæ, nemo est qui nesciat. Vide lib. 1. cap. 18.

Valentinianus Augustus permisit populo Romano aruspicinam; & facultatem colendi deos patrios, infami hoc & Christiano Principe indigno edicto, quod extat in Codice Theodosiano, lege 9. de Maleficis & Mathematicis: *Aruspicinam ego nullum cum maleficiorum causis habere consortium iudico: neque ipsam, aut aliquam præterea concessam à maioribus religionem genus esse arbitror criminis: testes sunt leges à me in exordio Imperij mei datæ, quibus vnicuique, quod animo imbibisset, colendi, libera facultas tributa est. Nec aruspicinam reprehendimus, sed nocenter exerceri vetamus. Dat. IV. Kalend. Iunij, Treuer. Gratiano A. II. & Probo Coss.*

Ammianus Marcellinus lib. 30. cap. 10. de Valentiniano: *Postremò hoc moderamine Principatus inclaruit, quòd inter religionum diuersitates medius stetit, nec quemquam inquietauit, neque vt hoc coleretur imperauit, aut illud: nec interdictis minacibus subiectorum ceruicem, ad id quod ipse coluit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes, vt reperit.* Accinit his quoque Zosimus lib. 4. cùm de eodem Principe refert: *Et qui legum quoque promulgationem instituere decreuerat, exorsus ab ipso lare, quòd aiunt, nocturna sacra fieri prohibuit: qua lege coercere volebat ea quæ scelerate designarentur. Sed cùm Prætextatus, qui pro consule Græciam administrabat, vir omni virtute præstans, hanc legem diceret vitam iniucundam & acerbam Græcis positurum, si futurum esset, vt mysteria sanctissima, quæ genus humanum continerent, prohiberentur: peragi ea ritu, vi legis suæ cessante, permisit: ita tamen vt omnia secundum patrias consuetudines, quales ab initio fuissent, perficerentur.* Vidisti vtrumque Græculum pro sua superstitione conantem.

Sed & Symmacus Consularis, V.C. Præfectus Vrbis, cultus deorum acerrimus propugnator lib. 10. epist. 54. ad Valentinianum II. Theodosium I. & Arcadium A A A. de latis à Valentiniano parente in fauorem ethnicæ religionis legibus, ita ad Valentinianum filium perorat: *Eum religionum statum petimus, qui Diuo parenti culminis vestri seruauit imperium, qui fortunato Principi legitimos suffecit heredes. Spectat senior ille Diuus ex arce siderea lacrymas sacerdotum, & se culpatum putat, more violato, quem libenter ipse seruauit.* Hæc homo impius, pro viribus nitens collapsam idolomaniam Romæ surrigere. Atqui nonnulla extant Valentiniani rescripta in Codice Theodosiano, Lege 75. & 77. *de Decur.* pro Sacerdotibus fanorum.

Sub Valentiniani autem filiis Gratiano & Valentiniano Iuniore A A. Romanos gentiles ausos deorum cultum innouare, erectis aris, cæsis victimis, & aliis nefariis sacris instauratis, inscriptiones ipsæ aris insculptæ, quæ hodiéque extant fidem abundè faciunt. Descripsit eas Iacobus Smetius pag. 20. num. 14. & pag. 19. num. 11. & exscripsit quoque Ianus Gruterus in antiquis Inscriptionibus. Ad hæc Senatores aliquot Romanos, semel atque iterum, publicis ad eosdem Imperatores legationibus, conatos vt deorum cultus ac cæremoniæ restituerentur: atque cum primis Symmachum à Valentiniano & Theodosio id extorquere enixè contendisse, ex ipsiusmet Symmachi relatione, ex S. Ambrosio lib. 5. epist. 11. & 12. ex Paulino in vita S. Ambrosij, manifestissimè constat. Et si quis Symmachi libros decem epistolarum euoluat, inueniet illis temporibus plures fuisse Romæ Senatores, atque viros clarissimos idolorum cultui addictos: ac plerumque impiam superstitionem, calcatis Principum legibus caput extulisse nefandum.

Tempore verò Honorij, quamuis legibus parentis Theodosij, & eiusdem quoque Honorij, iussæ essent aræ subrui, simulachra tolli, templa demoliri, & omnes abominandi ritus conticescere: quæ leges extant in Codice Theodosiano lege 7. 9. 10. 12. 19. *de Paganis*: nihilominus tamen prauo abusu inualuisse feralem dæmonum cultum, & detestanda deorum sacra Romæ peracta, ex multis intelligere possumus. Paulus Orosius lib. 7. cap. 38. agens de nece Stiliconis eiúsque filij Eucherij, quem pater ad Imperium euehere conabatur, inquit: *Interea Comes Stilico Eucherium filium suum, sicut à plerisque traditur, iam inde Christianorum persecutionem a puero, priuatòque meditantem, in Imperio quoquo modo substituere nitebatur.* Et post alia: *Occisus est Stilico, qui vt vnum puerum purpuram indueret, totius generis humani sanguinem dedit. Occisus est & Eucherius, qui ad conciliandum sibi fauorem paganorum, restitutione templorum, & euersione Ecclesiarum imbuturum se regni primordia minabatur.* Paulus Diaconus in Miscella lib. 13. cap. 29. *Stilico patritius Eucherium filium iam à puero Christianorum persecutionem meditantem, vt in Imperium substitueret, &c.* Iornandes de Regnorum successione, cap. 95. *Stilico Comes Eucherium filium suum paganum, & Christianis insidias molientem, cupiens Cæsarem ordinare, cum eodem filio suo, detecto dolo, occisus est.*

Verùm & ipso tempore quo Roma ab Alarico Gothorum rege obsidebatur, plurima in ea vrbe fuisse deorum simulacra, ex auro etiam & argento fabrefacta, quæ oportuerit Romanos conflasse ad colligendas quinquies mille libras auri, & tricies mille libras argenti Alarico pactas, pro soluenda obsidione, Zosimus lib. ... ita narrat: *Quod deerat ad conficiendum præfinitum auri librarum numerum, mundo supplere statuebant, quo erant exornata deorum simulacra: quod sanè nihil aliud significabat, quàm simulacra sacra ritibus atque cæremoniis dedicata, mundóque decenti exornata, propterea quòd vrbis felicitatem perpetuam conseruassent, iis ipsis cæremoniis nonnihil abolitis, esse inania prorsus & inefficacia. Quod denique cuncta quæ tenderent ad vrbis interi-*

tum

tum oporteret vndique concurrere : Non ornamenta duntaxat sua simulacris ademerunt, verum etiam nonnulla auro & argento facta conflarunt : quorum erat in numero Fortitudinis quoque simulacrum, quam Romani Virtutem vocant. Quo sanè corrupto, quidquid fortitudinis, atque virtutis apud Romanos superabat, extinctum fuit. Id quod ex eo tempore futurum, homines rebus diuinis, & ritibus patriis exercitati prædixerunt. Hæc ethnicus scriptor ruinas miseræ idololatriæ tragice deplorans.

Quod autem Alarico tunc obsidente Vrbem acciderit, idem Zosimus ita narrat : *Pompeianus Præfectus Vrbis fortè in quosdam incidit, qui Romam è Thuscia venerant, & oppidum quoddam aiebant, cui nomen Neuia, periculis vrgentibus sese liberasse, perque preces ad numen factas, & cultum patrio more præstitum, exortis ingentibus tonitruis atque fulgetris, hostes sibi iam imminentes abegisse. Cum his collocutus, quæcumque de disciplina sacrorum essent exquirenda, percunctatus est. Et quoniam ad animum accidebat ei, quæ tunc inualuerat opinio, quò tutiùs id perageret quod in votis habebat, omnia cum Vrbis Episcopo communicat. Is erat Innocentius, qui quidem opinioni suæ salutem Vrbis anteponens, clam permittebat eis, vt facerent quæcumque scirent. Cùm illi non aliter hoc Vrbi conductura dicerent, nisi publicè consueta sacrificia fierent : Senatu in Capitolium ascendente, atque tum ibi, tum in foris vrbanis sacra peragente, nemo particeps esse instituti patrio more ritus ausus fuit : sed hominibus illis è Thuscia valere iussis, ad demulcendum omni studio Barbarum sese conuertebant.* Vide quibus tibicinibus labentem idololatriam diabolos sustinere conabatur. Sed mentitur apertè Zosimus, cùm tantam impietatis calumniam sanctissimo Pontifici Innocentio inurere non veretur.

Sozomenus enim eorum temporum auctor, eandem rem gestam describens, ne per somnium de Innocentio tale quidpiam prodidit, sic verò lib. 9. cap. 6. refert : *Cùm autem diuturna esset obsidio, & pestis simul ac fames Vrbem affligerent : atque interim serui multi, ac maximè quotquot natione Barbari erant, ad Alaricum transfugerent : necessarium videbatur iis qui in Senatu adhuc Pagani erant, vt in Capitolio, & in reliquis templis sacrificaretur. Nam Thusci quidam ad hoc acciti ab Vrbis Præfecto, promiserant, se fulminibus, ac tonitruis abacturos esse Barbaros. Gloriabantur enim ab se huiusmodi quidpiam esse factum in conseruationem Larinæ ciuitatis Thusciæ, quam Alaricus dum Romam contenderet, prætergrediens non cepisset. Cæterùm istorum nullum fuisse profuturum vsum, euentus ipse declarauit.* Eadem habet Nicephorus lib. 13. cap. 35. apud quos, vt etiam alios omnes, cùm altum sit silentium de Innocentio Pontifice, impia sacra clàm permittente, perspicuè refellitur Zosimi mendacium.

Eo ipso anno quo Vrbs ab Alarico capta est, creatum fuisse ab Attalo Tyranno Romanum Consulem Tertullum hominem numinum cultui deditissimum, scribit Zosimus lib. 6. vbi agens de Magistratibus ab Attalo Romæ creatis, hominibus paganis, inquit : *Ciues Romani magna lætitia fruebantur, qui & alios Magistratus Reipublicæ rectè gerendæ peritos nacti fuissent, & insignem ex Tertulli Consulis honore voluptatem caperent. Solam eorum familiam, qui Anicij dicuntur, mordebant ea quæ publicè vniuersis conducere videbantur. quod soli omnium propè dixerim, diuitias possidentes, felicitatem publicam permolestè ferrent.* Hæc ideirco Zosimus, quòd Aniciorum familia Christiana esset, atque idololatriam execraretur. Sed de Tertullo Consule hæc Orosius lib. 7. cap. 42. *Vmbratilis Consul Tertullus ausus est in Curia dicere : Loquar vobis, Patres Conscripti, Consul & Pontifex, quorum alterum teneo, alterum spero.* At quibusnam auspiciis eo tempore Romæ Consulatus initus, Saluianus Massiliensis Episcopus lib. 6. de Prouidentia, ita memorat. *Quid enim? Numquid non consulibus & pulli adhuc gentilium sacrilegiorum more pascuntur, & volantis pennæ auguria quæruntur, ac penè omnia fiunt, quæ etiam quondam Pagani veteres friuola, atque irridenda duxerunt? Et cùm hæc omnia ipsi agant, qui annis nomina tribuunt, & à quibus anni ipsi exordium sumunt : credimus nobis bene annos posse procedere, qui à rebus talibus ordiuntur. Atque vtinam sicut hæc propter Consules tantùm fiunt, ita illos tantum incestarent, propter quos fiunt : illud est ferálissimum & grauissimum, quòd dum consensu publico aguntur, honor paucissimorum, fit crimen omnium : ac si ex singulis bini inaugurentur, propè est, vt in omni mundo nullus euadat.*

Et post multa de publicis Ludis Romæ actitari solitis, hæc deplorat : *Nam cùm duo sint maxima mala, id est, si homo seipsum, aut Deum lædat : hoc vtrumque in Ludis publicis agitur : nam per turpitudines criminosas æterna illic salus Christiana plebis extinguitur : & per sacrilegas superstitiones maiestas diuina violatur. Dubium enim non est, quod lædunt Deum, vtpote idolis consecrata : colitur námque & honoratur Minerua in gymnasiis, Venus in theatris, Neptunus in Circis, Mars in arenis, Mercurius in Palæstris : & ideo pro qualitate actorum, cultus est superstitionum. Quidquid immunditiarum est, hoc exercetur in theatris, quidquid luxuriarum est, in palæstris, quidquid immoderationis, in Circis, quidquid furoris, in caueis. Alibi est impudicitia, alibi lasciuia, alibi intemperantia, alibi insania, vbique dæmon : imò per singula Ludicrorum loca, vniuersa dæmonum monstra : præsident enim sedibus suo cultui dedicatis.* Vides vt Roma illis temporibus imbuta fuerit nefandis gentilicæ superstitionis ritibus.

At quàm abundauerit Roma Gentilibus eo tempore quo ab Alarico obsessa, Priscum Attalum Tyrannum coacta est suscipere, Sozomenus ostendit lib. 9. cap. 9. Cùm ait : *Pagani ducti coniectura ex Attali tum proposito, & priori educatione, prorsus existimabant, illum palam paganismum amplexurum, & ipsis templa patria restituturum, & ferias, & victimas.* Eadem Nicephorus lib. 13. cap. 35.

Ergo qui mente perpenderit tot Romæ flagitia à Constantino Magno ad Honorium, quando in ea Vrbe idololatria in magna ciuium parte viguerit : atque hæc tam horrenda ad priora illa à Neronianis temporibus ad Constantinum, adiecisse : facilè intelliget, rectè Romam à Ioanne Babylonis appellatione potuisse infamari. Equidem Roma verè & iustè nomen Babylonis sustinere potuit, eo tempore, quo enim Religio Christiana in ipsa sub Principibus Christianis egregiè floreret ; ex magna tamen ciuium & nobilium parte, adhuc eadem ipsa in ethnicismo & impietate perseuerare contenderit, Diuino lomini, & tantis beneficiis planè ingratissima. Ista quidem S. Paulinus Nolanus Episc. egregiè considerans, Romam ex altera sui parte paganam, Babylonem : ex altera verò Christianam, Sionem iure noncupauit : dum enim narrat reditum Melaniæ senioris clarissimæ feminæ è Ierosolymis Romam, hæc ait epist. 10. ad Seuerum : *Hanc ergo*, nempe Melaniam, *filia*

Sion hactenus habuit, & desiderat: nunc filia Babylonis, Roma scilicet, *habet, & admiratur: quia iam & ipsa vrbs in pluribus filia Sion est, quàm filia Babylonis.* Et post pauca: *Vt tam insignis anima plus Romæ conferret, quàm de Roma traheret: & sic sedeat supra flumina Babylonis, vt recordetur Sion, & organo corporis sui suspenso ab inimica omnibus Babylonis insidiis & illecebris, in sui propositi tenore, velut in salicibus, germine semper humore vincentibus constituta, viuere non desinat, &c.*

Cùm talis Roma fuerit, tantisque idolorum abominationibus in magna ciuium parte fœdata, vt iustissimè Babylon appellari potuerit: in promptu erit reputare, ingentem illam Alaricanam cladem sub Honorio Principe, non propter Romam Christianam & Orthodoxam, sed propter Romam ethnicam & impiam vltore Deo Vrbi contigisse. Id quidem Patres summo semper consensu tradidère. S. Augustinus in eo potissimum versatus est argumento, vt aduersus Gentilium calumnias clarissimè ostenderet, non propter Christianam Religionem, sed ob impia paganorum scelera horrendum illud excidium Romam ab Alarico pertulisse. Hoc enim egregiè præstitit integro admirando illo Opere de Ciuitate Dei: de quo ipse lib. 2. Retractationum, cap. 43. *Interea Roma Gothorum irruptione, agentium sub Rege Alarico, atque impetu magnæ cladis euersa est. Cuius euersionem deorum falsorum, multorúmque cultores, quos vsitato nomine Paganos vocamus, in Christianam religionem referre conantes, solitò acerbiùs & amariùs Deum verum blasphemare cœperunt. Vnde ego exardescens zelo Domus Dei aduersus eorum blasphemias, vel errores libros de Ciuitate Dei scribere institui.* Et lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 1. *Multi verò in eam* Ciuitatem Dei *tantis exardescunt ignibus odiorum, eámque manifestis beneficiis Redemptoris eius ingrati sunt, vt hodie contra eam linguas non mouerent, nisi ferrum hostile fugientes, in sacratis eius locis, vitam, de qua superbiunt, inuenirent. Annon etiam illi Romani Christi nomini infesti sunt, quibus propter Christum, Barbari pepercerunt? Testantur hoc Martyrum loca, & Basilicæ Apostolorum, quæ in illa vastatione vrbis, ad se confugientes suos, alienósque receperunt. Hucúsque cruentus sæuiebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidatoris furor: illò ducebantur à miserantibus hostibus, quibus etiam extra ipsa loca pepercerant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam non habebant. Qui tamen etiam ipsi alibi truces, atque hostili more sæuientes posteaquam ad loca illa veniebant, vbi fuerat interdictum quod alibi iure belli licuisset, tota feriendi refrenabatur immanitas, & captiuandi cupiditas frangebatur.*

Sic euaserunt multi qui nunc Christianis temporibus detrahunt, & mala quæ illa ciuitas pertulit, Christo imputant: bona verò quæ in eos vt viuerent, propter Christi honorem facta sunt, non imputant Christo nostro, sed fato suo: cùm potiùs deberent, si quid rectè saperent, illa quæ ab hostibus aspera & dura perpessi sunt, illi diuinæ prouidentiæ tribuere, quæ solet corruptos hominum mores bellis emendare atque conterere: itémque vitam mortalium iustam atque laudabilem talibus afflictionibus exercere, probatámque vel in meliora transferre, vel in his adhuc terris propter vsus alios detinere. Illud verò quòd eis vel vbicumque, propter Christi nomen, vel in locis Christi nomini dicatissimis & amplissimis, ac pro largiore misericordia ad capacitatem multitudinis electis, præter bellorum morem truculenti Barbari pepercerunt, hoc tribuere temporibus Christianis, hinc Deo gratias agere, hinc ad eius nomen veraciter currere, vt effugiant pœnas ignis æterni. Quod nomen multi eorum mendaciter vsurparunt, vt effugerent pœnas præsentis exitij. Nam quos vides petulanter & procaciter insultare seruis Christi, sunt in eis plurimi qui illum interitum, cladémque non euasissent, nisi seruos Christi se esse finxissent. Et nunc ingrata superbia atque impiissima insania eius nomini resistunt corde peruerso, vt sempiternis tenebris puniantur, ad quod nomen ore vel sub dolo confugerunt, vt temporali luce fruerentur. Hactenus præclarè S. Augustinus.

In eandem sententiam Orosius lib. 7. cap. 37. mitè philosophatur, cur Deus magis voluerit Romam ab Alarico, quàm à Rhadagaiso deuastari, scribens in hunc modum: *Rhadagaisus omnium antiquorum, præsentiúmque hostium longè immanissimus repentino impetu totam inundauit Italiam. Nam fuisse in populo eius plusquam ducenta millia Gothorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem, indomitámque virtutem Paganus & Scytha erat: qui, vt mos est Barbaris huiusmodi gentibus, omnem Romani generis sanguinem diis suis propinare deuouerat. Hoc igitur Romanis arcibus imminente, fit omnium Paganorum in Vrbe concursus, hostem esse cùm vtique virium copia, tum maximè præsidio deorum potentem: Vrbem autem ideò destitutam & maturè perituram, quia Deos & Sacra perdiderit. Magnis querelis vbique agitur, & continuo de repetendis sacris celebrandisque tractatur. Feruent tota vrbe blasphemia, vulgo nomen Christi tanquam lues aliqua præsentium temporum probris ingrauatur. Itaque ineffabili iudicio Dei factum est, vt quoniam in permixto populo piis gratia, impiis pœna debebatur, oportebátque permitti hostes, qui insuadibilem in plurimis & contradicentem ciuitatem seuerioribus solito flagris coarguerent, non tamen eos qui indiscretè cunctos intemperata cæde delerent: duo tunc populi Gothorum cum duobus potentissimis Regibus per Romanas prouincias baccharentur: quorum vnus Christianus, propiórque Romano, & vt res docuit, timore Dei mitis in cæde,* (nempe Alaricus) *alius Paganus, Barbarus, & verè Scytha, qui non tantùm gloriam aut prædam, quantum inexsaturabili crudelitate ipsam cædem amaret in cæde: & hic iam receptus sinu Italiæ, Romam è proximo trementem terrore quassabat. Itaque si huic vltionis potestas permitteretur, quem Romani ob hoc præcipuè timendum arbitrabantur, quia fauorem deorum sacrificiorum obsequiis inuitaret, & immoderatior cædes sine fructu emendationis arsisset, & error nouissimus peior priore creuisset: quandoquidem in Pagani & idololatræ manus incidisse, non solùm Paganis residuis de instaurando cultu idolorum esset indubitata persuasio: sed etiam Christianis periculosa confusio: cùm & hi terrerentur præiudicio, & illi confirmarentur exemplo.*

Quam ob rem iustus dispensator humani generis Deus perire Paganum hostem voluit, & Christianum præualere permisit, vt Pagani, blasphemantésque Romani, & illo confunderentur perdito, & hoc punirentur immisso. Deinde postquam narrasset, quomodo Rhadagaisi tantus exercitus deletus fuerit, de ipso duce subdit: *Parum hoc est, nisi captum, & catenatum, ac subiugatum sciant quem timuere Romani: illúmque idololatram suum, cuius sacrificia se magis pertimescere, quàm arma fingebant, sine prælio victum ac vinctum sub iugo, catenisque despiciant.* Et post pauca: *Igitur ingrata Roma, quæ sicut nunc sensit, non ad remittendam, sed ad reprimendam idololatriæ præsumptionem, iudicis Dei obliquam misericordiam: ita continuò propter viuorum, mortuorúmque, sanctorum*

piam

piam recordationem, Dei iram passura, non plenam, si fortè confusa paniseas, & per experientiam fidem discat, ab incursu Alarici regis & hostis, sed Christiani, aliquantulo ad tempus spatio differtur. Et ad finem cap. 38. *Itaque post hac tanta augmenta blasphemiarum, nullámque pœnitentiam, vltima illa, diúque suspensa Vrbem pœna consequitur.* Et mox initio cap. 39. *Adest Alaricus, trepidam Romam obsidet, turbat, irrumpit.* Et extremo capitis: *Et ne quisquam fortè dubitaret ad correptionem superba, lasciua, & blasphema ciuitatis hostibus fuisse permissam, eodem tempore clarissima vrbis loca fulminibus diruta sunt, qua inflammari ab hostibus nequiuerunt.*

Sozomenus de clade Alaricana, lib. 9. Hist. cap. 6. *Cordatis verò hac ob indignationem Dei Romanis euenire videbantur, ad eorum pœnam, quæ ipsi quondam præ nimia proteruia ac petulantia in ipsos & pauperes iniquè deliquissent.* Eadem Nicephorus lib. 13. cap. 35. Et mirabile est quod Socrates lib. 7. Histor. cap. 10. prodit: *Fertur, monachum quendam, virum pietate præstantem, Alarico ei Romam proficiscenti obuiam factum, admonuisse, ne ex tam atrocibus maleficiis, néue ex cæde & sanguine lætitiam caperet. Cui respondet Alaricus: Ego inuito planè animo eò proficiscor, Sed est quidam, qui mihi quotidie exhibet molestiam, imò verò vi impellit, sicque me alloquitur: Iter capessito, Romam vastato.* Eadem referunt Sozomenus lib. 9. cap. 6. Paulus Diaconus in Miscella lib. 13. cap. 27. Nicephorus lib. 13. cap. 33. Vides igitur quanto consensu Patres affirment Romam propter idololatriam, & alia horrenda flagitia ab Alarico Gothorum rege vastatam.

Eadem expositio perducitur, & illustratur.

CAP. X.

ATqui quæ Ioannes de Babylonis excidio prædixit, rectè in Alaricanam Romæ deuastationem competere, iam ostendamus. Apocalyp. 18.7. Babylon ait: *Sedeo regina & vidua non sum, & luctum non videbo.* Hæc Romæ appositè conuenire videntur, quum Attalum tunc factum ad breue tempus Imperatorem habuit. Hunc enim factio Gentilium iubente Alarico, Romæ creauit Imperatorem, legitimo Principe Honorio repudiato. Atque mirum in modum sibi Roma ethnica de suo Imperatore placebat. Quod & Zosimus lib. 6. indicat, cùm ait: *Ciues Romani magna lætitia fruebantur, qui & alios magistratus Reipublica rectè gerenda peritos nacti fuissent.* At quàm inanis hæc fuerit Babylonis iactantia, atque lætitia, Attali intra paucos dies infamis exauctoratio palàm ostendit. De qua Orosius lib. 7. cap. 42. *Quid de infelicissimo Attalo loquar, cui occidi inter Tyrannos honor, & mori lucrum fuit? In hoc Alaricus Imperatore facto, infecto, refecto, ac defecto, citius his omnibus actis pene quàm dictis, mimum risit, & ludum spectauit Imperij. Nec mirum si iure hac pompa miser lusus est, cuius ille vmbratilis Consul Tertullus ausus est in Curia dicere, Loquar vobis Patres Conscripti, Consul & Pontifex, quorum alterum teneo, alterum spero. Sperans ab eo qui non habebat spem, & maledictus vtique, quia spem suam posuerat in homine. Attalus itaque tanquam inane Imperij simulachrum, cum Gothis vsque ad Hispanias portatus est: vnde discedens naui, incerta moliens, in mari captus, & ad Constantium Comitem deductus, deinde Imperatori Honorio exhibitus, truncata manu, vita relictus est.* Eadem S. Ado in Chronico, anno Christi 410.

Socrates lib. 7. cap. 10. *Alaricus autem quo Imperij decus ludibrio exponeret, Imperatorem nomine Attalum declarauit. Hunc ad vnum diem, velut Imperatorem satellitibus stipatum incedere, postridie serui habitu in publicum prodire iubet.* Eadem fusiùs Sozomenus lib. 9. cap. 8. Procopius lib. 1. de Bello Vvandalico, cap. 2. Nicephorus lib. 13. cap. 35. Paulus Diaconus lib. 13. Miscellæ, cap. 27. S. Prosper & Marianus Scotus in Chronicis anno Domini 410.

Subdit Ioannes de Babylone cap. 18. vers. 8. *Ideo in vna die venient plaga eius, mors & luctus, & fames, & igne comburetur.* De fame crudelissima quam Roma ab Alarico obsessa passa est, S. Hieronymus epist. 16. ad Principiam, hæc refert: *Capitur Vrbs qua totum cepit orbem: imò fame perit antequam gladio, & vix pauci qui caperentur inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies, & sua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti infantia, & suo recipit vtero quem paulo antea effuderat.* Sozomenus lib. 9. cap. 8. *Fame interim in tantum inualescente, vt & castaneis pro frumento vterentur: & nonnullos etiam carnes humanas gustasse suspicarentur.* Eadem Nicephorus lib. 13. cap. 35. & 36. Equidem Zosimus lib. 5. scribit, à populo Romano tunc fame tabescente conclamatum in Circensibus ad nouum Imperatorem Attalum: *Pretium pone carni humanæ.*

De peste verò tunc famem consecuta, hæc narrat Zosimus: *Et quoniam nullum erat mali sanandi remedium, iamque cuncta veneris inedia succurrentia defecerant: famem (ceu consentaneum erat) pestis comitabatur, omniáque plena cadaueribus erant. Cúmque non possent extra Vrbem sepeliri cadauera, quod omnem exitum hostes obseruarent, Vrbs ipsa mortuorum sepulchrum erat, adeò quidem vt alioqui etiam solitudo in Vrbe foret, si qua nulla fuisset alimentorum penuria, vel exhalans à cadaueribus odor ad inficienda corrumpendáque corpora sufficisset.* Nicephorus cap. 35. *Cum igitur annona penuria, fames simul & pestis exorta esset, &c.*

De morte verò & clade Romæ Alaricana hæc S. Hieronymus epist. 16. ad Principiam deplorat: *Terribilis de Occidente rumor affertur, obsideri Romam, & auro salutem ciuium redimi: spoliatósque rursum circumdari, vt post substantiam, vitam quoque perderent. Hæret vox, & singultus intercipiunt verba dictantis. Capitur Vrbs qua totum cepit orbem. Nocte Moab capta est, nocte cecidit murus eius, Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. Posuerunt cadauera seruorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes Sanctorum bestiis terra. Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam in circuitu Ierusalem, & non erat qui sepeliret.*

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possit lacrymis æquare dolorem?
Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos:
Plurima pérque vias sparguntur inertia passim
Corpora, pérque domos, & plurima mortis imago.

Socrates lib. 7. cap. 10. *Barbari qui erant cum Alarico, tandem Romam occuparunt: pecuniam ciuium vi rapere, & complures Ordinis Senatorij variis supplicij generibus cruciatos interficere cœperunt.* Paulus Diaconus lib. 13. Miscellæ, cap. 27. *Multósque Senatorij Ordinis diuersis subdidere suppliciis.*

De

De incendio verò Romæ, S. Hieronymus epist. 12. ad Gaudentium, inquit: *Pro nefas! orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. Vrbs inclyta, & Romani Imperij caput vno hausta est incendio. Nulla est regio quæ non exules Romanos habeat: in cineres ac fauillas sacra quondam Ecclesia conciderunt: & tamen studemus auaritiæ.* Orosius lib. 7. cap. 39. *Reliqua verò Vrbis sicut stercora, & velut palea, ipsa vel incredulitate, vel inobedientia præiudicata, ad exterminium atque incendium remanserunt.* Et in fine cap. *Eodem tempore clarissima Vrbis loca fulminibus diruta sunt, quæ inflammari ab hostibus nequiuerunt.* Socrates lib. 7. cap. 10. *Barbari qui erant cum Alarico, tandem Romam occuparunt. Quam etiam populati, multa insignia monumenta spectatu dignissima incendere cœperunt.* Marcellinus Comes in Chronico: *Alaricus trepidam vrbem Romam inuasit, partémque eius cremauit incendio.* Eadem S. Beda in Chronico, & S. Ado in Chronico. Paulus Diaconus lib. 13. Miscellæ, cap. 17. *Nec mora, venientes Gothi Vrbem capiunt ac deuastant: plurima miraculorum eius incendunt.* Eadem Sigebertus in Chronico, & alij. Non plenè rem sciuit Iornandes de Reb. Geticis, cap. 30. cùm ait: *Gothi Romam ingressi Alarico iubente, spoliant tantùm: non autem vt solent gentes, ignem supponunt.*

De Babylone quoque Ioannes ait cap. 18. 4. *Exite de illa populus meus, vt ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.* Quæ quidem rectè aptantur iis quæ in Romæ Alaricana clade contigisse auctores produnt. Orosius lib. 7. cap. 39. *Accidit quoque, quo magis illa Vrbis irruptio indignatione Dei acta, quam hostis fortitudine probaretur, vt beatus Innocentius Romanæ Ecclesiæ Episcopus, tanquam iustus Lot subtractus à Sodomis, occulta prouidentia Dei apud Rauennam tunc positus, peccatoris populi non videret excidium.* At de legatione S. Innocentij Papæ, à Romanis ad Honorium, pro pace inter ipsum Imperatorem & Alaricum sancienda, missi, cuius occasione Pontifex Rauennæ substiterit, ne cladis Vrbis spectator adesset, pluribus agunt Zosimus lib. 5. Sozomenus lib. 9. cap. 7. Nicephorus lib. 14. c. 35.

Palladius Galata in Lausiaca, sectione 108. narrans, vt Melania senior è Roma eduxerit Albinam nurum suam, & Melaniam neptem, cum ipsius viro Piniano, Ierosolymámque duxerit; ait: *Postquam autem ij omnes Roma abcessissent, qui catechesi instituti fuerant à beata Melania, Barbarica quædam procella, quæ etiam in Prophetis iam olim posita fuerat, in Romam irruit, & nec æneas quidem statuas reliquit in foro, sed omnia barbarica diripiens insolentia corrupit, adeò vt Roma, quæ mille & ducentis annis pulcherrima fuerat, & frequentissima, dirueretur, fierétque deserta, &, vt ait Sibylla, ῥύμη, hoc est, vicus, seu Roma. Tunc qui Catechesi fuerant instituti, & ei minimè aduersati, Deum laudauerunt, qui rerum mutatione persuasisset incredulis, quod aliis omnibus redactis in seruitutem, eæ solæ saluæ fuerint familiæ, quæ Domino fuerunt holocausta.*

Ceterùm in Vrbem irrumpente Barbaro, plurimos Christianos fugam protinus arripuisse, quamprimúmque se subduxisse, ne plagarum Romæ cogerentur esse participes, S. Hieronymus Præfat. in 3. librum Commentariorum in Ezechielem, his verbis testatur: *Quis crederet, vt totius orbis exstructa victoriis Roma corrueret, vt ipsa suis populis & mater fieret, & sepulchrum? vt tota Orientis, Ægypti, Africæ littora olim dominatricis Vrbis, seruorum & ancillarum numero complerentur? Vt quotidie sancta Bethleem nobiles quondam vtriusque sexus, atque omnibus diuitiis affluentes, susciperet mendicantes?* Et epist. 12. ad Gaudentium: *Nulla est regio quæ non exules Romanos habeat.* Rutilius Gallus ethnicus poeta lib. 1. Itinerarij, auctor est, multos tunc Romanos ex tanta clade profugos se in Igilium insulam Tyrrheni maris recepisse.

Hæc multos lacera suscepit ab Vrbe fugatos:
Hic fessis posito certa timore salus.

Sed vt Apocalypsis verba aptiùs in Alaricanam Romæ deuastationem coagmententur, palámque cognoscatur illud excidium non Romæ Christianæ, sed Romæ paganæ à Deo immissum: illud cum primis consideratione dignum, in tam atroci vrbis procella, trucidatis, interfectis, spoliatis abductis innumeris gentilibus, à Christianis, quantum fieri potuit, victores Barbaros manus abstinuisse. Orosius lib. 7. cap. 39. *Alaricus trepidam Romam obsidet, turbat, irrumpit. Dato tamen præcepto prius, vt si qui in sancta loca, præcipuéque in sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securósque esse sinerent.* Sozomenus lib. 9 cap. 9. *Alaricus Romam obsidione cinctam per proditionem capit, ac militibus suis vniuersis ac singulis permisit Romanorum opes diripere vtcumque possent, omnésque domos eorum deprædari: nisi quod asylum esse voluerit ob reuerentiam Apostoli Diui Petri templum illud amplissimum, quod supra illius tumbam constructum est, & loci plurimum ambit. Ea res in causa fuit, quominus Roma prorsus deleretur. Nam illi qui hîc saluati fuerant, vrbem restaurarunt, cùm eorum ingens esset multitudo.* Eadem penitus Nicephorus lib. 14. cap. 35. Iornandes de Rebus Geticis, cap. 30. *Gothi Romam ingressi, Alarico iubente, non locis Sanctorum in aliquo penitus iniuriam irrogari patiuntur.*

Sanctus Isidorus in Chronico Gothorum: *Æra CCCCXLVII. anno XV. Honorij & Arcadij Imperatorum, Alaricus Christianus quidem, sed hæreticus, Vrbem irruit, & obsessam capit: sicque Roma irruptione atque impetu magnæ cladis euersa est. Tantùm autem Gothi clementes ibi extiterunt, vt votum antea darent, vt si ingrederentur Vrbem, quicumque Romanorum in locis Christi inuenirentur, in eos agere belli iure non liceret, sed ibi & feriendi refrænaretur immanitas, & captiuandi cupiditas coerceretur. Sicque post hoc votum, aggredientes Vrbem, quoscumque in locis sacris Christi, vel Martyrum, vel Basilicis confugientes inuenerunt, in vastationem Vrbis non miserunt, nec cruentus saeuit in eos gladius, commiserantibus hostibus. Sed & qui extra loca Martyrum erant, & nomen Christi, vel Sanctorum nominabant, & ipsis simili misericordia hostilis furor pepercit. Sic euaserunt multa millia Romanorum, quibus Gothi propter Christum misericorditer pepercerunt. Vnde & hucúsque Romani, qui in regno Gothorum consistunt, adeò amplectuntur: vt melius sit illis cum Gothis pauperes viuere, quàm inter Romanos potentes esse.*

Paulus Diaconus in Miscella lib. 13. cap. 27. *Nec mora, Gothi venientes, Vrbem capiunt ac deuastant, plurima miraculorum eius incendunt, multósque Senatorij ordinis diuersis subdidere suppliciis: dato tamen priùs præcepto, vt si qui in sancta loca, præcipuéque sanctorũ Apostolorum Basilicas Petri & Pauli confugissent, hos inprimis inuiolatos, securósque esse sinerent: Deinde in quantum possint, prædæ inhiantes, à sanguine temperarent.* Quin & S. Augustinus lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 1. *Annon etiam illi Romani Christi nomini infesti sunt, quibus propter Christum Barbari pepercerunt? Testantur hoc Martyrum*

loca,

loca, & Basilica Apostolorum, qua in illa vastatione Vrbis ad se confugientes suos, alienósque receperunt. Sic euaserunt multi, qui nunc Christianis temporibus detrahunt. Et paulò inferiùs: *Illud verò quod eis vel vbicumque propter Christi nomen, vel in locis Christi nomini dicatissimis & amplissimis, ac pro largiore misericordia ad capacitatem multitudinis electis, prater bellorum morem truculenti Barbari pepercerunt hoc tribuere Christianis temporibus, hinc Deo gratias agere deberent.* Vides, vt Barbari etiam ethnicis in honorem Christi pepercerint. Et S. Hieronymus epist. 16. ad Principiam: *Cúmque & illam* (Marcellam) *& te ad beati Apostoli Pauli Basilicam Barbari deduxissent, vt vel salutem vobis ostenderent, vel sepulchrum, &c.*

Verùm præclarum tunc Christi, & Apostolorum Principis Petri in eius Basilicæ sacris vasis celebratum triumphum, Orosius lib. 7. cap. 39. in hunc modum describit: *Discurrentibus itaque per Vrbem Barbaris, fortè vnus Gothorum, idémque potens & Christianus, sacram Deo virginem iam atate provectam in quadam Ecclesiastica domo reperit: cúmque ab ea aurum, argentúmque honestè exposceret, illa fideli constantia esse apud se plurimum, & mox proferendum spopondit, ac protulit. Dúmque expositis opibus, attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine, ignota etiam vasorum qualitate intelligeret, virgo Christi ad Barbarum ait: Hac Petri Apostoli sacra ministeria sunt: prasume, si audes, de facto tu videris: ego quia defendere non valeo, neque tenere audeo. Barbarus verò ad reuerentiam religionis, timore Dei, & Virginis fide motus, ad Alaricum hac per nuntium retulit: qui continuo reportari ad Apostoli Basilicam vniuersa, vt erant, vasa imperauit: Virginem etiam: simúlque omnes qui se adiungerent Christianos eodem cum defensione deduci. Ea domus à sanctis sedibus longo vt ferunt, & medio interiectu vrbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium, disposita per singulos singula, & super capita elata palam aurea atque argentea vasa portantur, exertis vndique ad defensionem gladiis, pia pompa munitur. Hymnis Deo Romanis, Barbarisque concinentibus, publicè canitur. Personat latè in excidio Vrbis salutis tuba, omnésque etiam in abditis latentes inuitat ac pulsat. Concurrunt vndique ad vasa Petri, vasa Christi: plurimi etiam Pagani Christianis professione, si non fide admiscentur: & per hoc tamen ad tempus, quò magis confundantur, euadunt. Quantò copiosiùs aggregantur Romani confugientes, tantò auidiùs circumfunduntur Barbari defensores. O sacra & ineffabilis diuini iudicij discretio! Mysterium hoc quod in transferendis vasis, dicendis hymnis, ducendis populis fuit, tanquam magnum cribrum fuisse arbitror, per quod ex congregatione populi Romani, tanquam ex magna massa frumenti, per omnia ex vniuerso ambitu ciuitatis latebrarum foramina effluxere grana viua, siue occasione, siue veritate commota: omnia tamen de præsenti salute credentia, ex horreo Dominica præparationis accepta sunt. Reliqua verò sicut stercora, & velut palea, ipsa vel incredulitate, vel inobedientia praiudicata, ad exterminium, atque incendium remanserunt. Quis hac perpendere plenis miraculis, quis prædicare dignis laudibus queat?* Hæc Orosius, qui tum viuens, ea rectè nosse potuit. Eadem omnino habet Rudericus Toletanus lib. 2. de Rebus Hispaniæ cap. 5. & Lucas Tudensis in Chronico lib. 2. Æra CCCCXLVI.

Cassiodorus lib. 12. Variarum, epist. 20. *Superatum est exemplum quod in Historia nostra magna intentione retinimus. Nam cùm Rex Alaricus Vrbis Roma depredatione satiatus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperauit: vt cupiditas, qua depradationis ambitu admiserat scelus, deuotione largissima deleret excessum.*

Fuit autem adeò magnum atque funestum Romæ tunc à Gothis illatum excidium, vt multi existimare potuerint fuisse illum supremum Vrbis, simúlque totius orbis interitum. S. Hieronymus Præfat. in 1. lib. Commentariorum in Ezechielem: *Postquam verò clarissimum terrarum omnium lumen extinctum est, imò Romani Imperij truncatum est caput, & vt veriùs dicam, in vna Vrbe totus Orbis interiit: obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est.* Et præfat. in lib. 8. in eundem Prophetam: *Pascitur his animus, & obliuiscitur sæculi calamitatum: quod in extremo fine iam positum congemiscit & parturit, donec qui tenet, de medio fiat, & pedes statuæ quondam ferrei, fragilitate digitorum fictilium conterantur. Cadit mundus, & ceruix erecta non flectitur. Pereunt diuitiæ, & nequaquam cessat auaritia.* Et epist. 12. ad Gaudentium: *Pro nefas! Orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. Vrbs inclyta, & Romani Imperij caput vno hausta est incendio.* Nicephorus etiam lib. 13. Hist. cap. 36. fusè refert innumeras, quæ eo tempore in toto terrarum orbe occiderint, calamitates: vt non inanis potuerit tunc multorum videri suspicio, mundum iam iam interire. Tu ipsum consule. Vide quoque Chronicon ex Idacio, Anno XVI. Honorij.

Verùm quantumuis Romæ illa clades ab Alarico inflicta, ingens fuerit; nihilominus Deus pro immensa sua bonitate & amore erga Romanam Ecclesiam, ita gladium seueræ animaduersionis temperauit, vt non tunc Roma penitus deleretur: sed quamuis lacera & afflicta, ex ruderibus, cineribusque denuò consurgeret, & seipsa restauraret, eorum scilicet ope qui in sacris Christianorum asylis seruati fuêre, vt antea ex Sozomeno, & Nicephoro notabamus. Vnde Cassiodorus in Chronico: *Roma à Gothis Alarico duce capta est, vbi clementer vsi victoria sunt.* Quin & Orosius lib. 7. cap. 37. extremo, rectè exclamat: *Ingrata Roma propter viuorum, mortuorúmque Sanctorum, Dei iram passura non plenam.* Et vt cernas quàm non plena fuerit Dei hæc in Romam ira, audi eundem Orosium cap. 39. *Tertia die Barbari, quàm ingressi Vrbem fuerant, sponte discedunt: facto quidem aliquantarum adium incendio, sed non tanto quidem, quantum septingentesimo conditionis eius anno casus effecerat.* Nempe sub Nerone. Tertio quidem die Alaricum tunc ab Vrbe sponte discessisse, nedum Orosius, sed & S. Isidorus in Gothorum Chronico, Paulus Diaconus lib. 13. Miscellæ, cap. 27. S. Ado, & Sigebertus in Chronicis, Rudericus Toletanus lib. 2. de Rebus Hispaniæ, cap. 5. & Lucas Tudensis in Chronico lib. 2. Æra CCCCXLVI. affirmant. At Marcellinus Comes, & S. Beda in Chronicis, sexto die abiisse tradunt. Socrates verò metu profugisse ait lib. 7. Hist. cap. 10. his verbis: *His rebus confectis, nempe vastatione Vrbis, Alaricus illico propterea fugam cepit, quòd fama de copiis Imperatoris Theodosij ad ipsum bello profligandum missis dissipata, terrorem animo eius incusserat. Neque certè fama illa falsa, commentitiáue fuit: sed reuera exercitus Imperatoris ad bellum contra eum gerendum maturauit. Ille igitur cùm famam illam ferre non posset, se, vt dixi, in fugam coniecit.*

Ceterùm ingrata Roma tantam Dei in se benignitatem minimè recognouit, nec resipiscere voluit: sed nouis sceleribus priora adauxit, vt iam plena aduersum se ira Dei prouocata, grauioribus cladibus tandem conciderit, orbisque Imperium penitùs amiserit. Audi Orosium de vitiis, Romæ post cladem Alaricanam, lib. 1. cap. 6. *Adeò autem paruo quodam & leni motu hæsitasse erga se parumper consuetudinem voluptatum, indubitantissimè contestatus est, Romanus Populus, vt liberè conclamaret, si reciperet Circum, nihil esse sibi factum: hoc est, nihil egisse Roma Gothorum enses, si concedatur Romanis spectare Circenses.* Et Saluianum lib. 6. de Prouidentia: *Obsessa est vrbs Roma, & expugnata, ergo desierunt blasphemi, & furiosi esse Romani?*

Ergo intra non totos quinquaginta annos iterum Roma capitur & deuastatur à Geiserico Vvandalorum rege, quem Eudoxia vxor Valentiniani III. in vltionem mariti à Maximo Tyranno interfecti, ex Africa euocauerat. Rem gestam plurimi descripsere, sed antiquiores audiamus.

Incerti eorum temporis auctoris Chronicon, à Cuspiniano & Onuphrio editum: *Valentiniano VIII. & Anthemio Coss. Post interitum Valentiniani Imperatoris, leuatus est Maximus Imperator XVI. Kalend. Aprilis, & occisus est pridie Idus Iunias: & intrauit Gensericus Romam, & prædauit eam dies quatuordecim. Et leuatus est Imperator in Galliis Auitus VI. Idus Iulias.* Tyronis Prosperi Chronicon ex Manuscripto Augustano editum ab Henrico Canisio tomo 1. Antiquæ Lectionis: *Valentiniano VIII. & Anthemio Coss. Valentinianus ipse occisus est ad duas Lauros XVII. Kalendas Aprilis: & leuatus Petronius Maximus, Imperator: qui LXXII. die occisus, per Vrbem tractus. Geisericus Romam ingressus, præda facta, Carthaginem reuertitur. Et post aliquot dies leuatur in Imperium Auitus.* Aliud Prosperi Chronicon editum à Petro Pithœo, & ab Henrico Canisio tomo 1. Antiquæ lectionis, fusiùs hæc habet: *Mortem Aetij mors Valentiniani non longo post tempore consequuta est, tam imprudenter non declinata, vt interfecti Aetij amicos, armigerósque eius sibimet sociaret. Qui concepti facinoris opportunitatem dissimulanter aucupantes, egressum extra Vrbem Principem, & ludo gestationis intentum inopinatis ictibus confoderunt: Heraclio simul vt erat proximus, interempto, & nullo ex multitudine regia ad vltionem tanti sceleris accenso. Vt autem hoc parricidium perpetratum est, Maximus vir gemini Consulatus, & Patritia dignitatis, sumpsit Imperium. Qui cùm periclitanti Reipublica profuturus per omnia crederetur, non sero documento quid animi haberet, probauit: Sic quidem, vt interfectores Valentiniani non solùm non plecteret, sed etiam in amicitiam reciperet: vxorémque eius Augusti amissionem viri lugere prohibitam, intra paucissimos dies in coniugium suum transire cogeret. Sed hac incontinentia non diu potitus est. Nam post alterum mensem, nuntiato ex Africa Genserici regis aduentu, multísque nobilibus ac popularibus ex vrbe fugientibus, cùm ipse quoque data cunctis abeundi licentia, trepidè vellet abscedere, à famulis Regina dilaniatus & membratim deiectus in Tiberim, sepultura quoque caruit. Post hunc Maximi exitum, confestim secuta est multis digna lacrymis Romana captiuitas, & Vrbem omni præsidio vacuam Gensericus obtinuit: occurrente sibi extra portas sancto Leone Episcopo: cuius supplicatio ita cum Deo agente leniuit, vt cùm omnia in potestate ipsius essent, tradita sibi ciuitate, ab igne tamen, & cade, atque suppliciis abstineret. Per quatuordecim igitur dies secura & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est: multáque millia captiuorum, prout cuique aut ætate, aut arte placuerunt, cum Regina & filiabus eius Carthaginem abducti sunt.* Hoc esse legitimum ac germanum S. Prosperi Aquitani Chronicon, idem Pithæus rectè probat.

S. Victor Vticensis Episcopus lib. 1. de Persecutione Vvandalica: *Factum est peccatis vrgentibus, vt Vrbem illam quondam nobilissimam atque famosam quintodecimo regni sui anno Geisericus caperet Romam: & simul exinde regum multorum diuitias cum populis captiuauit. Quæ dum multitudo captiuitatis Africanum attingeret littus, diuidentibus Vvandalis & Mauris, ingentem populi quantitatem, vt moris est Barbaris, mariti ab vxoribus, liberi à parentibus separabantur.*

Procopius Cæsariensis lib. 1. de Bello Vvandalico, cap. 5. *Interea Romæ Maximus, Imperatore Valentiniano, nullo negotio interfecto, tyrannidem capit, Eudoxia potitur, eámque sibi coniugio iungit, cùm fortè antea prima vxor decessisset: vnísque tandem amore, dum vnà cubaret, se fassus est virum interfecisse. Quare illa exacerbata peius animo, ac de vltione viri cogitans: multo magis ob eius verba, & animum impudicum detectum, ad vindicandum facinus est accensa. Vbi igitur illuxit, Carthaginem mittit rogatum Gizerichum vt viri necem ab impio Tyranno interfecti vlcisci velit. Ipsam verò indigna ab eodem pati, Imperium occupatum, omnia perditum iri. Addit quoque, ex officio illum facturum, si afflictæ auxilium ferat, cùm in amicitia, societateque Valentiniani esset: è Constantinopoli nullam esse spem, Theodosio iam extincto, & Martiano imperante. Gizerichus igitur auaritia imprimis permotus, spéque opum maximè consequendarum, ingenti classe in Italiam aduanigans, Romam nullo aduersante, facilè ingreditur. Maximum euestigio Romani fugientem insectati lapidibus obruunt, membratímque discerpunt. Gizerichus verò Eudoxiam simul cum Eudocia & Placidia eius ex Valentiniano filiabus capit, gazamque omnem Imperatoriam in nauibus positam, secum in Africam tulit: ac si qua erant Romæ decora, inter quæ Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarum partem dimidiam adripuit. Vnam vero ex iis nauibus, vbi statuæ fuerunt, tempestate periisse dicunt: ceteras incolumes in Africam delatas.*

Victor Tunnunensis Episcopus in Chronico: *Valentiniano IIX. & Anthemio Coss. Valentinianus Imperator Romæ in Campo Martio dolis Maximi Patricij, & Heraclij Præpositi perimitur. Iámque Maximus ex Consule & Patritio eius sumit Imperium diebus LXVII. Hic itaque malum quod latebat, apparuit. Mox relictam Valentiniani Augustam viri exitum sui lugere non permittens, in matrimonio sumit. Sed his malis peiora succedunt, dum aduentum Genserici Vandalorum regis formidat: & cunctis volentibus Vrbe recedere, licentiam tribuit, priusquam fugam quam cogitabat, assumeret, occisus, membratímque concisus, in Tiberim fluuium proiectus est. Tertia die postquam Maximus occiditur, Gensericus Vandalorum rex Romanam Vrbem ingreditur, & per quatuordecim dies cunctis opibus nudat: secúmque inde Valentiniani filias & vxorem, ac captiuorum multa millia tollit. Vt autem ab incendio, tormentis, & gladio abstineret, Papa Leonis intercessio facit. Huius quoque captiuitatis LXXV. die Auitius* (Auitus) *vir totius simplicitatis in Galliis Imperium sumit.*

Marcel

Marcellinus Comes in Chronico : *Indictione 8. Valentiniano VIII. & Anthemio Coss. Valentinianus Princeps dolo Maximi Patricij, cuius etiam fraude Aetius perierat, in Campo Martio per Optilam, & Traustilam Aetij satellites, iam percusso Heraclio spadone, truncatus est. Idem Maximus inuasit Imperium, tertióque tyrannidis suæ mense membratim Romæ a Romanis tractus, discerptúsque est. Rex Vvandalorum ab Eudoxia Valentiniani vxore epistolis inuitatus ex Africa Romam ingressus est : eáque Vrbe rebus omnibus spoliata, eandem Eudoxiam cum duabus filiabus secum rediens abduxit.*

Iornandes de Regnorum successione cap. 100. *Valentinianus autem occidentalis Imperator, dolo Maximi Patricij, cuius etiam fraude Aetius perierat, in Campo Martio per Obtilam, Transistilam Aetij Satellites, iam percusso Heraclio spadone, truncatus est. Imperium quoque eiusdem Maximus inuasit, tertióque tyrannidis suo mense membratim Romæ à Romanis discerptus est. Gizericus tunc rex VVandalorum, ab Eudoxia Valentiniani vxore inuitatus ex Africa Romam ingressus est : eáque vrbe rebus omnibus expoliata, eandem Eudoxiam cum duabus filiabus secum in Africam rediens duxit.* Hæc Iornandes totidem ferè verbis quibus Marcellinus : incertum vter ex altero descripserit, nam vixêre eisdem temporibus sub Iustiniano Principe.

Cassiodorus in Chronico : *Valentinianus VIII. & Anthemius. His Coss. in Campo Martio ab amicis Aetij Valentinianus occiditur. Post quem Maximus inuasit Imperium : qui intra duos menses à militibus extinctus, in Tiberim proiicitur. Eodem anno per Gensericum omnibus opibus suis Roma vacuata est. Post Maximum, Auitus in Galliis sumit Imperium.*

Euagrius lib. 2. Hist. Eccles. cap. 7. *Valentinianus quoque partium versus Occidentem Imperator, & Heraclius vnà à quibusdam Aetij militibus è medio sublati : insidiis à Maximo, qui Imperium ambierat, propterea contra eos comparatis, quòd coniunx Maximi fuerat à Valentiniano stuprata, & per vim compressa. Iste Maximus Eudoxiam Valentiniani vxorem coegit inuitam sibi nubere. Illa igitur, neque id sanè immeritò, hoc facinus & contumeliæ & turpitudinis maximæ loco ducens, & omnem aleam, vt dicitur, iacere cupiens, propter ea quæ maritus passus est : (mulier enim est & propter pudicitiam quam ipsa amiserat, atrox, & animo implacabilis, cùm pudicitiam retinere studens, ea spoliatur, idque ab eo maximè cuius atrocitate virum amisit) mittit in Libyam ad Genzerichum, dona quamplurima illi dat, bonámque spem etiam animo eius inijcit de aliis in posterum potiundis : suadet vt ex inopinatò Imperium Romanum inuadat, pollicetúrque se omnia in manus eius tradituram. Qua re confecta Roma capitur. Genzerichus pro ipso Barbarus, morum inconstantia & mobilitate praditus, fidem huic minimè seruauit : sed vrbe incensa, rebúsque omnibus direptis, Eudoxia denique cum binis filiabus capta reuertitur, inque Libyam se recipit.*

S. Isidorus in Chronico Vvandalorum : *Gisericus autem non contentus solis Africæ vastationibus, nauibus aduectus Romam ingreditur : direptísque opibus Romanorum per quatuordecim dies, relicto Valentiniano, filias eius, multáque millia captiuorum secum tulit : móxque Carthaginem rediit.*

Paulus Diaconus lib. 15. Miscellæ, cap. 5. *Valentinianus Imperator ab amicis Aetij, quos sibi delegerat satellites, interficitur : & Maximus quidam cuius dolo id perpetratum fuerat, Imperator creatur. Qui cum viduam eius Eudoxiam Augustam inuitam suis nuptiis adegisset, illa Gensericum, vt dicitur, Africæ regem, vt mariti vindex adueniret, inuitauit. Cuius aduentu Maximus, vix altero Imperij sui mense, comperto, cùm passim nobilitas, eius licentia, & popularium cœtus ex Vrbe profugeret, ipse quoque trepido animo sese parabat ad fugam. Sed à ministris regiis illico dilaniatus, & membratim dissectus, in Tiberim proiectus est. Gensericus continuò vacuam præsidio ciuitatem cepit : & occursu Leonis Papæ mitigatus, ab incendio, cædibus, atque suppliciis Vrbem immunem seruauit : omnibus tamen opibus ablatis, multa inde captiuorum millia cum Augusta Eudoxia, eiusque filiabus Carthaginem reuexit.* Hæc quidem Paulus in exemplaribus ferè omnibus hactenus editis, & in nouissimis etiam ab Henrico Canisio euulgatis : verùm Ianus Gruterus ex membranis Bibliothecæ Comitis Palatini, pleniorem hunc locum Pauli Diaconi dedit in Notis ad Historiam Miscellam : sic autem se habet : *Sed nequaquam Valentiniano mors Aetij impunè concessit : nam & ipse anno sequenti à Transila Aetij milite per consilium Maximi, cùm triginta annis Imperium tenuisset, confossus interiit : ex quibus cum Theodosio socero viginti quinque, cum Martiano quinque imperauit. Mortuo Valentiniano, regni iura iam dictus Maximus apud vrbem inuadens, & Eudoxia Valentiniani relicta vi sociatur : per quæ námque quis peccat, per ea quoque & corripitur. Inter hæc ergo Eudoxia coarctata, nullum fore auxilium à Constantinopoli existimans, Theodosio patre suo, & pulcheria amita sua defunctis : accersit Gensericum ex Africa ad vrbem Romam rogans à Maximi tyrannide liberari. Magna verò cum classe è suis Gensericus ad vrbem Romam nauigans, fultus insuper præsidio Maurorum : cùm adhuc Romanæ Ecclesiæ beatissimus Leo ageret Pontificatum. Perculsis itaque Romanis tam terribili nuntio, plurimis è nobilibus seu popularibus ex vrbe fugientibus inter quos & Maximus Tyrannus fugiens, a Romanis perimitur. Præterea Gensericus nemine sibi resistente, introiuit Romam, tertia die Maximi fuga, occurrente sibi extra portam eodem S. Leone Episcopo, cuius supplicatio ita eum, Deo adiuuante, leniuit, vt cùm omnia potestati eius essent tradita, ab igni tamen & cæde, atque suppliciis abstineretur. Quatuordecim interim dies secura & libera scrutatione omnibus opibus suis & miraculis Roma vacuata est, in quibus erant Ecclesiastica cimelia tota ex auro & lapidibus pretiosis ornata, & vasa Hebraica quæ Titus Vespasiani filius post captiuitatem Ierosolymorum, Romam detulerat : multáque millia captiuorum, prout cuique ætate, aut arte placuerunt, cum regina Eudoxia quæ Genserichum ad hoc facinus inuitauerat, duabúsque eius filiabus Carthagine abducta sunt. Capta itaque hoc modo à Genserico Roma est, postquam iam primò Alaricus inuaserat, secunda iam vice, expletis ab eo tempore quadraginta quatuor annis ; à conditione sua MCCVIII. euolutis.*

Idacius Limicensis in Gallæcia Episcopus in Chronico quod superioribus annis ediderunt Iosephus Scaliger in Eusebianis, & Andreas Schottus in 4. tomo Hispaniæ Illustratæ : *Quarto regni anno Principis Martiani, à duobus Barbaris Aetij familiaribus Valentinianus Imperator occiditur. Postquem mox Maximianus* (Maximus) *ex Consulibus* (Exconsul.) *XLIV. Romæ Augustus appellatur. Qui tùm Imperator factus, relictam Valentiniani sibi duxit vxorem. Maximianus* (Maximus) *quarto regni sui mense in vrbe Roma tumultu militari occiditur. In ipso anno Auitus Gallus ab exercitu Gallicano primò Tolosæ, dehinc apud Arelatum Augustus appellatus,*

Romam pergit. Obtenta Monarchia per Auitum, qui a Romanis euocatus & susceptus fuerat Imperator, Gaysericus sollicitatus (relicta Valentiniani, & malam famam dispergit) priùs quàm Auitus Augustus fieret, Romam ingreditur, ditatúsque opibus Romanorum, Carthaginem redit, relictà Valentiniani, & filias duas, & Aetij filium Gaudentium secum ducens. Hæc eadem, sed perturbatè & mendose habentur in Chronico ex Idacio, Collectore Gallo quodam, Carolo Magno æquali edito ab Henrico Canisio tomo 2. Antiquæ Lectionis, & ab Andrea Schotto tomo 4. Hispaniæ Illustratæ.

Freculphus Lexouiensis Episcopus in Chronico, tomo 2. lib. 5. cap. 15. *Aetius factione Heraclij spadonis a Valentiniano Principe occiditur, cum quo Hesperium cecidit regnum. Valentinianus autem à satellitibus Aetij, quos sibi delegerat milites, dolo Maximi perfossus interiit: Imperium quoque eiusdem Maximus inuasit: Qui cùm Reipublicæ profuturus per omnia crederetur, non sero documento, quid animo habebat, probauit. Siquidem interfectores Valentiniani in amicitiam recepit, vxorémque eius Augustam amissionem viri lugere prohibuit: & intra paucissimos dies in coniugium suum transire coegit. Sed hac incontinentia non diu potitus est: nam post alterum mensem nunciato ex Africa Gaiserici regis aduentu multisque nobilibus ac popularibus ex vrbe fugientibus, cum ipse quoque data cunctis abeundi licentia, trepidè vellet abscedere: à famulis dilaniatus est, & membratim deiectus in Tiberim, sepultura quoque caruit. Post hunc Maximi exitum confestim secuta est multis digna lacrymis Romana captiuitas: & vrbem omni præsidio vacuam Gaisericus obtinuit: occurrente sibi extra portas S. Leone Episcopo: cuius supplicatio ita eum, Domino agente, leniuit, vt cùm omnia potestati ipsius essent tradita, ciuitatem ab igne tamen & cæde atque supplicijs seruauit. Per quatuordecim igitur dies secura & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est: multáque millia captiuorum secum ducens, cum Regina Eudoxia, quæ eum inuitauerat, vt ferunt, & filiabus eius Carthaginem victor Gaizericus reuersus est.* Exscripsit ad verbum ex S. Prosperi Chronico.

Hermannus Contractus in Chronico: *Anno Christi 454. Valentinianus Imperator in Campo Martio ab amicis Aetij peremptus interiit: pro quo Maximus inuadens Imperium, infra duos menses a militibus interemptus, & in Tiberim proiectus est. Ipso anno Geisericus Rex Vvandalorum de Africa transiens, Romam, quæ sine Imperatore erat, inuasit, eámque opibus cunctis expoliauit.*

Marianus Scotus in Chronico: *Valentiniano VIII. & Anthemio Coss. Valentinianus Imperator ab amicis Aetij, XIII. Kalend. Aprilis in Campo Martio occiditur. Maximus verò vir gestis Consularis, & Patritiæ dignitatis altera die XII. Kalend. Aprilis Romæ sumpsit Imperium. Post mensem autem alterum, nuntiato ei ex Africa Geiserici Regis aduentu, multis nobilibus, & popularibus ex vrbe fugientibus, quum Maximus data abeundi cunctis licentia, trepidus vellet abscedere, LXXVII. die adepti Imperij, à famulis Valentiniani dilaniatus est, & membratim in Tiberim proiectus. Sic caruit sepultura. Post hæc consecuta est multis digna lacrymis Romana captiuitas. Vacuam enim omni præsidio vrbem Geisericus obtinuit IV. Idus Iulij, Feria tertia: occurrente sibi Papa Leone Sancto extra portas. Cuius supplicatio ita eundem agentem leniuit, vt cùm omnia potestati eius essent tradita, ciuitati tamen ab igne, & cæde, & supplicio abstineretur. Roma verò per quatuordecim dies secura, & libera scrutatione omnibus opibus suis euacuata est: multáque millia captiuorum, prout cuique ætate placuerant, cum Regina, & filiabus eius Carthaginem abducta.* Accepta hæc ex Prosperi Chronico.

Sigebertus in Chronico: *Consilio Maximi tyrannidem meditantis, Valentinianus Imperator à Transilla milite Aetij perimitur. Maximus tyrannidem arripuit, Eudoxiam relictam Valentiniani vi rapuit. Illa Gensericum ex Africa inuitat vt se à Maximo eripiat. Gensericus Romam capit, omnia diripit. Vt tamen ab igne, cæde, & suppliciis hominum abstineret, Leo Papa ab eo obtinuit. Per quatuordecim dies Roma spoliata, Gensericus Eudoxiam, cum duabus filiabus, & multo populo captiuat. Maximus tyrannus à populo membratim discerpitur. Auitus à Romanis Imperator constituitur.*

Georgius Cedrenus Annalium pag. 284. *Quarto anno Valentinianus occidentis Imperator, tametsi veram religionem amplecteretur, vitam tamen egit flagitiosam. Cum enim formosissimam haberet vxorem Eudoxiam, filiam Theodosij Imperatoris, nihilominus scelestè alienis mulieribus abutebatur: erat quoque ei assidua cum curiosas artes tractantibus consuetudo. Itaque etiam miserrima morte periit. Maximus enim, nepos eius Maximi qui Theodosij Magni ætate tyrannidem inuaserat, Romæ patritia dignitate degens, in palatium perueniens, Valentinianum necauit, Eudoxiam stuprauit, Imperióque potitus est. Solent enim flagitia, & iis inflicta pœna, eiusdem esse generis. At Eudoxia grauiter eam ferens iniuriam, Gizerichum ex Africa Romam euocat, rogans, vt se Maximi tyrannide liberaret. Cùm Gezaricus magna cum classe Romam aduenisset: Maximus in fuga à suis trucidatur: Barbarus tertio à fuga Maximi die Romam nemine obsistente intrat. Hic impositis in naues omnibus Vrbis opibus, atque donariis, sacra etiam supellectile quæ solido auro & lapidibus pretiosis constabat, & vasis Hebraicis, quæ Titus Hierosolymis attulerat, abducta etiam Imperatrice Eudoxia & eius liberis, in Africam rediit. Ita secundò capta est Roma, priùs ab Alarico occupata.*

Joannes Zonaras tomo 3. Annal. *Maximus enim Patritius Romanus, ex illius Maximi familia, quem tyrannide occupata Magnus Theodosius debellarat, Palatium ingressus Valentinianum perimit, Eudoxiam vi stuprat, Imperium inuadit. At illa Theodosio patre mortuo, Pulcheria item defuncta, cum nullum alium iniuriæ vindicem speraret, à Genserico Vandalorum rege precibus impetrat, vt per eum à Maximi tyrannide liberetur. Is igitur cum classe & copiis magnis Romam venit, Maximo, cùm inde profugisset, à suis occiso, Vrbe citra laborem potitur, & omnes eius diuitias, sacrarum ædium aurea donaria, & gemmis ornata, nonnulla etiam vasa è Templo Ierosolymitano à Tito allata, aurea & ipsa, vna cum Eudoxia, & duabus eius filiabus in Africam secum asportat.*

Constantinus Manasses in Annalibus: *Maximus tandem gladio Imperatorem occidit, spoliatum priùs fidissimis satellitibus. Hoc facto coniugem quoque Valentiniani Eudoxiam stuprat: quæ iniuriam hanc ægerrimo ferens animo, suos ad Gizerichum Vandalorum regem mittit, oratum, vt Romam cum copiis inuaderet. Fecit hoc Gizerichus, Romam occupauit, eáque miserum in morem spoliata, Imperatricem cum filiabus captiuas adduxit.*

Rudericus Toletanus in Historia Vvandalorum, cap. 14. *Gisericus non contentus Africa, & Cicilia vastatione, aggressus est patriam Romanorum. Romanæ autem Ecclesiæ adhuc præerat Leo Papa. Romani verò timentes aduentum Principis Giserici, relicta ciuitate, ad montium ardua confugerunt: & veniens Gisericus ciuitatem habitatoribus vacuam, sed plenam*

diuitiis

domum occupauit: sed nec incedere voluit occupatam, nec in eos, qui remanserant gladio desæuire. Nam Leo Papa introitu ciuitati occurrerat venienti, & diuini verbi pabulo Generici tyrannidem sic sedauit, vt à ferro, & incendio abstineret: & suasus ab Eudoxia Valentiniani relicta, quæ eius commercium cupiebat, vt Romam ingrederetur, Romanorum copias cupiebat, & per quatuordecim dies exhausit opes, & thesauros absconditos eorundem, & Christiani Valentiniani Eudoxiam relictam, & duas filias duxit captiuas, cum multis millibus captiuorum Roma itaque domina ciuitatum remansit vidua, quasi terræmotu tertio conquassata, primo Alarici, secundo Athaulphi, tertio Geserici.

Nicephorus lib. 15. Hist. cap. 11. *Maximus Imperatoris regiam ingressus, illum interemit, & coniugem eius Eudoxiam rapuit, eidémque per stuprum vim intulit. Per quæ enim aliquis peccat, per eadem etiam castigatur. Posteà vero ille Imperium quoque sibi vsurpauit. Enimverò Eudoxia tanta contumelia affecta, quòd tam inopinatum flagitium ægrè ferret, omnem sitè quod dicitur, iaciendum esse talum statuit, vt iniuriæ auctorem vlcisceretur, qui facinus tantum in marito suo patrare, & insuper ingenuitatem, libertatémque suam contaminare ausus fuisset. Acris enim esse solet fœmina, nec vllo modo ea flectitur, aut exoratur, vt dolorem statim ponat, si pudicitia ei, quam retinere contendit, per vim adempta sit: & quidem ab eo, qui etiam castitatis, dignitatis, & existimationis suæ custodem sustulerit. Hæc secum in animo volutans Eudoxia, quandoquidem nullam ex Byzantio auxilij spem esse putauit, quòd pater eius Theodosius dudum diem suum obiisset, & tempore plurimo Diua Pulcheria Imperio ibi potiretur, quæ nondum conceptam aduersus matrem Eudociam iram deposuisset: dona maxima in Libyam ad Gensericum misit, eundémque vt sibi in tanta ærumna subueniret, séque Maximi improbitate liberaret, rogauit: spe illa Barbaro oblata, si modo se moueret, præter opinionem cum classe ingenti Imperium Romanorum consecuturum, quod se illi facilè tradituram recepit. Itaque Maximus, cùm neque vnum quidem annum tyrannide potitus esset, interemptus est: Gensericus vero vbi cum ingentibus copiis aduenit, Romam cepit. Qui quod barbara mente, & instabilis, atque inconstans esset, Eudoxiæ fidem non seruauit: sed vrbe direpta, spectaculisque eius incensis, in Libyam reuersus est, Eudoxia secura, & duabus filiabus Eudocia & Placidia captiuis abductis: Multa quoque inde Ecclesiastica, & pretiosa abstulit vasa: inter quæ non pauca etiam Hebraica fuerunt, quæ Vespasianus & Titus Ierosolymis vastatis Romam secum attulerant. Gensericus maiorem natu filiam Eudociam Honoricho filio matrimonio iunxit.*

Agit etiam non semel de clade Romæ Gensericana, S. Apollinaris Sidonius, qui illo viuebat tempore, geminis Panegyricis, altero ad Auitum, altero ad Maiorianum Imperatores, tu ipsum consules, adhibitis Notis Ioannis Sauaronis, & Iacobi Sirmondi. Meminit quoque eiusdem Iustinianus Imperator, lege 5. Cod. de officio Præfecti Prætorio Africæ: *Antecessores nostri ipsam Romam viderunt à Vvandalis captam, & omnia Imperialia ornamenta in Africam exinde translata.* Et Anastasius Bibliothecarius de Romanis Pontificibus, in Leone I. *Hic renouauit post cladem Vvandalicam omnia ministeria sacrata argentea per omnes titulos conflata.*

De vasis verò Templi Ierosolymitani, quæ Titus Romam intulerat, à Geiserico in Africam ablatis, de quibus Paulus Diaconus, Cedrenus, Zonaras, & Nicephorus, vti vidimus, meminere: Procopius auctor est, ea postmodum deuictis in Africa Vvandalis, à Belisario, Constantinopolim magno triumpho inuecta fuisse. Libro enim 2. de Bello Vvandalico, cap. 6. describens apparatum, pompámque triumphi Belisarij, quo deuicta Africa, Gilimeréque Vvandalorum rege ducto captiuo, ingentique regia gaza prælata, Constantinopolim est ingressus, inquit: *Erant enim spolia quæcumque ad regis capti ministerium esse consueuerant, aurei throni, vehiculáque quibus regis vxorem vehi mos erat, ornatu deinde vario, plurimisque lapidibus pretiosis constructa, aurea quoque pocula, & alia omnia quæ regiæ mensæ adhibentur: argentum præterea multarum talentorum myriadum, omnis denique regia supellex admodum pretiosa, atque admiranda: vtpote à Gizericho quondam Romæ è Palatio direpta, vti suprà commemoraui. In qua & Iudæorum res multa nobiles extitere, quæ olim à Tito Vespasiano quum Ierosolymas cepit, Romam cum quibusdam aliis exportata fuerunt. Quas cùm Iudæus quidam aspiceret, ait ad quendam sibi proximum ex notis Imperatori: Has opes Bizantium inferri Palatium minimè oportere, quod alibi nusquam, quàm in loco vbi Salomon Iudæorum rex ab initio eas constituit, consistere queant. Propterea Gizerichus Romanorum Imperium diripuit: nunc rursus ex eadem causa Romanus exercitus, Vandilorum. Hæc ad se delata Iustinianus Imperator intelligens, valde timuit, ac illicò omnia illa Ierosolymam ad Christianorum templa remittenda mandauit.* Eadem ex Procopio, Euagrius lib. 4. Hist. Eccles. c. 17. Paulus Diaconus lib. 16. Miscellæ cap. 11. Nicephorus lib. 17. cap. 12. Dabis veniam, lector, prolixitati: nam vt tibi historicæ collectionis quoddam specimen exhiberemus, cui tu in varietate prodentium, tuum iudicium admoueres, excursioni occasio fuit materiæ vbertas.

Ceterùm opportunè scias, tantam cladem Romæ à Genserico obuenisse, cùm propter alia plurima vitia, tum imprimis propter gentilicas aliquot superstitiones, quæ nondum Romæ penitus exoleuerant. Nam S. Leo Pontifex, qui tunc Ecclesiæ præerat, Sermone in octaua Apostolorum Petri, & Pauli, ista deplorat: *Pudet dicere, sed necesse est non tacere: Plus impenditur dæmoniis, quàm Apostolis: & maiorem obtinent insana spectacula frequentiam, quàm beata martyria.*

Eiusdem adhuc explanationis continuatio: & alij Romæ casus.

CAP. XI.

POst viginti plùs minùs annos à Romæ clade Gensericana, aliam passa est vrbs gentium domina non minorem ab Odoacre Erulorum rege, quando capta Roma, Imperium penitus est illi ablatum, & Romanum Imperium in Occidente funditus extinctum fuit. Anonymus eorum temporum Auctor in Chronico: *Zenone Coss. Intrauit Rauennam Patritius Orestes cum exercitu, & fugauit Imperatorem Nepotem ad Dalmatias V. Kalend. Septembris. Eo anno leuatus est Augustulus Imperator Rauenna à Patricio Oreste patre suo, Pridie Kalend. Nouembris. Basilisco II. & Armato Coss. leuatus est Odoacer rex X. Kalend. Septembris. Eo etiam anno occisus est Orestes Patritius Placentia, V. Kalend. Septembris. Item eo anno occisus est Paulus frater eius in Rauenna, Pridie Nonas Septembris.* Marcellinus Comes in Chronico: *Indictione XIII. Zenone Aug. 11. solo Coss. Nepos qui Glycerium regno pepu-*

lerat, Romæ leuatus est Imperator. Nepote Orestes protinus effugato, Augustulum filium suum in Imperium collocauit. Indictione XIV. Basilisco, & Armato Coss. Odoacer Rex Gothorum Romam obtinuit. Orestem Odoacer illico trucidauit. Augustulum filium Orestis Odoacer in Lucullano Campaniæ castello exilij pœna damnauit. Hesperium Romanæ gentis Imperium, quod DCCIX. Vrbis Conditæ anno, primus Augustorum Octauianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum regni Imperatorum DXXII. Gothorum dehinc regibus Romam tenentibus.

Cassiodorus in Chronico: *Zenon 47. Eodem anno Orestes, Nepote in Dalmatiam fugato, filio suo Augustulo dedit Imperium. Basilisco II. & Armato. His Coss. ab Odoacre Orestes, & frater eius Paulus extincti sunt: nomenque Regis Odoacer assumpsit: cùm tamen nec purpura, nec regalibus vteretur insignibus.* Eadem ex verbo Marianus Scotus in Chronico.

Iornandes de Regnorum Successione, cap. 103. *Parte verò Hesperia, Nepote Imperatore Orestes fugato, Augustulum suum filium in Imperium collocauit: sed mox Odoacer, genere Rugus, Thorcilingorum, Scirorum, Herulorúmque turbis munitus; Italiam inuasit, Augustulúmque Imperatorem de regno euulsum, in Lucullano Campaniæ Castello exilij pœna damnauit, sicque Hesperium regnum, Romanique populi principatus quem DCCIX. vrbis conditæ anno primus Augustorum Octauianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum regni Imperatorum DXXII. Gothorum dehinc regibus Romam tenentibus.* Hæc ipsa eadem sunt Marcellini, suuper à nobis descripta.

Procopius lib. 1. de Bello Gothico, c. 1. *Zenone itaque Bizantij Imperante, Augustus Occidentis tenebat Imperium, quem & Augustulum idcirco vocitabant Romani, quia puer admodum regnum susceperat, quod vtique illi Orestes pater, vir quidem sapientissimus gubernabat. Erat autem Odoacer inter Italos quidam, Orestis armiger quondam, qui Gothis omnia pro eorum arbitrio executurum se obtulit, si Romanorum Principem se constituerent. Hoc pacto cùm sibi tyrannidem comparasset, Augustulo ipso Imperatore sine offensione alia vlla permisso in priuati hominis morem, vitam vt duceret, ad decimum annum tyrannidem stabiliuit.*

Euagrius lib. 2. Hist. cap. 16. *Nepotem regno eiicit Orestes: post Orestem filius eius Romulus, cognomine Augustulus: qui postremus Romæ Imperator fuit, MCCC. annos post regnum Romuli, Imperium occupauit. Quo mortuo, summam rerum humanarum administrat Odoacer: qui Imperatoris nomine repudiato, se regem appellari voluit.*

S. Beda in Chronico: *Odoacer Rex Gothorum Romam obtinuit: quam ex eo tempore diutius eorum reges tenuere.* Eadem totidem verbis S. Ado in Chronico.

Paulus Diaconus lib. 15. Miscellæ, c. 17. *Anno ab vrbe Condita millesimo ducentesimo vicesimo sexto, Zenon quinquagesimus ab Augusto imperat. Nepotem verò Cæsarem Orestes Patritius Imperio priuat, & filium suum Augustulum Imperatorem creat. Sed continuo Odoacer rex Turcilingorum, & Rugorum peruasa Italia, Romam capit, quarta iam vice, à conditione sua: & Augustulo Imperatore exiliato, ipse Romæ tyrannicè regnat.*

Hermannus Contractus in Chronico: *Anno Domini 474. Romæ Orestes Patritius Nepote Imperatore in Dalmatiam fugato, filium suum Augustulum Imperatorem constituit, 475. Odoacer rex Torcilingorum & Rugorum, cum multis Barbarorum auxiliis, peruasa Italia, Romam obtinuit anno à conditione eius MCCXXX. Orestem & Paulum Patritios occidit: Augustulum Imperatorem exilio damnauit, & pro eo Regis nomen arripuit, cùm tamen nec purpura, nec Regnis insignibus vtetur.*

Sigebertus in Chronico 472. *Orestes Patritius Nepotem regno expulit. 473. Orestes Augustulum filium suum regnare constituit. Interim Odoacer, cùm multa multarum gentium multitudine ab extremis Pannoniæ finibus Italiam petit. Odoacer Oreste victo apud Papiam obsesso, capto & occiso Italiam subdit iuri proprio. 474. Augustulus Imperium deponit: quod Odoacer arripiens, quatuordecim annis nullo inquietante obtinuit.*

Nicephorus lib. 15. Hist. Eccl. cap. 11. *Nepotem Orestes Imperio spoliauit. Cui Romulus filius, qui & Augustulus dictus est, successit, vltimus Romanorum Imperator, à Romulo primo rege mille trecentis & tribus exactis annis. Post hunc Romanorum Imperium Odoacer inuasit: qui Imperiali cognomine reiecto, regem se primus vocauit.*

Sed omnium appositissimè Constantinus Manasses in Annalibus, narrata Romæ captiuitate per Geisericum, subdit: *Ac Roma quidem exiguum ad tempus adhuc ab Imperatoribus administrata, tandem Imperium omne prorsus amisit, in potestatem regum, principúmque Barbarorum redacta, quorum manibus miserè prostrata fuit. Tunc temporis autem Maximus occupata tyrannide regnauit: quem secuti sunt Anthemius, Olybrius vir præstantissimus, Maiorianus, Glycerius, Nepotianus, Orestes: post quem Orestem puer Romulus omnium Imperium vsurpauit. Hoc modo celeberrima Romanorum vrbe, cùm ab initio Romulum regem legitimum habuisset, ac vicissim eius Imperium ad Romulum peruenisset, deinceps ab Imperatoribus gubernari desiit. Barbaris autem sese submittens, ab iisque calcata, pérque suam infelicitatem capta, Regibus eorum, nationúmque Principibus & Satrapis paruit: planéque spoliata consulibus, Imperatoribus, Dictatoribus, Senatu, Patritiis, iugum Barbarorum sub humeris subit: quæ denique prius erat indomita, & expers iugi vacca, Principibus aratoribus obediens facta est, & condemnata, vt eius solum aratro inuerteretur. Et hæc quidem Romæ veteri acciderunt.*

At tantum hoc Romani Imperij in Occidente excidium contigisse Romæ propter relictas hactenus in ea ethnicæ, & prauæ religionis sordes, S. Gelasius Primus Libello contra Andromachum, quum queritur adhuc suo tempore perdurasse Romæ Lupercalia, disertè profitetur his verbis: *Dum hæc mala hodie quoque perdurant, ideò hæc ipsa Imperia defecerunt: ideo etiam nomen Romanorum, non remotis etiam Lupercalibus, vsque ad extrema quæque peruenit: & ideò ea nunc submouenda suadeo:* Et post alia in eandem sententiam declamata, ait: *Numquid Lupercalia deerant, cùm Vrbem Alaricus euertit? Et nuper cùm Anthemij & Ricimeris ciuili furore subuersa est, vbi sunt Lupercalia? Cur istis non profuerunt.*

Sequitur iam funestior Romæ clades à Totila Gothorum rege sub Iustiniano Principe illata. Is enim Barbarus Romam diu obsessam, tandem cepit. De fame quidem quæ tunc obsessos afflixit, Procopius lib. 3. Belli Gothici, cap. 9. hæc prodit: *Fames interea inualescendo in immensum cùm accreuisset, maximum in malum euasit, vt quæ ciborum absurdiora quædam fugeret genera, & natura excedentia*

tia terminaos. Et post alia: *Cetera hominum turba vrticas dumtaxat edebat, quales circu vrbis pomerium, & locis incultioribus passim ha affatim nascuntur: quas tamen decoctas, ne vel sapore, vel innatis offenderentur aculeis, esitabant. Quibus deficientibus cum earum non magna hic copia esset, atque adeo ad saturitatem non omnes haberent: corpore extenuari denique cœperant, colórque cùm in pallorem se paulatim & liuorem vertisset, simillima idolis videbantur. Plerique verò vel incedentes, vel dentibus adhuc ipsis vrticas mandentes, de improuiso exanimati cadebant. Iámque vel purgamentis in cibum, & stercoribus vtebantur: nonnulli etiam fame nimiam degrauati, mortus sibimet inferebant, cùm nec canes quidem, nec mures de cetero inuenirentur, nec aliud vsquam demortuum animal, quibus vti in cibum possent. Erat inter ceteros Romanus vir quidam liberorum quinque factus iam pater: hunc filij omnes circumsistendo, prehensandóque, vt assolent, cibum sibi efflagitabant. Tum ille nec ingemiscens quidem, nec vllo edito turbationis indicio, sed fortissimè dolore dissimulato, filios iussit se subsequi, vt cibum mox accepturos. Vbi verò supra Tiberis pontem peruenit, capite obuoluto, velatisque oculis, in Tiberis aqua confestim desiliit, spectantibus filiis, Romanisque ceteris, qui ea tunc forte è regione constiterant.*

De Totilæ verò cum exercitu in Vrbem irruptione, hæc idem Procopius cap. 10. & 11. narrat: *Primis tenebris, vniuerso armis instructo exercitu, ad portam Asinariam duxit, quaternósque inde è Gothis prænalidos viros Isauris ducibus per funem iubet in muros euadere. Qui noctu statim eadem qua & Isauris ipsis obuenerat per vices custodia, dormitantibus ceteris, ad fores Asinarias aperiendas descendunt: præcisáque ligna securibus obice, refractisque ferreis claustris, Gothis aditum patefaciunt, & patentibus portis, cum vniuerso exercitu Totilam intra Vrbem ad bellum arbitrium recipiunt. Verum vbi, vti par erat, tumultuatum, & perturbatio inde, & timor, vt captu in vrbe, Romanos inuaserant: militum Romanorum pars maxima cum ducibus ipsis, vt facilè cuique, fugam capessunt. Pauci quidam Romanis cum ciuibus se immiscentes, in Templo perfugium habuere. Maximus Olybriiísque, & cum his simul Orestes, & alij quidam in Petri Apostoli ædem se fuga recipiunt. Constat sanè è plebe tunc homines ad quingentos in vrbe residés per id tempus fuisse, qui in Diuorum se templa receperunt. Ceteri omnes iam ex vrbe excesserant, & in alias se contulerant terras, vel vt supra iam diximus, lue absumpti perierant.*

Et post pauca: *Verùm vbi primùm illuxit, Totilas ipse orandi gratia, Petri Apostoli Templum ingreditur. Sed Gothi intereà, quos obuios habent, obtruncant. Vnde hoc pacto ex militibus quidem desiderati viginti dumtaxat sunt, sexaginta è plebe homines. Ineunti itaque id Totila Templum, Pelagius ipse,* S. Rom. Eccle. Diaconus: *Sese obuiam offert, Christi in manibus Euangelia gestans, supplèxque omnibus facilas, & genu procumbens: Parce, inquit, ò princeps, tuis. Tum ille arridens, & sanè profusius, ita profatus est: Nunc mihi supplicaturus aduenisti, Pelagi? Ita quidem, respondit, quandoquidem tuum me seruum effecit Deus: sed ab his iam abstine manus, qui tibi in seruitutem cessere. His itaque victus precibus Totilas, Gothis militibus edicto mox imperat, Romanorum de cetero vt neminem obtruncarent, & ei in primis pretiosissima quæque delecta seruarent, cætera sibi haberent in prædam. Quam multa in Patritiorum ædibus inuenta fuere: sed omnium maxima extitere quæ Bassus reliquit.*

E· cap 12. *Totilas Romam imprimis ad solum prosternere decreuit. Sed mirè tantùm, & diuersis in locis hic diruit, quantum totius partem esse tam tertiam coniectura quis consequi poterat: pulchriora præterea magnificentioráque absumere incendio ædificia huic animo inerat, & vrbem Romam in ouium pascua idoneam reddere. Quibus de rebus Belisarius certior factus, simul & litteras ad Totilam misit.* Subiicit epistolam Belisarij ad Totilam, qua à cruci cogitatione ad solum diruendæ Romæ eum reuocauit. Et postea, subdit: *Delectisque Romanis Patritiis secum vna deducendis, cæteros omnes cum coniugibus simul & liberis ad Campaniæ loca transmisit, nullo hominum in vrbe relicto, quam penitus destitutam dimiserat.* Agunt de eadem quoque Romæ deuastatione Euagrius lib. 4. cap. 20. Nicephorus lib. 17. c. 13.

Sed & Iornandes de Regnorum successione, cap. 118. hæc de eadem habet: *Badula,* qui & Totila, *totam Italiam cum ipsa Roma peruadit, cunctos Senatores nudatos, demolitam Romam Campaniæ terræ transmittat.* Et cap. 119. *Belisarius egressus est ad Vrbem: quam vt destructam & desolatam attendit: condoluit, hortiasque socios ad reparationem tantæ Vrbis accingitur.*

Marcellinus Comes in Chronico: *Indictione X. V I. Post Consulatum Basilij V. C. Totila dolo Isaurorum ingreditur Romam die XVI. Kalend. Ianuarij, ac euertit muros, domos aliquantas igni comburens, ac omnes Romanorum res in prædam accepit: hos ipsos Romanos in Campaniam captiuos abduxit. Postquam deuastationem, quadraginta, aut amplius dies Roma fuit ita desolata, vt nemo ibi hominum, nisi bestiæ morarentur. Hinc veniens Belisarius murorum partem restaurat.* Hæc igitur Procopius, Iornandes, Marcellinus de Totilana Romæ euersione tradiderunt, quæ rectè scire potuerunt, cùm illis ipsis temporibus vixerint. Atque sanè in hanc Romæ ruinam appositè verba illa Ioannis cap. 18. 2. *Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis.* Conuenire videmur, quando, vt Marcellinus ait, vltra quadraginta dies Romæ habitatore vacua, & non nisi à bestiis culta mansit.

De eadem Totilana Romæ deuastatione Paulus Diaconus lib. 16. Miscellæ, cap. 19. *Totila Romam petiit, eámque obsidionibus cinxit: quæ tantam tunc famis penuriam passa est, vt præ magnitudine inopiæ, natorum suorum carnes comedere vellent. Fessis nimiam Romanis, nec valentibus mœnia tueri, Totila porta Ostiensi Vrbem ingressus est: qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccina iussit, quo se à Gothorum gladiis aut in Ecclesiis tuerentur, aut quibuscumque modis occulerent. Habitauitque aliquantulum cum Romanis, quasi pater cum filiis. Hanc illi, vt coniici datur, animi benignitatem, qui nimia antè crudelitatis extiterat, beati patris Benedicti, quem olim adierat, monitio contulit.*

Hermannus Contractus in Chronico, *Anno 549. Totila, qui & Badaila dictus, ipsam vrbem Romam captam pluribus malis atterit, & vastauit.* Describunt etiam eandem ab Totila illatam Romæ ruinam, Marianus Scotus in Chronico, an. Domini 556. Miscellæ verba pene transcribens, Sigebertus in Chronico, anno Christi 543. ipse quoque Miscellam imitatus, & alij.

Post triennium verò iterum Romam à Totila captam, cum ingenti ciuium cæde, idem Procopius lib. 3. Belli Gothici, c. 19. & 20. pluribus describit, itémque Iornandes de Regnorum succes-

ſione, cap. 120. & Hermannus Contractus in Chronico, anno 545. ex editione Henrici Caniſij. Sed Procopius de conſilio tunc à Totila inito, hæc refert: *Cùm Vrbem Romam nec delere quidem animo inerat, nec penitus deſtituere: ſed ea de cauſa, quam explicaturus mox ſum, potius duxit, vt per Gothos, Romanóſque ipſos incoleretur, & Senatorios viros. Miſerat is paulo ante Francorum ad Principem deprecatum, ſibi vt filiam in matrimonium daret: cumque ille repudiatis petitionibus, Italiæ eum nec eſſe Imperatorem in præſentia dixit, ſed nec in poſterum fore, vt qui Vrbe capta, nec eius quidem ſeruare poſſeſſionem potuerit: ſed per ſe in partem deletam, hoſtibus iterato habendam permiſerit. Quo reſponſo Totilas ipſe permotus, tunc ſtatim & ſedulo commeatus in Vrbem importari, ſarciríque omnia imperauit, quæ vel igne abſumpta fuiſſent, vel per ſe demolita: Romanóſque & Patritios viros, & cæteros omnes, quos in Campaniam anteà emiſiſſet, in patriam reuocandos curauit.*

Atque hæ ſunt præcipuæ clades quæ Vrbem generis humani domitricem proſtrauerunt: quas prædictas & prænuntiatas à diuino Ioanne in iis, quæ de excidio Babylonis, id eſt, Romæ, eſt vaticinatus, ſi exſtimare velimus, nec abſurdum, nec alienum videri poſſit.

Iam quæ Ioannes de decem Regibus Babylonem, ſeu Romam odio habentibus, deſolantibus lacerantibus, & concremantibus refert Apocalypſ. 17. v. 12. & 16. nihil neceſſe eſt vt hos decem Reges illoſmet intelligamus, de quibus idem Apoſtolus Apocalyp. 12. v. 3. & cap. 13. v. 1. ſcribit, rerum potituros quum veniet Antichriſtus: de quibus inferiùs abundè dicemus: ſed hic decem reges plenario numero, illos omnes vniuersè accipere poſſumus, qui poſt Conſtantini Magni ætatem, ex variis nationibus, diuerſis temporibus in Romanum Imperium ſeſe effuderunt cum maximis barbararum gentium agminibus illud lacerantes, deuaſtantes, diſtrahentes, ac tandem conciſum delentes, & ad ſe tandem per partes transferentes. De his quidem cùm vaſti extent auctorum Commentarij, nos tantùm pauca delibabimus.

Ammianus Marcellinus lib. 26. cap. 10. de initiis Imperij Valentiniani Senioris: *Hoc tempore velut per vniuerſum orbem Romanum bellicum canentibus buccinis, excitæ gentes ſæuiſſimæ limites ſibi proximos perſultabant. Gallias, Rhetiaſque ſimul Alemanni populabantur: Sarmatæ Pannonias & Quadi: Picti, Saxones, & Scoti, & Attacotti Britannos ærumnis vaſtauere continuis: Auſtoriani, Mauricæque aliæ gentes Africam ſolito acriùs incurſabant: Thracias diripiebant prædatorij globi Gothorum: Perſarum rex manus Armeniis iniectabat, eos ad ſuam ditionem ex integro vocare, vt nimia properans, ſed iniuſtè.* Idem Ammianus lib. 31. Hunnorum, Alanorum, Grunthungorum, Theruingorum, Gothorum, Tayfalorum, Lentientium Alemanorum in ſolum Romanum fœdas irruptiones fusè deſcribit.

Claudianus lib. 1. in Ruffinum, percenſens Barbaras gentes, quas Ruſinus Imperij proditor in Romanas Prouincias concitauerat, ita canit.

—Romanas ardet proſternere vires.
Iam gentes, Iſtrúmq; mouet, Scythiámque receptat
Auxilio, tradi que ſuas hoſtilibus armis
Relliquias, miſtis deſcendit Sarmata Dacis,
Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
Maſſagetes. patriamque bibens Mæotin Alanus,
Membráque qui ferro gaudet pinxiſſe Gelonus,
Rufino collecta manus.—

S. Hieronymus epiſt. 3. quæ eſt Epitaphium Nepotiani: *Horret animus temporum noſtrorum ruinas perſequi Viginti, & eo amplius anni ſunt, quòd inter Conſtantinopolim, & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Theſſalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctáſque Pannonias, Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vvandali, Marcomanni vaſtant, trahunt, rapiunt. Romanus Orbis ruit: & tamen ceruix noſtra erecta non flectitur.* Et epiſt. 11. ad Ageruchiam: *Innumerabiles, & ferociſſimæ nationes vniuerſas Gallias occuparunt. Quidquid inter Alpes & Pyrenæum eſt, quod Oceano, & Rheno includitur, Quadus, Vvandalus, Sarmata, Alani, Gepides, Eruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni, & ò lugenda Reſpublica, hoſtes Pannonij vaſtarunt.* Et poſt alia: *Potentiam Romanæ Vrbis ardens Poëta deſcribens, ait: Quid ſatis eſt, ſi Roma parum eſt? Quod nos alio mutemus elogio: Quid ſaluum eſt, ſi Roma perit?* Et in cap. 7. Iſaiæ: *At nunc magna pars Romani orbis quondam Iudææ ſimilis eſt, quod abſque ira Dei factum non putamus, qui nequaquam contemptum ſui per Aſſyrios vlciſcitur & Chaldæos, ſed per feras gentes, & quondam nobis incognitas, quarum vultus & ſermo terribilis eſt, & femineas, inciſáſque facies præferentes, virorum & benè barbatorum fugientia terga confodiunt.*

De gentibus ab Stilicone in Romanam ditionem immiſſis Oroſius lib. 7. c. 38. ita ſcribit: *Alaricum cunctámque Gothorum gentem ad terendam, terrendámque rempublicam reſeruauit. Præterea gentes alias, copiis, viribúſque intolerabiles, quibus nunc Galliarum, Hiſpaniarúmque prouinciæ premuntur, hoc eſt, Alanorum, Sueuorum, Vvandalorum, ipſóque ſimul motu impulſorum Burgundionum, vltro in arma ſollicitans deterſo ſemel Romani nominis metu, ſuſcitauit eas, &c.*

Procopius lib. 1. de Bello Vvandalico, cap. 2. *Honorio igitur occidenti præſidente, Barbari illius inuaſere regionem: qui vero fuerunt, & quomodo, dicam. Gothicæ gentes multæ quidem, & aliæ priùs fuére, quàm nunc. Omnium autem maximæ ac potiſſimæ Gothi, & Vvandali, & Viſogothi, & Gepedes, iam dudum & Sarmatæ, & Melanclæni appellati.*

S. Proſper in Chronico à Pithæo edito, de Imperio Valentiniani III. & Martiani: *Hac tempeſtate valdè miſerabilis Reipublicæ ſtatus apparuit, cùm ne vna quidem ſit abſque Barbaro cultore Prouincia.* De Gentibus ab Attila Hunnorum rege ad ruinam Romani Imperij tractis, S. Apollinaris Sidonius, qui eo viuebat æuo, Panegyrico ad Auitum Imperatorem, ita canit:

—Subito cum rupta tumultu
Barbaries totas in te transfuderat arctos
Gallia, pugnacem Rugum comitante Gelono,
Gepida trux ſequitur, Scirum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Toringus,
Bructerus, vluoſa quem vel Nicer alluit vnda,
Prorumpit Francus, cecidit citò ſecta bipenni
Hercinia in lintres, & Rhenum texuit alno.
Et iam terrificis diffuderat Attila turmis,
In campos ſe Belga tuos.—

De eiſdem Attilæ gentibus Paulus Diaconus lib. 5. Miſcellæ, c. 2. *Erant ſiquidem eius ſubiecti dominio Rex ille Gepidarum famoſiſſimus Andaricus, Vvalamir etiam Gothorum regnator, ipſo cui tunc ſeruiebat rege nobilior: fortiſſimæ nihilominus gentes, Marcomanni, Sueui, Quadi, præterea Eruli, Turcilingi, ſiue Rugi cum propriis regulis: aliæque præter hos Barbaræ nationes in finibus Aquilonis commanentes.*

tes. Horum omnium Attila superbus Imperio, &c. De eisdem ferme temporibus Marcellinus in Chronico: *Indictione IX Cyro solo Cos. Persæ, Saraceni, Zanni, Isauri, Hunni finibus suis egressi, Romanorum sola vastarunt.* At de variis gentibus Barbaris è Septentrionis plaga in Romanum Imperium infusis, copiosè agit Iornandes in opere de rebus Geticis, præsertim, cap. 3. Sed & Longobardos sub Alboino rege ad cladem Italiæ inuolantes, secum alias feras traxisse nationes, Paulus Diaconus lib. 2. de Gestis Longobardorum, cap. 26. in hunc modum refert: *Certum est autem tunc Alboin multos secum ex diuersis, quas vel alij reges, vel ipse ceperat, gentibus, ad Italiam adduxisse: vnde vsque hodie eis quibus habitant, vicos Gepidos, Bulgares, Sarmatas, Pannonios, Suauos, Noricos, siue aliis huiuscemodi nominibus appellamus.*

De irruptione Gothorum, Alanorum, Vvandalorum, Sueuorum, Silingorum in Hispanias, agit Ofsorius lib. 7. c. 4. & S. Isidorus Integris de eisdem gentibus Chronicis. Ac de his satis, quibus pleni sunt auctorum libri. Vastationes Romani Imperij affatim deplorauit Saluianus plenis septem libris de Iudicio & Prouidentia Dei.

Ex hactenus igitur dictis, summam interpretationis vaticiniorum Apocalypsis de Babylone, hoc est, Roma, colligentes, dicimus, Excidium Romæ supremum à Ioanne prænunciatum illud intelligi, quando Roma propter idololatriam, Ecclesiæ persecutiones, & alia horrenda scelera, sæpius capta, incensa, euersa, deuastatáque corruit, sub Alarico, Geiserico, Odoacre, Totila: & quum inuadentibus tot nationibus barbaris, Gothis, Vvandalis, Hunnis, Longobardis, aliisque permultis, quas dudum recencebamus, in Romanas prouincias, ipsa Roma penitus Imperium orbis amisit, ac desiit esse Roma, hoc est, mundi caput, regina gentium, ac terrarum domina: Imperiúmque Romanum ab ea diuulsum, distractum dilaceratum, penitúsque ablatum fuit: quamuis alioqui ipsum Romanum Imperium à Roma vrbe detractum, & separatum, posteà in Oriente Constantinopoli, & postmodum in Occidente, hodiéque in Germania vigeat, per ingentes, & varias rerum vicissitudines in diuersa loca translatum. Cuius Imperij omnimodam extinctionem, signum esse proximè imminentis Antichristi, in sequentibus huius libri demonstrabimus. Itaque Ioannes loqui videtur de Vrbe ipsa Roma, & Imperio Romano ipsi affixo: qua ratione Roma per tot, quas diximus Barbaricas clades raptata concidit in sempiternum, hoc est, funditus desiit esse, quod fuit Imperij caput & sedes: nec apparet amplius illud recuperatura. Atqui eodem modo accipi posse Pseudosibyllina oracula cap. 7. à nobis superiùs exposita de Romæ excidio, existimauit Ioannes Pineda lib. 16. Monarchiæ Ecclesiasticæ, cap. 25. §. 3. nec absurdam aut alienam putamus eiusmodi interpretationem.

Ceterum si in his laxiores orationi habenas fundere placuisset, attentioréque ad opus considere vellemus, facile fuisset ostendere, singula vaticiniorum Apostoli verba, quæ de excidio supremo Romæ, eiúsque Imperij dictauit, aptè, concinnéque cum hactenus perducta expositione conuenire. Verùm placuit hæc meditanda relinquere disertis Ingeniis, vt res ipsas obscuritatémque diuinorum oraculorum accuratiùs secum reputent. Sed ne prorsus sine auctoribus tantam interpretationem laudasse videamur, eam expressè habet Auctor nomine S. Ambrosij in 17. Apocalyps. ad verba illa vers. 12. *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt*, vbi inquit: *Quatuor bestiæ in visione Danieli demonstrata sunt per quas quatuor regna figurabantur. Quarta autem bestia quæ erat fortis atque terribilis, per quam Romani designati sunt, decem cornua habuisse describitur. Perquæ ea regna quæ Romanum Imperium destruxerunt, designata sunt. Eandem significationem habent decem cornua in hoc loco, quam & illa habuisse dicuntur. Significant quippe ea regna per quæ Romanum Imperium destructum est. Partem namque Asiæ Persæ primitus abstulerunt: posteà verò Saraceni totam subegerunt. Vvandali Africam sibi vindicarunt, Gothi Hispaniam, Longobardi Italiam, Burgundiones Galliam, Franci Germaniam, Hunni Pannoniam, Alani autem & Sueui multa loca depopulati sunt.* Atqui toto eo ferè capite eandem perducit explanationem. Sed vnum aut alterum ex Recentioribus audiamus, qui eam vtcumque probasse reperiuntur.

Gilbertus Genebrardus lib. 3. Chronogr. pag. 436. post descriptam Alaricanam Romæ deuastationem, hæc addit: *Hinc cœpit Imperij dilaceratio: nam in illud posteà Barbaræ nationes Septentrionales sese infuderunt: de qua re libri Blondi de Inclinatione Imperij, & Pij II. Blondi Epitome. Imperio hæc laceratio vtilis fuit. Primò, bellis ciuilibus ferè finem imposuit. Deinde penitus idololatriam sustulit, quam ne Christiani quidem Imperatores radicitus extirpare potuerant. Inde denique Christiana multa regna & Imperia exorta sunt: quorum vnumquodque pro suo modulo religionem propagauit. Maior erat Imperij moles, quàm vt Principes eius saluti, itémque vni rei Christianæ possent intendere. Adde destructum Imperium propter maiorem tranquillitatem, pacem, & tutelam Ecclesiæ: in solatium videlicet, & requiem piorum, propter tyrannides, & persecutiones Monarcharum: vt si vno in loco non liceat piè, & catholicè viuere, aliò migrent. Nam quum Imperator erat paganus, quum hæreticus, negotium toti Ecclesiæ fiebat, vt sub Constantio, & Iuliano apparuit. Nec antea Deus constituerat tam magnas monarchias, nisi vt Dei verbum faciliùs curreret, ex Isaia: quo perfecto, nihil opus fuit tanta Imperij mole ad pietatem. Nec Turca eam reparat, nisi propter peccata, & vt perficiatur mysterium iniquitatis, de Antichristo, vbi vltima & ferocissima persecutio existet. Sicque impletum illud Apocalyps. 17. Decem cornua quæ vidisti in Bestia, odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt.*

Ioannes Langus Nicephori Callisti interpres & Scholiastes, tametsi Nouator, in scholiis ad cap. 13. lib. 17. Historiæ eiusdem Nicephori, hæc in margine posuit: *Totilas ita flammis Romam vastauit, vt in ea homines habitare non possent. Itaque ferarum habitaculum est facta, iuxta prædictionem Domini, Apocalypsis* 18.

Rob. Bellarminus lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 2. inquit: *Prædicit autem Ioannes hanc Babylonem, nempe Romam ruituram: quia Romanum Imperium delendum erat. Id quod iam ferè factum esse cernimus. Annon enim Gothi, Vvandali, Hunni, Longobardi Romæ Vrbis Imperium ferè ad nihilum redegerunt?* Eadem habet lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 5. §. *Neque obstat.* Quamuis vt in re planè difficili & obscura alias idem Auctor ad Ioannis de Babylone vaticinia interpretationes adhibeat lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 13. & lib. 4. cap. 4. Nec ab eadem

explanatione abest Franciscus Feuardentius in Notis ad lib. 5. S. Irenei, cap. 26. num. 1. quem tu consule.

Alia oraculorum Ioannis de Babylone, id est Roma, expositio expenditur.

CAP. XII.

LVdouicus Alcasar comment. in Apocalypsim existimat, Babylonis nomine Ioannem reuera Romam intellexisse, illam quidem antiquam, rerum potentem, orbis dominam, sed ethnicam, & idolorum cultui addictam, vt erat sub Principibus gentilibus, quando odio Christianæ religionis in eam atrociter deseuiebat, tanto fuso martyrum sanguine: vindictam verò supremum supplicium, excidium, deuastationem, incendium, plenámque ruinam Babylonis, id est, Romæ, quæ Ioannes tam copiosè describit: non historicè, ac realiter, sed mysticè tantùm ac figuratè capienda esse: nihilque aliud significare, quàm extinctionem omnem, & abolitionem sempiternam idololatriæ, & ethnicæ religionis, quæ tamdiu in ea Vrbe viguit: & conuersionem eiusdem Romæ ad fidem Christi, & susceptionem diuinæ veritatis. Eiusmodi enim mirabiles mutationes & conuersiones ab impietate ad pietatem, ab errore ad veritatem, ab infidelitate ad fidem, à vitiis, & sceleribus, ad virtutem & sanctitatem, consueuisse in Scripturis, vindictæ supplicij, deuastationis incendij, stragis, interfectionis, ruinæ appellationibus sæpius designari, plurimis exemplis demonstrauit: tunc siquidem sternuntur, incenduntur, destruuntur, & abolentur penitus peccata. Hanc suam interpretationem latè Alcasar firmare & stabilire conatur in Procemio Apocalyps. notatione 24. & 25. & commentario in 14. cap. ad vers. 8. & in cap. 16. ad versum 19, & notat. 5, ad cap. 16. & in cap. 17. & 18. Disputatione 1. 2. & 3. & in commentariis eorundem capitum 17. & 18. & in commentario cap. 19. vers. 2.

Illud quoque sciendum, Ioannem in cunctis ferè quæ de mysticæ Babylonis potentia, magnitudine, opibus, deliciis, vitiis, impietate: itémque clade, incendio, excidio, in Apocalypsi fusè disseruit, imitatum proculdubio antiquos vates, vt Ezechielem magna parte cap. 27. in his quæ de diuitiis, & mercibus Tyri prodit: Isaiam cap. 21. vers. 9. & cap. 13. vers. 21. Ieremiam cap. 51. vers. 6. 8. 9. in iis quæ de excidio antiquæ illius Babylonis inclytæ in regno Chaldæorum prædixerunt. Tu lector, per omnia loca inspice, & accuratè confer. Quocirca idem Alcasar quæ Isaias & Ieremias de casu & euersione Babylonis tradiderunt, præcipuo, & prophetico sensu de Romæ mystico & figurato excidio, nempe de idololatriæ eius extinctione, & ad fidem Christi conuersione intellexisse existimat: atque Isaiæ, Ieremiæ, ac Ioannis ea de re eandem esse mentem arbitratur. Egimus de his pleniùs lib. 3. cap. 12. in VI. Expositione. Vanissimum equidem semper existimaui, Isaïam, & Ieremiam cùm de excidio Babylonis vaticinantur, Romanæ vrbis conuersionem ab idolorum cultu ad Christi religionem prædixisse: cùm id vnquam vlli antiquorum aut recentiorum interpretum, præter Alcasarem in mentem venerit: & hoc sit planè pro ingenij libito in Scripturis ludere, seu potius nugari, quàm verum & legitimum interpretem agere. Quod verè Ioannes in Excidio Babylonis mysticæ, verba ferè Isaiæ & Ieremiæ vsurpet, vel nihil necesse est vt de eadem Babylone omnes tres locutos intelligamus: sed quod Ioannes ob similes casus vtriusque Babylonis, verbis accommodatis ad oracula Vatum respiciat aut alludat: vel quod antiqua Babylon nouam hanc Ioannis ceu typus adumbret, voluerit Euangelista mysticum Isaiæ & Ieremiæ sensum reserare, vti lib. 3. cap. 22. in VI. explanatione notabamus.

Sed quod propriè ad oraculorum Apocalyp. de Babylone intelligentiam spectat, posset vtcumque tolerabilis ea Alcasaris interpretatio videri, si non adeò recens, & noua, & tam sine auctore, si non nudas metaphoras in excidio Babylonis consectata, si non ex variis centonibus diuersi coloris variarum expositionum, velut inopum panni, interpolata fuisset. Equidem nunquam libenter digladiator: sua cuique placent, suo quisque fruatur inuento, forsan amatores reperiet. Planissimè dicam quod sentio, doctissimam semper & alienissimam existimaui. Singula persequi immensum esset, prætetquam quod esset otio prolixè abuti, in re minimè necessaria. Haud sanè clam me est, solere interdum Prophetas peccatorum maximas conuersiones, per strages, cædes, Incendia, designare: sed ita tamen, vt quædam in eiusmodi descriptionibus intermisceam, quæ Dei benignitatem, fauorem, gratiam haud obscurè significent. At mirum profectò est, tantam Romæ gloriam, dignitatem, splendorem, felicitatem, quantam nacta est eiurata idololatria, & suscepta Christiana religione, Ioannem vocabulis tam duris, crudis, asperis, horrendis, omnis infortunij, & calamitatis plenis exprimere voluisse; vt ne vllum aliquod saltem lene, ac blandum miscuerit, quod vel per simulata eam Romæ claritudinem, Deique erga ipsam beneuolentiam innueret. Rogo, si Ioannes verum ac supremum Babylonis infortunium, & extremam infelicitatem reuera verbis perspicuis, & sine ambagibus dicere voluisset: poteratne aptioribus, & clarioribus exprimere, quam quibus vsus est?

Iam, vt cætera plurima omittamus, quàm illud durum & alienum, cap. 17. vers. 11. *Decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt.* decem hos reges exponere, Senatores, & optimates Romanos! Certè si quosuis alios potiùs quàm Senatores Romanos Ioannes hic intelligi voluisset, non poterat accommodatiori vti vocabulo quàm *Regum*. Quis enim nescit quam inuisum & execrabile Regium nomen Romæ semper fuerit, vt illud, post Regifugium, nullus Principatu vsurpare præsumpserit? Quid enim? voluitne Ioannes Senatores à nobis ea nuncupatione diuinari, quam nulli vnquam venisset in mentem, nisi Alcasari, Senatores Romanos potuisse significare? Sed, credo, placuit Alcasari Cyneæ Pyrrhi Legati seu adulatio, seu vera æstimatio, qua Senatum Regum se vidisse affirmauit: at fuit ille encomiastes, Ioannes verò noster propheta & diuinus historicus. Ad hæc, illud etiam quàm violentum, quod vers. 13. dicitur, *virtutem & potestatem suam Bestiæ tradent*, interpretari, id est, *suarum opum, facultatum, dignitatis ac vitæ potestatem facilè tyranno permittent, vt hoc obsequium Christo suo Domino ac redemptori præstent.*

cum

cùm hæc verba de iis regibus impiis, qui se Antichristo subiicient aut diabolo, omnes exponant. Nam vers. 17. subdunt, *vt dent regnum suum Bestiæ.* At cur potius Ioannes deuastationem idololatriæ Senatoribus Romanis, quàm ipsis Principibus Christianis, Constantino, & filiis, Theodosio, Honorio & aliis, qui in extirpanda idololatria præcipuas vires adhibuere, tribuerunt? Verùm hæc iam omittamus.

Franciscus Forerius in Isaiæ 23. v. 12. & Arias Montanus in Isaiæ 21. aliam Apocalypticæ Babylonis interpretationem adhibuerunt: existimant enim Babylonem in Apocalypsi esse Antichristianorum ciuitatem, seu, Regnum & Monarchiam Antichristi, quæ implacabilis Ecclesiæ Dei hostis, tandem in fine mundi sæuissimo excidio perdetur. Quam ego interpretationem satis aptam & cohærentem reputo: & si quis cum toto verborum Ioannis decursu conferre voluerit, haud quidem ægrè cuncta componere & aptare poterit. Nobis tantum otij non est. Montanus arbitratur, Isaïam etiam toto illo capite 21. in quo onus deserti maris describitur, sublimiori & mystico sensu ad regnum Antichristi respexisse. Illud tamen monemus hanc explanationem non multùm abesse ab illa, quæ Babylonem in Apocalysi, pro cœtu improborum, & ciuitate seu Regno diaboli capit, de qua superiùs cap. 2. & 3. disseruimus: nisi quòd illa sit vniuersalior, hæc verò arctiùs Babylonem ad Antichristi regnum, & monarchiam peculiariter contrahat.

Baptista Mazerius Tractatu in Apocalypsim, pag. 78. ait: *Babylonem Apocalyp. 17. Ierusalem, quam readificandam a Iudæis sub protectione magni regis Antichristi, siue Dominatoris dixi, Iudæamque ad quam nouissimis temporibus redituri sunt, interpretabimur.* Idem omnino sentit Ioannes Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo *Antichristus*, num. 14. & 15. & verbo, *Babylon*, in fine. Sed in hanc minimè conueniunt quæ Ioannes de Babylone perscribit: Vnde mirum est, quod Henricus Henriquez de fine hominis, cap. 23. §. 4. in Commentario, littera, t, Babylonem Apocalyp. 17. Ierusalem etiam intellexerit, quum futura est sedes regni Antichristi.

Verùm hîc committere non possumus, quin lectorem liberaliter & suauiter impartiamur reconditis quibusdam & abstrusis mysteriis, quæ nouantes in Apocalyptica Babylone acutissimè & penitissimè deprehenderunt. Retulit ea Ieremias Ferretius nuper ab hæresi ad Fidem conuersus libro de Antichristo, cap. 3. pag. 1018. sic scribens: *Molinæus reperit in his verbis, Poculum aureum plenum abominationibus, capitales litteras reddere hoc nomen* Papa. *Viguerius similiter annotauit, in hoc elogio, Radix omnium malorum auaritia, capitales litteras conficere nomen*, Roma. *Addit Molinæus: Iosephus Scaliger vir non minus fidelis & verax, quam sapiens, plerumque affirmabat, se Romæ in Arce S. Angeli vidisse antiqui operis thiaras seu mithras Pontificiis in quibus exarata esset hæc scriptura: Mysterium.* Præclara sanè obseruatio. Quid ergo? habemus iam Papam ipsissimum Antichristum? O ora fulminibus è cælo ferienda, quæ non pudet in re tanti momenti ita iocularitèr & impiè blaterare! O pessima atheorum pestis & nefandissimi homines toto orbe penitus exterminandi: Ad magnum Scaligerum respondet Nouator alius, non tam desperatæ mentis, & mendacij, Ioannes Drusius in Annotationibus Apocalypsis cap. 17. vers. 4. is enim enarrans verba illa Ioannis: *Mater fornicationum*, ait: *Scaliger in Epistola quam manu descriptam habeo penes me, suspicatur legendum esse: πόρνων, hoc est catamytorum qui Kadesim vocantur Hebrais: πόρνων, inquam, non πορνῶν, vt nunc est in codicibus Græcis. Idem in eadem epistola refert, sed fide aliorum, in thiara Summi Pontificis olim exaratum fuisse: Mysterium. Quod probationis indiget. Nam hodie scriptum in ea; IVLIVS PONT. MAXI. Si olim aliter fuit, qui hoc dicit, nisi probauerit fide digno aliquo teste, compos loquitur, & nihil dicit: imò iniurius est in eum, de quo hoc dicit.* Sed Scaligeri vanissimorum mendaciorum, nec hoc primum, nec postremum.

Quæ ethnici crediderint de æternitate Vrbis Romæ, & Romani Imperij.

CAP. XIII.

MIrum profectò quàm cupiuerint Romani Gentiles Vrbem suam æternam, Imperiúmque æternum, quot, quantáque auspicia, auguria, prodigia, oracula captauerint, iactauerintque eorum æternitatis. Liuius lib. 38. *Vrbem auspicato diis auctoribus in æternum conditam.* Virgilius 1. Æneidos de Romanis:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi.—

Silius lib. 7. Belli Punici, de Roma:

Dum cete innabunt ponto, dum sidera cælo
Lucebunt, dum sol Indo se littore tollet,
Hîc regna, & nulla regnis per sæcula meta.

Claudianus de Bello Getico, de Roma:

Surge precor veneranda parens, & certa secundis
Fide deis, humilémque metum depone senecta.
Vrbs æquæua polo, tum demum ferrea sumet
Ius in te Lachesis, cùm sic mutauerit axem
Fæderibus natura nouis, vt flumine verso
Irriget Ægyptum Tanais, Mæotida Nilus,
Eurus ab occasu, Zephyrus se prodat ab Indis,
Caucasúsque iugis calido nigrantibus Austro,
Getulas Aquilo glacie constringat arenas.

Erinna Poëtria, quam Lipsius & Pontanus tradunt. Non ergo erit illa Erinna quam Suidas ait fuisse æqualem, & amicam Sapphus: nam Sapphus teste eodem Suida, imò & Eusebio in Chronico, olympiade 42. & sub Tarquinio Prisco vixit. Vide Lipsij Notas ad lib. suum: de Magnitudine Romana, cap. 2. & Dialogum 3. de Poëtis Lilij Giraldi sub æuum Pompei aut circiter floruisse, de Roma Græco sermone cecinit: quod oratione soluta ad verbum Cæsar Bulengerus lib. 1. de Imperatore Romano cap. 2. ita reddidit: *Salue mihi Roma, filia Martis, aurea mitra decora, prudens regina, quæ incolis in terra venerandum cælum semper inuiolabile. Tibi soli Parca canitie honoranda dedit regium honorem Imperij imperrupti, vt regium robur habens, imperes. Tuo autem sub iugo, fortibus loris pectora terræ, & cani maris stringuntur. Tu securè gubernas vrbes populorum: & maximum æuum quod omnia euertit, mutátque vitam alias aliter, tibi soli ventum secundum implentem vela non mutat.*

Ammia

Ammianus Marcellinus lib. 14. cap. 14. *Tempore quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret victura dum erunt homines Roma, vt augeretur sublimibus incrementis, fœdere pacis æternæ. Virtus conuenit atque Fortuna, plerumque dissidentes: quarum si altera defuisset, ad perfectam non venerat summitatem.* Et post pauca: *Ideo vrbs venerabilis post superbas efferatarum gentium ceruices oppressas, latasque leges, fundamenta libertatis, & retinacula sempiterna, velut frugi parens, & prudens, & diues, Cæsaribus tanquam liberis suis regenda patrimonij iura permisit.*

Plutarchus in Commentariolo de Fortuna Romanorum, egregiè: *Equidem hoc rectè opinor censere, Fortunam & virtutem, tametsi maxima & continentia inter se gerunt bella, tamen ad tanti compagem Imperij, atque potentia tanta structuram, pace composita coiisse: humanorúmque operum pulcherrimum, communicatis operis absoluisse. Sic vtique quod fundamenta Romæ iecit Tempus cum Deo, Fortunam & Virtutem coniunxit, atque commiscuit, vt vtriusque proprias facultates adhibens,* (Budæus vertit: *augustum prorsus, beneficiúmque sacellum humano generi absolueret*: Vide Notas Xylandri.) *omnibus hominibus consiceret Vestam reuera sacram, & beneficam, ac stabile retinaculum, & elementum sempiternum, & quod rebus fluctuantibus atque sublabentibus anchora esset, vt cum Democrito loquar.* Et post alia: *Fortuna Persis & Assyriis desertis, cum leuiter peruolasset Macedoniam, celeritérque abiecisset Alexandrum, Ægyptúmque, deinde & Syriam peragrando regna distulisset, & sæpe conuersa Carthaginienses tulisset, postquam transnisso Tiberi ad Palatium appropinquauit, alas deposuit, talaria exuit, & infideli & versatili illo globo misso facto, ita Romam intrauit, vt mansura: ac talis iam adest ad iudicium: non enim incerta est, qualis apud Pindarum, neque geminum versat gubernaculum: sed rectius dicitur Iustitia & Suadæ soror, ac Prouidentia (siquidem ea est Prometheia filia, quomodo genus eius Aleman describit. Illud vero omnium sermonibus celebratum Copiæ cornu in manu habet, non frugibus semper florentibus refertum, sed largissime omnia profundens, quæ omnis terra, omne mare, omnia flumina metalla, portúsque ferunt.*

Romanam vrbem æternam peculiari elogio appellant ferè omnes. Tibullus lib. . Elegia 1.

Romulus æterna nondum formauerat Vrbis
Mœnia. ——

Ammianus Marcellinus lib. 14. cap. 13. *Inter hæc Orphitum Præfecti potestate regebat vrbem æternam.* lib. 15. cap. 17. *Vrbem æternam Leontius regens.* cap. 18. de Romanis Episcopis: *Auctoritate, qua potiuntur æternæ Vrbis Episcopi,* lib 16. cap. 17. *Aliaque inter hæc decora Vrbis æternæ.* lib. 21. c. 24. *in locum Tertulli Maximum præfecit vrbi æternæ.* Eodem modo appellat lib. 19. cap. 21. & lib. 22. cap. 22. & lib. 23. cap. 5. lib. 25, cap. 33. lib. 26. capite 7, lib. 28. cap. 9. & 13.

Frontinus de Aquæductibus Romæ, ad Neruam Imperatorem: *Sentit hanc curam Imperatoris piissimi Neruæ Principis sui Regina & Domina orbis, indies, quæ terrarum Dea consistit, cui par nihil, & nihil secundum, & magis sentiet salubritas eiusdem æternæ Vrbis, &c.* Mamertinus in Panygerico ad Maximianum Augustum: *Iure igitur hoc die, quo immortalis ortus Dominæ gentium ciuitatis, vestra pietate celebratur, tibi potissimum Imperator laudes canimus.* Symmachus lib. 9. epist. 123. *Quod neque muros Vrbis æternæ tanti criminis reatus sit intrare.*

Ausonius in Epigrammatis Fastorum:

I. Ignota æternæ ne sint tibi tempora Romæ,
II. Hæc erit æterna series ab origine Romæ.
III. Vrbis ab æterna deductam rege Quirino.

Valentinianus Imperator in Rescripto ad Prætextatum vrbis Præfectum, de pellendis sociis Vrsicini Schismatici: *Quos præcelsa sublimitas tua propter quietem vrbis æternæ de medio putauit esse tollendos.* Extant in codice Theodosiano complura Imperatorum edicta, præsertim Honorij, in quibus Roma vrbs æterna vocatur. Attalus Tyrannus Imperij tempore Honorij, numisma cudit, in cuius altera facie Roma expressa erat, cum circumscriptione, INVICTA ROMA ÆTERNA. Edidit Baronius Annali 5. anno 415. num. 59. Visuntúrque non pauci nummi cum imagine Romæ, & inscriptione Romæ Æternitas, apud Pierium Valerianum lib. 43. Hieroglyphicorum, item apud Iacobum Smetium, aliósque. S. Hieronymus ad Algasiam quæst. 11. *Romanum Imperium ipsi qui imperant, æternum putant. Vnde secundum Apocalypsim Ioannis, in fronte purpuratæ Meretricis, scriptum est nomen blasphemiæ, id est,* ROMA ÆTERNÆ. Hic locus dat, & accipit lucem à S. Prospero in dimidio Temporis, capite 7. de eadem Meretrice: *Æterna quum dicitur, quæ temporalis est, vtique nomen est blasphemiæ.*

Sed inspiciamus auguria seu oracula æternitatis vrbis & Imperij, quæ olim fuêre edita, vel captata. Dionysius Halicarnassæus lib. 3. Romanarum Antiquitatum, interprete Æmilio Porto, de Templo Iouis Capitolini ædificari cœpto à Tarquinio Superbo Rege, hæc prodit: *Sed operæ pretium fuerit memorare, quæ ante Templi illius ædificationem acciderunt, quæ ab omnibus rerum Romanarum scriptoribus sunt prodita. Quum enim Priscus Tarquinius Templum esset exstructurus, conuocatis auguribus, iussit eos primùm de loco Deos consulere quisnam locus vrbis esset ad consecrationem aptissimus, & Diis ipsis acceptissimus. Cùm autem illi indicassent collem foro imminentem, qui tunc quidem Tarpeius vocabatur, iam vero Capitolinus, & dixissent, hic ædificandum Templum denuò eos iussit deos consulere, & sibi dicere in qua collis parte fundamenta essent iacienda. Hoc autem non admodum erat facile: multæ enim in eo erant aræ deorum & geniorum paruo spatio inter se distantes, quas aliò transferre oportebat, & totam aream Templo quod diis ædificandum erat, liberam relinquere. Quare auguribus placuit, de vnaquaque ara quæ erecta erat, deos consulere: etsi dij id concessissent, tum demum eas mouere. Ceteri igitur dij & genij permiserunt illis, vt aras in alia loca transferrent: sed Terminus & Iuuentas nullis augurum precibus aut deprecationibus flecti potuerunt, neque loco cedere voluerunt. Itaque eorum aræ Templi ambitu comprehensæ fuerunt, & nunc altera sita est in Mineruæ vestibulo, altera in ipso Templo, ipsius deæ simulacro proxima. Atque inde coniecerunt augures, fore vt Romanæ vrbis Terminos nullum vnquam tempus moueret, neque robur mutaret: & ad mea vsque tempora vtrumque horum fuit verum, iam per ætates viginti quatuor.*

Liuius lib. 1. cap. 55. de Superbo Tarquinio: *Inde ad negotia vrbana animum conuertit: quorum erat primum, vt Iouis Templum in monte Tarpeio monumentum regni sui nominísque relinqueret. Tarquinios reges ambos, patrem vouisse, filium perfecisse. Et vt libera à ceteris religionibus area esset tota*

Iouis,

Iouis, Templique eius quod inædificaretur: exaugurare fana, sacellàque sudant: quæ aliquot ibi à Tatio rege primum in ipso discrimine aduersus Romulum pugnæ, vota, consecrata, inaugurataque postea fuerant. Inter principia condendi huius operis, mouisse numen ad indicandam tanti Imperij molem traditur deos: nam cum omnium sacellorum exaugurationes admitterent aues, in Termini fano non addixêre: idque omen augurium que ita acceptum est. Non motam Termini sedem, vnúmque eum deorum non euocatum sacratis sibi finibus, firma, stabiliáque cuncta portendere. Hoc perpetuitatis auspicio accepto, secutum aliud, &c. Et lib. 5. cap. 54. in oratione Camilli: *Hic Capitolium est. Hic cum augurato liberaretur Capitolium, Iuuentas, Terminúsque maximo gaudio patrum nostrorum, moueri se non passi.*

Florus lib. 1. cap. 7. de Tarquinio superbo: *De manubiis captarum vrbium Templum erexit: quod cum inaugurateur, cedentibus cæteris deis, mira res dictu! restitere Iuuentas & Terminus. Placuit vatibus contumacia numinum: siquidem firma omnia & æterna pollicebatur.* Eadem totidem verbis Iornandes de Regnorum successione cap. 15. Et Epitome Liuiana lib. 1. de eodem Superbo: *Bellum cum Volscis gessit: & ex eorum præda Templum Ioui in Capitolio fecit. Terminus & Iuuentas non addixêre: quorum aræ moueri non potuerunt.*

Seruius enarrans illud Maronis 9. Æneidos.

> *Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum*
> *Accolet imperiúmque pater Romanus habebit.*

Hæc annotat: *In Vrbe Roma Iouis Templum non fuit: quod cùm iam deuotum à Prisco Tarquinio, vellet Superbus Tarquinius ædificare cœpit augurüs captare, quis mons huic Templo esset aptissimus. Et cùm in omnibus Tarpeius esset inuentus, (in quo erant multa diuersorum numinum sacella) actum est, vt ex inde ad alia Templa numina euocarentur sacrificiis, quo posset liberè & sine piaculo Templum Iouis ædificare. Cúmque omnes dij libenter inde migrassent, Terminus solus, hoc est, limitum deus, descendere noluit, sed illic remansit. Tunc de hoc ipso sacrificatum est, & deprehensum, quòd Terminus cum Ioue remanens, æternum Vrbi imperium cum religione significaret. Vnde in Capitolio prona pars tecti patet, quæ lapidem ipsum Termini spectat: nam Termino non nisi sub dio sacrificabatur. Hinc ergo nunc dixit, Capitoli immobile saxum Accolet: quia Terminus non est reuulsus de loco.* Ouidius 2. Fastorum:

> *Quid noua cùm fierent Capitolia? nempe deorum*
> *Cuncta Ioui cessit turba, locúmque dedit.*
> *Terminus, vt memorant veteres, inuentus in æde,*
> *Restitit, & magno cum Ioue templa tenet.*
> *Nunc quoque se supra ne quid nisi sidera cernat,*
> *Exiguum templi tecta foramen habent.*
> *Termine, post illud leuitas tibi libera non est:*
> *Qua positus fueris in statione manes.*
> *Gentibus est aliis tellus data limite certo,*
> *Romanæ spatium est vrbis & orbis idem.*

Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 20. *Quid, qui lapidem colunt informem atque rudem, cui nomen est Terminus? Hic est, quem pro Ioue Saturnus dicitur deuorasse. Nec immeritò illi honos tribuitur. Nam cùm Tarquinius Capitolium facere vellet, eóque in loco multorum deorum sacella essent: consuluit eos per auguria, vtrum Ioui cedere vellent: & cedentibus cæteris, solus Terminus mansit. Vnde illum Poëta, Capitoli immobile saxum vocat. Iam ex hoc ipso quàm magnus Iupiter inuenitur, cui non cessit lapis, ea fortasse fiducia, quod illum de paternis faucibus liberauerat. Facto itaque Capitolio, supra ipsum Terminum foramen est tecto relictum: vt quia non cesserat, liberò cœlo frueretur, quo ne ipsi quidem fruebantur, qui lapidem frui putauerunt. Et huic ergo publicè supplicatur, quasi custodi finium Deo: qui non tantum lapis, sed etiam stipes interdum est.*

S. Augustinus lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 23. non solùm Terminum & Iuuentam, sed etiam Martem in exauguratione Capitolij, Ioui loco noluisse cedere tradit. Carpens enim & irridens Romanos, quòd Felicitatem seriùs inter numina ascíuerint, quæ videretur prima omnium consecranda, vel ipso nomine cunctis aliis diis præferenda, hæc ait: *Nullus autem inuenitur qui se nolit esse felicem. Ipsi ergo dij, si per auguria, vel quolibet modo eos posse consuli putant, de hac re consuleretur, vtrum vellent Felicitati loco cedere: si forte aliorum ædibus vel altaribus iam fuisset locus occupatus, vbi ædes maior atque sublimior Felicitati construeretur: etiam ipse Iupiter cederet, vt ipsum verticem collis Capitolini Felicitas potiùs obtineret. Non enim quispiam resisteret Felicitati, nisi, quod fieri non potest, qui esse vellet infelix. Nullo modo omnino si consuleretur, faceret Iupiter, quòd ei fecerunt tres dij, Mars, Terminus, & Iuuentas, qui maiori, & regi suo nullo modo cedere voluerunt. Nam sicut habent eorum litteræ, cùm rex Tarquinius Capitolium fabricare vellet, eúmque locum, qui ei dignior, aptiórque videbatur, à diis alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid contra eorum facere arbitrium, & credens eos tanto numini, suóque Principi voluntate cessuros; quia multi erant illic vbi Capitolium constitutum est: per augurium quæsiuit, vtrum concedere locum vellent Ioui. Atque inde ipsi cedere omnes voluerunt præter illos quos commemoraui Martem, Terminum, Iuuentatem: atque ideo Capitolium ita constructum est, vt etiam isti tres intus essent tam obscuris signis, vt hoc vix homines doctissimi scirent. Nullo modo igitur Felicitatem Iupiter ipse contemneret, sicut à Termino, Marte, Iuuentate contemptus est. Sed ipsi etiam qui non cesserant Ioui, profectò cederent Felicitati, quæ illis regem fecerat Iouem. Aut si non cederent, non id contemptu eius facerent, sed quod in domo Felicitatis vel obscuri esse mallent, quam sine illa in locis propriis eminere.* At cùm veteres omnes prodant Terminum & Iuuentam tunc Ioui noluisse cedere, de Marte tamen altum apud omnes silentium. Proculdubio Terminum respexit ænigma illud antiquum, de quo A. Gellius lib. 12. c. 6. hæc habet: *Nuper inuenimus perhercle antiquum, pérque lepidum tribus versibus Senariis compositum ænigma: quod relinquimus inenarratum, vt legentium coniecturas in requirendo acueremus. Versus tres hi sunt:*

> *Semel, minúsne, an bis minus sit, non sat scio,*
> *An vtrunque eorum, vt quondam audiui dicier,*
> *Ioui ipsi regi noluit concedere.*

Hoc qui nolet diutius apud se quærere, inueniet quid sit in Marco Varrone de Sermone Latino ad Marcellum secundo libro. Sed quia libris M. Varronis caremus, quem Oedipum implorabimus? Facilè, Angelus Politianus in Miscellaneis, cap. 36. extricat, his verbis: *Dubitat ergo hic scirpi (seu scrupi, aut ænigmatis) auctor, semel minus, an bis minus fuerit, an vtrunque horum, id est, terminus. (ex vtroque autem, hoc est, ex semel, & bis, resultat ter) Quare, non semel minus, non bis minus, sed Terminus fuit, qui Ioui ipsi Regi deorum noluit concedere.* Ipsissima ænigmatis enodatio, quam etiam habet Lilius Gyraldus in ænigmatibus, & Ioannes Rosinus lib. 2. Romanarum Antiqu. c. 10.

De

De Termino ait Festus Pompeius: *Termino sacrificabant, quòd in eius tutela fines agrorum esse putabant. Denique Numa Pompilius statuit, eum qui Terminum exarasset, & ipsum, & boves sacros esse. Terminus quo loco colebatur, super eum foramen patebat in tecto, quod nefas esse putarent, terminum intra tectum consistere.*

Termini simulachrum antiqui ita efformabant, Hominis imaginem quadrato saxo infossam. Illud ita describit Alciatus Emblemate 157.

Quadratum infoditur firmissima tessera signum
Stat cirrata super pectore imago tenus.
Et se se nulli profitetur cedere, salus
Terminus est.

At de Termino plura ex antiquis scriptoribus collegêre, vt etiam de Terminalibus festis in honorem Termini institutis, Lilius Gyraldus Syntagmate 1. de diis Gentium, Rudolphus Hospinianus de origine Festorum cap. 10. Ioannes Fungerus in Trilingui Etymologico, Ioannes Rosinus, & Thomas Dempsterus in Romanis Antiquitatibus, lib. 2. cap. 20. & lib. 4. cap. 6. de Iuuenta verò seu Iuuentate Dea Lilius Syntagmata 10. & Rosinus lib. 2. cap. 19.

Finxerunt Poëtæ Saturnum oraculo præmonitum, se à filio regno pellendum, liberos omnes virilis sexus statuisse deuorare: nato vero Ioue, Rheam vxorem ingens illi saxum pro filio obtulisse, quod deuorata nequiuerit: cúmque lapidis illius ope Iupiter esset seruatus, lapidi Iouis Seruatori, nomine Termini, diuinos tributos honores. Vnde Lactantius lib. 1. c. 20. *Lapidem colunt informem, atque rudem cui nomen est Terminus. Hic est quem pro Ioue Saturnus creditur deuorasse.* Huc fortè allusit Eusebius in Chronico numero DLIV. cùm ait: *In Creta regnauit lapsis.* Quod diuinus Scaliger, qui semper scala super æthera scandit, diuinare non potuit. Vide Gyraldum Syntagmate 2. de diis Gentium, in Ioue lapide.

Equidem haud inepta ratione visi sunt veteres Terminum deum, qui Ioui noluit cedere, in symbolum perpetuitatis & æternitatis acciuisse: nec sine causa Mythologi prodiderunt, Terminum lapidem illum fuisse, quem Saturnus deuorare non potuerit: nimirum quòd Saturnus seu Chronos, id est, Tempus, edax rerum, vt Poëtæ loquuntur, æternitatem ipsam deuorare, absumere, transigere non possit. Vide Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 8. Hinc etiam in Scriptura Sacra נצח *Netzach*, quod finis, Terminus, æternitas, perpetuitas reddi solet, à præualescèntia, robore, victoria, triumpho dici constat, quòd æternitas sit superior tempore, & quasi quædam victoria temporis, quod nulli tempori cedat, aut succumbat, sed vincat, præualeat, superet, triumphet omne tempus. Hinc elucidatur pulcherrimus ille Hebraismus Ioann. 13. 1. *In finem dilexit eos.* Hoc est, inuictissimè, victoriosissimè, in victoriam & triumphum dilexit eos, quasi dicat, potentissimè vicit omnes in amando, vicit etiam ipsummet Amorem in amando, præclarissimum de eo triumphum egit, trophæum erexit: magis eos dilexit, quàm ipsemet amor amare potuisset, si res subsistens extra Deum foret. In finem, in Terminum dilexit eos. Iure poterat hic iam diuinus & feruens amator insigne Termini cum inscriptione, *Nulli cedo*, præferre: quod Nulli cessisset, & omnes superasset in amando. Elegantissima hyperbole, sed verissima. Hæc non ita facile apud Interpretes Ioannis, vt nec apud auctorem Pentecontarchi, cap. 59. vbi Hebraismum, *in finem*, elucidat, inuenies. Vide tamen Forerium Isaiæ 25. vers. 8. Erasmus in signatorio annulo Termini imaginem circumferebat, cum inscriptione, *Nulli cedo.* Sed cum vanitatis & iactantiæ argueretur, excusauit, de morte se, quæ finis & Terminus rerum esset, intellexisse: quo etiam emblemate mortem expressit Alciatus. Porrò sæculares ludos potissimum ab Romanis institutos, & celebrari solitos pro Vrbis, Imperiique æternitate: quod nimirum perpetuitatis, & felicitatis Romani Imperij fatales conciliatores existimarentur, omnes affirmant. Horatius in Carmine Sæculari, de vi eorum ludorum, ait:

Vosque veraces cecinisse Parcæ
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus seruet, bona iam peractis
Iungite fata.

Indicat procul dubio Terminum deum, quem fata Vrbis æternæ continere credebant: quemque immobilem, æternúmque Vrbi in iis ludis vouebant & precabantur. Zozimus Comes lib. 2. cùm multa de Ludis Sæcularibus disseruisset, subdit: *Quæ sanè quamdiu sunt obseruata, nullum Respublica Romana detrimentum cepit. Vt autem & reapse vera isthæc esse credamus ipsum Sybillæ oraculum adiiciam, quod ante nos etiam ab aliis est relatum.* Et recitata maiori Sibyllini Oraculi parte, quo instituta & ritus Sæcularium continebantur, adiicit hæc Sibyllæ carmina:

Hæc adeò tibi sint memori benè condita mente.
Itala sic tellus omnis, tellúsque Latina
Æternùm tua sceptra colet, tua iussa capesset.

Deinde subdit Zosimus: *Iam quòd his omnibus legitimè peractis, sicut oraculum tradit, & ipsa res exigit, incolume futurum fuerit Imperium Romanum, omnésque nobis cognitum, prope dixerim, orbem sub potestate sua perpetuò habiturum: ludis autem neglectis, Imperio se abdicante Diocletiano, paulatim quasi defluxerit, taciteque redactum sit ad quandam maiori ex parte Barbariam: id quod ipsa nobis res declararunt: eam vero sententiam nostram veram esse, de ipsa notatione temporum probare volo. Nam à Consulatu Chilonis & Libonis, quo Seuerus ludos sæculares exhibuit, donec Diocletianus IX. Maximianus IIX. consules facti sunt, centum & vnus anni elapsi fuerunt. Ac tunc quidem priuatus ex Imperatore Diocletianus factus est: cuius exemplum Maximianus est sequutus. Verùm Constantino, & Licinio tertium Coss. centum & decem annorum spatium completum fuit, quo iam ludos consueto more celebratos oportuit: eo neglecto, ad infelicitatem illam res prolabi necesse fuit, quæ hoc tempore nos vrget.* Ita infelix Græculus ruentem superstitionem deplangit. At de ludis Sæcularibus plura Valer. Maximus lib. 2. cap. 4. Censorinus de die Natali, cap. 6. & 14. Zosimus lib. 2. Festus Pompeius in voce, *Sæculares Ludi*, & in voce, *Terentum*: ex Recentioribus, Angelus Politianus in Miscellaneis, cap. 58. Alexander ab Alexandro Dierum Genialium lib. 5. c. 26. & lib. 6. cap. 19. Lilius Gyraldus libello de Annis & Mensibus, Carolus Sigonius in defensione suorum in Liuium Scholiorum, Ludouicus Viues in 3. de Ciuitate Dei, cap. 18. Rudolphus Hospinianus de Festorum origine, cap. 14. Ioannes Rosinus Antiquitatum Romanarum lib. 5. cap. 11. Ioannes Fungerus in Etymologico Trilingui, & omnium optimè & eruditissimè Onuphrius Panuinius singulari libello de ludis sæcularibus, ad finem Commentariorum in Fastos. Insuper aslatuasse Romanos

magna

magna cura in æde Vestæ ignem perpetuum & inextinctum, quod erat omen æternitatis Vrbis: etsi casu aliquo extingueretur, habitum id dirum & maximè infaustum auctores referunt. Cic. 2. de legibus: *Virginésque Vestales in Vrbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* L. Florus lib. 1. c. 2. de Numa: *Imprimis focum Vestæ Virginibus colendum dedit, vt ad similitudinem cælestium siderum, custos Imperij flamma vigilaret.* Dionysius Halicarnasseus lib. 1. de Vestali: *Cùm igitur ex multis aliis indiciis cognosci potest, an Sacerdos sanctè & piè res Sacra operam nauarit: tum verò præcipuè, si ignis extinguatur. Quod malū Romani maximè omniū formidant, ratū id excidium Ciuitatū portendere, quomodocumque id acciderit: magnísque delinimentis, & curationibus placantes ipsum referunt ad templum.* Liuius lib. 28. c. 11. *Plus omnibus, aut nunciatis peregrè, aut visis domi prodigiis, terruit animos hominum, ignis in æde Vestæ extinctus. Ob quam causam cæsa flagro est Vestalis, cuius custodia noctis eius fuerat, iussu P. Licinij Pōtificis. Id quanquam nihil portendentibus deis, ceterùm negligentia humana acciderat: tamen & hostiis maioribus procurari, & supplicationem ad Vestæ haberi placuit.* De eadem re Val. Maximus lib. 1. c. 1. *Publio Licinio Pont. Max. Virgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est quæ flagro admoneretur.*

Festus: *Ignis Vestæ si quando interstinctus esset, virgines verberibus afficiebantur à Pontifice. Quibus mos erat tabulam felicis materiæ tandiu terebrare, quousque exceptum ignem cribro æneo Virgo in ædem ferret.* Mirabilis sanè modus eliciendi ignem! Simplicius in 3. de cælo Arist. *Ignem è lignis excutiunt, alterum lignorum tanquam terebrā, in altero circumuertentes.* S. Isid. Pelusiota lib. 2. epist. 100. *Ignis ille à quo artes feruntur non modò à ferro, & ære, ac lapidibus, sed etiā ab aquis, & lignis natura vi exilit. Hoc ergo miraculum mihi expone. Lignóne insitus est? quin igitur illud absumit? At non insitus est, quonā igitur modo ex eo creatur?* Scitum est, Indos Noui Orbis Occidui duorum attritu lignorum ignem elicere. Vide Scaligerum in Festum, Lipsium in Syntagm. de Vestalib. c. 8. Conradum Ritersbusiū in Notis ad Isid. Pelusiotā lib. 2. epist. 100. Sed cur locum Plinij prætermiserunt? qui lib. 16. c. 40. inquit: *Exploratorum hoc vsus in castris, pastorúmque reperit, quoniam ad excudendum ignē non semper lapidis occasio est. Teritur ergo lignū ligno, ignēque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi, vel foliorum facillimè conceptum. Sed nihil hedera præstantius qua teratur, lauro qua terat.* Vide Dalecampium in hunc locū, & Scaliger. in Ætnam Cornelij Seueri, à quo Dalecampius exscripsit. Ineptissimè tamen Scaliger in Festum, & eum secutus Thomas Dempsterus in Paralip. ad lib. 2. Romanar. Antiq. c. 12. Rosini, ad Vestæ æternum ignem retulēre verba Tertul. de Pœnit. c. 12. *Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, cùm fumariola quædam eius tales ictus flammarum suscitent, vt proximæ vrbes, aut iam nullæ extent, aut idem sibi de die sperent.* Loquitur enim perspicuè de igne æterno Gehennæ.

Aliam rationem educendi ignis vestalis expressit Plutarchus in Numa: *Quod si fortè extinctus fuerit, negant enim fas esse ex alio accendi igne, sed nouum & recentem parandum, eliciendúmque puram & liquidam è sole flammam. Succendunt eam scaphis cauatis in æqualia latera orthogonia trigonalia, quæ ex circumferentia in vnum centrum sunt deuexa. Hi soli obuersi radiis vndique flagrantes coguntur & contrahuntur ad centrum. Ita quum ipsum aera diuidunt attenuatum, tum leuissimum quodque, atque aridissimum appositum fomentum inflammant extemplò, quod accipiant reflectione radij corpus, & ictum igneum.*

Non est dubium ad Vestæ inextinctum ignem respexisse Virgilium 2. Æneidos:

Sic ait: & manibus vittas, Vestámque potentem,
Æternúmque adytis effert penetralibus ignem.

Eum Vestæ ignem nutriri solitum elate, Plutarchus in Opusculo De EI inscripto foribus Templi Delphici, affirmat, sic dicens: *Aiebat, non abs re pleraque de diis occulta esse ænigmatis, rationémque aliquam, & causæ explicationem desiderare. Verbi gratia, Cur ad ignem sempiternum de omnibus lignis sola vtatur elate, (Xylander, abies,) cur sola laurus suffiatur, &c.* De elate Plinius lib. 12. cap. 28. *Est præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elatem vocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen.* De elate plura Henricus Stephanus in Thesauro. In fictilibus eum ignem asseruatum, Valerius lib. 4. cap. 4. extremo ita ait: *Namque per Romuli casam, pérque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos, fictilibus etiamnunc vasis contentos iuro.* Sed enim Lampridius de Heliogabalo scribit. *Ignem perpetuum extinguere voluit.* Quasi præcipitaturus fortunam Imperij.

Alia secreta arcanáque seruabantur in penu, seu adyto Vestæ, quæ Romani fatalia pignora Imperij crediderūt. Liuius lib. 5. c. 52. in Orat. Camilli: *Quid de æternis Vestæ ignibus, signóque, quod Imperij pignus custodia eius templi tenetur, loquar?* Et lib. 26. cap. 27. *Q. Flaccus quærens de Campanorum* perfidia, qui Romæ fœdum incendium iniecerant, ait: *Vestæ ædem petitam, & æternos ignes & conditum in penetrali fatale pignus Imperij Romani.* Cic. Philippica 11. de Bruto: *Qui ita conseruandus est, vt id signum quod de cælo delapsum Vestæ custodiis continetur: quo saluo, salui sumus futuri.* Seneca pater lib. 1. Controu. 3. de Vestali: *Veniet ad colendū Romani Imperij pignus, carnificis manu incesta?* Dion. lib. 2. *Nonnulli enim asserunt, id quod seruatur nihil aliud esse, quàm ignem omnibus conspicuum. Sunt etiam qui dicunt, præter illum ignem, alia quædam Sacra vulgò incognita in Deæ fano esse, quæ solis Pontificibus & Virginibus sunt nota. Argumentum non leue huius rei proferentes, id quod accidit in Incendio ipsius templi tempore primi belli Punici, quod inter Romanos & Carthaginienses propter Siciliam est ortum. Incenso enim templo, & virginibus ex igne fugientibus, quidam de numero Pontificum L. Cæcilius qui Metellus vocabatur, vir Consularis, qui Carthaginiensibus in Sicilia deuictis, in illo celebri triumpho centum triginta & octo elephantos traduxerat, neglecta propria salute, vtilitatis publicæ causa, summo cum periculo est ausus in ardens penetrale irrumpere, & Sacra à Virginibus deserta, ex ipso incendio erepta seruauit: ob quod præclarū facinus, magni honores à ciuitate ei delati fuerunt, vt ipsum elogium, eius statua in Capitolio erecta testatur. Hanc igitur rem illi pro confessa sumentes, de suo quasdam coniecturas addunt. Quidam enim dicunt Sacra quæ hic seruantur, esse partem eorum sacrorum, quæ Æneas translata ex Samothracia seruabat. Dardanus enim ex insula ista in vrbem a se conditam ea transportarat: At Æneas cùm ex agro Troiano fugit, cum aliis hæc quoque in Italiam deportarat. Alij verò asserunt, esse cælo delapsum Palladium, quod apud Ilienses erat, quodque Æneas rei gnarus secum portarat: Achiui enim simulacrū ad eius similitudinē factum surripuerant: de quo multa à Poetis & Historicis scripta sunt. At ego quadā Sacra, vulgò incognita, & non solum ipsum ignem a virginibus seruari, ex plurimis indiciis colligo: sed quænā hæc sint, neque à me, neque ab alio quopiam eorū qui pietatis in Deum sunt studiosi, curiosius inquirendum censeo.*

De L. Metello Pontifice Liuiana Epitome lib. 19. *Cùm templum Vestæ arderet, Cæcilius Metellus Pon-*

tifex. Maximus ex incendio Sacra rapuit. Plinius lib.7.c.43. *Ic Metellus orbam luminibus exegit senectutem, amissis incendio, quum Palladium raperet ex æde Vestæ, memorabili causa, sed euentu misero.*

Sed & de sacris arcanis Ædis Vestæ Plutarchus in Numa: *Ac nonnulli apud virgines Vestales præter ignem illum æternum, depositum nihil arbitrantur: alij sacra quædam nulli conspecta condita ibi esse. De quibus quatenus audire, & dicere fas est, disseruimus in vita Camilli.* Et in Camillo: *Scribunt tamen nonnulli præter æternum ignem nihil eas seruare: quem Numam consecrasse, & perennem mandasse seruandum, vt instar æternæ quæ vniuersitatem moderatur virtutis. Alij ignem Græcorum more, purum Sacris proponi ardentem: cætera in penetralibus condita, præter has virgines quas Vestales vocant, nemini conspecta. Plurimorúmque vulgatū sermone est, Mineruæ signum ibi asseruari, ex Troia in Italiam ab Ænea aduectum. Sunt qui fabulentur, deos ex Samothracia, quum Troiam conderet, attulisse eò Dardanum, atque sacrasse, Sacráque & ceremonias iis instituisse: Æneam inde capta Troia, clam sublata seruasse, dum in Italia consedit. Qui verò maiorem habere se istius rei notitiam iactant, duo aiunt illic reposita dolia esse, apertum alterum atque inane, alterum plenum & consignatum, solarium vtramque sanctissimarum harum virginum permissam oculis. Hos alij hunc arbitrantur falli, quod ea tempestate virgines maximam sacrorum partem in duo condita in dolia defoderint sub æde Quirini: vnde locus adhuc dolium fertur nomen.*

Lampridius de monstro Heliogabalo: *In virginem Vestalem incestum admisit: sacra Populi Romani sublatis penetralibus profanauit. Ignem perpetuum extinguere voluit. In penum Vestæ, quod sola virgines, solique Pontifices adeunt, irrupit: & penetrale Sacrum est auferre conatus: cúmque seriam (dolium) quasi veram rapuisset, quamuis Virgo Maxima falsam monstrauerat, atque in ea nihil reperisset, applosam fregit. Nec tamen quidquam religioni dempsit, quia plures similes factæ dicantur esse, ne quis veram vnquam possit auferre. Hæc cùm ita essent, signum tamen quod Palladium esse credebat, abstulit: & auro fictum in sui Dei templo collocauit.* De Penu Vestæ Festus: *Penus vocatur locus intimus in æde Vestæ tegetibus septus: qui certis diebus circa Vestalia aperitur. Ij dies religiosi habentur.* Palladiū verò quod dicebant esse fatale pignus Imperij: signū erat, siue iconcula Palladis. Eustach. in 1. Iliados: *Palladis idola, Palladia antiquis appellantur.* Apollod. lib.3. Biblioth. *A cœlo hoc delapsum est. Erat autem magnitudine tricubitale: habitu quasi ingredientis: dextera hastam sublatam præferebat, sinistra fusum & colum.* At de Palladio pleni sunt auctorum libri. Videndus seorsim Lodou. Viues in lib.1. de Ciuit. Dei, c.2. Tantùm subiicio locum Iulij Firmici de errore Profanarum Relig. c.16. *Palladij etiam quid sit nomen audite: Simulacrum est ex ossibus Pelopis factum. Hoc Abarim Scytham fecisse perhibetur: simulacrum hoc Troianis Abaris vendidit stultis hominibus vana promittens. Substantia autem simulacri ipsius ex ossibus Pelopis est. Ea cuius electa sunt ossa, vt Deus fieret, qui vrbes & regna seruaret.* De Abaride vide lib.7.c.6.

Præterea existimasse Romanos, libros Sibyllinos quos diligentissimè reconditos asseruabant, fata vrbis & Imperij continuisse, Scriptores innumeri testantur. Dionys. Halicarnass. lib.4. *Quin etiam aliud quoddam felicitatis prorsus admirandæ bonum, regnāte Tarquinio Superbo Romanæ Reipublicæ contigisse fertur, siue deorum, siue geniorum aliquorū fauore, ac munere: quod non ad aliquod breue temporis spatium, sed perpetuo ex magnis malis variisque periculis eam eripuit. Quædam enim mulier, non indigena, Tyrannum adiit, nouem Sibyllinorum oraculorum libros vendere volens: sed recusante Tarquinio libros illos emere tanto pretio quantum illa petebat, abiit, & tres eorum cremauit: nec multo post allatos reliquos eodem pretio vēdere volebat: Indicata autem delira aliqua mulier & derisa, quod idem pretiū pro paucioribus libris peteret, quod ne pluribus accipere potuisset: denuo digressa dimidiam reliquorum librorum partem exussit, & allatis reliquis tribus eandem pecuniæ summam petiit. Tarquinius mulieris consilium admiratus augures accersiuit, & re illis narrata, quid esset faciendum quæsiuit. Illi verò cùm ex quibusdam signis cognouissent, eum donū diuinitus missum aspernatum fuisse, magnámque iacturam ab eo factam dixissent, quod omnes libros non emisset, iussit eam pecuniæ summam mulieri numerari quam petebat, & oracula quæ superarant, redimi. Illa autem mulier cùm libros tradidisset, vtque diligenter asseruarētur, monuisset, nunquàm postea inter homines est visa. Tarquinius verò duumuiros ex nobilium numero creauit, & duos publicos ministros ipsis addidit, illísque horum librorum custodiam mandauit. Quorum alterum M. Attilium, inquam, quod visus fuisset non bona fide se gerere, & ab altero publico ministro parricidij accusatus fuisset, in culeum insutum in mare proiecit. Sed post reges exactos, cùm Respublica oraculorum patrocinium suscepisset, nobilissimis viris, quos eligebat, eorum custodiam committebat. Hi verò per totum vitæ tempus hoc munere funguntur, à militia & reliquis vrbanis muniis liberi: atque hæc publicè illis committit, sine quibus non patitur quēquam oracula inspicere. Et vt rem paucis expediā, Romani nullam rem Sanctam, aut Sacram æquè diligūter, atque Sibyllina Oracula custodiunt. Ea autē consulunt quoties Senatus id decernit, quum in Republica orta est seditio, aut in bello grauis aliqua & insignis clades accepta, aut quū aliqua prodigia, aut spectra, quæ sæpè contigerunt, apparent, quæ magnū aliquod & cognitu difficile malum portendunt. Hi Oraculorum libri vsque ad bellum Marsicum permanserunt incolumes, conditi sub terra in templo Iouis Capitolini, in arca lapidea a decē Viris asseruati. Sed post centesimam & septuagesimam Olympiadē, templo incenso, siue per insidias aliquorum, vt nonnulli arbitrātur, siue casu fortuito, hi quoque cum reliquis huius Dei donariis igne sunt absumpti. Oracula verò quæ nunc extant, ex variis locis sunt cōportata, alia ex Italicis Vrbibus allata, alia ex Erythris Asiaticis, ex Senatus consulto missis Legatis, qui eorū exemplar describerent, alia ex aliis Vrbibus, & à priuatis hominibus transcripta, in quibus quædam supposititia, & carminibus Sibyllinis inserta reperiuntur, quæ deprehēduntur ex iis quæ acrostichides nuncupantur. Dico autem ea quæ Terentius Varro in suis Commentariis Theologicis memoriæ prodidit.* Hæc Dionysius.

Verùm de Sibylla quæ ad Tarquinium libros oraculorū detulit fusè quoque referunt, Plin. lib.13.c.13. Solin. c.8. Gell. lib.1.c.19. Seruius in 6. Æneid. ad v.72. 72. Lactant. lib.1.c.6. Suidas in voce Herophila, & in voce Sibyllæ, S. Isid. 8. Orig. c.8. Marc. Antimachus Præfat. in Sibyllina oracula. Quamuis in his sit dissentio, ad Tarquinium Superbum attulisse aiunt Dionysius, Plinius, Solinus, Gellius: ad Tarquinium Priscum Superbi parentem, tradunt Lactantius, Suidas, S. Isidorus, Antimachus. Libros nouē fuisse, Dionysius, Gellius, Lactantius, Seruius, Suidas, S. Isidorus Antimachus, scribunt: at tres fuisse Plinius, Solinus, & Suidas in Herophila adstruūt. Emptos à Tarquinio trecentis Philippeis, qui aurei tunc pretiosi erāt, Lactantius, Seruius, Antimachus produnt. Eam Sibyllam fuisse Cumæam, seu Cumanam, nomine Demophilam, vel Herophilam, seu Amaltheam, Lactantius, Seruius, Suidas, S. Isidorus, Antimachus affirmant.

Porrò

Porrò eos libros fatales fuisse Vrbis & Imperij, nempe fata Romana inscripta habuisse, præter ea quæ ex Dionysio nuper adduximus, extant ea de re innumeræ auctorum sententiæ. Æneas apud Virg. lib.6. Æneid. Sibyllam Cumæam alloquitur:

Te quoq; magna manēt regnis penetralia nostris:
Hic ego namque tuas sortes, arcanáque fata
Dicta meæ genti ponam: lectósque sacrabo
Alma viros, foliis tantùm ne carmina manda:
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis:
Ipsa canas, oro.———

In his quæ de foliis ait, alludit ad ea quæ cecinerat lib.3. Æneid. v.444. & seqq. *Fata canit, foliisque notas, &c.* Vbi videndus omnino Donatus.

Liuius lib.10.c 8. *Decem viri Sacris faciundis, carminum Sibyllæ, ac fatorum populi huius interpretes, &c.* Lib.22.c.9. *Decem viri libros Sibyllinos adire iuberentur; qui inspectis fatalibus libris, retulerunt Patribus:* & c.10. *quia ita ex fatalibus libris editum erat.* Et alibi sæpius. Suetonius in Iulio, c.79. *Vt quoniam libris fatalibus contineretur, &c.* Vopiscus in Aureliano: *Vt inspiciantur fatales libri, quibus spes belli terminandi sacrato deorum Imperio continetur.* Et post alia: *Agite igitur Pontifices quâ puri, quâ mundi, quâ sancti, quâ vestitu, animisque Sacris commodi, templum ascendite, subsellia laureata constituite, veteranis manibus libros euoluite, fata Reipublicæ quæ sunt æterna perquirite.*

Aurelius Victor in Claudio II. Imperatore: *Claudius cùm ex fatalibus libris, quos inspici præceperat, cognouisset, &c.* Seruius in 6. Æneid. *Constat autē regnāte Tarquinio quandā mulierem quæ se Malteā diceret, obtulisse ei nouē libros in quibus dicerēt fata & remedia Romana.* Rotilius Gallus lib. 2. Itinerarij de Stilichone Imperij proditore, qui Sibyll. libros exussit:

Nec tantùm Geticis grassatus proditor armis,
Ante Sibyllina fata cremauit opis.

Vel vt alibi legitur:

Ne tantùm patriis sæuiret proditor armis,
Sancta Sibyllina fata cremauit opis.

Et statim:

At Stilicho æterni fatalia pignora regni,
Et plenas voluit præcipitare colos.

At de Sibyllis & Sibyllinis libris ex professo tractarūt Onuphrius Panuinius, & Ioannes Obsopœus peculiaribus libris. De Nerone Principe Suetonius, c.11. *Ludis quos pro æternitate Imperij susceptos appellari Maximos voluit, ex vtroque ordine & sexu plerique ludicras partes sustinuerunt.*

Censorinus de Die Natali, c.15. extremo. *Quot autem sæcula Vrbi Romæ debeantur, dicere meum non est. Sed quod apud Varronem legerim, non tacebo: qui libro Antiquitatum duodeuigesimo ait: Fuisse Vettium Romæ in augurio non ignobilem ingenio, cuius doctori in disceptando parem eum se audiuisse dicentem: Si ita esset, vt tradebant Historici de Romuli Vrbis condendæ auguriis, ac duodecim vulturibus; quoniam centum viginti annos incolumis præterisset Populus Romanus ad mille & ducentos peruenturum.*

Hoc augurium timuisse Romanos implendum irruptionibus Alarici Gotorum Regis in Romanum Imperium, & excidio Romæ; quamuis tunc nondum impleti essent MCC. anni Conditæ Vrbis, Claudianus de Bello Getico ita canit:

Sed malus interpres rerum metus, omne eradebat
Augurium peiore via, truncatáque membra,
Nutricémque Lupam Romæ, regnúque minari
Tunc reputant annos, interceptóque volatu
Vulturis, incidunt properatis sæcula metis.

Verùm alij ad cladem Romæ Vvandalicam, quæ vltra MCC. annos Conditæ vrbis contigit, traxere

S. Appol. Sidonius in Paneg. ad Auitum Augustum:

Quid rogo bis seno mihi vulture Thuscus aruspex
Portendit?

Et posteà:

Iam prope fata tui bissenas vulturis alas
Complebāt, (scis námque tuos, scis Roma labores.

Consule in hæc loca Sidonij, Notas Sauaronis, & Sismondi. Quin & Ioan. Langus in Scholis ad Niceph. lib.15. Hist. c.11. & Onuphr. in Comment. lib 3. Fastor. anno Christi CDLV. obseruant, Vettij augurium videri posse ad Genserici Vrbis Romæ deuastationē pertinuisse, ex eo enim tempore concidit paulatim Imperium Romanum in Occidente. Addit Langus: *Alij potius ad Totilæ vastatione referūt, quæ sub Iustiniano accidit.* Pierius Valerianus. lib. 49. Hieroglyph. inquit: *Cassiodorus meminit, aruspicem interrogatum, quando Imperium Romanum casurum esset, respondisse: Quando saxum Capitolij cadet. Addidisséque insuper, si eueniret, vt vnquam caderet, futurum, vt post triginta annorum millia, iterum resurgeret. Tanta eius artis fuit impudentia! Nisi aruspex is per tantæ multitudinis numerum, perpetuitatem intellexerit: quam apertiùs explicuit Maro:*

His ego nec metas rerum, nec tempora pono,
Imperium sine fine dedi.———

Atque alibi:

Capitoli immobile saxum.

Hæc Pierius. Vnde Ammianus lib.22. c.41. *Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit.* Dio lib.57. *Marco Iunio Silano, Lucio Norbano Consulibus. Neque parum mouit animos hominum oraculum quoddam pro Sibyllino habitum, nihil quidem ad istac, sed ad nostra tēpora pertinens, in hanc sententiam:*

Ast ter tercentum reuolutis protinus annis,
Roma intestina perdetur seditione.
Et furor exitium Sybariticus afferet Vrbi.

Hoc carmēn Tiberius vt falsum cauillatus, omnes libros vaticinos inspexit, aliósque probauit, alios reiecit. Et lib.62. in Nerone, seu potius Xiphilinus: *Tum populus Neroni omnia mala precari, non quòd nomen eius nominaret, sed quòd execraretur eos, qui Vrbem incendissent. Imprimis omnes commouebat recordatio Oraculi, quod decantatum fuerat Tiberij temporibus id erat:*

Hinc ter tercentis circumuoluentibus annis,
Seditio perdet Romanos. Cùm Nero populi consolandi causa, hos versus nusquam repertos esse diceret.

Suspicati sunt aliqui id oraculum de bellis ciuilibus, quæ & viuente Nerone, & eo sublato, exarserunt, cecinisse; quando voluente nono annorum Vrbis Conditæ centenario, intra breuissimum tempus, furore ciuili quatuor sunt Principes trucidati, Nero, Galba, Otho, Vitellius.

Extat lib. 8. Pseudo-Sibyllinorum, oraculum quo prædicitur, Romam, suæ conditionis expleto annorum numero qui in litteris nominis eius continetur, mox ruituram:

Porrò quater decies complebis, térque trecentes
Annos, atque octo, quum te pertingere metam
Tristia fata, tuo completo nomine, cogent.
Hei mihi! quando illud tempus miseranda videbo,
Roma tui? ———

Numerus litterarum nominis Romæ Græcè est:

ρ	100
ω	800
μ	40
η	8.

Summa 948. quos tantùm annos victuram Romam, Pseudo sibyllinum oraculum dicebat. Ioannes Castalio in Notis ad Sibyllinos libros hæc obseruat: *Romani Imperij finis intelligendus est cùm Decius*

XXVI. Imperator, vnà cum filio suo casus est à Gothis, à quibus posteà deletum est Imperium Romanum. Quo quidem Decio caso, Romani Gothis paciscente Gallo, stipendium soluerunt, quod anteà fecerant nunquam: in quo capitis diminutio & Imperij amissio intelligitur. Hoc autem accidit anno ab Vrbe condita M I I I. qui numerus superat numerum a Sibylla positum numero IV. cum illa dicat, Romam completuram esse annos CMXLIIX. qui numerus est litterarum nominis Roma in sermone Græco. Sed ante Deciũ res iam fuerat Gothis cum Romanis; & Romanorum Imperium perire rectè dicitur, quum Gothorum, à quibus victi fuerunt, incipit. Verùm hanc Castalionis interpretationem rectè reiicit Ioannes Opsopœus, quòd annus Conditæ Vrbis nongentesimus quadragesimus octauus inciderit in secundum Imperij Seueri, & Christi 197. quo tẽpore nihil sinistri Romæ cõtigerit. *Vt meritò*, inquit, *versus isti suspecti fiat, ac fortasse ad imitationẽ alterius Oraculi Sibyllini efficti, quod in his libris Sibyllinis non legitur, refertur autem a Dione in vita Tiberij, ac Neronis.* De quo nos paulò superiùs. Non est prætereundũ hoc loco aliud oraculum, quod Vopiscus in Floriano ita refert: *Horum* Taciti & Floriani Imperatorum *statua fuerunt Interamna dua pedum tricenûm ex marmore, quòd illic eorum cænotaphia constituta sunt, in solo proprio, sed deiecta fulmine, ita contrite sunt, vt membratim iaceant dissipata. Quo tempore responsum est ab aruspicibus, quandoque ex eorum familia Imperatorem Romanum futurum, seu per fœminam, seu per virum, qui det iudices Parthis, ac Persis: qui Francos & Alemannos sub Romanis legibus habeat: qui per omnem Africam Barbarum non relinquat: qui Taprobanis præsidem imponat: qui ad Britanniam insulam Proconsulem mittat: qui Sarmatis omnibus iudicet: qui terram omnem quam Oceanus ambit, captis omnibus gentibus, suam faciat: posteà tamen Senatui reddat Imperium, & antiquis legibus viuat ipse victurus annis centum viginti, & sine herede moriturus. Futurum autem eum dixerunt, à die fulmine præcipitatis statuisque confractis, post annos mille. Non magna hæc vrbanitas aruspicum fuit, qui Principem talem post mille annos futurum esse dixerunt: quia si post centum annos prædicerent fore, possent eorum deprehendi mendacia, quum vix remanere talis possit historia. Ego tamen idcirco hæc inserenda volumini credidi, ne quis me leges legisse non crederet.* Hæc Vopiscus.

Selecta quædam & recondita ex ethnicis auctoribus de Roma, quæ in Romanam Ecclesiam potiùs conueniant.

CAP. XIV.

FEstos in voce *Roma* hæc habet: *Historia Cumana compositor Athenis quosdam profectos Sicyonem, Thespiásque: ex quibus porrò ciuitatibus, ob inopiã domiciliorum, complures profectos in exteras regiones, delatos in Italiam, eosque multo errore nominatos Aberrigenes, (Aborigines,) quorũ subiecti qui fuerint Caximparum viri, vnicuíque virium* (Cæxinidarum iuri, vicinarúmque vrbium) *imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellauisse a Viribus gentis (regentis) Valentiam: quod nomen aduentu Euandri, Æneaque in Italiam cum magna Græcè loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam.* Hunc Festi locum mirè deprauatum, conatus est Scaliger resarcire. Ipsum, si libuerit, vide. Solinus c. 1. *Sunt qui videri velint Romæ vocabulum ab Euandro primum datum, cum oppidum ibi offendisset, quod exstructum anteà Valentiam dixerat iuuentus Latina: seruatáque significatione impositi prius nominis* ΡΩΜΗΝ *Græcè, Valentiam nominatam.* Festus *Romulum credibile est à virium magnitudine, itẽ fratrem eius Remum appellatos.* Seruius in Notis è M.S. Fuldensi editis à Petro Daniele ad illud 1. Æneid. *Donec regina Sacerdos.* ait: *Ateius adserit, Romam ante aduentum Euãdri, diu Valentiam vocitatam: sed post Græco nomine Romam vocitatam.* S. Hieron. lib. 2. in Iouin. Romam ita compellat: *Vrbs potens, Vrbs orbis domina, interpretare vocabulum tuum: Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis iuxta Hebræos.* Nimirum, quia Ῥώμη, Græcè, robur, vires, fortitudinem, valentiam significat: Hebraicè autem vox רומה *Roma* expressè habetur Michææ 2. 3. *Et non ambulabitis Roma*, id est, in elatione, excelsitate, sublimitate. Noster, *Superbe*. Constatque verbum, *Rum*, seu *Romam*, seu *Ramah*, Hebræis esse, Eleuari, excelsum, sublimẽ esse, attolli, exaltari. Oblitus fuerat Festi, & Solini Henricus Stephanus quum in Thesauro hæc scribat: *Nam quod nonnulli tradunt dictam priùs Valentiam, deinde Romam voce Græca fuisse, id satis locupletes testes non habet.* Vide Pagninum in Interpretatione Hebraicorum Nominum. S. Hieron. de Nomin. Hebraicis, in Actis Apostol. *Romani, sublimes, vel tonantes. Romam, sublimem, siue tonitruum.* Tonitrui notio est vocis רעמה *Rama*, cum aijn, Iob 39. 19. vbi Noster, *hinnitum*. Sed *Raam* est tonare.

Paulus Merula in Commentariis ad Enniana Fragmenta, pag. 206. *Romam ego censeo appellatam à* רמח *Romach, id est, hasta, Syriaco idiomate, quo vsi ad Tiberim Thusci, vnde Romam: quemadmodum à voce Quiris, quæ idem Sabinis significat, iidem Quirites. Eadem enim* רמח *Romach Hebræis, Quiris Sabinis, Hasta Latinis: iidem etiam Romani, ab Hebræo fonte; Quirites, Sabinè; Hastati, Latinè* Equidem quod Lucæ 2. 35. Græcè est *romphæa*, & Latinè *Gladius*, Syriacus Interpres dixit רומחא *Rumecha*, id est, lancea, seu hasta. Chaldæus Paraphrastes Numerorum 25. 7. רמחא *Romecha* habet. Quin & Rabbini, teste Dauid Pomario in Lexico. *Romecha* vocant lanceam, seu hastam. Vox Hebræa רמח *Romach* sæpiùs occurrit in sacris Litteris, quam Noster non semel vertit *hastam*, vt Iudicum 5. 8. 2. Paral. 25. 5. & alibi, & *lanceam* Ierem. 46. 4. Forsterus & Auenarius putant esse *rompheam*: Sanctes verò, & idem Auenarius quam Itali vocant *Roncham*, non abludente voce. De Quiri autem seu Curi Festus: *Curis est Sabinè hasta. Vnde Romulus Quirinus, quia eam ferebat, est dictus: & Romani à Quirino Quirites dicuntur.* Seruius in 1. Æneid ad illud: *Remo cum fratre Quirinus.* inquit: *Romulus autem Quirinus ideò dictus, quòd hasta vtebatur, quæ Sabinorum lingua Curis dicitur: telum est cum longiore ferro: vnde & securis, quasi semicuris.* Vnde Ouid. 2. Fastorum.

Siue quod hasta Quiris priscis est dicta Latinis,
Bellicus à telo venit in astra Deus.

Facit huc insignis locus Iustini lib. 43. vbi de Romulo: *Per ea adhuc tempora reges Hastas pro diademate habebant: quas Græci sceptra dixere. Nam & ab origine rerum, pro dijs immortalibus veteres Hastas coluere: ob cuius religionis memoriam, adhuc deorũ simulacris Hastæ adduntur.* Pausanias in Bœoticis lib. 9. n. 315 *Deorum omnium maximè colunt Chæronenses sceptrum illud, quod Ioui fabricasse Vulcanum canunt Homerus: à Ioue acceptum, Mercurium dedisse Pelopi, Pelopem Atreo reliquisse, Atreum Thyesti: à Thyeste per manus traditum tenuisse Agamemnonem. Hoc præcipuè sceptrum venerantur, Hastam nominantes, Diuinitatis et nescio quid inesse declarat, quòd ex ipse ad homines*

minet illustris quidam splendor peruenit. Euripides in Hecuba: de Polymestore: *Regens populum hasta.* Et Plutarchus in Vita Romuli: *At Quirinum dictum Romulum, putant alij à quiri, ita spiculum vel hastam veteres vocasse: & Quiritidis Iunonis signum spiculo impositum; atque in Regia collocatam hastam Martem appellasse. eósque qui bello strenuam operam nauassent, donari solitos hasta. Ergo Romulum quasi hastatum Deum nomen inuenisse Quirini.* Festus: *Hasta signum præcipuum est: nam & Carthaginienses cùm bellum vellent, Romam hastam miserunt: & Romani fortes viros sæpè hasta donarunt.* At de his plura Cælius Rhodiginus Lectionum Antiq. lib. 21. c. 16. Pierius Valerianus lib. 41. Ludouicus Cerda 6. Æneidos, ad vers. 760. Atque hæc de Romæ nomine noto.

Fuisse tamen alterum Romæ nomen arcanum, quod effari haud licuisset, plerique Scriptores produnt. Caius Sempronius Romanus Scriptor vetustissimus in Chorographia Italiæ, quã Ioan. Annius edidit, hæc refert: *Alioquin Romæ nomen, & nominis origo vulgata esset, atque manifesta, quæ occulta esse saluberrima religio sanxit: ne si origo nominis Romæ clauesceret, eius Deus in cuius tutela Roma est, & à quo diuinationem habet, gentibus pateret, & euocaretur, vt cæteri. Quamobrem & Angerona silentij Dea ante Iani festos dies colitur præ foribus, vt ne cui liceat illud palam efferre, quod ad salutem Reipublicæ veteres ore obsignato intra pectoris arcana voluerunt contineri: cuius violatæ Religionis pœnas priùs luit Soranus.* Non est dubium, libellum hunc non esse genuinum C. Sempronij, sed ab Annio confictum, vt eruditi ferè omnes existimant; sed certum est hunc centonem ex aliis magnis auctoribus desutum.

Plinius lib. 3. c. 5. *Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimàque & salutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus, luítque mox pœnas. Non alienum videtur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè silentium institutæ: námque diua Angerona, cui sacrificatur ad diem 12. Kal. Ianuar. ore obligato, obsignatóque simulacrum habet.* Et lib. 28. c. 2. *Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitũ à Romanis Sacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum esset, promittique illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultúmue. Durat in Pontificum disciplinâ id Sacrum: constátque ideò occultatum, in cuius Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent.* Solinus c. 1. *Traditur etiã proprium Romæ nomen, verumtamen vetitum publicari: quandoquidem quominus enunciaretur, cæremoniarum arcana sanxerunt: vt hoc pacto notitiam eius aboleret fides placita taciturnitatis. Valerium denique Soranum, quod contra interdictum eloqui id ausus foret, ob meritum profanæ vocis neci datum. Inter antiquissimas sanè religiones sacellum colitur Angeronæ, cui sacrificatur ante diem 12. Kalend. Ianuar. quæ diua præsul silentij ipsius præmisso, obsignatóque ore simulacrum habet.*

Plutarchus Problem. 61. *Cur tutelarẽ Romæ deum; másne sit an fœmina, dicere, aut quærere, eiúsque nomen efferre nefas est? Quod quidam interdictum à superstitione repetunt, narrantes Valeriũ Soranum malè periisse, quòd nomen illud edidisset. An quia, vt nonnulli rerum Romanarum Scriptores tradunt, carmina quædam sunt & præstigia quibus dij eliciuntur: quibus vsi Romani cum putarent, se quosdam hostium deos ad se traduxisse, cauere voluerunt, ne idẽ sibi ab aliis eueniret? Itaque sicut Tyrij vincula iniicere simulacris dicuntur: alij autem cum ea ad lauacrum, aut lustrationem aliquam deducunt, fides iussores pro reditu exigunt: ita Romani tutissimè, ac constantissimè adseruari Deum crediderunt, qui neque de nomine notus aliis esset.*

Festus, vt quidem interpolatus ab Scaligero: *Romam ante Romulum appellatã Terentius quidem Varro fuisse ait ab Romulo, deinde detortam vocalem, detritãque litteras fuisse credibile. Cæterùm tantam eius appellationis inuenisse ait Verrius, vetitam esse publicari.* Seruius in illud Æneid. 1. *Romanósque suo de nomine dicet.* inquit: *Peritè: non ait, Romam, sed Romanos: Vrbis enim illius verum nomen, nemo vel in Sacris enuntiat. Denique Tribunus plebis quidam, vt ait Varro, hoc nomen ausus enuntiare, in crucẽ leuatus est. Quod ne Hyginus quidẽ cum de situ Vrbis loqueretur, expressit.* Verùm hæc pleniùs habentur in Seruij Notis è Fuldensi M.S. editis: *Peritè: non ait, Romam, sed Romanos: Vrbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enunciat. Denique Tribunus plebis quidã Valerius Soranus, vt ait Varro, & multi alij, quia hoc nomen ausus est enũciare, vt quidam dicunt, raptus à Senatu, & in crucem eleuatus est, Vt alij, metu supplicij fugit, & in Sicilia cõprehẽsus à Prætore, præcepto Senatus occisus est. Hoc autem Vrbis nomen ne Hyginus quoque cum de situ Vrbis loqueretur, expressit.* Iacobus Gutherius lib. 4. de Veteri Iure Pontificio Vrbis Romæ, c. 5 ex Seruij Schedis annotat, fuisse Clypeum in Capitolio consecratum, cum hac inscriptione: GENIO, VRBIS, ROMÆ. SIVE. MAS. SIVE. FOEMINA. Macrobius lib. 3. Saturnalium, cap. 9. elucidans verba Maronis ex 3. Æneidos, in hunc modum disserit;

Excessere omnes adytis, arísque relictis
Dij quibus Imperium hoc steterat.

Et de vetustissimo Romanorum more, & de occultissimis Sacris vox ista prolata est. Constat enim omnes vrbes in alicuius Dei esse tutela: moréinque Romanorum arcanum, & multis ignotum fuisse, vt cùm obsiderent vrbem hostium, eámque iam posse capi confiderent, certo carmine euocarent tutelares Deos: quòd aut aliter vrbem capi posse non crederent: aut etiam si posset, nefas existimarent, deos habere captiuos. Nam propterea ipsi Romani, & Deũ in cuius tutela vrbs Roma est, & ipsius Vrbis Latinum nomen ignotum esse voluerunt. Sed Dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter se dissidentium libris insitum, & ideò vetustas persequentibus quidquid de hoc putatur, innotuit. Alij enim Iouem crediderũt, alij Lunam: sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto, silentium denunciat. Alij autem, quorum mihi fides videtur firmior, Opem Consiuiam esse dixerunt. Ipsius verò Vrbis nomen etiam doctissimis ignoratum est, cauentibus Romanis, ne quod sæpè aduersus vrbes hostium fecisse se nouerant, idem ipsi quoque hostili euocatione paterentur, si tutelæ suæ nomen diuulgaretur.

Sed videndum, ne quod nonnulli malè existimauerunt, nos quoque confundat, opinantes vno carmine, & euocari ex Vrbe aliqua deos, & ipsam deuotam fieri ciuitatem. Nam reperi in libro quinto Rerum reconditarum Sammonici Sereni vtrumque carmen, quod ille se in cuiusdam Furij vetustissimo libro reperisse professus est. Est autem carmen huiusmodi, quo dij euocantur cum oppugnatione ciuitas cingitur: SI. DEVS, SI DEA EST, CVI POPVLVS, CIVITASQVE CARTHAGINIENSIS EST IN TVTELA: TEQVE MAXIME ILLE QVI VRBIS HVIVS, POPVLIQVE TVTELAM RECEPISTI, PRECOR VENERORQVE, VENIAMQVE A VOBIS PETO, VT VOS, POPVLVM, CIVITATEMQVE CARTHAGINIENSIVM DESERATIS LOCA, TEMPLA, SACRA, VRBEMQVE EORVM RELINQVATIS, ABSQVE HIS ABEATIS: EIQVE POPVLO, CIVITATIQVE METVM, FORMIDINEM, OBLIVIONEM INIICIATIS: PRODITIQVE ROMAM AD ME, MEOSQVE VENIATIS: NOSTRAQVE VOBIS LOCA, TEMPLA,

SACRA, VRBS ACCEPTIOR, PROBATIORQVE SITIS MIHI QVOQVE, POPVLOQVE ROMANO. MILITIBVSQVE MEIS PRÆPOSITI SITIS, VT SCIAMVS, INTELLIGAMVSQVE: SI ITA FECERITIS, VOVEO VOBIS TEMPLA, LVDOSQVE FACTVRVM. *In eadem verba hostias fieri oportet, auctoritatemque videri extorum, vt ea promittant futura.* Et post alia: *Hinc ergo est, quod propter eiusmodi euocationem numinum, discessionémque, ait Virgilius: Excessere omnes adytis, arisque relictis, dij.* Et vt tutelares assignaret, adiicit: —— *Quibus Imperium hoc steterat.* Hæc Macrobius.

Consimili carmine euocasse deos Veientium Furium Camillum, auctor est Liuius lib. 5. cap. 21. *Te simul Iuno regina, quæ nunc Veios colis, precor, vt nos victores in nostram, tuámque mox futuram Vrbem sequare: vbi te dignum amplitudine tua templum accipiat.*

Seruius in Notis Fuldensibus MS. ad eadem verba Maronis 2. Æneid. *Excessere omnes adytis, &c.* Hæc annotat: *Excessere. Quia ante expugnationem euocabantur ab hostibus numina, propter vitanda sacrilegia. Inde est, quod Romani celatum esse voluerunt, in cuius Dei tutelam Roma sit: & iure Pontificum cautum est, ne suis nominibus dij Romani appellarentur, ne exaugurari possint. Et in Capitolio fuit clypeus consecratus, cui scriptum erat:* GENIO. VRBIS. ROMÆ. SIVE, MAS. SIVE FOEMINA. *Et Pontifices ita precabantur:* IVPITER OPTIME MAXIME, SIVE QVO ALIO NOMINE TE APPELLARI VOLVERIS. *Nam & ipse ait 4. Æneidos:*

Sequimur te Sancte deorum, Quisquis es.

At de eiusmodi deorum euocationibus vide quoque à recentioribus, Alexandrum Dierum Genialium lib. 2. cap. 22. & lib. 6. cap. 4. Lilium Gyraldum Syntagmate 17. de diis Gentium, Ioannem Rosinum Antiquitatum Romanarum, lib. 10. cap. 18. Iacobum Pontanum in 2. Æneidos, ad vers. 351.

De Angerona verò dea vide Festum, item Macrobium lib. 1. Saturnalium, cap. 11. Gyraldum Syntagmate 1. & plures alios, & imprimis M. Varronem lib. 5. de Lingua Latina. Vbi Scaliger libentiùs scripserit, Angenora, quia cohibet os. Ceterum Opem Consiuiam, seu Ope Consiuam, quam Macrobius cum multis existimat fuisse tutelarem Romæ Deum, omnes affirmant eam ipsam esse Matrem Deûm. *Opem dictam,* inquit Macrobius, *quòd eius ope humana vita alimenta quærantur: vel ab opere, per quod fruges, fructúsque nascuntur.* De qua vide Varronem, Festum, Macrobium, locis citatis, & Gyraldum Syntagmate 4. aliósque. At cùm de Matre Deûm innumera extent ab auctoribus tradita, quæ magna ex parte collegerunt Gyraldus Syntagmate 4. Rosinus lib. 2. Romanarum Antiquitatum, c. 4. Hospinianus de Festorum origine, c. 14. pauca tantùm instituto pernecessaria delibabimus. Herodianus lib. 1. *Veris initio quotannis, stato, solemnique die pompam Matri Deûm Romani celebrant. In ea, quæ apud quemcũque sunt diuitiarum præcipua, supelléxque pretiosa Imperatorum, quæ quidem propter materiam, aut artis miracula, ante Deam præferri in pompa solent. Ac summa tunc omnibus quouis ludendi modo concessa est licentia: adeò vt vnusquisque quamcunque vult personam repræsentet: neque vlla sit tam magna, aut eminens dignitas, cuius habitum non liceat ei, cui libeat, induere, ludere, & veritatem occultare: ita vt non facile sit eum qui mittitur, ab eo qui re vera est, dignoscere.* Et inferiùs: *Qua autem ratio sit, cur huic deæ tantùm honorem Romani habeant, non alienum videtur, quantùm ex historia accepimus, commemorare: præsertim cùm ea res plerisque Græcorum ignota esse videatur. Ipsum igitur simulacrum cœlitus, vt aiunt, demissum, neque qua sit materia, nec à quo fabricatum artifice satis constat: neque planè hominum manibus creditur factum. Hoc igitur decidisse cœlitus ferunt in quendam Phrygiæ agrum, cui nomen Pessinunti, à casu eius simulacri factum putant: ibi enim à principio comparuisse.* Et paucis interiectis.

In hoc quem diximus Pessinunte Phryges olim Orgia celebant, ad ipsum flumen Gallum, à quo etiam castrati deæ sacerdotes cognominantur. Sed, vbi res Romana creuit, responso accepto, MANSVRVM IMPERIVM: ATQVE AD SVMMVM AVCTVM IRI, *Si Pessinuntiam deam ad se transferrent: missi in Phrygiam legati sunt, petitum deæ simulacrum. Quod quidem facilè concessum est, consanguineos se dictitantibus, atque oriundos ab Ænea Phryge. Quum itaque nauigio deuectum simulacrum ad ipsas Tiberis fauces appulisset, quibus tum Romani vice portuum vtebantur, constitit diuina quadam vi fecit, vt subsisteret nauigium: adeò vt quum longo tempore Romani cunctis totius populi viribus illud traherent, limo renitente, non priùs proueheretur, quàm Deæ Sacerdos, quæ Vestalis erat, adducta esset. Ea cùm virginitatem perpetuò seruandam polluisse falsò argueretur, damnationem metuens, supplex petiit, à populo, vt iudicium de se deæ Pessinuntiæ committerent. Quo impetrato, Zonam recinxit, eámque proræ iniecit, clarè precata, vt si intemeratam se esse, ac virginem dea sciret, nauim progredi iuberet. Quæ vbi dixit, statim alligatam Zonam nauis ductam nauis sequi cœpit. Ita sunt pariter Romani manifestam numinis diuinitatem, atque innocentiam Virginis admirati.*

Rem gestam accuratiùs moltò descripsit Liuius lib. 29. cap. 10. 11. & 14. in hunc modum: *Ciuitatem eo tempore recens religio inuaserat, inuento carmine in Libris Sibyllinis, propter crebrius eo anno de cœlo lapidatum, inspectis:* QVANDOCVNQVE HOSTIS ALIENIGENA TERRÆ ITALIÆ BELLVM INTVLISSET, EVM PELLI ITALIA, VINCIQVE POSSE, SI MATER IDÆA PESSINVNTE ROMAM ADVECTA ESSET. Pergit narrare quomodo missi ab Senatu Legati fuerint ad Attalum Pergami regem, vt deam deueherent: & addit: *Legati Asiam petentes, Pergamum ad regem venerunt. Is Legatos comiter acceptos Pessinuntem in Phrygiam deduxit: Sacrúmque iis lapidem, quem Matrem Deûm incolæ esse dicebant, tradidit, ac deportare Romam iussit.* Et post alia: *Publius Cornelius Scipio cum omnibus matronis Ostiam ire deæ iussus: isque eam de naue accipere, & in terram elatam tradere ferendam matronis. Postquam nauis ad ostium amnis Tiberini accessisset, sicut erat iussus, in salum naue euectus, ab Sacerdotibus Deam accepit, extulitque in terram. Matronæ primores ciuitatis, inter quas vnius Claudiæ Quintæ insigne est nomen, accepere: cui dubia, vt traditur, antè fama clariorem ad posteros tam religioso ministerio pudicitiam fecit. Eæ per manus succedentes deinceps aliæ aliis, omni effusa ciuitate obuiam, thuribulis ante ianuas positis, quà præferebatur, atque accenso thure precantibus, vt volens, propitiáque Vrbem Romam iniret: in ædem Victoriæ, quæ est in Palatio, pertulere deam Pridie Idus Apriles.* (Pridie Nonas Aprilis, legendum vult Stephanus Pighius: Nonis Aprilis, Paulus Marsus: Vulgatam Lectionem retinet Hospinianus. Vide Rosinum lib. 5. cap. 55. & Fungerum in Etymologico.) *Isque dies festus fuit. Populus frequens dona Deæ in Palatium tulit, lectisterniúmque, & ludi fuere Megalesia appellata.* Eandem

rem

rem gestam fusè narrant Ouidius 4. Fastorum, Silius 17. Punicorum, & alij. De Megalesiis plura Cicero Oratione de Aruspicum responsis, Festus, & Ouidius 4. Fastorum: atque è Recentioribus Rosinus, Hospinianus, Fungerus, & alij: Sed & Marcus Varro lib. 5. de Lingua Latina ait: *Megalesia dicta à Græcis, quòd ex Libris Sibyllinis arcessita ab Attalo rege Pergami, Pessinunte, vbi Megalesion templum eius deæ: vnde aduecta Romam.* Ita Varro, vt sanè corruptam lectionem restituit Scaliger. Iouectam Romam Matrem Deûm, M. Cornelio, & Publio Sempronio Coss. anno quinto decimo Belli Punici Secundi, apertè Liuius affirmat. Est is annus Conditæ Vrbis secundùm Fastos Pighij 549. iuxta Onuphrij verò 550.

Et quidem Herodianus Matris deum simulacrum cælo delapsum creditum, nec qua esset materia constasse tradit: at Liuius disertè Sacrum Lapidem fuisse, quem Matrem deûm incolæ esse dicerent, affirmat. Vt etiam lib. 41. cap. 13. *Prodigia eo anno nunciata: in Crustumino auem sanqualem quam vocant, Sacrum Lapidem rostro cecidisse.* Iam hic philosophari quis possit arcanum illud tutelaris Dei, vel Deæ Vrbis Romæ nomen, quod Matris deûm Macrobius esse putabat: nulli veriùs & aptiùs conuenire, quàm veri & viuentis Dei Matri Mariæ: itémque Lapidi, seu Petræ, nempe Apostolorum Principi Petro, in quorum tutela præcipuè Roma est. Sed de occulto Romæ nomine diuersa alij tradidêre.

Pierius Valerianus Hieroglyphicorum lib. 32. hæc scribit: *Mulieris verò Caput galeatum in plerisque nummis Romam ostendit: non tantùm, quia Romani nihil non armis arrogarint: aut quia suam ad Martem originem referre voluerint, quàm vt arcanum illud suum de Roma nomine publicari vetiti, peritis quidem rerum patefacerent, vulgo verò tenebricosius obscurarent, re ad interpretationem aliam distracta. Gergithius enim auctor minimè contemnendus antiquum Romæ nomen Cephalon fuisse tradit: qua quidem tantùm alias inter caput elatura esset vrbes, quantùm lenta solent inter viburna cupressi. Sed nos quidem solliciti sumus, quibus rationibus Roma sit caput, cùm Dominus Deus noster Christus Petro prædixerit, nomen illi Cephas conuenire, quem scilicet Romæ principatui destinasset. Alias verò cùm eum Petrum nominat, ad Capitoli immobile saxum alludit.* In eandem sententiam Fungerus in Etymologico ait: Idem Festus Romam *Cephalon dictam affirmat, ex Gergithio, ab homine quodam Æneæ comite.* Et Ioannes Sauaro Commentariis ad lib. 1. epist. 6. Sidonij: *Roma Gergithio vetustissimo Scriptori Cephalon dicta.* Orthelius in Thesauro Geographico: *Festus eam auctore Gergithio, Cephalon appellatam scribit. Cephalen, quod caput significat, ex rei dignitate.* Non admodum exploserim, quòd Pierius Cephæ nomini Chaldaico, quod saxum, seu petram significat, quasi Græcum esset, Græcam ei quoque notionem Capitis affingat: nam etsi vocabulorum etymologiæ non fiot ex aliena, sed ex propria lingua eruendæ: at cùm voces in aliarum linguarum colonias transeunt, haud prorsus absurdum, in iis etiam linguis eis etymos quærere. Sic S. Gregorius Nazianzenus & S. Ambrosius, Pascha à passione: S. Epiphanius Iesum à curando & medendo, Græcas etymologias Hebraicis nominibus tribuentes, deduxêre. Sic S. Optatus Mileuitanus lib. 2. in Parmenianum, ait: *Igitur negare non potes, scire te in Vrbe Roma Petro primo Cathedram Episcopalem esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum Caput Petrus: vnde & Cephas appellatus est.* Cephas à voce Græca Cephale, Id est, Caput, est interpretatus. Vide Franciscum Turrianum lib. 2. Pro Epistolis Decretalibus Pontificum, cap. 9. Sed non piget apponere Scholion Francisci Balduini, ad locum Optati: *Quod scriptum legitur in Optato, Petrum, quia Apostolorum caput fuerit, appellatum esse Cephan, dixi alibi solœcismum esse hominis somniantis vocem Syriacam, quæ significat Petram, esse Græcam κεφαλὴ, quæ caput significat. Sed suspicor hæc verba, vnde & Cephas appellatus est. Esse inepta alicuius glossa ad marginem temerè adscripta, & deinde a librariis contextui inserta.* Quam ego suspicionem non repudio.

Ceterùm Pierius, Sauaro, Ortelius, & Fungerus manifestè hallucinati sunt ex verbis illis Festi, quæ è Dionysio Halicarnasseo lib. 1. vtcumque transcripsit: *Romam appellatam esse Cephalon Gergithius, qui de aduentu Æneæ in Italiam videtur conscripsisse,* ait *ab homine quodam comite Æneæ. Eum enim occupato monte, qui nunc Palatinus dicitur, Vrbem condidisse, atque eam Romam nominasse.* Putantes, Cephalon nomen esse Vrbis Romæ: cùm sit vetusti Scriptoris, qui dictus sit proprio nomine Cephalon, Gergithius verò à Gergithos patria, quod oppidum est Troadis Straboni lib. 13. Plinio lib. 5. cap. 30. Athenæo lib. 6. cap. 15. Stephano de Vrbibus. Strabo: *Fuit & vrbs Gergetha, à Gergethis in agro Cumano, patria Cephalonis Gergethij.* At cui non notus Cephalon Gergithius nobilis auctor, è Dionysio Halicarnasseo, Suida, Photio, & aliis? Meminit quoque eiusdem Parthenius Nicæensis in Eroticis, cap. 4. & 34. Ioannes Annius in Commentariis ad Berosum, in xvj. Rege Assyriorum, comminiscitur, occultum illud nomen Dei tutelaris Romæ, fuisse etiam ipsius Vrbis, Geniúmque Romæ & ipsam Romam eodem nomine appellatos fuisse: id verò etsi vulgò non enuntiaretur: at in secretis Pontificum cæremoniis, & cognitum, & expressum: alioqui qua ratione illud omninò ignotum & ineffabile, explicare, aut efferre potuisset Valerius Soranus? tantùm ergo palam in publicis sacris vetabatur proferri. Putat verò Annius arcanum illud nomen fuisse Romanessus: qui sanè fuit primus Romæ conditor, primus Saturnus, & peculiare Romæ numen: fuit enim hic filius Thusci Sicani indigenæ, & Atalantidis Sicanæ aduenæ matris, quæ dicta est Roma, à qua vocatus est Romanessus: Porrò hæc ipsa Roma est, quæ Vrbem Romam condidit multis ante Romulū temporibus, nimirùm ætate Mosis, vt Berosus est auctor. Romanessus verò est nomen compositum ex Roma, & Nesso Aramæis vocabulis, quibus eo æuo vtebantur: Roma quidem sublimitatem, Nesson autem forte, validúmque augurium ea lingua significat: Vt integrum Romanessi nomen indicet sublimem fortitudinem auguriis captatam, qualis fuit Romanæ Vrbis, & Imperij. Hæc omnia fusè prosequitur Annius: quæ nullo idoneo auctore nituntur.

Petrus Nannius Alcmarianus lib. 6. Miscellaneorum, c. 1. elucidans Maronis Versum Eclog. 1. *Postquam nos Amaryllis habet, Galathea reliquit.* ait: *Politianus auctor & elegans, & curiosus, dicit: Romanam Vrbem triplici olim nomine insignitam fuisse. Appellari enim vulgato nomine Romam, arcano Amaryllida, sacro & rituali Florentiam, seu quod idem est, Anthusam.* Habet id Politianus lib. 1. epist. 1. Retulit eadem Iacobus Pontanus in 1. Eclog. Virgilij. Quin & Fungerus in Etymologico, de Roma: *Insuper quòd ab Erythræo, Politiano, & aliis est annotatum, præter ratio-*

nem omisissem hoc loco: quippè triplici eam nomine olim decoratam, vulgari quidem appellatam fuisse Romam, arcano Amaryllida, Sacro, vel rituali Ambusam, id est, Florentem. Sed & Ortelius in Thesauro Geographico ait: *Adiiciam Erythrei sententiam, qui sic in suo Indice Virgiliano inquit: Triplex Vrbi Romæ fuisse nomen proditum est: vnum hoc quo visitur, per vulgatum: alterum quod arcanum fuit, vnde Amaryllida suam, quæ amorem propriè significat, in Bucolicon carmen Poeta detorsit: tertium sacrificiis debitum, de quo vocabulum Floralibus impositum, quod Ambusam Græcè Philadelphus interpretatur; à quo hæc didicimus. Id tu Latinè vel Florentem, vel aptius fortasse Floram, aut Florentiam vertes. Sic Erythræus.* Et vbi veteres auctores huiusce rei?

Vidimus superiori capite copiosè, Romanos Terminum Deum pro augurio æternitatis & immobilitatis Vrbis, atque Imperij habuisse: at quàm id fuerit vanum & futile, S. Augustinus lib. 4. de Ciuitate Dei, cap. 29. in hunc modum demonstrat: *Nam & illud quale est, quod pulcherrimum auspicium fuisse dixerunt, quod commemoraui paulo ante, Martem, & Terminum, & Iuuentatem nec Ioui regi deorum loco cedere voluisse? Sic enim, inquiunt, significatum est, Martiam gentem, id est, Romanam, nemini locum quem teneret, daturam: Romanos quoque terminos propter Deum Terminum neminem commoturum: iuuentutem etiam Romanam propter Deam Iuuentutem, nemini esse cessuram. Sed tamen posteaquam factum est sub rege Tarquinio illud auspicium, aliquoties Romanus exercitus fusus est, hoc est, versus in fugam, falsúmque ostendit auspicium, quòd Iuuentas illa non cesserit Ioui: & gens Martia, superantibus atque irrumpentibus Gallis, in ipsa Vrbe contrita est: & termini Imperij deficientibus multis ad Annibalem ciuitatibus, in angustum fuerant coarctati. Ita euacuata est pulchritudo auspiciorum: remansit contra Iouem contumacia, non deorum, sed dæmoniorum. Aliud est enim non cessisse: aliud, vnde cesseras, redisse: Quanquam etiam posteà in Orientalibus partibus Hadriani voluntate mutati sunt termini Imperij Romani. Ille namque tres Prouincias nobiles, Armeniam, Mesopotamiam, Assyriam Persarum concessit Imperio, vt Deus ille Terminus, qui Romanos terminos secundùm istos tuebatur, & per illud pulcherrimum auspicium loco non cesserat Ioui, plus Hadrianum regem hominum, quàm regem deorum timuisse videatur.*

Receptis quoque alio tempore prouinciis memoratis, nostra penè memoria retrorsus Terminus cessit, quando Iulianus, deorum illorum oraculis deditus, immoderato ausu naues iussit incendi, quibus alimonia portabatur: qua exercitus destitutus, mox etiam ipso, hostili vulnere extincto, in tantam est redactus inopiam, vt inde nullus euaderet, vndique hostibus incursantibus, milite Imperatoris morte turbato, nisi placito pacis illic Imperij fines constituerentur, vbi hodiéque persistunt: non quidem tanto detrimento, quantum concesserat Hadrianus, sed media tamen compositione defixi. Vano igitur augurio deus Terminus non cessit Ioui, qui cessit Hadriani voluntati, cessit Iuliani temeritati, & Iouiani necessitati. Hæc S. Augustinus, quæ etiam breuiter repetit lib. 5. cap. 21.

Quanto igitur veriùs, ac certiùs Christiani nos habemus non falsa & vana, sed diuina & solida oracula æternitatis Romanæ Ecclesiæ, & Imperij Ecclesiastici Romani in vniuersum orbem, Sacrum illum Terminum, Rupem, Saxum, Lapidem, Petram immobilem Apostolorum Principem Petrum, Christianorum Pontificem Maximum: super quem ceu super firmissimum saxum, longè illo Capitoli immobilius, fundata in æternum Ecclesia subsistit: aduersus quam nullæ mundi, aut inferi portæ vnquam præualebunt. Hic est planè Terminus ille Lapis, seu Saxum, nempe Cephas, Petra, seu Petrus, qui impurissimo Ioui loco noluit cedere, quin potius eundem è suis antiquis sedibus in queis arcem impietatis erexerat, turpissimè exturbauit: & Romæ Sedem æterni & immortalis Ecclesiæ Imperij feliciter fundauit. Hinc scitè, grauitérque Prudentius Hymno 2. de S. Laurentio Iouem exagitat:

Discede adulter Iupiter,
Stupro sororis oblite,
Relinque Romam liberam,
Plebémque iam Christi fuge.
Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis exturbat Petri,
Tibi id quod amaueras
Factum Neronis officit.

Huc etiam pertinere videtur, Sacrum illud iusiurandum, quo Romani solemni ritu, verbisque conceptis Iouem Lapidem iurare solebant. Gellius lib. 1. c. 21. *Iouem Lapidem, inquit, (quod sanctissimum iusiurandum est habitum) paratus sum ego iurare.* Apuleius de Deo Socratis: *Quid igitur iurabo? per Iouem Lapidem, Romano vetustissimo ritu?* Polybius grauissimus auctor lib. 3. agens de fœdere inter Romanos, & Carthaginienses icto, circa Pyrrhi regis transitum in Italiam, hæc scribit: *Porrò iusiurandum eiusmodi dandum erat. Primo fœdere Carthaginienses quidem per deos patrios iurarunt: Romani verò Iouem Lapidem, ex veteri quodam ritu: Deinde Martem, & Gradiuum patrem. Mos autem iurandi Iouem Lapidem est hic: Fecialis qui iureiurando fœdus firmat, postquam fide publica iurauit, lapidem in manus sumit, atque hæc dicit:* SI FIDEM SERVASSO, TVM ME DII ADIVVENT. SIN SCIENS FEFELLERO, TVM EGO SALVIS CÆTERIS OMNIBVS IN SVIS PATRIIS, SVIS LEGIBVS, SVIS PENATIBVS, SACRIS, SEPVLCHRIS, SOLVS EXTERMINER, VT HIC NVNC LAPIS. *Et simul Lapidem manu eiicit.*

Festus: *Lapidem silicem tenebant iuraturi per Iouem, hæc verba dicentes:* SI SCIENS FALLO, TVM ME DIESPITER, SALVA VRBE, ARCEQVE, BONIS EIICIAT, VT EGO HVNC LAPIDEM. Consimili ritu iurasse Annibalem Liuius lib. 21. cap. 45. est auctor: *Eáque vt rata scirent fore, agnum læua manu, dextera silicem retinens, Si falleret Iouem, cæterósque precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset: secundùm precationem caput pecudis saxo elisit.* Meminit eiusdem iusiurandi per Iouem Lapidem Cicero lib. 7. epist. 105. ad Marium: *Æsopus iurare cùm cœpisset, vox eum defecit in illo loco,* SI SCIENS FALLO. Et epist. 112. ad Trebatium: *Quomodo autem tibi placebit Iouem Lapidem iurare, cùm scias Iouem iratum esse nemini posse?* At eo iusiurando plura ex auctoribus contulere Erasmus in Adagio Iouem Lapidem iurare, Cælius Rhodiginus lib. 25. Antiquarum Lectionum, cap. 15. Lilius Gyraldus Syntagmate 1. de Diis Gentium. Rosinus lib. 5. Romanar. Antiq. c. 5.

Iam obseruatu digna, quæ de Manali Lapide apud Romanos, auctores produnt. Marcus Varro de Vita Populi Romani, lib. 1. apud Nonium Marcellum in voce *Trulleum*, ait: *Vrceolum.* Aqua manile Hispanicè dicimus. Vide Scaligerum in Festum. *aquæ manalem vocamus, quod eo aqua in Trulleum effundatur. Vnde Manalis Lapis appellatus in pontificalibus sacris, qui tunc mouetur, quum pluuiæ exoptantur: ita apud antiquissimos Manale Sacrum vocari quis non nouerit,*

noverit, unde nomen illius? Festus: *Manalem Lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra Portam Capenam iuxta ædem Martis: quam quũ propter nimiam siccitatem in Vrbem protraherent, insequebatur pluuia statim: eúmque quod aquas manaret, Manalem Lapidem dixere.* Fulgentius libello de Prisco sermone: Manales. *Labeo qui disciplinas Hetruscas Tagetis & Bacchetidis quindecim voluminibus explicauit, ita scribit: Fibræ iecinoris sandaraceæ coloris dum fuerit, manales tunc vertere opus est petras, hoc est, quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites* (milites legit Scaliger) *trahere pro pluuiæ commutanda inopia.* Verũ de Manali Lapide agunt Pierius lib. 49. Hierogl. Gyraldus Syntagm. 7. Rosinus lib. 4. c. 17. Fungerus in Etymol. Scaliger in Castigationibus ad Festum. Nec omiserim quod Festus etiam annotat: *Manalem Lapidem putabant esse ostium Orci, per quod animæ inferorum ad superos manarent, qui dicuntur manes.* Quamuis Scaliger hîc non Manalem Lapidem, sed Manale, vel Manal, legendum putat. Mirum quot auspicia, seu oracula, aut facta Romani constituerint in Lapide, nimirum in Termino, in Ioue Lapide, in Manali Lapide! num Deus non ista impia & profana sanctiùs & mirabiliùs in Sanctissimum illum Lapidem, seu Petrum, Romanæ Ecclesiæ Fundatorem, qui vera & salutaria, atque felicia omnia Romani Imperij Oracula, & fata contineat, commutauit? Per quem animæ ex orco liberantur, è Purgatorio educuntur, vt ad superos manent. Nam is claues regni cælorũ possidet, Ianitor cæli, non Orci.

De eisdem.

CAP. XV.

Liuius lib. 1. c. 16. postquam narrasset quomodo ex hominum conspectu ad Capræ Paludem Romulus substratus esset, ait: *Proculus Iulius sollicita ciuitate desiderio regis, & infensa Patribus, grauis, vt traditur, quamuis magnæ rei auctor, in concionem prodit. Romulus, inquit, Quirites, parens vrbis huius, prima hodierna luce cælo repente delapsus se mihi obuium dedit: cùm perfusus horrore, venerabũdúsque astitissem, petens precibus, vt contra intueri fas esset. Abi, nuncia, inquit, Romanis, cælestes ita velle, vt mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem colant: sciántque, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse. Hæc, inquit, locutus sublimis abiit.* Eadem omnino Plutarchus in Romulo, Lucius Florus lib. 1. c. 1. Auctor de Viris Illustribus in Romulo, & alij.

Dionysius Halicarnasseus lib. 4. de Tarquinio Superbo Capitolij templum ædificante hæc refert: *Tum insigne quoddam prodigium dum fundamenta foderentur, & ipsa fossa iam valdè profunda esset, visum ferunt. Aiunt enim inuentum fuisse caput hominis recèns cæsi, cuius vultus viuo erat similis, & sanguinem ex illo capite calidum adhuc, & recentem manasse. Tarquinius viso hoc portento, iussit operas à terra fodienda abstinere, & conuocatis vatibus indigenis, ex ipsis quæsiuit, quid sibi vellet illud prodigium. Illis verò nihil declarantibus, sed talium rerum scientiam Hetruscis facilè concedentibus: percunctatus ex ipsis quisnam inter Hetruscos longè omnium celeberrimus prodigiorum interpres esset: quum id cognouisset, misit ad eum Legatos ciues spectatissimæ virtutis. Quibus ad illius domum profectis, fortè adolescentulus quidam progressus obuiam venit: cui cum dixissent, se Romanos esse qui vatem alloqui vellent, vt se ad eum deduceret, rogabant. Et adolescens respondit: Pater meus est, quem vultis alloqui, sed iam est occupatus, at aliquanto post ad eum accedere poteritis. Verum dum eum expectatis, mihi vestri aduentus causam aperite: ita enim fiet, vt si qua in re ob imperitiam peccaturi essetis, à me edocti, in interrogatione nihil peccetis. Recta enim interrogatio in artis diuinatoriæ præceptis non minimum pondus habet. Illi ita faciendum censuerunt, & prodigium ei exposuerunt. Is eo audito & breui silentio interposito, Audite, inquit, Romani, prodigium quidem hoc pater meus vobis interpretabitur, nec mentietur: vati enim est nefas: quæ verò vos dicturi, & ad eius interrogata rectè & verè sitis responsuri, (vestra enim interest hæc ante scire) hæc a me accipite: Post prodigium ipsi enarratum, ipse dicens, se non satis benè percipere quid dicatis, certum terræ spatium baculo circumscribet, deinde vobis dicet, Hic est Tarpeius collis, hæc verò orientalis eius pars, hæc occidentalis, hæc septentrionalis, hæc ei opposita. Has omnes partes baculo ostenderet, quæret ex vobis, in quanam harum partium caput inuentum fuerit. Quid igitur vobis suadeo vt respondeatis? Vt caueatis, ne in vlla earum partium, quas ille baculo ostendens, sciscitatus fuerit, inuentum prodigium dicatis, sed Romæ apud vos in colle Tarpeio id apparuisse respondeatis. Si hæc responsa seruaueritis, nec ab eo fueritis seducti, ille quia probè scit fata mutari non posse, quid illud prodigium portendat, atque significet, vobis explicabit, neque vos celabit. Hæc edocti legati, quum seni iam esset otium, & quidam eos adiisset, ac aduocasset, ingressi prodigium vati exposuerunt. Illo autem astutè & dolosè agente, & in terra describente lineas circulares, & rursus alias rectas, & in singulis regionibus quærente vbinam id caput fuisset inuentum, legati nihil animo turbati, idem responsum seruarunt, quemadmodum vatis filius eos monuerat, Romam, & Tarpeium collem semper nominantes, & ipsum vatem orantes, ne id signum interuerteret, sed quàm sincerissimè, ac verissimè responderet. Ille verò, quum illud signum interuertere, ac legatos decipere, & augurium sibi vendicare non potuisset, sic eos est allocutus: Vestris ciuibus Romam, renunciate, fatale esse, vt locus ille, in quo caput inuenistis, totius Italiæ sit Caput. Atque ab eo tempore locus à capite ibi inuento Capitolinus est dictus: Romani enim Cephalas vocant Capita.*

Liuius lib. 1. c. 55. narrato augurio Termini Dei, qui Ioui noluit cedere, subdit: *Hoc perpetuitatis auspicio accepto, secutum aliud magnitudinem Imperij portendens prodigium est: Caput humanum integra facie aperientibus fundamenta templi dicitur apparuisse: quæ visa species haud per ambages, arcem eam Imperij, capútque rerum fore portendebat: idque ita cecinere vates, quique in Vrbe erant, quósque ad eam rem consultandam ex Hetruria acciuerant.* Et lib. 5. c. 54. in Oratione Camilli: *Hîc Capitolium est, vbi quondam capite humano inuento, responsum est, eo loco caput rerum, summámque Imperij fore.*

Plinius lib. 28. c. 2. *Multi verò magnarum rerum fata & ostenta verbis permutari. Cùm in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inuenissent, missis ob id à Senatu legatis, Hetruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatúmque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, scipione priùs determinata templi imagine in solo ante se: Hoc ergo dicitis Romani? Hîc templum Iouis Optimi Maximi futurum est? Hîc caput inuenimus? Constantissima Annalium affirmatione, transiturum fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio vatis legati Romani respondissent: Non planè hîc, sed Romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt, cùm in fastigium eius delubri præparata Quadrigæ ficti-*

bis

les in fornace creuissent: & iterum simili modo retentum augurium.

Lucius Florus lib. 1. c. 7. *Sed illud horrendum, quod molientibus ædem, in fundamentis humanum repertū est caput, nec dubitauere cuncti, monstrum pulcherrimum, Imperij sedem, Caputque terrarum promittere.* Eadem omnino Iornandes de Regnorum successione, c. 15.

Plutarchus in Camillo: *Inter prima sacra recens caput proposuit Senatus, quod in moliendo Capitolij fundamento inuentum, locum illum portendit caput Italiæ fore.*

Aurelius Victor, seu quis est Scriptor Virorum Illustrium, in Tarquinio Superbo: *Quum Capitolium inciperet, caput hominis inuenit: Vnde cognitum est eam vrbem caput gentium futuram.*

S. Isidorus lib. 15. Originum, cap. 2. *Capitolium Romæ vocatum, eo quod fuerit Romanæ vrbis & religionis caput summum. Alij aiunt, quum Tarquinius Priscus Capitolij fundamenta Romæ aperiret, in loco fundamenti caput hominis litteris Thuscis notatum inuenit, & proinde Capitolium appellauit.*

Zonaras tom. 1. Annalium de Tarquinio Superbo: *Templum in monte Tarpeio ex patris voto ædificauit. Cùm verò terra ad fundamenta iacienda effoderetur, viri recèns mortui capite inuento, quod sanguis nondum destituerat, Romani Tyrrhenum vatem percontati sunt, quid portenderet? At ille id signum in Tyrrheniam translaturus, certum in terra spatium designans: in eoque Roma sita, & Tarpeio monte inclusa, legatos rogauit, an ea Roma esset? an is mons esset: an caput ibi inuentum esset? Vt illis nihil suspicantibus, & ita esse affirmantibus, illius portenti vis in eum locum, in quo descriptio facta esset, transferretur. Sed legati ab illius filio fraudem prius edocti, cum rogarentur, Non hic, inquiunt, Roma colitur, sed in Palatio: & meus Roma est, & caput in monte illo inuentum est. Vatis calliditate hac ratione elusa, omnem veritatem didicerunt, & ciuibus suis renuntiarunt, eos fore potentissimos, & plurimis imperaturos. Igitur hæc quoque res fiduciam illorum auxit, & mons ex eo Capitolium est appellatus.*

Constantinus Massasses in Annalibus: *Idem Tarquinius Superbus quum extruere templum Romæ vellet, iámque pro subterraneis fundamentis, magnam ad profunditatem fodiendo peruentum foret: sub terra caput hominis recèns interfecti repertum est, in quo calidus, iámque primùm effusus sanguis conspiceretur, & facies viua similis. Hoc quum prodigiator apud Tyrrhenos celebris accepisset, Vrbem Romam Caput multarum gentium futuram prædixit: sed non nisi per gladios, cædes, & sanguinis effusiones. Hinc factum, vt collis, qui antea Tarpeius dicebatur, ab illo capite deinceps Capitolium vocaretur.* Ergo Capitolium dictum à capite illo humano ibi, cùm fundamenta templi effoderentur, reperto, Dionysius, S. Isidorus, Zonaras, Massasses affirmant. Sed his antiquior M. Varro lib. 4. de Lingua Latina hæc habet: *Capitolium dictum quòd heic quum fundamenta foderentur aedis Iouis, caput humanum inuentum dicitur.*

Cuius autem hominis illud caput fuerit, solus Arnobius 6. aduersus Gentes, in hunc modum edixit: *Regnatoris in populi Capitolio, quis est hominum qui ignoret, Toli esse sepulcrum Vulcentani? Quis est, inquam, qui non sciat, ex fundaminum sedibus caput hominis euolutum non ante plurimum temporis, aut solum sine partibus cæteris, (hoc enim quidam ferunt) aut cum membris omnibus humationis officia sortitum? Quod si planum fieri testimoniis postulatis auctorum, Sammonicus, Granius, Valerianus vobis, & Fabius indicabunt, cuius Tolus fuerit filius, gentis, & nationis cuius, vt à germani seruulo vita fuerit spoliatus & Luminequid de suis commeruerit ciuibus, vt ei sit abnegata telluris patriæ sepultura. Condiscetis etiam, (quamuis nolle istud publicare se fingant) quid sit capite refecto factum, vel in parte qua rei curiosa fuerit obscuritate conclusum: vt immobilis videlicet atque fixa obsignati ominis perpetuitas staret. Quod cùm opprimi par esset, & vetustatis obliteratione celari, compositio nominis fecit in medium, & cum suis causis per data sibi tempora inextinguibili fecit testificatione procedere: nec erubuit ciuitas maxima, & numinum cunctorum cultrix, cùm vocabulum templo daret, ex Toli capite Capitolium, quam ex nomine Iouio nuncupare.* Et planè mirandum, rem adeò peruagatam, & tot priscorum Scriptorum fide proditam, ita dissimulatam à posterioribus nimirum vt auspicio illi sacratior esset fides.

Nondum oblitus sum ostenti illius Quadrigarum fictilium, quod superiùs verbis Plinij obiter indicauimus. Id Plutarchus fusè explicauit in Publicola hisce verbis: *At Tarquinio Superbo alterum bellum Populo Romano ex Hetruria mouente, fama est magnum factum portentum. Ædem Iouis in Capitolio, dum regnaret adhuc, cùm tantùm non consummasset Tarquinius, oraculo monitus. Aut suo ipsius fortè consilio, currum figlinum Thuscis opificibus, ciuibus Veientibus imponendum fastigio locauit. Post aliquanto regno est exactus, Eam quadrigam, cùm Thusci figuratum immisissent in fornacem, quod lutum solet in igne, non spissata est, neque resoluto humore adstricta: sed exsurrexit, & creuit, atque in tantam molem, támque solidam & firmam exiuit, vt fornacis ablato culmine & parietibus detectis, ægrè educeretur. Id quia vatibus visum est cæleste felicitatis & potentiæ prodigium penes quos ea quadriga foret, statuerunt, repetentibus Romanis non tradere eam Veientes ac tantùm respondetur, ad Tarquinium quadrigam, non ad Tarquinij spectare expulsores. Mox ludis Circensibus, cùm spectaculum aliàs ageretur assueta solemnitate, victricem quadrigam agitator coronatus sensim exigebat Circo. Ibi equi ab nulla consternati euidenti causa, sed ex insito qua diuina incitatione, vel casu, effuso cursu Romam rapto secum contenderunt agitatore. Nec quicquam auancxudis habenis, vel demulcendis profecit equis: verùm arripuerunt raptum & ablatum, dum iuxta Capitolium, ad portam, quam nunc Ratumenam vocant, effuderunt eum. Quo facto Veientes obstupefacti, metúque perculsi, permiserunt artificibus, vt currum restituerent.*

Sextus Pompeius Festus: *Ratumena porta à nomine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Hetrusci generis iuuenis Veiis consternatis equis excussus Romæ periit: qui equi feruntur non antea constitisse, quam peruenirent in Capitolium in conspectum fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iouis templi: quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt receperata: quia in fornace adeò creuerant, vt eximi nequirent. idque prodigium portendere videbatur, in qua ciuitate ea fuissent, omnium eam futuram potentissimam.* Hæc Festus. *Cui,* inquit Scaliger, *non conuenit cum Plutarcho. Plutarchus postea redditas quadrigas fictiles ait: Festus antequā hæc acciderent, bello repetitas.* Plin. lib. 8 c. 41. *Mutius augurium apud priscos plebeis Circensibus excusso auriga, ita vt si staret, in Capitoliū cucurrisse equos, sedémque ter lustrasse: maximum verò eodem peruenisse ab Veiis cum palma & corona, effuso Ratumena qui ibi vicerat: vnde postea nomen porta est.* Porrò quis nescit, Quadrigam Symbolum esse rerum administrationis & Imperij? vt eo prodigio significatum crediderint, rem Romanam & imperium semper auctum iri, & mirum in modum amplificandum in posteris. At quis non videt, & Caput rerum, orbisque, & incrementa

etementa Imperij, Romanæ Ecclesiæ potiùs conuenire, quàm Vrbi illi ethnicæ.

Capitolium habitum à Romanis inter præcipua Vrbis fata, Tacitus Hist.3.c.72. loquitur: *Sic Capitolium conflagrauit. Id facinus post conditam Vrbem, luctuosissimum, fœdissimumque Populo Romano accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi Maximi auspicatò à maioribus pignus Imperij conditam, quam non Porsena dedita Vrbe, neque Gallis capta, temerare potuissent, furore Principum exscindi.* Et lib.4. Hist.c.54. *Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem Imperij adesse crederetur, impulerat. Captam olim à Gallis Vrbem, sed integra Iouis fide mansisse Imperium. Fatali nunc igne signum cælestis iræ datum: & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vana Druidæ canebant.* Loquitur de incendio Capitolij sub Vitellio Principe.

Illud quoque memorabile quod Festus hisce verbis scribit: *Quadrata Roma in Palatio ante templum Apollinis dicitur, vbi reposita sunt, quæ solent boni Ominis gratia in Vrbe condenda adhiberi; quia saxo munitus est initio in speciem quadratam: Eius loci Ennius meminit, cùm ait:*

Et quis exter erat Romæ regnare quadratæ.

Ita hunc versum restituit Paulus Merula in Comment. ad Fragmenta Ennij lib.2. Annal. quem vide de Roma Quadrata. Equidem P. Victor Romam Quadratam, & Sedem Imperij Romani tanquam peculiaria Romæ loca constituit in Regione Vrbis decima Palatium.

Nec piget his addere illustria quædam Romæ elogia ab auctoribus dicta: Liuius in Præfat. Operis: *Aut me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vnquam Respublica, nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit: nec in quam tam seræ auaritia, luxuriáque immigrauerint.* Plin. lib. 3.c.5. de Italia, atque adeò Roma: *Terra omnium terrarum alumna & parens, numine Deûm electa, quæ cælum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret Imperia, ritúsque molliret, & tot populorum discordes, ferásque linguas, sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuitérque vna cunctarum gentium in toto orbe patria fieret.* Aristides Orat. de Laudib Romæ: *Vrbem celebrant omnes, & celebraturi sunt, sed eo minorem faciunt dicendo, quam tacendo.* Et rursus: *Romam communem quandam totius orbis terræ officinam.* Et posteà: *Etenim quidquid hîc non reperitur, id nec extitisse, nec extare posse creditur.*

Athenæus lib.1.c.17. *Gentem Romanam mundi esse populum verè dixit Athenæus, vt ab scopo non procul sit iaculaturus, & aberraturus, qui Vrbem Romam esse totius orbis compendium asseruerit, ciuitates nimirum in vniuersum omnes exstructas intra se complexam.* Marcianus Heracleotes in Carm. Geograph. *Vrbs Roma astrum commune totius orbis.* Eutropius lib.2.c.17. de Cynea Legato Pyrrhi: *A quo cùm quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset? Cyneas dixit, Regum se patriam vidisse.* Florus lib.1.c.18. de eadem re: *Legati interroganti regi suo, quid de hostium sede sentirent: Vrbem templum sibi visum, Senatum regum esse confiterentur.* Ammian. Marcel. lib.17.c.8. de obelisco Constantij: *Vt ablatum vno templo miraculum Romæ sacraret, id est, in templo mundi totius.* Et lib.16.c.17. *Romam ingressus Constantius Imperij, virtutúmque omnium larem.* Et inferiùs: *Regalis Hormisda interrogatus quid de Roma sentiret: id tantum sibi placuisse aiebat, quod didicisset, ibi quoque homines mori. Multis igitur cum stupore visis horrendo, Imperator de fama querebatur vt inualida, vel maligna, quòd augens omnia semper in maius, erga hæc explicanda, quæ Romæ sunt, obsolescit.*

Cassidorus lib.7. Epist.15. *Nunc autem potest esse veridicum, si vniuersa Roma dicatur esse miraculum.* S.Apollin. Sidonius lib.1. epist.6. de Roma: *Si semel & iuuenis videris domicilium legum, gymnasium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, patriam libertatis.* Non esset finis si cuncta Romæ inclyta nomina quæ illi auctores tribuunt, percensere vellemus: collegêre ea cum cura Cælius Rhodiginus Lect. Antiq. lib.18. cap.25. Abrahamus Ortelius in Theatro Orbis, in Tabula Veteris Latij, Ioan. Sauaro ad lib.1. epist.6. Sidonij. Francisc. Iuretus in Nôtis ad lib.1. epist.24. Symmachi, Iustus Lipsius lib.1. de Magnitudine Romana, c.2. Reinerius Reineccius in Syntagm. Heroico, part.1. in 48. Regno. pag.607. Ludou. Cerda in 6. Æneid. ad vers.781. Cæsar Bulengerus lib.1. de Imperatore Romano, c.1. & 2. Sed Poëtas tantisper audiamus. Martialis lib.12.

Terrarum dea, gentiúmque Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Propertius lib. 3. Elegia 21.

Omnia Romanæ cedant miracula terræ,
Natura hîc posuit quidquid vbique fuit.

Claudianus Panegyrico 3. de Laudib. Stiliconis:

Proxime dijs Consul, tantæ qui prospicis Vrbi,
Qua nihil in terris complectitur altius æther:
Cuius nec spatium visus, nec corda decorem,
Nec laudem vox vlla capit: quæ luce metalli
Æmula vicinis fastigia conserit astris:
Quæ septem scopulis zonas imitatur Olympi:
Armorum legúmque parens: quæ fundit in omnes
Imperium, primúmque dedit cunabula iuris.
Hæc est, exiguis quæ finibus orta tetendit
In geminos axes, paruáque à sede profecta,
Dispersit cum sole manus——
Hæc est, in gremium victos quæ sola recepit,
Humanúmque genus communi nomine fouit,
Matris non dominæ ritu, ciuésque vocauit,
Quos domuit, nexúque pio longinqua reuinxit.
Huius pacificis debemus moribus omnes,
Quòd veluti patriis regionibus vtitur hospes,
Quòd cuncti gens vna sumus: nec terminus vnquã
Romanæ dicionis erit.——

Rutilius lib. 1. Itinerarij, pulcherrimè canit:

Exaudi Regina tui pulcherrima mundi
Inter sidereos Roma recepta polos.
Exaudi genitrix hominum, genitríxque deorum
Non procul à cælo per tua templa sumus.
Nam solis radiis æqualia munera tendis
Qua circumfusus fluctuat Oceanus.
Voluitur ipse tibi, qui continet omnia Phœbus,
Eque tuis ortos, in tua condit equos.
Te non flammigeris Libye tardauit arenis
Non armata suo reppulit Vrsa gelu.
Quantùm vitalis natura tendit in axes
Tantùm virtuti peruia terra tuæ.
Fecisti patriam diuersis gentibus vnam:
Profuit iniustis te dominante capi.
Dúmque offers victis proprij consortia iuris,
Vrbem fecisti quod prius orbis erat.
Tu quoque legiferis mundũ complexa triumphis,
Fœdere communi viuere cuncta facis.
Te Dea, te celebrat Romanus vbique recessus
Pacificósque gerit libera colla iugo.
Omnia perpetuos quæ seruant sidera motus,
Nullum viderunt pulchrius Imperium.
Quod regnas minus est, quàm quod regnare me-
Excedis factis grandia fata tuis (reris.
Percensere labor densis decora alta trophæis,
Vt si quis stellas pernumerare velit.
Porrige victuras Romana in secula leges,

Solàque fatales non vereâre colos.

Est is annus Vrbis Conditæ MCLXIX. Christi 417. quo Rutilius hæc scribebat.

Quamuis sedecies denis & mille peractis,
Annus præterea iam tibi nonus erat.
Quæ restant nullis obnoxia tempora metis,
Dum stabunt terræ, dum polus astra feret.

Corippus lib. 1. de Rebus Iustini Imperatoris:

——Romam
Altricem Imperij, libertatísque parentem.

Nec illud planè omittendum, Romam olim à gentilibus tanquam deam, & ceu diuinum quoddam numen fuisse cultam, templa eidem & sacrificia dicata, Martialis lib. 12.

Terrarum dea, gentiúmque Roma.

Eodem modo vocat Frontinus in Aquæductibus. Lucanus lib. 1. Pharsaliæ:

——summique ô numinis instar
Roma fauè cœptis.——

Rutilius 1. Itinerario:

Te dea, te celebrat Romanus vbique recessus.

Tacitus Annali 4. cap. 56. *At Smyrnæi repetita vetustate* memorabant *se primos templum Vrbis Romæ statuisse, M. Portio Consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica Vrbe & validis per Asiam regibus.* Fuere Conss. M. Porcius Cato & L. Valerius Flaccus anno Vrbis Conditæ DLVIII. iuxta Fastos Pighij: secundum Onuphrij, DLIX.

Liuius lib. 43. c. 6. *Alabandenses templum Vrbis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludósque anniuersarios ei Diuæ instituisse.* Contigit id Conss. P. Licinio Crasso, & C. Cassio Lōgino, anno Vrbis Conditæ iuxta fastos Pighij, DLXXXII. secundum Onuphrij tamen, DXXCIII. Tacitus annali 4. c. 37. in orat. Tiberij: *Cum D. Augustus sibi atque Vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset.* Ioseph. Antiq. lib. 15. c. 13. agens de Cæsarea Palæsthinæ: *Circū portum ædes continuata serie marmore politissimo extructæ sunt, extante in medio tumulo, in quo templum Cæsaris* Augusti *à longe conspicuū adnauigantibus, & in eo statua, Romæ altera, altera Cæsaris: vnde nomen Cæsarea.* Et lib. 1. de Bello Iud. c. 16. *Cōtra ostiū verò portus in colle, Cæsaris* Augusti *templū magnitudine simul & pulchritudine præcipuum: in eóque Cæsaris colossus, non minor quàm Iouis apud Olympiā: cuius ad exemplū factus est: Romæ etiā par Iunonis quæ Argis est.* Hunc locū male redditum ab Interpretibus, ex Græco ita restituimus. Ait ergo simulachrū Romæ in templo Cæsareæ fuisse instar illius Iunonis Argiuæ. Vides templum Cæsareæ dicatum communi Augusti & Romæ nomine, in quo vtriusque statuæ prostarent.

Suetonius in Augusto, c. 52. *Templa, quāuis sciret, etiā Proconsulibus decerni solere: in nulla tamen prouincia nisi communi suo, Romæque nomine recepit: nam in Vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore.* Ælius Spartianus in Hadriano, c. 19. *Transtulit & Colossum stantē atque suspensum per Detrianum architectū de eo loco in quo nunc templum Vrbis est ingenti molimine.* Ammian. Marcell. lib. 16. c. 17. de Constātio Principe admirante Vrbis loca: *Pantheō velut regionem teretē, speciosā celsitudine fornicatā, elatósque vertices scansili suggestu Consulum, & priorum Principum imitamenta portantes, & Vrbis templū, forúmque Pacis, & Pompeij Theatrum, & Odeum, & Stadiū, aliáque inter hæc decora Vrbis æternæ:* Dio lib. 51. de Augusto: *Cæsar hoc tēpore cùm alia quædā egit, tum templum Vrbi Romæ, patríque Cæsari, quem Heroem Iulium vocabat, Ephesi & Nicææ fieri permisit.* Vide hîc Notas Xylandri. Idem Dio lib. 69. de Hadr. *Formam templi Veneris & ipsius Romæ fecit, & ad eum misit.* Nempe ad Apollodorum architectum. Ita locus integrè reddendus à Græco. Sextus Rufus in Quarta Regione Vrbis, Templum Pacis dicta: *Templum Vrbis Romæ & Augusti.* P. Victor in eadem Regione: *Templum Vrbis Romæ.* At Claudianus lib. 1. de Laudibus Stiliconis in Palatio collocat, quæ decima erat Vrbis Regio:

Conueniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.——

Fortasse quia propè Palatium, si iam de Templo Matris deûm non intelligat, quod in Palatino. Prudentius lib. 1. in Symmachum:

Iámque domo egrediens, vt publica festa, diésque,
Et ludos stupuit, celsa & Capitolia vidit,
Laurigerósque deûm templis adstare ministros,
Ad Sacram resonare viam mugitibus, ante
Delubrum Romæ: colitur nam sanguine & ipsa
More Deæ, noménque, loci, ceu numen habetur:
Atque Vrbis, Venerísque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura deabus.

Et in Pseudo Sybilliois lib. 4.

Multa autē circa templū Romæ solū cruentabūt.

Aurel. Victor de Cæsarib. c. 40. §. 3. *Adhuc cuncta opera, quæ magnificè cōstruxerat Maxentius, Vrbis fanum, atque Basilicā, Flauij* Constantini *meritis Patres sacrauere.* Editus est ab Andrea Schotto, & Iano Grutero. Nummi veteres, in quibus templi forma, cum inscriptione: COM. ASIÆ ROM. ET AVG. Id est, Commune Asiæ ROMÆ & Augusto templum. Item Lapidum inscriptiones: FLAMINI ROM. ET AVG. Rursus: SACERDOS ROM. ET AVG. Et Lugduni in Gallia: SERVILIO MARCIANO ARVERNO C. SERVILII DOMIT. FILIO SACERDOTI AD TEMPLVM ROMÆ ET AVGVSTORVM TRES PROVINCIÆ GALLIÆ. At de Romæ diuinitate, templóque egere fusiùs Lipsius ad 4. Annal. Taciti, c. 37. & 56. & lib. 3. de Magnitud. Romana, c. 6. Curtius Pichenas in Appendicibus ad Notas in 4. Annal. Taciti, Casaubon. & Torrentius ad Suetonij Augustū, c. 52. Iuretus in Notis ad lib. 3. epist. 55. Symmachi, Cerda in 6. Æneid. ad v. 784. Bulenger. lib. 1. de Imperat. Rom. c. 2. Cerda inquit: *In nemine fortasse Lector inuenies hanc Romæ apotheosim, vt in me illustratam.* Subrisi, & quid ipse afferat, quod alij nō prius annotauerint. Cùm multa alij afferāt, quæ ipse non tetigit: & nos ex eis hîc descripsimus.

Illud etiā notatu dignum, Romam communē omnium gentiū patriam auctoribus dictā. Plin. lib. 3. c. 5. *Breuitérque vna cunctarum gentiū in toto orbe patria fieret.* Seneca Consol. ad Heluiā, c. 6. *Ab hac ciuitate, quæ velut communis patria potest dici.* Symmach. lib. 3. epist. 11. *Nunc verò ciuitas nostra populorū omnium parens facta est.* Et lib. 5. epist. 92. *Patria communi largas res annonariæ copias pollliceris.* Rutilius Itinerario 1.

Fecisti patriam diuersis gentibus vnam.

Aurel. Victor de Cæsarib. c. 16. in M. Aurel. Antonino: *Data cunctis promiscuè ciuitas Romana.* Vnde Vlpian. leg. 17. D. Titulo, de Statu hominum, ait: *In orbe Romano qui sunt ex constitutione Imperatoris Antonini, ciues Romani effecti sunt.* Hinc quoque Ioseph. lib. 2. aduersus Appion. *Romanorum verò clementia cunctis non paruulum donum appellationis suæ concessit, non solùm viris singulis, sed etiam maximis gentibus in commune. Hispani denique antiqui, & Tyrrheni, & Sabini, Romani vocantur.*

Sed de Pontifice Maximo Romanorum pauca adiiciamus. Dionysius Halicarnasseus lib. 2. *Vltima verò Numæ institutorum pars continebat Sacra, quæ fortiti erant ij qui apud Romanos Summum Sacerdotium & summam potestatem habent. Isti eorum lingua ab vno opere quod faciunt, a reficiendo ligneo ponte,*

Pon

Pontifices appellantur. Res autem maximi momenti sunt penes eos. Etenim ij cognoscunt de omnibus caussis ad Sacra pertinentibus, & inter priuatos, & magistratus, & deorum ministros. Et leges ferunt de Sacris quæ non sunt scriptæ, aut quæ moribus non sunt receptæ: & ipsimet arbitratu suo leges & consuetudines eligunt, quas omnium optimas iudicarint. Et omnes magistratus, quorum curæ sacrificia, & deorum cultus est commissus, & omnes Sacerdotes examinant. Illi etiam cauent, nequid eorum famuli & ministri, quorum opera in Sacris vtuntur, contra sacratas leges admittant: priuatisque hominibus, qui deorum, vel geniorum cultum ignorant, sunt enarratores & interpretes. Et si quos animaduertant suis mandatis non parere, pro cuiusque delicti magnitudine eos mulctant: ipsique nulli iudicio, nullique mulctæ sunt obnoxij: neque Senatui, neque Populo dictorum factorúmve rationes reddunt. Hos igitur Sacerdotes, siue quis vocarit Hierodidascalos, id est, Sacrorum doctores, siue Hieronomos, hoc est, Sacrorum administratores, siue Hierophylacas, id est, Sacrorum custodes, siue, vt nos censemus, Hierophantas, hoc est, Sacrorum interpretes, à veritate non aberrabit. Defuncto autem aliquo eorum, in eius locum sufficitur alius, non à populo delectus, sed ab illis ipsis, qui omnium ciuium maximè idoneus visus fuerit. Qui autem probatus fuerit, ita demum Sacerdotium accipit, si fausta auguria illi contigerint.

Liuius lib. 1. c. 11. *Pontificem deinde Numa Marcium Marci filium ex Patribus legit, eique Sacra omnia exscripta, exsignatáque attribuit, quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa Sacra fierent, atque vnde in eos sumptus pecunia erogaretur. Cætera quoque omnia publica, priuatáque Sacra Pontificis scitis subiecit: vt esset quo consultum plebs veniret: ne quid diuini iuris negligendo patrios ritus, peregrinósque asciscendo turbaretur. Nec cælestes modò cærimonias, sed iusta quoque funebria, placandósque manes, vt idem Pontifex edoceret: quæque prodigia fulminibus, aliove quo viso missa susciperentur, atque curarentur.* Plutarchus in Numa: *Iam etiam Sacerdotum, quos Pontifices vocant, adscribunt ordines & primordium Numæ, aiúntque ipsum inter eos Pontificem Maximum fuisse: inde deducto vocabulo, vt nonnulli volunt, quod deos curent, qui potestatem & arbitrium habent omnium rerum. Sunt qui à dictione Posse deducant, exemptis quibusquam litteris, præcipiente Sacerdotibus legislatore, sacrificia facere quæ possent, nec esse quod interuenerit maius impedimentum, fatigunt eos. Maxima pars nomen omnium absurdissimum approbant, neque aliunde quàm à Sacris, quæ peraguntur in pontibus, Sanctissimis & antiquissimis hoc cognomen manasse: quorum tuendorum & reficiendorum, vt cæterorum perpetuorum & solemnium Sacrorum, ad hos Sacerdotes cura pertineat: neque enim hostium esse, sed nefas putare Romanos, pontem sublicium soluere. Dicunt enim hunc ex oraculo quodam totum absque ferro fuisse clauis ligneis sunctum: lapideus multis sæculis post ædificatus ab Æmilio Quæstore est: illum sublicium quoque referunt ab Rege Anco Martio Numæ ex filia nepote fuisse extructum. Pontifex Maximus autem est interpres & vates, vel potius Sacrorum antistites, qui non tantùm publicarum cærimoniarum agit curam, verùm etiam sacrificia priuata obseruat, & vetat solemnia excedere, docétque quibus opus sit dij colendi, vel placandi sint: insuper virginum Vestalium custos erat.*

M. Tullius Oratione pro domo sua in honorandum Pontifices alloquitur: *Cum multa diuinitùs, Pontifices! à maioribus nostris inuenta atque instituta sunt, tùm nihil præclarius quàm quòd vos eosdem & religionibus deorum immortalium, & summæ Reipublicæ præesse voluerunt: vt amplissimi & clarissimi ciues Rempublicam benè gerendo, Pontifices religionem sapienter administrando, Rempublicam conseruarent. Quòd si vllo tempore magna caussa in Sacerdotum populi Romani iudicio ac potestate versata est: hæc profectò tanta est, vt omnis Reipublicæ dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, vestræ sapientiæ, fidei, potestatíque commissa & credita esse videantur.*

Festus: *Maximus Pontifex dicitur, quòd maximus rerum quæ ad sacra & religiones pertineant iudex sit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magistratuúmque.* Vide in hæc verba Scaligerum & Gutherium lib. 1. de iure Pontificio, cap. 2.

M. Varro de lingua Latina lib. 4. *Sacerdotes vniuersi à sacris dicti: Pontifices, vt Q. Scæuola Pontifex Maximus dicebat, à posse, & facere. Pontifices ego à ponte arbitror: nam ab iis sublicius est factus primum, & restitutus sæpè; quod eo Sacra & vls, & cis Tiberim non mediocri ritu fiant.* At de Pontifice Maximo plura Zosimus Comes lib. 4. Fenestella de Sacerdotiis Romanorum, cap. 8. ex recentioribus Pomponius Lætus libello de Sacerdotiis Romanorum, cap. 10. Onuphrius lib. 5. Commentariorum in Fastos, & in Ciuitate Romana, Rossinus Antiquitatum Romanarum lib. 3. c. 22. Fungerus in Etymologico Trilingui: sed omnium copiosissimè Iacobus Gutherius Opere integro, quatuor libris comprehenso, de Veteri Iure Pontificio Vrbis Romæ. Porrò nomen id Pontificis Maximi vsurpatum à Romanis Imperatoribus, etiam Christianis, & nummi, & lapides, & auctores omnes consentiunt, Gratianum autem Imperatorem primùm illud repudiasse, auctor est Zosimus lib. 4. Vide Baronium in Notis ad Martyrologium, 22. Augusti. Non est dubium, idem nomen à profanis illis gentilium Sacris, verius & sanctius translatum in Christianam religionem, ac dignè tributum supremo Christianissimi Sacerdoti, Vicario Christi, Romano Pontifici, qui Christianorum Pontifex Optimus Maximus iure appellatur, vti Baronius in Notis ad Martyrologium, 9. Aprilis, & Patres Societatis Iesu in Notis ad vitam SS. Abundij & Abundantij pag. 77. obseruarunt.

Iam, vt vela contrahat oratio, quæcumque Sacra, felicia, eximia, æterna, inclyta, ex auguriis, oraculísque vanè sibi promittere Romani, de sua Vrbe & Imperio: ipsi rerum euentus, quam pro maiori parte futilia, falsa, inania, mendacia exstiterint, euidentissimè docuerunt. Fausta omnia, augusta, diuina, perpetua seruabantur non nisi Ecclesiæ Romanæ, & Christiano Ecclesiastico in vniuersum mundum Imperio, atque adeò Maximo eius Monarchæ, Romano Pontifici. Is enim verè est caput rerum, regens & moderans Quadrigam hanc sempiternam Regni Christi. Hic Romæ sedem, thronúmque Imperij fixum in æternum statuit Ecclesia Romana est propriè ciuitas æterna, cui omnia antiquæ Romæ elogia, multò verius & feliciùs conueniunt: hanc vt Sacram, diuinam, fontémque totius pietatis, religionis, Sanctitatis, colimus, & veneramur. Et quæcumque magna, vera & ingentia de prisca Roma hactenus annotauimus; in eam solam exactissimè competunt. Quæ tu singula pro tua prudentia eidem adaptabis.

Illud annotabo, communi loquendi more olim receptum, vt Romani appellarentur soli orthodoxi, qui fidem Catholicam Romanæ Ecclesiæ profiterentur, ex quibuscumque Christiani orbis prouinciis essent: quo nomine tanquam certissimo signo ab hæreticis distinguerentur. S. Ambrosius Oratione de obitu Satyri fratris, cap. 1. *Aduocauit ad se Episcopum, percontatúsque ex eo est, vtrúmnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret.* S. Victor Vticensis lib. 1. de Persecutione Vuandalica, de S. Armogaste martyre. *Quem cùm Theodoricus regis filius, qui eius dominus erat, pœnis non valentibus, capite truncari iussisset, à suo prohibetur Iocundo presbytero, dicente sibi: Poteris eum diuersis afflictionibus interficere: nam si gladio peremeris, incipient Romani Martyrem prædicare.* Romani, id est, Catholici: nam is presbyter qui hæc dicebat, Arianus erat. S. Gregorius Turonensis lib. 1. de Gloria Martyrum, cap. 25. agens de miraculo Sacrorum fontium, quotannis in Vigilia Paschæ in oppido Oset Lusitaniæ celebrari solito, inquit: *Denique Theodagisilus huius rex regionis Arianus, cùm vidisset hoc miraculum, quod in his sacratis Deo fontibus gerebatur, cogitauit intra se dicens: Quia ingenium est Romanorum, (Romanos enim vocitant homines nostræ religionis) vt ita accidat, & non est Dei virtus.* Et cap. 79. Gomacharius Comes hæreticus ait suis: *Quid putatis, quid isti nunc Romani dicant?* Romani, id est, Catholici. Et cap. 80. homo quidam hæreticus ad presbyterum hæreticum inquit: *Si consenseris dictionibus meis, exercemus hodie cachinnum de hoc Romanorum presbytero.* Sic hodiéque Nouantes appellant nos per contemptum Papistas, Pontificios, Romanenses: Sed sunt nobis hæc insignia gloriæ elogia, & sint etiam post mortem tituli sepulchrales, veræ & orthodoxæ fidei certissimæ tesseræ. Sed quàm mirè quadrant in Romanam Ecclesiam, eiúsque Sacrum Collegium, illa quæ de Roma Ammianus Marcellinus lib. 14. c. 14. *Per omnes tamen quotquot sunt partes terrarum, vt domina suspicitur & Regina: & vbique Patrum reuerenda cum auctoritate canicies, populique Romani nomen circumspectum & verendum.* Rectè quoque Pierius 45. Hieroglyphicorum: *Roma enim pietatis nostræ principatum, & in togata præcipuè gente constituendum, vt Euangelicam interim veritatem prætereamus, vel Maro ipse supremæ intelligentiæ actus spiritu, diuinauit, dum Iouem inducit asserentem 1. Æneidos:*

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Desinant iam obsecro Nouatores nobis obgannire illud Sallustij in Iugurthino, cap. 8. & 20. *Romæ omnia venalia esse.* Et cap. 35. Iugurthæ dictum: *Vrbem venalem, & maturè perituram, si emptorem inuenerit.* Ac rursus illud Petronij pag. 158.

——Emptique Quirites
Ad prædam, strepitúmque lucri suffragia vertunt:
Venalis Populus, venalis Curia Patrum:
Est fauor in pretio, senibus quoque libera virtus
Exciderat——

Nos potius canamus, & claudamus:

En huius Petri auspiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

Magnitudo, amplitudo, status, inclinatio, casus Romani Imperij breuiter describuntur.

CAP. XVI.

Maximum Romani Imperij incrementum, consensu omnium ab Augusto fuit ad Traianum. Eius fines, terminósque quaquauersum, ex Tacito, Appiano, Dione, Aurelio Victore, Sexto Rufo, aliísque Onuphrius in Romano Imperio, Lipsius de Magnitudine Romana lib. 1. c. 3. in hunc modum annotarunt: Ab Oriente Indiam, Mare Indicum, & Caucasum: à Meridie Æthiopiam, Nili cataractas, & Africæ deserta: ab Occidente Oceanum vltra Columnas Herculis: à Septentrione Paludem Meotidem, Daciam, Danubium, & Rhenum. Prouinciæ verò quas Romanum Imperium complectebatur, hæ fuére: In Asia, Colchis, Iberia, Albania, Pontus, Bosphorus, Cappadocia, Galatia, Bithynia, Armenia, Syria, Arabia, Palæstina, Cilicia, Pamphylia, Lydia, & tota Asia minor. In Africa, Ægyptus, Cyrenaïca, Marmarica, Gætulia, Africa propria, Numidia, Mauritania, aliæque minores. In Europa, Italia, Hispaniæ, Galliæ, Inalpinæ, Rhetia, Noricum, Illyricum, Macedonia, Epirus, Græcia, Thracia, Mæsia, Dacia, Pannonia, Insularum verò quidquid Mediterraneo mari ambitur: Britania quoque. Vt meritò dicere potuerit Dionysius Halicarnasseus in Præfatione sui Operis: *Romanorum Vrbs totius terræ quæ non est deserta, sed ab hominibus incolitur, Imperium habet: & totius maris est domina, non solum eius, quod est intra Columnas Herculis, sed & Oceani, quacumque nauigari potest: primaque & sola post hominum memoriam, ortu & occasu fines Imperij sui terminauit.* Et Ouidius 2. Fastorum.

Gentibus est aliis tellus data limite certo,
Romanæ spatium est Vrbis & orbis idem.

Et magnificè Tertullianus, de Pallio, cap. 2. *Reuera orbis cultissimum huius Imperij rus est.* Cæterum Romani Imperij magnitudinem & amplitudinem, Prouinciásque eius omnes accuratissimè descriptas inuenies in Notitia vtriusque Imperij Orientalis & Occidentalis, & apud Onophrium in Romano Imperio, & in Commentariis Fastorum: expressas verò atque depictas egregiè exhibuerunt Abrahamus Ortelius & Gerardus Mercator in Tabulis Romani Imperij. Sed imprimis extat Sexti Rufi, seu Rufi Festi V. C. Breuiarium Imperij Romani ad Valentinianum Augustum, in quo fines, & Prouinciæ Imperij eruditè percensentur.

De copiis verò militaribus quæ in Imperio sumptibus S. P. Q. R. alerentur, Lipsius lib. 1. de Magnitudine Romana, cap. 4. & 5. ex optimis auctoribus annotauit, Augusti & Tiberij æuo viginti quinque legiones fuisse, vt ex Tacito & Dione constat: quæ sub Traiano, & Hadriano ad triginta & amplius excreuerint. Et vt breuiter ac veluti sub indice cuncta perstringamus: In Prouinciis copiæ legionum, cohortium, alarum fuére ad Ducenta quinquaginta millia militum: in Vrbe in Prætoriis castris ad viginti sex milia, & sub Seuero Principe ad sexaginta millia. In classibus haud minus quam centum millia militum, & classiario

fictiorum: ita constabant in vniuersum supra quadringenta millia ordinariorum terra marique. Agathias tamen, qui sub Iustiniano vixit, teste Suida, ad Sexcenta quadraginta quinque millia militum Romani Imperij numerum auget: eius verba sunt lib 5. c. 7. *In claustris Romani exercitus interclusi manebant, tametsi vel eo numero essent, quo tunc primùm & veterum Imperatorum tempore recensebantur, & non in minimam partem redacti, haud quaquam sint tamen Imperij magnitudini suffecturi. Nam cum ad quinque & quadraginta millia sexcentáque bellicosissimorum virorum vires omnes apud Romanos tunc temporis cogerentur; vix ad centum quinquaginta nunc millia rediguntur.*

Sed audiamus Tacitum de ætate Tiberij, lib. 4. Annalium, cap. 4. *Percensuitque* Tiberius *cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exequendum reor, quæ tunc Romana copiæ in armis, qui socij reges, quanto sit angustius imperatum. Italiam vtroque mari duæ classes Misenum apud & Rauennam, proximúmque Galliæ litus rostratæ naues præsidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos, Gallosque subsidium octo legiones erant. Hispania recens perdomita tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat donum populi Romani: cætera Africa per duas legiones, parique numero Ægyptus. Dehinc initio ab Syria vsque ad flumen Euphratem, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercitum: accolis Ibero, Albanóque, & aliis regibus qui magnitudine nostra proteguntur aduersum externa Imperia. Et Thraciam Rhametalces ac liberi Cotyis: ripámque Danubij, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant. Totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur. Quamquam insideret Vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem Prætoriæ cohortes, Hetruria fermè Vmbriáque delectæ, aut vetere Latio, & Coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea Prouinciarum Sociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium.*

Vetustus auctor apud Suidam de æuo, vt creditur, Traiani: *Romanorum Imperium regna Assyriorum, & Persarum, & Macedonum veterum longo interuallo superauit, limitibus constitutis versus Orientem, Indis, & Erythræo mari, & Nilo & Cataractis, & Mæotide palude; ad Occidentem verò Oceano ipso: siquidem & Britannorum regio, quam circumfluens, insulam efficit, nunc inuenta, in finibus Imperij Romani numeratur.* Hinc Tacitus 2. Annali, cap. 61. de suo, hoc est, Traiani tempore: *Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani Imperij, quod nunc Rubrum ad mare patescit.* Nempe ad Erythræum, quod vtrumque Sinum Arabicum & Persicum fundit, & ad Indiam vsque tenditur.

Appianus Alexandrinus, de sua, hoc est Hadriani, ætate, in Præfatione Romanæ Historiæ: *Scripturus Populi Romani res gestas, necessarium duxi, primum fines Imperij describere: qui sic habent: In Oceano Britannicarum gentium maiorem partem continent: inde Herculeum Fretum petentibus, atque porrò vniuersi Mediterranei maris oram easdem vsque columnas circumlegentibus, quidquid insularum, regionúmve maritimarum in conspectum venit, Romani iuris censetur. Harum gentium primi ad dexteram Fretum penetrantibus sunt Mauri, qui mare accolunt: deinde Afri alij Carthaginem vsque. Supra hos, remotiores à mari sunt Nomades, quos Latini vocant Numidas, ipsámque regionem Numidiam. Sequuntur in ora Libyes secundum vtramque Syrtim ad Cyrenem pertinentes: tum Cyrene ipsa, Marmarida, Hammoniique, & quidquid populorum circa Mareotem lacum habitat. Ad hæc magna illa vrbs in Ægypti confinio Alexandri conditoris nomen referens: ipsaque Ægyptus, patens aduerso Nilo nauigantibus vsque versus ad Orientem Æthiopas, per mare verò vsque Pelusium. Hinc cursu flexo in ora occurrit Palæstina regio Syriæ, supra quam est pars quædam Arabum. Ad mare Palæstinos contingunt Phœnices: superiora occupat Caua, vt vocant, Syria, & quæ Euphratem vsque amnem porrigitur: tum remotiores etiam Palmyreni cincti arenis squalentibus, & ipsi ad Euphratem pertinentes. Post Syros sunt Cilices, iisque confines Cappadoces, & Armeniæ pars quam minorem nominant: deinde cæteræ gentes, quotquot secundum Euxinum Pontum parent Romano Imperio. Harum Syri & Cilices nostrum mare spectant: Armenij verò atque Cappadoces hinc Ponticis nationibus sunt finitimi, inde mediterraneis quas Maior Armenia complectitur: nulla quidem Romanis tributa pendens, sed ex eorum auctoritate reges accipiens.*

Medio autem Cappadocas inter & Cilicas spatio, quà in Ioniam iter est, ingens in mare procurrit peninsula, cuius dextrum latus Euxino, Propontidéque, & Hellesponto, atque Ægæo clauditur: læuum Pamphylio, Ægyptióque mari alluitur: fertur enim vtrumque peninsulam facere: cuius incolæ ad Ægyptium pelagus versi Pamphylij sunt & Licij, ac deinceps Cares vsque Ioniam: cæteri Euxinum, Propontidem, Hellespontúmque spectant, Galatæ, Bithyni, Mysi, Phryges: mediterranea eius tenent Lydi, & Persida. Tot gentes habitant hanc peninsulam, omnes Romanorum subiectæ Imperio. Trans Fretum verò in Europa, & alias Prouincias habent Ponto contiguas, Mœsiam, ac Thraciam, quà Euxinum accolit. Ab Ionia verò Ægæus Sinus incipit, inde alter Ionius, post quem est Fretum Siculum, & indè Tyrrhenum mare vsque ad Columnas Herculeas. Atque hæc est longitudo ad Oceanum ab Ionia: in quibus oris hæ sunt Romanæ prouinciæ, Græcia vniuersa, Thessalia, Macedonia, tum finitima Thraciæ reliqua, & Illyricum, ac Pannonia.

Sequitur ipsa Italia longissimo protensa spatio, ab Ionio mari præter Tyrrhenicum tendens vsque Galliam: cuius prouinciæ gentes partim nostrum mare spectant, partim Septemtrionalem Oceanum, partim secundum flumen Rhenum habitant. His accedit vniuersa Hispania, & Celtiberi pertingentes ad Septemtrionalem, Occidentalémque Oceanum, ac Columnas Herculis. Nunc quàm amplis finibus maritimis Imperium includatur, dictum est. Terrestri verò itinere lustranti eos, occurrit pars Mauritaniæ vergens ad Occidentalem Æthiopiam, tum aliæ propter nimium æstum, aut noxias bestias, incultiores regiones Africæ, vsque Orientales Æthiopas. Et hi quidem in Africa sunt Romanorum termini. In Asia verò flumen Euphrates, mons Caucasus, Armeniæ Maioris regnum, Colchis quæ ad Euxinum mare colitur, & reliquum ora illius. In Europa duo maxima flumina Romanorum Imperium finiunt, Rhenus & Danubius: horum Rhenus in Septemtrionalem Oceanum, Danubius in Euxinum Pontum euoluitur. Alicubi tamen trans hos quoque amnes Germanis Transrhenanis nonnullis imperant, & Getis vltra Danubium, quos ipsi Dacos nominant. Hi sunt versus continentem termini, quantum exactissimè eos dirigere potuimus.

Insulæ quoque quotquot sunt in mari Mediterraneo, Cyclades, Sporades, Echinades, Tyrrenicæ, Baleares, seu quocumque alio nomine, vel circa Africam, vel in Ionio, Ægyptio, Myrtoo, Siculo, cæterique nostro mari

Kk 2 quibus

quibuscumque distincto vocabulis: tum illa quas ob excellentiam Graci magnas nominant, Cyprus, Creta, Rhodus, Lesbos, Eubœa, Sicilia, Sardinia, Corsica, & si qua est alia maior, minórve, omnes Romanis parent. In Septentrionali etiam Oceano, transportatis copiis in Britanniam insulam, qua pra magnitudine videri possit alia terra continens, occuparum plusquam dimidiam.

Et post pauca de Imperatoribus, qui rerum potitentur, subdit: *Hoc genus Imperatorum atas in præsentem diem CC. annos pene compleuit. quo tempore Vrbs reddita est ornatissima, aucta in immensum etiam redditibus, longa, constantique pace res prouehente ad felicitatem tutissimam. Ceterùm circumquaque in præsidiis sunt magni exercitus, qui tantum terra marisque tanquam regionem aliquam custodiunt. Nec vllum Imperium ad hanc atatem, vel tam amplum, nec tam diuturnum fuit. Assyriorum, Medorum, Persarum tria maxima Imperia simul congesta, ne tempus quidem nongentorum annorum æquare possunt, quantum durauit in hodiernum Romana potentia. Amplitudo verò illorum Imperiorum dimidio minor fuit, si conferantur termini. Siquidem Romani ab Occidentali Oceano ad Caucasum montem, & flumium Euphratem, & Æthiopas qui sunt supra Ægyptum ac Arabiam, vsque Orientalem Oceanum imperant. Atque ita ab occasu, ortúque Solis clauduntur Oceano: maris quoque Mediterranei totius tenent dominium, & insularum omnium, atque etiam in Oceano Britannia.*

Et in fine Præfationis, enumeratis libris quos ipse Appianus de historia Romana conscripsit, inquit: *Vltimus liber, quantis exercitibus muniatur hoc Imperium quantósque redditus habeat è singulis prouinciis, tum siquid superimpendit in classes præsidiarias, & nauales socios, indicabit, ceteráque huiusmodi.* At hic liber magna antiquitatis iniuria hactenus periit. Sed quod attinet ad summam quam ex vectigalibus & tributis tantùm in annuos redditus Roma capiebat, Lipsius ex diligenti auctorum perscrutatione, supra centum quinquaginta auri milliones colligit. Vide quæ notauimus supra cap. 6. initio. De numero verò Romanorum ciuium Tacitus annali 11. c. 25. *Condidítque lustrum Claudius, quo censa sunt ciuium sexaginta nouem centena, & sexaginta quatuor millia.* Immanis planè numerus! Verùm innumera sunt ac propemodum supra fidem, quæ Scriptores de Magnitudine Imperij Romani prodiderunt: quorum non pauca Lipsius descripsit tribus de eo argumento libris.

At cecidit tamen Romana potentia è tanto fastigio, & inclytum, maximúmque omnium Imperium Romanum in extremas ferme ruinas redactum iacet: nec nunc singulas Prouincias variis temporibus, Barbarorum armis & infusionibus Imperio detractas percensebimus: copiosè enim id à multis præstitum, & in primis ab Onuphrio accuratè in libro de Romano Imperio: sed clades dumtaxat Vrbis præcipuas, Imperij Romani alternationes, vicissitudines, casus breuiter, quod nostro instituto erit necessarium, attingemus.

Prima Romæ clades, & direptio facta est per Alaricum Gothorum regem: contingit ea anno Vrbis Conditæ MCLXIV. Christi CDX. Honorij Imperatoris XVI. Varane, & F. Tertullo Coss. IX. Kalend. Septembris, vt Orosius lib. 7. c. 40. S. Beda, S. Ado, Hermannus Contractus, Sigibertus, in Chronicis, Paulus Diaconus lib. 13. Miscellæ, cap. 27. & alij posteriores omnes annotarunt: de qua nos abundè egimus suprà cap. 9. & 10.

Secunda Romæ deuastatio fuit per Gensericum Vvandalorum in Africa regem, anno Christi CDLV. Valentiniano VIII. & Anthemio Coss. Anno Vrbis Conditæ MCCVIII. de qua superiori cap. copiosè scripsimus.

Tertia Romæ irruptio accidit anno Christi CDLXXVI. Basilisco II. & Armato Coss. Vrbis Conditæ MCCXXVIII. per Odoacrem Erulorum regem: de qua nos plura cap. 11. referebamus.

Quarta Romæ euersio illa est per Totilam Gothorum regem anno Christi DXLVII. Iustiniani Imperatoris XXI. V. C. MCCXCIX. post VI. Coss. Basilij: de qua nos multa prodidimus cap. 11.

Sed quod ad ipsum spectat Imperium, postquam res Romana in Monarchiæ formam redacta est à Dictatore Cæsare, & Augusto post DCC. annos Conditæ Vrbis: mansit Imperium Romæ ipsi affixum, ita vt Roma præcipua Imperij sedes esset, longo tempore, ad Constantinum vsque Magnum, qui sedem, maiestatémque Imperij Roma Constantinopolim splendidissimam à se conditam Vrbem transtulit, vti Eusebius lib. 2. de Vita Constantini, c. 47. Eutropius lib. 10. Sextus Rufus in Breuiario Imperij, cap. 9. Zosimus lib. 2. S. Hieronymus in Chronico, Suidas Colum. 505. Paulus Diaconus lib. 11. Miscellæ, cap. 14. Cedrenus, Zonaras, Manasses in Annalibus, Nicephorus lib. 7. Hist. cap. 48. & alij multi narrant. Vide Petrum Gyllium lib. 1. de Constantinopoli, cap. 3. & Cæsarem Bulengerum lib. 1. de Romano Imperatore, cap. 3. Facta est Constantinopolis dedicatio iuxta certiores Fastos, anno Christi CCCXXX. Constantini XXV. Consule Annal. 3. Baronij, Scaligeri Eusebiana pag. 229. Colum. 2. & lib. 5. de Emendationibus Temporum, & lib. 3. Isagogicorum Canonum, pag. 305. Onuphrium lib. 2. Commentariorum in Fastos.

Imperij Sede Constantinopolim Roma translata, mansit nihilominus Romanum Imperium Romæ & in Occidente, illúdque tenuere Constantini successores, Romæ etiam Occidentalis Romani Imperij Sede constituta. Nam tunc diuisum est Romanum Imperium in Orientale & Occidentale: Principes Orientalis Imperij Sedem habebant Constantinopoli; Occidentalis verò Romæ. Mansit Occidentale Imperium ad annum vsque Domini CDLXXVI. quando exauctorato Augustulo per Odoacrem, penitus extinctum & deletum est. Odoacer enim Vrbe & Italia occupata, nec sibi nomen Imperatoris voluit, nec alium creari passus est, vti abundè cap. 11 dicebamus: adeò vt deinceps longo tempore nullus sit creatus in Occidente Romanorum Imperator. Reliquæ etiam Romani Imperij Occidentalis Prouinciæ variis temporibus à Barbaris nationibus occupatæ, & infessæ, atque ab Imperio auulsæ manserunt. Italiam Ostrogothi, Africam Vvandali, Hispanias Visigothi, Gallias partim Visigothi, partim Franci & Burgundiones obtinuere. Post CCC. & XXV. annos, quibus fuit Occidens sine proprio Imperatore, decreto, & auctoritate Leonis III. Romani Pontificis, anno Salutis DCCCI. postliminio instauratum & restitutum est Romanum Imperium in Occidente, & Carolus Magnus Francorum rex, Romæ ab eodem Leone Papa Romanorum Imperator est renuntiatus, vt cuncti Annales & Historiæ testantur. De qua re extat peculiare opus Bellarmini de Translatione Imperij. Porrò extincta Caroli. Magni & Francici sanguinis Imperatorum sobole, creatísque externi generis aliquot Imperatoribus, translatum deinde fuit auctoritam

Ioan

Joannis XII. Papæ Romanum Imperium ad Germanos, seu Saxones. & primus ex ea gente consecratus est Romanorum Imperator Otho I. anno Christi DCCCCLXII. vti auctores omnes affirmant.

Deinde tempore Othonis III. Imperatoria factam potestatem Germaniæ Principibus a Gregorio V. deligendi Romanos Imperatores, & auctores, & vetera monumenta testantur, apud Baronium Annali 10. anno Christi 996. Ceterùm à quonam Romano Pontifice Septem Imperij Electores certo isto & præfinito numero instituti fuerint, ingens est inter scriptores controuersia. Quidam Gregorio X. eam institutionem deferunt, vt Auentinus Annali 5. Boiorum, Onuphrius de Comitiis Imperatorijs, & in Chronico, Genebrardus lib. 4 Chronographiæ, pag. 565. in Gregorio V. Maior historicorum pars Gregorio V. tribuit, apud Bellarminum lib. 3 de Translatione Imperij, cap. 1. & 2. Pauci, sed quos validæ fulciunt rationes, post Gregorium V. & ante Gregorium X. ab Innocentio IV. in Generali, Concilio Lugdunensi anno Salutis 1245. celebrato VII. Imperij Electores designatos existimant. De qua re accuratè Baronius Annali 10. Anno Christi 996. Profertque ex Matthæo Paris eorum tempore Scriptore Decretum eiusdem Concilij in hanc formam conceptum.

Electores Imperatorum.

Laici { *Dux Austriæ.* / *Dux Bauariæ.* / *Dux Saxonum.* / *Dux Brabantiæ, qui & Louaniæ.* }

Prælati { *Archiepiscopus Coloniensis.* / *Archiepiscopus Moguntinus.* / *Salsburgensis.* * } Principales

* *Illi ducentur in insulam quandam Rheni, & dimittentur soli in ea, & amouebuntur omnes nauicula: & ibi tractabunt de electione Imperatoris. Nec aduenias aliquis ad eos, donec sint concordes. Huic negotio praerit Archiepiscopus Coloniensis, secundus Moguntinus, tertius Salsburgensis.* Hæc in Decreto.

Verùm postea (nescitur tamen quo tempore, nisi quòd ab eodem Innocentio vel successore Alexandro IV. magis creditur) facta est mutatio, quæ hodiéque perseuerat: de qua Albertus Abbas Stadensis, qui suum Chronicum ad annum Christi 1250. perduxit, hæc habet anno MCCXL. *Ex prætaxatione Principum & consensu, eligunt Imperatorem, Treuirensis, Moguntinus, & Coloniensis. Treuirensis enim licet de Alemannia non sit, ratione antiquitatis eligit. Palatinus eligit quia Dapifer est: Dux Saxoniæ, quia Marscalcus: & Margrauius de Brandenburg, quia Camerarius. Rex Boemiæ qui Pincerna est, non eligit, quia non est Teutonicus.* Nimirum quia iste potius arbitri seu diffinitoris locum tenet, quum electores discordauerint. Verùm de his omnibus pleniùs videndi sunt, Baronius loco dudum citato, & Seuerinus Binius in Notis ad Romanum Concilium sub Gregorio V. anno 996. celebratum.

A Carolo Magno autem ad Matthiam, qui nunc Imperium obtinet, certa est Occidentalium Imperatorum successio. Atque hæ sunt Romani Imperij Occidentalis vicissitudines, & vsque ad nostram ætatem perductio.

In oriente verò à Constantino Magno constans & perspicua mansit Romanorum Imperatorum Orientalium & Constantinopolitanorum successio ad Constantinum vsque Palæologum, quo Imperatore capta & euersa Constantinopoli, Imperium quoque Romanum Orientale funditus est euersum, ab Othomanis anno Salutis MCDLIII. Illud omninò certum & exploratum, Romanum ipsum Imperium à Cæsare Dictatore, & Augusto fundatum, clara & perenni Imperatorum successione & serie, siue in Occidente siue in Oriente conseruata, & perducta, omnium Annalium fide, & auctoritate descripta, & exaggerata, ad nostra adhuc hæc tempora viuere etiam & vigere in Germania, & in Austriaca Domo: incertum quantum æui deinceps permansurum. Cuius proinde successionem ad maiorem rerum nostrarum lucem, ex melioribus Fastis hic subiicimus.

Successio Romanorum Imperatorum ab Augusto ad Matthiam, qui nunc imperat.

CAP. XVII.

Augustus Cæsar, qui primus Romanam Monarchiam propriè condidit, rerum potitus est à nece patris Cæsaris Dictatoris, annos 57. menses 6. dies 2. Obiit Christi anno 16.

Tiberius annos 22. menses 7. quatuor minus dies. Obiit Christi 39.

Caius annos 3. menses 10. dies 8. Interficitur Christi 43.

Claudius annos 13. menses 8. dies 20. Periit Christi 56.

Nero annos 13. menses 7. dies 28. Peremit se Christi 70.

Galba menses 7. dies 7. Occiditur Christi 71.

Otho menses 3. & dies 5. Interfecit se Christi 71.

Vitellius menses 8. dies 5. Trucidatur Christi. 71.

Vespasianus annos 10. minus dies 6. Extinguitur Christi 81.

Titus annos 2. menses 2. dies 20. Moritur Christi 83.

Domitianus annos 15. dies 5. Occiditur Christi 97.

Nerua annum vnum, menses 4. dies 9. Defecit Christi 100.

Traianus annos 19. menses 6. dies 15. Obiit Christi 119.

Hadrianus annos 20. menses 11. Fato concessit Christi 140.

Antoninus annos 22. menses 7. dies 26. Desiit viuere Christi 163.

Marcus Aurelius cum imperare cœpisset, adiunxit sibi collegam in Imperio 56. Verum fratrem, primùmque duo simul regnarunt Imperatores promiscuè, nulla partitione aut distinctione Prouinciarum Romanum Imperium regentes. 50. Verus imperauit annos 9. Periit anno Christi 172. Marcus verò annos 19. dies 10. Excessit Christi 182.

Commodus annos 12. menses 9. dies 14. Strangulatur Christi 194.

Pertinax menses 2. dies 21. Occisus est Christi 195.

Seuerus aonos 17. menses 8. dies 3. Decessit Christi 213.

Antoninus snnos 6.menses 2.dies 5.Confoditur Christi 219.

Macrinus & Diadumenianus eius fillus ambo simul imperarunt annium vnum, dies 28. Occisi sunt Christi 220.

Heliogabalus annos 3, menses 9. dies 4. Trucidatur Christi 214.

Alexander annos 13. dies 9. Interficitur Christi 237.

Maximinus annos tres integros. Occiditur Christi 240.

Maximus & Balbinus paucis post necem Maximini diebus interficiuntur eodem Christi anno.

Gordianus anoos 6. Occiditur Christi 246.

Philippi pater & filius simul annos 7. Ioterficiuntur Christi 252.

Decius annum vnum, menses 3. Absorptus est Christi 253.

Gallus & Volusianus annos 2. Interfecti sunt Christi 254.

Valerianus & Gallienus simul Imperium obtinent, sine diuisione, Valerianus annos 6. captus est à Sapore Rege Persarum, Christi 262. Gallienus verò annos 14. Occisus est Christi 269.

Claudius annos 3. Obiit Christi 271.

Quintillus dies tantùm 17. Interfectus est eodem Christi 271.

Aurelianus annos 6.Occisus est Christi 276.

Tacitus menses 6. & dies aliquot. Extinctus est Christi 277.

Florianus menses 2. dies 20. Interficitur eodem Christi 277.

Probus annos 3.Occiditur Christi 282.

Carus annos 2.Decessit Christi 284.

Carious & Numerianus annos ferè duos, Interficitur Carinus anno Christi 285.

Diocletianus & Maximianus annos 20. Abdicant se Imperio anno Christi 304. Regnauit Diocletiaous cum Carino annos ferè duos. Tunc sanè diuisum videtur Romanum Imperium in Occidentale & Orientale, Orientali Diocletianus, Occidentali Maximiaous præfuit.

Occidentale Romanum Imperium.

Maximianus, annos 20. Abdicat Christi 304.

Constantius Chlorus, pater Coustaotini Magni annos 3. Moritur Christi 306.

Constantinus Magnus io Occidente annos 18. vsque ad Christi 323.

Orientale Romanum Imperium.

Diocletianus annos 20. Deponit Imperium, Christi 304.

Galerius Maximianus annos 8. obiit anno Christi 311.

Galerius Maximianus annos 3. Absumptus est Christi 314.

Licinius annos 10. Exuitur Imperio, Christi 323.

Exuto & interfecto Licinio, Constantinus Magnus vtrumque capessit Imperium: sicque rursus Occidentale & Orientale Romanum Imperium in Constantiuo coëuut in vnum. Constantinus verò vniuersè imperauit annos 32. In Occidente 18. In Oriente simul reliquos 13. Desiit viuere Christi 337.

Post mortem verò Constantini Magni, tres eius filij Constantinus, Constantius, & Constans partiti sunt inter se Romanum Imperium: de qua diuisiooe Aurelius Victor in Epitome, cap. 41. *Ita ad tres orbis Romani Dominatio redacta est, Constantinum, & Constantium, & Constantem filios Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt: Constantinus Iunior cuncta trans Alpes: Constantius à freto Propontidis, Asiam, atque Orientem: Constans Illyricum, Italiámque, & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniámque, & Achaiam.* Zosimus lib. 2. de filiis Constantini: *Nam primùm inter se nationes partiebantur: & Constantinus quidem natu maximus, cum minimo natu Constante, omnia trans Alpes sita, & Italiam & Illyricum sortitus est, praterea Ponto Euxino finitima, & Africa quidquid ad Carthaginem pertinet. Constantio datum est quidquid esset in Asia, & oriente, & Ægypto.* Sed de diuisione tunc Imperij, pluribus agunt etiam Socrates lib. 1. Histor. cap. 25. extremo, Sozomenus lib. 2. cap. 32. Nicephorus lib. 8. cap. 54. Cedrenus, Zonaras, Manasses in Annalibus. Quorum omnium testimonio constat, Constantino & Constanti Occidentale: Constantio verò Orientale Imperium obtigisse. Constantioos tenuit Imperij partem suam annos 4. qoo interfecto anno Christi 340. Constans integro potitur Occidentis Imperio: quo etiam occiso anno Imperij sui 14. & Christi 350. ad Constantium vtrumque simul & Orientale & Occidentale deuoluitur Imperium, iterumqoe Occidens & Oriens vni paret Augusto.

Constantius vniuersè regnat annos 25. Moritur Christi 361.

Iulianus annum 1. menses 8. dies 22. Tollitur Christi 363.

Iouianus mẽses 7. dies 20. Exanimatur Christi 364.

Valentinianus Imperium cum fratre Valente, ac sibi Occidentale sumit, Valenti Orientale assignat Imperium.

Imperium Occidentale.

Valentinianus annos 12. Moritur Christi 375.

Gratianus à morte parentis Valentiniani, annos 8, Occiditur Christi, 383.

Valentinianus à nece fratris Gratiani annos 9, Strangulatur Christi, 392.

Imperium Orientale.

Valens annos 14. menses 4. dies 9. Viuos comburitor Christi 378.

Theodosius in Oriente anoos 13.

Sublato Valentiniano 2. vtrumque Imperium, Orientale & Occidentale ad Theodosium redigitur: rursúsque vnus Augustus Orienti & Occidenti præest. Theodosius vniuersè rerum potitur annos 16. dies 2. Moritur Christi 395. Hunc Imperium iterum scioditur in filiis Theodosij, Arcadius Orienti, Honorius Occidenti præficitur. Atque ad eum modum diuisum mansit Imperium, ad Augustulum vsque, hoc est, annum Domini 477.

Hono

Honorius annos 28. menses 5. dies 19. Obiit Christi 423.

Valentinianus annos 29. menses 6. dies 24. Obtruncatur Christi 455.

Maximus menses 3. minus dies 5. Discerpitur Christi 455.

Auitus menses 10. dies 8. Deponit Imperium, Christi 456.

Maiorianus annos 4. Occiditur Christi 461.

Seuerus annos 5. Veneno tollitur, Christi 466.

Anthemius annos 6. Interficitur Christi 472.

Olybrius menses 8. Necatur Christi 473.

Glycerius vix annum vnum. Redigitur in ordinem, Christi 474.

Nepos annum 1. menses 2. dies 4. Eiicitur Imperio Christi 475.

Augustulus menses 9. dies 23. Exauctoratur Christi 476.

Vacat deinceps Occidentis Imperium per annos 325. ad Carolum vsque Magnum, & annum Christi 801. Nam post Augustulum nullus est creatus proprius Occidentis Imperator, vsque ad Carolum Magnum.

Nihilominus stetit, viguitque Orientale Romanum Imperium, & in posteros certa successione propagatum est. Nam Zeno Anastasius, Iustinus quamuis Italia, & Roma atque adeò Occidente caruerint, dicebantur tamen & verè erant Romanorum Imperatores: non secus quàm Arcadius, Theodosius, Martianus, & alij, qui stante Romano Imperio Occidentali, quamuis ipsi nihil Romæ aut in Occidente possiderent; dicebantur verè Romanorum Imperatores: cùm è successione, tùm quòd magnam Imperij Romani partem obtinerent. Sic etiam Imperatores Græci seu Constantinopolitani, qui post Iustinianum rerum in Oriente potiti sunt, quamquam nihil Romæ, aut in reliquo Occidente eorum ditionis esset: nihilominus semper Romani Imperatores audierunt: quousque tandem Imperium illud Romanum Orientale & Constantinopolitanum Othomanicis armis est euersum, anno Domini 1453. Nam nullus deinceps Othomanorum Principum se Romanorum Imperatorem appellauit.

Arcadius annos 13. menses 3. dies 15. Excessit Christi 408.

Theodosius annos 42. menses 3. Moritur Christi 450.

Martianus annos 6. menses 6. dies 2. Decessit Christi 457.

Leo annos 17. menses 6. Denascitur Christi 474.

Leo Iunior menses 10. Extinguitur eodem Christi 474.

Zenon annos 17. Defungitur Christi 481.

Anastasius annos 27. menses 3. dies 29. Fulmine icitur, Christi 518.

Iustinus annos 9. menses 2. Obiit Christi 527.

Iustinianus verò per Belisarium Ducem recuperata Africa, pulsis Vvandalis anno Imperij sui 8. Christi 534. ac per Narsetem profligatis Gothis, Roma cum vniuersa Italia recepta, anno Imperij 27. Christi 553. denuò Occidentale Imperium vtcumque restituit: ipseque tunc cœpit esse Orientis simul & Occidentis Imperator. Sed Occidentale Imperium, absque proprio Imperatore, per Exarchos, qui sedem Rauennæ fixerant, deinceps à Constantinopolitanis Principibus est administratum. Regnauit Iustinianus vniuersè annos 38. menses 8. Eximitur rebus humanis, Christi 565.

Iustinus Iunior annos 11. Moritur, Christi 566.

Tiberius annos 6. Decessit Christi 583.

Mauritius annos 19. Obtruncatur Christi 603.

Phocas annos 8. Trucidatur Christi 611.

Heraclius annos 31. Periit Christi 641. Heraclius F. menses 4.

Heracleonas menses paucos, Eiicitur Christi 642.

Constans annos 27. Interficitur Christi 669.

Constantinus Pogonatus annos 17. Vitam cum morte commutat Christi 686.

Iustinianus Iunior annos 10. Exturbatur Christi 696.

Leontius annos 3. Pellitur Christi 699.

Tiberius Absimarus annos 7. Obtruncatur Christi 706.

Iustinianus Iunior iterum resumit Imperium annos 6. Trucidatur Christi 711.

Philippicus annos 2. Eiicitur Christi 714.

Anastasius cognomento Arthemius annos 2. * Cogitur in Monasterium, Christi 716.

Theodosius annum vnum. Abdicat se Christi 717.

Leo Isauricus annos 24. menses 2. dies 22. Fato concessit Christi 741.

Constantinus Copronymus annos 34. menses 2. dies 26. Periit Christi 775.

Leo 4. annos 5. Moritur Christi 780.

Cùm autem à tempore Iustiniani Primi, Imperatores Constantinopolitani Italiam per Exarchos administrarent: eorundem Orientalium Principum Socordia & ignauia factum est, vt res in deterius laberentur: Sarraceni que Africam occuparent, & Italia à Longobardis oppressa, paulatim, Exarchatus, & ditio Orientalium Imperatorum in Italia extingueretur. Atque in eum modum Romanum Imperium in Occidente penitus concidit. Vide Bellarminum de Translatione Imperij lib. 1. cap. 9. Anno autem Salutis 801. Leo III. Romanus Pontifex, cernens Orientale Imperium, seditionibus, bellisque ciuilibus, hæresibus, Schismate, aliisque ingentibus malis quassatum, fractum, labefactatum: cupiens labenti, seu ruenti Imperio Romano subuenire: decreuit illud in Occidente denuò instaurare: post 325. annos quibus in Occidente defecerat. Sicque Carolum Magnum Francorum regem, pro tantis quibus in Ecclesiam pollebat meritis, creauit Romanorum Imperatorem semper Augustum. Tuncque visum est Romanum Imperium in Occidente quasi rediuiuum exsurgere, & efflorescere. Atque ita deinceps dissectum est in Occidentale & Orientale, longa Occidentis & Orientis Imperatorum successione: Occidentalium Principum noua & redinita: Orientalium veteri & continuata: quam vtramque hic damus.

Romanum Imperium Occidentale.

Carolus Magnus annos 13. Obiit Christi 814.

Ludouicus Pius annos 27. Moritur Christi 840.

Lotharius annos 15. Denascitur Christi 855.

Ludouicus 2. annos 20. Extinguitur Christi 875.

Romanum Imperium Orientale.

Constantinus 6. annos 18. Interiit Christi 798.

Irene annos 4. Relegatur Christi 802.

Nicephorus annos 9. Obtruncatur Christi 811.

Stauracius menses 2. Cogitur in Monasterium

Carolus Caluus annos 2. Veneno tollitur Christi 877.

Ludouicus Balbus annos 2. Excessit Christi 879.

Carolus Crassus annos 8. Decessit Christi 888.

Arnulphus annos 12. Moritur Christi 899.

Ludouicus 4. annos 13. Extinguitur Christi 912.

Conradus annos 8. Desiit viuere Christi 919.

Henricus annos 17. Abiit è vita, Christi 939.

Otho 1. annos 37. Moritur Christi 973.

Otho 2. annos 10. Extinguitur Christi 983.

Otho 3. annos 19. Defungitur Christi 1002.

S. Henricus 1. annos 22. In Cælum recipitur Christi 1024.

Conradus annos 15. Humanitati concessit Christi 1039.

Henricus 2. annos 17. Moritur Christi 1057.

Henricus 3. annos 50. Perit Christi 1106.

Henricus 4. annos 19. Moritur Christi 1125.

Lotharius annos 13. Obiit Christi 1138.

Conradus annos 14 Extinguitur Christi 1152.

Fridericus 1. Ænobarbus annos 38. Summergitur Christi 1190.

Henricus 5. annos 8. Moritur Christi 1197.

Philippus annos 10. Occiditur Christi 1208.

Otho 4. annos duos, Deiicitur Christi 1210.

Fridericus 2. annos 40. Eximitur rebus humanis 1250.

Interregnum annorum 23. nempe ab anno Domini 1250. vsque ad 1273. quo electus est Rodulphus 1. Romanorum Imperator, qui imperat annos 18. Moritur Christi 1291.

Adolphus annos 7. Abdicatur Christi 1298.

Albertus annos 10. Trucidatur Christi 1308.

Henricus 6. annos 5. Viuere desiit Christi 1313.

Ludouicus Bauarus annos 32. Exauctoratur Christi 1346.

Carolus 4. annos 32. Obiit Christi 1378.

Vvenceslaus annos 22. Deponitur Christi 1400.

Robertus annos 10. Moritur Christi 1410.

Sigismundus annos 27. Viuere desiit 1437.

Albertus 2. annos duos. Excessit Christi 1439.

Fridericus 3. annos 54. Moritur Christi 1493.

Maximilianus 1. annos 35. Vitam reliquit Christi 1519.

Carolus 5. annos 37. Deponit Imperium, Christi 1555.

Ferdinandus annos 9. Obiit Christi 1564.

Maximilianus 2. annos 12. Denascitur Christi 1574.

Rodolphus Secundus annos 35. Moritur Christi 1611.

Matthias annos 8. Extinguitur Christi 1619. qui hodie rerum potitur, nempe annó fundatæ salutis 1620. quo hæc nostra conscribimos, est Romanorum Imperator, Rex Germaniæ, Boëmiæ, Vngariæ, Austriæ, &c.

Christi 811.

Michaël Curopalates annos 2. Abdicat se Christi 813.

Leo Armenus annos 7. Occiditur Christi 820.

Michaël Traulus annos 9. Diem clausit Christi 829.

Theophilus annos 12. Fato concessit, Christi 841.

Michaël Porphyrogenitus annos 26. Obtruncatur Christi 867.

Basilius Macedo annos 19. E viuis abiit Christi 886.

Leo 6. Philosophus annos 25. menses 3. Vitam cum morte commutauit Christi 911.

Alexander non toto anno.

Constantinus 7. annos 49. Veneno extinguitur Christi 960.

Romanus annos 3. Moritur Christi 963.

Nicephorus Phocas annos 7. Interficitur Christi 969.

Ioannes Zimisces annos 6. Veneno tollitur Christi 975.

Basilius annos 51. vitam reliquit Christi 1026.

Constantinus 8. annos 3. Defungitur Christi 1029.

Romanus Argyropilus annos 6. Strangulatur Christi 1034.

Michaël Paphlago annos 8. Vitæ eximitur Christi 1041.

Michaël Calaphates menses 4. Exturbatur Christi 1042.

Constantinus 9. Monomachus annos 12. Moritur Christi 1054.

Theodora annos 2. Excessit Christi 1056.

Michaël Stratioticus annum 1. Abdicat se Christi 1057.

Isacius Comnenus annos 2. Relinquit Imperium, Christi 1060.

Constantinus 10. Ducas annos 8. Decessit Christi 1067.

Eudoxia cum filiis menses 7. Romanus Diogenes annos 4. Exoculatur Christi 1071.

Michaël Parapinaceus annos 6. Pellitur in Monasterium, Christi 1077.

Nicephorus Botoniates annos 3. Deturbatur anno Christi 1081.

Alexius Comnenus annos 37. Moritur Christi 1118.

Calo-Ioannes annos 25. Extinguitur Christi 1143.

Emanuel Comnenus annos 38. Euiuis discedit Christi 1180.

Alexius Comnenus Iunior annos 3. Strangulatur Christi 1183.

Andronicus Comnenus annos 2. Conciditur à popolo Christi 1185. *

* Isacius Angelus annos 10. Priuatur Christi 1195.

Alexius Comnenus 3. annos 8. Amittit Imperium, Christi 1203.

Alexius Angelus annum vnum. Strangulatur Christi 1204.

Balduinus Flander annos 2. Occiditur Christi 1207.

Henricus annos 10. Moritur Christi 1216.

Petrus Antisiodorensis annos 2. Interficitur Christi 1218.

Robertus annos 9. Moritur Christi 1228.

Balduinus 2. annos 31. Exuitur Imperio Christi 1259.

Michael Palæologus annos 23. Obiit Christi 1283.

Andronicus Senior annos 49. Moritur Christi 1332.

Andronicus Iunior annos 9. Naturæ concessit, Christi 1341.

Ioannes Cantacuzenus annos 16. Clauditur in Monasterio, Christi 1357.

Calo-Ioannes annos 27. Deiicitur imperio, Christi 1384.

Andronicus 3. annos 3. Amittit imperium, Christi 1387.

Emanuel Palæologus annos 34. Extinguitur Christi 1421.

Ioannes Palæologus annos 24. Moritur Christi 1445.

Constantinus 11. seu vt alij numerant 15. annos 8. menses 3.

Hoc Imperatore deletum est Orientale Romanum Imperium, expugnata, captáque Constantinopoli à Mahomete 2. Turcarum Sultano, anno Salutis 1453. Maij 29. die Martis, vt Auctores omnes affirmant. Historiam expugnationis famosæ Vrbis cùm innumeri tradiderint, omnium sane accuratissimè Georgius Phranzes Protouestiarius, qui ei bello interfuit, & rerum pars magna fuit, eam descripsit lib. 3. Chronici de vltimis Orientalis Imperij temporibus. Atque de tempore captæ Vrbis hæc habet. *Turca vniuersam Vrbem in ditionem ac potestatem redegerunt, die tertio Hebdomadis* (nempe die Martis) *hora ab initio diei tertia & sesqui, anno mundi* 4961. *Domini* 1453. *vicesimo nono mensis Maij.* Atqui ad hanc vsque diem rerum summa in Oriente penes Othomanicos Principes manet: quorum nullus se vnquam Romanorum Imperatorem vocauit.

Euerso ergo & exciso Romano Imperio in Oriente: manet tamen adhoc, vigétque in Occidente, in Germania Romanum ipsum Imperium, certa & indubitata successione ad hanc vsque nostram ætatem conseruatum: vti paulo antea diximus. Hodiéque viuit & regnat post Matthiam, Romanorum Imperator semper Augustus. Cui, vt ex formola precemur, det Dominus vitam diuturnam, Imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, quietum, & pacatum.

Sed hic obseruandum, à tempore Caroli Magni Imperatoris, hoc est, ab anno Domini 801. vt interim superiora tempora omittamos, (cùm apud eruditos dubium esse non possit, quin tum Roma iam in Romanorum Pontificum manum & ditionem deuenerit,) mansisse Romanum Imperium tam in Oriente, quàm in Occidente diuulsum & separatum ab Vrbe Roma. Neque enim ab eo tempore Roma Sedes sæcularis Imperij, neque in potestate vllius vnquam Romani Imperatoris fuit: quamquam Principes illi perpetuò nuncupati sint Romani Imperatores; nimirum & quòd in Romano Imperio, præterquam in Vrbe, dominarentur: & quòd aliis Romanis Imperatoribus in eadem Imperatoria dignitate succederent.

Consensus Patrum, Non venturum Antichristum nisi priùs euersum & abolitum fuerit Romanum Imperium: atque id esse signum aduentus Antichristi.

CAP. XVIII.

VEteres & recentiores Ecclesiastici scriptores communi sententia docuerunt, Romanum Imperium simul ferè cum mundo statutum, casutúmque, hoc est. permansurum ad vsque propè tempora Antichristi, & sæculi occasus: & tunc destruendum: quo deleto affuturum Antichristum, & mundi finem: nec sanè venturum Antichristum, nisi euerso, sublatóque Romano Imperio.

Tertullianus Apologetici cap. 32. *Est & alia maior necessitas nobis orandi pro Imperatoribus, etiam pro omni statu Imperij, rebúsque Romanis, quòd vim maximam vniuerso orbi imminentem: ipsámque clausulam sæculi acerbitates horrendas comminantem, Romani Imperij commeatu scimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati fauemus. Vim maximam vniuerso Orbi imminentem.* Proculdubio Antichristum intelligi voluit Tertullianus. Et cap. 39. *Oramus etiam pro Imperatoribus, pro ministris eorum & potestatibus, pro statu sæculi, pro rerum quiete, pro mora finis.* Et ad Scapulam cap. 2. *Christianus nullus est hostis, nedum Imperatoris: quem sciens à Deo suo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit cum toto Romano Imperio, quousque sæculum stabit; tamdiu enim stabit.* Ex his Tertulliani cernere est, ab ipsis Ecclesiæ initiis in more Christianis fuisse, vt publicè ad Deum preces funderent, pro statu & diuturnitate Romani Imperij, quamtumuis ethnici, & Christianæ religioni infensi: quòd persuasum haberent, quamdiu staret illud Imperium, non affuturum Antichristum, & sæculi finem: Imperij enim diuturnitate differri ac retardari clausulam sæculi.

Et de Resurrectione carnis, cap. 24. inducens verba Pauli 2. Thessalonicens. 2. ita scribit: *Et in secunda pleniore solicitudine ad eosdem: Obsecro autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & congregationem nostram ad illum, ne citò commoueamini animo, neque turbemini, neque per spiritum, neque per sermonem, scilicet pseudo-prophetarum, neque per epistolam, scilicet pseudoapostolorum, ac si per nostram, quasi insistat dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi veniat abscessio primò, huius vtique Regni* (Romani) *& reueletur delinquentiæ homo, id est, Antichristus, filius perditionis, qui aduersatur, & super extollitur in omne quod Deus dicitur, vel religio: vti sedeat in templo Dei, adfirmans Deum se. Nonne meministis, quòd cùm apud vos essem, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat, scitis, ad reuelandum eum in suo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitatur: tantùm qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superinducet: & tunc reuelabitur Iniquus, &c.*

Lactantius Firmianus lib. 7. c. 15. & 16. suam, ac tum vulgatam inter Christianos explicans ea de re opinionem; cùm multa disseruisset de calamitatibus quæ Antichristum & mundi occasum proximè antecedent, hæc habet: *Tunc peragrabit clades orbem metens omnia, & tanquam messem cuncta prosternens. Cuius vastitatis & confusionis hæc erit causa, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam, quia futurum est) tolletur de terra, & Imperium in Asiam reuertetur, ac rursus Oriens dominabitur,* (nempe per Antichristum) *atque Occidens seruiet. Nec mirum cuiquam debet videri, si Regnum tanta mole fundatum, ac tamdiu per tot, ac tales viros auctum, tantis denique opibus confirmatum, aliquando tamen corruet. Nihil est enim humanis viribus laboratum, quod non humanis æquè viribus destrui possit, quoniam mortalia sunt opera mortalium. Sic & alia prius Regna, cùm diutius floruissent, nihilominus tamen occiderunt. Nam & Ægyptios & Persas, & Græcos, & Assyrios proditum*

diutinum est regimen habuisse terrarum: quibus omnibus destructis ad Romanos quoque rerum summa peruenit. Qui quanto ceteris omnibus regnis magnitudine antestant, tanto maiore decident lapsu: quia plus habeat ponderis ad ruinam, quæ sunt cæteris altiora. Non inscitè Seneca Romanæ Vrbis tempora distribuit in ætates. Primam enim dixit infantiam sub rege Romulo fuisse: à quo & genita, & quasi educata sit Roma. Deinde pueritiam sub ceteris regibus, à quibus & aucta sit, & disciplinis pluribus, institutisque formata. At verò Tarquinio regnante, quum iam quasi adulta esse cœpisset, seruitium non tulisse: & reiecto superba dominationis iugo, maluisse legibus obtemperare, quàm regibus. Cùmque esset adolescentia eius fine Punici belli terminata, tum denique confirmatis viribus, cœpisse iuuenescere. Sublata enim Carthagine, quæ tamdiu æmula Imperij Romani fuit, manus suas in totum orbem terra, marique porrexit: donec regibus cunctis & nationibus subiugatis, cùm iam bellorum materia deficeret, viribus suis malè vteretur, quibus se ipsa confecit. Hec fuit prima eius senectus: cùm bellis lacerata ciuilibus, atque intestino malo pressa, rursus ad regimen singularis Imperij recidit, quasi ad alteram infantiam reuoluta. Amissa enim libertate, quam Bruto duce, & auctore defenderat, ita consenuit, tanquam sustentare se ipsa non valeret, nisi adminiculo regentium vteretur.

Quòd si hæc ita sunt, quid restat, nisi vt sequatur interitus senectutem? Et id futurum breui, conciones Prophetarum denuntiant sub ambage aliorum nominum, ne facilè quis intelligat. Sibylla tamen apertè interituram esse Romam loquuntur: & quidem iudicio Dei, quod nomen eius habuerit inuisum, & inimica iustitia, alumnum veritatis populum trucidarit. Hydaspes quoque qui fuit Medorum rex antiquissimus, à quo amnis quoque nomen accepit, qui nunc Hydaspes dicitur, admirabile somnium, sub interpretatione vaticinantis pueri ad memoriam posteris tradidit, Sublatum iri ex orbe Imperium, nomènque Romanum, multo antè præfatus, quam illa Troiana gens conderetur.

Quomodo autem id futurum sit, ne quis incredibile arbitretur, ostendam. Imprimis multiplicabitur regnum, & summa rerum potestas per plurimos dissipata & concisa minuetur. Tunc discordia ciuiles in perpetuum serentur, nec vlla requies bellis exitialibus erit: donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ, non ad regendum, sed ad consummandum partiantur. Hi exercitibus in immensum coactis, & agrorum cultibus destitutis, quod est principium euersionis & cladis, disperdent omnia & comminuent, & vorabunt. Tum repente aduersus eos hostis potentissimus ab extremis finibus plaga Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, assumetur in societatem à ceteris, ac Princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem, diuina & humana miscebit: infanda dictu & execrabilia molietur. Noua consilia in pectore suo voluabit, vt proprium sibi constituat Imperium, leges commutabit, suas sanciet: contaminabit, diripiet, spoliabit, occidet. Denique immutato nomine, atque Imperij sede translata, confusio, ac perturbatio humani generis consequetur. Hæc & alia de Antichristo scribit Lactantius, quæ suo loco à nobis referentur.

Sed & cap. 25. de mundi fine disputans, ait: *Iam superius ostendi, completis annorum sex millibus, mutationem istam fieri oportere, & iam appropinquare summum illum conclusionis extremæ diem. De signis quæ prædicta sunt à Prophetis licet noscere. Prædixerunt enim signa, quibus consummatio temporum & expectanda sit nobis in singulos dies, & timenda. Quando tamen compleatur hec summa, docent ij qui de temporibus scripserunt, colligentes ea ex litteris sanctis & ex varijs historijs, quantus sit numerus annorum ab exordio mundi. Qui licet varient, & aliquantum numeri eorum summa dissentiat, omnis tamen expectatio non amplius, quam ducentorum videtur annorum. Etiam res ipsa declarat, lapsum, ruinámque rerum breui fore: nisi quod incolumi Vrbe Roma, nihil istiusmodi videtur esse metuendum. At verò quum caput illud orbis occiderit, & ῥώμη esse cœperit, quod Sibyllæ fore aiunt: quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbique terrarum? Illa est enim ciuitas quæ adhuc sustentat omnia: precandúsque nobis, & orandus est Deus cæli, si tamen statuta eius & placita differri possunt, ne citius quam putemus Tyrannus ille abominandus* (Antichristus) *adueniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cuius interitu mundus ipse lapsurus est.* Huc vsque Lactantius.

In cuius verbis, quòd is auctor insignis, non admodum peritus fuerit sacrarum litterarum, nonnulla sunt animaduersione digna. Ante omnia existimauit Lactantius Imperium Romanum nunquam ab ipsa Vrbe Roma separandum: quod tamen res ipsa perspicue confutauit: cùm cernamus à multis iam retro sæculis, & Romam, & Imperium Romanum stare; sed seiuncta inuicem & separata. Nam nec Roma habet Imperium, nec Imperium possidet Romam. Nec mirum in vaticiniis de rebus futuris & obscuris hallucinatum Lactantium, ex rebus præsentibus, futurarum coniecturam facientem: cùm tamen illud vere, aliisque Patribus consentaneè affirmet, duraturum Imperium Romanum ad tempora vsque Antichristi: & dissipato, sublatóque Imperio per decem Reges, venturum Antichristum, qui rerum summam ad se trahet.

Deinde illud non satis ex vero, quod innuere videtur Lactantius, Romam ab ipso Antichristo euertendam, illis postremis verbis, *ac lumen illud effodiat, cuius interitu mundus ipse, &c.* Nam Romam, si euertenda est prope finem mundi, multo verisimilius est, ante aduentum Antichristi exscindendam, vt Oracula Ioannis in Apocalypsi magis indicare videntur. Vide superiùs cap. 8. §. *Iam Suarez.* Et infra cap. 30.

Insuper, Lactantius ex deprauata annorum conditi Orbis ratione perperam est arbitratus, sæculi finem non amplius ducentis annis à sua ætate abfuisse. Qua in re palam sua opinione delusus est: de qua Lactantij falsa suspicione diximus lib. 2. c. 22.

Ad hæc, iubet nos Lactantius Deum precari pro diuturnitate & statu Romæ, Romanique Imperij, quod hoc detineat aduentum Antichristi, significans cum Tertulliano, & aliis veteribus scriptoribus, antiquum illum Ecclesiæ morem orandi pro Imperio, quem hodieque Ecclesia seruat, vti dicemus cap. 32. extremo.

Denique illud habet difficultatem, quod ait Lactantius, *quum caput illud orbis ceciderit, & ῥώμη esse cœperit, quod Sibyllæ fore aiunt.* Vidi manuscripta Commentaria in Lactantium, eruditi adolescentis Lusitani Francisci Vanegas, quæ in hunc locum hæc habet: *Et ῥώμη esse cœperit: Et πῦρ esse cœperit. Sic legi in meo Basileensi. Sibylla enim Romam igne consumendam tradunt. Quod verò in Thomasij, & aliorum codicibus circumfertur, ignoro quid sibi velit τὸ ῥώμη esse cœperit. Est enim ῥώμη apud Suidam impetus violentus: quid verò impetus violentus cum Roma occasu? Puto tamen ἐρήμη scriptum fuisse*

à La

à Lactantio. Hæc ille, quæ nondum, quod sciam, edidit. Et quidem ῥύμην pro impetu adducit exemplum Suidas ex Eunapio: & multa alia ex Thucydide, Aristophane, Euripide, Demosthene, Eostathio, Henricus Stephanus in Thesauro. Quæ forte significatio quadrare possit cum verbis Lactantij, quòd tunc Roma impetu sit ruitura: congruenter cum Apocalyps. 18. 21. *Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, &c.*

In Pseudo-Sibyllinis lib. 3. & lib. 8. dicitur Ῥώμη ῥύμη eleganti paronomasia, nec per ῥύμην aliud interpretes intelligunt, aut reddunt quam ruinam. Certum est ῥύμην esse vicum, quæ vox habetur Actor. 9. 11. *in vicum, qui vocatur rectus.* Atque ita Interpretatur hunc locum Sibyllæ de Roma Palladius in Lausiaca, cap. 118. *Adeò vt Roma dirueretur, fieretque destrοα, &, vt ait Sibylla, ῥύμη hoc est, vicus, non Roma.* Sed ad institutum redeat oratio.

S. Optatus Mileuitanus Episcopus lib. 3. contra Parmenianum, de eadem antiqua Ecclesiæ consuetudine orandi pro Imperio Romano, propter moram finis, hæc scribit: *Sic enim docet Beatus Apostolus Paulus: Rogare pro Regibus & potestatibus, vt quietam & tranquillam vitam cum ipsis agamus Non enim Respublica est in Ecclesia, sed Ecclesia in Republica est, id est, in Imperio Romano. Quod Libanum appellat Christus in Canticis Canticorum, cum dicit: Veni Sponsa mea, veni de Libano, id est, de Imperio Romano.* Et paucis interiectis: *Meritò Paulus docet, orandum esse pro Regibus, & Potestatibus: etiam si talis esset Imperator, qui gentiliter viueret.* Hæc S. Optatus. In quem locum Franciscus Balduinus hæc peritè annotat: *Fuerunt deinde in Ecclesia Christiana solemnes preces pro Imperio Romano multis de causis. Primum enim etsi primis sæculis Imperium illud valdè aduersarium & infestum esset Ecclesiæ, tamen eius Imperij amplitudinem prodesse ad propagationem Religionis Christianæ existimabant, vt Ambrosius annotat in Psalm. 46. & Eusebius ad finem libri 3. de Demonstratione Euangelica, & Prudentius lib. 2. contra Symmachum. Deinde Christiani veteres & locum Pauli ad Thessalonicenses de Apostasia, sic interpretabantur, & de Antichristo sic loqui solebant, vt profiterentur, Antichristum, qui Ecclesiam grauius percelleret, venturum non esse ante ruinam & dissolutionem Romani Imperij: neque orbem prius esse periturum. Ergo Deum precari solebant pro Imperio Romano, in cuius incolumitate sentiebant, proptereà inclusam esse incolumitatem Ecclesiæ.*

S. Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 15. *Inducet* diabolus *quendam magnum hominem, vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij. Veniet autem hic prædictus Antichristus, quum impleta fuerint tempora Imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit.*

S. Hieronymus epistola 151. ad Algasiam, quæst. 11. elucidans locum Pauli 2. Thessalon. 2. 3. *Ni venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.* in hunc modum disserit: *Nisi, inquit, venerit discessio primùm, quod Græcè dicitur Apostasia, vt omnes gentes, quæ Imperio Romano subiacent, recedant ab eo: & reuelatus fuerit, id est, ostensus, quem omnium Prophetarum verba prænunciant, homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est; & filius perditionis, id est, diaboli: ipse est enim vniuersorum perditio: qui aduersatur Christo, & ideò vocatur Antichristus, &c. Nisi, inquit, fuerit Romanum Imperium ante desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet: qui ideò ita venturus est, vt Antichristum destruat.* Et post pauca: *Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore, hoc est, quæ causa sit, vt Antichristus in præsentiarum non veniat, optimè nostis. Nec vult apertè dicere, Romanum Imperium destruendum, quod ipsi qui imperant, æternum putant. Vnde secundum Apocalypsim Ioannis, in fronte purpuratæ Meretricis scriptum est nomen blasphemiæ, id est.* ROMÆ ÆTERNÆ. *Si enim apertè, audactérque dixisset. Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur Imperium: iusta causa persecutionis in Orientem tunc Ecclesiam consurgere videbatur.* Et mox explicans sequentia Pauli verba: *Tantùm, vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus.* Subdit: *Tantum vt Romanum Imperium, quod nunc vniuersas gentes tenet, recedat, & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis.*

Et in Commentariis Ieremiæ 25. ad vers. 26. enarrans verba illa Vatis: *Et rex Sesac bibet post eos*, annotat, Ieremiam inuerso nomine Sesac, occultè intellexisse Babylonem, aitque: *Arbitrórque à Sancto Propheta prudenter fuisse celatum Babylonis nomen, ne apertè eorum contra se insaniam commoueret, qui obsidebant Ierusalem, & etiam iàmque eius potituri erant. Quod & Apostolum contra Imperium Romanum fecisse legimus, scribentem de Antichristo 2. Thessalonicens. 2. Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore. Subauditur Antichristus. Tantum, qui tenet modò, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet, &c. Eum qui tenet, Romanum Imperium ostendit: nisi enim hoc destructum fuerit, sublatúmque de medio, iuxta prophetiam Danielis 7. Antichristus ante non veniet. Quod si apertè dicere voluisset, stultè persecutionis aduersum Christianos, & tunc nascentem Ecclesiam, rabiem concitasset.*

Et in 7. Daniël. aduers. 8. interpretans verba illa Prophetæ, *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis* (decem) *euulsa sunt à facie eius*, inquit: Ergo *dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt: In consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum Regem paruulum, qui tres reges de decem regibus, superaturus sit: id est, Ægyptiorum regem, & Africæ, & Æthiopiæ: sicut in sequentibus manifestius dicemus. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori* (Antichristo) *colla submittent.* Illud hic obseruabis, S. Hieronymum disertè affirmare, hanc esse omnium Scriptorum Ecclesiasticorum traditionem, nempe, destructo & dissipato per decem Reges Romano Imperio prope finem mundi, statim venturum Antichristum, nimirum illis decem Regibus rerum potientibus. Quis ergo tam egregio nixus teste S. Hieronymo, non existimabit, hanc esse communem Patrum sententiam? ac proinde veram, certam, inconcussam.

Vetustus auctor nomine S. Ambrosij, Commentariis in 2. Thessalon. 2. exponens verba illa Pauli: *Quoniam nisi venerit defectio primum, & reuelatus fuerit homo iniquitatis, filius interitus, &c.* ait: *Tempus & signa aduentus Domini designauit: quia non priùs veniet dominus, quàm Regni Romani defectio fiat, & appareat Antichristus: qui interficiet Sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine* Et inferius: *Et nunc quid detineat, scitis, &c. Hoc superesse dicit, vt reueletur ille qui ante Dominum venturus est, dicens: Nisi venerit defectio primùm, quam Regni Romani abolitionem superiùs intelligendam*

dum memoramus, vt cùm defecerit, & venerit Antichristus, tunc aduentus Domini imminere credatur. Quamdiu steterit Regnum Romanorum, hoc est quod dicit, donec de medio fiat. Et post pauca: *Et tunc reuelabitur ille iniquus, &c. Post defectum Regni Romani, appariturum Antichristum dicit, sicut memoratum est. Nouissimo enim tempore sciens diabolus imminere sibi interitum; deficiente autem Regno Romano, & ille de cælis mittetur deorsum, proiectus in terram: subornabit sibi in quo, & per quem signa quædam virtutis, permissu iusti Dei faciens, se commendet, vt adoretur, quasi sit Deus.*

S. Ioannes Chrysostomus homilia 4. in 2. Thessalonicens. eadem verba Pauli declarans. *Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore, &c.* in hunc modum scribit: *Meritò quæsierit quispiam, quid est illud, quod detinet: & postea velit discere, cur tam obscurè hoc ponat Paulus. Quid est ergo quod detineat, vt reueletur ipse* (Antichristus), *hoc est, quod prohibeat, ne reueletur? Alij quidem dicunt, gratiam Spiritus. Alij autem Romanum Imperium. Quibus ego maximè assentior. Quare? Quoniam si voluisset dicere Spiritum, non dixisset obscurè, sed apertè, quòd nunc quoque eum* (Antichristum) *detineat gratia Spiritus. Alioqui autem oporteret eum iam aduenisse, siquidem esset aduenturus, quum defecissent Charismata, seu dona gratuita: nam iam olim defecerunt. Quoniam autem hoc dicit de Romano Imperio, meritò etiam ænigmaticè & adumbratè est locutus. Neque enim volebat superuacaneas suscipere inimicitias, & inutilia pericula. Nam si dixisset, futurum iam vt paulò post Romanum euerteretur Imperium: eum protinus tamquam exitiosum & pestiferum hominem infodissent: & fideles omnes, vt qui sub eo viuerent, & militarent.* Et post pauca: *Ideo hic quoque dicit: Tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Hoc est, quando Romanum Imperium de medio fuerit sublatum, tunc ille* (Antichristus) *veniet. Et meritò. Quamdiu enim fuerit metus huius Imperij, nemo citò subiungetur. Quando autem hoc fuerit euersum, vacans inuadet Imperium, hominumque & Dei Imperium aggredietur rapere. Quemadmodum enim euersa sunt, quæ ante id fuerunt regna, vtpote Medorum à Babylonijs, Babyloniorum à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: ita hoc quoque ab Antichristo: & ille à Christo, & non amplius retinebit. Et hoc cum magna euidentia nobis tradit Daniel.*

S. Augustinus lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 19. eundem Pauli locum versans, inquit: *Tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus. Quidam putant hoc de imperio dictum fuisse Romano: & propterea Paulum Apostolum non id apertè scribere voluisse, ne calumniam videlicet incurreret, quod Romano Imperio malè optauerit, cùm speraretur æternum.* Et paulò inferius: *Illud tamen quod ait Apostolus: Tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat, non absurdè de ipso Romano Imperio creditur dictum: tamquam dictum sit: Tantum qui modo imperat, imperet, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur. Et tunc reuelabitur iniquus: quem significari Antichristum nullus ambigit.* Eadem ad verbum ex S. Augustino exscripserunt S. Beda, & Strabus in 2. Thessalon. 2.

Auctor Commentariorum in omnes Pauli epistolas, qui inter opera S. Hieronymi circumfertur, & putatus esse Pelagius, in 2. Thessalonicen. 2. *Vt qui tenet nunc teneat donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus. Donec regnum, quod nunc tenet, de medio auferatur, priusquam Antichristus reueletur.*

S. Prosper in Dimidio temporis, cap. 9. *Notandum sanè post Bestiam hæc omnia* (nempe de Antichristo) *esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria Sanctorum sanguine: quæ nos credentes posteris videnda relinquimus.* Significat sublato regno Romano, venturum Antichristum.

Sedulius in 2. Thessalon. 2. v. 3. *Quid detineat. Hoc est, quæ mora est, vt veniat. Vt reueletur, id est, Antichristus. Suo tempore, id est, apto tempore. Qui nunc. Rex Romanorum. Tenet. Regnum. Teneat. Regnum suum. Donec de medio fiat, hoc est, donec regnum quod nunc tenet, de medio auferatur, priusquam Antichristus reueletur. Hoc de Imperio Romano dictum est: & propterea Paulum non id apertè scribere voluisse dicunt, ne calumniam incurreret, quòd Romano Imperio malè optauerit, cùm speraretur æternum.*

Primasius in 2. Thessalon. 2. v. 3. *Et nunc quid detineat, scitis. Aduentum Antichristi. Vt reueletur in suo tempore. Idem Antichristus. Tantum, vt qui tenet nunc, scilicet, Imperium. Teneat, donec de medio fiat. Regnum Romanorum de medio prius auferatur, quàm Antichristus reueletur.*

Theophylactus in 2. Thessalonicens. 2. *Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur ipse suo tempore. Quod detinet, est quod prohibet, quod impedit. Quid verò hoc est? Nonnulli Spiritus gratiam dicunt; alij Romanum Imperium intelligunt: quibus & Diuus Ioannes Chrysostomus assentitur: Nisi enim istud dissolutum fuerit, non habebit Aduersarius aditum, vt faciat quæ velit. Propterea tectè etiam & opacè dixit Paulus: neque enim vanas inimicitias recipere volebat, stultaque pericula. Si enim dixisset, paulò post Romanum Imperium dissoluendum, statim eum defodissent tanquam impostorem, alijsque fideles cum ipso tanquam qui super tanti Imperij demolitione lætarentur. Porrò quòd de Sancti Spiritus gratia hic non loquatur, planum est. Primum enim non dixisset obscurè, sed manifestè: nimirum, quòd non ipsum* (Antichristum) *detineat Spiritus gratia, hoc est, charismata seu dona. Deinde si charismatibus deficientibus, oportuit ipsum* (Antichristum) *venire, debuit ipse iam apparere: nam iam olim charismata defecerunt. Animaduerte autem quòd non dixerit, celeriter eum adfore: sed vt reueletur ipse suo tempore. Rursus autem tempus incertum relinquet.* Et paucis interiectis.

Tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus. Hoc est, Romanum Imperium quando sublatum fuerit è medio, tum ille veniet: quamdiu enim huius Imperij timor fuerit, non facilè quisquam subiicietur. Eo verò dissoluto, vacuo insidiabitur Imperio, eique instabit, conabiturque cùm hominum, tum Dei Imperium rapere. Nam perinde ac alia, ante Romanum hoc, Imperia dissoluta sunt, veluti Medorum à Babylonijs, Babyloniorum verò à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis: hunc ad modum Romanum ab Antichristo: is verò rursum à Christo. Atque hæc multa cum perspicuitate Daniel nobis proponit. Et cum alias loci obscuri inseruisset explanationes, tandem subdit: *Tu verò Diui Ioannis Chrysostomi enarrationem vt veriorem recipe.*

Oecumenius in 2. Thessalon. 2. *Et nunc quid detineat scitis. Detinere dicit, quod prohibet, vel impedimento est. Quidnam autem est illud? Multi Spiritum Sanctum dicunt: alij verò Romanum Imperium: qui etiam meliùs sentiunt: nisi enim hoc soluatur, ille* (Antichristus) *non veniet. Nam ob id quoque adeò obtectè loquutus est beatus Paulus, volens importunos ac superfluos accipere inimicos inter Romanos. Si enim audissent, quod dissoluendum diceret*

Impe

Imperium Romanorum, & ipsum affixissent, & vniuersos credentes, tanquam eos qui expectarent illam dissolutionem. Nam si hic non apparuerit, non manifestabitur Christus: ergo ex eo quod statim cupiant manifestari Christum, volunt etiam statim fieri dissolutionem Principatus Romanorum. Si autem de Spiritu Sancto intelligeret, quid prohiberet, quominus apertè diceret, Gratia Spiritus ipsum (Antichristum) *detinet, ne manifestetur?* Et inferiùs: *Solum est qui modò retinet. Thronus videlicet, & regnum Romanorum, quod nunc impedimento est, donec cesset, finemque accipiat. Tunc reuelabitur iniquus ille, hoc est, Antichristus. Vbi enim Imperium Romanorum fuerit dissolutum, tunc Antichristus rebellione irruet, ac obtinere conabitur, non hominum solum, verùm etiam Dei Imperium. Romanorum autem Imperium ipse Antichristus perfectè abolebit. Quemadmodum enim Medorum Imperium à Babyloniis dissolutum est, & Babyloniorum à Persis, Persarum quoque à Macedonibus, & Macedonum à Romanis; ita & Romanorum ab Antichristo: & Antichristus à Domino nostro. Hoc autem ait Daniel.*

Haimo in 2. Thessalon. 2. *Et nunc quid detineat scitis. Quod nihil melius intelligitur voluisse significare, quam destructionem regni Romanorum, de qua obscurè hic loquutus est, ne fortè aliquis Romanorum legeret hanc Epistolam, & excitaret contra se aliósque Christianos persecutionem illorum, qui se putabant semper regnaturos in toto mundo. Vos scitis, inquit, qui detineat illum Antichristum, & quid moretur illum: quia necdum destructum est regnum Romanorum: nec recesserunt omnes gentes ab illis. Vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Id est, hoc solummodo restat, vt Nero qui nunc tenet Imperium totius orbis tamdiu teneat illud, donec de medio mundi tollatur potestas Romanorum. In Nerone comprehendit omnes Imperatores Romanos qui post illum Imperij sceptra tenuerunt.*

Strabus Monachus in 2. Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum. Occultè loquitur de destructione Imperij Romani, ne irritaret eos ad persecutionem Ecclesiæ. Et nunc quid detineat, scitis. Quidam suspicantur de Romano Imperio dictum fuisse, Donec tollatur, vel de medio fiat. Et ideo Apostolum non id apertè scribere voluisse, ne calumniam scilicet incurreret, quòd Romano Imperio malè optauerit, cùm speraretur æternum.* Et infrà: *Vt reueletur suo tempore. Completa accessione ad Romanum Imperium, aderit discessio ab Imperio: qua impleta, aderit ille iniquus.* Et posteà: *Donec de medio fiat. Id est, tollatur illa potestas Romani Imperij de medio mundi: quia omnes vndique Romam quasi ad caput confluebant.*

Anselmus Laudunensis in 2. Thessalonicens. 2. *Nisi venerit discessio primum. Non instat dies Domini, nisi priùs gentes à Romano discedant Imperio. Non quod statim post.* Et postea: *Tantum qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Hoc restat, vt qui nunc imperat Romanum Imperium, de medio tollatur.*

Rupertus lib. 13. de Victoria Verbi Dei, cap. 12. *Et quantum differtur* (Antichristus) *vel quod signum temporis eius? Tantùm, ait, vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Quum Apostolus Thessalonicensibus, quis tenebat, & quid tenebat? Nimirum Romanus Rex siue Cæsar orbis Imperium tenebat. Non dicit de vnius persona hominis, Verbi gratia Neronis: sed de cunctis Regibus Romani Imperij: qui quamuis plures numero, vnus tamen fuit Imperio. Hic sensus non solùm ratione, verùm etiam constat auctoritate.* Et cap. 13. *Itaque & Sapientibus satis dictum, Tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & insipientibus data occasio non est, quam nancisci potuissent, si ita manifestius dixisset: Roma quæ nunc tenet, siue Romanum Imperium, quod nunc tenet sub se gentes, teneat, donec de medio fiat, siue donec discessio fiat. Superbia namque hominum Romam volebat esse Vrbem æternam, & æternum Romanorum Imperium: ac proinde nunquam ferè religiosus quis impatientius audiret blasphemiam in Deum, quam Romani Principes siue milites finem Romani Imperij per Christi prædicari Euangelium. Satis, nimiumque offendebant eos Euangelij prædicatores, etiam nemini dantes vllam offensionem: quanto magis si iam publicè discessionem illam futuram prædicarent?*

S. Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus in 2. Thessalonicens. 2. *Nisi venerit discessio primùm. Vt omnes gentes quæ Romano Imperio subiacent, discedant ab eo. Nisi ita fuerit Romanum Imperium anteà desolatum, & Antichristus ita manifestus processerit, Christus non veniet: qui ideò venturus est, vt Antichristum destruat. Et nunc quid detineat scitis. Id est, quæ causa sit, quod Antichristus modo non veniat, optimè nostis. De Romano tamen Imperio intelligitur: quod & ideò videtur apertè noluisse dicere illud esse destruendum, quod ipsi qui imperabant, æternum putabant: ne eos in odium Christiani nominis excitaret. Si enim apertè, & audacter dixisset, Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur Imperium, iusta causa perditionis aduersus nascentem tunc Ecclesiam consurgere videretur. Velauit ergo quadam obscuritate quod dicebat, ne Romanos incitaret ad persecutionem Ecclesiæ, vel impediret à suscipienda fide. Prius facienda erit discessio, vt gentes discedant a Romano Imperio, sicut iam factum cernimus. Tantùm hoc restat, vt qui nunc imperat, imperet, donec de medio fiat, tollatur. Tantùm vt Romanum Imperium, quod nunc ferè vniuersas gentes tenet, teneat eas, donec de medio fiat, id est, donec illa potestas auferatur de medio mundi: quia omnes vndique Romam confluebant veluti ad caput. Vel de medio fiat: id est, de communi tollatur illa potestas. De medio enim fieri, est de communi hominum aspectu auferri. Et tunc reuelabitur ille iniquus quem significari Antichristum nullus ambigit.* Hæc S. Anselmus, seu si quis alius est auctor.

Atqui Romanum Imperium priùs destruendum & abolendum, quàm veniat Antichristus: atque eo Imperio euerso, mox venturum Antichristum, posteriores ferè omnes summo consensu docuerunt, Otho Frisingensis lib. 8. Chronici, cap. 2. Engelbertus Abbas Admontensis lib. de Ortu & fine Romani Imperij, cap. 8. Augustinus Triumphus de Potestate Ecclesiæ quæst. 23. articulo 4. Hugo Etherianus lib. de Regressu Animarum ab inferis, cap. 23. S. Thomas, Lyranus; Erasmus, Caietanus, Isidorus Clarius, Arboreus, Guillaudus, Titelmanus, Treius, Zaggetus, Sainus, Sà, Iustinianus, Cornelius à Lapide, omnes isti in 2. Thessalonicens. 2. Item Compendium Theologiæ lib. 7. cap. 7. Beatus Rhenanus in Annotationibus ad librum Tertulliani ad Scapulam, Dominicus Sotus 4. Sentent. Distinct. 46. quæst. 1. art. 2. Franciscus Sonnius lib. 2. Demonstrationum Christianæ Religionis, Tractatu 6. cap. 9. Ioannes Driedo lib. 3. de Ecclesiasticis Scriptoris, cap. 5. Parte 2. Franciscus Zephyrus in Paraphrasi Apologetici Tertulliani, cap. 32. Franciscus Balduinus in Annotationibus ad lib. 3. S. Optati aduersus Parmenianum, Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotyposeon, cap. 1. Nicolaus Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 13. Iacobus Pamelius in

Notis ad librum Tertulliani de Resurrectione Carnis, cap. 24. & ad Scapulam, cap. 2. Rob. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontifice, cap. 2. 5. Franciscus Ribera in 17. Apocalypsis, num. 16. Gregorius de Valentia tomo 4. disputatione 11. quæst. 2. puncto 2. §. 1. Benedictus Pererius lib. 14. in Danielem, Iosephus Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 2. & 9. Blasius Viegas in 13. Apocalyps. Commentario 2. sectione 10. & 17. Martinus Bacanus de Antichristo Reformato lib. 2. cap. 1. Leonardus Lessius disputatione de Antichristo, demonstratione 14. Florimundus Remundus lib. de Antichristo, cap. 9. Ieremias Ferrerius lib. de Antichristo, cap. 22. Henricus Henriquez de Fine hominis, cap 22. §. 2.

Rabanum Maurum Archiepiscopum Moguntinum consultò distulimus, propter singularem sententiam, quam habet in Opusculo de Antichristo, his verbis: *Tempus quidem quando Antichristus veniat, vel quando dies Iudicij apparere incipiat, Paulus in Epistola ad Thessalonicenses, dicens: Rogamus vos per aduentum Domini nostri Iesu Christi, manifestat eo loco vbi ait: Quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c. Scimus enim quoniam post regnum Græcorum, siue etiam post regnum Persarum, ex quibus vnum quodque suo tempore magna gloria viguit, & maxima potentia floruit: ad vltimum quoque post cætera regna, regnum Romanorum cœpit, quod fortissimum omnium regnorum superiorum fuit, & omnia regna terrarum sub dominatione sua habuit, omnésque populorum nationes Romanis subiacuerunt, & eis sub tributo seruierunt. Inde ergò dicit Apostolus Paulus, Antichristum non anteà in mundum esse venturum, nisi venerit primùm discessio: hoc est, nisi discesserint omnia regna à Romano Imperio, quæ prius subdita erant. Hoc autem tempus nondum aduenit: quia licèt videamus Romanum Imperium ex maxima parte destructum: tamen quamdiu Reges Francorum durauerint, qui Romanum Imperium tenere debent, Romani dignitas ex toto non peribit, quia in Regibus suis stabit. Quidam verò Doctores nostri dicunt, quod vnus ex Regibus Francorum Romanum Imperium ex integro tenebit, qui in nouissimo tempore erit, & ipse erit maximus, & omnium Regum vltimus. Qui postquam regnum suum feliciter gubernauerit, ad vltimum Ierosolymam veniet, & in monte Oliueti sceptrum & coronam suam deponet. Hic erit finis & consummatio Romanorum, Christianorúmque Imperij. Statimque secundum prædictam sententiam Apostoli Pauli, Antichristum dicunt futurum.*

Equidem Rabanus cordatè & eruditè, aliísque Patribus consentaneè, signum aduenientis Antichristi constituit ex vaticinio Pauli, Romani Imperij euersionem. At illud quod ex quorundam Doctorum sententia addit de vltimo Rege Francorum Imperium Romanum in monte Oliueti depositurò, refertur quoque a Matthæo Vvestmonasteriensi in Floribus temporum in IV. Ætate mundi, cap. 15. Idem etiam habetur in breui quodam libello de Sibyllarum oraculis, Venerabili Bedæ adscripto, quem ex veteribus membranis C. V. Ioannis Nicotij, inter reliqua Sibyllina edidit Ioannes Obsopæus Brettanus: qui etiam excusus extat ad finem Tomi 2. Operum S. Bedæ, recentioris editionis Coloniensis, anni 1612. integrúmque inseruit suo Chronico Gotfridus Viterbiensis parte 10. in fine, & parte 11. in Versibus de Gog & Magog. In Fragmentis quoque Methodij, quæ circumferuntur, eiusmodi aliquid repetitur: de quibus diximus lib. 1. c. 1. Verùm id incertum & apocryphum, nulláque pacto cum iis quæ de extinctione Imperij Romani, ex sacris litteris & Patribus toto hoc libro demonstramus, nimis est perspicuum, conuenire.

Elucidatur locus insignis Pauli 2. Thessalonicens. 2. v. 6. Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore: tantùm vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille Iniquus, *&c.*

CAP. XIX.

NVlli dubium esse potest Veterum Patrum & Recentiorum consensum de abolitione Imperij Romani ante aduentum Antichristi, quem præcedenti capite descripsimus, potissimùm haustum ex hisce verbis Pauli: quæ nunc nobis accuratè sunt explicanda. Ante omnia compertissimum apud omnes esse constat, Paulum hic de Antichristo locutum S. Augustinus 20. de Ciuit Dei, cap. 19. *Nulli dubium est, eum de Antichristo ita dixisse.*

Quid detineat. Græcè tantum est vna dictio κατέχον. Theophylactus, & Œcumenius: *Id est, Detinens, prohibens, impediens.* Montanus: *Et nunc obstaculum scitis.* Potest exponi, *remorans*, in qua significatione non semel vtitur eo verbo Thucydides, vt annotauit Henricus Stephanus in Thesauro. S. Augustinus lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 19: *Et nunc quid detineat scitis, idest, quid sit in mora, quæ causa sit dilationis eius.* Sedulius: *Quid detineat, hoc est, quæ mora est, vt veniat.* Eodem modo omnes alij. *Vt reueletur in suo tempore.* Græcè, *ad reuelari eum in suo ipsius tempore.* Tertullianus lib. de Resurrectione Carnis, cap. 24. *Ad reuelandum eum in suo tempore.* Ambrosiaster: *vt reueletur ille in suo tempore.* Atqui duplex sensus horum verborum concipi potest. Primus, vt pronomen *Is*, vel, *ipse*, seu *ille*, quod etiam in Vulgato est subaudiendum, referat diem Domini, id est, diem extremi Iudicij, de quo initio capitis Paulus locutus fuerat, dicens: *quasi instet dies Domini.* Ac si dicat: Et nunc quid remoretur diem Domini scitis, vt reueletur vel adueniat ipse dies Domini suo tempore. Paulò aliter Vatablus & Erasmus interpretantur: *Et nunc quid detineat illum diem scitis*, nempe vt ille Antichristus reueletur. Hoc est, interim remoratur diem Iudicij, quòd primùm oportet reuelari ipsum Antichristum. Secundus sensus est, vt pronomen *ipse*, Antichristum respiciat: id est, Scitis quid obstet, quo minus veniat & appareat ipse Antichristus. Et hic sensus procul dubio legitimus & genuinus est: nam illud, *vt reueletur ipse in suo tempore*, respondet ei, quod v. 3. dixerat, *& reuelatus fuerit homo peccati*, & ei quod vers. 8. subdit: *Et tunc reuelabitur ille iniquus.* De reuelatione igitur Antichristi capiendum illud: *vt reueletur ipse in suo tempore.* S. Hieronymus epist. 151. ad Algasiam, quæstione 11. manifestè expressit: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Hoc est, quæ causa sit, vt Antichristus in præsentiarum non veniat, optime nostis.* Eandem interpretationem amplectuntur S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Sedulius, Primasius, Ambrosiaster, & vno verbo, omnes.

Scitis. Facilè intelligitur, Paulum Thessaloni-

censi

censibus coram, & in præsentia viuo verbo perspicuè declarasse atque exposuisse, quid illud esset, quod detineret, ac remoraretur aduentum Antichristi: nam anteà dixit: *Non retinetis* (S. Augustinus, *Non retinetis in memoria*, Tertullianus, & Ambrosiaster, & Græca, *Non meministis*) *quòd cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?* Et immediatè subdit: *Et nunc quid detineat scitis, &c.* Cæterùm in scripta ad eosdem Epistola, quæ in aliorum manus deuentura esset, causam illam moræ & dilationis Antichristi, obscurè & ænigmate tectis verbis voluisse potiùs ab illis intelligi, quàm aliis palàm & apertè manifestare, prophetico nimirùm more, ne arcana tanti momenti vulgò promiscuè panderentur: tum ob alias magnas causas, vt posteà dicemus. Quocirca prudenter S. Augustinus: *Quoniam scire illos dixit, apertè hoc dicere noluit. Et ideò, nos qui nescimus quod illi sciebant, peruenire cum labore ad id quod sensit Apostolus, cupimus, nec valemus,*

Tantùm, vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus. Locus obscurissimus. S. Augustinus: *Ego prorsus quid dixerit, fateor, me ignorare: suspiciones tamen hominum, quas vel audire, vel legere de hac re potui, non tacebo.* Eas nos, & alias aliorum interpretationes breuiter percensebimus.

Primò, Tantum vt qui nunc tenet fidem Catholicam, firmiter teneat, tenaciter perseueret in ea retinenda, donec de medio fiat, hoc est, donec exeat de Ecclesia mysterium iniquitatis, quod nunc occultum est: nimirùm donec mali, ficti, impij, hæretici perueniant ad tantum numerum qui Antichristo magnum populum faciant: seu, donec compleatur numerus defectorum ab Ecclesia, siue populi Antichristiani: & in apertum se prodat magna illa & suprema defectio populorum & regnorum ab Ecclesia, quæ inductura est Antichristum, vel potiùs per Antichristum inducenda: certè consummanda. Ita S. Augustinus, S. Beda, Anselmus Laudunensis, S. Anselmus, S. Thomas, Lyranus, Gagneius, Iustinianus, Estius.

Secundò, Theodoretus duas adhibet explanationes his verbis: *Existimo verum esse quod ab aliis dictum est: Statuit enim vniuersorum Deus, vt appareret* (Antichristus) *in ipso tempore consummationis. Dei ergo decretum nunc prohibet quominus appareat. Existimo autem etiam aliam habere intelligentiam id quod dicitur. Cum enim didicisset diuinus Apostolus dixisse Dominum, oportere Euangelium prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurum: videret autem adhuc vigere cultum idolorum: dixit sequens doctrinam Domini, fore vt prius euertatur superstitio, & impius dæmonum cultus, & vbique fulgeat diuina prædicatio; & tunc appareat veritatis aduersarius.* Ergo illud, *qui tenet nunc*, bifariam interpretatur, vel diuinum decretum, quod detinet aduentum Antichristi, donec suo tempore compleatur. Vel Idololatriam, quæ tum vigebat, & obtinebat, quam priùs oportet tolli de mundo, antequam veniat Antichristus.

Tertiò, Nonnulli illud, *qui tenet nunc*, intelligunt Charismata seu gratias, aut dona Spiritus sancti, quæ tum vigebant in Ecclesia, quæ primum cessare debent, & extingui ante aduentum Antichristi. Sed hanc interpretationem perspicuè reiiciunt, & refellunt, S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius. Quos tu adito.

Quartò, Franciscus Ribera in 17. Apocalypsis, num. 6. singularem huius loci excogitauit explanationem. Confert enim hoc Pauli vaticinium cum altero Apocalyp. 17. 10. *Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit.* Vbi ipse per *Quinque qui ceciderunt*, intelligit Reges, vel Regna quinque ætatum mundi, quæ iam præterierunt. Per *vnum qui est*, accipit Regnum sextæ ætatis mundi, hoc est, Imperium Romanum, & quoduis aliud, quod in hac sexta mundi ætate Ecclesiam premit. Denique, *alium qui non venit*, interpretatur Antichristum. Atque hunc exponi posse existimat locum hunc Pauli, in hunc modum: Quasi velit dicere Apostolus. Hoc detinet aduentum Antichristi, quòd priùs oportet finiri Imperium eius qui nunc tenet, id est, Regnum huius sextæ ætatis, nimirū de quo Ioānes ait, *vnus est.*

Quintò, S. Anselmus, vel si quis alius est auctor: *Romanus Pontifex, qui tenet nunc Ecclesias, teneat illas, donec de medio fiat: id est, donec ab ipsa Romana Ecclesia, quæ est medium & cor Ecclesiarum, fiat iniquitas, ob quam ab ea multæ discedant Ecclesiæ. Variis modis intelliguntur hæc Apostoli obscura verba.*

Sextò, paulò aliter Dominicus Sotus in 4. Sententiarum, distinct. 46. quæstione 1. articulo 2. in hunc modum: Qui tenet nunc Romanum Imperium temporale, & tenebit spirituale, teneat illud spirituale & Ecclesiasticum, quousque in fine mundi ab eo tollatur. Et tunc reuelabitur ille iniquus. Verùm interpretatio hæc indiget explanatione: non enim Imperium Ecclesiasticum penitus extinguendum est antequàm veniat Antichristus, cùm Ecclesia, durante mundo, deficere non possit: sed quod propè tempora Antichristi magna defectio futura sit ab Ecclesia, quæ viam parabit Antichristo. Quo sensu hæc verba Pauli etiam Strabus accepit, cùm ait: *Completa accessione ad Romanum Imperium, & ad Romanæ Ecclesiæ obedientiam: aderit discessio ab vtroque Imperio: qua impleta, aderit ille iniquus.* Otho Frisingensis lib. 8. Chronici, cap. 2. *Alij verò eadem verba Pauli, tantum qui tenet nunc, teneat, &c. eodem quo de regno Romano diximus sensu, de Sacerdotio & Romana Sede interpretantur.* Nec ab his multùm abludit expositio S. Anselmi, quam paulò antè retulimus: nec Lyrani, qui habet: *Sed mihi melius videtur exponi de discessione à fide Ecclesiæ Romanæ. Tantum, supple, restat: vt qui tenet nunc fidem Catholicam, teneat eam firmiter, donec de medio fiat, id est, donec fiat defectio ab Ecclesia Romana.* Vide quæ vltimo capite huius libri dicturi sumus. Atque hæ sunt minus celebres huius loci expositiones, de quibus vide etiam Isidorum Clarium in 2. Thessalon. 2. Vnde meritò dixit S. Augustinus: *Alius ergo sic, alius autem sic Apostoli obscura verba coniectant.*

Verùm illa omnium probatissima ac receptissima laudatur meritò huius oraculi Pauli explanatio: Diuinum Apostolùm his verbis tectè, & opacè innuisse, illud quod Antichristum ne veniat, detinet, ac remoratur, esse ipsum Imperium Romanum, quod finiri priùs oportet, quàm veniat Antichristus: nam stante Imperio non veniet Antichristus. Sublato verò Imperio Romano, statim veniet ille iniquus. Hanc interpretationem docuerunt & probauerunt disertè, Tertullianus, S. Hieronymus, Ambrosiaster, S. Chrysostomus, S. Augustinus, Sedulius, Primasius, S. Beda, Theophylactus, Oecumenius, Strabus Monachus, Rabanus, Haimo, Anselmus Laudunensis, Rupertus, S. Anselmus, Otho Frisingensis, S. Thomas, Lyranus, Erasmus, Caietanus, Arboreus Guillaudus, Titelmanus, Treïus, Zaggerus, Sà, Scainus, Iustinianus, Cornelius à Lapide, Zephyrus, Balduinus, Sanderus, Pamelius, Bellarminus, Gregorius Valentia, Acosta, Viegas, Becanus, Lessius, Florimundus Remundus, Ferre-

rius. Vti superiori capite fusè demonstrauimus.

Franciscus Suarez tomo 2. in 3. partem, disputatione 56. sectione 2. hanc interpretationem incertam esse contendit. Primò, quia S. Augustinus Suspicionem vocat. Secundò, quia Theodoretus apertè eam reiicit. Tertiò, quia multi Patres tradunt adhuc stante Romano Imperio, venturum Antichristum, qui penitus delebit Romanum Imperium: non ergò sublato Imperio veniet. At non magnum pondus istæ rationes habent. Augustinus quidem ita modestè in re adhuc ventura locutus est: cùm tamen ipse eam de Imperio Romano expositionē probet. Theodoretū solum ego nō opposuerim tot ac tantis Patribus. De tertia ratione dicemus abundè c. 11. Illud extra controuersiā sit, eam explanationem plures & grauiores auctores habere, quàm alias: & ceteris sine dubio præferendam.

Guilielmus Estius in 2. Thessalon. 2. eandem intelligentiam conuellere conatus est. Primò, quia iam diu extinctum est Romanum Imperium: nec tamen venit Antichristus. Secundò, Quia Ecclesia non pendet ab Imperio Romano, vt eo proinde extincto, ingruat tanta vis Ecclesiæ. Tertiò, Quia durum, & insolens videatur exponere, *de medio fieri*, pro, de medio tolli, perdi, aboleri, cùm ea phrasis nullibi alibi in Scriptura reperiatur. Sed sunt hæ rationes multò imbecilliores illis Suaris. Primò, falsissimum est Imperium Romanum funditus iam periisse. Vti cap. 16. 17. abundè monstrabamus, & adhuc inferiùs magis ostendemus. Secundò. Non pendet ab Imperio Romano Ecclesia: sed illud proposuit Deus signum venturi Antichristi. Tertium facilè in enodatione verborum Pauli dispellemus: quæ proindè pressiùs excutiamus.

Tantum vt qui tenet nunc, teneat. Græca non habent duas illas particulas, *vt*, &, *teneat*: Sed ita ad verbum: *solum tenens nunc.* κατέχων est eadem omninò dictio quæ superius, *quid detineat.* Quam diximus varie exponi, Detinens, prohibens, impediens, remorans, obstans, seu obstaculum: vt totus locus verti possit: *Et nunc obstans, (obstaculum) scitis: solum obstans, (obstaculum) nunc, donec de, &c.* Vel. *Et nunc detinens (remorans) scitis: tantum detinens, (remorans) nunc, donec de, &c.* quasi dicat: scitis id quod detinet, obstat, remoratur aduentum Antichristi: nempè Imperium Romanū: quod quidē Imperium solùm detinet, obstat, remoratur nunc aduentum Antichristi, donec de medio tollatur ipsum Imperium. Non est aliud obstaculum nūc venturo Antichristo, nisi Romanū Imperium, donec auferatur è mundo. Ita perspicuè Oecumenius. Vide Estium.

Verùm vocem κατέχων, hîc simpliciter capiunt pro, tenens, obtinens, occupans, retinens: hoc sensu: *Et nunc quid detineat* aduentum Antichristi, *scitis*: nempe id solum detinet, scilicet, *tenens nunc.* hoc est, Imperium ipsum Romanum, quod tenet hoc tempore, quod viget, quod obtinet, quod rerum potitur, quod rerum nunc tenet ac moderatur habenas. Ita exponunt Tertullianus S. Hieronymus S. Augustinus, Sedulius, Primasius, Anselmus Laudunensis, Rupertus, S. Anselmus. Et recentiores fere omnes Pauli interpretes quos paulò superiùs laudabamus. Qui sensus proculdubio præferendus est, quòd magis cum vulgato congruat. Qui rectè duas voces suppleuit ad maiorem sententiæ & lucem & vim: quamuis eæ non sint omnino necessariæ.

Donec de medio fiat. Estius: *Phrasis, de medio fieri, pro eo quod est, è medio tolli, perdi, aboleri, nusquam alibi reperitur. Sed Hebrais è medio, significat separationem alicuius, aut aliquorum ab aliis. Matth. 13. Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Et 2. Corinth. 6. Exite de medio eorum, & separamini. Nam & illud quod dicitur 1. Corinth. 5. vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit, non interitum, sed separationem significat.*

At ferè omnes hîc, *de medio fiat.* interpretantur, tollatur, aboleatur, perdatur de medio, penitus extinguatur: S. Hieronymus, S. Chrysostomus, S. Augustinus; Theophylactus, Oecumenius, Strabus, S. Anselmus: Erasmus, Vatablus, Caietanus, Clarius, Arboreus, Guillandus, Zaggerus, Sa, Iustinianus, Cornelius à Lapide: & alij qui locum hunc de Imperio Romano sunt interpretati. Nec est dubium, *tolli de medio*, in Scripturis reperiri pro, penitus aboleri, perdi, destrui. Coloss. 2. 14. *delens quod aduersus nos erat chirographum decreti: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*, tulit de medio, id est, aboleuit, vt omnes, & ipse etiam Estius verè exponunt.

Et tūc reuelabitur ille Iniquus. S. Augustinus 20. de Ciuit. Dei, c. 19. *Quem significari Antichristum nullus ambigit.* Et sanè consensus Patrum & recentiorum omnium, Iniquum hîc intelligi Antichristū perspicuè docet. *Et tunc*, id est, vt primū sublatum, & finitum fuerit Imperium Romanum, *reuelabitur*, manifestabitur, apparebit, se prodet in apertum, veniet palàm Antichristus. Nam si obstaculū aduētus Antichristi est status Imperij Romani, qui ipsum Antichristū detinet, ac remoratur, seu prohibet, ne adueniat: sublato ac remoto hoc impedimēto, nēpe exciso & extincto Imperio: iam iā veniet Antichristus.

Monemus tamen, quod ait Paulus, Tantùm, vel solùm hoc remorari aduentum Antichristi, scilicet, quod priùs Romanum Imperium oporteat tolli de mundo: cùm tamen præter istud, aliud detineat aduentum Antichristi, nempe, quòd debeat priùs etiam prædicari Euangelium in vniuerso mundo: de quo signo toto lib. 4. fusè disseruimus: id voluisse Apostolum, Romani Imperij extinctionem esse signum magis proximum aduentus Antichristi: quo completo, nihil aliud restat, quàm vt veniat Antichristus. Caietanus illud. Tantum, vel solùm superioribus nectit, *Nam mysterium iam operatur iniquitatis tantum, tenens nunc*, idest, qui nunc rerum potitur Nero vel Imperium Romanum, non verè, sed mysticè tantùm est Antichristus. Vel aliter, Hoc solummodo agit, vt mysterium iniquitatis peragat: nec aliud operatur nisi mysterium iniquitatis, & munus Antichristi: Qua ratione exponit Alcasar: manifestè contra interpunctionē Græcam, & Latinam vulgati, & contra omnes Interpretes.

Verùm prætermittere non possumus mirabilem Alcasaris in 14. Apocalyps. notatione 2. huius Paulini oraculi explanationem: sic enim exponit: Romanum Imperium quod nunc tenet & rerum potitur, quatenus ethnicum est & Euangelio aduersarium, tantùm hoc nunc operatur, solummodo hoc agit, nempe mysterium iniquitatis: idest, non verus est Antichristus, sed mysticus: hoc solummodo agit, vel nihil aliud agit, quàm vt sit Antichristi typus: tantum munus Antichristi exercet, vice & officio eius fungitur: non verum Antichristum agit, sed tantum mysterium Antichristi agit, & eius iniquitatem typicè repræsentat. *Donec de medio fiat.* Idest, donec desinat esse ethnicum, & Christo aduersarium, nempe donec conuertatur ad Christum, & Christi fidem ac religionem suscipiat, & donec de illo triumphet Ecclesia, subiiciendo illud sibi per fidem. *Et tunc reuelabitur ille Iniquus.* Illud, *tunc*, non refertur ad illud, *donec de medio fiat.* Quasi conuerso Romano Imperio ad Christi fidē, statim venturus sit Antichristus: sed pertinet ad illud, vt reueletur in suo tempore, hoc est, Et *nunc* id est, *suo tempore*, à Deo

prædi

prædefinito: quod quando futurum sit, Paulus hîc non declarat: veniet Antichristus. Hæc Alcasar.

Sed præterquam quod hæc interpretatio penitus euertit receptissimam & probatissimam verborum Pauli intelligentiam de vera & reali, atque materiali Romani Imperij euersione ante aduentum Antichristi, tot Patrum & recentiorum auctoritate firmatam: planissimè dixerim, hoc non est sacras Scripturas ritè, vt oportet, exponere: sed ludere, seu potius nugari figuris confictis, & inanibus allegoriis in rebus adeò seriis. Quis vnquam à conscripta Paulina Epistola eiusmodi explanationem commentus est? Vni nimirum Alcasari reconditum id mysterium enucleandum diuinum consilium asseruabat: scilicet, vt omnibus retro sæculis nullus Interpretum videret, quod huic vni nunc recèns illuxerit. Rogo te prudens & erudite lector nonne satius, & tutius habebis, tot, tantisque Paulinis expositoribus inhærere, quàm nouum vnius, à se primùm excogitatum commentum amplecti? Magna profectò in Scripturis sequetur rerum omnium confusio ac perturbatio, si passim eiusmodi figuris, & allegoriis loca distrahantur. Et quale illud est, *Et tunc reuelabitur ille iniquus?* id est, suo tempore? Magna scilicet intererat doceri à Paulo Thessalonicenses Antichristum venturum tempore præordinato à Deo. Cùm id nec pueros lateret, postquam scirent venturum Antichristum.

Sed vide confidentiam. Addit Alcasar: *Non ait Paulus, quum Romanum Imperium fuerit extinctum, mox Antichristum venturum. Id vnum asserit, Romanum Imperium Antichristi partes agere, dum idolorum cultura adstrictum, Christianam persequebatur Ecclesiam: id quod ab eo foret præstandum, donec Christi fidem ac Religionem susciperet.* Iure hîc percunctari liceat: Innumeri grauissimi Patres, & Recentiores affirmant, Paulum dixisse, quum Romanum Imperium fuerit extinctum, tunc venturum Antichristum: Alcasar negat: vtris credendum censeris? Verum & verba Pauli, & Patrum consensus de abolitione Imperij Romani ante aduentum Antichristi, erunt nobis exactiùs in sequentibus excutienda.

Qua ratione intelligenda sit Pauli, Patrúmque assertio priùs delendum esse Imperium Romanum, quàm veniat Antichristus.

CAP. XX.

Constat Romanam ipsam Vrbem plurimos annos Imperium orbis tenuisse, primùm sub Consulibus, deinde sub Monarchis: atqui tunc Romanum Imperium Vrbi Romæ affixum erat: eáque tunc propriè sedes erat Imperij. Deinde verò à Roma maiestate Imperij Byzantium, seu Constantinopolim translata per Magnum Constantinum; Vrbem Romam cessisse Romanis Pontificibus: factamque potestatis & dominij Romanorum Pontificum. Sed quanam id, inquies, ratione, quóue iure? Iam id profectò nullo modo vertendum in dubium apud pios & cordatos, tot sæculorum consensu & possessione. De qua re nunc nobis sanè non est disputandum, cùm neque nostri sit modò instituti: & plurimi eadem de re accuratissimè disseruerint: seorsim Eugubinus duobus integris libris de Donatione Constantini, contra Laurentium Vallam, Canus lib. 11. de Locis Theologicis, cap. 5. pag. 358. Genebrardus lib. 3. Chronographiæ, in Siluestro Papa, pag. 412. Baronius Tomo 3. Annalium, anno Christi 324. num. 117. Coccius Thesauri Catholici lib. 7. articulo 10. Cæsar Bulengerus lib. 1. de Imp. Romano, cap. 4.

Deinde, peruagatum est, Romam variis temporibus, maximis cladibus deuastatam fuisse: quas cap. 16. enumerabamus. Ad hæc, nemo non nescit, Romanum ipsum Imperium, hoc est, Prouincias ei subiectas, à quamplurimis Barbaris nationibus, quæ sese illud infuderunt, concisum, laceratum, distractum, & incessum fuisse, cùm in Occidente, tum in Oriente, in quo iam penitus periit: relictis sat tenuibus & exilibus eius reliquiis, in Occidente, nimirum in isto quod adhuc stat vigétque Romano Imperio Germanico, penes Austriacam Domum, quæ nunc rerum potitur. Insuper, nullus ire inficias poterit, Vrbem Romam sine Imperio Romano, & Imperium Romanum sine Vrbe Roma rectè subsistere posse. Siquidem iure dici potest Romanus Imperator, qui Roma caret: modò Prouincias Romani Imperij possideat, & legitimè succedat alteri Romano Imperatori in eadem potestate & dignitate Imperatoria. Sic enim Carolus Magnus, & reliqui post ipsum Occidentales Francici & Germanici Imperatores vsque ad nostram ætatem, verè & legitimi & fuere & appellati sunt Romani Imperatores; cùm tamen Romam nunquam sub suo iure & dominatu habuerint. Quin Zeno, Anastasius, Iustinus, & Iustinianus, ipse initio sui Imperij, vere nuncupabantur Romanorum Imperatores, cùm tamen tunc Italia & Roma ab Odoacre Erulo, & Theoderico Gotho occupata esset: & Roma penitus extra ditionem Imperij. Imò existente Roma in potestate & dominio Occidentalium Imperatorum: nihilominus dicebantur verè Romanorum Imperatores Orientales Principes, qui Roma carebant, vt Valens, Theodosius, Arcadius, Theodosius, Marcianus. Sic etiam Imperatores Constantinopolitani post Iustinianum, ad euersionem vsque illius Orientalis Imperij per Othomanos, quamquam nihil Romæ, aut in Italia, seu reliquo Occidente obtinerent, propriè vocabantur Romanorum Imperatores. Atqui hæc omnia sunt nobis suprà cap. 17. enucleatè demonstrata: & multa cum perspicuitate ostensa à Sandero lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 3. Bellarmino lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 5. Cornelio à Lapide in 2. Thessalonicens. 2.

Denique, fateamur necesse est sæcularem illam & politicam dignitatem, auctoritatem, & potestatem Imperij Romani, & Vrbis Romæ, amplissimam, quæ orbi dominata fuit, commutatam fuisse in præstantiorem, sublimiorem, augustiorem Ecclesiasticam Romani Pontificis monarchiam, constituente Apostolorum Principe Petro in Romana Vrbe sedem, thronúmque amplissimi & maximi Ecclesiastici Imperij in vniuersum orbem, quàm latissimè quaqua versum patet. Vt iam meritò celebrentur encomia illa de Roma S. Leonis Papæ, sermone 1. in Natali SS. Apostolorum Petri & Pauli: *Ciuitas Sacerdotalis & regia per sacram Beati Petri Sedem caput orbis effecta, latius præsideres religione diuina, quàm dominatione terrena. Quamuis enim multis aucta victoriis, ius Imperij tui terra, marique protuleris: minus tamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quàm quod pax Christiana subiecit.* S. etiam Prosperi, de Vocatione Gentium lib. 2. c. 16. *Quæ tamen per Apostolici Sacerdotij Principatũ, amplior facta est arce*

religionis, quàm folio potestatis. Et de Ingratis, cap. 2.

Sedes Romæ Petri, quæ Pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Ergo cùm hæc quæ hactenus diximus, ita proculdubio se habeant: exoritur iam inde difficultas de qua quæstione atque abolitione Imperij Romani Paulus, Patrésque loquantur, quum aiunt, Romanum Imperium prius delendum quàm veniat Antichristus. Num videlicet intelligant de varijs excidijs & cladibus quas passa est Roma: an de Imperij ab ipsa vrbe Roma separatione, quando ipsa desijt esse orbis caput & domina, Sedésque Imperij: nimirùm vel tempore Constantini, quando Sedes Imperij translata est Byzantium, vel quum Roma cessit Romano Pontifici; an de Imperij Romani in Occidente extinctione, quando periit in Augustulo, quo etiam tempore, Roma diuulsa ab Imperio, in potestatem Barbarorum cecidit: num de casu Romani Imperij in Oriente, quando Romanum Imperium Constantinopolitanum est ab Othomanis euersum: An denique de amolitione præsentis huius Romani Imperij, quod etiamnum hodie viget in Germania in Matthia Imperatore. Adde si vis: num significent, Imperium hoc Romanum Ecclesiasticum Romanæ Ecclesiæ, eiusque Pontificis, priùs auferendum de mundo, antequàm veniat Antichristus.

Verùm illud extra controuersiam pij omnes & eruditi constituere debent, nullam ad hanc vsque diem Vrbis Romæ cladem, aut excidium, nullam Imperij Romani seu in Oriente, seu in Occidente alterationem, mutationem, vicissitudinem, aut si mauis extinctionem, quæ hac vsque contigerit, propositam à Paulo, & Patribus vt signum aduentus Antichristi, aut intellectam, quum vaticinati sunt, abolendum Imperium antequam veniat Antichristus. Et ratio est manifestissima: cùm ex Pauli, Patrúmque assertione constet, vt etiam sequenti Capite fusius ostendemus, sublato Imperio Romano, statim affuturum Antichristum: at nullus hactenus Vrbis, Imperijque Romani casus Antichristum induxit: siquidem omnes quas enumerauimus Romæ, Imperijque ruinæ, multo iam ante tempore præterierunt, & Antichristus nondum apparuit.

Restat igitur vt intelligamus hanc esse certam & perspicuam Pauli, Patrumque mentem: Cùm certum sit, Romanum ipsum Imperium à Cæsare Dictatore, & Augusto fundatum, perspicua & perenni successione Principum siue in Occidente, siue in Oriente super continuatum & conseruatum ad hæc vsque nostra tempora in Germania adhuc stare, rerum potiente Matthia Romanorum Imperatore semper Augusto, vti cap. 16. & 17. abundè demonstrauimus: non venturum Antichristum nisi priùs hoc ipsum Imperium Romanum quod hodiéque subsistit, tollatur penitus de mundo, vt nec res, nec nomen Imperij Romani extet aut nominetur in orbe: sublato autem omninò Imperio Romano, mox reuelandum Antichristum. Qua ratione proculdubio Patres omnes, & recentiores, quos cap. 18. percensuimus constat intellexisse.

Quòd verò attinet ad Romanum Ecclesiasticum Romani Pontificis Imperium in vniuersum orbem existimauere plerique, non quidem ipsum Imperium simpliciter & absolutè amouendum aut extinguendum antequam veniat Antichristus; cùm certissimum ex fide Catholica sit, staturum simul cum mundo: imò nec Antichristi viribus posse deleri, quanto minus ante Antichristum fore destruendum. Nam portæ inferi numquam aduersus illud sunt præualituræ: at separandum à Roma, ante aduentum Antichristi, quum Roma ad ethnicismum redierit. De qua opinione latiùs disseruimus cap. 7. & 8. Verùm nimis est perspicuum de hoc Imperio Romano Ecclesiastico nec Paulum, nec Patres intellexisse. De Imperio enim sæculari & mundano certissimè loquuntur, vt omnes affirmat.

Iam tametsi nonnulli Ribera in 12. Apocalyp. numero 14. Estius & Iustinianus in 2. Thessalon. 2. ad vers. 3. tergiuersati fuerint, & causati à multis retrò annis Imperium Romanum verè defecisse, atque has angustias in quas iam redactum videmus in Germania, indignas esse nomine Romani Imperij, quasi putres quasdam tabulas fracti & dilacerati Imperij: & vmbratile quoddam & inane Imperij simulachrum potiùs quàm verum Imperium videri queat: ac propterea huius extinctionem non posse reputari pro signo aduentus Antichristi: at prudens quisque, & in Scripturis, Patrúmque doctrina probè versatus, non ambigat, Paulum, Patrésque, vti vidimus, certissimum signum venturo Antichristo præfiasse amolitionem Imperij Romani, atque hoc signum nondum esse completum: sed verè & propriè Romanum imperium adhuc superesse, & stare, staturúmque ad aduentum vsque Antichristi: hócque Romano Imperio funditus sublato de mundo, venturum Antichristum. Atque ita sanè intellexere & scripsere quique eruditi recentiores, qui veram & genuinam de rebus Antichristi doctrinam aduersus Nouantes suscepere tuendam, scorsim Sanderus, Bellarminus, Pamelius, Viegas, Acosta, Becanus, Lessius, Florimundus, Ferrerius, Cornelius à Lapide, locis superiùs cap. 18. à nobis citatis. Tantum adiungo verba Rabbani Opusculo de Antichristo, vbi de extinctione Romani Imperij ante aduentum Antichristi, ait: *Dicit Apostolus Paulus Antichristum non antea in mundum esse venturum, nisi venerit primum discessio, hoc est, nisi discesserint omnia regna à Romano Imperio, quæ prius subdita erant. Hoc autem tempus nondum aduenit: quia licèt videamus Romanum Imperium ex maxima parte destructum: tamen quamdiu Francorum Reges durauerint* (adde & iis succedentes Germanici, vel siqui alij: nam Rabbani tempore Franci obtinebant Imperium) *qui Romanum Imperium tenere debent, Romani Imperij dignitas ex toto non peribit, quia in Regibus suis stabit.*

Sensum Apostoli Pauli, & Patrum esse: Quàm primùm extinctum & deletum fuerit Romanum Imperium, statim, nulla grandi mora interposita, venturum Antichristum.

CAP. XXI.

VErba Pauli, quemadmodum cap. 19. accuratè exposuimus sunt hæc, 2. Thessalon. 2. 6. *Et Et nunc quid detineat, scitis, vt reueletur in suo tempore* Antichristus: *tantùm* hoc detinet, *vt qui tenet nunc, teneat*, Imperium nempe Romanum quod nunc gentes *tenet, teneat, donec de medio fiat.* hoc est, donec ipsum Imperium Romanum auferatur de mundo. *Et tunc*, sublato nimirum Romano Imperio, *reuelabitur ille Iniquus*, scilicet, Antichristus. Atqui cùm hoc Pauli oraculum iuxta hanc

Patrum

Patrum & recentiorum auctoritate firmatam, quam adhibuimus interpretationem, sit adeò luculentum ac perspicuum: simplicémque & genuinum eius constet hunc esse sensum: Quamprimum ablatum fuerit de mundo Romanum Imperium, statim venturum Antichristum: non defuere qui verba Pauli aliò detorserint, vt tantum illud diuinus Apostolus dicere voluerit: Non venturum Antichristum nisi extincto & deleto Romano Imperio: non tamen dixisse, quam primum atque Romanum Imperium excisum & destructum fuerit, illico aduenturum Antichristum. Negatiuam nimirùm tantùm de tempore aduentus Antichristi propositionem edoctos Thessalonicenses a Paulo: id est, Non esse timendum, stante Imperio Romano aduentum Antichristi. Sublato verò Imperio, num statim, aut longo post tempore venturus sit Antichristus, de hac re nihil expressisse, aut significasse Apostolum. Anselmus Laudunensis in 2. Thessalon. 2. *Nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati. Id est, Nisi priùs gentes à Romano discedant Imperio. Non quod statim post.* S. Anselmus, eadem Pauli verba. *Et nunc quid detineat scitis: tantum qui tenet, teneat, &c.* interpretans, ait: *Variis modis intelliguntur hæc Apostoli obscurissima verba: vbi tamen nullum temporis spatium aperuit: ait enim, vt reueletur in suo tempore: nec dixit post quantum temporis id futurum sit.*

Caietanus: *Et tunc reuelabitur ille iniquus. Certum est, quòd aduerbium, tunc, excludit tempus præcedens, (significat enim quòd non prius) sed non est certum an affirmet tempus immediatè sequens. Non enim dicit, Et tunc immediatè, sed dicit, Et tunc, sublato de medio Romano Imperio reuelabitur ille iniquus. Igitur ex Paulo habemus tria præcedentia aduentum Christi. primum est apostasia, secundum, extinctio, & tertium, Aduentus Antichristi.*

Gagnæus: *Nisi venerit discessio primum. Apostasia, id est, defectio, vel a Romano Imperio: non quod statim venturus sit post eam: sed quod non ante.*

Ex qua Paulini oraculi interpretatione, Illud sequitur, multis ante temporibus contingere posse Romani Imperij interitum, quàm veniat Antichristus. Nec Romani Imperij extinctionem certum ac proximum signum esse iam iam aduentantis Antichristi.

Ceterùm luculentiora sunt verba Pauli, quàm vt eiusmodi explanatione eludi valeant.

Primùm consensus Interpretum & veterum & recentiorum perspicuè docet, Paulo propositum in ea epistola fuisse, ostendere diem extremi iudicij nondum adesse: nec tamen venturum, nisi præcesserit Antichristus: Antichristum autem nondum instare, durante adhuc, & stante Imperio Romano: non enim affuturum Antichristum, nisi extincto & sublato de mundo imperio Romano. Sicut igitur aduentui Domini ad iudicium præstituit Paulus signum certissimum & proximum, nempe aduentum Antichristi: nam adueniente & regnante Antichristo, proculdubio in proximo erit dies Domini: cur pari ratione eodem ductu, & filo orationis, non intelligemus, aduentui Antichristi præfixisse Paulum signum certum & propinquum, nimirùm Romani Imperij extinctionem; vt scilicet exciso & deleto eo Imperio, statim succedat absque longiori mora Antichristus?

Secundò, Paulus disertissimè ait, hoc tantùm detinere, prohibere, remorari aduentum Antichristi: hoc solummodò obstare, & impedire ne veniat Antichristus: hanc esse causam moræ & dilationis eius: nempe Imperium Romanum quod adhuc staret: statum Romani Imperij solum detinere, & remorari Antichristum: ergo amoto hoc impedimento, ac sublato de mundo Imperio Romano, nihil erit, quod detineat, ac remoretur Antichristum. Igitur quamprimum illud Imperium deletum fuerit, statim veniet Antichristus.

Tertiò, Tam clara & dilucida illa loquendi ratio: *Donec de medio fiat*, id est, tollatur & exscindatur: *& tunc reuelabitur ille iniquus.* Possuntne alium sensum reddere quàm hunc: Simul atque, statim vt, Romanum Imperium ablatum fuerit de mundo, tunc illico reuelabitur ille iniquus? Nonne si extinctio Romani Imperij longo tempore antecessura esset Antichristum, illa locutio aliena & impropria videretur: Sublato de mundo Imperio Romano, tunc veniet Antichristus? Quomodo enim, tunc, si post aliquot annorum centurias?

Quartò, Si Paulus claré & perspicuè, vt fecit obscurè, voluisset Thessalonicensibus exprimere, quamprimum extinctum foret Romanum Imperium, statim venturum Antichristum; potueratne luculentiùs & disertiùs edicere, quàm verbis illis: Tantùm hoc detinet Antichristum, nempè quòd adhuc stat Imperium Romanum, donec auferatur de mundo: & tunc, id est, cumprimùm sublatum fuerit illud Imperium, sine alia diuturniore mora, reuelabitur ille Iniquus?

Quintò, Patres omnes, qui tanto consensu tradiderunt, Simulátque Imperium Romanum interierit, statim venturum Antichristum: non est dubium consensum suum ex Paulino isto vaticinio potissimùm hausisse: vt propterea nimis exploratum sit, eos, hanc fuisse Pauli mentem pro certo habuisse. Atqui Patres apertè docuisse, deleto Romano Imperio, statim affuturum Antichristum, eorundem sententiæ, quas cap. 18. fusè descripsimus, manifestissimè ostendunt. Aiunt enim Romanum Imperium simul cum mundo statutum, casurúmque. hoc est, ipso Imperio exciso, proximè affuturum Antichristum, & finem rerum. Expressa sunt verba Tertulliani, Lactantij, S. Cyrilli, S Hieronymi, Ambrosiastri, S. Chrysostomi, & aliorum, quæ tu ibi releges: nam nihil necesse, iterum transcribere. Tertullianus distinctè: *Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Quis, nisi Romanus status? cuius abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superinducet: & tunc reuelabitur ille iniquus.* Si dissipatio & destructio Romani Imperij inductura est Antichristum, non ergo ab illa multum abfuerit: sed proximè subsequetur.

Sanè Recentiores omnes, vno aut altero dumtaxat excepto, qui ex verbis Pauli intellexerunt, sublato Romano Imperio venturum Antichristum: simul illud quoque existimarunt, proximè destructionem Romani Imperij subsecuturum Antichristum: vt ea Imperij extinctio signum sit certum iam iam instantis Antichristi: eos omnes enumerauimus cap. 18. Sed videndi cumprimis Sanderus, Bellarminus, Viegas, Acosta, Becanus, Lessius, Florimundus, Ferrerius, Cornelius à Lapide, locis ibidem citatis. Erasmus quidem dilucida paraphrasi sic hunc Pauli locum reddidit: *Nec, vt ex me scitis, quidquam in mora est, quominus palam aperiat sese Christi aduersarius, nisi vt interim quisque quod tenet, obtineat, donec illud Regnum, quo cetera coercentur omnia, tollatur de medio. Id vbi factum erit, tunc sese proferet in apertum iniquus ille.*

Sed vnum tantùm Acostam ceterorum nomine de his prudenter differentem audiamus: *Qui verò post septingentos inde* (nempe à temporibus S. Hieronymi & S. Chrysostomi quum adhuc staret Romani Imperij robur) *nunc exstitere, tanta facta Romani Imperij declinatione, vt corruisse iam videretur, & vix vestigia quadam tenuia potiùs quàm re antiqui splendoris retinere: ij discessionem quidem iam factam a Romano Imperio dicunt: neque tamen mentitum Apostolum, qui dixerit, priùs discessionem futuram, sed discessione facta, Antichristum, finémque mundi continuò futurum non dixerit: At mihi phrasim Scriptura attentiùs cogitanti non videtur Pauli sensus habere aliud, quàm sublato Romano Regno, & facto de medio, vt ille loquitur, Regnum Antichristi futurum: idque eo internallo & ordine, vt vtriusque rei consecutio aliqua intelligi possit. Itaque non puto Romanum Imperium penitus extinctum, &c.*

Neque tamen puto Anselmum Laudunensem, & S.Anselmum aliter sensisse: Laudunensis enim non de aduentu Antichristi, sed de die Iudicij perspicuè loquitur: siquidem ait: *Nisi priùs gentes a Romano discedant Imperio*, non veniet dies Domini. *Non quod statim post.* Rectè quia interiici debet totum tempus, cùm Antichristi regni, tum illud quod à morte Antichristi ad diem Iudicij interlapsurum est. S.Anselmus autem non ait, Non statim sublato Imperio venturum Antichristum: sed tantùm Paulum non expressisse post quantum temporis futurus sit Imperij Romani interitus, & Antichristi aduentus: id est, id signum aduentus Antichristi quando compleri debeat: verba quæ subdit idipsum perspicuè docent: ait enim: *Nam mysterium iam operatur iniquitas; nec expressit quamdiu hoc operetur. Item quod sequitur: tantùm qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, docet nos Antichristum manifestum futurum: sed post quantum temporis reuelandus sit, nec saltem obscurè locutus est Apostolus. Quid enim sit, qui modò tenet, teneat: vel quid sibi velit, donec de medio fiat, potest quisque sic coaptare, vt intelligat, vel aliquatenus suspicetur: quia quoquo modo scriptum legit, quandiu teneat, aut post quanta temporum spatia de medio fiat, hic tacet omninò.* Eadem omninò Gagnæius.

Franciscus Suarez tomo 2. in 3. partem, disp. 56. sect. 2. & lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 9. tametsi à me in priori huius mei operis editione admonitus, maluit tamen in singulari quadam sua sententia, & interpretatione persistere: quàm etiam magis quibusdam additis illustrare ac confirmare conatus est. Existimat enim haud esse certum & exploratum, Romanum Imperium antequam veniat Antichristus, ita penitus abolendum, vt quum regnare cœperit Antichristus, nec res, nec nomen Romani Imperij vllo pacto extet in mundo: sed sat esse, si intelligamus, Romanum Imperium antequam adueniat Antichristus, variis temporibus, distractum, imminutum, & à diuersis nationibus magna ex parte occupatum, tandem per Antichristum funditus exscindendum, extinctis & deletis omnino eiusdem Imperij reliquiis, quæ ad initia vsque Regni Antichristi superetunt. Neque ex Pauli verbis, neque ex oraculis Prophetarum, quæ in sequentibus elucidabimus, neque ex doctrina Patrum, posse certò, firmiterque constitui, omnimodam Imperij Romani extinctionem præcessuram Antichristi aduentum. Quocirca addit idem Suarez, ante aduentum Antichristi, non esse maiorem Imperij dilacerationem, seu destructionem expectandam, quàm eam in qua nunc iacet, ad summas angustias iam redactum, vt via Antichristo paretur: sed solùm integram & absolutam eiusdem Imperij euersionem & excisionem per ipsum Antichristum perficiendam & consummandam esse. Ex quibus palam deducitur, Romani Imperij omnimodam abolitionem, nullo pacto esse signum antecedens & præuium Antichristi aduentus. Nam plena & absoluta Imperij demolitio non ante Antichristi tempora, sed per ipsum Antichristum confici debet: inclinatio verò & imminutio Imperij, cùm multis iam retro sæculis cernatur facta, alienum, incertum, ambiguum, & longè remotum, imò nullum propriè signum aduenientis Antichristi proculdubio esset.

Sensit Pater Suarez difficultatem & incommodum suæ sententiæ & interpretationis, atque ex his quæ in me legit, animaduertit explanationem suam non satis cum Pauli, Prophetarum, & Patrum verbis congruere: proinde nouo additamento tentauit eam interpolare, ait enim: *Ad maiorem explicationem distingui possunt duo tempora Antichristi, vnum temporalium præliorum, quibus decem Reges vincet, & omnia vsurpabit: aliud persecutionis Sanctorum, & apostasiæ à Christo. Quod ergo ante hoc posterius tempus Romanum Imperium omninò auferendum sit, certum est ex omnibus dictis & ex aliis quæ dicto loco* (nempe tomo 2. in 3. part. disp. 56. sectione 2.) *addnxi, & copiosiùs dictus Auctor* (Maluenda) *prosequitur. De priore autem illo tempore censeo valde probabile, in illomet tempore, & per Antichristi prælia destructionem Romani Imperij consummandam esse, vt suadent cetera quæ insinuaui. Et ita optimè intelliguntur verba Pauli 2. Thessalon. 2. Tantùm vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus. Vtique extollendo se supra omne, quod dicitur Deus, &c. Et facilè etiam omnia Patrum dicta conciliantur. In hoc ergo sensu diximus, non esse certum, an Imperium Romanum omninò sit ante inchoatum regnum, & prælia Antichristi, vel per illa omninò extinguendum: quod nunc etiam verum existimamus.* Hæc ille. Verùm sat video P. Suarez non adeò ad maiorem explicationem, sed vt vim meæ disputationis auerteret, atque eluderet, eam distinctionem excogitasse.

Sed inspiciamus quibus rationibus ostendat ante initia regni & præliorum Antichristi, non esse certum, Romanum Imperium funditus extinctum iri.

Primò, Quia S. Augustinus 20. de Ciuit. Dei, cap. 19. ait, suspicionem esse hominum, interpretari verba Pauli 2. Thessalon. 2. de euersione Imperij Romani ante aduentum Antichristi; at suspicio non est res certa.

Secundò, Quia Theodoretus eam interpretationem de extinctione Imperij Romani apertè reiicit, additque: *In eo autem* Imperio Romano *paruum cornu productum est.* Nempe Antichristus, Daniël. 7. stante igitur Romano Imperio orietur Antichristus.

Tertiò, Quia S.Hieronymus in Daniël. 11. de Antichristo inquit: *Et brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur.*

Quartò, Quia Lactantius lib. 7. cap. 25. ait *Precandúsque nobis, & adorandus est Deus cœli, ne citius quam putemus Tyrannus ille abominandus* (Antichristus) *adueniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat,* (nempe Romam & Romanum Imperium) *cuius interitu mundus ipse lapsurus est.*

Anti

Antichristus ergo delebit Romanum Imperium.

Quintò, Quia S. Chrysostomus in 2. Thessalon. 2. disertè astruit: *Quemodo enim euersa sunt quæ ante id fuerunt regna, vtpote Medorum a Babylonus, Babyloniorum à Persis, Persarum à Macedonibus, Macedonum, à Romanis: ita hoc quoque* (nempe Imperium Romanum) *ab Antichristo*. Non igitur euertendum ante Antichristum. Eadem habent Theophylactus & Oecumenius ad verbum ex Chrysostomo exscripta. Cedrenus in Annalibus pag. 198. *Quemadmodum ergo Assyriorum regnum à Babylonico, hoc à Persico, atque a Macedonico, rursúmque hoc à Romano est deletum: ita & Romanum Imperium ab Antichristo euertetur, & Antichristi à Christo.*

Sextò, Quia Andreas Cæsariensis Episcopus cap. 56. in 13. Apocalypsis, scribit: *Græcorum, Persarum, Babyloniorum omnia regna vnus obtinebit Antichristus, idémque Regis Romanorum titulo ornatus, in medium se efferet, atque vbi primùm fictiles pedum digitos, per quos Regni in decem partes diuisi infirmitas indicatur animaduertit, totum illorum principatum funditus euertet.* Hoc etiam trahit Suarez verba Tertulliani, & S. Cyrilli: sed ægre, & planè frustra. Adiungo Aretam in eodem Apocalypsis loco, qui ait: *Antichristus perinde ac Romanorum Imperator dominabitur.*

Facilè suspicari possumus, P. Suarez & distinctionem illam duorum temporum Antichristi, & in hac re sententiam suam, & argumenta omnia pro illa, desumpsisse ad verbum à præceptore suo Henrico Henriquez lib. de Fine Hominis, cap. 23. §. 5. littera, y, in Commentario, vbi ait: *Destruetur Imperium Romanum, non quidem antequam veniat Antichristus: nam per illum & fautores eius euertetur, vt ait Hieronymus in Daniel. 11. Chrysostomus, & alij: sed antequam palam reuelet se esse Antichristum, & aduersarium Christi, prædicans publicè contra Christum, & Sanctos eius.* Vide illum. Verùm hîc nobis cum P. Suarez singulariter res est futura.

Si hæc à Patre Suarez asserta, solidè probarentur, omnia a nobis hactenus de Romani Imperij interitu ante aduentum Antichristi disputata, facilè corruerent. Sed demus, & oraculis Prophetarum, ex Pauli, Patrúmque auctoritate non posse certo statui, Romanum Imperium ante initia Regni Antichristi, de mundo tollendum omninò: sed esse cumprimis probabile, ab ipso Antichristo penitus extinguendum: nec omnimodam Imperij euersionem signum esse præuium aduenientis Antichristi: nihil propterea perit aut decerpitur toti huic nostræ de rebus Antichristi tractationi: nam id quoque cumprimis ex suscepti instituti ratione fuerat nobis plenissimè demonstrandum, nimirum, Antichristum Romanum Imperium euersurum: illúdque Imperium statutum in mundo, quousque ab Antichristo funditus extirpetur: tantùm ordo, sitúsque disputationis nostræ erat forsan immutandus, alióque loco tota hæc diatriba de Imperij Romani casu, nempe inter prælia Antichristi reponenda.

Ceterùm quom vaticinia Prophetarum de hac re, quæ postmodum elucidabimus, quum verba Pauli, quum Patrum conspirationem, quom Recentiorum consensum, penitiùs introspicimus, accuratiúsque expendimus, aliud sentire non possumus, quàm Prophetas, Paulum, & Patres illud proculdubio intellexisse, priùs omninò tollendum de mundo Romanum Imperium, ita vt nec res, nec nomen Romani Imperij alicubi extet in orbe, quàm veniat, seu regnare, & præliari aduersus tres reges incipiat Antichristus: atque ab Antichristo non quidem delendum Romanum Imperium: sed postquam hoc Imperium prorsus extinctum fuerit, & excisum, mox cœpturum Antichristi regnum, & reuelandum iri hominem peccati: quia vacans Imperium occupet, seu potiùs nouum suum condat pro Romano: vt Imperij Romani planus & absolutus interitus viam pandat Antichristo, signúmque sit certissimum iamiam venientis Antichristi.

Et ante omnia monemus distinctionem illam P. Suaris duorum Antichristi temporum, nempe initij regni, & præliorum Antichristi: itémque, quum se deum faciet, & persequetur Ecclesiam: quæ ab ipso in eum scopum excogitata videtur, vt vim & robur mearum rationum labefactaret: nullum hîc proculdubio locum habere. Prophetæ enim, & Paulus, Patrésque, quum disertè aiunt priùs exscindendum Imperium Romanum quàm veniat Antichristus, proculdubio intelligunt de aduentu Antichristi, quo primùm reuelabitur, apparebit, manifestabitur in mundo: quod dubium esse non potest, futurum id per initia regni, & præliorum eius, quum regnare incipiet, & immanem illam suam fundare Monarchiam: quando bello deletis tribus ex decem regibus, reliquos septem sibi subiiciet, vt abundè suo loco docebimus: tunc enim propriè dicitur Antichristus venire in mundum, & apparere. Nam post raptum Imperium, & fundatam tanta mole Monarchiam, quando se deum faciet, & Ecclesiam persequi aggredietur, quis verè & rectè dicere poterit, venire tunc Antichristum, qui non paruo iam ante tempore extaret & regnaret in mundo? Id enim esset inferre vim verbis, & abuti vocabulis. Ait Paulus, quum sublatum fuerit Romanum Imperium de mundo: *tunc reuelabitur ille iniquus*, atqui ibi, *reuelabitur*, omnes interpretati sunt, veniet, apparebit in mundo, conspicuus erit Antichristus; quod nullo tempore verius dici poterit, quam quum regnare incipiet, & vim suam atque potentiam exercere, manifestare, ostendere. Qua phrasi Lucæ 17. 30. dicitur: *secundum hæc erit, qua die Filius hominis reuelabitur*, id est, veniet ad iudicium, magna gloria conspicuus apparebit. Vide Ieremiam Ferrerium de Antichristo, cap. 22. pag. 794. Equidem omnimodam Imperij Romani extinctionem antecessuram aduentum Antichristi, id est, primordia regni & manifestationis, ac præliorum eius in mundo: id est, antequam regnare, & præliari incipiat Antichristus, nec rem, nec dignitatem, nec nomen Romani Imperij tunc in orbe futura: tametsi ex hactenus à nobis dictis compertissimum cunctis esse deberet: ad maiorem tamen rerum distinctionem & perspicuitatem, totam ferè controuersiam hanc ad sua principia reuocantes, ex verbo Dei, ex Patrum doctrina, ex Recentiorum consensu iterum nunc quam breuissimè & manifestissimè demonstrabimus.

Primò, Verba Pauli 2. Thessal. 2. 7. sunt: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Tantùm qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus.* Quasi dicat, hoc solummodo detinet ac remoratur ne veniat Antichristus; nimirum status ipse Romani Imperij: quia quamdiu id Imperium stabit, non veniet Antichristus: sublato Imperio, mox veniet. Hunc esse genuinum Pauli sensum, cap. 18. 19. 20. tam validè & apertè firmauimus, vt in dubium certè reuocari vix possit. Loqui verò Paulum de absoluta & omnimoda

nimodà Imperij Romani abolitione, euidentissimè constat ex particula illa: *Et tunc reuelabitur ille iniquus*, cùm nulla hactenus Imperij inclinatio, imminutio, distractio induxerit Antichristum: quia scilicet adhuc ad hæc vsque nostra tempora Imperium stat, vti cap. 20. dicebamus. Non igitur veniet Antichristus vt ipsum Imperium euertat ac extinguat: sed veniet extincto iam priùs, & deleto Imperio. At illud quàm alienum & improprium, Paulinis verbis hanc affingere interpretationem: Hoc solummodo detinet, ne Antichristus se deum palam faciat, & Ecclesiam vexet, nempe Romanum Imperium quod nunc stat, quod ipsum priùs tolli oportet at de mundo: quo sublato, Antichristus se deum iactabit, & Ecclesiam affliget? Quanto veriùs & accommodatiùs exponitur: Hoc tantummodo detinet, ac obstat ne veniat Antichristus, ne appareat, & se mundo ostendat regno conspicuum, ne regnum suum auspicetur, & capessat; nimirùm Imperium Romanum, quod priùs necesse est auferri de mundo, vt extincto & vacante Imperio Romano, oriatur & exsurgat Antichristianum.

Secundò, Quod Paulus ait, *Donec de medio fiat; & tunc reuelabitur ille iniquus*, diximus iam cap. 19. *de medio fieri*, hîc nihil aliud esse, quàm de medio auferri, tolli penitus de mundo, destrui omninò, & aboleri: non tantùm imminui, inclinari, distrahi. *Et tunc*, scilicet, deleto funditus ex extirpato Romano Imperio, nedum inclinato, aut imminuto *reuelabitur ille iniquus*, id est, veniet, apparebit in mundo Antichristus. Porrò exemplum illud quo Pater Soarez vsus est, non satis in rem quadrat: ait enim Antichristum & Romanum Imperium esse veluti duas formas naturales, quarum vnius introductio est expulsio alterius: sic introducto Regno Antichristi, auferetur & tolletur de medio Romanum Imperium. Nam præterquam quòd nemo rectè Pauli verba ad rigorem logicum, vel physicum exegerit: quàm impropriè dicitur, formam ligni detinere, remorari formam ignis ne introducatur in lignum; cùm id non faciant nisi antecedentes dispositiones & qualitates ligni, vt humiditas, & vitor, quæ impediunt & remorantur efficacitatem & operationem ignis. Paulus enim communi more loquendi vtitur, priùs tempore dicuntur amoueri impedimenta & obstantia humana, quæ aliquid, ne fiat, impediunt, quàm illud reipsa efficiatur. Multò sanè instituto accommodatius illud est exemplum quod Iosephus Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 2. prudenter expendit. Iacobi oraculo prænuntiatum fuerat, non venturum Christum, nisi ablato sceptro & duce de tribu Iuda: at certè non abstulit Christus, nec extinxit, aut destruxit sceptrum Iudæ: sed non antè venit, quàm priùs per aliquod tempus defecisset series Principum tribus Iudæ, & ad proselytum alienigenam Herodem illud regnum translatum fuisset. Neque Regnum Christi & Iudæ se habuerunt vt duæ formæ naturales, quarum vna eodem ferè momento quo introducitur expellit aliam: sed cùm iam anteà extinctum fuisset Regnum Iudæ: & alienigena Herodes illud inuasisset, atque occupasset; natus est Christus: itaque aliquo tempore mansit extinctum sceptrum Tribus Iudæ regnante Herode, antequam Christus adueniret, & prodiret in mundum. Ad eundem quoque modum penitus diuulso & exciso Romano Imperio per decem reges in fine sæculi: iis rerum potentibus veniet Antichristus, id est, regnum suum auspicabitur & manifestabitur in mundo.

Tertiò, cap. 21. rectè argumentabamur, Paulus 2. Thessalonicens. 2. certum & proximum signum diei Iudicij constituit aduentum Antichristi: & aduentus Antichristi indubitatum & propinquum signum præfixit Imperij Romani consummationem: at quis non videt signa rerum futurarum, tanquam prænuntia antecedere debere res ipsas antequam eueniant? Et verò vt Antichristus tempore præcedet Iudicij diem ita proculdubio Antichristum Romani imperij interitus aliquo tempore antecedet. Atqui durum & absonum videtur, vt Apostolus signum ab Antichristo rapiendæ diuinitatis, & affligendæ Ecclesiæ præstituerit ipsam Romani Imperij ruinam: & primi eiusdem Antichristi aduentus, & manifestationis in mundo ac regni fundati nullum præmonstrauerit indicium: cum regnorum ingentium & Monarchiarum prima initia sint quæ meritò peculiariter debeant consignari.

Quartò, Sunt de eadem re luculentissimæ Patrum sententiæ, cap. 18. à nobis fusiùs descriptæ, quæ nimirum docent, plenum & absolutum Romani Imperij interitum, tempore antecessurum primordia regni Antichristi: quas non piget breuiter hic relegere.

Tertullianus Apologetici cap. 32. *Vim maximam vniuerso orbi imminentem*. (Antichristum) *ipsamque clausulam sæculi Romani Imperij commeatu scimus retardari*. Si Imperij Romani commeatus, id est, status, conuictus, facultas temporis, & diuturnitas concessa illi à Deo, qua stat, & viuit, retardat & remoratur Antichristum: ergo tolli priùs oportet illud imperium quàm veniat Antichristus. Et de Resurrectione carnis, cap. 24. *Tantùm qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem reges dispersa Antichristum superinducet. Et tunc reuelabitur iniquus*. Ergo destructio & abscessio absoluta Romani Imperij superinducet Antichristum: at Antichristum superinduci, non est, vt Antichristus Deum neget, aut se Deum faciat, & Ecclesiam premat: quis enim ita loquitur? sed vt veniat, appareat, regnare incipiat in mundo ille sceleratissimus homo.

Lactantius lib. 7. cap. 15. *Romanum nomen quo nunc regitur orbis, tolletur de terra: & Imperium in Asiam reuertetur*, id est, Sublato penitus Imperio Romano, orietur in Asia Antichristianum. Et post alia: *Sublatum iri ex orbe Imperium, nomenque Romanum. Quomodo autem id futurum sit, ostendam: in primis multiplicabitur regnum, & summa rerum potestas per plurimos dissipata & concisa minuetur. Tunc discordia ciuiles in perpetuum serentur, nec vlla requies bellis exitialibus erit: donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ, non ad regendum, sed ad consummandum partiantur. Hi exercitibus in immensum coactis, disperdent omnia, & comminuent, & vorabunt. Tum repente aduersus eos hostis potentissimus* (Antichristus) *orietur, qui tribus ex eo numero deletis, assumetur in Societatem à cæteris, ac Princeps omnium cõstituetur*. Vides, vt perspicuè affirmet, postquàm decem reges Imperium Romanum consummauerint, disperdiderint, comminuerint, deuorauerint, ac funditus deleuerint, vt nec nomen eius supersit in mundo, oriturum Antichristum, id est, apparitutum in mundo, regnũ suum auspicaturum, & præliaturum cum illis decem regibus, & sibi eos subiecturum. Ergo iam ante initia regni An-

tichri

tichristi & manifestationis eius: atque adeò ante prælia ipsius cum illis decem regibus, & victorias de eisdem, omninò desolandum & euertendum erit Romanum Imperium.

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 15 *Veniet autem hic prædictus Antichristus, quum impleta fuerint tempora Imperij Romani.* At impleri tempora Romani Imperij nihil aliud est, quam consummari, & finiri Imperium Romanum. Sic Lucæ 21.24. *donec impleantur tempora nationum*, hoc est, quousque finiantur & consummentur gentes, quamdiu erunt homines. Aliter S. Cyrillum, interpretari, id est, ipsum non intelligere.

S. Hieronymus epistola 151. ad Algasiam, quæstione 11. *Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur Imperium. Tantum vt Romanum Imperium, quod nunc vniuersas gentes tenet, recedat, & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis.* Potuitne quidquam dici dilucidius? Et in Ieremiæ 25. eadem Pauli verba interpretans, ait: *Eum qui tenet, Romanum Imperium ostendit: nisi enim hoc destructum fuerit, sublatúmque de medio, Antichristus antè non veniet.* Atquis in S. Hieronymo, *veniet*, interpretetur, se Deum faciet, & persequetur Ecclesiam? S. Ambrosij nomine Auctor sanè Ambrosio æqualis in eadem 2. Thessalon. 2. Pauli verba: *Post defectum Regni Romani apparitu-rum Antichristum dicit.*

S. Chrysostomus homil. 4. in 2. ad Thessalonicens. *Tantùm qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Hoc est, quando Romanum Imperium de medio fuerit sublatum, tunc ille* (Antichristus) *veniet. Et meritò. Quamdiu enim fuerit metus huius Imperij, nemo citò subiungetur. Quando autem hoc fuerit euersum, vacans inuadet Imperium.* Quid his verbis clarius?

Theophylactus in 2. Thessalon. 2. eadem ferè S. Chrysostomi imitatus verba: *Nisi enim Romanum Imperium dissolutum fuerit, non habebit aduersarius aditum. Tantùm vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus. Hoc est, Romanum Imperium quando sublatum fuerit è medio, tum ille veniet. Quamdiu enim huius Imperij timor fuerit, non facilè quisquam subiicietur: eo verò dissoluto, vacuo insidiabitur Imperio, eique instabit.* Tantum ergo abest, vt Antichristus ipse Romanum euertat Imperium, vt potius ipsum iam euersum & vacuum quum veniet, inueniat.

Oecumenius in 2. Thessalon. 2. *Nisi enim Romanum Imperium soluatur, non veniet Antichristus. Solum est qui modò retinet. Thronus videlicet, & regnum Romanorum, quod nunc impedimento est, donec cesset, finémque accipiat. Tunc reuelabitur iniquus ille, hoc est, Antichristus. Vbi enim Imperium Romanum fuerit dissolutum, tunc Antichristus rebellione irruet, ac obtinere conabitur Imperium.*

Strabus in 2. Thessalon. 2. *Aderit discessio ab Imperio Romano: qua impleta, aderit ille iniquus.* Rabbanus Opusculo de Antichristo: *Dicit Apostolus Paulus, Antichristum non antea in mundum esse venturum, nisi venerit primùm discessio: hoc est, nisi discesserint omnia regna à Romano Imperio, quæ priùs subdita erant.* Et ne simus prolixiores in Patrum sententiis exscribendis, hoc ipsum, nempe Imperium Romanum funditus destruendum ante aduentum Antichristi, disertè quoque tradiderunt S. Augustinus, Sedulius, Primasius, S. Beda, Haimo, Anselmus Laudunensis, Rupertus, S. Anselmus, Engelbertus, Otho Frisingensis, S. Thomas, Augustinus Triumphus, quorum sententias suprà citauimus cap. 18.

Quintò, Recentiores quoque qui de eadem re ex professo tractarunt, exploratum cumprimis habuerunt, Romanum Imperium priùs omninò extinguendum, quam veniat Antichristus, ita vt cùm apparebit in mundo nefarius ille Homo, & regnare cœperit, ac præliari aduersus tres reges, nec rem, nec nomen Romani Imperij reperiat in mundo, à decem regibus iam antea eo Imperio euerso & deleto: atque omnimodam imperij Romani extinctionem signum esse certum & propinquum iamiam aduenientis Antichristi. Tantum abest, vt Romanum Imperium ab ipso Antichristo sit penitus abolendum. Atqui cùm Recentiores ferè omnes, excepto Henrico Henriquez & Francisco Suarez, quod scire potuimus, id ipsum docuerint, seorsim tamen accuratiùs idem demonstrarunt, Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 13. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 5. Gregorius de Valentia tomo 4. disp. 11. quæst. 2. puncto 2. §. 3. Iosephus Acosta lib. 2. de Nouissimis temporibus, cap. 1. Martinus Becanus de Antichristo reformato lib. 2. cap. 1. Leonardus Lessius disp. de Antichristo, demonstr. 14. Florimundus Remundus libro de Antichristo, cap. 9. Ieremias Ferrerius de Antichristo cap. 22. Benedictus Iustinianus, & Cornelius à Lapide in 2. Thessalon. 2. Vide alios, quos citauimus cap. 18.

Sextò, Luce meridiana fulgentius est, Patres, & recentiores omnes quos produximus affirmantes, Antichristum non venturum, id est, non in mundo primum regno conspicuum apparitur um, nisi prorsus ante deleto & extirpato Romano Imperio: suum consensum potissimum ex loco Pauli 2. Thessalon. 2. *Et nunc quid detineat, scitis vt reueletur in suo tempore. Tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus.* Accepisse: atque Pauli, Patrum, Recentiorúmque in hac re vnicam tantùm fuisse mentem & intelligentiam, eam ipsam nimirum quam diximus, & firmare, explicaréque nisi sumus.

Septimò, Atqui quæ hactenus de omnimoda Romani Imperij abolitione ante aduentum, & initia regni Antichristi à nobis diserta sunt, pleniùs adhuc & robustiùs confirmabuntur, quum mox in sequentibus ex oraculis Prophetarum clarissimè ostendemus, ante aduentum Antichristi In mundum, decem Reges in orbe futuros, qui Romanum funditus destruent & euertent Imperium, eiúsque dignitatem, potestatem, noménque penitus de terra auferent, & extinguent: quorum se nullus Romanum Imperatorem vocabit: quibus regnantibus, & Prouincias omnes, quæ quondam Romani Imperij fuere, pro sua quisque parte occupantibus, veniet Antichristus: & tres illorum ipse delebit: septem alios sibi subiiciet. Atque inde erit initium Monarchiæ eius.

Iam Patrum auctoritates quas pro sua sententia Henriquez & Suarez attulerunt, nihil nostræ officiunt: nam qui videntur asserere ab Antichristo euertendum Romanum Imperium, ne sibi ipsis reperiantur aduersi: siquidem iidem ipsi disertissimè aiunt Romanum Imperium delendum de mundo antequam veniat Antichristus: illud dumtaxat significare voluerunt, occasione ipsius Antichristi, nimirum vt ipse venienti proximè paretur via, tollendum de mundo Romanum Imperium: vt ipse Antichristus omnimodæ & plenæ Imperij abolitionis quodammodo censeatur causa: & quòd propè eius aduentum sit penitus interiturum, videatur Antichristus illud Imperium destructurus,

ctuius, præsertim cùm illudmet, sed vacans, & extinctum, suo tamen sub nomine, sit occupaturos & possessurus, & veluti instauraturus: nam omnes Imperij Romani Prouincias incubabit, vt suo loco dicemus. Sed ad singulas auctoritates respondeamus.

Ad primam, inter suspiciones alias, certum est, eam de Imperio Romano præ cæteris probatam S.Augustino. Suspicionem tamen modestè ita appellauit, cùm communis plurimorum esset interpretatio, quòd non omnem, aut certè diuinam haberet auctoritatem: & aliæ ab aliis locu adhiberentur explanationes. Ad secundam; Non sanè vnum Theodoretum tot ac tantis Patribus illius interpretationis auctoribus prudens vllus prætulerit. Et quod addit, tantum est, Antichristum oriturum ex reliquiis Romani Imperij fracti & excisi, vt suo loco verba Daniëlis explicabimus. Ad tertiam; Locum illum Daniël. 11 lib. 6. cap. 11. elucidabimus. Loquitur enim Vates de decem regibus illis, quos Antichristus quum venerit, inueniet regnantes in orbe, quos brachia pugnantis populi Romani appellat, quòd ex diuulso & penitus dilacerato, ac penitus exciso corpore Romani Imperij extabunt, sine re tamen & nomine Imperij Romani quod ipsi antè funditus euerterint. Ad quartam; Lactantius ait, ab Antichristo effodiendum Romanum Imperium, nimirùm, non quòd ab ipso, aut suo tempore sit destruendum: sed quod propter ipsum, & vt ipsi sternatur via, sit proximè antè à decem regibus delendum: & quia ipse vacuum & extinctum Romanum Imperium occupabit: non sub Romano, sed sub suo Antichristi nomine. Certè clariora sunt Lactantij verba pro nostra, hoc est, communi sententia, vt in dubium reuocari queant. Ad quintam; eodem modo respondemus: & de mente S.Chrysostomi, Theophylacti, Oecumenij quam superiùs verbis eorum expressimus, si quis dubitet, dubitabit quoque de luce in mero meridie. Qua etiam ratione intelligendus est Hugo Etherianus libro de Regressu animarum ab inferis cap. 23. nam fermè ex iis sua verba descripsit. Ad sextam; Andreas planè & Aretas rem non intellexerunt: quis enim vnquam dixit, Antichristum se Regem Romanorum appellaturum? obtinebit quidem Antichristus Imperium illud quod olim Romanum fuit, id est, Prouincias omnes quæ quondam Romani Imperij fuêre: & multò adhuc plures: vt suo loco dicemus; sed nullo pacto se Romanorum Imperatorem indigitabit: cùm consensu omnium constet, vel ab ipso, vel ante ipsum, Romanum Imperium esse omninò de mundo exscindendum. Vt sanè nunc Turca occupat Orientale Romanum Imperium: sed Romanum Imperatorem non se vocat.

Traditio Sanctorum Patrum & Recentiorum, circa finem sæculi decem Reges in orbe futuros, qui funditus destruent & euertent Romanum Imperium, ac inter se partientur: quorum tempore venturus est Antichristus: qui debellatis ac deletis tribus ex illis Regibus, reliquos septem suo subiugabit Imperio.

CAP. XXII.

Mira est de hac re Veterum Patrum, ac posteriorum omnium consensio.

S.Ireneus lib.5. aduersus hæreses, cap.25. *Daniel autem nouissimi regni finem respiciens, id est, nouissimos decem reges, in quos diuideretur regnum illorum, super quos filius perditionis veniet, cornua dicit decem nasci bestiæ: & alterum cornu pusillum nasci in medio ipsorum, & tria cornua de prioribus eradicari à facie eius, Et ecce, inquit, oculi, quasi oculi hominis in cornu hoc, & os loquens magna: & aspectus eius maior reliquis videbatur. Et cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & valebat aduersus eos, quoadusque venit vetustus dierum, & iudicium dedit Sanctis Altissimi Dei: & tempus peruenit, & regnum obtinuerunt Sancti. Postea in exsolutione visionum dictum est ei: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod eminebit super reliqua regna, & manducabit omnem terram, & conculcabit eam, & concidet. De decem cornibus eius, decem reges exsurgent: & post eos surget alius, qui superabit alios homines, qui ante eum fuerunt: & reges tres demmorabit, & verba aduersus Altissimum Deum loquetur, & Sanctos Altissimi Dei conteret, &c.* Quibus verbis manifestissimè exposuit vaticinia Danielis 7. v. 7. 8. 19. & seqq. de Antichristo: quæ nos posteà ex professo elucidabimus.

Et cap. 26. pergit idem S.Ireneus: *Manifestius adhuc de nouissimo tempore, & de his qui sunt in eo decem regibus, in quos diuidetur, quod nunc regnat Imperium,* (Romanum) *significauit Ioannes Domini discipulus in Apocalypsi, edisserens quæ fuerint decem cornua quæ à Daniele visa sunt dicens, sic dictum esse sibi: Decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt: sed potestatem quasi reges vna hora accipient cum bestia. Hi vnam sententiam habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ dant. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos, quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum. Manifestum est itaque, quoniam ex his tres interficiet ille qui venturus est* (Antichristus) *& reliqui subiicientur ei, & ipse octauus est in eis: & vastabunt Babylonem, & comburent eam igni, & dabunt regnum suum bestiæ, & effugabunt Ecclesiam. Post deinde ab aduentu Domini nostri destruentur. Quoniam enim oportet diuidi regnum, & sic deperire, sicut Dominus ait: Quoniam omne regnum diuisum in se, desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa in se non stabit. Diuidi igitur & regnum, & ciuitatem, & domum oportet in decem: & propterea iam partitionem & diuisionem præfigurauit, & diligenter Daniel finem quarti regni digitos ait pedum esse eius imaginis, quæ à Nabuchodonosor visa est, in quos venit lapis sine manibus præcisus, & quemadmodum ipse ait: Pedes pars quidem*

dem aliqua ferrea, & pars aliqua fictilis, quoadusque abscissus est lapis sine manibus, & percussit imaginem in pedes ferreos & fictiles, & comminuit eos usque ad finem. Post deinde in exsolutione ait: Et quoniam vidisti pedes & digitos, partem quidem fictilem, partem autem ferream, regnum diuisum erit, & radix ferrea erit in eo, quemadmodum vidisti ferrum commixtum testæ: & digiti pedum pars quidem aliqua ferrea, pars autem aliqua fictilis. Ergo decem digiti pedum, hi sunt decem Reges, in quibus diuidetur regnum: ex quibus quidam quidem fortes & agiles, sive efficaces: alij autem pigri & inutiles erunt: & non consentient quemadmodum Daniel ait. Hactenus S. Irenæus interpretatus disertè oracula Daniëlis 2. v. 41. & 42. & Apocalypsis 17. vers. 10. & seqq. quæ quoque nos in sequentibus accuratè explicabimus.

Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 24. enarrans locum Pauli 2. Thessalon. 2. *Quoniam nisi veniat abscessio primò huius utique Regni* (Romani) *& reueletur delinquentiæ homo, id est, Antichristus, filius perditionis, &c. Tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superinducet. Et tunc reuelabitur iniquus, &c.*

S. Hippolytus Martyr oratione de Consummatione mundi, & de Antichristo, interpretans vaticinium Daniël. 2. 40. & 41. de regia statua Nabuchodonosoro in somnio visa: & aliud Daniël. 7. 7. de quarta Bestia, inquit: *Deinceps narrat Daniel quartam Bestiam terribilem ac stupendam, cuius dentes erant ferrei, ac vngues ærei. Quinam sunt hi nisi Romanorum Imperium? quod est ferreum, quo conteret omnes superiores Regias, & dominabitur vniuersæ terræ. Quid porrò reliquum est nobis interpretandum ex his quæ vidit Propheta? At extremitates illæ pedum imaginis, in quibus pars erat ferrea, pars testacea, permixta ambo in vnum. Siquidem decem digitis pedum imaginis, mysticè significauit decem reges inde exortos: quod Daniel est interpretatus: Considerabam enim, inquit, bestiam, quartam videlicet: & ecce decem cornua post eam: in quibus ascendit alterum cornu tanquam pullulus, ac tria se priora eradicabit. Quod cornu demonstrat pullulum alium non esse, nisi Antichristum, qui suscitabit regnum Iudæorum. Tria cornua quæ ab eo radicitus euellentur, tres reges indicant, Ægypti, Libyæ, Æthiopum, quos deleturus est acie bellica. Quibus omnibus potitus iam Tyrannus formidabilis Sanctos affliget, ac persequetur insurgens in eos.* Nempe Antichristus.

Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 15. & 16. *Sublatum iri ex orbe Imperium, nomenque Romanum. Quomodo autem id futurum sit, ne quis incredibile arbitretur, ostendam: Inprimis multiplicabitur regnum, & summa rerum potestas per plurimos dissipata & concisa minuetur. Tunc discordiæ ciuiles in perpetuum serentur, nec vlla requies bellis exitialibus erit: donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ, non ad regendum, sed ad consumendum partiantur. Hi exercitibus in immensum coactis, & agrorum cultibus destitutis, quod est principium euersionis & cladis, disperdent omnia & comminuent, & vorabunt. Tum repente aduersus eos hostis potentissimus* (Antichristus) *ab extremis finibus plagæ Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt; assumetur in Societatem a ceteris, ac Princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem, diuina & humana miscebit: infanda dictu, & execrabilia molietur. Noua consilia in pectore suo voluntabit, vt proprium sibi constituat Imperium: leges commutabit, suas sanciet: contaminabit, diripiet, spoliabit, occidet. Denique immutato nomine, atque Imperij sede translata, confusio ac perturbatio humani generis consequetur.*

Lucifer Calaritanus Episcopus libro de Non parcendo in Deum delinquentibus, idem Daniëlis 7. v. 7. oraculum de Quarta Bestia, & decem cornibus eius, & de cornu paruo ex eis enato, intelligens de Imperio Romano, de decem Regibus in fine mundi, & de Antichristo, verbis ipsis Daniëlis in hunc modum disserit: *Et ecce bestia quarta horribilis & fortis vehementer, dentes eius ferrei manducabant, & comminuebant, & reliqua pedibus suis conculcabant. Et hæc bestia maior ceteris bestiis quæ ante visæ sunt: & cornua decem ei, & intendebam in cornua eius: & ecce cornu aliud minus ascendit in medio eorum, & tria cornua quæ erant ante illum, eradicata sunt à facie eius. Et ecce oculi hominis in cornu hoc, & os loquens magna.* Et post alia: *Et quærebam diligenter de bestia quarta, quòd erat præter ceteras bestias horribilis valde, dentes ei ferrei, & vngues eius ærei, manducabat & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat: & de cornu eius decimo quod erat in capite eius, & de altero cornu quod ascendit, & priora tria cornua excussit: cuius oculi, & os loquens magna, & visus eius maior ceteris videbatur. Et cornu illud faciebat bellum cum Sanctis, & valebat aduersus eos. Et dixit: Bestia quarta, quartum Regnum erat in terra, quod eminebit omnia regna, & manducabit omnem terram, & conculcabit eam: & concident decem cornua eius. Decem reges exsurgent, & post eos exurget alius qui superabit malis omnes qui ante eum fuerunt: & tres humiles faciet, & verba aduersus Altissimum Deum loquetur, & Sanctos Altissimi Dei inueterabit, &c.* Et tandem subdit: *Scriptum est de Antichristo.*

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 15. *Veniet autem hic prædictus Antichristus, quum impleta fuerint tempora Imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit. Decem simul Reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes: post istos autem vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens: tres quidem ante se reges deprimet, reliquos autem septem sibi subiiciet. Hæc autem docemus, non comminiscentes, sed è Scripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè quæ nuper lecta est, ex Daniele propheta edocti: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est, dicens sic: Quarta bestia quartum est regnum in terra, quod maius erit omnibus aliis regnis. Hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici Interpretes tradiderunt. Primum enim erat Regnum Assyriorum, alterum Medorum simul & Persarum, tertium posteà Macedonum: quartum est nunc regnum Romanorum. Deinde verò Gabriel interpretans, dicit: decem cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solum illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet, prorsus vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet contra Altissimum: vir blasphemus & iniquus.* Nimirum Antichristus.

Victorinus Commentariolo in Apocalypsim, elucidans oracula Ioannis cap. 12. v. 13. & cap. 13. v. 1. & cap. 17. v. 12. de decem cornibus bestiæ, inquit: *Dicimus cornua decem, decem reges in nouissimo tempore.* Et inferiùs: *Hæc cornua decem, & decem diademata Daniel ostendit: & tria eradicata de prioribus, hoc est, tres duces primarios ab Antichristo interfici: ceteros septem dare illi honorem, & consilium & potestatem, de quibus ait: Hi odient Meretricem, vrbem scilicet, dicit.* Quam vrbem

paulò antè Romam esse affirmauerat.

S. Hieronymus exponens illud vaticinium Danielis 7. v. 8. *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud, &c*, In hunc modum scribit: *Ergo dicamus, quòd omnes scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse regem paruulum,* (Antichristum) *qui tres reges de decem regibus superaturus sit: id est, Ægyptiorum regem, & Africæ, & Æthiopiæ: sicut in consequentibus manifestius dicemus. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori* (Antichristo) *colla submittent.* Ergo, testante S. Hieronymo, hæc semper fuit Scriptorum omnium Ecclesiasticorum consensio.

Quintus Iulius Hilarion, qui Attico & Cæsario Coss. scripsit, hoc est, Christi anno iuxta certiores Fastos 397. Libello de Mundi duratione, ad finem, inquit: *Qui anni VI M. durationis mundi, non antè complentur, nisi priùs prope vltimum Reges decem exierint in mundum, & filiam Babylonis quæ nunc obtinet, de medio mundi tulerint. Ad quos subitò exiet vnus potens super eos, qui est in Apocalypsi, Draco nominatus,* (Antichristus) *& obtinebit Reges decem: & ex eis aliquos perdet: alij sub eius ditione remanebunt. Tunc reuelabitur ille impius filius perditionis, qui elatus est aduersus omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita vt in templo Dei sedens, ostendat se tanquam ipse Deus. Hic erit proprius Antichristus.*

S. Prosper Aquitanicus in Dimidio Temporis, capiti 8. hunc præfigit titulum: *De decem Regibus, quos Antichristus inueniet.* Et posteà subdit: *In Apocalypsi Ioannes ait: Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, hi regnum nondum acceperunt, sed potestatem regni vna hora accipient post bestiam. Hoc à Daniele ostensum est: Bestia quarta, quæ grandior omnibus bestiis fuit, tot cornua habens. Sed quod ibi dixit, eorum minus surrexisse ante se: hic septem reges nominat, illis tribus expulsis: ipsum autem octauum Antichristum esse.*

Theodoretus orat. 7. in Daniël. ad verba illa cap. 7. v. 7. *Et cornua ipsi decem.* Scribit: *Significat hoc loco fore vt circiter regni* (Romani) *finem, decem simul exsurgant reges, quorum alij potentes erunt, alij admodum imbecilles. Hoc enim in imaginis quoque somnio docuit.* (cap. 2.) *Nàmque illic digiti pedum, decem erant, quorum pars ferrea, pars erat fictilis. Quod beatus Daniel interpretans, dixit, partem quidem regni robustam fore, partem verò imbecillem. Ita vt apertè constet, eadem vtroque somnio significari: Cornua ipsi decem ait.* Et statim exponens quæ sequuntur in Daniële: *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est,* &c. ait: *Hic Antichristum innuit, qui inter decem cornua exorietur, atque ipsum tria cornua radicitùs asserit euulsisse: quo significat, illum ex decem qui eodem tempore regnabunt, tres reges euersum ire. Et paruum ipsum cornu vocat, vt à parua Iudæorum tribu natum.* Et inferiùs ad verba illa eiusdem Daniël. 7. v. 24. *Et post eos enim surget rex alius,* inquit: *Perspicuum igitur ita prædicere, fore, vt decem reges circa finem simul exsurgant, & postremus Antichristus exorietur, regnúmque obtinere contendat: quem cum ipsis bellaturum, ac tres ex ipsis euersurum asserit.* Et oratione 10. in Daniël. ad illud cap. 11. v. 4. *Quia euelletur regnum eius, & dabitur aliis,* hæc habet: *Et quartam bestiam beatus Daniel vidit decem cornibus præditam, inter cuius cornua ascendebat paruum cornu, quod oculos habebat, & os loquens magna, & prælium committebat cum Sanctis. Rursus autem ex his intelligimus in fine Romani regni, decem eodem tempore exorituros Reges, qui multa sibi vltro citróque damna inferent, alter alterius regna mutuò debellantes, quemadmodum Macedones faciebant: cúmque hæc acciderint, ostensurum se virum peccati, filium perditionis, id est, Antichristum.*

S. Gregorius Papa lib. 32. in Iob, c. 12. *De quo* (Antichristo) *Daniel, quum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adiunxit: Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Quod videlicet paruulum oritur, quia purus homo generatur. Quod tria cornua quæ ei ante faciem sunt, euellit: quia ditioni suæ regna totidem, quæ sibi vicina sunt subigit.*

Primasius in 17. Apocalypsis, ad verba illa vers. 3. *Super bestiam coccineam, habentem capita septem, & cornua decem,* ait: *Persecutione nouissima properante, decem reges futuros sancti quoque Danielis prophetia testatur. Has nunc in septem capitibus & decem cornibus bestia hic liber sæpe designat: super quos ideò superiùs etiam diademata esse dicit, quòd regnis omnibus interemptis, solis poterunt in toto orbe regnare.*

Andreas Cæsariensis Episcopus cap. 36. in 13. Apocalyps. ad illud vers. 1. *Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem,* inquit: *Sanctus Methodius, & Hippolytus, & alij veteres de ipso Antichristo præsentem locum interpretati sunt. Per decem autem cornua totidem diadematis exornata, denotari volunt regni terreni in decem partes sectionem* Et inferiùs ad illud vers. 2. *Et bestia quam vidi, similis erat pardo,* &c. annotat: *Per Pardum, Græcorum; per Vrsum, Persarum; per Leonem, Babyloniorum regnum denotatur: quæ omnia vnus obtinebit Antichristus: idémque in medium sese offeret, atque vbi primùm fictiles pedum digitos, per quos Regni* (Romani) *in decem partes diuisi infirmitas indicatur, animaduertit, totum illorum principatum funditus euertet.* Et ad illud vers. 3. *Et vidi vnum de capitibus eius, quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est,* ait: *Aut certè Romanorum regnum diuisione illa in decem partes, internecionem quodammodo passum, ad Monarchiæ formam, cuiusmodi Augusti Cæsaris ætate extabat, ab Antichristo redactum, rursum conualuisse, & quasi in integrum restitutum denuò visum esse innuit.* Et cap. 53. ad illud Apocalyp. 17. v. 12. *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt:* hæc scribit: *Decem hæc cornua seu Reges Daniel quoque vidit, qui Antichristum præcedent: ex quibus tres mox radicitus euellet: reliquos autem scelestus ille imperio suo subiiciet.* Et cap. 54. ad verba illa Apocalyp. 18. v. 21. *Hoc impetu mittetur Babylon.* &c. ait: *Plerique veteres Ecclesiæ Doctores hæc contra eam Babylonem prædicta tradunt, quæ apud Romanos extat: cùm ob alia, tum verò maximè, quòd in quarta Bestia, nempe in Romano Imperio visa sint decem cornua: è quibus vnum inde enatum, tria mox radicitus euertit: cætera verò sibi subiungat: tum verò, quòd Antichristus, vbi venerit, tanquam rex Romanorum in medium producturus sit, eo quidem colore & prætextu, quasi illorum Imperium velit instaurare & confirmare, nec non aduersus hostes cum illis conspirare: cum re ipsa tamen consummatam illius euersionem & vastitatem moliturus sit.*

Aretas Cæsariensis Episcopus cap. 36. in 13. Apocalyps. ad illud vers. 1. *& cornua decem,* inquit: *Verùm nonnulli ex veteribus Patribus dixerunt, in decem tunc regna vniuersum mundum diuisum iri.* Et ad illa verba eiusdem vers. 1. *Et super capita sua nomina blasphemiæ,* addit: *Tunc denique & ipse*

(Anti

(Antichristus) *iam paulò antè Romano Imperio in decem principatus dissecto, emerget.* Et ad illud vers. 3. *Et vidi vnum de capitibus eius*, &c. ait: *Vel etiam quòd Romanorum principatus, ob diuisionem in multas partes, in occidionis modum periisse fuerit existimatus: ipsius verò Antichristi, qui hos dissoluerat Principatus, dissolutio, curatio sit putata.* Et cap. 54. ad illud Apocalyp. 17. v. 12. *Et decem cornua quæ vidisti*, annotat, *Decem cornua, decem, inquit, reges esse à Romano Imperio nouissimis temporibus exsurrecturos: in quorum medio surget Antichristus.*

S. Beda in 17. Apocalyps. ad illud vers. 12. *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt*: ait: *Quidam persecutione nouissima propinquante, decem reges futuros, qui orbem inter se diuidant, iuxta Danielis quoque prophetiam, interpretantur, qui de bestia quarta dixerit: & habebat cornua decem: & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Et Antichristum de Babylone natum, Ægypti regem, & Africæ & Æthiopiæ superaturum. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori colla submittant.*

Ambrosius Ansbertus in 13. Apocalyp. ad illud vers. 1. *Et cornua decem*, inquit: *Et decem cornua ostendamus, Danielem ad medium deducamus, qui dum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adiunxit, dicens: Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus prioribus euulsa sunt à facie eius. Ecce apertè videmus, quem Ioannes caput ex septem capitibus octauum futurum dicit hunc Daniel cornu paruulum de medio decem cornuum ortum, vndecimum ponit. Et vt hi decem reges ad septenarium numerum redigerentur, & Antichristus ex ipsis ortus, octauus supponeretur: sequitur Scriptura illa & dicit: Et tria de cornibus prioribus euulsa sunt, à facie eius. Dum enim tria ex decem euelluntur, septem vtique remanent: quibus illa auctor transgressionis vndenarius, octauo loco subrogetur.* Et in 17. Apocalyps. vers. 12. ad verba illa: *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt*, ita disserit: *Vnde & per Angelum Danieli dicitur: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis. Porrò cornua decem ipsius regni decem reges erunt, & alius consurget post eos, videlicet Antichristus: & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Quid enim per quartum regnum, nisi Romanorum Imperium designauit? in quo videlicet isti decem reges esse memorantur: post quos vtique Antichristus dicitur surrecturus.*

Strabus in 7. Daniël. ad illud vers. 8. *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud, &c.* ait: *Dicamus ergo, quòd in consummatione mundi, quando Romanorum regnum destruetur, futuri sunt decem reges, qui inter se diuidant orbem Romanum: & vndecimum surrecturum esse regem paruulum* (Antichristum) *& tres reges de decem superaturum, id est, Ægyptum, Africanum, Æthiopum, sicut in sequentibus clariùs patebit: quibus interfectis, septem alij victori colla submittent.*

Simeon Metaphrastes Commentario de S. Daniële Propheta, apud Surium tomo 4. 21. Iulij: *Quartam autem Bestiam vidit Daniël terribilem & stupendam: per hac docens manum Romanorum, quæ iam diu tenet Imperium. In cuius capite animaduerti, inquit Propheta, decem cornua: & aliud quoque paruum, quod inter ea nascebatur, & tria ex prioribus euellebat radicitus. Iam enim in ipso fine Romani Imperij, quod secatur in multos principatus, dicit quidem fore vt decem reges simul exurgant: hoc enim significabat visio decem cornuum: tria autem ex iis regnis à paruo illo cornu dissolui: quod cernebat habere oculos hominis, & os magniloquum, & superaturum esse vitium omnium vitiorum, quæ fuere à sæculo; quæ quidem apertè significant Antichristum.*

Ioannes Zonaras tom. 1. Annalium, exponens visionem Daniël. 7. de quarta bestia, inquit: *Quarti animalis formam non expressit Propheta. Verùm id Romanorum Imperium innuit. Præterea decem cornua bestiæ significant, id Imperium postremis temporibus, in multa esse regna diuidendum. In medio porrò decem cornuum, paruum prodire cornu, quo tria alia cornua extirpentur, & oculos habere cornu illud, & os magniloquum & infestum Sanctis. Hoc cornu quidam Antichristum interpretantur, paruum quod ex parua tribu Hebræorum sit oriturum, & tres de decem Regibus euersurum.*

Anselmus Laudunensis in 7. Daniël. ad eadem verba vers. 8. *Considerabam cornua, &c.* ait: *Dicunt in aduentu Antichristi, decem reges orbem Romanorum esse diuisuros. Tres reges primò Antichristus humiliabit, regem Ægypti, Africæ, & Æthiopiæ. Simile Ioannes in Apocalypsi.*

Petrus Comestor in Historia Scholastica libri Daniëlis cap. 6. eandem sacris Vatis visionem de decem cornibus quartæ bestiæ elucidans, inquit: *Quod sequitur, Et habebat cornua decem, respicit ad finem mundi: quia tunc regnum Romanorum diuidetur in decem regna, quod significatum est per decem soles in vaticinio Sibyllæ. Et ecce cornu aliud paruum ortum est de medio eorum. Hic est Antichristus. Et tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius, id est, tres reges de decem priùs interficiet, regem scilicet Africæ, Ægypti, & Æthiopiæ. Tunc alij septem victori colla submittent.*

Eadem prorsus de decem Regibus, quorum tempore venturus est Antichristus tradunt, S. Antoninus, 1. parte Historiali, tit. 3. cap. 8. §. 1. Lyranus, Pintus, Pererius, Maldonatus in 7. Danielis, Hadrianus Finus lib. 5. Flagelli contra Iudæos, Treius, & Cornelius à lapide in 2. Thessalonicens. 2. Gagneius in 17. Apocalyps. Sanderus lib. 8. de visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 4. 6. 40. & 41. Pamelius in lib. Tertulliani de Resurrectione carnis, cap. 24. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 2. & 5. Ribera in 12. Apocalyp. num. 11. & seqq. & in cap. 13. num. 10. Acosta de nouissimis Temporibus lib. 2. c. 9. Henricus Henriquez de fine Hominis cap. 23. §. 5. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 54. sect. 5. Gregorius Valentia tomo 4. disp. 11. quæst. 2. puncto 2. §. 3. Pererius libro de Antichristo, disp. 3. Barradius tomo 3. Historiæ Euangelicæ lib. 9. c. 5. Melus in Apocalyp. 13. & 17. Viegas in Apocalyp. 13. Commentario 1. sect. 3. Becanus de Antichristo reformato lib. 2. c. 1. Lessius de Antichristo, cap. 14. & alij.

Et cùm S. Cyrillus & S. Hieronymus adeò perspicuè affirment, hunc esse omnium Scriptorum Ecclesiasticorum consensum, nimirùm vel impudens, vel temerarius fuerit, qui refragari audeat. Sed enim quo veneranda Patrum & recentiorum traditio, solidioribus fundamentis imposita, firmiùs, & robustiùs subsistat, age iam inuisamus sacra Prophetarum oracula ex quibus constat eam promanasse.

Vaticinium Danielis cap. 2. de Decem futuris in orbe regibus quum veniet Antichristus.

CAP. XXIII.

Mirabilis fuit visio Nabuchodonosoru Chaldæorum regi in somnis oblata, quam S. Daniel Regi & retulit, & interpretatus est. Et vt multa rei gestæ, quæ nostro instituto non faciunt, omittamus, Vates in hunc modum disserit vers. 31. *Tu Rex videbas, & ecce quasi statua vna grandis: statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te: & intuitus eius erat terribilis.* 32. *Huius statuæ caput ex auro optimo erat: pectus autem & brachia de argento: porrò venter & femora ex ære:* 33. *tibiæ autem ferreæ: pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.* 36. *Hoc est somnium: Interpretationem quoque eius dicemus coram te, Rex.* 37. *Tu rex regum es.* 38. *Tu es ergo caput aureum.* 39. *Et post te consurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit vniuersæ terræ.* 40. *Et regnum quartum erit velut ferrum, quomodo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc.* 41. *Porrò quia vidisti pedum & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum diuisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.* 42. *Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum.* 43. *Quod autem vidisti ferrum mysticum testa ex luto commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum misceri non potest testæ.*

Quatuor ista præcipua mundi Imperia siue Regna quæ Daniel hic significata in quatuor statuæ partibus ex quatuor metallorum generibus compactis, interpretatur, fuisse illas ingentes auctorum omnium annalibus celebratas quatuor Monarchias, quæ maximè viguerunt in orbe: nempe, caput ex auro, Chaldæorum: pectus & brachia ex argento, Medorum & Persarum: ventrem ac femura ex ære, Macedonum, & Græcorum: tibias ex ferro, Imperium Romanum: Patres omnes & interpretes, vno ore affirmant. Dissentit solùm in tertio Regno S. Prosper qui de Promissionibus & Prædictionibus Dei, part. 2. cap. 33. ait: *Non humana doctrina Daniel qua instructus erat, sed Domino reuelante, & somnium, & interpretationem somnij regi narrauit. Quatuor regna in quatuor metallis, è quibus statua formata ante faciem eius aderat. Mundo exsurgere caput aureum, ipsum esse Babylonicum Orientis: Pectus & brachia eius argentea, Macedonum Septentrionis: Venter & femora ærea, Punicum Meridiani: Crura ferrea, & digiti pedum partim ferrei & partim fictiles, vltimum Romanum videlicet Occidentis: sicut & vir eruditissimus Orosius Historiographus posuit. Quod regnum tanquam ferrum comminuit omnia & domuit.* Verba Orosij sunt lib. 2. cap. 1. *Eadémque ineffabili Dei ordinatione per quatuor mundi cardines quatuor regnorum principatus fuère, distinctis gradibus eminentes: vt Babylonium regnum ab Oriente: à Meridie Carthaginense; à Septentrione Macedonicum: ab Occidente Romanum: quod vsque ad nunc manet.*

Ceterùm Quartum Regnum ferreum, per crura ferrea statuæ adumbratum, esse Imperium Romanum, Patres omnes & interpretes consentiunt, seorsim S. Ireneus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 26. S. Hippolytus Martyr oratione de Consummatione Mundi, Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacræ Historiæ, Andreas Cæsariensis cap. 36. in Apocalyp. S. Hieronymus, ac Theodoretus in 2. Daniel. S. Prosper de Prædictionibus parte 2. cap. 33. Simeon Metaphrastes commentario de S. Daniele, Zonaras tom. 1. Annalium, Rupertus, lib. 6. de Victoria verbi Dei, cap. 11. Appositè sanè Romanum Imperium per tibias ferreas indicatum fuit: quod instar longissimarum tibiarum, longissimo tempore fuerit bipartitum, cùm plerunque in duos Monarchas simul rerum potientes, tum in Occidentale, & Orientale Imperium. Ferreum verò est appellatum propter insuperabilem vim, qua totum orbem perdomuit & continuit. Quod autem ex cruribus, pedibúsque Romani Imperij oriri referuntur à Vate decem digiti partim fictiles, & partim ferrei, seu quidam eorum testacei ac lutei, alij verò ferrei: illud proculdubio significat, circa extrema Imperij Romani tempora, (vt equidem pedes ac digiti sunt humani corporis pars postrema) tandem ipsum Regnum Romanum in decem Reges diducendum ac dissecandum, quorum nullus futurus est Rex vt Imperator Romanus, nec eo nomine vocabitur: quemadmodum nullus digitus est, aut vocatur pes, vel crus hominis. Ex iis verò decem Regibus alios futuros ferreos, alios testaceos, ad similitudinem digitorum statuæ: nimirum alios potentiores, illi nempe septem qui se Antichristo adiungent, & cum eo seu sub eo rerum potientur: alios verò tres frangendos & conterendos vt fictiles & inualidiores ab Antichristo. Hanc esse genuinam mentem Danielis oraculi, S. Ireneus, S. Hippolytus, Theodoretus, quorum sententias præcedenti capite descripsimus, apertè docent. Et S. Hippolytus perspicue annotat, decem illos digitos statuæ esse ipsissima quartæ Bestiæ decem cornua, quæ idem Daniel vidit cap. 7. vers. 7. & 8. atque Danielem decem digitos Statuæ interpretatum expressè decem cornua, seu decem Reges quartæ bestiæ, id est, Imperij Romani, vt cap. seq. dicemus. Ad eundem quoque modum digitos pedum statuæ intellexerunt plerique recentiores, Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 5. Ribera in 12. Apocalyp. num. 11. Gregorius de Valentia tomo 4. disp. 11. quæst. 2. puncto 2. §. 3. Pererius in Daniel. 2. Becanus de Antichristo reformato lib. 2. cap. 1. Lessius de Antichristo, cap. 14.

Verùm totius Statuæ accuratiore explanatione ad Interpretes Danielis amandatæ, quæ propriè ad quartum Regnum, id est, Romanum spectant, & nostri sunt instituti, hîc tantùm attingemus. Annotauit Maldonatus ad vers. 33. *Pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. Clarius sic: Pedes autem partim ferrei, fictiles, aut testacei. Non enim significat, vnum pedem fuisse ferreum, alterum fictilem: aut vnam partem ferream, non fictilem: alteram fictilem, non ferream: sed pedes fuisse conflatos ex ferro non puro, vt tibias, sed mixto cum testa, vt explicatur vers. 43.* Et ad vers. 41. ait: *de partibus quidem statua vers. 33. diximus, quod probabilius esse indicauimus, non*

fuisse

fuisse vnam partem ferream, alteram testaceam: sed eandem pedum partem, aut totos potius pedes ex ferro cum luto malè coagmentato, fuisse conflatos. Quod etiam hoc loco confirmamus, & quia dicit, de plantatione ferri erit, id est, ferrum quoddam, sed mixtum erit: & quia sequenti versu declarat ferrum cum testa fuisse permistum: & quia vers. 43. ea mistione humani seminis mistionem significare dicit: & quia si alia pars ferrea, alia testacea fuisset, potius pes alter ferreus, alter verò testaceus fuisset: & quia si diuersæ, altera ferrea, altera testacea, fuissent partes, non diuersos eiusdem regni status, sed regna diuersa significassent: nec enim minus à ferro testa, quam ab ære ferrum distat. Atqui hoc ipsum satis indicasse visi sunt Seuerus Sulpitius, & Theodoretus. Ergo quod vers. 43. ait, Ferrum mixtum testæ, Zonaras astruit, in priore Reipublicæ Romanæ forma, significare Senatum & Plebem: in posteriore verò, Aristocratiam & Monarchiam, nempe Senatum & Principem. Et hoc posterius sequitur Maldonatus. Illud verò, *Commiscebuntur quidem humano semine:* ad connubia & cognationes referunt, Theodoretus, Lyranus, Vatablus, Clarius, Pintus, Pererius, Veldius, Maldonatus. Sed Clarius, & Pererius singulariter ad affinitates Pompei & Iulij Cæsaris media Iulia Cæsaris filia, nupta Pompeio: & ad Augusti cum Antonio per Octauiam sororem Augusti, Antonio iunctam. In priori verò Reipublicæ forma, possit intelligi de connubiis Patrum cum Plebe lege Canuleia, apud Liuium lib. 4. cap. 1. & 5. & Florum lib. 1. cap. 25. Raptásque Sabinas indicari putant Clarius, & Veldius. Vatablus aliter: *Commisti erunt semine humano. Per semen humanum intelligit multas, ac varias nationes hominum. Ac si dicat: Imperium illud Romanum admittet secum homines multarum, ac variarum nationum: sed nulla erit firma inter eos amicitia.* Alio etiam modo Sà: *Humano semine: id est, generatione, scilicet, succedent alij aliis: sed non adhærebunt sibi, scilicet, amicitia. Vel quasi dicat: Dissimiles erunt inter se Viribus: posteriores enim erunt debiliores multò.*

Denique illud, *Non adhærebunt sibi.* Satis innuere videtur Tribunitias procellas, secessiones Plebis à Patribus, seditiones, tumultus, toties sumpta arma ciuilia, quæ eam Romanam Rempublicam à sua conditione ad Imperij vsque inclinationem plusquam vllam aliam agitauerunt: de quibus pleni sunt omnes Annales, & breuiter enumerauit sanctus Augustinus 3. de Ciuitate Dei, cap. 17. Atque hoc esse quod vers. 41. dicit, *Regnum diuisum erit.* Sic enim miserè dilaceratum, ac distractum fuit Romanum Imperium. Ad hunc modum Danielis istud de regno Romano exposuerunt Seuerus Sulpitius lib. 2. Sacræ Historiæ, initio, sanctus Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, Vatablus, Clarius, Pintus, Pererius, Veldius, Sà, Maldonatus. Verba Sulpitij libuit subiicere: *Viderat rex per soporem statuam capite aureo, brachiisque argenteis, ventre & femoribus æreis, cruribus ferreis, quæ in pedes partim ferreos, partim fictiles desinebat. Sed ferrum atque testum inter se confusum coire non poterat. Crura ferrea, Imperium quartum, idque Romanum intelligitur, omnibus ante regnis validissimum. Pedes verò partim ferrei, partim fictiles, diuidendum esse Romanum regnum, ita vt nunquam inter se coëat, præfigurant: quod æquè impletum est. Siquidem iam non ab vno Imperatore, sed etiam à pluribus, sempérque inter se armis, aut studiis dissentientibus, Res Romana administratur. Denique commisceri testum, atque ferrum, nunquam inter se coëuntem materiam, commistiones humani generis futuras, à se inuicem dissidentes, significatur. Siquidem Romanum solum ab exteris gentibus, aut rebellibus occupatum, aut dedentibus se pacis specie traditum constat: exercitibúsque nostris, vrbibus, atque prouinciis permistas barbaras nationes, & præcipuè Iudæos inter nos degere, nec tamen in mores nostros transire videamus.*

Nobis animus non est insignium Interpretum explanationes conuellere: sed eas neutiquam cum sensu Sanctorum Irenæi, & Hippolyti, Theodoreti, & aliorum de decem regibus in fine, & interitu Imperij Romani futuris congruere, iam satis quisque animaduertit. Mihi cum primis illud videtur, eas neque cum verbis Danielis rectè conuenire. Primùm quód Daniel ait vers. 33. Pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. Satis vers. 41. & 42. indicauit quid per partes pedum intelligeret, digitos nimirum, ait enim vers. 42. *Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles.* Nam quod vers. 41. inquit, *Quia vidisti pedum, & digitorum partem.* Coniunctio illa, *&*, posita est expositiuè, pro, *id est*, more frequentissimo in sacris Litteris, cuius moris, & Lexica Hebraïca, & Martinus Cantapetrensis libro 8. Hypotyposeon, cap. 9. & Sà in Phrasibus Scripturæ, & alij non pauca exempla collegêre.

Deinde ferrum mistum testæ, & regni diuisionem, caue capias cum Maldonato, vnius & eiusdem partis ferri, & testæ mistionem & coagmentationem: & vnius eiusdémque Regni mixtas formas regiminis. Nam verba Vatis disertissimè aliud significant. Vers. 33. Chaldaica ad verbum habent: *Et tibia ferri* (*vel de ferro*) *pedes eius de eis ferri* (*de ferro*,) *& de eis testa* (*de testa, luto, siglino*,) *vers. 41. Et quod vidisti pedes & digitos de eis testam* (*testa*) (*lutum, siglinum*) *figuli, & de eis ferrum* (*ferri:*) *regnum dispertitum erit: & de planta* (*in fixione, statione, duritie, robore, firmitate*) *ferri ad esse in eo, omni coram* (*ex aduerso, respectu, modo*) *quo vidisti ferrum mixtum in testa* (*luto, siglino*) *luti.* (*Cæni*) *42. Et digitos pedum, de eis ferrum* (*ferri*,) *& de eis testam,* (*lutum, siglinum*) (*vel testa*,) *de parte regnum erit forte* (*durum, robustum, validum*,) *& de ea erit fractum* (*fragile, contritum.*) *43. Et quod vidisti ferrum mixtum in testa* (*luto, siglino*) *luti* (*cæni*) *commiscentes se ad esse in semine mortalis, & non ad esse cohærentes* (*conglutinantes, coniungentes*) *hunc cum illo: ecce sicut ferrum non miscens se cum testa* (*luto, siglino.*)

Vbi Chaldaismus ille vers. 41. & 42. *Et digitos pedum de eis ferrum* (*ferri, vel de ferro*,) *& de eis testam* (*testa, vel de testa*,) est ipsissimus Hispanismus, *De ellos hierro* (*de hierro*) *de ellos barro* (*de barro*,) quo significatur digitorum pedum statuæ quosdam fuisse ferreos, alios testaceos. Illud verò: *Et de planta ferri ad esse in eo.* Facilem hunc habet sensum. Quod tibiæ quidem & plantæ pedum statuæ totæ erant ferreæ, ex mero ferro: nec ibi quidpiam testæ, aut siglini admixtum inerat: sed à planta pedum ferrea vtrique, prominebant decem digiti quorum alij toti ferrei, alij toti fictiles erant, seu testacei. Atque, hoc est, quod ait vers. 43. *Et quod vidisti ferrum mixtum in testa, seu cum testa.* Ni-

mixtum, non quòd aliqua pars pedum, aut digitorum simul ex ferro, & testa esset coagmentata: sed quòd ab eadem statione, seu planta, vel *radice*, vt habent LXX. pedum exstaret mixtio illa, & varietas digitorum, quorum alij ferrei, alij fictiles, seu testacei erant: nam ferrei testaceis intermisti erant. Hæc est, metaphora, seu allegoria.

Cuius hæc est enodatio: Regnum Romanum totum ferreum fuit, vt tibiæ, & plantæ pedum statuæ, scilicet, fuit semper inuictum, & indomabile: in fine autem & extremis temporibus huius imperij, prodibunt veluti à planta pedum, seu radice ferrea, decem digiti, id est, decem reges, nec plures, nec pauciores, vt digiti pedum sunt sanè decem. Atqui id profectò est quod vers. 41. inquit Daniel: *Regnum dispertitum erit.* Nempè Imperium Romanum tandem in fine suo dispertietur, & diuidetur in decem illos reges: quorum nullus se Romanorum Regem, aut Imperatorem vocabit. Sicuti nullus digitus pedum, aut crurum, appellatur pes, aut crus. Porrò vt ex decem digitis pedum statuæ, alij erant ferrei, alij fictiles: ita ex illis decem regibus alij erunt fortes, robusti, præualidi, illi nimirum qui se Antichristo adiungent: alij verò infirmi, imbecilles, & inualidi, quos Antichristus delebit, quod Vates vers. 42. illis verbis expressit: *Ex parte regnum erit validum, & ex parte fractum.* Iam quod addit vers. 43. *Commiscebuntur quidem humano semine.* Idem est, ac si dicat, Erunt quidem decem illi digiti, veri homines, ex hominibus proseminati, habebunt eiusdem humanæ naturæ commistionem, & communionem. Vel, Nihil inter se commune habebunt quàm naturam humanam, cetera ferrei, & exitiales inter se erunt. Aut forsan; Erunt sanguine misti, cognati, consanguinei, vel affinitatibus inter se per connubia iuncti. Denique illud: *Sed non adhærebunt sibi.* Pulchrè exposuit Lactantius lib. 7. cap. 16. illis verbis: *Multiplicabitur regnum, & summa rerum potestas per plurimos dissipata, & concisa minuetur. Tunc discordia ciuiles in perpetuum serentur, nec vlla requies bellis exitialibus erit: donec reges decem pariter existant, qui orbem terra, non ad regendum, sed ad consummandum partiantur. Hi exercitibus in immensum coactis, & agrorum cultibus destitutis, quod est principium euersionis, & cladis, disperdent omnia, & comminuent, & vorabunt.* Hanc esse simplicem, & genuinam oraculi Danielis mentem, cùm sanctus Ireneus, sanctus Hippolytus, Theodoretus, & recentiores alij quos suprà laudabamus, nos perspicuè docuerunt: tum textum ipsum verborum & cohærentia interpretationis liquidò ostendit.

Verùm quo dilucidiùs sensus sacri Vatis percipiatur, non piget hic inserere vt recentiores aliqui Chaldaica Danielis verba expresserint. Sanctes: vers. 33. *Tibia eius ferrea: pedes eius partim erant ferrei, & partim fictiles.* 41. *Et quod vidisti pedes, & digitos partim fictiles figulo, & partim ferreos; regnum diuisum erit: & de planta ferri erit in eo, secundùm quod vidisti ferrum mixtum cum testa lutea.* 42. *Et digitos pedum partim ferreos, & partim fictiles: ex parte regnum erit forte, & ex parte erit contritum.* 43. *Quod vidisti ferrum mixtum cum testa lutea; miscebunt se cum semine hominis, & non adhærebunt sibi alter cum altero, sicut ferrum non miscetur cum testa.*

Vatablus, seu Robertus Stephanus in Editione Sanctandreana 33. *Crura eius ferrea (ferri,) pedes eius partim (ex eis) erant ferrei (ferri,) & partim (ex eis) fictiles (testa.)* 41. *Quod autem vidisti pedes, & digitos partim (ex eis) fictiles figuli (lutum figuli,) & partim (ex eis) ferreos (ferrum) regnum diuisum erit: & de plantario ferri erit in eo (ad existendum in eo:) quemadmodum vidisti ferrum mistum cum testa lutea (luti.)* 42. *Porrò digiti pedum, partim (ex eis) ferrei (ferrum) & partim (ex eis) fictiles (testa,) significant, quòd ex parte regnum erit forte, & ex parte erit contritum.* 43. *Quod autem vidisti ferrum mistum cum testa lutea (in testa luti) miscebuntur (miscentes se ad existendum) semine (in semine) hominis: sed non adhærebunt sibi alter cum altero, (& non ad existendum adhærentes hunc cum illo: sicut ferrum non miscetur cum testa.*

Leo Iudas paraphrasticè: 33. *Crura eius ferrea: (&) pedes eius partim ferrei, partim fictiles.* 41. *Nam quòd vidisti pedes, & digitos partim è testa figuli, & partim ferreos, (significat) regnum partiendum, & de firmitate ferrea quiddam habiturum, quemadmodum vidisti ferrum mixtum testa lutea.* 42. *Et (quia) digiti pedum partim ferrei, partim testacei; erit regnum partim robustum, & partim fragile.* 43. *Quod vero vidisti lutea testa mixtum ferrum, (portendit) miscendos inter se, (atque copulandos) humano semine, verùm non cohæsuros mutuum, quemadmodum ferrum non admiscetur testa.*

Arias Montanus vers. 33. *Tibia eius de ferro: pedes eius, ex eis, de ferro, & ex eis, de testa.* 41. *Et quod vidisti pedes & digitos ex eis testa τοῦ figuli, & ex eis ferri; regnum diuisum erit: & de planta ferri ad existendum in eo, omni respectu quod vidisti ferrum mixtum in testa luti.* 42. *Et digitos pedum ex eis ferri, & ex eis testa; ex parte regnum erit forte, & ex ea erit contritum.* 43. *Et quod vidisti ferrum mixtum in testa luti, miscentes se ad existendum in semine hominis, & non ad existendum adhærentes hunc cum illo: ecce sicut ferrum non miscens se cum testa. At nostra Interpretatio quam superius reposuimus, pressiùs verbis inhæret.*

L X X. verò in hunc modum habent: 33. *Et tibia ferrea: pedes, pars quidem ferrea, & pars quidem testea.* 41. *Et quia vidisti pedes, & digitos, partem quidem aliquam testeam, partem verò quandam ferream; regnum diuisum erit: & à radice ferrea erit in eo.* 42. *Quemadmodum vidisti ferrum admistum testa. Et digiti pedum, pars quidem ferrea, pars verò testea; pars quædam regni erit fortis, & de eo erit contritum.* 43. *Quia vidisti ferrum admistum testa, commista erunt in semine hominum, & non adhærebunt hoc ad hoc, sicut ferrum non immiscetur cum testa.*

Istud tamen quod Noster vers. 45. ait: *Quod tamen de plantario ferri orietur.* Variè ex Chaldaico ab aliis redditur: Rabbini Aben-Ezra, & Saadjas: *Et de firmitate (duritie) ferri erit in eo.* Sanctes & Montanus: *Et de planta ferri erit in eo.* Vel, *ad existendum in eo.* Clarius, *Eritque in eo aliquid de robore ferri.* Leo Iudas, *Et de firmitate ferri quiddam habiturum.* Marinus, *Et de positione (collocatione) ferri ad esse in eo.* L X X. *& à radice ferrea erit in eo.* Ceterùm vox Chaldaïca *Nitzbetha*, propriè significat *φυτείαν*, plantationem, insitionem, plantam. Habetur in Syriaco Matthæi 15. vers. 13. *Omnis planta, quam non plantauit eam Pater meus.* Egregiè

giè Noster, *de plantario ferri orietur*, nimirum regnum illud decem Regum, distinctum erit à Regno Romano, sed tamen à Romano illo ferreo tanquam à plantario, seu planta orietur.

Xystus Senensis & Antonius Posseuinus in Bibliothecis hæc annotant: *Zacharias Hierocæsareæ Episcopus in II. Nicæna Synodo clarus, scripsit Græce sermone Dialogum continuatæ narrationis, Statuam auream ex secundo capite Danielis explicantem, cui titulus, Chrysicon, hoc est, aurea hominis statua.* Subscribit hîc Zacharias inter alios Patres, actione 2. 3. 4. 7. Concilij Secundi Nicæni. Non parum lucis ex eo Dialogo, si haberemus, huic Danielis vaticinio accessisset.

Aliud Danielis cap. 7. de eisdem decem Regibus Oraculum.

CAP. XXIV.

VErba sacri Vatis sunt, vers. 3. *Quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se. 4. Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec euulsæ sunt alæ eius, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei. 5. Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas. 6. Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei. 7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens, atque comminuens; & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam: & habebat cornua decem. 8. Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius: & ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia. 17. Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. 19. Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab hominibus, & terribilis nimis: dentes & vngues eius ferrei: comedebat & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat: 20. & de cornibus decem quæ habebat in capite: & de alio quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo quod habebat oculos, & os loquens grandia: & maius erat ceteris. 21. Aspiciebam & ecce cornu aliud faciebat bellum aduersus Sanctos, & præualebat eis. 23. Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terram, & conculcabit, & comminuet eam. 24. Porrò cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. 25. Et sermones contra Excelsum loquetur, & Sanctos Altissimi conteret.*

Equidem hæc quatuor maxima Regna, quæ hîc à Daniele sub typo quatuor bestiarum describebantur, fuisse quatuor illas mundi monarchias præcipuè celebratas, nempe Chaldæorum, Persarum, Macedonum seu Græcorum, & Romanorum, S. Hippolytus Martyr oratione de Consummatione Mundi, S. Cyrillus catechesi 15. S. Hieronymus, & Theodoretus in 7. Danielis, S. Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 218. ad Timotheum lectorem, Simeon Metaphrastes Commentario de S. Daniele, Zonaras tomo 1. Annalium, omnes Danielis Interpretes tam Hebræi; quàm nostri, Veteres & recentiores: & vno verbo omnes affirmant. S. Augustinus 20. de Ciuitate Dei, cap. 23. *Quatuor illa Regna exposuerunt quidam, Assyriorum, Persarum, Macedonum, & Romanorum. Quàm verò conuenienter id fecerint qui nosse desiderant, legant Presbyteri Hieronymi librum in Danielem, satis diligenter, eruditéque conscriptum.* Extat in Bibliotheca Regia S. Laurentij Escurialensi Timothei Christiani Disceptatio cum Aquila Hebræo Philosopho de quatuor Bestiis quas vidit Daniel.

Committere non possumus, quin hîc vanissimi hominis Ioannis Bodini temeritatem & audaciam cum summa inscitia & superbia coniunctam traducamus, publicéque omnibus deridendam & exsibilandam exponamus: is enim in Methodo Historica, cap. 7. initio, non eruboit hæc scribere: *Inueteratus error de quatuor Imperiis, ac magnorum virorum opinione peruulgatus, tam altè radices egit, vt vix euelli posse videatur. Habet enim propè infinitos Bibliorum Interpretes: habet è Iunioribus Martinum, Melancthonem, Sleidanum, Lucidum, Funccium, Onuphrium, rerum diuinarum, & antiquitatis homines valdè peritos: quorum auctoritate fractus aliquando minimè dubitandum esse putabam: mouebat etiam oraculo Danielis, cuius fidem eleuare, scelus; auctoritatem infringere nefas est. Posteà tamen verba Danielis obscura & ambigua in varios sensus torqueri posse, intellexi: & in oraculis interpretandis, malui iudiciorum illam formulam:* NON LIQVET, *vsurpare, quàm temerè ex aliorum opinione non intellecta cuiquam assentiri: ac valde mihi probatur Caluini non minus vrbana, quàm prudens oratio: qui de libro Apocalypseos sententiam rogatus, ingenuè respondit, se penitus ignorare quid velit tam obscurus Scriptor: qui, qualisque fuerit, nondum constat inter eruditos, verius dixisset, inter hæreticos: ita non video quemadmodum belluas, & statuam Danielis, ad ea quæ nunc vbique florent, quæque tot sæculis floruerunt Imperia traducamus. Principio monarchia nobis est Imperij ac regionis quibusdam finibus constituenda, vel Principis aut populi origine clara, vt intelligatur, quid sit illud quod Monarchiam vocant: quod cùm huius disceptationis caput esset, non satis aptè definierunt Interpretes oraculorum: posuerunt enim ex illa visione quatuor bellluarum, ac statua, totidem Imperia significari: puta Assyriorum, Persarum, Græcorum, ac Romanorum: nec plura fore augurantur.*

Et cùm pluribus disseruisset complura fuisse olim, & nunc esse in orbe Imperia multo maiora illo Babylonico, & horum temporum Romano nimirum, Tartarorum, Turcarum, Abassinorum, Hispanorum: subdit: *Siue igitur armorum vi, siue opum magnitudine, siue fertilitate regionum, siue numero victoriarum, siue multitudine populorum, siue nominis etymologia, siue patria Danielis, siue Imperij Babylonici sede, siue ditionis amplitudine monarchiam definiamus: profectè Danielis oraculum de Principe Turcarum interpretari æquius erit.* Et post multa: *Ac mihi diutius cogi-*

tanti, quid Propheta insinuare vellet, nihil commodius occurrit, quàm interpretari de Babylone, qua in potestate Medorum, Persarum, Græcorum, & Parthorum peruenit: queque sæpius vastata est, ac tandem aliquando deleta. Neque enim ea qua vulgo Baldac appellatur, eadem est cum antiqua Babylone, sed potius Susa vetus, (Istud refutauimus lib. 5. cap. 20.) *vt Paulus Venetus interpretatur. Quòd si ita est, non irritum fuit oraculum de Babylonis statu, conuersione, exitu: præsertim cùm Danielis & omnium Prophetarum voces in Christum, ac eius tempora velut in scopum dirigantur, argumento est petra illa (qua quidem Christum significari disertè Paulus innuit, his verbis: Petra autem erat Christus) de vertice montis excisa, qua statuam confregit. Cùm verò interpres ipse Daniel sui oraculi plures belluas, plura quoque belluarum cornua interpretatur, quid vetat, quominus ad Alexandri Magni successores, & ea qua illis floruerunt Imperia referantur? Nihil tamen in rebus tam abditis & obscuris affirmare ausim. Illud tantùm verba Danielis ad id quod volunt Interpretes, accommodari nullo modo posse. Iosippus Hebræus optimus Danielis interpres, scribit, Medos, Persas, & Græcos à Daniele ad Imperium Babylonis vocari: de Romanis, à quibus ipse nomen Flauia gentis, ciuitatem, & statuam adeptus erat, nihil à Daniele scriptum reliquit. Sed hinc error manauit, quod Danielis sacras sortes ad suam quisque opinionem non ad historia fidem retulit.* Hactenus Bodinus.

Omitto nunc quòd homo inter Catholicos professus, hæresiarchas, Lutherum, Melanchthonem, Caluinum, hæreticos Sleidanum, Funccium immeritis laudibus oneret, cùm, nomen impiorum putrescat: nec modò excutio quòd sacram diuinámque Apocalypseos auctoritatem in dubium accersat, quod salua fide non potuit: quænam, quantáque stultitia & arrogantia est, omnium Patrum, Interpretum Scriptorum, consensum calcare & pro nihilo ducere? Id erit vllo pacto ferendum? Deinde qui se ventosissimum omnium Historiarum censorem constituit, planè infantissimum se in earum cognitione probauit, cùm vel Turcarum, vel Tartarorum, vel Abassinorum, seu quoduis aliud magnum Imperium (mirum cur Sinarum omiserit, nisi quia nesciuit) cum vlla ex quatuor illis famosis mundi Monarchus, magnitudine, amplitudine, potentia, opibus, copiis, viris, diuitiis, disciplina, politia, legibus, institutis, rebus gestis, fama, claritudine, splendore, auctoritate comparauit. Id enim profectò nihil aliud est quàm prorsus oblitum esse, vel penitus nescire, quæ, quantáque fuerint Imperia, Chaldæorum, Persarum, Græcorum, Romanorum. De Nabuchodonosori poterat aliqua esse dubitatio: sed ignorauit Bodinus quam ingens illud Imperium fuerit, & quàm longè latéque fines protulerit: quos à Caspiis Portis ad Pontum, Asiam, Hispaniam vsque & Ægyptum, Africámque diffusos lib. 4. cap. 27. demonstrauimus. Hispanicum non est dubium, spatiis terrarum in veteri & nouo orbe, omnia alia superare: at iunctione & deuinctione prouinciarum, viris, copiis, vi, & robore vix æquat vllam ex quatuor Monarchus. Denique Daniel de illis singulariter Imperiis vaticinia texuit, quæ Annalium omnium & Historiarum fide celebriora semper sunt in mundo habita, de quibus plura monumentis consignata extant, quæ antiquiora fuêre in orbe, quæ sibi certo quodam ordine & nexu successere, quorum frequentior in Sacra Scriptura mentio habetur, quibus cum populo Dei res fuêre in diuinis litteris proditæ, quæ ante exortum Christi in terris Euangelij regnum maximè floruerunt. Hæc autem esse præcipuè quatuor illa maxima Regna Chaldæorum, Persarum, Græcorum, Romanorum, nimis est exploratum. Sed piget, pudétque inanis cerebri delirium longiùs insectari. Quàm pessimè cum rebus humanis geritur quum eiusmodi exoriuntur ingenia: & multò peiùs quum amatores nanciscuntur. Irrisit quoque eandem Bodini temeritatem Maldonatus in Daniel. 2. ad vers. 38. Ceterum in explanatione Danielis oraculi omissa nunc trium priorum bestiarum enarratione, quæ nostri instituti non est, de Bestia quarta, seu Regno quarto nobis erit ex professo disserendum. Ante omnia tamen explodendus est Porphyrij error asserentis tertiam & quartam Bestiam Danielis, vnam & eandem fuisse, ac vnum & idem regnum significasse nempe Regnum Macedonum seu Græcorum, Romanorum, quod vnum & idem fuerit, & à Daniele pro vno & eodem sumptum. Quod etiam asseruit Aben-Ezra in 24. Numerorum, ad vers. 24. vbi ait: *Et iam Scripsi in libro Danielis, quod regnum Gracia, & Romanum idem est, & est bestia tertia.* Et pluribus id persequitur in Commentariis Danielis. Videntur sanè isti non alia ratione hanc interpretationem commenti, nisi vt cornu illud paruulum enatum ex decem cornibus quartæ bestiæ Antiochum Epiphanem fuisse confirmarent: quem constat non ex Romanorum, sed ex Macedonum regno fuisse exortum. Vnde S. Hieronymus hæc annotat: *Porphyrius duas posteriores bestias, Macedonum & Romanorum in vno Macedonum regno ponit, & diuidit: Pardum volens intelligi ipsum Alexandrum: bestiam autem dissimilem ceteris bestiis, quatuor Alexandri successores, & deinde vsque ad Antiochum cognomento Epiphanem, decem Reges enumerat, qui fuerunt sæuissimi. Ipsósque Reges non vnius ponit regni: verbi gratia, Macedonia, Syria, Asia, & Ægypti: sed de diuersis regnis vnum efficit regum ordinem, vt videlicet ea quæ scripta sunt: os loquens ingentia: non de Antichristo, sed de Antiocho dicta credantur.*

Sed hanc Porphyrij interpretationem non posse subsistere S. Hieronymus, Paulus Burgensis, Pererius, Maldonatus luculenter demonstrarunt. Immanuel Tremellius & Franciscus Iunius elucidantes Quartam istam Danielis Bestiam, hæc annotant: *Bestia quarta, typus regni Asiatici, quod Regnum Seleucidarum dixerunt historici. Nam etsi Seleucus Nicanor inde ab Alexandri morte fuit inter Satrapas numeratus: tamen extincto in vniuersum Alexandri genere Babylonem occupauit, & nouum regnum instituit, à quo Iudai infinita mala perpessi sunt.* Hæc expositio eodem ferè tendit quò illa Porphyrij. Ergo non defuêre qui quartam Danielis Bestiam, hoc est, Regnum quartum designare existimauerint Othomanicum Turcarum Imperium. Ita disertè Aben-Ezra in 2. & 7. Danielis. Augustinus Torniellus in Annalibus Mundi, anno 3499. num. 2. inquit: *Considerandum relinquitur, num fortè Bestia quarta significare potuerit regnum Turcarum, seu Mahumetanorum, de quo aliquando Antichristus sit proditurus.* Hæc sententia præterquam quod communi omnium consensu

sensu

ſenſu exploditur, manifeſtiſſimis etiam Danielis 2. verſ. 44. verbis euertitur: *In diebus autem regnorum illorum* (quatuor) *ſuſcitabit Deus cæli regnum quod in æternum non diſſipabitur.* Nimirum Chriſti regnum: quod tamen multis annorum centuriis ante Turcicum & etiam Mahometanum ſuſcitatum eſt. Vide eius confutationem apud Maldonatum in Daniel.2. verſ. 40. & 41. & 44. & in Daniel.7. verſ.6.& 7.

Sanè quartam Beſtiam, ſiue quartum Regnum eſſe ipſum Imperium Romanum. S. Ireneus lib.5. cap. 25. & 26. S. Hippolytus Martyr orat. de Conſummatione Mundi, S. Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi 15. S. Hieronymus & Theodoretus in 7. Danielis, S Auguſtinus 20. de Ciuit. Dei, cap. 23. S. Iſidorus Peloſiota lib. 1. epiſt. 218. S. Proſper de Prædictionibus Dei, parte 2. cap. 34. Simeon Metaphraſtes in commentario de S. Daniele, Zonaras Annali 1. & breuiter, omnes affirmant. S. Cyrillus: *Quarta beſtia, quartum eſt regnum in terra, quod maius erit omnibus aliis regnis: hoc autem eſſe Romanorum, Eccleſiaſtici interpretes tradiderunt.* Quin & Ioſephus idem ſenſiſſe videtur lib. 10. Antiq. cap. 12. quum ait: *Eodem autem modo ſcripſit Daniel & de Romanorum Imperio, & quantam vaſtitatem illaturi eſſent noſtris hominibus.* Nimirum de Imperio Daniel.2.v.33.40. & Daniel.7. verſ.7.& 19. de vaſtitate cap.9.v.26.& 27.

Verùm cùm tres priores beſtias Daniel certis nominibus inſignierit, leænæ, vrſi, ac pardi: quòd hanc quartam beſtiam nullo expreſſerit nomine, ſed tantùm dixerit fuiſſe terribilem, mirabilem, fortem nimis, dentibus ferreis armatam, & tribus aliis beſtiis longè diſſimilem: ingenia accendit, vt acriùs peruestigarent, quænam hæc fuerit beſtia, & cur eam diuinus Vates non indigitauerit. Hebræi explanatores aprum fuiſſe confinxerunt, de quibus S. Hieronymus hîc: *Hoc quod hic tacitum eſt Hebræi in Pſalmis dictum putant: Deuaſtauit eam aper de ſilua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Pro quo in Hebræo habet: Omnes beſtiæ agri lacerauerunt eam, dum in vno Imperio Romanorum omnia ſimul regna cognoſcimus, quæ priùs fuerant ſeparata.* Equidem Pſalmo 79.14. per *aprum*, Veſpaſianum, *per ſingularem ferum*, Titum eius filium Romanos Imperatores S. Auguſtinus, Caſſiodorus, Strabus, Petrus Lombardus, & alij intellexere. Gemunt enim infelices verpi Templum ſuum, ab apro ſeu quarta Danielis beſtia, proculcatum, deſtructum, exciſum: & vineam, hoc eſt, Rempublicam ſuam peſſumdatam, & deletam, nimirum à Romano Imperio. ſed non aduertunt miſeri, ſe pœnas occiſi & repudiati Chriſti iuſtè perſoluiſſe. At illud ridiculum Quartam beſtiam illam aprum fuiſſe. Cur enim Daniel tam notiſſimam beſtiam, & ſtatim facilem non dixiſſet aprum? Ad hæc Daniel quartam beſtiam ceteris tribus immaniorem & feriorem depingit, cùm aper nec leæna, nec pardo ſæuior ſit.

Peterius notatur, ſi quarta illa Beſtia anonyma Romanum adumbrans Imperium, aliquo nomine exprimi debuiſſet, non alio quàm omnium quas vnquam nouere mortales ſæuiſſimæ ac truculentiſſimæ feræ Mantichoræ vocabulo aptè appellari potuiſſe. De Mantichora ſeu Martichora Ariſtoteles lib.2. de Hiſtoria Animalium, cap.1. *Apud Indos, ſi Cteſiæ credendum eſt, bellua gignitur, cui nomen Mantichora: ſunt illi dentes triplici vtrinque ordine, magnitudo, hirtitudo, & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi cæſij, color rubrica, cauda ſcorpionis modo terreſtris aculeo armata, ſpiculáque adnata iaculans, vox fiſtulæ, tubæue non abſimilis, curſus non minoris pernicitatis quàm ceruis, ferítas tanta, vt nunquam poſſit miteſcere appetitus, præcipuè carnis humanæ.*

Cteſias in Excerptis Indicis apud Photium hæc habet: *De animali Indico Martichora dicto, quod facie hominem refert, leonis magnitudine, cinnabaris ruborem habens. Triplex eſt illi. dentium ordo: aures humanis ſimiles, oculi item cæſij, velut ſunt hominum. Caudam autem qualem ſcorpius Epirotes habet, in qua & aculeus eſt cubitali maior: ſed & per tranſuerſum aculeis munita eſt cauda. Aculeum item in ſumma parte, velut ſcorpius gerit, quo accedentes pungit: nec mortem quicumque punctus fuerit, effugere poteſt. Quod ſiquis eminus aduerſus ipſum pugnet, & ab anteriori parte caudam prætendens aculeis petit, tanquam ab arcu eos eiaculans, & à poſteriori parte eam rectà intentans. Ad plethri* (iugeri) *autem longitudinem iaculando peruenit, & quoſcumque ferit, omnes ad vnum interficit, præter elephantum. Eius autem aculei longitudinem pedalem, funis tenuiſſimi latitudinem habent. Martichora autem Græcis Anthropophagos ſonat, id eſt, Hominiuorus, quòd multos vorat, quos interfecerit. Sed & animalia cetera vorat. Pugnátque & vnguibus & aculeis. Aculeos autem vbi eiaculatum fuerit, renaſci ſcribit. Abundat autem his animalibus India: quæ ab hominibus interficiuntur, qui elephantis incidentes telis ea petunt.*

Plinius lib. 8. cap. 21. *Apud eoſdem* (Indos) *naſci Cteſias ſcribit quam Mantichoram appellant, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore ſanguineo, corpore leonis, cauda ſcorpionis modo ſpicula infigentem: vocis, vt ſi miſceatur fiſtula & tubæ concentus: velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipuè appetentem.*

Solinus cap. 53. de animalibus Indiæ: *Mantichora quoquè nomine inter hæc naſcitur, triplici dentium ordine coeunte vicibus alternis facie hominis, glaucis oculis, ſanguineo colore, corpore leonino, cauda veluti ſcorpionis aculeo ſpiculata: voce tam ſibila, vt imitetur fiſtularum modulos, tubarúmque concentum: humanas carnes auidiſſimè affectat, pedibus ſic viget, ſaltu ſic poteſt, vt morari eam nec extentiſſima ſpatia poſſint, nec obſtacula latiſſima.*

Pauſanias in Bœoticis lib. 9. num. 297. *Iam verò eam belluam quam Cteſias in Hiſtoria de Indis Mantichoram ab illis ſcribit appellari, à Græcis, ob præcipuam in homines ſæuitiam Androphagum, non aliam à Trigide eſſe crediderim. Dentium illi in maxilla altera triplex ordo: & in extrema cauda aculeos habet, quibus & ſe cominus tueatur, & venatores eminùs tanquam ſagittis petat. Hanc ego famam, quæ veluti per manus tradita, inter Indos increbuit, minimè veram eſſe arbitror, ſed præ nimio errore fuiſſe homines hallucinatos.*

Philoſtratus in vita Apollonij lib. 3. cap. 14. *Interrogauit itaque Apollonius, an apud ipſos inueniretur animal Martichora nuncupatum. Tunc Iarchar: Num, inquit, animalis huius quam dicam eſſe naturam audiſti? (conueniens eſt enim & de ipſius figura aliquid dicere) dicuntur, inquit, magna & incredibilia. Quadrupedem enim hanc bel-*

luam

luam esse ferunt, eiusque caput humano capiti assimilari: magnitudine verò leonem æquare: habere autem in cauda setas cubitales spinarum instar, quas contra persequentes sagittarum modo iaculetur. Interrogauit præterea de aqua auri, quæ ex fontibus quibusquam manare perhibetur. Ad hæc omnia respondens Iarchas; Feram verò, inquit, sagittantem, aut fontes aureis aquis manantes ego in his locis esse nunquam audiui. Vide quoque de his Eusebium Cæsariensem contra Hieroclem in Confutatione libri Tertij Apollonij.

Verùm de Mantichora ceteris accuratiùs & distinctiùs Ælianus lib. 4. de Animalium natura, cap. 21. ex Ctesia hæc refert: *Apud Indos nascitur violento robore præditum animal, cui Indorum lingua Mantichoras nomen est, magnitudine maximi leonis, colore rubrum adeo, vt cinnabarim referat: canis modo villosum: facie eadem propè quæ hominis: dentium triplici vtrinque ordine mucrone acutissimorum, caninis maiorum: auribus hominis similibus, nisi quod hæ & grandiores & villosiores sunt: oculis cæsiis, & his non dissimilibus hominis: pedibus & vnguibus eisdem qui leonis; summa cauda illi scorpionis modo, aculeo plusquam cubitali armata, quo letaliter pungit, si quem attigerit: reliquum etiam caudæ, vtrinque aculeis cuspidatum est, quos tanquam tela, si quis insequatur, eminus iaculatur, letaliter pungit. Quum in anteriorem partem versus aculeos iaculatur, caudam intorquet: sin retrouersus Sacarum more aculeos emittit, tum extentissimè caudam porrigit. Aculei quos iaculatur, pedali magnitudine, & schœni (iunci vel funis) crassitudine sunt: quibus illa omnia, præter solum elephantum perimit. Ctesias Indos sibi affirmasse ait, locis emissorum aculeorum alios succrescere, vt sit huius pestis perpetua successio. Humanis, vt idem affert, carnibus maximè delectatur: quocirca complures homines interficit: nec dumtaxat in singulos homines inuadit, sed plures collectos, vel ipsa solus interimit. Reliqua item animalia vincere potest, excepto leone. Quod autem humanis carnibus sese complere ei suaue sit, eius nomen ostendit: Indicè enim ideo Mantichoras appellatur, quod bestia hominum voracissima sit, ex rebus quas agit, nomen trahens. Eadem est qua pernicissima cerui corporis velocitate. Eius pullos aculearis nondum caudis armatos venantur, caudásque eorum ad saxum elidunt, atque crebris ictibus confringunt, vt aculeos nec postea producere queant. Vocem edunt proximè accedentem ad sonum tubæ. Ctesias apud Persas hoc animal se vidisse testatur, ex India regi Persarum munere missum. Hac Ctesias scriptor Cnidius, penes quem omnium horum fides esto.* Vide Ioannem Brodæum Miscellaneorum lib. 5. cap. 24. & Iacobum Dalecampium in notis ad Plinij lib. 8. cap. 21.

Ego vt credam Danielis quartam bestiam fuisse Mantichoram penè fabulosam, nunquam adducar: cùm tamen, vt Ælianus annotat, leone non sit fortior. Multò congruentiùs videtur ideò non expressum à Daniele belluæ quartæ nomen, quòd nulli alij creatarum bestiarum similis esset, sed specie monstrifica & portentosa, noua, nec antea in terris visa, apparuerit, vt proinde nomen non habuerit. Sed cùm Daniel tres priores monarchias notarum nominibus bestiarum significauerit, cur Romanum Imperium, nouæ, prodigiosæ, & anonymæ belluæ specie voluit adumbrare? S. Hieronymus rationem hanc adhibet, dicens: *Satisque, miror, quòd cùm suprà leænam, & vrsum, & pardum in tribus Regnis posuerit, Romanum Regnum nulli bestiæ comparârit: nisi fortè vt formidolosam faceret bestiam, vocabulum tacuit, vt quidquid ferocius cogitauerimus in bestiis, hoc Romanos intelligamus.*

S. Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 218. aliam addit rationem: *Quarta autem visio, hoc est, horrenda bellua, vtpote ingentem stuporem afferens, ferreis dentibus septa, æreisque vnguibus armata, deuorans, & comminuens, & conculcans, nec ad vllius animantis similitudinem accedens, Romanorum Imperium perspicuè designabat, vt pote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omnique robore & gloria in se ipso præditum. Neque enim vno nomine exprimendum vidit Propheta principatum illum, qui potentia sua iugum in omnes extendit, atque Dominicæ Incarnationis tempore in infinitum Imperium processit.* Theodoretus eandem, atque etiam tertiam adducit rationem: *Quartam bestiam Romanorum Regnum vocat, neque ipsi nomen ponit, quia ex plurimis nationibus Romanorum ciuitas conflata, orbis terrarum potita est: à Regibus primum, deinde modo populari statu, modo optimatibus administrata, demum ad pristinum regnandi genus rediit. Terribilémque ipsam bestiam asserit, & valde stupendam, quia aliorum omnium regnorum potentissimum hoc fuit regnum.* Equidem Monarchiæ tres aliæ semper habuerunt certam vnam & eandem regiminis formam, nempe vnius Imperium: at res Romana à sua conditione mirè variauit: nam primùm à regibus, deinde à Consulibus, Decemviris, Tribunis militum, Dictatoribus, Tribunis plebis, denique Imperatoribus administrata, velut vna monstrosa Reipublicæ facies ex Monarchia, Aristocratia, & Democratia conflata viguit. Tacitus Annali 1. initio scitè expressit: *Vrbem Romam à principio Reges habuere. Libertatem & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemviralis potestas vltra biennium: neque Tribunorum militum Consulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. Et Pompeij, Crassique potentia citò in Cæsarem: Lepidi atque Antonij arma in Augustum cessere. Qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis sub Imperium accepit.*

Romanum igitur Imperium sæuæ, & monstrificæ bestiæ cæteris creatis dissimili, terribili, atque mirabili, quæ omnia protereret, ac comminueret, comparauit Daniel: quod longè maius, & terribilius reliquis Imperiis fuerit; totum orbem insatiabili cupiditate vorauerit, vrbes, & regna euerterit, exercitus conciderit, gentes, & nationes plurimas subiugauerit, atrox, sæuum, truculentum, sanguinarium. Nam de vno eius primo Monarcha C. Iulio Cæsare Plinius lib 7. c. 25. hæc prodit: *Idem signis collatis quinquagies dimicauit solus M. Marcellum transgressus, qui vndequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles victorias, vndecies centum & nonaginta duo millia hominum occisa præliis abeo, non equidem in gloria posuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam; quod ita esse confessus est ipse, bellorum ciuilium stragem non prodendo.*

Sed libet expendere vocem illam, *mirabilis*, Chaldaicam vocem, *Emthani*, formidabilem, horribilem, terribilem, terrificam omnes exponunt. At notio Vulgati, *mirabilis*, rectissimè Romano Imperio conuenit: quod sanè multis modis mundo mirabile fuit, initiis, progressu, casuum varietate, opibus, splendore, copiis, armis, viris, magnitudine, rebus gestis, religione, superstitione, ex-

tremo

remoniis, ritibus, cultúque deorum, disciplina militari, politia, legibus, institutis, exemplis, vitiis, virtutibus, plusquàm cetera omnia regna, quæ vnquam exorta sunt in orbe, vt loturpri Annales omnes facilè colliquescit. Scripsit Lipsius Admiranda de Magnitudine Romana: sed quæ hæc sunt, nisi tenues quædam lineæ, & vmbræ magni profectò corporis?

Porrò huius quartæ Bestiæ, hoc est, Imperij Romani, decem cornua decem Reges ex eo orituros manifestè Daniel interpretatus est. De quibus nobis hoc loco præcipua est peruestigatio. Vatablus Daniel. 7. Scholio 16. *Quartum Imperium Romanorum, quod terrori fuit toto orbi: fortissimum præterea, quod per dentes ferreos significatur. Decem capita, plurima regna in qua diuisum est: adhuc enim durat hoc Imperium: nam & Imperator etiam nunc est, & Cæsar appellatur Romanorum Imperator.* Isidorus Clarius: *Habebat cornua decem. Denarius, sicut & septenarius plenitudinis est numerus, & solet Scriptura per eum multitudinem enuntiare. Numerorum 13. Tentauerunt me iam per decem vices. Iob. 19. En decies me confunditis. Et decem Virgines in Euangelio. Et Isaïas: Decem iugera vinearum facient laguunculam vnam. Vnde etiamsi in sexcentos principatus, qui per cornua rectè signantur, diuidatur Romana Monarchia, quia non potest ab aliquo externo populo supprimi, semper manebit multicornis bestia.*

Veldius: *Ceterùm quòd cornua decem Bestia quarta habere describatur, hoc Angelus ipsi Danieli interpretatur, significare decem Reges, cum suis regnis & prouinciis Romano Imperio annexis. Nec oportet magnopere anxium esse de numero denario; quasi videlicet, nec plura, nec pauciora esse possint regna, vel prouincia huic Imperio vel annexa vel confœderata, cùm in sola Europa possint plures reges numerari. Nam certum est ex Scripturis, numerum denarium plerumque, vt etiam septenarium, pro vniuersali & multo poni. Propheta Iob inquit: Iam decies me confunditis, id est sæpissimè. Videtur igitur significare hanc Monarchiam latiùs imperaturam, quàm reliqua tres. Possunt tamen decem potentissima regna numerari, quibus olim solus Imperator Romanus præerat, scilicet, Italia, Hispania, Gallia, Germania, Illyricum, Græcia, Africa, Ægyptus, Asia, Syria: quibus etiam adiungi possunt Pannonia, & Macedonia. Vbi verò declinare cœpit Imperium, primò diuisum fuit in duo, sic vt duo essent Imperatores, quorum vnus Orientalis appellabatur, qui Constantinopoli agebat, quæ noua Roma vocatur: alter verò occidentis Imperator dictus est. Tandem verò successu temporis factum est, vt multa regna deciderent ab obedientia Romanæ Monarchia.*

Sic igitur explanatores isti, decem cornua, id est, decem reges, quartæ Bestiæ, nempe Romani Imperij, nec certo ac definito denario numero capiunt: nec ad tempora Antichristi referunt: nec nouos aliquos decem certos reges, aut regna in Imperio Romano in posterum expectandos existimant, præter lacerationes & diuulsiones in varia regna, quæ hactenus in Imperio contigerunt. Verùm hanc interpretandi rationem, moltis argumentis meritò explodit Maldonatus. Certè eam cum Patrum sensu de quo posteà dicemus, non posse subsistere, nimis est perspicuum. Vide infra cap. 31.

At oraculum Danielis de decem cornibus quartæ Bestiæ, hoc est de decem regibus Romani Imperij, faciliùs intelligetur, si priùs exposuerimus, quodnam sit illud paruulum Cornu ortum de medio aliorum decem cornuum Bestiæ, quod Daniel, apertè interpretatus est, futurum quendam Regem qui post decem illos alios Reges consurget, illis omnibus longè potentior: de quo tam mira & horrenda canit diuinus Vates. Ante omnia obseruandum rectè Danielem Cornuum nomine Reges vel Regna significasse. Cornu enim in sacris litteris symbolum, notionémque Regni præfert. 1. Reg. 2. vers. 10. *sublimabit cornu Christi sui.* Psalm. 131. 17. *illuc producam cornu Dauid.* Ezechiel. 29. 21. Daniel. 8. 3. 8. 9. 20. 21. 22. 23. Lucæ 1. 69. Apocalyp. 13. 1. & cap. 17. vers. 3. 12. & alibi. Caussam verò rationémque huius appellationis eam quidam esse volunt, quòd vt in animalibus cornua sunt præcipua eorum robora in capite eminentia: ita Reges & regna in humanis cœtibus. Alij, quòd Hebræis *Kéren*, id est, *cornu*, gloriam, decus, splendorem significet: vt sanè est maximus regni splendor, & gloria. Nonnulli, quòd olim reges oleo seu vnguento è cornu defuso inungerentur 1. Regum 16. 1. 13. & 3. Regum, 1. 39. Id indicarunt Beda, Theophylactus, Euthymius in 1. Lucæ, vers. 69. Plerique annotant Reges antiquitus cornua, seu radios, cornuum instar, in capite, vt insignia regiæ maiestatis, gestare solitos. Maro 12. Æneidos.

Ensémque, clypeúmque, & rubra cornua cristæ.

Silius lib. 15. Punicorum:

Casside cornigera dependens infula.

Liuius lib. 27. cap. 35. de Philippo Macedoniæ Rege: *In arborem illatus impetu equi ad eminentem ramum cornu alterum galeæ perfregit. Id erat insigne galeæ.* Plutarchus in Pyrrho: *Agnitus est ab eximia crista, & cornibus hircinis.* Polus Iouius lib. 1. Elogiorum ait vidisse se Attilæ Hunnorum regis imaginem cum cornibus in ære expressam. Diodorus Siculus lib. 5. num. 213. de Gallis: *Æneis prætereà galeis, cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis, capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel auium, quadrupedúmque facies in illis expressas habent.* Extant vetusta galearum monumenta cum cornuum insignibus, quorum effigies editas videbis apud Lipsium lib. 3. de Militia Romana, Dialogo 5. (consule quoque Analecta ad eundem Dialogum) & Villalpandum in cap. 41. Ezechielis, lib. 4. cap. 49. Scaliger ad Numerum Eusebianum MDCCCCXXI. hæc scribit: *Extant hodie nummi ærei, sed rarissimi, in quorum superficie cusum est caput cornibus arietinis, cum diademate, in altera Aquila vnguibus fulmen retinens, iuxta est Cornucopia, infra pedes Alitis hac nota:* ☧ *in ambitu* ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. *Non dubium est, caput illud, propter cornua arietina, Iouem Ammonem esse, quod erat Cyrenarum numen* ☧ *tutelare, vt ex nummis Cyrenensium constat. De figura interrogatus respondi, non esse eam quæ Constantino oblata est, quamuis non differat ab illa, sed esse notam* ΧΡΗΣΤΗΡΙΟΥ, *oraculi Ammonis, Cyrenis vicini, & in ditione eius positi.* Coronam regnum portendisse Genucio Cipo, Valerius Maximus lib. 5. cap. 6. ita refert: *Genucio Cipo Prætori paludato portam egredienti, noui & inauditi generis prodigium incidit. Namque in capite eius subitò veluti cornua enata ferunt: responsúmque est, Regem eum fore, si in Vrbem reuertisset. Quod ne accideret, voluntarium sibimet*

nos ac perpetuum indixit exilium. Dignam pietatem, quæ quod ad solidam gloriam attinet, septem Regibus præferatur: Cuius testanda rei gratia, Capitis effigies area, quæ excesserat, porta inclusa est; dictáque Radusculana, quod olim æra raudera dicebantur. Rem totam fusè, & pulchrè cecinit Ouidius lib. 15. Metamorphoseos. At Plinius lib. 11. cap. 37. initio: *Actaeonem enim & Cipum etiam in Latina historia fabulosos reor.* De Rudusculana seu Rodusculana Porta Romæ, vide M. Varronem 4. de lingua Latina, & Festum, atque è recentioribus Onuphrium in Roma. Suetonius libello de Claris Rhetoribus; *Hic Epidius ortum se ab Epidio Nuncione prædicabat: quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Sarni, paulò post cum cornibus extitisse, ac statim non comparuisse, in numeróque deorum habitum.* Francisco Trouillusio in montanis Cenomannorum, enatum fuisse cornu in Sincipite, duritie & crassitie vervecini; qui adductus fuerit ad Henricum IV. Gallorum regem, ipse, qui vidit, testatur Isaacus Casaubonus lib. 1. de Satyra, cap. 2. pag. 47. & seqq. Iulius Capitolinus de Clodio Albino: *Huic multa Imperij signa quum esset natus, facta dicuntur. Nam & bos albus purpureis ad plenum colorem cornibus natus est, quod mirandum fuit: quæ tamen cornua in templo Apollinis Cumani ab eodem posita iam Tribuno, diu fuisse dicuntur.* De radiis verò Maro 12. Æneidos:

Ingenti mole Latinus
Quadriiugo vehitur curru: cui tempora circum
Aurati bis sex radij fulgentia cingunt.

Herodianus lib. 1. de Commodi Imperatoris pulchra facie: *Pulchra, virilísque facies, tranquillæ faces oculis, atque micantes, flaua & crispa cæsaries: vt in sole ambulanti velut igne quodam rutilaret: sicut eumdem quidam scobe aurea putarent conspergi: quidam etiam pro argumento diuinitatis acciperent, ac radios esse illos circa verticem genitiuos opinarentur.*

Et suspicari quis possit Coronæ nomen ductum ab Hebraïco *Keren*, seu cornu: vti adnotauit Pierius lib. 41. Hieroglyphicorum, in Corona: tametsi id reiiciat Carolus Paschalius de Coronis lib. 1. cap. 1. sed de Corona vnde dicatur, plora te docebunt Scaliger Commentariis in Cirin Virgilij, Fongerus in Etymologico, & idem Paschalius. At de significatu cornu pro regno, adito Lexica Hebraïca, & Phrases Villanicentij: & cum primis Paschalium lib. 10. de Coronis, cap. 4. & 5.

Ergo Porphyrius cornu illud paruulum, seu Regem, Antiochum Epiphanem fuisse existimauit: de quo S. Hieronymus: *Frustra Porphyrius cornu paruulum, quod post decem cornua ortum est, Epiphanem Antiochum suspicatur: & de decem cornibus tria euulsa cornua, sextum Ptolemæum cognomento Philometorem, & septimum Ptolemæum Euergetem, & Artarxiam regem Armeniæ: quorum priores multò antequam Antiochus nasceretur, mortui sunt. Contra Artarxiam verò dimicasse quidem Antiochum nouimus, sed illum in regno pristino permansisse.* Porphyrij explanationem amplexi sunt Immanuel Tremellius, & Franciscus Iunius. Sed quid est quod S. Hieronymus ait, Ptolemæum Philometorem sextum Ægypti regem, & Ptolemæum Euergetem septimum eiusdem Ægypti regem, mortuos antequam Epiphanes nasceretur? cùm ex Eusebij Chronico, & cunctis Annalibus liqueat, Antiochum cum Philometore bella gessisse: Euergetem verò post mortem Antiochi initium regnandi fecisse. Philopater enim, & Euergetes, alius, nempe, hic tertius, ille quartus Ægyptiorum reges multo ante quam Antiochus oriretur, mortem obiere. Verùm Porphyrij interpretatio refutatu facilis est, ex cunctis historiis: & eam argumentis explosierunt Pererius & Maldonatus ex professo. Nobis illud nunc satis sit, quod Daniel illud cornu paruulum, seu regem, oriturum ait ex decem cornibus, id est, Regibus quartæ bestiæ, nempe Romani Imperij: at Antiochus, non ex regno Romanorum, sed ex Regno Macedonum, & ex successoribus Alexandri Magni, qui in Syria & Babylone regnauerunt, ortus fuit.

Hadrianus Finus lib. 5. Plagelli aduersus Iudæos, cap. 6. refert quorundam opinionem, Cornu illud paruulum fuisse Mahometem Saracenorum sectæ conditorem; quam expositionem amplexus est Hector Pintus, neque ab ea longe absunt Isidorus Clarius, Iacobus Veldius. Hæc interpretatio euertitur perspicuo argumento: nam cornu illud nasciturum prædicitur, quum quartum Regnum, hoc est, Romanum Imperium diuisum fuerit in decem Reges: at tempore quo Mahometes sectam suam & regnum condere cœpit, Romanum Imperium vigebat adhuc, per vnum Heraclium administratum: vt ex omnibus annalibus est manifestissimum. His accedit quod quæcumque Daniel de Cornu illo paruo vaticinatus est, nullo pacto Mahometi conueniont, vt mox planius fiet.

Alij verò existimarunt, cornu illud paruulum fuisse Othomanicorum Turcarum Imperium, quod anno Christi MCCC. post distractum & diuisum Romanum Imperium in varia regna, emerserit, & iam duo cornua Imperij Romani, nempe Imperium Constantinopolitanum, & Sultanatum Ægypti euiuerit, ac deleuerit: Imperium enim Constantinopolitanum euersum est à Mahomete II. Turcarum Imperatore anno MCDLIII. Maij XXIX. Soltanatus autem Ægypti sublatus est à Selimo anno MDXVII. Idibus Aprilis, qua die de Tomombeio vltimo Memphitico Sultano sumptum est supplicium, vt auctor est Paulus Iouius lib. 18. Historiarum, Surius in Commentario anni 1517. Superesse tamen tertium Cornu, seu Regnum Imperij Romani exscindendum à Turcis, quod quale futurum sit, quia nondum est factum, adhuc ignorari. Vatablus in Scholiis ad hunc Danielis locum: *Sub hoc Imperio Romano, exoritur paruum cornu, id est, gens ignobilis & obscura Turcarum: quæ iam vicit duo cornua: nempe Imperium Constantinopolitanum, & Sultanum Ægypti. Superest tertium cornu superandum, quod quia factum nondum est, ignoramus.* Mirum non succurrisse Vatablo tertium Cornu Imperium Trapezontium deletum à Mahomete II. anno. MCDLXI. interfecto Dauide vltimo Imperatore Christiano, vti referunt Laonicus Calchondylas lib. 9. Matthias Palmerius in Chronico, & alij.

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 151. *Daniel prædixit duodecim capitibus futurum statum Ecclesiæ, à suo tempore ad extremum mundi: ac inter cætera docuit, quinque regna sese per ordinem consecutura, quæ per illud spatium populum Domini grauiter oppugnarent, Babyloniorum, Persarum, Græcorum, Romanorum, Gog & Magog, id est, Saracenorum & Turcarum, quos per obscurum, & ignobile cornu designauit.* Alij tria cornua euulsa à Turcis, interpretantur regna Asiæ, Græciæ, & Ægypti, apud Maldonatum.

Equidem hæc sententia præterquam quòd & nouitate sua, & singularitate facilè laborat, nullo pacto cum verbis Danielis & mente congruere potest.

potest. Primò, quia Daniel distinctè loquitur de singulari vno rege, & persona, qui post decem alios reges surrecturus sit. *Et alius*, inquit vers. 24. *consurget post eos.* Non igitur de vno integro Imperio Turcarum, successione multorum Principum constante intelligit. Secundò, quia Daniel vers. 25. ait: Cornu illud paruulum regnaturum per tempus, & tempora, & dimidium temporis, id est, per tres annos & dimidium, vt suo loco dilucidè monstrabimus: quod certè nec Mahometi, nec Turcarum Imperio constat conuenire. Exploratum est enim Mahometem diutius rerum potitum esse: & Turcarum Imperium vltra trecentos annos vigere adhuc in mundo. Tertiò, de cornu illo scribit idem Vates vers. 25. *Et putabit quòd possit mutare tempora, & leges.* At Turcæ, tantum abest vt aliorum leges mutarint, vt potiùs sanè stabilierint: ac ipsi leges, cæremonias, religionem, Sacra à Mahometanis acceperint, & in eorum sectam transierint, vt ex cunctis historiis compertum habetur. Erant enim Barbari, & contra victorum morem, à victis Mahometanis leges, & religionem sibi desumpserunt. Quartò, addit Daniel vers. 25. Sanctos tradendos in manu illius cornu per tempus, & tempora, & dimidium temporis: at quamuis Othomanicum Imperium plura Christianorum regna euerterit: non tamen Christianos habet in manu sua, vt quæcumque velit, illis faciat: nam nisi ignauia, & socordia nostra prohiberet, facilè Turca à Christianis debellari, & extingui posset: neque enim viribus, aut arte militari par. Et si Christianos vexat, non est id per tres annos & dimidium dumtaxat, sed iam per aliquot annorum centurias. Porrò illud, *tempus, & tempora, & dimidium temporis*, esse tres annos & dimidium libro 13. cap. 8. exactè ostendemus. Quintò, cornu illud, vers. 25. *Sermones contra Excelsum loquetur.* Hoc est, se palàm & apertè Deum faciet, & appellabit, vti libro 8. cap. 5. solidè confirmabimus: At neque Mahometes se Deum fecit: nec vllus Turcarum Principum sibi diuinitatem arrogauit. Quapropter Vatablus qui cornu illud paruum Turcarum regnum interpretari aggressus fuerat, incommoditate explanationis, & occulta veritatis vi permotus, tandem Scholio 27. in veram, & legitimam de Antichristo explicationem rediit. Refutarunt eam de Turcarum Imperio interpretationem seorsim Pererius, & Maldonatus.

Ergo ne diutiùs Lectorem per anfractus absurdarum, & alienarum explanationum trahamus, illud pro indubitato, & explorato affirmamus, verum & genuinum sensum Danielis hunc esse, cornu illud paruulum esse ipsissimum Antichristum: ac totius oraculi Danielis hanc esse certissimam mentem, & intelligentiam: Regnum quartum, nempe Imperium Romanum, per quartam illam Bestiam adumbratum, propè suum interitum, & finem rerum, tandem diuidendum esse in decem cornua, id est, decem reges, qui Imperium Romanum funditus exscindent, & delebunt: ac Prouincias omnes, quæ olim Imperij Romani fuere, inter se partientur, & diuident: quorum nullus se Regem, aut Imperatorem Romanum appellabit: vt sanè nullum ex cornibus Bestiæ, Bestia vocatur. Istis autem decem Regibus in orbe regnantibus, exoriturum Regem Antichristum tanquam cornu paruulum, nempe ex paruis, & obscuris initiis in immanem magnitudinem euasurum; nam decem illos Reges breui formidolosa potentia exsuperabit: qui regnum adeptus tres ex decem illis Regibus vincet, & delebit: septem verò reliquos sibi adiunget, suóque Imperio subiiciet.

Hanc equidem esse veram & propriam totius huius Danielis Vaticinij de quarta Bestia, de decem cornibus eius, & de alio cornu paruulo, quod è medio decem cornuum enatum est, quodque tria è decem illis cornibus euulsit: nempe, de quarto Regno, de decem Regibus in quod diuidetur: de alio Rege, qui consurget post eos, & tres de illis opprimet, interpretationem, & veteres Patres, & recentiores innumeri præclaro consensu tradiderunt. Singillatim, sanctus Iustinus Martyr Dialogo cum Tryphone, sanctus Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 25. & 26. Tertullianus de Resurrectione Carnis, cap. 24. sanctus Hippolytus Martyr oratione de Consummatione Mundi, & de Antichristo. Lactantius Firmianus lib. 7. Diuinarum Institutionum, cap. 15. & 16. Lucifer Calaritanus Episcopus libro de Non parcendo in Deum delinquentibus, sanctus Cyrillus Ierosolymitanus catech 15. Victorinus Commentariolo in Apocalypsim, sanctus Hieronymus in Daniel. 7. ad vers. 8. Quintus Iulius Hilarion libello de Mundi duratione, sanctus Prosper. in dimidio Temporis, cap. 8. & de Prædictionibus Dei, part. 2. cap. 34. Theodoretus orat. 7. in Danielem, & orat. 10. sanctus Gregorius lib. 32. in Iob, cap. 12. Primasius in 17. Apocalypsis, sanctus Agobardus sermone de Trinitate, & de Antichristo, Andreas Cæsariensis cap. 53. & 54. in Apocalypsim, sanctus Beda in 17. Apocalyps. Ambrosius Ansbertus in 12. Apocalyps. Strabus in 7. Danielis, Simeon Metaphrastes in Commentario de sancto Daniele, Zonaras Annali 1. Anselmus Landunensis in 7. Danielis, Petrus Comestor in Historia Scholastica Danielis, cap. 6. Quorum sententias expressè descriptas habes superiùs c. 22. in quibus apertissimè releges eos omnes Patres, eodem omnino quo diximus modò, præfatum Danielis oraculum exposuisse.

His accedunt recentiores Lyranus, Pintos, Pererius. Maldonatus in 7. Daniel. Sanderus lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 4. 40. & 41. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 5. Ribera in 12. Apocalyps. num. 11. & in cap. 13. num. 10. Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 9. Henricus Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 5. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 54. sect. 5. Valentia tom. 4. disput. 11. quæst. 2. punct. 2. §. 3. Pererius lib. de Antichristo, disp. 12. 3. Barradius tom. 3. in Euangelia, lib. 9. cap. 5. Viegas in Apocalyps. 13. Comment. 1. sect. 3. Becanus de Antichristo reformato, lib. 2. cap. 1. Lessius de Antichristo, cap. 14. Cornelius à Lapide in 2. Thessalonicens. 2. Antonius Fernandius in Visionibus Veteris Testamenti, Visione 24. commentar. 1. sectione 6 num 5. & sectione 7. num. 6. & alij, qui eandem Danielis verborum intelligentiam disertè probant, & amplectuntur.

Porrò sanctum Chrysostomum, Theophylactum, & Oecumenium in 2. Thessalonicensium 2. cùm ex verbis Pauli docent, Romanum Imperium exscindendum, & abolendum de mundo antequam veniat Antichristus: addúntque: *Et hoc cum magna euidentia nobis tradit Daniel.* Reuera ad hoc vaticinium Danielis de decem regibus, qui Romanum Imperium auferent de mundo, quorum tempore

veniet Antichristus, respexisse: & eodem prorsus quo nos modo illud intellexisse, verba eorum quæ cap. 18. descripsimus apertè demonstrant. Et quid opus est plures testes rei tam exploratæ laudare, cùm sanctus Hieronymus palam affirmet, hanc nostram interpretationem omnium Ecclesiasticorum Scriptorum communi ore comprobari? Enarrans enim Danielis oraculum decem cornibus, seu regibus quartæ bestiæ, & de alio cornu, seu rege paruulo, ait: *Ergo dicamus quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros reges, qui orbem Romanum inter se diuidant: & vndecimum surrecturum esse regem paruulum* (Antichristum,) *qui tres de decem regibus superaturus sit, id est, Ægyptiorum regem, & Africæ, & Æthiopiæ: quibus interfectis, etiam septem alij reges victori colla submittent.* Verùm de tribus illis regibus Ægypti, Africæ, & Æthiopiæ, superandis ab Antichristo, fusior instituetur nobis disputatio lib. 6. quum bella Antichristi describemus. Atqui, quis, nisi duræ & contumacis mentis, audeat, ea relicta interpretatione, quam tot, tantorúmque Patrum, & recentiorum auctoritas firmat, nouas alias, & paucorum iudicio excogitatas expositiones consectari? Facessat hìc omnis ingeniorum petulantia, & caput tam venerandæ Patrum coronæ submittat.

Illud quoque monemus, Paulum Apostolum insigni illo suo vaticinio de extinctione Imperij Romani ante aduentum Antichristi, 2. Thessal. 2. quod elucidauimus cap. 19. proculdubiò respexisse ad istud quod hic explanauimus Danielis oraculum de interitu Imperij Romani per decem reges, quibus regnantibus exoriturus est Antichristus, vt etiam annotauit Cornelius à Lapide in 2. Thessalonic. 2. quod sanè indicauit Tertullianus de Resurrect. carnis, cap. 24. vbi interpretans verba Pauli, *Tantùm qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat*, inquit: *Quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem reges dispersa Antichristum superinducet.* Atque id certè nemo prudens dubitare poterit.

Explicatur locus Apocalypsis 12, 3. De Dracone magno, rufo, habente capita septem, & cornua decem.

CAP. XXV.

REfert Ioannes: *Et signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim: & in vtero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur, vt pariat. Et visum est aliud signum in cælo: & ecce Draco magnus rufus, habens capita septem & cornua decem: & in capitibus eius diademata septem: & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram: & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura: vt cum peperisset, filium eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & raptus est filius eius ad Deum, & ad thronum eius: & mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum a Deo, vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta. Et factum est prælium magnum in cælo: Michaël, & Angeli eius præliabantur cum Dracone, &c.*

Haud ignoramus totius huius visionis varias circumferri interpretationes, quas nunc ad amussim exigere, ratio instituti nostri non patitur. Illam tamen, cunctis acriùs expensis, sinceriorem & aptiorem existimamus, quæ totius visionis euentum ad statum Christianæ Ecclesiæ sub Antichristi tyrannide in fine sæculi, refert. Nempe vaticinari Ioannem de his quæ passura est Ecclesia sub gladio & persecutione Antichristi. Inducunt nos in hanc explanationem haud leuia rationum momenta.

Primò, vers. 6. dicitur: *Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.* Et vers. 14. additur: *Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum locum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis.* At hæc omnia disertè indicant tempus persecutionis Antichristi, hoc est, tres annos cum dimidio, quibus Ecclesia profuga, & dispersa in desertis latitabit, propter vim persecutionis Antichristi, vt solidè lib. 9. c. 16. & 17. ostendemus.

Secundò, Verba illa vers. 7. *Et factum est prælium magnum in cælo: Michaël, & Angeli eius præliabantur cum Dracone: & Draco pugnabat, & Angeli eius: & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo*, & cetera quæ prosequitur de magno isto bello, & victoria Michaëlis: intelligenda omnino esse de temporibus Antichristi, quando Satanas totis suis, suorúmque viribus per Antichristum, cum Ecclesia pugnabit, vt eam funditus extinguat: è contrario pro Ecclesia belligerante Michaële cum militiæ cælestis agminibus, ac ingentem victoriam reportante de hostibus, lib 9. cap. 20. & 21. perspicuè demonstrabimus.

Tertiò, Insignes Patres, & recentiores eandem interpretationem comprobant. Sanctus Gregorius lib. 32. in Iob, cap. 12. elucidans partem illam huius visionis vers. 4. de Dracone: *Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli*: inquit: *Sed Draconis cauda in terram stellas deiicit, quia illa Satanæ extremitas per audaciam assumpti hominis* (Antichristi) *erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia inuenit, obtinendo reprobos ostendit.* Victorinus in Apocalyps. exponens hanc ipsam visionem de Dracone rufo septicipite, & decacorne, ait: *Septem capita, septem reges Romanos, ex quibus; & Antichristus est. In priori diximus cornua decem, decem reges in nouissimo tempore. Hos eosdem pleniùs ibi tractabimus.* Nimirum inferiùs ad cap. 17. Apocal. Et sequitur totam visionem cap. 12. de temporibus Antichristi explanare.

Andreas Cæsariensis Episcopus cap 33. in Apocalyps. 12. enarrans illud, vers. 6. *At mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum a Deo, &c.* in hunc modum disserit: *Quando, inquit, diabolus, qui in Antichristo efficax erit, aciem per ipsum contra Ecclesiam direxerit, tunc illius electi, summáque eiusdem capita, ciuilibus tumultibus, mundanisque voluptatibus contemptis, in desertum ab omni malitia alienum, vitæque consuetudinem omni virtutum genere lucentem se se recipient, iuxta Magni Methodij sententiam, ibidémque impugnantium dæmonum, malignorúmque hominum impetus, atque insultus subterfugient. Probabile*

babile sit quoque sensilem eremum eos conservaturos qui in montibus, & speluncis, & cavernis terra, propter Apostata, & Antichristi insidias contra fugient: quemadmodum primos quoque Martyres ad eiusmodi latibula sæpè se recepisse, mortemque ad tempus evasisse constat: idque ad annos tres cum dimidio, per mille ducentorum sexaginta dierum numerum designatos: inter quos regnum obtinebit Apostasia: à qua magnus ille Agonotheta nos liberet.

Aretas cap. 33. in 12. Apocalyps. ad eadem verba vers. 6. *Et mulier fugit in desertum.* ait: *Mulieris fuga in desertum, electorum innuit fugam, quam sub Antichristi adventu, ab ipso diabolo procurato, & effectui mancipato, arripient Ecclesiæ coryphæissimi, ac præcipuè Præsules à civilibus tumultibus fugientes, ad tres annos, ac dimidium: tantùm enim mille ducenti sexaginta dies temporis spatium complent.*

Primasius in 12. Apocalyps. ad vers. 14. *Ubi alitur per tempus, & tempora & dimidium temporis, ab Antichristi facie, id est, illius serpentis, trium annorum tempore, & sex mensium.* Nec ab hac interpretatione absodit Haimo in hunc locum. Ex recentioribus verò qui accuratiores Apocalypsis habentur explanatores Sà, Ribera, Melus, Viegas, eandem intelligentiam amplectuntur. Sed alias huius oraculi partes, suis quasque locis prout opus fuerit opportunè eiucidandas seponimus: illam nunc propriè excutiemus, quæ exhibet Draconem septicipitem, & decacornem. Et quamuis hanc quoque partem in varios sensus interpretes diducant, ac distrahant, quos omnes hìc reddere, & molestum foret, & minimè necessarium: nos tamen illum ceteris anteferre non dubitamus, qui eosdem decem reges hìc agnoscit, quos superiori capite in Daniele vidimus. Ergo Draconem hìc, consensu omnium diabolum accipimus, ipsomet Ioanne interprete versic. 9. *Et proiectus est Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Satanas.* Decem verò cornua, & septem capita diaboli faciiè interpretamur, decem illos reges in fine mundi futuros, qui erunt veluti quædam magna instrumenta diaboli, & regni eius præcipua robora: quique Romanum Imperium funditus exscindent, & inter se partientur eius Provincias: quibus regnantibus venturus est Antichristus: qui tribus ex illis decem regibus interfectis, reliquos septem sibi subiugabit. Iidem autem dicuntur decem cornua, & septem capita, quia primùm decem reges erunt, sed tribus eorum extinctis, atque deletis, septem alij remanebunt adhærentes Antichristo, uti in superioribus copiosè demonstravimus. Hunc esse simplicem, ac genuinum huius loci intellectum non pauca persuadent.

Primò, Collatio, & verborum, ac sententiæ magna similitudo, & affinitas huius oraculi cum illo Daniel. 7. vers. 7. quod capite præcedenti explanavimus, & cum aliis Apocalyps. 13. 1. & cap. 17. vers. 3. 7. & 12. quæ posteà sumus explicaturi de decem cornibus Bestiæ, hoc est, de decem regibus futuris in fine Romani Imperij, quibus rerum potientibus venturus est Antichristus: Cùm enim omnium quatuor istorum oraculorum eadem sint penè verba, idémque sententiæ textus, idem quoque sensus videtur.

Secundò, Andreas, & Aretas Cæsarienses Episcopi eandem intelligentiam indicarunt. Andreas inquit: *Decem porrò cornua denotare putamus mundani regni divisionem, quæ ipsi diabolo tanquam seditionibus gaudenti voluptatem paris non vulgarem.* Aretas autem: *Decem verò cornua dicit divisiones regni, quæ mundum ad ipsum diabolum ferunt, ut qui dissidiis semper gaudeat.*

Tertiò, Qui maiori cura, & studio Apocalypsim explicandam suscepere, ex recentioribus, Sà, Ribera, Melus, Viegas hunc eundem sensum cæteris prætulere, aptéque, & concinnè cum verbis Ioannis composuere: quos tu consules. Quæ verò his opposuit Alcasar, diluemus, cap. 27.

Bestiam primam ascendentem de mari Apocalyps. 13. versic. 1. & sequentibus descriptam, esse ipsum Antichristum.

CAP. XXVI.

VErba Ioannis sunt: *Et vidi de mari Bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem: & super cornua eius, decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ. Et Bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut ursi, & os eius sicut os leonis, &c.*

Ioannes Annius, Iodocus Clicthovæus, Ioannes Hentenius, Gilbertus Genebrardus, Petrus Bulengerus, Gabriel Prateolus, Franciscus Feuardentius, qui vel seriò crediderunt, vel vehementer suspicati sunt, Mahometem verum fuisse Antichristum, quorum sententias descripsimus lib. 5. cap. 25. illud quoque Clicthovæus, & Hentenius de Bestia secunda disertè loquuntur, ut etiam Lyranus, & Burgensis in 13. Apocalyps. ad vers. 11. quam Bestiam Apocalyps. 13. Mahometem esse putant, existimarunt, Bestiam hìc à Ioanne depictam, ipsissimum Mahometem esse: atqui seorsim Annius, & Hentenius, ac Feuardentius conati sunt omnia, quæ Ioannes de horrenda hac Bestia prædixit, Mahometi adaptare. Alphonsus Salmeron præludio 7. in Apocalypsim, quamuis non dicat Mahometem esse Antichristum, at disertè existimat Bestiam primam Apocalyps. 13. à versic. 1. usque ad 4. descriptam, esse ipsum Mahometem. *In his*, inquit, *verbis depingitur adventus Mahometis.* Alij apud Alcasarem in 13. Apocalyps. putant significasse Turcicum Imperium. Verùm re tota probè considerata, exploratissimum cunctis eruditis esse debet, nullo pacto Ioannem hìc de Mahomete verba fecisse, aut Mahometem per monstrificam hanc Bestiam adumbrasse. Et ut multa præmittam quæ validè hanc de Mahomete intelligentiam evertunt, vers. 5. dicitur: *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos.* Id est, rerum potiri, & pro libidine in omnia debacchari tres annos cum dimidio: ut libro 13. cap. 8. exponemus: at quis istud putet Mahometi posse, aut eius regno, vel sectæ convenire? Nam secta ejus adhuc durat per mille iam propemodum annos. De regno verò eius Landulphus Sagax lib. 18. Miscellæ Historiæ, cap. 61. inquit: *Et tenuit hæresis ejus*

partes Æthribi, postremò per bellum: nam primùm quidem occultè decem annis, & bello similiter decem, manifestè nouem. Consentiunt & reliqui auctores. Et vers. 3. *Et vidi vnum de capitibus suis, quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est.* Quæ sanè nescimus quo pacto, nisi violentissimè, & ineptissimè in Mahometem detorqueri possint. Nec plura addimus in confutationem singularis, & absurdæ sententiæ, quam omnis iam ferè eruditorum corona repudiat. Atqui etiam ex his quæ mox hoc capite dicemus abundè refellitur.

Nicolaus Lyranus in 13. Apocalyps. sanctus Antoninus 1. Historiar. titulo 6. cap. 1. §. 9. Dominicus Sotus 4. Sententiarum, distinct. 46. quæst. 1, art. 2. Georgius Ederus lib. 4. Oeconomiæ Bibliorum, in Enotu tabulæ 826. arbitrati sunt, Bestiam istam hic à Ioanne descriptam significasse Syroen quendam Persarum regis Chosrois filium, qui in conflictu quodam cum Heraclio Imperatore singulari certamine congressus, vulneratus sit, nec tamen occisus. Auctores ipsos suam cum verbis Ioannis perducentes, & concinnantes expositionem, si libuerit, per otium consule. Verùm hæc interpretatio neutiquam subsistit, & haud magno labore disiicitur. Equidem Landolphus Sagax in Historia Miscella, Cedrenus, Zonaras, in Annalibus, Sigebertus in Chronico, & alij præstantes auctores, qui res gestas Heraclij Imperatoris in bello Persico aduersus Chosroam, annuatim, & minutatim litterarum monumentis consignarunt, nihil de eiusmodi conflictu, vel singulari certamine Syrhois filij Chosrois cum Heraclio Imperatore meminere. Landulphus quidem lib. 18. Miscellæ, cap. 16. inter alia gesta anni 15. Heraclij, & 4. Persici belli, refert qualiter Heraclius in medio ponte Tigridis fluminis deturbarit gigantem, sic scribens: *Porrò vir quidam Persa giganteus Imperatori occurrens, hunc in medio pontis adgreditur: ast Imperator hoc perculso, in amnis flumina proiecit. Hoc verò ruente Barbari in fugam versi sunt.* Et rursus gesta anni 17. Heraclij, & 6. belli Persici percensens, narrat prælium Heraclij cum Razate Persarum duce, cap. 35. his verbis: *Razates verò cùm peruenisset illuc, & ipse prælium dirigit in cuneis tribus, & contra Imperatorem processit: Pridie sanè Idus Decembris gestum est bellum, & ante omnes prosiliens Imperator, Principique Persarum occurrens, diuina virtute, Deique Genitricis opitulatione hunc eiecit, & qui cum eo erant, exsilientes antea fugerunt. Rursúsque Imperatori alius occurrens, & hunc quoque deposuit. Irruit autem aduersus eum etiam tertius, qui dedit ei cum mucrone in labium, & hunc illi plagam inflixit. Ast Imperator, & hunc extinxit: & tubis clangentibus, inuicem congressæ sunt partes vtraque: & cùm pugna valida gereretur, plaga vulneratus est à peditibus Phalba Imperatoris equus, qui dicebatur Dorcon, in femore lancea ictu percussus. Multas autem in facie & spatharum in facie percussiones accepit, sed ferens tegimen ex neruis contextum plagam mortiferam non sumebat.* At quod Syrhoes cum Heraclio duello concurrerit, nec verbum apud Landulphum. Quin Syrhoen, vel vt alij vocant Synochium, fauisse Romanis, & pacem cum eisdem occiso Chosroë firmasse, Landulphus, Cedrenus, Zonaras, & omnes testantur. Et quid obsecro, eorum quæ Ioannes de Bestia hic vaticinatur, Syrhoi, nisi coactè & alienè conuenit? Omitto quòd est hæc paucissimorum intelligentia, omnium aliorum fermè consensu explosa.

Sed quid necesse est in his diutiùs immorari, cùm clarissima consentiens Sanctorum Patrum, optimorúmque interpretum, & auctorum assertio sit, Ioannem sub nomine primæ Bestiæ, hic propriè & primariò, atque directè de vero Antichristo venturo fuisse locutum. Parce, lector, quia sic necesse est, dum antiquorum, & recentiorum de hac interpretatione consensum paulò fusiùs explicamus.

Sanctus Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 28. in hunc modum de Antichristo disserit: *Illo enim veniente, & sua sententia apostasiam recapitulante in semetipsum, & sua voluntate, & arbitrio operante quæcumque operabitur: & in templo Dei sedente, vt sicut Christum adorent illum, qui seducuntur ab illo: quapropter, & iustè,* Apocalyps. 19. versic. 20. *in stagnum proiicietur ignis. Deo autem secundùm suam prouidentiam præsciente omnia, & apto tempore eum, qui talis futurus erat, immittente, vt credant falso, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Cuius aduentum Ioannes in Apocalypsi significauit ita;* Apocalyps. 13. versic. 2. *Et Bestia quam videram, similis erat pardo, & pedes eius quasi vrsi, & os eius quasi os leonis: & dedit ei Draco virtutem suam, & thronum suum, & potestatem magnam: & vnum ex capitibus eius, quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est, & admirata est vniuersa terra post Bestiam; & adorauerunt Draconem, quoniam dedit potestatem Bestiæ: & adorauerunt Bestiam, dicentes: Quis similis est Bestiæ illi, & quis potest pugnare cum ipsa? Et datum est ei os loquens magna, & blasphemiam: & data est ei potestas mensibus quadraginta & duobus: & aperuit os suum blasphemiam aduersus Deum, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cælo habitant: & data est ei potestas super omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem: & adorauerunt eam omnes qui habitant super terram, cuius non est scriptum nomen in libro vitæ Agni, occisi à constitutione mundi. Si quis habet aures, audiat. Si quis in captiuitatem duxerit, & in captiuitatem ibit. Si quis gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi. Hic est sustinentia, & Fides Sanctorum.* Hactenus sanctus Irenæus verba Apocalyps. 13. de prima Bestia, de ipsissimo Antichristo interpretatus.

Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 25. *Et Bestia Antichristus cum suo Pseudopropheta certamen Ecclesiæ Dei inferat.* Allusisse Tertullianum ad verba illa Apocalyps. 19. versic. 19. *Et vidi Bestiam & Reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo.* Et versic. 20. *Et apprehensa est Bestia, cum Pseudopropheta, &c.* Rectè Pamelius annotauit, nec sanè vllum dubium esse potest. At Bestiam illam cap. 19. & hanc cap. 13. vnam & eandem esse, nemo hactenus iuit inficias.

Sanctus Hippolytus Martyr Oratione de Antichristo, agens de Bestia illa Apocalyps. 11. vers. 7. *Et cùm finierint testimonium suum, Bestia quæ ascendit de abysso, faciet aduersus eos bellum.* Quam omnes eandem esse consentiunt, cum ista quæ Apocal. 13. dicitur ascendere de abysso: eam disertè Antichristum esse affirmat, dicens: *Et implebunt testimonium suum,*

ſuum, vt inquit etiam Daniel. Ioannes potiùs: *Qui prævidit Beſtiam aſcendentem ex abyſſo, cum eis bellum geſturam, id eſt, Henoch & Elia, & ſuperatos eos interfecturam, propterea quòd noluerint gloriam dare diabolo. Iſtud eſt exiguum cornu, quod emergebat. Nam Antichriſtus elatus corde, poſteà incipiet exaltare ſeipſum, & glorificare tanquam Deum, perſecutione Sanctos, & blaſphemia Chriſtum inceſſens.* Et poſteà, verba illa Apocalypſ. 13. verſ. 16. & 17. de Beſtia illa prima: *Et ne quis poſſit emere, aut vendere, niſi qui habet characterem, aut nomen Beſtia, aut numerum nominis eius.* De ipſo Antichriſto expreſsè interpretatur, in hæc verba: *Mox cuncti ciborum penuria accedent, atque adorabunt eum* (Antichriſtum:) *quibus dabit Characterem in dextera manu & fronte, nequis dextera ſua pretioſam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum ſignare membrorum ſuorum: ſed adhærebit ſeductori, eique ſeruiet. Ita ſeductor ille* (Antichriſtus) *dabit eis pauca cibaria, idque ob impurum ſigillum ſuum.*

Q. Iulius Hilarion Libello de Mundi duratione: *Hic erit proprius Antichriſtus. Huic potentiſſimus ille Draco tradet vim & poteſtatem ſuam: & mirabuntur vniuerſi mortales.* Expoſuit diſertè verba Apocalypſ. 13. 2. *Et dedit illi Draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam. Et admirata eſt vniuerſa terra poſt Beſtiam.*

Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 17. *Et dabitur ei* (Antichriſto) *deſolare orbem terra menſibus quadraginta duobus.* Expoſuit locum Apocalypſ. 13. verſ. 5. de prima Beſtia: *Et data eſt ei poteſtas facere menſes quadraginta duos.*

Sanctus Ephrem Syrus Sermone de Antichriſto, eundem locum Apocalypſ. 13. verſ. 16. & 17. de Charactere, ſeu ſigillo Beſtiæ primæ, de Antichriſto perſpicuè intelligit, his verbis: *Ad eundem modum etiam hic ſe armabit Tyrannus, vt mundum ſuis ſignis, atque prodigiis tempore ſuo, in conſummatione nimirum ſæculorum: & ita demum accepto prius eius ſignaculo, ſibi cibum, & quamcumque formam comparandi poteſtatem habeant. Statuet autem principes ad iſtud ſcelus edictúmque ſuum exequendum. Attendite fratres ſuperbiam Beſtia, & machinamenta iniquitatis, quoniam à ventre principium ducet: vt quando quis cibi preſſus fuerit inopia, cogatur tunc ſignaculum illius ſuſcipere. Dabitque hoc ſignum ſuum ſceleſtus ille, non quidem promiſcuè pro quolibet corporis membro, ne hoc graue ſit, atque moleſtum ipſis: ſed in dexteram manum, ac frontem inſculpturus eſt homini characterem hunc ſuum impium: ne ſcilicet facultas ſit homini dextera ſe ſignandi ſigno Crucis Saluatoris noſtri, &c.* Et poſt multa alia: *Siquidem præſides quidam populi duri, atque immites per loca conſtitui erunt à Tyranno* (Antichriſto,) *qui illos duntaxat paululum ciborum ſibi coëmere permittent, qui ſignaculum improbi Tyranni ſecum in fronte, vel in dextera prætulerint.*

Sanctus Ambroſius in Pſalm. 45. *Nam & Beſtia illa Antichriſtus ex abyſſo aſcendit, vt legimus in Ioannis Apocalypſi: cui datum eſt os loquendi magna, vt aduerſus Deum plena furoris conuitia, & ſacrilegij perſonaret.*

Aurelius Prudentius Hymno 6. ante ſomnum, de Antichriſto canit:

Quam Beſtiam rapacem,
Populóſque deuorantem,
Quam ſanguinis Charybdim
Ioannes execratur.

Nemo non videt Prudentium loca Apocalypſis, præſertim cap. 13. de Beſtia, de Antichriſto interpretatum.

Sanctus Proſper in dimidio Temporis, cap. 10. præfigit titulum, *de perſecutionibus Antichriſti.* Et quum aliqua Scripturæ loca de perſecutionibus Antichriſti adduxiſſet, pergit in hunc modum: *Teſtatur & Ioannes in Apocalypſi 13. Data eſt, ait, poteſtas Beſtia loquendi magna, & aperuit os ſuum in blaſphemia aduerſus Deum, blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius. Et data eſt ei poteſtas faciendi bellum cum Sanctis, & vincere, & occidere eos.*

Andreas Cæſarienſis Epiſcop. cap. 36. in 13. Apocal. ad illud verſ. 1. *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem, &c.* ait: *S. Methodius, & Hippolytus, & alij veteres de ipſo Antichriſto præſentem locum interpretati ſunt: vt qui ex turbulento, pluriműmque vndoſo vita huius mari egreſſurus ſit.* Sequitur totum Ioannis oraculum de Beſtia prima, diſtinctè, & apertè de Antichriſto explanare.

Victorinus commentariolo in Apocalypſ. elucidans eadem verba cap. 13. verſ. 1. *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem, &c.* inquit: *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem ſimilem pardo. Regnum illius temporis Antichriſti, cum varietate gentium, & populorum commixtum ſignificat.* Pergit reliqua quæ ibi Ioannes de Beſtia prima vaticinatur de Antichriſto ipſo interpretari.

Sanctus Gregorius lib. 33. in Iob, cap. 26. de prædicatoribus Antichriſti, ait: *Quorum ſimulationis malitiam Ioannes in Apocalypſi breui deſcriptione comprehendit, cap. 13. dicens: Vidi aliam Beſtiam aſcendentem de terra, habentem duo cornua ſimilia agni, & loquebatur vt draco. Priorem quippe Beſtiam, id eſt, Antichriſtum, ſuperiore deſcriptione narrauerat: poſt quem hac etiam alia Beſtia aſcendiſſe dicitur, quia poſt eum multitudo prædicatorum illius ex terrena poteſtate gloriatur.* Eadem ad verbum habet Paterius in Expoſitione Apocalypſis ex dictis ſancti Gregorij concinnata, c. 44.

Primaſius in 13. Apocalypſ. ad verſ. 3. *Et vnum caput ex ſeptem capitibus quaſi occiſum fuerit ad mortem, & plaga mortis eius curata eſt. Vnum ex capitibus eius dicit Antichriſtum: qui tanta impietate progredietur ad eludendos animos paruulorum, vnum ex capitibus ſeptem, imitatione veri capitis ſe quaſi occiſum reſurrexiſſe, & pro Chriſto, qui hoc verè perfecit, ſuſcipiendum audeat exhibere. Et admirata ſunt gentes inhabitantes terram. Terram enim poſuit pro terrenis, qui eum, & ſequi, & adorare maluerint, id eſt, ſui, qui in Antichriſto tanquam in ſimulacro diabolum adorare dicuntur. Et data eſt ei poteſtas faciendi menſibus quadraginta duobus. His etiam menſibus tres anni cum ſex menſibus adimplentur, quibus ſpecialiter nouiſſima perſecutionis prænuntiatur aſperitas. Aperuit autem in Blaſphemia os ſuum aduerſus Deum, in blaſphemandum nomen eius, & tabernaculum eius. Templum hic etiam corporis Chriſti glorificatum puto ſignificari trophæum, quem tunc Antichriſtus dicitur blaſphemare, quando dignitatem ei ſpecialiter debitam, ſibi auſus fuerit aſſignare. Et data eſt ei poteſtas faciendi bellum cum Sanctis, & vincit eos. Dicendo, aperuit os ſuum, oſtenditur in hanc damnabiliter fiduciam prorupiſſe, vt quod antea occultè, nunc publicè audeat blaſphemare, quando dignitatem ei ſpecialiter debitam, ſibi auſus fuerit aſſignare, & iniquitatem in excelſo loqui, vt contrarius Chriſto, ſe velit pro eo accipiendum, vel vi ingerere, vel fraude ſupponere.* Denique Characterem, & nomen, & numerum nominis primæ Be-

stiæ 666. de quo Ioannes verſ. 17. de Antichtiſto diſertè exponit.

Aretas cap. 36. in 13. Apocalypſ. ad verſ. 1. *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem. Quod nihil ſanè aliud indicat, quàm quòd Antichriſtus, poſt primum, ac ſecundum Satanam, tertius ipſe conſequatur. Et cornua decem. Decem verò cornua adeſſe Antichriſto demonſtrat. Et ſuper capita ſua nomina blaſphemiæ. Simul cum principatu blaſphemia, alium ſubſequi declarat, hoc eſt, Antichriſtum. Ipſe enim erit Antichriſtus.* Et quæ ſequuntur in Ioanne de Beſtia prima, omnia accuratè de Antichriſto declarat.

Ambroſij nomine Auctor in 13. Apocalypſis: *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem. Hæc Beſtia Antichriſtum ſignificat. Qui verò deſignantur per arenam, ipſi & per mare, multitudo ſcilicet reproborum. De mari igitur Beſtia conſcendere viſa eſt: quia de ſocietate reproborum Antichriſtus exſurget.* Pergit totum oraculum Ioannis de Beſtia prima, de ipſo Antichriſto interpretari.

Sanctus Beda in 13. Apocalypſ. ad verſ. 3. *Et vidi vnum de capitibus eius quaſi occiſum in mortem, & plaga mortis eius curata eſt. Antichriſtus ad capita regni terreni pertinens, imitatione veri capitis noſtri, ſe quaſi occiſum reſurrexiſſe, & pro Chriſto, qui hoc verè perfecit, ſe ſuſcipiendum audet exhibere. Cuius commenti dicitur in Simone Mago præceſſiſſe fallacia. Et datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemias. Qui extollitur, inquit, ſuper omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius. Dignitatem ſibi nominis Dei impius vſurpans, Eccleſiam quoque ſuam nominare præſumet.* Tandem Characterem, & nomen Beſtiæ, & numerum nominis Beſtiæ, 666. ex profeſſo de Antichriſto, vt omnes alij, verſ. 17. explanat. Et libro de Temporum ratione, cap. 68. planiſſimè agens de Antichriſto, & varias Scripturas de illo colligens, inquit: Idem Apoſtolus Ioannes alio loco: *Et vidi, inquit, de mari Beſtiam aſcendentem: & dedit illi Draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam, id eſt, vidi hominem ſceleſtiſſimi ingenij de tumultuoſa impiorum ſtirpe progenitum: cui mox nato, & per magicas artes à peſſimis imbuto magiſtris, adiungens ſe diabolus, totam virtutis ſuæ potentiam, per quam magicè ceteris omnibus maiora patrares, indiuiduus comes attulit. Et data eſt, inquit, illi poteſtas facere menſes quadraginta duos, id eſt, annos tres, & dimidium. Percuſſo autem illo perditionis filio, ſiue ab ipſo Domino, ſiue à Michaële Archangelo, &c.*

Ambroſius Anſbertus in 13. Apocal. ad verſ. 1. *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem*, inquit: *Aliquando enim Auctor huius hiſtoriæ, vnius, eiuſdémque vocabulo Beſtiæ, diabolum, aliquando autem corpus eius, videlicet, omnes infideles, & reprobos: aliquando verò vnum ex capitibus eiuſdem Beſtiæ, Antichriſtum ſcilicet, quod quaſi occiſum reſurrexit, ſimulatione vtique, non veritate: aliquando quoque ſolos prædicatores eiuſdem peruerſi hominis, atque miniſtros deſignat.* Et inferiùs: *De hac abyſſo caput veluti occiſum, videlicet Antichriſtus, qui eſt pars Beſtiæ aſcendit: quia ex profundiſſimo incredulitatis Iudæorum populo purus homo generatur: in tantam veſaniam erigitur, vt ſe velit haberi pro Chriſto, execrans & deteſtans nomen Redemptoris, nomenque Eccleſiæ eius, ſicut de illo in hac Apocalypſi dicitur: Aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deum, ad blaſphemandum nomen eius, & eos qui in cœlo habitant.* Et ad illud verſ. 2. *Et os eius, ſicut os Leonis.* ait: *Perque videlicet leonem, rectè auctor tranſgreſſionis, id eſt, Antichriſtus deſignatur: qui & inaudita prædicans, & inaudita comminans, terret, & fraude decipit, & vi ſæcularis potentiæ premit.* Et ad verſ. 3. *Et vidi vnum de capitibus ſuis, quaſi occiſum in mortem.* addit: *Quia & ipſum caput* (Antichriſtus) *in ſubſequentibus tota Beſtia appellatur, quum dicitur: Facit terram, & inhabitantes in ea, adorare Beſtiam primam, cuius curata eſt plaga mortis. Vnum ergo caput de ſeptem Beſtiæ capitibus Antichriſtus eſt. Et admirata eſt vniuerſa terra poſt Beſtiam, Antichriſtum ſcilicet, quem à mortuis reſurrexiſſe putant. Et adorauerunt Beſtiam. Beſtiam illam, videlicet Antichriſtum non ſolùm diuitiis, & poteſtatibus, verùm etiam ſignis & virtutibus ſuffultum, eſſe Chriſtum putauerunt. Et datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemias. Tanquam diceret. Nulla ex parte in Antichriſto à blaſphemiis locus vacat, quia & vocibus Chriſtum abnegans, ſe pro illo adorandum ingerit. Et data eſt illi poteſtas facere menſibus quadraginta duobus. Nunc verò nouiſſimæ perſecutionis aſperitatem ſpecialiter comprehendit.* Et ne ſimus in reddenda Anſberti interpretatione prolixiores, omnia quæ deinceps Ioannes de Beſtia illa prima ſubiungit, atque characterem, nomen, numerúmque nominis Beſtiæ, 666. de Antichriſto idem Anſbertus explicatiſſimè enarrat.

Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus, qui ſub Ludouico Pio Imperatore vixit, circiter annum 835. in ſermone de Trinitate, & Antichriſto, cùm multa Scripturæ loca, quæ de Antichriſto expreſsè loquuntur, collegiſſet, inter alia inquit: *De Antichriſto, & Daniel Propheta ſic dicit: Sermones contra Excelſum loquetur, & Sanctos Altiſſimi conteret, &c.* Et cùm varias ſententias Danielis è cap. 7. & 8. de Antichriſto exſcripſiſſet, ſubdit: *In libro Apocalypſ. cap. 13. verſ. 1. Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem, habentem cornua ſeptem, & capita decem: & ſuper cornua eius decem diademata, & ſuper capita eius nomina blaſphemiæ; & Beſtia quam vidi ſimilis erat pardo, &c.* Sequitur reliqua eius capitis verba de Beſtia, in Antichriſtum conferre.

Haymo in 13. Apocalypſis: *Et vidi de mari, hoc eſt, de multitudine reproborum, vel de profunda perfidia Iudæorum, Beſtiam aſcendentem, id eſt, Antichriſtum. Hic itaque, ſicut dixi, Beſtia quæ aſcendit de mari, diabolum ſignificat, qui aſcendit de cordibus reproborum, vt ampliùs ſæuiat, ſolutus per ipſum perditum Hominem, qui naſcetur de plebe Iudaica, iuxta illud. Fiat Dan coluber in via, &c.* Pergit quæcumque Ioannes ſubdit de charactere, nomine, numeróque nominis Beſtiæ 666. de Antichriſto explanare.

Strabus in 13. Apocalypſis: *Et vidi de mari Beſtiam aſcendentem. Beſtia, vel ſpiritualiter Antichriſtus, vel generaliter tota collectio, malorum, vel integer Antichriſtus, caput, & corpus. Et vidi vnum de capitibus ſuis, quaſi occiſum in mortem. Simulabit ſe Antichriſtus mortuum, & per triduum latens, poſt apparebit, dicens, ſe ſuſcitatum.* Atqui omnia quæ Ioannes de Beſtia prima eo capite refert, de Antichriſto idem Strabus ſequitur explicare.

Anſelmus Laudonenſis in 13. Apocalypſis: *Et vidi vnum de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortem, id eſt, Antichriſtum. Et admirata eſt vniuerſa terra poſt beſtiam, id eſt, Antichriſtum. Et adorauerunt Beſtiam, Antichriſtum.* Et ſequentia eiuſdem capitis de Beſtia prima, de Antichriſto manifeſtè interpretatur.

Sanctus Anselmus Cantuariensis Episc. in 13. Apoc. *Et vidi vnum de capitibus suis, Antichristum scilicet principale caput, quasi occisum in morte, finget quidem se blasphemus ille nebulo mori, & die tertia resurgere.* Et cùm in sequentibus Bestiam illam primam Antichristum exposuisset, ingrediens explanare verba Ioannis de Bestia altera seu secunda, quum ait vers. 11. *Et vidi aliam Bestiam ascendentem de terra, &c.* addit: *Descripta tribulatione, quæ fit per Antichristum & suos maiores, subiungit aliam, quæ fiet per suos Apostolos.* Denique Characterem, nomen, numerúmque nominis 666. prioris Bestiæ, manifestè de ipso Antichristo elucidat.

Rupertus Abbas in 13. Apocalyp. ad versic. 1. *De illo homine peccati, filio perditionis, de extollentia de aduersatione eius, de virtute, & signis atque prodigiis eius mendacibus, de tribulatione magna qua electos tribulabit, vt decipere possit, nunc visio hæc celestis agere incipit.* Et post alia, ad illud, *Et vidi de mari bestiam ascendentem,* addit: *Ille draco, ille diabolus, nunc alio quidem, sed vieno nomine bestia dicitur, non abs re, sed pro noua rei magnitudine, quia videlicet qui priùs erat diabolus, & draco dicebatur, in homine erit, & in homine armabitur, qui & homo peccati, homo, vt paulò antè meminimus, erit filius perditionis: idcircò pulchrè appellatio quoque mutata est, vt bestia dicatur: erit enim homo ille secundùm operationem eiusdem Satanæ, Deo, & omni creaturæ infestus.* Ac sanè omnia quæ Ioannes eodem cap. subiungit de bestia illa prima, præsertim de Charactere eius, de nomine, numeróque nominis illius 666. de ipso Antichristo Rupertus interpretatur.

Richardus de S. Vict. lib. 4. in Apocal. cap. 4. elucidans visionem Ioannis cap. 13. de bestia prima, inquit: *Notandum est, quòd ea quæ suprà dicta sunt, ab eo loco. Et vidi vnum de capitibus suis tanquam occisum, & cetera quæ in hoc capitulo sequuntur, ad Antichristum maximè referenda sunt: cuius impietatem adhuc latiùs describit, dum dicit: Et datum est illi os loquens magna.* Et capit. 5. extremo, addit: *Bestia prima in hoc capitulo, Antichristus; descriptio bestiæ, descriptio Antichristi bestialiter sæuientis contra fideles Ecclesiæ.*

In eundem sensum & interpretationem conspirant recentiores innumeri Ioannes Viguerius Institutionum Theologicarum cap. 21. §. 3. vers. 4. *Conabitur Antichristus subuertere fideles priuatione honorum, & dignitatum, ac confiscatione bonorum, & prohibitione cuiuscunque commercij, emptionis, venditionis, & aliorum contractuum, vt dictum est Apocalypsis 13.* Et in fine eiusdem versus: *Antichristus regnabit tribus annis cum dimidio, quod etiam declaratur Apocalyps. 13. vers. 5. vbi dicitur: Data est ei potestas facere menses quadraginta duos, qui faciunt tres annos cum dimidio.*

Nicolaus Sanderus lib. 8. de visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 1. *De illo eximio Antichristo agitur apud Danielem cap. 7. 8. & 9. & 11. &c. Et in Apocalypsi cap. 11. 13. 17. & 18.* Et cap. 6. *Nec enim dubium est, quin postquam reuelatus fuerit Antichristus, & nomen eius, & numerus nominis debeat manifestissimè reuelari: præsertim cùm Spiritus sanctus dicat Apocalyp. 13. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus eius sexcenti sexaginta sex.* Et cap. 24. *Antichristus quum fuerit reuelatus, vt in Apocalypsi cap. 13. vers. 6. dicitur Blasphemabit tabernaculum Dei, & eos qui in cælo habitant.* Et toto eo 8. libro quum se occasio dat, bestiam primam Apocalyp. 13. Antichristum intelligit.

Ioannes Gagnæius in 13. Apocalyp. vers. 1. *Et vidi de mari bestiam ascendentem, Bestia illa Antichristus est.* Et reliqua Capitis de Bestia prima, de Antichristo perspicuè intelligenda docet.

Cælius Pannonius in 13. Apocalypsis, enarrans totam eius capitis visionem de bestia prima, in hunc modum orditur: *De illo ergo filio perdito, déque extollentia eius, prodigiisque mendacibus, tribulationum insuper atrocibus præsens hæc visio demonstratur. Vbi principio omnium offertur bestia immanis è mari proserpens, admirabili habitudine, quæ ipsum perditum hominem designat.* Prosequitur totum caput de Bestia prima, de Antichristo exponere.

Nicolaus Zegerus in 13. Apocalypsis: *Potest autem diabolus bestia ascendens de mari accipi, vel secundum quod in Antichristo (qui & ipse Bestia non incongruè intelligitur) nouissimis temporibus venturus est: vel secundum quod etiam nunc est, & agit in corpore suo, hoc est, in cœtu impiorum.*

Ioannes Filesacus in Dissertatione de Idololatria Magica, pag. 19. *Apocalyps. cap. 13. nouissimis illis diebus S. Ioannes futurum ait, vt ab Antichristo, vel potiùs à diabolo Antichristum inhabitante, dementati homines falsis editis miraculis, adorent Draconem qui dedit potestatem Bestiæ, siue Antichristo.*

Ioannes Grialus in Notis ad lib. 1. cap. 15. Sententiarum S. Isidori: *Antichristus Apocalypsis 13. Bestia nominatur.*

Petrus Crespetius in summa Catholicæ Fidei, verbo, *Antichristus: Annectit Antichristo Ireneus Apocalypsis Ioannis testimonium de Bestia quæ similis pardo dicitur.*

Petrus Bulengerus in scoliis ad 13. Apocalypsis ita incipit: *Superbum & arrogans Antichristi regnum hoc capite copiosè describitur. Sumpta est autem hæc visio ex prophetia Danielis, 7. quæ graphicè depingit futuram Ecclesiæ persecutionem tempore Antichristi.* Et initio Ecphrasis: *Tum mentis oculo vidi bestiam, Antichristum scilicet.* Pergit Bestiam illam primam toto illo capite visam, Antichristum ipsum interpretari.

Xystus Senensis lib. 4. Bibliothecæ, in Ioanne Annio: *Bestiam illam tertiodecimo potissimum Apocalypsis capite descriptam, communiter enarratores interpretantur Antichristum.*

Thomas Bozius de signis Ecclesiæ lib. 4. cap. 6. *Clariùs id explicat Ioannes in Apocalypsi cap. 11. & 15. inquiens Antichristum regnaturum mensibus quadraginta duobus.*

Florimundus Raymundus lib. de Antichristo, cap. 5. num. 2. *Græca vox θηρίον, qua toties vtitur Apostolus Ioannes, propriè significat Bestiam quandam horrendam & crudelem, qualis futurus est Antichristus, sanguinis humani auidam & sitibundam. Hæc est bestia illa cuius plerumque Ioannes meminit in Apocalypsi, per quam denotari ipsissimum Antichristum, affirmant Aretas, Methodius, Hippolytus, & alij.*

Guilielmus Estius in 4. Sententiarum, dist. 47. §. 6. *Præcipua de Antichristo Scripturæ loca sunt Danielis 7. 11. & 12. &c. & Apocalyp. 13. & 17.* Et post alia: *Postremus locus est Apocalypsis 13. & 17. quem conformiter cum his quæ apud Danielem sunt, Patres de Antichristo interpretantur.*

Leonardus Coquæus in Commentariis ad 18. de Ciuitate Dei cap. 53. *Apocalypsis item 13. vers. 7. scribit Ioannes datum esse Antichristo bellum cum Sanctis facere, & vincere eos.*

Et in lib. 10. cap. 8. *Tribus annis & sex mensibus durabit regnum, & persecutio Antichristi: colligitur ex Apocalyps. cap. 13. vers. 5. data est ei potestas facere menses quadraginta duos.* Et inferiùs: *Propterea Ioannes Apocalyp. 13. de illa persecutione Antichristi loquens, Hic, inquit, est patientia, & fides sanctorum.*

Sed opportunè hic Patres Societatis Iesu hoc idem affirmantes coniungemus, vt Societatis ea de re magnum consensum cernere liceat.

Benedictus Pererius lib. 14. in Danielem: *Antichristus contumeliosius in Deum, & blasphemus erit: quam ob causam in Apocalypsi c. 13. v. 1. dicitur esse plenus nominibus blasphemiæ.* Et posteà: *De persecutione Antichristi Ioannes quoque in Apocalypsi, cap. 13. v. 7. Datum est, inquit, ei bellum gerere cum Sanctis, & eos vincere.*

Rob. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontifice, cap. 2. *Quintus & vltimus locus est Apocalyp. 13. & 17. quæ loca intelligi de Antichristo, docet Ireneus lib. 5. & perspicuum est ex similitudine verborum Danielis & Ioannis. Vterque enim mentionem facit decem regum, qui erunt in terra quando veniet Antichristus: & vterque Antichristi regnum tribus annis cum dimidio duraturum prædicit.* Et cap. 8. *Ioannes in Apocalyp. 11. & 13. dicit Antichristum regnaturum mensibus quadraginta duobus, qui rectè faciunt tres annos cum dimidio.*

Henricus Henriquez de Fine Hominis cap. 23. § 4. littera, q. in textu: *Antichristus ascendet de mari, Apocalyp 13.* Et in commento: *Videtur quod classe & nauali bello inuadet Romam & regem Austri.*

Ioannes Maldonatus in 7. Danielis, vers. 25. *Quia Ioannes Apocalyps. 13. vers. 5. dicit, datum esse ei (Antichristo) vt loquatur magna & blasphemias.*

Franciscus Ribera in 13. Apocalypsis; *Vniuersam Antichristi persecutionem hoc capite 13. sigillatim Ioannes describere incipit. Bestia quam vidit Ioannes Antichristus est, vt testatur Ireneus lib. 5. cap. 28. De qua dixit cap. 11. Bestia quæ ascendit de abysso faciet aduersus eos bellum, Aretas etiam ita interpretatur, & refert in eandem sententiam S. Methodium & S. Hippolytum.* Sequitur omnia quæ Ioannes eodem capite de Bestia prima narrat, de ipso Antichristo explicare. Riberam ad amussim in eadem explanatione sectatus Gaspar Melus Augustinianus in 13. Apocalyp.

Franciscus Suarez tomo 2. in 3. partem S. Thomæ, disp. 54. in præfat. *Sunt autem in veteri Testamento tria tantum loca in quibus ad litteram de Antichristo sermo est, Danielis 7. 11. & 12. In Nouo autem Testamento sex loca videntur esse potissima, Matthæi 24. Marci 13. Ioannis 5. 2. Thessalonicens. 2. 1. Ioannis 2. Apocalypsis 13.* Et sect. 1. *Danielis 7. 11. & 12. & Apocalyps. 13. prædicitur quidam singularis rex futurus, qui destruet alia regna, & Sanctos Dei crudelissimè persequetur Antichristus. Quas prophetias de Antichristo intelligunt omnes Patres suprà citati.* Et sect. 2. *Antichristi regnum breuissimo tempore duraturum est: vt enim colligitur ex Danielis 7. & 12. & ex Apocalyp. 11. 12. & 13. Antichristi suprema potestas ac monarchia tantum per tres annos & dimidium durabit: quia ibidem dicitur vers. 7.* Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem. *Et similiter vers. 5.* Data est ei potestas facere menses quadraginta duos. Et tota ea dispu. 54. vbicumque incidit sermo de Bestia illa prima Apocalyp. 13. eam Antichristum disertè interpretatur. Et lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 6. *De visione igitur capitis 13. Apocalypsis breuiter respondemus, probabile valde esse Bestiam illam Antichristum repræsentasse. Nam omnia quæ statim de Bestia illa dicuntur, propria sunt Antichristi opera, & signa: & quia statim introducitur alia bestia quæ priorem prædicat, & nomen eius adumbrat, quod omnes intelligunt de nomine Antichristi. Et ita hunc locum exposuerunt Patres antiqui, Ireneus lib. 5. cap. 28. & 30. Hippolytus orat. de Consummatione mundi, Methodius, Ephrem, Gregorius, Ambrosius, Rupertus, Andreas, Aretas, Anselmus, & alij Apocalypsim exponentes.*

Gregorius de Valentia tomo 4. disput. 11. quæst. 2. punct. 2. § 5. *Dicendum Antichristum regnaturum tantummodo per tres annos cum dimidio. Colligitur id ex Ioanne Apocalyp. 12. & 13. in quibus locis tradit sæuitiam Antichristi duraturam mensibus quadraginta duobus, qui conficiunt tres annos cum dimidio.* Et § 2. *Antichristus erit impius & blasphemus in Deum & sanctos eius, Apocalyp. 13. Aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cælo habitant.* Et alibi toto eo puncto, quum de Bestia prima Apocalyp. 13. incurrit sermo, de Antichristo exponit.

Martinus Delrius Magicarum Disquisitionum lib. 2. quæst. 28. sect. 3. *Apocalypsis 13. vers. 4. traduntur impij bestiam adoraturi. Bestia illis vocatur ipse Antichristus iuxta DD. Hippolytum, Methodium, Ireneum, Aretam, & alios.*

Ioannes Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo Antichristus. *Et adorauerunt Draconem qui dedit talem potestatem Bestiæ. Si rem altiùs inspicias, duas adorationes inuenies, alteram datam bestiæ, id est, Antichristo, alteram Draconi, qui dedit talem potestatem bestiæ: quia, vt inquit Beda, postquam adorauerint Antichristum gentes, clamabunt; Benedictus Deus qui talem dedit huic potestatem.* Et verbo, Bestia: *Bestia de mari ascendens est Antichristus: sic legimus Apocalyp. 13. Vidi de mari bestiam ascendentem, &c. Bestia hæc vel totum corpus impiorum significat, cuius præcipuum caput est Antichristus, vt aiunt Ansbertus, Gagnæius, & ante illos Ireneus lib. 5. cap 28. & Hippolytus de Consummatione mundi, & Methodius, & alij multi, inter quos est D. Gregorius.*

Iacobus Gretzerus tomo 2. in Defensione lib. 3. Bellarmini de Rom. Pontifice cap. 8. aduersus Robertum Abbatum Anglum Caluinistam, in hunc modum disputat: *De duplici bestia Apocalyp. 13. vers. 1. & v. 12. bestiali propemodum acumine disserit, & pro certo sumit per priorem bestiam Romanum Imperatorem ethnicum denotari: per posteriorem, Antichristum. Si quæras, quo auctore hanc suam opinationem corroboret; respondebit, se ipso. Si postules, vt omnia illa quæ de prima bestia Apocalyps. 13. memorantur, accommodet ad ethnicos Imperatores, præcipuè quadraginta illos duos menses: hic æstuabit Abbatus: quia relicta semel veritate, quæ per primam bestiam, Antichristum: per secundam, insignem quempiam Antichristi adiutorem, & promotorem denotari tradit, nihil stabile & firmum, in quo pedem figat, habet.* Et capitulo 13. *Nam per bestiam ascendentem è mari, intelligi ipsum Antichristum Apocalyp. 13. verior & certior est Interpretum sententia: cui textus, omnésque eius circumstantiæ mirè consonant.*

Iosephus Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 9. ex professo Bestiam primam ascendentem de mari Apocalyp. 13. Antichristum interpretatur, & inter alia inquit: *Quanta verò futu-*

ra sit

ea sit Antichristi magnitudo & violentia, subdit Ioannes: Et Bestia quam vidi similis erat pardo, ob velocitatem; & pedes eius pedes vrsi, ob rapacitatem, & os sicut os leonis, propter maiestatem, & tyrannidem. Et admirata est, inquit, vniuersa terra post Bestiam, & adorauerunt Bestiam, dicentes: Quis similis Bestiæ? & quis poterit pugnare cum Bestia? Quæ de ipsa Antichristi persona prophetata esse, (quamuis nihil vetet de tota impiorum vniuersitate intelligi,) auctores optimi tradunt, Thomas, Ricardus de sancto Victore, Gregorius Magnus, atque Ambrosius: Et ipse Irenæus à discipulis Ioannis edoctus.

Sebastianus Barradius tom. 3. Euangelicæ Hist. lib. 9. cap. 5. *Denique ad summam Monarchiam perueniet Antichristus, Apocalyps. 13. Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem.* Et cap. 6. *Antichristus Christianis atrox inferet bellum, de quo Ioan. 13. Datum est illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos.* Et cap. 7. *Persecutio Antichristi tribus tantùm annis cum dimidio durabit Apocalyps. 13. Data est ei potestas facere menses quadraginta duos, qui tres annos efficiunt cum dimidio.*

Blasius Viegas Comment. 1. in cap. 13. Apocal. sect. 1. *Multi Interpretes Bestiam ascendentem de mari interpretantur multitudinem impiorum, vt Ricardus, Beda, Primasius, Ansbertus. Ceterùm rectiùs sentiunt Rupertus, Aretas, Haimo, Pannonius, imò & D. Irenæus lib. 5. aduersus hæreses, cap. 28. per Bestiam ascendentem de mari accipiendum esse Antichristum: quæ sententia omnino amplectenda est.* Pergit eo capite suam de Antichristo explanationem perducere.

Martinus Becanus lib. de Antichristo reformato, cap. 2. *Pro Patribus facit Ioannes in Apocalypsi, cap. 13. 5. vbi dicit, Antichristum regnaturum mensibus quadraginta duobus, qui rectè faciunt tres annos cum dimidio.* Et cap. 12. *Antichristum fore blasphemum, constat ex illo Apocal. 13. 5. Datum est ei os loquens magna & blasphemias.* Et alibi eo opere non semel Bestiam primam Apocal. 13. Antichristum exponit.

Benedictus Iustinianus in 2. Thessalonicens. 2. ad vers. 10. *Potestatem improbus ille Antichristus à dæmone accipiet, de qua Ioannes in Apocal. cap. 13. 7. Et data est, inquit, potestas Bestiæ in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem: & adorauerunt eam omnes, qui inhabitant terram.*

Hieronymus Natalis in Annotationibus ad Euangelium Dominicæ 24. post Pentecosten: *Bestiam porrò, non solùm Draconem adorabunt homines, quod vaticinatur Ioannes Apostolus Apocal. 13. 4. Vt blasphemias, & mendacia Antichristo.*

Cornelius à Lapide in 2. Thessalonicens. 2. ad vers. 11. num. 69. *Præcursor Antichristi, insignis impostor coget imaginem Antichristi ab omnibus adorari, Apocalyps. 13. vers. 15.* Et post alia: *Antichristus erit atheus & blasphemus in Deum, & Sanctos, vt patet Apocalypseos cap. 13. vers. 6. Erit tyrannus crudelissimus, maximè in Christianos, vt patet Apoc. 13. 10. Hæc, inquit, est patientia, & fides Sanctorum.* Et passim Bestiam illam primam ascendentem de mari, Antichristum interpretatur.

Leonardus Lessius disputat. de Antichristo, demonstrat. 5. probans Antichristum vnicum & singularem hominem futurum, inquit: *Tertiò, colligitur ex Apocalypsi, cap. 13. Antichristus enim est Bestia illa, quam Ioannes vidit ascendentem de mari, habentem capita septem & cornua decem, &c.* Et pluries eo opere Bestiam illam primam Apoc. 13. Antichristum adumbrasse affirmat.

Didacus Lopez de Messa in Mensa Spiritualium ciborum, verbo Antichristus. §. 7. de Antichristo hæc habet: *Hæc est Bestia fèmi iuxta Apocalyps. 13. Draco virtutem suam, & potentiam dabit, vt omnes adorent Draconem, qui Bestiæ potestatem talem dedit.* Exscripsit ad verbum Strabi Monachi sententiam in cap. 2. Iudith.

Antonius Fernandius Visione 24. Veteris Testamenti, Comment. 1. sect. 2. num. 3. *Quo sensu similiter accipiendum est illud Apocalyps. 13. 1. Vidi ascendentem de mari Bestiam habentem capita septem & cornua decem. Est enim ad literam de Antichristo, qui quidem ab initiis obscurissimis ad summum ascendet Imperij fastigium.*

Iam satis auctorum, ad fastidium planè vsque legentium, sed iusta necessitate, vt mox videbimus. Ceterùm cunctis, his adde omnes illos qui docuerunt characterem, nomen, numerúmque nominis Bestiæ eiusdem primæ, ascendentis de mari, nempe sexcentos sexaginta sex Apocalypsis 13. versic. 16. 17. & 18. ad Antichristum propriè pertinere, & de Antichristo esse reuerà prædicta. Hi certè sunt innumeri, ac ferè omnes, vti lib. 9. cap. 23. videbimus. Igitur cernis luculentissimè, quanto, quámque perspicuo auctorum consensu firmetur, Bestiam illam primam ascendentem de mari, Apocalyps. 13. expositam, ipsissimum esse Antichristum.

Quàm certum sit, Bestiam illam primam, ascendentem de mari, Apocalyps. 13. esse Antichristum: & num ea Bestia Romanum Imperium significauerit.

CAP. XXVII.

Ludouicus Alcasar in 13. Apocalyps. disputat. de eius capitis argumento, §. 2. in me inuehitur.

Primò, quòd dixerim hanc expositionem, quæ per Bestiam primam Apocalyps. 13. Antichristum intelligit, adeò certam esse, vt dubitari de illa nullo modo possit. Hanc rigidam esse censuram ipse affirmat, qui sic loquitur: *Hanc expositionem nonnulli adeò certam esse putant, vt de illa dubitari omnino non possit. Sic censet Maluenda, & Ribera cum aliquot aliis. Rigida huius censura, &c.* Verba mea sunt in priori editione: *Neque de tam recepta explicatione vllo pacto quibit quis ambigere, si tantisper inspicere voluerit verba quædam eiusdem Apostoli Ioannis, cùm agens de interfectione Henoch & Eliæ ab Antichristo patranda, vt suo loco multis explicabimus, hæc habet Apocalyps. 11. versic. 7. Et cùm finierint testimonium suum, Bestia quæ ascendit de abysso, faciet aduersus eos bellum, & vincet illos, & occidet illos, &c.* Quæ sanè iteratò, atque iterum adstruo, & confirmo, & quanto magis loca Apocalyps. 13. versic. 16. 17. 18. de charactere, nomine, & numero nominis 666. Bestiæ, & Apocalyps. 11. versic. 7. de duobus testibus interficiendis à Bestia, quæ ascendit de abysso, atque alia Apocalypsis loca, quæ agunt de Bestia, & Pseudopropheta, omnia à nobis hoc opere opportunè elucidanda, similique Auctorum,

rum, & Interpretum in hæc loca explanationes, ac præſertim mirificum illum Scriptorum Eccleſiaſticorum conſenſum ſuperiori capite à nobis luculenter expoſitum conſidero, penitiúſque introſpicio, atque omnia inter ſe accuratè confero, aliud ſentire non poſſum, quàm adeò receptum eſſe, Apocalypſ. 13. verſic. 1. Beſtiam primam eſſe Antichriſtum, vt nullo pacto queat quis ambigere: nimirum prudenti iudicio cunctis ritè perpenſis, hanc eſſe certiorem, germanioréque huius oraculi explanationem. Neque enim adeò ſtupidi ſumus, vt in vaticiniis abſtruſiſſimis peculiarem aliquem ſenſum extra omnem incertitudinis, & ambiguitatis aleam conſtituere velimus. Neque eſt hæc rigida, ſed mitis & iuſta cenſura, cuicúmque æquo rerum æſtimatori.

Secundò, Pergit Alcaſar: *Sunt adhuc grauer Auctores, qui oppoſitam ſententiam amplectuntur. Equidem ſi recenſeamus Auctores, & vtrorúmque auctoritatem æqua lance expendamus, profectò nec numero ſunt, nec grauitate inferiores, qui illi de Antichriſto expoſitioni ſe ſe opponunt, quos ipſe paulò pòſt referam. Vt y cum illis poſſint conferri.* Oſtendere quidem poterit Alcaſar aliquos qui beſtiam primam Apocalypſ. 13. ſint interpretati eorum improborum: ſed ſi ex his vnum tantùm oſtenderis, qui ſe illi de Antichriſto expoſitioni opponat, aut expreſsè dicat, Beſtiam illam non eſſe Antichriſtum, nos illi integra cauſa illico cedemus. Aliud eſt Pater Alcaſar, diuerſas, & alias interpretationes afferre: aliud alicui interpretationi ſe opponere, aut illi contradicere. Non ſtatim qui aliam, & diuerſam interpretationem affert, alteri ſe opponit, & contradicit: ſed ſuam tantùm proponit, nec aliam, aut diuerſam propterea damnat, aut reiicit. Id enim fieri conſueuit in obſcuris ſacræ Scripturæ locis, vt diuerſi diuerſas adhibeant explanationes, & vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, ſine alterius præiudicio: niſi cùm disertè aliquis, aliorum expoſitiones inſectatur; quod hîc factum nunquam probabit Alcaſar. Vidiſti, Lector, conſenſum Auctorum præcedenti capite à nobis deſcriptum, iis & numero, & grauitate pares opponet Alcaſar? Nugæ. Hoc eſt, verba dare, non rem. Parum certè ſe intus verſatum oſtendet, qui non videat & numero, & auctoritate, & eruditione præſtare Auctores qui affirmant Beſtiam primam Apocalypſeos 13. eſſe Antichriſtum, iis qui vel cœtum impiorum, vel aliud quiduis eam Beſtiam ſignificaſſe crediderunt.

Tertiò, Addit Alcaſar: *Cùm autem omnes quos pro ſe affert Maluenda ſingulatim conſuluiſſem, reperi eorum aliquos diui Auguſtini veſtigiis inſiſtere, & opinionem ſectari, qui maris Beſtiam explicat de impiorum multitudine: ex quorum albo ſunt, Primaſius, Beda, Ricardus, & Albertus, quos Maluenda pro ſua de Antichriſto expoſitione adducit. Alij adeò confusè, & promiſcuè loquuntur vt vtram ſectentur viam diſcernere omnino neſcias. Ex his ſunt Haymo, Albertus, atque alij, qui referunt explicationem de Antichriſto, & de demone, necnon eam quæ maris Beſtiam de impiorum multitudine exponit: & cùm vtramque pariter complecti velle videantur, nullam firmiter tenent.* Albertum ipſe in hac re neutiquam nominaui. Præclarè Alcaſar haud equidem falſum dicit, ſed integram tamen, & ſolidam veritatem occultat. Perſpicuum eſt Primaſium, Bedam, Richardum, imò & alios Beſtiæ aſcendenti de mari eam de cœtu improborum intelligentiam tribuere: ac non eam ſolùm, ſed illam quoque de Antichriſto. Vidiſti Lector præcedenti capite iſtorum dilucida verba, quibus Beſtiam illam, Antichriſtum interpretantur. Quem enim mos Patrum, & inſignium explanatorum latet, in difficillimis oraculis, vnam, & alteram, aut etiam plures expoſitiones adhibere? nimirum vt Lector ſeligat quam maluerit; neque hæc eſt confuſio, aut perturbatio, ſed copia maioris lucis, & doctrinæ. Adde, quòd plerique annotant, ſimul vtramque interpretationem poſſe ſubſiſtere, & illam de cœtu malorum, & hanc de Antichriſto, cùm Antichriſtus caput ſit colluuionis impiorum, & caput cum corpore vnum quid cenſeantur: ſed peculiarites magis Antichriſtum Beſtia illa adumbret. Gagneius: *Beſtia iſta Antichriſtus eſt, & eo principe reproborum cœtus beſtiarum more degens.* Acoſta: *Quæ de ipſa Antichriſti perſona prophetata eſſe, (quamuis nihil vetet de tota impiorum vniuerſitate intelligi,) auctores optimi tradunt.*

Quartò, Sequitur Alcaſar: *Venio ad Patres qui pro illa opinione citantur à Maluenda. Atque imprimis eorum aliquos certum planè eſt fuiſſe Millenarios, &c.* Et mox: *Quæ ergo prudentia eſt, in re adeò difficili eorum opinione niti, ac fidere, qui difficultatem ipſam non cernunt, quia ſibi verum eſſe perſuadent, quòd Eccleſia erroris damnauit? In hac igitur quæſtione, vtrùm Beſtia maris Antichriſtus ſit, nulla habenda eſt ratio, opinor, Irenei, Tertulliani, Lactantij, Apollinaris, Iuſtini, Papiæ, nec alterius cuiuſque ex millenariis.*

Ex Millenariis, ſoli, quod ſcitur, ſanctus Ireneus, Tertullianus, Lactantius, Q. Iulius Hilarion, dixerunt Beſtiam illam primam Apocalypſ. 13. eſſe Antichriſtum. At illud valdè mirum, quòd cum Millenariis cuncti ſe alij Eccleſiæ Patres oppoſuerint, errorémque coarguerint, quod cap. 20. Apocalypſ. prauè detorſerint ad regnum Chriſti mille annorum in terra poſt hominum reſurrectionem: nullus tamen hactenus præter Alcaſarem, ſanctum Ireneum, aut Tertullianum, alióſve Chiliaſtas reprehenderit, quod Beſtiam aſcendentem de mari Apocal. 13. Antichriſtum intellexerint: Et quænam prudentia eſt, vt quia Patres Millenarij in intelligentia mille annorum Apocalypſ. 20. errauerint, exiſtimare proinde erraſſe quoque eos in interpretatione Beſtiæ aſcendentis de mari, cap. 13. Apocalypſ. quòd ſibi à cap. 13. ad 20. Apocalypſ. inanem quandam acoluthiam confinxerint rerum ibi deſcriptarum? quaſi verò non potuerit Ioannes cap. 13. verè de Antichriſto vaticinari: & cap. 20. de temporibus ante Antichriſtum. Siquidem nihil tritius, vulgatiúſque, in Prophetis non ſeruari ordinem rerum: quòd ſæpiùs ad nauſeam vſque inculcamus.

Quintò, Subiungit Alcaſar: *Ex antiquis Patribus à Millenariorum errore intactis, qui marinam Beſtiam de Antichriſto exponant, eſſe perpaucos: & multò eſſe plures qui in aliam deſcendunt ſententiam, nec minus graues, vt infrà videbimus.* Iam iterum dixi, hoc eſt, dare verba Ais: perpaucos? En ſanctum Hippolytum Martyrem, ſanctum Methodium, ſanctum Ephrem

Syrum,

Syrum, Aurelium Prudentium, sanctum Prosperum, Andream Cæsariensem, Victorinum, sanctum Gregorium, Paterium, Primasium, Aretam Cæsariensem, Ambrosij nomine auctorem, Ambrosium, Ansbertum, Agobardum, Haymonem, Strabum, Anselmum Laudunensem, sanctum Anselmum Cantuariensem Episcopum, Rupertum, Richardum de sancto Victore, & innumeros recentiores, quorum omnium sententias disertissimas capite præcedenti exhibuimus. Perpauci tibi videntur? Et cur tibi os non occlusit Andreas Cæsariensis Episcopus, cuius verba nunc repeto? *Sanctus Methodius, & Hippolytus, & alij veteres, de ipso Antichristo præsentem locum interpretati sunt.* Sed illi veteres erunt Alcasari Chiliastæ: at non fuerunt S. Methodius, & Hippolytus. Quid plura? Veterum Patrum Andrea teste, fuit hæc de Antichristo interpretatio.

Sextò, Inquit Alcasar; Quum aiunt Interpretes Bestiam illam ascendentem de mari, esse Antichristum, non id velle, eam propriè, & directè significasse Antichristum, sed per comparationem, & applicationem, seu accommodationem, nimirum per reflexam & indirectam allegoriam: scilicet, propriè designasse Romanum Imperium, quòd Antichristi typus, & figura erat, eúmque factis egregiè referebat. Pudet sanè ista refutare. Nam si hoc non est verè ludere, & nugari in rebus minimè ludicris, nescio quid aliud esse possit. Quid enim hoc modo non quouis traxeris, & detorseris pro libidine? Tam solliciti nempe fuêre Interpretes de exprimenda secundaria & indirecta Bestiæ allegorica significatione, scilicet Antichristo, cùm de primaria, nempe Imperio Romano, hic in enarratione, cap. 13. nullum omninò expressè verbum murierint? Qui sententias Auctorum à nobis superiori capite positas, vel leuiter inspexerit, certum est à risu non temperaturum, cùm hanc Alcasaris catum interpretationem cum illis contulerit.

Septimò, Adiungit Alcasar: *Verumtamen nec expositio hæc* (de Antichristo) *ita est communis, & peruagata, vt opinatur Maluenda.* Plusquam quinquaginta Auctores eius expositionis expressissimis eorundem verbis superiori capite produximus: videat nunc Alcasar, num ea sit ita communis & peruagata, vt opinatur Maluenda. Multa mihi in hac causa dicere haud erat difficile, & singula Alcasaris verba expendere: sed abstineo, quod nec libenter cum illo corrixer, nec chartis & otio abuti placeat. Plusquam viginti duo Patres, & innumeri recentiores à mea expositione stant: quorum omnium si destituerer testimonio: magnum profectò apud me momentum auctoritatis habuissent plusquam viginti duo illi Patres Societatis Iesu, quos capite præcedenti commemoraui, illam de Antichristo explanationem comprobasse. Iam tibi Pater Alcasar, reddo verba tua: Quæ ergo prudentia est, Societatis alumnum, interpretationem capitis 13. Apocalypsis de Antichristo, (omitto nunc reliqua eius libri) tanto Societatis consensu, & iudicio receptam velle conuellere, & penitus euertere?

Extitêre nonnulli qui Bestiam illam primam de mari ascendentem, Apocalyps. 13. Existimauerint, significasse Imperium Romanum ethnicum, & Ecclesiæ inimicum, quum atrociter sæuiebat in Christianos. Emanuel Sà in 13. Apocalyps. versic. 1. *Bestiam, scilicet Romanum Imperium: vel impiorum multitudinem, vel Antichristum.*

Robertus Bellarminus lib. 3. de Roman. Pontif. cap. 15. *Respondeo priorem Bestiam Apocalyps. 13. significare, vel Romanum Imperium, vel multitudinem impiorum.*

Franciscus Suarez lib. 5. aduersus Anglicanos errores, cap. 6. *Addo verò non deesse Catholicos Scriptores, qui in cap. 13. Apocalyps. Bestiam illam interpretantur Romanum Imperium: & septem illos reges esse fortasse eosdem septem, qui cap. 17. per septem etiam capita Bestiæ repræsentantur. Quæ certè non est improbabilis sententia.* Ioannes Mariana in 13. Apocalyps. *Vidi de mari Bestiam ascendentem, hoc est Imperium Romanum, ferox, irrationabile.*

Hanc interpretationem Alcasar præ ceteris vnicè probat, & mirificè amplectitur. *Inprimis*, inquit, *ego ita statuo, pro hac explicatione auctores sanè, quàm multos, eósque grauissimos numerari.* Ipse pro tenui mea diligentia quatuor tantùm præfatos potui reperire, quorum tamen non meminit Alcasar nisi solius Bellarmini, quem ego ei indicaui: atque ij quàm timidè, & hæsitanter? Equidem si Alcasar vnicum tantùm mihi proferat auctorem vetustum ex publicè editis, qui disertè dicat Bestiam primam Apocalyps. 13. esse Romanum Imperium, ex templo totam illi causam sine tergiuersatione adiudico. Facescant acoluthiæ, siue consequentiæ illæ, si hoc aiunt, consequenter illud dicere debent, quæ penè sunt Alcasaris formulæ: vnus tantùm ex vetustioribus rotundè, & expressè, sine ambage dicat: Bestia illa prima Apocal. 13. vers. 1. significat Romanum Imperium. Et victas manus libens Alcasari do. Citate in eam sententiam Victorinum, nugæ.

Pergit Alcasar: *Auctores omnes qui meretricem illam Apocalypseos 17. Babylonis nomine descriptam existimant esse antiquam Romam ethnicam, quæ Christianam insectabatur Ecclesiam: consequenter adstruunt marinam Bestiam huius capitis 13. esse Romanum Imperium idololatram.* Cùm in omnibus meis scriptis modestiam præ me ferre semper satagam, vix hîc mihi imperare queo quin propemodum in indignationem abripiar. *Auctores omnes qui meretricem, &c.* Propè quadraginta enumerauimus cap. 4. hoc ipsum asserentes: & tamen præter tres quos dudum referebam, Sà, Suarem, & Bellarminum, nullus ex illis reperiri poterit, qui Bestiam Apocalypseos 13. versic. 1. dicat esse Romanum Imperium: imò plurimi eorum, ac propè omnes affirmant esse Antichristum, vt capite præcedenti vidimus.

Addit Alcasar: *Certum namque est maris Bestiam de qua Apocalyps. 13. & Bestiam illam, cui Babylon insidet, cap. 17. vnam, eandémque esse.* Scilicet pro certo habet quod est incertissimum, imò esse diuersam, multi, verius & certius esse putant, vt infrà cap. 18. demonstrabimus. Vide Suarem lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 6. Subdit insuper: *Vbi autem semel statuamus in meretrice illa Romam ethnicam figurari: illico compertum sit eam Bestiam esse Romanum Imperium diis commentitiis obsequens, quod à Ro-*

ma ethnica administrabatur. Compertum, Pater Alcasar? imò controuersissimum, vt eodem cap. 28. ostendemus, cùm plerique censeant Bestiam illam Apocalyps. 17. esse diabolum. Interim viderit Alcasar, quàm aptè dicatur Roma Imperio Romano insidere, quæ ipsa sedes, & thronus Imperij erat. Sed hæc vt leuia nihil moror: quæ tamen cap. 29. emolliemus. Verùm vt cernas quàm non magnum plausum Alcasaris de Bestia prima Apocalyps. 13. vers. 1. pro Romano Imperio exposito inuenerit, Ieremias Ferrerius qui singulari Dei beneficio ex hæresi ad Catholicam nuper rediit, post Alcasarem scripsit peculiare opus de Antichristo, in cuius cap. 26. pag. 890. hæc disertè profert: *In primis omnes veteres Patres, nullo excepto, hanc primam Bestiam, quam sanctus Ioannes vidit ascendentem de mari; interpretantur, vel de corpore, & vniuersitate omnium impiorum, quorum ordinarium caput est diabolus, vsque ad manifestationem Antichristi, qui erit postremum iniquorum qui Ecclesiam persequentur, caput: aut verò de Antichristo solo: sed tamen nullus vnquam exposuit, de Imperio Romano.* Vidit planè Ferrerius ipsissimam veritatem. Cetera Alcasaris consectari non iuuat. Nihil curo, suo sensu fruatur: quem tamen nobis nunquam probabit.

Nec tamen defuere, qui Bestiam primam Apocalyps. 13. versic. 1. putauerint cœtum impiorum, seu ciuitatem diaboli indicasse. Sanctus Augustinus lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 9. *Quæ sit porrò ista Bestia, quamuis sit diligentius inquirendum, non tamen abhorret à fide recta, vt ipsa impia ciuitas intelligatur, & populus infidelium contrarius populo fideli, & ciuitati Dei.* Et cap. 14. *Bestiam bene intelligi ipsam impiam ciuitatem, suprà iam diximus.* Eandem interpretationem sequuntur Ticonius, Primasius, Ansbertus, Beda, & alij.

Non sumus adeò morosi, ac difficiles, vt in abstrusissimo oraculo vlli in sensu præscriptum eamus: quin geminas illas & de Imperio Romano, & de cœtu malorum interpretationes non esse prorsus repudiandas censeamus: sed cunctis probè perpensis, qui illam de Antichristo ceteris præferendam non videat, hunc planè nihil aliud quàm contentiosum funem trahere velle, quiuis prudens facilè iudicabit.

Iam explicanda nobis sunt capita illa septem, & cornua decem, in quibus erant decem diademata: quæ se omnia in Bestia illa prima, id est, Antichristo, vidisse Ioannes affirmat. Principio, nihil sanè mirum si quod de diabolo in oraculo Apocalyps. 12. 3. à nobis superiùs cap. 25. elucidato dicitur, nimirum Draconem rufum habiturum capita septem, & cornua decem: idipsum de Antichristo nunc à Ioanne affirmetur: Siquidem vt diabolus, ita quoque Antichristus caput est omnium impiorum, vti sanctus Thomas 3. parte, quæst. 8. art. 7. & 8. demonstrat: & Antichristus futurus est præcipuum præ ceteris diaboli membrum: atque vtrumque vaticinium de decem cornibus, & septem capitibus Draconis & Bestiæ, ad Antichristi tempora procul-dubio pertinet.

Nimis longum & molestum esset, si omnes aliorum interpretationes de septem capitibus & decem cornibus Bestiæ, id est, Antichristi, hic recensere vellemus: adsunt ad manum explanatores complurimi, quos consulat, qui hæc audiùs cupit. Cunctis tamen accuratè perlibratis, illa haud dubiè melior, & certior probatur expositio quæ docet, decem cornua Antichristi esse decem illos reges, quos Antichristus quum venerit, regnantes in mundo repetiet: qui iam Romanum Imperium inuaserint, occupauerint, inter se diuiserint, extinctis & de medio sublatis re, & nomine Romani Imperij. Septem verò capita esse septem illos reges ex decem prædictis, qui occisis & deletis ab Antichristo, aliis tribus, metu immanis Antichristi potentiæ, eidem tyranno colla submittent, imperióque parebunt: vti latissimè de his in superioribus diximus. Atqui hic locus omnino persimilis est illi de Dracone rufo, quem cap. 25. explanauimus, & eodem prorsus modo elucidandus.

Hanc huius loci intelligentiam docuerunt, Andreas, & Aretas Cæsarienses Episcopi 36. cap. in Apocalypsim eámque referunt ab aliis iam ante se traditam, Ambrosius Ansbertus, Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 2. Henricus Enriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 5. Acosta lib. 2. de Nouissimis temporibus, cap. 9. Suarez tomo 2. in 3. partem, disputatione 54. sectione 5. & lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 6. Lessius disputatione de Antichristo, demonstratione 12. & 14. Barradius tom. 3. in Euangelia, lib. 9. cap. 5. Ribera, & Viegas in 13. Apocalypsis, & alij. Sed omnium nomine vnum tantùm Suarez audiamus: *De septem*, inquit, *Capitibus Bestiæ, licèt varia sit expositio, tamen simplicior, magisque recepta est, illa septem significare reges ex illis decem, qui tempore Antichristi erunt; & per decem cornua apud Danielem & Ioannem significantur. Nam quia ex illis decem, tres interficientur, & destruentur ab Antichristo, alij vero septem illi subiicientur, & sociabuntur, & cum illo simul regnabunt fasces illi submittendo, ideo Antichristus dicitur habere capita septem.*

Porrò sanctum Ioannem huc vaticinio de septem capitibus, & decem cornibus Bestiæ, respexisse ad oraculum Danielis 7. versic. 7. 8. & 24. quod suprà cap. 24. exposuimus, & idem omninò quod Daniel de decem cornibus Bestiæ intellexisse, disertè annotarunt, Ansbertus, Bellarminus, Acosta, Ribera, Bulengerus, Suarez, Viegas, Lessius, & alij.

Largè annotauimus cap. 24. Cornu, insigne, & Symbolum esse regiæ dignitatis: addimus hic de Diademate, quod dicat Ioannes, *Et super cornua eius decem diademata:* Esse pariter notam, & honorem regiæ frontis. Quod sanè quid, qualéue esset, ex qua materia, & vt reges eo vterentur vt præcipuo regiæ maiestatis ornamento, & decore, cùm plurimi affatim descripserint, accuratè inter alios præstiterunt, Cælius Lectionum Antiquarum, libro 24. cap. 6. Brissonius de regno Persarum, libro 1. pagina 9. 10. 44. 45. & 46. Baysius in Re Vestiaria, Iosephus Stephanus in 1. Machabæorum 1. ad vers. 10. Fungerus in Etymologico, Paschalius de Coronis lib. 9. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Eos adito, nam res est peruulgata.

Expectaret fortè aliquis, vt Alcasaris expositiones de septem capitibus, & decem cornibus Bestiæ marinæ, vt ipse loquitur, hic expenderem. At non tantum otij nobis fuit, vt acoluthias,

& co

& cogitationes Alcasaris quadraginta annorum spatio conceptas & meditatas nunc acriùs discuteremus. Satis mihi fuit regiam ingredi viam à magnis viris priùs tritam & calcatam: sua sibi habeat ac seruet Alcasar: quamuis non dubitem, non paucos eum, vt nostra ferunt tempora, amatores habiturum. Verùm iis quæ ille in nostram interpretationem obiicit, paucis respondendum. In cap. 12. Apocalyp. ad vers. 3. opponit. *Primò, Quia bellum in cap. 12. & 13. Apocalypseos depictum, vt euidenter ex ipso contexu deducitur, antecedit mille pacis annos, de quibus cap. 20. At Antichristi bellum constat post mille illos annos fore.* Respondeo. Euidenter deducitur? Scilicet, ex Apocalypsis acoluthia ab Alcasare primùm excogitata: quam sanè viris eruditis nunquam hactenus probabit. Quam facile est, ex à suo ingenio stabilitis, cetera euidenter deducere? Addit: *Deinde, quia vt significetur decem reges prius regnaturos, & ex illis tres ab Antichristo euersum iri, reliquos subiectum: ad hoc, inquam, nullus mediocriter eruditus satis sibi esse putaret, si id in septem capitibus, & decem cornibus exprimeret. Certè si ipse huius essem ænigmatis inuentor & auctor, pudore omninò suffunderer, quod ita insciè & imperitè vaticinium illud adumbrare voluissem: cur ego illud diuino Spiritui, tribuam, quod mihi ipsi attribui planè dedigner?* Respondeo. Nimium tyronem eum in Scripturis esse oportet qui nesciat vaticinia prophetarum magnis obscuritatibus contegi & inuolui. In his eruendis quàm fidum & securum vestigiis probatorum interpretum insistere, & non suas phantasias consectari! Mirum Alcasarem Ioanni non adhibitum in consilium, vt suum de decem regibus oraculum scitè & aptè pertexeret. Eo robur inuictum argumentorum Alcasaris: qui pergit.

Tertiò, quia coactum valde est, & prorsus extra rem, si existimemus Reges illos dæmoni & Antichristo in auxilium adiungendos ipsius dæmonis & Antichristi capita futuros. Si è contra affirmaretur, dæmonem scilicet & Antichristum esse illorum regum capita ac principes, id sanè proportionis alicuius speciem præ se ferret. Si reges illi, verè reges & principes ac duces futuri sunt, sub Antichristo; cur capita Antichristi, non supra ipsum, sed sub ipso, id est, regni illius præcipua capita ac duces dici non poterunt? Sunt hæc leuiora, vt alia quæ obiicit, quàm vt refutationem mereantur.

Elucidatur alter ex Apocalyp. 17. locus planè abstrusissimus.

CAP. XXVIII.

IN hunc modum Ioannes orditur vers. 3. *Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.* Et vers. 7. *Et dixit mihi Angelus: Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.* 8. *Bestia quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram, (quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam quæ erat, & non est.* 9. *Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt super quos mulier sedet, & reges septem sunt.* 10. *Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit: & cùm venerit, oportet illum breue tempus manere.* 11. *Et bestia quæ erat, & non est: & ipsa octaua est: & de septem est, & in interitum vadit.* 12. *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem, tanquam reges vna hora accipient post bestiam.* 13. *Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent.* 14. *Hi cum Agno pugnabunt, & agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum est: &c.* Et vers. 16. *Et decem cornua quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt.* 17. *Deus enim dedit in corda eorum, vt faciant quod placitum est illi: vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.* 18. *Et mulier quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.*

Primo ipso & simplici verborum intuitu ingens & propemodum insuperabilis loci difficultas offunditur: sed conemur aliquid aspirante Deo. Ante omnia, vt alij aliter Babylonem hanc, quàm Ioannes mulierem, meretricem, ciuitatem magnam appellat, interpretentur: at aptissimè & congruentissimè ipsam vrbem Romam intelligi, cap. 4. 5. 6. huius libri fusè demonstrauimus. Illud quoque notandum, adiectiua illa, *coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.* tametsi in Latina editione vtcumque referri posse videantur ad mulierem, quòd verba nonnihil præferant in speciem ambiguitatis: at ex Græcis omnis est perspicuum dicta de bestia, non de muliere. Siquidem Græca adiectiua sunt neutra, *κόκκινον, γέμον ἔχον*, mulier verò Græcè est feminei generis *γυναῖκα*; at bestia, nempe, *θηρίον*, est neutrius. Obseruarunt id Ribera, Viegas, Suarez. Atque hîc planè omnes intelligunt bestiam, non mulierem, dictam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem & cornua decem.

Disquirendum nunc an bestia hîc descripta, sit eadem cum illa Apocalyps. 12. vers. 3. nempe sit Draco ille magnus & rufus habens capita septem & cornua decem, vti eum eodem loco Ioannes depingit. Ribera non esse existimat, quòd draco ineptus sit vectationi, cùm tamen hîc mulier super bestiam sedere dicatur. Quasi verò in rebus adeò portentosis & monstrificis qualis hîc bestia inducitur, quærenda sit rerum aptitudo, & certa concinnitas, & non potiùs repræsentetur peruersa quædam & enormis absurditas.

Maior difficultas est, num hæc bestia coccinea, sit illa quam vidit Ioannes cap. 13. vers. 1. ascendentem de mari similem pardo, habentem capita septem & cornua decem: de qua pleniùs egimus cap. 25. & 26. Diuersam esse Ribera, Viegas in hunc locum, Lessius de Antichristo, Demonstr. 12. & alij arbitrantur: adhibéntque non paucas rationes. Primò, quod hîc Græcè *θηρίον*, id est, bestia, sine articulo ponatur, cùm ait: *Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam.* Vt indicet, nouam quandam, & hactenus à se non visam induci bestiam: cùm tamen deinceps postquam semel bestiam hanc nominauit, in reliquis quæ de eadem subtexit, bestiæ nomini articulum apponat, quasi innuens se iam de re illa dicta & nota narrationem continuare. Id quod apprimè in Apocalypsi considerandum, idem Ribera annotat in 13. Apocalyp. num. 17. & 18. fortè 28. & in 17. Apocalyp. num. 3. Secundò, quòd bestia cap. 17. sit coccinea: illa verò cap. 13. similis pardo, cuius color non coccineus, sed varius. At Alcasar summè conten-

dit & hanc & illam vnam & eandem bestiam esse, Sà, & Suarez putant id esse probabile. Sed id non adeò certum, vt ipse Alcasar existimat, cùm nec res sit explorata, nec auctores coouenìant.

Iam quid hæc coccinea bestia significet, æquè magnum est interpretum dissidium. Quidam cœtum impiorum, seu diaboli ciuitatem interpretantur. Ita Tichonius, Rupertus, & alij. Plures diabolum indicare putant, vt Ambrosiaster, Andreas, Aretas, Beda, Haymo, Strabus, Anselmus Laudunensis, S. Anselmus, Cælius Pannonius, Ribera, Viegas, Lessius, & alij. Nonnulli, vel diabolum, vel cœtum impiorum, vel Antichristum. Ita Primasius & Ansbertus. Aliqui vel diabolum, vel Antichristum. Ita Gagnæius, Bulengerus, Suarez. Nec desunt qui velint Bestiam hanc coccinam esse Imperium Romanum. Ita Maldonatus in Daniel. 7. vers. 7. Suarez lib. 5. aduersus Anglicanos errores, cap. 4. & 6. Alcasar in 13. & 17. Apocalyp. Suaris verba suot: *Cum in 17. cap. Apocalyp. probabilissimum sit, bestiam illam esse Romanorum Imperium.* Nec abludunt Bellarminus, & Sà: & indicat S. Prosper in Dimidio Temporis, cap. 9. illis verbis: *Notandum sanè, post Bestiam, hac omnia esse ventura, id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria Sanctorum sanguine.* id est, sublato regno Romano, veniet Antichristus. Hanc interpretationem non videri veram, aliquot argumentis probat Lessius disputatione de Antichristo, demonstratione 12. Idcirco hoc annotaui, quia Alcasar compertum & certum credidit, bestiam istam coccineam esse Romanum Imperium. Alij Bestiam hanc volunt esse Antichristum, vt S. Ireneus lib. 5. aduersus hæreses, cap. 26. & 30. extremo, S. Prosper io dimidio Temporis, cap. 8. & alij. Nos quid in tanta explanationum varietate probabilius existimemus, quum interpretationes ipsas accuratè recensebimus, planiùs aperiemus: interim ne lectorem diutius suspensum teneamus Bestiam illam ascendentem de mari Apocalyp. 13. & hanc coccineam cap. 17. vnam & eandem esse, nempe ipsum Antichristum, verosimilius arbitramur. Suum tamen honorem reliquis expositiooibus reseruamus.

Prima Expositio.

Mulier est Roma ethnica, seu Romanum Imperium gentile & impium, Ecclesiæ Dei inimicum; insidens bestiæ, nempe diabolo, quia diabolus magna vi vrbem illam orbis domitricem, & Imperium illud Romanum ingens & vastum, vehebat, portabat, sustinebat, fouebat. Erat diabolus vector & promotor Imperij. Iam quod vers. 8. dicitur: *Bestia quam vidisti, fuit, & non est.* Ita exponunt: Bestia, id est, diabolus, fuit & non est, nimirum regnauit olim in mundo ante Christi Saluatoris aduentum, omnia erat, rerum potiebatur summa & potentia & tyrannide: nunc autem tempore Euangelij deuictus, & profligatus à Christo, iacet, extincta eius monarchia. Ita hæc verba Capiunt Ambrosiaster, Andreas, Aretas, S. Beda, Haymo, Strabus, Anselmus Laudunensis, S. Anselmus, Cælius Pannonius, Gagnæius, Bulengerus, Ribera, Melus, Viegas, Lessius. Huc pertinere putant illud Ioannis 12. 31. *Nunc Iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras.* Et illud Lucæ 11. 21. *Quum fortis armatus custodit atrium suum, &c.* Quò etiam spectare existimant quæ Apocalyp. 20. dicuntur de alligatione diaboli per mille annos, vt suo loco videbimus. Equidem præcipuum satanæ in mundo regnum erat idololatria, & veri Dei ignoratio: quæ per crucem Christi, Euangelio coruscante disiecta & dissipata fuit.

Iam quòd addit, *& ascensura est de Abysso.* nimirum quia diabolus extremo mundi tempore venturus est de Abysso in Antichristo, vnico & præcipuo membrorum suorum, qui bestia ascendens de abysso, seu mari vocatur Apocalyp. 11. 7. & cap. 13. 1. ita hæc verba interpretantur, Ambrosiaster, Andreas, Aretas, S. Beda, Haymo, Strabus, Rupertus, S. Anselmus, Ribera, Viegas, Et verò diabolus tempore Antichristi, & per Antichristum soluetur, vt truculentius quàm vnquam sæuiat in Ecclesiam, vti cap. 20. dicitur.

Explicaturus Angelus significationem septem Capitum, & decem Cornuum Bestiæ, tale præmittit procemium, vers. 9. *Et hic est sensus, qui habet sapientiam.* Vox illa, *Hic*, aduerbium est, non pronomen Græcè ὧδε; aduerbium, *Hîc*, hoc loco, *mens habens sapientiam.* Ac si dicat, Hoc opus, hic labor. In explicandis abstrusis hisce ænigmatibus & mysteriis opus est insigni & mente, & sapientia. Non omnium est nosse ista arcana. Andreas: *cùm, inquit, qua hoc loco traduntur & exponuntur, sint spiritalia; vt salubriter capiantur, spirituali, non mundana opus est sapientia.* Vel, Hic latet sensus sublimis, recondirus, mysticus. Aut, Hîc subest sensus verus, genuinus, proprius. Vel fit aposiopesis, Hic sensu & intelligentia opus est, qui habet sapientiam, qui sapientia valet & pollet, subaudi, exerceat ingenij & sapientiæ suæ vires. Tutiùs hæc verba ad antecedentia & sequentia simul retulerim, quod vtraque sint abstrusissima & reconditis sensibus obuluta.

Ribera, Viegas, Suarez, & alij obseruant septem capita huius coccineæ bestiæ, quæ hîc describit Ioannes, longè diuerso modo accipienda & exponenda esse, quàm in duobus illis vaticiniis Apocalyp. 12. 3. & cap. 13. 1. quæ suprà cap. 25. & 27. fusè elucidauimus. Nam illis oraculis capita septem interpretati sumus septem reges ex illis decem, quos regnantes in mundo quum veniet, reperiet Antichristus: qui, deletis & interfectis ab Antichristo aliis tribus, ipsi reliqui septem Antichristo sunt adhæsuri, eique parituri. Hîc autem in coccinea bestia septem capita bifariam explicat ipse Angelus: *Septem*, inquit, *capita, septem montes sunt super quos mulier sedet: & reges septem sunt.* Duo igitur, eáque diuersa ait indicari per septem capita, alterum septem montes, quibus mulier insidet: alterum, septem reges. Et quod ad septem illos montes attinet, id quidem à nobis abundè declaratum est superiùs cap. 4. in Romam enim conuenire, ibi demonstrauimus. Quod verò ad septem reges hîc designatos spectat: non sanè videntur illi, qui cùm venerit Antichristus, se ei adiungent, de quibus tam multa in Superioribus diximus: nam illi certè erunt, & regnabunt tempore Antichristi, simul cum illo: atque nondum venerunt, sed adhuc exorituri & venturi sunt: septem autem reges bestiæ coccineæ hîc descripti, pro maiori eorum numero tempora S. Ioannis præcesserunt: ait enim, *& reges septem sunt. Quinque ceciderunt: vnus est; & alius nondum venit.* Ergo quum Ioannes scribebat, mortui iam erant quinque ex illis septem regibus bestiæ coccineæ: & vnus viuebat, nempe sextus, alius verò id est,

septi

ſeptimus nondum adhuc natus erat.

Iam verba illa: *Et reges ſeptem ſunt. Quinque ceciderunt: vnus eſt: & alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum breue tempus manere. Et beſtia quæ erat, & non eſt: & ipſa octaua eſt: & de ſeptem eſt: & in interitum vadit. Quis non videt quantum caliginis & difficultatis præ ſe ferant? vt animus horreat, ſtylúmque in tam denſas obſcuritates immittere refugiat.* Sed explanatorum prælucentibus facibus, conabimur & nos lucem aliquam vtcumque rimari.

Secunda Expoſitio.

Victorinus in ſua illa hærens opinione, Neronem futurum verum Antichriſtum in fine ſæculi, quam refutauimus lib. 1. cap. 21. in hunc modum præſentem locum elucidat. Exiſtimat enim Ioannem loqui de illo tempore quo ipſe Apocalypſim condebat. Quinque, inquit, Romani reges, ſeu Imperatores, iam *ceciderunt*, id eſt obierunt, præterierunt, nempe poſt Neronem: ij ſunt Galba, Otho, Vitellius, Veſpaſianus, Titus: *Vnus eſt*, hoc eſt, adhuc viuit rerúmque potitur, nimirum Domitianus, qui tunc imperabat, quum Ioannes Apocalypſim exarabat: ſiquidem omnium aſſeueratione conſtat Ioannem Domitiano Imperatore, prope finem eius imperij, diuinam Apocalypſim & præuidiſſe & ſcripſiſſe: id enim S. Ireneus lib. 5. cap. 30. extremo, Euſebius in Chronico, & lib. 3. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 17. S. Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, & alij tradidere. *Alius nondum venit.* Nerua ſcilicet, qui poſt Domitianum Imperium obtinuit: *& quum venerit, oportet illum breue tempus manere.* Etenim Nerua biennium non expleuit in Imperio. De quo Dio: *Regnauit annum vnum, menſes quatuor, dies nouem.* Aurelius Victor in Cæſaribus: *Menſe ſexto ac decimo ſemet Imperio abdicauit.* Et in Epitome: *Imperauit menſes tredecim* (fortè ſexdecim) *vt Schotus & Gruterus annotant, dies decem.* Eutropius lib. 8. *Mortuus eſt Romæ poſt annum & quatuor menſes Imperij ſui, ac dies octo.* Euſebius in Chronico: *Regnauit Nerua anno vno, menſes quatuor.* Hoc ipſum affirmant alij omnes.

Et beſtia quæ erat, & non eſt. Hoc eſt Nero, verus Antichriſtus, qui ante hos ſeptem reges regnauit, atque erat florens in orbe, & in Imperio Romano, nunc non eſt, nempe quum Ioannes Apocalypſim ſcribebat: quia iam multò antè ſublatus de medio fuerat, cùm ſibi nefarias intuliſſet manus, *& de ſeptem eſt.* Quia nimirum de ordine & ſucceſſione Imperij illorum ſeptem regum fuit, ſcilicet, Galbæ, Othonis, Vitellij, Veſpaſiani, Titi, Domitiani, Neruæ: ante quos ipſe Nero imperauit, cuíque ſeptem illi Imperatores ordine ſucceſſerunt, *& ipſa octaua eſt.* Quoniam poſt hos omnes Imperatores tandem in fine ſæculi ſuſcitabitur Nero, adueniétque, & erit verus Antichriſtus: qui regnum & Imperium impium & Deo aduerſum ſtabiliet. Hæc perſtrictim Victorini eſt explanatio: cuius hæc ſunt verba: *Et Reges ſeptem ſunt: quinque ceciderunt: vnus eſt: alius nondum venit: & quum venerit, breui tempore erit. Et beſtia quam vidiſti, de ſeptem eſt: & octaua eſt. Intelligi oportet tempus quo Scriptura Apocalypſis edita eſt: quoniam tunc erat Cæſar Domitianus: ante illum autem fuerat Titus frater illius, & Veſpaſianus pater, Galba, Otho, & Vitellius. Hi ſunt quinque qui ceciderunt: vnus extat ſub quo ſcribitur Apocalypſis, Domitianus ſcilicet: alius nondum venit. Neruam dixit, & quum venerit, breui tempore erit. Biennium enim non impleuit. Et beſtia quam vidiſti, inquit, de ſeptem eſt: quoniam ante iſtos reges Nero regnauit, & octaua eſt, aut, modò quum illa aduenerit, computans loco octauo. Et quoniam in illo eſt conſummatio, adiecit, in interitum vadit. Nam decem reges accepiſſe regalem poteſtatem, quum ille mouerit ab Oriente, aut mittitur ab Vrbe Roma cum exercitibus ſuis.* Sequitur dicere, vt Nero verus futurus eſt Antichriſtus in fine mundi venturus. Cuius ſententiam lib. 1. cap. 21. & explicatè deſcripſimus, & exploſimus.

At ſi quis in Victorini interpretationem obijciat, Quonam pacto Nero ſuſcitandus, & regnaturus in fine ſæculi, octauus poſt Neruam Romanorum Imperator appellari potuit, cùm nullus ignoret poſt Neruam, ante illum venturum in fine mundi Neronem, plurimos vixiſſe & regnaſſe Imperatores? vt iam poſt Neruam, Nero Antichriſtus & Imperator, non octauus, ſed pluſquam quingenteſimus ſit futurus. Reſponderi poſſet, S. Ioannem myſterium venturi Neronis Antichriſti innuentem, Romanos reges nondum natos ſilentio obuoluiſſe: & illos tantùm ſuorum temporum memoraſſe, à quorum primo, nempe Nerone myſterium iniquitatis, id eſt, Antichriſti, cœptum eſt peragi, nempe Chriſtiani nominis inſectatio: & à quo tandem in occaſu ſæculi atrociùs perficietur & conſummabitur, ſcilicet à Nerone vero Antichriſto futuro. Vt etiam Daniel. cap. 11. in Syriæ regibus à Seleuco, omiſſis intermediis, ſubitò ad Antichriſtum tranſilit, vt lib. 6. dicemus.

Nihil poterat ad obſcuriſſimi vaticinij intelligentiam, hac Victorini explanatione aptius & accommodatius excogitari, ſi vera fuiſſet: at eſſe falſiſſimam, & Neronem neutiquam futurum Antichriſtum, eodem lib. 1. cap. 21. luculentiſſimè demonſtrauimus.

Tertia Explanatio.

Andreas & Aretas Cæſarææenſes Epiſcopi, *ſeptem reges*, ſeptem præcipua orbis Imperia ſeu Monarchias interpretantur, Aſſyriorum, Medorum, Chaldæorum, Perſarum, Macedonum, Romanorum in antiqua Roma, & Romanorum in Noua Roma ſeu Conſtantinopoli, nempe Romanum Græcanicum, ſeu Conſtantinopolitanum Imperium. Quum Ioannes Apocalypſim præuidebat, *quinque*, iam *ceciderant*, nimirum, Aſſyriorum, Medorum, Chaldæorum, Perſarum, Macedonum. *Vnus eſt*, ſcilicet, Romanum veteris Romæ; quod tunc maximè florebat. *Et alius nondum venit.* Siue per hunc inſinuatum ſit Nouæ Romæ Imperium, ſiue aliud quodcumque regnum: quod breue tamen tempus manſurum ſit. Et beſtia quæ erat, & non eſt, nempe Antichriſtus: *& ipſe octauus eſt*, quia poſt ſeptem illa Imperia, ipſe octauum id eſt, ſuum condet. *Et de ſeptem eſt.* Quia ex vno ex illis ſeptem regnis exorietur, nempe ex Regno Romano, tanquam cornu paruulum, Daniel. 7. verſ. 7. *& ad interitum vadit.* Quia poſtquam breue tempus in Eccleſiam debacchatus fuerit, præceps in gehennam ruet. Verba Andreæ ſunt. *Per ſeptem reges, ſeptem regna deſignantur, in quibus diuerſis temporibus mundi huius regnum firmatum nouimus. Primum, exempli cauſa, Aſſyriorum ſit regnum; quod in Niniue exordium habuit. Secundum Medorum in Ecbatanis ſub Principe Arbace. Hic enim, vt hiſtoria tradunt, Sardanapalo rege perempto, Aſſyriorum regno potitus eſt. Poſt hos in Babylone Chal-*

daeorum Imperium initium fecit, quibus Nabuchodonosor imperauit. His porrò deletis & dissipatis, in Susis Persarum Dominatus sub Cyro emersit. Isthoc rursum ab Alexandro Magno extincto, Macedonum regnum successit. Post hos autem Romanorum robur in antiqua Roma emicuit, quod sensim vsque adeò creuit, vt sub Augusto Cæsare post primos illius Reges & Consules, Monarchiam obtinuerit, quæ sub impiis Principibus diu multúmque detonsa, tandem ad Magnum Constantinum peruenit. Hic autem tyrannis omnibus iam deletis, Christiani regni ornamenta in Nouam Romam transtulit. Per Ninum itaque accipiatur primum regnum, nempe Assyriorum: Per Arbacem, Medorum: Per Nabuchodonosorem, Chaldæorum, seu Babyloniorum: Per Cyrum, Persarum: Per Alexandrum Magnum, Macedonum, vel Græcorum: Per Romulum, vel Augustum Cæsarem, Romanorum: Per Constantinum denique Orientalium, aut Nouæ Romæ. Quinque ceciderunt: & vnus est: alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum breue tempus manere. Ita iam inde ab exordio, vsque ad sæculi finem, septem regna cæteris celebriora citra absurditatem statuere licebit: è quibus quinque iam tum conciderant: sextum quum Apocalypsis cernebatur, adhuc consistebat, & quidem in antiqua Roma: Septimum porrò per id tempus necdum aduenerat: siue per illud insinuetur Nouæ Romæ Imperium: siue aliud quodcumque regnum. Et bestia quæ erat, & non est, & ipse octauus est: & de septem est, & in interitum vadit. Hæc bestia est Antichristus, octauus quidem, quia post septem regna, ad mortalium perniciem, deceptionem, & terræ desolationem exortus: vnus vero ex septem, quia ab vno ex illis prognatus: neque enim tanquam extraneus quispiam, aut alius à prædictis exurget, sed tanquam Romanorum rex ad illorum interitum & internecionem, qui fidem ipsi habebunt, in medium se efferet, posteà verò, vbi nimirum ad breue tempus bacchatus fuerit, in gehennæ perditionem præceps ruet. Hactenus Andreas: nec ab hac interpretatione multum abludit S. Beda: & probat Bulengerus. Aretas verò cùm eos septem reges, septem illas quas diximus monarchias exposuisset, reliqua oraculi difficultate, vt apparet, deterritus, aggredi non est ausus, tantum dixisse contentus: *Hic autem septem reges notauit: nihil enim de his Scriptura curiosius immorari, ac scrutari consueuit.*

Quarta Expositio.

S. Hippolytus Martyr, septem capita hîc, seu septem reges, intellexit omnes reges qui in septem mundi ætatibus in mundo regnauerunt. Andreas hæc habet: *Beatus Hippolytus per hosce reges, sæcula accepit: è quibus quinque iam præterierunt: sextum, in quo Apostolus hæc vidit, adhuc decurrit: septimum autem, vt ille opinatur, post elapsa sex annorum millia tandem se prodet: vbi autem sese prodiderit, parum durabit. Et hæc quidem ad eum nondum ille.*

Ergo non pauci recentiores ex S. Hippolyto, Andrea. & aliis, suam explanationem contexentes, & ferruminantes, in hunc modum præsens oraculum interpretantur. Annotant enim, septem reges hîc descriptos, esse reges omnes qui in septem mundi ætatibus (tot enim durationis orbis numerari solent) Ecclesiam Dei afflixerunt, vel afflicturi sunt.

Prima ætas mundi fuit ab Adam ad Noë. In qua fuêre Cain, & posteri eius, populo Dei infensi, præsertim Gigantes genus hominum ferox ac violentum, qui pios, id est, sobolem Seth acriter sunt persecuti. De posteris Cain hæc tradit Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 2. *Cæterum superstite etiam tum Adamo, Caini soboles sceleratissima euasit, dum posterior quisque fit deterior: nec solùm imitatur priorum vitia, sed & superat: interim nec à bellis, nec à latrociniis temperando. Et qui à cædibus abstinebant, alioquin auarè & superbè inter suos viuebant.* De Gigantibus verò cap. 3. hæc refert: *Progeniem procreauerunt insolentem, & fiducia roboris omne ius & fas contemnentem: quorum facinora non absimilia iis quæ de Gigantibus Græci memorant, posteritati sunt tradita. Noe autem facta eorum molestè & indignè ferens, suadebat, vt in melius voluntates, ac opera sua transmutarent. Verùm cùm videret illos sibi non parêre totósque vitiorum dulcedini succumbere, veritus ne & se & familiam suam interimerent, secedens cum suis in aliam regionem migrauit.*

Gigantes enim cum immani vastitate corporum, coniunxerant summam sæuitiam & impietatem. Ioannes Cassianus Collatione 8. cap. 21. *De illis ergo filiis Seth & filiabus Cain nequiores filij procreati sunt: qui fuerunt robustissimi venatores, violentissimi ac truculentissimi viri: qui pro enormitate corporum, vel crudelitatis atque malitiæ, Gigantes nuncupati sunt. Hi namque finitimos populari, ac rapinas inter homines exercere primi cœperunt, præda potiùs exigere vitam suam, quàm sudore operis sui ac labore contenti: & quorum vsque eò scelera supercreuerant, vt expiari mundus aliàs nisi diluuij inundatione non posset.*

Quæ Gentiles finxerunt de Gigantibus, quomodo diis bellum intulerint, ex diuina Mosis de Gigantum impietate narratione occasione accepta fabulas contexuisse Iosephus 1. Antiq. cap. 3. Eusebius lib. 5. Præpar. Euangelicæ, cap. 4. & alij annotarunt. Hinc Macrobius lib. 1. Saturnaliorum, cap. 20. *Gigantes autem quid aliud fuisse credendum est, quàm hominum quandam impiam gentem, Deos negantem: & ideò existimatam deos pellere de cælesti sede voluisse?* Quidem Gigantes illos quos Scriptura memorat Genes. 6. 4. fuisse tyrannos & oppressores hominum impios, Hebræi quoque explanatores, vt annotauit Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 17. affirmant: qui eos produnt fuisse terrarum vastatores & bellis omnia miscuisse.

Secunda mundi ætas à Diluuio seu à Noë ad Abraham. In qua extitit Nemrod truculentus tyrannus, vexator hominum, de quo Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 4. *Hanc superbiam, Deique contemptum excitauit in eis Nemrodes nepos Chami, filij Noe, vir audax, & manu promptus, subindè iactans, non Deo, sed propria virtuti præsentem felicitatem eos debere: atque ita paulatim rem ad tyrannidem trahebat, ratus fore vt homines ad se deficerent à Deo, si se illis ducem præberet, opem ferens contra nouum aliud diluuium intentantem. Turrim enim se exædificaturum excelsiorem quàm quò ascendere posset aqua: & insuper maiorum suorum interitum vlturum. Vulgus autem facile Nemrodis placitis obtemperabat, ignauum ratus Deo cedere: atque ita structuram turris occœperunt.* Eadem habet Constantinus Manasses in Annalibus, num. 14. Sanè Nemrod fuisse impium, & impietatis exactorem, cultúmque idolorum vsisse, bella & cædes aduersus pios exercuisse, Ecclesiam Dei grauiter afflixisse, regnúmque

primum

primum post diluuium fundasse, constans est etiam Hebræorum traditio, apud Genebrardum lib. 1. Chronographiæ, pag. 50, & 51. Quocirca illud Genes. 10. 9. de Nemrod: *Magnus venator coram Domino*, quamuis variè exponatur, simpliciter tamen potest intelligi: Robustus, potens, prævalidus oppressor, insidiator, tyrannus, *coram Domino*. hoc est, per summam impudentiam atque elationem aduersus Deum, impudentissimo diuinitatis contemptu, nullo Dei respectu. Hispanicè, *a las barbas de Dios*. Sic Genes. 13. 13. Homines Sodomitæ pessimi erant & peccatores coram Domino. Id est, impudentissimè, & per extremam inuerecundiam. At de his locis vberiùs lib. 6. cap. 6. Et nomen Nemrod hoc planè significat Defectorem, desertorem, perduellem.

Tertia ætas mundi fuit ab Abraham ad Dauid. In hac extitere Reges Ægypti Pharaones, & reges aliarum gentium, qui tunc populum Dei vehementer insectati sunt. His enim temporibus passa est Ecclesia Dei durissimam illam Ægyptiacam captiuitatem: & plures alias ab externis regibus sub Israëliticis Iudicibus: quæ fusè narrantur in Sacris litteris, & cunctis sunt notissimæ.

Quarta ætas mundi fuit à Dauid ad Transmigrationem Babylonicam. In qua regnauit Nabuchodonosor magnus populi Dei mastyx, qui vrbem Ierosolymam euertit, Templum incendit, Iudæorum gentem in captiuitatem septuaginta annorum Babylonem abactam, miserabili sorte vexauit: quæ omnia abundè prodita extant in sacris libris.

Quinta ætas mundi à reductione populi Dei ex Chaldaico exilio ad beatum Christi exortum excurrit. In qua concussa & exagitata fuit Ecclesia Dei à Regibus Persarum, & Asiæ, Syriæque, ac præsertim ab Antiocho Epiphane truculentissimo hoste, vti libri Machabæorum, Iosephus, & multi alij sunt auctores.

Sexta ætas mundi à Christi felici ortu ad Antichristi aduentum modò perducitur. In qua Romanum Imperium ethnicum: item regna Mahometanorum, Turcarúmque, in Ecclesiam ad hanc vsque diem crudelissimè debacchata sunt: & noua forsan exorientur Imperia quæ gregem Dei venturis vsque ad Antichristum temporibus premant.

Septima denique mundi ætas Antichristi exortu, regno, atrocissima in Ecclesiam persecutione conficietur. Reges igitur omnes qui in præfatis septem mundi ætatibus rerum potiti sunt, & Ecclesiam afflixerunt significati sunt ab Angelo, quum ait: *Et reges septem sunt*, qui tametsi plurimi fuerint, at omnes non nisi numerò septem mundi ætatum includuntur.

Quòd autem ait, *Quinque ceciderunt*. hunc habet sensum: Reges omnes quinque priorum mundi ætatum ante Christi aduentum, qui Ecclesiam persecuti sunt, perierunt iam & extincti sunt. Vel, Quinque priores mundi ætates cum vniuersis regibus Ecclesiæ persecutionibus, qui in illis regnarunt, iam præterierunt, & esse desierunt in mundo. *Vnus est*. Id est, nunc sexta mundi ætas peragitur, & decurrit, à Christo ad Antichristum, in qua vigent & rerum potiuntur successione, reges omnes huius sextæ Ætatis, Ecclesiæ hostes, & mastyges. Nam quum Ioannes scribebat Romanum Imperium atrociter vastabat Ecclesiam, & postea multa exorta sunt regna, & forsan exorientur ad tempora vsque Antichristi, quæ duriter Ecclesiam exerceant. *Et alius nondum venit*. Nempe regnum septimæ ætatis, seu Antichristus, qui regnum illud immane, Ecclesiæ exitio fundabit. Et quum venerit, oportet illum breue tempus manere. Quia Antichristi sæuissimum regnum non nisi breuissimo tempore, spatio nimirum trium annorum & semis dumtaxat staturum est. *Et bestia quæ erat, & non est*. Id iam exposuimus suprà in prima explicatione, de diabolo, qui ante aduentum Christi regnabat in mundo: sed modò victus & eiectus, & tantùm non extinctus per Christum iacet. *Et ipsa octaua est*, nempe diabolus cum suo regno per se quidem octauus est populi Dei persecutor: hostis enim dirus Ecclesiæ est distinctus à septem illis prædictis regibus: atque eorum odij & acerbitatis in pios primarius auctor & incentor: imò certè si illi defuissent, nihilominus ipse quibus modis posset in Fideles Dei insurrexisset, vt fecit in primos Parentes. *Et de septem est*, quia in omnibus omnium septem ætatum mundi impiis regibus, Ecclesiæ vexatoribus, & præcipuè in venturo Antichristo & pugnauit, & pugnaturus est aduersus cœtum Dei, omnibus auctor, rector, & moderator sæuiendi existens: sed crudeliùs in Antichristo, conabitur Christi Ecclesiam funditus de mundo tollere. *Et in interitum vadit*. Quia citò post tres annos & dimidium, Antichristo extincto, diabolus ipse tandem interibit, nullam amplius nactus potestatem bacchandi in populum Dei: sed vinculis æternis in inferno colligatus, inextinguibili igne cruciabitur sine fine, simul cum Antichristo, & omnibus impiis, vti S. Ioannes disertè edixit Apocalyp. 20. 10. *Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris: vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.*

Hanc explicationem amplexi sunt, Claudius à Monte Martyrum, Nicolaus Zegerus, Ribera, Viegas in 17. Apocalypsis, Lessius de Antichristo, demonstr. 12. Suarez libro 5. contra errores Anglicanos cap. 4. Cælius Pannonius, Bulengerus, Gagnæius, in 17. Apocalypseos Cornelius à Lapide in 2. Thessalonicens. 2. num. 44.

Eiusdem obscurissimi oraculi aliæ interpretationes.

CAP XXIX.

IAm superiùs cap. 9. 10. & 11. longa oratione docuimus quæ Ioannes dira & atrocia de Babylone variis Apocalypsis locis, & hoc præsertim, quem modò elucidamus, prædixit: si Babylonis nomine Romam intelligi voluit, non necessariò in extrema mundi tempora ea omnia referenda esse: sed commodè exponi posse de cladibus & excidiis, quæ Roma, seu Romanum Imperium sub Alarico, Geiserico, Odoacre, Totila pertulit.

V. Explanatio.

Præfatam igitur de Babylone, id est, Roma sectando intelligentiam, per bestiam coccineam super quam mulier, id est, Roma sedere describitur,

accipere possumus Antichristi regnum, non quidem illud verum & reale, quod exsurget in fine mundi: sed mysticum & typicum, nempe ipsum Romanum Imperium, quatenus Antichristianum, quod nimirum cœpit in Nerone. Nero enim fuit primus Romanorum Principum qui aduersus Christum, eiúsque Ecclesiam gladium persecutionis distrinxit, quique typicum & mysticum Antichristi regnum primus fundauit: hoc est, ipse Nero primus omnium extitit, qui sua sæuitia & crudelitate effecit, vt Romanum Imperium esset insignis typus & figura regni Antichristi: Vnde Paulus 2. Thessal. 2. 7. de Nerone dixit: *Mysterium iam operatur iniquitatis*, vti copiosè lib. 1. cap. 22. & 23. demonstrauimus. Quò etiam proculdubio spectat quod hic vers. 5. Ioannes ait, in fronte huius Babylonis scriptum fuisse, MYSTERIVM. Ac si innueret, Romam ipsam mysticum quid & arcanum in fronte præferre, nimirum Imperium Romanum mysterium esse seu typum, vmbrámque Regni Antichristi: Porrò regnum istud Romanum Antichristianum, alij Principes post Neronem pari, vel maiore crudelitate in Christi Ecclesiam, deinceps exercuerunt, vti Domitianus, Traianus, Hadrianus, Marcus Antoninus, Seuerus, Caracalla, Alexander, Maximinus, Decius, Gallus & Volusianus, Valerianus & Gallienus, Aurelianus, Diocletianus & Maximianus, Galerius Maximianus, Licinius, Maximinus, Constantius, Iulianus, & alij complures, cùm ethnici, tum hæretici Imperatores Ecclesiæ implacabiles hostes.

Super hanc igitur *Bestiam coccineam*, nempe Romanum Imperium Antichristianum, martyrum sanguine cruentum Roma insidet, quòd ipsa erat auriga imperij quæ habenas huius quadrigæ, seu bestiæ moderabatur. cap. 5. superiùs ostendebamus, qua ratione Romanum Imperium Ecclesiæ inimicum, coccineum sit à Ioanne nuncupatum. Assentiuntur huic interpretationi, quòd Bestia coccinea sit regnum Antichristi mysticum, seu Romanum Imperium Antichristianum, Gagnæius, Melus, Maldonatus, Sà, Suarez, Alcasar, quos capite præcedenti citabamus, paulo ante primam Expositionem. Pergit ergo Ioannes de Bestia dicere.

Bestia quam vidisti, fuit, & non est. Hoc est, Regnum Antichristi fuit priùs iam multis retrò annis in typo dumtaxat & figura, nempe sub Imperio Neronis, & insequentium principum, mysterium Antichristi vtcumque peragentium.

Et non est: Nunc, nimirū reipsa, & verè, siquidem verus Antichristus, eiúsque regnum non erit nisi propè finem rerū. Forsan his verbis facet Ioannes indicare voluit, regnum Romanum non perpetuò & continenter fore Antichristianum, & Ecclesiæ infestum: sed alternaturum interdum vices successione principum, & sub quibusdam Imperatoribus afflicturum atrociter Ecclesiam, sub aliis verò mite, & beneuolum Christianis futurum, præsertim sub principibus fidelibus & piis. Atque hoc ipsum significent verba illa, *Bestia fuit, & non est.*

Et ascensura est de abysso, nimirum verè & realiter in re ipsa significata, & præfigurata, scilicet, in Antichristo: quando ipsemet verus Antichristus reuera veniet in fine sæculi in propria, vt ipse idem Ioannes, iis ipsis verbis affirmat Apocalyp. 11. 7. & cap. 13. 1. illud verò.

Et reges septem sunt, exponi potest cum Victorino, vti superiùs in secunda Expositione, sed fine alio: nempe intelligi possunt septem Reges, seu Imperatores Romani, post Neronem, in quo initium sumpsit bestia coccinea, hoc est, sanguinarium Antichristi mysticum regnum Romanum. Hi sunt, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus, Domitianus, Nerua. Quasi dicat, post fundatum Antichristi mysticum regnum, seu postquam Romanum Imperium redditum est Antichristianum in Nerone, septem successione continua sequuti sunt in Romano Imperio post illum Principes & Monarchæ. Nero autem in hoc septenario Regum numero non censetur, nimirùm quòd ipse Bestiam coccineam condiderit, & in ipsa potiùs intelligatur: cuius septem reges ab eo distincti enumerantur à Ioanne.

Quinque ceciderunt. Scilicet, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus. *Vnus est.* nunc, nempe, quum Ioannes ista vaticinabatur: tunc enim rerum potiebatur Domitianus. *Et alius nondum venit.* Nerua videlicet, qui Domitiano successit. *Et quum venerit, oportet illum breue tempus manere*: Id est, annum vnum, menses quatuor, dies nouem, vti superiùs in prima Expositione notabamus.

Et bestia quæ erat, & non est: & ipsa octaua est: Id est, regnum Romanum Antichristianum, expressè quoque adumbratum est in octauo Romano Principe, qui post Neruam capiet Imperium, nempe Traiano: nam is sanè sæua in Christianos persecutione, exercebit præ cæteris mysterium iniquitatis. Equidem huius bellum in Ecclesiam fuisse truculentissimum, satis constat, & lib. 6. c. 1. docebimus. Huic interpretationi Græca Ioannis hic adstipulantur, quæ habent: *Et ipse octauus est*: vt aptè & congruenter competant in octauum Romanum Principem post Neronem, quem compertum est fuisse Traianum: ac si diceret: Romanum regnum Antichristianum à Nerone fundatum, & etiam octauus princeps Romanus, Traianus, crudeli suo & sæuo aduersus Christianos Imperio exercebit.

Et de septem est: Id est, de ordine, successione, Imperio septem antecedentium regum: nam Traianus post septem illos principes, octauus Romanus Imperator fuit. *Et in interitum vadit.* Et hoc quidem rectam, appositámque intelligentiam recipit. Consentiunt siquidem rerum Scriptores Romanum Imperium sub Traiano ad summum, potentiæ, magnitudinis, opum, gloriæque culmen ascendisse. Vide Onuphrium in Romano Imperio, & Lipsium de Magnitudine Romana lib. 1. cap. 3. post Traianum verò cœpisse paulatim labi, atque à tanto fastigio decidere. Nimirum hæc est rerum humanarum vicissitudo, vt quum vlteriùs procedere non possunt, naturaliter recedant. Etverò Traianum fines Imperij protulisse vlteriùs quàm vllum ante se Principem, Dio Cassius, Aurelius Victor, Rufus Festus, & alij plures affirmant. De eo Principe Eutropius lib. 8. cap. 3. *Romani Imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat quam ampliatum, fines longe latéque diffudit.* Hinc Tacitus Annali 4. cap. 4. de finibus Imperij sub Tiberio: *Quanto sit angustius imperitatum*, quàm sub Traiano nimirum, cuius æuo ipse Annales condebat: vt eius gratiam istud adiecisse videatur. Et Annali 2. c. 61. de Imperio Romano: *Quod nunc Rubrum ad mare patescit.* nempe sub Traiano. Post Traianum verò mox Hadrianum reliquisse multas Imperij Prouincias, terminósque Imperij contraxisse, Eutropius, Rufus, Spartianus,

& alij tradidère : ſeorſim S. Auguſtinus de Ciuit. Dei lib.4. cap. 29. Atque deinceps magnitudinem Imperij in peius ſemper iuiſſe, quouſque in clades Alaricanam, Geiſericanam, Odoacrianam, Totilanam, & alias, atque in has demum anguſtias & ruinas in quibus nunc iacet, inciderit, Annales omnes fidem certiſſimam faciunt. Hoc ergo videtur S. Ioannes innuiſſe, Romanum Imperium, quod ſub Traiano maximum fuit, deinceps in interitum propemodum corruiſſe.

VI. Expoſitio.

Iam ſuperiùs cap. 2. & 3. diximus, plures inſignes auctores, Babylonis nomine, à Ioanne in Apocalypſi, Ciuitatem diaboli, id eſt, cœtum & collectionem impiorum omnium, ſignificatam intellexiſſe. Cui ſi inhæreſcimus interpretationi; *per beſtiam coccineam*, aptè accipiemus diabolum; qui colluuiem improborum portat, & ſuſtinet. Quod verò Ioannes de ea beſtia addit. *Beſtia* quam vidiſti, fuit, & non eſt: & aſcenſura eſt de abyſſo, explanatum iam eſt ſuperiori capite in prima Expoſitione. Illud autem; *& in interitum vadit*, expoſitum quoque eſt eodem capite ad finem IV. Expoſitionis. Addit Ioannes: *ſeptem capita ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet: & reges ſeptem ſunt.* Coniunctio, *&*, poſita hic videtur pro expoſitiua, *id eſt, Septem capita, ſeptem montes ſunt*: *&*, (id eſt) *ſeptem reges ſunt.* Hanc enim vim particulam *&*, in Scripturis phraſi Hebraica interdum habere, non eſt dubium, vt Matth. 13. 41. *colligent de regno eius omnia ſcandala, &* (id eſt) *eos, qui faciunt iniquitatem.* Sunt eiuſce vſus complura exempla, quorum nonnulla collegere Martinus Cantapetrenſis lib. 8. Hypotyp. cap. 9. & Emanuel Sà in Indice phraſeon Scripturæ: Et quidem hoc loco Apocalyp. *&*, capi pro, *id eſt*, annotarunt Gagnæus, Pannonius, Bulengerus, Melus. Et ſanè hic ſeptem montes, & ſeptem reges vnam & eandem rem ſignificare, nempe ſeptem montes eſſe ſeptem reges, ſeu ſeptem regna, quæ montes dicantur, vel ob ſublimitatem & eminentiam poteſtatis, vel ob faſtum & ſuperbiam regiam, quæ omnia ex alto deſpicit, Andreas, Aretas, Primaſius; S. Beda, Anſbertus, Haymo, Ambroſiaſter, & alij disertè interpretantur. Porrò ſeptem ij reges rectè accipi poſſunt, vel vniuerſè omnes reges impij Eccleſiæ hoſtes qui vnquam vixerunt in mundo, quòd ſeptenarius ſit numerus vniuerſitatis: vel, quod in idem fermè recidit, omnes reges improbi ſeptem mundi ætatum; qui Dei rempublicam perſecuti ſunt, & perſequentur: vti in quarta expoſitione, ſuperiori capite dicebamus. Atqui ſequentia huius oraculi elucidari poterunt eodem prorſus modo, quo in eadem quarta expoſitione declarauimus. Si quis tamen VI. hanc explanationem accuratiùs deſcriptam cupit, adeat Gagnæium, Pannonium, Bulengerum.

VII. Expoſitio.

In tam denſis tenebris duo veriſimiliora & probabiliora facilè ſtatuerim. Alterum, Babylonem hoc cap. 17. intelligi Romam, vti ſuperiùs cap. 4. 5. 6. fusè demonſtrauimus: vel quod idem fermè eſt, Romanum Imperium, cuius arx, ſedes, capútque olim Roma fuit: nam etſi Romanum Imperium auulſum & ſeparatum à Roma diu ſteterit, ſtétque nunc: at Romæ nomen perpetuò retinuit, etiam hoc noſtro tempore. Et quæ Ioannes toto capite de Babylone vaticinatur & Romæ, & Romano Imperio æquè rectè & aptè conueniunt: pro vna enim eademque re hic Roma, eiúſque Imperium cenſentur. Alterum, Beſtiam coccineam hic eſſe ipſum verum & realem Antichriſtum. Id quod S. Irenæus disertè annotauit lib. 5. cap. 30. extremo, his verbis: *Nomen autem eius* (Antichriſti) *tacuit* (Ioannes), *quoniam dignum non eſt præconari à Spiritu ſancto. Si enim præconatum ab eo fuiſſet, fortaſſis & in multum permaneret: nunc autem, quoniam fuit, & non eſt, & aſcendet ab abyſſo, & in perditionem vadit, quaſi qui non ſit, ſic nec nomen eius præconatum eſt: eius enim quod non eſt, nomen non præconatur.* Vides vt apertè Beſtiam Apocal. 17. Antichriſtum interpretetur S. Irenæus. Eodem quoque modo interpretatur S. Proſper in Dimidio Temporis, cap. 8. cuius verba ad finem huius capitis ſubiiciemus. Et quidem verba Ioannis videntur perſpicuè Antichriſtum ſignificare, ait enim verſ. 8. *Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt, & aſcenſura eſt de Abyſſo.* Et cur iſtud non illud omninò erit quod Apocalyp. 13. 1. inquit: *Vidi de mari beſtiam aſcendentem.* Et cap. 11. 7. *Et Beſtia quæ aſcendit de abyſſo?* quibus locis Beſtiam eſſe Antichriſtum, multò certius & veriſimilius eſſe, nemo prudens iam dubitare queat. Vide ſuprà cap. 16. 17. & lib. 6. c. 14.

Porrò Roma, ſeu Romanum Imperium ſedere dicitur ſuper Beſtiam, id eſt, Antichriſtum, vel quia illud Imperium redditum iam erat Antichriſtianum, & mirificè regnum Antichriſti ſæuitia & crudelitate repræſentabat, atque myſterium Antichriſti peragebat: nam quod in fronte Babylonis inſcriptum fuiſſe refert Ioannes, MYSTERIVM, illud idem videtur, quod Paulus de Imperio Romano dixit: *Myſterium iam operatur iniquitatis.* Inſidet ergo Antichriſto Imperium Romanum quia ei egregiè viam ſternit & munit: vel quia Romanum Imperium excipiet Antichriſtus, nam eatndiu id Imperium ſtabit, dum veniet Antichriſtus qui vacantem Imperij molem, & per decem futuros reges diſtractam, occupabit.

Quæ verò ſubiungit Angelus: *Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt: & aſcenſura eſt de abyſſo: & in interitum vadit*, in hunc modum exponi poſſunt. Beſtia, Antichriſtus, *fuit* primùm myſticè in ſuis præcurſoribus & typis, vt Antiocho, Nerone, aliiſque truculentis tyrannis, Eccleſiæ maſtygibus: & re ipſa in propria perſona *non* dum, *eſt*: ſed *aſcenſurus eſt de abyſſo in* fine ſæculi, Apocalyp. 13. verſ. 1. *Vidi de mari beſtiam aſcendentem.* Quod lib. 6. cap. 14. accuratè explicabimus: *& in interitum vadit*. quia poſt breue tempus ſuæ tyrannidis infami & atroci morte tolletur, vt lib. 6. cap.. fusè diſſeremus. Sà putat Hebraiſmum eſſe, *Fuit & non eſt*, vel, *Erat, & non eſt*, pro Erit, & citò deſinet eſſe. Quòd Antichriſtus breuiſſimo tempore tyrannidem obtenturus ſit. Quem ſenſum S. Irenæus verbis quæ paulo ante deſcripſimus, innuere videtur. Ergo quod Ioannes ait, *Beſtia quam vidiſti, fuit, & non eſt*. Idem eſt ac ſi dixiſſet: Antichriſtus erit, & citò deſinet eſſe: breuiſſimo tempore rerum potietur. Forſan hac pulchra periphraſi, & Hebraiſmo indicauit Angelus, Antichriſti regnum nequaquam futurum æternum, vt Chriſti Domini: & quàm latum diſcrimen inter vtrumque intercederet, quòd Chriſti futurum ſit ſempiternum: Antichriſti non niſi triennij & ſemis. Sic de rege Tyri Ezechiel. 28. 19. *Nihil factus es, & non eris in perpetuum.* Hebræa ex verbo: *Fuiſti*,

& non tu (& non es :) vsque in sæculum, (æternum.) Et Iob. 18. 15. de mortali homine: *Habitent in tabernaculo illius socij eius qui non est.* Hebræa: *Habitet* (verbum est fœmineum propter imbecillitatem fortunæ impij) *in tabernaculo suo, de non ei.* Quasi dicat, *suo & non suo*, propter inconstantiam felicitatis, quæ citò euanescit: vel quia ex rapto. Quid si reddamus? *In tabernaculo suo de non non.* duplicata negatione: nam ו vau pro א poni solet in לא *lo*, quasi dicat, in tabernaculo suo, quod est omnino nihil, quod non est, quod subitò non erit. Locus mirabilis, & aliàs per otium elucidandus. Eodem modo de Antichristo hic dicitur, *Fuit, & non est*, hoc est, simul ac esse cœperit, esse desinet, breuissimo tempore erit: regnum eius tantùm non momentaneum erit. Ediametrò regni Christi æterni, qui de se ait Apocalyp. 1. 8. *Ego sum alpha & omega, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, qui erat, & qui venturus est.* quæ est periphrasis æternitatis. Et vide antithesin, Antichristus. *Bestia quæ fuit, & non est.* Christus *qui est, qui erat, & qui futurus est.*

Et reges septem sunt. Nimirum post Neronem, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus, Domitianus, Nerua. Quinque ceciderunt, scilicet, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus. *Vnus est*, nunc rerum potiens Domitianus, sub quo Ioannes Apocalypsim condebat. *Et alius nondum venit.* nempe Nerua. *Et quum venerit, oportet eum breue tempus manere*, quia Nerua non nisi annum vnum, menses quatuor, & dies nouem imperauit. Itaque quæ Ioannes seu Angelus de septem his regibus, de quinque ex his, de vno, de alio disserit, eodem modo exponenda censemus, vti superiùs hoc ipso capite in Quinta Explanatione. Ceterùm ij septem reges dicuntur à Ioanne capita Bestiæ, id est, Antichristi, quæ portat Romanum Imperium, quæ cùm tenera capita mulieris seu Babylonis, hoc est, Romæ, seu Romani Imperij extiterint, nempe Romani Principes & Imperatores: vocantur etiam capita Bestiæ, seu Antichristi: vt etiam septem montes, qui etsi Romæ reipsa fuerint, quibus ipsa vrbs insidet: nihilominus appellantur quoque capita Bestiæ, id est, Antichristi. Quod quidem ob eam causam à Ioanne factum putamus, nimirum vt indicaret, Romanum ipsum Imperium iam redditum fuisse à tempore Neronis Antichristianum, indéque iam mysterium iniquitatis continenter agitari: & illud Imperium amplissimam Antichristo viam parare: atque Romanum Imperium nullum aliud excepturum, neque ei aliud successurum, nisi Antichristi regnum.

Et Bestia quæ erat, & non est. Iam de Antichristo ipso singulariter vaticinatur. Propositum sacro Euangelistæ fuerat statum Romanæ Monarchiæ, qualis eo tempore quo ipse Apocalypsim præuidebat, erat, accuratè describere. Enumerauit quinque Monarchas qui post Neronem in quo Imperium cœpit imaginem Bestiæ, seu Antichristi, præferre, Romanum regnum obtinuerant, iámque præcesserant, nempe. Galbam, Othonem, Vitellium, Vespasianum, Titum. Adiecit, quum ipse Apocalypsim scriberet, Domitianum regnare: ac mox breuem Neruæ principatum vaticinatus est. Hinc immani Saltu ad Antichristum transilit, dicens: *Et Bestia, quæ erat, & non est, &c.* Ac si dicat: Egi iam de statu Romanæ vrbis & Monarchiæ ad mea vsque tempora, quam dixi esse Babylonem meretricem Bestiæ Antichristo insidentem: nunc de Bestia ipsa Antichristo disseram. Nec mirum quod à Nerua Romano Principe, subitò sermonem transferat ad Antichristum, & sæculi finem. Nam nihil opus erat insequentes post Neruam Imperatores ad Antichristum vsque percensere: cùm id esset infinitum opus, nec prophetæ historias aut annales texant: sed peculiaria quædam & eximia quæ illis Spiritus sanctus dictat. Et Ioanni id in animo præcipuè erat, statum Romani Imperij ab eo tempore quo mysterium Antichristi exercere cœpit, ad suam vsque ætatem describere, mente potissimùm in Antichristum destinata, cuius vim & regnum pertendebat. Nec absimili ratione Daniel. cap. 11. de rebus Syriæ agens, à Seleuco, momento transit ad Antichristum, plurimis Syriæ regibus intermediis prætermissis, vti ex S. Hieronymo, aliísque Patribus annotabimus lib. 6. c. 11. Pergit Ioannes dicere de Bestia: *Et ipsa octaua est*, non quidem ordine & successione immediata aliorum septem hîc à me enumeratorum Principum Romanorum: siquidem multi inter Neruam & Antichristum Imperatores interiecti sunt: sed visionis & vaticinij serie, atque numero Regum illorum quos hic tantùm describere constitui. Nàmque oraculum contexui septem tantummodo Regum: quibus nunc octauum adiicio Antichristum. Vnde Græca aptè habent: *Et ipse octauus est*, nempe, & ipse tanquam octauus, distinctus est ab illis septem.

Et de septem est, quia nimirum, vt Daniel ait, 7. vers. 8. Antichristus orietur cornu paruulum, de medio decem cornuum quartæ Bestiæ, quæ Romanum Imperium adumbrabat: nempe de medio decem regum illorum, in quos tandem prope finem rerum, Romanum Imperium diuidetur. Ac si dicat, orietur Antichristus ex ruinis & reliquiis Romani Imperij fracti & dissipati: & Imperium illud ipse instaurabit multo ingentius, sed non sub Romano, sed sub suo nomine, vti libro 6. fusiùs demonstrabimus. *Et in interitum vadit*, quia non nisi triennium & sex menses stabit Antichristi tyrannis, & statim horrenda morte delebitur.

Hactenus in explanatione obscurissimi oraculi, vestigiis præstantium interpretum insistentes, versati sumus: meliora non habuimus: In tanta expositionum varietate seligat lector quam maluerit: Nos secundam duntaxat reiicimus, alias non improbamus: cunctis tamen accuratè perpensis, septimam & vltimam cæteris anteferimus. Cuperet aliquis vt Alcasaris huius loci explicationes, quas ipse Apocalyp. 13. fusè descripsit hic expenderemus: sed non tantum nobis otij est. Parcè, & solemni formula dicimus: Non liquere. Difficiliores & implicatiores ipso oraculo sunt: centonariæ, interpolatæ, multis tibicinibus fultæ. Qui eas auet, inspiciat; quid ais deponam, vt sunt hoc tempore ingenia, non carituras amatoribus. Cupide fruantur, sanè sine mea inuidia. Vide quoque Suarem lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 4.

Et vt iterum atque iterum inculcem, quàm obsitus tenebris sit hic Apocalypsis locus, S. Prosperi in Dimidio Temporis, cap. 8. explanationem, eiusmet verbis integram subiicio, ex qua vix quippiam vbi firmè subsistas, haurire licèt: ait enim: *In Apocalypsi Ioannes: Dixit, ait, mihi Angelus: Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi sacramentum huius mulieris, & bestiæ, quæ portatur. Bestia quam vidisti, fuit, & non est: sed*

ascen

astensura est ex abysso, & itura in interitum. Illa septem capita eius, septem montes sunt, supra quos mulier sedet: & reges septem sunt: unde quinque ceciderunt, unus superest, alius nondum venit: & quum venerit, oportet breui tempore illum manere. Bestia quæ fuit, & non est, & ipsa octauo loco est: cùm sit ex septem, & in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt: hi regnum nondum acceperunt, sed potestatem regni vna hora accipient post bestiam. Hoc à Daniele ostensum est. Bestia quarta quæ grandior omnibus bestiis fuit, tot cornua habens: sed quod ibi dicitur, cornu minus surrexisse ante se, hic septem reges nominat, illis tribus expulsis: ipsum autem octauum, Antichristum esse, cùm sit ex septem. Ergo inquantum datur existimatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt in religione Christiana: aut ex decem, tribus extinctis, septem futuros, qui & ipsi sæuiant in Ecclesiam. Omnes sanè hæreticos Arianos vult intelligi, quum dicit: Hi aduersus Agnum pugnabunt, & Agnus vincet eos. Pugnant enim ex sufflando & rebaptisando membra Agni, quæ iam Christus suo sanguine sacrauerat. Sed nemo periit, ait Dominus, nisi filius perditionis. Octauum igitur regnum, quem dicit Antichristum, quidam Neronem intelligi volunt: vt ipse sit bestia, quæ fuit, & non est: & iterum venturus est. Sed siue ipsius formam & speciem corporis sumat, & in ea appareat, (sicut è contrario Angelus sanctus in Tobiæ libro speciem & similitudinem Azariæ, Ananiæ magni, filij suscepit) siue in alterius speciem appareat Antichristus, ipsius tamen Neronis luxuriam & spurcitiam, sæuitiámque morum habiturum, Daniel Propheta testatur. Hactenus S.Prosper.

Quinam sint decem illi Reges quos Ioannes Apocalyp.17. vers.3. 7. 12.13. 14.16.17. describit.

CAP. XXX.

BEstiam coccineam, cui Meretrix Babylon insidet: septem Bestiæ capita affatim hactenus enarrauimus: nunc ad elucidanda eiusdem Bestiæ decem cornua, quæ S. Angelus decem Reges est interpretatus, iam aggrediamur. cap.11. cœpimus dicere, quibusdam fortè videri posse, nihil esse necesse, hos decem Reges Apocalyp. 17. illosmet esse atque eodem modo intelligendos, quos idem S. Apostolus Apocalyp.12. 3. & cap.13. inducit: de quibus nos suprà cap. 25. & 27. abundè disseruimus. Nam vt diuersos capiamus, cùm aliæ rationes suadent, tum illa, Quòd neque septem capita, seu septem reges quos hic memorat Ioannes, eodem modo quo Apocalyp. 12. & 13. exponi posse videantur: nec sanè eodem modo nos in superioribus explanauimus. Vide Suarem lib. 5. contra Anglicanos errores cap. 6.

Prima Interpretatio.

Quidam igitur decem reges hoc loco intelligunt vniuersitatem omnium regum impiorum, Ecclesiæ hostium, eorum præsertim qui temporibus Antichristi rerum potientur, & cum ipso, aut sub ipso Ecclesiam Christi truculentè vexabunt. Ita Tichonius, Primasius, S.Beda, Ausbertus, S. Thomas, Dionysius Carthusianus, Gagnæius, Bulengerus, & alij. Vt verò hi auctores sensum suum cum singulis oraculi verbis de decem regibus, componant, apud ipsos videre erit: neque enim nunc lubet interpretis prouinciam obire. Illud autem vers.16. *Hi odient fornicariam, & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt.* Si per fornicariam Babylonem, ciuitatem diaboli & cœtum impiorum accipimus; fusè à nobis declaratum est superiùs cap. 3. atque eam Babylonis vastationem pulchrè Lactantius lib.7. cap.16. expressit his verbis: *Multiplicabitur regnum, & summa rerum potestas per plurimos dissipata & concisa minuetur. Tunc discordiæ ciuiles in perpetuum serentur, nec vlla requies bellis exitialibus erit: donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ non ad regendum, sed ad consumendum partiantur. Hi exercitibus in immensum coactis, & agrorum cultibus destitutis, quod est principium euersionis & cladis, disperdent omnia, & comminuent, & vorabunt. Tunc repentè aduersus eos hostis potentissimus* (Antichristus) *ab extremis finibus plagæ septentrionalis orietur, &c.* Hæc Lactantius: qui tamen decem illos reges diuersè, & equidem verè in sequentibus est interpretatus.

II. Existimarunt alij, Romam vrbem circiter extrema rerum humanarum tempora à Fide Christi & Romano Pontifice defecturam: ad priscam idololatriam, & magnitudinem Imperij redituram: ac tunc decem sub suo Imperio potentissimos & impiissimos reges habituram: qui mox in illam insurgant, atque eandem incendio, & supremo exitio à fundamentis euertant: Imperiúmque Romanum distrahant, ac inter se diuidant: re & nomine Romani Imperij è mundo sublatis. Regnantibus autem in orbe his decem regibus post deletam Romam & extinctum Romanum Imperium, venturum Antichristum, qui eorum Regnum occupabit. Atque hos decem Reges esse, quos hîc Ioannes describit, in eósque aptè conuenire quæcumque Ioannes de decem Regibus Apocalyp. 17. vaticinatus est. Hanc interpretationem, eiúsque auctores superiùs cap. 7. & 8. copiosè descripsimus, & expendimus. Sed quàm scitè & congruenter eadem singulis totius vaticinij de decem regibus verbis adaptetur in Riberæ & Viegæ commentariis cum primis videri poterit: non enim libet nunc in his immorari. Si tam vera & certa esset, vt est facilis & concinna, mirè præsens oraculum illuminabat: sed nostrum de ea iudicium habes suprà cap. 8.

III. Alij decem cornua Bestiæ, id est, decem reges, interpretantur vniuersè Reges omnes qui post Constantini Magni æuum, ex variis nationibus, ac diuersis temporibus, cum vastis barbararum gentium exercitibus in Romanum Imperium irruperunt, illud vastantes, lacerantes, ac pro sua quisque parte illud occupantes, & ad se trahentes, propemodum deleto & extincto Romano Imperio. Ac præsertim Alaricum, Geisericum, Odoacrem, Totilam, & alios, qui insignes clades Romanæ Vrbi & Imperio intulerunt. Hanc interpretationem eiúsque auctores latè superiùs cap.9. 10. 11. retulimus. Ait ergo Ioannes: *Et decem cornua quæ vidisti, decem Reges sunt.* Id est, plures reges qui in Romanum Imperium insurrexerunt, illud inuadentes, & insidentes. *qui regnum nondum acceperunt*; nimirum quum

hæc

hæc Ioaones litteris mandaret, *& potestatem vna hora tanquam reges accipent*, vna hora, id est, intra breue tempus, quia sat breui tempore Roma, Imperiúmque Romanum, plures vastatores & hostes pertulit Reges, nempe Rhadagaisum, Alaricom, Geisericúm, Odoacrem, Totilam, Attilam & alios: quos constat varias secum gentes, & reges in Vrbis & Imperij euersionem pertraxisse: vti latiùs cap. 9. 10. 11. narrabamùs. Id autem omne tempus, quo Roma tot passa est excidia, Romanumque Imperium fœdè laceratum à tot barbaris nationibus & regibus, vt penè corruerit: quamuis non equidem exiguum, sed multorum annorum fuerit: tamen breue dicitur, vel quod respectu tot, tantatúmque rerum, quas in exitium tam magni, diuturni, & validè firmati Imperij, quod æternum putabatur, externi reges gessere; non ita longum reuera fuerit: vel quòd eiusmodi reges in Romanum Imperium insurgentes, eorúmque regna comparatione eiusdem Imperij quod tot sæculis stetit, breui sanè tempore viguerunt. At forsan ille congruentior sensus videri possit: Plures reges in Romanum Imperium arma mouentes, vna hora tanquam reges potestatem accepere: quia fermè semper inopinatò, subitò, eximprouisò in Romanam Vrbem,& Imperium irruerunt.

Post bestiam, id est, vel post mysticum Antichristi regnom, vel potiùs, post diabolum, ipsum in omnibus sequentes, séque & sua omnia eidem dedentes, cuius instinctu & efficacitate tam horrenda patrabuot. Quod verò addit Angelus vers. 16. de decem regibus: *Hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igne concremabunt*, id latè à nobis explanatum est cap. 9. 10. 11. 16. de cladibus, incendiis, & excidiis Vrbis Romæ & Imperij à barbaris regibus & nationibus illatis. Vide Ambrosiastrum io 17. Apocalypsis.

IV. Verùm proculdubio illa est certior & receptior intelligentia, quæ decem istos Reges, quorum hic meminit Ioannes, existimat, esse illosmet decem Reges, qui circa mundi finem Imperium Romanum penitus exscindent, atque inter se partientur: quibus regnantibus venturus est Antichristus, qui tribus ex decem illis interfectis, reliquos septem sibi subiugabit, Imperio omnium sibi vsurpato. De quibus tam multa diximus suprà, cap. 22. 23. 24. 25. 27. Atqui hos decem reges eosdem esse, & eodem modo intelligendos, quo illos de quibus agit idem S. Ioannes Apocalyp. 12. 3. & cap. 13. 1. persuasissimum nobis est. Atque ita planè disertissimè hos decem Reges Apocalyp. 17. interpretati sunt, S. Ireneus lib. 5. cap. 26. Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 16. Victorinus in 17. Apocalyps. Quintus Iulius Hilarion de mundi duratione, S. Prosper in dimidio Temporis, cap. 8. Primasius, Andreas, Aretas, S. Beda, Ambrosius Ansbertus, Haymo in 17. Apocalypsis: quorum sententias fusè descripsimus suprà cap. 28. Ex recentioribus verò, Gagnæius, Ribera, Viegas in 17. Apocalyps. Bellarminus de Rom. Pontifice lib. 3. cap. 2. & 5. Maldonatus io 7. Daniel. vers. 7. Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 5. Gregorius de Valentia tom. 4. disp. 11. quæst. 2. puncto 2. §. 3. Becanus de Antichristo reformato, cap. 1. Lessius de Antichristo, cap. 12. 14. Cornelius à lapide in 2. Thessalon. 2. num. 45. vsque ad 48. & alij. Et quidem Ioannem hoc ipso 17. cap. Apocalyp. in his quæ de decem cornibus, id est, decem regibus Bestiæ vaticinatur, respexisse ad illa decem cornua, id est, reges, de quibus Daniel. 7. vers. 7. & 24. scripsit, & idem omninò de illis intellexisse quod ipse Daniel, & vnam & eandem mentem Danielis & Ioannis esse de decem illis cornibus Bestiæ, seu decem Regibus, apertè annotarunt S. Ireneus, Victorinus, S. Prosper, Andreas, S. Beda, Primasius, Ansbertus, Bellarminus, & alij. Et Ambrosiaster hæc habet in 17. Apocalyp. *Eandem significationem habent decem cornua in hoc loco, quam & illa Danielis 7. habuisse dicuntur.*

Expendamus nunc verba Angeli: *Qui regnum nondum acceperunt*, nimirum quia illud accepturi sunt in fine sæculi prope aduentum Antichristi. *Et potestatem vna hora tanquam reges accipient*, vna hora, id est, breui tempore. Andreas: *Vnam autem horam breue temporis spatium vocat: aut vnam certè anni tempestatem, quæ trimestri solis motu absoluitur.* Aretas: *Quod verò vna hora cum bestia: hora temporis breuitatem adstruere vult, per quod videlicet hora anni completur, in qua vincenti Antichristo subiicietur.* Eodem modo, vna hora, pro breui tempore, interpretantur Ambrosiaster, Rupertus, Gagnæius, Bulengerus, Ribera, Viegas, Sà. Qua phrasi Dominus Ioannis, 5. 35. de Baptista ait: *Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius.* Et Paulus ad Philemonem vers. 15. *Forsitan enim ideo ad horam discessit à te, vt in æternum illum reciperes, post bestiam.* Græca geminam præferunt lectionem, *μετὰ τὸ θηρίον, post bestiam*, quæ est vulgatior Latinorum codicum: vel *μετὰ τοῦ θηρίου, cum bestia*, quam Græca exemplaria Complutensia, & alia passim habent: quámque sequuntur, S. Ireneus, Primasius, Andreas, Aretas, & ex recentioribus Erasmus, Sanctes, Vatablus, Montanus. Sed eundem sensum vtraque lectio exhibet. Ait enim, decem illos reges in fine mundi breui tempore regiam potestatem obtenturos post bestiam, id est, Antichristum, vel cum bestia, id est, Antichristo. Id quod sequentia perspicuè declarant; *Hi vnum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent.* Quia deletis ab Antichristo tribus ex illis decem regibus, reliqui septem communi concilio, regnum suum & seipsos Antichristo dedent. Et hoc est quod inquit, Regiam potestatem accepturos post bestiam, vel cum bestia, hoc est, Antichristo, quia tres ex illis inuiti, alij septem metu volentes Antichristo regna sua tradent, & cum ipso & sub ipso regnabunt. *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos.* Quia cum Antichristo regnum Christi, id est, Ecclesiam euertere conabuntur: sed omnes eorum vires, conatus, arma Christus confringet, & concidet. Forsan respicit ad maximum illud prælium Gog & Magog, de quo lib. 6. cap. 2. tam multa dicemus.

Et decem cornua quæ vidisti in Bestia, hi odient fornicariam, & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igne concremabunt. Si recentiorum illa sententia de Romæ circa finem sæculi apostasia, & sceleribus, quam suprà cap. 7. & 8. latè descripsimus, vera esset; nacta essent hæc verba facilem proculdubio, & lucidam explanationem, vt ibidem vidimus. At ea interpretatio nobis sanè non probatur: vt nec etiam multis eruditis viris. Alia igitur ineunda est ratio qua hæc Ioannis pericopes aptè & rectè

expo

exponitur. Babylonem hic meretricem, & fornicariam, Romam eiusque Imperium esse, millies iam inculcauimus.

Equidem si Babylon in Apocalypsi Roma est, manifestissimè Ioannes in varijs de Babylone hac vaticiniis, & hoc præsertim quod nunc elucidamus, significat, Romam tandem aliquando funditus in sempiternum exscindendam. Futurum autem id prope finem sæculi, & ductus verborum Apocalypsis satis indicat, & plures interpretes qui hunc Apocalypticum Romæ interitum edisserunt, obseruarunt. Et verò Romam circa extrema mundi tempora destruendam, ex oraculis Apocalypsis non pauci annotarunt. Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 15. agens de Romæ senecta, inquit: *Quod si hæc ita sunt, quid restat, nisi vt sequatur interitus senectutem? Et quid futurum breui, conciones Prophetarum denuntiant, sub ambage aliorum nominum*, (procul dubio Babylonis, Meretricis, Fornicariæ in Apocalypsi) *ne facilè quis intelligat. Sibyllæ tamen apertè interituram esse Romam loquuntur, & quidem Iudicio Dei, quod nomen eius habuerit inuisum, & inimica Iustitiæ alumnum Dei populum trucidauerit.* Parum se in Scripturis versatum probabit, qui non statim videat Lactantium hisce verbis respexisse vaticinia Apocalypsis de mystica Babylone. Idemque Lactantius lib. 7. cap. 25. *Etiam res ipsa declarat, lapsum, ruinámque rerum breui fore, nisi quod incolumi Vrbe Roma, nihil istiusmodi videtur esse metuendum. At verò cum caput illud orbis occiderit, & ῥύμη esse cœperit, quod Sibyllæ fore aiunt, quis dubitet venisse iam finem rebus humanis, orbique terrarum? Illa enim est ciuitas quæ adhuc sustentat omnia: precandúsque nobis, & adorandus est Deus cæli, si tamen statuta eius & placita differri possunt, ne citius quàm putamus, tyrannus ille* (Antichristus) *abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud* (Romam) *effodiat, cuius interitu mundus ipse lapsurus est.*

Sanctus Hieronymus in Isaiæ 24. ad vers. 10. *Attereretur ciuitas vanitatis, siue omnis ciuitas, vel spiritualis Babylon quæ sedet in septem montibus purpurata, cuius supplicia in Apocalypsi Ioannis legimus.* Haud dubiè Romam intelligit. Et recentiores in eandem sententiam, ex hoc loco Apocalyp. 17. 16. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 13. *Secundus locus est, Apocalyp. 17. vbi Ioannes dicit, decem reges qui sibi diuident Romanum Imperium, & quibus regnantibus veniet Antichristus, odio habituros purpuratam Meretricem, id est, Romam, & eam desolatam facturos atque etiam igne crematuros. Quomodo ergo Roma erit sedes Antichristi, si illo ipso tempore debet euerti & comburi?* Et post multa: *Nam vt suprà ostendimus, Antichristus odio habebit Romam, quomodocunque accipiatur, & cum ea pugnabit, eámque desolabit, & incendet. Ex quo manifestè sequitur, non fore Romam Antichristi sedem.* Et lib. 4. cap. 4. *Neque obstat quòd tempore Antichristi Roma desolanda & cremanda videatur, vt deducitur ex cap. 17. Apocalypsis: nam hoc non fiet nisi in fine mundi.*

Ribera in 17. Apocalyp. ad vers. 16. enarrans hæc eadem verba, quæ hic interpretamur: *Hi odient Fornicariam, & desolatam facient illam, &c. inquit: Ex hoc autem quod nunc ait Apostolus, intelligitur Romam esse vastandam & euertendam, antequam Antichristus regnare incipiat, vel certè ipso initio regni eius, tempore scilicet, quo decem reges vniuerso orbi imperabunt, & antequam tres vincantur ab Antichristo.*

Henriquez de Fine Hominis, cap. 15. §. 5. *Quidam ex illo Apocalypsis cap. 17. odient fornicariam, putant intelligi ipsam Vrbem Romam, & esse funditus euertendam comburendam ab Antichristo.* Et in Commentario littera, c, citat pro ea sententia Lactantium, & alios Patres.

Viegas in 17. Apocalyp. eadem hæc verba elucidans: *Hi odient fornicariam & desolatam facient illam*, ait: *Cum ergo hoc loco Angelus Ioanni prænuntiet fore, vt hi decem reges odio habeant fornicariam, eámque omninò euertant, & incendant: manifestè colligitur, paulò ante quàm Antichristus adueniat, vel saltem ad initium eius Imperij, Romanam vrbem ab his decem regibus euersam & concrematum iri: siquidem quum Antichristus imperauerit, non futuri sunt decem Reges, sed septem.*

Lessius de Antichristo, cap. 12. *Tempore Antichristi Roma erit deleta, vt apertè colligitur Apocalyp. 17. vbi dicitur, decem illos reges, qui breui tempore regna potientur, odio habituros fornicariam, eúmque igni combusturos, & tradituros regnum suum Bestiæ, seu Antichristo.* Et post alia: *Hoc tamen constat, Romam ab illis decem regibus ante regnum Antichristi, vel sub initium illius, esse euertendam: ac proinde Antichristi sedem Imperij esse non posse.*

Bosius de signis Ecclesiæ lib. 24. cap. 6. *Roma pœnas dabit, & vna cum Romani Imperij dignitate ac potestate ab Antichristo, & eius copiis funditus euertetur. Quod docemur è cap. 17. Apocalypsis.*

Cornelius à Lapide in 2. Thessalon. 2. num. 46. *Consentiunt Patres & Interpretes, docéntque ex Apocalyp. 17. vers. 12. & 16. collato cum Danielis cap. 7. vers. 8. & 24. ante Antichristum, stante Roma, & Romano Imperio, decem fore reges totius orbis dominos, qui Romam capient, euertent, comburent, Apocalyp. 17. vers. 16. & toto cap. 18.* Et num. 68. *Antichristus non regnabit Romæ: illa enim ante Antichristum euertetur, & concremabitur à decem regibus.* Eadem habet in 24. Numeror. ad vers. 24.

Ceterùm recentiores isti auctores euertendum iri Romam in fine mundi idcirco fortassè videntur existimasse, quòd arbitrati sint ex vaticiniis Apocalypsis, Romam prope mundi occasum à fide Christiana discessuram, Pontificem profligaturam, ethnicismum amplexuram, Ecclesiam atrociter persecuturam: quæ certè tam immania scelera Deus ipsius Romæ horrendo interitu sit vindicaturus. Horum sententias descripsimus cap. 8. At Franciscus Suarez qui in hanc disquisitionem sedulò incubuisse videtur, lib. 5. aduersus Anglicanos errores, cap. 7. pluribus ostendit, ex oraculis Apocalypsis, si Babylonis nomine Roma est intelligenda, illud certò haberi, Romam tandem aliquando euertendam, ac penitus, & irreparabiliter destruendam: indéque valdè probabiliter deduci, futurum id circiter extrema mundi tempora: ceterùm quòd ante hunc vltimum eius interitum, Roma reiecta Fide ad veterem magnitudinem Imperij, ad gentilismum, ad Ecclesiæ persecu-

tionem

tionem sit denuò reditura, neque ex vaticiniis Apocalypsis elici, nec certò probari posse. Habes sententiam Suaris à nobis sup. riùs cap. 8. expositam: quam sanè volentes, libentes amplectimur. Equidem omni relicta hypothesi, simpliciter affirmamus, cum primis verò similiter & probabiliter ex Apocalypsis de Babylona oraculis, atque his potissimum verbis quæ modò elucidamus, Romam in fine mundi à decem illis regibus, de quibus tam multa scripsimus, excidio & incendio funditus delendam. Id tamen non omnino certum & exploratum asserimus, propter varias alias vaticiniorum Apocalypsis de Babylone interpretationes, magnis auctoribus probatas, quas hoc libro fusè retolimus, & illustrauimus. Vnde prudenter Henriquez, (quem senem optimum, & egregio animi candore, Romæ nos familiarissimè nouimus) de Fine Hominis, cap. 25. §. 5. loquit: *Quidam ex illo Apocalyp. cap. 17. odient fornicariam, putant intelligi ipsam vrbem Romam, & esse funditus euertendam & comburendam ab Antichristo. At inde non colligitur certò quia multi ex Patribus eum locum aliter explicant.*

Verùm addimus, quòd Roma ante illum suum prope finem sæculi supremum casum, Imperium orbis sit recuperatura, cultum idolorum instauratura, Ecclesiam Christi denuò afflictura, id quidem ex Apocalypticis oraculis haud exploratò constare, & esse incertissimum arbitramur. Vnde eam recentiorum opinionem de Romæ circa mundi occasum apostasia ac potentia, haud probare potuimus suprà cap. 8.

Sed hîc pro me paucis Patri Suari respondendum: ait enim: *Hac ergo admissa expositione*, (nempe Babylonem in Apocalypsi esse Romam) *ex illa ad summum colligitur, Romanam ciuitatem ante finem mundi delendam esse, & prorsus euertendam, etiam quoad materialia ædificia, & igni tradendam. Quod multi Catholici non solùm sine rubore, sed etiam constanter docent, ac defendunt, quos refert, eorúmque sententias latè describit Thomas Maluenda lib. 4. de Antichristo, cap. 4. & 5. Et quamuis ipse timeat in eorum descendere sententiam, ideóque aliis modis conetur loca Apocalypsis interpretari: (quos nunc examinare, probare, aut improbare non est necesse) nihilominus negari non potest, sententiam illam probabilissimam esse, multúmque & locis Apocalypsis, & antiquis Patribus consentaneam.* Sententia illa duas habebat partes, & delendam Romam ante finem mundi: & delendam propter apostasiam, & nouam impietatem. Non timui, Pater Suarez, Romæ supremum interitum ante finem rerum: sed aspernatus sum & meritò exhorrui tam pudendam causam illius interitus, nempe nouam Romæ apostasiam, & odiosum bellum in Ecclesiam.

Iam hinc ingens oritur difficultas, nam Ioannes apertissimè edicit, perituram Romam propter abominationes idololatriæ, & effusum sanguinem martyrum, vide suprà cap. 7. à quibus tamen omnibus impietatibus quàm longissimè nunc abest, ciuitas hæc iam sancta, quæ vt quondam erat mater erroris, nunc per beatam Petri sedem facta est iam magistra veritatis: neque vllo pacto timendum est, ne rursus in ethnicismum & in Ecclesiæ & diuinæ religionis odium incidat. Hoc incommodum est quod ferè solum recentiores in sententiam de Romæ circa occasum sæculi apostasia impulit: & quod Suarez nec satis præuidit, aut euitauit, vti cap. 8. notabamus. Verùm dicimus, Ioannem, quum tanta Romæ scelera, nempe idololatriam, & martyria sanctorum, aliasque eiusdem abominationes commemorat, respexisse proculdubio ad eum Romæ, Romanique Imperij statum, qualis eo tempore erat, quum Apocalypsim condidit, qualémque ipse oculis videbat, nimirum plenum impietatis, & odij in Christianam religionem. Ioannísque menti tunc obuersata potissimùm tot illa ac tam immania Romæ quæ tum erant præsentia flagitia: ac proinde vaticinatum id quod futurum Deus ab æterno decreuerat: nempe, Deum in fine sæculi, iusto suo & seuero iudicio, in memoriam reuocaturum omnes Romæ abominationes, & atrocia mala quæ ea Vrbs Ecclesiæ intulit: ac propterea de ea supremum supplicium sumpturum, atque illam funditus extirpaturum: non quidem propter noua aliqua Romæ idololatriæ, aut effusi martyrum sanguinis scelera, quæ nulla tunc erunt: sed propter veterem deorum cultum, & immane odium in Ecclesiam, atque sæuitiam in pios. Id quidem diuinus Apostolus cap. 16. 19. rectè significauit verbis illis: *Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius.* Et cap. 18. 5. *Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.* Satis indicat puniturum Dominum Romæ delicta præterita, quum inducit Deum ea recordantem, & in memoriam reducentem: cum sanè memoria non sit præsentium, sed præteritorum.

Dices, Quid ergo committebuntur pij & orthodoxi Fideles, qui extremis illis sæculi temporibus Romæ erunt, vt tanta clade & ruina inuoluantur, & obruantur? Haud sanè inuoluentur, siquidem in muros, parietes, domos, tecta, & ædificia tunc ira Dei sæuiet, Ecclesia, Pontifice, & Fidelibus à tam horrenda deuastatione seruatis, peculiari cura & prouidentia Dei. Innuit id apertè Ioannes cap. 18. 4. *Exite de illa populus meus: vt ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.* Vides vt in supremo Romæ excidio, populus Fidelis incolumis & illæsus seruabitur, quem vindicta diuina non tanget. Nec mirum, nam pari ratione in Ierosolymitana per Titum euersione, egregiè Deus Ecclesiæ suæ incolumitati & securitati prospexit, dum ingruente Iudaico bello, eam diuino oraculo iussit Ierosolymis excedere, & Pellam vrbem trans Iordanem commigrare, ibique incolere, vti Eusebius lib. 3. Histor. Ecclesiast. cap. 5. Epiphanius Hæresi 29. & 30. Nicephorus lib. 3. Histor. cap. 3. istè describunt.

Iam nunc disquirendum, num hæc suprema Romæ destructio sit ab ipso Antichristo, seu eius tempore, vel potiùs ante eiusdem Antichristi manifestationem patranda; Lactantius, Bellarminus, Bozius, vti in eorum verbis anteà descriptis vidimus, ab ipso Antichristo euertendam Romam tradiderunt. Forsan ita locuti sunt, quòd sub ipsa primordia Antichristi, vel circiter contingeret illud

Vrbis

Vrbis excidium. Suarez existimat, ex nullo diuino Scripturæ oraculo satis colligi posse, an hæc vltima Romæ destructio ab ipsomet Antichristo perficienda sit, & consummanda, vel ante illum, per aliquem, vel aliquos ex illis decem regibus, qui in Romano orbe tunc regnabunt. Id quod ipse pluribus sequitur confirmare. Sed Ribera, Viegas, Lessius, Cornelius rem planè viderunt, quum aiunt, ante regnum Antichristi, vel sub initia regni illius; quando nimirum decem illi reges rerum potientur in orbe, antequam tres ex illis interficiantur ab Antichristo, & septem reliqui sese Antichristo subiiciant, ab illis decem regibus tunc funditus exscindendam Romam. Equidem qui totam decem illorum regum tragœdiam ex vaticiniis Danielis, & Apocalypsis attentè expenderit, quam nos magna huius libri parte accuratè enarramus, aliud vix sentire poterit, quàm, eo tempore quo decem illi reges Romanum Imperium inter se diuident suo sub nomine, extincto omninò nomine, & re Imperij Romani, antequam tres ex illis decem regibus deleantur ab Antichristo, & septem alij eidem Antichristo subdantur, quod fiet ipsis statim regni Antichristi initiis, vti fusiùs lib. 6. cap.... docebimus: eosdem decem reges incendio, & excidio à fundamentis euersuros Romam. Ergo supremus Romæ casus procul dubio erit paulò antè, vel sub initia regni Antichristi, & ante prælia eius cum tribus illis regibus: ita vt neutiquam ab ipso Antichristo, sed à decem regibus sit Roma demolienda.

Nam si non est venturus Antichristus, id est, regnum suum, & prælia aduersus tres reges exorsurus, nisi priùs extincto & deleto Romano imperio à decem regibus, vti hoc libro à cap. 18. huc vsque demonstrauimus: quis non videt, quàm sit rationi consentaneum, Romam quæ Imperij arx & caput fuit, ab illis decem regibus simul cum imperio etiam euertendam? nimirum antequam aduersus eos præliari incipiat Antichristus. Deinde Ioannes hîc manifestè ait, decem reges desolaturos Romam: at post prælia Antichristi, eius iam regno fundato, non erunt iam nisi septem reges: nam tres ex illis suis præliis interficiet: reliquis septem sibi subiugatis. Adde, quod sibi ab Antichristo, vel eius auspiciis Roma est exscindenda, haud sanè tantùm facinus decem illis regibus adscriberet Ioannes, sed ipsi Antichristo.

Ex dictis igitur hactenus facilis, & dilucida eruitur verborum Ioannis hîc intelligentia. Decem, inquit, reges qui paulò antè aduentum Antichristi, translato in suum nomen & rem Romano Imperio, in mundo regnabunt, ij odio crudelissimo prosequentur vrbem Romam, *desolatam facient illam*: id est, à summo culmine ad fundamenta diruent, *& nudam*: id ad prædam, & spolia captæ, & deuastatæ vrbis spectat. *Et carnes eius manducabunt*: vel indicat, de manubiis eius opulentos, & pingues reddendos iri: vel est allegoria, seu metaphora extremi odij, & feralis immanitatis, nam esus carnis humanæ inter sæuissimæ crudelitatis exempla habetur, vti inferiùs pluribus ostendemus. Huc referunt Psalm. 26. 2. *Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas*. Iob 19. 22. *Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini?* Hanc verborum Ioannis, seu Angeli simplicissimam esse interpretationem, facilè quisque intelliget.

Si quis tamen in hoc Apocalyps. 17. vaticinio Babylonem, Mulierem, Meretricem, Fornicariam, Romanum ipsum Imperium, potiùs quàm Vrbem Romam intelligere maluerit, vti sanè intellexerunt Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 5. §. *Denique Ioannes*. Maldonatus in 7. Daniel. versic. 7. Valentia tom. 4. disputat. 11. quæst. 2. punct. 2. §. 3. Becanus de Antichristo reformato, cap. 1. Haud ægrè eadem verba Ioannis interpretabitur. Hi decem reges extinguent prope finem sæculi rem, & nomen Imperij Romani, ac inter se partientur prouincias omnes, quæ quondam Imperij Romani fuere, sed non sub Romano, sed sub suo nomine imperitabunt: vti nunc Turcarum Imperator in Oriente. Est locus insignis sancti Hieronymi in Isaiæ 34. vers. 8. qui, quæ Ioannes Apocalyps. 17. & 18. vaticinatur de Babylonis excidio, de euersione Imperij Romani intelligenda esse docet. Enarrans enim sanctus Doctor quædam Isaiæ verba similia iis quæ Ioannes de Babylone perscripsit, ait: *Hebræi hæc de Romano Imperio prophetata contendunt: & vastitatem quondam regni potentissimi prædicari: quod iuxta litteram plerique nostrorum etiam in Apocalypsi Ioannis scriptum putant.*

Fessos nos iam, ac penè fatiscentes excipit Alcasar cum singulari sua horum decem regum Fornicariam deuastantium interpretatione: sed integri alioqui, & valentes libentissimè detrectaremus certamen: habeat sibi sua, ac seruet inuenta: non inuidemus: nobis enim propositum fuit optimorum auctorum, & Interpretum vestigiis inhærere: non nostra sensa, & cogitationes venditare. Sed si nostram mentem scire cupis, adito cap. 12.

Qua ratione intelligenda sit illa Scripturæ, & Patrum assertio, de decem regibus in orbe futuris sub aduentum Antichristi.

CAP. XXXI.

Occasionem cum primis difficultatis sanctus Augustinus præbuit, qui vaticinium Danielis 7. vers. 8. 24. de decem cornibus quartæ Bestiæ, & de cornu paruulo, è medio eorum enato, hoc est, de decem regibus futuris in Imperio Romano prope finem sæculi, quorum regno vigente, venturus est Antichristus, pluribus enarrans lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 23. hæc scribit: *Vereri me sanè fateor, ne in decem regibus, quos tanquam decem homines videtur inuenturus Antichristus, fortè fallamur, atque ita ille inopinatus adueniat, non existentibus tot regibus in orbe Romano. Quid enim si numero isto denario vniuersitas regum significata est, post quos ille venturus est: sicut millenario, centenario, septenario significatur plerumque vniuersitas, & aliis, atque aliis numeris, quos nunc commemorare non est necesse?*

Et quidem denarium numerum in Scriptura sacra vniuersitatem, & multitudinem indefinitam significare, tam certum est, quàm à multis annotatum. Auctor Phrasium apud Villauicentium: *Denarius, sicut septenarius, plenitudinis numerus est, perfectam tetradem cum suis inclusis numeris contin-*

nens : resultat enim denarius ex vnitate, binario, ternario, & quaternario. Id sæpè reperire licet in sacris Litteris.

Forsterus in Lexico: עשר *Assar, cum puncto sinistro, nomen est numerale, vt vocant, cardinale, decem, eo quòd numerus denarius sit diues: idcóque etiam cognationem habet cum verbo* עשר *Assar, cum puncto dextro, & ab eo descendit. Et est obseruandum quòd* עשרה*, &* עשר *Esser, & Assarah, id est, decem in aliquot Scripturæ locis accipiuntur indeterminatè pro aliquot, id est, multis, eo quòd numerus denarius est terminus numeri, & in eo numerus monadicus desinit. Et inde quoque apparet, quòd affinitatem quandam habeat, cum* עשר *Assar, quod cum dextro Schin, diuitias, id est, multitudinem significat.*

Sanctes in Lexico: *Quia numerus denarius est limes, & terminus, & finis omnis supputationis, seu numerationis, (nam à decem, & supra, sunt denarij numeri repetitiones) idcircò capitur indifferenter in Scriptura, pro quolibet numero, & non pro ipso determinato numero* Denario.

Mercerus in Lexico: עשר *Assar cum puncto sinistro, hanc quoque radicem quidam radici* עשר *Assar cum puncto dextro, affinem faciunt, quòd denarius numerus sit diues & plenus. Vnde cùm sit terminus numeri monadici, indefinitè passim videat, decem, pro aliquot, vel multis sumi.*

Schindlerus in Pentaglotto: עשר *Assar, id est, decem, interdum accipitur pro multis, quia denarius est absolutus, & perfectus numerus, vnitatum vt maxima, ita finis, & denariorum initium: aut etiam quia decem sunt præcepta legis.*

Marinus in Arca Noë: *Decem in Scriptura vsurpatur eleganter pro maximo numero, quòd denarius sit numerorum singulorum terminus.*

Auenatius in Lexico: עשר *Assar cognationem habet cum* עשר *dextro, id est, diues fuit, nam numerus denarius est diues.* Vide quoque Indicem Phrasium Scripturæ, Emanuelis Sa. Nunc eius vsurpationis pauca exempla promanus. Genes. 31. 7. 41. *Mutauit mercedem meam decem vicibus:* id est, sæpius. Leuitici 26. 26. *Ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes.* Hoc est, multæ. Numeror. 14. 22. *Tentauerunt me per decem vices.* id est, sæpiùs. 1. Regum, 1. 8. *Numquid non ego tibi melior sum quàm decem filij?* id est, multi. Iob 19. 3. *En decies confunditis me:* hoc est, pluries. Ecclesiastæ 7. 20. *Sapientia confortauit sapientem super decem principes ciuitatis:* id est, quàm plures principes. Baruch 4. 28. *Decies conuertentes requiretis eum:* id est, pluriès. Apocalyps. 2. 10. *Et habebitis tribulationem diebus decem:* Id est, multis. At de præstantia, & perfectione denarij cùm multi veteres & recentiores differuerint, scitè cum primis Philo de congressu quærendæ eruditionis gratia, &, de Decalogo.

Cùm ergo denarius numerus multitudinem, & vniuersitatem denotet, quod Scriptura sæpiùs asserit, decem reges in orbe futuros quum veniet Antichristus, vti superiùs abundè vidimus, in dubium reuocauit sanctus Augustinus, num reuerà intelligendi sint præfinitè, ac determinatè decem reges, id est, non plures, nec pauciores, quàm decem: an verò decem indefinitè pro multis, quotquot illi fuerint, dumtaxat accipi debeant: quasi illud tantùm diuina oracula canant, plures reges in orbe futuros, qui Romanum Imperium inter se diuidant, quum veniet Antichristus, quocumque illi numero sint futuri.

Iam hic committere non possumus, quin Lectorem Alcasaris acuminibus impartiamur. In 11. Apocalyps. ad versic. 3. in hunc modum scribit: *Opinio asserens mundum sub Antichristi tempus in decem reges diuisum iri, & horum tres ab Antichristo delendos, septem reliquos subiugandos fore: hæc, inquam, opinio non adeò certa est, vt Ribera contendit. Nam quamuis Hieronymus eam Ecclesiasticis Scriptoribus adscribat: non tamen vult eam ab omnibus certam reputari: sed solùm eam fuisse communem, ac vulgarem omnium opinionem: simili ferè loquendi ratione, atque illa: Totus mundus post eum abit. Vbi, totus, per hyperbolem dicitur.*

Vidisti, Lector superiùs consensum Patrum, & oracula Scripturæ de decem regibus in orbe futuris sub aduentum Antichristi, quæ latè descripsimus: tu nunc iudica, si est hæc opinio incerta, aut vulgaris. Quasi verò tanta Patrum in re adeò magna consensio, non palam euincat, certum id esse de quo tantopere omnium sententiæ conueniant. Aut quasi sit necesse vt quum Patres in vnam alicuius Scripturæ loci interpretationem, aut doctrinæ communem aliquem sensum conspirant, oporteat eos expressè, & distinctè pronunciare, & vel vti conceptis verbis edicere: Id pro certo tradimus, aut docemus. Ridicula sunt hæc, & confutatione planè indigna. Sed ne tibi, Pater Alcasar, cum solo Ribera res sit, accipe iam aliquos è Societate tua, qui multò secus, ac tu, id est, verè & rectè caussam tractarunt. Maldonatus in 7. Danielis, ad vers. 7. *Omnes ferè Ecclesiastici Scriptores ita sentiunt: à quibus non est temerè discedendum.*

Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 9. *Hieronymi sententia omnium Scriptorum Ecclesiasticorum, si ipse non fallit, sententia est. Hippolytus sanè atque Ireneus, quorum commentarios videmus, certissimam censent: in qua profectò nullo modo tanta posset esse consensio, præsertim de re obscurissima, & ab hominum notitia remotissima, nisi qui reuelauit Propheta mysterium, etiam aperire sensum suorum, vt intelligerent Scripturas, dignatus fuisset. Itaque ex traditione Apostolica Scriptores Ecclesiasticos hæc de futuris Antichristi temporibus tanto consensu docuisse credendum est.*

Becanus lib. 2. de Antichristo reformato, cap. 1. *Ad hæc Scripturæ testimonia accedit antiquissima Ecclesiæ traditio, de qua Hieronymus in cap. 7. Danielis, sic scribit: Ergo dicamus quòd omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, &c. quid clarius dici potest? Constat ergo ex Scripturis, & Ecclesiæ traditione, Imperium Romanum tunc euertendum, ac destruendum, quando in decem reges diuidetur.*

Lessius de Antichristo, cap. 14. *Constat ergo hanc esse communem, & receptam antiquorum sententiam.*

Suarez lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 22. *Hæc est communis traditio Patrum, quos sæpè retuli, sumpta ex Danielis 11.*

Iam hic illud S. Chrysostomi elogium meritò locum habeat: *Traditio est, nihil quæras ampliùs.*

Pergit Alcasar: *Quum autem ad ferendum iudicium de aliqua opinione acceditur, nullus est Doctor Augustino grauior, qui lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 23. ait: Vereri me sanè fateor, ne in decem regibus, quos tanquam decem homines videtur inuenturus Antichristus, fortè fallamur, &c.* Hæc sunt Augustini verba quæ initio huius capitis dicebamus, difficultatem huic de decem regibus sub

ad

aduentum Antichriſti receptæ opinioni inferunt.

Ceterùm adeò perſpicua ſunt & luculenta diuinorum oraculorum, & Patrum verba, vt nullo pacto in dubium reuocari poſſe videantur. Decem enim reges in præfatis Scripturæ locis, & Patrum ſententiis, non pro multitudine, aut vniuerſitate regum indefinitè capiendos, ſed præfixo, & definito numero decem tantùm reges, nec plures, nec pauciores intelligendos eſſe, tam manifeſtum, & exploratum eſſe debet, vt vehementer mirati ſimus ſanctum Auguſtinum de his ambigere potuiſſe. Et vt interim alia omittamus, quæ id apertè demonſtrant, Daniel certè & Patres diſtinctè, ac diſertè produnt, tres ex illis decem regibus ab Antichriſto debellandos, conterendóſque eſſe: reliquos autem ſeptem Antichriſto victori, eiúſque Imperio ſubiugandos. At tam ſingularis & definita numerorum diſtributio in iſto regum denario, vt tres reges ex illis decem delendi ſint: & ſeptem alij Antichriſto adiungendi, neutiquam ſubſiſtere poſſet, ſi denarius hic regum numerus indefinitè pro multis, & non præfinitè pro decem tantùm, nec pluribus, nec paucioribus, intelligeretur. Adde, quòd digiti decem, pedum ſtatuæ Nabuchodonoſori in ſomnis oblatæ, diuiſionem, ac diductionem Romani Imperij in decem reges extremis mundi temporibus portendentes, vt determinato numero decem erant, id eſt, nec plures, nec pauciores decem, ita quoque haud dubiè decem reges numero præfinito ſignificabant futuros. Denique quis dubitet, Danielem, atque adeò Ioannem non plura, nec pauciora, quàm decem cornua in Beſtis vidiſſe, vt etiam nec plura, nec paucіora quàm ſeptem capita? nam Beſtia Ioannis planè erat ſepticeps, & decacornis: decem igitur præfixè reges erunt illi in fine ſæculi Imperium Romanum diſtracturi. Atqui id omninò intellexiſſe Patres, & recentiores omnes, pauciſſimis exceptis, tam certum eſt, quàm indignum vt indubium accerſatur. Rectè Maldonatus in 7. Daniel. ad verſ. 7. refutans eorum ſententiam qui denarium hîc regum numerum, pro incerto, & indefinito numero poſitum eſſe exiſtimarunt, ait: *Hæc mihi ſententia minimè probatur, quia præterquam quod eſt noua: Nullo modo mihi perſuadere poſſunt, in deſcriptione Beſtiæ, vbi & ſingulæ partes, & numerus ipſe myſterium aliquod indicat, numerum certum pro incerto poſitum eſſe. Deinde, quia qui hoc dicunt, illud eadem ratione neceſſario dicunt, cùm tres reges ab vno cornu deturbandi eſſe dicuntur, etiam ternarium numerum pro incerto numero poni, quod mihi videtur, & ab Hebraica, Chaldaicaque lingua, & à Scripturæ ſacræ conſuetudine vehementer abhorrere. Nam ſeptenarium, atque denarium numerum pro incerto numero ſæpè poſitum legimus: ternarius autem numerus pro numero incerto poſitus, haud equidem ſcio, an vſpiam legi poſſit. Multò autem magis teſtimonio D. Ioannis moueor, qui in illo 17. Apocal. eodem modo de ſeptem, qui per ſeptem Beſtiæ capita, & de decem, qui per decem cornua ſignificabantur, regibus loquitur. Numerum autem ſeptenarium non pro incerto, ſed pro certo definitóque numero ponit. Dicit enim verſ. 10. Quinque iam ceciderunt, & vnus eſt, & alius nondum venit: ergo & numerum denarium regum pro certo numero ponit: & Daniel igitur eadem de re loquens.* Suarez lib. 5. aduerſus Anglicanos errores, cap. 22. tametſi me carpat, quòd nimius fuerim exaggeranda certitudine ſententiæ illius, quæ decem hos reges, certo, & definito numero interpretatur: addit tamen: *Quamuis ſententiam illam præferendam, & ſimpliciter veram exiſtimem.* Ipſum adito, qui addit hunc eſſe communiorem Patrum conſenſum. Acoſta etiam lib. 2. de Nouiſſimis Temporibus, cap. 9. & Leſſius de Antichriſto, cap. 14. certum hunc & definitum denarium regum validè propugnant, ac ſtabiliunt. Et Leſſius ait: *Communis Patrum ſententia eſt, numerum certum decem reges, non plures, aut pauciores deſignari.* Vide quoque Sanderum lib. 8. de viſibili Eccleſiæ Monarchia, cap. 6. §. *Scio, Fridericum.* Et Antonius Ferdinandus Viſione 24. Veteris Teſtamenti, Comment. 1. ſect. 6. num. 5. inquit: *Sed enim cùm hoc loco Daniel. 7. 25. dicatur, ex decem regibus debellandos, & occidendos eſſe tres à rege illo expreſſo per cornu paruulum, planè efficitur, Vatem locutum de decem numero regibus, non autem, de vniuerſitate regum.*

Sed & Leonardus Coquæus Auguſtinianus in 20. de Ciuit. Dei, cap. 23. ad verba illa S. Auguſtini quibus in dubium reuocat certum illum denarium regum, hunc appoſuit Commentarium: *Verùm quum ſubiiciat Daniel, & tres ex his decem regibus ſuperaturum Antichriſtum, & quarum regionum illi ſint reges, nominet, poſſumus interpretari Danielem, futuros reuerà in Romano orbe quum veniet Antichriſtus, decem præfixo numero reges.*

Addit Alcaſar: *Denique in hac opinione de decem regibus ab Antichriſto in orbe reperiendis, idem ferè contingit, quod in nuntio aliquo, ſiue rumore, qui nullo alio auctore, aut capite ſpargeretur in vulgus, niſi ſolùm quòd Toletanus Præſes, aut Princeps alius vir clariſſimus illud diceretur affirmaſſe. Si enim poſteà conſtaret id à Toletano Præſide nuſquam fuiſſe aſſertum: prudentes viri proculdubio figmentum illud, ac meras eſſe nugas reputarent. Idem accidit in hac opinione, quam licèt olim multi aſſeuerauerint, nonnulli tamen verebantur, ne quid in ea falſitatis ſub veri ſpecie lateret. Vt autem crederetur, nullum aliud fundamentum erat: niſi quia à Daniele id fuiſſe prædictum putabatur. Poſteà verò longo ſæculorum decurſu euidenter deprehenſum eſt, id nequaquam à Daniele fuiſſe affirmatum: ille enim in quarta Beſtiæ vaticinio agit tantummodo de Romano illo Imperio, quod Chriſtianam Eccleſiam conflictauit: hoc autem iam prorſus interiit. Quis ergo non videat, huiuſmodi opinioni nullam iam veriſimilitudinem ſupereſſe.*

Ergo vult Alcaſar figmentum & nugas eſſe, eam, quæ de decem regibus increbuit apud Patres & recentiores, ſententiam? Eique opinioni nullam iam veriſimilitudinem ſupereſſe? [O quàm pudet iſta referre, & multò magis refutare. Et vbi euidenter deprehenſum id nequaquam à Daniele fuiſſe affirmatum? cùm Patres omnes & recentiores affirment, id ab eo Vate fuiſſe affirmatum. Quicumque ſanè, vel leuiter percurrerit quæ toto hoc ferè libro de decem regibus, in quos ſub finem ſæculi Imperium Romanum eſt diuidendum, diſſeruimus, haud poterit Alcaſari talia ſcribenti non ſuccenſere. Alia eiuſdem Auctoris hîc inſerere prætermittimus, quòd nullius ſint ferè momenti.

Porrò de eiſdem decem regibus aliam quæſtionem proponit & ſoluit Maldonatus Daniel. 7. verſ. 7. in hunc modum: *Altera quæſtio eſt, An eodem tempore, diuerſis locis, an potiùs eodem loco di-*

uersis temporibus alius post alium regnaturi significentur. Hæc quæstio æquam ferè vtraque ex parte probabilitatem habet. Nam quòd eodem tempore diuersis Imperij Romani locis, decem illi homines regnaturi sint, videtur Angelus Daniel. 7. vers. 24. significare, quum dicit: Et tres reges humiliabit. Quod autem diuerso tempore regnaturos intelligat, probabilius: quia & Ioannes id indicat, quum eodem modo de decem regibus loquitur, atque de septem: quos alios post alios partim iam regnasse, partim regnaturos dicit. Et ipse Daniel, aut apud Danielem Angelus quum dicit versic. 24. Cornua decem, decem reges ipsius regni erunt, quibus verbis videtur indicare, in eodem regno, eodémque loco decem alios post alios reges futuros esse. Neque ignoro responderi posse, decem reges ipsius regni, id est, eiusdem Romani Imperij, diuersis tamen locis, eodem tempore regnaturos. Sed hoc magis quod diximus, videtur significare.

Sed præstitisset eam quæstionem prorsus omisisse, aut saltem non tam præposterè decidisse. Quid enim clarius, & luculentius à Daniele, Patribúsque dici potuit, quàm sub finem rerum decem futuros reges, qui Imperium Romanum tollant, & inter se diuidant, & iis regnantibus in mundo, venturum Antichristum, & tres ex illis decem interfecturum, reliquos autem septem sibi subiugaturum: vt inde nihil planè aliud intelligi possit, quàm decem illos reges simul & eodem tempore, diuersis proculdubio locis, in orbe regnaturos quum veniet Antichristus. Nam quæ in eos patrabit Antichristus, non nisi breuissimo tempore fiens, vti lib. 6. c.... videbimus. Equidem interdum locis alioqui obscurissimis nostris subtilitatibus, & acuminibus maiorem obscuritatem affundimus, & nodum in scirpo quærimus; ausim credere, eam dubitationem nulli alij nisi Maldonato in mentem venisse: sed potuissent illi eam prorsus eximere Lactantius, S. Cyrillus, Theodoretus, Metaphrastes, qui communem aliorum omnium mentem, apertiùs, & disertiùs exposuerunt, quum aiunt, decem illos reges pariter, simul, & eodem tempore regnaturos in orbe, quum exorietur Antichristus: quorum verba fusè suprà cap. 22. descripta, hîc contraho. Lactantius lib. 7. cap. 16. *Tunc discordiæ ciuiles in perpetuum serentur, nec vlla requies bellis exitialibus erit: donec reges decem pariter existant, qui orbem terræ, non ad regendum, sed ad consummandum partiantur.*

Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 15. *Decem simul reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes: post istos autem vndecimus Antichristus, &c.*

Theodoretus in 7. Daniel. ad vers. 7. *Significat hoc loco fore, vt circiter regni (Romani) finem, decem simul exurgant reges, &c.* Et inferiùs: *Significat, illum, ex decem qui eodem tempore regnabunt, tres reges euersum ire.* Et ad vers. 24. *Perspicuum igitur ita prædicere Danielem, fore, vt decem reges circa finem simul exurgant, & postremus Antichristus exoriatur, regnúmque obtinere contendat: quem cum ipsis bellaturum, ac tres ex ipsis euersurum asserit.* Et in Daniel. 11. ad versic. 4. *Intelligimus in fine Romani regni, decem eodem tempore exorituros Reges: quumque hæc acciderint, ostensurum se virum peccati, filium perditionis, id est, Antichristum.*

Simeon Metaphrastes Commentario de sancto Daniele: *Iam enim in ipso fine Romani Imperij, quod secatur in multos Principatus, dicit quidem fore, vt decem reges simul exurgant: hoc enim significabat visio decem cornuum.* Idem profectò sensus est aliorum omnium cùm veterum, tum recentiorum. Vide Sanderum de Visibili Ecclesiæ Monarchia lib. 8. cap. 6. §. *Scio Fridericum.* Bellarminum lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 5. §. *Denique Ioannes*, & Becanum, cap. 1.

Aliam iam difficultatem iniecit Suarez lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 9. qui agnoscis quidem ex diuinis oraculis, & sensu Patrum constare decem reges in orbe futuros sub aduentum Antichristi, qui Romanum Imperium inter se diuident, & occupabunt: illud tamen esse incertum ab his decem regibus ante aduentum Antichristi funditùs extinguendum Romanum Imperium, ita vt nec res, nec nomen Romani Imperij extet in mundo, quum Antichristus regnare, & præliari aduersus tres illos ex decem regibus incipiat. Nam poterit, inquit, & nomen, & dignitas Romani Imperij in aliquo, vel in aliquibus ex illis decem Regibus perseuerare: ac deinde ab Antichristo penitus de mundo tolli.

Verùm ambiguitatem hanc dispulimus validè superiùs cap. 21. vbi strenuè constituimus non venturum Antichristum, id est, regnum suum & bella aduersus tres reges auspicaturum, nisi exciso prius, & deleto funditus Rom. Imperio, ita vt nec res, nec nomen illius Imperij supersit in mundo, quum regnare incipiet Homo peccati. Atqui omnimodam extinctionem Romani Imperij consummandam & perficiendam esse à decem illis regibus, in quos, prope finem sæculi distrahendum, & diuidendum est illud Imperium, ex diuinis Scripturis, ex sententiis Patrum, ex recentiorum consensu, à cap. 22. huius libri, hucúsque demonstramus. Neque ibit, opinor, inficias Suarez, si illud constet, Romanum Imperium funditus euellendum de mundo ante aduentum Antichristi, patrandum id proculdubio à decem illis regibus. Et si sacrorum Oraculorum, & Patrum verba, ea de re, quæ fusè in præcedentibus expendimus, attentè inspiciantur, aliud profectò non docent, quàm decem illos reges omninò excisuros Romanum Imperium. Nec vacat nunc iterum cuncta repetere, ac perlibrare: breues aliquot recentiorum sententias, qui id semper ex vaticiniis, & Patribus exploratissimum habuerunt, tantùm suppingemus.

Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 5. initio: *Secunda demonstratio*, quod nondum venerit Antichristus, *sumitur ex altero signo antecedente tempora Antichristi, quod erit desolatio omnimoda Romani Imperij. Sciendum est enim Romanum Imperium tandem diuidendum in decem reges, quorum nullus erit, vel dicetur rex Romanorum, etsi omnes occupabunt Prouincias aliquas Romani Imperij: sicut modò rex Galliæ, rex Hispaniæ, regina Angliæ, & fortè aliqui alij tenent partes Romani Imperij; & tamen non sunt Romani reges, vel Imperatores: donec autem hoc non fit, non potest Antichristus venire.* Et inferiùs: *Decem reges qui vno tempore simul regnabunt, ita inter se diuident Romanum Imperium, vt illud penitus destruant.*

Gregorius de Valentia tom. 4. disputat. 11. quæst. 2. punct. 2. §. 3. *Nam ex his locis Daniel. 2. & 7. & Apocalyps. 17. constat, antequam veniat Antichristus, diuidendum esse in decem reges totum Imperium Romanum, qui posteà ab Antichristo partim delendi, partim subiugandi sint: atque ita penitus extinctum iri ante aduentum Antichristi Imperium Romanum.* Et infrà: *Qui decem reges diuident inter*

ter se, vt dictum est, atque adeò extinguent Romanum nomen & Imperium. Itaque per hos decem reges Romanum Imperium penitus abolendum est antequam veniat Antichristus.

Becanus de Antichristo reformato, lib. 2. cap. 1. elucidans illud Apocal. 17. *Hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, &c.* inquit, *Quibus verbis apertè significat Angelus, Romanum Imperium per illos decem reges penitus destructum, ac dissipatum iri.* Et paulò inferius; *Constat ergo ex Scripturis, & Ecclesiæ traditione Imperium Romanum tunc euertendum, ac destruendum, quando in decem reges diuidetur.* Et recitato vaticinio Daniel. 7. 24. de decem regibus, subdit: *Ex quibus verbis clarè patet Antichristum venturum post decem illos reges, qui Imperium Romanum inter se diuident: & consequenter post Imperij Romani euersionem.*

Lessius de Antichristo, cap. 14. *Tolletur autem è medio Romanum Imperium per generalem defectionem, seu apostasiam, vt Apostolus loquitur, diuiso Imperio in decem reges, quibus deinde Antichristus, eorum regnis occupatis succedet.* Videtur planè auctores isti rem ipsam, quàm luculenter: nec est cur in dubium reuocetur.

Nihilominùs ex his quæ in superioribus huius libri largè disseruimus, bifariam possit aliquis intelligere decem reges in orbe futuros sub aduentum Antichristi. Primum, quòd Romana vrbs circa finem rerum in ethnicismum prolapsa, & orbis pristinum Imperium nacta, decem potentissimos reges sibi subiectos sit habitura: qui de improuiso acri rebellione in eam insurgentes, ipsam, cum Imperio Romano funditus perdant, & deleant: quibus regnantibus veniat Antichristus: qui tribus ex illis decem interfectis, reliquos septem sibi adiungat. Quam opinionem, cap. 7. & 8. abundè exposuimus, nec probauimus. Secundò, quod istud Imperium Romanum, quod inde iam ab Augusto per tot casus, & vicissitudines ductum, quod sanè narrauimus, cap. 16. & 17. nunc adhuc subsistit, ac viuit in Germania, rerum potiente Matthia semper Augusto, extinguendum tandem, & abolendum omninò sit, quum decem reges in mundo exsurgent, qui Prouinciis omnibus, quæ vnquam fuerunt Imperij Romani, occupatis, & inter se iure regio distributis, nomen, rem, dignitatémque Imperij Romani, & has quæ modò supersunt in Germania eiusdem Imperij reliquias, penitus de mundo tollant: nimirum vt nullus tunc futurus sit Romanus Imperator in orbe, nullúmque Romanum Imperium: sed ipsi decem reges regnent simul, & eodem tempore in cunctis prouinciis, quæ quondam fuêre Romani Imperij, non quidem sub nomine Romani Imperij, aut Imperatoris, sed suo, hoc est, vt nullus ex illis decem regibus, se vocet, aut dicat Romanum Imperatorem, vel sub Romano vllo nomine regnet: sed propriè illarum Prouinciarum quas occupabit, rex audiat: vt nunc Rex Galliæ, Rex Hispaniæ, Turcarum Imperator possident Prouincias, quæ olim fuere Imperij Romani: cùm tamen nullus eorum appelletur Romanus Imperator. Atque in hoc statu constitutis rebus, extinctóque omnino Romano imperio, appariturum Antichristum: qui tres ex illis decem regibus, initio regni sui, concidet: & reliquos septem sibi subiugabit: quæ bella lib. 6. accuratiùs sumus descripturi. Quam sanè explanationem Interitus Imperij Romani per decem reges, prope aduentum Antichristi, multis prosecuti sumus superiùs, cap. 19. 24. & seqq. eámque

& sacris oraculis, & Patrum traditionibus esse cum primis consentaneam arbitramur.

Exponitur locus Pauli 2. Thessalonicens. 2. vers. 3. Nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.

CAP. XXXII.

VErba quidem sunt obscura, vt fermè omnia quæ diuinus Spiritus de Antichristo dictauit: sed quòd eorum enucleatio ad præsens institutum spectet, cum cura sunt à nobis expendenda. Græca cum articulo emphatico habent: *Si non venerit illa apostasia primum.* Sanctus Ireneus lib. 5. cap. 25. Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 24. pro *apostasia*, legunt, *abscessio.* Sanctus Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 20. cap. 19. S. Beda, Strabus, *refuga.* Ambrosiaster, Erasmus, Sanctes, Vatablus, Guillaudus, Interpretes sancti Chrysostomi, Theodoreti, Theophylacti, Oecumenij, *defectio.* Eodem modo reddit Henricus Stephanus in Lexico. Anselmus Landunensis notat quosdam codices habere, *dissensio.* Caietanus: *Græca siquidem dictio est apostasia: & significat defectionem, seu rebellionem ab obedientia, statu, professione, Principe, &c.* Erasmus: *Apostasia, quod Ambrosius vertit defectionem: nempe cum aliquis desciscit à suo auctore, seu Principe.* Vtitur ea voce Plutarchus in Galba sub initium, ἀπὸ Νέρωνος ἀποστασίαν, *à Nerone defectionem.* Forsterus in Lexico Hebraïco: מרד *Mered, defectio, desertio: & Paulus vocat* ἀποστασίαν *defectionem, nempe quando aliquis desciscit à suo auctore, seu principe, 2. Thessalonic. 2. Nisi venerit defectio priùs.* Non est dubium Paulum vocabulo apostasiæ voluisse exprimere vim vocis Hebraïcæ *Mered*, quæ defectionem, desertionem, rebellionem significat: vti Mercerus quoque in Thesauro, & Cornelius à Lapide in hunc Pauli locum annotarunt. Vnde Interpres Syrus hîc habet, *Marduba*, quæ vox propriè deflexa est ex Hebræa *Mered*, vel *Mardub*, eiusdem significationis. At de articulo emphatico hæc obseruat Erasmus: ἡ *articulus additus significat insignem illam, & ante prædictam defectionem.* Cornelius à Lapide: *Scilicet illa insignis, plena, & generalis defectio, & rebellio: (hoc enim innuit articulus* ἡ, *& generale nomen apostasia, quod nulla hîc gentis, aut loci nominatione restringitur, aut determinatur.*

Primus Sensus.

Nonnulli nomine Apostasiæ designatum putant ipsummet Antichristum, qui emphaticè & per antonomasiam appellatus sit à Paulo, illa Apostasia, quia tantus, támque immanis & impius erit apostata, vt nedum apostata, sed ipsa Apostasia meritò dici queat: vt illud Latinè, Non Scelestus, sed ipsum Scelus: nullus enim tam insano furore, tam efferata superbia aduersus Deum se se extulit, vt Antichristus faciet, qui se verum Deum immensa impietate iactabit; vel metonymicè, quod nullus tot, tantósque à Fide Christi apostatare, id est, desciscere, vnquam fecit, vt Antichristus, qui maximam omnium quotquot vnquam fuerunt, à vera Dei Fide, & Religione, seu à vero Deo defectionem inducturus est, Auctor, Dux, Princeps

ſummæ cuiuſdam & generaliſſimæ apoſtaſiæ. Sanctus Chryſoſtomus: *Quid eſt quod defectionem hic vocat? Antichriſtum ipſum vocat defectionem, tanquam plurimos perditurum, & abducturum. Ita, inquit, vt offenderentur, ſi poſſibile eſſet, & electi.*

Theodoretus: *Defectionem ipſum vocauit Antichriſtum, à re ipſa ei nomine impoſito: conatur enim à veritate abducere, & efficere vt deficiant.*

Theophylactus: *Non aderit aduentus Domini, niſi venerit diſceſſio, ſiue defectio, id eſt, Antichriſtus. Defectionem enim ipſum vocauit, cùm reuerà ſit, quippè qui multos faciet deficere: etiam electos, ſi fieri poſſit.*

Oecumenius: *Defectionem dicit ipſum Antichriſtum, quòd multos ſeparaturus eſſet à Chriſto.*

Sanctus Auguſtinus lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 19. *Nulli dubium eſt, eum* (Paulum) *de Antichriſto iſta dixiſſe, diéque Iudicij. Hunc enim appellat diem Domini non eſſe venturum, niſi ille prior venerit, quem refugam vocat, vtique à Domino Deo. Quòd ſi de omnibus impiis meritò dici poteſt, quantò magis de iſto?*

Auctor Commentariorum in omnes Epiſtolas Pauli, nomine S. Hieronymi, quem conſtat Pelagianum, vel Pelagium ipſum fuiſſe, (de quo vide Caſſiodorum in diuinis Lectionibus, cap. 8. Marianum Victorium, Sixtum Senenſem, Bellarminum, Poſſeuinum) in 2. Theſſal. 2. num. 7. *Quoniam niſi venerit diſceſſio primùm: niſi Antichriſtus venerit, non veniet Chriſtus. Quod autem diſceſſionem hic dicit, alibi refugam appellauit. In Latinis exemplaribus vtrumque ita intelligendum eſt, quòd niſi venerit refuga veritatis, ſiue ſui principatus deſertor: ſiue diſceſſio gentium à regno Romano, ſicut in Daniele per Beſtiæ imaginem dicit.* Eadem totidem verbis habet Sedulius. Eundémque ſenſum disertè probant Otho Friſingenſis lib. 8. Chronicorum, cap. 2. Hugo Etherianus libro de Regreſſu animarum ab Inferis, cap. 23. Et ex recentioribus, Gagneius, Guillaudus, Sà in 2. Theſſal. 2. & Bellarminus lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 2. Suarez lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 10. & alij. Atqui iuxta hunc ſenſum coniunctio, *&*, quum dicitur: *Et reuelatus fuerit homo peccati*, pro, *id eſt*, poſita erit: ac ſi dicat: *Niſi venerit illa Apoſtaſia, &, id eſt, reuelatus fuerit homo peccati, &c.*

II. Alij verò diſceſſionem, ſeu defectionem hîc interpretantur generalem ab Imperio Romano ſæculari, & temporali abſceſſionem, quum ſcilicet omnes Prouinciæ, gentes, nationes, quæ olim, aut vnquam ſubiectæ fuêre Imperio Romano, deſciſcent, & deficient ab eo: nimirùm quum in Romano Imperio tandem exorientur decem illi, de quibus tam multa hactenus diximus, reges, qui Prouincias omnes & terras Imperio olim ſubiectas occupabunt, & inter ſe diuident, atque à Romano Imperio abſtrahent, & auellent, quorum nullus ſe Romanum Imperatorem, aut Regem appellabit, extinctis prorſus re, & nomine Imperij Romani, vti in ſuperioribus abundè demonſtrauimus. Et quamuis cernamos multis iam retro annis plures gentes, & Prouincias à Romano Imperio diſceſſiſſe, ſuóſque reges peculiares Romano Imperio haudquaquam parentes habere, vt Galliam Hiſpaniam, Africam, Ægyptum, & totum Orientem: at cùm adhuc ſtet, duréque ipſum idem Imperium Romanum in Germania: retinet nihilominùs adhuc etiam nunc multas, magnáſque prouincias, & vrbes in fide & obedientia. De qua re vide Munſterum lib. 3. Coſmographiæ, pag. 319. & ſeqq. Saltem Germania ipſa ingens prouincia ſedes & caput eſt nunc Romani Imperij: vult igitur Paulus adſtruere, priùs futuram omnimodam defectionem omnium nationum & prouinciarum ab Imperio Romano, quæ, vti prædiximus, fiet per decem reges vltimi temporis, ita vt nulla gens, aut prouincia eidem Imperio ſubiecta ſuperſit, ſed ipſum Imperium penitus auferatur de mundo, & tunc venturum Antichriſtum, ac deinde Dominum ad Iudicium. Itaque Apoſtolum hic præfixiſſe aiunt duo certiſſima ſigna antecedentia ſupremum illum Domini diem, Primum, defectionem à Romano Imperio, ſeu eius Imperij omnimodam extinctionem, illis verbis: *Niſi venerit diſceſſio primum.* Secundum, Aduentum Antichriſti, quum ait: *Et reuelatus fuerit homo peccati.* Et illud primum ſignum præceſſurum haud dubiè hoc ſecundum, vti, ordine ea Paulus commemorat, & vti copioſè in ſuperioribus oſtendimus. In hunc modum veteres aliquot locum hunc Pauli intellexiſſe conſtat.

Tertullianus de Reſurrectione carnis, cap. 24. *Quoniam niſi veniat abſceſſio primò huius vtique regni* (Romani,) *& reueletur delinquentia homo, id eſt, Antichriſtus, filius perditionis, qui aduerſatur, & ſuperextollitur in omne quod Deus dicitur, vel religio, vti ſedeat in templo Dei, adfirmans Deum eſſe. Nonne meminiſtis, quòd quum apud vos eſſem, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat, ſcitis, ad reuelandum eum in ſuo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitatur: tantum qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Quis, niſi Romanus ſtatus? cuius abſceſſio in decem reges diſperſa Antichriſtum ſuperducet. Et tunc reuelabitur ille Iniquus, &c.*

S. Hieronymus epiſt. 151. ad Algaſiam, quæſt. 11. *Niſi, inquit, venerit diſceſſio primum, quod Græcè dicitur ἀποστασία, vt omnes gentes, quæ Imperio Romano ſubiacent, recedant ab eo: & reuelatus fuerit, id eſt, oſtenſus, quem omnium Prophetarum verba prænuntiant, homo peccati, in quo fons omnium peccatorum eſt: & filius perditionis, id eſt, diaboli: ipſe eſt enim vniuerſorum perditio: qui aduerſatur Chriſto, & ideo vocatur Antichriſtus, &c. Niſi, inquit, fuerit Romanum Imperium ante deſolatum, & Antichriſtus præceſſerit, Chriſtus non veniet, &c.*

Hieronymiaſter in 2. Theſſal. 2. num. 7. *Niſi venerit diſceſſio gentium à Regno Romano, ſicut in Daniele per Beſtiæ imaginem dicit, non veniet Chriſtus.*

Ambroſiaſter in Theſſal. 2. *Quoniam niſi venerit defectio primum & reuelatus fuerit homo iniquitatis, filius interitus. Tempus & ſigna aduentus Domini deſignauit: quia non priùs veniet Dominus, quam regni Romani defectio fiat, & appareat Antichriſtus.*

Sedulius in 2. Theſſalon. 2. *Niſi venerit diſceſſio gentium à Regno Romano, ſicut in Daniele per Beſtiæ imaginem dicitur: non veniet Chriſtus.*

Primaſius in 2. Theſſalonic. 2. *Niſi venerit diſceſſio primum: Diſceſſio gentium à Romano Imperio: ſicut in Daniele per Beſtiam, & imagines figuram monſtratur.*

Rabbanus Opuſculo de Antichriſto: *Inde ergo dicit Apoſtolus Paulus Antichriſtum non anteà in mundum eſſe venturum, niſi venerit primum diſceſſio: hoc eſt, niſi diſceſſerint omnia regna à Romano Imperio, quæ priùs ſubdita erant.*

Haymo in 2. Theſſal. 2. *Quoniam niſi venerit diſceſſio primum: vt diſcedant omnia Regna à Regno & Imperio Romanorum.*

Strabus Monachus in 2. Theſſalon. 2. *Quoniam niſi venerit diſceſſio primùm. Occultè loquitur de deſtructione Imperij Romani, ne irritaret eos ad perſecutionem Eccleſiæ.*

Sanctus Anſelmus in 2. Theſſal. 2. *Niſi venerit diſceſſio*

discessio primùm: vt omnes gentes quæ Romano Imperio subiacent, discedant ab eo. Nisi ita fuerit Romanum Imperium antea desolatum, & Antichristus ita manifestus præcesserit, Christus non veniet.

Anselmus Laudunensis in 2. Thessalonicens. 2. *Quoniam nisi venerit discessio primùm. Sed non instat dies Domini, nisi prius gentes à Romano discedant Imperio.*

Eandem interpretationem amplectuntur Engelbertus Abbas Admontensis lib. de ortu & fine Romani Imperij, cap. 8. & Augustinus Triumphus de Potestate Ecclesiastica, quæst. 21. art. 4. quorum verba mox in III. sensu describemus. Nicolaus Gorranus in 2. Thessalon. 2. Et ex recentioribus, Caietanus, Treius, Gagneius, Titelmanus, Sà, Cornelius à Lapide in 2. Thessalon. 2. Sotus 4. sentent. distinct. 46. quæst. 1. art. 1. Sonnius lib. 1. Demonstrationum Christianæ Religionis, tract. 6. cap. 9. Driedo lib. 3. de Ecclesiasticis Scripturis, c. 5. part. 2. Ederus lib. 4. Oeconomiæ Bibliorum, Tabula 100. Sanderus de visibili Ecclesiæ Monarchia, lib. 8. cap. 13. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 2. Ioannes Ferdinandus in Thesauro Scripturarum, verbo, *Antichristus*, num. 3. Lessius de Antichristo, cap. 14. Becanus de Antichristo reformato, lib. 2. cap. 1. Suarez lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 10. Gregorius Valentia tom. 4. disp. 11. quæst. 2. punct. 2. §. 3.

Hic tamen sensus quibusdam non admodum probatus est. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 56. sect. 2. sub initium, expendens fundamenta, quibus in Scriptura niti possit, Romanum Imperium extinguendum sub aduentum Antichristi, ait: *Primum fundamentum est illud 2. Thessalon. 2. Nisi venerit discessio primùm. Quod de euersione Romani Imperij interpretatur Hieronymus, Ambrosius, Primasius, & Tertullianus. Hoc verò nullius momenti esse videtur, primò quia, vt sæpè dictum est, hic locus meliùs intelligitur de spirituali discessione, & apostasia à Fide, & à spirituali Imperio Romani Pontificis, &c.* At quomodo potest nullius momenti illud fundamentum videri, quod ei innititur interpretationi, quam tot Veteres & Recentiores, vti vidimus commendant? Sanè non tot auctores pro altera illa de spirituali discessione numerare poterit Suarez.

Benedictus Iustinianus in 2. Thessalonicens. 2. *Non desunt qui defectionem à Romano Imperio significari hic putent. Sed parum, vt arbitror, ad rem: quampridem enim Romanum Imperium in eas angustias redactum est, vt vix tenuem quandam vmbram Imperij retineat?*

Guillielmus Estius in 2. Thessalonic. 2. *Discessionem igitur multi interpretantur eam, qua omnes gentes Romanorum Imperio subiectæ, ab eo recedant. Sed aliis non placet hæc interpretatio: primùm quoniam vti testatur Thomas, & Lyranus, & res ipsa probat, iam olim à Romano Imperio gentes quotquot ei subiectæ erant, desciuerunt: solúmque penè Nomen Imperij Romani hodie reliquum habemus; nec tamen venit Antichristus, quem venturum statim post apostasiam Apostolus significat.* Subdit alia leuiora argumenta, quibus eam expositionem de apostasia ab Imperio Romano conuellat. At copiosè nimis in superioribus demonstrauimus, Imperium Romanum non esse prorsus extinctum, nec penitus ab eo omnes gentes defecisse, quum subsistat, vigeátque adhuc hoc tempore in Germania. Vide seorsim cap. 10.

III. Illa quoque celebris habetur huius loci explanatio, quæ apostasiam, seu discessionem, intelligit discessionem, seu defectionem maximam, & penè vniuersalem omnium gentium & nationum, à Fide Christi, & ab obedientia & subiectione Romani Pontificis, Christi Vicarij. Existimant enim multi prædixisse hîc Paulum, propè finem sæculi, antequam Christus Dominus ad Iudicium veniat, immanem quandam, ac maximam omnium, quæ vnquam fuerunt, futuram apostasiam à Fide, ab Ecclesia, à Romano Pontifice, quum innumerabiles populi & nationes descissent à Christi Religione, & summo Pontifice. Auctores huius interpretationis sunt non pauci.

S. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 15. *Quòd nisi prius venerit discessio, & reuelatus fuerit homo peccati. Nunc verò defectio est: defecerunt enim homines à recta Fide, ita vt alij quidem Hyopatoriam, hoc est, Patris in Filium mutationem prædicant; alij verò Christum ex non existentibus adesse deductum dicere audent. Defecerunt homines à veritate, & prurium auribus; defecerunt plurimi à bonis operibus: & videri potiùs quàm esse boni malunt. Hæc est igitur defectio, & expectandus est ille inimicus.*

Strabus: *Vel hoc dicit de spirituali Imperio Romana Ecclesia, vel de discessione à Fide.*

S. Anselmus: *Nisi venerit discessio primùm, siue vt multitudo Ecclesiarum discedat à Pontifice Romano: aut multitudo hominum discedat à Fide.*

S. Thomas Cantuar. epist. ad Episcopos Angliæ: *Stabit Ecclesia, etsi sæpiùs concussa, in ea fortitudine & firmitate in qua fundata est, donec veniat generale dissidium, donec filius ille perditionis surgat.* Eandem explanationem amplectuntur S. Thomas Aquinas, Engelbertus, Lyranus, August. Triumphus, Nicolaus Gorranus. Ex recentioribus, Titelmannus, Gagnæsius, Iustinianus, Estius, Cornel. à Lapide in 2. Thess. 2. Sonnius lib. 1. tract. 6. cap. 9. Sotus 4. sent. dist. 46. q. 1. art. 1. Ederus lib. 4. Oeconomiæ Bibliorum. Tabula 100. Bellarminus lib. 3. de Rom. Pont. c. 2. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 54. sect. 6. & disp. 56. sect. 2. & lib. 5. contra Anglicanos errores, c. 10. Alcasar in 14. Apoc. notat. 2. Huc pertinere putant illud Lucæ 18. 8. *Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inueniet Fidem in terra?* Et 1. Timoth. 4. 1. *In nouissimis temporibus discedent quidam à Fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.* Et in 2. Timoth. 3. 1. & 8. *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt homines corrupti mente, reprobi circa Fidem.*

Quidam hanc tertiam expositionem cum secunda coniungunt, & vtramque simul Paulum intellexisse volunt discessionem, nempe ab Imperio, & à Fide. Engelbertus Abbas Admontensis lib. de ortu & fine Rom. Imper. c. 8. *Appropinquante tempore aduentus Antichristi, veniet discessio primùm regnorum omnium ab Imper. Rom. deinde Ecclesiarum ab obedientia Sedis Apostolica: & vltimo fidelium à Fide.* Augustinus Triumphus de Potest. Ecclesiast. q. 21. art. 4. *Ante Antichristi aduentum erit triplex in mundo discessio: quia primò erit omnium hominum separatio à Rom. Imper. Secundò, erit multorum Christianorum discessio à Fide Catholica: Tertiò, erit separatio multarum Ecclesiarum à Rom. Pontifice.* Cornel. à Lapide in 2. Thess. 2. *Nisi venerit discessio primùm. Scilicet illa insignis, plena, & generalis defectio & rebellio, qua scilicet, pleraque & passim omnes gentes discedent, & deficient tum à Romano Imperio: tum consequenter à Romano Pontifice, & Ecclesia.*

At hic exoriuntur duo dubia: Alterum, an hæc tam ingens apostasia à Fide sit antè cessura Antichristum: an verò per ipsum perficienda. Engelbertus, Triumphus, Estius antecessuram putant:

At Sotus, Bellarminus, Iustinianus ab Antichristo potiùs patrandam existimant. Quod est sanè multò probabilius: nam multæ certè maximæ eiusmodi à fide discessiones præcesserunt in mundo, vt Arianorum, Mahometanorum, Græcorum, Lutheranorum, Caluinistarum, cùm tamen nondum venerit Antichristus. At quum venerit Antichristus, fiet generalior & vniuersalior, ac planè maior omnibus quæ vnquam contigerunt, à Fide & Religione Christiana defectio, quam ipse Homo peccati inducet. Alterum dubium est, num per tam immanem à Fide defectionem, sit Fides & Religio Christiana, atque Ecclesia Dei funditus in mundo peritura. Verùm nihil tale vnquam Orthodoxo alicui in mentem veniat: non deseret penitus Christus tunc suam Ecclesiam: erit, & stabit dum erunt res humanæ: nec adeò extremè in eam fæuiet Antichristus, vt extirpet, aut tollat omninò: non enim poterit, *Nec portæ Inferi aduersus eam praualebunt*. Dicemus de his pleniùs lib. 6. cap. 22.

IV. Franciscus Ribera in 12. Apocal. num. 14. Discessionem hic exposuit, insignem illam Romanæ vrbis apostasiam à Fide, & suo Pontifice: quando prope finem sæculi, ante Antichristi aduentum, Roma eiurata Christiana Religione, & profligato suo Pontifice, atque eiecta, & dissipata sancta Ecclesia, ad Paganismum, & impium Deorum cultum relabetur: atque pristinam magnitudinem Imperij recuperabit: quo tempore decem illi reges deficient ab ea, in eámque rebellabunt, & funditus deuastabunt. Ergo cùm Romæ illam à Fide, tùm decem regum à Roma defectionem arbitratur Ribera à Paulo nomine apostasiæ, seu discessionis intellectam. Facilis & accommodata expositio, si vera fuisset, & certa. Verùm nostrum de ea iudicium habes suprà cap. 7. & 8.

Tres priores Paulini loci sensus à nobis hîc allatos, vt rectos & germanos suscipimus & exosculamur: sed tamen secundum alijs meritò præferimus, quod & numero, & grauitate auctorum, & rationum pondere vincat, & antecedentibus, & consequentibus rectiùs connectatur: atque mirificè cum aliis diuinis oraculis de interitu Imperij Romani prope aduentum Antichristi inueniat. Vide Martinum Becanum de Antichristo reformato, lib. 2. cap. 1. iuxta quem sanè sensum Paulus extinctionem, seu defectionem Romani Imperij, atque discessionem eius in decem illos, quos sæpe diximus, reges, certissimum & proximum signum iamiam aduenientis Antichristi præmonstrauit.

Opportuna Obseruatio.

Non est leui consideratione prætereundum, quòd sancta Orthodoxa Romana Ecclesia non alia potissimum ratione videtur in die sancto Parasceues orare publicè pro Imperio Romano, solemni illa precatione: *Omnipotens sempiterne Deus, respice ad Romanum benignus Imperium, &c.* Nisi quia certò persuasum habet, quamdiu steterit hoc, quod adhuc nunc in Germania persistat Romanum Imperium, siue deinceps in ea prouincia, siue in alia maneat: nullo pacto timendum esse aduentum Antichristi, & rerum finem. Ob quam etiam causam antiquos Christianos orare olim solitos pro stabilitate, & diuturnitate Romani Imperij, etiam ethnici & Ecclesiæ hostis, suprà cap. 18. ex Tertulliano, Lactantio, S. Optato, & aliis vidimus.

DE

DE

ANTICHRISTO

Liber VI.

DE REGNO, BELLIS, ET MONARCHIA ANTICHRISTI.

Antichriſtum non venturum ex Italia, neque inde Regnum auſpicaturum: locúſque inſignis ex Numeris elucidatur.

RANCISCVS Georgius Harmonia Mundi Cantico 1. Tono 2. cap. 17. Antichriſtum ex Italia veoturum diſertè affirmat, inducens ad id probandum ſiogularem locum ex libro Numerorum: ſic enim ait: *De quo Antichriſto Moſes Numerorum 24. verſ. 24. inducit Bilham vaticinantem in huiuſmodi verbis*: Hoi mi jichjeh mi ſomo El: vetzim mijád Chittim, ve ino Aſſut: ve ioo Eber: ve gam huadai obed. *Quod ad verbum traductum, dicit: Heu quis viuet ab eo, id eſt, à facie eius, qui poſitus eſt contra Deum? Et naues de littore Italiæ, ſupple venient, & affligent Aſſyrium, & affligent Hebræum: & etiam ipſe tandem peribit. Eleuabitur enim abominabilis, & affliget potiſſimè Aſſyrios, & Hebræos, vbi reſidebit: & conſequenter affliget quoſcumque potuerit ſtrage, & tribulatione magna, vt etiam infallibilis veritas proteſtata eſt, dicens: Erit tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vſque modò, neque fiet. Quæ apertè innuunt, nunquam acriorem hoſtem in Chriſtum, & Deum, & ſalutem noſtram inſurrexiſſe, aut inſurrecturum. Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, &c.* Et io indice operis habet: *Antichriſtus ab Italia venturus prædicitur.* Vide infrà lib. 8. cap. 16. Verba Balaam in vulgata editione ſunt: *Heu quis victurus eſt, quando iſta faciet Deus? venient in trieribus de Italia, ſuperabunt Aſſyrios, vaſtabúntque Hebræos: & ad extremum etiam ipſi peribunt.* Sed vt futilitatem opinioois Georgij traducamus, age iam locum difficilem cum cura elucidemus. Hebræa Sanctes ita reddidit: *Va, quis viuet poſtquam deſolauerit eum Deus? Et naues de littore chittim, & affligent Aſſur, & affligent Heber: & etiam ipſe in ſæculum perit.* Vatablus in editione Sanctandreana: *Va, quis viuet quum ſtatuerit iſtud? (ad verbum, à ponendo eum iſta, vel, in ponendo iſtud, id eſt, quis viuere poterit, ex quo euenire fecerit iſta Deus? Relatiuum* אל *el pro* אלה *Elleh, loco antecedentis quod ſequitur.) Et naues de littore Chittim, & affligent Aſſur, affligent quoque Eber: & etiam illud vſque ad perditionem: vel, etiam ille vſque ad perdentem.* Leo Iudas: *Heu quis viuet, quum Deus id fecerit: Et naues ex partibus Chittim affligent Aſſur, deinde affligent & Eber, qui & ipſe perpetuò peribit.* Montanus: *Va, quis viuet à ponendo eum iſta?* (Scholiaſtes Pagnioi, *poſtquam poſuerit iſtud Deus?*) *Et naues de manu chittim, & affligent Aſſur, & affligent Heber: & etiam ipſe vſque ad perditionem.*

Illud hîc difficultatem habet מִשֻּׂמוֹ אֵל *miſumò el*, ad verbum, *à ponere eum Deus?* (Fortis, Potens.) Quidam *el*, noo pro Dei oomine, ſed pro pronomine, *iſtud*, vel *iſta*, acceperunt. Ita Vatablus & Montanus. Georgij verſio, *ab eo qui poſitus eſt contra Deum?* Rectè Antichriſto conuenit: ſed eſt alieniſſima à verbis Hebraïcis. Nos ad verbum ita reddimus: *Hoi (heu, va aut, ô) quis viuet à ponere ipſum (eum) Deus?* (Fortis, Potens,) vel *iſtud, aut iſta*: id eſt, quando ponet, aut faciet iſta Deus? Particula *Hoi*, poteſt eſſe exclamantis, & dolentis. Heu quis deſideret viuere tam funeſto, & tantarum cladium tempore? quando Deus tam clara euertet Imperia? ac tot ſtrages regnorum dabit? Ita Lyranus, Toſtatus, Oleaſtrius, Cornelius à Lapide; vel, ô quis tamdiu vioeret, vt ad ea tempora peruenire poſſit, in quibus hæc taota quæ vaticinor, patraturus eſt Deus? Quaſi dicat: Ea de quibus ounc prædico, longiſſimè abſunt à noſtro æuo. Præoουtio multis poſt ſæculis futura. Honc ego ſenſom prætulerim, quem tamen Oleaſter poſtponit. *Et Tzim de manu Chittim: & humiliabunt (affligent, opprimient) Aſſur: (Aſſyrios) & humiliabunt (affligent* opprimeot) *Heber (Hebræos:) & etiam ipſe vſque ad perditionem: ſiue, ipſe tandem*, vel, *perpetuò, æternùm, omninò, prorſus, periens*: vel, *peribit*: Magnam obſcuritatem vaticinio offundunt duæ illæ voces Hebraicæ Tzim, & Chittim, quorum genuinum ſigoificatum & vſum in Scriptura operæ pretium erit expedire, alioqui ignoratis vocabulis, difficile fuerit germanum ſenſum eruere.

Quid

Quid sint in Scriptura צים *Tzim, vel* ציים *Tzijim.*

CAPVT PRIMVM.

VTroque modo reperitur hæc vox scripta in ipso Bibliorum Hebraico Fonte, & cum simplici *iod*, צים *Tzim*: & Iod geminato ציים *Tziim*, & vtroque modo constat esse pluralem. Nouies occurrit in Scriptura, & variè ab Interpretibus explicatur. Isto Numerorum loco, Chaldæus Paraphrastes, Rabbini fermè omnes, vt Saadjah, Aben-Ezra, Seelomoh, Kimchi, recentiores Reucblinus, Sanctes, Steuchus, Pellicanus, Tremellius, Iunius, Vatablus, Forsterus, Oleastrius, Mercerus, Auenarius, Marinus, Leo Indas, Buxtorfius, & alij, *naues* exponunt, eodem omnino sensu quo Vulgatus, qui *trieres*, vel triremes dixit, vt etiam Ezechielis 30. 9. vbi etiam omnes, *naues*, interpretantur, quibus duobus tantùm locis ponitur *Tzim* cum vnico Iod. De trieri, vel triremi vide pluribus Lazarum Baysium in re nauali: cum quo tamen de trieri latè altercatur Scaliger in Eusebianis ad numerum MCCXXX. consule quoque Excerpta Caroli Stephani ex Baysio, & aliis de Trieri. Ridiculè Sehindlerus in hoc Numerorum loco reddidit: *Et Æthiopes ex manu Chittim*. Porrò Psalm. 71. 9 LXX. & S. Hieronymus *Æthiopes* verterunt: *Coram illo procident Æthiopes*: vbi Rabbini, Himmanuel, Aben-Ezra, Moseh, Kimchi, Dauid de Pomis intelligunt, *gentes deserta & arida loca incolentes*, seu inhabitantes. Sanctes, *habitatores-deserti*. Caietanus, *eremita*, Forsterus, *homines-qui sicca-loca-inhabitant*. Aben Ezra, & Felix Pratensis, *nauta* Tremellius & Iunius, *barbari*: vel, *sicci, id est, sitientes, deserti incola, agrestes, atque indomiti*. Pellicanus, *incola deserti*. Oleastrius, *homines-deserti*: aut potiùs *maritimi*, seu, *insulares*. Leo Iudas, *accola-deserti*. Vatablus in editione Sanctandreana. *Habitatores deserti. Æthiopes. Quidam nautas interpretantur. Alij vocem Hebraam Tziim relinquunt. Alij vertunt, sicci, id est, sitientes, deserti incola, agrestes, & indomiti.* Marinus, *aridi*. Auenarius, *accola-deserti: id est, habitantes in insulis*. Montanus, *solitudinicola*. Genebrardus, *squallentes, qui habitant in locis squallentibus, aridis, & desertis, deserti incola*. Schindlerus, *incola-siccitatis, aut desertorum, quales sunt Æthiopes, & alij*. Buxtorfius: *Feri, barbari, desertorum locorum incola*. Mirum quod Nebiensis ait, *populi*: & quod Chaldæus, *proceres*.

Psalm. 73. 14. LXX. & S. Hierooymus iterum *Æthiopes. Dedisti eum escam populis Æthiopum*. vbi Aben-Ezra, *populo incolentibus deserta*, seu *aridam*. Rabi Moseh, *populo iis qui habitant in ariditate: hoc est, in terra arida & sicca, id est, in terra, quod respectu maris dictum est*. Complutenses, *populo nauium, id est, nautis*. Caietanus, *populo siccis*: appositiuè. Sanctes, *populo deserta incolenti*: ita etiam Leo Indas, & Oleastrius. Forsterus, *populo nauium*, seu *siccitatum*. Vatablus, *populo in desertum; subaudi, proficiscenti; nempe populo Israelitico*: vnde Chaldæus habet, *populo domus Israel*. Tremellius & Iunins, *populo desertorum*: vel, *per deserta proficiscenti*. Pellicanus, *populo incolenti desertum*. Auenarius, *populo insularis*. Marinus, *populo aridis*; vel *aridorum*. Montanus, *populo solitudinicolis*. Campensis, Gagneius, Iansenius, *populo feris, seu cornis*. Buxtorfius, *populo desertorum locorum*, vel *populis barbaris*: cum vulgato & LXX. *Æthiopes*, hic reddunt Nebiensis, & Schindlerus.

Isaiæ 23. 13. Vulgatus, in *captiuitatem*: iunxitque sequentibus: *Assur fundauit eam: in captiuitatem traduxerunt robustos eius*: vbi S. Hieronymus in Commentario: *Fundauit eam Siim. Siim etymologiam nec nos potuimus inuenire: & cateri interpretes ipso quo apud Hebraos scribitur nomine transtulerunt*. Nempe LXX. Aquila, Symmachus, Theodotion, qui vocem ipsam Hebraicam *Tzsim* ininterpretatam reliquerunt. Complutense Lexicon verò, Sanctes, Vatablus, Forstetus, Oleastrius, Forerius, Marinus Schindlerus secuti Kimchiū, *Assur fundauit eam nauibus*, vel *ad naues*; id est, vt esset statio, seu portus nauium Tremellius & Iunius: *Assyrius fundauit eam pro barbaris: id est, statuit in ea colonos barbaros, regioni incognitos*. Pellicanus: *Assur fundauit eam pro erroribus: id est, erit habitaculum eorum animalium qua nonnisi in solitudine resident, & morantur, Satyrorum scilicet, & ericiorum, &c.* Leo Iudas, *Assur fundauit eam eis, qui vasta loca inhabitabant*. Quod in Scholiis Vatabli Salmanticensibus ita exponitur: *id est, Assyrij construxerunt in ea Chaldaa vrbes iis, qui prius in deserto sub tentoriis habitabant*. In Sanctandreanis verò: *Alij, deserti incolis, siue iis qui habitabant in desertis. Id est, in ea terra condiderunt vrbes, in quibus cœperunt habitare homines, qui antea habitare solebant in desertis*. Auenarius, *Assur fundauit eam (terram) pro his qui habitabant insulas*. Montanus, *Assur fundauit eam desertcolis*. Et in Commentariis: *Tsiim naues piraticas, & pradonum, atque piscatorum nauigia significat*. Buxtorfius: *Assur fundauit eam pro barbaris*. Aben-Ezra: *Assur posuit eam pro bestiis*, id est, vt esset habitaculum bestiarum. Sanctus verò Hieronymus in Comment. *Ssim quos intelligo damones pessimos, &c.* Chaldæus, *ad insulas*.

Isaiæ 13. 21. Noster, *Bestia*: & *requiescent ibi Bestia*: vbi S. Hieronymus: *Tziim, quod soli Septuaginta θηρία, id est, bestias transtulerunt: alij nempe Aquila, Symmachus, ac Theodotion ipso nomine, quod apud Hebraos scriptum est: volentes genera damonum intelligi, vel phantasmata*. Complutense Lexicon, *animalia monstrosa*: seu *Bestia-fera*. Sanctes, *& cubabunt ibi bestia-siluestres*. Forsterus, *& cubabunt ibi animalia-terrestria in siccitatibus*. Vatablus, & Forerius, *& accubabunt ibi fera*. Oleastrius, *& cubabunt ibi aues deserta incolentes*. Vatablus, *alij*, inquit, *exponunt, bestias horrendas*. Auenarius, *& cubabunt ibi insulani*. Montanus: *Hebraicum nomen Tziim animalia siccitate gaudentia significat, cuiusmodi simia sunt*. Marinus, *& cubabunt ibi aridi*, seu *bestia-arida*. Buxtorfius, *& cubabunt ibi animalia fera*. Tremellius & Iunius: *sed recubabunt illic fera*: vel, *deserta, id est, desertum colentia*.

Isaiæ 34. 14. Vulgatus, *damonia. Et occurrent damonia*. Ita quoque LXX. Interpretes. Sanctus Hieronymus in Comment. putat ligoificari diuersa dæmonum phantasmata. Sanctes, & Vatablus & Auenarius, *bestia siluestres*. Forsterus, *animalia, terrestria in siccitatibus*. Marinus, *aridi*, seu *animalia arida incolentia*. Leo Iudas, *spiritus horrendi*. Montanus, *martes*, quos Hispani vocant *Martas*. Et in Commentariis annotat: *Ex lingua obseruatione, ac natura descriptione idem est Tsiim, quod Latinis viuerra, qua per angustos cuniculos penetrans, latentem pradam, vel extrahit, vel protrudit. Hispanicè huron*. Reuchlinus quod Hebraïcè est: *& occurrent Tziim ad im* vertit, *& apprehendent naues insulas*. Tremellius

lius & Iunius: *Et concurrent feræ animalia.*

Ieremiæ 50. 39. Noster, *Dracones. Habitabunt Dracones.* LXX. *spectra, phantasmata.* Sanctes, Vatablus, Maldonatus, Capella, Castrus, *bestiæ, seu feræ siluestres.* Vatablus annotat: *Quidam vertunt, Satyri. alij, Bestias desertum incolentes.* Oleastrius, *aues deserta incolentes.* Tremellius & Iunius, *Feræ.* Pellicanus, *Satyri.* Auenarius, *insulani.* Marinus, *aridi*, vel, *animantia-arida-incolentia.* Buxtorfius, *animalia-fera.* Figuerius hîc annotat: *Hebr. Tsiim. Paraphrastes Chaldæus, Thamvaon, Rabbi Elias generaliter exponit bestias siluestres, seu deserti: vt etiam Rabbi Dauid, & Scelomoh: vnde etiam D. Hieronymus Isaia 13. simpliciter bestias vertit. Rabbi Dauid quosdam interpretari ait, bestias paruas, aluris, seu felibus similes, vulgo dictas Martinas. Intelligit autem cercopithecos, seu cebos, id est, Simias caudatas: quas etiam vulgo cattos vocamus.* Dauid de Pomis elucidans quid Chaldæo sit *Thamnaon*, inquit: *Satyrius, siue Cercopithecus. Gattomaimone.* Guido Fabricius: *Tamnaon, & in Complutensi Thimnaon sunt animalia, quæ satyrios, siue cercopithecos appellant, genus caudatæ simiæ.*

Denique Ezechielis 30. 9. & Daniel. 11. 30. tam Hebræi quàm nostri reddiderunt, naues, seu trieres: sed in locum Ezechielis hæc obseruat sanctus Hieronymus: *Iuxta Aquilam & Theodotionem Tziim, quod Symmachus transtulit festinantes, nos in trieres vertimus: ita enim ab Hebræis accepimus.* Theodoretus legit & exponit: *Egredientur nuntij à facie mea in Sim, festinantes delere Æthiopiæ spem: Sim autem Græca lingua, in robore, declaratur.* Sed vnde accepit Theodoretus *Tziim* robur significare?

Iam quæ de vocis *Tziim* etymo, & vsu alij tradiderint, reddamus. Reuchlinus in Lexico: *Tziim significat & solitudinem, & siccitatem, secundùm præceptorem meum Iehielem.*

Alfonsus Zamorensis in Lexico: *Tsiim, vel Tsim, naues, trieres, Æthiopes, dæmonia, vel bestia fera.*

Forsterus in Dictionario: *Tziih, siccitas, quæ prouenit ex æstu, & ardore solis. Tzi, nauis, quia est pars sicca, & ceu insula in mari. Et pluraliter Tziim Isaia 23. Assur fundauit eam nauibus. Daniel. 11. venient contra eum naues ex Cithim: legitur tamen bis simplici Iod Tziim: Numeror. 24. Et naues de littore Macedoniæ. Et Ezechiel. 30. Egredientur nuntij à facie mea in nauibus. Et transumptiuè siue synecdochicè vsurpatur Tziim pro hominibus qui sicca loca inhabitant. Psalm. 72. Coram illo curuabunt se Tziim Et Psalm. 72. Das illum escam populo Ziim vt sit appositio: vel sic, populo nauium, vel siccitatum. Sumitur tamen etiam pro animalibus terrestribus in siccitatibus. Isaia 13. & cubabunt ibi Ziim: & cap. 34. Et occurrent Ziim, cum Iim. Ieremiæ 50. propterea habitabunt Ziim cum Iim. Et hoc nomen arbitror in Apocalypsis cap. 18. versum pro spiritibus immundis.*

Steuchus in Cosmopœia ad cap. 2. Genes. ad illud, *Ipse est, qui circumit omnem terram Æthiopiæ*, ait: *Ziim, exusti, squallentes, sitientes: signátque populos Arabiæ incultæ.*

Foretius in Isaiæ 13. ad vers. 21. *Tziim: quid hoc loco significet hæc vox, quæ & aliis quoque legitur, non vsque adeò certum est, neque ipsi Rabini sibi constant: videtur autem à siccitate appellationem habere. Crediderim ego esse generale nomen ferarum, quæ in solitudinibus, arenosisque locis degunt, cuiusmodi sunt in Arabia deserta, & prope Mare-Rubrum quamplurimæ. Vulgatus in Psalmis bis Æthiopes dixit: sed rectiùs, ni fallor, hoc loco Hieronymus bestias vertit: ego feras dixi: nam & cum feralibus auibus coniunguntur. Transferuntur autem hæc nomina ad gentes barbaras, & ad cacodæmones, vt ex B. Ioanne apparet, & ex Psal. 72. nam vtrique feri sunt. Adde, quòd immundi spiritus ambulant loca arida, vt est in Euangelio: vnde vulgatus infrà cap. 34. vers. 14. dæmonia vertit.*

Et ad cap. 23. vers. 13. *Tziim autem pro nauibus accipi, vide Daniel. 11. & cum simplici iod, Numer. 24. & Ezechielis 30. Huius nominis se Hieronymus hoc loco etymologiam non legisse dicit, neque Rabini assignant: verisimile autem est, sic naues à siccitate, quæ Hebraicè dicitur Tzyah, appellatas, quòd sint in mari sicca, veluti insulæ.*

Et ad cap. 34. vers. 14. *Et quia manifestum est, Tziim naues significare, non dubito, quin & ipsos nautas quoque significet: transfertúrque ad significandas simias, quas etiam ob agilitatem, quâ præditæ sunt in ascendendo per funes, &c. nos Lusitani interdum irrisoriè nautas vocamus; Hinc ad cacodæmones notandos transfertur.*

Oleastrius in 24. Numerorum, ad vers. 24. *Aduerte etiam ignotam esse significationem nominis Sim, quam vertimus naues, quoniam cuius sit radicis ignoratur: dicunt autem Hebræi esse à Sajah, vnde Si: & dicunt auem significare, maximè deserta incolentem: ex consequenti verò triremem, seu nauem, quod formam auis videatur habere, & ea velocitate quâ auis, à ventis per mare feratur: videtur etiam desertum significare, vel homines deserta incolentes. Ab hac etiam radice est Sijah, id est, ariditas, siccitas. Et inter has significationes ea quæ nauem significat, videtur esse certior, vt exempla monstrarunt.*

Ab Oleastrio mutuatus Pererius lib. 14. in Daniel. ad vers. 30. ait: *Siim, quam vocem D. Hieronymus Latinè vertit trieres, alij naues. Tradunt Hebræi radicem eius vocis esse Tsaiah, vnde descendit vox Siim, cuius singulare est Si, propriè significans auem, præsertim eam, quæ deserta incolit loca: atque hinc per translationem trahitur ad significandum nauem, vel triremem, quòd propter vela & remos, & celeritatem quâ fertur per aquas, referat auem passis alis per aëra volantem.* Sed nunquam fando hactenus audieram *Tziim* aues significare: nisi à Mercero in אי qui & ipse hallucinatus est.

Mercerus in Thesauro: *Tzi, nauis, ex Tzijah quidam deflectunt, quod siccitatem propriè ex æstu, & ardore solis significat: quòd nauis sit veluti quidpiam siccum in mari, aut flumine, quasi insula. Tzim plurale bis est cum simplici Iod: alias Iod gemino. Synecdochicôs sunt, qui sicca & deserta loca incolunt homines, vel bestiæ. Quidam putant verti per spiritus immundos, Apocal. 18. Alij Lamias, vel Dracones, vel catos marinos: Noster Interpres dæmonia, & vbi de hominibus dicitur, Æthiopes.*

Auenarius in Dictionario: *Tzijah, siccitas, & ariditas quæ prouenit ex æstu nimio, & ardore solis, vt solet esse in insulis, & locis desertis. Tzi, siccitas, & ariditas: item trieris nauis magna & ingens, quæ est pars sicca in mari, seu insula quædam parua. Et per synecdochen ponitur pro insulanis, pro hominibus, & bestiis ibi contentis.*

Schindlerus in Pentaglotto: *Tzi, nauis, quæ est sicca & seu insula in mari. Plurale Tzim, & Tziim. Tzyah, siccitas, ariditas terræ, terra arida, inculta & deserta. Inde per synecdochen Tziim, in terra Tzyah siccitatis, seu terra sicca, arida, & deserta, in locis desertis habitantes, aut commorantes, tam homines, quàm bestiæ.*

Buxtorfius in Lexico: *Tzijah, siccitas, siccum, siticulosus, siccus, aridus locus. Tzi, nauis. Plurale*

contractum Tzim, naues: & integrum Tziim, naues. Item loca deserta, & arida: metonymicè feri, barbari, desertorum locorum incolæ: item feræ animalia.

Dauid de Pomis in Germine: *Tzi, nauis magna, trieris, Plurale Tzim, Numer. 24. & Ezechiel. 30. Idem Tziim Daniel. 11. Tziim habitatores deserti, qui, vt aiunt, sunt Æthiopes, Psalm. 72. Significat præterea Isaiæ 13. & 34. Animantia desertum incolentia, quæ Nemioth vocant, Latini putant esse Lamias, alij vocant dæmonia, dracones, cattos marinos. Idem Ieremiæ 50.* Quei che habitano nel deserto, intendendo tanto delli animali irrationali, come de gli huomini. Alcuni vogliono che siano compressi sotto tal voce solo li spiriti malegni, Draconi, è Gatti marini. Explicans verò quid sit Nimja, inquit: *Animal paruum, felis.*

Castrus in 50. Ieremiæ, numero 23. *Nomen Tziim videtur deduci à nomine Tzijah, quod significat ariditatem, aut locum, seu terram aridam, vt desertum. Vnde nomen illud esse generale ferarum, seu bestiarum, solitudinem & arenosam terram incolentium: quales sunt in Arabia deserta, & prope mare Rubrum. Quare omnes ferè transferunt hic, bestiæ seu feræ siluestres, & Vulgatus dracones: quamuis Isaiæ 13. 21. bestias verterit: cum auibus enim feralibus coniunguntur. Assumitur tamen hoc nomen ad significandas gentes barbaras, & bestiarum more viuentes, tum etiam dæmones, quòd, vt dixit Christus Lucæ 11. ambulent loca arida: vt Psalm. 71. 9. coram illo procident Æthiopes, & 73. 14. Dedisti eum escam populis Æthiopum. Isaia 34. 14. Et occurrent dæmonia.* Vides hîc expressam Foterij manum.

Lorinus in Psalm. 71. ad vers. 9. *Significat plurale nomen Tsziim, naues, & nautas, & bestias siluestres: denique homines incolentes loca deserta.* Et in Psalm. 73. ad vers. 14. *Hebræum nomen Tsiim, cuius se Hieronymus in 23. Isaiæ, ac Rabinos etymologiam negat scire, significat naues Daniel. 11. 30. Numer. 24. 24. forsan quia sint in mari siccæ, ac veluti insulæ: & bestias desertum incolentes, Isaiæ 13. 21. Vertit aliquando Interpres dæmonia, Isaiæ 34. 14. Dracones, Ierem. 50. 39. Psalm. 71. 9. & Psal. 73. 14. Æthiopes: vbi etiam alij exponebant nautas. Significare præterea potest quoslibet habitantes aridam, & siccam terram, seu desertam, quæ vocatur Tsiiah.* Sed iam de his quoque vide Kimchium in Libro Radicum, & Sanctem in Thesauro pleniùs differentes.

Mihi verò cunctis rectè perpensis placet sententia Marini, Pomarij, Schindleri, *Tzim*, vel *Tziim*, cùm naues, seu trieres significat, esse plurale nominis *Tzi*, quod nauem; seu triremem omnes interpretantur, vt Isaiæ 33. 21. *Neque trieris magna transgredietur eum.* Habere verò etymon à *Tzijah*, id est, ariditas, siccitas, illa propriè quæ ex æstu, vel ardore solis causatur: seu locus siccus, aridus, squalens sine aquis, sitibundus, arenosus, nempe desertum, aut vasta solitudo. Qua nimirum notatione naues Hebraicè dictas existimant *Tziim*, quòd sint veluti quidpiam siccum & aridum in mari, aut fluuio, tanquam insulæ, vti etiam Forsterus, Forerius, Mercerus, Auenarius, Schindlerus annotarunt. *Tziim* verò cùm alia significat, esse aliud nomen plurale per se diuersum à præcedenti, nimirùm alterius significationis, quamuis ab eadem radice Hebraïca *Tzijah* deriuatum, propriéque notare, quidquid incolit loca arida & sicca, siue homines, siue bestias, aut feras. Tziim ergo in hac vsurpatione aridos, siccos, exustos, sitientes, squalentes, horridos, desertos, incultos, barbaros, feros, deserticolas, vel solitudinicolas vniuersè exposuerimus, vt comprehendat cùm homines, cùm bestias, & feras, tum cacodæmones.

Si constaret *Tziim* de auibus quandoque dici, speciale nomen auium, vel ignoratur, vel ab interpretibus non capitur: cum feralibus auibus coniungi Isaiæ 13. 21. 22. annotant Forsterus, Forerius, Mercerus: vnde aues ferales generaliter possemus intelligere: etsi ariolandum esset, peculiariter coruos, haud leui coniectura, propter eorum siccam, exustam, & arentem naturam, quòd siticulosi sint: nam de illis Plinius lib. 10. cap. 12. *Corui ante Solstitium generant, iidem ægrescunt sexagenis diebus, siti maximè antequam fici coquantur autumno.* Et cap. 43. *Tradendum putauere memoriæ quidam, visum coruum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti, in qua pluuia aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita descendere pauentem expressisse tali congerie, quantum poturo sufficeret.* Ælianus de Animalibus lib. 2: cap. 51. *Coruus æstiuo tempore quod alui relaxatione se laborare planè sciat, idcircò ab humidis alimentis se continet.* Et lib. 1. cap. 47. *Per æstatem coruus exarescit siti confectus, & clamore vltionem testatur, vt fama est. Cuius causam afferunt, quod cùm ad aquationem eum famulum suum Apollo misisset, ille magna segete inuenta adhuc viridi, frui volens granis frumenti, & expectans dum maturuisset, mandatum Domini neglexit: Quamobrem siccissimo anni tempore siti affectus, suæ moræ, dat pœnas.* Et cap. 48. lib. 2. *Corui Libyci se se inclinantes rostrorum aduncitatem quoad eius possunt, in vasa intrudunt, atque inferunt, quæ homines situs metu aqua compleuerant, ac supra tecta ad seruandum aduersus putredinem aeris beneficio aquam posuerant, itaque potione fruuntur. Quum verò aquam inferiorem quam rostro attingere queant, esse vident, calculos ore & vnguibus apportantes, in vasa inferunt: atque calculi quidem in fundum detruduntur, ac desident: aqua verò de vasis fundo ex subsidentium occupatione calculorum alienata, superiorem vasis vacuitatem replet. Qua solerti machinatione corui aquam contingentes, potione reficiuntur.* Quod verò ad fabellam spectat de coruo ab Appolline siti damnato, cuius meminit Ælianus, eandem pluribus quoque cecinit Ouidius 2. Fastorum, qui inter alia inducit Phœbum in coruum hæc dicentem:

At tibi dum lactens hærebit in arbore ficus,
De nullo gelidæ fonte bibentur aquæ.

Coruum sitis esse hieroglyphicum, lib. 23. Pierius annotauit. Quin & solitudinis amicum animal coruum esse, prouerbio suffragante, Βάλλ' ἐς κόρακας Cælius Lectionum Antiquarum lib. 19. cap. 25. extremo obseruauit. Sed ad rem.

Quum autem *Tziim* de bestiis, ac feris deserticolis dicitur, peculiariter *dracones* exposuerim, quod sicci & aridi præ ceteris bestiis, ac veluti ignei: vnde eos æstu torrente præcipuè expetere elephantorum sanguinem frigidissimum, auctor est Plinius lib. 8. cap. 12. Haud alienè existimatum est à Forstero, Forerio, Mercero, S. Ioannem vocem Hebraïcam Tziim, Apocal. 18. 2. spiritus immundos, id est, dæmonia reddidisse, quod nimirum hi locis aridis, desertis, incultis, horridis gaudeant, & ea inhabitent, atque inambulent, vt Christus Dominus ait Lucæ 11. 24. Matthæi 12. 43. cuius rei causas perquisitas reperies apud Riberam in 18. Apoc. ad vers. 2. & apud Tyræum de Dæmoniacis, & Locis infestis. Ceterum ea his quæ hactenus diximus, satis liquet in loco Numer. 24. vers. 24. Tzim naues, seu trieres, aut triremes consensu omnium significare.

Qui

Qui sint in sacris litteris כתים Chithim, *vel* כתיים Chithiim.

CAP II.

IOsephus lib. 1. Antiquitatum, cap. 7. *Porrò Chethimus insulam occupauit, tunc Chetimam, nunc Cyprum: quo factum est, vt tum insulas omnes, tum pleraque loca maritima Hebræi gemini voce Chetim significent. Attestatur mihi vna è Cypriis vrbibus, quæ adhuc nomen retinet: Citium enim vocatur ab his qui in Græcum sonum vocabula detorquent: nec sic quidem abludens à Chetimi nomine.* Eadem habet Otho Frisingensis lib. 1. Chronica cap. 4. Eusebius de locis Hebraïcis: *Chethim Cyprus dicitur: it ciuitatem condidit: insula námque & vrbs hodie Cithium appellatur.* S. Epiphanius hæresi 30. *Quemadmodum etiam Sanctus Ieremias de Israel dixit: Et ad Citienses si deueneris, neque illic tibi requies erit: Omnibus autem manifestum est, quòd citium Cypriorum insula appellatur: Citij enim Cyprij sunt, ac Rhodij, sed & in Macedonia genus Cypriorum ac Rhodiorum habitauit: & ea de causa habetur in Machabæis, quòd exiuit semen ex terra Citiensium: nam ex semine Græcorum est Alexander Macedo.*

S. Hieronymus Quæstionibus Hebraïcis in Genesim: *Cetim sunt Citij, à quibus hodie quoque vrbs Cyprij Citium nominatur.* Et in Isaiæ 23. ad vers. 1. *Terra Cethim, quam Cyprum quidam interpretantur: vsque hodie enim est apud eos vrbs Citium, de qua & Zeno Stoica sectæ hæresiarches fuit: quam plerique vestrorum, & maximè Machabæorum principum, Cethim Italia, Macedoniaque insulas arbitrentur. Hoc enim Scriptura commemorat, quòd Alexander rex Macedoniam egressus sit de terra Cethim.* Et ad vers. 12. elucidans verba illa Isaïæ: *Virgo filia Sidonis in Cethim consurgens transfreta*, ait: *O virgo filia Sidonis, id est, colonia Sidoniorum, fugies quidem nauibus ad insulas Occidentis, seu in Cyprum, & ceteras Macedoniæ, Græciaque terras.* Et in Ierem. 2. ad vers. 10. *Ite, inquit, ad insulas Cethim: quas vel Italiæ, vel occidentalium partium debemus accipere, ab eo quod terra Iudæa Cyprus insula, in qua vrbs hoc vocabulo nuncupatur, vicina sit: de qua & Zeno princeps Stoicorum fuit.* Et in Ezechiel. 27. ad vers. 6. *De insulis Chettiim quod nos Italiam vertimus; ex ea regione quæ Græciæ propinquior est, omnes Occidentalium partium insulas intelligentes.* Et in Daniel. 11. ad vers. 31. *Cithim quos nos Romanos interpretati sumus. Hebræi Italos volunt intelligi, atque Romanos.*

S. Cyrillus in Isaiæ 23. ad vers. 1. *Narrant quidam Citienses insulas esse Helladicas seu Macedonicas: alij hinc Cyprum designari affirmant, quasi sic nominatam.* Procopius Gazæus in eundem locum: *Quos autem Citienses dicit, Chetiim interpretantur reliqui, Cyprùmque insulam in qua Citium nominis oppidum, significari putant.*

Theodoretus in 2. Ieremiæ, ad vers. 10. *Porrò Cethim vocat Cyprum, adiacentésque ei insulas: & per eas, Hesperias partes.* Et in Ezechiel. 27. ad vers. 6. *Chetiim vero Græcas insulas appellat: etenim per Ieremiam Deus ait: Transite ad Insulas Chetiim: per Chettiim sitas ad Occidentem gentes declarat. Citium verò oppidum in Cypro est, & ad hoc vsque tempus ita nuncupatur, quod aspirationis nota signatum secundum Hebræorum idioma cum Chetiim cognationem ostendit: & Cyprus eo tempore insularum imperio potiebatur: idcircò Græcas insulas Chettiim vocat.* Eadem fere habet in Daniel. 11. ad vers. 30.

S. Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Cethim, à quo Cithei, id est, Cyprij: à quibus hodiéque vrbs Citthium nominatur. De Citio vero vel Cythio, vel Cyttio, vrbe Cypri, patria Zenonis Philosophi Stoicorum principis, & Apollonij medici, agunt Strabo lib.* 14. Plinius lib. 5. cap. 31. Ptolemæus lib. 5. cap. 13. Tuchidides lib. 1. Plutarchus, Æmilius Probus, & Suidas in Cimone, Diogenes Laërtius in Zenone, lib. 7. initio, qui ait: *Zeno Citiensè Cypro paruo quodam oppido Græcorum natus, quod Phœnices coloni incoluerunt.* Et Cicero lib. 4. de Finibus: *Scis enim Citiaos è Phœnicia profectos.* Vt inde eruas originem *Chittim* Hebraicam, vel. Phœniciam. Idemque Cicero Zenonem plerunque Citicum vocat.

Zonaras tom. 1. Annal. *Chetimam insulam Chetim excoluit, hæc est Cyprus, quam Græci à dea sua Cypride, id est, Venere denominant.*

Nec pigeat nunc quæ recentiores de eadem voce *Chitim* tradiderunt, exponere: vel ea saltem ratione, quod etiam aliàs interdum libenter facimus, vt liqueat, quæ posteriores diffusis tractatibus disputant, maiori semper ex parte antiquitati accepta referri debere.

Caietanus in 24. Numeror. ad vers. 24. *Chittim, vt patet Genes. 10. nomen est proprium vnius nepotis Iapheth filij Noë: à quo insulas quasdam denominatas clarè patet apud Ieremiam cap. 2. & in 1. cap. Machabæorum Græciæ regionem appellari Chitthim perspicuum est: dum Alexander Magnus scribitur egressus de terra Chitthim. Idemque sentit interlinearis Glossa Isaiæ 23.*

Vatablus in 24. Numerorum, numero 33. *De littore Chittim, id est, de littore Italico, vel de littore Græcorum, aut Thusco. Chaldæus Paraphrastes, de littore Romano.* Et in Annotationibus Sanctandreanis: *De littore Chitthim, id est, à mari Italico, Imperij Romani. Alij à regno Turcorum. Alij, Thuscia.* Et Isaiæ 23. numer. 2. *Cithim, Cyprios quidam intelligunt. Alij Italiam, alij Græciam.* Idem ait numero 27. Et in Ieremiæ 2. numero 14. *Per Cithæos intelligis maris mediterranei incolas.* Et in Sanctandreanis: *Chetthiim, id est, ad insulas maris mediterranei. Alij, ad insulas Cypriorum.* Et in Ezechiel. 27. ad vers. 6. *Cittiim dicuntur qui habitant in insulis maris Ionici, & Græci, vt Cyprus &c. Chaldæus Paraphrastes de Apulia legit.*

Isidorus Clarius in Isaiæ 23. ad vers. 1. *Terram Cethim, ait Hieronymus, quidam Cyprum intelligunt, apud quos est vrbs Citium, de qua Zeno Stoicæ sectæ princeps fuit. Alij Cethim Italiæ & Macedoniæ insulas credunt.* Et in Ieremiæ 2. ad vers. 10. *Cethim, qui sunt Occidentales, Cyprij, & quidquid versus Italiam, maritimi.*

Oleastrius in Genes. 10. ad vers. 5. *A Chitim Macedones ortos putant. Alij Scythas, quod verius puto.* Imò id est falsissimum. Et in 24. Numeror. ad vers. 24. *Nihil certi est de populo Chittim, & quantum ex Scriptura colligitur, videtur quòd sint Græci, aut qui Insulas maris mediterranei incolunt, vt Rhodij, Samij, Cyprij, & alij insulares, qui etiam Græci sunt. Quod verò isti fuerint Insulares constat ex verbis Ieremiæ 2. vbi sic habet: Transite in Insulas Chittim. Et dicunt Rabbini Chittim esse singulare, non plurale, vt colligitur ex nomine Chittim Genes. 10.*

quare indubiè crediderim aut esse Insulares aut maritimos populos.

Bodinus in Methodo Historica, cap. 9. *Scytha percussores interpretantur à Cethim Iapeti filio: sic enim verior est etymologia, quam qua est à Melancthone de Macedonibus allata, quos Macethim vocat. At illud mem originis alterius prapositio est.* Ridiculum, Cethim Scythas intelligere.

Fererius in Isaiæ 23. ad vers. 1. *Puto Cithaos esse Gracos, nempe Macedones voce congruenti: dicebantur autem habere insulas, tum propter infinitas insulas quas habebant in mari Ægeo sub suo imperio, tum etiam quia Hebrais insula dicebantur provincia illa, ad quas non nisi per mare erat transitus, nondum illustratis ex omni parte regionibus, an mari cingerentur, an minùs. Quinimo & Italos Gracis vicinos nomine Cethim alibi comprehensos intelligo. Vide benedictiones Balaam. Fuit autem Cithim filius Iauan, à quo Iones dicti sunt, frater Dodanim, ex quo Rhodij, & Tarsis, ex quo Tarsenses orti putantur: ex his dicit Scriptura habitatas fuisse insulas gentium.*

Adamus in Isaiæ 23. ad vers. 1. *Vox Cethim neque Hieronymi tempore satis nota erat, neque etiam posterioribus saculis. Quidam enim putant Cethim Cyprum fuisse partem Gracia. Alij esse volunt partem Macedonia. Alij alterius regionis. Pro iis autem qui dicunt esse partem Macedonia, facit principium Machabaorum, vbi Alexander rex Macedonum egressus dicitur de terra Cethim.*

Montanus in Phaleg. cap. 7. *Porrò Kithim & Dodanim postremi Iauan filij magnarum insularum, earumque fertilissimarum cultu delectati sunt. Deinde Kithim angustia iam locorum pertasi, primam oppositam procurrentis in mare terra oram coloniis deductis tenuerunt, suo ipsorum indito nomine vocantes: vnde & vrbis illius regionis antiquissima nomen Caieta factum arbitramur, quidquid fabulosa posterorum ingenia secus finxerint. Corruptis aut mutatis vocabulis postea Kithim Cretenses, Dodanim Rhodij appellati sunt.* Et ad finem libri in Tabella Gentium primæuatum: *Chitim, Cretenses olim dicti, & ab aliis Certini, à quibus & Italia ora qua quondam Magna Gracia dicebatur, habitata fuit, & vrbs constructa, qua antiquum nomen retulit Caieta, quidquid alij fabulentur.* Eadem habet Possevinus lib. 2. Bibliothecæ, cap. 5. prioris editionis. Idem Montanus in Isaiæ 23. ad vers. 1. *De terra Cethim. Et Sicilia, Calabria, & Creta portubus. Ha namque Europa partes & insula nomine Chetim significantur, vt in sacro Apparatu demonstrabamus. Sed nobis hoc loco illam partem Italia indicare videtur Propheta, qua nunc Calabria dicitur, in cuius extremis littoribus Caieta est, nomen illud Chetim, quamquam nonnihil propter lingua Latina inflexionem variatum, adhuc retinens: namque Graca pronuntiatione integrum ferè conseruat* ΚΗΙΤΗΣ. *Atqui tota illa regio Calabria dicta, & ad Citim relata, ab antiquis fuit alio nomine Magna Gracia appellata. Cetera insula in medio mari sita Creta, Cyprus, nomine etiam Chetim comprehenduntur.* Et ad vers. 12. *Chetim, siue Chitim Gracia insulas Cyprum, Cretam, & Italia partem Calabriam appellatam esse, ex sacris libris obseruatum, in Apparatu sacro demonstrauimus.* Cytei oppidi in Creta meminit Plinius lib. 4. cap. 12.

Leo Castrus in 23. Isaiæ, ad vers. 1. *De terra Cethim, hoc est, de Cypro, & de insulis finitimis Tyro: vel de terra Chetim de Italia, de Gracia: sic enim alij interpretantur.*

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 32. *Cithim pater Cypriorum, quorum ciuitas Citium, qua nobis Zenonem Philosophum peperit: propriè Europaorum maris mediterranei accolarum, vel insularium: vnde Romani, & Itali Numeror. 24. & Daniel. 11. sic appellantur; & Gracorum insulani Isaia 23. & Macedones, 1. Machabaor. 1.*

Honcala in Genes. 10. ad vers. 4. *Cetim sunt Citij, à quibus hodie quoque vrbs Cypri Citium nominatur.*

Ortelius in Thesauro Geographico: *Chetima in sacris litteris, Chittim legit Pagninus apud Danielem 11. Cetij habent Septuaginta Interpretes. Romanos interpretatur D. Hieronymus: lib. autem 1. Machabaorum, cap. 1. scribit Alexandrum Magnum ex Cethim exeuntem. Hic verò nunquam fuit in Italia. Ita hic Gracos, vel Macedonas velle videtur. Monuit hoc quoque ante me Castalio. Pro Italia tamen, & regionibus attingentibus habetur à Matthao Beroaldo.* Et alibi: *Cethim Genes. 10. D. Hieronymo & Chaldao, κιτιοι, LXX. Interpretibus: Daniel. 11. κίτιοι, vbi D. Hieronymus Romanos vertit. 1. Machabaor. 1. Chetim D. Hieronymo, sed Chetiim LXX. Interpretibus. Video à nonnullis pro Macedonia interpretari.*

Veldius in Daniel. 11. ad vers. 30. *Dictio Cithim Hebraa, quam quidam vertunt Italiam, alij Romam, Rabi Dauid Kimchi exponit pro filiis Gracorum. Et nomen Gracum μακετὶς, quo vsa est antiquitas pro Macedone haud dubiè à dictione Cithim deriuatur. Ac liber Machabaorum vocat Alexandrum regem Cithim. Cùm igitur Cithim significet gentes in Europa ortas à Cithim, complectitur & Macedonas & Italos.*

Auenarius in Dictionario: *Kittim, filius tertius filij Iauan, seu Ionis. Hinc per metathesin radicis, Macetes, Macedo, & terra Macedonia in Gracia: à quo postea regio insularis nomen accepit. Isaia 23. 1. De terra Macedonia reuelatum est illis. Ierem. 2. 10. Transite insulas Macedonia. Vnde legitur 1. Machab. 1. Alexander filius Philippi Macedo, qui exiuit de terra Chittim.*

Franciscus Iunius & Tremellius Immanuel in Genes. 10. ad vers. 5. *Citim, Citidis in Cilicia incola, & citerioris Cilicia, Numer. 24. Isaia, 23. 1. Ieremia, 2. 10. & 1. Machabaor. 1. 1. Quo in loco nolunt intelligi Macedones: sed quòd Alexander in Darium expeditionem facturus, ex Cilicia summo labore propter eius asperitatem, per angustias Amani montis prodierit. Sic locum Numerorum accipimus, quod Romani ibi in Cilicia curata sua classe in Hebraos irruperint.* Eodem modo exponunt in Isaiæ 23. ad vers. 1. De Cetide vel Citide regione Ciliciæ pluribus agit Ptolemæus lib. 5. cap. 8.

Pererius lib. 14. in Danielem; cùm multa disserat de Cethim, hæc tandem colligit: *Collatis igitur inter se variis Scriptura locis, videtur hac vox Cethim significare, tum insulas maris mediterranei, prasertim Ægypto & Syria adiacentes, qua Graco sermone & institutis vtebantur, vt est Cyprus, Rhodus, &c. tum etiam vlteriora maris mediterranei loca maritima, pracipuè verò Graciam & Italiam.* Et in Genes. 10. ad vers. 4. *Collatis igitur inter se variis Scriptura locis, videtur hac vox Cethim significare insulas maris mediterranei, prasertim autem Ægypto & Syria obiacentes: tum etiam vlteriora maris mediterranei, vt Graciam & Italiam. Denique significat ea vox gentes Hebrais transmarinas, vt sunt Europaa gentes: scilicet, accommodat se Scriptura ad opinionem & sensum Hebraorum, qui populos à se mediterraneo mari discretos, esse omnes insularum incolas pu-*

tabant

tabant, vt eos qui aliunde nauibus Iudaeam appellebantur: nam sicut in Italia eos qui trans Alpes agunt, vocamus Tramontanos: sic Hebraei dissitas à se mari gentes, insulares nominabant.

Marinus in Arca Noë: *Chithim, nomen proprium filij Iauani, Genes. 10. 4. ab hoc denominata est prouincia quaedam, quam Italiam interpretes verterunt. Fortasse verò ea pars Italiae erat, quae magna Graecia dicitur. Huius etiam populi Chithim, & pluraliter Chithiim appellantur. In primo libro Machabaeorum legimus Alexandrum Macedonem è Citima terra, ad subigendos reges egressum fuisse.*

Sà in Genes. 10. ad vers. 4. *Cetim, Citij, seu Cyprij.* Et in Isaiae 23. vers. 1. *Cethim, id est Graecia, vel, Italia, vel Cyprus.* Et Ierem. 2. 10. *Cethim, id est, Graecae, seu maris mediterranei.* Et in 1. Machabaeor. 1. v. 1. *Cethim Scriptura Graeciam vocat: hic Macedoniam intellige.* Et ad cap. 8. vers. 5. *Cetaeorum, id est, Macedonum seu Graecorum.*

Serarius in 1. Machabaeorum 1. ad vers. 1. *Cethim sunt occidentales insulae, aut regiones maritimae Italiae, Graeciae, Macedoniae.*

Capella in 2. Ierem. ad vers. 10. *Cethim insulas intelligit Maris mediterranei. Cyprum intelligit D. Hieronymus, quae vicina est terrae Iudaeae, in qua vrbs est, quae hoc nomine vocatur, de qua Zenon princeps Stoicorum fuit. Theodoretus Cyprum, & adiacentes insulas intelligit. Sed & Cyprus Citium vocatur. Genes. 10. Cethim inter filios Iauan annumeratur, à quo Berosus ait Italos vocatos.*

Maldonatus in 2. Ierem. ad vers. 10. *Cethim, id est, Cypri, vbi ciuitas erat eo nomine patria Zenonis nobilis Philosophi, vt Hieronymus interpretatur: vel vt alij, in Italiam, Berosum secuti, qui sic Italos appellatos fuisse dicit.* Et in Ezechiel. 27. ad vers. 6. *Ex insulis Cethim: Chaldaeus Paraphrastes de insulis Apuliae, id est, ex Cypro, Creta, Sicilia. Alij, ex insulis Maris Ionici.*

Delrius in Genes. 10. ad vers. 4. *Cethim: haec vox duo significat: primò Cyprum, Cretam, & omnes insulas maris mediterranei, praesertim quae contra Syriam, Aegiptúmque: secundo omnes transmarinas gentes respectu Iudaeae, hoc est, illos Europaeos omnes, quos Hebraei insulas, seu insulares vocant, ad eum morem quo nunc Itali vsurpant vocem Transmontanorum.*

Fungerus in Etymologico: *Cithim appellata est terra Macedonum, à Kithim filio Iauan, nepote Iapheth, scilicet, à Chataan, emicuit, Genes. 10. & 1. Machab. 1.*

Augustinus Torniellus in Annalibus, Anno mundi 1931. numero 42. *Cethim, siue Cetij, cuius progenies Cyprum insulam primum incoluisse fertur: deinde colonias in Graeciam, hoc est in Macedoniam, postremò etiam in Italiam deduxisse, easque regiones omnes ex patris nomine Cethim denominasse: cuius rei, inquiunt, signum est, quod Iosepho 1. Antiquit. cap. 7. & B. Hieronymo in Quaestionibus Hebraicis in Genes. 10. testibus, in Cypro adhuc extabat vrbs nomine Citium: & 1. Machab. 1. vers. 1. legimus, quod Alexander Philippi Macedo, qui primus regnauit in Graecia, egressus est de terra Cethim: & Numeror. 24. vers. 24. Ezechiel. 27. 6. & Daniel. 11. 30. vbi textus Hebraicus habet Cethim, Latinus reddidit Italiam, vel, Romanos, quod idem ferè est. Sunt etiam qui ab eodem Cethim, seu à posteris eius, putant descendisse Cretenses, olim dictos Cortinij, à quibus item eam Italiae partem, quae quondam magna Graecia dicebatur, habitatam, & mox quoque vrbem, quae Caiota dicitur, aedificatam fuisse perhibent.*

Figuerius in Ieremiae 2. ad vers. 10. *Cethim, Hieronymus intelligit insulas Italiae, vel Occidentalium partium, quod terrae Iudaeae Cyprus insula, in qua vrbs hoc vocabulo nuncupatur, vicina sit.*

Gaspar Sanchez in Isaiae 23. num. 21. *Mihi fit verisimile insulas omnes quae à Cypro, ad Occidentem mare pertinent Gades vsque, adscriptas fuisse Cethim Iaua filio, & ab eo nomen accepisse: siue insula illa ad Libycum, siue ad Italicum, siue etiam ad Graecum littus pertineant: & ab his insulis regiones illis adiacentes appellari Cethim.* Subscribit huic Cornelius à Lapide in 24. Numeror. ad vers. 24. Qui etiam in Genes. 10. ad vers. 4. scribit: *Cethim, inde orti sunt Citij, Cyprij, & Cretenses. Vnde Cyprus, Creta, & aliae insulae maris mediterranei in Sacra Scriptura vocantur Cethim.* Et in 24. Numeror. ad vers. 24. *Cittim, vel Cetim propriè Cyprum significat: Citium enim fuit vrbs Cypri, ex qua ortus est Zenon Stoicorum parens. A Citio ergo tota insula Cyprus, dicta videtur Cetim. Inde Cetim significat alias quaslibet insulas: atque vlterius omnes gentes, tam insulanas, quàm transmarinas.*

Ioannes Mercerus Commentariis in Genes. 10. ad vers. 4. *Cithim volunt esse Cyprum insulam, in qua & vrbs Citium celebratur: vnde Zeno Citiensis. Alij Macedones, vnde Alexander Macedo, quasi Macitim. Atque hoc nomine Hebraei interim non Macedones tantum & Graecos, sed & Italos intelligunt. Vnde Numeror. 24. pro Cithim Chaldaeus habet Romanos.*

Iosephus Stephanus in 1. Machabaeor. 1. ad vers. 1. cùm accuratè de Cethim differit, haec inter alia habet: *Restat igitur ex Iosephi, Hieronymi, Epiphanij, & aliorum auctoritate, Cithimos non quidem propriè Cretenses, sed potius Cyprios dictos, & ex ea insula ceteras maritimas partes, & colonias inde deductas, in Italia continentis terrae vrbes, Cithim appellatas. Vt verò rem propiùs attingamus, Cithei non solum Itali, Numeror. 24. Elias Leuites verbo Italia, & Suidas verbo Latini: verùm etiam Macedones dicti fuerunt, vt ex Machabaeorum colligimus historia lib. 1. cap. 8. vers. 5. vbi Philippus & Perses à Romanis deuicti, Cithaeorum, id est, Macedonum reges appellantur. Id quoque satis valida coniectura constat, cùm in Macedonia Citium, vt ait Liuius Decades, lib. 2. oppidum fuerit nobile, quò omnes Persei copiae conuenerunt. Est etiam Decad. 5. lib. 3. in eadem regione mons Citium. Ergo cùm terra Cethim Macedonia sit, quae mediterraneo & Hadriatico mari alluitur, meritò Alexander Macedonum rex egressus de terra Cethim dicitur. Apud Eustathium in Dionysium de situ orbis, & Hesychium Macetia, Macedonia, & Macetae, Macedones dicti sunt: fortasse inuersis & transpositis literulis, aliisque appositis ex Cetim Maceta dicti. Ausonius.*

Macetûmque attollite nomen.

Locus Liuij de Citio Macedoniae oppido est lib. 42. cap. 51. *Litterisque circa Praefectos dimissis, Citium, (Macedoniae oppidum est.) copias omnes contrahit.* (Perseus.) *Ipse centum hostiis sacrificio regaliter Mineruae, quam vocant Alcidam, confecto, cum purpuratorum, & satellitum manu profectus Citium est. Eò iam omnes Macedonum, externorûmque auxiliorum conuenerant copiae.* Quod verò attinet ad Macetim nomen, Scaliger Ausonianarum Lectionum lib. 1. cap. 23. ad versum eundem Ausonij. *Ma-*

cetiúmque attollite nomen, hæc annotat: *Macetum, pro Macedum, vera est Lectio: nam Macetia, Macedonia, & Maceta, Macedones. Gellius lib. 9. cap. 3. ex veteri Scriptura: Philippus Amyntæ, terræ Macetiæ rex, cuius virtute, industriáque Maceta locupletissimo imperio aucti, gentium, nationúmque multarum potiri cœperant. Hesychius:* Μακετία, ἡ Μακεδονία. Quod autem Cethim transpositum sit Macetia, obseruarunt ante Stephanum, Foretius, Aoenatius, Veldius.

Christophorus Castrus in Ieremiæ 2. ad verf. 10. *Cithim quæ gens aut regio fuerit, dubium est valde. Tria autem ex Interpretibus, & ex Scriptura colligimus significare. In primis insulam Cyprum, vt ait Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 7. & Hieronymus hic, & in Genesim: cuius vestigium est vrbs Citium dicta, vnde Stoicorum princeps Citius Zeno est nominatus, significat. Deinde Italos, seu Romanos, Numeror. 24. 24. vbi Chaldæus etiam interpretatus est Romanos: & Ezechiel. 27. 6. illud de insulis Cethim, Latinus interpres vertit, de insulis Italiæ. Chaldæus verò de Apulia. Daniel etiam 11. 30. Et venient super eum trieres, & Cithiim, vertit Noster Interpres, & Romani: & ita vertendum Hebræi ipsi agnoscunt. Demum videtur Macedoniam, seu Græciam significare, ex illis 1. Machabæor. 1. verbis: Alexander Philippi Macedo, egressus de terra Cethim. Et cap. 8. 5. Philippus & Persea postremi reges Macedoniæ Cethæorum reges vocantur. Ex quibus variis significationibus vox hæc deriuata est ad significandas insulas maris mediterranei, vt inquit Iosephus eodem loco. Imo ad vlteriora loca significanda se extendit, Græciam nempe & Italiam: denique gentes transmarinas, scilicet Europæas. Hebræi enim populos à se mari mediterraneo discretos, insularum incolas existimabant, cùm ipsi habitarent continentem, quos ad se nauibus accedere nouerant: vt eos qui trans Alpes agunt, Tramontanos vocant Itali. Hic ergo occidentales omnes regiones, seu Hesperias intelligunt Hieronymus, Theodoretus, cum ceteris Interpretibus.*

Villalpandus in 27. Ezechiel. ad verf. 6. cùm fusè disputet de Cethim, in sententias Iosephi, S. Hieronymi, Theodoreti à nobis superiùs descriptas, concedit. Tu ipsum, si videbitur, adito. Ioannes Ferdinandus in Thesauro, cap. 66. eodem modo, sententiis Iosephi, S. Hieronymi, S. Cyrilli de Cethim quas supra posuimus adhæreścit. Ipsum consule. Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 14. §. 2. num. 2. expositiones Iosephi, S. Hieronymi, S. Epiphanij, Theodoreti, Pererij, Serarij, Maffæi, de Cethim, tantummodo refert. Sed & Hebræi, Aben-Esra in 11. Daniel. inquit: *Cithim rectum est, vt indicet regnum Græciæ, seu Macedoniæ. Cithim etiam Macedones interpretantur Forsterus, & Mercerus.*

Dauid de Pomis in Germine: *Chitim, Itali, Romani, Kimchi verò Isaiæ 23. exponit pro filiis Græcorum: & Ezechiel. 27. capitur pro insula vbi elephantes reperiuntur.*

Hæc omnia hactenus ex tot auctoribus notata, haud sane perturbant, aut confundunt, sed potiùs illustrant & explicant notionem & vsum vocis Cethim in sacris litteris.

Moses quidem inter filios Iauan, qui Ioniæ & vniuersæ Græciæ nomen dedisse, consentiunt omnes, enumerat Genes. 10. 4. Elisa, Tharsis, Cethim, Dodanim: additque: *Ab iis diuisæ sunt insulæ gentium.* Quem locum reddens Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 7. ait: *A Iauane verò Ionia, totúmque Græcorum genus defluxit. Iauanis autem trium filiorum vnus Alisas, Alisæis, vt originem, ita nomen dedit, qui hodie sunt Æoles. Pari quoque modo Tharsensibus Tharsus, sic enim olim appellabatur Cilicia. Cuius rei signum est Tharsus vrbium eius celeberrima, ceterarúmque princeps, prima nominis littera in Thau mutata. Porrò Cethimus insulam occupauit, tunc Chetimam, nunc Cyprum.* Et cetera, quæ suprà de Chetimo descripsimus.

S. Hieronymus Quæstionibus Hebr. in Genes. 10. Iosephum penè secutus: *De Ionibus, id est, de Græcis nascuntur Elisæi, qui vocantur Æolades, vnde & quinta lingua Græciæ Æolis appellatur. Tharsis Iosephus Cilicas arbitratur: vnde & metropolis eorum ciuitas Tharsus appellatur, Paulo Apostolo gloriosa. Cethim sunt Cyprij, a quibus hodie quoque vrbs Cypri Citium nominatur. Dodanim sunt Rhodij, ita enim Septuaginta Interpretes transtulerunt. Legamus Varronis de Antiquitatibus libros, & Sisinij Capitonis, & Græcum Phlegonta, ceteróśque eruditissimos viros, & videbimus penè omnes insulas, & totius orbis littora, terrasque mari vicinas Græcis accolis occupatas.* Quod ad Dodanim attinet à Iosepho prætermissos, sed à LXX. & S. Hieronymo, aliisque Rhodios expositos, existimant plerique, vti Steuchus, Honcala, Pererius, Delrius, Cornelius in Genes. 10. positum, vel mutatum ד Daleth, in ר Resch, propter nimiam inter se similitudinem. Sed Montanus in Phaleg hæc annotat: *Dodanim, in lib. 1. Paralipomenon 1. Rhodanim, Rhodij fuerunt, nomen & significationem retinentes: nam Dod idem significat Hebræis quod* ῥόδος *Græcis.* Reineccius Parte 1. Historiæ Heroicæ, in Regno Rhodiorum, pag. 227. ait: *Hoc constat, Rhodios monetam rosa signasse: & ipse nummum illorum argenteum possideo, qui vna parte Rosam, altera Solem præfert.*

Cùm igitur affirmante Mose, Cethim cum Æolibus, Cilicibus, Rhodiis coniunganturi: quæ sunt regiones inter se proximæ, atque ab his propagatæ dicantur insulæ gentium, facile quisque intelliget, Cithim, Cyprum, Cretam, & alias insulas maris Mediterranei significare: vnde peculiariter & signatæ, insulæ Cethim dicuntur Ieremiæ 2. v. 10. *Transite ad insulas Cethim.* Et Ezechiel. 27. 6. *de insulis Cethim.* Et cùm quatuor præfati illi insularum gentium primi cultores, Elisa, Tharsis, Cetim, Dodanim, auctore Mose, filij, fuerint Iauan, à quo Græcorum genus est deriuatum: Græciáque Ionia sit nuncupata, liquidò colligitur, innumeras insulas Ægæi, Ionij, Carpathij maris à Græcis cultas, & habitatas fuisse, vt eas nomine Cethim comprehensas existimare par sit.

His accedit quod est annotatum à Forerio in 23. Isaïæ, ad verf. 1. Pererio in Genes. 10. ad verf. 4. Delrio in Genes. 10. ad verf. 4. & 5. Cornelio à Lapide in Genes. 10. ad verf. 5. Castro in Ieremiæ 2. numer. 11. aliisque, Hebræos insulas appellare quascunque terras, ad quas non nisi per mare communis erat transitus, nondum lustratis ex omni parte regionibus, an mari vndique cingerentur, necne: vnde factum est, vt loca etiam continentia, mari tamen mediterraneo proxima, & ab eius insulis haud procul dissita, ad quæ ex Iudæa non nisi per mare solerent transmeare, Insulæ appellarentur. Ita capiunt illud Ieremiæ 25. 22. *Regibus terræ insularum quæ sunt trans mare*, & Sophoniæ 2. 11. *Adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentium.* Qua ratione Cethim, siue Insulæ Cethim interdum in Scriptura Græciam, Macedoniam, Italiam proculdubio significant, sic 1. Machabæor. 1. verf. 1. de Alexandro Magno dicitur: *egressus de*

terra

terra Cethim percussit Darium Regem Persarum. Nullus verò non nouit Alexandrum ex Macedonia & Græcia fuisse egressum in Persicam expeditionem contra Darium. Nam summus Græcorum Imperator aduersus Persas creatus, è Macedonia molem belli mouit, vti Diodorus Siculus lib. 17. cap. 4. & 16. Plutarchus in Alexandro, Arrianus lib. 1. Iustinus lib. 11. & alij produnt. Ad hæc 1. Machabæor. 8. 5. Philippus, & Perses ille triumphatus à Paulo Æmilio, reges Cethæorum dicuntur, quos constat Macedoniæ reges fuisse. Ezechiel. verò 27. 6. insulæ Cethim à nostro vulgato, *insulæ Italiæ* vocantur: à Chaldæo, Insulæ Apuliæ. Equidem Cethim Italiam significare, præter Ezechielis hunc locum, sunt quoque duo alij expressi in nostro Vulgato, nempe præsens Numerorum 24. v. 24. & Daniel. 11. v. 30.

Quod inde illustratur, siquidem Suidas hæc scribit: *Latini, qui nunc Romani dicuntur. Telephus enim filius Herculis, cognomento Latinus, eos qui olim Cethij dicebantur, Latinos appellauit. Iidem Itali dicti, à principe quodam Italo. Ab Ænea, cùm is occidentem occupasset, Æneadæ. Post eum omnes Romani dicti, cognomento a Romulo accepto.* Vides, vt Itali & Romani, auctore Suida, haud dubiè è veteri aliquo scriptore, olim Cethij nuncupati fuerint, quæ est ipsissima vox Cethim. Ioannes Annius de Antiquitatibus Hetruriæ, & hunc secutus Hector Pintus in Isaiæ 23. & Ezechiel. 27. distinguunt inter Cethim, & Kytim: Cetim voluut esse Macedoniam, vt in libro Machabæorum: Kytim verò Italiam, in reliquis Scripturæ locis. Sed id vanum arbitramur, cùm non nisi vnicum esse nomen Chitim, vel Chitiim in Scriptura, quod idem & Macedoniam & Italiam significet, superiùs ostenderimus: & Varia in alienis linguis enunciatio, nomina ipsa Hebraïca nequaquam variet, aut distinguat. De Kytim apud Italos regnante plura Berosus Annianus lib. 5. Chaldaicorum, in 14. Rege Assyriorum, quæ fabulosa remur, eruditorum fermè consensu. Ergo vt breuiter omnia iam contrahamus, vox Chithim, vel Chithiim octies tantùm in Hebraico ipso Bibliorum fonte reperitur. LXX. Interpretes semper ininterpretatam reliquerunt, sed tamen ad Græcum sonum deflexam. Vulgata Genes. 10. 4. 1. Paralipom. 1. 7. Isaiæ 23. 1. 12. Ierem. 20. 10. nomē ipsum reliquit Hebraïcum *Cethim.* Numeror. 24. 24. *Italiam* dixit, vt etiam Ezechiel. 27. 6. Daniel. verò 11. 30. *Romanos.* In Græco verò 1. Machabæor. 1. 1. *Cethim,* & cap. 8. 5. *Cethæos.*

Quid verò Cithim, suis quibusque locis significet, id propriè eorundem locorum interpretum est edicere: & ex ipsis fusiùs iam à nobis est in superioribus descriptum: nec nostrarum partium est de singulis locis nunc accuratè disserere: cum tantùm hic Numerorum 24. 24. locum suscepimus explanandum. Illud extra controuersiam est, 1. Machabæor. 1. 1. & cap. 8. 5. Cethim Græciam, seu Macedoniam esse. Aben-Ezra, & alij ex Hebræis contendunt Chithim, esse singulare è Genes. 10. 4. sed magis remur esse plurale, vt Dodanim.

Etymum verò vocis variè enodant. Origenes homilia 19. in Numeros: *Cithy interpretantur plaga finis.* S. Hieronymus in 23. Isaiæ, ad vers. 12. *Cithy interpretantur plaga consummata seu perfecta.* Et in interpretatione Nominum Hebraïcorum, in Genesim: *Chetim, confracti.* Caietanus in Numer. 24. ad vers. 24. *Chitthim, sonat contundentes.* Sanctes in interpretatione Hebraïcorum nominum: *Chittim, alias Chittiim, potest interpretari concisiones, aut contusiones: vel concisi, contusi: vel concidentes, aut contundentes à* כתת *Cathath.* Auenarius in Dictionario, & Fungerus in Etymologico à כתם *Chatham,* emicuit, deduxerunt. *Catham* in Niphal tantum semel reperitur Ierem. 2. 22. vbi Chaldæus, Rab. Scelomoh, & Noster, *maculata es.* Sanctes, & Schindlerus, *signata est,* & in Thesauro, è Kimchi, *descripta, impressa est.* Forsterus, & Mercerus, *fulgida est, & insignis vt aurum.* Auenarius, *promicat.* Kimchi, *manifestata est.* Marinus, & Buxtorfius, *inaurata est,* vel *insigni auro obducta est.* Auenarius annotat id verbum esse, emicuit, promicuit, fulsit, resplenduit instar micarum auri, & *Catham,* per syncopem & metathesim, esse idem quod mico, micas, micare. *Chetem* Hebræis est massa auri mundissimi, & primæ notæ: nam *Chethem* Chaldæo, & Rabbinis significat quoque, notam, maculam, quod Gallicè vocant *tache, ou marque,* vt *Chittim* sint quas vulgò vocamus Terræ Marchas, vnde Marchiones: Hispanicè *Marchas,* id est, Terrarum spatia seu portiones conspicuas, insignes, illustres.

Hebræi vnde dicti.

CAP. III.

IAm in eodem Balaami vaticinio elucidanda est tertia illa vox עבר *Heber,* quam omnes interpretantur Hebræum, & collectiuè Hebræos: & disquirendum vnde dicti sint Hebræi.

Prima sententia est, dictos Hebræos ab Abraham, quasi Abrahæos. Eusebius lib. 9. Præparationis Euangelicæ, cap. 4. *Artapanus verò historicus Hermuith Iudæos dicit appellatos fuisse: & Hebræos ab Abrahamo dictos.*

S. Augustinus lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 14. *Israël, qui nepos fuit Abrahæ, à quo gens cœpit Hebræorum.*

Auctor sanè vetustus qui habetur ad finem 4. Tomi operum S. Augustini, in Quæstionibus ex vtroque Testamento mixtim. quæstione 108. *Si autem non legitur super Abraham dictos Hebræos, sed post Abraham: non iam vtique ex Heber, sed ab Abraham dicuntur Hebræi: quippe cùm filij Abraham primi hoc nomine appellati noscantur.* Addit multa in eandem sententiam.

Ambrosiaster in Epist. ad Philippenses, cap. 3. *Hebræi tamen propter Abraham dicti sunt: immutata est enim littera propter sonum, vt non vocarentur Abræi, sed Hebræi. Si enim origo ex Abraham est, ex ipso trahit & nomen: non ex Heber, qui sexta generatione est super Abraham.*

Hæc sententia passim refellitur gemina perspicua ratione, Primò, quia Abraham ipse Genes. 14. 13. nominatur Hebræus: nemo autem à seipso denominatur, 2. quia Abraham, scribitur cum aleph, Hebræus verò cum ע ain, עברי. *Hibri*: quæ sunt distinctissimæ voces.

Secunda sententia, vocatos Hebræos, à verbo עבר *Habar,* transire, vel ab עבר *Heber,* transitus, traiectus, trans, vltra, &c. Hunc etymon sic exposuit Forsterus in Dictionario: עברי *Hebræus, nomen masculini generis, quo cognomine à Chananæis, & Phœnicibus Abraham initio appellatus est: quòd priusquam ad ipsos venisset, trans Euphratem in Me-*

ſopotamia habitauerit, & inde traiecto fluuio ad eos commigrauerit, quaſi dicas, Transeuphrateus, ſicut dicimus Transiordanus, Tranſalpinus Transpadanus, &c. Et ab Abrahamo deinde tota eius poſteritas, non ſolum à Chananæis, verùm etiam Ægyptiis, aliiſque gentibus Hebræi ſunt cognominati. Et ad huius ſententiæ confirmationem facit, quod Ioſue 24.2. Deus de Abrahamo, Hebræorum populo dicit: Trans fluuium (Euphratem) *habitauerunt patres veſtri ab initio: tuliqùe patrem veſtrum Abraham de transflumen, & duxi illum per vniuerſam terram Chanaan.* Vnde Hebræus propriè erit, Tranſitor, Traiector, Tranſfluuialis, Græcè περάτης, vel περαίτης. Vnde Geneſ. 14. 13. quod Hebraicus Fons, & Noſter habent, *nunciauit Abram Hebræo. LXX.* reddiderunt τῷ περάτῃ, Aquila, quod eſt fermè idem, τῷ περαίτῃ, id eſt, *Abram tranſitori.* S. Hieronymus in Quæſtionibus in Geneſ. *Nuntiauit Abraham tranſitori, pro eo quod nos poſuimus tranſitori, in Hebræo ſcriptum eſt HEBRI, hoc enim tranſitor exprimitur.*

S. Auguſtinus in Locutionibus in Geneſ. 14. legit, *nunciauit Abraham transfluuiali*, vt etiam Quæſtione 29. in Geneſim. Ergo Hebræos dictos à tranſitu Euphratis fluuij non pauci docuerunt.

Origenes in Catena Græca ad 14. Geneſis: *Tranſitor nominatur Abraham, quoniam è Chaldæorum regione pertranſiens Meſopotamiam, venit in partes Chanaan.*

Euſebius lib. 11. Præparationis Euangelicæ, cap. 3. *Ipſum quoque gentis Hebrææ nomen a nomine Heber deductum eſt, quod tranſitum, & tranſeuntem lingua eorum ſignificat.*

Diodorus Tarſenſis in eandem Catena: *Tranſitorem vocat Abraham, quippe qui habitaret trans Iordanem.*

S. Ioannes Chryſoſtomus Homilia 35. in Geneſim: *quia trans Euphraten domicilium habuerat Abram, propterea vocatus eſt transfluuialis, ſiue Tranſitor.*

S. Auguſtinus Quæſtione 29. in Geneſim: *Et nuntiauit Abraham transfluuiali. Transfluuialem Abraham appellatum etiam Græca exemplaria ſatis indicant: ſed cur ita appellatus ſit, hæc videtur cauſa, quod ex Meſopotamia veniens, tranſito flumine Euphrate, ſedes conſtituit in terra Chanaan, & transfluuialis appellatus eſt ex ea regione vnde venerat. Vnde Ieſus Naue dixit ad Iſraelitas cap. 24. 15. Quid vultis ſeruire diis patrum veſtrorum qui ſunt trans flumen?* Eadem Strabus in Geneſ. 14.

Theodoretus quæſt. 60. in Geneſim: *Ego verò puto appellatos eſſe Hebæos, ex eo quòd Abraham Patriarcha, quum è regione Chaldæorum veniret in Palæſtinam, fluuium Euphratem pertranſiit.*

Hoc ipſum quoque exiſtimarunt, Rupertus Abbas lib. 5. in Geneſ. cap. 11. Paulus Burgenſis aditione 1. in 11. Matthæi, Ioannes Reutlinus lib. 3. de Verbo mirifico, cap. 13. Ludouicus Viues lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 3. Antonius Gueuara parte 2. Epiſtolarum, in Diſſertatione cum Iudæis Neapolitanis, Hebraicum Lexicum Complutenſe, Ioannes Forſterus, Ioannes Aucnarius, Marcus Marinus in ſuis Lexicis, in verbo *Habar*, Conradus Pellicanus, & Iſidorus Clarius in 10. & 14. Geneſ. Antonius Honcala, & Emanuel Sà in 10. Geneſ. Arias Montanus in libro Chanaan, cap. 9. Franciſcus Ribera in Ionæ 1. numero 42. & Præfatione in Epiſtolam ad Hebræos, ad finem, Ludouicus à S. Franciſco lib. 1. Globi Linguæ ſanctæ cap. 1. Aloyſius Lippomanus, Ludouicus Vitella in Geneſ. 14. Ioſephus Scaliger epiſtola ad Stephanum Vbertum, Georgius Amiras Edenienſis è Libano, in Præludiis ad Grammaticam Syriacam, Flaminius Nobilius in Notis ad Editionem Latinam LXX. Interpretum, Geneſ. 14. Ioannes Fungerus in Etymologico Trilingui, Benedictus Iuſtinianus in Epiſtolam ad Philippenſ. cap. 3. ad verſ. 5. Guilielmus Eſtius Præfatione in Epiſtolam ad Hebræos. Ex Hebræis quidem idem affirmant, Rabbi Scelomoh in Geneſ. 10. & 14. Dauid de Pomis in Lexico.

Tertia ſententia eſt Hebræos dictos ab Heber pronepote Sem, cuius fit mentio Geneſ. 10. v. 24. & 25. qui & linguam Hebraicam, & nomen tranſmiſit in poſteros fideles, qui fuerunt populus Dei. Ioſephus 1. Antiquit. cap. 7. *Ex Arphaxade prognatus eſt Sales: ex hoc Heberus, à quo Iudæi quondam appellabantur.*

S. Theophilus Epiſcopus Antiochenus lib. 3. ad Autolycum: *Sala genuit filium nomine Heber, ab hoc vniuerſum ipſorum genus Hebræi dicuntur.*

Anonymus Chronologus ſub Alexandro Seuero editus ab Henrico Caniſio, lib. 1. cap. 6. *Sala genuit Heber, vnde Hebræi.* Idem habent Excerpta Latina primi libri Chronicorum Canonum Euſebij, quæ edidit Ioſephus Scaliger.

Euſebius lib. 1. Chronici: *Sala autem genuit Heber, vnde Hebræi.* Et lib. 7. Euangelicæ Præparationis, cap. 1. *Hebræi verò appellati ſunt ab Hebero, à quo Abraham originem traxit.*

Acatius Cæſarienſis Epiſcopus in Catena Græca Geneſ. 14. verſ. 13. *Poſitum eſt gentile nomen ductum ab atauo ipſius Abram, id eſt, Heber: ſed interpretatione redditum, nimirum, pro Abram Hebræo, Abram tranſitori: Hebræus enim interpretatione redditur tranſitor.* Quod ad nominis Hebræi interpretationem attinet, Philo lib. de migratione Abraham: *Hebræus enim migrator interpretatur.* S. Hieronymus in Ezechielis 7. ad verſ. 7. *Abraham Hebræus, id eſt, περάτης, & peregrinus, tranſitorque memoratur.*

S. Hieronymus Quæſtionibus Hebraicis in Geneſ. 10. *Heber à quo Hebræi, vaticinio quodam filio ſuo Phaleg nomen impoſuit: qui interpretatur diuiſio, ab eo quod in diebus eius linguæ in Babylone diuiſæ ſunt.*

S. Auguſtinus lib. 2. Retractationum, cap. 16. *In quo libro* (nempe 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 14.) *quod dixi ex Abraham cœpiſſe gentem Hebræorum: eſt quidem & hoc credibile, vt Hebræi velut Habræi dicti eſſe videantur: ſed ex illo verius intelliguntur appellati, qui vocabatur Heber, tanquam Heberæi: de qua re in libro 16. de Ciuitate Dei, ſatis diſſerui.* Vbi cap. 3. inquit: *Sala genuit Heber. Non itaque fruſtra ipſe primus nominatus eſt in progenie veniente de Sem:* (nimirum quum dicitur Geneſ. 10. 21. *De Sem quoque nati ſunt, patre omnium filiorum Heber,*) *& prælatus eſt etiam filiis, cùm ſit quintus nepos: niſi quia verum eſt quod traditur, ex illo Hebræos eſſe cognominatos, tanquam Heberæos. Cùm & alia poſſit eſſe opinio, vt ex Abraham tanquam Abrahæi dicti eſſe videantur. Sed nimirum hoc verum eſt, quod ab Heber Hebræi appellati ſunt: ac deinde vna detracta littera Hebræi.* Pluribus etiam hæc eadem proſequitur cap. 11.

S. Iſidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Ex Aſſur, Aſſyrij, ex Heber Hebræi.*

S. Beda in Chronico: *Sale genuit Heber: ab hoc Heber, Hebræorum nomen, & genus oritur.*

S. Ado Viennenſis Epiſcopus in Chronico: *Sale genuit Heber: ab hoc Heber, Hebræorum nomen,*

& ge

& gens oritur. Sunt ipsissima verba S. Bedæ.

Suidas: *Hebræi ab Hebere filio Sale, qui inter populos terra distributa, suos appellauit Hebræos. Hic quia non inter turris conditores fuit, eius sermo non est mutatus.*

Cedrenus in Annalibus, pag. 9. *Aiunt solum Eberum, Phaleci patrem in substructionem turris non consensisse: itaque etiam reliquorum linguis confusis, Eberi sermo integer permansit. Ea est lingua qua Adamus vsus est: & ab hoc posteri se gentilitio nomine Ebræos, & linguam Hebræam nominarunt.*

Zonaras Tomo 1. Annalium: *Hebræi, quæ gens ab Hebere auctore suo nomen habet.* Atque in eandem sententiam conspirant Rabbanus lib. 2. in Genes. cap. 11. Strabus in 10. Genes. Marianus Scotus in Chronico lib. 1. cap. 15. Otho Frisingensis lib. 1. Chronici, cap. 4. S. Thomas in 3. ad Philippens. Lyranus in Genes. 10. & 14. Tostatus in Genes. 14. & in Exodi 24. quæst. 4. Petrus Galatinus lib. 4. Arcanorum Catholicæ veritatis, cap. 20. Matthæus Beroaldus lib. 1. Chronici, cap. 3. Caietanus, Steuchus, Tremellius & Iunius, Mercerus, Cornelius à Lapide, Drusius, Vatablus, Peterius, Delriur in 10. & 14. Genes. Guillaudus in 1. cap. Epistolæ ad Hebræos, ad finem, Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 33. Adrichomius in Chronico anno mundi 1757. Torniellus in Annalibus Mundi, Anno 2217. numero 2. Schindlerus, & Buxtorfius in Hebraïcis Lexicis, Mercerus in Thesauro Pagnini, Henricus Henriquez de Fine hominis, cap. 23. §. 3. Hugo Broughthonus in Concentu S. Scripturæ, pag. 21. Reinerus Reineccius in Syntagmate Heroico, parte 1. in Regno VII. Israëlitico, Leonardus Coquæus in 16. De Ciuitate Dei, cap. 3. Quin & Kimchi, teste Hamero, ait: *Hebræus dicitur à familia seu cognatione Heber.*

Nec defuere qui vtramque simul opinionem coniungerent, nimirum Hebræos primùm appellatos ab Heber patriarcha, deinde verò à traiectu Euphratis, vt Abraham. Ita disertè Cornelius à Lapide in 10. & 14. Genes. quod etiam amplecti videntur Guilielmus Hamerus in Genes. 14. & Hieronymus Oleastrius in Genes. 10. 11. & 14.

Verùm etsi vtraque sententia proba sit & probabilis, plurimósque pro se quæque auctores habeat: at cunctis accuratè perpensis, hanc vltimam, nempe Hebræos ad Heber Patriarcha nomen accepisse, meritò præferimus: ob duplicem rationem, Primo quòd עברי *Hibri*, formam potius patronymici & gentilitij nominis referat, vt יהודי *Iehudi*, Iudæus, à Iuda, ישראלי *Israeli*, Israëlites, ab Israel, עמלקי *Hammaleki*, *Amalecites, ab Amalec*, ארמי *Arami*, Aramæus, seu Syrus ab Aram, Syria. Dicetur ergo עברי *Hibri*, Hebræus ab Heber gentis auctore. Secundò, quod vrget S. Augustinus, Genes. 10. 21. Sem dicitur pater omnium filiorum Heber. Filij ergo Heber ab Heber nuncupati sunt. Cur enim potius, diceretur Sem pater omnium filiorum Heber, qui quintus fuit à Sem, nisi quia Heber genti nomen dederit? Vide Steuchum in 14. Genes. Nec enim audiendus est Rabbi Scelomoh in Genes. 10. & hunc sequutus Isidorus Clarius, qui ibi Heber non nomen proprium, sed appellatiuum esse volunt, quod Sem pater fuerit omnium transfluuialium, eorum scilicet, qui ante Abrahamum trans, seu vltra Euphratem habitarunt, Iosue 24. 2. Vide Genebrardum lib. 1. Chronographiæ, pag. 50.

Annotat Eugubinus: *Hebræi autem refugiunt se ab Heber cognominari, quòd is idololatra, vt ferunt, fuerit: nefásque sit, tam sanctam gentem, ab homine profano atque impuro nomen sortiri.* Id quod ego falsissimum existimo, siquidem verum est quod S. Epiphanius initio operis aduersus hæreses, Suidas, Constantinus Manasses, & alij prodidere, à Serug, qui fuit quartus ab Heber, idololatriam cœpisse. Hoc autem loco Numerorum 24. v. 24. *Heber* nomen proprium auctoris gentis, pro patronymico, seu gentilitio עברים *Hibrim*, Hebræis positum, vt etiam Assur, pro Assyriis ibidem, consensu omnium constat: more nimirum Scripturæ Hebraïcæ, quo propria nomina primitiua, pro gentilitiis vsurpari solent; sic Israël, pro Israëlitis, Iacob, pro Iacobitis, Iudas, pro Iudæis.

Vaticinij Balaami Numerorum 24. v. 24. variæ explanationes.

CAP. IV.

ANte omnia, postquam cap. 2. tam multa disseruimus de voce *Chitthim*, disquirendum quid hoc loco significet, quum dicitur: *Et naues de manu Chitthim.* Aben-Ezra, & Oleastrius *Chittim* hoc loco Græcos interpretantur: ita tamen vt Græcorum nomine etiam Romanos includant: quod Regnum Græcorum & Romanorum pro vno, eodemque reputetur. Ait enim Aben-Ezra: *Et iam scripsi in libro Daniel, quod regnum Græcia & Romanum idem est, & est bestia tertia.* Verùm exulat à regione veri, Græcorum Regnum & Romanorum idem omnino esse. Forsterus & Auenarius reddunt: *Et naues de littore Macedoniæ.* Ceterum Chaldæus Paraphrastes, Rabbini Scelomoh, Saadiah, Kimchi & alij, vulgatus, quod pluris est faciendum, & Latini omnes *Cethim* hîc Italiam, seu Romanos intelligunt. Chaldæus: *Et naues venient à Romanis*, seu, vt alij reddunt: *Et cœtus venient à Romanis.* Thargum Ierosolymitanum: *Et egredientur copiæ multæ ex Prouincia Italiæ, vnà cum multis legionibus Romanorum.*

Ad verbum: *Et naues*, seu trieres *de manu Italiæ. de manu* quoque habent LXX. quod variè exponunt. Primò, Aben-Ezra, Scelomoh, Kimchi, Pellicanus, Drusius, Marinus, *de manu Italiæ*, id est, de loco Italiæ. Deuteron. 23. 12. *Et manus erit tibi extra castra:* id est, *locus*, vt LXX. Chaldæus, & Vulgatus, atque omnes reddunt. Isaïæ 56. 5. *Dabo eis in domo mea manum.* Id est, *locum*, vti LXX. Chaldæus, & Vulgatus reddunt. Est Hispanismus, *Darles è mane en mi casa.* Latinè, plurimum in domo mea poterunt. Secundò, Sanctes, Franciscus Georgius, Vatablus, Forsterus, Auenarius. Tremellius & Iunius, Drusius, *de manu*, id est, de littore, seu ripa. Numeror. 13. 30. *Chananæus verò moratur iuxta mare, & super manum Iordanis.* Id est, ad ripam Iordanis. Deuteron. 2. 37. *omnem manum torrentis Iacob.* Id est, omnem ripam aut latus. Tertiò, *De manu Italiæ*, id est, de termino, ora, finibus, limitibus Italiæ, nempe de Roma, quæ est in ora Italiæ, mari infero, seu Tyrrheno imposita. *Iad* enim Hebræis terminum & limitem interdum denotat: obseruant enim Forsterus & Mercerus veteres in limitibus solitos manum ponere, quæ terminos & fines vniuscuiusque potestatis, aut possessionis demonstraret. Ezechiel. 21. 19. *& manum crea*, seu facito, *in capite viæ.* Ieremiæ 6. 3. *pascerunt vir* (quisque) *manum suam*, id est terminum suum. Quartò,

de manu Italia, de regione, plaga, sinu, tractu. Oleastrius, *de plaga*, seu *sinu*. Leo Iudas, *de partibus*. Isaiæ, 32. 18. *terram latam manuum*, vel *manibus*, id est, tractibus, seu regionibus. Quintò, *de manu Italia*, id est, de potestate, Imperio, ditione Italiæ seu Romanorum. Sic cum de Deo dicitur, *In manu tua cuncta sunt posita*: hoc est, potestati tuæ, Imperio omnia parent, & subiacent. Caietanus, *de manu*, id est, *de operatione Romanorum*. Steuchus, *à potentia Italorum*, siue *Romanorum*. Quam latè pateat vsurpatio manus in Scriptura, Hebraïca Lexica variorum abundè te docebunt: itémque Phrases Villauiceotij & Sà, verbo *Manus*. Nec illud omittimus manum interdum capi pro exercitu & copiis militaribus: vt est notissimum. Virgilius: *Iuuenum manus emicat ardens*. Æneid. 6. Et, *Hic manus ob patriam pugnando vulnera passi*. Et 2. Æneidos: *Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles*. Hinc Manipulus militaris, Varro lib. 4. de Lingua Latina: *Manipulos exercitus minimas manus, quæ vnum sequuntur signum*. Vegetius lib. 2. c. 13. *Manipulus vocabatur, ab eo quod iunctis manibus pariter dimicabant*. Sic capiunt Threnor. 4. 6. *& non ceperunt in ea manus*, id est, castra, exercitus, copiæ militares, Kimchius, Sanctes, Vatablus, Figuerius, Castrus. Actorum 12. 1. *Misit Herodes rex manus*, subaudi militum, seu manipulos militares, vt Pintus in Daniel. 8. & quidam alij interpretantur: sed aliter communis sensus, iniecit manus. Ergo hic: *Et naues de manu*, id est, de exercitu Italorum, seu Romanorum, haud absurdè accipere possumus.

Prima Explanatio.

Prophetasse iis verbis Balaamum expeditiones & victorias Alexandri Magni aduersus Assyrios, Persas, totúmque Orientem: quando etiam ipsos Hebræos in potestatem redegit. Venient trieres, seu naues longæ de Cethim, hoc est, Græcia, & Macedonia, nimirum veniet Alexander cum classibus & exercitu de Macedonia & Græcia. Siquidem Alexandrum nauibus traiecisse exercitum ex Europa in Asiam per Hellespontum, Diodorus, Plutarchus, Arrianus, Iustinus & alij rerum eius scriptores tradunt. Faciunt ad lucem loci verba nonnulla istorum. Diodorus lib. 17. num. 570. *Alexander cum exercitu ad Hellespontum progressus, ex Europa in Asiam copias traiecit. Ipse quinquaginta cum nauibus longis Troadem appulsus, Macedonum primus hastam è naui eiaculatus littore defixit: & puppi exiliens à diis ipsis Asiam hasta subactam se accepisse ostendit*. Arrianus lib. 1. *Ineunte vere ab Hellesponto soluit, Macedonia & Græcia administratione Antipatro commissa*. Et posteà de eius exercitu subdit: *Qui quidem triremibus centum & sexaginta, aliisque nauibus onerariis quamplurimis transuecti sunt. Alexandrum ex Eleunte in Achæorum portum nauigasse plures scribunt, nauísque prætoria gubernatorem fuisse: cumque iam in medio Ellesponti fluctibus versaretur, taurum Neptuno ac Nereidibus mactasse, auréáque phiala in mare profusa libasse. Ferunt etiam primum ex naue cum armis in Asia terram descendisse*. Iustinus lib. 11. *Adunato deinde exercitu naues onerat: vnde conspecta Asia, incredibili ardore mentis accensus, duodecim aras deorum in belli vota statuit. Priusquam vlla nauis littore excederet, hostias cædit, petens victoriam bello. Cum delati in continentem essent, primus Alexander iaculum velut in hostilem terram iecit, armatúsque de naui tripudianti similis prosiluit*. Hæc mirè illustrant quod Balaam ait: *Et naues* seu trieres *de manu Cethim*, venient, nimirum, veniet Alexander Magnus è Macedonia & Græcia cum ingenti classe in Asiam.

Porrò Alexandrum superasse Assyrios, & Orientem, atque Babylonem cepisse, nulli non notum. Sed & Hebræos humiliasse, sibique subiecisse, Iosephus fusè narrat 11. Antiquit. cap. 8. At eos planè non deuastauit, sed potius honoribus, & remissione tributorum affecit. Qualiter autem Alexander, eiúsque regnum tandem perierit, nimis est peruagatum.

Quin & post Alexandrum, Antiochum Epiphanem Syriæ & Babyloniæ regem, ex stirpe Macedonum, ex Ægypto, & Cypro mouentem grauissimè afflixisse & deuastasse Hebræos, ex diuinis & humanis litteris nulli est incompertum, qui tandem diro & funesto exitu periit, vt 2. Machabæor. 9. accuratè narratur. Expositio est Theodoreti quæst. 45. in Numeros, qui ita habet: *Prædixit itaque Macedonum victoriam aduersus Persas: Egredientur enim, ait de manu Cethim, & affligent Assur, & profligabunt Hebræos. Alexander quidem deleuit regnum Persarum: Antiochus autem dimicans contra Iudæos, tum metropolim cepit, tum diuinum Templum desertum reddidit*. Neque ab eadem abludit Oleastrius. *Sed hoc*, inquit Steuchus, *refellitur Hebræorum auctoritate & editione Chaldaica*. Quasi verò horum auctoritas nobis præscribat.

Tremellius Immanuel & Franciscus Iunius totum locum ita reddunt, & exponunt: *Sed quum naues à littore Citthæorum soluentes affixerint Assyrios, & afflixerint Hebræos: tum etiam populus ille in perpetuum peribit. Citthæorum, Cilicum: intelligit autem Græcorum & Seleucidarum copias, quibus Hebræi & Assyrij domiti sunt. Sed ipsi Græci & Seleucidæ tandem perierunt*.

II. Vaticinatum Balaamum de Imperio & potentia Romanorum, qui ingentibus classibus & exercitibus in Orientem penetrarint, plurimásque & magnas in eo prouincias subiugauerint, atque cumprimis Assyrios & Hebræos. Quod enim ad Assyrios attinet, nota sunt bella Romanorum cum Antiocho Magno rege Syriæ & Babyloniæ, quæ fuere prima in Asia à Romanis suscepta, atque de eodem rege victoriæ, è Polybio lib. 15. & Excerptis Legationibus, 23. & 24. Liuio lib. 35. 36. 37. Iustino lib. 31. Floro lib. 2. cap. 8. Appiano in Syriacis, Eutropio lib. 4. Rufo Festo in Breuiario, Aurelio Victore de Viris Illustribus, cap. 54. Orosio lib. 4. cap. 20. & aliis.

Tandem vero à Pompeio Magno regnum Syriæ sublatum, & in Prouinciæ formam redactum fuisse, auctores consensu produnt. Velleius lib. 2. de Pompeio. *Syria, aliaque quas occupauerat Tigranes prouinciæ erepta, & alia restituta Populo Romano, alia tum primum in potestatem eius redacta, vt Syria, quæ tum primum facta est stipendiaria*. Iustinus lib. 40. de Pompeio: *Atque ita Syriam in prouinciæ formam redegit, paulatimque Oriens Romanorum, discordia consanguineorum regum, factus est*. Plutarchus in Pompeio: *Descendit in Syriam, quam vt iusto rege vacantem in formam Prouinciæ redegit, possessionémque fecit Populi Romani*. Appianus in Syriacis: *Pompeius Antiochum spolianit regno Syriæ. Atque ita Cilicia, & tum mediterranea, tum Caua Syria, Phœnicaque ac Palæstina sine certamine accessit Romano Imperio, cum aliis gentibus Euphratem inter & Ægyptum sitis*. Florus lib. 3. cap. 5. *Sic Pompeio Populus Romanus totam, quæ latissima est, Asiam peruagatus, quam extremam habebat prouinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt,*

& In

& Indis qui adhuc nos non nouerant, omnis Asia inter Rubrum mare, & Caspium, & Oceanum, Pompeianis domita, vel oppressa signis tenebatur. Vide quoque Epitomen Liuinam lib. 101. & 102. Aurelium Victorem de Viris Illustribus, cap. vltimo, Dionem lib. 36. Eutropium lib. 6. Rufum Festum in Breuiario, Orosium lib. 6. cap. 4. & 6.

De triumpho Pompeij Plinius lib. 7. cap. 26. *Ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, insula Creta, Basternis, triumphauit.* Plutarchus: *Titulis præcedentibus, gentes de quibus triumphabat, significata. Hæ fuerunt, Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagonia, Media, Colchis, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Mesopotamia, præterea quæ circa Phœnicen, & Palæstinam incolunt gentes, Iudæa, Arabia.* Appianus in Mithridaticis: *Pompeius splendidissimo triumpho vrbem iniit, exacto anno ætatis quinto supra trigesimum: duranique pompa per biduum, traductis tam multis gentibus, Ponticis, Armeniis, Cappadocibus, Cilicibus, totius Syriæ nationibus, Albanis, Heniochis, Achæis, Scythis, Iberis.*

Sed & victrices expeditiones Traiani Imperatoris in Assyriam, Babylonem, Ctesiphontem, & reliquum Orientem copiosè describit Dio lib. 68. Rufus Festus in Breuiario: *Per Traianum Armenia, Mesopotamia, Syria, & Arabia prouinciæ factæ sunt, ac limes Orientalis supra ripas Tigridis est institutus.* Et post alia: *Traianus, qui post Augustum Romanæ Reipublicæ mouit lacertos, Armeniam recepit à Parthis, sublato diademate, regi Armeniæ maioris regnum ademit. Albanis regem dedit, Iberos, Bosphorianos, Colchos in fidem Romanæ ditionis recepit. Osroenorum loca & Arabum occupauit, Carduos, Marcomedos obtinuit. Anthemusium optimam Persidis regionem, Seleuciam Ctesiphontem, & Babyloniam accepit & tenuit. Vsque ad Indiæ fines post Alexandrum accessit. In mari Rubro classem instituit. Prouincias fecit, Armeniam, Mesopotamiam, Assyriam, quæ inter Tigridem, atque Euphratem sita irriguis amnibus instar Ægypti fœcundatur.*

Eutropius lib. 8. *Traianus Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Parthamasire rege occiso qui eam tenebat: Albanis regem dedit: Iberorum regem, & Sauromatarum, & Bosphoranorum, & Arabum, & Osdroenorum, & Colchorum in fidem accepit: Adiabenos, Marchomedas occupauit: & Anthemusium magnam Persidis regionem, Seleuciam, & Ctesiphontem, Babylonem, & Edessios vicit, ac tenuit vsque ad Indiæ fines: & Mare-Rubrum accessit, atque ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam.* Vide Eusebij Chronicon.

Orosius lib. 7. cap. 12. *Traianus regiones trans Euphratem & Tigrim sitas, prouincias fecit. Seleuciam, & Ctesiphontem, & Babylonem occupauit.* De aliis subsequentium Romanorum Principum in Assyriam & Babyloniam expeditionibus, vide Eutropium, & Festum Rufum. Quæ omnia mirè faciunt ad lucem verborum Balaami de Romanis, *superabunt Assyrios*, seu humiliabunt, affligent.

Quod verò sequitur, *vastabunt Hebræos*, cumprimis etiam illustratur ex iis quæ tradunt auctores; de cladibus quas Romani Iudæis intulerunt. Liuianæ Epitome lib. 102. *Cn. Pompeius Iudæos subegit, fanum eorum Ierusolyma inuiolatum ante id tempus cepit.*

Strabo lib. 16. *Hircanum & Aristobulum de imperio disceptantes, Pompeius superueniens deleuit, atque eorum munitiones euertit: & ipsa in primis Ierosolyma vi capta sunt. Pompeius cepit, obseruato ieiunij die, quo ab omni opere Iudæi abstinent: iussitque mœnia omnia conuelli.*

Plutarchus in Pompeio: *Iudæam subegit, regémque Aristobulum cepit.*

Tacitus Historiarum 5. *Romanorum primus Cn. Pompeius Iudæos domuit: templúmque iure Victoriæ ingressus est. Inde vulgatum, nullas intus deûm effigies, vacuam sedem, & inania arcana. Muri Ierosolymorum diruti, delubrum mansit.*

Florus lib. 3. cap. 5. de Pompeio: *Ierosolymam defendere tentauere Iudæi, verùm hanc quoque & intrauit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens sub aureo vti calo.* Emendat Lipsius 2. Electorum, cap. 5. *sub aureo vitem solo.* Vitis aurea in templo, auctoribus notissima.

Appianus in Syriacis: *Vna Iudæorum gens armis subigenda superfuit: cuius regem Aristobulum Victor Pompeius Romam misit, & Ierosolyma maxima, sanctissimaque in ea regione vrbis mœnia diruit.*

Dio lib. 36. de Pompeio, *Itaque etiam reliquos Iudæos haud difficulter subegit. Ierosolymorum autem oppugnatio haud paruo ei labore stetit. Vrbem quidem ipsam, à fautoribus Hircani receptus, facilè obtinuit: templum autem quod alterius partis homines præoccupauerant, haud absque labore cepit. Situm erat loco edito, suis manibus munitum: nec si ex æquo omnibus diebus id defendissent, expugnatum esset: verum quod Saturni, quos vocant, diebus, propugnationem intermittentes, (& hos quidem ab omni opere vacant) Romanis eo libero spatio occasionem muri subruendi dederunt. Quippe vbi hunc hostium morem animaduertêrunt, nihil serio egerunt reliquis diebus: quum verò circumacta septimana, Saturni dies rediisset, demùm aggressi, summa vi templum oppugnarunt. Atque ita tandem Iudæi, nihil quidquam propugnantes in potestatem hostium venerunt.*

Rufus Festus in Breuiario: *Pompeius Iudæis captis, Ierosolymam obtinuit.*

Eutropius lib. 6. *Inde ad Iudæam Pompeius transgressus, Ierosolymam caput gentis tertio mense cepit: duodecim millibus Iudæorum occisis, cæteris in fidem acceptis.* Vide quoque Chronicon Eusebij, & Orosium lib. 6. cap. 6. Descripsit id bellum Diodorus Siculus lib. 40. Bibliothecæ, sed tamen eius libri vix paruæ Eclogæ supersunt apud Photium. Nemo tamen certius & accuratius Iosepho proprio gentis historico, qui illud ex professo narrat lib. 14. Antiquit. cap. 6. 7. & 8. & lib. 1. Belli Iudaici, cap. 5. atque ex eo Hegesippus lib. 1. Excidij Ierosolymitani, cap. 15. 16. & 17.

Afflixerunt quoque Romani Iudæos per M. Crassum, vt refert Iosephus 14. Antiquit. cap. 12. & lib. 1. Belli Iudaici, cap. 6. Orosius lib. 6. cap. 13. Hegesippus lib. 1. cap. 21. Per Cassium, vt Iosephus & Hegesippus eisdem locis, item Iosephus 14. Antiquit. cap. 18. & 1. Belli, cap. 9. Hegesippus lib. 1. cap. 28. scribunt. Per Vespasianum & Titum, vt Iosephus integro opere de Bello Iudaico, Tacitus 5. Historiarum, Dio lib. 66. Eutropius lib. 7. Orosius lib. 7. cap. 9. Eusebius lib. 3. Historiæ Ecclesiast. cap. 5. 6. 7. 8. Hegesippus integro Commentario de Excidio Ierosolymitano, produnt. Per Hadrianum, vt Dio lib. 69. Ælius Spartianus in Hadriano, Appianus in Syriacis, Eusebius lib. 4. Historiæ, cap. 6. Orosius lib. 7. cap. 13. & alij sunt auctores. Denique per Seuerum, vt Dio lib. 75. Spartianus in Seuero, Eusebius in Chronico, Orosius lib. 7. cap. 17. affirmant.

Quod autem in Balaami vaticinio additur, *&*

ad

ad extremum etiam ipsi peribunt. Volunt esse prædictionem de interitu Imperij Romani in fine mundi, ante aduentum Antichristi, quando ipsum Romanum Imperium penitus destruendum est, iuxta Danielis, Pauli, & Patrum sententias. De qua re integro libro edisseruimus. Explanatio est Strabi, Petri Comestoris, Lyrani, Tostati, Caietani, Steuchi, Conradi, Pellicani, Vatabli, Isidori, Clarij, Cornelij à Lapide, in hunc locum Numeror. 24. v. 24. Villalpandi in Ezechiel. 27. ad vers. 6.

III. Nonnulli exponunt de Imperio Romanorum, qui Assyrios & Hebræos afflixerunt, & subiogarunt, vti in secunda Explanatione diximus: sed ipsum Imperium Romanum tandem perijt, & sublatum est: nimirum post quartum regnum ferreum, hoc est, Romanum, Daniel. 2. successit regnum Christi sempiternum, hoc est, Ecclesiæ. Siquidem regnum Christi extinxisse videtur & deleuisse Romanum Imperium: non quidem corporeo & materiali interitu; sed spirituali quadam & sublimiori morte, paulatim auulsa & extirpata idololatria, & omni gentilica superstitione depulsa: illudque totum subdendo, & subiiciendo Christianæ religioni. Aut illud commutando in sublimius & excelsius Imperium Romanum, nempe in illud Ecclesiasticum Romanæ Ecclesiæ & Pontificis amplissimum regnum. Nam quamuis reuera adhuc maneat ac stet temporale ipsum & ciuile Romanum Imperium in Germania, vti superiori libro dicebamus: at magnitudo eius & amplitudo, præstantia, dignitas tota ferè cessit Imperio Summi Pontificis, & in istud commigrauit. Ita interpretantur Rupertus, Strabus, Burgensis.

IV. Alij putant esse peculiare & proprium vaticinium de supremo Iudæorum excidio, Vrbisque ac Templi ruina per Vespasianum & Titum: quasi dicat: Romani superabunt Assyrios, vastabunt & excindent Hebræos per Titum: sed ipsum tandem Imperium Romanum etiam extinguetur. Ita Lyranus hîc, & Pererius in 11. Danielis.

Expendenda hic ea verba: *& ad extremum etiam ipsi peribunt.* Hebræa variè redduntur. Franciscus Georgius: *& etiam tandem peribit.* Sanctes, *& etiam ipse in sæculum perit.* Vatablus, *& etiam illud vsque ad perditionem.* vel, *etiam ille vsque ad perdentem.* Leo Iudas, *qui & ipse perpetuò peribit.* Montanus, *& etiam ipse vsque ad perditionem.* Forsterus, *& etiam ipsi perpetuo abibunt.* Caietanus, *& etiam ipse sempiterna perditio.* Marinus, *quin & ipse vsque ad interitum.* LXX. *& ipsi pariter peribunt.* Origenes: *Pariter ergo Græcus sermo pro statim ponit.* Qui Hebraicè norunt, vident etiam, vt Fons ipse omnes eiusmodi sensus ferat. Subolfecimus & nos alium sensum: *Et etiam ipsum*, scilicet Romanum Imperium, *vsque ad perditum*, vel *ad perdentem.* Vt Vatablus exposuit. Neque enim alligandi sumus sententiæ Rabbi Iacob Ben-Eleazar, aliorúmque Hebræorum asserentium, OBED אבד hoc loco non esse benoni, loco Toar, more Hebraico: sed esse nomen substantiuum, hoc est *perditio*: nam esse participium pro adiectiuo, *perditus*, Forsterus & Marinus annotarunt. Estque mirificus ac propheticus sensus: Ipsum Imperium Romanum stabit vsque ad perditum illum, nempe Antichristum, omnium mortalium perditissimum, vel vsque ad perdentem, scilicet Antichristum, deprauantem & corrumpentem omnia. Iam enim fusè nobis superiori libro demonstratum, Romanum Imperium victurum ad Antichristum vsque, quo extincto, mox affuturum Antichristum.

V. Possumus quoque haud absurdè verba Balaami interpretari de vastatione Hebræorum per Titum, & Hadrianum, atque alios Romanos Principes: & illud, *ipsi tandem*, vel *perpetuò, æternùm periens*, vel *ipsi omnino peribunt*, non intelligant de Imperio Romano: sed de ipso Heber, seu Hebræis, qui post clades Romanas, exilio dissipari & dispersi toto orbe feruntur, patrio cælo, & solo carentes, miseri, afflicti, oppressi, malè à cunctis gentibus habiti, tantùm non perpetuò pereuntes & agentes animam: immanissimi illius sceleris occisi & repudiati Filij Dei iustas luentes pœnas, vsque ad tempora Antichristi, quando animos tantisper resument.

VI. Caietanus singularem attulit huius loci expositionem his verbis: *Quocirca si Chitthim hoc in loco est nomen proprium, Græca regio significatur: & quæ hic prophetantur, fortè adhuc adimpleta non sunt: sed paulatim adimplentur in regno Turcarum, quorum sedes est in terra Chitthim.*

VII. Concipiat forsan aliquis aliam intelligentiam, nimirum, vt illis verbis: *Venient in trieribus de Italia, & superabunt*, vel humiliabunt *Assur*, prænuntiet Balaam idem prorsus quod Daniel. 11. 30. quum ait: *Et venient super eum trieres & Romani, & percutietur*, nempe quando Romani legati iusserunt Antiochum Epiphanem Syriæ & Babyloniæ regem Ægypto excedere, vt sequenti capite videbimus. Illis verò aliis: *& vastabunt Hebræos: & ad extremum etiam ipsi peribunt*, illud velit: Romanos deuastaturos gentem Hebræorum, variis cladibus, vti prædiximus in 2. Explanatione: atque ipsum regnum Romanum tandem interiturum.

VIII. Neque prorsus inepta ea fuerit interpretatio, vt verba illa, *superabunt Assyrios*, dicta sint de Romanis, qui Antiochum Epiphanem regem Syriæ & Babyloniæ humiliarunt. Illa verò alia, *& vastabunt Hebræos*, non sint ad Romanos, sed ad Antiochum, eiusque duces referenda. Fremens enim Antiochus quòd iussus fuerit à Romanis Ægypto excedere, cui victor imminebat, rabiem & bellum in Iudæos conuertit: qui tandem fœdè & horribiliter periit. Quæ omnia & in libro Danielis, & in Machabaicis fusè narrantur. Ac si dicat: Romani superabunt Antiochum Syriæ regem, eiiciendo eum ex Ægypto: ipse autem Antiochus indignans quod spe Ægypti potiundæ deiectus fuerit, bellum in Hebræos transferet, eósque magnis cladibus afficiet: sed ipse tamen Antiochus miserabili, & horrenda morte interibit. Nec ta moueant enallages numerorum, & personarum, quæ sunt in sacris litteris frequentes. Hunc sensum illustrant verba Danielis 11. 30. de Antiocho: *Et venient super eum trieres, & Romani, & percutietur, & reuertetur, & indignabitur contra Testamentum Sanctuarij*, & cetera quæ sequuntur de vastatione Ierusalem, & Templi profanatione. Equidem locus hic Danielis similis admodum est vaticinio Balaami, vt videri possit eundem quoque sensum ferre: sed eum sequenti capite copiose elucidabimus.

Ex his autem octo explanationibus, secundam ceteris anteferrimus. Nec tamen alias, vel pro obscuritate vaticinij, vel pro fœcunditate Scripturæ prorsus repudiamus. Illud ex cunctis habetur exploratissimum, nullo pacto ex verbis Balaami deduci posse, Antichristum ex Italia, aut ex Roma esse venturum, indéque Regni, & bellorum apparatum & molem auspicaturum: ac Franciscum Georgium qui illud, sine vlla auctoritate, ratione, aut verisimili interpretatione somniauit, penitus delirasse.

Expli

Explicatur locus Danielis 11.v.29. *&* 30. Statuto tempore reuertetur, & veniet ad Austrum: & non erit priori simile nouissimum. Et venient super eum trieres, & Romani: & percutietur, & reuertetur, & indignabitur contra Testamentum Sanctuarij, &c.

CAP. V.

Qvòd hic locus similis sit præcedenti, illi Numer. 24. quem explanauimus: & quòd in eo quoque mysterium Antichristi adumbretur, vt ad finem huius capitis dicemus, ratio instituti postulat, vt cum cura à nobis exponatur. In primis consentiunt omnes interpretes prædici hîc à Daniele, Antiochum Epiphanem Syriæ regem maiori ex parte capta, & in potestatem redacta Ægypto, cùm Ptolemæum Philometorem Ægypti regem Alexandriæ inclusum, arctissima obsidione cinctum, iam iam expugnaturus, vel ad deditionem compulsurus esset: missa à Romanis legatione, repressum, & bello abstinere, Ægyptóque abscedere iussum, inde furorem & bellum in Iudæos & Ierosolymam conuertisse: atque in Vrbe & Templo horrenda & infanda patrasse. S. Hieronymus in Commentario: *Et Græca & Romana narrat historia postquam reuersus est Antiochus expulsus ab Ægyptiis, venisse eum in Iudæam, hoc est aduersus Testamentum sanctum, & spoliasse templum, & auri tulisse quamplurimum: positóque in arce præsidio Macedonum, reuersum in terram suam. Et post biennium rursum contra Ptolemæum exercitum congregasse, & venisse ad Austrum. Cùmque duo fratres Ptolemæi, Cleopatræ filij, quorum auunculus erat, obsiderentur Alexandriæ, legatos venisse Romanos: quorum vnus Marcus Popilius Lænas, cum eum stantem inuenisset in littore, & Senatus consultum dedisset, quo iubebatur ab amicis populi Romani recedere, & suo imperio esse contentus: & ille ad amicorum responsionem consilium distulisset: orbem dicitur fecisse in arenis baculo quem tenebat in manu, & circumscripsisse regem, atque dixisse: Senatus & Populus Romanus præcipiunt, vt in isto loco respondeas, quid consilij geras. Quibus dictis ille perterritus, ait: Si hoc placet Senatui & Populo Romano, recedendum est. Atque ita statim mouit exercitum. Percussus autem dicitur esse, non quod interierit, sed quod omnem arrogantiæ perdiderit magnitudinem.*

Theodoretus: *Romani enim, sicut nos Iosephus historicus docet, audita eius* (nempe Antiochi) *cum exercitu profectione* (in Ægyptum) *per legatos denuntiarunt, vt recederet ab Ægypto.* Eadem omnes alij Danielis explanatores summo consensu tradidere. Sed quia S. Hieronymus in hanc interpretationem, Græcam & Romanam accersit historiam, eam nos, quod id non iniucundum fuerit, totam excitemus, quò huic loco Danielis plena lux inferatur.

Iosephus lib. 12. Antiquit. cap. 6. *Antiochus autem Domi vsus fortuna prospera, expeditionem Ægyptiam tentare statuit, captus eius regionis cupidine: & contempta Ptolemæi filiorum ætate, rebus administrandis nondum idonea. Profectus igitur cum magno exercitu Pelusium, astu circumuento Philometore, Ægyptum occupat: & redacta prius in potestatem Memphi, locisque circumuicinis, ad Alexandriam duxit, & vrbem, & regem subiugaturus. Sed omnes eius conatus vnica Romanorum denuntiatione repressi sunt, ita vt iam occupata relinqueret, sicut & alias diximus.* Et cap. 7. *Reuersus ab Ægypto quam metu Romanorum reliquerat rex Antiochus, ad Ierosolymitarum vrbem mouit exercitum: & ingressus eam cētesimo quadragesimo tertio anno, ex quo primùm ad Seleuci familiam Syriæ regnum deuenerat, sine vllo negotio Dominus eius factus est, admissus apertis portis per suæ factionis homines: quam dominationem crudeliter exercuit, necatis permultis, qui diuersarum erant partium: direptisque pecuniis, & asportatis Antiochiam.*

Cicero Philippica 8. *Prò dij immortales! vbi est ille mos, virtúsque maiorum? Caius Popillius apud maiores nostros cùm ad Antiochum regem legatus missus esset, & verbis senatus denuntiasset, vt ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cùm tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit: dixitque se non antea renuntiaturum Senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet. Præclarè! Senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem Populi Romani: cui qui non paret, non ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus.*

Valerius Maximus lib. 6. c. 4. *Caius verò Popilius à Senatu legatus ad Antiochum missus, vt bello se, quo Ptolemæum lacessebat, abstineret: cùm ad eum venisset, atque is prompto animo & amicissime vultu dextram ei porrexisset; inuicem ei suam porrigere noluit: sed tabellas senatus consultum continentes tradidit. Quas vt legit Antiochus, dixit se cum amicis collocuturum. Indignatus Popillius, quod aliquam moram interposuisset; virga solum, quo insistebat, denotauit: At prius, inquit, quam hoc circulo excedas, da responsum quod Senatui referam. Non legatum loqui, sed ipsam Curiam ante oculos positam crederes: continuò enim rex affirmauit forè, ne amplius de se Ptolemæus quereretur. Ac tum Demum Popillius manum eius tanquam socij apprehendit. Quam efficax est animi sermonisque abscisa grauitas! Eodem momento Syriæ regnum terruit, Ægypti texit.*

Velleius lib. 1. c. 10. *Per idem tempus cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympieum inchoauit, tum rex Syriæ Ptolemæum puerum Alexandriæ obsideret, missus est ad eum legatus Marcus Popillius Lænas, qui iuberet incepto desistere: mandatáque exposuit, & regem deliberaturum se dicentem, circumscripsit virgula, iussitque prius responsum reddere, quàm egrederetur finito arenæ circulo. Sicque cogitationem regiam Romana disiecit constantia: obeditumque imperio.*

Plutarchus in Apophthegmatis: *Caius Popillius à Senatu litteras Antiocho attulit, quæ eum ex Ægypto iubebant exercitum abducere, neque regnum pupillorum Ptolemæi vita defuncti sibi vendicare. Accedens per castra, eminus ab Antiocho comiter salutatus, non reddita salute, epistolam tradidit. Qua lecta, cum deliberatione habita, responsurum se rex diceret, palmite Popillius orbem circa eum descripsit, inquiens: Hic ergo stans delibera & responde. Omnibus magnanimitate hominis perculsis, cùm Antiochus profiteretur se ex sententia Romanorum acturum, ita demum regem salutauit, amplexusque est Popillius.*

Appianus in Syriacis: *Antiochus in Ægyptum expeditionem suscepit contra Ptolemæum sextum, cuius pater tum è viuis excesserat, duobus filiis superstitibus. In eius castra propè Alexandriam Popillius à Romanis legatus venit cum litteris denuntiantibus, vt abstineret à regno Ptolemæorum. Quibus lectis cùm se deliberaturum diceret, virga eum circumscripsit Popillius, dixitque: Hic delibera. Ille territus discessit.*

Iusti

Iustinus lib. 34. *Rex Syriæ Antiochus Ptolemeo, maioris sororis suæ filio, regi Ægypti, bellum infert, segni admodum, & quotidiana luxuria ita marcido, vt non solùm regiæ maiestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum Alexandriam confugit, participatóque cum eo regno, Romam legatos ad senatum mittunt, auxilia petunt, fidem societatis implorant. Mouêre Senatum preces fratrum. Mittitur igitur legatus P. Popillius ad Antiochum, qui abstinere eum Ægypto, aut si iam incessisset, excedere iuberet. Cum in Ægypto eum inuenisset, osculúmque ei rex obtulisset, (nam coluerat inter ceteros P. Popillium Antiochus cùm Romæ obses esset) tunc Popillius facessere interim priuatam amicitiam iubet, cùm mandata patriæ intercedant: prolatóque Senatus decreto, & tradito, cùm cunctari regem videret, consultationémque ad amicos referre: ibi Popillius virga quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, vt amicos caperet, consulere iubet: nec priùs inde exire, quàm responsum Senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Adeóque hæc asperitas animum regis fregit, vt pariturum se Senatui responderet.*

Verùm ceteris copiosius & explicatius rem gestam Liuius narrat lib. 44. cap. 19. *L. Æmilio Paulo. C. Licinio Coss. Idibus Martiis, sacrificio ritè perfecto, primi Alexandrini Legati, à Ptolemæo & Cleopatra regibus vocati sunt. Sordidati, barba, & capillo promisso, cum ramis oleæ ingressi curiam procubuerunt: & oratio quàm habitus fuit miserabilior: Antiochus Syriæ rex, qui obses Romæ fuerat, per honestam speciem maioris Ptolemæi reducendi in regnum, bellum cum minore fratre eius, qui tum Alexandriam tenebat, gerens: & ad Pelusium nauali prælio victor fuerat & tumultuario opere ponte per Nilum facto transgressus cum exercitu, obsidione ipsam Alexandriam tenebat: nec procul abesse, quin potiretur regno opulentissimo videbatur. Ea legati querentes, orabant Senatum, vt opem regno, regibusque amicis imperio ferrent. Ea merita Populi Romani in Antiochum, eam apud omnes reges, gentesque auctoritatem esse, vt si legatos misissent qui denuntiarent non placere Senatui sociis regibus bellum fieri, extemplo obscessurus à mœnibus Alexandriæ, abducturúsque exercitum in Syriam esset. Quod si cunctentur facere, breui extorres regno Ptolemæum & Cleopatram Romam venturos cum pudore quodam populi Romani, quod nullam opem in vltimo discrimine fortunarum tulissent. Moti Patres precibus Alexandrinorum extemplò Caium Popillium Lænatem, & Caium Decimium, & Caium Hostilium legatos ad finiendum inter reges bellum miserunt: priùs Antiochum, dein Ptolemæum adire iussi, & nuntiare; Nisi absistatur bello, per vtrum stetisset, eum non pro amico, nec pro socio habituros esse. His intra triduum simul cum legatis Alexandrinis profectis, &c.*

Vetustissimæ tabulæ fragmentum, quod in schedis Ludouici Viuis repertum edidit Stephanus Pighius in Romanis Annalibus, septem dierum eius anni quo Paulus Æmilius, II. & Licinius Crass. Coss. fuere, vrbana acta continens, inter alia habet: *III. Non. April. C. Popillius Lænas, C. Decimius, C. Hostilius legati mittuntur ad reges Syriæ, & Ægypti ad bellum inter ipsos componendum.*

Idem Liuius lib. 45. c. 11. *Cùm hæc gererentur, Antiochus frustra tentatis mœnibus Alexandriæ, abscesserat: ceteraque Ægypto potitus, relicto Memphi maiore Ptolemæo, cui regnum quæri suis viribus simulabat, vt victorem mox aggrederetur, in Syriam exercitum abduxit. Nec huius voluntatis eius ignarus Ptolemæus, dum conterritum obsidionis metu minorem fratrem haberet, posse se recipi Alexandriæ, & sorore adiuuante, & non repugnantibus fratris amicis ratus: primum ad sororem, deinde ad fratrem, amicósque eius non priùs destitit mittere, quàm pacem cum his confirmaret. Suspectum Antiochum effecerat, quod cetera Ægypto sibi tradita, Pelusii validum relictum erat præsidium. Apparebat claustra Ægypti teneri, vt quum velit, rursus exercitum induceret. Bello intestino cum fratre eum exitum fore, vt victor fessus certamine, nequaquam par Antiocho futurus esset. Hæc prudenter animaduersa à maiore, cum assensu minor frater, quique cum eo erant, acceperunt: soror plurimum adiuuit, non consilio modò, sed etiam precibus. Itaque consentientibus cunctis, pace facta, Alexandriam recipitur, ne multitudine quidem aduersante: quæ in bello non per obsidionem modò, sed etiam postquam à mœnibus abcessum est, quia nihil ex Ægypto subuehebatur, omnium rerum attenuata inopia erat.*

His cùm lætari Antiochum conueniens esset, si reducendi eius causa, exercitum Ægyptum induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asiæ & Græciæ ciuitates legationibus recipiendis, litterisque dimittendis vsus erat; adeò est offensus, vt multo acrius, infestiúsque aduersus duos, quàm ante aduersus vnum pararet bellum. Cyprum extemplò classem misit: ipse primo vere cum exercitu Ægyptum petens, in Cœlen-Syriam processit. Circa Rhinocolura Ptolemæi legatis agentibus gratias, quòd per eum regnum patrium recepisset, petentibusque vt suum munus tueretur, & diceret potius quid fieri vellet, quàm hostis ex socio factus, vi atque armis ageret: respondit, non aliter neque classem reuocaturum, neque exercitum reducturum, nisi sibi & tota Cypro, & Pelusio, agróque, qui circa Pelusiacum ostium Nili esset, cederet: diemque præstituit intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet. Postquam dies data induciis præteriit, nauigantibus ostio Nili ad Pelusium per deserta Arabiæ ad Memphim incolebant, & ab ceteris Ægyptiis partim voluntate, partim metu, ad Alexandriam modicis itineribus descendit.

Ad Leusinem transgresso flumen, qui locus quatuor millia ab Alexandria abest, legati Romani occurrerunt. Quos cùm aduenientes salutasset, dextrámque Popillio porrigeret, tabellas ei Popillius scriptum habentes tradit, atque omnium primum id legere iubet. Quibus perlectis, cùm se consideraturum adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, dixisset: Popillius pro cetera asperitate animi, virga quam in manu gerebat, circumscripsit regem: ac, Priusquam hoc circulo excedas, inquit, redde responsum Senatui quod referam. Obstupefactus tam violento imperio, parumper cùm hæsitasset: Faciam, inquit, quod censet Senatus. Tum demum Popillius dexteram regi tanquam socio, atque amico porrexit. Die deinde finita cum excessisset Ægypto Antiochus, legati concordia etiam auctoritate sua inter fratres firmata, inter quos vix dum conuenerat, pars Cyprum nauigant: & inde quæ iam vicerat prælio Ægyptias naues, classem Antiochi dimittunt. Clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubiè adempta Antiocho Ægyptus habenti iam, redditúmque patrium regnum stirpi Ptolemæi fuerat. Hactenus Liuius, cuius locum mutilo asterisco notatum, Sigonius ita resarsit: *Nauigantibus ostio Nili quod est ad Pelusium, per deserta Arabiæ populi sese dediderunt. Deinde receptus ab iis qui Memphim incolebant, & ab ceteris Ægyptiis, partim voluntate, partim metu, ad Alexandriam modicis itineribus descendit.*

Ex hac Liuij narratione mirificè illustratur præsens Danielis locus, simúlque fit mentio duplicis Antiochi in Ægyptum expeditionis, cuius hîc meminit Daniel, & Auctor lib. 1. Machabæor. cap. 5. v. 1. Litem hic Chronologicam Liuio intentat Serarius: sed ridiculè. Nec tamen præsentis est

institu

inſtituti iſta nunc excurrere. De nomine tamen legati vidimus variantes auctores. Velleius, & S. Hieronymus Marcum Popillium, Iuſtinus Publium Popillium, Cicero, Liuius, Valerius, Plutarchus, Caium Popillium, vocant: & hæc eſt veritas: ſic etiam appellatur in fragmento illo vetuſtiſſimæ tabulæ diariæ eius anni. In Faſtis Sigonij, Onuphrij, Pighij, anno V. C. D L X X X I. geſſit Conſulatum C. Popillius Lænas, è Liuio, Caſſiodoro, Marino Scoto, & aliis. Factus eſt II. Conſul, etiam anno Vrbis DXCV. Vide Pighij Annales.

Perſpicuus eſt in Plinio memoriæ lapſus lib. 34. cap. 6. cùm ait: *Non præteribo C. Octauium ob vnum verbum: hic regem Antiochum, daturum ſe reſponſum dicentem, virga quam tenebat forte, circumſcripſit, & prius quàm egrederetur circulo illo reſponſum dare coegit. In qua legatione interfecto Senatus ſtatuam poni iuſſit quàm oculatiſſimo loco in Roſtris.* Neque enim Cn. Octauius miſſus eſt ad Antiochum Epiphanem, vt Ægypto excederet: ſed ad eius filium Antiochum Eupatorem, ne claſſes haberet, & elephantos aleret: qui in ea legatione Laodiciæ Syriæ à quodam Leptine in gymnaſio interfectus eſt, cui ob id Senatus ſtatuam poſuit. Neque C. Popillius qui Epiphanem circumſcripſit, in ea legatione interfectus eſt. Confundit igitur Plinius, ac miſcet diuerſas perſonas, ac legationes, & geſta. De legatione Cn. Octauij agunt Cicero Philippica 9. Appianus in Syriacis, Zonaras tom. 2. Annalium. Incidit ea in annum V. C. D X C I. C. verò Popillij in D L X X X V. ſexennio antè. Vide Annales Pighij.

Iam verba ipſa Danielis expendamus, ea tantùm quæ noſtro inſtituto faciunt. *Et venient ſuper eum trieres, & Romani.* Hebræa: *Et venient in eo,* vel *in eum, Tzijim Chittim.* De his vocibus abundè diximus cap. 1. & 2. Chithim hîc omnes Hebræi, & noſtri intelligunt Italos, ſeu Romanos. Sanctes: *Et venient cum eo naues Chithim.* Tremellius & Iunius: *Venientibus enim contra eum nauibus Chittæis, id eſt, Cilicibus, aut potius Romanis, quæ in Ciliciæ portubus ferè ſeruabantur, vt mari Mediterraneo omnibus ex partibus imperarent.* Forſterus: *Et venient contra eum inſulani Cithim.* Idem aliter: *Et venient contra eum naues ex Cithim.* Ita quoque Auenarius, Schindelerus: *Et venient contra eum inſulani, & Chittim.* Vatablus in Editione Sanctandreana: *Nam veniet ad eum naues Cithim: id eſt, venient ad eum locum ad quem ille appellet, naues Romanorum: hoc eſt, legatio Romana.* Leo Iudas: *Et venient contra eum naues Cypriæ.* Marinus: *Et venient in (contra) eum Zimi, Citimi.* Reuchlinus: *Et venient ſuper eum trieres Romanæ.*

LXX. Interpretes: *Et ingredientur ad illum egredientes Citij.* In Complutenſi & Regia Editionibus: *Et venient qui in eo, & egredientes Citij, & humiliabuntur.* Theodoretus: *A Scitis enim ſibi multis Cypriis, & aliis inſulanis, nam Citium ad hoc vſque tempus oppidum eſt Cypri, inuadet quidem Ægyptum, ſed victus & profligatus redibit.* At Liuius potiùs Antiochum in Cyprum claſſem miſiſſe victricem refert, quo eam inſulam, in poteſtatem redigeret, quàm pro eo, aut cum eo naues Cyprias veniſſe. Nec aliena eſt Marini interpretatio: *Venient in eum aridi, (ſicci) Cithimi,* ſeu *Romani.* Siccos enim & aridos Hiſpani interdum figuratè vocamus, homines aſpera ſeueritate, qualem fuiſſe legatorum Principem Popillium, virum aſperitate animi, atque abſciſſa grauitate inſignem, Liuius, Valerius, Iuſtinus, vti vidimus, tradunt. Sanctus Hieronymus: *Alius interpretatus eſt: Et comminabuntur ei trieres, & Romani.* Quod inſtituto mirè congruit.

Et percutietur. Hebræa variè redduntur. Reuchlinus ex Rabbi Leui Ben-Gerſon, Santes in Lexico: *Et debilitabitur.* Idem Sanctes & Vatablus, *Et dolebit.* Forſterus, *Et conturbabitur.* Montanus & Buxtorfius, *Et atteretur.* Auenarius, *Et obſcurabitur.* Tremellius, Iunius, Marinus, *Et dolore afficietur.* Maldonatus, *Et infirmabitur.* Schindlerus, *Et turbabitur.* Poſſis exponere, *Et compungetur,* vel *triſtitia & mærore afficietur,* ſeu *iraſcetur.* Omnes enim has ſignificationes tribuit Vulgatus verbo *Caah,* variis locis, quòd verò hîc dixit *percutietur,* deduxit à *Nacah,* accepto Aleph, pro He, vt ſolet; propriè hic erit, & *percelletur animo:* vel, *conſternabitur:* vt Leo Iudas.

Et reuertetur, & indignabitur contra Teſtamentum Sanctuarij. Nimirum Antiochus ſpe omni occupandi Ægyptum, à Romanis deiectus, indéque abſcedere coactus, totam iram & bellum in vrbem ſanctam Ieroſolymam, & Templum Dei conuertit, atque in his illa deſignauit atrocia, quæ S. Daniel ſequitur enarrare, & auctor lib. 1. Machabæorum, cap. 1. & 2. Machabæor. cap. 5. atque Ioſephus 12. Antiquit. cap. 7. & libello de Machabæis, ac Diodorus Siculus lib. 34. in Eclogis Photij tradiderunt. Vnde S. Hieronymus in hunc locum: *Hæc plenius in Machabæorum geſtis legimus: quod poſtquam eum de Ægypto pepulerant Romani, indignans venerit contra Teſtamentum Sanctuarij.* Theodoretus: *Omnem enim iracundiam, inquit, quam propter acceptam cladem exarſerit, contra Sanctum Teſtamentum euomet.* Quod ait: *Teſtamentum Sanctuarij.* Hebraïcè: *Fœdus, pactum, Sanctitatis:* diuinam Legem ſignificat, ipſámque vrbem Ieroſolymam, ac Templum, quod erat diuinæ Legis ſacrarium. Qui plura de hoc Danielis loco ſcire auet, adeat recentiores Interpretes, Veldium, Pintum, Pererium, Maldonatum. Nos enim quæ inſtituto erant neceſſaria tantùm attigimus: ſimúlque omnem præcidimus occaſionem ſuſpicandi Antichriſtum ex Italia, aut Roma regnum auſpicaturum. Cùm equidem ſi de Antichriſto verba Danielis capiantur, ex iis perſpicuè colligatur, potiùs Italos, atque Romanos cum claſſibus, & exercitibus aduerſus illum venturos.

Neque enim dubito myſtico, & ſublimiori ſenſu hiſce verbis Danielem reſpexiſſe ipſum Antichriſtum, cuius magnus typus Antiochus fuit, quam expoſitionem ſanctus Hieronymus firmat: *De Antichriſto nullus ambigit, quin pugnaturus ſit aduerſus Teſtamentum ſanctum, & primum contra Regem Ægypti dimicans, Romanorum pro eo auxilio terreatur. Hæc autem ſub Antiocho Epiphane in imagine præceſſerunt, vt rex ſceleratiſſimus, qui perſecutus eſt populum Dei, præfiguret Antichriſtum, qui Chriſti populum perſecuturus eſt.* Et paulò inferiùs: *Quod plenius complendum eſt ſub Antichriſto, qui indignabitur contra Teſtamentum Dei, & cogitabit aduerſus illos, quos vult Legem Dei derelinquere. Vnde ſignificantius interpretatus eſt Aquila: Et cogitabit, vt deſeratur pactum Sanctuarij.*

Antichristum in Babylone Chaldaïca regnum inchoaturum.

CAP. VI.

Libro 3. cap. 25. vidimus S. Antoninum Archiepiscopum Florentinum retulisse fragmentum ex Methodio, Antichristum in Capharnaum & Corozaim Galilææ vrbibus regnum auspicaturum. Quod equidem non alia ratione traditum suspicari possum, nisi ob acres illas obiurgationes, quas Christus Matthæi 11. 21. in eas vibrata iaculatus est. *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida.* Et vers. 23. *Et tu Capharnaum, numquid vsque in cælum exaltaberis? vsque in infernum descendes.* Verùm id nullo certo auctore affirmatur: & fragmenta illa Methodij, haud esse prorsus indubitatæ fidei, lib. 1. cap. 1. docuimus. Illud compertius, & exploratius apud eos qui de rebus Antichristi scripserunt, habetur, Antichristum in regione Babyloniæ Assyriacæ nasciturum, atque ibidem initia regni sui constituturum. Lactantius quidem haud obscurè id significauit, cùm lib. 7. cap. 17. de Antichristo ait: *Alter rex orietur ex Syria, malo spiritu genitus, euersor, ac perditor generis humani.* Vide quæ de Syria annotauimus lib. 3. cap. 12.

Sanctus Hieronymus in 11. Daniel. elucidans verba illa vers. 25. *Et concitabitur fortitudo eius, & cor eius aduersus regem Austri, &c.* inquit: *Nostri autem secundùm superiorem sensum interpretantur omnia de Antichristo, qui nasciturus est de populo Iudæorum, & de Babylone venturus, primùm superaturus est regem Ægypti, qui est vnus de tribus cornibus Bestiæ, de quibus anteà iam diximus.* Cùm affirmet Hieronymus hanc esse nostrorum, id est, Ecclesiasticorum, atque Patrum sententiam, magnum auctoritatis momentum habere necesse est.

Andreas Cæsariensis Episc. cap. 27. in Apocalyps. enarrans illud cap. 9. *Solue quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.* ait: *Credibile quoque est, Euphratis ob id mentionem fieri, quod Antichristus ex illis locis exoriturus credatur.*

Aretas eundem quoque Apocalyps. locum explanans, scribit: *Nec explodendum aiunt si dicantur dæmones ad Euphratem alligati, quandoquidem breui inde Antichristus processurus sit à captiuis Hebræis, qui vel in Ierusalem fuerint reseruati, vel in illis locis commorati.* Et quamuis horum Patrum sententiæ rectè quoque possint accipi de primo ortu, & natali Antichristi: at rectiùs & pleniùs videntur intelligi de ortu & initiis regni illius, cùm primum mundo Antichristi formidabilis potentia innotescere, & manifestari cœperit. Etverò Antichristum in Babylone prima regni sui fundamenta iacturum, atque in eadem regione se primùm regem ostensurum, comparata aula regali, & reliquo opum, armorum, militariúmque copiarum apparatu, ij qui res Antichristi in litteras misêre, communi fermè consensu produnt. Videndi cum primis Sotus 4. sentent. distinct. 46. quæst. 1. art. 1. & 2. Ribera in Zachariæ 5. num. 22. Sa ibidem, Pererius lib. 14. in Daniel. Suarez tom. 2. in 3. p. disp. 54. sect. 5. Henriq. de Fine Hominis, c. 25. §. 4. Lessius de Antichristo, cap. 12. & alij.

Afferuntur ad eam rem firmandam verosimiles aliquot rationes. Primùm, quia Nemrod primus post diluuium violentus Tyrannus, Dei contemptor, insignis Antichristi typus qui primus in orbe regnum impium, & apostaticum condidit; Babylone primum regnare cœpit: non igitur à ratione alienum, si vltimum mundi apostaticum regnum Antichristi, per illud Nemrodis ad amussim delineatum, in Babylone primum exoriatur. Nam vt ille ædificata illa immanis altitudinis turre, à Deo palam defecit, in eámque defectionem homines traxit, atque Deo bellum publicè indixit: haud aliter Antichristus, imò multo atrocius bellum cunctis mundi, & inferni viribus Christo inferet: & maximam apostasiam inuehet.

De Nemrod quidem hæc habet Moses Genes. 10. 9. *Porrò Chus genuit Nemrod. Ipse cœpit esse potens in terra: & erat robustus venator coram Domino. Ab hoc exiuit prouerbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Fuit autem principium regni eius Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne in terra Sennaar.* Quod Noster dicit *potens*, & bis, *robustus*, L X X. semper habent, *gigas.* qua ratione constat legisse Philonem lib. de gigantibus extremo, Eusebium lib. 1. Chronici, S. Epiphanium sub initium Panarij, S. Ambrosium de Arca Noë, cap. 34. S. Hieronymum in 3. Isaiæ ad vers. 2. S. Augustinum 16. de Ciuitate Dei, cap. 4. Seuerum Sulpitium lib. 1. Historiæ sacræ, S. Chrysostomum homil. 20. in Genes. Orosium lib. 2. cap. 6. S. Isidorum in Chronico, & alios. Scholia Græca reddunt, *violentus.* Hebraicè *Gibbor*, fortem, potentem, prævalidum, strennum, Heroëm propriè, significat. Neque ab hoc significatu abludit Græca vox, γίγας: non enim semper significat hominem immanis, & inusitatæ proceritatis, sed interdum, potentem, fortem. Hesychius in Lexico: γίγας, δυνάστης, ἰσχυρὸς. Vt etiam annotauit Drusius ad lib. 1. Historiæ sacræ Seueri.

Ipse cœpit esse potens in terra. Hebræa ferè eodem sensu ab omnibus redduntur: *ipse cœpit esse, fortis, prævalidus, superior, herus, heros, in terra.* Sed vt est eximia Scripturæ fœcunditas, possis exponere: *Ipse violentauit (violauit, profanauit, vim intulit) ad esse (prævalidus, herus, superior, dominus, heros) in terra.* Admirabili sensu, quasi dicat, violato iure naturæ, vi arripuit regnum, seu tyrannidem. Verbum *Chalal* in Hiphil, vt hîc ponitur, id etiam significat Vulgato Ezechiel. 39. 7. Aliter: *Ipse fistulauit (perforauit) ad esse superior (herus dominus) in terra*: q. d. omnia perterebrauit, pertudit, perrupit, vt dominaretur, & regnaret. Hispanicè, *todo lo barreno.* Leo Iudas: *Hic cœpit esse heros violentus in terra.*

Rabbi Scelomoh interpretatur: *Ipse cœpit esse potens in terra*: id est, cœpit agitare bella, & fortia in terra gerere. Aben-Ezra in Genes. 9. & 11. annotat, Nemrod fuisse primum regem post diluuium. Auctorem fuisse consilij de construenda turre Babel, Rab. Scelomoh in 50. Genes. affirmat. Vrsisse Nemrod cultum idolorum, Rabbi Moseh in Moreh Nebuchim, è quodam libro Ægyptiaco tradit. Seduxisse homines vt in Deum rebellarent, ab eóque deficerent, Rab. Scelomoh in Genes. 10. docet. Denique impium fuisse, impietatisque exactorem, tyrannum, oppressorem hominum, regnúmque primum post diluuium Babylone condidisse, nihil est apud Hebræos constantius. Idem Cabbalæ, Thalmudici, Ramban, Rab. Isaac, & alij tradiderunt. Vide Genebrardum lib. 1. Chronographiæ, pag. 50. & 51. qui hæc omnia ex Rabbinis excerpsit.

Atque ea planè omnia asseruntur à Iosepho

lib.

lib. 1. Antiquit. cap 4. cuius verba posuimus lib. 5. cap. 28. in IV. Explanatione. Adstipulantur & Patres. S. Epiphanius initio Panarij: *Turris ædificationem, & primam vrbem post diluuium extructam in ipsa ædificatione principium de cetero consultationis accepit Nebroth, de congregatione, ac tyrannide. Nebroth enim regnat, filius Chus Æthiopis. Huius regnum in Orech fuit, & in Arphal, ac Chalamia: extruit autem, & Thiras, & Thobel, & Loben in Assyriorum regione. Hunc dicunt esse Græci Zoroastrem, qui vltra progressus ad Orientales partes, Bactra inhabitauit. Hinc iniquitates in terra distributæ sunt. Inuentor enim hic fuit malæ doctrinæ; Astrologia, & Magia, velut quidam de hoc Zoroastre tradunt. Verùm vt rei veritas habet, hoc tempus ipsius Nebroth gigantis erat: non longè autem inter se ambo distant tempore, Nebroth, & Zoroastres.* De Zoroastris ætate quædam annotauit Scaliger in Eusebianis pag. 25.

Sanctus Hieronymus Quæstionibus, seu Traditionibus Hebraicis in Genesim elucidans eadem verba cap. 10. vers. 9. *Ipse cœpit esse potens in terra*, loquit: *Nemrod filius Chus arripuit insuetam primus in populo tyrannidem, regnauitque in Babylone, quæ ab eo quod ibi confusæ sunt linguæ turrim ædificantium, Babel appellata est. Babel autem interpretatur confusio. Regnauit autem & in Arach, hoc est, in Edessa, & in Achad, quæ nunc dicitur Nisibis, & in Chalane, quæ postea verso nomine à Seleuco rege est dicta Seleucia, vel certè quæ nunc Ctesiphon appellatur.*

Sanctus Chrysostomus homilia 29. in Genes. de eodem Nemrod: *Sed hic iterum proauum suum* (Cham) *imitatus, & abusus naturæ priuilegiis, alium seruitutis modum adinuenit, & princeps, atque rex fieri attentauit. Rex enim nondum erat, cùm nondum essent subditi. Et vide habendi auiditatem quæ facit: Vide corporis robur non manens intra suos limites, sed plura expetens, & gloriæ appetentem naturam.* Et post pauca: *Deinde Nemrod hominem tyrannum, pertinacem.*

Sanctus Augustinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 4. *Babylon quippe interpretatur confusio. Vnde colligitur gigantem illum Nembroth fuisse illius conditorem, cùm de illo Scriptura ait: Initium regni eius fuit Babylon.* Et inferiùs: *Sicut dictus est gigas iste venator contra Dominum. Quod non intelligentes nonnulli, ambiguo Græco decepti sunt, vt non interpretarentur contra Dominum, sed ante Dominum. Ἐνάντιον quippè & ante, & contra significat. Hoc enim verbum est etiam in Psalmo: Et ploremus ante Dominum, qui fecit nos. Et hoc verbum est etiam in libro Iob, vbi scriptum est: In furorem erupisti contra Dominum. Sic ergo intelligendus est gigas ille venator contra Dominum. Quid autem significatur hoc nomine quod est venator, nisi animalium terrigenarum deceptor, oppressor, extinctor? Erigebat ergo cum suis populis, turrem contra Dominum, qua est impia significata superbia.* Inconsulta veritate Hebraica, quæ habet *ad facies*, vel *faciebus*, *Domini*, videtur sanctus Augustinus sugillare vulgatam translationem, *coram Domino*, seu *ante Dominum*. Sed S. Augustini sententiam reiecit S. Chrysostomus homil. 29. in Genesim: *Quidam dicunt hic coram Domino, id est, aduersarius Deo: ego autem non puto Scripturam hoc insinuare: sed quod robustus quis fuerit, & virilis.* Vide Steuchum Genes. 10. Cordatius idem S. Augustinus in Locutionibus de Genesi: *Hic erat gigas venator contra Dominum Deum. Incertum est, vtrum possit accipi, coram Domino Deo, quia & sic solet intelligi, quod Græcè dicitur ἐνάντιον.*

Sed & de Nemrod sanctus Isidorus in Genesim cap. 9. *Primus post diluuium inter homines Nembroth, filius Chusi, noua Imperij cupiditate tyrannidem arripuit: regnauitque in Babylonia: quæ ab eo quod ibidem confusæ sunt linguæ, Babel appellata est, quod interpretatur confusio. Cuius ædificandæ turris idem Nembroth extitit auctor.* Et paulò inferiùs: *Quod autem dicitur venator, quid significatur hoc nomine, nisi terrenarum animarum deceptor, & capiens homines ad mortem?* Eadem omnino leguntur apud sanctum Eucherium lib. 2. in Genes. c. 11. & S. Adonem in Chronico. Idem S. Isidorus 7. Originum, cap. 6. *Nembroth interpretatur tyrannus. Iste enim prior arripuit insuetam in populos tyrannidem: & ipse aggressus est aduersùs Deum impietatis ædificare turrem.* Et lib. 14. Originum, cap. 3. *In Persica primum orta est Magica, ad quam Nembroth gigas post confusionem linguarum abiit, ibique Persas ignem colere docuit: nam omnes in illis partibus solem colunt, qui ipsorum lingua El dicitur.* Et in Chronico: *Hanc turrim Babel Nembroth gigas construxit, qui post confusionem linguarum, migrauit inde ad Persas, eósque ignem colere docuit.*

Zonaras tom. 1. Annalium: *Nemrodus Chami nepos, qui primus in terris gigas visus est, homo audax & robore manuum præstans ceteris, tyrannicum Imperium instituit, ac eis condendæ turris ex coctis lateribus auctor fuit.*

Constantinus Manasses in Annalibus: *Nebrodus autem secessit ad regionem Aquilonarem, quæ ab Assuro Semi filio appellata est Assuria: Hic auctor fuit hominibus reiiciendi creatorem, primúsque fremuit aduersus Deum viuum, & honorem Deo, seu fas est, conuenientem ad se ipsum transferre stolidè voluit. Dedit & cõsilium exstruendæ turris, vt contra Deum se defenderet, si rursum vellet humano generi diluuium immittere.*

Hugo de S. Victore in Annotationibus ad 10. Genesis: *Nemrod mole corporis, & viribus alios superans dominium cœpit exercere per violentiam, & induxit homines ad idololatriam, vt ignem & solem, qui igneus est, quasi Deum colerent: quem errorem postea Chaldæi secuti sunt.*

Petrus Comestor in Scholastica Historia Genesis, cap. 37. *Nemroth qui cœpit primus potens esse in terra: & robustus venator hominum coram Domino, id est, extinctor, & oppressor amore dominandi, & cogebat homines ignem adorare.* Quod attinet ad cultum ignis à Nembrodo inuectum, vti tradunt sanctus Isidorus, Hugo Victorinus, Comestor, & alij, videtur id acceptum ex traditione illa Hebræorum De Vr, siue igne Chaldæorum, quam referunt sanctus Hieronymus, & alij in Genes. 12. versic. 28.

Ioannes Sarisberiensis lib. 8. Polycratici, cap. 20. *Primum ergo tyrannum, nobis obiecit diuina Pagina Nemrod, robustum contra Dominum venatorem.* Eadem de Nemrodis apostasia, tyrannide, primóque ab eo post diluuium condito regno, de sede regni eius Babylone, & quod is auctor ædificandæ turris Babel extiterit, sacris Litteris, & Patribus consentanea tradiderunt alij posteriores, Lyranus, Tostatus, Caietanus, Steuchus, Pellicanus, Tremellius, Iunius, Hamerus, Honcala, Sà, Pererius, Delrius, Cornelius à Lapide in Genes. 10. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 50. 51. Galesinius, & Drusius in Notis ad lib. 1. Historiæ sacræ Seueri, Reineccius in Syntagmate Heroïco, in Monarchia Assyriorum, pag. 51. Bodinus in Methodo Historica, cap. 7. Torniellus in Annali-

bus, anno mundi 1931. num. 29. Forsterus, Auenarius, & Mercerus in MARAD, Marinus in NIMROD, Gordonus in Quæstionibus Chronologicis, cap. 4. Schindlerus in Pentaglotto, in TSVD, & alij.

Et erat robustus venator. Hebraïcè, *Ipse fuit potens (prævalidus, superior) venatione*, seu *venationis.* Bifariam potest intelligi, Primò de venatione ferarum. Ita ferè Hebræi, & ex nostris Sanctes, Vatablus, Oleastrius, Genebrardus. Hebræi exponunt: *Offerens de venatione sua coram Domino:* Hoc est, splendidas victimas quas venatu strenuo cepisset, Domino mactabat ad aras. Ita Aben-Ezra, Kimchi, Sanctes, & alij. Isidorus Clarius: *Dicunt Hebræi, primum hunc cepisse vti potestate humano generi data, in feras videlicet, & ex illis obtulisse sacrificia Domino.* Refellit hanc interpretationem Ramban, id est, Rabi Moseh ben Nachman, quòd Nemrod semper impius fuerit, ac veri Dei sanctæque Religionis contemptor. Vide Genebrardum lib. 1. Chronographiæ, pag. 50. Secundò, Allegoricè, seu metaphoricè de venatione hominum, vt Nemrod dicatur homo truculentus, sanguinarius, latro, insidiator, captor, oppressor hominum. Forsan enim Nemrod primùm se venationa ferarum exercuit: inde vim suam & artem ad capiendos, & opprimendos homines transtulit: nam venationes sunt quædam bellorum, ac præliorum veluti meditationes, & progymnasmata, vti demonstrat Xenophon lib. 1. Cyropædiæ, & in libro de Venatione. Et Aristoteles 1. Politicorum, cap. 8. Λῃστείαν, id est, latrocinium inter genera venationis recenset. Sic sumitur *Venandi* verbum Psalm. 90. 3. *Ipse liberauit me de laqueo venantium.* Psalm. 123. 7. *Anima nostra erepta est de laqueo venantium.* Ieremiæ 16. 16. *Mittam eis multos venatores, & venabuntur eos.* Lamentationum 3. 52. *Venatione ceperunt me inimici mei.* Non aliter Nemrod dicitur, *Robustus venator*, vti Patres, omnes, & recentiores summo consensu interpretantur. Vnde Caietanus: *De venatione hominum ab omnibus intelligitur: ad significandum, quòd vsus est fortitudine sua ad capiendos homines, ad similitudinem venatoris.* Ac si dicat. Vt feras partim vi, partim insidiis, aut tensis retibus venatores capere solent: ita Nemrod homines partim vi manifesta, partim insidiis, & dolo, quasi feras ad seruitutem, vel ad necem captabat.

Coram Domino. Hebraïcè, *Faciebus*, vel *ad facies Entis*, seu *Domini.*

1. Sanctus Augustinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 4. *Intelligendus est gigas ille venator contra Dominum. Quid autem significatur hoc nomine quod est venator, nisi animalium terrestrium deceptor, oppressor, extinctor?* Etiam contra Dominum legit Ioannes Sarisberiensis lib. 8. de Nugis Curialium, cap. 20.

2. Sanctus Chrysostomus homil. 29. in Genesim: *Et quod dicit: Coram Domino, hoc est, à Domino constitutus, eo quod acceperat aliquam ab illo diuinam existimationem: vel quod Deus per hunc esset in admiratione habendus, quod talem produxisset, & super terram monstrasset.*

3. Anselmus Laudunensis: *Coram Domino, id est, non ignorante Domino: vel contra Dominum.*

4. Lyranus: *Coram Domino, quia nihil latet eius aspectum.*

5. Tostatus: *Coram Domino, id est, palam.*

6. Caietanus: *Quod autem dicitur, in faciebus Dei: dupliciter exponi potest; vel contemptiuè, hoc est, contempto conspectu diuino: vt sit dictum ad exaggerationem peccati, quemadmodum exaggeratur crimen commissum spectante Prætore. Vel simulatè, ad significandum, quod Nimrod hinc simulabat se esse deicolam, vt populus minùs putaret se pati iniustum. Et hic sensus magis quadrat contextui.* Vtrumque acutè, & eruditè. Atqui nihil magis continet, atque coërcet cœtus humanos, quàm Religio.

7. Sanctes in Thesauro, verbo PANAH: *Vel dixit, Coram Domino, ad magnificandum eius potentiam: ac si dicat: Maximus venator: sicut dicuntur montes Dei, id est, maximi, altissimi.*

8. Isidorus Clarius: *Illud, Coram Domino, hyperbole est, quod non fuerit sub cælo quisquam ei æqualis potentia.*

9. Vatablus in Annotationibus Sanctandreanis: *Coram Iehouah. Hebraismus, pro, sub cælo: id est, fortissimus erat omnium hominum, qui sub cælo erant: quasi dicat: Nemo erat sub toto cælo, qui æquipararet eum viribus: erat enim fortis & corpore & animo, qui auderet feras inuadere. Aliis, istud, Coram Domino, exprimere videtur, quòd Nemrod eximere se conatus sit è numero hominum, quemadmodum superbi homines ventosa confidentia sese efferunt, & reliquos omnes quasi ex nubibus despiciunt.*

10. Carus lib. 2. de Locis, cap. 15. *Sic Nemrod robustus venator coram Domino dicitur, id est, sub cælo, quasi robustissimus omnium hominum qui sub cælo erant. Scio quosdam ita interpretari, vt venator coram Domino dictus sit, quasi Dei venator: quo significaretur ciuilem vnius Monarchiæ potestatem esse à Deo approbatam, vt quæ Dei administra sit. Sed id quod priùs dixi, Hebræorum doctissimis placet. Vel certè venator coram Domino vocatur, id est, sub dio: homines enim ferarum more palantes in agris, ad ciuilem societatem coëgit.*

11. Honcala: *Nemrod robustus dicitur venator: quia quos non poterat aperta vi opprimere, quodam quasi aucupio fallebat, alliciebat, capiebat, captósque sibi parêre compellebat. Id quod Nemrod perpetrabat, animo non solum in homines pugnaci, subdolóque, sed etiam in Deum ipsum elato, atque rebelli, & impudentissimo. Hoc est, enim quod ait, Coram Domino, ac si dixeris, vidente Domino, & sentiente cœpit alios homines dolis circumuenire, violentia opprimere, eósque rapinis, cædibúsque atrociter affligere, tantáque in ceteros mortales sæuitia abutebatur, támque superba mente Deo repugnabat, quod, ab hoc exinit prouerbium, Quasi Nimrod robustus venator coram Domino, quo significatur is qui manifestario diuinitatis contemptu, tum hominibus, tum Deo iniuriam inferre, nec veretur, nec timet.*

12. Bartholomæus Vvestmerus in Phrasibus Villauicentij: *Quemadmodum alibi de Nimrod dicitur, quòd esset tyrannus, & ferox coram Domino, id est, non verebatur Deum, & vidente Domino, ausus est exercere tyrannidem.*

13. Oleastrius: *Quod dicitur; Coram Domino, videtur esse phrasis linguæ. Si verò aliter explicare vis, dicito, eum fuisse fortem venatorem coram Domino, id est, Domino inspiciente, & vidente,*

14. Martinus Cantapetrensis lib. 8. Hypotyposeon, cap. 10. *Sæpè, coram, in sacris Litteris pro, aduersus, vel contrà ponitur. Genes. 13. Homines Sodomitæ pessimi erant coram Domino. Et Nimrod erat robustus venator coram Domino, id est, Deo conniuente, ac sciente erat pessimus, aut coram Domino, id est, sub cælo.*

15. Masius in 4. Iosuë, vers. 13. *Illud de Nemrod,*

rod robustus venator coram Domino, nimirum, vt per excellentiam, insignis præstantia roboris commendetur.

16. Genebrardus lib.1.Chronographiæ,pag.50. *Nemrod primus etiam post diluuium venatoriam exercuit. Hunc in Genesi, Nimrod robustus venator coram Domino, id est, mirabiliter, & prodigiosi roboris. Dum enim Hebræi cupiunt aliquid exaggerare, vt prodigiosum, & extraordinarium, sic loquuntur.*

17. Ribera in Ionæ 3.n.4. *Etenim quoniam oculi Dei falli non possunt, quod Deo, siue coram Deo, siue in oculis Dei tale est, id verè & simpliciter tale est, etiam si dissentirent hominum iudicia, vt Lucæ 1. Erit enim magnus coram Domino. Et Genes. 10. Nemrod erat robustus venator coram Domino: id est, verè erat robustus. Genes. 13. Sodomitæ erant peccatores coram Domino, re vera erant peccatores, etiam si aliter fortè nonnulli opinarentur.* Et quis nisi emotæ mentis poterat opinari Sodomitas non fuisse peccatores?

18. Sà: *Coram Domino: quasi dicat, Deo inspiciente, & ferente. Vel Deo iudice: quasi dicat, verè.*

19. Pererius: *Verùm illa mihi videtur simplicior, & planior, eóque probabilior expositio: Illis verbis, coram Domino, vel in oculis, seu in conspectu Domini fuisse robustum, non aliud significari, quàm reuerà & maximè fuisse robustum. Quod enim apud Deum tale est, id reuerà, & simpliciter, & maximè tale est. Deus enim iudicat & æstimat rem vti est; non sic homines, quorum æstimatio & iudicium sæpè fallax est. Ad hunc modum pronunciatum est ab Angelo, Ioannem Baptistam futurum magnum coram Domino: id est, verè & valdè magnum.*

20. Delrius in sacris adagialibus Veteris Testamenti, Adagio 14. *Verus Commentarius, coram Domino, id est, etiam Dei iudicio valdè robustum, ac potentem tyrannum fuisse. Hominibus sæpè videntur tales, quæ tamen imbecilles sunt, & facilè possent euerti: solus Deus non fallitur, qui res omnes iusta lance ponderat.* Et in Genes.10. ad vers.9. *Coram Domino, prætermissa D. Chrysostomi explicatione, interpretor cum aliis, reuerà & valdè robustus: vtpotè in oculis Dei, qui rem iusta lance ponderat. Lucæ 1.15. Magnus coram Domino: vt intelligamus illud, coram, non esse aliud, quam in oculis, & iudicio Dei.*

21. Schindlerus in Pentaglotto in T S V D: *Ipse fuit fortis venatione coram Domino. Subegit homines, vt multis in locis regnaret: idque Deo intuente, Deum nihil veritus, affectauit dominatum, & tyrannidem exercuit.*

22. Cornelius à Lapide: *Coram Domino, idem est, quod reuerà, & eximiè talis: vtpotè talis iudicio Dei, qui falli non potest.*

Hæc alij: quibus addimus, si illud, *Coram Domino*, tantùm exponatur, id est, iudicio Dei, seu Deo iudice, qui falli non potest, & vera æstimatione respondeat, quasi dicat, verè, reuerà; valdè exilem & demissum esse sensum: quasi verò vt intelligeremus Nemrod verè fuisse robustum venatorem, non satisfuisset vt nobis id Scriptura simpliciter dixisset: sed oportuisset addere fuisse robustum venatorem Deo iudice, id est, verè. Si verò, *Coram Domino*, intelligatur, valdè, eximiè, maximè, insigniter, mirabiliter, prodigiosè, extraordinariè, quòd nomen Dei, more Hebraicæ Linguæ, soleat intendere significatum, & ad hyperboles addi, vt montes Dei, cedri Dei, sagittæ Dei, tenebræ Dei; hunc nos sensum mirificè probamus, quem adhibuere, Sanctes, Vatablus, Canus, Masius, Genebrardus.

Priorem illam Caietani interpretationem illustrant mirificè verba illa Genes.13.13. *Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino.* Hebr. *Domino:* id est, per summam impudentiam, & contemptum Domini: nullo respectu & verecundia Dei, extremo propudio, q. d. proiectissimè, & impudentissimè.

Sed possis locum, vt est vberrimus fons, interpretari: *Ipse fuit prævalidus insidiator*, vel *potens insidiis, faciebus Entis*: quasi dicat: Etsi insidiæ, artésque eius, homines latêre possent, at non Dei facies, quæ cuncta conspiciunt. Verùm propriè etiam reddi potest: *Ipse fuit prævalidus latro*, vel *potens latrocinio, ad facies lebeneh*, seu *Eris*, aut *Entis*. Verbum *TZVD*, propriè est laterare, latrocinari, à latêre, insidiari, à latere insidias, seu retia tendere, vt solent venatores: inde significat venari, capere, captare. Equidem latrones dictos Latinis à latere, vel à latendo in insidiis, auctores docuere præclari. Varro lib. 6. de Lingua Latina: *In Cornicula: Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio. Latrones dicti à latere qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum: quos posteà à stipatione Stipatores appellarunt, & qui conducebantur mercede: ea enim merces dicitur Græce* λατρὸν ϗ ϖαρὰ. *Ab eo veteres Poetæ nonnunquam milites appellant latrones, quod item vti milites cum ferro, aut quòd latent ad insidias faciendas.* Quod ad veteres Poëtas attinet, Ennius Annali 1.

Hæc ecfatus ibus latrones dicta facessunt.

Et, *—Fortunas cequas cepere latrones*

Inter se memorant— Vide in hæc loca commentarios Pauli Merulæ.

Festus: *Latrones eos antiqui dicebant, qui conducti militabant, ἀπὸ τῆς λατρείας*, vel τοῦ λαθεῖν, *At nunc viarum obsessores dicuntur, quod à latere adoriuntur, vel quod latenter insidiantur.* Nonius: *Latrocinari, militare mercede. Plautus Cornicularia: Latrocinatus annos decem mercedem. In Tiberio: Qui apud regem in latrocinio fuisti, stipendium accepisti. Ennius: Fortunas quas cepere latrones interferare.* Sed est hic locus Nonij mirè deprauatus. In Glossis Fornerij: *Latro*, λῃστὴς, στρατιώτης, δορυφόρος. *Ennius in primo.* In eisdem: *Laterare*, λῃστεύω.

Sanè Virgilius latronem pro venatore disertè dixit Æneidos 12.

—Fixúmque latronis

Impauidus frangit telum—

In quem locum Seruius Petri Danielis hæc annotat: *Latronis, Insidiatoris à latendo, sed modo venatoris: & est Græcum, nam* λατρεύειν, *dicunt obsequi, & seruire mercede. Vnde latrones vocantur conducti milites: moris autem erat, vt hos Imperator & circa se haberet, & eos primos mitteret ad omne discrimen. Vnde nunc dicit, latronis telo fixum leonem, quia etiam venatores operas suas locare consueuerant. Sic etiam dicti qui circa caueas sunt, quòd vt milites stent cum ferro, aut quod lateant ad insidias faciendas. Ergo ex eadem similitudine latronem hic venatorem accipiendum, quia & obsidet saltus, & cum ferro est. Sanè latronem venatorem quis ante hunc? Varro tamen dicit hoc nomen & Latinam posse habere etymologiam, vt latrones dicti sint, quasi laterones, quod circa latera regum sunt, quos nunc satellites vocant. Vna tamen significatio, licet in diuersa etymologia. Plautus in Pyrgopolinice apertè ostendit, quis sint latrones, dicens: Nam rex Seleucus me opere orauit maximo, vt ei conducerem latrones, & conscriberem. Idem in Bacchidibus executus est, militem latronem, dicens, Suam qui auro vitam venditat.* Vide Petrum Victorium lib.16. Variarum Lectionum, c.17.

Ergo cùm dicitur Nemrod, *prævalidus latro*, vel *potens latrocinio*: Possit intelligi, vel militaris & bellica eius virtus; vel grassationes eius, & insidiæ ad capiendos & opprimendos homines Nec tamen aliene expones: *Ipse fuit prævalidus vastator (desolator) faciebus Eris*: vel *Emis*. Sic enim capitur verbum TZADAH Sophoniæ 3.6. Iam illud, *Faciebus*, vel *ad facies, Iehereh*, id est, *Eris*, vel *Entis*: Sciēdum, Faciem Domini in Scriptura aliquando significare locum, vbi colitur Deus, nempe cœtum & Ecclesiam visibilem piorum. Genes. 4.16. *Egressúsque Cain à facie Domini*. Ionæ 1.3. *Vt fugeret in Tharsis à facie Domini*: hoc est à loco vbi erat verus Dei cultus. Vti Forsterus, & Mercerus in Thesauris annotarunt. Vnde quod dicitur Nemrod prævalidus venator, latro, insidiator, grassator, vastator faciebus Domini: potest rectè interpretari, quod fuerit magnus mastix, & persecutor Ecclesiæ Dei, & cœtus piorum. LXX. Interpretes: *Hic erat gigas venator contra Dominum Deum.*

Quis autem fuerit hic Nemrod, num fuerit Belus, aut Ninus gentium historiis decantatus, num Saturnus: non est huius loci disquirere: egerunt de his Gerardus Mercator in Chronologia, Pererius in 10. Genes. disp. 3. Reineccius in Syntagmate Heroico, pag. 51. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 51. Marianus Victorius in Indice ad Opera S. Hieronymi, in Nemrod, Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad vers. 10. Gordonus in Quæstionibus Chronologicis, cap. 4. Torniellus in Annalibus, anno mundi 1931. num. 30. & alij.

Etymon Nimrod varij reddunt, Philo lib. de Gigantibus extremo: *Interpretatur autem Nimrod, transfugium*. S. Hieronymus in Michææ 5. ad vers. 6. *Nemrod, qui interpretatur, tentatio descendens*. Et in Interpretatione Nominum Hebraicorum Genesis: *Nemrod, tyrannus, aut profugus, aut transgressor*. Idem habet S. Isidorus lib. 7. Originum, cap. 6. Bodinus in Methodo Historica, cap. 9. *Nimrod, rebellis: malè Philippus Melanchthon, amarum Dominatorem interpretatur: est enim M A R A D, rebellauit*. Equidem Forsterus, Auenarius, Genebrardus, Mercerus, Marinus, Schindlerus à MARAD deducunt, quasi dicas, defectorem, apostatam, rebellem, desertorem. Vt & in nomine & in factis agnoscas Nemrod insignem fuisse typum, & anteambulonem Antichristi, ac propemodum Antichristum legis naturæ. Vnde vt Nemrod in Babylone regnauit, ita quoque Antichristus in eadem regione regnum suum primum videtur auspicaturus.

Insuper Nabuchodonosor, & Antiochus Epiphanes, qui Ecclesiam priscam atrocius quam vlli alij vexauere, magni typi Antichristi venturi, ac Veteris Instrumenti tantum non Antichristi, reges Babyloniæ fuere, & in Babylonia regnarunt: ita consentaneum esse videtur, vt verus Antichristus, qui crudeliùs quàm omnes ante se Ecclesiam Dei afflicturus est, in Babylone primum regnare incipiat.

Denique vt nullum vnquam in orbe regnum tam diè & immaniter populum Dei Veteris Testamenti torsit, vt Babylonicum: (nam & primum fuit post diluuium, & Babylon tunc prima vrbs condita, vti Orosius lib. 2. cap. 1. annotauit,) ita quoque verisimile est, vltimum & Ecclesiæ infestissimum omnium Antichristi regnum exordia in Babylone sumpturum.

His mirè consentiunt quæ lib. 3. c. 11. obseruauimus, Iudæos diligentissimè conseruare in Babylonia successionem Principum è tribu Iuda, & familia Dauidis, quos ipsi capita captiuitatis, seu Æchmalotarchas, vel Patriarchas appellant, ex qua suum Pseudomessiam, reuerà Antichristum, nasciturum præstolantur. Neque defecturam eam quam sibi mendaciis compinxerunt, & fraude propagant, inanem successionem credunt, quousque suus aduenit Messias, id est, ipsissimus Antichristus. At cùm hic potissimum propter Iudæos à quibus recipietur, venturus sit, vt suo loco dicemus: optima suadet ratio, vt in ea vrbe regnum auspicetur, & se Messiam illis approbet, ab iisque recipiatur, vbi ipsi eum auidiùs exspectant, & intentiùs in aduentum eius aduigilant, sobolem Dauidicæ stirpis tribus Iudæ tanto studio conseruantes: nimirum, infami & detestando errore Antichristum ex Tribu Dan ortum, pro vero Messia Iudaici, & Danidici generis recipient. Vide quæ ibidem annotauimus ad finem capitis.

Non est tamen hoc loco prætereundum, quod est à sancto Epiphanio traditum de portentis quæ sanctus Daniel Propheta vaticinatus refertur in Babylone aliquando euenturis: nam ea ad Antichristi tempora, quum primùm regnum in Babylona capturus est, vtcumque pertinere prudens quisque non ibit inficias. Sanctus enim Epiphanius in vita Danielis Prophetæ hæc scribit: *Ille Propheta* Daniel *in celsis montibus Babylonis monstrum annunciauit, & exhibuit, dicens: Vbi cernetis montem ex parte Borea fumo denigratum, pro foribus Babylonis terminus imminebit. Quando verò isthunc flagrantem igne videbitis, aderit totius orbis terrarum finis. Sed quum ad meridiem mons aquas propellet, remeabit populus in patrium solum. Et condetur Ierusalem latè, campéque capaciori, perinde atque factum est etiam per Iesum Pontificem pariter, & Zorobabel filium Salathiel. Quod si denique mons iste cruentus sanguine manat, stragem portendit ipsius Beliar in vniuerso terrarum orbe.* Sed & Dorotheus eadem fermè sancti Epiphanij verba describens, in Synopsi sic ait: *Portentum etiam assignauit Daniel in assignatis montibus supra Babylonem iacentibus: videlicet, quòd venturus esset finis Babylonis, quando illi ab Aquilone fumigarentur. Quando verò igne comburerentur, finis è vicino esset totius terræ. Si verò in morbo defluerent aquæ, futurum esset, vt populus reuerteretur in terram suam. Si flueret sanguis, cædes futura esset in omni terra.* Porrò per Beliar, seu Belial intelligi Antichristum, lib. 1. cap. 7. docuimus. Lectori expendendum relinquimus, num hæc prodigia quæ Danielem prænuntiasse S. Epiphanius & Dorotheus tradiderunt, rectè ad ea tempora spectare possint quando Antichristus arrepto in Babylonia regno, Iudæos in solum patrium restituet: ipséque vniuersum terrarum orbem bellis, & cædibus, ac sanguine complebit.

Elucidatur Oraculum Zachariæ 5. vers. 11.
Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

CAP. VII.

INtegrum sacri Poëtæ vaticinium ita se habet: v. 5. *Et egressus est Angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Leua oculos tuos, & vide quid hoc est, quod egreditur.* 6. *Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora*

phora

phorâ egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in vniuersa terra. 7. Et ecce talentū plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedens in medio amphoræ. 8. Et dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os eius. 9. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milui: & leuauerunt amphoram inter terram & cœlum. 10. Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quò istæ deferunt amphoram? 11. Et dixit ad me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suā. Locus planè arduus, ac difficilis, qui interpretes mirum in modum distraxit.

Ante omnia enodanda est vox *Sennaar*. LXX. perspicuè habent, *in terra Babylonis*. Chaldæus, *in ciuitate*, vel *prouincia*, aut *metropoli Babylone*. Babylonem quoque hîc disertè intelligunt S. Hieron. S. Cyrill. Theodoretus, & omnes cum Hebræi, tum nostri. Genes. 10. 10. Babylō manifestè dicitur fuisse in terra Sennaar. Et cap. 11. 2. Babylon apertè construitur in campo terræ Sennaar: vnde constat Babyloné partem fuisse regionis Sennaar, & Sennaar terram circumfusam fuisse Babyloni; vnde regio circū Babylonem vrbem, dicta est Sennaar, quæ quoque appellata sit Babylonia: nam Babylon vrbem propriè, Babylonia verò & vrbem ipsam, & circumiacentē regionem significat. Daniel. 1. v. 2. refertur Nabuchodonosorū asportasse vasa Templi Domini, in terram Sennaar, cùm constet ex historia Baltassaris, Daniel. 5. ea adducta fuisse Babylonem. Ioseph. lib. 1. Antiq. cap. 4. *De loco autem, qui Sennaar in Babylonia nominatur, meminit Hestiæus historicus hoc modo: Aiunt, Sacerdotes cladis eius superstites Enyelij Iouis sacra ferentes in Sennaar Babylonia peruenisse.* Eadem totidem verbis habent Eusebius & sanctus Hieronymus de Locis Hebraicis.

Sed & S. Epiphanius sub initium Panarij: *Situs est autem campus Sennaar nunc in regione Persica, quæ olim erat Assyria.* Regionem Persicam vocat, quòd tempore S. Epiphanij Babylonia sub ditione Persarum esset, vti ex Eutropio, Festo Rufo, Ammiano Marcellino, & aliis liquet.

De vocis etymo Forerius in Isaïæ 11. v. 11. *Fortè totus ille terræ tractus à Mesopotamia versus Orientē SINEAR dictus est à SAAR, id est, horroris, incerta littera NVN, quòd natura, & moribus horridissimi populi qui terras illas incolūt.* Displicet etymō, quòd SINEAR, cum SCIN dextro, SAAR verò, cum sinistro scribatur. Marinus in Arca Noë: *Sinear nomen proprium regionis Babylonicæ, quam Iudæi putant sic dici, à radice NAAR, & littera SCIN, quod ibi homines diluuij, propter humilitatem, & depressionem loci, deuecti fuerint.* Montanus in Zach. 5. ad v. 11. *Sennaar compositum nomen est ex SE, particula idem significante cum Latino quod, & ex NAGHAR verbo, quod excutere, excludereque significat: vnde nomen illi olim regioni factum est, ex qua Noe posteritas, cum turris nominis causa ædificare moliretur, vel inuita excussa fuerit.*

S. Hieronymus de Nominibus Hebraïcis Genesis, & in 5. Isaiæ, ad v. 11. *Sennaar, excussio dentium interpretatur.* Et id quidem quadrat diuisioni linguarum, quæ facta est in Babel, quòd dentes sint præcipua instrumenta loquendi. Iosephus Scaliger in Eusebianis, pag. 107. col. 1. agens de vi litteræ ע Ain, inquit: *Cuius duplex pronunciatio: altera gutturalis, vt Iudæi Critici vocant: altera est merum G durum Germanicum, quale pronunciatur Gallis ante A, O, V. Hodie Iudæi hanc differentiam ignorant: Samaritæ optimè tenent: qui vt Arabes, punctum imponunt illi litteræ vbi habet potestatem G. שׂנער, SINGHAR, σιγγάρα, & σιγγαρηνὴ regio Sexto Ruffo.* Et pag. 231. col. 1. *Singara vrbs Mesopotamiæ, à qua pars Campestrium Mesopotamiæ dicta Singarena à Sexto Ruffo. Haud dubiè sine vlla mutatione est* שנער *SINGAR Hebræorum, littera gutturali crassius pronuntiandа. Nam illa gutturalis duplex est, lenis & crassa, tam Hebræis, quàm Arabibus, & Samaritis. Sed crassam Iudæi hodierni ignorant.* De Singara Mesopotamiæ vrbe circa Tigrim, agunt Plinius lib. 5. cap. 24. Ptolemæus lib. 5. cap. 18. Sextus Rufus in Breuiario Imperij, cap. 27. Eutropius lib. 10. cap. 5. Ammianus Marcellinus lib. 25. cap. 23. 24. S. Hieronymus in Chronico. Sanctum Paulum Constantinopolitanum Episcopum à Constantio Imperatore ferro vinctum in Singaram Mesopotamiæ deportatum, auctor est S. Athanasius epistola ad Solitarios, penè extrema. Cùm tradat Ammianus, in fœdere Iouiani, transisse in iura Persarum, Nisibim & Singaram, ea conditione vt incolæ ad Romana præsidia reuerti permitterentur: in mentem venit Baronio Annali 4. ann. 363. num. 121. num Singareni tum patria extorres, sint iidem ipsi qui nunc per omnes Europæ regiones vagantur, quos Itali *Singaros*, Hispani *Ægyptianos*, seu *Gitanos* vocant: de quibus plura Albertus Krantius lib. 11. Saxoniæ, cap. 2. Munsterus lib. 3. Cosmographiæ, pag. 267. Polydorus Virgilius lib. 7. de Inuentoribus rerum, cap. 7. Abraham Ortelius in Thesauro Geographico, in voce Zeugitana, Reinerius Reineccius in Historiæ Heroicæ par. 1. in Regno Ægyptiorum, pag. 241. Martinus Delrius Disquisitionum Magicarum, lib. 4. cap. 3. q. 5. Franciscus Fernandius in Didascalia, c. 30. Bonauentura Vulcanius in peculiari & breui Dissertatione de Nubianis erronibus, Guido Boderianus in Dictionario Syro-Chaldaico in voce CVTH, & alij. At de Sennaar egimus quoque lib. 4. cap. 17.

Verùm cùm hoc vaticinium Zachariæ nimis tenebricosum sit, interpretes in diuersas expositiones abripuit, quas omnes hic persequi, nec loci, nec instituti est, qui eas videre cupit, adeat S. Hieronymum, S. Cyrillum, Theodoretum, Haymonem, Remigium, Lyranum, Dionysium Carthusianum, Paulum Burgensem: & ex recentioribus Vatablum, Isidorum Clarium, Paulum Palatium, Ariam Montanum, Didacum Stunicam, Hieronymum Osorium, Petrum Figuerium, (qui explanationes Rab. Selomoh, Aben Ezra, & Kimchi fusè recenset,) Christophorum Castrum, Gasparem Sanctium, Antonium Fernandium, omnes in Commentariis huius loci. Quod ad rem nostram propriè spectat, sine aliarum iniuria interpretationem illam cum primis probamus, fusum à Zacharia singulare oraculum de obcæcatione, induratione, ac perenni perfidia & impietate populi Iudaici, post interfectum & repudiatum Iesum Christum Dei Filium, quæ duratura est vsque ad tempora Antichristi.

Mulier, id est, Impietas, in medio Amphoræ, seu Mensuræ (sic enim reddiderunt LXX.) est Improbitas & perfidia Iudæorum cum pleno cumulo & mensura: nimirum id quod illis Christus exprobrat Matth. 23. 32. *Et vos implete* (pro impletis, aut implebitis, Hebraica phrasi imperatiuus pro Præsenti, aut futuro, vt Matth. 26. 45. *Dormite iam & requiescite.* id est, Dormitis iam & requiescitis: vel, Dormietis posteà & requiescetis: nam satis est, quod huc vsque dormistis. Et Ioan. 21. 19. *Sequere me:* id est, sequeris me,) *mensuram patrum vestrorum.* Impleuerūt Iudæi mensuram patrum suorum interficiendo Filium Dei, Apostolos profligando, & Euangelium repudiando.

Duæ autem mulieres portantes amphoram, hoc est, Iudaicam impietatem, sunt perennis Iudæorum Excæcatio, & Induratio, in quibus hactenus manent, qui lucem noluerunt recipere, sed obstinatissimè perdurant in infidelitate. Quæ mulieres duæ amphoram, seu plenam Iudæorum Impietatem in terram Sennaar, id est, Babyloniæ deferunt: quia in Babylonia plusquam alibi terrarum, vt ingentior multitudo Iudæorum degit, ita ibidem magis eorum impietas viget: nam ibi intentiùs, & auidiùs expectant suum Messiam, & soliciitiùs conseruant inanem illam, & ementitam Principum è tribu Iuda, & Dauidica stirpe successionem: conseruabúntque eandem deinceps semper ibidem, quousque in eadem regione pro Messia Antichristum recipiant, eúmque Babylone pro rege suo adorent, vti abundè lib. 5. cap. 11. demonstrauimus: quod planè erit omnem cumulum, mensurámque suæ impietatis Iudæos implere.

In Babylonia igitur huic plenæ summæ, & absolutæ Iudæorum Impietati domus ædificabitur, vt ibidem stabiliatur, & ponatur super basem suam: quia nimirum quando ad terminum, finemque suæ peregrinationis, dispersionis, & exilij per totum terrarum orbem perfida Iudæorum natio perueniet, tunc in Babylonia regnum Antichristo deferet, honorem Messiæ tribuet, Palatium, aulam, domúmque regalem constituet, sacramento se ei obstringet, vtque suum Principem, & Imperatorem adorabit: atque omni apparatu, & ornatu regio & bellico instruet. Túncque in ea regione stabilietur summa omnium Impietas, quia ibidem firmabitur prima Antichristi potentia, & regia maiestas, ibi regnum auspicabitur, atque solemni ritu, ac cæremoniis Imperio inaugurabitur à Iudæis: ponetúrque ibi Impietas super basem suam, quia in eodem loco constituetur Antichristo prima regni sedes, basis, thronus à Iudæis. Hanc huius Zachariæ vaticinij explanationem facilem, simplicem, congruentem amplexi sunt, Osorius, Ribera, & Sà in hunc locum, Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 52. sect. 5. Lessius de Antichristo, cap. 12. Cornelius à Lapide in 2. Thessalonic. 2. num. 70. Antonius Fernandius Visione Veteris Testamenti, 34. sect. 3. num. 3.

Chaldæus interpres nonnulla quæ ad eandem interpretationem faciunt, videtur innuisse, cùm totum oraculum in hunc modum reddidit: *Et egressus est Angelus Domini, qui loquebatur mecum: & dixit mihi: Erige nunc oculos tuos, & vide quinam sunt hi qui transmigrantur*, vel (*reuelantur, apparent.*) *Et dixi: Qui sunt hi? Et dixit: Hi sunt populus, qui capiebat, & dabat in mensurâ falsâ. Et dixit: Ecce hi in exilium abeunt*, vel *reuelati*, seu *detecti*, aut *manifesti*, *sunt coram omnibus*, &c. *coram omnibus habitatoribus terræ. Et ecce populi veloces in exilium abducunt illos velociter: & venerunt populi alij, & habitauerunt in loco eorum, quia accipiebant, & dabant in mensura falsa. Et dixit: Propter hoc damnati sunt, & exulauerunt, quia capiebant, & dabant in mensura falsa. Et venerunt populi alij, & habitauerunt in loco eorum. Et erexi oculos meos, & ecce duæ ciuitates*, vel *reuelabantur*, *apparebant*, *migrabantur*, *& populi veloces migrabant eas velociter sicut inuolat aquila: & in exilium abduxerunt populum qui dabat, & accipiebat in mensura falsa, ad regna populorum terræ, quæ sunt sub omni cælo. Et dixi Angelo, qui loquebatur mecum: Quonam hi migrant populum hunc, qui capiebat & dabat in mensurâ falsâ? Et dixit mihi: Ad præparandum ei locum in ciuitate Babylone: & retineantur, ac demorentur ibi, quousque adueniat tempus eorum.* Vides vt verpi isti fœtentea cogantur ex verbis sacri Vatis, suam dispersionem, & fugam per totum orbem, ob sua scelera fateri, in qua tamdiu erunt, dum veniat tempus eorum, quum sub Antichristo, inaniter respirare videbuntur.

Sed nonnulla oraculi verba quæ explanatores præterierunt, expendamus. *Hæc est impietas.* HARISAH, *Impietas illa*: vel *Impia illa*, nempe Iudæorum natio: nam adiectiuè etiam sumi posse, admonuit Kimchi. RISAH, propriè Improbitas, Præfractio, Inquietudo, Turbulentia, Motus, Seditio, Reatus, Damnatio, indicat Iudaicæ gētis perfidæ & obstinatæ post reiectum Christum, miserabilem & infelicem statum in dispersione & exilio mundi: vbique enim sunt improbi, inquieti, præfracti, turbulenti, seditiosi, damnati, piaculares, omnium criminum rei: vbique odiosi, pessumdati, omnibus infortuniis cooperti.

Verbum HVCAN, quod à Vulgato, *stabiliatur*, redditur, est masculeum, ex Hophal CVN; vnde annotat Ribera non posse referri ad amphoram, seu Impietatem quæ Hebraïcè sunt fœminea, nempe EPHA, & RISAH: sed ad domum, quæ Hebræis est masculini generis, BAITH. Sed multò rectiùs est, vt construatur cum EPHA, & RISAH, insigni mysterio, more linguæ, supposito fœminineo tribuatur verbum masculeum, quo indicetur Impietatem Iudaicam in Antichristo ex paruis & tenuibus initiis, valida & mascula incrementa breui suscepturam. Vnde Forsterus reddidit, *Et confirmabitur.* Sanctes, Auenarius, & alij, *Et præparabitur.*

Et ponatur. Verbum HVNICHAH, est valdè anomalum; componitur enim ex diuersis coniugationibus Hiphil & Hophal verbi IANACH: compositionis causam assignat Kimchi in Commentariis, his verbis: *Et nota quod illud* VEHVNNICHAH *dictio est composita ex coniugatione actiua & passiua, ad indicandum, quod initio quando illuc abducta est, posita est ibi inuita, & non ex voluntate sua: sed postmodum ipsa vltrò posuit & stabiliuit ibi semetipsam, quasi dicat, voluntate sua ibi moratur, & ad ascendendum Ierosolymam pigra est.* Eadem habet ex Kimchi Mercerus: quæ quamuis consentanea sint iis, quæ lib. 5. cap. 11. sub initium, ex Iosepho & Philone narrauimus, de Iudæis qui Babylone voluntarias posuere sedes: at putamus sublimius quid à Zacharia ea coniugationum permixtione fuisse significatum: nimirum positum verbum illud anomalum præter omnem Grammatices rationem, ad insinuandum regnum illud ab Antichristo tyrannicè, dolo, vi, rapiendum: futurúmque contra omnes normas, & rationes iusti, æquique Imperij, plenum scelere & iniustitia.

Super basim suam. Ribera: *Metaphorica locutio est, sumpta ab statuis idolorum, quibus domus erigitur, & stabilitur: & mox statua super basim suam ponitur.* Idem annotauit Sà, & Fernandius. Rectè, nam ab eodem Zacharia 11. 17. Antichristus idolum dicitur: & verè erit magnum idolum, vti inferiùs videbimus. MECVNAH, Forstero & Mercero est fundamentum, basis, certa & firma sedes præsidentiæ: vt thronum, sedémque regni Antichristi Babylone significet. Tremellius, & Iunius: *In basi sua*, id est, *in sede illa vbi iam anteà fundati*,

fundari, & radicari corruptissimos suos mores hausserant, & vbi fratres ipsorum neglectis Dei beneficiis, sedes suas fixerant, vt narratur, Chronicor. 4. 22. 23. Nempe Iudaica impietas Babylone decidens.

Non est hîc sine consideratione prætereundum, quod nefarium illud Thalmud Iudaicum, cunctis blasphemiis & spurcitiis refertissimum, quod vniuersam Iudaïci populi dispersi, & pœnas occisi & repudiati Christi luentis impietatem in vnum confusam & conglobatam continet, in Babylonia potissimum conflatum & consarcinatum fuerit, atque in eadem regione magna cura ab ipsis Iudæis conseruetur: vt certè videri possit magnus quidam, & conspicuus apparatus ad recipiendum Antichristum, & pro rege Messia inaugurandum. Equidem Paulus Burgensis longa disgressione conatus est demonstrare, totum hoc Zachariæ vaticinium de impietate, Babylone super basem suam collocata, de impio, & infando Thalmud intelligendum esse. Quæ sanè interpretatio quamuis multis non probetur, ab ipso tamen auctore luculenta disputatione perducitur, & cum singulis oraculi verbis ingeniosè componitur. Verùm geminum fuisse Thalmud nemo non nouit, alterum Ierosolymitanum Ierosolymis compositum: alterum Babylonicum, Babylone absolutum, multò Ierosolymitano copiosius, quo penè solo vtuntur Iudæi vbique gentium, inquit Masius. Sed de vtroque Thalmud. & quod quóque tempore scriptum fuerit, si plura aues, (non enim nobis otium est nunc in his immorandi) adito Hieronymum à sancta Fide lib. 2. contra Iudæos, in Præfatione, Petrum Galatinum lib. 1. Arcanorum Catholicæ Veritatis, cap. 5. Hadrianum Finum lib. 9. Flagelli contra Iudæos, Xystum Senensem lib. 2. Bibliothecæ, Genebrardum lib. 2. Chronographiæ, pag. 260. & lib. 3. pag. 388. 446. 455. Andream Masium in Peculiari Indice Auctorum & librorum Hebraïcorum, ad finem Commentariorum in Iosue, Ioannem Buxtorfium in Bibliotheca Rabbinica, Antonium Posseuinum tom. 2. Sacri Apparatus. Haud est probandum quod Finus & Xystus tradidere, Thalmud Babylonicum in Babylone Ægypti quam nonnulli Cairum putant, conscriptum fuisse: cùm omnes affirment cùm Hebræi, tum nostri in Babylonia Chaldaica fuisse compositum.

Primordia manifestationis & regni Antichristi.

CAP. VIII.

IAm lib. 3. cap. 26. diffusè perscripsimus, Antichristum traducta adolescentia pudendo, & detestando vitæ genere, immani versutia, fraude, dolo, & malis artibus, comparata nequissimorum hominum, præsertim Iudaïci generis colluuie, pellectis omnium in se animis & studiis, re omni priùs diabolicis conciliis, & apparatibus tutissimè disposita: tandem cunctis exposcentibus, & acclamantibus, publicè, palamque regnum Babylone inuasurum, atque rapturum, ab omnibúsque vt verum & legitimum regem excipiendum, & adorandum. Sed quonam pacto tanta hæc fieri continget, iam oratione diffusiori dicamus.

Primùm, exploratum est, Antichristum non iure hæreditario, aut electione legitima, seu quouis alio iusto titulo, sed fraude, dolo, astu, & prauis artibus primùm regnum comparaturum. Cùm enim constet oriturum ipsum ex vilissimis, & abiectissimis parentibus, ex sordida, & extremæ fæcis familia, non poterit ad sublimem regni honorem conscendere nisi per scelus & fraudulentiam.

Deinde, nemo prudens dubitare poterit, diabolum omnem suam operam Antichristo ad regnum adipiscendum nauaturum, atque ita permittente Deo propter hominum scelera, incitaturum omnium animos, vt illum pro rege suscipiant: nullum non lapidem moturum, nullum non funem tracturum, nihil denique omissurum, quo accuratissimè, quibuscumque poterit apparatibus ea omnia præstet, quæ Antichristo fauorem omnium & gratiam ad regnum capessendum conciliare possint. Ipsum verò filium perditionis, summa eloquentia, ingenti verborum vi, profusa liberalitate, infinita munificentia, immanibus sumptibus, pretiosissimis muneribus, ventosis pollicitationibus, admirandis futurorum vaticiniis, ac prædictionibus, magicis artibus, & incantationibus, falsis aliquot patratis miraculis, quo sibi maiorem fidem, & auctoritatem apud omnes vendicet, ementita cum primis probitatis, & sanctimoniæ specie, falsa virtutum ostentatione, & quibuscumque valebit dolis, fraudibus, versutiis, artificiis, operibus, omnium mentes & voluntates adeò sibi deuincturum, vt pro arbitrio regat, moderetur, moueat, trahat, & ad quæcumque voluerit nutu propellat.

Sed potissimum prætextum Religionis inicier, validéque, & strenuè declamabit, quantùm ad subueniendum rebus humanis, Dei ignoratione, & vitiis cunctis: mortalium genere deprauato, conducat: quantùm ad restituendam, & stabiliendam veram Dei Religionem expediat: quantùm reformando mundo intersit, aliquem creari regem, qui perdita restituere, lapsa erigere, fracta redintegrare, quassata stabilire, nutantia firmare, extincta instaurare, orbem reficere, omnia suæ integritati & præstantiæ reddere valeat.

His, & aliis huiusmodi, quæ certè vix humana mens capere possit, acerrimè ab Antichristo peroratis, & cunctis, quæ sua, & diaboli, qua plurimum pollebit, industria ad rem tantam patrandam abundè suppeditabit, egregiè comparatis; ita miseros homines capiet, obstupefaciet, ac penitus dementabit, vt communi consensu, ingentique applausu, maximo populorum concursu, & tumultu, eum in Regem deposcant, & acclament, summámque rerum propensissimè deferant. Præclarè enim secum agi existimabunt, ac manu diuina tantum sibi regem obuenisse censebunt; tam, sanctum, religiosum, benignum, liberalem, modestum, temperantem, magnificum, eruditum, prudentem, fortem, inuictum, omnibus artibus, disciplinis, scientiis, virtutibus, aliísque regnandi dotibus, & ornamentis instructissimum, & excultissimum: qualem ne ipsi cogitare, nedum optare, aut sperare, vel inuenire potuissent.

Porrò Iudæos, ex quorum gente nasciturus est Antichristus, huius fabulæ, seu potiùs tragœdiæ futuros præcipuos auctores, atque architectos, nemo qui res Antichristi perspectas habuerit, dubitauerit. Gens enim hæc perfida, cæca, mundo odibilis, Deo execrabilis, sempiternæ suæ ignominiæ extremum propudium per vniuersum terrarum orbem vaga & profuga circumferens, tædio exspectandi suum Messiam fessa, & victa, Antichristum regem

regem suum creabit, & pro suo Messia recipiet, putans se iam ad finem malorum peruenisse. Hæc quæ de initiis regni Antichristi disseruimus, apertè Patres suo testimonio, & auctoritate confirmant.

Sanctus Hippolytus Martyr Oratione de Consummatione Mundi & Antichristo: *Verùm in primordiis suis Antichristus clemens erit, facilis ad dilectionem, quietus, religiosus, pacificus, qui odio prosequatur iniustitiam, detestetur munera, idololatriam non admittat, amet Scripturas, reuereatur Sacerdotes, canitiem honori habeat, scortationem repudiet, adulterium abominetur, obtrectationes non audiat, detractiones non recipiat, hospitalis, studiosus pauperum, misericors. Postea edet prodigia, leprosos mundando, paralyticos excitando, expellendo dæmones: longinqua non aliter quam præsentia denuntiabit, excitabit mortuos, viduis opem feret, pupillos tuebitur, cunctos diliget, conciliabit homines contendentes ad amicitiam. Non possidebit aurum, nec diliget argentum, diuitias non amplectetur. Atque hæc omnia faciet consilio simulato, ac fraudulento, quo circumueniat omnes, vt se regem creent. Nam vbi populi, ac multitudines tantas eius virtutes atque facultates perspexerint, vno consensu conuenient omnes vnum in locum, ad creandum illum regem. Ac potissimum Hebræorum gens præ omnibus ipsi tyranno chara erit: dicéntque alius alii: Numquid in generatione nostra talis, ac tam bonus, & iustus homo inueniri potest? Iudæi præcipuè, vt iam dixi, sperantes se spectaturos illum regem tali Imperio, quem adeuntes, his verbis alloquentur: Omnes tibi obtemperamus, omnes in te fiduciam collocamus, agnoscimus te iustum super omnem terram, omnes tua operâ salutem nos consecuturos speramus, & ex ore tuo iustum, & incorruptum iudicium accipiemus. Atque initio quidem mendax, & iniquus ille subdolè gloriam hanc repudiabit: at perseuerantes homines, & obsecrantes, illum declarabunt regem.*

Sanctus Ephrem Syrus S. Hippolyti vestigia assectans, sermone de Antichristo: *Veniet scelestissimus ille, vt fur: & vt cunctos decipere possit falsus, & irreligiosus impostor, se humilem simulabit, atque quietum, iniustitiæ osorem, auersorem idolorum, magnum pietatis æstimatorem, benignum, pauperum amatorem, speciosum vltra modum, longè placidissimum, hilarem in cunctos; supra modum autem Iudæorum gentem honorabit; quod ii scilicet maximè illius expectent aduentum, tanquam ipsius veri Christi. Atque inter hæc omnia editurus est signa, portenta, atque terrores in potestate magna. Astu, doléque placere conabitur cunctis, vt citò populi amorem, atque beneuolentiam sibi conciliet. Munera non captabit, cum iracundia non loquetur, mæstus vsquam non apparebit, & lætus apud omnes semper. Et in his omnibus sub specie Religionis, quoad regnauerit, decepturus est mundum. Quando autem multi è populo, ac plebe, tot, tantásque eius virtutes aspexerint, ipsum doctum, atque potentia adeò præstantem, cuncti pariter in eandem sententiam condescendent, summóque cum gaudio illum sibi in regem eligent, dicentes ad inuicem: Numquid reperiri potest alius vir tantus, adeóque benignus, ac iustus? Potissimum autem impiorum, ac homicidarum Iudæorum populi ipsum honore afficient, applaudéntque eius regno.*

Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 15. *Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens temperantiam, & humilitatem simulabit, signisque & portentis, magicæ imposturæ decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus. Non à patribus accipiens regnum, sed artes magicas principatum vsurpabit.*

Sanctus Hieronymus in 11. Danielis, ad vers. 21. *Antichristus consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum: & tam humilis erit, atque despectus, vt ei non detur honor regius, & per insidias, & fraudulentiam obtineat principatum.*

Sanctus Ioannes Damascenus lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap. 27. *Ex fornicatione itaque, vt diximus, nascetur, & clam educabitur, ac repente insurget, caputque attollet, atque Imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludiis bonitatis speciem præ se feret. Cum autem rerum potitus fuerit, tum verò Ecclesiam Dei persequetur, peruersitatémque suam omnem depromet.* Atqui Antichristum ex obscuris, & paruis initiis regnum fraude, & dolo, ac malis artibus comparaturum, docent omnes summo consensu, qui res Antichristi descripserunt. Vide peculiariter Sanderum lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 38. 39. Bellarminum lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 16. Acostam lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 6. Suarem tom. 2. in 3. part. disput. 52. sect. 5. Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 5.

Quòd verò S. Hippolytus ait, Antichristum subdole recusaturum regnum, quò propensius ab illis deferatur, sunt planè istæ ambitiosissimorum hominum artes, quorum vnum, aut alterum exemplum ad rem illustrandam proponemus.

De Perdicca Alexandri Magni Duce, cui Alexander moriēs annulum tradiderat, quique regnum demortui Alexandri flagrantissimè cupiebat, Q. Curtius lib. 10. hæc prodit: *Tunc Perdicca regia sella in conspectum vulgi data, in qua diadema, vestisque Alexandri cum armis erant, annullum sibi pridie traditum à Rege, in eadem sede posuit.* Et post alia: *Tum Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi: iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim vnum eum assedisse morienti, sed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegisse cui traderet. Placere igitur summam Imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitauere, quin vera censeret. Itaque vniuersi procedere in medium Perdiccam, & Regis annulum tollere iubebant. Hærebat inter cupiditatem, pudorémque, & quo modestius, quod expectabat, appeteret, pertinacius oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diúque quid ageret incertus, ad vltimum tamen recessit, & post eos qui steterant proximi, constitit.*

De Cæsare Dictatore Tranquillus cap. 79. *Nam cum sacrificio Latinarum reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidam de turba statuæ eius coronam lauream candida fascia colligatam imposuisset? & Tribuni plebis Epidius Marullus, Cæsetiúsque Flauus coronæ fasciam detrahi, hominémque duci in vincula iussissent, dolens, seu parum prosperè motam regni mentionem, siue vt ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neque ex eo infamiam affectati etiam regii nominis discutere voluit: quamquam & plebei regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse responderit: Et Lupercalibus, pro Rostris à Consule Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Ioui Optim. Maxim. miserit.* Eadem habent Plutarchus in Cæsare, Appianus 2. Bellorum Ciuilium, Dio lib. 44. & alii.

De Tiberio idem Suetonius, cap. 24. *Principatum quamuis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit impudentissimo animo: tunc adhortantes amicos increpans, vt*

ignaros

ignaros quanta bellua esset Imperium: nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis respondit, & callida cunctatione suspendens: vt quidam patientiam rumperent, atque vnus in tumultu proclamaret: Aut agat, aut desistat: alter coram exprobraret, Ceteros quod polliciti sint, tardè præstare: seipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram, & onerosam sibi iniungi seruitutem, recepit Imperium. Tacitus Annali 1. *Versæ inde ad Tiberium preces: & ille varia disserebat, de magnitudine Imperij, suâ modestiâ. Solam Diui Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ, regendi cuncta onus: proinde in ciuitate tot illustribus viris subnixa, non ad vnum omnia deferrent: plures faciliùs munera Reipubl. sociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat, Tiberióque etiam in rebus quas non occuleret, seu naturâ, siue adsuetudine suspensa semper, & obscura verba: tunc vero nitenti vt sensus suos penitus abderet, in incertum, & ambiguum magis implicabantur. At Patres, quibus vnus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundi: ad Deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere.* Et post alia: *Fessúsque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non vt fateretur suscipi à se Imperium, sed vt negare, & rogari desineret.* Eadem fusè refert Dio lib. 57. & Aurelius Victor in Epitome, inquit: *Delatum à Patribus principatum, quod quidem astu fecerat, fictè abnuere, quid singuli dicerent, vel sentirent, atrociter explorans: quæ res bonos quosque perfundedit.*

At equidem eiusmodi, & peiores adhuc artes Antichristo non defuturas, satis est exploratum.

Plures qui ex infimo, & obscuro loco in regni fastigium euasere, vti Antichristus.

CAP. IX.

NEminem iam subeat admiratio, quanam ratione vilissimus homuncio Antichristus ex infima, & pudenda suæ gentis fæce procreatus, ad amplissimos regni honores conscendere breui tempore possit: cùm equidem docente Spiritu sancto Ecclesiast. 4. 14. *De carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum:* atque hæ sint vicissitudines rerum humanarum, quarum multa produntur exempla planè miranda: pauca hîc inserere non fuerit abs re.

De Tullo Hostilio III. Romanorum rege Valerius Maximus lib. 3. cap. 4. *Incunabula Tulli Hostilij agreste tugurium cepit: eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit occupata: validior ætas Imperium Romanum rexit, & duplicauit: senectus excellentissimis ornamentis decorata, in altissimo maiestatis fastigio fulsit.* Dissentiunt à Valerio Dionysius Halicarnasseus initio lib. 3. & Liuius lib. 1. cap. 22. qui genus nobile, & aultam gloriam Tullo tribuunt.

De Agathocle Siciliæ seu rege, seu tyranno Diodorus Siculus lib. 19. num. 670. *Præ cunctis autem singulari quodammodo Agathocles Syracusiorum tyrannus euasit, minimis profectus initiis, maximisque cladibus non Syracusas duntaxat, sed totam quoque Siciliam, adeóque Libyam inuoluit. Nam cùm ob victus inopiam, rerúmque infirmitatem figulinam exercuisset, eò potentiæ & crudelitatis processit, vt maximam insularum omnium, & pulcherrimam in seruitutem redigeret, maioremque Africæ partem, & quasdam Italiæ portiones obtineret, & iniuriis, laniisque Siciliæ vrbes repleret.*

Et num. 671. mira de ortu Agathoclis in hunc modum narrat: *Carcinus Rheginensis, à patria vrbe relegatus, Thermis Siciliæ, (vrbe Carthaginiensibus tunc subiecta) habitabat. Is cùm fœminam quandam eius loci in matrimonium ductam grauidam fecisset, crebrò in somnis perturbatur. Anxius igitur de noua sobole, Carthaginensibus Theoris quibusdam Delphos adituris negotium dedit, vt de fœtu in lucem edendo Deum consulerent. Quibus diligenter iniuncto sibi munere fungentibus, oraculum edit: Natum illum Carthaginiensibus, totique Siciliæ maximarum auctorem calamitatum fore. Is nuntio perterritus, infantem publicè exponit, adhibitis qui interitum eius obseruarent. Aliquot verò diebus exactis, ille non moritur, & res à custodibus geritur negligentiùs: mater interim noctu accedens, clam puerum tollit: ac domum quidem suam, viri metu, illum non reportat, sed apud fratrem Heraclidem depositum, Agathoclem parentis sui nomine appellat.*

Vbi educatus puer forma elegans, ac corpore valentior, quàm pro ætate, euasit. Iamque septennium attigerat, cùm ad sacrum quoddam vocatus Carcinus, Agathoclem cum æqualibus quibusdam lusitantem vidit, formámque, ac robur demiratur. Ibi cùm vxor subiiceret, tanta magnitudinis fore expositum illum, si educatus esset; pœnitere se facti, ille respondet, & continuò lacrymatur. Intelligens ergo mulier voluntatem mariti cùm perpetratis à se congruere, omnem illi veritatem exponit. Qui narrationem eius cum voluptate amplexus, filium ad se recipit, & metu Carthaginiensium, Syracusas cum omni familia commigrauit. Sed, quia pauper erat, figulinam Agathoclem docuit adhuc puerum. Mater autem lapideam filij statuam in quodam loco posuerat: ad hanc examen apum considens, ceram in coxis fingere cœpit. Quo signo ad eos delato, qui huiusmodi rebus vacant, omnes pronuntiarunt, in matura hominem ætate ad magnam peruenturum claritatem. Id quod euentus quoque probauit.

Nec absimile huic de Agathocle apum prodigio illud fuit, quod de Hierone Syracusanorum rege refert Iustinus lib. 23. *Huius futuræ maiestatis ipsa infantilis educatio quasi prænuntia fuit. Quippe genitus erat patre Hieroclito, nobili viro, cuius origo à Gelo, antiquo Siciliæ tyranno manabat; sed maternum illi genus sordidum, atque admodum pudibundum fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea à patre velut dehonestamentum generis, expositus fuerat. Sed paruulum & humanæ opis indigentem apes congesto circa iacentem melle, multis diebus aluere. Ob quam rem responso aruspicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, paruulum recolligit, omnique studio ad spem maiestatis, quæ promittebatur, instituit.*

Sed de Agathocle idem Iustinus lib. 22. initio: *Agathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionysij successit, ad regni maiestatem ex humili, & sordido genere peruenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, non honestiorem pueritiam, quàm principia originis habuit. Siquidem forma, & corporis pulchritudine egregius, diu vitam stupri patientia exhibuit. Annos deinde pubertatis egressus, libidinem à viris ad fœminas transtulit. Post hæc apud vtrumque sexum famosus, vitam latrociniis mutauit.*

Quin & grauissimus auctor Polybius lib. 12. pag. 659. hæc de Agathoclis exordiis scribit: *Quod*

enim

enim sit omnino necesse, vt ingentibus à natura dotibus esset ornatus Agathocles; id verò etiam ex illis, quæ de eo ipsemet Timæus scribit, liquidò constat. Nam si figularem rotam, & fumum, ac lutum fugiens, cùm vix decem & octo esset annorum, Syracusas primum venit: ac mox à tali profectus principio, Siciliam vniuersam suo subiecit imperio, maxima Pœnis creauit pericula, postremò vbi in tyrannide consenuisset, & nomen regium esset consecutus, ita vitam finiuit; quis neget magnum profectò virum, & admirabilem fuisse Agathoclem, quique magnis à natura dotibus, & præsidiis ad res solerter gerendas esset instructus? Et lib. 15. pag. 720. *Agathocles verò, vt quidam eum irridens ait Timæus, figulus cùm esset, relicta rota, argilla, & fumo, iuuenis Syracusas venit.*

De Eumene magno Alexandri duce Plutarchus in eius vita, initio: *Eumeni Cardiano tradit Duris patrem fuisse, qui ob inopiam in Chersoneso victum vectura exercenda quæritauit.* Cornelius Nepos de claris Græcis Imperatoribus: *Neque aliud huic defuit, quàm generosa stirps; tametsi enim ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indignè ferebant.* Res Eumenis stylo prosecuti sunt Diodorus Siculus lib. 18. & 19. Iustinus lib. 13. & 14. Cornelius Nepos, & Plutarchus.

De Sandrochotto Iustinus lib. 15. hæc prodit: *India post mortem Alexandri, iugo seruitutis excusso, Præfectos eius occiderat. Auctor libertatis Sandrochottus fuerat: sed titulum libertatis post victoriam in seruitutem verterat. Siquidem occupato regno populum quem ab externa dominatione vindicauerat, ipse seruitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem maiestate numinis impulsus: quippe cum procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege iussus, salutem pedum celeritate quæsierat. Ex qua fatigatione, cum somno captus iaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudorémque profluentem lingua ei tersit, expergefactúmque blandè reliquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contractis latronibus, Indos ad nouitatem regni sollicitauit: molienti deinde bellum aduersus Præfectos Alexandri, elephantus ferus infinitæ magnitudinis vltrò se obtulit, & veluti domita mansuetudine, eum tergo excepit, duxque belli, & præliator insignis fuit. Sic adquisito regno Sandrochottus ea tempestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta iaciebat, Indiam possidebat.* Sandrochotti meminit quoque Appianus in Syriacis, pag. 123. & Strabo lib. 15. pluries ad quem missum Megasthenem refert.

De Arsace Parthici Imperij conditore Iustinus lib. 41. *Erat eo tempore Arsaces vir sicut incertæ originis, ita virtutis expertæ. Hic solitus latrociniis, & rapto viuere, accepta opinione Seleucum à Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cùm prædonum manu Parthos ingressus, Præfectum eorum Andragoram oppressit, sublatóque eo, Imperium gentis inuasit.* Ammianus Marcellinus lib. 23. cap. 16. de regno Parthorum: *Hoc regnum quondam exiguum, multisque antea nominibus appellatum, cùm apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in vocabulum Parthi concessit Arsacis obscurè geniti, latronum inter adolescentiæ rudimenta ductoris: verùm paulatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum aucti sublimius, qui post multa gloriosè, & fortiter gesta, superato Nicatore Seleuco, eiusdem Alexandri successore, cui victoriarum crebritas hoc indiderat cognomen, præsidiisque Macedonum pulsis, ipse tranquillius agens, temperator obedientium fuit, & arbiter lenis.*

Viriatum Lusitanum Magnum Hispaniæ nostræ decus pluribus testimoniis illustremus: Cicero 2. de Officiis: *Multo maiores opes habuit Viriatus Lusitanus latro: cui quidem etiam exercitus nostri, Imperatorésque cesserunt.*

Liuius Epitome 52. *Viriatus primum in Hispania ex pastore venator, & ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, vniuersam Lusitaniam occupauit.*

Velleius Paterculus lib. 2. *Triste deinde & contumeliosum bellum in Hispania, duce latronum Viriatho, secutum est: quod ita varia fortuna gestum est, vt sæpius Romanorum gereretur aduersa.*

Iulius Frontinus lib. 2. Stratagematum, cap. 5. *Viriatus ex latrone dux Celtiberorum.*

Florus lib. 2. cap. 17. *Ceterùm Lusitanos Viriatus erexit, vir calliditatis acerrimæ: qui ex venatore latro, ex latrone subitò dux, atque Imperator, & si fortuna cessisset, Hispaniæ Romulus, non contentus libertatem suorum defendere, per quatuordecim annos, omnia citra, vltraque Iberum & Tagum, igni, ferróque populatus, castra etiam Prætorum, & Præsidum aggressus, &c.*

Aurelius Victor, seu si quis est alius auctor de Viris illustribus, cap. 71. *Viriatus genere Lusitanus, ob paupertatem primò mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux, bellum aduersus Romanos sumpsit.*

Eutropius lib. 8. *Viriatus à suis interfectus est, cùm quatuordecim annos Hispanias aduersus Romanos mouisset. Pastor primò fuit, mox latronum dux, postremo tantos ad bellum populos concitauit, vt assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur.*

Orosius lib. 5. cap. 4. *Viriathus in Hispania, genere Lusitanus, homo pastoralis, & latro, primùm infestando vias, deinde vastando prouincias, postremò exercitus Prætorum & Consulum Romanorum vincendo, fugando, subigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit.* Agunt pluribus etiam de Viriatho Appianus in Ibericis, Iustinus lib. 44. Paulus Diaconus lib. 4. Miscellæ.

Sed in Excerptis lib. 32. Diodori Siculi, apud Photium hæc leguntur: *Cùm Lusitani satis idoneum initio ducem non haberent, in bello cum Romanis non magno subigebantur negotio: postea Viriathum nacti, magnis Romanos detrimentis affecere. Hic ex Lusitanis Oceanum incolentibus erat, à puero inde vsque pastor, vitaque montana adsuetus, corporis etiam naturam adiutricem habuit: nam robore, ac celeritate, membrorúmque agilitate ceteris Iberis longè antecelluit. Ita autem se adsuefecerat, vt exiguo nutrimento, & multa exercitatione, somnóque ad necessitatem solummodò vteretur: ferrea denique arma perpetuò gestando, & cum belluis, ac latronibus decertando, apud multitudinem celebris euasit, & dux tandem creatus, subito prædonum circa se agmen congregauit. Magnósque in bellis progressus faciens, non ob alias tantum virtutes in admirationem venit, sed Imperatoriis etiam artibus excellere indicatus est. In spoliorum præterea distributione iustus erat, & pro meritis illos, qui fortiter rem gesserant, muneribus extollebat. Ac subinde altius prouectus, non latronem amplius, sed Principem se declarauit. Bella gessit cum Romanis, multísque præliis victor abiit.* Non est dubium quin Diodorus fusè res Viriathi prosecutus fuerit, quarum tantum breuem Eclogam Photius contraxerit.

De Pertinace Imperatore Dio lib. 73. *Pertinax autem Ligur erat natione, ex ciuitate alba Pompeia, patre ignobili, ita in studio litterarum versatus, vt ex his*

parte,

parcè ac tenuiter viueret. Iulius Capitolinus. *Publio Heluio Pertinaci, pater libertinus Heluius Succeſſus fuit, qui filio nomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quod pertinaciter eam rem gereret impoſuiſſe fertur.* Et infra: *Nam pater eius tabernam coctiliciam in Liguria exercuerat.* Quæ autem ſint coctilia, Caſaubonus & Salmaſius in Notis, & Scaliger in Euſebianis pag. 207. 108. docent. Sunt ligna cocta. Aurelius Victor in Epitome Cæſarum: *Heluius Pertinax origine gentis ſordida, Præfecturam Vrbis agens, Imperator effectus, prouectúſque eò, vt Fortuna vocaretur Pila. Nam Libertino genitus patre apud Ligures in agro ſqualido Lolli Gentiani, fuit doctor litterarum.*

De Artaxerxe, qui Parthorum Imperium deleuit, priſcum illud Perſarum reſtituit, ſub Alexandro Mammææ, Agathias lib. 2. cap. 14. hæc ſcribit: *Eodem autem tempore quo res Græcorum per Alexandrũ Mammaæ adoleſcentem adminiſtrabantur, & Choſrois apud nos cœpit genus regnare: ex quo profecto inſtituta & mores, qui apud Perſas ad id tempus obſeruantur, ortum cepere, perinde prima ſtabilimenta. Siquidem Artaxerxes quidam vir Perſa, inglorius inprimis, & obſcuriſſimus, aliàs tamen ſatis ſat potens, & ſanè induſtrius, peridoneúſque poſſe conſtituta mouere, & obturbare pacata, coniuratorum manu mox facta, Artabanum regem Parthorum obtruncat, & tiara regio inſigni ſibi impoſita, Parthorúmque viribus debilitatis, denuò Perſis priſtinum regnum reſtituit. Erat is ſanè ex magica arte ſacrorum peritus, de ſéque arcana confecit: vnde & Magorum gens omnis ex eo validior facta & inſolens, iam pridem id nominis ſeruat.* Et infrà: *Ferunt, quondam Artaxerxis matrem Panedo cuidam nupſiſſe, infima ſortis viro, & coriariam exercenti, qui tamen ſiderum decurſus calleret, & ſcientiſſimus eſſet per quam facilè poſſet futura proſpicere. Apud hunc ſemel Samum quempiam militem per Caduſiorum agrum iter habentem, in tugurium diuertiſſe: tunc & Panecum perinde vatem, vtcunque hoſpitis ſemen & maximum fore, & celeberrimum prauidentem, & euaſurum quandoque ad ſummam felicitatem, affectum primò mœrore fuiſſe, ac flebiliter queſtum, quòd ſibi nec filia eſſet, nec ſoror, nec fœmineum denique aliquid, quod ſe propinquitate contingeret, vt cum Samno illo & hoſpite neceſſitudine iungeretur. Sic demum illi & noctu vxore appoſita, toro ceſſiſſe, ſpreta perſtremè verecundia, & breui cum nota futura, & optima commutata fortuna. Quo ex nocturno congreſſu Artaxerxem natum, ſub Panecóque educatum, ad iuuenileſque annos prouectum, fortiſſimè ſibi Imperium comparaſſe. Vnde inter Samum, Panecúmque ortam fuiſſe contentionem, dum eorum quiſque iam vellet puerum ex ſe filium dici: & vix tandem in id conueniſſe, vt Puer Paneci filius diceretur, ſed alioquin ex Sami ſemine ortus. Hoc pacto dum Artaxerxi genealogiam repetunt Perſæ, vera fuiſſe quæ de eo traduntur, affirmant, vt in regiorum ſuorum annalibus litteris prodita.*

Zonaras tomo 2. Annalium, in Alexandro Mammææ: *Interim Artaxerxes Perſa, homo obſcuro & inglorio genere ortus, Parthorum regnum ad Perſas tranſlatum ſibi vendicauit: à quo Choſroë genus deduci fertur. Nam poſt Alexandri Macedonis obitum, ſucceſſores illius Macedones longiſſimo tempore Perſis & Parthis imperarunt: ſed tandem inteſtinis bellis alij alios euerterunt. Quorum fractis viribus primus Arſacides Parthus ab eis deficere, & Parthis dominari cœpit, regno in ſucceſſores propagato: quorum poſtremus fuit Arthabanus: quem hic Artaxerxes tribus prœliis victum & comprehenſum interfecit.* De Artaxerxe iſto qui poſt Parthicum, Perſicum Imperium fundauit, plura Dio lib. 80. Herodianus lib. 6. Lampridius in Alexandro, Euſebius in Chronico, Sextus Rufus in Breuiario, cap. 22. Eutropius lib. 8. extremo, Oroſius lib. 7. cap. 18. Agathias lib. 4. cap. 11. & alij. Fuit hoc regnum maximè pauendum Romanis, cum quo ſæpius vires infeliciter contulerunt. Valerianus Imperator à Sapore rege Perſarum victus, captus, ludibrio habitus; Maximianus Conſtantius, & Iulianus malè contra Perſas pugnauere.

De Maximino Imperatore Herodianus lib. 7. *Nam cùm ſe inuiſum hominibus cognoſceret, quòd primus ex infimo loco ad eam fortunam perueniſſet: præterea moribus perinde vt genere barbarus, patrióque inſtituto cædis auidiſſimus, ad id potiſſimum dabat operam, vt Imperium ſibi ſæuitia conſtabiliret: ſcilicet metuens ne Senatui, reliquiſque omnibus Romanæ ditionis hominibus contemptibilior fieret, dum non tam in eo præſens fortuna, quàm natalium obſcuritas ſpectatur. Quippe iam id tritum, vulgatumque apud omnes, opilionem fuiſſe in Thracia montibus: dein corporis vaſtitate ac robore inter eius regionis tenuiſſimos milites aſcitum, quaſique manuductum à fortuna ad Romanum Imperium.* Eadem iam dixerat anteà lib. 6. Capitolinus: *Hic de vico Thraciæ vicino, barbaróque etiam patre, & matre genitus, quorum alter è Gothis, alter ex Alanis, genitus eſſe perhibetur. Et patri quidem nomen Micar, matri Ababa fuiſſe dicitur. Sed hæc nomina Maximinus primis temporibus ipſe prodidit, poſtea verò, vbi ad Imperium venit, occuli præcepit, ne vtroque parente barbaro genitus Imperator eſſe videretur. Et in prima quidem pueritia fuit paſtor, nonnunquam procer, qui latronibus inſidiaretur, & ſuos ab incurſionibus vindicaret.* Zozimus lib. 1. *Nam obſcuro natus loco Maximinus, quum primum accepiſſet Imperium, &c.*

De Probo Imperatore Aurelius Victor in Epitome: *Probus genitus patre agreſti, hortorum ſtudioſo, Dalmatio ſanguine.*

De Diocletiano idem Victor: *Diocletianus Dalmata, Anulini Senatoris libertinus.* Eutropius lib. 9. *Exercitus Diocletianum Imperatorem creauit, Dalmatiâ oriundum, virum obſcuriſſimè natum: adeò vt à pleriſque ſcribæ filius, à nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuiſſe credatur.* Iornandes: *Diocletianus Dalmata ſcribæ filius.*

De Maximiano Herculeo Aurelius Victor: *Aurelius Maximianus cognomento Herculeus, ferus natura, ardens libidine, conſiliis ſtolidus, ortu agreſti, Pannonióque: nam etiam nunc haud longè Syrmio eminet locus palatio ibidem conſtructo, vbi parentes exercebant opera mercenaria.*

De Iuſtino I. Imperatore Zonaras tomo 3. Annalium: *Imperator autem creatus eſt Iuſtinus Thrax, parentibus ortus ignobilibus & obſcuris, atque ipſe principio operarius fuit, aut armentarius, aut porcarius.*

De Baſilio Macedone Imperatore idem Zonaras: *Fuit Baſilius ex Macedonia, parentibus obſcuris ortus: etſi quidam rerum eius geſtarum ſcriptor, eum genus ab Arſacidis ducere comminiſcitur.*

De Lamiſſio ſecundo Longobardorum Rege Paulus Diaconus lib. 1. cap. 15. de Geſtis Longobardorum mirabilem texit hiſtoriam: *His temporibus quædam meretrix, vno partu ſeptem puerulos enixa, belluis omnibus mater crudelior, in piſcinam proiecit necandos. Hoc ſi cui impoſſibile videtur, relegat hiſtorias veterum, & inueniet, non ſolum ſeptem*

infantulos, sed etiam nouem vnam mulierem simul peperisse. Et hoc certum est maxime apud Ægyptios fieri. Contigit itaque vt rex Agelmundus, dum iter caperet, ad eandem piscinam deueniret. Qui cùm equo retento miserandos infantulos miraretur, hastâque quam manu gerebat, huc illucque eos inuerteret, vnus ex illis manu iniecta, hastam regiam comprehendit. Rex misericordia motus, factùmque altius admiratus, cum magnum futurum pronuntiat. Moxque eum è piscina leuari præcipit, atque nutrici traditum, omni cum studio mandat alendum. Et quia eum de piscina, quæ eorum lingua Lama dicitur, abstulit, Lamissio eidem nomen imposuit. Qui cùm adolesceret, adeo strenuus iuuenis effectus est, vt & bellicosissimus extiterit, & post Agelmundi funus, regni gubernacula rexerit.

De Mahometis impiæ sectæ conditoris obscuris & perinfamibus initiis, vndè ad tantam magnitudinem immane eius regnum proruperit, lib. 1. cap. 24. abundè perscripsimus.

Othomanus Turca obscuro loco, & parentibus agrariis natus, Imperium istud Othomanicum quod nunc in Oriente obtinet, Christianis adeò exitiale, circa annum Domini MCCC. primus auspicatus est, vti Laonicus Chalcondylas lib. 1. de Rebus Gestis Turcarum, Baptista Egnatius lib. 2. Romanorum Principum, Iouius de Vitis Turcarum, cap. 1. & innumeri alij sunt auctores.

Tamerlanes quem Græci Tamirem nuncupant, Matthias voto Michouiensis lib. 1. de Sarmatia, cap. 15. ac Demetrius Moschus apud Iouium in Legatione Moschouitica, Themir-cutlu, quod Dominum Ferreum, seu Fortunatum-ferrum significare aiunt, Hispani nostri olim Tamurbeque: cum proprium ac geminum nomen eius prodatur Themir-lang, quod Ferrum-Claudum Tartarica lingua exponitur; ex equorum pastore, mox latro, deinde clarissimus Imperator euasit, orbemque nominis sui terrore compleuit, circa annum Salutis MCD. Cuius res, quia omnibus notissimæ, abstinemus latiùs describere: de quibus videndi cum primis Laonicus Chalcondylas lib. 1. extremo, & toto lib. 3. Gonzalus Clauiius in Legatione Henrici III. Hispaniæ Regis ad Tamerlanem, quam ipse Clauiius vnus Legatorum obiit anno MCDIII. & scriptis accuratè mandauit, Ioannes Baptista Fulgosus lib. 3. Factorum, dictorumque memorabilium, cap. 3. Iouius lib. 2. Elogiorum in Tamerlane, Petrus Perondinus in Vita Tamerlanis, Munsterus lib. 4. Cosmographiæ, pag. 959. Petrus Mexia in Silua Variæ Lectionis lib. 1. cap. 53. Martinus Chromerus lib. 15. rerum Polonicarum extremo, Genebrardus lib. 4. Chronographiæ, pag. 718. 713. 714. Mariana de Rebus Hispanicis lib. 19. cap. 11. & plurimi alij. At exemplorum iam satis, vt minimè mirandum sit, Antichristum ex obscurissimis & abiectissimis initiis ad Imperij culmen euehendum.

Vaticinium Danielis 7. vers. 8. Et ecce cornu aliud paruulum Ortum est de medio eorum. *Et vers. 24.* Et alius (*rex*) consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus. *De initiis regni Antichristi.*

CAP. X.

HOc cornu paruulum, quod Angelus Danieli regem alium surrecturum, est interpretatus, esse ipsum Antichristum, ex consensu Patrum & Recentiorum lib. 5. cap. 12. & 24. abundè demonstrauimus: nunc peruestigandum, cur à sacro vate dictus sit Antichristus Cornu paruulum, seu Rex paruulus. S. Irenæus lib. 5. c. 25. hæc eadem verba Danielis exponens, vocat, *Cornu pusillum.* S. Hippolytus lib. de Antichristo: *Cornu tanquam pullulus.* Lucifer Calaritanus, *cornu minus*, qua etiam ratione legit S. Prosper in Dimidio, cap. 8. Atqui concors est omnium explanatorum sententia, Antichristum dictum à Daniele Cornu paruulum, seu regem paruulum, quòd ex vilissima, & ignominiosissima Iudæorum gente, & parentibus infimæ sortis, abiectissimus ipse & despicatissimus homuncio, pudendo & infami ortu, obscurissimis initiis, tanquam aliquis terræ filius proditurus sit, qui regnum, non quidem iure hereditario, aut iusta electione, seu insigni virtute, aut alio quouis legitimo titulo adipiscatur: sed fraude, dolo, scelere, & pessimis artibus rapiat.

Cornu illud quod Chaldaïcè dicitur ZEERAH, Græcè *μικρὸν*, a Vulgato, *paruulum*, scitè S. Hippolytus appellauit, *ὡς παραφυάδιον*, *tanquam pullulum* Annotant Budæus & Henricus Stephanus, *Paraphyada dici, quæ adnascuntur arbori, vel soboles adfructificantes, Plinio Adnata, aliisque adnascentia, siue Appendices: atque in plantis ramulos qui ipso germini adnascuntur, & succrescunt, quasique proles noua, & ascititia, è caule sponte pullulant. Quod si ab radice, potius stolones Latinè dicuntur, quæ ipsi Plinio sunt inutilis fructificatio.* Plinius lib. 17. cap. 1. *Stolonum Licinia genti cognomen: ita enim appellatur in ipsis arboribus fructificatio inutilis: vnde & pampinatio inuenta primo Stoloni dedit nomen.* Varro lib. 1. de re Rustica, cap. 2. *Nam C. Licinium Stolonem video venire: vnum cuius maiores de modo agri legem tulerunt. Nam Stolonis illa lex, quæ vetat plus D. iugera habere ciuem romanum: & qui propter diligentiam culturæ, Stolonum confirmauit cognomen: quòd nullus in eius fundo reperiri poterat stolo: quòd effodiebat circum arbores, è radicibusque nascerentur è solo, quos stolones appellabant.*

Glossæ veteres: *Pullus, παραφυάς. Pullat (in Georgia arbores dicuntur, quoties ramos ex se generant.) παραφυάδας βάλλει δένδρον.* Et sursum: Παραφυὰς, *Pullulus, propago.* Plinius lib. 17. c. 10. *Nullis verò talet pulluli prouenimus, &c.* Hinc pullulare. Appositè S. Hyppolitus Antichristum cornu pullulum nuncupauit, quasi adnatum, ac prolem nouam, & ascititiam, spurium, & illegitimum germen, inutilem fructificationem, stolonem adulterinum, & nothum, vitulamen, nouellam, surculum pessimum. Nimirum falsum & intrusum regem, tyrannum: vt in eum dici possit illud Sapientiæ 4. 3. *spuria vitulamina* (seu adulterini stolones) *non dabunt radices altas.*

altas. Nam breui immane illud Antichristi regnum dissipabitur,& extinguetur. Sed hic Danielis locus ampliùs ex eo quem sequenti capite elucidamus,illustrabitur.

Aliud oraculum Danielis de initiis Regni Antichristi.

CAP XI.

DAnielis 11.v.21.*Et stabit in loco eius despectus, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* 22. *Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie eius,& conterentur: insuper ex dux fœderis.*23. *Et post amicitias, cum eo faciet dolum: & ascendet & superabit in modico populo.* Locus insignis & memorabilis,quem confessione interpretum vtcumque de Antiocho Epiphane, sed præcipuè,& sensu sublimiori de Antichristo intelligendum esse constat. Verùm S.Hieronymum quem vnum præ ceteris & accuratissimum Danielis explanatorem, & fidissimum veterum Patrum interpretationum testem habemus,de huius loci sensu differentem audiamus: qui graui, multáque eruditione referta oratione vtitur, ex quo reliquos qui secuti sunt accepisse quæ ad Danielis intelligentiam attinent, non est dubium. Cùm iam alia quæ hoc vaticinium antecedunt,exposuisset,ad hunc locum enarrandum accedens,ita orditur: *Hucúsque ordo historiæ se sequitur, & inter Porphyrium ac nostros nulla contentio est. Cetera quæ sequuntur vsque ad finem voluminis, ille interpretatur super persona Antiochi, qui cognominatus est Epiphanes, frater Seleuci, filius Antiochi Magni, qui post Seleucum vndecim annis regnauit in Syria, obtinuitque Iudæam: sub quo legis Dei persecutio,& Machabæorum bella narrantur. Nostri autem hæc omnia de Antichristo prophetari arbitrantur, qui vltimo tempore futurus est. Cumque eis videatur illud opponi: Quare tantos in medio dereliquerit sermo propheticus, à Seleuco vsque ad consummationem mundi: respondent, quod & in priori historia, vbi de Regibus Persis dicebatur, quatuor tantùm reges post Syrum Persarum posuerit,& multis in medio transilitis, repente venerit ad Alexandrum regem Macedonum: & hanc esse Scripturæ sanctæ consuetudinem, non vniuersa narrare, sed ea quæ maiora videntur exponere.*

Cúmque multa quæ postea lecturi & expositurí sumus, super Antiochi persona conueniant; typum eum volunt Antichristi habere, & quæ in illo ex parte præcesserint, in Antichristo ex toto esse complenda. Et hunc esse morem Scripturæ sanctæ, vt futurorum veritatem præmittat in typis, iuxta illud quod de Domino Saluatore in 71. Psalmo dicitur, qui prænotatur Salomonis, & omnia quæ de eo dicuntur, Salomoni non valent conuenire. Neque enim permansit ille cum sole & ante lunam generationis generationum: neque dominatus est à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum: nec omnes gentes seruierunt ei: neque ante solem permansit nomen eius: nec benedictæ sunt in ipso omnes tribus terræ: neque omnes gentes magnificauerunt eum. Ex parte autem,& quasi in vmbra & imagine veritatis in Salomone præmissa sunt, vt in Domino Saluatore perfectiùs implerentur. Sicut igitur Saluator habet & Salomonem: & ceteros sanctos in typum aduentus sui: sic & Antichristus pessimum regem Antiochum, qui sanctos persecutus est, Templúmque violauit.

Sequamur igitur expositionis ordinem, & iuxta vtramque explanationem, quid aduersariis, quid nostris videatur, breuiter annotemus. Stabit inquiunt in loco Seleuci, frater eius Antiochus Epiphanes: cui primùm ab his qui in Syria Ptolemæo fauebant, non dabatur honor regius: sed postea simulatione clementiæ obtinuit regnum Syriæ. Et brachia pugnantis Ptolemæi,& vniuersa vastantis, expugnata sunt à facie Antiochi, atque contrita. Brachia autem fortitudinem vocat: vnde & manus appellatur exercitus multitudo. Et non solùm, ait, Ptolemæum vicit fraudulentia: sed ducem quoque fœderis, hoc est, Iudam Machabæum superauit dolis. Siue quod dicit hoc est: cùm ipse obtulisset pacem Ptolemæo,& fuisset dux fœderis, postea est ei molitus insidias. Ptolemæum autem hic non Epiphanem significat qui quintus regnauit in Ægypto: sed Ptolemæum Philometorem, filium Cleopatræ sororis Antiochi, cuius hic auunculus fuit. Et cùm post mortem Cleopatræ, sororis Antiochi, *Eulæus eunuchus nutritius Philometoris,& Leneus Aegyptum regerent, & repeterent Syriam quam Antiochus fraude occupauerat; ortum est inter auunculum, & puerum Ptolemæum prælium. Cúmque inter Pelusium & montem Cassium prælium commisissent, victi sunt duces Ptolemæi. Porrò Antiochus parcens puero, & amicitias simulans, ascendit Memphim,& ibi ex more Aegypti regnum accipiens, puerique rebus se prouidere dicens, cum modico populo omnem Aegyptum subiugauit sibi: & abundantes, atque vberrimas ingressus est ciuitates. Fecitque quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum illius: nullus enim Regum Syriæ ita vastauit Aegyptum, & omnes eorum diuitias dissipauit: & tam callidus fuit, vt prudentes cogitationes eorum qui duces pueri erant, sua fraude subuerteret. Hæc Porphyrius sequens Suctorium, sermone laciniosissimo prosecutus est, quæ nos breui compendio diximus.*

Nostri autem & meliùs interpretantur & rectiùs: quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus: qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum: & tam humilis erit, atque despectus, vt ei non detur honor regius: & per insidias & fraudulentiam obtineat principatum: & brachia pugnantis populi Romani expugnentur ab eo,& conterantur. Et hoc faciet quia simulabit se ducem esse fœderis, hoc est legis & testamenti Dei. Et ingredietur vrbes ditissimas: & faciet quæ non fecerunt patres eius,& patres patrum illius. Nullus enim Iudæorum absque Antichristo in toto vnquam orbe regnauit. Et contra firmissimas cogitationes Sanctorum inibit concilium: faciétque vniuersa vsque ad tempus, donec eum Dei voluntas facere ista permiserit. Hactenus S. Hieronymus. Cuius prudentissimam interpretandi rationem secuti sunt alij omnes posteriores, Theodoretus, Strabus, Anselm. Laudunensis, Lyranus, Vatablus, Isidorus Clarius, Pintus, Veldius, Pererius, Sà, Maldonatus.

Sed enim quò lucidiùs quæ præclare S. Hieronymus disputauit explicentur, sciendum est, consensu omnium certum & exploratum haberi, Antiochum Epiphanem expressum Antichristi typum & figuram extitisse, atque eum in multis adamussim repræsentasse, moribus,& factis quam simillimum. Quocirca Danielem de Antiocho Epiphane propheticam historiam contexentem multa de eo perscripsisse, quæ tametsi in eum vtcumque conueniant, propriùs tamen, atque veriùs in Antichristum competere, cuius Antiochus præluxit imago. Siquidem diuinum Prophetam mentis oculos simul in vtrumque Antiochum nimirum, & Antichristum, dum eiusmodi vaticinia conderet, coniicientem, attentiùs atque directiùs in Antichristum

destinasse, ad illum præcipuè collimasse, cuius potissimum causâ totam de Antiocho narrationem suscepisset: sicque res vtrisque communes descripsisse, vt simul de vtroque, magis tamen de Antichristo, eas intelligi voluerit.

Interdum verò in continua vaticinij serie nonnulla interserere, quæ non nisi ægrè, aut ne ægrè quidem Antiocho adaptari posse videantur: vt inde intelligamus sacrum vatem, non de typo: & vmbra, sed de prototypo & re præsignificata principaliter instituisse sermonem. Hunc enim esse solemnem sacris vatibus morem, vt historiæ mysteria admisceant, simúlque atque eisdem omnino verbis, & typum, & prototypon describant: nonnumquam verò subita sancti Spiritus incitatione correptis, in medio narrationis, relicta figura & vmbra in veritatem & corpus, mysterij fulgor aliò animum & linguam abripiat. Hinc fit vt aliquando ita verba sua temperent atque componant, vt tam typo, historiæque, quàm veritati & mysterio rectè & aptè conueniant, sed archetypo magis atque distinctius, in quem præcipuè oculos defixerint: aliquando verò quædam intermisceant, quæ nullo modo typo seu historiæ, sed rei significatæ & mysterio propriè & verè competant. Neque multum pensi habeant, an hæc quæ interiiciunt, cum reliquo historiæ de typo tenore cohæreant, antecedentibus & consequentibus eodem narrationis filo connexa: sed quod eos vis & instinctus numinis sublimiori sensu eloqui compellat. Nam si ea quæ de mysterio interserunt, typo quem historicè describunt, haudquaquam conueniunt; quid mirum si præcedentibus & sequentibus in eodem ordine historiæ aut sensu non conglutinentur. Et cùm sint huiusce rei, vel moris plurima in Scripturis exempla, illud à S. Hieronymo adductum ex Psalm. 71, est planè luculentissimum: nam cùm ibi Vates de Salomone, qui typus Messiæ fuit, multa canat, quæ in Salomonem, sed magis in Christum verè conueniant; quædam tamen interspergit, quæ neque in Salomonem, verè & rectè quadrant, sed tantum in Christum; neque cum his quæ de Salomone præmittit aut subdit connecti posse videantur. Qui hanc Prophetarum consuetudinem minus notam aut perspectam habuerit, labi eum in quamplures interpretandi errores necesse est, vt interdum aliena atque absurda explanatione mentem prophetæ non assequatur, aut aliò detorquere compellatur.

De hoc Prophetarum more S. Hieronymus in 16. Isaiæ, ad vers. 1. *Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Sion*, pulchre disserit in hunc modum: *Quod interpretamur, non est historia, sed prophetia. Omnis autem prophetia ænigmatibus inuoluitur: & præcissis sententiis, dum de alio loquitur, transit ad aliud: ne, si ordinem Scripturæ conseruet, non sit vaticinium, sed narratio. Et est sensus. O Moab, in quam desæuiturus est leo, & de qua ne reliquiæ quidem saluari poterunt, habeto solatium hoc: Egredietur de te Agnus immaculatus, qui tollat peccata mundi, qui dominetur in orbe terrarum. De petra deserti, hoc est, de Ruth, quæ mariti morte viduata, de Booz genuit Obed, & de Obed Iesse, & de Iesse Dauid, & de Dauid Christum. Montem autem filiæ Sion, aut ipsam vrbem Ierosolymam interpretabimur, aut iuxta sacratam intelligentiam, Ecclesiam quæ sit in virtutum culmine constituta.* vers. 2. *Et erit sicut auis fugiens, & pulli de nido euolantes. Redit ad ordinem quem ceperat. Quum posuero, inquit, iis qui fugerint de Moab, & reliquiis terræ leonem sæuissimum, qui eorum artus, ossáque confringat, tunc pauidi auolabunt.* Vides vt appositissimo exemplo confirmet S. Hieronymus propheticam consuetudinem, qua vaticinia intexere solent cum serie historiæ minime connexa? nam cùm Isaias vastationem Moab describeret, & inter alia vers. extremo, præcedentis Capitis 15. dixisset, *Ponam iis qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis terræ*, immediate subdit Vaticinium de Agno venturo, v. 1. c. 16. *Emitte Agnum Domine Dominatorem terræ*, &c. & mox vers. 2. redit ad ordinem historiæ de clade Moabitarum, *Et erit sicut auis fugiens*, &c. Idem S. Hieronymus in Nahum 2. ad v. 1. *Et hinc vel maximè obscuri sunt Prophetæ, quod repentè dum aliud agitur, ad alios persona mutatur.* S. Gregorius homil. 7. in Ezechielem: *Consuetudo Prophetiæ est, nunc ista, nunc illa conspicere, & ab aliis in aliud subito verba deriuare.* Adducendæ essent ad idem institutum perspicuæ aliæ Patrum sententiæ, sed abstinemus ob vitandam prolixitatem: videndi tamen Theodoretus in Daniel. 11. ad v. 35. Vt conflentur, & deligantur. Euthymius in Psalm. 117. ad vers. 22. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Lyranus in 8. Danielis, sub initium, & in c. 11. ad v. 21. Vatablus in Psalm. 8. & 21. & 71. Pererius in 14. Isaiæ ad vers. 25. & c. 45. ad v. 8. Michaël Medina lib. 6. de Recta in Deum Fide, c. 25. ad 4. obiectionem, Vincentius Villauicentius lib. 2. de rectè formando studio Theologico, cap. 12. Obseruatione 21. & c. 13. Obseruatione 6. c. 20. §. *Cæterum oportet*, & seqq. Martinus Cantapetrensis lib. 3. Hypotyposeon, cap. 2. & lib. 5. c. 1. Stephanus Salazarius lib. 2. Genealogiæ Christi, pag. 148. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, c. 16. Pererius lib. 14. in Danielem, initio, Maldonatus in 11. Danielis, ad vers. 21. Pineda lib. 6. de Rebus Salomonis, cap. 17.

Illud verò notandum, quum Prophetæ res consimiles de typo & prototypo verbis eisdem narrant, atque de vtrisque simul eodem sermone loquuntur, atque in vtrumque simul animum, mentemque collimant: vtrumque sanè sensum, minirum illum de figura, & hunc de veritate censendum esse historicum, ac planè literalem: ac propriè tunc eiusdem loci Scripturæ duplicem esse sensum literalem: sed illum de archetypo potiorem, sublimiorem, & præcipuum. Cur enim Spiritus sanctus eisdem omnino verbis, & typum, & prototypon simul edicere non potuit, cùm ipsorum verborum integra proprietas & significatio exactè in hunc & in illum competat: qui est ipsissimus litteralis sensus, nempe quem verba significant ex animo & mente diuini Scriptoris? Quasi verò voces quæ ex hominum instituto significant, non possint ex Spiritus sancti institutione ita temperari & disponi, vt simul plures res significent quam simillimas? Scio alios secus existimasse, vt Michaëlem Medinam lib. 6. de Recta in Deum Fide, cap. 25. ad 4. Obiectionem, Riberam in Osee 11. numero 11. & in cap. 1. ad Hebræos num. 47. & seqq. Suarem Tomo 2. in 3. Partem 1. disput. 17. section. 1. qui sensum de typo volunt esse historicum & litteralem; de prototypo verò, mysticum dumtaxat, seu allegoricum. Vtcumque sit, illud tamen extra controuersiam est, in eiusmodi locis, vtrumque illum sensum, siue ille de typo tantum litteralis, siue alter de archetypo tantùm allegoricus dicendus sit, vtrumque, inquam, certissimum esse, & in asserendis Fidei placitis penitus irrefragabilem auctoritatem habere: quando vterque nimirum vel Scripturæ ipsius auctoritate, vel Patrum & Ecclesiæ consensu & testimonio adstruitur & firmatur. Ego cum eruditis, sensum de typo, historicum, litteralem, primum: de

proto

prototypo verò, prophecicum, primarium, sublimiorem, præcipuum meritò appellauerim.

Iam illud semel constituere oportet, Danielem c.11.& aliis locis multa historicè tradere de Antiocho Epiphane, coniectis potissimum in Antichristum oculis, quem sub persona & imagine Antiochi intendit accuratè describere: sicque sermonem suum attemperare, vt simul vtrique, sed Antichristo magis & propriùs conueniat, cuius Antiochus typus insignis extitit: interdum verò diuino spiritu incitatum, Antiocho tantisper omisso, de solo Antichristo quædam vaticinari, quæ Antiocho nequaquam propriè conuenire posse videantur: vt suis quæque locis opportunè inferiùs demonstrabimus. Hoc autem oraculo quod nunc elucidandum suscepimus, concordi Patrum & recentiorum sententia, vti iam vidimus, Daniel ita res Antiochi narrat, vt sub illarum typo, & vmbra, primario & sublimiori sensu gesta Antichristi prænuntiet, & in illa præcipuè mentem & verba dirigat. Sed interpretatione de Antiocho nunc omissa, quæ nostri instituti nō est, quámque iam superiùs breuiter ex S. Hieronymo perstrinximus: eam quæ propriè est de Antichristo, cū singulis sacri Vatis verbis cōponamus.

Et stabit in loco eius despectus.

Hebræa: *Et stabit (stabilietur, sistetur, firmabitur) super basi sua.* CHEN, est basis, sedes, thronus, locus residentiæ constitutus & firmus: Marinus: *Et stabit super aptatione sua.* Tremellius & Iunius: *In huius autem statu stabit.* Leo Iudas paraphrasticè: *Succedet autem in regno*, quasi dicat: mira res! Antichristus stans in throno, & sede regni, quod erit plusquam portentum. Vel Antichristus succedet in locum Seleuci regis Syriæ, de quo antè Daniel locutus fuerat, iuxta Porphyrij, S. Hieronymi, & aliorum omnium interpretationem, v.20. Hoc est, vt olim Seleucus regnauit in Syria & Babylone, ita quoque in eisdem regionibus regnaturus est Antichristus initio sui Imperij: locum & sedem regni quā quondam habuit Seleucus Philopator, obtinebit in fine sæculi Antichristus: siquidem Babylone primū basim & sedē regni figet, vti c.6. dicebamus.

Si roges, cur Daniel tam vasto hiatu à Seleuco ad Antichristum transiliat, relictis in medio tot Asiæ regibus qui post Seleucum, & ante Antichristum regnarunt: iam superius vidimus respondisse S. Hieronymum, hanc esse Scripturæ consuetudinem, non vniuersa narrare, sed ea quæ maiora videantur, exponere. Adde, quod sæpiùs inculcamus, Prophetas in statu numinis abreptos, relicta, succisaque plerumque historiæ serie, repente animum, calamúmque ad mysteria conuertere. LXX. reddiderunt: *Et stabit super preparationem eius.* Auenarius: *Et stabit super apparatione eius.* Id est, incumbet Antichristus apparando sibi regno. Possis exponere: *Et stabit in plantatione sua despectus.* CHEN sic vertitur à Nostro, Daniel. 11.7. atqui significare etiam caudicem, stipitem, truncum, Forsterus & Mercerus annotarunt. Ac si dicat: Antichristus a sua plantatione, caudice, trunco stabit despectus, ab stirpe vilissimus, è trunco despicatissimo & abiectissimo Iudaicæ fæcis. *Despectus* NIBZEH, contemptus, vilis, despicabilis, vel propter viciniam BAZAZ, direptus, spoliatus, Hispanicè, *desarrapado*, vt extremam inopiam, & vilitatem initiorum Antichristi significet. Marinus construxit cum CHEN, *Et stabit super gradu (loco) suo despecto*, id est, initiò inter suos locum infimum & abiectum obtinebit.

Et non tribuetur ei honor regius.

Ad verbum: *Et non dederunt (vel dabunt) super eum celebritatem regni.* Tremellius & Iunius, *Quamuis non imposuerint ei decorem regium.* HOD, potentiam, maiestatem, decus, decorem, gloriam, honorem, dignitatem, virtutem, substantiam, pulchritudinem, reuerentiam, venerationem, celebrationem, splendorem denotat. Non est dubium Christum Matth. 6.29. *gloriam*, reddidisse, quod 1. Paralipomen. 29.25. de Salomone dicitur: *Et dedit super eum* HOD MALCVTH, *gloriam regni*, quæ sunt eadem prorsus verba quæ Daniel hic de Antichristo posuit, *Et non dederunt super eum gloriam regni.* Sed vt est mira Scripturæ fœcunditas, possis reddere: *Et non dabunt super eum confessionem, (acclamationem, ouationem, iubilum, plausum,) regni.* Nihil minus in mentem hominibus veniet, quàm vt vilissimo & despicatissimo homuncioni Antichristo regnum bonis artibus deferant: quòd ob infamiam & sordes natalium, verè humani generis probrum ac reiectamentum, honore regni prorsus censeatur indignus. LXX. *Et despectus fuit, & non est data super eum gloria regni*, vel *Et contemptus fuit, & non dederunt super eum gloriam regni.* In editionibus verò Complutensi & Regia totus hic locus ita exprimitur, vt verbum *stabit* præcedentibus annectatur: *& non in facie, neque in prælio stabit. In præparatione eius sternetur: & non dedit super eum gloriam regni.*

Et veniet Clam.

LXX. apud Theodoretum: *Et reuertetur in abundantia.* Exponitque: *Verumtamen, inquit, quamuis valde despectus, cum multa copia veniet, plurimóque exercitu.* In editione verò Romana: *Et veniet in tranquillitate*, qua etiam ratione reddidit Buxtorfius, atque Marinus. In Complutensi, & Regia: *Et veniet in abundantia.* Sanctes, *in dolo.* Forsterus, *in prosperitate.* Auenarius, *in felicitate.* Vatablus in Scholiis Salmātinis, *in fraude.* In Annotationibus verò Sanctandreanis, *in pace, vel otio, & tranquillitate, id est, nihil tale cogitantibus eius regionis hominibus, tempore pacis.* Leo Iudas, *cum opibus.* Tremellius & Iunius, *tranquillè*, vel, *in tranquillitate.* Montanus, *in quiete.* Vox SALVAH, propriè est, salus, fortuna, felicitas, prosperitas, abundantia, pax, quies, tranquillitas, otium, vacatio. Noster vertit Psalm. 121.7. *abundantiam.* Prouerb. 1.32. *prosperitatem.* Prouerb. 17.1. *gaudium.* Ieremiæ 22.21. *abundātiam*, vt etiam Ezechiel. 16.49. Daniel. 8.25. *copiam rerum omnium.* Daniel. 11.21. *clam*, & vers. 24. *abundantes.* Neque enim alibi reperitur. Propriè hîc dices: *Et veniet in pacificatione*, hoc est, pacificè, tranquillè, quiete, sine strepitu, & tumultu militari. Antichristus ad rapiendum regnum, initio non aget strepitu & motu, ciendo turbines, & seditiones in populo: sed multa suauitate, ac lenitate omnia tractabit, omnium animos facilè ad se alliciet, vt multa cum pace, communi consensu, concorditer & tranquillè omnes eum regem recipiant. Si exponas, *Et veniet in prosperitate*, vel *felicitate*, id erit, Antichristo, prospere & feliciter successuros regni conatus, vel multam prosperitatem seu felicitatem, fortunam & salutem promissurum iis qui ei adhæserint. Si autem reddas: *Et veniet in abundantia*, seu *cum opibus*, indicat largissimas Antichristi profusiones diuitiarum, vel ad rapiendum regnum, vel initio regni, vt omnium animos sibi arctissimè deuinciat: neque enim dubitandum, quin dæmonum industria, ei adsint immensi Thesauri. Illud *clam* vulgari mirè significat, quàm arcanis & reconditis consiliis vsurus est Antichristus, vt regnum inuadat, quanto artificio & secreto occultaturus sit suas spes & cogitationes regni.

Et vt est diues Scripturæ vbertas, possis forsan

appositè interpretari: *Et veniet cum Salua.* Hæc enim Hispanica vox *Salua*, quæ ipsissima Hebræa est hic posita SALVAH, duo nobis significat, & apparatum magnificum & principalem, in supellectili, vasis, ornatu virorum Principum, vt dicere solemus *Sennor de Salua*: & splendidam illam & lætissimam communis gaudij significationem, qua Reges & Imperatores, præsertim cùm regno inaugurantur, excipi solent, nimirum æneorum tormentorum, bombardarum, mosquettorum, scloppetorum reboatu, variorum instrumentorum musicorum sono, communibus omnium acclamationibus, vocibus, iubilis: quæ est veluti quædam publica Salutatio, plena omni lætitia, gaudio, applausu: qua salutaria omnia, fausta, felicia, fortunata, prospera regibus acclamantur, & optantur, quod à notione Hebraicæ vocis SALVAH minimè abludit. Eiusce Saluæ insigne exemplum in Coronatione Caroli V. Imperatoris, Bononiæ Anno 1530. editum, Iouius lib. 27. prodit his verbis: *Ceterùm summa sacrorum fuit, vt Cæsari de manu Pontificis Romani Clementis VII. Imperij insignia traderentur. Itaque solemni precatione semper adhibita, Pontifex ei supplici sceptrum aureum dedit, florenti cacumine conspicuum, quo piè gentibus imperaret: itémque nudatum ensem, quo Christiani nominis hostes persequeretur; ac pomum aureum, quem vti terrarum orbem insigni pietate, constantia, virtutéque regeret: & postremò Thiaram illam potius quàm coronam, bicipiti fastigio, multisque adamantibus insignem capiti imposuit. Illo piè inflexo genu pronus exosculato pede, Pontificem adorauit. Tum demum Cæsar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad leuam non procul à Pontifice, in sede auro protecta, sed paulo humiliore sessum est perductus, & Romanus Imperator appellatus. Quod vbi in foro militibus est renuntiatum, Antonius Leua, ad declarandam lætitiam, maiora, minoráque tormenta displodi iussit, ita vt terribili sonitu cœlum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Acclamationes, tubarum cantus, tympanorum strepitus audiuntur.* At hæc coronatio sancta & pia fuit.

Neque tamen dubium est, in impia Antichristi regni inauguratione Babylone, magnam futuram quoque Saluam, nempe horrisonis tormentorum tonitruis, immudicis, & inconditis turbarum acclamationibus, musicorum instrumentorum omnis generis cantibus, salutationibus, cunctis denique effusissimæ lætitiæ significationibus: quæ omnia, vt rectè Hispanica voce *Salua*, designantur, ita quoque Hebraica eadem dictione שלוה SALVAH, hic à Daniele indicari, haud absurdè intelligimus.

Et obtinebit regnum.

Ex verbo, *Et fortificabit, vel roborabit regnum* vti reddiderunt Auenarius, Marinus, & Schindlerus. Sed melius: *Et prehendet, (apprehendet, firmiter, & valide arripiet, fortiter arreptum tenebit) regnum.* חזק CHAZAK enim in formola præsertim Hiphil, vt hic ponitur, denotat firmam alicuius rei apprehensionem, vel cum comprehensione firmam retentionem. Vt indicet Daniel quanta vi & robore regnum Antichristus accipiet & arreptum tenebit. Forsterus: *& occupabit, (corroborabit) regnum.* Tremellius & Ionius, *& vsurpabit regnum.*

In Fraudulentia.

Hebræa vox est pluralis nomeri CHALAKLAKOTH, geminata à verbo חלק CHALAK: & quia verbum id est notabilis significatus & vsus, accuratè vim eius ex professoribus linguæ sanctæ reddamus. Reuchlinus, CHALAK. *Diuisit, distribuit, partiuit, impertitus est. CHALAK, mollificauit, leniuit, blanditus, & adulatus est, dolo suasit, dolosè egit,* CHALAKLAKOTH, *lubricum, lene.*

Sanctes: CHALAK, *id est, diuidere, portiri: lenire, blandiri.* Addit Mercerus: *Hanc significationem sunt etiam qui ad priorem reducant, quòd lenia, seu mollia vt butyrum & eiusmodi, propter lubricitatem, in multas partes dispertita latè diffundantur. Significat autem dispertiri, tam in partes, quàm in ordines, aut classes, seu officia, & vices. Et nomen CHALAK, glaber, lubricus, lenis: quasi dispertitum & diffusum dicas, iuxta rationem prioris significatus.*

Forsterus: *CHALAK, dispertiuit, vel in partes, vel in ordines, Psalm. 55. 22. Dispertiuerunt supra butyra os suum. Solet enim butyrum, propter lubricitatem, in multas partes dispertiri, & latissimè diffundi. Inde nomina, CHALAK, Dispertitus, diffusus, glaber, lubricus, lenis. CHALAKLAKOTH; Dispartitiones, perplexitates, lubricitates.*

Auenarius: KALAK, *Distribuit blandas partes, partitus est blandè, dispertiuit, diuisit in ordines, seu turmas, & hæc distributio est blanda, & grata accipientibus partem. Cognationem habet cum* לקח *LAKACH, accepit distributum. Hinc Græci acceperunt γλυκὺς, dulcis, blandus γλυκαίνω, dulcefacio. Et κολακεύω, adulor, κολακεύομαι, blanditiis accipior, κολακεία, assentatio, blanditia, κόλαξ, adulator, &c. In prima coniugatione distribuit, & intransitiuè blandus fuit. In 2. Coniugatione, distribuit, dispertiuit, diuisit per partes, seu ordines. In 3. coniugatione, blanditus fuit, blandum fecit, blandificauit. Inde nomina, CHALAK, blandus, lenis, non asper. CHALAKLAKOTH, blanditiæ, lubricitates magna.*

Dauid de Pomis: CHALAK, *diuidere, partiri, distribuere, lenire, blandiri, adulari. CHALAK, lubricus, blandus, nitidus. Liscio, piaceuole, splendido, rilucente. Si prende anco alle volte per vano. CHALAKLAKAH, fraudulentia, Inganno.*

Marinus: CHALAK, *Diuisit, partitus est, dispartiuit: de quacunque diuisione dicitur, vel in partes, vel in ordines, & huiusmodi. Mollis effectus est, vel mollem effecit. Mollem, lenem, lubricum reddidit. Far mollesino, tenero. CHALAK nomen, mollis, lenis. Etymon dictionis non est satis apertum: etsi quidam frigidiusculè conentur asserere, sic dicti, quasi dispertitus, diffusus, & lubricus: sed an rectè, alij viderint. CHALAKLAKOTH, lubricitates Sdruccciolamenti, cose mollesine tenere.*

Schiodlerus: CHALAK, *significat Primò, diuisit in partes, hæreditatem, vel cibum, aut in ordines: Item ministeria distribuit, partitus fuit. Secundò, diuisit in partes inuicem æquas, læuigauit, læue, planum, aut glabrum reddidit: læue enim aut glabrum est, cuius partes sunt æquæ: & aspero & hirsuto opponitur, ac propriè dicitur de rebus ad tactum pertinentibus, de lamina didueta, de oleo & butyro diffuso, postea transfertur ad sermonem, & huius organa, os, labia, linguam, guttur, quæ pro hoc accipiuntur, ac denotat lenitatem, suauitatem, blanditias, adulationem. Nomen CHALAK, lenis, glaber, lubricus, blandus. CHALAKOTH, lubricitates, blanditiæ.*

Buxtorfius: CHALAK, *partitus, impertitus est, distribuit, diuisit, dispertiuit: Læuè, molle esse. In Hiphil, emolliuit, læuigauit, blanditus est. CHALAK nomen, leuis, mollis, glaber, blandus, blanditus. CHALAKLAKOTH, lubricitates, blanditiæ.*

Forerius accuratius præ aliis notionem verbi expendit, in Isaiæ 30. ad vers. 10. sic disserens: *Manifestum est CHALAK significare, quod Latinè dispertiri: hinc quia in sermonum varietate, distributione, &*

tu, & ordine est magna suauitas, ac gratia, & huiusmodi varietas auribus suauiter illabitur; transfertur ad notandam suauitatem, atque leuitatem, tam in sermonibus, quam in rebus tactus: præsertim si construantur cum nominibus oris, verborum, gutturis &c. Hinc nomen CHALAK *de monte dispertito dicitur in propria significatione Iosue 11.17. vel cuius ascensus erat lubricus, & de Iacob, quod esset vir lenis, seu glaber, Esau autem pilosus, Genes.27. 11.* CHELKAH *in forma feminina Genes.27.16. de glabricie colli dicitur: & in plurali Psalm.73. 18. & Psalm.12. 3. lubricitates significat, sicut Isaia 30. 10. Vnde vbi nos habemus Psalm.52. 22. diuisi sunt ab ira vultus eius, possunt reddi Hebræa, lubricum reddiderunt plusquam butyra os suum, & bellum gerit cor eorum, vt sit idem quod sequitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula, &c. Vide in Psalterio nostro. Hæc diffusius disserui, Christiane lector, quia videbam huius verbi significationem tam à Iudæis, quàm à nostris iniustè distrahi, & rationem huius translationis adeo venusta à plerisque ignorari. Quo fit, vt plurimi loci Scripturæ, vel hac vna annotatione aperti sint: vt ille Prouerb.28. 23. Qui arguit hominem, postea inueniet gratiam plusquam dispertiens linguam. Vbi Vulgatus Paraphrastem agens, quam qui per linguæ blandimenta decipit. Est autem dispertire linguam, loqui lubrica, & quæ non offendant.* Vide quoque Pinedam in Iob.17. ad vers.5.

Oleastrius in 4. Deuteronomij: *Verbum* CHALAK, *quod diuidere vertimus, dicunt Hebræi & nostri significare etiam lenire, ad quam significationem probandam citant multa Scripturæ loca. Primum illud Psalm.55.22. Chaleku, id est, lenierunt præ butyris os suum. Illud etiam Psalm.5.10. Iachalikun, id est, lenificabunt linguam suam. Item illud Genes.27. 11. & ego Chalak, id est, lenis. Item Prouerb.26. 28. & os Chalak, id est, lene. Sed si per lene, molle intelligunt, non bene dicitur: dicitur enim de lapide, 1. Samuelis, 17. 40. Et elegit sibi quinque Challukê, id est, lenes lapides. Vbi, si per lenes, molles intelligas, natura lapidis, quæ dura est, repugnare videtur: sed reuera significat post diuidere, id quod nos vocamus liso, seu æquale, quod manibus tractatum non habet vbi manum lædas, aut vbi manus exasperetur. Habet tamen lene esse, allusionem ad diuidere, quod est principale significatum, quoniam lenia facilè diuiduntur.*

Ergo non est dubium, verbum CHALAK, præter illam priorem dispertiendi notionem, indicare etiam læuitatem, seu læuorem, planitiem, politiem, glabriciem: itemque mollitiem, lentorem, lubricitatem, blanditiem, diffusionem, qualis est butyri, & eiusmodi. Genes.27. 11. quod vulgo legitur: *& ego lenis*, iam rectè restitutum est in lectionibus Breuiarij Dominica II. Quadragesimæ, *& ego læuis*, diphthongo.

Iam hîc vocem pluralem CHALAKLAKOTH, quam rectè Noster vertit, *in fraudulentia*. LXX. & recentiores ferè omnes, Forsterus, Sanctes, Tremellius, Iunius, Auenarius, Marinus, Schindlerus, Buxtorfius, Leo Iudas, Maldonatus, & alij reddunt, *in lubricitatibus*, seu *blanditiis*, vel *blandimentis*, quasi dicat: blanditiis & omni illectamenti genere Antichristus illabetur in regnum: variis & lubricis artibus inescabit homines, instar lubrici anguis mira calliditate irrepet in rerum summam: vt comprehendat ea vox eloquentiam Antichristi, variam, desultoriam, blandam, suauem, illabentem dulciter in animos, vim dicendi admirabilem pigmentis & artificio distributam, & dispertitam: item adulationes, fucos, fraudes, versutias, technas, & omnia denique dicta, facta, cogitata eius in eum finem composita & comparata, vt in his veluti in lubrico labantur homines & corruant. Lubricum quoque Latini dixere fallacem; Virgilius 2. Æneidos: *Necquicquam patrias tentasti lubricus artes.* Vbi Seruius, *lubricus, fallax, mobilis.* Vox geminata Chalaklakoth non caret mysterio, quasi innuat ingentes lubricitates, & non qualescunque, vt etiam annotauit Auenarius. Theodoretus, seu potius eius Interpres, *in lapsibus*, quia regnum Antichristi erit ipsi, & aliis in lapsum & ruinam. Forsan subsit & hic alius sensus, *prehendet* Antichristus *regnum in lubricitatibus*, quòd initio quidem ex obscurissimis initiis emergens, regnum non stabile & firmum: sed veluti in lubrico nutans & lapsans occupabit; quod tamen posteà ipse validè firmabit, qui sensus inde lucem maiorem capiet, si cum multis exponamus: *Et fortificabit, (corroborabit) regnum in lubricitatibus*, nimirum regnum quod prius lubricum & instabile accepit, strenuè firmabit.

Nec alienè ex primaria verbi significatione exposuerimus, *in dispartitionibus*, vel *diuisionibus*, hoc est quum Romanum Imperium dispertitum & diuisum fuerit in decem illos Reges, & regna, de quibus tam multa scripsimus libro 5. Vel, in dispartitionibus, subaudi donorum, munerum, &c. partietur inter suos ingentia donatiua adepto regno. Aut in dispartitionibus, id est, vt regnum suum inter suos dispertiat. Vt sit illud vers.39. *Et dabit eis potestatem in multis, & terram diuidet gratuito.* Nam hic etiam pro *diuidet*, ponitur verbum CHALAK. Partietur inter suos terras, vrbes, prouincias, & regna, vti lib.9. c.10. explicabimus.

Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie eius.

Ex verbo: *Et brachia inundationis inundabuntur de ad facies* vel *de faciebus* (datiui casus) *eius.* Ita Mercerus, Leo Iudas, Marinus, Maldonatus, vel, *Et brachia inundatione inundabuntur (obruentur) à faciebus eius.* Ita Sanctes, Forsterus, Auenarius, Buxtorfius, Tremellius, & Iunius: *Et brachiis inundantibus, vel inundationis, inundabuntur à conspectu eius* שטף SATAPH, aiunt ei, inundare vt aliquid immergatur, simúlque abundantiam & impetum inundationis denotare, quasi obruere aliquem vndis ingentibus, item lauare aquis plurimis, mergere, immergere. Hinc per metathesim volunt fecisse Græcos, suum baptizo, & pontizo, mergo, & pontus, inserto, o, euphoniæ causa. Brachia inundationis, seu pugnæ, S. Hieronymus, Kimchi, Vatablus, Mercerus, Tremellius, Iunius, Marinus, Veldios, interpretantur copias militares, exercitus, irrumpentes, quasi inundantes & obruentes, seu vastantes omnia. Nam vt manus phrasi Hebraica interdum designat copias militares, etiam Latinis, vt cap.4. ostendebamus: sic brachia ingentes, & robustissimos exercitus denotant ac si dicat: magni & prævalidi exercitus inundabuntur ab Antichristo, id est, obruentur & opprimentur. Alij vt Maldonatus, quod ferè eodem recidit, brachia intelligunt vires, auxilia. Nam brachia pro viribus interdum Scriptura sumit, Ierem.17. 5. *Maledictus homo qui ponit carnem brachium suum. Possis* reddere: *Et brachia diluuij* seu *cataclysmi, inundabuntur à facie eius.* Nam vocem SETEPH, Noster diluuium vertere solet, Psalm.36.6. Nahum 1.8. vt sit simile illi Iob. 40.18. *Ecce absorbebit fluuium, & non mirabitur: & habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius, Brachia inundationis*, seu *diluuij* eleganter dixit, vt His-

paniçè dicimus, *Brachia maris*, id est, ingentes sinus: seu infusiones, aut irruptiones. Quid si actiuè exponas: *Et brachia diluuij inundabunt à facie eius*, quasi Antichristus instar immensi diluuij, quod vastos effundat fluctus & vortices, omnia sit inundaturus & obruturus. Quo forsan respexit Ioannes Apocalyps. 12. 15. *Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen.* Et cap. 13. 1. *Et vidi de mari*, seu *de abysso*, *bestiam ascendentem.* Et cap. 11. 7. *bestia quæ ascendit de abysso.*

Si verò sexto casu legamus: *Et brachia inundatione inundabuntur à faciebus eius*: geminatio more linguæ sanctæ, indicat immanem & prodigiosam fore Antichristi inundationem, omnia proterentem & obruentem. Illud vero Nostri: *Et brachia pugnantis expugnabũtur à facie eius.* S. Hieron. ita exponit: *Et brachia pugnantis, populi Romani expugnabuntur ab Antichristo, & contererentur.* Nimirùm quia illi decem reges, qui ex dissecto & dissipato Romano imperio tanquã quædã eius brachia exorientur in fine sæculi, vincentur, & expugnabũtur ab Antichristo: cùm tres ex illis interficiet, & septem reliquos suo subijciet Imperio, vti lib. 5. fusè diximus, & inferiùs c. 15. magis adhuc demõstrabimus. LXX. *Et brachia inundantis inundabuntur a facie eius.* In Cõplutensi, & Regia. *Et brachia inundantis deuoluentur à facie eius.* Per inundantẽ, intelligit Theodoretus Ægypti regnum. Fortè propter Nili inundationes, quod fermè Antiochus expugnauit: vel quasi Antiochus vt Ægyptum caperet, brachia, seu ostia Nili aliò deuoluerit, & diuerterit. Sed meliùs intelliges Romanum Imperium, quod sua magnitudine, & potentia vniuersum propè orbem inundauit.

Et contereniur.

Hebraïcè *Et frangentur.* Si de exercitibus Antichristi capias, delebuntur eius copiæ in supremo illo prælio Gog, & Magog, de quo dicemus lib. 12. c. 7. si verò de hostium Antichristi, certissimum est ingentes exercitus ab eo fundendos, & internecione delendos, vti c. 13. & seqq. ostendemus. Illud verò, *Insuper & dux fœderis*, abundè à nobis explicabitur lib. 8. cap. 1.

Et post amicitias cum eo, faciet dolum: & ascendet, & superabit in modico populo.

Variè interpretantur prius hemistichium. Sanctes: *Et cum iis qui secum erunt confœderati, faciet dolum.* Forsterus: *Et cùm consociationibus ad eum, faciet imposturam.* Tremellius & Iunius: *Nam ex consociatione sua cum illo, faciet dolum.* Vatablus: *Postquam societatem inierit cum eo*, vel *Propterea quod societatem inibit cum eo*, aut *Et ab associatione sua se ad eum, faciet dolum.* Leo Iudas: *Vbi vero cum illo fœdus inierit, dolo aget malo.* *Marinus: Et à (post) consociatione ad eum faciet fraudem.* Auenarius: *Et ex eo quando societatem cum eo inierit, aget dolo*, vel *dolosè.* Montanus: *Et ab associando se ad eum, faciet dolum.* Sanctes in Lexico: *Et à coniunctionibus (id est, post coniunctiones) ad eum, faciet dolum.* Hæbræis inest hic duplex lectio, התחברות HITHCHABERVTH, numero singulari, quàm vulgo exemplaria præferunt, & plures sequuntur: & HITHCABEROTH, plurali numero, quam certum est sectatos LXX. Interpretes, sanctum Hieronymum, Kimchium in libro Radicum, Forsterum: & quam esse præferendam nemo prudens dubitauerit. Ad verbum: *Et de (à) consociationibus ad eum, faciet dolum*: vel *fraudem, fallaciam, imposturam, deceptionem.* Possit exponi: *Et de conspirationibus, (coniurationibus) ad eum, faciet dolum.* Hoc est postquam praua & feralis gens Iudæorum se ei Antichristo coniunxerit, sociauerit, atque conspirauerit, & coniurauerit cum eo: vbi fœdus, amicitiam, & societatem cum eo inierit vt, eum regem constituant: faciet dolum & imposturam, decipiet eos, imponet illis, fraude rapiens imperium, se illis verum Messiam venditans, & omnia dolo malo agens. Aliter, *Et de consociationibus ad eum, faciet dolum*: id est, omni arte & dolo aget, vt se multi ei consocient & adiungant, seu vt cum eo conspirent, & coniurent, & ei regnum deferant.

LXX. apud Theodoretum, & in Complutensibus, & Regiis Bibliis: *Et à commistionibus erga ipsum, facie dolum.* Commistiones interpretatur ipse Theodoretus, ministros: q. d. multos mystas & ministros habebit suorum dolorum & imposturarum. Rectiùs intelligemus, vilissimorum & perditissimorum, hominum colluuiem miscellaneam Antichristo adhæsuram. In editione verò Romana. *Et ex commistionibus aduersus eum, faciet dolum*: q. d. si qui aduersus eum coëant, aut conspirent, facilè eos decipiet, & in partes trahet. Nec ille sensus erit alienus: *Et de veneficiis*, seu *incantationibus*, vel *coniurationibus cum eo*, vel *ad eum, faciet dolum*: id est, coniurabit diabolum, incantationibus sibi eum adiunget, se eius constituet socium, & partiarium, veneficiis & arte magica erit instructissimus ad struendas omnes fraudes & imposturas. Verbum enim חבר CHABAR, incantare, & coniurare etiam significare, nulli non notum, præsertim Deuteronom. 18. 11. & Psalm. 57. 6.

Et ascendet, & superabit in modico populo. Ad verbum: *Et ascendet, & corroborabitur (consolidabitur, ossabitur) in pauca gente*: vel *in modica, minima, parua gente*, aut *in parum, paululum gente.* Tremellius & Iunius: *& ascendens roborabit se cum parua gente.* Ascendet, id est, increscet, augebitur, viresque sumet. Sic enim interdum sumi in Scriptura verbum ascendendi, notius est, quàm vt exemplis sit demonstrandum. Vide Forsterum & Mercerum in Lexicis, Villauicentium & Sà in Phrasibus, Riberam in Oseæ 1. num. 133. 134. *Et corroborabitur*, osseum robur capiet in parua & pauca gente Iudæorum; modica, vili, abiecta, infami, despecta: & sanè pauca, tametsi numerosa, si conferatur cum tot nationibus & gentibus quæ posteà parituræ sunt Antichristo. Ex Iudæis natus, inter Iudæos eductus, ab ipsis rex acclamatus, ipsorum potissimum ope & præsidiis incipiet præualere, ingentiáque Imperij incrementa capere. LXX. *Et præualebit super eum in pauca gente.*

Oraculum Apocalypsis 13. de primordiis regni Antichristi.

CAP. XII.

VErba Ioannis sunt, vers. 1. *Et vidi de mari Bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ. 2. Et Bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes vrsi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi Draco virtutem suam, & potestatem magnam.* Bestiam hanc esse Antichristum, lib. 5. c. 26. & 27. copiosè docuimus: vbi etiam accuratè exposuimus, quænam futura sint Antichristi septem capita, & cornua decem; nunc alias partes istius oraculi enarremus.

Bestiæ nomen Latinis plerúmque nonnisi pro fera, & noxia bellua vsurpatur, quæ vnguibus, aut morsu, aut veneno noceat: cuiusmodi sunt leones, vrsi, apri, lupi, tigrides, viperæ, serpentes, &c. De Vipera mordente Paulum, Act. 28. 5. *Et ille quidem*

dem excutiens Bestiã in ignẽ, nihil mali passus est. Hinc Latinis, *Damnari ad Bestias, Bestijs obiici subiici.* Quod sæpè legitur & in Martyrologiis, & in Actis Sanctorum Martyrum. De qua videndi cum primis Budæus Annotat. Posterioribus in Pandectas, Baronius in Notis ad Roman. Martyr. 1. Februarij, Gallonius de Cruciat. SS Martyrũ, c. 9. pag. 209. & seqq. Vnde *Bestiarij* dicti, ad bestias damnati, vel auctoritati, vt cum illis pugnarent: de quibus plura Philippus Beroaldus & Læuinus Torrentius ad caput 34. Suetonij in Claudio. Bestiariorum frequens mentio apud Tertullianum. Illud verò Pauli 1. Corinth. 15. v. 32. *Ad bestias pugnaui Ephesi*, intelligũt quidam reuera Paulum Ephesi feris obiectum, sed singulari miraculo seruatum. Ita Ambrosiaster, & indicat Theodoretus, nec abnuit Primasius: assentiuntur ex Recentioribus, Caietanus, Guillaudus, Cornelius à Lapide. Rem gestam prodidit Nicephorus lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ, c. 25. sed ex apocryphis. Quãnis plerique velint Paulum figuratè locutum de pressuris sibi ab hominibus belluinis, & ferinos mores induris, illatis, vti S. Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, Pelagius, Sedulius, Haimo, S. Thomas, Lyranus, Gagnæius, Sà, Estius, Iustinianus in eum locum: Tertullianus de Resurrectione Carnis, c. 48. S. Hieronymus Præfatione lib. 3. Commentariorum in Epistolam ad Ephesios. Vide Baronium Annali 1. anno Christi 55. num. 5. & 6.

Bestiam hic Antichristum vocatum omnes intelligunt, ob sæuitiam, & truculentiam incredibilem, qua Sanctos laniabit, quos nedum ad bestias immaniter discerpendos proiiciet: sed infinitis aliis cruciatuum generibus excarnificabit. Aretas in 11. Apocalyps. ad vers. 7. *Bestiam vocat Antichristum, ob crudelitatem, feritatem, ac sanguinis auiditatem.* Primasius & Ansbertus annotarunt, positum hic nomen Bestiæ, tanquam Agno contrariũ: nempe nomen Antichristi, è diametrò Christo oppositum. Nobis illa potior ratio videtur, idcirco Ioannem nomen bestiæ Antichristo tribuisse, vt eius regnum & monarchiam indicaret: simulque ostenderet, se eodem diuino spiritu quo Daniel, scripsisse: atque vt Daniel quatuor illa famosa mundi Imperia, seu monarchias bestiarum appellationibus expressit, ita quoque se horrendum illud & formidabile regnum Antichristi sub bestiæ nuncupatione adumbrauisse: quod postremæ Danielis bestiæ, id est, Romano Imperio, succedet. Vnde scitè S. Hieronymus in Daniel. 7. ad v. 3. *Et hoc notandum, quòd regnorum feritas, atque crudelitas bestiarum nomine demonstretur.*

De mari Bestiam ascendentem.

Hoc variè interpretantur. Primò de mari, seu abysso, id est, de cœtu impiorum, qui mare rectè vocantur, propter turbulentos animi motus & procellas. Isaiæ 57. 20. *Impij quasi mare feruens.* Heb. *mare pulsum, eiectum, instar Euripi quod quiescere non potest: & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum.* Heb. *& eiectant aquæ eius stercus (spumam) & lutum.* v. g. vnum Antichristum. De Euripo quia res est notissima, solum indicamus auctorum loca, Strabonis lib. 1. pag. 38. lib. 9. pag. 278. Liuij, lib. 28. c. 5. & 6. Pomponij Melæ lib. 2. c. 7. Plinij lib. 2. c. 97. & lib. 4. c. 12. Senecæ in Hercule Furente, Actu. 2. v. 376. & in Hercule Oethæo, Actu 3. v. 777. Antiphili Byzantij in Græco Epigrammate, Eustathij in Dionysium de Situ Orbis. Vide quoque notas Ioachimi Vadiani & Andreæ Scotti in Melam, Casauboni in Strabonem, Delrij in Senecam. Aristotelem, quod naturam Euripi assequi non potuerit, mœrore contabuisse tradunt S. Iustinus Martyr in Parenæsi ad Græcos, pag. 26. S. Gregorius Nazianzenus Oratione III. quæ est 1. Inuectiua in Iulianum Apostatam, pag. 79. imo se in Euripum præcipitem dedisse, addito elogio: *Quoniam Aristoteles Euripum minimè cepit, Aristotelem Eurypus capiat*, scribit Nonnus Græcus auctor in expositione profanarum Historiarum, quarum S. Gregorius Nazianz. meminit in Priore Inuectiua aduersus Iulianum, num. 33. Antigonus in Mirabilibus Narrationibus, c. 140. *Videtur aliquid inscrutabile & obseruatu difficile habere, quòd Euripus septimo quoque die non reciprocat.* Vide Cælium Rodiginum lib. 29. Lectionum Antiquarum, cap. 8. & Notas Iacobi Biblij ad Orationem 3. Nazianzeni, n. 41. Adagium, *Euripus homo*, enucleat Erasmus in Chiliadibus. Vt qui naturam Euripi rectè nouerit, hunc rectè comparet cœtui improborum, è quorum collunie prodibit Antichristus Vel, *de mari*, id est, de hoc sæculo, quod instar propulsi & agitati maris, turbinibus & fluctibus iactatur & illuditur. Aut, de vitiorum & scelerum altissima voragine. Andreas: *At S. Methodius & Hippolytus, & alij veteres de ipso Antichristo præsentem locum interpretati sunt: vt qui ex turbulento plurimâmque vndoso vitæ huius mari egressurus sit.*

Aretas in 11. Apocalyps. ad vers. 7. *Abyssum verò vocat vitam hominum amaram propter peccatum, & tristem, instabilémque propter aduersos vndique flatus & sibilos malignorum spirituum. Non enim ex alia natura exsurget sceleratus iste, sed ex nostra, adeóque humana substantia. Nam homo erit iuxta efficaciã satanæ.*

Primasius: *Hoc hic mare posuit quod ante abyssum, de qua dixerat ascendere istam bestiam: in vtroque autem significatur populus: quippe videt de populo bestiam surgere.*

S. Beda: *De populo nasci impiorum significat. Hoc enim mare, quod supra abyssus intelligitur.* Nempe Apocalyps. 11. 7.

Ansbertus: *Hoc autem in loco abyssi, vel maris nomine siue occulta Dei iudicia, siue infidelium corda non inconuenienter accipimus.*

Ambrosiaster: *Hac bestia Antichristum significat: per mare verò designatur multitudo scilicet reproborum. De mari igitur bestia conscendere visa est, quia de societate reproborum Antichristus exurget.*

Anselmus Laudunensis. *De mari, id est, de collectione malorum.*

Rupertus: *De mari, id est, de sæculo præsenti nequam, de fluxu generis humani nascendo bestia talis ascendit: de multitudine impiorum, de vndosa populositate malignantium.* Eadem ferè posteriores alij.

Secundò, Ribera obseruat: *Cùm de mari exeuntem videret, rectè & accommodatè non exeuntem dixit, sed ascendentem, quod littus superius mari sit: atque ideò semper in Scriptura qui intrant in mare, descendere dicuntur: qui exeunt ascendere, vt Psalm. 106. 23. qui descendunt mare in nauibus. Isaia 42. 23. qui descenditis in mare. Daniel. 7. 3. & quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari.*

Nec desunt qui existiment, idcirco dici in sacro sermone descendere in mare, & ascendere de mari, quòd reuera terra altior sit mari: quæ est famosa quæstio, & eruditorum disputationibus strenuè ventilata, quam pluribus excutere non est huius instituti, sed liber in gratiam lectorum breuem indiculum recentiorum auctorum vtriusque partis, qui pro se vetustiores etiam laudant, hîc inserere. Mare terræ eminere sentiunt S. Thomas 1. parte, quæst. 69. art. 1. ad 2. Dionysius Richelius in Enarratione Genes. art. 51. Ambrosius Catharinus in Genes. 1. Franciscus Gomara in Generali Historia Indiarum, cap. 5. Hieronymus Vielmius de Sex diebus

diebus Conditi Orbis, Lectione 15. Ascanius Martinengus Vielmij discipulus in Glossa Magna Genes. pag. 742. Contrà, Tetram mari esse altiorem, affirmant, Aben-Ezta, & Hebræi alij in Genes. 1. & in Psalm. 23. Caietanus in Genes. 1. & in Psalm. 23. Stenchus in Cosmopœia Genes. 1. & in Psalm. 23. Honeala, Lippomanus, Peterius, Deltius, Cornelius à Lapide in Genes. 1. in Opere tertiæ Diei, Gaspat Coutatenus lib. 2. de Elementis, Franciscus Vallesius de Sacra Philosophia, cap. 1. Christophorus Clauius ad caput 1. Sphæræ, Ianscuius, Genebratdus, Agellius, Bellarminus in Psalm. 23. Ludouicus Molina in commenc. 1. pattis, in Opete 3. diei, disput. 11. Gtegotius Valentia 1. partc, q. 3. de Opere sex dietum, punct. 5. Pineda in Iob 26. vers. 10. Augustinus Tornicllus in Annalibus Mundi, Anno 1. Die 3. num. 5. Conimbticenses in Meteorologicis, tract. 8. cap. 1. Martinus Becanus 1. part. Summæ Theologiæ, tract. 4. cap. 3. in Opeto tertiæ diei, & alij. Hanc quoque aiunt esse Philosophorum, & Astronomotum sententiam. Imo addit Caietanus: *Si quis autem dubitat, terram apparentem esse superiorem aquis, non tam eget ratione, quàm applicatione ad sensum, quo ad oculum videmus, aqua motum semper ad decliuiorem esse locum.*

Obseruationi Ribetæ illud obstare videtur, quod Psalm. 105. 7. dicitur: *Et irritauerunt ascendentes in Mare, Mare Rubrum.* Sed primum sciendum, Hebraicè non esse *ascendentes*. sed tantum, & *irritauerunt super Mari, in Mari Rubro*, vt indicet eos amaricasse Deum, & iuxta mare Rubtum, nimirum in littore, cùm iam iam ingressuri mare essent: & etiam cum iam in ipso mari consisterent, vti annotauit Genebtatdus: etvetò patticulam *super*, Hebraica phrasi, *iuxta, propè*, significate, notius est quam vt exemplis demonstrari opotreat. Sed illud nunc satis sit, Psalm. 136. 10. *Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus.*

Titelmanus & Genebrardus in Psalm. 105. ad vers. 7. Ribeta in Apocalyp. 13. num. 2. aiunt, LXX. posuisse *ascendentes*, quod respexerint situs locorum: quoniam egredientibus Ægypto, versus terram Chanaan, aut versus desertum Arabicum, ascenditur. quod Ægyptus in humiliore, & depressiore loco iaceat. Quare Isthmus non est perfossus à multis Regibus, etsi tentatus, ne tota regio inundaretur. Nobis minè placet Agellij sententia, LXX. nequaquam præter fontem addidisse, *ascendentes*: sed quod nunc Hebraicè est על ים *Al-iam*, diuisim, id est, *super mare*: coniunctim vnica dictione, atque alijs punctis legisse עלים *Olim*, id est, *ascendentes*: vnde non geminasse dictionem *maris*, vt nunc ex Hebræis exprimunt: sed simpliciter dixisse: *Et irritauerunt ascendentes in Rubro mari*: vel, *in Rubrum mare*, qua etiam ratione habet Psalterium Romanum. Vide Notas Nobilij: sed cum primis Commentarium S. Augustini, qui addit: *Ascenderunt autem propterea dictum est, quia ita est terra positio, vt descensio dicatur in Ægyptum de terra Chanaan, & in eam illinc ascensio.*

Sed quod attinet ad Isthmum à Nilo ad Arabicum Sinum, quem reges perfodere tentarunt, atque à Nilo ad Mare rubrum fossam perducere: pauca de his ab Auctoribus accipe. Herodotus lib. 2. num. 158. *Psammitichi filius qui regnum Ægypti suscepit, extitit Necos, qui fossam ad Rubrum mare ferentem primus aggressus est, quam Darius Perses secundo loco depressit, longitudinis quidem quatuor dierum nauigationis, latitudinis, vt per eam duæ possent simul agi triremes. Aqua quæ in hanc è Nilo deducitur, paulo supra Bubastin vrbem, iuxta oppidum Arabiæ Patumon deducitur, euadens in mare Rubrum. Initium fodiendi sumptum est à planitie Ægypti, Arabiam versus. Nam quæ supra planitiem sunt, contiguus supra Memphim occupat mons, in quo lapidicinæ sunt. Itaque ad huius montis ima deducta est fossa ab Occidente Orientem versus longo tractu, & deinde pertingit diuortio montis tenus (quod diuortium ad meridiem & ventum Austrum fert) in Sinum Arabicum. Qua igitur breuissimus tractus & maximè compendiarius est à mari septentrionali ascensus ad australe, quod idem Rubrum vocatur, à monte Casio, qui Ægyptum, Syriámque disterminat, stadia mille sunt in Arabicum sinum. Et hoc quidem breuissimum est: verùm fossa multo longior, scilicet quanto est obliquior. In qua fodienda sub rege Neco centum viginti millia Ægyptiorum perierunt. Inque eius medio opere Necos destitit, hoc interpellatus oraculo, Eum id opus Barbaro præmunire. Ægyptij autem Barbaros omnes vocant, qui non ipsorum lingua loquuntur.*

Diodorus Sieulus lib. 1. Numero 20. *A Pelusiaco fossa in Sinum Arabicum & Erythræum mare hominum manibus deducta est. Cuius ducendæ Necos Psammetichi filius primus auctor fuit, & post eum Darius Persa opus quodamtenus produxit, sed imperfectum tandem reliquit, edoctus à quibusdam, Isthmi perfossione illa effecturum, vt Ægyptus submergatur. Rubrum enim mare editius esse Ægypto demonstrarunt. Postea vero Ptolemæus secundus vltimam operi manum imposuit, & loco opportunissimo sepimentum quoddam transuersarium machinatus est. Quod transiturus aperuit, & mox iterum occlusit, vsu consilium non frustrante. Amnis per fossam decurrens, Ptolemæus, nomine auctoris, dicitur, vbi mare intrat, vrbem habet nomine Arsiones.* Hic Necos est ille insignis Nechao rex Ægypti, qui Iosiam pientissimum regem prælio interfecit, vti Scriptura commemorat: nam terrestri acie congressum cum Syris in Magdalo, siue Maggeddo, victoria potitum, idem Herodotus refert. De quo vide Chronicon Eusebij numero MCDIII. & Notas Scaligeri ibidem, & Reinceciun in Syntagmate Heroico parte 1. in Regno Ægyptiorum.

Plinius lib. 6. c. 29. *Ex Daneo portu Maris Rubri, nauigabilem alueum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum recurrit sexaginta duûm millium passuum interuallo, quod inter flumen & Rubrum mare interest, primus omnium Sesostris Ægypti rex cogitauit: mox Darius Persarum; deinde Ptolemæus sequens: qui & duxit fossam latitudine pedum centum, altitudine triginta, in longitudinem triginta septem millium quingentorum passuum vsque ad fontes amaros. Vltra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quàm terra Ægypti. Aliqui non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrumperetur aqua Nili quæ sola potus præbet.*

S. Basilius homil. 4. in Hexaëmeron: *Alioquin quid prohiberet mare Rubrum sua exundanti alluuie irrumpere in vniuersam Ægyptum, quæ ipso mari tanto est concauitate depressior, séque mari quod Ægypto adiacet, coniungere, nisi creatoris præcepto tanquam compedibus coerceretur? Etenim Ægyptus, quòd sit mari Rubro humilior, vel illi nobis re ipsa persuasere, qui conniXi sunt maria hæc, Ægyptum, inquam, & Indicum, cui permiscetur Rubrum mare, inter se committere, & alterum alteri coniungere.* (Nimirum medio Nilo) *Quamobrem destitere à tanto conatu Ægyptius ille Sesostris, qui primus id est aggressus: Darius item Medus, qui secundum hæc voluit prosequi rem tantam, & supremam operi admoliri manum.*

S.Am

S. Ambrosius S. Basilium, vt assolet, exscribens lib. 2. Hexaëmeron, cap. 1. *Ceterum nisi vis statuti cælestis inhiberet, quid obstaret, quin per plana Ægypti, quæ maximè humilioribus iacens vallibus campestris asseritur, mare Rubrum Ægyptio pelago misceretur? Denique docent hoc, qui voluerunt hæc duo sibi maria connectere, atque in se transfundere. Sesostris sanè Ægyptius, qui antiquior fuit, & Darius Medus, qui maioris contentu potentia, in effectum voluit adducere, quod ab indigenis fuerat ante tentatum. Quæ res indicio est, quod superius est mare Indicum, in quo mare Rubrum, quam equor Ægyptium, quod inferius alluit.*

At Strabo lib. 17. pag. 553. *Est alia fossa, quæ à Nilo in Rubrum mare & Arabicum sinum exit, & ad vrbem Arsinoen, quam nonnulli Cleopatridem vocant, atque per eos locus fluit, qui Amari vocantur. Hi cùm antiquitus amari essent, facta fossa, & admixto flumine, sunt immutati: at nunc bonos ferunt pisces, & aquatilibus volucribus abundant. Fossa primùm à Sesostri incisa est, ante bellum Troianum: nonnulli eam à Psammetichi filio solum inchoatam putant, morte eum præcipiente: postea Darium primum in operis absolutionem successisse. Is opus penè absolutum deseruit: falsò enim ei erat persuasum, Rubrum mare Ægypto esse sublimius: ideóque si intermedius isthmus incideretur, Ægyptum à mari obrutum iri. Ptolemaici quidem reges eum incidentes Euripum clausum fecerunt, vt quum vellent, in exterius mare nauigarent, ac rursum sine impedimento reuerterentur. Fossæ autem in mare Rubrum exeuntis initium est à pago Phaccusa, cui continuus est Philonis pagus. Fossa latitudinem habet cubitorum centum, profunditas ea quæ naui satis sit ingenti.*

Vides hic, Lector, dissensum auctorum. Herodotus & Diodorus Siculus tradunt, eam fossam primùm aperiri cœptam, sed non perfectam à Necho Psammitichi filio: Strabo, Plinius, S. Basilius, & S. Ambrosius, à Sesostri, qui Neco fuit multo vetustior. Item Plinius, S. Basilius, & S. Ambrosius aiunt, neque à Ptolemæis opus illud fuisse absolutum metu inundationis; id Diodorus Dario Persarum regi tribuit: causamque irridet Strabo: atque à Ptolomæis regibus integrè perductam fossam, Diodorus & Strabo disertè affirmant. Idque indicare videtur Plutarchus in Antonio, cùm de Cleopatra victa ab Augusto prodit: *Delatus Antonius Alexandriam ex Lybia, offendit Cleopatram opus magnum & inopinatum aggressam. Inter Rubrum enim & Ægyptium mare, quà maximè vtrinque premitur, arctiorque est tellus, trecentorum fermè stadiorum latitudo est, videturque Asia, Libyaque esse terminus. Per hunc locum Cleopatra transferre classem instituit in Arabicum sinum: & cum auro, & argento & magna suorum manu in ignotas sedes commigrare, fugiens bellum ac seruitutem.* Forsan vetustæ fossæ repurgato alueo classem Ceopatra immittere parabat. Alfonsum Albuquercium Indiæ Prætorem, conatum fossa auertere Nilum in Arabicum Sinum, scripsimus, lib. 1. c. 25. extremo. At de his satis.

Genebrardus aliam assignat causam, cur LXX. dixerint, *ascendentes in Rubrum mare. Captarunt,* inquit, *phrasim Græcam, quâ euntes in mare, dicuntur ascendere, in mediterranea descendere. Inde Liber Xenophontis Ἀνάϐασις Κύρου, Ascensus Cyri, id est, Naualis eius expeditio. κατάϐασις contrà descensus, quando tenditur in mediterranea: cùm contrario modo Hebræi loquantur, propter littorum supra aquas altitudinem, vt docet Kimchi in Psalm. 106. siue 107. & in c. 1. Ionæ.*

Nec alienè exposuerimus, *ascendentes in mare,* quasi vectos & equitantes super mare. Sic Iudicum 12. 14. *ascendentes super septuaginta pullos asinarum.* Psalm. 103. *qui ponis nubem ascensum tuum,* id est, vecturam, currum, quadrigam cui inequitas. Nam quamuis Sinus Arabicus diffisus fuerit, & siccum præbuerit iter transeuntibus, at ad emphasim miraculi placuit LXX. ita poëtico vocabulo vti.

Tertiò, addit Ribera: *Arbitror etiam propterea dici bestiam Antichristum ascendere de mari, quod subito & quasi ex improuiso apparebit eius potestas, & quòd maxima futura est, atque terribilis, & qualis antea non fuerit: sumpta à maximis, vastissimisque belluis similitudine, quæ subito exire solent è mari, & prodigiosa forma, atque nouitate terrere, ac nocere.* Rectè quidem & appositè.

De immani & prodigiosa marinarum belluarum magnitudine & forma, Excursus.

CAP. XIII.

VErùm vt lectoris tædium varietate tantisper leuemus, nonnulla hîc visum est intexere de quarundam maris bestiarum enormi mole & vastitate. Plinius harum rerum diligentissimus lib. 9. cap. 2. *Sunt autem complura in iis, maiora etiam terrestribus. Causa euidens humoris luxuria. Alia sors alitum, quibus vita pendentibus. In mari autem tam latè supino, mollique ac fertili accremento, accipiente causas genitales è sublimi, sempérque pariente natura, pleraque etiam monstrifica reperiuntur, perplexis & in semet aliter atque aliter, nunc flatu, nunc fluctu conuolutis seminibus, atque principiis, vt vera fiat vulgi opinio, quidquid nascatur in parte naturæ vlla, & in mari esse, præterque multa, quæ nusquam alibi. Rerum quidem, non solum animalium simulacra esse, licet intelligere intuentibus vuam, gladium, serras, cucumim vero colore & odore similem, quo minus mirentur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.*

His consentientia prodit Aristoteles Problemate 10. *Animalia maris, maiora & vegetiora sunt quàm terra.* Et Opianus 1. Halienticôn:

Innumera pelago gentes voluuntur in imo
Nantes, quæ numerum vincunt. Sunt abdita nobis
Plurima monstra maris. ——
Alma parens tellus non agmina plura ferarum,
Nec maiora tulit, quàm vastus in æquore pontus.

Pergit Plinius cap. 3. *Plurima autem & maxima in Indico mari animalia, è quibus balænæ quaternûm iugerûm, pristes ducenûm cubitorum: quippe vbi locustæ quaterna cubita impleant.* Et post alia: *Gedrosos qui Arbim amnem accolunt, Alexandri Magni classium Præfecti prodidere in domibus fores maxillis belluarum facere, ossibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum reperta.* Et cap. 4. *Maximum animal in Indico Mari pristis, & balæna est. In Gallico Oceano Physeter, ingentis columnæ modo se attollens, altiórque nauium velis diluuiem quandam eructans. In Gaditano oceano Arbor in tantum vastis dispansa ramis, vt ex ea causa fretum nunquam intrasse credatur.*

Et cap. 5. *Tiberio Principi nunciauit Olysipponensium legatio ob id missa, visum, auditúmque in quodam specu concha canentem Tritonem, qua noscitur, forma: & Nereidum falsa non est, squamis modo hispido corpore, etiam quà humanam effigiem habent. Námque hæc in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gemitum tristem accolæ audiuere longè. Et Diuo Augusto legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes*

nimes Nereidas ſcripſit. Auctores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, viſum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore abſoluta ſimilitudine: aſcendere eum nauigia nocturnis temporibus, ſtatimque degrauari, quas inſederit partes: & ſi diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio Principe (Vide hic Notas Dalecampij, & Iulij Cæſaris Scaligeri Exercitationem 226.cap.12.) *contra Lugdunenſis Prouinciæ littus in inſula ſimul trecentas ampliùs belluas reciprocans deſtituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum littore: intérque reliquas, elephantos, & arietes, candore tantum cornibus aſſimulatis: Nereidas verò multas. Turanius prodidit, expulſam belluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas vltimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dentes eiuſdem centum viginti, maximi dodrantium menſura, minimi ſemipedum. Bellua, cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ, apportata ex oppido Iudææ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in ædilitate ſua M. Scaurus longitudine pedum quadraginta, altitudine coſtarum, Indicos Elephantos excedente, ſpina craſſitudine ſeſquipedali.* Quod ad marinum hominem attinet, Iuuenalis Satyra 14.

Oceani monſtra, & iuuenes vidiſſe marinos.

Solinus cap. 55. aliàs 60. *Indica maria balænas habent vltra ſpatia quatuor iugerum. Sunt & quos Phyſeteras nuncupant, qui enormes vltra molem ingentium columnarum, ſupra antennas ſe nauium extollens, hauſtíſque fiſtulis fluctus ita eructant, vt nimboſa alluuie plerumque deprimant alueos nauigantium.* Et cap. 37. de Ioppe oppido Iudææ: *Id oppidum ſaxum oſtentat, quod vinculorum Andromedæ veſtigia adhuc retinet, quam expoſitam belluæ non irritus rumor circumtulit. Quippe oſſa monſtri illius M. Scaurus inter alia miracula in ædilitate ſua Romæ publicauit. Annalibus nota res eſt: menſura quoque veracibus libris continentur, ſcilicet quod coſtarum longitudo excеſſerit pedes quadraginta, excelſitas elephantis fuerit Indicis eminentior: porrò vertebuli ſpinæ ipſius, latitudine ſemipedem ſunt ſupergreſſi.*

Strabo lib.15. pag.499. *Paulò poſt Nearchum in Perſicum Sinum claſſem adduxit, multas cùm alias ærumnas, tum ob cetorum magnitudinem perpeſſum. Et quanquam veriſimile eſt, qui tum nauigauerunt multa inflatiùs garriuiſſe, tamen oſtenderunt quid ipſis contigerit, etſi perinde magis metum, quàm periculum afficit. Plurimùm eos turbauerunt Phyſiterum* (*qui ſic ab efflanda aqua dicuntur*) *magnitudines, fluctum maximum & confertim cum caligine tanta exſufflationibus ſuis excitantium, vt proxima etiam queque conſpici non poſſent. Sed cùm nauigationis duces, illis timentibus & cauſam ignorantibus indicaſſent, belluas eſſe quæ facilè tubarum ſonitu, & plauſu exaudito diſcederent: Nearchus naues cum impetu eò compulit, vbi maximè arcebatur, ac tubis belluas exterruit. Illæ vndas ſubeuntes, nauale certamen a puppi minabantur: verùm ſubitò ceſſauere. Etiam ij qui hodie in Indiam nauigant, belluas ingentes narrant, & earum apparitiones, ſed quæ neque confertim, neque crebrò ſe offerant: & diſcedant clamore ac tubis repulſæ, eas terræ nequaquam appropinquare: oſſa vero iam diſſolutarum à fluctibus facilè eiici, & materiam faciendorum tuguriorum Ichthyophagis ſuppeditare. Nearchus cetorum magnitudinem vlnarum tredecim refert.* Et de Ichthyophagis anteà pag. 495. dixerat: *Domos ex oſſibus cetorum, & oſtreorum conchis magna ex parte faciunt: nam trabium & fulcrorum vſum coſtæ præſtant, portas maxillæ.*

Eandem de Nearcho hiſtoriam narrat Arrianus in Indicis: *Porrò ceta ingentis magnitudinis in exteriori mari naſcuntur, piſcéſque multo maiores quàm in hoc interiori. Scribit etiam Nearchum cùm ex Cyizis nauigarent, ſub auroram vidiſſe aquam ſurſum è mari efflari, & tanquam violento quodam turbine in altum efferri: perculsóſque ſpectaculo res nautas percontatos eſſe ex ducibus nauigationis, quidnam hoc ſibi vellet: eóſque reſpondiſſe, cete eſſe, quæ in mari voluta aquam ſurſum efflent: nautíſque attonitis remos è manibus excidiſſe. Ipſo inſtans eos hortabatur atque animabat: propiúſque adnauigans, iuſſit vt naues aduerſis proris veluti ad naualem pugnam inſtructi, in ea dirigerent: vtque aſſiduè validéque remigantes vna cum ipſo remorum ſonitu ingentes etiam clamores ederent, tubíſque clangerent. Ita reuocatis animis, ſimul omnes ſigno dato, remigationi incubuiſſe. Cúmque iam propiores belluis facti fuiſſent, quantum capita ferre poterant, acclamaſſe, tubaſque clanxiſſe, & remorum pulſum ingentem ſonitum edidiſſe: atque ita ceto quæ iam proris nauium appropinquare videbantur, exterrita in profundum ſe ſe abdidiſſe, neque multo poſt ad puppes emerſiſſe, rursúſque magnam vndarum vim ſurſum efflaſſe. Tum incredibilem nautarum ob inopinatam ſalutem, applauſum factum fuiſſe, Nearchi audaciam pariter & prudentiam laudantium. Nonnulla verò balenæ interdum ad littus appelluntur, quæ recedente æſtu, in vadis hærent: alia tempeſtatibus in terram eiiciuntur, quibus putrefactis, carnibuſque colliquatis oſſa remanent, quibus homines ad domos ædificandas vtuntur. Et laterum quidem oſſa vtpote maiora in trabes ædium deligunt: minora verò in tabulas, quæ verò in maxillis ſunt, ad ianuas accipiunt: multa ſiquidem eorum XXV. cubitos magnitudine excedunt.*

Ælianus de Animalibus lib.16.c.12. *Cete in mari Indico quintupla ad elephantum vel maximum magnitudine degunt. Nam vna etiam coſta ceti ad viginti cubita accedit. Labrum habet quindecim cubitorum, pinnam ad vtramque branchiam ſeptem cubitos longam.* Et cap.18. *Id mare magnum infinitos piſces & cete procreare ferunt: & eorum quædam habere capita leonum, pantherarum, arietum, aliorúmque animalium: & quod magnam admirationem habet, ſatyrorum ſpeciem, ſimilitudinémque cete nonnulla gerunt. Alia exſiſtunt muliebri facie, eiſque pro crinibus ſpinæ dependent. Addúntque alia reperiri abſurda, quorum genera tam monſtroſa exactè explicari ne à peritiſſimis quidem pictoribus poſſent.* Et lib.17.c.6. *Theocles libro quarto ad Syrtim ait cete procreari triremibus maiora. Circa Gedroſiam Indiæ regionem non ignobilem, Oneſicritus atque Orthagoras ſcripſerunt, cete longitudine dimidij ſtadij, & latitudine pro rata longitudinis portione naſci: tantóque robore ſepta eſſe, vt ſæpe quum naribus reſpirarint, tanto opere in ſublime marinos fluctus iactent, vt hæ impetus maxima maris tempeſtates ac turbines eſſe videantur.*

Plinius lib.32. cap.1. *Iuba in his voluminibus quæ ſcripſit ad C.Cæſarem Auguſti filium de Arabia, tradit, cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe.* Strabo lib.16.pag.527. *Nearchus ait, vidiſſe etiam cetum adſultantem quinquaginta cubitorum.* Nimirum in Sinu Perſico.

S.Baſilius homilia 7. in Hexaëmeron, de cetis maris Atlantici inquit: *Cete maximis mole corporis montibus æquantur: nam quum ad ſummam aquæ ſuperficiem enatarint, inſtar inſularum ſæpenumerò apparent.* Eadem ad verbum ex S. Baſilio deſcripſerunt S.Ambroſius lib.5. in Hexaëmeron, cap.11. & Procopius in Geneſ.1. ad verſ.21.

Miranda ſunt quæ de Porphyrio immani ceto Byzantino, ſub Iuſtiniano Imperatore prope Con-

ſtanti

stantinopolim, anno tertio decimo belli Gothici extincto Procopius Cæsariensis lib. 3. Belli Gothici, cap. 15. in hunc modum narrat: *Per ipsum id tempus & cete quoddam marinum piscis, quem Porphyrium Byzantini vocant, mirificè captum. Hic sanè circa annum iam quinquagesimum, vt Byzantinis ipsis, iam & finitimorum locorum tunc incolis infestior fuerat, non continenter, sed per temporis interualla: nam & nauigia plerâque ad imum depresserat, multarúmque nauium vectores, ac nautas turbando, & vim inferendo longius disturbarat. Quam belluam capiendi magnum Iustiniano studium fuit: peragere tamen quod animo inerat, nulla potuit arte. Sed quemadmodum in capturam hæc venerit, paucis explicabo. Erat fortè summa in tranquillitate tunc mare, delphinorúmque grex ingens circa ostium Euxini Ponti vno agmine confluebat: qui subitò ceto illo conspecto, quo cuique licuit, perfugium habuere: pars tamen maxima, ad Sangaridis fluminis exitum sese ex fuga recepit. Ceto vero in eo tum primùm delphinorum aduentu nonnullos ex iis, sed improuidos quidem, vorauit. Siue itaque fame tunc fortè detineretur, siue id ex certamine ageret continenter, & tamdiu fugientes hos insectatur, quoad tandem in continentem ex incursu delatus, nec volens quidem profundiore se limo immersit. Vnde quibusuis modis eruere se connitendo, nullo potuit pacto limoso loco exsolui: sed quo magis enitebatur, eo & acriùs limo se immergebat. Quæ res vbi ad circumiecti loci incolas est & passim perlata, concursu vndique facto, in cete mox irruunt, securibúsque vndequáque, & crebris ictibus præcidendo, neque hoc pacto conficere belluam potuere: funibus denique prævalidis colligatam, magna vi hominum extrahunt, & plaustris deuehendam imponunt. Cuius magnitudinem cùm cura emensi, cubitis in longitudinem triginta, in latitudinem decem hanc esse comperiebant.* Eadem Zonaras habet in Iustiniano.

Sanctum Maclouium Episcopum in Oceano Britanico nauigantem incidisse in cetum ingentem, quem super aquas extantem, cùm existimasset insulam esse, excensione facta, cùm centum octoginta viris è comitatu suo, in eo Missam celebrasse, Sigebertus Monachus Gemblacensis in eius vita, apud Surium tom. 6. & Auctor Anonymus eiusdem vitæ, quem edidit Ioannes Boscus in Floriacensi Bibliotheca, pluribus referunt.

Mirabile quoque illud est, quod Aloysius Cadamustus lib. 1. suæ Nauigationis, cap. 50. scribit, in hunc modū: *Anno ab ortu Domini MCDXCIII. Februarij VIII. circiter meridiem, superato capite Albo Promontorio, in mari apparuit bellua immanissima, habens effigiem piscis, quæ in nos gradu citatissimo contendebat. Hæc à nobis in prora existentibus conspecta est illicò, quam vt vidimus, cœpimus trepidare, quippe qui vastiorem nusquam videramus. Ibat igitur bellua huiusmodi tanto impetu, ac fragore, celsoque capite, vt nos perterrefaceret plurimùm: quare iure subitò præsentaneum cœpimus consilium: decreuimus propterea nobis fuga consulere. Datis itaque vento velis, quàm celeriùs potuimus, altum petentes, euasimus discrimen Deo fauente. Præuentus est ergo piscis huiusmodi spatio vnius milliarij: nec propriùs accessit: tunc est à nobis conspectus ad regulam: nam diligentius formam belluæ considerauimus. Cùm enim caput supra aquam efferebat, videbatur alas quasdam habere instar alarum molendini, quod vento circum agitur, vbi non adest aquarum copia. Ob id nostra sententia, visa est bellua non minor liburnicis, id est, galleis nostris. Quamobrem Hispani omnes, qui assueuere magnis nauigationibus, fatebantur ingenuè, numquam vidisse atrociorem, vastiorémue belluam, quam tantopere formidauissent: licèt innumeras vidissent balenas: confessione igitur eorum, hæc bellua balenam superat magnitudine.*

Ludouicus Vartomannus lib. 7. suæ Nauigationis, cap. 4. *Aliam insulam prætervimus, cui diua Helena nomen est, vbi enormes pisces conspicati sumus, tantæ quidem vastitatis, vt singuli singulis magnis ædibus conferri possent: hi enim supra aquas tolluntur, hianti ore eminent; videntúrque quum supernatant, frontem retegere instar loricati militis, dum à congressu temperat lumen admissurus: rursus memorati pisces dum vrinant, frontem condunt latam ternos passus. Quum enim innatant pelago, adeò deturbant aquas, vt nos agitatione huiusmodi, præsertim vt belluas submoneremus, omnia tormenta exoneraverimus.*

Sed illud multò magis stupendum Maffeius Rerum Indicarum, lib. 7. scribit in hæc verba: *Per eosdem ferè menses* (nempe anno M D X X.) *nouum, & multiplex aliud in mari miraculum extitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto, dum ex Lusitania Indiam petit, rostrata celsior Roderici Vasci Pereira in medio cursu repentè velut freno equus adductus, ita substitit, magno cum aquæ sonitu, ac motu, qualis vbi in vada, & Syrtes incurritur, edi consueuit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrimque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cum inflatis vento velis, hæreret nauigium, nihilominus dispiciendi causa, quid esset nox, admotis ad marginem luminibus, implexam alueo ingentem belluam vident. Carina centum, & quinque dodrantium longitudine applicuerat corpus, cauda gubernaculum illigarat: alis immanibus latera ad summum vsque cingebat: quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeò tetrum ingenti videlicet horrore nautæ, militésque perfusi: vt verò dolij magnitudine, vasto hiatu nouissime caput extulit, metu exanimati penè omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci quibus in tanto discrimine mens, animúsque constiterat, consultando gratia in vnam partem secedunt. Erant qui contis & sudibus, ballistisque depellendum suaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant, ne tamen moles animal vulneribus irritatum, conatu ipso, & agitatione violenta nauem euerteret. In summa inopia consilij cùm nihil explicaretur, & maior in singula momenta terror instaret: suppliciter, ac demissè veniam pacémque Dei, & cælestium exposcere, ac ne ad vota precésque confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo & stola, & signo crucis in medium prodiit. ab eo sacris carminibus, & exorcismis delinita bellua, mirum dictu! nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cùm è portentosis narium fistulis ingentem restasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tanquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant.*

Atque hactenus de marinorum animalium vastitate, de quibus si plura quis aueat, adeat Olaum Magnum Archiepiscopum Vpsalensem lib. 21. de Septentrionalibus Gentibus, cap. 5. 6. 7. 10. 11. 12. 13. 22. 23. 24. 25. 26. 27. Simonem Maiolum in Canicularibus, Colloquio 9. Philippum Camerarium part. 2. Meditationum Historicarum, lib. 5. cap. 3. Vt ex his omnibus iam cernere liceat, non sine insigni aliquo mysterio prævidisse Ioannem, Antichristum quasi immanem quandam, monstrificam, & valdè horrendam belluam emergentem

de mari, quòd marinæ bestiæ, & forma, & mole soleant esse monstrosissimæ.

Elucidantur verba Ioannis Apocal. 13. 1. de Bestia accedente de mari, id est, Antichristo.

CAP. XIV.

APud quemque eruditum dubium esse non debet, S. Ioannem in his quæ hic de Bestia marina vaticinatur, respexisse, ac planè imitatum visionem illam Danieli cap. 7. diuinitus oblatam, qua vidit quatuor bestias grandes ascendentes de mari, diuersas inter se, nempe leænam, vrsum, pardum, & aliam anonymam, quæ quatuor mundi Monarchias significauerint, Assyriorum, Persarum, Græcorum, Romanorum. Nam planè eisdem verbis, & eisdem nominibus bestiarum vtitur, nisi quòd omnes illas quatuor Danielis bestias Ioannes in vna, scilicet Antichristo, concludit, ac veluti recapitulat: vti ad finem huius capitis apertiùs ostendemus: & agnoscunt Interpretes ferè omnes. Et explorατum est, Antichristum cornu paruulum oriturum ex quarta Danielis Bestia, vti superiùs cap. 11. dicebamus. At Daniel vers. 17. ex ore Angeli exponens quæ fuerint quatuor illæ bestiæ quas viderat, & quodnam esset illud mare vnde viderat eas ascendentes, ait: *Hæ quatuor bestiæ magnæ quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra.* Ergo quod vers. 3. dixerat, *Ascendebant de mari*: vers. 17. explicat, *quæ consurgent de terra.* Mare ergo terram disertè interpretatur. Vbi S. Hieronymus: *Mare autem mundum istum, sæculùmque significat, salsis, amarisque fluctibus redundantem, sicut Dominus in parabola sagena missa in mare interpretatur.* Scilicet Matthæi 13. 47. Theodoretus: *Beatus autem Daniel mare cernit, quo præsentis vitæ fluctus edocetur. Mare itaque vitam vocat, vtpote quæ infinitas habeat maximas procellas.* Eadem omnes alij.

Et Bestia quam vidi, similis erat Pardo.

Pardum dici quidam volunt, qui masculus est inter pantheras, pardalim verò fæminam, Pantheram autem vtrumque sexum complecti. Alij volunt hæc tria nomina in vno eodémque animali confundi penes Auctores. Nec desunt, qui pardos à pantheris discriminent. De his prodita ab auctoribus breuiter intexamus. Plinius lib. 8. cap. 17. *Panthera & tigris macularum varietate propè solæ bestiarum spectantur, ceteris vnus, ac suus cuiúsque generis color est. Leonum tantùm in Syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt odore earum mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quam ob rem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt. Sunt qui tradant in armo iis similem lunæ esse maculam crescentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc Varias, & Pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere creberrimo in Africa, Syriaque. Quidam ab iis pantheras, candore solo discernunt: nec aliam adhuc differentiam inueni. Senatus-consultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permisitque Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus Ædilitate sua Varias centum quinquaginta vniuersas misit: dein Pompeius Magnus quadringentas decem: Diuus Augustus quadringentas viginti,* Africanas, seu Varias pro pantheris positas leges in antiquis lapidibus præsertim illo Ancyrano in quo Breuiarium rerum Augusti incisum erat: De quo Casaubonus in Notis ad Suetonium in Augusto ad finem, & Gutherius de Veteri Iure Pontificio, lib. 3. cap. 20.

Solinus cap. 21. *Panthera quoque numerosæ sunt in Hircania, minutis orbiculis superpictæ, itavt oculatis ex fuluo circulis, vel cæruleo, vel albo distinguatur tergi supellex. Tradunt odore earum, & contemplatione armenta mirè affici, atque vbi eas persentiscant, properatò conuenire, nec terreri nisi sola oris toruitate. Quam ob causam panthera absconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt, spectanda præbent, vt pecuarios greges stupidos in obtutu, populentur secura vastatione. Sed Hircani, vt hominibus intentatum nihil est, frequentiùs eas veneno, quàm ferro necant. Aconito carnes illinunt, atque ita per compita spargunt semitarum. Quæ vbi ederint, fauces earum angina obsidentur. Ideò gramen pardalianchen appellauerunt. Sed panthera aduersus hoc virus excrementa humana deuorant, & suopte ingenio pesti resistunt. Lenta illis viuacitas, adeo vt eiectis interaneis, mortem diu differant. In his siluestribus & Pardi sunt, secundum à pantheris genus, noti satis, nec latius exequendi. Quorum adulterinis coitibus degenerantur partus leanarum, & leones quidem procreantur, sed ignobiles.* De Pardalianche aconito eadem quæ Solinus, tradunt Aristoteles lib. 9. de Natura Animalium, cap. 6. Cicero libro 2. de Natura Deorum, Plinius lib. 8. cap. 27. & lib. 27. cap. 2.

De adulterinis verò coitibus leænarum cum pardis, quorum Solinus meminit, rem ipsam accuratiùs describit Philostratus in Vita Apollonij lib. 2. cap. 7. *De leænis autem huiusmodi sermo narratur: Ipsas amorem in sui pardales trahere, eósque in leonum cubilibus suscipere: vbi verò se eorum concubitu grauidas sentiunt, ad montes confugiunt, & pardorum consueta loca sequuntur. Pariunt autem maculosos catulos: propterea in auiis, & densis siluis occultatos nutriunt, simulantes, venationis causa à maribus abesse, Leones enim si fortè catulos viderint, eos lacerant, ac discerpunt tanquam adulteram sobolem.* Vide Plinium lib. 8. cap. 16.

Ælianus de Animalibus, lib. 4. cap. 49. *Panthera digiti in anterioribus pedibus quini, in posterioribus quaterni. Fœmina viribus mari præstat. Quod si imprudens herbam venenatam quam pardalianchen (aconitum) vocant, degustarit, remedium sibi hominis excrementum quærit.* Et lib. 10. cap. 39. *Panthera genus quoddam Ampelon, hoc est, vitem, eodem cum frutice vinifero nomine vocari aiunt, peculiaris præter ceteras natura, absque cauda videlicet, & mulieribus solo conspectu morbi inopinati causam afferens.* Et lib. 5. cap. 40. *Admirabilem quandam & nobis occultam odoris suauitatem alet pardalis: quam benè olendi præstantiam diuino munere donatam, cùm sibi propriam planè tenet, tum verò ceteræ animalia hanc eius vim præclarè sentiunt. Hæc autem hoc modo venationem capit: Quum horum quæ ad victum opus sunt eget, sese vel in loca fruticibus densis consita, vel foliis vestita ita occultat, vt inuenta difficilis tantùm respiret. Tum hinnuli, dorcades, capræ siluestres, atque alia eiusmodi animalia quadam suauis odoris illecebra attrahuntur, & proximè accedunt. Illa tam quam mox de latebra exiliens, ad prædam se ruit, atque eam comprehendit.* Et lib. 8. cap. 6. *Pardalis cursus celeritate, cùm alia pleráque, tum verò maximè simias assequitur.* Et lib. 5. cap. 54. *In Mauritania pardalis,*

cum robore & viribus prastet, non tamen iis simias aggreditur. Causa est, quoniam simia non se opponunt ei, sed in fugam se conferentes, in arbores altas ascendunt: & illius impetum declinantes, illic consident. Verumtamen pardalis ad hanc rationem simia dolosior, insidias molitur, & dolos nectit. Vbi enim simiarum multitudo manet, eò profecta, ad terram se sub arbore abiicit, & iacet tanquam ventre inflata, tibiis resolutis, oculos claudit, & spiritu compresso, sese ab anhelando continet, denique mortua videtur. Illa verò hostem ex alto despicientes, mortuam suspicantur, & facillimè credunt id quòd vehementer optant, nondum tamen descendere audent. At experimenti causa vnam ex ipsis, quam audaciorem putant, ad examinandum pardalis affectum praemittunt. Hac quidem non omnino sibi prasidens, descendit: sed timidè, & pedetentim primò decurrit, post metu repressa reuertitur. Tum verò iterum descendit, & quam proximè ad pardalim accessit, regreditur rursum. Tum tertiò descendit, & illius oculos speculatur, spiritum ducat necne periclitatur. Illa autem immotam se fortissimè prastans, paulatim huic animos addit. Ex iam cum hanc permanere constanter, sine damno circum illam, sublimiores ex superiori loco simia speculantur, fiduciam & spiritum colligentes, ex arboribus frequentissimè decurrunt, & circum eam concursantes, saltant, simul & supra ipsam gradientes insultant, & in illius contumeliam saltationem simiis conuenientem saltantes, multifariam ei illudunt: & gaudium quod de hac ipsa tanquam mortua immortaliter pergaudent, testantur. Illa autem omnia sustinens, simul ac illas insultando, & illudendo defatigatas esse intelligit, ex inopinatò exiliens, carum partem vnguibus lacerat, partem dentibus distrahit, atque optimum, & adipale ex hostibus prandium sibi abundè comparat. Egregiè sanè patienter & fortiter omnia sustinet, at tolerat pardalis, dissimulat, & se continet, donec opportunè hostes tam contumeliosos vlcisci possit. Hactenus Ælianus, qui etiam lib. 13. cap. 10. latè describit, quanam arte Pardalea venentur Mauri. De Panthera quoque & Pardo vide sanctum Isidorum lib. 12. Origioum, cap. 2. vbi tamen quædam noo ad fidem historiæ. Erasmus io Adagio, *Pardi mortem assimulat.* Æliani præcedentem narrationem oon viderat. *Panther*, inquit sanctus Isidorus, *siue quod omnium animalium amicus sit, excepto Dracone, siue quia & sui generis societate gaudet, ad eandem similitudinem quidquid accipit, reddit. Pan omne dicitur.* Vulgo tamen Pantheram dictam putaot ab omnimoda feritate, quòd tota fera sit: nam Græcum esse Pantheræ vocabulum M. Varro lib. 4. de liogua Latina annotauit.

Scriptura sacra Pardum vocat in primigenia lingua נמר *Namer*, quæ vox cùm tantùm sexies in veteri Instrumento ponatur, à L.X.X. Chaldæo, & Nostro semper Pardus exponitur. Et quamuis loterpretes de etymo varient, at noo est dubium, dici à *Marar*, מרר, nimirum ab amarulentia, & sæuitia. Vel à מיר *Mir*, quod est mutare, ob cutem variegatam, & maculosam, seu à מר, *Mar*, gutta, quòd notis distinctam, & veluti guttulis conspersam pellem habeat. De hoc animali hæc ex sacris Libris habemus. Primò, esse varium, & maculosum, Ieremiæ 12. 13. Secundò, attentum, & vigilans, Ierem. 5. 6. Tertiò, solitum circa vias insidiari, Oseæ 13. 7. Quartò, leue, & velox, Habacuc 1. 8. sanctus Hieronymus in 7. Daniel. ad vers. 6. *Pardus Bestia velocissima, & ormetica, id est, impetuosa, & incitata, quæ præsens fertur ad sanguinem, & saltu in mortem ruit.* Eadem ex sancto Hieronymo mutuatus est sanctus Isidorus lib. 12. Originum, cap. 2.

Auctores Hieroglyphicorum multa pantheræ, seu pardi egregia morum significata obseruant. Primò, per pantheram designari maximam improbitatem, hoc est, hominem insatiabilem, & omnium rerum appetitorem prorsus impudentem, & inuerecundum: quippè qui omnia corripiat, atque consumat. Ferunt enim pantheram nollum non animal venari: vnde ei nomen ab omnifaria feritate, & venatione inditum: & Aristophanes pardalim impudentem appellat. Id rectè Antichristo conuenit, qui omnia summa improbitate, & impudentia venabitur, prædabitur, rapiet, corriuator, deglubitor, abigutitor, oesarius rerum humanarum, atque diuinarum latro.

Secundò, Animum promptissimum, & impetuosissimum ad fuodendom humanum sanguinem, qualem esse pardum nuper ex sancto Hieronymo, & S. Isidoro dicebamus. Quod & exactè Antichristo competit, qui futurus est crudelissimus, & sanguinis humani sitientissimus.

Tertiò, Hominem vitiorum, & praui ingenij dissimulatorem, vt neque ab intimis domesticorum deprehendi possit. Vidimus enim ex Plinio, Solino, Æliano, pantheras odòre illicere alias bestias, atque occultato capite eas venari. Nemo magis dissimulator & hypocrita vt Antichristus, vti lib. 7. cap. 1. docebimus.

Quartò, Hominem callidum, astutum, vafrum, versipellem, io omnes dolos, artésque versatilem, ac desultorium: quòd panthera insignites maculosa, multijugáque sit varietate conspersa. Astutiam eius in venando simias, superiùs ex Æliano referebamus. Inde Adagium, *Pardaleam*, id est, Pardalis corium, *induere*, apud Eustachium, in 3. Iliados, de quo etiam Cælius Rhodiginus lib. 17. Lectiooom antiquarum, cap. 14. & Hadrianus Ionius Centuria 5. Adag. 46. Et aliud, *Pardi mortem assimulat.* De quo idem Erasmus Chiliadis 2. Centuriæ 4. Adagio 66. Antichristum verò futurum omnium mortalium callidissimum, & vaferrimum, lib. 7. cap. 2. ostendemus. Sed pantheræ Hieroglyphica vberiùs exequitur Pierius Valerianus lib. 11.

At propiùs Antichristum pardo comparatum Patres interpretantur. Tyconius: *Pardo propter varietatem gentium similauit: quia temporibus Antichristi cum varietate gentium, & populorum regnum eius erit commixtum.* Victorinus: *Similem pardo: regnum illius temporis Antichristi cum varietate gentium, & populorum commixtum significat.* Primasius: *Pardo propter varietatem gentium comparatur.* Sanctus Beda: *Pardo propter varietatem gentium similatur.* Ansbertus: *Pardus etenim Bestia saua, atque impatientissima, varietate cutis inuenitur discolor. Et quid in varietate huius bestia accipimus? Significatur etenim in ea diuersitas gentium, numerositas hareticorum, fallio hypocritarum, atque omnium actiones reproborum. Quia enim ex diuersis gentibus hoc corpus extruitur, rectè pardo similis vocatur.* Ambrosiaster: *Per pardum, qui fertur diuersos colores habere, hypocrisis Antichristi designatur: qui cum futurus sit homo nequissimus, variis virtutibus sese decolorabit,*

vt facilius stultos quosque decipiat. Eiusmodi habent recentiores, Pannonius, Gagnæius, Bulengerus, Ribera, Melus, Viegas.

Ceterùm Sà Pardum hîc, non belluam terrestrem, sed marinam, id est, piscem pardalim, vel pantheram interpretatur. De quo Ælianus lib. 16. cap. 18. *Pardalis piscis, vt ij qui ipsum viderunt, dicunt, in mari rubro nascitur, colore & maculis orbiculatis, similis est montanæ pardali.* Vide eundem lib. 11. cap. 24. Et quamuis id ad præsens institutum parum referat: cum & marini & terrestris pardi idem hic sit significatus: potius tamen cum omnibus aliis de pardo terrestri Ioannem locutum arbitramur.

Et pedes eius, sicut pedes vrsi.

Vrsi naturam abundè tradiderunt; Aristoteles in Historia Animalium lib. 7. cap. 36. Plinius lib. 8. cap. 36. Solinus cap. 29. Ælianus de Animalium Naturis lib. 2. cap. 19. lib. 6. cap. 3. & 9. lib. 5. cap. 49. Sunt in vrso multa quæ mores Antichristi vtcumque adumbrent.

Primò, Aristoteles, Plinius, Solinus, Ælianus, aiunt, vrsam parere carnem quandam informem & rudem, candidam, sine oculis, sine pilis, & membris aliis indiscretam, catto minorem, mure maiorem, vngulum tantum lineamenta prominere: hanc, vrsam fotu & incubitu, sed potissimum lambendo paulatim figurare in integram vrsi formam. Quamuis id falsum contendant plerique. Iulius Cæsar Scaliger Exercitatione 6. §. 15. *Quid huiusce fabulæ auctoribus fidei habendum sit, ex hac historia cognosces: In nostris Alpibus venatores fœtam vrsam cepere: dissecta ea, fœtus planè formatus intus inuentus est.* Iacobus Dalecampius in Notis Plinianis: *Hoc falsum. In vtero grauida vrsa à venatoribus capta & exenterata, omnibus suis membris distinctos catulos & formatos vidi. Fabulæ causam præbet catulorum ortus crassissimis secundis obuolutorum, quas non nisi diu lambendo mater reuellere potest. Sic videlicet contecti informis carnis speciem monstrant.* Siuè informis vrsus nascatur, siuè ita propter crassas secundas appareat: haud aliter Antichristus ab ortu suo rudis, informis, vilis, abiectus, paulatim figuram, formámque potentissimi principis induet: vngues tantùm ei ab initio prominebunt, quia feram, & immanem naturam haud dubiis signis statim prodet.

Secundò, iidem auctores docent nullum esse animal laboris & inediæ vrso magis patiens: nam magna parte hyemis antris & specubus inclusum sine cibo durare. Antichristus sanè laborum patientissimus, & tolerantissimus erit. Nec mirum ea in re magnos duces imitaturum Antichristum. De Alcibiade Cornelius Nepos in Claris Imperatoribus: *Idem cùm tempus posceret, laboriosus, patiens.* De Alexandro Q. Curtius lib. 10. *Vis incredibilis animi, laboris patientia propemodum nimia.* De Annibale Liuius lib. 21. cap. 4. *Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat: caloris ac frigoris patientia par.* De Iulio Cæsare Suetonius cap. 57. *Laboris vltra fidem patiens erat: in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus, anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset.*

Tertiò, Dicitur etiam vrsus esse animal vehementer irritabile, & iras ingentes momento concipere, atque immodicis animis excitari, in omnémque truculentiam efferuescere. Vnde adagium; *Fumantem nasum vrsi ne tentaueris.* De quo Pierius lib. 11. Hieroglyphicorum, & Erasmus in Chiliadibus. Martialis lib. 6. Epigrammatum, 64.

——Rabido nec perditus ore
Fumantem nasum viui tentaueris vrsi:
Sit placidus licet, & lambat digitósque, manúsque:
Si dolor & bilis, si iusta coegerit ira,
Vrsus erit, vacua dentes in pelle fatiges.

Exitiabilem autem iram Antichristi, eiúsque efferatissimam rabiem in Christi Ecclesiam lib. 9. fusè demonstrabimus.

Quartò, Plinius de Vrso annotat: *Nec alteri animalium in maleficia astutia solertior.* Id quam rectè & apposite Antichristo competat, facilè quisque videt. Primasius: *Vrso comparatur Antichristus propter malitiam bestialem.* Tichonius: *Similauit Vrso propter malitiam & vafritiam.* Eadem omnino S. Beda. Sed Vrsi hieroglyphica Pierius lib. 11. accurate prosequitur.

Sed cur Ioannes Antichristo pedes Vrsi peculiariter tribuit? Obseruant Gagnæius, Bulengerus, Ribera, Melus, Viegas, pedes vrsi fortissimos esse, quibus anterioribus & posterioribus plurimùm valent. Solinus cap. 29. *Vis magna in brachiis & lumbis: vnde interdum postibus pedibus insistunt.* Plinius: *Ingrediuntur & bipedes. Tauros, ex ore cornibusque eorum, pedibus & manibus suspensi, pondere fatigant.* Hoc idem & Solinus. Vt quod robustius & crude ius est in vrso, Antichristum adumbret. Iam pedes hic vrsi ita exponunt. Tichonius: *Pedes tanquam vrsi, duces eius.* nempe Antichristi. Victorinus: *Pedes tanquam vrsi fortes, & spurcissimæ bestiæ. Duces pedes eius dixit.* Idem quoque intelligunt Pannonius, & alij. Hoc est, satellites & administros Antichristi: qui erunt eius pedes & manus, hoc est, Hispanica phrasi, per quos omnia aget, & quorum præcipuè operâ in cunctis vtetur. Siue pedes appellauit, quòd viles, abiecti, sordidi erunt: sed instar pedum vrsi fortissimi, & robustissimi, qui omnia protrent & calcabunt, Sanctos præsertim. Theophrastus, Stratus, Plinius, & alij tradunt, vrsos hieme quadragenis fermè diebus, quibus in specubus latitant, priorum pedum suctu viuere: nec quidquam aliud mandere: vt hinc rectè possimus philosophari, idcirco à sacro Euangelista vrsinos pedes Antichristo tributos, nimirum vt indicaret, Antichristum sibi per se suffecturum, suis ipsum opibus abundè pollentem, & quasi suis brachiis parta rerum copia fruiturum: aut certè pedum suorum, hoc est, satellitum & ministrorum opibus ingentibus locupletandum iri, & quasi ipsos sucturum, quum eorum cum primis opera ad emungendum & sugendum, seu expilandum alio vtetur. Nec mirum, Antichristum ea in re imitaturum Iulium Cæsarem, de quo Suetonius cap. 72. *Iam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Cum ob id culparetur, professus est palam, si grassatorum & sicariorum ope in tuenda sua dignitate vsus esset, talibus quoque se parem gratiam relaturum.* En Vrsinos Antichristi pedes.

Corollarij loco adiicimus vrsum Hebræis dici דוב DOB, quæ vox duodecies in Sacris Libris occurrit, & semper ab Interpretibus exponitur Vrsus. De cuius etymo Forsterus: *DOB, vrsus, seu vrsa generis communis. Arbitror autem nomen*

hoc

bus huic animali inditum, vel à murmure, vel quod propter lanienam infamis fit, maléque audiat. Nempè à DIBAH. Eadem babent Mercerus, Bertramus, & Marinus. Schindlerus inquit: *DOB, vrsus, vrsa, ita appellatus à murmure: famelicus enim & iratus murmurat: latitans item cum murmure quodam pedes sugit, tanquam alimenti quidquam inde percipiat. Horatius: Et Vespertinus circum gemit vrsus ouile: Isaiæ 59. vers. 11. Murmurabimus vt vrsi omnes nos. Threnor. 3. vers. 10. Vrsus est astutus, cadis auidus, perniciosus, perfidus.*

Arias Montanus 1. part. in Magni Operis Corpore, pag. 450. דבא *DABA, fortitudinem, robur, & senecta vltimum terminum significare comperimus*. Vti Deuteronomij 33. 25. *Vnde Vrsi nomen DOB factum conijcere est: quod illa fera viribus firmissimus vsque ad senectam constet: irritata impotenter dolet, ac furit, fame penè insaniens: viribus & lucta magis, quam dente, aut vngue, valet & nocet.* Aliena & vana notio.

Auenarius: *DOB, vrsus, à fumando dicitur, qui è naribus densum spiritum emittit instar fumi. Est communis, seu epicœni generis, nam vtrumque sexum comprehendit.* Existimauit hîc, verbum DABAB esse, exhalauit, fumauit, emisit ex ore tenues spiritus, tanquam fumum ascendentem. Inde DIBAH, Fumum, famam, quæ latè dispergitur instar fumi, seu venti, item, infamiam. Et vt id rectè conueniat iis, quæ anteà notabamus de naso fumante vrsi: at significatus verbi Dabab, pro exhalauit, fumauit, est prorsus delitium à fumantia Nouantis cerebro confictum. Verisimilius est DOB dictum à murmure.

Et os eius, sicut os Leonis.

Tichonius: *Leoni similauit propter virtutem corporis, & lingua superbiam. Os eius, iussio eius.* Victorinus: *Os eius tanquam ora leonum, inquit, est: id est, ad sanguinem armatum. Os enim eius, iussio illius est, & lingua qua ad nihilum processura est, nisi ad sanguinem effundendum.* Primasios: *Leoni comparatur, propter virtutem corporis, & lingua superbiam.* Eadem totidem verbis S. Beda. Ambrosiaster: *Per leonem eius crudelitas ad dilacerandum populum Dei designatur.* Ansbertus propter crudelitatem, insidias, rugitum perterrentem, leoni assimilatum Antichristum fusè interpretatur.

Præcipua & insignior corporis pars est os ipsum, id est, facies, seu caput, vbi sensus residenti ergo cùm Ioannes Antichristo, caput, seu os leoninum assignet, satis indicat, præcipuum in Antichristo futurum totum leoninum. Leonis autem hieroglyphica insigniora hæc obseruat Pierius lib. 1. Per leonem nimirùm significari, Primò, Magnanimitatem, seu animum erectum, ac generosum. 2. Robur, fortitudinémque. 3. Vigilantiam, & insomnem, attentámque custodiam, quod leo apertis, intentísque oculis, aut certè splendescentibus, dormire videatur. 4. Terrificum hominem, crudelem, ferocem. 5. Vim inuictam & insuperabilem. 6. Summam ingenij astutiam, & calliditatem. 7. Hominem summum omnium dominatorem. Hæc omnia significata quàm rectè, & aptè Antichristo conueniant, non est opus multis verbis adocere, cùm facilè quisque per se expendere, atque æstimare possit. Expressiùs non poterat magnus Apostolus truculentissimam, ac planè omnium prodigiosissimam bestiam Antichristum depingere, quàm ex sæuissimis aliis mistam, & compactam delineando, nimirùm vt in vno veluti corpore Antichristo omnium bestiarum immanitatem, & sæuitiam, atque omnigenam malitiam, & improbitatem coniunctam, & conglobatam ostenderet.

Ceterùm iam initio huius capitis notabamus Ioannem in describenda bestia, id est, Antichristo, proculdubio respexisse ad vaticinium Danielis 7. De quatuor bestiis leæna, vrso, pardo, & anonyma, quæ quatuor præcipuas orbis Monarchias, Assyriorum, Persarum, Græcorum, Romanorum adumbrarunt: atqui ex omnibus illis quatuor bestiis compinxisse, & conformasse bestiam Antichristum, qui tanquam cornu paruum orietur ex decem cornibus, quartæ bestiæ, id est, decem regibus, in quos tandem diducendum, ac distrahendum est Imperium Romanum, nempè succedet Antichristi regnum Romano Imperio in decem reges diuiso. Quasi voluerit diuinus Ioannes suo vaticinio significare, quidquid magnum, insigne, immane, terribile, horrendum propriè & peculiariter in vnaquáque ea quatuor orbis Monarchiis fuit, totum id in solidum, & coniunctim, maiorique cum cumulo futurum in Antichristi regno: atque Antichristi Monarchiam in se veluti comprehensuram, & recapitulaturam ingentia illa quatuor orbis Imperia.

Andreas: *Per pardum, Græcorum, per vrsum, Persarum, per leonem, Babyloniorum regnum denotatur, quæ omnia vnus obtinebit Antichristus.* Paulò aliter Aretas: *Qualis est autem bestia? Similis est, inquit, pardo: & pedes similes pedibus vrsi: & os tanquam os leonis. Per pardum quidem Romanorum designatur principatus, quòd celer fuerit aduersus quoscumque impetus ipsius, ac tolerans quo ad finem cœpti pertigerit, quod & per vrsi pedes significat: referuntur autem hæc & ad Persarum regnum. Denique per os leonis, regnum designatur Babyloniorum, cui Sarracenorum regnum manifestè successit, quòd in hoc vsque tempus regia eorum Babylone sit: quibus profectò Antichristus perinde, ac Romanorum Imperator dominabitur.*

Iam hîc digladiandum erat cum Alcasaris expositionibus: sed apagè tales pugnas, & sine fine, & sine fructu: ille suam graditur viam: nos communem, & à multis magnísque interpretibus calcatam incedimus.

Danielis vaticinia de Antichristi præliis, quibus initio regni sui debellaturus est tres reges, nimirùm regem Ægpti, regem Libyæ, & regem Æthiopiæ.

CAP. XV.

Diffusè satis lib. 5. cap. 22. & sequentibus demonstrauimus, Antichristum quum veniet, reperturum in orbe decem potentissimos reges, qui Imperium Romanum inter se diuisum obtinebunt: atque ex iis decem, tres bello superaturum & deleturum Antichristum, reliquos septem vel metu, vel amore eidem subiiciendos. Vnde S. Ephrem Syrus Sermone de Antichristo: *Citò autem eius regnum erigetur, & in furore suo tres reges magnos, atque potentes percutiet.* Nunc iam ostendendum est, tres istos reges qui ab Antichristo extinguentur, futuros regem Ægypti, regem Africæ,

& regem Æthiopiæ : quorum regna, opésque, iis regibus sublatis, occupaturus est in exordiis regni sui Antichristus.

Id quidem disertè, & expresè docuere sanctus Hippolytus Martyr, sanctus Hieronymus, sanctus Beda, Strabus, Anselmus Laudunensis, & alij quorum sententias lib. 5. cap. 22. descripsimus. Alios verò Patres quorum verba ibidem fusè recitauimus, quum tradunt, ex illis decem regibus, tres ab Antichristo interficiendos, quamuis prouincias quarum erant reges, apertè non exprimant; intellexisse nihilominùs, eos tres reges futuros, regem Ægypti, regem Africæ, & regem Æthiopiæ, ex verbis Danielis quæ statim elucidabimus, vnde suam traditionem iidem Patres acceperunt, tam perspicuum est, vt in controuersiam venire non possit. Quocirca sanctus Hieronymus palam professus est, hanc esse omnium Ecclesiasticorum Scriptorum sententiam: cuius verba hic repeto: *Ergo dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt: In consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum esse regem paruulum,* (Antichristum) *qui tres reges de decem regibus superaturus sit: id est, Aegyptiorum regem, & Africa, & Aethiopia: sicut in sequentibus manifestius dicemus. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori* (Antichristo) *colla submittent.* Quid ergo aduersus tantum consensum Patrum pertendi poterit? Quocirca prudenter Engelbertus Abbas Admontensis libro de ortu, & fine Romani Imperij, cap. 24. De hac re in hunc modum differit: *Quoniam igitur certior, & cautior est via in talibus tractandis, & indagandis Sanctos, & Expositores originales sequi, nec aliud quidquam dicere, aut sentire, vel etiam diuinare: verba Hieronymi de hoc ponamus, super sextam visionem Danielis, qui exponens mysterium Bestia quarta, ita dicit: Dicamus ergo, quòd omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, (quando destruendum est regnum Romanorum) decem reges futuros esse, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum regem paruulum, id est, Antichristum, qui tres reges primo de ipsis decem regibus superabit, id est, Regem Aegypti, & Africa, & Aethiopia: quibus ab eo interfectis, etiam alij septem reges victori Antichristo colla submittent. Cum igitur de prædictis decem regibus, (qui signantur in Daniele per decem cornua Bestia quarta) soli tres reges per nomina suorum regnorum ab expositoribus sint expressi, videlicet rex Aegypti, & Africe, & Aethiopia: qui secundum situm Terra-Sancta, (vbi erit sedes regni, & dominatio Antichristi) sunt eidem Terra Sancta ad meridiem collaterales: restat, vt alios septem reges ad septem partes reliquas Imperij totius Romani, post diuisionem, & discessionem regnorum, siue Principatuum ab ipso Imperio referamus: siue in Oriente, siue in Occidente, aut Aquilone fuerint illa partes, olim ad corpus Romani Imperij pertinentes. Quare autem illi tres reges sint per nomina regnorum suorum expressi, & non itidem alij septem: id in Scriptura aliqua authentica nondum hactenus legi: nisi per quandam consequentiam dici possit, quòd ideo isti tres reges nominatim per Expositores sunt expressi, quia illa regna viciniora sunt Terra Sancta, vbi dominabitur Antichristus: sicut etiam Hieronymus super Danielem ibidem hoc addit, quod de manibus Antichristi saluabuntur ha sola tres terra, qua sunt etiam ad Orientem vicina Terra Sancta, videlicet, deserta Idumae, & Moab, & Arabia. Sancti enim Antichristo resistentes ad deserta confugient supra dicta, vt electorum reliquia salua fiant.* Hæc Engelbertus. Scimus quidem Lactantium Firmianum lib. 7. cap. 16. scripsisse, tres illos reges quos Antichristus tollet, regnaturos in Asia: sed id neque Patrum receptæ traditioni, neque apertissimis Danielis verbis, quæ iam proferemus præiudicare vllo modo poterit: nisi dicere velimus, Lactantium Asiæ nomine prouincias vltra Mediterraneum mare comprehendisse. Certè lapsus hic in Lactantio excusandus, quòd sacrarum Litterarum non magnam peritiam nactus fuerit.

Sed nimium obtusæ mentis extiterit, qui eiusmodi præclarum Patrum consensum de tribus regibus nempè Ægypti, Libyæ, atque Æthiopiæ bello superandis, & interficiendis ab Antichristo, non videat ex verbis istis Danielis 11. 40. desumptum: *Et in tempore præfinito præliabitur aduersus eum rex Austri: & quasi tempestas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in classe magna: & ingredietur terras, & conteret, & pertransiet.* Et vers. 42. *Et mittet manum suam in terras: & terra Aegypti non effugiet.* 43. *Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & in omnibus pretiosis Aegypti. Per Libyam quoque & Aethiopiam transibit.* Porphyrius hoc vaticinium de Antiocho Epiphane interpretatus est: quam interpretationem S. Hieronymus, Theodoretus, Polychronius, Anselmus Laudunensis, Hugo, Veldius, Maldonatus, prosecuti sunt. At vtcumque hæc Antiocho conueniant, præcipuo tamen & prophetico sensu de Antichristo fuisse prophetata, concors est, & veterum & recentiorum consensio, S Hieronymi, Theodoreti, Strabi, Anselmi Laudunensis, Lyrani, Vatabli, Isidori Clarij, Pinti, Pererij, Maldonati. S. Hieronymus: *Nostri autem ad Antichristum & ista referentes, dicunt, quòd primum pugnaturus sit contra regem Austri, id est, Aegypti, & posteà Libyas & Aethiopias superaturus, (qua de decem cornibus tria contrita cornua supra legimus) & quia venturus sit in terram Israel, & multa ei, vel vrbes, vel prouincia datura sint manus.* Theodoretus: *Sæpè diximus, quarta Bestia decem cornua, qua eodem tempore apparuerunt, decem reges illos significare, qui circiter finem Romani Imperij regnabunt. Ex his itaque rursus Austri rex cum ipso* (Antichristo) *dimicabit, qui Aquilonis rex vocatur.* Eadem omnes alij.

Et in tempore præfinito.

[1] Hebræa ad verbum: *Et in tempore finis*, qua phrasi totidem verbis vtitur Daniel eodem cap. 11. 35. & cap. 8. 17. Hic verò Vatablus, Leo Iudas, Sanctes, & alij exponunt, *Tandem autem*, vel *Ad extremum.* Sed eruditius multo Noster קץ KETZ, id est, finem, accepit pro præcisione, determinatione, præfinitione, intellexitque in tempore præfinitionis, seu præfinito. Quod & Vatablus secutus est in Annotationibus Sanctandreanis. Fortè sit mysterium, *in tempore finis*: nimirùm quum veniet finis rerum humanarum, in tempore finis mundi, propè finem sæculi: vt innuat ipsa Antichristi tempora. LXX. *Et in temporis fine.* Theodoretus rectè interpretatur, Circa finem Romani Imperij, quando dissectum erit in decem

decem reges. Forsterus, & Schindlerus: *Et in tempore finali*: id est, extremo mundi tempore.

Præliabitur aduersus eum.

L X X. apud Theodoretum: *Confliget cum eo.* In Romana Editióne; & in Complutensi, & Regia: *Confliget*, seu *Cornucertabit cum rege Austri.* Sanctes, *Cornupetet cum eo.* Forsterus, *Feriet cum eo.* Vatablus, *Cornupetet illum. Cornuferiet illum, id est, congredietur cum eo.* Leo Iudas, *cum eo congredietur* Auenarius, *Cornibus petet cum eo.* Marinus, *Cornupetet (pugnabit) cum eo.* Schindlerus, *Feriet (præliabitur) cum eo.* Tremellius, Iunius, Buxtorfius: *Confliget cum eo.* Verbum ITHNAGACH in formula Hithpael, tantùm hoc loco in Scriptura occurrit: quæ formula significare solet actionem in seipsum. Ex verbo reddes: *Seipsum cornupetere faciet in eo:* vel *Se impellet, vt impetu cornu feriat in eo.* Notant Grammatici peculiare id esse Coniugationi Hithpael, vt vehementiam, multiplicitatem, & vrgens quidpiam, seu intensionem, aut frequentiam actionis significet. Verùm existimo mysteria Hebraicarum Coniugationum, quando idem verbum variè inflexum, peculiarem significandi modum auget, & immutat, quæ tamen vt remur, maxima sunt, & Nostris, & Hebræis maiori ex parte occulta, & ignorata esse. Culpa conferenda videtur in sanctæ Linguæ neglectum, desuetudinem, obliuionem, quæ homines tot sæculis tam malè habuerunt. Gratulandum nostræ, & superiori ætati in quibus Hebraica studia renituere, & acri iudicio cœpere perpoliri. Nos quoad fieri poterit, intentè vim coniugationum obseruare satagemus.

Existimamus ergo vocem ITHNAGACH hîc propriè denotare ingentem metum, ac trepidationem, præcipitémque, & acceleratum impetum: vel potiùs ingentes animos, efferuescentes iras, robúrque concitatissimum, ac pugnæ validam determinationem, qua extremos quosque casus, & supremam belli aleam experiri, ac de summa rerum vniuersis viribus periclitari, ac decernere statuet, aut certè certissimam victoriæ fiduciam. Hispanicè vtcúmque expresserimus, *Topetársea, acorneársea, chocará.* Videtur autem in hisce Danielis verbis describi pulchra metaphora duorum ferocissimorum taurorum atrox, & cruenta pugna, vt apud Virgilium 12. Æneidos:

Ac velut ingenti Sila, summóque Taburno
Quum duo conuersis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pauidi cessêre magistri:
Stat pecus omne metu mutũ, mussántque iuuencæ,
Quis pecori imperitet, quẽ tota armenta sequâtur.
Illi inter sese multa vi vulnera miscent:
Cornuáque obnixi infigunt, & sanguine largo
Colla, armósq; lauãt: gemitu nemus omne remugit.
Haud aliter Trôs Æneas, & Daunius heros
Concurrunt clypeis.—

Et 3. Georgicorum:

—Et sæpè superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Illi alternantes multa vi prælia miscent
Vulneribus crebris, lauit ater corpora sanguis,
Versaque in obnixos vrgentur cornua, vasto
Cum gemitu reboãt siluæq;, & magnus Olympus.

Nec secus Ægypti rex eum Antichristo bellum inibit. Forsan etiam reciprocus Hithpael significatus indicet omnes huius regis austri conatus, & apparatus in ipsum casuros, & in exitium eius vertendos. Forsitan quoque Daniel vsus est vocabulo, & allegoria cornupetendi, vt alluderet ad Cornu illud paruulum, nempè Antichristum, quod ortum de medio decem cornuum quartæ bestiæ tria de decem cornibus, id est, regibus, & in his Regem Ægypti, euulsit, & contriuit, cap. 7. vers. 7. 8. 20. 14. vti latiùs lib. 5. cap. 24. explicauimus. Atque id quidem apertè obseruauit Theodoretus hîc iis verbis, quæ superiùs posuimus.

Rex Austri.

Seu *Meridiei*, נגב NEGHEB, meridiem propriè significat. Sanctus Hieronymus, Theodoretus, Strabus, Anselmus Laudunensis, Lyranus, & omnes alij posteriores interpretes regem austri, seu meridiei intelligunt regem Ægypti, nimirùm, quod Ægyptus in situ, & positione mundi, ad austrum, seu meridiem iaceat: aduersus autem Ægypti regem primum erit Antichristo bellum. Et si coniecturis locus est, regem austri non solùm Ægypti, sed & Marmaricæ & Nubiæ, & vicinarum regionum acceperim. Siquidem NEGHEB per metalepsim vsurpatur interdum pro terra torrida, arida, sicca, squalenti, deserta, sterili propter nimios solis æstus, qualis est terra versus meridiem, quæ caret aquis. Ægyptus sanè irrigua est, & fertilis, sed pluuiis caret: vbi *Nec pluuio supplicat herba Ioui.* Marmarica verò & Nubia arentes, & torridæ.

Et quasi tempestas veniet contra illum.

L X X. *Et congregabitur contra eum:* vel *super eum.* Sanctes, *Et instar turbinis veniet contra eum.* Forsterus, & Mercerus, *& tempestuosè feretur super eum.* Vatablus, *Et turbinabit contra illum, id est, tanquam tempestas irruet in eum.* Marinus, *Et instar turbinis se commouebit super (contra) eum.* Auenarius, *Et horribiliter se geret contra eum.* Leo Iudas, *seu turbo in eum inuehetur.* Tremellius, & Iunius, *Irruétque vt turbo in illum.* Montanus, *Et turbinabit super eum.* Buxtorfius, *Et instar turbinis feretur, vt turbo irruet.* Verbum שער SAAR Noster variè reddere solet, Psalm. 57. 10. *Absorbere.* Isaïæ 54. 11. *Tempestate conuelli.* Ionæ 1. 11. *Intumescere.* Oseæ 13. 3. *Turbine rapi.* 4. Regum 6. 11. *Conturbari.* Zachariæ 7. 14. *Disperdere*, Quæ omnia significata in hunc locum rectè conferri possunt. Verbum id propriè ductum est à turbine, & horrore, seu horripilatione, vt sit irruere, seu turbo eum vasto ingentíque horrore, seu deturbare, & deiicere quasi tempestas horribiliter, vel instar turbinis, & horribilis procellæ. Hîc positum est in inflexione Hithpael, nec alibi in ea forma legitur in Scriptura: mutátque Samech, in Sein semel ישהער ISTAHER: quod vtrumque indicat vehementiam, & horribilem prorsus, & immanem vim, ac tempestatem Antichristi, seu vasti turbinis irruentis in regem Ægypti, eúmque proterentis, & deturbantis, vt annotauit Marinus.

Rex Aquilonis.

Vel Septentrionis. Hunc Aquilonis regem sanctus Hieronymus, Theodoretus, Strabus, Anselmus Laudunensis, Lyranus, Vatablus, Clarius, Pintus, Pererius, & omnes Ecclesiastici Scriptores, teste sancto Hieronymo, Antichristum interpretantur. Sed cur eum Aquilonis regem appellat Daniel? Ratio est in promptu, quia in Babylonia regnare incipiet, & a Babylonia contra tres illos potentissimos reges primùm mouebit: Babyloniam autem, & Chaldæam con-

fueuisse in sacris Libris terram Aquilonis vocari, res est notior, quàm vt prolixiori indigeat obseruatione, è Ieremiæ 1. 14. 15. cap. 10. 22. Ezechiel. 26. 7. & aliis locis. Et verò Ierusalem, cuius respectu situs locorum solent auctores sacri describere, eminet supra Æquatorem triginta & vno gradibus cum quadraginta minutis, vt annotat Ptolemæus lib. 5. cap. 16. Babylon autem triginta quinque gradibus eleuatur, vt idem Ptolemæus scribit lib. 5. cap. 20. Quatuor igitur fermè gradus vergit magis in Aquilonem Babylon, quàm Ierusalem.

Et si mysterium velimus aucupari, Antichristum Aquilonis regem dictum possumus accipere, quòd Aquilo, hoc est, TZAPHON, Hebræis ab absconsione nomen habeat, nimirùm quia est plaga impenetrabilis, occulta, remota ab habitatione hominum, vulgi opinione: vel quod sit regio abscondita, & separata à cursu, & calore solis, quò sol non plenè accedit, & aër ibi in modum crepusculi sit caliginosus: aut quod in terra Iudææ habitantibus abscondita, & recondita sit, sicut nobis septentrionalibus plaga meridionalis abscondita, & ignota est. Videant Sanctem, Forsterum, Mercerum, Marinum, Auenarium, Buxtorfium in Lexicis, Forerium in 14. Isaiæ, ad versic. 15. & in cap. 49. ad versic. 12. Sic Antichristum regem TZAPHON, Aquilonis, seu Absconsionis, vel absconditum appositè Daniel nuncupasse videtur, quia de repentè in mundum prodibit tanquam ex orco ignotus anteà, & absconditus, seu quidam terræ filius ex obscurissimis initiis.

Nec fuerit alienum illud Ioëlis 2. 20. *Et eum qui est ab Aquilone, procul faciam à vobis:* Mystico saltem sensu ad Antichristum attrahere. Nam nomen TSEPHONI quod ibi ponitur, propriè significat Aquilonarem, seu Septentrionalem, vel eum qui est ab Aquilone. Hunc autem Aquilonarem quidam interpretantur agmen, seu exercitum locustarum à Septentrione erumpentem. Ita Aben-Ezra, Scelomoh, Kimchi, sanctus Hieronymus, sanctus Cyrillus, Strabus, Lyranus, Sanctes, Vatabius, Mercerus, Marinus, Schindlerus, Figuerius. Alij exercitum Chaldæorum, seu Assyriorum, vt Chaldæus Paraphrastes, sanctus Hieronymus, Strabus, Anselmus Lauduuensis, Rabbi Scelomoh, Isidorus Clarius, Montanus, Castrus, Figuerius. Nonnulli Sennacheribum, vt Theodoretus, Remigius, Albertus, Hugo, Richelius, Palatius. Quidam, exercitum Assyriorum duce Holoferne, vt Ribera, & Sà. At sanctus Cyrillus, & Rupertus, Satanam, seu diabolum. Sed cur typicè innui non possit Antichristus?

Ceterùm Rab. Scelomoh in hunc locum annotat: *Et Doctores nostri exponunt: Et IETZER HARAHAH, hoc est, figmentum, fomitem malum, seu cogitationem, aut imaginationem malam, id est, concupiscentiam, quæ est occulta in corde hominis, &c.* Itaque veteres Hebræi hîc Aquilonarem intellexere peccatum originarium, seu eius effectum Concupiscentiam, seu Fomitem peccati, quam quoque explanationem secutus est latè Arias Montanus. Vetustissimi Hebræorum septem nominibus Originale peccatum, seu Peccati fomitem, hoc est, innatam concupiscentiam soliti sunt appellare, vt annotant Rabbi Scelomoh in 2. Ioelis, & Rabi Meir Gen Gabol Libro Habodad hakodes id est, de sacro Cultu, parte 2. cap. 31. cuius hæc sunt verba: *Sanctus ille, Benedictus ille (Deus,) vocat illud MALVM, quum ait Genes. 6. 5. Quia figmentum cordis hominis malum ab adolescentia sua. Moses verò vocat illud PRÆPVTIVM, dicens Deuteronomy 10. 16. Et circumcidetis præputium cordis vestri. David vocat illud IMMVNDVM, illis verbis Psalm. 50. 12. Cor mundum crea mihi Elohim. Constat ergo immundum à Propheta appellari. Scelomoh vocat INIMICVM, HOSTEM, siue OSOREM, quum dicit Prouerb. 25. 21. Si esuriendo esurierit inimicus tuus, ciba illum pane, si sitierit, pota eum aqua: quoniam carbones tu accipiens super caput eius: & Iebeneh Iesalem, reddet tibi. Ne explices Iesalem, id est, reddet: sed Iaslimenu, id est, pacatum eum reddet, vel pacificabit eum tibi. Isaias vocat eum SCANDALVM, seu OFFENDICVLVM, quum ait cap. 57. 14. Sternite, sternite, complanate viam, eleuate offendiculum de via populi mei. Ezechiel vocat ipsum LAPIDEM, PETRAM, quia dictum est cap. 36. 26. Et discedere faciam cor lapidis de carne vestra. Ioël vocat ipsum AQVILONAREM, vel ABSCONDITVM, quia dictum est, cap. 2. 20. Et Aquilonarem elongare faciam desuper vobis.* Vide de his Galatinum lib. 6. Arcanorum Catholicæ Veritatis, cap. 5. Bartholomæum Valuerdium Gandiam Præfatione ad Librum de Purgatorio ex Sententiis Hebræorum, Genebrardum in Psalm. 50. ad versic. 7. Atqui sanè ea ratione possit Antichristus nomine Aquilonaris aptè significari, cùm rectè is audiat, Fomes peccati, irritamentum omnium malorum, quo etiam pacto Antiochus Epiphanes Antichristi personatus histrio *Radix peccatrix* appellatur 1. Machabæorum 1. versic. 11. Cùm & reliqua Fomitis peccati nomina, quæ modò recensebamus appositè Antichristo adaptentur.

Quin & Antichristum verè Aquilonarem dixerimus, siue Aquilonis regem, propter animum gelidissimum, crudissimum, rigidissimum, turbinibus, & procellis cuncta proterentem, ac deturbantem: seu quòd astutia, consiliis, moribus occultus, & obtectus erit: vt ne Tiberij quidem reconditus ille, & abstrusus animus cum Antichristi conferri valeat.

Quæ sequuntur in Daniele: *In curribus, & equitibus, & in classe magna: & ingredietur terras, & conteret, & pertransiet.* Ostendunt ingentem belli apparatum terra, marique quo Antichristus Ægyptum inuadet, & occupabit. Sed ad verbum reddamus Hebræa: *in curru, & in equitibus, & in nauibus multis; & veniet in terras, & inundabit, (impetu submerget, diluuio opprimet,) & transibit.* LXX. in Romana Editione: *In curribus, & nauibus multis: & ingredietur in terram. Et conteret, & transibit.* Apud Theodoretum verò: *In curribus, & in equitibus, & in nauibus multis: & ingredietur in terram in inundationibus, & conteret, & pertransibit.* Sed rectè annotauit Flaminius, illud, *In inundationibus,* alteram esse interpretationem, pro verbo, *conteret.* Porrò verbum *inundabit*, tametsi apertè indicet vim magnam copiarum Antichristi, quibus tanquam diluuio obruet Ægyptum. Qua phrasi vsus est etiam Daniel hoc eodem cap. 11. versic. 22. vti superiùs cap. 11. explicabamus: nihilominus forsan

fortasse innuat, Antichristum deruptis fossis, & æstuariis Nili tunc inundaturum Ægyptum quæ in prono iacet. Illud verò *Et pertransiet*: summam celeritatem, & facilitatem qua Antichristus Ægyptum instar turbinis proteret, demonstrat: ac si dicat: Nihil victoriarum eius cursum, aut successus remorabitur. Vatablus: *Omnia nullo impedimento vastabit.* Vel, Pertransiet ad alias prouincias inuadendas. Vatablus exponit aliter: *Vel transibit, id est, se recipiet depopulatis terris.* Perperam: nam Antichristus vastata Ægypto non se recipiet, sed Lybiam & Æthiopiam aggredietur, vt mox in vaticinio Danielis dicitur, quod iam explicaturi sumus.

Perducitur explanatio eorumdem vaticiniorum Danielis.

CAP. XVI.

VErs. 42. *Et mittet manum suam in terras, & terra Ægypti non effugiet.* 43. *Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti. Per Libyam quoque, & Æthiopiam transibit.* Veldius, & Maldonatus secuti Porphyrium totum hoc oraculum de Antiocho Epiphane interpretantur. Sed satius fuisset Patrum communi expositioni inhærere. Sanctus Hieronymus: *Hæc Antiochum ex parte fecisse legimus. Sed quod sequitur, Per Libyas & Æthiopes transibit, magis nostri asserunt Antichristo conuenire: Antiochus enim Libyam, quam plerique Africam intelligunt, Æthiopiamque non tenuit, nisi fortè, quia in ipso climate sunt prouincia Ægypti, & longè per deserta vicina, captis Ægyptiis, etiam ista prouincia conturbata sint. Vnde non dicit quòd ceperit eas: sed per Libyas, Æthiopásque transierit.* Eadem Strabus.

Sed & Theodoretus ait: *Et hæc item minimè conueniunt Antiocho, qui neque Libya, neque Aethiopia, neque etiam ipsa Aegypto potitus est: iussus enim à Romanis, reuersus est inde. Vt hinc tria illa cornua significentur, quæ à paruo cornu euersa sunt: neque tres nationes maximas Aegyptum, Aethiopiam, & Libyam, quæ à tribus, vt verisimile est regibus obtinebantur, iste destruet, & in suam rediget potestatem.* Nempe Antichristus. Nihil verius, aut prudentius dici potuit. Anselmus Lauduoensis: *Hoc verius Antichristo congruit. Hæc sunt tria cornua, quæ à facie Antichristi tollentur, Rex Aegypti, rex Libyæ, rex Aethiopiæ.* Eodem modo de Antichristo interpretantur Lyranus, Clarius, Vatablus, Pererius: nec vllus sanè eruditus & pius ambiget, locum de Antichristo intelligendum.

Et mittet manum suam in terras.

L X X. *Et extendet manum suam super terram.* In Theodoreto additur, Ægypti. *Super terram Ægypti.* Fortè explicationis gratia. Mittere, vel extendere, aut iniicere manum, aliquando in bonum, aliquando in malum in Scriptura vsurpatur. In bonum, Prouerbiorum 31. 19. *Manum suam misit ad fortia.* In malum, Iob 2. 5. *Alioquin mitte manum tuam, & tange os eius, &c.* Vniuersim autem immissio, seu extensio manus notat habitum strenuum & promptum, siue ad succurrendum, siue ad nocendum. Hispanicè, *Meter la mano.* Primò, Manus Hebraica phrasi, pro imperio, potestate, ditione, Psalm. 94. 5. *Quia in manu eius sunt fines terræ.* Iob 12. 10. *In cuius manu anima omnis viuentis.* Sic hoc loco; *Mittet manum suam in terras*: id est, reducet in potestatem suam, & ditionem, suo subiugabit imperio terras. Vatablus: *Id est, iniiciet manus in regiones, vel inuadet regiones aliquot.* Leo Iudas: *Iniiciet quoque manum regionibus aliquot*: seu capiet regiones. Secundò, manus, pro percussione, plaga, clade, strage; Exodi 14. 31. *Et viderunt Ægyptios mortuos, & manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos.* Iob 30. 24. *Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam.* Vnde non aliene hic interpretabimur, *Mittet manum suam in terras*: id est, magnis cladibus Antichristus terras affliget. Vide Phrases Villauicentij, & Sà, in voce *Manus.*

Et terra Ægypti non effugiet.

Ægyptus Hebraicè semper in Scriptura dicitur MITZRAIM, omnium consensu Interpretum, proculdubio à Mitzraim filio Cham, Genes. 10. Iosephus 1. Antiquitatum, cap. 7. *Mesrais etiam sua mansit appellatio. Ægyptum enim Mesren, & Mesraos Ægyptios vocamus quotquot eam regionem incolunt.* Eusebius lib. 1. Chronici: *Mesre, vnde Ægyptij.* Sanctus Epiphanius sub initium Panarij: *Sic Misacem (pro Mesrem) suscipit Ægypti sortem.* Sanctus Hieronymus in Traditionibus Hebraicis Genes. 10. *Mesraim, Ægyptus.* Et de Nominibus Hebraicis Genesis: *Sed sciendum quòd Mesraim Ægyptus appellatur.* Sanctus Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Mesraim, à quo Aegyptij perhibentur exorti.* Et inferiùs: *Multarum gentium vocabula partim manserunt, ita vt hodièque appareat vnde fuerant deriuata, sicut ex Assur Assyrij, ex Heber Hebræi: partim verò temporis vetustate ita mutata sunt, vt vix homines doctissimi antiquissimas historias perscrutantes, nec omnium; sed aliquarum ex istis origines gentium potuerint reperire. Nam quod ex filio Cham, qui vocabatur Mesraim, Aegyptij sunt exorti, nulla hoc resonat origo vocabuli.* Zonaras tom. 1. Annalium: *Mesrem, Mesraorum (sic Aegyptij vocantur, & terra Aegypti Mesren) conditor extitit.* Constantinus Manasses in Annalibus: *Mesremus quidem secundo genitus filius Chami, Noë filij, habitabilem fecit Aegypti terram, à quo Aegyptum appellatam esse tradunt. Nam Mesrem Hebraicè sonat Aegyptum.*

Suidas: *Mesrem Chami filius, à quo etiam Ægyptus Mesrem, quæ nunc Meser dicitur.* Cedrenus in Annalibus: *Ægyptus à Mestrem culta, & regnata, ad hæc vsque tempora ab Hebræis, Syris, & Arabibus Mestræa nominatur.* Equidem Ioannes Leo in Descriptione Africæ, lib. 8. disertè affirmat, ipsam Ægyptum *Mesrem*, incolas *Chibth*, tam Arabum, quàm sua lingua adhuc hodie dici, vt etiam annotarunt, Bodinus in Methodo Historica, cap. 9. Reineccius in Regno Ægyptiorum, pag. 146. Montanus in Phaleg, & in Isaiæ 19. vers. 6. Delrius & Cornelius à Lapide in 10. Genes. ad vers. 6. Tornielus anno mundi, 1931. num. 31. Fungerus in Etymologico. Beniamin Tudelensis in Itinerario, pag. 100. *Inde in Misraim quatuor itinera conficiuntur, vrbem magnam iuxta Nili ripas sitam, ex qua toti regioni nomen est factum, in qua Iudæi bis mille sunt.* Et pag. 104. meminit alterius veteris Misraim à prædicta duabus leucis distantis.

De

De etymo S. Hieronymus de Nominibus Hebraïcis Genesis: *Mesraim, hostes eorum, siue mensura.* Forsan, *pressura.* Sanctus Isidorus 9. Originum, cap. 2. *Ægypty lingua Hebraica interpretantur affligentes, eo quod afflixerint Dei populum, priusquam diuino auxilio liberaretur.* Sanctes in Interpretatione Hebraïcorum Nominum: *Mesraim, scribe, Misraim, id est, angustia, aut duæ angustiæ, habet enim formam dualis, & potest deduci à* מצר *Matzar, quasi Mesarim, aut Mesaraim. Threnorum 1. Omnes persecutores eius apprehenderunt eam inter Mesaraim, id est, angustias.* Boditius in Methodo historica, cap. 9. *Misraim, angusti: male Philippus Melanchton rebellem interpretatur: sic Ægypty dicuntur, & his quoque temporibus veterem retinent appellationem.* Constat has omnes notiones ductas à verbo צור TZVR, à quo non dubitamus ductum nomen MITZRAIM, indictúmque Prouinciæ, seu regioni Ægypti à Mitzraim filio Cham, vti prædiximus, sed etymon sumptum in forma duali, à munitionibus, & aggeribus Ægypti quas ab vtraque ripa Nili insignes habet. Et est quam maxime verosimile, Ægyptum in Scriptura interdum vocari MATZOR, id est, Munitionem, aggerem, propugnaculum, nimirùm per paronomasiam vocis MITZRAIM, ab eadem radice TZVR, quòd aggeres, arces, munitiones, vrbes quamplurimas ad aquas habuerit munitissimas, vti Kimchius, Sanctes, Forsterus, Mercerus, Bertramus, Auenarius, Marinus, Schindlerus in Lexicis, Vatablus, Forerius, Montanus in Isaiæ 19. ad vers. 6. Fungerus in Etymologico, annotarunt: sic capiunt illud 4. Regum, 19. 24. *Et siccaui vestigiis pedum meorum omnes aquas MATZOR, Aggeris, munitionis, Ægypti.* Noster, *clausas.* Isaiæ 19. 6. *Siccabuntur riui MATZOR, aggeris, Aegypti:* cap. 37. 25. *Et exsiccaui vestigio pedis mei omnes riuos MATZOR, aggeris, seu Aegypti.* Quod Annius ad 2. librum Berosi, Reineccius, Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 52. & alij putant, Mizraim esse Osirim, voce congruente, vanum est.

Ceterùm eidem regioni factum nomen Ægypti à rege quodam Ægypto, qui in eadem regnauit, Manethon in fragmentis quæ extant, sanctus Theophilus Alexandrinus lib. 3. ad Autolycum, Eusebius in Chronico, numero DXXXIV. S. Isidorus 9. Originum, cap. 1. & alij produnt. Vide de his Reineccium Historiæ Heroicæ part. 1. in Regno Ægyptiorum, & Scaligerum in Eusebianis, pag. 33. De variis Ægypti appellationibus, plura Ortelius in Thesauro, Reineccius, Scaliger, Fungerus, locis nuper citatis. De Ægyptiorum antiquitate multa Herodotus, lib. 2. Plato in Timæo, Diodorus Siculus lib. 1. Pomponius Mela lib. 1. c. 9. Iustinus lib. 2. Diogenes Laërtius sub initium Procemij de Vitis Philosophorum, & ex recentioribus Peratius lib. 15. in Genesim, disp. 2. Reineccius loco modò citato, Scaliger lib. 3. Isagogicorum Canonum, pag. 309. 310. Neque enim huius est instituti longiùs ista persequi.

Non effugiet. Ex verbo: *non erit in euasionem*, vel *euasioni*: seu *saluationi, liberationi.* LXX. *non erit in salutem*: non euadet, non saluabitur.

Et dominabitur Thesaurorum auri & argenti:

Ad verbum: *& dominabitur in absconditis, (reconditis,) vel paratis, auri & argenti*: qua etiam ratione habent LXX. Possit indicare, & thesauros reconditos, & repositis à multis annis: & auri, argentique fodinas Ægypti, vnde radiantia metalla e latebris eruuntur: nam iis abundare Ægyptum, Agatharchides Gnidius lib. 5. de Mari Rubro, cap. 10. & 11. in Excerptis Photianæ Bibliothecæ, & Diodorus Siculus lib. 3. num. 105. auctores sunt. Auenarius, *Et dominabitur in collectiones auri & argenti.* Putátque vocem Hebræam MICMANIM propriè significare collectiones thesaurorum labore partorum: vnde Græcis κάμνω, laboro, fatisco.

Et in omnibus pretiosis Ægypti.

LXX. *Et in omnibus desiderabilibus Aegypti.* Ita quoque recentiores, Auenarius, Marinus, Montanus, Buxtorfius. At Sanctes: *Et in omnibus concupiscibilibus Aegypti.* Leo Iudas, *Et in omnibus rebus pretiosis Aegypti.* Forsterus, *Et in omnibus expetibilibus*, vel *expetitionibus Aegypti*, seu *& cunctis desiderabilioribus Aegypti.* Tremellius & Iunius: *Et in omnia desideratissima Aegypti.* Vatablus, *Et in omnibus desideriis Aegypti*: id est, In omnibus rebus ingentis pretij. CHAMVDOTH, nedum participium passiuum, id est, desiderabilia, sed & abstractum, id est, desideria, esse posse, ex S. Hieronymo annotant Vatablus, Mercerus, Auenarius. Obseruauit Forerius in Isaiæ 1. ad vers. 29. verbum CHAMAD vbique esse emphaticum. Atqui Forsterus, Mercerus, Auenarius, & alij aiunt propriè esse, appetiuit, aapetiuit, desiderauit ex animo, cupiuit, concupiuit feruenti animo, incaluit desiderio, vehementer, seu ardenter cupiuit ea quæ iucunda grata, voluptuosa, vtilia, pretiosa sunt. Hîc abstractum, *Et in omnibus desideriis Aegypti.* Maiorem emphasim habet, quasi dicat, rediget in potestatem omnia pretiosissima Ægypti, quæcumque præ sui pulchritudine, decore, pretio quàm maximè oculos omnium, atque animos capere potերunt, secum auertet. Ægypti diuitias & opulentiam Scriptores celebrant, propter nobile Alexandriæ emporium, ad quam vrbem frequentes ex toto orbe nationes confluebant. Dio Chrysostomus oratione 32. de Alexandria: *Video enim ego non solùm Græcos apud vos, neque Italos, neque à propinquis regionibus, Syria, Libya, Cilicia, neque qui supra illos Aethiopes habitant, neque Arabes, sed etiam Bactrianos, Scythas, & Persas, & Indorum quosdam, qui concurrunt, & semper apud vos versantur.* Hadrianus Imperator epistola ad Seruianum Cos. apud Flauium Vopiscum in Saturnino: *Ciuitas opulenta, diues, fecunda, digna profectò quæ pro sui magnitudine, totius Aegypti teneat principatum.* Ammianus lib. 15. cap. 40. *Alexandria enim vertex est omnium ciuitatum, quam multa nobilitant.* Herodianus lib. 7. loquens de Carthagine: *Siquidem vrbs illa, vel opibus, vel populi frequentia, vel magnitudine tantùm Romæ concedens, cum Alexandri vrbe Aegyptiaca de secunda palma contendit.* Sed Ægypti, Alexandriæque opes fusè executus est Strabo lib. 17. Vide Guidonem Pancirolum in commentariis ad Notitiam Orientalis Imperij, cap. 17. Ægyptum accuratissimè descripserunt Herodotus lib. 2. Diodorus Siculus lib. 1. Strabo lib. 17. Plinius lib. 5. cap. 9. & 10. Mela lib. 1. cap. 9. Solinus cap. 35. Ptolemæus lib. 4. Nec mirum Antichristum abacturum cunctos Ægypti thesauros, quod iam ante ipsum fecerunt Augustus Cæsar, vti refert Plutarchus in Antonio: itémque Selinus Turcarum Imperator, vti auctor est Iouius lib. 18. Historiarum.

Hanc primam, ex Prouinciis quæ quondam Imperij Romani fuere, Antichristus suo subiugabit Imperio. Nam Ægyptum in Prouinciam Romani

Romani Populi sub Augusto redactam. Strabo qui sub Augusto vixit lib. 17. *Nunc prouincia est, & tributa maxima pendit, ab hominibus modestis administratur.* Velleius lib. 2. cap. 39. *Diuus Augustus, præter Hispanias, aliásque gentes, quarum titulis Forum eius prænitet, pene idem facta Ægypto stipendiaria, quantum pater eius Gallia, in ærarium reditus contulit.* Suetonius in Augusto, cap. 18. *Ægyptum in prouinciæ formam redactam, vt feraciorem, habilioremque annonæ vrbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit.* Sextus Rufus in Breuiario Imperij, c. 13. *Ægyptus omnis sub amicis regibus fuerat: sed victa cum Antonio Cleopatra, prouinciæ formam Octauiani Cæsaris Augusti temporibus accepit, & primus apud Alexandrinos Cornelius Gallus Romanus iudex administrauit.* Eutropius lib. 7. *Ægyptus per Octauianum Augustum Imperio Romano adiecta est: præpositúsque est Cn. Cornelius Gallus, hunc primum Ægyptus Romanum iudicem habuit.* Aurelius Victor in Augusto: *Regionem Ægypti inundatione Nili accessu difficilem, inuiamque paludibus, in prouinciæ formam redegit: quam vt annonæ Vrbis copiosam efficeret, fossas, incuria vetustatis limo clausas, labore militum patefecit.* Ammianus lib. 22. cap. 41. *Id autem notum est, vt Annales veteres monstrant, quòd Ægyptus omnis sub amicis erat antea regibus: sed superatis apud Actium bello nauali Antonio, & Cleopatra, prouinciæ nomen accepit, ab Octauiano Augusto possessa.*

Qui sint LVBIM in Scriptura.

CAP. XVII.

VBi Noster hîc habet, Libyam, Hebraïcè est לובים LVBIM. Occurrit hæc vox quater tantùm in Scriptura, nempe 2. Paralipom. 12. 3. & cap. 16. 8. Nahum 3. 9. & hoc Danielis loco. Quibus locis L X X. Vulgatus, & omnes Interpretes *Libyam*, vel *Libyes* reddunt. Nulla est sane ratio, cur non suspicemur LVBIM, vocem esse contractam ex להבים LEHABIM, atque vtrumque eiusdem gentis esse vocabulum. LEHABIM autem Genes. 10. 13. refertur inter filios Mitzraim, id est, Ægypti conditoris: omnésque intelligunt Libyæ regioni, seu Libyis populis voce consentiente dedisse nomen. Iosephus 1. Antiquit. cap. 7. *Labimus, qui solus coloniis in Libyam deductis regionem à se denominauit.* Sanctus Hieronymus in Quæstionibus in Genes. 10. *Laabim, à quo Libyes postea nominati sunt.* Sanctus Isidorus 9. Originum, cap. 2. *Labim, à quo Libyi.* Zonaras tom. 1. Annalium; *Libya à Liby filio Mesremi.* Eadem habent Strabus, Anselmus Laudunensis, Lyranus, Pellicanus, Iunius, Tremellius, Mercerus, Honcala, Oleastrius, Pererius, Delrius, Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad versic. 13. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, Montanus in libro Phaleg. Auenarius in Lexico Hebraicô, Tornielius anno mundi 1931.

At illud notandum, in Scriptura quod Hebraïcè est פוט *Phut*, exponi plerumque, præsertim à nostro Vulgato, Libyam, vt Ieremiæ 46. 9. Ezechielis 27. 10. & cap. 30. 5. & cap. 38. 5. quibus etiam locis L X X. *Libyam* reddunt, & omnes ferè alij Interpretes. Fuit autem PHVT tertius filius Cham, filij Noë, frater Misraim eius qui nomen Ægypto dedit, Genes. 10. 6. de quo Iosephus lib. 1. Antiquit. cap. 7. *Quin & Libya colonos dedit Phutes, de suóque nomine Phutos dici voluit. Extat & flumen in Mauritania hoc nomine, & complures apud Græcos historici eius mentionem faciunt, sicut adiacentis etiam regionis quæ Phute dicitur. Mutauit autem præsens nomen* (hoc est Phut in Libyam,) *ab vno filiorum Mesrai qui vocabatur Lybis. Cur autem Africa sit dicta, paulo post docebimus.* Nempe docet id inferiùs cap. 16. Vbi agens de Ophir Abrahami nepote, cuius meminit Moses Genes. 25. 4. hæc scribit: *Fertur etiam quod hic Ophres cum exercitu profectus occupauit Libyam, quam postea nepotes eius tenuerunt, Aphricam ab ipso denominatam. Attestatur huic opinioni, & Alexander Polyhistor sic scribens: Cleodemus, inquit, Propheta cognomine Malchus, qui ad imitationem Mosis Legislatoris Iudæorum historiam contexuit, narrat Abrahamum è Chetura aliquot filios suscepisse, tres nominatim recensens, Aphram, Surim, Iaphram. A Suri appellatam Assyriam: ab Aphra verò & Iaphra vrbem Aphrem, & regionem Aphricam nominatas. Hos enim ductu Herculis in Libya militasse contra Antæum. Herculem etiam ex Aphra filia genuisse filium Dedorem, ex hoc Sophonem prognatum, a quo Sophaces barbari habent nomen.*

Sanctus Hieronymus Quæstionibus Hebraïcis in Genes. ad cap. 10. *Phut Libya, à quo & Mauritaniæ fluuius vsque in præsens Phut dicitur, omnisque circa eum regio Phutensis. Multi Scriptores tam Græci, quam Latini huius rei testes sunt. Quare autem in vna tantùm climatis parte antiquum Libya nomen resederit, & reliqua terra vocata sit Africa, disserere, non huius loci, nec temporis est.* Disserit tamen de ea re inferiùs ad cap. 25. in hunc modum: *Dicitur autem vnus ex posteris Abrahæ, qui appellabatur Apher, duxisse aduersus Libyam exercitum, & ibi, victis hostibus, consedisse: huius rei testis est Alexander, qui cognominatur Polyhistor, & Cleodemus cognomento Malchus, Græco sermone barbaram historiam retexentes.*

Sanctus Isidorus 9. Originum, cap. 2. *Phut à quo Libyi: vnde & Mauritaniæ fluuius vsque in præsens dicitur Phut, omnisque circa eum regio Phutensis.* Eadem totidem verbis sanctus Beda in 10. Genes. Idem S. Isidorus eodem capite inferiùs: *Afri appellati ab vno ex posteris Abrahæ, qui vocabatur Afer: qui dicitur duxisse aduersus Libyam exercitum, & ibi victis hostibus consedisse: eiúsque posteros ex nomine ataui, & Afros, & Africam nuncupasse.*

Zonaras tom. 1. Annalium: *Phut Libyam incoluit, regionis incolas Phutos nominauit, ipsámque regionem Phutam. Post appellatio eius in Libyam est mutata, à Liby filio Mesrami.* Atqui Phut esse Libyam, docent quoque Anselmus Laudunensis, Lyranus, Pellicanus, Tremellius, Iunius, Honcala, Oleastrius, Pererius, Sà, Delrius, Cornelius à Lapide in 10. Genes. Tornielius anno mundi 1931. num. 34. Gaspar Varrerius in Ophirica regione, pag. 231. 232. Barnardus Aldrete de Hispaniæ antiquitatibus, lib. 3. cap. 7. Montanus in Phaleg. Forsterus, Marinus, Mercerus, Auenarius, Pomarius, Schindlerus in Lexicis. Quid illud est, quod ait Auenarius: *P H V T, filius Cham: hinc ea pars Africa quam incoluit dicta est Pythia, quam D. Hieronymus vocat Libyam.* Vnde nomen Pythiæ Libyæ? Montanus: *Phut, Africa Mauritania, Ptolemæo.* Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 32. *Phut pater Mauritanorum, vnde fluuius Mauritaniæ Phut, & tota regio Phutensis, vbi hodie regnum Fessense.* Fut, vel Phut Mauritaniæ fluuius, de quo Iosephus,

Iosephus, & S. Hieronymus, vti vidimus, agunt, meminere quoque Plinius lib. 5. cap. 1. & Ptolemæus lib. 4. cap. 1. Vbi etsi Græcè scribatur Φθὸ, at Φοὺθ esse legendum, ex Plinio dubium esse non potest: quod etiam annotarunt Gaspar Varrerius in Ophirica regione, & Bernardus Aldrete de Antiquitatibus Hispaniæ, lib. 3. cap. 7. Et Vasserius quidem inquit: *Quod flumen Phut, nunc corrupto nomine Fez, & regio Phuti, etiam regnum Fez hodie nuncupari, nemini dubium est.*

Corruptus procul dubio locus lib. 1. Chronici Eusebiani, editionis Scaligerianæ, vbi scribitur: *PHVT PHVT, vnde Æthiops genus.* Æquè falsum quod apud S. Epiphanium legitur initio Panarij: *Psiu* (pro Phut) *Æxiomiticas partes suscepit.* Pro, *Axumiticas*. Chronicum Priscum sub Alexandro Seuero, lib. 1. cap. 5. *Phuth, de quo Troglodyta.*

Isaiæ 66. 19. Hebraicè Scribitur פול Phul, quod noster Interpres dixit *Africam*. Nimirum, vt *Phul*, sit idem quod *Phuth*, vel corruptè pro פוט Phut, positum sit פול Phul. Sanctus Hieronymus: *Phut autem, siue Phul, Libyes, omnisque Africa vsque ad mare Mauritaniæ, in qua fluuius hodie qui Phut dicitur, & cuncta circum eum regio Phutensis appellatur.* Victor Palma in Notis ad Chronographiam Genebrardi, lib. 1. pag. 32. *Arbitror in regionem Phuth referri posse Phthios Homericos, qui fily etiam Aurora dicebantur: & tamen Fessa hinc etiam deduci videtur, quia, o, Punicum auditur sono duplicis, ss, ex ratione Grammatica, quæ permutat litteras inuicem, quæ sunt eiusdem instrumenti: at litera aspirata, & sibilantes sunt eiusdem organi in pronuntiando.*

Ceterùm vidimus ex Iosepho, ac Zonara eam regionem quæ priùs PHVT dicta fuit, à PHVT filio Cham, posteà à LEHABIM nepote eiusdem Cham, Libyam fuisse nuncupatam. Quod etiam existimauit S. Hieronymus; quum ait: *Labaim à quo Libyes posteà nominati sunt, qui priùs Phutei vocabantur.* Sanctus Isidorus: *Labim, à quo Libyi, qui quondam Phutei vocabantur.* Eadem habent Strabus, Anselmus Laodunensis, Lyranus, Honcala, & alij. Quibus sanè vt minimè assentiamur, adigit nos valide Scripturæ auctoritas, quæ ita interdum coniungere solet PHVT & LVBIM, seu LEHABIM, vt duas distinctas procul dubio regiones velit intelligi. Nahum 3. 9. *Æthiopia fortitudo eius, & Ægyptus, & non est finis: Africa, & Libyes fuerunt in auxilio tuo.* Hebraicè pro, *Africa, & Libyes*, est, *Phut, & Lubim.* Vbi quiuis facilè cernit diuersas à Vate significari terras. Torniellus, & Schindlerus annotant, priùs Phut appellatam totam Africam: Deinde Phut nomen hæsisse occiduæ Africæ parti, videlicet Mauritaniæ Tingitanæ, vbi regnum Fessæ, seu Libya est, & fluuius illam ambiens adhuc hodie Phuti, & regio Phutensis. Vel ipsum Phut partem illius prouinciæ, quæ postmodum Libya dicta est, incoluisse: Deinde etiam occidentem versus, aliam quæ nunc Mauritania appellatur. Montanus in Phaleg ita distinguit: *Phut, Africa Mauritania. Ptolemæo. Lehabim, Libyi Cyrenaici, siue Libyes Ægyptij, Ptolemæo.* Mercerus in Genes. 10. vers. 13. *Lehabim apertè sunt Libyes, & totam Africam videtur hoc nomen sonare propriè dictam: cùm Phuthei essent in interiori Africa.* Et superiùs ad vers. 6. *Put, vel Phut, qui Africæ interiori nomen dedit, in qua fuerunt & Phutem esse fluuium.* Idem omninò habent Tremellius, & Iunius. Nobis illud veniebat in mentem, Phut forsan esse partem illam Africæ quæ complectitur vtramque Mauritaniam Tingitanam, & Cæsariensem, Getuliam, Numidiam, & quam vocant Africam propriè, à Freto Herculeo & Mari Atlantico, vsque ad Aras Philenorum: nimirùm vt Phut sit regio illa quam hodie Barberiam vocant, Biledulgerid, quamque Ortelius, & Mercator graphicè tabulis descripserunt. Lubim verò, vel Lehabim esse Libyam, quæ continet Cyrenaicam, & Marmaricam, ab Ægypto, ad Aras Philenorum, nimirùm habens ab Oriente Ægyptum, à Septentrione mare Mediterraneum, ab Occasu Africam propriam, seu Zeugitanam, & Libyam interiorem, à Meridie Garamantas, & Nubiam. Nam Lehabim fuit ex filiis Misraim, id est, Ægypti Genes. 10. 13. vnde videtur Ægypto proxima. Nam Cyrenaïcam, & Marmaricam Libyam passim ab auctoribus constat appellari. Herodotus lib. 1. n. 32. *Oram enim maritimam Libyæ aquiloni obnoxiam Libyes, & Libyum permultæ gentes ab Ægypto incipientes omnem obtinere vsque ad promontorium Soloentem, quod Libyam terminat.*

Plinius lib. 5. cap. 6. disertè Marmaricam regionem appellat Libyam Mareotidem, & Mela lib. 1. cap. 4. memorat Libyes Ægyptios. Libyæ Cyrenaicæ meminit Orosius lib. 1. cap. 2. dicens: *Libya Cyrenaica, & Pentapolis post Ægyptum in parte Africæ prima est. Hæc incipit à ciuitate Paratonio, & montibus Catabathmon: inde secundo mari vsque ad Aras Philenorum extenditur.* Sanctus Isidorus 14. Originum, cap. 5. *Libya Cyrenensis in parte Africæ prima est, à Cyrene vrbe metropoli, quæ est in eius finibus nuncupata.* Et mox: *Est autem Pentapolis Libyæ Cyrenensi adiuncta, & eius finibus deputata.* Auctor locorum de Actis Apostolorum, nomine sancti Hieronymi: *Libyæ prouinciæ duæ sunt, vna Libya Cyrenaica, de qua dictum est Actor. 2. 10. & partes Libyæ quæ est circa Cyrenem. Hæc post Ægyptum in parte Africæ prima est, & mari Libyco cognomen dedit. Post quam Libya Æthiopum vsque ad meridianum pertingens Oceanum.* Procopius lib. 6. de ædificiis Iustiniani: *Vniuersa igitur Libya secundùm vnam quamque regionem, alia, atque alia nomina quædam sortita est, ab indigenis, quemadmodum par est, agnominata. Quæ ab Alexandria promontoriis vsque ad Cyrenem vrbem protenditur, in Pentapoleos districtu, hoc dumtaxat nomine iam Libya dicta est.*

Libyam autem & Libyes dictos ab Hebraico nomine Lehabim, vel Lubim, more gentium inflexo & luxato, ex LXX. Interpretibus, Iosepho, sancto Hieronymo, & aliis, vt anteà dicebamus, adeò certum est, vt in dubium reuocari non possit. Herodotus quidem lib. 4. num. 45. inquit: *Iam enim Libya quidem à plerisque Græcorum fertur sortita nomen à Libya quadam muliere indigena.* Solinus cap. 27. *Quidam tamen Libyam à Libya Epaphi filia dictam receperunt.* Id quoque referunt Hyginus in Fabulis, cap. 149. & S. Isidorus 14. Originum, cap. 5. At Seruius in 1. Æneidos, ad illud: *Venturum excidio Libyæ: Dicta autem Libya, quòd inde Libs flat, hoc est, Africus: aut, vt Varro ait, quasi λιπύα, egens pluuiæ. Sic Salustius: Cœlo, terrâque penuria aquarum.* Vide S. Isidorum ibidem. Sed multò certius est, vti diximus, Libyam dictam à Lehabim. De cuius etymo S. Hieronymus de Nominibus Hebraicis: *Laabim, deusti, siue flammantes.* Rectè, nempe ab Hebraico Lahab, flamma. Idem quoque annotarunt Mercerus, Marinus, & alij; quòd ij populi sint adusta & inflammata facie, propter solis ardorem combusti. Auenarius *Lubim*, deduxit

deduxit à *Leb*, id est, corde: quòd Africani cordati sunt, callidi, & astuti, acuti, ingeniosi, vnde prouerbio iactatum, *ingenium Punicum*.

Libyam seu Africam vniuersam cum suis partibus multi descripserunt: ex Veteribus, Herodotus lib. 2. & 4. Diodorus Siculus lib. 3. Sallustius in Iugurthino, cap. 18. & 19. Strabo lib. 17. Plinius lib 5. à cap. 1. vsque ad 8. Mela lib. 1. cap. 4. 5. 6. 7. 8. Solinus cap. 27. vsque 36. Ptolemæus lib. 4. cap. 1. vsque ad 7. Orosius lib. 1. cap. 2. S. Isidorus lib. 14. Originum, cap. 5. ex recentioribus Ioannes Leo, Ludouicus Marmor, Liuius Sanutus, Abraham Ortelius, Gerardus Mercator omnes ex professo. Ceterùm Libyam, quam, hic vaticinatur Daniel occupandam esse ab Antichristo, esse illam Libyam Cyrenaicam, ab Ægypto vsque ad Philenorum aras, quam nuper describebamus pro comperto non dubitamus asserere: Siquidem hæc Ægypto proxima, post deuastatam Ægyptum, inuadetur quoque ab Antichristo.

Libyam Cyrenaicam fuisse Olim prouinciam populi Romani, Epitomes Liuianæ lib. 70. ita scribitur: *Ptolemæus Cyrenarum Rex, cui cognomentum Apionis fuit, mortuus heredem populum Romanum reliquit: & eius regni ciuitates Senatus Liberas esse iussit. Eusebius in Chronico, numero MCMXXI. Ptolemæus Rex Cyrena moriens Romanos testamento dimisit heredes.* Et numero MCMLII. *Libya per testamentum Apionis Regis Romanorum relicta.* Eutropius lib. 6. *Quo tempore Libya quoque Romano Imperio, per testamentum Apionis, qui Rex eius fuerat accessit: in qua inclyta ciuitates erant, Berenice Ptolemais, & Cyrene.* Quin & Ammianus Marcellinus lib. 22. cap. 43. ita affirmat: *Aridam Libyam supremo Apionis regis consequuti sumus arbitrio: Cyrenas cum residuis ciuitatibus Libyæ Pentapoleos, Ptolemæi liberalitate suscepimus.* Sextus Rufus in Breuiario, cap. 13. *Cyrenas cum ceteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis, Ptolemæi antiquioris liberalitate accepimus. Libyam supremo Apionis regis arbitrio sumus adsequuti.* Cyrenaicam prouinciam fuisse sub Augusto, Strabo lib. 17. testatur. Vide Scaligerum ad eos Numeros Eusebij.

CHVS, seu Æthiopia.

CAP. XVIII.

Ait quoque Daniel Antichristum Æthiopiam occupaturum: vbi pro Æthiopia, Hebraicè est כּוּשִׁים CHVSIM. Hîc iam magnæ exoriuntur difficultates: Prima, num CHVS in Scriptura significet eam quæ propriè ab auctoribus vulgò Æthiopia vocatur, nimirum in Africa sub Ægypto an verò tantùm designet Arabiam vniuersè, seu eas dumtaxat terras, quæ in Asia inter vtrumque Sinum Arabicum & Persicum iacent: nimirum regionem illam, quam Plinius lib. 6. cap. 28. breuiter ita describit: *Ipsa verò peninsula Arabia inter duo maria Rubrum, Persicúmque procurrens, quodam naturæ artificio, ad similitudinem, atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam cæli partem nulla differentia spectat.*

Matthæus Beroaldus Nouator in Chronico, lib. 2. cap. 7. & lib. 4. cap. 6. & Christophorus Castrus in Sophoniæ 3. num. 17. contendunt, Chus in Scriptura non esse Æthiopiam interioris Africæ sub Ægypto: sed Arabiam intra vtrumque Sinum, Persicum & Arabicum: nec ab ea sententia abludere videtur Ortelius in Thesauro Geographico, voce CHVS. Quæ tamen opinio penitus exulat à regione veri. Primùm, quia CHVS primogenitum Cham, Genes. 10. 6. Æthiopiæ nomen dedisse, ingens est auctorum consensio. Iosephus 1. Antiquit. cap. 7. *Ex quatuor enim Chame liberis, Chuso nihil detrimenti tempus attulit: Æthiopes enim quibus præfuit, nunc quoque tam à seipsis, quàm ab Asianis omnibus Chusæi nominantur.* Eusebius sub initium lib. 1. Chronici: *Chus, vnde Æthiopes.* Chronicon vetus sub Alexandro Seuero lib. 1. cap. 5. Chus, *ex quo Æthiopes.* S. Epiphanius sub initium Panarij: *Sic Mesraem suscipit Ægypti sortem, Chus Æthiopiam, Psiu (Phut) Æxiomaticas partes.* S. Hieronymus Quæstionibus Hebraïcis in Genes. ad cap. 10. *CHVS vsque hodie ab Hebræis Æthiopia nuncupatur.* S. Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Chus, à quo progeniti Æthiopes.* Zonaras tomo 1. Annalium; *A Chuso Chusæi sunt orti, hoc est, Æthiopes.* Atque Chus esse Æthiopiam, & Chusim Æthiopes, affirmant Anselmus Laudunensis, Lyranus, Honcala, Pererius, Sà, Delrius, Cornelius à Lapide in Genes. 10. Montanus in Phaleg, Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 28. 29. 52. Torniellus anno Mundi 1931. num. 25. Reuchlinus, Alfonsus Camorensis, Sanctes, Forsterus, Mercerus, Pomarius, Marinus, Auenarius, Schindlerus, Buxtorfius in Hebraïcis Lexicis, Reineccius in Heroïcæ Historiæ part. 1. in Regno Æthiopum, pag. 279. Fungerus in Trilingui Etymologico, verbo *Æthiops.* Montanus annotat, à Lusitanis Æthiopes etiamnum hodie vocari Cussios.

Secundò. Patres omnes & recentiores qui docent Geon fluuium Paradisi Genes. 2. 13. esse Nilum: cùm de illo dicat Scriptura, *ipse circumit omnem terram Chus*, disertè intelligunt, Chus esse Æthiopiam sub Ægypto: hanc enim, & non Arabiam Nilus præterfluit. Vide quæ de his copiosè disserimus in Paradiso, cap. 28. vbi Patres innumeros adducimus in eam sententiam.

Tertiò, LXX. Interpretes, Philo in Allegoriis Legis lib. 1. Iosephus, Vulgatus Interpretes, & omnes cum veteres, tum recentiores Interpretes Bibliorum, vocem Chus vbicúmque ponitur, Æthiopiam semper exposuerunt, & nunquam Arabiam. Et si reuera Arabiam intellexerunt nomine Æthiopiæ, cur apertè Arabiam nunquam reddiderent tanta confusione Æthiopiæ appellationem, quæ communi Scriptorum vsu & vsurpatione de Æthiopia Africana sub Ægypto accipitur, Arabiæ tribuerunt promiscuè, semper, & vbique.

Quartò, Chus, seu Æthiopiam in Scriptura semper esse Arabiam, & nunquam Æthiopiam sub Ægypto? Quis id crederet? Et vt alia multa omittam, quum 4. Regum, 19. 9. & Isaiæ 37. 9. dicitur Tharaca rex Chus, seu Æthiopiæ: quis vnquam dubitauit Tharacam Æthiopiæ sub Ægypto regem fuisse? De quo vide Iosephum lib. 10. Antiquitatum, cap. 1. Eusebium in Chronico, num. MCCCVI. & Scaligerum in Animaduersionibus; Strabo lib. 1. pag. 42. & lib. 15. pag. 472. Tearchonem vocat Et quum Esther 1. vers. 1. scribitur Assuerum regnasse ab India vsque ad Chus, id est, Æthiopiam, quis non hic Æthiopiam sub Ægypto intelligat, cùm tunc Ægyptus sub Persarum Imperio esset? Vide Isaiæ 20. 5. Ezechiel. 29. 10. & cap. 30. 9. Tædet iam vanissimam opinationem pluribus argumentis exagitare: quam iam abundè refutauit Pererius in Genes.

nes. 10. disputatione 1. Vide suprà lib. 4. cap. 19.

Secunda difficultas, Num nomen Chus seu Æthiopiæ, aliquando in Scriptura significet Arabiam, aut aliquam regionem earum, quæ inter vtrumque Sinum Persicum & Arabicum tenduntur: Magno consensu recentiores duplicem in Sacris Litteris statuunt Æthiopiam, alteram Africanam, sub Ægypto, seu Occidentalem: alteram, Orientalem, Asianam, nempe Arabiam inter duos Sinus Persicum & Arabicum. Primam nunc nunc apertis ex Verbo Dei, & interpretum omnium testimoniis firmabamus: Secundam verò Æthiopiam innumeri adstruunt, S. Augustinus quæst. 20. in Numeros, Theodoretus Quæstione 22. in Numeros, Strabus, Rabanus, Rupertus, Lyranus, Burgensis, Steuchus, Vatablus, Iunius, & Immanuel Tremellius, Oleastrius, Sà, Cornelius à Lapide, Ioannes Mariana in 12. Numeror. ad vers. 1. Petrus Comestor in Historia Scholastica Numerorum, cap. 16. Tostatus Quæstione 6. in 12. Numerorum, Xystus Senensis lib. 5. Bibliothecæ Sanctæ, Annotatione 123. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 74. 126. & in Psalm. 73 vers. 16. Pererius lib. 3. in Genes. de Tertio flumine Geon, & in 2. Exodi, disput. 13. Steuchus in Cosmopœia, ad illud Genes. 2. 13. *ipse est qui circuit omnem terram Æthiopiæ*, & Annotationibus in Genes. 2. & in eundem locum Tremellius, Iunius, & Mercerus, Ribera in 3. Sophoniæ, & in 3. Habacuc, Sà, Palatius, Figuerius, Gueuara, atque Agellius in Habacuc 3. Delrius in Genes. 10. ad vers. 6. Torniellus anno Mundi 1931. numero 25. & anno mundi 3090. Fungerus in Etymologico, voce, *Æthiopia*, Pineda in Iob 28. ad vers. 19. Ystella in 1. Genes. Antonius Fernandius Præfatione in Visionem 6. veteris Testamenti, num. 8. Drusius cap. 52. in Numeros, Marinus in Arca Noë, in voce *Chus*, Auctor Lexici Complutensis in eadem voce, quam quoque sententiam expressè tuentur Aben-Ezra, & Kimchi, vti videre est in Sanctis Thesauro, in Radice CHVS: neque ab ea abludunt Schindlerus, & Buxtorfius in suis Lexicis, quum annotant, Madianitas, quos constat in Arabia esse, interdum in Scriptura vocari Æthiopes, propter viciniam Æthiopiæ Africanæ, seu sub Ægypto. Afferuntur argumenta pro Arabica Æthiopia nec pauca, nec leuia.

Primò, Quia Sephora vxor Mosis, quam constat fuisse Madianitidem, filiam Iethro Sacerdotis seu Principis Madian, Exodi 2. apertè vocatur Chussitis, seu Æthiopissa Numeror. 12. 1. *Locutáque est Maria & Aaron contra Mosen propter vxorem eius Æthiopissam.* Addunt Hebræa, *quam acceperat: quia mulierem Æthiopissam acceperat*: Vides ergo vt Madian dicatur Æthiopia, seu pars Æthiopiæ. Madian autem esse in Arabia, nemo non nouit.

Secundò, Psalm. 73. 14. de Pharaone submerso cum toto exercitu in Sinu Arabico, atque eiectis cadaueribus in littus proculdubio Orientale Maris Rubri, canitur: *Dedisti eum escam populis Æthiopum.* Iam igitur accolæ littoris Orientalis Maris Rubri, quibus in prædam data sunt cadauera Ægyptiorum, dicti sunt Æthiopes, quos tamen non est dubium fuisse Arabes. Hoc est leuissimum, annotatúmque ab Steucho, & Genebrardo. Duas hasce rationes accuratè expendebamus in Paradiso cap. 37. & 38.

Tertiò, Habacuc 3. 7. Æthiopia cum Madian coniungitur, innuente Propheta, vel vnam & eandem esse regionem, vel certè confines & proximas: *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabantur pelles terræ Madian.*

Quartò, 2. Paralipomen. 21. 16. *Suscitauit Dominus contra Ioram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Æthiopibus.* Et Psalm. 86. 4. Palæstini coniunguntur cum Æthiopibus, vt pote proximis & confinibus: *Ecce alienigenæ* (Heb. Palæstini) *& populus Æthiopum.*

Quintò, 2. Paralipomenon, 14. fusè refertur, vt Asa rex Iudæ percusserit validum exercitum Æthiopum cum eorum rege Zara: & additur vers. 14. *& percusserunt ciuitates omnes per circuitum Gerara: & diripuerunt Vrbes.* Vbi LXX. *& exciderunt pagos eorum in circuitu Gerara.* Ergo si vrbes, vel pagi Æthiopum erant circum Geraram, exploratum est, Geraram fuisse in Arabia, atque quondam metropolim Palæstinæ extitisse, vti Eusebius & S. Hieronymus de Locis Hebraïcis annotarunt. Iam igitur Æthiopes in Arabia. Hoc argumentum S. Augustinus Quæstione 20. in Numeros in hunc modum expendit: *De vxore Mosis Æthiopissa quæri solet, vtrum ipsa erat filia Iethro, an alteram duxerit, vel superduxerit. Sed ipsam fuisse credibile est: de Madianitis quippe erat, qui reperiuntur in libris Paralipomenon Æthiopes dici, quando contra eos pugnauit Iosaphat:* (Asa potiùs) *etenim in his locis dicuntur eos persecuti Hebræi, in quibus Madianitæ habitabant, qui nunc Saraceni appellantur. Sed nunc eos nemo fere appellat Æthiopes, sicut solent locorum & gentium nomina plerumque vetustate mutari.* Et Theodoretus Quæstionibus in 2. Paralipomenon: *Asa aciem instruens, fudit & fugauit Æthiopes, & persequens omnes consumpsit. Dicit autem eos fuisse ipsorum finitimos. Multa enim, inquit, cepit spolia, & excidit eorum pagos in circuitu Gerar, & diripuerunt eorum ciuitates. Quòd autem Gerara sint Palæstina, neminem puto contradicturum: nam circa Eleutheropolim, quæ vocatur Geraron Saton in præsentem vsque diem est nominatum. Est ergo verosimile illos colonia ab Aethiopibus deducta illam habitasse regionem.*

Sextò, Patres Madian interdum vocant Æthiopiam, haud dubiè ab Scriptura sacra edocti. S. Basilius Homilia 1. in Hexaëmeron, agens de Mose qui ob interfectum Ægyptum coactus est fugere in terram Madian, Exod. 2. 15. inquit: *Et quidem nihil inuitus cessit seditiosæ ac tumultuanti vitæ Aegyptiorum. Ad Aethiopiam enim vsque profectus, ibique secutus omnium, ac proinde liberrimum nactus otium, totos quadraginta annos contemplationi rerum indulsit.* In eandem sententiam S. Ambrosius lib. 5. in Hexaëmeron, cap. 2. *Denique priusquam ad populi liberandi munus vocaretur, naturali æquitatis studio prouocatus, accipientem iniuriam de popularibus suis vltus, inuidia sese dedit, voluptatique eripuit, atque omnes regiæ domus declinans tumultus, in Secretum Aethiopiæ se contulit, ibique à ceteris negotiis remotus, totum diuinæ cognitioni animum intendit.* Theophanes Byzantius in Historia apud Photium in Bibliotheca, Homeritas, quos constat esse in Arabia, Æthiopes appellat. Theodoretus Quæstione 31. in 3. Regum: *Quænam est Gens Saba? Aethiopica. Hic autem eos dicit esse sitos in mari Indico, nominant autem eos Homeritas. Sunt autem è regione. Auxumitarum: inter hos autem & illos medium est mare.*

Nos in priori operis huius editione, & in Paradiso, cap. 37. & 38. agmine auctorum abrepti, in eandem sententiam de Æthiopiâ Arabica, & Asiana

Asiana in Sacris litteris, iuimus: neque nunc, & propter auctores, & propter rationes ab ea prorsus abimus: sed tamen acrius eam expendi cupimus, ne fortè hausta sit ab Hebræorum imperitia & inscitia, qui veterum nominum & locorum plerumque ignari, aliis alia affingere solent. Equidem hanc de Arabica Æthiopia assertionem recentiores ab Aben-Ezra, & Kimchio accepisse, pro certo affirmauerim. Argumenta sanè quibus ex Scriptura firmatur, Madianitas, seu alios Arabes intra vtrumque Sinum Arabicum & Persicum, dici à Sacris Scriptoribus Æthiopes, aut eorum regionem Chus, seu Æthiopiam, quanto magis verso & perlibro, minùs roboris & momenti mihi videntur habere.

Primum quidem de vxore Mosis Æthiopissa abundè discussimus in Paradiso, cap. 37. vbi cumprimis probabiliter ostendimus vxorem Mosis Æthiopissam, non Sephoram Madianitidem, sed Tharbim filiam regis Æthiopum sub Ægypto, Numer. 12. 1. intelligi posse. Hanc enim Mosi etiam fuisse coniugem, ex Iosepho adstruximus: cui adstipulatos diximus Petrum Comestorem, Lyranum, Tostatum, Pietium: quibus nunc addimus Zonaram, & Cedrenum in Annalibus, Gotfridum Viterbiensem parte 5. Chronici, Ioannem Baptistam Gramaye in Asiatica Historia, pag. 39. Reineccium Parte 1. Syntagmatis Heroici, in Regno Æthiopum pag. 285. Martinengum Prolegomenis in Genesim, in Vita Mosis. Drusius cap. 52. in Numeros hæc annotat: *Historia habetur apud Iosephum, & in libro Apocrypho, qui inscribitur, Verba dierum Mosis. Meminerunt huius libri Commentator super Aboth, Aben-Ezra & Hiscuni hoc loco Numeror. 12. 1. Aben-Ezra eius memoriam vsurpat in Exodum scribens, sed non admodum laudat. Ante me nemo quod sciam Christianorum eius nomen prodidit.* Et quamuis multi vt fabulosam eam Iosephi de Tharbi Æthiopissa Mosis Vxore narrationem, quos ibidem retulimus: at non propterea aliis, & nobis idem iudicium fuit. Vnde probare non possumus quod Victor Palma in Noria ad Genebrardinæ Chronographiæ lib. 1. pag. 74. ait: *Alij mulierem Aethiopissam fuisse ex interiori Aethiopia existimant: de qua Iosephus multa scribit inutilia relatu, nec satis credibilia, quidquid dicant rerum illarum admiratores.* Et quod Nicolaus Godignus lib. 1. de Abassinorum rebus, cap. 7. scribit: *Illud quoque omitto libens quod est à Iosepho Hebraeo traditum, & ab aliis acceptum, Mosem Israelitici olim ductorem populi, dum adhuc in Aegypto, sub Thermutis filia Pharaonis tutela viueret, superatis bello Aethiopibus, cum eorum Regis filia matrimonium simulatè contraxisse, perque annos aliquot in Aethiopia regnasse. Opinor longè hoc à veritate abesse.* Multò sanius Caietani iudicium Numer. 12. 1. *An autem hac mulier Aethiopissa fuerit princeps illa Aethiopum, cuius meminit Iosephus, an fuerit Sephora Madianitis, incertum est.* Pendet igitur res adhuc in ambiguo.

Secundum argumentum non adeò est ad institutum, Primò, quia eo loco Psalm. 73. 14. Hebraïcè non est *Chus*, aut *Chusim*, id est, regio Æthiopum: de qua nunc propriè nobis est quæstio. Sed *Tziim*, quam vocem cap. 1. huius libri fusè elucidauimus. Secundò, Aethiopes hîc non propriè sed figuratè capiuntur ferè ab omnibus, pro aridis, siccis, solitudinicolis, desertícolis, siue hominibus, siue feris, vti ibidem demonstrauimus. Tertiò. Non est respuendum, quod Genebrardus ad eum Psalmi locum annotauit: *Quoniam autem mare Rubrum diuidit Arabiam & Aethiopiam more nostro acceptam,* (id est, Africanam sub Aegypto) *illud innuit Vates, non tantum euomuisse in littus Arabicum mersos Aegyptios, in quibus consistebant Israelita: sed & Aethiopicum, vt fama istius diuini facti ad populos multos circumquaque permanaret. Ita populis Aethiopum dedit eos escam, id est, in escam & in predam. Nam vt Israelita vna ex parte illos spoliarunt ac exuerunt ornamentis & opibus, ita & Aethiopes ex altera. Quoniam Aegyptiorum arma, ornamenta & diuitiæ ad littora Aethiopum appulerunt, atque Aethiopibus cesserunt.* Idem ferè obseruauit Ioannes Bachius. *Nec mirum sanè aut impossibile in tanta submersorum multitudine, & fluxu, refluxúque maris, in vtrumque aduersum littus eiectos Aegyptios.* Quartò, Alio sensu hîc Aethiopes nonnulli accipiunt illos propriè sub Aegypto S. Basilius in Scholiis huius Psalmi: *Aethiopes cùm essent Aegyptiis contermini, crebra aduersus eos bella gesserunt. Cùm ergo Pharao cum exercitu suo mari traditus esset, factum est vt Aegyptij deinceps præda essent Aethiopibus. Quemadmodum enim escam esuriens facilè consumit, ita Aegyptios prorsus sine negotio debellarunt Aethiopes.* Theodoretus: *Finitimi Aegyptiorum sunt Aethiopes, qui crebrum bellum cum illis gesserunt: sed cùm Pharao cum suo exercitu in mari submersus esset, expugnabiles facti sunt Aegyptij Aethiopibus. Et quemadmodum qui esurit, facilè cibum deuorat: sic ipsos facilè expugnabant: propterea diuinum oraculum ait: Escam dedisti populis Aethiopum, id est, expugnabiles eos reddidisti, efficiens, vt facilè ab Aethiopibus consumerentur.* Euthymius: *Aethiopes finitimi sunt Aegyptiis: hi autem populi inimicitias olim inter se exercebant, & mutuo alter alteri tendebat insidias. Athiopes igitur prospecta Aegyptiorum clade, excursiones fecerunt, Aegyptúmque deprædati sunt, & reliquos omnes qui superfuerant in ore gladij comederunt.* Omitto alias huius loci probabiles interpretationes, iuxtà quas Aethiopes hic nequaquam Arabes intelliguntur: quæ videri poterunt apud explanatores.

Tertium argumentum tametsi Arabicam Aethiopiam non magnopere statuat, habet tamen non modicam difficultatem de sensu verborum Habacuc. Hebraïcè pro Aethiopiæ, non est כוש CHVS, sed כושן CHVSAN: Vnde plures arbitrati sunt, cani victoriam Othonielis de Chusan rege Mesopotamiæ, quæ latè describitur Iudicum 3. Ita Chaldæus Paraphrastes, Rabbini, Seclomoh, Aben-Ezra, Kimchi, Burgensis, Vatablus, Clarius, Montanus, Iansenius, Figuerius: nec eam explanationem repudiant Agellius, & Castrus: refellunt tamen Palatius, Ribera, Gueuara, non magnis argumentis, quorum illud est robustius: Quod LXX. Vulgatus, S. Hieronymus, S. Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus, & alij veteres interpretes pro *Chusan*, Aethiopiam reddiderunt. Quod quidem rectissimè facere potuerunt: nam potuit esse paragoge *Chusan* pro *Chus*, seu causa metri, seu vsu linguæ, siquidem gaudere Hebraïcam Scripturam frequentibus paragogis, exemplis passim obuiis nimis est exploratum: nec sine mysterio hic, vt nimirum indicaret, vastum supra modum & immanem Aethiopum exercitum, & bellicum apparatum. Deinde LXX. & Vulgatus, qui vertêre ante Massoretas, potuerunt legere eisdem litteris, sed aliis punctis, כושן *Chusin* plurale pro כושים *Chussim*, id est, Aethiopes, nempe vsurpato ן *Nun*, pro ם *Mem*, more Syriaco, seu

Chaldaico : nam eiusmodi Syriacas pluralium formas, terminatas in *Nun*, interdum in Hebraico Fonte reperiri norunt eruditi, vt Ezechielis 4. 9. *Chittin*, pro *Chittim*, *frumenta*. Daniel. 12. 13. *Iamin*, pro *Iamim*, dies. Psalm. 88. 13. *Iamin*, pro *Iamim*, *dextera*, & alibi : de qua re consule Kimchium in Michlol, Quinquarboreum in Opere Grammatico, pag. 34. Ludouicum S. Francisci lib. 2. Globi Linguæ Sanctæ, cap. 9. Ioannem Drusium cap. 101. in Genesim. Est hic *Chusan*, proculdubiò Aethiopia, quod vnica Vulgati auctoritas euincat, sed cur non possit figuratè accipi pro fero, & barbaro exercitu Chusan regis Mesopotamiæ? nam & allegoricè pro dæmonibus capiunt S. Hieronymus, Theodoretus & alij : & S. Cyrillus pro idololatris : atque Theophylactus habet : *Tentoria Aethiopum, non eorum qui reuerà Aethiopes, sed qui mente concipiuntur, caliginosam deliberationem habentium: mortalium dico anima, in quibus tenebrarum tentoriis morabantur, perterrefacta sunt, & submissa sunt verbo Euangelij.*

S. Cyrillus Aethiopes hic latè interpretatur; ait enim : *Erant autem Aethiopes, qui aliquando Indicum mare ad Orientem, & Austrum, seu Meridiem accoluerunt.* Iam lib. 4. cap. 19. ostendimus, Orientalem Indiam interdum & in Scriptura, & in magnis auctoribus dici Aethiopiam. At quid per australes seu meridionales Aethiopes Cyrillus intelligat, in dubio est : possit videri eum Arabes, & magnæ illius peninsulæ ad Erythræum mare accolentes indicare, quòd mox addat Aethiopibus vicinos fuisse Madianitas, qui sanè sunt in eadem peninsula. Sed potius reor significasse verè Aethiopes ad meridiem Aegypti in Africa. Atqui ex verbis Habacuc tantùm habetur, Aethiopes & Madianitas coniungi, num propter situm locorum, vel ob similitudinem victoriæ, aut ob aliam causam, prorsus incertum. Et vt dicamus locis proximos, non propterea cogimur affirmare vtrosque Arabes fuisse : cùm etiam Aethiopes sub Aegypto Homeritis & Arabibus propinquos fuisse iam nunc demonstrabimus.

Quartum argumentum non aliud euincebat, quàm Aethiopiam confinem esse Arabiæ, non tamen quòd Aethiopia sit in Arabia, aut pars Arabiæ. Equidem eo loco Paralipomenon, pro *confines* Hebraicè est, *qui ad manum*, vel *super manum* : manum enim Hebræis interdum in Scriptura significare ripam, latus, littus, cap. 4. huius libri ostendebamus. Atqui exploratum est Sinum Arabicum solùm dispescere Aethiopes ab Arabibus, cuius latus vel ripam Occidentalem tenent Aethiopes, Orientalem verò Arabes. Loquitur igitur diuinus auctor de Arabibus qui ad Sinum Arabicum seu Mare Rubrum incolebant, qui manum vel latus, seu littus eius maris obuersum Aethiopibus occupabant. Vnde Tremellius & Iunius : *Arabum qui sunt ad latus Aethiopum, id est, ex Petræa & Felice Arabia, quæ vergunt ad Aethiopiam.* Et verò hi rectè confines Aethiopibus dicuntur, quia solùm mare inter vtrosque distinguit : & ex parte, angustissimo freto, nempe ipsis faucibus Arabici Sinus discluduntur. Plinius lib. 6. cap. 29. *Faucésque hiberno Orienti obuersas, alij quatuor millium, alij septem millium, alij duodecim millium passuum patere prodiderunt.* Strabo lib. 16. pag. 529. *Angustia Diræ proxima ad sexaginta stadia contrahuntur. Hodie non hæ dicuntur Angustia, sed vlteriùs nauiganti, vbi traiectus est inter continentes ducentorum ferè stadiorum.* Arrianus in Periplo Maris Erythræi : *Fretum est non admodum longum, quod ipsum pelagus in angustum cogit atque constringit : cuius sanè freti transitum intermedium sexaginta stadia Diodori insula intercipit.* Acta SS. Martyrum Aretæ & Sociorum apud Surium Tomo 5. 24. Octobris, de Dunaan rege Homeritarum Arabum bellum gerente cum Elesbaan rege Aethiopum, hæc referunt : *Itaque considerans angustissimum esse fretum, quod est inter Aethiopes & Homeritas, neque superare latitudinem duorum stadiorum, & alioqui habere etiam saxa multis in locis latentia, cùm grauem ferream construxisset catenam, & quæ posset ferre vim ventorum & vndarum, & eam vtrimque in terra alligasset ipse Dunaan, vt existimabat, Elesbaan prohibebat aditum, vbi quidem erant latentes petræ, plumbum circulus catenæ appendens, & ferrum faciens requiescere : vbi autem erat profundum, colligans cum lignis leuissimis, & sublenans catenam.*

Ludouicus Vartomanus lib. 2. suarum Peregrinationum, cap. 3. *Versus ostium Erythræi maris iter cepimus. Vbi verò ad ostium pelagi peruentum est, inter septa siue claustra quapiam esse videbamur, ostio non plus ternis millibus passuum patente.* Andreas Corsalius in quadam Epistola : *Peruenimus ad ostium freti maris Rubri. Ostium est tredecim gradus, in cuius aditu in medio mari insula est dicta Bebel, non omninò humilis, sterilis, omnisque viriditatis expers. Insula ambitus duarum leucarum, à continente Arabia distans duabus leucis, totidémque ab Aethiopia. In illa antiquitus duæ feruntur fuisse catenæ ferreæ, quæ vtroque continenti alligatæ à maris Rubri aditu prohibuerunt.* Descripsit id fretum Ptolemæus in 4. Africæ Tabula, & Strabo lib. 16. appellant *Angustias Diræ*, recentiores, *Bebel-Mandel*, vti Vartomannus, Corsalius, Ortelius, & alij. Vide Scholia Ioannis Guilielmi Stukhij, ad Periplum Arriani.

Ex his ergo haud ineptè intellexerimus, Arabes dici confines Aethiopibus, quos fretum Diræ adeò angustum coniungit : haud aliter quàm si dicamus Afros Hispanis confines, nimirum eos qui littus maris Hispaniæ obuersum inhabitant, præsertim ad Septam, & Tingim, quos tantum Fretum Tartessiacum, seu Gaditanum disterminat. Atqui Aethiopes sub Aegypto in littore Africano Sinus Arabici, conterminos Arabibus facit Heliodorus lib. 8. Aethiopicorum, cap. 23. quum ait : *Troglodytæ autem sunt natio Aethiopica, pascuis dedita, & Arabibus contermina.* Equidem Strabo & alij Aethiopes qui ad ripam Africanam seu Occidentalem Freti, seu ostij Maris Rubri incolunt, Troglodytas esse tradunt.

Ad quintum argumentum, S. Augustinus, Theodoretus, vt ibi vidimus, Burgensis in 12. Numeror. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 125. Delrius in Genes. 10. vers. 6. Matthæus Beroaldus lib. 2. Chronici, cap. 7. & alij existimarunt Zara fuisse Arabum regem, qui dicti sint Aethiopes, quam sententiam valdè propugnat Torniellus in Annalibus, anno mundi 3090. At Vatablus, Sà, & alij notant fuisse Aegypti regem, dictum Aethiopem ob nigredinem. Quod sanè minimè probamus. Multo simplicius ac verosimilius est, fuisse Aethiopum sub Aegypto regem : de quo pluribus agit Reineccius 5. parte Syntagmatis Heroici, in Regno 25. Aethiopum, pag. 286. Scaliger lib. 3. Isagogicorum Canonum, pag. 351. Genebrardus coniectatur Aethiopiæ & Arabiæ regem fuisse. Sed mera est coniectura. In

Hebræo,

Hebræo, & Vulgato non est particula, *eorum*, quæ Aethiopes refertat. Vrbes autem circum Geraram percussas refert diuinus auctor, vel quòd in eas Aethiopes è prælio fugientes se recepissent, quamuis non ipsorum, sed Arabum essent: vel fortasse quod Aethiopum confœderatæ essent: aut quòd tunc per occasionem belli, Iudæi de hostibus suis Arabibus Geraritis se vltum ierint. Vide Tostatum quæstione 18. in illud 14. cap. 2. Paralipomenon.

In sexto argumento, videntur sanè S. Basilius & S. Ambrosius in ea fuisse opinione de Arabica Aethiopia, quam posteà S. Augustinus, Theodoretus, & alij plurimi amplexi sunt: eam propter Partes, & propter auctores nos quidem minimè contemnimus aut obiicimus: sed esse incertam, affatim hactenus demonstrauimus.

Tertia difficultas, nom caterni auctores agnouerint, aut asseruerint Arabicam Aethiopiam, seu Arabiam vniuersè, vel aliquam eius partem intra duos Sinus Persicum & Arabicum, aliquando Aethiopiam appellauerint? Homerus lib. 1. Odyssææ.

Αἰθίοπας τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν
Οἱ μὲν δυσομένου ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος.

Aethiopes, qui bifariã diuisi sunt, vltimi hominum,
Alij quidem Occidentalis solis, alij verò Orientalis.

Seneca in Hercule Furente, vers. 37.

——quà ferens Titan diem
Binos propinqua tingit Aethiopes face.

Apuleius lib. 1. Milesiarum: *Verùm etiam Indi, vel Aethiopes vtrique.* Heliodorus lib. 9. Aethiopicorum, cap. 24. *Hydaspes Orientalium & Occidentalium Aethiopum Rex.* Hinc etiam exoritur magna quæstio, num duæ illæ Aethiopiæ, Occidentalis, & Orientalis quas ponit Homerus, sint, illa Aethiopia sub Aegypto in Africa, cis Sinum Arabicum, quæ communiter dicitur Aethiopia, éstque Occidentalis: & altera, nempe Arabia vltra Sinum Arabicum, quæ dicta sit Aethiopia Orientalis, vtraque Arabico sinu discluse: num verò Aethiopia illa duplex Homeri Occidentalis & Orientalis, constituenda tantùm sit in Africa, seu sub Aegypto: quæ bifariam sit diuisa vtquidem Occidentalem vnius generis Aethiopes, Orientalem verò alterius generis Aethiopes, sed vtrique in Africa, seu sub Aegypto, incolant. Strabo lib. 1. latè locum hunc Homeri versat, tandémque indicare videtur, Homerum loqui de gemina Aethiopia, Africana & Asiana, quas Sinus dispescit Arabicus: sic enim ait pag. 24. *Simile est quod de Aethiopibus dixi esse intelligendos, scilicet, qui accolunt per totam oram Oceani à solis ortu vsque ad eius occasum: nam sic dicti Aethiopes natura sunt à se inuicem diuulsi Sinu Arabico.* Herodotus quoque eodem modo videtur accepisse Homerum, quum agens de Gentibus quæ erant in exercitu Xerxis, lib. 7. num. 69. & 70. hæc scribit: *Arsames quidem Aethiopibus qui sunt trans Aegyptum, atque Arabibus præerat. Ii autem Aethiopes qui sunt ab ortu solis, (nam bifariam militabant) censebantur cum Indis, specie nihil admodum à ceteris differentes, sed sono vocis dumtaxat atque capillatura. Nam Aethiopes qui ab ortu solis sunt, promissos crines: qui ex Libya, crispissimos inter omnes homines habent. Aethiopes autem hi qui ex Asia erant, pleraque arma, quæ Indi gestabant. Libyes autem corio armati iere.* Vides Aethiopes Asianos, & Aethiopes Libyes trans Aegyptum apud Herodotum. Et lib. 3. num. 93. *Et qui & Asia sunt Aethiopes.* Recentiores non pauci Homerum quoque de Arabica & de Africana Aethiopia sunt interpretati, vt Stenchus, Peterius, Ortelius, Delrius, Castrus, & alij.

Verùm non defuere qui vtramque Homeri Aethiopiam Occidentalem & Orientalem in Africa dumtaxat à Poëta positam intellexerint. Plinius lib. 5. cap. 8. *Verissima opinione eorum, qui desertis Africæ duas Aethiopias superponunt: & ante omnes, Homeri, qui bipartitos tradit Aethiopas, ad Orientem, occasúmque versus.* Ptolemæus verò lib. 4. cap. 7. 8. 9. duplicem in Africa Aethiopiam constituit, alteram sub Aegypto, alteram interiorem, quas ibidem fusè describit. Qui Africam recentissimè & accuratissimè descripserunt, duas in ea orbis parte præcipuas Aethiopias collocant, alteram Occidentalem versus mare Atlanticum & Aethiopicum, vbi sunt Nigritæ, Guinei, Gilofi, Manicongi, &c. alteram Orientalem sub Aegypto, quæ comprehendat Aethiopiam exteriorem, & interiorem, nempe totam Abyssinorum regionem, versus Sinum Arabicum & Mare Rubrum.

Ego quum verba Homeri & vsum veterum considero, in eam facilè adducor sententiam, Homerum, & hunc secutos Herodotum, Strabonem, & alios, Orientales, seu Asianos Aethiopes appellare Indos qui Orientalem Iodiam colunt, quòd colore, & aliis rebus Aethiopibus sint persimiles. Vide quæ diximus lib. 4. cap. 19. nisi quòd Strabo generaliùs, omnes qui accolunt oram Oceani ab ortu Solis vsque ad Arabicum Sinum, Æthiopes vocatos existimet: Occidentales verò Æthiopes nuncupasse eos qui sunt in Africa, cis Sinum Arabicum. At de his satis.

De nomine Æthiopiæ Plinius lib. 6. cap. 30. *Vniuersa verò gens Ætheria appellata est, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Æthiope Æthiopia.* Sed id fabulosum est, cùm potiùs dicta sit ab ἄιθω cremo, vro, & ὤψ, hoc est, aspectus, facies: quòd ardore solis vicini facies crematas, adustas, atque nigras habent Æthiopes. Seruius in 4. Æneidos: *Et dicta Æthiopia à colore populorum, quos solis vicinitas torret: Græcè enim ἄιθειν, torrere, & ὤψ aspectus dicitur.*

Æthiopiam Africanam vltra Ægyptum versus Meridiem, tam exteriorem, quàm interiorem, Indiam interdum ab auctoribus appellari.

CAP. XIX.

Lib. 4. cap. 19. pluribus demonstrauimus, Indiam Orientalem, cùm in Scriptura, vt Isaiæ 18. 1. Sophoniæ 3. 10. tum apud alios auctores vocatam interdum Æthiopiam: nunc cum studio ostendendum, Æthiopiam, eam quam communiter ita auctores vocant, nimirum exteriorem, & interiorem vtramque superpositam Ægypto versus Meridiem, ab Scriptoribus plerunque Indiam appellatam, eíque nomen Indiæ tributum; sicque Indiam & Æthiopiam communicasse & permutasse nonnunqnam sua vocabula. Virgilius 4. Georgicorum, de Nilo:

Et diuersa ruens septem discurrit in ora

Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis.

At quis nescit Nilum ab Æthiopibus deuehi? Et 2. Georgicorum:

—Sola India nigrum

Fert ebenum. Vbi Seruius annotat: *Atqui & in Ægypto nascitur: sed Indiam omnem plagam Aethiopiæ accepimus.* Et Ouidius 1. de Arte amandi, de Perseo, qui Andromadem, *nigris portauit ab Indis.* Ælianus lib. 16. de Animalibus cap. 33. *In Libya Indis finitima retrouersus pascentium boum esse armenta auditione accepi.* Et lib. 17. cap. 40. *Indica regio est circa Estamenam (aliàs Astabaram) fluuium, vbi Rhisophagi habitant.* At quis nescit Astabaram esse in Æthiopia, & partem Nili? Et paulò inferiùs: *Circa lacum etiam Arrbatan, qui & ipse in India est prope fluuium iam dictum, &c.* Procopius oratione 6. de Aedificiis Iustiniani: *Nilus fluuius ab Indis in Ægyptum decurrens.* Theophylactus Simocatta in Historia Mauricij Imperatoris lib. 7. cap. 17. *Nilus omnium fluuiorum orbis terræ latissimus, multorúmque per Libyam, Æthiopiam, Indiam regiones secans, &c.* S. Ioannes Damascenus in Historia de sanctis Barlaam & Iosaphat, cap. 1. *Pij quidam viri interioris Æthiopiæ, quos Indos vocant.* Anastasius Nicænus quæst. 23. in Sacram Scripturam: *Sæpe qui viderunt magnam vim imbrium fuisse in regione Indica, prædicant aliquibus, in Ægypto futurum magnum Nili ascensum.*

Paulus Diaconus lib. 16. Miscellæ, cap. 22. *Anno decimo sexto Imperij Iustiniani contigit debellare inuicem reges Azumitensium Indorum, & Iudæorum, ex causa huiusmodi. Azumitensium rex vltra Ægyptum est Iudaïzans,* aliàs, *indicans. Romanorum autem negotiatores per Homeritensem ingrediuntur ad Azumitensem, & ad interiores partes Indorum, atque Æthiopum. Negotiatoribus autem secundùm consuetudinem ingressis terminos Homeritarum, Damianus eorum rex occidit illos, & abstulit omnia eorum, dicens: Quoniam Romani malefaciunt Iudæis qui in regione sua sunt, & occidunt eos. Et ex hoc soluerunt negotiationem interiores Indorum Azumitæ. Et indignatus est Azumitensium rex Adad mittens Homeritensi: Quia læsisti regnum meum, & interiorem Indiam, prohibens Romanorum mercatores ad nos ingredi, &c.* Axumitas verò esse Æthiopes lib. 4. cap. 8. ostendimus. Nicephorus lib. 17. Historiæ Eccles. cap. 32. *Eo verò Iustiniano adhuc Imperium gubernante, Auxumitarum Indorum rex, Græcorum sacrorum consectator, prælium cum Homeritis Indis, Iudaicam religionem colentibus commisit.* Sequitur eadem quæ Paulus Diaconus referre: & tandem de Auxumitarum rege ad Christi fidem conuerso, tandem subdit: *Atque ex huiusmodi sanè causa interiores etiam Indorum populi Christianismum sunt complexi.*

Huc etiam referunt verba Agrippæ regis ex Oratione ad Iudæos, apud Iosephum lib. 2. Belli Iudaici, cap. 16. de Ægypto: *Hæc enim cùm vsque ad Æthiopas porrigatur, opulentámque Arabiam, contigua quoque sit India.* At de his vide latiùs Ludouicum Viuem ad lib. 14. de Ciuit. Dei, cap. 17. M. Antonium Sabellicum Enneadis 8. lib. 10. Franciscum Gomaram in Generali Indica Historia, cap. 17. Iacobum Pamelium in Notis ad cap. 42. Apologetici Tertulliani, Abrahamum Ortelium in Thesauro Geographico, vocibus, *Æthiopia, Indi, India, Rhisophagi*: Albericum Gentilem in disput. ad 1. Machab. pro Editione vulgata, cap. 5. Isaacum Casaubonum in Notis ad Firmum Flauij Vopisci, Gulielmum Stukium in Notis ad Arriani Periplum Erythræum, Nicolaum Serarium in 1. Machabæor. 8. Quo & Homeritas populos Arabiæ Felicis dictos interdum Indos Ecclesiasticis Scriptoribus, nimis est peruagatum, è S. Hieronymo Præfat. in Amos, Theodoreto quæst. 32. in 3. Regum, Procopio lib. 1. de Bello Persico, cap. 15. S. Damasceno initio Historiæ Barlaam, Theodoro Lectore lib. 2. Collectaneorum, Nicephoro lib. 8. histor. cap. 35. & lib. 9. cap. 18. & lib. 17. cap. 32. Vide Serarium in 1. Machabæor. 8. & infra cap. 28. at de Homeritis quæ notauimus lib 4. cap. 8.

Verùm vt propiùs ad institutam orationem reuocemus, cùm inter tres præfatas prouincias, quas Daniel vaticinatur, ab Antichristo primùm inuadendas & debellandas, Ægypto & Libyæ, tertia iungatur Æthiopia, dubium esse non potest, quam Æthiopiam intelligi velit Propheta: non equidem aliam, nisi eam sub Ægypto, nimirum illam Ægypto & Libyæ conterminam, quam omnes auctores communiter nomine Æthiopiæ censent. Hæ enim tres prouinciæ, Ægyptus, Libya, & Æthiopia, vicinæ sunt atque confines: quas certum est, vt Daniel prædixit, occupandas bellorum turbine ab Antichristo.

Æthiopiam quidem magna ex parte olim fuisse Imperij Romani, perspicuum est ex Strabone lib. 17. Plinio lib. 6. cap. 29. Dione lib. 54. qui bella Publij, vt Plinius, vel Caij, vt Dio, Petronij, Ægypti Præfecti, cum Candace Æthiopum regina, tempore Augusti Cæsaris describunt.

Iam verba ipsa Danielis expendamus. *Per Libyam quoque & Aethiopiam transibit.* Hebræa ad verbum variè redduntur. Forsterus iungit præcedentibus; *& in cunctis desiderabilioribus Aegypti, & Libyæ, & Aethiopiæ per ingressus suos.* Sanctes, *& Lubim, & Chusim in gressibus eius.* Leo Iudas: *Libyes denique & Aethiopes erunt in eius profectionibus.* Tremellius & Iunius: *Libyésque & Aethiopes comitabuntur gressus eius.* vel, *ad gressus eius erunt.* Vatablus & Auenarius: *& Libyes & Aethiopes in gressibus eius, id est, sibi subiicies, & tanquam Victor & Dominus liberè gradietur in illis locis, q. d. Per Libyam, id est, Africam, & per Æthiopiam transibit liberè, & illas sibi subiiciet.* Marinus, *& Libyes, & Æthiopes in gressus eius, hoc est, auxiliatores incessus illius. Quidam censent Tzade צ, positum esse pro Samech ס, id est, fulcimine, quod non placet.* Id secutus est Schindlerus, qui hæc annotat: *MITZADIM, pro MISADIM, litteris Tsade, & Samech permutatis, fulcra. Daniel. 11. & cunctis desiderabilibus Ægypti, Libya, Æthiopia in fulcris suis.* Sed neque hic, neque illic Marini sensus vllo modo probandus: siquidem, vt latè ex sententia Patrum & Interpretum demonstrauimus, Daniel non canit Libyes & Æthiopes venturos auxilio Antichristo: sed potiùs vincendos, debellandos, & subiugandos ab Antichristo.

Verbum צעד *TZAAD*, propriè est incedere cum pompa, & ornatu. Passissault, passegiauit. Vulgatus interdum *calcare*, & *conculcare* reddit, vt Iob 18. 14. Habacuc 3. 12. vnde hîc possit exponi: *& Lubim & Chusim in conculcationibus eius.* id est, conculcabit, pessumdabit, proteret, deuastabit eas prouincias. Vel, in passibus eius, hoc est, in has primùm ac potissimùm cogitabit.

Hispanicè, *Seran sus passos, o passeos.* Vel victor & triumphator per eas pompaticè incedet. LXX. totum locum ita expresserunt: *Et dominabitur in reconditis auri, & argenti, & in omnibus desiderabilibus Aegypti, & Libyum, & Aethiopum in munitionibus eorum.* Vt Antichristus nedum prouincias illas inuasurus & debellaturus: sed & earum arces & munitiones occupaturus, iisque sua præsidia impositurus referatur.

Verùm opportunè hic disquirendum, cur Antichristus initio statim regni sui, tres istas prouincias Ægyptum, Libyam, & Æthiopiam potiùs quàm alias sit inuasurus, præsertim cùm istæ satis distent à Babylonia, vbi ipse regnare incipiet? Num forsassis, quia istæ eo tempore futuræ sunt omnium ditiores & opulentiores, atque validiores? Sed id in obscuro est. An quia Aegyptus validissima prouincia Imperij Romani, semper ineundo aut capessendo Imperio opportunior visa. Cornelius Tacitus Annal. 2. *Tiberius Germanicum acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset: nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustraque terra ac maris, quamuis leui præsidio aduersus ingentes exercitus insedisset.* Et Historiarum 1. *Aegyptum, copiásque quibus coerceretur, iam inde à Diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita visum expedire, prouinciam aditu difficilem, annona fœcundam, superstitione ac lascinia discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere.*

Arrianus lib. 3. Expeditionum Alexandri Magni: *Alexander Ægypti Imperium in plures Præsides partitus esse dicitur, naturam regionis miratus simul & munimenta, neque tutum ratus vniuersum Aegypti imperium vni committere. Quod quidem Alexandri consilium imitati Romani in tuenda Aegypto mihi videntur: neminémque Senatorij Ordinis, sed equestris Proconsulem eò mittere.* Dio lib. 51. *Aegypto autem postea tributaria facta Cornelium Gallum præfecit Augustus. Multitudo sanè hominum, vrbium, ac agrorum, ac mores eius gentis leues, tum copia annonæ & pecunia efficiebant, vt non modò committere prouinciam Senatori nulli auderet, sed & proficiscendi in Aegyptum potestatem, nisi ipse nominatim alicui permisisset, Senatoribus adimeret: adeò enim suspectos Aegyptios studij nouarum rerum habebat, vt nemini eorum Senatorum esse Romæ permiserit: sed cæteris quidem vrbibus suo vnicuique modo, Alexandrinis verò sine Senatoribus rempublicam administrare iusserit.*

Iosephus lib. 5. Belli Iudaïci, cap. 11. de Vespasiano capessente Romanum Imperium, ait: *Mutiano autem, cæterísque rectoribus, qui eum ad Imperium inuitarant, & exercitu alio vociferante, vt se in hostes omnes duceret, prius res Alexandrinas procurandas putauit: sciens Aegyptum plurimam esse partem Imperij, propter frumentariam functionem: eáque si potitus esset, vi quoque, si perstaret, Vitellium deiiciendum sperabat, nec enim perpessurum esse populum fame oppressum. Cogitabat etiam propugnaculo sibi fore illam regionem aduersus incerta fortunæ: nam & terra difficilis accessu, marique importuosa est.* Et post alia: *Itaque non sine ratione Vespasianus Alexandrinarum rerum erat cupidus ad totius imperij firmamentum.*

Succurrit & alia non prorsus repudianda ratio, cur Antichristus initio statim regni sit occupaturus tres istas Prouincias Ægyptum, Libyam, Africam, nimirum quòd hæ præ cæteris, post Babyloniam, vbi Antichristus regnum auspicabitur, erunt illis temporibus refertæ Iudæis, qui futuri sunt præcipuè regni Antichristi administri, quorum præcipua opera, ab iis pro Messia susceptus, monarchiam sibi comparabit. Horum enim ope & viribus adiutus, facilè tres illas prouincias in potestatem rediget. Hæc siquidem perfida natio in Antichristi tragœdia agitanda priores partes obtinebit; omnia vbique tumultu & seditione replendo.

Non est hæc vana coniectura: constat enim & priscis & recentioribus temporibus Ægyptum & Libyam, atque Æthiopiam innumeris abundasse Iudæis: de infinita Iudæorum multitudine Alexandriam, & Ægyptum incolente; vbique Iosephus est Auctor: sed cumprimis lib. 2. Belli, cap. 21. narrat, orta seditione quadam sub Nerone Alexandriæ quinquaginta Iudæorum millia fuisse trucidata. Sed & Philo In Flaccum Ægypti Præfectum: *Cùm sciret ciuitatem Alexandriam habere incolarum duo genera, nostros homines, & illos alteros, totámque Aegyptum similiter, & quòd non minus quàm decies centena millia Iudæorum habitent Alexandriam, totámque regionem, quanta patet à Catabathma Libya, vsque ad terminos Aethiopiæ, &c.*

In Libya verò Pentapolitana, & Cyrenaïca plurimos habitasse Iudæos, ac seditiones sub Vespasiano Principe mouisse, Iosephus lib. 7. Belli, cap. 31. perscribit. Sed & de alia Iudæorum Cyrenensium sub Traiano seditione Dio lib. 68. extremo hæc prodit: *Interim Iudæi qui circum Cyrenem habitabant, Andrea quodam duce, Romanos pariter atque Græcos concidunt; vescuntúrque eorum carnibus, edúntque viscera, tum oblinuntur eorum sanguine; & pellibus induuntur: multos à vertice serris discidère medios, multos obiecere bestiis, multos etiam certare inter se coëgerunt: ita vt interierint hominum ad ducenta viginti millia.* De hac etiam fœda Iudæorum apud Cyrenas rebellione pluribus agit Eusebius lib. 4. Historiæ Ecclesiast. cap. 5.

De Æthiopiæ quoque Iudæis ex historia Æthiopiam ista excerpsit Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 122. *Regina Saba in Aethiopiam secum duxit duodecim Iudæorum millia, mille scilicet, è singulis tribubus, quibus ibi magno numero propagatis, iam Aethiopes præsertim nobiles se è semine Israëlis esse gloriantur.* Ludouicus Carretus ex Iudaïsmo ad Christum conuersus, in Epistola, quæ inscribitur, *Liber visorum diuinorum aduersus Iudæos*, cuius meminerunt Simlerus & Posseuinus in Bibliothecis, inquit: *Quin etiam iam olim multi sunt Christiani Indi atque Aethiopes in medio regno Presbyteri Ioannis, quorum bona pars sunt è semine Israel, cùm miserit rex Salomon illuc regina Sabæ amore, eiúsque rogatu, cùm ab eo discederet, duodecim hominum millia, millenos è singulis tribubus: ibique creuerunt, atque propagati sunt, sicut arena maris: & singuli secuti sunt sua signa militaria, sicut scriptum est in Annalibus regum Indorum.* Hoc ipsum tradit Ioannes Barrius in 3. Decade, lib. 4. cap. 2. Vide Ioannem Pinedam de Rebus Salomonis

lib. 5. cap. 14. §. 9. num. 49. Nicolaum Godinum lib. 1. de Abyssinorum rebus, cap. 7. vt interim omittam fabulosa multa quæ Eldad Danius Hebræus de Hebræis in Æthiopia fluuio Sabbatico Clausis memoriæ prodidit peculiari libello, quem à se Latinè conuersum edidit Genebrardus: cuius lectio meritò est ab Ecclesia interdicta. Benjamin Tudelenensis Iudæus qui temporibus Alexandri III. Romani Pontificis, orbem peragrauit, multa de Iudæis tunc in Ægypto, Libya & Æthiopia degentibus refert in Itinerario suo, interprete Aria Montano: sed & nostra ætate multos Iudæos, vt se feralis natio longè latéque per mundum sparsit, in eisdem prouinciis reperiri, nimis est compertum. Cùm certùm ex prædictis sit Æthiopiam illam Ægypto proximam & confinem debellandam & occupandam ab Antichristo, in dubium iam vertitur, num intima illa & ima Æthiopia, quam Imperio tenet magnus Abyssinorum monarcha, de qua multa diximus lib. 4. cap. 13. armis subiuganda & deuastanda sit ab Antichristo. Nisi fortè id ei euenturum satis minentur errores & schisma quibus adhuc hodiéque implicatur.

Ceterùm hoc Danielis vaticinium quod hactenus exposuimus de regnis seu prouinciis Ægypti, Libyæ, Æthiopiæ ab Antichristo debellandis, omnino conferendum est cum alio oraculo eiusdem Danielis cap. 7. vers. 8. *Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius.* Exponénsque Angelus Danieli hanc cornuum allegoriam, ait vers. 24. *Porrò cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: & alius consurget post eos: & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.* Quod sanè Oraculum lib. 5. cap. 24. fusè explanauimus, diximúsque decem cornua, futuros decem reges qui prope finem rerum, Imperium Romanum extinguent, & inter se diuident: quibus regnantibus exurget Antichristus, qui tres ex illis decem bello vincet, & interficiet. Hos autem tres reges delendos ab Antichristo, futuros regem Ægypti, regem Libyæ, & regem Æthiopiæ, ex vaticinio Danielis quod nuper cap. 15. & seqq. huius libri interpretati sumus, Patres, & recentiores magno consensu docuêre. S. Hippolytus Martyr Oratione de Consummatione Mundi: *Quod cornu demonstrat pullulum alium non esse, nisi Antichristum, qui suscitabit regnum Iudæorum. Tria cornua quæ ab eo radicitus euellentur, tres reges indicant, Ægypti, Libyæ, Æthiopum, quos deleturus est acie bellica.*

S. Hieronymus in Daniel. 7. ad vers. 8. *Ergo dicamus, quòd omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt. In consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse regem paruulum* (Antichristum) *qui tres reges de decem regibus superaturus sit, id est, Ægyptiorum regem, & Africæ, & Æthiopiæ, sicut in consequentibus* (nempe ad Daniel. 11. vers. 40.) *manifestius dicemus. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori* (Antichristo) *colla submittent.* Et in Daniel. 11. ad vers. 40. *Nostri autem ad Antichristum & ista referentes, dicunt, quòd primùm pugnaturus sit contra regem Austri, id est, Ægypti, & postea Libyas, & Aethiopias superaturus: quæ de decem cornibus tria contrita cornua suprà legimus.* Nempe Daniel. 7. v. 8.

Theodoretus in Daniel. 11. ad vers. 42. *Et hæc minimè conueniunt Antiocho, qui neque Libya, neque Aethiopia, neque etiam ipsa Aegypto potitus est: iussus enim à Romanis, reuersus est. Et hinc tria cornua significentur, quæ à paruo cornu euersa sunt: námque tres nationes maximas, Ægyptum, Æthiopiam, & Libyam, quæ à tribus, vt verisimile est regibus obtineantur, iste destruet, & in suam rediget potestatem.*

S. Beda in 17. Apocalypsis: *Et habebat cornua decem: & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Et Antichristum de Babylone natum, Aegypti regem, & Africæ, & Aethiopiæ superaturum. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori colla submittant.* Eadem totidem verbis habent Strabus & Anselmus Laudunensis in Daniel. 7. ad vers. 8. Et hanc quidem esse communem mentem Patrum & recentiorum, eodem lib. 5. cap. 24. abundè demonstrauimus. Vide supra cap. 15. initio, & seorsim, Sanderum lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 6. & 40. Bellarminum lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 16. Henriquez de Fine Hominis cap. 25. Suarez tomo 2. in 3. part. disput. 54. sect. 5. & lib. 5. contra Anglicanos errores, cap. 22. Riberam in 12. Apocalyps. num. 11. & seqq. Viegam in 13. Apocalyp. comment. 2. sect. 10. Lessium lib. de Antichristo, cap. 14. & alios.

Quæ facturus sit Antichristus post occupatas Ægyptum, Libyam, & Æthiopiam, earúmque reges deletos.

CAP. XX.

INcredibili celeritate instar violentissimi fulminis, Ægypto, Libya, Æthiopia debellatis, ingens sibi nomen & famam rerum gestarum comparabit Antichristus, totúmque orbem terrore & perturbatione complebit. Opera cumprimis dæmonum, & ministrorum Antichristi, quos promptissimos ad omnia scelera habebit, maximi vbique spargentur rumores, nullum vnquam fortiorem & meliorem regem exortum. Sed antè alios, Iudæos toto orbe dispersos, ac palantes incendet infernalibus œstris diabolus genus hominum clamosum, turbulentum, atrox, atque in seditiones & motus efferatissimum. Hi quod sibi iam persuadere cœperint, Messiam à se tamdiu expectatum aduenisse, qui ipsos ex tam diuturnis, laboriosisque exiliis in solum patrium, vrbemque Ierosolymam reducat, vt cum eo in Iudæa regnent, gentésque pessumdent, imperioque subiiciant, ac vitam deinceps agant beatam, in summa rerum omnium felicitate & copia: immane dictu! ex tam longa dispersionis mora subito in tantas spes erecti, quam nimium sui præ gaudio impotentes, vbique tumultuabuntur ac perstrepent, barbaras nationes concitabunt, omnia turbabunt: cunctique in Iudæam effræni impetu se proripiens, ruéntque visuri & secuturi Messiam, quem tantopere concupiscunt.

Est quoque valde verisimile Iudæos tunc vel immensa pecuniarum profusione conductos, vel spontè claritudine nominis & victoriarum noui regis Antichristi permotos, potissimum annitente

tente Diabolo immensas secum ad Antichristum in Iudæam barbararum & immanium gentium copias, vt sub signis eius militent, pertracturos: túncque venturos Gog & Magog in auxilium Antichristo. Hincque initium sumi rerum à S. Ioanne Apocalyp. 20. 7. prædictarum: *Et cum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris,&c.* Quod vaticinium lib.12. cap.6.7. & 8. & 9. copiosè elucidabimus.

At Antichristus quàm primùm subegerit prouincias Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ, illico terram Iudææ inuadere cogitabit: id enim ipse præcipuè cupiet atque curabit, vt Iudæi eum Ierosolymis regnantem aspiciant, quò se possit illis vt verum Messiam venditare. Verùm sunt hæc omnia ex Danielis oraculis firmiùs stabilienda. Diuinus enim vates postquam prædixisset Antichristum potiturum Ægypto, Libya, Æthiopia, statim eodem cap. 11. vers.44. subdit: *Et fama turbabit eum ab Oriente & ab Aquilone.* S.Hieronymus: *Et in hoc loco Porphyrius tale nescio quid de Antiocho somniat: Pugnans, inquit, contra Ægyptios, & Libyas, Æthiopésque pertransiens, audiet sibi ab Aquilone & ab Oriente prælia concitari: vnde & regrediens capit Aradios resistentes & omnem in littore Phœnices vastat prouinciam. Confestímque pergit ad Artarxiam regem Armeniæ, qui de Orientis partibus mouebatur, & interfectis plurimis de eius exercitu, ponit tabernaculum suum in loco Apadno,&c.*

Veldius: *Subindicat enim Angelus qualis sit Antiochi futura ruina, quam ex libris Machabæorum & Iosepho satis omnibus esse cognitam arbitror. Dum enim in Iudæa pugnatum contra Iudam Machabæum infeliciter per nuntios intelligit, suas copias quas in Perside habebat, esse fusas ac profligatas: vnde videbat imminutam esse regni Syriaci potentiam, occasione defectionis Persarum, Parthorum & Babyloniorum. Hi rumores dum Antiocho adferuntur, tam ab Oriente quàm ab Aquilone, quibus ille efferatior factus, multò acerbiùs solitò cœpit in victos sæuire, omnem in littore Phœnicis vastauit prouinciam, regem Armeniæ Artarxiam bello petiuit.*

Maldonatus: *Iudæa si cum Ægypto comparetur, ad Orientem Meridionalem sita est: 2. autem Machabæorum lib. cap. 5. scribitur Antiochus suspicione Iudaica ab eo defectionis ex Ægypto discessisse. His itaque gestis, ait auctor ille, suspicatus est rex societatem deserturos Iudæos, & ob hoc profectus est ex Ægypto efferatis animis, ciuitatem quidem armis cepit, iussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, & per domos ascendentes trucidare. Hoc ergo est quod hoc versu 44. à Daniele prædicitur. In hac interpretatione cuius Polychronium grauissimum auctorem habus, penitus acquiesco.*

Isidorus Clarius: *Qui de Antiocho intelligunt, sic dicunt, cognoscens in Iudæa turbas & tumultus excitatos ob mutuas Iasonis & Menelai contentiones, auditis illis,velociter reuersus est.*

Verùm locum hunc de Antichristo omninò intelligendum constans est Ecclesiasticorum Patrum assertio. S. Hieronymus: *Nostri autem extremum visionis huius capitulum super Antichristo sic exponunt: quòd purgans contra Ægyptios, Libyásque, & Æthiopias, & tria cornua de decem cornibus conterens, auditurus sit de Aquilonis & de Orientis partibus aduersum se bella consurgere: quòd veniens cum magna multitudine, vt conterat, & interficiat plurimos,&c.*

Theodoretus: *Nec hoc quidem in Antiochum conuenit, quem non fama ita perturbauit, vt ab Aegypto recesserit: sed Romanorum decretum ab Occidente, non ab Oriente missum, de hoc vero.* (Antichristo) *ait fore, vt capta Aegypto, Libiáque, & Aethiopia, & in suam ditionem redacta, reuertatur, & multo furore percitus veniat, deleat, & anathematizet multos, &c.* Atqui de Antichristo quoque interpretantur, Anselmus Laudunensis, Lyranus, Vatablus, Isidorus Clarius, Pintus, Pererius, Sà, Maldonatus etiam.

Et quidem S. Hieronymus, Anselmus, Lyranus, Vatablus, Pererius, Sà, Maldonatus famam hic bellorum exponunt, quòd Antichristus animo magnopere percelletur, quum fama ad eum perferetur, gentes multas ab Oriente & Aquilone bella contra ipsum parare. Sed Lyranus, Pererius, & alij singulariter intelliguot, Christianorum principum illos futuros bellorum apparatus, qui ab Oriente & ab Aquilone coniunctis viribus sese Antichristo opponere, eiúsque conatus infringere tentabunt. Lyranus: *Quia fama Sanctorum nolentium Antichristo obedire, turbabit eum: vel fortè fama aliquorum regum fidelium, ei resistere volentium.* Isidorus Clarius aliter: *Tunc aduersus illum concrepabit tuba Euangelicæ prædicationis: quare sic terrebitur, vt quidquid furoris habeat, in Sanctos Dei effundat.*

Sed nos re tota acriùs expensa, iusta cum ratione existimamus hunc esse genuinum sensum verborum Danielis: Antichristum occupatis Ægypto, Libya, & Æthiopia expeditionem in Iudæam adornantem, rumore ad ipsum perlato ingentes gentium exercitus ex Oriente & Aquilone descendere, ac Iudæam versus iter intendere, turbandum mirum in modum animo iri, & animo incerto fluctuaturum, num tantæ copiæ pro se aut contra se excitatæ sint. Hos autem immensos exercitus proculdubio arbitramur futuros illos Gog & Magog, & aliarum nationum, sed præcipuè Iudæorum infinita examina, qui concitato Oriente & Aquilone innumeras barbaras gentes, & cumprimis Gog & Magog, vel mercede conductas, vel spe magnarum rerum impulsas, Antichristo militaturas pertrahent. Et quamuis tot, tantæque copiæ, Iudæorum, dæmonúmque impulsu ad militandum sub signis Antichristi sint aduolaturæ: at variæ cogitationes animum Antichristo in diuersa rapient, intérque metum & spem, necdum plenè cognitis & exploratis rebus, anxiè distrahent: reputante nimirum illo, vt in magnis eiusmodi casibus, claris Imperatoribus vsu venire solet, an vasti illi exercitus, à Christianis Principibus, aut ab aliis regibus aduersus ipsum cogantur, an verò eius partes acturi, próque eo pugnaturi adueniant. Hanc autem esse germanam Danielis mentem, & series rerum Antichristi, & loci Scripturæ apertissimi, & gentes quæ erunt in exercitibus eius, de quibus posteà ex ordine, & accuratè dicemus tam perspicuè ostendunt, vt ineptum prorsus sit dubitare. Sed excutiamus verba diuina.

Et fama turbabit eum,&c. Ad verbum: *Et auditus* (rumores,famæ) *accelerabunt eum*, seu *festinare facient eum, vrgebunt, præcipitabunt eum terribiliter*, vel *subito terrore percellent.* Verbum enim BAHAL in Piel, vt hîc ponitur, festinationem, sollicitam celeritatem, properantiam, & terribilem

lem præcipitationem propriè denotat, etiam nostro Vulgato, vt 2. Paralipom. 35. 21. Esther 8. 14. Prouerb. 20. 21. Ecclesiastes 5. 1. cap. 7. 10. LXX. *Et auditiones*, seu *rumores*, *& festinationes*, seu *celeritates perturbabunt eum ab oriente*, *& ab Aquilone*. Vt planè turbationem hanc Antichristi, nedum animi incerti & fluctuantis agitationem, sed celeritatem & festinationem profectionis Antichristi ex Ægypto in Iudæam capiamus. Cùm enim vt primùm in potestatem redegerit Ægyptum, Libyam, & Æthiopiam, audierit immanes exercitus ab Oriente & Aquilone erumpere: tametsi initiò animo non nihil percellatur, incertus quò gentes illæ ferantur: at mox vbi certissima fama, & compertissimis nuntiis acceperit, copias Gog & Magog, aliarumque gentium ad se aduentare ipsi militaturas, incredibili gaudio incensus, atque ardentissimo desiderio flagrans quamprimum illis occurrendi, easque excipiendi, ac sibi adiungendi, momento vasa conclamare, incredibili celeritate exercitum proficisci, raptímque cum magna turbatione & strepitu cunctos iter properare ac præcipitare iubebit. Hugo Etherianus lib. de Regressu Animarum ab inferis, cap. 23. legit hunc locum: *Et fama crebrescet de eo ab Oriente & ab Aquilone*. Vt nimirum fama Antichristi longe latéque sparsa ad Orientem & ad Aquilonem, ex illis partibus ad se exciat innumerabiles populos.

Tunc autem quando tot ferarum gentium agmina ab Oriente & Aquilone ad Antichristum sese effundent, existimamus euenturum, quod Ioannes prædixit Apocalyp. 16. 12. *Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem: & siccauit aquam eius vt præpararetur via regibus ab ortu Solis.* 13. *Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.* 14. *Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.* Sed hoc Vaticinium cap. 34. elucidabimus ex professo.

Iam de aduentu & expeditione Antichristi ex Ægypto, Libya, & Æthiopia in Iudæam dicere aggrediamur: neque id sanè aliis verbis quàm ipsiusmet Danielis, qui cap. 11. postquam versu 40. dixisset, Antichristum Ægypti regem deuicturum, totíque prouincia potiturum, adiecit vers. 41. *Et introibit in terram gloriosam.* Et quamuis Daniel postea vers. 42. & 43. scribat Antichristum Ægyptum, Lybiam, & Æthiopiam subacturum: at esse manifestum hysteron proteron, & non nisi post occupatas Ægypti, Lybiæ, & Æthiopiæ prouincias Antichristum venturum in terram gloriosam, & ordo rerum gerendarum Antichristi, & Patres, & interpretes ex arcano Danielis sermone haud dubiè intellexerunt. Vnde S. Hieronymus: *Nostri autem ad Antichristum & ista referentes, dicunt, quòd primùm pugnaturus sit contra regem Austri, id est, Ægypti, & postea Libyas, & Æthiopias superaturus: quæ de decem cornibus tria cornua contrita supra legimus: & quia venturus sit in terram Israël: & multa ei vel vrbes, vel prouinciæ datura sint manus.* Eadem quoque recentiores Interpretes annotarunt.

In terram gloriosam. Hebraicè, *terram TZEBI.* S. Hieronymus: *Veneritque ad terram inclytam, id est, Iudæam, quam Symmachus terram fortitudinis interpretatus est: pro qua Theodotio ipsum verbum Hebraicum posuit TZEBI.* LXX. in Editione Romana: *terram Sabaïm.* Vbi Græca Scholia: *Sabaim, eam quæ est Æthiopum: pronepotes enim Saba sunt Æthiopes.* Ridiculè. Apud Theodoretum, *terram Sabir. Rursum terram Sabir Ierosolymam declarauit.* Idem S. Hieronymus eodem Danielis cap. 11. vers. 16. vbi dicitur: *Et stabit in terra inclyta*, hæc annotat: *Terram inclytam, siue vt LXX. interpretati sunt, voluntatis, hoc est, quæ complaceat Deo, Iudæam significat, & propriè Ierusalem. Pro terra inclyta, quod interpretatus est Aquila, quem nos in hoc loco secuti sumus Theodotio ipsum Hebraicum verbum posuit Sabin: pro quo Symmachus vertit, terram fortitudinis.* Theodoretus in hunc etiam locum: *Quædam exemplaria in terra Sabair, habent: & quidam eorum, qui Hebræorum vocem in Græcam transtulere, voluntatis terram, terram Sabaïr vocarunt, significásque promissionis terram, quæ voluntatis erat, & montem Sion quem dilexit, & in quo bene placitum est Deo habitare in eo. Et Sabair, virtutum, siue exercituum interpretantur. Siue igitur terra voluntatis, siue terra exercituum Iudæa vocata sit: etenim suprà quoque exercituum ipsam appellauit: hic etiam Sabair, siue Sabir eam nuncupat.* Græca item Scholia: *In terra Sabi, in Iudæa. Hæc enim per legem erat regio voluntatis Dei gloriæ, & virtutis: horum enim vnumquodque interpretatur illud Sabi.* Hebraica vox TZEBI, præter notum ac vulgatum, capreæ, capreoli, hinnuli significatum, quod ad præsens non pertinet, aliud etiam habet, quod qui Hebraica tractarunt, in hunc modum expresserunt. Reuchlinus: *TZEBI, præcipuum, iucundum, beneplacens, decorum, & egregium. Inde terra Israël eo nomine dicta est, scilicet beneplacens, decora & Deo præcipua.* Saoctes: *TZEBI, Gloria, decor, voluntas, desiderium, amor, Terra Israël, quia cæteris est desiderabilior.* Forsterus: *Tzebi, mutata* ה *He, littera in* י *Iod. Et generaliter de quolibet re dicitur, quæ pulchrè stat sursum, & iucundè constituta est, mentémque & sensum erigit ac iuuat, inflat, ac dilatat, quæque ad se amandam allicit, & ex qua voluptas aliqua & oblectatio capitur. Nam & Chaldæus CHEDEVAH, id est, gaudium reddidit. Epitheton Iudææ, seu Ierosolymæ.*

Forerius in 4. Isaiæ ad versum 2. *TZEBI, de qualibet re dicitur, quæ eleganter, aptè, & appositè constituta est, animósque videntium & oculos in se conuertit, allicit ac rapit in contemplationem & amorem sui, atque etiam mirabili iucunditate & lætitia perfundit: Vnde & Chaldæus reddidit CHEDEVAH, id est, gaudium.* Marinus: *TZEBI, nomen masculinum genere & declinatione. Dubitatur autem de radice: nam aliquibus est propria, & tunc etymon vocis ignoratur. Alij deducunt à TZABAH Syriaco, quasi iucundus, & voluntatem, complacentiam pulchritudine sua attrahens. Et quidem hæc dictio in Sacris litteris significat etiam voluntatem & complacentiam, à dicta radice forsitan: nam hic non habet locum significatio tumoris TZABAH radicis Hebraicæ. Hinc eleganter vsurpatur de aliquibus regionibus, & præsertim de Ierusalem, quòd loci amœnitate voluntatem omnium in se excitant.* Pomarius: *TZEBI, gloria, decor: vnde Danielis 8. exponitur pro terra Israëlitica, quæ cæteris pulchrior fuit.* Auenarius: *TZEBI, iucunditas, gloria, alacritas tumescens, iucundissima terra.*

Mercerus: *TZEBI, gloria, decor: Terra Israël,* κατ' ἐξοχὴν *scilicet: alicubi de Ierosolyma peculiariter dici videatur. Voluntas, desiderium, amor. Hic non iam locum habet præcedens significatio tu-*

mescen

mescendi verbi T Z A R A H, *vt quidam putarunt, violenti nimium, quasi ita generaliter dicatur res omnis pulchrè sursum stans, & iucundè constituta, sensum & animum inflans, dilatans, ac erigens sua iucunditate, & elegantia. In his omnibus communicat Hebræus cum Chaldæo, apud quem hæc radix est, placere, iucundum esse. Nomen ergo hoc iucunditatem sonat.* Hæc contra Forsterum.

Schindlerus: *T Z E B I, ex vsu Chaldaico est, iucunditas, pulchritudo, delectatio, decor, voluptas, desiderium, voluntas. Vnde pro terra Sancta accipitur.* Bustorfius: *T Z E B I, decus, gloria, ornamentum, sic dicta, quòd hæc animum tumidum reddat. Iudæa hoc elogio aliquoties appellatur.* Consentiunt itaque omnes, hoc nomine T Z E B I, peculiariter κατ' ἐξοχὴν, in Scriptura Terram sanctam, seu Iudæam & propiùs interdum ipsam Ierosolymam, frequenter insigniri, quòd gloriosa, decora, præcipua, inclyta, amœna, pulchra, iucunda, voluptuosa, delicata, eximia, præstantissima, optima, cunctis amabilis, & desiderabilis, omnium animos & voluntates alliciens, implens, voluptate & oblectatione capiens, gaudium denique vniuersæ terræ semper sit habita. Quum autem vox T Z E B I de Terra Israel, seu Iudæa, aut Ierosolyma dicitur, variè à Nostro Interprete, sed fermè in eundem sensum, exponitur: 2. Regum, 1. 19. Daniel.11. 16. *inclyta*; Ezechiel. 20.6. *egregia*, & vers. 15. *præcipua*: Daniel.8.9. *fortitudinem*, id est, terram fortitudinis.

Eiusmodi gloriosis encomiis sacri vates Iudæam, ac præsertim Ierosolymam plerumque exornabant, Psalm. 86. 3. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.* Psalm. 42. 2. *Fundatur exultatione vniuersæ terræ.* Hebraicè, *Pulchra, (decora) regio.* vel, *pulchrum clima*, seu *pulcher surculus*, vel *tractus*, aut, *pulchrum faum mellis, gaudium omnis terræ.* Locus per otium alibi elucidandus. Threnorum 2. 15. *Ierusalem vrbs perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ.* Sed & Ierusalem elogia præclarè executus est S. Tobias cap. 13. Quin & externi auctores eandem mirificè prædicant. Cornelius Tacitus Historia V. *formosam vrbem.* Plinius lib. 5. cap. 14. *Clarissimam vrbium orientis* appellant. Si tam illustribus nominibus & Sacri & humani Scriptores vrbem illam meritò insigniuere, in qua Deus religionem suam & cultum statuit, & tanta, támque diuina patrauit opera: iure nunc à nobis splendidioribus titulis est efferenda, quam Deus ipse homo factus, ortu suo, vita, prædicatione, miraculis, doctrina, præsentia, vestigiis, sanguine, morte, humanitate sua adeo sacrosanctam reddidit: alioqui tristis, & mœrens sub iugo Turcarum oppressa iacet, ita Deo permittente propter scelera nostra, qui malumus luxui & vitiis inseruire, quàm terram pedibus Dei nostri calcatam & consecratam vendicare. Sed vtinam Christus Optim. Maxim. eam mentem, animum, vires Christianis Principibus inspiret, vt beatam illam terram tandem reciperent.

Victor Antichristus rediens ab Austrinis prouinciis Ægypto, Libya, Æthiopia, summa celeritate in Iudæam, ac Ierosolymam contendet: vt ibi cùm innumerabilium Iudæorum multitudinem, tum vastas Gog & Magog, & aliarum gentium copias ad ipsum aduentantes excipiat, quibus suos exercitus multo auctiores & validiores reddat, atque immanem & incredibilem sibi fundet ac statuat potentiam. Tunc equidem potitus terra Iudæa & Ierusalem, se Iudæorum Messiam declarabit, ac totius orbis monarcham, regem, & Imperatorem ingenti omnium gentium consensu & applausu pronuntiabit.

Nec leuis est coniectura, Antichristum ex Ægypto in Iudæam venientem, circumducto itinere per vrbem Dan, quæ limes ac terminus Aquilonaris est Iudææ, ingressurum in ipsam prouinciam: imò non sine ratione suspicamur, in eadem vrbe Dan aliquamdiu substiturum, ibique expectaturum, atque excepturum exercitus Gog & Magog, ac Iudæorum, ceteratúmque nationum, qui ipsi militaturi venient. Quibus exceptis, & ex his, atque aliis quæ anteà iam habebit, copiis, conflabit inmensis peditum, equitúmque exercitibus, constitutis ducibus, distributis ordinibus, omnique apparatu bellico comparato, atque ad maximum hostium terrorem cunctis dispositis, indè terrifico strepitu, & horrisono tot gentium armatarum reboatu, equitatúsque procella, & hinnitibus tormentorum innumerabilium horrendo fragore, armorum se concutientium sonitu, clamore omnium & lætitia, mouebit, terramque Iudæam ex ea parte inuadet, tanta cum potentia, & agminum robore, vt terra ipsa conuelli, concuti, disrumpi, cælum ruere, & mundus sede sua moueri videatur: ipsámque prouinciam & vrbem Ierosolymam momento ferè occupabit, vel bello vel hostium deditione.

Id quidem prospexisse visus est Ieremias, quum cap.8. 16. ait: *A Dan auditus est fremitus equorum eius, a voce hinnituum pugnatorum eius, commota est omnis terra. Et venerunt & deuorauerunt terram, & plenitudinem eius, vrbem, & habitatores eius.* Hunc enim locum mystico saltem sensu intelligi posse de Antichristo, quòd quum primùm Terram Sanctam ingredietur, ab ipsa vrbe Dan Boreali termino eius Prouinciæ, omnem equitatum & peditatum, atque apparatum belli sit excitaturus, & per eam vrbem in Iudæam sit irrupturus, lib. 3. cap. 8. copiosè demonstrauimus. Iam hic ad ordinem historiæ & rerum ab Antichristo gerendarum, sunt nonnulla obseruanda.

Primò, Antichristum, occupata Terra sancta, & Ierusalem vrbe in potestatem redacta, in ea ciuitate sedem regni & Imperij sui fixurum: ac verbis exprimi non potest, quam ingens tunc sit futura Iudæorum lætitia & exultatio, quum se viderint ex tam longo tot sæculorum, tam infami, tristi, & ignominioso exilio in terram patrum suorum, tandem cum tanta gloria, honoréque reductos, Messiam suum aduenisse, cœpisséque iam regnare, eósque ex dispersionibus, quibus in omnes mundi plagas eiecti, & dissipati fuerant, quotidie magis magísque congregare, adeptos iam terram suam, vrbemque desideratam, adesse iam tempus felicitatis omnimodæ tantopere concupitæ, se iam sub iugum missuros nationes omnes, ac gentibus totius orbis imperaturos. Túncque lætioribus acclamationibus, magnificentioribus apparatibus, solemnioribus ritibus, sacratioribus cæremoniis, effusioribus gaudiis, studiis, fauoribus, festis, tripudiis, ludis Antichristum omnes denuo verum suum Messiam, orbis monarcham, moderatorem, assertorem, pium, fortem, felicem, inuictum, æternum, pa-

trem

ttem pattiæ conclamabunt.

Secundò, faciè quoque existimare possumus, eo tempore rerum Antichristi famam totum terrarum orbem impleturam, quæ maximam tunc ac planè immanem Antichristi potentiam, in maius multo effeect: nec vllum tunc quantumuis fortissimum & potentissimum regem ausurum suas vires Antichristo opponere, aut bellum experiri: sed omnes metu exangues & attonitos, illud tantùm prospecturos quomodo possint rebus suis in supremo discrimine consulere. Tunc etiam illud proculdubio euenturum arbitramur, quod iam lib. 5. abundè perscripsimus, nimirum, septem reges ex decem illis quos in orbe regnantes inueniet Antichristus, quum viderint tres illos Ægypti, Libyæ, Æthiopiæ deletos ab Antichristo, terrore tam immanis potentiæ perculsos, se, suáque regna, ac res omnes victori Antichristo tradituros, eíque adhæsuros, pro suo rege, ac domino illum recipientes.

Tertiò, Quo etiam tempore, vt remur, mittet Antichristus plures, validósque exercitus, cum fortissimis ducibus, in varias partes, terra, marique ad debellandas, imperióque subiugandas gentes & nationes quascunque poterit, etiam remotissimas. Nec id difficile fuerit, tot, tantisque copiis, & classibus subnixo, in ea potentia & opibus, quæ post conditum orbem erunt omnium maximæ.

Quartò, Atqui hic figendum esse initium supremæ Antichristi monarchiæ, & summi eius imperij certò certius affirmamus: quando efferus homo, atque humani generis mastyx, portentosi regni fastigium adeptus, vasta & prodigiosa potentia, immensis diuitiis & opibus succinctus, exercitibus incredibili numero coactis, fama inclytus, mundo formidabilis, nihil deinceps cum suis aliud meditabitur, quàm vt nomini suo & muneri plenissimè satisfaciat, omnesque partes plenissimè exequatur eius hominis, quem omnis infernus in id potissimum destinauit, vt in eo solo affatim ostenderet & repræsentaret, quid summa malitia cum summa potentia possit: nempe vt omnia diuina & humana misceat, imò vt cuncta conuellat, corrumpat, perdat: & vt vno verbo dicam, ea omnia præstet, quæ deinde toto reliquo hoc opere de vitiis eius, & maleficentia ex professo traditurì sumus.

Cùm autem nefandissimi nebulonis vitæ seriem, ordinémque rerum ab eo gerendarum, ad eiusdem vsque interitum, per certa distinctáque tempora tenere nequaquam possimus, quòd diuini Prophetæ Daniel & Ioannes, qui præ cæteris accuratiùs Antichristi opera sunt vaticinari, ordinis, vitæ, actorúmque nullam certam rationem & acoluthiam obseruasse videantur, sed nunc hoc, nunc illud prout Spiritus sanctus illis suggerebat, sparsim, variè, obscurè, frequentibus hysteris proteris consignauerint: iam hinc deinceps vitam supremi Impostoris, non per tempora, sed per species exequemur, quò distinctius demonstrari, cognosciqúe possit: ita quæque suis locis aptè disponentes, vt commodum, atque opportunum scriptionis corpori visum fuerit.

Gentes & nationes quæ futuræ sunt in exercitibus Antichristi.

Plures, ferásque nationes secuturas Antichristi militiam, & eius stipendia sub signis facturas, Ezechiel cap. 38. vt posteà apertiùs videbimus, perspicuè vaticinatus est: de quibus omnibus ordine quo ab eodem Propheta recensentur, (sepositis interim Gog & Magog in peculiarem disquisitionem) diligenter à nobis disserendum. Ait ergo vers. 3. *Ecce ego ad te Gog, principem capitis Mosoch, & Thubal. &c.*

Mosoch.

CAP. XXI.

HEbraïcè est *Mesech*, extat autem mentio Mesech, vel Mosoch Genes. 10. 2. 1. Paralipomen. 1. 3. Ezechiel. 27. 13. cap. 32. 26. cap. 38. 2. & 3. cap. 39. 1. Moses quidem Mosoch inter filios Iapheth reponit, sed cuinam genti à se fundatæ & propagatæ nomen dederit, quámque orbis regionem cum posteris incoluerit, iam perscrutandum. Iosephus 1. Antiquitatum, cap. 7. *Meschini à Mescho auctore appellantur: Cappadocum enim appellatio noua est, veteris autem vestigium adhuc superest: vrbs enim est apud eos hodie quoque Mazaca, satis indicans intelligere volenti, hoc priscum fuisse genti nomen.*

S. Hieronymus Quæstionibus Hebraïcis in Genes. 10. *Mosoch, Cappadoces, vnde & vrbs hodie apud eos Mazaca dicitur. Porrò septuaginta Interpretes Caphthorim Cappadoces arbitrantur.* Auctor S. Eucherij nomine lib. 2. in Genes. cap. 10. *Mosoch, Cappadoces, vnde & vrbs eorum vsque hodiè apud eos Mazaca dicitur.* Sanctus Isidorus 9. Originum, cap. 2. *Mosoch, ex quo Cappadoces sunt: vnde & vrbs apud eos vsque hodie Mazaca dicitur*; Eadem Rudericus lib. 2. de Rebus Hispaniæ, cap. 2. Zonaras tom. 1. Annalium: *Mosoch auctor fuit Meschenorum, qui nunc Cappadoces habentur.* Theodoretus in Ezechiel. 32. ad vers. 26. *Mosoch vocantur Cappadoces.* Et in cap. 38. ad vers. 2. *Mosoch autem Cappadoces esse aiunt.* Ergo Mosoch esse Cappadoces, Appollinarius, Polychronius, & alius Græcus Scholiastes in 27. Ezechielis, ad vers. 13. S. Beda, Anselmus Laudunensis, Lyranus, Honcala, Sa, in 10. Genes. Vatablus, Pintus, & Maldonatus in 38. Ezechiel. Clarius, Villalpandus in 27. Ezechielis, ad vers. 13. Galesinius in Notis ad sacram Historiam Seueri affirmant.

De Mazaca vrbe Cappadociæ Strabo lib. 12. pag. 370. *In Præfectura autem* Cappadociæ *quæ Cilicia dicitur, Mazaca sunt gentis metropolis: ipsa quoque Eusebia cognominatur ad Argæum: Sita est enim sub Argæo omnium altissimo monte.* Plinius lib. 6. cap. 3. *Et sub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur.* Solinus cap: 47. *Mazacam sub Argæo sitam, Cappadoces matrem vrbium nominant.* Ptolemæus lib. 5. cap. 6. *Mazaca, quæ & Cæsarea.* Stephanus de vrbibus: *Mazaca vrbs Cappadociæ, quæ nunc Cæsarea.* Appianus in Mithridaticis, pag. 251. *In Cappadocia Mazacam bello vastatam reparauit denuò Pompeius.* Putant quidam Suetonium in Nerone, cap. 30. huius meminisse vrbis, quum ait: *Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis canusinatis mulionibus, armillata, & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum,* Mazaces hîc Cappadoces Mazacæ vrbis intelligunt Sabellicus, Egnatius, Torrentius. At

Turne

Turnebus lib. 17. Aduersariorum, cap. 18. Casaubonus, & Marcellus Donatus in Suetonium, Mazaces Africæ. Ipsos vide. Libeat nunc criticum agere: existimo istos rem non vidisse, & cum varia hic sit in Suetonio lectio, præeunte Beroaldo, qui legit *Hamaxicorum*, hoc ipsum probauerim, vel substituerim *Hamaxobiorum*. Hamaxobij enim sunt populi Scythiæ in plaustris degentes, quorum meminere Plinius lib. 4. cap. 12. Ptolemæus lib. 3. cap. 5. Strabo lib. 1. pag. 87. & lib. 11. pag. 339. *Hamaxicos* vocat. Vide Græca Strabonia. Mela lib. 2. cap. 1. *Agathirsi, & Sauromatæ: quia pro sedibus plaustra habent, dicti Hamaxobiæ*. Hos describit Horatius lib. 3. Ode 24.

Campestres melius Scytæ,
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos.

Hamaxæ, sunt plaustra. Iulius Capitolinus in Maximino: *Quòd hamaxas manibus attraheret, rhedam onustam solus moueret*. Hos igitur Hamaxicos, vel Hamaxobios secum in itinere traxisse Neronem ait Suetonius, vt gentes peregrinas, cùm antea carrucarum fecerit mentionem. Adagium, *Hamaxobio instabilior*, habet Tertullianus lib. 1. aduersus Marcionem, cap. 1. Vide ibi Pamelium. Ioachimus Vadianus in lib. 2. Melæ ad cap. 1. *Hamaxobios crediderim eos esse, quos hodie Moschouitas vocant, corrupto vocabulo*. Sed & de Mazaca hæc Ammianus lib. 20. cap. 23. *Apud Cæsaream Cappadociæ etiam tum degentem inuenere Constantium, Mazacam antehac nominatam, opportunam vrbem, & celebrem, sub Argæi montis pedibus sitam.*

Verùm à quo Mazaca nomen Cæsareæ acceperit, variè traditur. Sextus Rufus in Breuiario, cap. 11. *Cappadoces ita maiestatem coluere Romanam, vt in honorem Augusti Cæsaris, Mazaca ciuitas Cappadociæ maxima, Cæsarea nuncuparetur*. Eadem habet Iornandes de Regnorum Successione, cap. 55. S. Hieronymus in Isaiæ 66 ad vers. 19. *Mosech Cappadocas significat, quorum Metropolis Mazaca, quæ postea a Cæsare Augusto, Cæsarea nomen accepit*. Et in 27. Ezechiel. ad vers. 1. *Mosoch, quos Cappadocas intelligimus, quorum Metropolis, quæ postea ab Augusto Cæsare, Cæsarea appellata est, vsque hodie lingua ipsorum, Mazaca dicitur.*

At potiùs a Tiberio Cæsaream cognominatam alij prodidere. Eusebius in Chronico, numero MMXXXVI. *Tiberius multos reges ad se per blanditias euocatos, nunquam remisit: in quibus & Archelaum Cappadocem: cuius regno in prouinciam verso, Mazacam nobilissimam ciuitatem Cæsaream appellari iussit*. Sed est perspicuum, hæc non esse Eusebij, sed à sancto Hieronymo Chronico Eusebiano inserta, ex Eutropij lib. 7. qui hæc scribit: *Tiberius quosdam reges per blanditias euocatos, nunquam remisit: in quibus Archelaum Cappadocem: cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit, & maximam ciuitatem appellari suo nomine iussit, quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca anteà vocaretur*. Eadem ad verbum habent Iornandes de Regnorum successione, cap. 67. Paulus Diaconus Historiæ Miscellæ lib. 7. cap. 22.

Nec desunt, qui à Claudio nomen accepisse perscribant. Sozomenus lib. 5. Histor. cap 4. *Iulianus Cæsaream ad montem Argium sitam, vrbem amplam, locupletem, & regionis Cappadociæ primariam ex numero ciuitatum deleuit, & Cæsaris priuauit nomine: quod quidem nomen regnante Claudio, cùm Maza* (Mazaca potiùs) *iam anteà appellata fuisset, obtinuerat*. Nicephorus lib. 10. Historiæ, cap. 4. *Cappadocum quoque Cæsaream, vrbem magnam, & locupletem Iulianus è ciuitatum albo expunxit, & Cæsaris ei cognomen abstulit. Primum enim Mazacam eam vocatam, Claudius Cæsar appellatione mutata, nomine suo cohonestauit*. Vides auctorum dissensum, vt ex formula pronuntiare liceat, Non liquere. Hæc idcircò annotaui, quia friuolè Scaliger in Eusebianis S. Hieronymum hac in re obliuionis insimulat.

Hanc vrbem Iustinianus Imperator Nouella 30. de Proconsulatu Cappadociæ, miris laudibus effert. Sanctus Gregorius Nazianzenus oratione 20. quæ est in laudem Basilij: *Cæsaream, vt Scholarum vrbis illius particeps esset, contendit. Hanc, inquam, illustrem ciuitatem, & nostram, (nam meorum quoque studiorum dux & magistra extitit) non minus litterarum, atque doctrina, quàm vrbium, quibus præcellit, & dominatur, metropolim: quam si quis doctrinæ palma spoliauerit, rem omnium pulcherrimam, ipsique maximè propriam eripuerit. Nam cùm aliæ ciuitates aliis ornamentis, vel antiquis, vel nouis glorientur, prout opinor, vel historiis, vel rebus quibusdam visendis ornatæ sunt: hanc contra, vt arma, vel tragœdias nota quædam, atque insignia, sic litterarum gloria nobilitat, illustrémque reddit*. Sed multò illustriorem & clariorem eam reddidit sancti Basilij Magni Episcopatus. Sed de ea vide plura in Commentariis Guidonis Panciroli ad Notitiam Orientalis Imperij, cap. 129. Sed ad Mosoch reuertamur.

Chronicon Anonymum editum sub Alexandro Imperatore, & publicatum ab Henrico Canisio tom. 2. Antiquæ Lectionis, hæc habet lib. 1. cap. 4. *Mosoch, vnde Illyrici*. Eusebius lib. 9. Demonstrationis Euangelicæ, cap. 3. *Per Mosoch autem Mysiam, & ei finitimas gentes; quæcumque nunc sub Romano Imperio sunt, Iosephus intelligit*. Nihil tale vnquam Iosephus. Eusebium verò puto Mysiam intellexisse illam Europæam, Pannoniæ iunctam, quam, describunt Plinius lib. .. cap. 26. Strabo lib. 7. pagina 204. 205. Ptolemæus lib. 3. cap. 9. & 10. & alij, dictam quoque Mæsiam.

Dionysius in Periegesi:

Pannonij, ac Mysi, propiùs quàm Thracia pubes,
Ad Boream.—

Hanc à M. Crasso, Romano subiectam Imperio constat ex Liuianæ Epitomes, lib. 134. Lucio Floro lib. 4. cap. 12. Appiano Illyricorum extremo. Mirùm illud quod Florus de Mysis scribit: *Mysi quàm feri, quàm truces fuerint, quàm ipsorum etiam barbari barbarorum horribile dictu est. Vnus ducum ante aciem postulato silentio: Qui vos, inquit, estis? Responsum inuicem: Romani gentium domini. Et illi: Ita, inquiunt, si nos viceritis. Accepit omen M. Crassus, &c.*

Ceterum Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, Pererius in 10. Genesis, Castrus in 5. Ieremiæ, ad vers. 8. Isidorus Clarius ad Psalm. 119. vers. 5. & Flaminius ibidem, item Vatablus, & alij existimant Mosoch fuisse populos Syriæ, & Arabiæ, vicinos, & confines Cedarenis. Sed id prope delirium fuerit, Torniellus anno mundi 1931. num. 22. inquit: *De Mosoch, quem Iosephus Mesthum appellat, prodierunt Moschæi, qui primò regionem quandam Syriæ, Arabiæque proximam incoluisse creduntur, mox transisse in eam Asiæ prouinciam, quæ postmodum Cappadocia est dicta, vt colligit Iosephus ex nomine vrbis Mazaca, quæ suo tempore adhuc in ea prouincia extabat. Sunt qui ex eisdem Moschæis, etiam putent exisse Moscouitas*. Sed hoc est ludere, & cuncta miscere, & gentes pro arbitrio transmigrare.

Immanuel Tremellius, & Franciscus Iunius in Genes.

Genes. 10. vers. 2. *A Mesche Cappadoces, quos olim Meschinos fuisse vocatos Iosephus ait: Signúmque prisca illius appellationis apud hos extare Mazacam vrbem, quam Tiberius Cæsar, Cappadocia in formam prouinciæ redacta, vocauit Cæsaream, vbi floruit Basilius Magnus. Etsi haud scio, an etiam Mazaces cum his intelligendi sint, populi Sarmatiæ Asiaticæ, quorum meminit Plinius lib. 6. cap. 7. superiores Albanis, iaculandi peritia commendatissimi: sed ea tamen lege, vt à Mazacibus Africanis, siue, vt Ammianus vocat, Mazicibus distinguantur. His enim fuit nomen inditum ab adducendo arcu, Hebræa origine, id est, à verbo MASCHAC, tetendit: non ab hoc Mesech proprio nomine. Iunguntur autem ferè in Scripturis Thubalis, & Meschi nomina, vt Ezechiel. 27. 13. & 32. cap. vers. 26. & cap. 38. vers. 3. & cap. 39. 1. Atque hinc Mossyni Plinio lib. 6. cap. 4. Themiscyrenarum gentium in Cappadocia, quos Epiphanius vocat Mossynacos, & Mela lib. 1. cap. 21. & Moschicus mons in Armenia Cappadociam versus.*

Hebræi Aben-Ezra & Kimchius, vt videre est in Thesauro Pagnini, citant auctoritatem Iosephi Ben-Gorion, asserenti Mosoch, siue Mesech esse Hetruriam, seu Thusciam, aut Toscanam Italiæ prouinciam. Hinc Aben-Ezra, illud Ieremiæ 5. 8. *Equi amatores, & Masschim fuerunt. Maschim* interpretatur: *Thuscos quod è Thuscia venirent equi fortes, hinnientes, & concupiscentes fœminam.* Reuchlinus in Lexico: *Putat litteratissimus Rabi Aben-Ezra nominatos esse validos apud Ieremiam equos illos quos nos legimus emissarios, Ieremia 5. Equi amatores in fœminas, & emissarij facti sunt, id est, equi de Mesech robustissimi, atque lasciui. Rabi Ioseph Gorionides hoc vocabulo dici putat gentem Tuscanam.*

Genebrardus in Psal. 119. ad vers. 5. hæc annotat: *Mesech, id est, Cappadocia, Tartaria, vel Meschia, à Mesech Iapheti filio Genes. 10. Hetruriam aliqui ineptè imaginantur: etsi in eam sententiam Kimchi & Aben-Ezra citent Iosephum Ben-Gorion. Nam eius Venetiis editus lib. 1. cap. 1. aliter habet: Tubal inquit, hi sunt, qui habitant in Tuscana terra ad flumen Phisaa: Mesech autem qui Subsine, quos aliqui putant esse Saxones Germania.*

Oleastrius in Genes. 10. *Sunt autem Tubal, & Mesech populi aquilonares, cuius caput dicitur Gog, Ezechielis* 39. Sa in Ezechiel. 38. ad vers. 2. *Mosoch, id est, Cappadocum, vel Moscouitarum.* Deltius in 10. Genes. ad vers. 2. *Mosoch, ab hoc populi Mosoch, & Mosochæ: quos Hieronymus cum Iosepho censuit esse Cappadoces: alij Syriæ, aut Arabiæ populos: alij Moschos, seu Moschonitas: alij Moschos magis ad Occidentem, Mosoch verò ad Hircanum mare statuunt.*

Mosoch esse Moscouiam, seu Moscouitas, plures affirmant: Forsterus: *Mesech est & nomen proprium filij à Iapheth geniti, Genes. 10. A quo Moschi, quos hodie Moschonitas vocamus, antiquum retinentes nomen, originem & nomen traxerunt. Et adhuc vtuntur arcubus, quasi tractores, scilicet arcuum dicas, Ezechiel 27. & 38.*

Mercerus: *Mesech videntur potius esse Moschi, qui & hodie iuxta nomen antiquum, Moschonita vocantur, quasi tractores arcuum: nam & hodie arcubus vtuntur. Etsi à Mesech potius filio Iapheth nomen obtinuisse videntur.* Eadem habet in Genes. 10. versic. 2.

Forerius in Isaiæ 63. vers. 1. *Mesech, Moscouitas, septentrionales Scythas.*

Ribera in 10. Apocal. num. 61. *Alij, quibus magis assentior, Mosoch affirmant dici eos, quos Pomponius Mela lib. 1. cap. 2. Moschos appellat: & hodie vocantur Moschonita: nam Cappadoces dicuntur Hebraicè Caphthorim.*

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 31. *Mosoch pater Moschonitarum, & Cappadocum Ponticorum, quorum Metropolis Mazaca.*

Leo Castrus in Isaiæ 66. ad vers. 19. *Mosoch LXX. viri Moschos hoc loco intelligunt, qui adhuc nomen retinent antiquum, quorum mentionem apud Geographos leges, vt apud Plinium lib. 7. cap. 10. & apud reliquos. Est enim natio hominum supra Armeniam, Parthis finitima. Arcu & sagittis vtebantur, & inde sunt appellati Moschi à Masach, tendo.*

Pomarius: *Mesech nomen gentis: quidam interpretantur Cappadociam, alij Hetruriam Italiæ: mihi non displiceret, si quis crederet prouinciam esse Moscouia, vt alij hoc etiam opinari videntur: quod mihi magis placet, propter vocis consonantiam, tum etiam, quia Propheta Mesech coniungunt cum aliis gentibus septentrionalibus, inter quas recensent Mesech: Moscouia autem sine dubio ad Septentrionem sita est.*

Marinus: *A Mosco Iapeti filio, vt omnes arbitrantur, dicti sunt Moschi, illi forsan, quos etiam nunc Moschonitas vocamus. La Moscouia, Moscouita.*

Auenarius: *Mesech, est quoque nomen filij Iapheth, à quo deinde terra & regio, quam ipse inhabitauit, nuncupata est. Hinc fortè Mosci, Moscouita.*

Arias Montanus in Phaleg, cap. 14. *Mesech, Moschi, Pomponio: hactenus tuentur nomen Moschonitarum.* Eadem habet Possevinus lib. 2. Bibliothecæ, cap. 5.

Ortelius in Thesauro Geographico: *Moschi sunt populi ad Hircanum mare, Pomponio: circa fontes Phasidis fluminis, Plinio. Hos Mesech in sacris Litteris dici, scribit Montanus in Apparatu Biblico. Qui hodie Moschonita appellantur, versus Occidentem magis vergunt.*

Schindlerus: *Mesech filius Iapheth: inde gens ab hoc orta, Moschi, vel Moschonita, quasi tractores arcuum, quibus adhuc vtuntur.*

Cornelius à Lapide in 10. Genes. ad vers. 2. *Mesoch, ab hoc orti, & appellati videntur Moschonita. Licet S. Hieronymus & Iosephus à Mosoch ortos putent Cappadoces.*

De Moschis Strabo lib. 11. pag. 342. *Qui res Mithridatis conscripserunt, quibus maior est adhibenda fides, primos Achæos dicunt, deinceps Zygos, Heniochos, Cercetas, Moschos, Cholcos: & supra hos sitos Phthirophagos, Thoanes, aliásque exiguas gentes circa Caucasum.* Et pag. 343. *Tradit Eratosthenes Caucasum ab accolis Caspium appellari: fortasse à Caspiis ita dictum. Cubitos autem quasi quosdam prætendit versus meridiem, qui & Iberiam mediam complectuntur, & Armeniæ montibus coniunguntur, & iis qui Moschici appellantur.* Et pag. 359. *Post Antitaurum versus Septentrionem extenditur mons magnus, & variè scissus: eius pars Polyarrhen, alia Moschici montes, aliter appellantur: Si totam Armeniam vsque ad Iberos & Albanos.* Et pag. 343. Inferiùs agens de fluminibus Colchidis, Phaside, Glauco, Hippo, Cyro, ait: *Supradicta flumina in Moschica regione situm est Leucotheæ templum à Phrixo conditum, ibique oraculum eius, vbi aries non immolatur.* Et pag. 344. *Moschica, in qua templum fuit, tripartita est, partem eius Colchi, Iberes aliam, aliam Armenij tenent.*

Mela lib. 1. cap. 2. *Super Amazonas, & Hyperboreos, Cimmerij, Scythæ, Heniochi, Georgi, Moschi, Corsitæ, Phoristæ, Riphacei.* Et cap. 21. *Montes, qui altera parte in Euxinum & Mæotida, & Tanain: altera in Caspium pelagus obuersi, Ceraunij dicuntur. Iidem alibi Taurici, Moschi, Amazonici, Caspij,*

Cora

Coraxici, Caucasij, vt aliis, aliisque appositi gentibus, ita aliis, aliisque dicti nominibus.

Plinius lib. 5. cap. 27. *Taurus mons, quin etiam confractus, effugiens quoque maria plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: à dextra Hircanus, Caspius: à laeua Pariadrus, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus: in vniuersum verò Graecè Ceraunius.* Et lib. 7. cap. 10. *Vltra sunt Colchica solitudines, quarum à latere ad Ceraunios verso, Armenochalybes habitant, & Moschorum tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem.* Et lib. 6. c. 4. *Clarissimúsque Ponti Phasis oritur in Moschis.*

Ptolemaeus lib. 5. cap. 13. *Armenia maior terminatur à Septentrionibus parte Colchidis, & Iberia, & Albania: ab Occasu parte Cappadocia, secundùm expositam Ponti Cappadocum vsque ad Colchidem, per Moschicos montes lineam: & portione Euphratis, qua est inter Moschica montes, & Taurum.* Vide eiusdem Ptolemaei Tabulam 3. Asiae.

Lucanus 3. Pharsaliae, Moschos finitimos canit Heniochis, Sarmatis, & Colchis:

> *Heniochi, sanisque affinis Sarmata Moschis,*
> *Colchorum quà rura secat ditissima Phasis.*

At de Heniochis, & Colchis plura Strabo, Mela, Plinius, Ptolemaeus. His omnibus longè vetustior Herodotus lib. 3. num. 94. gentes Persarum regi vectigales recensens, ait: *Moschis, & Tibarenis, & Macronibus, & Mosynacis, & Mardis trecenta talenta praecepta erant.* Et lib. 7. enumerans gentes quas Xerxes in expeditionem Graecanicam duxit, num 77. inquit: *Moschi ligneas circa capita Cassidas gerebant, scutáque, & hastilia breuia, sed longa in hastilibus spicula. Eodem quo Moschi ornatu militabant Tibareni, & Macrones, & Mosynaci: quos hi regebant: Moschos, & Tibarenos Ariomardus Darij filius, & Parmyis filia Smerdis, filij Cyri.* Tibarenos verò, Macrones, & Mosynaecos, gentes esse Ponticas, Cappadocibus & Scythis finitimas, ex Strabone, Mela, Plinio, & aliis disces: De quibus vide Scholia Stukijin Arriani Periplum Ponticum, & Thesaurum Ortelij.

Num autem Moschi de quibus tot auctorum sententias laudauimus, sint iidem ipsi quos nunc eodem ferè nomine Moschouitas appellamus, etsi appellatio consonet, incertum nihilominùs est: & certè vt perspicuè intueor, nisi veteres auctores in descriptione situs Moschorum errauerint, Moschi illi prisci, magis ad Orienté & Meridiem vergunt, quàm nostri, Russi, seu Moscouitae. Equidem qui nunc Russi, seu Moschouitae dicuntur esse populos in Asia Septentrionales, Scythas, vel Scythis finitimos, nimis compertum est: de quibus permulti plura conscripserunt: sed cum primis Matthias Michouiensis lib. 2. de Sarmatia, cap. 4. Paulus Iouius peculiari libello de Legatione Moschouitarum ad Clementem VII. Pontificem, Sigismundus Liber Baro in Herbestain in Commentario rerum Moschouitarum, Martinus Cromerus Polonicarum rerum lib. 2. cap. 8. Reinoldus Heidenstenius de Bello Moscouitico lib. 1. Ioannes Leunenclaius de Moschorum bellis aduersus finitimos, Sebastianus Munsterus lib. 4. Cosmographiae, pag. 910. Antonius Posseuinus Commentario singulari de Rebus Moschouiticis, Abraham Ortelius, & Gerardus Mercator in Tabulis Russiae, & Moschouiae, qui eam prouinciam scitè descripserunt.

Mercerus, Forsterus, Schindlerus, Fungerus, Castrus, annotant dictos Mosoch à משך, *Masac*, id est trahere, quasi dicas, tractores, nimirum arcuum: quod iis egregiè vterentur. Isaiae 66. vers. 19. quod Noster habet, *tenentes arcum*, Hebraicè est MOSECHE KESETH, id est *trahentes*, seu *tractores arcus*, vbi L X X. posuere *Mesoch*. Et sanè Moschouitae hodiéque arcubus vtuntur, insigníque sagittandi peritia, & dexteritate pollent, vti Iouius hisce verbis refert: *Iuuentus variis ludis, sed militia proximis se exercet, pernicitati equorum studet, omnibúsque praemia, & praesertim sagittariorum peritissimis proponuntur.* Et mox: *Peritissimè vel auersi, & fugientes sagittas emittunt.* Sigismundus: *Communia arma sunt arcus, telum, &c.* At Mercerus illud addidit: *Etsi à Mesech potiùs filio Iapheth nomen obtinuisse videntur.*

Verùm locus ille Ieremiae 5. vers. 8. de quo anteà dicebamus, tametsi in varias distrahatur expositiones, propter vocis *Masschim* ambiguitatem, de qua videnda sunt Lexica Sanctis, & Marini: tamen rectè interpretari posse putamus: *Equi amatores, & Masechim*: id est, Moschouitae. Moschouiam enim equis abundare certum est. Iouius: *Moschouita verò equorum, atque hominum multitudine ceteros antecedunt: etenim eos posse conficere centum & quinquaginta millia equitum, constat: quod fortè supra veri fidem positum videbitur. Nobis sanè retulerunt Petrus Aretinus architectus, & Paulinus Insuber tormentorum, & bellicarum machinarum egregius artifex, centum millia equitum in castris vidisse, quum Ioannes Basilij pater, apud quem plures annos stipendia meruerunt, aduersus Tartaros bellum gereret. Id quoque prolixè confirmauit Demetrius Basilij regis legatus ad Clementem missus, quo docente, lubentéque Pontifice, Moschorum mores, & eorum regionis situm peculiari libello descripsimus.* Et posteà: *Supra enim centum & quinquaginta millia equitum Basilius ad bellum ducere consueuit, distinctis per vexilla turmis quae suos duces sequuntur. Regiae alae vexillo inscripta est Iosue Hebraei imago, illius qui, vt Sacra refert historia, à Deo optimo maximo longissimum diem, retardato solis cursu, piis precibus impetrauit. Pedestres copiae nullo propè vsui sunt in illis vastis solitudinibus, tum ex ipsa veste quae fluxa, talarísque est, tum ex hostium consuetudine, qui cursu potius, & equitandi celeritate, quam vi stataria pugnae, vel ipso congressu militiam exercent. Equi eorum statura infra mediam existunt: sed robusti & velocissimi habentur. Equites praepilatis hastis, clauísque ferreis, & sagittis rem gerunt.* Nec his dissimilia tradunt, qui res Moschouitarum exposuere.

At locus ille Psalmi 119. 5. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Hebraeis, & nostris recentioribus ita ad verbum redditur: *Heu me quia peregrinatus sum Mesech.* Ita enim exponunt Kimchi, Sanctes, Forsterus, Campensis, Mercerus, Leo Iudas, Munsterus, Pellicanus, Marinus, Auenarius, Schindlerus, Forerius, Flaminius, Clarius, & alij. At Felix Pratensis, & Vatablus: *Incola fui Hetruria: vel, peregrinor in Hetruria.* Nimirùm à Kimchio, qui ita exposuit. Interpres verò Chaldaeus: *Hei mihi, quoniam peregrinatus sum cum Asiaticis.* Augustinus Nebiensis: *Heu mihi, quia peregrinatus sum in Cappadocia*; qua etiam ratione Mesech hic Cappadociam intellexit Conradus Pellicanus. Genebrardus: *Etsi aliqui vertant, in Mesech, id est, Cappadocia, Tartaria, vel Moschia.*

Verùm ille sensus passim recipitur, vt lamentetur Dauid se peregrinari, aut exulem agere apud Mesech, hoc est, Moschouitas: non quòd apud illos vnquam extiterit, sed quòd exiliis, & fuga captatus metu Saulis, inter feras, ac barbaras gen-

tes, atque omnis humanitatis expertes, videbatur sibi proculdubio inter Scythas, & Moschouitas durum & inhumanum hominum genus versari. Vnde prouerbium, *Scythâ asperior.* Forsterus: *Quamuis Dauid hanc Mesech appellationem postea per metonymiam transferre videatur ad suum populum, Psal. 120. Heu mihi, inquiens, quia peregrinor apud Mesech, ipsi & Ecclesia Dei non minùs infestum, quàm illos Septentrionales Scythas.* Mercerus: *Hanc Mesech appellationem ad suum populum transfert Dauid, vel eum apud quem agebat exul: quod duri essent & inhumani, vt Scythæ. Quod ad Ecclesia hostes refertur. Quam ob causam & Kedarenos appellat.* Forerius in 63. Isaiæ, ad v. 1. *Gaudent enim Prophetæ huiusmodi allusionibus; sicut Dauid Psalm. 120. Heu me, quia peragraui Mesech: inhabitaui cum tentoriis Kedar, Rabath habitauit sibi anima mea. Sic enim omninò vertendus est locus. Non est autem intelligendum, quod vnquam apud Moscouitas Septentrionales Scythas, aut apud Ammonitas, quorum ciuitas erat Rabath, à multitudine, seu magnitudine dicta, aut in Agarenorum solitudine, & regione, quæ nomen accepit à Kedar filio Ismaelis, quæ vox quoque obscuritatem notat, habitauerit Dauid: sed ipsos Israelitas similes moribus illarum gentium insimulabat: quasi illis tribus nominibus nihil aliud significauerit, quam quòd longam moram traheret in obscuritate, populares suos notans.* Nec ab hac interpretandi ratione multùm abludit Genebrardus.

Sed nos alium sensum fortasse germaniorem olfecimus, vt non ad feritatem, & inhumanitatem gentium apud quas exul agebat Dauid, translata Mesech appellatio respiciat: sed potiùs indicetur, vagum, palabundum, & inquietum Dauidis vitæ genus, qui nullibi metu Saulis consistere auderet: sed quotidie cogeretur mutare exilia, more Moschouitarum & Cedarenorum Arabum, quos constat Nomades esse, & loca perpetuò mutantes. Didacus Arzius annotatione 12. ad Orationem suam 3. in Euangelium Dominicæ xxiv. post Pentecosten, oblique me carpit, quòd voluerim auctor huius explanationis videri, cùm eam priùs Arias Montanus adhibuisset. Verè mihi auctor fui, nec magnum id erat: & Deum testor me tunc Ariam non vidisse, qui tamen locum Psal. 119. vers. 5. ita carmine reddidit:

Heu me, quique vagus colo
Moschos, quique Arabum non stabiles domos.

Vbi hanc affigit annotationem: *Inter hoc hominum genus ita versor, ac si inter Moschouitas, Scythas, Arabesque campestres versarer, imò vagarer incertis consuetudinibus, & sedibus.*

Equidem Cedarenos, hoc est, Agarenos, & Saracenos Arabes Nomades esse, & incertis sedibus vagantes, res est notior, quàm vt testibus necesse sit comprobari. De Moschouitis verò Matthias Michouiensis lib. 2. de Sarmatia, cap. 4. hæc prodit: *In dominio Moschorum, homines de loco in locum, & de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alij pro his commutati mittuntur, & locantur.* Sed de Scythis quoque compertum, id est, vnde Hippocrates in lib. de aëre, aquis, & locis, scribit: *Scythæ Nomades vocantur, propterea quod nullas habeant domos, sed in curribus habitent. Sunt autem currus, ex quibus minimi quatuor rotis, reliqui sex circumaguntur. Sunt etiam luto obturati, instar domorum fabrefacti, aliqui simplici, aliqui etiam triplici tabulato: vnde robur inest illis aduersus omnes iniurias aquarum, niuis, ac ventorum propellendas. Trahunt currus aliquos quidem boum paria duo, aliquos tria, atque hi cornibus carent, cùm præ frigore regionis cornua eis non nascantur. In his itaque curribus degunt mulieres, in equis autem vehuntur viri: sequuntur autem simul oues, boues, & equi. Tamdiu deinde in vno subsistunt loco, dum sufficit ipsis pecoribus pabulum: quo deficiente, in aliam regionem commigrant.*

Quin ex abundantia adiicimus aliam interpretationem, vt queratur Dauid se in locis desertis, horridis, incultis, & asperis solitudinibus vagari compulsum, ac si in media Scythia, & Moscouia, ac Cedarenis locis alioqui disertissimis versaretur. Cedar quidem nulli non notum esse Arabiæ Desertæ regionem, de qua Eusebius & sanctus Hieronymus in locis Hebraïcis: *Est autem Cedar regio in eremo Saracenorum à filio Ismaelis Cedar ita cognominata.* Et Quæstionibus Hebraicis in Genes. 25. *Cedar in deserto regio.* Scythiæ autem deserta, seu solitudines prouerbio etiam celebrantur. Scytharum legati Alexandro Magno hæc dicunt apud Q. Curtium lib. 7. *Scytharum solitudines Græcis etiam prouerbiis audio eludi. Nos deserta, & humano cultu vacua magis quàm vrbes & opulentos agros sequimur.* Meminere Adagij Aristophanes, & Plutarchus. Vide Chiliadas Erasmi. In Moschouia verò esse latissimas solitudines, & vastas siluas, Ionius, Herbesteinus, & alij passim referunt. At iam de loco Psalmi satis: in quem vide quoque Ioannem Lorinum.

Porrò Mosoch potiùs aliam regionem, quàm Cappadociam esse, illa quoque ratio à sancto Hieronymo obseruata suadet, quòd Cappadoces in Scriptura sacra Caphthorim ex Mesraim filio Cham L X X. Interpretibus auctoribus, dicti esse videantur Genes. 10. 14. Equidem Caphthor, & Caphthorim Deuteronomij 2. 23. Ieremiæ 47. 4. Amos 9. 7. Cappadociam, & Cappadoces interpretatur, L X X. Interpretes, Vulgatus, Chaldæus Paraphrastes, S. Hieronymus, S. Cyrillus, Theodoretus, & alij antiqui: ex recentioribus, Sanctes, Caietanus, Vatablus, Oleastrius, Marinus, Auenarius, Schindlerus, Montanus, Drusius, Maldonatus, Capella, Figuerius, Castrus, & omnes ferè. Putidè Forsterus & Mercerus putant esse Cyprum insulam, seu Cyprios.

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 31. & 32. obseruat, Mosoch esse Cappadoces ad Pontum Euxinum; Caphthor verò, seu Caphthorim esse Cappadoces ad Taurum montem. Hoc ipsum sequitur Delrius in 10. Genes. vers. 14. Constat Cappadociam ab Aquilone habere Pontum, à Meridie Taurum: Strabo lib. 12. pag. 368. *Cappadociam Persæ in duas diuiserunt Satrapias: eas ab his acceptas Macedones passi sunt in duo regna mutari, partim spontè, partim inuiti: eorum alterum propriè Cappadociam, & Cappadociam ad Taurum, adeòque magnam Cappadociam nuncupauerunt: alterum Pontum, siue Cappadociam Ponticam.* Auctor est Stephanus Cappadociam primùm diuisam in maiorem & minorem, deinde in primam & secundam. In Notitia Vicarij Diœcesis Ponti, fit mentio primæ & secundæ Cappadociæ. Et Iustinianus Imperator in Edicto de Fide ad Ioannem Romanum Pontificem, agit de prima Cappadocia cuius Metropolis Cæsarea, & de secunda Cappadocia, cuius Metropolis esset Thyana. Vide Pancirolum in Commentariis ad Notitiam Orientalis imperij, cap. 129.

In tanta vetustissimorum nominum obscuritate, Mosoch esse Cappadoces, Iosepho, sancto Hieronymo, & tot auctoribus, quos initio huius capitis

pitis laodabamus, facilè assentimor: & ne aliorum de Moscouitia sententiam contemnere videamur, conicctura existimamus, totum illum terrarum tractum complectentem Cappadociam Ponricam, oram orientalem Ponti Euxini item orientalia littora Paludis Mæoticæ, Scythiæ, seu Tartariæ partem ad Tanaim, vsque Fluuium, & Moschouiam prouinciam versus Boream, oomine Mosoch etiam includi: quod satis indicant quæ de Moschis ex Herodoto, Strabone, Mela, Plinio, Prolemæo, Lucano superiùs annotauimus, quos Colchis, Iberis, Armenis, Sarmatis proximos, & finitimos tradunt. Et Plinius lib. 6. cap. 7. inter populos Colchis vicinos circa Mæotidem, Mazacas ponit. Et sanè constat supra Colchidem, & Mæoticam Paludem esse Moschouiam. Vide qooque Stuxium in Scholiis ad Arriani Periplum Ponti Euxini, pag. 106.

Ergo habemus ex Ezechielis loco Cappadoces, & alias vicinas gentes, atque etiam Moschouitas in exercitibus Antichristi stipendia facturos. Nec mirum de Cappadocibus, cuius gentis malignitas, & improbitas Scriptorum consensu traducitur. Sanctus Isidorus Pelusiota lib. 1. epistola 158. ad Priscum Cappadocem: *Nimirùm prodigiosa patria improbitas. Ac vereor ne tu illius Cappadocum partis sis, quæ omni vitiorum genere inusta est.* Et epistola 281. *Ss Philisthæi à Cappadocibus genus traxerunt.* Amos 9. 7. *Ab iisque oriundi sunt, atque in Philisthæorum numero Gabaenitæ sunt, Cappadoces profectò Gabaenitæ sunt. Cùm igitur eorum improbitatem, ac nequitiam Litterarum sacrarum monimentis proditam, atque consignatam habeas, quid Gigantium miraris? Subdola enim, atque improba magna ex parte hæc natio est. Pace offenditur, contentionibus, ac dissidiis alitur eandémque dulcis, & amari fontem habes. In congressu blandè, ac benignè loquitur, in absentia obtrectat. Fallax est, impudens, temeraria, meticulosa, cauillatrix, illiberalis, versuta, inhumana, superba, & contumax in secundis amicorum rebus mæsta, in aduersis læta, & insatiabilis. Sub pietatis larua mulierculas in captiuitatem redigis, atque insano auri amore Babylonium superat. Ad mentiendum proclinis, ac peierandum celer. Ac denique qualem habes improbissimum, ac prorsus exosum Gigantium, tales omnes Cappadoces esse existima, ac pro certo habe.* Et epistola 351. ad Ammonem: *Quid tibi cum genere belluinis moribus prædito? Quid tibi cum barbara natione? Quid te cum ignobilibus commisces? Quid cum Cappadocibus collideris? Quid Gigantij congigantes aduersus te ipsum armas? Quid eos qui bibendo plurimùm possunt, extimulas? Quid rabie percitos canes, quorum pestiferi morsus sunt, exasperas? Quid maledicas linguas exacuis? quid tuam ipsius existimationem commaculas, cum illis te conferens, quibus nec vt mancipiis quisquam mente præditus vti velit?* Et sequenti epist. 352. multa in eandem sententiam adnectit, & inter alia: *Malè feriata natio, generalem improbitatem tanquam à natura sibi insitam, suis vitiis prætexere potuisset.* Eodem lib. 1 ab epist. 483. vsque ad 490. Cappadocum generis improbitatem, & nequitiam pluribus exagitat, quem tu adeas.

Notum adagium, *Tria Cappa pessima*: nempe Cappadoces, Cretenses, Cilices. Vide Erasmi Chiliades. Extant in Antilogia aliqoot Græca Epigrammata de Cappadocum pessima, & prauissima indole, quæ collegit Conradus Rittershusius in Notis ad epist. 181. lib. 1. S. Isidori Pelusiotæ. Isaacus Casaubonus elucidans illud Ælij Spartiani in Hadriano: *Deinde à Cappadocibus seruitia castris profutura suscepit.* Hæc annotat: *Olim pars magna seruorum Cappadoces erant: de quorum illiberali ingenio multa passim Græci. Apud Romanos vero Cappadox & mancipium, sæpe idem.* Persius Satyra 6. extrema:

Cappadoces rigida pingues plausisse catasta.

Vides Notas Philippi Beroaldi ad 1. epistolarum Horatij, & Hadrianum Turnebum Aduersariorum lib. 2. cap. 8. & lib. 30. cap. 7. Vetus Interpres ad Persij Satyram 6. *Cappadoces dicuntur, habere studium naturale ad falsa testimonia proferenda: qui nutriti in tormentis à pueritia, equuleum sibi facere dicuntur, vt in eo se inuicem torqueant: & quum in pœna perdurarent, ad falsa testimonia se benè venundarent.*

Moscouitæ verò suo schismate quo à Romana Ecclesia diuulsi sunt, & erroribus Græcorum quibus innexi tenentur, nisi resipiscant, viam Antichristo muniunt.

Thubal, seu Iberia.

CAP. XXII.

THubal Iapheti filium fuisse, Moses affirmat Genes. 10. 2. ab eo gentem, seu nationem, regionemque aliquam nomen esse sortitam, ex pluribus sacræ Scripturæ locis habetur exploratissimum. De Thubal agitur etiam 1. Paralip. 1. 5. Isaiæ 66. 19. Ezechielis 27. 13. cap. 32. 26. cap. 38. 2. & 3. cap. 39. 1. Sed quænam gens, aut regio sit Thubal iam disquiramus. Iosephus 1. Antiquitatum, cap. 7. *Quin & Thobelus, Thobelis sedem dedit, qui nunc sunt Iberi.* Chronicon Priscum sub Alexandro Seuero, lib. 1. cap. 4. *Thubal, vnde & Italienses.* Eusebius lib. 9. demonstrationis Euangelicæ, cap. 3. *Per Thobel Iberiam Iosephus intelligit, qui à Thobel dicit factos esse Thobeelos, qui iberes dicuntur.*

Sanctus Hieronymus in Quæstionibus Hebraïcis, Genes. 10. *Thubal, Iberi, qui & Hispani: à quibus Celtiberi, licet quidam Italos suspicentur.* Et in Isaiæ 66. ad v. 19. *Thubal autem, siue Thobel, aut Italia interpretatur, aut Iberia, hoc est, Hispania, ab Ibero flumine: vnde & hodie Hispaniarum regio appellatur Celtiberia: de quibus pulchrè Lucanus: Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis. Quos nos possumus Gallo-Hispanos dicere.* Et in Ezech. 27. ad vers. 13. *Thubal, id est, Iberi Orientales, vel Occidentis partibus Hispani, qui ab Ibero flumine hoc vocabulo nuncupantur.* Et in Ezech. 32. ad vers. 26. *Thubal, quos alij Iberos, alij Italos intelligi volunt.* Et in Ezech. 38. ad vers. 2. *Thubal, quos idem Iosephus Iberos, vel Hispanos, Hebræi Italos suspicantur.* Theodoretus in Ezech. 32. ad v. 26. *Thobel vocantur Iberes.* Et in cap. 38. ad vers. 2. *Thobel, Iberos.*

Sancti Eucherij nomine auctor lib. 2. in Genes. cap. 10. *Thubal, Iberi, qui & Hispani, à quibus posteà Celtiberi nuncupati sunt.*

S. Isidorus 9. Originum, c. 2. *Thubal, à quo Iberi, qui & Hispani: licet quidam ex eo & Italos suspicentur.* S. Beda in Genes. 10. *Thubal Iberi, qui & Hispani, à quibus Celtiberi* Zonaras annali 1. *Thobel, Thobelos à se cognominauit: Iberes hi sunt.* Conradus Pellicanus in Genes. 10. v. 2. *Thubal Hesperiam duplicem volunt, Hispaniam, & Italiam.* Ergo Thubal esse Hispaniam, seu Hispanos, præter S. Hieronymum, S. Eucherium, S. Isidorum, vti modò dicebamus, affirmant quoque, Strabus, Anselmus Laodonensis, Lyranus, To-

ſtatus, Burgenſis, Honcala, Mercerus, Delrius, Corn. à Lapide in 10. Geneſ Sebaſt. Munſterus lib. 2. Coſmograph. p. 56. Galeſinius in Notis ad Hiſtoriam ſacram Seueri, Genebrard. lib. 1. Chronogr. p. 31. Pintus in Ezecb. 38. ad v. 2. Sà in Ezech. 27. v. 13. & in c. 32. v. 26. Forerius & Montanus in Iſaiæ 66. v. 19. Torniellus anno mundi 1931. n. 22. Ioan. Baptiſta Villalpandus in 27. Ezechielis, ad verſ. 13. Ioaunes Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 15. §. 7. Adſtipulantur ſummo conſenſu noſtræ gentis hiſtorici, qui Hiſpanicæ nationis originem, à Tabale filio Iapheti deriuant, quem aiunt primum in Hiſpaniam veniſſe, primùmque eam regionem incolis propagaſſe: Ruderieus Toleranus lib. 1. Rerum Hiſpanicarum, cap. 3. *Quintus autem filius Iapheti fuit Thubal, à quo Iberes, qui & Hiſpani, vt dicunt Iſidorus & Hieronymus proceſſerunt. Fily autem Thubal diuerſis prouinciis peragratis, curioſitate vigili, occidentis vltima petierunt: qui in Hiſpaniam venientes, & Pyrinei iuga primitus habitantes, in populos excreuere, & primo Cetubales ſunt vocati, quaſi Cœtus-Thubal.* Eadem habent Ioannes Margarinus Epiſcopus Gerundenſis, lib. 1. Paralipomenon Hiſpaniæ, c. 10. Antonius Nebriſſenſis in Exhortatione ad legendas res geſtas Ferdinandi, & Eliſabes, Lucius Marinæus Siculus lib. 6. de rebus Hiſpaniæ, cap. 1. Franciſcus Tarrapha de Regibus Hiſpaniæ, in Thubal primo Rege, Ioannes Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ, c. 10. Antonius Benter lib. 1. Chronicorum Hiſpaniæ, cap. 6. & 7. Florianus Docampus lib. 1. Rerum Hiſpanicarum, cap. 4. Stephanus Garibaius lib. 4. de Rebus Hiſpaniæ, cap. 4. Ambroſius Morales, Gaſpar Eſcolanus in Hiſtoria Valentina, lib. 1. cap. 4. Ioannes Pineda lib. 1. Monarchiæ Eccleſ. cap. 18. §. 4. Franciſcus Diagus lib. 2. Annalium Valentiiorum, cap. 2. Bernardus Aldrete lib. 2. de origine Linguæ Caſtellanæ, cap. 15. & innumeri alij. Quorum omnium nomine Ioannes Mariana lib. 1. Rerum Hiſpanicarum, cap. 1. inquit: *Iapheti filius Thubal mortalium primus in Hiſpaniam venit. Sic magnorum virorum conſentiens opinio eſt, eam orbis terrarum partem, aliis alio deductis colonis, multis per late patentem prouinciam oppidis conſtitutis, imperio iuſto, moderatóque tenuiſſe.* Et paulò inferiùs: *Aly Iapheti fily in alias regiones abierunt: Thubal autem quinta eius proles ad extremum Occaſum ablegatus, Hiſpanorum gentem & regnum primis illis temporibus, rudique adhuc ſæculo, auſpicato numine annuente, atque auctore, in æternum ea in orbis parte conſtituit.* Alfonſus Garſias Matamorus de Academiis Hiſpaniæ, ſub initium: *Igitur fama eſt, non vulgo, nec incerto ſparſa rumore, ſed communi veterum auctorum conſenſu, teſtimonióque firmata, Tubalem quintum Noei ex Iapheto nepotem veniſſe primùm in Hiſpaniam, à quo, & fundatum ante omnia Imperium Hiſpania, &c.*

Beroſus Chaldæus editus ab Annio, lib. 5. Deflorationis Chaldaicæ, initio ait: *Anno Saturni duodecimo Tubal condidit Celtiberos.* Quibus addit Annius: *Hiſpanos condidit Tubal. Primum locum tennis in Batica, à ſe dictum Tubal, quem mutata ob ſimilitudinem litterarum in prolatione T, in D, poſteri dixerunt Dubal, vt ſcribitur à Pomponio Mela de vrbibus Batica.* Idem Beroſus poſteà, in Nino filio Beli, tertio Aſſyriorum rege, inquit: *Anno huius Nini IV. Thubal legibus format Celtiberos.* Et paulò inferiùs: *Ianus pater* (Noë) *ex Africa in Celtiberos Hiſpalos venit, vbi duas Colonias dimiſit à ſe dictas Noelam, & Noëglam.* Eadem habet Annius libello de Regibus Hiſpaniæ, cap. 4. At quod ad Dubal, vel Tubal attinet vrbem Bæticæ Pomponio Melæ, nulla vrbs Bæticæ eius, vel conſimilis nominis memoratur Pomponio Melæ, niſi Salduba, lib. 2. cap. 6. cuius quoque meminere Plinius lib. 3. cap. 1. Prolemæus, lib. 1. cap. 4. quam *Vbedam* eſſe Mercator, & alij annotant.

Rudericus Toletanus, & Ioannes Gerundenſis aiunt primos Hiſpaniæ conditores à Thubale dictos Cetubales, quaſi Cœtus-Thubal. Noëlam, & Noëgam Colonias fundatas à Noë, docent etiam Nebriſſenſis, Tarrafa, Florianus, Beuter, Vaſæus, Diagus. Porrò Tubalam, & Tubelam, hodie Taffallam, & Tudelam, item Setubal vrbem Luſitaniæ, atque etiam Tarraconem, & Saguntum, conditas a Tubale primo Hiſpaniæ culture, Beuterus, Tarrapha, Florianus, Diagus, & alij annotarunt.

Non defuère qui Thubalis in Hiſpaniam aduentum, & Colonias vt rem fabuloſam, & à Beroſo Anniano primùm excogitatam exploſerint, vti Carbouellius libro 1. Rerum Catalonicarum, cap. 1. ex Hieronymo Paulo, & Petrus Nonins in Hiſpania, cap. 3. vbi inter alia hæc ait: *Anne aliquid ineptius, vel audacius dici poteſt, quàm Setubalem à Tubale conditam, qui nunquam Hiſpania pedem intulit, ſed apud Ponti accolas Iberos habitauit?*

Ego vt certiſſimum affirmauerim, Tubalem primum Hiſpaniam incoluiſſe, regioníque nomen dediſſe, propter auctorum conſenſum quem prædiximus: ita in incerto & obſcuro poſuerim, quæ de peculiaribus ab eo, vel à Noë Coloniis in ea prouincia conditis produntur.

Cordatè Mariana lib. 1. Rerum Hiſpanicarum, cap. 7. in hunc modum diſſerit: *Itaque veniſſe Thubalem in Hiſpaniam, in confeſſo eſt: quibus verò in locis inſederit, quamquam latiſſima prouincia regionem primùm colendam, habitandámque ſuſceperit, dicere non habemus, diuinare non iuuat. Tametſi Setubalis oppidi indicio, quidam in Luſitania putant, aly in ea Vaſconum parte malunt, cui Nanarra nomen eſſe demonſtratum eſt: ex Taffalla, atque Tudela, quas Tubalis colonias eſſe magis ob affinitatem vocum ſuſpicantur, quàm certo aliquo argumento confirmant, ſumpta pronuntiandi occaſione. Nam toti prouincia de primi conditoris appellatione, Setubalia nomen factum, quod nonnulli probabili quidem, & ad ſcena oſtentationem apto mendacio affirmarunt, erudita aures auerſantur. Quid enim niſi hoc deſipere ſit, tantam vetuſtatem ad lingua Latina etymon velle prapoſtere reuocare, & venerandam antiquitatis formam nonis commentis fœdare? Quod y faciunt, cùm Setubaliam Tubalis Cœtum ſignificare perſuadent. Tarraconem, & Saguntum in Tubalis Coloniis numerant: quod neque affirmare hoc loco, neque refellere in animo eſt. Nimirùm quòd ignotas, remotáſque à noſtro commercio regiones deſcribentibus ſæpè accidit, vt inacceſſos montes, paludes perpetuas, horrida gelu, aut ardoribus vaſta loca eſſe dicant: varias piſcium, ferarum, auiúmque formas, prodigioſos hominum mores, inſolentes cultus, iis in regionibus ad intuentium, legentiúmue voluptatem eſſe confingant, nullo qui redarguat abſque exiſtimationis periculo prorſus impunè. Idem pleriſque tum noſtris, tum externis hiſtoricis video contigiſſe: qui vbi lumen hiſtoria deficiebat, rerúmque ignoratio antiquitatis velum oculis opponebat, ipſi illuſtrandi eam gentem ſtudio, cuius res geſtas in hiſtoriam conferre erat propoſitum, & ad maioris ſcriptionis gratiam, ſi nullis lacunis pracisa & impedita, contra magnarum*

rerum

rerum luminibus illustris narratio esset, de suo multa commenti sunt. Sed antiquitati fas esse ais, consecrare gentis origines, initiaque multò quam sint splendidiora facere miscendo falsa veris. Sit sanè. Modo nè malè afficta vrbium origines, inaudita regum progenies, & nomina, & bella, sexcentaque alia id genus portenta ex anicularum fabulis, & populari rumore collecta posteritati prodantur, simpléxque veritatis facies apertis mendaciis deformetur quod imitari profectò non debemus, quamuis cum spe venia aliena vestigia sectaremur. Ac multò minus Beroso adscripti, qui non ita pridem in lucem prodidit, & ceteros in errorem misit, libri opiniones venditare, somniáque ex fabulis, & mendacio composita, eius, qui suas cogitationes alieno nomine, speciosoque titulo, quia diffidebat ingenio, more malorum mercatorum voluit illustrare, haud satis dissimulata fraude: neque enim coherentia loquitur, neque alia ex aliis apta, & colligata ita respondent secunda primis posteriora mediis, vt non commenti vestigia expressa vbique cernantur, exténtque, si præsertim veterum scriptorum, quæ nobis relicta lux est, tenuis certè, & maligna, sed lux tamen nonnulla propiùs admoueatur. Itaque quod ex noui Berosi officina prodiit, Noemum in Hispaniam, ex longo nimirùm errore tandem appulsum, Noëlam in Gallacia, in Asturibus Noegam primum fundasse, specioso mendacio, quoniam de his oppidis Plinius, Strabo, Ptolemæus meminerunt, repudiamus. Hactenus Mariana.

Ludouicus Nonius in Hispaniâ, cap. 3. *Ferunt Hispanicarum rerum Scriptores vnanimi consensu, Tubalem post cataclysmum vniuersalem, in Hispaniam traiecisse, suique nominis vrbes condidisse Setubalem, & Tudelam: posteà & Noemum hisce littoribus appulsum, Noelam in Gallacia, & in Asturia Noëgam extruxisse, à Tubalo longam Regum seriem fluxisse, nempe Iberum, Idubedam, Brigum, Tagum, Betum, Sicorum, Sicanum, aliósque quos recensere molestum esset. Huius chorea, & fabula præsultor fuit Ioannes Annius Viterbiensis, homo non religiosissima fidei: illum secuti ceteri. Is Berosum Chaldæum primus in lucem dedit, & commentario illustrauit, qui non solùm de Chaldæorum, sed totius penè orbis primordiis, regibúsque agit. Sed nihil hac cum Beroso illo, quem Athenienses χρυσόγλωττον, id est, Auream linguam vocarunt Nam cùm is ante Alexandri Magni æuum vixerit, quo non solùm Chaldæis, sed & Græcis Europæ res, & præcipuè Hispaniæ in occulto erant, multisque demum post sæculis latuerunt, donec victricibus Romanorum armis passim detectæ, & per commercia conuictus fuit. Vnde ergo Beroso tam immenso terrarum spatio ab Hispania remoto tanta illius prouinciæ notitia contigit? Sed demus hac illi diuinitus fuisse cognita: cur posteriorum nemo Scriptorum, ad quos Berosi opera peruenerunt, horum meminit regum? Cur hoc ab Eusebio præteritum in Chronicis? Nihil agitis, puræ putæ nugæ sunt: nec genuini solùm hoc esse Berosi opus ausim inficiari, sed Annij potius Viterbiensis, aut alicuius malè feriati commentum credo: cui sub specioso hoc titulo posteritati illudere lubido fuit: ratus posteros omnes ita fungos fore, vt lupinos hos ab ære nescirent discernere. Sed quis tam modestis splenis est, dum Hispanica nomina à Chaldæo homine audit è medio Latio peti, vt non risu diffluat. Nec Setubalis nomen Latino calo, aut fido alicui Scriptori notum. An ideò dicemus Noëgam, aut Noelam à Noë fundatam, quia vocis aliqua affinitas intercedit? Præsertim verò cùm Becanus noster, & Gaspar Barrerius dudum personam huic Pseudo-Beroso detraxere, multáque vero Beroso contraria habere ostenderunt. Quare auctor sim, vt cum interprete suo Annio, Aut Vticam fugiat, aut vinctus mittatur Ilerdam.*

De variis Hispaniæ nominibus excursus.

CAP. XXIII.

PRæter appellationem Thubal quam præcedenti Capite Hispaniæ conuenire monstrauimus, variis aliis nominibus appellatam Hispaniam constat. Iberiam vocatam in confesso est apud omnes auctores. S. Ioannes Damascenus lib. 2. de Fide Orthodoxa, cap. 8. *Iberia quæ Hispania vocatur.* Suidas: *Hispania regio, quæ & Iberia, & Hesperia vocatur.* Glossæ veteres: Σπανία, *Iberia.* Ἰσπανία, *Hispania.* Atque ita fere nuncupant veteres. Herodotus lib. 1. numero 163. *Hi Phocenses primi Græcorum longinquis nauigationibus vsi feruntur: Adriámque simul & Tirrheniam, Iberiam, atque Thartessum occupauerunt. Nauigiis autem vtebantur non rostratis, sed pentecomeris, hoc est, lembis quinquaginta remorum. Hi quum primum Thartessum venirent, grati admodum fuerunt regi cui nomen erat Arganthonio quique iam octoginta annis Tartessiorum regno præfuerat, vixit autem annos centum viginti.*

Thucydides lib. 6. sub initium, de Sicanis primis Siciliæ insulæ cultoribus: *Propius est vero, Iberos ipsos esse, ex Iberia, à flumine Sicano ab Liguribus pulsos: ab his tunc Sicania appellari insula cœpit, prius Trinacria vocitata.*

Iosephus lib. 1. contra Apionem, pag. 1039. *De Gallis enim & Hispanis sic ignorauere ij qui putantur diligentissimi conscriptores, quorum est Ephorus, vt vnam Ciuitatem esse arbitrarentur Iberos, qui tantam partem Occidentalis terræ noscuntur inhabitare.* Polybius lib. 2. & 3. Dionysius Halicarnasseus lib. 1. Diodorus Siculus lib. 4. num. 156. 157. Strabo lib. 3. Plutarchus in Lucullo, & alibi sæpe, Lucianus in Alexandro, Dio lib. 39. Pausanias lib. 1. Atticorum, pag 32. & lib. 10. in Phocicis, pag. 332. Athenæus lib. 2. cap. 6. & omnes Græci Hispaniam, Iberiam communiter appellant: vnde Ptolemæus lib. 1. cap. 4. *Hispania, quæ apud Græcos Iberia dicitur, tres Prouinciæ sunt.* Appianus initio Ibericorum: *Iberia verò, siue, vt nunc à nonnullis nominatur Hispania magnitudo vastior est, &c.* Et ad finem Ibericorum: *Ex eo tempore mihi videntur Romani Iberiam, quam nunc Hispaniam vocant, in tres partes diuidere.* Et Latini. Catull. Epigrammate 12.

Nam sudaria Setabra ex Iberis.

Maro 3. Georgicorum:

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.

Et 11. Æneidos:

Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
Tingat equos.—— 20

Lucanus:

Si tibi durus Iber, vel si tibi terga dedisset
Cantaber.—— Et alij passim.

Dictam verò Iberiam ab Iberio flumine plerique adstruunt. Plinius lib. 3. cap. 3. *Iberus amnis, quem propter vniuersam Hispaniam Græci appellauere Iberiam.* Solinus cap. 25. *Iberus amnis toti Hispaniæ nomen dedit.* Quintus Curtius lib. 10. rerum Alexandri: *Hispaniam deinde, quam Iberiam Græci à flumine Ibero vocabant, adire, & prætervehi Alpes, Italiæque oram.* Statuerat Alexander. Iustinus, lib. 44. *Hispaniam veteres ab Ibero amne primùm Iberiam, posteà ab Hispalo Hispaniam cognominauerunt.* Ammianus lib. 23. cap. 10. *Vt à fluminibus maximis Ægyptum, Homero auctore, & India, &*

Euphratensis, ante hac Commagena, itidémque Iberia ex Ibero, nunc Hispania, & à Bati amni insignis prouincia Batica. Seruius in 11. Æneidos: *Hispaniam autem Iberiam, ab Ibero flumine constat esse nominatam.* Sanctus Hieronymus in Isaiæ 66. ad vers.19. *Iberia, hoc est, Hispania ab Ibero flumine.* Sanctus Isidorus lib.9. Originum, cap. 2. *Hispani ab Ibero amne primùm Iberi, posteà ab Hispalo, Hispani cognominati sunt.* Et lib. 14. cap.4. *Hispania priùs ab Ibero amne Iberia nuncupata: posteà: ab Hispano Hispania cognominata est.* Nicephorus lib. 12. Historiæ Eccles. cap.1. *Iberiam námque Hispaniam vocant nomine eo ab Ibero amne, qui per eam fluit, sumpto.* Hoc ipsum indicauit Lucanus 4.Pharsaliæ; quum de Cinga influente in Iberum, ait:

Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.

Strabo lib.3. distinctè: *Sanè cùm antiquitùs Iberia nomine intellectum fuerit quidquid est extra Rhodanum, & Isthmum, qui à Gallicis coarctatur finibus: nunc eam Pyrene terminant, vocúmque peculiari nominis ratione Iberiam: Hispania nomine eam tantùm accipientes, quæ est intra Iberum. Priores autem eos Igletas vocabant, regionis cultores non ampla, vt ait Asclepiades Mirleanus. Romani totam regionem promiscuè Iberiam, & Hispaniam nominantes, in interiorem, seu citeriorem, & exteriorem, seu vlteriorem diuidunt.* De voce Igletas consule Isaacum Casaubonum in Notis ad Strabonem, & Ludouicum Nonium in Hispania, cap. 1.

Sed cùm constet duas esse Iberias, alteram hanc nostram Hispaniam, alteram ad Pontum, de qua sequenti capite abundè dicemus. Iam hinc magna exoritur quæstio, quænam ex his ab altera nomen, & cultores acceperit. Equidem Ponticam Iberiam ab Iberia nostra occidua appellatam, quòd Hispani Iberes, in Hiberiam Ponticam colonias miserint, noménque suum ei regioni communicauerint, non pauci tradiderunt. Strabo lib.1.pag.42. agens de gentium transmigrationibus, inquit: *Vt quod Iberi Occidentales in loca vltra Pontum, & Colchidem commigrarunt.*

Appianus editus ab Henrico Stephano in Mithridacis, pag. 240. *Iberos Asiaticos quidam putant colonos Europæorum Iberorum, hoc est, Hispanorum. quidam contra, hos illorum: alij nomen tantùm vtrisque commune, cùm nec in lingua sit quidquam simile, nec in moribus.*

Dionysius Alexandrinus in Periegesi, interprete Andrea Papio:

Isthmus Caspiaci vergit maris, Euxinique,
Quem super Eoum populi funduntur Iberùm,
Pyrrhena venêre iugis, qui nuper ad ortum,
Hyrcanis inimica viris bella vsque gerentes.

Priscianus, seu Rhemnius Fannius in Periegesi, ex eodem Dionysio expressa:

Euximon dirimens, & Caspia littora latè
Diffusus, spatium per longum panditur Isthmus:
Quem iuxta terras habitant Orientis Iberes:
Pyrrhenes quondam celso qui monte relicto,
Huc aduenerunt, Hircanis bella ferentes:

Rufus Festus Auienus in Ora Maritima:

Caspinam latè terram superabluit vnda,
Euxinique subest tergum salis: asper Iberus
Hic agit: hic olim Pyrrhenide (Tyrrhenide) *pulsus*
Cespitis Eoi sensit sola.—— (ab ora.

In hanc sententiam quoque Socrates lib. 1. Historiæ Ecclesiast. cap. 16. *Iberes propè Pontum Euxinum; suntque colonia deducta* (Græcè *Coloni deducti*) *ab Iberibus qui Hispaniam incolunt.* Nicephorus lib. 8. Histor. Ecclesiast. cap. 34. *Habitat autem hæc* Iberorum *natio in interiori Armenia parte ad Septentrionem, & Euxinum versus. Sunt autem Iberorum in Hispania coloni.* Hoc ipsum quoque adstruunt Recentiorum nonnulli, Tarapha de Regibus Hispaniæ, in Ibero, Iacobus Pontanus in Notis ad Chronicon Georgij Phranzæ, ad lib.3.cap.1. Bernardus Aldrete lib.3.de Origine Hispanicæ linguæ, cap. 2. Delrios in 10. Genes. ad vers.1.& quidam alij Hispanici Scriptores.

Alij contrà existimarunt Hispaniam nostram noncupatam Iberiam, ab illa Asiatica & Pontica Iberia, quòd illinc in Hispaniam nostram ductæ fuerint Iberorum coloniæ, quæ prouinciam incoluerint, noménque illi de suo nomine fecerint. Plinius lib.3. cap.1. *In vniuersam Hispaniam Marcus Varro peruenisse Iberos, & Persas, & Phœnicas, Celtásque, & Panos tradit.* Iere in hanc sententiam magno numero recentiores. Ioannes Annius libro de XXIV. Regibus Hispaniæ, cap. 3. *In vniuersam Hispaniam principio gentium penetrarunt à Caspiis Iberi, Persæ, Phœnices, Pani, Celtæ, vt in 3. Naturalis Historia Plinius adstipulatur, & Marcus Varro testatur, & Cato de Originibus retulit.* Et cap. 5. *Quare ab Iberis Caspiis tota Iberia dicta est teste M. Varrone.*

Ioannes Margarinus Episcopus Gerundensis lib.1. Paralipomenon Hispaniæ, cap. 10. *Est autem Hispania. Iberia dicta ab Ibero amne Hispania. Huic autem fluuio nomen dedit gens, quæ oram fluminis antè incoluerat. Processerat enim hæc gens à prouincia Iberia, quæ in Asia situm habet, media inter Armeniam & Colchos, secundùm Claudium Ptolemæum. De qua etiam & eius situ meminit Paulus Orosius lib. 6. per hæc verba: Iberia regio est Asiæ prope Pontum, Armenia iuncta. Hanc itaque gentem vetustissimo tempore, refert Priscianus lib. 6. ab eius prouincia prodiisse, & peruenisse in Scythiam, & inde in Oceani oram, & ab ipsa ora nauigasse in insulam, quam ex suo nomine, atque aduentu Hiberniam appellarunt: quæ insula est in Oceano Britannico. Altera nauigatione peruenisse tradunt in Hispaniam, quæ oram amnis incolens fluminis, & regioni tradidit nomen, vt Iberus amnis, & Iberia prouincia appellata sit.*

Arias Montanus in Phaleg: *Thubal, Iberi Aquilonares iuxta Mæotidem, Pomponio, nomine paululum immutato, aspiratu detracta, & l in r affinem mutata. Ab his Iberis deductæ coloniæ Hispaniam occupauere: eámque Iberiam, séque Iberos appellarunt. Vnde constans Hispanis fama est, Thubalem fuisse primum illius regionis cultorum. Sed nos aliàs de hac re disseruimus.*

Cæsar Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum, 22. Aprilis: *Nec adeò mirandum si eiusdem nominis ciuitas Corduba reperiatur in Hispania, ac in Perside: nam sicut ex Varrone docet Plinius lib. 3. cap. 1. Persæ & Iberi in Hispaniam peruenerunt, cum suis coloniis, licèt Socrates lib. 1. cap. 16. dicat Iberos Hispanorum esse coloniam: sed ex prædictis errare conuincitur.*

Antonius Parthenius in Notis ad 9. Epigramma Catulli: *Iberes teste Strabone, sunt Orientis populi, vnde venerunt prisci Hispaniæ incolæ, qui Iberi dicti sunt: & inde fluuius & prouincia dicuntur.*

Ioannes Bodinus in Methodo Historica, cap. 9. *Incolarum Hiberniæ vetus opinio: aiunt enim Iberos, id est, Hispanos, maiores habuisse. Iberia verò videtur ab Afris Hispaniæ finitimis, aut certè ab Iberis Asiæ primùm culta fuisse.*

Abraham Ortelius in Thesauro Geographico, voce Iberia: *Ego dixerim Hispanos, quos ex hac Iberia*

Asiatica originem habere, classicorum ferè omnium scriptorum testimonio constat, ab hac Spania potius quam ab Hispalo, vt quamplurimi affirmant, nomen sortitos. Et in Parergo Geographico, in Tabula Hispaniæ veteris: *Ego & regionem & flumen Iberum, ab Iberia Asiatica regione, (unde nempe horum Hispanorum origo) & Ibero huius amne nomen sortitam faciliùs crediderim.*

Reinerus Reineccius 1. parte Heroici Syntagmatis, in 52. Regno Celtiberico: *Nos sic rem definimus, vt tam Iberia, quàm Hispania denominationem deberi Orientali Iberia statuamus, simul Iberis, simul Hispanis indè profectis.* Et post alia: *Iberos Orientalium Iberorum sobolem esse, suprà monuimus.*

Antonius Beuterus lib. 1. Chronicorum Hispaniæ, cap. 7. *Multi ex montibus Caspiis in Hispaniam venère, vti Varro prodit: fuerunt ij Ibera & Celta, & alij. Qui cùm in Hispaniam venissent, cursum magni fluminis aptiùs disposuerunt, vt faciliùs deductis fossis agros irrigaret: eique nomen Iberi indiderunt.*

Franciscus Ribera in 20. Apocalyps. num. 61. *Est autem Iberia Aquilonaris regio iuxta Pontum, inter Colchidem & Armeniam, quæ Caucasiis montibus circumdatur: à quibus profecti dicuntur quidam, qui in Hispaniam venerunt: vnde & ipsa paulatim Iberia dicta est.* Antonius Possevinus in Bibliotheca Selecta lib. 16. c. 13. *Cùm Iberi Aquilonares iuxta Mœotidem consedissent, videtur ab his Iberis deducta colonia Hispaniam occupasse eámque Iberiam, sesque Iberos appellasse.*

Ioannes Baptista Gramaie in Historia Asiatica, Pagina, 477. *Hinc* (ab Iberia Asiatica) *in Europæ occidentalem tractum ducta colonia.*

Ioan. Bapt. Villalpandus in 27. Ezechiel. ad vers. 13. *Arias Montanus Iberiam Asiaticam putat in sacris libris nonnunquam describi sub nomine Thubal, atque hinc profectos Hispanos, qui Europæ vltimam partem versus Occidentem occuparunt. Cui quidem sententia patrocinantur Iosephi verba, &c.*

Ioannes Mariana lib. 1. Rerum Hispanicarum, cap. 7. *Neque recipimus ab Ibero Thubalis filio Ibero flumio, toti deinde prouinciæ Iberia nomina fuisse facta: cùm sit potiùs verisimile, Iberos ad Pontum Euxinum intra Colchida, & Armenias Caucasiis montibus inclusos, inde in Hispaniam magno numero delatos, atque vrbe Iberia supra Dertusam constituta, vicino flumio primum, vniuersa deinde prouinciæ nouas Iberi, & Iberia appellationes fecisse.*

Ioannes Fungerus in Etymologico Trilingui, voce Hispania: *Hispaniam nomen traxisse ab Iberia Asia regione, & inde veteres Hispanos oriundos esse, quidam affirmant.* Adducitque sententias Ortelij, & Muntani, quas anteà descripsimus: nec improbat, sed illustrat.

Ludouicus Nonius in Hispania, cap. 1. *A Græcis verò Hispania passim Iberia dicitur, ab Ibero flumio, vt Stephano Byzantino placet: vel ab Ibero Thubalis filio, vt Pseudo-Beroso, & nugatori Annio Viterbiensi: sed vero propiùs est ab Iberis Asiæ populis, qui in Hispaniam venere, (si Varroni apud Plinium fides habenda) amni & regioni nomen inditum esse: licet Dionysio Alexandrino aliter visum sit, nempe Orientales Iberos ab Hispanis ortum, & nomen sumpsisse: quod & Eustathio eius Commentatori, & Nicephoro Callisto lib. 8. cap. 34. persuasum video.*

Gerardus Mercator in Atlante maiore, in Tabula Hispaniæ: *Abrahamus vero Ortelius vir in palæstra Geographica valdè operosus, cùm Scriptores ferè omnes animaduertisset, primos Hispaniæ incolas ex Iberia vsque derivare: adductus est, &c.* Et paulò inferiùs: *Temporibus antiquissimis Hispaniam, Iberiam, & Hesperiam nominatam, memoria produnt Strabo, Plinius, aliique. Iberia quidem ab Iberia Asiæ regione, vnde primos Hispaniæ incolas non pauci deducunt.* Vides dissensum auctorum, in quo nihil certi statuere possumus: rem igitur in medio relinquamus, vti fecere nonnulli. Antonius Nebrissensis in Præfatione Exhortatoria ad legendas res gestas Ferdinandi & Elisabeth Regum Catholicorum, hæc habet: *In eandem quoque Hispaniam Iberes Asiæ populos, Albanos, Colchisque finitimos venisse auctor est Marcus Varro. Sunt tamen qui docent, nostros in Asiaticam Iberiam penetrasse, quod est consentaneum ei, quod de Ibero rege scripsimus: vt in dubio relinquatur, vtri populi alteris nomen indiderint.*

Sebastianus Munsterus lib. 5. Cosmographiæ, pag. 996. de Iberia Pontica: *Huius regionis populos quidam asserunt præsertim Dionysius, ab Iberis Hispaniæ venisse. Nam Iberi in Hispania graue damnum passi à mari profecti sunt in Italiam, vt ibi mansionem sibi facerent. Italis verò recusantibus dare illis habitandi locum, progressi vltra, venerunt tandem in Asiam ad Caucasum montem, ibique sedem figentes, cœperunt vsurpatum locum implere ciuitatibus, & hominibus. Varro tamen contrarium scribit, nempe Iberos Orientales venisse, & inhabitasse partem Hispaniæ.* Rem quoque in incerto relinquit Cornelius à Lapide in 10. Genes. ad vers. 2.

Ausus est nuper Ioannes de Ponte lib. 4. Conuenientiæ vtriusque Monarchiæ, cap. 33. §. 3. quidam chartis illinire, Scriptores Hispanicos, qui Hispaniam coloniam Iberiæ prodidere, malè de sua patria meritos, rigidos & crudeles in eandem extitisse, intolerabili iniuria ipsam dehonestasse veritatem parum scisse, neque iniuriæ illatæ grauitatem expendisse. Hominis futilissimam vanitatem! Ineptior ego, si refutauerim.

Alias Iberiæ nominis enodationes aliqui excogitauerunt Reinerus Reineccius part. 1. Heroici Syntagmatis, in 52. Regno Celtiberico, pag. 658. Hæc annotat: *Iberos Orientalium Iberorum sobolem esse suprà monuimus: sed & de nomine, cui metallici significatum, inest, alibi agimus. Vnde verisimile fit, metallorum studio in Hispaniam progressos. Hanc enim metallis abundasse, liquet è Diodoro lib. 5. cap. 9. liquet ex aliis. Pertinet eodem Chalybum in Hispania mentio apud Iustinum lib. 44. Etsi is perperam nomen à Chalybe flumio deriuarit, cùm potiùs hic à gente traxerit. Alludit enim ad Thubal, filium Iapheth, enuntiatione per metathesim variata. Ab eodem Iberos esse, Iosephus testificatur lib. 1. cap. 7. Imò ipsum Tubalem ab affectione erga rem metallicam, nuncupationem à Tubalcaino repetisse, itaque ad posteritatem transmisisse, apparet. Fuit hic Lamecho patre natus è Caini posteritate. Eundem ærarij, ferrariique opificium repetisse, Litterarum sacrarum monumentis erudimur. Nec repugnarim, si cui nomen Vulcanus de eo mansisse, arriserit. Illud apertum omnibus, posteros eiusdem conditoris sui institutum vrgentes, ea occasione non modò in Iberia, & Hispania, verùm etiam in Ponto, Sicilia, & Italia consedisse. Certè in Ponto regio Tibaris, in Italia flumius Tiberis inde indigitati. Estque vero consentaneum fuisse ex iis Cyclopes non monstra monophthalma, quemadmodum est in fabulis, sed homines metallis deditos, ideóque in cauernis, & antris quasi delitescentes.* Hugo Broughtonus in concentu sacræ Scripturæ, pagina 2. *Thybal, Tibareni, Thalbis, & propter litterarum* ח *chan, &* ת *theth similitudinem, Chalybes.*

Ioannes Fungerus in Trilingui Etymologico, voce Tibareni: *Tibareni, Plinio, Herodoto, & Mela, populi Chalybibus proximi: eosdem dicit Reinerus Reineccius cum Iberis, præposito tantùm Germanico articulo. Quod ipsum factum docti censent in appulatione Tuiscorum, quæ ab Ascane defluxit.* Et in voce Iberia: *Iberia dicta Hispania à fluuio Ibero. A regione dicti populi Iberi, vel potius à Tibarenis, qui metallicas venas olim scrutaturi in Hispaniam traiecisse dicuntur. Qua ratione haud insulsè accommodari poterit notio vocabuli* בור *BOR, quæ vox Hebræis puteum & cisternam significat.* De auri argentique fodinis, déque puteis Annibalis in Hispania, vnde pretiosa metalla eruerentur, dicemus abundè lib 7. cap.15. Sed & Strabo lib.3. pag.100. *Etenim metallis quidem plena est tota Hispania.* Et lib. 11. pag. 343. *Nisi fortè Iberos occiduos Iberibus, qui Hispani sunt, cognomines vocant, ob auri vtrobique metalla.*

Ioannes Bodinus in Methodo Historica, cap. 9. *Iberia verò videtur ab Afris Hispaniæ finitimis, aut certe ab Iberis Asiæ primùm culta fuisse, quorum vetus lingua parum admodum ab Hebraica differebat, vt in ea lingua eruditi homines scripsêre. Primùm vox ipsa est Hebræorum, quæ nihil Græcis, aut Latinis significat. Itaque Græci eos Hebraica voce Heberos, Latini Græca voce Hispanos, id est, raros, quòd hominum inopia olim laboraret: tametsi populosam suis temporibus Cicero appellauit. Præterea flumen illud Hispaniæ maximum quod Hebro incolæ vocant Latini Iberum, & Bethis ex ipsa Palæstina fluere mihi videntur.* Verùm hæc omnia existimo esse aliena, & longè petita, curiosiora quàm vera.

Alterum Hispaniæ nomen est Celtiberia. Diodorus Siculus lib.5. num. 214. *Postquam de Celtis mediocriter à nobis dictum est, ad finitimos sibi Celtiberos historiam transferemus. Hi duo enim populi Iberes, & Celtæ cùm de agris quondam bello disceptarent, pace tandem inita regionem promiscuè incoluere: & contracta mutuis inter se connubiis affinitate, commune ex hac permixtione nomen accepisse memorantur. Cùmque duæ gentes validæ, quibus fertilis regio suberat, ita coaluissent, ad ingens gloriæ incrementum vt Celtiberes progrederentur, euenit: adeo vt diu cum Romanis conflictati, vix tandem debellarentur.*

Appianus initio Ibericorum: *Qui primùm Hispaniam incoluerint, quiue posteris temporibus tenuerint, mihi Romanam historiam scribere ingresso non est consilium curiosius scrutari. Quanquam existimo Celtas aliquando superato Pyrenæo, Iberis permixtos, unà habitasse: vnde Celtiberorum nomen manarit.* Lucanus 4. Pharsaliæ:

——Profugique à gente vetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Silius Italicus 3. Pœnorum:

Venere & Celtæ sociati nomen Iberis.

Sanctus Hieronymus in Isaiæ 66. ad vers. 19. *Vnde & hodie Hispaniarum regio appellatur Celtiberia: de quibus pulchrè Lucanus:*

Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Quos nos possumus Gallo-Hispanos dicere. Vide Ioannem Gerundensem lib.1. Paralipomenon Hispaniæ, cap.10. Marineum Siculum lib.1. rerum Hispanicarum, cap. 1. Franciscum Taraphami de Regibus Hispaniæ, cap.2. Ioannem Vasæum in Chronico Hispaniæ, cap. 10. Ioannem Marianam, lib.1. de Rebus Hispaniæ, cap. 7. Verùm contractiùs posteà Celtiberiæ appellatio peculiari tantùm Hispaniæ parti hæsit, vt ex Liuio, Strabone, Plinio, Floro, Appiano, Ptolemæo, aliisque constat: quam propriè describunt Strabo lib. 3. Ptolemæus lib. 2. cap. 6. & plerique nostræ gentis auctores.

Aliud Hispaniæ nomen est Hesperia, vel Sperida. Horatius lib 1. Carminum, Ode 36.

Qui nunc Hesperia sospes ab vltima.

Vbi Acron, Porphyrio, & alij interpretes Hesperiam Hispaniam intelligunt. Lucan. 1. Pharsaliæ:

—Tethys maioribus vndis
Hesperiam Calpe, summùque impleuit Atlanta.

Et lib. 4.

Hesperios inter Sicoris non vltimus amnis.

Et,

Qui ferit Hesperiam post omnia flumina Bætis.

Sic dictam ab Hespero stella occidua plerique putant. De Hespero stella Cicero 2. de Natura Deorum: *Intima est quinque errantium, terræque proxima stella Veneris, quæ φώσφορος Græcè, Lucifer Latinè dicitur, quum antegreditur solem, quum sequitur autem Hesperus.* Varro lib. 5. de Lingua Latina: *Quum stella prima exorta Græci vocant ἕσπερον, nostri. Vesperuginem, vt Plautus, Neque Vesperugo, neque Vergiliæ occidunt. Exorta stella tempus dictum à Græcis ἑσπέρα, Latinè Vesper: vt ante solem ortum, quod eadem stella vocabatur Iubar, quòd Iubata.* Et lib. 6. *Vesperugo, stella quæ vespere oritur, à quo etiam Opilius scribit Vesperum. Itaque dicitur, Alter Vesper adest, quem dicunt Græci διέσπερον.* Plinius lib. 2. cap.8. *Infra solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis, ac Lunæ: præueniens quippè & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens nuncupatur Vesper, vt prorogans lucem, vicémque Lunæ reddens.* Festus: *Vesperugo, Vesper stella.* Plautus: *Nec Vesperugo, nec Vergiliæ occidunt:* Sanctus Augustinus lib. 21. de Ciuitate Dei, cap. 8. *Est in M. Varronis libris, quorum inscriptio est: De gente Populi Romani, quod eisdem verbis quibus ibi legitur, hic ponam: In cælo, inquit, mirabile extitit portentum: nam in stella Veneris nobilissima, quam Plautus Vesperuginem; Homerus Hesperon appellat, pulcherrimam dicens, Castor scribit, tantùm portentum extitisse, vt mutaret colorem, magnitudinem, figuram, cursum.*

Ab Hespero igitur occidua stella, Hispaniam vltimam terrarum ad Occidentem solem, Hesperiæ vocabulum traxisse, produnt, Seruius in illud 1. Æneidos, *Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt. Hesperia,* inquit, *sunt duæ: vna quæ Hispania dicitur, altera quæ est Italia: quæ hac ratione discernuntur: aut enim Hesperiam solam dicis, & significas Italiam: aut addis vltimam, & significas Hispaniam, quæ in Occidentis est fine, vt Horatius: Qui nunc Hesperia sospes ab vltima. Et hæc est vera Hesperia ab Hespero dicta stella Occidentali. Cæterùm Italia, Hesperia dicitur à fratre Atlantis, qui pulsus à Germano Italiam tenuit, eique nomen pristinæ regionis imposuit, vt Hyginus docet.* Et in 3. Æneidos, ad illud, *Hesperiam Graij cognomine dicunt:* ait: *Hesperiam, ab Hespero Hispaniæ rege, vel stella quam intuentur petentes Italiam.* Et in illud Æneidos, 7. *Hesperia in magna. Magna,* inquit, *propter Hispaniæ discretionem.* Ridiculè, cùm maior sit Hispania & amplior: sed magna, id est, inclyta.

Sanctus Isidorus lib. 14. Originum, cap. 4. *Italia autem & Hispania idcircò Hesperia dicta, quod Græci Hespero stella nauigent, & in Italia, & in Hispania: duæque hac ratione discernuntur: aut enim Hesperiam solam dicis, & significas Italiam: aut addis*

addis vltimam, & significat Hispaniam, quæ in fine Occidentis est. Et post alia : *Hispania ipsa est, & vera Hesperia, ab Hespero stella occidentali dicta.*

Rudericus Archiepiscopus Toletanus lib. 1. Rerum Hispanicarum, cap. 3. de primis Hispaniæ cultoribus : *Attendentes stellam, quæ sibi post solis occubitum occultatur, occasum eius Vesperum, stellam Hesperum, & patriam stellæ nomine Hesperiam vocauere.* Ioannes Episcopus Gerundensis lib. 2. Paralipomenon Hispaniæ, cap. 8. *Primùm Hispaniam priores appellauere Hesperiam. Sunt autem, vt antiqui tradunt, Hesperia duæ, Italia, & Hispania, quarum qualibet Hesperia dicta est. Est autem Hesperia Italia ab Hespero rege fratre Atlantis regis Æthiopiæ, qui regnauit in Italia. Vbi autem additur vltima Hesperia, de Hispania intelligendum est : vbi verò, magna, Italiam significat : Vnde Virgilius in principio septimi libri Æneidos, Hesperia in magna, si quæ est ea gloria, signat. Sed Hispania dicitur vera Hesperia. Dicta autem est Hispania, Hesperia ab Hespero stella, quæ post Solis occasum primum in Hispania apparet, & ortum habere videtur. Vel secundùm aliquos dicitur vtraque Hesperia, Italia & Hispania, quia ab Oriente in Occidentem Hespero stella nauigatur.* Ergo Hispaniam dictam Hesperiam ab Hespero stella, affirmant quoque Rudericus Sanctius Hispanicæ Historiæ part. 1. cap. 1. Alfonsus à Carthagena in Anacephalæosi Regum Hispanicorum, cap. 2. Abrahamus Ortelius in Parergo Theatri, in Tabula Hispaniæ veteris; Gerardus Mercator in Atlante maiore, in Tabula Hispaniæ, Ioannes Fungerus in Etymologico, Andreas Schottus in Bibliotheca Hispanica tom. 1. cap. 1. Ludouicus Nouius in Hispania, cap. 1.

Alij potiùs ab Hespero Atlantis fratre qui in Hispania regnauit, Hispaniam, Hesperiam appellatam volunt. Annius in Commentariis ad Berosum in xiij. Rege Assyriorum, hæc annotat : *Græci dicunt Italiam & Hispaniam dici Hesperias ab Hespero stella, quâ Græci in Italiam, & Hispaniam adnauigant. Quod falsum esse, non Berosus modò & Hyginus, sed ratio ipsa conuincit. Nam si à sidere, quo à Græcia in Italiam & Hispaniam nauigant, nomen Hesperiam acceperunt duo hæc extrema Italia & Hispania, necessariò consequens est, vt & Gallia sit Hesperia, quia media est inter Italiam & Hispaniam: & impossibile sidus illud percurrere, aut eos adnauigare ab Italia in Hispaniam, nisi per mediam Galliam. Porrò cùm nemo Scriptorum concedat Galliam dici Hesperiam, consequens est, vt non à sidere, sed à rege Hespero dicatur, qui primùm in Hispania, deinde in Italia, & non in Gallia regnauit, vt Hyginus, & Berosus clarissimè tradunt.* Hæc eadem scribit in Libello de Regibus Hispaniæ, cap. 15. & libro de Antiquitate Hetruriæ, & in Commentariis ad Fabium Pictorem. Annij sententiam secuti sunt, Antonius Beuterus lib. 1. Chronicorum Hispaniæ, cap. 11. Florianus Ocampus lib. 1. Rerum Hispaniæ, cap. 19. Franciscus Tarapha de Regibus Hispaniæ, cap. 14. Ioannes Vasæus in Chronico Hispaniæ, cap. 10. Hesperum hunc Hispaniæ regem Beroso acceptum ferunt præfati auctores Beroso, inquam, Anniano, quem supposititium & vanum esse, maior iam & melior eruditorum pars deprehendit. De Hespero Atlantis filio agit Diodorus lib. 3. num. 135. de Hespero verò Atlantis fratre lib. 4. num. 162. Vide Natalem Comitem, lib. 4. Mythologiæ, cap. 7.

Nec porrò desunt, qui rem in medio relinquant, vel ab Hespero stella, vel ab Hespero rege luditum Hispaniæ nomen Hesperiæ. Marinæus lib. 1. Rerum Hispaniæ, cap. 1. *Hesperia quoque ab Hespero stella Occidentali dicitur, vel, vt alij volunt, & scribit Hyginus, ab Hespero Atlantis fratre, à quo etiam fratris arma fugiente, Italia Hesperia nomen accepit.* Mariana lib. 1. Rerum Hispanicarum, cap. 10. *Vsque eo vt vniuersam Hispaniam de Hesperi nomine Hesperiam cœpisse dici Græcis & Latinis auctoribus persuasum sit. Macrobius & Isidorus ab Hespero stella occidua malunt, quæ in Hispania occidit, ad quam fermè respiciunt in eam regionem nauigantes.*

Equidem Italiam dictam Hesperiam ab Hespero Atlantis germano, Hyginus, Seruius, & alij, vti nuper videbamus, prodidère. Ab Hespero verò stella nuncupatam, idem Seruius in 3. Æneidos voluit, & Macrobius 1. Saturnalium, cap. 3. his verbis : *Solis occasus suprema tempestas esto, deinde vespera : quod à Græcis tractum est : illi enim ἑσπέραν, à stella Hespero dicunt : vnde & Hesperia Italia, quod occasui subiecta sit, nominatur.*

Argumentum illud Annij futile est, quod Gallia licèt media sit inter Italiam & Hispaniam : at incumbit magis ad Aquilonem, cùm illæ sint Occidentales. Nec omittimus quæ Diodorus lib. 3. num. 135. de Hespero refert, in hunc modum: *Inter plures eius (Atlantis) filios, pietate, iustitia, & humanitate erga subditos eminuit Hesperus. Is quum ad explorandos siderum motus, Atlantis verticem conscendisset, nimbo subito abreptus euanuit. Eiúsque casum plebs commiserata, vt immortali eum honore afficeret : pulcherrimum in cælo sidus eius nomine insigniuit.*

Recentiores aliquot Hispanici auctores peritè excogitarunt, Hispaniæ factum nomen Hesperiæ, ab Hebraïca voce *Sepharad*, quam Hispaniam significare, latè docuimus lib. 4. cap. 27. Hesperia enim seu Sperida quo vocabulo Græci, Latinique Hispaniam indigitant, eadem omninò vox videtur quæ Sepharad : nam detractis vocalibus, quibus Hebræi carent, tot consonantes, eædémque reperiuntur in Sperida, quæ in Sepharad. Id quidem Montanus, Palatius, Luysius Legionensis, Castrus in Abdiam annotarunt. Sed aliorum nomine Montanum audiamus in hunc modum disserentem : *Eandem autem esse Hispaniam, quæ Sepharad olim dicta fuerit, illud argumento nobis est, quòd antiqui Græcorum auctores prouinciam hanc antiquo, atque illustri vocabulo Sperida nominarunt. Illud autem ex variis linguis, quarum cognitio, atque vsus nobis diuino beneficio contigit, obseruauimus, propriorum nominum variam pronunciationem, non tam consonantium litterarum, quàm vocalium corruptione, aut mutatione in alia, atque in alia, & persæpe in eadem lingua accidere. Quam rem exactè considerantibus, varia quæ videntur nomina componere inter se, atque ad antiquissimam & certam rationem reuocare, non magni negotij esset. Exemplis autem hanc rem indicabimus, quoniam iusta disputatione explicare nunc non possumus. In huiusmodi igitur nominibus reductio, semotis omnibus vocalibus, atque consonantibus etiam iis quæ certum in vnaquaque lingua pronuntiandi modum statuere solent, & cæteris consonantibus relictis, fit, vt à nomine MITHRIDATES, primum finitionem ES, quæ Græcæ terminationis nota est, abscindimus : deinde verò vocalibus omnibus expunctis, reliqua sunt nobis MTHDRTH, quæ eadem sunt in Hebraico, & Chaldaico, atque etiam Pontico, siue Scythico eiusdem viri nomine, MATHREDATH, cui ablatis vocalibus, eadem omninò littera, quæ in*

MI

MITHRIDATH, relinquuntur. Sic nomen. ARTAHAXTA, idem ARTAXAS. Sic ACHASVEROS, idem ASSVERVS est. Eandem itaque rationem secuti SPERIDA, ad SPARAD nobis hoc loco oblatum nomen facilè reducemus, cum iisdem vtrimque consonantibus constet litteris. Similia habet in Phaleg, cap. 7. & 14. Refellit hanc nominis Hesperiæ, seu Speridæ à Sepharad deductionem Franciscus Ribera in Abdiam, num. 108. sed non prorsus inuicta ratione. Verùm in his nihil certi statuimus, nisi quod Montani, aliorúmque coniecturam non ducimus repudiandam.

Iam nunc de insigni HISPANIÆ nomine, cum cura disquirendum. Primùm veteres Græci & Latini complures non Hispaniam, sed ΣΠΑΝΙΑΝ, *Spaniam*, vel *Spaniam* enuntiabant; plerique annotant Romanor. 15. 24. & 28. Græcè à Paulo dici Σπανίαν, tametsi in recentioribus Græcis exemplaribus Bibliorum Regionum Ἱσπανίαν, scriptum sit. In Græco Athenæo nuper edito lib. 14. cap. 16. Σπανία, legitur. In Lexico Græco Latino ab Henrico Stephano, & Bonauentura Vulcanio euulgato, Σπανία quoque habetur. Plutarchus in Sertorio Σπανὸς ἀνήρ, *Spanus vir.* Spaniam scribi in Iustino lib. 44. in membranis, & apud Q. Curtium lib. 10. In optimis quibusque exemplaribus, obseruauit Iacobus Bongarsius, vti refert Ortelius. Apud sanctum Hieronymum quoque in Isaiæ 64. in bonis libris scribi, Spaniarum, annotarunt, Ortelius, & Mercator. Vetus Iuuenalis Scholiastes ad Satyram 12. inquit: *Spanas Veticas.* Vbi Pithæus annotat: *Scribe ex vsu sæculi, Spania Bætica.* Sanctum etiam Eulogium Cordubensem Martyrem in suis Operibus scribere solitum Spaniam, Ambrosius Morales in Scholiis ad lib. 1. eiusdem S. Eulogij. Ioannes Grialus in Notis ad S. Isidori lib. 2. Originum, cap. 18. inquit: *In Gothica Scriptura frequens aphæresis Spania, pro Hispania, Spalensis, pro Hispalensis.*

Quidam igitur Hispaniam dictam putant à rege Hispano, vel Hispalo. Iustinus lib. 44. initio: *Hanc veteres ab Ibero amne primùm Iberiam, posteà ab Hispalo Hispaniam cognominauerunt.* Sanctus Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Hispani ab Ibero amne primùm Iberi, posteà ab Hispalo Hispani cognominati sunt.* Et lib. 14. cap. 4. *Hispania prius ab Ibero amne Iberia nuncupata: postea ab Hispano Hispania cognominata est.* Hoc ipsum adstruunt Rudericus Archiepiscopus Toletanus lib. 1. de Rebus Hispaniæ, cap. 5. & 7. Lucas Tudensis lib. 2. Chronici, in Prologo sancti Isidori, Ioannes Gerundensis lib. 1. Paralipomenon Hispaniæ, cap. 8. Rudericus Santius Historiæ Hispaniæ, part. 1. cap. 7. Alfonsus à Carthagena in Anacephalæosi Regum Hispaniæ, c. 1. Antonius Beuterus lib. 1. Chronicor. Hispaniæ, c. 10. Franciscus Tarafa de Regibus Hispaniæ, c. 9. & 10. Ioan. Vasæus in Chronico Hispaniæ, c. 10. Duos reges Hispaniæ nobis Annius vendit, Hispalum, & Hispanum: sed vnum & eundem fuisse, Hispalum, seu Hispanum appellatum, docet Mariana lib. 1. Rer. Hispanic. cap. 10.

Ludouicus Nonius in Hispania, cap. 1. eorum sententiam qui nomen Hispaniæ ab Hispalo, seu Hispano deriuatum tradidere, ita refutat: *Longiter hac in parte deliquêre Hispani Scriptores: nam cùm prouinciam antiquitati sacrare conantur, ab Hispano Herculis filio, vel ab Hispalo rege Hispaniæ nomen fluxisse, vno consensu contendunt omnes. Sed citra classici auctoris alicuius assensum.* Verùm huic, vt Rudericum Toletanum, & alios omittam, Iustinus & S. Isidorus classici non sunt.

Ortelius, Mercator, Reineccius, Gramaius, Fungerus, ex verbis auctoris apud Plutarchum de Fluminibus, & montibus, perperam, vt apparet, intellectis, existimauerunt Iberiam Asiaticam, seu Ponticam olim primum Paniam à Pane quem Dionysius victoria potitus, Iberis illis præfecerat, inde verò Spaniam posteà appellatam fuisse: atque ab illa Iberia, & Spania Asiatica & Pontica, huic nostræ Europeæ & Occiduæ factum vtrumque nomen & Iberiæ, & Hispaniæ: simul Iberis, simul Hispanis inde profectis. Veritas est, Spaniam, seu Hispaniam nostram dictam initio Paniam, & inde Spaniam, à Pane Dionysi socio, qui illi præfuit, non Iberiæ Ponticæ: de Iberia enim nostra, non de Asiatica capienda verba Plutarchi. In qua re constat hallucinatum Ortelium, & alios. Et quia id Nonius in Hispania, cap. 3. eruditè explicauit, eius hîc verba intexo: *Ego verò veterum scriptis insistens, à Pane Dionysi comite, non vnius, aut protelarij Scriptoris suffragio deriuatum esse euincam. Agmen mihi ducat C. Plinius lib. 3. cap. 1. In vniuersam Hispaniam, inquit, peruenisse Iberos, & Persas, & Phœnicas, Celtásque, & Pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris, aut Lyssam cum eo bacchantem nomen dedisse Lusitaniæ, Pana verò Præfectum eius, vniuersè. Vides clarè duo hîc dici, à Luso, vel Lysa Lusitaniam, à Pane verò vniuersam nominatam Hispaniam. Sed hoc vt fabulosum eliminabit aliquis: non ego, qui sciam Plinium subtexere: At quæ de Hercule, ac Pyrene, vel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror. Quidni idem de Pane, aut Lysa dixisset, si commentitia indicasset? Idem apertiùs longè docet Plutarchus libello de fluminibus & montibus cap. 16. Mox cùm Satyros & Panas in militiam delegisset suo Imperio Indos subiecit: atque deuicta Iberia, Pana illis locis præfecit, qui regionem de seipso Paniam vocauit, at Iuniores vocabulum inde deducentes Spaniam dixerunt, vti voluit Sosthenes lib. 13. rerum Ibericarum. Clarè hîc ostendit, primò Paniam à Pane, deinde & Spaniam vocatam. In vsu etiam fuisse postremum hoc nomen, testis est vetus Iuuenalis Scholiastes ad Satyram 12. vbi Spaniam Baticam, pro Hispania Bætica vocat. Idem docet multæ eruditionis Ambrosius Morales Notis suis ad D. Eulogium Cordubensem. Facem hoc loco mihi præfert Plutarchus ad illustrandum Stephani Byzantini locum libro de vrbibus: vidit illum diligentissimus Abrahamus Ortelius, sed corruptum præteriit: cuius verba sunt in dictione, Hispania: Hispaniæ duæ sunt Italiæ Præfecturæ, altera quidem magna, altera verò parua: vocata quoque est Iberia & Pannonia. Sed quis vnquam quæso, Hispaniam Pannoniam dictam scripsit, quæ tantùm ab hac nostra, Quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano. Apage ergo hanc vocem, quam nec per somnium quidem auctor scripsit, & eius loco substitue audacter Paniam, Hispaniam scilicet, olim dictam Iberiam, & Paniam: quod cùm imperitis non arrideret, litterarum, non, interiectione Pannoniam effinxerunt. Ioannes etiam Goropius Becanus lib. 4. Rerum Hispanicarum, luculentè satis docet, Hispaniam primò fuisse dictam Paniam, & posteà syllabæ, His, adiectione, Hispaniam: quod Cimmeria, seu Teutonica lingua, occiduam Paniam significat, ad discrimen Orientalis Paniæ, quæ Hesychio teste, Peloponnesus erat. Et cùm constet Italiam olim Saturniam dictam, in Saturni memoriam: & Latium, quòd in illa latuerit, quis mirabitur Hispaniam in Panis Dei honorem, Paniam olim dictam?*

Præsertim

Præsertim cum & ipse Stephanus, Arcadiam Paniam quondam vocatam referat. Hactenus Nonius.

Atqui Dionysum in Hispaniam venisse, ibique res gessisse, ac prouinciam subiugasse, præter M. Varronem, ac Plinium, vti vidimus, affirmat quoque Silius Italicus 3. Punicorum:

Tempore quo Bacchus populos domitabat Iberos,
Concutiens thyrso, ac armata Mænade Calpem.

Et post alia:

Ac Nebrissa Dionyseis conscia thyrsis,
Quam Satyri coluere leues.—

Ambrosius Morales in Hispaniæ descriptione, ex D. Didaco Mendocio in hunc modum enodat nomen Hispaniæ: *Cùm scribat Plinius ex M. Varrone Liberum patrem venisse in Hispaniam, vniuersámque imperio subiecisse: reuertentem in Græciam, præfecisse vniuersæ Hispaniæ insignem è suis comitibus ducem Pana nuncupatum, qui fuit princeps & dominus regionis. Addit Plinius, Lusum Liberi patris comitem nomen dedisse Lusitaniæ: Pana verò Præfectum eius, vniuersæ Hispaniæ. Quod cum ita sit, Græci, vt ex Lycophrone poeta, & priscis aliis auctoribus apparet, vsi sunt articulo, His, ad indicandam alicuius rei eximiam præstantiam: vt etiam ad exprimendum id quod in partem & ditionem alicuius cedebat, seu quod alicuius propriè censebatur. Itaque si Græcanico more iungamus Græcum articulum. His, cum nomine Pan in recto, dicemus Hispan, denotátque excellentiam Panis, quasi dicas, Præstantissimus, optimus princeps ille Pan: si verò idem Græcus articulus eidem nomini Panis in genitiuo adiungatur, reddit, Hispanos, hoc est, illud Panis, ac si dicas, illud quod possidebat, cuiúsque dominus erat princeps ille Pan: siue regio illa, quam obtinebat, in qua rerum potiebatur Pan. Sicque Hispania propriè erit prouincia, vel regio, seu ditio Panis. His consonat quod Appianus in bellis Hispaniensibus scribit. Hispaniæ nomen factum huic prouinciæ ab illo Pane qui in ea dominatus est. Quamquam hoc non reperiatur in Appiani interpretatione Latina: at D. Didacus Mendocius ait se legisse in Græcis Appiani exemplaribus.* Hæc Morales. Vide Antonium Augustinum Dialogo 7. de Nomismatis.

Henricus Stephanus tomo 3. Thesauri, colom. 910. in voce Σπανία id est, Raritas, vel etiam Penuria, inquit: *Σπανία pro Ἱσπανία vsurpauit Paulus in Epistola ad Romanos, cap. 15. Sunt qui ob rerum vitæ necessariarum penuriam, vocatum sic existiment, διὰ τὸ σπάνιον τῶν ἐπιτηδείων: atque adeo huc pertinere quod dixit Horatius, Dura tellus Iberiæ. Ac præsertim quæ in Arcton vergunt Hispaniæ littora, duri cæli esse feruntur, montibus compluribus aspera, ac, ne pabuli quidem copiam habere: ideóque nostri sæculi Poeta quidam cecinit, Ieiunia misera sesqua Lusitania Globaque tantum fertiles penuria. Alioqui teste Iulio Solino Polyhistoris sui cap. 37. Hispania terrarum comparanda optimis, nulli posthabenda frugum copia, siue soli vbere, siue vinearum prouentus respicere velis. Omni materia affluit, quæcumque aut pretio ambitiosa est, aut vsu necessaria. Argentum vel aurum si requiras, habet: ferrariis nunquam deficit: non cedit vitibus, vincit olea. A Plinio quoque & Strabone prædicatur huius regionis εὐδαιμονία, & fertilitas.* Equidem Strabo sub initium lib. 3. hæc habet: *Hispaniæ magna pars incommodè habitatur: quippe montes & siluas, & campos terra præditos exili, neque æqualiter aquis irriguam magna ex parte incolunt: tum pars septemtrioni obuersa, præter asperitatem, etiam frigidissima est. At versus meridiem sita, fœlix ferè omnis est regio.* Sed tamen Hispaniæ fertilitatem peculiari aduersus Sebastianum Munsterum Apologia Damianus Goes celebrauit.

Alij verò annotant Græcè Σπάνιον dici, rarum, pretiosum. Plato in Euthydemo: *Σπάνιον, id est, rarum, ô Euthydeme, τίμιον, pretiosum est.* Aristoteles 1. Rethoricorum: τὸ σπανιώτερον, *quæ enim rara sunt, præstant iis quorum copia est, vt aurum ferro.* Hinc Hispaniam dictam volunt, quòd rara sit, & pretiosa metallis, ac fertilitate soli. Qoò respexisse visus est Strabo lib. 3. pag. 100. *Etenim metallis quidem plena est tota Hispania: at non omnes regiones ita frugiferæ sunt, ac felices, minimúmque ea, quæ metallis abundant. Σπάνιον, id est, rarum nimirum est, cum metallorum habere, tum frugum copiam. Σπάνιον, id est, rarum etiam in exigua regione opes omnis generis metallorum habere. At Turditania, eique contigua regio, ita vtraque re abundat, vt nulla satis laudatio præstantiæ earum vstitui possit.* Vide Bernardum Aldrete lib. 3. de Hispanica lingua, cap. 2. Reineccius 1. parte Heroici Syntagmatis in 52. Regno Celtiberico, nominis Hispaniæ notionem ridiculè deducit à voce Germanica *Spannen*, quæ significari ait, vim & tyrannidem, additque: *Nam illius quidem velut tyrannidem mirificam nemo ignorat, sic vt leui ex occasione infinita potestate crescat: hoc per se vim continuam habet.* Sic dolet, gemitque Nouator Catholicorum Hispanorum quotidie crescens Imperium.

Ceterùm Hispaniæ appellationem ex Syriaca & Chaldaica lingua Guido Fabritius Boderianus epist. ad Philippum II. Regem Catholicum, editioni Syriacæ Noui testamenti præfixa tomo 5. Bibliorum Regiorum, in hunc modum deriuat: *Syriacè verò à nauigandi peritia sortita est Hispania denominationem: dicitur enim* אישפניא *Hispania, &* ספניא *Sphania, à* ספנא *Sphinà Hebraicè & Chaldaicè: vnde Syris Sephintho, & Arabibus Saphinathum, quod nauim, seu nauium classem denotat. Inde etiam naucleri Sapanin Chaldaicè, & Sapone Syriacè nuncupantur. Cuius duplicis etymologiæ gloriam quis nescit Hispanos iam pridem esse consequutos? Quippe quorum partim res terra, marique præclarè gestæ, partim harum fama & honorifica prædicatio, iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continetur.* Idem auctor in Dictionario Syro-Chaldaico: אספמיא *Asphamia, Hispania. In Thargum Abdiæ, vt habet Aruc, & Rabbi Scelemoh, & exemplar Complutense manuscriptum: in quo tamen ex alio correctissimo notatur ad marginem,* איספניא *Hispaniia, quæ videtur verior lectio, nam facile fuit scribendo ex* נ *componere* מ. *Venetum siue* א, ספמיא, *Sephamiia habet.* Vide quoque de his Dauidem de Pomis in Germine, Antonium Posseuinum lib. 16. Bibliothecæ, sectione 5. cap. 13. Omittimus iam minutiora alia Hispaniæ nomina, de quibus videri possunt Nonios in Hispania, cap. 1. Aldrete lib. 3. de Hispanica lingua, cap. 2. qui de his præ ceteris accuratiùs disseruere.

Iberia Pontica.

CAP. XXIV.

Consensus auctorum est, duas esse Iberias, Hispaniam, & Iberiam Asiaticam ad Pontum Euxinum. Stephanus: *Iberiæ duæ sunt, altera quidem ad Herculis Columnas, ab Ibero flumine: altera verò apud Persas.* Iberiam Ponticam Colchis

& Albanis finitimam constat. Plutarchus in Pompeio: *Maximæ nationes Albani, & Iberes sunt. Iberes ad montem Moschinum, & Pontum pertinent: Albani vergunt ad Orientem & mare Caspium.* Dio initio lib. 36. *Iberi ex vtraque Cyrni parte habitant: vna parte Albanis, alia Armeniis contermini.* Descripsere hanc regionem Strabo lib. 11. pag. 343. 344. Plinius lib. 6. cap. 4. & 10. & alij. Ptolemæus lib. 5. cap. 11. hæc ait: *Iberia terminatur à septentrionibus parte Sarmatiæ: ab Occasu Colchide: à Meridio parte Maioris Armeniæ: ab Oriente autem Albania.* Pompeius Albanos, Iberos, Colchos deuicit, ac triumphauit, vti Epitomes Liuiana lib. 101. Florus lib. 3. cap. 5. Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridatico, Dio lib. 36. Auctor de Viris illustribus, cap. 77. Eutropius lib. 6. & alij. De Iberis Laonicus Chalcocondylas lib. 9. Rerum Turcicarum, hæc prodit: *Iberia finitima est Colchidis regionis, eiusque reges haud sunt instrenui & ingenerosi. Porrigitur autem ab eo loco qui Bathy dicitur, & ab Phaside fluuio vsque Chaltlichi, quæ pertinet ad ditionem Gurguri, Coti, Cachetij, & Typhlisij. Vrbes huc propinquæ sunt Samachio, quam vrbem tenent, & incolunt Turcæ, sub quorum potestate degunt separatim infra Cachetum vrbem in regione maritima, Sebastopolis Mengrelliorum, & Dandianni metropolis, Mamia, Samantaula, Gurij, & aliæ vrbes maritimæ. Nam vrbibus superioris Iberiæ contermini sunt Alani, Hunni, & Embi. Verùm Alani ad Caucasum vsque se extendunt, qui præ reliquis habentur viri fortissimi, & bellicarum rerum peritissimi. Hi conficiunt loricas optimas. Sequuntur religionem Domini nostri Iesu Christi: lingua vtuntur peculiari. Arma habent quæ ex ære parant, & Alanica nominantur. Quin & ipsi Iberi sunt. Vnde autem in istam regionem profecti venerint, an ab Iberis Occidentalibus, aut aliunde, coniectando assequi non possum. Magnam breui sibi pararunt potentiam: etiam opes plurimas nacti sunt. Fidem verò Christianam Constantinopoli hauserunt. Nam mulier quæ eò proficisci consueuerat, vt veram fidem & sacrosanctam addisceret, etiam Iberos, abnegata sua superstitione, ad sanctissimam & miraculorum effectricem fidem adduxit: eósque Christianos declarauit, cùm se Christianos esse confiterentur. Temporibus multis post Scythæ finitimi iis bellum intulere: & ingressi regionem Iberiæ, eam planissimè corrumpebant, & euastabant. Viros qui præsto erant, captos in mancipiorum numerum retulerunt. Iberorum verò reges confugerant in montes, vt in his seruarentur. Postea cùm Scythæ regione excessissent, reuersi ad sua, etiam Iberi ex montibus ad sua descenderunt, & regi deinceps Scytharum quotannis tributum ferentes, in regno suo manserunt.* Huc vsque Laonicus.

At quibus nominibus hæ gentes patrum nostrorum æuo appellarentur, & quis earundem status esset, Paulus Iouius lib. 14. Histor. in hunc modum exponit: *Albanorum regio, quam hodie Seruam appellant, proxima Mediæ & mari Caspio imminens Caucasiis rupibus inaccessa est, cui niuosi admodum, excelsique montes, & abruptæ valles catenatis inter se rupibus, adnectuntur, pertinentes ad Georgianos, qui hodiè sunt Iberi, & ad Mengrellios, qui Colchorum & Albanorum regna ad Phasim amnem incolunt, paucis ante annis Bendiam Colchis, Georgianis Pancratius, Albanis Aguasapas regnabant. Regia eorum sedes sunt, Phasium introrsus à mari, retento veteri nomine Phasi fluuio impositum. Insulæ Oetis & Medeæ, velleréque aureo poetarum carminibus celebratæ, vnde Cotachos & Gorgora asperrimis in saltibus sitæ. Hi reguli pari studio, tanquam amici & fœderati Persarum regibus leuia tributa pendunt. Christiano more, sed Græcorum ritu sacrificant. Ex his maximè bellicosi Albani sunt, secundum eos Iberi, cùm Mengrelli stoliditate, temulentia, & latrociniis infames existimentur.* Describit quoque Iberiam Munsterus lib. 5. Cosmographiæ, pag. 996.

Iberorum gentem ad fidem Christi accessisse per Christianam quandam captiuam, tempore Constantini Magni, annotauimus lib. 4. cap. 8. vbi de eorum florenti Christianismo egimus. Sed & de Georgianorum Christiana religione multa etiam scripsimus eodem lib. 4. cap. 9. de quibus vide Haithonum lib. de Tartaris, cap. 10. & 58. Agit de Iberis Theophanes Byzantius in Historia apud Photium in Bibliotheca, atque tempore Iustini Iunioris, eorum metropolim fuisse Tiphilim. Historiam Zamanardi, vel Zanabarzi Iberorum regis, habent Paulus Diaconus in Miscella lib. 16. cap. 20. Cedrenus in Annalibus anno VIII. Iustiniani, Dogmatis Iberorum meminit Ioannes Cantacuzenus lib. 4. Historiæ Andronici Iunioris, cap. 14. & de Monasterio Iberorum apud montem Atho agit cap. 16. Iberorum morem nuptialem refert Georgius Phranzes in Chronico Orientalis Imperij, lib. 3. cap. 3. Iberos esse, quos nunc Georgianos nuncupant, Iouius, Ortelius, Mercator, & omnes ferè obseruant. At Pomponius Mela lib. 1. cap. 2. Iberos distinctos ponit à Georgis, quamuis finitimos, hisce verbis: *Super Caspium Sinum, Comari, Massagetæ, Cadusij, Hircani, Iberi. Super Amazonas, & Hyperboreos, Cymmerij, Scythæ, Heniochi, Georgi, Moschi, Corsitæ, &c.* De Georgis Plinius lib. 6. cap. 13. Solinus cap. 20. Mela lib. 2. cap. 1.

Ceterùm cùm tanto auctorum consensu cap. 12. demonstrauerimus, Thubal in sacris libris esse Iberiam, seu Hispaniam, vaticinante Ezechiele, Thubalem futurum in exercitibus Antichristi, inde perspicuè deducitur Hispanos futuros Antichristi stipendiarios, & ei in bellis operam suam nauaturos. Et verò Hector Pintus in 38. Ezechielis, non dubitauit scribere, Hispaniæ regem subiiciendum Antichristo. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 5. ex verbis Ezechielis accipit, Hispanos futuros in exercitibus Antichristi. Hoc idem affirmant Pineda lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 15. §. 7. Hieronymus Baptista Tractatu 4. in Euangelia, numero 36. Ioannes à Ponte lib. 4. vtriusque Monarchiæ, cap. 33. §. 3. in margine, ad finem §. Sed iste magnam putat inuri iniuriam & ignominiam Hispanicæ genti, si dicatur ex Iberia Pontica in Hispaniam ductam coloniam: & nullam ducit asserere, Hispanos Antichristo militaturos.

Ego planè non ingens orthodoxissimæ nationis dedecus censuerim, si aliqui ex Hispanis signa Antichristi sint secuturi, cùm id propterea fidem & pietatem reliquæ gentis non euertat: & sint in humanis cœtibus boni malis permisti: sed rem acriùs expendi velim, non adeò patriæ, quàm veritatis amore. Iosephus quidem & Eusebius, ceteris antiquiores, quos secuti sunt Theodoretus, Zonaras, & alij, Thubal quidem Iberos esse tantùm affirmant, nihilque ampliùs addunt, nec aiunt disertè esse Hispanos: nam cùm duplicem Iberiam esse constet, Ponticam, & Hispaniam: in ambiguo manet, quos Iberos, & quam Iberiam sub Thubalis nomine Iosephus & Eusebius intelligant.

ligant. S. Hieronymus quidem, & Latini alij recentiores, vti cap. 21. videbamus, Thubal Iberos, qui & Hispanos explicatè dixerunt: sed disiunctim fere S. Hieronymus, Iberes, vel Ponticos, vel Hispanos interpretatur, vt in Ezechiel 27. vers. 13. *Thubal, id est, Iberi Orientales, vel de Occidentis partibus Hispani.* Tremellius & Iunius in Genes. 10. ad vers. 2. *Iberos Ponticos propriè intelligunt*, notant enim: *Iberos olim Thobelos fuisse dictos, Iosephus testis est, Iberiæ puta, & Albaniæ incolas, vbi Thabilaca oppidum a Ptolemæo recensetur. Sunt ergo Iberi & Albani à Thubale.*

Et verò facilè suspicor Thubalem Iapheti filium, & Iberes Ponticos, & Hispanos, imò & Italos, vt mox dicemus, condidisse: certè his tribus gentibus nomen *Thubal* in Scriptura commune esse, non ambigo, vti statim ostendam: atque illud intrepidè pronuntio & adstruo, propter Scriptorum consensum, quem cap. 22. posui, Genes. 10. 2. & 1. Paralipom. 1. 5. Thubal Hispaniam quoque seu Hispanos significare: nullibi tamen aliàs in diuinis literis possa certò conuinci, Thubal, Hispaniam esse. Excutiamus loca:

Isaiæ 66. 19. Thubal à Vulgato nostro, cuius auctoritas sacra & ineluctabilis est, Italia expressissimè redditur: *Mittam ex eis qui saluati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam, tendentes sagittam, in Italiam, & Græciam.* Vbi pro *Italiam*, Hebraïcè est *Thubal*. Et quod Noster habet, *Mittentes, vel tendentes sagittam*, LXX. dixerunt, *Mosoch*, id est, Cappadociam.

Ezechielis etiam 27. 13. *Græcia, Thubal & Mosoch, ipsi institores tui.* proculdubio Thubal est Italia, nam vt in superiori Isaiæ loco, coniungitur cum Græcia, & Cappadocia, regionibus vel vicinis, vel non longissimè distantibus.

Alijs autem Scripturæ locis, quum Thubal cum solo Mosoch coniungitur, ac præsertim in Vaticinio Ezechielis, quo prænuntiat Thubal & Mosoch in exercitibus Antichristi futuros, Thubal nullo pacto esse Hispaniam, sed potius Iberiam Ponticam, tametsi non extra omnem incertitudinis & ambiguitatis aleam statuerim; at vt quàm verisimile & probabile esse non dubito. Ezechielis 32. 26. *Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo eius.* Et cap. 38. 2. *Fili hominis pone faciem tuam contra Gog, & terram Magog, principem Capitis Mosoch, & Thubal: & vaticinare de eo, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem Capitis Mosoch, & Thubal.* Eadem repetit cap. 39. 1. Quibus locis manifestè videmus Thubal cum Mosoch sociari, nimirùm sane tanquam cum proxima ac vicina regione, siquidem sub vnius Principis Gog imperio & ditione, in eisdem castris merentes: at quæ vicinitas, quæ commercia sunt in ditione, aut bellicis stipendiis inter Ponticam, Cappadociam seu Moschoniam, quas diximus nomine Mosoch denotari, & Hispaniam, longissimè inter se dissitas regiones? Iberia autem Pontica, & Cappadocia Pontica vicinæ & proximæ sunt prouinciæ. Conatus est hoc argumentum eludere Ioannes Pineda: sed sanè haud solidè.

Insuper Mosoch & Thubal dicuntur ab Ezechiele regiones Aquilonares: certè ab Aquilone magnis agminibus ad Antichristum venturæ. Sic enim vaticinatur cap. 38. 15. *Et venies Gog de loco tuo à lateribus Aquilonis, tu, & populi multi tecum, ascensores equorum vniuersi cœtus magnus, & exercitus vehemens.* Nempe conflatus ex gentibus Magog, Mosoch, & Thubal, vti disertè antea idem Vates expresserat. Et cap. 39. 1. subdit: *Ecce ego super te, Gog principem capitis Mosoch & Thubal: & circumagam te, & ascendere te faciam de lateribus Aquilonis.* At quis non videt Hispaniam non esse Aquilonarem, sed omnium Occidentalissimam tunc cogniti orbis, respectu cuius Scriptura situs locorum haud dubiè describit? Constat tamen Iberiam Ponticam Aquilonarem esse ipsi Iudææ, vt Cappadociam & Moschouiam, & totum illum terrarum Scythiæ tractum, vnde venturi sunt exercitus Gog & Magog in Iudæam ad Antichristum.

Nec defuêre recentiores, qui nullibi in Scriptura, saltem Ezechielis 38. & 39. Thubal Hispaniam, sed Iberiam Ponticam significare existimauerint. Oleastrius in Genes. 10. *Sunt autem Thubal & Mesech populi Aquilonares, cuius caput dicitur Gog, vt patet Ezechielis 39. vbi dicitur: Ascendere faciam te à lateribus Aquilonis: & venire faciam te super montes Israel.*

Arias Montanus in Phaleg: *Thubal, Iberi Aquilonares iuxta Mæotidem, Pomponio.* Quamuis hîc non neget Tubalem fuisse primum Hispaniæ cultorem.

Ribera in 20. Apocalyp. numero 61. *Iosephus lib. 1. Antiquitatum, cap. 7. Mosoch Cappadoces esse vult, Thubal autem Iberos, quos Hieronymus Hispanos esse interpretatur, vel iuxta Hebræorum sententiam, Italos. Alij, quibus magis assentior, Mosoch affirmant dici eos quos Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Moschos appellat, & hodie vocantur Moschouitæ: nam Cappadoces dicuntur Hebraicè Caphthorim. Thubal autem, nec Hispanos Iosephus esse dixit, nec Itali sunt, sed Iberi. Est autem Iberia Aquilonaris regio iuxta Pontum, inter Colchidem & Armeniam; quæ Caucasiis montibus circumdatur: à quibus profecti dicuntur quidam qui in Hispaniam venerunt: vnde & ipsa paulatim Iberia dicta est. Hoc autem verius esse vel hinc constat, quod neque Hispania, neque Italia ad Aquilonem pertinent: nec verò Cappadocia si propriè loquamur: Moschi autem & Iberi Aquilonares sunt, & regnum huius principis Gog esse in Aquilonaribus regionibus, manifestè docemur in eodem 38. Ezechielis capite: Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis, tu, & populi multi tecum.* Hæc Ribera. Sed cùm ait Thubal non esse Italiam, id quidem verum est, 38. & 39. Ezechielis: nam Isaiæ 66. 19. esse Italiam, Vulgato adstruente, non est dubium.

Emanuel Sà in 38. Ezechielis, ad vers. 2. *Thubal, id est, Iberia scilicet Aquilonaris, quæ iuxta Pontum.*

Ioannes Maldonatus in 38. Ezechiel. ad vers. 2. *Quamquam alij fortasse non sine magna ratione, Thubal Iberos, nec Hispanos, nec Italos, sed eos qui Scythis vicini sunt, intelligunt.*

Ergo probabile inprimis arbitramur in oraculo Ezechielis quo prænuntiat, Mosoch, & Tubal, aliasque gentes venturas in exercitibus Antichristi, Thubal nequaquam intelligi Hispanos; sed Iberos Ponticos, seu Asiaticos. Nec absurda coniectura suspicamur Thubalis nomine eo in Vaticinio includi quoque præter Iberiam, Albaniam, Maris Caspij Occidentalia littora, & populos, qui nunc Circassi dicuntur, tractumque terræ versus Cicatram & Volgam fluuium, ac Tartariæ fines: nam hoc equidem pacto Mosoch & Thubal sunt confines & proximæ regiones, cùm inter se se, tum etiam cum gentibus Magog, id est,

Scythis, quibus in prophetia Ezechielis coniunguntur.

Sic Hispanam gentem, bello, & pace inclytam, gloria Orthodoxæ Fidei clarissimam à probro Antichristianæ militiæ vindicamus. O quàm ingens campus laudum nationis nobilissimæ hîc patescebat? sed malo nunc pusillo animo esse, & inuidiam domestici testimonij formidare. Verùm quæ de Thubal gente Antichristo militatura disseruimus, magis adhuc illustrabuntur, quum veram sententiam de Gog & Magog cap. 31. solidè stabilimus.

Persæ, Æthiopes, Libyes, Gomer, Thogorma.

CAP XXV.

HAs etiam nationes secuturas Antichristi vexilla, Ezechiel vaticinatur cap. 38. 3. *Hæc dixit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch & Thubal, 4. & Circumagam te, & ponam frenum in maxillis tuis: & educam te, & omnem exercitum tuum, equos & equites vestitos loricis vniuersos, multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium. 5. Persæ, Æthiopes, & Libyes cum eis, omnes scutati & galeati, 6. Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur eius, populique multi tecum.*

Persæ.

Hos vocat Ezechiel פרס PARAS, quæ vox recentior videtur, cùm non nisi in libris sacris Captiuitatis reperiatur: vetus enim Persarum appellatio videtur Elam, vti lib. 4. cap. 17. notabamus. Nomen autem PARAS, vel à Persis, aut Persis ab eo ductum videtur. Significat PARAS Hebræis, findere, frangere, diuidere, lacerare. Persarum originem, & mores, & instituta tradiderunt, Herodotus lib. 7. numero 150. lib. 1. numero 125. & sequentibus, Ctesias Gnidius in Persicis Excerptis apud Photium in Bibliotheca, Xenophon lib. 1. Cyropædiæ, & lib. 8. versus finem, & alibi sæpius, Agathias lib. 2. & ex recentioribus Barnabas Brissonius libris tribus de Regio Persarum principatu, Petrus Bizarus peculiari Opere, & nuper Petrus Teixera Lusitanus duobus libris de origine & successione Regum Persicorum. Regionem descripserunt Strabo lib. 15. Plinius lib. 7. cap. 25. Mela lib. 1. cap. 2. Ptolemæus lib. 6. cap. 4. S. Hieronymus in 27. Ezechielis, ad vers. 10. inquit: *Persas fuisse fortissimos, & sacra, & sæcularis narrat historia.*

De antiqua Persicæ militiæ ratione, armorúmque mirando apparatu pluribus agit Brissonius integro libro tertio, de Principatu Persarum: de noua verò, qualis erat patrum & auorum nostrorum memoria, accuratè Paulus Iouius 14. Historiarum disseruit. Cæterùm hîc Persarum nomine Vatablus, Pintus & alij, gentes Orientales intelligi annotant: quod Persæ in Oriente olim longè latéque imperitauerint: sícque his congruet locus ille Apocalyps. 16. 12. *Vt prepararetur via regibus ab Ortu solis*, nimirum venientibus cum validis exercitibus ad coniungendum se Antichristo, vti infrà cap. 34. fusiùs explicabimus. De Æthiopibus & Libyis abundè superiùs perscripsimus, cap. 17. & 18. Horum tamen nomine Vatablus & Pintus obseruant indicatas vniuersè gentes Occidentales, quotquot militiam Antichristi sunt secuturæ. Meliùs dixissent Australes, seu Meridionales.

Gomer.

Fuit primus filius Iapheth, Genes. 10. 2. & 1. Paralipom. 1. 5. Cuiusnam autem gentis auctor fuerit, Iosephus lib. 1. Antiquitat. cap. 7. ita exponit: *Quos enim nunc Græci Galatas vocitant Gomarenses olim dictos, Gomer condidit.* S. Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis in Genes. 10. *Sunt autem Gomer, Galatæ.* Idem docet in Ezechiel. 38. ad vers. 6. Theodoretus in 38. Ezechiel. ad vers. 6. *Gomer, Galatas ita vocat.* S. Eucherius lib. 2. in Genes. cap. 3. *Sunt autem Gomer, Galatæ.* S. Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Gomer, ex quo Galatæ, id est, Galli.* S. Beda in Genes. 10. *Gomer, id est, Galatæ.* Zonaras Annali 1. *Gomares enim à Gomer, nunc Galatæ dicuntur.* Strabus in 10. Genes. *Gomer, Hi sunt Galatæ, secundùm Iosephum, qui Latinè Gallo-Græci dicuntur.* Anselmus Laudunensis: *Gomer, Galatæ.* Rudericus Toletanus lib. 1. de Rebus Hispaniæ, cap. 2. *De Gomer filio Iapheth, Galatæ secundùm Iosephum & Isidorum, qui Latinè Gallo-Græci dicuntur. Olim enim Senones Galli quandam partem Græciæ inuadentes, à Gallis & Græcis Galatiam quasi Gallo-Græciam appellarunt.* Lyranus: *Gomer, à quo nominati sunt Galatæ: & posteà Gallici, vt dicunt aliqui.* Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 31. *Gomer pater Galatarum, siue Gallorum.* Ergo Gomer esse Galatas affirmant Otho Frisingensis in Chronico lib. 1. cap. 4. Honcala in 10. Genes. Vatablus in Ezechiel. 38. Clarius in Ezechiel 27. Sa in Genes. 10. & Ezechiel. 38. Ribera in Apocalyp. 20. numero 59. Maldonatus in 38. Ezechielis, Reineccius in 1. Parte Heroici Syntagmatis in Regno 51. Celtico, Mercator in Notis ad Ptolemæum lib. 5. c. 3. Ortelius in Thesauro Geographico, & alij.

Diuersè aliquantulum existimarunt nonnulli. Oleastrius in Genes. 10. *Videntur etiam filij Gomer Germani, quia cap. 38. Ezechielis coniunguntur domui Togarmah, quam diximus in Germania, aut partibus Aquilonaribus esse: nam ibi dicitur, Gomer, & vniuersa agmina eius: & statim sequitur, domus Togarmah.*

Tremellius & Iunius in Genes. 10. 2. *Gomer, Cimmerij. Hinc Cimmerij montes supra Albaniam, & in Phrygia oppidum Cimmaris, & Cimmerius Bosphorus, & in vltimo ipsius ostio Cimmerium oppidum. Qui autem Cimmerij ante vocabantur, ijdem Cimbri, de generante nomine fuerunt appellati. Iosephus Galatiam Gomero tribuit, dicens, Galatas Gomaraos primùm fuisse dictos. Ierosolymitanus Paraphrastes Africam, quo auctore, aut qua ratione non satis video.*

Hugo Brougthonus in Concentu S. Scripturæ, pag. 2. *Gomer, Camerita, Cimmerij apud Dionysium Geographum.*

Mercerus in Genes. 10. vers. 2. *A Gomer Galatæ, seu Gallogræci, & Galli descendunt. Alij Cimbres putarunt. Comarij populi in Assyria aut Media leguntur, huic nomini viciniores.*

Montanus in Phaleg: *Gomer, Comari, ita dicti Melæ: aliis Cimmerij, vel Cimbri: namque ex Gomer, Comari, & ex Comaris, Cimbri procreati sunt.* Pomponius lib. 1. c. 2. *Super Scythas, Scytharúmque deserta, ac supra Caspium Sinum, Comari, Massagetæ Ca*

ta Cadusij, Hyrcani, Iberi. Super Amazonas, & Hyperboreos, Cimmerij, Scythæ, Heniochi, Georgi, Moschi, Corsita, &c.

Auenarius in Lexico: *Gomer filius primogenitus Iapethi filij Noe Patriarchæ. Hinc Græci Cimmerij, & Cimbri populi Septentrionales, Saxonici maris peninsulam incolentes, vbi nunc sunt Dani, Holsatij, Norduegij, & Gothi. Hieronymus putat, Gomer fuisse Galatarum patrem, qui adhuc Germanica lingua, id est, Saxonico idiomate vtuntur, quos Latini per metathesin litterarum, Gemanos vocant.*

Delrius in Genes. 10. ad vers. 2. *Gomer, Iosephus, Hieronymus, Isidorus ab hoc deducunt Galatas, olim dictos Gomares, Gomaritas; Mela, Comari: inde Cimbri, & Cimmerij: denique à lacteo colore Gallos, seu Galatas: nam qui Brenno duce in Asiam perruperunt, Cimbri erant, & in Asia Galatæ, & Gallo-Græci vocati. Non obstat locus Ezechielis cap. 36. vers. 6. vbi Gomerei iunguntur cum Thogormæis, Gogitis, & Magogitis: quia non illic regionum situs, sed gentium, quæ Antichristo adhæsura, confœderatio describitur.*

Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad vers. 2. *Ex Gomer itaque orti & dicti sunt Gomari, siue Cimbri, & Cimmerij: & vt Iosephus, & Hieronymus, & Isidorus tradunt, Galatæ: Galatæ enim Cimbri fuerunt: nam qui Brenno duce in Asiam perruperunt, Cimbri erant: & in Asia ac Græcia Gallo-Græci, à lacteo colore (γάλα enim Græcis lac significat) sunt appellati. Vnde & Galatas Treuirensi lingua, quæ sanè Germanica fuit, vsos esse, docet S. Hieronymus Præfat. in Epist. ad Galatas.* Et in Argumento Commentariorum in Epist. ad Galatas: *Denique S. Hieronymus, Iosephus, & Isidorus tradunt Galatas Ortos esse ex Gomer, puta ex Gomaris, siue Cimbris, qui vel Germani, vel Germanis affines fuerunt.*

Pererius in 10. Genes. *Ergo Gomeritas credibile est fuisse populos in Asia, quæ Aquilonaris est, seu Septentrionalis Palæstinæ, vel etiam in aliqua parte Syriæ, non longè tamen remotos à Palæstina: dici verò Aquilonares comparatione Iudææ: talem enim positum ea regio habet ad Palæstinam.*

Torniellus anno mundi 1931. num. 21. *A Gomer primùm inter filios Iapheth nominato, disseminati sunt Gomerenses, seu Gomeritæ populi, quos prius consedisse in partibus Asiæ Septentrionalibus Syriæ proximis, colligit Perius in Genesim, ex Ezechielis c. 38. vers. 6. Oportet autem eos postea duxisse Colonias in Asiam minorem: nam teste Iosepho, ex ipsis deinde orti sunt Galli, seu Galatæ, qui Galatiam eiusdem Asiæ prouinciam, ab ipsis denominatam, incoluerunt: ex quibus plurimi mox spoliata Delpho, & propè Troadem consedentes maiorem Phrygiæ partem occupasse feruntur: & cum Græcis mixti, propterea Gallo-Græci, & illa regio à Græcis Gallo-Græcia fuit appellata, vt scribit Iustinus lib. 35. Sunt qui putant Gomeritas esse Cimmerios, & à Pomponio Mela Comaros nuncupari: ex quibus postea Cimbri prodiisse dicuntur.* Sed hoc est omnia confundere & miscere.

Valentinus Schindlerus in Pentaglotto: *Gomer filius Iapheth, Genes. 10. à quo Gomeritæ, qui nunc Galatæ dicuntur. Aliis Cimbri. Rabbinis E R E T Z G O M E R est Turcia.* Conradus Pelicanus in Genes. 10. vers. 2. *Gomer, Iudæi Africam, Hieronymus Galatas, vel Gallograeciam putant.*

Maior ergo auctorum pars Gomer Galatiam, seu Galatas esse confirmat, quod omnino sequendum ducimus. Sed illud obseruandum, Gallos Græcis Scriptoribus Galatas appellari solitos. Diodorus Siculus lib. 5. num. 210. *Accidit autem vt Hercules in bello aduersus Geryonem, in Celticam deflectens, Alesiam ibi conderet. Tum puella conspicua Herculem, cùm virtutem & corporis eminentiam demiraretur, complexum eius percupidè, non absque parentum tamen consensu, admisit. Congressa igitur cum Hercule, Galaten suscepit, qui populares virtute animi, ac corporis longè præstabat. Is cùm ad virilem ætatem peruenisset, regnum paternum adeptus, multas de finitimis terras acquisiuit, magnásque res bello confecit. Cúmque fama de fortitudine eius vbique inclaruisset, subditos à nomine suo Galatas appellauit: totique proinde nationi Galatia, seu Gallia nomen fuit ascitum.*

Appianus Alexandrinus initio Ibericorum: *Celtæ, qui Galatæ, & Galli cognominantur.* Ammianus lib. 15. cap. 23. *Ambigentes super origine prima Gallorum Scriptores Veteres, notitiam reliquere negotij semiplenam: sed postea Timagenes & diligentia Græcus & lingua, quæ diu sunt ignorata, collegit ex multiplicibus libris: cuius fidem sequuti obscuritate dimota, eadem distinctè docebimus & apertè. Aborigenes primos in his regionibus quidam visos esse firmarunt, Celtas nomine regis amabilis, & matris eius vocabulo Galatas dictos: ita enim Gallos sermo Græcus appellat.* Theodoretus in 2. Timoth. 4. ad vers. 10. elucidans illud, *Crescens in Galatiam*, inquit: *Gallias sic appellauit: ita enim appellabantur antiquitus. Ita etiam nunc eas nominant qui sunt externæ doctrinæ participes.* Quin & S. Epiphanius Hæresi 51. ait: *Velut etiam de comitibus quibusdam ipsius, in Epistolis suis idem Sanctus Lucas dicit: Cresces, inquit, in Gallia. Non enim in Galatia, velut quidam decepti putant, sed in Gallia legendum est.* Sed & Eusebius Cæsariensis lib. 3. Historiæ Eccles. cap. 4. eundem Pauli locum laudans, ait: Κρέσκης μὲν ἐπὶ τὰς γαλλίας. *Crescens autem in Galliam.* Tametsi Christophorsonus emendet ἐπὶ τὴν γαλατίαν. Adstipulatur S. Epiphanio, & Theodoreto, Sà in 2. Timoth. 4. 10. Equidem S. Crescentem in Gallia prædicasse Euangelium affirmant Martyrologia, S. Bedæ, S. Adonis, Vsuardi, Notkeri, & aliorum, 27. Iunij.

Illud etiam 1. Machabæorum 8. 2. de Romanis: *& virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia*, reddens Iosephus 12. Antiquit. cap. 17. ait: *Qui quoniam multa audierat de Romana potentia, & quòd deuicerint Galatiam, & Hispaniam, & Carthaginem Libyæ, &c.* Vbi Interpres Rufinus, seu Gelenius reddunt: *Qui quoniam multa audierat de Romana potentia, quòd deuictis Gallis & Hispanis ac Carthaginensibus, &c.* pro Galatia, exponunt Gallos. At ego puto Auctorem libri Machabæorum, & Iosephum intelligere de bello Gallo-Græco confecto à Cn. Manlio Coss. de quo Polybius in Excerptis Legationum, excerpto 31. 32. 33. 34. 35. Liuius lib. 38. cap. 12. & seq. Florus lib. 2. cap. 11. Orosius lib. 4. cap. 20. & alij. Sed & Gallos Galatas disertè appellat Sozomenus lib. 7. Histor. Eccles. cap. 4. initio. Et Nicephorus Gregoras lib. 2. cap. 7. *Celtæ & Galatæ, siue Galli sunt appellati.* Eusebius in Chronico, numero MDCCCXCIII. in Græcis: *Augustum Cantabriam & Galatas* (Gallos) *vectigales facit.* & ita Græci passim loquuntur. S. Hieronymus Præfat. lib. 2. in Epist. ad Galatas, eruditè de

his : *Lactantij nostri quæ in tertio ad Probum volumine de hac gente Galatarum opinatus sit, verba ponemus : Galli, inquit, antiquitus à candore corporis Galatæ nuncupantur : & Sibylla sic eos appellat. Quod significare voluit Poeta, cùm ait : Tum lactea colla Auro innectuntur : cùm posset dicere candida. Hinc vtique Galatia prouincia, in quam Galli aliquando venientes, cum Græcis se miscuerunt. Vnde primùm ea regio Gallogræcia, post Galatia nominata est.* S. Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. *Galatæ Galli esse noscuntur, qui in auxilium a rege Bithyniæ euocati, regnum cum eo peracta victoria diuiserunt. Sicque deinde Græcis admixti, primùm Gallogræci : nunc ex antiquo Gallorum nominè Galatæ nuncupantur.* Et posteà : *Galli à candore corporis nuncupati sunt : γάλα enim Græcè lac dicitur. Vnde & Sibylla sic eos appellat. Et Poëta cùm ait de his : - tunc lactea colla Auro innectuntur.* Desumpsit partim ex S. Hieronymo, partim ex Iustino lib. 25. vbi ait : *Itaque Galli in auxilium à Bithyniæ rege inuocati : regnum cum eo parta victoria diuiserunt, eámque regionem Gallogræciam cognominarunt.* Equidem Gallus in Galatiam profectos, eam prouinciam insedisse, ab iisque Gallo-Græciam & Galatiam appellatam docent Liuius lib. 38. Strabo lib. 4. pag. 129. 130. & lib. 12. pag. 390. Plinius lib. 5. cap. 32. Sed de Gallorum nomine & origine plura Ioannes Bodinus in Methodo Historica, cap. 9. Galatas fortes bellatores appellat Lucianus in Dialogo meretricio, *Leontichus*.

Ergo, vt iam colligamus, Gomer primùm Gallos, deinde ab iis propagatos Galatas suo sub nomine complecti non ambigimus. Sed nomen Gomer, seu Gallorum, vel Galatarum, latiùs hic intelligi planè arbitramur, vt & Cimmerios, seu Cimbros quoque comprehendat, & alias gentes Scythis finitimas : vt plurimum includat fortasse eam regionem, quam fusè describit Ioannes Boëmus Aubanus lib. 3. de Moribus Gentium, cap. 21. sic orsus : *Galatia magna Europæ regio fuit, vltra Celticam, ad Notum, Oceanumque versus pertinentes oras, & Hercynium montem, & à terminis Istri ad Scythiam vsque protensa. Sic appellata à Galate Herculis, & Celticæ cuiusdam mulieris filio.* Sequitur multa de ea Galatia perscribere, quæ longè, latéque nuncupationem Galatarum patuisse demonstrant. Tu ipsum adito.

Thogorma.

Filius Gomer, nepos Iapheti dicitur Genes. 10. 3. & 1. Paralipom. 1. 6. De quo Iosephus 1. Antiquit. cap. 7. *Thygrammes Thygrammais, quos Phrygas Græcis libris vocare, originem dedit.* S. Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genes. 10. *Thogorma Græci Phrygas vocant.* Et in Ezechielis 38. ad vers. 6. *Thogormah Phrygas interpretantur.* Thedoretus in 38. Ezechielis, ad vers. 6. *Thogormah, Phryges hos aiunt esse.* S. Eucherius lib. 2. in Genes. cap. 4. *Thogorma Græci Phrygas vocant.* S. Isidorus 9. Originum, cap. 2. *Thogorma, a quo sunt Phryges.* Zonaras Annali 1. *Thorgamæi Thorgaman auctorem iactant, post mutato nomine Phryges appellati.* Ergo Thogormah esse Phrygiam, vel Phryges autumant quoque Anselmus Laudunensis in Genes. 10. Honcala in Genes. 10. Isidorus Clarius in 27. Ezechielis, Sà, in 10. Genes. Maldonatus in 27. & 28. Ezechielis.

Aliter alij existimarunt, Pererius in 10. Genes. & Torniellus an. mundi 1931. num. 21. volunt Thogormæos esse populos Syriacos vel Asianos, non longè dissitos a Palæstina. Hector Pintus in 38. Ezechielis, suspicatur esse forsan Teucros, seu Troianos. Chaldæus interpres Ezechielis 27. 14. & Ezechiel. 38. 6. Thogorma *Germaniam* exponit. Thargum alia Ierusolymitana in Ezechielis 27. *Barbariam* reddidit. Oleastrius in 10. Genes. *Sic etiam puto filios Thogarmah, Germanos aut prope Germanos morari.* Vatablus in Ezechiel. 27. vers. 14. *Thogormach, Chaldæus Paraphrastes, de regione Germania, vertit. Alij Phrygiam interpretantur, nam & Turciam hodie Iudæi, Thogorma appellant.* Et in Ezechiel. 38. ad vers. 6. *Domus Thogorma, vel familias Germaniæ.* Conradus Pellicanus in Genes. 10. vers. 3. *Thogorma, Iudæi Barbariam, Hieronymus Phrygiam sentit.* Villalpandus in 27. Ezechiel. ad vers. 14. inquit : *Aliis Thogorma dicitur Germania, quoniam Chaldæus Paraphrastes hoc loco posuit Germania. Verùm quis non videat, eandem esse vocem hanc, & Hebraicam Thogorma, sublata addititia priori littera, & retentis tribus, quas Hebræi vocant, radicalibus ?* Putant alij Thogorma esse Turcas. Marinus in Arca : *Iudæi hodierni nomine Thogorma Turcas appellant : quod an rectè, alij viderint.* Beniamin Tudelensis in Itinerario, pag. 31. *Thogorma, qui Turcæ vulgò dicuntur.* Et pag. 33. *Thogorma, quos Turcas vocant.* Et pag. 52. *Thogorma, qui Turcæ vulgò dicuntur.* Dauid de Pomis in Germine : *Thogarmah, regio Turcia aut Barbaria.*

Mercerus in Genes. 10. vers. 3. *A Thogarma Iosepho Phryges. Iudæi hodie putant esse Turcas, alij Tartaros. Quidam nomen affine volunt Germanis Thau detracto, vt Garmani primùm, paulatim deinde voce corrupta Germani sint dicti. Sed incerta est coniectura : & magis septentrionales populi videntur in Asia iuxta Ezechielem.*

Montanus in Phaleg. cap. 7. *Inter Magog, & Mesech, Riphath longè protensam regionem, & Aquilonaribus frigoribus obnoxiam incertis finibus penetrauit, Ripheámque gentem de nomine dixit suo. Huic vicinus Thogormah consedit, montosis partim, partim campestribus extentus regionibus, atque ad ortum magis quàm Riphath accedens.* Et posteà : *Thogarmah equis & mulis abundare dicitur, Ezechiel. 27. 14.* Et ad finem capitis : *Thogarmah frequens populus, belloque ferus, & multis aliarum gentium nationibus pertinaciter infestus, Turcarum gentis origo.* Et in Indice nationum : *Thogarmah, Thurcæ, Mela, corrupto aliquantulum vocabulo, tribus litteris præcipuis conseruatis, T,H,R,G.*

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 31. *Togorma, Sarmatarum pater. Recentioribus Hebræis, Turcarum.* Ortelius in Thesauro, voce, Turcæ : *Postellus putat Turcas Hebraice Togarma nominari : sic etiam Beniamin Tudelensis.*

Delrius in Genes. 10. ad vers. 3. *Thogormah, ab hoc gens eiusdem nominis, Ezechiel. 27. 14. Iosephus Phrygas vult fuisse. Hebræi recentiores hodie vocant Togar, magnum Turcarum Tyrannum, & volunt Togorma esse gentem Turcarum. Sanè Turciman, aut Turgiman haud longè abit : ideò assentior Beniamino Tudelensi in suo Itinerario, Postello, & Ariæ, potiùs quàm Thargumeo Chaldaico in Ezechielem, cap. 27. qui Germanos exponit.*

Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad vers. 3. *Thogorma, ab hôc orti sunt Turcæ, qui Turcimanni,* vel

vel Turgimanni vocantur. Vnde & Hebrei modo regem Turcarum vocant Togar: licèt Iosephus a Thogorma natos putet esse Phryges.

Priscum Chronicum sub Alexandro Imperatore editum, quod in Lucem emisit Henricus Canisius tomo 2. Antiquæ Lectionis, hæc habet lib. 1. cap. 4. *Togarma, de quo Armeny.* Franciscus Iunius & Tremellius Emmanuel in 10. Genes. *Thogorma, Armenia minor, cuius reges Tygranes, & oppida multa Tygranocerta. Ezechiel. 27. & 38. Ierosolymitanus Paraphrastes incolam Barbariæ fuisse putat.* Hugo Broughthonus in Concentu S. Scripturæ, pag. 2. *Thogorma, Tygranes reges Armeniæ. Turcæ apud Plinium proximo sunt. Iurcæ in Herodoto, Trocmi Ptolemæo.*

In tanta Scriptorum diuersitate, difficile erit veritatem statuere. Thogormah quidem regionem esse Aquilonarem, saltim respectu Iudææ, Ezechiel. 38. 6. apertè dicit: *Domus Thogorma, latera Aquilonis.* Phrygiam, vel Phrygas esse, Iosephi, S. Hieronymi, & veterum potior est auctoritas. Quam maximè tamen verisimile existimauerim, Sarmatas & Turcas voce consentiente, etiam includere. (cùm Turcæ sanè Plinio & Melæ Sarmatæ quoque sint, vt mox dicemus.) nimirum gentes Scythicas vicinas Magog, Thubal, & Mosoch. Sarmatiam vtrámque Scythicam & Europæam descripsit accuratè Matthias Michouiensis.

De Turcarum origine, excursus.

CAP. XXVI.

NEc abs re, nec iniucundum erit de feræ & formidabilis nationis primordiis pauca notare. Herodotus lib. 4. num. 22. describens solitudines supra Mæotidem, & Tanaïm, inquit: *Supra Bodinos ad Aquilonem, statim excipit solitudo octo dierum itineris. Post hanc solitudinem, declinando magis ad ventum Subsolanum, incolunt Thyssagetæ, natio copiosa & propria, & è venatu victitans. His contigui, & in eisdem habitantes locis, ij quibus nomen inditum est Iyrcæ, & ipsi è venatione victitantes, hunc in modum. Conscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur: singulis autem adest canis, & item equus, in ventrem cubare edoctus, humiliùs subsidendi gratia. Vbi quis igitur ab arbore feram viderit, sagittáque percusserit, conscenso equo illam persequitur comitante cane. Super hos auroram versus, incolunt alij Scythæ.* Nunquam dubitauerim, Iyrcas Herodoti esse Torcas, imò est magna coniectura, in Herodoto legendum Tyrcas, seu Turcas: nam Plinius & Mela, qui Herodotum in earundem Scythicarum gentium descriptione sectantur, non Iyrcas, sed Turcas habent.

Plinius quidem lib. 6. cap. 7. de gentibus circa Mæotin: *Tanain amnem incolunt Sarmatæ, & ipsi in multa genera diuisi. Primò Sauromatæ Gynæcocratumeni: vnde Amazonum connubia: Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Messeniani, Costobocci, Choatræ, Zigæ, Dandari, Thussagetæ, Turcæ, vsque ad solitudines saltuosis conuallibus asperas: vltra quas Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes.*

Mela lib. 1. cap. 21. *Ripas eius.* (Tanaïs) *Sauromatæ, & ripis hærentia possident. Vna gens, aliquot populi, & aliquot nomina. Primi Mæotici Gynæcocratumeni, Regna Amazonum: fæcundos pabulo: ad aliáque steriles, nudosque campos tenent Budini. Geloni vrbem ligneam habitant: Iuxta Thyssagetæ, Turcæque vastas siluas occupant, aluntúrque venando. Tum continuis rupibus latè aspera & deserta regio ad Arimphæos vsque permittitur.* Vides disertè in Plinio & in Mela Bodinos, Thyssagetas, vel Thussagetas, & Iyrcas ipsissimos imò Turcas, quos in Herodoto, in quo ex Mela & Plinio, pro Iyrcis, restituendi proculdubio Turcæ. Sed turbat Ferdinandus Pintianus, qui in Melam hæc annotat: *Iuxta Thyrsagetæ, Turcæque. Lego Thyssagetæ, Iurcæque ex Herodoto in Melpomene: cui Iyrcæ sunt, non Turcæ. Idem vitium in Plinio, apud quem tamen nulla ratione Hermolaus, Turcæ agnoscit.* Quando satius fuisset ex Mela & Plinio, in Herodoto restituere Turcas, cùm Turcæ gens sit notissima, Iyrcarum tamen nomen non aliàs vnquam auditum. Quare viri eruditi Pintiani emendationem minimè probarunt. Ortelius in Thesauro: *Non præterire hìc debeo, quòd Pintianus in suis Pomponianis castigationibus Turcarum nomen ex Plinio & Mela expungit, in eorúmque locum Iurcas substituit, ex Herodoti Melpomene, quo vero iure, ipse viderit. Maiore certè applausu eos ex nostra Europa, quàm ex iis Scriptoribus profligasset.* Andreas Schottus in Spicilegio ad Melam: *Turcæque, Iurcæque Pintianus, qui Turcas hinc profligauit: atque vtinam ex Europa, tanquam Hercules alter profligasset: arcus staret in omnibus foris & compitis. Plinius Turcas agnoscit lib. 6. cap. 7. & Simocatus apud Eustathium in Periegesin, Hunnos Scythia populos, Turcos à Persis appellatos auctor est.*

Turcorum quoque meminit Ælianus in Tacticis, cap. 37. in Græcis duobus manuscriptis, quæ se vidisse ait Nicolaus Rigaltius in Notis ad Onasandri paginam 32. Sed glossema oræ adscriptum fuisse, existimauit Sixtus Arcerius in Notis ad cap. 37. Æliani Tacticorum, vt etiam Godeschalcus Steuuechius in Nota marginali ad idem Æliani caput.

Theophanes Byzantius lib. 1. Historiarum, apud Photium in Bibliotheca, hæc de Turcis refert: *In Oriente ad Tanaim Turci degunt, qui Massagetæ antiquitus dicti à Persis, sua lingua Kermichiones appellantur. Hi tempestate hac cum muneribus ad Iustinum Iuniorem Imperatorem legarunt, ne Abares reciperet, obsecrantes. Ille munera libenter accepit, omnique adeo beneuolentia atque humanitatis genere complexus, domum remisit. Cúmque Abari mox accessissent, qui Pannoniam habitare, paceque frui Romanorum precabantur, ob datam Turcis fidem, pactásque conditiones, repulsam tulerunt.* Et mox: *Ergo Bombycum ortum, textrinique artificium cum post Turcis Iustinus Imperator ostendisset, vehementer obstupuerunt: nam Serum illi tum emporia, portusque tenebant, quæ Persæ priùs tenuerant. Ephthalanus enim Ephthalitarum rex, à quo & appellationem vniuersum genus traxit, Perozen & Persas cùm vicisset, submoti his locis Persæ, rerum verò potiti sunt Ephthalitæ: quos paulo post Turci prælio superantes, his etiam finibus pepulerunt. Iustinus Zemarchum ad Turcos legatum misit: qui & publicè eos epulis excipiens, omnique adeo officij genere exceptus, Constantinopolim remissus est.* De bello Ephthalitarum, qui sunt Hunni, & Perozæ

pluta Procopius lib. 1. Persici belli, cap. 2.

Euagrius lib. 1. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 1. de initiis Iustini Iunioris, ait: *Abari sunt ex gente Scytharum, qui Hamaxoby dicuntur, quique agros vltra Caucasum iacentes accolunt, oriundi. Qui Turcas vicinos suos, ab illis grauibus affecti incommodis, cum omnibus suis fugientes, primùm ad Bosphorum venerunt: &c.* Eadem totidem ferè verbis Nicephorus lib. 17. Historiæ Ecclesiast. cap. 34.

Theophylactus Simocatta lib. 3. Rerum Mauricij Imperatoris, cap. 6. *Hunnis itaque in Oriente Boream versus incolentibus, quos Turcas vocare Persis mos est, summa vi ab Hormisda rege Persarum, vt vno verbo dicam, debellatis, Varamus dux Persarum bellum in Colchidem promouit. Tantum enim Persarum opes excreuerant, vt cùm anteà pacis nomine Hunnis quadraginta aureorum millia penderent, tum eadem tributi nomine ab Hunnis è contrario exigerent. Turcarum itaque gens auro ditata Pontico, sumptu in luxum magnopere prodiit. Nam lectos, mensas, scyphos, sedes, suggestus, ornamenta equestria, & totas armaturas, & quæcumque tandem diuitiarum ebrietas excogitarat, ex auro solido conficiebant. Procedente tempore cùm Turca fœdus sanctum esse ampliùs non paterentur, pensionémque pecuniarum, ingenti auctario grandiorem postularent, & Persa summæ tributariæ adiectitium onus non ferrent, bellum vtrinque paratur. Persisque illustri parta victoria, res Turcarum simul cum fortuna collabitur: illorum stipendiarij fiunt, & insuper quam prius coaceruarant pecuniam, amittunt, denuóque res Persica florent, & Hormisda insigniter triumphat, ablatis in prædam lectis, mensis, sedilibus aureis, ornamentis equestribus, amphoris, & quæcumque demum ad Principum honorem, magnificentiámque instituta & comparata sunt. Vbi eneruatis Turcarum viribus; res illi ex sententia processit, Mars Scythicus Persarum virtute emarcuis, gladium contra Suaniam sustulit. Itaque Varamus bello Turcico claritatem adeptus, Suaniæ infestam manum admouet, &c.*

Euagrius lib. 6. Historiæ Ecclas. cap. 14. *Atque etiam Baramee dux Persarum, qui iam cum suis ex prælio contra Turcas commisso reuerterat, idem ipsum suasit.* Eadem Nicephorus lib. 18. cap. 18.

Rursum Simocatta lib. 4. cap. 10. *Consulentibus aliis, vti ad Scythas Orientales, quos Turcas nominare solemus, proficisceretur.* Et lib. 5. cap. 10. de prælio Narsetis Romani Ducis pro Chosroë rege Persarum: *Romani fugitiuis potiuntur, & complures ad Chosroen vinctos adducunt: qui eorum partim ensibus mactandos, partim elephantorum pedibus per ludibrium conculcandos exponit. Ast vbi quosdam de captis, Turcas esse cognouit,* Chosroës Persarum rex, *eos ad Mauricium missos, tanquam victoriæ primitias, offert, Romanámque virtutem commendat. Horum frontibus Dominicum signum, quod Christianæ religionis cultores, crucem appellant, impressum ostentabatur. Itaque Imperator Barbaros percunctari, quid hæc nota sibi vellent. Illi se à matribus eam sortitos referre. Nam cùm Scythas Orientales dira ac pestifera lues corripuisset, quosdam Christianos suasisse vti in puerorum frontes huiusmodi figuram imprimerent. Quæ monita quia Barbari nequaquam spreuissent, ex eo sospitatos esse.*

Paulus Diaconus in Miscella lib. 16. cap. 31. *Hunni quippe per illud tempus,* (nempe 7. anno Iustini Iunioris) *quos Turcos dicere consueuimus, legationem dirigunt ad Iustinum, per Alanorum regionem mittentes.* Et lib. 17. cap. 17. *Siquidem expugnatis Turcis a Persis, adeò Hormisda creuit, vt etiam tributa quadraginta millia auri à Turcis acciperet, cùm prius æqualia Turcis ipse persolueret.* Et cap. 21. *Ast Hormisda commonebat Persas, qualiter Turcos Perfidi tributa soluere, Romanos pacem amare coëgerit.* Et cap. 22. *Nonnullis sane consilium sibi* (nempe Chosroi) *ad Turcos secedere dantibus.* Et cap. 23. *Narses verò sex millia vincta ad Chosroën adduxit: ast Chosroës omnes mucrone peremit. Quotquot autem Turci erant, hos ad Imperatorem* Mauricium, *Bizantium misit. Sanè cùm Turci signum haberent in fronte ex Cruce, interrogabantur ab Imperatore, quonam modo hoc signum in fronte portarent? At verò Turci asserebant, ante multos annos pestilentiam in Turcia factam, & quosdam Christianorum hoc adinuenisse c & hinc salus in patria facta sit.*

Zonaras tom. 3. Annalium, in Mauricio Imperatore: *Is igitur Narses cum Bara congressus, illustri victoria potitur, Persarum multis occisis, & ad sex millia captis, quos Chosroës ad se adductos iaculis omnes confecit. Qui verò ex Bara fœderatis Turcicæ nationis erant, eos ad Mauricium misit: quorum multi cruces in frontibus gerebant, compactis superciliis in crucis modum, infusóque atramento. Cuius rei quæsita causa, responderunt, superiori tempore cùm sua gens fame periclitaretur, se à Christiano quodam monitos hoc fecisse, nec vllum ex eis qui paruerit, fame periisse.*

Nicephorus lib. 18. cap. 10. *Narses cum Persis prælio congressus, sex millia Persarum manu cepit, eosque ad Chosroen adductos, hastilibus confixit. Ex iis si qui Turci erant, eos Chosroës Imperatori Mauricio Byzantium misit. Turcos, quos Chosroës Constantinopolim miserat, stigmaticos liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere videns, interrogauit. Quanam gratia, quæ non colerent, circumferrent signa? Illi grauem ante plures annos in Perside & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua cùm multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibi fuere, hominibus, si hoc fecissent, saluti sua consultores esse, regionémque eam à lue tali intactam, liberámque fore persuasisse. Idque ita esse ab eis factum.*

Simocatta lib. 7. Maurícianæ Historiæ, cap. 7. *Sed quoniam de Scythis ad Caucasum & Boream habitantibus mentio illata est, agedum, quæ maximis hisce gentibus per hæc tempora acciderunt, cursu historiæ, insititia quadam narratione interrupto, prodamus. Æstate huius anni appetente, Chaganus in Oriente à Turcis celebratus, legatos ad Mauricium Imperatorem mitsit, cum epistola, in qua de triumphis suis gloriatur. Inscriptio ad verbum talis erat: Imperatori Romanorum Chaganus magnus Despota septem gentium, & Dominus septem mundi climatum. Sanè principem gentis Abdelarum, qui aliter Nephthalita, bello hic Chaganus subegit, sibique Imperium illud vindicauit. Ea victoria inflatus, & Stembischada ad armorum societatem adiuncto, Abarum quoque nationem in ditionem suam redegit. Nolim autem quempiam opinari, me huius temporis res mala fide*

de commemorare, dum sentit, Abares esse Barbaros illos, qui in Europa & Pannonia sedes habent, eóque ante Mauricij tempora aduenerunt. Falsò enim id nomen Barbari Istrum accolentes vsurpant. Vnde porrò & illis genus, infra dicetur. Ergo deuictis à Chagano Abaris, (sursum enim redeo) alij eorum ad Taugastenses confugerunt: (est autem Thangast Turcarum nobilis colonia, stadiis mille quingentis ab India distans: cuius indigenæ & strenuissimi & frequentissimi, & præstantia quouis populo in orbe terrarum superiores) alij propter amissam libertatem, humiliorem sortiti conditionem, ad Mucritas qui dicuntur, Taugastensibus vicinissimos se contulerunt, ad prælia ineunda, tum propter quotidiana belli exercitia, tum propter tolerantiam in periculis, eximio animorum robore præditos. Aggressus est & aliud facinus Chaganus, & Ogor gentem totam domuit. Fuit hæc gens tum numero, tum armorum exercitatione validissima. Hæc in Oriente ad fluuium Til accolit, quem Turcæ Nigrum appellare solent. Eius vetustissimi principes, V, ar, & Chunni vocabantur, à quibus etiam nonnulla illarum gentium adepta sunt vocabula, vt V, var, & Chunni nominarentur.

Et cap. 8. sequitur: *Iustiniano porrò Augusto Imperium obtinente, ex hisce gentibus V, ar, & Chunni exigua pars à primæuo genere illo profugiens, in Europam se intulit, qui se Abares, & principem suum Chaganum honoris causa nominarunt. Qua verò occasione nomina commutarint, nihil à veritate abeuntes, explicabimus. Sarseli, & Vnnuguri, & Sabiri, & insuper aliæ gentes Hunnicæ, postquam partem V, ar, & Chunni ad loca sua confugientem viderunt, ingenti metu perculsi sunt, quod aduenas illos Abaros esse suspicarentur. Quocirca securitati consultum cupientes, donis amplissimis eos coluerunt. V, ar, itaque, & Chunni vt perfugium sibi feliciter euenisse animaduerterunt, errorem se se honorantium non aspernati, Abares dici voluerunt. Etenim inter gentes Scythicas ingenio omnibus antecellere Abares existimantur. Nimirum etiam vsque ad nostram ætatem Pseudabares (sic enim magis propriè appellari debent) generis origine distincti, alij V, ar, alij Chunni veteri nomine dicuntur. Quoniam ergo de Pseudabaris breuiter disseruimus, quæ de historia sequuntur, scribere persequamur. Ogor magna ope debellatis, Colch gentis Principem Chaganus gladio sustulit. Ex qua gente cæsa bello trecenta millia: vt cadauerum continuata series dierum quatuor viam occuparet.*

Hunc igitur in modum victoria Chagano insigniter arridente, ciuile inter Turcas bellum exarsit. Vir quidam vocabulo Turum cum Chagano cognatione coniunctus, res nouans, copias ingentes contraxit, collatisque cum eo signis, superior discessit. Chaganus alios tres Chaganos sibi per legatos adiungit, quibus nomina propria fuerunt Sparzeugun, Cnnaxolan, Thuldich. Vniuersis itaque copiis ad Icar locum, latis in campis situm constitutis, & instructis, aduersariisque ibidem fortissimè dimicantibus, tyrannus occumbit eius agmen fugæ se dat: & Chaganus magna cum cæde ditionem in potestatem reducit. Harum victoriarum lætitiam Chaganus Mauricio per legatos significauit. Icar verò à Monte aureo, vt appellatur, quadringentis millibus abest. Hic Mons Orientem spectans, partim ab vbertate & copia fructuum in eo prouenientium, partim à pecudibus & iumentis, quibus est frequentissimus, apud indigenas Aurei nomen inuenit. Est autem lege receptum apud Turcas, potentiori Chagano Montem aureum cedere.

Ceterùm duabus de rebus, iisque maximis Turcarum gens gloriatur. Aiunt enim iam inde à priscis temporibus, & à principio nunquam pestilentiam eos inuasisse, rarásque in ea regione terræ concussiones existere: Bacath ab Vnnuguris olim ædificatam terra conquassata corruisse: Sogdianam verò & pestilentiam, & terræ tremores experiri. Turcæ admodum stolidè ignem colunt, aërémque & aquam venerantur, telluri hymnos concinunt: adorant autem tantummodo & Deum nuncupant, qui hanc rerum vniuersitatem ædificauit. Huic equos & boues, & oues sacrificant: habéntque Sacerdotes, in quibus inesse vaticinandi facultatem arbitrantur. Per idem tempus, & Tarniach, & Cotzageri (hi populi, etiam ex V, ar, & Chunni gentibus erant) à Turcis profugi, Europam immigrant, & Abaribus Chagano subiectis se admiscent. Traditum est etiam, Zabender ex V, ar, & Chunni propagatos. Qui ad Abares accesserunt, eos ad decem millia fuisse planè compertum est. Et cap. 9. pergit idem Simocatta: *Chaganus igitur ciuili bello finito, rem felicibus auspiciis administrat, & cum Taugastensibus fœdus percutit: vt tranquillitatem & pacem supremam vndique nactus, principatum sibi omnis seditionis expertem efficeret. Princeps autem in Taugast Taisan audit, quæ vox Græca lingua Filium Dei sonat. Hoc regnum nullis intestinis discordiis agitatur, propterea quod Princeps illic à successione generis creatur. Statuas venerantur, iustis reguntur legibus, frugalitatem in omni vita excolunt. Consuetudo est apud eos, vim legis obtinens, vt mares ornatu aurea in perpetuum abstineant: quamquam auro argentóque propter magnorum mercimoniorum commoditatem abundant. Hanc vrbem fluuius discriminat, qui olim duos frequentissimos populos dissidentes diuidebat: quorum alter nigra, alter cocco tincta veste vtebatur. Nostris itaque temporibus, Mauricio Imperatore, nigram gestantes, transmisso fluuio, rubram indutis bellum intulerunt, victorésque toto illo Imperio potiti sunt.*

Vrbem Taugast Barbari memorant Alexandrum condidisse, quando Bactrianos, & Sogdianos, centum viginti Barbarorum millibus igne consumptis, subiugant. Vxores regiæ auro & lapillis pretiosissimis conspicuæ, curribus vehuntur aureis, quorum singuli à singulis iuuencis frenis auro & gemmis sumptuosè exornatis, trahuntur. Princeps cum feminis septingentis noctem exigit. Nobilium coniugibus pilenta sunt argentea. Fama est Alexandrum aliam quoque vrbem non multis millibus distantem, quam Barbari Chubdan nominant, ædificasse. Eius Principem demortuum, ipsius vxores rasis capitibus, & pullata continenter lugent: neque per legem eius sepulchrum deserere vnquam possunt. Chubdan duo latissimi amnes disterminant, quorum ripis Cupressi, vt ita loquar, annuunt. Multos habent elephantos, & cum Indis negotiantur. Hos autem Indos in plaga Boreali habitantes, albis corporibus esse prædicant. Bombycum, vnde fila serica, magna & diuersicolor apud eos copia: in quibus curandis Barbari magnum & artificiosum studium præstare solent. Verum ne historiam à meta proposita abducamus, hactenus de Scythis ad Bactrianam, & Sogdianam & Nigrum fluuium, à nobis dictum esto. Hactenus Simocatta: quæ omnia ad verbum ferè excripsit Ni-

cepho

cephorus lib. 18. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 30. tu ipſum, ſi videbitur, conſules.

Ioannes Zonaras tom. 3. Annalium : *Sunt autem Turci gens Hunnica, populoſiſſima & libera, Caucaſiorum montium ſeptentrionale latus accolens.* Sequitur multa de initiis Turcorum, & progreſſibus tradere, quæ tu viſes.

Laonicus Chalcocondylas lib. 1. Rerum Turcicarum : *Turcos ego neſcio quodnam antiquitus nomen tenuiſſe dicam, ne à vero aberrare videar. Quidam putant eos à Scythis, quos Tartaros nominant, originem trahere : non malam ſequuti coniecturam, videlicet, quod moribus haud multum inter ſe differant, linguaque vtantur etiam nunc non multùm diſſimili. Aiunt enim Scythas ſeptenis vicibus à Tanai progreſſos, Aſiam ſuperiorem deuaſtaſſe, Parthis ea tempeſtate rerum ſumma potientibus, necnon Perſarum, Medorum, Aſſyriorúmque regiones tenentibus. Hinc peragrata quoque inferiori Aſia, Phrygiam, Lydiam, & Cappadociam ſuo Imperio adieciſſe. Etiam nunc videre eſt, vt fertur, plurimos iſtius generis homines vbique per Aſiam diſperſos, moribus & victus ratione referentes Scythas Nomades, (quos paſtores ſiue armentarios non abſurdè dicas) nullibi in Aſia certas & fixas ſedes habentes. Illi & alia coniectura ducuntur, qua confirmare nituntur, Turcos Scytharum eſſe progeniem, quod inferioris Aſiæ regionem gentes Turcorum barbara incolant, Lydiam, Cariam, Phrygiam, & Cappadociam, qui lingua, & reliquo quotidianæ vitæ vſu nihil diſcriminis habere cognoſcuntur à Scythis agentibus in ea regione, quæ inter Tanaim & Sarmatiam excurrit.*

Sunt qui exiſtimant Turcos è Parthorum progenie deſcendere. Hos enim cùm perſecutionem hoſtilem à Scythis vagis, qui Nomades dicuntur à permutandis pabulis paterentur, in inferioris Aſiæ regionem contendiſſe conſtat. Cùmque & ipſi vagi incertis ſedibus mapalia ſua plauſtris circumferentes, eò loci verſarentur, per eas vrbes eſſe diſſeminatos tandem apparet. Exinde iſtud hominum genus contigit Turcos, quaſi Nomades, vocitari. Alij ex Turca Perſarum vrbe magna & opulenta, hoc hominum genus progreſſum eſſe tradunt : & hinc profectos, Aſiæ inferioris regionem tandem in ſuam ditionem redegiſſe totam perhibent. Sunt quibus magis placet, Turcos ex Cale-Syria & Arabia, non ex Scythia, in iſtam regionem, habentes ſecum legiſlatorem Homarem, ſiue Omarem, delatos eſſe, Aſiaque imperium tandem obtinuiſſe, viuentes inſtar Nomadum.

An autem commemorata ſententia ſingula veritatem complectantur, aut cui earum quis accedere tutò auſit, nequeo quàm tutiſſimè & veriſſimè pronuntiare. Mihi tamen probabilius videtur aſſenſum præſtare illis, qui Turcorum originem in Scythas referunt, cùm manifeſtum ſit, Scythas, qui adhuc hodie in Europa Orientem verſus ætatem agunt, optimè conuenire cum Turcis in foro, emporiis, & commerciis, Victus, & reliquus vitæ vſus etiamnum vtriſque par eſt, quo Scythæ vniuerſa imperitauerunt Aſia. Id etiam inſinuat nomen Turcorum, ſignificat enim hominem, qui agreſtiorem victus rationem ſequitur, inſtar Nomadum, & maximam vitæ partem in eo conſumit. Pergit toto Opere libris nouem comprehenſo res Turcorum explicare. De Turcorum tamen origine innumeri ſcripſerunt, qui eorum res ſtylo ex profeſſo proſecuti ſunt : ſed nos antiquiores tantùm annotauimus. Vide, ſi libet, Matthiam Miſchonienſem lib. 1. de Sarmatia, cap. 15. Ioan. Bapt. Egnaticum lib. 2. de Rom. Principibus, Paulum Iouium libello de Rebus Turcarum, Petrum Maxiam lib. 1. Siluæ Variæ lectionis, cap. 14. Ioan. Boemum Aubanum de Moribus Gentium lib. 2. cap. 11. Ioan. Guilielmum Stukium in Scholis ad Arriani Periplum Ponti Euxini, pag. 49. & 50. Abrahamum Ortelium in Theſauro Geographico, in voce *Turca*, Ioan. Fungerum in Etymologico Trilingui. Corrigendi, Egnatius ibidem, Ioan. Langus in Scholiis ad Nicephorum lib. 18. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 18. Genebrardus lib. 3. Chronographiæ pag. 468. qui tunc Turcarum nomen primùm in hiſtoria auditum tempore Mauricij Imperatoris : cùm iam anteà ſub Iuſtino inclaruiſſe, ex Theophane, Euagrio, Paulo Diacono, Nicephoro, oſtenderimus.

Verùm quia præualida hæc & ferox Turcarum natio, præcipuum locum in Antichriſti exercitibus eſt habitura, perpetuò Chriſtiano nomini infenſiſſima atque exitialiſſima, non erit abs re ſi quæ de Turcarum militia, moribus, vitæque ratione Leo Magnus Imperator filius Baſilij Macedonis Imperatoris, ſingularia planè & inſignia in Tacticis ſuis, cap. 18. litteris prodidit, hic inſeramus : ait ergo : *Quoniam Turcarum mentionem fecimus, haud abs re fuerit vniuerſam illorum aciem, & quemadmodum aduerſum illos noſtra acies inſtruenda ſit, explicare. Scythicæ nationes vnam habent aciei, apparatúſque formam, quamuis diuerſorum hominum imperiis ſubiiciantur, & ad negotia faceſſenda incitati, paſtionibus pecorum vitam tranſmittunt. Sola autem Bulgarorum & Turcarum nationes ſimiliter acies ſuas in bello inſtruunt, reliquis Scythis longè meliùs ac fortiùs ordinati, & vnius imperio obedientes bella gerunt. De Turcarum forma parum aut nihil à Bulgaris differente iam dicamus. Populoſa ac libera hæc natio eſt, reliquarum rerum quæ ſunt in hominibus ſplendida, minorem curam habentes : in eo ſolùm laborantes, vt in confligendo cum hoſtibus fortes ſint atque habeantur. Hæc igitur natio ſub vnius dominatu cùm ſit, graues, acerbáſque pœnas dant Præfectis ſuis, ſi vllius delicti teneantur : neque amore, ſed timore ab improbitate coercetur, & labores atque ærumnas omnes ſtrenuè perfert : ad calores & frigora tolleranda ſatis paratur : reliquarum rerum egeſtatem, quemadmodum reliqui qui Nomades ſunt, id eſt, paſtionibus pecudum ſe totos tradiderunt, æquo animo perpetiuntur.*

Laborioſum admodum genus Turcarum eſt, & tectum in conſiliis atque occultum, neque ſociale, neque fidum, pecuniarum cupiditate inexplebile, iuſiurandi contemnens, fœdifragum : donis haud contineri poteſt, nam penè priuſquam dona acceperint, inſidias moliuntur, & induciarum violationem. Temporum opportunitatem diligentiſſimè perſequuntur, neque manu & viribus tantum contendunt, quantum dolo, & ſubitis incurſionibus, & rerum neceſſariarum interclusione hoſtes adoriuntur. Armantur gladiis, haſtis, ſagittis, galeis. Vnde in prælio duplicia arma complures ex illis geſtant : humeris haſtas ferunt, & manibus arcum tenent, & ſi quando vſus poſcit, vtriſque vtuntur. Vbi verò alij eos inſequuntur, arcu magis valent. Nec verò ſoli illi arma geſtant, ſed equi etiam ſpectatorum virorum cenduclo, aut ferro anteriora teguntur. Multum operæ collocant in

ſtudio

studio sagittarum ex equis iaciendarum.

Bestiarum multitudinem secum habent, equarum, iumentorúmque aliorum, tum ad lac bibendum, tum præter opinionem multitudine. Castra ponunt, non in fossato, quemadmodum Romani, sed vsque, ad belli diem per cognationes & tribus disperguntur. Equos assiduè tum hieme, tum æstate alunt. Belli autem tempore, necessaries ad vsum equos retinent, & propè Turcica tentoria pedicis iniectis tenent, atque vsque ad ipsius prælij tempus conseruant. Excubias eminus collocatas habent, sed ita crebras, vt non facile subitis impressionibus opprimi possint. In prælio, vt Romani faciunt, aciem suam in tres partes non diuidunt, sed diuersis in partibus Drungistè (Quid sit Drungus docebit te Iosephus Scaliger in Eusebianis, pag. 204. colum. 1.) *simul, & confertim inter se adiuncti, partes ita parum inter se distantes habent, vt vna videatur esse acies. Præter aciem instructam, copias quasdam præterea habent, quas vel ad insidias mittunt aduersus eos, qui negligenter in hostili acie illis opponuntur, vel ad subsidium afflicta, oppressaque partis emittunt. Tuldum autem, id est, impedimenta, a tergo aciei, prope vel ad dextram vel ad sinistram, vnius aut duorum milliarium internallo habent, & paruam quandam custodiam militum illi assignant.*

Sepè autem superfluos equos à tergo post aciem instructam locant, & manipules confusè atque inordinatè appareant: vt densata, altaque sit, permultum laborant: frontem vero æquabilem, densamque faciunt. Vtuntur pugnis eminus habitis, insidiis, circumscriptionibus hostium, simulatis discessionibus, conuersionibus, & dispersis aciebus. Vbi hostes in fugam verterint, illud primum laborant, vt omni contentione insequantur, nihil priùs habentes quam persequi hostes. Neque quemadmodum Romani, reliquæque nationes, contenti sunt mediocriter illos insequi, & pecunias illorum diripere, sed eo vsque inuadunt, dum omnibus quibus possunt viis, hostes protinus deleant. Si qui ex hostibus Turcorum ad munitionem aliquam confugerint, confestim conantur commeatus inopiam, si qua sit, aut virorum, aut iumentorum cognoscere, & ibi in continua obsidione sunt, donec eius inopia hostes opprimant, vel ad aliquam consensionem aut deditionem illos compulerint: ac primo leniora illis proponunt assentientibus deinde grauiora imponunt. Hi Turcorum mores hoc solo a Bulgarorum distant, quod ij Christianorum complexi fidem, Romanorum moribus assuefacti, morum asperitatem, & agrestem vitam simul cum infidelitate abiiciunt.

Pastionum inopia maxime impedimento Turcorum exercitui est, quia multitudinem iumentorum secum semper vehunt. Consiliationis tempore pedestris acies magnopere illos lædit, quæ aduersa equitibus solet esse iis qui ex equis descendere non solent: neque enim stare pedibus diu possunt quia equis vehi sunt soliti. Aduersus illis locus æquabilis campestrisque est, & acies equestris densatáque, & sine intermissione illos sequens. Aduersa illis sunt manuum concertationes, & incursiones nocturnæ, si ita sitè fiant, vt qui inuadunt illos vnam partem habeant instructam, alteram autem occultam, atque abditam. Hoc vehementer illos vexat, si qui ex illis ad Romanos deficiant. Cognoscunt enim omnes suos inconstantem habere animum, & lucri appetentes esse, ac ex multis tribubus conflatos, atque adeò cognatorum suorum & mutuæ beneuolentiæ minorem rationem habere.

Cum paululum ad fugiendum retrocesserint, atque hilarantur, multi è nostris statim consequuntur. Itaque molestè admodum ferunt, si quis ab illis deficiat. Quando quis cominus ad pugnandum cum illis accedere voluerit, excubias habeat multas & crebras exiguo interuallo disiunctas: deinde præparet, & aduersus omnem fortunæ impetum prouideat, vt si quando hostium fuga fiat, munitionem aliquam ad illos obsidendos paret, & commeatum aliquot dierum habeat, tum hominum, tum etiam si fieri potest, iumentorum: atque inprimis aqua affluentiam habeat: deinde impedimenta sic instruat, quemadmodum in capite de Tuldo diximus. Si pedestris acies fuerit in prima potissimum pugna, qua exercitus maximè assuetus illis fuerit, eum primò instrues, quemadmodum alibi explicuimus, hoc est, vt equites post se instructos habeant.

Sin equites fuerint qui aduersum Turcos instruuntur, si ad pugnandum cum illis satis habiles fuerint, ita instrues eos, quemadmodum ante memorauimus, vbi de instruendis illis verba fecimus. Ad latera multos & strenuos segregabis: ad tergus enim defendendum, satis sunt defensores, id est, vindices. Cursores autem plus tribus aut quatuor sagittæ iactibus in persequendis hostibus à defensoribus non separentur. Omninò autem elaborabis, vt in planis expositisque locis, quantum potes, aciem tuam instruas, vbi neque silua condensa, neque paludes, neque arbusta perturbare possint, propter insidiarum metum, quas Turci moliri solent. Excubiæ interuallo quodam interposito ad partes quatuor aciei collocabuntur. Si fieri possit, fluuium transitu perdifficilem, aut paludem, aut lacum, ad tergus aciei in tuto conseruandum habeas.

Si belli secundus exitus fuerit, neque nimis cupidè illos opprimas, neque negligenter illos insequaris. Neque enim quemadmodum reliquæ nationes faciunt, sic Turci vbi primo superantur prælio, statim profligati discedunt, sed omnes vias postea quærunt, quemadmodum hostes suos incursionibus superare, aut fundere possint. Sin permista acies, pluresque pedites fuerint, prouisio quædam iumentorum pabuli habenda est. Neque enim imminentibus hostibus, omninò equites permittuntur pabulari. Hæc igitur belli consuetúdoque Turcorum est exercitatio. Hactenus Leo Imperator. Sed & de Turcarum armis, recentiorique militiæ ratione, Paulus Iouius peculiari libello, & alij multi disseruere.

Saba, & Dedan.

CAP. XXVII.

DVos Sabaïm Scriptura commemorat, à quibus duas quoque gentes propagatas constat: alterum filium Chus, Genes. 10. 7. & 1. Paralip. 1. 9. alterum filium Regma, nepotem Chus, eisdem locis. Et quamuis sono litterarum vnum & idem nomen vtrúmque Saba videatur: at in Hebræo fonte distinctus litteris & pronuntiatione efferuntur: prior vocatur סבא Seba, cum Samech, vel Scin Semol, quod est eiusdem soni & potestatis: posterior verò שבא cum Scin dextro, Sceba: huius etiam nominis & enuntiationis est alter Sceba filius Iecsan, nepos Abrahæ, Genes. 25. 3. tertius quoque Sceba cum Scin Genes. 10. 28. qui sanè ad regiones Indiæ Orientalis pertinet, neque ad præsens institutum

rerum facit, atque sic reperiuntur distincta hæc duo nomina pro gentibus & nationibus diuersis, sæpius in sacris litteris.

Aiunt plerique Seba cum Samech, significare Æthiopiam propriè sub Ægypto seu Africanam: Seeba verò cum Sein dextro esse Sabæos, Arabiæ Felicis populos. Ita discrimen & significatum harum vocum constituunt, Ioannes Reuchlinus in Dictionario Hebraico, Auctores Lexici Complutensis, Franciscus Georgius in Harmonia Mundi, Cantico, 1. tomo 7. cap. 15. Sanctes in Thesauro, & in Translatione sua Psalm. 71. 10. Augustinus Iustinianus in Octaplo, in versione ex Hebraico Psalm. 71. 10. Ioannes Forsterus in Dictionario Hebraico, Augustinus Steuchus & Antonius Honcala in Genes. 10. 7. Franciscus Vatablus in Psalm. 71. ad vers. 10. Ioannes Mercerus in Thesauro Hebraico, Franciscus Forerius in Isaiæ 43. ad vers. . Xystus Senensis lib. 5. Bibliothecæ, annotatione 133. Cornelius Iansenius in Psalm. 71. ad vers. 10. Hieronymus Osorius in Paraphrasi Psalm. 71. vers. 10. Franciscus Toletus in Lucæ 11. ad versum 31. Emanuel Sà in 3. Regum, 10. ad vers. 1. Arias Montanus in translatione sua metrica Psalm. 71. vers. 10. Franciscus Lucas in Matthæi 2. ad vers. 2. Ioannes Bochius in Notis ad Psalm. 71. vers. 10. Hieronymus Pradus in Ezechiel. 21. ad vers. 42. Ioannes Cognatus de Prosperitate Salomonis, cap. 6. Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad vers. 7.

De Saba Æthiopica Iosephus lib. 2. Antiquit. cap. 5. describens bellum quo Æthiopes ab Ægyptiis deuicti sunt Mose Imperatore, inquit: *Ad vltimum compulsi Æthiopes in Saba regiam eius gentis, quam postea Cambyses Persarum rex de sororis suæ nomine Meroën appellauit, obsidione sunt cincti.* Eadem ferè totidem verbis Zonaras ac Cedrenus. Sed & Eusebius seu S. Hieronymus in Locis Hebraicis: *Saba, Ciuitas regalis Æthiopiæ quam Iosephus à Cambyse rege Meroen cognominatam ex sororis vocabulo refert.* De Meroë Diodorus Siculus lib. 1. numero 20. *In ea insula Meroës, nominis eiusdem vrbs est celebris quam Cambyses conditor matris suæ Meroes nomine indigitauit.* Strabo lib. 17. pag. 543. *Cambyses quoque Ægypto potitus, cum Ægyptiis vsque ad Meroen progressus est: & nomen vrbi, insulaque ab illo factum aiunt, Meroe siue sorore, siue vxore eius, (nam & hoc traditur) ibi mortua, vtique honoranda causa feminæ, loco id nominis imposuit.* Verum Artabanus antiquissimus auctor Meroëm Insulam, potius à Meride Chenephris Ægyptiorum regis matre appellatam, hisce verbis apud Eusebium lib. 9. Præparationis Euangelicæ, cap. 4. affirmat: *Mosen peracto bello Æthiopico cùm victor rediisset, verbo quidem à rege Chenephri benignè susceptum, re autem quotidie mortem illi quæsitam, ac insidias multis modis paratas: maximè cùm ad Merida matrem vltra Ægyptum in Æthiopiæ finibus sepultam, ex præcepto regis proficisceretur: à nomine cuius vrbem vbi sepulta fuit Meroem appellatam: nec minus quàm Ibim cultam fuisse.*

Meroën autem Nili insulam in Æthiopia Herodotus lib. 2. cap. 29. *vocat oppidum magnum, & aliarum vrbium metropolim.* Diodorus lib. 1. num. 19 *inter alias Nili insulas, magnitudine conspicuam:* & num. 20. *celebrem vrbem:* & lib. 3. num. 102. *primariam eius terræ vrbem.* Strabo lib. 17. pag. 545. *ingentem insulam:* & pag. 565. *vrbem regni caput eiusdem cum insula nominis.* Plinius lib. 2. cap. 73. *caput gentis Æthiopum:* & lib. 5. cap. 9. *Clarissimam Nili insulam*, & lib. 6. cap. 19. *insulam magna claritatis.* Mela lib. 1. cap. 9. *Latè patentem insulam.* Solinus cap. 35. *nobilissimam insularum Nili.* Heliodorus Æthiopicorum lib. 10. cap. 17. *metropolim Æthiopum.* Quam accuratissimè describunt iidem Scriptores, & Ptolemæus lib. 4. cap. 8. quibus hodie nominibus indigitetur, docebunt te Ortelius in Thesauro Geographico, & Mercator in Notis ad Ptolemæi lib. 4. cap. 8. Illud ad rem facit, quod Hieronymus Giraua, Ludouicus Marmolius, Gerardus Mercator, annotant, Meroën hodie ab Abyssinis Saba nuncupari. Franciscus Aluarez in Historia Æthiopica, cap. 40. ait, ab vrbe Auxumo, siue Aquaxumo regia olim Æthiopum, duorum dierum itinere distare versus Occidentem terram Sabaim, in qua Regina Saba quondam regnarit. Sed & Strabo lib. 16. pag. 535. meminit Sabæ ciuitatis magnæ in ora Æthiopica Sinus Arabici, & pag. 530. portus Saba, & Oris Sabaïtici.

Ergo Seba cum Samech esse Æthiopiam, inde firmari videtur, quòd hic Seba fuerit filius Chus Genes. 10. 7. quem Chus nomen Æthiopiæ dedisse iam supra cap. 18. demonstrauimus. Deinde Isaiæ 43. 3. & cap. 45. 14. Seba iungitur cum Ægypto, & Chus seu Æthiopia, haud dubiè tanquam cum vicinis regionibus, vt Chus Æthiopiam vniuersè, Seba verò regionem seu partem eius significet. Forerius in ea Isaïæ loca, Pradus in 43. Ezechielis, & Schindlerus in Pentaglotto, Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad vers. 7. Saba voce consentiente existimant esse, quam nunc nostri terram Abicim, siue Abyssinorum Æthiopum, vbi Imperator ille quem Preste Ioan vocant, rerum potitur, appellant. Forsterus quidem hæc habet: *Seba filius Chusch, & nepos Cham filij Noach sicut legitur Genes. 10. Et filij Chusch, Seba, & Hauila, & Sabtha, &c. Vnde metropolis ab eo ædificata, atque adeo tota regio, quam nunc potentissimus princeps Nubianorum, prole, ac fide Candacis reginæ successor tenet, dicta fuit, quem hodie Prestanum, alij Presbyterum Ioannem vocant. Legitur autem Isaia 43. Dedi pro propitiatione tui Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te. Et Psalm. 71. Reges Scheba, & Seba remunerationem adducent. Ibi duæ ponuntur dictiones, quæ vt prima littera inter se differunt, ita quoque mari Erythræo, distinctas regiones significant. Prior Scheba cum Schin Arabiam Felicem notat: altera Seba cum Samech regionem Æthiopiæ, de qua paulo antè dictum est.*

De Saba verò Arabiæ Felicis, vel de Sabæis, regione thurifera pluribus agunt Theophrastus lib. 9. Histo. Plantar. cap. 4. Agatarchides Gnidius lib. 5. de Mari Rubro, cap. 50. in Exceptis Photianæ Bibliothecæ, Diodorus Siculus lib. 3. numer. 125. 126. 127. Strabo lib. 16. pag. 778. ex Artemidoro, Plinius lib. 6. cap. 23. & 28. & lib. 12. cap. 14. Mela lib. 3. cap. 8. Solinus cap. 36. Dionysius Alexandrinus in Periegesi, Ptolemæus lib. 6. cap. 7. Arrianus in Periplo. Erythræi maris, Stephanus Byzantius de Vrbibus & alij. Virgilius 1. Georgicorum.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Et lib. 2. ———

Solis est thurea virga Sabæis.

Et 4. Æneidos: ———

centumque Sabæo ———

Thure calent aræ. ——

Quod

Quod autem Sceba cum Schin dextro sit Arabia, inde euincitur, quòd Genes. 10. 7. & Ezechielis 38. 13. coniungitur cum Dedan fratre, quem nomen cuidam Arabiæ regioni iodidisse, postmodum docebimus. Idem Sceba Iob 6. 19. sociatur cum Theman, & Isaiæ 60. vers. 6. & 7. cum Madian, Epha, Cedar, & Nabaioth, id est, Nabatæis, quos omnes constat Arabes esse. Et Iob 1. 15. narrantur Sabæi, tanquam vicini, & confines irruisse in possessiones Iob, quem constat in Arabia sedem habuisse. Denique Ieremiæ 6. 20. dicit Dominus: *Vt quid mihi thus de Sceba affertis?* At nimis compertum est Sabæam Arabiæ regionem esse thure, & aliis odoribus celebrem.

Equidem omnis de hoc duorum Sabaim discrimine & significato ambiguitas sublata videri possit, ex L X X. Interpretum, Vulgati Nostri, item Psalterij Romani, sancti Hieronymi in sua Psalmorum ex Hebraico translatione, auctoritate: nam quod Psalm. 71. 10. Hoc ordine canitur in Fonte Hebraico. *Reges Sceba*, (cum scin dextro) *& Seba* (cum Samech) *dona adducent.* Ipsi omnes reddiderunt: *Reges Arabum, seu Arabia, & Saba dona adducent.* Appollinarius verò in Græca Psalmorum interpretatione Heroico carmine habet:

Ab Arabibus verò, Sabæisque supplicia dona adducuntur.

Saltim ex iis perspicuè liqueat Sceba cum scin, esse Arabiam, vt etiam vers. 16. *Et dabitur ei de auro Arabia.* Vbi Hebraicè est *Sceba.* Sed & sanctus Basilius in Scholiis ad Psalm. 71. 10. legit: *Reges Arabum & Saba dona adducent:* annotatque: *Saba gens est Æthiopum: Libyes verò & Afri appellantur, & Occidentales orbis partes, Æthiopes.* In eandem sententiam Theodoretus ad eundem Psalmi locum: *Saba autem Æthiopia gens est. Sed & Libyci & Afri etiam nuncupati, Hesperiam orbis partem occupant: Æthiopes autem Eoam & Australem.* Euthymius: *Per Saba ciuitatem quandam Indorum celeberrimam Expositores intelligunt.* Puto ab Euthymio Indos hîc dici Æthiopes. Vide suprà cap. 19. Nisi quis malit Sabæos Felicis Arabiæ, nam hos etiam dici Indos, eodem capite diximus, & sequenti capite magis adhuc ostendemus. Quin & recentiores Interpretes locum Psalm. 71. 10. expliciatiùs reddiderunt: Augustinus Iustinianus: Reges *Arabes & Æthiopes munus offerent.* Sanctes: *Reges Seba Arabia, & Seba Æthiopica munus offerent.* Montanus:

Hunc reges Arabum debita proferent
Dona, huic Æthiopes Saba.

Ceterùm alij discrimen inter Seba, & Sceba è diametro constituerunt, aiunt enim Seba cum Samech esse Arabiam desertam, vel Sabæam, seu Felicem: Sceba verò cum Schin, esse Meroën, seu regionem Æthiopiæ Africanæ. Tremellius & Iunius in 10. Genes. vers. 7. *Seba, Arabiam desertam incolentium auctor, Psalm.* 71. 10. *Isaia* 43. 3. *Sceba, regionis australis incola, auro, thure, & aromatibus abundantis in Æthiopia,* 3. *Reg.* 10. *vers.* 1. *Isaia* 10. *vers.* 6. *Ezechiel.* 27. 22. *vbi Regina Candaces dicebantur Actor.* 8. 27. *Strabo lib.* 17. *& Plinius lib.* 6. *cap.* 19. Genebrardus in Psal. 71. ad vers. 10. *Reges Arabum & Saba dona adducent.* In hunc modum disserit: *Transposuerunt L X X. verba Fontis, in quo Sabæi Æthiopes Arabicis præponuntur: quòd prius nomen Christo dederint, & constantius: nam vsque hodie regnum eorum Christianissimum viget Preto-Ioanne Principe. Fortasse confuderunt differentiam inter Sceba per Schin, & Seba per Samech, eundem quam prius significat Sabæorum Æthiopiam posterius Arabiam Felicem, cuius Metropolis Saba in monte sita, de qua Virgilius; solisque est thurea virga Sabæis. Et alibi: India mittit ebur, molles sua thura Sabæi. Sed quàm rectè, mox vers.* 16. *Saba, Æthiopia à Saba filio Chus, & Regina Saba.* Et ad vers. 16. *Dabitur ei de auro Arabia. Hebraicè, Sceba, per Schin, Sabaa, vnde regina Austri fuit, qua ad Salomonem regem, mota eius fama, peragrata est. Nam eò alluditur, vt Salomon Christum in multis retulit. Confuderunt ergo cum Seba, Sabaa regione Arabia Felicis per Samech: sed parum aptè: nam Arabia non recensetur inter regiones auriferas, vt Æthiopia, id est, totum littus Africa à Promontorio viridi ad Mare Rubrum. Æthiopia enim veteribus cognita, & Æthiopia nostris temporibus aperta, auro abundat, & nihil penè aliud mercatui exponit, Cephala videlicet, Argina, Nigrita, Mozambica, Guangara, &c. Porrò hæc Sauaa est quam Iosephus lib.* 2. *Antiquitatum, cap.* 5. *à Cambyse rege Meroen ex sororis nomine cognominatam scribit, Niloque & duobus aliis fluuiis Asfabo, & Astabora circumcinctam, à qua clima Diameroes, apud Astronomos: & regia Imperatorum Æthiopiæ.* Ioannes Bochius & sensum & verba Genebrardi æmulatus, non satis intellexit.

Marious in Arca Noë: *Seba per Samech nomen proprium viri filij Chus, Genes.* 10. 7. *ab hoc denominata est regio Sabæorum, & populus eam incolens Seba. Hanc regionem nonnulli in Arabiam Felicem collocant: quamuis aliis verosimilius videatur illam esse quam nunc potentissimus Princeps Nubianorum tenet, quem vulgò Prestanum, vel Presbyterum Ioannem vocant. At hæc mihi potius est Sceba, cum Schin.* Et alibi: *Sceba cum Scin nomen proprium viri ex Chus nepotibus, Genes.* 10. 7. *Alias est nomen Vrbis, vel Prouincia potiùs Æthiopiæ, quæ à præfato Sceba forsitan nomen inuenit: & tunc est fœmininum genere. Hanc regionem esse censeo, quam nunc Princeps Nubianorum possidet. Hinc Regina fuit, qua ad Salomonem regem, mota eius fama profecta est.* Pomarius in Germine: *Sceba cum Schin dextro, regio quadam Orientalis in Æthiopia existens.* His suffragatur Procopius in Isaiæ 60. ad vers. 6. vbi de Sceba cum Scin, inquit: *Est porrò Saba gens Æthiopica.* Vide ad finem huius capitis verba Iosephi.

Alij autem longè diuerso modo discrimen inter Seba, & Sceba definiunt: existimant enim vtramque regionem Seba cum Samech, & Sceba cum Scin esse in Arabia, & neutram in Æthiopia: sed Seba cum Samech esse Sabæos Arabes Chusæos prognatos à Chus, versus Occidentem, propiores Sinui Arabico: Sceba verò cum Schin esse Sabæos Arabes Regmæos, propagatos à Regma, filio Chus, Genes. 10. 7. versus Orientem propinquiores Sinui Persico, & vtrosque Arabiæ Felicis esse populos: nã vt Plinius ait lib. 6. c. 28. *Sabæi Arabum propter thura clarissimi, ad vtraque maria,* nempe Arabicum & Persicum, *porrectis gentibus habitant.* Ita discernunt Seba ab Sceba Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, Isidorus Clarius in Ezechiel. 37. Ioannes Mercerus in Genes. 10. vers. 7. Ioannes Guilhelmus Stukius in Scholiis ad Periplum Maris Erythræi Arriani, Pererius & Delrius in Genes. 10. ad versic. 7. Ioannes Baptista Villalpandus in 27. Ezechielis, ad vers. 22. Ioannes Fungerus in Trilingui Etymologico, in voce *Saba*, Augustinus Torniellus in Annalibus Mundi, anno 1931. num. 28. Christophorus Castrius in Ieremiæ 6. num. 17. Sebastianus Barradius tom. 2. Historiæ Euangelicæ, lib. 8. cap. 18.

Ioannes Lorinus in Pſalm. 71. ad verſ. 10. Arias Montanus in Phaleg, in Catalogo gentinm, vbi habet: *Seba, Sabaa regio thurifera. Sceba, Arabia Felix interior Ptolemao, regio thurifera, & myrrifera.* Equidem ſanctus Hieronymus vtrumque, Seba,& Sceba in Arabia collocat, inter vtrumque Sinum Perſicum & Arabicum: ſic enim Quæſtionibus in Geneſim, ad cap. 10. agens de Seba, filio Chus, inquit: *Saba, à quo Sabai, de quibus Virgilius: - ſoliſque eſt thurea virga Sabais. Et alibi: - centúmque Sabaeo-Thure calent ara.* Et paulò inferiùs differens de Sceba filio Regma, nepote Chus, ait: *Hic Saba per Scin litteram ſcribitur: ſupra verò per Samech, à quo diximus appellatos Sabaos. Interpretatur verò nunc Saba, Arabia: nam in ſeptuageſimo primo Pſalmo, vbi nos habemus, Reges Arabum, & Saba munera offerent: in Hebrao ſcriptum eſt, Reges Saba, primum nomen per Scin, ſecundum per Samech.* Hæc ſanctus Hieronymus: eadem ad verbum ex ipſo deſcripſerunt, ſanctus Eucherius, Strabus, Anſelmus Laudunenſis, in Geneſ. 10. ad verſ. 7. S. Iſidorus lib. 9. Originum, cap. 2. Sed vt cernas quàm ambigua, & incerta, variáque ſit horum duorum nominum differentia, ſubiiciam peculiares quaſdam aliorum ſententias. Tremellius Emannel, & Franciſcus Iunius Nouatores in Scholiis ad Geneſ. 10. verſ. 7. hæc annotant: *Sceba Arabia deſerta, Pſal. 71. 10. Ezechiel. 43. 3. Sabatha, ima regio Arabia Felicis, vbi vrbs Sabatha. Regma, populi Arabia Felicis ad Sinum Perſicum, vbi Ptolemaus ponit Regamam. Sabathaca, gens Arabia Felicis, vbi Sachelita ſub Sinu Perſico. Sceba, Auſtralis regio, auro, thure, aromatis abundans in Æthiopia, Ezechielis 38. 13. Matthai 12. 42. 3. Regum, 10. 1. Vbi Regina Candaces dicebantur, Actorum 8. Strabo lib. 17. Plinius lib. 6. cap. 29.*

Mercerus æque Nouator in Theſauro: *Seba ſunt Sabai Æthiopici, nam Sceba per Scin putatur in Arabia Felice. Alij contra ſentiunt, quia regina Saba non ex Arabia viciniore, ſed ex remotiore venerit: etſi propter litterarum vicinitatem, Sceba etiam in Arabia quibuſdam locis eſſe videatur, vnde thus afferretur. Alij ex Arabia tantùm veniſſe putant Reginam Saba; nam Iob 1. Sabai vicini Idumais irrupiſſe in greges Iobi dicuntur.* Qui tamen in Geneſ. 10. verſ. 7. hæc annotat: *Sceba per Scin quam in Æthiopia collocant, cùm Seba per Samech eſſet in Arabia. Ego vtrumque in Arabia collocauerim, cùm in libro Iob fiat mentio homi Scabaorum, qui diripuerunt bona Iobi: non dubium, quin aut ex Arabibus, aut vicinis Arabia, vnde fuit Iob, vt dixi ex terra Hus in Idumea, qua & in Arabia eſt. Ex hac Sceba fuit & Regina, qua dicitur Saba, ad Auſtrum: remotiorem tamen putarim fuiſſe, quàm Seba.*

Schindlerus Nouator etiam in Pentaglotto: *Seba, Chuſi filius, Geneſ. 10. verſ. 7. Filij autem Chus occupauerunt Mauritaniam. Inde Seba, India intermedia, inter maiorem & minorem, in ſeptem regna diuiſa: regio Æthiopia, & huius Metropolis, ab eo adificata, quam nunc tenet Praſtegan, vulgò Presbyter Ioannes. Eſt autem* פרסתגאן *Praſtegan, rex Apoſtolicus, à* פרסכת *Praſte, rex, &* גאן *Gan, Apoſtolus, Legatus, in lingua Perſica, corruptè* פרישטי יואן *Prete-Ioan. Eſaia 43. verſ. 3. 45. verſ. 14. Deinde eiuſdem Chuſi ex filio Ragma, nepos Sceba, cum Scin. Inde Sceba gens & vrbs regalis Æthiopia, quam Cambyſes rex Meroen, ex ſororis vocabulo cognominauit, Nili fluuij inſula. Ezechiel. 27. verſ. 21. Pſalm. 72. 10. 3. Regum 10. 1. Alius fuit Sceba, cum Scin, Abraha, & Ketura, ex filio Iaſchan nepos, Geneſ. 25. 3. Inde Saba, Arabia Felicis regio, & Metropolis in monte ſita. Iob 1. 15. Eſaia 6. verſ. 6. Ieremia 6. verſ. 20. Ezechiel. 27. verſ. 23.*

Ioannes Pineda Commentariis in Iob. 1. ad verſ. 15. & lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 14. §. 4. pluribus pertendit, parum curandum eſſe diſcrimen litterarum inter Seba, cum Samech, & Sceba cum Schin: quod propter ſimilem litterarum ſonum, ac pronunciationem, facilè eæ conſonantes inter ſe permutentur, & confundantur: vnde ex ſubiecta materia, & ex aliis circunſtantiis potiùs coniectandum de qua regione Saba nimirùm vel Æthiopica, vel Arabica, alterutro vocabulo, vel Seba, vel Sceba nuncupata, in Scriptura ſit ſermo. Præſertim cùm id vocum & litterarum diſcrimen Seba, vel Sceba, externi Scriptores prorſus contempſerint, eodem nomine Saba, & Æthiopicam, & Arabicam appellantes. Ego iſtud nequaquam probauerim. Nam non alia ratione ſcripturam exiſtimare debemus diuerſis hominibus, diuerſarum gentium propagatoribus diuerſa quoque nomina indidiſſe niſi vt diuerſa illa nomina, diuerſas etiam gentes indicarent.

Vtcumque ſit, dubitare non poſſumus, aut debemus, Sceba cum Scin dextro Arabiam ſignificare, Pſalm. 71. verſ. 10. & 16. auctoritate L X X. Interpretum, noſtri Vulgati, ſancti Hieronymi, & omnium Græcorum, ac Latinorum Patrum: qui Sceba ibi Arabiam interpretantur. Quod enim Genebrardus ait, L X X. vel tranſpoſuiſſe verba Fontis Hebraïci, vel parum aptè Sceba Arabiam vertiſſe, ſat ſcimus neminem probaturum. Quòd verò ipſe & Bochius addunt, Arabiam non recenſeri inter regiones auriferas, falluntur perſpicuè. Agatharchides Gnidus lib. 5. de Mari Rubro, c. 49. de auro Arabiæ: *Aurum ſanè in cruſtoſis terra illius cuniculis ad magnam inueniunt copiam, non quale adhibita ſcientia & arte colliqueſcit è ramentis, ſed ſponte natum, quod Apyron Graci, id eſt, ignis neſcium ab euentu denominant: cuius portio minima non minor eſt oliua oſſiculo, media granum meſpili adaequat, maxima cum nucibus regiis comparari meretur. Hoc perforatum inter capillos pellucidos alternatim, circa radices manuum geſtant, & colla. Et ad finitimos tranſlatum vili pretio vendunt.* Et cap. 50. *Nulla enim Sabais opulentior eſſe, & Gerrhais, hominum natio videtur, Qui quidquid ſub calculum tranſportationis cadit ex Aſia & Europa diſpenſant. Hi auri ditiſſimam Ptolemai Syriam fecerunt. Hi ſedulitati Phœnicum lucroſiſſimas negotiationes dederunt, vt ſexcenta alia praeteream. Magnos impendunt ſumptus non ſolùm in toreumata, & ſculpturas admirabiles, & poculorum varietatem, ſed magnificentia illa etiam in lectorum & tripodum, aliorumque, qua apud nos per ades extenduntur, magnitudine ad ſummum gradum aſcendit. Siquidem multi vt exiſtimare par eſt, ſumptus faciunt regios. Hinc accedit quòd columna illis deaurata, & tota argento conſtant, foréſque, & faſtigia domorum crebra è gemmis & pretioſis lapidibus phiala excipiunt. Quódque caput rei, quidquid apud alios diuitiarum eſt, id omne hìc magna varietate expoſitum eſt.*

Diodorus Siculus lib. 2. num. 93. *Effoditur in Arabia aurum quod Apyrum, id eſt, ignis expers nominatur. Non enim ex ramentis per ignem excoquitur, vt alibi: ſed inter eruendum ſtatim purum putum inuenitur, par nucibus caſtaneis magnitudine, & colore tam flammeo vt ſi pretioſiſſimi lapilli artificium operâ includantur, ornamenta pulcherrima efficiat.*

Et

Et lib. 5. num. 126. de Sabæis: *Gentis huius vrbs, quam Saba vocant caput est, monti incumbens. Nec hæc non finitimos tantum Barbaros, sed cæteros etiam mortales diuitiis, & quauis rerum pretiosarum copia antecellit. Nam in commerciis, quando aliquid distrahunt, pro exigui ponderis merce plurimum auferunt pretij præ omnibus, qui argento res suas commutant. Ideo eum per omnium memoriam propter longinquitatem situs, in nullius vnquam potestatem venerint, aurique & argenti copia quasi circumfluant, maximè, Sabis, vbi illis regia sedes, toreumata omnis generis, & ex argento, auróque pocula, lectos etiam, & tripodes argenteis fulchris aliámque suppellectilem, magis quàm credas, sumptuosam possident. Porticus domorum & templorum partim, deaurata sunt, partim argenteas in capitellis effigies sustinent. Lacquearia, & porta crebras ex auro & pretiosis lapillis phialas ostentant. Siquidem in totam ædium substructionem mirificos impendunt sumptus, nunc argento & auro, nunc ebore & lapillis exquisitis, aliísque apud homines magnæ æstimationis rebus, illas exornantes.*

Strabo lib. 16. pag. 535. ex Artemidoro de auro Arabum: *Apud eos aurum effoditur, non ramenta, sed glebulæ quædam quæ non multa purgatione indigent, magnitudine minima nuclei, media mespili, maxima nucis, quas perforantes, & alternè componentes lapillis pellucidis, armillas faciunt inserto filo, & collo, manibúsque circumponunt. Vendunt id aurum vicinis vili pretio.* Et paulò inferiùs de Sabæis Arabiæ: *Hi, atque Gerræi ditissimi sunt ex mercatura: suppellectilem ex auro & argento multam habent, vasa, lectos, tripodas, crateras cum operculis, domósque sumptuosas, & porta, & parietes, & tecta ex ebore, auro, argento, lapidibúsque, ornatus censu distincta.*

Plinius lib. 6. cap. 28. *Sabæos ditissimos siluarum, fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis, ceræque prouentu.* Nos cunctis accuratè perpensis libentes imus in frequentiorem illam sententiam, Seba cum Samech esse Æthiopiam, Sceba verò cum Schin esse Sabæos, Arabiæ felicis populos odorum fertilitate ditissimos.

At hîc locum Iosephi 1. Antiquitat. cap. 6. valdè deprauatum, restituere conemur: sic enim habet: *Chusus filios sex genuit, quorum è numero Sabas Sabæorum auctor fuit: & Euilas Euilæorum, qui nunc Getuli appellantur: Sabathes verò Sabathenos, qui Græcis dicuntur Astabarri: Sabactas quoque Sabactenos instituit: Romus item Romæos condidit, & duos filios habuit, alter Iudas genti Iudæorum inter Occidentales Aethiopes originem dedit, & nomen: Sabæus alter, Sabæis.* Facile quisquis videbit Iosephum reddere, & exponere voluisse verba Mosis Genes. 10. 7. in Catalogo gentium: *Filij Chus, Saba, & Euila, & Sabatha, & Regma, & Sabathaca: Filij Regma, Saba, & Dadan.* Ergo vt verba Iosephi, verbis Mosis directè responderent, hunc enim morem Iosephus ibidem in recensendis gentium pro auctoribus seruat, nimirùm ad amussim, & ordinem sacræ Scripturæ; ita locum Iosephi redintegrandum censemus: *Romus item Romæos condidit, & duos filios habuit: alter Sabæus genti Sabæorum inter Occidentales Aethiopes originem dedit: Dadanæus alter, Dadanæis.* Vt Iosephus in ea videatur esse sententia Sceba cum Scin Æthiopiam significare, quæ; vti superiùs diximus, suos auctores habet. Alij in Iosepho pro Iodæis, substituunt, Dadanæos, non tam rectè, ne videatur transtulisse verba Mosis.

De Regina Saba, excursus.

CAP. XXVIII.

PRæcipua eorum ratio, qui Seba cum Samech, Arabiam Felicem, & Sceba cum Scin, Æthiopiam sub Ægypto, seu Africanam intelligi in Sacris Litteris contendebant, illa erat, quòd Regina Saba, quæ ex Æthiopia, vbi regnabat, ad visendum Salomonem in Iudæam venit, semper cum Scin dextro scribatur in Libris Diuinis, vt 3. Regum, 10. vers. 1. 4. 10. 13. & 2. Paralipomen. 9. vers. 1. 9. Sed cum cura disquiramus, ex quanam Saba heroina illa venerit, & cuius Sabæ regina fuerit, num ex Æthiopia Africana, an ex Sabæa Arabiæ Felicis regione. Ex Saba Arabica venisse affirmant plurimi. Sanctus Hieronymus in 60. Isaiæ, ad vers. 6. *Madian, & Epha regiones sunt trans Arabiam fertiles Camelorum, omnísque prouincia appellatur Saba. Vnde fuit & Saba Regina, quæ venit sapientiam audire Salomonis.* Hic Sceba cum Scin dextro in Isaia scribitur. Idem sanctus Hieronymus in Ioëlis 3. ad vers. 8. elucidans illud, *Et venundabunt eos Sabæis genti longinquæ*: ait: *Sabaim autem gens trans Indiam dicitur: de qua fuit & Regina Saba, quæ venit Sapientiam audire Salomonis: de quibus, & Isaias loquitur cap. 45. 14. Et Sabaim viri excelsi ad te transibunt. Vnde & thus venire perhibetur, dicente Virgilio: -solisque est thurea virga Sabæis: licet quidam Sabæos Arabes suspicentur.* Et in Ioële, & in Isaia hîc Sebaim, cum Samech scribitur. Vides, vt sanctus Hieronymus hisce duobus locis confuderit discrimen inter Sebam, & Scebam, & eidem genti ex qua Regina illa venerit, vtrumque nomen tribuerit.

Sanctus Cyrillus in Isaiæ 60. ad vers. 6. *Omnes de Saba* (cum Scin) *venient, aurum, & thus deferentes*: inquit: *Saba regio est vltra terram Arabum, & prope Mare Rubrum: ex qua Saba Aethiopum regina, temporibus Salomonis accessit Ierusalem. Fertilissima est regio thure, auro, & lapidibus Indicis.*

Theodoretus quæst. 32. in lib. 3. Regum, elucidans illud cap. 10. vers. 1. *Sed & regina Saba audita fama Salomonis, &c.* ait: *Quænam est gens Saba? Aethiopica. Hic autem eos dicit esse sitos in mari Indico, nominant autem eos Homeritas: sunt autem è regione Auxumitarum. Inter hos autem & illos medium est mare. Eorum regina fuit admirabilis illa mulier, cuius studium laudauit Christus in Euangeliis. Nam quum audisset quæ iactabantur de sapientia Salomonis, confecit viam multorum dierum, &c.* Homeritas quidem esse populos Arabiæ Felicis, nulli non notum, vti lib. 4. cap. 8. obseruabamus.

Nicephorus lib. 8. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 35. *Indi autem, Sabæi primùm, deinde etiam Homeritæ sunt appellati. Nationem eam ex Abraham, & Cethura prognatam, regionémque eam quam Græci magnam & Felicem Arabiam nominant, esse, extremúmque Oceanum fines eius pertingere dicunt: cuius Metropolis, & primaria vrbs est Saba: vnde ad Salomonem fama obtinet, aduenisse Reginam illam Austri.* Annotabis in verbis S. Hieronymi, S. Cyrilli, Theodoreti, Nicephori quæ modo descripsimus, Arabiam Felicem, Indiam vocari,

& mare Indicum, quod Arabiam alluit. Vide quæ scripsimus suprà cap. 19.

Atqui Reginam Saba ex Sabæa Arabiæ Felicis regione venisse astruunt quoque Reuchlinus in Lexico Hebraico, in voce *Seba*, Caietanus in 1. Iob, ad vers. 15. Steuchus, Lipomanus, Honcala, Mercerus, Pererius, Deltius in Genes. 10. ad vers. 7. Franciscus Georgius in Harmonia Mundi, Cantico 1. tomo 7. cap. 35. Ioannes Benedictus in Notis ad cap. 10. 3. Regum, Matthæus Bernaldus lib. 4. Chronici, Stukius in Scholiis ad Arriani Periplum Maris Erythræi, pag. 41. Xystus Senensis lib. 5. Bibliothecæ Sanctæ, annotatione 133. Gagneius in Lucæ 11. ad vers. 31. Trejus in Matthæi 12. ad vers. 42. Baptista Gramayus in Asiatica Historia, in Arabicis, cap. 3. Augustinus Tornicellus in Annalibus Mundi, anno 3043. num. 14. Baronius tomo 1. Annal. anno Christi 1. num. 27. & tom. 7. anno Christi 522. num. 22. Sà in Matthæi 12. vers. 42. Franciscus Suarez tomo 2. in 3. part. sancti Thomæ disp. 14. sect. 3. Ioannes Fungerus in Etymologico, in voce *Saba*, Ioannes Pineda lib. 5. de Rebus Salomonis, cap. 14. §. 5. Ioannes Drusius in Matthæi 12. ad vers. 41. Christophorus Castrius in Ierem. 6. num. 12. Atqui iuxta horum sententiam, ratio illa quòd Sceba cum Scin, sit Aethiopia, quòd Regina illa ex Sceba venerit, manifestè corruit.

Alij verò Reginam Saba ex Æthiopia Africana, seu sub Ægypto ad Salomonem venisse existimant. Iosephus lib. 8. Antiquitat. cap. 2. *Et hinc est, ni fallor, quòd Herodotus Halicarnassensis cùm trecentos triginta reges post Minaeum Memphis conditorem deinceps successisse dixerit, nomina eorum non recensuit, quia Pharaones vocati sunt omnes. Cùm enim post hos mulier Imperium arripuisset, nomen eius ponit Nicaulem: nimirum ea de causa, quod soli mares huius appellationis essent capaces, & non etiam fœmina, oportuit peculiare ipsius nomen dicere. Ego verò in nostra gentis Commentariis reperi, quod post Salomonis socerum Pharaonem, nemo Ægyptiorum regum amplius hoc nomine sit vocatus: & quod post illum venerit ad Salomonem iam dicta mulier, quæ tum Ægypti simul, & Æthiopiæ regnum obtinebat. Sed de hac paulò pòst dicemus.* Et paulò pòst subiungit: *Interim ad Ægypti, Æthiopiaque reginam, mulierem sapientiæ studiosam, & cæterà quoque egregiam, Salomonis virtutum, ac sapientiæ fama delata, cupiditas eam incessit, coram hominem videndi: sic enim fore, vt experimento, non rumoribus crederet, qui sæpe numero falsi, eo quod toti à fide renunciantium pendeant, paulo pòst euanescunt: decreuitque suscepta longinqua peregrinatione, illius sapientia perfrui, & de rebus arduis cum eo disserere. Venit igitur Ierosolymam splendido, & opulento apparatu.* Et post alia de eadem Regina narrata, subdit: *Atque ita Ægyptiorum regina, datis simul, & acceptis amplissimis muneribus in patrium solùm reuertitur.* Vides igitur, vt Iosephus, reginam Saba ex Æthiopia, & Ægypto, vbi longè latéque imperitabat, ad Salomonem venisse, prodat.

Locus autem Herodoti quem laudat Iosephus, est lib. 2. num. 100. vbi tamen reginam illam Ægypti non Nicaulem, sed Nitocrim Herodotus appellat: verba enim eius sunt: *Post hunc* (Menem, Ægypti regem, Memphis conditorem) *recensebant è libro Sacerdotes nominatim alios trecentos, ac triginta reges. In quibus tot ætatibus hominum, decem & octo fuissent Æthiopes, & vna mulier alienigena: cæteri viri Ægyptij. Mulieri quæ regnauit, fuit nomen idem quod regina Babylonica, Nitocris. Quam dicebant vltam fuisse fratrem, ab Ægyptiis, apud quos regnabat, interemptum: quum eo interempto, regnum ad hanc detulissent. Vltam autem fratrem, multis Ægyptiorum dolo absumptis.* Sed quod Iosephus ex Hebræorum Commentariis refert, post Salomonis socerum Pharaonem, neminem Ægyptiorum regum ampliùs Pharaonem vocatum, perspicuè refellitur ex pluribus Scripturæ locis, vbi Pharaones Ægypti reges vocantur, longè post tempora Salomonis. Sed ad institutum.

Origenes homilia 1. in Cantica, enarrans illud, *Nigra sum, sed formosa.* Interprete sancto Hieronymo, inquit: *Nemo dubitat, nigram vocatam esse formosam, quis nos sumus, vt cognoscamus Deum, vt Cantica Cantici prædicemus, vt ab Æthiopia finibus, vt ab extremo terræ venerimus sapientiam veri audire Salomonis. Et quando Saluatoris vox intonantis auditur: Regina Austri venit à finibus terræ, audire sapientiam Salomonis.* Apertè nimis, fines terræ vnde Regina Saba venit, Æthiopiæ fines interpretatur. Et multò euidentiùs in 2. homilia ex quatuor in Cantica, quas esse Origenis compertissimum sibi esse affirmat Marianus Victorius, tametsi alij dubitent: fusè referens totam historiam Reginæ Sabæ, 3. Reg. 10. & quomodo Christus eam appellet Reginam Austri, hæc ait: *Austri autem reginam dicit eam, pro eo quod Æthiopia in Austri partibus iaceat, & à finibus terræ, quasi in vltimo posita. Inuenimus autem huius ipsius Reginæ etiam Iosephum in Historia sua facere mentionem, addentem etiam hoc, quòd posteaquam regressa est, inquit, à Salomone, Cambyses rex miratus eius sapientiam, quam sine dubio ex Salomonis sapientia susceperat, cognominauit nomen eius Meroën. Refert autem, quòd non solùm Æthiopiæ, sed & Ægypti regnum obtinuerit.* At quodnam delirium istud de Cambyse, & Meroë, qui vltra quingentos annos post Reginam Saba natus est. Addit Origenes: *Videamus autem, & ea quæ ex tertio Regnorum lib. protulimus de Regina Saba, & ipsa nihilominùs Æthiopissa, cui testimonium dat Dominus in Euangeliis.* Et post multa: *Vel de Regina Saba Æthiopum, quæ sapientiam Salomonis venit audire.*

Sanctus Gregorius Nazianzenus orat. 40. *Et quando tantùm laboris susceperis, quantùm Æthiopum regina, quæ ab extremis terræ finibus perrexit, vt sapientiam Salomonis audiret?*

Sanctus Gregorius Nyssenus homil. 7. in Cantica, initio: *In multis Rex Salomon assumitur in typum veri Regis. Sed & ad ipsum venit Regina Æthiopum.* Et inferiùs: *Æthiopissa autem mysterium, quemadmodum relicto regno Aethiopum, & transmisso tanto quod intercedebat spatio, properat ad Salomonem propter laudem sapientiæ, &c.*

Sanctus Hieronymus in Isaïæ 43. ad vers. 3. elucidans illud, *Dedi propitiationem tuam Aegyptum, Aethiopiam, & Saba pro te.* Quod LXX. ita reddiderunt: *Feci commutationem tuam Aegyptum, Aethiopiam & Syenem pro te*: ait: *Quia Dominus Deus Saluator eorum, & Sanctus Israel sit cum eis,* (scilicet Apostolis) *qui fecit eos Aegypto, Aethiopiæ, & Syene, & extremis mundi terminis prædicare. Pro Syene reliqui Interpretes posuerunt Seba,* (cum Samech) *vnde fuit Regina Austri, quæ venit Sapientiam audire Salomonis.* At cùm hic Seba, cum Ægypto, & Æthiopia coniungatur, & Syene, quæ vrbs

est

est Ægypti in finibus Æthiopiæ, à L X X. exponatur, nimis videtur propensum, vt sanctus Hieronymus hic Saba Æthiopicam intellexerit.

Sanctus Anastasius Sinaita lib. 8. Hexaëmeron: *Aethiopia enim praeueniet manus suas Deo, ante omnes cum Christo pacta conuenta dans & faciens per illum Eunuchum, qui erat Candaces reginæ Aethiopum, Ecclesia, quæ quidem Christo vnita clamat: Nigra sum & formosa, filia Ierusalem: nigra priùs incredulitate, quæ nunc sum obscura humilitate: formosa autem nunc sum Dei cognitione. Ego enim sum Regina Austri, quæ surgo ex finibus terræ gentium, & veniens vidi sapientiam Salomonis.* Dilucidè Reginam Austri, nigram, & ex Æthiopia facit.

Sanctus Augustinus serm. 253. de Tempore: *Hæc est illa Regina, quæ venit à partibus Aethiopiæ audire sapientiam Salomonis.*

Procopius Sophista in Isaïæ 43. ad vers. 3. enarrans illud ex editione L X X. *Feci commutationem tuam, Aegyptum, & Aethiopiam, & Syenem pro te:* inquit: *Et qui Syenem incolunt, vel Saba, vt ceteri transtulerunt. Est verò & Saba gens illa Aethiopiæ, ex qua Reginam ad Salomonem esse profectam legimus.*

Euthymius in Matth. 12. ad vers. 42. *Regina Austri surget in iudicio. Austrum dicit regionem à qua flat Auster, dico sanè Aethiopiam, quam Saba vocauit tertius Liber Regum. Sita est autem hæc regio ad finem orbis habitabilis.*

Sanctus Anselmus Cantuariensis Episc. lib. 1. de Imagine Mundi, cap. 19. *In Africa verò versus Meridiem, est Aethiopia, in qua est vrbs Saba, de qua fuit regina illa, quæ in Euangelio commemoratur à Domino.*

Zonaras tom. 1. Annal. *Eius* (Salomonis,) *igitur doctrina & sapientia vbique celebrata, regina quædam Aegypti & Aethiopiæ sapientiæ studiosa indagatrix, Ierosolyma proficiscitur. Eam Rex honorificè excipit, quæstiones ab ea propositas, facilè soluit, &c.* Eadem omnino Cedrenus, & Glycas in Annalibus.

Anselmus Laudunensis in 3. Regum, 10. ad vers. 1. *Sed & Regina Saba. Saba ciuitas est regalis Æthiopiæ, vnde fuit hæc regina, quæ præfuit duobus regnis, Æthiopiæ, & Aegypti.*

Petrus Comestor in Historia Scholastica 3. lib. Regum, cap. 26. *Regina Saba venit tentare Salomonem in ænigmatibus. Est autem Saba quandoque nomen regionis: sed hìc est ciuitas regalis Aethiopiæ.* Et Paulò inferiùs: *Nicaula regina Aegypti & Aethiopiæ, quam putat Iosephus venisse ad Salomonem.* Ceterùm sanctus Eucherius lib. 3. in Reges, cap. 32. cùm habet: *Regina Saba venit à finibus terræ, id est: India, vt quidam dicunt, audire sapientiam Salomonis.* Ambiguum nunc vel Arabiam Felicem, vel Æthiopiam intellexerit, cùm vtramque Indiæ nomine indigitari, cap. 19. ostenderimus. Ergo Reginam Saba ex Æthiopia Africana venisse tradunt etiam, Hugo Carensis, Alfonsus Tostatus, Dionysius Carthusianus in 3. Regum, 10. vers. 1. & in 2. Paralipomenon. 9. vers. 1. Ioannes Nauclerus in Chronographia, Generatione 34. M. Antonius Sabellicus Enneadis 1. lib. 9. Ludouicus Carretus in epist. ad Hebræos, visorum diuinorum, Guillielmus Budæus lib. 4. de Asse, Franciscus Aluarez in Æthiopica Historia, cap. 36. Sebastianus Munsterus lib. 6. Cosmographiæ, pag. 1146. Epistola Negotiatorum Hispaniensium ad suos Correspondales Florentinos, & Venetos, cuius initium, *Ex relatu certorum*, & habetur impressa in Nouo Orbe, cap. 126. Ioannes Barrius Decadis 3. lib. 4. cap. 2. Damianus Goëa libello de Fide, Religione, Moribus Æthiopum, Marianus Victorius libello de Regibus Æthiopum, Matthias Bredembachius, Ioannes Maldonatus in Matthæi 12. ad versic. 42. Cornelius Iansenius, cap. 49. in Concordiam Euangelicam, Reinerus Reineccius Syntagmatis Heroici parte 1. in Regno 21. Æthiopico, Franciscus Toletus in Lucæ 11. ad versic. 31. Marcus Marinus in Arca Noë, in voce Sceba, Valentinus Schindlerus in Pentaglotto, in voce Seba, Paulus Palatius in Sophoniæ 3. ad vers. 10. Gilbertus Genebrardus in Psalm. 71. versic. 15. & lib. 1. Chronographiæ, pag. 122. Franciscus Moncæius in Poëtica delibatione rerum Salomonis, & Lucubratione 5. in Cantica, Franciscus Lucas in 2. Matthæi, ad versic. 1. & in 12. Matthæi, ad versic. 42. Sebastianus Barradius tomo 2. Historiæ Euangelicæ, libro 8. cap. 18. Liuius Sanutus in Geographia Africæ, lib. 11. fol. 127. pag. 1. ad finem, Abraham Ortelius in Theatro Orbis in Tabula Imperij Abyssinorum, Gerardus Mercator in Atlante maiore, in Tabula Abyssinorum Imperij, Historia Æthiopica, quæ citatur in Glossa ordinaria recentioris editionis, 3. Regum 10. ad versic. 1. Cornelius à Lapide in Genes. 10. ad versic. 7. Si numero, & pondere testium sit euincendum, potiora sunt planè iura eius sententiæ, quæ Reginam Saba ex Æthiopia deducit: quàm Imperator ipse Æthiopum Abyssinorum Dauid decidisse videtur geminis Epistolis, altera ad Emanuëlem Portugalliæ regem anno 1521. missa, altera ad Romanum Pontificem anno 1524. scripta, quas à Paulo Iouio in Latinum sermonem conuersas, Damianus Goës libello suo de fide, & moribus Æthiopum inseruit. Ergo initio earum litterarum Imperator Dauid enumerans Regna quibus ipse in Æthiopia imperaret, inter alia ait: *Rex de Xoa, de Caffate, &c. de Tigrimahon, de Sabaim, vnde fuit Regina Saba, de Barnagais, &c.* In quam nos sententiam libenter concedimus.

Nec illud hìc omiserim, plerósque ex Abyssinorum Annalibus prodere, Reginam Saba ex consuetudine Salomonis grauidam effectam, filium peperisse nomine Meilech, à quo in posteros ad hanc vsque diem propagatum sit certa successione genus Imperatorum Æthiopum Abyssinorum. Franciscus Aluarez in Historia Æthiopica, cap. 36. agens de vrbe Achaxumo, quam veteres Auxumum dixere, regia quondam Regum Æthiopum, ait: *Hæc vrbs in Regno Tigrimahon, fuit olim, vti ferunt, regia Reginæ Saba, quæ magnam vim auri camelis ad Salomonem detulit, quum Templum Ierosolymis conderet. Est in ea vrbe insignis Ecclesia, in qua ingens volumen Annalium reperimus, patrio Aethiopum sermone conscriptum: in cuius initio referebatur, eos Annales primùm Hebraica lingua compositos, dein in Græcum conuersos, & ex Græco in Chaldæum transfusos, & tandem de Chaldæo in Abyssinam linguam translatos, in qua nunc extant: qui in hunc modum exordiebantur: Cùm fama accepisset Regina Saba magna & opulenta opera quæ Salomon Ierosolymis inchoauerat, statuit apud se ea inuisere. Oneratis itaque auro plurimis camelis vt in ea opera conferret, Ierosolymam contendit, Salomonem inuisit, totúmque aurum ei dono dedit, cum aliis pretiosis muneribus. Cùm esset*

Ierosolymis ex Salomone concepit: ac tandiu ibidem mansit quoad pareret filium, mox prole apud parentem vt educaretur, relicta, in Aethiopiam remeauit: vnde Salomoni magnam vim auri, & ligni nigri ad fabricas misit. Cùm filius ad septimum decimum aetatis annum adoleuisset, eum Salomon regio apparatu & comitatu ad matrem remisit. Qui tandem magnus Rex & Imperator in Aethiopia euasit. Hæc Aluarez.

Damianus Goës libello de Fide & moribus Æthiopum, ex Relatione Zagazabo Imperatoris Æthiopum Legati, hæc excepit: *Erat autem huic Reginæ Saba nomen propium Makeda, quæ more maiorum colebat idola. Ad cuius aures fama sapientia Salomonis cùm peruenisset, quendam virum prudentem Ierosolymam misit, vt re omni explorata certior de regis prudentia redderetur. Quo reuerso, & re explanata, subitò se ad iter Ierusalem versus componit. Atque cum eò peruenisset, præter multa alia quibus a Salomone erudita est, legem ac prophetas didicit, atque in patriam proficiscens, in itinere filium quem ex Salomone conceperat, peperit, qui vocatus est Meilech, quem ipsa Regina in Aethiopia vsque ad vigesimum ætatis annum apud se educauit, ac posteà ad Salomonem eius patrem remisit, vt ab eo scientiam & sapientiam disceret: quem per litteras obsecrauit, vt filium Meilech coram Arca fœderis testamenti Domini, Regem Aethiopiæ consecraret, ac crearet, néue vlterius fœmina ius regnandi in Aethiopia haberent, vt tum in more erat, sed vt recto tramite masculi in regnum succederent. Qui cùm Ierosolymam venit, à patre facilè matris postulata obtinuit, ac pro Meilech vocatus est David quem iam abundè in lege, atque in aliis disciplinis edoctum, pater Salomon constituit ad matrem remittere, id quidem cum maiore ornatu, regióque apparatu. Ad quod munificentius conficiendum comites illi decreuit cum eo mittere Azariam principem Sacerdotum, filium Sadoch principis quoque Sacerdotum. Quod cùm Azarias intellexisset, Davidem hortatus est, vt ei à patre impetraret potestatem sacrificandi pro successu itineris, ante Arcam fœderis Domini. Qua re à Salomone impetrata, Azarias subitò Tabulas, quam secretissimè potuit ad imitationem Tabularum fœderis Domini dedolare curat. Quibus perfectis, ad sacrificandum se componit, in ipsóque sacrificio clanculum, atque mira arte veras Fœderis Domini Tabulas ex Arca surripuit, pro eisque adulterinas, quas secum portauerat, reposuit, se solo, ac Deo conscio. Hæc narratio apud nos Aethiopes sanctissima & probatissima habetur, vt ex historia ipsius regis Davidis, quæ iucundissima lectu est, apparet. Cuius historiæ liber tantæ crassitudinis est, quantæ omnes Pauli Epistolæ. Cæterùm cùm iam David ad fines Aethiopiæ peruenisset, Azarias eius territorium ingressus, id quod semper apud se occultum tenuerat, ei reuelat, nempe Tabulas fœderis Domini penes se esse. Qua re audita, subitò David ad territorium vbi Azarias Tabulas fœderis Domini habebat, accurrit, ibique præ nimio gaudio, ad exemplum aui sui Davidis, ante arcam in qua Tabulæ erant, incœpit saltare. Quo à suis viso, & re intellecta omnes pari modo gaudia & lætitiam ingentem celebrarunt. Tandem peragrata magna Aethiopiæ parte ad suam matrem peruenit. Quæ statim ei Imperium omnium Prouinciarum detulit, omnémque administrandi regni curam in eius humeros reclinauit. Et ab eo tempore fermè iam inde vsque in hunc diem elapsis interim bis millenis, sexcentis annis, regnum Aethiopiæ recto tramite, de masculo semper ad masculum transfertur.* Hactenus Damianus Goës ex Zagazabo Æthiopum Legato.

Ioannes Barrius Decade 3. lib.4. cap.1. *Tamdiu nimirùm Regina Saba apud Salomonem mansit, quamdiu diuinæ legis præceptis & ceremoniis instrueretur. Concepto deinde è Salomone filio, grauida adhuc, de reditu in patriam cogitaret. Sed ecce in medio itinere pariendi doloribus impedita, felicè tandem partu puerum enititur: quem in regni sede regia liberaliter educatum, iusta iam ætatis, qua decuit regali magnificentia & apparatu ad parentem Salomonem mittendum regina cogitat, eo potissimum consilio, vt antè Tabernaculum, sancta cum vnctione parens Salomon initiandum, & in supremum Aethiopiæ Imperatorem inaugurandum velit, ac iubeat. Meilechum, hoc enim pueri nomen, parenti singulari beneuolentia & charitate susceptum, solemni ritu consecrandum, ac nomine aui honorificentissimo, id est, Davidis, insigniendum, ac deinceps diuinæ legis præceptis & institutis imbuendum diligenter curat. Tum tandem matri reddendum, ministrorum optimorum, plurimorùmque decentissimo comitatu, atque etiam pædagogo sanctissimo, ac rerum diuinarum præceptore sapientissimo Sadochi filio Azaria, & summo in Ierosolymitano Templo Sacerdotum principe. Is Davidis interuentu, & precibus à Salomone exorat, vt in Sancta Sanctorum sibi ingredi liceat vale vltimum dicturo Arcæ & loco sancto, & pro felici itinere vota nuncupaturo. Ingressus itaque quasi orantis specie, re verò ipsa Legis Tabulas suffuraturus alias omnino similes iam anteà ad eam rem præparatas, illarum loco substituit. Illi dum iam ex longo itinere ad Aethiopiæ fines accedunt, Davidem totius rei inscium, Azarias admonet sacrati illius furti, & sacrorum spoliorum, quæ Ierosolymis ex templo sustulerat. Incredibili lætitia affectus David, citato gradu ad Azariæ tabernaculum contendit, Tabulas inuenit, ac ante illas, honestiori loco repositas lætissimus ludit, aui Davidis exemplo tripudiat: quem comitatus servorum vniuersus, lætitiæ causa perspecta, quibus possunt lætitiæ significationibus imitantur. Aethiopiam, ingresso iam filio expectatissimo, Nicaula regina regni habenis traditis, & fœminis finem imperandi in Aethiopia facit: & viris ab hoc Davide ad reliquos Abyssinorum Imperatores virilem seriem ducendi viam instituit.* Huc vsque Barrius.

Gilbertus Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag.121. *Makeda, quæ & Nicaula Aethiopum regina, item Aegypti, Iosepho lib. 8. cap.2. è Saba Nili Insula, postea à Cambyse Meroe appellata, ad Salomonem venit, regni eius quarto (Marianus Victorius de Regno Aethiopiæ) vel potius vndecimo: nam 3. Regum,10. templum iam erat ædificatum, de lignis, arboribus, & cæteris rebus naturalibus præsertim auditura. Filium ex eo conceptum nomine Meilech, deinde Davidem, regnandi iure fœminis sublato, Regem renuntiauit, & nobili Imperio Prete-Ioannis, quod hodie etiamnum viget, principium dedit. Ex quo iam tot annos, primò legem, deinde Euangelium per Eunuchum & Philippum Diaconum, prædicatum seruant, extremam manum adhibente Matthæo. Ex Historia Aethiopica.*

Abraham Ortelius in Theatro Orbis in Tabula Abyssinorum Imperij: *Est in hoc tractu vrbs Cassumo nomine, sedes olim, vti in eorum Annalibus est, Reginæ Saba, quam Makedam nuncupatam ferunt: addúntque hanc ex rege Salomone filium suscepisse, nomine Meilech.* Ergo Reginam Saba è Salomone peperisse filium nomine Meilech, qui Abyssinis imperitauerit, non pauci alij recentiores

res ex Æthiopum Annalibus prodiderunt, vti Ferdinandus Mendez Pintus in sua Peregrinatione, cap. 20. Antonius Gouea in Itinerario Alexij Menesij Archiepiscopi Goani lib. 1. cap. 6. Ceterùm refragantur alij, fabulosumque, & commentitium putant id quod de Regina Saba à Salomone grauida effecta, & filio ex eo suscepto Meilech nomine Æthiopes ferunt. Thomas Bozius de Signis Ecclesiæ, lib. 21. cap. 1. *Illud non audiendum, quod Æthiopes iactant eorum reges originem ducere à Salomone, quod ille coierit cum Regina Saba, & ex iis prognati sint eorum reges.*

Ioannes Pineda lib. 5. de Rebus Salomonis, cap. 14. § 10. num. 46. *Rem verò huiusmodi in Salomone, neque creditu, neque auditu dignam existimat Bozius lib. 21. de Signis Ecclesiæ, cap. 1. & Franciscus Moncœius Lucubratione 4. lib. 1. in Cantica, & meritò, quòd mirum omninò esset tantæ rei nullam fieri mentionem in Diuinis Libris, aut in Scriptoribus Hebræis, Iosepho præsertim, qui suæ gentis antiquitates omnes perscrutatur, & diligenter colligit, atque interdum etiam quæ falsa sunt, si tamen vulgata, aut speciosa sunt, minimè reiicit. Sed miratur quidem Maluenda, cur Bozius receptissimæ historiæ refragari voluerit: quam ipse tanquam verissimam, & indubitatam complectitur. Tamen in eo viris cordatis multò magis mirandum, quod vir doctus, & eruditus Maluenda, & qui aliorum sententiarum, vel verarum, vel verosimilium seuerissimum se castigatorem auctoritate, & virgula censoria præbere solet; nunc ineptissimæ fabellæ, & vel lasciuientium hominum luxurianti calamo, vel Abyssinorum Æthiopum, falsa sibi de sua origine & antiquitate persuasione blandientium commento excogitatæ refragari ipse non voluerit, &c.*

Sed Pinedæ paucis respondeo. Quodnam illod argumentum, fabulam esse, Reginam Saba ex Salomone peperisse, quia neque Scriptura, neque Iosephus, neque Hebræi Scriptores id prodiderint? Si non prodidissent Æthiopum Annales, commentum videri potuisset. Secundò, Vbi ego seuerissimus castigator & censor verarum sententiarum? Logi? Simpliciter dico sensum meum, & iudicium cùm expedit adhibeo; non more quorundam, quos ego rectè noui, qui omnia corrigant, & peiora semper eligunt. Tertiò, Quid illud, *Ineptissima fabella*: Quid, *Lasciuientium hominum luxurianti calamo*? Aluaresius durus & rigidus scriptor, sed integerrimæ Fidei. Damianus Goës insigni equestri ordine, nunquam auditur lasciuiens, aut luxurians. Barrius grauissimus Scriptor, alter Liuius Lusitanis habetur. De Genebrardo & Ortelio ipse viderit. Ego puto Pinedam potiùs voluisse loqui, quàm aliquid dicere. Quartò, Vnde habet, me eam historiam; tanquam verissimam & indubitatam amplecti? Tantùm dixi auctores rerum Æthiopicarum illam tradere, & mirari me, cur ei Bozius sine vllo argumento refragari voluerit. Quintò, Si auctorum pondere res esset transigenda, cur potiùs Bozio, Moncæio, Pinedæ, credam, quàm Aluaresio, Goësio, Barrio, Genebrardo, Ortelio, aliisque? Sextò, Solent interdum nationes origines suas, & antiquitates etiam mendacio consecrare: non ambigo. Sed negari non potest, quando perspicuus, aut manifestus error non cernitur, cuiusque gentis Annalibus publicis, & receptis non temerè denegandam Fidem. Septimò, Etsi narrationi de filio Reginæ Saba Meilecho quædam insint fabulosa, vt illa de suffuratis Tabulis Legis; at non inde propterea sequitur partum Reginæ, & filium Meilechum esse quoque fabulosum. Quasi verò quia tam multa de Carolo Magno, & Rolando finguntur, Carolus Magnus & Rolandus non fuerint in rerum natura. Equidem inter alios titulos quos Imperator Æthiopum Abyssinorum sibi sumit in publicis edictis, & epistolis, illi sunt præcipui: DAVID COLVMNA FIDEI, ORTVS EX STIRPE IVDA, FILIVS DAVID, FILIVS SALOMONIS, &c. Vti ex Goësio, Ortelio, Mercatore, & aliis liquet. Nec se sanè aliam ob causam ex stirpe Iuda, & Filium Dauid, & filium Salomonis appellat, nisi ob Meilechum Salomonis ex Regina Saba filium.

Sed nolumus esse contentiosi, & nostræ opinionis nimium amantes, rem quidem non ineptissimam fabellam: sed in medio tamen relinquimus, credat quisque vt volet, quia vidimus quosdam de ea hæsitasse. Marianus Victorius Libello de Regibus Æthiopum habet: *Menilech Reginæ Sabæ ex Salomone; vt plus iusto persuasi Æthiopes asserunt, filius, regnauit annis vigintinouem. Eius nomen interpretantur, quomodo mihi similem Deus creauit. Ita enim à Salomone vocatum dicunt, cùm primum eum vidisset: misit námque eum mater in Ierusalem ad patrem, iam puberem, ac quartum decimum agentem annum. Vulgo apud Æthiopes Sapientis filius cognominatur: & sequuntur ex ordine succedentes liberi, &c.*

Reinerus Reineccius part. 1. Heroïci Syntagmatis in 21. Regno Æthiopico, pag. 283. postquàm ex Damiano Goës ea retulisset de Meilecho filio Reginæ Sabæ & Salomonis, quæ nos superiùs descripsimus, addit: *In quibus, historia quasi trutinæ subiectis, non pauca inesse deprehenduntur, de quibus ἐπέχειν liceat. Numquid enim libidinis & turpitudinis stigmata Heroinæ venerandæ, cuius summum pietatis, & sapientiæ studium prædicatur? Numquid eidem suspicioni Salomon tum adhuc Deo, hominibúsque probatissimus, inuoluendus? Imò numquid verosimile; Æthiopes regem spurium, & quidem externa in gente quæsitum, tolerasse; præsertim cùm creandi huius ius penes Sacerdotes esset? Indigenas in regiis muniis capessendis cessisse aduenis? &c.*

Gerardus Mercator in Atlante maiore, in Tabula Abyssinorum Imperij: *Nomen Reginæ huic Saba fuit Makeda. Credunt Æthiopiæ reges ex Dauidis stirpe, & Salomonis familia sese procreatos esse: idcircò se filios Dauidis, & Salomonis, atque adeò sanctorum Patriarcharum appellare solent; quod ex eorum semine orti sint. Nam ex Salomone filium suscepisse Makedam illam fingunt, quem Meilech nominant: posteà Dauid fuit dictus. Is secundùm eorum commentum, cùm annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem patrem, & præceptorem à matre remissus, vt doctrina, & sapientia vtili, & salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit Meilech, seu Dauid, permissu Salomonis, Sacerdotes, & comites nobiles multos de singulis duodecim tribubus sibi adiunxit, & in regnum Æthiopiæ reuersus gubernationem eius suscepit.*

Nicolaus Godinus lib. 1. de Rebus Abyssinorum, cap. 7. *Constans est Abyssinorum non magis sententia, quàm gloriosa quadam prædicatio, Imperatores suos ab Salomone Iudæorum rege genus ducere. Res ab iis accepta in hunc modum narratur:*

Insula in Nilo est, nunc aliqui vocant Elsamam, aliter alij. Iosephus, nec pauci alij scribunt, eam à tempore Cambysis Persarum regis, à Meroe eiusdem Regis sorore, ibi defuncta, Meroem appellari cœptam, cùm anteà Saba diceretur. Ab hac insula, vbi tunc erat Æthiopiæ caput profectam volunt Austri reginam, ad tentandam per ænigmata sapientiam Salomonis. Ab vrbe regia, vt aiunt, cum multo comitatu egressa Mazuam venit, conscensis ibi nauibus Erythræum mare traiecit, appulitque ad Arabicum Sinum, ex quo terrestri itinere octo ferè dierum spatio, Ierosolymam peruenit. A Salomone, filium dicitur suscepisse Melichum, siue Melilechum nomine. Hunc asserunt aliqui, ante matris in patriam regressum, in eadem natum vrbe Ierosolymitana: & matre discedente, in patris aula, & cura relictum, ibique ad septimum vsque aut octauum ætatis annum sedulò educatum, atque ad matrem posteà missum. Scribunt alij, discessisse reginam conceptu grauidam, & in itinere puellum peperisse, in Æthiopia apud se educasse, viginitique agentem annos, cùm iam esset Imperio aptus, Ierosolymam misisse, vt ei pater & aliquid impertiret infusæ sibi a Deo sapientiæ, & coram Arca Testamenti diadema imponeret Æthiopici Imperij.

Addunt insuper, cùm sceptrum Melilechus sumpsit, aui sui nomen simul sumpsisse, & Dauidem vocatum: accepitque à Salomone patre duodecim viris, sapientia & virtute præstantibus, singulis ex singulis Israelis tribubus, à quibus diuinam legem & sacras Litteras edoceretur, in Æthiopiam cum duodecim Iudæorum millibus discessisse. Ab hoc igitur Melilecho volunt Abassini suos Imperatores ducere originem: neque illo ex tempore ad hodiernum vsque diem apud eos ex regia Dauidis stirpe defuisse, qui in Æthiopia imperarent. Hanc opinionem ego apud Europæos ab Aethiopibus autumo natam. Et post alia: *Et verò quod de Abassinorum Imperatorum narratur genere ab Salomone per Melilechum deriuato, rectè, vt opinor, docti & graues auctores docent, fabellam esse ineptissimam, neque creditu, neque auditu dignam. Non sum nescius, sic apud incolas narrari, quod in illa quam dixi Epistola Fernandius scribit. Sed ea Lusitanorum culpa fuit, quod illam ab ipsis acceptam Abassinis facilè crediderint, litterisque mandarint. Qui refutatam volet, eos legat, qui de Salomonis rebus non ita pridem scripsere. Nobis hic otium non est. Certè ex priscis Scriptoribus, qui de Salomone, & Regina Saba tam multa tradiderunt, ne vnus quidem est, qui hac de re verbum fecerit, non Scriptores sacri, non Rabbini, non Iosephus Iudaicarum rerum auidissimus amplificator, non denique vllus alius, cui haberi fides queat.* Hactenus Godinus: qui satis disertè ex fidelia Pinedæ suum parietem dealbauit.

Iam de proprio nomine Reginæ Saba pauca inseramus. Iosephus lib. 8. Antiquitatum, cap. 2. vti initio huius capitis dicebamus, ex Herodoto Nicaulem appellat: at Herodotus eam quam Iosephus vult, non Nicaulem, sed Nitrocrim vocat, nisi in alterutro Scriptore mendum insit. Equidem eo potiùs in Iosepho mendum irrepsisse putauerim, & pro Nicaule, restituendam Nitocrim, quod Dio Cassius Herodoto consentiens lib. 61. Rerum Romanarum, Nitocrim, quoque nuncupet: *Non huiulis Aegyptiis imperans, vt Nitocris.* Sed ex Iosepho Nicaulam eam nominant Petrus Comestor in Historia Scholastica 3. Regum, cap. 26. Philippus Bergomensis lib. 4. Supplementi Chronicorum, Ioannes Benedictos in Notis ad 3. Regum, 10. Ioannes Gagnæius in Lucæ 11. ad versic. 31. alij verò Makedam dicunt, vti Goës, Barrius, Ortelius, Reineccius, Mercator, & alij. Marianus Victorius, & Genebrardus binominem fuisse indicant, Makedam, & Nicaulam, vtroque nomine vucitatam. Vide Pinedam de Rebus Salomonis, lib. 5. cap. 14. §. 1. Schindlerus in Pentaglotto, in voce Seba refert fragmentum Hebraicæ Geographiæ istiusmodi: *Regio Saba ex illa Baclis vxor Salomonis, filij Dauid.* Nicolaam vocat Rabbinus Salmanticensis, apud Dionysium in Matthæi 10. versic. 42. Illud de Regina Saba singulare prætermittere hîc non possumus, quod Michaël Glycas in Annalibus in hanc sententiam refert: *Inter alia quibus Salomonem tentauit, etiam huiusmodi quiddam excogitauit. Formosos aliquot pueros, tam mares, quam femellas, vniusmodi vestitu, & eadem tonsura cùm exornasset, Salomoni eos exhibuit, vtriúsque sexus discrimen in his vt indicaret, postulans. Tum ille iussu pueris facies suas abluere, naturam in vtrisque suam deprehendit: cùm mares quidem viriliter vultus suos fricarent, fæmina verò molliter, ac delicatè.* Eadem prorsus habet Cedrenus in Annalibus.

Nec sanè mirum fœminam hanc Sabæ Reginam in Æthiopia imperitasse, cùm constet in more apud Æthiopes positum, vt feminæ apud illos rerum potirentur. Equidem tres Candaces Æthiopum reginas ex auctoribus annotare possumus. Primam sub Augusto, cum qua bella gesserit Petronius Ægypti Præfectus, de qua Strabo lib. 17. pag. 564. *Ex iis erant etiam duces Reginæ Candaces, quæ per nostra tempora Aethiopibus imperauit, virilis sanè mulier, altero oculo capta.* Dio lib. 54. in Rebus Augusti, pag. 524. *Hoc ipso ferè tempore Aethiopes, qui supra Aegyptum habitant, ductrice Candace regina, vsque ad vrbem Elephantinam populando obuia quæque progressi sunt, &c.*

Secundam sub Tiberio, de qua sanctus Lucas Actor. 8. vers. 27. *Et ecce vir Aethiops, potens Candacis reginæ Aethiopum, qui erat super omnes gazas eius.* Et Eusebius lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 1. *Præfectus quidam Reginæ, quæ Aethiopum potiebatur Imperio, (adhuc enim, vt patrius mos fert, gens illa à muliere gubernabatur) diuina Prouidentia ex illa regione Ierosolymam vsque deductus est, Deum ibi piè sanctéque veneraturus.* Eadem omnino Nicephorus libro 2. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 6. Hanc secundam Candacem cum priori confundunt plerique, vnámque, & eandem esse existimant, vti Barrius Decade 3. libro 4. cap. 2. Et nos etiam aliquando putauimus: at distinguunt Isaacus Casaubonus in Notis ad Strabonis libr. 17. & Reinerus Reineccius in 1. parte Heroïci Syntagmatis, in 21. Regno Æthiopum, pagina 287. Et sanè tempora videntur eas separare: nam bella Petronij cum Candace sub Augusto gesta sunt, M. Marcello 11. & L. Arruntio Coss. Vrbis conditæ 731. Eunuchus autem Candacis Actor. 8. v. 27. venit Ierosolymam Sulpicio Galba, & Cornelio Sulla Consulibus Vrbis Conditæ 795. Quod est interuallum sexaginta quatuor annorum.

Tertiam sub Nerone, de qua Plinius lib. 6. cap.

cap. 29. *Neronis exploratores renunciauere, Meroë regnare fœminam Candacem quod nomen multis iam annis ad reginas transiit.* Atqui de his Sabæis Æthiopibus potamus cecinisse Claudianum in Eutropium:

——Leuibúsque Sabæis

Imperat hic sexus.— Nempe femineus. Nam de Arabibus nihil eiusmodi proditur. Ex quibus omnibus liquet, & illum apud Æthiopes viguisse morem, vt fœminarum regerentur imperio: & tres illas Candaces verisimile esse ex successione Reginæ Sabæ propagatas: præsertim illam secundam, quam lib. 4. cap. 13. diximus, prædicatione Eunuchi à Philippo Diacono baptisati, cum tota gente ad Fidem Christi accessisse: de qua Candace vide quæ Franciscus Aluarez refert in Historia Æthiopica, cap. 27. quam ait sedem Imperij in Acaxumo, seu Auxumo habuisse. Ceterùm Reginam Saba ex Æthiopia ad Salomonem venisse, & illa quoque confirmant quæ ad regem attulisse Scriptura commemorat 3. Regum, 10. nempe, aurum infinitum nimis, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas. De auro Æthiopiæ Herodotus lib. 3. num. 114. *Aethiopia terrarum habitatarum vltima: hæc auri multum fert.* Et num. 23. de Rege Æthiopiæ, qui Cambysis legatos ad inuisendos Æthiopum carceres duxit: *Deinde Rex illos ad carcerem deduxit, vbi viri omnes aureis vinculis erant alligati.*

Diodorus Siculus lib. 3. num. 105. *In confiniis Aegypti, vicinaque Arabia, & Aethiopia, locus quidam magnis aurifodinis abundat.* De his aurifodinis plura Agatharchides Gnidius lib. 5. de Mari Rubro, cap. 11. apud Photium in Bibliotheca. Pomponius Mela lib. 3. cap. 10. *Apud Aethiopes plus auri, quàm Persis est, ideò quod minus est pretiosius censent. Ære exornantur, auro vincula sontium fabricant.*

Solinus cap. 35. *Macrobij Aethiopes ornantur ære, auro vincula faciunt noxiorum.* Plutarchus in Erotico: *Alioqui præstat aureis compedibus ligatum manere, quod fit in Aethiopia, quam diuitiis vxoriis.* Dio Chrysostomus oratione de Diuitiis, 79. *Si prodesset possidere aurum, nihil prohibuisset Aethiopes supra nos habitantes, beatissimos videri, vbi aurum abiectius est, quàm apud nos plumbum: ferúntque sceleratos crassis vinciri compedibus.* Heliodorus lib. 8. Æthiopicorum, cap. 24. de Theagene, & Chariclea vinctis: *Vt vincula permutarentur, & aurea illis iniicerentur. In quem enim vsum apud alios ferrum, in eum apud Aethiopes aurum destinatur.* Tertullianus de Habitu muliebri, cap. 7. *Semper abundantia contumeliosa in semetipsa est. Apud Barbaros quosdam, quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent.* Et de Cultu fœminarum, cap. 10. *Quanquam & aurum ipsum cuius vos gloria occupat, cuidam genti ad vincla seruire referunt Gentilium litteræ.*

De Æthiopiæ aromatibus, seu odoribus Strabo lib. 16. ex Artemidoro describens oram Æthiopicam Sinus Arabici, pag. 532. de Ichthyophagis, id est, Piscivoris, ait: *Apud quosdam plurimus styrax nascitur.* Et pag. 532. *Post Diram deinceps est regio aromatifera, & prima eius, quæ myrrham fert.* Et paulò inferius: *Post hos est regio thurifera. In Mediterranea est regio quædam fluuialis, quæ Isidis dicitur, & alia quadam Nilus: ambæ myrrham, & thuriferas arbores habent. Sequitur regio pseudocassiam fert. Deinceps plures amnes sequuntur in quorum ora thus nascitur: hinc fluuius vsque ad regionem quæ cinnamomum fert. Postea est aliud flumen, & Daphnus portus, & fluuialis regio quæ Appollinis dicitur, & thus habet, & myrrham, & cinnamomum, quod plurimum in locis depressioribus viget.* Et pag. 535. de Sabæis: *Plebis pars agros colit, pars aromata mercatur, & indigena, & Aethiopica.* Troglodyticis myrrhæ meminit Plinius lib. 6. cap. 29. Solinus cap. 33. *Aethiopes legunt cinnamomum.* Philostratus de Vita Apollinij lib. 6. cap. 1. de India, & Æthiopia ait: *Terrarum verò similitudinem testantur aromata vtrobique nascentia.* Et inferiùs: *Cùm ad loca venisset Apollonius vbi Aegyptus, Aethiopiáque terminatur, aurum non signatum inuenit, vnguentum insuper, & diuersorum generum aromata, omnia autem incustodita iacebant in via.* Nam etsi Herodotus lib. 3. num. 107. scribat: *Arabia, in qua sola omnium, nascuntur thus, myrrha, casia, Cinnamomum, & Ledanum.* Et Plinius lib. 12. cap. 12. *Thura præter Arabiam nullis.* De copia & vniuersitate forsan intelligunt: alioqui hæc & in India, & in Syria etiam nasci Theophrastus affirmat. lib. 4. de Historia plantarum, cap. 5. & omnes norunt.

De lapidibus pretiosis Æthiopiæ, Iob 28. 19. celebrantis topazion; is enim pretiosissimus inuenitur in insula Sinus Arabici versus Æthiopiam, quæ à Lapide Topazos est dicta, de quo vide Agatharchidem lib. 5. de Mari Rubro, cap. 42. apud Photium, Diodorum Siculum lib. 3. num. 121. Strabonem lib. 16. pag. 529. Plinium lib. 6. cap. 29. & lib. 37. cap. 8. Strabo lib. 17. pag. 565. de Æthiopia: *Sunt in ea æraria, ferraria, & auraria fodina, & pretiosorum lapidum genera.* De Smaragdis Æthiopiæ, Plinius lib. 37. cap. 5. de Smaragdifodinis Æthiopiæ, Heliodorus lib. 4. cap. 6. & lib. 8. cap. 21. de Carbunculis Æthiopicis, Plinius lib. 37. cap. 7. & cap. 9. inquit: *Hyacinthos Aethiopia mittit, & Chrysolithos aureo colore transflucentes.* Atque de Hyacinthis Æthiopiæ, etiam Solinus, cap. 33. Plinius lib. 37. cap. 4. *Veteres adamantem in Aethiopum tantùm metallis inueniri existimauere, inter delubrum Mercurij, atque insulam Meroen.* Et cap. 10. *Chrysolampis in Aethiopia nascitur, pallidi coloris die, noctu ignei.* Et posteà: *Heliotropium nascitur in Æthiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis venis distincta. Causa nominis, quoniam deiecta in vas aquæ, fulgorem solis accedentem percusso sanguineo mutat, maximè Æthiopica.* Et inferiùs: *Hammonis cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornu effigiem reddens, promittitur prædiuina somnia repræsentare.* Et paulò pòst: *Hæmatites in Æthiopia quidem principalis, sanguineo colore; non omittenda promissio ad coarguendas Barbarorum insidias.* Et post alia: *Inuenimus & gemma eodem Obsidiani nomine in Æthiopia.* Ac infrà: *Siderites ferro similis, litigio illata discordias facit: quæque nascitur in Aethiopia Siderope cilos ex ea fit variantibus guttis.* De Draconite Lapide Æthiopico, Solinus cap. 33. & Plinius eodem cap. 10.

Lapidum pretiosorum Æthiopicorum meminit Heliodorus lib. 8. Æthiopicarum narrationum, cap. 10. & lib. 9. cap. 6. de Æthiopiæ gemmis, inquit: *Ostendebat lapides pretiosas: quosdam admirabiles. Margaritæ enim inter illos erant, nucis paruæ magnitudine, exactè rotunditate suis*

partibus

partibus omnibus in modum circuli absoluta, & candore maximè splendentes smaragdique, & hyacinthi illi quidem veluti verna seges virentes, quadam lubricitate tanquam olei resplendentes: hi vero imitabantur colorem marini littoris, sub ardno scopulo paululum erecti, & subiecta omnia purpureo colore tingentes: denique mixtus erat omnium, variusque fulgor, oculo delectans, atque recreans.

Ergo si Regina Saba ex Æthiopia venit, cur nomen eius in Scriptura sacra Hebraicè per Scin dextrum scribitur, cùm Saba per Scin, diximus esse Arabiam Sabæam, seu Felicem: Saba verò per Samech, Æthiopiam? Responsio est facilis: id factum & propter litterarum vtriusque nominis similem sonum, & propter locorum viciniam: nam vt vocabula vna tantùm, similisque littera distinguit: ita & regiones ipsas angustissimum dumtaxat fretum discludit Maris Erythræi: siquidem inter Felicem, seu Sabæam Arabiam, & Æthiopiam non interiacent nisi strictæ fauces Sinus Arabici, de quibus diximus superiùs, cap. 18. Sed illa ratio magis arridet, idcirco Reginam Æthiopiæ Sabæ, cum Scin dextro, quo Arabia significatur, describi, quod nimirum Regina Saba tunc nedum Æthiopiæ, sed etiam proximæ Arabiæ Sabææ, seu Felici prope Mare Rubrum, longè latéque imperitaret. Et quamuis sedem regni in Auxuma, seu in Meroë habuisset; tamen ex Æthiopia transmissis angustis faucibus Sinus Arabici, per Arabiam Sabæam, seu Felicem, vt inde maiorem vim auri, ac gemmarum, sed aromatum præsertim comportaret, iter Ierosolymam fecisse. Quòd si asseramus, vt est cum primis verisimile, iam illud quoque vtrumque verè dici poterit, Reginam Saba, in Æthiopia, & in Arabia regnantem, ex Æthiopia, & ex Arabia etiam ad Salomonem venisse: nempe ex suo vtroque regno, mouisse ex Regia Æthiopiæ, ac per Arabiam profectam.

Et ne quis hanc futilem coniecturam existimet, Reginam Saba in Æthiopia, & Arabia regnasse; sciat, aliquando reges Æthiopiæ, rerum in Arabia Felici potitos, quæ dicta est Homeritis: nam Sanctus Elesbaan Rex Æthiopiæ, totam regionem Homeritidem, id est, Arabiam Felicem, seu Sabæam, quam impiissimus Dunaan truculentus Christianorum hostis ditione tenebat, tyranno interfecto, feliciter diuina ope, armis cepit, atque occupauit, sub Iustino Seniore, vti Acta SS. Martyrum Arabum, Aretæ, & Sociorum, apud Metaphrastem 24. Octobris, optima fide conscripta testantur, & scribit Nicephorus lib. 17. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 6. Deinde anno XVI. Iustiniani, Adad rex Auxumitensium Æthiopum Damianum regem Homeritarum vicit, totamque eius regionem, & regna in potestatem redegit, vti Paulus Diaconus lib. 16. Miscellæ, cap. 21. Nicephorus lib. 17. cap. 32. & alij sunt auctores. Ad hæc, Iustini Iunioris anno VII. Arethas rex Aethiopum in Homeritide etiam regnabat, vti ex Paulo Diacono lib. 16. Miscellæ, cap. 30. Cedreno, Zonara in Annalibus constat.

Illud nescimus vnde acceperit Reineccius, de Saba regia vnde profecta fuit Regina illa, vsque Ierosolymam, iter fuisse ducentorum quadraginta milliarium. Videant nunc eruditi Geographi Auxumam, aut Meroë quantum ab Ierosolymis distent. De regina Saba nonnulla ex Rabbinis excerpsit Drusius in Matth. 10. ad vers. 42. Iam vt totam nostram de Saba disputationem contrahamus, facilè credimus Sabæos, quos Noster Ezechiel 38. vers. 13. vaticinatur, vel milites, vel negotiatores futuros in exercitibus Antichristi, non alios intelligi, quàm Sabæos Arabiæ Felicis: nam & cum Scin dextro scribuntur, & cum Dedan regione Arabica, vtpotè vicina, & confini coniunguntur: de qua iam dicamus.

Dedan.

De Dedan hæc habet Eusebius, seu sanctus Hieronymus de Locis Hebraicis: *Dedan in regione Cedar, de qua scribit Ieremias.* Et paulò pòst: *Dedan in regione Idumæa, super qua scribit Ieremias. Est autem in quarto milliario à Metallofeno, contra Aquilonem.* De Metallofeno, seu Metallopheno, idem sanctus Hieronymus in eisdem Locis Hebraicis: *Fenon*, פינון *Phinon, castra filiorum Israel in deserto: Fuit autem quondam ciuitas principum Edom, nunc viculus in deserto: vbi æris metalla, damnatorum suppliciis effodiuntur, inter ciuitatem Petram, & Zoaram, de quo & suprà diximus.* Eusebius Histor. Ecclesiast. lib. 8. cap. 17. *Reliquos Christi confessores omnes ad æris metalla, quæ erant in Phæno Palæstinæ condemnat.* Sanctus Athanasius epistola ad solitariam vitam agentes: *Rapuerunt Eutychium Subdiaconum, virum probè Ecclesiæ inseruientem, quem primùm scuticis vsque ad mortem curauerunt verberari, deinde ita moribundum in metallum mitti, & non quoduis metallum, sed in id quod Phæno appellatur, in quod homicida condemnatus, non nisi ad paucissimos dies superesse potest.* Metalli Phænensis in Palæstina meminere Martyrologia Romanum, S. Bedæ, S. Adonis, Vsuardi, Notkeri, 4. Maij. Phunon, fuit trigesima sexta mansio filiorum Israël in deserto, Numeror. 33. vers. 42. Sic dicta fortasse à stupore, & consternatione, qua afficiuntur ij qui in metallariis degunt, quibus membra stupent, ac torpescunt, & citò moriuntur.

Sed & de Dedan idem sanctus Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis in Genesim, ad cap. 10. *Dedan gens Æthiopiæ in Occidentali plaga.* Eadem ad verbum sanctus Eucherius in Genes. 10. & sanctus Isidorus lib. 9. Originum, cap. 2. Non dubito sanctum Hieronymum depranata Iosephi exemplaria secutum, Dedan tribuisse, quod Iosephus reuera in bonis libris de Saba tradiderat. Vide quæ notauimus cap. 27. extremo: neque enim opus nunc est confugere ad Æthiopiam Arabicam, cùm locus Iosephi, & is ex eo sancti Hieronymi proculdubio sint in damno. Montanus in Phaleg: *Dedan Palmyrina regio Ptolemæo, in qua Alsadamus, vel Aldadamus mons.* Id sequuntur Ortelius, Possèuinus, Delrius, Turniellus. De Palmyra & Palmyrena regione Plinius lib. 5. cap. 24. & 25. Ptolemæus lib. 5. cap. 15. Appianus lib. 5. Bellorum ciuilium, pag. 676. Huius regionis princeps fuit Odenatus maritus inclytæ Zenobiæ Palmyrenorum reginæ, de quibus multa apud Trebellium Pollionem in Odenato, Flauium Vopiscum in Aureliano, Zosimum lib. 1. Procopium lib. 2. de Bello Persico, cap. 3. Agathiam lib. 4. cap. 31. Palmyrenam regionem inter Syriam, & Arabiam describit Ptolemæus in quarta Asiæ Tabula. Noster Interpres quod 3. Regum, 9. 18. & 2. Paralipomen. 8. 4. Hebraïcè est *Thadmor*, ipse Palmyram exponit. De qua S. Hieronymus

ronymus in Ezechiëlis 47. ad vers. 19. *Thamar quæ vrbs in solitudine est, quam & Salomon miris operibus exstruxit, & hodie Palmyra nuncupatur: Hebraéque sermone Thamar dicitur, quæ in lingua nostra palmam sonat.* Sed de eadem vrbe accuratè Iosephus lib. 8. cap. 2. hæc scribit: *Ingressus deinde Salomon in desertum, quod est super Syriam, eiúsque regionis potitus, vrbem ibi maximam condidit, duorum dierum itinere à superiore Syria distantem, ab Euphrate verò vnius, ad magnam autem Babylonem inde sex dierum via protendebatur. Quare autem à reliquis cultæ Syriæ partibus hæc vrbs tam procul habitetur, causa est hæc, quod Mediterranea per desertum petentibus, ibi demum fontes, ac putei reperiuntur. Hac igitur vrbe exstructa & mænibus validissimis cincta, Thadamoram eam appellauit, quo nomine etiam nunc à Syris vocitatur. Græci Palmyram nominant.*

At regionem Dedan certius ex Scriptura eruemus: esse quidem in Arabia constat ex Isaïæ 21. 13. *Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim.* Esse Dedaneos proximos Cedarenis, idem Isaïas Ibidem affirmat, vers. 16. & 17. *Et auferetur omnis gloria Cedar.* Esse vrbem, vel partem prouinciæ Idumææ, Ieremias ait c. 49. 7. *Ad idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non vltra est sapientia in Theman? Descendite in voraginem habitatores Dedan, quoniam perditionem Esau adduxi super eum.* Idem etiam colligitur ex Ezechiel. 25. 13. Et quidem esse vicinam Theman, & Buz patriæ Elihu amici Iob, quas constat Arabiæ partes esse, idem Ieremias edicit 25. 23. *Et Dedan, & Thema, & Buz, & vniuersis, qui attonsi sunt in comam: & cunctis regibus Arabiæ.* In quem locum sanctus Hieronymus: *Hæ gentes in solitudine sunt vicinæ & mixtæ regionibus Ismaëlitarum, quos nunc Saracenos vocant.* Sed quod Ieremias eo loco, & cap. 9. 26. & cap. 49. 32. de Arabibus attonsis in comam ait, illustratur ex iis quæ Herodotus lib. 3. num. 8. de Arabibus scribit: *Eodémque modo quo tonsus est Dionysius, tonderi se aiunt. Tondentur autem in orbem, leniter rasis circumquáque temporibus.* Plinius lib. 6. cap. 18. *Arabes mitrati degunt, aut intonso crine, barba abraditur præterquam in superiori labro. Aliis & hæc intonsa.* Solinus cap. 36. *Plurimis crines intonsi, mitrata capita, redimitu pars, pars rasa in cutem barba.*

Videntur quoque Dedanim Ammonitis, & Moabitis proximi, quibus in vaticiniis Ieremiæ sociantur. Sic igitur haud obscurè compertum habemus, Dedan regionem esse Arabiæ Desertæ, Ammonitis, Moabitis, Ismaëlitis, Cedarenis, seu Agarenis vicinam, & confinem, atque in Idumæa, seu propè Idumæam positam. Vide Adrichomium in Tabula Deserti Pharan. Theodoretus in 38. Ezechielis, ad vers. 13. *Dedan autem est Idumææ finitima.* In eandem sententiam eunt ferè omnes, Strabus, Vatablus, Clarius, Pintus, Maldonatus, in 27. Ezechielis, ad vers. 15. & 20. Forerius in 21. Isaiæ, ad vers. 13. Capella in 25. Ieremiæ, ad vers. 23. Pererius in Genes. 10. ad vers. 7. Adrichomius in Pharan, num. 33. Marinus in Arca Noë, Castrus in Ieremiæ 49. ad vers. 7. & alij passim. Franciscus Iunius, & Tremellius Emanoel in 10. Genes. ad vers. 7. *Dedan, superior tractus Arabiæ Felicis, Ezechiel. 27. 15. & 38. 13. propinquus Regmæ.* Duo insignes viri eodem Dedan nomine vocati in diuinis Litteris reperiuntur: alter Genes. 10. 7. nepos Chus, & frater Saba: alter verò Genes. 25. 3. nepos Abrahæ, & frater Saba. Ab alterutro Dedan, aut ab vtroque regionem Arabiæ Dedan sumpsisse nomen, non est dubium. Satis enim constat eos Abrahami nepotes cum aliis eiusdem filiis ex Cetura susceptis, deductis coloniis, occupasse Troglodyticam regionem, & Arabiæ Felicis quidquid ad Rubrum mare pertinet, vti Iosephus 1. Antiquit. cap. 15. sanctus Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genesim, ad cap. 25. perscribunt.

Ezechiel. 27. 15. quod Hebraïcè, & in Nostro est, *Filij de Dan.* L X X. Interpretes reddiderunt, *Filij Rhodiorum*, quos secuti sunt Theodoretus, Polychronius, & alij Græci. Sed prudenter ibi sanctus Hieronymus monuit: *Nescio quid volentes L X X. filios Rhodiorum interpretati sint: nisi fortè prima littera falsi similitudine, vt pro* דדן *Dedan legerint* רדן *Redan.* Villalpandus qui patrocinium hic L X X. suscepit, frustra omninò est, cùm longè aliud sit Dedan, quàm Dodanim, id est Rhodij.

Quid sit in Scriptura sacra Tharsis.

CAP. XXIX.

FAmosæ vocis vim, & vsurpationem in sacris Litteris validè controuersam cum cura disquiramus. Fuit Tharsis nepos Iapheti ex filio Iauan, Genes. 10. 4. & 1. Paralipom. 1. 7. De quo Iosephus 1. Antiquitat. cap. 7. *Pari modo Tharsensibus Tharsus, vt originem, ita nomen dedit. Sic enim olim appellabatur Cilicia: cuius rei signum est Tarsus vrbium eius celeberrima, cæterarumque princeps, prima nominis littera in Thau mutata.* Sanctus Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genes. ad cap. 10. *Tharsis Iosephus Cilicas interpretatur, ϑ aspirationis litteram vitiosè à posteris in τ dicens fuisse corruptam: vnde & Metropolis eorum ciuitas Tarsus appellatur Paulo Apostolo gloriosa.* Ex his sancti Hieronymi verbis liquet, Iosephum dixisse, cùm à Tharsis cum Theta ϑ dicendum esset Tharsus, Græcos elisa aspiratione, simplici Tau τ, scribere & pronuntiare Tarsus. Vnde videtur interpres Gelenius subobscurè reddidisse Græca Iosephi, quæ ad verbum habent: *Tarsus enim apud ipsos, quæ vrbium celeberrima est, vocatur, Metropolis existens, Tau litteram ad appellationes ipsis pro Theta littera mutantibus.* Zonaras 1. Annali: *Tharseus princeps extitit Tharsensium: sic enim olim Cilices vocabantur: vnde præcipua vrbs eorum Tarsus dicitur, facta vnius litteræ ϑ nempe in τ mutatione. Sic enim Iosephus de Tarso scribit.*

Ergo Tharsis esse Tarsum Ciliciæ, seu ipsam Ciliciam docent quoque sanctus Isidorus 9. Originum, cap. 2. Rudericus Toletanus lib. 1. de Rebus Hispaniæ, cap. 2. Strabus, Anselmus Laudunensis, Lyranus, Moncala, Olcastrius, Lippomanus, Sà, Pererius, Delrius, Cornelius à Lapide, Iunius & Tremellius in 10. Genes. ad vers. 4. Forsterus, Mercerus, Marinus, Schindlerus in Lexicis Hebraicis, Vatablus in Psalm. 4. ad vers. 8 & in Psalm. 71. ad vers. 10. Isidorus Clarius in 27. Ezechielis, Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 31. & in Psalm. 47. ad vers. 7. Iansenius & Bochius in eundem Psalm. Galesinius in Notis ad Sacram Historiam Seoeri, Forerius in Isaiæ 23. ad vers. 10. Villalpandus in 27. Ezechiel. ad vers. 12. Torniellus anno mundi 1931. num. 22. Capella & Castrus in Ierem. 10. ad vers. 9. Ortelius in Thesauro

sauro Geographico, Lorinus in Actorum 9. ad vers. 11. Beroaldus lib. 4. Chronici, Osorius in Paraphrasi Psal. 47. vers. 8. & Psal. 71. vers. 10.

Franciscus Ribera in 1. Ionæ, num. 9. existimat, Tharsis nuncupatione in Scriptura includi totum illum terrarum tractum, qui supra mare Mediterraneum à Sinu Issico ad Tyrum & Sidonem versus Occidentem, deinde versus Occidentem & Septentrionem reflectitur ad extremos vtriusque Ciliciæ fines, vsque ad Pontum Euxinum, in ingentis peninsulæ formam, quæ olim Asia minor, nunc Notolia, seu Turcia vocitatur: totúmque mare alluens omnia istius Peninsulæ littora, à Sinu Issico ad Euxinum Pontum appellari in sacris Libris Tharsis, seu Tharsicum. Sententiæ suæ hasce coniecturas affert. Primò, Quia Solinus est auctor, Ciliciam, quam diximus esse Tharsis, olim ad Ægypti vsque Pelusium pertinuisse, sic enim cap. 41. ait: *Cilicia antè à vsque ad Pelusium Ægypti pertinebat, Lydiis, Medis, Armeniis, Pamphylia Cappadocia, sub imperio Cilicum constitutis. Mox ab Assyriis subacta, in breuiorem modum scripta est.* Secundò, quia Iudith, 2. 12. scribitur de Holoferne: *Cúmque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascendítque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem. Effregit autem ciuitatem opinatissimam Melothi, prædauítque omnes filios Tharsis, & filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Cellon.* Montes Ange Ribera putat Argæum montem, Iunius, Taurum, Serarius Taurum, & Antitaurum: ergo cùm iis coniungantur filij Tarsis, & etiam Ismaëlitis in Arabia, videtur Tharsis longe latéque patuisse. Hæc nobis non magnopere probantur: nam etsi Cilicia olim latè funderetur, at Tharsis non nisi propriam Ciliciam in qua Tarsus est, significare videtur: cùm alias regiones quas arbitratur Ribera nomine Tharsis etiam comprehendi suis propriis, ac diuersis nominibus Scriptura designet. Iam quid sit Tharsis in libro Iudith, non erit difficile admodum eruere. Primùm Græca exemplaria, & Latina Romana L X X. Interpretum, iussu Xysti V. edita, non Tharsis, sed *Rasis* habent: Complutensia verò, ac Regia, & Roberti Stephani, *Rases.* Diuinat Serarius esse aliquam Syriæ partem vnde fuit Rasin ille, 4. Regum, 16. 5. Nugæ. Est hîc Tharsis proculdubio Tarsus Ciliciæ, vt etiam annotauit Iunius: coniungitur enim cum celebri vrbe Melothi, quam esse Mallum insignem vrbem Ciliciæ, prope Tarsum, qui non videt, nihil profectò videt. 2. Machabæorum 4. 30. *Contigit Tharsenses, & Mallotas seditionem mouere, eo quod Antiochidi regis concubinæ dono essent dati. Festinanter itaque rex* Antiochus *venit sedare illos.* Et vers. 36. *S[illegible] regem de Cilicia locis, &c.* De Mallo Ciliciæ [illegible] maritima plura Strabo lib. 14. pag. 464. 465. P[illegible] lib. 5. cap. 27. Mela lib. 1. cap. 13. Solinus cap. 14. Arrianus lib. 2. Rerum Alexand[illegible] Dionysius in Periegesi, Ptolemæus lib. [illegible] disces, quam parum solida sint quæ de Tharsis Iudith disserit Pineda lib. 4. de Salomone, cap. 15. §. 6.

Pererius in Genesi 10. ad vers. 4. arbitratur, vocabulum Tharsis primò significasse Ciliciam, & mare Cilicium, prætentum Phœniciæ & Syriæ: indeque traductum ad significandum omne mare Mediterraneum: & omnia loca eius maritima, ac imprimis Carthaginem, quæ quódam mari potens fuit. Ab hac sententia non multùm abludit Castrus in 10. Ieremiæ, num. 19. Sed quod ad terras attinet, est planè nimis extendere Tharsis, nimirum si indicet omnes oras maris Mediterranei.

Acosta lib. 1. de natura Noui Orbis, cap. 14. suspicatur Tharsis in Diuinis Litteris sæpiùs non certum aliquem definitúmque locum sonare: sed generale potiùs esse vocabulum, idémque efficere apud Hebræos quod apud nos vulgò Indiarum vocem: nempe regionem remotissimam opulentam, auro, argento, aliis rebus pretiosissimis fertilem: id enim nos Hispani Indiam vocare solemus. Verùm hoc est pro libito significatum Tharsis construere.

Sanctus Hieronymus in Locis Hebraïcis: *Tharsis vnde aurum afferebatur Salomoni. Hanc putat Iosephus Tarsum vrbem esse Ciliciæ. Porrò iuxta Ezechielem Prophetam Cartago sentitur: siquidem in eo loco, vbi secùndùm septuaginta Interpretes legimus Carthaginem, in Hebræo habemus Tharsis scriptum. Nonnulli Indiam putauerunt: & de hoc tam in libro Epistolarum, quas ad Marcellam scripsimus, quàm in libro Hebraicarum Quæstionum pleniùs diximus.* Et Epistola 133. ad Marcellam: *Quæris, si Tharsis lapis chrysolithus sit, aut hyacinthus, vt diuersi Interpretes volunt, ad cuius colorem Dei species scribatur: quare Ionas Propheta Tharsis ire velle dicatur: & Salomon & Iosaphath in Regnorum libris naues habuerint, quæ de Tharsis solitæ sint exercere commercia? Ad quod facilis est responsio, homonymum esse vocabulum, quo & Indiæ regio ita appelletur: & ipsum mare, quia cæruleum sit, & sæpè Solis radiis percussum, colorem supradictorum lapidum trahat, & à colore nomen acceperit. Licet Iosephus τ, pro θ, littera mutata, Græcos putet Tarsum appellare pro Tharsis.* Et in 2. Isaïæ, ad vers. 16. *Iosephus Tharsis vrbem Ciliciæ Tharsum arbitratur: alij regionem putant Indiæ: & hoc nomine etiam de duodecim gemmis lapidem appellari, qui apud nos vocatur chrysolithus, ob marini coloris similitudinem. Melius autem est, Tharsis vel mare, vel pelagus absolutè accipere. Neque enim Ionas de Ioppe nauigans, ad Indiam poterat peruenire, ad quam illo mari non potest nauigari: sed simpliciter ire in pelagus, & ad quascumque insulas pergere.* Et in 66. Isaiæ, ad vers. 19. *Tharsis lingua Hebræa, mare appellatur; & vt aiunt, Indiæ regio est: licèt Iosephus littera commutata, Tarsum putet nuncupari pro Tharsis, vrbem Ciliciæ, ad quam Ionas de Ioppe fugiens ire cupiebat.* Et in Ieremiæ 10. ad vers. 9. *Tharsis vel regio Indiæ est, vt vult Iosephus: vel certè omne pelagus Tharsis appellatur, & tale habet similitudinem.* Nunquam voluit Iosephus Tharsis regionem Indiæ esse: sed, vel est lapsus memoriæ, vel locus deprauatus, vti §. 3. notabimus. Quod autem Tharsis in Scripturâ alicubi sit quædam Indiæ regio, idem sanctus Hieronymus in 1. Ionæ, ad vers. 3. ita testatur: *Quantum verò in Paralipomenon libris intelligi datur, quidam locus Indiæ sic* (Tharsis) *vocatur.* Sanctus Cyrillus in eundem Ionæ locum: *Quidam hoc nomine Tharsis vrbem significari putant apud Aethiopas & Indos: & constat apud eos esse Tharsis.* Theodoretus in 3. Regum, quæst. 35. *Quænam ciuitas sit Tharsis? Hic quandam Indicam significauit regionem. Qui autem interpretati sunt Ezechielem, sic appellarunt Carthaginem, quæ præest Libyæ.* Et in 1. Ionæ, ad vers. 3. *Tharsis, quidam Indiam ita nuncupatam existimant.* Theophylactus in eundem locum Ionæ: *Alij regionem quandam Indiæ Tharsis appellari tradunt: ex Tharsis enim Salomonem quoque pretiosos lapides, dentes eburneos, vnà cum simiis mercatum.*

Ha

Hæ autem aliunde quàm ex India non r.·fferuntur, bimatus spatio: tanto enim tempore nauis Salomonis in libro Regnorum redire dicitur. Euthymius in Psalm.47. ad vers.7. *Sunt qui per Tharsim Carthaginem Libyæ intelligant. Sunt & qui India regionem eam esse dicant.* S.Isidorus lib. 15. Originum, cap. 2. *Quidam etiam locus Indiæ, Tharsis vocatur.* Strabus in 1. Ionæ ad vers. 3. *Tharsis secundum quod in Paralipomenis legitur, locus est Indiæ.* Atque hoc ipsum docent non pauci recentiorum, Tostatus in 2.Paralipom.9. Oleastrius in 10. Genes. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag.122. Palatius in 1. Ionæ vers.3. Pererius lib.12. in Danielem, Varserius Commentario de Ophirica regione, Acosta lib.1.de Natura Noui orbis, cap.14. Genebrardus, Agellius & Lorinus in Psalm. 47. ad vers. 8. Bochius in Psalm.71. ad vers.10. Castrus in Ieremiæ 10. numero 10. Barradius in Historia Euangelica, lib.5. cap.11. Acosta lib.1. de Natura Noui orbis, cap.14. Pradus in 1. Ezechielis, ad vers.16. & alij. Augustinus Iustinianus in Octaplo in Notis ad Psalm. 71. vers. 10. *Tharsis, vt aliqui opinantur, Ciliciæ ciuitas, vt alij Cartago, vt alij India, vt alij mare.*

Vatablus existimat Tharsis quibusdam Scripturæ Locis esse Insulam, vel terram ad oceanum Æthiopicum, sub ima Africa, ad Occidentem Terræ sanctæ, sic enim in 3. Regum, 10. 22. numero 48. ait: *Tharsis insula est hoc loco in Oceano ad Occidentem.* Et in 2. Paralipom. 9. 21. numero 37. *Doctus inter Hebræos in libris Regum vertit pro Tharsis Africam. Hoc autem intelligitur non de illa parte Africæ quæ respondet Europæ, & alluitur mari Mediterraneo, sed de i·la quæ est versus meridiem alluiturque mari Oceano.* Et in 2.Paralipom.20. 36. num.67. *Tharsis Chaldæus Paraphrastes vertit Africam, intelligens Africam meridionalem.* Et in Isaiæ 2. ad vers. 16. numero 19. *Tharsis siue Tarsis insula aurifera in Oceano ad Occidentem Terræ sanctæ, ad quam nauigare solebant Iudæi auri auferendi causa, vt vides ex 3. Regum 10.* Emanuël Sà in 2. Paralipom.9. 21. *Tharsis, id est, eam partem Africæ, quæ ad Oceanum meridionalem, & nunc Angola dicitur.* Alij, vti refert Pintus in Notis Hebraïcis ad 1. Ezechielis, arbitrati sunt Tharsis esse Arsinoen portum Arabici Sinus in littore Ægyptio seu Æthiopico, vulgo *Suez*.

Satis constat eos qui Tharsis alicubi in Scriptura, regionem, vel terram, seu insulam aliquam Indiæ, aut imæ Africæ esse crediderunt, de hisce tribus Scripturæ locis proculdubio intellexisse: primo, 3. Regum 10. 22. *Classis regis* Salomonis *per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum & dentes elephantorum, & simias, & pauos.* altero, 2. Paralipom.9. 21. *Naues regis* Salomonis *ibant Tharsis cum seruis Hiram, semel in annis tribus, & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pauos.* Tertio 2.Paralipom. 20.36. *Et particeps fuit, vt facerent naues, quæ irent in Tharsis.* At cùm perspicuum sit eas classes non soluisse nisi ex Asiongaber portu Maris rubri, seu Sinus Arabici, inde clarè consequitur, si Tharsis ad quam ibant, terra aliqua aut certa regio est, non potuisse maris Mediterranei esse: sed Oceani, vel Æthiopici, vel Erythræi vel Indici.

Verùm Ribera in 1.Ionæ, num.11. haud prorsus vanis rationibus contendit, Tharsis nullibi in Sacris litteris Indiæ significare regionem, ut ipsum consule. Et Pererium in Genes. 10. vers. 4. Nos propter S.Hieronymi, S.Cyrilli, Theodoreti, & aliorum auctoritatem, nec alienum, nec absurdum existimamus tribus illis Scripturæ locis nuper adductis, Tharsis regionem aliquam Indiæ esse: quamquam verosimilius & probabilius arbitremur, iisdem illis tribus locis ex 3. Regum, & 2. Paralipomenon, Tharsis, non esse nomen proprium alicuius terræ, vel regionis: sed mare ipsum altum & magnum, hoc est, propriè ibi Oceanum Erythræum seu Indicum eo vocabulo appellatiuè designari, vti fusè demonstrauimus lib.4. cap. 31. & mox amplius adhuc ostendemus §. 2.

Porrò Chaldæus Interpres Tharsis, aliquot Scripturæ locis Africam reddidit, nimirum 3.Regum, 10.v.22. & cap.22. vers.49. Ieremiæ 10. vers. 9. Sed de Africa meridionali quæ Oceano alluitur Chaldæum intelligere, Vatablus & Sà, vti nuper vidimus, voluere. Kimchius in Isaïæ 2. vers. 16. Tharsis, stationem nauium, seu portum interpretatur, teste Pomario.

Alij verò Tharsis Carthaginem esse crediderunt. S. Basilius in Scholiis Psalm.71. ad vers. 10. *Tharsin Carthaginem Libyæ dominantem, & Esaïas, & Ezechiel nominant.* Theodoretus in eundem Psalmi locum: *Tarsis, Carthaginem ciuitatem Libyæ principem, & Beatus Isaias, & admirabilis Ezechiel nuncupant.* Et in Ieremiæ 10. ad vers.8. *Tharsis autem appellat Carthaginem.* Et in Ezechiel. 27. ad vers. 12. *Carthaginem, metropolis hæc est illius quæ Olim Libya, nunc Africa nominatur, & Syrus & Hebræus Tharsis appellant.* Suidas: *Tharsis Carthaginem Libyæ principem vrbem Esaïas, & Ezechiel nominant.* Euthymius in Psalm.71. ad vers. 10. *Per Tharsis, expositores omnes Carthaginis ciuitatem intelligunt, quæ est Libyæ caput.* Idem affirmant Theodoretus & Theophylactus in 1.Ionæ, quorum verba inferiùs §. 3. describemus. Montanus in Phaleg: *Tharsis Carthago in Africa, quam posteà Pœni occuparunt. Sunt qui Venetos ad Tharsis etiam referant, & ad Phœnices quoque.* Illud de Venetis, delirium. Et in 23. Isaiæ, ad vers.1. & in 1.Ionæ, ad vers.3. contendit, vbique in Scriptura Tharsis esse Carthaginem; idem scribit Florianus Docampus lib.2. Hispanicæ Historiæ, cap. 30. Angellius in Psalm. 47. ad vers. 7. *Quamobrem illi rectè sentire videntur, qui Carthaginem putant Tharsis appellari, cùm ea ciuitas classe ac nauibus maximè valuerit, vt pote Tyri colonia, quæ nauium emporium erat, & portum celeberrimum habebat.*

Sed maiora robora hæc sententia habet, siquidem L X X. Interpretes aliquot locis Sacræ Scripturæ, quod in Hebræo est Tharsis, ipsi Carchedona, seu *Carthaginem* transtulerunt, vti Isaïæ 23. vers.1.6.10.14. Ezechielis 27. vers. 12. & cap. 38. v.13. id quod Græci Patres fermè sequuntur, S. Cyrillus, Theodoretus, Procopius, & alij, quin & ex Latinis Tertullianus de Resurrectione carnis, cap. 20. Et quod maioris ponderis meritò censeri debet, Vulgatus Interpres Ezechielis 27. vers. 12. Tharsis, Carthaginem interpretatur: *Carthaginenses negotiatores tui.* S. Hieronymus in 23. Isaïæ ad vers.1. *Vlulate, inquit, naues maris. Pro quo in LXX. legimus, Carchedonos, id est, Carthaginis: & habetur in Hebræo Tharsis, de quo & in Iona propheta, & in quadam Epistola disputaui. Pessimus autem quia Carthago Tyriorum colonia est, & in præsenti loco Tharsis, non mare generaliter, sed & Carthaginem accipere.* Et in Ezechiel.27. ad vers. 12. *Carthaginienses negotiatores tui. Non solùm in præsenti loco, sed & in Isaia, vbi scriptum est, Vlulate naues Carthaginis,*

ginis, ceteri Interpretes verbum Hebraicum transtulerunt Tharsis: quam coloniam esse Tyriorum, nulli dubium est. Videndi de hac re Barradius in Historia Euangelica lib. 5. cap. 11. Villalpandus & Maldonatus in Ezechiel. 27. ad vers. 12. Castrus in Ierem. 10. numero 10. Hæc omnia tam nota & peruulgata omnibus, necesse est latuisse Petrum Mantuanum, cum in Animaduersionibus ad Historiam Hispanicam Ioannis Marianæ, ipsum suggillat, quòd Tharsis Carthaginem esse existimauerit: atque eo potissimum vtitur argumento. Quòd naues Salomonis dicantur iuisse in Tharsis, at tunc non potuere ire Carthaginem, quæ tempore Salomonis nondum erat; siquidem Iosephus ex certissimis Phœnicum Annalibus demonstrat 1. aduersus Apionem, Carthaginem conditam à Didone centum quadraginta tres annos, post ædificatum Templum à Salomone. Non ergo Tharsis potuit esse Carthago. Largè in his Mantuanus peccauit. Esto, in Salomonica nauigatione, id est, in libris Regum & Paralipomenon, Tharsis Carthago esse nequierit, quòd tunc nondum condita: at cur in Isaia, Ezechiele, Iona, quorum ætate iam Carthago vigebat, Tharsis Carthago esse non potuit, vt sententia Marianæ constare potuerit? Nonne sæpius S. Hieronymus annotauit, Tharsis homonymum esse vocabulum, & multa significare, & Ciliciam, & regionem Indiæ, & Carthaginem? Quasi verò non sit exploratissimum, diuersas & longè dissitas regiones idem nomen plerumque ferre? Et Iberia est Hispania, & Iberia est in Ponto: Saba Latinis & Græcis est in Æthiopia, Arabia, India, & innumera id genus.

Deinde, nesciuit Mantuanus, aut oblitus est, quàm variæ sint de conditu Carthaginis grauissimorum scriptorum opiniones: aut potiùs quàm diuersi fuerint variis temporibus Carthaginis conditores Eusebius in Chronico, Numero DCCCIV. *Philistus scribit, à Zoro & Carthagine hoc tempore Carthaginem conditam: eosdem autem fuisse Tyrios.* Incidit is Numerus Eusebianus in tempora Iairi Iudicis, multò antè ætatem Salomonis & Dauidis. Et numero CMLXXI. *Carthago, condita est, vt quidam volunt, à Carchedone Tyrio: vt verò alij à Didone filia eius, post Troianum bellum annis CXLIII.* Et numero MII. *Carthago secundùm nonnullos condita à Didone. Alij supra scriptum tempus vindicant.* Et numero MCLXVII. *Carthaginem hac ætate quidam conditam putant. Alij vt supra memorauimus.* Vide Scaligerum in Appendice ad Libros suos de Emendationibus Temporum, & in Animaduersionibus ad eo, numeros Eusebianos, vbi hallucinationem Eusebij detegit. Appianus initio Punicorum: *Carthaginem in Africa Phœnices condiderunt, annis quinquaginta ante captum Ilium. Conditores fuere Zorus & Carchedon: vt autem Romani ipsique Carthaginenses existimant, Dido mulier Tyria: cuius maritum Pygmalion Tyri Tyrannus interfecerat.* De Carthaginis conditu scripserat plura Liuius lib. 16. qui non extat. Vide Velleium lib. 1. Iosephum lib. 1. aduersus Apionem, Iustinum lib. 18. Seruium in 1. Æneidos, Orosium lib. 4. cap. 6. Pineda etiam lib. 4. de Salomone, cap. 14. §. 2. num. 4. probat Salomonicas classes in Tharsis, non potuisse nauigare Carthaginem, quòd tunc nondum condita esset. Sed fallitur Philisti grauissimo testimonio. De Philisto plura apud Diodorum Siculum, & alios. Gaspar quoque Varrerius in Ophirica regione falsus fuit, quòd existimarit Salomonis classes non potuisse ire Carthaginem, quæ tunc nondum esset.

Mercerus in Thesauro, in voce *Rasas*: *Sed hoc nomine Tharsis propriè Tarsus primùm dicta est Ciliciæ vrbs, ortu Pauli Apostoli clara, nomen nacta à Tharsis filio Iauan, nepotis Noë ex Iapheth, Genes. 10. vers. 4. Vnde qui illic erat portus totius Orientis celeberrimus, è quo in Africam, Indiam, & procul dissitas regiones nauigabatur, factum est vt mare magnum hoc nomine designatum fuerit. Vide nostras priores Annotationes in Thargum Iona.* Eadem ad verbum ex Mercero descripserunt Capella in 10. Ieremiæ ad vers. 9. Marinus in Arca Noë, in voce Tharsis. Sed quid illud, ex Tarso in Indiam nauigari? ridiculum. Neque enim id poterat nisi emensa ferè tota maris Mediterranei longitudine, & superato Herculeo freto, retro circum nauigata tota Africa, Arabia, Persia, Carmania, per Oceanum Atlanticum, Æthiopicum, Erythræum, Indium: quæ nauigatio hinc & incognita fermè & intentata, ac planè ineptissima: cùm potius ex portubus Sinus Arabici Orientalibus in Indiam esset nauigatio. Sed id iam vidimus superiùs obseruasse S. Hieronymum in 2. Isaiæ, ad vers. 16.

Ioannes Drusius lib. 6. Obseruationum, cap. 3. *Variant admodum Interpretes in expositione nominis Tharsis, de quo mentio Iona, 1. 3. Sunt enim qui Tarsum ciuitatem Ciliciæ intelligunt, vt Iosephus, & Saadias doctor excellens: sunt qui regionem Indiæ. Mebaser Ebræus, vt ab Ezra filio relatum est, vrbem Africæ fuisse tradit, eam quæ nunc Tunes appellatur. Ionathan Interpres Chaldæus ipsum mare. Quam opinionem Hieronymus vbique inculcat. Sed mihi minimè omnium probatur: nam quos adducit Scriptura locos, vt doceat Tharsis mare esse, iis omnibus alius sensus dari potest, & debet. Beniamin in Itinerario: Tharsis hodie Malmistras dicta, vrbs est ad mare sita: distat duobus itineribus a Corcos, quæ terra Edom initium est eius quæ Armenia vocatur.* Delirat prorsus Nouator Drusius, cum ait Tharsis nunquam mare in diuinis libris significare.

Num Tharsis alicubi in Scriptura sit Hispania?

§. I.

SAnctus Anastasius Sinaïta Tharsis in Salomonis nauigatione visus est Hispaniam intellexisse, cùm lib. 10. Hexaëmeron, ait: *In tertio libro Regum inuenimus nauem Salomonis singulis annis venire ex Tharsis, quæ est Hispania regionis Occidentalis: & ferre ad eum aurum, & huiusmodi animantia.* Sed quis nos securos reddet, S. Anastasium potiùs de Hispania, quàm de Italia locutum, quam constat Hesperiam occiduam etiam Scriptoribus dictam, vti vidimus suprà cap. 23.

Collectio Historica Chronographica ex Anonymo qui sub Alexandro Imperatore vixit, collectore Gallo quodam Caroli Magni temporibus, edita ab Henrico Canisio Tomo 2. Antiquæ Lectionis, hæc habet lib. 1. cap. 4. *Tharsis, ex quo Iberi, qui & Agareni.* Iberos, Hispanos videtur intelligere: sed quid istud, *Hispani qui & Agareni?* forsan quòd tempore Caroli Magni Agareni maiorem Hispaniæ partem occupabant, quam armis ceperant anno Domini 714.

Franciscus Forerius in Isaiæ 23. ad vers. 10. *Si quis tamen diceret, Tharsis esse Tartessum in Hispa-*

nia

nia, vnde Phœnices infinitam multitudinem auri, & argenti olim (si historiis fides adhibenda est) deferebant : cum vox consentiat, mihi non absurdam afferre sententiam videtur.

Ioannes Mariana de Rebus Hispaniæ lib. 1. cap. 2. *Tartessum nostris Tarissa, vnde totum Fretum Tharthessiacum dictum est : fortassis vtrumque nomen à Tharsis, hoc est, Carthagine, vel Tuneto manauit, ob frequens quoddam Pœnorum in his locis commercium, nouum, vt fit appellationibus factis.* Tartessum non esse Tarissam, multis Mantuanus ostendit in Animaduersionibus ad Marianam, & Ludouicus Nonius in Hispania, cap. 12.

Ioannes Gozopius Becanus lib. 7. Hispanicorum : *Retineamus Tharsis non aliam regionem fuisse, quàm Tartessum : cuius beatam rerum omnium copiam, tum veterum scriptorum testificatio, tum præsens rerum status satis declarat. Maxima sanè non Hispanis modò nobilitas, sed sacris etiam litteris ex hac inuentione nostra affulgebit : quarum verum vt prior gratissima esse debet Tartessiacis omnibus : ita posterior mihi magnam affert voluptatem : quòd tandem intelligam, qui fuerint reges Tharsis, quæ naues Tharsis, quarum tam magnifica & frequens in sacris litteris mentio habetur. Iucundius post hæc legam Oden illam Dauidis, in qua pulcherrimus hic versus, velut vnio quidam singularis candore micat, nitétque gratissimo : Reges Tharsis, & Insulæ munera offerent : Reges Arabum & Saba dona adducent. Coniunxit elegantissimus vates duos populos felicissimos : quorum Arabes Sabæi per se satis noti fuerunt, quorum regio peculiari nomine Felix nuncupatur. At Hispalenses, ceterique Tartessiaci hactenus in Cimmeriis tenebris delituerunt, nunquam fortasse eruendi ac liberandi, nisi Cimmerius homo facem obscuris carceribus intulisset. Liceat mihi gloriari apud eos, quorum ego gloriam immensa auxi accessione.* Si tam verum & solidum istud est, vt alia præclara huius Scriptoris inuenta : nugas enim facilè vt in aliis puras putas loqui dicemus. Sed Becani commenta cunctis iam eruditis innotuere. Imò ventosus istius sermo eum vbique prodit.

Abraham Ortelius in Thesauro Geographico: *Tharsis, apud profanos Scriptores Tartessus vrbe, aut Tartessiaca regio, quæ Bætica est, vocatur, vt credit in sua Hispania Goropius.* Hugo Broughthonus in Concentu S. Scripturæ, pag. 3. *Tharsis, Tarsus, ad mare. Fortè hinc etiam Tartessus.*

Thomas Bozius de Signis Ecclesiæ lib. 15. cap. 18. *Confirmatur opinio quædam, quæ nobis aliquando non displicuit, dicentium, classem Salomonis, quæ soluebat è Mari Rubro, & nauigabat in Tharsis, triennium consumens, solitam circumnauigare Africa littora, & Hispaniam petere, Tartessumque eius vrbem, quam Tharsis nominari volunt à Scriptura : quæ sanè vrbs olim fuit auro supra modum abundantissima & opulentissima, vt è Strabonis libro tertio constat.*

Christophorus Castrus in 10. Ieremiæ, numero 10. *Quartò, hinc etiam non improbabiliter deductum est à Forerio Isaia 23. Tharsis nomine significari quoque Tartessum Hispaniæ, quod Mediterraneo mari circumluitur, & nomine ipso consentiat. Nam inde Phœnices magnam auri, argentique copiam afferebant, vt scribit Strabo lib. 3. Geographiæ. Tartessum enim ex Africa transuecti Phœnices habitarunt, Mela auctore lib. 2. de Situ orbis, cap. 6. Carteia post appellata est, & à Græcis Tartessus, vt lib. 3. cap. 1. asserit Plinius.*

Ludouicus Nonius in Hispania, cap. 12. *Ioannes Goropius Becanus lib. 7. rerum Hispanicarum, non obscurè docet, Tartessum vocari in sacris litteris regnum Tharset, quo rex Salomon simul & in Ophir classem mittebat ad aurum, argentúmque aduehendum. Nam quod hactenus plurimis persuasum fuit, Tharsis, vel mare, vel Carthaginem denotare, viuis rationibus refellit, quas hic prætereo libens, ne actum agam. Sanè regionis circumiacentis felicitas, auri, argentique perennis fœcunditas, & scriptorum ea de re vnanimis sententia facit, vt non inuitus illi assentiar : præsertim verò cùm ipsos Tyrios & Phœnices, qui cum Salomonis classe mittebantur, immensam argenti vim ex vicina hac regione adsportasse dicat Strabo, & Aristoteles.*

Ceterùm Ioannes Pineda ex professo longissimam instituit disputationem, qua stabilire conatur, Tharsis in Scriptura, cùm nomen est regionis, præsertim in Salomonica in Tharsis nauigatione ad Hispaniam pertinere, & propriè esse totam Bæticam, ac peculiariter Hispalensem & Gaditanas oras. Salomonémque decantatas illas suas classes, quas in Tharsis mittebat, 3. Regum, 10. 22. & 2. Paralipom. 9. 21. in Hispaniam amandasse. Eam disputationem fusè descripsit lib. 4. de Rebus Salomonis, cap. 14. 15. 16. 17. per multo plures §§. Pinedam secuti posteà sunt Gaspar Escolanus in Historia Valentina Decade 1. lib. 1. cap. 5. & 6. & Ioannes de Ponte in Conuenientia vtriusque Monarchiæ, Hispanicæ, & Ecclesiasticæ lib. 3. cap. 5. 6. 7. copiosis quoque de eadem re instructis diatribis. Tametsi inter se in eo non conueniant, quòd Pineda Nauigationem Salomonis in Tharsis, id est, Hispaniam, factam putet ex Asiongaber portu Sinus Arabici ; Scolanus verò & Pontius, ex Ioppe portu Maris Mediterranei. Neque est de minimo discrepantia, vt cernat lector quàm recto itinere incedat opinio eorum, qui naues Salomonis in Hispaniam mittunt. Equidem Portum Sinus Arabici Salomonicæ nauigationi in Tharsis procul dubio conuenire ex sacris Litteris abundè demonstrauimus lib. 4. cap. 31. sed nauigationi ex Iudæa in Hispaniam esse ineptissimum, illo præsertim æuo, nemo non videt. Ioppe verò portus nauigationi Salomonis in Tharsis nequaquam ex Sacris libris congruit : at nauigationi ex Iudæa in Hispaniam est aptissimus.

Ego quiduis deponere ausim, hanc sententiam de classibus Salomonis Hispaniam petentibus, magno fauore & plausu exceptam iam, imò maiori adhuc inposterum excipiendum à plurimis nostræ gentis, quòd ad Hispaniæ gloriam id cumprimis pertinere existiment. Sed non dubito exteras nationes risuras, vel irrisuras, tantam vanitatem potuisse quibusdam nostrûm in cerebrum inuidere : vt vanissimi hominis Becani nouum, incidetum anteà, leue ac futile commentum, nulla veterum auctoritate, nulla solida ratione subnixum amplecti voluerint, quod non nisi miscendo, transferendo, mutando portus, maria, vastissimos marium ac terrarum tractus, tueri possunt. Qui classes Salomonis ex Ioppe in Hispaniam soluisse aiunt, manifestam vim Scripturæ sacræ inferunt : qui verò ex Sinu Arabico, naturæ : quis enim vnquam somniare potuit illa ætate adeò notam, frequentem, & tritam fuisse nauigationem ex Sinu Arabico in Hispaniam ? Et si causa aduehendi auri & argenti Salomon classes in Hispaniam expediebat, quænam prudentia erat, omissa breui, facili, recta, compendiosa, secura Mediterranei nauigatione ; per vastissimum Oceanum circumducere naues, totam Africam circumnauigare, im-

manis prominentiæ Promontorium Bonæ spei superare, tot, tantisque longissimæ & difficillimæ nauigationis periculis tam magnam vim auri exponere, ad certissima plerumque naufragia? Nunquam id de prudentissimo & sapientissimo Rege mihi persuaserim. Scio quid ad hæc respondeat Pineda lib.4. cap.6. sed noui quoque quàm parum solidè ea substent. Ergo expectaret hic lector, vt magno argumentorum apparatu hanc causam cum Pineda, aliisque peragerem: sed non ita otium & chartas meas prodigere velim: sua fruantur opinione, non inuideo. Sat video neque me persuasurum multis qui eiusmodi quisquiliis ament: neque defuturos prudentes & eruditos qui rem ex vero & recto iudicent: odi profanam nouitatem & arceo. Fuêre quoque ex Hispanis, alter Pineda qui lib. 3. Ecclesiasticæ Monarchiæ, cap. 22. §.4. eam recentiorum opinionem, quòd naues Salomonis venerint in Hispaniam, palam irriserit: & Bernardus Aldrete, qui lib.1. Hispanicarum Antiquitatum, cap.24. non crediderit.

Nostra sententia de Tharsis.

§. 2.

PRimùm non dubitamus Tharsia esse Tarsum Ciliciæ, seu ipsam Ciliciæ prouinciam, in aliquot Scripturæ locis, nimirum à Tharsis filio Iauan initio cultam & nuncupatam. Quæ sententia Iosephi fuit, & S. Hieronymi, & magnorum auctorum, vti initio huius capitis obseruabamus: atque hanc vocis Tharsis significationem hisce Scripturæ locis contineri arbitramur, Genes. 10. 4. 1. Paralipom. 1. 7. Iudith 2. 13. Ezechielis 38. 13. item Psalm. 47. 8. Psalm. 71. 10. Isaiæ 2. 16. quamquam hisce tribus locis pro Mari accipi queat, vti posteà dicemus: denique Ierem. 10. 9. tametsi hîc pro Indiæ regione, vel pro Carthagine capi possit, vt postmodum annotabimus. De Tarso præcipua vrbe Ciliciæ plura Strabo lib. 14. & alij. Sed & Hirtius seu Oppius de Bello Alexandrino: *Cæsar proficiscitur in Ciliciam: cuius prouinciæ ciuitates omnes euocat Tarsum, quod oppidum totius Ciliciæ nobilissimum, fortissimúmque est.* Hanc nominis Tharsis notionem Pineda de Rebus Salomonis lib 4 cap.14. §.2. & Ioannes de Ponte lib.3. vtriusque Monarchiæ, cap. 5. §.4. eludere conati sunt eo argumento, quòd classes à Salomone mitterentur in Tharsis, cùm tamen Tarsus Ciliciæ tempore Salomonis nondum esset condita, siquidem condita proditur à Sardanapalo Assyriorum Rege, qui longè post Salomonis tempora vixit. Strabo lib.14. pag. 462. *Inde peruenies ad Anchialem paululum supra mare sitam, quam à Sardanapalo conditam Aristobulus ait: ibique Sardanapali esse monumentum & imaginem lapideam conferentis dextra manus digitos, ac plausum edentis. Sunt qui Assyriis litteris hæc aiunt esse inscripta:* SARDANAPALVS ANACYNDARAXIS FILIVS, ANCHIALEM ET TARSVM VNA DIE ÆDIFICAVIT: TV AVTEM HOSPES EDE, BIBE, LVDE. Arrianus lib. 2. de Rebus Alexandri Magni: *Ipse ex Tarso, subsecutus, primò die ad Anchialon oppidum peruenit. Hoc ferunt Sardanapalum Assyriorum regem condidisse. Et quidem circuitus ipse & fundamenta argumento sunt, magnam vrbem fuisse & ad summam potentiam peruenisse. Et Sardanapali sepulcrum ad ipsa Anchiali mœnia extabat, cui innitebatur Sardanapalus manus collidens, vt in plausibus fieri solet. Inscriptio statuæ addita erat Assyriis litteris, cui metrum subesse dicebant. Versuum sententia hæc erat:* SARDANAPALVS ANACYNDARAXÆ FILIVS ANCHIALVM ET THARSVM VNO DIE CONDIDIT. TV VERO HOSPES EDE, BIDE, LVDE. QVVM CÆTERÆ RES HVMANÆ TANTI NON SINT. *Plausum significans quem manus collisa faciunt. Illud vero* LVDE, *molliore quodam, lasciuioréque Assyrio vocabulo expressum aiebant.* Athenæus lib. 12. Deipnosophistarum, cap.7. *Omnium autem felicissimus Sardanapalus cum toto vitæ decursu voluptatem plurimi fecisset, post obitum declarat insculptis monumento digitis, res hominum esse ridiculas, & nec digitorum dignas strepitu, quem collisis inter se digitis duobus significanti: inutilem verò esse curam quæ impenditur reliquis. Sardanapalum quidem rebus gerendis attentum fuisse, inde liquet, quòd eius sepulchro sit inscriptum:* SARDANAPALVM ANACYNDARAXIS FILIVM, VNO DIE TARSVM ET ANCHIALEM ÆDIFICASSE: POST, DIEM OBIISSE. Eusebius in Chronico, numero MCLXXXIV. *Sardanapalus eodem tempore* (Græcè est, in vna die) *Tarsum, & Anchialem condidit.* Eadem habet Suidas in vocibus, *Anchialia, Tharsus, Sardanapalus.* Sardanapali ætas incidit in tempora Amasiæ regis Iudææ, vt ex eodem Eusebio & cunctis chronologis liquet, nimium plusquam ducentos annos post Salomonem.

In Salomonica quidem nauigatione Tharsis non esse Tarsum Ciliciæ, sed vel Indiæ regionem, vel mare magnum, ac propriè Oceanum Erythræum & Indicum, lib. 4. cap. 31. abundè confirmauimus, & infrà adhuc ostendemus: at quòd neque hîc, neque alibi in Scriptura Tharsis sit Tarsus Ciliciæ, ob eam rationem, quod Tarsus tempore Salomonis nondum condita fuerit, est planè ridiculum: cùm sit manifestum, vnius vrbis varios diuersis temporibus conditores esse consueuisse. De conditu Tarsi Strabo lib. 14. pag. 463. *Tarsus in campo sita est, condita ab Argiuis, qui Ius quærendi causa sunt cum Triptolemo vagati.* At Io vel Inachi, vel Iasi filia multa sæculis Salomonem antecessit, vti ex Eusebij Chronico, & aliis constat. Alij à Perseo Acrisij Argiuorum regis ex filia Danaë nepote Tarsum ædificatam tradunt. Suidas ex vetere Scriptore, in voce, Medusa: *Perseus bellum gessit cum Silicibus & Isauris: vrbémque Tarsum condidit, cùm Andrasus anteà diceretur. Nam cùm oraculo iussus esset, quo loco post victoriam, vbi ex equo descendisset, pedem primò posuisset, vrbem condere, pro victoriæ munere, eam Tarsum appellauit.* Zonaras Annali 1. *Alij dicunt Perseum in Ciliciam profectum, ac de condenda vrbe cogitantem, dum fabris locum vrbis demonstraret, planta pedis terram percussisse, atque vrbem* (*Tarsis enim plantam Latinis significat*) *cognominatam.* S. Isidorus 15. Originum cap 1. *Tarsum Ciliciæ Danaes proles Perseus ædificauit.* Lucanus 4. Pharsaliæ.

Deseritur Taurique nemus, Perseáque Tarsus.

At plusquam ducentos annos fuit Salomon Perseo posterior, ex Eusebij Chronico, & aliis.

Secundò, Tharsis interdum in Sacris libris mare significare, extra omnem controuersiam meritò esse debet, vel vnius Vulgati Interpretis auctoritate, qui Tharsis mare disertissimè interpretatur, 3.Reg.12. vers.49. Isaiæ 23.1.6. 10. 14. & cap.60. 9. & cap.66. 19. Ezechielis 1. 1,6. & cap. 27. 25. Chaldæus Paraphrastes Tharsis quoque

mare

mare reddidit Isaiæ 23. verſ. 1. & 14. & Ezechiel. 27. verſ. 12. & in Ionæ 1. ad verſ. 3. Sanctus Hieronymus epiſtola 133. ad Marcellam, cùm dixiſſet Tharſis lapidem chryſolithum, aut hyacinthum eſſe ſubdit: *Homonymum eſſe vocabulum, quo & Indiæ regio ita appelletur: & ipſum mare, quia cæruleum ſit, & ſæpè Solis radiis percuſſum, colorem ſupra dictorum lapidum trahat, & à colore nomen acceperit.* Et in 2. Iſaiæ, ad verſ. 16. *Tharſis nomine etiam de duodecim gemmis lapidem appellari, qui apud nos vocatur chryſolithus, ob marini coloris ſimilitudinem. Melius autem eſt, Tharſis vel mare, vel pelagus abſolutè accipere.* Et Iſaiæ 66. ad verſ. 19. *Tharſis lingua Hebræa mare appellatur.* Et in Ieremiæ 10. ad verſ. 9. *Certè omne pelagus Tharſis appellatur, & cœli habet ſimilitudinem.* Et in 1. Ionæ, ad verſ. 3. *Tharſis Hebræi mare dici generaliter æſtimant, ſecundùm illud; In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis: id eſt, maris.* Et in Iſaia: *Vlulate naues Tharſis. Super quo ante annos plurimos, in Epiſtola quadam ad Marcellam dixiſſe me memini.*

Ergo Tharſis in Scriptura aliquot locis mare deſignare, innumeri recentiores affirmant, Rabbi Seelomoh in 1. Ionæ, ad verſ. 3. Forſterus, Mercerus, Auenarius, Marinus, Schindlerus in Lexicis Hebraicis, Auguſtinus Iuſtinianus Pſal. 47. verſ. 8. in ſua tranſlatione, Forerius in Iſaiæ 23. ad verſ. 6. & 10. Gomara ad finem Hiſtoriæ Generalis Noui Orbis, Ribera in 1. Ionæ, num. 8. 13. 16. Genebrardus in Pſalm. 47. ad verſ. 7. Capella in 10. Ieremiæ, ad verſ. 9. Bredembachius in Pſalm. 47. ad verſ. 8. Lorinus in eundem Pſalmi locum, Pererius lib. 12. in Danielem, & in 10. Geneſ. ad verſ. 4. Ximenez in Lexico Eccleſiaſtico, voce Tharſis, Acoſta lib. 1. de Natura Noui Orbis, cap. 14. Maldonatus in Ezechiel. 27. verſ. 12. & in cap. 38. verſ. 13. Barradius tom. 1. Hiſtoriæ Euangelicæ, lib. 5. cap. 11. Pradus in 1. Ezechielis ad verſ. 16. Villalpandus in 27. Ezechielis, ad verſ. 12. Sà in 3. Regum, 10. verſ. 22. & in Pſalm. 47. verſ. 8. Caſtrus & Figuerius in Ieremiæ 10. ad verſ. 9. Sanctius in Iſaiæ 2. num. 13. & alij, adde ſi vis Franciſcum Iunium & Tremellium Emanuelem in 3. Regum, 10. verſ. 22. Matthæum Beroaldum lib. 4. Chronici, cap. 6.

Sanctus Hieronymus in 2. Iſaiæ, ad verſ. 16. hæc annotat: *Hebræi putant lingua propria ſua mare Tharſis appellari. Quando autem dicitur Iam, non Hebraico ſermone appellari, ſed Syriaco.* Idem obſeruarunt Rabbi Seelomoh, Genebrardus in Pſalm. 47. ad verſ. 7. Ribera in 1. Ionæ, num. 8. Pererius lib. 12. in Daniel. Barradius lib. 5. Hiſtoriæ Euangelicæ, cap. 11. Caſtrus in Ierem. 10. n. 10. Verùm illud eſt veroſimilius, quod alij obſeruarunt ים *I A M*, id eſt, mare ſimpliciter ſignificare quaſvis etiam minores aquarum collectiones, vt lacus, ſtagna, &c. At verò THARSIS, non niſi mare magnum, & altum, vel internum, vel externum, ſeu Mediterraneum, ſeu Oceanum, in quo eunt magnæ naues deſignare. Forſterus: *Deinde Tharſis generali appellatione à colore cæruleo mare altum & magnum dicitur, vel internum quod Mediterraneum, vel externum, quod nos Oceanum vocamus, in quo naues magnæ, quæ O N I I O T H, dicuntur, eunt. In hoc differt à I A M, quod etiam lacus, atque multò minores aquarum collectiones ſignificat.* Mercerus: *Tharſis, ita mare generaliter appellatur, altum ſcilicet, & magnum, vel internum, vel externum, in quo eunt magnæ naues. Nomen enim I A M etiam lacus, & ſtagna, & minores quáſque aquarum collectiones ſignificat.* Forerius in Iſaiæ 23. ad verſ. 6. *Tharſis non tamen ſignificat niſi mare magnum, & altum, vel Mediterraneum, vel Oceanum: per quod naues magnæ nauigant, quæ O N I I O T H dicuntur. Et in hoc differt à I A M, quo etiam lacus, atque multò minores collectiones dicuntur.* Auenarius: *Tharſis eſt mare altum quod Mediterraneum, ſeu Oceanus vocatur, in quo vehuntur naues magnæ.* Marinus: *Mare magnum hoc nomine Tharſis ſignificatum eſt, niſi malles dicere potiùs à radice Raſas eſſe, quaſi depauperans. Oceanum.* Atqui ſubdit exempla ſacræ Scripturæ, in quibus Tharſis Oceanum interpretatur. Genebrardus in Pſalm. 47. ad verſ. 7. *Et in genere Tharſis mare Mediterraneum, & mare Eoum, & Indicum ſignificat.* Pererius in Geneſ. 10. ad verſ. 4. *Cùm autem mare Mediterraneum, quòd eſſet ampliſſimum, altiſſimúmque à Iudæis diceretur mare magnum, & naues magnæ, quæ in eo mari nauigabant, appellarentur naues Tharſis: hinc factum eſt, vt id nominis etiam ad Oceanum ipſum ſignificandum, vt patet ex libris Regum & Paralipomenon, ſit tranſlatum. Sic enim intelligi poteſt, quod ſcriptum eſt in illis Libris de claſſe Regum Iuda quæ ex Mari-Rubro petebatur Tharſis, id eſt, mare Indicum.* Ribera in 1. Ionæ, num. 16. *Quare cùm mare illud, quod Tarſicum vocat Ioſephus, vaſtum & altum ſit, inde Hebræi Oceanum, & mare quoduis magnum, ac profundum Tharſis vocant. Nam IAM, quod mare ſignificat, non ſolùm mari magno tribuitur: ſed lacubus etiam, & minoribus aquarum congregationibus. Itaque mare mortuum, & mare Galilææ, & ſimilia rectè dicuntur Iam, Tharſis autem dici non poteſt niſi magnum, & vaſtum mare. Inde naues Tharſis dicuntur, naues magnæ, quibus per profundum mare nauigari ſolet, quas Hebræi vocant O N I I O T H.* Et num. 19. *Habemus ergo Mediterraneum mare dictum eſſe Tharſis, indéque ad Oceanum, & ad mare quoduis profundum, & magnarum nauium patiens deductam eſſe appellationem.*

Villalpandus in Ezechielis 27. ad verſ. 12. *Generali appellatione à colore cæruleo, mare altum & magnum dicitur Tharſis: dupléxque eſt, vel internum quod Mediterraneum nos vocamus. Scriptura verò Occidentale, ſeu Occidentem: vel externum, quod nos Oceanum vocamus, in quo naues magnæ verſantur. Et in hoc differt Tharſis à Iam, mare, quòd hoc nomine ſtagna, lacus, vel quælibet minores aquarum congregationes nuncupare ſolent Hebræi.* Caſtrus in Ierem. 10. num. 10. *Hinc deriuatum eſt nomen Tharſis ad ſignificandum mare præſentim Ciliciæ, & Chananææ quod Geographi Phœnicium vocant, ſeu Syriacum, & Scriptura mare Occidentale. Inde quoque nomen eſt extenſum ad mare Oceanum ſignificandum, quomodo explicant aliqui nauigationem in Tharſis claſſis nauium Salomonis, 3. Regum, 10. 22. & 2. Paralipomen. 9. verſ. 21. & Ioſaphath 2. Paralip. 20. nauigabant enim in Tharſis, hoc eſt in mare Oceanum, vel Indicum. Hieronymus nomen Tharſis propriè ait Hebraïs mare ſignificare; nam alterum nomen I A M, magis Syriacum eſt, quàm Hebræum, & lacus, minoréſque aquarum collectiones ſignificat, non magnas in quibus magnæ nauigant naues.* Iunius, & Emanuel Tharſis reddere ſolent, Oceanum.

Verùm Hebraica illa phraſis quam ſæpiùs Scriptura vſurpat, *Naues Tharſis*, id eſt, maris, vt Pſalm. 47. 8. Iſaïæ 2. 16. & cap. 23. 1. 14. & cap. 60. 9. Ezechielis 27. 25. multifariam exponitur. San-

ctus Cyrillus in Isaiæ 60. ad verſ. 9. *Naues Tharſis verò diuina Scriptura ſæpe vocat Indicas, quæ ex Indorum regione veniunt.* Procopius in eundem locum: *Nauéſque Tharſis, quo nomine regiones Indicas Scriptura vocat.* Alij, Naues Tharſis, interpretantur, hoc eſt, maximas, inſignes, veliuolas, celeberrimas, diuitiis mercatorum onuſtas, quales forſitan erant naues Tarſenſium Ciliciæ, vel quæ ex Ophir, ſeu Tharſis Salomonis aduehebant aurum. Ita Caietanus, Titelmanus, Folengius, Flaminius, Ianſenius, Genebrardus, Bochius. Item & Mercerus Commentariis in Ionæ 1. verſ. 3. ac Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, cap. 6. Ceterùm illud magis probamus, vt naues Tharſis dicantur, quæ per Tharſis, id eſt, mare magnum, & altum, ſeu Mediterraneum, ſeu Oceanum nauigare ſolent, quaſi dicas, Naues marinas ad differentiam fluuialium, aut earum quibus ſtagna, & lacus, aut aliæ minores aquarum collectiones nauigantur: nimirùm naues maximæ, præualidæ, onerariæ, potentes, longiſſimis, & difficillimis nauigationibus magni, & alti maris aptæ, ſufficientes, atque contra quaſvis tempeſtates durabiles, quæ naufragiis haud facilè pereant, immanibúſque oneribus ferendis ſint idoneæ. Vno verbo Naues magni maris. Hiſpanicè dicimus. *Galeones, Vrcas, Naues de alto bordo, Naues de la India, &c.* Ita Vatablus, Forſterus, Leo Iudas, Iunius, & Tremellius, Forerius, Mercerus, Marinus, Auenarius, Pererius, Ribera, Villalpandus, Caſtrus, & alij. Forerius obſeruat dictas *Naues Tharſis*, id eſt, maris, ea phraſi qua in Scriptura dicuntur, *volucres cæli, pecora campi, piſces maris.* Sed quod diximus, eſt meliùs.

Sed quare, aut vnde mare magnum, & altum, ſiue Mediterraneum, ſeu Oceanum, dictum ſit Tharſis, nunc paucis diſquirendum. Sanctus Hieronymus, vti ſuperiùs vidimus, exiſtimauit mare appellatum Tharſis, vel à cæruleo colore lapidis Tharſis, qui putatur Chryſolithus, aut Hyacinthus, aut Cryſtallus, aut Berillus Thalaſſius, aut Turcicus, vulgò *Turqueſa*, voce conſentiente: vel è contra lapidem eum vocari Tharſis à coloris marini ſimilitudine. Equidem mare Tharſis nomen accepiſſe à colore cæruleo gemmæ Tharſis, Forſterus, Villalpandus, Adamus, Acoſta, & alij crediderе. Verùm id plerique eo argumento refellunt, quod non magis aſſerendum videtur, mare Tharſit à cæruleo colore lapidis nuncupari, quàm ſi quis dicat, cælum vocari à cæruleo colore: cùm priùs cælum fuerit, quàm cæruleus color. Et cùm mare priùs notum fuerit, quàm lapis Tarſis, ſeu Turcicus, æquius eſt vt Tharſis lapis nomen à Tharſis mari deſumpſerit.

Mercerus, Marinus, Capella, Schindlerus, arbitrantur, à Tharſis, id eſt, Tharſo Ciliciæ, quòd ibi eſſet portus totius Mediterranei maris notiſſimus, ac celeberrimus, mare ipſum generaliter Tharſis appellatum. Ribera in 1. Ionæ, exiſtimauit mare dictum Tharſis, quod terram omnem allueret, quæ dicta eſt Tharſis, à Sinu Iſſico ad Pontum Euxinum. Villalpandus in 27. Ezechiel. verſ. 12. Caſtrus in Ieremiæ 10. num. 10. Lorinus in Pſalm. 47. ad verſ. 8. inquiunt: *Cauſa cur omne mare Hebræi vocarent Tharſis, illa cenſeri poteſt, quia nullum ferè initio agnoſcebant mare mare magnum & altum; præter id per quod tendebatur in Tarſum Ciliciæ: ſicut Pontici ſuum mare generali vocabulo Pontum appellauere, quòd nullum aliud maius, aut præſtantius agnoſcerent mare, præter ſuum.* Exſcripſere hæc Villalpandus, Caſtrus, & Lorinus, è Matthæo Beroaldo, lib. 4. Chronici, cap. 6 vbi ait: *Tharſis enim ſignificat Ciliciam & mare præcentum Ciliciæ, & Cananæa, quod Geographi nominant Phœnicium & Syriacum, quodque Scriptura vocat mare Occidentale. Sed præterea notandum eſt, quòd Iſraelitæ, qui nullum aliud mare ab illo Tarſenſi, ſiue quo petebatur Tarſis nouerant, omnia maria vocabant Tarſis: more Ponticorum populorum, qui quod nullum præter ſuum mare, eſſe crederent, aut id exiſtimarent ceteris præſtare, Pontum vocauerunt ſuum mare per ſynecdochen, eodem nomine ſuum mare, & cætera maria complexi. Sic populus Dei de nomine maris Tharſis ſibi cogniti, cetera quoque maria nominauit.* Sed de Pontico mari Strabo lib. 1. pag. 14. *Omnino autem iſta ætate mare Ponticum pro Oceano quodam ſecundo habebatur: & qui eò nauigaſſent, non minus procul ab hominibus diſceſſiſſe putabantur, quàm qui procul extra Columnas Herculis eſſent profecti: maximum enim marium noſtrorum putabatur, ideóque ob excellentiam Ponti nomen ei eſt impoſitum: ſicut ob præſtantiam, Poetæ appellatione Homerus intelligitur.*

Illud veroſimilius quod annotauit Forerius in 23. Iſaïæ, ad verſ. 6. *Non contemnenda eſt etymologia nominis Tharſis, quaſi ſit à verbo RASAS, quod eiectum, & deſtitutum eſſe ſignificat: vnde nomen RAS, deſtitutus, pauper, vt ſit epithetum maris, quaſi dicas, Inhoſpitale.* Fuit id olim elogium propriè Ponti Euxini, qui Axenus antea dicebatur, id eſt, Inhoſpitalis, mutata poſtea appellatione in Euxinum, id eſt, Hoſpitalem. Tertullianus 1. aduerſus Marcionem, cap. 1. irriſit Euxini nuncupationem: *Pontus igitur, qui Euxinus natura negatur, nomine illuditur. Ceterum Hoſpitalem Pontum, nec de ſitu æſtimes, ita ab humanioribus fretis noſtris quaſi quodam Barbariæ ſuæ pudore ſeceſſit.* Illuſtrantur hæc Tertullianica ex illis Ammiani, lib. 22. cap. 17. *Immani diritate terribiles Arinchi & Sinchi, & Napai, intendente ſæuitiam licentia diuturna, indiderunt mari nomen Inhoſpitali: & à contrario per cauillationem Pontus Euxinus appellatur, vt Euethen Græci dicimus ſtultum, & noctem Euphronen, & Furias Eumenidas. Diis enim hoſtiis litantes humanis, & immolantes aduenas Dianæ, quæ apud eos dicitur Orſiloche, cæſorum capita, fani parietibus præfigebant, veluti fortium perpetua monumenta facinorum.* Plinius lib. 6. cap. 1. *Pontus Euxinus anteà ab Inhoſpitali feritate Axenus appellatus, peculiari inuidia naturæ, ſine vllo fine indulgentis, auiditati maris.* Ouidius:

Quem tenet Euxini mendax cognomine Pontus.

Et 4. Triſtium, Elegia 4.

Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.

Diodorus Siculus lib. 4. num. 170. *Pontus ea tempeſtate à Barbaris, & feroiſſimis gentibus, quæ aduenarum cædibus infames erant, accolebatur, Axenos, id eſt, Inhoſpitalis, idcircò nominatus.* Strabo lib. 7. pag. 106. *Id enim mare tum nauigabile non fuiſſe, ſed Axenum, id eſt, Inhoſpitale appellatum, ob frigoris nimiq difficultatem, & ſæuitiam ibi accolentium populorum, maximè Scytharum, hoſpites immolantium, & carnibus eorum veſcentium, ac caluariis poculorum loco vtentium. Poſteà temporis Euxinum, id eſt, Hoſpitale, ab Ionibus fuiſſe appellatum,*

pellatum, qui in eius ora vrbem condidissent. At S. Gregorius Nyssenus in vita S. Gregorij Thaumaturgi hæc disseris: *Solus enim ex omni terra, marique hic Pontus Euxinus, id est, Hospitalis, hospitibus & peregrinis commodus & bonus nominatur, siue comitatem & humanitatem eius erga aduenas & peregrinos inibi versantes, attestante vocabulo: siue idcirco, quod locus eiusmodi est, vt non modò incolis & indigenis, verùm etiam illis, qui ex omnibus partibus eo accedunt & confluunt, ad viuendum subsidia atque commeatus abundè suppeditet atque subministret. Eiusmodi enim natura regionis est, vt & omnium rerum, quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, summè fertilis, & peregrinorum quidem & bonorum expers sit: cùm mare ei propria faciat ea quæ omnibus regionibus illuc importantur.*

Ergo Tharsis mare dici à RASAS, depauperare, Marinus quoque obseruauit. Lorinus in Psalm.47. ad vers. 8. *Monendum, Tharsis pro quolibet mari sumi, idque à RASAS, depauperare, scilicet, naufragos.* RVS, seu RASAS, proprie est, excuti, eiici, destitui, exterminari, depauperari: quæ nationes mari rectè conueniunt, quòd nimirùm mare omnia eiiciat, excutiat, exterminet, depauperet: vel potiùs quòd ipsum mare sit eiectum, exterminatum, inops pretiosarum rerum. Vnde Ægyptij Sacerdotes mare perniciem appellabant: & Homerus, mare nullius frugis esse dixit: & Plato aiebat, nihil nasci in mari Ioue dignum, vti annotauit Pierius lib.31. Hieroglyphicorum. Hinc Adagium, *Maris filij*, seu *Neptuni filij*, de quo Aulus Gellius lib.15. cap. 21. & Erasmus in Chiliadibus. Quòd istiusmodi etymon Tharsis, id est, maris Ioanni de Ponte vtriusque Monarchiæ lib.3. cap. 7. §. 1. & 2. probetur, nec laboramus, nec rixamur: quia ista non curat Hippoclides.

Vsurpationem vocis Tharsis in Scriptura, pro mari, certissimam statuimus omnibus illis locis, in quibus, vti superiùs annotauimus, Vulgatus Interpres pro eo quod Hebraïcè est *Tharsis*, disertè *mare*, reddidit. Auctoritas enim Vulgati apud Orthodoxos in dubium reuocari non potest. Ad hæc tribus illis locis, 3.Reg.10. 21. 2.Paralip.9. 21. & cap. 20. vers. 36. & 37. vbi describuntur nauigationes Regum Iuda in Tharsis, Tharsis esse mare magnum & altum, & propriè Oceanum Erythræum & Indicum, & lib. 4. cap. 31. & superiùs hoc ipso capite pleniùs demonstrauimus: quamuis vti diximus, iisdem istis locis Tharsis peculiarem aliquam Indiæ Orientalis regionem aut terram posse designare, propter auctoritatem. S.Hieronymi, S.Cyrilli, Theodoreti, Procopij, & aliorum, cum primis probabile existimemus. Possit quoque Tharsis sumi vniuersè pro mari Psalm. 47. 8. & Psalm. 71. 10. Isaiæ 2. 16.

Tertiò, Tharsis aliquo Scripturæ loco pro Carthagine, seu Africa capi ex irrefragabili Vulgati Interpretis auctoritate Ezechielis 27. 12. iam satis superque superiùs confirmauimus. In qua Carthaginis seu Africæ notione possit quoque exponi Tharsis Isaiæ 23. vers. 1. 6. 14. vti annotauit S. Hieronymus: item Ieremiæ 10. 9. quamquam hîc regio Indiæ possit intelligi: ad hæc Ezechielis 27. 25. & cap. 38. 13.

Quænam Tharsis, in quam fugere tentauit Jonas?

§. 3.

POstquam huc stylo prouecti sumus, non erit alienum, aut iniocundum exponere peculiariter quænam fuerit Tharsis illa ad quam Ionas fugam adornauit. In Tarsum Ciliciæ Ionam fugere destinasse plures docuere. Iosephus 9. Antiq. cap. 11. *Ionas putans se posse Deum effugere, conscenso apud Ioppem nauigio, petebat Tarsum Ciliciæ. Exorta autem vehementi tempestate, &c.* Tertullianus de Fuga in persecutione, cap. 10. *Fugerat & quidam animosus prophetes Dominum, traiecerat ab Ioppe Tarsum, quasi & à Deo transfretaret.* S. Cyrillus in 1. Ionæ, ad vers. 3. *Deinde naui quæ in Tharsis solueret, reperta, (cursum enim illuc, quam Niniuem malebat) naulum dedit, & vnà nauigauit. Tharsis vocat, quæ nunc Tarsus, seu Tarson dicitur. Quidam hoc nomine vrbem significari putant apud Æthiopes & Indos. Et constat apud eos esse Tharsis: aut hoc vocabulo tota Indorum regio indicatur: quam in præsens significari non arbitror. Nam volentibus abnauigare ad gentes Indicas, non ab Ioppe, sed per pelagus Erythræum nauigatio rectè instituatur: nisi fortè quispiam credat, Prophetam per Persas & Assyrios, & Æthiopas intimos cursum dirigere voluisse. Sed res stulta est omnino. Tharsis igitur appellare videtur, qui hodie Tarsus. Est autem vrbs Ciliciæ, ad Cydnum flumen, & ipsas radices Tauri montis Ciliciæ multò maximi.* Hoc ipsum affirmant Strabus, Lyranus, Tremellius & Iunius, Castrus, Figuerius in 1. Ionæ, Marinus in Arca Noë. Aben Esra in Commentatiis Ionæ citat in hanc sententiam Gaon. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 131. hæc habet: *Ionas Tarsum fugit ad declinandam sibi impositam vaticinandi prouinciam. Tarsum, inquam, id est, vrbem Ciliciæ per mare Mediterraneum Iosepho & Augustino, vt inde littoribus Ponti Euxini eiectus sit: deindéque pedibus se Niniuem contulerit.*

Refragatur his S.Hieron. in 10. Daniel. ad v.6. hisce verbis. *Ionas fugere cupiebat, non in Tarsum vrbem Ciliciæ, vt plerique existimant, litteram ponentes pro littera: vel Indiæ regionem, vt putat Iosephus: sed absolutè in pelagus.* Verùm si lapsus memoriæ in S. Hieron. non est, locus omninò ita restituendus; *non in Tarsum vrbem Ciliciæ, vt putat Iosephus, litteram ponens pro littera* (nempe ת, pro ד,) *vel Indiæ regionem, vt plerique existimant: sed absolutè, &c.* Iosephus enim nunquam asseruit, Ionam in Indiæ regionem fugere voluisse: sed in Tarsum Ciliciæ. Tarsum ponens pro Tharsis, vti paulò anteà in verbis Iosephi vidimus. Videntur itaque verba S. Hieronymi vitiata falsa traiectione, eo quo diximus modo sananda: vt etiam annotauit Drusius lib.3. Obseruat. cap. 13. At magis puto lapsum memoriæ, siquidem S. Hieronymus in 10. Ieremiæ ad v.9 ait: *Tharsis, vel regio Indiæ est, vt vult Iosephus.* nunquam sanè id voluit Iosephus. Auctor apud S. Athanasium q. 65. ad Antiochum: *Vbinam gentium Tharsis ea est, quam Ionas fuga petiuit? Responsio: Est vrbs quædam regionis Indicæ, quod ex tertio Regum videre est.*

Alij crediderunt, Ionam Carthaginem Africæ insignem illam vrbem Romæ quondam æmulam fugam capessiuisse. Theodoretus in 1. Ionæ ad vers. 3. *Ionas in Tharsis fugere aggressus est. Tharsis autem quidam Tarsum esse ex nominum co-*

gatione õpinati sunt. Quidam Indiam ita nuncupatam esse existimarunt : non interim animaduertentes Assyriorum regnum, Indorum regno esse finitimum. At verò mos est his, qui se fuga mandarunt, si ex Oriente fugiant, proficisci ad Occidentem : sin à meridiana regione aufugiant, ad Septentriones concedere. At descendit in Ioppen vrbem maritimam Palestinæ, vt illinc mare conscenderet, quæ Occidentis partibus mari alluitur. Non nauigatione igitur hoc mari vtens quis in Indiam proficisceretur, cùm inter mare nostrum & Indicum maxima intersit continens, ex parte vna habitabilis, & ex altera prorsus deserta: tum quàm plurimi & maximi montes interpositi sint, post quos est Sinus maris Rubri, quo enim Indicum mare coniungitur. Ac ne quis ratiocinando veritatem colligere nos arbitretur, diuina Scriptura testimonium afferam, Tharsis esse Carthaginem in Africa sitam. Sic enim Septuaginta in Isaia verterunt : Vlulate naues Carthaginis, quia perierunt munitiones vestræ. Aquila, Theodotio, Symmachus pro Carthagine verterunt Tharsis. Neque verò secus diuinus Ezechiel Carthaginensium mentionem fecit. Tumque apud Hebræos, & apud Syros Tharsis reperimus, ex quibus colligitur, non in Indiam Ionam, sed Carthaginem fugisse.

Theophylactus in eundem Ionæ locum : *Ionas fugere Tharsis vsque est conatus. Hanc regionem quidam Tharsum esse aiunt, quæ est Ciliciæ metropolis sub radicibus montis Tauri sita. Alij regionem quandam Indiæ Tharsis appellari tradunt. Ex Tharsis enim Salomonem quoque pretiosos lapides, dentes etiam eburneos vnà cum simiis mercatum. Hæ autem aliunde quàm ex India non perferuntur, biennius spatio : tanto enim tempore nauis Salomonis in lib. Regnorum redire dicitur. Atqui erant talia dicentes. Si enim ad Indiam fugiebat, non erat opus ad Ioppen descendere, quæ est maritima Palæstinæ, adiacetque mari ad Occidentem vergenti. Per hoc pelagus nemo naui traiiciens, in Indiam peruenerit. Inter enim nostrum & Indicum mare multum telluris est & habitatæ, & inhabitabilis, montésque & multi & magni. Sinus item Ruber, quem deinde Indicus contingit. Præterea diuina Scriptura testimonium dicit, Tharsis non esse ex vrbibus Indicis, neque etiam Tarsum, sed Africæ esse. In Isaia enim iuxta Septuaginta editionem legitur : Lugete nauigia Carchedonis, quoniam interiit munitio vestra. Aquila tamen & Symmachus, Tharsis pro Carchedone verterunt : quum & Ezechiel memoriam Carchedonis fecerit : in Hebræo verò & Syro exemplaribus Tharsis inuentum sit. Vnde liquet, non in Indiam, sed Africæ Carchedonas Ionam profugisse.* Idem existimant Vatablus, Montanus, Palatius. Rabi Mebager, teste Aben-Ezra, dicit esse ciuitatem Tunez in Africa, quod etiam Vatablus annotauit. Ioannes Mercerus in Commentariis Ionæ 1. ad vers. 3. *Vt fugeret in Tharsis, id est, Tharsum Ciliciæ, vel Tunetum Africæ, seu Carthaginem. Hoc magis placet, quàm vt Tharsis mare significet mediterraneum. In qua sententia nonnulli recentiorum cum Chaldæo Paraphraste & Hieronymo, quasi non certum locum fuga quæreret, sed quocúnque aura ferret, pergere animum induxisset, dum ne in Iudæa esset, loco prophetiæ, & Spiritus Dei. At ex contextu colligimus, certum constituisse locum nautas petere, Tharsis : & ibi tutum se fore credidit atque immunem à Domini mandato.* Tunes, seu Tunetum in Africa diuersam esse à Carthagine, Ortelius docet in Thesauro Geographico.

Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 131. inquit : *Fugit Ionas vel, in Indiæ regionem, per mare-Rubrum, vt inde ad littora Sinus Persici, vel Niniue, quæ erat ad Tigrim se se infundentem Sinui Persico, à ceto euomitus fuerit.* Sed quid cogitabat Genebrardus quum hæc scribebat ? Scriptura enim disertè asserit Ionam in Iapho, seu Ioppe portus, quem nemo nescit in mari Mediterraneo esse, nauem conscendisse : at ex Mediterraneo tunc in Indiam, vel nulla, vel incomperta, certè immensa erat nauigatio. S. Hieronymus in 2. Isaiæ, ad vers. 16. *Neque enim Ionas de Ioppe nauigans, ad Indiam poterat peruenire, ad quam illo mari non potest nauigari.* Idem annotarunt S. Cyrillus, Theodoretus, Theophylactus, in verbis paulo antea descriptis. Nauigatio ab Ioppe in Indiam fieri non potest, nisi emensa tota fermè maris Mediterranei longitudine, ac superatis Gaditanis faucibus, seu Freto Herculeo, retrò ab læua circumnauigata Africa, prætervecto ingentis vastitatis promontorio Bonæ spei, per Oceanum Atlanticum, & Æthiopicum, deinde circumlustrata Arabia, Persia, Carmania per Erythræum, & Indicum Oceanum, donec Indiæ oras attingas. Quam nauigationem fuisse ætate Ionæ incognitam, certè difficillimam & longissimam, & non nisi paucissimis casu magis, quàm vsu tentatam, nimis est peruagatum. At eam tunc Ionam cogitasse, fuisset planè stultissimum.

Emanuël Sà in 1. Ionæ ad vers. 3. hæc ait : *Septuaginta Interpretes Tharsis Carthaginem interdum vertunt : sed vertunt etiam aliquando mare : hic eandem vocem reliquerunt, scilicet Tharsis, quod indicat intellexisse eos esse nomen proprium. Et quidem tanta eiusdem nominis repetitio hic verisimile id facit, cùm præsertim paulò post mare vocet nomine vsitato, scilicet* ים *I A M.*

Ceterùm illa iam receptior interpretatio ferè obtinuit, in nauigatione Ionæ, Tharsis non esse certam aliquam terram & regionem, sed ipsum pelagus, vel mare mediterraneum significare : vt Ionas statuerit fugere in Tharsis, hoc est, in mare magnum & altum se dare, vel simpliciter pelago committere, vt ad quascumque posset oras, vel insulas appelleret, quocumque nimirum eum fortuna deferret : modò ne cogeretur in Niniuem proficisci. S. Hieronymus in 2. Isaiæ, ad vers. 16. *Melius autem est Tharsis, vel mare, vel pelagus absolutè accipere. Neque enim Ionas de Ioppe nauigans, ad Indiam poterat peruenire, ad quam illo mari non potest nauigari : sed simpliciter ire in pelagus, & ad quascumque insulas pergere.* Et in Daniel. 10. ad vers. 6. *Ionas fugere cupiebat, non in Tarsum vrbem Ciliciæ, vel in Indiæ regionem : sed absolutè in pelagus.* Et in 1. Ionæ, ad vers. 3. *Ionas imitatus Cain, & recedere volens à facie Domini, fugere voluit in Tharsis : quam Iosephus interpretatur Tarsum Ciliciæ ciuitatem prima tantum littera commutata : quantum verò in Paralipomenon libris intelligi datur, quidam locus Indiæ sic vocatur. Porrò Hebræi Tharsis mare dici generaliter autumant, secundum illud, In spiritu vehementi confringes naues Tharsis, id est, maris. Et in Isaia : Vlulate naues Tharsis. Super quo ante annos plurimos, in Epistola quadam ad Marcellam dixisse me memini. Non igitur Propheta ad certum fugere cupiebat locum : sed mare ingrediens, quocumque pergere festinabat : & magis hoc conuenit fugitiuo & timido : non locum fugæ otiosè eligere, sed primam occasionem accipere*

re na

re nauigandi. Hanc S. Hieronymi sententiam & interpretationem de Tharsis Ionæ, secuti sunt complures recentiorum, Adamus Delphius in 23. Isaiæ, ad vers. 1. Conradus Pellicanus, Ribera in 1. Ionæ, Num. 10. & 11. Pererius lib. 11. in Danielem, Gomara in Generali Historia Indiarum, ad finem, & alij. Equidem Riberæ illa ratio pollet: nam si nauis Ionæ ibat in certam aliquam vrbem aut regionem, quæ diceretur Tharsis, puta in Tarsum Ciliciæ, aut Carthaginem Africæ, quid est quod vers. 8. nautæ interrogant Ionam: *Quæ terra tua & quo vadis?* postquam illis euntibus in determinatum locum Tharsis, se se adiunxerat. At Sa, Castrus, Figuerius, Palatius refragantur, quòd verba illa: *Surrexit Ionas vt fugeret in Tharsis: & inuenit nauem euntem in Tharsis: & descendit in eam, vt iret cum eis in Tharsis.* Certum & destinatum locum in quem nauis illa iret, proculdubiò indicare videntur. Nam vt dicamus Ionam in nullum certum locum fugere destinasse, sed quocumque eum fortuna raperet: at cogitari non potest, nautas & vectores, ad nullum certum & determinatum locum nauigare instituisse. Idem quoque existimat Pineda lib. 4. de Salomone, cap. 5. Sanè dubitari non potest nautas & vectores in certam aliquam terram, aut portum cogitasse: nisi fortè piratæ vagantes, & in incerta maris discurrentes essent, quod non credo. Sed cum Scriptura ait, nauem illam iuisse in Tharsis, tantum significare voluit iuisse in mare magnum, & altum, fuisséque nauem magnam & onerariam Mediterranei: nec explicatè & apertè dixit nauigasse in certum portum, quamuis satis id intelligeretur. Equidem Chaldæus Paraphrastes, in hac historia Ionæ pro Tharsis semper interpretatur mare: *Et surrexit Ionas, vt fugeret ad mare. Et inuenit nauem quæ ibat ad mare, & descendit in eam, vt iret cum eis ad mare.* Et cap. 4. vers. 2. *Quamobrem festinaui fugere ad mare.* Atque eodem modo mare etiam exponit Rabbi Scelomoh. Verùm de his plenius Interpretes.

Pineda lib. 4. de Salomone, cap. 15. §. 11. putat Ionam adornasse fugam in Hispaniam, seu Oram Tartessiacam. Hoc iam verum aut verisimile est, quàm illud quod cap. 12. anteà desumpserat sibi probandum, Cetum Iona grauidum spatio tantum trium dierum & trium noctium è mari Phœnicio volasse totam ferme longitudinem Mediterranei maris, ac per Herculeas fauces erumpentem, immani circuitu totam Africam & vastissimum illud Bonæ spei Promontorium circumnauigasse, ac tandem in Sinum Arabicum irrupsisse, atque in eius littore Ionam euomuisse. Nonne facilius eum vomere potuit ad oram Persici Sinus, vnde breuior & facilior in Niniuem via? Cui obsecro id se persuasurum putauit Pineda?

Forerius in Isaiæ 23. ad vers. 10. hæc annotauit: *Quando autem Tharsis, cum* ה *he, motus inuenitur* תרשישה *Tharsisah, credo idem esse quod vltra mare. Sic Ionas vltra Mediterraneum mare fugere constituerat, vt sunt Græcia, Italia, &c. Et naues quæ ad oram maris Rubri conficiebantur, per mare-Rubrum in Oceanum Indicum proficiscebantur, quod pertranseuntes applicabant ad Ophir, & littora alia Orientalia, vnde aurum, &c. deferebant.* Porrò Tharsisah cum He in fine, quod motus, vel locus indicium esse solet, tribus tantùm locis reperitur, Isaïæ 23. 6. *Transite Tharsisach.* Noster, *maria.* Ionæ 1. 3. *Et surrexit Ionas vt fugeret Tharsisah,* seu *in Tharsis.* Et statim: *vt iret cum eis Tharsisah,* in Tharsis. In libris verò Regum & Paralipomenon, vbi describitur nauigatio in Tharsis, & Ophir, Tharsis haudquaquam ponitur cum He locali Tharsisah. Marinus obseruauit, cum Tharsis habet He in fine, nimirum Tharsisach esse femininum genere, quod He in fine sequioris sexus sit nota.

De Tharsis porrò illud adiicimus, Haithonum Armenum de Tartaris cap. 2. prodere, in Oriente vltra Persiam esse quoddam peramplum regnum, Tarsa nuncupatum, quod ab Oriente habet regnum, Cathay, ab Aquilone deserta Tartariæ, ab occasu Regnum Turquestan, à Meridie prouinciam Syu. Forsan eam quam nunc vocant Siam. Existimatque idem auctor ex illa Tarsæ regione aduenisse tres illos Magos in Bethleem ad Deum Infantem adorandum. Cuius quoque sententiæ adstipulantur Ortelius & Mercator in Tabulis Indiæ, & Tartariæ, Genebrardus lib. 2. Chronographiæ, pag. 212. Vide quæ lib. 4. cap. 9. ex Haithono, & cap. 11. ex Ottone Frisingensi de iis Magis annotauimus: vt iam de Magis ex Tarsa ad Christum adorandum venientibus, intelligi posse videatur illud Psalm. 71. 10. *Reges Tharsis & insulæ munera offerent.* Verùm de his aliàs.

Consultò Pinedam distulimus, (& omisissemus sanè libentius, nisi ea essent quorundam ingenia, quibus necesse sit vtcumque satisfieri:) vt si quis cordatior hæc legere contempserit, facilè possit, sine diatribæ Tharsis vllo dispendio, in partem vili disputatione semota. lib. 4. de Salomone, cap. 5. numero 2. ait: *Quòd Tharsis potius sit nomen appellatiuum maris, quàm proprium regionis alicuius, locíue terrarum, conatur probare Maluenda lib. 5. de Antichristo, cap. 14. ex sententia Forerij, Leonis Iudæ, Emanuelis Sa, Marini. Potuisset plurimos alios longéque grauiores addere, suo loco à nobis indicandos: & confirmat ex Latina interpretatione, quæ pro Tharsis solummodo vertit mare, 3. Reg. 10. 22. & cap. 22. 49. 2. Paralip. 9. 21. & cap. 20. vers. 36. 37. Sed neque hæc ratio apud illum magni esse debet, cùm nullam certam eius nominis significationem ipse statuat: sed tot admittat, quod excogitata sunt ab auctoribus, etiam inter se pugnantibus.* Hæc Pineda, in quibus nonnulla expendamus: ait.

· *Conatur probare Maluenda lib. 5. cap. 14. ex sententia Forerij, &c.* Non lib. 5. cap. 14. sed libro 3. cap. 20. §. *Sed verius existimamus,* In margine. Deinde id ego ibi non agebam, vt ex auctoritate Forerij, & istorum paucorum probarem, Tharsis potius esse nomen appellatiuum maris, quàm proprium regionis alicuius: sed tantùm enodabam vim illius Hebraismi, *Naues Tharsis,* quænam nimirum dictæ sint, vel cur dictæ sint, Naues Tharsis, quem recentiores illi ita explicabant, Naues maris magni & alti, seu Mediterranei seu Oceani, id est, magnas & onerarias. At hæc nunquam sum conatus probare, Tharsis semper mare, & nunquam certam aliquam terram significare in Scriptura: sed quòd mare significet illis peculiariter locis quæ ibi notaui, nempe 3. Regum, 10. 22. & 2. Paralipom. 9. 21. ac 3. Regum, 22. 49. & 2. Paralipom. 20. vers. 36. 37. vti etiam lib. 5. cap. 14. latiùs demonstraui in eisdem, & aliis quibusdam locis à me ibi citatis, Tharsis mare designari.

Potuisset plurimos alios, longéque grauiores addere. Ego lib. 5. cap. 14. quòd Tharsis interdum in diuinis litteris sit mare, probaui auctoritate cumprimis Vulgati Interpretis, aperta sanè & ineluctabili, deinde S. Hieronymi, Rabbi Scelomoh, Foterij, Mercerij, Vatabli, Leonis Iudæ, Capellæ, Marini, Riberæ, Genebrardi, Sa. Nec plures tunc citaui, qui plures non vidi. Citaui jam in hac editione plures supra hoc ipso capite, §.1. Sed nec Pineda, nec ego, nec vllus grauiores in hac causa laudabit, quàm sint Vulgatus Interpres & S.Hieronymus.

Suo loco à nobis indicandos. Perquisiui diligenter vbi eos indicaret, & reperi tandem eodem libro 4. cap.16. §. 1. vbi habet: *Quanquam illud notissimum, non rarò sumi à bonis scriptoribus Tharsis pro mari vasto, vt docet Hieronymus ad Marcellam, & Isaia 2. à quo mutuati sunt recentiores, Beroaldus in Chronico, Genebrardus in Psalm.* 47. *Pererius Genes.* 10. *Ribera Ionæ* 1. *Maluenda lib.*5. *cap.* 14. *de quo diximus superius.* Magnum Thesaurum! Ego citaui duodecim auctores, ille quinque: omnésque quos ille citauit, ego jam laudaui, præter duos Beroaldum nouatorem, & Pererium. Hi sunt illi plurimi, & longè grauiores, quos addere potuissem?

Quæ pro Tharsis solummodo vertit mare, 3. *Regum*, 10. 22. *& cap.*22. 49. 2. *Paralipom.*9. 21. *& cap.*20. *vers.*36. 37. Pudendus error, ego inquam dixi Latinam interpretationem 2. Paralipom. 9. 21. & cap. 20. vers. 36. 37. pro Tharsis mare vertere? vbi mens fuisset? cùm his locis expressè in Vulgata vox Tharsis in interpretata, vt est in Fonte, relicta sit. Loca in quibus Tharsis mare redditur à Vulgato Interprete, disertè annotaui lib.5. cap. 14. §. *Vulgatus Interpres vocem, &c.* in priori editione: & in recentiori ista, supra hoc cap. 29. §.1. Dixi tamen in his tribus locis, quæ Pineda citat ex Paralipomenon 2. Tharsis, quamuis sine interpretatione positum à Vulgato, significare nihilominus mare. Inspiciantur duo §§. illius cap. 14. mei, nempe §. *Vulgatus Interpres vocem, &c.* & §. *Sic igitur vocabulum.* & si Pineda non est hallucinatus, ego cæcutio.

Sed tot admittat, quot excogitata sunt ab auctoribus etiam inter se pugnantibus. Admisi significata Tharsis ista, Ciliciam, seu Tarsum, Mare, Indiæ regionem, Carthaginem, ex auctoritate S.Hieronymi, LXX. Vulgati, & aliorum grauissimorum auctorum, cùm veterum tum recentiorum. Hæc inter se non pugnant, sed sunt diuersa loca, quæ plerumque vno eodémque vocabulo significari, tam certum est, quàm quod certissimum. S. Hieronymus, & mille alij passim clamant, Tharsis homonymum esse vocabulum, & multa, diuersáque denotare, non contraria aut pugnantia. In quibusdam Scripturæ locis Tharsis vnum significat, in aliis aliud, atque aliud: & cùm non satis constat quid alicubi significet, admitti possunt tunc diuersæ aliorum interpretationes, quia de propria & genuina non liquet. Hæc satis.

De Tharsis verò lapide pretioso perscrutatio cùm non sit præsentis instituti, in commodius aliud tempus & otium amandetur. Ergo hoc Ezechièlis loco, vbi Tharsis inter gentes vel mercaturæ, vel militiæ causa secuturas Antichristi castra recensetur, eo nomine Tarsenses, seu Cilicas, vel Africanos, seu Carthaginenses facilè designatos existimare par est. Sed præstat vno breui indice gentes omnes quas S. Ezechiel vaticinatur secuturas arma & exercitus Antichristi, hîc perstringere: eas S. Hieronymus in 38. Ezechielis, ad vers. 2. his verbis enumerat: *Gog & Magog gentes esse Scythicas, immanes, & innumerabiles, quæ trans Caucasum montem, & Mæotidem Paludem, & prope Caspium mare ad Indiam vsque tendantur: & has esse à diabolo commonendas, quæ veniant in terram Israel, vt pugnent contra Sanctos, multis secum gentibus congregatis. Primum, Mosoch, quos Iosephus interpretatur Cappadoces, deinde Thubal, quos idem Iberos, vel Hispanos, Hebræi Italos suspicantur:* (Iberos Ponticos potiùs futuros diximus cap. 24. *habentes secum in exercitu Persas, Æthiopas, & Libyas: Gomer quoque, & Thogorma, quos Galatas, & Phrygas interpretantur: Sabæos quoque & Dedan, & Carthaginenses, siue Tharsis.*

Variæ de Gog & Magog opiniones.

CAP XXX.

HOrum nominum celebris extat mentio Ezechielis 38. & 39. & Apocalypsis 20. de quibus insignia eisdem locis prætexuntur vaticinia, à nobis posteà suis quæque locis accuratè elucidanda. Nunc illud cum studio declarandum, quænam gentes aut nationes, seu quinam Reges, aut Principes, vel quidnam demum sint in Scriptura Gog & Magog. Extant innumeræ de his, variæque Hebræorum, Græcorum, Latinorúmque sententiæ, sed nos clariores notabimus.

Prima Opinio.

Iudæi, qui adhuc suum Messiam venturum exspectant, credunt tempore Messiæ aduenturum Gog; quem ipsi Antichristum interpretantur, nimirum Regem quendam Barbarum, trucem, immani potentia, secúmque tracturum Magog, hoc est, innumeras, ferásque gentes, vastis agminibus & exercitibus coactas, & pugnaturum totis viribus in Ierusalem ac Iudæa contra suum Messiam: Sed tandem à Messia vincendum & interficiendum Gog, eiúsque exercitus, nempe Magog, funditus delendos. Atque tantam futuram Magog, id est, exercituum & copiarum Gog stragem, vt septem continuos menses necesse sit Iudæos insumere in sepeliendis cæsorum hostium cadaueribus, ac repurganda terra à tabo & dira lue corporum interfectorum. Quin etiam septem integros annos, nulla alia ligna in domesticos vsus Iudæos crematuros, nisi hastas, clypeos, sagittas, & alia bellica instrumenta occisorum in eo cruentissimo prælio. Confectò autem strenuè atque ex animi sententia per Messiam funesto illo bello aduersum Gog & Magog, concisis & extinctis cunctis Messiæ hostibus, regnaturos Iudæos cum suo Messia in Ierusalem & Iudæa felicissimè, & futura tunc aurea prorsus sæcula, longáque in pace & opulentia, ac rerum omnium copia, subactis nationibus, totius orbis Imperio potituros. Hanc esse infelicium Verporum inanem spem, ac falsam persuasionem, facilè intelligi potest ex Rabbinis, præsertim Scelomoh, & Kimchi passim in Commentariis Psalmorum & Prophetarum,

& ex libro Abkath Rochel, id est, Puluis Aromaticus, edito à Rabbi Iaacob, vel à Rabbi Mechir, de quo vide Masium ad finem Commentariorum in Iosue, & Bibliothecam Rabbinicam Ioannis Buxtorfij. Quin etiam, & ex Nostris plurimi annotarunt hanc esse Iudæorum obstinatam opinationem, vti Lyranus ad finem Commentariorum in Danielem, & in 38. Ezechielis, Galatinus lib. 5. Arcanorum Catholicæ Veritatis, cap. 12. Nicolaus Porchetus Parte 1. Victoriæ, contra Iudæos, cap. 5. Isidorus Clarius in 38. Ezechielis, & alij.

Ceterùm miseri & deplorati Iudæi, valido splendore veritatis, quasi vespertiliones hallucinantur, & inter densas erroris sui tenebras, scintillam aliquam lucis aspiciunt. Verum quidem est, Christum nostrum verum Deum, contra Gog & Magog, id est, exercitus Antichristi, pugnaturum; ac tandem Antichristum, cum Gog & Magog delendum à Christo vti hæc omnia inferiùs suis locis pleniùs demonstrabimus. Sed enim toto cælo recutiti aberrant, cùm putant hæc omnia ingentia prælia Gog & Magog futura in primo Messiæ aduentu, quem ipsi adhuc falsò & infeliciter præstolantur: confundentes vti sæpè solent, duos Messiæ aduentus, alterum humilem in carne passibili: gloriosum alterum, & maiestate plenissimum in fine sæculi, propè quem vaticinia Ezechielis & Ioannis de bello, cladéque Gog & Magog fore complenda abundè suo loco docebimus. Deinde inani spe se iactant fœtentes, de aureis sæculis hîc in terra futuris in rerum omnium terrenarum abundantia & copia: cùm ea non nisi in cælo, vbi vera felicitas, sint expectanda, iis tantùm qui in verum Messiam, id est, Iesum Christum Dei filium crediderint, & eius mandata seruauerint. Nec animaduertunt calamitosi homines, se se ipsos futuros qui cum Antichristo vero, hoc est, digno illorum Messia, aduersus verum Christum, id est, nostrum, eiúsque Ecclesiam in fine mundi pugnabunt: tametsi posteà multi ad Fidem conuertentur.

II. Chiliastæ, hoc est, Millenarij, existimarunt, Gog & Magog, post mille annos à morte Antichristi, & Regno Christi in terris, post primam hominum resurrectionem, pugnaturos cum Christo, ac Sanctis eius. Hanc sententiam S. Hieronymus in 38. Ezechielis, initio, his verbis recenset: *Igitur Iudæi & nostri Iudaizantes putant Gog gentes esse Scythicas, immanes & innumerabiles, quæ trans Caucasum montem, & Mæoticam paludem, & prope Caspium mare ad Indiam vsque tendantur: & has post mille annorum regnum esse à diabolo commouendas, quæ veniant in terram Israel, & pugnent contra Sanctos, multis secum gentibus congregatis. Et hoc est quod Ioannes quoque ponit in sua Apocalypsi.* At de Chiliastarum opinione dicemus copiosè lib. 12. cap. 1. & seqq.

III. Eusebius Cæsariensis lib. 9. Demonstr. Euang. cap. 3. siue ex sua, siue ex aliorum sententia, scripsit, Gog, esse Romanum Imperatorem, & Magog Romanum Imperium. Elucidans enim vaticinium illud Balaam Numeror. 24. 7. quod iuxta LXX. Interpretes ipse ita legit: *Et extolletur Gog regnum, & augebitur regnum eius.* hæc habet: *Cuius* (Christi Domini) *tempore etiam Gog regnum in sublime adauctum est, cum eo simul Christi virtute ac potentia crescente. Hoc autem modo aiunt, Romanorum Regnum secundum Hebræos significari, cum quo simul Christi doctrina robur atque incrementum accepit. Meminit autem Gog etiam propheta Ezechiel, dum principem Ros, Mosoch, & Thobel nominat. Vbi per illud quidem Ros, Romanam, vt par est, ciuitatem significat, quandoquidem principatus & caput ea voce apud Hebræos intelligitur. Per Mosoch Mysiam, & ei finitimas gentes, quæcumque nunc sub Romano Imperio sunt: & per Thobel Iberiam Iosephus intelligit, qui a Thobel dicit factos esse Thobeleos, qui Iberes dicuntur. Quibus omnibus imperantem Gog, in sublime ad augendum ait, sub eius Christi, de quo Propheta loquuntur aduentum.*

Equidem quantumuis aliunde ex Scriptura ostendi posset, quod tamen non facilè credo, Gog esse Imperatorem Romanorum, & Magog Romanum Imperium: at quæ Ezechiel & Ioannes de Gog & Magog sunt vaticinati nullo pacto in Romanum Imperium aut Imperatorem posse competere, luce meridiana clarius apparet. Siquidem ea quæ ij sacri vates de Gog & Magog prænuntiarunt, vel sunt iam impleta, vel adhuc implenda: si impleta, vbinam quæso vnquam memoriæ proditum est, Romanum exercitum fulminibus ac igne cælesti, intestinisque ac mutuis militum cædibus, aut gladiis, in montibus Israël concidisse, aut penitus fuisse consumptum? Et multa alia quæ vterque Propheta de Gog & Magog, prædixit, quando vnquam facta in Imperatore aut Imperio Romano? neque enim ea contigisse ex vllis Annalibus aut Historiis astrui poterit. Si adhuc implenda sunt, iam lib. 5. diffusè docuimus, non venturum Antichristum, nisi priùs extinctum & deletum penitus de mundo fuerit Romanum Imperium: at Gog & Magog disertè Ezechiel & Ioannes affirmant, futuros præcipuam partem in exercitibus Antichristi, ac sub signis eius militaturos. Et sanè extra omnem controuersiam constituere debemus, quæ Ezechiel & Ioannes de Gog & Magog cecinere, ad tempora Antichristi esse referenda, quando Gog & Magog erunt præcipuum robur exercituum Antichristi, & quando iam nullum erit Imperium Romanum in orbe, vti suo loco ex professo demonstrabimus.

Sed locum Vaticinij Balaami paululum excutiamus, neque enim erit præter institutum, & fructum. LXX. variè hic leguntur. *Apud Origenem*, quidem: *Et exaltabitur Gog regnum eius.* Apud S. Cyprianum lib. 2. Testimoniorum, cap. 10. *Et exaltabitur Gog regnum ipsius.* In manuscriptis S. Cypriani, teste Nobilio Flaminio: *Et exaltabitur quam Gog regnum eius.* S. Hieronymus in 38. Ezechielis: *Et eleuabitur Gog regnum eius.* Symmachus apud Theodoretum Quæst. 43. in Numeros: *Ex exaltabitur super Og rex eius.* Symmachus & Theodotion apud Procopium: *Exaltabitur supra Gog regnum eius.* S. Ambrosius, vt annotant Pamelius & Cornelius à Lapide: *Et attolletur regnum eius in altum.* Gog exposuit Tectum, id est, altum. Samaritani codices apud diodorum Tarsensem: *Et exaltabitur super Gog rex eius.* Theodoretus: *Et exaltabitur super regnum illius.* Omissa voce *Gog*. Editiones Græcæ LXX. Interpretum, Complutensis, Regia, Roberti Stephani: *Et exaltabitur Psoch regnum*, vel, *regnum eius.* Liquet corruptam esse vocem *Psoch*. Romana verò Xysti V. *Et exaltabitur Gog regnum.*

Hebræa ad verbum ita reddes: *Et eleuabitur* (*exaltabitur, attolletur, attollet se*) *de* (*à, ab*) *Agag rex eius*, quod variè exponunt: *Et eleuabitur præ*

Agag

Agag (*magis quàm Agag*) *rex eius.* Ita Sanctes, Marinus, Ribera, & Montanus. Vel vt Leo Iudas, *Altus erit rex eius ab Agag.* Vatablus, *Excellens erit magis quàm Agag rex eius.* Isidorus Clarius: *Extolletur propter Agag* (*super Agag*) *rex eius.* Oleastrus: *Ascendet magis quam Agag rex eius.* Burgensis, *Super extolletur super Agag rex eius.* Tremellius & Iunius: *Sic assurget supra Agagum rex eius.* Drusius: *Extollitur magis quàm Agag rex eius.* Cornelius à Lapide: *Tollet propter Agag regnum eius.* Chaldæus Paraphrastes: *Et roborabitur plusquam Agag rex eius.* Sensum loci esse volunt, Primò. Regem, seu regnum Israëlitarum maius, potentius, præstantius, opulentius futurum regibus & regno Amalecitarum, qui communi nomine vocati sunt Agag, vt Imperatores Romani, Cæsares, Ægypti reges, Pharaones, &c. Ita Vatablus, Clarius, Oleastrius. Franciscus Iunius & Tremellius Emanuel hæc annotat: *Erit regnum eius multo opulentius, quàm Amalecitarum, quod eo tempore erat florentissimum. Sinechdochicè: nam Reges Amalecitarum Agagi dicebantur, vt Ægyptiorum Pharaones,* 1. *Regum,* 15. 8. Ita quoque locum hunc interpretatur Ribera in 20. Apocalypsis, numero 59. In hæc verba: *Et exaltabitur magis quàm Agag rex eius, id est, Reges Hebræorum potentiores erunt finitimis regibus, etiam potentissimus, qualis fuit Agag.* Secundò propriè Vatablus putat Balaamum vaticinatum de magnitudine & amplitudine regni Dauidis, seu verius Christi, cuius Dauid insignis extitit typus, quasi dicat, Attolletur Dauidis seu Christi regnum supra regna Amalecitarum, & quæuis alia potentissima. Agag esse commune nomen Regum Amalecitarum, vt Pharaones Ægyptiorum, Cæsares Romanorum, è Rabbi Mose Gerundensi annotarunt Tremellius, Iunius, Drusius. Tertiò, singulariter de Saüle, id est, Saül Rex Israël, eleuabitur præ Agag, super Agag, superabit, vincet Agag regem Amalecitarum, vt canat victoriam quam Saül reportauit de Agag rege Amalec. 1. Regum, 15. Ita Rabbi Selomoh, Lyranus, Caietanus, Vatablus, Clarius, Oleastrius, Cornelius à Lapide, Sà, Burgensis, Tremellius, & Iunius, Drusius, Item Bellarminus lib. 3. de Rom. Pont. cap. 17. Marinus in Arca Noë, in voce *Agag.* Quartò, Steuchus & Oleastrius Hebræa ita conuertunt: *Et tollet* (leuabit) *ab Agag regnum eius.* Hoc est, Saül auferet regnum ipsi Agag regi Amalecitarum, vt scribitur 1. Regum, 15. Vel, *Et eleuabit ab Agag regem eius*, seu, *Tolletur de Agag regnum eius.* Hæc propterea displicent, quod Hebraïcè non sit Regnum *eius*, sed, *Rex eius.*

Noster reddidit: *Et tolletur propter Agag rex eius*, nam præpositionem *Min*, id est, *de, ab*, interdum in Scriptura poni pro, *propter*, Deuteronomij 7. 7. Psalm. 11. 6. & alibi occurrunt exempla frequentia. Vulgati sensum hunc esse volunt: Saülem primum regem Israëlis, tollendum è medio, atque ei regnum adimendum, eo quod, pepercerit Agag regi Amalecitarum contra Domini præceptum. Historia extat 1. Regum, 15. *Tolletur*, de medio, id est, peribit, *rex eius*, nempe Saül rex Israëlis, *propter Agag.* id est, propterea quòd contra Dei mandatum, seruauit Agag, eiúsque primogenita. Probat hanc interpretationem S. Hieronymus, cùm enarrans verba Domini ad Gog Ezechielis, 38. vers. 17. hæc habet: *Et facit Deus apostropham ad ipsum Gog: Nonne tu ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis, in manibus seruorum meorum Prophetarum Israël? Moysi videlicet, qui ait in Numerorum libro, dumtaxat iuxta Septuaginta: Egredietur homo de semine eius, & dominabitur gentium plurimarum: & eleuabitur Gog regnum eius: & crescet regnum illius. Ceterùm iuxta Hebraïcum ita scriptum reperi: Tolletur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius, eo quod regnum Israel in Saule propter Agag regem Amalec destructum sit.* Eandem expositionem adhibent, S. Beda, Rabbanus, Anselmus Laudunensis, Rupertus, Petrus Comestor, Lyranus, Cornelius à Lapide in 24. Numeror. Pamelius in Notis ad lib. 2. Testimoniorum, cap. 10. S. Cypriani, Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 17. Ribera in 20. Apocalyps. num. 59.

Sed quia verbum רום Rum in Kal, vt hîc ponitur, non facilè reperietur in Scriptura significare, Tolli de medio, amoueri, auferri: nisi in Hiphil, & Hophal, potiúsque in Kal denotat è loco, vel conditione, aut statu inferiori ad superiorem eleuari, attolli, euehi, sublimari, expendendum relinquimus, num hic sit aptior sensus: *Tolletur*, attolletur, eleuabitur, *rex eius*, id est, Dauid rex Israël, *propter Agag.* hoc est, propter negotium & caussam Agag, nimirum, quia Saül seruans Agag, amisit vitam & regnum, ob id quidem Dauid sublatus est à Deo in Regnum Saülis. Et quod subditur: *& auferetur regnum illius*, de Saül: dicatur, hoc est, quia in negotio Agag, Saül noluit Dei parere mandatis, euexit Deus Dauidem in regnum, & Saülem regno euertit. Vel sit vaticinium, quod regnum temporale Dauidis extinguendum esset prope aduentum Messiæ, Genes. 49. 10. *Non auferetur Sceptrum de Iuda, &c.*

Disquires, vndenam ergo LXX. Interpretes hîc Gog pro Agag inseruerunt? Forsan quod Hebraïcè est מאגג *Me Agag*, hoc est, *de Agag*, ipsi, vna voce, aliísque punctis legerunt, *Magog*, putantes idem esse quòd Gog. Sed melior est Steuchi coniectura, L X X. scripsisse ἀγὰγ, sed posteà facili lapsu diuulsam dictionem in ὁ γὼγ: quis enim nescit L X X. multis in locis non sua, sed exscribentium culpa, haberi deprauatos? quod vel simplex ipsa cum Hebraïca Veritate & editione Vulgata collatio perspicuè ostendit. Sed quia S. Hieronymus putat Moysen, seu Balaamum hoc loco iuxta LXX. Interpretes, & Gog vaticinatum: & Græci Interpretes de Gog putant hîc esse sermonem, de Gog quoque locum nos explanemus. *Et extolletur Gog regnum, & crescet regnum illius.* Quia nimirum tempore Antichristi, huiusque viribus Regnum Gog erit potentissimum & maximè formidabile, cùm omne suum robur cum Antichristo coniunget. Procopius Gazæus, quia illam Septuaginta sequitur lectionem, quæ habet: *Et exaltabitur supra Gog regnum eius*, quæ potius est Theodotionis, intelligit, Regnum Christi in fine sæculi, tempore Antichristi, extollendum supra Gog, quòd nimirum Gog tunc cum suis copiis, & regno vincendus & extinguendus sit à Christo in montibus Israël, vti Ezechiel canit, & nos lib. 12. cap. 9. copiosè dicemus. Procopij verba sunt: *Balaam fortunam Israelis celebrat vaticinio de eo qui ex eis oriundus esset. Eadem verò prophetia quid postremis temporibus per Christum gerendum esset, prædicit. Ac vt luculentissimum finem belli Gogicis faciat, qui Gog vltimo insultu contra Sanctos Dei facto, igne cælesti ac diuino cum exercitu suo absumetur, iuxta Ezechielis prophetiam.* Eandem explanationem amplectitur Cornelius à Lapide.

Libet

Libet hic subtexere expositionem huius loci quam Thargum Ierosolymitana, id est, Paraphrasis Chaldaïca Ierosolymitana lingua conscripta, de Messia adhibet in hæc verba: *Fortior erit Saulo, qui pepercit Agag regi Amalecitarum: & multiplicabitur regnum regis Messiæ.* Iam vides, neque iuxta Hebræū, nec iuxta Vulgatum, imò nec iuxta LXX. in loco Numer. 24. 7. vllam fieri mentionem, quòd Gog sit Imperator Rom. vti Eusebios somniarat.

IV. Plurimi tamen docuere, Gog & Magog, non esse intelligendas peculiares aliquas gentes Barbaras, incerta aliqua terræ regione degentes: sed per Magog significari Diabolum, per Gog verò quasvis gentes inimicas Ecclesiæ, toto terrarum orbe diffusas, quæ supremis mundi temporibus, imminente vniuersali iudicio, instinctu Diaboli postremam Ecclesiæ persecutionem, auspiciis, ductúque Antichristi, tunc rerum potientis, sunt illaturæ. Hæc est sententia S. Augustini, quam lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 11. hisce verbis expressit: *Et cùm finiti fuerint, inquit Ioannes, mille anni, soluetur Satanas de custodia sua, & exibit ad seducendas nationes, quæ sunt in quatuor angulis terræ, Gog & Magog, & trahet eos in bellum, quorum numerus est vt arena maris. Ad hoc ergo tunc seducet, vt in hoc bellum trahat. Nam & antea modis quibus poterat, per mala multa & varia seducebat. Exibit autem dictum est in apertam persecutionem de latebris erumpet odiorum. Hæc enim erit nouissima persecutio, nouissimo imminente Iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur: vniuersa scilicet ciuitas Christi ab vniuersa diaboli ciuitate, quantacumque erit vtraque super terram. Gentes quippe istæ, quas appellat Gog & Magog, non sic sunt accipiendæ, tanquam sint aliqui in aliqua parte terrarum Barbari constituti siue quos quidam suspicantur Getas & Massagetas, propter litteras horum nominum primas, siue aliquos alios alienigenas, & à Romano iure seiunctos. Toto namque terrarum orbe significati sunt isti esse, quum dictum est, Nationes, quæ sunt in quatuor angulis terræ: eásque subiecit esse Gog & Magog. Quorum interpretationem nominum esse comperimus, Gog tectum, Magog de tecto, tanquam Domus, & ipse qui procedit de domo. Gentes igitur sunt, in quibus Diabolum, velut in abysso superius intelligebamus inclusum, & ipse de illis quodammodo se efferens & procedens, vt illæ sint tectum, ipse de tecto. Si autem vtrumque referamus ad gentes, non vnum horum ad illas, alterum ad diabolum: & tectum ipsæ sunt, quia in eis nunc includitur, & quodammodo tegitur Inimicus antiquus: & de tecto ipsæ erunt, quando in apertum odium de operto erupturæ sunt.*

Sancti Augustini sententiam, & penè verba secuti sunt Primasius, S. Beda, Ansbertus, Haimo, Ambrosiaster, Strabus, Anselmus Laudunensis, Rupertus in 20. Apocalyps. & indicauit satis Tichonius homil. 17. in Apocalyps. ex recentioribus verò amplexi sunt, Auctor Compendij Theologiæ lib. 7. Viguerius Institut. Theologic. cap. 21. §. 3. Sotus in 4. sentent. distinct. 46. quæst. 1. art. 2. Driedo de Ecclesiasticis Scripturis lib. 3. cap. 3. extremo, Galatinus lib. 5. Arcanorum Catholicæ Veritatis, cap. 12. Prochetus part. 1. Victoriæ contra Iudæos, cap. 5. & alij.

Sanctus Prosper in Dimidio Temporis, cap. 4. aliter Gog & Magog interpretatur, his verbis: *Gog & Magog verba Hebræa, quæ Latinè tectum, & detectum dicuntur. Vt sic accipiamus tectum, quòd in abyssum missus sit Diabolus clausam, signatámque super eum: detectum verò, quia oportet eum solui & produci in breui tempore.*

Sanctus Hieronymus in Ezechiel. 38. aliam profert Gog & Magog mysticam explanationem, inquiens: *Gog Græco sermone δῶμα, Latino tectum dicitur: porrò Magog interpretatur, de tecto. Omnis igitur superbia, & falsi nominis scientia, quæ erigit se contra notitiam veritatis, his nominibus demonstratur. Ista sunt tecta de quibus & Isaias 22. loquitur in visione contra Vallem Sion: Quid tibi factum est nunc, quoniam ascendistis omnes in tecta vana? Tectúmque interpretabimur, hæreticorum principes: & de tecto, eos qui illorum suscepere doctrinas.* Verùm posteà haud obscuris argumentis ostendemus Gog & Magog certam esse gentem & nationem.

V. Sanctus Ambrosius scribens ad Gratianum Imperatorem profecturum ad bellum contra Gothos qui se in Thraciam effuderant, Gog & Magog existimauit esse Gothorum gentes, vaticiniumque Ezechielis de Gog & Magog, ad victoriam Gratiani de Gothis quam futuram sperabat, scitè accommodauit, in hunc modum lib. 2. de Fide ad Gratianum, cap. 4. disserens: *Progredere planè scuto fidei septus, & gladium spiritus habens, progredere ad victoriam superioribus promissam temporibus, & diuinis Oraculis prophetatam. Namque & futuram nostri depopulationem, & bella Gothorum Ezechiel ille iam tempore prophetauit: sic enim habes: Propterea propheriza fili hominis, & dic: O Gog, hæc dicit Dominus: Nónne in die illa quum constituetur habitare populus meus Israel in pace, surges, & venies de loco tuo ab extremo Aquilonis, & gentes tecum multæ, sessores equorum omnes, congregatio multa & magna, & virtus copiosa: & ascendes ad populum meum Israel, vt nubes, operire terram in nouissimis diebus, &c. Gog iste, Gothus est, quē iam videmus exisse, de quo promittitur nobis futura victoria, dicente Domino: Et deprædabuntur eos qui deprædati eos fuerant, & despoliabunt eos, qui sibi spolia detraxerant, dicit Dominus. Eritque in die illa, dabo Gog, hoc est, Gothis, locum nominatum monumentum in Israel, multorum virorum congestum, qui superuenerunt ad mare, & per circuitum struent vallis peristomium, & obruent illic Gog, & totam multitudinem eius, & vocabitur Polyandrium Gog, & obruet eos domus Israel vt purgetur terra. Nec ambiguum sancte Imperator, quòd qui perfidiæ alienæ pugnam excepimus, Fidei Catholicæ in te vigentis habituri simus auxilium.* Hæc Ambrosius.

Cuius sententiam S. Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genesim ita retulit: *Scio quendam* (Ambrosium) *Gog & Magog, tam de præsenti loco* (Genes. 10. 2.) *quàm de Ezechielis, ad Gothorum, nuper in terra nostra vagantium historiam retulisse. Quod verum verum sit prælij ipsius fine monstrabitur.* Et Præfatione in Librum 11. Commentariorum in Ezechielem: *In prophetia difficillima breuiter admoneo, quòd vir nostræ ætatis haud ignobilis* (Ambrosius) *ad Imperatorem* (Gratianum) *scribens, super hac natione dixerit: Gog iste, Gothus est. Cui qua ratione possint omnia, quæ in ea scripta sunt coaptari, non est meum, sed eorum, qui hoc putant, disserere.*

Qualem verò exitum, vigens tunc Gothorum bellum habuerit, ex auctoribus rerum cognoscere libet. Valens quidem Imperator haud expectato Gratiano, qui sibi suppetias laturus cum valido exercitu in Thraciam magnis itineribus aduentabat, commisso prælio cum Gothis victus, fugatus, ac tandem combustus est, Romanúsque exercitus internecione deletus, vti abundè perscribunt, Ammianus Marcellinus lib. 31. Aurelius Victor in Valente, Ruffinus lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 13. Orosius lib. 7. cap. 33. Socrates lib. 4. cap. 31. Theodoretus lib. 4. cap. 31. Sozomenus lib. 6. cap. 4. Paulus

lus Diaconus lib. 12. Miscellæ Histor. cap. 16. Nicephorus lib. 11. cap. 50. Cedrenus, Zonaras, Glycas, Manasses, in Annalibus, Iornandes de Regnorum successionibus, cap. 14. & alij innumeri. Quin & S. Hieronymus epistola 3. & in Chronico, & sanctus Chrysostomus ad Viduam iuniorem, infelicem Valentis interitum quoque narrant. Verùm Gothos posteà à Theodosio Valentis successore memorabili prælio victos, ac profligatos, Aurelius Victor in Theodosio, Orosius lib. 7. cap. 34. Theodoretus lib. 5. Histor. Ecclesiastic. cap. 5. Iornandes de Regnorum Successione, cap. 14. & alij sunt auctores. Sed in primis Themistius orat. 6. ita Theodosium alloquitur: *Unde & tu optime Imperator, bauriens, nihil sagittariis, aut scutatis, nec Armenius, aut Iberis, nec graui equite opus habuisti ad Scythicum illud incendium restinguendum. Solo quippe consilio, prudentiáque tua per sese flamma illa concidit.* Vt iam quæ sanctus Ambrosius de Victoria aduersus Gothos à Romanis obtinenda, ex accommodato Ezechielis vaticinio prænunciauerat, felici suo euentu non caruerint.

Tametsi existimemus sanctum Ambrosium oratorio potiùs modo, per accommodationem, & exemplum, traxisse prophetiam Ezechielis de Gog & Magog, ad speratam Romanorum de Gothis victoriam, quàm quod reuera crediderit Ezechielem primario, ac præcipuo sensu de victoria Romanorum aduersus Gothos locutum: cùm sanè, vt suo loco docebimus, quæ Ezechiel & Ioannes de Gog & Magog prædixerunt, propriè ad tempora Antichristi pertineant. In eo tamen quod sanctus Ambrosius asseruit Gog & Magog esse Gothos, haud putamus eius sententiam prorsus absurdam, aut repudiandam esse. Nam quamuis asseramus vaticinia Ezechielis, & Ioannis de Gog, & Magog, nequaquam victoriæ Theodosij de Gothis rectè adaptari posse: at cùm adhuc Gothorum natio in Gothia vigeat, id est, in ipsa magna Scandia, seu Scandinauia, quid vetat, vt sicut olim in varias mundi regiones se non semel effudit, non etiam extremis mundi temporibus, cum aliis gentibus Aquilonaribus in Legionibus, & exercitibus Antichristi sub nomine Gog & Magog venire possit?

Haud dissimili artificio, quo sanctus Ambrosius, vsus est etiam sanctus Proclus Constantinopolitanæ Ecclesiæ adhuc Presbyter, antequam ad eius Ecclesiæ thronum conscendisset, in consimili alia de Scythis quos Gothos arbitrantur, ac Duce eorum Rhuga diuinitus à Theodosio Iuniore obtenta victoria prædicanda: quum vaticinium Ezechielis de Gog & Magog exitiali strage, ad fœdam Scytharum, seu Gothorum per Romanum exercitum internecionem, scitè, & aptè pro concione in Ecclesia disserens, accommodauit. Rem gestam scitu iucundam ex auctoribus accipe. Theodoretus lib. 5. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 36. *Etenim cùm Rhoilus Dux Scytharum, qui Nomadæ dicuntur, traiecto Istro, cum ingentibus copiis Thraciam populari, & prædas agere inciperet, Constantinopolim vrbem primariam obsessurum, momentóque temporis capturum, atque adeo solo æquaturum minaretur, Deus fulminum iactu, & facibus cælitus demissis, cum illum combussit tum vniuersum eius exercitum penitus absumpsit.* Eadem Nicephorus lib. 14. Hist. cap. 4.

Sed plenius ista Socrates lib. 7. Histor. cap. 43. *Post Tyranni* (Ioannis) *necem, Barbari, quos ille ad auxilium sibi contra Romanos ferendum accersiuerat, in fines Imperij Romani incursionem facere constituerunt. Quo audito Imperator* (Theodosius,) *vti solebat, istarum rerum curam Deo commendauit: atque precibus se totum dedens, breui quod in optatis erat, est consecutus. Quibus autem cladibus Barbari opprimerentur, non incommodum est hoc loco recensere. Primùm illorum Dux, nomine Rugas fulminis ictu interiit: deinde pestis subsecuta, maximam partem hominum qui ei parebant, è medio sustulit. Neque hoc satis esse videbatur. sed ignis etiam de cælo delapsus, complures eorum qui supererant, absumpsit. Quæ res Barbarorum animis maximum iniecit timorem, non tam propterea quod contra bellicosam Romanorum gentem arma ferre ausi fuissent, quam quòd Romanos a Deo præpotenti adiutos animaduerterent. Eodem tempore Proclus Episcopus prophetiam quandam ex Ezechiele petitam in Ecclesia docuit, eámque præclare ad salutem iam tum Romanis a Deo datam, non sine maxima omnium commendatione accommodauit. Prophetia autem hæc est: Tu fili hominis, vaticinare super Gog principem Rhos, Mosoch, & Thobel. Iudicabo eum morte & sanguine, & pluuia inundanti, & lapidibus grandinis, & ignem, & sulphur pluam super eum, & super omnes qui sunt cum eo, & in gentes multas cum eo: & magnificabor, & glorificabor, & notus ero in oculis multarum gentium & scient, quia ego sum Dominus. Hac de causa Proclus maximam, vt dixi laudem consecutus est.* Eadem ad verbum Nicephorus lib. 14. Histor. cap. 38. Ducem illum Scytharum, seu Gothorum Socrates Rugam, Theodoretus verò, & Nicephorus Rhoilam appellant: quod & Barbara nomina varie a Græcis enuncientur, & fortè binominis fuerit.

Atqui in hoc præcipuè Procli commendatus dissertum ingenium, non quòd primario & historico sensu putauerit Ezechielis vaticinium de clade Gog & Magog de Rhoilæ ducis Scytharum, eiúsque exercitus interitu esse intelligendum: sed quòd ingeniosè & aptè verba Ezechielis de Gog, ex similitudine rei gestæ ad Rhugam ducem Scytharum, eiúsque copias accommodauerit. Ac si dixisset. Tale quid in Rhuga, eiúsque exercitu contigisse, quale in exercitu Gog olim futurum Ezechiel prædixit.

VI. Existimarunt alij, Gog esse Getas, Magog vero Massagetas, vocibus colludentibus. Retulit hanc sententiam sanctus Augustinus 20. de Ciuitate Dei, cap. 11. sed minimè probauit. Sanctus Prosper in Dimidio Temporis, cap. 13. *Gog & Magog, vt quidam dixerunt, Gothos, & Mauros, Getas & Massagetas, per quorum sæuitiam ipse iam Diabolus Ecclesiam vastat.* Equidem Getas olim dictos, quos postmodum Gothos mundus appellauit. Spartianus in Antonino Caracalla. *Quod & Gothi, Getæ dicerentur.* Et in Geta: *Adde, & Geticus, quasi Gothicus.* Sanctus Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genesim: *Et certè Gothos, omnes retrò eruditi magis Getas, quam Gog & Magog appellare consueuerunt.* Orosius lib. 1. cap. 16. *Modo autem Getæ illi, qui & nunc Gothi, quos Alexander euitandos pronunciauit, Pyrrhus exhorruit, Cæsar etiam declinauit.* Equidem Ausonius, Claudianus, Rutilius, Sidonius, & alij Poëtæ passim Getarum nomine Gothos intelligunt, qui quo illi tempore scribebant, notissimi erant. Procopius lib. 1. Belli Gothici, Gotos, Getas esse dicit. Iornandes Episcopus Rauennas, qui res Gothorum insigni volumine stylo condidit, Getas in Præfatione appellat, opúsque, de Getarum, siue Gothorum origine, & rebus gestis inscripsit. Et cap. 5. inquit: *Getas iam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo di-*

cente.

cente. Philippus Clouerius lib. 4. de Antiqua Germania, c. 14. pluribus demonstrare conatur, Gothos non esse Getas: sed Gothones Tacito in sua Germania, seu Gotones eidem Tacito Annali 2. vel Gutones Straboni lib. 7. aut Guttones Plinio lib. 4. cap. 14. & lib. 37. cap. 7. vel Gythones Ptolemæo, gentem nimirum Germanicam. Rixámque mouet tot præstantissimis auctoribus, qui Gothos Getas esse putauère. Sed sunt vana & futilia quæ Nouator somniauit.

De Getis plura Strabo lib. 7. pag. 204. & seqq. Plinius lib. 4. cap. 11 & 12. Mela lib. 2. cap. 1. Solinus cap. 16. Dionysius in Periegesi, Dio lib. 51. vbi res M. Crassi sub Augusto, cum Getis gestas narrat, & lib. 67. in Domitiano. Auctor Suidas, Dionem hunc conscripsisse Getica. Getas à M. Antonio, & L. Vero superatos prodit Polyænus in Proœmio, lib. 6. Stratagematum. Getarum sæpè meminere Auctores. Ioannes Guillielmus Stuchius in Scholiis ad Periplum Arriani Ponti Euxini, pag. 49. existimat Getas dictos à Gether, Genes. 10. 23. & 1. Paralipom. 1. 17. filio Semi, à quo verisimile est fuisse oriundos. Sed delirat, cùm aliter doceant Iosephus 1. Antiquit. cap. 7. & S. Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genesim.

Gothorum verò rebus pleni sunt Annales & Historiæ. Propriè tamen de illis scripsere Iornandes de Origine & rebus gestis Gothorum, S. Isidorus in Chronico peculiari Gothorum, Ioannes Magnus Episcopus Vpsalensis in Gothia, Gothorum res viginti duobus libris explicauit. Vide seorsim Matthiam Michouiensem lib. 1. de Sarmatia, cap. 10. & 11. Ludouicum Viuem Præmonitione in libros S. Augustini de Ciuitate Dei. Gothos interdum nomine Scytharum Scriptoribus præsertim Ecclesiasticis, vt Eusebio lib. 4. de Vita Constantini, cap. 5. & aliis passim intelligi, res est nimium peruagata. Sed quod ad institutum propriè spectat, Gothos à Gog, & Magog oriundos & appellatos, non pauci credidere, nimirum S. Ambrosius, S. Prosper, quos superiùs laudauimus. S. Isidorus 9. Originum, c. 2. inquit: *Magog, à quo arbitrantur Scythas & Gothos traxisse originem.* Et inferiùs: *Gothi à Magog filio Iapheth nominati putantur, de similitudine vltimæ syllabæ, quos veteres magis Getas, vel Gothos vocauerunt. Gens fortis & potentissima, corporum mole ardua, armorum genere terribilis, de quibus Lucanus: Hinc Dacus, premat inde Getes, occurrat Iberus.* Rudericus Toletanus lib. 1. de Rebus Hispaniæ, cap. 2. *De Magog Scytha, qui & Massageta appellantur, & Gothi secundum Isidorum.* Lucas Tudensis in Gothorum Historia, initio: *Gothorum antiquissima origo de Magog Iapheth filio orti, cum Scythis vna probantur origine: vnde non longè vocabulo discrepant: demutata enim, ac detracta littera, Getæ quasi Scythæ sunt appellati.*

Ioannes Magnus scribit, in publicis Gothorum monumentis cōsignatum extare, Magogum filium Iapheti primum incoluisse Gothiam. Vide Pinedam lib. 1. Monarch. Eccles. c. 23. §. 2. & Marianum Victorium in Indice operum S. Hieronymi, in voce *Magog.* Huc facit, quod scribit S. Isidor. lib. 9. Originum, c. 2. *Daci autem Gothorum soboles fuerunt, & dictos putant Dacos, quasi Dagos, quia de Gothorum stirpe creati sunt. De quibus ille.* (S. Paulinus Nolanus: *Ibis Arctos procul vsque Dagos.* Quasi dicas, Dagos, de Gog, vel de Getis. Dacos enim sobolem esse Getarum Iustinus lib. 33. prodit: & Getas Dacos Romanis dictos Strabo & Plinius testantur.

De Massagetis verò multa Herodotus lib. 1. num. 204. & seqq. Diodorus Siculus lib. 2. num. 90. Strabo lib. 11. Plinius lib. 6. cap. 17. Mela lib. 1. cap. 2. Solinus cap. 21. Ptolemæus lib. 6. cap. 10. & 13. Dio lib. 69. in Hadriano. Ammianus lib. 31. cap. 5. Sanctus Isidorus lib. 6. Originum, cap. 2. De his autem canit Dionysius in Periegesi, Interprete Andrea Papio:

Inde ortum versus, rapidi trans flumen Araxe,
Massagetæ celeres docti vibrare sagittas:
In quorū nec ego ipse manus, nec quisquā amicus,
Incidat: Hospitibus gens haud crudelior vlla.
Nam nec eis dat terra benigna munera frugis,
Nec vini laticem: niueo sed lacte cruorem
Quadrupedū miscēt, mensisq; hinc fercula ponunt.

Priscianus verò:

Post hos Massagetæ trans flumen Araxis, ad ortū,
Hospitibus sæui cunctis, belloque feroces:
Non Bacchi donum, Cereris nec munera norunt:
Sed lac commixtum potant cum sanguine equino.

Ergo Gog & Magog esse Getas & Massagetas, nonnulli quoque recentiorum annotarunt. Montanus in Phaleg: *Magog, Massageta & Geta, Ptolemæo, Pomponio, Straboni.* Delrius in Genes. 10. ad vers. 2. *Magog Getæ & Massagetæ, ab his Scythis dicta terra Magog, Ezech. 38. 2. à Nicolao Damasceno Magogæi vocantur.* Eadem habent Tornellus anno mundi 1931. num. 21. Cornelius à Lapide in 10. Genes. ad vers. 2.

Non multùm ab hac de Gog & Magog opinione abludit illa quam Aretas in 20. Apocalyps. His verbis recenset: *Has verò gentes Gog & Magog nonnulli dixerunt Scythas esse & Aquilonares, quæ à suis quoque sedibus frequenter pulsæ, eos in quos irruerunt, extinxerunt. Harum porro incursu sæpenumero dirutam fuisse aiunt, eam quoque vrbem quam in Palæstina Scythopolim dicunt: & Gothorum turmam quandam in Asiæ regionibus, & bellicosam turbam sic appellatam asserunt, videlicet & Taiphalos, & Gothogræcos, quos communi vocabulo Hunnos nuncupamus, quouis autem vicino regno & fortiores & bellicosiores: diuina verò manu cohiberi ne toti mundo imperent, vsque ad solutionem diaboli, quemadmodum hoc loco prænunciatur. At quidam Gog ex Hebraica lingua, congregantem, vel congregationem interpretantur: Magog verò, elatum: vt per vtrumque tam congregari, quam efferri, magnum & ingens malum manifestetur huius gentis aduentus iis, aduersus quos irruperit, vt diximus apportare.*

Atqui Gog & Magog Hunnos esse nonnulli veterum arbitrati sunt, quorum sententiam Andreas in 20. Apocalyps. pariter refert in hunc modum: *Sunt autem ex veteribus, qui per Gog & Magog gentes quasdam Scythicas & Aquilonares insinuatas existiment, quæ alio nomine Hunni appellentur, bellica virtute, & militum numero quauis terra potentia, finitimóque regno potentiores. Quare sola Dei manu & potestate coercere dicuntur, ne toto terrarum orbe potiantur, suóque eundem Imperio subiungant, idque vsque ad Antichristi, Satanæque aduentum. Ceterùm quod nomen Gog, si Latinè ex Hebræo interpreteris, sonet colligentem, vel collectionem, Magog autem eleuationem, vel eleuatum: quidam per eiusmodi nomina ingentem hominum turbam, hinc inde collectam, summámque mentis elationem significari arbitrantur.* Similia habet Aretas.

De Hunnis sanctus Hieronymus epist. 30. ad Oceanum: *Ecce subitò discurrentibus nuntiis, oriens totus intremuit: ab vltima Mæotide inter glacialem Tanaim, & Massagetarum immanes populos, vbi Caucasi rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibent, erupisse Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc il-*

lisque volitantia, cædis pariter & terroris cuncta complerent. Aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. Hanc gentem Herodotus refert sub Dario rege Medorum viginti annis orientem tenuisse captiuum, & ab Ægyptiis, atque Æthiopibus annuum exegisse vectigal. Abigat Iesus ab orbe Romano tales vltra bestias. Insperati vbique aderant, & famam celeritate vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientium miserabantur infantiæ. Cogebantur mori, nondum viuere cœperant: & nescientes malum suum, inter hostium manus, ac tela ridebant. Consonus inter omnes rumor, petere eos Ierosolymam, & ob nimiam auri cupiditatem ad hanc vrbem percurrere. Muri, neglecti pacis incuria, sarciebantur. Antiochia obsidebatur: Tyrus se volens à terra abrumpere, insulam quærebat antiquam. Tunc & nos compulsi sumus parare naues, esse in littore, aduentum hostium præcauere, & sæuientibus ventis, magis Barbaros metuere, quàm naufragium, non tam propriæ saluti, quàm Virginum castimoniæ prouidentes. Locus Herodoti est lib. 1. num. 104. & 105. & ex eo Eusebius in Chronico, num MCCCLXXXVII. Sed S. Hieronymus non omnino ex fide retulit sententiam Herodoti, vide Scaligeri Eusebiana. Huc profecto respexit Claudianus sub initium lib. 2. in Rufinum:

—— Alij per Caspia claustra,
Armeniásque niues inopino tramite ducti
Inuadunt Orientis opes. Iam pascua fumant
Cappadocũ, volucrúmque parens Argæus equorũ.
Iam rubet altus Halys, nec se defendit iniquo
Monte Cilix. Syriæ tractus vastantur amœni,
Assuetúmque choris & læta plebe canorum
Proterit imbellem sonipes hostilis Orontem.
Hic planctus Asiæ,

Verùm de Hunnis plura Sozomenus lib. 6. c. 37. & lib. 8. c. 1. & 25. & lib. 9. c. 5. Socrates lib. 4. c. 29. & alij, quos lib. 4. cap. 7. laudauimus.

VII. Voluerunt alij Gog & Magog esse gentes Cœles-Syriæ: nam Plinius Magog vrbem in Cœle-Syria esse scribit lib. 5. cap. 23. his verbis: *Syria-Cœle habet Apamiam, Marsya amne diuisam à Nazerinorum Tetrarchia, Bambycem, quæ alio nomine Hierapolis vocatur: Syris verò Magog, ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur.* Strabo lib. 16. pag. 748. *Quatuor Schœnorum spatio trans flumen Euphratem, est Bambyca, quam Edessam, & Hierapolim quoque, id est, Sacram vrbem vocant: in ea Atargatin Syriam deam colunt.* De Hierapoli Lucianus in Dea Syria initio: *Est in Syria ciuitas, non longè ab Euphrate flumine, vocatur autem Sacra, & est quoque Sacra Iunoni Assyriæ: Ceterùm nomen hoc videtur mihi non statim ab initio vrbi, quum condita est, impositum fuisse: sed antiquitus quidem aliud fuisse: postea verò cùm sacra ibi magna subinde peragerentur, in hoc cognomentum euasisse.*

De Atargati autem, seu Derceto, Diodorus Siculus lib. 2. num. 65. *Est in Syria vrbs Ascalon, à qua non procul ingens & profundus lacus, piscium copia abundans, & in vicinia illustris deæ templum, quæ Derceto Syris vocatur, facie mulierem, & toto alias corpore piscem referens: idque has ob causas. Accolarum hic disertissimi fabulantur, venerem ab illa offensam, acrem iuuenis, in sacrificantium turba non inelegantis, amorem Deæ iniecisse. Susceptaque è complexu Syri filia, cùm facinoris eam puderet, iuuenem necasse, puellulámque in petricosum quendam locum, ac desertum exposuisse. Ipsam vero pudore, & mœrore compulsam in lacum se abiecisse, in piscem inde transformatam. Hinc factum, vt Syri etiam nunc ab id genus animante abstineant, Deorúmque vice pisces colant. Cùm verò ad exposita infantis locum magna columbarum vis nidularetur, miro quodam fato, & nutricatio, & salus ei contigit. Alarum enim complexu corpusculum infantis fouere, & in vicinis attegiis, derelictum à bubulcis, aliisque pastoribus lac obseruare, rostrisque exceptum medias eius labris, vt alternantrices instillare. Cúmque annum egressa firmiore indigeret nutrimento, de caseis, quantum sat esset, decerptum illi suggerebant. Pastores autem reuersi, cùm caseos viderent circumrosos, primò rem insolitam mirari, tum obseruatione adhibita causam deprehendere. Virgunculam enim decore formæ insignem reperêre: quam in Mugalia deportatam, regiorum magistro iumentorum, cui Simma nomen erat, donarunt. Is liberis carens; puellam vt filiam accuratissimè educauit, & Semiramidis nomen imposuit, Syrorum lingua à columbis deriuatum: quas Syrorum exinde natio, vt Deas perpetuò veneratur. Hæc de Semiramidis ortu fabulosè recitantur.*

Strabo lib. 16. extremo: *Nominum enim mutationes permulta sunt, præsertim Barbarorũ, quemadmodũ Dariacẽ Darium: Pharzirim verò, Parisatim, Atargatam, Atharam dixerunt, quam Ctesias Derceto vocauit.*

Lucianus in Dea Syria; agens de Templo Deæ Syriæ, quod est Hierapoli: *Alij autem Semiramidem Babyloniam illam, cuius multa passim opera per Asiam extant, etiam hanc sedem consecrasse putant. Ceterùm non Iunoni, sed matri suæ, cui nomen Derceto fuit. Dercetus autem imaginem in Phœnicia vidi spectaculum planè peregrinum, altera quidem parte mulierem, altera vero, quatenus a femoribus ad imos pedes protenditur, in piscis caudam desinentem. At hæc quæ in sacra ciuitate est, tota mulier est. Porrò argumenta quibus huic narrationi fidem faciunt, non ita clara habent. Pisces rem sacram existimant, neque vnquam pisces attingunt. Deinde & aues alias quidem edunt columbam autem solam non edunt. Sed hæc sacra ipsis est. Et quòd hæc ita fiunt, placet ipsis Dercetus & Semiramidis gratia fieri: alterum quidem, quòd Derceto piscis formam habet; alterum autem, quòd Semiramis ad postremum in columbam versa est. At ego ipsam quidem ædem Semiramidis opus esse, fortassis permiserim; Dercetus autem sacram esse, haudquaquam credo: quando & apud Ægyptios nonnulli sunt, qui piscibus non vescuntur, idque in gratiam Dercetus minimè faciunt.* Ineptissima ratio.

Plutarchus in Crasso: *Deinde commorationes in Syria eius lacerauerunt quæstuariæ potius quàm Imperatoriæ. Non enim lustrauit exercitũ, non instituit ad exercendos milites certamina: sed vectigalia tantùm supputauit, Deæ Hieropolitanæ thesaurum ponderibus & trutinis per multos dies examinauit, indicebat populis, dynastisque militum delectum, mox pecuniæ causa remittebat. His rebus malè audiuit, & contemptui fuit. Omen primum ei offertur ab hac Dea, quàm Venerem, alij Iunonem, nonnulli eam quæ incunabula & semina omnibus ex humido præbuit, causam & naturam arbitrantur esse, & quæ principium omnium bonorum docuit mortales.* Eadem ad verbum Appianus in Parthicis.

Ælianus de Animalium natura lib. 12. cap. 2. *Ad Bambycem olim sic appellatam, nunc verò Hierapolim à Seleuco nuncupatam, pisces & sacri habentur, & confertis turmis natant. Duces item habent, qui cibos eis obiectos primi degustant, maximéque ex omnibus piscibus amicitiam inter se seruant, perpetuáque pace deuinciuntur: siue quod Dea* (Atargatis) *hunc animorum consensum eis afflat: siue etiam quia obiectis escis cùm abundè expleantur, necesse non habent se inuicem inuadere, & vorare.*

Athenæus lib. 8. Deipnosophystar. c. 8. *Idque præstantissimi viri Vlpiani gratia, qui vt patriis Syrorum legibus*

legibus est institutum, piscibus etiam nos priuare velit, vel aduectis ex Eretria. Quamuis Antipater Tarsensis Stoicus lib 4. de Superstitione, fama iactatum esse inquit, Gatin reginam Syrorum in tantum obsoniorum auidam fuisse, vt edicto per praconem vetuerit, Piscibus, ATER GATIDOS, id est, sine Gatide, vel, prater Gatidem, vesci: rerúmque ignoratione, multos, & illam Atergatin vocauisse, & à piscibus abstinuisse. Mnaseas libro secundo de Asia hac scribit: Mihi quidem Atergatis videtur regina quadam fuisse grauis suis, qua subditis duriter & inclementer vsque adeò prafuerit, vt etiā pisces comesse prohibuerit, captósque ad se perferri iusserit, quod illō magnopere placerent: atque adeò morem adhuc seruari, vt qui supplices Deam adorant, aureos pisces & argenteos dedicent: eius profectò Sacerdotes quotidie veros pisces obsonati, iurulentos & assos mensa ante illius simulacrum imponunt, quos absumant posteà. Idem aliquantum progressus, rursum inquit: Atergatis verò, vt scribit Xanthus Lydius, à Mopso Lydo capta, cum Ichthye filio, in lacu Ascaloni vicino demersa & suffocata est, ob suam insolentiam, & iniurias multis illatas, à piscibúsque deuorata.

Macrobius 1. Saturnal. c. 23. *Accipe quid Assyrij de Solis potentia opinentur. Deo enim quem summum, maximúmque venerantur, Adad nomen dederunt. Eius nominis interpretatio significat, vnus. Hunc ergo vt potentissimū adorant Deum. Sed subiungunt iidem Deam nomine Atargatim: omnémque potestatem cunctarum rerum bisduobus attribuunt, Solem, Terrámque intelligentes: nec multitudine nominum enunciantes diuisam eorum per omnes species potestatem: sed argumentis quibus ornantur, significantes multiplicem praestantiā duplicis Numinis. Ipsa autem argumenta Solis rationem loquuntur. Namque simulachrū Adad, insigne cernitur radiis inclinatis, quibus monstratur, vim cali in radiis esse Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis simulachrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi supernè demissorum enasci quacūque Terra progenerat. Sub eodem simulachro species leonum sunt, eadem ratione Terram esse monstrantes, qua Phryges finxere Matrem Deûm, id est. Terram leonibus vehi.*

Athenagoras in Legatione pro Christianis: *Quod si reprobi etiam & Deo inuisi homines in Deorum numerum relati sunt: & Dercetus filia Semiramis, libidinosa & sanguinaria mulier, Syria Dea nomine culta est: & propter eandem Dercetum, columbas & Semiramim honorant Syri: in columbam enim mutata est mulier, vt nugatur Ctesias.* Nec erat omittendus Ouid. qui 4. Metamorphoseon, caoit:

—De te Babylonia narret
Derceti, quam versa squamis velantibus artus
Stagna Palaestini credunt mutasse figura.
An magis vt sumptis illius filia (Semiramis) *pen-*
Extremos altis in turribus egerit annos. (*ne,*

Iam hic cernis Lector dissensum auctorum. Atargatis, seu Dercetûs Templum Bambyce, seu Hierapoli in Syria non procul ab Euphrate ponunt, Strabo, Plinius, Ælianus, Athenagoras: & indicant Athenaeus, & Macrobius, & hanc volunt esse Deam Syriam: At potiùs in Phœnicia, seu Palaestina, aut Ascalone constituunt, Diodorus, Ouidius, Lucianus. Deinde Atargatim seu Dercetum non esse Deam Syriam, Plutarchus, Appianus, Lucianus disertè docent. Siquidem Dercetum, seu Atargatim constat prodigiosam semifœminam & semipiscem confingi: at Syria Dea, quae Hierapoli est, *tota mulier est*, vt ait Lucianus. Quam Plutarchus & Appianus produnt, ab aliquibus, Venerem, ab aliis Iunonem, à nonnullis Naturam rerum matrem existimari. Et Lucianus de illa: *Sed Iunonem quidem leones portant. Iuno autem, si propiùs contempleris, haudquaquam vnius speciei formam prae se fert. Nam in vniuersum quidem, quod verè dixeris, Iuno est: ceterùm habet quippiam & Mineruae, & Veneris, & Lunae, & Rheae, & Nemesis, & Parcarum. Ac altera quidem manu sceptrum tenet, altera autem colum, & in capite radios gerit, & turrim, & cestum habet, quo solo Venerem cognomento caelestem exornat.* Est planè qualem multiformem descripsit Apuleius lib. 11. Milesiarum. Nec tamē rè in his quae de Dea Syria prodit, Luciano deneganda fides, nam ipse de se: *Scribo autem Assyrius ipse existens, & eorum quae narro, alia quidem ipse coràm vidi, alia verò à Sacerdotibus edoctus sum.* Porrò Deam Syriam Hierapoli magnifico Templo coli, cùm Lucianus eo Opusculo plenissimè narrat, tum omnes consentiunt.

Ego non dubitauerim Diodoro, Ouidio, Luciano assentiri, Atargatis, seu Dercetûs templum Ascalone fuisse. Hanc verò esse Dagon Deum Philisthinorum, Iudicum 16. 23. & 1. Regum, 5. Ioannes Annius in Xenophontem & Berosum, Antonius Nebrissensis in Quinquagena, cap. 6. Scaliger in Coniectaneis ad lib. 4. M. Varronis de Ling. Lat. Dauid Chytraeus in 16, Iudicum, ad vers. 23. Ioannes Fungerus in Etymologico, & alij existimarunt: quòd Hebraeis Dagon significatum piscis habeat. Scaliger haec annotat: *Dagon à Phœnicibus, & Assyris colebatur. Graecis dicitur Derceto & Dercetis nimirum Detorta voce à Syriaco Adardaga, significatio à pisce. Apud Macrobium Saturnaliorum lib. 1. cap. 21. Archetidis perperam pro Dercitis hodie vulgò legitur.* Hebraei ferè conueniunt, Dagon idolum Palaestinorum, à pisce habere appellationem, quòd ab vmbilico & infrà, piscis, suprà verò hominis figuram habuerit, quales Syrenes finguntur, inquit Forsterus. Nec ab hac sententia abludunt Mercerus, Pomarius, Marinus, Auenarius in Lexicis, Caiet. & Sà in 1. Reg. 5. Cornel. à Lapide in 3. Philipp. ad v. 19.

Franciscus Iunius & Tremellius Emanuel; *Dagon, Tritonem maritimarum gentium Deum intelligunt, quales erant Philisthaei, Hebraïcè nomen habet à pisce, quòd inferiori parte sua piscis esset,* 1. *Regum,* 5. 4. Montanus: *Dagon, erat autem ille ex marinorum Numinum grege praecipuus quispiam, quales Neptunos, siue Possidones, Tritonésque suos Graeci & Latini consecrauere. Certè piscibus praepositum fuisse, nomen ipsum Dagon indicat, cùm piscium generi omni commune vocabulum sit DAG.*

Alij verò Dagon, à frumento dictum volunt, quod DAGAN Hebraeis sit frumentum, Philo Byblius ex Historia Phœnicum à Sachoniatone conscripta, de Saturni filio Dago, haec apud Eusebium lib. 1. Praeparat. Euangel. c. 7. scribit: *Dago autem frumenta inuenit, atque aratrum, ac ideò Iupiter Aratrius nuncupatus est.* Dagon ergo Deum frumenti, seu frugum esse putant, Lilius Gyraldus Syntagmate 2. de Diis Gentium, pag. 101. in Aratrio Ioue, Ioannes Dadraeus in Notis ad Eusebium, Ioannes Drusius lib. 2. Quaestionum 18. Valentinus Schindlerus in Pentaglotto haec habet: *Dagon Deus frumenti, & aratri inuentor: quasi Deus frumentarius, Iupiter, Saturnus cum falce. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 7. Ianus à Saturno edoctus peritiam ruris.* Refellit hanc sententiam Iosephus Scaliger hisce verbis: *Fallitur Phylo Bybliensis: nam aliud est Dagon, aliud Dagan, Sitos, frumentum. Dagon enim, vt Iudaei etiam narrant, sculpebatur formâ piscis, DAG piscem significante: nos autem scimus Derceton Syrorum Deam, quae Syris Atargata: vnde locus in Syria Atargation,*

1. *Machab.*11.26. *sculpsi solitam supernè mulierem, infernè piscem. Melius igitur Dagonem, Ichthyona, id est, Piscem, quàm Sitona, id est, frumentū, vertisset.* De Atargatio oppido cuius fit mentio 2. Machab. 12. 26. in Græco tantùm vide Serarium in eum locum.

Non defuere qui Dagon, Ceterem fuisse arbitrati sint, à Dagan frumento, vt Marinus, & Auenarius. Haud piget hic inserere, quæ de Dagone Forsterus obseruauit: *Dagon, Deus Philisthinorum, cui in Gaza Satrapæ capto Simsone sacrificasse, historia Iudicum testatur cap.16. Atque etiam in Azoto templum & idolum Dagon extitisse, clarum est ex 1. Samuel. 5. Iuxta quod cum Arca Fœderis capta à Philisthæis, collocata esset, concidit coram ea, capite & manibus auulsis à corpore, vt tantum truncus seu venter extaret reliquus, quem postea coluerunt. Huc haud dubiè Paulus allusit ad Philippenses cap.4. v.19. scribens: Quorum Deus venter est, & gloria in dedecore ipsorum, qui terrestria curant. Et licèt Iudæi, nescio qua occasione ex 1. Samuelis, 5. sumpta, fingant idolum hoc à pisce habere appellationem, quòd ab vmbilico & infra piscis, supra verò hominis figuram habuerit, quales Syrenes finguntur: tamen Deum puto piscium & frumenti, hoc est, ventris causa, vel propter prolis fœcunditatem effictum, & cultum.* Verbum DAGAH, augeri, fœcundare, crescere, multiplicari more piscium & frumenti, significat. Hanc Paulinam allusionem à Forstero excogitatam tametsi demiratus sit Mercerus, eam tamen amplexus est Cornelius à Lapide in Philippens.3. vers.19. quam fere totidem verbis ex Forstero descripsit, suppresso auctoris nomine, vel plagio, vel quia auctor damnatus.

Alij verò Dagon Venerem fuisse crediderunt, in piscem quoque mutatam, vti ex Manilio & Hygenio annotat Lilius Gyraldus Syntagmate 1. de Diis Gentium, in Derceto. Hanc interpretationem pluribus illustrat Serarius in 16. Indicum, quæst. 13. ipsum vide. Herodotus quidem Ascalone Templum Veneris fuisse prodit, omnium huius Deæ templorum vetustissimum: Sed Veneris Vraniæ tamen, id est, Cælestis. Ipsum vise lib. 1. Numero 105.

Ego magis suspicer Dagon esse Dercetum, eo etiam indicio, quòd Dagon cùm truncus capite & manibus referatur, 1. Regum 5. v.4. & 5. de pedibus tamen altum silentium: nimirum quia abscissis capite & manibus, remansit reliquo corpore piscis, vti Caietanus & Serarius obseruarunt. At Atargatim, seu Dercetum esse eandem cum famosa illa Astarte Dea Sidoniorum, cuius frequens in Sacris litteris mentio, Antonius Nebrissensis in Quinquagena Sacra, cap.6. Isaacus Casaubonus in Animaduersionibus ad Athenæum lib. 8. cap. 8. Nicolaus Serarius in Iudicum 2. quæst. 2. & alij existimarunt: sed perspicuo errore, vt alibi docebo, cùm fuerint diuersa Numina. Iam de his satis, in quæ diuertisse non fuit iniucundum.

Ergo Magog esse gentes Cæle-Syriæ, vbi fuerit Bambyce, seu Hierapolis, vbi olim culta fuit Syria Dea, docent Ioannes Annius in lib. 2. Berosi, Christianus Massæus lib.2. Chronographiæ, Matthæus Beroaldus lib.4. Chronici, cap.6. Benedictus Pererius in 10. Genes. ad vers.2. Augustinus Torniellus in Annalibus, anno mundi 1931. numero 21. Quod Strabo verò scripsit Babycem seu Hierapolim ipsam esse Edessam, notissima est ex humanis & Ecclesiasticis auctoribus Edessa Mesopotamiæ vrbs in Osthoëna, seu Orthoaira regione.

Ad hanc de Gog & Magog sententiam spectat quod habet Suidas: *Magog, id est, Persa: nam Persæ à popularibus suis Magog & Magusæi appellantur.* Eadem habet Cedrenus. Magog quoque esse Magoa in Persia, Ortelius putat in Thesauro in vocibus Magog, & Magusæi. De Magusæis Bardesanes Syrus apud Eusebium lib.6. Præparat. Euang. cap.8. *Apud Persas lex erat, filias, sorores, matres quoque ipsas in matrimonium ducere: nec in Perside solùm, verum etiam quicumque Persarum ad alia climata orbis è patria exiuerunt, nefanda hæc diligenter matrimonia celebrarunt: quos aliæ gentes hoc scelus abominatæ, Magusæos appellant. Suntque vsque ad hodiernum diem in media Ægypto, Phrygia, Galatiáque plurimi Magusæi successione patrum, eisdem sceleribus contaminati.* Et infrà: *Et Magusæi non in Perside solùm, sed vbicumque habitant, qui filiabus matrimonij iure connectuntur.* S. Epiphanius Hæresi 80. *Sunt porrò rursus etiam alia multa mysteria, & hæresiarchæ ac sectarij, quorum principes apud Persas Magusæi, apud Aegyptios prophetæ appellati, adytorum ac sacrorum & Magorum duces.*

Immanuel Tremellius & Franciscus Iunius in Ezechiel. 38. ad vers. 2. hæc annotant: *Nos verò comparato loco Apocalyps.20. 8. Gog loci quidem & gentis appellationem esse statuimus, sed a rege certo deriuatam, nimirum à Rege illo Gyge, qui Candaulem Lydum ante hæc tempora occiderat; nam ab eo orti Gygades, & lacus Gygæus denominatus est. Gog igitur est minor Asia, quam his temporibus Halyattes obtinuit, deinde Crœsus: à quo fines regni sui in Syriam propagante inditum nomen est cuidam parti Syriæ proxima Israelitarum agro, & iuncta Libano, vbi situm fuisse oppidum docent omnes Geographi, nomine Gygarta, pro eo quod est Gog Karta, id est, Gogi vrbe Syro vocabulo.* Sed sunt hæc Alpinis niuibus frigidiora. Magnzæ vrbs in Arabia Petrea meminit Ptolemæus lib.5. cap. 17. & Magodiæ regionis in Arabia, vnde Magi, Epiphanius Hæresi 80.

VIII. Pseudo-Sibyllina oracula Gog & Magog gentes in Æthiopia collocare videntur, lib.3.

Heu tibi Gog, tractúsque Magog, qui diuidis amnes
Aethiopum medius: quantas tu sanguinis vndas
Accipies, pœnaque domus diceris in orbe;
Potabitque nigrum tua roscida terra cruorem.

Et infrà:

Heu tibi Gogque Magógque, aliisque ex ordine cūctis,
Marsog, atque Angō: tibi quot mala fata propinquant.

Forsan pro Marsog, legendum Mosoch. Angon nescio quid sit, nisi forte Argou de quo statim. Sibyllina ista de Gog & Magog haud difficulter componi posse videntur cum vaticiniis Ezechielis de Gog & Magog, præter illud, quòd Gog & Magog in Æthiopia ponant.

IX. Marcus Paulus Venetus lib. 1. cap. 64. existimauit, Gog & Magog esse regiones prouinciæ Tenduch in extremo Oriente, vbi quondam sedem Imperij sui florentissimi habuit Presbyter Ioannes magnus ille Christianus Rex in Oriente: cùm verò idem Marcus easdem lustraret regiones, circa annum Domini MCCLXXX. prouincia illa Tenduch in ditione Magni Cham Tartarorum regis erat, vti idem Paulus scribit: qui ait: *In prouincia Tenduch sunt ciuitates & castra multa, vbi etiam manere consueuit Rex ille & toto terrarum orbe nominatissimus, vulgo Presbyter Ioannes dictus. Modo autem prouincia illa tributa pendit Magno Cham, habens Regem, qui est de progenie Presbyteri Ioannis. Cæterùm omnes magni Cham, post mortem illius qui à Cinchis in prælio fuit occisus, tradiderunt filias suas illis regibus in vxores. Et licèt ibi sint aliqui idolola-*

tra,

ra, & item aliqui Mahometani, tamen maior pars prouinciæ fidem obseruat Christianam: & hi Christiani primas tenent in hac prouincia: præsertim vbi est gens quædam Argon vocata, quæ reliquis populis sagacior est, & elegantior. Sunt etiam ibi regiones Gog & Magog, quas illi nominant Lug & Mungug. De Argon diximus lib. 4. cap. 9. Gerardus Mercator in Atlante maiore in Tabula Tartariæ, in Prouincia quoque Tenduch, hæc habet: *Vng, quæ Gog nonnullis dicitur. Sumongul, quæ Magog Mercatori.*

X. Compendium Theologiæ lib. 7. cap. 11. Matthias Doringus Replicator Burgensis in cap. 38. Ezechielis, & alij arbitrati sunt Gog & Magog esse decem illas Israëliticas Tribus abductas à Salmanazar in Assyriam, 4. Regum 17. 6. quas aiunt perditas, & latè sparsas in Oriente; sed tempore Antichristi immensis agminibus ex dispersione ad suum excipiendum Messiam, id est, ipsissimum Antichristum venturas. De his Petrus Comestor in Scholastica Historia Esther, cap. 5. hæc narrat: *Itaque cùm venisset Alexander ad montes Caspios, miserunt ad eum filij Captiuitatis decem Tribuum: ex edicto enim tenebantur egredi non licere, postulantes ab eo egrediendi copiam. Cúmque quæsisset causam captiuitatis, accepit, eos recessisse apertè à Deo Israel, vitulos aureos immolando, & per Prophetas Dei prædictum esse eos à captiuitate non redituros. Tunc respondit, Quòd arctiùs eos includeret. Cúmque angustias viarum obstrueret molibus bituminatis, videns laborem humanum non sufficere, orauit Deum Israel, vt opus illud compleret. Et accesserunt ad se inuicem prærupta montium, & factus est locus immeabilis. Ex quo liquidò apparet, non esse Dei voluntatem, vt exeant. Egredientur tamen circa finem mundi, magnam hominum stragem facturi. Et, vt ait Iosephus, Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli?* Et in Historia 4. libri Regum, cap. 26. *Adhuc decem Tribus vltra montes Caspios captiuæ tenentur.* Auctor nomine S. Anselmi lib. 1. de Imagine mundi cap. 10. *In India est mons Caspius, à quo Caspium mare vocatur. Intra quem & mare Gog & Magog ferocissimæ gentes à Magno Alexandro inclusæ feruntur.* Matthæus Vvestmonasteriensis in Floribus Temporum in Quarta ætate Mundi, cap. 16. *Et tunc ab Aquilone spurcissimæ exurgent gentes, quas Alexāder inclusit, Gog, & Magog. Hi sunt viginti duo reges, quorum numerus sicut arena maris.*

Gotfridus Viterbiensis in Chronico, part. 11. *Alexander Gog & Magog æternaliter conclusit. Vndecim Tribus Hebræorum montibus æternaliter circumcinxit: de quibus omnibus in versibus pleniùs dicemus, atque iucundiùs.* Versus, vt illa ferebant tempora, rudes & inconditi, sunt hi.

Finibus Indorum species fuit vna virorum,
Gog erat atque Magog dictum cognomen eorum:
De causis quorum scribere pauca volo.
Ex aliis scriptis poteris cognoscere quid sit
Narrat, imò Ezechiel, *Esaias, Isidorus, Apocalypsis:*
Tangit & in titulis magna Sibylla suis.
Carnibus humanis solet hæc gens sordida vesci.
Quid sit rex, vel lex, vel dux, vel ius ibi nescit,
Regula tunc illis, normáque nulla fuit.
Fertur ab his lupus, atque canis, vel rana vorari
Funeribus voluit Gog, atque Magog saturari.
Turba cadaueribus vescitur ore pari.
Patribus ipsorum tumulus fit venter eorum,
Tumbáque natorum patris est in ventre suorum.
Tale dedit populo vita ferina forum.
Turpia sunt plura quibus vtitur atra figura:
Vidit Alexander quid turba fecit peritura:
Præparat & meritis reddere digna suis.
Mōtis ob hāc causā tenet hanc sub tegmine clausam,
Sic quod in æternū discedere nō erit ausa;
Ne ferat exemplum vita nefanda malum.
O Lector Gog, atq; Magog, vis scire quid est hoc?
Tecta super tecta resonant hæc nomina lecta:
Denique multiplici tegmine tecta fuit.
Gens ea quæ tanto conamine clausa tenetur,
Fine dato mundi, post fortior egredietur.

At de decem Tribubus muro aheno inclusis intra Caspios montes ab Alexandro Magno, plura Vincentius Bellouacensis lib. 4. Speculi Historialis, c. 43. & lib. 29. c. 89. S. Antoninus 1. part. Historiali, tit. 4. cap. 1. §. 10. & 3. part. tit. 19. cap. 8. §. 8. Paulus Burgensis in 18. Isaiæ, & in 3. Sophoniæ, Ioannes Naucleros Generatione 57. anno mundi 4874. Quæ omnia apocrypha, nec solidæ fidei, ac nullo vetusto auctore prodita facilè quisque animaduertet. Nota sunt Iudæorum deliria fingentium sibi magnum quoddam regnum decem Tribuum vltra montes Caspios inclusarum, de qua re vide Ludouicum Viuem lib. 3. de Veritate Fidei Christianæ, cap. De exilio Iudæorum perpetuo, Petrum Costum in Typo Messiæ, pag. 40. & 41. Genebrardum in Notis ad Eldad Danium, Henricum Somalium in Notis ad cap. 20. Paradisi Animæ, Alberti Magni, Henricum Henriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 4. littera SS, in Textu & in Commentar. Martinum Cantapetrensem lib. 2. Hypotyposeon, cap. 2. col. 325. Vide etiam quæ dicemus lib. 11. cap. 18.

Meminit quidem sanctus Hieronymus epist. 30. ad Oceanum, ferarum gentium, quas Caucasi rupibus Alexandri Magni claustra cohibent, vnde erupisse refert Hunnorum examina. Et Hegesippus quoque lib. 5. Excidij Ierosolymitani, cap. 50. Sed hæc quid ad decem Israëliticas Tribus deperditas? Ambrosius Ansbertus in 20. Apocalypsis hæc scribit: *Dicunt etiam alij, Alexandrum Magnum Macedonem in partibus Aquilonis has gentes Gog & Magog inclusisse: eásque intantum multiplicatas fuisse, vt viginti & quatuor regna de se reddidissent. Sed hæc sententia humana est, non diuina.*

XI. Plurium recentiorum est opinio, Gog & Magog esse Mahometanos, Saracenos, & peculiariter Turcas progeniem Scytharum, ferales Christiani nominis hostes, qui trecentos & amplius iam annos sub Othomanis principibus atrociter Ecclesiam vexant. In hac sententia sunt, ex Orthodoxis, Hector Pintus in 38. Ezechielis, Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 151. & lib. 4. pag. 688. nec ab ea abludunt, Delrius, & Cornelius à Lapide in 10. Genes. ad versum 2. Torniellus in Annalibus, anno mundi 1931. num. 21. Fungerus in Etymologico: ex Nouatoribus, Magdeburgenses quatuor Centuriatores, Matthias Flaccius Illyricus, Ioannes Vvigandus, Matthæus Iudex, & Faber: seu Thomas Holthouter, & Andreas Coruinus, (ij enim feruntur auctores immanis illius Operis) centuria 1. lib. 2. cap. 4. colum. 435. Ioannes Funccius lib. 1. Chronologiæ, Ioannes Guillielmus Stukius in Scholiis ad Arriani Periplum Ponti Euxini, pag. 50. De Turcarum gente plura annotauimus superiùs cap. 26.

Damnat in Nouatoribus hanc sententiam Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 17. quòd ea quæ Ezechiel, & Ioannes de præliis, & cladibus Gog, & Magog vaticinati sunt, bellis Turcarum in Ecclesiam nequaquam conueniant.

Non sanè conueniunt rebus hactenùs gestis Turcarum: at cur cum Antichristo Turcarum exercitus venire non possint extremis mundi temporibus, & tunc in eis vaticinia Ezechielis, & Ioannis exactè compleri? Ea enim oracula, vt melior sententia habet, nondum impleta sunt.

XII. Lyranus, Vatablus, Pintus in 38. Ezechielis, Florimundus Remundus libro de Antichristo, cap. 18. scripserunt, Gog esse Antichristum, quasi Tectum, in quo corporaliter habitet omnis plenitudo diaboli: Magog verò esse vniuersum exercitum eius, seu membra illius, quæcumque illa sint, siue ea quibuscumque orbis gentibus conflata: nimirùm cœtum qui Antichristo adhæsuri sunt: quasi Magog dicatur, De tecto, nempe de diabolo, de Antichristo, de eius grege, & factione. Paulus Burgensis, per Gog Antichristum quidem intelligit: per Magog autem, non quascumque gentes secuturas Antichristum: sed peculiariter Scytharum exercitum immanem, & truculentum: quod Scythæ sint futuri præcipua & maior pars exercituum Antichristi. Nec ab hac expositione abest Sà, qui ait: *Gog, id est, Antichristum. Magog, id est, exercitus Antichristi, qui maximè constabit, ex Scythis, scilicet; Turcis, Tartaris, &c.*

XIII. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 17. mentem suam de Gog, & Magog in hunc modum exponit: *Nostra sententia tria continet. Primò asserimus Gog & Magog prælium, esse prælium Antichristi contra Ecclesiam, vt rectè Augustinus docuit. Secundò dicimus probabile esse admodum per Gog significari ipsum Antichristum, per Magog verò exercitum eius: nam Ezechiel perpetuò Gog vocat Principem, & Magog vocat terram, siue nationem. Tertiò, dicimus probabile esse, Gog dici à Magog, non è conuersò, ita vt dicatur Antichristus Gog, quia est princeps gentis quæ dicitur Magog. Porrò exercitum Antichristi vocari Magog à gente Scythica, non quod constet ex illis Scythis, quos Iudæi fingunt esse vltra Caucasum & Caspium mare: sed quod vel magna pars exercitus Antichristi constabit è Barbaris è Scythia orientis, vt Turcis, Tartaris, & cæteris: vel quod magis reor, quia erit exercitus immanis, & crudelis: quos enim sæuos dicere volumus, Scythas vocamus.* Non multùm hæc à præcedenti explanatione discedit.

XIV. Ribera in 20. Apocalypsis, num. 60. & 61. arbitratur, Magog non esse regionem, aut terram aliquam seu gentem (hanc enim non Magog appellari ab Ezechiele,) sed intelligi ipsum regem terræ seu regionis Magog, hoc est, Imperatorem Scythicarum gentium, & illarum nationum Septentrionalium, qui Antichristum suis bellicosissimis copiis præ cæteris adiuuabit. Gog autem non esse Antichristum, sed vnum de præcipuis illis septem regibus, quos, deuictis & sublatis tribus ex decem, Antichristo adhæsuros, copiosè iam libro quinto demonstrauimus: ac fortè futurum Gog ducem primarium exercituum Antichristi, qui Gog erit quoque rex aliarum Aquilonarium regionum, nempe Mosoch & Thubal. Nam ait Ezechiel, *Gog principem capitis Mosoch & Thubal.* Porrò appellari Gog, vel nomine regionis, cui imperabit, vel nomine proprio, vel nomine Imperij, & antecessorum, vti nuncupati sunt Pharaones, Cæsares, Arsacidæ, &c. Hæc omnia pluribus differit, & stabilire nititur idem Ribera, quem tu si libuerit, consules.

XV. Maldonatus in 38. Ezechielis sententiam suam de Gog & Magog hisce verbis exposuit: *Primùm quidem Gog nomen regis certi, siue incerti esse arbitror. Deinde Magog non gentem, sed terram significare puto. Nam Propheta vers. 2. terram Magog vocat. Et vers. 6. ait, Immittam ignem in Magog. Præterea non videtur mihi esse negandum, aliquam fuisse regionem Septentrionalem, quæ Magog appellaretur. Illud etiam mihi videtur verisimile Gog non esse nomen vnius certi hominis, sed regis terræ Magog esse nomen, quemadmodum omnes reges Ægypti, Pharaones, Syriæ, Antiochi, Persiæ, Arsacides, Romani Imperatores Cæsares vocabantur. Ezechiel autem vaticinatur de futuris Ecclesiæ calamitatibus sub diuersis tyrannis, præsertim sub Antichristo: quos omnes vocat Gog, eorùmque terram Magog: non quòd ita vocandi sint, aut ex regione Magog erupturi: sed quod Barbari, immanes, crudeles sicut Gog futuri essent.*

XVI. Henricus Henriquez de Fine hominis, cap. 23. §. 5. hæc habet: *Antichristum iuuabit Potentissimus rex Gog cum exercitu suo Magog ex Scythis, aut Turcis constans.* Blasius Viegas in 20. Apoc. Commentar. 1. sect. 1. ait: *Quare existimamus, nomine Magog intelligendas esse nationes omnes Scythicas, quæ ad Septentrionem habitant: nomine autem Gog accipiendum Principem, ac Regem omnium illarum gentium Scythicarum. Denique quanquam Antichristi exercitus aduersus Ecclesiam, non ex his tantùm Scythicis gentibus, sed ex omnibus mundi nationibus collectus esse debeat: hæ tamen gentes præcipuè nominantur quia ferociores sunt, & supra modum Barbaræ, & immanes, atque adeò in illis præcipuum exercitus Antichristi robur positum erit.* Cornelius à Lapide in 2. Thessalonicens. 2. num. 76. *Gog videtur esse ipse Antichristus: vel certè primarius eius Rex, & belli dux. Magog erit exercitus eius. Exercitus Antichristi dicitur Magog, quia constabit Scythis, Turcis, Tartaris: vel quia Barbarus erit, & crudelis instar Scytharum: nam Magog esse Scythas colligitur ex Genes. 10.* Eadem omninò habet Gregorius de Valentia tom. 4. disp. 10. quæst. 1. puncto 2. §. 4. Quæ de Gog & Magog Alcasar fusè differuit in 20. Apocalyps. Haud vacat nunc recitare: nam fatiscо iam tot opinionibus recensendis: si quis scire auet, illum adeat: ego centones puros putos, & peius assuros arbitror: non illi inuideo suas merces. Ego semper de Commentariis Alcasaris dixi quod de Heptaplo Ioannis Pici Mirandulæ Principis, verè & solidè pronunciauit Aloysius Lippomanus apud Xystum Senensem lib. 4. Bibliothecæ Sanctæ. Sed non piget totius disputationis illius summam, eiusdem verbis, Notatione 7. extrema, hîc inserere: *Ex dictis potest facili negotio intelligi, in præcipuo Ezechielis sensu per Gogum denotari Romanos Imperatores, & vniuersum idololatrarum Imperium contra Christianam Ecclesiam belligerantium: in Apocalypsi verò significari eodem Gogi nomine totum Antichristi exercitum, & quicumque ab illo decipiendi sunt. Vtrobique autem per Magogi nomen non aliam assignari gentem ab ea, quæ per Gogum denotatur: sed in Gogi quidem nomine innui eam gentem esse dæmonis domicilium: at in nomine Magogi illud peculiariter addi, eos propterea in Ecclesiam sæuire, quia dæmonis habitatio sunt.* Quia nimirùm Gog significat tectum, Magog autem, de tecto.

Vero

Verosimilior, iudicio nostro de Gog & Magog sententia explicatur.

CAP. XXXI.

ANtè omnia illud solidè constituendum est, Ezechielem, & Ioannem in tam multis, quæ de Gog & Magog vaticinati sunt, de eisdem penitus rebus & temporibus prophetasse, atque vnum & idem omninò vtrumque vatem oraculum fudisse: nimirùm de his quæ Nouissimis temporibus sub Antichristo, ipsis Gog & Magog euentura essent: scilicet quæ tunc acturi Gog & Magog, quæve passuri. Equidem quod ad Ezechielem attinet, existimauere nonnulli, ipsum vaticinio suo illo de Gog & Magog cecinisse bella, ac prælia quæ populus Dei post reditum ab exilio Babylonico pertulit à Regibus Syriæ, & Asiæ, Seleuci successoribus, præsertim ab Antiocho Epiphane, temporibus Machabæorum, atque Gog, & Magog, gentes, siue Reges Syriæ intellexisse: quod Magog vrbs Syriæ fuerit, vti ex Plinio vidimus præcedenti capite, in VII. opinione. Ad hunc modum Ezechielem interpretati sunt, Theodoretus in Commentariis, Matthæus Beroaldus lib. 4. Chronici, cap. 6. Pererius in 10. Genes. ad vers. 2. Alcasar in 20. Apocalyps. Notatione 7. & ex Nouatoribus non nemo apud Florimundum in Antichristo, cap. 18. ac eum primis Immanuel Tremellius, & Franciscus Iunius: Vnde inferunt Ezechielem & Ioannem in vaticiniis de Gog & Magog nequaquam de eisdem rebus & temporibus prædixisse: nam quod ad Ioannem spectat, consentiunt omnes, illum de Antichristi rebus & temporibus prælocutum.

Sed facilis est istius assertionis refutatio: Primùm qui contulerit, expenderitque Ezechielis, ac Ioannis verba, illicò intelliget, vnam & eandem rem eos prædixisse, nempè prælia & strages Gog & Magog temporibus Antichristi. Deinde, quia nullus ostendere poterit, quantumuis ingenij neruos omnes intenderit, quæ Ezechiel de Gog & Magog vaticinatus est, in Regibus Syriæ, aut vllo vnquam tempore adhuc fuisse completa. Denique sanctus Hieronymus, & omnes alij explanatores cùm veteres, tum recentiores summo consensu docent, de eisdem omninò rebus, ac temporibus nempè de excidio supremo exercituum Antichristi, & Ioannem, & Ezechielem in prophetia de Gog & Magog verba fecisse. Quæ omnia exactiùs adhuc cognoscentur cùm lib. 12. cap. 7. prælium Gog & Magog aduersus Ecclesiam tempore Antichristi ex eisdem Vatibus pleniùs describemus. Sed friuolam, & inanem interpretationem fusiùs refutarunt, Andreas Cæsariensis Episcopus in 20. Apocalyps. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 17. Ribera in 20. Apocalyps. num. 56. & seqq. Florimundus lib. de Antichristo, cap. 18. Maldonatus in 38. Ezechielis, Viegas in 20. Apocalyps. Commentar. 1. sect. 1. quos tu consulas.

Ergo primùm asserimus, Gog non esse regionem, aut terram, aut gentem, aut regnum, seu prouinciam aliquam: sed nomen potentissimi Regis cuiusdam apud gentes Aquilonares. Nam Gog disertè ab Ezechiele dicitur, *Princeps capitis Mosoch & Thubal:* quasi dicat, Rex & Imperator gentium Mosoch & Thubal. Deinde quia idem Vates cap. 39. 11. de Gog loquitur tanquam de vno Principe magni alicuius exercitus: *Et sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem eius:* id est, Gog ducem, & omnem exercitum eius. Denique illud cap. 38. 15. *Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis, tu, & populi multi tecum.* Satis indicant, Gog magnum aliquem ducem, regem, vel Imperatorem fore, qui secum in bellum trahat innumerabiles gentes à partibus Aquilonaribus.

Nec mirùm sanè videri debet quod Ezechiel, & Ioannes, tot iam ante sæculis quàm veniat, nomen proprium illius Principis, nempe Gog, sub Antichristo venturi, tum expresserint: nam in rebus maximè memorabilibus, solent diuini Vates interdum, & nomina ipsa futurarum personarum edicere. Sic anonymus ille Propheta Ieroboamo regi Israëlis ad aras Idolis thus iacienti nomen Iosiæ Regis Iuda pronunciauit, trecentis annis antequam is nasceretur 3. Regum, 13. 2. Et Isaias 44. 28. cap. 45. 1. Cyrum nominat, ducentis antequàm Cyrus esset in rerum natura. Et idem Isaias testes se adhibuisse, ait cap. 8. 2. Vriam & Zachariam, nempe centum, & ampliùs annis antequam ij nati essent. Et, si sancto Hieronymo credimus, Moses nomen Samuëlis moliò antequam is extitisset, expressit, Psalmo 98. 6. *Et Samuël inter eos, qui inuocant nomen eius.* Nam auctorem huius Psalm. 98. Moseo fuisse, sanctus Hieronymus affirmat in Epistolari eiusdem Psalmi explanatione ad Cyprianum. Vide de his Galatinum libro 7. Arcanorum Catholicæ Veritatis, cap. 16. & Genebrardum lib. 2. Chronographiæ, pag. 133.

Deinde tametsi plures, vti superiori capite, in XII. & XIII. opinione vidimus, Gog Antichristum ipsum esse existiment: at nobis re penitius inspecta, non videtur esse Antichristus, sed alius ab eo diuersus Princeps. Nam Gog sepeliendus scribitur in sepulchro nominato in Israel. Verba Ezechielis sunt 39. vers. 11. *Et erit in die illa: Dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israel: Vallem viatorum ad Orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes, & sepelient eos domus Israël: & sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem eius: & vocabitur Vallis multitudinis Gog.* At Antichristus, vt lib. 13. cap. 6. docebimus, non sepelietur in sepulchro nominato in Israël, sed rapiendus est ad inferos, hiante terra, ac se in vastum chasma disrumpente, atque in stagnum ignis & sulphuris præcipitandus, Apocalyps. 19. vers. 20. & cap. 20. vers. 10. Ad hæc, existimamus, Gog esse Regem ipsum terræ Magog: Magog autem nomen esse regionis, vel terræ: atque Magog & terram Magog vnum & idem omninò esse, non secus vt cùm dicimus Italiam, seu Terram Italiæ, Iudæam, aut Terram Iudææ. Neque enim arbitramur Magog nomen esse regis, aut principis regionis, quæ dicta sit Terra Magog, à rege suo accepta nomenclatura, vt Ribera voluit: sed esse ipsammet regionem, aut terram, dictam Magog, à primo eiusdem post diluuium cultore Magog; de quo Genes. 10. 2. Quænam autem orbis regio, vel terra sit Magog, solerti nunc est cura peruestigandum. Magog quidem filius Iapheth inter primos regionum conditores, qui deductis coloniis, primum terras incoluerunt, recensetur Genes. 10. vers. 2. & 1. Paralipomenon. 1. vers. 5. cui autem regioni primùm à se cultæ,

& inhabitatæ nomen indiderit suum, Iosephus 1. Antiq. cap.7. ita exponit: *Magoges verò Magogarum a se denominatorum fuit auctor, qui ab ipsis Græcis vocantur Scythæ.* S. Hieronymus Quæstionibus Hebraicis in Genesim: *Sunt autem Magog Scythæ.* Theodoretus in 38. Ezechiel. ad vers. 1. *Gog, & Magog sunt Scythicæ gentes.* S. Eucherius in Genesi 10. *Sunt autem Magog Scythæ.* Sanctus Isidorus lib 9. Originum, cap. 2. *Magog a quo arbitrantur Scythas, & Gothos traxisse originem.* Sanctus Beda in Genes. 10. *Magog, id est, Scythæ.* Dorotheus in Synopsi, In Abdia: *Contra Scythas, hoc est, contra Gog & Magog.* Zonaras Annali 1. *Magoges suos posteros nominauit Magog: nunc Scythæ vocantur.* Ergo Magog esse Scythiam tradunt quoque Anselmus Laudunensis, Lyranus, Honcalà, Sà in Genes. 10. ad vers. 2. Otho Frisingensis lib. 1. Chronici, cap. 4. Galesinius in Notis ad lib. 1. Sacræ Historiæ Seueri, Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, pag. 11. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 17. Ribera in 20. Apocalyps. num 6. Viegas in Apocalypsis 20. Commentario 1. sectione 1. Burgensis, & Maldonatus in 38. Ezechielis. Ex Nouatoribus, Franciscus Iunius, & Tremellius Emanuel in 10. Genes. ad vers. 2. Ioannes Guillielmus Stuckius in Scholiis ad Periplum Arriani Ponti Euxini, pag. 48. Sed & Hebræos Magog Scythas interpretari, S. Hieronymus annotat in 30. Isaiæ ad vers. 29. & in 38. Ezechielis, ad vers. 2.

Oleastrius in Genes. 10. putat Magog esse Germaniam, etiam apud Ezechielem. Forsan quia olim Germania inter Scythiæ regiones est habita, vt auctor est Plinius lib. 4. cap. 12. *Scytharum,* inquit, *nomen vsquequaque transit in Sarmatas, atque Germanos.* Vnde nullo pacto dubium esse videtur, tanto auctorum consensu, Magog, vt in Genesi, & Paralipomenis, ita in Ezechiele, & Ioanne proprium regionis nomen esse & Gentis, Scythiamque & Scythas significare. Cur enim idem omnino nomen illic, & isthic diuersas, vel gentes, vel res significare putandum est? Quocirca explodendæ penitus sunt argutiæ Marini in Arca Noë, & Alcasaris in 20. Apocalypsis, Notatione 7. Magog in Ezechiele, ac Ioanne, non dici à Magog filio Iapheth: sed esse nomen eleganter à Prophetis effictum ex Gog. Fixum enim maneat Magog, quatuor hisce locis Schythiam esse.

Scythia autem regio est amplissima, vt omnes tradunt auctores, complectens vtramque Scythiam Europæam, & Asianam, quam fusè descripsere, ex veteribus, Herodotus lib 4 Diodorus Siculus lib.2. num.89. & sequentibus. Strabo lib. 7. & 11. Plinius lib. 4. cap. 12. & lib. 6. cap. 13. 16. 17. Solinus cap. 19. vsque ad 23. & 52. Mela lib. 3. cap.5. Dionysius & Priscianus in Periegesi, Quintus Curtius lib. 7. de Rebus gestis Alexandri Magni, Arrianus Expeditionum Alexandri lib. 4. Iustinus lib. 2 Ptolemæus lib. 6. cap. 14. & 15. Ammianus Marcellinus lib. 22. cap. 16. vsque ad 20. Orosius lib. 1. cap. 2. Iornandes de Rebus Geticis, cap. 5. Nicephorus Gregoras lib. 2. cap. 7. 8. & 9. ex recentioribus, Sebastianus Munsterus lib.5. Cosmographiæ, pag. 1052. & seqq. Marius Niger in Cosmographia, Abraham Ortelius in Thesauro Geographico, Reinerus Reineccius 1. parte Heroici Syntagmatis, in 22. Regno Scythico, Ioannes Fungerus in Etymologico Trilingui, & alij.

Cæterùm maiorem & Asiaticæ, & Europææ Scythiæ partem occupare nunc Tartaros, imò & quæ olim Scythia, nunc Tartariam dici, saltem pro maxima parte, in confesso est apud omnes. De Tartarorum origine, & magnis rebus gestis, plurimi perscripserunt, quos vidimus, tantùm indicabimus, Marcum Paulum, lib. 1. de Regionibus Orientalibus, cap. 1. vsque ad 10. & cap. 51. & sequentibus, & lib 2. & 3. passim, Haithonum Armenum integro libro de Tartaris, præsertim à cap. 16. vsque ad 49. Vincentium Bellouacensem lib. 29. Speculi Historialis, cap. 69. vsque ad 89 & libro 31. cap. 2. vsque ad 53. Flauium Blondum lib. 7. Decadis 2. sanctum Antoninum 3. part. Historiarum, titulo 19. cap. 5. & cap. 8. Laonicum Calchocondylam lib. 3. de Rebus Turcarum, Paulum Æmilium lib. 7. Rerum Francicarum, Matthiam Michouiensem lib. 1. de Sarmatia, cap. 1. vsque ad 10. & cap. 16 & 17. Paulum Iouium in Legatione Moscouitica, Sigismundum Herbesteinium in Commentario Rerum Mosconiarum, pagina 86. & sequentibus. Sebastianum Munsterum lib. 5. Cosmographiæ, pagina 1059 & sequentibus. Martinum Chromerum Rerum Polonicarum lib. 7. & 8. Basilium Ioannem Heroldum in Continuatione Belli Sacri lib. 3. cap. 17. Ioannem Boëmum Aubanum de Moribus Gentium lib. 2. cap.10. Gerardum Mercatorem in Atlante Maiore in Tabula Tartariæ, Abrahamum Ortelium in Theatro orbis, in Tabula Tartariæ.

Initium regni Tartarorum Marcus Paulus figit anno Christi 1187. alij vulgò 1205. quando Cinchis, vel Changius Cham excusso dominatu Vncham regis in India, seu Oriente Christianissimi, qui Occidentalibus nomine Presbyteri Ioannis notus erat, formidabile Tartarorum Imperium condidit. Vide quæ diximus lib. 4. cap. 11. Verùm cùm fines & regionem Tartarorum plurimi descripserint, nos ex Paulo Iouio pauca delibabimus. Libro 13. Historiarum ita ait: *Circa Volgam longè latèque solitudines patent, quas Tartari Scythæ incolunt, gens inhumana feritate, & incertis semper sedibus errans, ignara diuitiarum, atque inscia voluptatum, quippe qui in curribus degant, & solis tecti centonibus, frigora, & perpetuas niues tolerent: quin & equina carne, eáque sapiùs cruda vescantur. Ceterùm equitandi peritissima gens: quum arcum tenet, aut acinacem stringit, cæteros mortales in prælio contemnere consueuit. Ante Tamerlanem eorum Imperatorem, qui Baiazetem Othomanum ingenti prælio superatum cepit, atque Asiam, Syriamque victore exercitu populatus est, quum nullis religionibus addicti, nec Christianos, nec Turcicos ritus, aut vix fama nouissent, maiora sidera pro diis, & conspicuas stellas venerabantur, quarum obseruatione in ea vastitate camporum recta itinera tenere didicerant. Vltra Volgam constat plures esse Schythanum Imperatores, qui ad Imaum vsque immensa terrarum spatia diuisis Imperiis obtineant. Vnus ex eis cognomento Mingaresius paulò ante Patrum nostrorum memoriam, cùm amplius octoginta millibus equitum Tanaim traiecit: Victórque oram Mæotidis vsque ad Borysthenem fluuium populatus, Tauricam Chersonesum occupauit: in qua est Theodosia nobilissima Genuensium Colonia, quæ Capha dicitur. Sed hæc aliquantò postea Turcarum armis cessit. Porrò Mingaresius quò tutius in Europa consisteret, aduersus Sarmatarum, Roxolanorúmque impetum*

patum in Isthmo à Maotide in Pontum fossam perduxit, atque perpetuo aggere communiuit. Id angusta terra spatium antiqui Dromon Achillis vocabant, ab eo que intercisa peninsula ceruice Tartaros Taurica incolas Roxolani hodie Præcopitas appellant. Igitur Moscouita ad Orientem Tartaros habent.

Et lib. 14. *A Samarcanda, ostióque Iaxartis fluuij molliter curuato maris Caspy sinu, ad Rha flumen, a nostris Volga, & a Scythis Hedil appellatum. magna interiacent solitudines Tartarorum pascuis dicata. Horum plura sunt ingentia agmina errantium ciuitatum instar, quæ Horda eorum lingua vocantur. His nobilitate generis, & bellica virtute præstantes, imperant, Canésque appellantur, quæ vox Tartaricè Imperatorem sonat. Ea gens in vniuersum fera & inops, omnisque humanitatis expers, solis confisa sagittis, equina carne, eaque semitosta manantibus tetro cruore gingiuis spurcissimè vescitur. Continenter cum finitimis bella gerit, & vsque ad Cataium, Sinarum regionem, & vrbem Cantam, totius orbis longè maximam & opulentissimam extenditur. De Cataio Lusitani negotiatores multa memoratu digna referunt.* Et inferiùs: *A Volga directo, & mox inflexo litore, patentes campi de generis pabuli feraces frequentibus Sciabanorum & Cassanorum Hordis peragrati, ad Derbentum vsque extenduntur, quà iere superiorum temporum Tartari Scythæ, Hialone, Abaga, Tamerlanéque ducibus, in Capadociam & Syriam penetrantes.*

Idem Ionius in Legatione Moscouitica accuratiùs hæc scribit: *Ab ortu Moscouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem vagam, & bello omnibus sæculis illustrem. Tartaris pro domibus sunt carri centonibus, coriisque contecti: ab quo vitæ genere Hamaxobios antiquitas eos appellauit. Pro vrbibus vero ac oppidis immensa castra, non fossis, aut materia claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudine vallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea est eorum lingua consentientis in vnum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis singuli præsunt Imperatores, quot genus, aut bellica virtus dedit: sæpè cum finitimis bella gerunt, ac ambitiosè admodum & atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitum propè numerum esse constat: quippe Tartari ad Cataium vsque celeberrimam in extremo ad Orientem Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porrò qui proximi sunt Moscouitis, mercatura commercio, & frequentibus eorum irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersonesse sunt Præcopita, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator vxorem duxit. Hi Polonis maximè sunt infesti, latéque inter Borysthenem & Tanaim cuncta populantur, & cum Turcis sicuti religione, ita & cæteris in rebus mirificè consentiunt. qui in eadem Taurica Caffam Ligurum coloniam obtinent, Theodosiam antiquitus appellatam. Ij verò Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnem lates in Asia campos inhabitant, Basilio Moschouitarum regi parent, & Imperatorem aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremy intestinis seditionibus laborantes, cùm anteà opibus & belli gloria maximè valuissent, paucis ante annis vires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam Casany Moscouitarum amicitiam religiosè colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Vltra Casanios ad Boream sunt Sciabani multitudine armentorum, ac hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicæ laudis obtinent auctoritatem. Eorum Horda quam amplissima nullum habet Imperatorem, sed Reipublicæ Venetæ more, multa seniorum prudentia, strenuorúmque virtute gubernantur. Vltra Nogaios, haud magno ad meridiem deflexu, versus Hircanum mare, Zagathai Tartarorum nobilissimi oppida lapide constructa incolunt, regiámque habent Sarmacandam vrbem, eximiæ magnitudinis & claritatis, quam Iaxartes maximus Sogdianæ amnis interfluit, atque inde ad centum milliaria in mare Caspium effunditur. Cùm his populis ætate nostra Ismael, Sophus rex Persarum dubio sæpè euentu bella gessit.*

Abrahamus Ortelius in Thesauro Geographico in Tabula Tartariæ hæc annotat: *Qui Tartaros describere velit, multas nationes describat necesse est, & easdem longè ab inuicem distantes. Nam Tartaria hodie fere vocatur quidquid terrarum in Orientali Oceano, siue Mangico positum est, inter Septentrionalem Oceanum, & Meridionales regiones, Sinam, Indiæ partem extra Gangem, Sacos, Iaxartem, hodie Chesel fluuium, Mæotim, & ad Moschos penè Occidentem versus: quia omnia hæc ferè occupauerunt Tartari, & in iisdem locis resederunt, ita vt antiquorum Scriptorum Sarmatiam Asiaticam, vtramque Scythiam, Sericámque regionem, quæ fortasse hodie Cataium est, comprehendat.*

Gerardus Mercator in Atlante maiore in Tabula Tartariæ: *Tartaria, siue Magni Cham Imperium, Regnum amplissimum est: siue vt existimat Ioannes Leunclauius, Tartaria: præter enim Europæ partem, etiam Sarmatiam omnem Asiaticam complectitur, cum Scythia & Serica, quam nunc vocant Cathaium. Nomen habet à fluuio Tartaro, qui eam partem irrigat, quæ nostris Magog, ab accolis Mongul dicitur, Sita ad Septentrionem. Ab ortu potentissimum illud Chinæ Regnum habet: à Meridie Indiam, Gangem fluuium, & Oxum: ab Occidente mare Caspium & Poloniam: inde Moscouia contermina est: & à Septentrione mari Glaciali, vbi prorsus ignota est, & inhabitata putatur & inculta. Occupat autem à Meridiei plaga ad Septentrionem gradus ferè X L. nempe a Parallelo graduum X L. latitudinis, vsque ad Parallelum graduum X L. & ab ortu in Occasum protenditur gradus plus minus C X L V. nam occidentalissimus eius Meridianus est graduum L. & orientalissimus graduum C XC V.* Descripsére Tartariam elegantibus sciographicis Tabulis iidem Ortelius & Mercator, quas voluptas est inspicere. Sigismundus Herbestainus in Rebus Moscouiticis, pag. 88. extrema inquit: *Tartari Turcas se vocari ægrè ferunt, probríque loco ducunt: sed Bersemani appellari gaudent: eóque nomine, & Turci se appellari volunt.* Idem Ortelius annotat Tartaros olim dominatos etiam in Regno Sinarum, atque in illud magnas impressiones Patrum, & hac nostra ætate fecisse, & ex ipsis Sinarum Annalibus, & ex nostris Scriptoribus qui res Sinicas stylo condidere, vti Marco Paolo, Ioanne Gonzalez Mendosio, Ferdinando Mendez, Pinto, Nicolao Trigautio, & aliis nimis est perspicuum. Vide lib. 4. cap. 15.

Ergo Magog esse Tartariam, seu Tartaros, prætérquam quod tanto consensu affirmetur Magog esse Scythiam, vel Scythas, atque constet Tartaros, vti diximus, totam ferè vtramque Scythiam incolere: affirmant disertè Delrios, & Cornel. à Lapide in Genes. 10. ad vers. 2. & in 2. Thess. 2. n. 76. Sà in 38. Ezech. ad vers. 1. Gerardus Mercator in Tabula Tartariæ, Petrus Bulengerus in 16. Apocal. ad vers. 12. Torniellus in Annalib. anno mundi 1931. num. 21. Nec aspernanda est coniectura illa, Tartaros olim dictos Moglor, vel Mongul, aut Magul, vti

Hai

Haithonus Armenus libro de Tartaris, cap. 16. Abraham Zacuthi Salmanticensis Rabbinus in Chronico Ismaëlitarum edito à Scaligero, vti vidimus lib. 4. cap. 11. Munsterus lib. 5. Cosmographiæ, pag. 1059. & alij passim annotant: quæ nomenclatura magnam affinitatem habet cum Magog. Deinde, Gog & Magog regiones in extremo Oriente, quas Marcus Paulus describit in Prouincia Tenduch, vti superiori cap. in 1x. opinione vidimus, in Tartaria collocat Gerardus Mercator, vt ibidem annotauimus. Huc etiam pertinere videtur Prouincia Mangi in extremo Oriente, & Oceanus Mangicus, seu Orientalis, quasi à Magog. Denique magorum illud Imperium Mogor de quo lib. 4. cap. 9. plura diximus, ad Tartariam pertinere certum est, & magnam cognationem habet cum nomine Magog: imò Magog esse Mogor, scripsit Martinus Deltius in Genes. 10. ad vers. 2. Igitur totum illum terrarum tractum, qui est à Taurica Chersonneso, hodie Gazara, versus Orientem & Septentrionem, suprà mare Caspium, Indiam, & Sinam, vltra montem Belgian, ad terræ vsque Eoæ angulum Aquilonarem, seu Iugum, aut Promontorium mari Orientali versus Boream incumbens, Tabin Plinio libro 6. cap. 7. Melæ lib. 3. cap. 6. & 17. dictum, recentioribus, Asereth, vel Arsareth: & ad Fretum vsque Anian, quod veterem orbem à nouo dispescit, nomine Magog, seu Tartariæ inclusum existimamus.

Num Magog, seu Tartari sint progenies decem Tribuum Israël, à Salmanassare in captiuitatem abductarum.

CAP. XXXII.

NOn defuêre qui vel crediderint, aut suspicati fuerint, decem illas Tribus Israël, quas Salmanassar Rex Assyriorum captiuas transtulit in Assyriam, vti Scriptura memorat, profectas vltra montem Belgian, ad extremam vsque Tartariam, & Mangicum, seu Orientalem Oceanum versus Septentrionem: ex quibus propagata sit ad hunc vsque nostram ætatem infinita Tartarorum soboles. Scriptura quidem 4 Regum, 17. vers. 6. & cap. 18. vers. 10. tantùm tradit, decem illas Tribus captiuas in Assyriam translatas, positásque, & collocatas in vrbibus Hala, & Habor, iuxta fluuium Gozan in ciuitatibus Medorum. Liber tamen quartus Esdræ apocryphus multa de eisdem Israëliticis Tribubus captiuis narrat. Primùm ait, translatas vltra fluuium Euphratem. Deinde illas hoc cepisse consilium, vt derelinquerent multitudinem gentium, & proficiscerentur in vlteriorem terram, vbi nunquam habitauit genus humanum, vt ibi seruarent iura sua, quæ neglexissent in patria. Præterea, ingressas per angustos introitus fluminis Euphratis. Insuper fecisse tunc Deum eis miracula, inhibuisséque fluminis venas, quoúsque transissent. Adhæc, profectas per longissimam regionem longo itinere anni vnius & semis: regionem autem per quam, vel in quam ierunt, appellari Arsareth, vel vt alij legunt ארצרת Asareth, vbi sedes fixerunt. Denique nouissimo tempore redituras in solum patrium: atque tunc Deum detenturum fluenta Euphratis, vt possint transire. Hæc latè referuntur 4. Esdræ, 13. vers. 40. & seqq.

Constat equidem librum illum IV. Esdræ, (vt neque III.) nequaquam pro sacro, authentico, & Canonico receptum ab Ecclesia: sed in apocryphorum angulum reiectum: nihilominùs tamen haud prorsus vt vilem & nouium contemnendum, & explodendum, facilè quisque existimauerit, qui animaduerterit Patres, imò & Ecclesiam ipsam interdum ex eo testimonia citare, vti annotant Xystus Senensis lib. 1. Bibliothecæ sanctæ, sect. 3. Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei, cap. 20. Posseuinus in Sacro Apparatu, verbo *Esdras*, & alij. Genebrardus quidem libro 2. Chronographiæ, pag. 184. & 185. & hunc secutus, vt videtur, Victor Palma in Notis ad Genebrardum, existimant, III. & IV. Esdræ, Sacros & Canonicos esse, non quidem de priore Canone Hebræorum, sed de posteriore. Verùm hæc sententia nedum ab omnibus, sed etiam ab Ecclesia manifestè improbatur, cùm duos illos libros, vt apocryphos ab aliis Sacris & Canonicis in partem secreuerit, ac sepofuerit.

At Genebrardus qui auctoritatem libri quarti Esdræ tanquam sacram & diuinam est admiratus: ea quæ ex eodem libro paulò anteà de decem Israëliticis Tribubus in Oriente deperditis referebamus, in hunc modum sibi interpretanda, & elucidanda putauit, lib. 1. Chronographiæ, pag. 142. *Translata autem sunt decem Tribus ad Assyrios, 4. Regum, 17. vnde itinere anni cum dimidio, per angustias Euphratem transgressi, venerunt in Arsareth, regionem hactenus inhabitatam, ibi commoraturi, 4. Ezra 13. Colchidis partem, aut regionem aliquam illi propinquam nonnulli esse suspicantur, quòd Colchi more Iudæorum, infantes circumciderent, teste Herodoto lib. 2. Ego puto esse veterem Tartariam, ad desertum Belgian in Orientis Septentrionalis angulo, è qua illi sub annum Christi MCC. Duce Cingis erumpente, cum antea ignoti essent, & loco, & homine, Imperium Cham Tartarorum, quod hodie memoratur, constituerunt. Nam in Hebræorum Annalibus apud Rabbi Solomonem in 27. Isaiæ, decem Tribus in Oriente fuerunt perditæ. Facilè amplexæ sunt Mahometismum, quòd iam ab ante circumciderentur, & corrupta quadam Mosaïca religionis specie tinctæ essent.*

Et pag. 162. enarrans loca 4. Reg. 17. & 18. de captiuitate decem Tribuum, ita disserit: *Hæc est clades extrema Regum, & decem Tribuum, quæ sexto anno Ezechiæ regis Iuda vltra montes Medorum & Persarum abductæ sunt, missis aliis in eorum terram. Hæ orienti & Septentrioni infusæ, Iudæorum clausorum fabulæ dedere causam: qua de re extat Eldad Danius à nobis versus. Perditas in Oriente aiunt Hebræi. Intereà facilem assensum præbuerim iis, qui ex istis ortos Tartaros opinantur: siue quia Tartari tenent oram Septentrionalem Orientis & Aquilonis: siue quia illorum præcipuum Imperium Persico imminet, eoque terminatur à parte Assyriæ & Mediæ, siue quia diu latuerunt, & ignoti permanserunt: nam eorum nomen tantùm auditum circa annum Domini MCC. Adde quòd nomen Tatari (sic enim loquendum aiunt sine r,) Hebraicè & Syriacè sonat derelictum, desertum. Præterea Horda Tartariæ in Prouinciis Septentrionalioribus aliqua retinuerunt nomen Dan, alia Zabulon, alia Nephthali: inter regna aliqua nomen Tabor, alia alterius Hebraïci monumenti: vt nec mirum sit Russiam, Sarmatiam, Lituaniam,*

Mosco

Moscouiam,& cæteras versus Tartariam regiones Iudæis abundare: denique quoniam circumcisionem sint perpetuò amplexa, antequam quidquam accepissent de infelici Mahometismo: cui & facilè assenserunt, quod in multis sua legi & moribus congrueret. Hactenus Genebrardus.

Cuius nonnulla attentè discutiamus. Qood ait Arsareth, siue Asereth esse extremam Tartariam, Abraham Ortelius in Orbis Theatro Geographica Tabula exprimens Tartariam, ac in ea depingens Promontorium illud quod Plinius & Mela vocant Tabin, nempe iugum incumbens mari inter Orieotem & Boream, 10 vltima Tartaria vltra montem Belgian, hæc annotat: *4. Esdra, cap. 13. Arsareth. Hic decem Tribus successere, & Tartarorum, siue Tartarorum loco Scythica substituerunt: vnde Gautha, seu Gambay, à summa Dei gloria afferenda ibi dicti sunt: & hinc Cathay clarissimum regnum.* Quod verò Genebrardus addit, nomen Tartarorum scribendum, & enuntiandum fine r, nempe Tatari, desumptum id est ex Haithono Armeno libro de Tartaris, cap. 16. vbi hæc scribit: *Regie illa, in qua Tartari primitus habitabant, est sita vltra magnum montem de Belgian, de quo monte fit mentio in Historiis Alexandri. In illa verò regione habitabant Tartari tanquam homines bestiales, non habentes litteras, neque fidem: greges pascebant animalium, & de loco ad locum incedebant, quærentes pascua armentis. Ad armorum exercitia non valebant, sed erant ab omnibus vilipensi, reddentes vectigal vmersis. Plures tartarorum fuerunt antiquitus nationes, qua Moglot communi nomine dicebantur.* Forsan ex Magog detorto vocabulo, vti superiori capite extremo dicebamus: *& creuerunt tantùm, quòd in septem principales nationes sunt diuisi: & illa nationes magis nobiles fuerunt habita inter eos. Prima illarum nationum Tartarorum nominatur Tatar, quæ à prouincia in qua degebant primitus, nomen sumpsit: secunda appellatur Tangot, tertia Cunat, quarta Ialair, quinta Sonich, sexta Monghi, septima Tebeth.* Hæc ipse, vides primam & nationem & prouinciam Tartarorum, à qua oomen acceperunt, dictam Tatar fine r; & sic ounc Tataros passim enuntiant Martinus Cromerus, August. Thuanus, Ioanoes Leunclanius, Iosephus Scaliger, & alij.

Quod rursus annotat Genebrardus, *Tatar* Hebraicè, & Syriacè ioterpretari derelictum, desertum: ego tantùm reperio, Hebræis אטר *Atar*, esse claudere, vt Tatari dicantur quasi Clausi, vt paulò inferiùs obseruabimus: אתר *Atar*, Chaldæis esse locum, qood forsan multa & magna loca Tartari occupent: נטר *Natar*, Syris, custodire, quasi captiui & custoditi, si Tartari sint ex decem tribubus: נתר *Natar*, Hebræis, & Syris, quasi translatos, excussos, remotos, exsules: עצר *Asar*, Hebræis & Syris circumcinxit, circumclusit, vel exclusit: Tataros clausos, vel expulsos. Sed hoc est ludere, seu potiùs nugari: nam quid Rabbinis sit תתר *Tatar*, docebit te Pomarius in Germine: sed nihil ad rem, nisi fortè propter innumeram equorum multitudinem quibus Tatari abundant.

De Hordis verò Tartarorum quas decem Tribuum nominibus insignes Genebrardus affirmat, idem Ortelius in Tabula Geographica Tartariæ, ad Scythicum promontorium Aquiloni magis obuersum collocat Hordam Danorum, seu Danitarum, eique hoc affigit Scholiom: *Danorum siue Danitarum Horda, id est, derelictio, siue descensio, aut expulsio.* Deinde infrà Danitarum Hordam versus Meridiem ad Orientem ponit Nephthaliratum Hordam, eique hoc aliud adscribit Scholion: *Nephthalitarum Horda. Nephthalitæ ab vna decem Tribuum Israelis, nomine Nephthali, dicti sunt: & post Danitas, qui in castigatione Aquilonari Danmarki dicti sunt ob Rachelis Balbah ius, secundo in loco Hudorum, siue Iehudæorum sunt positi & 4-6. Salutis anno contra Persasan (Persarum regem) Victores fuêre. Enthalitas malè vocant cæteri.*

De Ephthaliris verò, siue Enthalitis, seu veriùs Nephthalitis agunt pluribus Theophanes Byzantius lib. 1. Historiarum, apud Photij Bibliothecam, Procopius lib. 1. de Bello Persico, cap. 3. Theophylactus Simocata lib. 7. rerum Mauricij Imperatoris, cap. 7. Cedrenus Annalium pag. 292. Agathias lib. 4. cap. 13. Nicephorus lib. 18. Hist. Ecclesiast. cap. 30. vti superiùs cap. 56. annotauimus.

Ergo libros Guilelmi Postelli auctoris olim Damnati, sed posteà Catholici, ooo vidi: sed suspicor vehementer Genebrardum, aut saltem Ortelium ea quæ referunt de Tartarorum Hordis nominibus Israëliticarum Tribuum nuncupatis, à Postello accepisse, qui vt auctor est Iosias Simlerus in Bibliotheca, scripsit, *De originibus, seu de varia, & potissimum orbi Latino ad hunc diem incognita, aut inconsiderata Historia, cùm totius Orientis, tum maximè Tartarorum, Persarum, Turcarum, & omnium Abrahami & Noachi alumnorum origines, & mysteria Brachmanum retegente. Item librum, de admirabili Iudæorum Clausorum, seu Decem Tribuum Israel, sub Turcarum & Ismaelitarum potentia redactarum Historia.* In quibus forsan Tartaros, & eorum Hordas ex decem Tribubus Israëliticis in Oriente deperditis propagatos tradiderit. Quod etiam existimauit Vvolfangus Lazius lib. 1. de Gentium Migrationibus, & Petrus Bulengerus in 16. Apocalyps. ad vers. 12. cuius verba cap. 34. referemus.

De regno Tabor in Tartaria, cuius memioit Genebrardos, boc posuit Scholion Ortelius, in Tartariæ Tabula: *Tabor, seu Tybur, vmbilicariæ Tatarorum regie, vbi licèt olim libros sacros perdidissent,* (nempe decem Tribus.) *Sunt tamen vniti sub vno rege, qui anno Domini 1540. in Galliam vsque ad regem Franciscum id nominis Primum venit: & postea à Carolo V. Mantua igne, sua infidelitatis pœnas luit, quia secretè solicitabat Christianos Principes ad Iudaismum: de qua re Carolum V. allocutus erat.* Eadem haber Genebrardus lib. 4. Chrooographiæ pag. 749. nisi quòd in Hispania combustum nebulonem illud tradit: accepit vterque è Noua Temporum Continuatione Germani cuiusdam ad Eusebij Chronicon, anno 1540.

Quòd verò ad ritus, religionémque Tartarorum attinet, Hebraicæ persimilem, præterquam quod circumciduntur, vt Israëlitæ, non pauca in ea animaduertuntur, quæ eos Israëlitici sanguinis prodant, si tamen vera sunt, quæ de illis refert Matthias Michouiensis lib. 1. de Sarmatia, cap. 5. in hunc modum: *Mahometem venerantes sequuntur, Pentateucho Moysi obediunt: circumciduntur, & legalia obseruant, campanis carent: sed quotidie IAHI ILLO, ILLOLOH, quod in Latino sonat: Non est Deus, nisi vnus Deus, clamant. Ingenuè se profitentur Ismaëlitas,* (fortè Israëlitas) *quia de Ismael* (fortasse Israël) *ortos, Christianos vero Dzimis, id est, paganos, & Gaur, id est, infideles, & sine religione appellant. Celebrant velut alij Saraceni tria in anno festa, primùm Kuiram, id est, Oblationis Pascha, in memoriam oblationis Isaac, quando Abraham multarum*

gentium pater præcepta Dei, ipsum necare & offerre proposuerat. In isto festo offerunt arietes, aues, aliaue, &c. Aliud festum colunt pro animabus: tunc visitant sepulchra suorum maiorum, operibus misericordiæ insistunt, & alunt pauperes. Tertium festum agunt pro se suáque salute. Pro primo festo ritè peragendo triginta diebus ieiunant: pro altero, vno mense: pro tertio, duodecim diebus. Eadem habet Gerardus Mercator in Tabula Tartariæ, hisce verbis: *Ismaelitas se esse dicunt: idque etiam præ se ferunt. Mahumetis legem admisere anno MCCXLVI. Cætera Iudæorum ritu peragunt. Circumciduntur, lauantur, & quotidie solemni hora exclamant IAHI ILLO, ILLOLOH: Non est Deus nisi vnus Deus. Summus ipsis Sacerdos est Seid, Imperator Cham.* Tartaros quoque Suilla abstinere notat Ortelius in Tabula Tartariæ, è Sigismundo Libero pag. 89.

Præterea quod Genebrardus obseruauit decem Tribus in Orientem & Septentrionem infusas fabulæ Iudæorum Clausorum dedisse opinionem; opportunè notamus, circumferri libellum cuiusdam Eldad Danij Iudæi, de Decem Tribubus flumine Sabbatico clausis in Æthiopia, Interprete Genebrardo, qui interdictus est ab Ecclesia: de quo agemus lib. 11. cap. 18. nunc illud indicamus, Clausorum nomenclaturam appositè in Tartaros conuenire. Tartari enim reuerà olim clausi erant monte Belgian, & Oceano eoo, vnde primùm eruperint in Occidentaliores regiones, illis maximo miraculo cedente mari, vt olim Israëlitis Rubro. Rem gestam scitu iucundam, verbis Haïthoni de Tartaris, cap. 17. damus: *Postquam verò Changius Chan* (primus Tartarorum Imperator) *omnia regna & terras quæ citra montem Belgian erant, suo dominio subiugauit: quadam nocte vidit aliam visionem: vidit enim iterum militem Album, qui ait: Changi Chan, voluntas immortalis Dei est, quòd tu transeas montem Belgian, & versus Occidentem dirigas gressus tuos, & occupabis regna & regiones, & terras, & Imperio tuo subiicies multas gentes. Et vt certus sis, quoniam ea quæ tibi dico, sunt ex parte immortalis Dei, surge & vade cum gente tua ad montem de Belgian, ad locum vbi mare iungitur cum eodem, ibique descendens, & versus Orientem cum nouem genuflexionibus, nouies immortalem Deum adorabis, & ipse qui est omnipotens, tibi viam ostendet, per quam montem poteris commodè pertransire. Visa itaque visione Changius Chan, gaudens surrexit, nec in aliquo hæsitauit. Nam prima visio velut vera, de aliis certitudinem sibi dabat. Vndè festinanter suos vndique congregauit, & præcepit quòd sequerentur eum cum vxoribus & filiis, & omnibus quæ habebant. Perrexerunt itaque quousque peruenerunt ad locum, vbi mare magnum & profundum montibus adhærebat: nec ibi via siue transitus aliquis apparebat. Statim verò Changius Chan, sicut præceptum sibi fuerat ab immortali Deo, de equo descendit: illud idem omnes sui vniuersaliter facientes, versus Orientem flexis genibus, nouies adorabant, ab omnipotenti & immortali Deo misericordiam & gratiam implorantes, vt transitum & viam eis ostenderet abeundi. Steterunt quidem in orationibus nocte illa. Mane verò surgentes, viderunt quòd mare per nouem pedes retrocesserat à montibus, & dimiserat viam latam. Stupefacti fuerunt omnes Tartari hoc videntes, & Deo immortali gratias deuotissimè reddentes, per viam quam patentem viderant, transierunt, & versus Occidentem eorum vestigia direxerunt.* Hactenus Haithonus rem planè mirandam narrauit.

Nec incredibile videtur Deum in gratiam gentilis & Barbaræ gentis tantum patrasse miraculum, ferox ac vndabundum mare retrò compellens, vt viam per siccum Tartaris aperiret, cùm id quoque in mari Pamphylio effecisse, quo Alexandro Magno ad inuadendam Asiam iter patesceret, Iosephus fidus sit auctor, qui lib. 2. Antiquitatum, cap. 7. enarrato ingenti illo miraculo, quo Deus Israelitas per scissum Sinum Arabicum sicco vestigio transduxit, hæc prodit: *Nemo autem mirari debet tanquam incredibilia, si priscis hominibus & ad malitiam etiam tum rudibus, de salute periclitantibus via per mare patuit, siue Dei voluntate, siue naturæ sponte: quandoquidem heri & nudiustertius Alexandri ductu, Macedonibus Pamphylium mare cessit, & aliam viam non habentibus illac iter aperuit, cùm Deus eius opera ad destruendum Persarum Imperium vti decreuisset. Id quod omnes testantur qui res gestas illius regis scripto prodiderunt. Sed de his vt cuique libet, ita sentiat.*

At cùm disertè Iosephus affirmet, omnes rerum Alexandri Scriptores illud testatos, Plutarchus quoque autumat complures historicos miraculum illud celebrasse: ipse tamen naturæ tantum opus fuisse existimat: sic enim in Vita Alexandri disserit: *Alexander ad oram maritimam pacandam vsque ad Phœniciam & Ciliciam perrexit. Pamphyliæ per cursu compluribus suppeditauit Historicis elegans ad miraculum excitandum & pompam argumentum, quasi diuina quadam sorte cederet Alexandro mare, quod sæuum aliàs ex alto littus verberaret, rarò autem tenuia & resonantia sub abruptis & confragosis rupibus aperiret saxa. Id quod Menander quoque indicat in Comœdia ad rei nouitatem alludens.*

Quantum Alexandrina iam ista. Quare quid si forte quem

Vltrò currens aderit hic coram:
Siu meandum per maris fluctum profundi,
Permeabile mihi mox fit.

Alexander ipse in Epistolis suis nihil portenti eiusmodi iactans, iter narrat fecisse se per Climaca appellatam, atque ex Phaselide progressum eam peragrasse.

Strabo lib. 14. pag. 458. *Apud Phaselidem sunt ad mare angustiæ per quas exercitum traduxit Alexander. Est enim ibi mons Climax, Pamphylio incumbens mari, & propter littus arctum relinquens transitum: qui tranquillo mari nudatur, & à viatoribus perambulari potest: mari exundante, fluctibus admodum obtegitur. Alexander autem hibernam incidit in tempestatem, cùmque fortunæ maximam euentus partem crederet, antequam defluerent vndæ profectus est: itaque contigit, vt totum diem milites per aquam iter facerent, vsque ad vmbilicum in eam demersi.* Appianus lib. 2. Bellorum Ciuilium, pag. 522. *Inclinum Pamphyliæ Sinum vadis vento nudatis transcurrit feliciter fortuna interim marinas vndas cohibente.* Eò allusisse videtur Q. Curtius lib. 5. rerum Alexandri, cùm de eo ait: *Inuictus ante eam diem fuerat, nihil frustrà ausus: impunè Ciliciæ fauces intrauerat, mari quoque nouum iter in Pamphyliam aperuerat.* Nec dubium quin rem gestam Curtius narrauerit anteà suo loco, sed liber 1. & 2. eius interciderunt.

Reuocant hæc nobis in memoriam simile quiddam quod Africano Scipioni contigisse proditum est, cùm per stagnum in quod mare æstuabat, Carthaginem Nouam in Hispania aggrederetur. Polybius lib. 10. *P. Scipio concione aduocata, illud ad extremum adiecit, Neptunum iam inde à principio in somnis sibi adstitisse, atque huius incœpti suscipiendi con*

di consilium suggessisse : pollicitum etiam , adeò manifesto auxilium sibi ipsum in articulo ipso temporis laturum , vt adiuuantis numinis præsentiam vniuersus exercitus sit agniturus. Et post alia : *At Scipio tempus illud expectans , quo æstus decederet , quà vergit vrbs in stagnum , armatos quingentos cum scalis præparauerat.* Et inferiùs : *Feruebat cum maximè certamen , quando cœpit æstus decedere , & extrema quidem stagni paulatim aqua deserebat : per ostium verò sinus eadem conferta, & cum impetu in continens mare ferebatur : vt qui rerum natura ignari cernerent quod fiebat, demirari satis non possent. Publius paratos habens duces locorum peritos, stagnum ingredi , & bono esse animo eos iubebat, quibus id negotij dederat. Tunc igitur milite sicut iussus erat, faciente , & per voraginem cunctis certatim pergentibus, diuina quadam prouidentia stagnum auferri , exercitus vniuersus cœpit credere. Idcircò redeuntes in memoriam eorum quæ de Neptuno audiuerant , & promissa eius opis à Scipione cùm eos adhortaretur , tanto sunt animorum impetu concitati, vt facta testudine irruerent in portam, & fores securibus ac dolabris extrinsecus effringere conarentur. Qui per stagni vada ad mœnia accesserant , & pinnas propugnatoribus vacuas inuenerant , non solùm scalas nullo periculo admouerunt , sed etiam superato muro, nemine resistente, eum tenuerunt.*

Rem eandem Liuius lib. 26. cap. 45. ita describit : *Vt ei nuntiatum est æstum decedere , compertum habebat, facilem pedibus ad murum transitum dari : eò armatos duxit. Medium fermè diei erat : & ad id quod sua sponte cedente in mare æstu, trahebatur aqua, acer etiam Septentrio ortus inclinatum stagnum eodem quò æstus ferebat : & adeò nudauerat vada , vt alibi vmbilico tenus aqua esset , alibi genua vix superaret. Hoc cura ac ratione compertum , in prodigium ac Deos vertens Scipio , qui ad transitum Romanis mare verterent, & stagna auferrent, viásque ante nunquam initas humano vestigio aperirent : Neptunum iubebat ducem itineris sequi , ac medio stagno euadere ad mœnia. Quietus & per stagnum facilis transitus , & in murum ascensus inde fuit.* Eadem quoque habent Appianus in Hispanicis. pag. 266. Iulius Frontinus lib. 3. Stratagematum , cap. 9. exemplo 1. Nec defuere ætate nostra prodigiosa eiusmodi exempla , Hispanorum virtute in Belgio edita. Notum est præclarum Christophori Moodragonij facinus, quod non nostri tantùm, sed aliarum nationum Historici quamplurimi celebrarunt. Sed vide Iacobum August. Thuanum Historiarum lib. 54. Michaëlem Isseltium in Historia sui Temporis, anno 1578. Verùm hæc hactenus , quæ occasione Tartarorum Clausorum retulisse non piguit. Etverò rectè Tartari Clausi dicuntur , quòd hodiéque vltra Mæotim, Caucasum, & Caspium mare, veluti montium, mariúmque obicibus & claustria inclusi videantur.

Cæterùm quòd Tartari sint soboles decem Tribuum Israël in Oriente deperditarum, vti Genebrardus, & alij suspicati sunt, nec adstruere, nec refellere in animo habemus : rem enim incertam omnino arbitramur. Equidem decem Tribus iam olim per Orientem dispersas, variis nationibus & gentibus se se permiscuisse, vel connubiis, vel habitationibus creditu procliue est : nec à vero alienum existimo , num etiam hodie inter Tartaros innumeros Iudæos ex illis forsitan decem Tribubus, vt in aliis orbis regionibus dispersos ac dissipatos habitare , qui tempore Antichristi vnà cum Tartaris, seu Gog & Magog immensis agminibus ad suum Messiam in Iudæam conuolabunt ; vt etiam alij qui in diuersis mundi partibus ad han vsque diem exilia sua infeliciter tolerant. Horda verò Danorum , & Nephthalitarum in Tartaria non constat Israëlitarum esse. Decem quidem Tribus ad Antichristum in Iudæam venturas , & 4. Esdræ, 13. facilè quis possit existimare , vt cap. 14. dicemus : at quòd eæ sint ipsissimi Tartari affirmare non possumus : inter Tartaros plurimos ex decem tribubus degere , nunc nunc dicebamus : cuius rei illud est etiam argumentum , quòd & Oriens & Septentrio innumeris abundent verminibus Iudæorum. Quò etiam accedit, quòd Iudæi credant suum Messiam multo iam retro tempore natum , hodiéque viuum adhuc asseruari intra Portas Caspias , vti Lyranus in Tractatu contra Iudæos ad finem Glosæ Ordinariæ , & Hadrianus Finus lib. 5. Flagelli contra Iudæos, cap. 14. & alij annotarunt. Nec est dubium, Iudæos, cùm in Scythia, seu Tartaria , tum in aliis regionibus degentes, extremo mundi tempore Antichristi ad eos fama perlata , cum iis nationibus , quas hucusque descripsimus, magnis exercitibus venturas ad Antichristum, ipsos quoque se eisdem inter quas habitant , adiuncturos , atque ad Antichristum profecturos : imò vt est gens seditiosa & turbulenta , impulsuros & concitaturos quotquot poterunt, barbaras nationes, vt eas ad Antichristum pertrahant, vti cap. 10. diximus. Atqui hæc hactenus.

Vtcumque tamen res sese habeat , illud quàm maximè verosimile existimamus, Magog Tartaros esse. Et si quis Magog ad Tartaros propriè contrahere noluerit , sed Scythas vniuersè accipere maluerit, non multùm cum illo pugnauerim : nimirum esse barbaras gentes quæ Scythiam vastissimam illam prouinciam quàm longè latéque in Asia & Europa patet , incolunt, ac tempore Antichristi incolent. Scytharum feritatem , inhumanitatem , crudelitatem prouerbio notari , norunt omnes : *Scythâ terrior* , cuius etiam meminit Tertullianus lib. 1. aduersus Marcionem, cap. 1. Magog quidem Scythas esse magno testium & numero & pondere , cap. 31. demonstrauimus : ea quoque est constans Hebræorum sententia , de qua S. Hieronymus in 38. Ezechielis , ait : *Iudæi putant Gog & Magog gentes esse Scythicas, immanes, & innumerabiles, quæ trans Caucasum montem, & Mæotidem paludem , & propè Caspium mare ad Indiam vsque tendantur.* De his S. Hieronymus epist. 30. ad Oceanum : *Ab vltima Mæotide inter glacialem Tanaim & Massagetarum immanes populos, vbi Caucasi rupibus feras gentes Alexandri Claustra cohibent, &c.* Hegesippus lib. 5. de Excidio Ierosolymitano cap. 50. *Alani gens fera, & diu ignota nostris, quod interiorum locorum difficultate , & claustro porta ferrea , quam Magnus Alexander prærupto Tauri montis imposuit iugo , cum cæteris feris , & indomitis introrsum gentibus, cohibebantur. Incolebant Scythicum Tanaim, finitimáque eius , & Mæotidis paludem , velut quodam clausi carcere memorati ingenio Regis , vt suas terras exercerent, alienas non incursarent.*

At de claustris his & portis ferreis Alexandri, Plinius lib. 6. cap. 11. hæc prodit : *Porta Caucasiæ magno errore à multis Caspiæ dictæ ingens naturæ opus , montibus interruptis repentè , vbi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluente, citráque in rupe castello , quod vocatur Cumania, communito ad arcendas transitu gentes innumeras : ibi loci terrarum orbe portis discluso , ex aduerso maximè Harmastis oppidi Iberûm.* Et cap. 13. *Corrigendus est error multorum , & eorum etiam , qui in Armenia res proximè*

proximè cum Corbulone gessere. Namque ij Caspias appellauere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus vocari: situsque depicti, & inde missi, hoc nomen inscriptum habent. Et Neroniani principis comminatio ad Caspias portas tendere dicebatur, cum peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tendunt, vix vllo propter appositos montes adita. Ad Caspium mare sunt aliæ, Caspiis gentibus iunctæ: quod dignosci non potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni. Et cap. 14. agens de Caspiis portis, ait: *Causa portarum nominis eadem quæ supra* (nimirum in Caucaseis,) *interruptis angusto transitu iugis, ita vt vix singula meent plaustra longitudine octo millium passuum, toto opere manu facto. Dextra, læuâque ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per triginta octo millia passuum. Angustias impedit corriuatus salis è cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentium multitudo, nisi hyeme transitum non sinit.*

Solinus cap. 50. *Caspiæ portæ panduntur, itinere manufacto, longo octo millibus passuum: nam latitudo vix est plaustro permeabilis. In his angustiis etiam illud inter alia difficile, quod præcisorum laterum saxa liquentibus inter se salis venis, exsudant humorem affluentissimum, qui mox vi caloris constrictus, velut in glaciem coit. Ita labes inuia accessum negat. Prætereà octo & viginti millium passuum tractus omnis, quòque inde pergitur, nullis pateis, vel fontibus humo arida, sine præsidio sitit. Tum serpentes vndique gentium conuena à verne statim die illuc confluunt. Ita periculi ac difficultatis concordia, ad Caspios, nisi hieme, accessus negatur.*

Tacitus lib. 1. Historiarum: *Multi ad hoc numeri è Germania ac Britannia, & Illyrico, quos idem Nero electos præmissósque ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, &c.* Sed vt Plinius monuit hæc potiùs Caucasea & Iberica, quàm Caspia claustra. Mela lib. 1. cap. 15. nominat *Caspias Pylas*, quæ verè sunt Caspiæ: & *Armenias Pylas*, nimirum Caucasias seu Ibericas. Meminit & Caspiarum Portarum Ptolemæus lib. 6. cap. 2.

Iouius lib. 14. Historiarum, agens de portubus Caspij maris ad Mediæ littora, inquit: *Alter verò portus ad Derbentum vrbem, Caspiasque portas ab Alexandro Magno, vt ferunt, aduersus Scytharum irruptiones ædificatam. Abrupta siquidem Caspij montis rupes, vsque adeò ad mare coarctant iter, vt excelsi fluctibus, deuoratísque in profundum eius littoris marginis, vix duorum stadiorum aditum transeuntibus relinquant. Ea enim forma Derbentum in edita montium crepidine situm est, vt duobus ex quadrato lapide muris ad mare deductis, inferiora ædificia, & nauigiorum stationem tanquam duobus brachiis complectatur, non maiore quàm trecentorum passuum interuallo: quod spatium singulis vtrinque ferreis portis, superstantibúsque propugnaculis, ita munitur, vt perpetuis custodiis, nisi clara luce, & explorato littore, viatores, nec admittantur, nec recepti intra portam, altera prius emittantur, quàm portorium persoluant.* Sed de Caspiis & Caucasiis portis vide Ortelium in Thesauro Geographico.

Illud obiter hic annotamus, communi ferè consensu Gog interpretari tectum, & Magog, de tecto, quod in Scythas, & Tartaros appositissimè conuenit, qui verè sunt Hamaxobij, & Mosynœci, quasi domipodæ in plaustris suas domos secum ferentes, nullas certas & fixas sedes, atque domicilia habentes, quibus pro domibus sint currus & plaustra centonibus, coriísque contecta, vt omnes qui res Scytharum & Tartarorum descripserunt, affirmant. De Hamaxobiis vide suprà cap. 48.

Faciunt mirificè ad institutum de Magog seu Scythis vel Tartaris verba Nicephori Gregoræ lib. 2. Historiarum, cap. 7. *Vt enim terrores de cælo sæpè hominibus à Deo immittuntur, vt fulmina, incendia, & crebri imbres: sæpe è terra, vt telluris hiatus, & quassationes: sæpe ex aere, vt typhones, & nimbi: ita ij à Deo asseruantur Septentrionales & Hyperborei terrores, vt pro alia re alia, quando, & quibus prouidentiæ visum fuerit, immittantur.*

Verba Ezechielis de Gog & Magog rectè in Tartaros, seu Scythas conuenire.

CAP. XXXIII.

AIt Dominus Vati. cap. 38. 1. *Pone faciem tuam* 5
contra Gog, terram Magog. Sic enim legendum sine coniunctione, *terram Magog*, non vt deprauata quædam exemplaria habent, *& terram Magog*, liquet ex Hebræo fonte, & Chaldæo Interprete, & optimis quibusque Latinis codicibus, quorum quinque venerandæ vetustatis protulit Plantinus. Vulgata Biblia edita iussu Xysti V. & Clementis VIII. etiam sine coniunctione legunt. Hebræa ex verbo exprimi quoque possunt, *contra Gog terra Magog*. Vt Leo Iudas & Marinus reddiderunt, hoc est, *contra*, vel, *ad*, seu *super*, (omnia enim ista Hebræum אל el significat.) Gog Imperatorem, seu Dominum, aut ducem terræ Magog, id est, Scythiæ, vel Tartariæ. Noster Vulgatus rectè in casu accusandi, *terram Magog*, vt sit asyntheton, pro, *& terram Magog*, qua etiam ratione habent LXX. & Vatablus. Vt sit sensus: contra Gog magnum Cham & Imperatorem Scythiæ seu Tartariæ, & etiam contra gentem & nationem eius, nempe Tartaros seu Scythas, quasi dicat, vaticinare de rege & gente.

Principem capitis Mosoch & Thubal, vox, *Principem*, proculdubiò ad Gog, non ad Magog: Gog enim, & non Magog, dicitur princeps capitis Mosoch & Thubal, cùm quòd Hebraicè princeps, qui est masculei generis, non rectè connectatur cum Terra Magog, quæ sæpius est feminei generis: tum quòd Ezechiel 39. vers. 1. aperte omisso Magog, de Gog inquit: *Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch & Thubal.* Perspicue Gog dicitur Princeps capitis Mosoch & Thubal. Iam illud obscurum & difficilem intellectum habet, quid sibi velit, *Princeps Capitis Mosoch, &c.* Pintus interpretatur, Principem principis Cappadociæ. Leo Iudas Hebræa reddit: *Contra Gog terra Magog, & caput Mosoch & Thubal*, vt per asyntheton intelligatur Gog fore princeps Magog, & caput etiam seu princeps Mosoch & Thubal. Maldonatus, vel *Princeps & caput*. Sed his obstat, quòd *Nessi*, id est, princeps, sit in regimine: vnde dicendum potiùs, *Princeps capitis*, quàm *Princeps caput*: tametsi non sit insolens apud Hebræos statum syntacticum pro absoluto poni, vt annotat Kimchi in Grammatica Michlol initio, in voce plurali masculina Benoni. Vide Mercerum in Radice איל *Aial*. Sed præstat cum Vulgato exponere, *Principem capitis*, hoc est, Principem principis Moscouitarum seu Cappadocum, & Iberorum: nam summus Scytharum seu Tartarorum Imperator sub se reges aliarum finitimarum gentium

tium cum vastis exercitibus pertrahet ad Antichristum: quorum omnium ipse erit supremus ac maximus dux.

Illud est vero propius, *Principem capitis*, Hebraica phrasi, esse Principem maximum, summum, primarium, præcipuum, præstantissimum. Sic Exodi 30. 23. *Aromata capitis*, id est, primaria & præstantissima. Canticor. 4. 14. *cum omnibus primis unguentis*. Hebraicè, *cum omnibus capitibus aromatum*, id est, præcipuis aromatibus, 2. Paralip. 31. vers. 10. *Sacerdos capitis*, vel *Sacerdos caput*. Noster, *Sacerdos primus*, sic hîc Principem capitis, id est, Principem capitalem, primarium, summum, vt Chaldæus exposuit: qua etiam ratione interpretati sunt Vatablus, Sà, Maldonatus. Vt intelligamus in tantis, atque adeò immensis exercitibus variarum gentium & nationum Aquilonarium quæ secuturæ sunt militiam Antichristi, Gog regem Scytharum, seu Tartarorum, futurum maximum & supremum ac primarium Imperatorem, cui omnes alij veluti supremo capiti ac duci pareant. *Nassi*, quod Noster dixit Principem, propriè indicat Prælatum, Primatem, qui super alios attollitur, & eleuatur.

Sed quantumuis hæc rectè & appositè dicta videantur, non alienum tamen videtur paucis expendere vim vocis Hebraïcæ ראש *Ros* pro qua *caput*, vertit Noster, & ferè omnes. Hebraicè ad verbum est: *Pone facies tuas ad Gog terram Ha Magog, prelatum Ros, Mosoch & Thubal. In quem locum S. Hieronymus* hæc annotat: *Porrò quod in exercitu Gog siue Magog, qui iuxta Septuaginta, Symmachum, & Theodotionem, princeps est Ros, Mosoch, & Thubal: primam gentem Ros, Aquila interpretatur caput, quem & nos secuti sumus: vt sit sensus: Principem capitis Mosoch & Thubal. Et reuera nec in Genesi, nec in alio Scriptura loco, nec in Iosepho quidem, qui omnia Hebraicarum gentium in primo Antiquitatum libro exponit nomina, hanc gentem potuimus inuenire. Ex quo manifestum est, Ros non gentem significare, sed caput.* LXX. habent: *Obfirma faciem tuam super Gog, & terram Magog, principem Rhos, Mesoch, & Thobel.* Eadem ratione interpretati sunt, teste S. Hieronymo, Symmachus, & Theodotion. Eusebius Cæsariensis lib. 9. demonstr. Euang. cap. 3. ait: *Meminit autem Gog etiam propheta Ezechiel, dum principem Ros, Mosoch, & Thobel nominat.* Socrates lib. 7. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 42. hunc Ezechielis locum ita legit: *Tu fili hominis vaticinare super Gog principem Rhos, Misoch, & Thobel.* Theodoretus in 38. Ezechiel. vers. 1. *Fili hominis, firma faciem tuam super Gog, & terram Magog, principem Rhos, Mosoch, & Thobel. Rhos verò Hebræorum lingua interpretata est caput: & Aquilas item Rhos caput Mosoch interpretatus est.* Nicephorus lib. 14. Histor. Eccles. cap. 38. eadem Ezechielis verba in hunc modum refert: *Et tu fili hominis vaticinare contra Gog, & principem Rhos, Mosoch, & Thobel.*

Atqui proculdubio omnes isti Rhos in hoc Ezechielis loco peculiarem aliquam gentem intellexere, vt Mosoch, & Thobal: & quamuis S. Hieronymus asserat, se hanc gentem nusquam inuenire potuisse: non est profectò dubium quin gens aliqua aut natio existat, quæ Rhos dicatur. Ioannes Langus in Notis ad prædictum Nicephori locum lib. 14. Histor. Eccles. cap. 38. vbi Rhos nominat, hæc annotat: *Hoc nomen Rhos Sacra Biblia nostra non habent: reperitur tamen apud Socratem quoque. Nomine autem isto vniuersa Rhussorum, siue Ruthenorum gens, quæ magna ex parte nunc Christiana est, & Schlauonica vtitur lingua, intelligitur. Vulgo Russ dicuntur. Nec in Genesi, nec in alio Scriptura loco, ac ne in Iosepho quidem, qui omnia Hebraïcarum gentium in primo Antiquitatum libro exponit nomina, hæc gens inueniri potuit. Hieronymus super Ezechielis* 38.

Et verò quos Plinius lib. 4. cap. 12. Strabo lib. 2. pag. 78. lib. 7. pag. 205. 212. Cornelius Tacitus lib. 1. Historiarum, Ptolemæus lib. 3. cap. 5. Dio lib. 71. in Marco Imperatore, Spartianus in Adriano, cap. 6. & in Marco, cap. 22. Trebellius Pollio in Regilliano, Iornandes de Rebus Geticis, cap. 24. & alij Rhoxolanos appellant, aliique fermè Ruthenos, seu Russos, atque prouinciam Russiam nuncupant, vti Matthias Michouiaosis lib. 2. de Sarmatia, cap. 1. Martinus Crometus lib. 1. Rerum Polonicarum, cap. 8. 12. 15. Ortelius in Thesauro Geographico; à Græcis Ecclesiasticæ Historiæ recentioribus Scriptoribus Rhos appellari comperimus; hoc eos nomine vocant Ioannes Curopalata in Basilio Seniore, Nicephorus in Argumento lib. 23. Eccles. Historiæ, Græci exemplaris, cùm mirabilem eorum ad Christi fidem conuersionem narrant. Zonaras Annali 3. in Basilio Macedone de eadem agens Russorum conuersione, Rhossicam gentem nominat: ac in Ioanne Zemisce, Rossos. Cedrenus verò Russos.

In Epistola Synodali Concilij Antiocheni ad Iouianum Imperatorem, subscriptus inter alios habetur Antipater Episcopus Rhos, seu Rhossos, vel Rhossi, apud Socratem lib. 3. cap. 21. Sozomenum lib. 6. cap. 4. Verum existimo Antipatrum non Russiæ, sed Rhossos oppidi in Syria fuisse Episcopum: cuius oppidi meminere Strabo lib. 16. pag. 117. Plinius lib. 5. cap. 22. Ptolemæus lib. 5. cap. 15. de Rbossensi Ecclesia, quam de Pseudo-Euangelio Petri monuit S. Serapion Antiochenus Episcopus, agit quoque Eusebius lib. 6. Historiæ, cap. 10.

Ergo nec absurdè, nec alienè hoc Ezechielis loco Rhos, Russorum gentem, seu Russiam accipere possumus: sicque interpretari: Pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem Russiæ, Moscouiæ, Iberiæ, seu Georgiæ, &c. Russiam descripsere egregiè, Matthias Michouiensis lib. 2. de Sarmatia, cap. 1. Paulus Iouius lib. 13. Historiarum, Sebastianus Munsterus lib. 4. Cosmographiæ, pag. 909. Martinus Cromerus lib. 1. rerum Polonicarum, cap. 8. Abraham Ortelius in Theatro Orbis in Tabula Russiæ, Gerardus Mercator in Atlante in Tabula Russiæ: sed omnium accuratissimè Sigismundus Liber Baro in Herbestain, in Commentario rerum Moscouiticarum, statim initio. Quam constat, vel continere in se Moscouiam, vel partem eius esse, aut certè finitimam. Vnde maximè fit verisimile, nomine Rhos ab Ezechiele descriptam, & cum Mosoch, id est, Moschouia, & Thubal, id est, Iberia Pontica, & tractibus illis terrarum Aquilonarium vicinis & confinibus coniunctam: atque rectè dici Gog principem Magog, id est Scythiæ, vel Tartariæ, Rhos, id est, Russiæ, Mosoch, id est, Moscouiæ, seu Moschorum, & Thubal, hoc est, Iberiæ, & Ponticarum regionum. Cui & illud conueoit quod Ortelius, Mercator, & alij annotant, Moscouiæ regem hoc se Regni titulo insignire: Ioannes Basilius Magnus Imperator Russiæ, Dux Moscouiæ, &c.

Nec propterea quod nomine Hebraïco *Ros*

Russiam in Ezechiele posse intelligi dicimus, quidquam Vulgato nostro, qui Ros caput est interpretatus, detogamus: cùm nullum eruditum lateat, solere Nostrum Interpretem nomina propria Hebraïca, quòd ea proprias significationes habeant, in Latinam linguam conuertere, ac si appellatiua & communia essent: nec minus proinde pro propriis accipi & haberi velle. Cuius rei exempla non pauca collecta extant ab Antonio Nebrissensi in quinquagena, cap. 49. Martino Cantapetrensi lib. 2. Hypotyposeon, cap. 1. colum 98. Gaspare Graiar in 1. Michææ: quorum vnum nunc sat fuerit indicasse. Psalm. 75. 3. *Factus est in pace locus eius.* Hebraicè: *Factus est in Salem locus eius: & habitatio eius in Sion.* Quod verò S. Hieronymus in Commentariis, vti prædiximus, noluerit Rhos peculiarem aliquam gentem intelligi: ea fuit causa, quòd ipse Rhos gentem nescierit: at cùm tanta probabilitate ostenderimus, Rhos esse Russos, & mirè hæc genti loco Ezechielis conueniat: cur tam iniqui rerum æstimatores erimus, vt non probabiliter arbitremur, Ezechielem nomine Rhos, Russos significasse: ac vaticinatum, Gog magnum Scytharum Imperatorem, seu Tartarorum Cham, ducturum ad Antichristum ingentes exercitus Tartarorum, Russorum, Moscouitarum, Iberorum, & aliarum Borealium nationum, iisque omnibus Ducem futurum? Et quidem ipsemet S. Hieronymus in 39. Ezechielis initio, Rhos pro proprio alicuius gentis nomine accepisse videtur, cùm ait: *Interficiendúmque Gog principem Ros, Mosoch, & Thubal in finibus Israel.*

At si quis nolit nomine Rhos Russos in præsenti Ezechielis vaticinio intelligi, quòd iam hoc tempore Rutheni, seu Russi, eiurato Græcanico Schismate, S. Romanæ Ecclesiæ communioni coniuncti sint, nimirum in eam recepti à Clemente VIII. an. Salutis 1595. de qua re extant publica Acta, quæ Baronius ad finem Annalis Septimi descripsit: ne fidelibus & Orthodoxis videamur tam triste omen prænuntiare, quasi ipsi Russi futuri sint partium Antichristi: amplectatur alias quas suprà posuimus vocis Hebraicæ Rhos interpretationes: quamuis adeò variæ sint rerum humanarum vicissitudines, vt non sit impossibile Russos mutata religione, legionarios Antichristi futuros.

Pintus Principem capitis Mosoch & Thubal exponit Turcarum Imperatorem, principem ac Dominum Constantinopolitanæ vrbis, quæ quondam fuit caput Romani Orientalis Imperij, & Cappadociæ atque Hispaniæ dominata fuit. Sed id alienum & frigidum est: neque cum his quæ hactenus diximus conuenit. Nec omiserim Maldonati explanationem eiusmodi: *Illud certum est, non esse sensum, Gog esse principem Mosoch & Thubal: erat enim princeps Magog, & erant tria regna, longéque dissita, sicut Magog, Mosoch, & Thubal tres fratres erant, Genes. cap. 10. vers. 2. sed sensus est: Pone faciem tuam contra Gog, (subaudi, principem) terræ Magog, (& contra) principem capitis Mosoch, (& contra principem) Thubal.* Sed quid tam durum & asperum quod non subauditionibus concoquas?

Pergit diuinus Ezechiel vers. 15. *Et venies (tu Gog) de loco tuo, à lateribus Aquilonis, tu, & populi multi tecum: ascensores equorum vniuersi, cœtus magnus, & exercitus vehemens.* Hæc aptè in Tartaros seu Scythas competunt, quòd Scythia sit ad Aquilonem, vnde veniet Gog Scytharum seu Tartarorum Imperator succinctus immensis agminibus cùm suæ gentis, tum Russorum, Moscouitarum, Iberorum, & aliarum Septentrionalium nationum, ad militandum Antichristo. Illud verò, *ascensores equorum vniuersi*, propriè in Tartaros seu Scythas conuenit: cùm de incredibili Scytharum seu Tartarorum equitatu multa prodant auctores. Plinius lib. 8. cap. 42. *Scythæ quidem equitatus, & equorum gloria strepunt.* Marcus Paulus lib. 1. cap. 15. *Vnde nonnumquam fieri solet, vt regi Tartarorum, in festo quod initio anni celebrant, centum millia alborum equorum offerantur.* Haithonus lib. de Tartaris, cap. 48. *Quando Tartari equitant, secum ducunt magnam copiam armatorum, & de lacte equarum pocula sumunt, & carnibus vescuntur, & illas reputant valdè bonas. Tartari in equis sunt agiles, & sagittarij valde boni: pedites nesciunt incedere, nisi valde pigrè.* Matthias Michouiensis lib. 1. de Sarmatia, cap. 6. *Tartari ab ineunte ætate equitatu & arte sagittandi gaudent.* Et post pauca: *Pecudes plurimas tenent, præcipuè caballos, & caballas pro equitatu, & victus valentes. Incidunt & vulnerant equos, cruorémque & per se, & cum millio vorant: carnes pecudum, pecorum, & equorum comedunt etiam semicrudas.* Et infrà: *Cham seu Imperator Tartarorum cum suorum multitudine equestres vadunt, &c.*

Iouius in Legatione Moscouitica: *Tartaris pro vrbibus ac oppidis sunt immensa castra, non fossis aut materia claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudine vallata.* Et lib. 13. Historiarum: *Equitandi peritissima gens, cùm arcum tenet, aut acinacem stringit ceteros mortales in prælio contemnere consueuit.* Munsterus in Cosmographia lib. 5. pag. 1059. *Tartari leues sunt, & agiles, boni equites, pedites mali: nullus pedes vadit, omnes & minimi etiam equis insident.* Sigismundus Liber in Moscouia, pag. 89. *Equis ceruice depressa* pusillis, *sed fortibus abundant. His ad laborem assuefactis, Tartari commodissimè vtuntur: aiuntque Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub aliis esse. Hoc genus equorum pachmat vocant.* Atque eadem alij omnes de Tartarorum numerosissimo equitatu perscribunt: quæ mirificè illustrant verba Ezechielis: *Ascensores equorum vniuersi.*

Atque hæc iam satis, supérque de Gog & Magog in præsentia sint dicta: reliqua quæ Ezechiel & Ioannes de supremo Gog & Magog prælio, & tantorum exercituum funestissima strage in montibus Israël, prænuntiarunt, lib. 12. cap. 7. 8. 9. opportunè elucidabimus. Vt verò omnium ante dictorum breuem veluti epilogum contrahamus, summatim dicimus, gentes & nationes quas Ezechiel memorat secuturas Antichristi militiam, has esse: Gog summum Cham & Imperatorem Scytharum seu Tartarorum, cum immanibus suæ gentis agminibus, Cappadoces Ponticos, accolasque litturum Orientalium Ponti Euxini & Mæotidis, Iberos, Albanos, Circassos, Russos, Moscouitas, item Persas, Libyes, Æthiopes, Galatas, Phrygas, Sarmatas, Turcas, Arabes Arabiæ Felicis, Dedaneos Arabiæ Desertæ, Cilicies, & Minoris Asiæ incolas: præter Infinitam Iudæorum colluuiem, qui ex cunctis orbis plagis, vbi nunc miserabili seruitute premuntur, turbulentissimè, & seditiosissimè ad suum Messiam, id est Antichristum erumpent, vt illi suis viribus omnia humana & diuina afferant. Mirabilia quidem hæc sunt, sed vera, & à magnis vatibus tantò anteà prænuntiata.

Explô

Explicatur Oraculum obscurum Apocalypsis 16. vers. 12. Et sextus Angelus effudit phialam in flumen illud magnum Euphratem, &c.

CAP. XXXIV.

VErba Ioannis sunt: 12. *Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem: & siccauit aquam eius, vt prepararetur via regibus ab ortu solis 13. Et vidi de ore Draconis, & de ore Bestiæ, & de ore Pseudo-prophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum, 14. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ, congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.*

Hunc locum hîc commodè enarrandum suscepimus, quòd cùm de gentibus & nationibus quæ maximis exercitibus ad Antichristum venturæ sunt, in præcedentibus à nobis abundè sit disputatum: videtur hisce verbis Ioannes de earundem ad Antichristum itinere, & aduentu prædicere. Ante omnia notamus, Ioannem proculdubio hîc vsum Hysteroprotero: nam posterior pars huius oraculi, à verbis illis: *Et vidi de ore Draconis, & de ore Bestiæ, & de ore Pseudo-prophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum, &c.* præponenda est priori parti illi: *Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem & siccauit, &c.* Quis enim non videat, priùs emissos fuisse spiritus immundos ad congregandos & pertrahendos reges illos: quàm Angelus exsiccauerit aquas Euphratis, ad aperiendam viam venientibus illis regibus? Vnde illud, *Et vidi de ore Draconis, &c.* causaliter accipiendum est pro, Nam videram anteà, &c. Et pro Nam, vel enim, passim in Scriptura poni, notius est, quàm vt exempla sint indicanda, de quibus vide Martinum Cantapetrensem lib. 8. Hypotyposeon, cap. 9. Villauicentium, & Sà in Phrasibus Sacræ Scripturæ. Illud quoque cum optimis quibusque Interpretibus affirmamus, Ioannem à cap. 15. vers. 7. cœpisse loqui de septem phialis aureis, quas dixit plenas iracundia Dei esse, atque suo tempore in orbem effundendas, nempe supremas diuinæ vindictæ plagas, nouissimis Antichristi temporibus mundo infligendas: post quas non manebit nisi vniuersale Iudicium. Sed verba expendamus in ordine rerum. *Et sextus Angelus*, nimirum ex illis septem qui singulas phialas in homines erant effusuri, cap. 16. vers. 1. phialam suam, in qua ira Dei, & maxima plaga humani generis continetur. *Et vidi tres spiritus immundos*, hoc est spiritus dæmoniorum, vti se exponit statim vers. 14. nempe spiritus qui sunt dæmonia. Tres autem idcircò dixisse videtur, vt indicaret vniuersitatem malignorum spirituum, qui à tribus illis personis, Dracone, Bestia, Pseudo-propheta emittentur. *De ore.* Hebraica phrasi, hoc est, eorum iussu, auctoritate, nomine, tanquam legati, & ministri amandabuntur. Os pro imperio, mandato, & iussione obuium in Sacris literis: exempla suppeditabunt Villauicentius & Sà in Phrasibus, & Lexicographi Hebraïci. Andreas: *Sola iussione, quæ per os significatur.* Ita quoque interpretantur Ribera, Melus, Viegas.

Hos spiritus immundos, Primasius, S. Beda. Haïmo, Ansbertus, Ambrosiaster, & alij intelligi volunt, discipulos, ministros, & concionatores Antichristi, quos ipse, eiúsque armiger, ac præcursor, atque imprimis Diabolus extrudent in omnes mundi partes, vt omnia sursum deorsum miscentes, quascumque gentes, aut homines poterunt, ad Antichristum pelliceant & pertrahant. Dici autem spiritus immundos, aut dæmones, non quòd veri dæmones sint futuri: nam erunt homines, sed quòd maxima tetri spiritus vbertate perfundentur, in quibus Diabolus vim suam potenter exeret, vt dæmones propemodum videri queant. Ambrosiaster: *Spiritus tres immundi, discipulos designant Antichristi, qui eum per vniuersum orbem prædicaturi sunt. Qui quamuis homines sint futuri, spiritus immundi & spiritus dæmoniorum vocantur, quia dæmones in ipsis habitabunt, & per ora eorum loquentur.* Verosimilius est, veros futuros dæmones in humana specie, cùm Ioannes disertè eos spiritus immundos, & spiritus dæmoniorum appellet: vt Andreas, Aretas, Ribera, Melus, Viegas etiam interpretantur: quod etiam indicauit S. Hippolytus Martyr Oratione de consummatione mundi, his verbis: *Inde impurus ille Antichristus mandata mittet per vniuersas prouincias, opera tum dæmonum, tum sensibilium hominum, qui dicant, Rex magnus natus est super terram venite omnes adoratum eum, properate omnes ad spectandas vires potentiæ eius.* Et S. Ephrem Syrus Sermone de Antichristo dicens: *Assumpta enim potestate, tunc impudentissimus ille Antichristus dæmones ablegabit ad vniuersos terræ fines, qui cunctis prædicent, magnum iam regem cum gloria apparuisse: omnésque ad occurrendum ei visendúmque ipsius decorem inuitent.* Nec mirum ab Antichristo, eiúsque Armigero mittendos immundos spiritus, cùm Magi dæmones familiares sæpius mittere soleant. Viegas Tres spiritus immundos præcisè intellexit, tres præcipuos & insigniores dæmones, præ cæteris nequiores, vt etiam Ribera.

Draconis, Draconem in Apocalypsi Ioannes ipse exposuit cap. 12. 9. *Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas.* Vide lib. 5. cap. 25. & hîc quidem Draconem, Diabolum esse, Primasius, S. Beda, Haimo, Andreas, Aretas, Ansbertus, Ambrosiaster, & omnes affirmant, *& de ore Bestiæ.* Bestiam in Apocalypsi simpliciter significare Antichristum, lib. 5. cap. 26. & 27. abundè demonstrauimus. Sed hîc peculiariter intelligi Antichristum, Primasius, S. Beda, Haimo, Ansbertus, Andreas, Aretas, Ambrosiaster, & omnes docent, *& de ore Pseudo-prophetæ.* Pseudo-prophetam hîc cœtum falsorum doctorum & praui dogmatis Antichristiani prædicatorum, ac ministrorum Antichristi interpretantur, Primasius, S. Beda, Haimo, Ansbertus, Ambrosiaster, Cælius, Pannonius, Gagnæius, Bulengerus, & alij. At Andreas, Aretas, Ribera, Viegas peculiarem quendam præcursorem & satellitem Antichristi, de quo lib. 9. cap. 29. ex professo disseremus, exponunt: qui proculdubio sensus præferendus est.

In modum ranarum. Rana semper in cœno lutóque volutatur, animal inuerecundum, impudens, audax, quod non nisi in oculis sanguinem habere dicatur, quod est impudentiæ indicium, obstreperum, loquax, coaxatione & garrulitate intolerabile. Vide Pierium Valerianum lib. 29.

Hieroglyphicorum. Haud secus Antichristi ministri, seu dæmones, seu homines, blatterones, sophistæ impudentissimi, orbem strepitu & clamore complebunt, concionibus populum sollicitabunt, arma ciebunt, martem accendent, gentes & nationes concitabunt vt eas Antichristo adiungant. Primasius: *Fortasse enim idcirco & tam horrendam ranarum fœditatem eorum comparans temeritati, subiunxit. Istis enim Pseudo-prophetis ranarum more tanquam animantibus coaxantibus noctu damnabiliter erroris latratu conuenit perstrepere. Ranæ enim & loco & visu, molestóque strepitu sic odibiles habentur, sicut Diabolus cum suis agnoscitur abominabilis veritati.* Eadem totidem ferè verbis Ansbertus habet. Andreas: *Assimilantur autem ranis propter virulentum, obscœnum, & immundum illorum affectum: necnon ob serpentinum malignarum virtutum ad cœnosas voluptates studium.* Aretas: *Ranis similes dicit, & non ranas, quod raucus horum clamor impotens sit, qui ad vllam Dei laudem assumatur: sed ad turbationes, tumultúsque excitandos aptissimus.* S. Beda: *Ranis similantur, animantibus scilicet, loco, visu, molestóque strepitu horrentibus: quæ cùm aquarum incolæ videantur, in sordibus tamen & cœno voluntantur.* Haimo: *Ranæ quippe molestiam hominibus inferunt, strepitum faciunt, quietem hominibus auferunt, & in cœno versantur: tales erunt ipsi ministri Antichristi, qui non loqui, sed potiùs garrulis vocibus strepere videbuntur: omnem quoque quietem auferent ab electis, dum eos vbique grauiter insequentur: & in cœno, hoc est, in immunditia peccatorum deuoluent.* Ambrosiaster: *Ranis nihilominus, quæ sunt reptilia immunda, & in luto viuentia rectè assimilantur: quia sicut ranæ in sordidis aquis immorantur: ita & discipuli Antichristi eos facilè decipient, qui diuersis vitiis & sceleribus non timuerint sordidari. Nam & ranarum vox rauca & turpis impiissimam eorum prædicationem blasphemiis plenam designat.*

Facientes signa. Nihil potentius & efficacius ad permouendos mortalium animos, quàm signa & miracula: quæ magna ac stupenda Antichristi ministri patrabunt, vt homines in errorem impellant. *Et procedunt ad reges totius terræ.* Ad quoscumque poterunt, etiam remotissimos: ac potissimum ibunt ad Gog, & cæterarum gentium reges, quas diximus venturas ad Antichristum, & in eius exercitibus stipendia facturas. *Congregare illos in prælium, ad diem magnum omnipotentis Dei.* Hoc illud est memorabile & supremum prælium, quo Gog & Magog, & innumeræ gentes cum ipsis, in montibus Israël exitiali clade corruent, tempore Antichristi, de quo Ezechiel cap. 38. & 39. Ioannes Apocalyp. 16. vers. 16. cap. 17. vers. 14. & cap. 19. vers. 19. & cap. 20. vers. 7. 8. 9. & nos lib. 12. cap. 7. ex professo sumus acturi.

Et siccauit Angelus aquam Euphratis, vt præpararetur via regibus ab ortu solis. S. Beda, Ambrosiaster, Cælius Pannonius, Gagnæius, & alij, hos reges ab ortu solis venientes pios & Christianos intelligunt. Et quidem nonnulli putant nouo & insigni miraculo sistendas & exsiccandas Euphratis aquas, vt pateat via Christianis Regibus vt ab Oriente veniant ad succurrendum Ecclesiæ, & bellandum aduersus Antichristum. Genebrardus in Psalmum 67. ad vers. 37. enarrans illud, *qui ascendit super cælum cæli ad Orientem,* ait: *Secundus autem ascensus Christi hic ad Orientem, quia tandem illic solemniter vigebit, coletúrque Christus, quòd indicatur Apocalypsis 16. vbi Antichristus præcipuè ab eius incolis & regibus conficiendus ostenditur. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem, & siccauit aquam eius, vt præpararetur via Regibus ab ortu solis (ad succurrendum Ecclesiæ.) Cui mysterio Portugalenses & Hispani in suis ad illos populos nauigationibus & conuersionibus iam ab anno M D. inseruiunt.* Viegas in 16. Apocalyp. Sectione 3. *Vel quod nobis videtur probabilius, tempore Antichristi Euphratem exsiccandum prædici, vt per illum pateat via Regibus Orientalibus, quo possint ex Oriente ad partes Occidentis facilè commeare, non vt aduersus Ecclesiam Euphratem traiiciant: sed potiùs vt pro Ecclesia ac fidelibus contra Antichristum, eiúsque exercitum decernant. Nam cùm Euphrates non nisi diuina potentia exsiccandus sit, (siquidem Deus est, qui sextum hunc Angelum phialam iræ suæ in Euphratem iubet effundere) non est verisimile illum eius gratia siccandum fore, vt Orientis regibus via ad persequendam Ecclesiam muniatur: sed potius ad eam ab Antichristi tyrannide pro viribus, quoad poterunt, vindicandam. Itaque plaga hæc ad Antichristum pertinet: quoniam idcirco Deus siccabit Euphratem vt iram suam per Orientales principes in Antichristum, eiúsque sectatores exerceat, &c.* Sequitur pluribus Genebrardi interpretationem illustrare, & confirmare.

At si Reges, quibus venientibus ab Oriente per alueum Euphratis sicco vestigio via est aperienda, Christianos ac pios accipiendos dicamus: necesse erit istos longè diuersos statuere ab illis, qui à tribus spiritibus immundis conuocari & congregari in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei à Ioanne asseruntur. Nam isti pij & boni in auxilium Ecclesiæ, veniunt ad præliandum contra Antichristum; illi verò à malignis spiritibus concitantur & pertrahuntur, vt Antichristo aduersus Ecclesiam depugnanti suppetias ferant. Quasi eodem tempore Deus pios & Christianos reges adducturus sit in præsidium Eccleclesiæ suæ Sanctæ: & diabolus impios & Antichristianos reges impulsurus sit & pertracturus ad pugnandum pro Antichristo contra Christianum nomen. Quæ expositio si solidè subsistit, nihil opus erit intelligere, Ioannem in hoc vaticinio vsurpasse hysteronproteron, vt volebamus. Sed opponet aliquis, si regibus piis & Christianis per Euphratem diuino miraculo, aperienda est via ad ferendam opem Ecclesiæ: cur Angelus dicitur effudisse phialam iræ Dei in Euphratem ad siccandas eius aquas vt patescat via illis sanctis regibus: cùm id opus non iræ, sed maximæ Dei misericordiæ & beneuolentiæ existat? Sed iam respondebat Viegas, iram Dei futuram in Antichristum: benignitatem verò in pios Reges.

Nihilominus præstat intelligere in hoc Vaticinio Ioannis vnos & eosdem omninò esse reges, quibus per Euphratem patefacienda est via, & quos spiritus tres immundi congregabunt in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei: nimirum reges impios & Antichristianos, quos dæmones concitabunt & impellent, vt cum magnis exercitibus veniant ad militandum Antichristo: quibus venientibus ab Oriente in auxilium Antichristi, præparabitur via per medium Euphratem exsiccatis aquis eius, vel detentis vel aliò auersis, vt sicco vestigio transire possint. Hæc haud dubiè videtur simplicior ac sincerior explanatio: nam certè Ioannes Reges eos quibus præparanda est

via

via per siccum Euphratem, satis significat ipsosmet esse, quos maligni spiritus congregabunt in supremum prælium Dei. His adde quod primis initiis illis Antichristi, quando occupatis prouinciis Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ, & tribus eorum regibus deletis: non videtur verisimile vllos tunc Reges Christianos præsertim Orientales, in apertum martem copias contra Antichristum coacturos: cùm potius tunc omnes metu exangues rerum incertitudine, & formidabili Antichristi potentia attoniti, ne se mouere audebunt: præsertim cùm septem alij qui supererunt reges, ex decem illis potentissimis orbis Romani Antichristo victori colla summittent. Vide quæ de his notauimus superiùs cap. 19. & 20.

Dicendum ergo operâ & efficientia vel bonorum, vel malorum angelorum, exsiccandas, vel sistendas, vel aliò auertendas aquas magni fluminis Euphratis, vt copiæ immensæ, & innumerabiles exercitus Scytharum, seu Tartarorum, Russorum, Moscouitarum, Iberorum, Ponticorum, Persarum, & aliarum gentium, quas superiori capite recensebamus venturos ad Antichristum, ab Orientali Iudææ parte, sicco pede, citò & expeditè Euphrate transito, possint se Antichristo adiungere. Illúdque quam maxime verisimile arbitramur, venturum Gog cum ingentibus agminibus Scytharum seu Tartarorum, & aliarum gentium Aquilonarium, vti prædiximus, atque ab Orientali parte Iudææ traiecturum Euphratem, siue tot, tantæque gentes ex Scythia seu Tartaria se se effundant, per Sogdianam & Bactrianam, in Hircaniam, Parthiam, Mediam & littora australia Caspij maris, ad Assyriam, Mesopotamiam, & Babylonem, indéque in Iudæam: siue alio itinere, ex eadem Tartaria, seu Scythia superato Volga amne per Circatiam, ad Iberiam, Albaniam, Armeniam, Mesopotamiam, ad Euphratem, indéque in Iudæam perueniant, alterutro itinere per Caspias, vel per Caucasias portas erumpentes. Vtro enim itinere veniant, semper ab Oriente Iudææ proficiscentur: semperque illis transeundus erit Euphrates: nam quamuis regiones vnde præcipue prodibunt ad Aquilonem Iudææ consistant: at non ingredientur Iudæam, nisi Euphrate transito, qui ad Orientem Terræ sanctæ profluit.

Hanc nostram huius vaticinij Interpretationem, aptam sanè, congruentem, simplicem, ac rectam, præclari quoque Expositores firmauere. Andreas Cæsariensis Episcopus: *Flumen Euphratem diuino nutu ita fortassis vadosum euasurum, vt gentium regibus ad mutuam cædem, aliorúmque hominum interitum commodum transitum præbeat. Quantum autem ex iis quæ infra ea de re in Apocalypsi traduntur, diuinando consequi possumus, arbitramur, illos Gog & Magog nominibus, designatos ex Scytharum regione moturos. Quin vero, quoque consentaneum arbitramur Antichristum ex Orientali Perside, ad quam Tribus Dan, a qua ortum illo ducturus dicitur, ablegata est, vna cum aliis regibus, & principibus regium nomen adeptis, Euphratem transmissurum: animæque vel corporis mortem hominibus illaturum: hanc quidem propter fidei constantiam, animique fortitudinem: illam vero propter ignauiam, animique mollitiem.*

Aretas item Cæsariensis Episcopus: *Imminutum ait flumen Euphratem ad transitum regum terræ in mutuum prælium. Exurget enim ait Dominus in Euangelio, gens in gentem, & regnum in regnum. Hos autem ex Scytharum regionibus esse Gog & Magog verisimile est. Neque autem non putandum est, quòd & ipse Antichristus ab Orientalibus Persidis regionibus proditurus sit, vbi Tribus Dan ex Hebræorum stirpe, vna cum reliquis quoque regibus, seu atagnatibus.*

Ex Recentioribus, Ribera: *Tres spiritus immundi ibunt sine dubio ad septem reges, qui contra Antichristum non pugnauerunt, vt eos ad eum adducant, quo iunctis totius orbis viribus, potentiùs contra omnes Christianos pugnent: nec sit quisquam qui Antichristo obstet, aut resistat. Et hoc est quod paulò antea dixit: Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem, & siccauit aquam eius, vt præpararetur via regibus ab ortu solis. Id est, illos ex septem regibus, qui erunt tunc in prouinciis orientis, & venient ad Antichristum, vt cum illo pugnent aduersus Christianos. Neque enim hi reges longè admodum aberunt: sed vnde citiùs venire possint: itaque illis solus Euphrates obstare poterit: nullus præterea venientibus occurret fluuius tantus, vt impedire iter exercitus eorum possit. Andreas quidem putat Antichristum cum his regibus esse venturum ex Oriente, id est, ex Perside, in qua erat Tribus Dan, de qua ipse nascetur. At hoc fieri non potest, cùm ipse eos vocari insserit ad se, vt dictum est. Ex quo intelligitur hos spiritus fore ex principibus, & ex aptioribus ad bella concitanda, ideo pauci mittuntur.* Riberæ explanationem amplexus quoque est Gaspar Melus. Illud quidem rectè in Andrea & Areta corrigendum, quod aiunt, Antichristum vnà cum illis regibus ab Oriente tunc venturum & traiecturum Euphratem: iam enim ipse anteà à Babylone & Euphrate profectus fuerat in expeditionem Ægyptiacam, Libyam, & Æthiopicam Æthiopiam: vnde nunc victor in Iudæam redibat, cùm via præpararetur regibus ab ortu solis per siccum Euphratem.

Viegas sect. 2. *Sexta plaga erit in flumine magno Euphrate, qui siccabitur, vt præparetur via regibus ab ortu solis. Nam vti diximus in Tractatu de Antichristo, ex decem illis regibus, qui Antichristi tempore orbis Imperium obtinebunt, tres occidendi sunt ab Antichristo, septem reliqui vltrò ipsi parebunt: & quoniam aliqui ex his septem erunt eo tempore in partibus Orientalibus, idcirco dicitur siccandus Euphrates fluuius, vt facilè possint ad Antichristum transire, cum illóque bellum nefarium & funestum Christianis inferre. Quod autem hoc loco addit Ioannes, exiuisse de ore Draconis, & de ore Bestiæ, & de ore Pseudo-prophetæ tres spiritus immundos in modum ranarum, (haud dubiè propter immunditiam & importunam loquacitatem) iréque ad reges totius orbis, eósque in prælium congregare ad diem magnum omnipotentis Dei, illud significat, Draconem, id est, diabolum, Bestiam, id est, Antichristum, Pseudoprophetam, id est, Præcursorem eius, insignem illum concionatorem, de quo alias diximus, præcepturos esse tribus insignibus dæmonibus: (hoc enim est exire de ore ipsorum, id est, ad imperium ipsorum) vt eant ad septem illos Reges, qui vltro Antichristo parebunt, eísque persuadeant, vt coacto ex omnibus suis prouinciis innumerabili exercitu, se se ad Antichristum adiungant, vt cum eo bellum Christianis inferant, Christique nomen penitus conentur extinguere: &c.* Quamuis hic auctor, posteà probabilius existimauerit, reges illos ab oriente traiecturos Euphratem vt pro Ecclesia contra Antichristum depugnent: vti superiùs eius recitatis verbis vidimus. Bulengerus quoque illam quam paulò anteà descripsimus Aretæ de Gog & Magog expositionem probat: cuius verba

inferiùs describemus. Ergo reges venturos ab oriente quibus per siccum Euphratem patescet via, maxima probabilitate & verisimilitudine accipimus impios Antichristianos, qui se cum vastis exercitibus Antichristo adiungent: siue illi sint septem, ex decem illis Regibus tunc in orbe futuris, de quibus tam multa diximus lib. 5. siue sit Gog magnus Imperator Schytiæ, seu Tartariæ, cum aliis regibus, & copiis aliarum gentium, vti diximus: qui forsitan erunt præcipui illi septem reges vltimi temporis, vt etiam annotauit Cornelius à Lapide in 1. Thessalonicens. 2. numero 76. Equidem qui loca Ezechielis, & Ioannis de Gog & Magog, de supremo horum prælio, & strage, omnia contulerit, expenderit, quæ nos quoque lib. 12. cap. 7. accuratè elucidabimus, nisi refractarius esse velit, facilè animaduertet hactenus à nobis perductam præsentis oraculi explanationem, aptam & congruentem esse. Sed enim Alcasar intrepidè pronuntiauit: *Quapropter toto errat cælo, qui hunc Orientalium regum ingressum per flumen Euphratem eò tendere putat, vt bellum in Ecclesiam fiat.* Hæc verba vel me, vel Riberam petunt. Firmauimus nostram interpretationem Andreæ & Aretæ grauissimorum Apocalypsis Interpretum auctoritate: item recentiorum adprobatione Riberæ, Meli, Bulengeri, Viegæ: adhæc contexto ipso & filo rerum gerendarum Gog & Magog ab Ezechiele & Ioanne prædictarum, aptitudine & mira cohærentia locorum & verborum Apocalypsis, & Antichristi factorum: & toto erramus cælo, vnius puro puto iudicio Alcasaris hominis vanissimi, qui suis nugis totam repleuit Apocalypsim, & meras suas phantasias tanta confidentia, seu potiùs temeritate ausus fuerit venditare. Nunquam vidi hominem ita & chartis & ingeniis illudentem: putauit se non hominibus, sed fungis aut stipitibus scribere, qui tot deliramenta existimauerit sibi potuisse credi. Non tamen ierim inficias, locum hunc habitum semper insigni obscuritate & difficultate nobilem: vnde Sà prudenter dixit: *Qui sint reges hi, quibus Angelus viam præparat, dicat qui nouit.*

Venit nobis tamen in mentem hoc loco quiddam magnopere expensione dignum: num simul cum tantis Barbararum gentium agminibus venturæ quoque sint decem illæ Tribus, quas Iudæi perditas in Oriente autumant: Philo verò in Legatione ad Caium, ac Iosephus lib. 11. Antiquitatum, cap. 5. vltra Euphratem infinito numero habitare tradunt, de quibus nos suprà cap. 30. in X. opinione, cap. 32. dicebamus: quæ se tot copiis Barbararum nationum aggregantes ad suum Messiam, id est, ipsissimum Antichristum confluent: in quarum gratiam Deus Angelorum ministerio, quòd decreuerit plurimos ex illis, prædicatione Henoch & Eliæ ad Christum conuertere, sistet, vel exsiccabit aquas Euphratis, vt tam ipsis quàm Scythis, aliísque gentibus venientibus ad Antichristum, iter in flumine pateat, vt olim Israëlitis in traiectu maris Rubri, & Iordanis fluuij. Equidem in Apocryphis Esdræ lib. 4. cap. 13. vers. 39. locus extat, qui istud mirificè indicat: & qui cum isto Ioannis quem nunc explicamus, magnam cognationem habere videtur: vndè possint studiosa ingenia dispicere, num alterutrum ex altero mutuò illustretur. Agens enim auctor, qui nomen Esdræ præfert, de decem Tribubus in supremam captiuitatem eiectis hæc refert: 39. *Et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam, 40. hæ sunt decem Tribus, quæ captiuæ factæ sunt de terra sua in diebus Oseæ regis, quem captiuum duxit Salmanasar rex Assyriorum: & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam. 41. Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, vt derelinquerent multitudinem gentium, & proficiscerentur in vlteriorem regionem, vbi nunquam inhabitauit genus humanum: 42. vel ibi obseruare legitima sua, quæ non fuerant seruantes in regione sua. 43. Per introitus autem angustos fluminis Euphratem introierunt. 44. Fecit enim eis tunc altissimus signa, & statuit venas fluminis vsque quo transirent. 45. Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni vnius & dimidij: nam regio illa vocatur Arsareth. 46. Tunc inhabitauerunt ibi vsque in nouissimo tempore: & nunc iterum quum cœperint venire, 47. iterum Altissimus statuet venas fluminis, vt possint transire: propter hoc vidisti multitudinem cum pace.* Hæc ibi.

Quibus verbis videtur significare, decem illas Tribus exules & profligatas, venturas in Iudæam nouissimo tempore, nempe sub Antichristo: & in earum reditu inhibiturum Deum insigni miraculo fluenta Euphratis, vt pateat eis per siccum alueum traiectus: quæ maximè sanè conueniunt cum his quæ hîc Ioannes vaticinatur: *Siccasse Angelum aquas Euphratis, vt præpararetur via regibus ab ortu solis.* Diximus iam cap. 32. Librum Esdræ IV. Sacram & Canonicam auctoritatem Scripturæ Sacræ in Ecclesia non obtinere: sed non penitus obiiciendum ac repudiandum esse, præsertim cùm hîc consentanea iis quæ in Apocalypsi Ioannes est vaticinatus, tradiderit. Quò etiam respexisse videntur Pseudo-Sibyllina Oracula, quum lib. 2. hæc de decem Tribubus Israëliticis ab Oriente venturis tempore Antichristi canunt:

Et Belial veniet, faciétque insignia multa
Inter mortales. Tunc Sancti funditus atque
Electi, fidique, euersi diripientur.
Nec non Hebræi, quos sæuior impetet ira.
Tum quum bissenis tribubus conflatus ab ortu
Adueniet populus, populúmque requiret Hebræũ
Cognatæ stirpis, quem perdidit Assyriorum
Impetus: illata gentes ita clade peribunt.
Postremò rursum vehementibus imperitabunt
Hebræi fidis electis, sub iuga missis,
Vt priùs: Imperium quoniam non desinet vnquam.

Petrus Bulengerus in 16. Apocalypsis, ad vers. 12. elucidans istud ipsum Ioannis vaticinium de sexto Angelo exsiccante aquas Euphratis, vt præpararetur via regibus ab ortu Solis: cùm Arethæ expositionem retulisset, qua ait: *Hos autem reges ex Scytharum esse partibus Gog & Magog verisimile est.* hæc differit: *ab Areta verbis non admodum dissentire videtur, quod scribit Auctor Gallicæ illius historiæ, qua Turcarum & Tartarorum exponitur origo* (Suspicor hunc esse Postellum) *Iudæi, inquit, ex arcana Patrum doctrina, & scriptis duorum & septuaginta prudentium Mosis auctorum persuasissimum habent, Israeliticas decem Tribus circa Hemisphærij nostri finem, Orientem versus, quà in Septentrionem tenditur, intra montium septa vel ab Alexandro Magno, vel ab alio potentissimo principe, cùm timeret ne ea gens quæ in Syria, & patria sua Monarchiis semper aduersata fuerat, idem in Oriente conaretur, ita conclusas esse, vt nulla vi humana inde possent erumpere. Et si autem, vt monuit me Iacobus Salesius Societatis Iesu doctissimus Theologus, nihil in Scripturis sanctis, neque in probatis auctoribus habeatur de decem Tribubus intra illa montium septa conclusis: ac si quid*

tanquam

tanquam à Septuaginta duobus Mosis auditoribus prophetice dictum adfertur de hac ipsa re, non minùs id, quàm totam ipsam Deuteronomium fideles reijciunt. Legitur tamen in Sibylla, quod sententia illi fauere videatur. Refert Sibyllina carmina, quæ paulo antea descripsimus: ac subdit: *Vtrumque autem res habeat, certissimum est, numerosissimas illas & maximè terribiles Tartarorum copias, quæ ante annos plus minus quadringentos in nostro emerserunt orbe, nunquam antea visæ, montibus & mari sic obseptas fuisse, vt nullus ipsis pateret exitus. Cùm itaque diuina prouidentia visum esset, eos, cùm nihil minùs cogitarent, ex illo molesto carcere vel immerentes educere, per Angelum suum admoniti, Canguistam primum ipsorum regem elegerunt, cuius ductu & auspicio, cùm ad radicem montis, qui Septentrionale mare contingit, conuenissent aqua, miraculo, nouem pedes retrocesserunt, vt homines, iumenta, atque adeò ipsi currus liberè in patentes campos exirent: quos ex illo tempore Tartari ab iis ipsis montibus vsque ad loca Russiæ, Lithuaniæ, & Poloniæ finitima occupauere. Nam Moscouitarum rex priusquam Græcorum ritu Christianus fieret, vnus erat è Tartarorum proceribus. Itaque eius gentis propagatum est Imperium ad meridionalem illorum montium partem, ad Cathaïnum vsque, vltra finem Hemisphærij nostri in Oriente. Ac sanè magnum ille Cham Imperator hodierno etiam die multò Turcarum rege potentior, genus & originem ab iis ducit, qui ex illis montibus egressi sunt: ad castigandam Turcarum fratrum suorum superbiam, & Christianos lacerandos, vt euentus ipse docuit.* Et post alia de Tartaris enarrata, subdit.

Cùm decem Israëlitica Tribus ab Oriente aliquando reuocari deberent, quæ non ita grauiter in veram Ecclesiam, vt Iudaica peccarat, deberêntque ipsis redeuntibus aqua aperiri, non aliter ac Mosis & Iosuë temporibus Rubrum mare, ac Iordanis fluuius patuit: idque Tartaris Angeli admonitu factum sit: (etsi enim ob flagitia populus à Deo relinquitur, & eius ante deprimitur Angelus: is tamen populum cui præfectus est, nunquam deserit, vt in Daniele de Iuda captiuo videre licet:) inferendum est, eos verè nepotes esse illarum decem Tribuum, quibus longa obliuione suæ originis, ad pristinum reuersis ingenium, tum impleuit Deus quæ Patribus ipsorum promiserat, cùm de antiqua stirpe & diuina lege insolentes iam gloriari non poterant. In summa cùm nulli præterquam Tartarorum genti hoc promissum fuerit, vt ad eius liberationem aquæ per miraculum aperirentur: nec vlli alij quàm ipsorum nationi, qui regionem illam incolebant, vbi concederant decem supradictæ Tribus, promissum sit effectum: necesse est omnino Tartaros illarum Tribuum esse posteros, & Antichristi ministros ad mundi castigationem emissos. Non immeritò igitur hic considerandum videtur, cùm D. Ioannes scribit, effusa in magnum illud flumen Euphratem Angeli sexti phiala, siccatam esse aquam, vt pararetur via regum ab ortu solis aduentantium, an non per eos reges possint Tartari intelligi, ita vt per Euphratem magnum accipiamus catachrësticôs licet, mare illud quo intra montium septa ita occludebantur, vt nulla ratione possent egredi. Hæc Bulengerus. In quibus illud rectè Gog & Magog esse Tartaros, & Reges quibus per siccum Euphratem paranda est via ab Oriente venturis. Illud incertum, Tartaros sobolem esse decem Tribuum in Oriente deperditarum. Illud perperam, exsiccationem Euphratis intelligi abusiue cum mare Chingis Cham & Tartaris cessit: de qua re suprà cap. 32. plura diximus.

Quod verò Deus Angelorum ministerio feris gentibus Gog, & Magog, id est, Scythis aut Tartaris, vel Israëliticis Tribubus venturis ad Antichristum, ingenti prodigio aquas Euphratis sit exsiccaturus, vel detenturus, aut aliò auersurus: id quidem ob quas causas facere decreuerit, ipse solus certò nouit: possumus nos tamen aliquas coniectari. Primò, forsan ad exercendam Ecclesiam suam, tot barbaris & impiis nationibus, ac perfidis Israëlitis in eam immissis. 2. Quòd plurimos ex decem Tribubus, quæ venient tunc ad Antichristum, sit conuersurus ad Christum: in eorum gratiam tantum edet miraculum. 3. Vt tanti miraculi illectamento, tot truces & immanes gentes, horrendis multorum sæculorum sceleribus, veluti propagatione decoctas, ac penitus immersas velit ad publicam carnificinam pertrahere: vt tandem extremo exitio tot facinorum pœnas iustè persoluant. Verùm de statu decem Tribuum à tempore Captiuitatis earum ad finem vsque mundi, plenissimè disseremus lib. 11. cap. 18.

Insigni vanitate putauit Alcasar Ioannem in ea quam refert Euphratis per Angelum exsiccatione allusisse ad illam Euphratis in paludem auersione, quam magno opere molitus est Cyrus Persarum rex vt Babylonem caperet: de qua pluribus agunt Herodotus lib. 1. num. 191. Xenophon lib. 7. Cyropædiæ, Polyænus lib. 7. Orosius lib. 2. cap. 6. quasi verò & transitus Maris Rubri, & detentio aquarum Iordanis, non fuerint mirabiliora, & digniora ad quæ alluderetur? Sed fuerat innouandum in Euphrate grande illud miraculum exsiccationis. Quodnam? Nam Cyrus nullo miraculo, sed humano opere Euphratem auertit. Et miratur Alcasar Apocalypsis interpretes huius Cyri facinoris non meminisse, ad quod hîc Ioannes alluserit. Scilicet curæ illis erat has nugas consectari.

De Regno & Monarchia Antichristi.

CAP. XXXV.

Multa sunt hîc attentè & consideratè dicenda. Primum certum est Antichristum futurum potentissimum Regem ac Monarcham, & ingens ac maximum Imperium temporale adepturum: ac planè magnitudine & amplitudine Imperij longè superaturum omnes quoquot ante se à mundo condito fuere Monarchæ. Asserunt id Patres summo consensu.

S. Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 25. de Antichristo: *Cùm sit seruus, regem se vult præconari. Ille enim omnem suscipiens diaboli virtutem, veniet non quasi rex iustus: sed impius & iniustus.* Et inferius: *Daniel autem nouissimi Regni* (Romani) *finem respiciens, id est, nouissimos decem reges, in quos diuidetur regnum illorum: super quos Filius perditionis veniet; cornua dicit decem nasci Bestiæ: & alterum cornu pusillum nasci in medio ipsorum, & tria cornua de prioribus eradicari à facie eius.* Et post pauca: *De decem cornibus eius, decem reges exsurgent: & post eos surget alius* (Antichristus) *qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt.* Et cap. 26. *Manifestum est itaque quoniam ex his* (decem regibus) *tres interficiet ille qui venturus est,* (nempe Antichristus) *& reliqui subiicientur ei.* Et cap. 30. *Cùm autem vastauerit Antichristus hic omnia in hoc mundo regnans, &c.*

S. Hippo

S. Hippolytus Martyr Oratione de Consummatione mundi, & de Antichristo: *Quod cornu demonstrat pullulum, alium non esse nisi Antichristum, qui suscitabit regnum Iudaeorum. Tria cornua quae ab eo radicitus euellentur, tres reges indicant, Aegypti, Libyae, Aethiopum, quos deleturus est acie bellica. Quibus omnibus positis, iam Tyrannus formidabilis, Sanctos affliget, &c.* Et post alia: *Illo certè nasciturus est è tribu Dan, & velusi rex tyrannus aciem ex aduerso instructurus est.* Et infrà: *Rex etiam nascetur Antichristus.* Et post multa: *Atque hec omnia faciet consilio simulato ac fraudulento, quo circumueniat omnes, vt se regem creent. Nam vbi populi ac multitudines tantas eius virtutes atque facultates perspexerint, vno consensu conuenient omnes vnum in locum, ad creandum illum regem.* Et rursum: *At perseuerantes homines, & obsecrantes, illum declarabunt Regem. Deinde sublatus in regnum suum, bellum instruet, iráque percitus tres magnos reges percutiet, Aegyptiorum, Afrorum, atque Aethiopum.* Et post alia inducit Antichristum loquentem ad suos: *Perspicite populi, tribus, ac gentes magnam meam potestatem ac potentiam viresque Imperij mei. Quis Princeps tam potens, atque ego? Quis Deus magnus praeter me? Potentiae meae quis resistet?* Et paulò inferiùs: *Eius námque Imperio omnis terra, maréque obtemperat.*

Lactantius Firmianus lib. 7. cap. 19. *Oppresso igitur orbe terra, cùm ad destruendam immensarum virium tyrannidem humanae opes defecerint: siquidem capto mundo cum magnis latronum exercitibus incubabit.* Scilicet Antichristus. Et cap. 16. agens de decem illis vltimi temporis regibus, in quos Romanum regnum diuideretur, ait: *Tum repente aduersus eos hostis potentissimus (* Antichristus *) ab extremis finibus plaga Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, assumetur in societatem à ceteris, ac princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem: diuina & humana miscebit, infanda dictu, & execrabilia molietur: noua consilia in pectore suo volutabit, vt proprium sibi constituat Imperium: leges commutabit, suas sanciet, contaminabit, diripiet, spoliabit, occidet. Denique immutato nomine, atque Imperij sede translata, confusio, ac perturbatio humani generis consequetur.*

S. Cyrillus Ierosolymit. catechesi 15. *Inducet (* Diabolus *) quendam magnum hominem, vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij.* Et paulò inferiùs: *Post istos autem (* decem reges *) vndecimus Antichristus per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens.* Et post alià: *Decem regna consurgent: post ista alter (* Antichristus *) consurget, qui omnes ante se malis vincet: neque solùm illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Vir blasphemus, & iniquus, non à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum vsurpabit.*

S. Ephrem Syrus Sermone de Antichristo: *Cuncti pariter in eandem sententiam condescendent, summóque cum gaudio illum sibi in regem eligent. Regnante autem iam Dracone super terram, promptissimè populi ad foedus simul cum eo ineundum accurrent. Citò autem eius regnum erigetur: & in furore suo tres reges magnos atque potentes percutiet.*

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 47. *Aiunt fore vt Ierosolymorum Templum rursum exstruatur, atque Antichristus à Iudaeis Christus credatur, in eóque sedeat, totiúsque Orbis terrarum rex esse videatur.*

Seuerus Sulpitius Dialogo 2. de Vita S. Martini, haec ex ore eiusdem S. Martini se audiuisse perscribit: *Atque sub illius Antichristi potestate vniuersum orbem, cunctásque gentes esse redigendas, donec aduentu Christi impius opprimatur.*

S. Hieronymus in 7. Daniel. ad vers. 8. *Ergo dicamus, quòd omnes scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse regem paruulum (* Antichristum, *) qui tres reges de decem regibus superaturus est: id est Aegyptiorum regem, & Africae, & Aethiopiae. Quibus interfectis, etiam septem alij reges victori (* Antichristo *) colla submittent.* Et in 11. Daniel. ad vers. 24. *Nullus enim Iudaeorum absque Antichristo in toto vnquam orbe regnauit.*

S. Ambrosij nomine vetustus auctor in 2. Thessalon. 2. *Antichristus interficiet Sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine.*

S. Augustinus lib. 20. de Ciuit. Dei, cap. 15. describens Antichristi nouissimam persecutionem, tyrannidem eius in totum orbem grassaturam his verbis affirmat: *Haec enim erit nouissima persecutio nouissimo imminente iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur, vniuersa scilicet ciuitas Christi ab vniuersa diaboli ciuitate, quantacumque vtraque erit super terram.*

S. Chrysostomus Homilia 4. in 2. Epistolam ad Thessalonicenses: *Quandò autem hoc (* Imperium Romanum *) fuerit euersum, vacans inuadet Imperium: hominúmque & Dei Imperium aggredietur rapere.*

S. Prosper in Dimidio Temporis, cap. 8. *Hoc à Daniele ostensum est: Bestia quarta, quae grandior omnibus bestiis fuit, tot cornua habens. Sed quod ibi dixit, cornu minùs surrexisse ante se: hic septem reges nominat, illis tribus expulsis: ipsum autem octauum Antichristum esse.*

Theodoretus in 7. Daniel. ad vers. 24. elucidans verba illa: *Et post eos enim surget rex alius,* loquitur: *Perspicuum igitur ita praedicere, fore, vt decem reges circa finem simul exurgant, & postremus Antichristus exoriatur, regnúmque obtinere contendat: quem cum ipsis bellaturum, ac tres ex ipsis euersurum asserit.*

Victorinus in Apocalypsim: *Cornua decem, & decem diademata Daniel ostendit: & tria eradicari de prioribus, hoc est, tres duces primarios ab Antichristo interfeci: Ceteros septem dare illi honorem & consilium, & potestatem.*

S. Gregorius Magnus lib. 32. in Iob, cap. 12. *Antichristus tria cornua quae ei ante faciem sunt, euellit: quia ditioni suae regna totidem, quae sibi vicina sunt, subigit.*

Andreas Caesariensis Episc. in 13. Apocalyps. ad vers. 2. enarrans illud, *Et Bestia quam vidi, similis erat pardo,* ait: *Per pardum Graecorum: per vrsum, Persarum: per leonem, Babyloniorum regnum denotatur: quae omnia vnus obtinebit Antichristus.*

Aretas in eundem locum: *Per pardum quidem Romanorum (* fortè Graecorum *) designatur principatus, quod celer fuerit aduersus quoscumque impetus ipsius: ac tolerans, quoad finem coepti pertigerit: quod & per vrsi pedes significat. Referuntur autem haec & ad Persarum regnum. Denique per os leonis, Regnum designatur Babyloniorum, cui Sarracenorum regnum manifestè successit, quòd in hoc vsque tempus regia eorum Babylone sit. Quibus profectò Antichristus, perinde ac Romanorum Imperator dominabitur.*

S. Ioan. Damascenus lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap. 27. *Antichristus repentè insurget, capútque attollet, atque Imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludiis bonitatis speciem præ se feret.*

Theophylactus in 2. Thessal. 2. *Eo verò* (Romano Imperio) *dissoluto, vacuo insidiabitur Imperio, eique insistet: conabitúrque cùm hominum, tum Dei Imperium rapere.*

Oecumenius in 2. Thessalonicens. 2. *Vbi enim Imperium Romanorum fuerit dissolutum, tunc Antichristus rebellione irruet, ac obtinere conabitur, non hominum solum, verùm etiam Dei Imperium.*

Sanctus Beda in 17. Apocalypsis: *Et Antichristum de Babylone natum, Ægypti regem, & Africæ, & Æthiopiæ superaturum. Quibus interfectis, etiam septem alij reges, victori colla submittent.* Eadem Strabus in Danielis 7.

Rabbanus Opusculo de Antichristo: *Potestas Antichristi tenebit à mari vsque ad mare, ab Oriente vsque ad Occidentem: ab Aquilone vsque ad Meridiem.*

Ausbertus in 17. Apocalyps. ad vers. 12. *In quo videlicet,* (Romano Imperio,) *isti decem reges esse memorantur: post quos vtique Antichristus dicitur surrecturus.*

Radulphus Flauiacensis lib. 18. in Leuiticum, c. 1. *Antichristus totum mundum occupabit, & potentior ceteris regibus apparebit.*

Verùm consensus Patrum de Antichristi regno, & Monarchia, pleniùs adhuc etiam intelligetur ex his quæ diximus lib. 5. cap. 18. & 22. & lib. 6. cap. 8. Eundem Patrum consensum sequuntur recentiores omnes Orthodoxi nullo discrepante: sed vide cum primis Nicolaum Sanderum, lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 37. vsque ad 42. Robertum Bellarminum lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 16. Iosephum Acostam lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 9. Franciscum Suarez tom. 2. in 3. part. disput. 54. sect. 5. Blasium Viegas in 13. Apocalyps. comment. 2. sect. 9. & 10. Leonardum Lessium libro de Antichristo, cap. 14. Cornelium à Lapide in 2. Thessal. 2. num. 70. & 71.

Sed pressiùs disquirendum, quanta & quàm ampla futura sit temporalis Antichristi Monarchia. Suarez existimat Antichristum non maiorem, aut ampliorem Monarchiam habiturum, quàm fuit illa Romanorum, quum culmen & fastigium suæ magnitudinis tenuit, nempe vel sub Augusto, vel sub Traiano. Id quidem visi sunt innuere, S. Irenæus, S. Hippolytus, S. Cyrillus, S. Hieronymus, Auctor nomine S. Ambrosij, S. Chrysostomus, Theodoretus, S. Prosper, Victorinus, Theophylactus, Oecumenius, S. Beda, Ambrosius Ansbertus, quorum sententias hoc ipso capite paulò ante, & lib. 5. cap. 18. & 22. descripsimus: quum aiunt ex diuinis litteris, decem reges extremis mundi temporibus futuros, qui occupent, & diuidant inter se Romanum Imperium: Antichristum verò tribus eorum deletis, & eorum prouinciis in suam potestatem redactis, reliquos septem reges Imperio suo subiugaturum: atque occupaturum, & inuasurum Monarchiam, & Imperium quod quondam Romanorum fuit.

Adstruunt quidem Patres, occupaturum Antichristum totam illam Monarchiam & Imperij amplitudinem, quæ olim Romanorum fuit: sed non affirmant, nihil ampliùs in orbe illum habiturum. Iam vidimus Andream & Aretam docentes, vnum Antichristum obtenturum Monarchias Assyriorum, Persarum, Græcorum, Romanorum: Sanctum Hieronymum & Lactantium, atque Seuerum Sulpitium, imò & sanctum Augustinum, tradentes, Antichristum suo Imperio subiecturum vniuersum orbem, & omnes gentes toto mundo diffusas. Rabanum asserentem, Antichristum dominaturum ab Oriente vsque ad Occidentem, ab Aquilone vsque ad Meridiem: & à mari vsque ad mare. Hæc magna sunt & miranda. Sed quæ nobis in re futura, & quæ ex sacris Litteris, & Ecclesiæ traditione perspicuè statui & definiri non possint, maxima probabilitate, & verisimilitudine dici posse videntur, ita explicamus.

Primò, Futuram Antichristi Monarchiam ingentem, immanem, longè latéque per innumeras prouincias, ac regna diffusam, complexuram plurimas regiones, ac vastissimos terrarum tractus. Secundò, Subnixam numerosissimis & validissimis exercitibus, immensis diuitiis, ac opibus, prodigiosa virium, ac bellicorum apparatuum potentia, ac robore, mundo magnopere formidabilem, ac tremendam. Tertiò, Antichristum pluribus terris, ac regionibus imperaturum, quàm vllum retrò se regem, aut Monarcham ab orbe condito: eiúsque Monarchiam maiorem & ampliorem futuram, quàm vlla vnquam in mundo ante se extiterit. Quartò, Nullum est dubium, Antichristum totum ipsum Romanum Imperium, quàm latè vllo vnquam tempore patuit, adepturum: ac præterea plures multò regiones, & prouincias possessurum, quàm vel Augustus, vel Traianus, aut Constantinus, vel Theodosius, seu alius Romanus Monarcha, quandocumque Romanum Imperium florentius extitit, tenuerunt. Quintò, Vno verbo, Totum ipsum integrum veterem Orbem, ab Oriente, ad vltimos vsque Sinas & Tartaros: à Septentrione ad intimos Moscbouitas, Noruegios, Corelios, Biarmios, Scricfinnios, Groenlanbios: à Meridie ad postremos vsque olim cognitos Æthiopes & Afros, ac Lunæ montes, atque Agesymbam: ab Occidente, ad extremos Hispaniæ, & Mauritaniæ fines: cuncta dextra, læuaque immensa terrarum spatia Antichristi portentosam Monarchiam comprehensuram. Sextò, Illud tamen incompertius videtur, num Antichristus redacturus sit suum sub Imperium, nouum etiam orbem occiduum, quem Americam vocant, & nos Colonium, seu Columbium: & infinitas totius Oceani insulas: illísque omnibus tam vastis, & amplis regionibus dominaturus: imò etiam illis terrarum spatiis quæ nondum cognitæ & apertæ sunt, vel versus Meridiem supra Fretum Magellanicum, & Terram ignis, & Psittacorum, ac Nouam Guineam, insulas Salomonis: vel ad Boream amplissimis introrsus regionibus supra Californias & caput Mendocinum. Hæc omnia quidem in medio relinquimus, suum cuique permittentes iudicium, vt æqua lance perpendat, ac statuat quod vero sit congruentius.

Quamuis si nostram de hac re sententiam Lector audire aueat, probabili tantùm coniectura existimamus, tam longè latéque extendendum iri terrenum, ac temporale impium & tyrannicum Antichristi Imperium: quàm amplè per totum terrarum orbem spirituale, ac diuinum Christi & Ecclesiæ regnum patuerit. At Christi Imperium vt Sancti cecinere Prophetæ, protenditur à mari, vsque ad mare: & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Equidem, vti copiosè integro libro quarto demonstrauimus, nulla erit gens, aut natio

in veteri, & in nouo orbe, quamuis nondum adhuc sit cognita, in qua ante aduentum Antichristi non sit aliquando prædicatum Christi Euangelium, fundatæ Ecclesiæ, aliquot Fideles Christo aggregati: quod planè est, Christi Sacrosanctum Regnum omnes vtriusque mundi partes cognitas & incognitas, nulla prætermissa, peruasisse, & implesse: ita verisimile est, nullam relinquendam orbis tam veteris, quàm noui regionem etiam ex nondum apertis, quò horribilis Antichristi potentia non penetret: siquidem atrox eius persecutio, in omnibus regionibus & terris vbi Ecclesia & fideles erunt, crudeliter grassabitur: & persecutio sanè cum Imperio & Tyrannide coniuncta procedet. Vnde præclare sanctus Augustinus 20. de Ciuitate Dei, cap. 11. *Hæc enim erit nouissima persecutio nouissimo imminente iudicio, quam sancta Ecclesia toto terrarum orbe patietur: vniuersa scilicet ciuitas Christi, ab vniuersa Diaboli ciuitate, quantacumque erit vtraque super terram.*

Hic illud dumtaxat obstare videtur, quòd humana mens capere non possit, quonam pacto tam breui tempore, nempe trium annorum & dimidij, vnus homo omnium, nulla relicta quantumuis extremarum mundi regionum Imperium & Monarchiam nancisci & stabilire valeat, quod factu videtur prorsus impossibile. Verumtamen qui probè apud se reputauerit hominis post conditum orbem prodigiosissimam omnium potentiam, opes, diuitias, exercitus, classes, arma, vires, quæ nulli vnquam tot, tantæque fuere: atque in mentem reduxerit, tunc soluendum Diabolum, qui nunc tenetur ligatus, ac totum ferme infernum patefaciendum, omnésque tunc Satanæ ad euertendum orbem, irarum & furoris effundendas habenas, vt quibuscúmque poterit, suis, suorúmque viribus, & artibus pro Antichristo in mundo debacchetur: haud sanè mirabitur, vel breuissimo temporis spatio tam ingentia confici posse. Innumeri scilicet fortissimi duces, cum validissimis exercitibus, classibúsque per orbis varias prouincias missi, fama rerum gestarum, terror nominis, ac potentiæ, dæmones vbique terrarum velut fulmina discurrentes, efficacissimæ horum artes, quæ vel ipsa humana superent ingenia, vel paucissimis annis possunt totum mundum Antichristo subiicere, eique Monarchiam vniuersi comparare. Ad hæc, nemo non nouit, quam breui momento vertantur interdum Imperia, & maximæ rerum humanarum contingant vicissitudines. Denique, cum primis verisimile existimamus, Antichristum deuictis & occupatis Prouinciis Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ, victor Ierosolymis sedem Imperij collocans non intra triennium tantùm & semis supremum vitæ suæ, totius simpliciter vtriúsque orbis Monarchiam adepturum: sed aliquot annos ante illud vltimum vitæ suæ triennium, quamuis non admodum multos, variis bellis, & expeditionibus, aut deditionibus, seu fœderibus insumpturum in comparanda sibi, & stabilienda plena & absoluta totius orbis Monarchia: atque initium absolutæ Monarchiæ, & persecutionis Ecclesiæ, quæ duo simul incedent, figendum initio postremi illius triennij & dimidij vitæ eius, vt lib. 15. cap. 8. dicemus. Nec verò si modi, ac rationes, quibus tam immania & horrenda patranda sunt, nos lateant, propterea non esse perficienda debemus existimare: cùm plura equidem tota colluuio dæmonum ex orco in perniciem orbis erumpens possit, quam nos mente comprehendere possimus.

Atque ista in hunc modum à nobis disputata, suo etiam assensu non pauci recentiores comprobauêre. Pererius lib. 14. in Daniel. elucidans verba illa cap. 11. vers. 24. *Et abundantes, & vberes vrbes ingredietur*: ait: *Tantam porrò consequetur potentiam Antichristus, & tam longè latéque dominatum & Imperium suum extendet, vt maximus omnium, qui fuerint ante ipsum, monarcha futurus sit: maximam námque orbis terrarum partem, sub ditionem suam & potestatem subiiciet.* Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 16. *In Scripturis legimus, Antichristum monarcham totius mundi euasurum.* Acosta lib. 2. de Nouissimis Temporibus, cap. 9. *De temporali autem regno Antichristi, quòd opulentissimum, atque potentissimum omnium quæ vnquam fuêre, futurum sit, deuictis magnis regibus, vastatis vrbibus nobilissimis, direptísque infinitis opibus, copiosè docet liber Danielis.* Et ad finem eiusdem capitis: *Illud est certum, Imperium Antichristi, terræ finibus terminandum, vt legimus Apocalyps. 13. Data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem. Quidquid ergo terrarum repertum est, illius Imperio cedet.* Viegas in Apocalyps. 13. Comment. 2. sect. 10. *Ex dictis planè colligitur Antichristum futurum omnium qui vnquam fuerunt, eruntve regum, Imperatorúmque potentissimum: siquidem vniuersum orbem sibi subiiciet: nec patietur aliquem vsquam gentium nisi suo nomine regnare.* Lessius disputatione de Antichristo, demonstrat. 14. *Antichristus habebit maximum Imperium & potentiam politicam per totum pene orbem, & omnes principes eius ditioni subiicientur.* Cornelius a Lapide in 2. Thessalonicens. 2. num. 71. *Sicque Antichristus fiet Monarcha, non tantùm Romani Imperij, vt loquitur Chrysostomus, aut prouinciarum Asiæ, Africæ, & Europæ, in quibus Fides, & Ecclesia diutius viguit: sed vt videtur, etiam Indiarum & totius orbis, inquit Hieronymus in cap. 11. Danielis, & Augustinus lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 11. Partim enim per se, partim per suos duces, & ministros orbem lustrabit, & subiget.*

Scripturæ loca de Regno & Monarchia Antichristi.

CAP. XXXVI.

PRimus locus Daniel. 7. vers. 20. de cornu illo paruo, quòd è medio decem cornuum quartæ Bestiæ, id est, Imperij Romani, enatum, tria ex illis decem cornibus, id est, regibus euulsit, dicitur: *Et maius erat cæteris.* Cornu istud denotare Antichristum, qui ex decem Regibus quos extincto Romano Imperio & inter se diuiso, regnantes in orbe inuenerit, enascetur, ac tres de prædictis Regibus delebit, lib. 5. cap. 22. & 24. abundè demonstrauimos. Sed percurramus Danielis Chaldaica; quæ ita ex verbo redduntur: *Et visio (aspectus) eius multa (magna) de, (à, præ) socia eius, vel, præ sociabus, aut consortibus eius.* Vtitur fœmineo *socia*, quia *Karna*, hoc est, *cornu* fœmineum est: & loquitur distributiuè, *præ socia eius*, hoc est, quàm vniuscuiúsque ex aliis cornibus eius sociis, inter quæ visum est enasci cornu illud initio paruum. Leo Iudas vertit: *Et magnificentius aliis videbatur.* Tremellius & Iunius: *Cuius denique species maior fuit, quàm sociarum eius.* Vatablus: *Et dignitas eius excellentior suis consortibus.* Chaldaicum *CHESVA*, dignitatem quoque significat teste

teste Elia. Possis reddere : *Et claritas eius multa præ sociis eius.* Id est, quamuis cornu initio paruum, & obscurum, at factum est mox clarius, & illustrius aliis cornibus decem. Sic idem Daniel. 8. vers. 5. ait : *Cornu visionis*, seu *claritatis*, Hebraïcè, id est, conspicuum, illustre, & insigne : vti Noster Vulgatus dixit. Rabbi Saadja, *Cornu magnum, & altum, eminus aspectui patens.* Vbi tamen plerique Hebræorum, Sanctes, Vatablus, Schindlerus exponunt, *cornu perplexitatis*, hoc est, ramosum, multis ramis implicatum. Nam verbum *CHAZAH*, implicare, complicare, etiam significare, Iob 8. vers. 17. Daniel. 4. vers. 17. putant. Posset hic reddi : *Et perplexitas* (*ramositas*) *eius multa præ consortibus illius.* Quasi cornu illud ramis expansis & complicatis esset insignius, & magis conspicuum, quàm alia cornua decem: magisque ramosum, instar ceruorum. Nec penitus aliena esset illa interpretatio: *& contemplatio* (*prophetia*) *eius, multa præ sociis eius.* Visionem pro prophetia, & videntes, pro Prophetis in Scriptura capi, quis nescit? Ac si dicat : Multa digna contemplatione ex consideratione erant in cornu illo: multa vaticinia in illo continebantur, plura de illo prædicta fuere, & maiora, quàm de aliis cornibus. Simplicior sensus est : *Et visio eius multa præ sociis eius.* LXX. *Et aspectus eius maior cæteris.* S. Irenæus lib. 5. c. 25. *Et aspectus eius maior reliquis videbatur.* Lucifer de Non parcendo in Deum delinquentibus : *Et visus eius maior cæteris videbatur.* Theodoretus : *Et visio eius maior reliquis.* Quasi dicat: Multa erant in cornu illo visu, & consideratione dignissima : magis quàm in aliis decem cornibus. Hispanicè : *Auia mucho mas que ver en el, que en los otros.* In quem locum Theodoretus : *Non est mirandum, si supra paruum dixit cornu, hic verò visionem ipsius maiorem reliquis, nàmque quia nascens cornu vidit, paruum ipsum appellauit, tanquam etiam à parua Iudæorum natione profectum, & interim obscurum obtinens regnum: postquàm verò radicitus euulsit tria superiora cornua, meritò visionem ipsius reliquis maiorem vocat.*

Verùm Daniel, seu potiùs Angelus apertiùs elucidans, quodnam illud esset cornu, quod enatum ex decem cornibus Bestiæ, tametsi initio paruum, creuerit in maiorem quàm cætera magnitudinem, hæc addit vers. 24. *Porrò Cornua decem ipsius Regni* (Romani) *decem reges erunt. Et alius consurget post eos. & ipse potentior erit prioribus : & tres reges humiliabit.* Illud *potentior erit prioribus*, Chaldaïcus Fons habet : *Mutabitur* (*differet, diuersus erit*) *à prioribus* : vt Tremellius, Iunius, Montanus, Leo Iudas, Buxtorfius exposuere. Id est, Antichristi regnum longè diuersum erit in potentia, amplitudine, opibus, viribus, quàm regna illorum decem Regum : sine comparatione enim multò maius & potentius erit. Vatablus: *Qui dignitate, opibus, & viribus præstabit aliis decem.* LXX. in Romana Editione : *Et decem cornua eius, decem reges consurgent. Et post eos consurget alius, qui superabit malis omnes priores. Et tres reges humiliabit.* Ita quoque Theodoretus. Vox, *malis*, abest à Complutensi, Regia, & Roberti Stephani editione. Sanctus Irenæus lib. 5. cap. 25. *De decem cornibus eius, decem reges exurgent ; & post eos surget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt : & reges tres deminorabit* : siue vt alij codices habent, *dehonorabit.* Lucifer de Non parcendo in Deum delinquentibus : *Decem reges exurgent, & post eos exsurget alius qui superabit malis omnes qui ante eum fuerunt : & tres humiles faciet.* Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 15. *Decem cornua ipsius, decem regna consurgent : post ista alter consurget, qui omnes ante se malis vincet : neque solùm illos decem reges : sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet.* SEPHAL, propriè est, humiliabit, deprimet, deiiciet, prostrabit. Vides perspicuè ex Danielis oraculo, Antichristum, regem potentissimum futurum, qui decem illorum regum regna ad se transferet, & multò maius & amplius, quàm illi decem reges Imperium obtinebit.

Secundus locus, Danielis 8. 23. *Consurget rex impudens facie.* 24. *& roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus suis : & suprà quàm credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet.* De Antichristo sublimiori & prophetico sensu hunc locum intelligendum esse lib. 7. cap. 5. exactè demonstrabimus. Regem disertè Antichristum appellat : *Et roborabitur.* Sanctes in Thesauro, *Crescet*, vel *multiplicabitur.* Vatablus, Tremellius, & Iunius, & Buxtorfius, *inualescet.* Leo Iudas, *Pollebit.* Auenarius, *Consolidabitur.* Forsterus, *Corroborabitur* : propriè, *Condensabitur, compingetur, ossabitur*, id est, instar ossium robustorum coalescet. *Fortitudo eius* : propriè, *Potentia, robur, vires.* LXX. *Et fortè robur eius* : vel, *Et robusta fortitudo eius*: Vox COACH opes etiam & facultates significat, Iob 6. 22. Oseæ 7. 9. quod non malè huic loco conuenit : agitur enim de robore, viribus, opibus Imperij Antichristi. *Sed non in viribus suis.* Eadem hic est dictio COACH. *Et non in robore suo.* Quasi dicat : Tantas vires, robora, potentiam, opes regni non consequetur Antichristus suo marte : sed virtute & efficientia Diaboli, & Dei permissu: quandoquidẽ à se nihil poterit, aut valebit, vtpotè vilissimus homuncio, infimis & obscurissimis initiis ortus.

Et suprà quàm credi potest, vniuersa vastabit. Sanctes : *Et mirabiliter vastabit* : qua ratione habent etiam LXX. in Romana editione: at in Complutensi & Regia, vt etiam Theodoretus, Marinus, Montanus : *Et mirabilia destruet*, vel, *corrumpet.* Tremellius & Iunius : *Vt mirificentissimè*, vel *mirabilibus perdat.* Marinus Templum Ierosolymitanum, quod Antiochus profanauit, fortasse innui autumat. NIPHLAOTH, propriè, ardua, excelsa, admiranda, impossibilia, miracula, separata, selecta, eximia. Vim verbi & nominis expressit Forsterus hisce verbis: *NIPHLA propriè significat, esse magis arduum, esse excelsius, quàm quòd homines ratiocinatione assequi, aut arte, aut factis præstare possunt : vt factum, seu opus extrà, & suprà communem naturæ cursum, rationem, intellectum, iudicium, possibilitatem positum cuius nulla causa, aut ratio dari potest. Gabriel, seu Lucas, c. 1. reddidit : Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Eadem Mercerus.

Forsan significat Daniel, Antichristum optima quæque, excelsa, ardua, admiranda regnorum, ac prouinciarum, quæ conuellere, aut mutare videretur impossibile, destructurum & corrupturum: eximia & pretiosissima Ecclesiarum diuina ministeria, ac mirifica Sacramenta, quæ sunt ingentia, & admiranda miracula, conuulsurum. Auenarius, *Velata*, seu *abscondita destruet*, seu *disperdet* : quasi arcana regnorum, & rationes status, vt in se omnia conuertat, sit euersurus. *Niphlaoth*, id est, *mirabilia*, possit ritu linguæ aduerbiascere, ac plurale inseruire emphasi, hoc est, valdè mirabiliter, quod Noster scitè expressit : *Et supra quam credi potest.*

Et prosperabitur : propriè, perrumpet, peruadet,

det, liberè, validè, sine impedimento vim suam exertabit, feliciter pertransibit, proficiet, promouebit, secundabit, prosperè illi cuncta succedent. L X X. apud Theodoretum, *Et diriget, & faciet.* Verbum faciendi absolutè, & sine adiuncto positum Hebraica phrasi significat, Facere pro arbitrio, voluntate, libito, quidquid visum fuerit, sine vllo obstaculo, aut impedimento, prospero & felici successu: habétque ingens sententiæ incrementum, & vim dicendi mirabilem hæc reticentia, quum non exprimitur quid faciendum sit, vt plura facienda intelligantur, quàm quæ verbis explicari queant. Sic Saul ad Dauid ait 1. Regum, 26. vers. 25. *Benedictus tu Fili mi Dauid, & quidem faciens facies, & potens poteris*: id est, edes maxima & præclara, prospero semper euentu: res præclarè geres. Psalm. 36. 5. *Spera in Deo, & ipse faciet:* nimirùm plura & maiora, quàm tu, aut sperare, aut concipere possis. Isaiæ 44. 23. *Laudate cœli, quoniam fecit Dominus.* Videlicet, opus aliquod se dignum, & maius quàm vt à nobis explicari possit. In Isaïa additum est ex Septuaginta Editione, & Chaldaica Paraphrasi, *Misericordiam*, vel *salutem, quoniam misericordiam fecit Dominus:* Quod vt in solitario verbo faciendi intelligi rectè queat: at non est in Hebræo, nec sanctus Hieronymus, vt Latiua eius Prophetarum translatio palàm ostendit, & optima quæque manuscripta vetusta exemplaria Latina, Hentenio, & Plantino testibus, vocem illam expungunt: quin & Biblia Regia non agnoscunt, & Forerius annotauit non esse legendam: Atque Montanus hamis vt addititiam inclusit. In postrema tamen Xysti V. & Clementis VIII. editione relicta est. Totum hunc locum ita sanctus Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 25. *Exsurget rex improbus facie valdè, & intelligens quæstiones, & valida virtus eius, & admirabilis, & corrumpet, & diriget, & faciet.* Origenes lib. 6. contra Celsum: *Exorietur rex impudens facie, & intelligens problemata, & roborabitur fortitudo eius, & destruet mirabilia: prosperabitur, & res geret.* Forsan in sancto Irenæo pro *corrumpet*, legendum *perrumpet*, Hebræis consonè.

Tertius locus, Apocalyps. 13. vers. 5. *Et data est ei potestas facere menses quadraginta duos.* En hîc etiam verbum, *facere*, absolutè positum: neque enim construendum cum illo, *menses quadraginta duos*: nam esset ridiculus & ineptus sensus: sed est absolutum, & illud, *menses quadraginta duos*, pro *mensibus quadraginta duobus est dictum.* Sà: *Facere, scilicet, malè, vel facere pro viuere positum. Iacobi 4. vers. 13. Faciemus ibi, id est, manebimus ibi.* Sed simpliciùs est, vt facere hîc sit, facere quidquid libuerit, rerum potiri, facere omnia, & omnes. Quasi dicat, summum Imperium & potentia Antichristi durabit tantùm tres annos & sex menses, regnabit tantùm triennio & semis Antichristus: vti Gagneius, Bulengerus, Ribera, & alij fermè Apocalypsis explanatores exponunt. Nec dubium est, Ioannem Apostolum hisce verbis respexisse, vel alluisse ad verba illa Danielis, quæ paulò anteà enarrabamus, *Et prosperabitur, & faciet.* Ergo faciet Antichristus, id est, quæcumque volet, rerum potietur, faciet innumera horrenda & atrocia, quæ nec verbis, nec cogitationn exprimi possint: summam potentiam, & Imperium obtinebit. Sequitur Ioannes vers. 7. *Et data est illi*, nempe Antichristo, *potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem.* Clariùs ingens & maxima Antichristi monarchia exprimi non potuit. Sed ex variis aliis sacræ Scripturæ testimoniis, quæ hoc opere sparsim elucidamus, perspicuè immane Antichristi regnum demonstratur.

Ierosolymam futuram sedem regni Antichristi.

CAP. XXXVII.

ANtichristum sedem Imperij sui & Monarchiæ Ierosolymis fixurum, ex verbo Dei, ex Traditione Patrum, & consensu posteriorum habetur exploratissimum. Sanctus Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 25. *Antichristus in tempore regni sui, transferet regnum in terrenam Ierusalem, & in Templo Dei sedebit, seducens eos, qui adorant eum, quasi ipse sit Christus.* Lactantius Firmianus lib. 6. cap. 15. de Antichristi Regno disserens: *Imperium in Asiam reuertetur, ac rursus Oriens dominabitur, atque Occidens seruiet.* Ergo si in Asia & in Oriente Antichristus sedem regni est collocaturus, satis indicat Ierosolymis eum regnaturum, quòd eam Plinius lib. 5. cap. 14. non Iudææ modo, sed omnium vrbium Orientis longè clarissimam nuncupat. Idem Lactantius id ipsum innuit lib. 7. cap. 17. quum ait, Antichristum in Syria regnaturum. Iudæa & Ierusalem Syriæ contribuebantur: imò Syriæ nomine censebantur. Macrobius lib. 2. Saturnaliorum, cap. 4. *Cùm audisset Augustus inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: Melius est Herodis porcum esse, quàm filium.* Constat autem pueros in Bethlehem Iudææ esse interfectos, Matthæi 2.

Seuerus Sulpitius Dialogo 2. de Vita sancti Martini ex ore sancti Martini ista se audiuisse narrat: *Ab Antichristo verò Orientale Imperium esse capiendum, qui quidem sedem & caput regni Ierosolymam esset habiturus: ab illo vrbem & Templum esse reparandum.* Andreas Cæsariensis Episcopus in 11. Apocalypsis: *In hac námque ciuitate Ierusalem, ad imitationem Dauidis, regni sedem, vt probabile fit, constituet Antichristus.* Aretas in 11. Apocalypsis: *In qua etiam Ierusalem veluti rex Iudæorum regnabit Antichristus.* Rabanus in Opusculo de Antichristo: *Antichristus Ierosolymam veniens, suam sedem, in Templo sancto ponet.* Ansbertus Episcopus in 11. Apocalypsis: *Quia verò in illis tunc regionibus, in quibus Christus traditur crucifixus, in quibus & caput malorum apparebit Antichristus, sedebit, atque regnabit, immanior persecutio Ecclesiam vexabit, &c.* Eadem omnes alij tradidère.

Loca Scripturæ sacræ, quæ docent Antichristum sedem Imperij sui Ierosolymis positurum, sunt illustria. Primus est Danielis 11. 45. *Et figet tabernaculum suum Apadno inter maria, super montem inclytum, & sanctum, &c.* Quæ sequenti capite elucidabimus. Secundus locus, Daniel. 11. 41. *Et introibit in terram gloriosam*, quem superiùs cap. 20. explicauimus. Veniet enim Antichristus in Iudæam, ac Ierusalem, vt ibi regiam suæ Monarchiæ constituat. Tertius locus, Apoc. 11. v. 7. *Bestia quæ ascendit de Abysso, faciet aduersus eos* (Henoch & Eliam) *bellum, & vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus est.* Ait di-

sertè

ſertè Henoch & Eliam trucidandos ab Antichristo in medio vrbis Ieruſalem, in qua Christus Dominus fuit crucifixus. Neque ſanè aptior alia ratio excogitari poteſt, cur Ieroſolymis potiùs quàm alibi, Antichriſtus Henoch & Eliam ſit mactaturus, niſi quod in ea vrbe primariam regni ſedem ſit habiturus. Sed locum ex profeſſo enarrabimus, lib. 10. cap. 20. Quartus locus, 2. Theſſalonicenſ. 2: 4. *Ita vt in Templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus.* Pronuntiat apertè, Antichriſtum in Templo Ieroſolymitano thronum, ac ſedem regni ſui, vbi ſe vt Deum adorari faciet, conſtituturum. Exponemus hunc locum, lib. 8. cap. 7. Atqui Patres, & Interpretes innumeri cùm hæc quatuor loca interpretantur, perſpicuè docent Antichriſtum ſedem Imperij ſui, & Monarchiæ Ieroſolymis erecturum, ibique thronum, ſolium, aulámque regalem, & caput, arcémque regni fixurum.

Accedunt hiſce teſtimoniis optimæ quoque rationes, ex Scripturis hauſtæ. Prima, Quia Antichriſtus potiſſimum venturus eſt propter Iudæos, atque ab illis pro vero Meſſia ſuſcipiendus: ipſéque in hac parte illis impoſiturus eſt, quo eum vt verum ſuum Meſſiam recipiant, & agnoſcant: at certiſſimum eſt, Iudæos nullum pro rege ſuo, & Meſſia ſuſcepturos, quem non videant Ieroſolymis regnantem, & Templum Ieroſolymitanum, cum victimis, & ſacrificiis, aliiſque Moſaicis ritibus inſtaurantem. Neque enim cæci miſeri alium Meſsiam, niſi Ieroſolymis imperantem, neque aliud eius regnum, aut Templum niſi Ieroſolymitanum, norunt, optant, ſperant: vt eſt cunctis manifeſtum. Secunda, Chriſtus Dominus ſedem ſpiritalis Imperij ſui, dum in terris vixit, in Iudæa, ac præſertim Ieroſolymis conſtituit, ibi enim natus eſt, vixit, prædicauit, miracula edidit, Euangelium fundauit, crucifixus eſt, mortuus, reſurrexit, aſcendit in cælum, Eccleſiam genuit, ac diuinæ totius œconomiæ, ac operationis Salutis humanæ, propter quam à Patre in mundum miſſus fuit, diſpoſitionem, & ordinem conſummauit. Sic etiam Antichriſtus, vt in cunctis Chriſto ſe è diametro aduerſarium probet, cuncta eius veſtigia ad euertendum aſſectans, proculdubio in Iudæa, ac Ieroſolymis ſedem regni figet: atque præcipuè ſuam tyrannidem, & cuncta Diabolica opera exercebit. Et verò ex multis quæ deinceps hoc opere dicturi ſumus, præcipuè de Antichriſti perſecutione aduerſus Eccleſiam, De prædicatione Henoch & Eliæ, de Iudæorum ad Chriſtum in fine mundi conuerſione, de horribili Antichriſti interitu, & id genus aliis manifeſtè demonſtrabitur, caput regni & Monarchiæ Antichriſti Ieroſolymam futuram: quam ipſe tunc inſanis operibus, & admirandis extructionibus ampliſſimam, & clariſſimam reddet, vt lib. 11. cap. 6. & 7. dicemus. Ceterùm cùm traditionem Patrum de ſede regni Antichriſti Ieroſolymis, recentiores etiam omnes ſuo conſenſu adprobauerint, immenſum eſſet eos omnes hic adducere: videri tantùm poterunt, qui de his pleniùs ſcripſêre, Sanderus lib. 8. de Viſibili Eccleſiæ Monarchia, cap. 16. Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 13. Becanus libro de Antichriſto, cap. 4. Viegas in 13. Apocalypſ. Commentar. 2. ſectione 8. & 10. Leſſius in diſputatione de Antichriſto, demonſtratione 12. Ieremias Ferrerius libro de Antichriſto, cap. 20. Cornelius à Lapide in 2. Theſſalon. 2. num. 71. Suarez contra errores Anglicanæ Sectæ, cap. 16. Enriquez de Fine Hominis, cap. 23. §. 4. littera 4. in Textu, & in Commentario.

Elucidatur vaticinium insigne Danielis 11. *verſ.* 45. Et figet tabernaculum ſuum Apadno inter maria, ſuper montem inclytum, & ſanctum, &c.

CAP. XXXVIII.

DAnielem his verbis, vt integra quoque reſidua parte illius vndecimi capitis, hiſtorico & primario ſenſu, non de Antiocho, ſed de Antichriſto vero proculdubio fuiſſe locutum, ſanctus Hieronymus antiquitatis fidiſſimus auctor, ſuam, & omnium ante Eccleſiaſticorum Scriptorum hac de re ſententiam proferens, his verbis affirmat: *Noſtri autem extremum viſionis huius capitulum ſuper Antichriſto ſic exponunt: Quòd pugnans contra Ægyptios, Libyáſque, & Æthiopias, & tria cornua de decem cornibus conterens, auditurus ſit de Aquilonis, & de Orientis partibus aduerſum ſe bella conſurgere: quòd veniens cum magna multitudine vt conterat, & interficiat plurimos, figat Tabernaculum ſuum in Apadno iuxta Nicopolim, quæ priùs Emaus vocabatur: vbi incipiunt Iudææ Prouinciæ montana conſurgere: denique inde ſe erigens vſque ad montem Oliueti, Ieroſolymorum regio aſcenditur: & hoc eſſe quod nunc Scriptura dicit: Et cùm fixerit tabernaculum ſuum in montana prouincia radicibus, inter duo maria. (mare videlicet quod nunc appellatur Mortuum ab Oriente, & mare magnum, in cuius littore Cæſarea, Ioppe, Aſcalon, & Gaza ſita ſunt.) Tunc veniet vſque ad ſummitatem montis eius, hoc eſt montana prouincia, id eſt, verticem montis Oliueti: qui inclytus vocatur, quia ex eo Dominus, atque Saluator aſcendit ad Patrem: & nullus Antichriſto poterit auxiliari, contra ſe Domino ſæuiente. Et aſſerunt ibi Antichriſtum eſſe periturum, vnde Dominus aſcendit ad cælos.*

Theodoretus in hunc eundem locum: *Neque hoc comperimus ab Antiocho factum, alioquin dicant, quiſnam locus iſte, vbi tentorium ſuum fixerit Antiochus, inter duo maria ſitus? Verùm non poterunt oſtendere. Igitur nihil horum adhuc peruenit ad exitum: ſed hæc omnia à communi hominum peſte* (Antichriſto) *proficiſcentur. Sabir autem rurſus Deo dicatam terram vocat, & Apadanum locum quendam ita nominatum, nec procul ab Ieroſolymis poſitum, vbi exitio perdetur.* Sancti Hieronymi ſententiam, & verba adſcripſit ſuo libro de Regreſſu Animarum ab inferis, Hugo Etherianus cap. 23. Atque Explanatores omnes Danielis, poſt ſanctum Hieronymum, hoc oraculum de Antichriſto ſunt interpretati, vti Strabus, Anſelmus Laudunenſis, Petrus Comeſtor, Lyranus, Iſidorus Clarius, Vatablus, Pintus, Pererius. Mendacia & deliria Porphyrij locum de Antiocho exponentis, refutauit egregiè S. Hieronymus, & alij recentiores. Mirum cur Maldonatus de Antiocho, & Veldius de Antiocho, Vel de Mahomete voluerint interpretari. Sed more noſtro fontem aperiſmus.

Et figet. Hebraicè propriè, *Et plantabit*, vt Sanctes, Vatablus, Tremellius, Iunius, Marinus,

Auenarius, Schindlerus, Leo Iudas. At Forsterus, *Et infiget*, vel *Et inferet*. LXX. Vulgatus, Reuchlinus, Buxtorfius, *Et figet*.

Tabernaculum suum. AHOLE, Sanctes, Vatablus, Leo Iudas, Maldonatus, *Tabernacula*. Forsterus, Tremellius, Iunius, Marinus, Auenarius, Montanus, Schindlerus, Buxtorfius, *Tentoria*. LXX. & Vulgatus legerunt, AHOLO, *Tabernaculum suum*.

Apadno אפדנו APADNO, vox miræ obscuritatis, de qua sanctus Hieronymus: *Apadno verbum compositum est, quod si diuidas, intelligi potest, θρόνου αὐτοῦ, id est, solij sui. Et est sensus. Et figet tabernaculum suum & thronum suum inter maria, super montem inclytum & sanctum. Hunc locum ita Symmachus interpretatus est: Et extendet papiliones equitatus sui inter maria, super montem fortitudinis sanctum. Et veniet vsque ad verticem montis. Theodotio verò sic vertit: Et figet tabernaculum suum in Aphadano inter maria, in monte Sabin sancto: & veniet vsque ad partem eius. Aquila ita: Et plantabis tabernaculum pratorij sui in Aphadano inter maria, in monte Sabin glorioso, & sancto: & veniet vsque ad finem eius. Soli Septuaginta omni se nominis quæstione liberantes, interpretati sunt: Et statuet tabernaculum suum tunc inter maria, & montem voluntatis Sanctum: & veniet hora consummationis eius. Quos Apollinarius secutus, de nomine Apadno omninò conticuit. Hoc ideò prolixiùs posui, vt & Porphyrij ostendam calumniam, qui hæc omnia ignorauit, aut nescire se finxit: & Scripturæ sanctæ difficultatem, cuius intelligentiam, absque Dei gratia, & doctrina maiorum sibi imperitissimi, vel maximè vendicant. Notandum autem quod P, litteram Hebræus sermo non habeat, sed pro ipsa vtuntur* פ *Phe, cuius vim Græcum* φ *Phi sonat. In isto tantùm loco apud Hebræos scribatur quidem* פ *Phe, sed legatur Pe.* Hæc S. Hieronymus.

Qui eruditè illud obseruat priscos Hebræos non habuisse פ Pe durum, seu densum: sed פ Phe Raphe, seu lene, vel remissum, vt Græcum φ, vnde dicendum esset Hebraicè APHADNO, & non APADNO: verùm notat sanctus Doctor, in hac voce legi tantùm Pe durum APADNO: ideircò Massoretæ in פ Pe immiserunt punctum Daghes, quod sanè non videtur fuisse in vsu tempore sancti Hieronymi. Arabes etiam num hodie istud quoque seruant, apud quos nullum est Pe durum: sed tantùm Pe Raphe. Vide quæ de his annotauimus lib. 4. cap. 19. extremo.

Equidem vocis APADNO enodationem, quia peregrina est, & subdifficilis, non erit abs re, ex his qui Hebraica tractarunt, reddere. Ioannes Reuclinius in Lexico, *A* פדן *Phadan, id est, campus & planities, in lingua Ismaëlitarum, seu Saracenorum, deriuari quidam putant locum quemdam prope Emaum ciuitatem dictum APADNO cata prothesin littera Aleph, Danielis 11. Et figet tabernaculum suum APADNO, id est, secundùm Hieronymum, apud Nicopolim: sed communiter in lingua Iudæorum significat palatium, seu domum regiam, siue dominicam, quam sæpè templum nominauit antiquitas: nam prisci Hebræorum magistri palatium vocarunt* אפדנא *APADNA. Vnde Rabbi Gerson in Commentariis super Danielem, in verbo allegatæ auctoritatis, super montem inclytum, dicit, quòd ibi fuerit ædificata domus Sanctuarij, id est, Templum. Quapropter sensus erit, Quòd Antichristus inter duo maria figet tabernacula sua pro templis, in quibus adoretur.*

Alfonsus Zamorensis in Dictionario: *APADNO, ornamentum suum.* Lexicon Complutense: *Dicunt Hebræi, quod APEDNO significat ornamentum suum.* Sanctes, Mercerus, Cornelius Bonauentura Bertramus in Thesauro, in dictione APHAD: *Et scripsit Rabbi Ioseph Kimchi pater Rabbi, Dauid, quòd illud Daniel. 11. 45. Et figet tabernacula APADNO, operimenti (vel, cinguli) sui, inter maria: est ex hac Radice, & significantia. Alij exponunt, ornamenti sui: nonnulli thalami sui. Alij, aulæo, vel operimenti pretiosi, quod & SAPHRIR dicitur, vt Nun sit adumentitium. Rabbi Dauid, Palatij sui. Require in PADAN, quia alij Aleph putant accedere.* Et in PADAN: *Inde illud Danielis 11. 45. Et plantabit, aut figet APADNO, palatij sui: secundùm Rabbi Dauid, qui exponit ARMONO. Et sic ARMON palatium, vocatur in verbis Doctorum Hebræorum APADNA. Babel-Ha-uch exponit CHAZEB, atrium: & Aleph redundat secundùm Rabbi Dauid: sed secundùm Rabbi Ioseph Kimchi, Aleph est radicalis littera, & Nun redundat.*

Forsterus in APHAD: *APADNA, Tectorium, operimentum pretiosum, aulæum, quod constringebatur: & arbitror esse Chaldæum. Daniel. 11. Et inferet tentoria aulæi sui inter maria. Et Ieremiæ 43. vertit Chaldæus Paraphrastes APADNA, pro nomine SAPHRIR, id est, aulæum.* In Radice autem NATA, exponit: *Et infiget tabernacula ornamenti sui inter maria.* Et de SAPHRIR hæc habet: *Saphrir, aulæum, quod expanditur ornatus gratia.* Mercerus: *Saphrir sic quidam putant aulæum dici, quod ornatus causa expandatur: sed à pulchritudine potiùs.* Auenarius: *Saphrir, Siparium rotundum, tentorium, quod circulariter & orbiculariter expanditur, & in formam sphæræ extensum est. Hinc Siparium.* Montanus Ieremiæ 43. 10. reddit *tentorium elegans.* Noster, *Solium.*

Marinus in Area: *Apadan, nomen formæ masculinæ, quod semel legitur in Bibliis cum affixo APADNO, incertum, quid propriè sit & ex qua radice. Mihi radix est APHAD, & per metaphoram nomen effictum esse puto, id est, ad instar Ephod, de quo Exodi 28. 7. Ephodinum dicemus, noto nomine docendi causa, id est, pretiosum, vel potius substantiuè pretiositas. Daniel. 11. 45. Et figet tentoria pretiositatis (Ephodina,) nempe ex bysso, hyacintho, & cæteris. Padiglioni di seta, & d'oro.*

Dauid Pomarius in Themach: *Padan, Armon, palatium. Danielis 11. vbi scribitur cum Aleph littera he emantica.* Notat etiam Hebræos vocare APADNAH, atrium, tentorium.

Auenarius in Dictionario: *APEDEN, aulæum, palatium tapetibus coopertum, quod pro deliciis fiebat, Componitur ex APHAD, apeauit &* עדן *EDEN deliciæ. Semel tantùm reperitur, vt cum affixo, Danielis, 11. vers. vlt. Et plantauit (id est, figet) tentoria aulæi sui inter maria.*

Schindlerus in Pentaglotto: *APADAN, aulæum, operimentum. Danielis 11. vers. 45. Et figet tentoria aulæi sui inter maria. Ieremiæ 43. vers. 10. & tendit SAPHRIRO, Thargum, APADNEH, aulæum suum super illos.*

Buxtorfius in Lexico: *APADAN, palatium, Augustale. Affixum APADNO, Et figet tentoria palatij sui. Daniel. 11. vers. 45. Sic in Thargum: Et extendet APADNEH, Augustale suum super eos. Hebraicè SAPHRIRO, Ieremiæ 43. 10.*

Maldonatus in 11. Daniel. vers. 45. *Apadno non*

est

est nomen loci proprium, sed appellatiuum, vt ipse Hieronymus, qui Theodotionem imitatus, integrum reliquerit, vt solet plerumque facere in rebus dubiis, in Commentariis interpretatur. Sensus autem est: Et plantabis tabernacula palatij sui, vt exponit Rabbi David, aut tentorij sui, siue papilionis, vt Rabbi Ioseph Kimchi, & Saadias interpretantur. Quod mihi magis placet. Quod autem nomen A P A D N O non proprium sit, sed appellatiuum, primum ex eo constat, quod nullum locum reperiamus ita vocari: quamuis Porphyrius nimia licentia, nescio quem eius nominis locum finxerit. Deinde quod ex verbis sequentibus perspicuum sit, eum locum in Iudæa, & in ipsa Ierosolymitana urbe, de qua hic agitur, esse debere: in qua certum est nullum locum A P A D N O vocari. Vides vt diuersæ tot auctorum de Apadno sententiæ, non turbent, aut obscurent eius vocis vim, ac notionem, sed magis illustrent, dum quisque pro sua parte peculiare aliquid confert ad elucidationem. Illud est frequentius, *Tentoria palatij sui.* Ita Kimchi, Sanctes, Vatablus, Leo Iudas, Isidorus Clarius, Reuchlinus, Veldius, Tremellius, Iunius.

Non conuenit inter Grammaticos ex quo themate sit *A P A D N O*: nam Kimchius, Reuchlinus, Sanctes, Pomarius, Bodetianus, Buxtorfius volunt esse à PADAN, quod, duo, vel par, seu iugum, Chaldaica, & Rabbinica lingua significat. Vnde Mesopotamia dicta est Hebraicè פדן ארם *Padan-Aram*, hoc est, Syria duorum, quod sit media inter duo flumina Tigrim & Euphratem Græcè Mesopotamia, Latinè, Interamnis. Padan quoque ligonem significare, annotauit Pomarius. Vomerem etiam, Schindlerus. Addunt in lingua Ismaëlitica, seu Arabica, P A D A N, esse agrum, vel campum. Qua ratione in A P A D N O, Nun erit radicale: & Aleph, aduentitium. Et nesciremus quid tunc A P A D N O significare poterit, nisi exponas, *tentoria duorum*, vel *iugi sui.* hoc est, Imperij sui, quod tanquam iugum imponet ceruicibus gentium. Vel, *tentoria campi sui.* nimirùm exercituum & copiarum suarum. Hispanicè aciem, & exercitum *campum* vocamus. Aut, *tentoria bigarum suarum.* Nempe curruum, & *equitatus sui*: vt Symmachus est interpretatus. L X X. in Editione Romana, & Roberti Stephani: *Et figet tabernaculum suum Ephadano in medio marium.* Græca Scholia: *Ephadano, id est, tabernaculum, ἱππαστάσις, quod quidem est equestter exercitus.*

Alij verò quibus magis assentimur, *APADNO* deducunt ab *A P H A D*, quod est, cingere, supertegere, superinduere, operire adstringendo, adaptare strictim. Ita Rabbi Ioseph Kimchi, Forsterus, Mercerus, Marinus, Auenarius, Schindlerus. Et tunc in *A P A D N O*, Aleph erit radicale, & Nun accidentarium. Est autem ex eadem Radice illud nomen Ephod, præcipua inter vestes Sacerdotales, de cuius forma, & pulchritudine dicemus lib. 11. cap. 13. Nec displicet, quod Marinus annotauit, *A P A D N O*, dictum, quasi Ephodinum, id est, pretiosum, seu pretiositatem. Siquidem Ephod supremi Sacerdotis, vestis erat pretiosissima & pulcherrima de auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & bysso retorta, opere polymito confecta, Exodi 28. 7. Sicque tentoria *A P A D N O* sint tentoria quasi Ephodina, pulcherrima, instar Ephod opere Phrygio ex auro, purpura, hyacintho, rebúsque magni pretij elaborata & contexta, ac si Hispanicè dicas: *Tiendas, pauellones de seda y oro, de brocados de tres altos, finissimos.* Sicut etiam ab eodem Epod volunt plerique effictam vocem אפודה *Aphudah*, quam aiunt significare ipsum pretiosum opus, & mirabilem texturam, & ornatum pulchrum, & artificiosum Ephod, Exodi 28. 8. cap. 39. 5. Isaiæ 30. 22. vt rectè obseruauit Marinus. De tentoriis & aulæis Antichristi pretiosissimis & pulcherrimis dicemus fusè libro sequenti, cap. 20. Posset hîc aliquis ex eodem Ephodi significato exponere: *Et plantabit tentoria Ephodi sui.* Hoc est, Prætoria suæ sacræ & diuinæ, seu regiæ potestatis & dignitatis. Ephod olim vestis propria Sacerdotum, quin & Regum. Ac si dicat: Constituet sibi supremum Sacerdotij & Regni tribunal summum sacrosanctæ potestatis solium: vendicabit sibi diuinorum & humanorum Principatum & Imperium. Et fortasse ad vocem Ephod additum est Nun in *A P A D N O*, ad indicandam vtramque maximam & summam potestatem, diuinam & humanam, quam sibi temerè vsurpabit.

Illud tamen aptius instituto videtur, vt APADNO, sit Palatium, Regia, Dominica, Basilica, quasi Templum, vt annotauit Reuchlinus: cùm etiam Templa olim Basilicæ, & Dominica sint dicta, vide de his geminis vocibus Notas Baronij ad Romanum Martyrologium 5. Augusti, & 25. Decembris: atque sic *A P A D N O* significare Basilicam, Dominicam, vt non quamuis, aut quouis modo exstructam, sed ornatissimam, & pulcherrimis, ac pretiosissimis aulæis, peristromatis, operimentis Ephodino opere, ac Phrygionico egregiè contextis, instructam, & instratam. Verùm cunctis probè consideratis magis ad rem esse existimamus, *A P A D N O* proprium nomen esse Palatij, seu Regiæ, aut Prætorij Antichristi: sic Hebraicè dictum à superbo, & eleganti apparatu aulæorum, stromatum, cortinarum, velorum, operimentorum, stragulorum, taperum, varij generis, & pretiosissimæ cùm texturæ, tum acupicturæ: atque paragogen Nun, innuere sumptuosissimum & opulentissimum supra quam dici, aut credi possit, Palatium, omni genere aureorum aulæorum, & operimentorum instructissimum. Neque enim sine magno consilio, in L X X. Interpretibus, Aquila, Theodotione, & Vulgato relicta est vox A P A D N O sine interpretatione, nimirùm quòd voluerint nomen proprium regiæ Antichristi intelligi. Alioquin si nullum aliud suberat mysterium nisi difficilis vocis significatus, quo *Solij sui*, vel *Palatij sui*, exprimitur, quid opus erat relinquere nomen ipsum Hebræum ininterpretatum, quod nobis suspicionem alicuius abstrusi mysterij, cùm tamen nullum esset, ingeneraret?

Igitur Ecclesiastici Scriptores ante sanctum Hieronymum, ipse sanctus Hieronymus, ac post eum Theodoretus, Anselmus Laudonensis, Lyranus, Pintus in Daniel. 11. ad vers. 45. Iosephus Acosta lib. 3. de Nouissimis Temporibus, Leonardus Lessius disputatione de Antichristo, demonstratione 12. & alij crediderunt A P A D N O nomen esse proprium cuiusdam loci non longè ab Ierosolymis, iuxta Nicopolim, quæ priùs Emmanus vocabatur: quam illam volunt esse Emaus, quam sanctus Lucas 24. vers. 13. scribit distare ab Ierusalem spatio stadiorum sexaginta, hoc est, septem milliaria Italica cum dimidio, nimirùm duas plus minúsve Hispanicas parasangas, seu Leucas: vbi Christus Dominus cognitus est à duobus Discipulis in fractione panis. Hic ergo

prope Emmaus, siue Nicopolim, tradunt præfati Auctores, ex Danielis vaticinio, Antichristum fixurum tentoria Apadno, id est, Palatij sui, seu regiæ suæ splendidissimæ, & opulentissimæ.

De Emmaunte pro instituti ratione pauca referamus. Iosephus lib. 17. Antiquitatum, cap. 12. agens de cohorte Romana à Iudæis propè Emmauntem concisa, sub Quintilio Varo Syriæ Præside, ait: *Nam & Emmaus cremata est Vari iussu in vindictam caesorum ibi militum, deserta tamen ab habitatoribus.* Et lib. 2. de Bello Iudaïco, cap. 3. *Exusta est, & Ammaus iussa Vari, necem Arij, caeterorúmque indignè ferentis, habitatoribus eius fuga dispersis.* Eusebius in Chronico Numero MMCCXXXVII. Anno Christi CCXXII. Eliogabali IV. *In Palæstina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, vrbs condita est, legationis industriam pro eo suscipiente Iulio Africano Scriptore Temporum.* Sanctus Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis: *Iulius Africanus cuius quinque de Temporibus extant volumina sub Imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, legationem pro instauratione vrbis Emmaus suscepit, quæ postea Nicopolis appellata est.*

Idem sanctus Hieronymus, siue Eusebius in locis Hebraicis: *Emmaus de quo loco fuit Cleophas, cuius Lucas meminit Euangelista: hæc est nunc Nicopolis insignis ciuitas Palæstinæ.* Et in Epitaphio sanctæ Paulæ: *Repetitóque itinere Nicopolim, quæ prius Emmaus vocabatur: apud quam in fractione panis cognitus Dominus Cleophæ domum in Ecclesiam dedicauit.*

Sozomenus lib. 5. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 20. *Est vrbs Palæstinæ, quæ iam Nicopolis dicitur, cuius quidem vt pagi, (sic enim iam tum fuit) diuinus Euangeliorum liber facit mentionem, eamque Emmaus appellat. At Romani capta Ierosolyma, & parta contra Iudæos victoria, eam Nicopolim nuncupabant, nomine ex euentu belli imposito. Ante hanc vrbem, propter triuium, in quo Christus post resurrectionem a mortuis, cum Cleopha incedens, simulabat se ad alterum pagum properè contendere: est fons quidam salutaris, in quo non homines modo, qui agrotant loti curantur; verùm etiam alia animalia, quæ variis morbis laborant. Nam ferunt Christum vnà cum discipulis, quodam tempore è via ad fontem illum diuertisse, inque eo lauisse pedes: & aquam ex eo tempore vim morbis medendi habuisse.* Eadem omnino Nicephorus lib. 10. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 31. Cassiodorus in Chronico, in Eliogabalo: *In Palæstina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, vrbs condita est.* Cedrenus in Annalibus in Iuliano: *Nicopoli Palæstinæ, quæ & Emmaus dicitur fons erat omnis generis morbos hominum, brutorúmque sanans. Eo enim fonte ferunt Christum ex itinere pedes abluisse.*

Sanctus Beda in Lucæ 24. *Emmaus autem ipsa est Nicopolis ciuitas insignis Palæstinæ, quæ post expugnationem Iudææ sub Marco Aurelio Antonino Principe restaurata, cum statu mutauit, & nomen.* Eadem totidem verbia habet Zacharias Christopolitanus Episcopus in Harmonia Euangelica, cap. 176. Idem sanctus Beda in Chronico in Marco Antonino Eliogabalo: *In Palæstina Nicopolis, quæ priùs Emmaus vocabatur, vrbs condita est: legationis industriam pro ea suscipiente Iulio Africano Scriptore temporum. Hæc est Emmaus, quam Dominus post resurrectionem, suo ingressu, sicut Lucas narrat, sanctificare dignatus est.* Eadem totidem verbis habet sanctus Ado in Chronico, & Hermannus Contractus in Chronico.

Vvillermus Tyrius lib. 7. de Bello Sacro, cap. 14. *Est autem Nicopolis ciuitas Palæstinæ: hanc dum vicus adhuc esset, Sacer Euangeliorum liber appellauit Emmaus, beatúsque Lucas Euangelista hanc dicit ab Ierosolymis distare stadiis sexaginta. De hac Sozomenus, &c.* Refert verba Sozomeni, quæ paulò anteà descripsimus. Brocardus in Descriptione Terræ Sanctæ: *A Ierusalem decem* (duo potiùs) *numerantur Leucæ contra Occidentem ad Castellum Emmaus, vbi Dominus in fractione panis cognitus est à discipulis. Is locus hodie Nicopolis dicitur.* Emmauntis meminit lib. 1. Machabæorum, cap. 3. vers. 40. & 57. & cap. 4. vers. 3. & cap. 9. vers. 50. Iosephus lib. 12. Antiquit. cap. 11. Item Ptolemæus lib. 5. cap. 16.

In Itinerario à Burdegala Ierusalem vetustissimo, edito à Petro Pithæo, Nicopolis ab Ierusalem distare ponitur Millia passuum XXII. Sed magnus Scaliger, qui nihil non videt, hîc non vidit, pro XXII. emendandum VII. Addit Scaliger in Eusebianis: *Iosephus 4. de Bello Iudaico, cap. 8. ait Emmaus significare Aquas calidas. Hoc verùm fuerit, si scribendum* חמי מיא *Chamme-maim, sed ε, & υ, penultimum sunt de radice nominis. Itaque vera non fuit originatio Iosephi.* Verba Iosephi sunt: *Vespasianus autem profectus ex Ammaunte, vbi pro Tiberiade posuerat castra: (Ammaus autem, si quis nomen interpretetur, Aqua calida vocantur: ibi enim eiusmodi fons est, sanandis corporum vitiis idoneus) Gamalam peruenit.* Sed ego malim credere Iosepho, quàm Scaligero: quasiverò ex Hammaim, non potuerint Græci luxare Ammaum, seu Ammaus? Egesippus lib. 4. Excidij, cap. 15. *Ipse* Vespasianus *cum exercitu Amathunta repetit: quæ de Aquis calidis vocabulum sumpsit: quod aquarum vapor Syro sermone Amathus appellari fertur. Therma ergo Græcè dicuntur eo quod calidum fontem habeat intra muros.* Verùm scito hanc Ammaum de qua hîc Iosephus, diuersam esse penitus ab illa Emmaus dicta Nicopolis, de qua hactenus diximus: nam Emmaus hæc Iosephi erat in Galilæa prope Tiberiadem: nostra autem illa prope Ierusalem, stadiis sexaginta tantùm ab ea distans ad Occidentem: vti etiam Ortelius in Thesauro Geographico, & Iosephus Stephanus in 1. Machabæor. 3. ad vers. 40. annotarunt. Imperitè Ioannes Drusius in primo Machabæor. 3. ad vers. 40. Emmaus castellum Lucæ 24. 13. distans ab Ierusalem spatio stadiorum sexaginta, diuersam facit ab Emmaus quæ dicta est Nicopolis, cùm sit ipsissima Palæstinæ Nicopolis, vti perspicuè demonstrauimus: de qua Ortelius obseruat: *Hodie adhuc Nicopol nominari, tradit Postellus. Gotz ab Arabibus & Turcis, vt ait Rauuolfius.* Refellit hoc postremum Scaliger his verbis: *Qui in suis peregrinationibus scribunt, hanc Nicopolim, siue Emmaus, GOTZ, ab Arabibus vocari, hallucinantur. Hoc enim est Ierosolymorum nomen, Kodez Mubarech, Sanctuarium Benedictum.* At de Emmaunte plura vide apud Adrichomium in Iuda, num. 112. agit quoque de illa Masius in 10. Iosue, ad vers. 10. Sed ad seriem vaticinij Danielis redeamus.

Inter maria. Sanctus Hieronymus ex communi Patrum interpretatione, duo maria exponit, nempe, Mare mortuum, seu lacum Asphaltitem ab Oriente, & mare Mediterraneum ab Occidente: inter quæ duo maria exploratum est medias interiacere Ierosolymam, & Emmauntem siue Nicopolim. Sancti Hieronymi, patrúmque explana

planationem comprobant quoque Anselmus Laudunensis, Comestor, Lyranus, Vatablus, Isidorus Clarius, Pererius, Sa, Maldonatus. Porrò lacum Asphaltitem seu Sodomiticum phrasi Hebraïca mare nuncupari in Scriptura sacra, loca sunt expressa, Genes. 14. 3. dicitur *Mare salis*; Numerorum 34. 3. *Mare salsissimum*: Iosuë 3. 16. *Mare solitudinis*, & *Mare mortuum*: de cuius magnitudine, ac singulari natura mira narrant, Diodorus Siculus lib. 2. num. 92. & 93. Strabo lib. 16. pag. 525. 526. Iosephus lib. 5. Belli Iudaici, cap. 5. Plinius lib. 5. cap. 16. & lib. 7. c. 15. & lib. 2. c. 103. Solinus c. 58. Tacitus Historia 5. Iustinus lib. 36. Pausanias lib. 5. n. 153. Egesippus lib. 4. Excidij Ierosolymitani, c. 16. & 18. & recentiores alij innumeri.

Super montem inclytum, & sanctum: Hebræa: *Monti Tsebi sanctitatis*. De voce *Tsebi*, pluribus disseruimus cap. 20. vbi docuimus, tam Hebræos, quàm nostros annotare, TZEBI, peculiare esse Terræ Iudææ, ac propriè Ierosalem epithetum. Aquila & Theodotion, teste S. Hieronymo, ipsum nomen Hebraïcum sine interpretatione reliquerunt: *In monte Sabin sancto*. Symmachus: *Super montem fortitudinis Sanctum*. LXX apud S. Hieronymum, *Et montem voluntatis Sanctum*. Sanctes: *In monte inclyto sanctitatis*. Forsterus, & Schindlerus; *Ad montem iucunditatis, sanctitatis*. Leo Iudas: *Ad eximia sanctitatis montem*. Tremellius & Iunius: *In monte decoris Sancti*: vel *sanctitatis*. Marinus: *Ad montem complacentia sanctitatis*. Montanus: *in monte decoro sanctitatis*. LXX. in recentiori Romana Editione: *In monte Sabaim sancto*. Vbi Scholia Græca, teste Nobilio, habent: *In nouam Ierusalem. Hic enim mons propriè gloria Dei, & virtutis eius, & voluntatis. Horum enim vnumquodque interpretatur illud Sabi*. In Complutensi verò & Regia: *Super montem Sabi sanctum*. Theodoretus: *Super montem Sabir sanctum. Sabir autem rursus Deo dicatam terram vocat*.

Sanctus Hieronymus secutus ante se Patres, Anselmus Laudunensis, Petrus Comestor, Lyranus, Pintus, Pererius, Acosta, & alij, montem hunc inclytum & sanctum, montem Oliueti interpretantur, his elogiis meritò insignitum, quia ex eo Dominus conscendit in cælum, Actor. 1. vers. 12. Quin ex ipsa Dominica Ascensione magnis eundem montem illustratum fuisse miraculis, ac diuina Christi impressa vestigia in eo relicta fuisse, vt rem nimis peruagatam omittimus pluribus enarrare, ex sancto Paulino, Seuero Sulpitio, sancto Hieronymo, sancto Beda, aliisque recentioribus, plures ea recensuerunt, præsertim Baronius, Annali 1. anno Christi 34. num. 232. & seqq. Lorinus in 1. Actor. Apost. ad vers. 11. Adrichomius in Ierusalem, num. 192. de Oliueti monte Iosephus 20. Antiquitatum, cap. 6. *Eodem tempore quidam ex Ægypto venit Ierosolyma, Vatem se esse profitens, & plebi persuadens, vt secuta se in montem Oliueti ascenderet: qui è regione vrbis ad quintum abest stadium: illic enim visuros sue iussu cadere Ierosolymorum mœnia, ita vt per eorum ruinas aditus in ciuitatem pateat*. Et lib. 6. Belli, cap. 3. *His autem preceptum erat sexto ab Ierosolymis stadio castra ponere, qua in parte mons, qui appellatur Eleon, contra ciuitatem ab Oriente situs est, altáque interiacente valle discernitur, cui nomen est Cedron*. Sanctus Lucas Actor. 1. vers. 12. *Reuersi sunt Ierosolymam à monte, qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Ierusalem, Sabbati habens iter*. Quantùm autem esset *Sabbati iter*, diximus lib. 15. cap. 9. Paruo satis interuallo distabat mons Oliuarum ab Ierusalem, quinque nimirùm, aut sex stadiis duntaxat, media tamen interiacente Valle Iosaphath, seu Cedron, vt cunctis est peruagatum.

Alij verò montem inclytum & sanctum malunt accipere montem ipsum Sion, vel Moria, vbi Ierusalem & Templum Domini condita erant; ita Lyranus, Vatablus, Pintus, Pererius, Marinus, Sà, Maldonatus, item Becanus in Antichristo Reformato, visio 2. quam nos interpretationem libentiùs amplectimur. Nam vocem *Tsebi* aptiùs & veriùs in Sion, aut Moria, quàm in Oliueti, aut alium extra Ierosolymam montem competere, nemo cum ratione negabit. Deinde quia mons Sanctitatis, aut Sanctus, dici alius in Scriptura non consueuit, nisi Sion, aut Moria, cuius appellationis exempla sunt non pauca, præsertim apud Regium Vatem, Psalm. 2. 6. Psalm. 47. 2. Psal. 77. 54. Psalm. 86. 1. Et iste quidem tam illustribus titulis montes in quibus & ciuitas Ierusalem, & sacrosanctum tunc Templum Dei extructa erant, ornantur: quod ea Deus tunc præ cæteris in terra chariora, & augustiora habuerit: & nomini sancto eius essent consecrata. Constat autem montem Sion fuisse bicipitem: nam vnum ipsius iugum erat Moria in quo propriè situm erat Templum: alterum Sionis nomen retinebat, in quo domus Regia, arx, & ciuitas Dauid extabat.

Iam illud verosimilius existimamus, Antichristum regiam suam, ac præcipuam Imperij sedem in Ierusalem, atque adeò in monte Sion, vbi quondam Dauid, ac Salomon, cæterique Iudæorum reges, de quorum stirpe se mentietur, collocaturum. Et ratio est perspicua, nam ex mille Prophetarum oraculis sperant Iudæi Messiam suum in monte Sion regio inaugurandum, ibique Imperij sui solium, ac thronum habiturum, præsertim ex insigni illo vaticinio Psalm. 2. 6. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius*. Quem locum, vt alia eiusmodi, cùm constet, in vero Messia Iesu Christo æterni Patris Filio reuera fuisse completa: turpi perfidi sperant adhuc in Pseudo suo Messia implenda: & cùm ipsi Antichristum pro Messia recepturi sint, haud equidem illum pro rege suo à Deo obuncto & coronato agnoscent, nisi eum in monte Sion, in solio & throno Dauid Patris eius regnantem aspiciant.

Quòd si quis contendat, hîc montem inclytum & sanctum in quo fixurus est Antichristus tabernaculum suum APADNO, Oliueti montem esse, vti S. Hieronymus secutus antiquos Patres affirmat; haud magnopere repugnabimus: si tamen illud probè teneamus, Antichristum regiam habentem in monte Oliueti, rectè dici, eam Ierosolymis habere, quod Mons Oliueti vicinus sit admodum vrbi Ierusalem, vt paulò anteà dicebamus. Et facilè arbitramur, regnante Ierosolymis Antichristo, improbo Iudæorum labore, & opere, aggeribus complanata valle Cedron, montem Oliueti, ædificiis, ac domibus Vrbi coniungendum, vt lib. 11. cap. 9. pleniùs dicemus.

At hinc iam non leuis exoritur difficultas. Nam si Patres, auctore S. Hieronymo, & multi posteriores, vti prædiximus, APADNO, vbi fixurus est Antichristus thronum Imperij sui, locum esse iuxta Emmaus, siue Nicopolim, vbi incipiunt iam Iudææ prouinciæ montana consurgere, affirmant: qua ratione consistent verba Danielis: *Figet tabernaculum suum APADNO, inter maria, super montem inclytum & sanctum*. Nempe, vt exposuimus, super montem Sion, vel Oliueti: cùm vterque iste mons ab

Emmaunte, seu Nicopoli absit spatio stadiorum sexaginta, hoc est, duas Hispanicas leucas.

Equidem si *APADNO* non Nicopolim, sed nomen proprium Regiæ, seu Palatij Antichristi, quod Ierosolymis habebit, vti superiùs volebamus, exposuerimus, tollitur omnis dubitatio, constabit enim sic sensus: Constituet palatium suum *APADNO* nuncupatum, super montem Sion, vel Oliueti, nempe Ierosolymis. Nec maior erit difficultas, si cum S. Hieronymo, alijsque recentioribus Interpretibus nomen *APADNO* pro appellatiuo sumentes, reddamus: *Et figet tabernacula solij sui super montem inclytum & sanctum*: scilicet, vel Sion, vel Oliueti, in quibus explanationibus nulla mentio Emmauntis, aut Nicopolis. Sed Patrum auctoritas de *APADNO* loco prope Nicopolim firma esse debet: nec tamen ita tueri eam debemus, vt dicamus, Antichristi tempore dilatandam vrbem Ierusalem ædificiis, ac domibus versus Nicopolim, vt illam etiam intra se complectatur: sicque regia Antichristi & sedes Imperij, & Ierosolymis, & iuxta Nicopolim constituta dici rectè possit. Suo enim loco lib. 11. c. 6. & 7. ostendemus, sub Antichristo cum Ierusalem ingentibus operum molibus est instauranda à Iudæis, versus Aquilonem & Occidentem neutiquam quidem ædificiis extendendam, vltra priscum situm: nec comprahensuram Nicopolim quæ est ad Occidentem Ierosolymæ.

Quapropter rem probè considerantes, ottam difficultatem variè discuti posse putamus. Primò. Forsan Antichristus duplicem regiam, aut duplex palatium habebit: alterum Ierosolymis in monte Sion, quod erit augustius: alterum veluti domum saltus, laxandi animi gratia, iuxta Nicopolim: túncque Danielem per asyntheton esse explicandum: *Et figet tabernaculum suum in Apadno*, seu ad Nicopolim inter maria: (&) super montē inclytum & sanctum. Quasi dicat: in vtroque loco, & in Sion, & Nicopoli plantabit regiam suam: duo palatia habebit. Nec mirum, facturum Antichristum, quæ Salomonem aliósque Principes fecisse constat: qui sibi gemina, imò & plura extruxere palatia.

Secundò, Tametsi ex Scripturis videatur colligi, Ierusalem sub Antichristo non proferendam ad Aquilonem, & Occidentem, vbi est Nicopolis: at forsitan tam immani laxitate extruet sibi Ierosolymis regiam, vt à montibus Sion & Oliueti circumducat per Austrum, vel Aquilonem, ad Occidendem vsque Nicopolim, prodigiosæ longitudinis & amplitudinis domum: vrbémque Ierosolymā immensa illa domo & regia cingat. Nec enim noui aut insoliti prorsus sunt eiusmodi in ædificando furores Principum. Plinius lib. 36. cap. 15. *Bis vidimus Vrbem totam cingi domibus Principum Caij & Neronis: & huius quidem, ne quid deesset, aurea.* At de portentosis Antichristi ædificiis agemus lib. 7. c. 18. Et quanto maior erit Antichristi potentia, quàm Caij, aut Neronis? Hinc verba Danielis haud absurdè ita interpretabimur: *Figet tabernaculum suum in Apadno*: id est, iuxta Nicopolim: *ad montem* (vsque) *inclytum & sanctum*, Oliueti, seu Sion. Nam & Nicopolim, & hunc vtrumque montem regia Antichristi complectetur. Hunc sensum rectè Hebræa admittere, eruditis notum est.

Tertiò, Nec erit alienum, si dicamus, Antichristum regiam suam, seu Palatium Ierosolymis in monte Sion, seu Oliueti plantaturum: at castra Prætoria, seu exercitus suos, vel Prætorianas plurimas cohortes Nicopoli in tentoriis habiturum, seu sub pellibus. Vnde Hebræa rectè redduntur: *Et plantabit tentoria palatij sui*: seu, *Figet tentoria ad Nicopolim*: cùm ipse tamen habitaturus sit in Regia Ierosolymitana, *ad montem inclytum & sanctum*: nimirùm Sion, aut Oliueti. Sic Romani Principes cùm sedem Imperij Romæ haberent, Castra tamen Prætoria extra, sed prope vrbem constituerunt: quæ tamen penitus sustulit Constantinus Magnus, de qua re plura vide apud Onuphrium in Roma. Ceterùm illa nobis semper visa est sincerior, ac germanior expositio: Et figet tabernaculum suum vocatum nomine proprio APADNO, inter maria, super montem inclytum & sanctum Sion, vel Oliueti. Quam superiùs pluribus illustrauimus.

Disquirendum tamen nunc, cur regia, seu palatium Antichristi vocetur à Daniele Tabernaculum, vel Tentorium: id enim propriè significat vox אהל *Ohel*. Num forsan in gratiam Gog & Magog, id est, Scytharum, seu Tartarorum, quos præ cæteris charissimos habebit, quòd erunt maxima pars militum Antichristi: erectus est sibi palatium instar tentorij amplissimi variis peristromatis instructum? solent enim Tartari Reges eiusmodi vti palatiis ligneis, mobilibus omni magnificentiæ genere exornatis: quale illud fuit Tartarorum Regis, quod describit Ferdinandus Mendez Pintus suæ Peregrinationis cap. 124. Scitum quoque illud est, Abyssinorum Imperatorem in tentoriis regiam habere, & circumferre, tanta amplitudine, vt tentoria ipsa Regis, ac ministrorum, Ecclesiarum, famulantium, comitantium, ingens terræ spatium aliquando ad tres, aut quatuor lucas, ad modum amplissimæ vrbis occupare soleant: vti pluribus describit Franciscus Aluaresius in Historia Æthiopica.

Deinde annotamus *OHEL*, in Scriptura interdum capi pro domo firma, & lapidea, nedum pro mobili & tumultuario tabernaculo, aut tentorio. Psalmo 131. vers. 3. *Si ascendero in tabernaculum domus meæ.* 4. Regum, 13. vers. 5. *Habitaueruntque filij Israel in tabernaculis suis, sicut heri & nudiustertius.* 2. Regum, 20. vers. 1. *Reuertere in tabernacula tua Israel.* Vide Schindlerum in Pentaglotto. Constat enim Dauidem, & Israëlitas in domibus, & in vrbibus munitis habitasse. Haud secus Augustale, seu Regia Antichristi, quæ erit amplissima domus, dicitur hîc Tabernaculum: forsan quod ad similitudinem tabernaculi, splendidissimo aulæorum, peristromatum aureorum erit exornatum. Verùm sublimior se se nobis ratio offert: solet Scriptura Tabernaculi nomine magnificentissimum illud Dei Templum à Salomone constructum appellare: quæcumque enim quantumuis ampla & magnifica domus Deo ædificata, respectu infinitæ Dei maiestatis & magnitudinis, tabernaculum quoddam humile, subitarij, & instabilis operis censeri potest. De Templo illud omnes accipiunt Psalmo 133. vers. 5. *Donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.* Et versu 7. *Introibimus in Tabernaculum eius: adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.* Vtroque sanè loco Hebraicè plurali numero habetur, *Tabernacula*: nimirùm propter ingentem magnitudinem & amplitudinem Templi, quod tot in se partes, ac mansiones complectetur, vti Interpretes annotarunt. Ergo cùm Antichristus se Deum facturus sit, & in Templo Dei sessurus, ostendens se tanquam sit Deus, vt Paulus ait: facile creditu est, illum intra regiam suam Templum Ierosolymitanum, quod instaurabit, inclusurum:

sorum: vt in illo tanquam Deus habitet: ac propterea regiam Antichristi vocatam Tabernaculum, siue Templum ad indicandum raptam ab eo & suffuratam diuinitatem. Atqui vsum etiam Danielem plurali *AHOLIM*, id est, Tabernacula, ad exprimendam immanem amplitudinem, & magnificentiam palatij Antichristi, quod simul & regia eius, & templum futurum est.

Victorinus in Apocalypsim singularem huius Danielis Oraculi lectionem exhibuit: sic enim habet: *Aspernationem autem & exacerbationem Daniel ante prædixerat: Et statuet, inquit, templum suum super Samariam super montem inclytum & sanctum: id est, Ierosolymis imaginem sicuti Nabuchodonosor fecerat, tunc hic substituet.* Sed puto deprauatè legi *Samariam*, pro, *duo maria*. Hugo Etherianus de Regressu Animarum ab inferis, cap. 23. legit: *Et figat tabernaculum suum ante Dominum: inter duo maria, super montem inclytum, & sanctum.* Suspicor, *ante Dominum*, illapsum pro, *Apadno*. Vox verò, *duo*, *inter duo maria*, nec in Hebræo, nec in Chaldæo, nec in LXX. nec in Aquila, Symmacho, aut Theodotione, nec in Vulgato est: intelligitur tamen à S. Hieronymo, & ab aliis explanatoribus.

Verba autem quæ in vaticinio Danielis sequuntur: *Et veniet vsque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei*: ad mortem Antichristi pertinent: proinde, oppottunè elucidabuntur à nobis, libro 13. cap. 6.

Iudæos Antichristum pro vero Messia suscepturos docent Patres.

CAP. XXXIX.

IVdæi gens perfida, & per vniuersum orbem palabunda cùm verum Messiam Iesum Christum Dominum Dei Filium repudiauerint, nec ipsum agnoscere voluerint: recipient tamen Antichristum, ipsúmque vt suum Messiam adorabunt, communi omnium eius nationis consensu & applausu. Patrum Ecclesiasticorum ea de re perennem traditionem hîc dabimus.

Sanctus Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, c. 25. agens de Iudæorum cæcitate, qui verùm Christum admittere noluerunt, ex Domini, & Pauli verbis in hunc modum disserit: *Et ideò mittet eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Et Dominus autem hoc idem non credentibus sibi dicebat: Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: cùm autem alius venerit in nomine suo, illum recipietis: alium dicens Antichristum, quoniam alienus est à Domino. Et ipse est iniquus Iudex, qui à Domino dictus est: Quoniam Deum non timebat, neque hominem reuerebatur: ad quem fugit vidua oblita Dei, id est, terrena Ierusalem ad vlciscendum de inimico: quòd & faciet in tempore regni sui: transferet regnum in eam: & in templo Dei sedebit, seducens eos, qui adorant eum, quasi ipse sit Christus.*

Sanctus Hippolytus Martyr orat. de consummat. Mundi: *Antichristus populum Hebræorum dispersum congregabit.* Et posteà: *Potissimum Hebræorum gens, præ omnibus ipsi Tyranno chara erit, dicéntque alius alij. Numquid in generatione nostra talis, ac tam bonus iustus homo inueniri potest? Iudæi præcipuè, vt iam dixi, sperantes se spectaturos illum Regem tali in Imperio, quem adeuntes, his verbis alloquentur: Omnes tibi obtemperamus, omnes in te fiduciam collocamus, agnoscimus te iustum super omnem terram, omnes tua operâ salutem nos consecuturos speramus, & ex ore tuo iustum, & incorruptum iudicium accipiemus. Atque initio quidem mendax & iniquus ille subdolè gloriam hanc repudiabit: at perseuerantes homines & obsecrantes, illum declarabunt Regem.* Et post pauca: *Deinde sublatus in regnum suum: inde Templum construet Ierosolymis, quod confestim excitatum tradet Iudæis.*

Sanctus Hilarius Canone 25. in Matthæum: *Antichristus à Iudæis susceptus, loco sanctificationis insistet, vt vbi Sanctorum precibus Deus inuocabatur, illic ab infidelibus receptus, Dei honore venerabilis sit.*

Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 15. *Sic cùm verus Christus secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maximè eorum qui sunt ex Circumcisione, inducet quendam magnum hominem* (Antichristum) *veneficiis, & incantationibus, & malis artibus instructissimum: vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autem Christum seipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem, Iudæos, qui venturum expectant, decipientem.* Et paucis interiectis: *Magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus.* Et post alia: *Si enim tanquam Christus ad Iudæos veniet, à Iudæis sanè adorari volet, vt illos maximè decipiat. Studiosissimum se esse ostendet illius Templi, vt ipse de progenie Dauid esse videatur.* Et Catechesi 12. sub initium: *Iudæorum autem liberi venientem reiecerunt: malè autem venturum expectant. Verum Christum negauerunt: falsum autem ipsi errantes suscipient. Quæ de re etiam Saluator verè dixit: Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: si autem alius venerit in proprio nomine, illum recipietis.*

Sanctus Gregorius Nazianzenus orat. 47. *Aiunt fore, vt Ierosolymitanum Templum rursum extruatur, atque Antichristus à Iudæis Christus credatur, in eóque sedeat.*

Sanctus Ephrem Syrus sermone de Antichristo: *Suprà modum autem Iudæorum gentem honorabit Antichristus, quod ij scilicet maximè illius expectent aduentum, tanquam ipsius veri Christi.* Et paulò inferiùs: *Potissimum autem impiorum, ac homicidarum Iudæorum populi ipsum honore afficient, applaudéntque eius regno. Vnde & ipse tanquam cæteris eos honore præferens, designabit ipsis omnibus locum suum, ac templum, suámque illud instaurandi prouidentiam.*

Sanctus Ambrosius In Psalm. 43. *Dominus ait: In nomine Patris veni, & non me suscepistis: si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis: significans Iudæos in Antichristum credituros, qui in Christum credere noluerunt.* Vetustus author eiusdem S. Ambrosij nomine in 2. Thessalonicens. 2. *Vnde in Euangelio ad Iudæos Dominus ait: Ego veni in nomine Patris mei, & non me recepistis: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quamobrem ex Circumcisione, aut circumcisum illum venire sperandum est: vt sit Iudæis credendi illi fiducia.*

Rufinus in expositione Symboli Apostolorum: *Scire tamen debemus, quòd conabitur inimicus filium perditionis in prodigiis, & signis mendacibus præparare, vt pro Christo, mundo huic introducat Antichristum. De quo & ipse Dominus in Euangeliis prædixit Iudæis: Quia ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: alius veniet in nomine suo, & ipsum recipietis.*

S. Hieronymus epist. 151. ad Algasiam, quæst. 11.

Rursumque de Antichristo loquitur Dominus ad Iudaos: Ego veni in nomine Patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, illum suscipietis. Et post alia: *Faciet, inquit Apostolus, hac omnia Antichristus, non sua virtute, sed concessione Dei, propter Iudaos: vt qui noluerunt charitatem recipere veritatis, hoc est, spiritum Dni per Christum: Quia charitas Dei diffusa est in corda credentium: Et ipse dicit, Ego sum veritas. Qui ergo charitatem & veritatem non receperunt, vt Saluatore suscepto, salui fierent, mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris,* (Antichristum) *vt credant mendacio: Quia mendax est ipse, & pater eius. Et si quidem Antichristus de virgine natus esset, & primus venisset in mundum: poterant Iudai habere excusationem, & dicere, quòd putauerint veritatem: & idcircò mendacium pro veritate susceperint. Nunc autem ideò iudicandi sunt, imò proculdubio condemnandi, quia Christi veritate contempta, posteà mendacium, id est, Antichristum suscepturi sunt.* Et in 11. Daniel. ad vers. 34. *Iudai Christum falsò putant esse venturum, cùm sint recepturi Antichristum.* Et in Abdiam ad vers. 18. *Cuncta qua diximus, & qua dicturi sumus, Iudai sibi futuro tempore pollicentur, quando pro Christo recipient Antichristum: impleta prophetia Domini Saluatoris: Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Et in 11. Zachariæ ad vers. 17. *Hunc Pastorem suscipient Iudai, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illuminatione aduentus sui: vt qui non crediderunt veritati, vt salui fierent: credant mendacio, vt iudicentur, qui consenserunt iniquitati.*

Sanctus Chrysostomus homil. 40. in Ioannem: *Ego enim veni, inquit, in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Sed quemnam non in nomine Patris venturum dixit? Antichristum, & perfidiam eorum sine contradictione demonstrat.* Et paulò pòst: *Verùm ex Antichristo etiam eorum impudentiam coarguit. Cùm enim qui se à Deo missum pradicat, non recipitis: coletis eum, qui se Deum nesciet, & se maximum deorum esse gloriabitur.* Eadem habet homil. 4. in 2. Thessal. 2. S. August. tract. 29. in Ioan. *Ait Dominus ad Iudaos: Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Significauit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui quasiturus est.*

Sanctus Prosper in Dimidio Temporis cap. 9. *In Euangelio testatus est Dominus Iudais, dicens: Veni ego in nomine Patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Quos prauaricatores legis Paulus redarguens ostendit Antichristo credituros. Pro eo ait, quod dilectionem veritatis non acceperunt, vt salui fierent: ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.*

S. Cyrillus Alexandr. lib. 3. in Ioan. c. 6. *Ego enim, ait Dominus, in nomine Patris mei veni, (cuncta enim ad gloriam Dei Patris facere vos hortor) vos autem me repellitis: accipietis autem, (scio enim vt Deus futura) eum qui non Deo Patri gloriam referet, sed ad se transferre conabitur, & nomini suo cuncta tribuet. Hinc arbitror beatum quoque Paulum illud de Iudais, & de iniquitatis Filio dixisse: Quoniam dilectionem veritatis ad salutem suam non receperunt: idcircò mittet eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Hac ratio à Saluatore dicta prophetice, tempore suo re ipsa veritatem habebit.*

Theodoretus in 2. Thess. 2. elucidans illud Pauli: *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, inquit: Charitatem veritatis appellauit Dominum, vt qui nos verè & sincere dilexerit. Idipsum autem dixit Dominus Iudais: Ego veni in nomine Patris mei, & non recipitis me: veniet alius in proprio nomine, & illum recipietis. Nullus ergo venia pratextus relinquetur Iudais. Cùm enim Domino credere noluerint, tanquam qui esset Deo contrarius, ei credent. Atqui ipse quidem non se apertè Deum vocabat: sed se à Patre missum esse, & praceptum accepisse, & qua grata erant Deo, & Patri se facere dicebat. Iste autem* (Antichristus) *contra se Deum vniuersorum vocabit: sed tamen Iudai eum exspectant, & ei, quum aduenerit, credent.* Et in Epitome Diuinorum Decretorum, lib. 5. cap. de Antichristo, *Hoc enim etiam Dominus dixit Iudais: Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: veniet alius in proprio nomine, & illum accipietis. Hoc ipsum dixit etiam diuus Apostolus. Eo quod veritatis dilectionem non susceperunt, vt ipsi seruarentur: & propterea mittet eis Deus operationem erroris, vt ipsi credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed assensi sunt iniustitia ad reprobationem. Eorum ergo qui veritatis pradicationi non crediderunt, veniet improbitatis pater & magister. Quia enim Iudai, pro Deo vtique pugnantes, Dominum tanquam Dei aduersarium cruci affixerunt, maxima impietatis eorum confutatio erit Antichristi prasentia. Dominus enim Christus, cùm esset verus Deus, & veri Dei Filius, se filium hominis, & hominem appellauit, à natura qua videtur appellationes imponens: rarò autem se ipsum Dei Filium nominauit. Sceleratissimus autem Damon* (Antichristus) *Deum maximum seipsum nominabit.*

Victorinus in Apocalypsim: *Hunc Antichristum Deus mittet regem dignum dignis, & Christum qualem meruerunt Iudai, vt sic eum tanquam Christum excipiant Iudai. Non enim seducere populum poterit Circumcisionis, nisi legis vindicator. Denique & Sanctos non ad idola colenda reuocaturus est, sed ad circumcisionem colendam, si quos potuerit seducere. Ita demum faciet, vt Christus ab eis appelletur.*

Sanctus Gregorius Magnus in 1. Regum, 2. *In hominem Iudai confidunt, qui credere in Redemptorem refugiunt, dum Antichristum in fine mundi prastolantur.* Et inferiùs: *Iudai ergo per hac singula verba feriuntur, qui dum Redemptorem contemnunt, Antichristum exspectant, qui Deus non esse liquidò comprobatur.* Et lib. 25. in Iob, cap. 14. enarrans illud Iob, 34. vers. 30. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* In hunc modum scribit: *Quid Iudaa propriè mereatur, ostendit. Verum namque regem super se Iudaa regnare noluit: & idcircò exigentibus meritis hypocritam accepit: sicut ipsa quoque veritas in Euangelio dicit: Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Et sicut Paulus ait: Pro eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. In eo ergo quod dicitur. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi: potest ipsum omnium hypocritarum caput Antichristus designari.*

Andreas Cæsariensis Episc. in 10. Apocalypsis: *In Ierusalem ipsum etiam Antichristum in templo sessurum à nonnullis traditur: siue in Iudaico, olim quidem diuino & admodum religioso: postea verò propter audax & nefarium illud Iudaorum contra Christum*

Christum facinus, solo aquato: verùm ab ipso Antichristo, secundùm Deo rebellium Iudaorum expectationem, tum denuò instaurato. Et in cap. 12. non semel ait Iudæos Antichristo credituros.

Aretas etiam Cæsariensis Episcopus in 11. Apocalypsis: *In Ierusalem Antichristus, vel vti rex Iudaorum regnabit: quos decipies, in omnibúsque & ministrantes & obtemperantes habebit. Et Dominus apud Ioannem: Ego veni, inquit, in nomine Patris mei, & non suscepistis me: si alius venerit in proprio nomine, illum suscipietis.*

S. Beda in Ioannis 5. ad vers. 43. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me, id est, non credidistis in me, qui ideò veniebam in mundum, vt glorificaretur nomen Patris. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quis est, quem accepturi erant Iudai, nisi Antichristus, qui venturus est propriam gloriam quarere? Et hoc erit illis pœna peccati, quia noluerunt veritati credere: & credent mendacium.*

S. Ioan. Damascenus lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap. 27. *At tum ille* (Antichristus) *ad prodendam Iudaorum impietatem veniet. His enim verbis Dominus ad eos vsus est: Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: veniet alius in nomine suo, & illum accipietis. Et Apostolus: Pro eo quòd amorem veritatis non susceperunt, vt salui fierent: propterea mittet ipsis Deus operationem erroris, ad credendum mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia. Ergo Iudai Dominum Iesum Christum ut Deum, Deique Filium haudquaquam receperunt, impostorem contrà, diuinitatem sibi arrogantem recipient.*

Theophylactus in 5. Ioannis, ad vers. 43. *Ego quidem, inquit Dominus, veni in nomine Patris mei: alius autem veniet, Antichristus scilicet, qui se monstraturus est, quod ipse solus sit Deus. Igitur me quidem, qui in nomine Patris veni, hoc est, dico me missum à Patre, non recipitis: illum autem recipietis.* Et in 2. Thessalonic. 2. elucidans verba illa Pauli: *Eo quod Charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, inquit: Innuit autem quòd plurimum sit roboris habiturus Impostor ille* (Antichristus) *apud Iudaos: illi enim non receperunt Christum; neque crediderunt ei: id quod Christus eis dicit: Ego veni, inquit, in nomine Patris mei, & non suscepistis me: si alius venerit in nomine suo, istum recipietis. Et ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt ipsi credant mendacio. Operationem autem erroris opera Antichristi vocat. Quomodo igitur credidistis Antichristo, qui seipsum Deum facit?*

Oecumenius in 2. Thessalon. 2. *Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt. Designat autem, quòd Antichristus apud Iudaos potentiam habebit: nam ij Christum non susceperunt, neque ipsi crediderunt: quod etiam Christus dixit eis: Ego veni in nomine Patris mei, & non excepistis me: veniet alius nomine proprio, & ipsum suscipietis.* Et paucis interiectis: *Christo quidem non crediderunt Iudai quòd Deus esset: Antichristo verò tanquam Deo, & credent, & ipsum adorabunt: idque manifestè dicenti, Ego sum Deus.*

Euthymius in 5. Ioannis ad vers. 43. *Ego veni nomine Patris mei, & non recipitis me: si alius venerit nomine proprio, illum recipietis. De Antichristo hoc dicit, qui veniet nomine proprio, siue à seipso tanquam ipse Deus esset, qui super omnes est. Taxat ergo impudentiam Iudaorum, quod eum repellerent, cùm se diceret nosse Deum, & ab eo missum esse, nec conuinceretur Deo esse contrarius: illum verò qui se diceret non nosse Deum, & à seipso venire se iactaret ac manifestissimè dignosceretur esse Deo contrarius, reciperent.*

Rabbanus Opusculo de Antichristo: *Nam sicut suprà diximus, Antichristus in ciuitate Babylonia natus, Ierosolymam veniens circumcidet se, dicens: Ego sum Christus vobis promissus, qui ad salutem vestram veni, vt qui dispersi estis congregem, & defendam. Tunc confluent ad eum omnes Iudai, existimantes Deum suscipere, sed suscipient Diabolum.*

Altercatio Synagogæ & Ecclesiæ, c. 14. *Perfidi Iudai in fine saculi Antichristum eligent: & verum Christum non recipient, iuxta illud: Ego veni in nomine Patris mei, & non me recepistis: alius veniet in nomine suo, hunc recipietis.*

S. Anselmus in Elucidario: *Antichristus antiquam Ierusalem readificabit, in qua se quasi deum coli iubebit. Hunc Iudai ex toto orbe venientes summo voto suscipient.* Eadem quoque docent Haimo in 11. Apocalypsis, & in 2. Thessalonic. 2. Strabus in 5. Ioannis, Hugo Etherianos lib. de Regressu Animarum ab inferis, cap. 23. & vno verbo, omnes antiqui, & recentiores Orthodoxi. Sed vide cumprimis è recentioribus Sanderum lib. 8. de Visibili Ecclesiæ Monarchia, cap. 16. Bellarminum lib. 3. de Rom. Pontif. cap. 12. Acostam lib. 2. de Nouiss. Temporibus, cap. 5. Viegam in 13. Apocalyps. Commentario 2. Sectione 7. Lessium in Disp. de Antichristo, Demonstr. 6. Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 14. sect. 4. Valentia tom. 4. disp. 11. quæst. 1. §. 2. Florimundos lib. de Antichristo, cap. 16. Equidem quæ hoc opere diximus de Antichristo, nascituro ex Iudæis & ex tribu Dan, de regno eius in Ierusalem: & quæ posteà suis locis dicemus, Antichristum obseruaturum legem & ritus Iudaicus, instauraturum vrbem Ierusalem, & Templum, & alia id genus, hoc etiam manifestè demonstrant, Antichristum à Iudæis pro vero suo Messia recipiendum.

Christus Dominus & Paulus Apostolus affirmant Iudaos Antichristum suscepturos, eique credituros.

CAP. XL.

CHristus Dominus Ioannis 5. vers. 43. Iudæis apertè dixit: *Ego veni in nomine Patris mei & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Quanquam cum Lyrano, Iansenio, Maldonato, Francisco Luca, Drusio, & aliis diximus, hoc Domini vaticinium ex parte cœpisse impleri in multis Antichristi typis & præcursoribus, nimirum nefariis nebulonibus, qui se vel veros Messias, vel magnos Prophetas, aut Magistros à Deo missos, mentiti, miseris Iudæis imposuerunt, illisque deceptis ingentium calamitatum causæ extitere: de quibus Lucas Act. 5. v. 36. & 37. Iosephus lib. 18. Antiquit. cap. 1. & 2. lib. 20. cap. 6. libro 2. Belli Iudaici, cap. 7. & 12. Eusebius lib. 1. hist. Eccles. cap. 5. lib. 4. cap. 6. Socrates lib. 7. cap. 37. & alij abundè referunt: & nos lib. 1. cap. 13. 14. 15. 16. abundius perscripsimus: nec defuturi sint secuturis temporibus ad aduentum vsque Antichristi, plures eiusmodi pseudochristi, & pseudoprophetæ qui variis ætatibus perfidos Iudæos auidos falsi Messiæ in errorem pertrahant: de quibus quoque Dominum vtcumque intellexisse, existimare possimus: præcipuéque tamen ac plenè, propriéque

Christi prædictionem in vero Antichristo venturo esse complendam, & Dominum, *per alium in nomine suo venientem*, Antichristum ipsum significasse, tanto consensu Patres, & posteriores affirmant, vt pudor sit non libenter assentiri. Ita enim hunc locum interpretati disertè sunt, S. Irenæus, S. Cyrillus Ierosolym. S. Ambrosius, Rufinus, S. Hieronymus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, S. Prosper, S. Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, S. Gregorius Magnus, Aretas, S. Beda, Theophylactus, Oecumenius, Euthymius, Strabus, quos omnes fusè citauimus superiori capite. Præter hos, eiusdem explanationis auctores sunt etiam S. Hilarius lib. 9. de Trinitate, Theodorus Mopsvvestenus, Apollinarius, Leontius laudati in Græca Catena super Ioannem, apud Maldonatum. Ex recentioribus, Lyranus, Caietanus, Titelmanus, Guillaudus, Toletus, Sà, Maldonatus, Peterius, Franciscus Lucas in cap. 5. Ioannis ad vers. 43. Galatinus lib. 4. Arcanorum Catholicæ veritatis, cap. 21. Peterius lib. 14. in Daniel. Ribera in 7. Apocalyps. num. 21. Feuardentius in Notis ad S. Irenæi lib. 5. cap. 25. Vossius in Notis ad Sermonem S. Ephrem de Antichristo, Bozius de signis Ecclesiæ, lib. 24. cap. 6. Sanderus, Bellarminus, Acosta, Viegas, Lessius, locis ad finem præcedentis capitis citatis: Valentia tom. 4. disp. 10. quæst. 2. punct. 2. §. 1. 2. Estius, Iustinianus, Cornelius à Lapide in 2. Thess. 2 ad vers. 10. & 11. Lorinus in Psalm. 9. ad vers. 21. Franc. Suarez tom. 2. in 3. par. S Thomæ, disp. 54. sect. 1. §. *Dico tertiò*; elucidans præfata Christi verba, inquit: *Qui locus est probabilis propter auctoritatem Sanctorum: tamen per se sumptus non videtur cogere; quia post Christum plures fuere, qui sua auctoritate se Christos finxerunt, & à Iudæis recepti sunt.* Quasi verò vnanimis, & consentiens Patrum auctoritas non sit certa & constans regula, quonam sensu sumenda sint verba Scripturæ. Non argutiis, aut humana ratione, sed ex interpretatione Patrum accipienda sunt diuina Oracula. Sed verba ipsa Dominica consideremus.

Ait *se venisse in nomine Patris sui*. Hoc est, à Patre missum, Patris gloriam in omnibus quæsiuisse: omnia fecisse illius nomine, & auctoritate. Antichristum verò venturum in nomine suo, id est, non missum à Deo, sed se intrusurum, suam dumtaxat auctoritatem & gloriam, non Dei, in omnibus quæsiturum. Vel, in nomine suo, nimirùm, asserentem, se à nullo missum, nec a Deo, sed se esse Deum, quod palàm & apertè Antichristus buccinabit, vti sanctus Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius annotarunt. Adito Interpretes.

Illud verò, *si alius venerit*: non est conditionale, sed absolutum: non quidem eo sensu quo aliqui exponunt, nimirùm, quisquis venerit; sed, *cum alius venerit*, vt disertè legunt S. Irenæus lib. 5. aduersus Hæreses, cap. 25. S. Cyprianus lib. 2. Testimoniorum aduersus Iudæos, cap. 5. Vel, postquàm alius venerit: aut, certè, reuerà alius veniet. Sic enim Hebraica phrasi sumi particulam, *si*, vt Hebraicum אים *Im*, pro, *cum, etiam, certè, verè, equidem*, plura passim occurrunt in Scriptura exempla. Psal. 138. 18. *Si occideris Deus peccatores, viri sanguinum declinate à me*: id est, cùm occideris, vel certe occides. Psalm. 62. 7. *Si memor fui super stratum meum*; id est, verè, certè, profectò memor fui. Prouerbiorum 3. 34. *Si illusoribus illudet*. Certè illusoribus illudet. Isaiæ 4. 4. *Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion*: hoc est, Quum abluerit, vel, postquàm abluerit. Ioan. 12. 32. *Et ego si exaltatus fuero à terra*: id est, Quum exaltatus fuero. Et alia interdum occurrunt eiusmodi, quæ annotata habes à Forstero, Merceto, Martino Schindlero in Hebraicis Lexicis, Foterio in Isaiæ 4. vers. 4. Sa in Phrasibus Scripturæ, & alij. Scitè annotauit Chrysostomus: *Christus autem non dixit venturum, sed si venerit: vt minus auditores offenderet. Nam propterea quod nondum ad summam illi peruenerant perfidiam, Antichristi aduentum tacuit.* Francisc. Lucas existimauit vsum Dominum conditionali *si*, vt Iudæorum ad perfidiam pronitatem notaret. At hic lectionem absolutam, *Alius veniet in nomine suo*. Sequuntur S. Hieronymus, Rufinus, S. Augustinus, S. Cyrillus, sanctus Prosper, Theodoretus, sanctus Damascenus, Theophylactus, Oecumenius, Euthymius.

Paulus etiam de Antichristo vaticinans 2. Thess. 2. vers. 9. ait: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, 10. & in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio: 11. vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Genuinum sensum Apostoli hunc esse: Iudæos, eo quòd veritatem ipsam nempe Christum Saluatorem nostrum non receperunt, neque ei credere voluerunt, in pœnam tam obstinatæ perfidiæ, credituros in fine sæculi Antichristo, eùmque pro vero Messia suscepturos, Patres, ac Recentiores mirifico consensu affirmant, S. Irenæus, S. Hieronymus, S. Cyrillus Alexandrinus, S. Prosper, S. Greg. Magnus, S. Damascenus, quorum sententias superiori capite expressè descripsimus. S. August. in Psalm. 105 ad finem, S. Chrysost. auctor nomine S. Ambrosij, Theodoretus, Theophylact. Oecumenius, S. Beda, Anselmus Laudunensis, S. Anselm, S. Thomas, Lyranus, Erasmus, Caietanus, Guillaudus, Tirius, Titelmanus, Estius, Iustinianus Cornelius à Lapide, omnes in hunc Pauli locum; Sanderus, Bellarminus, Acosta, Viegas, Lessius, Suarez, Valentia, locis ad finem præcedentis capitis notatis. Sed verba Pauli quæ ad institutum faciunt, inspiciamus. *Et in omni seductione iniquitatis*. S. Irenæus, *In omni seductione malitia*. Tertullianus de Resurrect. Carnis, c. 24. & lib. 5. aduersus Marcionem, cap. 16. *In omni seductione iniustitiæ*. Ambrosiaster, *In omni fallacia iniquitatis*. Græca redduntur ab Erasmo, Sancte, Vatablo, Montano, *In omni deceptione iniustitiæ*. Vatablus, & Sà putant esse Hebraismum, Deceptione iniustitiæ, vel iniquitatis, pro, iniqua, & iniusta deceptione. S. Chrysost. & Recentiores Caietanus, Titelmanus, Estius, Iustinianus, Cornel. à Lapide, exponunt, cum omni seductione iniustitiæ, id est, inducente ad iniustitiam & impietatem: quasi dicat, seducet & decipiet Antichristus homines ad sectandam, vel vt sectentur, omnem iniustitiam, & iniquitatem. Theophylact. hunc sensum concipit, *In omni seductione iniquitatis*, id est, seducet mortales vt omnem iniuriam & iniustitiam illis inserat, vt pessimè eos habeat, ac tyrannidem in eos exerceat.

Eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. S. Hieron. q. 11. ad Algasiam. *Charitatem veritatis*, interpretatur Spiritum sanctum, qui dicitur Spiritus veritatis, id est, Filij, à quo procedit, quia per Christum Spiritus sanctus datus est nobis. Sanctus Thomas exponit, *Charitatem veritatis*, Charitatem Fidei, vel cum Fide, seu Fidem per dilectionem operantem. S. Chrysost. Theodoretus, Theophylact. Oecumenius, *Charitatem veritatis*, Christum intelligunt, vt qui nos verè & sincerè dilexerit, & charitatem, ac veritatem docturus in mundum aduenerit.

rit. Alij *Charitatem veritatis*, volunt esse charitatem veram & sinceram, Hebraica phrasi. Ita S. Anselmus, Erasmus, Caietanus, Sa. Sed ille proculdubio sensus germanior & simplicior est, *Charitatem veritatis*, hoc est dilectionem veritatis, amorem veri: quasi dicat, quia veritatem quam amore & diligere debuerant, non receperunt, nullus in eis amor veritatis, non eis cordi veritas fuit. Ita Erasmus, Vatablus, Clarius, Guillaudus, Estius, Cornel. à Lapide.

S. Irenæus lib. 5. c. 25. Tertull. lib. 5. contra Marcionem, c. 16. S. Augustinus in Psalm. 105. Ambrosiaster, legunt, *Pro eo quòd.* vel *Propterea quòd dilectionem veritatis non receperunt.* S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. ad Cornel. & lib. de Lapsis legit: *Dilectum veritatis non habuerunt.* Dilectum, pro dilectione. Græca hic ferè ab omnibus redduntur, *Dilectionem veritatis*, vt etiam Interpretes Origenis lib. 6. contra Celsum, & Oecumenij habent. *Ideò mittet illis Deus operationem erroris.* S. Hieronymus: *Mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est, fontem erroris.* Græcè ἐνέργειαν πλάνης. Tertullianus reddidit, *Institutum fallaciæ.* S. Cyrillus catechesi 15. *Vim erroris.* Syrus Interpres: *Efficaciam seductionis*, seu *imposturæ.* Ferè reddunt, energiam, efficaciam, vim intus operantem, illusionis, seu seductionis. Oecumenius: *Efficaciam verò dicit illusionis, hoc est, illusionem efficacem, & seducere potentem.* Vatablus, *efficaciam illusionis, vel efficacem errorem, id est, euidentissimum, & adigentem illos. Energiam plani*, possis exponere, *Efficaciam imposturæ*, seu *præstigiarum.* Plani dicuntur Græcis & Latinis, homines errones, vagabundi, circumforanei, circulatores, versuti impostores, nebulones, agyrtæ, sycophantæ, seductores, præstigiatores. Vnde Eustathius in Homeri Odyssæam: *Planus est, qui artem quandam profitetur imponendi, etiam spectantibus.* Græci vocant Thaumatapœos, id est, miraculorum effectores, de quibus Vide Cæsarem Bulengerum lib. 1. de Theatro, c. 30. Iudæi scelerati Christum Dominum planum ausi sunt appellare, Matthæi 27. 63. *Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc viuens.* Græcè, *Domine meminimus, quia planus ille dixit adhuc viuens.* Planus, id est, seductor, & impostor, quasi præstigias quasdam pro miraculis ederet, & strophis populum deluderet. Sed inspice mirabile Dei iudicium, Christum impij Iudæi tanquam planum quemdam reiecerunt: ideò immittet illis Deus verum ipsum planum Antichristum, summum impostorem, & præstigiarum, ac falsorum miraculorum Architectum.

S. Hieronym. in 19. Isaiæ, ad vers. 14. inquit: *Quod in epist. ad Thessal. de Antichristo legimus: Mittet eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio; puto Apostolum Paulum de præsenti Isaiæ lectione sumpsisse, in qua dicit: Dominus miscuit eis spiritum erroris.* Cuius etiam coniecturam probarunt Guillaudus in 2. Thess. 2. Pamellus in Notis ad lib. 5. Tertull. contra Marcionem, num. 254. In Isaïa Noster habet: *Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum.* Hebræa: *Dominus miscuit (infudit) in medio eius (in interiori, intimo eius) spiritum (impulsum, afflatum, energiam, efficaciam)* istud enim RVACH interdum quoque significat: *Incuruationum, (distorsionum,) peruersitatum, vertiginum, dinaricationum.* LXX. *Seductionis*, vel *erroris.* Noster, *Vertiginis.* Est vertigo morbus, quo qui affecti sunt, omnia sibi videntur circumagi, & circumrotari: tandémque corruunt in terram. Id graphicè quadrat in Iudæos deceptos ab Antichristo, in quos mittet, vel infundet Deus *energiam plani*, efficacitatem erroris, & illusionis, spiritum, afflatum, instinctum vertiginis, quos Antichristus *Lleuarà al retortero*: Et circumactos, & circumrotatos in barathrum errorum præcipitabit.

Sed cùm Paulus ait: *Mittet illis Deus efficacitatem erroris*: caue intelligas, Deum efficientem & Physicam causam erroris futurum: sed permittentem tantùm, vt Theologi loquuntur: quasi dicat, Sinet, permittet eos efficacissimo & euidentissimo errore conuinci, integra semper illis seruata libertate arbitrij. S. Cyrillus catechesi 15. *Certè, nisi Deus vellet, non permitteret: certificat te Apostolus, dicens: Propterea Deus mittet ipsis vim erroris. Mittet autem dicit, pro, permittet fieri.* Theodoretus: *Illud autem, Mittet illis Deus operationem erroris, posuit pro eo quod est, concedet, vt error appareat. Ipse enim eam non mittet.* Theophylactus: *Mittet, id est, Sinet ipsum venire.* Oecumenius: *Quod ait: Mittet, non ita accipiat, quasi Deus mitteret, sed permissionem quæ est à Deo, solet ita vocare Paulus.* Vide S. Augustinum de Ciuitate Dei lib. 20. cap. 19. de ista permissione egregiè disserentem.

Sic igitur Christus & Paulus apertè professi sunt, Iudæos Antichristum suscepturos. Accedit perspicua quoque ratio: nam Iudæi incredibili desiderio expectant adhuc Messiam: illum ergo in quo maiora signa Messiæ videbunt, proculdubio excipient: eiusmodi erit Antichristus, qui omnia ferè, quæ Iudæi à suo Messia expectant, in eorum gratiam siue verè, siue ficte & mendaciter abundè præstabit: vti toto hoc opere ex professo docemus. qualia sunt, Reductio Iudaicæ gentis in Terram Iudææ, Instauratio Vrbis, & Templi Ierosolymitani, Victimarum apparatus, & tota legalium rituum obseruatio, Imperium nationum, summa rerum terrenarum opulentia, felicitas, voluptas: quæ sanè hîc in terris nec Gentiles, nec Christiani, nec Mahometani, nec Hæretici sperant: sed soli Iudæi.

Denique inuicta perstat ratio Christi & Pauli: Quòd diuina exigente iustitia, quia Iudæi Christum recipere noluerunt: recipiant Antichristum quo eorum improbitas & impietas penitùs conuincantur.

Finis Tomi Primi de Antichristo.

INDEX RERVM SELECTIORVM

TOMI PRIMI

DE ANTICHRISTO.

A.

Dan

Galerius

Index rerum selectiorum.

K.

L.

Lb

Index rerum selectiorum.

S

La

Index rerum selectiorum.

T

FINIS.